
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 041959591

537

Bookplate in
other end

ספר

חכמת אדם

כולל כל דיני

שלחן ערוך יורה דעה

מראשיתו ועד סופו, אחד מהמה לא נעדר, גם יבואו בו כל הדינים והלכות איסור והיתר מספרי האחרונים אחת הנה ואחת הנה, והכל בלשון צח וקל ובסדר נכון, חכו ממתקים וכלו מחמדים

וצמוד לו בתחתיתו

ספר

בינת אדם

שם ירתק המחבר ברוח שכלו על פני ים התלמוד, וישוט בנבכי נחלי הפוסקים המפורסמים לארכם ולרחבם, לחשוף ממעמקיהם דינים חדשים הנוצצים מבין שבבי משכיותיהם, אשר עוד לא שערום הראשונים ולא ידעום האחרונים.

חברם הרב הגאון מוה' אברהם דאנציג ז"ל מ"צ דווילנא בהמטח שהר"ר יחיאל מיכל בעהמ"ח ספר חיי אדם ונשמת אדם.

חלק ראשון

נדפס כעת בהוספות רבות בכל הלכה והלכה, אשר עדן לא היו בראשונים.

ווארשא

בדפוס והוצאות האחים לעווין־עפשטיין נענשע נ' 5

שנת תרס"ח לפ"ק

ХОХМАТЪ АДАМЪ
т. е. Мудрость Человѣка
религіозныхъ законахъ еврейской вѣры,
Типографія ЛЕВИНЪ-ЕПШТЕЙНА
Варшава Павлиная 38.
1908.

גרסינן במסכת שבת (קל"ח ע"ב) כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר (עמוס ס') הנה ימים באים נאום ה' לא רעב ללחם ולא צמא למים כ"א לשמוע את דבר ה' וכתיב (פס) ונעו מים עד ים כו' ישוטטו לבקש דבר ה' ולא ימצאו · דבר ה' זו הלכה כו' · ואיתא התם תניא רשב"י אומר ח"ו שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים ל"א) כי לא תשכח מפי זרעו אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש דבר ד' ולא ימצאו שלא ימצאו הלכה ברורה ומ"ב במקום א' (פרש"י קל"ט ע"א) הלכה ברורה בטעמים שלא יהא בה מחלוקת עכ"ל · עיין בריה"ף בחידושי אגדות שהקשה תרי קראי למה לי והלא מפסוק ראשון כ"א לשמע את דבר ה' יכול לדרוש מאי דבר ה' זו הלכה וע"ש תירוצו והנלע"ד לתרץ עפ"י ראיתא במגילה (ו' ע"ב) א"ר יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי בו' לא יגעתי ומצאתי כו' יגעתי ומצאתי תאמין כו' פי' שאין דברי תורה מתקיימין כ"א בעמל ויגיעה שמייגע א"ע על דברי תורה אבל אם אינו מייגע א"ע בד"ת אין מתקיים בידו · ונראה סמך ע"ז מהא דאמר שהע"ה (משלי כ"ג) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין כו' והנה מפסוק ראשון לא מצאו מקום לדרוש על זה כי שם לא נאמר רק כ"א לשמוע את דבר ה' ושמיעה היא דבר שאינו בעמל ויגיעה ואין בזה שום חידוש שלא ישיגו רצונם ושיהיה רעב בזה כאמור שם אבל בפסוק השני נאמר ישוטטו לבקש דבר ה' היינו בעמל ויגיעה וא"כ למה לא ימצאו ולזאת מצאו מקום לדרוש שלא ימצאו הלכה וכמסקנת הגמ' הלכה ברורה · ועכ"ז עלינו לשבח ולאמר ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו מאתנו ובכל דור ודור עומדים עלינו גאוני הזמן אשר בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם להאיר עינינו בתוך חשכת הגולה לתת לנו הלכה ברורה ופסוקה בלי מחלוקת הלא המה המורים האחרונים אשר בדורינו אשר מוסדת יסודם בש"ס וארניהם על ספרי הראשונים הטבעו המה מנהיגים את דורם לדרוש עליהם בקלות וחמורות וכל דבר הקשה ישפטו ברוחב שכלם ובעומק מליהם בספר יוחקו :

ויעבור אברהם בארץ ויט אהלו באהל של תורה · לא זז מד"א של הלכה · ובכל כחו למד ולימד תורת ה' · עמל ויגע לתכליתה לעבדה ולשמרה . ויצא טבעו בכל העולם · בשמו ובמעשיו ואברהם בעודנו עומד לפני ה' בעת **חיי אדם** אשר חי · בשלום ובמישור הלך · תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו. יראת ה' היה לנגד עיניו **חכמת אדם** מאיר פניו ויפוצו מעינותיו חוצה בים התלמוד ובנהר הפוסקים שלח פלגיו · יעלה הרים ירד בקיאות ש"ס ופוסקים . **שערי צדק** והתורה היו פתוחים לפניו הוא גיהו הרב המאוה"ג בתורה ויראה המפורסים בחבוריו הנעימים מוהרר **אברהם דנציג** וצלה"ה אחד ממ"ץ · דפה ק"ק ווילנא יצ"ו :

ויהי אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה התבונה לאמר אקחה קסת הסופר ואפרש מפורשות מן הפתומות כדרך אשר דרכו ראשונים ואשר הניחו לי מקום להתגדר כאשר בינותי בספרים ראשונים ואחרונים לסלול מסילה בדרך המלך לעשות בים דוברות ובמים עזים נתיבה להשקות צאן קדשים עדרי ישראל · וחיבר חבורים מחוכמים מזהב ומפז נחמדים · ומן שמיא זכה לשתי שלחנות לבאר ולפרש שלחן ערוך א"ח וי"ד

ויקרא

אמר המחבר כבר מילתא אמורה בהקדמה לחיבורי ח"א מה ראיתי על ככה לחבר חיבורי ורוב התועלת המגיע ממנו ובמה אכף ואקדם להודות ולהלל לשמו הגדול ב"ה שזיכני לתור המעלה הזה ולהיות ממזכה הרבים וחיבורי ח"א כבר נתקבל ונתפשט בכל המדינות ותורתי בפיהם יש קהלות שקבעו ללמוד בו עם בע"ב ותלמידים אשר עדיין לא הגיע זמנם להבין דברי קדשו של הש"ע ויש שלומדים הש"ע וחוזרים חלילה בחיבורי ובעיני ראיתי שכמה שלא הגיעו למדה זו להבין דברי הש"ע והאחרונים מעצמן ולמדו מקודם בחיבורי ומזה הבינו דברי הש"ע והאחרונים על בורים וכאשר ראו רבים וכן שלימים ומהם מופלגי תורה כי ה' נתן לי לשון למודים להמתיק כל דין ודין בטעמו ונימוקו ובלשון קל להבין מאד בקשו ממני לחבר חיבור כזה על ש"ע י"ד למען תהיה תורת ה' בפי הכל שגם בעלי בתים שאין להם פנאי לעסוק בי"ד יוכלו להנות מאורו ולהוציא הטעות מלבם המורגל בפומא דאינשי שחלק הי"ד הוא שייך לרבני מ"ץ ובאמת הוא טעות גדול הגם שהאמת כן הוא שהרבה הלכות שייכים למ"ץ מ"מ רוב י"ד הוא צורך גדול לכל ישראל כמו הל' מאכלי עכו"ם וע"ז ויי"נ ריבית ונדרים ונדה הוץ מאיזה סימנים · וכל הל' קטנות שבי"ד השייכים לכ"י כאשר אסדר אותם אי"ה לקמן · והנה היה מסודר אצלי הל' אלו השייכים לכלל רק אלו סימנים המיוחדים למ"ץ לא סדרתי אותם כמש"כ בהקדמת ח"א . גם סדרתי מח"מ כל הדינים השייכים לכלל · כי תורתנו הקדושה בבין אדם לחבירו נחלק לב' חלקים והם צדק ומשפט וצדק הוא שלא יעשה דבר שמזה יצא עול כמו שכתב הגר"א בביאורו על משלי ומשפט הוא כאשר כבר נעשה העול אזי ישפטו הב"ד ביניהם וגם בחלק אה"ע יש כמה וכמה דינים שצריך כל אדם לידע אותם וזה אחד מהטעמים שחלקתי חיבור זה לשערים כי בשער בית הנשים היה בדעתי לכתוב כל הדינים הנצרכים לכלל מאה"ע ובשער משפט צדק כל הדינים שבין אדם לחבירו שאין אחד מכחיש לחבירו ואלו היו יודעין הדין עם מי לא היה מריבה כלל כמו שאינו בכעס כשמטריפין לו בהמה אפי' אם ההפסד גדול רק מחמת שאינם יודעים הדין כ"א אומר הדין עמי ומתוך זה באים למריבות וסדרתי ע"ז קונטרס גדול אך לא עלתה בידי מחמת גודל המרדות ויגון נפשי מחולי ופטירת בני זצ"ל כמבואר בקו' מצבת משה ולכן לא היה באפשרי לסדר הכל על נכון ומה גם שראיתי שההוצאה רבה עלי מה שלא יהיה באפשרי להשיג ולכן השמטתי הרבה מאה"ע ומחלק ח"מ לא הדפסתי כלום אולי יאבה ה' אדפוס אותו בפ"א · והנה בראותי שרבים משתוקקים לחיבורי י"ד אמרתי עת לעשות לה' והגם שכשל בעו"ה כחי וגם אור עיני אין אתי כבראשונה לכתוב הכל אזרתי כגבר חלצי ובטחתי בה' הנותן ליעף כח וסדרתי כל דיני הי"ד בשלימות ופעם א' היה הל' מליחה שסדרתי ביד עמיתי הצדיק הרב ר' **שמעון** מ"ץ דקהלתינו זלה"ה וכאשר ראה הסידור הנכון וזה היה בשעת הדפסת חיבורי ח"א ראה ושמח לבו ואמר שאדפיס אותו בסוף חיבורי למען יטעמו כולם צוף אמרי נועם בכדי שאוכל להוציא אל הפועל להדפיס חלק הי"ד כי אמר מה שצריך לחזור תמיד בש"ע ביגיעה ב' שבועות לפחות הל' מליחה יכול לחזור מחיבורי ביום א' או ב"י ובהיותי בק"ק ליסא שנת תק"ע וקבלתי פני גדול הדור פאר הזמן הגאון הגדול צדיק ועניו מוה' יעקב בהמ"ח ס' חוות דעת אב"ד דק"ק הנ"ל ונתכבדתי ממנו לעיין מעט בחיבורי ח"א אמר ברוב ענותנותו אלו היה החיבור הזה מסודר עפ"י סימני ש"ע היה תועלת גדול אף למופלגי תורה כי היה להם הש"ע ללמוד וחיבורי זה לחזר בו · וכן אמר לי ידידי הגאון הגדול מוה' **חיים וולאזין** ז"ל אני פי מלך שמרתי ובביאתי לביתי חזרתי על חיבורי וסדרתי אותו עפ"י סימני ש"ע ולא השמטתי מכל הש"ע אם לא עפ"י שגיאה איזה דבר קטן זולת דינים שאינם בנמצא כלל כגון בהל' שחיטה שוחט בסכין מלובן או בגלגל והשוחט לשם עולה וכיוצא בו ובשאר הל' לא השמטתי כלל רק מה שאינו נמצא כלל כי המלאכה היה כבר עלי ובאמת היה בדעתי שלא לדפוס כלל שחיטה ובדיקות כי כבר נתחבר ע"ז חיבורים הרבה אך ידידי

הגאון

הגאון מהר"ח א"ל שאין מהראוי לשמוט אותם למען יהיה הספר שלם ולכן הם מחוברים יחד · והנה שלמה אמר בחכמתו בהקדמתו לס' משלי לתת לפתאים כו' לנער כו' ישמע חכם כו' ונבון כו' וביארנו שם דר"ל שיגיע מספרו תועלת לכל הכתות כן א' שאי"ה יגיע מחיבורי זה תועלת לכל כי הבעלי בתים החפיצים לידע וללמוד ואין להם פנאי ללמוד מתוך הש"ע יכול ללמוד מחיבור זה ויהיה יודע כל הדינים כאלו יגע זמן רב בש"ע ואם לא ירצה ללמוד הדינים השייכים למ"ץ ילמוד עכ"פ שאר הל' המחויב לכל כגון מהל' מליחה כלל ל' ל"א והל' תולעים כלל ל"ח ל"ט מ' והל' מאכלי עכו"ם מכלל ס"ה עד תשלום הספר ואם ירצה ידלג בהל' נדה סימן קפ"ז קצ"א קצ"ב ושאר הלכ' ודאי חיוב גמור על כל או"א לידע אותם . והתלמידים אשר אין להם כח להבין דברי הש"ע ואחרונים ילמוד תחלה הסימן בחיבורי ואז יבין דבריהם · ואשר יש להם כח להבין ולהורות מדברי הש"ע אזי אחר שילמוד הסימן בש"ע יהיה לו חיבורי לחזור בו למען לא ישכח ולא יצטרך לחזור תמיד בש"ע ומתוך כך יכול ללמוד שאר דברים · וידעתי כי גם מופלגי תורה ישיגו איזה תועלת מחיבורי בינת אדם שימצאו הרבה הקדמות צודקות שיגעתי עליהם עד שמצאתי ויקל להם לעיונם וכ"ש לאנשים כערכי וגם בחלק א' ימצא בכל סימן חידוש מעט ונרשם בב' חצי לבנה () ומלבד שסדרתי חיבור זה עפ"י סדר הש"ע גם זה לא מנעתי מלעשות כללים מכל דין ודין הדמיון בסימן ק"ה יש בו דין כבוש ודין עירוי ודין חם בחם ודין מליחה וידוע הדין כבוש שם הוא בש"ע מעט מזעיר ומפוזר בהרבה סימנים זעיר שם וזעיר שם וגם הוא כולל ב' דברים שנכבש אוכל באוכל או בכלים ועשיתי מזה ב' כללי' א' דין כבוש כמבושל ודין כלים הנאסרים ע"י כבישה או שכבשו היתר בכלי איסור ודין עירוי בשר ב"ר וכ"ש לכלל בפ"ע וכן כלם · וסימן צ"ב כללתי בו כל דין חנ"נ ואפשר לסותטו המפוזרים בכמה סימנים וחלקתי אותו ג"כ לכללים וכבר כתב ר' ירוחם בהקדמתו אע"פ שאינו כותב שום חידוש מ"מ הסדר הנכון הוא יהיה לתועלת עכ"ל כללו ש"ד ידעתי בע"ה כי כולם יודו שחיבור הזה הוא תועלת גדול לאנשים כערכי וכ"ש לפחותים ממני וכ"ש לבעלי בתים והדרים בעיירות קטנות ואין להם מורה אם הוא למרן אף שאינו בקי בש"ע יכול למצוא הדין שיצטרך בקל גדול ע"י לוח הסימנים · והנה ידעתי כי יתלחשו עלי ויאמרו הגם שאול בנביאים הלא זה האיש ידענו בו שהיה מסוחרי ארץ לפ"ס לייפסיג יותר מט"ו שנים ותורתו אימת נעשית והתורה העירה לא מעבר לים הוא שאינה מצויה לא בתגרנין ולא בסחרנין . דע לך אחי כי נסיעתי למרחקים לא היה לקבץ עושר חלילה יעיד עליו אדון הכל רק לפרנס ב"ב וירושה היא בידי מאבותי הקדושים ה"ה אא"ז הרב הגדול המפורסם בדורו לצדיק תמים מוה' שמואל בעהמ"ח ס' נחמות ציון חתן הגאון מוהרר יחיאל מיכל אב"ד דק"ק שאטלאנד פ"ע דנציג ולרוב צדקתו נתגלה לו משמים בשנת תס"ט שנה א' קודם שהתחיל הדבר ר"ל ונרדם בלימודו על הספר ובאת אמו זקנתו שהיתה צדקת גדולה ואמרה לו דע בני שנגזר דבר ר"ל והרבה טרחנו לבטל ולא הועיל ע"כ צא מן העיר ולמחר גילה זאת וניצולו כל השומעים לו זה היה דרכו כל ימיו לא נהנה מהתורה והיה לו י' בנים וכלכל אותם בכבוד ביגיע כפו והיה דורש תמיד לרבים בדברי מוסר ובצע כסף לא לקח גם אני הלכתי בעקבותיו ולא זזה הוראה מתוך ביתי זה יותר מכ' שנה ולא נעשה דבר גדול בקהלתינו בלתי הסכמתי לא בכסף ולא במחיר עד זה שנתים שממה ירי והייתי מוכרח לקבל עלי עול הוראה בקבלת פרס שהתירה התורה לת"ח בזקנותם וברוך אשר עשה לי הנפש הזה מעודי שלא לאהוב ממון ודע לך אחי כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה וכמו שאז"ל על האשה שאם אין דעתה להנשא וישבה י' שנים בלא בעל לא תלד עוד ואם דעתה להנשא לאיש אף שישבת שנים הרבה בלא בעל אעפ"כ נשאר כח הלידה בנפשה וכאשר נשאת תלד כך האיש הישראלי אם יעזוב את התורה ומייאש ממנה אזי גם היא מרחקת ממנו ולא נשאר בנפשו עוד כח הלידה אבל אם אין דעתו נעזבת רק מחמת אונס א"א לו ללמוד ולדבק בה ח"ו שתתרחק ממנו רק שתשב באלמנותה ומצפה להנשא עוד אליו ונשאר הכח בנפש בן א"א על עצמי הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר את חכמתי עמדה לי כי בנסיעתי

הקדמת הרב המ"ץ מהר"י

ויקרא האדם שמות על א"ח **חיי אדם** וג"א ועל יו"ד **חכמת אדם** וב"א · וטעמו ונימוקו עמו מפורש יוצא בהקדמת הרב המחבר. **ויהי** כאשר כלה אברהם לחבר ויקח אברהם את עצי העולה על רעיוניו ויעלהו על משבח הדפוס ותמלא הארץ דעה ושמעתי' מבדרין בעלמא גליה לדרעי' ונפל נהורא בבי מדרשא . **ואברהם** זקן בא בימים וה' ב"ך את אברהם בקול ולשון למודים וזיכה אותו שנתקבלו ספריו לרצון בכל תפוצות ישראל וז"ל הירושלמי שקלים אף דהמע"ה בקש עליו רחמים אגורה באהלך עולמים רו' וכי עלתה על לב דוד המע"ה לדור בשני עולמים אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אזכה שיהיו דברי נזכרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויהיו שפתותי דובבות בקבר ובראותו כי גם הוא זכה לזה אשר קבעו לימודם בכל בתי מדרשות מחבוריו אלה ואלהי אברהם היה בעזרו אשר אשל נטיעותיו גדלו והצליחו גם עשו פרי · **וישלח** אברהם את ידו שנית והגיה מאופל השיבושים והשמטות אשר נפלו בדפוס ואלה מוסיף על הראשונים אשר עשה מהדורא תנינא כסדרן ומוספין כהלכתם · ואל הלקח ארון אלהים ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה ביום ד' תשרי תקפ"א ויהי כאשר באנו אל המקום אשר אמר לנו בחייו כתבי צוואתו אשר היה סגור וחתום ונפתחה את אמתחת כתביו שם מצאנו את שאהבה נפשנו גודל מדותיו הטובים אשר היה בהצנע לכת והסתיר מעשיו הטובים מבני אדם ולא ניתן לכתוב מגודל אזהרתו לבל להרים תרומת מדותיו הטובים ולפרסמם גם בכינו בזכרנו את כל ז"ה והנה שם יד כותבה כמה שו"ת וכמה כתבים השייכים לחיבור הזה הכל כ"י המחבר הנ"ל נוסף על כ"י קדשו אשר נכתב על גליון חבוריו הנדפסים אך מפוזרים היו אחת הנה ואחת הנה והיה צריך לזה חיפוש בניירות הרבה . וראיתי אני את כל עמל וכשרון המעשה ההוא לכתוב ההגהות שעל הגליון והנוספות חוץ מזה הכל בפנים על מקומם הראוי להם ולסדרם להביא לבית הדפוס והיה אל כל המקום אשר אבוא שמה הן בהגהותיו והן בהנוספות באיזהו מקומן אשר לא אוכל אנכי לבדי לשאת הבאתי דבריו אל הקדש פנימה לפני הרב הגאון המפורסם מוהר"א אבלי נ"י מקהלתינו ומפיו יקרא אלי · וגם כמה דינים אשר מצאתי בפוסקים ראשונים ואחרונים אשר לא הביא המחבר דעתם וסברתם הבאתי ג"כ בחיבור הזה וכתבתי בפנים על שמם. וגם לרוב מדת ענוה יתירה דהוה ביה אף לא היה צריך לסברא דידי ולדכוותי יש כמה דברים אשר ערך לנטלי לחוות דעתי גם אני וידעתי אשר אמר עם הספר לכתוב בקשתי ולא מצאתיו אמרתי גם כן להעלות על חיבורו כעת בין הפרקים · וכי ישאל איש מה ראיתי על ככת מה הגיע אני להכניס את עצמי בדבר הזה ולהיות נצב פתח השער בהקדמה הזאת אך האמת יורה דרכו כי נדרשתי ממנו בעודנו חי כמה פעמים להשגיח על חיבוריו הנדפסים אחריו שיוכתב כל ההגהות וכל הנוספות הכל בפנים וגם שיוכתב בפנים כל דבר ששמעתי מפיו השייך לחיבור הזה . ומרוב האהבה אשר היה בינינו ומאהבתי וחסדי זרע אברהם אוהבי אלי ישלם ה' פעלם ותהא משכורתם שלימה מעם ה' . גם לא נשכח ממני חסדיו עמדי כאשר ידוע ומפורסם לכל יושבי

ישבי שער עירנו. וגם מדאגה מדבר כאשר יראה הרואה כי גדול זה ספר האחרון מן הראשון בכמה חידושי דינים רואיו יאמרו מי יודע מבטן מי יצאו הדברים אולי איזה תלמיד טועה כתבו ותלה באילן גדול. את כל זה ראיתי ונתון אל לבי לבוא בהקדמה זאת ולהודיע נאמנה בישראל את כל הדברים האלה ומצאתי א"ע מחויב בדבר להכניס בעול המלאכה הזו אחר שבניו המופלאים נ"י השתדלו א"ע לקיים מילי דאבות ולזכות את הרבים לרוות צמאון המתאוים תאוה לאמר מי ישקנו מים מהבארות אשר חפר אברהם ומצא כדי מדת ת"ח כל זמן שמזקינים דעתם מתוספת עליהם ובפרט אשר הנדפסים מכבר ספו וגם תמו מחמת שיד הכל ממשמשין בו וקבעו לימודם בזה בכל משכנות יעקב רבים שתו ורבים ישתו בצמא את דבריו ואמריו כי נעמו. זכרה להם אלהי לטובה לבניו של אותו צדיק זכותו יגן עליהם יראו זרע יאריכו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים ויתן להם את ברכת אברהם להם ולזרעיהם. וה' יוסף עליהם ויברך אותם. גם זכרה לי אלהי לטובה זכותו של אברהם תורתו וצדקתו יעמוד לנו שלא ימוש התורה מפינו וזרעינו וזרע זרעינו עד עולם. דברי המדבר לכבוד אכסניא של תורה עבד לעבדי ה' הבעה"ח יום ד' ששה ימים בחדש תמוז תקפ"ח לפ"ק פה ק"ק ווילנא:

נאום **ישראל** בהק' מוהר"ר **אליעזר** זצלה"ה:

לדרך דעתי עליה ובישיבתי בחנות דעתי עליה ותיתי לי שאפי' בשעת מו"מ פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קו' ובפרט בששה מ"ע שכתבתי בח"א כלל א'. וקיימתי בעצמי אל תעזביה ותצרך. ובביאורי על איוב ביארתי על פסוק תהום אמר לא בי היא ים אמר אין עמדי ומזה סמכו חז"ל ואמרו אין התורה מצויה לא בתגרנין ולא בסחרנין והדקדוק בפסוק במלות שונות מבואר וביארתי כי כאשר יבקש אדם איזה הלואה מעשיר אף שיהיה מעותיו מונח בסחורה או בהלואה וכיוצא בו באופן שאין לו מזומן ישיב לו הנה בעת אין עמדי מעות אך אוכל ליתן לך לאחר שעה אמנם אם יבקש הלואה מאיש עני יענה אין לי וטעית כי לא בי היא וכן התגרנין הם ר"ל תגרנים הגדולים העוסקים יום ולילה בסחורה וכמו שפרש"י תהום אמר הנוסעים על ים אוקיינוס לאסוף ולכנוס אבנים טובות ומרגליות והסחרנין הם הסוחרים הקטנים וזהו שאמר תהום אמר מי שנפשו כתהום שבולע כל מ מות של עולם כך זה שאין די לו ומחשבתו לאסוף ולכנוס ועינו לא ישבע עושר וע"ז אמר לא בי היא שאם תשאל לו איזה דבר תורה אינו יכול להשיב לא עכשיו ולא לאחר זמן כי אין בו כלל וכלל אבל ים אמר ר"ל הסוחר הקטן שאינו להוט אחר ממון רק מסתפק עצמו במה שחננו ה' אף שלא ימלט שלא ישכח מלימודו מ"מ אם ישאל לו שאלה ישיב אין עמדי בעת וכאשר מיישב דעתו נזכר כל המקומות השייכים לזה כן אני קורא עלי ים אמר אין עמדי שאף שבלתי ספק שבעת נסיעתי נשכח ממני הרבה אבל היא היה רק בגדר שאשיב אין עמדי אבל אחר יישוב דעת ב"ה הוחזר לי אבידתי ויעידו עלי הסוחרים שאפילו בעת נסיעתי בלייפסיג לא מנעתי ליקח עמי גמרא ומקרא ומשנה ואפי' בשעת יריד כמעט שלמדתי בכל יום דף וחצי גמרא חוץ משניות וחיי ראשי שאין אני כותב זאת להתגאות ולהתפאר כי מה אני ומה חיי ואם ריב"ז אמר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת וכ"ש אם ילמוד מעט דמעט אשר כ"א מחוייב בזה וכי יש התפארות שמניח תפילין בכל יום כך החיוב ללמוד בכל יום כדכתיב ובלכתך בדרך ואני כותב זה רק לידע ולהודיע שטועים מאוד הסוחרים כשהם על הדרך ובפרט בשעת יריד אומרים בדרך הלצה כיון שנעשה (מעם) פטור מן המצות חלילה לא זהו דרך התורה כמאמר ר' טרפון ואי אתה בן חורין להפטר ממנה וחיוב זה הוא בכל עת וזמן כדכתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ואולי ממני ילמדו בני ויוצאי חלצי אם אפי' א' מאלף ויהיה לי לזכות קצת. והנה קראתי שם הספר **חכמת אדם** וח"ב **בינת אדם** ע"ש הכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם וכבר ביאר רש"י שחכמה הוא מה שלומד מאחרים ונבון שיבין דבר מתוך דבר. ולכן ח"א קראתי **חכמת אדם** כי בו כתבתי מה שמצאתי בדברי הש"ע וביאוריו וח"ב קראתי **בינת אדם** כי בו מבואר מה שחנן ה' אותי להבין דבר מתוך דבר ושם **אדם** הוא נוטריקון שמי ושם א"א זלה"ה:

לוח הסימנים

לוח הסימנים

כלל א דין מי הוא ראוי לשחוט

א מ"ע מן התורה שמי שרוצה לאכול בשר ישחוט אותו שנאמר וזבחת מבקרך ומצאנך · חיה מנין שנאמר בפסולי המוקדשין אך כאשר יאכל הצבי והאיל והלא פסולי המוקדשין הוא בהמה והקיש הכתוב צבי ואיל שהם חיות לבהמה ללמד מה בהמה בשחיטה אף חיה בשחיטה · עוף מנין שנאמר אשר יצוד ציד חיה או עוף ושפך דמו מלמד ששפיכת דם העוף כדם החיה מה חיה בשחיטה אף עוף בשחיטה · ואמנם כל הלכות שחיטה אינו מבואר בכתוב וכולם הן הלכה למשה מסיני שנאמר וזבחת מבקרך וכו' כאשר צויתיך ולא מצינו בכל התורה שצוה אותו וקבלו חז"ל דר"ל כאשר צויתיך בעל פה הלכות שחיטה · ואע"ג דמדינא הכל שוחטים לכתחלה **א** מ"מ נוהגין בכל אשכנז וצרפת שאין אדם שוחט אא"כ נטל קבלה מחכם ואין החכם רשאי ליתן לו קבלה עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ואומן יד ונוטל כתב מן החכם לראיה שנתן לו קבלה · וכל שוחט אעפ"י שנטל קבלה יראה שיחזור לפרקים הלכות שחיטה ובדיקות ריאה שיהיו שגורים בפיו ובלבו שלא ישכחם דהיינו מתחלה יחזור בכל יום פעם אחת וכן יעשה ל' יום ואח"כ פ"א בכל חודש וכן יעשה שנה תמימה · ואחר שנה יחזור בכל תקופה פ"א וכן יעשה כל ימיו · וכל שוחט שאינו נוהג במדות הראוים לשוחט הרי הוא מאכיל טרפות לישראל ושגגתו עולה זדון וענשו מפורש שמתגלגל בכלב וחטא הרבים תלוי בו ואין מספיקין בידו לעשות תשובה (תב"ש) · והמנהג להתחיל לשחוט ג' תרנגולים ובתוכם יהיה תרנגול אחר מפני שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה · וצריך שישחוט כל ג' אלו כראוי ואם שחט אחד שלא כראוי צריך לשחוט ג' אחרים בכשרות כדי שיתחזק ג"פ רצופים שהוא אומן יד שאינו מתעלף (שם) · ואסור ליקח שכר ע"ז וגם התרנגולים אל יהנה ת"ח מהן אלא יתנם לעניים ואפילו מי שהוא בקי לשחוט תרנגולים אינו יכול לשחוט עופות קטנים כגון צפורים או תורים אלא מי ששחט אותם כבר ואתמחי ולכן אפילו המומחים הגדולים כשיבא לידם לשחוט עוף קטן מהדרים שישחטו אותו עם תרנגולת כדי להסתלק מחשש ברכה לבטלה או ששוחטים ב' צפורים או יונים יחד דכולי האי לא חששו שיתנבלו שניהם · ומקצת גדולים נהגו שכותבים בתוך כתב קבלה שלא יועיל רק עד ג' שנים ואז יצטרך ליקח קבלה חדשה (כרתי ופלתי) וראוי לב"ד לחקור ולדרוש אחר הבודקין והשוחטים שיהיו בקיאים וכשירים כי מסור לכל וראוי שלא ליתן קבלה אלא מי שיכול ללמוד קצת ולא לע"ה · וגם ראוי לתקן בכל עיר שעכ"פ לא ישחוט א' אלא שיהיה עוד שוחט א' עומד ע"ג שיבדוק הסכין אחריו קודם שחיטה ולאחריה ומכ"ש בזמן ששוחטים הרבה (תב"ש) :

ב מדינא חייב השוחט להראות תמיד הסכין לחכם העיר ואם לא הראה ונמצא יפה גוערין אותו משום דפגם בכבוד החכם ואם נמצא פגום גוערין אותו ומעבירין אותו · והאידנא כיון שיש שוחטים קבועים כשהחכם נותן לו קבלה הרי זה כאלו מחל לו כבודו כי הם זהירים וזריזים · ובעירובין דף ס"ג מוכח דאפילו אם שוחט לעצמו צריך להראות סכינו לחכם וא"כ צריך ליטול קבלה דאמרינן התם צורבא מדרבנן חזי לנפשיה וא"כ דוקא צורבא מדרבנן אבל אינש דעלמא לא · ולכן אסור לאדם לשחוט אם לא נטל קבלה מחכם (סי' י"ח) אבל לא מהני מה שנוטל קבלה משוחטים אלא דוקא מחכם (סי' א' ש"ז סק"ד) :

ג א"צ שידע כל חלוקי דינים אלא אם אומר על דבר זה אלו בא לידי הייתי מסתפק ושואל

בינת אדם

(א) **א** בש"ע סימן א' סעיף ה' דקטן ששחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה וכתב הש"ך בשם הלבוש הטעם מדכתיב חכמת שפירושו מי שמלוה כו' ע"ש והפ"ג עליו דקטן הוי מלווה שהרי אסור לו לאכול בלא שחיטה ע"ש והלשון אינו מדוקדק שבודאי הקטן אינו מצווה אלא דאסור להאכילו בידים ויותר היה לו להביא מתוס' בגיטין דף כ"ב ע"ב דכתבו דחש"ו הם בני כריתות כיון שיגדלו יהיו בר חיובא וא"כ ה"נ הוי בר זביחה ואפ"ה נ"ל הא דקטן פסול לכתוב תפילין אע"ג דהוי בר כתיבה כשיגדל ונ"ל דהתם שאני דילפינן מוקשרתם וכתבתם מי שהוא קושר עכשיו כשר לכתוב משא"כ קטן דהשתא אינו קושר וכמו שכתב בהדיא בע"ז דף כ"ז ע"א תוס' ד"ה איכא משא"כ בגט ושחיטה דלא בעינן רק שיהיה בר כתיבה ובר כריתות וכמ"א בא"ח סי' ל"ט ס"ק ב' דכל שאינו מניח תפילין לתאבון כשר לכתוב כמו גבי שחיטה ולפי הנ"ל לא דמי כלל דאע"ג דהוי בר זביחה ובר כתיבה מ"מ בתפילין כיון שאינו מניחן לתיאבון א"כ אינו בכלל וקשרתם וכתבתם ונ"ל דס"ל דכיון דאינו מניחן רק לתיאבון מקרי שקושר :

קרינן

(ג) ובזה יושבתי מה שהק' המופלג מהו' יודא ליב מק"ק הלאנימע הא דאי' בגיטין דף פ"ד דקטנה מתגרשת בקדושי אביה אע"ג דבעינן ויצאה והיתה אלא כיון דבא לכלל הויה משתגדל והק' מהא דאיתא ביבמות ריש פ' חרש דהעיד ר"י בן גודגדא על חרשת שהשיאה אבי' שהיא יוצאת בגט ובחרשת לא שייך דאתי' לכלל הויה ונ"ל הטעם כמו שאמרו לו חכמים לפי שהאשה מתגרשת בעל כרחה ואם כן יש לומר דהוא הדין בקטנה הא דמתגרשת בקדושי אביה נמי טעמא משום דמתגרשת בע"כ אבל לעולם אינה בכלל הויה ואם כן ענין האיבעיא שם בגיטין כשאמר לה חוץ מקדושי קטן י"ל כיון שאינה בכלל שרי' לא הוי שיור · ולפי מה שכתבו תוס' בהדיא דחרש וקטן הם בכלל וכתבתם כיון שיבאו לכלל כתיבה ואם כן בודאי אם לא היה חרש בכלל הויה בודאי לא מהני מה שמתגרש בע"כ כיון שאינה בכלל ויצאה והיתה אבל השתא דבאמת היא בכלל ויצאה והיתה אלא דר"י בן גודגדא הקשה מפני מה חרש אינו מגרש וחרשת מתגרשת ולזה השיבו לו לפי שיוצאה בע"כ אבל אנו לא היתה בכלל ויצאה כו' לא מהני טעם זה לגמרי

קרינן בו שפיר יודע • ומ"מ זהו מעיקר הדין אבל בזמה"ז שנדפסו הרבה חיבורים בהלכות שחיטות ובדיקות והם סדורים בסידור נכון ואם יאמר על דבר המפורש שם אינו יודע או אפילו על מותר אסור הרי חזינן שלא למד והרב המחבר בית הלל העביר שוחט אחד ל' יום מפני שלא ידע הסימן על אורך הסכין הגם שזה אינו מעכב כלל אם א"י מ"מ כיון שמוכח שהתרשל ללמוד או לחזור על לימודו • ולכן עכ"פ אין ראוי ליתן קבלה עד שידע כל הלכות שחו"ב בלא שום גמגום (תב"ש) ומ"מ הלומד שחו"ב מתוך הש"ע ומכ"ש מספרי ראשונים אעפ"י שא"י סמנים כאלו אין לקנסו כלל וצריך שיהיה בקי בדין ובהלכות בדיקת הסכין שיתבאר כלל ג' ובהלכות שחיטה שיתבאר לקמן כלל ז' ובדין בדיקת סמנים שיתבאר שם ואם אינו יודע הלכות שחיטה אפילו שאלו לו עשית כך וכך ומתוך תשובתו נראה ששחט כראוי אין לסמוך עליו ואפילו אמר ברי לי ששחטתי יפה דמאחר שבשעת שחיטה לא ידע לאו אדעתיה וסיבר שעשה למה ששואלים • ומי שדרכו להתעלף ואנו יודעים שאינו מוחזק ושחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי נאמן ואפילו שתק ואינו אומר כלום מותר דכיון דיודע הלכות שחיטה ודאי אלו שהה או דרס לא היה שותק והיה אומר ששהה או דרס (סימן א') • מי שיודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה יכולים ליתן לו לשחוט אם אחר עומד על גביו • ובלבד שיראה אותה מתחלת שחיטה עד סופה ואפילו ראה ששחט סימן א' יפה לא אמרינן כיון ששחט זה הסימן יפה מסתמא שחט גם השני יפה אלא חיישינן שמא שהה או דרס כן סתם בש"ע אבל אנו נוהגין וחוששין להמחמירים דדינו כאלו אינו בר זביחה כלל • ולכן עכ"פ לא יתנו לו לכתחלה לשחוט כ"ז שידעינן בודאי שא"י הלכות שחיטה אבל אם לא ידעינן אם יודע א"ל מותר ליתן לו לכתחלה כשאחרים עוע"ג (סימן א' סעיף ט' וכש"ך) :

ד חרש המדבר ואינו שומע לא ישחוט לכתחלה מפני שאינו שומע הברכה וכן ערום לא ישחוט שאינו יכול לברך • ובדיעבד כשר דאין הברכה מעכב אבל השומע ואינו מדבר שוחט אפי' לכתחלה דהיינו שאם אחר שוחט ג"כ אזי יברך האחר ויכוין להוציא גם זה וזה יכוין ג"כ שיוצא בברכה זו אבל אם האחר אינו שוחט לא מצי לברך דהוי כברכת הנהנין דאמרינן לא יהנה ואינו דומה לברכת המצות (שם אחרונים דלא כט"ז) :

ה שכור אע"פ שלא הג"ע לשכרותו של לוט לא ישחוט לכתחלה אף דדינו כפקח לכל דבר היינו במידי דתלי בדעת אדם אבל לא בזה שתלוי בכבידות איבריו ויבא לידי דרסה ולכן צריך שמירה מעולה שכל שוחט יהיה נזהר שלא ישתה משקין המשכרים ומכ"ש יין שרף סמוך לשחיטה עד שירגיש בעצמו שכבר סר ממנו כח המשקה (שם) :

ו העובר על חרם שחיטתו כשרה • ומכל מקום אם נתנו קהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר אם היה יודע מן החרם ועבר במזיד הרי זה כחשוד על אותו דבר ולכן שחיטתו פסולה אבל אם בשוגג מותר ואפילו אם הקהל תקנו בלא חרם אסור (שם ש"ך ס"ק ל"ח וכפ"ח) :

ז מומר אוכל טריפות לתאבון ר"ל שאם יש לפניו בשר כשר וטריפה אינו אוכל טריפה • אלא שאם אין לפניו בשר כשר אינו מטריח א"ע למצוא בשר כשר ואוכל נבילה א"כ הוא בר זביחה אלא כיון שאינו מטריח א"ע יש לחוש שמא לא יטריח עצמו לבדוק הסכין כראוי ולכן אסור לאכול משחיטתו ששחט בינו לבין עצמו אפי' אם ישבע ששחט בסכין בדוק שהרי כבר עבר על שבועה זו שנשבע בהר סיני ע"ז אבל כשישראל בודק סכין ונותן לו ויודעין בו שיודע הל"ש מותר לאכול משחיטתו אפילו שחט בינו לבין עצמו ואפילו אם הוא לא יאכל שלא חיישינן שמא עשה אותו פגום דלא חשוד ע"ז וגם לכתחילה יבדקו הסכין אחר שחיטה שמא נפגם בעור אעפ"י שידענו שהוא בדק אח"כ לכתחלה לא סמכינן עליה (סעיף ב' ג' ועיין שם עוד מזה) וכ' בה"י ב מנ"נ כשהוא חשוד לאכול נבילות לתאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל ומכ"ש שלא לאכול משחיטתו ע"מ שיבדוק אחר • ומי שהוא מועד לעבור על עבירה אחת ממצות ה' לרמב"ם דינו כמומר לתאבון כיון דחזינן דפוקר בשביל תאותו באחד משאר עבירות חיישינן שמא פוקר שלא לקיים שום מצוה כהלכה ואין לו נאמנות לשחוט אא"כ אחר בודק הסכין (סי' ב) :

ח אבל מי שעושה עבירה א' להכעים • או שהוא מומר לעבוד ע"ז או לחלל שבת בפרהסיא או מי שאינו חושש בשחיטה ואוכל נבלות אעפ"י שאינו עושה להכעים דינו כלהכעים ולכן אפילו אחר בודק הסכין וזה שוחט ואפילו ישראל עומד ע"ג ורואה ששחט כתיקונו מכל מקום שחיטתו נבלה דכתיב וזבחת מי שהוא בר זביחה וזה כיון שפקר אינו בר זביחה • ודוקא מחלל שבת במלאכה דאורייתא אבל אם מחלל במקח וממכר וכיוצא בו בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן כשר (תב"ש) ומי שאינו מאמין בדברי חז"ל חשיב כעובד ע"ז ומחלל שבתות (עיין סי' קי"ט בש"ך ס"ק ס"ו) • והקראים בזמה"ז דינם כנכרים גמורים ואינם בר זביחה כלל (ש"כ סימן ב' ס"ק כ"ד) :

ט השוחט צריך ליטול שכר מן הטריפות כמו מן הכשרות שלא לבא להקל כדי לקבל שכרו מן הכשרות • ומה שנהגו ליקח הכרכשתא אעפ"י שאינו נכון כבר ישבו האחרונים דמשום דבר

קמן כזה לא יאכל טריפות ועוד דלא חשדינן ליה שיאכל טרפות אלא יצטרך למכרם ומתירא שמא ירגישו בו שאינו אוכל (ועיין סימן י"ת בכו"פ ייסוב נכון למנהג זה בשוחט בקהלה שאפילו אם נטרף הבהמה ושחט אחרת וא"כ אין לו הכר או הפסד כמה שמכשיר זו דאפילו אם תטרף זו יקח אחרת ולפ"ז בשוחט בהמה אחת בשותפי' כפרים אסור · מיהו בכל נהגו כן) :

י מעיקר הדין מותר להיות שו"ב בהמות עצמו ומוכר לאחרים אם הוא מוחזק בכשרות · אבל נהגו בכמה מקומות שאין שום אדם רשאי להיות שו"ב לעצמו למכור כ"א הממונים מקהל · ומ"מ אם אירע לו הוראה בשחיטה אסור מדינא להורות לעצמו כיון דבחייה בחזקת איסור עומדת · אבל בבדיקות מותר להורות לעצמו דנשחטה הותרה · וכן מותר לראות ולבדוק סכינו שהרי הסכין אין לו חזקת איסור ב ועוד שבידו לתקנו (ט"ז סס ססי' י"ח) :

יא דין שוחט שהעיד עליו ע"א ששחט שלא כהוגן מבואר לקמן כלל ע"א (וכי"ד ססי' א' יכס"ך סס):

יב טבח שאמר בהמה זו טרפה ואח"כ אמר שהיא כשרה ולא אמר כן אלא כדי שלא יקחו אותו וישאר לו ליקח ממנו בשר נאמן כיון שנתן אמתלא לדבריו אבל אם עשה בו דבר נוסף כגון שעשה סימן שהיא טרפה לא מהני אמתלא (עיין בט"ז ססי' א' ס"ק כב ובפ"ח סס) אבל אם לא עשה דבר נוסף ממה שעושה בכל בהמות כגון שרגיל לעשות סימן בכל טרפה מהני אמתלא · ומ"מ ראוי להחמיר לעצמו גם בזה (עיין ש"ך בי"ד סי' קפ"ס) :

יג השוחט בהמה בפני עדים וכשבא ישראל לקנות ממנה אמר לא תקנה ממנה כי לא שחטתיה אם יכול לתרץ דבריו ולומר שכוונתו היה לא שחטתיה כראוי נאמן · ואם לאו אע"ג שיש לו מגו לומר שהיא טרפה כיון שאומר לא שחטתיה ועדים מעידין ששחטה אינו נאמן ומ"מ לעצמו שויא חד"א (סימן א' סעיף י"ב) ועיין במל"מ פ' ט"ו מהל' אישות הלכה ט"ו שכ' שזה דוקא כשעומד בדיבורו אבל אם חזר מדבריו הראשונים גם הוא מותר · ועיין בפ"ג מהל' יבום וחליצה הלכה י"ג שסותר דבריו · וצ"ע :

יד שחיטת חולין א"צ שיכוין לשחיטה מדכתיב בקדשים ושחט את בן הבקר שתהא שחיטה לשם בן בקר ש"מ דבחולין א"צ כוונה · אבל אם נפלה סכין ושחטה פסולה דבעינן כח גברא עכ"פ דכתיב וזבחת כמו ועשית ר"ל שתעשה מעשה זבוח שתהא מכח גברא ולכן אם הפיל הסכין ושחט כראוי כשר כיון שהפילה בכוונה (סי' ג' וסי' ז') :

טו דין השוחט לשם כוכבים ולשם חמה ולבנה ולשם קדשים מבואר בש"ע סי' ד' ה' · ישמעאלים שאינם מניחים ישראל לשחוט אא"כ יהפוך פניו למזרח ראוי לגעור במי שעושי' כן ומ"מ בדיעבד אינו אסור דזה עובד ל"א (פ"ס סס) ולפי שאינו מצוי לא הארכתי :

כלל ב דין שוחט שבדקו אותו ונמצא שא"י ודין מי שהוציא טרפה או דבר איסור מתחת ידו :

א אם בדקו איזה שוחט ובודק ונמצא שאינו יודע הרמ"א מחלק דאם נטל פעם א' קבלה וא"כ ע"כ פעם א' היה יודע ולכן מוקמינן אחזקתו ואמרינן השתא הוא דשכח אבל אם לא נטל קבלה מעולם א"כ לא היה לו חזקת יודע מעולם ולכן כל מה ששחט למפרע טרפה (והסכים עמו סכ"ת וס"ך) וקצת אחרונים מחמירין דאפילו היה יודע פעם א' אין מעמידין על חזקה זו דבודאי לא שכח בפעם א' אלא שכח מעט מעט וא"כ לא ידעינן עד איזה זמן נעמידנו על חזקתו ולכן הכל אסור אף למפרע אפילו נטל קבלה (ט"ז ופ"ח) וכו"פ מכריע דאם שכח הל' שחיטה יש להקל ולומר כפי שרגיל לשחוט בלא שהייה ודרסה כן עשה המיד מחמת הרגל אבל אם שכח להרגיש פגימת הסכין יש להורות להחמיר · ואם יש לתלות השכחה כגון שהיה חולה או שלא עסק זמן רב בשחיטה ועי"כ שכח פסול · עד אותו זמן ומקודם לזה כשר · ואם המיר דתו ומכ"ש

שאר

בינת אדם

(ג) ב ט"ז כתב דאסור להורות לעצמו אי יארע לו הוראה בשחיטה כיון דבחזקת איסור עומדת והביא ראיה מבכורות שכל הבכורות אדם רואה חוץ מבכור עצמו והקשה הר"ש בס' שערי אהרן טרפה מדרבנן חזי לנפשיה ומתרץ דבאתחזק איסורא אינו נאמן והנה ע"כ קו' הר"ש אין לומר דהקשה כיון דחזי לנפשי' משמע דשוחט נמי לנפשיה ועל זה הקשה מ"ש מבכור כא ספיר י"ל דשאני שחיטה כיון דרוב מצוין ואין לומר דקו' שאם יהיה לו איזה הוראה בשחיטה ואפ"ה הוי לנפשיה זה לא מוכח מהתם דהאמת כאשר יקרה לו איזה הוראה בענין השחיטה צריך לשאול אבל אחר דברי התם לא מיירי רק מדין דאסור להורות בפ בפני רבו ועל זה קאמר דטרפה מדרבנן רואה הסכין לעצמו א"צ להראות לרבו כמו שכתב רש"י שם בהדיא אע"כ דקו' הר"ש שהרי בדיקת הסכין נחשבת להוראה שהרי צריך הגמרא שמשמיענו שא"צ להראות לרבו וע"ז הק' מ"ש מבכור ועפ"ז תתרץ דבכור אתחזק איסורא אבל הסכין אע"ג דהוי הוראה מ"מ לא אתחזק איסורא ומשחיטה בלא"ה לא קשה כלום אע"ג דאתחזק איסורא כיון דרוב מצוין כו' ואם יקרה לו איזה ספק בענין השחיטה באמת אין להורות לעצמו כמו שכתב הט"ז והל"ח השיג עליו וכתב וכיון דקו' הר"ש ע"כ רק מבדיקת הסכין אם כן לפי מה שפסק הרא"ש דדבר שיש בידו לתקן נאמן אפילו באתחזק איסורא אם כן בלא"ה לק"מ מבדיקת הסכין ודברי התב"ש תמוהים שכתב דהר"ש מיירי באין בידו לתקן ואם כן תמוה דסבירא ליה דקו' משחיטת בהמה וז"א כמש"כ :

והנה מסוגיא דבכורות מוכח דעוקים נ"ב כא דאין אדם רואה בכורות עצמו ביחיד מומחה ואפילו הכי אין רואה לעצמו משום חשד כדאיתא התם בגמ' בהדיא מוכח מזה שכ"ש דבדבר דאתחזק איסורא אפילו ת"ח ביחיד מומחה אסור להורות וזה דלא כהו"פ שכתב דבת"ח מותר

1

שאר עבירה אין אוסרין רק משעה שהמיר (סימן ה' סעיף ס') :

ב עוד מחלק הכו"פ אפילו בלא נטל קבלה דוקא שאינו יודע הל' שחיטה ומכ"ש בדיקת הסכין ואם כן יש כאן הזקת איסור דבהמה שאינו זבוח ולכן אסרינן למפרע אבל אם אינו יודע רק הלכות בדיקת הריאה וא"כ יש לבהמה חזקת היתר דנשחטה בחזקת היתר עומדת אפי' לא נטל קבלה לא אסרינן למפרע דלא יהא אלא נאבדה הריאה דכשר :

ג אפילו במקום דאסרינן למפרע מ"מ הכלים שעברו עליהם מעת לעת דהוי נטל"פ יש להקל אבל המאכל שנתבשל בכלים שהיה אז עדיין בתוך מע"ל אסור (כו"פ) :

ד ריאה טרפה שנמצאת בין הכשרות ואמר הבודק שהיה יודע באותה סרכה ובשגגה נתערבו אבל בין הכבשים לא היה תערובת נאמן (פסי' ק"י) :

ה מי ששחט והוציא טרפה או דבר איסור מת"י מדינא יש בו ג' דינים (א) אם יש בו חשד חימוד ממון והם הטבחים שבודקים ושוחטים לעצמם ומוכרים הבשר או השוחטים לאחרים ונוטלין שכר מכשרות ולא מטריפות או השוחטים בחנם כדי שימכרו להם הכשרות להשתכר בהם מיד שתצא טרפה מת"י בפ"א משמתין ומעבירין אותו תיכף ואין לו תקנה אלא עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזור אבדה בדבר חשוב או יוציא טרפה לעצמו בממון חשוב שרואים שכבר שב מחמדת ממון ודוקא במקום שאין מכירין דאז ליכא למיחש לערמה וזהו נקרא תשובה דפרק זה בורר (דסס נתכלר תשובה זו) ואין לו התנצלות לומר שוגג הייתי אם לא במקום שנוכל לומר שהוא מוטעה או שוגג דאז סגי בקבלת ד"ח ותשובה לפי ראות הדיין • ומכל מקום באדם שהוא ידוע שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו אמרינן בודאי משגה הוא ומ"מ צריך לקבל דברי חברות כמו בדין ב' אלא לענין להעבירו בזה יש חילוק בין ירא שמים ונראה לי דוקא בפעם א' אבל ג' פעמים אין חילוק בין ירא שמים (פ"ח סימן קי"ט) • (ב) שוחט שאין בו משום חימוד ממון כגון שלוקחין שכירות מקופת הקהל או שיש להם שכר קצוב מכל בהמה ובהמה בשוה בין כשרה ובין טרפה בפעם א' שיצא טרפה מת"י אעפ"י שלא נוכל לקרא אותו מזיד כיון דאין בו חימוד ממון ומסתמא יצא מתחת ידו שלא בהשגחה מ"מ פושע מקרי שהיה לו להשגיח היטב שלא יצא מתחת ידו טרפות ולכן סגי בקבלת דברי חברות ואין רצוני לומר תעניתים וסגופים אלא יקבל עליו בפני שלשה כשרים שבעיר שלא ישוב עוד לעשות כדברים אלו אלא שיבדוק בדיקה יפה וידאג ויצטער על האיסור שיצא מתחת ידו ואם הוא בענין דליכא למיחש שעושה זאת בערמה ואז כשר אבל אם יצאה מתחת ידו ג' פעמים הוה ליה כמזיד גמור ולית ליה תקנתא אלא בתשובה דפרק זה בורר הנ"ל • (ג) בדבר שאין באן ודאי איסור וגם אין כאן מקום ידוע היכן הוא האיסור כגון אלו הבודקים בקטניות וירקות מתולעים ולכן אם נמצא אחר בדיקתם תולעים אינם לא כמזידים ולא פושעים אלא כאנוסים ויש לסמוך על בדיקתם עד שלשה פעמים אבל משלשה פעמים ואילך נראים הדברים שאינו חושש בבדיקתם ולכן לא מהימני עוד אלא בקבלת דברי חברות ואין חילוק בכל דברים אלו בין שהוא איסור תורה או איסור דרבנן וכן הדין במוכר דברים אסורים (שם) (עיין כיס"ש סג"כ סי' י"ז תשובה ארוכה) :

ו ומכל מקום עכשיו שהדור פרוץ ואין כח להעמיד על הדין אם נראה לחכמים שא"א לו לנוד ממקומו דתלוי בו טפלי וכיוצא בו נותנין לו תשובה במקומו בסיגוף כדי שיהא עומד במשקל הזה יעוד מקלינן בזמה"ז שבפ"א יזהירנו לפי ראות עיני החכם ויענשנו לפי הזמן והענין (קי"ט ס"ז ס"ק ט"ו) ומ"מ לענין הכלים אין להחזיקו למפרע לרשע אלא אמרינן השתא הוא דאתרע (ש"ך שם ובסי' ה' ס"ס ק"ח) ועיין לקמן כלל ב"ח סי' י"ג :

כלל ג דין במה שוחטין ובאיזו זמן שוחטין וכל דיני סכין .

א אין שוחטין בדבר המחובר לקרקע או לגוף כגון צפורן ושן המחוברין בבהמה • ואם שחט אעפ"י שבדק ואין בה פגימה פסולה שנאמר ויקח המאכלת לשחוט דבר הניקח מיד ליד אבל בכל דבר תלוש שוחטין ובלבד שיהיה חד ולא יהיה בו פגם (סי' ו' סעיף א') ומ"מ כבר נוהגין שאין שוחטין אלא בסכין כי בשאר דברים אין פגימה ניכר כל כך (כ"ח) והשוחט בסכין פגומה הרי זה נבילה שנאמר ושחט ולא ועקר :

ב סכין אחד שיש בו פגימה ונשאר בו שיעור שחיטה בלא פגימה אפילו הכי אסור לשחוט בו ואפילו אם כרך טלית על הפגימה גזרה שמא ישחוט כך ובמקום הפגימה וכן לא ישחוט בסכין שיש לו עוקץ חד בראשו שמא יעשה חלדה • ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי במקום הפגימה אפילו לא כרך טלית וכן בסכין שיש לו עוקץ שחיטתו כשרה • ובלבד שהיה יודע בפגימה זו אלא שנזהר ממנו אבל אם לא ידע כלל מפגימה אפילו אמר ברי לי שלא נגעתי אפי' בדיעבד שחיטתו פסולה דהוי מלתא דלא רמיא עליה דאינשי (שם כס"ח) • ומ"מ בשעת הדחק וכן ביו"ט

בי"ט שאי אפשר להשחיז הסכין מותר לשחוט לכתחלה אם כורך מטלית על הפגימה ובלבד שיהיה הסכין כמלא צואר חוץ לצואר בלא הפגימה אפילו כשמוליך ומביא וכן בסכין שיש לו עוקץ יתחוב קיסם בראשו (שם וסימן י"ח)·וסכין שיש לו ב׳ פיות צריך לבדוק ב׳ הצדדין ואם נפגם צד א׳ אסור לשחוט בצד השני משום גזרה שמא ישחוט בצד הפגם (שם) ולכתחלה יש ליזהר אפי׳ אין לסכין פגימה רק בין הקתא לסכין לא ישחוט בו ומ"מ אם שם אינו שחוז כלל והוא עב כדרך כל הסכינים לית לן בה (כו"פ סימן ו׳) :

ג צריך לשחוט בהולכה והובאה מהלכה למשה מסיני וגם ילפינן מקרא שנאמר ושחט · ואין שחט אלא לשון משיכה כדכתיב חץ שחוט כו׳ ואם שחט בהולכה או הובאה לבד צריך שיהיה אורך הסכין כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר דהיינו רוחב ב׳ מפרקת מדבר ששוחט ואם לאו פסולה שכל שאין בו כשיעור הזה א"א לשחוט בלא דרסה ע"י הולכה או הובאה לבד ואם הוליך והביא אע"ג דמדינא אפילו כל שהוא כשמשער לפי אומד דעתו שכשיוליך ויביא בה שלא ידרוס אבל לכתחלה לא ישחוט עד שיהיה אורך הסכין י"ד אצבעות וסמכו על פסוק דגבי שאול כתיב ושחטתם ב"ז"ה גימטריא י"ד ודוקא בהמה דהתם גבי שאול כתיב ויגישו לאיש שורו ושיו אבל עוף לכ"ע סגי כשהסכין הוא מלא אורך ב׳ צוארין דהיינו רוחב המפרקת של אותו דבר ששוחט · והוא הדין בהמה אם אין לו סכין של י"ד אצבעות שוחט בסכין שהוא כמלא אורך ב׳ צווארין דהיינו רוחב המפרקת (סימן ח׳) ומ"מ צריך ליזהר לכתחלה שלא לשחוט עוף בסכין גדול ששוחט בו בהמות שקרוב לעשות דרסה מפני כובדו ובדיעבד אם ברי לו שנזהר מדרסה כשרה ואפילו לכתחלה לצורך גדול ובלבד שיזהר היטב ולכתחלה יכוין לשחוט בהולכה והובאה אע"פ שהסכין ארוך (סכ"ס) ולענין דיעבד מבואר לקמן בדין דרסה :

ד אסור לשחוט בסכין של איסור אפילו אינו בן יומו אם לא בהגעלה או שישחזנה במשחזת של אבן דלדעת הש"ע (בסימן קכ"א) הוי כהגעלה · ואפילו ל׳ עת רמ"א דלהשתמש בו רותח לא מהני השחזה לכתחלה כדאיתא כלל מ"ז לענין שחיטה כולי עלמא מודים דמהני ובדיעבד שאין לו במה להשחיז נועץ י׳ פעמים בקרקע בתולה כמבואר שם ושוחט בו דעל ידי הנעיצה מסיר הקליפה הדקה של הסכין (נקס"כ סי׳ י׳) ואין כח בחום בית השחיטה להפליט הבלוע בסכין לפנים מקליפה זו ואם שחט בלא שום הכשר צריך לקלוף בית השחיטה משום שמנונית בעין שעליה ואפילו במקונח אם הוא בן יומו מפליט על כל פנים כדי קליפה מקליפת הדקה של הסכין ובולע כדי קליפה (ט"ז ס"ק ז׳ כ׳ ולפסר דגם רשב"א מודה וזה סותר למש"כ סס"ק י"ז) אבל אסור לשחוט בהם לכתחלה על דעת שיקלוף דחיישינן שמא ישכח · וכן לא ישחוט אפילו בסכין שאינן בני יומן וגם נקי כדין כל הכלים שאינן בני יומן דאסורים לכתחלה ואם שחט בדיעבד מותר כיון שהוא נקי ואינו בן יומו (סימן י׳ וע"ש בש"ך) :

ה סכין ששחט בו כשרה אע"פ שמלוכלך בדם מותר לשחוט בו ואינו צריך לקנח הדם דבלא"ה יש הרבה דם בבית השחיטה אלא דאמרינן איידי דטרידי סימנים לפלוט דם לא בלע אבל אסור לחתוך בו רותח ואפילו לא שחט בו רק פעם אחת ולא מהני לזה הדחה דחיישינן לדעת הסוברים דבית השחיטה רותח ובולע הסכין · ומ"מ בדיעבד אם חתך בו רותח אפילו לאחר ששחט בו כמה פעמים י"א דמותר אחר שהדיחו היטב דקיימא לן ביה"ש צונן · ומ"מ לכתחלה יקלוף אותו מקום דאפילו למאן דאמר דביה"ש רותח אינו בולע הסכין יותר מכ"ק ואם רוצה להגעילו לכתחילה יגעילנו כדין דהיינו בכלי ראשון או עכ"פ ע"י עירוי דבדיעבד אמרינן דאפי׳ ביה"ש רותח אינו מבליע בסכין רק כ"ק ועירוי גם כן מפליט כ"ק (שם ועיין בש"ך ופ"ת) :

ו אבל צונן מותר לחתוך בו אפילו שחט בו הרבה פעמים רק שידיחנו יפה שהרי אין כאן שמנונית איסור וגם הצונן לא יפליט כלום מן הסכין רק משום דם בעין שעליו אבל קינוח הסכין לא מהני דקינוח גרע מהדחה · ואם לא הדיח הסכין אזי ידיח הצונן (שם) :

ז סכין ששחט בו ונמצא טרפה ונמצא שיש בסכין איסור משמנונית ודם של טרפה ולכן אסור לשחוט בו שיחזור הכשרה לבלוע דאע"ג דטרידי הסימנים לפלוט דם מ"מ בולע שמנונית מ"מ כיון שעדיין לא נאסר הסכין אלא ע"י שחיטה זו ששוחט בו הטריפה וע"י חום ביה"ש אמרינן דסכין קשה הוא לבלוע ואינו בולע ואפי׳ אם תמצא לומר דביה"ש רותח והסכין בולע כיון שיש שם שמנונית בעין מ"מ אין כח ברתיחת ביה"ש להפליט מן הסכין ואם כן אין כאן איסור אלא מחמת שמנונית הטריפה הנדבק בסכין ולכן אם מדיח הסכין מותר לשחוט בו או מקנחו בדבר קשה ונוהגין עכשיו לקנחו יפה בשער הבהמה בין כל שחיטה ושחיטה שמא תהיה בהמה זו ששחט טרפה ובעופות אין המנהג לקנח כיון דלא שכיח בו טריפות ואע"ג דלעיל סי׳ ג׳ לחתוך בו צונן לא מהני קינוח אפילו בשחט כשרה הכא שבא רק לשחוט בו יש עוד טעם דכיון דטרידי לפלוט דם משא"כ בחתיכת צונן (ט"ז שם ס"ק ט"ז) :

ח ואם שחט בלא הדחה או קינוח דינו כסכין של נכרי בסי׳ א׳ שצריך שיקלוף ביה"ש שהרי

בלע משמנונית בעין שעליו (דלא כהמחבר בש"ע וככר נחלקו עליו כל האחרונים):

ט ואם שחט שלשה בהמות ונמצאו כולם טריפות או אפי' לא היה רצופין אלא ששחט הרבה ובין כולם נמצא ג' טריפות אסור לשחוט בו עוד דדינו כסכין של נכרי בסימן א' ומ"מ לא דמי ממש דהתם בלע הסכין ע"י רותח ממש משא"כ הכא ולכן אפי' לכתחלה מותר לשחוט בו ע"י נעיצת י' פעמים ומ"מ הכשרות א"צ קליפה מאחר שנוהגין לקנח בין שחיטה לשחיטה ועכשיו נוהגין לסמוך על הקינוח שעושין בין כל או"א ואינם עושים נעיצה ומ"מ צריך להזהירם שיקנחו כדין היטב (שם) · דין סכין של נכרי לא כתבתי לפי שאינו מצוי:

י השוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגומה אפי' מן הצד אצל החוד הרי זה ספק נבלה דחיישינן שמא נפגמה בעור ואפילו נגע בעצם המפרקת אע"ג שהעצם יותר קשה מהעור ואפי' בעוף שעורו דק ונגע במפרקת שהוא קשה וא"כ י"ל יותר שנפגם במפרקת ואם כן הרי שחט בלא הפגימה אפ"ה אסור דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת (לרש"י בחזקת איסור אבר מ"ה ולתוספת בחזקת איסור שאינו זבוח) ואינו יוצא מאיסורה עד שיודע בודאי שנשחטה כראוי ולכן כל ספק שיקרה בשחיטה הוי ספק נבלה (סי' י"ח סעיף ח'):

יא שיעור הפגימה כל שהוא אפי' לו שלא יכנוס בפגימה אלא כחוט השערה ואע"ג דחז"ל אמרו שיעור פגימה כדי שתחגור בו צפורן ולכן בודקין בצפורן כדלקמן · באמת השלם בדעת ירגיש בצפורן אפילו פגימה כחוט השערה ולכן פגימה דקה מן הדקה הכל נקרא כדי חגירת צפורן (ועיין פ"ת וכו"פ שדבריו אמיתים) וז"ל כו"פ בסי' י"ח ובעו"ה הרבה מקילין ואומרים על הסכין שהוא אינו פגומה רק בלשון אשכנז רויך והוא להסרון הרגשתם וידיעתם כי רויך הוא פגימות קטנות נרגשים ברוב השגחה · ומי ששחט בסכין שהוא רויך הוא רשע ומאכיל טריפות לישראל בעו"ה ויש להכריז שזה השם רויך לא יזכר ולא יפקד והוא פגימה גמורה עכ"ל הכו"פ · ומקצת שוחטי קהילתינו הנהיגו מנהג רע יותר מזה שכאשר נ"מה להם על הסכין לאחר שחיטה שהוא רויך אז לקחו כמרטוט קטן ושפשפו בסכין וכאשר לא מצאו אחר זה פגימה הכשירו ברם זכור אותו האיש למוב מהו' שבתי שוחט שצוח עליהם כברוכיא וקבצנו יחד חכמי העיר וקראנו לכל שוחטי דמתא ואז צוינו לר' שבתי הנ"ל שיעשה בסכין פגימה קטנה דק שבדקין והראה לכל השוחטים וכלם הרגישו באותה פגימה וצוינו עוד לאחד מן השוחטים לשפשף בסמרטוט על אותה פגימה ושפשף מעט ואז הראה לכל השוחטים והעידו כולם שאין כאן פגימה כלל ואני הראיתי להם נגד השמש וראו כולם הפגימה ואז נבהלו כולם וגזרנו עליהם בגזרת נח"ש שלא יעשו עוד כזאת וב"ה שנתבטל עד היום · אח"ז נהגו שאם ידמו בעיניהם שהסכין הוא רויך אז ישפשפו אותו על יד הנה והנה עד שיסירו הרויך ואני צוחתי כברוכא גם ע"ז אבל לא עלתה בידי וכתבתי להגאון בעהמ"ח בית מאיר והשיב לי ששאל להשוחטים דשם והשיבו שאינם יודעים מזה כלום אלא שאם ידמו בעיניהם שהוא רויך אז דנים אותו כספק פגימה ובהמה בחזקת איסור עומדת עד שיודע במה נשחטה כדין כל ספק בשחיטה טרפה והראיתי האגרת לחכמי קהילתינו והרבה טרחו בדבר · ושמעתי שכבר בטלו המנהג הרע הזה כי אין ספק שכל זה הן פגימות קטנות כמ"ש הכו"פ ואפילו אם יאמרו שהוא כמו סכין שאינה חלק אלא כמגע ראש שבולת המוזכר בש"ע סעיף ו' הרי כתב שם רמ"א דאין אנו בקיאין בדבר ומי יאמר שהוא כן · סכין שיש בה סדק ברחבה והעוקצין ממש זה אצל זה ואינו נרגש כלל בבדיקה יש לחוש שברחקתו על הסימנים נפתח הסכין קצת ואסורה אפילו בדיעבד (תב"פ סימן י"ח) ודבריו אינם מובנים לי דוה שייך בנאבד הסכין לאחר שחיטה אבל כשהסכין לפנינו ועדיין אינו נרגש שום פגימה וצריכין אנו לחוש שנפתח ואח"כ נסתם הפגם ומהיכי תיתי נחזיק ריעותא · אבל לי נראה דהטעם כמו שכתבנו בשם כו"פ דלפעמים יש פגימה קטנה שאינה נרגש בצפורן ולכן כמה אמוראים דבדקו בשמשא ומיא וא"כ בשלמא בשלא ראינו שום ריעותא בסכין אנו סומכין על בדיקתינו והרגשתינו משא"כ כשיש בו סדק נקרא ריעותא יש לחוש שמא אין אנו מרגישין בפגימה ולכן דיעבד אסור וכן אם נחלק חוד הסכין לאורך הסכין אסור אפי' בדיעבד אבל אם השחיזו הסדק ולא נראה שום ריעותא עוד וכן בכל פגימות ובדיקות הסכין אם הרואים ומרגישים אומרים שאין בו פגימה ואחד אומר שמרגיש אין כולם צריכין לשמוע ליחיד:

יב יש פגימות המבוארים בש"ע (שם סי' י"ח) הנקראים מסובבכות ויש בזה דינים שונים · ולפי שאין אנו בקיאים לכן בכל מקום שימצא פגימה בין בראש הסכין ובין בסוף הסכין טריפה והכי נהוג אבל סכין שהיא עולה ויורדת ואין בה פגם אפילו כמה עולה ויורד שוחטים בו אפילו לכתחלה:

יג סכין שפיה חלוק ואינו חד הואיל ואינו פגום שוחטין בו ואע"פ שהוליך והביא בה כל היום עד ששחטו כשרה ולא מבעיא לשיטת הש"ע דלא פסל שהיה במשהו אלא אפי' להגמשבים

אחר רמ"א דשהיה אפילו במשהו טרפה ואם כן בבהמה אם שחט סימן ראשון ואח"כ סימן ב' וכיון דצריך לשחוט ב' סימנים וא"כ בשלמא בתחלת שחיטה נחשב הכל לשחיטה אבל אחר ששחט רוב סימן הראשון נחשב המיעוט הנשאר כאלו כבר נשחט וא"כ מה שמוליך ומביא בשחיטת מיעוט אחרון של סי' ראשון אינו נחשב כלל מן השחיטה רק כחותך בידה וברגלה אפ"ה דעת אחרונים דאם לא שהה כשיעור שהיה המבואר לקמן כלל ז' כיון דהכל הוא בדרך שחיטה ולא שהה כלום מלשחוט כשרה דאל"כ אפילו בסכין חד נמי פסולה דשחיטות מיעוט האחרון להוי שהיה ולא גרע מ"מ המבואר לקמן כלל ז' אבל התב"ש כתב דדעת הב"ח להטריף לרמ"א אף על פי שהיה בדרך שחיטה דשמא שהה כל כך בשחיטת מיעוט האחרון כשחיטת רוב ב' סימנים בסכין יפה כדלקמן שם משא"כ בסכין חד דבודאי שחיטת מיעוט הסי' אינו כ"כ כשחיטת רוב ב' • ואמנם אם תפס הסימנים והניחן ביחד ושחטן בבת אחת כשרה שהרי כבר נשחט רוב ב' (שם סימן כ"ג):

יד בדיקת הסכין צריכין אבשרא ואטופרא ואתלת רוחתא שהם י"ב בדיקות דהיינו על חוד הסכין בבשרא וטופרא בהולכה והובאה הם ד' וכן בכל צד ס"ה י"ב דהיינו שמוליכה ומביאה על בשר אצבע שהוא רך כמו הוושט ואח"כ מוליכה ומביא על צפרנו שהוא קשה כמו הקנה וכיון שאין אלו מרגישין גם הוושט והקנה לא ירגישו בפגם זה • וילהלח הצפורן במעט רוק שהסימנין ג"כ הן מלוחלחין בחיי הבהמה אעפ"י שהצפורן מרגיש יותר הפגימה בלא רוק וכן יבדוק משלש רוחותיה שהן פיה ושני צדדיה כדי שלא יהא בה פגם כלל ומ"מ הרושם שעושין האומנין בצד הסכין אינו מזיק כלל שהוא רחוק הרבה מן החוד (ע"ז ס"ק א' וע"ע אם הוא סמוך לחוד מה דינו וכמה הוא השיעור של ריחוק) והטעם שצריך לבדוק מן הצדדין דשמא יש שם מורשה קטנה וקורעת הסימן דאע"פ שכבר נחתך הסי' ע"י חידוד הסכין מ"מ אח"כ קורע המורשה וקיי"ל דוושט שניקב קודם שנשחט רוב הם מנים אפילו במקום שכבר נחתך טרפה כדאיתא בסימן כ"ז ואפילו להמכשירין בסי' מ' בשוחט בסכין מלובן דאמרינן חידודו קודם לליבונו ובית השחיטה מרווח רווח ולכן עכ"פ אם יודע שהיא מלובנת והיה זהיר שלא ליגע בצדדין משא"כ במורשה יוצא לא מהני במה שנזהר שלא ליגע וכ"ש דמסקנת אחרונים כדעת האוסרין דל"א בית השחיטה מרווח רוח (סי' ט' בט"ז וב"ש) • ויבדוק לאט ובכוונת הלב שלא יפנה לבו לדברים אחרים וצריך לשנות הצפורן אחר קצת בדיקותיו שמא נפגמה הצפורן בחודה של סכין ואולי יש פגימה בצדדין שלא ירגיש בהן לפי שעברה בתוך פגימות הצפורן (סעיף ס') ולאחר השחיטה ירחץ הסכין קודם הבדיקה שלפעמים טיפת דם בסכין ועל ידי כן אין פגימה נרגשת (פ"ח ס"ק יד) ולא יבדוק שני צדדי הסכין ביחד אלא כל אחד בפני עצמו והרבה צריך ישוב הדעת ויראת השם לבדיקת הסכין הלא תראה כש ברוק אדם פעמים ושלש ולא ירגיש בפגימה דקה ואח"כ ימצאנה כי הכין לבו באחרונה ובחינת חוש המישוש הוא לפי כוונת הלב (שם):

טו השוחט בהמות רבות או עופות הרבה צריך לבדוק בין כל אחד ואחד בכל פרטי בדיקה י"ב בדיקות הנהוגין ועם כל זה אינו הפסק בין ברכות שחיטה לשחיטת כל הבהמות כי הכל צרכי שחיטה ולא הוי הפסק ואם לא עשה כן ובידק באחרונה ונמצא הסכין פגומה הכל ספק נבלות ואפילו הראשונה דחיישינן שמא בעור הראשונה נפגמה ומי שרוצה להכנים עצמו לספק זה א"צ לבדוק בין שחיטה לשחיטה ומיהו צריך שלא יקחו מהנשחטין לאכול קודם בדיקת הסכין שלאחר שחיטה וכל זה כששחט לעצמו אבל כששחט לאחרים ודאי החוב על השוחט לבדוק בין כל אחד ואחד שאם לא יבדוק וימצא לבסוף פגימה הלא הכל למפרע טרפה והוא אינו יודע למי שוחט ואפי' אם יודע למי שוחט למקצת פוסקים חייב לשלם אפי' שוחט בחנם בדין מזיק בידים ואפי' להפוסקים דפטור מלשלם מ"מ אסורה קעביד ולא טוב עשה בעמו לא יהיה אלא גרמא בניזקין קיי"ל דאסור אעפ"י דאין חייב לשלם ואם רואים שהוא מועד לכך וזה לאות שהוא מקלי דעת ראוי לחייבו לשלם למגדר מלתא ועיין בכו"פ שהאריך בתוכחות מוסר בענין שחיטת הכפרות בעיו"כ ועיין בחיבורי חיי א"ם בהלכות יה"כ שהארכתי בזה (שם) • וכתב התב"ש דבשעת הדחק כגון בעיו"כ עכ"פ יבדוק אחר ששחט כל העופות שביד השליח מבית אחד כדי שלא ילך השליח קודם הבירור:

טז אע"פ שבדק הסכין קודם שחיטה צריך לחזור ולבדוק לאחר שחיטה • והני מילי שהסכין לפנינו אבל אם נאבד שחיטתו כשרה ג הואיל ובדק קודם שחיטה ומוקמינן הסכין בחזקת בדוק

בינת אדם

ג (ד) שאלה שוחט שהזיד ועשה פגימות בסכין אחר השחיטה קודם שבדק הסכין מה דינו:

תשובה ז"ל הרמב"ם פ"א מהל' שחיטה הל' כ"ה וכן אם שחט ולא בדק שחיטתו כשרה עכ"ל וצריך לומר דאינו דומה למאבד הריאה הל' הש"ך בסי' ל"ט ס"ק ו' דלכולי עלמא אסור דהתם הוי מיעוט דשכיח ובדיקת הריאה מוזכר בירושלמי כמש"כ הפוסקים משא"כ בדיקת הסכין דאף דאנו מחמירין לבדוק אחר שחיטה וצריך לבדקו כמש"כ הרמב"ם שם עכ"פ אינו מדינא דהוי מיעוט

בדוק ואפילו שחט בה הרבה זה אחר זה לא אמרינן שמא נגע בעצם המפרקת של הראשונה או מתוך ששחט הרבה בהמות נפגם · ואם נגע במפרקת של אחד ונאבד הסכין יש להחמיר ולחוש לכל אותן שנשחט אח"כ דמן הסברא עושה המפרקת פגימה טפי מן העור · ע"כ אין לנו לאסור הראשונה כיון שבדק תחלה לא מחזקינן ריעותא מחמת העור אלא מחמת המפרקת דלחומרא אמרינן דמפרקת פוגם אבל לא לקולא כדלעיל סימן י' (שם) :

יז שחט בסכין בדוק ונאבד קודם שיבדקוה אחר שחיטה ואח"כ נמצא והוא פגום וכל שכן אם בדק הסכין גם אחר שחיטה ונמצא יפה והצניעו ואח"כ נמצא פגום שחיטתו כשרה דכיון דכבר יצא בהיתר ד דאלו נאבד לגמרי הסכין כשרה כמו בסימן הקודם ולכן אף שמצא עכשיו שנפגם כשרה ואמרינן שמא עשה בו מלאכה ונפגם או שנפגם בדבר אחר דאין זה דרכי טעם שאלו מתחלה קודם שמצא היה מותר לו לאכול מבהמה זו ואח"כ כשנמצא הסכין נמצא שאכל נבלה (שם) · וכן אם לא נאבד הסכין והיא בפנינו אלא שאחר השחיטה שיבר בו עצמות או שהכה בעץ ובברזל וכיוצא בו או שנפל על קרקע קשה וראינו שנפל על חודו כשר אבל מספיקא אין תולין לומר שנפל על חודו דכיון דעדיין לא יצתה הבהמה לחזקת היתר שהרי הסכין לפנינו וצריך עדיין לבודקו ולכן כיון שיש ספק שמא נפגמה בשחיטה טרפה מספק בכל ספק בשחיטה (שם נט"ז וש"ך) ואם שיבר בו עצם המפרקת אפילו דרך שבירה אין תולין בו מפני שהוא רך · והאחרונים דעתם להתיר בדרך שבירה (ועיין כו"פ) :

יח אם לא בדק הסכין קודם השחיטה ושחט בה ונאבד אחר שחיטה שחיטתו פסולה · בד"א בסתם סכין או אפילו סכין המיוחד לשחיטה ומצניעו אלא שדרכו לפגום שהברזל אינו קשה אבל שוחט שיש לו סכין מיוחד לשחיטה ואין דרך אותו סכין לפגום (עיין בשער חזקה סימן י"א) והוא מצניעו במקום המיוחד ואינו עושה בו שום דבר אם שחט בה ונאבד שחיטתו כשרה ולכן ראוי לכל שוחט שיהיה לו סכין מיוחד ומוצנע תמיד · ומ"מ לכתחלה לא ישחוט בו עד שיבדקהו קודם שחיטה מלבד ביו"ט מותר לסמוך על הבדיקה שבדק עיו"ט ושוחט בו לכתחלה על סמך שיבדקנו אחר שחיטה שהרי אפי' נאבד או יארע אונס שלא יבדוק אחר שחיטה מ"מ כשר כיון שהוא סכין טוב ומיוחד לכך (שם וכא"ח סימן תנ"ח) :

יט אין חילוק בכל זה אם בדק הסכין סמוך לשחיטה או שהיה בחזקת בדוק תחלה ולא בדקו סמוך לשחיטה דכל זמן שלא יצא מחזקתו דהיינו שהיה מונח במקום מוצנע שאין חשש שמא נשתמש בו אדם נקרא לעולם סכין בדוק (שם) ומסתברא דדוקא ערך ב' או ג' ימים (תב"ש) · שוחט שמצא פגימה בראש סכינו · ואמר שהפגימה הוא מפני שאני מכסה בה דם העופות בראש הסכין וכשאני שוחט אני נזהר שאיני נוגע בפגימה מעבירין אותו וקרוב לומר שהכלים אסורין (שם) :

כ שוחטין בין ביום ובין בלילה כשאבוקה כנגדו וכן כששוחט במקום אפילה צריך אבוקה וב' נרות בין קלועים ובין אינם קלועים חשיבי כאבוקה ואם באמצע שחיטה כבה הנרות יגמור · ולא ישחוט לאור הלבנה (כו"פ) ובדיעבד אם אמר ברי לי שלא שהיתי ולא הרסתי ובדק בסימנים ששחט רוב כשר · אין שוחטין לימים ונהרות ולא לתוך כלים אא"כ יש בכלי עפר או מים עכורים אבל לא בצלולים ולא לתוך הגומא שכל זה היו עושין בשנים הקודמים לעבודת כוכבים · היה בספינה מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט על דפנותיה והדם שותת ויורד לתוך המים ובזמה"ז יש להתיר בדיעבד (סי' י"א י"ב) :

כלל ד . דין בעלי חיין שאינן צריכין שחיטה ודין בהמה מסוכנת ודין אותו ואת בנו ושלא לשחוט עד יום ח' (סימן י"ג י"ד ט"ו ט"ז) .

א בהמה חיה ועוף צריכין שחיטה אבל דגים וחגבים אינם צריכים שחיטה דכתיב כל דגי הים יאסף להם באסיפה בעלמא סגי וחגבים אתקשו לדגים דכתיב לכל נפש הרומשת במים אלו דגים ולכל נפש השורצת על הארץ אלו חגבים ומותר לאכלן מתים או לחתוך מהם אבר ולאכלו אבל אסור לאכלן חיים משום בל תשקצו (סי' י"ג) :

ב השוחט בהמה ונמצאת כשרה נמצא בה עובר בן ח' בין חי או מת דגם חי חשוב כמת שאי אפשר לו לחיות או בן ט' ומת מותר באכילה דכתיב בבהמה אותה תאכלו וקבלו חז"ל דר"ל כל שבבהמה תאכלו אבל דמו אסור · (ולענין חלבו וגידו מבואר בדין הלב כלל כ"ח סימן כ') ואינו טעון

שחיטה

בינת אדם

מיעוט דלא שכיח שיפגום כמו שכתב הרא"ש שסברי לא מצינו בהדיא בגמרא להצריך בדיקה וכמו שכתב הכ"מ וכזה אתי שפיר דאמרינן בגמרא שיבר בה עצמות דמשמע אפילו במזיד ומכ"מ נ"ל שאם רגיל בכך קנסינן ליה ומעברינן ליה :

ד (פ) עי' תשובת רא"ש כלל ד' סי' י"ד אך צ"ע דבסדיא 1

איתא ברשב"ן בסימן ר"ו ז"ל ובני מילי דלא בדקן מיד לאחר שחיטה אבל בדק מיד אחר שחיטה ולא נמצא פגום אפי' נמצא בה פגם אח"כ כשרה הואיל ויצא הדבר להיתר יצא והאי דגמרא עתה פגום אימר שיבר בה עצמות ולאו אדעתי' עכ"ל וצ"ע :

שאר

שחיטה לפי שניתר בשחיטת אמו וגם אין בו משום אותו ואת בנו כיון שאינו טעון שחיטה ואם מצא בו בן ט' חי אם הפריס ע"ג קרקע ר"ל שהלך קצת טעון שחיטה מדרבנן שיאמרו שמותר לאכול בהמה בלא שחיטה ולכתחלה יברך על בהמה או עוף כמו בדבר דאתיליד בו ריעותא · ואם אין לו · כתב הפ"ח שיברך על השחיטה אבל שאר טרפות שאינו מחמת שחיטה כיון שאינו מפורסם אינו אוסר אותו · אבל טרפות שמחמת שחיטה כגון שהה ודרס וכל שאר דינים הפסולים בשחיטה פוסלים גם בזה כיון שהצריכוה שחיטה צריך שיהיה שחיטה כראוי ואם לא הפריס ע"ג קרקע אינו טעון שחיטה אבל אם לא שחט האם או ששחטה ונתנבלה או נטרפה עכשיו שאין בקיאין בין בן ח' או בן ט' כל עובר שנמצא בה אפילו בן ט' חי כיון שנטרפה האם טרפה ואסור באכילה דשמא הוא בן ח' ולא מהני ליה שחיטה ואם המתין עד תחלת ליל ח' ללידתו שאז יצא מס' נפל אפילו היתה אמו טרפה ניתר בשחיטת עצמו · הא דאמרינן שנמצא בבהמה מותר היינו מדכתיב כל מפרסת פרסה בבהמה תאכלו קבלו חז"ל דדוקא דבר שיש לו פרסות על זה קאמר קרא בבהמה תאכלו ונחלקו הפוסקים · י"א דבפרסה תלוי טלתא שיהיה לו רגל של בהמה אעפ"י שאינה שוסעת אלא שפרסותיו קלוטות מכל מקום מותר דלא בעינן רק פרסה ואז אפילו כל הגוף הוא דמות עוף מותר ואם אין לו פרסה אפילו היה דמות עוף טהור אסור (רמב"ם וכ"פ הש"ע לדעת הש"ך ס"ק י"ז) וי"א דהכל תלוי בדמות פרסה ר"ל שיהיה מין בהמה שיש לו פרסות אבל אין תלוי בפרסה דאם הוא דמות בהמה אפילו אין לו רגלים כלל או שיש לו רגלי עוף אפילו הכי מותר ואם הוא דמות עוף אע"פ שיש לו ב' פרסות אסור (תוס' ורא"ש עש"ך ס"ק י"ט) ולכן יש להחמיר שאינו מותר אלא אם כן הוא דמות בהמה וגם יש לו רגל עם פרסה (עפ"ח דיש לומר דגם הרמב"ם סבירא ליה הכי) (שם) דין עובר שהוציא ידו מבואר בש"ע סימן י"ד:

ג אסור לשחוט בהמה עד שנודע בודאי שאינו נפל דאין שחיטה מועלת לנפל דדומה לנבלה אע"פ שהוא חי ומשעבר עליו שבעה ימים עם יום הלידה והגיע ליל יום שמיני נודע שאינו נפל (ואע"ג דגבי קרבן כתיב מיום השמיני דהיינו ביום שאני התם דלילה אין ראוי לקרבן) ולפיכך הקונה גדיים מנכרי ומסתפקין בו אם הוא יום שמיני אף ע"פ שהנכרי מסיח ל"ת שכבר הוא בן ח' ימים אינו נאמן אפילו קודם שמכרו דיש לומר להשביח מקחו אומר כן ה (סי' ט"ו) ויש סימן בגדיים לבדוק שאם הקרנים הם קשים וחדודים שאינו יכול לתחוב בה הציפורן וגם גדול כל ח' שינים בידוע שעברו עליו שבעה ימים שלימים (פ"ח שם) ובעגלים כשיצמחו הקרנים (ת"ש):

בינת אדם

ה (ו) שאלה ולד בתוך ח' ימים ללידתו אם אסור מן התורה או מדרבנן:

תשובה הב"ח בק"א כתב וכיון דס' דאורייתא הוא כו' ול"ע דהא מה"ת אזלי' בתר רוב ולדות שאינן נפלי' כמו שכתבו תוס' ביבמות ל"ו ע"ב ובנדה מ"ד ע"ב ד"ה דקי"ל דאינו אלא מדרבנן דהוי מיעוט דשכיח ודבר שהוה ומש"כ הש"ך בשם רשב"א דנכרי משל"ת אינו נאמן נ"ל דהרשב"א לשיטתו דאפילו בדרבנן לא מהימן משל"ת לפי מה שכתב הפ"ח בסי' ס"ט ס"ק ח' אך לש"ך בסימן נ"ת וקל"ז צ"ע למה נכרי משל"ת אינו נאמן והרמב"ם בפ"ד מהל' מ"א שכתב הרי זה כנפל ואין לוקין ע"כ ול"ע פשיטא כיון דאינו אלא מדרבנן ומה"ט לשיטתו דבכל ס' איט אלא מדרבנן והנה התו' שם כתבו היכא דשחט תוך ח' אסור דהוי מיעוט דשכיח והוי דומיא דמים שאין להם סוף אלא די"ל דהתם משום חומר האיסור ע"ש ועיין בב"י שכתב דהת"ה כתב בשם הגאונים דדוקא בקדשים אבל לאכילה אפילו צ"י מותר וכתב הב"י ואין כן דעת הפוסקים והפ"ח כתב שהגאונים כיונו לדבר אחר דהיינו הבנת הב"י טעו ולענ"ד הב"י הבין היטיב ודעת הגאונים י"ל דס"ל דפלוגתייהו בבן ח' (עיין בשבת דף קל"ו תוס' ד"ה מימהל) ואמנם זה דוחק · ולכן נ"ל דס"ל דהא מעיקרא בעי למיפשט דאין הלכה כרשב"ג מהא דעגל שנולד ומברייתא דשוין ודחו דקים לן אבל למסקנא דבאמת פליגי רבנן ארשב"ג לא צריכין לדחוק דמיירי דוקא בקים לן ואתיא ברייתא בסתם ולד וס"ל להגאונים לבתר הכי דאתמר בתוך ל' ועמדה ונתקדשה לרבינא ורבא כיון דחזינן דאפי' באיסור אישות באשת כהן מותר בדיעבד ה"ה בשוחט תוך ח' ומש"כ אפי' בן יומו היינו בדיעבד שכבר נשחט או דס"ל דדוקא באשת ישראל דהוי מילי אישות מחמרינן לכתחלה אבל בבהמה קיי"ל לגמרי כרבנן דרבינא מטמיה דרבא פליגי אר"י אתי שפיר ורבינא הוי בתרא טפי מר"פ ור"ה בר"י וברייתא דעגל שנול' וכן ברייתא דשוין שאם טלה אתי כפשטה ועיין ברמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ג הל' ח' שכתב דטעם התורה הוא מטעם ספק נפל דהא תינח להרמב"ם דכל ס' מותר והא גזירה הכתוב לאיסור אבל הרשב"א נ"ל הכי ולשיטתו אתיא שפיר מש"כ הרמב"ם דאינו לוקה אבל איסור דאורייתא איתא:

(ח) שאלה מסוכנת ששחטו ונתנו כל המפרק. ורוב בשר עמו ובשעת שחיטה לא פרכסה ולאחר שחתך כל המפרקת פרכסה בדין פרכוס מה דינו:

תשובה בחולין ל' ע"ב אמר זעירא נשבר' מפרקת ורוב בשר נבלה וכד' כ"א אית' תנן התם הותזו ראשים אע"פ שמפרכסין טמא' הזנב הלטאה ר"ל אמר הותזו ממש פרש"י אשמנה שרצים קאי וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהל' אבה"ט ובאמת בהלכות פ"א אין זכר שם מח"ש ואולי דתקו לזה וא"ל דתלי' וחילופי גי' שכתב הר"ם אי גרסינן כגון זנב הלטאה דאז קאי על ח"ש ואי גרסינן כזנב א"כ לא זכר כלל ח"ש וז"א שהרי רש"י כתב בהדיא הגי' כזנב ואפ"ה פרש"י דקאי על ח"ש. ונ"ל משום דתוס' כתבו שם ד"ה דהותזו דזעירא פליג ע"ז דלא בעי רק מפרקת לבד והיינו לשיטתו שכתב שם ד"ה הותזו דקאי על בהמה ועוף ולרש"י ורמב"ם לא ניחא להו דפליגי שהרי הש"ס שקול וטרי אליבא דזעירא ולכן ה"ל דהותזו קאי על ח"ש וזעירא קאי על הבהמה ולכן פסק הרמב"ם לדזעירא וגם הותזו ממש ואמנם בין לתוס' ולרש"י אם שחט וחתך גם המפרקת לכ"ע הוי הותזו ממש דודאי אין חילוק בין ששחט הסימנים מקודם ואח"כ חתך המפרקת או שחתך המפרקת ואח"כ הסימנים שהרי הותזו ראשים תנן ולא מחלק בזה ועוד דאל"כ לא הוה צריך תוס' לומר דפליגא אדזעירא אע"כ כיון דסתמא תנן וא"כ הפרכוס שלאחר זה הוא כזנב הלטאה ממש ואינו מהני כלום (סהדי במרומים שכוונתי בזה להרשב"א שמצאתי אח"ז כדברי):

ועיין בסוף שער או"ה מה שכתב על זה הרב הגדול מוהר"ר חיים בהגאון מהוראדנא:

(ט) משום דלרמב"ם תיכף כשגמר לשחוט לא יברך עוד ולהג"א מברכין (עיין שם בש"ך) ולכן באיתיליד ריעותא דא"י לברך מקודם דומה קצת לטבילת גר ומברכין מש"ה בלא איתליד (בכאן היה מקום להאריך קצת ונאבד ממני):

ד כתיב בתורה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד וקבלו חז"ל דאותו ר"ל האם עם בנה ולא שנא זכר או נקבה · דבנו ר"ל הכרוך אחריו ודרך הבהמה להיות כרוך אחר האם ולכן השוחט בהמה ובנה · או תחלה שחט בנה ואח"כ אותה ביום א' לוקה מן התורה ואסור להאחרון לאכול בו ביום מטעם קנס ויש מתירין וכן סתם הב"י בש"ע ואם ידוע מי הוא אביו כגון שאין בכל העיר אלא זכר אחד נסתפקו חז"ל אם האיסור הוא ג"כ על הזכר ובנו או לא · ולכן אסור לשחוט הזכר ובנו אם הוא יודע שזה אביו ויום אחד הוא שהיום הולך אחר הלילה ולכן אם שחט ראשון תחלת ליל ד' אסור לשחוט השני עד תחלת ליל ה' ואם שחט הראשון סוף יום ד' מותר לשחוט השני תחלת ליל ה' שהרי זה יום אחר (ט"ז) :

ה אפילו אינו נודע בודאי שזה הוא בנה אלא שכרוך אחריה ומכ"ש כשיונק ממנה חזקה שהוא אמו (שם) :

ו לאו דוקא שאחד אסור לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד אלא אפילו אם יודע שישראל אחד שחט את אחד מהם אסור לו לשחוט השני אותו היום דכתיב לא תשחטו ביום אחד לשון רבים · לפיכך אם המוכר שחט אחד מהן או אם מכרה לאחר ואמר לו שרצונו לשחטה היום או שהוא יום שדרך העולם ששוחטין באותו יום כמו שדרך בני אדם בארצותינו בעיירות קטנות בערב שבת וערב יום טוב · ולכן אפי' לא אמר הקונה שישחטנה היום מסתמא ישחטנה · צריך המוכר להודיע ללוקח השני כדי שלא יכשל השני וישחטנה ויעבור על לאו אבל אם נתנבלה בשחיטה הראשונה בדבר שהוא מצד הדין נבלה · או שנכרי לקחה אפי' ודאי שחטה או נחרה היום כיון שאינה שחיטה כראוי מותר לשחוט השני ואם נתנבלה בשחיטה בדבר שאינו מעיקר הדין אלא משום ספק או חומרא כגון שיהוי במיעוט בתרא וכיוצא בו אסור לשחוט בו ביום וה"ה אם נמצא טריפה אסור לשחוט בו ביום (שם) :

ז נכרי שמכר שני בהמות אם קודם שמכר אמר שהם אותה ובנה נאמן ואם נראה מדבריו שעושה כן להשביח מקחו כגון שהאם היא שמנה ונותנת חלב הרבה ואמר על העגל שהיא בתה כדי שיחשוב הלוקח שתהיה בהמה טובה אפי' קודם שמכר אינו נאמן ולאחר שמכר לעולם אינו נאמן אפי' מסיח לפי תומו (שם) · אותו ואת בנו אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד אבל לא בחיה ועוף דכתיב שור או שה אותו כו' ומדלא כתיב סתם אותו ואת בנו לא תשחטו אע"כ דוקא שור או שה אבל לא דבר אחר ועז בכלל שה וכלאים הבא מן עז וכבש או"ב נוהג בו ואם היה האב חיה והאם בהמה חייב דשה אפי' מקצת שה משמע אבל אם היה האב בהמה והאם חיה יש אוסרין לכתחלה לשחוט ולכולי עלמא אינו לוקה (ועיין פרטי דינים אלו בש"ע סימן ט"ז)· מותר לשחוט את המעוברת דעובר ירך אמו ואם יצא העובר חי אחר שחיטת אמו והפריס ע"ג קרקע אין שוחטין אותו ביום אחד מפני מראית העין ואם שחט אינו לוקה שהרי מן התורה אין צריך שחיטה כלל כדלעיל סימן ב' · סימן י"ח נתבאר בכלל ג' :

ח השוחט את הבריאה ולא פרכסה (פירש שלא נתנענעה) הרי זו מותרת אבל המסוכנת והוא כל שצריך להעמיד אותה בידים דאע"פ שעומדת מעשה עין בעלמא היא דקעבדה · וכן אם מעמידין אותה בגערה או במקל ואינה עומדת אע"פ שאוכלת בבריאות אם שחטה ולא פרכסה כלל הרי זו נבילה ולוקין עליה דקיים לחז"ל דכל שלא פרכסה בידוע שנשמתה נטולה היטנה קודם שחיטה · ואם פרכסה הרי זו מותרת · וצריך שיהא הפירכוס בסוף השחיטה ונמשך עד אחר שחיטה ואפי' רגע (ט"ך וכו"פ דלא כפ"ח) אבל בתחילתו אינו מועיל וכ"ש אם היה כל הפרכוס לאח"ש דמהני (תב"ש) דקיי"ל שאפי' שלאחר ששחט שני סמנים היא כחיה לכל דבריה אבל א"ל דכל הפרכוס יהיה דוקא לאח"ש דא"כ למה לא אמרו סתם שהפירכוס יהיה לאח"ש · ונ"ל שאם היתה מסוכנת ותתך כל המפרקת עם רוב בשר אע"פ שמעורה עדיין ואח"כ פרכס אע"ג דבבריאה בהפ"מ קיי"ל דכשר כדלקמן כלל ז' סי' ח' במסוכנת טריפה מדינה דהפרכוס של אחר שחתך המפרקת אינו אלא כזנב הלטאה (עיין כ"ח) :

ט כיצד הוא הפרכוס בבהמה דקה ובחיה גסה ודקה בין שפשטה ידה והחזירה או שפשטה רגלה אע"פ שלא החזירה או שכפפה רגלה לבד וה"ה שכפפה ידה בלבד הרי זו פרכוס ומותר אבל פשטה ידה ולא החזירה הרי זו אסורה שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד ובבהמה גסה אחד היד ואחד הרגל בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה הרי זו פירכוס ומותרת · ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל הרי זה נבילה · ובעוף י"א דאפי' לא רפרף (פירש ענין כסכף עין) אלא בעיניו ולא כשכש (פירש נענע) אלא בזנבו הרי זו פרכוס אבל רוב האחרונים סוברים דרפרף של עין לא מהני אלא דוקא שרפרף בגפה (שם) :

י בהמה שכשכש בזנבה או שגועה ועבה קולה דהיינו שקולה חזקה או שהטילה רעי ומתרזת למרחוק או כשכש באזנה כל אחד מהן הוי פירכוס וסגי בהכי דבודאי בריאה (פ"ת שם ס"ק ו') :

יא גדולי חכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים לשחוט אותה כדי שלא תמות ואע"פ

שפרכסה בסוף השחיטה · ודבר זה אין בו איסור · אלא כל הרוצה להחמיר בדבר זה ה"ז משובח אבל מדות הסידות ליכא אלא לגדולי ישראל · מסוכנת נכרי לא מתכשרא עד דקיימא בכרעא ממילא ואזלא ארבעה גרמידי ברקה ומלא קומתה בגסה וגם זה אינה מעיקר הדין (ע"ש גס"ע) :

כלל ה · דין ברכת השחיטה (סימן י"ט) :

א השוחט צריך שיברך קודם השחיטה אקב"ו על השחיטה · שחט ולא בירך בין בשוגג בין במזיד כשרה · מכל מקום ראוי לקנוס לזה שלא בירך במזיד (סימן י"ט ס"ז) ואם שוחט דבר דאיתיליד בו ריעותא וצריך בדיקה ושמא תמרף ולא תבא לידי אכילה וכתיב וזבחת ואכלת נוהגין לשחוט מקודם עוף וכיוצא בו לברך עליו · ומכל מקום בי"ט דאין להרבות בשחיטה חנם או שאין לו דבר אחר לשחוט ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר מברך על השחיטה ובלבד שלא הסיח דעתו בין שחיטה לברכה ולא דיבר דברים אחרים אבל בשחט בלא ריעותא ולא בירך לא יברך עוד אחר השחיטה (פ"ך וכו"פ שם)

ו ואם שוחט להאכיל לנכרים מברך שהרי ראויה לאכילה אבל אם אין שם מי שיכול לבדוק לא יברך (פ"ח יתג"ש) ואם שוחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף יברך ברחוק ד' אמות קודם שיכנס לשם ולא ידבר עד אחר השחיטה (ועיין נמיכורי חיי אדם כלל ס') :

ב שחט בהמות וחיות ועופות ברכה אחת לכולן ואם שנים שוחטין יכול אחד לברך להוציא חבירו ויתכוונו שניהם לצאת ולהוציא ולא ידבר בין ברכה לשחיטה בדבר שאינה מצרכי שחיטה ואם דיבר צריך לברך פעם אחרת ובין שחיטה לכיסוי יזהר שלא לדבר די"א דהיא גמר מצות שחיטה (סימן י"ט) :

ג אם רוצה לשחוט הרבה צריך ליזהר שלא לדבר בין שחיטה לשחיטה בדבר שאינו מצרכי השחיטה · ואם דיבר צריך לכסות דם שחיטה ראשונה אם היה עוף או חיה שהיא גמר מצות שחיטה ששחט ולברך פעם אחרת על השחיטה כיון שדיבר בינתים אבל על הכיסוי השני א"צ לברך אם היה כוונתו בברכה שבירך על הכיסוי גם על זו · דהברכה על השחיטה לא הוי הפסק (כמו כיקנס"ז) · והשחיטה ג"כ אינה הפסק · ואם יש שוחט אחר ישחוט אחר די"א דשיחה בין שחיטה לשחיטה לא הוי הפסק (שם) :

ד ראוי לכל שוחט להיות דעתו בשעה שמברך על כל מה שיביאו לו לשחוט שיהיה יוצא בברכה זו ואם לא היה דעתו בבירור ע"ז אם הוא שוחט קבוע ודרך אותו מקום שמביאין לשחוט תמיד מסתמא כאלו מתכוין לזה ולכן כל זמן שעוסק בשחיטה אע"פ שכבר אין לפניו עוד לשחוט בין שהביאו לו ממין ראשון ששחט או ממין אחר כ"ז שלא הפסיק בדיבור א"צ לברך · ושוחט שאינו קבוע שבירך ע"ד לשחוט א' ואח"כ הביאו לו עוד אם הביאו לו ממין ראשון י"א דא"צ לחזור ולברך וי"א דצריך לחזור ולברך ואם הם עופות יכסה דם ראשון ויברך עליו · ויברך על השחיטה שניה ולא על כיסוי ב' אם הביאו לו קודם שבירך על כיסוי א' · ואם היה לפניו עוד מאותם שבירך עליהם אפי' היה שוחט רק אחד ולאחר שבירך קודם ששחט הביאו לו עוד א"צ לברך :

ה שחט חיה או עוף ודעתו לשחוט עוד ושכח וכיסה ובירך כשחוזר לשחוט אין צריך לחזור ולברך על השחיטה שאין הכיסוי הפסק ולענין ברכת כיסוי שניה אם השכחה היתה שטעה בדין שהיה סבור שצריך לכסות ולברך בין שחיטה לשחיטה הרי לא כיון לפטור כיסוי השני בברכ' ראשונה וצריך לחזור ולברך · וכן אם השכחה היה שהיה סבור שאין לו לשחוט עוד גם בזה הוי נמלך לגבי כיסוי ב' אבל אם השכחה היתה בלי שום כוונה כלל אלא ששכח וכסה בסתם אין צריך לחזור ולברך (ט"ז פ"ח) (ועיין כח"א כלל מ"ט סימן י"ג) :

ו שוחט עוף ורוצה לשחוט בהמה מכסה דם העוף ויברך ואח"כ שוחט הבהמה בלא ברכה דכיסוי לא חשיב הפסק אבל אם צריך לשחוט חיה ובהמה דצריך לבדוק הריאה קודם הכיסוי א"כ יפסיק הרבה בין שחיטה לשחיטה טוב יותר שישחוט תחלה הבהמה ומ"מ אם שחט כבר חיה לא חשיב בדיקת הריאה הפסק דחשיב הכל מצרכי שחיטה וה"ה בעוף ובהמה ישחוט הבהמה תחילה כדי שלא יפסיק בכסוי (פ"ח וכו"פ) :

כלל ו · דין מקום השחיטה ושיעורה (סימן כ') :

א מקום השחיטה בצואר בקנה לצד הראש לכתחלה ישחוט דוקא למטה מטבעת גדולה ואם שחט למעלה מטבעת גדולה אין להכשיר אלא בהפסד מרובה וראוי להעביר אותו שוחט ולקנסו (כויס) ובלבד שיהיה משיפוי כובע ולמטה והוא שבסוף הקנה למעלה יש בתוך טבעת גדולה כמו ב' גרגרים ונקראים חיטי ואם שחט בתוך החיטין ושייר מהם כל שהוא למעל' כשרה שהרי שחט משיפוי כובע ולמטה ואם לא שייר מהם כלום אלא שחט למעלה מהם ה"ז

שיתבאר לקמן דטרפה ושיעורו למטה עד ראש כנף האונה העליונה לצד שמאל (עיין בש"ע סימן כ') :

ב ובושט מתחלת המקום שכשחותכים מתכווין (ר"ל שהוושט הוא כך כשחותך נעשה קמטים והחלל מתכסה ממילא משא"כ התורבץ הוא קשה ואף כשחותך כו אין מתקמט ונשאר החלל מגולה) (ט"ז) עד מקום שישעיר ויתחיל להיות פרצים בכרסי שחט למעלה ממקום זה והוא נקרא תורבץ הוושט או למטה ממקום זה והוא מתחלת בני מעים ה"ז נבלה דאע"ג דנקובת תורבץ הוושט אינה אלא טרפה מ"מ כיון שלא נשחטה ה"ז כמתה • וקבלה ביד הקדמונים שבכל בהמה וחיה השיעור של תורבץ הוושט עד מקום שמגיע שם אוזן הבהמה או החיה כשכופפין אותה (שם) :

ג ועוף שיעור הוושט למעלה כנגדו בקנה משפוי כובע ולמטה • ולמטה בוושט וקנה עד גגו של זפק והסימן איזה היא גגו מקום שאין בו שני עורות כמו בוושט ועוף שאין לו זפק כגון אווזא עד מקום נגד התחלת חבור אגפיים לגוף (תב"ש) ולפי שאין אנו בקיאים בשעורין אלו נכון לשחוט באמצע הצואר לארכו דאז יוציא מידי ספק :

ד צריך לשחוט באמצע צואר של הקיפו ואם שחט מן הצדדים וחתך גם המפרקת שחיטתו כשרה והוא שהחזיר הסימנין ויודע שנתחכם קודם שחתך המפרקת כי הסימנים רכים ונדחים מן הסכין ובין השוחט מן העורף צריך שיחזיר הסימנים (שם ועי"ג) ולדידן אין נ"מ בזה דאפילו חתך המפרקת לאחר שחיטת הסימנין טרפה כדלקמן בכלל ז' סימ' ח' אלא דשם אינו אלא מחמת חומרא אבל אם חתך המפרקת קודם היא נבלה מה"ת :

ה טוב להזהר למשמש בסימנים ולתפשם קודם השחיטה כדי שיזדמנו קודם בשר הצואר וביונים נמצאי הסימנים בצדדים וצריך אומן יד וזהירות גדולה שאם לא ימשמש בהם ויזמינ' לפניו קוד' שחיט' קרוב הדבר שיחתוך המפרק' קודם הסימני' (שם) וגם בזה אין נפקא מינה לדידן:

ו השחיטה המעולה בין בהמה ובין עוף שיתכוין השוחט לחתוך ב' סימנים דהיינו הקנה והוושט • ובדיעבד אם שחט רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה ובחיה שחיטתו כשרה ובעינן רוב הנראה לעינים ומדינא אם נשחט יותר מן החצי אפילו כחוט השערה כשר אם בדק הסימני' תיכף באותו רגע אבל אם המתין רגע או רגעים ומצא רק כחוט השערה וודאי טרפה דכל שהוא כהאי יכול לבא בקל ע"י פרכוס והוא שכיח (סימן כ"א כו"פ) ורוב הקנה הוא הקרום שבין הגרגרת המחבר את הטבעות יחד אבל הטבעות עצמן נקראין גרגרת וא"כ צריך שיהיה הרוב ההלל של הגרגרת נשחט ולא מצטרף רוב עובי הטבעת (ש"ך ס"ק א') :

ז מיהו במקום צורך כגון אווזא שמלעיטין אותן ושכיחי שחין בוושט יכול בעל נפש להחמיר לשחוט קנה לבד כדי שיוכל לבדוק אח"כ הוושט שלא יהיה נשחט במקום השחין (כו"פ שם) וצריך שיתפוס הקנה לבדו בידו ויתכוין לחתוך שלא ליגע בוושט דאל"כ ה"ז כמילתא דלא רמיא עליה דאינשי ואז אפי' אמר ברי לי שלא נגעתי בוושט אינו נאמן (ש"ך ססי' כ"א וסי' כ"ג ס"ק ט"ו) •

ח אם שחט בבהמה סימן א' כולו וחצי השני ובעוף שני חצאי סימנים פסולה עד שישחט לפחות רוב של כל סימן וסימן :

ט ואם שחט כאן מעט וכאן מעט כיון שאינו מצוי לא כתבתי ומבואר בש"ע סי' כ"א סעיף ג' :

י שחיטה העשויה כקולמוס דהיינו באלכסון כשר בין שהניח הסכין על הצוואר מעוקם קצה א' לצד הראש וקצה ב' לצד הגוף או שעוקם הסכין וירד למטה או למעלה ואפי' לכתחלה יכול לשחוט בקולמס :

יא היה חצי קנה פגום על ידי חולי ושחט בו והשלימו לרוב כשר דמהיכא תיתי נחזיק ריעותא לוושט אבל אם נפגם ביד דיש לחוש גם לוושט לדידן דאין בקיאין טרפה (עיין ט"ז וש"ך וכו"פ)

יב דין שחיטת הוורידין לא כתבתי כיון דאנו נוהגין להסיר הראש ואז אין חשש בזה ומ"מ במקום שנוהגין לצלות שלם אע"פ שדעתו בשעת שחיטה לנתחו אבר אבר הוזיל ודרכו בכך חיישינן דלמא יצלנו שלם ולכן צריך לשחוט עכ"פ ב' וורידין או לנקבם בשעה שהוא מפרכס שעריין הדם חם כדי שיצא הדם (סי' כ"ב):

כלל ז • דין ה' הלכות שחיטה (סימן כ"ג כ"ד):

א ה' דברים פוסלין את השחיטה והם הלמ"ם כמש"כ וזבחת כאשר צויתיך ולא מצינו בתורה שום ציוי בשחיטה אלא ר"ל שצוה אותו בע"פ וכל שוחט שאינו יודע אותם אסור לאכול משחיטתו ולדידן אפי' באחר עומד ע"ג כדלעיל כלל א' ס"י ד' והמוסיף דעת לידע טעמם יוסיף מכאוב כי טרמה מילתא למילתא ועי"ז מכשיל רבים אלא הם מן החוקים שאין לידע טעמם (תב"ש) ואלו הן • שהיה • דרסה • חלדה • הגרמה • עיקור :

ב שהיה כיצד הרי שהתחיל לשחוט ושהה בין בשוגג ובין במזיד בין בבהמה ובין בעוף אע"ג דהב"י בש"ע נתן שיעור לשהייה דהיינו בהמה דקה שיעור שהיתה כדי שיגביה בהמה

דקה וירביצנה וישחוט עד רוב הסימנים ובגסה כדי שיגביה בהמה גסה וירביצנה וישחוט ובעוף
כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט • וי"א דשהיה בעוף הוא דבר מועט רק כדי שחיטת
רוב א' בעוף בלא הגבהה והרבצה ובהמה כדי שחיטת רוב ב' סימנים בלא הגבהה והרבצה
ואין אנו בקיאין בשיעור זה ולכן אנו נוהגין עפ"י הכרעת רמ"א להטריף כל שהיה אפילו משהו
בין בבהמה ובין בעוף ואין לשנות אפילו בהפ"מ טרפה ומ"מ דווקא שפסק מלשחוט אפי' משהו
אבל נרתה ידו למטה אין שם שהיה עליו וכשר (ט"ז) ומ"מ אפילו לפסק הש"ע דיש שיעור לשהיה
מ"מ אם שחט ושהה מעט וחזר ושחט ושהה מעט מצטרפין השהיות ואם יש בין כולם שיעור
שהייה אסור לכ"ע • ואם נמצא לאחר שחיטה גמי וכיוצא בו מונח בוושט או בקנה ונשחט עמו
טרפה דהסימנים מתוחים והגמי או העשב אינו מתוח וידוע בחוש שדבר רך שפוגע בו חרוד
הסכין ואינו מתוח שוהה יותר לחתוך אותו מאילו היה מתוח וא"כ הרי שהה מעט בחתיכת
דבר ההוא לאחר ששחט הסימן והוי שהייה במשהו (סימן כ"ג סעיף ב' ומה שכתב בפ"ח שם ס"ק כ' כמלא
גרעין דכשר היינו לשיטת בכ"י דיש שיעור לשהייה אבל לדידן טרפה) ועב"פ נ"ל דוקא אם מצא הגמי חתוך אבל
אם מצא גמי או גרעין מונח בוושט שלא במקום החתך כשר לכ"ע שהרי לא חתך אותו • ובמקום
הפ"מ יש להתיר בבהמה כיון דאינו אלא חשש שהייה אם לא כדבר קשה דאז ודאי עיכב
בשחיטה וכן בעוף אם לא נחתך שום דבר רק שהוושט מלא שעורים או סובין כשר כיון
שהשוחט לא הרגיש עיכוב בחתיכתו אמרינן שהסכין עשה מקום ועבר • ואם בשעת שחיטה
חתך באצבעו ונבהל יש לחוש ששהה קצת וטרפה ובבהמה אין להחמיר מספק משהו ואם לא
ראה החתך ולא הרגיש רק אחר שחיטה ראה שחתך אין לחוש כל שלא הסיר הסכין מהסימנים
ואפילו בעוף (תב"ש) • ונ"ל דאם חתך באצבע של המחזיק העוף כשר כיון שלא הסיר הסכין
אפילו ידע בשעת שחיטה :

ג לדעת הב"י (בש"ע שם סעיף ס') אין שהייה פוסלת במיעוט בתרא של סימן ב' בבהמה דלאחר
ששחט רוב שנים בבהמה שוב אין פוסלת שהייה שהרי כבר נשחטה כהוגן וה"ז כמחתך
בבשר וה"ה בעוף לאחר ששחט רוב סימן א' אבל אנו נוהגין עפ"י הכרעת רמ"א (וסיינו עפ"י פרש"י
שפירש בחולין דף ל' כתליד במיעוט סימנים ובדף ל"ב שהה במיעוט סימנים פרש"י ר"ל במיעוט סימן האחרון דאע"ג דאם גם
שחט כלל כשר כיון ששחט רובם מ"מ כיון ששחט כולה שהיטה אחת הוא וכיון שהתליד או שהה באמצע אסור ועלתה הגזיקו
וכל תיקו דאיסורא לחומרא • והנה דעת רשב"א ורא"ל דאפ"ה אינו אלא מדרבנן והתב"ש והפ"ס כתב דלרש"י הוי דאורייתא
ואע"פ שלא מצינו בגמרא דבעיא רק בשהייה ובהגדה כתבו כל הפוסקים דבודאי ה"ה בדרסה דינא הכי אלא דבגמרא עיקר
ס"ל לתוספת ורא"ש דאפי' לרש"י אין הגרמה במיעוט בתרא כיון דאיטו במקום שחיטה וכן עיקור כיון דאינו בדרך שחיטה •
ואנו נוהגין עפ"י מהרי"ו דלרש"י ה"ה הגרמה ועיקור במיעוט בתרא אסור) . (וכתבתי זאת כדי לידע איזה אסור לדידן מעיקר
הדין וכ"מ לענין תערובת דיש לגדל נסקל קלת) להטריף אפילו שהיה במיעוט בתרא של סימן ב' כל שהוא
בדרך שחיטה ולכן אם לאחר ששחט רוב שנים שוהה הבהמה או העוף למות לא יחזור וישחוט
ואפילו בסכין פגום ואפי' בקרדום אלא יכנו על ראשו להמיתו ואפילו בדיעבד אסור ואפילו אם
ישראל אחר התיז בקרדום אסור ואם התיז נכרי הראש אחר ששחט רוב הסימנים בהפ"מ יש
להקל כיון שאינו בר שחיטה (עיין בש"ך סי' כ' ס"ק כ"ז בשם ספריטה ובת"ש סימן כ"ג) :

ד אם שחט עוף ולא תפס בקנה ואחר שהתחיל לשחוט בקנה שהה אפילו במיעוט קמא דקנה
אעפ"י דמדינא היה מותר לגמור השחיטה בקנה ואח"כ יהפוך הוושט ויבדקנו מבפנים ואם
לא נמצא טיפת דם בידוע שלא נגע בוושט וכשרה וכן פסק הש"ע אבל אנו נמשכין אחר רמ"א
וקיי"ל דאין אנו בקיאין בבדיקת הוושט וחיישינן שמא נגע בוושט ונקבתו במשהו ואפילו לא
נגע גם בקנה אם חתך כל העור ושהה משהו אעפ"י שלא יצא דם נהגו במדינות אלו להחמיר
דחיישינן שמא נגע בוושט אבל אם לא יצא דם ולא ידעינן אם חתך כל העור יש תקנה שישחוט
למעלה או למטה ממקום זה ויהפוך העור ויבדוק באותו מקום אם לא עבר החתך כל העור כשר
אבל אם יצא דם אין לסמוך על בדיקה אלא בהפ"מ ודוקא בבהמה שייך זה דעורה עב אבל
בעוף ל"ש זה דעורו דק ואם חתך העור ודאי עבר כולו ואסור ולכן אסרינן כל שהיה אפילו
במיעוט קמא דקנה אע"ג דאפילו אם היה חצי קנה פגום כשר כדלעיל כלל ו' סימן י"א מ"מ אם
נעשה ביד אסור שמא נגע בוושט ונקבתו במשהו ואסר למכרו לנכרי כך אלא ימיתנו ואח"כ
ימכרנו לנכרי ואפילו אם יאמר השוחט ברי לי שלא נגעתי בוושט כיון שלא נתכוין לכך הוי
מלתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה אבל אם נתכוין לכך כגון שתפס הקנה בידי לבד
ונתכוין שלא יגע בוושט אין שהייה פוסלת במיעוט קמא דקנה (ש"ך ס"ק ט"ו) :

ה אם תלש נוצת עוף אפילו בשעת שחיטה ויצא דם מדינא אין חוששין לנקובת הוושט אבל
כבר נהגו במדינות אלו לאוסרו ומ"מ בהפ"מ או לעני יש להתיר ודוקא שיש שם איזו ריעותא
שנקרע העור ויצא דם או שנעשה נגלד שחין דיש לחוש לקוץ וכיוצא בו אבל אם אינו אלא
נפוח סביב הסימנים לא חיישינן שמא ניקב הוושט אלא תולין דמחמת חולי הוא ואפילו אם
נצרר שם דם לית לן בה (כ"ח סי' כ"ג ססי' ט"ו) • ואם לא יצא דם אלא נתאדם הבשר או שנמצא

על הצואר איזה גרר יבש כשר מ"הו בהא צריך לשחוט במקום אחר ואחר השחיטה יהפוך העור ויבדוק נגד הגרר אם אין שם ריעותא (ע' בט"ז דמשמע מדבריו דאלם לא בדק טריפה וכ"מ יותר מלשון הת"ב וכן מצאתי בפמ"ג סימן כ"ג סק"ח בט"ז לסדיא דאלם לא בדק טריפה • והיינו משום דהוי ס"ס במקום חזקת איסור ע"ש) (ועיין בב"א בתשובה בהגהות בנוספות) (סעיף ו' בש"ך וט"ז שם):

ו דרסה כיצד כגון שהניח הסכין על הצואר ודחק וחתך למטה כחותך צנון ה"ז פסולה ואצ"ל אם הכה בסכין על הצואר כדרך שמכין בסייף וחתך הסמנים בבת אחת (סי' כ"ד):

ז אע"ג דמדינא אם הוליך והביא אפילו שחט בסכין קטנה מאד כשרה אנו הנמשכין אחר רמ"א נוהגין לפסול בבהמה אפילו הוליך והביא אם אין בסכין כמלא צואר וחוץ לצואר כל שהוא ולענין לכתחלה מבואר לעיל כלל ג' סימן ג' • ואם שחט בהולכ' או בהובאה אעפ"י שהסכין חריף ויודע ששחט בלא דרסה אם אין בסכין כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר פסול מדרבנן (פ"ת):

ח היה שוחט וחתך כל המפרקת הב' י סתם דכשר אך אנו עפ"י רמ"א במקום שאין הפ"ם נוהגין להטריף אפי' לא חתך רק רוב המפרקת עם החוט השדרה • ואם הוא מסופק אם חתך הרוב עם החוט וכיוצא בו כל ספק תולין להקל כי טרפות זו אינו אלא חומרא (שם בט"ז ס"ק כ'):

ט כשאדם שוחט עוף ואוחז בסימנים בב אצבעותיו צריך שיאחז אותם יפה שאם אינו אוחז אותן בטוב פעמים שיהיו נשמטין לכאן ולכאן ולא יכול לשחטן ע"י הולכה ויבא לידי דרסה וכן לא יניח האצבע על הסכין אלא יחזיק אותו בקתא כלי שלא יבא לידי דרסה ובדיעבד כל שידוע לו שלא דרס כשר (בל"י) ואפילו לא עשה דרסה אלא משהו בין במיעוט קמא ובין במיעוט בתרא בין בקנה בין בוושט טרפה (סעי' ו'):

י חלדה כיצד כגון שהכנים הסכין בין סימן לסימן ושחט ממטה למעלה או אפילו שחט התחתון כהלכהו מלמעלה למטה וחזר והוציא הסכין ושחט העליון וכ"ש כששחט שניהם מלמטה למעלה כיון שהחליד הסכין טרפה • והחליד הוא לשון המטמנה כחולדה הממטנת בארץ (שם):

יא החליד את הסכין תחת העור או תחת צמר מסובך בצואר הבהמה או תחת מטלית הקשור בצוארה או שהמטלית מדובק בו ושחט שחיטתו פסולה ולכן יש ליזהר בכבשים שיש להם צמר מסובך בצואריהם לתלוש הצמר המסובך שלא לבא לידי חלדה וכן בעופות אם יש חשש מרמת הנוצות יתלוש מקודם ואם המטלית אינו קשור רק שפרוש על צואר' כגון שבא לשחוט ונפל טליתו ממנו על מקום השחיטה וכדומה יש ליזהר לכתחל' ובדיעבד כשר (שם ז'):

יב צריך שישחוט עם אמצע הסכין • ואם הס על העור שלא יעשה בו קרע גדול ושוחט כראש הסכין ומתכסה מהעור ה"ז חלדה וטרפה • וכל חלדה טרפה בין במיעוט קמא ובין במיעוט בתרא בין בקנה ובין בוושט לפי מנהגינו כרמ"א (סעיף ט' י'):

יג הגרמה כיצד זה השוחט בקנה או בוושט למעלה או למטה ממקום שחיטה שמבואר בכלל ו' אפי' שחט רוב סימנים במקום שחיטה ובמיעוט בתרא נטה הסכין למקום שאין שם מקום שחיטה טרפה לדידן הנמשכים אחר רמ"א בין שהגרים במיעוט קמא או במיעוט בתרא בין בקנה ובין בוושט (סעיף י"א):

יד עיקור כיצד כגון ששחט בסכין פגום שהפגימה עוקרת הסימן וכתיב ושחט ולא ועקר • וכ"ש אם עקר רוב סימן ביד או נעקר מאליו בשעת שחיטה בין מאמצע סימנין ובין ממקום חבורן בלחי • וכן אם נשמט א' מהם או שניהם קודם גמר שחיטה פסולה ואפילו בעוף שהכשירו בסימן א' אם קודם ששחט רוב סימן א' נשמט אותו סי' או אפילו נשמט סימן השני ה"ז נבלה מה"ת דמ"מ בעינן שיהיו שניהם ראוין לשחיטה אבל אם אחר ששחט רוב סימן א' בעוף נשמט אותו סימן או סימן השני כשר דאין עיקור במיעוט בתרא כן סתם בש"ע • וכן מעיקר הדין לא נקרא עיקור אפילו בשעת שחיטה אא"כ נעקר רוב הסימן אבל אנו הנוהגין אחר הכרעת רמ"א נוהגין להטריף כל עיקר בין במיעוט קמא ובין במיעוט בתרא בין בקנה ובין בוושט ואפי' שחט בסכין יפה אלא שנשמט כיון שנעשה בשעת שחיטה נוהגין להטריף כל עיקור אפי' כל שהוא משום גזירה דניקב הוושט (כ"כ בב"ח וכש"ך ס"ק כ"ג ובנב"כ וכ"כ בפ"ח לפי מנהגינו דלא כט"ז בס"ק י"א ואני תמה שלא הביאו שכ"כ בסדיא בד"מ ס"ק י"א דבין נעקר רובו או מקצתו דטריפה) ומ"מ דוקא בשוחט בסכין פגום או שאחר ששחט רוב הסימן נעקר הסימן שעכ"פ הוא בדרך שחיטה אבל שחט הרוב ועקר הנשאר ביד או עקרו ממקום חבורן ולא שחט אח"כ כלל כיון שאינו בדרך שחיטה כלל אע"ג דלכתחלה אסור לעשות כן מ"מ בדיעבד בהפ"מ יש להכשיר (תב"ש) • ונ"ל דמזה יצא המנהג בעוף שקורין אינדיק שלאחר שחיטה תיכף עוקר הראש מן הגוף בדרך גלגול ובילדותי שמעתי שאומרים שיש ארס בעור הצואר שלו שקורין קרעלין וכשנשאר מחובר אזי מתפשט בכל הגוף ובטרום' לי שהיא שיחת נשים ומ"מ כיון שנהגו כן בכל המקומות אין כח בידינו למחו' אבל לחתוך אותו אפי' בקרדום אסור אפי' בדיעבד מטעם שהיה במיעוט בתרא כדלעיל סי' ג':

טו עוד יש עיקור שלא בשעת שחיטה כגון שנעקרו הסמנים או א' מהם ממקום חבורם בלחי קודם

קודם שחיטה או בשעת שחיטה בין על ידי מעשה ובין מאליו והוא נקרא שמוטה שאין שחיטה מועלת בסימנים עקורים ואפילו בעוף כדלעיל ואם שחטו הוי נבילה מה"ת אך לא נקרא עיקור אא"כ נעקר הקנה והוושט מן הלחי מהבשר אבל אם נשאר מחובר לבשר כשר (ס"ק וס' ט"ז) ודוקא כשנעקר כולו אבל אם נשתייר אפי' מיעוט כשר ובלבד שיהיה אותו שנשאר במקום א' אבל אם מיעוט הנשאר הוא מדולדל כאן מעט וכאן מעט פסול • שניכר הדבר שנעקר בכח • ומה שנשאר מחובר הוא רק חבור מדולדל והוי לי' כנעקר כולו ופסול • ואם לא נעקר אלא מיעוט ורובו קיים אעפ"י שרוב זה הנשאר הוא מדולדל מעט כאן ומעט כאן כשר ואפי' למנהגינו להטריף כל עיקר היינו דוקא בשעת שחיטה אבל בנעקר קודם שחיטה מוקמינן אדינא • וי"א דאפילו במקום שהבהמה טריפה מ"מ כל זמן שהיא בחייה חלבה וביצים שלה מותרין דכך נאמרה הלמ"מ דאין שחיטה מועלת לה כיון שא"א לשחוט אותה הואיל וסימני' מתנדנדין אבל בחייה כשרה אבל רוב הפוסקין אוסרים הלבה וביצה (סעיף ט"ו) :

טז שחט בעוף אחד מהסימנים ונמצא השני שמוט ואינו יודע אם קודם שחיטה נשמט הרי זה ספק נבילה ואפי' זרק העוף מידו לא אמרינן שמחמת זריקה או פירכוס נשמט מיהו השוחט נאמן לומר שלא היה שמוט בשעת שחיטה ודוקא שאמר שהרגיש בבירור ויש לו סימנים על גך דהיינו המקום הנעקר מתהפך ובא למקום השחיטה ובזה נאמן לומר שלא היה בשעת השחיטה כן ואנו מוכרחים לומר שנעשה אח"כ ע"י פירכוס (ט"ז ס"ק י"ד) • ואם נמצא הס מן השחוט עמוט לא מבעיא אם תפס בסימנין דאפשר לשמוטה שתעשה שחוטה דטרפה דאפשר נשמט קודם שחיטה ואפילו לא תפס בסימנין דאז א"א לשמוטה שתשחט אפ"ה טריפה לדידן דאין בקיאין בבדיקה (שם) :

יז שחט עוף כדרכו בהכשר ואחר גמר שחיטה מצא טבעת מהגרגרת שלם על הסכין כשר כן סתם הב"י בש"ע אף דהוא ספק איסורא ס"ל דלא שכיח שיהא הטבעת מהגרגרת נשמט מחיים ולא יהיה ניכרת המכה ודם צרור ותלינן לעולם במצוי ואמרינן דנעשה ע"י גלגול הגרגרת ששחט בב' מקומות ע"י גלגול ולכך נפרד אבל אנו הנוהגין עפ"י רמ"א דטריפה דהוי ספק דאורייתא שמא נעקר קודם שחיטה ואפי' את"ל שנעקרה אחר שנשחטה רוב הגרגרת ואח"ז נפסק הטבעת ממחברתו אפ"ה הוי עיקור (ועיין בד"מ ס"ק י"א מבואר שם דאין חילוק בין אם נמצא רובה או מקצתה לעולם מטריפין וזה דלא כט"ז דאזיל לשיטתו בסי' כ"ד ס"ק י"א דאין עיקר פוסל בכל שהוא כמו שכתבתי לעיל סי' י"ד) ומ"מ אם נמצא אחר השחיטה על חוד הסכין טבעת אחת דהיינו שה תה חתוכה ושני צדדי החיתוך על שני צדדי הסכין יש להכשיר דבזה נראה ברור שלא ע"י דחיקת הסכין על הגרגרת נקפצה חוליא אחת ממקומה שהרי נחתכה הטבעת ואין לחוש שמא תחלה נדחפה ממקומה ואח"כ חתך דאין לחוש לדחיפה כלל אלא כשרואין שלא נחתך הטבעת דיש לומר דכח הסכין דחפו ולא היה בו כח לחתכו אבל כאן שאנו רואין שנחתך למה לנו להחזיק איסורא (ט"ז) וכן אם לא נחסר טבעת אלא ב' חצי טבעת דבוקים זה בזה עם עור שביניהם דאין דרך עיקור שיהיו הטבעות נחתכים לשנים בהקיפם ומחוברים יחד בעור המחברם אלא ודאי בסכין דרך שחיטה שהוליך והביא נעשה וע"י גלגול הגרגרת נחתכו לשנים בהקיפ' (סייך בסי' ל"ד ס"ק ט"ז) ואם נמצא טבעת על הארץ מחלוקת בין האחרונים (סט"ז ומ"ב מכשירים והש"ך והכ"ה מטריפים וכן דעת סכו"פ) ובת"ש מסיים שכל זה הוא ספק בשחיטה בין נמצא על הארץ או על הסכין בין שלם ובין חתוך או ששני צדי החתך מונחים על שני צדי הסכין ותחוב עליו בין באורך בין ברוחב הכל אסור ואין לך שום צד להתיר כ"א בנמצא מיעוט טבעת ושאר גרגרת הוא שלם עכ"ל :

יח השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטה אם נשחטו רובו או שיראה בשעת שחיטה שהם שחוטין רובן ואם לא ראה שרובן שחוטין אסור והוי נבילה משום דבחזקת איסור הראשון עומדת שלא היתה שחוטה והרי היא מתה וממאה (סי' כ"ס בפ"ת וכ"כ הרמב"ס בסדיא) ונהגו לבדוק בדרך זה שתוקף אגודל על שיפוי כובע ומתוך הדחק יפלטו הסימנים לחוץ ואז יכול לראות אם נשחטו רובן גם אם עביד שמוטה כי אם לא יכנסו הסימנים לפנים לאח' שהסיר אצבעו הוי שמוטה וטריפה ולכתחלה יש לבדוק גם אחר שחיטה דהוי מילתא דשכיח אלא דבדיעבד אם לא בדק אחר שחיטה כשר כיון דבהמה בחייה לאו בחזקת שנעקר הסימנים קיימא ולא דמי לאם לא ראה שנשחטו רובן דהתם בחזקת שאינו זבוחה קיימא • ויש לבדוק אח"ז קודם שיזרוק העוף מידו אבל אם לא בדקו תחלה ומצא שהסימן שחוט כולה לא חיישינן שנעקר יותר בפרכוסה ממה ששחט אבל בנמצא ששחט רובה חיישינן וכן בעוף אם לא שחט אלא הקנה ודרך הקנה להתפרק וחיישינן דבקל נעשה רוב בפרכוסה אבל כשנמצא הוושט שחוט אין דרכו להתקרע ברוחב אלא באורך ולכן כשר ואם שחט במקום סמוך לראש צריך לראות שנשחט במקום שחיטה בלא הגרמא ואם שחט באמצע הצוואר א"צ לחוש להגרמה (ש"ך סס"ק ג') :

ט כל ספק שיש בשחיטה טריפה דמוקמינן אחזקה הראשונה ובחיי' בחזקת איסור עומדת ולאחר שנשחטה כראוי בחזקת היתר עומדת לפיכך אפי' בא זאב ונטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובים כשר דתלינן הנקבים בזאב (שם ועיין כלל ט') דין נקובת הוושט ובני מעים בשעת שחיטה מבואר בש"ע סי' כ"ז • ודין שלא יחתך אבר מבהמה בעודה מפרכסת יתבאר בדין אמ"ה כלל כ"ז :

כלל ח דין כיסוי דם (סי' כ"ח) :

א מ"ע מן התורה כאשר ישחוט אדם חיה או עוף שיכסה הדם דהיינו שיתן עפר למטה ועפר למעלה שנא' ושפך את דמו וכסהו בעפר ולא כתיב עפר • ומיהו א"צ לכסות כל הדם אלא שצריך להמתין עד שמתחיל לירד טיפין שאז בידוע שיורד דם הנפש ואז יכסה כדי שיכסה מקצת דם הנפש :

ב מצוה זו היא מוטלת על השוחט דכתיב ושפך כו' וכסהו וקבלו חז"ל דר"ל מי ששפך הוא יכסה ואמנם מדכתיב ואומר לפני ישראל קבלו חז"ל דר"ל מצוה זו מוטלת על כל ישראל לענין זה דאם לא כסה השוחט חייב כ"א מישראל לכסות הדם ומזה נהגו השוחטים לכבד לאחר לכסות הדם וזה אסור אבל אם אומר לו היה שליח שלי לכסות הדם יש מתירין (סי' כ"ח) ז :

ג הכיסוי אע"ג שהיא גמר מצות שחיטה מ"מ היא מצוה בפ"ע • ואפי' אם הזיד ולא כסה השחיטה כשרה אפי' להשוחט אם לא שמזלזל בה אז ראוי ללקות ולאסור השחיטה על העובר • ואם שחט ולא יצא דם מותר באכילה :

ד קודם שיכסה מברך אקב"ו על כיסוי דם בעפר ואם אמר רק על כיסוי דם ולא אמר בעפר יצא (ט"ז ס"ק י"ז וש"ך ס"ק כ"ט) ודעת הרבה פוסקים שמי ששחט פעם ראשון מברך שהחיינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה משום דמזיק בריה והאחרונים חולקים שלא לברך שהחיינו (וע"ש בחיבורי שערי צדק בחלק משפטי ארץ פ' י"א סי' כ' בשם כו"פ דמברך לא הפסיד) :

ה השוחט ונתנבלה בידו או נמצאת טרפה פטור מלכסות שנאמר אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל • ר"ל הראוי לאכילה דהיינו כשרה אעפ"י שא"צ לאכילה אלא שצריך לדם או להאכילה לנכרים דעכ"פ ראוי לאכילה אבל נבלה וטריפה אינו ראוי ואם הוא ספק נבלה או טרפ' וה"ה לכל פיסול שהוא מחמת ס' יכסה בלא ברכה ולכן צריך לבדוק הסימנים והסכין קודם הכיסוי (לפי מ"ש רמב"ם בפ"א במאי סכין פגומה ה"ז ספק נבלה ובלא בדק סימנים כ' נבלה א"כ משמע בלא בדק סמנים א"צ לכסות כלל ועי' בשער הזקה סי' א' ב' שכתבתי די"א דאינו אלא מדרבנן וא"כ צריך כיסוי בלא ברכה וה"ה לכל פסול בשחיטה)

ובחיה לא יכסה עד שיבדוק הריאה דאע"ג דמברכין על השחיטה ולא חיישינן שמא נמצא טרפה דמוקמינן אחזקה ש"ה דלא אפשר אבל הכא אפשר לברר לא סמכינן אחזקה ודבר דמדינה כשר אלא שמחמירים בו כגון אם חתך כל המפרקת וכיוצא בו נהי דמחמירים שלא לאכול אבל חייב לכסות בברכה וכו' ובופלי ספק חיה ולכן יכסה בלא ברכה או ישחוט תחלה עוף ויברך עליו :

ו העפר שמכסה בו צריך שיהי' תיחוח ואין מכסין בטיט ובעפר לחה ממים דכתיב מי מנה עפר יעקב ולחה א"א למנות וכל דבר שהזורעים שנזרעים בהם מצמיחים הם בכלל עפר אבל אם אינו

בינת אדם

(י) ז שאלה אם רשאי השוחט לעשות שליח או לכבד לאחר לכסות דם כיון שהמצוה מוטלת עליו וכן האב שהוא בעצמו מוהל אם יכול לעשות שליח או לכבד לאחר למול בנו : תשובה כבר נתחבטו בזה גדולי עולם הכו"פ ותב"ש בסי' כ"ח כי הד"מ כ' בסי' רס"ד בשם א"ז דאסור לעשות שליח למול כשהאב בעצמו מוהל וכ' הד"מ דל"ע מ"ש מכל מצות שבתורה דקיי"ל שלוחו ש"א כמותו והש"ך בח"מ סי' שפ"ב נעלם ממנו דברי הד"מ וכ' זאת מדנפשי' והוכיח מדברי הרא"ש דאסור בין לענין כיסוי ובין לענין מילה וכ' שהאב מבטל מ"ע אם אינו מל בעצמו ואמנם בודאי קו' הד"מ היא קו' עצומה . ונ"ל דבודאי בכל מקום שלא גילתה התור' שהוא בעצמו מחוייב לעשו' קיי"ל שלוחו ש"א כמותו משא"כ במקום שגלה התורה וכ' קרא יתירה שהוא דוקא יעשה ל"א שלוחו כמותו ואעידה לי ב' עדים נאמנים . א' בסי' רל"ד סעי' ל' דאין הבעל יכול לעשות שליח להפר נדרי אשתו דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו משמע דוקא בעל ולא השליח כ"כ כל המפרשים שם ומיהו הר"ן שם כ' דהיינו מדכתיב תרי זמני אישה • ובב"מ דף צ"ו לענין שאלה בבעלים א' נמי דלר' יאשיה דוקא בעל אבל לא השליח ונסתפקו תוס' ג"כ אם הטעם הוא מדכתיב תרי זמני או משום דלשון בעל ואישות משמע דוקא הם בעצמם והרמב"ם בפ"י מהל' שאלה כ' האומר לשלוחו לא והשאיל עם פרתו אינה שאילה בבעלים שנאמר אם בעליו כו' הבעלים בעצמן לא שליח וכ"כ בפי"ג מהל' נדרים משמע ודאי דס"ל דלא כר"ן אלא דבעל ואישות משמע הם בעצמם והנה הכ"מ שם בב"מ כ' דהוי ספיקא דדינא אם הל' כר' יאשיה או כר' יונתן והנה נ"ל ראיה דלא כר"ן מדכתיב תרי זמני אלא כמש"כ תוס' בהדיא דהיכי דגלי קרא ל"א שלוחו ש"א כמותו מהא דמנחות דף צ"ג ע"ב לענין סמיכה ת"ר ידו ולא יד עבדו ולא יד שלוחו וצריכא דאי כ' רחמנא חד ה"א למעוטי עבד דלאו בר מצוה אבל שליח דבר מצוה ושלוחו של אדם כמותו אימא לסמוך כו' וכן פ' הרמב"ם בפ"ג מהל' מע"ק עכ"פ חזינן דאעפ"י דלא שינה הכתוב לכתוב ב"פ מ"מ ממעטינן מחד ידו שליח וא"כ ה"נ באישה יפרנו ובבעליו והא נמי משמעותו דקרא ילפינן דל"א שלוחו ש"א כמותו ועל ארבעה לא אשיבנה בסוטה דף כ"ז דכתיב והביא האיש את אשתו דבעינן דוקא איש ולא ע"י שליח ע"ש ובערכין ד' כ' ע"א תוס' ד"ה קרבנו דגם ביבמה ועגלה ערופה ממעטין דלא אמרי' שלוחו כמותו ועכ"פ מצינו בג' וד' מקומות דאעפ"י דשלוחו ש"א כמותו ממעיט שליח מדגלי קרא וא"כ ה"נ בכסוי דם דגלי קרא ושפך וכסהו ולא כ' וכסה אלא לגלות דמי ששפך יכסה וכן במילה דילפי' מוימל אברהם כו' [illegible] על האב כדאי' בקדושין

אינו מצמיח זרעים אע"פ שכשמשים לתוכן צמחים הוא מגדלם לא מהני • לפיכך מכסין בזבל ובחול הדק מאוד עד שאין היוצר צריך לכתשו כלל ובסיד ובלבינה ומגופה של חרס שכשתן ובשחיקת אבנים ובשחיקת חרסין ובאוכלים או בגדים שרופים עד שנעשו עפר ובשיחור היא כתישת פחמים ואפר נקרא עפר דכתיב ולקחו לטמא מעפר כו' ואין מכסין בעפר המדבר מפני שהיא ארץ מלחה ואינה מצמחת ואם אין לו עפר לכסות לא ישחוט אלא ימתין עד שיהיה לו עפר ואם הולך במדבר או בספינה ישחוט וימצה הדם בבגד או בסנדל ויברך על כיסוי דם ולא יאמר בעפר וכשיגיע למקום עפר יכבס הבגד או הסנדל שיצא הדם ומכסה בלא ברכה :

בינת אדם שחט

בקדושין וא"כ כיון דגלי קרא ל"א שלוחו ש"א כמותו ועכ"פ נק"מ קו' ד"מ על א"ז די"ל דא"ז ס"ל הכי וא"כ כיון דהוא מידי דאורייתא בודאי יש להחמיר כמש"כ הנ"י בב"מ שם דכ' דהוי ספיקא דדינא אם הל' כר' יאשיה ולכן בנדרים יש להחמיר וא"כ ה"נ בזה כיון דהוא מילתא דאורייתא :

(וה נה מסוגיא זו דמנחות משמע להדיא דהתם מתני' דהתם וסתמא דגמ' היינו כר' יאשיה דס"ל דאע"ג בכל התורה שלוחו ש"א כמותו מ"מ היכא דגלי קרא ל"א הכי דאי לר' יונתן היכי ממעטינן עבד ושליח והא מסמיכה אע"ג דכתיב ידו הא התם נמי כתיב אשה יקימנו וכן בעליו ואפ"ה ס"ל דשליח כבעלים וכבעליו ואין להקשות שהרי בב"מ שם מסתבר יותר לרבות עבד משליח אע"ג דכתיב בעליו דיד עבד כיד רבו ובסוגיא דמנחות אמרינן איפכא דיותר מסתבר למעט עבד משליחות י"ל דודאי לענין דבר מצוה כגון סמיכה והפרה דהתם בטעם שליחות אתינן עלה וצריך שיהיה השליח בר מצוה . והא דאמרינן יד עבד כיד רבו היינו בדבר שבממון אמרי' רשות עבד כרשות רבו תדע דלא אשתמיט לאחד מהפוסקים דיוכל לעשות עבדו אפוטרופוס להפיר נדרי אשתו ולענין שאלה בבעלים פסקו דשליח ממעטינן מבעליו ואפ"ה יד עבד כו' ואין כאן מקום להאריך) :

ואחר שסלקנו בע"ה קו' הד"מ נשוב לראות הראיות שהביאו הגאונים הנ"ל להוכיח דאע"ג דהמצוה מוטלת עליו יכול לעשות שליח מלבד מה שכתבנו דשאני אלו דגלי בהו קרא שיעשו בבעלים דוקא נראה לי עוד דאין ראיתם מכרעת כלל :

מה שהביאו ראיה מב"ק דף ק"ט מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו שנאמר ובא בכל אות נפשו ושרת כו' ואפ"ה אמרינן התם להדיא שנותנו לכל כהן שירצה ונפלאתי על דבריהם דהתם לא בא הכתוב להטיל הציוה על הכהן שהוא יקריב קרבן שלו אלא בא להתיר שאעפ"י שאין כהן רשאי להקריב שלא במשמרו כדכתיב רק ממכרו אבותיו כמש"כ רמב"ם במנין המצות להדיא מצוה ל"ו וכ"מ בחיבורו פ"ד מהל' כלי בהמ"ק . ואפילו לרמב"ן שם בהשגותיו שכ' שלא נלמד זה מקרא מ"מ מסיק דהוא הלכ"מ וע"ש במגילת אסתר • ובא הכתוב להתיר דזה דוקא להקריב קרבנות של אחרים אבל קרבן שלו מותר וא"כ אין מזה ראיה כלל • ומה שהביאו ראיה מתרומה דמצוה דיליה הוא ואפ"ה יכול לעשות שליח יש לומר שאני תרומה שאינו חובת הגוף שאם אינו רוצה לאכול מתבואה א"צ להפריש וכן שחיטת הפסח אע"ג דאם הוא עושה פסח המצוה מוטלת עליו לשחטו ואפ"ה יכול לעשות שליח שאני התם שהרי יכול למנות א"ע עם אחר אבל מילה שהיא חובת הגוף וכן השוחט לאחר ששחט חל עליו חובת הגוף לכסות שפיר יש לומר דלא יכול לעשות שליח • עוד הביא התב"ש ראיה מיבמות דקיי"ל מצוה בגדול ליבם ואפ"ה איתא התם דף מ"ג ע"ב ד' אחין נשואין ד' נשים אם רצה הגדול ליבם הרשות בידו ומדקאמר הרשות בידו ולא אמר מצוה ליבם את כולם . לא הבינותי שהרי הכר תני מצוה בגדול ליבם ומתניתין דתני הרשות בידו היינו כמו דאיתא התם דפריך בגמרא הרשות בידו ומי שבקינן ליה והתניא וקראו לו זקני עירו משיאין לו עצה הוגנת לו ופרש"י במה יפרנס לכולן ומשני דמיירי דאפשר ליה שהוא עשיר וא"כ בודאי אפילו אם הוא עשיר רק שיש לו טענה אחרת שמתירא מקטטות וכיוצא בו ודאי אין מצוה עליו כלל ליבם כלם שהרי כך הוא מצות התורה וקראו לו זקני עירו וליתן לו עצה הוגנת לו עוד הביא ראיה שם דף ל"ט דקאמר מצוה בגדול ליבם לא רצה מהלכין על כל האחין לא ידעתי ראיה זו דכיון דלא רצה וצ"ל דקושיתו נמה לא כפינן ליה תיכף . י"ל דבאמת ה"נ אם לא רצה האב והשוחט לקיים לא כפינן להו כיון דיכול לקיים המצוה על ידי אחר דדוקא באם אינו רוצה לקיים גוף המצוה כגון שאומר לולב איני נוטל סוכה איני עושה וכיוצא בו דילפינן מדכתיב בקרבנות לרצונכם מלמד שכופין אותו והיינו באינו רוצה לקיים גוף המצוה אבל כיסוי מילה ויבום דגוף המצוה הוא למול ולכסות וליבם רק שזה הוא ענף מצוה שימול האב ושיכסה השוחט ושייבם הבכור וכן מוכח ממנין המצות שכתב הרמב"ם מצוה רע"ו שלונו למול את הבן שנאמר המול לכם כל זכר • ואם היה כונתו שהמצוה הוא שימול האב דוקא ה"ל לכתוב שנאמר וימל אברהם כדאיתא בגמרא ועוד שהיה לו לנונתו למצוה בפני עצמה וכן בהבורו כתב וז"ל מילה מ"ע כו' שנאמר וערל זכר ומצוה על האב כו' ולא כתב כדרכו לכתוב הפסוק אע"כ דאין זה אלא ענף מצוה ועל ענף י"ל שפיר דלא כייפינן ליה אבל הוא עשה שלא כהוגן כיון דהמצוה מוטל עליו הרי ביטל ענף ממצות עשה . ומה שהביא ראיה דא"ל ר"ג לר"נ קבע לי מזוזתא אע"ג דמזוזה הובת הדר י"ל דהתם היה שלא ידע ר"ג היאך לקבוע מזוזה שהיו הרבה חדרים פתוחים זה לתוך זה ולא ידע באיזה צד הוא ימין וכמה דינים הצריכים לזה וע"ש בתוס' ד"ה תלי דשא דלכך א"ל ר"נ תלי דשא כדי שידע איזה ביכר הציר וזה לא ידע ר"ג • ומה שתמה על הש"ך שכ' דהאב מבטל מ"ע כשאינו מל בעצמו והביא ע"ז ראיה ברורה משבת דף קנ"ג דאמרינן דקרא דימול להורות אפילו אמר האב נקוץ בהרת בנו הוא מכוין ופריך בגמרא ואי איכא אחר ליעבד אחר דאמר ר"ל כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם יכול לקיים שניהם מוטב והק' דלשיטת הש"ך דעל האב מ"ע למול בנו וא"כ מאי פריך ליעבד אחר הא מצוה על האב וא"כ עשה דעל האב ידחה ל"ת דבהרת ע"ש • ונ"ל דודאי אין כונת הש"ך שהוא מ"ע בפ"ע שהרי כתב דכן משמע ברמב"ם פ"א מהל' מילה ושם לא כתב הרמב"ם אלא שאם עבר האב ולא מל ביטל מ"ע וכונתו אם לא מל אותו ומונע את עצמו מלמולו או שישתדל שאחרים ימולו אותו אלא ע"כ דכונת הש"ך שביטל ענף מן המצוה :

וכיון שכן נ"ל להוכיח דענף מצוה אינו דוחה ל"ת שהרי כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' ביאת המקדש הל' י"א היה כל המשמורה טמאי"מת מחזירין על משמרה אחרת ובהלכה ט"ו כתב ומפני מה מהזירין על הטהור מפני שהטומאה לא הותרה בצבור כו' ואין דוחין כל דבר כנדחה אלא במקום שא"א • הרי דהע"פ שהחיוב הוא על אותו ב"א ועל אותו המשמר להקריב כמו שכתבנו לעיל בשם רמב"ם ואפ"ה אינו דוחה הטומאה ואם היו כל הכהנים טמאים מקריבין אותו בטומאה והיינו משום דהקרבן הוא גוף המצוה ומה שיקריבו אותו המשמר אינו אלא ענף מצוה ואין דוחין איסור משום ענף מצוה ונ"ל דבזה שכתב הרמב"ם ואין דוחין כל דבר כנדחה כו' בא לרמז נכלול שכל עשה שדוחה לא תעשה הוא דוקא במקום שא"א לעשות שניהם וכדברי ר"ל וא"כ פשיטא דגם ענף זה שהאב ימול את בנו אינו דוחה לא תעשה דקוצץ בהרת ולכך פריך הש"ס שפיר ואי דאיכא אחר ליעבד אחר :

והנה אפילו אם נודע שמותר לעשות שליח כבר כתב התב"ש דעכ"פ אסור דמזלזל במצות כמו שאמרו הז"ל מצוה בו יותר מבשלוחו : ואמנם מה שכתב התב"ש דבדרך כיבוד מותר כדי שתעשה המצוה בגדולים דבר זה לא שמענו ואע"ג דאומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך היינו שיעשה עבירה קלה שלא יעבור חבירו על עבירה חמורה או אפילו שיעשה מצוה כמש"כ המ"א סימן תשכ"ה אבל שלא יעשה המצוה המוטלת עליו כדי שיעשה חבירו הגדול ממנו זה לא שמענו ולא ראינו בשום פוסק ומה שהביא ראיה מסוטה דבני [illegible] לכסות

[illegible]

ז שחט הרבה חיות או הרבה עופות או חיה ועוף במקום א' כיסוי א' לכולם ואם סח בין כיסוי לכיסוי דינו כדלעיל לענין ברכת שחיטה:

ח השוחט ונבלע הדם בקרקע אם רישומו ניכר חייב לכסות כסהו הרוח פטור מלכסות דהא מכוסה ועומד • חזר ונתגלה חייב לכסות מספק שמא אין דיחוי אצל מצות ולכן אין מברכין • אבל אם אדם כסהו כבר קיים המצוה ואינו חושש אם יתגלה או לא:

ט שחט ולא היה עפר למטה צריך לגרור הדם וליתנו בעפר תיחוח ולכסות עליו עפר תיחוח:

י יכסה בידו או בקתא של סכין או בדבר אחר אבל לא יכסה ברגל מפני בזוי מצוה:

יא השוחט לחולה בשבת ישחוט לתוך הכלי ויתן בו מעט אפר כירה בענין דא"א לומר שמכסה בו ובלילה יכסנו כדין דאע"ג דאסור לשחוט לתוך הכלי • בזה"ז דאין דרך לע"ז בכך מותר (ט"ז ס"ק יו"ד) ואם שחט על הקרקע בלילה אם רישומו ניכר יכסנו וי"א דמותר לכסו באפר כירה:

כלל ט דין טריפת הריאה והאונות (סי' ל"ה):

א ריאה שנקבה טרפה הל"מ וכל טרפות הריאה שיתבארו בע"ה כולם מחמת נקובה הם דקיים לחז"ל שאם לקתה בא' מאותן לקותות סופה לנקוב וכל העומד לינקב כנקוב דמי ויש דברים שקבלו חז"ל דאע"ג דהיא לקות' מ"מ הדרא בריא וכשרה ומ"מ כיון שעכ"פ מקרי לקותא וריעותא ולכן אם יש ע"ז עוד ריעותא אע"ג דגם ריעותא השני' אילו היתה לבדה היתה כשרה כגון בועה דקיי"ל דבשרה כדלקמן וכן סרכא תלויה לבד כשרה ואם יש סרכא תלויה ע"ג בועה הוו תרתי לריעותא (סי' ל"ז) ומזה למדו הפוסקים דה"ה כל תרתי לריעותא • וכל דבר דמצינו לאחד מן הפוסקים דמטריף באיזה דבר אף דלא קיי"ל הכי מ"מ מקרי ריעותא לענין ב' לריעותא (וכ"ל הטעם דודאי כיון שזה מטריף דהלקותא היא כ"כ גדולה שא"א עוד שתחיה הבהמה מזה וא"כ הא דלא ס"ל כוותי' ודאי צ"ל לומר דסבירא לן דלא הוי לקותא כלל ולעשות פלוגתא רחוקה אלא אנן אמרינן דהלקותא אינו גדולה כ"כ שתמות מזה אלא דהדרא בריא עכ"פ לכ"ע לקותא הוא א"כ הוא ריעותא לפחות ולכן אפי' יתרת בדרא דאונא אע"ג דבהדיא אמרינן בגמרא דכשרה מ"מ כיון דרבא ס"ל דטרפה ואינה חיה וא"כ הא דאמרינן כשרה דיכול להיות אבל עכ"פ לקותא היא שלא לעשות פלוגתא רחוקה) כנ"ל ומ"ש הש"ך סי' ל"ט ס"ק י"ט דסירכה ביתרת כשר היינו משום דסירכה כה"ג לא מקרי ריעותא כמ"ש הש"ך שם ס"ק י"ז וטרפה בכל ענין דריעותא א' מעידה על חברתה (ט"ז סי' ל"ז ס"ק ג' ועיין סי' ל"ס ס"ק כ"כ) ואמנם לא נקרא ב' לריעותא אלא בעומדין זו ע"ג זו ואם יש ביניהם הפרש ברוחב קש לא מקרי סמוך ובפחות מזה צ"ע (תב"ס ול"ע דבש"ך שם משמע אפי' ברחוק א' מחבירו הוי ב' לריעותא) ודוקא שיהי' הב' ריעותות כל א' משם אחר כמו בועה וסרכא אבל משם א' כגון ב' בועות דסמיכי במים זכים כשר דהכל שם אחד (ט"ז סי' ל"ז ס"ק ג' ובסי' ל"ט ס"ק ט' סותר דבריו שבכאן) ודוקא שיהיה הב' ריעותות מעידין על עדות א' דהיינו ששניהם מטעם נקב או סופו להנטל אבל אם א' מטעם נקב וא' מטעם סופו להנטל אינם מצטרפים ובכל מקום דהוי ב' לריעותא לענין סרכא לא מהני מיעוך ומשמוש אפי' ע"פ מנהגינו ושמור כללים אלו שבכל מקום שנכתוב דהוי ריעותא ר"ל לענין ב' לריעותא:

ב הריאה היא ב' ערוגות ומערוגה דימין יפרדו ג' אונות ואומה א' גדולה ונקראת אומה מפני שנראית עיקר מחמת גדלותה (מלשון אם) ומערוגה דשמאל יפרדו ב' אונות ואומה א' גדולה דהיינו כשתולין הבהמה ברגליה ופניה נגד פני הבודק אז האומה וגם אונות שתחתיה הם בצד ימין דהבודק שהוא גם כן ימין הבהמה ואומה וב' אונות הן בשמאל הבודק • עוד יש לה בצד ימין אונה קטנה ונקראת ענוניתא דוורדא ע"ש קטנותה ותוארה ואינה עומדת בס"ר האונות כי אם לפנים ויתבאר דינה אי"ה לקמן ואם לקתה הריאה בחסר ויתיר וחליף טרפה:

ג גודל איכות של האונות אין לו שיעור למעלה וכן למטה ומ"מ לא תהי' פחותה מעלה של הדס לאחר שנפחוהו ואם היא פחותה טריפה (סעי' ו') וטרפא דאסא שנזכיר בכל מקום לא פחו' מכצפורן של אגודל להחמיר ר"ל אם יש יתרת מגבה רק כטרפא דאסא דהיינו כצפורן אגודל טרפה ולהקל ר"ל להכשיר הבהמה כגון בדין זה שחסר אונה וצריכין זו להשלים צריכה

שתהיה

בינת אדם

בעצמות יוסף דאמרו כבודו בגדולים זה דוקא לענין קבורת מת שהקבורה הוא משום כבודו של מת וכמו שהאריך בזה בכלבו בל' אבל. אבל בכל המצות כאו"א מישראל ראויין לכל המצות ותמה על עצמך אם יהיה לאחר שופר ולולב ואדם חשוב במקום אחר שאין לו וכי נאמר כבודו בגדול ויתן השופר והלולב לחשוב והוא יתבטל מן המצוה לדעתי ישתקע הדבר ולנ"ד אין חילוק בין זה לשוחט ולכן לענ"ד מוטב שיניחו לשוחט לקיים מצוה המוטלת עליו וכ' ירא"ה לבב שכמו שא"א לכל אדם לקיים מצות גט ויבום וכיוצא בו מ"מ קב"ה מחשב לו כאלו קיים ומ"מ מצות כיסוי מהם וכבר אז"ל כל המחשב לעשות מצוה ונאנס מעלין עליו כאלו עשה. ויש שמכסה בלא נטילת רשות מהשוחט בזו בודאי איסור כמו שכתב הרמב"ם ריש הל' מילה דאסור למול בלא דעת האב וא"כ בודאי ה"ה בכיסוי ומכ"ש דאסור לכסות כששוחט הרבה עופות עד שיגמור לשחוט כולם ואז כיסוי אחד לכולם והמכסה באמצע ומברך מברך ברכה לבטלה וכמו דאסור לחלק סעודתו ולברך ברכת המזון (כמש"כ המ"א בסי' רט"ו) דאסור כנלע"ד (אח"ז הראה לי המופלג מוהר"ש זאסקוויצר דאיתא בתשובת מהרי"ל סימן י"ת בשם תשובת הגאונים דגם האב מברך על המילה דאין החיוב שימול דוקא הוא בעצמו רק החיוב עליו להכניסו בברית וכו' מ"מ בגמרא אבי הבן מאי איכא למימר הכי נמי ר"ל דגם הוא מברך על המילה משום דגם הוא הגי דלאו איהו מל ע"ש ותמיהא על כל הגאונים הנ"ל שלא הזכירו תשובה זו:

שתהי' בפרק אמצעי של גודל ולהקל צריך שיעור אורך פרק אמצע של אגודל והטעם דאין בל אילני הדס שוין בעלין יש שיש להם עלין גדולים ויש שהעלין קטנים וכיון שאמרו סתם כעלה של הדס צריכין אנו לילך תמיד לחומרא :

ד חסרה אחת מאונות הימין אנו שנוהגין אחר הכרעת רמ"א דקיי"ל בחסר הורדא דטריפה א"כ פשיט' שאין הורדא יכולה להשלים דממ"נ אם נחשב אותה לאונה א"כ הוי לה חסרון הורדא וטריפה אלא אפי' אם יהא חוץ מהורדא עוד יתרת מקמא אע"ג דיתרת מקמא כשר כדלקמן סימן ח' מ"מ כיון שאין עומדת בדרי דאונה אינה משלמת וטריפה (סעיף ו') • ועיי' לקמן סי' י"א מדין אם הפיצול משלמת למנין :

ה אם בצד הא' של הריאה חסרה אונה אחת אלא שבסוף האומה שבאותו צד היתה בליטה גדולה כמו אונא הב"י בש"ע מכשיר ובמדינות אלו נוהגין להטריף כי כל מה שלמטה מן הורדא מקרי שלא בדרי דאונה ואינה משלמת (סעיף ט') :

ו חליף כיצד אם היה בצד השמאל אונות יותר מבצד הימין כגון שהי' ב' מימין וג' משמאל וי"א אפי' כשהי' בימין ג' אלא שבצד השמאל הי' ד' הרי זה חליף וטריפה שהרי צריך להיות מצד הימין אונות יותר מבצד שמאל והפ"ח וכו"פ מכשירין בזה בהפסד מרובה (וכן משמע בהלכ"ן סימן רל"ט) וס"ל דלא מקרי חליף אא"כ ב בימין וג' בשמאל אבל כש ש בימין ג' לא איכפת לן מה שיש יותר מבשמאל דחשבינן היתרת שבשמאל ליתרת בדרי דאונה ובדוחק גדול יש לסמוך ע"ז (סעיף כ') ואם הם שוה בשוה מבואר לקמן בדין יתיר סי' י"ב ומכל מקום החלופים ושבסי' שאחר זה מקרי ריעותא לענין ב' לריעותא :

ז צורות האונות מימין אינה דומה לשל שמאל ואם נתחלף י"א דטרפה וכן בצד ימין גופה האונה התחתונ' של ימין דרכה להיות עבה וארוכה מאונה האמצעית (סעיף ח') וגם היא יותר גבוה משל שמאל ואם נשתנה צורתן שהאונה האמצעית של ימין גדולה מהתחתונה וכן אם אומה של ימין גדולה משל שמאל הוי חילוף וטריפה (סעיף כ') כן כתבו מקצת הפוסקים אבל כל האחרונים כתבו כיון שלא נזכר בגמ' צורות האונות והאומות ולא נזכר אלא מנינם וע"ז אמרו חליף ר"ל שנתחלף מנינם אבל אם נתחלפו בצורתן לא מקרי חליף וכשר אך כיון שכבר נהגו אפשר שמשום איזה גדר תקנו גאונים הראשונים כן ועכ"פ בהפס' מרובה יש להקל ואם האומה למעלה והאונות למטה טריפה אפי' בהפ"מ (ש"ך ס"ק כ') :

ח יתר כיצד נתוספו האונות במנינם אם היתה האונה היתרה בדרא האונות (ר"ל כנגד האונות) או יתרת מקמא דהיינו מלפני הריאה שהיא לעומת הלב כשרה ומ"מ מקרי ריעותא (שסברי הרבה פוסקים דאוסרין יתרת מקמא) אבל יתרת מגבה שהיא לעומת הצלעות הרי זה טרפה והוא שתהא כעלה של הדס אחר שנפחוה דאז שם אונה עליה אבל אם היא פחות מזה אין שם אונה עליה כלל וכשרה (סעיף ג') וצ"ע אם נקרא ריעותא כיון דיש מחמירין אפי' בפחות מט"ד (עיין בב"י סי' ל"ס) אבל יתרת מקמא פחות מט"ד לא הוי ריעותא (ת"ס) ואם נמצא יתרת בערוגה שהיא למעל' מהאונו' סמוך לשדר' לפנים מן הריא' טרפה דזה נכלל בעל גבה יותר מקמ' (ט"ז ס"ק י"ח) :

ט בד"א ביתרת אונה ממש שלא נתפצלה מגוף הריאה שהוא חזק אבל פיצול שנתפצלה מגוף הריאה שהוא אינו חזק ולכן הדין להיפוך דאם נמצא פיצול על גבי ריאה וגומא תחתיה וכשנופחין הריאה כל האונה נופלת לתוך הגומא ושוה לשאר הריאה אעפ"י שאינה נכנסת לתוך הגומא אלא כשמניחים היד בנחת עליה כשרה דאין זה יתרת אלא פיצול הריאה ומאחר שיש לו גומא תחתיו לנוח בו אינו עתיד להתחכך ולהתפרק כשאר יתרת וכשרה דאמרינן הואיל כשמניחים היד עליה בנחת יורד לגומא ה"ה כשתגע ברופני הבהמה יורד לגומא וא"צ להתחכך (סעיף ס') ול"ד שוה ממש לריאה אלא אפי' אם היתה קצרה מהגומא כשר דס"ס סוף כיון דנח בגומא אינו עתיד להתפרק (שם בנקס"כ ופ"ח דלא כט"ז ס"ק י"ב) אבל אם היתה ארוכה מהגומא טריפה דאז מתחכך בצלעות וכ"ז כשהפיצול הוא מגבה דהפיצול מונח על הגומא אבל מקמא כיון שאינה אלא פיצול מגוף הריאה שהרי כשהופכין הריאה הפיצול נופל לגומא א"כ נראה שנתפצל מגוף הריאה וכיון שאינה חזק סופה להתפרק וטריפה (ט"ז ס"ק י"ג וש"ך) וכיון שהטעם שסופו להתפרק וא"כ אפי' פחות מטרפא דאסא טרפה (כו"פ) ואם נמצא יתרת נגד חריץ הוורדה לדידן דקי"ל יתרת מקמא כשר אפי' אם אמרינן דאין דינו כפצול בגומ' (ש"ך ס"ק ל"ח) מ"מ כשרה:

י נמצאת האונה יתירה בסוף שפילי האומה כשרה דלענין זה נקרא דרא דאונה ואפי' להאוסרין יתרת מקמא מודים בזה דכשר ואע"ג דלענין חסרון אינו משלים כדלעיל סימן ה' שאני הכא דאונות הם כתקונן במנינ' וא"כ בליטה זו לא גרע מיתר' שעומד' בדרא דאונא (ט"ז וש"ך סעי' ט'):

יא אונה עליונה של ימין הסמוכה לגרגרת במיצר החזה אצל הצואר ממש התחתונה שהיא עליונה אם נמצא על גבה אפילו יותר מטרפא דאסא כשרה אע"ג דהוי כיתרת מגבה שכן דרכה ליפצל מפני דוחק הרווה אבל השמאלית דינה כשאר אונות וי"א דדוקא למעלה מחציה

אבל למטה מחציה טרפה וגם בזה נחלקו די"א למעלה מחציה ר"ל לצד חוד האונא ולמטה מחציה ר"ל לצד השרש ומשערין ברחב האונה וי"א דאפי' לצד החוד אינו כשר אלא למעלה מחצי ר"ל לצד הקנה אבל חצי השני שהוא לצד הריאה זהו למטה מחציה וטריפה ולכן אין להכשיר אלא בחצי שהוא לצד החוד ולצד הקנה (סעיף ס' ובט"ז סס) והתב"ש כ' דוקא לצד החוד ודוקא חוץ לחריץ ההולך שם מלמעלה למטה באלכסון אבל מהחריץ ולצד השרש לא דבמקומו' אלו אין שם דוחק ואם נמצא באותה אונה יתרת מבפנים אע"ג דיתרת מקמא כשר הכא טרפה מפני שמתחכך בגרגרת ותתפרק ואע"ג דהב"ח מיקל בזה מ"מ ברוב מקומות נוהגין לאיסור וכ"ש כשהוא כט"ד דיש להחמיר בכל מקומות (תב"ש ולמ"ו בכ"ב סקיל בתערובת כיון שסב"ח מקיל) :

יב יתרת בדרא דאונא אם הם שוה בשוה אפי' ד' או ה' בכל צד אם כולן עומדת בדרא דאונא כשר (סעיף ס' ברמ"א) ואם ע"י נפיחה נוטה היתרת מעט לצד חוץ אם הבליטה יתירה ר"ל כטרפא דאסא טרפה (פ"ת ס"ק י"ח) אבל אם נתעקמה והולכת מעט למעלה כיון שמושרשת במקום כשר כשרה (ט"ז סס"ק י"ז) :

יג ולא נקרא יתרת אא"כ יש לה צורת אונא אבל אם נמצא ע"ג הריאה מקום גבוה ורחב למטה ועב למעלה שאינו חד בראשו נקרא גבשושית וכשרה אבל אם למעלה או למטה חד ככובע טרפה אבל רחב למטה ועגול למעלה כשר (סס ובט"ז ס"ק י"ח) וכל גבשושית טקרי ריעותא לענין ב' לריעותא (סי' ל"ז סעיף ב') ודוקא אם הוא כט"ד ומ"מ מורסא או טנרא על גבשושית לא מקרי ריעותא (תב"ש סי' ל"ז סעיף ג') :

יד מעשה שהיה בימין ד' אונות האונה הסמוכה לצואר כדרכה ואצלה אונה קטנה ואצלה אונה גדולה ואצלה קטנה סמוך לאומה והטריפה כיון שהורדא עומדת למטה מכולן ואם נחשוב הרביעית ליתרת ה"ל הורדא שינתה מקומה שהרי הוורדא צריכה לעמוד עם הסמפון שלה בין סמפון אונה הסמוכה לאומא ובין סמפון האומה כמו שין או סגול והרי עתה היא רחוקה מאונה הגדולה השלישית (פ"ת ס"ק ס' ותב"ש סי' ל"ט) ונ"ל דאם הוורדא עומדת במקומה בהפ"מ יש להכשיר להמכשירים בשינתה צורתה לעיל סי' ו' :

טו ריאה שאין לה חתוכי דאונא ונקראת בלשון הכמים דמיא לאופתא ר"ל שהיא חלקה כבקעת טרפה אע"ג די"ל דאין זה דומה לחסר האונות דשם יש לה אונות אלא שחסרו ממנינם אבל זו אין לה כלל אפ"ה טרפה מטעם אופתא (רש"ל) ויש לבדוק דהיינו לחתוך הקרום המכסה כל הריאה ולקלוף אותו ואם ימצאו לה אונות ואומות כשרה (ועי' כט"ז ס"ק י"ד) ואם יש שם סרק עומד במקום הראוי להיות כמראה הפרש ביניהם כשיעור עלה הדס בין בעיקרן בין באמצען ובין בסופן כשר ודוקא שהסרק הוא במקום שדרך להיות שם מתפצל אבל שאר סרקים לא מהני ובהפ"מ יש להכשיר אפי' אם אין בה היכר או סרק כטרפא דאסא אלא כל שהוא דכיון דיש היכר קצת נראה שהיו האונות כתיקונן אלא דנסרכו כסדרן (סעי' ח' וכס"ך) וצ"ע בכל הסדקין אם נקרא ריעותא ונ"ל דתלי במחלוקת הט"ז ס"ק י ובנקה"כ (סס) :

טז האונה התחתונה של ימין דרכה להיות עבה וארוכה מאונה האמצעית גם היא יותר גבוה משל שמאל ואם היא דבוקה לאומא לגמרי רק שנראה היכר סימנים אלו במקום שראוי להיות האונה מקרי היכר וכשרה דכיון דיש היכר נראה דאין כאן חסרון אלא דסריכא בכסדרן וה"ה אם ניכר שם סי' אחר שניכר האונא קצת ואפי' היכר ע"י סמפון הרגיל להיות באונא אם נמצא שם סמפון במקום הרגיל להיות אונא מקרי היכר והוי כסרכה בכסדרן וכל אלו הדברים בדקינן ומשערינן אחר שנפחו הריאה משום דבחיי הבהמה הריאה נפוחה (סעיף ח') ודוקא כשכל ריאה כתיקונה אלא דאונא תחתונה דבוקה או שאר ב' אונות דבוקות יחד דלא מטעם אופתא אתינן למיטרף אלא מטעם חסר וכיון דיש סמפון ונראה שהיא אונה בפני עצמה אמרינן דנסרכה בכסדרן אבל כשכל ריאה דבוק' יחד אין להכשיר מטע' סמפון כה"ג רק דוקא בהיכר חיתוך וסרק (ש"ך ס"ק מ"ד ומ"ס) :

יז י"א דבגדיים וטלאים אין להטריף אם לא נמצאו אונות אפי' בלא היכר וסרק כלל דהכי רביתייהו ואורחייהו דבקטנות לית להו וכשמגדלים גדילים האונות בהדייהו ודוק' כשאין לו היכר אונות לגמרי אבל אם מצד אחד יש לו ומצד השני אין לו הרי אנו רואים שכבר גדלו האונו' ומצד השני הוא חסר וטרפה ולא נקרא רכים לענין זה רק תוך ל' יום ללידתן וגם נגררין אחר אמם שמניקתן ומן הסתם אמרינן שהוא לאחר שלשים יום אא"כ ידעינן בודאי שהוא תוך ל' דדין זה הוא קולא גדולה שלא נזכר בש"ס (סס ורמ"א וש"ך) :

יח אם נמצא בצד שמאל אונה וג' סדקים מצטרפין להכשיר ולא להטריף ואמרינן סדק אחד הוא מועיל להכשיר והוה ליה ב' אונות והסדקים אחרים לא חשבינן כלום ולא אמרינן ממ"נ אם נחשב לסרק לאונה א"כ נחשוב כולם וה"ל ד' אונות בשמאל וה"ז חלוף דכללא דסדקין מצטרפין להכשיר ולא להטריף וכן אם נמצא בצד שמאל ג' אונות וסדק לא אמרי' דהוי כד'

אונות דלא חשבינן לסרק כלל וה"ה אם נמצא בימין אונה וב' סרקים או ב' אונות וס"ק דכשר (סעיף ס' כרמ"א) ואם יש בימין ב' אונות והג' ניכר בה חיתוך כדי להכשיר על ידו ובצד שמאל ג' אונות יש להכשיר בהפ"מ (עיין ש"ך בנקס"כ ובט"ז סק"י) :

יט וכן אונה שנתפצל ויש לה שורש אחד כעובי אצבע אינה נחשבת אלא לאחת לענין להטריף אבל להכשיר לא גרע מהכשר סרק וחשבינן לשנים (ש"ך ס"ק ל"ד) ונ"מ כמו בסי' הקודם לענין סרקים והטעם בכ"ז הוא דרוב בהמות יש להם אונות כתיקונן ולכן מצטרפין כדי להעמידה על הרוב ואמרינן דנסרכה בכסדרן אבל להטריף דצריכין להוציא הבהמה מחזקתה מהיכי תיתי נחזיק ריעותא לומר דנסרכה והיה לה אונות יתירות :

כ כבר ביארנו שהענוניתא דוורדא עומדת בצד ימין לצד פנים תחת האונות וצורתה שהיא קטנה ולכן נקראת ענוניתא (ר"ל אזן קטן) והיא עגולה ולכן נקראת וורדא ויש לה חריץ וכשנופחים הריאה החריץ מכוון נגד החיתוך שבין אונה לאומה · וגבה כנגד הלב · ופניה כנגד הכליות ומונחת בכיס · ואמרי' בגמ' דרב אשי סבר להטריף שהיה סבר דזה הוי כיתרת אונא והשיבו לו כל הני ברייתא הכי אית להו (ר"ל כן דרך כל הבהמות) וקורין אותו ענוניתא דוורדא ולכן מחולקין הפוסקים כיון דסבר רב אשי להטריף ש"מ דלאו בכולי בהמות יש כן אלא דהשיב לו שהרבה בהמות יש להם כן ולכן בין שיש לה ענוניתא ובין שהסר או שיש לה שתים או שנמצא' בצד שמאל וכן בשאר שנוים שנכתב בסמוך ס"ל דהכל כשר וכן סתם הב"י בש"ע אבל אנו נוהגין אחר הכרעת רמ"א כאותן הפוסקים דכיון דא"ל כל חיויא ברייתא אית להו ולכן אם הסרה הענוניתא או שנמצאו ב' וורדות דאע"ג דקיי"ל דיתרת מקמא כשר מ"מ הכא טרפה כדלקמן סי' כ"ב וכן אם עומדת בצד שמאל או אפי' בצד ימין אלא ששינתה מקומה אבל אם עומדת במקומה אלא שהחריץ נהפך שראוי להיות נגד החיתוך ונהפך שהוא נגד הלב או גבה נגד החיתוך אע"ג שיש מטריפין גם בזה יש לסמוך על המקילין בהפסד מרובה (סעיף כ' וכש"ך ס"ק ט') ונ"ל דכ"ז נקרא ריעותא :

כא אם שינתה צורתה שאין לה חריץ · או שהיא משוכה וחדודה כאונא ולא עגולה דאע"ג דבשאר אונות לא איכפת לן בצורתן שאני הכא דכיון דאינו כשר אלא מטעם כל חיויא ברייתא הכי אית להו קים להחכמים דדוקא אם היא כצורת הוורדא אז דרכה בכך אבל אם שינתה ה"ל כחסר · או שהיא גדולה כאונא הסמוכה לאומה דאז נחשבת לאונה וא"כ ה"ל חסר הוורדא או שהיא פחותה מעלה של הדס לאחר נפיחה כל זה הוי כאלו חסר הוורדא וטרפה (שם וש"ך):

כב אם נמצאו ב' וורדות ויש להם שורש אחד כעובי אצבע ר"ל שיעור גובה השרש של שניהם קודם שמתחלקים צריך שיהיה כאצבע (ט"ז ופ"ה) בין בדקה בין בגסה נחשבת כאחת וכשר אע"פ שיש בשרש הנשאר סדק אינו מזיק דסדקין אינן מצטרפין להטריף כדלעיל סי' י"ח וי"ם אחד מאלו השנים שיש להם שרש אחד הפוך והשני אינו הפוך הולכים אחר היותר גדולה ואם היא אינה הפוכה כשר אבל אם שניהם שוין ואין אחד גדול מחבירו ואחד הפוך טרפה (ש"ך ס"ק י"ג) ועיין לקמן סי' כ"ח :

כג הא דמטריפין בב' וורדות אע"ג דקי"ל לעיל סי' ה' דיתרת מקמא כשר וא"כ לא יהא אלא יתרת מקמא היינו משום דכל יתר כנטול דמי וא"כ הוי כחסר הוורדא ולפי זה אם יש לה ב' וורדות אחד בימין ואחד בשמאל כשר דכיון שאינה עומדת במקומה לא אמרי' כנטול דמי (ט"ז ס"ק ד' וכ"כ לשיטתו בס"ק י"ז) אבל הש"ך (ס"ק י"ז) כתב דטעמא דקים לחז"ל דדוקא יתרת מקמא דרכה בכך אבל יתרת דוורדא לאו אורחייהו ולכן אפי' עומדת בשמאל טרפה · וההפרש שנדע איזו היא יתרת דוורדא או יתרת מקמא הוא כשיש לה תואר וורד ממש כצורתה והוויתה אפי' עומדת בצד שמאל הוי יתרת הוורדא דהא נראה לעין דב' וורדות הם אבל כשאין לה תואר וורד ממש בענין שיש להחשיבו ליתרת דאונה יש להכשיר אם אינה עומדת במקום הוורדא (ש"ך שם ודברי הפ"ח בס"ק י"ט שכתב כטעם הש"ך וכתב כיון דניכר שהן ב' וורדת וכיה מגמאל כשר ול"ע) :

כד בד"א כשאין לה כיס אבל אם יש ליתרת הזה כיס בפני עצמה אע"פ שאינה עומדת במקומ' שאין לה תואר וורד ממש כיון שניכר ע"י הכיס דב' וורדות הן טרפה · ודוקא כשיש לה תואר וורד קצת וגם כיס אבל אם אין לה תואר וורד כלל אע"פ שיש לה כיס כשר (ש"ך ס"ק י"ז) :

כה ואם עומדת במקום הוורדא ממש אם יש לה תואר וורד קצת טריפה (ונ"ל אפי' אין לה כיס) אבל אם דומה ממש לאונה יש להחשיבה ליתרת מקמא וכשר ואם יש להם שרש א' נתבאר בסי' כ"ב (ש"ך שם) :

כו הוורדא דרכה להיות מונח בכיס ואם אין לה כיס או שיש לה ב' כיסים מצד ימין דהוי כל יתר כנטול ודמי לחסר הכיס וטרפה אבל אם כיס השני הוא מצד שמאל אם אין בו חלק וורדא כשר אבל אם יש בו חלק וורדא טרפה מטעם ב' וורדות (ש"ך ס"ק ט"ו) ובהפסד מרובה יש להקל בב' כיסים · ונ"ל דה"ה בכל המרפות שבכים (עיין בש"ך ס"ק י"ד בגם דלכאורה לא משמע כן בדברי

נ"ע כרי גס כתלוף צורת אונות בסעי' ז' הטעם רק משום דברים המנותרים וע"ש בס"ך דמתיר בהפסד מרובה וא"כ נ"ל דס"ס ככא) :

כז ואם יש לה כים ואינה מונחת בתוכו ואף כשמניחין אותה בתוכה חוזרת ויוצאת ממנה כשנופחין הריאה טרפה דבידוע ששינתה מקומה פורתא (שם וגש"ך) :

כח אם חסר מקצת מן הוורדא יש לבדוק באונות או באומה מצד שמאל אם נמצאת החתיכה החסרה שם כשר כי כן נמצא בגדיים וטלאים לפעמים ולכן יש מכשירין אף בגסה דכיון דהשרש עומד במקום הראוי אלא שחסר קצת בראש הענוניתא וכיון שכן הוא רגיל למצוא בצד שמאל אמרינן דהיינו רביתא ודוקא כשנשאר בו צורת וורד שכשמצטרף שניהם יהי' בהם צורת וורד דאל"כ בלא"ה טרפה ממעם שינתה צורתה ואין להתיר בזה אפי' בגדיים וטלאים כי אם בהפסד מרובה (עי' ש"ך ס"ק כ') ואם יש לחתיכה שבצד שמאל כים טרפה כדלעיל (סי' כ"ד) :

כט אם יש לה תואר וורד בשורש שלה כעובי אצבע ובראשה אין לה תואר וורד כשר רק שלא תהא הפוכה ולא שינתה מקומה וכן אם נמצאו ב' וורדות בשורש אחד שאינו כשיעור עובי אצבע (ע"ל סי' כ"ב) ואין לו תואר וורד רק ע"י צירוף כשר דחשיב כחדא (ש"ך ס"ק י"ח) ועיקר הטעם להקל בכל אלו כיון דגדולי פוסקי' ס"ל דכשר בכל ענין בין שחסרה ובין ששינתה (סוף סעיף כ') :

ל אין כל הדברים הללו אמורים אלא בבהמה וחיה אבל בעוף אין לו חיתוך אונות ואם ימצא אין לו מנין ידוע (סעיף י') :

בלל י דין נקובת הריאה (סימן ל"ו)

א הריאה יש לה ב' קרומים • ניקבו שניהם זה כנגד זה טרפה לכ"ע ואם נקבו שניהם זה שלא כנגד זה הב"י סתם בש"ע דכשר לפי ששני הקרומים הם דבוקים יחד והרוח לא יבא ביניהם על הרוב ואת"ל שנכנס הרוח בזה ויצא בזה מ"מ כיון שהם זה שלא כנגד זה לא אתרמי אהדדי ואנו נוהגין אחר הכרעת רמ"א דאפי' בזה שלא כנגד זה טרפה • דלפעמים יכנס בזה ויצא בזה ואפי' בב' רוחות טרפה (כן משמע בש"ך) • אבל הט"ז ופ"ח מכשירין כשהם בב' רוחות :

ב אפי' נגלד (פי' נקלף) קרום העליון כולו כשרה אלא שצריכה בדיקה ר"ל בנפיחה והת"ש כתב דצריך בדיקה בפושרין ואף לו לדידן דאין אנו בקיאין ובכל דבר שצריך בדיקה מטרפינן הכא סמכינן אבדיקה זו דאי איתא דיש נקב כיון שנגלד היה מבצבץ הרבה וניכר לעין כל ובזה אנו בקיאין (ש"ך ס"ק ס' דלא כט"ז) ואם לא ברק טרפה (ע"ל סימן ל"ט ס"ק א') ואם שמוה פ"א במים חמים או קרים שוב אין מועיל לה בדיקה ודוקא נגלד דהיינו כולו או רובו אבל בניקב עור עליון לבד אין צריך שום בדיקה • ומ"מ אפי' אם נגלד מקצתה מקרי ריעותא (ת"ס) :

ג אם נפחו הריאה ונקרע הקרום מחמת הנפיחה אם אין בו ריעותא אחרת אמרי' שמ"א מחמת חיזוק הנפיחה נקרע אבל אם יש בריאה איזה יובש ונקרע הקרום סביב היובש טריפה דבוודאי נקרע מחמת היובש וכן אם היה בה מראה כדלקמן כלל י ב ונפחוהו וע"י נפיחה נקרע הקרום ונתבטל המראה טרפה דממ"נ אי דיינינן לה כקודם הנפיחה טרפה מחמת המראה אי כלאחר הנפיחה הרי הוא נקובה (ש"ך ס"ק ס') ונ"ל אפילו נקרע רחוק מן המראה :

ד נקבה ועלה בו קרום ונסתם טרפה דכל נקובי טרפות לא מהני להו סתימא ואפי' סתימא מעליותא (ועיין בש"ך ס"ק ו' ובט"ז ס"ק ד' ובכלל י"ד סימן י"ז) ולכן אע"ג דנגלד כשר בסי' ב' אם נמצא בועה אפי' של מים זכים על מקום שנקלף העור העליון טרפה דהוי קרום התחתון כקרום שעלה מחמת מכה (סעיף ב' ובש"ך שם) וענוניתא דוורדא שניקבה והכים סותם לא מהני סתימה וטרפה (פ"ת ס"ק ת') :

ה ריאה דאוושא ר"ל שנשמע בה הברה כשנופחין אותה אם ניכר המקום שממנו נשמע ההברה מושיבין עליו רוק או תבן כיוצא בו אם מתנודד בידוע ששם נקובה וטרפה ואם לא ניכר המקום מושיבין אותה במים פושרין והם כחמימות הרוק אבל לא בחמין דמכווצי וסותם הנקב ובקרירי לא דמטרשי ר"ל מקשים אותה וסותמין הנקב ולכן צריך דוקא פושרין ונופחין אותה אם בצבץ טריפה ואם לאו בידוע שקרום התחתון בלבד ניקב והרוח מהלך בין ב' הקרומים ומפני זה נשמע בה קול הברה בשעת נפיחה וכשרה (ועיין בכלי עיין בש"ך ס"ק ז' בפ"ח סי' ל"ו ס"ק ל"ו ולכן נ"ל דאין אנו בקיאין בבדיקה וכמש"כ בש"ך בשם אגודה ופ"ה בי"ד סי' קפ"ח לא סגיה רמ"א דאין אנו בקיאין וע"כ נ"ל דסמך על מ"ש כרבה פעמים דבכל דבר שצריך מדינא בדיקה אין אנו בקיאין וא"כ הכא נמי) והת"ש כ' דאפי' ידעינן מקום דאוושא כיון דמדינא צריך בדיקה אין אנו סומכין על בדיקתינו :

ו נמצאת נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה כגון במיצר החזה והיינו מהחוט ולמעלה וידע הטבח שהכנים ידו ומשמש במקום הנקב שמתוך שהמקום צר צריך לדחוק ידו שם תלינן דנקב בצפרנו או שלקחה זאב והחזירה נקובה כיון דדרך זאב וכלב לעשות נקבי׳

תלינן להקל וכשרה • ואפי' נמצא בועה במקום הנקב תלינן להקל (ש"ך וט"ז ס"ס ל"ז סעיף ו' ופ"ת ס' ל"ו סעיף ס') ודוקא נקב בבועה תלינן וה"ה בשאר ריעותא שא"צ בדיקה כגון גבשושי' וכיוצא בו שאילו לא היה שם נקב א"צ בדיקה כלל אבל אם נמצא במקום סרכה אפילו עוברת ע"י מיעוך ומשמוש או סמוך לו במקום שצריך בדיקה טרפה דהא א"א לבדוק במקום הנקב • ונ"ל דזה תלוי בדעת המורה אם מסתפק שמא הגיע הסרכא עד שם שהרי הטעם כתב התב"ש דכיון דסרכא שלא בכסדרן לא מחזקינן לכשרה עד שיעבור הסרכא ויבדוק ברוק וכ"ז שלא בדק בפושרין או רוק היא בחזקת טרפה וכיון דא"א לבדוק הסרכא מחמת הנקב לא יצתה מחזקת טרפה וזה שייך דוק' כשיש להסתפק שמא היה שם הסרכא אבל ברחוק קצת שלפי ראות עינינו לא היה שם הסרכא הרי יש לה בדיקה אבל בסרכה כסדרן או תלויה תלינן במקום שיש לתלות במקום צורך גדול (תב"ש בשם הב"ח) ודוקא אם הנקב משוך אבל עגול אין דרך שתהיה כן ע"י טבח• וכן כל נקב שהוא פתוח או שהושחר או אדום סביב הנקב או סביב הצלעות שכנגד הנקב או שסביב הנקב לבן וקשה כעין שומן דכל זה הוא ודאי נקב ישן וטרפה ואפי' אם ספק אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה אלא שאין דבר לתלות בו ג"כ דמהני בדיקה מדינא אנו אין בקיאין בבדיקה וטרפה (סעיף ס') ואם לא תלש בכח או ע"א היה המקום דחוק כמיצר החזה לא תלינן אא"כ ידוע שהעביר הטבח ידו שם ויכול לתלות שנקבה בסכין ולצורך גדול יש להתיר אם ידוע שהעביר ידו בכח באותו שטח אע"פ שא"י בבירור שהיתה ידו במקום הנקב (עיין תב"ש סימן ל"ו סעיף ט') ואע"ג דתלינן צריך לבדוק כנגד הנקב בצלעות שאם ימצא שם אדום או שחור בידוע שנקב מחמת מכה (תב"ש בשם ד"מ) ולענין אם תלינן בגלוי (ע' בכ"א סי' יא) : (יא*)

ז תולעים שנמצאו על הריאה שנקבוה ואין ידוע אם קודם שחיטה פירש או לאחר שחיטה קי"ל דודאי לאחר שחיטה פירש וכשרה וא"צ לדקדק שיהיו התולעים נמצאים דוקא על הנקב או הסמוך לו או שימצאו כ"כ הרבה תולעים כמספר הנקבים אלא כיון שאנו רואין התולעים על הריאה יש הוכחה גלויה שהנקבים באו ע"י המורנא וקי"ל לאחר שחיטה פירש אבל אם נמצא נקבים בריאה ולא נמצא על הריאה שום מורנא (ר"ל תולעת) אין להקל ולומר שבאו ע"י מורנא אפי' אמרו הבודקים שהם מכירים הנקבים שעל ידי מורנא אין לסמוך עליהם (ש"ך ס"ק ט"ו) :

ח ואם ניכר שהם מנקבי מורנא ואין מוציאי' תולעים על הריאה מבחוץ מניחין אותה בשמש ובחורף נגד התנור אם מתחממים ויוצאין לחוץ כשרה דאמרינן דכי היכי דהשתא פרשו לחום השמש לבקש רמימות ה"נ לאחר שחיטה כשהרגישו שחום הטבעי אפס במות הבהמה דחקו לצאת ונקבוה לבקש המימות (וע' בש"ך ס"ק י"ח) וכו"פ מחמיר בזה שאין לסמוך על בדיקות השמש (וע' תב"ש שגם דעתו להחמיר) :

ניקב

בינת אדם

יא) *) שאלה נכרי שגנב הריאה ולאחר איזה שעות נמצא הריאה בבית הנכרי והיא מנוקבת מה דינה :

תשובה הש"ך בסימן ל"ו ס"ק י"א כתב בשם הב"ח שהשיגו על ר' ירוחם שכתב דגם בלקח הנכרי תולין כמו בזאב דליתא דלמה ינקוב הנכרי והסכים הש"ך ופ"ח לדבריו ובאמת מה שר"ל שגם ר' ירוחם אין כוונתו לתלות פרושה דחוק ודחוק בר' ירוחם וכו"פ הסכים לדברי ר' ירוחם וכתב דלא יהא אם לקח נכרי בני מעיים והחזירן והראה לנו שהם נקובים ודאי אין הנכרי נאמן לאיסור ותלינן שעשה כן להכעיס ולהפסיד את הישראל א"כ ה"נ בריאה אך זה אינו שייך בגנב הנכרי וא"כ דעתו היה להחזיק לעצמו רק שישראלים חפשו בביתו ומצאו וא"כ לא שייך לומר להכעיס עשה . אמנם אני תמה דמ"ש זאב והלא אפילו בנאבד הריאה ונמצאת לאחר זה למה לא נאמר דכיון דבשעה שהיתה אבודה היתה הבהמה מותרת כדין נאבדה הריאה וא"כ כבר יצא הדבר להיתר ודומה ממש לסכין שנאבדה ואח"כ נמצאת פגומה דתולין מה"ט ואמרינן אימר שיבר בה עצמות ולאו אדעתא כדאיתא בש"ע סימן י"ח סעיף י"ג והראיה אפילו בכתמים הקלין קיי"ל בסימן ק"נ סעיף מ"ג ספק עברה בשוק של טבחים לא תלינן וכ"ש כאן דהוי איסור דאורייתא אלא משום שכבר יצא הדבר להיתר ונתחזק אצלנו להיתר גמור לא נוכל להוציא חזקתו אלא בראיה ברורה שמ"ש התב"ש שם א"כ ה"נ בלקחו נכרי וכי נצטרך לידע מה עשה הנכרי בה ושמא הניחו במקום מסמורים ומחטים ועל הב"ח והפ"ח לא קשה מידי שהם באמת חולקים גם שם בסכין אבל על הש"ך צ"ע . אך על גופא דדינא דאמרינן כיון שיצא הדבר בהיתר שוב ק' בדף מ"ט אמרינן אדנקב הריאה היכא דמשמשא ידא דטבחא מר אמר תלינן ומר אמר לא תלינן והלכתא תלינן דהא תלינן בזאב וקשה דמה ראיה מזאב דהתם כיון דנאבדה הריאה כבר יצא הדבר בהיתר משא"כ בשריאה לפנינו ומצאתי קו' זו בכו"פ . ונ"ל דלק"מ דהרי ג"כ קשה דהיכי קאמר תלינן דהא תלינן בזאב דבשלמא בזאב אמרי' דל"א שמא במקום נקב ניקב אבל מנ"ל לומר דהכא דעל ידי משמוש ידא דטבחא עשה נקבים ובאמת בדף י' כתבו התוס' דאפילו שלא במקום השינים תלינן שעשה הזאב נקבים והוכיחו כן מדתלינן במשמוש ידא דטבחא וכוונתם ג"כ כיון דתלינן במשמוש ידא שעשה נקבים ה"ה בזאב אלא דהא גופא קשיא מנ"ל דתלינן במשמוש יד. כיון דאינו דומה לזאב דאמרינן בגמרא דל"א שמא במקום נקב ניקב והתו' תלי תניא בדלא תניא ועוד יל"ד דמה פליגי הני אמוראי ומאי טעמא דמ"ד לא תלינן ונ"ל דפליגי בסברא זו דא"כ היכי קאמר הגמרא והלכתא תלינן דהא תלינן בזאב ונ"ל דר"ל דתלינן בזאב אפילו שלא במקום השינים וא"כ עיקר חסר מן הספר אלא נ"ל דפליגי בדרב הונא גופה דאמר נשחטה הותרה ומ"ד לא תלינן ס"ל דאין הלכה כר"ה ועיין ביצה דף כ"ה דפריך אי לימא לאפוקי מדר"ה כו' אבל • זאת היא סברא פשוטה בגמרא דאם הלכה כר"ה ה"ה דתלינן במשמוש ידא וע"ז קאמר שפיר והלכתא תלינן דהא תלינן בזאב ור"ל והיינו משום דהלכה כר"ה וא"כ ה"ה דתלינן במשמוש ידא וא"כ עיקר הראיה שאמר דהא דתלינן בזאב הוא ר"ל כאלו אמר דהא הלכה כרב הונא והא דאמרינן כיון שיצא הדבר בהיתר היינו נמי מטעמא דנשחטה הותר' וא"כ ל"ק קו' הכו"פ דעיקר הוכחת הש"ס הוא מדתלינן בזאב שמע מינה הלכה כר"ה וכיון דהלכה כר"ה א"כ אין חילוק ה"ה דתלינן בעניינא כנלע"ד :

ט ניקב אחד מהסמפונות (פי׳ קניס כתלנ״ס פנתוך הריאה) שבפנים לחבירו כגון במקום שמתפצלים זה מזה ואין בשר ביניהם טרפה שחבירו קשה ואין מגין עליו אבל ניקב לבשר הריאה הבשר מגין עליו וכשרה :

י הריאה שנשפכה כק הון וקרום העליון שלה קיים שלם בלא נקב אם הסמפונות עומדים במקומה ולא נמוחו כשרה ואם נימוק אפי׳ סימפון אחד טרפה · ומרינא מי שבקי לבדוק מהני הבדיקה המבואר בש״ע סימן ל״ו סעיף ז׳ · אך נ״ל דא״א בקיאין בזה ובעין זה כ׳ תב״ש אבל אם לא נשפכה כקיתון אלא שלאחר הנפיחה נראה שנחסר מבפנים מבשר הריאה עד רביעית הלוג כשר דחסרון מבפנים אינו חסרון אבל אם מחזיק יותר מרביעית טרפה דסופו לינקב (פס) ונ״ל דמ״מ מקרי ריעותא שהרי רש״י הביא גרסא דכ״ע שמיה חסרון והתב״ש כתב דהרמב״ם פסק ג״כ דשמיה חסרון ולכן כתב סתם חסר גוף ריאה משמע בין בפנים ובין מבחוץ ובש״ך סי׳ ל״ו סק״ה מוכח דחסרון מבפנים אינו ריעותא נ״לל :

יא ריאה שכשהיא נפוחה נראה בה חסרון מבחוץ כעין גומא ופגם והעור והבשר אין שום ריעותא אחרת בהם המנהג במדינות אלו להטריף אם החסרון ברוחב הריאה ככף כפופה דהיינו החסרון מקיף הבשר השלם והוי החסרון כף כפופה ודוקא ששיעור החסרון אחר הנפיחה כמו אצבע אגודל בינוני ופחות מזה כשר אבל אם החסרון ככף פשוטה כשר אפילו החסרון גדול וטעם חילוק זה לא אתפרש לן שפיר וכן אם נפגם שיפולי הריאה מעבר לעבר עד שנראה הפגם ככף כפופה וכאן א״א לומר שמקיף הבשר שלם שבתוכו שהרי מעבר לעבר נפגמה בסופה אם יכולין להניח אגודל בינוני לתוך הפגם אחר הנפיחה טרפה כיון דנפגם כ״כ הרי הפגם סמוך לסמפונות וחיישינן לקלקולם · אבל אם צדו א׳ ארוך מחבירו וכ״ש אם צד א׳ שוה עד למטה והרי היא ככף פשוטה אין זה חסרון רק כיותרת בדרי דאונא וכשר וה״ה בכף כפופה דלעיל שע״פ שטח הריאה דוקא כשצד מעלה ומטה שוים אבל אם צד א׳ ארוך מהשני דינו ככף פשוטה וכשר ואם החסרון כעין גומא עגולה או כרצועה אפי׳ שיעור גדול כשר במכ״ש מכף פשוטה אבל חסר בתמונות אחרות כגון ל וכיוצא בו מתמונות שאין ללמ״ם לא מכף כפופה ולא מפשוטה יש להחמיר בדליכא ה״מ ולהכשיר בה״מ דה״ל כאלו ליכא מנהגא בהא ודוקא כשהחסרון כשיעור אגודל כנזכר · ובכל מקום אף חסרון מועט צריך נפיחה לראות שהעור קיים בלא נקב ואם לא נפחוה טרפה וכן אם יש קמט כעין חריץ צריך נפוח אפי׳ דיעבד לראות אם העור קיים · ומ״מ אפילו חסרון כל שהוא מבחוץ מקרי ריעותא שהרי כתב ש״ע דיש מטריפים (תב״ש) :

יב הריאה שאירע בה מקרה שנפחוה ונמצא בה מקום אטום כל שהוא שממשמשה קשה ומראיתה כמראית הריאה אלא שאין רוח נכנס בו ואינו עולה בנפיחה מביאין סכין וקורעין הקרום לבד ולא בשר דאל״כ יצא הרוח כשיחתוך האטום ושמא משם ולמטה מטומטם ולכן קורעין רק הקרום לבד סמוך ממש למקום האטום ואם נמצא בה ליחה או דם עכור או הבשר נרקב כשרה שמחמת דברים אלו לא עלתה בנפיחה ובחיי הבהמה הי׳ אפשר לדברים האלו לצאת מן הבהמה ואם לא נמצא בה אחד מדברים האלו נותנין עליו מעט רוק או נוצה אם מתנדנד כשרה שהרי הרוח בא שם ואם לאו טרפה שהריאה בחיי הבהמה מרחפת על הלב ואם יש בה אטום אינה יכולה להכניס הרוח ולהניף · ולא מקרי אטום אלא כשמראהו דומה לשאר ריאה אלא שאינו עולה בנפיחה אבל אם מראהו דומה למוגלא אינו אלא טינרא וכשר בלא בדיקה ואף באטום יראה תחילה ליתן הריאה במים פושרין או ליתן מים פושרין תוך הקנה לנענע אותה או למשמש הרבה במקום האטום ולשפוך אח״כ מה שבתוך הקנה ואם עולה אח״כ בנפיחה כשרה ואפי׳ אם כבר נחתכה הריאה אם יוכל לבדוק ע״י שפופרת שיעלה המקום האטום בנפיחה יש להכשיר (סעיף ט׳) והטעם דאטום טרפה לר״מ משום נקב ולרשב״א כיון דאינו יכולה לרחף על הלב סוף שתינטל הלב · ונ״מ לענין ב׳ לריעותא כגון סרכה או בועה על האטום לר״מ הוי ב׳ לריעותא ולרשב״א אין עדותן מכוונת וכשר כדלעיל ריש כלל ט׳ ומיהו אנן קיי״ל כטעם ר״מ :

יג ריאה שקשה כעץ במשמושה טרפה וה״ה אם קלה כעץ שנרקב טרפה :

יד ריאה שנתמסמסה דהיינו שנמצאת שלמה וכשתולין אותה תתחך ותפול חתיכות חתיכות טרפה ואם נמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל אוסרין אותה מספק :

טו ריאה שיבשה אפי׳ כל שהוא טרפה והוא שתהי׳ נפרכת בצפורן ואם משרטט בציפורן על בשר הריאה ונראה השרטוט בתוכה מקרי יב״ש וטרפה (סעיף י״ג) ואם חוזר לקדמותו מעט מעט לאט לאט אע״ג דאינו חוזר לאלתר לא ה״ל יבש אבל אם חוזר ע״י משמוש ידים או נפיחה יתירה אפילו לאלתר הוי יבש ואם אינו חוזר אע״ג דאם ניקב באותו מקום מוציא דם אסור דדילמא נתייבשו הקרומים לבד (תב״ש) :

טז צמקה והיא אינה כמו יבשה דסימן הקודם דהתם דנפרכת בצפורן אפילו מקצתה טרפה אבל צמקה היינו קרוב ליבשה ואינו נפרכת בציפורן לכן בעינן דוקא כולה או רובה אם מחמת בני אדם שהפחידוה טרפה ואם בידי שמים כגון שפחדה מקול רעם או ראתה זיקים או מפחד שאר בריות כגון מקול שאגת ארי' וכיוצא בזה כשרה ואם הדבר ספק בודקין אותה כמבואר בש"ע סימן ל"ו סעיף ט"ו (גם בזה א"א בקיאין) ואם צמקה אונה שלימה מניחין אותה במים ומשמשין בה או יתן מים לתוך הקנה ואם תחזיר לבריאותה כשרה ואם אינה חוזרת לבריאותה טרפה דכיון דצמקה אונה שלמה הוי כחסר האונ' ולא דמי לצמקה הריאה מקצתה דבשר דחסרון מבפנים לא שמיא חסרון (ש"ך ס"ק כ"ט) ואם יש ריעות' על צימוק של מקצת הריאה הוי ב' לריעותא (בפרי הב"ח מטריף בצימוק מקצת כמ"ש הש"ך ס"ק כ"ט) (ואמנם מצאתי בס' לבושי שרד סימן ל"ו אות א' ס"ק כ"ז וז"ל מדין צמקה הריאה דטרפה כל שאינו לא בתורת ניקב ולא בתורת חסר וכ"מ בצמקה הריאה מקצתה ויש עלי' עוד איזו ריעותא דלא הוי תר"ל והשיג על הפמ"ג בזה והאריך בראיות מגמ' ותוס' דטרפות דצמקה הוא רק שאינה יכולה לחיות על כלה והיינו טרפות מצד עצמו וכן איתא בתב"ש סי' ל"ו סק"פ דטריפות דצמקה שאינה יכולה לעשות מלאכתה לסמוך על הלב כראוי א"כ עכ"פ בהפ"מ יש לסמוך עליהם ולא מיקרי ריעותא לענין תר"ל וע' בלבושי שרד) :

יז ובצימוק בידי שמים צ"ע אם נקרא ריעותא כלל (דאפשר דדומה למראות כשרות בכלל י"ב דלא בעינן לטע' לסדר בריא • ובאמת לא מצאתי לאחד מן הראשונים שיכתוב הטעם משום סדר בריא זולת הלבוש שכתב טעם דהדר בריא וא"כ משמע דעכ"פ מקרי לקותא וצ"ע) :

יח דין מחט שנמצא בריאה תמצא לקמן בדין מחט כלל כ"א :

כלל יא • דין אבעבועות (סימן ל"ז) :

א דרך הריאה לגדל בה מיני צמחים והם ג' מינים (א) בועות (ב) טינרא (ג) מורסא :

ב בועות הם כוללים מינים הרבה פעמים הם מלאים רוח או מים • לפעמים מים זכים ולפעמי' מים עכורים וסרוחים וכן לפעמים מלאים מוגלא עכורים וסרוחים ולפעמים הם מלאים ליחה כדבש וכיוצא בו כל אלו נקראים בועות והן בולטים וגבוהים מבשר הריאה • וטנרא הוא בלשון תרגום סלע ר"ל שהם קשים כאבן בין שיש בה ליחה יבישה מעט וקשה כאבן ומראהו דומה למוגלא (דאם מראהו כמראה ליחה והוא יבש לגמרי כאבן הוי אטום כדלעיל בדין נקובת הריאה סימן י"ב) וגם היא בולטת מן הריאה ואם יש בה מפה ליחה דינו כבועה וצריך לבדוק אח"ז ואם לא בדק מחזקינן לבועה • ומורסא היינו שקורין בלאטער שאינם גבוהים מבשר הריאה וקרום הריאה מכסה אותה ומראה הליחה אשר בתוכה הוא כעין מראה אבן טוב שקורין (טורקיס) והם גדלים בין עור לבשר ואין לה מראה ריאה רק מראה המורסה ועיקר כללים אלו ושמותיהן • ונבאר חילוקי דיניהם בפרטיהם :

ג ריאה שנמצא בה בועות ואפילו הרבה אלא שאינם סמוכות אפי' היא מלאה ליחה סרוחה ועכורין למנהגינו ע"פ רמ"א כיון שאינם סמוכות כשרה דהדרא בריא מ"מ נקראת ריעותא לענין ב' לריעותא כדלעיל כלל ט' ואם עור הבועה משתנית למראה ריאה ממש אע"ג דעומדת בגבשושית או שאר ריעותא כשר דכיון דיש בו מראה ריאה לא ה"ל אלא חסרון מבפנים (ש"ך ס"ק ס') ואז אפי' סרכא תלוי' יוצא ממנה כשר שהרי אינה יוצא מן הבועה אלא מן הבשר (תב"ש) וע"ל כלל י"ג :

ד אבל אם יש בה ב' בועות סמוכות זו לזו אסורות אפילו מלאות מים זכים • והטעם י"א דאין סמוכות אלא מחמת נקב שהיה בריאה והעלה את הבועות (רש"י) וי"א שהדבר קרוב שיש נקבים ביניהם (רמב"ם) וי"א דכיון דסמוכות זו לזו מתוך שכל אחת דוחקת חבירתה סופו של עור לינקב וכל העומד לינקב כנקוב דמי מעכשיו (רשב"א) ואפי' מלאות רוח דעת הפ"ח להטריף לפי טעם זה והב"ח והש"ך מכשירין • ומ"מ כיון שיש פוסקים דס"ל דאפי' ב' בועות דסמיכי אם הם מלאים מים זכים צלולים ומתוקים דכשר (רמ"א סעיף ג' וע"ש בש"ך וט"ז) ואפי' לטעם שדוחקת זו את זו דס"ל כיון דהמים זכים יתהפך מהר למוגלא וישוב להתרפאות במהרה וכן יש פוסקים המכשירים במלאים רוח אע"ג דסמיכי (ב"ח וש"ך בס"ק ט') יש לסמוך עליהם אם הוא הפסד מרובה וגם שעת הדחק אבל בלא"ה אין להכשיר אם לא במקום שכבר נהגו כך להכשיר עפ"י אותן הפוסקים (ש"ך ס"ק ט"ז) (ולפי מ"ש הש"ך שם ס"ק ט"ז דאין להכשיר במים זכים אם לא בהפ"מ ושעת הדחק והיינו מטעם הרשב"א וא"כ ה"ה במלאים רוח וגם דברי הש"ך שכתב דמלאים רוח לא מקרי בועה צ"ע שהרי המחבר בס"ה הכניס מלאים רוח בכלל בועות) והסימן לידע איזה מים זכים דאנן לא בקיאין בין זכים לעכורים כל שיש לה כיס בפני עצמה ונקלף מן הריאה ואין רוח יוצא ממנו כשמנקבים הבועה וגם עור של הבועה לבנה היא גם מבפנים הוא סימן שהוא מים זכים (ש"ך ס"ק ט"ז) והמים יקבל אותם בכלי ולא ביד ולא ינקוב בסכין אלא בקוץ שאם ינקב בסכין מיד יהיו מלוחים (פ"ח ס"ק י"ג בשם מהרי"ו) ואח"כ יטעום אותם מן הכלי אם אינם מרים או מלוחים (כן מוכח מדברי מהרי"ו שהבאתי) דאז דינם כעכורים (ש"ך שם) ·

ה ולא מקרי סמיכי אלא שאין ביניהם כשני חוטי שער לאחר שנפחו הריאה אבל אם יש הפרש לפחות כב' חוטי שער כשר אפילו לטעם שדוחקת זו את זו כיון שרחוקים כ"כ לא ידחקו זה את זה ודוקא שיהיה במה שמפריש ביניהם מראה ריאה אבל אם הוא מראה מוגלא אע"פ שהיא ממראות הכשרות שנבאר בכלל שאחר זה מ"מ כיון שיש תחתיו מוגלא הו"ל כסמיכי וטרפה :

ו ודוקא ב' בועות דסמיכי טרפה אבל ב' טנרות או מורסות הסמוכות כשר דקים להו לחז"ל דכל הכ'.מים שכתבנו בבועות לא שייך במנרות ומורסות ולכן אפילו יש הרבה טנרות ומורסות על הריאה כשר אלא שצריך לבדוק כ"א וא' ולא מהני מה שבדק הרוב שכן דרכן להתקלקל א' א' (תב"ש) :

ז ב' בועות זה כנגד זה בין ב' אונות כשרה אפילו לטעם דדוחקות זה את זה מ"מ כיון דדרך האונות להיות פרודות בחיי הבהמה אינן דוחקות זה את זה אבל בועה נגד טנרי כהאי גוונא טרפה דהטנרי קשה ומנקבת הבועה שכנגדה ודוקא בזה כנגד זה בב' אונות אבל בועי וטנרי סמוכים זה אצל זה באונא אחד אע"פ שאין ביניהם כרוחב ב' חוטי שער כשר דכיון דהטנרי הוא קשה ועומד במקומה אינה דוחקת הבועה (ש"ך נקנ"ל) ואע"ג דעדיין הבועה מצד עצמה נדחקת בטינרי (פ"ח) צ"ל דוקא אם דוחקת זו את זו סופו לנקוב אבל כשהאחד עומד במקומו לא תנקב (כנ"ל) ומ"מ יש להחמיר לעצמו (עיין ט"ז סק"ד ופ"ח סקי"ח) :

ח בועה על חריץ או קמט במקום שאין דרך להיות חריץ וקמט טרפה דהוי ב' לריעותא ואפי' הבועה במ"ז ואפי' בועה על חריץ אונא עליונה של ימין או חריץ הוורדא מ"מ טרפה דהוי כתרי בועי דסמיכי ואפילו במים זכים יש להחמיר בחריץ אונא עליונה שיש לחוש לחיכוך צלעות וגרגרת (ש"ך ס"ק י"ח י"ט) אבל בועה בשאר מקומות אפי' במקום שהריאה סמוכה לשדרה לא אמרינן סופה להתפרק דדרכה להכפף ולכנוס לפנים ואם נראה לעינים שכלה חוץ רק כאלו דבוקה בריאה יש לאסור בכל מקום בריאה שסופו להתפרק בצלעות (תב"ש) :

ט ב' בועי דסמיכי טרפה אפי' כשמנקבין א' שפכי להדדי לא אמרינן דהוי כאחת אלא אדרבה אמרינן שמתחלה היו שנים ונקבה הריאה ונתקרבו להדדי וה"ז כקרום שעלה מחמת מכה אבל אם היא אחת אלא שנראית כשתים אז רואין אם כשנוקבין אותה בא"ת מצידה שופכות להדדי צריך לבדוק ולראות שאם הם בב' כיסים הרי חזינן שהיו שנים אלא שנתקרבו יחד ולא מהני אם שופכות להדדי אבל אם יש להם רק כיס אחד כיון ששופכות להדדי כשר (סעיף ג') :

י בועי שנמצא בשפולי ריאה דהיינו בכל מקום שיש שם חידוד אפילו למעלה במקום שהריאה דבוקה לשדרה אם היא נגד חיתוך האונות שעדיין הריאה שם חדה ונקרא שפולי נוהגין לאוסרו משום שעומד בשפולי ס'פי לפסוק ולנקוב או משום שנראה כתרתי בועי דסמיכי וטרפה אם אין בשר כל שהוא מקיף בכל צד אפילו רק כחוט השערה אחת ואפילו אין בהיקף זה מראה ריאה ובלבד שיהיה מראה כשרה דכיון דסגי אפילו בהיקף כחוט השערה ובודאי דאין לזה מראה ריאה ואם אין חוט בשר מקיף נופחין אותה וממעמשין לצד בועה אם ע"י כך חוט בשר מקיף כשרה ואפי' אם לא היה לו חוט בשר מקיף ובאו אח"כ בודקים אחרי' ונפחוה ומשמשו בה ועשו שהיה שם חוט בשר מקיף כשר (סעיף ד') ודוקא בועה אבל טנרי כשר בשפולי ריאה וי"א דאפי' בועה אינו אוסר אלא בתחתית האומה או האונה שזה נקרא שפולי אבל לא החתכים שבין אונא לאונא וכן סתם הב"י בש"ע אבל לדעת י"א שברמ"א גם החתוכים שבין אונא לאונא נקרא שיפולי ואף במדינתינו במקום שנהגו כהב"י אין למחות בידם (סעיף ד') ובועי בשפולי ולא הספיקו לנופחה ולראות אם חוט בשר מקיף או לא וכבר נחתכה הריאה אם עכ"פ ראו שהיה חוט מקיף כשר ולצורך גדול יש להקל אפילו לא ראו (תב"ש) :

יא טועה בריאה ונכרת מעבר לעבר אי קיימא במקום הסמפונות דהיינו ב' אצבעות מן השפולי ודבדקה וד' ב'סה בסתם בהמה דעד שיעור זה מן השפולי במקום העבה יש שם טמפונות טרפה אפי' במים זכים משום חשש שמא נימוק הסמפון ובזה לא מהני בדיקה אפי' להבקיאין דאפשר שנימוח הסמפון ונרקב ואינו ניכר ויש מכשירין במים זכים ואומרים דאז אין לחוש לסמפון (ט"ז ס"ק י"ד) ובהפ"מ צריך עיון (ש"ך ס"ק כ"ו) ודוקא אי שפכי להדדי אבל בלא שפכי להדדי כשר אפי' בעכורים וסרוחים דכיון דלא שפכי אהדדי אין כאן חשש סמפון ואם לא קיימי במקום הסמפונות אע"ג דלא שפכי אהדדי ומחזי קצת כתרי בועי דסמיכי אפ"ה כשר ולכן לעיל סי' י' בבועה בשפולי וחוט בשר מקיף אין לאסור מטעם מעבר לעבר דהתם אינו מקום סמפונות (ט"ז ס"ק ט"ו) :

יב בועה שהיא תחת הוורדא אפי' במקום הדק טרפה דניכרת מעבר לעבר ולא מהני כאן חוט בשר מקיף כדלעיל סי' י' שגם במקום הדק יש סמפון וכ"ש במקום העב או בשרש שלה אם ניכר מעבר לעבר דטרפה ואפי' חוט בשר מקיף ויש מכשירין אם חוט בשר מקיף (ש"ך ס"ק ל"א וע"ש כט"ז ס"ק ט"ו) :

יג מינרא הניכר׳ מעבו לעבר במקו׳ הס״מ יש להכשי׳ דבטנר׳ אין חשש דסמפונו׳(עי׳ ש״ך סקל״ג)׃
יד ב״ה שנמצא בו נקב במקום דמשמשי ידא דטבחא כגון במיצר החזה או שתלשה בכח תלינן בטבח וכשר כדלעיל כלל י סי׳ ו׳ · אבל אם הוא במקום דלא משמשא כו׳ אפי׳ יש ספק אם מחיים או לאחר מיתה טרפה אע״ג דנקובת הריאה דוקא בנקובה ב׳ קרומית מ״מ הכא כיון שקרום התחתון אינו אלא עור הבועה והוי כקרום שעלה מחמת מכה ולכן כשלא ניקב העליון כשר כיון שהעליון קיים והוא עיקר ריאה משא״כ כשניקב העליון (סעי׳ ו וט״ז ס״ק ח׳) ׃

כלל יב דין מראות הריאה (סימן ל״ח) ׃

א אלו מראות הפוסלות בריאה (א) שחור כדיו (ב) דומה למראה בשר (ג) ירוק כל״א געל · בין שהוא כמראה חלמון ביצה או כברכום · בין ככרכום גופא בין כדברים הנצבעים בכרכום · בין שהוא כמראה כשותא והוא ג״כ מראה געל ובכלל געל כזהב או שעוה או כאתרוג או כהורקת פני אדם שקורין געל זוכם כל אלו נכלל במראה געל (ד) לבן כמראה הבקעת או כלובן ביצה דהיינו לאחר הבישול דאז הוא לבן וי״א כקרום של ביצה שהוא לעולם לבן כל אלו ד׳ מראות פוסלין בכל שהוא · ושחור כדיו ר״ל כדיו יבש שהוא שחור מאוד ואם אינו שחור עכ״פ כזפת יש להכשיר בהפ״מ ומראה בשר ידוע שהוא אדום ומה שאומרי׳ שמראה בשר שמן הוא געל מכחיש הידוע (ויש מן הם הידוע לסוחרים שקורין פלייש פארב) ועוד שהרי אמרו בגמרא כבשרא ומנ״ל כבשר שמן טמא כבשר כחוש · ולכן צריך להבחין אם אין האדמומות זו דומה למין בשר (תב״ש ודבריו נכונים ובר וריס לענ״ד . ושמעתי שכל השוחטים מכשירים כל מראה אדום ולא ידעתי על מה סמכו הם לא שכן קבלה בידם כאמת נ״ע דא״כ היה לנו לנ... בכל מראה אדום כיון שא״א בקיאין והיה לו לרמ״א או לא׳ מן האחרונים לכתוב כן ; ומראה לובן יש לאסור כל מיני לבן דאין אנו בקיאין איזו לבן כבקעת (תב״ש)׃

ב כל אלו המראות אינם פוסלים עד שנופחים אותה וממרס בידו אם נשתנית למראה המותר מותרת אע״פ שאינה חוזרת למראה ריאה ממש כשירה ואם עמדה בעינה טריפה שהרי הבהמה בחיי הריאה נפוחה׃

ג ואין מראות הללו פוסלות אלא כשהשינוי בעור מחמת המראה עצמה אבל אם השינוי מראה מחמת מוגלא שבתוכו או מכח שער שחור או דם נצרר המונח בריאה כשר (ש״ך ופ״ת) ואם לאחר שהוציא המוגלא נשאר שחור אין להקל כי אם בהפסד מרובה ושעת הדחק (עיין תב״ש וכט״ז סס״ק ד׳ יש ט״ס וכנ״ל מעשה בריאה שהיתה על גבה חוט אחד שחור כו׳ ומש״כ כתב״ש בשם משמרת הבית דאם המראה בבשר הריאה וקלפי הקרומים והלכה המראה מן הקרומים דאסור היא תמוה ואדרבה במשה״ב משמע להדיא דכשר שהרי כתב דהוי הסרון מבפנים) ׃ (יב.)

ד אלו מראות הכשרות (א) כמראה הכחול דומה לרקיע ובל״א בלא ואע״פ שנוטה לשחור (ב) ירוק כעשבים ובל״א גרין (ג) כמראה הכבד וכמראה הטחול (ד) אדום אפי׳ בתכלית האדם כשר׳ וכולן אפי׳ אינה מלבנת קצת בנפיחה ואפי׳ כל הריאה כך וכן אם יש בה הרבה גוונים מאלו המראות כשרות כשרה · ואם יש בה מראה אדומה וירוקה כתב הכו״פ דיש להטריף ממ״נ דאם עדיין לא נפל בה דם א״כ אדומה מה טיבה ואם יש בה ריבוי דם ירוקה מה טיבה ׃

ה המראה הפוסלת אם לא עברו ב׳ הקרומות רק הקרום העליון הט״ז וכו״פ אוסרין ופ״ח מתיר וצ״ע ׃

בינת אדם

(יג*) שאלה ריאה שיש בה דם נצרר ומכח זה נראה שגם העור הוא שחור כדיו וא״א לבדוק אם גם העור נקי ואיזה פעמים נמצא כן גם בעופות שהיה למראית עיני בעופות הרבה ׃

תשובה התב״ש בסי׳ ל״ח כתב דמה שהכשיר הרא״ה וכ״כ בש״ע סי׳ ל״ח סעיף ג׳ אם אין כליקוי בעור מחמתו היינו דוקא כשהעור אינו לקוי אבל כשהעור לקוי טרפה ואע״ג דכד״מ כ׳ בשם מהרי״ו מולן דכשר כ׳ דלאו מהרי״ו מולן התם איו והנה מכל הפוסקים הב״י וד״מ וש״ע וכל אחרונים שלא הלקו בכך ש״מ דס״ל דאפי׳ גם העור נלקה כשר דדוקא כשבשר ריאה הוא בריא והעור נלקה היינו דהלקותא בעור הוא מחמת מכה אבל כשיש דם או מוגלא בבשר בריאה וזה לא נקרא מכה כלל א״כ כי היכי דלא הוי מכה בבשר ה״נ אינו מכה בעורות ועוד דאת״ל דדעת כל הפוסקים דוקא כשהעור נשאר לבן ק׳ מה פקפוק יש בזה דנהי׳ איכפת לן מה שיש דם בבשר הריאה ונראה מתוך הקרום כיון שהקרום לבן וכמש״כ התב״ש ג״כ על מה שכתב הב״י דלא מצא חילוק זה בפוסקים דע״כ כוונת הב״י דס״ל לרא״ה דאפי׳ גם העור לקוי כשר דא״כ פשיטא דכשר ...כ אני תמה ולא הבנתי דבריו כלל שכ׳ שם דאם העור נלקה מחמת בשר ריאה וחזרו הקרומים לקדמותן טרפה וכ״כ הנשמ״א והמעיין במשה״ב שם דף כ״ב ע״ב יראה להדיא דאדרבה מכשיר בזה (והיינו שהבין מ״ש רא״ה בבשר ריאה כוונתו בשר ובאמת גם כוונת רא״ה קרום) וכדכ׳ התב״ש גופא בשם יש״ש סי׳ ע׳ במעשה שמצא חוט ובראשו בועה מלא מוגלא (ואפשר איזה ס׳ אחר מבדיקת אחרונים שנקרא משה״ב) ואם היה דעתם רס״ל דוקא כשנשתנה העור ללובן היה לו לפרש ולא לסתום ומ״ש דלרוב פשיטות לא הוצרכו להפוסקים לכתוב דין זה היינו דס״ל דאפילו בנשתנה העור כיון שאינו מחמת עצמו גם זה פשיטא דכשר ומה שכתב היש״ש הביאו הט״ז סימן ל״ח בסופו שהיה בריאה כחוט של סרבל ובראשו בועה וכו׳ הת״ש למה לא בדק גם בחוט ומזה הוכיח כיון שנשאר הקרום טהור טרפה נ״ל דלק״מ שבאמת היה כעין גיד וכיון שפתח הבועה והוציא הדם ואלו היה גם דם בחוט היה יוצא על ידי הנקב וכמו שעשו לפני בודקים ועשו נקב קטן למטה מלמעלה הדם והוציא הדם דרך הנקב וכיון שלא היה בחוט דם ונשאר שחור ולכן הטריף ולכן נ״ל דאין להתיר במקום הפסד כשיש לירות דם הנראה לפנים תחת הקרום ואפילו לא חזר העור למראה לבן וכ״ש במקום שא״א לבדוק דיש להכשיר ואם מהרי״ו מולן אין התם

ו היה בריאה אדמימות כל שהוא ויש מכה בדופן כנגדה טרפה דרגלים לדבר דהמכה שלטה גם בריאה ולכן כשיש אדמימות בריאה צריך לבדוק בדופן כנגדה ומ"מ אם לא בדק יש להכשיר (תב"ש) ואם נפחה וחזרה למראה ריאה כשר (ט"ז וש"ך) ואם חזרה למראה כשרה יש להקל בהפ"מ (תב"ש) וכ"ש אם מתחלה נגד המכה שבדופן לא הי' אדום כ"א אחד משאר מראות המותרות דכשר ואם יש על הריאה כמו נקודות אדומות צריך לבדוק אחר נקבים במקום האדמימות ואם לא בדק טרפה (תב"ש):

ז כל המראות הכשרות הכר ע אמ"ו כנודע ביהודה דא נו נקרא ריעותא כלל (כמו שכתוב רש"י כבוחלא דקים להו לחז"ל דזה לא הוי לקותא לענין ב' לריעותא): חוץ מן אדום (דאמרו בגמרא הדר בריא משמע דעכ"פ הוי לקותא קצת) • ונ"ל דלפ"ז כל מראה ירוק (שהרי גם בזה אמרו דהדר בריא) ח:

ח אם יש בה קלפות כמו נתק והיא שלימה כשרה ואפי' יש בין קליפה לקליפה סירכה לאו כלום היא דהני קלפות לאו מגוף הריאה הוא (פ"ח) • ואם יש אצל הקליפות מראה כשרה וכן ווארצעלן הסמוכין למראה כשרה אין בידי להקל (תב"ש) אבל בועה אצל המראה כשרה כשר לכ"ע דהלינן בשנוי מראה מחמת הבועה (שם):

ט גם בעוף פוסלין המראות הללו אלא שאין צריך לבדוק אחר זה בעוף (פ"ח):

בינת אדם — מה"ת

עליו שד"מ חתום עליו ומש"כ שהד"מ מפקפק בזה המעיין בד"מ יראה לעינים שאין מפקפק כלל בדין זה רק על מה שכתב שם עוד דין בשם מהרא"ק עיין שם:

ח (יב) שאלה ריאה שהיא שחורה כזפת וכיוצא בה מה דינה • תשובה הנה התב"ש הביא בשם הרא"ן ורוקח דכי אתא דרבא כדיותא טרפה כדיו יבש והנה לא היה צריך להביא ממרחק לחמו שהרי גם רש"י במקומו פירש כן כדיותא קורט דיו יבש והנה התב"ש הק' מנ"ל להקל דמשמע דוקא כדיו יבש טריפה אבל כדיו לח דהיינו דיהה ממנו כשר מנ"ל הא דהא התם בנדה דף כ' במראות אדומים פליגי אמוראים אם דיהה טהור או לא ונ"ל דרש"י קשה ליה קושית תוס' בחולין מ"ו ע"ב ד"ה אוכמי דהא אמר רבא כדיותא טרפה ושם אמר רבא ריאה דקיימי גילדי גילדי אוכמא אוכמא חזותא חזותא כשרה והגם שרש"י ראה דברי בה"ג שפירשו אוכמא היינו כבוחלא לא ניחא ליה בזה חדא דלא אשכחן בש"ס אוכמא שיהיה כבוחלא ע"ש בנדה עולא דהוי לבוש בגד אוכמא כו' ועוד דא"כ ל"ל לגמרא לאשמעינן אוכמא שהרי זה נכלל בחזותא והיינו מראות כשרות ולכן ס"ל לרש"י דאמת שחור ג"כ כשר בריאה וכדיותא דטרפה היינו כדיו שחור. אך קשה שהרי רבא אמר כדר' חנינא דאמר שחור אדום אלא שלקה וא"כ משמע דכל שחור הוא לקותא וגבי דבנדה טהור דקים להו לחז"ל דאם הוא שחור כחרת אזי היה האדום כמראה אסורה ואם אין שחור כ"כ היה גם האדום דיהה אבל בריאה כל שהוא לקותא טרפה אך רש"י אזיל לשיטתו דהתם בנדה אי' דאמר עולא כולן דיהה מכאן טהור כשחור ואלא מ"ש שחור דנקט ס"ד אמינא הואיל ואמר ר"ח שחור אדום הוא אלא שלקה הילכך אפילו דיהה מכאן נמי לטמא (פרש"י דהאי אדום הוי וע"י לקותא הושחר) קמ"ל פרש"י דאין דרך דם אדום המשחיר ע"י לקותא להיות דיהה הרי בבדיא דרש"י ס"ל דאם אינו שחור כחרת לא הוי לקותא כלל וא"כ שפיר ס"ל לרש"י דבריאה נמי כשר:

והן כן דברי הרוקח סימן שפ"א דכתב וז"ל כדיותא טריפה כקורט דיו שחור כר"ח בפרק כל היד שהוא שחור כחרת אבל דיהה מכן טהור ה"ה בריאה כשר כדרבא ריאה דאסיק גילדי גילדי אוכמי אוכמי חזותא חזותא כשרה כבוחלא כשרה פוריקא וכשותא טריפה כרב שמא כבשרא טריפא כדאמר רב הונא והנה פשוט כוונת הרוקח דכדיותא ר"ל כקורט דיו כמו גבי נדה אבל דיהה מכן טהור ה"ה בריאה כשר וע"ז כתב ראיה לזה כדרבא דאמר ריאה דאסיק כו' אוכמי אוכמי כו' כשרה וא"כ ק' קו' התוס' שהרי כדיותא טריפה וכמו שכתבנו לעיל על פירוש רש"י אע"כ דכדיותא ר"ל כדיו יבש אבל דיהה מכן כשר גם בריאה אבל מדר"ח לחוד אין להוכיח דדיהה מכן כשר בריאה שהרי רבא יליף לה מדר"ח והתם בנדה אינו טמא אלא דוקא כדיו יבש וכדאמר התם קמ"ל וכמו שפרש"י שם דזה אינו שהרי י"ל דהכי פרושו קמ"ל דדוקא אם הוא שחור כחרת דאז קים להו לחכמים כשהיה אדום היה במראה טמאה אבל בדיהה מכן אע"ג שגם הוא היים שהרי כל שחור אדום הוא אלא שלקה מכל מקום כיון שאינו שחור כ"כ ה"ה כשהיה אדום היה דיהה ממראה טמאה אבל לעולם כל שחור הוי לקותא ולכן הוצרך לדייק מדמכשיר רבא אוכמי מוכח דס"ל לרבא דדוקא שחור כחרת הוי לקותא אבל דיהה מכן אין כאן לקותא כלל וא"כ אף בריאה כשר:

ונ"ל דלפ"ז הוא מחלוקת בין הראשונים שהרי בה"ג והרי"ף והתוס' כולם דחקו א"ע לפרש דהא כמי אוכמי ר"ל כבוחלא ולא רצו לפרש כפרש"י שחור והיינו משום דס"ל כיון דאמר רבא כדיותא טריפה היינו ע"כ כדיו לח כמו בכל הש"ס בשבת דף ק"ד ובגיטין דף י"ט ובמגילה דף י"ח דמפרש הגמרא דיו דיותא והיינו ע"כ כדיו לח וכן הוא בסוטה דף י"ז והוא דיהה מדיו יבש כדאיתא התם בהדיא בנדה ועל זה אמר רבא כדר"ח וע"כ ס"ל רבא דכל שחור הוא לקותא ומה דאמר התם קא משמע לן היינו כמו שפירשנו לעיל ולכן הוצרכו לדחוק דאוכמי אוכמי רצה לומר כבוחלא שהרי דיהה מכן טרפה בריאה וא"כ מוכח מדברי בה"ג ורי"ף ותוס' דס"ל דכל מיני שחור הוי לקותא בריאה וטרפה • ולכאורה יש להביא ראיה לשיטתם דע"כ כל שחור הוי לקותא ודלא כרש"י שהרי בסוכה דף ל"ג ע"ב אמרינן היו ענביו אדומות פסולה כדר"ח האי שחור אדום הוא אלא שלקה ולפרש"י א"כ מאי מייתי מר"ח שהרי דוקא שחור כחרת הוי לקותא אבל שאר שחור אינו לקותא כלל וא"כ היה לומר אם היו אדומים כאחד מן המראות הטמאות וכיון שאמר סתם אדומות משמע דכל אדום הוי לקותא:

והגה יש להביא ראיה דהכל כמראות אסורות אף דיהה מכן טרפה דהתם בחולין אמר רב שמא ככשותא וכמוריקא וכוליה טרפה ופריך אלא ירוק דכשרה היכי דמי ומשני ירוק ככרתי והנה בין לס"ד ובין למסקנא משמע דכל מיני ירוק געלב טרפה וק' הרי רב שמא לא חשיב רק ככשות' וכמוריקא כו' כו' וידוע שיש כמה וכמה מיני צבעים געלב שאינו כג' מינים דחשיב ר"ש וא"כ למה משני דאינו כשר אלא דוקא ככרתי ונ"ל דהענין הוא כך שהרי בנדה שם תנן ד' מראות אדומים טמאים באשה דהיינו כדם הקזה וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ופליגי שם אמוראים אם דיהה מכל מראה ומראה טמא או טהור ולכאורה אינו מובן שהרי אנו רואים לעינים שכל דם הוא אדום רק שיש דם שהוא חזק באודם ויש שהוא דיהה ולכאורה משמע דד' מראות אלו הם זה למעלה מזה וכענין שאמרו במראות נגעים כבהרת וכסיד כו' • וע"כ הדיהה של מראה הראשונה שהוא כדם הקזה הוא יותר אדום מקרן כרכום וא"כ איך ס"ד דקרן כרכום יהיה טמא וכיון שהוא דיהה מדם הקזה היא טהורה הרי נגד קרן כרכום מראה זו נקראת עמוק ולכ"ע בכולן עמוק מכן טמא ולכן נ"ל שאין ענין ד' מראות הללו זה למעלה מזה אלא כל אחד ואחד יש לו צבע בפני עצמו הגם שכולם הם אדומים אבל אין אחד אדום מסוג של חבירו והוא כמו שידוע לצובעים שמראה האדום נחלק לד' מינים ונקראים בלשון אשכנז א' שלנ"ג ב' אינקארנאט ג' ראזע ד' קארמזין והם האבות של כל מראה אדמומית כי כל שאר מראות

כלל יג דין בדיקת הריאה וסירכות סימן ל"ט :

א מה"ת א"צ לבדוק אחר שום טריפות בין בריאה ובין בשאר איברים דכל בהמה יש לה חזקת כשרות מכח רוב דרוב בהמות הם כשרות • ואפילו בריאה דחזינן דרוב נטרפות ממנה היינו משום דאנו מחמירין כמה חומרות מכח שאין אנו בקיאין בבדיקה • ובכל האיברים לא החמירו חז"ל לבדוק שאין שכיח בהם טריפות ואע"ג דלא מוקמינן אחזקה במקום שיוכל לבררו מ"מ אם באנו לבדוק צריכין לבדוק מכל י"ח טרפות והוי טרחה יתירה ולכן סמכו חז"ל על חזקת כשרות אבל בריאה כיון דמצוי להטריף בסרכות ושאר טרפות דשכיחי בה (כן לשון סש"ך ס"ק ב' מלשון זה משמע דצריך לבדוק לא מסרכות לבד אלא גם ממראות הפוסלות אבל הרמב"ם פ' י"א מהל"ש וטור וב"י סימ' ל"ט לא כתבו אלא מפני דשכיח בו סרכות) • ומ"מ יש להוציא הריאה אחר שבדק בפנים כדי לבדקה במראית עין ויש גדולים שגוזרים במקומם בחרם שלא יסמכו על הבודקים בדיקת פנים לחוד דכיון דשכיחי בה סרכות חייבו חכמים לבדוק וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה ישכנו נחש ובקצת מקומות נהגו ג"כ לנפות כל ריאה אפי' אין בה ריעותא ובקצת מקומות מקילין שלא לנפות רק אם היה בה סרכה עוברת ע"י משמוש או שאר ריעותא אע"פ שהיא כשרה כגון נגלד קרום העליון וכיוצא בו :

ב כשבא לבדוק יחתוך בנחת לפתוח הטרפש וא"צ לבדוק אם יש נקב בטרפש דסמכינן ארובא

בינת אדם

אודם הוא רק תולד' מאחד מד' מראות הנ"ל וידוע שבכל מראה ומראה יש ג' מינים אחד נקרא פאנס האמיתי וכן ראזע האמיתי וכן כולם ובכל א' ואחד יש עמוק מזה והוא נקרא טונקיל פאנס ודיהה ממנו ונקרא בלאד פאנס וכן בכולם וכן חלקו הז"ל מראות אדם לד' חלקים בדרך משל נאמר דם הקזה הוא בדרך משל כעין אינקארנאט וקרקן כרכום בדרך משל דומה לפאנס וכן כלם והסימן שנתנו חז"ל הוא הצבע האמיתי וכיון שכל אחד יש עמוק ודיהה ע"ז נחלקו האמוראים אם טמא או טהור • והנה כמו שמראה האדום נחלק לכמה מינים כן כל צבע וצבע נחלק לכמה מינים והם האבות והשאר כולן תולדות כידוע לכל הבקיאין בסחורות צבועים והנה גם מראה געלב נחלק לכמה מינים שאנו קורין גאלד געלב זאפרען געלב שוועבעל געלב ועוד כמה מינים וכל צבע וצבע יש בו ג"כ עמוק ממנו ודיהה ממנו וחז"ל חלקו המראה געלב לג' אבות והם ככשותא וכמוריק' וכביעתא והם הכוללים כל מיני געלב וא"כ פריך שפיר אלא ירוק דהשרה היכי דמי שהרי ג' אלו הם הכוללים של כל צבע געלב ומסיק דבאמת דהכל אסו' אלא ירוק ככרתי ר"ל בל"א וה"ה התם בנדה פריך למ"ד דהכולן דיהה טמא למה חשיב במתניתין ד' מראות ליתני סתם אדום טמא ומשני למעוטי דיהה דדיהה וא"כ הכא נמי קשה למה מסיק הש"ס דכל מיני ירוק געלב טרפה ולמה לא משני דדוקא כג' מראות הללו האמיתי דהיינו ככשותא וכמ ריקא כו' אסור וירוק דכשר היינו בדיהה ממנו אע"כ דס"ל להש"ס דדוקא בנדה דתני בהדיא דדיהה טהור אבל היכא דלא אתמר בהדיא אף דיהה טמא :

אלפ"ז קשה להתיר במראה הזפת כיון שהוכחתי דדיהה אסור וכן נוטין מדברי בה"ג ורי"ף ורמב"ם ותוס' ואמנם מה שהוא דיהה ממראה זפת דהוי דיהה דדיהה יש להתיר בהפ"מ דבזה י"ל דכ"ע מודים דכשר וא"ל דא"כ למה מסיק דמראה געלב הכל אסור והא י"ל דירוק געלב כשר היינו בדיהה דדיהה י"ל דזה לא נחשב כלל עוד למראה ירוק וכדאמרינן התם בנדה דאפילו למ"ד דכלן דיהה טמא מ"מ דיהה דדיהה טהור ואע"ג דבנדה קיי"ל דכל מראה שחור טמא ואפי' דיהה הרבה כמו שכתב הרמב"ן בהל' נדה שלו פ"ג דין ג' והר"ן בחי' נדה י"ט ע"ב ד"ה ה"ה מטהרין דלדידן אפילו כזית ואפילו דיהה ממנו ודיהה דדיהה טמא ומה שכתב התב"ש לחלק בין איסור כרת לאיסור לאו אינו מספיק דהרי מסקי' ביבמות קי"ט מה לי איסור כרת ומה לי איסור לאו ועיין במל"מ פי"ג מהלכו' שגגו' שכתב בשם מהרי"ק דדוקא בדבר שהוא מותר מן הדין אלא שחכמים גזרו בו ואסרו מהם גזרה בזה יש לחלק ולומר דבאיסור כרת גזרו אבל לא באיסור לאו אבל דבר שאסרו משום ספיקא אין לחלק כלל ועיין עוד במל"מ פ"א מהלכות י"ט הל' ז' ואם כן הא דמחמרינן במראות היינו מטעם ספיקא וא"כ אין חילוק ואפשר י"ל דדוקא בדבר שמצינו שגזרו חכמי ש"ס שפיר י"ל דאין לחלק אבל במראות לא מצינו זה בגמרא שגזרו

ט"ז

שלא לראות דם נדה אלא מדאשכחן לאמוראים שלא רצו לראות וא"כ כ"ש אנחנו וא"כ כיון שאין זה גזירות חכמים י"ל שפיר דלא קבלו עליהם אלא להחמיר באיסור כרת אבל באיסור לאו בדבר שנוכל לעמוד עליו להקיף למראה זפת שהיא דיהה ואם זה יהיה דיהה מזפת הוי דיהה דדיהה יש לסמוך להקל בהפ"מ ושעת הדחק כדעת רש"י ורוקח וכמו שכתב התב"ש ולא עוד די"ל אז דאפילו ריעותא לא הוי לענין ב' לריעותות שהרי הבאתי לעיל דברי רש"י בנדה דאם אינו שחור כהרת אינו לקותא כלל כנלע"ד :

(יד) ולענין שאר מראות בריאה שלא נזכרו בש"ס נתחבטו בו בת"ש והדמו"ר כנודע ביהודא וכל פלפולם הוא אם המראות הפסולות הנזכרות הם דוקא משמע אבל מה שאינם נזכרות אינו מן הצורך להזכירם דודאי כשרות הו להיפך ומראות הכשרות הם בדוקא ומה שלא הוזכר הוא טריפה ע"ש שהאריכו בזה ול"נ שלא נמצא בעולם רק ד' מראות שנזכר בש"ס והם שחור לבן ירוק אדום וירוק כולל ג' מראות (געלב בלא גרין) וכן אמרו לי הבקיאין במלאכת הצביעה ומוכרי הצבעי' וכל שארי צבעים שבעולם נכללים כולם במראות אלו וא"כ אין מן הצורך להש"ס להזכירם שהם היו בקיאין איזה נוטה לאחד מן הצבעים ואם דיהה ממנו כשר ובאמת שא"א בקיאין צריכין אנו להחמיר כל מה שנוטה למראה געלב אבל הש"ס א"ל להזכיר' כלל תוכפדר"א פרק י"א איתא שקובץ הקב"ה עפרו של אדה"ר מאלו ד' גוונים ע"ש וי"ל דלכן תחלת בריאתו של אדם נקרא שליא שהוא ר"ת הקיבוץ ד' גוונים :

וב"מ מבעה"ע שהביא הב"י סי' מ"ד ע"ש אלא דלהפ"ה ס"ל דלבן לא נזכר בריאה כיון שהיא נוטה ללובן (והא דאמר היכא דאמרי בחזותא ס"ל כפירוש הרמב"ם דהיינו כתריות של דקל שנוטה לגעלב) אבל דבר פשוט דאין שום מראה פסולה רק אלו ד' מראות הנזכרות בש"ס ועיין זה כ' התב"ש ואם כן ברוין וגרויא שהזכיר אדומ"ר ברוין הוא נוטה לשחור כמו שכתב בהלכות נדה בשם ס"ט ולפי מה שכתב התב"ש דדוקא שחור כדיו טרפה אבל דיהה ממנו כשר גם זה כשר ואם נאמר שנוטה לאדום פשיטא דכשר וכן מראה וויינקסיל שהם קפרסין נוטים גם לשחור ומראה גרויא ידוע שהוא נוטה ללבן וכיון שא"א בקיאין בלבן כבקעת פשוט הוא דטריפה :

והנה אדומ"ר כ' שמראות הכשרות אינם ריעותא כלל למנין ב' לריעותא דכתב רש"י דהכי קים להו לחכמים דהכי הוי לקותא והכי לא הוי לקותא חוץ מן האדום שכתב אדמו"ר דהוי ריעותא כיון דבהדיא אמרינן בגמר' דסדרא בריא משמע דהוי ריעותא ולדבריו נ"ל דה"ה ירוק שהרי אדום דכשר הוא מדר"כ ונ"ל דזה הוי ריעותא כיון שעדיין לא נבלע בו דמו וא"כ ה"ה ירוק דכשר ג"כ מדר"כ אך במראה כותלא בזה ס"ל לאמ"ו דלא הוי ריעותא והתב"ש כ' דכולם הוי ריעותא וכ"ל דזה תלוי במחלוקת הטור והב"י בסימן מ"ד גבי כליות שכתב הטור בשם

כשיעור

(ס"ז סעי' מ') ויטה לצד הצלעות ולא יותר מכדי כניסת ידו כדי שלא יתתוך שם איזה סירכא ויש תותכין או קורעין בצפורן נקב קטן רק להכנים אצבעו ולברוק סביב ואח"כ ירחיב הנקב ומכניס ידו בנחת וממשמש בכל חלקי הריאה במתון וישוב הדעת להרגיש אם אין בה חסר או חליף או סרכות וכל שאר טרפות התלוים בריאה והבודק צריך שיהיה בקי ביד ובהרגשה ויודע כל צורת ריאה ומקומה ודרך הנחתה בתוך הבע"ח וכשבודקה בפנים ומרגיש שאין בה טריפות א"צ יותר ומכל מקום יש להוציאה :

ג אם הוציא הריאה קודם שבדקה בפנים והרי היא בפנינו בלא שום ריעותא צריך להניחה במים פושרין ולנופחה דחיישינן שמא אי הוי בדק קודם שהוציאה היה מרגיש בה סרכות אלא שנתקו ואע"ג דאין אנו בקיאין בבדיקה מ"מ כיון שאין ריעותא לפנינו סמכינן ע"ז (תב"ש דלא כט"ז) אבל אם נטלה והלך לו וכיוצא בו שנאבדה הריאה מדינא כשר כיון שלא ידענו שום ריעותא מוקמינן אחזקת כשרות וכן סתם הב"י בש"ע אלא שבמדינות אלו חוששין להפוסקים דאפילו נאבדה ריאה באונס או בשוגג אסור משום שרצו חכמים לחזק דבריהם בבדיקת ריאה ואם בדיעבד יהיה מותר כ"א ישליך הריאה ויאמר שבאונס נאבדה ומ"מ בהפ"ג או בגדיים וטלאים וחיות שאין סירכות מצוי בהם יש להתיר (עיין בש"ך ס"ק ט' שכ' לעיין בס"ק ל"ח ושם מבואר דכ"ז שנקרא מלבין בני אדם גדי וטלה ושם כ' לעיין סי' נ"ה לענין חיתוך אותת . וכוונתו דכל דבר אמרינן לחומרא ולכן לענין חיתוך אומת כ' דוקא בתוך ל' יום ויונק וכן לענין שלא למעך בסרכא כתב להחמיר כ"ז שנקרא גדי וטלה ומה שכתב כאן לעיין בס"ק ל"ח מוכח דכוונתו דהכא כיון דמדינא בנאבדה ריאה מותר ואינו אלא חומרא וכמש"כ הש"ך בס"ק ח' ולכן אזלינן לקולא דכ"ז שנקרא בלשון בני אדם גדי וטלה כשר בנאבד) ולכן אם אבדה במזיד שהשליכה וכיוצא בה דינו כמבטל איסור דרבנן במזיד (ודינו מבואר לקמן כלל נ"ב) ולכ"ע אפי' במקום שנהגו לנפח כל ריאה אם נאבדה לאחר שבדק קודם נפיחה מותר אם לא שראינו בו ריעותא שצריך בדיקה מדינא דאסורה (ש"ך ס"ק ד' ס"ק ו') :

ד אם יש בה סירכא (פי' חוט של ריר) ראשה א' דבוקיבאונה זו וראש הב' דבוק באונה אחרת טרפה ובכל מקום שנזכיר סירכא אין חילוק בין עבה מאד ובין דקה כחוט השערה ובין דבוקה ממש בלא שום חוט • ולרוב הפוסקי' אונא הסרוכה לאונא או לאומא בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה אם שלא כסדרן טרפה ואם כסדרן כשרה אפי' בלא בדיקה ואין נקרא כסדרן אלא בשתים זו אצל זו ובין אונא לאונא שאצלה באותו סדר דהיינו של ימין בשל ימין או בין אונא לאומה שאצלה באותו סדר ודוקא מחיתוך של זו להיתוך של זו אבל מגבה של זו לגבה של זו שאצלה או אפילו מחיתוך לגב או משיפולי לשיפולי או משיפולי לחיתוך או מחודה של זו לחודה של זו שאצלה או אפי' מחודה של זו לחיתוך של זו שאצלה או מחיתוך ערוגה זו לחיתוך ערוגה שכנגדה או מחיתוך ערוגה לקנה שביניהם (ט"ז ס"ק י"ד) כל זה נקרא שלא כסדרן וכן סתם הש"ע (בסימן ל"ט סעיף ד') :

ה והטעם למה סרכה טריפה נחלקו הפוסקים י"א דבין כסדרן ובין שלא כסדרן אין סרכה בלא נקב אלא דבכסדרן אע"ג שהיה בו נקב כיון שסרוכה במקום שאינה עומדת להתפרק סותמה ומגינה יותר שהקרום הולך וחזק ור"ל שסירכה סותם הנקב (רש"י) וי"א משום דבכסדרן אינה באה מחמת נקב אלא מחמת דוחק רביצה (ראב"ד) וי"א דיש סרכה בלא נקב ושלא כסדרן טרפה משום דסופה להתפרק וכנקוב דמי (רשב"א ור"ן) ולכן אפילו כסדרן אם נמצא שם נקב טרפה אפילו לרש"י שהרי חזינן שהסרכה לא סתמה הנקב (רמ"א שם) :

ו סרכה היוצא מן הריאה והיא תלויה שאינה דבוקה לשום מקום כשרה וא"צ בדיקה לכ"ע ואפילו להסוברין אין סרכה בלא נקב דוקא כשנסרך למקום אחר אבל תלויה אינו אלא הפשטת ליחות הריאה ולא מחמת נקב ומ"מ נוהגין לנפות (סעי' מ' וכט"ז ס"ק י"ג ואם הסרכה תלויה מתנפחת ע"י נפיחת הריאה טרפה שזו ודאי נקובה וכל סרכא תלויה צריך לבדוק נגד הצלעות ואם יש מכה בדופן כנגדה טרפה דודאי נתקה משם ולא נקרא מכה אלא דוקא כעין נגע אבל אם יש בהרות שחורות בלבד אינה סי' מכה ממש ואם נשבר הצלע אעפ"י שחזר ונקשר קרינן ביה שפיר מכה (סעי' ס' ובש"ך שם) וי"א דאפי' אין מכה ממש רק שינוי לריעותא ואפי' בהרות שחורות וכדומה הוי מכה לענין זה וחיישינן דנתקה משם (תב"ש ס"ק מ"ד) ואם אירע שמיעך ומשמש

בינת אדם

בעיטור וכל שינוי מראה פוסל בו וס"ס הטור אבל ירוק כשר ובודאי מה שלא הזכיר הטור אדום היינו משום שהדבר פשוט לבכשיר שהרי כולה נוטה לאודם כדאי' בש"ע וס"ל להטור דמ"ש העיטור וכל שינוי מראה פוסל היינו מדאמרו לקותא פסולה בב"י ליא וא"כ כל מה שנקרא לקותא פסול וס"ל להטור דזה חוקא המראות הפוסלות בריאה דמלינו דהוי לקותא ולכן אע"ג דס"ל להעיטור דבריאה כשר היינו משום שהיא נוטה ללובן אבל ירוק לא נקרא ריעותא כלל בריאה ואינו נכנס בכלל לקותא כלל וא"כ ס"ה להטור בריאה אחר המראות הכשרות לא נקרא ריעותא ולפ"ז נ"ל מש"כ הט"ז סי' ל"ח ס"ק ג' בשם הטור דגם מראה כשר הוי לקותא ליתא ומה שהביא ראיה ממש"כ הטור אבל אם יש הרבה גוונים ה"א כיון דנתקלקלו דטריפה קמ"ל דלא היינו משום שיש בו גוונים הרבה אבל אם מראה אחד לא הוי ריעותא כלל להטור אבל לדעת הב"י שם שכתב דלהעיטור כל שינוי מראה פוסל בכוליא אפילו ירוק מוכח דס"ל דכל המראות עכ"פ לקותא הוי :

ומשמש בתלויה ולא עברה כיון דדרך הפשטת ליחה לעבור ע"י משמוש ולכן לא מתכשרא אפילו בדיעבד כ"א כשנפחה וגם בדק במקומות שכנגדה ולא נמצא ריעותא או מכה והמחמיר לכתחלה לבדקה גם בפושרין כשיש בה ריעותא זו תע"ב (פס) ואם הריאה מליאה ליחה מבחוץ צריך לבדוק אחר נקבים כי הליחות באו דרך נקב שבריאה וזהו תחלת הסרכא (פ"ח ריש סי' ל"ט) וסרכא שהיא תלויה ובסופה כעין כפתור ונראה כבועה מלאה מוגלא אם הסרכא דקה והכפתור קטן עד שיש לתלותו בהפשטת ליחה בעלמא יש לנפח הריאה אם אין הסרכא עולה בנפיחה כשרה בין בשפולי ובין בשאר מקום ואם לא נפחה טרפה ואם הסרהא עבה והכפתור גדול ועב ה"ז בועה תלויה וטרפה (פ"ז סי' ל"ח וסי' ל"ט ס"ק כ"ג ופ"ח סי' ל"ז) :

ז סרכא שהוא ממקום למקום באונא או באומא עצמה נקרא סרכא בניה וביה דינה כסרכה תלויה אפילו להאומרים אין סרכה בלא נקב דאלו היתה מחמת נקב היתה נסרכת באותה שאצלה או באומה ואין זאת אלא הפשטת ליחה וה"ה אם יוצאה מערוגה ונדבקת באותה ערוגה או מאונה לערוגה נגד אותה אונה וכן מאומא לערוגה שיוצאת ממנה הכל ה"ל כמו מאונא לאונא עצמה אבל מאונא לערוגה כנגד האומה או כנגד אונא אחרת ה"ל כמאונא לאונא אחרת (חכ"צ) ומ"מ צריך לנפח הריאה כדין תלויה ואם אחר הנפיחה רואין שהסרכה קצרה מבשר הריאה עד שהבשר תחתיה מקמיט טרפה שסופה לינתק (סעיף ט' וכש"ך ס"ק כ"ח) אבל משום הקמט עצמו אין חשש (כמש"כ הש"ך סי' ל"ו ס"ק כ"ג) ראע"ג די"ל דהקמט מעכב הנשיפה אמרינן טבע הריאה להתרפאות ולהפשיט הקמט אבל כשהקמט הוא מחמת סרכא אז מעכב הנשימה או משום שסופה לינתק ולכן לא מהני בזה מיעוך ומשמוש דאפי' אם עבר הסרכא ע"י מיעוך ולא נשאר קמט כיון שקודם שעבר הסרכא היה מקמיט טרפה • שהרי אנו רואים שהקמט הוא מחמת הסרכא ואם מיעך ועברה הסרכא ועדיין מקמיט התב"ש כתב דהוי ב' לריעותא ואמ"ז בנודע ביהודא צידד להקל בזה דס"ל דבסרכא תלויה מהני מיעוך ומשמוש אפי' במקום תרתי לריעותא וצ"ע (ועיין כסי' כ"ה) :

ח כתבו הפוסקים דלא נקרא סרכא אלא סרכא שרירא אבל מה שנפסק בהכנסת יד הבודק לבדוק ולא נודע מקומו איה אינו אלא ריר בעלמא וכשרה ואם נפסק והוציא הריאה ונמצא ראש א' בריאה או בדופן או במקום אחר כיון שהרגיש שהיתה מחוברת אעפ"י שנפסקה מחמת ידו עדיין לא יצאה מכלל סרכה דדוקא כשאין בה כח להתחזק אפי' מאחד מקצותי' ה"ל רירא בעלמא • ואפי' אם עברה במשמוש היד צריך שיהיה הבודק כשר וירא שמים שיש לסמוך עליו שלא הכנים בכח (חכ"צ) :

ט עוד כתבו שמכנים אצבעו תחת הסירכא ומגביה קצת אם נפסקה מחמת הגבהה כל שהוא תלינן שהוא ריר בעלמא (ס"ע סעיף י"א) ובזה אם נפסק רק באמצע ונשארו הראשי' מחוברים הוא"ל ונפסק ע"י תנועה קלה כזו ודאי ריר הוא וי"א שהגבהה זו היינו שלא יוגבה כלל מהריאה ע"ז אבל אם הוגבהה קצת מהריאה בהגבהת הסרכ' ה"ז סרכא וגם בזה אין להכשר אלא בהפ"ם ובודק ירא ה' מרבים (חכ"צ) :

י במדינות אלו נהגו להקל יותר שכשמוצא סרכא במקום שממריף ממששים בה וממעכים אפילו הרבה רק שיהיה בנחת עד שמסירין כל הסרכא מהריאה וכשהלכה ע"י מיעוך ומשמוש מחזקינן אותה לריר כי סוברים שסרכא גמורה כל עוד שממשש בה היא מתחזקת יותר ומ"מ אחר שהסירו הסרכא בודקים מקום הסרכא ע"י נפיחה ופושרין או רוק כי תוששין שמא לא נזהרו למשמש בנחת כ"כ או שמא מחמת שזה זמן קרוב שנעשית הסרכא עדיין לא היקשה ואע"ג דבדיקת נפיחה זו אינה עיקר דכל דבר שצריך בדיקה מדינא אין אנו סומכין על בדיקותינו אלא עיקר ההיתר לפי שעברה הסרכא ע"י משמוש מחזקינן לריר בעלמא ובדיקה זו אינה אלא לחומרא שמא תבצבץ ומ"מ אם לא בדקו כן טרפה הואיל ועיקר היתר מיעוך סרכות קולא גדולה היא (ט"ז וש"ך חכ"צ) • וצריכין הבודקים ליזהר שלא ימעכו כ"א בנחת ולא בכח כלל וכ"ש שלא ימעכו בסמרטוט או בצפורן או ע"י אפר וחול רק באצבעותיו יגלגל קצת ולא יאמר מה בכך הרי עתיד אני לבדוק בפושרין שכבר בארנו דבדיקה זו דפושרין אינו אלא להחמיר • גם צריך ליזהר שיסיר כל הסרכא מהריאה ולא ישאר ממנה כלום ולא שום דלדול דכל שלא הלכה מכל וכל יראה מזה דלאו ריר הוא כ"א סרכא גמורה ועוד דאיך יבדוק ע"י פושרין והלא הסרכא סותמת וכל שאינו נזהר בזה מאכיל טרפות לישראל • גם צריך הבודק ליזהר שלא לבדוק במים צוננין אלא דוקא בפושרין או מכנים מים לפיו עד שיתחמם כרוק (חכ"צ) גם יש בודקים שממעכים והולכים עד שנעשה הסרכא כחוט דאז רוחין באצבע עד שנפסק ואח"כ מפרקין הסרכא מן הריאה וזה מאכיל טרפות (כו"פ) ולכן צריך הבודק שיהיה ירא אלהים ויהיה ליזהר למעך בנחת שלא ינתק בכח וכל הירא לנפשו יהיה נזהר שלא לאכול מבהמה שהיה בה סרכות שעברו ע"י מיעוך • וכן נוהגין כל היראים שבכל עיר ועיר וע"ז נאמר ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה :

יא ונוהגין במדינות אלו למעך בכל סרכות ואפילו בשלא כסדרן וכן נוהגין למעך בסרכות הורדא שנסרכה למקום אחר אע"ג דלגבי הורדא הכל הוא שלא כס־רן והנח להם לישראל מוטב כו' (ש"ך ס"ק נ"ז) • וסרכא המנתקת ע"י נפיחה לדידן למתירין כשעברה ע"י מיעוך ה"ה בזה דכשרה דזה לא גרע ממיעוך (ש"ך ס"ק כ"ט) :

יב ואנו שנוהגין להכשיר במדינתנו בלא שום מיעוך סרכא בכסדרן אם היא מעיקר האונות עד חצין אע"פ שאינו דבוקה כולו אלא שיש חלון (דלא כיש אוסרין בחלון עט"ז סק ח) ואפי' באלכסון אם כל האלכסון הוא למטה מחצין לצד השורש ואפי' יש כמה סרכות בכס־רן וביניהם כמה חלונות כשר • ואין חלוק בין מאונא לאונא או מאומא לאונא (ש"ך ס"ק י"ג שכן נוהגין וכ"כ בפ"ה דלא כט"ז דאוסר מאונא לאומה בשיש חלון כיון דר"ת אוסר אפי' בלא חלון בין אונא לאומה כיון שעומדת במקום רחב ופי"ז מתנענע יותר חיישינן שמא תפסק) ואם עומדת בכסדרן במקום החיתוך וכשנופחין הריאה נראה מקום הסירכא מחמת שהיא פרודה שם קצת במקום שמנהג להכשיר כשר (ש"ך ס"ק י"ג) ובמקום שאין מנהג ראוי להחמיר (תב"ש) • וסרכא בכס־רן וארוכה עד שבנפיחה יוצאת מבין החתוכים לצד הגב יש לאסור לבחיי' תתחכך הסרכא בצלעות ותתפרק ול"ד לסרכא תלויה דאינה אלא הפשטת ליהה ואפי' תתפרק לא תתקלקל הריאה • ומ"מ אם ארוכה ומהכפלת ומונחת מעצמה בתוך החתוכים או יוצאת לפנים אין לחוש שמא בחייה עתידה לצאת לצד הגב דלא מחזקינן ריעותא (שם) :

יג ב' אונות זו אצל זו אחת ארוכה ואחת קצרה אין למדוד החצים כי אם בקצרה ואפילו אם דבוקה כל אחד בחצי' שלו • ר"ל בצד אחד נ־בק בקצרה בחצי שלו ומצד אחד דבוקה בארוכה בחצי שלו • ל"א זיל הכי והוי ליה מחציה ולפנים וכן בזו דכיון דמחציה ולחוץ לקצרה מחזקינן לשיפולי ואמרי' דמתפרקה שם מחברתה א"כ גם בחברתה ליכא שם סתימה כי אם כנגד חצי הקצרה (שם) :

יד סרכא בכס־רן ומאותה סרכא יוצא סרכא אחרת תלויה או דבוקה לאותה סרכא עצמה והיא נקראת סרכא כפולה כשר (ס"ע ס"י סעי' ד') ואם דבוקה למקום אחר אפ לו באחת מאונות אלו רק שלא מחצי חיתוכו ולפנים הט"ז בס"ק ט' כ' דהוי תרתי לריעותא (וצ"ע דהוי ככל כשם אחד) והש"ך בס"ק י"ז מסכים לב"י דכשרה מטעם ס"ס ספק מחמת ריאה ספק מחמת הדיבוק ואת"ל מחמת ריאה שמא הוא באותה אונא עצמה והוי ליה סירכא מניה וביה • ומ"מ לדידן מהני מיעוך ומשמוש וכ' התב"ש דדווקא כשניטל הכל ע"י משמוש דמזה נראה דהכל היה רק הפשט' ליתה אבל אם הסרכא כפולה עברה ע"י משמוש והראשונה שבין החתוכים לא עברה שנראה מזה שסרכא גמורה היא יש להטריף כיון דבודאי איכא הכא ריעותא לא סמכינן במיעוך ומשמוש :

טו אם יש קרום בין אונא לאונא או בין אומא לאומה כס־רן יוצא מעיקרא אפי' נדבקה כולה ביחד מראשה עד סופה כשרה בלא בדיקה דדרך הוא להמצא כך • ודוקא כשהקרום מתחתוך לחיתוך כדין כס־רן אבל מחידוד לחידוד אף בקרום טריפה (ט"ז ס"ק ז' וכ"כ הפר"ח דלא כב"י) ודוקא שאין פילוש אבל אם יש בו פילוש וחלון דינו כסרכא ואינו כשר אלא עד חצין • וכן אם נמצא קרום כזה בשאר מקומות אינו אלא סרכא דאין דרך קרום זה להמצא אלא בין אונה לאונא או לאומה ולא בשאר מקומות (ס"ע סעי' ד' וכש"ך שם) • וקרום שנמצא על אונא או אומה דינו כסרכא מיניה וביה ואם נראה תחתיה נקבים טריפה דהוי קרום שעלה מחמת מכה (ולא כמו שמקלם שוחטים אומרים שזה צלקת כנזכר בט"ז סס"י ל"ט וכבר בטלנו מנהג זה) ב :

בינת אדם

ט (טו) בדבר שהיו נוהגין שוחטי קהילתינו כשמוצאין מקום בריאה שנשתנה הקרום ונראה שהוא עב משאר קרום הריאה ונראה בו כמו גידין וקמטים ויש לו מראה ריאה ואומרים שכך קבלו שאין זה ריעותא כלל והוא העור העליון של הריאה ואף שהוא עב ויש בו קמטים אומרים שזה נקרא צלקת כמבואר בט"ז בסי' ל"ט ס"ק כ"ז ובפ"ח שם (ופירושו של צלקת כתב התוי"ט בנגעים פ' ו' משנה א' ד"ה כמורדין שהוא עור שהיה תחת שאין ונרפא לגמרי ובכתובות ד"ה צלקת פרש"י שנשאר שם רושם משחיתת המכה) ולדבריהם צ"ל שהי' בו מכה ונתרפא ואומרים שכך נהגו זמן רב ברם זכור אותו האיש לטוב שהראה לנו שוחט מומחה מהו' ליב קאוונר הנפטר בא"ק שזה הוא קרום אחר וקלף אותו מן הריאה ונשאר עדיין עור העליון והראה בריאה אחת כשקלפו הקרום היה תחתי' הריאה שלם ויפה ועוד קלף בריאה אחרת ומצא תחתי' נקבים שממנה יצא הקרום וגם קודם שקלף היה ניכר בריאה תחת העור כמו גומא והשוחטים אחרים אמרו לטעותם שזה עור העליון וקראו הגומו' חסרון מבפנים ואמנם אחר שמתברר שזה אינו קרום העליון א"כ פשוט שזה נקרא סירכא כדאיתא להדיא ברמ"א סי' ל"ט סעיף ד' דקרום בשאר מקומות אינה אלא סרכא וכן מבואר בשמ"ח וז"ל ולפעמים יש כיוון קרום רחב הנקלף מהריאה ותלויה גם זה בכלל סרכא תלויה וכ"ל דהאוסרים סירכא מיניה וביה יש להחמיר גם בזה עכ"ל ולפ"ז היה נ"ל דאם אין אנו רואים שום ריעותא בריאה תחת הקרום לפי מה דקיי"ל דסרכא דמיניה וביה א"צ בדיקה ה"ה כאן דהא כתבו כל הראשונים דסרכא שבא מחמת נקב נסרך למקום אחר וכיון דלא נסרך מוכרח דאינה אלא הפשטת ליתה ואמנם אם נראה מבחוץ קודם שקלף שיש כמו גומות והוא ס' שמא מחמת נקב בודאי צריך בדיקה וא"א בקיאין וטריפה ואפילו לא תבלבן דסירכא במקום אחר בריאה גרע מכסדרן אפילו לרש"י דמכשיר בכסדרן אע"ג דהוי מחמת נקב וס"ל דסרכא הוי סתימה גמורה הוא דוקא בכסדרן ובדאי' בסמ"ג וז"ל רש"י דזו מגינה כו' ואע"פ שקרום מחמת מכה אינו קרום זה במקום אחר בריאה או שלא כסדרן משום

משום

טז אם סרכה תלויה יוצא מקרום שבין החיתוכים או דבוקה להקרום עצמה כשר ואם דבוקה לאותה אונה שלא בחיתוך אם עוברה הסרכה ע"י מיעוך ומשמוש כשר דאין כאן ב' לריעות' הקרום אינה ריעותא כלל אבל אם לא עברה הוי ליה כמחיתוך לגב וטריפה (תב"ש) ואם ניכר שאינו קרום שיש להכיר מה שהוא כתבנית קרום או מה שהוא כתבנית סרכא שאם אינו חלק ושוה בכל מקום או עב ביותר וניכר שנעשה מהריר כשאר סרכות אפילו ליכא חלון אין לדון בו כי אם כדין סרכה ודבר זה תלוי בראיית עיני הרגילים בבדיקות והכל משערין דווקא כשהיא נפוחה (שם) :

יז אם נסתפק אם הסרכא בגב האונ' או מחיתוך וכשנופחין אותה הרבה היא בחיתוך וכשאין נופחין אותה כ"כ נראית בגב ויש להסתפק היאך היא נפוחה בחיי' כשרה דבהמה בחזקת כשרה עומדת דרוב בהמות כשרות ולא מחזקינן בה ריעותא מספק (כן פתם בש"ע סעיף ס') ונ"ל דרשב"א לשיטתו דס"ל יש סרכ' בלא נקב וא"כ י"ל דאין כאן ריעותא אבל לדידן דקיי"ל אין סירכא בלא נקב וא"כ הוי ודאי ריעותא וטריפה (עיין שער רוב והזקה סימן י"ג) :

יח ענוניתא דורדא לכל מקום שהסרך טריפה דכל המקומות אצלה שלא כסדרן (ש"ע סעיף ו') ואפילו נסרכה לכיס שלה ואפילו כולה נדבקת בו ל"א דרביתא הוא דפעמים הרבה בחיי' יוצאה מהכיס אכן יפרידנה בידו בנחת מהכיס ויבדקנה בנפיחה בפושרין וגם שלימה היא כשרה ואם לא בדקה כן טרפה ואם אינה סרוכה לכיס ולא דבוקה רק שאינה יכולה לצאת מכיסה צ"ע (תב"ש בשם דמשק"א דף ק' ע"ג) ואם יש ב' וורדות בשורש א' בעובי אצבע והם סרוכים זו לזו טריפה אע"ג דרביתייהו הוא מ"מ כיון שהלב דוחקן יותר מדאי זה על זה עשויות להפרד ולא מהני מיעוך ומשמוש (תב"ש) :

יט אם הורדא נדבקה למטה השורש שלה עם הכיס שלה כשרה דהיינו רביתיה (סעיף ו') ולפעמים נמצא בגדיים וטלאים הורדא ע"ג גידים ויש בה קרום למטה כלפי האומא אין לאותו קרום דין סרכא דהכי אית להו אבל אם יהיה אותו הקרום לצד הראש יש לו דין סירכא ולפעמים היא מחוברת באותן גידים ואינה בכיס ונראה שצריך שיהא מקום חיבורה שהיא אצל האונא שתהא מחוברת באותן גידים ושיהא אותו חיבור מקום גידולה ואינה דבוקה שאם היתה דבוקה טריפה וזה תלוי במראית העין אם היא דבוקה או מקום גידולה (פ"ת ס"ק ז') ואין לנהוג כן כי אם במקומות דיודעים דרגילים גדיים וטלאים בהכי ומכירים בו בט"ע יפה (תב"ש) :

כ יתרת מקמא אם נסרכה לשום מקום טריפה דג"כ כולהו לגבי דידה שלא כסדרן ואפי' נסרכת בצד הורדא ונסרכה בכסדרן להורדא לאו רביתא היא אבל יתרת בהדי דאונא ונסרכה לחברתה בכסדרן כשרה (ש"ך ס"ק י"ט) :

כא אם נסרכה האונא או האומא לגרגרת טרפה דקשה הוא ואינו סגין וכן לחזה או לשטנונית הלב או לכיסו או לטרפש הלב או לטרפש הכבד או לטרפש העינוניתא שהיא סוף טרפש הלב

בינת אדם

בסיף הקרום ראוי לפסוק שכ"ל הרי להדיא דאע"ג דאף לרש"י סירכא תלויה דכשר כדאי' ברשב"א ורא"ש אחרי שכתבו כרש"י הקשו דא"כ למה תלויה כשרה ותרצו דאינו אלא כפשטא ליחות מובא לגבי' דאי ידעינן שבא מחמת נקב טריפה ודוקא בכסדרן מזכיר הרא"ש דרגיל קרום לעלות לפי שסובבות זו אצל זו ואינו נפסק והכ"ם לראב"ד דס"ל דדוקא בכסדרן בא שלא מחמת נקב רק מחמת דוחק רבילה ומכ"ש לשיטת תוס' עכ"פ לכ"ע במקום אחר בריאה מסתמא אמרינן שהוא מחמת ליחות אבל אם יש ס' נקב לכ"ע טרפה ולא מהני בדיקה לדידן אבל אם לא נראה שום ריעותא נ"ל דא"צ להסיר הקרום דזה ממש סרכא ממקום למקום ומה שסקפו האחרונים כיון שכתב הט"ז לצאת ואולא בא ממכה שנתרפא וא"כ נימא שמא היתה הבהמה בחיים כיה נטרפה כיון שראוי להתרפאות אין זה טרפה ואם נאמר כיון שהי' בה מכה שנטרפה בה לא מהני מה שנתרפא א"כ קשה מגלגלת לק"מ ונעלם מהן דברי הר"ן שכתב דאין אנו בקיאין בנקבים וכל שנתרפא ונסתם ידעינן שהיה ראוי להתרפאות מתחלה וכל שלא נתרפא עדיין אנו חוששין שמא מכה זו אינה ראוי להתרפאות אח"ז אמרו לי שנוהגין לאסור כל סרכא אפילו תלויה וא"כ בודאי אף שאינם רואים שום ריעותא צריך להסיר הקרום מחמת המנהג ואמנם אני תמה שהרי שנאמר בכל הראשונים וכ"כ הש"ך ס"ק מ"ו דא"צ שום בדיקה כדעת הרשב"א בתה"ד דף נ"ה דזה לא מקרי ריעותא כלל ועכ"כ הט"ז ס"ק י"ב דכיון שנוהגין לנפח בסרכא עוברת ה"ה אם צריך בדיקה כ"ל כוונתו בדיקה ע"י נפוח ומצאתי כן בתב"ש ס"ק מ"ט שכתב ג"כ דזהו כוונת הט"ז וכן העידו הבודקי' האחרונים שנהגו שאין בודקין כלל בתלויה ע"ש ולא ידעתי מנין יצא להם להסיר הסרכא ויכולין להפסיד ממון ישראל ומ"מ ממקום למקום דכיון דרש"ל וט"ז אוסרים ראוי לקלוף :

ואל תטעה במש"כ התב"ש וז"ל אין לומר דניחוש שמא לא סתמה הסרכא הנקב היטיב ויתגלה הריעותא ע"י הבדיקה הא לא חיישינן להכי תדע דהא לא בדקינן כסדרן כלל אלמא סתם סרכות סותמין להנקבים עכ"ל ומלשון זה משמע דהכ"מ בריאה שנכנסה הנקב ע"י סרכה כשר כמו בכסדרן לרש"י וח"א כמו שכתבתי דלכ"ע דוקא בכסדרן אלא כוונתו דאין לומר דהבדיק' הוא כדי שלא יתגלה שהוא ע"י נקב ע"ז כתב דה"א דאפי' יהיה מחמת נקב דרך הסרכא לסתום כל הנקב וא"כ עדיין לא יתגלה ואעפ"כ יהיה כשר מטעם דאמרינן מסתמא הוא רק מפשטא ליחות וא"כ למה לי בדיקה זו כיון דלא מהני מידי וזהו כוונתו באמת אף שבלשון קצת אינו מדוקדק וכ"ל דאף דלפעמים נמצא תחת העור כזה נקלף נ"ל דאעפ"כ א"צ בדיקה כיון דזה לא מקרי ריעותא מצד עצמו הרי יש כאן ס"ס ס' שמא מחמת ליחות ואת"ל שמא מחמת איזו ריעותא שמא אינו רק [illegible] עור העליון וכיוצא בזה כ' בתה"א דף נ"ב בסרכא תלוי' דא"צ בדיקה דהוי ס"ס ס' מחמת ליחות ואת"ל מחמת נקב שמא הוא בעליון לבד שיקב עכ"ל אמנם כיון דמצוי הרבה למצוא תחת קרום כזה נקלף נ"ל דצריך להסיר הקרומים לראות אם אינו נקלף וגם צריך לראות היטיב על קרום כזה כי במעט שיש להבין שבתוך אם יש תחתיו נקבים כאשר נראה לו כי נ"ב שהם כנ"ל :

הלב או לרחם או לסמפון היורד בין ב' ערוגות או לקנה הלב או לשמנונית הספונות או לכבד טרפה ואפילו סרוכה לאחד ממקומות הללו בלי פילוש · ושמנונית הלב אע"ג דקיי"ל חלב טהור סותם היינו כשהחלב דבוק בו מתולדתו אבל האי חלב מאבר אחר הוא דאין לריאה שום חלב (ס"ע סעיף ז') :

כב אונות העליונות הסמוכות לגרגרת אם א' מהן או שתיהן דבוקות לגרגרת במקום סמיכתן דיבוק גמור אמרינן דכך נבראו וכשר · ודוקא שנדבקו מעיקר עד סופו ואין ביניהם חלון גדול כ"כ שיכול להכנים את האצבע קטנה לתוך החלון אבל בדאיכא חלון גדול כ"כ אמרינן דאין זה דרך ברייתה רק סירכא (סעיף ז') ובאיכא ב' חלונות אפילו אינו מכנים לכ"א כ"א מחט משהו טרפה דאין לנו כי אם מה שהעידו חז"ל (תכ"ס) והא דבעינן עד סופו ל"ד דאפי' פרודה קצת בסוף בדרך חיתוך כשר ובלבד שלא יהיה חלון והאי מקצת ג"כ שיעור בפחות מרוחב אצבע קטנה דכל שהוא פרוד כרוחב אצבע קטנה אין זה ברייתה ויש מקומות נוהגין להכשיר אפ לו בפרוד סופו הרבה רק שאין חלון והיכא דנהוג נהוג (תכ"ס) ולענין רחב הדיבוק מסופק בתב"ש אי בעינן שיהא כל רוחב האונא הסמוך לגרגרת דבוק בגרגרת או אפילו קצת הרוחב דבק וקצתה פרוד כיון שכל ארכה דבוק היינו ברייתה ואין להקל כי אם כשהפירוד בצדדים פחות מרוחב אצבע קטנה שאז הוי רק היכר חיתוך אבל כשיש בצד אחד כאצבע קטנה אין זה דבק טוב וכ"ש כשמהודק בצדדי הרוחב ובאמצע פרוד אפי' כ"ש טרפה · ואם אינם דבוקים ממש כ"א כעין סרכא או עור ביניהם המדביקם אע"ג דליכא חלון וארוכה בחוזק מעיקרה לסופה והסירכא קצרה עד שאין הפרש בין האונא לגרגרת כ"א מעט מזעיר משהו בעלמא אפ"ה טרפה דדבוקי' ממש בעינן בתולדותם ולא על ידי דבר אחר המדביקם דודאי סירכא היא (תכ"ס):

כג דופני הריאה מבחוץ מקום שהם סמוכים לשומן הדבוק בשדרה ויורד בין שתי הערוגות אם אותו מקום בריאה דבוק לאותו שומן אמרינן דכך נבראת וכשרה (ס"ע סעיף ז') ודוקא שדבוק כל אורך מתחלת הריאה עד הפירוד שבין האונות והאומות או כל אורך מהתחלת הפירוד שבין האונות והאומות עד סוף האונות וליכא חלון בדבוק שיכול להכנים אפילו מחט ואי לאו הכי סירכא היא ויש מקומות שמכשירים אע"ג דאין הדיבוק ארוך כ"כ רק שלא יהיה שום חלון והיכא דנהוג נהוג (עיין ש"ך ס"ק כ"ג) ולענין רוחב הדיבוק יש להכשיר אע"פ שאין כל מה שכנגד השומן דבוק אפי' פרוד רוחב של צד חוץ אבל אם צד החוץ דבוק ובפנים פרוד אפילו משהו טרפה ואם אומה א' דבוקה כדינה ואומה שבצד הב' פרודה לגמרי כשרה וכן נגד האונות שצד אחד דבוק והב' פרוד (תכ"ס) :

כד אם כל גגות האונות והאומות דבוקים ממש בשדרה ונקרא גג אחורי הערוגות מקום שרובצת על השדרה ואין שום חלון משהו יש להכשיר שכן גידולו ובמקומו' שנהגו להכשיר אפילו רק גג האומות דהיינו מהשלמת האונות עד סוף האומה דבוק בלא חלון אין לסתור מנהגם ודוקא גגות של ב' האומות אבל גג יחידי לא דאין זה דבק טוב ודוקא בדיבוק ולא בסרכא המחברם :

כה כל אלו הדבוקים שמסימן כ"ב עד כאן אין להכשירם כי אם על ידי שאלת חכם ומומחה מורי הוראות ואין ללמוד ממקומות אלו לשארי מקומות שנסרכה שם הריאה שבשאר מקומות אין חילוק בין דבוק כולו או לאו :

כו ריאה שאין לה חיתוכי דאונא רק כטרפא דאסא או ע"י סדק ונסרכה במקום השלם הוי כמגב לגב וטרפה דכיון דחשבינן לאונא בפ"ע (פ"ח ס"ק ד') :

כז אע"ג דמדינא דגמרא וכ"פ הב"י בש"ע ריאה שניקבה בגב האונא ובשר שבין הצלעות סותמת כשר אבל המנהג במדינות אלו להטריף כל סרכא שמריאה לדופן באיזה מקום שהיא כל שהיא סרכה גמורה שאינה ניתקת ע"י מיעוך ומשמוש וכן אם דבוקה לדופן ואינה מתפרדת ע"י הולכת היד בנחת וכ"ש כשידעינן שניקבה האונא אע"פ שהדופן סיתמה היטב ואין לשנות כי מנהג קדמונים הוא באשכנז וצרפת שאנו מבני בניהם · והטעם דמדינא אין להכשיר במגב אונא לדופן כי אם היכא דסביך היטב בבשר הדופן ואנן לא בקיאין היאך מקרי סביך · ועוד דיש פוסקים דמ"מ בעי בדיקת ריאה בפושרין ואנן לא סמכינן אבדיקתינו להקל ומ"מ בזה מהני מיעוך ומישמוש אבל אם נסרכה גב אונא לדופן ויש מכה בדופן אע"ג דמדינא דש"ס כשיש מכה בדופן עדיף טפי משאין מכה בדופן · דאז תלינן שהסרכא היא באה ממכה שבדופן מ"מ כיון דצריכה בדיקה בפושרין ואנן לא בקיאין לא סמכי' בזהי ואפי' מיעוך ומישמוש לא מהני דכיון שיש מכה בדופן מתחלת את הסרכא וניתקת בקל ומ"מ במקום שנוהגין עפ"י פסקי הש"ע אין למחות בידם (תכ"ס) ונ"ל דזה דוקא במקום שלא קיבלו עליהם חומרת רמ"א אבל במדינות אלו שכבר קבלו עליהם כולם חומרת רמ"א אלא שבא גדול אחד הראוי לסמוך על דעתו ולהבריע כפסקי הש"ע מ"מ לאחר מותו דוקא מי ששמע מפיו הן יכולין לעשות כמותו

אבל

אבל מי שלא שמע מפיו אינו יכול לסמוך ולהתיר מפני ששמע ממי ששמע מפיו * :

כח כבר כתבנו דבכ"מ שיש ב' לריעותא אע"ג שכ"א בפ"ע כשר · כשיצטרפו שניהם טריפה ולא מהני מיעוך ומישמוש וכל ריעותא שאחד מן הפוסקים מטריף אע"ג דאנן קיי"ל להכשיר מ"מ מקרי ריעותא ולכן סרכא היוצא מן הבועה מ"מ מקרי ריעותא והוי ב' לריעותא ואפי' סרכא תלוי' דקיי"ל לעיל סעיף ו' דאינו ריעותא כלל מ"מ כיון שיצאה מן הבועה יותר מסתבר לומר שבא מחמת נקב מלומר שהיא הפשטת ליחות אם לא במקום שנהגו להכשיר תלוי' מהבועא אין לסתור מנהגם (פ"ח סימן ל"ז ס"ק ל"ה) אבל במדינתינו נוהגין להחמיר ומשמע כיון דחשבינן לה לב' לרעותא א"כ לא מהני מיעוך ומשמוש וכן יש לנהוג ואפילו בהפ"מ אין להקל ומ"מ המיקל בהפ"מ ע"י מיעוך יש לו קצת סמך (עיין ט"ז סימן ל"ז סק"ב דגם דאינו מוכרח מדבריו אמנם כתב"ש והמ"ו כנ"ב כ' דמשמע דעת סט"ז להתיר בתלוי ע"י מיעוך) ואפי' מבועא של מים זכים ויש מכשירין בתלוי' במים זכים (ש"ך סי' ל"ז ס"ק ג' ובס"ק ט"ז כ' דמים זכים מקרי ריעותא) ובמקום שנהגו להתיר אין למחות בידם ומלאים רוח דינם כמים זכים :

כט סרכא מתוך הבועא בהיתוך שבין אונא לאונא למטה מחצין אם יש לה חלון כיון שיש פוסקים דס"ל דאפילו בכס"רן דאמרינן היינו רביתייהו זה דוקא כשדבוק בלא חלון אבל אם יש חלון טרפה ולכן אע"ג דאנן לא קיי"ל כוותייהו כדלעיל סי' י"ב וכן סירכא מתוך הבועה שבין החתוך אונא לאומה למטה מחצין אפילו בלא חלון כיון די"א דכסדרן דכשר דוקא בין אונא לאונא אבל אונא ואומא ס"פ להתפרק (עיין ט"ז ס"ק ח) כדלעיל שם ולכן חשבינן להו לב' לריעותא ולא מהני מיעוך ומשמוש (סי' ל"ז ט"ז ס"ק ג') · (נ"ל דאפילו מים זכים וכן כל מ עכ"פ נקרא ריעותא כמש"כ הט"ז בסי' ל"ז ס"ק ג' ואפי' להש"ך דכ' שם ס"ק ג' בכרכא תלויה מתוך הבועא דתליא במנהג הרי הוא כ' בסי' ל"ו ס"ק ג' דבועא על נגלד אפילו מים זכים טרפה וכן כ' בסי' ל"ז ס"ק ג' דלא נקרא ריעותא לא לענין סמיכי ולא לענין תלויה וכו' כתב שהם דלא נקרא ריעותא אע"כ דתלויה שאני די"ל דאינו ריעותא כלל כמש"כ הרשב"א הכאתי דבריו בשער או"ה סי' י"ג) · אבל בין אונא לאונא למטה מחצין ודבוקה בלא חלון אע"ג דאינו הולכת ע"י מיעוך ומשמוש בהפ"מ יש להכשיר דכיון דנסרכה בכסדרן בלא חלון לא מקרי ריעותא כלל ואין כאן אלא ריעותא דבועא ומ"מ בלא הפ"מ אין להכשיר די"א כיון דאיכא בועא המפסקת בין החיתוכים אינה מנחת להדבק דבק טוב (מה שכ' כט"ז בסי' ל"ט ס"ק י"ג בסופו ונראה דכזה נריך ומסתמא זה קאי על טנרא ויש חלון עיין תב"ש) וכ"ז כשהסרכ' דבוקה אבל אם יש סרכא תלויה יוצא מבועא במקומות הללו דינו כתלויה היוצא מהבועא בשאר מקומות הריאה ודינה כדלעיל סי' כ"ח דדוקא כשהיא דבוקה יש לה מעלה מה שהיא במקום חיתוכי שמתחזקת שם אבל בתלוי' אינה מתחזק' בחיתוך שכנגדה (עיין נקה"כ סי' ל"ז ס"ק ג') · ואם למטה מחציה בין אונא לאונא יש ב' בועות ואינן סמיכי אלא שיש הפרש קש ביניהם וסרכא יוצא מא' לשני אפי' בלא פילוש א"נ בועא גדולה וסרכה אצלה ולא על הבועא והבועה אינה מונחת להגיע הצדדים להדדי במקום הסרכא אע"ג דליכא חלון טרפה ואם הסרכא אולא ע"י מיעוך ומשמוש כשר (תב"ש סימן ל"ט) :

ל המנרא אינה ריעותא כ"כ כמו הבועא · ומ"מ הוי ריעותא קצת ולכן סרכא תלויה היוצאת מן המנרא כשר לכ"ע (סימן כ' בש"ע) וסרכא היוצא מן הטנרא ונדבקת למקום אחר שלא כסדרן הוי ב' לריעותא ולא מהני מיעוך ומשמוש (ט"ז סימן ל"ח סק"ג וסימן ל"ט ס"ק י"ג) כיון דהמיעוך הוא ג"כ קולא גדולה ולכן במקום שיש ריעותא קצת לא סמכינן ע"ז וסרכא היוצא מטנרא בין אונא לאונא מחציה ולמטה ודבוקה לחיתוך שאצל' בכסדרן אף על גב דלגבי בועא אם יש חלון חשבינן לב' לריעותא כדלעיל סי' כ"ט אבל לגבי מנרא אע"ג דיש לה חלון כשר ע"י מיעוך ומשמוש · ואם אין לה חלון אע"ג דלא אולא על ידי מיעוך כשר · ויוצא מטנרא בין אונא לאומה ודבוקה לשכנגדה דלגבי בועא הוי ב' לריעותא כדלעיל סימן כ"ט אפילו בלא חלון

בינת אדם

* (טו) שמעתי שיש מקומות שנוהגין להקל בנסרכה ריאה לדופן כפסק הב"י בש"ע ודלא כרמ"א ואמרו ששמעו שכן פסק הגאון בעל שאגת אריה ואני תמה ע"ז הגם שבודאי שהגאון הנ"ל רב גובריה וליבי' כשמעתיה ודאי היה נהגוק עם רמ"א מ"מ עכ"פ אותן שלא שמעו מפיו נלענ"ד אין רשאים להקל · שהרי כ' הו"כ כלל מ"ה דין ד' וז"ל לענין חמאה ש"ג והין בזה משום חומרי מקום כו' כי זה אינו תלוי במנהג כו' וכמה תלמידי מנהגים יש שחולקין במדינות כבדיקת טריפת הריאה כו' דהתם כל ישיבה וישיבה עיר ועיר חייבים לנהוג כדעת הגדול הרב המנהיג הראשון שהיה באותו מקום מתחלה אלא כשיש אחר יהיה בימים כו' עכ"ל וכבר כתב הרשב"א בתשו' ס' ר"ג כאילו בדרכי משה סי' ל"ט דהכ"ש שהבודקים רגילין להחמיר אפי' שלא כהלכה אנו אומרים בך הנהיגו חכמי המקום ואסור לעבור על דבריהם עד שנדע שטעו בהוראה וכבר כ' הרא"ש והטור דהלכתא ולרפת נוהגין לטריף בכל וכתב הרמ"א שאנו עניי בניהם ופירותיהם לנהוג כמותם ועכ"פ אבל מנהגנו ע"פ הרא"ש ומהרי"ו וע"פ הכרעת רמ"א שכל אר"צ סומכין על דבריו והוא מחמיר וא"כ לא עדיף הגאון הנ"ל מרבה"ה דאי' בפסחים דף נ"א אני ראיתי את רבב"י שאכל ספיחי כרוב כדאי הוא רבב"י לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול שלא בפני לא תאכל וא"כ אותן ששמעו כהדברים מהגאון הנ"ל היו רשאים לסמוך עליו ולאכול אבל אותן שלא שמעו מפיו אסורין (וע"ש בתוס' שכתבו דאע"ג דרבב"י גופא אכיל מ"מ לא רצה שיסמכו עליו ע"כ וקרא עליו פורץ גדר) ועוד אי' התם הרבה בכ"ת אמר לברי' אני שראיתי ר"י שאכל כדאי הוא ר"י כו' אתה שלא ראית לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני וכדאיתא בעדיות פ"ד דא"ל עקבי' אתה שמעת מפי יחיד כו' · עכשיו מצאתי בראב"ן דף ע"ג שכתב וז"ל א"ל רבה בב"ה לברי' כו' מצאתי בפירוש ר"ח מכלל דהלא מלה אמר אר"ב מי שעשה מעשה אע"פ שהוא עשה כמותו אין סומכין עליו לא בפניו ולא שלא בפניו עכ"ל ועי' בתב"ש סי' ל"ט ס"ק ע"ב :

חלון אבל גבי טנרא בלא חלון מהני מיעוך ומשמוש בהפ"מ ומ"מ אי לא אזלא ע"י מיעוך טרפה ואם יש חלון לא מהני מיעוך ומשמוש (כ"ז יש ללמוד מדברי סט"ז ס"ק י"ג ועיין תכ"ש) :

לא סרכא מתוך הגומא או קמט אפילו תלוי' טרפה ולא מהני מיעוך ומשמוש (נלמד מדין בועה על קמט לעיל כלל י"א סימן ח' וכ"כ תכ"ש בכדי' בסי' ל"ט ול"ע אם יש להקל בזה במקום הפ"מ כמו בתלוי' מן סבועה) ותלוי' היוצא מן האטום הוי נמי ב' לריעותא (פ"ת סימן ל"ט סס"ק כ' וגם בזה צ"ע במקום הפ"מ) :

לב סרכא על מראה כשרה דינו כמו שכתבתי כלל י"ב סימן ז' דאמ"ו בנ"ב ס"ל דכולם לא מקרי ריעות' במקום הפ"מ חוץ מן א"ום ונ"ל דה"ה ירוק ולתב"ש כולם הוי ריעות' לענין ב' לריעותא :

לג סרכא תלוי' או דבוקה מהבועא יש לנפוח ולמשמש אם עי"ז עולה בשר הריאה ומכסה הבועא שאינה ניכרת כשרה • דה"ל יוצא מבשר ולא מבועא ובתלוי' ואעפ"י שעדיין המקום גבוה לא חשבינן לב' לריעותא וכן תלוי' מן המורסא אע"ג דאין לה מראה ריאה יש להכשיר אבל דבוקה מבועא שנכסה ע"י נפיחה צריך שלאחר שמיעך יהיה שוה לבשר ריאה אבל אם עדיין גבוה ה"ל סרכא מתוך גבשושית וב' לריעותא הוי (תכ"ש) :

לד סירכא שמיעד ויצא דם טריפה • שהרי אנו רואין שאין זה הפשטת ליחה אלא שנקבת ריאה ויצא דם מהסמפונות (ט"ז סי' ל"ז ס"ק ג') ופשוט דאין חילוק בין דבוקה או תלוי' דטרפ' :

לה כל סירכות גדיים וטלאים לא מהני מיעוך כל זמן שנקראים בלשון ב"א גדי וטלה דהיינו עד ר"ה אע"פ שאינם יונקים ועגלים רכים דהיינו תוך שנתו אעפ"י שאינו יונק או לאחר שנתו ויונק (פ"ג) • ודעת התב"ש דגם בעגלים כל זמן שנקרא בלשון ב"א עגל • כי יש קבלה בידם להמריף כי הסירכא עדיין רכה ומנתקת על ידי מיעוך (רמ"א סעיף י"ג) ומ"מ יש מקומות טהגין שבשאין להם חיתוך אונות כלל ולא שום היכר אפי' ביות' מחצין שרבוקין זה בזה ואפי' גם השפולים נדבקו יש להקל כשנפרדו ע"י הולכת אצבע בנחת ביניהם ומ"מ אין להקל יותר רק בדבקים ודוקא במקום הזה אבל לא בנדבק במקום אחר (תכ"ש) :

לו עצה טובה להשקות הבהמה סמוך לשחיטתה דכל שלא הושקתה היא מלאה סירכות ויש להשקותה צוננים שהסירכה מחמת חמימות באה (סעיף י"ב) :

לז ריאה שנמצא עליה כמו חלב כסוי והוא בשר בלוי קולפין אותו מעליה ואם הריאה שתחתיו שלם ויפה אע"פ שיש שם קמטים כיון שאין בו טרפות לא אמרינן דהבשר הבלוי הוא ריעותא אלא מכשרינן בכל ענין ואע"ג דמתוך הקמטים מוכח שהיה בו מכה כיון שנתרפא הרי חזינן דמכה זו היתה ראויה להתרפאות (ט"ז ססי' ל"ט ועי' בכ"ה סימן ט') ואם יש על הריאה שומא שקורין ווארצלען ה"ז כשירה (תכ"ש ססי' ל"ח) :

לח ריאה שהיה מונח בה מבחוץ עצם דק ארוך קצת ודבק בעורה לרחבה יש מתירין שודאי מצלעות הבהמה נקלף ונדבק בריאה (ט"ז ססי' ל"ט וכ"כ פר"ח ויש אוסרין ט"ז שם) ונ"ל דהכל לפי עיני המורה כדלקמן (כלל כ"ג סימן י') :

לט בודק שהוציא ידו ואמר טרפה ואח"כ הכנים אחר ידו ולא מצא טריפות ל"א דהוו חד לגבי חד ונוקמי בחזקת היתר אלא אמרינן שמא היה בו סרכא וע"י שהכנים השני ידו בחזקה העביר הסרכא או הראשון העבירה בהוצאת ידו ואע"פ שכל סרכה הניתקת כשהטבח מכנים ידו בנחת לבדוק אמרינן דלאו סרכא היא מ"מ הכא חיישינן שמא העביר בכח ועד אחד נאמן אפי' לאסור כשהוא בידו אבל אם נודע שלא פתח המרפש כלל ואמר שהיא טרפה מחמת הריאה הרי ראינו שהוא משקר אבל אם אמר סתם טרפה אע"פ שלא נפתח הטרפש נאמן דיכול לומר מחמת שמצא נקב בחצר הכבד ואפילו אם יאמר השני חפשתי בחצר הכבד ולא ראיתי בו נקב לא מהני דלא ראינו אינו ראיה (ט"ז ס"ק כ') :

מ אמר הבודק סרכה היה בו שלא כסדרן ואחד מכחישו ואומר כסדרן היה וכן הקונה ריאה ואמר שמצא בה סרכה במקום שהיא טריפה והמוכר אמר במקום שהיתה כשרה אם באו שניהם כאחד לב"ד ה"ל חד לגבי חד ואין כאן עדות והרי זה כבהמה שנאבדה הריאה ומוקמינן בחזקת היתר אבל אם בא זה אחר זה ובא זה שמעיד לאסור תחלה תלוי בפלוגתא שבין הריטב"א למהרי"ק (עיין בש"ך ססי' א' ובסי' קכ"ז ס"ק י"ג) (ולקמן כלל ע"כ סי' י"כ) :

מא במקומות ששוחטין אצל נכרי והניחו הבהמות אצלו בין שחיטה לבדיקה • אין חוששין שמא הכנים ידו וניתק סרכות דבדיקות הריאה מדרבנן וספיקו להקל • ואם רגיל לעשות כן יש לחוש אפי' דיעבד ולכתחלה יזהר בכל ענין :

כלל יד דין כללים בטרפות הל' טרפות (סימן כ"ט) :

א כתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ופירושו טרפה שטרפו חיה או עוף הדורס וקבלו חז"ל דלאו דוקא דרוסה אלא כל חולי ומכאוב הגורמים חולשה ומיתה לבעלי חיים ח' מיני טרפות

נאמרו למשה מסיני בכללן וחז"ל כפי רוב חכמתם ועוצם בינתם הכריעו איזה חולי מטריף ואיזה לאו · והיינו כל חולי שאי אפשר לבהמה שתחיה י"ב חודש היא טר ה · וכל חולי שתוכל לחיות י"ב חו"ש כשר וקבלו כך מן הפסוק שנאמ' זאת החיה אשר תאכלו והל"ל זאת אשר תאכלו לכלול בהמה חיה ועוף אלא ללמר זאת החיה ר"ל שהיא יכולה לחיות תאכל ושאינה יכולה לחיות לא תאכל :

ב ח' מיני טרפות שנאמרו הלל"מ בכללן הם סימן ד"ן חנ"ק נפ"ש היינו דרוסה · נקובה · חסרה · נטולה · קרועה · נפולה · פסוקה · שבורה :

ג הדרוסה הוא שדרסה חיה או עוף הדורס ויתבאר בדין דרוסה :

ד נקובה הוא בי"א אברים שאם ניקב אחד מהן לחללו במשהו טרפה ואלו הן הוושט עם תורבץ הוושט · קרום של מוח הראש · הלב עם הקנה שלו · המרה · קנה הכבר · הקיבה ובעוף הקורקבן · הכרס · המסס · בית הכוסות · הדקין · הריאה והקנה שלה · וי"א גם האם של בהמה ועוף וי"א גם השלפוחית שמי רגלים נקוים לתוכה וכל אלו יתפרשו אי"ה כל אחד ואחד במקומו וכל אלו הנקבים אינן פוסלין אא"כ נקבו נקב מפולש לתוך החלל שלהן שיהיה הנקב מעבר לעבר :

ה חסרה הוא ב' איברים שאם חסר מטנינם טרפה והם הריאה והרגלים ובכלל הריאה הוא חילוף האונות או שנמצאת בלא חיתוך אונות או יבשה מקצתה וצמקה וסרכות (כ"כ רמב"ס בפ' ח') אבל אנו קיי"ל שכולם בכלל נקובה חוץ מחסרון אונות · והסרות רגל · וחסרה ר"ל מתחל' ברייתא וכ"ש אם ניטל אח"כ ע"י חולי או ביד :

ו נטולה כגון ניטל לחי התחתון ניטל הכבד ולא נשתייר ממנו כלום וניטל צומת הגידין ובוקא דאטמא דש"ף מרוכתא וגלודה ולקותא בכוליא · ובנטולה מחלוקת רמב"ם ורשב"א דלרמב"ם נטולה דוקא שנבראת בזה האבר אלא שאח"כ ניטלה ביד או על ידי חולי אבל נברא כך כשר דאל"כ למה נמסר הל"מ בשתים חסרה ונטולה אם הכל אחד אלא ע"כ חסרה ר"ל מתחלת ברייתו ונטולה לאחר זמן אבל לרשב"א הכל אחד ובין חסרה ובין נטולה בין שנברא כך ובין שניטלה לאח"ז טרפה אלא שנמסר בשתים בכדי שלא נטעה לומר דדוקא ניטל טרפה אבל נברא כשר או להיפך (עיין בב"י סי' מ"ח ופ"ח סי' כ"ט ובט"ז סי' כ') :

ז קרועה ופסוקה אע"פ שהכל א' אלא דפסוקה משמע כולה או רובה והיינו נפסק גרגרת ופסוק' חוט השדרה · אבל קרועה שייך במקצת כגון כרס החיצונה שנקרע דאפי' לא נקרע אלא טפח ס"י ומ"מ דוקא שנקרע מעבר לעבר (רמב"ם) ולרמב"ם פסוקה הוא לגמרי מעבר אל עבר כל עובי העור וקרועה אפי' לא נקרע מעבר אל עבר כל שנקרא רוב עובי הבשר (עי' ברמב"ם פ"ט הל' פ' בכ"מ שם) :

ח נפולה שנפלה ממש לקמן בדין נפילה :

ט שבירה היינו נשברה רוב צלעותיה ונדלדלו סימנין ברובן וגולגולת שנחבשה ועקירת צלע :

י אלו הן הטרפות בפרטן בכל אבר ואבר · נתרוצץ עצם הגולגולת ברובו או שנפחת ממנה כסלע או שניקב אפילו בכל שהוא בעוף של מים ונתבאר דינו בכלל ט"ז · ניקב קרום של מוח או שנתמסמס ונתבאר שם · נפסק חוט השדרה נתבאר שם · ניקב הוושט או שניטל או שנשתנו מראות הקרומים דהיינו שנהפך עור הפנימי שמראהו לבן נהפך לאדום והחיצון שמראהו אדום נהפך ללבן · ותורבץ הוושט שניקב וכן אם יש ב' וושטין נתבאר בכלל ט"ז · ניקב הגרגרת או נפסק או ניטל או שנמצאו ב' גרגרת נתבאר שם · ניטל לחי התחתון או העליון נתבאר שם · ניקב הלב או ניטל או יש לו ב' או שניקב קנה הלב נתבאר בכלל י"ז · ניטל הכבד או יש ב' כבדין או שניקב קנה הכבד והוא המזרק הגדול שמתפצל מן הקנה ונכנס לכבד ונתבאר שם · ניטל המרה או שניקאה או שנתרוקנה או שנמצאו ב' מרות נתבאר שם · ניטל הטחול או ניקב או נמצאו ב' נתבאר כלל י"ח · ניטלו הכליות או ניקבו או שנמצאו ג' נתבאר שם · נקבו הבני מעים או שיצאו או שנמצא מעי יתר נתבאר בכלל י"ט · ניקב השליא והשלפוחי' ושלל של ביצים נתבאר שם · ניקב הזפק או ניטל או נמצאו ב' נתבאר כלל ט"ז · ניקב הקיבה וכרס והמסס ובית הכוסות או שניטל אחד מהם או שנמצא ב' נתבאר בכלל כ' · דין טריפות הריאה והאונות נתבאר בכלל ט' י' י"א י"ב י"ג · עוף ובהמה שנפל לאור נתבאר כלל כ"א · שבר בבהמה ועוף נתבאר כלל כ"ב · נשבר הרגל או גף העוף נתבאר שם ובכלל כ"ג · בהמה או עוף שנדרסו מחיה או עוף כלל כ"ד · בהמה או עוף שנפלו ממקום גבוה או נפשטו עורם או אכלו סם המות נתבאר בכלל כ"ה · קוץ או מחט או שאר דבר נמצא בחלל הגוף נתבאר כלל כ"א :

יא כל אבר שאמרנו שאם ניקב במשהו טרפה · כך אם ניטל כולו טרפה בין שניטל בחולי או ביד ובין שנברא כך חסר אותו האבר חוץ מן הטחול דניטל כשר וניקב טרפה כמבואר כלל י"ח (סי' ג') וחוץ מן האם דניטל כשר וניקב טרפה כדלקמן כלל י"ט :

יב כל שאמרנו בו אם נברא חסר טרפה כ"ש אם ניטל ביד שע"י המכה הבהמה חולה יותר אבל כל שאמרנו בו אם ניטל טרפה אם נברא כך כשרה (רמב"ם) וי"א דגם אם נברא כך טרפה (רשב"א כדלעיל סי' ו') וכיון שאין הכרע קיי"ל דבמקום הפ"מ יש לסמוך אמכשירין (סי' כ') :

יג אם נברא בנקב מפולש כגון טחול שיש בו נקב במקום המטריף כדלקמן כלל י"ח דעת הט"ז בסי' מ"ג דאם נברא כך אין שם נקב עליו אלא שם חסרון ולכן בטחול שאין החסרון פוסל בו כדלקמן ה"ה שאין הנקב הזה פוסל בו דדוקא אם ניקב ע"י חולי טרפה דאז החולי מקלקל שאר הגוף משא"כ כשנברא בנקב אין כאן חולי וזה לא נקרא נקב אלא חסרון ודוקא בדבר שטחי שאין לו חלל כטחול וריאה דמה לי אם נברא חסר בקצה הטחול או באמצע דכל זה נקרא חסרון אבל בדבר שיש לו חלל כגון הדקין ולב וקורקבן וכל האברים שיש להם חלל לכ"ע אם נבראו בנקב טרפה דודאי בזה נקרא נקב ולא חסרון (כן כתב בנ"צ בביאור דברי הט"ז והסכים לדבריו שיגיאו הפ"ח בסי' מ"ג) והש"ך בנק"הכ ופ"ח סי' מ"ג דעתם דאם אפשר להיות שנקב זה אינו מתחלת ברייתו ודאי טרפה אלא אפי' אם יהיה מופת חותך שהיה כן מתחלת ברייתו דעתם דגם זה אינו בכלל חסר אלא בכלל נקב וטרפה (ורא"ות הט"ז מריאה אינו ראיה • דהתם מיירי דאינו מפולש מעבר לעבר ואז לא נקרא אלא חסרון אבל אם היה מפולש מעבר לעבר אעפ"י שהיתה מתחילת ברייתה היתה טרפה וכן כתב הפ"ח) והכו"פ כתב כיון שלעולם הנקב במקום אחד מוכח שהוא מתחלת ברייתו וכן דעת אמ"ז בתשובת נ"ב להקל במקום דשכיח :

יד כל אבר שאמרנו בו אם ניטל טרפה אם נברא בשני איברים כגון שנברא בשני כבדים וכיוצא בו קיי"ל כל יתר כנטול דמי אך בזה יש ג' פרושים י"א דר"ל כאלו נטלו שניהם וא"כ בכבד דניטל הכבד טרפה אם יש ב' טרפה ובשני טחולין דקיי"ל ניטל הטחול כשר הוא כשר ואפילו היו הטחולין דבוקים זה בזה בסומכי (ר"ל במקום העב) דקי"ל דאם לא נשתייר כעובי דינר זהב טרפה כמבואר כלל י"ח אפ"ה כשר וכן אפילו לא היו השני כבדים דבוקים זה לזה כלל אפ"ה טרפה דכיון דיש ב' טחולין או ב' כבדים חשבינן לגמרי כאלו נטולים שניהם וכאלו נברא בלא טחול או בלא כבד ולדעת רמב"ם שהבאתי לעיל סי' ה' לפי פירוש זה דאם נברא כך כשר וא"כ בבי' כבדים היה כשר (כך פירש רש"י ורמב"ם ורא"ש ועיין בט"ז סי' ל"ס ס"ק ד' ובש"ך שם סי' ס"ו דדוקא אם עומדת במקום הראוי וכ"כ רמ"א בסי' נ"ה סעיף ד') :

טו ודעת רמב"ן הא דאמרינן כל יתר כנטול ר"ל כאלו ניטל ממקומו המחובר לו וכל מקומו עמו ולפ"ז אם יש ב' טחולין הדבוקים זה בזה במקום העב טרפה שהרי אנו רואין כאלו ניטל גם המקום המחובר לו ואם כן חסר מן הטחול במקום העב ולא נשתייר כשיעור וטרפה אבל כשאינם דבוקים יחד כשר וכן בב' כבדים אם דבוקים במקום מרה במקום חיותה טרפה ואם אינם דבוקים באותן מקומות כשר ודעת רשב"א דר"ל כנטול אותו היתרת לבד ולכן בין בטחול ובין בכבד בכ"מ שמחובר כשר אבל ב' מרות טרפה שכיון שאם יפרדו זה מזה יהיה נקב בעור המרה אך שהוא בעצמו כתב שאין לסמוך על פי' זה אלא כדעת רמב"ן (ועיין בש"ך סי' מ"א ס"ק ט"ז ובסימן מ"ג ס"ק ח' ובסי' נ"ד ובט"ז סי' נ"ס ס"ק ד') וקיי"ל חומרת רש"י ורמב"ן ומ"מ לענין תערובת הוי ספיקא דדינא אם כרש"י או כרמב"ן ואם הכברים דבוקים יחד למטה ממקום מרה וחיותה וכן ביתר רגל מצומת הגידין ולמטה לכ"ע כשר דדוקא אם אינם דבוקים כלל נחשב לשני' משא"כ כשמדובק למטה אינה אלא תלתול כבד ותלתול רגל ולא נחשב ליתר כלל (ש"ך בסי' מ"א ס"ק ט"ז ובזה מתורץ קו' הט"ז בסי' נ"ס סק"ד) :

טז כל אבר שהנקב פוסל בו אם יש לו חלל כלב וקורקבן צריך שיהיה הנקב עד חללו ואם לא הגיע לחלל אעפ"י שניקב מעבר לעבר ע"י חולי שלא במקום החלל כשר (סי' מ' בש"ך בשם ב"ח וכ"כ ר"ן ונ"ל דה"ה בקורקבן שהרי בגמ' אר"י קורקבן שניקב וכיס שלו קיים כשר) ודקין וקיבה וכרס וכיוצא בהן צריך שתעבור הנקב בכל עובי העור מעבר לעבר ואם לא עבר כולו כשר אם הוא ע"י חולי ואפי' לא נשאר בו רק מעט בתכלית הדק (לא מבעיא לדעת הסוברים דלרש"י דמחמיר בהמסס בגד אחד (בסי' מ"ח סעיף ח') דוק' ע"י מחט אבל על ידי חולי מודה דכשר דפשיטא דה"ה בדקין ואפילו לדעת הפ"ח שם דס"ל דלרש"י אפי' ע"י חולי אוסר הלא הוא בעצמו כ' דלא נהיגין בזה כרש"י ומכשיר בהפ"מ) ואם הוא ע"י מחט יתבאר דינם בלל כ"א ובכל האיברים אם נקבו ב' העורות אלא שהנקבים הם זה שלא כנגד זה כשרים חוץ מן הוושט דאפילו זה שלא כנגד זה טרפה כיון דפעיא בו מתרמין להדדי ואם הם מנוקבים בשיפוע נ"ל דטרפה (ורא"יה בב"י בסימן מ"ו מתשו' רשב"א סי' שפ"ו) :

יז כל אבר שנקובתו או חסרונו או נטילתו פוסל ה"ה אם היה שם שינוי בבשר שנרקב במקצת או הבשר רע (סימן כ') ובלבד שיהיה השינוי מעבר לעבר דאל"כ אינו מטריף וח"ו להטריף במקום שאין פיקפוק (כו"פ שם) וכל שהיה בו נקב אעפ"י שעלה בו קרום לא חשוב סתימה כלל אפי' הקרום הוא במראה טוב ועב • דקיי"ל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום (סי' נ"ו ש"ך ס"ק ול"ב) אם נמצא בו מחט או קוץ ואינו הולך מעבר לעבר וניכר הדבר שיש בו שביל לבן אעפ"י

שאינו נרקב מ"מ ניכר הדבר שחזרה המחט לאחוריו וזו קרום שעלה מחמת מכה ואינו קרום אבל אם אין רואין שינוי בבשר אלא במראה שנשתנה מראיתו כשר ומ"מ אם יש שם סירכא או בועה והמראה עוברת מעבר לעבר א"כ הסירכא או הבועה מראים על המראה שזה היא לקותא וכן מצאתי בפמ"ג שהיה על הדקין בועה ותחתי' שחור מעבר לעבר והטריף ע"ש סס"י מ"ו בט"ז (חוץ מריאה וכליות שפוסל במראה) או אפילו נקרע הבשר לא חיישינן שמא נתמסמס הבשר עד שהוא כמו בשר שהרופא גורדו ואין אנו בקיאין בזה לא חיישינן לזה ולא מחזקינן ריעותא (סי' מ"ג סעיף ב' וסי' נ' בסופו וע"ש בט"ז) :

יח בד"א דקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ולא מקרי סתימה דוקא בדבר שהנקב פוסל בו מצד עצמו אבל בדבר שאינו פוסל מחמת עצמו כגון טרפש הכבד וכיוצא בו מהני סתימה (סי' מ"ח סעיף ח' בט"ז וש"ך שם) • ולענין נפחת הגולגולת נתבאר כלל ט"ו :

יט כל אבר שאמרנו שהנקב פוסל בו אם אין בו נקב אלא שיש בו סרכא ונסרך למקום אחר או בועא בש"ע סתם דכשרה וי"א דטרפה לא מבעיא להסוברים דבריאה אין סירכא בלא נקב ואפילו להסוברים דיש סירכא בלא נקב היינו דוקא בריאה ששואבת כל משקין משא"כ בשאר אברים (סס"י מ"ו) • והפ"ח (ססי' נ"ז) מחמיר אפילו בהפ"מ ועכ"פ אין ראוי להקל כ"כ אם לא בבהמת ישראל (וכ"כ כו"פ ססי' מ') ואמ"ו בנו"ב מ"ת סי' כ"ב כתב וז"ל נלע"ד בכל מקום שיש סירכא באיברים הפנימים אף שמבואר בש"ע שאין סירכא אלא בריאה מ"מ בדיקה בעינן בחלל הפנימי באותו אבר אם אין קוץ או מחט תחוב נגד הסירכא עכ"ל ונ"ל דאם לא ברק כשר אף לפ"ד אמ"ו שהרי בכלל י"ז סי' ט"ז כתבתי בשמו דמש"כ רמ"א בטרפש שנסרך לבה"כ דה"ל קרוב לודאי שיש שם מחט ולכן בא"א לברוק טריפה ואם הדין כן בכל האיברים למה כתב רמ"א כן דוקא בנסרך לבה"כ אע"כ דדעת מורי דוקא לכתחילה ואם נמצא בועות אע"ג דבריאה קיי"ל דבועות כשרין מ"מ בשאר איברים שנקיבתו במשהו צריך לפתוח הבועה ואם נשאר העור שלם תחתיו ויפה כשר בין שהיא מלאה מים זכים או סרוחים אבל אם הבשר רע הוי כנתמסמס וה"ז כנקב (ש"ך ססי' מ"ו וע"ש בכלל הגולה בשם רש"ל) ודוקא בדקין וכיוצא בו שעורן דק אבל בלב וטחול וקורקבן וכיוצא בהן אין להחמיר כיון שצריך שהעבור הנקב עד חללו מאן לימא לן שהגיע הנקב עד שם (כ"כ מהרש"ל ופ"ת שם) ומ"מ במקום שיש מחט אפילו אינו תחוב כלל ונסרכה למקום אחר טרפה דמוכח הדברים שהסירכא מחמת נקב (ועיין לקמן כלל כ') :

כ כל אבר שהנקב פוסל בו במשהו אם יש עליו שומן או בשר בתולדתו והוא סותמו כשר ואפילו מחט תחוב בנקב ושומן או בשר סותמו כשר חוץ מחלב הלב והקרום שעל הלב וחצר הכבד ושומן הכרכשתא שאלו אינם סותמים אעפ"י שהוא חלב טהור לפי שדברים אלו אינם מהודקים שפיר ולכן חלב טמא לעולם אינו סותם לפי שאינו מהדק יפה והעוף כל שומן שלו סותם אבל חלב היה אעפ"י שמותר באכילה כל מה שכנגדו אסור בבהמה אינו סותם כיון שאינו מהודק יפה (סי' מ"ו) ועיין לקמן כלל כ"ח סי' ח' לענין חלב שעל הדקין שמראש הקיבה ושעל הכרכשתא אם סותם :

כא ודוקא אם סותם באותו אבר שמדובק בו בתולדתו אבל אם סותם נקב של אבר אחר כגון שניקבו הדקין ושומן הקורקבן סותמן לא מקרי סתימה וטרפה שגם זה אינו מהודק יפה וסופו להתפרק וה"ה בשר שסותם דינו בכל דבר כשומן (שם) :

כב ודוקא דבר שנקיבתו במשהו אבל בדבר שצריך שיעור כגון טחול לא מהני סתימה כמבואר כלל י"ח :

כג כל הטרפות בין מחמת נקב או שבורה וכיוצא בו אם יש לפנינו דבר לתלות כגון שמצאו נקבים במקום שהטבח ממשמש שם וי"ל שע"י המישמוש נעשה הנקבים לאחר שחיטה או שבא כלב או זאב ונטלן והחזירן נקובים וכן נ[ש]בר הרגל או נשמט הגף ויודע שעיקם הרגל או הגף לאחר שחיטה עד שעי"ז ראוי להשתבר ולהשמט וכן כל כיוצא בזה אע"ג שהוא ספק שמא קודם שחיטה מ"מ כיון שיש לפנינו דבר לתלות בו שנעשה לאחר שחיטה וקיי"ל נשהמה הותרה ר"ל שכל בהמה או עוף עומדין בחזקה זו שאין בהם דבר המטריף אותן דאזלינן בתר רוב ורוב בהמות ועופות כשירים אבל אם אין כאן דבר לתלות בו והספק שקול אם נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה בהפסד מרובה כתב הש"ך דיש לסמוך על תוספות דמתירין בזה אבל בלא זה אין להקל כלל (סי' נ' ועיין בכ"ח בשער רוב וחזקה מסי' י"ג עד סי' כ"ח) :

כד וכל זה דוקא בדבר שנוכל לומר שנעשה לאחר שחיטה וא"כ עכ"פ חזקת כשרות דבהמה עומדת במקומה מחמת רוב אבל אם היה בו ריעותא שבודאי היה מחיים אלא שספק אם נגמר הטריפות כגון שחתכו הראש בהמה לשנים ומצאו בו מים ולא נודע אם היה המות מקיפו כדלקמן כלל ט"ו וא"כ כבר יצאת בהמה זו מחזקתה שהיא מחמת דרוב בהמות כשרות שהרי בבהמות אין להם מים במוח וא"כ אנו רואין שאין זו מן הרוב אע"ג שהש"ך כתב דגם

בזו יש להכשיר בהפסד מרובה כבר נחלקו עליו הפ"ח והכו"פ וכתבו שאין לזוז מספק של רמ"א יכן נ"ל דאפילו התוספות שהביא הש"ך מודים בנידון זה דלא מוקמינן אחזקה שם (ועיין בספר רוז ותזקס סי' כ"ס) :

כה הא דאמרינן דאם יכול לתלות הנקב בטבח דתלינן · היינו דוקא אם הוא משוך אבל עגול אין דרכו בכך שתהיה כן ע"י טבח · וכן כל נקב שהוא פתוח או שהושחר או אדום סביב הנקב · ובריאה וכיוצא בו אפי' הוא רק אדום סביב הצלעות נגד הנקב וכ"ש אם סביב הנקב לבן וקשה כעין שומן דכל זה ודאי נקב ישן הוא וטרפה (סי' ל"ו סעי' כ') :

כו אפילו לדידן נ"מ בין נבלה לטרפה דבכ"מ שנכתוב טרפה ביצתה אסורה מה"ת כדלקמן בדין ביצים משא"כ ביצת נבלה וכן לענין אותו ואת בנו דאם היא טרפה הוי שהיטה ואסור לשחוט ביום אחד אבל נבלה אין כאן שחיטה ומותר לשחוט אחריה (פ"ח סי' נ"ג מ' סעיף קטן כ') :

כז כל מקום שנכתוב שצריך בדיקה · אנו בדורות האחרונים אין בקיאין בבדיקה ולכן כל דבר שיש לו ריעותא אין סומכין על בדיקתנו ואוסרין מספק והרי זו טרפה ר"ל שאנו צריכין להטריף מכח ספק (סי' ל"ז סעיף י"ח) :

כח ודוקא בדיקה לא מהני אבל בעוף יכול להשהותה עד שתגמור מליטול ביצים ואז ישהה אותה כ"א יום שכן זמן עיבורה של עוף ואז אם תלד הרי זו הוכחה שאינה טרפה דקיי"ל טרפה אינה יולדת אבל הביצים שמטלת בתוך כ"א יום לא מהני שהרי נתעברה מהם קודם לזה וכל הביצים שנולדו קודם כ"א יום לאחר שפסקה מלהטיל דינם כביצת ספק טרפה ומבואר דינם בדין ביצה כלל ל"ז וה"ה אם לא הטילה מעולם אם שהתה אחר שנולד הספק כ"א יום והתחילה להטיל ביצים כשרה ודוקא בעוף דאין זמן עיבורה רק כ"א יום מהני שהיה ולא חיישינן בזמן קצר לתקלה דכיון דאם ספה לטעון ממחרת לטעון וזמן טעינתה רק כ"א יום · אבל בהמה אפי' דקה שזמן עיבורה ה' חדשים ומכ"ש גסה שזמן עיבורה ט' חדשים לא ישהנה עד שתלד דחיישינן בזמן ארוך כזה שמא יבא לידי תקלה אע"ג דמדינא מותר לשהות אפי' זכר עד י"ב חודש דקיי"ל טרפה אינה חי' יותר מי"ב חודש מ"מ חיישינן לתקלה בזמן מרובה כזה ונ"ל ה"ה בעוף במרינות אלו שאינה מטלת ביצים כל ימות החורף ואירע לה ספק לא ישהנה עד הקיץ ונ"ל דבבהמה אם יודע בודאי שבשעה שאירע לה דספק טריפות לא היתה מעוברת ואחר כך נתעברה אפי' בבהמה גסה אם יש עוד צדדים להקל מותר לשהותה עד שתלד די"א דהא דאין טרפה יולדת ר"ל אינה מתעברת כיון שנתעברה הוי ס"מ שאינה טרפה (עיין פ"ח סי' ל"ז ס"ק מ"ז) וא"כ אף שיש להחמיר ככל האחרונים דצריך עיבור ולידה מ"מ לענין זה נסמוך עליו דמותר להשהותה ולא חיישינן לתקלה ועוד נ"ל דבזכר אם רואה שהוא מזדקק לנקבה ויש עוד צדדים להקל יכול להשהותה ג"כ י"ב חודש שהרי י"א דגם בזכר כשמזדקק לנקבה הוא בכלל טרפה אינה יולדת ור"ל גם אינו מוליד (עיין בת"ח כלל ע"ג ובמנ"י שם בשם הו"כ וככו"פ סימן נ"ז) ואף דלא קיי"ל הכי מ"מ לענין שהיה נ"ל דמותר אם יש עוד צדדים להקל אבל בלא"ה אע"ג דהוי ס"ס שמא כשרה כאותו דעה ואת"ל דעדיין ספק שמא לא יבא לידי תקלה לא מהני דהא בלא"ה נמי הוי ס"ס ולא מהני כמש"כ המנ"י שם דקרוב לודאי שיבא לידי תקלה :

כט הא דמהני שהיה י"ב חודש או לידה דוקא בספק טריפה אבל בודאי טריפה לא מהני אפי' אם חיה שנים הרבה אפ"ה היא בחזקת טריפה דאע"ג דקיי"ל טריפה אינה חיה היינו רובא דרובא אבל מיעוטא דמיעוטא חיה אע"ג שהוא טריפה ולפי זה במקום דאיכא פלוגתא בין הפוסקים אי חזינן דחיה י"ב חודש או שהולידה או הטילה בצים כשרה וכן אפי' לודאי דרוסה מהני שהיה ולידה דאפי' ודאי דרוסה ספק טרפה היא (שם בש"ע) ובש"ך שם ס"ק מ"ב וס"ק מ"ח :

ל אסור למכור כל ספק טרפה שאינה ידוע וניכר לנכרי שמא יחזור וימכרנה לישראל אלא ימיתנה ואח"כ ימכרנה לנכרי אבל טרפות הידוע וניכר לכל מותר שאין חשש שיקנה אותה ישראל שהרי ניכר הטריפות ואפי' בספק טרפה מדמות פלוגתא די"ש מכשירין אע"ג דאיכא ס"ס שמא לא ימכרנה לישראל ואת"ל שימכור שמא הלכה כאותו פוסק דכשר אפ"ה לא ימכור דהא עכשיו גבן אינו אלא ספק אחד ועוד דאם ימכור לישראל יאכל הישראל רק בספק א' (פ"ח סי' ק"י בכללי ס"ס סי' י"ח) אא"כ יש בלא"ה צדדים להתיר כגון בדרוסה די"א דמותרת בבדיקה ועוד יש בדרוסה צדדין להתיר ולכן כל ספק שבדרוסה שיש בו מחלוקת בין הפוסקים מותר למכרו (ש"ך סי' נ"ז ס"ק נ"ה) אבל בודאי דרוסה אסור למוכרו :

לא הא דמהני שהיה יב"ח או לידה דוקא בטריפות שהוא מחמת עצמו או בדבר דליכא למיחש שמא תטרף תוך יב"ח כגון שמוט ... בעוף דטריפה שמא נשמטה עמה הריאה ואם כן ליכא למיחש שמא תשמט לאחר מכן אבל שבירת גף בעוף בתוך אגודל דחיישינן שמא תנקוב את הריאה לא מהני שהיה ולידה דכל יום חיישינן שמא עכשיו מנקבה הריאה ואפי' חיה כמה שנים לא מהני (פ"ח שם וכו"פ) :

לב נ"ל דאפילו שינה איזה אבר מהפנימים את צורתו מכמו שרגילין להיות כגון הטחול שדרכה להיות ארוכה ונמצאת עגולה או מרובעת וכיוצא בו מן התמונות וכן שאר כל האברים כשר כיון שאין בהם שום לקותא : יא

לג בכל דבר שצריך שיעור כגון בכבד שיעור זית בסימן מ"א והגרגרת כאיסר בסימן ל"ד וכיוצא בו בכל מקום שנזכר איזה שיעור לעולם משערינן בהשיעור הנזכר אפילו בשור הגדול וכן כל בהמה וחיה הן דקה הן גסה שוין ובעוף משערין לפי ערך בהמה קטנה שבקטנות ששיעורו גם כן שיעור הנזכר ומשערין לפי ערך בעוף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו רק כל אווז' שיעור א' אעפ"י שיש גדולים וקטנים וכן כל המינים (עיי' סימן כ' סעיף ב' ובסימן ל"ד ובסימן מ"א בכו"פ שם וכל מקום שנזכר אצבעות צ"ע אם ר"ל אגודל פשוט או רוחב אגודל) ועיין לקמן בדין טריפות מעים סימן ח' ובפ"ח סי' כ"ו ס"ק ז' כ' בשם הרמב"ם בפ"ט מהלכות ש"ח כל אצבע האמור בכל מקום הוא גודל ע"כ ויש שם ט"ס וצ"ל כמה שכתבתי וצ"ע כי לא מצאתי שם אלא שכתב כל רוחב גודל כאמור בכל מקום הוא רוחב ז' שעורות בדוחק שהם ערך ב' שעורות באורך ע"ש ומה שכתב שכ"כ מהרי"ל לענין אורך צומת הגיד בעוף אין בידי כעת מהרי"ל לעיין בו וצ"ע בטור יורה דעה סימן רפ"ג בב"י שם ד"ה ומ"ש ושיעור הגליון) :

לד א"צ לבדוק אחר שום טריפות דמוקמינן לבהמה בחזקת כשרות דרוב בהמות הן כשרות ולכן מותר להשליך כל הבני מעים או ליתנן לנכרי בלא שום בדיקה (סי' ל"ט וסי' נ"ג) אם לא שרואה איזה ריעותא באיזה אבר מן הדברים שנטרפה בו דאז חייב לבדוק מדינ' כגון כבש שמנענע בראשו שקורין שווינדעל ואם לא בדק ונאבד בלא בדיקה או שא"א לבדוק מחמת שאינו בקי לבדוק טרפה (סי' מ"ח וצ"ז) והריאה צריך לבדוק מדרבנן אעפ"י שאין רואה שום ריעותא משום שעלולה לטרוף מחמת סרכות ושאר טריפות ודוקא בבהמה וחיה אבל לא בעוף (סי' ל"ט) וה"ה בכל דבר דשכיח ומצוי בו טריפות כגון אווזות שמלעיטין אותן ומצוי טרפות בוושטות שלהן כמבואר כלל ט"ז צריכין בדיקה (סי' נ"ג) ומכ"מ אם לא בדקו והשליכו מותר אפילו עשו תקנה בצבור לבדוק אע"ג דשכיח בהן ריעותא מ"מ כיון שלא ראה בהם שום ריעותא מותר (בש"ך שם סס"י) חוץ מן הריאה שאם נאבדה קודם בדיקה אעפ"י שלא ראה בה שום ריעותא במקום שאין הפסד גדול מחמיר רמ"א לאסור דכיון דחז"ל תקנו כן לבדוק הריאה חמיר טפי (סימן ל"ט) :

לה בכל מקום שאנו מתירים מחמת הפסד מרובה אם יכול למכור לנכרי אע"פ שצריך לזלזל קצת מדמי המכירה אם אין בו הפ"מ לא מקרי הפ"מ (סימן קכ"ו סעיף ב' ב"ך סימן כ"ז ס"ק ג') ועיין עוד בשער רוב וחזקה כללים הרבה מחודשים :

כלל טו · דין גולגולת ומוח וחוט השדרה (סימן ל"א ל"ב)

א עצם הגולגולת שנפחת וחסר ממנו אפילו רק כסלע מצומצם טריפה ושיעור סלע הוא שליש טפח דהיינו אצבע ושליש אצבע (ושיעור אצבע מבואר לעיל כלל י"ד) ואפי' גם הקרום העליון של מוח קיים ואין הטרפות מחמת עצמו אלא דקים להו לחז"ל דכיון שיש בו חסרון כ"כ סוף הקרום של מוח ליפסק אבל בפחות מסלע כשר אף בזמן הזה אע"ג דאין אנו בקיאין בבדיקה דכיון שהחסרון קטן לא חיישינן שתינקב הקרום של מוח בבהמה שקרומיה קשה ואין צריך בדיקה כלל ונ"ל דוקא אם נפחת מעצמו מחמת חולי אבל אם נפחת ע"י הכאת קוץ וכיוצא בו ודאי דצריך בדיקה מדינא כמו בסי' ל"ב סעיף ו' ולדידן דאין בקיאין טריפה · ואם נקבו נקבים קטנים שיש בהם חסרון מצטרף עם השלם שביניהם ושיעורן כסלע (וספ"ח דעתו שאין מצטרף השלם) ואם אין בהם חסרון לא פסלו בגלגולת וצ"ע (סימן ל' וע"ש ש"ך ס"ק ד') :

ב ובעוף המים כגון אווזא ובר אווזא אפילו לא ניקב העצם אלא כל שהוא טריפה דכיון שעורו רך אפילו בנקב כל שהוא סוף הקרום ליפסק · ובעוף היבשה מדינא שוה לבהמה דאינה טריפה עד שיחסר מגולגולת לפי ערך סלע בבהמה הגדול לפי גדלו · והקטן לפי קטנו · ואם הכתה אותה חולדה בשיניה (דאלו ביד כלא"כ אסור משום דרוסה) או שהכתה בקוץ וספק אם ניקב המוח מדינא מהני בדיקה (כדאיתא בש"ע סי' כ') אבל עכשיו שאין אנו בקיאים בבדיקה לכן כל

בינת אדם

יא (יז) נ"ל דאם נשתנה צורת אבר כגון טחול שדרכה להיות ארוכה והיא מרובעת וכיוצא בו כשר וכן כל שאר האברים שהרי אפי' בצורות האונות בסי' ל"ה שכ' הרמ"א דטרפה השיגו כל האחרונים והכשירו ע"ש בש"ך ולא מצינו שפוסל בשינוי צורה · ואני תמה על הכו"פ בסי' מ' שכתב בשם הרופאים שאם אין לבע"ח לב ויש לה דוגמתה איזה דלדול בשר שתבניתו כתבנית לב דהיינו שיש בו ב' חללים וגם ורידים מופכים אפשר שתחי' אותו בע"ח זמן רב אע"ג שאין צורת האבר הזה דומה בתוך ללב וא"כ למה כתב דאם ניטל הלב טרפה שאפשר שתחי' ע"י אותו דלדול לב ואיני יודע למה תהיה טרפה והיכן מצינו שבשביל שינוי צורה תטרף ומה שהקשה שם למה כתב הש"ע ניטל הלב טרפה והלא הוא נבלה כבר כתב הש"ך בסי' ל"ג ס"ק ל"ה שהטור לא דקדק בזה :

ואם לא נמצא האבר במקום שרגילין להיות צ"ע וי"ל ראיה ממה שכתב הכו"פ שאם חסרה יש לחפש אצל הטחול של העוף וכן שם בענין הלב כעידו הרופאים שאפי' שימצא אותו דלדול בתבנית לב בתוך או במקום אחר יכולה לחיות (עי' בע"ז סי' ל"ה סה"ד וצ"ע) :

עוף אפי' טיבשה כתרנגולת וכיוצא בה אם ניקב הגלגולת אפי' כ"ש טריפה מספק שמא ניקב הקרום של מוח (שם):

ג תרנגולת שניקב עצם הגולגולת ואח"כ נתרפא ונתחברו עצמות עד שאין ניכר שום סדק ונקב טריפה (פ"ח שם ס"ק מ') ונ"ל דאע"ג דבכל טריפת שאינו מחמת עצמו מהני לה סתימה כדלעיל כלל י"ד סימן י"ח בטרפש הכבד · שאני התם דאנו רואין הכבד שהוא בשלימות אלא כ"ז שלא נסתם הנקב כיון דסוף הכבד להנטל חשבינן ליה כאלו כבר ניטל ולכן כשנסתם אין סופו להנטל וכשר אבל הכא כיון דאין אנו בקיאים בבדיקה ואם כן חיישינן שמא כבר ניקב הקרום ומאי מהני סתימת הנקב שבגולגולת שאפי' אם ידעינן שנסתם הנקב שבקרום אפ"ה טרפה דהוי קרום שעלה מחמת מכה:

ד מין אווזים שלאחר שמסירין הנוצות מעל ראשיהם נראה גומא על הגולגולת והעור שעל הגולגולת שלם וכאשר הותכין העור נראה בגולגולת כמין נקב וסדק ומגיע עד הקרום של מוח ויש סימן בראשיהם שיש על ראשה נוצות וקופים למעלה כעין כרבל (ובל"א טעפלין) וניכר שמתולדותם הוא כך כי העצם במקום הסדק לא היה חד כמו שרגיל להיות כשהוא ע"י שבירה אלא היה חלק ושלם בכל סביבותיו וחיות יותר מי"ב חדש ומטילות בצים · בתשובת צ"צ סי' ע"א מכשיר בפשיטות · והפ"ח בסימן נ' אינו מכשיר אלא בהפסד מרובה וכן כתב הכו"פ דבמקום דליכא פסידא יש להחמיר אם לא שכבר חי י"ב חדש או שהטילה בצים אז המיקל לא הפסיד ות"ח יחמיר על עצמו (ועיין כלל י"ד סי' י"ג):

ה כד"א בחסרון הגולגולת אבל בהמה או עוף שנתרוצץ (פרש"י שסוכתה מכות רבות ולא נפתחה ויש שפירשו שסוא קרוב לשבירה אעפ"י שעדיין לא נשברה י"א שנסדק ועיין עוד פירושים בתב"ש) רוב עצם גולגלתה בין ברוב גובהה ובין ברוב הקיפה דהיינו מן העינים עד קרנים כל השטח הוא הגובה וההיקף על כל אותו מקום נקרא רוב הקיפו ולפעמים נתרוצץ רוב אותו מקום מן עינים עד קרנים וזה נקרא רוב גובה אעפ"י שרוב הקיפו קיים או שנתרוצץ רוב היקף אותו מקום אבל השטח מן עינים עד לקרנים שלם (ט"ז ס"ק א') אעפ"י שגם קרום העליון קיים טרפה וזו טרפה מחמת עצמה ולכן אפילו המקילין בנפחתה הגולגולת אפילו בכסלע (ר"ח ובעל סעיטור עיין בטור וב"י) אבל בזה כ"ע מודים דטרפה דיותר כאיב לה בנחבסה מבנפחתה (שם) דלא כלבוש וכ"כ הכו"פ וכן מוכח בריש אלו טרפות דפריך הגמרא למה לא קחשיב גולגולת שנחבסה והקשו בתוספות למה לא פריך דליחשב חסרון הגולגולת ומשום קושיא זו ס"ל לר"ת באמת דחסרון גולגולת אפילו יותר מכסלע כשר · ושאר הפוסקים וגם התוספות שם סבירא להו בחסרון כסלע טרפה והא דלא חשיב להו היינו משום דחסרון הגולגולת אינו מחמת עצמו אלא מחמת הקרום (עיין בתוספות ובערובין דף ז' בתוספות שם) ואם כן מוכח דגולגולת שנחבסה היא טרפה מחמת עצמה:

ו המוח יש לו שני קרומים האחד הוא עליון והוא קצת עב ומחובר לגולגולת מבפנים והשני הוא הנקרא קרום התחתון שהמוח מונח בתוכו והוא דק מאד ואינו ניכר לגמרי ונראה כמוח עצמו (פא"ט דף מ"ה ורש"י שם) אם ניקב התחתון נקב מפולש טרפה לכ"ע אבל אם ניקב העליון לבדו כשרה כן סתם ב"י בש"ע סימן ל"א אבל אנו נוהגין עפ"י רמ"א דאפילו ניקב העליון לבד טרפה אם לא במקום הפסד מרובה וכן הסכים הפ"ח וכל אחרונים מחמירין אף במקום הפ"מ (סימן נ"א):

ז אם יש בגולגולת נפוח ועצם הגולגולת של"ב וכן אם יורד דם מחמת שנקרע העור והעצם קיים כ"ז כשר אפילו בעוף המים (ט"ז ופ"ח שם):

ח המוח עצמו אם נשפך כמים או כדונג אעפ"י שהקרום קיים ואינו חסר כלום טריפה ואפילו לא נתמסמס הרבה רק מעט ממנו אפ"ה טריפה שכיון שהתחיל להתמסמס סופו להתמסמס כולו וסופו שינקב הקרום אבל אם אינו נתמסמס אלא שנתרקב או נתמעך והמוח מתנדנד · ואפילו חסר ממנו קצת כל שאינו נחסר עד שכיוצא בו בחוט השדרה אלו היה יוצא למעלה מידו נכפף ונופל כשר וכ"ז שעכ"פ נשאר המוח במהותו ומראיתו אלא שנתרכך ונעשה צלול כמים אבל אינו מים ממש:

ט אבל אם נמצא מים ממש במוח אפי' צלולים והמוח מקיף המים סביב שלא היו מים מגולים כלל אפילו לקרום כשרים אעפ"י שנחסר מהמוח כשיעור המים דכיון דהמוח מקיפו אין סוף הקרום ליפסק והדר בריא וה"ה אם היו המים מונחים בתוך שלוחפית (פירש כעין כיס) קטנה כיון שהמוח מקופה שלא היתה מגולה אפי' לקרום כשרה אע"פ שחסר מן המוח אבל אם השלחופית מתחת בין הקרום והגולגולות או בין מוח לקרום טריפה ודוקא בשלחופית דכיון שכבר גדלה החולי כ"כ עד שנעשה שלחופית יש לחוש לנקיבת הקרום אבל אם נמצא מים בין קרום לגולגול' ואנו רואים שהמוח שלם בכל צדדיו ולא נחסר ממנו כלום דעת הט"ז והסכים עמו הכו"פ דכשר · ובהפסד גדול ויש צדדי' בלא"ה להתיר או בתערובת יש לצרף דעתם לעשו' ממנו ספק דפלוגת'

(ו)לדבריהם ז"ל כמו שכתבתי דבצלחופית יותר מסתבר לאיסור ובכנ"א סי' י"א משמע קצת כדבריהם שהרי כתב תחלה מעשה דרא"בי"י במים ואח"כ כתב מעשה דצלחופית וסיים בצלחופית מגולה או בין קרום לגולגולת ולא כתב סתם אבל אם היו מגולה דסי' משמע דקאי גם על מים. משמע דבמים אע"פ שמונחין בין קרום לגולגולת כיון שהמוח שלם כשר אך מדברי א"ה כלל נ"ד סי' ח' משמע דמים גרוע מצלחופית שכתב וז"ל נמצא אפילו מים זכים בתוך המוח טרפה בכל ענין אפילו הן תוך צלחופית והמוח מקיף אותה כו' עכ"ל מדכתב במים זכים טרפה בכל ענין וסיים אפילו בתוך צלחופית ומוח מקיף ש"מ דס"ל דמים גרע מצלחופית וכ"כ הש"ך בס"ק ד' דמים גרע ודברי כו"פ תמוהים שכסבים לע"ז והעתיק גם דברי הש"ך) :

י אם פתחו הראש קודם שנודע הריעותא והי' ספק אם היו המים מכוסה במוח או לא טרפה (ועיין כלל י"ד סימן כ"ד) על כן יש ליזהר כשפותחין הראש שיפתחוה בדרך שיכול לראות אם המוח מקיף אם ימצא שם מים ומ"מ אין צריך לבדוק אח"ז דסמכינן ארובא ויכול להשליך הראש או למכרו לנכרי בלא פתיחה ודוקא במקום שאין אנו רואים שום ריעותא לפנינו אבל אם יש כאן ריעותא דהיינו שהבהמ' בחייה היתה מנענת בראש' (סקירין שווינדעל) פשיטא שיש לאסור עד שיתברר בפתיחת ראשה (שם) :

יא אם נמצא מים בראש כבש א' דמטרפא ביה ולא נודע מאיזה כבש הוא אם הוא הפסד מרובה והוא גברא שמכיר בעצמו שלא יטעה בדמיונות אז יש לבדוק בחוט השדרה של כבשים וכל כבש שנמצא בו מים במוח שבראש יהיה מים בחוט הנמשך מהמוח לשדרה ותולין שהראש הוא מאותו כבש להתיר האחרות וכן אם מקיף הראש לצואר של אחד מהכבשים ונמצא החתיכה דומה ומכוונת יפה יש לסמוך ע"ז להתיר האחרות ובלבד שיהי' מתון בדבר ויכנוף כל הבקיאים שלא יבא לידי טעות ח"ו (סי' ק"א עיין שם כפ"ז) :

יב אם נמצא תולעת בקרו' המוח והמוח קיים ואין בקרו' התחתון רושם ולא קורט דם אפילו להסוברים דבניקב קרום העליון לבד כשרה מ"מ הכא טרפה מספק ואפילו בה"מ אע"ג דבריאה וקורקבן קיי"ל בתולעים להכשיר דאמרינן אחר שחיטה פירש שאני ריאה דבעוד שהבהמה היה אי אפשר לתולעת לנקוב מתוך שהריאה מרחפת תמיד ובקורקבן קרומיו קשה משא"כ בקרומי המוח כיון שהם דקים מאוד חיישינן שמא נקבו מחיים ואם לא נמצא רושם לא בעליון ולא בתחתון והתולעים מונחים בין קרום עליון לגולגולת יש להכשיר בהפסד מרובה (יש"ל ופ"ת) אבל אם נמצא חוץ לקדרה כגון בחוטם אפילו פי התולעת לגבי חוץ וא"כ נראה שהיה על המוח · מ"מ כשר מטעם ס"ס שמא נה' הפך התולעת ולא הי' במוח ואת"ל הגיע שמא לא ניקב הקרום ואפילו בדיקה א"צ · ומ"מ אם נמצא רושם או קורט דם בקרום טרפה (פ"ת) :

יג עצם שהמוח מונח בתוכו יש בו חלל גדול כמו קדרה ויש על פיה כלפי הצואר כמו ב' פולין· וכל מה שיש מהמוח בתוך הקדרה עד הפולין והפולין בכלל נידון בכלל מוח ונקיבת קרומו במשהו ומשם ואילך נידון כחוט השדרה ויתבאר דינו אח"ז :

יד חוט השדרה שנפסק רוב היקף עור החופה את המוח אע"פ שכל המוח קיים טרפה אבל בנקבים סמוכים זה לזה בהיקף אעפ"י שע"י צירוף יהי' רוב בהפסד מרובה אפשר להקל (עיין ש"ך ופ"ת) וכן אם נסדק העור לארכו ונשאר ממנו שלם מעט מלמעלה ולמטה כשר ואם לא נשאר כלום לא מלמעלה ולא מלמטה בהפסד מרובה יש להקל; כ"כ הב"י וכ"מ מסתימת הפוסקים ומש"כ הפ"ת שבכ"מ וכ' דבעינן שיור ליתא אלא שכנית בקושיא ועי"ש) (סי' נ"ב) נשברה השדרה ולא נפסק החוט כשרה (סוף סי' נ"ב) :

טו אם לא נפסק רוב היקף העור אעפ"י שנפסק כל המוח שבפנים או שנתמעך המוח שבתוך החוט ומתגרגר הואיל ועורו קיים כשר וכן אפילו אם נחסר קצת מהמוח ונתרוקן אלא אם מעמידו ויכול לעמוד כשר :

טז אבל אם נימוס המוח כ"כ עד שנעשה כמים ואלו היה החוט נקוב היה יוצא או אינו נשפך אלא שנימוס כשעוה עד שימצא החוט כשמעמידו בידו היה המעט שחוץ לידו שוחה ונכפף ולא היה יכול לעמוד או שהוא עב וכבד אע"פ שלא נתרכך מבפנים אלא מחמת עוביו וכבדו אם מעמידין אותו אינו יכול לעמוד טרפה דאז סוף הקרום לנקוב :

יז חוט השדרה כשמגיע עד הירכים מתפצל פיצול אחד לצד ימין ואחר לצד שמאל וכן בהרבה מקומות ועד פי הפיצול הג' ועד בכלל הוא מעמיד הבהמה ואם נפסקו עד שם דינו בכל דבר כחוט השדרה בכל הטריפות שניהג בחוט ואפי' אם נפסקו הפצולים מפרשה ראשונה ושניה טרפה שגם הם בכלל חוט השדרה אבל אם נפסקו חוטי פיצול השלישי כשר אבל פי פרשה שלישית דינו כחוט ואם נפסק שם טרפה ומפי פרשה ג' ואילך תשש כח השדרה וירכים מעמידין אותה ואפילו נפסק החוט אינה מתה (שם) :

יח בעוף טרפות החוט עד בין האגפים דהיינו התחלת המקום שהם מחוברים בגוף כן סתם הב"י בש"ע ואנו מנהגינו עפ"י רמ"א להטריף עד מקום כלות שכיבת עצם המחובר לגוף אם לא בהפסד מרובה (שם) :

יט בהמה או עוף שהכו אותה על השדרה במקל והלך המקל על פני כל אורך השדרה כשרה

דכיון שהלך המקל על פני כל אורך השדרה א"א שיכה בכה ולכן לא חיישינן שמא נפסק החוט אבל אם יש במקל קשרים חוששין למקום הקשרים וכן אם לא הגיע המקל על פני כל השדרה אעפ"י שהכה לאורך השדרה חיישינן שראש המקל במקום שהוא כלה מכה בכח וכן אם נפסק המקל בשעת הכאה לפי שבמקום שנפסק המקל עושה חבורה כמו בראש השרביט וכן אם הכה לרוחב השדרה חיישינן ובכ"ז חיישינן לריסוק איברים כדין נפולה ועיין לקמן כלל כ"ו וה"ה כאן והיינו אם נפלה לארץ מכח הכאה זו וי"א אפילו בלא נפלה לארץ אפ"ה יש לה דין נפולה לכל דבר ואם שחטה בתוך מע"ל טרפה אם לא הלכה · ואפילו אם הלכה ד' אמות הילוך יפה דבנפולה סגי בהכי ואין צריך שום בדיקה מ"מ בזה חמיר טפי דעב"פ צריך לבדוק בחוט השדרה כיון דעיקר כח הכאה היתה שם אלא דבזה אפילו בזמן הזה יש לסמוך על בדיקתינו ואם הלכה הילוך יפה ד' אמות ובדק בחוט השדרה ונמצא שלם כשר (ט"ז ופ"ח וכו"פ) :

כ בהמה או עוף שגוררת רגליה אם לא ידענו בה שום ריעותא מה שגוררת רגליה לא חיישינן שמא נפסק החוט דזה לא שכיח אלא תלינן שיש לה חולי שגרונא (ר"ל כאב רגלים) דזה שכיח ולכן א"צ אפילו בדיקה וכן הקונה אווז מן השוק ואינה יכולה לילך או לעמוד מותר לשחטה מיד וא"צ לא שהייה מע"ל ולא בדיקה דתלינן שבא לה מכאב רגלים כיון דלא חזינן בה שום ריעותא ושגרונא שכיח ולעולם תלינן בדבר המצוי בין להקל ובין להחמיר (ועיין בשער חזקה סי' ט' וסי' כ"א) אבל אם נודע שנפלה טרפה מספק לדידן וגרע טפי מנפולה לקמן בדין נפולה דהתם מהני כשהלכה ד' אמות הליכה יפה אבל כיון שגוררת רגליה לא מקרי הילוך וא"כ היה צריך בדיקה וא"א בקיאין בבדיקה (שם) **יב** ונ"ל דאפילו לא נפלה ממקום גבוה י"ט כיון דיש לה ריעות' ואינה יכולה להלוך טרפה וכ"כ בתב"ש ואמנם מצאתי באמ"ו בנו"ב כ"ב מסיים דהסומך על משמעות הט"ז בסי' כ"ח סק"א והש"ך סי' ל"ב ס"ק י"ז דמשמע גם כן מדבריו דפחות מי"ט אין בו חשש אין להתפוס עליו בכך ואני לא זכיתי להבין ראייתו (ועיין כב"א) :

כא כבר כתבנו בכלל י"ד דאין שינוי מראה פוסל רק בריאה וכליות ולכן אם עור של חוט השדרה הוא שחור והמוח שבפנים הוא שלם בלא שום ריעותא כשר · אכן אם העור לקוי מחמת השנוי מראה ברוב היקף עור החופה את המוח טריפה (עיין כפ"ח כק"א) :

כב עוף שצווארו מעוקם כאילו היה המפרקת נשבר ונתרפא בודקין אותו אם החוט שלם בתוכו ואין בו ריעותא וריקבון וכיוצא בו בהפ"מ יש להכשיר ואם יש בו ריעותא טרפה דחיישינן שמא נשבר מפרקת או נפסק החוט (ט"ז סי' כ"ז) :

כלל טז · דין וושט וגרגרת ולחיים (סימן ל"ג ול"ד)

א ניטל לחי התחתון (כענין שאין בו משום עקירת סימנים) ויכול לחיות ע"י שתוחבין המאכל בבית הבליעה כשר וכן בעוף שניטל חרטומו ויכול לחיות עי"ז ומשמע אע"פ שניטל החרטום כולו חלק העליון והתחתון אבל ראיתי בפ"מ שכ' דגם בעוף אם ניטל העליון טריפה אבל אם ניטל לחי העליון בבהמה טריפה מספק ולא מצד עצמו אלא כיון שניטל העליון תכנוס נשימת רוח הקר לריאה ויקרר אותה ותמות (ואע"פ שלא נזכר בש"ס מדיוקא דמתני' שמעינן דקתני באלו כשרות ניטל לחי התחתון משמע אבל אם ניטל העליון טרפה וכיון דטריפות אלו הוא מפני ריאה ולכן לא חשיב לו כפ"ע פ"ח סי' ל"ג) ואם נימוק הלשון עד הטולטלת שהיא ערלת הגרון כשר אבל עם הטולטלת טרפה (רוקח ופ"מ הניח בצ"ע מניין להוסיף על הטריפות) :

ב וושט שניקב לחלל נקב מפולש אפי' כל שהוא ה"ז טריפה וטריפה זו חמור משאר טריפות דאין שחיטה מועיל עוד ואם שחטה ה"ז נבלה וכן כל ספק בשחיטה ה"ז נבלה וכן הורבץ הוושט שניקב ה"ז טריפה ואם שחט במקום תורבץ כיון שאינו מקום שחיטה הוי נבלה (עיין סי' ל"ג בש"ך וסי' כ' בש"ך ס"ק ס') :

ג ב' עורות יש לו לושט דבוקין זה בזה ניקב אחד מהם כשרה ניקבו שניהם טריפה אפילו אם

בינת אדם

יב (יח) שאלה בהמה או עוף שגוררת רגליה ונודע שנפלה מה דינה :

תשובה בסי' נ"ב בש"ך ס"ק י"ב כתב לשון הטור דכיון דידענו שנפלו חיישינן לפסיקת החוט וכן משמע מהרמב"ן מביאו הב"י בסי' נ"ח וסיים שם דלדידן שאין אנו בקיאין בבדיקה אסור ובט"ז שם סק"ד כתב בהכה בהמה על השדרה אע"ג דכ' הר"ן דצריכה שהייה ובדיקה כדין נפולה ובנפולה א"א בקיאין בבדיקה מ"מ כיון שאין כאן חשש אלא מחמת שבירת השדרה בזה גם אנו בקיאין ע"ש ובודאי מש"כ מחמת שבירת השדרה כוונתו פסיקת חוט השדרה וא"כ כפי הנראה שהוא מחלוקת אך י"ל דהש"ך מיירי בגוררת רגליה דצריך בדיקה כל אורך חוט השדרה בזה א"א בקיאין אבל הט"ז דמיירי בהכה במקל במקום ידוע וע"ז כתב דאנו בקיאין ואמנם בסי' נ"ח בש"ך ס"ק ד' משמע דאפילו במקום אחד חיישינן לדידן ומיהו י"ל דדוקא בריאה ס"ל דא"א בקיאין דקאי על ריאה וביש"ש פא"ט סי' ס"ב כתב בהדיא דכשהיא צולעת דאיכא ריעותא בפנינו איכא למיחש לנקיבת איברים ולא סגי בבדיקת חוט השדרה לחוד מאחר שהיא צולעת אחר הנפילה א"כ עדיין נפולה היא עכ"ל · וכ"ת מר"ן גבי נפולה שכתב וא"ו דבשלמא מהלכת כדרכה אעפ"י שאפשר שנקרע דקין וכרס כיון שכדרכה מהלכת בחזקת בריאה היא אבל מהלכת שלא כדרכה אמי' ראיה הוא שלא תאסר וכו' עכ"ל :

אם הנקב אינו מפולש אלא שהם זה שלא כנגד זה אם הוא בענין זה שהם מרוח אחד דכיון דאכלה בו ופעיא בו (ר"ל שלומקת ומנסמת כו) אפשר שיזדמן שהנקבים מתכונים ואפילו רחוקים זה מזה ה"ז כאלו כבר ניקבו שניהם זו כנגד זו (עיין ש"ך ס"ק ו') אבל אם הם בב' רוחות דבשום ענין לא יתכוונו אהדדי כשר ובזה חמור וושט משאר כל האברים שנקבו זה שלא כנגד זה כיון שאין הנקב מפולש כשר ובוושט טרפה מטעם שכתבנו · וכבר כתבנו (כלל י"ד) דקרום שעולה על המכה אפי' הוא עב אינו נחשב לסתימה (סעיף ד') :

ד זה שאמרנו שאם ניקב מצד אחד כשר היינו כשניכר שהנקב בא מחמת חולי ובחיצון אינו ניכר שום חולי אבל מסתם תלינן שניקב ע"י קוץ ומחט דאע"ג דבשאר איברים בספק ע"י מחט או חולי מכשרינן מטעם ס"ס כמבואר כלל כ"א סי' ה' וושט שאני כיון דשכיח שבכל הבהמות אוכלים קוצים תלינן במצוי דיותר שכיח ע"י קוץ מע"י חולי (ש"ך כנק"הכ סי' מ"ט) ובין שניקב הפנימי ולא החיצון או להיפך אם לא תחב שם קוץ ומחט לא מבעיא שאם מצא נקב בפנימי אע"ג שלפי הנראה אין בחיצו' שום נקב אפ"ה טרפה דקיי"ל וושט אין לו בדיקה מבחוץ אפילו לענין נקב דכיון דעור החיצון הוא אדום כדלקמן בסי' ז' חיישינן שמא נכנס טיפת דם בנקב וע"כ אינו ניכר אלא אפילו מצא נקב בחיצון ועור הפנימי הוא לבן כדלקמן ויכול שם לבדוק אפ"ה לדידן דאין בקיאין טרפה דגם בזה אעפ"י שהוא מקום ידוע אין בקיאין בבדיקה (כ"ח וט"ז וכו"פ) אבל דעת הש"ך סק"ז והפ"ח דכיון שהוא במקום ידוע גם אנו בקיאין לבדוק בעור הפנימי עכ"פ וע"כ אם תחוב קוץ או מחט בוושט מבחוץ ועדיין תחוב בו כיון שהוא מקום ידוע מהני בדיקה מבפנים אפילו לדידן (ומ"ש הש"ך בשם הכ"ח סוף ס"ק ז' דבמקום ידוע יש בדיקה לוושט אפי' לדידן נ"ל שטעה ט"ס וצ"ל וכ"כ הב"ח דאדרבה לענין הלכה כתב הב"ח בהדיא דאפילו במקום ידוע אין אנו בקיאין ואפילו בעור הפנימי) :

ה עוף שבא לפנינו וצוארו מלוכלך בדם אע"ג דאין בזה חשש דרוסה כיון שלא ראינו דורס לפנינו כדלקמן כלל כ"ה כיון דעכ"פ צריך לבדוק נגד כל מקום המלוכלך בדם ה"ז כמקום שאינו ידוע ולא מהני בדיקה מבפנים לדעת רמ"א וכן אנו נוהגין אבל לדעת הב"י בש"ע אע"ג דנמצא מחט בכלל טרפה ולא מהני בדיקה היינו משום שצריך לבדוק כל האיברים משא"כ בזה שא"צ לבדוק אלא הוושט לבד במקום שמלוכלך ה"ז כמקום ידוע ומהני בדיקה מבפנים (סעיף ח') :

ו הא דמצרכינן בדיקה בבא צוארו מלוכלך בדם דוקא כשנקרע הצואר מבחוץ אבל אם העור שלם מבחוץ אלא שאחר שחיטה נמצא ליכלוך דם סביב הוושט מבפנים אין שום חשש בזה אפילו לדידן (ט"ז ס"ק י"ג) :

ז עורות אלו של וושט שאמרנו החיצון אדום והפנימי לבן אם נתחלפו שחיצון לבן והפנימי אדום טרפה וכן אם היו שניהם אדומים או שניהם לבנים אע"ג דיש מכשירין בזה אנן קיי"ל לחומרא וטרפה שהרי אנו רואין שעור אחד נלקה ואין לך נקב גדול מזה (סעיף ס') וגם בזה חמור וושט משאר איברין דקיי"ל דאפילו ניטל עור אחד כולו כשר דהשני מגין עליו ואין מדמין בטריפות דקים להו לחז"ל דבוושט אין אחד מגין על חבירו ודווקא שנתחלף כולו או רובו אבל אם החילוף רק במקצתו כשר (ש"ך ופ"ח) וכתב התב"ש דוקא בדליכא שינוי בעור החיצון אבל בדאיכא מקצת אודם בפנימי ומשהו לובן בעור החיצון אפילו זה שלא כנגד זה טריפה ול"ה הסכים אמ"ו בנו"ב ומ"מ כתב דאם נמצא בפנימי קצת אודם א"צ לחפש ולבדוק בעור החיצון אם יש שם לובן · ועוד כתב שאם עובר האודם ע"י שממעך ברוק תלינן שנתאדם מחמת השחיטה ע"ש מה"ת סי' ט"ו :

ח נמצא קוץ בוושט לארכו מסתמא אמרינן דלא היה תחוב כיון שכן דרך אכילתו ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן · וה"ה אם נמצא מונח ברחבו ורואים שאינו תחוב בו כשר (ש"ך ס"ק ע"ז) · ואם נמצ' קורט דם מבחוץ דעת הט"ז והפ"ח לאיסור אע"ג דאינו תחוב כלל והש"ך והכו"פ מכשירין (ובהפסד מרובה נ"ל דיש להקל כי ראיות שאוסרין יש לדחות בקל כמש"כ הכו"פ) :

ט ואם תחוב בו אפי' בארכו אפי' במקצת עור הפנימי שאפילו העור הפנימי לא ניקב משני צדדין מ"מ מקרי תחוב בו וטריפה ואפילו לא נמצא קורט דם לא מבפנים ולא מבחוץ אע"ג שיש כאן הוכחה שלא ניקב · דאם איתא דניקב כיון שיש שם מחט שיכול למיסרך ביה היה מהראוי למצוא דם שהרי מטעם זה מכשרינן לקמן כלל כ"א בניקב מצד אחד ולא מצא קורט דם מ"מ בוושט טריפה דכיון שאוכלים ומשקים עוברים תדיר אמרינן המשקים שטפו את קורט דם וחיישינן שמא הבריא (ר"ל שמא ניקב הוושט) ונתרפא ואינו ניכר ולכן אפילו אם יפריד ב' עורות ורואין שאפילו הפנימי לא ניקב מעבר אל עבר אפ"ה טריפה (ש"ך ס"ק כ') ואין חילוק בין וושט לתורבץ הוושט :

ולכן יש למנוע המנהג שנהגו במקצת מקומות שמלעיטין אווזות לעשות מהם שומן ויש

מהן שמלעיטין בשבולת שועל וכיוצא בו ויש מהן שעושין עגולים מקמח ופותחין פי האווז ונותן המאכל לתוכו ותוחב המאכל באצבעו למטה ושכיח הוא שנמצא בתוך הוושט כמין שחין ואבעבועות שמסרטין באצבעו או שהמאכל עצמו מסרט כיון שתוחב לו הרבה בבת אחת או העגולים הם גדולים וסומכין את עצמם. על דעת מקצת פוסקים דס"ל דלא חיישינן שמא הבריא ומקילין אפי' בישב קוץ אם אינו נקוב מב' צדדים וגם אין שם קורט דם ואין לסמוך ע"ז כי רוב הפוסקים חולקין ע"ז ואם הלעיטו צריך לבדוק הוושט כולו בין מה שנשאר מחובר לראש ממקום השחיטה ולמעלה ובין כל הוושט כיון דשכיח ומצוי שיהיה ריעותא בוושט וא"כ דומה ממש לריאה שצריך בדיקה • ובדיעבד שלא בדקו הוושט ונאבד כשר בדיעבד אפילו עשו תקנה שיבדקו (פ"ן ס"ק כ"ג) • ואם נמצא בתוך הוושט כמין שחין ואבעבועות ולא נמצא שום ריעותא בעור החיצון יש להכשיר דהוי ליה כניקב ע"י חולי דמכשרינן היכא דליכא ריעותא בעור החיצון (פ"ח בשם ט"ח וט"ז) ואפילו אם שלטה הלקותא גם בחיצון במקצת עובי העור ואפילו ברובא מ"מ כיון דדמינן לקותא זו לחולי לא חיישינן שמא נתרפא דדוקא בניקב ע"י קוץ חיישינן לשמא ניקב ונתרפא משא"כ ע"י חולי (ט"ז ופ"ח) • ובאמת עיקר הדבר תלוי בתואר הדבר שמלעיטין בו שאם יש לחוש שנעשה נקבים מחמת המאכל כגון שעורים או שבולת שועל ועיגולים גדולים (שם) ה"ז ספק קוץ או חולי וטריפה אעפ"י שלא מצינו שום דבר תחוב בוושט כדלעיל סי' ד' (וכזה נ"ש מש"כ הט"ז) אבל כשאין לחוש שהדבר ההוא עשה נקב כגון שמלעיטין בעיסה או עגולים קטנים ואין בו קוצים מה"ת לחוש שניקב ע"י זה וכשר דבזה שייך מה שכתב הט"ז דהוי ע"י חולי (כו"פ) :

יא אם נמצא מאכל בעוף במקום הסימנים בין קנה לוושט ועור החיצון הוא יפה טריפה כי א"א לבוא שם מאכל אם לא שניקב הוושט אא"כ יש במה לתלות בדבר המצוי (פ"ח) • לפעמים נמצא כשמפרידין ב' עורות זה מזה יש ביניהן אבעבועות קטנות ודקות מאד וכמו גרגיר חרדל לבנים ואין בהם ליחה אם אין ריעותא בעור כשר (כל"י) :

יב נפרד הוושט מהקנה ונתדלדלו זה מזה ברוב שיעור ארכן טריפה (סעיף י') :

יג זפק שניקב גגו דינו כוושט ובנקב משהו טריפה • ואיזהו גגו זה שימתה עם הוושט כשיאריך העוף צוארו והוא מסוף הוושט עד מקום שכלה שיפועו של זפק (פ"ח בשם רשב"א וכטור כתב כל מה שנמתח עם הוושט והוא המקום שמתחיל ליתפשט כלפי הוושט ונעשה על הזפק ככיסוי על הקדרה) אבל שאר הזפק שניקב מותר ואם ניטל הזפק טריפה אפי' נשתייר בו כדי שיוכל המאכל לעבור מן הוושט אל הקורבן (סעיף י"א) :

יד ניקב המעי שבין הזפק לקורקבן נקיבתו במשהו כקורקבן וכבני מעים דמעי זה שייך או לקורבן או שהוא כאחד מן הדקין (פ"ה וכן מצאתי בתו"ס כלל נ"א בהדיא דלא כט"ד שכתב שהוא ספק אם הוא מן הקורקבן או מן הזפק) (וע' בפ"ח ס"ק א') • ואם נמצא בו מחט ואינו תחוב בו יש להכשיר כאן דדוקא בדקין שעורן דק מחמירין שלא במקום הפ"מ כדלקמן כלל י"ט סי' י"ד משא"כ בזה (פ"ה סק"א סי' ל"ג) :

טו אם יש ב' וושטים או ב' קנים טריפה דכל יתר כנטול דמי כמו שבארנו כלל י"ד סי' י"ג ואם הם מחוברים מלמעלה ומלמטה כאצבע כתב הפ"ח בשם הגהת מהר"ץ שרמ"א הטריף והפ"ח מכשיר ואע"ג דכו"פ חרה עליו נ"ל כדברי הפ"ח יג ובבר אווזים הזכרים יש כמו ב' גרגרת ומלבד שכל המין יש לו כך אלא שבאמת הוא רק גרגרת אחד רק שהוא משונה משאר שבסוף הגרגרת יש כמו כפתור ומשם מתפצל לשנים וכל חלק נכנס לריאה (כו"פ) :

טז נמלה שנמצא תחובה בחוזק בוושט ונאכל חצי העור הפנימי במקום שהיתה הנמלה תחובה שם כשר (עיין פ"ח ס"ק י"ז) :

יז גרגרת שנפסק רוב חללה (פי' שדופן הקנה עב מלמעלה ולצד הצואר אינו אלא קרום דק ואינה טריפה עד שיפסק רוב החלל ועובי הדופן אינו משלים לרוב) וכן אם נפסק מלמטה למעלה שיש רוב חללה אע"פ שרוב עוביו קיים טריפה ואין שחיטה מועלת לו ואם שחטה הוי נבלה כדלעיל סי' ב' ולא נקרא גרגרת

בינת אדם

יג (יט) שאלה אם יש חילוק בין הוושט לתורבץ הוושט לענין מצא בו קוץ :

תשובה הו"ה הקשה על הרא"ש שהביא ראיה דקי"ל כעולא דלא חיישינן לשמא הבריא ממקום שנמצא בבה"כ מצד אחד דבהרה וכתב לחלק דבבה"כ כשר מטעם נשחטה הותרה משא"כ בוושט דהוי ס' בשחיטה ומדייק כן מדברי התוס' בפא"ט שהק' דנימא נשחטה הותרה בדרוסה ולא הקשו כן על דברי עולא ולכן כ' דבתורבץ הוושט דלא הוי ס' בשחיטה ולכן לא חיישינן שמא הבריא . ודבריו דברי תימה שהרי בסי' ק"י שבגלי' ש"ס כתב הוא בעצמו דגם ספק דרוסה הוי ספק בשחיטה והתוס' בפא"ט שם ד"ה שאני התם כתבו על ישב קוץ בוושט וז"ל דמעיקרא היתה בחזקת כשרה עכ"ל וביבמות דף ל"א כתבו תוס' לגבי' קו' זו על ישב קוץ וע"כ צ"ל דאף שהוא ס' בשחיטה ועומדת בחזקת אבר מן החי מ"מ נגד נקיבת הוושט יש לה חזקה שלא היתה נקובה כשנבראת דהיינו חזקה מכח רוב וכמו שכתב הרשב"א הביאו הש"ך בסימן פ"ח ס"ק ל"ז וע"ז כתבו תוס' דדרוסה שאני ר"ל כיון שנכנס ארי שהיה שידרוס וכן בקוץ בוושט שכיח דכיון דהבר ניקב הפנימי זהו כוונת תו' ולא כמ"ש הה"ש ולכן נ"ל דאין חילוק בין תורבץ לוושט לענין דקי"ל דחיישינן לשמא הבריא :

גרגרת אלא עד למטה ממקום שחיטה לצד הגוף דאם נקבה שם טריפה במשהו כדלקמן ס"
כ"ג (סי' נ"ד) :

יח מדינא אם נקבה הגרגרת בהקיפה בין בנקבים שיש בהם חסרון או אין בהם חסרון לעולם מצטרפין אם הם ברוב רחב הקיפה טרפה אלא דביש בהם חסרון מצטרפין אף השלם שביניהם אם אין בין נקב לנקב כמלא נקב ואם עומדין באורך הקנה אזי באין בהם חסרון כשר כמו בנסרקה בסי' שאח"ז ואם יש בהם חסרון מצטרפין לכאיסר עם השלם שביניהם ולפי שא"א בקיאין באיסר ולכן משערינן לעולם ברוב רחב חלל הקנה ולדעת רמ"א והסכים עמו כו"פ ותב"ש דאפי' בבהמה משערינן רוב רחב חלל קנה של עוף בינוני ודעת הש"ך וט"ז דר"ל רוב רחב קנה שלו אם גסה גסה ואם דקה דקה · ולפי שאין דינים אלו מצוים קצרתי (סעיף כ' ג' ד' ס') :

יט נסדקה כולה לארכה אע"פ שלא חסר ממנה כלום טריפה ואם נשאר ממנה כל שהוא במקום הראוי לשחיטה מלמעלה ומלמטה כשרה מפני שכל מה שהצואר נמשך הסרק סוגר והולך הילכך יחזור להתחבר ולהתרפאות ולא חשבינן ליה לקרום שעולה מחמת מכה כיון שבודאי יתרפא ועומד לכך (וע' בש"ך ססק"ק י"ג מה שכתב בשם רש"ל והפ"ח כתב שכולה חומרא יתירה) :

כ ניקב הגרגרת למטה ממקום שחיטה המבואר כלל ו' במשהו טריפה דמשם ואילך נידון כריאה כדלקמן סי' כ"ג :

כא מצא גרגרת שנפסקה או חסר ואינו יודע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה לדידן דאין אנו בקיאים בבדיקה טריפה והוי ספק נבלה :

כב אפי' במקום שלא נטרף מחמת הגרגרת כגון שנפסק או נחסר רק במשהו דכשר דוקא כשידוע שנעשה מחמת חולי או בשעת שחיטה ותפס הקנה בידו לבדו באופן שידוע בוודאי שלא נגע בוושט אבל אם ס' שמא נעשה ע"י קוץ או מחט לדידן דלא בקיאין בבדיקת הוושט טריפה בכל ענין שמא ניקב הוושט דלא גרע מאלו היה צואר מלוכלך בדם כדלעיל סי' ה' ו' :

כג הקנה בסופו משנכנס תחת החזה מתפצל ומשם יפרד והיה לשלשה ראשים האחד נופה ללב והוא המזרק הגדול שיוצא ממנו לריאה וי"א שהוא שומן היורד בין ערוגי ריאה · וא' נכנס לכבד היינו המזרק הגדול שבכבד והוא נקרא סמפונא רבא דכבדא · ואחד נכנס לריאה ושלשתן נקיבתן במשהו ועיין עוד כלל י"ז דין קנה הלב וקנה כבד · סי' ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח תמצא לעיל מכלל ט' עד כלל י"ד :

כלל יז דין לב כבד ומרה (סי' מ' מ"א מ"ב)

א הלב יש לו ג' חללים ניקב לאחר מהן נקב מפולש טריפה ואפי' אם חלב טרפש הלב (פי' כיס שהלב נתון בו) סותמו דכיון שנעשה כבובע לא מהדק אבל אם שומן הלב עצמו סותמו כשר כן כתב הב"י בש"ע וי"א דלא מהני סתימת שומן הלב ויש לחוש לדבריהם אם לא בהפסד מרובה יש להקל (סימן מ') :

ב ניקב ולא הגיע להלל אפי' ניקב נקב מפולש מצד לצד בעובי בשרו (ש"ך) כיון שלא הגיע לחלל אם הנקב הוא מחמת חולי כשרה אבל אם ע"י קוץ או מחט בין שהוא מצד פנים לצד חוץ ובין שהוא מחוץ לפנים טריפה דאפי' שנמצא בחלל הגוף טריפה :

ג עצם שנמצא בלב אם כל צדדיו גסים ואין בו שום חדות כלל בשום צד מצדדיו יש להכשיר (ש"ך פ"ח וכו"פ) וע' פמ"ג בט"ז ססק"ד :

ד לב שהי' עליו כסוי מלא מים והלב כולו בתוכו קולפין אותה אם נמצא הלב יפה כשר דתלינן המים באו מחמת שנימס מן הכיסוי ונהפך למים (פ"ח ססק"ק ס') :

ה ניטל הלב בין ביד בין מחמת חולי טריפה ואם יש לתלות שניטלה לאחר שנפתחה התרנגול' אפי' בדרך רחוק תלינן בי' אבל אם אין שום דרך לתלות בו טריפה (עיין כו"פ דלא כתשובת ח"צ) ואם נמצא ב' לבבות לב"ע טריפה כמבואר (כלל י"ד סי' י"ג) :

ו קנה הלב י"א שהוא קנה שומן שיורד בין שתי ערוגות הריא' וי"א שהוא המזרק הגדול (פי' כעין קנה) שיוצא ממנה לריאה ובשניהם אם ניקב לחללו במשהו טריפה מספק · ומיהו בקנה השומן שיורד בין ערוגות הריאה ללב רגילין להיות בו נקבים דקים וקטנים ובאמת הם אינם נקבים אלא שהם פיות הסמפונות והיינו ריביתייהו וכשר אבל אם נמצא נקבים שלא במקום פיות הסמפונות טריפה במשהו (ספי' נ"ד) :

ז אם שומן הלב דהיינו הטרפש דבוק כלב ואדוק מאד מפרידין אותו בסכין ואם נמצא קורט דם ומגיע עד החלל טריפה לכ"ע דאם אין מכה קורט דם מנין ומסתמא ניקב הלב עד החלל· ואם נמצא קורט דם ולא הגיע לחלל בהפסד גדול יש להכשיר אבל בלאו הכי אין להכשיר כלל (עיין כו"פ) ואם נצרר הדם בעובי הבשר הרי הוא בקורט דם וטריפה :

ח מרכא או בועא שנמצא בלב או בקנה לב עיין כלל י"ד סימן י"ח :

ט ניטל הכבד טריפה דעת רוב הפוסקים שהטריפות מחמת עצמו · ולכן אפילו נשארה התורה תלויה בסמפונות טריפה (ולא כרשב"א דס"ל שהטריפות מחמת הגורם עיין ס"ה וכו"פ) אא"כ נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיות' שהכבד תלויה בו דהיינו תחת הכליות וי"א שהוא במקום הדביקה בטרפש ולכן צריך ג' זיתים אלו ושיעור זית הוא חצי ביצה (כדאיתא בא"ח סי' תרפ"ו) וצריך שיהיו הזיתים הללו שלימין במקומן אבל מתלקט או כרצועו' או מרודד ה"ז טריפ' מספק (שהוא תבעי' דלא איפשטא ועיין סי' כ"ט בב"י ובפ"ת דאינו נכנס בגדר ספק לעשות גומנו ס"ס וזה דלא ככו"פ שכתב להכשיר בכזית התלוי בטרפש מרודד וכזית במקום כליות שלם מטעם ס"ס וליתא יד ומה שהוליא כן מרמב"ם שכתב יראה לי שהוא טרפה היינו משום שכתב דהוץ מדרוסה יש טרפות דאזלינן מספק לקולא ולכן כתב שבזה יראה לו לחומרא) והקרומות והגידין מצטרף להשלים הכזית כ"כ הכו"פ · ואפשר שיש לסמוך ע"ז בהפסד מרובה ואם ניטלו אלו ב זיתים אעפ"י שנשאר כל הכבד קיים טרפה (סי' מ"א וכס"ך ס"ק ג') · ואם נימוק הכבד דהיינו שנימוק ונעשה לדם דינו כניטל דסופו לירקב הכל ואם נשתיירו ג' זיתים הנ"ל מחלוקת בין האחרונים יש אוסרין ויש מתירין (ט"ז וש"ך) :

י יבש הכבד עד שנפרך בצפורן דינו לכל דבר כניטל הכבד ואע"ג דמעיקר הדין לא נקרא יבש עד שתהיה נפרכת בצפורן אין אנו בקיאין בזה ולכן אם יבש כ"כ עד שאם משרטט בצפורן על בשר הכבד ונראה השרטוט בתוכה טריפה (ש"ך ופ"ת שם) :

יא אם הכבד קשה כאבן ולא נשתיירו בו הזתים במקום הפ"מ יש להתיר (ועיין לקמן כלל כ"א מסי' י"ג עד סי' י"ט) :

יב אם התליע הכבד אפי' במקום מרה ומקום חיותה ונשאר באותן מקומות כזית בשר לבר נקב התולע כשר ולא אמרינן כיון דאיתלע סופו להתליע כולו אבל אם לא נשאר כזית באותן מקומות חוץ ממקום הנקב של התולעים טריפה :

יג נ נקר הכבד במקומות הרבה ומעורה בטרפשיהן כאן מעט וכאן מעט ועדיין כולה קיימא (רש"י) כשרה :

יד כבד שהיא נפוחה ועבה ונרקב יש לעיין בריאה אם לבנה היא כצמר גפן טריפה ואם אדומה כשידה דהדרא בריא (או"ה כלל נ"א סי' י') וכתב בל"י דר"ל בריאה פי' במראה וקאי על הכבד אם היא לבנה כו' טריפה דאלו ריאה בלא"ה טריפה אם היא לבנה וכ' בהפ"מ יש להתיר כיון דבל הפוסקים לא הביאו דין זה · טרפש הכבד שניקב נקב מפולש בין בצד הכבד ובין בצד ימין ששם הוא רחוק מן הכבד טרפה · וטרפות זו אינו מצד עצמה אלא דמחמת הנקב סוף שתנטל הכבד וכן קבלי הגאונים ולכן כל קרום שסתם הנקב בין מחמת מכה ואפי' בחלב ממא הכל מקרי סתימה וכשר · וכ"ש אם ניקב חצר הכבד שלא כנגד אויר הבהמה רק מצד הדופן דכשר שהדופן סותמו וכ"ש דאם נסרך מן הטרפש לצלעות דכשר דאפי' את"ל שהיה בו נקב הרי נסתם אבל אם נסתם עם המהול שלא כדרך הנחתה או כשאר סתימות שלא כדרך הנחתן טריפה (דריסה) · ונ"ל דאם הכבד סותם הנקב לא מהני וצ"ע :

טו ואם ניקב חצר הכבד במקום דמשמשי ידא דטבחי כשר אם לא שניכר שהוא נקב ישן כמבואר כלל י"ד :

טז טרפש הכבד שנסרך לבית הבוסות יש לבדוק בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועי"ז באה סירכה זו ואם עידו הפרש מתובה ולא בדקו טריפה ככל דבר שצריך בדיקה כיון שבודאי הוא כן ואמ"ו בנ"ב מ"ת סי' כ"ב כתב דכוונת רמ"א ר"ל קרוב לודאי ושכ"כ בת"ח כלל פ"ב סי' י' שמא יש מחט אלא דלענין דאם לא בדק טריפה אבל בדיקה מהני ועיין עוד מדין זה בכלל כ"א סי' י"ח :

יז מחט או שאר דבר שנמצא בטרפש או בכבד אפי' כולה טמונה דינו כמחט שנמצא בחלל הגוף המבואר כלל כ"א :

יח נמצאו ב' כבדים בבהמה ובעוף או שנבראו חסרה בידי שמים מבו' כלל י"ד סי' י"א וסי' י"ב

יט וכבד של עופות שנחלק הכבד לב' חלקים וחלק א' גדול מחלק הב' אם חלק הגדול קיים עם קצת למטה מן המרה אפי' ניטל ממנו ג"כ בשיפולו כשר דכל ג' זיתים הם בחלק הזה ואם נרקב או ניטל החלק הגדול ממקום המרה או הדבוק לכליות או במקום שנתלה בטרפשא יש להטריף

בינת אדם

יד (כ) בענין שני ושטים המחוברים למעלה ולמטה ובאמלע הם נפרדים כתב בפ"ת בסימן ל"ב בשם הגהות מהר"ן שהעיד בשם רמ"א שהטריף וכתב עליו בפ"ת שהוא כשר כמו בשמי מעיים בסימן מ"ו והכו"פ תרה אפי עליו וסרי' ליה מריה שדיבר על גדול כמותו וכל טענותיו שאין מדמין בטריפות ואני ידעתי למה לא יקשה זאת על פסקי מהרי"א בסימן רע"ו שכיאו בב"י ובד"מ בסימן מ"ב בב' מרות דאי שפכי לפודדי כשרה וכתב וז"ל והכי דאין מדמין בטריפות מ"מ נקטינן סברא מהתם כו' וכן פסק בש"ע וא"כ מ"ש מרה ומ"ש ושט שברי גם במרה אמרינן כל יתר כנטול אלא כיון שהם מחוברים ושפכי לכדדי נחשבין לאחד וא"כ ה"ה בוושט וכפי הנראה שגם רמ"א חזר בו וכראי' שבש"ע גבי מרה לא הגיה כלל וראיתי שהתב"ש מחמיר ג"כ ול"ע אך מ"ש בפ"ת דאפילו בפתות מאלבע כשר לא נ"ל להקל דגם במהרי"א שם משמע דוקא אם מחוברין ברוחב אלבע נחשבין כאחד וא"כ דיו להקל כמו בני מעיי' וכן במרה בסימן מ"ב בעי"ו' כתב הש"ע ברוחב אלבע:

להטריף אף אם השאר כולו קיים (מ"י בכלל פ"ס ס"ק כ"ו בשם תפו' מ"כ סי' ק"ג) וחלק הקטן ג"כ ניטל כלו כשר (כ"ב במ"ב בסדיא) וסיים שם וז"ל אפי' לא נשאר במקומות הללו רק כזית אחד או פחות מכזית לית לן בה וכתב זה על כבד של אווז וסיים שם והחכם עיניו בראשו לשער הגדול לפי גדלו ו־־טן לפי קטנו :

כ קנה הכבד שניקב במשהו טריפה כדלע״ ס פ כלל י"ז :

כא מרה שניקבה טרפה ואם הכבד סותמה כשרה שזה סתימה מעיקרא ואם ניקבה הכבד ג"כ כנגדה הרי אין כאן סתימה ואם לא נסתם הנקב מן המרה אלא מחמת שהוא סמוך לכבד נראה כנסתם טרפה (סי' מ"כ פ"ח) ודין נסרכה למקום אחר או שיש לתלות שנעשה לאחר מיתה נתבאר לעיל כלל י"ד :

כב מרה שהיתה בולטת מבין הצלעות ולחוץ בין עור לבשר ונמצאת המרה של־־ה תבחה ועלתה בנפיחה ולא נמצא נקב אם העור שלם מבחוץ לכ"ע הוי ס' מחמת קוץ או חולי כדלקמן כלל כ"א ואם גם העור ניקב מבואר שם דהפ"ח מחמיר ורמ"א מכשיר ואם נחוש מחמת שנסרכה לצלעות תליא בפליגתא כלל י"ד סי' י"ח והכא לכ"ע יש להכשיר דכיון שיש מכה בצלעות תלינן דהסירכה מן הצלעות (פ"ח סס ס"ק ג' בשם נ"נ) :

כג נטלה המרה ביד או חסרה מתחלת ברייתה טרפה ואם הס־ה קורע הכבד שתי וערב וטועמו בלשונו אם יטעום טעם מר כשרה דעיקר חיות מן המרה היינו הליחה הירוקה והכיס הוא רק שומר לליחה וכיון שנבלע המרירות בכבד ולכן כשרה ודוקא כשקרע תחלה ואז מצא טעם מר דנראה דנבלע במקומו אבל בלא קריעה לא מהני מה שטעם טעם מר די"ל שנטלה והמרירות נשאר ממה שהיה בו התחלה מרה (תב"ש וז"ל דמהני אף בלא קריעה ת־ך ועיין כו"פ סימן מ"ל ותמלא דברים רחוין למי שלמרכן רק מה שכתב ססוא האמת שכיון דבה"ג מסופק בניטל אם טריפה ולכן בשיש טעם מר ואם כן סיה לו מרה אמרינן העמד על חזקת כשרות לא סכנתי כלל דהא העמדה על הוקה יש כאן כדבר שמסופק בדין)
ואם עדיין לא טעם טעם מר יצלנו בגחלים ואם נאבדה קודם שטעם טרפה כיון שהיה כאן ריעותא ברורה אע"ג דאין שכיח שתהא המרה נטולה (מ"י כלל פ"ח) ויש מכשירין וא"כ עכ"פ הוי ספיקא דדינא וצ"ע ועי' בכו"פ ועי' בב"א והעיקר שיש לחפש אצל טחול של עוף וסמוך לו ימצא על הרוב מרה קטנה עד למאד (כו"פ) ואם טעם טעם מר ואח"כ אינו מרגיש עוד מרירות תלינן שנתקנח וכשרה (פ"ח) :

כד נמצאו ב' מרות אפי' אינן דבוקות טרפה דכנטולה דמי ואם היא אחת ונראית כשתים נוקבין אותה אם שופכות זו לזו א' היא וכשרה ואם לא ינפחו כאחת אם גם חברתה תעלה בנפיחה זו או שהטילו מים באחת מהן וע"י כך נתמלאת גם חברתה מים כשרה דמסתמא מה שלא שפכו להדדי היה מעובי הליחה וה"ה אם הם ב' מרות נפרדות ומקום חיבורן אחד וכשמגביה הצד האחד שופך אל השני דרך חיבורן (פ"ח) :

כה אעפ"י שהם ב' מרות גמורות רק שבמקום דבוקן בכבד כמו רוחב אצבע היו כאחת כשרה ואפי' לא שפכי אהדדי וה"ה אם כשמתחילין הן ב' ולבסוף הם מתערבות ונעשה א' כשרות :

כו היו ב' מרות בכבד אחת הנה ואחת הנה וסמפון אחד שופך מרה לשתיהן וכשאדם זוקף אחד חוזרת הליחה למקום שהסמפון מחלק מרה ושופך לשתיהן אבל כשהן שוכבות כדרך שהן עומדות בחיי הבהמה ואין שופכות זו לזו בבהמת ישראל יש להכשיר כיון שהרבה פוסקים מכשירין לגמרי בב' מרות דהא ב' מרות טרפה דכנטולה דמי והרבה פוסקים ס"ל דוקא ניקב המרה טרפה אבל ניטלה המרה כשרה (ס"ך) :

כז מרה הניכרת מעבר לעבר של כבד אי שפכי להדדי חדא היא וכשרה ואם לאו טרפה (סעיף י'):

כח בועא־במ־־בים קטן יוצא סמוך למרה תלויה בסמוך לה ולא שפכי אהדדי אם קרעוהו ולא מצאו כ"א מים זכים ולא היו מרים כשר דאין זה מרה אלא בועה ובועה אינו מטריף אלא בריאה (פ"ח) :

כט מרה שנתרוקנה והכיס תלוי במקומה כשרה שתולין שדרך הסמפון נשפך המרה ולא נקבה ומסתברא דהוי ריעותא להצריך נפיחה ואם תעלה בנפיחה לא חיישינן לנקב (פ"ח) (עיין תב"ש) ובהפ"מ צ"ע. ואם יש לתלות שנעשה הנקב ע"י משמוש היד אפי' נפיחה א"צ כן נ"ל פשוט:

ל מרה שהיה כיס שלה נפוח (ר"ל גיטוואלן) נ"ל דטריפה דהוי כבשר שהרופא גורדו וא"א בקיאין בזה וכ"ש אם הליחה הירוקה שבתוכו נהפך לעפשים ונרקב דטריפה שהרי עיקר טרפות המרה הוא בשביל הליחה כן נ"ל ועוד נ"ל דאפי' לא נהפך לעיפוש רק שנתקשה הליחה

כאבן

בינת אדם

טו (כא) הכו"פ כתב דסיית התלוי בטרפה מרודד וכזית במקום כליות שלם כשר מטעם ס"ס דכזית דבמקום מרה וחיותא הוא מטעם דלא ידעינן לאיזה זית כיון דא"ל נתמנה כדאיתא בגמרא ואם מרודד הוי שיור אי לא הוי ג"כ איבעיא דלא איפשטא ואח"כ הוי ס"ס ע"ש ועיין בסי' כ"ט בב"י דהרמב"ם מכשיר בניטל דאפי' איברים דהוי איבעיא דלא איפשטא מטעם ס"ס ועיין בש"ך סימן ק"ד סק"ד :

טז כאבן הוי לקותא וטרפה :

לא יש מיני עופות שאין להם מרה והם תורים ובני יונה ואילים והצבי מרה שלו אינו בכבד אלא סמוך לזנבו ואם בא לפנינו עוף שלא נמצ' בה מרה טרפ' עד שיודע שהמין הזה אין להם מרה:

לב דין מחט וגרעין הנמצא במרה מבואר כלל כ"א :

כלל יח · דין הטחול והכליות (מ"ג מ"ד)

א בריית הטחול ראשו אחד עב והשני דק כברייית הלשון אם ניטל הטחול כשרה וכן אם ניקב חלק הדק או נחתך כשרה אבל אם ניקב בראש העב נקב מפולש במשהו טרפה ואם ניקב נקב שאינו מפולש אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב כשר פחות מכן ה"ז כמפולש וטרפה ואין אנו יודעין שיעורו של עובי דינר זהב ועכ"פ הוא פחות מחצי עביו של אותו טחול במקום שהוא

עב

בינת אדם

טז (כב) שאלה מרה שניטלה וטועמה במקומה ונמצאת מרה מה דינה :

תשובה התב"ש מחמיר בזה וכתב דבעינן דוקא שתחלה יקרע סו"ע כמו שכתב בש"ע אבל טעימה מבחוץ לא מהני וכתב דאע"ג דיש פוסקים שכתבו דאם טעמינן ליה בדוכתיה היינו משום דס"ל דחסרה המרה כשרה אבל לדידן לא מהני פ"ש ובאמת כן כתבתי בת"ח לחומרא אך עיינתי בספרים ולא נ"ל כדבריו דגם שבאמת שמרוקא אין ראיה שכתב סתם טעמינן ליה די"ל דלשיטתו אזיל דס"ל נטלה המרה כשרה אך מה יענה התב"ש בדברי ר' ירוחם נתיב ט"ו שכתב להדיא נטלה המרה טרפה וכתב ואם אין לה מרה טועמין מקומה בכבד אם הוא מר כשרה ולא נזכר בדבריו כלל מקריעה וכ"כ הרא"ש והרמזים כ"כ הטור וכ"כ בהגמי"י ס"ו וכתב לעיין בתשו' ובתשו' השייכי' להלכות מ"א סימן ו' העתיק דברי הראב"י שצוה לקרוע ועי"כ י"ל דבשעת מעשה לאחר שלא מצאו מרירות צוה לקרוע אולי ימצא בפנים וכ"כ הכלבו וז"ל וטועמין הכבד ומוצאין אותו אם יש בו טעם מר מותר וכ"כ היש"ש פא"ט סימן א' וכ"כ הר"ן וכ"כ ריא"ז וכ"כ בפ"ד וכ"כ באו"ה כלל נ"ב וכ"כ בת"ח כלל פ"ח ולא הזכירו כלל מקריעה שם ואין סברא לומר שכל אלו הפוסקים לא דקדקו בלשונם אע"כ שגרסתם הי' כך בבה"ג או דס"ל דזהו לרבותא דאפילו לא טעמו עד אחר שקרעו מותר ומכ"ש לפי מה שכתב הכו"פ להכשיר בנאבד הכבד קודם הטעימה מטעם ס"ס ס' שמא היה מר ואת"ל לא הי' מר שמא הלכה כפוסקים דס"ל מטל המרה כשר וא"כ פשיטא דכשר ול"ק מה שהק' התב"ש מה יועיל מרירות זה אדרבה שמא נטלה רק שנשאר מר ממה שהיה שם מרה לק"מ דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא והוי ס"ס וגם בת"ח הייס כדאי הם המכשירין בנטלה המרה לסמוך עליהם בהפ"ג הרי שעיקר הסמיכה הוא בשביל שרבו המכשירין ולכן נ"ל להקל . והנה התב"ש העתיק לשון בה"ג דכתב נטלה המרה והוי עובדא וקרעוהו לכבד ואשתכח דבליעה בגוה ואכשרוהו אבל ודאי נטלה המרה ואיתא לתלי' אמרי' מיחסר חסר וטרפה ליתא לתלי' ואיהו אישתקלה לה כשרה וע"ש התב"ש וכתב פי' איתא לתלי' ר"ל שהכיס קיים והמרה נתרוקן טרפה ודחה פי' זה שהרי כתב פ"ת בשם אה"ת דכשר ונ"ל דהכי פירושו שהרי ק' כיון דס"ל לבה"ג דאם טעמינן מרירות בכבד כשר דאמרינן שנבלעה בכבד ואם כן הטריפות רק משום בליתה ולא בשביל הכיס ואם כן ק' בניקב המרה לטעמיה נמי לכבד ואם ימצא בו מר כשר שהרי נבלע בכבד ונ"ל דודאי צריך להיות כל הליחה בשלימות כפי הטבע של אותו הבע"ח שהוא מלא רק כשלא נמצא כיס אז מוקמינן לבהמה בחזקת כשרות ואמרינן כיון שיש בה מרירות מ תמא נבלע הכל בכבד שהרי אין כאן ריעותא אבל כשניקבה המרה הרי חזינן שאין המרירות בכבד מחמ' שהלכה בטבע אלא שמחמ' הנקב נכנס גם מרירות בכבד אבל ג"כ נשפך לארץ וזהו שכתב איתא לתלית אלא שניקב אע"ג שנמצא מרירות טרפה דאמרינן מתחסר חסר ר"ל שלא כל הליחה נכנס בכבד אלא שחסר ממנו אבל ליתא לכיס כשר כנעל"ד ובתשובת רדב"ז ח"א סימן קמ"ה מצאתי דהילך אפשר דנטלה המרה כשר ונקבה המרה טרפה וכתב הטעם דדוקא כשנמצא טעם מר בכבד אז אמרינן דהטבע יתום המרירות בכבד מה שהיה ראוי ליזד בכיס אבל בנקבה ומות ולא מפני חסרות המרה אלא מפני שנשפך מה כתוכה לשאר איברים ותפסיד אותם ובזה יובן לשון רוקח סימן שפ"ד ניקב המרה טרפה נטלה המרה כשרה לא נמצאת המרה לותך בלשונו במקומה אם יש מר כשרה ע"כ . אך עיקר דברי הכו"פ שכתב להכשיר בנאבד מטעם ס"ס נ"ע דא"כ למה כתב בש"ע בעוף שאינו מכיר מינו אם יש לו מרה טרפה וכ"כ הטור ות"ח והוי ליה להכשיר מטעם ס"ס כנ"ל שמא מין זה אין לו מרה ואת"ל יש לו שמא הלכה כהפוסקים דס"ל ניטלה המרה כשרה ובודאי לא ע.יף זה שידעינן שיש להם מרה ואיתרע חזקתו ממין זה שאינו ידעינן שום ריעותא כלל דשמא מין זה אין להם מרה כלל וע"כ צ"ל כיון דכבר קבלנו עלינו כדעת אותן הפוסקי' דניטל המרה טרפה לא נכנס כלל דעת המכשירין בגדר הספק ואע"ג שגם הת"ח שם סי' ד' שכתב דכדאי הם המכשירים לסמוך עליהם היינו דוקא לענין זה כמו שמסיים שם לסמוך עלייהו בהה"ג דהיינו כשטועמין טעם מר דאע"ג דכתב דאין לסמוך אטעימה כי אם באומן היודע להבחין וא"כ היה לנו לומר שאינו אנו בקיאין בבדיקה ע"ז כתב דכדאי הם המכשירי' כיון שראינו שעל כל פנים היה להם מרה וכן מה שכתב הש"ך בס"ק ו' בשתי מרות שמופכות זו לזו כיון דהרבה פוסקים מכשירין כתב ג"כ מסתברא להכשיר בבה"ג אבל כשאין אנו יודעין כלל אם יש למין זה מרה לא מלטרפינן כלל דעת המכשירין לעשות ממנו ספיקא דפלוגתא וא"כ י"ל דה"ה בנאבדה המרה קודם בדיקה דינו ככל דבר הצריך בדיקה מדינא דאם נאבד טרפה אך לפי שכתב הרשב"א הטעם דאזלינן בתר רוב עופות שיש להם מרה ולשיטת הש"ך בכללי ס"ס דהיכא דאיכא רובא לא מחשבינן למיעוט אפילו לענין ס"ס ואם כן לק"מ אך כל זה לפי העדות שכתב הכו"פ שמעולם לא מצא בחסרון המרה שיסא נרגש טעם מר אך לדעתי אין כל המדינות שוות בזה כי אני מצאתי במיעוט דשכיח לאחר שקרעתי כל המסמכות נמלא לטעמים מרירות ומכ"ש לפי מש"כ הכו"פ שעל הרוב ימצא מרה קטנה אצל הטחול וא"כ שפיר י"ל בנאבדה דמוקמינן לה על חזקת כשרות ואמרינן מסתמא היא מן הרוב בהמות או עופות ויש להם מרה ואלו לא נאבדה היו מרגישין בה טעם מר או שהיו מוצאין אותה אצל הטחול כדברי הכו"פ ובמקום הפסד גדול לענין .ערוכת יש לצרף זה :

(כג) שאלה כשיש דבר בבהמות יש שממהרין לשחוט שלא תמות ומוצאין מרה שהיא נפוחה הרבה ומזה מתים מה דינו :

תשובה נ"ל פשוט דאם הכיס נפוח לדידן שא"א בקיאין בכשר שהרופא גורדו טרפה דהוי כניקב ואמנם אם הכיס בריא רק שהליחה שבתוכו נהפך למיני עפושים ונרקב נ"ל פשיטא דטריפה דאע"פי דאם נתרוקן הליחה כשר כמו שכתב הפ"ת בשם אה"ת היינו משום דאמרינן דנבלע בכבד אבל כשהליחה נרקב ועיקר טרפות של מרה תלוי בליחה וא"כ גרע מריאה שנשפכה כקיתון ומות שנתמסמס דהתם אין הטרפות תלוי בהם אלא בקרומים משא"כ במרה שהטרפות תלוי בליחה ואם לא נהפך לעיפוש רק שנתקשה כאבן נ"ל דלפי מה דפסק בש"ע סימן מ"א הכבד שקשה כאבן דטרפה וכתב רוקח שלמד זאת מריאה כמו בריאה שקשה דטרפה ה"ה בכבד וא"כ י"ל דה"ה במרה והנה שהפ"ת חולק גם בכבד וכתב דהיכן מלינו זה כבר כתב התב"ש דכמו בריאה דדמי לאופתא דהיינו בגיטתא דטרפה דהוי כנפול וא"כ ה"ה בכבד ואפשר דבמרה גם הפ"ת מודה שהרי ינא

...ב בין דקה בין גסה (כו"פ דלא כפ"ח) דכיון דאמרינן אם נשאר כעובי כו' ומדקרי לי' [illegible] כחוט מתגיו) ואפי' בקצה הדק של צד העב אע"ג שהוא דק מ"מ כיון שהוא בחלק העב ד[illegible] אלו ניקב בעוביו (סי' מ"ג וכט"ז שם) :

ב מקצתו של צד העב של הטחול הוא דבוק לכרס ובזה לכ"ע דינו כמבואר בסי' א' אך אם ניקב המקצת מן העב שאינו מונח על הכרס נסתפקו האחרונים אם זה שייך לצד העב או לצד הדק והפ"ח כתב להקל בהפ"מ · והכו"פ הכריע דאע"ג דאין אנו בקיאים בעובי דינר זהב מ"מ אם הוא שיעור שליש אצבע ויותר (פ"ש שכתב סמך לשיעור זה בדבר נפלא) בענין שיש לספק שמא הוא שיעור דינר זהב כשר דהוי ס"ס דשמא זה שייך לחלק הדק ואת"ל שהוא מצד העב שמא יש בה כשיעור עובי דינר זהב אבל אם נשאר בפחות מזה דאין כאן אלא ספק אחד טרפה (שם) :

ג ניקב ולא נשתייר כעובי דינר זהב ושומן כשר או בשר סותמו אינו סתימה דאע"ג דקי"ל החלב טהור סותם היינו דוקא בדבר שנקיבתו במשהו אבל בזה כיון דצריך שיור עובי דינר זהב מאן יימר דסתימה זו מועיל כעובי דינר זהב מבשר טחול עצמו (ט"ז וש"ך בסימן מ"ו סעיף א') :

ד נמצא בטחול בועא מלאה מוגלא או מים עכורים וסרוחים או שאר לקותא שהבשר לקוי מחמת שינוי כיון שאין אנו בקיאין בבשר שהרופ' גורדו ולכן כל שהבשר נשתנה דיינינן באלו נתמסמס וכן אם נקרע הטחול או נימק דכל זה דינם כניקב ודינם שוה שאם הוא בצד העב ומתחיל הלקותא מבחוץ אם נשתייר כעובי דינר זהב כשרה ולא אמרינן שסופו לרקוב הכל אבל אם הבשר שמבחוץ שלם מכל צד בלי שום ריעותא אף שמבפנים כולו לקוי בלא שיור בעובי ד"ז כשרה (ט"ז שם סי' מ"ג סוף הסי' אלא שכתב דמסתפינא להקל וספ"ח וכו"פ כתבו להכשיר בלא ספקוק ודוקא שהבשר שלם מכל צד אבל אם לא נשתייר רק העור שעל גבי טחול שמנקרין אותו טריפה שזה כעור אינו מגוף הטחול) (ט"ז ס"ק א') אבל עור של עצמו הדבוק בו נחשב מגוף הטחול ואם הוא שלם מכל צד ה"ז אינו מפולש וכשר (עיין פ"ת ס"ק א') ומ"מ אין להכשיר כ"א בהפ"מ וכ"כ מנ"י כלל פ"ט (ומה שהק' כתב"ש דא"כ למה קרע ולמה גרר מבפנים י"ל שהיה שם מראה לקותא מבחוץ והיה צריך לגרר ולראות אם הלקותא שלם בעור) : ין

נמצאו

בינת אדם

הכבד מודה הפ"ת דטרפה דילפינן מריאה כמו בריאה דאמרי' כנטולה דמי כמ"ש הפ"ת שם וא"כ במראה דטבע הליחה להיות נשפך כמים ועתה הוא קשה ה"ז כיבש וטרפה וגם לפי מש"כ הכו"פ דבריאה הטעם דסוף הקרום לפסוק משא"כ בכבד דניקב הקרום כשר ואם כן במראה דניקב הקרום טרפ' י"ל דטרפה לכ"ע:

ין (כד) בש"ע כתב דנקב מפולש טרפה בכ"ש ובאינו מפולש בענין שיעור עובי ד"ז והוא לשון הרמב"ם

ודרכו של רמב"ם שלא לכתוב רק מה שמבואר בגמרא ונ"ל דמפרש בגמרא דר"ע אמר נקב טרפה וכל נקב משמע מפולש אלא דר"ע לא מחלק בין קולשא לכוליא וע"ז אמרו נ"ח הלכתא כר"ע ול"א אלא בקולשית דשם אפילו מפולש כשר אבל בשמנה טריפה והיינו במפולש ואי אישתייר כו' ור"ל ואם אינו מפולש אז כשנשתייר כו' והנה רש"י כתב אם נשתייר בעובי דופנו ולא עבר המחט וכתבו האחרונים דמשמעות לה שנתחב בפנימו והמנס קשה דלמה דחק רש"י ולא כתב סתם שאם יש חסרון מבפנים לטחול צריך שישתייר כעד"ז אע"כ דס"ל לרש"י דזה כשר דאין זה בכלל נקב כלל אלא חסרון מבפנים ור"ע ניקב קאמר ובאמת אם ע"י תולי לא הנקב מצד אחד נמי דינא הכי אלא העיקר מה שבא רש"י לאשמעינן דדוקא בניקב מצד תוך בעינן כעד"ז משא"כ בחסרון מבפנים :

(כה) ין שאלה עז שבאה מן השדה והיא מבעבע דם מהדדים ונמצא בו נקב גדול וספק אם נכנס לפנים לחלל ונסתפק אם היה ע"י דרוסה או ע"י קוץ או שנתחב בה ברזל והבהמה נותנת חלב הרבה והוא הפ"מ מה דינו :

תשובה מילתא דפשיטא דאם יש לחוש לדרוסה דאסורה אך כפי שאמרו דיותר יש לתלות ע"י קוץ או ברזל נ"ע

הנה בסימן נ"א כתב בש"ע קוץ או מחט שניקב לחלל וכתב הכו"פ וז"ל שניקב דוקא ודאי אבל אי ספק ה"ל ס"ס ומותר וא"ל דכוונתו בספק נקב כשר דא"כ ל"ל מטעם ס"ס מה"ת להחזיק איסור כיון די"ל דאין כאן ריעותא כלל וכמו שכתבתי בשער רוב וחזקה סי' י"ג אע"כ דר"ל בספק אם נכנס לחלל דס"ס הוא שמא לא הגיע לחלל את"ל שהגיע שמא לא ניקב איברים הפנימים . ולכאורה דבריו נכונים שהרי זה דומה ממש לס' עלה הרי דהוי ס"ס שמא לא עלה ואת"ל עלה שמא לא דרס וכמו שכתב הש"ך בסימן נ"ז ס"ק ל"ב והיינו דומה לנגיע ודאי לחלל אע"ג דיש לומר ג"כ שמא לא נגע כלל באיברים פנימים את"ל נגע שמא לא ניקב עד החלל דכיון דנכנס חשבינן לודאי נגע שהרי בדרוסה ג"כ יש לומר אפילו בעלה שמא לא נגע ואת"ל נגע שמא לא יתחלל לפנים דהא אפילו לודאי דרוסה מהני בדיקה אע"כ כיון דעלה הוי כאלו ידעינן דנגע וזה יש לומר ג"כ כאן רשב"א שהביא הש"ע שם אבל השתא לפנינו מבעבע בדם ולא ידענו במה תולין במאוי כו' ור"ל דאע"ג דניקב לחלל בסימן נ"א לא מהני בדיקה אפילו בקוץ ומחט היינו דידעינן דניקב לחלל אבל השתא שרק מבעבע ולא ידעינן אם ניקב עד החלל דאם תלינן בדרוסה אפילו רק האדים הבשר טרפה משא"כ אם תלינן בקניא ואם היו רואין שנכנסו לחלל טרפה אבל כיון שאין אנו יודעים אם נכנס לחלל כשר ועל זה כתב רמ"א דאם מבעבע בגואר נוהגים לאסרו אפילו לא ידעינן אם ניקב כל העור ומכרח גדולה לחלק דבסימנים הוי ספק בשחיטה משא"כ בשאר אברים דשם בחזקת היתר אך לפ"ז צ"ע דברי הש"ך שם ס"ק ל"ב דמסיק ונראתי כיון דאנו אוסרים בכל ענין על"כ זה לא מיינו בכל מקום שאנו מחמירים בזה ולדבריו משמע דלא ככו"פ דא"כ אף להדיה יש נ"מ בלא ידעינן אם נכנס לחלל אך המעיין בב"י יראה שבזה מפרש דברי הרשב"א אלו דקאי על קנה וושט וכ"כ בהדיא בדו"פ ובב"ח על שם ב"י וע"ז כתב הרמ"א דאנו נוהגין לאסור הכל בגואר וזה ג"כ כונת הש"ך שכתב דכיון דאנן אוסרין הכל ר"ל בגואר לכן קיצר בדבריו ולדבריהם בחלל הגוף אין נ"מ אם תולין בקניא או לא כדין קוץ שניקב לחלל ולא איירי כלל מדין אם הוא ספק אם נכנס לחלל או לא אלא איירי בגואר ואפשר שידעינן שניקב כל העור עיין בב"י ובדו"פ אבל הדו"ש וב"ח מפרשים באמת דברי הש"ע שהם דברי הטור ורשב"א דאיירי מכל חלל הגוף וכ"מ אם תלינן בקניא אע"ג דבניקב מחמת קוץ והגיע לחלל טריפה וזהו דוקא אם ידעינן שניקב ע"י קוץ אבל אם בא לפנינו מבעבע בדם ולא ידעינן במה נעשה תלינן במאוי ותלינן בקנה שנעשה ע"י קנה דדוקא ע"י קוץ או כלב דהוי כקוץ קיי"ל כיון דנכנס לחלל טריפה אבל אם ניכר לפנינו במקום שאין לחוש לדרוסה תלינן שנעשה על ידי קנה שהוא שב אמ"ל לבדוק רק נגד אותו מקום ולפ"ז שפיר יש לומר דאם אנו מסופקים אם הגיע לחלל או לא דהבשר מטעם ס"ס כמו שכתוב בכו"פ וכך כתב הב"ח בסימן ל"ג בסי' ע"א דבספק אם מגע בחלל

ה נמצאו ב' מחולין שאינן מחוברין כלל כשר דכל יתר כנטול וניטל המחול כשרה וכן אם דבוקים יחד למטה בצד הדק אבל אם מחוברים בצד העב טריפה לדעת רמב"ן שכתבנו כלל י"ד סימן י"ד ומ"מ בהפ"מ יש להכשיר (שם) :

ו מחול העוף עגול כענבה ואינו דומה לשל בהמה לפיכך אין הנקב פוסל בו כן סתם הש"ע אבל כל האחרונים כתבו עכ"פ להחמיר לעצמו ולהתיר לאחרים נראה שאין להקל כי אם בהפסד מרובה :

ז בהמה שנמצא בה ב' מחולין ואחד ניקב בסומכ' אם אינו ניכר איזו היא עיקר טריפה ואם ניכר שהנקובה היא היתרת דעת הצ"צ להכשיר (והוא עפ"י מה שכתב בש"ע בסימן מ"ד סעיף ז' ע"ש בט"ז וש"ך) והפ"ח מטריף בכל ענין וגם הש"ך שם הניח בצ"ע ולכן אין להקל :

ח מחול שהקטינה מחמת חולי כשר וכ"ש כשנבראת כך קטן דאין שיעור לגדולתה אבל אם ע"י חולי נימוקה בסומכה אפילו אם נטלה אח"כ כולה טריפה דאיך תחזור לכשרותה (כו"פ סימן מ"ד) :

ט דין אם נמצא נקב במחול מתחילת ברייתה מבואר לעיל כלל י"ד סי' י"ב :

י ניטלו הכליות כשרה ודוקא כשניטלו בידי אדם כולו כאחד או שנבראת כך אבל אם ינטלו ע"י חולי וה"ה בידי אדם שתתך מעט מעט טריפה דכיון שהקטינה לפחות מכשיעור המבואר לקמן בסי' כ"א כבר נאסרה איך תחזור להכשירה כשגמרו לכלות והסימן לידע אם נבראת כך או ע"י חולה בודקין הכיס שלהם אם הכיס מלא חלב ניכר שזה תחלת ברייתה וכשרה . ואם נמצא חלל ומקום ריק ניכר שהיו לה כליות אלא שנימוחו וטרפה (סי' מ"ד סעיף ו' הסכמת הט"ז והש"ך וכ"מ שכיח מסקנת הפ"ח ומה שהקשה מריאה ודופן סותמם כבר תירץ הש"ך . ומה שהקשה מטרפש הכבד נראה לי דלא קשה מידי דשאני הכא שאין הטריפות מחמת עצמו אלא מחמת הכבד וכיון שנסתם כשר) :

יא כיון שניטלו הכליות כשר ולכן אם נבראת בבוליא אחד או בב' כליות כשרה (שם) :

יב אע"ג דניטל כשר אבל לקתה הכוליא שנעשה בשרה כבשר המת שהבאיש אחר ימים שאם תאחוז במקצתה יתמסמס ויפול טריפה ונ"ל כיון שאין אנו בקיאין בבשר שהרופא גרדו ולכן כל שניכר שהבשר לקוי ורע הוא לקותא וכן אם נמצאת בכוליא ליחה אעפ"י שאינה סרוחה או שנמצאו בה מים עכורים או סרוחים טרפה אבל אם נמצאו בה מים זכים אפילו אם נמצאו המים הזכים בשלחופית קטנה בבוליא לעולם כשרה (שם) :

יג אם נמצא מלאה מים שמראיהם רע אבל לא היו עבים ועכורים אלא מראיהם כמראה דבש בש"ע כתב הב"י דכשרה ויש אוסרין אבל אנו הנוהגין עפ"י רמ"א קי"ל כהאוסרין דהוו לקותא וטריפה :

יד לקותא שכתבנו דטריפה בכוליא אינו אלא דוקא אם מגיע הלקותא על הלובן שנכנס תוך הכליות תחת המתניים ששם מעורים בגידין באמצעית הכוליא והוא במקו' הריץ שבאותו מקום כאיב לה הרבה יותר מאלו נטלה לגמרי כ"כ בש"ע · אבל דעת האחרונים דלקותא ע"י מוגלא לא בעינן שיגיע לחריץ אלא דאפילו במעט מוגלא רחוק הרבה ממקום חריץ טרפה דכיון דיש שם מוגלא סופו שירקיב כולו (ש"ך ס"ק ח') והט"ז מחלק שאם יש בועא בולטת מבחוץ ויש בה מוגלא אפילו לא הגיע לחריץ טריפה אבל אם לא היה הבועא מבחוץ אלא מבפנים צריך שתגיע הליחה למקום חריץ (ט"ז ס"ק ו' כ"כ בשם רש"ל אך נ"ע שאף שרש"ל כ"כ ביש"ש מ"מ בקיצור פסקים שם כ' בשם האפי' לא הגיע לכוליא טריפה משמע כש"ך) ובמים זכים אפילו הגיע בתוך הלובן כשר ובלבד שיהיה מקצת מן הלובן קיים אבל אם כל הלובן נהפך למים אפילו זכים טרפה (ט"ז ס"ק ח') ואמנם התב"ש כתב שאין להחמיר בהמסס רק בניתמסמס ממש אבל בשינוי קצת וכ"ש שינוי מראה אין להחמיר אלא בשהגיע הריעותא עד החריץ אבל במוגלא מחמיר גם כן כדעת האחרונים דאפילו רחוק מן החריץ טריפה וכמו שכתבתי בסי' י"ד הגם הפ"ח מיקל כדעת הש"ע

בינת אדם

למעלה הוי ס"ס ואף דלא כי אלא אלא לריב"א דס"ל בצוארו שהלכה א"צ בדיקה משמע אבל לדידן אפילו בזה לא מהני י"ל שיעו דוקא בצואר וכמ"ש רמ"א וע' בסימן ל"א בט"ז סק"ד. ואחרו יש לומר דאם אירע שלא בדקו כשר אפי' את"ל דאפילו במקום ס"ס צריך לברר מ"מ בדיעבד באם נסתפק עפ"י אומדנא לא הכנס לאלל לכ"ע מותר כמו שכתוב בש"ך בכללי ס"ס ס"ק ל"ב :

ומשכשיו נבא לענין החלב הנה בספר הקנוע סימן נ"ח כתבתי לאיסו' דשמא ימצא טרפה ודומה לזבה דאסורה למפרע

גם ו' אך משכתביו מצאתי קלת ראיה לכיתר שהרי בהולין דף י"ח בתרי"א דשפכי לא מחתך ומסליך ופרש"י ואיסורא ליכא דהא כי מתות ולא משני הולין כוי ע"ם וזה למ"ד למפרע קדוש הרי אע"ג דייע קדוש מ"מ ליכא איסורא וא"כ הכא נמי בחלב אע"ג דכשימצא טרפה נודע למפרע היה אסור מ"מ בשעת התירו מותר ואין כאן איסור כלל ויש לדחות דהתם אין דבר שיחול עליו הקדושה עיין בי"ד סימן ש"ח ובטהרות ריש פ"ס בס' טומאה ברה"ר דר"ע מדמה לגברא כיון שיש לו תקנה בטבילה ודלמא יתברר וחכמים מטהרין אפילו בגברא אע"ג דאפשר שיתברר וע"ש בר"ש ואם כן סבירא ליה הא דגזרו רבנן בזבה היינו לפי שהוא רק יום א' וגם איסור כרת לכן אסרו משא"כ כשאינו עומד להתברר בודאי כגון בס' טומאה ברה"ר אפילו באיסור כרת לא גזרו ובאיסור לאו אפילו עומד להתברר כמו בכאן כיון דהאיסור להפליך נבלב אינו אלא איסור הנאת קדשים ל"נ וא"כ דה"ה לענין החלב וע' בא"ח סי' תנ"ז סעיף ה' ו' והדבר צריך תלמוד . ולענין מכירה לנכרי מבואר שם בכללי ס"ס :

הש"ע ככר דחה ראיותיו בטוב טעם הגם שהכו"פ נ"כ מחזיק דברי ש"ע יש לדחות ראיותיו ולכן אין להקל כ"א ברוחק גדול :

טו ואם הוכתה בכוליא במכת חרב עד שנבקעה לשנים וי"א אפילו לא נבקעת לשנים אלא שהוכתה בכח (ס"ז ס"ק ס' וש"ך ס"ק ז') אלא דבזה צריך שיגיע המכה תוך הלובן שהוא החריץ לכ"ע ואם לא הגיע לחריץ כשר לכ"ע ואם נחתך ממנה חתיכה בנחת אעפ"י שנחתך ע"י חרב אפי' אם הגיע המכה תוך החריץ כשרה :

טז אם ניקב הכוליא אעפ"י שהגיע הנקב תוך החריץ כשר ודוקא שניקב ע"י מחט וכיוצא בו אבל ע"י חולי לא גרע מנתמסמס וכ"ש לדידן דאין אנו בקיאין במסמס (פ"ח) וכן בנחסר ע"י חולי דיש להחמיר (מג"י כלל פ"ט ס"ק י' ועיין ט"ז ס"ק כ') ואם ניקב ע"י חולי שלא במקום הלבן אפילו בנתמסמס כשר (ש"ך ססק כ' וצ"ע אם כוונתו דווקא לדעת המחבר דס"ל בנתמסמס דהיינו לקותא ע"י חולי צריך דוקא שיגיע לנקוס חריץ וא"כ לפי מה שכתבנו לעיל סי' י"ד בשם האחרונים בנתמסמס אפי' רחוק מן החריץ טריפה א"כ ה"ה כאן או כוונתו כיון שכתב הכ"ח דלמעשה צריך להתיישב וא"כ כיון דלהש"ע אפילו בלקותא צריך שיגיע למקום החריץ ולכן כ' דכשר וא"כ לפי מה שכ' הפ"ח דכיון דאין אנו בקיאין בהמסמס יש להחמיר למעשה וא"כ יש להחמיר לגמרי כמו בלקותא) :

יז נמצא בה דם דינו כמים וכשרה אפילו הגיע להריץ שאין זו לקות' הואיל והוא כולה דם משא"כ במים שמראיתו רע לעיל בסי' י"ג ואם יש בלובן דם צ"ע שהרי שם אין דרכה להיות דם וא"ב לרמ"א דמטריף במראה דבש ה"נ טריפה (עיין ש"ך ס"ק ט') :

יח כיון שעיקר חיות תלויה בלובן ולכן אפילו כל הכוליא קיימת אלא שהלקותא היה רק בלובן טריפה ונ"ל אפילו רק במקצתה חוץ ממים זכים דבשר במקצתה כדלעיל סימן י"ד (עיין ש"ך ס"ק י' שכתב דבזה שלא בעינן מן לקותא אפילו במים זכים ושם בס"ק ח' כתב דבמים זכים במקצתו כשר וצ"ע) :

יט בכל מקום שכתבנו שצריך שיגיע עד הלובן אם נאבד קודם שבדקו וא"י אם הגיע או לא טריפה ככל ספק טריפה (כו"פ) :

כ נמצאו בכוליא אבנים כשרה כי דרך האבן לגדל בכליות ואם נמצאו במקום הלובן יש להכשיר בהפ"מ (שם בט"ז וש"ך) :

כא כוליא שהקטינה מחמת חולי בבהמה דקה עד כפול ופול בכלל טריפה ובגסה עד ענבה בינונית וענבה בכלל טריפה ואם היתה קטנה בתולדתה כשרה • וכיצד יודעין זה • אם היא כולה מלאה ואין שם חלל סביבותיה ולא ריקוב כלל אז ניכר שכך היתה תחלת בריתה וכשרה • ואם נמצא שם חלל בידוע שהקטינה וטריפה ואם יש ספק בזה טריפה • אבל אם קודם שברק אם נשאר בה כשיעור נאבדה כשר דהוי ס"ס ספק שמא היה בו כשיעור ואת"ל שלא היה בו כשיעור שמא נתילדה כך מתחלת ברייתה כנ"ל :

כב אם יש לה ג' כליות או יותר ואינם עומדות בשורה א' אלא א' עומדת למטה מהם שניכר שהיא יתרת והיתרת הזו הקטינה כשרה ואם כולן עומדת בשורה אחר כיון שאינו ניכר איזה היא יתרת נחלקו הפוסקים (עיין ש"ך ס"ק ט"ו ומ"ש הכ"פ המהרש"ל כ' לספק אינו ר"ל איפכא ממש אלא נדון זה כתב לספק) והפ"ח אוסר בכולן כיון דאפילו ניטלו הכליות כשר אלא דהקטינו טרפה מטעם דכאיב לה א"כ אין חילוק בין כוליא העיקרת או היתרת • ונ"ל דה"ה בכל לקותא דינו שוה להקטינו דמ"ש :

כג אע"ג דבכל האיברים אין שינוי מראה פוסל בהם חוץ מריאה אבל בכוליא כיון דלקותא פוסל בה ושינוי מראה עכ"פ לקותא היא ולכן שינוי מראה פוסל בה מ"מ כיון שדין זה דשינוי מראה לא נזכר בגמ' ולכן אינה טריפה אלא עד שיגיע ממש לחריץ אע"ג דבלקותא ממש אפי' אינו מגיע לחריץ טריפה כדלעיל סי' י"ד כדעת האחרונים (כ"כ בש"ש סכ"ח סט"ז ס"ק צ"ו וכן משמע מדברי הש"ך ס"ק י"ז) וכיון דכוליא נוטה לארמומית לפיכך אם יש בה לובן הוי לקותא וכיון שמגיע למראה הלבן עד החריץ ממש אע"פ שא"א לידע אם נכנס גם לחריץ או לא מ"מ טריפה מספק אבל ירוקה כשרה ודוקא ירוק ככרתי דהיינו שקורין בל"א בלא או גרין (דכמו דגבי ריאה סהר בריא ה"ס כאן וס"ל לכסוד דמה שכתב בנה ע וכל שינוי מראה ר"ל מראות פסולות ומה שלא כ' אדום משום דמוליא טפה לאדמומית וכזה מתורץ קו' הכ"ז) אבל געל ושחור טריפה ואם האדימה כולה או מקצתה כשרה :

כד אע"ג דלענין מחול בעוף כתבנו לעיל סימן ד' להחמיר אבל בכליות אין טרפות בעוף לפי שהם סגורים בעצם ואין מגיעין שם בני מעים ועוד כיון שכל הטריפות תלוי בלובן ובעוף אין שם לובן וחריץ (פ"ח) ולכן אפי' נפחה כוליתה כביצת תרנגולת ושחורה כדיו כשר (ט"ז)

כה בלובן הכוליא יש עליו קרום דק מלמעלה ולפעמים נמצא אותו קרום שחור והתרת אותו הקרום מוציאין הלובן שהוא בריא כשאר כליות • כתב הפ"ח שבירושלים תור"ב נוהגין להכשיר ההקרום לא נקרא חריץ ע"ש :

כלל יט׳ דין טריפות בבני מעים וב"מ יתירים ונוטל השליא ושלפוחית ושלל של ביצים (מ"ס ס"ז ח"ו) :

א בהמה שניטל האם שהולד מונח בתוכה כשר ובעוף כיון שחיותו מעט אם ניטל המעי שהבצי׳ מונחים בו יש מטריפין ולכן במקו׳ שאין הפ"מ יש להחמיר (סי׳ מ"ס) :

ב ואם ניקב או נימוק האם אע"ג דלפי הכלל המבואר בכלל י"ד דאם ניקב טרפה כ"ש ניטל וא"כ כיון דניטל כשר כ"ש דניקב כשר אלא דמ"מ י"א דדומה לטחול דאע"ג דניטל כשר מ"מ ניקב טריפה וה"ה הכא וכ"ש נימוק דיותר כאיב לה ניקב ונימוק מניטול • ולכן יש להחמיר אם לא בהפ"מ וכן בנחתך מקצתה • וה"ה אם נימוק הולד במעי בהמה דינו כנימוק האם (סס עיין כפ"ח) :

ג תרנגולים שנמצאין בשלייתן ביצים סרוחים ונקרשין כשר (פ"ח סס) :

ד נפלה השלפוחית שמי רגלים נקוים לתוכה לדעת הב"י בש"ע משמע להתיר בהפסד מרובה אבל להנמשכין אחר הכרעת רמ"א טריפה דס"ל דהוא בכלל הבני מעים ואפי׳ בניקב ואם משהינה דם צריך לבדוק בשלפוחית :

ה מחט שנמצא בשלל של ביצים טריפה כדין נמצא בחלל הגוף ואם נמצא נוצות מבואר (כלל כ"ח סי׳ ח׳) :

ו ניקבו הדקין טריפה ואפי׳ ליחה שבהן סיתמן (וכוח סגלד כעשוי כלמר מבפנים וג"ורכין אותו כחוזק) ואפי׳ הוא דבוקה בהן הרבה עד שאין יכול׳ להוציאה ע"י הרחק וה"ה אפי׳ עלה בו קרום דקרום שעלה מחמת מכה אינו סתימה כמבואר כלל י"ד ואם שומן שעל הדקין סותם הנקב כשר כמבואר שם סי׳ י"ט אבל אם ניקב הכרכשתא (ר"ל מעי הדבוק כפי הטבעת) אע"פ שהשומן שעליו סותם לא הוי סתימה שאינו מהודק יפה (סי׳ מ"ו) ועיין לקמן כלל כ"ח מה שכתבתי בזה בשם כו"פ באיזה מקום אינו סותם אבל אם ניקב המעי הסמוך לקיבה שהוא תחלת המעיים אע"ג דקיי"ל שהחלב שעליו אסור בארך אמה וא"כ הוי כחלב טמא ואינו סותם מ"מ כיון דמקצ׳ גאונים ס"ל שהוא חלב טהור כמבואר שם ס׳ ח׳ ולכן לדידן עכ"פ מהני לענין סתימה (פ"ח כק"ח) :

ז הדרא דכנתא (פי׳ כמעיים דקין ססובבים סביב לשומן שלהם) שניקב א׳ לחבירו כשרה שחבירו מגין עליו שהרי גם בשר שאצלו בתולדתו סותם כמבואר בכלל י"ד ואצ"ל אם ניקב לכנתא שהוא חלב טהור (מ"ו) :

ח חולחולי׳ והוא מעי האחרון שממנו הריעי יוצא (וכיח הכרכשתא) והוא שוה בלא עיקום אם ניקב במשהו טריפה כמו שאר המעים וחמור מהם שהשומן שעליו אינו סותם בד"א שניקב להלל הבטן דאז תצא הריעי דרך הנקב לחלל הבהמה ותמות אבל אם ניקב במקום שהוא דבוק בין הירכים כשר שהירכים מעמידין וסתומין הנקב ואפי׳ ניטל כל מה שדבוק בין הירכים כשר אם נשאר ממנו כמלא בטדא דתורא והוא שיעור ד׳ אצבעות לשור הגדול ובדקה הגדול לפי גדלו כו׳ והוא ב׳ אצבעו׳ לשה ואצבע אחד לגדי וטלה (וכ"ל דר"ל אלבע פסוט שהרי כתב כש"ך בשם רא"ן דקיטור החיצון של אלבע הגדול לאן וכוח ב׳ אלבעות וא"כ גם האלבעות שכתב בשם רוקח ר"ל אלבעות פסוטים) ואם יש נקב באותם ד׳ אצבעות יש אוסרים במשהו וי"א עד שינטל רוב רחבו (ועיין פירוסו כש"ך סי׳ מ"ו ופ"ח שם ולפי סכוח מילתא דלא שכיחא לא כארכתי) ודע דבעוף לא שייך כלל דין זה דדוקא בבהמה שהכרכשתא דבוק בין הירכים שייך לומר שהם סותמין הנקב משא"כ בעוף ולכן בכל מקום שניקב טריפה :

ט סירכא יוצא מהדקין מבואר בדין כלל י"ד סי׳ י"ח • ומ"מ לפעמים יש בועות הרבה ועל ידן נסתמו המעים ואז היא טריפה וכ"ש תרנגולים שיושבים על הביצים להוציא אפרוחים יש להחמיר ביותר משאר עופות מכח הלישתן (שם) • ויש לבדוק ע"י קש או נוצה אם נסתמו ואפי׳ בזמה"ז מותר לבדוק כיון דאין כאן נקב (ט"ז שם) :

י יצאו הדקין לחוץ והוחזרו מאליהן כשרה ואם אדם החזירן אם ידוע בודאי שלא נתהפכו כשר אבל אם לא אסיק אדעתיה לדקדק בזה בשעה שהחזירן טריפה דחיישינן שמא נתהפכו וכיון שנתהפכו טריפה דאינה יכולה לחיות ולא מהני מה שהחזירן אח"כ כיון שכבר נהפכו פעם אחד אין לו תקנה עוד (פ"ח שם) וה"ה אם לא יצאו ונמצאו מהופכין טריפה (שם וכן הסכים פ"ח וכו"פ דלא כש"ך) :

יא נמצאו המעים בין עור לבשר ונמצא תפור שם יש לחוש שיצאו ונתהפכו אבל אם לא נמצא שם תפירה ולא ניכר שם שנקרע ולא היה ניכר בה שום ריעותא מחיים דהיינו שהיתה הולכת יפה בענין דאין לחוש לריסוק איברים כשרה ולכן אפי׳ בתרנגול מסורס שלא היה ניכר בו שום קרע ולא תפירה אע"פ שבני מעיו מקצתן דבוקין בבשר וסמוכים לעור אם היה הולך בטוב בחייו יש להכשיר בהפ"מ שסירוסו אינו ריעותא כלל שכן הוא המנהג (פ"ד ופ"ח

ופ"ח) • אבל הכו"פ כ' דראוי להחמיר בתרנגול מסורס וכדעת הלח"מ :

יב תרנגולת שיצאו מעיה דרך הטבעת טרפה דא"א שיחזרו למקומן כסדרן דרך נקב צר (רמ"א מ"ו דף פ' ע"ב וצ"ע מסימן י' דאם חזרו מאליהן כשר וצ"ל דהתם איירי שהיה נקב גדול וכדאיתא ב"י דפקע כריסו) :

יג מה שנהגו בכל המקומות שהנכרים מסרסים התרנגולים זכרים ותופרין מקום הקריעה אין חשש בדבר דהמתעסק בסירוס בקי הוא שאינו נוגע במעיים ואף אם בשעת הקריעה נופלין מעיו בין עור לבשר מאליהן יצאו והיא לא הפך במעיים ואף אם מכניסים בידים מסתמא יודעין להכנים בענין שלא יתהפכו (כו"פ בשם דמש"א וכ"ג) :

יד מחט שנמצאת בדקין לארכו ואינו תחובה בו כלל יש להכשיר בהפ"מ דאמרי' שנכנס כך עם המאכל דרך הוושט ונכנס כך למעים אבל אם תחובה בעור הדקין טרפה כיון שעורן דק חיישינן שמא נקבה לחוץ ואינו ניכר • ואם נמצא קורט דם מבחוץ אפי' בנמצא לבד טרפה דאם אין מכה ק"ד מנין (פ"ח ובסי' מ"ח ס"ק כ"ב בבית הכוסות כתב דאם אינו תחוב אע"פ שנמצא ק"ד מבחוץ כשרה נ"ל דגבי דקין כיון דהר"ן אוסר אפי' בנמצא לבד ואפי' אין ק"ד ולכן אע"ג דבזה לא קיי"ל כוותיה מ"מ בזה גם קורט דם מחמיר ועיין לעיל כלל ט"ז ס' ח') :

טו ב' דקין היוצאין מן הקיבה או מן הקורקבן וניכר שהוא ב' בני מעיים דעת הב"י בש"ע דבבהמה במקום שאין הפ"מ צריך שיהיו מחוברים יחד במקום שיוצאין מן הקיבה קודם שיתחיל זה המעי לפרוד כרחב אצבע גם למטה יתחבר יחד עם שאר הדקין כרחב אצבע שלם • אבל אם אין כאצבע שלם מלמעלה ומלמטה טריפה ובמקום הפ"מ סתם הב"י בש"ע דאעפ"י שאינו שלם מלמעלה ומלמטה כרחב אצבע רק שיוצאים מן הקיבה כאחד וחוזרים ומתערבים ונעשה אחד מב' ראשיו ובאמצע מובדלין כשר אא"כ אינם מתערבים כלל מלמטה וכיון שמתחלה יוצאים ממקום אחד ה"ז ב' מעים וטרפה כן הוא לדעת הב"י • ולהנוהגין אחר הכרעת רמ"א אפי' בהפ"מ אין להכשיר בבהמה אא"כ מחוברים מלמעלה ומלמטה כרחב אצבע דוקא ולפי שיש עוד פוסקים דס"ל דלא מהני מה שחוזר ומתערבין אא"כ אינם מובדלין באמצע רק כאורך אצבע ולכן ראוי להחמיר עד שיהיו מתערבין למעלה אצבע וכן מלמטה ושלא יהיה ההבדל יותר מכאצבע והפ"ח כתב שכן ראוי להורות אם לא בהפסד מרובה (ט"ז) :

טז וכ"ז בבהמה אבל בעוף אפי' לדעת רמ"א אע"פ שאינם מתערבים כרחב אצבע כיון שעכ"פ חוזרים ומתערבים מלמטה כשר ואפי' כמה ענפים יוצאים אם כולם חוזרים ומתערבים למטה כשר (ש"ך) :

יז וכ"ז כשהם יוצאים כאחד מן הקיבה או הקורקבן דניכר שהם ב' מעים אבל אם מאמצעית הדקין יוצא מעי קטן וא"כ אינה יתרת הדקין כלל אלא דלדול בעלמא אפי' הוא ארוך כאצבע או יותר מזה אם הוא סתום בסופו כשר ככל דלדול שבשאר איברים כמבואר כלל י"ד סי' ט"ו • ודוקא דלדול אחד אבל ב' דקין היוצאים בענין זה אעפ"י שהם סתומים טרפה ואם היותרת פתוח בראשו טרפה דאע"ג דאינה יותרת הדקין מ"מ לא גרע מניקבו הדקין ועוד שהרי הריעי נופל לגוף ע"י מעי זה והמות ובמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר אפי' ברק אחד וסתום בראשו (ש"ך שם ובש"ך סק"ז יש ט"ס וכצ"ל והטעם לי כיון שפרש יוצא כו' אלא ב' מעים היוצאין מן במעי הארוך היוצא מן הקורקבן כו' כן הוא בהר"ן) ורש"ל מכשיר בעוף בכל ענין ולענין תערובות יש לצרף דעתו :

יח וכל זה איירי במעי שיש בו ריעי אבל אם אין בה ריעי אעפ"י שהיא חלול אינו יותרת אלא אלא הוא וורדי נמשך מן הכבד ולפעמים מסתבך במעים ונראה כמעי יתר וכשר (פ"ח בשם ב"י) אבל צריך דקדוק גדול בקיבוץ טבחים שיודעים להבין הענין על בוריו אם הוא כרוסה ממש לדבריהם (יש"ש) :

יט תרנגולת שיש בה ב' נקבים מאחוריה שבהם היא מוציאה הריעי בודקין אותה אם המעי שבו יוצא הריעי הוא אחד לבד אלא שבסוף אותו המעי הוא מתפשט לב' מקומות כשר שאין זה יתור (פ"ח שם) :

כ בהמה שיש לה ב' בית הכוסות או ב' קיבות היוצאים במקום אחד והדרי ערבי כרוחב אצבע כשרה (ש"ך סק"ג) וכן אם יש לה ב' סניא דיבי (הוא מחובר לדקין בכרס וסתום בראשו) טריפה ואי שפכי להדדי כשרה שאז נראה שהוא אחד ואם נמצא באמצע הדרא דכנתא יתרת כעין סניא דיבי וצורתו כצורת סניא דיבי ומלא פרש אעפ"י שאינה במקומה ה"ז כב' סניא דיבי וטרפה (פ"ח שם בשם מהרי"ט) ומעי היוצא מבית הכוסות להמסס כשר דרביתייהו בהכי והיוצא מבית הכוסות לכרס טרפה דלאו היינו רביתייהו ויותרת היא (שם סי' מ"ז) :

כא בהמה שאכלה דבר שנוקב בני מעיה כגון קורט של חלתית וכיוצא בו טרפה • רקים לחז"ל שבודאי מנקב את המעים וה"ז כאילו כבר נקוב ולפי זה אפי' שחטה תיכף לאחר שאכלה טרפה (פ"ח סס' נ"ח) אבל אם אכלה עלין של חלתית כשרה שהעלין אינם חריפים כל

כד ואינם מנקבין · ואם אכלה דבר שספק אם מנקב טרפה מספק · ואם אכלה עשב שקורין בלשון ערבי(כ"ך) ועי"ז נמצ' בבני מעים בהרות אדומו' אין להכשיר אלא בבהמו' ישראל (ש"ך שם):

כלל כ · דין קיבה וכרס והמסס וב"ה וקורקבן (סי' מ"ח מ"ט):

א קיבה שניקבה טרפה ואם חלב שעל היתר סותם הנקב כשרה אע"ג דקיי"ל חלב טמא אינו סותם ואנן בני בבל קיי"ל דאסור משום חלב מ"מ כיון שבני א"י אוכלין אותו וא"כ אינהו מיכל אכלי אע"ג שאין אנו אוכלין אותו מ"מ לא חמיר כולי האי אפי' לדידן ומהני סתימתו אבל שעל הקשת שהוא חלב שאסור לכ"ע מן התורה אינו סותם (סי' מ"ח):

ב כרס שניקבה טרפה ואין החלב שעליו סותמו לדידן האוסרים חלב שתחת הפריסה כמבואר לקמן וא"כ הוי חלב טמא ואינו סותם ואע"ג דלבני ריינוס נוהגים היתר באותו חלב כמבואר שם מ"מ אינו סותם כיון דאנו אוסרין אותו מדינא לחייב עליו כרת (ט"ז סי' ס"ד ס"ק ח') ולהסוברים דאף חלב היתר אסור מדינא צ"ל כיון דרק בני ריינוס נהגו היתר לא חשוב מנהגם כ"כ שנאמר אינהו מיכל אכלי כו' ואם היה הנקב בכרס למטה לצד הקרקע טרפה וודאי אבל אם הנקב מצד הצלעות נ"ל דאינו אלא ספק טרפה עיין בטור בהג"הה שם ובב"א: (נו*):

ג וכן אפי' ניקב במקום שהטחול מונח על הכרס וסותם הנקב וקיי"ל דבכשר נמי סותם כמבואר בכלל י"ד מ"מ כיון שעל הטחול יש קרום שמנקרין אותו והוא חלב טמא ולכן לא מהני סתימתו (סי' מ"ח ט"ז ס"ק ג') וא"ל דכשניקב גם הקרום ונשתייר בטחול כעובי דינר זהב שיסתום הטחול דא"כ מצינו לטרפה שיחזיר להיתר דכיון דקודם שהגיע לטחול טרפה אינו חוזר לכשרות כדאי' סי' מ"ד (וכט"ז שם ס"ק י"ג):

ד תולעים שנמצאו בפרש כשר דמן הפרש הן גדילין או הבהמה אכלה אותן · ואם נמצאו בו נקבים וניכרים שנעשו ע"י תולעים ואין ידוע אם נעשו הנקבים מחיים או לאחר מיתה פירשו בשר דאמרינן אחר שחיטה פירש כמו בריאה (ט"ז וש"ך ופ"ת סי' מ"ח):

ה הכרס מיעוטו נחבא בין הצלעות שבחזה ורובו מונח על בשר הבטן ובשר הבטן חופה אותו ואם נקרע בשר זה אעפ"י שלא הגיע קרע זה לכרס עד שיהיה הכרס נראה אלא כיון שנקרע רוב עובי הבשר הזה בארכו או ברחבו אורך טפח בבהמה גדולה אעפ"י שאין רוב אורכו · או בבהמה קטנה ונקרע רוב אורך אותו הבשר אעפ"י שאין באורך הקרע טפח טריפה ואין חילוק אם נקרע לארכו או לרחבו דדינם שוה דבגדולה סגי בטפח ובקטנה ברובו אבל דעת האחרונים בהפ"מ דאם אינו מפולש אעפ"י שנקרע רוב עובי העור לא מטריף אעפ"י שהוא רוב אורך או טפח אא"כ הנקב מפולש רוב ארכו בבהמה קטנה או טפח בגדולה או ברחבו ויש להקל בהפסד מרובה (ש"ך ופ"ת) ואם הוא פחות מטפח בגדולה או רובו בקטנה אפי' מפולש כשר אם נעשה ע"י חולי ואם נעשה ע"י קוץ או מחט אפילו במשהו טריפה דחיישינן שמא ניקב איברים פנימים (פ"ת) ואם ניטל אותו בשר אפילו ע"י חולי טריפה ואם נקדרה בעיגול עיין בש"ע סי' מ"ח סעיף ד' וכבר כתבנו בכלל י"ד דאם הבשר רע דינו כניטל:

ו ואם נמצא נקב בבשר החופה והעור קיים וידוע שזה נעשה מנגיחת הבהמות דהדרי בריא וכשרה לכ"ע (פ"ת בשם ב"ח):

ז דין זה הבשר החופה לא שייך בעוף שהרי אין לו כרס ולכן אפילו נקרע העור של העוף והדקין שלימין אם ניכר הדבר שלא נעשה ע"י קוץ אלא ע"י חולי כשר (ט"ז בכסי' מ"ט):

ח מחט שנמצא בקיבה או בכרס דינו כמו שנבאר בנמצא בבהכ"ס בסימנים הסמוכים לזה אך י"א דכל הכרס דינו כהמסס לרש"י אך הרדב"ז ח"א סי' קי"ג כתב בהדיא דכל הכרס עודו עב ואפילו לרש"י כשר והסכים עמו הפ"ח:

ט המסס ובית הכוסות דבוקים זה בזה והמסס אין לו אלא עור אחד ובהכ"ס מקצתו עבה ויש בו ב' עורות דבוקים זה בזה והיינו הצד שמדובק בהמסס שם הוא עב ומקצתו דק ואין בו אלא

(נו*) שאלה עז אחת שדקרוה בין הצלעות סמוך לבטן ויצא פרש ונראה שהיה ניקב הכרס שאל השואל בעל העז והורהו שימיתנו וימכור לנכרי כדין ובעה"ב עבר על דברי המורה כו' שנתרפא בתוך איזה ימים וגידלה ונתעברה וילדה וכבר עברו עליה יותר מי"ב חודש והיא חי' ויולדת ובא ושאל מה דינו של עז:

תשובה לכאורה כיון שיצא הפרש וא"כ בודאי ניקב הכרס ומבואר בסימן מ"ח דניקב הכרס טרפה וא"כ הוי ודאי טרפה וא"כ לא מהני אפילו אם כחול ימים ירבה כמ"ש הרשב"א הביאו הש"ך בסימן נ"ז וס"ה דלידה לא מהני לודאי טריפה והנה לאחר העיון נראה דלא היתה מעולם ודאי טריפה רק ס"ט וא"כ מהני לזה שהוי יב"ח וכ"ש לידה דמהני כמבואר שם והנה בריש סימן מ"ח הביאו הטור די"א דהכרס הפנימי היינו דווקא מפרעתא היינו למטה כרואה את הקרקע אבל למעלה ממנו במקום הצלעות לא נטרפה אם ניקב הכרס אלא או ברובו או טפח וזה דעת בעל העיטור אבל דעת רוב הפוסקים דניקב הכרס בכל מקום שהוא טריפה במשהו וע"ש בטור מה שכתוב המגיה שם שהתוס' והנסיון מעיד על דעת ראשונה שהרי בארצות המערב חותכין בין הצלעות ומוציאין הפרש ולפ"ז הוי ספק דפלוגתא וכיון שילדה היא כשרה כדאיתא שם בש"ך. ומ"מ נ"ל לקנוס בעה"ב כדין מבטל איסור לכתחלה:

אלא עור אחד (ש"ך ס"ק י"ג) ואם נמצא נקב בהמסס או בית הכוסות אפילו במקום הדק וניכר שהנקב הוא ע"י תולי אם אינה מפולש הנקב מעבר לעבר כשר לכ"ע (דלא ככ"ח דס"ל דלרש"י בהמסס אפילו ע"י תולי טריפה מלד א' ש"ך ס"ק י"ג) דכיון שאין שם מחט וא"כ אי אית' שהיתה נקובה מעבר לעבר עדיין הי' ניכר הנקב דלא חיישינן שמא ניקבה ונתרפא אבל אם הנקב ע"י קוץ או מחט יש חילוק שאם הוא בבהכ"ס במקום העב שיש לו ב' עורות אם אינו ניכר מעבר לעבר נקב מפולש כשר ולא חיישינן שמא כבר נקבה מעבר לעבר ונתרפא כיון שעורו עב לא חיישינן אבל אם ניקב ההמסס או בהכ"ס במקום הדק שאין לו שם אלא עור אחד הב"י סתם כש"ע דאין חילוק ולעולם כשר אם לא עבר המחט מעבר לעבר וכן אנו נוהגין בהפסד מרובה אבל שלא במקום הפ"מ אנו הנמשכין אחר רמ"א קי"ל כהפוסקים (דסיינו רש"י) דס"ל כיון שעורן דק חיישינן שמא ניקב מעבר לעבר וחזרה המחט לאחוריה ונתרפא הנקב ואינו ניכר ולכן אפי' אם כדק ואינו רואה שום ריעותא וגם לא קורט דם אפ"ה טרפה ומ"מ צריך שיהיה ק"ד מבפנים דאל"כ נימא אחר שחיטה נתחב דאי איתא דקודם שחיטה נתחב הוי ליה למצוא שם ק"ד כיון שיש שם מחט למסרך (שם ס"ק י"ד) ואפי' לדידן שאין אנו בקיאין בבדיקה מ"מ סומכין על בדיקתינו כיון שאינו ניקב מב' צדדים (ש"ך שם ס"ק ל') :

י ואם נקבו המסס ובית הכוסות במקום שמחוברין יחד אעפ"י שהנקב מפולש מזה לזה כשרה דהא בלא"ה שופכים זה לזה וכן אם אינו מפולש מזה לזה אלא שאחד נקוב כיון שהוא מקום חיבורן השני מגין עליו (פ"ח) אבל שלא במקום היבורן אפילו נקבו ב' העורות במקום ששוכב ע"ג ההמסס ומדובק שם בשומן אינו סות' דחלב טמא הוא (ש"ך ס"ק י"ח) :

יא אם ניקב אחד מהם נקב מפולש מעבר לעבר ע"י מחט או קוץ ועודנו תחוב בו בודקין אותו אם נמצא קורט דם סביב המחט בין בפנים בין בחוץ אפי' הוא רחוק קצת מן הנקב כרחב קש וכ"ש עליו ממש (סעיף ח') או אפי' לא נמצא דם אלא שנמצא חלודה על פי המחט או סביבות הנקב (סעיף ט') דכל זה הוא הוכחה שהנקב היה מחיים וטרפה • ואם נמצא חלודה באמצע המחט ולא על פיה וגם לא על בהכ"ס י"א דתלינן שהמחט היתה חלודה מקודם שבא לבהמה וכשרה ורוב אחרונים מטריפין גם בזה דכיון דאנו רואין שניקב מעבר לעבר אלא שאנו מסופקים שמא לא עבר עד לאחר שחיטה ולכן בהוכחה קלה אנו מטריפין (כ"ה וכ"מ בס"נ ס"ק נ"ס ופ"ת ס"ק כ"ג) אבל אם לא נמצא דם סביבות המחט לא מבפנים ולא מבחוץ וגם המחט יפה שלא העלתה חלודה אעפ"י שאנו רואים שהמחט עבר מעבר לעבר כשר • דיש כאן הוכחה שעבר לאחר שחיטה דאי מחיים כיון שיש שם מחט היה הדם נדבק בו (שם) :

יב בד"א שלא מלחו ולא הדיחו דיכול לבדוק אחר ק"ד אבל אם כבר מלחו או הדיחו ואינו יכול לבדוק עוד אחר ק"ד או חלודה דשמא ע"י המליחה והדחה הלכה לה או כשנב[..] נטלה משם המחט דשוב אין יכול לבדוק אחר קורט דם די"ל שהדם היה על ראש וחוד המחט וכיון שנקוב מעבר לעבר היא בהזקת איסור עד שתבדוק להוציא מחזקת איסור וכיון שאין יכול לבדוק טריפה וה"ה אם נאבד בית הכוסות קודם שבדק אחר ק"ד וכ"ש אם נמצא כמו שביל שנראה שעבר המחט מחיים דטריפה אעפ"י שלא נמצא ק"ד או חלודה • וכן אם נעשה ע"י חולי וניקב מעבר לעבר אפי' אין שם ק"ד טרפה דדוקא ביש מחט כיון שיש דבר שיסרך הדם אמרינן אי איתא דמחיים הוי ליה לאשכוחי ק"ד אבל ע"י חולי כיון שאין כאן דבר שיסרך בו הדם עומדת בחזקת איסור שנעשה מחיי' (שם) :

יג במדינות אלו נוהגין כהפוסקים דבזמן הזה אין אנו בקיאין בבדיקות ולכן כיון שראינו שהמחט עבר מעבר לעבר אפי' לא נמצא לא קורט דם ולא חלודה טרפה ומ"מ בהפ"מ צ"ע (דסכ"ח כתב דלא נוהגין כן עיין ש"ך ס"ק ל') :

יד אם נמצא המחט תחוב בבית הכוסות או בהמסס ולא עבר המחט מעבר לעבר י"א דנ[..] הדין חייב לבדוק מבחוץ נגד פי המחט אם נמצא שם נגד פי המחט קורט דם או חלודה טרפה דבידוע שניקב כולו דאם אין שם מכה קורט דם מנין ואם לא נמצא נגד פי המחט אפי' נמצא ק"ד סביבות הנקב כשרה (ש"ך ס"ק י"ז) אפי' לא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב ואפי' ראש העב של המחט לצד חוץ וחודה לצד חלל בהכ"ס דכה"ג גבי כבד טריפה כמבואר כלל כ"א סי' י"ד ט"ו משום דאמרינן דרך הוושט נכנס אבל הכא כיון שיש אוכלין ומשקין הם דוחקים את המחט אפילו צד העב שתכנס ותתחב בבשר ותולין במצוי שנכנס דרך הוושט לבית הכוסות ומשם נכנס לרופן בית הכוסות ולא הספיקה לנקוב מעבר לעבר (שם) :

טו וכיון שצריך בדיקה אחר ק"ד ולכן אם מלחו או הדיחו או שנאבד בית הכוסות קודם שבדק אחר קורט דם טריפה דכיון שצריך בדיקה מדינא מחמת ריעותא אע"ג דלא ראינו שניקב רק מצד אחר מ"מ ריעותא הוא להצריך בדיקה ולכן אם א"א לבדוק טרפה כן סתם הב"י בש"ע בנמלח והודח (ש"ך ס"ק ל"ג) :

אר

טז אך י"א דאם לפי האומדנא נראה שאינו נקוב לחוץ א"צ לבדוק כלל מבחוץ אחר קורט דם דעדיין הבהמה בחזקה כשרות קאי נגד הנקובים האלו ואמרי' מסתמא לא ניקב מע"ל ואע"ג דלא קיי"ל הכי מ"מ אם הוא לפנינו סומכים על בדיקתנו ובודקין אם לא נמצא קורט דם או חלודה על פי המחט כעזר דכיון דא"צ בדיקה אלא כנגד פי המחט אין כאן בקיאות גדול (ס"ך ס"ק נ"ג) ואם נאבד הבית הכוסות או שנלקח המחט משם או שמלחו והדיחו קודם בדיקה כיון שלפי אומד הדעת לא היה הנקב מעבר לעבר וא"כ לדעת אותן הפוסקים א"צ בדיקה כלל ולכן בהפסד מרובה סמכינן עליהם וכשר וכבר כתבנו לעיל סי' ט' דבהמסס אם נמצא קורט דם אפי' מבפנים אפי' ודאי לא ניקב מבחוץ טריפה לרמ"א במקום שאין הפסד מרובה (שם) :

יז אבל אם אינו ידוע כלל אם ניקב מע"לע או לא אפי' עפ"י אומדנא ונאבד או נלקח המחט או נמלח והודח מחלוק' בין האחרונים עיין ש"ך ס"ק כ"ה דיש מתירין בהפסד מרובה והט"ז והפ"ח אוסרין אף בהפסד מרובה • ונ"ל דאפשר דיש להקל במקום הפסד מרובה מטעם שכתב הש"ך בסי' נ' לסמוך על דעת התוספות דאם לא איתרע חזקת' מחיים מוקמינן על חזקת כשרות:

יח ואם נמצא מחט או קוץ בהמסס או בבה"כס בחללו ולא נתחב בהן כלל כשר בכל ענין וא"צ בדיקה וכן אם נמצא מסמר וראש העב מונח בתוך הקמטים של המסס באופן שאין החוד מול עובי הדופן אעפ"י שאינו ידוע אם היה תחוב בו כשר בלא בדיקה (ט"ז ס"ק י"ט) ואם נמצא קורט דם מבחוץ הט"ז כתב לאיסור והפ"ח כתב להכשיר • (ובש"ך בס"ק נ"א כתב לאיסור וצריך לומר שכן כתב לדעת רמ"א אבל הוא לא ס"ל ככי שהרי אפי' בוושט כתב בסי' נ"ג ס"ק י"ז דכשר ומשיג על רמ"א) ומצאתי בנ"ב סי' י"ט כדברי והסכים להיתר ואם נסרך לטרפש הכבד צריך לבדוק אחר מחט דודאי יש שם מחט ואם לא בדק טרפה (מנ"י כלל פ"ט ס"ק נ"א) ואם היה המחט תחוב בו נגד המקום שנסרכה טריפה דהסירכא הוי הוכחה דניקב מעל"ע (נ"ג) ואם יש הפ"מ ועוד כמה צדדים להקל צ"ע וע' בכו"פ סי' מ"א ואם אינו תחוב בו רק שנמצא מונח בתוכו ונסרך יש להקל אבל דוקא בהפ"מ או סעודת מצוה שהרי אפי' בלא מחט כיון שיש סירכא אין להתיר בלא הפ"מ כדלעיל כלל י"ד (כו"פ שם) :

יט בית הכוסות שניקבו ב' עורות זה שלא כנגד זה כשר דכיון דמינח נייח לא יתרמי להדדי ואינו דומה לוושט לעיל כלל ט"ו (ש"ך בסי' מ"ט ס"ק א' ופ"ח) :

כ מחט שנמצא בדופן בה"כ באורך ר"ל שאורך המחט הוא בדופן שאינם יכולים להבין באיזו צד פונה הקיפה טריפה כיון דהחללו רחב אי דרך הוושט עייל על הפרש מיבעי לאשתכוחי ולפי"ז אין היתר במצד אחד כ"א כשהמחט מונח בחלל ביה"כ ותחוב בו לא כשתחוב באורך הדופן (ט"ז בשם או"ה וכגכת ש"ד ורש"ל) והפ"ח חולק ולא הביא ראיה לדבריו ומשמע לפי"ז דאפילו בדליכא קורט דם כיון דהיישינן שבא מבחוץ • קטן שמצא מחט תחוב בכרס אם הוא חריף לידע ולבין בדברים אלו יש להחמיר ולאסור על פיו דכל שנמצא מחט רגלים לדבר ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא וכן נכרי שהיה מתעסק בהוצאת הפרש מן הבהמה ואמר ראה שמצאתי מסמר זה תחוב בכרס הבהמה והראה לו מקום שאינו נטרף בו ה"ז כאלו נלקח המחט בסי' י"ז ודוקא כל זמן שעוסק בהוצאת הפרש ומצאו הישראל ואמר לו כן • דאינו אלא גילוי מלתא אבל אם כבר פסק הנכרי מלאכתו והוציא מת"י הכרם ואח"כ א"ל שמצא מסמר א"צ להאמינו (נקכ"ג שם וע"ש בט"ז) :

כא בהמה או עוף כשפתחו להוציא בני מעים זב מים רבים ובני מעים הכל יפה כשר דהוא חולשה באדם (סקורין וואסר זוכט) והוא מחמת נפוח ואין להרבות בטריפות (כו"פ סי' מ"ח) ושכן משמע בתשובת ב"ח ודלא כפ"ח בסי' נ"א • וי"א שהוא סכנה שיבוא האוכל לידי חולי זה ומ"מ צריך לראות שיהיה הבני מעיים והריאה הכל בטוב בלא שום שינוי והריאה צריך נפוח ואפי' בדיעבד מעכב (תכ"ס) :

כב הקורקבן יש לו שני עורות דהיינו הבשר העב הוא אחד והכיס המונח בפנים שקולפין אותו ומשליכין אותו הוא השני ואם ניקב זה בלא זה כשר עד שינקבו שניהם זה כנגד זה אבל אם ניקבו זה שלא כנ"ז כשרה ונ"ל דאם מנוקב בשיפוע דינו כזה נגד זה (מנ"י) ואם ניקב שלא כנגד החלל רק בעובי הבשר ע"י תולי אע"פ שהוא מעבר לעבר כשר (כדלעיל כלל י"ד סימן ט"ו) (סי' מ"ס) :

כג ניקב ושומן שעליו סותמו כשר וכ"ש אם לא ניקבו כל ב' עורות אעפ"י שלא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב דכשר ואם המחט לא ניקב לחוץ אלא שבמקום המחט יש לה בועא היוצאת לחוץ וסביב הבועא מלא שומן יש להטריף כיון שיש בועא ארוכה הבולטת לחוץ ודאי שכבר יצא שאילו לא ניקב עור החיצון לא נהייתה אותה בועא (מנ"י כלל נ"ס ס"ק ד') ואם השומן סביב המחט ולא עפ"י המחט בידוע שכבר ניקב לחוץ (שם) ואז אפילו נשאר מעט

נם מהעור טרפה (תכ"ס) ושומן של אווזות שמלעיטין י"א דלא הוי סתימה כיון שאינו כתולדה ואין נוהגין כן והרוצה יחמיר על עצמו :

כד אם נמצא מחט תחוב בו מפנים דינו לגמרי כבית הכוסות בין לענין ניקב מצד אחד ובין לענין ניקב מב' צדדים ואינו אסור מדינא אא"כ נמצא עליו קורט דם או חלודה כדלעיל. ולענין הפ"מ לדידן שאין אנו בקיאין בבדיקה עיין לעיל סי' י"ג (ש"ך וס"ח) והט"ז ס"ק י"ז כ' דבקורקבן כיון שעורו עב אפי' בלא ק"ד אסור אם ניקב מעל"ע :

כה (*) מחט שנמצא בקורקבן וכולו נבלעת בעובי בשרו ונשאר כחצי אצבע מצד הכיס גם מצד החוץ שלא היתה המחט אוכלת ולא היה ניכר שום נקב לא לצד פנים ולא לצד חוץ תולין להקל לפי שדרך הוושט נכנס עם האוכלין אלא שנסתם הנקב דע"כ אחד מהנקבים נסתם ואם כן תולין במצוי דהמחט בא מבפנים והוי כניקב מצד אחד ואם אין עליו ק"ד מבחוץ כשר (כס"ך ס"ק נ"ט ט"ס וכן נ"ל אבל אם יש עליו ק"ד אפילו כו') ודינו ממש כבה"כ בסי' י"ד ט"ז י"ז. וי"א דעדיף קורקבן מבה"כ דאפילו להאוסרים בבה"כ וסבירא להו דכיון דנקב מצד אחד מחזקינן ליה בחזקת מינקב ואם נאבד טריפה אבל קורקבן כיון שעורו עב לא מחזקינן בחזקת מינקב (ש"ך בשם רש"ל) אך הש"ך ופ"ח וכו"פ חולקין על זה וסבירא להו דמדינא צריך לבדוק אחר ק"ד (עיין כל"א שער או"ס סימן ט"ו כתבתי דנ"ל דדעת הש"ך כס"ק כ"ח וכס"ק מ' לסתיר) ואם נמלח ונאבד טרפה שהרי יש מחמירין ואוסרין לעולם דאמרינן שמא ניקב הוושט ונכנס בקורקבן מבחוץ דאע"ג דיותר י"ל שנכנס דרך הוושט כיון שהבשר מבחוץ ראוי להתרפאות שעורו יותר רך מעור הפנימי שהוא קצת קשה ומאחר שאינו ניכר מבפנים בודאי בא מבחוץ (ט"ז כ"ג) ולכן אם מרגיש בפיו בשעת אכילתו שיש מחט בקורקבן כיון שאי אפשר לבדוק אחר ק"ד טרפה ואפי' כל התערובת אסור (ט"ז סי' מ"ח ס"ק י"ח) :

כו ואם נמצא מחט בקורקבן לאחר הבישול ויוצא הרבה מקורקבן ובשעת מליחה ושטיפה לא הרגישו כלום יותר מסתבר לומר שנתחב בו אחר שחיטה דאי אפשר שלא היו מרגישין בו בכלל (פ"ה) :

כז כבר נתבאר כלל י"ד דהא דמצד אחד כשר דוקא כשניקב מבפנים אבל אם ניקב מצד חוץ ע"י קוץ ומחט טריפה ואם ספק אם ע"י חולי או מחט כשר מטעם ס"ס כדלקמן כלל כ"א :

כח תולעים יוצאים מהקורקבן כשר דלאחר שחיטה פריש :

כט קורקבן שנמצא נקוב ונתערבו העופות טו מין שומן שבקורקבן לשומן התרנגולת של מקום חיבור הקורקבן ואם אינו דומה לשומן שאר העופות מותרין האחרים וכן כל כיוצא בזה ודוקא

בינת אדם

(כו*) שאלה קורקבן שנמצא בו מחט בשעת אכילתו ואי אפשר נבדקו :

תשובה כבר מבואר דין זה בסימן מ"ח בט"ז ס"ק י"ח ודעתי לאסור וכנס דין זה בודאי גרע טפי מדינו של רשב"א שכתב שם בש"ע סעיף י"א בקורקבן שכולה נבלעת דהתם בדקו אותו מב' לדדין ולא נמצא שום נקב מבחוץ ולא נמצא עליו ק"ד בזה מכשיר רשב"א דרוב נבלעין דרך הוושט אבל בנידון דידן מה בכך שנבלע דרך הוושט אפשר היה בו נקב רק לחוץ וזה דומה ממש למש"כ הש"ך שם בס"ק כ"ה בנאבד ולא היה ידוע אי ניקב לחוץ או לא ודעתו נוטה להטריף אלא שכ' דרש"ל מכשיר גם בזה והתב"ש כי ישתקע היתר זה דאדרבה ברש"ל משמע להיפך עיינתי ברש"ל וכ' וז"ל ולפיכך כשנמצא מחט מצד א' צריך לבדוק אם ניקב מבחוץ או אם נמצא דם אבל אם שטפו והדיחו ק"דם שבדקו אחר דם כשר ול"ח שמא היה ק"ד מזה משמ' קצת כתב"ש אך מ"מ שם בפיסקא כתב רשב"א נשאל במחט כו' וקודם שבדקו אם נקבו מב' לדדין ניטל המחט כו' והשיב דודאי צריכה דיקה וכיון שכן כו' טרפה וע"ז כתב רש"ל ול"נ כדפרישי. בשר וכה"א דלישנא משמע אפי' בלא ידע כלל אפי' ע"פ אומדנא אם לא ניקב מבחוץ אפ"ה כתב דכשר משמע כש"ך. ואמנם אפי' אי נימא דדעת רש"ל לטריף בהא לא בדק מבחוץ י"ל דרש"ל לשיטתו דמשמע דס"ל דשמא הבריא ר"ל נתרפא וס"ל דכשור עב לא חיישינן לנתרפא אבל מ"מ חיישינן לשמא ניקב וא"כ ודאי דצריך בדיקה מבחוץ אבל להסוברים דא"ה שמא הבריא ר"ל שמא ניקב כמש"כ הרא"ש אם הפכה דלפניתי א"צ לבדוק כלל דמוקמינן אחזקה כמו שהארכתי בזה בשער רוב וחזקה סימן כ' (נדפס בסוף שער הקבוע) וא"כ בשניא אפילו אי נימא דלכתחלה צריך לבדוק כמש"כ הכו"פ אבל אם לא בדק בשרה וא"כ היה נאבד או נתקיה בא"א לבדוק כגון נגיד הבשר וכיון שכ' רמ"א לסמוך מכש"ה על הרא"ש נ"ל ע"כ אפילו לא בדק כלל וכ"ש דרוב הפוסקים פירשו הבריא ניקב כמש"כ ספ"ת וכו"פ ולרא"ן ורא"ש קי"ל כוותא וא"כ ע"פ בנאבד כשר ואפי' את"ל דגם לכרא"ש אינו כשר אלא כשבדק עכ"פ שלא ניקב מב' לדדין הרי לשיטת התוס' שכ' הש"ך בסי' נ' לסמוך עליהם בהפ"מ בכלל ס' הספק דמוקמינן אחזקה והא את"נ דמודו ת ס' היכא דשכיח י"ל דהייני בהמבה ולפשר גם בבה"כ אבל בקורקבן שעורו עב ובודאי רוב פעמים המטרף ע"י מחט בקורקבן הוא שנכנס המחט דרך הוושט ויולא תבוס לחוץ וא"כ עכ"פ לא שכיח איסורו יותר מהיתר וא"כ לתוס' יש להכשיר וכ"ש דפשטא דלישנא דרא"ש ורא"ן משמע דא"נ בדיקה כלל דל"א שמא ניקב כמו שהארכתי בס' נודע רא"ש וא"כ בהפסד גדול או בשבת שאין לו מה יאכל יש מקום להקל ולסמוך ע"ד הש"ך שהבין ברמ"א בד"מ ורש"ל מכשירים אבל בלא זה א"ו להקל וברוב הפעמים לא לפני מעשה בזה בגליל א' מלאו בקורקבן בשעת אכילתו מחט ובשהרית הוריתי שאותו עוף טרפה והנמלח עמו בקליפה כדלקמן סי' כ"ז והכלים ישהו מע"ל כמ"ש כפ"ת בסימן מ"ח :

והנה הש"ך שם ס"ק ל"ז כתב בשם הרשב"א דרוב הנבלעין דרך הוושט ועוד העמידנה על חזקתו דעוף זה בחזקת כשרות לגבי נקבים אלו ול"ע שהרי הרשב"א ס"ל דבמקום ריעותא לא מוקמינן אחזקה כמש"כ הש"ך סי' נ ומ"ש התב"ש דזה היה ס"ד דרשב"א לא נראה לעשות רשב"א הדרנא ומש"כ הט"ז ס"ק י"ח דוחק ול"נ פשוט שהרי כתב הרשב"א בעיקר דבריו בשער רוב וחזקה סימן י"ג דהיכא דאפשר לומר אין כאן ריעותא מוקמינן אחזקה וא"כ ה"ה הכי דהעמיד העוף על חזקתו דכיון די"ל דאין כאן ריעותא כלל דהתיר שהרי יש לו חזקה זו אפי' לא רוב הנבלעין אלא מהני ע"מ מ"מ יותר יש לנו לומר שנכנס דרך הוושט ואמרי' דלא נתלין לא התרע כאן כאן בלע"ה

ודוקא שיש הפרש גדול ביניהם (סי' ק"א נט"ז) • סי' ג' נתבאר בכלל י"ד :

כלל כא דין מחט יקוץ הנמצא בחלל הגוף (סימן נ"א)

א המאכל נכנס דרך הוושט לכרס ומשם לבית הכוסות ומשם להמסס ומשם לקיבה ומשם לדקין ומסוף הדקין שהיא הכרכשתא יוצא הריעי והן איברי המאכל ובין איברים אלו הנזכרים המחוברין בוושט ובין איברי הנשימה והחיות התלוים בקנה והם הריאה והלב מפסיק מחיצה והוא עור עב ההולך מן החזה עד בין הירכים והיא נקראת טרפש הכבד או חצר הכבד ובשקורעין אותה נראה הריאה והתלוין בו ואם קוץ או מחט נמצא בחלל הגוף או שתחוב באחד מן האיברים שנקיבתן במשהו כגון לב וקורקבן וטרפשא דלבא וטרפשא דכבדא ודקין וביוצא בהן מצד החיצון ה"ז ס"ט דקוץ זה מהיכן בא את"ל שבלעו א"כ כבר ניקבו הדקין ואת"ל שנכנס מבחוץ הא קיי"ל בקוץ שהגיע לחלל טרפה שמא ניקב אחד מאיברים הפנימים (וזו דעת הש"ע שכ"כ בהדיא בסי' מ"א בטרפשא דכבדא וכ"כ בהדיא בב"י בסי' מ') ואמנם דעת הרבה פוסקים שהיא ודאי טרפה אפילו רק נמצא בחלל דרוב הנבלעין נכנסין דרך הוושט ואם כן ודאי ניקב הוושט ויצא (כח*) וכ"ש בעוף דאין דרך להתחכך אפשר דלכולי עלמא הוי טרפה ודאי (סימן נ"א) :

ב ופשיטא גרעין של תבואה או אבן וביוצא בו שנמצא בחלל הגוף דטריפה ונ"ל דבזה לכ"ע טריפה ודאית שהרי א"א לומר בזה שנכנס מבחוץ ואפילו בעוף שיש לו זפק לא תלינן דניקב הזפק ויצא דאמרינן כאן נמצא וכאן היה ועוד שדרך הזפק א"א ליכנס לחלל הגוף (עיין נ"א סי' י"ז) ודוקא שהוא בענין שא"א לומר עכשיו נפל אבל אם אפשר לומר עכשיו נפל עיין כלל י"ד סי' כ' כ"א (שם) :

ג ואפילו ראינו שנתחב הקוץ והמחט בבהמה מבחוץ מ"מ טריפה מספק לכ"ע שמא ניקב אחד מאיברים פנימים בשעת כניסתו (ואם הוא ספק אם ניקב הכבר עד החלל עיין בכ"א סימן כ"ס) לפיכך אם ניקב בקוץ לפנינו נגד אחד האיברים כגון שראינו שנכנס המחט מבחוץ נגד הלב ותחיבה עתה בלב ולא נכנס בחלל הלב תלינן דלא ניקב רק כנגדו ולא במקום אחר וכשרה וכן כנגד כל האיברים • ואפילו לא ראינו כשנכנס המחט מבחוץ אלא שמצא מחט תקועה מקצתה בדופן ומקצתה בלב וביוצא בו ויש היכר בדופן שבאה מבחוץ נמי כשרה דע"כ נכנסה מיד מדופן ללב ונתקיימה כך דאם לא כן תמה על עצמך מי כיונה לחזור ולכנוס ברופן למקום שנכנס בו מתחלה

בינת אדם

(כח*) שאלה זרע פשתן שנמצא דבוק בדקין של אווז מבחוץ וקרום עלה עליו עד שבודאי היה כן מחיים מה דינו :

תשובה תחלה צריכין אנו לבאר דין דמחט שנמצא בחלל הגוף הב"י כתב בסימן מ' אהא דכתב הרשב"א בשם בה"ט דמחט שנמצא בטרפש ה"ז ס"ט וכ' הב"י דנ"ל דמחט שנמצא בחלל אינו אלא ס' טריפה שמא ניקב אחד מאברים הפנימים ע"ש וכן מוכח שכן דעת אוכל מועד שהביא הב"י ובש"ע סימן מ"ט וסימן נ"א בהספק אם ע"י הולי או מחט הוי ס"ס כו' ואת"ל ע"י מחט שמא לא ניקב אחד מהאברים ע"ש מוכח דס"ל דאינו אלא ס"ט שמא נכנס מבחוץ וכן משמע בה' התרומה סי' י"ד שכתב בקורקבן ואם מבחוץ בא יש לחוש שמא ניקב הוושט עכ"ל הרי הכא נמי יש לחוש ולא לודאי . ואמנם נ"ל דדעת רש"י ותוס' ורא"ש וסמ"ג דהוי ודאי טרפה דבפ' א"ט דף מ"ח ע"ב ד"ה דילמא כתב כיון דרוב האוכלין דרך הוושט נכנס וא"כ ודאי שניקבה הוושט או הדקין וכ"כ התו' ד"ה אי קופא וז"ל דאי בחלל הגוף כו' הא ודאי דרך הוושט נקיב ואתא וכ"כ התוס' ד' נ' ע"ב ד"ה מחט וכ"כ בסוכה דף מ"ג וכ"כ הרא"ש פא"ט סס"י כ"ז וכ"כ הסמ"ג בה' טרפות וז"ל המחט שנמצאה מבחוץ להב"ח בחלל הגוף אפי' לא ניקב כלל טרפה כי ודאי נקבה הוושט ויצאתה משם עכ"ל וכ"כ שם עוד מחט' דכבדא ע"ש וכ"כ המרדכי גבי מחט שנמצא בהכ"כ ע"ש וכ"כ בהגמ"ר בהדיא ריש פא"ט וכ"כ הס"ד סימן ל"ד וכ"כ בהדיא בהג"א סימן ל"ד בהתחלת אפי' אבן ועוד נ"ע דכיון דכתב הרשב"א ס"ס להטריף שמא מבפנים ואת"ל מבחוץ שמא ניקב אחד מאיברים הפנימים וא"כ למה קרא זה' טרפה והלא על ס"ס סמכינן אפי' להקל באיסור כרת וכ"ש להחמיר ואפשר דהכה"ג אזיל לשיטתו שכתב הב"י בשמו ובסי' כ"ה דמהני ליה בדיקה ואפי' במחט ולכן קרא ליה ספק טרפה עד שיבדוק והא דנ' רש"י הביאו הב"י סי' כ"ח בקוץ עד שתנקב לחלל פרש"י אבל בהיה לחלל יש לחוש שמא ניקבו דקין ובבדיקה א"א כו' והיינו במכר שבא מבחוץ דאז בודאי גם לרש"י אינו אלא ס"ט וכן להסוברים דאין לוושט בדיקה מבחוץ אף לענין נקב וכ"ש במקום שא"י ודאי אין לו בדיקה מבחוץ וא"כ הא דמהני בדיקה לנמצא מחט בחלל ע"כ איירי שידעינן שבא מבחוץ ומעתה נבא לנידון דידן בענין גרעין דע"כ דלא גרע מנמצא מחט בחלל דג"כ יש ס' שמא נכנס דרך הוושט . ואמנם י"ל כמש עפ"י מש"כ הש"ך בסימן נ' דהכ"מ יש לסמוך על התוס' דהיכא דאין שכיח לאיסור יותר מלהיתר מוקמינן אחזקת כשרות וכמו שנתבאר לעיל בדין הכללים וא"כ י"ל דדוקא במחט בחלל שהי' לכ"ע ס"ט עכ"פ לא מוקמינן אחזקה דעכ"פ יותר שכיח האיסור מההיתר דהוי ס"ס להחמיר ספק ניקב הוושט ואת"ל מבחוץ נכנס שמא ניקב א' מאברים הפנימים אבל בנדון דידן דהדבר שקול אם ניקב הוושט או הזפק שהיר י"ל דמוקמינן אחזקה בהפ"מ לדעת הש"ך ואמרי' דניקב הזפק . ואמנם נ"ל כיון שהוא בענין שהוא דבוק בדקין ועל' עליו קרום א"כ הא קיי"ל דאין מחזיקין ממקום למקום וכ"כ הט"ז בשם או"ה בסי' נ"א סק"ד ובשער חזקה הי' כ"ח אפי' לקולא וכ"ש לחומרא וא"כ יותר מסתבר לומר כאן נמצא וכאן היה דמתחלה נקבה באותו מקום הדקין ויותר מסתבר דגם זה הוי ודאי טריפה דכאן נמצא וכאן היה והוא סברא דאורייתא דאזלינן בתר הקרוב דקורבא דאורייתא כאשר הארכתי בזה בשער חזקה ולפי מש"כ הפ"מ בססי' נ"ג דלכן בניקב הזפק כשר דאפי' אם ניקב אין המאכל יורד לחלל וכן נראה במעט לחוש הטעם וא"כ בלא"ה טרפה דליכא למיתלי כלל בזפק ואפשר י"ל דאין כאן מחלוקת דבודאי אם נמצא מחט בחלל הגוף ה"ז ודאי טרפה כמו שכתבתי שיש ס"ס להחמיר אלא בהכ"ג מיירי בענין דאין לחוש שנכנס דרך הוושט וכעין זה כתב הדו"ש רסי' נ"א וא"כ לא הוי אלא ס"ט או דס"ל דיש בדיקה לוושט לענין נקב ולכן כתב דהוי ס"ט עד שיבדוק הוושט וכל האברים דלשיטתם מהני בדיקה כדאיתא בטור וב"י אבל ב"ז שלא בדק הוי ודאי טרפה :

מחלה מבחוץ לחלל הגוף ואם אינה תחובה בדופן אלא שניכר ריעותא בדופן לחוד במקום הפ"מ צ"ע (עיין שם בש"ך ס"ק נ') :

ד ולפיכך כל האיברים שדינם שאם ניקב מצד אחד כשר כלב וקורקבן וכיוצא בהן אם נעשה על ידי קוץ ומחט אזי דוקא שהנקב מצד פנים ואם מצד חוץ דוקא כשנעשה ע"י תולי דאם ע"י מחט אפי' לא ניקב כלל טרפה כדלעיל סי' א' :

ה מצא נקב כלב וקורקבן וכיוצא בו מצד חוץ ואינו יודע אם הוא מחמת מחט וקוץ או ע"י תולי כשר · דהוי ס"ס שמא ע"י תולי וא"כ אין כאן בית מיחוש כלל ואת"ל ע"י מחט שמא לא ניקב שום אבר רק נכנס מבחוץ ופגע תיכף באבר זה ונתחב בו (שם בש"ע ועיין בט"ז סימן מ"ט ס"ק ב' ובה"ג ע"ז נמעט דאינו מהפך והכו"פ כתב דהכל שם אחד ועיין בשער רוב ותזקה סי' כ"ב דאין זה משם אחד ובש"ך בכלל ס"ס סי' ט"ו) :

ו אם לא נמצא שום מחט ולא נקב באחד מהאיברים אלא שנמצא העור והבשר שנקבו עד החלל כשר ומ"מ בזו צריך להחמיר לבדוק נגד הנקב אם לא נמצא שם ריעותא (ש"ך ס"ק כ') נ"ל דאפילו עכשיו סמכינן אבדיקה זו כיון דאינו אלא להחמיר ודעת הפ"ח כשהעור שלם יותר מסתבר שבא ע"י קוץ ואם העור גם כן נקוב יותר מסתבר שבא ע"י קוץ (בסימן נ"א ס"ק ג' ובסי' מ"ב ס"ק ג')

ז אם הקוץ או המחט לא ניקבו ולא הגיעו לחלל אלא שנמצא תחוב בבשר אפי' כולו טמון בבשר כגון בירך לא מיבעיא אם חוד המחט כלפי החלל וצד העבה מן המחט כלפי חוץ דכשר אלא אפי' אם צד העב כלפי פנים והחוד כלפי חוץ דיש קצת הוכחה שנכנס דרך פנים שהרי א"א שתנקוב בצד העב וע"כ נכנס דרך הוושט ונקבה הדקין ויצא אפ"ה כשר דדרך בהמה להתחכך בכתלים וע"י החיכוך דוחק ועובר אפי' בצד העב וזה שכיח שע"י החיכוך תכנוס ולכן לא אזלינן בזה אחר רוב הנבלעין כיון שיש לבהמה ג"כ חזקות כשרות דנשחטה הותרה ודוקא בבהמה אבל בעוף שאין דרכו להתחכך ולכן אם צד העב כלפי פנים טרפה שהרי א"א לומר שנכנס מבחוץ שהרי בצד העב א"א שתנקוב אבל כשצד העב כלפי חוץ כשר שהרי יש הוכחה שנכנס מבחוץ דאי מבפנים היאך תנקוב בצד העב · ונ"ל דמ"מ אם ידוע שהעוף דחק ונכנס במקום צר אף בעוף כשר אבל בסתם לא תלינן בעוף שמא דחק ונכנס (פ"ח דלא כט"ז ס"ק ד') דוקא שראש העב הוא עב כ"כ כגרעין תמרה אבל בפחות מזה יכול לנקוב אף בצד העב כדלקמן סימן י"ט :

ח לפעמים בתוך האווזות נמצא בתוך השומן סמוך לבני המעיים נוצות ארוכות או במקום הפשטת העור מן הבשר נמצא חלל ובתוכו מונח כמו נוצות מקופלים וקרום מכסה עליהם מקצתן בלוים ומקצתן תבניתן וארכן כשאר נוצות של אווז כשר דזה לא נעשה מחמת נקב אלא שהטבע לא הוציאן לחוץ ולכן גדלו מבפנים (ט"ז ופ"ח) :

ט הא דמטרפינן דוקא בקוץ או מחט שהם דקים ואי אפשר לברוק אחר נקב משהו אבל בקנה או חתיכת עץ וברזל עב כשר ע"י בדיקת האיברים שנקובתן במשהו אם לא ניקבו כשר דכיון שהוא עב אי איתא דניקב היה ניכר ונ"ל דאפילו לדידן דאין אנו בקיאין בבדיקה נוכל לסמוך על בדיקתינו דלזה א"צ בקיאות (כן משמע מדלא הגיה רמ"א) וכן כתב הש"ך בסי' נ"ז בס"ק ל"ג בהדיא :

י ודוקא בחלל הגוף או בשאר איברים אבל אם נמצא מחט בריאה ולב וכבד ומרה שהם תלוים בקנה ומן הקנה נכנס סמפונות בריאה וכן בלב שהקנה בסופו מתפצל ונכנס בלב וכן לכבד (כמבואר בכלל י"ז סי' כ"ב) ולכן ריאה שהרגיש בה במשמוש היד שמחט בתוכה אם שלימה היא נופחין אותה אם עולה בנפיחה כשרה בין אם היא דקה או עבה בין אם נכנסה דרך תורה או דרך קופה (ר"ל ראש כמחט שהיא עבה) דאע"ג דאין דרך קנה לבלוע ורוב הנבלעין הוא דרך הוושט מ"מ כיון שהיא שלימה ועולה בנפיחה ע"כ לא ניקבה אלא דנכנס דרך הקנה ומשם נכנסה לסמפונות שבתוך הריאה ומן הסמפונות נכנס לבשר הריאה ואעפ"י שצד העב לצד חלל הבהמה לא אמרינן היאך אפשר לנקוב עם צד העב דכיון דבשר הריאה רך מנקב אפילו בצד העב וה"ה אם נמצא בתוכה גרעין של זית וכ"ש של תמרה (פ"ח) ומ"מ אם לא הרגישו שום מחט אלא שנפחו הריאה מחמת איזה סיבה ועלתה שפיר בנפיחה ולא ראו שום ריעותא ואח"כ מצאו בה מחט כשהיא תתוכה אזי אין להכשיר (סימן ל"ז סעיף ס"ז ובש"ך שם) ואם נמצא קורט דם מבחוץ אעפ"י שעולה בנפיחה טרפה דאם אין מכה ק"ד מניין · אע"כ שניקבה ועלה בה קרום והוה קרום שעלה מחמת מכה ואפילו לא נמצא קורט דם כנגד המחט ממש כגון שהמחט מלמטה והקורט דם מלמעלה רק שהיה באותו צד טרפה דע"י נענוע הריאה י"ל דנקבה וירד למטה אבל אם המחט בצד ימין והקורט דם בצד שמאל כשר (פ"ח) ואם ניקבה לחוץ אעפ"י שלא נמצא קורט דם טרפה (ש"ך ופ"ח וע"ש שחילק שבין ריאה לבית הכוסות) ·

יא ואם מצאו בחתיכה דריאה בכל ענין טריפה · לא מבעי כשהחוד הוא כלפי הסימפון והראש העב הוא לצד החלל הבהמה דאזלינן בתר רוב הנבלעין ומסתמא נכנס דרך הוושט וניקב הוושט ונכנס בחלל הגוף ומשם נקבה בחודה הריאה אלא אפי' אם נמצא ראש העב לצד הסמפון והחוד לצד חלל הגוף וא"כ י"ל דיותר מסתבר שלא נקבה הוושט אלא שנכנס דרך הסמפון ומה"ת לחוש שמא נקבה כבר לחוץ דקיי"ל אחזוקי ריעותא לא מחזקינן אפ"ה טריפה דכיון דקרומי הריאה רכים ויש כאן ריעותא ברורה חיישינן אע"פ שנכנס דרך הסמפון שמא כבר נקבה עם חודה כל הריאה ואח"כ חזרה הראש העב לאחוריו דרך הנקב ולכן לא ראינו נקב מבחוץ וגרעין של זית דינו כמחט ופשיטא שיבולת שועל דינו כמחט (פ"ת בק"א סימן מ"א) וגרעין של תמרה כיון שאין לו חוד כלל ואין דרך לנקוב כלל אפילו נמצא בחתיכה דריאה כשר דתלינן שנכנס דרך הסמפון (פ"ת שם) :

יב ואם נמצא מחט בסמפון הגדול של ריאה מדינא א"צ לבדוק כלל אפי' בנפיחה דבודאי דרך הקנה נכנס דכאן נמצא כאן היה · אלא דבמדינתינו נוהגין כשיש קצת ריעותא נופחין הריאה אבל אם כבר נחתך הריאה וא"א לנפח כשר לכ"ע (שם) :

יג אבל מחט שנמצא בכבד אין חילוק בין שבא לפנינו שלם או חתוכה אלא דלעולם אם צד העב של המחט הוא לצד חלל הבהמה אפילו כולה טמונה בכבד אעפ"י שי"ל שנכנס דרך הקנה ומשם לסמפון הכבד ומשם לכבד טריפה שהרי יש כאן הוכחה שנכנס דרך הוושט וניקב הוושט ויצא לחלל ומשם נקבה בחודה הכבד ונכנס דאי איתא שנכנס דרך הקנה והסמפון היאך היתה יכולה לנקב עם ראש העב את הכבד שהוא עב כבשר ואינו רך כריאה לעיל בסימן י' (שם סי' מ"א) :

יד אבל אם צד הדק של המחט כלפי חלל הבהמה ולא יצא לחוץ (דא"כ הוי כמחט שנמצא בחלל) אלא כולו טמונה בכבד וצד העב כלפי הסמפון הרי יש כאן הוכחה שנכנס דרך הקנה ומשם לסמפון הכבד ולכבד · דאי איתא שנכנס דרך הוושט ונקבה הוושט ונכנס לחלל ומשם לכבד היאך היה אפשר שתנקוב בראש העב הכבד וא"ל דאת"ל שנכנס דרך הקנה מ"מ י"ל שנקבה הכבד ומשם חזרה דרך אותו נקב עם ראש העב כדלעיל סימן י"א בריאה · שאני התם דאי יצאה פעם אחד לחוץ טריפה מחמת דריאה שניקבה טריפה אבל בכבד דניקב הכבד כשר וא"כ כיון דנכנסה דרך הסמפון אפילו אם יצאה כבר לחוץ וחזרה כשרה :

טו ובהפסד מרובה יש להתיר בזה אפילו אינה טמונה כולה בכבד אלא שכבר יצא חודה לחלל הגוף ולא דמי למחט שנמצא בחלל דטריפה דחיישינן שמא נקבה אחד מאיברים פנימים התם אפילו את"ל שנכנס מבחוץ עכ"פ נעשה בכח וע"י חיכוך בכותל אבל הכא שנכנס בנחת אין חוששין לזה (שם וט"ז ס"ק ח') :

טז הא דמכשרינן בצד העב כלפי סמפון דוקא שפונה לצד הסמפון ממש אבל אם פונה לצדדין בכל ענין טרפה שאלו נכנס דרך הסמפון לא היה אפשר לה להתעקם לגמרי ולתחוב בעובי כבד (שם) :

יז הא דמכשרינן בשחודה כלפי חוץ לאו דברי הכל הוא דדעת גדולי ראשונים דאדרבה אם החוד כלפי חוץ טריפה דמסתמא תלינן שנכנס דרך הקנה בין בריאה ובין בכבד אלא החילוק בין ריאה לכבד שהריאה סמוכה לקנה מיד והכבד הוא בשיפולו ולפיכך כשהצד הדק נכנס והוא כלפי הכבד צריכה לעבור עד למטה עד הכבד ובמקום צר וחוששין אולי דרך כנ סתה נטתה כאן או כאן וניקב אחד מן הקנים שנקובתן במשהו כקנה הלב והכבד לפי שעוברת במקום צר ומהלך רב אבל כשצד העב לצד הכבד אינו עשוי לנקוב מהמת שהיא עבה אבל בריאה אין חשש בכל זה לפי שכשהיא נכנס דרך הקנה מיד היא פוגעת בריאה ולפיכך אין חילוק בין קופא לבר או לגאו אלא שחוששין שמא ניקבה הריאה עצמה ולכן מחלקין בין היא שלימה או חתוכה כדלעיל סימן י"א (דעת רמב"ם עיין בב"י ופ"ח) ולכן אין להכשיר אפי' בחודה כלפי החלל אם לא בבהמת ישראל ובהפסד גדול :

יח וכל אלו החילוקים שחלקנו במחט בין צד העב או הדק הוא דוקא כשראש המחט היא עבה כמו גרעין של תמרה אבל בפחות מזה אפילו במחט שתופרין בהם השקין נקרא קטנה וא"כ אין חילוק דלעולם חיישינן וטריפה ואם נמצא בכבד גרעין תמרה או שאר דבר שאינו יכול לנקוב טרפה לדעת רוב הפוסקים דמסתמא נקבה הוושט ואע"ג דא"א לנקוב הא גם בסמפון א"א לנקוב (כו"פ וספ"ת כתב דכשר ולא ידעתי טעמו כי אין זה אלא לרשב"א עיין כו"פ ולכן לא קיי"ל כרשב"א) ומיהו אם נמצא כמו אבן בכבד ממון בבשר כשרה לפי ששם מתהוה מסוהר המאכל היורד אל הכבד להתהוות דם (פ"ת שם בסוף הסימן) ומ"מ נ"ל שאם רואין שהוא אבן ממש טריפה ואם נמצא בכבד של עוף אפילו דבר שאינו מנקב כחול וכיוצא בו טריפה בכל ענין דבעוף א"א לומר שנכנס דרך הקנה כי הקנה מחובר אל הריאה והכבד מונח למעלה על

הוושט וא"א בשום ענין לבא לצד התחתון של הכבד אם לא ע"י נקובת איברים פנימים ומכ"ש אם נמצא שבולת שועל דדינו כמחט (פ"ת כק"ה סימן מ"ה) :

יט ואם נמצא קוץ או מחט בסמפון גדול שבכבד והוא סמפון הגדול שנכנס בתוכו כשר · דודאי דרך הקנה נכנס ומשם לסמפון הגדול (שם) ואף להפוסקים שכתבתי בסימן י"ז כשר כיון שעדיין לא הלך מהלך רב ל"ח שמא נקבה הקנה (אלא דל"ע סברי בנמצא בסמפון הלב נמ״ק רמ"א בין קופא לבר או לגאו כדאיתא בסימן מ' ואפ"כ מ"ם מסמפונא דכבדא ובאמת בפ"ח דעתו להכשיר בנמצא בסמפון הלב אבל ברמ"א צ"ע) ואם נמצא בטרפש הכבד דינו כמ"ט שנמצא בחלל הגוף (שם) :

כ ואם יש לתלות שנפל המחט לאחר השחיטה בכבד כגון שנתעסקה האשה המבשלת במחטין וכיוצא בו בענין שנוכל לומר שמא נתחב המחט בתוכו לאחר שחיטה ואם כן יש כאן ס"ס שמא לאחר שחיטה נפלה ואם תמצא לומר מחיים שמא לא נקבה יש להתיר במקום הפס"ד מרובה וגם סעודת מצוה אבל אם לא נתעסקה במחט א"כ מהיכי תיתי שנאמר שנפל לאחר שחיטה וטריפה אפילו בהפסד מרובה (עיין פ"ת סי' מ"ה וזאת סוף ככרעת כו"פ ודבריו נכונים) :

כא מחט שנמצא בלב אעפ"י שאינה ניכר מבחוץ טריפה בין כשראש העב לצד ראש הבהמה ובין שהוא לצד חלל הבהמה דממ"נ אם צד העב לצד החלל א"א לומר שנכנס דרך הגרגרת ומשם לקנה הלב ומשם ללב שהרי יש כאן הוכחה שנכנס דרך הוושט דאם דרך הקנה היאך אפשר לה לנקב בראש העב בשר הלב שהוא בשר עב כמו גבי כבד בס"מן י"ד ואפילו אם ראש העב לצד הסמפון וצד הדק לצד החלל וא"כ א"א לומר שנכנס דרך הוושט דא"כ היאך אפשר לה שתנקוב בראש העב וע"כ נכנסה דרך הקנה די"ל שנכנסה דרך הקנה וחודה למטה וניקבה בשר הלב בחודה ויצאה קצת ואח"כ חזרה המחט דרך אותו נקב וניקבת הלב טרפה וה"ה אם נמצא המחט בטרפש הלב (שה.א הכים שהלב נתחבא בתוכו) וכן אם נמצא בסמפון הגדול שבלב וראש העב לצד ראש הבהמה נמי טרפה כדלעיל שמא נקבה בדרך הליכה את הסמפון וקנה הלב דינו במשהו (ועיין לעיל סימן י"ט) אבל אם ראש העב לצד חלל הבהמה וליכא הוכחה שכבר היתה בפנים כשרה (עיין סימן מ' ונס"ך שם) ושאר דינים שבלב מבואר בדין לב :

כב מחט או קוץ שנמצא במרה לעולם טרפה ואע"ג שהיא תלויה בכבד וי"ל שנכנס דרך הקנה לכבד ומשם למרה דרך הסמפון הנכנס מכבד למרה מ"מ חיישינן שמא ניקבה המרה כיון שעורה דק ועוד כיון דסמפון זה שנכנס לה מן הכבד אינו רחב יותר מסתבר לתלות שניקבה הוושט ומשם נכנס למרה · אבל אם נמצא במרה גרעין שהוא כמו גרעין של תמרה שאין ראשה חד כשרה דכיון שאינו מנקב אמרינן שנכנס דרך הקנה לכבד ומשם דרך הסמפון למרה אעפ"י שהסימפון אינו רחב ואם ירצה להוציא הגרעין דרך הסמפון לא תצא י"ל ע"י ניענוע הבהמה שמנענע עצמה בחייה בהליכתה ימים רבים נכנסה שם (סס"י מ"ג) · בתרנגולים אינדיאן מצוי להיות כמו אבנים קטנים ולבינים תוך הכבד ומרה · ושמעתי שבא ע"י שמתרנזין מאד ונוהגין להכשיר · (מנ"י כקו' סולת בלולה כלל פ"ט) ואפשר שאם ימצא כן בתרנגולים שלנו ג"כ יש להכשיר כדלקמן כלל כ"ב (סימן ד' כנ"ג) :

כג מחט שנמצא בכרס והמסס ודקין וקורקבן תמצא כל אחד במקומו :

בלל כב דין עוף שנפל לאור (סימן נ"ג) :

א עוף שנפל לאור וסלקוהו מיד ולא שהה שם כלל וגם לא ראינו בו שום שינוי כשר אבל אם שהה שיעור שיתחממו בני מעיה צריך לבדוק באיברים הפנימים שמא נשתנו מסבת האור ואי ליתא קמן לבדקה טרפה מספק (סעי' ס' נט"ז סק"י) ועוף שנפל לאור ונתחממו בני מעיה ונשתנו הלב וקורקבן וכבד שדרכם להיות אדומים והוריקו או המעיים שדרכן להיות ירוקים האדימו טריפה אפילו במשהו מהם שנשתנו ואפילו לא הגיע הלקותא לחלל דכיון שנשתנו מחמת אש סופן לנקב אבל אם אלו שדרכן להיות אדום הוסיפו באדמימות וכן המעיים הוסיפו בירוקות כשר דאין זה שינוי (סימן נ"ג ונס"ך סק"א) :

ב הא דאמרינן בכבד שהוריק דוקא בנשתנה למראה גרין כעשבים אבל אם נשתנה הכבד למראה חלמון ביצה שהיא געל אם הוא עוף שמן כשר שכן הדרך כבד של עוף שמן להוריק כביצה אבל בעוף כחוש שאין דרכו להיות הכבד געל ולכן אפילו בירוק כחלמון ביצה דהיינו געל טרפה · ולב וקורקבן אין חילוק בין כחוש לשמן דירוק כעשבים טריפה לכ"ע והאחרונים כ' דאפילו געל טריפה ומ"מ בהפ"מ ויש עוד צדדים להקל יש לצרף דעת מקצת הפוסקים דמראה געל לעולם כשר (עיין ש"ך ס"ק כ' וכו"פ שם) :

ג הא דשינוי פוסל בכבד אינו מצד עצמו דלא יהא אלא ניטל דכשר אא"כ נשתנה כנגד המעים דהיינו בראש הדק שלו וכלפי פנים דוקא אבל הראש הגס שבה מקום שהיא תלוי' בו שאינו כנגד המעים או אפילו ראש הדק אלא שנשתנה צד החיצון שהוא כלפי הצלעות ואינו

כנגד המעיים ולכן אינו פוסל שם השינוי אלא דוקא בראש הדק וכלפי פנים דאם נשתנה שם אפי' בכל שהוא ודאי לקו גם הבני מעים שתחת הכבד אלא שאינו נראה עדיין שאין בטבעו להתגלות כ"כ מהר כמו הכבד ולכן אפילו הבני מעים לפנינו ואין רואין בהם שום ריעותא טריפה כיון שאין בטבעו להתגלות מהר · וה"ה אם נשתנה כנגד המרה דהוי כאלו ניקב המרה ואם השינוי במקום חיותה ששם אין הטריפות מצד אבר אחר שאין אבר כנגדו שיפסול בנקב אלא האיסור מצד הכבד ומ"ה אין האיסור אא"כ הוריק ממקום חיותה בכדי שאם תנטל מקום הירקות לא ישאר כזית במקום חיותה (ס"ך סק"ו) :

ד הריאה שנשתנה מחמת נפילתה לאור אם ירוק כביעתא דהיינו געל בל"א טריפה אפי' בלא נפלה לאור אבל אם הוריקה כעשבים דהיינו גרי"ן י"א דאעפ"י שאנו רואים שנשתנה מחמת האור אפ"ה כשרה דתלינן השינוי בדבר אחר שהרי בלא נפלה לאור אם הוריקה כעשבים כשר ה"ה בנפלה לאור דאין האור מזיק בעוף לריאה מפני שצלעותיה מגינות עליה שצלעות העוף אינם שוכבים על רחבן אלא על חודן ובולט רחבן לפנים והריאה נחבאת בהן (כן דעת רמב"ם ורא"ש וש"פ) מיהו י"א דכיון דידעינן דנפלה לאור אע"ג דלכתחלה א"צ לבדוק את הריאה מטעם הנזכר ואם נאבדה הריאה כשרה מ"מ כיון דהריאה לפנינו ואנו רואין שנשתנה לא תלינן הירקות בדבר אחר אלא אמרינן שהוריקה מחמת האש והרי אנו רואים שלא הגינו הצלעות עליה וטריפה ובהפסד מרובה יש להקל (ס"ך ס"ק ד') :

ה טחול העוף שנשתנה כשר שהרי בעוף אין שום טריפות בטחול כדלעיל בדין טחול אם לא במקום שאין הפסד כ"כ (שם סק"ט) :

ו אע"ג דמדינא אעפ"י שנשתנו האיברים אם שלקן מעט וחזרו למראיהן כשר כיון דאין אנו בקיאין לחלק בין שלוק מעט להרבה ולכן כיון שנשתנו אעפ"י שע"י הבישול חזרו למראיהן טריפה (שם ס"ק י') :

ז נמצא שינוי באחד מאיברים אלו אעפ"י שלא נודע לנו שנפלה לאור טריפה אע"ג די"ל שהשינוי מחמת חולי מ"מ הוי ספק דכיון דיש ריעותא לפנינו אפשר שנפלה לאור ויש מכשירין וס"ל דיותר מצוי מחמת חולי מלתלות שנפלה לאור שהוא דבר שאינו מצוי כי מיד שתפול לאור תפרח ותצא ואם נשרפו כנפיה שלא תוכל לפרוח תשרף במקומה ולכן תלינן במצוי ובהפסד מרובה יש להקל ומ"מ בלא נפל לאור והוא עוף בייתי שבמינו מדברי והוריק הכבד כשר דכל עופות המדברית כבדן ירוק וא"כ בכבד של אווז שיש במינם מדברות פשוט להתיר ובשאר עופות דוקא בהפ"מ אבל בנפלה לאור אין להקל בזה (פ"ח וכו"ס) :

ח ואפי' להאוסרין בנמצא שינוי דוקא שנמצא השינוי קודם שבשל אותן אבל אם לא נראה בהן שום שינוי ולאחר הבישול נשתנו אם לא נודע שנפלה לאור כשר לכ"ע אבל אם נודע שנפלה לאור אע"ג שמתחלה לא ראה בה שום שינוי רק ע"י הבשול אמרינן ע"י הבישול נתגלה הריעותא· ומ"מ אעפ"י שידוע שנפלה לאור מותר לאכלו צלי וא"צ לחוש שמא יש בהם ריעותא וע"י הבישול יתגלה כיון שאינו רואה שום ריעותא אחזוקי איסורא לא מחזקינן (שם ס"ק י"א י"ב) :

ט אין טריפות שינוי איברים אלו פוסל אלא בעוף אבל בבהמה אפי' ידענו שנפלה לאור אין שינוי איברים פוסל לפי שעורה קשה וגם עובי הצלעות מגינין וגם בני מעים קשים להתחמר כי בטרם יחמרו מאש ישרף עורה ובשרה ותלינן השינוי בדבר אחר כן הסכמת הב"י בש"ע אבל אנו נוהגין עפ"י הכרעת רמ"א ובמקום שאין הפסד מרובה קיי"ל כהפוסקים דס"ל דאף בבהמה אם ידוע שנפלה לאור ונשתנו בני מעיה דטריפה (עיין כתב"ש דמחמיר אף בכספ"מ אפילו בבהמה) ואם הוריקה הטחול בסומכיה אפילו כל שהוא טרפה דסופו לינקב אבל אם לא ידעינן שנפלה לאור או אפילו נפלה לאור אלא שנאבדו הבני מעים כשר (שם ס"ך) :

י עוף שנפל לאור וכל האיברים יפים רק בכבד נמצא קצת שינוי ולא ידעה האשה אם הוא ירוק או אדום או לא ועוד ספק אם הוא במקום האוסר ונאבד הכבד יש מתירין מטעם ס"ס ופ"ח אוסר :

יא י"א דאין אנו בקיאין בבדיקת נפלה לאור (ס"ך ס"ק י"ט) :

כלל כג דין שבר ומכה בבהמה ועוף ונשברו הצלעות (סימן נ"ג נ"ד) :

א עוף שנתתך או נשברו אגפיו אפי' נשברו סמוך לחיבורו בגוף כשר ובלבד שיהיה מקום חבירו בגוף שהוא כבוכנא באסיתא קיים דאל"כ ה"ל נשמט ודינו כנשמט לקמן · וגם צריך שלא יהא בשבר העצם החיצון עוקץ שאם היה בו עוקץ צריך לבדוק הריאה שמא ניקב העוקץ הריאה ואנן לא בקיאין בבדיקה כן סתם הב"י בש"ע (סי' נ"ג) אבל אנו הנוהגין אחר הכרעת רמ"א קיי"ל דאם נשבר סמוך לגוף עד שלא נשאר כרוחב אגודל מאדם בינוני והוא שיעור שני שעורות כאורך טרפה · אבל אם הוא רחב אגודל אפי' בצימצום חוץ מה שנכנס באסיתא

כיון שהיא רחוק מן הגוף לא חיישינן שמא ניקבה הריאה ואין חילוק בין יש לו עוקץ או לא דלעולם אם הוא פחות מרוחב אגודל טריפה וברוחב אגודל כשר ומודדין רחב אגודל ממקום שהתחיל השבר לצד הגוף אם השבר באלכסון צריך שישאר בעצם הנשבר מחובר לגוף כשיעור אגודל (ש"ך ופ"ת) • ואם שוכבים זה על זה אפי' אין מהעצם החיצון שנתחבר עליו אגודל כיון שהתחלת השבירה נעשה רחוק אגודל כשרה (ש"ך יש שם ט"ס וצ"ל ולכן אם נשאר כו') ואם רואה שנצרר הדם מעבר לצלעות אפי' רחוק מהגוף חיישינן שמא ניקבה הריאה ומ"מ א"צ לבדוק אח"ז רק כשהשבר קרוב בפחות מרוחב אגודל או שיש לו עוקץ (ס"ז) יש להחמיר לעצמו לעיין בצלעות ואם נאבד הגף או שא"א להבחין השיעור אם יש עוד צד להתיר יש להקל כי רוב פוסקים מכשירים בנשבר (כו"פ) • ולענין האבר הנשבר אם מותר מבואר לקמן בלל כ"ז סי' ו' :

ב ואפילו אם נתרפא יפה שבר אל שבר יחדיו ידובקו טריפה כיון שהוא סמוך לגוף וחיישינן שמא ניקבה הריאה ומ"מ בהפ"מ וסעודת מצוה יש לצדד ולהקל ולומר כיון שנתרפא יפה שבר אל שבר יחדיו ידובקו מוכח שלא ניקבה הריאה דאלו עי"ז נטרפה לא היה נקשר יפה כ"כ (עיין ט"פ שכתב ת"ו להקל נגד הש"ך ול"ע שהרי הש"ך עצמו סיים דאפשר לצדד ולהקל הואיל ובלא"ה רוב הפוסקים מכשירין בנשבר אפי' סמוך לגוף והיינו בלא עוקץ דבעוקץ רוב מטריפין) ומ"מ צריך לבדוק בצלעות שלא יהיה שם שום ריעותא (ש"ך שם בשם רש"ל) :

ג ואם נשמטו אגפיו אפילו אחד מהם מעיקרו דהיינו הבוכנא טאסיתא חוששין שמא ניקבה הריאה לפי שהריאה נחבאת בין הצלעות וקרום הבשר רך ודק בין צלע לצלע וכששמטה גפה מנתקת הריאה עם הגף ובכל מקום שצריך בדיקה אין אנו בקיאים וטריפה מספק • ואמנם י"א דשמוטת גף אין ר"ל הבוכנא אלא שיש עצמות קטנות שוכבים על הריאה ממש ודומין לסכינים (ש"ך סימן נ"ג) ואפילו לפ"ז אין לאסור באותן עצמות אם נשברו (בל"י בשם כנה"ג סימן נ"ד ס"ק י') ובהפ"מ או תערובת יש לסמוך ע"ז (פ"ת סימן נ"ג) ויש עוד לצרף בזה דעת הכו"פ שכ' כדברי התשב"ץ שהביא בש"ך סי' נ"ג סק"ד דבשמוטת גף בעוף בעינן דוקא עיכול גיביה :

ד נמצא הגף שבור ואינו יודע אם קודם שחיטה נשבר או אח"כ יש להכשיר מכח ס"ס ספק שמא נשבר אחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקבה הריאה וחקא בנשבר יש לסמוך על ס"ס זה דרוב פוסקים מכשירין לגמרי בנשבר אבל בנשמט דמדינא דגמרא אסור מספק אין לסמוך על ס"ס זה כיון שספק הב' שמא לא ניקבה הריאה הוא מחמת חסרון ידיעה שהרי הבקי יכול לבדוק הריאה ומ"מ בהפ"מ יש להתיר גם בנשמט דבס"ס אפילו הוא מחמת חסרון ידיעה אינו מזיק דאפי' בדיקה א"צ ואם נשבר ויש עוקץ בשבורה כיון דרוב פוסקים אוסרים א"כ אין להתיר ג"כ אלא בהפ"מ דוקא (ש"ך וכ"כ הפ"ת) : (נס*) ואם יש מקום לתלות בו השבירה או השמוטה פשיטא דכשר וכ"ז כשאין בו שום ריעותא בצלעות וכה"ג אבל אם יש ריעותא בצלעות או בריאה לא סמכינן על ס"ס זה וטריפה ואפילו בדיקה לא מהני (ש"ך ס"ק י"ג) :

ה ואווזות שמוליכין לשוחט ומעקמין אגפיהן מצוי הוא יותר לומר שנשבר קודם שחיטה מ"מ אם יש לתלות ג"כ בלאחר שחיטה כגון שהשליכו בכח על אבן או קרקע קשה או כיוצא בו יש להתיר מטעם ס"ס ואם הרגיש השוחט שבשעת שחיטה היה הגף שלם אלא שנסתפק אם נשבר בתחלת שחיטה או בסוף שחיטה כשר דבשעה מועטת כזו לא חיישינן שניקבה הריאה אבל בשמוטה לא מהני דשמא באותו רגע ניקבה הריאה עם שמיטתו (ס"ז ופ"ת) וכן אם לא נמצא שום צרירת דם בודאי לאחר שחיטה נעשה דאם נשבר קודם שחיטה לא ימלט שיהיה סביב וסמוך לשבירה רושם וצרירת דם (ט"פ) :

ו עוף שהיה לו מכה עמוקה תחת הכנף כנגד הריאה לדידן דאין בקיאין בבדיקה טריפה • ובהפ"מ יש לבדוק בענין זה שימלא מקום המכה מים וינפח בקש דרך הגרגרת אם לא יבצבצו המים כשר דכיון דאין כאן ריעותא בריאה סמכינן על בדיקתו (ס"ז וש"ך) :

ז נשמטו ידי בהמה מעיקרם או שנשתברו או נחתכו לגמרי בבהמה מתוך שעור' קשה לא חיישינן לנקיבת ריאה כן סתם הש"ע אבל אנו נוהגין עפ"י רמ"א דבנשמט או נשבר סמוך לגוף ורואין שנצרר הדם מעבר לצלעות שרואין שעברה המכה תוך הגוף טריפה אבל אין לחוש לזה כ"ז שאין רואין שנצרר הדם וא"צ בדיקה ובמקום שאין הפ"מ יש להחמיר בנשמט אפילו לא נצרר הדם (עיין ש"ך) ודין עצם הנשבר אם מותר מבוא' לקמן כלל כ"ז ואם יש לבהמה ג' ידים כשרה דאעפ"י דכל יתר כנטול דמי הא חסר יד אינו טריפה :

בינת אדם

עוף

(נס*) בש"ך ס"ק י"ב ובפ"ת וכתב הפ"ת דדברי רמ"א אינו מדוקדק דהרי ע"כ הב"י מיירי בלא עוקץ דאל"כ בגה"ה כשר ועי"ז כתב רמ"א ויש מכשירין דמשמע אפי' בעוקץ וא"א דהרי בלא עוקץ ליכא מאן דמכשיר ואני תמה דהרי שמפין הב"י נראה לבדיה שאין שום אחד מהפוסקים מחלקין בין עוקץ או לא אלא דהרשב"א כתב כן נראה"ם ובפאר דברי הרשב"א שכתב הב"י לא מכר מזה כלום ואפשר שהרשב"א ס"ל כהרא"ש על מה שכ' הרא"ש בתשו' כהאי הב"י שכתב בעוקץ נכנס לבין הצלעות אבל בהתם עוקץ אפשר דלכ"ע מודים ומש"כ הדינו בשמוט ר"ל לענין לחוש לנקיבת ריאה אבל לא מטעם לשמוט דמ"מ שמוט חבר בגמרא וזה לא מכר בגמרא וצ"ע :

ח עוף שנבראת חסרת גף או בשני אגפים כשר שהרי אין בזה חשש משום נקיבת ריאה ומטעם חסרות גף מצד עצמו כשר (ט"ז ס"ח) :

ט הבהמה יש לה כ"ב צלעות גדולות שיש בהם מוח י"א מכאן וי"א מכאן לבד מאותן ב' צלעות קטנות הנחתכות עם החזה שהם נקראים חזה ולא צלעות וכל אחד תקוע בחולי' שלה והם לצד הצואר · ולמטה מהן לצד האחוריים יש עוד ג' צלעות קטנות שאין בהם מוח ולאחר שכלו כל הצלעות יש חוליות שאותן צלעות תקועות בהם ס"ה יש ח"י חוליות ואם נשברו רובן של כ"ב הגדולים מחציין ולמעלה כלפי השדרה בין ששה מצד זה וששה מצד זה או י"א מצד זה וא' מצד הב' טרפה ואם נעקרו מהחוליא והחוליא קיים' הוי כאלו נשתברו (סי' נ"ד):

י ואם נשתברו או נעקרו הצלעות הקטנות שאין בהם מוח או אפי' נשתברו הגדולות אלא שאין בהם רוב והצלעות הקטנות משלימות לרוב כשר :

יא הא דמכשרינן בנשתברו הצלעות היינו כשאין שום עוקץ בעצם ואינו בולט לצד פנים אבל אם יש בו עוקץ ונוטה לפנים לא גרע ממחט שנמצא בחלל הגוף דטריפה והכל לפי ראות המורה איך היה העוקץ ולאין נוטה ובעוף בודאי יש להחמיר ומכ"ש בצלעות שע"ג הריאה (פ"ת וכו"פ ומה שכתב הט"ז סק"ח בשם הר"ן לסכשיר תמה שכ"כ בשם הרשב"א דס"ל דכ"ס גבי כבד שכי כמש"כ בש"ך עצמו סי' מ"א סק"ח אבל לפי מסקנת הר"ן דאין לחלק בין בכה או בנתת א"כ ה"ה בכאן ולכן אין להתיר אלא בהפ"מ ולפי ראות המורה בעוקץ) :

יב נעקר מהצלעות גדולות צלע וחצי חוליא עמה טריפה ורוב אחרונים מטריפי' אפי' נעקרה צלע קטנה וחצי חוליא ואין להתיר אלא בהפ"מ (פ"ת וכו"פ) וכן יש להחמי' במקום שאין הפסד מרובה אפי נעקרה צלע אחת אעפ"י שכל החוליא קיימת (ש"ך ס"ק ד') ואם נעקרה חוליא אחד כולה אפי' מאותן שאין להם צלעות ואפי' הם למטה במקום שאין פסיקת חוט השדרה פסול שם כמבואר לעיל בכלל ט"ז טריפה :

יג ואם נבראת חסרה צלע עם חצי חוליא או חוליא כולה חסרה מתחלת ברייתה תליא בפלוגת' דרמב"ם ורשב"א לעיל בכלל י"ד ואין להכשיר אלא בהפ"מ ואם נבראת בחוליא יתירה ואפי' עם ב' צלעות כגון שנמצאו י"ב צלעות גדולות שיש בהם מוח וכן אם נמצא בצד אחד בתקון ובצד אחר ט"ו צלעות כתב רמ"א בש"ע דכשר דאפילו אם נאמר כל יתר כנטול וא"כ הוי כניטל עוד צלע וניטל צלע כשר עד שינטלו רובן וכן אם נבראת יתירה הול א א' וא"כ אם נאמר כל יתר כנטול הוי כחסר חוליא אחד ותליא בפלוגת' דלעיל דרמב"ם ורשב"א וקיי"ל בהפ"מ דאע"ג דניטל ביד טרפה מ"מ בנבראת כך כשר (כ"כ רמ"א וסט"ז וכש"ך) אבל י"א דביתר צלע טריפה דהא דאמרי' כל יתר כנטול אינו ר"ל כאלו נטול עוד אחד דלפ"ז אם יהיה לבהמה ג' מרות יהיה כשר דאמרינן על ב' כל יתר כנטול וא"כ לא נשאר אלא אחד אלא ר"ל כל יתר כאלו נטלו הכל וא"כ ה"נ ביתר צלע וכ"ש חוליא אנו אומרין כנטול ר"ל כאלו ניטלו כל הצלעות או כל החוליות ופשיט' דטריפה (פ"ת וכו"פ כ' שכלה מעשה לידו ונא רלה להתיר ותורה אמר הגר ג"כ שכגאון בעל עכ"ג דעתו לאסור) :

כלל כד דין טריפות ברגל (סי' נ"ו):

א ג' פרקים ברגל הבהמה · התחתון שחותכין עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה (ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש) · ולמעלה ממנו פרק ב' והוא נקרא שוק וצומת הגידין בתחתיתו סמוך לארכובה · ובין ב' פרקים הללו יש עצם קטן הנקרא קובי (ובלשון אשכנז טס"ך) והוא נקרא ערקום וצומות הגידין מסיימים בסוף השוק ואינם מחוברים בערקום זה · ולמעלה מפרק ב' הוא פרק ג' והוא מחובר לגוף ונקרא קולית · וכן בעוף יש ג' פרקים הללו דהיינו פרק התחתון והוא הארכובה והוא העצם שבו מחוברים כף הרגל עם האצבעות שיש בו כמו קשקשים ופרק ב' מחובר בו (שקורין פלקע) וצומת הגידין בתחתיתו במקום שמחובר לארכובה אלא שבעוף אין בין הארכובה לעצם אמצעי אותו עצם קטן הנקרא ערקום · ופרק ג' הוא הקולית המחובר בגוף (סי' נ"ה) :

ב בפרק התחתון בכל מקום שיחתך או שישבר כשרה · בפרק העליון המחובר לגוף בכל מקום שיחתוך או ישבר ואין עור ובשר חופין את רובו כדלקמן בסי' ג' טריפה · בפרק האמצעי דעת מקצת פוסקים (רי"ף ורמב"ם) דאין בו טרפות מחמת עצמו דאם נחתך או נשבר שלא במקום צומת הגידין כשר ואם נחתך או נשבר במקום צו"ה טריפה מטעם פסיקת צו"ה כדלקמן סי' י' ולכן אם היה בקי לבדוק בצו"ה ונמצאו שלימים כשר · וכ"ש אם נחתך או נשבר בתוך הערקום דכשר ובלבד שלא יהיה חשש מחמת צו"ה וכן סתם הב"י בש"ע כדעה זו · אלא שכתב די"ש אוסרין (רש"י ורא"ש) בנחתך ונשבר בעצם האמצעי בכל מקום ואפי' שלא במקום צו"ה דהטריפות בו מחמת עצמו ולכן אפי' צו"ה שלמין אפ"ה טריפה וכו עה זו נוהגין לאסור בכל

אשכנז וצרפת ואין לשנות · ולדעה זו אפי' נחתך או נשבר בערקום טרפה והערקום דינו כעצם אמצעי לכל דבר וי"א עוד דבערקום כשנחתך או נשבר יש בו חשש משום פסיקת צו"ה וג"מ כדלקמן סימן ט"ו · בעוף שאין בו ערקום זה אם נחתך בין הפרקים טרפה לכל הריעות ואפילו עור ובשר חופין דחיישינן לפסיקת צו"ה (פ"ת סק"ח) :

ג הא דכתבנו דבנשבר טריפה · מדינא אינו אסור אא"כ נשבר ויצא לחוץ ואין עור ובשר חופין את רוב עוביו ורוב הקיפו כך קבלו חז"ל ודעת גדולי ראשונים דאין נפקא מיניה אם יצא העצם לחוץ או לא אלא הכל תלוי שיהיה עור ובשר חופין רוב עוביו ורוב הקיפו דהיינו שלפעמים העצם מצד אחד הוא עגול ועב והולך ומיצר כזה ( ) וכל כמה שמתארך זה הקצר בן מהרבה ההיקף והשבר ואם החיפוי הוא לאותו צד הדק אף אם החפוי הרבה יותר מרוב הקיפו מ"מ רוב עובי העצם נשאר מגולה וטריפה ואם החפוי הוא לצד העב ה"ל מחופה רוב הקיפו שהרי רוב ההיקף הוא בצד הדק וטריפה עד שיהיה החיפוי בשניהם (פ"ת ס"ק י"ד) וכדעה זו סתם הב"י בש"ע וצריך שיהיה החיפוי הרוב מן הבש' ומיעוט מן העור מצטרף אבל הצי מן בשר וחצי מן עור לא מהני בבהמה רק בעוף הוא"ל דעורו רך אפי' חצי מן העור מצטר' וכבר נתבא' בכלל י"ד שאם הבשר נשתנה כיון שאין אנו בקיאין בבשר טרופא נרדו אינו מציל ועיין עוד מדיני חפוי בשר בש"ע · וכ"ז הוא מדינא עפ"י פסק הש"ע אבל אנו הנוהגין אחרי הכרעת רמ"א נוהגין לאסור עפ"י הפוסקים (ט"ז וסס"ת) דאפילו כשעור ובשר חופין רובו אם יש לחוש שיצא פעם אחר העצם לחוץ טריפה דס"ל הא דאמרינן רוב עוביו ר"ל רוב חלל העצם ורוב הקיפו ר"ל שיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים ולפ"ז אם יש נקב קטן בעור ובשר חיישינן שמא יצא לחוץ רוב חלל העצם וטריפה · ולפי שיש חלוקים רבים בדין חפוי בשר ואין רבים בקיאים ועוד שמא יבא להכשיר כשיהיה נקב קטן ולכן נוהגין במדינות אלו להטריף כל שבירה בעצם שאם נחתך טרפה אפילו בשעור ובשר מקיפין אותו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל וא"כ כשר לכל הריעות מ"מ כבר נהגו להחמיר ואין לשנות אם לא במקום הפ"ם לפי ראות המורה שיש להקל להורות כהלכה (ז"ל רמ"א כס"פ) · ונ"ל דכוונתו דבמקום הפ"ם יש להורות כהלכה וכדעת הב"י בש"ע דאם יש חיפוי בשר רוב עוביו ורוב הקיפו כשר אעפ"י שיש נקב קטן כן נ"ל וכן משמע בש"ך ס"ק י"ז :

ד ודוקא כשלא חזר ונקשר אבל אם חזר ונקשר אפילו לא נקשר שבר אל שבר יחדיו ידובקו אם העור ובשר שלם ואין ניכר ריעותא כלל כשר כיון דאינו אלא חומרא והרוצה יחמיר לעצמו אבל לא לאחרים :

ה אבל אם יש ריעותא בבשר ונתחבר שבר אל שבר יחדיו ידובקו אפי' אם היא עדיין עב במקום השבר וניכר עדיין שנשברה כשרה דכיון שנתחברו השברים שבר אל שבר יחדיו ידובקו היא הוכחה שלא יצא לחוץ ושהי' עור ובשר חופין את רובו דאלו יצא פעם אחד לחוץ או שהי' פעם אחד שלא הי' עור ובשר חופין רובו לא הי' באפשרי שיחזרו השברים להיות דבוקים יחד יפה · ומיהו י"א דוקא כשעכשיו עור ובשר חופין רובו (ש"ך בשם פ"ח) וי"א דאפי' עכשיו אין חופין רובו כשר דודאי הי' חופה רובו אלא דעכשיו נפל (פ"ת בו"ס) :

ו ודוקא שבר אל שבר יחדיו ידובקו אבל אם לא חזר למקומו הראשון אלא ב' שברי עצם שוכבים זה על זה זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טרפה ודינו כמו בסי' ג' · ואם היתה השביר' כקולמס בשיפוע וחזרו ונתדבקו השברים באותו שיפוע רק שלא נתכוונו ממש כמו שהיו בתחילה אלא עוקץ זה נמשך קצת למטה וזה קצת למעלה כשר דהוי כמו שבר אל שבר יחדיו ידובקו אלא כשעוקץ אחד נמשך על הצד או ששוכבין זע"ז אז טריפה וכל זה כשהשבר למעלה מצו"ה ודינו יתבאר לקמן בדין צומת הגידין :

ז ונ"ל דבעצם האמצעי במקום הפ"ם כיון דלשיטת הש"ע אם נשבר שלא במקום צו"ה כשרה אפי' לא נתחברו ולכן אעפ"י שח"ו לשנות ולהקל · מ"מ בחזר ונקשר אלא שאינו שבר אל שבר יחדיו ידובקו אעפ"י שיש ריעותא בבשר כיון דמקצת פוסקים מכשירין יש לסמוך עליהם (עיין ס"ז ס"ק י"ח וכ"כ כנ"ת בכדיא וכס"ת בס"ק ל"ב דס"ל דאם כי' יולא להון ספס א' או שלא כי' כשר תוסה אם רובו לא כי' אפשר לההקשר יחד אעפ"י שאינו שאש"יי) ומ"מ ישליך האבר כדלקמן אבל בעצם הקולית בעינן דוקא שאש"יי ובהפ"ם וסעודת מצוה יש להקל גם בזה :

ח וכ"ז לענין להטריף הבהמה ועוף אבל לענין האבר עצמו שנמצא בו השבירה נתבאר דינו לקמן כלל כ"ז באיזה ענין אסור :

ט נמצא שבור ואינו ידוע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה אם מקום המכה שחור בידוע שנעשה מחיים ואם אינם יכולין לעמוד עליו אם יש במה לתלות כגון שדרסה או שרצצה וכיוצא בו אפי' בבהמה שהעצם קשה אפ"ה תלינן ואם לאו נ"ל דאם רוב עור ובשר קיים כשר אפי' להנוהגין כרמ"א כיון שיש עוד ספק שמא לאחר מיתה שפיר י"ל דדוקא בידוע קודם

שחיטה נהגינן כרעה זו אבל לא בספק (וכמש"כ כמ"ב בסימן נ"ז לענין חסר"נ) אבל אין להתיר מטעם ס"ס עיין בש"ך סימן נ"ה סעיף קטן ד' ובסי' ק"י בדיני ס"ס :

י כבר כתבנו בסי' א' שבפרק האמצעי בסופו שם יש צומת הגידין (ר"ל מקום שהגידין נקשרין יחד) והם בבהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו וכן סתם הש"ע אלא כיון שיש מגדולי הפוסקים דס"ל שהם כלפי פנים לצד חלל הבהמה ולכן יש להחמיר כשתי הסברו' (סי' נ"ו):

יא צומות הגידין בבהמה הם ג' אחד עב (והוא אותו שמפרידין כשתולין הבהמה היינו לדעת השם מבחוץ) והוא מונח על השנים והם דבוקים בבשר ובעצם והתחלתם למעלה מהערקום שנתבאר לעיל סי' א' ועולים ומתפשטים בשוק עד שמתרככים וחוזרין כעין בשר ושיעור ארכן ממקום שמתחילין עד שמתפשטים בבשר בבהמה גסה ט"ז אצבעות וי"א ד' אצבעות ובבהמה דקה לא נתנו חכמים שיעור אלא במראה ובמשוש שכל זמן שהם לבנים קשים ועבים יש להם דין צו"ה אבל כשהן מתחילין להתרכך או שהם קטנים ודקים אין להם דין צו"ה ובמקום שאין לבנים כ"כ אלא לבנים קצת ומזהירים כעין זכוכית לא הוי צו"ה ויש גידים אחרים שנבלעים באלו כזכרות בנקבות ואותם אינם בכלל צו"ה (סעיף ה') :

יב נפסקו או ניטלו כנגד הערקום אע"ג דמדינא כשרה שהרי התחלתם הוא למעלה מן הערקום מ"מ בנשבר הערקום יש חשש שמא ע"י השבירה נפסקו החוטים ולכן אפי' במקום שעור ובשר חופין שכשרה מדין שבירת עצם מ"מ טריפה מספק שמא נפסקו החוטין ואין אנו בקיאין בבדיקה • ואם נפסקו או ניטלו למעלה מן הערקום והוא המקום שהטבחין תולין בו טריפה ואפילו לא ניטלו לגמרי רק שנעקרו מן הארכובה ונקפלו מן העצ' ממט' למעל' טריפה (סעיף ד'):

יג ואינה טריפה אא"כ לא נשתייר רוב מנין או רוב בנין ולכן אם נחתך הגיד העב כשרה שהרי נשארו שנים הדקים שהם רוב מנין • נחתכו השנים הדקים כשרה שהרי נשאר העב שהוא רוב בנין אבל הרבה פוסקים סבירא להו דבין שנפסק רוב העב או רוב מן השנים דטרפה וכן יש להחמיר ואין להקל אא"כ בהפ"מ ויש עוד צדדים להקל אבל בלא"ה לא ואם נחתך רובו של כ"א טרפה לכ"ע (ש"ך סק"ו) :

יד צומת הגידין בעוף הם ג"כ בעצם אמצעי והם ט"ז ואם נפסק רובו אפי' של אחד מהם טריפה וס מן מקום שכלים בעוף כסימנים בבהמה דקה • ומי שבקי לשער יוכל לשער בכל עוף לפי גדלו ולפי קטנו כל זמן שהם קשים הוי צו"ה ובמקום שמתרככין לא הוי צ"ה ומי שאינו בקי לשער ישער בעוף ממקום שמתחילין ברוחב אצבע אגודל וי"א לפחות ב' אצבעות (ולפי שיעור בבהמה ט"ז אצבעות) ולעולם אין צו"ה למעלה מחצי עצם אמצעי בין בעוף בין בבהמה ולכן בעוף קטן ששעורו ב' אצבעות יותר מחצי עצם א"צ לשער אלא בחצי עצם (שם) ובהפ"מ יש להכשיר למעלה מרוחב אצבע ונקשר יפה כדלעיל סי' ז' שהרי יש מתירין אם לא נשתנה מראית בשר שעל השבר (שם סעי' י') ולכן אפי' א"א בבדיקה כגון שנאכל כבר מותר דהוי ס"ס דפלוגת' ועיין סי' ט"ו :

טו כיון דבצו"ה של עוף אין אנו בקיאין לבדוק לפי שהם ט"ז והם דקין ולכן אפילו אינו רק נפוח ונצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידים ניכרים מפני הדם מאחר שהיה צריך בדיקה וא"א בקיאין בעוף טרפה אבל בבהמה אנו בקיאין לבדוק כיון שאינן אלא ג' אבל מעט צרירת דם וכ"ש שנוי מראה לחוד כמו (בלע"ז גרין ברוין) אפי' בעוף כשרה ואם יש שם חתך במקום צו"ה זה בא מעשה לידינו והטרפנו וכ"ש שלא היתה הולכת כטוב • ובין שהנפוח לצד חוץ או לצד פנים לעולם חיישינן כדלעיל סי' י' (סעיף ט' וכש"ך ס"ק י"ח) :

טז נשבר העצם במקום צו"ה אפי' חזר ונקשר היטב שאש"י ולא נשתנה מראית הבשר כלל טריפה לדידן (סי' נ"ג כש"ך ס"ק ו') דדוקא אם הטריפות מחמת שבירת העצם ויצא לחוץ אמרינן כיון דשאש"י הוכחה שלא יצא לחוץ כדלעיל סי' ה' אבל כאן שהחשש הוא מחמת שנפסקו הגידין וא"כ אפי' ידעינן בודאי שלא יצא העצם לחוץ ושהיו בודאי עור ובשר חופין אפ"ה צריך לבדוק בצו"ה וכיון שא"א בקיאין בעוף טרפה אבל בבהמה בקיאין ולכן בחזר ונקשר דאין ריעותא כ"כ סמכינן אבדיקה שלנו אבל אם עדיין שבור דיש ריעותא גדולה כ"כ וגם צריך בדיקה לרוב פוסקים אסור אפי' בבהמה (סעיף י') :

יז עצם הקולית שניתק ממקומו במקום חבורו בגוף והיינו בוקא דאטמא רשף מרוכתא (פי' ר"ל הקולית שתחובה בחור עצם האליה שניתק ממקומו) טרפה בין בבהמה ובין בעוף והוא דאיעכול (פי' נמקו) ניביה (והם הגידים שבעצם הכף שיוצאות על עצם הקולית ואוחזות אותה) אבל אם לא נתעכלו על ידי דקבון אע"פ שנפסקו כשר וכן אם לא נתעכלו רק מיעוטן ורובן קיים כשר וכ"ז מדינא אך אין אנו בקיאין בעיכול ניביה ולכן כל שמוטת ירך אסור שמא איעכול ניביה ודוקא אם נפסקו הניבין אבל אם לא נפסקו א"כ כ"ש שלא נתעכלו יש להתיר בהפ"מ וכן אם נשבר סמוך לגוף אעפ"י שחזר ונקשר שאש"י טריפה שמא איעכול ניביה כדלעיל בסי' הקודם ונקרא סמוך לגוף כ.סה

ד' אצבעות ובדקה ב' אצבעות ובעוף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו • ומ"מ בהפ"מ יש להכשיר בנשבר אעפ"י שנראה שנפסקו הגידים אבל בנשמט אם נפסקו הניבים אלא שאינו בקי אם נתעכלו טרפה אפי' בהפ"מ דהסרון ידיעה לא הוי ספק (נ"ס סעיף כ') :

יח אם מצאו שמוטה לאחר שחיטה ואינו יודע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה אם ידוע שבשעה שהובא לפניו לא היתה שמוטה כשר דבודאי בשעה מועטת כזו לא נתעכל ניביה אבל אם ספק שמא היתה שמוטה מקודם (אע"ג די"ל ס"ס ספק שמא לאחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא איעכל ניביה עיין ש"ך סי' נ"ה ס"ק ד') טריפה ובמקום הפ"מ צ"ע (ע"ש בש"ך בסוף ס"ק ד' וזהו סותר למה שכתב בסי' נ"ג דבס"ס אינו מוציא חסרון ידיעה עיין פ"ח סס"ק י') ודעת המנ"י בכלל פ"ז ס"ק י"ג להטריף מטעם דהוי ס"ס שאינו מתהפך וצ"ע • ודוקא שידוע שהיתה שמוטה אבל אם רק צולעת וא"י אם היא שמוטה ואפי' בעודה בחייה לענין החלב או לאחר שחיטה ונאבד הירך צריך עיון : יח

יט אם לא נשמט הירך אע"ג דאיעכול ניביה כשר :

כ ראש עצם הקולית המחובר לשוק שניתק ממקומו כשרה אפילו אם איעכול ניביה ודוקא כשעור ובשר חופין רובו :

כא אם יש לה ג' רגלים טריפה דכל יתר כנטול דמי וכאילו חסר רגל אחר והוא שיהיה זה היתר אינו דבוק ברגל אלא בפני עצמו או שהיה מחובר מראש עצם ההתחון ולמעלה ויש לו תואר רגל ועומדת במקום רגלים אבל בלא"ה אינו מקרי יותרת ולא הוי רק דלדול בשר ועיין בכלל י"ד ואם נבראת חסר רגל אחד טריפה לכ"ע (סס) •

כלל כה דין דרוסה (סימן נ"ז)

א דרוסה טריפה וזהו שכתב בתורה ובשר בשדה טריפה לא תאכלו ר"ל שהבהמה חיה או עוף שיש להם ארס את הבעלי חיים וארס הזה שורף בו עד שימות וקיבלו חז"ל דלא כל חיה ועוף שוין

בינת אדם

יח (ג) שאלה אחד שלקח בהמה והיא צולעת ונסתפקו בה אם בא מחמת שנשמט בוקא דאטמא או
אסור מחמת ד"א אם מותר לאכול מהחלב מחיים דהוא הפ"מ :
תשובה לדעתי אין חילוק בין הבהמה לחלב דאם הדין דאם נאבד הירך בלא בדיקה טריפה ה"ה החלב אסור וכן נסתפק דלא מסתבר כלל לומר דהחלב מותר ולאחר שיתהוו הבהמה ותאבד הירך תהיה הבהמה אסורה כמ"ש רש"י חולין י"א אתמול אכלנו מחלבה . וכן נחלק ולומר דהאבדה כשר מטעם שמתחלה הותרה אבל החלב שהיא מחיים ועדיין היא בחזקת אמ"ה אסור לא נהירא לי כלל וכלל . לפי שמבואר בספר החזקה סי' כ"ה דהטעם דאמרי' דרישותא מחיים גרוע לא מטעם דמחזקינן באיסור אמ"ה לאיסור טרפות אלא ר"ל כיון שילדה מחזקתה מחיים הרי נראה שילדה מרוב בהמות כגון ס' אם מים מקיפו והיינו אם הוא מחמת שמזגה רע וכגון שנשמט הירך ע"י חולי אבל אם נשמט מחמת מכה וכיוצא בו או מחמת שנסתבך רגלה בקוצים וכיוצא] בו והיא בריאה ככל הבהמות ואין לה מכה טריה וגם לא נודע אם הכה אותה (דאם הכה אותה והיא צולעת טריפה כמ"ש לעיל סי' י"ב בשם רש"ל) רק מה שצולעת בזה לא יצאה מחזקתה מחיים ועכ"פ אין חילוק בין הבהמה להחלב דאם איתרע חזקת הבהמה ה"ה החלב אסור ואם לא איתרע הבהמה גם החלב מותר וכדמצינו בבילת ספק טרפה שאסורה ולא מחזקינן לומר דדוקא שאין לה חזקת היתר ואין לדקדק ממה שכתב הש"ע בסימן פ"ו סעיף ג' דמשמע דוקא בב' תרנגולת דליתא דכ"כ אגב בילת נבלה ושם הוא רבותא כמו שכתב הש"ך שם ס"ק י"א וכ"מ דאל"כ הל"ל ספק בילת טרפה או בילת כשרה ולמה כתב אלא אגב נבלה כ"כ :
ומעתה נדון בבהמה שהיא צולעת ונשחטה ונאבדה עצם הקולית קודם שנבדק אם נשמטה או איעכל או לא
והנה נ"ל דאם לא נודע אם היתה שמוטה כלל אע"פ שהיתה צולעת הבהמה בשירה לא מבעיא אם נוכל לומר ולתלות בשגרונא כמו בהמה שגוררת רגליה בסי' נ"ב סעיף ז' וכט"ז שם ס"ק ד' דכשרה ואפי' את"ל דאינו דומה לשגרונא דמחמת שגרונא גוררת רגלה או שאינה יכולה לעמוד אבל צולע אינו דומה לזה מ"מ כשר דהוי ס"ס שמא לא מחמת שמוטה אלא שד"א גורם לה לצלוע וכמו שיקרה הרבה בה"א שבאשר יהיה לו בלב מא' מן ג' עצמות שיש לו ברגל הוא צולע אף שלא נשמט כלל הבוקא ואת"ל שהשמט שמא לא איעכל ניביה וגם הוא מתהפך דאיעכיל אלא נשמט כשר כדאיתא ברמ"א הגה ש"ח והמחבר בזה הוא

יהיו בדבר וגם ספק ג' ואת"ל דאיעכול שמא לא איעכול רוב ניביה רק מיעוטא :
ואמנם אם ידעינן ודאי שהיא שמוטת ירך כ' הש"ך בסי' נ"ה ס"ק ל"ג דדעת הרב והב"ח להטריף אפי' אי חזינן דלא נפסקו הגידין כלל וכ"כ הט"ז במקום שאין הפ"מ ולמסה בת"ח כלל פ"ה כ"כ בשם או"ה והמעיין באו"ה שם משמע לבדיא דליתא וכבר השיגו שם המנ"י וכ"מ להדיא בש"ד סי' פ"ו וז"ל ונוהגין להטריף כשיש לנו ספיקא בבוקא דאטמא דשמא איעכל ניביה משמע דוקא כשיש ספק אם איעכל ניביה והיינו בנפסק כמו שכתב הרש"ל וכ"מ להדיא מהגהת או"ה שם וא"כ בשבא לפנינו ואנו רואין שלא נפסקו יש להתיר במקום הפסד . ואם אינו בקי בנפסק יש להטריף אף במקום הפסד מרובה אע"ג דיש כאן ספק ספיקא שמא לא נפסק ואת"ל שנפסק שמא לא נתעכלו כמו שכתב הפ"ת ס"ק ט' דבנפסק אין צריך בקיאות ואף אנחנו בקיאין בזה ואם הוא אינו בקי דעת שוטים הוא זה ולא מקרי ספק אבל אם נאבדה הירך ולא ידעינן בה שום ריעותא רק שנשמט הירך ואילו ידעינן בה שלא נפסקו היה כשר וא"כ י"ל מטעם ס"ס שמא לא היה בגידיו שום ריעותא שלא נפסקו ולא נתעכלו אלא הם שלימים ובריאים ואת"ל שהיה בהם שום ריעותא שמא מחמת ריעותא זו עדיין לא נטרפה שמא נפסקו ולא נתעכלו או שלא נתעכלו רובן ובזה אין צריך להתספק כמש"כ הש"ך בכללי ס"ס בסימן ש"ח בהמסס ובכ"כ שנמצא בכס מחט ולא היה ידוע אם ניקב לחוץ ונאבד הכבר בהפ"מ כמ"ש הש"ך שם בס"ק כ"ה והיינו משום דמוקמינן הבהמה ע"ח ...קה שהיא בחזקת איסור נקובה כמש"כ הש"ך שם בס"ק ל"ו בשם מהרשב"א וכ"ם לדעת התוס' שהביא הש"ך בסימן כ" דבספק השקול מוקמינן הבהמה אחזקתה אך י"ל חזקה בקורקבן דעורו עב וא"כ לא היה אבל בשמוטה י"ל דהיה שיתעכל ובמ"ם סוף שער רו"ח בהשמטה ונ"ע . וכ"ז בשהבהמה היתה בריאה אבל מחייה או מכה טריה א"כ יצאתה מחיים מחזקתה וטרפה אפי' בהפ"מ כמו שהארכתי בשער רו"ח סימן כ"ה ולענין החלב עיין בכללי ס"ס סימן נ"ח ולעיל סי' כ"ה ולענין מכירה לנכרי מבואר ג"כ שם עוד נ"ל בענין זה דהאפי' שהיתה יכולת לידה אינו סימן להכשיר החלב וכמו שכתב זי בה"א כלל י"ג סימן ל"א בשם הפ"ח בשבירת גף דחיישינן בכל. ומן שמא היה שנקב וא"כ ה"נ י"ל שמא בכל יום כמחר בשיכול ולענין למכור לנכרי נתבאר שם בכללי ס"ס סימן נ"ח ועיין לעיל סימן כ"ה

שווין בדריסתן אלא מעלו' מעלות ישי' כיצד הארי יש לו דרוסה אפי' בשור הגדול ובגסה שבחו"ז:
ב הזאב יש לו דרוסה בדקה ואפילו בגדולה שבדקות כגון כבשים גדולים אבל בבהמה גסה ואפילו בקטנה שבהן כגון עגל אפילו עגל רך מחלוקת בין גדולי הפוסקים די"א דיש לו דריסה אפילו בשור הגדול וי"א דאין לו דריסה אפילו בעגל ולכן בגסה היכא דאפשר למכרם לנכרי בלא הפסד יש למכרו לנכרי ואסור לשוחטו ובעגלים היכא דליכא הפסד מרובה במכירתו לנכרי אע"פ שצריך לזלזל קצת בדמי המכירה חייב למוכרו לנכרי · ובספק דרוסה נ"ל לסמוך על כו"פ שכתב דמותר מטעם ס"ס ספק לא דרס ואת"ל דרס שמא הלכה כאותן פוסקים דהזאב אין לו דרוסה בגסה וספק דרוסה ר"ל שלא ראינו אם דרס אותו או לא · ודאי דרוסה ר"ל דראינו שנ"רס אלא שאין מקום הדריסה ניכר מבחוץ (ש"ך ס"ק ל"ב) :
ג חתול ונמיה ושועל אין להם דריסה בכבשים גדולים אבל יש להם דריסה בגדיים וטלאים וכ"ש בכל העופות (וכ"ע עד אימת נקרא גדי וטלה הם כל זמן שנקרא כן בלשון בני אדם כמש"כ הש"ך בסימן ל"ט ס"ק ל"ח או דר"ל תוך שלשים יום וכמו שכתב הש"ך בסי' ל"ב ס"ק מ"ו) ונראה מדכתב בש"ע הכבשים גדולים משמע דוקא בכבשים גדולים אין לו אבל כל זמן שאינם גדולים יש לו והיינו כל זמן שנקרא בלשון בני אדם :
ד חולדה אין לה דרוסה בבהמה כלל ואפילו בגדיים וטלאים אבל יש לה דרוסה בכל העופות אפילו בגסה :
ה כלב אין לו דריסה כלל אפילו בעופות · ואם ניקב עד החלל דינו כקוץ שניקב לחלל שנתבאר בכלל כ"א :
ו שאר חיות טמאות אם אינה גסה מהזאב אפילו היא גסה כזאב יש לה דרוסה בגדיים וטלאים וכ"ש עופות · אבל לא בכבשים ועזים · ואם היא גסה מזאב אפילו גדולה כארי דינה כזאב בסי' ב' ורמ"א כתב לחוש לחומרא כאותן פוסקים דכל שהוא למעלה מן הזאב יש לה דרוסה אפילו בבהמה גסה ואסור לאכלו אלא ימכרנה לנכרי · ודוב ונמר הוא למעלה מן הזאב :
ז היתה גסה יותר מארי הרי היא כארי ויש לה דרוסה אפילו בגסה :
ח כל העופות הטמאים אין להם דריסה בבהמה אפילו בגדיים וטלאים חוץ מהנץ שיש לו דרוסה בגדיים וטלאים ומ"מ קיל דרוסתו משאר דורסים שמטילים הארס אעפ"י שלא ניקבו בצפרניהם עד החלל דאמרינן הארס מתחלחל לפנים ושורף · אבל נץ אין דרוסתו מזיק אלא אם כן ניקב בצפרניו לבית החלל דכיון שהכה כל כך בכח ש"מ דמרתח קרתח מובא ואו מטיל ארס ושורף ודינו בכל דבר כדרוסה ואפילו שחטו אותו תיכף וראו שלא נגע כלל באיברי' הנפסלים בנקב משהו כיון שעכ"פ ניקב עד החלל סוף הארס לשרוף ולנקוב (ועיין ט"ז ס"ק ז') ·
ט והא דבעינן בנץ עד שיגיע לחלל דוקא בגדיים וטלאים אבל בעוף אפילו עוף גדול ממנו אם הוא ממין העופות הדקים כתורים ובני יונה או אפילו בשאר עופות כשהן קטנים יש לו דרוסה ואפילו לא הגיע הנקב לחלל אבל בתרנגולות גדולים וכ"ש שלמעלה מתרנגולת אם הם גדולים דינם כגדיים וטלאים :
י שאר עופות הדורסים אם גדולים מהנץ שוין לנץ · ואם הם למטה וקטנים מן הנץ יש להם דרוסה בעוף שכמותם ובעוף הדק :
יא הנם והוא ע"י שקורןפאלקן או אוסטר וכ"ש אותו שלמעל' הימנו יש להם דרוס' בכל העופו':
יב כל שיש לו דרוסה אפילו באין להציל הנדרס ממנו דאז אינו כועס כ"כ מ"מ יש לו דרים' וכן באלו שאין להם דרים' אע"פ שבאין להציל מידו וכועס הרב' אפ"ה אין להם דרים':
יג דרוסה שאמרנו שמטיל ארס ושורף קבלו חז"ל בחיות הדורסים שאינו מטיל ארס אלא דוקא ביד · אבל אם דרס ברגל אינו מזיק לבעל חיים שהכה אותו בו וכן בין חיה או עוף הדורסי' אינם מטילים ארס אלא כשהכה בצפורן אבל אם נשך בשיניו אין דינו אלא כקוץ ומחט :
יד ואין דרוסה אלא מדעת הדורס אבל שלא מדעתו כגון שנפל עליו דרך מקרה ונתחב בו צפרנו או שהיה הדורס ישן והכה בהמה או עוף שלא מדעתו לא הוי דריסה אלא כקוץ ומחט :
טו ואין דרוסה אלא מחיים של דורס ונדרס ובשעה שהוא מוציא הצפורן מן הנדרס הוא זורק הארס ולפיכך אם עד שלא הוציא הצפורן הומת הדורס או חתכו ידו או נשחט הנדרס הרי זה כשר אפילו ראינו שהאדים הבשר נגד בני מעיים כשר שהרי לא מטיל ארס (סעיף ח) :
טז במה דברים אמורים כשראינו מתחלה ועד סוף וידענו בבירור שלא הוציא פעם אחר הצפורן אבל אם בא לפנינו וצפורן תחובה לו בגבו בין לחה או יבשה חיישינן שמא דרס וחזר ודרס ולפיכך אלו הצדים בעופות הדורסים אפילו שחטו הנדרס קודם שהסיר צפרנו אסור שכן דרכו שמכה בו כמה פעמים עד שיצודנו ואפילו ראינו שלא דרס אותו קודם לכן חיישינן ליה שלפעמים כשהנץ רודף אחר העוף הוא מכהו דרך פריחתו :
יז ארי שנכנס לבין השוורים וכן שאר הדורסים וכן עוף הדורס שנכנס לכלוב מלא עוף אין ללול

ללול של תרנגולין אם שניהם שותקים אמרינן שעשו שלום ביניהם · וכן אם שניהם צועקים אמרינן שמתירא כל אחד מחבירו ואוקמינן אחזקת כשרות ואין חוששין אבל אם שמענו שהוא שותק והם מקרקרים איתרע חזקתייהו וחוששין שמא דרס אותם ודינו כספק דרוסה:

יח במה דברים אמורים דבששניהם שותקים או מקרקרים מותר · הני מילי דלא חזינן דנגע בהו אבל אם ראינו דקפ"ץ עליהם כדרך הדורסים אפילו הוא ודאי בן תרבות וידעינן בו שאינו דורס מ"מ אסור מספק שהרי ראינו דשבק לתרבותיה · ולכן דוב שקפץ על השור אע"ג שהוא בן תרבות אסור ומ"מ מותר למכרו לנכרי במבואר בכלל י"ד סי' ל':

יט במה דברים אמורים בהוא שותק והם מקרקרים דאסור אפילו לא ראינו שהכה אותם דוקא באינו בן תרבות אבל בחתולים שלנו שהם בני תרבות ולכן אפילו אם נכנסים בלול של תרנגולין ושמענו שהוא שותק והם מקרקרים אפ"ה מותרין אם לא שראינו שהכה אותם דאז חיישינן לאותו עוף שהכה אבל שאר עופות שלא ראינו שהכה אין חוששין שכיון שלא רדף אחריהם אע"פ שהכה לאחר עדיין היא בחזקת בן תרבות · אבל כשראינו שרדף אחריהם והכה אפילו לא ראינו שהכה אלא אחד חיישינן לכולם שהרי כבר יצא מחזקתו והרי הוא כשאר הדורסי' (כן מכריע כו"ם עיין ש"ך ס"ק י"ח ט"ז ס"ק ט) ומ"מ אפשר דיש להתיר למכור לנכרי (פ"מ כט"ז):

כ ודוקא הכה ממש חיישינן אבל לפעמים כשזורקין מאכל לתרנגולים בא החתול וחוטף מהם ונגע בהם בידו ומניח ידו עליו ואינו בדרך רדיפה והכאה מותר (ט"ז שם) דלא חשיבה הכאה אא"כ באה דרך רוגז · ועוד נ"ל דכיון דלא הכה בכח בודאי לא נגעה כלל הצפורן בעור התרנגל' רק בנוצתה ולכן אפילו בהוא שותק והם צווחין מותר (ט"ז שם) ועיין בב"א סי' י"ט:

כא אם לא ידעינן אם שתק או צווח או אם הם שתקו או שצווחו לא חיישינן ומותר דמוקמינן לבהמה בחזקת כשרות כיון שלא ראינו שום ריעותא ואע"ג שראינו שנכנס הדורס לשם זה לא נקרא ריעותא וכן סתם הב"י בש"ע אבל רמ"א כתב דיש לחוש ולאסור כהפוסקים דס"ל דמה שנכנס הדורס הוי ריעותא · ולכן יש לחוש ולאסור ולמכור לנכרי · ובהפ"מ הש"ך כתב דנראה להקל והפ"ח הניח בצ"ע (ועיין מה שכתבתי בשער חזקה סי' י"ג):

כב והא דכשהוא שותק והם מקרקרים חיישינן דוקא כשנכנס הדורס למקום צר כגון בבהמה בדיר שלהם ובעופות בכלוב ולול שלהם שאינם יכולים לברוח · אבל אם העופות בחצר רחב אע"פ שיש שם מחיצות מקיפות כיון שנשמטים אנה ואנה מותר · ובבהמות י"א דאפילו חצר רחב מקרי מקום צר כיון שהוא מוקף מחיצות ולא נקרא מקום רחב לגבי בהמות אלא במקום שהם רועים שאינו מוקף מחיצות ומ"מ כיון די"א דחצר רחב אפילו בבהמה מקרי רחב וא"כ הוי ספיקא דדינא ומותר למכרו לנכרי · ויער אע"פ שיש בו אילנות המעכבים ריצת הבהמת מ"מ מקרי מקום רחב שכמו שמעכב להנדרסים כן מעכב להדורס כן נ"ל פשוט (סעיף ט'):

כג נכנס הדורס ונמצא צפורן של הדורס תלושה בגבו של אחד מהבהמות או עופות בין צפורן לחה או יבשה אסור דאמרינן דרס וחזר ודרס ואח"כ נשמט הצפורן וכ"ש מקום צפורן אפילו שניהם שותקים או שנ הם מקרקרין חוששין לכל הבהמות והעופות שהיו שם דשמא דרס לכולם · ודוקא בדיר שלהם · אבל במקום רחב אינו אסור אלא אותו שהצפורן בגבו שהוא איתרע חזקתו אבל לשאר אין חוששין כיון שהוא מקום רחב אמרינן לא השיגם (פ"ח ס"ק נ"ז):

כד ודוקא שראינו שנכנס הדורס ולכן בנמצא צפורן אסור אבל אם לא ראינו שנכנס הדורס ובא לפנינו שור וצפורן יושבת לו על גבו כשר דהוי ס"ס שמא לא נכנס ואת"ל נכנס שמא בכותל נתחכך (ש"ך ס"ק נ') ואם נמצא ב' וג' שעומדים בשורה אחד אפילו לא ראינו שנכנס אסור שניכר הדבר שנדרס (פ"ח שם):

כה ספק אם נכנס שם דורס או לא א"כ הוי ס"ס שמא לא נכנס ואת"ל נכנס שמא לא דרס · וכן ספק זאב או כלב או שמא בקנים ניגף אם יש לפנינו דבר היתר לתלות בו בכלב או קנים מותר אע"פ שהוא ספק השקול תלינן לקולא · דרוב בהמות בחזקת שאינם נדרסים · אבל אם בא לפנינו מבעבע בדם ולא ידענו במה תלינן במצוי בין להקל ובין להחמיר ועיין בב"א סימן כ"ה:

כו נכנס הדורס והרג אחד מהם אפילו הוא שותק והם מקרקרים אין חוששין לאחרים דאמרינן כבר נח רוגזא · ודוקא כשהרג אחד מהם אבל אם לא הרג אלא שפצע או דרס אחד מהם חוששין לכלם דכ"ש דחמתו בערה בו כשהציל עצמו ולא הרגו וכן אם הרג אחד וקצתם נמצאו נדרסים אע"פ די"ל דדרס אלו קודם שהרג אחד וכשהרג כבר נח רוגזיה אפ"ה אזלינן לחומרא ואמרינן אדרבה הרי ראינו שלא נח רוגזא וכולן אסורין אפילו כשניהם שותקים:

כז אם נמצא שהרג ב' או יותר מחלוקת בין האחרונים יש אוסרין השאר שהרי אנו רואין דלא נח רוגזא וי"א דהשאר מותר דאמרינן קמא קמא דמטא לידיה הרג עד דנח רוגזיה ויש למכור לנכרי (עיין פ"ח ס"ק כ"ח):

כח ודוקא שנמצא שחתך ראש אחד אעפ"י שלא ראה עד למחר אבל אם נמצא אחד שמת כולן אסורין די"ל דשמא דרס אותו ומחמת הדריסה מת וכיון שלא הרג רק שדרס לא נח רוגזא ושמא דרס גם הנשארים (ועיין בתשובת נמח לדק סי' ק' ובס"ך ס"ק כ"ח וכט"ז) :

כט במה דברים אמורים דאם חתך ראשו של אחד דאין חוששין דוקא כשנכנס הדורס לתוכו ועמד עמהם דכיון שהיה יכול לדרוס כרצונו אמרינן דנח רוגזא אבל אם עלה לכלוב מלא עוף והכנים ידו מבפנים והרג לא אמרינן נח רוגזא דמתוך שהם בורחים אף הוא כועס עליהם וחוששין לכולם (סעיף י')

ל מדינא יש תקנה אפי' אם ודאי נדרסה שיבדוק נגד כל החלל מכף הירך מקום צו"ה ועד הקדקד אם לא נמצא בה רושם הדריסה מותר אך אנו בדורות הללו אין בקיאין בבדיקה בכל מקום שצריך בדיקה ולכן אסור הכל · וכל מקום שהפוסקים מחולקים מותר למכרו לנכרי :

לא אם דרסה בפנינו מצומת הגידין ולמטה כשר שהרי אפילו נשרף כולו כשר (ש"ך בשם רשב"א ס"ק ל"ח) ונ"ל דה"ה בגף העוף אם אינו סמוך לגוף יח :

שאר דינים מענין שהיות ש"ט נתבאר לעיל כלל י"ד :

כלל כו דין נפולה ובהמה שנפשט עורה ואכלה סם המות (סי' נ"ח נ"ט ס')

א בהמה או עוף שנפלו ממקום גבוה עשרה טפחים לארץ או לבור עשרה טפחים זהו נפולה שהוא הלכה למשה מסיני שהוא טרפה ואין חילוק בכל דיני נפולה בין בבהמה ועוף וכיון שאינה יכולה לעמוד מעצמה חיישינן שמא נתפרקו כל איבריה וחוליותיה ואין טריפות ניכר בה מיד עד שתשהה מעת לעת ואז כל אבר שיש בו רסוק תפסד צורתו ויתגלה בהרתו ולכן אם שחטה בתוך מעת לעת אפי' בדקוה ומצאו אותה שלימה מכל איבריה טרפה אבל אם שהתה מע"ל או שעמדה מעצמה אפי' תוך מעת לעת אז אם נתרסקו איבריה יהיה ניכר (עיין ט"ז ס"ק ג') אך חיישינן שמא נקרע או נפסד צורתה או שמא נפסד אחד מאיברים פנימים אפי' אבר שאם ניטל כשר כגון טחול וכליות ולכן צריכה בדיקה כל החלל מקדקד הראש עד הירך ואנן אין בקיאין בבדיקה ולכן אין להתיר אפי' שהתה מעת לעת ועמדה מעצמה אלא דוקא בשהלכה דכיון שהלכה אפי' בתוך מעת לעת אין בו שום חשש (סעיף ו') ואפילו לא עמדה מעצמה אלא אפי' העמידוה אחרים והלכה כשרה בלא שום בדיקה (ש"ך ס"ק ו') :

ב לא נקרא הלכה אלא אם כן הלכה ד' אמות הילוך יפה כדרכה כמו שהלכה קודם שנפלה או כשאר בהמה אם לא ידע דרך הליכתה מקודם (או"ה) · אבל הלכה והיא צולעת לא הוי הילוך דאע"ג דאם לא נודע שנפלה והיא צולעת לא חיישינן כלל דאמרי' שגרונא נקטא כדלעיל כלל ט"ו סי' כ' · מ"מ כיון שנודע שנפלה לא תלינן בשגרונא נקטא ואם הלכה ד' אמות הילוך יפה ואח"כ אינה יכולה לילך דינה כשאר מסוכנת (שם) :

ג הלכה הילוך יפה ונמצא שינוי באיבריה כל שאין השינוי מטריף בשאר בהמה אין חוששין לה ומ"מ המחמיר בזה לעצמו תבוא עליו ברכה (סעיף ס' בש"ך) :

ד הא דבעינן שיפול השור בבור עמוק עשרה טפחים דוקא שהיה מונח על הארץ אבל אם היה עומד על רגליו אפילו לא נפל רק לבור עמוק ששה טפחים הרי זה נפולה שמכרס השור עד לארץ לא פחות מארבעה טפחים (סעיף א' וט"ז) :

ה הא דבעינן גבוה עשרה טפחים דוקא בנפלה מעצמה או הפילוה אחרים וידעה שרוצים להפילה דאז מחזיק את עצמה עד שמגיע לארץ ואע"ג שאינה עומדת בארץ אלא שמפיל אותה באויר ול"ש לומר שנועץ צפרניו ומחזיק עצמו עד שמגיע לארץ אפ"ה כיון שאינו מפיל אותה בבת אחת היא מתאמצת עצמה בכל כחה ולכן צריך שיהיה גבוה עשרה טפחים אבל אם הפילוה אחרים שלא מדעתה או אפילו ידעה בכך אלא שהפילוה בבת אחת פתאום או שקשרו רגליה והפילוה אפילו בפחות מי"ט חוששין (שם) :

בינת אדם

שור

יח (נח) שאלה חתול שהכה לתרנגולת על הכנפים מה דינו : דין זה צ"ע דלכאורה משמע דאף דקיי"ל דוכרא מקלי קלי היינו דוקא באותו מקום שהם כאדם אבל לא אמרי' שיתחלחל ממקום למקום דהא קי"ל דדבר שסופו לטרוף ולנקוב הוי טרפה מעכשיו וא"כ למה לא מצריכין בדיקה אלא מכפה עד אטונא כדאיתא בש"ס ופוסקים משמע דרגלים וידים א"צ בדיקה ואפי' האדים שם בבשר כשר דהא אפי' כנגד סימנין בעינא צמררא ואמאי לא נימא שסופו להתחלחל לחלל ולנקוב כמו שעיה שהרי אפי' רק האדים הבשר טרפה שסופו ל נקוב כמש"כ הב"י ד"ה צריכה לבדוק אע"פ שאינו יורד אלא כנגד אותו מקום ובאמת אם האדים כנגד צומת הגידין טרפה כמו שכתב הש"ך בשם הטור משמע אבל אם לא כנגד הגידין אף שהוא ביד וברגל כשר וא"כ ה"נ הרי בגף כעוף אין כאן טריפות ולא חיישינן שיתחלחל לפנים מן החלל וצ"ע . ובתימא שלא דברו האחרונים מזה כלום ובאמת נ"ל דאם ראינו בודאי שלא הכה אלא על הגף דבשרה שהרי כתב הטור דאפי' האדים הבשר שכנגד הסימנים כשר וכ"כ הב"י שם אמש"כ הטור שבודקין עד סוף הירכים כתב הב"י אצומת הגידין קאי דאילו שאר בשר שבירכים לא איכפת לן בי' מידי דאפילו ניטל כולו ושם שהוא עכ"נ הרי להדיא דדוקא עד מקום שנשמט בו וא"כ לדעתי אין ס' דהכה בגף או שראה שהכה על הגף נמצא מצומת הגידין דכשר :

ו שור שהרביצוהו לשחיטה אע"פ שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילים אותו אין חוששין לו דכיון שמרגיש שרוצים להפילו נועץ צפרניו ומתחזק עד שמגיע לארץ • ודוקא שלא קשרו כל רגליו משהפילוהו אבל אם כל רגליו קשורים בשעה שמפילין אותו חוששין לו אפי' בפחות מעשרה • ולכן צריך להזהיר להשוחטים שלא יעשו כן אלא יקשרו רק ב' רגלים או לכל היותר שלש רגלים ולדחוף אותה עד שתפול או לפחות שלא יקשור הרגלים אלא ימתחו החבל ומחמת זה יתקרבו יחד רגלי השור באופן שלא נתהדקו רגלי השור עד שעת נפילתו על הארץ (סעיף י') :

ז טבח שנשא כבש על צוארו ומשליכו לארץ ודאי חוששין שהרי גבוה יותר מי"ט אבל אם אחז רגלי הכבש בידו אפי' לא אחז רק ב' רגלים האחרונים ונשמט הכבש מחמת כובד ונחבטה לארץ אם אין מאחיזת ידו לארץ י' טפחים כשר (וכתב בפ"ח שדברי הש"ך ס"ק י"ד אינו מבין ועיין כו"פ) :

ח קפצה מדעתה אפילו ממקום גבוה הרבה אעפ"י שאנו רואים שאינה יכולה לילך אין חוששין לה לא שנא קפצה מחלון שבכותל לא שנא מארובה שבאמצע הגג אעפ"י שאין לה מקום להתחזק דכל שקופצת מדעתה אמרה נפשה תחילה שלא תתרסק ריסוק שתטרף בה ומה שאינה יכולה לילך הוא מחמת כאב וחולי לפיכך אם הניח הכבשה למעלה ובא ומצאה למטה אין חוששין לה (סעיף י"א) אבל בהמה או עוף שנקשרו רגליה כמו שמוליכין לשחיטה והניח על השולחן וכיוצא בו ומצאה למטה ודאי חוששין וצריך להתירה ולראות אם תלך הילוך יפה ד' אמות • כן נראה לי :

ט עוף שנחבט על פני המים או שדבקו ברבק עיין בש"ע סי' נ"ח סעיף ז' ח' וכן אם נחבט על דבר קשה חוששין לו ועיין בפ"ח ס"ק י"ז שהאריך לבאר מה נקרא דבר קשה ולפי שאינו מצוי בכלל לא כתבתי :

י העוף שדרסו אדם ברגליו או טרפו לכותל או שרצצתו בהמה וכן אם נפל אבן או דבר קשה על עוף ויש בו כדי להמית בעוף או על הבהמה אם הוא גדול כ"כ עד שיש לחוש בבהמה בכל זה יש להם כל דין נפילה ואין חילוק אם נפל האבן מגבוה י' טפחים או לא דדוקא כשהבהמה נופלת שייך לומר החי נושא את עצמו • משא"כ בנופל עליו • ואם הוכתה באבן במקום אחד כנגד איברים פנימים צריך בדיקה מדינא נגד אותו אבר ואם הוכה עוף נגד ריאה שלו כיון שא"א בקיאין בבדיקה טרפה ולא מהני בזה אעפ"י שהלכה הילוך יפה (פ"ח) וצ"ע ועיין בב"א סי' י"ב ונ"ל דוקא עוף שהריאה נחבא בין הצלעות • אבל בבהמה צלעותיה מגינות עליה ודינו כשאר איברים • (דין גנבים שהחזירו בהמה והשליכוה מעבר לגדר בש"ע שם סעיף י"ג) • זכרים המנגחים זה את זה ונפלו לארץ חוששין להם אפילו בפחות מי"ט (ט"ז וש"ך) :

יא הגלודה אסורה והוא שנפשט עורה בין בידי אדם ובין ע"י חולי טרפה ואם נשתייר מן העור רחב סלע על פני כל השדרה ורחב סלע על הטבור ורחב סלע על ראשי איבריה כשירה ואם נטלה ברחב סלע באחד ממקומות אלו והשאר עור קיים עיין בש"ע סימן נ"ט • בט"ז שם ס"ק א' ט"ס וכצ"ל אבל דעת מהרש"ל דדוקא שלשתן כו' • עוף שניטל נוצתו כשירה כן סתם הב"י בש"ע ורמ"א כתב דיש להחמיר בנפלו כולם מ"מ אם נפלו נוצותיו מרוב שומן אעפ"י שנפלו כולם ונשאר ערום מ"מ כשר הואיל ולא נעשה מחמת חולי :

יב אחוזת הדם (שגבר עליה חולי מחמת שגבר עליה הדם) • והמעושנת (שנכנס עשן בגופה) • והמצוננת (חולי מחמת צנה) או שאכלה סם המות שהורגת בהמה או ששתה מים הרעים (ר"ל מים מגולים) כשירה • אבל אם אכלה סם המות של אדם או הכישה נחש וכיוצא בה מותרת משום טרפה ויאסורה משום סכנת נפשות (סימן נ"ט) :

יג בהמה ועוף שנפסקו רגליה במקום שיש לחוש שמא נשכה נחש לא יאכל אלא צלי שאם תהיה נשוכת נחש תתפרק ותפול חתיכות חתיכות וזו היא בדיקתה • ואפי' במדינות אלו שאין חוששין לגלוי מ"מ כיון שנולד בו ריעותא גדולה שנפסקו רגליה טוב לחוש שלא לאכול אלא ע"י בדיקה זו (סימן ס') :

יד בהמה שרוב גידוליה מאיסורי הנאה כגון כרשיני נכרי וכיוצא בו אסור אבל באיסורי אכילה לחוד מותר (עיין פי' ס' בש"ך ופ"ח וכו"פ ועיין בחיבורי נ"א בהלכות פסח) :

(סימן ס"א דין מתנות כהונה נדפס בחבורי שערי צדק) :

הלכות אבר מן החי

כלל כז

דין אבר מן החי ואבר מדולדל ובשר שנתעלם מה"ע (סי' ס"ב ס"ג) :

א כתיב לא תאכל הנפש עם הבשר וקבלו חז"ל שהוא אזהרה שלא לאכול אבר מן החי ר"ל שלא תאכל הבשר כל זמן שנפשו בו ולוקין עליו ונוהג בבהמה חיה ועוף הטהורים דוקא אבל לא בטמאים · ודוקא בישראל אינו נוהג אבר מן החי בטמאים · אבל בן נח מוזהר על אבר מן החי אף בטמאים ולפיכך אסור לישראל להושיט לבן נח אבר מן החי בין מטמאה ובין מטהורה · ואיסור אבר מן החי אינו נוהג בדגים וחגבים דכל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על איבריו · אבל דגים וחגבים שדמם מותר גם איבריהם מותר (סי' ס"ב וכש"ך ס"ק ג') :

ב אחד אבר שיש בו בשר וגידין ועצמות כגון יד ורגל · ואחד אבר שאין בו עצם כגון הלשון והביצים והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן · אלא שהאבר שאין בו עצם בין שחתך כולו בין שחתך מקצתו הרי זה אסור משום אבר מן החי · והאבר שיש בו עצם אינו חייב עליו משום אבר מן החי עד שיפרש כברייתו בשר גידין ועצמות :

ג בשר הפורש מן החי בין שחתך בשר שבתוך הבהמה ובין בשר שמבחוץ וכן בשר שפירש מאבר שלם כיון שאינו אוכל האבר כמו שהוא בבשר וגידין ועצמות לא מקרי אבר מן החי אלא בשר מן החי ואסור משום ובשר בשדה טריפה :

ד ביצי זכר שנתלשו ועדיין הם מחוברים בכיסם אינו אסור מה"ת שהרי יש בו מקצת חיות ולכך אינו מסריח ואעפ"כ אסור לאכלו ממנהג שנהגו ישראל שלא לאכלו מפני שדומה לאבר מן החי :

ה אבר או בשר המדולדלים אם יכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה מותר · ואם מתה הבהמה אינו לוקה עליו משום אבר מן החי אלא משום נבלה אבל אם אין יכול לחזור ולחיות אם מתה הבהמה מיתה עושה ניפול וה"ל כאלו נפל מחיים לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי ואם נשחטה הבהמה האבר אסור מדרבנן משום מצות פרוש דדומה לאבר מן החי · אבל מה"ת מותר דאין שחיטה עושה ניפול ר"ל שנאמר דהוי כאלו כבר נפל מחיים זה לא אמרינן וא"כ השחיטה מטהר אותו אבר אלא מדרבנן אסור ולהרמב"ם אסור מן התורה אלא דאין בו מלקות וכתב הפ"ח דראוי להחמיר כדבריו ולענין ספק אזלינן לחומרא לדעה זה :

ו הא דמפלגינן בין אם יכול לחזור ולחיות או לא היינו דוקא המדולדל ממש דהיינו שנעקר ממקומו לגמרי ומחובר קצת אבל אם נשבר עצם בבהמה ועוף במקום שאינו עושה טריפה כמבואר לעיל כלל כ"ד כגון שנשבר גף העוף רחוק מן הגוף וכיוצא בו מדינא אם עור ובשר חופין את רובו כמבואר שם בסי' ג' אף האבר מותר ואם אין עור ובשר חופין את רובו האבר אסור מדרבנן וליתנו לנכרי יש אוסרין ויש מתירין · וכן משמע דעת הש"ך בסי' מ"ה ס"ק י"א ובסי' ס"ב ס"ק ג' ובסוף ס"ק הג"ל ט"ס וכצ"ל שנדפס בסי' נ"ה כו' וצריך לחתוך האבר כולו (נ"ל כל בחתיכה שהסבר מלמטה אבל הנשאר מחובר אין צריך להתיך מדינא כלל רק המקום החתך אסור וכן כתב הש"ך סימן ס"ב סעיף קטן י"ב וכן משמע בחולין ריש פרק המקשה דדוקא אם יש לידה באברים אסור אף המיעוט הנשאר אבל מחמת שליא דינו אפילו נשאר רק המיעוט מותר וכ"ה להדיא בפסחים פ"ב ע"ב אבר שילא מקצתו כו' אלא שנהגו בעלי הוראות לאסור כל האבר ולא ידעתי טעם לזה) ומשום שא"א לצמצם ולכן יחתוך כ"כ שבודאי לא ישאר מאבר האסור (וזה נקרא מקום החתך) והוא אסור מדרבנן משום אמ"ה וצריך לחתכו קודם שימלחנה עם הבהמה והעוף ואם מלחו עמו צריך ס' נגד האבר וכ"ש בצלי ובשול (ולפי מה שכתבתי על"פ א"צ לשער רק כנגד מה שאסור מדינא דהיינו מהשבר ולמטה ומקום החתך) ולפי מנהגנו המבואר שם בסי' ג' דאם השבירה יצא פעם א' מחיים אף אם עור ובשר חופין את רובו אסור ואם ספק אם יצא לחוץ אע"ג דנהגינן לחתוך האבר ולהשליכו אפ"ה אם מלח או נצלה או נתבשל עם אותו אבר אין לאסור אפילו ליכא ס' וכ"ש היכא דאין ריעותא בעור ובשר וחזר ונקשר אלא שלא נקשר שבר אש"י יש להתיר אפילו האבר גופו וכן אפי' היכא דיצא בודאי לחוץ דצריך ס' בתבשיל או בצלי ומליחה נגדו אין להחמיר בו היכא דאין ס' בחתיכה נגדו לומר חנ"נ כדין איסור דבוק כמבואר בדין חנ"נ כיון דאין בו אלא מצות פרישה ודוקא דבוק ל"א אבל היכא דאין בתבשיל ס' כנגדו צריך אח"כ ס' כנגד התבשיל כיון דנ"נ תחילה דדוקא דבוק לא מחמרינן אבל חנ"נ אסור (עיין ש"ך סי' נ"ה ס"ק י"ג וע"ש ס"ק י"ד בסופו שכתב דאין להחמיר כלל כשאין ניכר ריעותא ומש"כ בס"ק י"ג דנוהגין להשליך האבר צריך לומר דר"ל כפי פשטא דלשון רמ"א) :

ז אבר הנשמט ממקומו במקום שאינו מטריף הבהמה אע"פ שאין עור ובשר חופין את רובו כשר מן התורה כמו ביצי זכר לעיל סי' ד' אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור ולכן אסרו לאוכלו אפי' עור ובשר חופין (סי' ס"ב סעיף ג') וכנה"ג מתיר בעור ובשר חופה (נל"י) :

ח יתרת אבר העומד במקום שאינו מטריף הבהמה מותר לאכול ולא הוי כאבר המדולדל (שם):

ט החותך מבהמה לאחר שנשחטה כראוי ועודנה מפרכסת אסור לאכול ממנה עד שתמות דכתיב לא תאכלו על הדם וקבלו חכמים ז"ל שאסור לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה (ולרמב"ם הוא מה"ת ולרש"י מדרבנן וקרא אסמכתא) אבל לאחר שמתה מותר לאכול ממנה אפי' מה שחתך ממנה קודם שמתה וכיון דלישראל מותר לכן מותר ג"כ לחתוך בשר מהנשחט אע"ג שעודו מפרכס ולתנו לנכרי אע"ג דנכרי מצוה על אמ"ה ונכרי לאו בשחיטה תליא מלתא והה"ל אמ"ת עד שימות מ"מ ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור וכיון דשחיטה זו אהני לישראל להוציא מאיסור אמ"ה אהני ג"כ לנכרי אבל אם נתנבלה בשחיטה א"נ ישראל ששחט בטמאה או נכרי בטהורה אסור לחתוך ממנה קודם שתמות וליתן לנכרי אפי' אחר שתמות דהא ליתא לשחיטה כלל ולכן צריך ליזהר שאם נתנבלה: איזה חי בשחיטת סימנים אסור ליתן הריאה ובני מעים לנכרי אפי' לאחר שמתה שהרי לאחר ששחט הרי הבני מעים דומין כאלו מונחים בדקולא ולא מהני להן עוד מיתת הבהמה וא"ל דלא שייך בזה לפני עור כיון שיוכל לקנות אצל הנכרים ולפני עור ל"ש א"כ א"א להשיג בלא זה ז"א שהרי הנכרים אינן חותכים הסימנים אלא נוחרים וא"כ נשאר תלויה בסימנים וכיון שמתה הבהמה ניתרים גם הם משא"כ בישראל ששחט הסימנים וכיון שנתנבלה בשחיטה ולא מהני שחיטה זו לישראל לטהרה מידי נבלה א"כ ה"ז כחותך בשר כשמפרכסת מבהמה טמאה דאסור לבני נח (ועי' כ"ז בארוכות בתו"פ ובתב"ש סי' כ"ז):

י בשר אדם הפורש ממנו כשהוא חי אסור באכילה מה"ת באיסור עשה דכתיב זאת החיה אשר תאכלו שור שה כו' ר"ל דוקא אלו אבל לא ד"א ולאו הבא מכלל עשה עשה (סי' פ"ט ש"ך ס"ק ג'):

יא דין הכה תרנגולת והפילה ביצה מבואר לקמן כלל ל"ט סי' ז':

יב כל הבשר הנמצא בין בשוק בין ביד נכרי בעיר שרוב הטבחים ישראל מה"ת מותר דאזלינן אחר הרוב אבל חכמים אסרו אפילו במקום שכל המוכרים והשוחטים ישראלים ואפילו ידוע בודאי שלקח הנכרי מישראל בשר כיון שנעלם מעיניו אסור משום בשר שנתעלם מן העין ואפילו הלוקח בשר והניחו בביתו ונעלם מן העין אסור מדרבנן דחיישינן שמא שרצים ועופות הביאו ממקום אחר אא"כ היה לו בו סימן או שהיה לו טביעת עין והוא מכירו בודאי וכל אדם אפי' ע"ה נאמן לומר שמכירו שהוא זה או שהיה צרור וחתום ומ"מ בגלאו במסמר לא חיישינן לשרצים ועופות אם לא במקום שיש חשש לנכרי אבל תלה כלי מלא חתיכות ונשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ ובא ומצא חתיכות ואין לו בהם לא סימן ולא טביעת עין אסור שהרי יש לומר שהחתיכה שהיה בכלי גררו שרץ וזה בשר אחר ובהמה שלימה נחלקו האחרונים כן סתם הב"י בש"ע וכתב דיש מתירין בשר שנתעלם מן העין אם מצאו במקום שהניחו בלא שינוי אפילו רוב טבחי נכרים דאמרינן היא היא החתיכה שלקח אבל אם לא מצאה במקום שהניחה אפילו באותו בית כיון דיש ריעותא חיישינן לעורבים וכיוצא בו שמא החליפו וצריך סימן או טביעת עין ודוקא העיר שרוב טבחי נכרים דחיישינן שמא עורבים לקחו מאותה עיר אבל עיר שרוב טבחי ישראל מותר דלא חיישינן שמא הביאו ממקום אחר ואם מסופק אם הוא במקום שהניחו או לא אסור (ש"ך בס"ק ט' ובלבוש מתיר וכ"כ בת"ש) וכ' רמ"א שכן המנהג להקל כסברא זו ואפילו אם היה ביד הנכרי במקום שכל המוכרים או רובו הם ישראלים המוכרים לעולם רק בשר כשר אבל אם לפעמים מוכרים טרפה אסור (סימן ס"ג בש"ך ס"ק ח' כתב שכתב וכן פסק רוקח כו' וכ"פ תלו"ח כו' במקום שרוב נכרים כו' כ"ל שהוא מ"ם דבאו"ס כלל כ"ב דין י' כ' ז"ל בגלוי ישראל פי' שמצויין רוב ישראל) ואם נמצא גבינה וסכין או כיוצא בו הולכים אחר המצוים שם אפילו רוב העיר והשוק נכרים אם רוב המצויים שם ישראלים מותר ואם הם נכרים אפילו רוב העיר והשוק של ישראל אסור ואם נכרים וישראלים מצוים שם בשוק אזלינן בתר רוב השוק שנמצא שם ואם שוים בשוק אזלינן בתר רוב עיר ואם שוים בעיר אסור (ש"ך סי' א' ס"ק י"ז) ובסכין תריצי החלב ודאי ה"י סי' להתיר אף מקום שרוב נכרים (כל"י בשם תשו' ש"י) ובל"י חלק על זה ועל כל פנים בהגעלה וודאי מותר עיין שם:

יג הניח י' חתיכות ומצא ט' אם הם בלתי מקושרין ודאי לא חיישינן אבל אם הם מקושרים יש לחוש להחמיר בעיר שרובו טבחים נכרים ועיין עוד מדינים אלו בכלל ע':

יד קדרה עם שומן שנשארה בין נכרים וכבר לקח ישראל א' מן השומן בכף וכשהוחזר הקדרה עם השומן הכיר הישראל המקום שבשומן שנלקח ממנו השומן מותר דזה הוא טביעת עין וכן אפילו לא היה להם ט"ע בזה רק שהיה להם ט"ע בכלים נמי מותר (סי' קי"ח בט"ז בסוף הסימן ועיין שם ט"ס):

כלל כח דין החלב וניקור מחלב ודם וג"ה (סי' ס"ד ס"ס)

א כתיב וכל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו כי כל אוכל חלב ונכרתה וכל שאר בהמות מהורות נכללין תחת סוג ג' מינים הללו ואף האוכל חלב נבלה וטרפה חייב משום חלב וגם משום נבלה או טריפה דאיסור חל על איסור באיסור כולל שכולל גם הבשר ולכן חל גם כן על החלב (פ"ח) אבל שאר מינים כגון חיות מותר ושל בהמות טמאות אין בהם איסור חלב אלא איסור טמאה (סי' ס"ד וע"ש בש"ך וכו"פ כנסקא מיניס לדידן) וכוי חלבו אסור מספק דשמא הוא בהמה (סי' ס"ד):

ב השוחט את הבהמה ומצא בה עובר בן ח' או בן ט' בין חי בין מת חלבו וגידו מותר דכתיב כל בבהמה תאכלו וקבלו חז"ל דקרא אתא לאשמעינן דבהמה שנמצא בבהמה הכל מותר והא דבבן ט' מותר דוקא כשלא הפרים ע"ג קרקע אבל הפרים ע"ג קרקע אסור משום מראית עין כן סתם הב"י בש"ע שם וכתב די"א שאם שלמו לו חדשיו ומצאו ח' אעפ"י שלא הפרים ע"ג קרקע חלבו אסור וחייבין עליו כרת וצריך להוציא ממנו כל החוטים והקרומין האסורים בשאר הבהמות וכן ראוי להורות ולהחמיר באיסור חלב וכל שכן בגיד הנשה דרוב הפוסקים מחמירים דדוקא בחלב פליגי דכתיב חלב שור וכשב וכל זמן שלא נולד לא נקרא שור אבל בגיד לא כתיב שור וכשב ועם יצירתו נאסר ולכן כ"ש שיש להחמיר (ש"ך ופ"ח סס) וחלב נפל שהפילה הבהמה אע"ג דאין בו כרת דלא נקרא שור מ מ איסורא איכא משום חלב מלבד איסור נבלה דכיון דלא נשחט האם ה"ז נבלה:

ג איזה חלב כל שהוא תותב קרום ונקלף ושלא יהא בשר חופה אותו דכתיב את כל החלב המכסה את הקרב מה חלב המכסה את הקרב הוא תותב ר"ל פרוס כשמלה על הקרום שמפסיק בין החלב ובין הקרבים • ונקלף פי' שאינו אדוק באופן כשנקלף קרום התחתון נקלף עמו (ע"ש בט ז ופ"ח) ומרבינן מקרא חלב שעל גבי הדקין כראשן אבל חלב הקיבה שעל היתר אינו תותב אלא חתי' חתי' והוא אדוק ואינו נקלף וכן שעל הדקין מראשו והלאה לאו תותב הוא • ובחלק האחוריים צריך לנקר מטעם חלב את האליה והחוטים וחלב הכסלים עם הקרום וחלב שתחת מתנים וא"א לפרש זאת בספר היטב אלא צריך ראיה מן הבקי בניקור והמדקדקים אין אוכלים מחלק אחוריים עד שייראה למנקר אחר ויבדוק אם מנוקר כראוי אבל בחצי הפנים של בהמה אין בה מחלבים אלו רק קצת מן הקרום שעל חלב הכסלים הנשאר בראש הדפנות הנשאר שם בראשה וצריך להסיר אותו קרום ויש נוהגין להפריד גם כן הבשר הנרבק שם זה על גב זה ולגרור החלב שביניהם ויש מתירין משום דמחשב חיפוי בשר וכן המנהג באשכנז ואם נמצאו בבהמות צלעות יתירות כגון י"ג או י"ד בכל צד וכולן דומות זו לזו כלן מותרים רק אותן הסמוך לאחוריים ונוהגי' בכל בהמה להניח צלע א' מכאן ומכאן לחלק אחוריים ונ"ל דאם לא הניח אינו אוסר דאינו אלא מנהג (ע"ש בש"ך ס"ק י') ובלבד שיזהר מאד שלא ישאר חלב:

ד חלב שעל הכרס ובית הכוסות אסור וענוש כרת וזהו מכלל חלב שעל הקרב חלב הדבוק לכרס שתחת הפריסה אסור (פירוש קרום פרוס על הכרס וקורין אותו פריסה (ליילוך) בל"א או (נעץ) ותחת אותו הקרום יש חלב דבוק בכרס עצמו) ואסרו רבינו אפרים וכן המנהג בכל מקום שהוא מפרש תותב שפירושו שמלה והוא המכסה שקורין פריסה של חלב הפרוס על הכרס ותחתיו קרום ותחתיו חלב דבוק בכרס ונקלף הימנו וזהו ונקלף והיינו תותב קרום ונקלף ולכך אסור חלב הדבוק אבל רבינו יואל פירש תותב שמלה הנ"ל ולו יש קרום שנקלף הימנו מאותו פריסה אבל החלב הדבוק לכרס מזה לא דברו חז"ל כלל והוא רק שומן בעלמא הדבוק בבשר הכרס וכדבריו נוהגין מקצת בני ריינוס ולד"ה צריך להסיר הקרום שתחת המכסה ולא נחלקו אלא בחלב שתחת אותו קרום ובכ"מ שנוהגין בו איסור דינו כשאר חלב להבטל בס' אבל אין אומרים בו חנ"נ להצריך ס' נגד כל החתיכה כיון דיש מתירין לגמרי ואם באו ממקום שנהגו בו איסור למקום שנהגו בו היתר אין נמנעים מכלים של אלו ומבישוליהן אך הכרס אין אוכלין אותו אבל התבשיל אוכלין דמסתמא המעט חלב שעל הכרס הוא בטל נגד הכרס והמרק והלפתן שעמו:

ה קרום שעל דד הטחול והוא הצד הגס חייבין עליו (ר"ל על החלב שעליו כו"פ) ואמנם מלשון הגמ' ופוסקים משמע שחייבין גם על הקרום ולא כבו"פ ושל שאר הטחל והחוטין שבתוכו י"א שאסורין מדרבנן וכן כל שאר החוטין האסורין משום חלב אינן אלא הרחקה מדרבנן דחלב אסרה תורה ולא חוטין וי"א דאסורין מה"ת (רמב"ס פ"ג מהל' מ"א) ואם נצלה הטחול בלא נקור מבואר כלל ל"ד סימן כ"ה • נוטל ראש הגיד שבתוך הטחול ומושך אותו ונמשכים עמו ג' חוטין שבתוכו וצריך ליזהר שלא יפסוק שום חוט מהם ואם נפסק צריך לשרש אחריו • ואם ספק אם נפסק אחד מהם עיין בבינת אדם סי' נג ודין ניקור הכוליא עיין בש"ע סימן ס"ד סעיף י"ב:

בינת אדם

(נג) ימ' שאלה טחול שנקרו אותו מן החוטין והחלב ונסתפק המנקר אם נפסקו החוטין ושמא לא כו' א כולו וכבר נחתך הטחול לחתיכות ונתבשל מקצת ממנו בפני עצמו ... אליו ס' נגד החוטין מה דינו:

ו יותרת הכבד יש מצריכין לנקר הקרום העליון של צד הכבד משום חלב הקרב שמתח עליו ויש מחמירין עוד לנקר השומן שתחת הקרום ההוא אבל צד פנים של צד הריאה אין צריך ניקור כלל אבל המנהג לנקר ולהסיר שני קרומין דילמא אתי למטעי ובדיעבד אין צריך ס' רק נגד צד הכבד :

ז הקיבה עשוי כמין קשת בעיגול · החלב שעל הקשת אסור מן התורה שהוא תותב קרום ונקלף · ושעל היתר אסור ממנהג שנהגו בו איסור · ויש אומרים שמדינא אסור דאע"ג דאינו רק קרום ונקלף ואינו תותב מכל מקום חשבו שאם יבא להתיר שעל היתר יבואו להתיר גם שעל הקשת :

ח חלב שעל הדקין אסור מה"ת (ועיין במל"מ פ' י"ג מהל' שגגות די"א דנתרבה אף לכרת וי"א דאין בו כרת רק לאו) והיינו ריש מעי באמתא בעי גרירא י"א שהוא במתחילין לצאת מן הקיבה ומשם ואילך שומן הוא ומותר וי"א שראש המעי שצריך לגרור חלבו שעליו הוא המעי שיוצא בו הרעי שהוא סוף המעיים וירא שמים יצא ידי שניהם לגרור אורך אמה מכאן ואורך אמה מכאן וי"א שאינו צריך אורך אמה ממש · לכן נהגו להקל למדוד בזרוע ואין מצריכין אמה בצמצום וא"צ להסיר רק הקרום עם החלב שבו שעל אורך אמות אלו אבל לא השומן הדבוק בטבחיא שתחתיו וכן נוהגין · ולפי"ז כ' הט"ז והעיד שאם מחט תחוב בכרכשתא והשומן שתחת הקרום הזה סותם שהכשירו בק"ק פראג דהוי חלב טהור אבל אם הקרום העליון סותם טריפה אפילו להסוברים דהוא חלב טהור כיון שנעשה כקובע כדלעיל כלל כ' סי' ו' ב ודלא במש"כ בפ"ח בק"א סי' מ"ז דסותם וכבר תמה עליו במל"מ פי"ג מהל' שגגות אבל אם ניקבו הדקין באמה היוצא מן הקיבה והחלב סותם כשר כיון די"א דזהו חלב טהור וא"כ אינהו מיכל אכלי (שער אפרים) כו' ומסרין מן הטבחייא ג"כ חוט ארוך שמונח עליו עם השומן שאצלו ונהגו במדינות אלו להסיר הקרום שעל כל הדקין בהדרא דכנתא דעגל משום שנשארים הדקין עם הדרא דכנתא ואוכלין הכל ביחד על כן מסירין כל הקרום שלא יניחו ג"כ שעל ראש הדקין ונהגו ליקח הקרום משני צדדין מש"כ בכבש שאין דרכן להניחן ביחד וניכר ראש הדקין כן נראה טעם המנהג אבל יש להחמיר וליקח הקרום משני צדדיו גם בכבש (רמ"א שם) :

ט אין מולחין חלבים עם הבשר ולא מדיחין אותם עמו · וכלי שמדיחין בו חלבים אין מדיחין בו בשר · וסכין שחותכין בו חלבים אין חותכין בו בשר אפילו אם מייחד כלי אחר ונזהר להדיח

בינת אדם

נ"ל דלדעת רש"י ורשב"א ומ"מ דכל החוטין אינן אלא מדרבנן וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' מ"א שנראה לו כן וכ"כ הו"פ ולפ"ז אף שמבואר בי"ד סימן ס"ד שצריך להסיר י"ל הייט לכתחילה כשעדיין הוא בשלימות אבל בדיעבד שכבר נתבשל לדעת הפוסקים דהאיסור דרבנן אע"ג דאיתחזק איסורא ס' לקולא ה"נ הוי סד"ר ומותר ומצאתי בחדושי ר"ן על נדה דף ס"א מ"ב דאמרינן התם מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקי' ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק ס"ד מ"ע דאורייתא בעינן שוע כו' ורבנן הוא דגזרו וכיון דלא ידע שרי וכתב הר"ן וז"ל ומשמע דה"ה לכ"א ואע"ס שהוחזק כאן איסור כל שסלקו אעפ"י שלא נתברר לו אם סלקו כולו מותר ומיהו מסתברא דוקא דומיא דחוט דהוא נמשך ביחד עכ"ל ולפ"ז ה"נ אם יאמרו המנקרים שדרכו למשוך מותר לכ"ע ומיהו צ"ע דמשמע שם ברמב"ם דמספקא ליה בחוטין שהם אסורים מדאורייתא רק דאין חייבין עליו ולפ"ז צ"ע ומכ"ש אם דרכו לפסוק דאסור :

ומזה נשמע דבילת גלגל שהורה שנתערב' בבילה כשרה שהורה ותיכף נוכר ודק החלמון והחלבון ונסתפק אם נשאר ממנו לדעת הר"ן הנ"ל כיון דאין דרכו למשוך כאחד וא"כ לשיטת הש"ך אסור :

שייך לסוף כלל כ"ו

(לג) מה שכתב הש"ך בססי' ס' סק"ח דמותר לכתחלה ליתן לתרנגולים שרצים ולינק עגל מבהמה טמאה עיין בחיבורי שערי צדק בהגהות חדשות הלכות פסח שהבאתי בל"ע:

(לד) ב אמריק בגמרא חלב העשוי ככובע אינו סותם היכא אמרי לה איטי דכרכשתא פירש"י חלב שעל אלתולת המוצאה ריעי שקורין טבחייא עשוי קרטין כעין היטים ואם נקבה ואותו החלב סותמו לא מהני וכ"כ כל הפוסקים וכ"כ בש"ע סי' מ"ו וכו"פ בסימן ס"ד הביא קו' אחרונים לפי מה שכתב בס' הש"ע דריש מעיא באמתא צריך גרירה ר"ל הוא המעי שיוצא בו הריעי וא"כ ה' נ"ל דעשוי חרצין תיפוק ליה דחלב שמת אינו סותם ומתרץ דאלתולת היא ארוך יותר מאמה או וקמ"ל דאפילו התם אינו סותם אעפ"י שהוא טהור וכתב עוד שם הכו"פ שמעשה קרה בפראג שנמצא מסמר תחוב בריש מעי וחלב הדבוק במעי תחת הקרום שמסירין בריש מעי היה סותם והתירו חכמי הדור והאמר כי דוקא הקרום וחלב שעליו הוא האסור כמו שכתב רמ"א שם דא"צ להסיר רק הקרום אבל השומן שתחת הקרום מותר ע"ש וע"כ נ"ל דהשומן שתחת הקרום אינו עשוי קרטין דא"כ למה סותם אע"פ שהוא אסור ולפ"ז הא דאמרינן דאיטי כרכשתא אינו סותם ר"ל החלב שעל קרום ולפ"ז אם יצא ממתש למעלה מן הקרום והחלב שעליו סותם לא הוי סתימה לא מבעי לדעת האומרים שהוא ריש מעי באמתא דבעי גרירא דהוי חלב ממש אלא אפילו להסוברים דריש מעי הוא היוצא מן הקיבה אבל חלב זה הוא טהור מ"מ אינו סותם מטעם דעשוי קרטין כמו חלב כליות ולפ"ז מה שכתב הפ"ח בק"א סימן מ"ו בשם דברי שער אפרים שכתב דריש מעי של קיבה שניקבה והחלב שעליו סותם דאע"ג דאנו אוסרין אותו מ"מ כיון דלהסוברים דריש מעי הוא האלתולת וא"כ שייך לומר אינהו מיכל אכלי לדידן מסתם נמי לא סתים וכתב הפ"ח דלפ"ז ה"ה בריש עבה נמי אמרינן הכי כיון די"א דזה חלב טהור ח"ל שאפילו הוא טהור מ"מ כיון שעשוי ככובע אינו סותם ודברי הכו"פ שכתב ומכ"ש אם נמצא נקב בכרכשתא י"ל דכוונתו אם לא יצא המחט לחוץ לקרום דאז חלב שתחת הקרום סותם וזה אינו עשוי ככובע לפי עדותו שהכשירו חכמים אבל דברי הפ"ח אינו יכול ליישב בזה דמ"מ אם כוונתו על מה שתחת הקרום הא אנן נמי אכלינן כמו שכתב רמ"א ואם שלמעלה מן הקרום זה אינו סותם דעשוי ככובע ולכן א"ז לסמוך על דבריהם בילא היכא דנקרום בכרכשתא אם לא מי שיכין לתרץ קושיא זו . אח"ז מצאתי במל פ"ג מה' שגגות שהקשה קו' זו על פ"ח וכתב די"ל דס"ל כפוסקים דכתב דריש מעיא הכ' כגאונים אינו הכרכשתא דכרכשתא לא נקרא מעיא אלא סוף המעי יש בנכנסין לכרכשתא וזהו ריש מעיא וזה אינו עשוי איטי וע"ז כתב כיון דאינהו מיכל :

להדיח תמיד בשר תחלה ואח"כ חלב וכן בסכין נזהר לחתוך מתחלה בשר ואח"כ חלבים לא פ"ג בהבי אלא ב' כלים וב' סכינים · נהגו מנקרי הבשר לנקר בסכין אחד מפני שנותנים בגד על ירכים וכל שעה שנוגע הסכין בחלב מקנחו בו ועיקר ההיתר שאין חותכין חלב שאסור מה"ת אלא גורד אותו בסכין ואין בו דוחקא דסכינא ואפי' משתכח דאית ביה דוחקא דסכינא בדיעבד מותר בהדחה והרי כל ישראל נהגו להדיח הבשר ונכון ללמד אדם לבני ביתו שישפשפו הבשר יפה במים:

י אין פורשין הבסלים ע"ג הבשר בעוד שלא נצטנן חלב שעליהם מפני שהוא נימוח ונבלע בבשר וכן יש לנקר הבשר תוך ג' ימים מן החלב שלא יתקשה החלב שבו מ"מ אם לא נקרו תוך ג' ימים אין לאסור בדיעבד אלא מנקרו אח"כ ושרי אפי' לקדירה (ש"ך סי' ס"ט ס"ק ג'):

יא כל אלה הדברים אם נעשו לא נאסר הבשר ואין מכין העושה אלא מלמדין אותו שלא יעשה ואם עשה מותר רק שישפשף הבשר היטב:

יב אין מולחין הבשר קודם שיסירו החוטין והקרומים האסורין וגיד הנשה ואם מלחן מסירן אח"כ ומבשל הבשר ויש מי שאוסר עד שיסיר ממנו כדי קליפה וי"א דבעינן ס' כמו בשאר חלב הנמלח עם בשר דקי"ל בס' כמו שיתבאר בכלל ל"ב ובכלל מ"ב ויש להקל ולהתירו ע"י קליפה אם יש בו הפסד קצת מאחר דיש מתירין אפי' בלא קליפה וגם אין שייך לגזור מפני חלב שמן דמפעפע דבכל הקרומין אינם רק חלב כחוש נראה דיש לסמוך אמאן דמתיר בקליפה ודוקא במליחה אבל אם נתבשל עמו צריך ס' ואמרינן חנ"נ (ש"ז ס"ק ס"ו) ועיין כלל ל"ד לענין טחול · ודוקא בחוטין והקרומים אבל בחלבים שעל הקיבה ושעל הטחול אם מלחו ולא הסיר החלב לכ"ע דינם כחלב גמור · ונ"ל דבכרכשתא שהסירו החלב שעל הקרום ולא הקרום ומלחו דיש לסמוך להתיר שיסירו אותו אחר המליחה דלא מצינו מקום מפורש דהקרום יהיה אסור ע' בגמרא ופוס"ע וכ"ש שהרמב"ם חשב כל הקרומים ולא חשב קרום זה ועוד שהרי י"א דאין זה ריש מעים · והדרא דכנתא שנמלח עם המעי אם המעי דבוק בהדרא דכנתא זו קרוב לודאי שיש בו ס' מן החלב (פ"ת בשם תשו' מהרי"ו בסי' ק"ס ס"ק ל"ג) **כא**:

יג טבח שדרכו לנקר בשר ונמצא אחריו חוט או קרום מלמדין אותו ומזהירין אותו שלא יזלזל באיסורין אבל אם נמצא אחריו חלב אם הוא כשעורה מעבירין אותו ואם נמצא אח"ז כזית ואפי' בהרבה מקומות מכין אותו מכת מרדות ומעבירין אותו וחזרתו לכשרותו ותשובתו הכל לפי ראות עיני הדיין אם עבר בשוגג או במזיד ומנהג כשר שהטבח המוכר בשר מנקרו קודם שימכרנו פן יכשלו בו הקונים · ודין באיזה מקום שמעבירין אותו בש"ע סימן קי"ט ולעיל כלל ב':

יד גיד הנשה נוהג בבהמה וחיה אפי' אם אין כף שלהם עגול ונוהג בירך של ימין ובירך של שמאל ונוהג בכוי ואינו נוהג בעוף מפני שאין כף שלו עגול אבל אם נמצא בו כף עגול נוהג בו וא"צ לבדוק אחריו אם הוא עגול ואין חילוק בין חיה לבהמה או עוף אם יש לו כף עגול רק מה שאסור משום חלב א"צ לנקר בחיה · ובשליל נכון להחמיר כדעת האומרי' דאעפ"י דחלבו

בינת אדם

(כה) כא שאלה קיבה שמלחו בחלבה מה דינה:

תשובה בש"ע סי' ס"ד נראה שהשיג כל החלבים משיים בסעיף ב' אין מולחין הבשר קודם שיסירו החוטין והקרומים ואם מלחו קודם שהסירו י"א בס' וי"א בקליפה ולכאורה נראה דקאי על כל מה שנזכר באותו סי' ואין לומר דדוקא בחוטין וקרומין די"א דאין איסורן אלא מדרבנן כמש"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' מ"א זה אינו שהרי הרמב"ם כתב שם כמסתפק דס"ל דכל הקרומין אסורין מן התורה ואפילו הכי כתב דכל הקרומין אין אוסרין במליחה ועוד שהרי כתב הרמב"ם וש"ע החוטין והקרומים וגו"ה ופירשו דר"ל דאעפ"י דנ"ה אסור מן התורה אפילו הכי אינו אוסר וא"כ י"ל דה"ה קרום שעל הטחול דאע"ג דהאיסור מה"ת אינו אוסר במליחה אך באמת אינו דודאי כוונת הרמב"ם דוקא על החוטין והקרומין כגון החוטין שבתוך הטחול והחוטין שבשוקן דבאלו מתיר אם נמלחו עמהם ובאמת מה שכתב שהקרום שעל הטחול חייבים עליו כרת היינו כמש"כ הר"פ דר"ל אם יש כזית בחלב על הקרום אבל הקרום עצמו דינו כשאר הקרומים ובזה י"ל באמת אינו אוסר וה"ה הכ"מ הביא בסוף פרק ס"ו מה' מ"א דדוקא בחוטין וקרומין די"א דאינו אסור אלא מדרבנן אינו אוסר במליחה אבל אם נמלחה הטחול עם החלב שעל הקרום וה"ה הקיבה עם חלבה פשיטא דאוסר עד ס' כמו שאר חלב:

(כו) שאלה ריש מעיה שיוצא מן הקיבה דקי"ל דהחלב אסור ם ואמה א' שנקרא כל המעיים שסורין גרי"ל הכתה ומסתפקה אם נקרה אותו הריש מעיה ונתבשל כך עם שאר תבשיל אם נצרך ס' נגד החלב אין ס' באותו התיבה דת וא"כ נ"נ ואין בתבשיל ס' נגד כל הדק מה דינו:

תשובה לכאורה יש לדמות לנה דכ' הש"ז בסי' ס"ט ס"ק כ"ז בספק אם מלחה דמשמע שם לפי טעם ב' דחזקה שיפשה כמו שרגיל ומשמע אפי' לדעת דדם שבשלו מה"ת אך כבר השיגו הש"ך בנקה"כ ואני השגתי בספר רוב וחזקה סי' ד' ה' אך י"ל דהכא עדיף טפי שכיון שהע"פ פסקה בניקור והיא אומנת מסתמא עשתה התיקון וכמו שכתבנו בה' נדה בדין תפיסה שכתבה אם בדקה ראשה במסרק ויש לדמות זה לספק אם שבה או דרס וע"ש סי' ב'. ומצאתי במל"מ פ' י"ג מה' שגגות שכתב כיון דאין בזה אלא איסור לאו לכ"ע ל"א חז"נ דדוקא באיסור כרת גזרו ע"ש. ומאד יפלא שהרי בנבלה ג"כ אינו אלא איסור לאו ובב"ח גופא אינו אלא לאו ואפ"ה אמרי' חז"נ. ואמנם לפי מש"כ שם במל"מ שתופס לדעתו רמב"ם שהביא הטור בסי' ס"ד וכתב הב"י דלרמב"ם לא נזכר כלל שיעור בשם יתרור רק שצריך לגרור מעט מריש מעיה ואמתא הוא כיסוי להקין לשון אמת המים מפני שהריעי עוברת שם ומזה עושם ס"ם שמה בל' הגאונים דריש מעיה ר"ל הכרכשתא ולא"ל כרוב הפוסקים דהיינו סמוך לקיבה אמא הלכה כרמב"ם דא"נ אלא בראשו מעט מעט וא"כ יש להתיר בפשיטות דנגד המעט הזה בודאי יש ס' באותו הבשר ויפה:

דחלבו מותר גידו אסור כדלעיל סי' כ' • ואין ללמוד סדר ניקור רק במראית עין וגופו של גיד אינו אלא כעץ שאין בו טעם כלל ואעפ"כ אסרתו תורה ומ"מ אינו אוסר בתערובתו מחמת פליטתו אבל הקנוקנות והשומן אסורים מדרבנן ויש בזה טעם ולפיכך אוסרים תערובתן בנ"ט. וג"ה מותר בהנאה וי"א דאסור בהנאה ואעפ"כ מותר לשלוח ירך לנכרי אעפ"י שהגיד בתוכו שאין הנכרי מחזיק לו לטובה בשביל הגיד :

טו יש חוטין שאסורין משום דם שבהם כגון חוטין שביד • ושבכתף • ושבלחי התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן • ובלשון ובצואר • וחוטי הלב • וחוטי הדקין שהם בתוך שומן הדקין כמו בית עכביש מסובכין זה בזה • ונוהגין להסיר ג"כ ג' חוטי אורך אצל החזה מבפנים וכן נוטלים חוטין אחורי אזנים לפי שהם מלאים דם ובאמת אינו אלא חומרא דאינו דם רק שומנא בעלמא • וקרום שעל המוח שבקדקוד • וקרום שעל הביצי זכר • לכל אלו אין מליחה מועלת בהם אם לא שיתחתכם תחלה ויניח החתוך לתחת ואח"כ ימלחם ומותר לבשל • ולצלי א"צ לא חתיכה ולא מליחה דנורא משאיב שאיב ובלבד שלא יהיו מובלעים בבשר דאז אין האש שואב אא"כ יחתכם • ואם לא נטלן ובישל בלא חתיכה צריך ס' נגד כל החוטין (סי' ס"ס) אע"ג דמדינא א"צ ס' אלא נגד הדם הכנוס בגידין מ"מ כיון דלא ידעינן כמה בלע ולכן צריך נגד כל החוטין • ומ"מ אפילו למנהגינו דאמרינן איסור דבוק וחנ"נ ל"א דצריך ס' נגד החתיכה שדבוק בו החוטין דכיון דהחוט מפסיק בין הדם אינו ממהר לבלוע ולכן ל"א דבוק (סימן כ"כ בס"ך סס) ובצלי סגי בקליפה וה"ה במליחה • ומ"מ אם בשלו ולא קלפוהו מותר דאינו אלא חומרא דכבכ"פ במליחה וצלי' :

טז הרוצה לצאת ידי חתיכת חוטין אלו לא יסמוך על חתיכת הבשר רק יחתוך הבשר והעצם לשנים וחוטי הצואר לא מהני בהו אם חתכם רק יחתוך המפרקת לשנים (סי' ס"ס) :

יז גף העוף כיד הבהמה והלכך צריך לחתוך עצם האגפים ולמלחם וכן עצם הלחיים בעוף כן סתם הב"י • אבל אנו נוהגין כרמ"א דא"צ ליטול בעוף חוטין אלו לפי שהדם יוצא משם ע"י מליחה שהם דקין ולא עבים כשל בהמה וכן המנהג שאין נוטלין מן העוף רק חוטי צואר ובאותן יש ליזהר ליטלן משם או יחתכם עם המפרקת לשנים מיהו בדיעבד אם הוסר רק הראש מן העוף סגי ונוהגין לחתוך בירכי העופות בפרק הארכובה התחתונה משום שלפעמים נמצאים חוטין אדומים ברגלי העופות ואם לא עשה כן מותר בדיעבד אפילו נתבשלו כך אעפ"י שנמצאו חוטין אדומין שאינו אלא שומן בעלמא • ונהגו לנקור הביצים אף כשהן פחותים משלשים יום וכן להסיר משם גיד הגדול ולחתוך בהם הרבה חתיכות • ונהגו ליקח מן הבוקר הכשר שקורין דרי"ז ואין בו איסור רק הוא משום מיאוס עוד נהגו בלונביל שקורין ליחוץ לצלותו ולא לבשלו ואין בו איסור אם מבשלו ואפילו לכתחלה מותר וכן נוהגין להסיר העינונית' חורדא ולהשליכה ולא לאכלה ואין איסור בדבר • וכן נהגו לחתוך בין הפרסות של רגלי הבהמה ולהסיר משם בשר לבן ודק משום מיאוס ואם לא עשה כן אין לחוש (סס) :

יח מי שניקר והלך לו ואין אנו יודעים אם הוא בקי בניקור ואין כאן מי שהוא בקי בניקור להראות לו מותר • ודוקא שיודעים שהשלים ניקורו דאם לא כן אסור דשמא לא השלים הניקור ואם אפשר להראות לבקי אין לסמוך על הניקור אם לא ידעינן אותו בקי בניקור ומוחזק בכשרות ואע"ג דרוב המצויין אצל ניקור מומחין הן מ"מ טוב להחמיר (ועיין לעיל סי' ח' גבי רוב מצוין אצל שחיטה) • הטבחים נאמנים על גיד הנשה ומיהו אין לוקחין בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר לאחרים אלא אם כן היה מוחזק בכשרות (סס) :

כלל כט דין דם ודין דם ביצים (סימן ס"ו ס')

א דם בהמה וחיה ועוף בין טמאים בין טהורין אסור וחייבין עליו כרת במזיד ועל שגגתו חייב חטאת וכן דם של אדם אבל דם דגים וחגבים מותר :

ב דם ביצים אם ידוע שהוא מרוקם אפרוח דהיינו שיש טפת דם במקום שאוסר כל הביצה שמשם מתחיל האפרוח להתרקם אסור מה"ת דכבר חשוב מין בשר אבל אם אינו מרוקם אפרוח (ר"ל שהוא במקום שאינו אוסר כל הביצה) אינו אסור מה"ת אלא שחכמים אסרוהו וי"א דכל דם ביצים אפילו דם ריקום אינו מה"ת אלא שחכמים גזרו בו כיון שהוא ממין שדמו אסור (עיין בבית יוסף בשם תוס' ורא"ש) :

ג והא דאם הוא מרוקם אפרוח אסור מה"ת דוקא כשלא נמצא רק טיפת דם אבל אם כבר נהפך כל הביצה לדם עפרא בעלמא הוא ואינו אסור מה"ת אלא מדרבנן (שם ש"ך ס"ק ד' ובסימן פ"ו ס"ק מ"ג) :

ד איזהו דם ריקום • הביצה יש לה ב' ראשים א' כד (ר"ל עגול) ואחד חד דיש לו חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים ויש לכל א' קשר בראש החד • (והוא דבר שנתפשט כמו חוט לבן ונראה שהוא לבן) •

בחלבון

בחלבון הוא המקום שבו הוא מקושר יותר משאר החלבון · ובחלמון הוא כדמות כתם יגן כמלא רחב ערשה גדולה וכיון שאינו אסור אלא דוקא אם הדם במקום שמתחיל האפרוח להתרקם ורבו בו המחלוקת בין הפוסקים מאיזה מקום מתחיל י"א דאינו תלוי כלל בקשר או חוץ לקשר אלא בחלבון והחלמון דיצירת האפרוח היא מחלמון ולכן בכל מקום שנמצא טפת דם על החלמון כל הביצה אסורה ראז שרי תכלא בבולא ואם נמצא על החלבון נוטל הדם עם כדי קליפה וזורק ואוכל הביצה (וזהו שיטת הגאונים והרי"ף ורמב"ם וכן סתם הב"י בש"ע) וי"א דאם נמצא הדם מן הצדדים רחוק מן הקשר לעולם מותר אלא דהכל תלוי בקשר דאם נמצא על קשר החלבון ולא נתפשט לחוץ מן הקשר הדם אסור והשאר מותר. שהרי אנו רואין שעדיין לא נתפשט הריקום ואם נמצא על הקשר וגם נתפשט חוץ לקשר הרי ראינו דכבר שרי תכלא (כ"ע ריעותא) בבולה ואסור כל הביצה וכ"ש אם נמצא על קשר החלמון שהוא מכוון נגד קשר החלבון שהרי כבר נתפשט לפנים וכולה אסור אבל אם נמצא על חלבון או חלמון שלא על הקשר זורק הדם ואוכל הביצה שזה אינו רק מנשיבות התרנגול דאפילו בביצת בת יומא נמצא לפעמים כן ויש מחמירין עוד דאפילו לא נמצא רק על קשר החלבון לבד ולא יצא לחוץ כולה אסורה דגזרינן משום קשר חלמון דאסור ולפי כל הדעות האלו היה לנו להתיר אם נמצא על החלבון מן הצדדים רחוק מן הקשר אלא דאנו חוששין לדעת האומרים דאדרבה עיקר יצירת האפרוח היא מן החלבון ולא מן החלמון (רא"ש ורוקח) והיפוך משיטת הגאונים דבכל מקום שימצא דם על החלבון אסור ועל החלמון מותר ואינו תלוי בקשר ולכן מספק אנו אוסרין בכל מקום שימצא טיפת דם בביצה :

ה ואם נמצא טיפת דם בביצה בת יומא על החלמון אסור משום דלא פלוג רבנן והיינו לשיטת הש"ע (כדעת הגאונים) ומ"מ בנמצא על החלבון שלא במקום הקשר מותר בביצה ב"י (ת"ח כלל ס"ב מג"י ס"ק ס') :

ו ביצים הטרופות בקערה ואחר שהתחיל לטרוף נמצא דם על חלמון של א' מהם אעפ"י שזורק החלמון שעליו הדם אסורות מפני שמאחר שהן טרופות בקערה החלבון שהוא דק מתערב ביחד והכל אסור אבל ביצים שבורות יחד בקערה ולא טרופות. ונמצא דם בחלמון של א' מהם יקח החלמונים הכשרים כל אחד ואחד בפני עצמו וכל חלבון העולה עמו כשר (מג"י בשם אגודה ומהרי"ל) דמסתמא החלבון שעולה עמו הוא ממנו וישאיר אותה אשר בה הדם בקערה עם החלבונים הנשארים ויזרקם וזהו לדעת הב"י בש"ע דהאיסור תלוי בחלמון לבד · ולדעת רמ"א ולמנהגינו דס"ל דבכל מקום שנמצא אסור כל הביצה וא"כ אין חילוק בין נמצא על החלבון או על החלמון לעולם דינא הכי ולפי זה להסוברים דם ביצים מה"ת אפילו אינו יודע אם היה במקום האוסר הכל אסור דהוי ספיקא דאורייתא ואפי' בנתערב חד בתרי לא מקרי ספק דרבנן כיון דעיקר האיסור הוא מה"ת :

ז אך כיון דהרבה פוסקים ס"ל דכל דם ביצים אפי' דם ריקום אינו אסור אלא מדרבנן ולכן אם הביצה לבדה או אפי' נתערב חד בחד דכל ח"ב לא נקרא תערובו' כלל (אחרוני' דלא כש"ך בס"ק י') :

כב אפי' לא ידעינן אם היה הדם במקום האוסר דהיינו על הקשר אפ"ה אסור דחיישינן לדעת הפוסקים דדם ביצים אסור מה"ת וא"כ הוי ס"א ולחומרא וכן אפי' נתערב חד בתרי אם ידעינן שהיה במקום האוסר לכ"ע כגון שנתפשט מקשר חלבון עם קשר החלמון אוסר ג"כ התערובת כדין כל איסורין דבעינן ס' אבל אם אינו יודע אם נמצא במקום האוסר לכ"ע הכריעו האחרוני' (ט"ז וש"ך ופ"ת) דאעפ"י שאנו חוששין לדעת הגאונים ולדעת רא"ה מ"מ לעולם אינו אלא ספק דאם נמצא על החלבון שמא הלכה כהגאונים דמותר ואם נמצא על החלמון שמא הלכה כרא"ה דמותר ולכן אם נתערב חד בתרי או שיודע בבירור שביצת ההיתר גדול יותר משל איסור

בינת אדם

(א) כב שאלה אשה שברה הרבה ביצים לקערה לעשות קניידליך בפסח ונמצא בא' דם ולקחה החלמון שבו הדם וזרקה והחלבון נשאר מעורב :

תשובה הט"ז בסי' ס"ו סס"ק י' כ' דלפ"ה שהוא מבשה"מ אמרי' סלק את מינו והש"ך סס"ק י' כתב לאסור התערובת וכ"ל דאזלי לשיטתם בסי' צ"ח סעיף ז' דהט"ז שם סק"ה מסכים לדברי הש"ע דאמרי' סלק והש"ך שם חולק ולכן אוסר ומ"מ הש"ך דבטל נ"ל לענין לאכול הביצים כך בלא תערובת מים או שאר דברים אך כ"ז כהבנת תשובה דט"ז שכבר עשה במעליתא אבל בנ"ד שלא ערבו קמח עדיין בביצה ודאי גם הט"ז מודה דאסור לכתחלה וכ"ל דאדרבה בנ"ד קיל טפי ומו"ר אף הש"ך בלא טעמא דסלק דדוקא במעשה דט"ז דנודע האיסור אחר שכבר היה התערובות וא"כ לא נתבטל מעולם דקודם ידיעה ל"ש ביטול כמש"כ בס"ד בכלל נ"ב ובשנודע התערובת כבר היה בשה"מ ולזה צריכין לטעם דסלק ואלא כפלוגתא דט"ז וש"ך אבל בנ"ד שנודע שנפרש האיסור קודם שנתערב בשה"מ ואל עליו שם היתר כמש"כ הש"ך מטעם ס"ס ואין בו לא איסור מה"ת ואפי' מדרבנן אין בו וא"כ דומה ממש לתערובת יבש ביבש שכ"מ בסי' ק"ט סעיף ב' דכ' רמ"א דבמקום הפסד סמכי' ע"ד הרא"ש דאם נודע קודם שנתבטלו ביחד הכל שרי וא"כ ה"נ הכל מותר ואע"ג דבש"ע כתב לשון דיעבד דמשמע דוקא שכבר נתבטלו אבל לכתחלה אסור לבטלן וכ"כ בבדיא בפ"ם כלל נ"ט סס"י ד' דלכתחלה אסור תמה עליו במפ"מ פ' נ"ס סימן ק"ט דודאי לכמתירין מותר אף לכתחלה וכ"כ בא"וה כלל כ"ג סימן ט' בבדיא דלהרא"ש מותר לכתחלה · וכ"כ בבדיא במ"א סימן תמ"ז ס"ק י"א ולכן כיון שהיה הרבה ביצים ויש ספק נדבר מותר לכתחלה לעשות מהם קניידליך :

אסור (פי׳ כנ״ל כלל ע״ט סי׳ ד׳) דאז אפילו היה ודאי אסור וכאותן פוסקים דאסור מן התורה מכל מקום כיון שנתערב ברוב אין כאן איסור מה"ת בודאי ולכן בזה סמכינן על הפוסקים דס"ל דדם ביצים אינו אלא מדרבנן והוי ספיקא דרבנן ולקולא ואין חילוק בזה בין אם הם חיין או מבושלים כל שנתערבו ברוב מותר (והמג"י כ׳ דבנמלא על סתלמון אסור אפילו בתערובות דכיון דהגאונים ורי"ף ורמב"ם אוסרים נתבטל דעת רוקח ורא"ה ורש"י כיחיד ואינו נכנס בגדר ספק כלל ואפשר י"ל דהדבר דתלי בסברא וכפירוש הפ"ס י"ל כדבריו אבל כיון שמהמוקדן תלוי בגירסת הש"ס כמש"כ רוקח י"ל ספיר דהוי ספק גמור) :

ח ודוקא שנתערבו בשאר ביצים דהוי מין במינו דדוקא ביצה שיש בה אפרוח עם שאר ביצים הוי מין בשאינו מינו (כמש"כ הט"ז וש"ך בסימן ק"ז) אבל בטיפת דם עם שאר ביצים ודאי שאין הטיפה נותנת טעם והביצה לא נשתנה טעמו אעפ״י דאמרינן שרא תכלא בבולה (פ"ת) וא"כ בטל מה"ת ברוב אבל אם נתערב בשאינו מינו כגון שלש קמח עם ביצים וכיוצא בו דמה"ת אינו בטל אלא בס׳ ולכן אפילו ע"י תערובות לדידן דאסרינן בכל מקום הכל אסור עד ס׳ ומ"מ אם לש עם שלשה ביצים ונמצאת באחת טיפת דם וקיי"ל דאמרינן סלק את שאינו מינו כמו שאינו ומינו רבה עליו ומבטלו כמבואר כלל נ"א סי׳ ט"ו יש מתירין (ט"ז ס"ק ס׳) וכבר כתבנו שם דהאחרונים חולקין ולכן אין להתיר אלא בהפסד מרובה ודוקא שכבר נילוש אבל אם עדיין לא נילוש והביצים מונחים בעין יקח החלמונים הכשרים וזה שנמצא עליו הדם יזרוק• והחלבונים דינם כדלעיל סימן ו׳ ואם כבר נתערבו הביצים במקום הפסד מותר ללוש בהם כיון שכבר נודע התערוב׳ ודינו כדין יבש ביבש בכלל נ"א סי׳ כ׳ ועיין בב"א (סק"ג) ואם משחו בו החלות כנהוג אם עדיין לא נאפה יגרור היטיב ואם כבר נאפה צריך כדי נטילה אע"ג דקיי"ל דאפוי צריך ס׳ מ"מ כיון ש"ש ספק שמא לא היה במקום האוסר סמכינן על הפוסקים דסגי בנטילה :

ט נמצא הדם בביצה בחלבון לדעת הש"ע דהדם אסור ושכח ולא זרק הדם וטרף הביצה עם הדם מותר שהרי י"א דאפילו הדם מותר ואפילו לפי מה דקיימא לן דהדם אסור מ"מ בודאי אינו אלא מדרבנן כיון דאינו דם ריקום אלא שאסרו משום מראית העין ולכן דוקא בעינו אסור אבל כשנתערב ואינו ניכר מותר ודוקא שערבו בשוגג אבל ערבו במזיד אסור לדידיה ולמי שנעשה בשבילו כדלקמן כלל כ"ב סי׳ ז׳ אבל לפי הכרעת רמ"א דבכל מקום שנמצא לעולם אסור כל הביצה וא"כ ה"נ דאסור (ש"ך ס"ק י"ג) :

י נמצא דם בביצה ששמוה על החמים להצטמק כיון שאין במקום הביצה רוטב לא עדיף מצלי ולכן לשיטת הב"י דס ל דחם בחם בלא רוטב באיסור כחוש סגי בנטילה וא"כ ה"נ החתיכה שהביצה מונח עליו אסור כדי נטילה ושאר הקדירה מותר אפילו היתה הביצה קלופה ולדידן אחר הכרעת רמ"א כמו שבארנו כלל ס לעולם צריך ס׳ (ועי׳ לקמן כלל נ"ז) ודוקא שידוע שהיה במקום האיסו׳ ודאי אבל אם אינו יודע יש לסמוך על דברי ב"י ואינו אוסר אלא כ"ק אבל בנתבשל ברוטב צריך ס׳ כדלקמן כלל ל"ט סי׳ ט׳ אם הי׳ במקום האוסר ודאי דאל"כ הא קיי"ל דבטל ברוב (סי׳ פ"ו ש"ך ס"ק י"ז) ובאינו קלופה הט"ז מתיר :

יא ביצים שאינם מוכר אלא מספנא דארעא ואין ראוים שיצא מהם אפרוח ולכן אפילו נמצא בהם דם במקום האוסר ואפילו לדידן זורק הדם והביצה מותר ואינם נקראים ספנא מארעא אא"כ היתה התרנגולת סגור בלול או בית כ"א יום שזהו זמן עיברה בלא הטלת ביצים וכל ביצים שמטלת אח"כ ע"כ לא נוצרו אלא מחמימות הארץ ומותרים אבל מה שמטלת עכשיו ביצים בלא תרנגול זכר אינו כלום שהרי י"ל שנתעברה מתרנגול זכר שמגדלים אפרוחים• ומיהו אף אם שהתה כ"א יום סגורים שכבר נתעברה מחמימות הארץ והתחילה להטיל ביצים אם אח"כ הניח תרנגול זכר בהדה לא מיקרי ספנא מארעא משום שכתבו חכמי הטבע שאם יתחבר זכר עם הנקיבה בעוד הביצים באם לפעמים יצא מהם אפרוח ולפיכך יש להחמיר בזה ואם מתגדלות בחצר צריך שלא יהיה זכר תרנגול עד ס׳ בתים או דאיכא נהרא דמפסיק בלא גשר או חבל לעבור עליו התרנגולת הא לאו הכי לא מקרי ספנא מארעא (ש"ך ס"ק י"ד ופ"ת) :

יב ביצים מחורות (פי׳ שנפסדו מחמת שהתרנגולת ישבה עליהן) ואפילו ישבה עליהן ימים רבים אם אינו אפרוחים מותרים ובלבד שיזרוק הדם ודוקא דספנא מארעא אבל סתם ביצים אם ישבה עליהן שלשה ימים מעת לעת אפילו אין בהם דם אסורים משום שיקוץ (עיין פ"ת וכו"פ) :

יג מותר לאכול ביצים צלויות אע"פ שאינם יכולים לבדוק וכן א"צ לבדוק הביצים אם יש בהם דם דסומכין על רוב ביצים שאין בהם דם ומ"מ נהגו להחמיר כשעושין מאכל עם ביצים ביום שרואין בהם אם יש בהם דם (סעיף ח) :

ודין מליחת ביצים תמצא בכלל ל"ח :

יד דם דגים אעפ"י שהוא מותר אם קבצו בכלי אסור משום מראית עין לפיכך אם ניכר שהם דגים כגון שיש בו קשקשים מותר :

טו דם אדם אם פירש ממנו אסור משום מראית העין לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו על גבי הככר צריך לגרדו אבל שבין השיניים מוצצו וכל דם דגים ודם אדם הואיל ומדינא שרי אינו אוסר תערובתו :

טז בדם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש שהנשמה יוצאה בו אבל דם האיברים אינו אלא בלא תעשה והנ"מ כשפירש מן האבר ויצא לחוץ או שנצרר בחתיכה או שפירש ממקומו מחיים ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר אבל אם לא פירש ולא נצרר מותר (סימן ס"ז) וכן אפי' אם פירש לאחר שחיטה ע"י צלי או מליחה ונבלע במקום אחר מותר כיון שלא יצא לחוץ (ש"ך סימן ע"ו ס"ק א') וי"א דאפילו לא יצא לחוץ כיון שפירש ממקום למקו' אסור (ש"ך בשם או"ה סי' ס"ט ס"ק ע"ד) :

יז לפיכך מותר לאכול בשר חי ובלבד שידיח משום דם שעל פני הבשר כמבואר בדין מליחה ובלבד שלא יהא בו מהחוטין שדם בהם שהדם שבחוטין הוא ככנוס ועומ' בכלי (סימן ס"ז) :

יח השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה כיון שהדם מתעורר לצאת בשע' שחיטה ומחמ' ששובר מפרקתה אינה יכולה לזנק וחוזר ונבלע באיבריה לפיכך אסור לאכול מבשרה חי שהרי פירש ממקומו ונבלע במקום אחר • ומ"מ ע"י מליחה מותר אפילו לקדירה שחוזר ויוצא ע"י מליחה וכן מותר לצלי אפילו בלא מליחה והיינו עד חצי צליתו כדין צליית בשר כן סתם הב"י בש"ע אבל כיון די"א דמליחה לא מהני בזה לא לקדירה ולא לצלי ולכן הכריע רמ"א לחתכו ולמולחו ואז מהני אפילו לקדירה • ומ"מ אף לצלי צריך חתיכה ומליחה דוקא • וצריך ליזהר לכתחלה שלא לשבור מפרקת הבהמה או עוף או לתחוב סכין בלבה כדי לקרב מיתתה משום שמבליע דם באיברים אבל מותר להכות על ראשה דדוקא ע"י שבירת מפרקת מבליע דם (שם סעיף ג') ומ"מ העוף שקורין אינדיק המנהג ששוברין מפרקתה תיכף לאחר שחיטה וא"כ אסור לצלותו שלם אלא ע"י חתיכה ומליחה דוקא :

יט נצרר הדם מחמת מכה אסור לבשלו עד שיחתוך אותו מקום וימלחנה יפה אבל לצלותו מותר כדין שאר בשר לצלי • ומשום זה יש להחמיר לקלוף בית השחיטה או לחתוך באותו בשר קודם מליחה הואיל ונצרר שם הדם בשעת שחיטה (סעיף ד') :

כ מדינא מותר ליתן בשר בחומץ להצמית דמו בתוכו ואין אנו בקיאין בזה ועיין דין זה בש"ע סי' ס"ז :

כא כל מקום שנכתוב דיש חילוק בין בישול לצלי ר"ל לצלות בשפוד על הגחלים אבל לצלות בקדרה קרוי בישול לכ"ד :

דין מליגה כמבואר בש"ע סי' ס"ח תמצא לקמן כלל נ"ג ונ"ח :

הלכות מליחה

כלל ל

דין הדחת הבשר ומליחתו והכלי שמולחין עליו (סי' ס"ט) :

א אסור לבשל בשר בלא מליחה שכשיבשל יפרוש הדם ע"י הבישול לחוץ ויחזור ונבלע בתוכו דאף על גב דקיי"ל דדם כל זמן שלא יצא לחוץ אעפ"י שפירש מבפנים ממקום למקום מותר כמבואר בכלל כ"ט סי' ט"ו מ"מ כיון שכבר יצא פעם א' לחוץ אסור ולכן אסור לאכול בשר עד שימלחנה יפה יפה (סי' ס"ט) ודם שמלחו או בשלו מחלוקת בין הפוסקים אם אסור מה"ת או מדרבנן כג :

ב כיון שידוע שיש דם בעין על הבשר שנפלט לחוץ מחמת חתיכות הבשר לחתיכות ואפילו דופן שלימה מ"מ יש דם בעין עליו וכשימלח בלא הדחה מבליע המלח את הדם דכן טבע המלח

בינת אדם

(נח) כג אם דם שמלחו ובשלו הוא דאורייתא כדע' רש"י ורמב"ם כל האחרונים תפסו לעיקר דאינו אלא מדרבנן והוכיחו מסוגיא דמנחות כ"א והב"י כתב דאותה סוגיא אתיא וכפ"ת כתב דאין טעם לדבריו ואני הכותב שכוונתי לכל דברי הגו"ס שהרי רש"י מפרש שם הסוגיא בטוב טעם לשיטתו וס"ל דאמר שחולק אביי בין חטאת חיצונה לפנימית נייד רבה מסברתו שחולק בין בשלו בחמה או באור אלא דלעולם בחולין ובחטאת חיצונה חייב וזעירא מיירי בחטאת פנימות וזה שהכריח לפירש רש"י נמי לפרש בחולין קכ"א הקשה ונמצא דאפילו הקשה באור חייב וכ"ל עוד ראי' לרש"י דלשיטת תוס' דהקשה דגבי דם היינו דוקא בחמה ואח"כ נימא נמי דהקשה דגבי חלב נמי דוקא בחמה ובאור פטור ות"ו לא נשמע כזאת וא"כ ה"ה הקשה ודם נמי אפילו באור ועוד יל"ד לתוס' כי היכי דמוקינו שם בחולין כברייתא בנבילות עוף טהור דמחלק בין הקשה בחמה או באור וא"כ ה"ל לאתויי נמי לחלק הכי בדם אלא ע"כ דבכל גווני חייב ולפ"ז אין להקל אלא כגון ס' ל"ר ס' מים דהוי כעין ס"ס דפלוגתא שמא אין כאן איסור כלל דשמא הוי מים ואת"ל ל"ר שמא הלכה דדם שמלחו מדרבנן ואף דעדיין אסור מדרבנן הוי ס' דרבנן כמש"כ הש"ך סימן ק"ו סעיף ע"ו אבל בספק קרקע דהוי דם ודאי אף דהוי נמי כעין ס"ס מ"מ כיון שיש כאן דם ודאי לא סמכינן ע"ז והרדב"ז ח"א סימן קנ"ט מסיים דם שמלחו או בשלו פלוגתא דרבוותא היא ואין כדאי להכריע וכל שומר נפשו ירחק ממנו עכ"ל וכן הרשב"א בתה"ב דף ע"ב משמע שמסופק בזה וכן משמע דעת הרא"ש בפ"ק דפסחים סימן ג' בשם ר"א עיין שם אף שאינו מוכרח ומכ"מ אין להקל אא"כ יש עוד הרבה צדדים להקל כנלע"ד :

המלח להוציא ולהפליט הדם שבתוך החתיכה ולהבליע הדם בעין שעליו ולכן תקנו חז"ל דאסור למלוח הבשר עד שידיחנה יפה ועוד כדי שיתרכך הבשר להוציא הדם וגם להעביר הלכלוך שעליו שלא יעכב מלהוציא דם (סעי' א' וט"ז וש"ך) • ואם הדיחו הטבח הדחה מעליא כדרך שמדיחין בשר למליחה דהיינו ששרה אותו קצת ושפשף כל אבר ואבר א"צ להדיחו בבית אבל מה שרוחצין במעט מים בלי כוונה להעביר הדם לא מהני וגם צריך הטבח להדיחו אחר שמנקרו דאם נקרו אח"כ אין מועיל הדחה קמייתא כדלקמן סי' ד' (ש"ך ס"ק ג' וכו"פ) :

ג לכתחלה יזהר לשרות במים ערך חצי שעה ולהדיחו ולשפשפו יפה במי השריה וצריך לדקדק במקומות שנראה בו דם וכ"ש דם שנצרר ע"י מכה וכן בחלל העופות ובמקום בית השחיטה ושם צריך שפשוף היטיב ואפי' בדיעבד אם מצא שם דם בעין אחר המליחה צריך לקלוף מן הבשר מעט באותו מקום ולכן צריך ליזהר בזה לצורך גדול שאין לו פנאי לשרות חצי שעה ידיחנה היטיב במים וישפשף היטיב ויחזור וידיח במים שניים עד שתשאר המים לבן (פ"ת גר"י) ואחר הדחה ושריה ימתין מעט שיטפטף המים קודם המליחה כדי שלא יפס המלח במים דאז לא יוציא דם אבל לא ימתין עד שיתנגב לגמרי דאז לא יפס המלח ולא יוציא דם ויזהר שלא ישרה הבשר מעת לעת דאז הוי כמבושל ודינו יתבאר לקמן (סס) :

ד אם אחר שהדיח חתך החתיכה לשנים או שהסיר טלפי הרגלים צריך לחזור ולהדיחו שע"י דחיקת הסכין פולט דם כך ואם לא חזר להדיח הוי כאילו לא הודח כלל וכן אם מלח בשר וקודם ששהה שיעור מליחה חתך החתיכה לשני' צריך לחזור ולהדיח אותו מקום ולחזור ולמולחו אבל אם אחר ששהא שיעור מליח' חתךדא"צ לחזור ולמלוח שהרי כבר פלט כל דמו (ש"ך ס"ק כ"ד) :

ה בשר שנקרש מחמת הקור אסור למלחה עד שיתרכך כמו שהייתה מתחלה ואם נקרש בתוך שיעור המליחה ימתין עד שיפשר ויתרכך וימלחנ' שנית ויניחנה אח"כ שיעור מליחה ובדיעבד אם היה מונח שיעור מליחה קודם ההפשר ואחר ההפשר אפילו ע"י צידוף ונתבשל מותר ואם צריך לשבת או לאורחים ואין לו שהות להמתין עד שיפשר מחמת עצמו מותר להניחו בכלי שני וטוב ליזהר שלא יהי' חם כ"כ שהיד סולדת בו ואם אין לו שהות מותר אפי' ביד סולד' בו כיון שהוא כבר בכלי שני דאע"ג דקיי"ל דכ"ש עכ"פ מבליע מ"מ כיון שמלחו אח"כ יחזור ויפלוט הדם כיון שעכ"פ כ"ש אינו מבשל ובלבד שיזהר שלא יערה עליו רותחין מכ"ר דעירוי מבשל כדי קליפה ואז אינו יוצא ע"י מליחה (ש"ך ס"ק י"א) ואם הונח בשר שלא נמלח אצל התנור שהוא חם הבשר מותר לצלי ולא לקדרה :

ו הכלי ששורין בו אע"ג דמדינא מותר להשתמש בו לאחר שהדיחו היטיב מן הדם מ"מ נהגין שלא להשתמש בו כלל אפילו בצונן (סעיף א') ונ"ל דאם הוא דחוק לשרות באקראי בקדירה וכיוצא בו מותר להדיחו ולהשתמש בו כיון שאין מיחד הכלי לשרות בו ואפילו להשתמש רותח בהבלי אחר שידיחנו יפה מותר בדיעבד :

ז לא ימלח במלח דק בקמח שאינו מפליט יפה ולא במלח גס ביותר שנופלת מעל הבשר ואם אין לו אלא מלח דק בקמח מותר ואם הוא גס ידיקנו (ובדיעבד בכל מלח שמלח מותר ש"ך ס"ק י"ח) :

ח יפזור עליו מלח שלא ישאר בו מקום בלי מלח ומולח מב' צדדים • ועופות ושאר דברים החלולים צריך למלוח גם מבפנים ולכן יש ליזהר שיקרע העופות מצד אחד כולו או רובו ולא כמו שנוהגין מקצת נשים לעשות רק נקב קטן להוציא הבני מעיים שאינם יכולים למלוח יפה מבפנים • ובדיעבד אם לא מלח מב' צדדים הב"י מתיר ואנו נוהגין כרמ"א ולכן אם לא בישל עדיין אם הוא תוך י"ב שעות דאז עדיין פולט ציר יחזור וימלחנו ואמרינן כשם שפלוט ציר כך יפלוט הדם • ואם הוא לאחר י"ב שעות אז לא יבשלנו אלא יצלה על שפוד ונורא משאיב שאיב• ובהפ"מ תוך מעת לעת יחזור וימלחנו כדלקמן כלל ל"ב ואם כבר בישל בהפסד מרובה יש להתיר (סעיף ד') אבל אם מילא עופות או חתיכה בשר בבשר שלא נמלח ומלח את החיצון ובשלו כך אסור אפילו בהפסד מרובה ואפילו להמתירין בנמלח מצד אחד שאני הכא דהפנימי לא נמלח כלל דגרע מחתיכת בשר עבה וא"כ הפנימי אוסר גם החיצון (סי' ע"ז) אלא צריך תחילה למלוח ולהדיח כל אחד לבדו ואח"כ ימלאנו (ועיין לקמן כלל נ"ס) :

ט שיעור שהייה במלח לא פחות מכדי הילוך מיל שהוא שיעור י"ח מינוטין • וי"א שהוא שיעור כ"ד מינוטין • ונ"ל דראוי להחמיר (כי לדעתו דס שבשלו כוי דאורייתא) ועל זה יש לסמוך בדיעבד או אפילו לכתחלה לצורך שבת או אורחים ואפשר גם כשהוא על הדרך ואין ממתינים עליו או שהוא שעה הדחק אבל בלאו הכי המנהג להשהות במלח שיעור שעה (סעיף ו') :

לאחר

בינת אדם

ז) כך בש"ך בסימן ס"ט ס"ק ג' כתב בשם המרדכי דאם הדיח בסכין אגב דוחקא דסכינא פלט דם ובפ"ח סק' עליו דברי דוחקא כלא תמיהות אינו מפליט שלכאורה הוא לשונו מתרץ זה וז"ל ואם הדיח לחתיכות קטנות צריך להדיחו שהרי אגב דוחקא נפלט דם בין החתיכות שאחר עכ"ל וזה דבר המוחש לעינים כשחותכין דבר שיש בו לחלוחית נפלט ע"י דחיקת הסכין מה שאין כן הדם שבא במליחה שלא הלא אינו מפליט כ"א עם תמיהות :

י לאחר שיעור מליחה ינפץ מעליו המלח וידיחנו עכ"פ ב' פעמים או שיתן מים בכלי ויניח הבשר בתוכו וידיחנו שלשה פעמים אבל אם לא מדיח אעפ"י שיתחוך מכל צדדיו לא מהני דיש אומרים דכל זמן שלא הדיחו לא נסתם נקבי פליטה ופולט דם (ס"ך ס"ק פ"ס) ובדיעבד אפילו לא הדיח רק פעם אחד ונתבשל כך מותר (ס"ך ס"ק כ"ט) ולהדיח במי פירות הדחה אחרונה לכ"ע שותר • והדחה ראשונה הש"ך מתיר והפ"ח מפקפק בזה • וצריך ליזהר שלא יתן הבשר בכלי קודם שנותן לתוכו מים דהוי כמולח בכלי שאינו מנוקב כדלקמן ומ"מ בדיעבד אין לחוש לזה אם חזר ונטל אותו מתוכו תיכף קודם שנראה ציר בכלי אעפ"י שנמצא קצת מוהל (ס"ך ס"ק נ"ס) ואם הניחו בכלי חלב או טריפה אם היה בו מעט מים מבטל כח המלח ואז אפילו היה הכלי מלוכלך מותר ואם לא היה בו מים כלל יתבאר דינו כלל ל"ב ונ"ז :

יא המלח שמלחו בו פעם אחד אסור למלוח בו פעם שני שכבר נחלש כחו ואם מלח ועדיין לא נתבשל ידיחנו ויחזור וימליחנו ובדיעבד אם בישל מותר (ס"ך סעיף קטן ו') (ועיין בקונטרס הלכה מסס סימן י"ג דצריך עיון) • וכל שכן שאסור לאכלו אפי' אחר שנתייבש היטיב (עט"ך סעיף קטן מ"ח) שהרי נבלע בו דם (רמ"א סוף סעיף ט') :

יב אין מולחין אלא בכלי מנוקב או על גבי קשין וקיסמין או במקום מדרון בענין שאם ישפוך שם מים יצאו מיד ולא יתעכבו שם ודף חלק ברהיטני שמים זבים ממנו א"צ להניח במדרון אבל אם אינו חלק ברהיטני צריך להניחו במדרון ודוקא שאין בו גומות אבל אם יש בו גומות שמתקבץ שם הציר לא יועיל אפילו אם מעמידו במדרון ולכן צריך למחות בנשים שמולחין על כסאות ועל חתיכות עצים ועל דפים המזדמנים להם ויש בהם גומות ואפי' בדיעבד צריך עכ"פ ששים נגד החתיכה שמונח בגומא (סעיף ס"ז) :

יג עוברי דרכים שמולחין בשר וכורכים אותו בבגד אסור אפי' בדיעבד דהנקבים סתומים וא"א לדם לצאת (מנ"י כלל י"א בשם תוספות יום טוב) : בה

יד המולח עוף או דופן שלימה שיש לו תוך ובית קיבול נכון להפוך צד החלל למטה כדי שיכול הדם והציר לזוב (סי' ע' סעיף א') :

טו ראוי ליזהר שלא להניח בשר קודם שנמלח על דף ושולחן שמניחים שם לפעמים מלח דהוי כנמלח בלא הדחה (ט"ז ס"ק י"ג) ואין להניח בשר בכלים שאינם מיוחדים לכך כי רבים מקילין להניח גם באותו כלי לפעמים ירקות או פירות וכיוצא בו דברים שדרכן לאכול בלא הדחה והדם נסרך בהם (פ"ח ס"ק ט"ז) :

כלל לא כיצד מולחין הראש והרגלים ואיברים פנימים בבלקן :

א הראש אם מלחו שלם נאסר המוח והקרום שבפנים שהרי עצם הגולגולת מקיפו וכיון שיש בו שורייקא דדמא בקרום הוי כמולח בכלי שאינו מנוקב ולכן צריך לחתכו לשנים ולהסיר המוח ולקרוע הקרום ולמלחו בפ"ע וגם הראש ימלח בפנים ובחוץ אבל מותר למלוח ע"ג השער דאינו מעכב מלפלוט דם (ע"א) ועיין לקמן כלל ל"ג מדין הטמנת הראש להעביר השער :

ב עצם הקולית וכן כל שאר עצמות שיש בהם מוח כל זמן שהן מחוברין עם הבשר מולחין הבשר כדין ומועיל גם לעצם ולמוח שבו ואם כבר נפרד מן הבשר לא ימלחנו לכתחלה עם שאר הבשר כיון דאין במוח דם כ"כ ל"א איידי דטריד למפלט לא בלע אלא ימלח העצם בפני עצמו ועכ"פ מועיל למוח שבתוכו אעפ"י שהעצם סתום לגמרי דל"ד למוח שבראש בסי' ח' דהתם כיון דאית ביה שורייקא דדמא הוי כדם כנוס בתוכו משא"כ בשאר עצמו' (בס) ועיין לקמן כלל ל"ג:

רגלי

בינת אדם

(מ) בה שאלה מה שנוהגים קצת עוברי דרכים שאינם בני תורה שמולחים בשר וכורכין הבשר בבגד פשתן ומניחים אותו בעגלה לסחורה יש להביא ראי' דשרי עושין ונהגו דהא אי' באו"ח סימן תל"ט סעיף ג' דמותר למלוח ע"ג העור מליחה קלה וכתב המג"א שם דצ"ל שמונח העור כשיפוע דאל"כ ה"ל כלי שאינו מנוקב וכ' הא"ר שם וז"ל ונ"ע דהא בי"ד סימן ע"א ס' כ' בהדיא דאין מליחת העור מעכב הדם לצאת מבני מותר למלוח הראש והרגלים על השער ע"כ והאמת ...ש דברי המג"א אינם מוכרחים דכוונת הש"ע שיחזיק הבשר בידו ומולח אותו באויר ע"ג ומניחה טפל קצת מלח ע"ג העור אבל באמת אינו מניח הבשר לאחר מליחה ע"ג עור רק בכלי מנוקב ואפשר דלא משמע ליה למג"א ליסוד דגמ' וש"ע כך ...ם דברי א"ר נכונים וא"כ כיון דמחזיק ואפי' ע"ג עור מותר ואין אנו רואים בו שום נקב כש"כ בגד פשתן שנראה כמה וכמה נקבים קטנים דמותר אבל מצאתי במנ"י בקונטרס סלת למנחה שלא ימצא דין כ' וז"ל כתב בתורת חטאת (שחיבר כתי"ט) ז"ל ואמנם שראיתי שעוברי דרכים שמולחין בשר וכורכין אותו בבגד פשתן נ"ל איסור אפי' בדיעבד דודאי הנקבים סתומים אם לא שיהא שבגד ארוג מרווח נקבים כפי עיני כמורה ומשום לא פלוג נ"ל דהבשר נבטל המנהג לגמרי עכ"ל והאמת גם קו' הא"ר נ"ל דלק"מ דהא דקי"ל דאין מליחת העור מעכב הדם לצאת היינו טעמא כדאמרינן בחולין קי"ג ע"ב דנימא חלולי מחלחל וכודאי בעצמות יש בהם נקבים דקים שמושכין חיות מהבהמה ולמכס כ"ז כשהעור מחובר לבשר שאין דבר שיפסיק ביניהם אזי טבע המלח להוציא הדם דרך הנקבים הקטנים משא"כ כשנפשט כבר העור אזי אדרבה המלח והלחלוחית סותרין הנקבים כמו שאנו רואין לעינים בבגד פשתן שקודם שנתלחלח בטוב יכול לשפך עליה מים וכאשר נתלחלח היטב לא יכול לשפך עליה כי כבר נסתמו הנקבים וסבור הייתי לומר שברות והאויר פותח הנקבים של העור אבל מוכח שם בחולין דליתא דאל"כ לק"מ מתפילין אבל באמת דהלחלוחית סותם הנקבים ולכן בודאי אפילו בדיעבד אסור ויותר נראה דהאויר סותם הנקבי' ולא קשיא מכח דצריך מתפילין דבודאי לא הוי סתימ' ממש רק נגד זה שלא יוכל הדם לצאת משם:

6

ג רגלי הבהמות שיש להם טלפים והוי ככלי שאינו מנוקב ואין הדם יוצא דרך הטלפים · ולכן צריך לחתוך מעט למטה ויניח מקום החתך למטה וימלח ואין השיעור מעכב ואם לא חתך למטה הב"י מתיר אף מה שבתוך הטלפים ואנו נוהגים כרמ"א לאסור מה שבתוך הטלפים (שם ובסי' ס"ח) ועיין לקמן כלל ל"ג :

ד הלב מתקבץ הדם בתוכו בשעת שחיטה לפיכך לא מהני ליה מליחה אלא א"כ קורעו להוציא דמו שבתוכו ואח"כ ימלחנו ואפילו לבשלו אחר כך נוהגין להתיר ויש ליזהר שלא לאכול לב בהמה ועוף כי הוא קשה לשכחה (ע"ב) :

ה הריאה מדינא אין צריך לחתוך אותה כלל דלא יהא אלא חתיכת בשר עבה אלא דנוהגין לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שבה (שם) :

ו הכבד יש בו ריבוי דם לפיכך אין לו תקנה לבשלו על ידי מליחה אלא קורעו שתי וערב ומניח חתוכו למטה או ליטול ולחתוך הגידין והקנוקנות באותו צד שהטרה תלויה בו וחותך מעט מבשר הכבד עמהן דאפשר לדם לצאת דרך אותו נקב ומדיחין אותה ומולחין אותה מעט כשהיא נחת על האש לצלותה ואח"כ ידיח אותה משום דם הדבוק בו אפילו רוצה לאכלו כך צלי וצריך לצלות עד שיהא ראוי לאכילה דהיינו חצי צלייתה ואז מותר לבשלו ואם לא הדיח ובשלה כך מותר ואם לא קרעו שתי וערב וגם לא חתך הקניקנות אלא שניקבו הרבה פעמים בסכין לא מהני לכתחלה לבשלו אחר הצליה אבל בדיעבד שכבר נצלה ונקבה הרבה פעמים בסכין מותר לבשלו (ש"ך ס"ק ג') אבל לצלי לבד אין צריך שום חתיכה כלל · כן אנו נוהגין עפ"י רמ"א אבל הב"י מחמיר לקרעו אף לצלי לבד ואם לא קרעו קודם צליה יקרענה אחר צליה להוציא הדם ואין למלוח הכבד עם הכשר מחמת ריבוי דם שבו ואפילו לבדה אין למלוח כדין מליחה מפני שהאור יבליע הדם שיצא על ידי מליחה ואם מלחה ידיחנו קודם הצלי (ע"ג) ועיין כלל ל"ד · בשר שצלו אותו אצל האש ונגעה בקדירה שיש בו תבשיל חם בין כלי מתכות ובין כ"ח יש לצדד ולהתיר התבשיל דנורא מ"אב שא"כ כדאיתא בסימן ע"ו לענין השפוד כמו שכתב לפר"ח ס מן ע"ז סק"ב אף במאכל רך והקדירה באין הפס־ יש לאסור (פמ"ג סימן ק"ס נט"ז כ"ק ס"ז) והח"ד בסי' ע"ו ביאורים סק"ב כתב ע"ז דבב"י ודאי המאכל אסור דבאו"ה מבואר הטעם משום דאמרינן משרק שריק ובכ"ח לא אמרינן מישרק שריק ואף בכלי מתכות צריך עיון כמ"ש המאכל מותר דכיון דעכשיו מבשל בקדירה אף מה שבתוך הקדירה הוי כבישול :

ז מה שנוהגין קצת נשים שכורכין הכבד בנייר לצלותה כדי שלא תתלכלך באפר נ"ל דאפילו בדיעבד אסור דהא א"א להם לזוב והוי כנצלה בכלי דאסור דלא כט"ז כן :

ח הטחול אעפ"י שגם היא נראית שכולו דם כבבד מ"מ דינה כבשר ממש (ע"ד) :

ט הכליות נהגו שלא לבשל וכן ביצי זכר אפי' לאחר שניקרן כדין משום שיש בהם ריבוי דם ובדיעבד אין לחוש ומכ"ש שמותר למלוח אותן עם שאר בשר אחר שניקרן כדין (שם) :

י הדקין והחלחולת אם יש עליהן שומן דינן כבשר דשומן מוחזק בדם אבל אם אין עליהם שומן אין בהם דם כלל ואפי' הכי נוהגין למלחם עם בשר דמ"מ פולטים ציר ואמרינן אידי דפלטי ציר לא בלעי אם יש עליהם שומן צריך למלוח דוקא בצד החיצון דהיינו על השומן ואפילו בדיעבד אם מלח רק צד הפנימי ולא על השומן אסור (ועיין לקמן כלל ל"ד סי' כ"ב כל פרטי דינים אלו) אבל אם אין עליהן שומן אין לחוש באיזה צד ימלח (ע"ס) :

יא הכחל (פירוש דדי בהמה) יש בו חלב והלב שחוטה אסור מדרבנן ולכן אסור למלחו עם בשר ובדיעבד מותר ונוהגין שלא לבשל הכחל כלל אבל לצלותו ע"ג גחלים מותר לאחר שיקרענה שתי וערב וטחו בכותל או שיחתכנו כמה פעמים שתי וערב ועדיף מטיחה בכותל אבל לצלותו בכלי אסור דכל שבכלי מקרי בשול ולאחר שנצלה מותר לחתכו בסכין של בשר אע"פ שהוא רותח וכן להניחו בכלי של בשר ואפילו אם ימצא גומות מלאות חלב אין לחוש דכל זמן שלא פירש לא גזרו רבנן אבל לבשלו אחר כך לכתחלה יש לאסור (ט"ז סימן נ' ס"ק י') אבל אם לא קרעו שתי וערב הוי כאלו היה החלב כנוס בכלי ואסור ועיין לקמן כלל מ"א :

יב הקיבה של עגלים אעפ"י שנמצא בו הלב אין לו דין כחל כלל ולאחר שהוסר חלבו והדיחו מותר למלחו עם בשר (שם) :

יג ביצים הנמצאים בעופות בין שלא נגמר אלא החלמון או שנגמרה כולה אפי' הקליפה הקשה צריכין

בינת אדם

(מא) כן ולפ"ז נ"ל דהכבד שכרכו בנייר ולצו אותו אסור דלא כט"ז ריש סימן ס"ט שכ' להתיר והביא ראיה ממה שכתב הב"י דאם מלח כבד בקרומו דמותר ול"נ דלא דמי דהתם הי' שם פתח מהודר מועיל דמ"מ מן העור כ"ז שהוא מחובר אינו אסבב אבל לאחר שהסירו אם מלח בתוכו אסור כמו שכתב בפ"ח דלעיל וכ"ש נייר דמעולם לא היה בו שום נקב ואפילו אי נימא דאף אם מלח בעור לאחר שהפשיט מותר היינו שיש בו נקבים מתחלת ברייתו ולכן נ"ל דבנייר אסור אפי' דיעבד כן נ"ל ועוד דידוע דאם מפליט הדם במסירות יותר ממה שמתח עד שח"ם שיצא הדם מנקביי' ומכ"ש בנייר שיוכל לכתוב עליו דידוע דלא יצא ממנו שום טיפה כי נמאס כדבק ואפי' בנייר פשוט דאנו רואין שמתכנין עליו יין מ"מ ידוע שמעכב מאוד לצאת ועכ"פ דם דסגין :

צריכין הדחה ומליחה ויזהר למלחן לבדן או למעלה מן הבשר שלא יגעו בבשר אבל אם מלחן עם בשר או למטה מהבשר דאז נוסף עליהן ציר מהבשר אסורים ואפי׳ אם החלמון לבד דהא עינינו רואות שאין להם לא דם ולא ציר ואם כן אין להם מה לפלוט ובלעי (ע״ס) ומ״מ בדיעבד אם נילוש עיסה באלו שאין להם אלא חלמון לבד יש לסמוך על הפ״ח (ס״ק י״א וכן סעיף סג״י) ואם יש לו קליפה קשה יש להתיר בדיעבד על מה שזורקין הקליפה (פ״ח וכו״ס):

יד מי שאין לו מלח או שרוצה לאכול מהר מותר לצלות הבשר בלא מליחה שהאש שואב הדם והמנהג להדיחו תחלה מן הדם בעין שעליו ולמלחו קצת כאשר נתחב בשפוד וצולהו מיד קודם שתתמלא המלח דם · ונהגו לכתחילה שלא להפוך השפוד תמיד כדי שיזוב הדם ובדיעבד אין לחוש אפי׳ הפכו כל שעת צלייתו ואסור ליתן כלי תחת הצלי לקבל השמנונית הנוטף עד שיהיה נצלה חצי צלייתו היינו שיתייבש מבחוץ דאז כבר פסק כל הדם ומה שיוציא אחר כך הוא מוהל מותר לאכלו אף על פי שיש בו מראה אודם כ״כ עד כשהוא חותכו על הככר עובר האדמומית בככר מעבר לעבר דלאחר שצלאו חצי צלייתו אינו דם כלל ולכתחלה יזהר שלא לחשהות הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש דכל זמן שהוא על האש אמרינן כל מה שבולע הבשר מן השפוד חוזר ופולט דבבכ״פ משא״כ לאחר שהוסר מן האש שאז אינו פולט וכן הדין לחתוך בסכין כ״ז שלא פלט כל דמו ובדיעבד מותר הצלי והשפוד והסכין (ט״ז תלא כב״ח) · אבל אם צלה בשפוד בשר איסור אסור השפוד דדוקא גבי דם אמרינן משאב שאיב או כבולעו כך פולטו אף לגבי השפוד אבל לא לענין ציר ושמנונית איסור דסמכינן על הפוסקים דסבירא להו דנורא מישאב שאיב כל הדם ואינו מניחו לבלוע לא בשפוד ולא בסכין (ט״ו) ועיין לקמן כלל ל״ר:

טו מותר למשוח הצלי בשעת צלייתו בשומן ומי פירות דאין זה מעכב לפלוט הדם אבל אסור למשוח בעיסה אפילו בלילתו רכה מאד · ונראה לי דה״ה בביצים שהם נקרשים ומעכבין הדם מלצאת (ט״ח):

טז לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח דכיון דכבר נמלח א״כ אין טרוד להפליט דם ובולע מזה שלא נמלח ובדיעבד מותר ואפילו אם זה שלא נמלח לא הודח ג״כ ויש עליו דם בעין מ״מ אמרינן דנורא משאיב שאיב וכבכ״פ (ט״ז):

יז מולייתא ר״ל עופות או תתיכות בשר שממלאין אותו עם בשר לכתחלה לא ימלא אא״כ נמלחו שניהם · ובדיעבד עיין לקמן כלל ל״ה:

כלל לב דין או״ה מאיסור דם ע״י מליחה (סימן ס״ט וסימן ע׳)

א מלח ולא הדיח תחלה כדין הדחה אלא הדחה מועטת אע״ג דלכתחלה צריך הדחה היטיב כדי שיתרכך הבשר אבל בדיעבד סמכינן על הפוסקים דטעם הדחה היא משום הדם בעין שטח על הבשר כז וכיון שהדיחו עכ״פ הדחה מועטת ע״ז הלך לו הדם בעין ולכן אפילו לא נתבשל עדיין כיון שנמלח כבר א״צ לחזור ולמלוח (ס״ט סעיף ב׳ וכש״ך) ונ״ל דאם יש לו פנאי ידיחנו ויחזור וימלחנו שיש לחוש לטעם שיתרכך ומהיות טוב כו׳ וכן אם ידוע שהדם שהיה על התתיכה היה מועט שבודאי יש ס׳ בתתיכה נגד הדם שעליו מותר אפי׳ לא הדיח כלל דעיקר טעם הדחה רק משום דם שעליו והיינו אם כבר נתבשל ובסתם אין בו ס׳ (ש״ך ס״ק ט״ז):

ב אם לא הדיח כלל קודם המליחה ומלחו אפילו לא מלחו רק מעט כדרך שמולחין לצלי ואפילו

בינת אדם

(נ״ב) כז עיין ט״ז סימן ס״ט ס״ק ח׳ טעם להדחה ראשונה כתב הר״ן כדי שיתרכך הבשר להוציא דמו ויש בזה קולא וחומרא הקולא דאם מלח בלא הדחה מהני שידיח ויחזור וימלח והחומרא דלא מהני הדחה מועטת אלא הדחה מרובה והסמ״ק כתב הטעם משום שיש על התתיכה דם בעין וזה אינו יוצא ע״י מליחה ואדרבה ע״י המליחה נבלע בבשר ושוב אינו יוצא ע״י מליחה וגם לטעם זה יש קולא וחומרא להיפך מטעם ר״ן הקולא דמהני הדחה מועטת להעביר הדם והחומרא דלא מהני הדחה שניה כיון שכבר נבלע בו דם בעין והנה הש״ע בסעי׳ ב׳ פסק כדעה א׳ כדעת הר״ן ודעה ב׳ דיש אוסרין היינו דעת הסמ״ק ופסק רמ״א בהג״ה כדעה א׳ עוד כתב שם רמ״א דאם לא הודח רק מעט קודם שמלחו מותר וכ׳ הש״ך דסמכינן בדיעבד אטעם סמ״ק ורבים תמהו על הש״ך דזה הוי תרי קולא דסתרי דכיון דבהג״ה סמכינן על טעם ר״ן א״כ ש״מ דעיקר הלכה כך הוא וא״כ אין סמכינן בהדחה מועטת על טעם הסמ״ק ולמה כאן כתב כמה דכתב רמ״א דבהג״ה קי״ל להתיר לא כתב הש״ך הטעם דסמכינן על הר״ן דהאמת לא קי״ל בזה כהר״ן אלא דקיי״ל לגמרי כהסמ״ק דהטעם הוא משום דם בעין ולכן מהני הדחה מועטת אלא דלכתחלה חיישינן לדעת ר״ן וכשיטן הדחה היטיב והא דקי״ל בהג״ה דמהני הדחה ומליחה לא דסמכינן על הר״ן אלא דקיי״ל כר״ת והרא״ש שכתב הב״י ע״ש ובאמת גם הרא״ש מודה דיש דם בעין על הבשר אלא שיש שכתב הרא״ש מחמרי טפי מסמ״ק דלטעם הסמ״ק מהני ס׳ נגד הדם בעין שעל הבשר אבל לטעם הרא״ש שהמלח מפריש הדם ממקום למקום ואותו דם שפירש חוזר ונבלע וא״כ לא מהני ספק שהרי לא ידעינן כמה דם פליט וחוזר ונבלע אלא דהרא״ש והר״ת חולקים על זה וס״ל דאף דם זה בין מה שעל הבשר ובין מה שפלט וחוזר ונבלע כ״ז מקרא דם פליטה ומהני הדחה ומליחה שנית דיחזור ויפלוט דדוקא מה שבא לו לגמרי ממקום אחר הוא דאינו פולט אבל מה שבלע ע״י מלח יחזור ויפלוט ושפיר כתב הש״ך דאפי׳ לא נתבשל עדיין כיון שהדיח מעט מותר בדיעבד דקי״ל לגמרי משום דם בעין אבל בזה לא קיי״ל כהרא״ש שמפריש ממקום למקום אלא דמהני ס׳ רק נגד הדם שעליו . ול״ע מה שכת׳ . בס״ק ט״ז דמסתמא אין ספק נגד הדם בעין לפי מה שכתב הש״ך בס״ק ל״ד שיש עכ״פ נ׳ נגד המלח ואם כן לפי הנראה שבמלח עכ״ם יותר מכשל מהדם שעליו ולפי הסברא היה אפשר דמסתמא יש ס׳ אא״כ ידעינן בבירור הרבה דם בעין . ול״ע:

ואפילו לא שהה עדיין במלחו שיעור מליחה נוהגין לאסור דחשבינן לדם זה שטח על הבשר כדם בעין שנפל על הבשר וקיי"ל ראע"ג דטבע המלח להפליט הדם היינו דוקא מה שנבלע בתוכו אבל לא דם הבא ממקום אחר ולכן לא מהני מה שידיחנו ויחזור וימלחנו שהרי גם אם ימלחנו מאה פעמים לא יצא ומ"מ כ"ז שלא שהה עדיין שיעור מליחה אינו אסור רק לקדירה ע"י מליח' אבל לצלי מותר ראש מפליט יותר ממלח וכיון שעדיין לא שהה שיעור מליח' לא נבלע כ"כ ויוצא ע"י צלי אבל בשהה כבר נבלע בו הרבה ואפי' לצלי אסור · ובמקום הפ"מ יש להתיר אפילו מלח כדין וגם שהה שיעור מליחה ע"י שידיחנו ויחזור וימלחנו דסמכינן על הפוסקים דדם זה לא נקרא דם בעין אלא דם פליטה ויוצא ע"י מליחה ולאחר המליחה מותר אפי' לקדירה (סס וכס"ך ס"ק י"ב י"ג) :

ג ומטעם זה אם נמלח חתיכה שלא הודח עם שאר חתיכות · השאר חתיכות מותרות דלגבי שאר חתיכות לכ"ע חשבינן לדם זה שטח על הבשר כדם פליטה והיא אסורה (סס) :

ד בשר שנמלח ונתבשל בלא הדחה אחרונה א"צ ס' נגד כל החתיכה שהרי פלט כל דמו ואין האיסור אלא מן הדם שנבלע במלח וכיון דלא ידעינן כמה לכן צריך ס' נגד כל המלח ולחלוחית דם שעליו ואמנם אין לך חתיכה אפילו עבה שיהיה ס' נגד המלח שעליו וכן להיפך אין לך חתיכה אפי' דקה (כן משמע מדסתמו הפוסקים) שלא יהיה בו עכ"פ שלשים נגד המלח ולכן אם יש בכל מה שבקדירה כ"כ כמו החתיכה מותר הכל אפילו החתיכה דאינו דומה לנתבשל בלא מליחה בסי' ז' דהכא כבר פירש הדם מתוכה רק שדבק ע"ג החתיכה והוי כדם או שאר איסור שנופל בקדרה וגם לא הוי כאיסור דבוק דחתיכה כשבא לקדירה נמס המלח מן הבשר (סעיף ס') :

ה ואם ליכא ס' אפי' לא הושם הבשר רק בכ"ש שהיס"ב אם אין הפ"מ אסור דאע"ג דקיי"ל דכ"ש אינו מבליע ומפליט (כסי' ס"ח) מ"מ הכא כיון שיש מלח וציר מבשל אפי' בכ"ש ומ"מ בהפ"מ או לצורך שבת או אורחים מותר דקיי"ל כ"ש אינו מבליע ומפליט (ס"ך ס"ק ל"ז) ואם הודח פעם אחד בדיעבד אם בשלו כבר סגי ונקרא הדחה אחרונה (סס) ואם שמוהו לכלי ראשון אחר שהעבירו מהאש אם הוא בשר שור שנמלח ולא שהה שיעור מליחה והודח או שלא נמלח כלל מותר א"ל התחיל עדיין להתבשל דקי"ל בשר שור לא מתבשל בקל (ט"ז ס"ק כ"ג בשם רש"ל אבל הכו"פ כ' ח"ו לסורות כן אלא שאין גוערין בסמורים וסמנ"ש כתב והאלה דלין נבקל רק בהפ"מ וצורך שבת) אבל אם שמוהו לכלי ראשון שאר בשר או אפילו בשר שור אלא שנמלח ולא הודח וא"כ המלח מועיל להתבלע בתוכו ואסור לכ"ע :

ו אבל בשר יבש שנתיבש אחר המליחה ולא הודח לכתחילה יש ליזהר שלא לבשלו ולא להדיחו במים שהיס"ב עד שידיחנו כדין הדחה אחרונה ובדיעבד אפילו נתבשל כך מותר דכבר נתייבש המלח ובודאי יש ס' נגד המלח (סס) · דין נכרי משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה וא"י אם הדיחו נתבאר לקמן כלל ע"ב :

ז בשר שנתבשל בלא מליחה ואפילו רק שמוהו בקדירה ונתחמם מקצתה עד שהיס"ב (מג"א כלל כ' ס"ק ה' ונ"ל שט"ס סוף כת"ח ונ"ל ומקלתה הס ועיין זכחים נ"ו ע"ב תוס' ד"ה כיסל דכתב דמקלת קדרס מבסלי ומקלת לונן) או אפי' מלחו אלא שנמלח שלא כדין כגון שלא שהה כשיעור או ששהה ג' ימים בלא מליחה דכבר נתקשה הדם בתוכו ואינו יוצא עוד ע"י מליחה צריך שיהיה ס' בתבשיל נגד כל הבשר דכיון דלא ידעינן כמה דם היה נבלע בחתיכה אזלינן לחומרא ואפילו בדאיכא ס התבשיל מותר והחתיכה אסור דהרוטב מבלבל טעם החתיכה ופורש ממקום למקום דחקא דם איברים שלא פירש כלל מותר אבל אם פירש ממקום למקום אסור ומ"מ לצורך שבת או הפ"מ או לצורך אורחים מותר אף החתיכה דהרבה פוסקים ס"ל דמה שיצא כבר נתבטל כיון שיש ס' ומה שנשאר בתוכו לא פי' מעולם והוי כדם איברים שלא פירש ומותר (ס"ך ס"ק מ"ז וע' בט"ז ס"ק כ"ח בשם תו"ס ובלחמת סס כ' נוסתאות בט"ד סס סי' כ' וע"ש בכנסות רכ"ס) ואם נתערבו באחרות להפוסקים דדם שבשלו מדרבנן ולהפוסקים דבאיסור דרבנן ביבש אפי' בא"מ בטל ברוב (סימן ק"ט בש"ך ס"ק ט') ה"נ בטל ברוב ודינו כדלקמן כלל נ"א סי' י"ז וסימן כ' · ואמנם כתבתי בב"א סי' ל"ח דיש לחוש הרבה לדעת הפוסקים דאף דם שבשלו מה"ת ולכן כשאין הפ"מ יש לאסור או שיוסיף עכ"פ עד ס' (עיין ש"ך ס"ק כ"ז ופ"ת ס"ק מ"ח) ואם נתערבה חתיכה שאינה מלוחה במלוחאת כ' הט"ז ס"ק ל"ה בשם רש"ל דחד בתרי בטיל וא"צ למלוח כולם מספק ונ"ל דכיון דמצוה להסיר האיסור כמש"כ רמ"א סי' צ"ח ס"ד ולכן ה"נ אם הם רק איזו חתיכה שאינו הפסד כ"כ בהוצאות המלח ימלח כל חתיכה לבד בענין שלא יגעו זה בזה וגם בכדי שלא יתערב הציר · אבל אם הרבה בשר וצריך הוצאות מרובה על המלח אז מותר לבשל יחד בלא מליחה בדעת הט"ז הנ"ל ואם הוא שומן חתיכ' קטנות במקום שאין הפסד בהוצאות המלח אך מחמת קטנותן א"א למלוח כל חתיכה בפני עצמו נראה לי דמוטב למלוח כולם ביחד מלבשל בלא

מליחה דבשיבשל בלא מליחה ודאי בלעו אבל כשימלח ומכ"ש כשהוא עכ"פ בתוך מעל"ע אחר שנמלח אפשר דנתקן הכל דבאלו שנמלחו אמרינן בהפ"מ בתוך מעל"ע איידי דטרידי לפלוט ציר לא בלעי ואפי' אם המלוחות הורתו ג"כ אחר המליחה יש לסמוך על הסוברים דאפי' לאחר הדחה פולט ציר (בט"ז סי' ע' ס"ק י"ו):

ח בשר שנשרה במים מעל"ע קודם מליחה קיי"ל כבוש כמבושל ודינו כנתבשל בלא מליחה מ"מ לענין זה גרע מבישול דאינו מבלבל טעם החתיכה ולכן אם יש ס' במים נגד החתיכה החתיכה מותר לצלי עכ"פ ואפי' היה הבשר מלוכלך במים לא אמרי' דהוי כדם בעין שנבלע שאינו יוצא אף ע"י צלי דכיון דיש ס' במים נהבטל הדם בעין במים ואם אין ס' במים נגד החתיכה אסור אפי לצלי אפי' אינו מלוכלך (ספי' ס"ו וכט"ז):

ט בשר ששהה ג' ימים מעל"ע בלא מליחה נתייבש דמו בתוכו ואינו יוצא עוד ע"י מליחה אפילו אם יתנו בפושרין ולכן אסור לאכלו מבושל אלא צלי על האש דהאש שואב הדם ואפילו לא נקרו אותו מגידי הדם שבו תוך ג' ימים אפ"ה מותר לצלי ומולחין אותו קודם הצלי כמו שאר בשר לצלי שנתבאר דינו כלל ל"ה ומ"מ אפי לאחר הצלי לא יבשלנו דחיישינן שמא כיון שנתייבש כבר הדם בתוכו שמא גם ע"י הצלי לא יצא כולו ואח"כ ע"י הבישול יצא ומ"מ בדיעבד אם בשלו אחר הצלי מותר דתלינן דמסתמא יצאה כולו ע"י הצלי ומ"מ אין להשהות לכתחלה ג"י בלא מליחה על דעת לצלותו דשמא ישכח ויבשלנו • ואם שרו אותו במים תוך הג"י יכול להשהותו עוד ויש מקומות נוהגין איסור לכתחילה להדיחנו כדי להשהותו ויש מקומות נוהגין היתר בזה (סעי' י"ג) ואם מלחוהו כשיעור מליחה והדיחוהו ואח"כ צלוהו מותר לבשל אפי' לכתחילה (ט"ז ס"ק ל"ג) ואפשר בהפ"מ וסעודת מצוה יש להקל כט"ז והפמ"ג כ' בשם כ"ג דאין להתיר רק דוקא במקום דוחק גדול אך הכל"י כ' בשם כמה גדולים דאפי' שלא במקום מצוה ודוחק ג"כ מוהר לבשל אחר שנצלה כח:

י אם נתערב חתיכה א בחתיכות אחרות שלא שהו שלשה ימים ולא נמלחו עדיין אז מותר לבשל כולן כשימלח כולן וכן אם נמלחו כולם אלא שא' נמלח אחר ששהה ג"י בטל ברוב ומותר לבשל כולן בלא מליחה ול"א דהוי דבר שיש לו מתירין לצלי דזה לא הוי דשיל מ שהרי לצלי לא נאסר מעולם כדלקמן כלל נ"ג ומותר אח"כ לבשלן בקדירה אחת כשיוסיף עד ס' או לבשל כל א' וא' בפ"ע כדין יבש ביבש וא"צ להחמיר ולהשליך א' כדין יבש ביבש כיון דדין זה דששהה ג"י לא נזכר בגמרא רק חומרת הגאונים ואפילו היתה חהר"ל בטל כיון שאין איסורו משל עצמו אלא מהמת הדם הנבלע בו והדם אינו ראוי להתכבד (סעיף י"ד):

יא ספק אם נמלח תוך ג"י מותר וכן ספק אימת נשחט הבהמה מעמידין הבהמה על חזקת חיים כל שעה שנוכל ואמרינן עכשיו נשחטה ומותר (כו"פ) אבל ספק אם נמלח בלל הט"ז ס"ק כ"ד מתיר ול"נ דאסור ועיין בשער חזקה סימן ד' ה' כט:

בינת אדם

בשר

(מג) כח בשר ששהה ג"י כתב הט"ז סימן ס"ט ס"ק ל"ג דאם מלחוהו כשיעור מליחה והדיחוהו וצלוהו מותר לבשלו והמנ"י כלל ד' ס"ק ב' השיג עליו וכתב דהכו"ר עוזר ס"ל דהמתירין לבשל אחר הצליה וא"כ להכרעת ב"י אסירי ואני עיינתי בתו"ה ולא מצאתי כדבריו אלא שה' דלכתחלה נכון למלוח היטב ולצלותו אבל לא איירי כלל מדין בישול אלא שה' דבדיעבד אפילו לא מלח אם צלה מותר לבשלו וא"כ י"ל שפיר דהכו"ר עוזר ס"ל דאח' צלי לבד אסור לבשלו אבל ע"י מליחה וצלי זה שהודה הט"ז בשמו דבזה לכ"ע מותר וזה כעין שהרה והב"י לא דיבר מזה כלל אלא בבישול אחר צלי לבד אמת מדברי הטור וכן מש"כ הד"מ סימן כ"ח משמע דאין תקנה כלל לבשלו וצ"ע:

(מד) כט שאלה אורחים שבאו לאושפיזא ולא היתה בעה"ב בביתה ובקשו שם מן המשרת שהניחה בע"ב לשמור הבית אם יש בשר והשיב שיש כאן בשר שנשחט קודם שנסעה בע"ב מביתה אך א"י אם נמלח כבר והוא סמוך לשבת ואין שהות כ"כ אם נוכל לסמוך על החזקה א דמסתמא חזקה על כל אשה שמונחת בבשר:

הנה בעין זה כתב הט"ז בסימן ס"ט ס"ק כ"ד רק דהתם כבר נתבשל הבשר ודם שבשלו מדרבנן וכתב להתיר מחמת רגילות דסתמא מלחה ואף שהיה לבשר חזקת איסור מ"מ יש רוב נגד החזקה דרוב נשים מולחין הבשר ע"ש והש"ך בנקה"כ אסר לשיטתו דס"ל באתחזק איסורא אפי' בדרבנן להחמיר ע"ש והנה תפיס שיטת האחרונים דסבירא להו דדם שבשלו או שמלחו הוא רק דרבנן ובדרבנן כדאתחזק איסורא אי אמרינן ספק דרבנן לקולא או לא א מחלוקת ישנה בין האחרונים בסי' ק"י ומאד אני תמה שאין אחד מהם שהביאו תוס' בפסחים ד"ט כדי שתהא ופריך ואין ספק מוציא כו' וכא חיה חבר שמת כו' ומשני ודאי ודאי הוא דחזקה על חבר כו' והב"ח ס' וספק דמעשרים ומכניסו במוך כדי שתהא בהמתו אוכלת והקשו תוספת דמכל מקום הוי טבל מדרבנן לאכילת אדם דדוקא בהמתו אוכלה והשיב בחזקת מתוקנים ואם כן גבי חמץ נמי כיון דבדיקה מדרבנן ליתא ספק כו' ותירצו דמיירי בלא ביטול ולפי זה בביטול דהוי דרבנן אע"ג דאיתחזק איסורא מ"מ אמרינן ספ' דרבנן לקולא ועוד אומר ר"י דהא דקאמר חבר שמת כו' בחזקת מתוקנים מיירי בהנך דלא חזו אלא לבהמה וע"ז משני הש"ס סו"ס שתא בהמתו במוך ולא אתחזק איסורא ולפ"ז היכא דאתחזק אפילו בדרבנן לחומרא הרי דדבר זה התוספת מסופק בזה וכן משמע שם מרש"י דס"ל לחומרא שכתב בד"ה והב"ח וגבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת הבה ובכאורה הוא מיותר אלא שרצונו לתרץ בזה קושית תוספת דלא דמי לחמץ אע"ג דאיתו אלא מדרבנן כיון דאתחזק איסורא אין ספק מוציא אבל הכא איכא חזקת חבר ובדרבנן סמכינן על חזקה זו ועיין עוד לפי' סי' ל"ב שגם דעת הר"ן כן ומהתימה למאורן של ישראל והש"ך והט"ז וכפ"ת שאין אחד מהם שהזכיר מזה כלום ועיין בשער הקבוע בכלל ספק ספיקא סימן נ"א שהארכתי בזה ומה שכתב הט"ז דהוי רוב כנגד החזקה כבר כתבתי בשער חזקה סימן ד' דליתא והוי רובא דתליא במעשה והש"ך בנקה"כ כתב סתם דלא שייך כאן רוב ולא כתב למה ואזכה שם בסימן ו' כתבתי דחזקה אע"ג דתליא במעשה הוי חזקה ואם כן י"ל כמו דאמרינן הגבר

יב בשר ששהה ג"י בלא מליחה ומלחוהו עם שאר בשר שמלחוהו עכשיו להוציא דמו כיון שעכ"פ פלט ציר אמרינן איידי דטריד למפלט לא בלע ובכבכ"פ (ש"ך סג"ה וכו"פ) ובשר ששהה ג"י ומלחו בכלי מנוקב ואח"כ בכשא"מ הבריע הכו"פ דמה שבתוך הציר אסור ומה שלמעלה ממנו מותר (ועי' ס"ז ס"ק נ"ב ונקה"כ):

יג חתיכות בשר ותתיכות הלב מונחים יחד וספק אם נמלחו יחד הצ"צ אוסר ומיהו אם קולף הבשר מותר דדין זה אם חלב מפעפע במליחה הוא ס' ולא ודאי וא"כ הוי ס"ס שמא לא נמלחו יחד ואת"ל שנמלחו שמא הלכה כפוסקים דאינו אוסר רק עד כדי קליפה (כו"פ סי' ס"ט וכן נ"ל ועיין בנ"א סי' נ"ז) אבל בחלב ושומן או בשר שמן דהוי מכ"מ אם יודע בבירור שהיה רוב בהיתר וא"כ מן התורה בטל ברוב אלא דמדרבנן צריך ס' וכיון שמספק שמא לא נמלחו יחד הוי ספק דרבנן ומותר (נ"נ וכו"פ דלא כפ"ת):

יד בשר שנמלח בכשא"מ ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחיל להרתיח דזה שיעור כבישה בציר כדלקמן כלל נ"ז ולכן כל מה שמטנו בציר אסור אפי' לצלי דכבוש הוי כמבושל ומה שחוץ לציר אינו אסור אלא כ"ק ואפילו הוא שמן ל"א שמפעפע עמו הדם דקי"ל אין הנאסר יכול לאסור אלא למקום שהאיסור יכול לילך לשם כן סתם בש"ע אבל אנו נוהגין כרמ"א דאפי' לא נמלח רק מעט עד שנראה ציר בכלי אסור דהציר הוא תיכף רותח שכן טבע המלח לא מבעי' זה שמונח בציר דמחמת חורפי' דציר הוי כאלו נתבשל בתוכו אלא אפי' מה שלמעלה מן הציר אסור דתיכף כשנמלח מתחיל הדם לפרוש ממקום למקום וכיון שמונח בכלי שאינו מנוקב ואין מקום לדם לצאת חוזר ונבלע בתוכו ואין יוצא עוד ע"י מליחה וצלי לא מבעיא להפוסקים דהא דדם איברים שלא פירש מותר דוקא כשלא פי' כלל אבל פירש ממקום למקום אסור הכי נמי פירש ממקום למקום • ואפילו להפוסקים דאפילו פי' ממקום למקום מותר מ"מ קנסו חכמים כיון שלא מלח כדין (עיין נ"א סימן מ"ס) מ"מ אם נמלח שאר חתיכה על חתיכה

בינת אדם

על חבר כו' וכל חברים אצל בדיקת המן ולכן קיימא לן דחזקתו בדוק והכי נמי יש לומר הכל חברים אצל מליחה וחזקתו מלחה ומעשים בכל יום שאוכלים בשר מבושל ומעולם לא שמענו לשאול אם מלחו והיינו מטעם הכל חברים אצל מליחה ואמנם באמת ליתא דמזה אין ראיה כמש"כ תוס' פסחים דף ד' ע"ב ד"ה גאו וז"ל אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר דא"ל אפי' לשאול היינו משום דכיון שבאה לו לאכול מסתמא תקנה שלא יבא לידי מכשול עכ"ל ובאמת אין כאן חזקה עכ"פ קודם שנתבשל דבשלמא חזקת חבר שאינו מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן פרש"י שם ד' ד' וז"ל דודאי לא יצא מת"י עד שגמר כל מלאכתו עכ"ל והיינו מסתמא דחיים שמא יבא אחר לאכול ממנו וכן הכל חבירים אצל בדיקת המן פרש"י ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו עכ"ל אבל הכא במליחה אף אי נימא חזקה שמולחת קודם שתבשל ונגד זה הכל חבירים אבל שנאמר חזקה שתיכף כשהביאה לביתה מלחה זה אנו רואין לעינים דליתא שכמה פעמים שמונח הבשר כמה שעות קודם מליחה ואף אם אמר שהכל חבירים כיון דליכא למיחש שיבשל א' בזה שה"א לאכול עד שתתבשל ומסתמא לא יבשל אחר בלא דעת בעלים וא"כ אשה זו ששכחה אם מלחה במעשה דט"ז איזה חזקה יש לה שנאמר שמסתמא מלחה ובשלמא גבי חבר לא חיישינן שמא שכח כיון דעודו בידו ואמרינן חזקה שאינו מוציא מת"י וכן בחמץ כיון שהדבר תלוי בזמן אבל במלחה כיון דלא מצינו שיהיה מצוה למלוח תיכף כשמביא הבשר הלא מותר להניחו כמה שעות ואפי' יותר ועכשיו אומרת שאינה זוכרה אם מלחה ולא שייך לומר חזקה שמלחה דכמו שעכשיו שכחה י"ל ג"כ ששכחה מקודם ועוד שהרי חזינן דהגמ' מסופק אם דבר זה שרגילין לעשות אם זה מקרי חזקה שיהיה חבר בדבר זה שהרי אמרי' וקסבר הכל חברים אצל בדיקה ולא קאמר הכל בודקין ועוד דא"כ אין שייך לספק בזה אם הכל בודקין או לא דלא מסתבר שיסתפק הגמרא בזה אע"כ דזה פשיטא דכל א' מישראל בודק ביתו רק דגמרא מספקא ליה אם זה מספיק שיהיה נקרא חבר בדבר זה שנאמר כיון דקבוע לו זמן בודאי בדק או אפשר אע"ג דכולם בודקין מ"מ לא מקרי חבר דנימא דבלאו ספק עשה בזמנו דשמא שכח או היה טרוד דודאי לא ברשיעי עסקינן ויבדוק למחר בי"ד וא"כ מנ"ל לומר דמה שרגילין למלוח הבשר שיהיו הכל חבירים בזה שמא מ"מ לא נקרא חבר בדבר זה עד שנאמר שמא היה איזה סיבה שלא מלח וכבר כתבנו שאין ראיה ממה שמותר לאכול בלא שאלה דאם לא מלחה היה אומר שלא יבשל ואין אחד מישראל חשוד שיתן דבר לאכול אם לא שיודע בודאי שהוא מתוקן ועוד שהרי אפי' בבדיקת המן איבעיא דלא איפשט' אם הכל חבירים אע"ג דמסתמא הכל בודקין וכדאיתא במתני' על זה מוכח דאין כל החזקות שוין ועוד שהרי אפילו בחזקת חבר פרש"י במתני' ד' דנגד טבל דרבנן סמכינן על חזקה זו משמע אבל נגד טבל דאורייתא לא סמכינן על חזקה זו הרי אף דבכה"ג אמרינן חזקה על חבר אפ"ה אמרינן שאינו מספיק לטבל דאורייתא ובב"מ דף י"א כתבו תוספת ד"ה שיעור דשאני דחזקה על חבר כשא דוקא במת או בתוך ואינו בדעתו לשוב עד ימים רבים ואם כן לא מיבעיא אם נאמר דדם שבשלו דאורייתא פשיטא דנ"ל דחזקה זו לא מהני ואפילו אם נאמר דדם שבשלו אינו אלא מדרבנן נוכל גם כן לומר דחזקה זו גרע מחזקת חבר ואפי' נגד דרבנן לא מהני דמנא ליה למימר חזקה כ"כ שאינו מבואר בגמרא ובשער בית הנשים בתשובת דספק קטן כותבים בראיות ברורות מש"ס דכתובות כ"ד דאפי' להאומרים שיש מסופקים איזה דבר מיקרי חזקה להחזיק וא"כ שפיר פשט הט"ז שלא כתב מטעם חזקה ועוד לע"ע בדברי הט"ז שכתב מטעם דרוב פעמים מולחין והא בחולין ט' גבי לא בדק בסימנין כתבו תוס' דאסורה באכילה ולא נבלה ממש משום דרוב פעמים שוחט שפיר ע"ש וכן בדף י' בספק שהוא ספק דרס דאסור וכתבו התוס' ורשב"א ור"ן ורא"ש דאע"ג דרוב פעמים שוחט שפיר הרי חזינן דעכ"פ אסור מדרבנן והרשב"א כתב שטעם משום רובא דתלי' במעשה וכל הפוסקים כתבו סתמא ומשמע דלא אזלינן בתר הך רוב ול"ע ומצאתי בכו"פ סי' ס"ט שהשיג על ט"ז מטעם חזקה וכבר דברתי עד כמה לענ"ד בדברי' נכונים דל"ש כאן חזקה וכ"ש לפי מה שכתבתי לעיל סימן נ"א דאין להקל בדם שבשלו דהרבה פוסקים ס"ל דהוי דאורייתא וא"כ בנידון דידן דגרע אפי' ממעשה דט"ז דשם כבר נתבשל הבשר והוי לשיטת תו' ספק דרבנן משא"כ נידון דידן דעדיין הוא ואם לא נמלח יש כאן איסור דאורייתא : וצ"ע אם מותר לבשל לכתחלה כדי שיהיה דם שבשלו ויהיה ספק דרבנן דהשתא כתב הרא"ש והפוסקים ריש פסחים במשהו כמבטיר מת לחבירו דיבטל ולא הוי ספק דרבנן ואף שעכשיו עדיין לא בטל והוי ספק דאורייתא מ"מ מותר לגרום מספק איסור דאורייתא לעשות ספק דרבנן אי נימא דגם באיסורין כן או י"ל דשאני הכא שיגרום לבטל איסור ואינו אי נימא כיון דבספק בלא מלחו וא"כ איכא איסור ... ע"ש ועיין בב"י בא"ח סי' [illegible]

חתיכה זו ואינם נוגעים בציר שלמטה מותר דאין חתיכה אחת דחוקה כ"כ על גבי חברתה שנאמר שהתחתונה מעכב העליונה לפלוט ואפילו קליפה א"צ (סעיף י"ח וכט"ז ס"ק מ"ה) וכן אם נתערב חתיכה תפילה בחתיכה מונחת בכלי שאינו מנוקב ובלעה דם מותרת ע"י הדחה ומליחה (סי' ע' בש"ך ס"ק מ"ח) ודין הכלים ותשמישן יתבאר לקמן סי' נ"ב :

טו אם נתערב חתיכה זו חד בתרי אפי' בבישול בטל ברוב וא"צ ס' ואפילו נמלח כמליחה לקדירה ושהה שיעור מליחה ואפילו להפוסקים דם שבישלו מה"ת שהרי רוב פוסקים מתירין מה שחוץ לציר (עיין ש"ך ס"ק ע"ו) :

טז נ"ל כיון שעיקר המעם דמה שחוץ לציר אסור משום קנס (וכדאיתא בהגהת ש"ד הביאו מנ"י כלל י"ב ס"ק ע"ז) ולכן דוקא דנמלח בכשא"מ דשייך למקנסי' אבל אם מלח בכ"מ ונפל ממנו לכלי שא"מ או על הקרקע אפי' תוך שיעור מליחה דבזה לא שייך למקנסיה ולכן אם לא נשתהה שם והגביהו תיכף אינו אסור רק מה שבתוך הציר וזה נאסר תיכף אבל מה שלמעלה מן הציר מותר ל (ולא כש"ך בס"ק ע"ה) וכ"ש בנפל אחר שיעור מליחה או בספק אם נפלה קודם שיעור מליחה דאינו אסור אלא מה שבתוך הציר (סימן ע' בש"ך ס"ק ע"ז) :

יז קרקע מרוצף בלבנים שקורין ציגיל דינו ככלי שא"מ אבל קרקע שאינו מרוצף אע"ג שהוא קשה וכן המרוצף באבנים שקור׳ גיהויענע שטיינר (כו"ס) הוא ספק אם דינו ככלי שא"מ ולכן מה שנוגע בקרקע לציר אסור כ"ק ומה שלמעלה מזה מותר (ס"ס ס"ט) :

יח קיי"ל מליח הרי הוא כרותח בין גוף החתיכה ובין הציר היוצא ממנו ואכנם כ"ז בתוך שיעור מליחה המבואר כלל ל' אבל לאחר שיעור מליחה נחלקו הפוסקים י"א דאז לא נחשב עוד כרותח שכבר פסק כח המלח ולא עוד אלא דהציר היוצא ממנו לאחר שיעור מליחה אינו דם כלל רק מוהל מן הבשר דאע"ג דהבשר עדיין מלוכלך מבחוץ מדם ומלח שעליו והציר מתערב עמהם מ"מ בטל הוא בצור הזה היוצא עכשיו · וי"א דכ"ז שלא הדיח הבשר עכ"פ הדחה אחת באחרונה נחשב הציר היוצא ממנו רותח לעולם וכן נוהגין במדינות אלו (שם סעיף כ') :

יט ולכן אפי' לאחר שיעור מליחה אם נתן הבשר לכלי שא"מ ונתמלא מציר מה שבתוך הציר אסור כלו ומעט למ..ה ממנו כ"ק ומה שחוץ לציר מותר ואם יש ס בזה שבתוך הציר נגד הציר הכל מותר אבל מה שלמעלה מן הציר אינו מצטרף לבטל זה שבתוך הציר דדם אינו מפעפע למעלה ובמקום הפסד יש להקל דאפילו מה שבתוך הציר אינו אסור אלא כ"ק · ואפ לו יש ס' נגד הקליפה לא מהני וצריך לקלוף דכל דבר שנאסר כ"ק ל"ש לבטל בס' כיון שהוכר האיסור (עיין ש"ך ס"ק פ"ח) ואם נפל ציר זה לכלי נאסר הכלי מיד (ע' סימן ק"ה בש"ך ס"ק כ') כדי קל פה

בינת אדם

(פה) ל שאלה בשר שנמלח כדין בכלי מנוקב ובתוך שיעור מליחה נפל לארץ או לתוך כלי שאינו מנוקב והגביהו מיד מה דינו : הנה הש"ך בסימן ס"ט ס"ק ע"ה ובסי' ע' סק"ח כתב בשם המ"ב דאסור כולו ועיינתי במ"ב וכ' וז"ל דאין סברא לחלק בין נמלח תחלה בכלי שא"מ לנמלח תחלה בכ"מ ואחר כך נפל לכלי שאינו מנוקב וכ"ז שהוא בתוך שיעור מליחה הוי ממש כנמלח תחלה בכשא"מ עכ"ל ודבריו צ"ע דהנה הפ"ח כתב לפי מה דקיי"ל דדם שפירש ממקום למקום מותר א"כ ליתא לדינו של ר"פ שכ' רמ"א לאסור כולו דר"פ אזל לשיטתו דס"ל דפירש ממקום למקום אסור ע"כ ובאמת דברי הפ"ח ליתא שהרי ר"ת דאוסר כל התרנגולת כמש"כ תוספו' בשמו בפ' כ"ל והיינו ס"ל בחולין י"ד דפירש ממקום למקום מותר ומצאתי קושיא זו בכו"פ שהקשה זה על ר"ת וכתב לחלק דדוקא בכלי ס"ל לר"ת דפירוש ממקו' למקו' מותר דכוי דם שבלאו דאינו אלא מדרבנן משא"כ במולח בכשא"מ שהדם פירש מיד ועדיין אינו מלוח ע"ש והנה מלבד מה שהוא דחוק לא נראה כן מדברי הרשב"א הביאו הב"י בסי' ס"ט וז"ל וכתב ר"ת שנאסר מיד וכתב רשב"א טעם לדבר שהציר והדם מתחילין לצאת מן הבשר מיד והטיפות עלמן אינן נאכלים מחמת מלחן אעפ"י שהבשר עדיין נאכל מחמת מלחו וכיון שכן הבשר שהוא מתכבש ומתבשל בתוך ציר והדם שכן מלוחי' הוא החר וכולע מיד הדם שפלט עכ"ל וכ"ה בתי' רשב"א ובתה"א (והכה מדכ' שהוא מתכבש ומתבשל בתוך ציר משמע דס"ל דכא דאוסר ר"ת לא אסר אלא מה שבתוך הציר אבל מה שלמעלה מותר ואף שבתום' כ' דר"ת אוסר כל התרנגולת כפוסקים מחולקים בזה בדברי ר"ת כמש"כ בדו"פ בהדיא) עכ"פ נשמע מדבריו שהדם הוא מלוח מיד ונבלע גם והמכ' במנ"י כ' כלל י"ב ס"ק ע"ז בשם הגהת ש"ד סי' ע' וכן הוא בהדיא שם בהגהת מהרא"ש דאפי' לדידן שקיי"ל דפירש ממקום למקו' מותר מ"מ אסור כולו משום קנס וז"ל בהגש"ד דכי היכי דמחמרינן לאסור אפי' לא שהה כי אם מעט ואין שיעור לדבר ואע"ג דמסתבר' אין מבליע כ"כ מהרה אלא משום דלא תיקנו כ"כ יש להחמיר לאסור אפי' מה שחוץ לציר הואיל ולא עשה כתקנת חז"ל שמלח בכלי שא"מ ונדהקתי כי מדומה לי שקבלתי לאיסור עכ"ל מהרא"י וכ"כ מהרמ"ש שם ורש"ל בביאורין על ש"ד וכ"ז מלשון הפ"ח ובאתי בספק שגם מ"כ לא עיין בהגש"ד שכתב מהרא"י בהדיא דנפ"ו בודאי יש לחלק דדוקא במלח תחלה בכשא"מ דעבר אדרבנן משא"כ במלח כדין ונפל מעצמו לכלי שא"מ יעוד שהרי מהרא"י כתב שמיהק כזה שנפסק כדי לקיים קבלתו שקיבל לאסור אף מה שלמעלה מן הציר ומאן יימר דקבלתו היה ג"כ לאסור כולו אפי' בנפל ומכ"ש כשהגביהו מיד דגם זה אינו אלא חומרא כמ"ש בגש"ד ולכן נ"ל כיון שנראה בעליל שהמ"ב והש"ך ופ"ח מכולם נעלם דברי הגש"ד הנ"ל מדנא בזכירו וא"כ די לן לאסור בנפל רק מה שמונח בציר וזה נאסר מיד (ולאפשר דכוונתו בשדי כבישה) אפי' שהגביהו תיכף דמרשב"א שהבאתי משמע דמדינא אסור ובזה לדקו דברי המ"ב דאין לחלק בין מנח בתחלה בכשא"מ לנפל מעצמו אבל מה שלמעלה מן הציר לדידן דפירש ממקום למקום מותר ואינו אסור רק מטעם דלא עשה כתיקון חכמים נראה להתיר כן נלע"ד ומה שהביא המ"ב ראי' מדברי או"ה שכתב דדוקא בספק אם נפל לכלי שא"מ בתוך שיעור מליחה מותר מה שלמעלה מן הציר משמע אבל אם בודאי נפל תוך שיעור מליחה אסור כולו י"ל דאו"ה אזיל לשיטתו שכ' בשער י' כדברי הסמ"ק דהטעם משום דפירש ממקום למקום אבל לפי הגהת מהרא"י בש"ד שפירש לאתיר מה שלמעלה מן הציר שהרי או"ה גופא כתב בשער ו' ובשער י' דז"א אלא חומרא לאסור מה שלמעלה מן הציר וא"כ לפי דברי מהרא"י בהגש"ד נראה להתיר מה שלמעל' מן הציר ואפי' לא הגביה מיד ומה שבתוך הציר אסור מיד וכן משמע באו"ה סי' י' דין ב"ח ע"ש בו נראה לענ"ד :

קליפה • ולכן אם יכול לקלפו קולף אותו מקום או יגעיל ובכלי חרס לשבר ובמנ"י כלל י"ג ס"ק ג' משיג על הש"ך וכ' דגם בכלי חרס אם יכול לקלוף קולף אותו מקום ואם נפל אותו ציר על גבינה וכיוצא בו דבר מאכל אוסר עד ס' אפילו צונן דציר דין לחלוחית בשר מלוח יש לה להתבלע מיד בלתי שיעור כבישה ברותח דצלי (או"ה כלל י' דין ח') וכן בשר שנמלח רק קצת כמו לצלי ציר הנוטף ממנו על הגבינה אוסר עד ס' שהציר אינו נאכל מחמת מלחו (שם נגע"ס סוף הספר וכ"כ בש"ך סי' נ"ח ס"ק י"ד) ואם נפל הבשר לכלי חולבת אפילו הוא בן יומא מותר דאין מליחה לכלים להפליט אבל אם היה מלוכלך צריך ס' נגד הלכלוך (סי' פ"ט וכש"ך ס"ק פ"ג ות' נקמן כלל נ"ז סימן י"כ) • ומ"מ אם נתערב אותה חתיכה חד בתרי בטל דבזה סמכינן על הפוסקים דלאחר שיעור מליחה לא הוי רותח (שם ט"ז ס"ק מ"ז וש"ך סי' נ"א ס"ק י"א) ואם נפל דם בעין ע"ל בשר אפילו לאחר שיעור מליחה קודם הדחה נאסר הבשר דלגבי דם בעין לא אמרינן איידי דטריד למיפלט לא בלע ולא כבולעו כך פולטו ולכן לא מהני שיחזור וידיחנו כדלקמן בסי' כ"ב וסימן כ"ד כ"ה דהתם טיירי בציר אבל לא בדם בעין (סימן ע' וכש"ך ס"ק מ"ד) :

כ ובמקום הפ"מ ואית ביה ג"כ צורך סעודת מצוה סמכינן על הפוסקים דס"ל דלאחר ששהה שיעור מליחה אינו דם כלל וגם הבשר לא נחשב עוד רותח (שם) ודין סכין שחתך בו בשר תוך שיעור מליחה נתבאר בכלל מ"ז :

כא מותר למלוח הרבה חתיכות זה ע"ג זה ואפילו בזה אחר זה ולא אמרי' כיון שזמן פליטת דם הראשונה יכלה קודם שיכלה פליטת דם שמלח באחרונה ואז יצא דם מאחרונה ויבלע הראשונה דעכ"פ הראשונה עדיין פולטת ציר אמרינן איידי דטריד למפלט צר לא בלע דם ואפילו את"ל דבלע עכ"פ אמרי' כשם שתפלוט ציר דידיה כך תפלוט דם דבלע (סימן ע' סעיף ה') ולכן מותר למלוח בשר שור עם בשר גדיים וטלאים או עופות שא"א להם לפלוט כל פליטת צירן עד שיגמור בשר שור לפלוט דמו ואמרינן איידי דטריד כו' ומ"מ לאחר ששהה הראשונה במלחה שיעור מליחה לכתחלה לא ימלח עליה שאר חתיכות (סעיף ו') ואפי' בפ"ע אין למלוח חתיכה אחת ב"פ לאחר ששהתה שיעור מליחה קודם הדחה דלכתחילה חיישינן כיון דכבר שהה שיעור מליחה ויש דם על החתיכה יבליע המלח השניה את הדם ובדיעבד אין לחוש לזה דאע"ג דמלח מבליע הדם בעין מ"מ הכא ליכא דם בעין רק דם פליטה ועוד דכ"ז דפולט דם או ציר אמרי' כבכ"פ ולכתחלה יזהר שלא לשהות הבשר במלח לאחר י"ב שעות דאז כלה זמן פליטת צירו ויחזור ויבלע לחלוחית הדם והמלח שעליו ובדיעבד אפילו שהה כמה ימים במלחו מותר דכיון דמונח בכלי מנוקב דם משריק שריק (סעיף ה') ונוהגין להחמיר לכתחילה שכל חתיכה שיש לה בית קיבול כגון דופן שליטה מהפכין אותה שיזוב דמה ואין חילוק בכ"ז אם מולח בשר שור או שאר בשר ואפילו עופות דקים לחכמים שא"א לשום בשר שיגמור כל פליטת צירו עד שיגמור פליטת הדם מבשר השור (סימן י"ד סעיף ה') :

כב כיון דאמרינן איידי דטריד למפלט ציר לא בלע דם ולכן בשר שנמלח ופלט כל דמו דהיינו דכבר שהה שיעור מליחה ונגע בבשר שהוא עדיין בתוך שיעור מליחה או שנמלח עמו כיון שעכ"פ פולט ציר זמן רב אמרינן איידי דפלט ציר לא בלע דם ואמנם זמן פליטת ציר י"א שהוא זמן י"ב שעות וי"א דזמנו כ"ד שעות ולכן בהפ"מ יש להקל תוך כ"ד שעות דאמרינן דאיידי דטריד למפלט ציר לא בלע לכן אין צריך אפילו לחזור ולהדיח ולמלוח כיון דלא בלע כלל (שם סעיף ו' בהגהת רמ"א) :

כג וכ"ז כשלא הודח לאחר המליחה הבשר שכבר שהה אבל אם כבר הודח דעת רוב אחרונים (ש"ך ס"ק כ"ו ול"ז) דע"י הדחה נסתם נקבי הפליטה ואין פולט עוד ציר וא"כ בולע דם ושוב אינו יוצא לא ע"י מליחה ולא ע"י צלי • ומכל מקום לצורך גדול יש להתיר גם בזה דסמכינן על הפוסקים דס"ל דאפילו לאחר הדחה פולט ציר (נ"נ סימן ח' ופ"ח וכו"פ) ונ"ל דבזה צריך לחזור ולמלוח דודאי דע"י הדחה נסתמו נקבי הפליטה אלא דע"י המליחה חוזר ונפתח אבל בשר ששהה כבר מעל"ע שכבר פלט כל צירו ונגע בבשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה אפילו בדיעבד אסור ואפי' לצלי ולא מהני הדחה ומליחה אח"כ דכיון דאינו טרוד לפלוט כלום בולע ואינו יוצא עוד וכולו אסור לדידן **לא** דמשערינן במליחה בס' ונאסר מיד דמחמת המליחה הוי כרותח (ש"ך ס"ק ל') :

בינת אדם בשר

(ט) **לא** שאלה כא דאיתא בש"ע בסי' ע' בכ"ד נאסר מחמת דם במליחה אם ר"ל אסור בכולו :

תשובה דבר פשיט שר"ל דכולו אסור כדאי' בהדיא סימן ע' סעיף כ' בדגים ועופות דכ' המחבר דהדגים אינם אסורים אלא כ"ק ורמ"א הגיה די"א אוסרין כל הדגים וכבי שבוג וכן כתב שם בש"ך ס"ק כ' דכ"מ לדידן באיסור שאין בו שמנונית כלל דאז קליפת הדגים עולים במקום קליפה משמע בהדיא אבל באיסור דם אוסרין כולם אך נ"ע טובא שהרי ברמ"א כתב בסי' ק"ה דבהפ"מ יש לסמוך אפי' לדידן בכחוש דאינו אוסר רק כדי קליפה ודם הוי כחוש כמ"ש בש"ך כמה פעמים וא"כ צ"ע נמה נאסור הכל בהפ"מ ונא נסמוך על דעה זו ובשלמא מה שבתוך הציר דהוי כבישה כמבושל דבזה לכ"ע אסור

כד בשר שהוא עדיין תוך שיעור מליחה ונפל לציר בכלי מנוקב (והל"כ אסור מטעם כלי שאינו מנוקב ס"ק פ') ואפילו הודח קודם שנפל דבתוך שיעור מליחה לא נסתמו נקבי פליטה (ס"ק פ"א) ולכן לכ"ע יחזור וידיחנה הדחה מועטת דכיון דיש בו דם של עצמו אמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט ג"כ דם דאחרינא וכ"ש אם לא נמלח עדיין כלל ואפילו לא הודח ג"כ הדחה ראשונה בין שנפל לציר ובין שנמלח או נגע בבשר שהוא תוך שיעור מליחה ולא נשתהה שם כדלקמן בסימן זה מותר דאין כח ברתיחת הציר אלא להתבלע היא עצמה אבל לא להבליע הדם בעין שעליו ואפי' מונח הבשר בציר כשיעור שיתנו על האור וירתיח דקיי"ל דהוי כמבושל מ"מ לא הוי כמבושל ממש שלא יצא עוד ע"י מליחה ועוד כיון דמיירי שהציר הוא בכלי מנוקב ובזה לכ"ע לא נקרא כמבושל אא"כ מונח בתוכו יום שלם שהוא שיעור כבישה בכל דבר (ס"ך ס"ק ל"ז) ומ"מ אם נשתהא חתיכה שלא הודחה הדחה ראשונה בין חתיכה מליחה בתוך שיעור מליחה כיון שנשתהא אפשר שקבלה טעם מהמלח עצמו ואז אינו מועיל הדחה ומליחה ודינו כדין חתיכה שנמלח בלא הדחה ראשונה לעיל סימן ב' (עיין ס"ך ס"ק כ"ט בסופו ובפל מג"י בכלל ו' ס"ק ד' שיש לו גירסא אחרת בש"ך) :

כה אבל אם שהה שיעור מליחה ונפל לציר (ר"ל דם שנטף מן הבשר בתוך שיעור מליחה) או שנפל ציר עליו כיון דציר נוח לבלוע ולכן אע"ג דבשר זה עדיין טרוד לפלוט ציר מ"מ בולע ציר ואגב הציר נבלע ג"כ הדם ולכן י"א דלא מהני הדחה ומליחה שנית דדוקא אגב דיפלוט דם דידיה יפלוט ג"כ דם דאחרינא אבל לא איידי דיפלוט ציר יפלוט גם כן דם (רש"ל בש"ך ס"ק ל"ז) ולכן נחית דרגא מסימן כ"ב דאם הוא תוך י"ב שעות ולא הודח הבשר כיון דלכולי עלמא נמשך זמן פליטות הציר י"ב שעות ולכן בהפ"מ מהני שיחזור וידיחנו הדחה מועטת (דהכדחה כהדחת הבשר אינו נסתם נקבי הפליטה) כדי להעביר הציר ויחזור וימלחנו ואמרינן איידי דיפלוט ציר דידיה יפלוט ג"כ דם דאחריני ולצורך גדול יש להתיר אף כשלא חזר ומלח ובשלו דאמרינן איידי דטרוד לפלוט ציר לא בלע כלל ונ"ל דאם כבר הודח הבשר כיון דלעיל סימן כ"ג כתבנו דאין להתיר אלא לצורך · וא"כ י"ל דהכא אפילו בהפ"מ אסור · דלאחר הדחה הרי זה דומה כלאחר י"ב שעות · מ"מ נ"ל דבהפ"מ וגם סעודת מצוה יש להקל גם בזה (ש"ך ס"ק ל"ז) אבל אחר י"ב שעות אע"ג שלא הודח מ"מ כיון די"א דלאחר י"ב שעות שוב אין לה ציר דגופיה ולכן אסור ולא מהני לו הדחה ומליחה שנית (ש"ך ס"ק ל"ח) · ובמקום שנאסר נאסר מיד ואין שיעור לדבר דהא קיי"ל מליח כרותח ואוסר כולו (סי' ע' ש"ך ס"ק מ"ו) :

כו בכל אלו שכתבנו שצריך לחזור ולהדיח ולמלוח אם בדיעבד מלח ולא הדיח תחלה מותר ולא אמרינן דהוי כבשר שנמלח בלא הדחה קמייתא דהתם בדם בעין אמרינן הכי משא"כ ציר דהוי דם פליטה (ש"ך ס"ק מ"ז) :

כז הא דנפל לציר דאסור (לעיל בסימן כ"ב) אינו אסור אלא מה שמונח בתוך הציר וכדי קליפה למעלה ממנו אבל מה שלמעלה מן הציר מותר דדם אינו מפעפע למעלה ואפילו אותו מקצת שבציר שמן מותר (ש"ך ס"ק מ"ב) ודוקא בציר שלא נתערב במים אבל אם נתערב במים ויש במים עכ"פ רוב נגד הציר אין לו דין ציר כלל · וכן ספק ציר ספק מים מותר דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן והוי ספק דרבנן (רמ"א סוף סימן ע') ואם הציר בכלי שאינו מנוקב עיין לעיל סימן י"ד וסימן ט"ז ובב"א :

כח כל דבר היתר שנמלח או שנגע בבשר בתוך שיעור מליחה אע"פ שההיתר אינו מלוח מ"מ מחמת רתיחתו מחמם הדבר שנגע בו ונבלע בו הדם ונאסר כולו לדידן דקיי"ל דמליחה ג"כ בששים דמפעפע בכולו אע"ג דדם הוא כחוש מכל מקום אוסר כולו לדידן דלא מחלקינן בין כחוש לשמן (ש"ך סימן ק"ה ס"ק י"ח) :

כט ודוקא כשמונח זה בצד זה או תחת הבשר או למטה מן הבשר שהדם דרך ירידתו נבלע בו אבל אם ידוע בודאי שההיתר היה מונח למעלה מן הבשר או על הבשר א"צ אלא קלופה במקום שנגע דדם אינו מפעפע למעלה אבל אם מסופק בזה אסור אפילו להסוברים דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן לא הוי כשאר ספק דרבנן דמסתמא נגע בכולו שכן דרך במליחה להתהפך העליון למטה והתחתון למעלה (ש"ך סימן ע' ס"ק ח') ואפילו היה ההיתר דבר שיש בו קצת דם וציר כגון דגים ואפילו עם עופות לא אמרינן איידי דטריד כו' דכיון שדמן וצירן הם מעט פולטין הכל קודם שפלט הבשר דמו ואח"כ חוזר ובולע דם ואפילו לא נמלחו הדגים כלל רק שנגעו בבשר לא אמרינן איידי דיפלוט דם דידהו יפלוט דם שבלע כיון דרפו קרמייהו מבלעי טובא ונסרך בהם ביותר (ש"ך ס"ק ו') ומ"מ במקום הפסד יש להתיר בזה ע"י שיחזור וימלחנו ומ"מ

בינת אדם

אסור כולו אם נשתהא כשיעור שיתנו על האש וירתיח והוא מדיחא אסור כולו אפי' למאן דס"ל דמליחה אינו אוסר רק כ"ק ולדידן אסור כולו מיד מטעם מליח כרותח ואפילו לאסור כולו והמנהג לפי הכרעת רמ"א בסימן ק"ה אם לא נשתהה כשיעור בציר ומכ"ש בנגיעת מליחה ל"ע בהפ"מ אם נשתהה ויש מכל איסורין ומדלא מיירי רמ"א זה בסימן ע' אין להוכיח דסמך עצמו על הכלל שכ' בסימן ק"ה וצ"ע :

(כדעת הט"ז • ועיין ש"ך ס"ק י"ד וט"ו ס"ק ח') ומ"מ אם הדגים עדיין בקשקשיהן מותר דאז אינן פולטין מיד ולא בלעי דאיידי דטרידי לפלוט לא בלעי • ואם היה דג מלוח ובשר תפל ונתנם זה ע"ג זה או זה אחר זה הכל מותר דאע"ג דבכהאי גוונא טריפה תפל וכשרה מליח אסור לקמן כלל מ"ג היינו משום דעכ"פ המלוח גורם שיפלוט הטרפה ציר וציר טרפה אוסר • אבל הכא שהא"ס"ר משום דם אינו מרתיח כ"כ שתפלוט דם ואפילו אם תפלוט אינו פולטת רק מעט כל זמן שהדגים פולטין ציר (ש"ך ס"ק ז') :

ל ואם הניחו דגים או שאר דבר היתר אצל בשר ששהה כבר שיעור מליחה אפילו שניהם מלוחים מותר הכל דאע"ג דלעיל סימן ח' כתבנו דיש פוסקים דאפי' לאחר שיעור מליחה הציר היוצא מן הבשר נחשב לדם וגם אמרינן ההבשר והציר עדיין הוא רותח • היינו לענין שאר איסורים או אפי' לענין איסור דם כשהציר בעין • אבל הכא דאין כאן אלא לחלוחית שעל הבשר לחוד לא נהגינן לאסור (ס"ק י"א) :

לא חתיכת היתר שנמלחה או נגעה בבשר שהוא בתוך שיעור מליחה להוציא דם ונאסרה חתיכה זו כדלעיל אם נגעה בו חתיכה אחרת אינו אוסר דדם הוא איסור כחוש ואינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב (ש"ך בסימן ק"ס ס"ק י"ח) ועיין כלל ס' סימן ד' ה' :

לב כלי שאינו מנוקב שמלחו בו בשר ונאסר הכל ונשתמשו בו ברותח דינו כשאר כלי טרפה ושייך לדין תתאה גבר שאם הקערה קר ושמו בו רותח סגי ליה בקליפה ואם הוא רוטב בעינן ס' נגד קליפת כל הקערה ואפילו בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה אם היא כלי חרס שהקערה נחשבת לרותח אעפ"י שהוא קר שרתיחת המלח עדיין נשאר בה ואם נשתמש בה בלא הדחה ידיח מה שנשתמש בה ובשאר כלים יקנח יפה ומותר אף בלא הדחה (סימן ס"ט סעיף ס"ז) ולפי שדין זה אינו מצוי כלל וכלל לא אאריך בזה (ועיין כלל נ"ו מה שכתבתי בארוכה שם וכוא הדין שכה) אבל מותר לחזור ולמלוח בה בשר לאחר שנקבוהו ואפילו אם הוא כלי חרס דקיי"ל אין מליחה לכלים ר"ל אין כח במלח להפליט מן הכלי אע"ג דיש לו כח להבליע ולאסור • ודוקא בשר שהוא דבר שדרכו להדיח קודם שיבשל אבל דבר שאין דרכו להדיח אסור להניח בו אפי' צונן שמא ישכח ולא ידיח וכן מותר למלוח דגים בכלי שמלחו בו בשר אם דרך אותן דגים להדיחן קודם בישול אבל אם אין דרך להדיחן קודם בישול אסור (ש"ך ס"ק י"ג) ועיין לקמן כלל נ"ה ואפילו בלא נקיבה מותר למלוח בו בשר שכבר נמלח ויצא כל דמו (ואע"ג שבכשר יהיה מונח בציר ויסתם אינה טעות מותר דאע"ג דקיי"ל דכבוש בציר כדי שיתנו על האור וירתיח אוסר דבר מאכל כמו שבארתי בכלל כ"ב הני מילי במאכל אבל בכלי אינו מוליד בליעתו רק בשכה בתוכו מעת לעת בין בציר בין בשאר משקין) (ועיין כלל נ"ז סימן י') ולכתחילה ודאי אסור שיניח בתוכו מעל"ע אפילו בשאר משקין שהרי אז מפלים מן הכלי :

דין טרפה שנמלח עם כשרה יתבאר לקמן כלל מ"ג :

כלל לג דין איסור והיתר ממליחת הראש והרגלים (סימן ע"א)

א כבר נתבאר לעיל כלל ל' שהראש צריך לחתכו לשנים קודם שימלחנו והקרום שעל המוח יש בו חוטין מלאים דם והמוח עצמו יש בו דם ואינו יוצא במליחת הראש לפי שעצם הראש מקיפו ואין מקום לדם לזוב לפיכך הבא למלחו קורעו ומוציא המוח וקורע הקרום ומלחו ואם רצה למלוח הראש שיהא שלם עם המוח בתוכו ינקוב העצם כנגד הקרום וינקוב גם הקרום ויניח נקב למטה דוקא ואז מותר אפילו לבשל אבל לא מהני אם יניחנו אבית השחיטה או אנחיריו כדלקמן בצלי בסי' ג' (סי' ע"א) :

ב ואם נמלח הראש שלם בלא נקיבת העצם בין בע"ף ובין בבהמה הקרום והמ"ח אסורים דהוי כנמלחו בכלי שאינו מנוקב ושאר הראש מותר לפי שעצם הגולגולת מפסיק בין דם שבתוכו לבשר וכל שכן אם נמלח עמו שאר בשר אע"פ שנמלח כבר ופלט כל דמו וצירו (דהיינו לאחר כ"ד שעות) אפילו הכי מותר (שם) :

ג הטומן הראש בעפר וגחלים לצלותו או למלגו צריך שיכוין שיהא בית השחיטה למטה כדי שיזוב הדם דרך שם ולא דמי למליחה לעיל סימן א' דהוא משאיב שאיב כשיש מקום פתוח שדרך שם יצא הדם ואם מניחה על הצדדים כיון שאין מקום לדם לצאת לפיכך המוח והקרום אסורים לפי שעצם המוח מקיפו והוי כנתבשל בקדירה ושאר הראש מותר כדלעיל סימן ב' גבי מליחה (וכש"ך סי' ס"ח ס"ק ח' ע"ש ול"נ לפי שהעצם מפסיק) ואם ניקב עצם המוח והיה הנקב למטה מותר אע"פ שלא ניקב הקרום דכיון דצולהו כל שנוקב העצם שוב אין הדם מתכנס בתוכו בזה עדיף ממליחה כס מן ח' לפי שהדם זב דרך שם וכן אם הניחו על נחיריו ונעץ בנקב החוטם קנה או דבר אחר כדי שלא יהיה סתום מותר ואם לאו המוח והקרום אסור (סימן ס"ח) :

ולכתחילה נוהגין שלא לצלות שום ראש שלם ואפילו רוצה להניחו אבית השחיטה חיישינן שמא יתהפך לצדדיו • ולבשל בקדירה נוהגין לכתחלה ליטול המוח קודם המליחה מתוך

הגולגולת ולחתך הגולגולת שתי וערב שאז מתחתך הקרום היטיב ויש מסירין הקרום ובדיעבד שכבר מלחו אפילו לא בישלו עדיין ולא הסיר הקרום קודם המליחה א"צ להסיר המוח (נש"ך ס"ק ח') כיון שחתכו שתי וערב סגי ומותר לבשל (שם) :

ה אם צלו שלם ולא הניחו אבית השחיטה או אנחיריו כדלעיל הקרום והמוח אסור והשאר מותר בין שהטמינו בין שלא הטמינו (שם סעיף ד') :

ו ואם בישלו הראש שלם הכל אסור אא"כ יש ס' בקדירה כנגד המוח והקרום אם נמלח תחלה ואם לא נמלח תחלה דינו כשאר בשר שנתבשל בלא מליחה כמבואר כלל ל"ב וזה לשיטת המחבר בש"ע דלא אמרינן חנ"נ אבל אנו שנוהגין ע"פ רמ"א דקיי"ל איסור דבוק וחנ"נ ה"נ כיון שאין בראש ששים נגד המוח והקרום א"כ הראש כולו נ"נ וצריך בקדירה ששים נגד כל הראש ואפילו הכי נשאר הראש באיסורו ואם הראש מחובר בעוף כל העוף מצטרף לס' נגד המוח והקרום (שם) :

ז נוהגין לחרוך הראש להסיר השיער וכן עופות משיירי נוצות שעליהן דהואיל ואינו מונח על מקום אחד אלא מעבירו הנה והנה לא חיישינן שנבלע בו הדם ואפילו לשומו ע"ג גחלים להחם ולשנות מקומו תמיד מותר בכל ענין ואפילו להניח על הצדדים ובלבד שלא ישהה במקום אחד ואינו אסור אלא הטמנה שמונח תמיד במקום אחד ונוהגין לחרוך על קש ותבן שאין להם חמימות כ"כ לבשל הדם ואפילו הכי יעבירם על האש תמיד שלא ישהה במקום אחד הרבה (שם סעיף ג' וכש"ך ס"ק ס') :

ח הבא למלוג הראש צריך לחתוך חוטין שבלחי (שקורים משום דם כמבואר כלל כ"ח סימן ט"ז) קודם מליגה וכן צריך להדיח בית השחיטה כדי שלא יהא שם דם בעין וכן כשמולגין העוף ואפי' אם חורך רק להסיר השיער דינא הכי אם חורך ע"ג עצים וכן אם הוציא הבני מעיים תחלה צריך שידיחנו מבפנים יפה יפה קודם שיהבהבנו לפי שהגוף מלא דם ואין כח באש להפליטו שאין האש מפליט אלא דם הבלוע אבל דם בעין אדרבה מייבש אותו ומבליע (ש"ך ס"ק י"ח) ומ"מ בדיעבד אינו נאסר בחרך בעלמא אם לא הסיר החוטין ולא הדיח אבל לפי שנהגו להבהב רק על קש ותבן לפיכך אף לכתחלה לא נהגו להדיח בית השחיטה רק צריך להזהיר בני ביתו דאפילו מקש שלא ידליקו אש גדול עד שיחם כל העוף (שם סעיף ס' וכש"ך ס"ק י"ח) :

ט אע"ג דמדינא מותר למלוג (ר"ל להסיר הנוצות) תרנגולת באפר חם או להבהב באור לאחר שהדיח כל דם בעין כדאיתא בסימן הקודם דאע"ג דבראש צריך להניח אבית השחיטה או אנחיריו היינו משום שיש בראש עצמות הרבה ודברים המעכבין את הדם מלצאת אבל בתרנגולת האש משאיב שאיב כל הדם מ"מ עכשיו נהגו שלא למלוג כלל באפר אפילו לאחר שהסיר הראש ואפילו תרנגולת דאם יטמין אותו קודם שהוציא הבני מעיים אסור אם ישהנו כל כך עד שיחם הכבד והלב ויפליטו כדלקמן כלל ל"ד חיישינן שמא לא יפתח העוף להוציאם שיחוש שיכנים אפר בתוכו וילכלך אותו ובדיעבד דין הראש כדלעיל שהמוח והקרום אסור והשאר מותר וכל מקום שהיה דם בעין לשיטת המחבר יקלוף ולשיטת רמ"א כדי נטילה דאע"ג דדם בעין שנבלע צריך ס' כיון שזהו הוא דם עצמו ולא נפל עליו ממקום אחר סגי בקליפה או נטילה (שם סעיף ס' וכש"ך) :

י הרגלים מותר לחרוך על האש להסיר הטלפים (ר"ל המנעל של הפרסה) אפילו קודם מליחה אלא שראוי להחמיר ולחתוך ראשי הטלפים מעט ומניחין החתך למטה כדי שיזוב הדם וכן נוהגין ואם נמלחו בקליפתן ולא חתך ראשי הטלפים מותר כ"כ הב"י בש"ע אבל אנו נוהגין ע"פ רמ"א דבין שנמלחו או הטמינו ברמץ והיה מונחין שם ברמץ בין שמונחין לארכן או שעומדין על טלפיהן מה שבתוך הקליפה אסור דהוי כמולח בכלי שאינו מנוקב והשאר מותר שהרי לדעת המחבר הכל מותר אבל כשמעבירין על האש ומשנה מקומן תמיד לכתחלה גם בזה יסיר ראשי הטלפים תחלה אלא דבדיעבד מותר הכל (בש"ך ס"ק י"ג יש ט"ס וצ"ל כדכך כדס שיזוב [illegible] ולא לכתחלה כו' כצ"ל) :

יא דין נמלג במים חמין מבואר כלל נ"ח נ"ט :

יב עצם הקוליות ושאר עצמות שיש בהן מוח אין צריך לנקוב העצם אלא מולח העצם ומועיל אף למוח שבתוכו דדוקא בראש יש חוטי דם בקרום והרי זה כדם כנוס בתוכו • ולכתחלה לא ימלוח העצם כשאין עליו בשר עם שאר בשר רק לבד ואם בשל בלא מליחה המוח אסור ואם יש בקדירה ס' נגד המוח שבעצמות אף המוח עצמו מותר (עיין בש"ך סי' ע"א ס"ק ס') ובעצם הקולית אם נתבשל בלא מליחה (עיין במג"י בת"ח כלל ט"ו ס"ק כ"א ובב"י סס"י ע' שכתב בשם המרדכי שאין מחזיקין דם במוח שבעצם הקוליות דלא כש"ך) יש להתיר אף בלא ס' ובשאר עצמות שיש בהם מוח בהפ"מ אפשר גם כן דיש להתיר אף בלא ס' (ע"ש במג"י) :

כלל לד דין או"ה ממליחת הלב והריאה וכבד ובני מעים חפק וקורקבן ושה"ל

(סי' ע"ב ע"ג ע"ד ע"ה) :

א הלב מלבד הדם שנבלע בבשרו יש בו עוד דם בעין בחללו שמתקבץ שם מחמת הנגיחה שבשעת שחיטה לפיכך לא מהני ליה המליחה לבד אלא צריך לקורעו קודם מליחה ולהוציא דמו וימלחנו ואז מותר לבשלו אפילו עם בשר ויש מקומות נוהגין שלא לבשלו אפילו על ידי קריעה שמא יבשלו בלא קריעה אלא לאחר הקריעה צולין אותו ואח"כ מבשלין וכן אם רוצה לצלותו צריך לקורעו ולהוציא דמו קודם צליה דאין כח במליחה וצליה להוציא הדם הכנוס בחלל ולהפליטו לגמרי ואפי' אם מלחו וצלאו אח"כ לא מהני בלא קריעה והמדקדקין אין אוכלין שום לב בין של בהמה ובין של עוף ולא מחמת איסור אלא שקשה לשכחה ונוהגין לחתוך לכתחלה ערלת הלב שהוא החוד ולחתוך הגידים בפנים ואינו אלא חומרא וזהירות בעלמא (סימן ס"ב) :

ב בדיעבד שמלחו או צלאו ולא קרעו יקרענו אחר מליחתו או צליתו ומותר דכבולעו ואע"ג דהוי דם בעין ובדם בעין ל"א כבולעו כך פולטו כיון שהלב הוא חלק ואינו בולע הרבה רק מעט ולכן לגבי דידיה נחשב דם פליטה ולכן אם אחר שנמלח הלב נפל לציר מותר מטעם זה דשיע (פירש חלק) ולא בלע (שם ובש"ך ס"ק ג') :

ג אבל אם בישלו בלא קריעה אע"פ שמלחו כבר דע"כ מלח העוף מבפנים ומבחוץ היטיב אם כן ע"כ נמלח גם הלב עמו (יש"ש פרק כ"כ סימן מ"ט בסופו) אפילו הכי אסור עד שיהא ס' כנגד כל הלב דלא ידעינן כמה דם יצא ממנו ולא שייך לומר דשיע דעל ידי בישול בולע וגם ל"ש לומר כבולעו כך פולטו שהרי כל מה שנפלט ממנו הוא בקדרה וחוזר ובלע (ש"ך ס"ק ד') ואם יש ס' לדעת הב"י אף הלב מותר ולרמ"א אפ"ה הלב עצמו אסור כדלקמן בדין חנ"נ דאע"ג שאינו נ"נ אפי' אם הוא דבוק דכיון שהוא שיע מהני שיעתו שאינו ממהר לבלוע יותר משאר תבשיל אפ"ה אסור משום דלפעמים הדם שבלב מתבשל ונתייבש כולו בכל הלב ואינו יוצא לחוץ וגם יקלוף המקום שהלב מונח עליו אע"פ שיש בו ס' שהרי כבר נאסר כדי קליפה בשעת מליחה (שם) :

ד בדיעבד אפילו אם מלחו עם בשר בלא קריעה סגי בקליפה שיקלוף המקום שנגע בו הלב בין שהלב דבוק באותה חתי' ובין שאינו דבוק דבדיעבד חשבינן גם לזה לדם פליטה ואמרינן אפילו לגבי הבשר כבכ"פ ועוד דבמליחה בלא"ה לרוב הפוסקים סגי בקליפה וכ"ז במליחה אבל בצליה צריך נטילה (שם) :

ה ונראה לי דאם אין הלב דבוק בהתיכה דקיימא לן דצריך ס' נגד כל הלב אם כבר נמלח הלב דאין בו דם של עצמו רק דם בעין שבחללו בהפ"מ יש לסמוך דאין צריך נגד כל הלב אלא כנגד מה שבחללו כמ"ש רש"ל והפ"ח ואם כן סגי עכ"פ כשיש בין הכל בקדירה כמו ל' ביצים שהם ערך ב' קווארט ורבע להמשערים שיעור חלה ג' קווארט או ג' קווארט ורבע להמשערים שיעור חלה ה' קווארט ואז התבשיל מותר שאין לך עוף שיהיה בדם שבחללו כזית • וכזית היא שליש ביצה או חצי ביצה עיין בא"ח סי' תפ"ו (כו"פ) ועיין במנ"י כלל כ"ז בשם מהר"י מינץ :

ו וכל זה באינו דבוק או אפי' דבוק ונמלח לדעת הב"י דאין חילוק בין דבוק דלעולם ל"א חנ"נ בשאר איסורין אבל אם היה דבוק לדידן דנוהגין עפ"י רמ"א ואם כן החתיכה או העוף שהיה דבוק בו צריך ס' נגד כל החתיכה או העוף ואפ"ה אותה החתיכה או העוף אסור אבל אם העוף שלם אפילו אין בו הראש והרגלים או במקום הפסר אפי' כשהוא בלא הכנפים ובלא הצואר רק שהגוף שלם בידוע שיש בו ס' נגד הלב ואז הכל מותר חוץ מן הלב ומכל מקום אם הוא בפנינו ישער באומד יפה אם יש ס' נגד דם שבחללו ומכ"ש אם הוא עם הכתפים שקורין פאלקע רק שהופשט עורה יש להקל ולומר שיש ס' (עיין ט"ז וכו"פ וכמנ"י שם) והמנ"י כ' דבאינו דבוק מיון שהדם מתייבש בתוכו א"כ נעשה נבלה וצריך ס' נגד כל הלב אפי' בנמלח אבל בדבוק דצריך באותו עוף ס' א"צ לשער רק נגד חללו. הנה מה שמחמיר באינו דבוק וס"ל דאמרינן חנ"נ לא משמע כן מדברי הש"ך הגם שהוא מתרץ דברי מהרא"י מ מ אינו מוכרח ומה שכ' בדבוק וס"ס לסמוך בהפ"מ לשער רק נגד חללו לא הבינותי שהרי כבר כ' כל האחרונים השיעור וכולם מיירי בנמלח הלב שהרי דבוק ואם כן נמלח העוף כבר וכן רש"ל שמיקל לשער בנמלח נגד דם חללו ואפילו הכי מחמיר באווז שהופשט עורו הגם שהפ"ח חולק על רש"ל בזה אפשר דחשיב העור דבר מועט ולכן אין להקל יותר ממה שכתבתי עפ"י הכרעת אחרונים :

ז ודוקא שהיא דבוקה בתולדתה אבל אם אינה דבוקה אלא מונחת כך בתוך העוף ואע"פ שעל ידי הבישול נצטמקה באחד מן התתיכות שבעוף כאלו היתה דבוקה בו לא חשבינן ליה לאיסור דבוק (ש"ך שם ס"ק י"ז) וצ"ע מ"ש מתולע והתיכה קרעפש שנמצא בה"ג דחשיב הפסק כמש"כ המ"ז סי' צ"ב ס"ק י"ד • ועיין לקמן כלל מ"ד סי' מ"ו :

ח וכל הדינים שכתבנו אין חילוק בין אם הלב היה סגור גם מלמעלה אפ"ה מהני ליה קריעה אחר מליחתו או צלייתו או אפי' אינו סגור למעלה מכל מקום צריך לקרעו דמה שפתוח מלמעלה לא מקרי קרוע וכן אם נתבשל כך אסור (שם ס"ק י"ג) :

ט עוף שצלאוהו ומלאו אותו בביצים ונמצא בו לב או כבד ומחמת שהביצים נקרשים נעשה כאלו נתבשל הלב או הכבד בתוכו ואפ"ה ל"א כיון שהמלוי הזה גורם להיות כבישול ואם כן ע"כ צ"ל שמתחלה נבלע פליטת הלב לתוכו וא"כ נחשב את המילוי כאלו הוא חלק מן העוף תצרף המילוי עם העוף לבטל הלב או הכבד בס' אפי' כשהוא דבוק בעוף זה ל"א אלא שאם היה דבוק צריך שיהיה בעוף לבד ס' נגד הלב או הכבד לבטלו בלא המילוי ואז אפילו המילוי מותר שהמילוי חשיב לגמרי כאלו נתבשל בקדירה דאז גם הרוטב מותר ואם אינו דבוק אז מצטרף המילוי עם העוף ואם יש בין הכל ס' הכל מותר ואם לאו הכל אסור ואפי' אם מלאוהו בבשר אלא שיש שם ג"כ ביצים כיון שהביצים נקרשים ומעכבין הדם מלצאת לא אמרינן כבכ"פ אבל אם מלאוהו בבשר לבד אעפ"י שאותו בשר לא נמלח מכל מקום דינו כצלי (סי' ע"ג בסופו ועיין לקמן כלל נ"ס סי' י"ב) :

י הריאה אינה צריכה חיתוך ואם מלחוה ובשלוה כך מותר אלא דנוהגין לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שבה וכן ראוי לעשות ואפילו בדיעבד כ"ז שלא בשלו (ועיין ט"ז סימן ס"ט ס"ק י"ג) דין צליית הכבד מבואר לעיל כלל ל"א סימן ו' :

יא הכבד אע"פ שכולו דם מותר דלא נקרא דם אלא מה שהוא צלול ונשפך כמים כדכתיב על הארץ תשפכנו כמים אבל הכבד וכן הטחול אינם נשפכים ומ"מ יש בהם גם כן דם כשאר כל האיברים ואדרבה יש בכבד ריבוי דם ולכן כבד שנתבשלה בקדירה קודם שנצלה וקודם שנמלחה בין שנתבשלה בלא בשר ובין שנתבשלה עם בשר לעולם אמרינן מחמת שהיא פולטת דם הרבה אינו בולע כלל · ולפיכך הכבד לעולם מותר ואפילו אין ס' נגד הכבד · אבל הבשר והקדירה אסורין שהרי הם בולעין פליטת הדם של הכבד ואם יש ס' נגד הכבד הכל מותר ואין חילוק בין שהיה הכבד דבוק בעוף או אינו דבוק זהו דעת הב"י בש"ע אבל אנו שמנהגנו ע"פ רמ"א נוהגין לאסור הכל אפילו נמלח הכבד קודם בישולה שיעור מליחה לקדרה והדחה כדין שאר בשר דלפי שהיא מרובה בדמים לא מהני לה שום מליחה ואפילו ע"י קריעת שו"ע (ועי' בש"ך ס"ק ט' אלא שהורה כמורה להתיר אחר שנמלחה הכבד לאחר קריעת שו"ע וחתיכה לתחת ונתבשלה לא מהדרינן עובדא ואם הפר"ח אלא כתנאים ככל אסור) אפילו נתבשלה בלא בשר די"א דדוקא בבישול אינה חוזרת לבלוע אבל אם הוא שלוק שהוא יותר מבשול חוזרת לבלוע ואנן לא בקיאין מהו שלוק או מבושל ולכן הכל אסור ומ"מ הכלים שנשתמשו בו ע"י עירוי מותר אם נמלחה תחלה (סי' ע"ג) :

יב ואם נכבשה הכבד במים מעל"ע יש אוסרים מספק דכבוש קיי"ל שהוא כמבושל (עיין ת"ח כלל כ"ד כמג"י ס"ק כ' וכתשובת נ"נ סי' קכ"ח) והכו"פ מתיר מטעם ס"ס ספק שמא כבוש אינו כשלוק ואת"ל דהוי כשלוק הא גדולי פוסקים מתירין אפילו בשלוק ושמא הלכה כמותם דזה היא ס' גמור ואם נכבשה עם שאר בשר מעל"ע הבשר ודאי אסור כדין מבושל · ואם נכבשה בכלי אם נאסר הכלי עיין כלל נ"ז ואם נכבש בציר ושהה כדי שירתיח מספק במג"י אם חשוב כבישול אבל אם לא שהה וכן אפי' נמלחה הכבד ונפל לציר או לדם בעין מותר (מג"י כלל כ"ד סק"כ) :

יג כבד ששהה ג' ימים בלא מליחה וצלאו אין להחמיר אחר צלייתו דדין דבשר ששהה ג' ימים הוא רק חומרת הגאונים (כו"פ) ובמג"י כלל ד' כתב בשם הצ"צ דאסור :

יד כתנורים שהיו בימי חכמי הגמרא שפיהם היה למעלה אם היו צולין הכבד עם בשר היה אסור לכתחילה שיהיה הכבד למעלה על השפוד והבשר מתחתיו אע"ג דבשר ע"ג בשר מותר ולא חיישינן שמא יהיה התחתון כבר נצלה והעליון עדיין יפלוט דם ויבלע התחתון אפ"ה גבי כבד לכתחלה אסור משום שיש בכבד רוב דם ולא שייך בו לומר כבכ"פ ומ"מ בדיעבד מותר דקי"ל דם משריק שריק ואפילו בשפודין שלנו שמונחים באורך ואפ"ה אסור לכתחילה לצלותו עם בשר דלפעמי' מגביהין צד אחד ויהיה הכבד מלמעלה ואם נמלחה הכבד כבר כשיעור מליחה מותר לצלותה עם בשר אפי' כשהכבד למעלה דכבר נתמעט דמו והוי כבשר ע"ג בשר דמותר וכ"ש כשהכבד למטה ואע"ג שכבר נמלח לא אמרינן דאין בו עוד דם כ"כ ואם כן יבלע הדם שיפלוט הבשר דהמליחה בכבד כיון שיש בו ריבוי דם לא משוי ליה אלא שיהיה כבשר שלא נמלח ולא כבשר שנמלח כבר ולפיכך בין על הבשר או תחת הבשר לעולם מותר (שם ס"ך וכ"ה) :

טו נוהגין שלא למלוח הכבד כלל אפילו לבדה משום היכר שלא יבא לבשלה עם בשר ועוד שהאש יחזור ויבליע הדם אלא ימלחנה כשהיא תחובה בשפוד או מונחת על האש לצלותה· ואם טעה ומלחה ושהה בכלתו ידיחנו קודם צליה ובדיעבד א"ל הדיח מותר כדלקמן כלל ל"ה סימן ה' (ועיין בס"ח כלל כ"ד סימן י') · ואם לא הדיח קודם מליחה ע"ש במג"י דיש להקל לצלי וסיים וצ"ע למעשה ואם מלח הכבד עם בשר והניח הכבד על הבשר אפ"ה מותר דכבכ"פ ואם היה

הבשר

הבשר כבר נמלח והודח ומלחו עליו הכבד אסור ודינו כמו כבשר על גבי בשר כלל ל"ב סי' כ"ג (ועיין ש"ך ס"ק ס"ו דכתב דאסור וסיים לשיטתו שם בכבשר שהודח) ואם מצא הכבד דבוקה בעוף אחר המליחה יקלוף אותו מקום ואינו אלא חומרא ולאחר הצליה נהגין להדיח הכבד משום דם הדבוק בה ואם לא הדיח מותר (שם):

טז אם מלח הכבד בכלי שא"מ אסור דלא גרע מבשר (ועיין כמנ"י כלל כ"ד ס"ק כ') ואם כרכה בנייר וצלה אותה (ט"ז מתיר בסי' ס"ה ס"ק א') ומדמה לקרום של מוח · ול"נ דאסור דהקרום הוא בתולדתו ואינו מעכב הדם לצאת כמו שאינו מעכב העצם מדם שבמוח שבעצמות ועור על הבשר אבל נייר דומה לכלי שא"מ (ופ' כנ"א סי' כ"ו):

יז נמצא כבד בעוף צלי מותר ויש להחמיר לקלוף אותו מקום ואפילו אינו דבוק ואם לא קלפו אפילו בדבוק מותר (שם):

יח נמצא כבד בעוף כשהוא מבושל צריך ס' נגד הכבד ואין לך עוף שיהיה ס' נגד הכבד שלו ולכן לדעת ב"י בש"ע דל"א חנ"נ ולא דבוק כשיש ס' בין הכל דהיינו העוף והתבשיל הכל מותר ולמנהגינו אחר דעת רמ"א כיון שאין בעוף ס' ולכן אם הוא דבוק צריך ס' נגד כל העוף ואפ"ה העוף אסור ואם אינו דבוק אזי מצרפין הכל וכשיש ס' הכל מותר לבד הכבד אסור (ועיין ש"ך ס"ק ס"ג שכתב שלא נמצא כן בב"י וכבר כתב מנ"י כלל כ"ד שכוונת ש"ס ול"ל כמהרי"ל) ומ"מ אם נתבשל הכבד לבדו ואיכא במים ס' יש מתירין הכבד (ט"ז שם ס"ק ד' בשם רש"ל והוא חולק על רש"ל שם וכן כ"ג מי כלמות מ"מ לבדו או עם בשר):

יט הקיבה והדקין הסובבים את הכנתא (פי' השומן) והכרכשתא בלא שומן שעליהם אינם מוחזקים שיהיה בהם דם ואפילו הכי לכתחלה צריך למלחן בכלי מנוקב וכדין מליחת בשר דא"א לנקר אותן שלא ישאר בהם שומן מעט (והשומן מוחזק בדם כדלקמן)· ומ"מ בדיעבד אם מלחן בכלי שא"מ או שבשלן בקדירה בלא מליחה מותר אבל אם ראינו שהם ארומים בידוע שיש בהם דם ואז דינם כשאר בשר לכל דבר (סי' ע"ס):

כ הכרס הב"י בש"ע סתם דדינו כקיבה דלעיל ואנו עפ"י רמ"א אוסרים אפילו בדיעבד ודינו כבשר ובהפ"ם יש לסמוך על הב"י:

כא הקורקבן מוחזק בדם ודינו כשאר בשר ואם נמלח עם הפרש אשר בתוכו שלא חתכו אותו וכשלו יש אוסרים עד שיהיה ס' נגד הפרש שהפרש בולע דם כיון שאין לו דבר להפליט כמו בשר שנמלח והודח לאחר כ"ד שעות שמלחו עם בשר שנאסר (מנ"י כלל ס' ס"ק ס') ול"נ דמותר כיון שנבלע בפרש הרי זה שלא כדרך הנאתן לב אבל אם נמלח עם הזפק ששם עדיין אינו מעוכל מסתברא כדברי האוסר (מנ"י שם) ואם עדיין לא נתבשל פשיטא דא"צ כלום אלא זורק הזפק ועומד במקום קליפה (כמש"כ בש"ע סימן ס"ד לענין קרומין) ואם נתבשל כך נ"ל דמ"מ א"צ ס' רק נגד קליפת המאכל שהיה בזפק דבזה יש לסמוך על הסוברים דלעולם מליחה אינו אוסר יותר מכדי קליפה:

כב השומן שעל הדקין ושעל הכרכשתא דינו כשאר בשר ולפיכך כשמולחן צריך למלחן חקא בצד החיצון ששם השומן דבוק ומצד הפנימי א"צ למלוח ואע"ג שהשומן אינו נמלח מצד השני כיון שאין בשומן דם כ"כ סגי בזה אבל אם מלח רק צד הפנימי ולא מבחוץ אם לא נתבשל

בינת אדם

(מז) לב שאלה קורקבן שנמלח עם הפרש בתוכו ונתבשל אם צריך ס' נגד הפרש דכיון דאין בו דבר לפלוט א"כ בולע דם והוי כבשר שנמלח ונשרה כל דמו ודרו:

תשובה דבר זה איתא במנ"י כלל י' ס"ק ט' בשם הנה"ן מהר"ם מפרא"ג שהורה לאיסור ובמנ"י כ' דלכאורה היה נ"ל לחלק כמש"כ בד"מ סי' פ"ז לענין קיבה שנמלח עם החלב שבתוכה דאינו אוסר בגבינות והחלב שבקיבה פרשא נמי הוא א"כ גם הנבלע בתוכו מיקרי פרשא ואינו נותן טעם כלל מ"מ כבר הורה זקן וגם י"ל לחלק בין נבלע בו רק טעם כבר נבר או שנבלע בו ממשו של איסור דם וגם יש קצת להחמיר מטעם נמלח מצד א' שלא נמלח מצד השני במקום המאכל עכ"ל · מ"מ שנמלח מצד א' קי"ל בסי' ס"ט דלמוכן מותר ומה שמחלק בין נבלע טעם לממשו היא סברא ישרה:

ואמנם בלע"ד יש להתיר לפי מש"כ המחבר בסימן צ"ב סעיף ד' באסור כחמין אף שם שומן דבוק בכלים מותר דהוי נטל"פ פ"פ והרי שם יש ממשו ואפ"ה מותר ובודאי דפרש זה גרע יותר ויותר מאסור פשיטא דהוי נטל"פ ואף שהט"ז ... אם בסתם כלים י"ל דדוקא באסור דאין כל הכלים שוים ס"ל זה פי' אינו נטל"פ אבל בדבר שבודאי נטל"פ כ"ע מודו דאמרו מי לא שהו בעיכל דברים במים עם איסורי מאכל התוספים כמש"כ הרשב"א בס"ה מהל' יוה"כ וז"ל כד"א שאין מתרפאין באיסורין באופן שהן כדרך הנאתן אבל שלא כדרך הנאתן כגון שמעשן אותו דברים שיש בו מרה מעורבת עם איסורי מאכל מותר נתרפא עכ"ל וכל איסורי אכילה שלא כדרך הנאתן מותר אפי' שלא במקום רפואה בדאי' בש"ך סימן קנ"ה ס"ק י"ז ועיין לקמן סימן ס"א אפ"ה דסברת הט"ז והש"ך דאפשר הפר אינו נטל"פ אבל פרש בקורקבן גרע יותר ממרה ולא מבעיא לסברת ד"מ דס"ל דאסרי חלב שבקיבה מקרי פרש כל שכן שבקורקבן אלא אפילו לגבי דמשמע מדבריו דלא פשיטא פרש מתיר רק דלענין כן מקרי פרש דטעם הבשר הנבלע בו אינו חשוב כ"כ שיהא עליו שם נב"ה כסברת הר"ן הביאו הש"ך בסימן צ"ד ס"ק כ"ב י"ל דהם דוקא בחלב שבקיבה שאינו פרש ממש אבל שבקורקבן כולי עלמא מודו דהוי נטל"פ ומקרי שלא כדה"נ וזה נ"ל סברת המחבר באסר דמתיר דהוי שלא כדה"נ וקצת ראיה לזה משמעות י"ח ע"א דס"ל דהוי מקרי משקין דאורייתא ואעפ"כ ... בפרה שסותה מי הטאת דהוי ליה משקה סרוח ולא נקרא עוד משקה (ול"ע על הרמב"ם בפט"ו מהל' פרה של' דסבור משקה הוסיו למשמרת ולא נקט טעמא דר"א שוב עיינתי בר"ש פ"ט דפרה מ"ג דלדידיה טעמא דר"א שלא לנטמא אפי' טומאה קלה). והמנ"י כ"ז ש"ך בקורקבן אבל בספק דהא לא נתבשל עדיין לא

נתבשל עדיין יחזור וידיחנו וימלחנו מבחוץ אפי' שהה כבר מע"ל ואם כבר נתבשל כך וידוע שהיה בו שומן צריך ס' נגד השומן והגיד שבה ואז אפילו השומן מותר ואע"ג דבשאר בשר שנתבשל בלא מליחה ואפילו אם יש ס' אותה חתיכה אסורה וגם בשאר דברים נוהגין דצריך ס' נגד הדבוק בו ואם כן ה"נ נצטרך ס' נגד השומן והחלחולת שדבוק בו מ"מ כיון דעינינו רואות שלפי מראית העין אין בהם דם אלא שיש בו מעט מזעיר והתם הוא ג"כ מצד החומרא ולכן בכאן לא מחמרי' אבל אם לא ידע בודאי שיש בו שומן רק מטעם שא"א לנקרה מהשומן מותר בדיעבד (ועי' באו"ה כלל ד' סימן י' בשם רשב"א ובת"ח כלל ט"ו במנ"י ס"ק כ"ד דדוקא בחלחולית בנמלח רק לד פנימי טרפה בדיעבד ואע"ג דבשאר בשר בנמלח מלד א' ונתבשל כך בהפ"מ מותר כלל ל' סימן ח' שאני הכא דכיון שאיסו מוחזק דם בחלחולת רק בשומן א"כ אם מלח לד פנימי הרי לא מלח השומן כלל אפילו מלד אחד שהרי החלחולת מפסיק בין המלח ובין השומן (קנה"כ סימן ס"ט ס"ק ו') אבל בשאר דקין כשר בדיעבד לפי שאין בהם גידין ע"ש) :

כג כל שומן אפילו של עופות דינו כשאר בשר לענין מליחה והדחה :

כד שומן הבנתא ששהה ג' ימים בלא הדחה ומליחה מותר למלחה כיון דאינו אלא חומרת הגאונים (כו"פ בשם שבות יעקב והולק עליו וכן בתשובת נ"ב חולק ג"כ על השב"י) ואפי' בבנתא של עופות אוסר הכל ובהפ"מ צ"ע ובח"ד כ' דבכל שומן יש תקנה למלוח ואח"כ יבשל במים שיהיה ס' במים נגד השומן כיון דדין בשר ששהה ג' ימים רק חומרת הגאונים ואין כאן רק ספק שמא לא יצא דמו ע"י מליחה ובמקום שאין איסור בבירור אין כאן משום מבטל איסור לכתחלה כדלקמן כלל נ"ב לכן ישפוך המים שבשל בהם והשומן מותר דבהפ"מ קי"ל כדעת המחבר סי' ס"ט סעיף י"א דאפי' בנתבשל בלא מליחה אם יש ס אף אותה חתיכה מותר (כדלעיל כלל נ"כ סי' ז') :

כה הטחול שנמלח או שנצלה או נתבשל בלא ניקור יש אומרים דבסתם יש בו ס' (ת"ה וכו"פ סימן ע"ד) ויש אוסרין אא"כ יודע בודאי שיש בו ס' (ט"ז ופ"ח שם) ובהפ"מ בנתבשל יש להקל וליצטרף גם הרוטב ולא אמרינן איסור דבוק (כו"פ שם) ואם נמלח עם בשר והוא הפ"מ המיקל להתיר הבשר לא הפסיד (כנ"י בשם שב"י ורש"ל) אבל הטחול אסור :

כלל לה דין בשר לצלי (סי' ע"ו ע"ז ע"ח)

א במקום שאין מלח מצוי או שרוצה לאכול מהרה ואינו רוצה להמתין עד שימלח אזי יצלה על האש או על גחלים (דגלי קדר דינו כבישול) והצלי אין צריך מליחה כלל לפי שהאש שואב הדם שבו מעצמו בלא מליחה ואפילו לא נצלה יפה אלא כחצי צלייתו דהיינו כדי שיתייבש מבחוץ (כנ"י בשם ס"ד) · אבל דם אחר שנטף על הצלי בין שנטף עליו בשעה שהוא אצל האש ובין שנטף עליו קודם כשהיה עוד צונן ואח"כ צלאו אדרבה טבע האש להבליעו ואינו שואב אותו ואוסר לדעת הב"י כדי נטילה ולרמ"א עד ס' כמבואר כלל ס' (סימן ע"ו) :

ב ולכן לכתחילה צריך להדיח הבשר קודם צלייתו משום דם בעין שעליו · ובדיעבד מותר בין שלא הדיחו ולא מלחו כלל ונצלה כך ובין שמלחו בלא הדחה ולא שהה שיעור מליחה אע"ג דהמלח מבליע דם בעין שעליו מותר לצלותו דמ"מ לא נבלע בו בחוזק וגם לא נבלע הרבה וכיון דלא הוי דם בעין ממש הבא לו ממקום אחר אמרינן שפיר שהאש שואבו דאף על גב דלקדירה אם נמלח בלא הדחה אפי' לא שהה שיעור מליחה אסור כמבואר כלל ל"ב מ"מ כח האש מפליט יותר ממליחה (שם בש"ך ס"ק ס') :

ג אבל אם לא הדיח הדחה ראשונה ומלחו ושהה שיעור מליחה קודם הצליה אע"פ שהדיחו קודם הצליה מ"מ אסור דכיון דשהה שיעור מליחה נבלע הדם בעין שעליו בחוזק עד שאפילו האש אינו יכול להפליטו :

ד כיון די"א דצלי צריך מליחה קצת לכן נוהגין שלאחר שהדיחו הבשר תחלה מולחין אותו קצת כאשר נתחב בשפוד וצולהו מיד קודם שיתמלא המלח דם וצריך ליזהר לכתחלה שלא ישהה במלחו כבסטוך :

ה אם מלחו וצלאוהו מיד אין צריך להדיח הבשר לאחר הצליה דאין לחוש לדם שעל המלח שהאש שואב ומונע המלח מלבלוע הדם אבל אם שהה במלחו שיעור מליחה אפילו הדיח אותו קודם המליחה מ"מ נשאר דם הנפלט ונבלע במלח לפיכך צריך להדיח הבשר קודם צליה ואם לא הדיחו קודם צליה ידיחנו אחר הצליה ואפילו בלא שהה המנהג להדיח אחר הצליה וכל הדחה שאחר צליה נ"פ כדין הדחה שלאחר מליחה (שם בש"ך ס"ק ט"ו) ובדיעבד אפילו שהה שיעור מליחה אם לא הדיח וצלאו כך מותר דהאש שואב ואין חילוק בכל זה בין בשר לעופות אע"פ שהם חלולים והדם פי' מדופן לדופן מ"מ בבב"פ (שם) :

ו בכל זה אין חילוק אם רוצה לאכלו כך צלי או רוצה לבשלו אח"כ רק שיצלנו תחלה כדי שיהא ראוי לאכילה דהיינו חצי צלייתו ואז מותר אפילו לבשלו אח"כ דבחצי צלייתו כבר נפלט כל דמו וקודם לזה אסור אפילו לאכלו כך צלי (ש"ך ס"ק י"ג בשם או"ה ולפ"שיטתו אזיל דס"ל בסירא ממקום למקום אסור כמ"ש בש"ך בסימן ס"ט ס"ק יו"ד אבל לפי מה שכתב הש"ך בסימן ע"ו ס"ק ה' בשם הרא"ש וא"כ מותר לאכלו כך אף קודם חצי צלייתו וכ"כ הפ"ח) :

ז עופות או גדיים שממלאין אותו בשר שלא נמלח אם לצלי מותר ואין חילוק בין פיו למעלה או למטה דאפילו בחתיכות בשר בעלמא שממלאין אותו נמי דינא הכי דמותר שהאש שואב הדם ולא מבעיא אם נמלחו שניהם או שלא נמלחו שניהם או שנמלחו שניהם ולא שהו שיעור מליחה דכיון דשניהם שוין אמרינן כבכ"פ ונורא משאב שאיב וכן כשהפנימי לא נמלח והחיצון נמלח ושהה שיעור מליחה וגם הודח וא"כ החיצון אינו פולט כלום לא אמרינן שהפנימי יפלוט הדם ויבלע החיצון ויאסר החיצון דקי"ל דנורא משאיב שאיב ואע"פ שהחיצון מפסיק פולט הפנימי ולענין החיצון אמרינן כבכ"פ אע"ג דבשר שנמלח ע"ג בשר שנמלח והודח אסור כדלעיל כלל ל"ב סימן כ"ב וסי' כ"ג שאני הכא שנפלט מיד בשעת הבליעה (ע"ז) :

ח אבל אם הפנימי נמלח ולא שהה והחיצון נמלח ושהה והודח או פלט כבר כל צירו כדלעיל בדין הנזכר נאסר החיצון דבולע ג"כ מהפנימי קודם הצלי שהרי הפנימי הוא בתוך שיעור מליחה ופולט דם כל שעה וא"כ תיכף בולע החיצון ושוב אינו יוצא ע"י האור שהרי אינו פולט מיד בשעת הבליעה (שם) :

ט ואם נמלח הפנימי ושהה כדי מליחה והחיצון תפל או לא שהה שיעור מליחה נאסר הפנימי דכיון דהחיצון פולט דם והפנימי אין לו עוד דם לפלוט א"כ בולע הפנימי מן החיצון ולא אמרי' לגבי הפנימי כבכ"פ דדוקא כשיש לו דם אמרי' אידי דטריד למיפלט לא בלע אבל כיון שאין לו דם ולא טריד למיפלט בולע וכיון שבלע לא אמרינן כבכ"פ כיון שהוא מבפנים וכן ל"א נורא משאיב שאיב מן הפנימי דדוקא אם לא נמלח ויש לו דם של עצמו אמרי' שאין החיצון מפסיק ונורא משאיב שאיב אבל מה שבולע ממקום אחר לא אמרינן נורא משאיב שאיב (שם) :

י ואם לא נמלח הפנימי והחיצון נמלח ולא שהה נאסר גם כן הפנימי שכיון שהחיצון פולט דם בתוך שיעור מליחה בולע הפנימי קודם הצליה כיון שלא נמלח ולא אמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט ג"כ דם שבלע מהחיצון כדאמרי' גבי מליחה כמבואר שם כיון שהוא בפנים (שם) :

יא אבל י"א (ספ"ת וכמג"י כלל ט') דגם אפילו לגבי פנימי אמרינן כבכ"פ ולכן אם נמלח הפנימי והחיצון תפל מותר וכן בלא נמלח הפנימי והחיצון נמלח ולא שהה מותר הפנימי דלעולם נורא משאיב שאיב (והוכיחו כן מרמב"ם ושאר פוסקים) :

יב כל זה לא מיירי אלא במולייתא שאין ממלאין אותו אלא בבשר לבד או ירקות שאינם נמנעים מלהפליט הדם אבל אם נתן במוליתא ביצים בין שמילא הבשר רק בביצים ובין שמילא אותו עם בשר שלא נמלח ונתן בו ג"כ ביצים אסור שהביצים נקרשין ומעכבין הדם מלצאת ודינו כאלו נתבשל בקדירה דאם לא נמלחו והודחו תחלה שניהם הפנימי והחיצון קודם שממלאם אסור הכל (שם) ועיין לעיל כלל ל"ד סי' ט' לענין לב וכבד :

יג שאר דינים מצליה בלא מליחה ודיני השפוד מבואר בכלל ל"א מסימן י"ד עד סופן :

לו דין סימני בהמה חיה ועוף ודגים (סימן עט פ' פ"ב פ"ג) :

א סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם ב' סימנים מעלת גרה ופרסותי' סדוקות ויש חילוק בין חיה לבהמה • דדם חיה טעון כיסוי וחלבה מותר ושבעה מיני חיות אמורים בתורה בפרשת ראה • ואם היה מכיר אחד מהן אפילו לא מצא לו קרנים חלבו מותר וטעון כיסוי ואם אינו מכיר נתנו חכמים סימנים להכיר בין חיה לבהמה ובין חיה טהורה לטמאה ולפי שאין אנו אוכלין אלא מה שקיבלו במסורת מאבותינו כדלקמן סי' ו' וא"כ אסור לנו לאכול מן החיות רק הצבי שניכר לנו ולכן לא העתקתי הסימנים והרוצה לידע ימצא בש"ע סימן ע"ט וסימן פ' : (סימן פ"א תמלא בכלל שאח"ז) :

ב סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה אלא שמנה הכתוב טמאין בלבד והם כ"ד מינין האמורים בתורה והשאר מותרים וכל מי שהוא בקי באותן מינים המנויין בתורה ובשמותיהן ה"ז אוכל כל עוף שאינו מהם ואין אתנו יודע עד מה ומ"מ מצד הדין אע"פ שאינו מכירם בודק בסימנים כל עוף שהוא דורס ואוכל כמו שעושה הנץ ושאר עופות הדורסין שנועץ צפרניו בבעלי חיים והורסן • וי"א דורס ואוכל ר"ל שנותן רגלו על האוכל כשהוא אוכלו ומחזיקו ברגליו שלא ינוד ולא נטל כולו אצל פיו (רש"י ורמב"ן) בידוע שהוא טמא ואם אינו ידוע אם הוא דורס או לאו אם כשמעמידין אותו על חוט חולק את רגליו ב' אצבעות לכאן וב' אצבעות לכאן או שקולט מן האויר ואוכל ר"ל שאינו מניחו לארץ עד שיבלענו (לאפוקי תרנגול דאע"ג שגם הוא קולט האוכל מן האויר מ"מ קודם שיבלענו מניחו על הארץ) בידוע שהוא דורס ולא מהני ליה שום סימן טהרה דגם בכ"ד עופות יש מהם שיש להן ג' סימני טהרה כדלקמן אלא שהם דורסין (סי' פ"ב) :

ג ואם ידוע בודאי שאינו דורס יש ג' סימני טהרה (א) אצבע יתירה פי' רש"י אצבע שאחורי האצבעות וי"א דר"ל האצבע האמצעי הוא גדולה מהאחרים (ב) זפק (ג) קורקבנו נקלף ביד לאפוקי אם אינו נקלף אלא בסכין ואם אינו נקלף ביד אא"כ מניחו בשמש ואז נתרפה ונקלף

ביד הרי זה כנקלף ביד וכיון שיש בו ג' סימני טהרה אלו וידע בודאי שאינו דורס מותר לאכלו שאין בכ"ד עופות טמאים כיוצא בו (סס):

ד אבל אם יש בו ג' סימנים הללו ואינו ידע אם דורס או לאו חיישינן שמא הוא טמא ולכן אסור לאכול אפילו ע"פ ג' סמנים הללו אפי' אם רואה שאינו דורס עכשיו שמא ידרוס לאחר זמן ולכן אסור אלא עפ"י מסורת ר"ל שהוא דבר פשוט באותו מקום שעוף זה טהור שכך מסרו להם אבותיהם וכיון שמסורת בידם שזה העוף טהור אפילו אין בו ג' סמנים הללו מותר ולכן א"צ לבדוק אחר שום סי' ומ"מ אפילו יש בו ג' סימנים הללו וגם מסורת אם אנו רואים שהוא דורס אסור שהרי ראינו שהמסורת היה בטעות (סס):

ה וי"א שכל עוף שיש לו ג' סימנים הנזכרים בגופו אע"ג דאינו יודע אם דורס אם יש לו חרטום רחב וגם כף רגלו רחבה כשל אווזא בידוע שאינו דורס ומותר אף בלא מסורת (סס):

ו אבל אנו במדינתינו קיי"ל כאותן הפוסקים דכל הסימנים שבעולם לא מהני להתיר אלא מה שנמסר לנו מאבותינו · ומ"מ אותן שקורין ווילדי נעגז או ווילדי ענטין בעל צ"ץ מפקפק להחמיר והכו"פ כתב דיש להתיר בפשיטות כיון שיש להם ג' סימנים בגופן וצ"ע דהרי אווז ובר אווז אין לחם זפק וחרטום רחב וכף רגלו רחבה:

ז מי שהוא במקום שנוהגין איסור בעוף אחר מפני שאין להם מסורת והלך למקום שיש להם מסורת יכול לאכול שם אפילו דעתו לחזור ולא אמרינן דנוהגין עליו חומרי מקום שיצא משם כיון דהם אינם אוסרין מחמת איסור אלא שאין להם מסורת ואם יצא ממקום שיש להם מסורת למקום שאין להם מסורת מותר ג"כ לזה שבא ממקום ההיתר לאכלו שם ואין שייך בזה חומרי מקום ואפי' אין דעתו לחזור דמה שהם אינם אוכלים הוא רק להעדר המסורת (כו"פ):

ח אבל בני מקום זה שאין להם מסורת שנוהגים שלא לאכול עוף זה אינם יכולין לשנות מנהגם ולסמוך על אותו מקום שיש להם מסורת דשמא נהגו בו איסור מחמת סייג שהיה שכיח אצלם ממינים הטמאים (סס):

ט ואם בא לפנינו עוף שאין אנו מכירין אותו כלל לא שייך בו מנהגי מדינה ואם עד א' מעיד עליו שהוא מקובל מפי נאמן שעוף זה טהור הוא נאמן דעד א' נאמן באיסורין אך בזמה"ז אין לסמוך כלל על שום אדם ואסור לאכול רק מה שהוא פשוט וידוע שהוא טהור וז"ל פ"ח ס"ק א' וז"ל מהר"י מג"ל בסי' ק' והבא להעיד מסורת חדשה על עוף נכרי שאין מכירין אותו יתפוך שיהא בר סמכא ומעיד על אנשי מדינה אחרת שהוא מנהג פשוט שם לאכלו או שמקובל מפי אדם גדול כדאי לסמוך על עדותו דודאי דייק שפיר וחזי מאן מסהיד עליה אבל אינש דעלמא לא סמכינן עליה כו' וזה אינו נמצא האידנא כלל עכ"ל · ונ"ל פשוט דאפי' ידעינן בודאי שאוכלין אותו במקום א' צריך שיהא ידוע שאותו מקום אוכלין עפ"י ת"ח וותיקן משא"כ מקום חדש שנתיישב בקרוב ואינם מצוים שם חכמים שראוי לסמוך עליהם ודאי דאין עדותן כלום דאולי הוא טעות בידם (ועי' בכ"י בסס תשו' מהר"ם):

י סימני דגים מפורשים בתורה כל שיש לו סנפיר וקשקשת טהור וקשקשת הן הקליפות הקבועות בו וסנפיר הוא ששט בהם · ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג לא מקרי קשקשת ואפי' אין לו אלא סנפיר א' וקשקשת אחד מותר ואע"ג די"א דאין חילוק באיזה מקום שעומד הקשקשת ובלבד שנדע שהוא מגופו באופן שלא נחוש שמא נדבק בו ממקום אחר וכן סתם הב"י אבל במדינתנו נוהגין שאין להתיר בקשקשת אחת רק כשהיא עומדת תחת לחייו או זנבו או סנפיריו (סימן פ"ג):

יא יש מיני דגים שקשקשיו הן דקים מאד ואינם ניכרים ואם כרכוהו בבגד או נתנו אותו בכלי מלא מים ונמצאו קשקשים מותר וה"ה אם מעמיד הדג נגד השמש ורואה קשקשים קטנים מותר (ש"ך סס):

יב כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ומה שכתבה תורה סנפיר הוא כדי שלא נטעה לומר וקשקשת הוא סנפיר ולפיכך מצא חתיכות דג שיש לו קשקשת א"צ לתור אחר סנפיר אבל אם מצא לו סנפיר לא יאכלנו עד שידע שיש לו קשקשת:

יג מצא חתיכות דגים ויש בא' מהן קשקשת אם החתיכות מתאימות כלן מותרות חזקה מדג א' באו ואם אינן מתאימות את שנמצאו בהן קשקשין מותרין אפי' מלוחות יחד דציר דגים אינו אלא מדרבנן ותלינן שאחר שנמלחו עירבן יחד כדלקמן בסמוך והשאר אסורות:

יד ציר דגים טמאים אינו אלא מדרבנן אם אין בהם שמנונית וסתם דגים מלוחים אין בהם שמנונית ואם מונחים דגים טמאים מלוחים עם דגים טהורין מלוחים בערבוב על השולחן שמוכרין אותן שם אסור לקנות מהן לכתחלה דכיון שמונחין עם הטמאים אמרינן מסתמא נמלחו כך מתחלה יחד אא"כ שיש ס' מן הטהורים נגד הטמאים דאז קונים לכתחלה ולא חיישי' שמא היו הטמאים יותר ונתבר בהם כיון דציר דגים אינו אלא מדרבנן · והערינג ומארקריל

נוהגין לקנות אף לכתחלה אפילו מונחים עם טמאים בחביות אחת משום דאין דרך למלחם עמהם כי הדרך שמביאין ההערינג מטרחקים בחביות המיוחדות להן לבדם ובודאי לאחר ימים רבים ממליחה הניחו אלו אצלן ואמרינן דאחר שפלטו כל צירן עירבן יחד ואע"ג דכתבנו בכלל ל"ב דאפי' לאחר ששהה שיעור מליחה אפ"ה חשיב רותח מ"מ ציר שבדגים הוא מועט וכיון ששהו שיעור מליחה פלטו כבר צירן בפרט דציר דגים אינו אלא מדרבנן (ש"ך ס"ק ו') ואפילו בשאר דגים אין להחמיר ולפשפש ולבדוק אם יש ביניהם דגים טמאים דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ואמרינן מה"ת יהא כאן איסור (שם) :

טו בד"א שמצאן מונחים כך במלחן אבל אם מצאן שהדגים טמאים שרויים במים עם הטהורים אפי' בהערינג יש לאסור שהרי עינינו רואות שמי הציר עזין וחזקים ומבליעין בודאי וגרע טפי מציר המעורב במים דלא חשוב כרותח (לעיל כלל ל"ג סי' כ"ז) אבל אין חוששין שמא נשרה אע"פ שאנו רואין בבית נכרי ששורה אותן לפעמים כיון שאינו רואה אלו ששרה אין מחמירין (שם) :

טז וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד שקנאן יש להתיר בכל ענין בין בשאר דגים ובין בהערינג בין מלוחים ובין שרוים דכיון דציר דגים דרבנן אמרינן שמא לא נמלחו יחד ואין חוששין בדיעבד לבליעתן זה מזה דאמרי' שכבר פלטו כל צירן קודם שנמלחו יחד ודוקא שידוע בודאי שלא נכבשו ביחד מעת לעת שזה הוא שיעור כבישה לאסור מן התורה אבל אם מסופק שמא נכבשו יום שלם קיי"ל דכבוש כמבושל והוי ספיקא דאורייתא ואפי' אם לית בהו שמנונית כלל מ"מ ע"י הכבישה יוצא עיקר הלהלוחי' (שם) :

יז ואפי' לא נכבשו יחד דמותרין דוקא דלית בהו שמנונית אבל אם אית בהו שמנונית אסור מה"ת דכיון שיש בו שמנונית בודאי אע"ג דספיקא שמא לא נמלחו יחד אפ"ה אסורין דהוי ספיקא דאורייתא אבל אם יש ספק שמא אין בהן שמנונית הו"ל ס"ס ספק שמא אין בהם שמנונית ואת"ל שיש בהם שמנונית שמא לא נמלחו יחד ואע"ג דאפי' באין בהם שמנונית מ"מ אסורין מדרבנן מ"מ מותרין כיון שיש בהם ס"ס (ש"ך ככללי ס"ס) :

יח ואם הדגים מלוחים יבשים מותר בכל ענין מאחר דהטמאים נ"כ יבשים דמסתמא מלחן כל אחד ואחד לבדו שכן דרכן שתולין ומפרידין אותן זו מזו כדי שתשלוט הרוח והחמה ויתייבשו שם מהר ובזה יש מקומות נוהגין בו היתר לקנותן אפי' לכתחלה ויש מקומות שנוהגין בזה אין קונין לכתחלה אם מונחים ביניהם (שם)

יט נכרי שהביא חבית מלא דגים ואינו יודע אם טמאים או טהורים ובדקו אחד מהם ונמצא בו קשקשת בענין שהוא בודאי קבוע בגופו ושאין לחוש שמא נרבק בו ממקום אחר כל הדגים שבחביות שהם מאותו מין מותרים (עי' ש"ז דף מ' ע"א [illegible] ד"ה [illegible] ובתוס' ד"ה [illegible] [illegible]) ועכ"פ צריך לבדוק כל החביות שיהיו כולם ממין זה :

כ ודין דכלבית שוטת כתב הש"ך דבזמ"הז אין אנו יודעין מין זה ולכן לא כתבתי :

כא ביצי דגים וה"ה הקרביים אם היה שני ראשיהם כדים (ר"ל עגולים) או חדים טמאים ודאי. ואם אחד כד ואחד חד יכול להיות שהם טהורים ובמדינות הב"י המנהג לקנות ביצי דגים סתם בין של מים בין נימוחים ואפילו מן הנכרים ובלבד שיהיו אדומים דהקדמתים חקרו הדבר ומצאו שבאדומים לא יפול שום ספק דביצי דגים של טמאים בודאי אינם אדומים וכיון שהם אדומים בודאי הן טהורים ואין הספק נופל אלא בשחורים ולכן מנהגינו שאין אנו אוכלין כלל שחורים אפי' כשהן שלימים ורואה שראש האחד חד וראש האחר כד ובמדינתנו אין סומכין כלל על הסימנין ואין לוקחין כלל קרבי דגים מן הנכרי אלא מישראל שמוחזק בכשרות ואז לוקחין אפילו נימוחין ואם תאה ששני הראשים חדים או כדים הרי אנו רואין שאינו בחזקת כשרות שהם ודאי טמאין :

כב דג טהור שנמצא במעי דג טמא אפי' לא ראינו שבלעו אפ"ה ודאי בלעו דרוב דגים במינם משריצין ולכן טהור • ודג טמא שנמצא במעי דג טהור אסור (סימן פ"ג) :

דין טהורה שילדה טמאה או להיפך תמצא בכלל ל"ו :

כלל לז דין דברים היוצאים מארם ובהמה כגון דם וחלב ומימי רגלים וחלב טרפה (סימן פ"ט) :

א כל היוצא מן הטמא טמא מדאורייתא דמרבינן מקרא לפיכך חלב בהמה וחיה הטמאה וטריפה ומי רגלי חמור דעכידי ודומין לחלב אסורין כבשר עצמו אבל מי רגלים משאר בהמות טמאות לרוב הפוסקים אסור והרמב"ם מתיר כיון שאינן באין מגופה אלא ממה שהכניסה

שהכניסה לגופה ולכ״ע מי רגלים של אדם מותר מה״ת אפילו למ״ד דבשר אדם אסור מן התורה דהרי הם צלולים כמים ואינו מתמצה מגופו מ״מ לכתחלה אסורין משום בל תשקצו אלא לחולי שאין בו סכנה או לאיזו צורך אחר או בדיעבד שנפל למאכל וכן מי רגלי בהמה וחיה הטהורים דינן כמי רגלי אדם (סימן פ״א) :

ב מימי חלב והוא לאחר שעשו הגבינות ובשלו החלב הוציאו כל האוכל הצף מלמעלה אע״ג דמתחלה כשהיה מעורב עם החלב מותר לכ״ע אבל לאחר שנפרש יש אוסרין משום אבר מן החי ודומה לדם שכל זמן שמובלע בבשר מותר וכשפירש אסור (ש״ך ס״ק י״ג) והמנהג כהפוסקים דמתירין דכיון דהתיר הכתוב חלב וא״כ לא אסרה תורה מקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר שהוא אזהרה לאבר מן החי אלא דוקא דבר שהוא גופו כמו בשר אבל חלב מותר א״כ ה״ה מימי חלב (שם ס״ק י״ג) :

ג חלב אשה שחלבתו לתוך כלי או לתוך היד מותר אבל להניק גדול מדדיה או אפילו לחלוב לתוך פיו ה״ז כיונק מן השרץ דאתי לאחלופי ולהתיר גם מבהמה טמאה ואפי׳ לחולי שאין בו סכנה אסור (שם בש״ך ס״ק כ״א) ודין תינוק יונק תמצא בחבורי חיי אדם בדין חינוך קטן סימן ס״ג י״ד · מן הדין תינוק יונק עד ד׳ שנים לבריא וה״ה לחולה אם לא פירש וע״ש ובשולחן ערוך סימן פ״ד סעיף ז׳ ועכשיו נוהגין שהתינוק יונק רק שני שנים אם הוא בריא · ומצאתי בשיטה מקובצת שכת׳ הא דאשה מינקת לא תנשא עד שיהא הוולד כ״ד חודש סמך ממדרש לא תבשל גדי בחלב אמו אותיות תבשל עולה שני פעמים שס״ה לבד מיום שנולד בו ויום שנתארסה בו :

ד דם אדם הוא להיפך כ״ז שלא פירש מותר להבליע ולכן אם הדם יורד משיניו מותר למוצצו אבל אם כבר פירש על הככר אסור דאתי לאחלופי בשאר דם (סימן ס״ו סעיף י׳) ומן התורה מותר דאע״ג דכל היוצא מן הטמא טמא ובשר אדם אסור מה״ת כיון שאינו אלא באיסור עשה כדלעיל כלל כ״ז דדוקא מה שאסור בלאו אמרינן כל היוצא מן הטמא כו׳ (סי׳ פ״ע בש״ך ס״ק ד) :

ה גבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאת טרפה אם הוא טריפות שאפשר שלא אירע לה עד דנע קודם שחיטה כגון ניקב קרום של מוח וכיוצא בו מותר דכ״ז שנוכל להעמיד אותה בחזקת שהוא מרוב בהמות דכשרות מעמידין אותה ואמרינן השתא נטרפה ומותר כל החלב שנחלב עד שעת שחיטה אבל אם ידוע שלא נעשה קודם שחיטה ממש ואם כן ע״כ יצאתה מחזקתה מחיים זמן מה כגון שנמצא מחט בעובי בית הכוסות וכיוצא והוגלד פי המכה דידוע שעכ״פ ג׳ ימים קודם שחיטה נטרפה וכן סירכא שבודאי נטרפה בו וכיון שע״כ יצאתה מחזקתה מחיים ולא ידעינן לומר בזה זמן מוגבל אימתי ולכן כל החלב שנחלב ממנה אפילו קודם ג׳ ימים אסור עד י״ב חודש וביתרת אבר וכיוצא בו שנולדה טריפה מן הבטן אפילו קודם י״ב חודש אסור דבודאי טרפה לא מהני שהיית י״ב חודש כן סתם הב״י (עיין סימן פ״א בש״ך ס״ק ד׳ כ׳) אבל הנוהגין כרמ״א ס״ל דדוקא ביתרת או שאר טריפות הבא מן הבטן אסור מה שנחלב לעולם אבל בהוגלד פי המכה כיון שנוכל לומר גבול אימתי שנטרפה דהיינו שלשה ימים מוקמינן על חזקתה ואמרינן דעד ג׳ ימים קודם שחיטה היתה כשרה ולכן מה שנחלב קודם ג׳ ימים מותר (שם) ועיין בשער רוב וחזקה סימן י״ד וסי׳ כ״ח :

ו ואם נטרפה על ידי סירכא כל מה שנחלב תוך ג׳ ימים אסור דאין סירכא בפחות מג׳ ימים ואפי׳ בהפסד מרובה ואפי׳ בסירכא שאנו אוסרין רק מספק אע״ג די״ל ס״ס ספק שמא אינה טריפה ואת״ל טריפה שמא עכשיו נטרפה כיון דקי״ל אין סרכא בפחות מג׳ ימים אין כאן אלא ספק אחד אבל מה שנחלב קודם ג׳ ימים מותר דמוקמינן אחזקתה עד ג׳ ימים (ש״ך ס״ק ט׳) ואם נחלב תוך ג׳ ימים ונתערב בחלב אחר ברוב מן התורה מותר דמין במינו בטל ברוב רק מדרבנן בעינן ס׳ וא״כ הוי ספק דרבנן ומותר (עין בסמ״ג סימן פ״א סעיף קטן כ׳ בס״ז) · ובניקב קרום של מוח וכן בלא הוגלד פי המכה הכל מותר אפילו סמוך לשחיטה :

ז ואם נתערב החלב של טריפה זו עם שאר חלב אם יש ס׳ בטל ואם יש ס׳ בהמות כעחד ולא ידעינן בודאי שחלב מן הטריפה היא יותר מחלב אחת מהאחרות אמרינן מסתמא הכל חולבין בשוה ויש ס׳ וה״ה בשאין ס׳ בהמות אלא שאנו יודעים שיש בהמות משובחות הרבה עד שאפשר שהיה בחלב ס׳ מותר כיון דמין במינו מה״ת בטל ברוב רק דרבנן הצריכו ס׳ ה״ז דומה למב״מ ונשפך בכלל נ״א סימן י״ג (ט״ז) אבל אם ידעינן שהטרפה נותנת חלב יותר מאחת מהאחרות הבשרות אסור עד שנודע בודאי שיש ס׳ (ש״ך ס״ק ז׳) אבל אם עשו גבינות מהחלב איסור לבד קודם שנתערב החלב אלא שהגבינות נתערבו כולן אסורות דגבינות הוי דבר שבמנין אבל לאחר שנתערב החלב אעפ״י שעשה מהכל גבינות או שיש ספק אם נעשה גבינות ממנה לבד הכל מותר דהוי ספק דרבנן (ט״ז) :

ח כשרה שינקה מן הטרפה חלב הנמצא בקיבתה מותר וכ״ש טרפה שינקה מן הכשרה משום החלב המכונס בקיבה פרשא בעלמא היא ואפילו חלב צלול שנמצא בקיבת כשרה שינקה

מטרפה וכתב הב"י שכן נוהגים אבל במדינתינו נוהגים עפ"י רמ"א דחלב צלול אסור ומיהו אין חוששין שמא ינקה מטמאה או טרפה והכל מותר כ"ז שלא ידענו בודאי שינקה מהם• ולכתחלה נוהגין איסור להעמיד בקיבת טרפה שינקה מכשרה אפי' בקרוש מפני מראית העין דנראה כאוכלין טרפות • ובדיעבד שכבר העמיד בה שנתערב בקיבות אחדות הכל מותר (סעיף ו') :

ט בהמה או חיה טמאה שילדה כמין טהורה אע"פ שיש לה כל סימני טהרה אסורה שכל היוצא מן הטמא טמא וטהורה שילדה כמין טמאה מותרת אע"פ שיש לה כל סימני טמאה• ודוקא כמין בהמה טמאה אבל כמין עוף אסור שאינו מתקיים • ודוקא שהטמא נולד בפנינו שידעינן בודאי שהטהורה ילדתה אבל אם הניחה מעוברת ואח"כ מצא מין טמא הולך אחריה אעפ"י שכרוך אחריה ויונק אסור (סימן ע"ט וע"ש בש"ך) :

י וולד טרפה כגון שנתעברה קודם שנטרפה (דטרפה אינו יולדת) או שידוע שהיא טריפה ודאית דלא מהני בזה מה שמולדת כדלעיל כלל י"ד מותר דאע"ג דקיי"ל עובר ירך אמו הוא מ"מ כיון דאין איסורה של האם רק משום דאינה חי' ועובר זה חי הוא • ול"ד לביצת טרפה דאסורה דהתם כיון שכל גידולה באיסור כדלקמן כלל ל"ט • ומ"מ אם נטרפה מחמת שנדרסה צ"ע דאפשר דטיפת הארס מזיק גם לוולד (סס ובט"ז) אבל אם נדרסה כנגד הצואר או כיוצא בו מקום שבודאי אינו ניכר חלל הבהמה הדבר ברור שאין באן בית מיחוש כלל לולד ואין טיפת הדריס' מזיק כלל לעובר (פ"ת ס"ס פ"ט) :

בלל לח דין תולעים (סימן פ"ד)

א הרבה אזהרות הזהירה התורה בשרצים והאוכל שרץ המים חייב ד' מלקיות ושרץ הארץ חייב ה' מלקיות ושרץ העוף כזבובים וכיוצא בו לוקה ששה מלקיות ומטמאים הנפש כדכתיב ונטמאתם בם ולכן צריך האדם ליזהר מאוד שלא יכשל ח"ו :

ב השרצים הגדילים בימים ובנחלים ובמים הנובעין אסורים לכולי עלמא משום שרץ המים דכתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת כו' וכל אשר אין לו כו' לא תאכלו • אבל השרצים הגדילים בבורות של מים מכונסין שאינו דומה כלל לימים ונחלים שהרי אינן נובעין וגם אינן מושכין לכולי עלמא כל זמן שלא פירשו חוץ לבור לא מקרי שרץ כלל מכ"ש אותן שרצים שדרכן ליגדל במים או שאר משקין שבכלים שכל זמן שלא פירשו לאחורי הכלי לא מקרי שרץ כלל וכך קבלו חכמינו ז"ל מדכתיב כל אשר יש לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלי' אותם תאכלו וכוונת הכתוב דדוקא בימים ובנחלים הוא דבעינן סנפיר וקשקשת אבל אלו הגדילים בבורות ובכלים אפילו אין להם סנפיר וקשקשת מותרים ואפילו פירשו מן המים לדופן הבור מבפנים או לדופן הכלי מבפנים מותרין דכיון דמצינו דהתיר הכתוב אותן ובודאי דרכן של שרצים לפרוש לדופן הבור מהכלי והוי כאלו ידענו בודאי שפירשו ואפילו הכי התיר הכתוב אבל אם פירשו לאחורי הכלי או מן הבור ולחוץ אסורין עכ"פ משום שרץ הארץ שהרי תיכף כשפירשו מן מקום גדילתן נקראו שרץ הארץ עכ"פ ואע"ג דיש לומר דכיון דהתירה תורה בימי' בסנפיר וקשקשת ובבורות וכלים אפילו באין לו ואם כן יש לומר כשם שבסנפיר וקשקשת מותר אפילו פרשו לגמרי ה"ה בכלים ובורות דאפילו אין לו סנפיר מותר ואפי' פירש לגמרי אמנם קבלו חז"ל מדכתיב בפרשת שרץ המים ואת נבלתם תשקצו לרבות יבחושין שסננו דכיון שסננן הרי כבר פירשו ואסורים מה"ת והגדילין בחריצין המושכין אלא שאינם נובעין כיון שדומין בצד א' לימים ונחלים מאחר שהן מושכין ולכן יש אוסרין ויש מתירין כיון שאינן נובעין:

ג אע"ג דהתולעים שבכלים ושבבור כ"ז שלא פירשו מותרים מה"ת מ"מ מדרבנן אסור לאכלן בפ"ע אפילו אם יכניס ראשו לבור או לכלי ויבלענו בפיו אסור משום בל תשקצו או משום מראית עין אבל דמשקין אפילו אם כבר פרשו לדופן הבור והכלי וחזרו ונפלו לתוך המשקה מותר לשתות ולשתות מן הבור והכלי ואינו חושש אף אם יבלע השרצים שבהם ואפילו בל תשקצו ליכא אם אינו נמאס בעיניו כיון שאינו בעין בפ"ע אבל אסור לשאוב בכלי מן הבור או בידו דכיון דשבית דפריש בדופני הכלי מבפנים וכיון שתחילת גדילתן היה בבור מקרי פירש ואע"ג דלא ידעינן אם פריש אסור שמא פריש ודוקא מן הבור אבל מים שבכלי שנתגדל בהם תולעים מותר אפילו לשאוב בכלי דאע"ג שיפרש לאחורי הכלי השני לא מקרי פירש דזה הכל דרך גדילתן וכ"ש דמותר לערות מכלי ראשון לכלי שני וכל דין כלי ראשון יש גם בכלי ב' דאפילו פרשו על דופן הכלי השני מבפנים מותרים ואם פרשו ע"ג כלי ב' מבחוץ אסורין דדוקא בשעת שאיבה לא איכפת לן אם נפרשו דכ"ז שהכלי בתוך המים הכל היינו רביתייהו משא"כ לאחר שהוציאו ופרשו מבפנים לחוץ אסורין **לג** (ש"ך ס"ק ד' וס"ק י') :

בינת אדם

(מח) **לג** שאלה הלכה בלילה ודחוק מאוד לשתות ויש לנו מים מן הבור המוחזק בתולעים יוס

ד ודוקא בתולעים וכיוצא בהם אבל במין זבובים דידועים שפורחים לאויר העולם וחוזרין אסורין שהרי כבר פרשו (רמב"ן בחומש פ' שמיני):

ה ולכן בארות המים והנהרות שמוחזק שיש בהם תולעים אסור לשותתן בלא סינון ואפילו בדיעבד אם בישל באותן המים בלא סינון נ"ל דאסור דאע"ג דבודאי יש ששים וא"כ בטל מה"ת רק מדרבנן דהוי בריה לא בטל לא אמרינן שמא נימוח כיון דאתחזק איסורא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא אבל אם אינו מוחזק בתולעים או שיש ספק ואפשר שתליעו בכלי יש להתיר בדיעבד דהוי ס"ס:

ו צריך ליזהר במים הידועים ומוחזקים שיש בהם תולעים שאסור לשרות בו בשר או להדיח בו דבר מאכל בלא סינון דהתולעים נדבקים במאכל:

ז המסנן מים שיש בו תולעים אפילו לא התליעו אלא בכלי כיון שסנגן אם המסננת הוא בנקבים גדולים קצת שיוכל לעבור דרך הנקבים אסורין המים דחיישינן שמא פירש על המסנג ואז נקרא שרץ ואח"כ הזר ונפל לתוך המים וכיון שפירש כבר פעם אחד אעפ"י שחזר למים אסור משום שרץ ולכן צריך ליזהר לסנן דרך מפה שלא יהיה באפשר אפילו להולע דק שבדקין לעבור (סעיף ג'):

ח וכן חומץ שהתליע אסור לסננו כי אינם ניכרים כ"א נגד השמש וחיישינן שמא יפרוש על המסננת ויחזור לתוכו אבל בלא סינון מותר כדין מים שהתליע בתלוש (עיין נכ"א סי' ל"ג) ושמעתי

בינת אדם

שבלי סינון: הנה אלשון רש"י בגמרא ודאי משמע דמותר דאמרינן סוף א"ט אר"כ לא לשפי שיכרא בגבייתא בחורתא (פרש"י שאם תפול תולעת על הקשים לא יראנה ומשם תפול לכלי ולמחר כשיראנה יהא סבור שלא יצאתה מן השכר נקשים ותולעת המים מותר עכ"ל) דלמא פריש (לעיל מגבייתא) וכדר נפיל לכסא ואיעבר משום שרץ השורץ (פרש"י דכיון דרחשה והלכה קצת על הקשין נעשית שרץ הארץ) וכ"כ הר"ן ומדכ' שמא יראנה למחר ולא כ' סתם דאסור לשתות בלילה דחיישינן שמא יש בו תולעת ע"כ דס"ל דבלילה מותר שהרי אין כאן ודאי שירחשו על הקשין וכן אין ודאי שנפלו לתוך השכר אלא דחיישינן וכדאמרי' דלמא פריש וכדר נפל ור"ל דשניהם הם דלמא וא"כ בלילה מדאורייתא מותר דיש כאן ס"ס שמא אין כאן תולעת ואת"ל שנפלו לתוכו שמא לא פרשו אלא שנפלו שיכר עם המשקין דרך הנקבי' אלא דהשתא בשלמא הוא דגזרינן שמא יאמר למחר ולא גזרי' דרבנן דא"כ הל"ל אסור לשוף שכרא ומדקאמר לא לשפי משמע דרק לכתחלה אבל בדיעבד מותר לשתותו אלא דלכתחלה אסור לעשות ס"ס בידים והו דעת הטו' שכתב המסנן המשקה חשוב כפירשו שהרי פרשו ממקום רביתן כו' לפיכך משקה שדרך לגדל בו תולעים אין לסנן בלילה שמא יחזרו השרצים לתוך הכלי ויבא לשתותן והרי כבר פרשו אבל מסתמא אין לחוש שמא פרשו כ"ז שאין הוכחה בדבר עכ"ל וע"כ צ"ל שמה שכתב המסנן כו' חשוב כפרשו דר"ל ודאי פרשו דא"א שהרי רש"י כתב דוקא בשרחשו וכ"כ כל הפוסקים דלמא פריש אלא ע"כ דהטור לא איירי באמת שמסנן ע"ג קשים או בכלי העשוי כנפה שיש בו נקבים ואפשר שיצא התולע דרך הנקבים דזה אינו אלא ס' שמא פי' אלא איירי בסתם מסננת שמסנן במטלית וכיוצא בו שאין בו נקבים דמסתמא מסנן בדבר שלא יוכלו התולעים לעבור ובזה הוי ודאי פרשו ואם ניער או הטלית וחזרו לשכר אסורין וכמו שכתב הרמב"ם בבדיקת המסנן את היין ואכל התולעת שסינן לוקה וכ"כ הב"ח סימן ל"ו אם סינן היין דרך מטלית או הבגד ואח"כ פרחו היתושין שנשארו למעלה או ניער המטלית בשכר אסורין ולכן כתב הטור לפיכך משקה כו' אין לסנן בלילה שמא יחזרו ר"ל אפי' באופן שא"א לתולעי' לעבור דרך המסננת מ"מ חיישינן שמא אחר שיגלה הכוס שיש בו יפרחו ויפלו למשקה והרי כבר פרשו וע"ז כתב דאע"ג דגבי סינון חיישינן שלא לסנן בלילה שמא יחזור ויפלו לתוכן כ"ז ניחוש התולעים שלא סינן שמא פרשו חוץ לכלי ע"ז כתב דל"ח שמא פרשו דדוקא בסינן במטלית חיישינן שמא לא יזהר יפה ויחזור ויפלו ובודאי אפי' המסנן בקשין ובנפה ג"כ אין לסנן בלילה כיון דאפשר שיפרשו אבל מסתמא ל"ח ובזה מתורץ מה שהקש' הב"י על הטור דלמה לא כתב דדוקא במסנן בקשין, אבל במטלית מותר שהרי א"א לעבור התולע י"ל דס"ל להטור דאפי' במטלי' יש לחוש שמא ינער או יגלה מעט מן המטלית ויפול לתוכו והוא אינו רואה ואפשר שהטור אינו מפרש כפרש"י בקשא בענין שיוכל לעבור דרך הנקבים אלא שהוא מעובה הרבה שא"א לעבור ואפ"ה יזהר לכתחלה אבל הש"ך כתב דבטור משמע דבדיעבד אין לחוש שמא פרשו ומשמע מדבריו דקאי על המסנן וצריך לומר דמפרש דכוונת הטור שאין לחוש שמא פרשו מן המסננת לחזור לתוך המשקה אם לא שיש הוכחה ר"ל שניער המטלית או שגילה המטלית מן הכלי שמסנן בו אבל אם לא גילה הכלי ולא ניער המטלית ל"ח שמא פרשו מן המטלי' לתוכו אלא דלכתחלה יזהר אבל בדיעבד מותר לשתותן בלילה ולא מטעם ס"ס דכאן אין שייך ס"ס אלא ס' אחד אם חזרו ונפלו או לא שהרי פרשו בודאי אלא דהכא בלא"ה מותר דכיון דסינן דרך מטלית שא"א להם לעבור אחזוקי רישותא לא מחזקינן ומה שהק' הב"ח דאין זה דיעבד דהא שותם לכתחלה נ"ל דלק"מ דכיון דדחוק לשתות הוי כדיעבד כמו שכתב הט"ז בשם הת"ח בסימן ל"א בבית הנכרי דשעת הדחק כדיעבד דמי והב"ח כתב דטעמא דהש"ע דבדיעבד מותר מטעם ס"ס שמא לא פירש ואת"ל פירש שמא לא חזר וס"ל להב"ח דגם הטור איירי שמסנן דרך קשין או נפה ומ"מ אינו מדוקדק דזה אינו ס"ס כלל שהרי אין אנו דנין אלא על המשקה וא"כ אין כאן אלא ס' א' אם חזר לתוכו או לא אלא כצ"ל ס"ס כמו שכתבתי שמא אין כאן תולע ואת"ל יש כאן שמא לא פירש ומש"כ הב"ח כיון דסינן איכא רגלים לדבר לא ידעתי מה רגלים לדבר איכא דמה בכך שסינן מה רגלים לדבר איכא שרחשו בתוך הנפה או ע"ג קשים דהא אפשר לומר שנשארו למעלה בקשין דמסתמא אינו [illegible] מה שסינן א"כ שכוונת הקש מעובה ומש"כ הב"ח עוד שם סי' נ' מדאצטריך קרא לאסור יתושין שסיננן ע"כ צ"ל דמיירי שפירשו לגמרי במסננת דא"כ פשיטא דהוי כשאר שרצי' אפ"ה איצטריך לאתר שהלכה קצת על המסננת וא"כ מוכח דשכיחי הוא שתחזור מן המסננת לכלי מדאיצטריך קרא לגבי שכ"ל לא הבנתי כלל כוונתו דמ"מ אם פרשו קצת או הרבה והקרא הוא ליתושין שסנן ונשארו במסננת וכמו שכתבתי לעיל סי' הקודם ע"ש ולכן נ"ל דאם דחוק לשתות מותר לסנן אפי' בלילה ע"י מטלית שהחוטים דבוקים יחד שא"א לתולעת קטן לעבור דרך שם ויזהר יפה יפה שלא יגלה הכלי ולא ינער המטלית ואם אינו דחוק הרבה יזהר גם בזה אבל דרך נפה אסור לסנן ובדיעבד שסינן מותר לשתות דהוי ס"ס ודוקא כשאינו מרגיש כמו שום תולע ואינו רואה אבל כשמרגיש או רואה ודאי אסור דהוי ס' דאורייתא ואם סנן בדבר שיש בו נקבים גדולים קצת דשכיח שיעברו בו התולעים וא"כ לא נחשב זה לספק ואין כאן אלא ס' א' שמא לא פירש אסור אפילו בשעת הדחק (וצ"ל דבענין זה מיירי הפ"ה) והכל לפי הענין וגם אם היה מוחזק בתולעים א"כ לא נחשב כלל לספק שמא לא היה תולעי'

ושמעתי בבירור דאפילו יהיה בגד דק מאוד שאין בו נקב קטן בשום אופן אפ"ה תעבור ואין לו תקנה אלא שיבשל החומץ תחלה ואח"כ יסנן דכיון שהתולע מת לא תעבור בסינון לד: מט פירות שאין דרכן להתליע במחובר אלא בתלוש אין התולע אסור שלא אסרה תורה אלא שרץ הארץ • בה"א שלא פירשו מן הפרי אבל אם פירש מן הפרי ואפילו לא פירש אלא מקצתו ומקצתו עדיין בפנים ואפילו לא פירש רק באויר כ"ז נקרא פירש ואסור ואם חזרו נקוב

לחוין

בינת אדם

(מט) לד שאלה דין החומץ שכתב הוקר א' בספרו ס' הבריות שנתברר שא"א לביותו חומץ עד שיהיו תולעי' והמסתכל בזכוכי' שקורין (מקריסקאפיש) יראה כל באומן מלא תולעי' וכ' שלכך אסור לאכול חומץ שאפי' סינן לא מהני אפי' דרך בגד דק מאוד ואין לו תקנה אלא שמתחלה יבשל החומץ ואח"ז מהני סינון בבגד דק:

תשובה מש"כ לאסור חומץ בכל הוא שהרי התורה אמרה חמיר חומץ יין כו' מכלל דלאחריתא שרי וכ"כ ברות וטבלת פתך בחומץ וכי התורה התירה באיסור לאו ולמה לא תפרש חומץ מבושל או לומר בע"פ למרע"ה הלל"מ שהחומץ צריך בישול וגם א"ל דכוונתו שהחומץ בכה יש בו תולעי' דא"כ גלים לא נאכל שהרי כתב ג"כ שבזרע אדם נראה אדם וכקשר בוילה נראה תרנגולת אלא דבר בכל הוא ולא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל: אך כוונתו דיש הומן שכשמסתכלין עד השמש נראין בו תולעים וזה נראה דיש לו דין חומץ שיש בו תולעי' שכ' הב"י בבד"ה בשם ר' ירוחם וז"ל חומץ שיש בו תולעי' אם פרשו לאויר נקרא פרשו אבל מן החומץ לתבשיל לא הוי פרשו ומותרי' עכ"ל וכ' הפ"ת ס"ק ט' ומסתברא דאף בתבשיל לונן מיירי ואף אם פירש ממקום למקום במאכל עצמו היינו רבותא וס"ד אבל אם פירש מן המאכל לחוץ אף בדופני הכלי מבפני' אסור דלאו היינו רבותא ולפ"ז אין לאכול תבשיל זה אלא ביום דחזי ליה אבל בלילה לא עכ"ל והכו"פ העתיק דבריו בזה"ל ס"ק ו' אבל אם אוכל בקדירה יש לזהר בחומץ שיש בו תולעים כי אולי יפרשו מאוכל חוץ לאוכל עכ"ל ולענ"ד ז"א דממ"נ מ"ש במאכל עצמו מדופני הקדרה אם נאמר דאם פירש על האוכל הוי רביתא וצ"ל דאמו תופשין כל מה שבקדרה כאלו הוא גוף הכלי והרי בפירש בדופני הכלי אמרי' בהדיא היינו רביתא ואף שלא נתגדלו התולעים בתוכו אלא בכלי אחד כבר כתב הב"י דאף שמערה מכלי לכלי דין כלי ב' כראשון ואם פרשו על דופני כלי ב' מותר ומ"ש מים או הומן שהרי בהדיא כ' הרמב"ם בפ"ב מהלכות מ"א אחר שכתב דין שרץ המים שבבורות וכלים וז"ל פירש לדופני התביות וחזר ונפל לתוך המים או לתוך השכר מותר ואח"כ כתב דין מסנן יין וחומץ כו' אבל אם לא סינן שותה כמו שפרשנו הרי בהדיא דאין חילוק בין מים לחומץ ושכר וא"כ אף אם פרשו על דופן הכלי מותר דהיינו רביתא ועוד לפי מה דקיי"ל דאסור לשאוב בכלי מן הבור והיינו עפ"י מה שכ' הרא"ש דבגמרא מוכח דהיכא דאם פירש אסור חיישינן שמא פירש וא"כ גם האוכל אסור שמא פירש על דופני הקדרה וצ"ל ע"כ דכוונת הפ"ת דר"ל דבודאי אף אם פירש לדופני הכלי וחזר מותר לאכול האוכל אלא דכוונתו דאם פירש לדופן הכלי אסור לאכול התולע בפ"ע וזה עפ"י דבריו שכ' בס"ק ו' וז"ל ודע דהא דאמרינן בפירש לדופני הכלי מותר לאו למימרא שמותר ליקח התולע' בידו ולאכלו ואף ששותה עליו ואוכלו אסור וכן תולעי' שבמי' שבכלי' ובבורות לתודייהו לא משתרי אף ששותה לאכלה אלא דוקא כשה' במים וכן מדוקדק לשון הרמב"ם שכ' פירש לדופני התביות וחזר ונפל לתוך המים מותר ע"כ וטעמא דחזר כלא"ה אסור וכא דמרביק לאיסורא יבחושין שסיננן הייט אף כשחזרו לתוך השכר דאי לא"ה מאי איריי' סיננן אפי' לא סינן נמי וכמש"כ הרמב"ם וכ"כ בס' התרומה בהדיא עכ"ל וא"כ כוונתו כ"נ דאם פירש מן האוכל אפילו לדופן הכלי אסור התולעת לאכלו בפ"ע אבל ודאי אם האוכל והמשקה מותר וזה נ"ל ברור ועוד שהרי הפ"ת מתיר אפי' בקמח שפירש ע"ג דופני הכלים אף דדבריו דהוים עיין כו"פ והוא ברור מ"מ מוכח דגם הפ"ת דעתו אף שהתולע אסור אפי' לא פירש אבל השאר מותר המאכל:

ושמעם מילתא דפשיטא ליה לפ"ה שהתולעת בפ"ע אסור ותמהתי מדבריו שאסור מדאורייתא' שהמת שרץ הספקא

לי טובה ולענ"ד ליתא לדבריו כלל הנה מה שכתב דכן מה שכ' התרומה בהדיא כוונתו שכ"כ בסה"ם שאם שין שין ואח"כ חזרו ליין אסורין וא"כ אין מבואר מדבריו יותר ממה שכתב הרמב"ם וכ"כ בס' התרומה סימן ל"ו דפרשו וחזרו אסורין ואמנם נ"ל דבודאי מותר אפי' לאכול התולעת בפני' ובלבד שלא יטלנו בידו דאז הוי פירש ממש אבל אם שותה לתוך הבור אין בו איסור דאורייתא כ"ז שלא פירש לחוץ שהרי אמרי' בתולין בימים ובנהלים הוא דכי אית ליה אכול דלית ליה לא היכול הא בכלים אע"ג דלית ליה אכול וא"כ אין לו בכלים כה דומין ממש ליש לו בימים וא"כ כי היכי דיש לו בימים מותרים אפי' בפני עצמ' בלא משקה כ"ש אין לו בכלים ובבורות דלא נקרא שרץ כלל וא"כ מה"ת לאסור אלא דבבורות א"א לאכלו בפ"ע כ"א בתוך הבור דכשאילימו מן הבור הרי כבר פירש דהא אפי' פירש תוך לבור כ"כ אסור מטעם שרץ הארץ כדאמרינן בהדיא שם הגיא דמסייע לך כל השרץ השורץ על הארץ לרבות יבחושין שסיננן ועוד שם דילמא פריש לטיל מגבייתא והדר נפיל לכסא ושכר משום שרץ השורץ על הארץ והפירש"י שם דכיון דרחשה והלכה קצת נעשה שרץ הארץ ע"כ אבל אלו שרצים שגדילי' בבורות או בכלים לעולם אין בו משום שרץ המים דכ"ז שהוא בבור אפי' פי' מן המשקין לגמרי על דופן הבור והכלי מבפנים מותר לגמרי ואחר שפירש מקרי שרץ הארץ ואף שהרמב"ם כ' המסנן היין כו' לוקה משום שרץ המים או משום שרץ הארץ ומשום שרץ המים ע"ש מ"מ לכ"ע כ"ז שהוא בדופן הבור לא נקרא שרץ כלל דומי' דיש לו סנפיר בימים (ודברי רמב"ם עי' בס' במאת שלו מלאוין סימן קע"ט ובחינוך סי' קס"ג) וכן משמע מכלבו סימן ק"א שכ' וז"ל פרשו לדופני הכלי או הבור אין נמנעין מהם משמע דאפי' הם עצמן מותרין וכן משמע מלשון הר"ן שכ' וז"ל הילכך נקטינן דבורות כו' שותה ושותה כו' אבל פרשו ויצא לחוץ אסור משום שרץ הארץ ע"ש משמע אבל כ"ז שלא יצא לחוץ מותר אפילו התולע עצמו ולכן נ"ל באמת מה"ת גם התולע מותר אלא דמ"מ מדרבנן אסור או משום מראית עין כמ"ש הש"ך בשם ת"ח בתולעים של גבינה דודאי לא גרע מדם שעל הככר דגוררו או משום בל תשקצו וכמו שכתב ההומן בתולעים שלא פירשו דמן הדין מותרים אלא דאסורין משום בל תשקצו ובזה מפרש היטוק מה שאמרו שותה ושותה ואינו חושש ר"ל דאפי' בל תשקצו אין כאן ובזה א"ש דהר"ן וכלבו כתבו לדין תורה באמת התולע מותר והרמב"ם וסה"ת והחינוך וכן כל הפוסקים שהזכירו שאם פרשו והזרו מותר משמע אבל לא חזרו אסור התולע היינו מדרבנן ובזה כ"ע מודה ואין כאן מחלוקת כלל בין הפוסקים ואפשר דגם דעת הפ"ת כן אלא מלשונו משמע דמדאורייתא שהרי כתב וכא דמרביק יבחושין שסיננן: וצ"ל עוד ראיה גמורה לזה שהרי בת"כ פ"ג כל' י' אי' את כלהם תשקצו לרבות יבחושי' שסיננן ע"כ ופסוק זה הוא מה שכ' בפ' שרץ המים ודגים ובפרשה י"ב כל' ג' אל תשקצו כו' בכל שרץ השורץ על הארץ לרבות אם שפרשו לארץ וחזרו הרי לבדיה דפרשו וחזרו ילפינן מאל תשקצו וכנד כ' הרמב"ם בפ"ב דלאו זה נאמר בין על שרץ המי' ובין בשרץ הארץ וכן בכל השרצים וא"כ ע"כ הא דילפינן מבכלת' תשקצו ליבחושין שסיננן מיירי בלא חזרו אלא לגופא שלמריך דאם סיננן חייב ולכן לא הוכיר בת"כ שסיננן וחזרו כדאמר התם אע"כ דלסנגן אעפ"י שלא חזרו אילטריך וצ"ל דה"א כיון שבתורה התורה אין לו בבורות וכלים דומיא דיש לו בימים וה"א דאפי' פרשו לגמרי מותרין כדגים טהורים קמ"ל דאם פרשו חזרו לאיסור או משום שרץ המים או שרץ הארץ וממילא ידענו דה"ה בחזרו אפ"ה אסורין והיינו מפסוק אל תשקצו שזה כולל כל מיני שרצים ועוד ראיה שהרי איבעי בגמרא בפירש לאויר וקלטו או מקרי פירש ולדברי הפ"ת לעולם התולע

לחוץ אעפ"י שכולו בפנים אסור דחיישינן שמא פירש וחזר דכיון דנקוב לחוץ הוי הוכחה שפירש ול"ד לשרצים שבמים (ס"ד ס"ק י"ג) ולפעמים נמצא בפרי כמין נקודה שחורה והוא מקום שמתחיל התולעת להתרקם וצריך לימלו משם בעומק דאסור כמו התולעת עצמו (ועי' א"ן ס"ק ל') ואמנם התולעים שקורין מילבין הנמצאים במיני גרויפין ופירות יבישין בסתמא פירשו עכ"פ מפירי לפירי ואסורים :

י ספק אם התליע במחובר או בתלוש אסור שהרי הוא ספק תורה :

יא מילבין שנמצאו בקמח או בכל דבר שאינו משקה אפילו בכלי אסור דחיישינן שמא פרשו לדופני הכלי אפילו בפנים וחזרו ולא עוד אלא שאפילו אם לא שרצו רק בקמח גופה נ"כ מקרי פירש כמו פירש מפירי לפירי **לה** : ודוקא מילבין אבל לפעמים נמצא תולעים נחלי' בקמח

בינת אדם

אסור בפ"ע ומאי איבעי' לי שהרי כבר פירש עכ"פ מן הפירי וא"כ מאי בכך דלא מקרי פירש אלא ע"כ אם לא מקרי פירש אפי' בתולע מותר ובזה י"ל גירסא שלנו בחולין שם דא"ר חסדא תניא דמסייע לך בכל השרץ השורץ כו' לרבות יבחושין שסנן ובאמת בת"כ ילפינן מאת נבלתם האמור בפ' דגים וכ"כ רש"י בחומש ובאמת ברי"ף ורא"ש הגי' דתני' ואת נבלתם כו' ובזה שכתבתי יש ליישב דר"ח רלה לסביא ראיה לכל דברי ר"ם דמפסוק ואת נבלת' לא ילפינן רק דאם סינן ואוכלן בעין דחייב אבל אם חזרו לא משמע מני' ור"כ אמר דלמא נפל לבסא ולכן קיצר ר"ח בלשונו ואמר פסוק בכל השרץ דמינה ילפינן גם אם חזרו ופרשו אלא דלא ידעינן אם גם בשרץ המי' צייך פירש דשמא אפילו בפירש מותר ולכן אמר לרבות יבחושין שסיננן ודומה לזה כתבו התוס' גבי ונתן הכסף וקם לו דדרך הש"ס לקצר הפסוקים :

הלא"ז שבררנו דמה"ת כ"ז שלא פירש לגמרי דהיינו חוץ לכלי מותר אלא מדרבנן אסור לאכלו בעין משום בל תשקצו אם בררנו שבהומן ג"כ דין אחד להם ואם עירה מכלי לכלי דין כלי ב' כראשון · ולפ"ז אין חשש כלל בחומץ שיש בו תולעים לבשלו עם בשר ודגים או לעבבו במיני ירקות ולפתן אפי' אי דלמאי ניחוש לה שמא יפרוש לאוכל או לדופני הכלי לא מבעי' כ"ז שהמשקה עופא דודאי מותר אלא אפי' אם יתייבש לגמרי המאכל כיון דאין איסורו אלא משום בל תשקצו מדרבנן וזה ל"ש אלא כשרואה התולע באוכל אבל אלו תולעי' שבחומן שלא נראה כלל וא"כ משום בת"ש כדאמר ליה רבינ' לאימי' בסוף א"ט בתולעים שבדגים אבלע לי והנא איכול פרש"י שלא הראה אותה והקון בה וכן מעולם לא שמענו פוצה פה ואפי' חסידים ואנשי מעשה אוכלים מאכלה בחומן ואין חוששין כלל לבדוק החומן אך צריך לזהר שלא לסננו דאם סינן הוי כפירש ואסור ומנהג ישראל תורה היא :

(נ) אך עדיין צריכין אנו לבאר אם מותר לשאוב בכלי מי החביות או דוק' ע"י עירוי : הנה הב"י כתב דמה שכ' הרא"ש דלשאוב בכלי אסור היינו דוקא משום דמעיקרא הי' בבור והשתא בכלי והוי כפירש אבל התולעים שנתגדלו בכלים אין חילוק בין כלי ראשון לשני וע"כ כוונת הב"י דבכלים מותר אפילו לשאול דא"ל דכוונתו רק לערות מכלי לכלי דא"כ אין מקום לקושיתו מן הרא"ש שהרי בבורות ל"ש עירוי אע"כ דס"ל להב"י דאם גדולתן בבור א"כ אם שואב בכלי אפילו אם פרשו רק לדופני הכלי הוי פירש והיישינן שמא פרשו וחזרו וה"ה דביד נמי אסור לשאוב וכמו שכתב בהדיא הכנה"ג אבל מה שנתגדל בכלי דין כלי ב' כראשון וכמו שכ' בד"מ ראיה לזה וכן הפ"ת ע"ש וכ"כ רש"ל וב"ח ולבוש והש"ך ולח"מ ופ"ת אך הכו"פ שדי בי' נרגא דכ' דבודאי אין חילוק בין בור לכלי אלא החילוק הוא בין שאיבה לעירוי דדוק' בעירה מותר דכ"ז שהוא עם המשקה אף אם יפרוש לדופני הכלי השני מותר דהיינו רביתא אבל לשאוב אפי' מכלי אסור דכיון דנדבק השרץ באחורי הכלי וכשמוציא הכלי לחוץ הרי השרץ על דופן הכלי מבחוץ בלא משקה וחיישינן שמא ירחוש מחוץ לפני' שדרכו בכך לקרב אל המשקה וכל היכא דחיישינן אסור ובאמת הוא סברא ישרה ואמנם כ"ל דא"ו לומר על כל הגדולים אשר מפיהם אנו חיים לא הרגישו סברא זו על לכם אע"כ דס"ל דאפו לד פנימי והיצון גורם איסור והיתר אלא שהתורה התירה כל שהוא דרך גידולו המקומות כדאמרי' היינו רביתא ודרך התולעת להתקרב אל המשקה ולא לרחק אך כ"ז שהיא בתוך אויר המשקה לא נקרא פירש כלל שכן דרכה שלא להיות דוקא תמיד במשקה אלא בתוך חלל הכלי והבור שהם הפסק' אבל אין דרכה לצאת חוץ לאויר וחלל הכלי (דוגמא לדבר כל היכא דמהדר והדר חזי לקיני') ולכן כשיצא חוץ לאויר החלל על שפת הבור והכלי אסור שכבר פירש ממקום חייתו ואמנם לא תימא בכלי שנתגדלו בו משא"כ בכלי ששואב בו והכניסו כולו למקו' המשקה א"כ לד החיצון והפנימי כולן שוין שהרי א"א שלא יהיה משקה עופה גם על לד החיצון מהכלי ששואב וא"כ כל המשקה שיש בפנים ובחוץ הוא הכל היבור א' וא"כ אף אי נימא שלאחר שנתייבש המשקה מבחוץ רוחש לפנים הכל הוא דרך גדילתו שהרי מעולם לא פירש נממקום היותו אדרבה מתקרב למקום היותו ולא נקרא פירש כלל ובזה מקויימים כל דברי הגדולים הנ"ל ונלאנו בהיתר :

וראיתי בס"ג שכ' וז"ל ואם יכול לקחת בכלי מן המים שבכלי' שמשרלים בהם ולבתותן בכלי אחר הרשא הביא ב' דעו' כו' ע"ש וזה דלא כמו שכ' הב"י להלק בין בורות לכלים אבל ברא"ש לא נזכר כלל ממים שבכלים אלא דקאי אבורות וכדברי כל הגדולים הנ"ל ורש"ל בים"ש כ' על דברי ב"י דיפה כ' דאפי' בבורות אינו אלא תומרא דבגמ' לא נזכר אלא פירש ממש או סינן והבו דלא לבוסיף ובביאורי רש"ל על הסמ"ג בלאוין הסי' קי"א כתב רש"ל בשם ביאורי רא"ם שפעם א' יצא תולעים בחומן והוכיח עם הלומדים שאמרו שאינם רוצים לבדוק החומן ע"ש וכפי הנראה שנעלם מהם דברי ר' ירוחם שהביא הב"י ואמנם אפי' נעלם מהם לא ידעתי מה עלה על דעת' לאסור תולעים שבחומן יותר מבמים והרי בהדיא כ' הרמב"ם שדין א' לכל המשקין עם המים ול"ע אם לא שנאמר שהתולעי' לא גדלו בחומן אלא שנפלו לתוכו :

(נא) **לה** עיין פ"ה שמתיר בהפ"מ מילבין בקמח אע"פ שפרשו בדופני הכלי כמו בשרץ המים ועוד שגם הרוקח מתיר כמש"כ הט"ז בשמו והנה מש"כ דדומה לשרץ המים כבר השיגו הכו"פ ואני באתי למלאות דבריו דע"כ מה דקאמר הש"ס ודילמא פריש לדופנא דמנא אין ר"ל שהוא ספק דא"כ קשה הא קיי"ל אין מחזיקין איסור וכיוצא בזה נמלא וכאן הי' וכ"ש לשיט' רמב"ם דכל ספק מה"ת מותר וא"כ מנ"ל לדייק דמשום היינו רביתא התירה התורה וא"כ אפי' אם ודאי פירש מותר בא י"ל דבודאי פירש אסור ולא התירה התורה רק בספק פירש אע"כ דר"ל דזה הוא ספק הרגילו וקרוב לודאי שפירש אף דקאמר דילמא מלינו כ"ו' בו בחוששין נספק דרוסה כתב הר"ן דחוששין ר"ל ודאי וה"ק הש"ס הא דהתירה התורה מכל אשר במים דמותר לשתות מבורות אף שאין לכם ספיר וקשקשת והא בודאי פרשו אע"כ מדהתיר' התורה ש"מ משום דכך רביתייהו וא"כ עדיין נקרא כל אשר במים דכל הגל הבור נקרא אשר במים וא"כ דוקא בשרץ המים דיש ריבוי להתיר מותר משום היינו רביתא אבל שרץ הארץ דכ' רחמנא השורץ על הארץ וכי זה אינו רביתא שישרון בארץ ואפ"ה אסרה התורה כיון ששרץ כבר וא"כ מאי מהני רביתא ..נ"ם כפ"ח דרבו המתירים שהרי גם רוקח התיר אמת שכן הוא ברוקח שבידינו כנוסחא כמו שהעתקתי הט"ז אבל נ"ל פשוט שיש שם השמטת הדפוס וקשה למה כתב הרוקח דאם שרלו בנפה אסורין הא אפילו לא שרלו רק שנשארו בנפה אסורים אלא פשוט של"ל כמו שהעתיק בהגהה שערי דורא בשם הרוקח

בקמח וכיוצא בו ואלו סגי כשמנפה בנפה וכברה עד שמשליך התולעים (ועיין ש"ך ס"ק י"ד ט"ו) וכל דבר שהתליע ואין דרך לבדוק אחר תולעים אסור למכרו לנכרי שמא יחזור וימכרנה לישראל ומ"מ מותר לעשות ממנו יי"ש ולא חיישינן לתקלה בזמן מועט ובלבד שלא ישהנו זמן רב (ועי' ט"ז וש"ך סעיף ס') ועי' לקמן סי' כ"ו :

יב תולעים הגדילים בפירות במחובר אסורין מה"ת אעפ"י שלא רחשו ולא פרשו מ"מ נקרא שרץ הארץ ולכן אותן פולין גדולין שנמצא תחת קליפתן תולע אעפ"י שהמקום דחוק להם ולא רחשו כלל ואפילו לא ניכר עדיין השרץ רק תחלת ריקותו וסימן הוא שנעשה אותו מקום שחור אסור כתולע עצמו אעפ"י שיש מקילין וכן סתם הב"י בש"ע דאינו אסור עד שירחש מ"מ הולכין להחמיר בשל תורה (ט"ז וש"ך ס"ק י"ט ומש"כ הב"ח בסימן ס' עיין בב"א בכללי ס"ס סימן כ"ב) ומ"מ אם עבר ובשלן אם הוא בענין שאין לחוש שיאכל התולע עצמו בעין אלא שעכ"פ הוא נימוח מותר די"א דלעולם איכא ס' נגד התולע אפילו בפירי קטן ועוד כיון דהטעם פגום הוי נטל"פ ובהצטרף דעת המקילין בזה · אבל אם יש לחוש שבא יש תולעים בעין אסור התבשיל אעפ"י שיש ס' דבריה אינה בטלה כדלקמן סימן כ"ב (ט"ז וש"ך שם) :

יג כל פרי שדרכו להתליע במחובר אסור לאכלו עד שיבדקנו מתוכו שמא יש בו תולעים ואם עברו עליו יב"ח א"צ בדיקה שכל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים יב"ח וכבר נעשה כעפרא בעלמא (סעיף ח') ואין כל המדינות שוין בזה כי הקירשין במדינו' אשכנז זאקסין צרפת כל המינים מוחזקים בתולעים בעודן במחובר זולתי מין אחר שקורין זויער קירשין וכן כל מיני פלוימען וכל מיני פירות וצריך לבדקן מבפנים · ובדאנציג וק"ב ומדינותיהם הפלומען שכיח בהן מתולעי' אבל הקירשין אינו שכיח אלא המתולעין ניכרין מבחוץ שיש בו כמו גומא ובמדינות ליטא הפלוימען הגדלים שם מחמת שהפירות כחושי' מאוד לא שכיח בהם תולעין כ"כ בפלוימען קירשין אבל הפלוימען היבשים שמביאין לשם ממדינות אחרות צריך לבדוק מבפנים כי הם מוחזקים בודאי בתולעים :

יד כל דבר שצריך בדיקה לא מהני מה שבדק מקצתן ואפילו בדק הרוב לא מהני אלא צריך לבדוק כל פירי ופירי דהוי מיעוט דשכיח (שם וכש"ך) :

טו הירקות בכל המדינות מוחזקים בתולעים וכן ירק שקורין פעטרוסקע (ובל"א פעטער זייל) וקימל ועשב שקורין הויפט או קאפקרויט ושאר כל מיני ירקות מוחזקים בתולעים ואסור לאכלן בלא בדיקה וכן מיני סאלאטין וכן בצלים ירוקי' שאוכלין אותם חיים וצריך לבדוק היטיב יכן קטניות ירוקות בעודן בשרביטין שקורין (ערבים שוטין) מוחזקים מאוד בתולעים ואסור לאכלן עד שיפתח כל שרביט ושרביט ויבדוק הקטניות כ"א בפ"ע ומה שאומרות הנשים שמהבהין הירקות באש אינו מועיל · ומין ירק שקורין (קראפע) שמניחין אותו כאגורקעס אין לך קלח וקלח שאין בו כמה וכמה תולעים כאשר הראיתי לכל ולכן אפי' בדיעבד אם הניח אותן באגורקעש צריך לסנן הרוטב ולהדיח האגורקעש אך כשרוצין להניח משום ריח אזי יחתכו כל העלין ויניחו השרביטים כי גם להם יש אותו הריח :

טז הפירי שקורין מאלינעס הם מוחזקים בתולעים עד שכמעט א"א לבדוק ואני מעודי לא אכלתי וכן ראוי לכל י"ש :

יז הערשים שמעתי שיש בהם ב' מינים יש מין שמוחזק בתולעים ר"ל שנתערב בתוכן כמין תולעים אדומים ויש מין שלא נמצא ביניהם כלום וראוי לבדוק אחר זה :

יח כמהין ופטריות שקורין (שוועמלין) אף על גב דלענין ברכה לא חשיבי גדולי קרקע מ"מ לענין שרצים אסורים מה"ת ומוחזקים בתולעים (סעיף ו' וט"ז ס"ק י"ז) ותפוחים ובערנס יש בגרעינים שבפנים תולעים ולכן לא יאכלו הגרעינים :

יט קליפה פאמאראנצין צריך לבדוק אחר מילבין כי הוא שכיח ואם מניחם בתנור חם כ"כ עד שישרפו שם המילבין הנהיג רבי שמעון מ"ץ הזקן שמותר לאכול : לו

בינת אדם

ברוקח וז"ל תולעים שבקמח מותרין ואם שרצו בקמח אסורים ואם נשארו בנפה אסורים וא"כ אדרבה איפכא להדיא ברוקח ואם שרצו רק בקמח אפילו לא פרשו כלל אפי' על דופני הכלי שבפנים אסורים וכן בדין דלא גרע מתולעים שפרשו מפירי לפירי שאסורים וה"נ כל קורט וקורט של קמח הוא כפרי אחר ואסור ולכן נ"ל דאין להתיר אפילו בהפ"מ ובקמח המונח כמה שנים בתיבות צריך לבדוק אחר תולעים ובדיעבד שלא בדקו אם יש ספק שמא לא התליע כלל הוי ס"ס אך לענ"ד זה בלא ספק שהתליע בודאי וא"כ אין כאן אלא ספק אחד שמא לא פירש ואסור :

(נג) לו פר בקהילתנו מרגלא בפומא דאינשי שהרב ר"ש מ"ץ הזקן הורה הלכ' במעשה בקליפת פאמאראנצין שלמעם שמוחזקים בתולעים מילבין להניחם בתנור חם והנה אין ספק שיצא לו מההיא דע"ז ל"ד דודאי דארמאי לאחר י"ב חודש מותר וכ' התוספת בשם ר"ת דהמרים שמתייבשו בתנור מועיל כמו המתנה די"ב ח' ואף דר"ת הקפיד ע"ז היינו משום דס"ל דלא מהני יב"ח ע"ש אבל היכא דמועיל יב"ח ה"ה דמהני לייבש בתנור ולפ"ז כיון דקיי"ל בסי' פ"ד דכל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת יב"ח ולכן תמהה הדבר לאחר יב"ח מותר דהוי כעפרא בעלמא' ה"ה הכא ע"י החמימות בתנור נעשה כאפר ואף שלא יהי' נשרף מ"מ נתייבש לגמרי עד שאין בו שום לחלוחית וכמש"כ הרשב"א בתשובות סי' ... ר"ל לא ת

ראוי

ולא

כ ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועי"ז ינצל מכמה תולעים ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים ניצלתי עי"ז ב"ה :

כא הדגים קטנים צריך לבדוק אם יש ביניהם דגים טמאים והיבשים שנשבר לגמרי לחתיכו' וא"א בבדיקה אסורין :

כב פרי שדרכה להתליע במחובר ובישל בלא בדיקה בתוך יב"ח אם יכול לבדוק בודק וא"ל אם אינו מוחזק בתולעים מותר דהוי ס"ס שמא לא היה בו תולעת ואת"ל שהיה שמא נימוח (מש"כ הש"ך בס"ק כ"ט בשם רשב"א דהוי כבא זאב וצ"ע שהרי כ' הש"ך בעצמו בסי' כ' דשאני זאב דיש בפנינו דבר לתלות בו אלא היה לו לכתוב דהוי כנאבדה הריאה) אבל אם הדבר מוחזק בתולעים ואם כן אינו נחשב לספק שמא לא היה בו תולעים כ"ון שמוחזק בכך וכן אפילו אינו מוחזק אלא שנמצא קצת בקדרה אם הוא פרי גדול כתפוח וכיוצא בו אזי בודאי יש ס' נגד התולע' ולכן יברוק וישליך מה שימצא מן התולעים והשאר מותר אבל פירות קטנים כמו קרשין וכיוצא בו אין ס' נגד התולע ולכן י"א דבעינן ס' נגד כל הפירי לדעת רמ"א דאמרינן חנ"נ באיסור דבוק ומ"מ נ"ל בהפ"מ כיון דהרבה פוסקים לא ס"ל איסור דבוק וגם י"א דטעם התולעת פגום ולכן אם נימוחו התולעים יש להתיר דלא בעינן ס' נגד כל הפירי וסגי בששים נגד התולעת ובתשובת צ"צ סי' נ"א כ' דאף פלוימען הוא פירי גדול (וצ"ע) ודוקא שלא נמצא רק א' או ב' אבל אם נמצאו ג' תולעים בעין בתבשיל אם הוא בענין שיכול לסנן והבשר ירחץ וישפשף היטב ואם אינו יכול לסנן הכל אסור מאחר שכבר הוחזק בג' תולעים חיישינן שמא יש עוד תולעים שאינו מוצאן והוי ספק דאורייתא ודוקא פירות וכיוצא בו דמיניה קא רבי אבל תבשיל אחר שנפל להוכו תולעים זורקן והשאר מותר דלא מחזקינן איסור' ואמרינן שאין בו עוד יותר (ט"ז ס"ק י"ז ובסי' נ"ו סס"ק ל"ד ומ"א סי' תס"ז ס"ק י"ב ועי' בכ"א) :

כג דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהיה ניתך ויסננו ואין זה מבטל איסור כיון שמסננן להוציא האיסור ולא יאכל האיסור ועוד שאין כוונתו רק לתקן הדבש ומרקחת שנפלו לתוכו תולעים ונמלים אף על פי שעברו עליו יב"ח יש להסתפק אם מהני מפני שהדבש דרכו להעמיד הדברים הנטמנים בתוכו (ומצאתי בבל"י שכ' דאם נמצא בקדירה שמונח בו איין גימאכטס מילבין סביב • ירתח ויסקרו הקיטוף ויקח שמאכל בשולי אגבע ויראה לעין השמש אם יש עליו עוד וא"ל מותר דהא כ' בכה"ג אותם מילבין לשלם אינם בתוך הפרי רק עליהם עכ"ל) : **לז**

בינת אדם

חיטים

ולא מה ואף דבסי' קנ"ה כ' הרמ"א דשרץ שרוף מותר לרפוא' דעפרא בעלמא הוא משמע אבל בבריא אסור וגם בא"ו"ה כלל נ"ב סי' י"ט כ' ומיהו בבליעה יזהר וכן בחמץ ששרפו קודם פסח י"א בא"ח סימן תמ"ב שאני בכל אלו שמתכוין לאכול האיסור ועיין זה כ' הח"ל בתשובה סימן ע"ה אבל בנידון דידן שאינו מכוין כלל לאכילת האיסור מותר אף לכתחלה ומשום מבטל איסור אין כאן שהרי אינו מבטלו אלא שורפו ועוד לפי מה שכ' הש"ך בסי' קנ"ה ס"ק י"ג משמע דאפי' לבריא מותר בשרץ שאינו אלא איסור אכילה ואינו דומה לחמץ בפסח דאיסורי הנאה כיון שהוא שלא כדרך אכילתן ועיין מה שכתוב אי"ה בסימן ע"א והתימא בס"י פ"ד על מעשה הט"ז שהתיר בטעם נימוח וכתב הפ"ת דאין לו שחר שאינו נימוח בתנור ולא ידעתי מה חילוק בין נימוח לנקלה וצ"ל משום אותן שמילושו בתוך הפת הם לא ניקלו ולא נימוחו כידוע עפ"י טבע דדוקא שע"ג הפת נקלה ומה שהשיג עליו דאף אם פירש ע"י ערוכה ממקום למקום היינו רביתא ליתא דאזיל לשיטתו שכ"כ ג"כ בסימן פ"ד בקמח שהתליע אבל ז"א כמש"כ לעיל וכבר השיגו בנו"ב והאמת אתו וכמש"כ הט"ז בס"ק ט"ו ואף שהט"ז כתב רק ספק נימוח היינו משום אלו שנילושו בלחם בפנים משא"כ באלו שמבחוץ וכמו שאמרנו ודאי שהשרץ נשרף או עכ"פ כלה כל הלחלוחית שבו ודומה לעור הקיבה ושאר בני מעיים שמייבשן בתנור דהוי כעץ בעלמא כדאיתא בסימן פ"ד והחום יעיד ע"ז ומ"מ דוקא בתנור חם מאד כמו שמסיקין לאפות בו אבל מה שנוהגין להניח בתוכו לאחר שהוציאו הפת מן התנור זה לא מהני דאין יימר שנשרף :

(נג) שאלה ב' שקנאו קליפת מאראנצין מחנות א' ובישל א' מהם אותם בלא בדיקה והב' בדק אותם ומצא באיזה חתי' מילבין נ"ל דאותן שנתבשלו מותרין ועיין בט"ז במעשה דפאזין ונ"ל דהכא לכ"ע מותר שהרי הבדיקה צריך להיות בכל חתי' וחתי' בפ"ע כמש"כ בש"ע וכן ה"נ בדקו כל חתי' ואח"כ שלא מצאו הוא כשר וא"כ אין א' מחזי' על חבירו וא"כ כיון דרובא דרובא לא נמצא בהם מילבין א"א באיזה חתי' וא"כ י"ל דמה שנתבשל היה מהרוב שלא היה בו מילבין כלל ועכ"פ מידי ס' לא נפיק וא"כ יש כאן ס"ס דשמא נמוח :

(נד) **לז** מרקחת שקורין איין גימאכטס שנמצא מילבין בתוך הכלי מה דינו נראה פשוט דאם לא נמצא רק א' או ב' בענין שלא נתחזק עדיין אזי מותר כדאיתא בי"ד סימן פ"ד מטעם ס"ס כמש"כ הט"ז שמא לא יש יותר ואת"ל שישנו שמא לא פירש ואף שהב"ח בסימן ק' הביאו הט"ז מחמיר בתרי זימנא הוי חזקה הרי כתבו כל הפוסקים והרא"ד דאי אשתכח תלתא וכ"כ בהדיא בתה"א וז"ל ואם נמצאת א' או ב' בקדרה משליכין ואוכל את השאר ולפ"ז הדבר ברור כמ"ש הט"ז שע"ש הוא בתשובת רשב"א שהביא הב"י וצ"ל ג"פ ומה שתמה המג"א בכלל מ"ו דהדרכה ברא"ש משמע בפ' הבא ע"י דדוקא בממון אמרינן ג' זימנא אבל באיסור דאורייתא בתרי זימנא כמעיין ברא"ש שם יראה להדיא שכ"כ אליבא דמאן דאמר בתרי זימנא אפ"ה מודה לענין ממונא אבל אנן קיי"ל בג' זימנא ולכן בשמ דוקא בנשואין ומילה דהוי ספק נפשות אמת בב"י ושם משמע להדיא דדוקא בוסתות דרבנן קיי"ל בג' זימנא דוסתות דהיינו לטמא למפרע עכ"ל ע"ש ועיין בתמורה כ"ז ע"א עכ"פ מכל הפוסקים משמע וגם הרשב"א בתשובה סימן קי"ב משמע עכ"פ דבעינן ג' תולעים וכמג"י כ' דאין זה ענין לזה ולא כתב שום טעם ונ"ל דודאי אינו דומה כלל דהתם בנשואין ומילה אין כאן חזקה שנאמר דחזקה זו אינה מחזקתה ולכן אמרינן בתרי זמנא כו' אבל הכא אדרבה הירקות יש להם חזקה שאין כאן תולעים ואינו אלא מיעוט דשכיח וא"כ להוציא מחזקתם לכ"ע בעינן ג' וא"כ יש לסמוך ולהתיר :

ואמנם אם נמצא ג' מילבין וא"כ הרי אתחזק שיש תולעים בכלי זה ואין כאן אלא ספק אחד אם פרשו ואפשר גם זה אינו כי י"ל דכמו דאתחזק דאלו פרשו ה"נ פירשו יותר ונפלו למט' וכל דבר שמוחזק לן שהוא כך אין להכניסו כלל בשם ס' ואפי' אם היה נחשב ספק א' מה בכך כמו שכתב הש"ך שם דמשום ספק אחד אין להתיר שמעתי שיש מורים לבטל

כד חיטים מתולעים מותר לטוחנן לאחר שבירכן יפה דאת"ל שנשארו עוד י"ל דהתולעים בורחין בשעת טחינה מנ־נוד רחיים וא"כ אין כאן משום מבטל איסור ואם אין לו רחיים ש"ש בו אפרכסת בענין שתוכל לברוח מותר לטחון גם ברחיים של יד כיון שאין כוונתו לבטל האיסור וצריך שירקד הקמח לאור היום וכל תולעת שיראה יזרקנה והשאר מותר דהוי ס"ס ס' שמא ברחו ואת ל לא ברחו שמא נ מוחו וזה שייך ברחיים גדולה וברחיים של י' אע"ג דאין כאן ס"ס מותר דעכ"פ ודאי נ מוחו ובטל בס' :

כה אע"ג די"א דנשים אינן נאמנות על בדיקת ירקות מפני שיש בו טורח ונשים עצלניות הן מ"מ המנהג להקל ואם נמצא אחר בדיקתה שרץ הנראה לעינים כגון חומט אסור לאכול מבדיקתה אבל אם לא נמצאו אלא תולעים שאינו נראה לעינים מותר :

כו לוטווארג ויש קורין פאווידעלי והוא נעשה מן פירות שמבשלים אותן עד שנימוחו כמו מפלוימן או קערשין בשו"ת צ"צ ס מן נ"ב כ' דאותן הנעשים מפלוימן ובשאר מקומו' נקראו קירכין שידוע שהם גדולים ובאלו י"ל דבודאי יש בכל א' וא"ס נגד התולע ועוד שע"פ רוב עושין הפאווידלי מאותן פלו מן שנתבשלו בסוף גמר בישולם דהיינו באלול ותשרי ובאלו אין התולע מצוי כלל ומותר אבל אותן הנעשים מקירשן או ווינקשל שהם פירות קטנים ובזה י"ל שאין בכל א' ס נגד הפירי וידוע שבאותן מדינות הקירשן והווינקשל הם רובן מתולעים באלו יש לאסור וכן התיר שם בס מן נ"א לעשות יי"ש מפירות מתולעים שאין שם אלא טעם התולע דזה ודאי בטל בס' אפי' מפירות קטנים ולפ"ז נראה דה"ה מקמח שהתליע מותר לעשות יי"ש ואין חוששין שמא יבא לאכלן ודלא כט"ז בס"ק ט' :

כז חתך צנון או פירות בסכין וחתך גם התולעת אע"ג דהוי דבר חריף מ"מ אינו אוסר אלא יקלוף מעט דהטעם של התולע פגום (ט"ז סוף סימן צ"ו בשם כת"ח) וגם אין חריפות הצנון מועיל לתולעת לעשותו חריף פ"ח) :

כח תולעים הנמצאים בבהמה בין שהם בין עור לבשר או במעים אסורים דבהמה בשחיטה תליא מלתא ואלו שגדלו בתוכם עד שלא נשחט באו מאיסור אמ"ה ושחיטת בהמה לא מהני להו שהרי יש להם חיות בפ"ע ואינו דומה לשליל דמרבינן מכל בבהמה תאכלו אבל אלו באיסורייהו קיימי (ש"ך ס"ק מ"ג) והנמצאים בדגים במוח ובכבד ובמעים אסורים דמעלמא אתו והנמצאים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים דל"ש בהם אמ"ה כדגים עצמם ואטנם הנדילי על העור מבחוץ אסורין דמעלמא אתו (ויש מקומות שהמים מגדילים בדגת סים שרנים אלו הסנפירין סמוך ממש להם וגם על הסנפירין ובתוך הפה והם עגולים כעדשה ואין ניכרין כלל ויש להם עינים שחורים כב' טיפי זבובים סמוכין זה אצל זה והמכיר אותן יכול להפרישן בסכין וכק"ק פראג הכל מגרדין אותן ותפרש' שם שהאיסור וק דין אותן (פים ל"ז) וכמה פעמים הראיתי אותן להמוהרי' שנסעו עמי מנייפסיג דרך דרעזין ושנעוויא והפרשתי אותו והנחתי בצלוחית של מי' ולא אותן שטין כמי' ולכן שכ"פ חיוב גדול לגרר היטיב היטיב על הסנפירין וסמוך להם ועל הזנב ויבדוק היטיב היטיב אחורי אזנים ובפה והגו פים ל"ז לא מצאתי בדגי' שבווילנא וק"ב ודהלניג אבל בכפר בעלקא הסמוך לעיר שטאליפיאן בדקתי שם בדגים ומצאתי ג"כ) ובכל המקומות צריך לבדוק תיכף מתחלת ימי פסח בדגים בפה ובאזנים ובפרט ברג שקורין העכט שיש שם תולעים כמו חוטין והם כמו נחש ארוך ודק ואני הראיתי להם הרבה פעמים וכמעט זה מצוי בהעכט מקודם פסח עד ימי החורף · ומיני עופות הגדילין באילן והלוין באילן בחרטומיהן אסורין משום שרץ כו' ואין שחיטה מועלת בהן :

כט התולעים הנמצאים בדגים ובגבינה או בבשר לאחר שהיטה כ"ז שלא פירשו מן הקערה הרמ"א מתיר דדוקא בדבר שגידולו מן הקרקע אף שהוא בתלוש מ"מ שייך בו שרץ השורץ משא"כ בדבר שאין ג"ק כלל ל"ש שרץ אבל ליטול התולע ביד או בסכין אסור דהוי פירש גמור ואסור משום מראית העין אלא דאותן הגדילים בבהמה אסורין משום אבר מן החי משא"כ אלו והפ"ח אוסר הכל ולכ"ע אם נתרבו בתבשיל סגי ברוב ולא בעינן ס' (ש"ך שם) :

ל שמעתי בשם גאון א' מק"ק בראד דאע"ג דקיי"ל במורנא שנמצא בריאה דכשר' מ"מ אם נמצ' ג' תולעים א"כ הוחזקה אותה ריאה בתולעי' ואסורה באכילה עד שיבדוק אחר התולעי' :

כלל לט דין סימני חגבים ובצים ושאר דיני בצים (פ"ס פ"ו) :

א סימני חגבים כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב הקיפו ויש לו כרעיים לנתר (ר"ל לקפץ) בהם ואפי' אין לו עכשיו ועתיד לגדלם לאח"ז ושמו חגב ועכשיו

בינת אדם

לכפל אותם ואח"כ יהיה ס"ס שמא לא היה וספק נימוח אבל אב כ רכ' דכיון דמוחזק לן לא נקרא ספק ועוד דהא אסו' נעשות ס"ס בידים כמו שכ' הש"ך ס"ס כ"ז והפ"ת בכללי ס"ס בלא י"ח דזה הוי כמבטל איסור לכתחלה ואפי' אם הוא ספק איסור שכרי שם ג"כ הוי ספק הרוטה וכתב מהרי"ט דהוי כמבטל איסור ולכן לענ"ד אין לו תקנה ואפי' אם כבר בשלו אותו בדיעבד כשוגג נ"ל דאסור דאין כאן אלא ספק אחד שמא נימוח כיון דמוחזק בתולעים וא"ל דכמו דקיי"ל בסימן פ"ד דאין מועיל בדיקה במקולת כ"ג לבדוק ז"א מכה דנמצא ג' תולעי' מוכח איפכא וכן ממעשה הט"ז בפלאהן ולכן נ"ל דאין לו תקנה בנמצא ג' מילבין וגם אסור אפי' נתוני שיש בו סכנה דכ"ד שאינו רפואה אסור גם נהוגה כדאיתא בש"ס כמה פעמים :

ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפילו יש בו כל הסימנים הללו ובידוע ששמו חגב ולפי שאין אנו בקיאין בשמותיהן (פ"ס) ׃

ב סימני ביצים להכיר שהם מעוף טהור אם היו שני ראשיהן כדים (פירוש עגולין) או שניהם חדין או שהיה החלמון מבחוץ וחלבון מבפנים בידוע שהוא ביצת עוף טמא ואפי' העידו עליו מאה עדים שהוא טהור לא יועיל דבודאי משקר ׃ ואם ראשו א' כד ועגול וראש השני חד ועגול וחלבון מבחוץ וחלמון מבפנים אפשר שהוא ביצת עוף טמא ואפשר שהוא ביצת עוף טהור ומדינא אין ליקח ביצים אלא אם כן יש בם טביעות עין שהם ביצי עוף טהור או שיאמר המוכר של עוף פלוני הוא ואנו מכירין שאותו עוף הוא טהור דכיון שאומר של עוף פלוני חזקה שאינו משקר ואפי' הוא נכרי סמכינן עליו שמתיירא שמא יביאו ביצי אותו עוף ויראו שאינן דומין לאלו ונמצא מתבדה אבל אם יאמר סתם של עוף טהור הם אפי' ישראל סתם שאינו מוחזק בכשרות אינו נאמן שיכול להשמיט עצמו ויאמר של עוף אחר הוא וכל זה מדינא (סימן פ"ו) ׃

ג ועכשיו נוהגין ליקח ביצים מעופות השכיחים דהיינו ביצת תרנגולת ואווזות ובר אווזות ׃ ובאלו א"צ לבדוק כלל אחר הסימנים לפי שניכרים בטביעות עין אבל אין לוקחין ביצי' מעופו' שאינם שכיחים עד שיראה בסימנים (שם) ׃

ד ביצת נבלה אינה אסורה אלא מדרבנן דמן התורה מותר דהא אי אפשר שתגמור לאחר מיתה אבל ביצת טרפה אסורה מה"ת מפני שנגמרה באיסור ואפי' ידעינן בודאי שלא נטרפה עד רגע קודם השחיטה בין שתהיה טריפה ודאי או ספק לא פלוג רבנן ואסרו (עי' ש"ך ס"ק ח' ומנ"י כמ"ה כלל ע"א ס"ק כ') ובמדינתינו מוכרין אותן במנין ולכן אפי' נתערבה אפי' באלף אינה בטילה דהוי דבר שבמנין כדלקמן כלל נ"ב סימן ט"ז ׃

ה ספק אם היא ביצת נבילה או לא מותר בין שאינו יודע אם ביצה זו היא מתרנגולת הנבילה או מתרנגולת אחרת כשרה ובין שיודע שהיא מתרנגולת זו אלא שהספק הוא בתרנגולת עצמה אם היא נבילה כגון שאירע לה ספק בשחיטה מ"מ אינו אלא ספק דרבנן ומותר אפילו בלא תערובת אבל אם היא ספק טריפה או כשירה אסורה דהוי ספק דאורייתא ׃

ו השוחט את העוף ונמצאת טריפה הביצים דינם כדין החלב שנחלב מבהמה טריפה ומבואר בכלל ל"ז סימן ה' (שם) ׃

ז הכה תרנגולת על זנבה והפילה ביצתה קודם שנגמרה או שהפילה מעצמה מותרת ואין כאן משום אבר מן החי והוא שאינו מעורה בגידין דאם היתה מעורה בגידין ה"ז כבשר הפורש מן החי ואסור כמבואר כלל כ"ז (שם) ׃

ח ביצת עוף טמא או נבלה או טרפה שנתבשלה עם אחרות אם היא בקליפתה אינה אוסרת שאין כח בבישול להוציא גוף האיסור דרך הקליפה כיון שאין בה ממש רק טיא בעלמא אבל אם היא קלופה או נקובה אע"פ שהאחרים הם בקליפתן אוסרת וצריך ס"א ביצים של היתר כנגדה לבשלה בין שהיא שלמה ומסירה או שהיא טרופה ואע"ג דבכל איסורין סגי בס' החמירו בביצים לפי שיש בביצים גדולים וקטנים והבא לבטל הביצה אינו משגיח לראות אם שוין הן ולכן הוסיפו אחת ולפ"ז אם נתבשל בתבשיל של היתר אין צריך אלא ס' כן התבשיל לבטלה אבל י"א הטעם משום דביצה הוי כעין בריה ולכן מחמת חשיבתה הוסיפו עליה א' ולפ"ז אם היתה טרופה דבטל חשיבתה אין צריך אלא ס' אפי' נתבשלה עם ביצים ואם היא שלימה אפי' נתבשלה עם שאר תבשיל צריך ס"א ויש להחמיר כשני הדיעות (ש"ך ס"ק ט"ז) ויש מן הפוסקים דס"ל דאפי' באינם קלופים אוסר בין ביצת עוף טמא או ביצת נבלה וטרפה וכן יש לנהוג במקום שאין הפ"מ אבל במקום שיש הפ"מ יש לסמוך על המקילין (שם) וכ"ז לבטל פליטתה אבל היא עצמה אינה בטלה כדלקמן כלל נ"ג סי' ט"ז ׃

ט ביצה שיש בה אפרוח אוסרת המתבשל עמה אפילו אינה קלופה שהבשר נ"ט (שם) ואם נמצא בו טיפת דם עיין לעיל כלל כ"ט ואם היה במקום דאוסר בודאי דינו כאפרוח דשדי תבלא בכולא אבל אם א"י בטל ברוב ׃

י אפרוח שנולד מביצת נבלה וטרפה מותר שאין האפרוח נוצר מן הביצה עד שתסרח ואז נעשה כעפרא בעלמא (שם) ׃

יא אין מוכרין ביצת נבלה וטרפה לנכרי שמא יחזור וימכרנה לישראל ׃ כיצד יעשה יטרפנה בקערה וימכרנה לנכרי דבצים טריפות אסור לקנות מן הנכרי ׃ ומ"מ מותר לקנות מן הנכרי פת שנילוש בביצים במקום שנוהגין לאכול פת של נכרי ולא חיישינן שמא יש שם בצים אסורות ומ"מ לנכרי נחתום במקום שנוהגין לערב בפת ביצים לא ימכור לו אפי' ביצים טרופות שמא יערב בפת וימכור לישראל (שם) ועיין כלל ס"ח ׃

יב ביצה שנתבשלה עם בשר אע"פ שהיא בקליפתה אסור לאכול עם חלב שבולעת טעם בשר (סימן נ"ב סעיף כ' ובט"ז שם ס"ק כ' בסופו נ"ל נ"ג דלאין נקב כו') ׃

הלכות בשר בחלב

כלל מ

(סימן פ"ז פ"ח פ"ט)

א כתיב בתורה י"א תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים קבלו חז"ל אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור בישול ואחד לאיסור הנאה ועוד קבלו דאע"ג דכתיב גדי לאו דוקא אלא הוא הדין כל בשר בהמה טהורה אסור אלא שדיבר הכתוב בהווה שכן היה דרכם לבשל גדיים בחלב · והוציא הכתוב איסור אכילה בלשון בישול ללמד דאינו אסור מה"ת באכילה אלא אם כן דרך בישול אבל אם נבלע בו על ידי שנכבש בשר בחלב מעת לעת או שנמלחו יחד מותר מה"ת אלא מדרבנן אסור בכל ענין (פ"ז) אבל צלי וטיגון הוא כבישול ואסור מן התורה (פ"ח) :

ב ולפיכך בשר וחלב שנאסר ע"י בישול צריך לזרוק לבית הכסא ואסור ליתנו אפילו לכלב שאינו שלו אבל הקדירה מותר להשתמש בו פירות ודברים יבישים ולהחם בו מים לחוף ראשו דבזה אינו נהנה מן האיסור (סימן נ"ד) אבל אם אינו אסור אלא מדרבנן כגון בשר עוף בחלב או אפי' בשר בהמה ע"י כבישה ומליחה מותר בהנאה דעל הנאה לא גזרינן (ש"ך ס"ק ב') :

ג מדכתיב ג' פעמים גדי קבלו חז"ל דאתי למעוטי חיה ועוף ובהמה טמאה · ודוקא בחלב טהורה דומיא דגדי בחלב אמו שהוא טהור בחלב טהורה · אבל בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה מותרים בבישול ובהנאה ואפילו לענין אכילה לא גזרו בהם חז"ל איסור של בשר וחלב דכיון שהם אסורים בלאו הכי משום טמא לא גזרינן (וכ"מ דל"א הג"ה וגם לא כוי תתיכה סר"ל עיין ש"ך ס"ק ג') וכן בשר חיה ועוף אפי' בחלב טהורה מותר בבישול והנאה ומ"מ בזה גזרו חכמים שאסור באכילה דשמא יטעה ויאמר מאי שנא בשר חיה ועוף או בשר בהמה אבל דגים וחגבים אין בהם שום איסור אפילו מדרבנן והרוצה לאכול בשר אפילו של עוף עם חלב שקידים צריך שיניח שקידים בתוך החלב משום מראית עין דאע"פ דעוף בחלב אינו אלא מדרבנן מ"מ גם באיסור דרבנן גזרו משום מראית עין (ס"ק ו') :

ד אע"ג דמותר לאכול חלב אשה כדלעיל כלל ל"ז מ"מ אסור לבשל כדי לאכול בשר בחלב אשה משום מראית עין ומ"מ אם נפל חלב אשה לתוך התבשיל בטל וא"צ שיעור אבל אם רוצה לבשל שלא לצורך אכילה אלא שצריך להניח על מכתו וכיוצא בו וכן אם צריך לבשל בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמא בחלב טהור לרפואה אפי' לחולה שאין בו סכנה מותר כיון דאינו מבשל לאכילה ליכא משום מראית עין (ס"ק ז') אבל שלא לרפואה כגון שמבשל להאכול לנכרי אסור מפני מראית העין בין בטמאה ובין בעוף בחלב (ט"ז וש"ך) :

ה ביצים הנמצאים בעופות אם הם גמורות דהיינו שיש להם גם הקליפה הקשה לכתחילה נוהגין הנשים שלא לבשלן בחלב אבל מדינא מותר ואלו שאינן נגמרים אלא בחלבון והחלמון וקליפתן רכה אסור לכתחלה ובדיעבד מותר אבל אלו שאין להם אלא החלמון לבד דינן כבשר עצמו ואסורין לאכלן בחלב · ובהפסד מרובה יש להתיר אפי' אם לא נגמר רק החלמון לבד ומעורה ג"כ בשדרה ומ"מ אם אכלם בפני עצמו מותר לאכול אחריהם גבינה וחלב (שם וש"ך) :

ו המעושן והמבושל בחמי טבריה והמבשל בשר במי חלב דהיינו אחר שעושים גבינות מבשלים הניסיובי והאוכל צף מלמעלה ולא נשאר בו אלא מים (שקורין סירווטקי) וכן חלב של בהמה שחוטה מה שנמצא בכחל (ר"ל דדי בהמה) או חלב מתה וכן דם בחלב וחלב זכר של בהמה (דחלב של אדם דינו כחלב אשה) כל אלו אסורין בבישול מדרבנן וכן האוכלין אין לוקין משום בשר וחלב מן התורה אלא מדרבנן ואם נפלו להתבשיל אוסרים התבשיל כשאר איסור דרבנן (סעיף ו וש"ך) · ומי חלב המחמצה מקפאון גבינה (ר"ל כשעושין גבינות נוטף ממי חלב) יש אומרים דאינו בכלל מי חלב ואסור מה"ת לבשלן עם בשר ושליל דינו כבשר וחייב על בישולו ואכילתו מה"ת אבל שליא ועור וגידים ועצמות ועקרי קרנים וטלפים הרכים אסורים בבישול ובאכילה מדרבנן (סעיף ז') :

ז טוב ליזהר מלחתות אש תחת קדרה של נכרי לפי שמבשלים בהם פעמים בשר ופעמים חלב ונמצא שנבלע בו בו"ח וכן הכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש אין לשמש בו שעושין בו מאפר שע"ג כירה ורגילות הוא להתערב שם בו"ח וכן טוב ליזהר שלא להשתמש מן הקדרות של תנורי בית החורף שמבשלים בתוכו דלפעמים ניתן עליהם מהקדרות שמבשלים בהתנור אבל אם הם של מתכות אין להוש שמתלבנים וכ"ז אינו אלא זריזות ותוספות והמיקל לא הפסיד (שם) :

ח חלב הנמצא בקיבה לכתחלה אסור לבשל בו בשר אפילו בחלב הקרוש שבו משום מראית עין ובדיעבד מותר אפילו אם בישל בצלול שבו כן פסק הב"י אבל אנו נוהגין דאפילו בדיעבד אסור אפי' אם בישל בקרוש שבו (סעיף ט' וש"ך ס"ק כ"ס) ובהפ"מ יש להתיר בקרוש :

ט עור הקבה או שאר בני מעיים שמייבשין אחר שנמלחו עד שנעשין כעץ וממלאין אותן חלב מותר דמאחר שנתייבשו כ"כ הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר כלל ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן (ס"ק ל"ג) ונ"ל דה"ה להעמיד בו גבינות דלכתחלה אסור ובדיעבד מותר :

י חלב הנמצא בקבה לכתחלה אין להניחו בקבה עד שיצטנן החלב בתוך הקבה דחלב הקבה חריף והמוץ שהרי מעמידין בו אבל בדיעבד אין לחוש עד שנמלח בקבתה כשיעור שיתן על האש ויתחיל להרתיח ויהיה נמלח כ"כ שלא יהיה נאכל מחמת מלחו ואפילו להנמשכין אחר רמ"א דקיי"ל דאפילו נמלח מעט ולא שהה כלל אסור מחמת מליח כרותח מכל מקום הכא כיון דהרבה פוסקים סבירא להו דאינו אלא כפרש בעלמא אפי' הצלול וגם הוא מילתא דרבנן דאינו דרך בישול יש להתיר בדיעבד אלא א"כ נמלח שאינו נאכל ושהה כדי שיעור כבישה בציר או אפילו לא נמלח כלל אלא ששהה בתוכו מעת לעת דהוי כבוש ואסור להעמיד בו (סימן פ"ז סעיף י') ולענין אם העמיד גבינות (עיין כלל כ"ג סימן ל"ד עד סופו) :

יא כיון דבו"ח מותר כל א' וא' בפני עצמו והאדם רגיל בהם תמיד חששו חכמים שאם יהיו שניהם לפניו יאכל משניהם יחד ולא עוד אלא שלפעמים יטעה מסדר השלחן שיצטרך להעלות על השלחן לזה בשר ולזה גבינה ויניח הגבינה באותו אלפס רותח שטונה בו הבשר ונמצא דנתבשלו יחד ואסור מה"ת ולכן גזרו חז"ל דאסור להעלות על השלחן בשר וגבינה כאחת ואגב בשר בהמה גזרו גם אפילו על בשר עוף אע"ג דגם אכילתו אינו אלא מדרבנן מ"מ לא פלוג רבנן בזה (ומש"כ בש"ע שלא יבא לאכלם וע"ש בט"ז תמיה שסברי בגמרא מוכח דטעמא כמו שכתבתי) וגזרו דאפילו ב' בני אדם המכירים זה את זה אפילו הם מקפידים זה על זה אסורים לאכול על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה אא"כ עשו היכר ביניהם כגון שכ"א יאכל על מפה אחרת או שיניחו דבר המפסיק ביניהם ואפילו פת או כלי עם משקין הוי היכר אם אינן אוכלין ושותין מאותו פת ומאותו כלי דאל"כ אין כאן היכר וכן כל דבר שאין רגיל להניחו על השלחן כגון מנורה ביום הוי היכר • וכ"ש אם אוכל בפני עצמו או עם ב"ב שצריך היכר ויזהרו שלא יאכלו מפת א' ולא ישתו מכוס א' שהמאכל נדבק בהם ויבואו לידי איסור וכן צריכין ליחד כלי של מלח לכל א' כי לפעמים מטבילין מאכלם במלח וזה אפילו באינן מכירין זא"ז אסור • אבל ב' בני אדם שאינם מכירים זא"ז כגון ב' אכסנאים מותר לאכול כ"א בפ"ע זה בשר וזה חלב וכן מותר לישראל לאכול עם נכרי אעפ"י שהוא אוהבו ומכירין זה בשר כשר וזה בשר טרפה כיון דישראל בדיל תמיד מטרפות לא חיישינן (סימן פ"ח) :

יב עוד גזרו חז"ל שאם אכל בשר אפילו של חיה ועוף שאין איסורן אלא מדרבנן מ"מ לא פלוג באיסור בשר וחלב ואסור לאכול אחריו חלב עד סעודה אחרת ונחלקו הפוסקים בפירוש הדבר י"א דר"ל זמן סעודה דהיינו ששה שעות בין בקיץ בין בחורף (כו"פ דלא כפ"ח) והטעם לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן זה שאז כבר נתעכל לגמרי ולכן אפילו אין בשר בין שיניו צריך להמתין ולפ"ז הלועס לתינוק א"צ להמתין שהרי אינו מושך טעם (טור) וי"א (סמ"ג) דהטעם לפי שכל זמן זה יש בשר בין שיניו ועדיין נקרא בשר ולפ"ז אפי' לועס לתינוק צריך להמתין וגם אפי' אם כבר המתין ו' שעות אם יש בשר בין שיניו צריך להסירו ואנו קבלנו לחומרא כשני הטעמים • ואם מצא אח"כ בשר בין השינים ומסירו א"צ להמתין דחשבינן ו' שעות מאכילתו אך צריך קינוח והדחת הפה • והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה והדחה הוא שידיח פיו במים או בשאר משקין ואין קפידא אם מקדים הקינוח או הדחה • ושומן של בשר או אפילו של עופות דינם כבשר (פ"ט) ואם אכל גבינה א"צ להמתין ומותר לאכול אחריו בשר ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם ובלילה שאינו יכול לעיין היטיב צריך לרחצם במים דוקא (ש"ך ס"ק י') וגם צריך הדחה וקינוח וכן אם אוכל בשר או תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה צריך נטילה בינתים כן סתם הב"י (סי' פ"ט) :

יג וי"א דמה שאמרו בגמרא בסעודה אחרת מותר אינו ר"ל זמן סעודה אלא סגי בהמתנת שעה א' דזה הוא זמן התחלת עיכול (עיין כו"פ) ובלבד שלא יאכל בסעודה אחת קודם בהמ"ז אפילו המתין כמה שעות לא מהני אלא דוקא שיברך מקודם בהמ"ז וגם שיהיה שעה אחת לאחר שאכל הבשר בין שהמתין קודם בהמ"ז או לאחר בהמ"ז ואם אכל בשר בלא סעודה לא מקרי סילוק עד שיברך ברכה אחרונה ואם מצא בשר בין שיניו אחר השעה צריך הדחה וקינוח ואם לא מצא א"צ הדחה וקינוח • והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין ו' שעות כדעת הב"י ועוד אנו נוהגין להחמיר שאפי' אם אכל גבינה קשה דהיינו שהיא מתולעת או שישנה ששה חדשים (ט"ז ס"ק ד') אין אוכלין אחריה אפילו תבשיל של בשר וכן אם אכל אפי' תבשיל של בשר אין אוכלין אחריה מאכל של חלב אלא בהמתנת ששה שעות ולאחר בהמ"ז והמיקל בזה עובר משום בל תטוש תורת אמך ומ"מ אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשלו בקדירה של בשר אע"פ שלא הודחה יפה (ש"ך ס"ק י"ט) מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג להחמיר

וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב מיהו יש ליטול ידיו ביניהם אפילו ביום ואפילו לא יאכל בשר ממש רק תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה או נגע בהם בידיו ואפילו שמש המשמש בסעודה אעפ"י שאינו אוכל אלא שנוגע באוכל צריך נטילה בין מאכלי חלב למאכלי בשר (ש"ך ס"ק כ"א) ומ"מ לצורך חולה קצת נ"ל פשוט דיש להתיר אפי' אכל בשר בהמה לאחר שימתין שעה ויחטט שיניו לאחר בהם"ז (סס) :

יד האוכל גבינה רכה והמאה ורוצה לאכל אח"כ בשר צריך לבער מן השלחן שיורי פת שאכל עם הגבינה ואס"ר לאכול גבינה על מפה שאכל בשר וכן להיפך וכל שכן שאסור לחתוך גבינה אפילו צוננת בסכין של בשר וכן להיפך מיהו על ידי נעיצה בקרקע קשה מותר בשעת הדחק שאין לו סכין אחר וה"ה בסכין של איסור דינא הכי כמו שנבאר לקמן אי"ה כלל מ"ז אבל לחתוך הלחם לא בעינן נעיצה אלא סגי בקינוח יפה שלא יהא שום שמנונית הבוק בו ואף שלא בשעת הדחק לח ומנהג כל ישראל להיות להם סכינים מיוחדים לבו"ח ומנהג לרשום של חלב (סס) :

כלל מא דין כחל (סי' צ')

א הכחל (פי' מדד של בהמה) · בין של קטנה שלא הניקה ובין של גדולה מה"ת מותר לבשלה פין בפ"ע ובין עם בשר שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מה"ת אלא שחכמים אסרוהו דדמי לבו"ח · וכן הדין אם קרע והוציא את החלב שבו מותר לצלותו ולאכלו אבל לבשלו אפילו בפ"ע אסור דאעפ"י שהוציא החלב מכל מקום נשאר עדיין חלב בגומות :

ב ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב מותר לבשלו אפי' עם בשר ואפי' לכתחלה ואם קרעו וחתכו כמה פעמים שו"ע על פני כולו עדיף ומהני יותר מטיחה בכותל וכן אם נתנו תחת המכבש הוי כטיחה בכותל וכל זה מדינא :

ג ומ"מ נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל אפילו על ידי קריעת שו"ע וטחו בכותל ולבשלו בלא בשר בטיגון או בפשטידא אפילו במחבת מותר על ידי קריעת שו"ע ומיחה בכותל דוקא ולצלותו על השפוד סגי בקריעת שו"ע בלא מיחה בכותל (סעיף כ') :

ד ובדיעבד אם עבר ובשלו בלא בשר אפילו בלא קריעה אע"פ שבשלו עם ירקות או שאר דברים מותר לאכלו (ס"ק ג') ומכ"ש אם צלאו אבל אם בשלו עם בשר אחר צריך ס' נגד כל הכחל שהרי אין אנו יודעים כמה חלב נפיק מיניה ומ"מ בדבר זה הקילו חכמים בכחל אע"ג דבשאר איסורים צריך ס' חוץ מן האיסור אבל בכחל מצרפין גם הכחל עם הבשר ולכן אם יש נ"ט פעמים בשר ושאר דברים שבקדירה נגד הכחל הבשר והתבשיל מותר שהחי הכחל עצמו הוא בשר וא"כ יש ס' נגד החלב ונתבטל טעם החלב ולפיכך מותר אבל הכחל אפ"ה נשאר בא סורו מפני שיש גומות בכחל שהחלב כנוס בתוכן ויש באותו חלב טעם מן הבשר שנתבשל עמה ואותו חלב שבגומות א"א להפרישה מן הבשר דלא מהני קריעה לאחר הבישול ואע"ג דבגמר בישולו יוצא כל חלב מ"מ קודם גמר בישולו נאסר בשביל חלב שבגומות והו לא משרי דחיישינן שמא יאכלנו קודם גמר בישולו א"נ משום מראית העין (ש"ך ס"ק ס') ואם לא היה בין הכל ס' הכל אסור מדרבנן ומ"מ מותר בהנאה :

ה ואעפ"י שהיה ס' נגד הכחל אם נפל לקדירה אחרת דינו כקדירה ראשונה ומשערינן בו בס' והכחל מן המנין ואפילו לא היה בקדירה ראשונה ס' נגד הכחל ונאסר כ"ינא אפ"ה מצטרף למנין ס' שלא יהא סופו חמור מתחלתו (עיין ט"ז ס"ק ד') כל זה הוא לדעת הב"י בשו"ע ולדעת רמ"א אם לא היה בו ס' בקדירה הראשונה ונפל אח"כ לקדירה אחרת אין הכחל מצטרף לס' דכיון דנ"נ איך יצטרף להתיר (סעיף ה') :

ו מנהגינו ע"פ הכרעת רמ"א דלצלי בפ"ע בלא בשר לכתחלה צריך קריעת שו"ע והטחה בכותל ובדיעבד אם נצלה לחוד בלא בשר אפילו לא קרע מותר ואם נצלה עם בשר אם נקרע שו"ע וטחו בכותל שניהם מותרין אפילו ידוע שנתהפכו על השפוד דכיון שנקרע שו"ע וטח' בכותל חשוב כבשר ממש לענין זה (ס"ק י"א) ואם לאו העליון מותר והתחתון אסור ולא חיישינן שמא נתהפך השפוד ונעשה העליון תחתון דבדיעבד לא מחזקינן איסורא וכן אם ידוע ששניהם היו תחובין בשוה בשפוד ולא היה שום אחד מהם עליון או תחתון שניהם מותרין אבל לכתחלה אין לצלותו עם בשר כלל משום שרגילות להתהפך השפוד לפעמים זה עליון וזה תחתון וכ"ז בצלי על השפוד אבל במחבת דינו כמבושל בקדירה :

בינת אדם

(סה) לח לחתוך לחם בסכין של בשר לאכול בו גבינה · נ"ל דמותר וכ"כ בהדיא הפ"ח וכ"מ מכל הפוסקים ועיין בסימן פ"ט ס"ק כ"ב כתב בשם יש"ש דאסור ועיינתי בפ"ט ובה מבואר לחתוך בו גבינה ע"ש ואפשר דנוסחא מוטעת נזדמנה לש"ך ומה שמקשה הט"ד על לשון בסימן צ"ו ... דלק"מ דכוונת רש"ל הוא כמו שכתב בפ"ח בסי' תק"ט דלכן אסור להגעיל מחלב לבשר דיבואו לטעות ... דהינו נכון :

ז ולקדירה בלא בשר נוהגין בו איסור לכתחלה אפילו ע"י קריעת שו"ע וטחו בכותל דגזרינן שמא יבא לבשלו עם בשר וה"ה לטגן אפילו בלא בשר דאין חילוק בין טיגון לבישול · ואפילו נתייבש כבר הכחל · ואם עבר ובשל בקדירה לבדו בדיעבד אם נקרע שו"ע וטחו בכותל מותר אפילו בלא ס' אבל אם לא קרע שו"ע או לא טחו בכותל אפי' בדיעבד אסור עד שיהא ס' נגד הכחל וכחל עצמו מן המנין (רמ"א סעיף ג') :

ח ולבשלו עם בשר אפילו קרעו שו"ע וטחו בכותל אסור ובדיעבד במקום הפ"מ יש להתיר אבל לא בלא"ה (שם) :

ט ואם אנו רואין שנתייבשה הכחל או לאחר ל' יום דמסתמא כבר נתייבש (ס"ק י"ז) אם עבר ובשלה אפילו עם בשר מותר בדיעבד אפילו בלא קריעה כלל דכיון שכבר נתייבש אינה ניתנת טעם ולכתחלה אסור אפי' בנתייבש :

י לעשות פשטידא מן הכחל דהיינו שמניחין אותו בעיסה (כמו שאופין לחם ממולא כבשר) בלא בשר נוהגין בו היתר אם אין אופין אותם במחבת אלא בתנור אבל במחבת דומה ממש לבישול בקדירה ואם נתייבש תחלה מותר הפשטידא אפילו במחבת ויש נוהגים איסור אפי' בנתייבש אם אופין במחבת (רמ"א סעיף ג') :

יא ולאפות הפשטידא שבו הכחל בתנור קטן עם מאכלי חלב דינו כשאר בשר בו"ח שנאפה בתנור א' ומבואר דינם כלל ס"ב ועם מאכלי בשר יש מחמירין שלא לאפותם יחד אלא יש להניח הפשטידא בפי התנור ויש ליזהר לכתחלה אע"פ שאינה אלא חומרא (שם) :

יב כל כחל שקרעו שו"ע וטחו בכותל דמותר בדיעבד כמבואר לעיל מותר לחתוך אותו כשהוא רותח בסכין שחתכו בו בשר וכן כחל חי אע"פ שהיא מלאה חלב כיון שהוא צונן וכן מותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בו כחל וכן הדין לאכול זה בכלי שאכל בו זה וה"ה לצלות זה בשפוד שצלו בו זה וה"ה דמותר להניחו בקערה עם בשר צלי אפילו אם שניהם חמים דלאחר צליית הכחל שאנו מתירין בדיעבד דינו כשאר בשר לכל דבר (שם סעיף ג') :

יג ולפי מנהג עפ"י פסק רמ"א לעיל סימן ו' אם עבר וצלה בלא קריעה או קריעה מועטת כל הדברים האלו אסורים לכתחלה ואם נצלה כל צרכו כיון שקרעוהו שו"ע אפילו לא טחו בכותל מותר לחתוך בסכין של בשר אבל קודם שנצלה כל צרכו אסור לכתחלה אא"כ קרע שו"ע וגם טחה בכותל :

יד לכתחלה אסור למלוח כחל עם בשר ובדיעבד אפילו לא קרעו כלל מותר ואפילו עלוי' בשרא (ש"ך ס"ק כ"ז) ועיין לעיל כלל ל"ד סימן י"א :

כלל מב דין בשר וגבינה או או"ה הנוגעין זה בזה צוננין (סימן צ"א) :

א בשר וגבינה צוננין שנגעו זה בזה וכן איסור שנגע בהיתר אם הם יבשים לגמרי א"צ אפי' הדחה (סימן צ"א סעיף א') ואם אחד מהם לח או ששניהם לחים קצת ולא מחמת מליחה צריך להדיח מקום נגיעתן ואם הוא דבר שמן כחמאה וחלב לא סגי בהדחה רק צריך שפשוף היטיב ג"כ ואין חילוק בין בשר וחלב לשאר איסורין בין שנפל בשר צונן ל לב צונן או היתר גוש לאיסור צלול או להיפך הגוש צריך הדחה (שם בש"ך ס"ק י') ולכן צריך ליזהר שלא להניחם יחד בענין שיגעו זה בזה דכיון דעכ"פ צריכין הדחה חיישינן שמא ישכח ולא ידיח :

ב וכן הדין בכל דבר שצריך הדחה ואפילו להניח יחד על סמך שידיח אסור דחיישינן שמא ישכח · ודוקא דבר שאין דרכו בהדחה אבל דבר שדרכו בהדחה כגון בשר חי שהמנהג קודם שמבשלין אותו מדיחין אותו מותר להניח בכלי איסור וכיוצא בו אע"פ שהוא לח קצת (שם סעיף ב') ובדיעבד שבישל בלא הדחה אך שא"א להדיח מותר **לט** · דין תשמיש היתר בכלי איסור מבואר הכל בכלל נ"ז :

בינת אדם

(נו) **לט** שאלה מידי דבעי הדחה וא"א להדיח מה דינו : תשובה הט"ז כתב סימן צ"א משמע דס"ל דמותר כמו בקליפה דפסק רמ"א שם סעיף ד' דאם א"א לקלוף מותר וכר"ת ונ"ל דכ"מ להדיא מש"ע סימן צ"א ס"ד שכתב ואם נפלו זה לתוך זה צוננין מדיח הבשר מוכח דהחלב מותר וכ"כ המג"י בהדיא בסי' ס"א ס"ק ל"ז ונ"ל דבאמת אם נתפוס דכל קליפה שהצריכו חכמים אינו אלא מדרבנן וא"כ בודאי ה"נ גרירה והדחה ובאמת כן משמע פשטא דלישנא דאו"ה כלל כ"ס דין ב' דאפי' קליפה אינו אלא מדרבנן הכל כחולין ח' ע"ב בפלוגתא דרב אמר קולף פרש"י כיון דהוה דאורייתא אזלינן לחומרא וכן הכריע הרשב"א מטעם זה בריש חולין כיון דהוה דאורייתא אזלינן לחומרא וכן מוכח מדהצריכו חכמים קליפה בקדשים כדאיתא נטף מרוטבו כו' ונ"ל בכוונת או"ה כמו שהבין הכו"פ בסימן צ"א דכוונתו כמו שכתב המ"א בסימן תמ"ז במקום שהקליפה אינו אלא מדרבנן ועכ"פ נ"ל דה"ה הדחה וגרירה הוא דאורייתא במקום שיש לחוש שנדבק בו איסור קצת ולמאן דמתיר בקליפה כר"ת ה"ה בהדחה ומאן דאוסר כריב"א ה"ה בהדחה ורש"ל דפוסק כריב"א הביאו הש"ך סימן צ"א ס"ק א' ה"ה בהדחה סיים וא"כ הוי מלח דל"ש בו הדחה אסור כולו ולא ידעתי מה שכ' ע"ז הט"ז דבת"ה כי שעת הדחק כגון שנתאכסן בבית נכרי כדיעבד דמי ונ"ל דהט"ז ס"ל לחלק בין קליפה להדחה שהרי בס"ק ז' מסיק למעשה כריב"א וכאן בס"ק א' כתב דבהדחה בדיעבד מותר ולא ידעתי מה ענין ת"ה לדברי יש"ש דכי ס"ד דבבית נכרי מותר לבשל בקדירות של נכרי דהוי כדיעבד וכן יהיה מותר לבשל בקדירות של בשר שאכ"י חלב ות"ו וכת"ח שם כלל י"ו כ'

ג מותר לצור בשר וגבינה או איסור והיתר במטפחת אחת זה בצד זה וזה בצד זה ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה (שם סעיף א') וכן מותר ליתן בתוך תיבה אחת כד של בשר אצל כד של חלב דמזהר זהירי שלא יפול מזה לזה ומ"מ אם הם מגולים טוב ליזהר לכתחלה במקום שאינה צורך כיון שאין דבר המפסיק ביניהם (סימן נ"ס סעיף ו') משא"כ לצור במטפחת דאפילו לכתחלה מותר :

ד וכן מותר להניח כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו חומץ או שאר משקין אפילו שניהם מגולים דאפילו את"ל שיפול לתוכו חלב יהיה ניכר ואם יפול בתוכו מעט יתבטל בששים אבל אין מניחין כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח אם שניהם מגולים שמא יפול לתוכו עד שאם היה משים אל לב להשגיח יהיה ניכר החלב בעין במלח וכיון שניכר לא שייך לומר שה"א בטל אך לא ישים לבו ע"ז כי יחשוב מהיכא תיתי שנפל לתוכו וימלח ממנו בשר ומ"מ בדיעבד מותר ולא חיישינן שמא נפל אל המלח (שם) :

ה צריך ליזהר שלא יגע בשר או גבינה בלחם אם א' מהם לח קצת שאם יגעו זה בזה אסור לאכול בו גבינה או בשר ומ"מ אם מריח קצת המקום שנגע בו מותר (נ"א סעיף ג') :

ו בד"א בצונן חי כגון בשר חי שלא נמלח אבל צלי צונן שנפל לחלב צונן אפי' שניהם אינם מלוחים צריך קליפה ואם יש בו בקעים או שהוא מתובל בתבלין והוא צלי אע"ג שהכל צונן אסור כולו וה"ה אפוי ומבושל צוננים דכיון דנצלה או נאפה או נתבשל אע"ג דהוא צונן רכיך ובולע וכן יש לנהוג במקום שאין הפ"מ ומ"מ החלב מותר דדוקא הגוש בולע מן הצלול אבל אינו מפלט כיון שאינו מלוח ושניהם צוננין (ואפילו בהפ"מ נ"ע להקל עיין ס"ך סימן נ"א ס"ק כ"א דרוב הפוסקים אוסרין כולו) ואם הוא חי אלא שיש בו בקעים או שהוא מתובל בתבלין עד שאינו נאכל מחמת זה • (כל"י בשם דמש"א) הרבה פסקים אוסרין כולו (ש"ך שם) ובש"ע מתיר מ"מ ראוי להחמיר לעצמו אף בחי וגם לאחרים צ"ע שהרי הפ"ח אוסר באמת ביש בקעים אפי' בהפ"מ (סעיף ז') ואם היה אחד מהן מלוח עיין כלל מ"ג :

ז אבל אם אין בו בקעים ולא מתובל בתבלין אפי' צלי רותח ונפל לחלב צונן אפילו נמלח קצת קולף הבשר והשאר בשר מותר דקי"ל תתאה גבר ר"ל שהתחתון לעולם גובר וכיון שהתחתון צונן מקרר את העליון ומ"מ אדמוקר ליה בלע פירתא ולכן צריך קליפה ואפי' הצלי שוקע בתוך החלב והחלב צף עליו אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו גובר והחלב כיון שהוא במקומו והצלי נפל בתוכו גובר עליו ומקררו (שם בש"ך ס"ק כ"ג) וה"ה חלב רותח שנפל על בשר צונן בין בעירוי שנפסק הקלוח או לא נפסק הקילוח לעולם צריך קליפה ודי בזה (ש"ך שם ס"ק ז') :

ח אבל בשר וחלב התחתון שנתערבו יחד או אפילו בשר צונן לחלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח הכל אסור משום דתתאה גבר ומחמם העליון והוי כשניהם רותחין וצריך ס' לבטל (ועיין כ"ז עוד בכלל ס') :

ט כל מקום שנכתב רותח ר"ל רותח כ"כ שהיד סולדת בו ואף לאחר שהעבירו מן האש כ"ז שלא נתן אותו בכלי שני נקרא רותח (סימן ק"ס סעיף ג') ואם הוא דבר גוש והיס ב י"א דאפילו הניחו בכלי שני נקרא רותח ויש לו דין כאלו היה בכ"ד (ועיין בכלל ס סימן י"ב) :

י כל מקום שצריך קליפה אם לא קלפוהו ובשלו כך כגון בשר שנאסר כ"ק ותתכוהו לחתיכות דקות בענין שא"א לקלפו עוד וכ"ש חלב או שאר דבר לח שנפל איסור או בשר לתוכו שהחלב היה ג"כ צריך קליפה אלא שא"א לקלפו בהפ"מ מותר אבל בלא"ה אין להתיר אפילו בדיעבד ואפילו החלב אסור אם אין בה ס' נגד שיעור קליפה ואם הוא בענין שאפשר לקלפו אע"פ שכבר בישל הבשר צריך לקלף (סעיף ד' וכט"ז) ואם א"י איזה חתיכה שצריך קליפה בטלה ברוב (סימן ק"ס ש"ך ס"ק ל"ס) • וכן אם בישל בקדירה שנאסר מתחלה רק כ"ק כגון שמלחו בו בשר להוציא דם או דבר איסור וביוצא בו וא"כ צריך ס' נגד קלפת הכלי וכיון שקליפת הכלי עומד בעין ולכן אם אין ס בתבשיל נגד הקליפה אסור אעפ"י שא"א לקלף התבשיל (ש"ך סימן ס"ט ס"ק ס"ד וכפ"י נ"ח ס"ד) והכל מצטרף לבטל הקליפה הבשר והרוטב ול א דחנ"ג כדלקמן כלל מ"ד (ש"ך סי' נ"א ס"ק ח') והמ"א כ' (בסימן תמ"ז ס"ק ל"ג) דבכל מקום דצריך קליפה צריך ס נגד הקליפה רק בדין תתאה גבר דאינו אלא מצד החומרא שם מותר אם א"א לקלף :

יא שיעור קליפה שנכתב בכל מקום הוא כדי שתוכל להנטל כולו כאחד לאחר שקלפוהו (סימן נ"ו בש"ך ס ק כ"א) :

בינת אדם

קי"ל

כ' זה רק לפי מ"ש שם דאם הדין בכלי יפה מותר בדיעבד אם נשתמשו וע"ז כתב דבבית נכרי בדיעבד דמי ואח"כ בס"ק ס' דבעי כדתה מדינא כגון שבכלי אינו נקי בודאי אין חילוק אם הוא בבית נכרי או בביתו וכמו שנכתוב לקמן וזהו ג"כ דעת הרא"ד שהביא הת"ח כלל פ"א דין י"א דאם חתך בשר דק בסכין של איסור כולו אסור דלא יכול לגררו או להדיחו ובודאי גם הת"ח מודה לדינא דרש"ל לשיטת ריב"א ודלא כמג"א שם כלל י"ז שסובר דרש"ל חולק על ת"ח ועי' בתנ"י כלל כ"כ ס"ק ע"ו שכתב דבדבר לח צריך ס' ועיין לעיל סי' י"ד :

כלל מג דין או״ה או בשר וגבינה שנמלחו יחד (סימן צ״א):

א קיי״ל דמליח הרי זה כרותח ומדינא דוקא כשנמלח כעין שמולחין לקדירה ושהה כדי מליחה לקדירה דזה נקרא שאינו נאכל מחמת מלחו אפילו לא מלחו אלא מצד אחד מחשב כרותח ואנו אין בקיאין ולכן טוב להחמיר במקום שאין הפ״מ אפי׳ אם נמלח רק כמליחת צלי · ומחשב כרותח עד שידיחנו · ומליח כעין מליח דבעי לה לאורחא (נראה לי דזה מה שקורין בל״א פעקיל פלייש שהוא מלוח הרבה לעולם) אפי׳ לאחר שהדיחו כל זמן שלא שראו במים דינו כרותח (סעיף ה׳):

ב תיכף כשנמלח ומתחיל ציר לצאת נחשב הציר היוצא ממנו כרותח ולכן בשר שמלחו בשר כשר ונבלה או בשר וגבינה יחד בתוך שיעור מליחה אוסר אפי׳ במקום הפ״מ וסעודת מצוה (סימן צ״א בש״ך סס״ק י״א) וכן הציר הנוטף ממנו בתוך שיעור מליחה אפילו לא נמלח רק לצלי ואפילו שהה כמה ימים לעולם הוא רותח (כו פ סס) דבציר אין חילוק אם נמלח לקדירה או לצלי דאף על גב דלא נמלח כמליחת קדירה ולא נחשב הבשר כרותח מ״מ הציר נחשב כרותח והוא נפל על גבינה או על כלי אוסר כדלעיל כלל ל״ב סימן י״ט ע״ש (רמ״א ססעי׳ ה׳):

ג אבל אחר ששהה שיעור מליחה המתבאר כלל ל׳ סימן ט׳ בזה יש חילוק דאם מלח בשר נביל׳ להוציא דם ושהה שיעור מליחה וקודם הדחה מלחו עמו או שהניחו עליו בשר כשר או גבינה בזה נחלקו הפוסקים כמו שביארנו לעיל כלל ל״ב סימן י״ח י״ט ולכן במקום הפ״מ וסעוד מצות ג״כ סמכינן על הפוסקים דלא נחשב כרותח והכל מותר בהדחה (ש״ך ס״ק י״א):

ד בד״א דאמרינן דלאחר ששהה שיעור מליחה לא נחשב רותח שמלחוהו להוציא דם דכיון דהמלח מוציא הדם אמרינן דתש כחו אבל בשר שמלחוהו שנית לאחר שהדיחו אותו ממליחה להוציא דמו ונגע בגבינה וכן בשר נבילה ובשר כשר שנמלחו או נגעו יחד לאחר שנמלח פעם ב׳ כיון שהמלח הזה לא עשה שום פעולה ולא תש כח המלח כלל לעולם הוא רותח אפילו שהה כך כמה ימים כ״ז שלא ידיחוהו ואוסר ההיתר שנגע בו ולא מהני אפילו הפ״מ וסעודת מצוה (ע״ש בש״ך וככו״פ):

ה הא דנאסר ע״י מליחה דוקא כשטמא מליח דנחשב כרותח ואז אעפ״י שהטהור תפל (ר״ל מבלי מלח) הטמא שהוא רותח מבליע להיתר וכ״ש בשניהם מלוחים שאפי׳ אין נוגעים זה בזה ממש אלא שמונחים בענין זה שהפליטה והציר של זה נוגעת בזה אפ״ה אסור ולכן בשר שחוטה שמלחו עם בשר נבלה אפי׳ מלח הבשר להוציא דם וא״כ הכשרה טריד למיפלט דם ל״א איידי דטריד למיפלט לא בלע דנהי דלא בלע דם טרפה מ״מ בולע ציר טרפה וציר נבלה וטמאים ושרצים אסור מה״ת דילפינן מרכתיב הטמאים לרבות צירן אבל אם הטמא תפל והבשר מלוח אפילו נוגעים זה בזה מ״מ אין כח בבשר המליח לחמם את הטמא שעי״ז יפלוט ויבלע בטהור וא״צ אלא הדחה ומ״מ במקום שאין הפ״מ יש להחמיר גם בזה אם נוגעים זה בזה ממש דס״ל דאין חילוק בין טמא מלוח או טמא תפל אלא כשאינם נוגעים רק שעומדין בסמוך בכדי שפליט׳ של זו נוגעת בזו ואז אפילו הדחה לא צריך ונ״ל דעכ״פ בזה במקום הפסד קצת סגי בקליפה כיון דרוב פוסקים מתירים לגמרי (עיין סימן ע׳ סעיף ג׳ ובש״ך ס״ק כ׳):

ו אע״ג דקיי״ל בחם ע״י אור תתאה גבר כמו שנבאר לקמן כלל ה׳ מ״מ במליחה אין חילוק בין שהטמא המליח למטה והטהור התפל למעלה או להיפך דלעולם המליח מבליע בהתפל ואינו בולע ממנו דדוקא ברתיחת אור יש חילוק דמחמת אור שהוא גובר מרתיח את חבירו או מצנן אותו כי כן דרך תולדות האור אבל מחמת מליחה אין כח באותו שהוא תפל לבטל כח המליחה כי כן דרך המליחה שאינה יכולה להתבטל כ״א ע״י הדחה וכן אין כח במליחה לעשות התפל כמליח (סימן ק״ה ש״ך ס״ק מ״א):

ז מ״מ נ״ל בספק טרפה ויש בו עוד צדדים להקל שנמלח עם טהור והיה טמא מלוח וטהור תפל למטה והטמא למעלה יש לסמוך בהפ״מ וסעודת מצוה ג״כ על הפוסקים (וכן פתם הש״ע סס סעיף י״א) דאף במליחה אמרינן תתאה גבר דאע״ג דרמ״א כתב שם דנוהגין כהפוסקי׳ דאין חילוק י״ל היינו דוקא בודאי טרפה אבל לא בס״ט (וכעין זה ממש כ׳ במ״ב בסי׳ ל״ז לענין תתר״ל בס״ס שנתערב ע״ש) ומותר עכ״פ ע״י קליפה אפי׳ לדידן:

ח הא דטהור מליח וטמא תפל מותר · היינו שהטמא יבש אע״ג שהוא לח קצת דכיון שהוא תפל אין כח במלח שבטהור להפליטו (כ״כ ספ״ח בסימן צ״א ומשמע אבל אם היה הטמא מלוח אע״ג שהוא יבש אסור שהטהור וכן משמע ג״כ מדברי רמ״א סימן צ״א ול״ע דבהדיא איתא בתו״ה כלל י״ב סימן ז׳ וז״ל דאפי׳ שניהם מלוחים ורק שאחד לח והשני יבש אותו היבש חשוב לכל דבר כתפל שאם שנבלה יבישה וכשרה לחה מותרת עכ״ל · והפ״ח אזיל לשיטתו דס״ל דאם נתלחלח אח״כ אסור כמו שאכתוב בסמוך ונ״ל דר״ל יבש לא יבש לגמרי אלא ר״ל דבר גוש אע״ג שהוא לח קצת לאפוקי צלול) אבל כשהטמא הטפל צלול והטהור המלוח הוא ג״כ לח קצת אסור דכיון שהוא מלוח בולע מן הצלול אבל אם הטהור יבש לגמרי אע״ג שהוא מלוח אינו בולע מן הצלול התפל דכיון דכבר נתייבש ממלחו ה״ל כאלו לא נמלח כלל (וספ״ח בס״ק ט״ו כתב דלפי מה דקיי״ל דלעולם לא פסק כח המלח א״כ אפילו בזה אסור דכיון דנתלחלח חוזר להיות רותח וכדעת הגאונים אבל בתו״ס לא משמע כן שהרי ס״ל

דאפילו בנמלח לכולא דם לא פסק כח המלח כמש"כ הש"ך בשמו בסימן ג"א ס"ק י"א ואפ"ה כ' בכלל י"ב סימן ד' דאם נפיינם פ"א כבר פסק כח המלח ואפילו נתלחלח אח"כ) ודוקא צלול ממש בחלב וכיוצא בו אבל חלב רך שאינו מהותך לא מקרי צלול (ש"ך שם ס"ק י"ד) :

ט בשר וגבינה שניהם מלוחים שנגעו זה בזה אם הם יבישים או לחים ולא מחמת מליחה אגי בהדחה אבל אם הם לחים מחמת המלח שניהם אסורים ול"א איידי דטרי' למיפלט לא בלע דזה לא שייך רק בדם דמשריק שריק אבל לא בשאר דברים ואם א' מהם מלוח וא' תפל המלוח מותר בהדחה שאינו מפליט מן התפל (וע' סי' ד' ה') והתפל אסור שהוא בולע מן המלוח (שם סעיף ה' ובש"ך ס"ק י"ג) :

י בשר מלוח שנפל לחלב אע"ג שהחלב אינו מלוח שניהם אסורין דהבשר חשוב כטהור מלוח לטמא תפל צלול דאסור והחלב ג"כ אסור דכיון שהבשר מלוח מפליט לתוך החלב · ואם החלב לבד מלוח י"א דהחלב מותר דדוקא הבשר אסור שבולע מן החלב אבל החלב מותר דאין כח במלח אלא להבליע ולא להפליט וי"א דהכל אסור דכיון דאחד מהם מלוח וצלול שניהם אסורין דמבליע וגם מפליט מן הבשר וה"ה בשאר איסור (שם ס"ק ט"ו ובש"ך ס"ק י"ז כ' ומשמע אפי' מלוח ככל שרי ודבריו אינם מדוקדקים דא"ל כוונתו אפי' מלוח ככל ז"א דאם הטמא לא מלוח אזי נאסר היתר ואו"ה מיירי בחלב מלוח ובשר יבש דהחלב מותר והבשר אסור כ"כ בהדיא בכלל י"ב סימן י"ב ואם כוונתו הטהור מלוח ויבש א"כ נאמר זה הכ' ככל שרי שהרי מיירי בא' טמא וכ"ל דמיירי מכו"ח והבשר יבש לגמרי אע"ג שהוא מלוח) :

יא (סימן ק"ה) הא דאוסר במליחה מחלוקת בין גדולי ראשונים רוב הפוסקים ס"ל דלעולם אין כח במליחה להבליע אלא בכדי קליפה אפילו היה האיסור שמן (סעיף ט' בהגהת רמ"א) וי"א דדוקא באיסור כחוש דינו בקליפה אבל כשאחד מהם שמן לא מיבעי' אם האיסור שמן ומלוח דמפעפע הרבה אלא אפי' אם האיסור כחוש ומלוח ובשר שמן נוגע בו אמרינן אזיל ההיתר ומפטם לאיסור ועושה אותו שמן וחוזר הוא סור ואוסר (ש"ע שם) · ודוקא שהיה גם ההיתר מלוח דאז יכול לפטם (ועיין לקמן כלל ס' סי' ד' ה' וכ"ש לענין מליחה) אבל אם ההיתר תפל אע"ג דהמלוח הטמא אוסר מ"מ אין כח בהיתר לפטם כיון שהוא תפל ואינו אוסר רק כ"ק (ש"ך ס"ק כ"ח ומה שהקשה שם הש"ך דלמה לא כתב המחבר דין זה אפילו באיסור כחוש לגמרי י"ל דהמחבר אזל כמ"ש הש"ך בס"ק י"ט בשם הד"מ ע"ש) ובהפ"מ יש להתיר אפי' בשניהם מלוחים אם האיסור כחוש ולא אמרינן במליחה אזיל ההיתר ומפטם (ע"ש בש"ך ס"ק כ"ח וכ"כ הפ"ה בשי' ק"ה ס"ק י"ט וס"ק ל"כ) :

יב ודוקא אם האיסור דבוק בחתיכה או שנוגע ממש באיסור אבל אם אינו נוגע באיסור ממש אלא שנוגע בחתיכה הנוגע באיסור כגון חלב אפילו שמן ואפילו דבוק בחתיכות בשר והחתיכות בשר נוגע בבשר זה ולא נוגע בחלב עצמו אותו חתיכה מותר אפי' בלא קליפה דאין כח במליחה לפעפע מחתיכה לחתיכה דדוקא בבישול שיש שם רוטב או בצליה שהוא רותח הרבה אבל במליחה אע"ג דדינו כרותח דצלי מ"מ לענין זה גרע דאינו מפעפע מחתיכה לחתיכה (שם סעיף ט') :

יג ולפ"ז אפי' יש כאן חתיכות הרבה הנוגעים בחלב עד שיש בכולם ס' לבטל החלב אלא שאין בכל א' וא' לבטל החלב · כל חתיכה שאין בו ס' אסור ולהיפך כל חתיכה שלא נגעה בחלב ממש אלא בזו שנגעה בחלב מותר ולסברא זו הסכים הב"י בש"ע שם :

יד ואם אינו יודע אם נגעה בכולן כולן אסורות דבכ"א הוא ס' מה"ת ומ"מ אם נתערבה א' מהם או נפלה לקדירה לא אמרינן חנ"נ אפילו לדעת רמ"א ויצטרך ס' נגד כולה אלא אם יודע כמה היה האיסור כגון שנגע בכזית חלב אין צריך ס' אלא נגד הכזית דכיון שלא הוברר האיסור שמא אין כאן איסור כלל ל"א חנ"נ (ש"ך שם בסי' נ"ב ס"ק כ' בשם או"ה ויש שם ט"ס וצריך להיות או"ה כלל י"ד דין ח' ועיין לקמן בדין הנ"ל סימן י"ח) ואם ידוע שלא נגעה אלא בא' ואינו ידוע איזו היא ויש בכל החתיכה ס' לבטל החלב כולן מותרות דהדר בתרי בטיל אבל אם אין בכולן ס' לבטל החלב גם בזה אסור שהרי חלב עם בשר הוי מבשא"מ וא"כ אם יבשלם יתן טעם ויטעום טעם מטעם חלב (ק"ס סעיף ט') :

טו אבל רמ"א כ' דמנהג מדינתינו לשער בכל מליחות בששים ובזה יש קולא וחומרא קולא דאפי' חתיכה זו שנגע בחלב ואין בו לבד ס' נגד החלב כיון שיש שם עוד חתיכה שנגעו זה בזה הרי אנו מצרפים הכל ואמרינן דחלב מפעפע מחתיכה לחתיכה כמו בבישול ומ"מ כל חתי' שנגע בחלב צריך קליפה דלא אמרינן ודאי דמפעפע אלא ספק · וא"כ ממ"נ אם מפעפע הרי הכל מצטרף לבטל ואם אינו מפעפע הרי לרוב הפוסקים אינו אוסר רק כ"ק אפי' בשמן וגם יש לפ"ז חומרא דאם אין בין הכל ס' אז כל חתיכה אפי' לא נגעה בחלב או בחתיכה שדבוק בו החלב אלא שנגע בחתיכה אחרת שנגע בחתיכה זו שהחלב דבוק בו כולן אסורות (שם) **מ** :

בינת אדם

עוד

(ויו) **מ** שאלה תרנגולת שמינה טרפה שנמלחה עם בשר ומקולת החיכה נוגעת בתרנגולת ושאר החתיכות נוגעת זו בזו והוא הפ"מ מה דינו :

תשובה לכאורה אין למלוח היתר כמו שכתב רמ"א בסימן ק"ה בסעי' ט' דבהפ"מ יש להתיר במליחה בקליפה בכחוש אבל לא בשמן ומי יבא אחר הכרעת רמ"א :

ולמאי

טז עוד מנהגינו שאין לחלק בין כחוש לשמן דאפילו אם האיסור כחוש דינו בשמן דאין אנו בקיאין איזו הוא שמן ומ"מ בהפ"מ יש להתיר במליחה ע"י קליפה אם האיסור כחוש לפי ראות עינינו כגון בהמה כחושה וכיוצא בו אע"ג דיש לגזור אטו שמן ואם האיסור הוא דבר כחוש בטבעו כגון החוטין והקרומין האסורין וגיד הנשה ושומנו הנזכרים בכלל כ"ח (וכיד סי' ס"ד) יש להתיר על ידי קליפה אם יש הפסד קצת דבאלו לא שייך למיגזר אטו שמן ואם האיסור כחוש והוא איסור דרבנן ולא שייך בו שמנונית אפילו אין בו הפסד קצת אין צריך אלא כ"ק (שם ס"ק ל"ה) :

יז ולענין חמץ בפסח אע"ג שהוא כחוש מחמרינן לאסור אותה חתיכה שנמצא החטה עליה כולה וחתיכות האחרות הנוגעות בחתיכה זו ולא נגעו בחטה בודאי מותרין ע"י קליפה ואם מסופק

בינת אדם

ואמנם אחר העיון נ"ל דיש הרבה צדדים להקל בחתיכות שאינם נוגעים בטרפה גופה · דהנה במליחה אם אוסרת כ"ק כדעת הראב"י ודעימי' והיא דעת י"א שכתב רמ"א או עד ס' כדעת רשב"א ור"ן כבר הכריע המחבר ורמ"א דבשמן אוסר עד ס' ואמנם כ"ז היא בחתיכה שנגעה בחלב עצמו אמנם שאינם נוגעות רק בחתיכה שנוגעת בחלב היא פלוגתא מהר"ם ור"נ במרדכי הביאו הב"י דדעת מהר"ם דחלב אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה ומה שאינו נוגע בחלב מותר אף בלא קליפה ור"ן מספקא ליה ומצריך ס' בין הכל נגד החלב והמחבר הכריע להדיא כמהר"ם ובודאי משמע דדעת המחבר אפילו לקולא אינו מפעפע לשאר חתיכות כמו שכתב הט"ז ס"ק כ"ב ואמנם מה שתמה הט"ז שהרי בצלי פסק דאם בלע דבר המפעפע אוסר חברתה וכתב וא"ל דצלי חמור ממליחה דהא מסקינן בגמרא דמליחה כרותח דצלי עכ"ל אני בעניי לא זכיתי להבין תמיהתו שהרי הרא"ש וכל הפוסקים כתבו להדיא דאף דס"ד בגמ' דמליחה חמור מצלי אבל לפי האמת קיל מצלי וכן פסק המחבר דצלי הכחוש בעי נטילה ובמליחה די בקליפה והרי גדולי הפוסקים ס"ל דבמליחה אפי' בשמן אינו אוסר יותר מכ"ק ומה שכתב הש"ך בנקה"כ דהב"י הכריע כמהר"ם רק לחומרא אבל באמת אפי' חתיכות שאינם נוגעות באמת אסורין דלקולא לא"א דאינו מפעפע המעיין בב"י יראה דליתא שהרי כתב על הא פלוגתא דמהר"ם ור"ן שנ"ל להכריע כמהר"ם דלא שבקינן פשיטותא דמהר"ם מחמת ספק דר"נ ומהר"ם אפי' לקולא ס"ל דאינו מפעפע מש"כ בהגה' ש"ד שער ל"ז בהג"ה בתחלת פסק מהר"ם וכ"כ שם בהגהת ש"ד וכן יש לדון וע"ש במ"ש שכן דעת הר"ש מקולי ועוד דאי איתא כדברי נקה"כ למה לא הזכיר המחבר דין של שאר חתיכות בידוע שלא נגעו באיסור ויותר א"ו דדעת המחבר לגמרי כמהר"ם דאינו מפעפע אפי' לקולא ואמנם רמ"א כתב דאין לשנות המנהג לשער בכל מליחה בס' וא"ל הכל אסור דדיינינן למליח' כבשול ואח"ז כ' הרמ"א י"א דבהפ"מ יש להקל בקליפה והוא דעת מהר"ם כדלא בתשו' רמ"א והביאו בד"מ ור"ל דאפי' לפי המנהג ומוכח שם דדעתו דבהפ"מ יש לסמוך אסברת הראבי"ה ודעימיה דאפי' בשמן מליחה אינו אוסר רק כ"ק ונ"ל שע"ז כ' רמ"א שיש לסמוך עליו בכחוש אבל לא בשמן, דמדינא צריך ס' ור"ל שאותה חתיכה שנגעה באיסור שמן אין להתיר אפי' בהפ"מ ע"י קליפה דבזה צריך שיהיה מדינא לשיטת הרשב"א ודעימיה וכהכרעת הב"י אבל משאר חתיכות לא מיירי רמ"א כלל [illegible] בד"מ ה' והאריך בשיטת הרשב"א לשער הכל בס' אם אין דבוק ואח"ז כתב וז"ל אבל לא משמע כן מדברי א"ה דמשמע דאין מצטרפין כל החתיכות ומ"מ נ"ל כי מדינא לא היה צריך במליחה רק כ"ק שהיא דעת רוב הפוסקים אלא שאנו מחמירין לשויה כבישול ודי לנו בחומרא זו ולא להחמיר בו יותר מבשול ומטעם זה השיב לי מהר"מ פדווא דמנהגו להתיר ע"י קליפה במקום הפ"מ עכ"ל ודעת מהר"מ פדווא הוא אפי' בשמן ואיך כתב הרמ"א בהג"ה דמדינא צריך ס' אע"כ דר"ל לשיטת המחבר צריך ס' מדינא והיינו דוקא והוא החתיכה שנגעו אבל בשאר החתיכות לא הכריע רמ"א כלל וכן כתב בהדיא בתשובת רמ"א סימן ק"א דמדינא מליחה כ"ק ונ"ל דע"כ גם הש"ך ס"ל בפירוש דברי רמ"א כן שהרי בסימן ל"ב ס"ק י"ו כתב הש"ך בשם הת"ח דאף לפי מנהגינו לשער כל מליחה בס' מ"מ בהפ"מ עכ"פ לא אמרי' חנ"נ וכתב הש"ך דמשמע שם אפי' בשמן ודבריו צ"ע שהרי רמ"א כ' בסי' ק"ה דצריך ס' נגד איסור דבוק וידוע דא"א לומר איסור דבוק אלא בדבר שי"ל חנ"נ ולדעת הש"ך איך אפשר לומר דבוק ואח"ז מצאתי במנ"י והכריע משום זה דלא כש"ך וכ' כיון שרמ"א חזר בו בש"ע ממה שכתב בת"ח ואחר המחילה לא עיין יפה שהרי המנהג הזה הוא דוקא בלא הפ"מ ואז אמרינן חנ"נ ודבוק אבל בהפ"מ כבר הכריע רמ"א דאינו אוסר רק כ"ק וא"כ פשיטא דלא אמרינן חנ"נ ופשיטא דבוק וא"כ דברי רמ"א ודברי ת"ח עולין יפה בסגנון אחד ואמנם הא תינח בחיים אבל הש"ך שכ' דת"ח מיירי אף בשמן ל"א חנ"נ והרי הרמ"א כתב דבשמן אף בהפ"מ בעינן ס' ומשמע דלמנהגנו מחמרינן אף בדבוק אע"כ צ"ל דס"ל לש"ך דמה שכ' רמ"א בשמן היינו דוקא לענין אותה החתיכה כיון דדעת הרבה פוסקים דבעינן ס' מדינא אבל שאר החתיכות שאינה נגעות בחלב שיש לסמוך אדעת מהר"ם והמחבר דאינו מפעפע מחתיכה לחתיכה והוי כעין ס"ס דפלוגתא דשמא הלכה כראבי' וא"כ אף אותה חתיכה שנגעה בחלב מותר ע"י קליפה ואת"ל כרשב"א שמא עכ"פ אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה ועיין במנ"י בכללי ס"ס ובמחודשים סי' ו' וכעין זה כתב הש"ך בסי' פ"ז ס"ק ל"ב בכחל שינקה מן הטרפה ולפ"ז יש מקום להתיר בשאר חתיכות שאינן נוגעין בתרנגולת ועיין בפ"ת שכתב ג"כ כעין זה ומכ"ש שכתבתי דגם דעת ר"ש מקולי במהר"ם ולא הוי יחידאי ומה שכתב הפ"ת דהרשב"א בתה"ב דף ל"ה חולק על מהר"ם אמת שמדבריו משמע הכי אך מה שהביא מדברי הרשב"א בת"ה שם אדרבה מוכח מדבריו דס"ל דדוקא באותה חתיכה מפעפע בכולה אבל לא מפעפע מחתיכה לחתיכה וכ"מ מדבריו שכ' שם אם נמלח חלב מפעפע כו' ולא נודע באיזה מהן נגע מוכח דאם ודאי לא נגע בחלב גופה אלא בהחתיכה שנגע בחלב אינו מפעפע אח"ז ראיתי בתשובת אמ"ו נודע ביהודה סי' ל"ב דמצרף ג"כ סברא זו דאפשר דרמ"א לא כתב דנוהגין לאסור במליחה בשמן רק באותה חתיכה אבל לא בהאי שנגעה בה ומצרף ג"כ דעת ראבי' לזה אלא דשם היה מב"מ וכשהצעתי הדברים לגאון בית מאיר הודה לדברי לפסוק כן בהפ"מ ובסעודת מצוה ואמר לי דהוי ספיקא דדינא והא קא שלא נגע ודאי בטריפה אבל אם יש לספק שמא נגע הגם שיש ג"כ ס"ס שמא לא נגע ואת"ל נגע שמא הלכה כראבי' ז"א דיש ג"כ ס"ס להחמיר שמא נגע ואת"ל לא נגע שמא הלכה דמפעפע מחתיכה לחתיכה :

אח"ז בא לידי ספר כו"פ וראיתי שכ"כ בסי' ס"ט בספק אם נמלח הלב עם בשר והתיר ע"י קליפה מטעם זה ע"ש ודע דאין ללמוד מזה להתיר החתיכה שנגעה בש"ט מטעם ס"ס שמא הל' כראבי' ושמא אינה טריפה דלא יצא אלא איסור דרבנן דקיי"ל דצריך ס' וכבר דחה זה בתשובת אמ"ו בנ"ב ואי מטים לא נראה לי דלק"מ דכיון דאנן קיי"ל מליחה בס' ולכן אף באיסור דרבנן נהיגין כן דכל מה דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומ"מ יש להתחשב דעת ראבי' לספיקא דדינא וכן איתא בתשובת שבות יעקב במעשה במין עגל שנמצא קוץ תחוב עד החלל ומלחו עמו עוד בשר ופסק להיתר מטעם ס"ס שמא לא היה טריפה ואת"ל דטריפה שמא הלכה כראבי' בסי' ק"ה דמליחה אינו אוסר רק כ"ק ואפי' בשמן וא"כ אם אינו ידוע איזו חתיכה נגעה בטל חד בתרי והגם שאמ"ו בנ"ב חולק ע"ז היינו דס"ל דבהגיע לחלל טריפה ודאי ולא הוי ספק ובאמת לא זכיתי להבין כוונתו שהרי מ"מ אינה טריפה רק מספק שמא ניקב א' מאיברים הפנימים וגם לענין התערובת אפשר

מספק שמא נגע החטה בשאר חתיכ' כולן אסורין (וצ"ל דר"ל כדי קליפ' דמ"ש מדין צלה"ז) ואף שידעינן בודאי שלא נגע אלא באחד מהן ולא ידעינן באיזו נגע מדינא כולן אסורין וטעונין קליפה דחמץ בפסח לא בטל ברוב וא"כ אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת תערובתן (עיין בא"ח סימן תס"ז במ"א ס"ק נ"ב) ואם ירצה יכול למכור הכל לנכרי או להשהות חתיכות האחרות המונחות עמה עד אחר הפסח ודוקא שמצא החטה בעודה מונחת במלח קודם שהדיחו אבל אם מצאה לאחר שהדיח הבשר ע"כ נפל לאחר המליחה דאל"כ היה נופל ע"י ההדחה ואם מצא בתוך עוף שהוא חלול אפילו לאחר הדחה אסור דאמרינן מה שלא נפל הוא מחמת שמונח בתוכו ומ"מ אם יש לתלות שעכשיו נפל אפי' בעוף מותר (שם במ"א ס"ק נ') וכל זה שנמצא במליחה להוציא דם אבל אם נמצ' בחביו' שמלחוהו שם כל מה שמונח בציר אסור כולו (שם במ"א) וע' בחיבורי ה"א כלל כ"ב:

כלל מד דין איסור והיתר ע"י בישול ודין חתיכה נ"נ ואפשר לסוחטו (סי' צ"ב) :

א חתיכה בשר שנפלה ליורה של חלב רותח או להיפך שנפל מעט חלב לקדירה רותח של בשר משערין בששים שאם יש ששים נגד הבשר או החלב מותר ואם לאו הכל אסור ואין חילוק לדידן אם היה החתיכה כולה ברוטב או חציה ברוטב ונפל איסור על מה שחוץ לרוטב (פיסת ר"י) דלעולם אם יש ס' בכל מה שבקדירה נגד האיסור מותר ואם לאו הכל אסור שהרוטב מבלבל ומוליך הטעם בשוה בכל הקדירה ומ"מ יש חילוק דאם כולה ברוטב אף החתיכה עצמה מותר שהרי תיכף כשנפל נתחלק טעם האיסור בכולן אבל במקצתה חוץ לרוטב יש להחמיר במקום שאין הפסד מרובה לאסור אותה חתיכה דיש אומרים דכיון דמקצתה חוץ לרוטב אין האיסור מתפשט בכולו (פיטת רש"י דס"ל דמקצתה ברוטב אין כל מה שבקדירה מלטרף) דבשלמא כל הקדירה מותר ממ"נ אם היה מפעפע לתוך הקדירה הרי יש כאן ס' לבטל ואם לא פעפע לפנים פשיט' דמותר אבל החתיכה עצמה שמא אינו מפעפע בכל הקדירה וא"כ נ"נ ולכן יש אומרים דאסורה ולפי"ז שאר חתיכות הנוגעות בחתיכה זו צריכין נטילה (ש"ך וט"ז שם) :

ב ואם ניער אח"כ הקדרה או כיסה אותה יש להחמיר ג"כ להצריך ס' נגד כל החתיכה שהרי לסברא זו נעשית החתיכה נבילה אך במקום הפסד אין לחוש לכל זה דהעיקר כדע' הפוסקי' כיון דמקצתה ברוטב הרוטב מבלבל תיכף הטעם ומוליך הטיפה בכל הקדירה בשוה ואפילו בבשר בחלב וכש"כ בשאר איסורין (שם בש"ך ס"ק ו' וס"ק י"ג) :

ג והוא הדין אפי' כולו חוץ לרוטב ותיכף כשנפל האיסור ניער או כיסה הקדרה מצטרף הכל לבטל האיסור דעל ידי הניעור או הכיסוי נתחלק הטעם בכל הקדרה ודוקא שניער וכיסה כ"כ עד שהרוטב היה עולה למעלה מעל החתיכה אבל אם לא ניער כ"כ רק שמקצתה היה בקדירה לא מהני (דהיינו גרש"י) ואם לא ניער תיכף ומיד כשנפל לא מהני מה שמנער אח"כ דכיון שכבר קיבלה טעם מן האיסור נ"נ וקיי"ל אפשר לסוחטו אסור כדבסמוך :

ד ואם נפלה על חתיכה אחת אעפ"י שהוא חוץ לרוטב אם אינו יודע על איזה חתיכה נפל אעפ"י שלא ניער תיכף מותר לנער או לכסות הקדרה בכדי שהתפשט הטעם בכולו ולא אמרינן דמבטל איסור לכתחלה כיון שאין כאן איסור ודאי דשמא אין כאן איסור כלל דשמא לא נפל

בינת אדם

נגד ולהשיב דעת האבי' לספיקא דדינא כנ"ל :

ואמנם כ"ז כשהתרנגולת מונח על דף שמולחין עליו נגד מטה והבשר מונח למעלה או שמולחין בכלי העשוי מקנים באופן שאין ציר הטרפה זב תחת שאר חתיכות אבל כשנמלח על דף והתרנגולת מונחת נגד מעלה וא"כ בודאי שהציר זב תחת כולם וציר נבלה דאורייתא ואמנם מצאתי בש"ד שם שכתב דהציר נעשה כגדי כחוש וע"ש בהגה' דמיירי מציר מחלב שמן ואפ"ה חשיב ליה כחוש ומצאתי בא"ו כלל ד' דין ז' שכתב בשם סמ"ק השים בשתיהן לבטל החלב אבל לא בא' מהן אותה שנגעה בו אסורה דשמא לא מפעפע והשני מותר ממ"נ (וזה סברת ר"נ שבמרדכי) ואין לאסור השני אפי' אם"ל שאינו מפעפע מחמת הציר הראשונה הסמוך שנ"ל דציר מחתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור אינו דאורייתא ואמרי' ביה שפיר משרק שריק אע"פ שנאסרה מהחלב דלא גרע מהחלב עצמו שאין מפעפע לשם עכ"ל או"ה ודבריו צ"ע דהא ציר נבלה דאורייתא גם משריק שריק צ"ע אלא בדם אבל ציר אדרבה מסרך וצ"ל דכונתו דכיון דחנ"נ בשאר איסורין אינו אלא מדרבנן וא"כ אין הציר יכול לאסור יותר מן החלב [ו]כשם שהחלב אינו מפעפע לחתיכה אחרת שאינו נוגע בו כך הציר שלו הנבלע בחתיכה ראשונה אינו נבלע בחתיכה ומה שכתב משריק שריק ר"ל אינו נבלע ועוד צ"ע בדבריו שכ' דהשניה יאסור מציר הראשונה הסמוך וצ"ל דקאמר שיאסור מציר החלב גופה וצ"ל דס"ל כיון דמיירי שאינו נוגע בחלב וא"כ מסתמא כשמגיע הציר מן החלב לחתיכה ראשונה נבלע בו ואינו מגיע לחתיכה שתחתיה או דמיירי שמונחים החתיכה לרוחב נמצא דאין הציר של חלב מגיע לחתיכה ב' והנלע"ד כתבתי :

ודע דשם בש"ד כתב דר"י הלבן הביא ראיה דמליחה בס' מכה דאיתא בחולין נ"ז ע"ב הנהו אטמהתא דאמלחו בגידא דנשיא ולא פירש היכא הוא הראיה וע"ש בתב"ש מה שפירש דראיתו כיון דקי"ל כרב הונא דף נ"ו בגדי שבישלו בחלבו אסור וא"כ ק' היאך התיר ר' אחא וע"כ דהוי ס' ודבריו תמוהים דא"כ האיך ס"ד דר' אחא לאסור וצ"ל דהך הוא הראיה שהרי קשיא דפריך התם לר' אחא מדשמואל דאמר בירך שנמלחה בגה"נ קולף כו' וקשיא אדפריך משמואל לייתי ראי' מדרב הונא דאמר אסור לאכול אפי' מראש אזנו וצ"ל דשאני דר' הונא דהוי שמן כדמשני הש"ס שם שאני חלב דמפעפע ופריך מר' יוחנן ומשני כחוש הוי וא"כ פריך שפיר מדשמואל שהרי בגה"נ דהוי כחוש קיי"ל כשמואל וכבר כתבו תוס' שם אדשמואל דאמר קולף כו' היינו דקליפה עכ"פ אסור ואם כן ר' אחא דאוסר משמע ודאי דאוסר כולו והיינו דס"ל דאין חילוק בין כחוש לשמן ולכן פריך מדשמואל עכ"פ מוכח דבשמן מליחה ולאו שוה עד ס' :

נפל על חתיכה זו וכן לא אמרינן דחתיכה נ"נ דכיון שאינו יודע איזה חתיכה היא ל"א דחנ"נ כדלקמן סי' ז' וזהו לדעת הב"י אבל דעת רמ"א דגם בזה אסור לנער דכיון דהי' אפשר לברר האיסור על ידי טעימת נכרי כל חתיכה וחתיכה בפני עצמו אע"ג דאין אנו סומכין להתיר טעימה היינו לחומרא אבל לא לקולא ולכן אם לא נער בתחלה לא יועיל הניעור אח"כ שכבר נעשית נבלה (שם בט"ז ס"ק ח') :

ה טיפת חלב שנפל לתוך בשר רותח ולא היה בבשר ששים לבטל את החלב ונאסרה החתיכה מחמת החלב נעשית כל החתיכה איסור כאלו היתה כולה נבילה ולכן אם בשלה עם אחרות צריך ששים לבטל כולה ולא אמרינן כיון שידוע שאין בחתיכה זו רק מעט חלב שיהיה די שיהיה בכולם ששים לבטל החלב זה לא אמרינן כדבסמוך סימן ז' ולכן אם יש ששים נגד החתיכה ומכירה משליכה דקי"ל אפשר לסוחטו אסור כדלקמן ואחרות מותרות ואם אינה מכירה כיון שיש ששים נגד החתיכה אז הרוטב מותר והחתיכות אם חתיכה זו שנאסרה אינה ראויה להתכבד כולם מותרים כדין יבש ביבש דבטל ברוב ואם ראוי להתכבד כולן אסורות דאע"ג דאם בלעה שאר איסורין אף ע"ג דראוי להתכבד בטלה כיון שאין איסורו מחמת עצמו מ"מ בשר וחלב הוי איסור מחמת עצמו כמבואר לקמן כלל נ"א וכלל נ"ג (סעיף ג') :

ו ואע"ג דלענין זה אמרינן דחשיב כנבילה וכאיסור מחמת עצמו ולא כבלוע מ"מ אם נגעה חתיכה זו בחתיכה אחרת חם בחם בלא רוטב לא חשיב לענין זה רק כבלוע כמו שנתבאר כלל ס סי' ט' (ש"ך בסימן ק"ה ס"ק י"ז וע"ש בטעם, ת.ק) דקים להו לחז"ל שאין שום טעם יוצא מהחלב אלא ע"י רוטב (שם) :

ז מה"ת לא אמרינן חתיכה נ"נ אלא דוקא בב"ח דכל חד באנפי נפשיה שרי וכי איתנהו בהדדי אסור הלכך הבשר נעשה אסור ואם אכל חצי זית מבשר וחצי זית מחלב לוקה (כמבואר בט"ז סימן צ"ב ס"ק ט' כוונתם ולפי נראה דכוונתם דס"ל דלאע"ג דבכ"ע דאורייתא מ"מ אין לוקין בשיטת ר"נ מביאו בפ"ת בא"ת סימן תמ"ב והיינו דוקא בשאר איסורין דסהיתר עכ"פ לא נעשה נבלה משא"כ בבשר ות"נ דלוקין עליו) ובשאר איסורין נחלקו הפוסקים יש אומרים דלא אמרינן כלל חנ"נ אפי' מדרבנן ולכן אם נפלה כזית נבילה בקדירה ולא היה בו ששים לבטלו נאסרו כל החתיכות שבקדירה אם הרא מן החתיכות ההיתר הזה שנאסר ונפל לקדירה אחרת א"צ ס' אלא נגד כזית הנבילה וכן פסק בש"ע בסימן צ"ב וסימן ק"ו אבל אנו נוהגין על פי הכרעת רמ"א כאותן הפוסקים דבכל איסורין אמרינן חנ"נ עכ"פ מדרבנן וא"כ צריך ס' נגד החתיכה שנפל סעיף ד' ומ"מ לענין חתיכה החציה ברוטב קיל מבשר וחלב לעיל סימן א' ב' דבזה לא חיישי' כלל לשיטת רש"י ואמרינן דמפעפע בכל הקדירה ומ"מ לענין אותה חתיכה במקום שאין הפסד יש לאסור (ע"ש בש"ך ס"ק י"ג) :

ח ואף לדעת הש"ע מ"מ החתיכה עצמה שנאסרה תחלה נשארת באיסורו אעפ"י שיש עכשיו ס' נגד הכזית נבילה שנבלע בו תחלה דקיימא לן אפשר לסחטו אסור ר"ל דלא אמרינן שאפשר לסחוט האיסור עכשיו שיצא כולו ממנו ולהתפשט בקדירה שני' ואף שיש מקילין גם בזה וס"ל דאפשר לסוחטו מותר בשאר איסורי' מ"מ לא קיי"ל כן (סי' ק"ו) והכו"פ כתב דדעת המחבר בסי' צ"ב סע' ד' להתיר באיסור דרבנן גם אפשר לסוחטו :

ט וי"א דאע"ג דבכל איסורין קיי"ל חנ"נ היינו דוקא לח ביבש אבל לח בלח כגון יין נסך ליין כשר או חלב נימוח לשומן נימוח ואח"כ נפל ממנו להיתר אחר לא אמרי חנ"נ ואין צריך ס' אלא נגד האיסור לבד (שם וע"ש בט"ז ס"ק ט"ו) ואין חילוק אם ההיתר האחר לח או יבש (ש"ך וכפ"ת מסיים) וטעמא דמילתא דבדבר לח וצלול לא שייך ביה בליעה אלא שנבלל ומתערב האיסור עם ההיתר יפה ומשום הכי לא אמרינן חנ"נ ובהפסד גדול יש לסמוך על זה בשאר איסורין אבל לא בבשר וחלב ואם בשלו חתיכה נבלה בקדירה ולא היה בקדירה לבטל ונטלו מהרוטב ונתנו לקדירה אחרת דעת רש"ל (ביש"ש סימן ס' סכי"ו בט"ז שם) דצריך ס' נגד כל הרוטב אע"ג דהוי לח בלח כיון דהחתיכות אסורו' לא חלקו חכמים בדבר וגם הרוטב אסור כולו ולא אמרינן שלא יצטרך בקדירה ב' ס' רק לפי חשבון האיסור שיש ברוטב כגון שהיה בקדירה ראשונה ארבעים נגד האיסור וא"כ לא היה ברוטב רק חלק א' מארבעים של האיסור כדאמרי' אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון זה לא אמרינן אבל דעת המרדכי בשם הראב"ן (וכ"כ יש"ש שם) אפילו ברוטב אינו צריך לשער רק לפי חשבון חוץ מבשר וחלב דאין חילוק דאם נאסר החלב מבשר ונפל לחלב נעשה הכל נבלה (ש"ך שם) ונ"ל לפי"ז דה"ה אם נפל מעט חלב למים ונפל מן המים לבשר א"צ לשער רק לפי ערך החלב שנפל למים כגון שנפל רביעית חלב לכל רביעית מים ונפל מזה רביעית לבשר א"צ ששים רק לחלק עשרים מרביעית שהרי אין ברביעית זה שנפל אלא לפי שיעור ועי' בפמ"ג סימן צ"ב ס"ק כ"ד בט"ז (ועיין סימן נ"ט סוף סעיף ו' בהגהת רמ"א כזית חלב כו' דמשמע דווקא כשהיה במים ס' נ"ל דהו"ה אזיל לשיטתו דכתב להדיא בכלל כ"ד סימן ז' דלא אמרינן לשער לפי חשבון שמדומע אלא דחשבינן הכל כרוטב ש. נבילה ולפי"ז גם מש"כ בש"ע בלחם הבלועים מבשר אינו ר"ל לפי חשבון אלא שנגד כל הבשר ואם היה רוטב נגד כל הרוטב אבל לפ"ד המרדכי בשם הראב"ן שכתבתי לעיל לעולם משערינן לפי החשבון) :

עיין לקמן כלל מ"ו סימן ז' דאין לסמוך על זה כי אם במקום הפסד לצורך גדול ויבש ביבש לעולם לא אמרינן חנ"נ אף בבשר וחלב אלא לעולם כל שניתוסף אחר כך היתר הוי כנתערב לכתחלה :

י אפי' במקום דאמרינן חנ"נ אם קודם שנודע לו התערובות הוסיף עליו היתר עד ס' נגד האיסור במקום הפסד מרובה וסעודת מצוה יש לסמוך על המתירין (דהיינו או"ה ורמ"א סימן צ"ט וכו"פ שכן דעת תוס' בבכורות כ"ב ומתרץ קושיית הש"ך ס"ק מ"ו) דכיון דלא נודע וכבר נתבטל ולא יטעום טעם איסורא ובלאו הכי הרבה פוסקים ס"ל דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורין ומ"מ אותה חתיכה אסורה (שכן מוכח שם בתוס') וכש"כ באיסור דרבנן דיש להקל אבל בבשר וחלב דלכ"ע מה"ת חנ"נ אין להקל :

יא במקום דלא אמרינן חנ"נ אם ריבה עליו בשוגג או באונס ואפילו לאחר שנודע לו התערובו' מותר ואם טעה בדין זה שסבור שמות' להרבות במקום הפסד מרובה יש לסמוך ולהתי' ודיינינן ליה כשוגג (עי' סי' צ"ט בט"ז שם והפ"ת והמנ"י מפקפקים בזה) :

יב לא אמרינן חנ"נ אלא באיסור שנפל להיתר ומכש"כ בבשר וחלב שנתבשלו יחד אבל קדירה שבשלו בה ירקות או מים ונפל לתוכו חלב ואח"כ נפל הכל לבשר לא אמרינן שנחשוב כל מה שיש בקדירה כאלו הוא חלב אלא אי ידעינן כמה חלב נפל לתוכו א"צ לשער רק נגד החלב (סימן צ"ד סעיף ו' ע"ש בש"ך) ולכן בצלים שחתכן בסכין של בשר ונתנן לקדירה של חלב א"צ ס' אלא נגד הבלוע שבו אם ידוע כמה בשר בלוע בו או ס' נגד כדי נטילה מהבצלים שהרי הבצלים אינו בולע יותר מכדי נטילה כדלקמן כלל מ"ט או אם ידוע כמה נגע מסכין ישער ששים נגד מקום הסכין אפילו בחתכו דק דק · אך מן הסתם הדרך לחתוך בכל הסכין ואם יש ס' הכל מותר וא"צ להסיר הבצל שכיון שהיה היתר לא שייך לומר אפשר לסוחטו (ט"ז סימן צ"ו ס"ק כ' וש"ך סימן צ"ד סס"ק כ"ג) ודוקא שנתבשלו אבל אם נכבשו הבצלים עם שאר דברים הבצלים נשארו באיסור דע"י כבישה אינו פולט הטעם כולו (מ"א סימן תמ"ד ס"ק נ"ח) אבל אם התכו בסכין של איסור לדעת הב"י בש"ע דלא אמרינן בשאר איסורין חנ"נ גם בזה סגי בס' נגד הנטילה ואם חתכו דק דק סגי בס נגד מקום הסכין ומ"מ צריך להסיר הבצלים מהאוכל ע"י סינון או בענין אחר דאע"פ דלא אמרינן חנ"נ מ"מ אפשר לסוחטו אסור כדלעיל סימן ח' ולדעת רמ"א בחתך בסכין של איסור אם ידוע הנטילה סגי בדעבר ס' נגד הנטילה שנעשה נבילה ואם חתכן דק דק צריך ס' נגד כל הבצל אפילו הוא גדול יותר מן הסכין שהרי כל חתיכה וחתיכה נ"נ (סימן צ"ו סעיף ח' וסימן צ"ד סעיף ו') ואם חתך בסכין של חמץ קודם הפסח אפלו יש בו ס' מותר להשהותו ואסור לאכלו בפסח דמ"מ משהו איכא (סימן תמ"ז מ"א ס"ק כ"ח) :

יג יש אומרים דאפ לו בבשר וחלב לא אמרינן חנ"נ אלא דוקא אם הוא דרך בישול או צלי או צונן לחם דגם זה הוא דרך בישול · ושאר איסורי תורה כיון שאין אומרים בהם חנ"נ אלא משום לתא דבשר בחלב משום הכי לא אמרינן ג"כ אלא דומיא דבשר וחלב דהיינו דרך בישול אבל ע"י מליחה וכבישה בשאר איסורין אע"ג שאסור מה"ת ומכ"ש בבשר וחלב דאינו אלא מדרבנן וכן בשאר איסורין שהם מדרבנן אפילו ע"י בישול לא אמרינן חנ"נ (פ"ח סימן צ"ב ס"ק י"ז בשם הר"נ וכ"כ הש"ך בשמו בסימן קל"ד ס"ק ס ז) וי"א דאפילו באסורי דרבנן אמרינן חנ"נ (ס"ח בסי' צ' ס"ק ד' יש"ש פג"ה סוף סי' ל"ס וכו"פ שם בשם תוס' וכן מנאתי באו"ה כלל כ"ד סימן ה' שכ"כ בהדיא וכ"מ עוד שם סי' ו') ומ"מ במליחה יש להתיר לצורך הפסד מרובה אפי' בשמן ולא אמרינן חנ"נ כיון דלהרבה פוסקים אפילו בשמן די בקליפה (ש"ך בסימן צ"ב ס"ק ט"ז ובסימן כ"ב ס"ק י' משמע דטעמו כמש"כ פר"ן כיון דמליחה אינו אסור כבשר וחלב מה"ת וא"כ משמע שמסתפק בזה) ולהסוברין דבאיסור דרבנן לא אמרינן חנ"נ הוא הדין דאפשר לסוחטו מותר כדמוכח להדיא מדברי הרמב"ם שהביא הפ"ח שם :

יד עוד אנו נוהגין על פי רמ"א שבמקום שהאיסור דבוק כגון חתיכת בשר שדבוק בו חתיכת חלב אע"ג דיש ס' בכל מה שבקדירה נגד החלב אסור הכל עד שיהיה ס' באותו חתיכה נגד החלב או שיהיה ס' נגד כל החתיכות שהחלב דבוק בו דחיישינן שמא פעם א' נשאר לבדו ברוטב בסוף העירוי או שמא פעם אחר הוציאו רותח חוץ לקדירה וא"כ נעשה נבלה וכשיחזרנה לקדירה אוסר כל הקדירה לדידן דקיי"ל חנ"נ (ט"ז סימן ס"ב ס"ק י"ג) והש"ך בסימן ע"ב ס"ק י"ח כתבו הטעם דאותה חתיכה שהאיסור דבוק בה ממהרת לבלוע האיסור תחלה ונעשית תיכף נבלה · ולכן כשיש בקדירה ס' נגד החלב שדבוק בחתיכה לדעת הב"י דלא אמרינן חנ"נ וא"כ אע"פ שיש ס' בקדירה צריך ליזהר שלא יוציאנה תחלה דאם יוציאנה אז כיון שאין ס' בחתיכה גופה נגד החלב יאסור החלב את החתיכה וגם לא יסיר שום דבר מהקדירה בעוד שחתיכת האיסור בתוכו דחיישינן שמא תשאר באחרונה בשעה שאין בקדירה ששים לבטל החלב אלא יניחנה עד שתצטנן הקדירה ואז אף החתיכה מותר אבל לדעת רמ"א יסירנה מיד דלמה יניחנה בתנם בקדירה שהרי החתיכה נשאר באיסורו (סימן ק"ו סעיף ב' ועיין שם בש"ך) :

טו ולאו דוקא בתולדתו אלא אפי' דג טהור שנמצא במעיה לאחר שנתבשל שרץ או דג טמא. אבל בנמצא שרץ בראשו לא הוי דבוק שהמים יכול לבא לשם (ט"ז סימן נ"ב ס"ק י"ב ופר"ס ס"ק י"א ט"ס ונ"ל כמה מהרי"ל היינו מה שכתב כאמו ס"ק י"ב ועי' בש"ך סימן ע"ב סעיף י"ז) · (ואמנם זה לא מהני רק שיערה כל הדגים וכרוטב בפעם אחת אבל אם לקח עם כף הרבה לבד וא"כ אף שלא נקרא דבוק עכ"פ צריך ס' כרבה לבד ודינו כדלקמן כלל ס"א) ונ"ל דאם יש ספק אם יש כאן ס' כגון שנשפך וכיוצא בו יש לסמוך ולהתיר דאף דקיי"ל דבוק י"ל דוקא בודאי איסור ולא בספק ואפשר דה"ה בספק טריפה (וכעין זה כתב סמ"ב סי' נ"ז) וכן לענין חנ"נ בנשפך יש להתיר בשאר איסורין :

טז לא אמרינן איסור דבוק אלא כשהחתיכה עומד בפני עצמו אבל לא בחצי חתיכה כגון שחתך בצל בסכין של איסור ונאסר ממנו כדי נטילה ונתנוהו בקדירה של היתר לא אמרינן שיהיה איסור דבוק ויצטרך ס' נגד כל הבצל אלא כל הקדירה מצטרף לבטל כדי נטילה ומותר וי"א דבכה"ג לא אמרינן ג"כ חנ"נ (סי' נ"ו בש"ך ס"ק ט') :

יז לא אמרינן חנ"נ אלא כשיש כאן איסור מבורר אבל אם אינו מבורר כגון שיש כאן ספק שמא אין כאן איסור כלל אע"ג דאסור מספק מ"מ לא אמרינן חנ"נ כגון חתיכת ספק נגע באיסור או לא אבל ספק טרפה הוא איסור מבורר ועיין כלל מ"ג סימן י"ד (ש"ך סימן צ"ב ס"ק ט') :

יח לא אמרינן חנ"נ אלא באוכל אבל בכלי לא אמרינן חנ"נ כגון כלי חרש שבלע כזית איסור או כזית בשר ובתוך מעת לעת בישל בתוכו חיתר או חלב לא אמרינן שיצטרך ס' נגד כל הכלי דלא שייך לומר שגוף החרס יעשה נבלה ולכן אין צריך ס' אלא נגד כזית שבלע וכן אפי' קדירה ישנה של היתר או של בשר ולאחר מעת לעת בישל בה כזית איסור או של חלב ובתוך מעת לעת של בישול הכזית הזה חזר לבשל בה היתר או בשר אע"ג רי"ל דכאן כיון שיש בקדירה זו בלוע וא"כ נעשה הבלוע נבלה אפ"ה א"צ ס' אלא נגד הכזית שבלע בתוך מעת לעת זה שמה שבלע הקדירה קודם מעת לעת היה לפגם ואם כן לא נאסר הבלוע אבל אם בישל בקדירה היתר או בשר ובתוך מעת לעת בישל בה כזית איסור או חלב וא"כ נאסר הבלוע ונעשה נבלה ולכן כשחזר ובישל אח"כ בתוך מעת לעת היתר או בשר יש אומרים דהבלוע נ"נ וצריך ס' נגד כל הקדירה או נגד כל מה שבישל בקדירה בפעם ראשון קודם שנאסר ויש אומרים דבבלוע לעולם לא אמרינן נ"נ ובמקום הפסד מרובה בכלי מתכות או של עץ כיון שיוכל להפריד האיסור ולהוציאו ע"י מגעלה יש להקל ולומר דבבלוע לא אמרינן חנ"נ (סימן צ"ח ש"ך ס"ק כ"א) ובכלי חרס נ"ל דבשאר איסורין במקו' הפסד מרובה לא אמרינן ג"כ נ"נ כיון דהרבה פוסקים ס"ל דלא אמרינן בשאר איסורין חנ"נ ובבשר וחלב יש להחמיר ועיין בט"ז סימן צ"ח סעיף קטן ח' בסופו (ועיין כת"ח כלל כ"א וכלל פ"ס) ואם לקח מן הקדירה בכף חתיכת דג טמא וכיוצא בו שהיה ס' בקדירה כנגד האיסור והחזיר הכף לקדירה צריך ס' נגד האיסור לבד ולא נגד הכף אם הוא הפסד מרובה דלא אמרינן בבלוע חנ"נ אפילו בישן ואם היה גם כן מעט תבשיל עם האיסור בכף והחזיר הכל לקדירה אע"ג שבקדירה יש ס' נגד האיסור מ"מ עכשיו כיון שהכנים הכף בכלי ראשון גם הוא נעשה כלי ראשון לחומרא (ועיין כלל כ"ט סימן ג') וא"כ נעשה התבשיל שהוא עם האיסור בכף נבלה ולכן אם ידע כמה היה התבשיל והאיסור שבכף והם פחות מן כל הכף א"צ ס' אלא נגד האיסור והתבשיל ואם אינו יודע כמה היה התבשיל צריך ס' גם נגד כל הכף שהרי אינו יודע כמה בלע הכף (סימן ק"ז בש"ך ובמנ"י כלל כ"א ס"ק כ') :

כלל מה דין טיפת חלב שנפל על הקדירה ודין אם זב חלב או איסור תחת קדירה (סימן צ"ב) :

א טיפת חלב שנפל על קדירה שבשל בה בשר וכן טיפת איסור על קדירה של היתר מספקא לן אי מפעפע בכל הקדרה או אינו מפעפע ולכן אם נפלה כנגד התבשיל אין צריך אלא ס' נגד הטיפה והתבשיל מותר ממ"נ דאם מפעפע מסתמא פעפע לפנים ואז יש ס' בתבשיל לבטל ואם אינה מפעפע פשיטא דכשרה ומ"מ יערה התבשיל מיד מצד השני שלא כנגד נפיל' האיסור ולא ימתין עד שיצטנן דחיישינן שמא נשאר עוד מעט שעדיין לא פעפע ואם יערה התבשיל באותו צד אפילו אם הקדירה חדשה ובבו"ח בענין דלא נ"נ (עיין לקמן סימן ו') מ"מ אסור לבטל לכתחלה וכ"ש בנפל איסור דמבטל איסור וגם לא ימתין עד שיצטנן דשמא מפעפע ולכן הקדרה לעולם אסורה ואם אין בתבשיל ס' נגד הטיפה שנפל אף התבשיל אסור :

ב ואם עבר ובישל בקדירה זו שהיה בו ס' בתוך מעל"ע דינו כמו בתבשיל ראשון וצריך ס' נגד מה שנפל בבישול הראשון אבל אם לא היה בתבשיל ראשון ס' נגד הטיפה וא"כ נאסר התבשיל כולו ואוסר כל הקדירה וא"כ צריך בתבשיל השני ס' נגד כל הכלי ואין לך כלי שיהיה ס' בתוכו כנגד כל הכלי וא"כ כל התבשיל אסור :

ג ואם הוא קדירה שאין דרך להשתמש בו במועט אלא דוקא הרבה באופן שיהיה תמיד ס' נגד

מה שנפל כיון די"א דכלי דדרכו להשתמש תמיד הרבה מותר להשתמש בו לכתחלה אף שנפל בו איסור (בסימן נ"ט סעיף ו' ובסימן קכ"ב סעיף ס' ובא"ח סי' תנ"א) ואע"ג דלא קיי"ל הכי (כמ"ש בט"ז וסש"ך שם) מכל מקום בזה דנפל נגד הרוטב ואינו אלא ספק שמא מפעפע וא"א לבא לידי איסור מה"ת סמכינן על המתירין ומותר לכתחלה לבשל באותה קדירה וכן בקדירה קטנה ונפל מעט עד שלעולם עכ"פ יש בו ס' נגד מה שנפל (מנ"י כלל נ"ו ס"ק ס' וכו"פ סימן נ') אבל אם יש ספק אם יש בתבשיל ששים נגד מה שנפל אע"ג די"ל דהוי ס"ס שמא אינו מפעפע ואת"ל דמפעפע שמא הי' ס' דמה שנסתפקו הראשונים אינו נכנס בגדר ס' כמש"כ הפ"ח בכללי ס"ס ובהפ"מ צ"ע עיין בב"י סי' נ"ט ובבכ"א סי' ס"ב אך בסימן צ"ז בש"ך סק"ב כ' ג"כ ספק שמא אינו מפעפע ולכן יש להקל :

ד ודוקא שבישל בו עכשיו בשר או בטיפה של איסור אבל אם בשל מים בקדירה של בשר ונפל טיפה חלב על הקדירה כנגד המים ובתוך מעל"ע בישל בו בשר אפילו לא היה במים ס' נגד הטיפה מותר הבשר דאי לא עברה הטיפה בבישול ראשון גם עתה לא תעבור ואם עברה מ"מ אין בקדירה מן החלב אלא לפי שיעור החלב שנתערב במים דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה (כדאיתא כלל מ"ד) ונגד דבר המועט ההוא מסתמא יש ס' בתבשיל שלאחר כך (ט"ז סימן נ"ב ס"ק כ"ד בשם או"ה כלל נ"א סימן ג') מא ומסיים באו"ה שם אבל אם נפל במקום הריקן אעפ"י שלא בישל אלא מים ובתוך מעל"ע בישל בו בשר נאסר הבשר, כ"כ באו"ה שם בסדיא) אך צ"ע דאו"ה אזיל לשיטתו שכ' בכלל כ"ד סימן ט דבבלוע בכלי ל"א חנ"נ אבל לפי מאי דקי"ל לעיל כלל מ"ד סי' י"ח דאף בבלוע אמרי' חנ"נ בכ"ח ואם כן אין חילוק בין אם בישל מים או בשר דאם הקדירה ב"י מבישול הבשר אם כן נ"נ וצריך ס' נגד הקדירה וצ"ל דהט"ז מיירי בקדירה חדשה או אינו ב"י לכן לא הביא הט"ז דין אם נפל במקום הריקן דבחדשה או אינו ב"י אין חילוק ולפי דעת המרדכי שכתבנו כלל מ"ד סימן ט' אפשר דיש להקל בהפ"מ גדול אף בנפל טיפות איסור כנגד המים ובתוך מעת לעת בישל בו היתר :

ה ואם נפלה הטיפה כנגד מקום הריקן ובאותו צד שאינו אצל האש חיישינן שמא מפעפע בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כ"כ שאין ס' נגד הטיפה הרי נאסר מהקדירה שבליעה בשר או איסור ס' פעמים נגד הטיפה סך הכל ס"א פעמים וא"כ אם לא יהיה בתבשיל ס פעמים ס"א ויערה התבשיל דרך אותו צד שנפלה הטיפה יאסור התבשיל ולכן יניחנו ולא יגע בה עד שיצטנן אבל לא יערה דרך צד השני כדלעיל סי' א' דהכא חיישינן שמא ינענע הקדירה ויגע הרוטב בצד שנפל הטיפה ויאסר התבשיל · ומ"מ אפי' לא היה בתבשיל ס' פעמים ס"א ועירה התבשיל באותה צד ונאסר התבשיל מ"מ אם חזר ובישל תבשיל אחר בתוך מעל"ע ויש בו ס' פעמים ס"א מותר התבשיל ול"א בזה דכל הקדירה נ"נ (עיין במנ"י כל"ל נ"ו ס"ק ז') :

ו ודוקא אם הקדירה ישינה והיא בת יומא ואם כן הבלוע בקדירה נ"נ ולכן צריך ס' פעמים ס"א אבל אם הקדירה חדשה אף על גב שעכשיו מבשל בה והשוב כישינה מ"מ ל"צ ס' פעמים ס"א ממ"נ אם בישול מפעפע למעלה אם כן נתבטל הטיפה בס' ואם אינה מפעפע למעלה למקום הריקן אם כן לא היה שם בלוע מבשר ל"ש לומר דהבלוע נ"נ וכן ישינה והיא אינה בת יומא דהבלוע שבה לפגם אם כן אין כאן בלוע וגוף החרס ל"א נ"נ לכולי עלמא (כדלעיל כלל מ"ד סימן י"ח) ולכן אפילו בנפל על מקום הריקן סגי כשיש בתבשיל ס' פעמים נגד הטיפה ומ"מ לא יערה באותו צד וכדלעיל סימן אב"ג וכן אם הקדירה מכוסה והקדירה רותחת דאז כשנופל תיכף ההבל מבלבל הכל ואם כן אין חילוק דאפילו נפל במקום ריקן סגי בס' נגד הטיפה (פ"ח ס"ק כ"ג) :

ז ובשעת הדחק כגון בע"ש או לצורך אורחים או הפ"מ או לעני יש להקל ולהתיר אפילו בנפל במקום הריקן כשיהיה בתבשיל ס' נגד מה שנפל דסמכינן על הפוסקים דבלוע לא נ"נ אפילו בב"חוניח עד שיצטנן ואם קשה לו להמתין עד שיצטנן אז יערה מיד מצד השני והקדירה אסור':

ח ואם נפל באותו צד שכנגד האש ונפל שם דבר מועט הכל מותר אפילו בלא ס' ואפי' הקדירה מותר שהאש שורף ומייבשו תיכף בנפילתו אבל כשנפל הרבה אזי דינו כדלעיל בשלא כנגד האש :

בינת אדם

טיפה

(מח) מא טפת מרק של בשר שנפל על כלי שמבשלים בו קאווע ואין מבשלין בו חלב לעולם ואין ס' נגד הטפה דינו · נ"ל דאף דקיי"ל דהקדירה לעולם אסור היינו דוקא שנפל בו בשר אבל אלו כלים שלעולם מבשלים בו רק קאווע נ"ל דמותר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב דאף דקיי"ל דנ"ט בר נ"ט ע"י בישול אסור לכתחלה עם בשר מ"מ זהו רק מחמת ספק שמא מפעפע וא"כ הוי ס"ס שמא אינו מפעפע ואת"ל דמפעפע שמא בעיקר כדעת הפוסקים והכרעת הש"ע דאפילו לכתחלה מותר אך ז"א שהרי לכ"ע אסור לבשל לכתחלה כדי לאכול עם בשר אך יש לצרף לפי מש"כ הפ"ת דבכלים דא"א לבא לידי נתינת טעם שמשתמשין בה בשפע מותר וכדפסק בש"ע סימן קכ"ב וכיה דעת רשב"א ואף שהש"ך כתב דלא קיי"ל הכי מ"מ יש לצרף להיתר עוד שימתין מע"ל יש להקל (וכ"כ במנ"י כלל כ"ו ס"ק כ' ובהו"פ) לענין טפת חלב שנפל על קדרה של בשר דמותר מה"ת :

ט טיפה הנופלת על גבי כיסוי קדירה אם הקדירה מרתיח דהזיעה עולה תמיד ומגיע אל הכיסוי דינו כאלו נפלה על הקדירה כנגד הרוטב שהרי מבלבל הטעם תיכף ולא חיישינן שמא באותו פעם לא עלתה הרתיחה • ומותר ממ"נ אם עלתה הרי מתפשט למטה ואם לא עלתה הרי גם כן לא יתפשט למטה (פ"ח בשם או"ה וכ"כ המג"י כלל נ"ה ס"ק י"ב דלא כט"ז) ואם לא התחיל להרתיח עדיין לא נאסר כלל מה שבקדירה אפילו אין בו ס' שהרי אינו מפעפע כלל למה שבקדירה דעדיין הוי כצונן (שם סעיף ז') והכסוי אם הס"ב נאסר ואם לאו סגי בהדחה (פ"ח שם) ועיין לקמן כלל מ"ו מדין כיסוי :

י מחבת שמבשלים בה חלב על האש ולמעל' ממנה קדירה של בשר אם המחבת מגולה והזיעה עולה מן החלב לקדירה שעליה והוא קרוב כ"כ שהי"ס בזיעה במקום שנוגע בקדירה צריך שיהיה בתבשיל של בשר ס' נגד כל החלב אבל אם אין הי"ס בזיעה הכל מותר וכן אם המחבת שעם החלב מכוסה ואם כן אין הזיעה מחלב עצמו ומותר דהוי כשני קדרות שנגעו זו בזו דמותר:

יא קדירה של בשר צוננת או אפילו חם קצת רק שאין היס"ב שעומדת על הכירה וכיוצא בו במקום צונן והיה עומדת אצלה קדירה של חלב רותחת ומחמת הרתיחה היה זב החלב מן הקדירה למטה אל הקדירה אם נפסק הקלוח מן הקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן דינו ככלי שני ומותר הכל אבל אם לא נפסק הקילוח אפילו נזחל תחילה על הכירה ומן הכירה על הקדירה מ"מ הוי בעירה מכלי איסור ואוסר כ"ק והכא הקדירה עולה במקום קליפה ואסורה והבשר מותר אפילו בלא קליפה (שם סימן נ"ב) :

יב בד"א שהקדירה והמקום שעומד עליו צונן אבל אם הקדירה של בשר חמה והוא כלי ראשון וכ"ש עומד אצל האש אפילו נשפך עליה צונן ממש הכל אסור הקדירה והתבשיל עד שיהיה ס' נגד מה שנפל דהקדירה כיון דעומדת במקומה הוי כתתאה וגובר ודינו כצונן לתוך חם דכולו אסור ודינו כדלעיל סימן א' ב' ג' (שם) :

יג בד"א דאפילו קילוח צונן אוסר כולו דוקא כשנפל על הקדירה דחשבינן לקילוח עילאה ולקדירה תתאה אבל אם זב תחת הקדירה ממש לא אמרינן כיון שהקדירה עומד במקומו יש לו דין תתאה אלא הזב תחת הקדירה הוא התחתון ולכן אם זה שזב תחת הקדירה הוא צונן דינו כחם לצונן והקדירה אסורה משום קליפה והתבשיל מותר (פ"ח סימן נ"ב ס"ק ל"ב וכ' הל"ד נמש"כ כלל ע"ב סימן ז' בכלי רותח שנפל לחלב צונן דאפי' בשוקע בתוכו החלב הוא הצונן כיון שעומד במקומו ע"ש דעכ"פ גם תחת הכלי יש חלב משא"כ כאן) :

יד בד"א שנשפך במקום צונן אבל אם נשפך אצל האש שאותו מקום הוא מרותח ועדיף מכ"ר ולכן אפילו העמיד עליו קדירה צוננת הכל אסור אפילו התבשיל עד שיהיה בו ס' נגד הנשפך (ש"ך ס"ק ל"ב ויש"ש ופ"ח ומנ"י וכו"פ) • **מב** מ"מ נ"ל דאם יש ספק אם יש ס' בקדרה נגד מה שזב דמותר מס"ס שמא היה ס' וספק שמא אינו מפעפע לפנים (ועיין בנ"א) :

בינת אדם

(נט) **מב** שאלה קדירה צוננת העומדת על הכירה וזב תחתיה חלב רותח מה דינו :

תשובה דין זה מבואר להדיא בסי' צ"ב בש"ך ס"ק ל"ב וביש"ש ובפ"ח שם ובכו"פ ובמנ"י דאף התבשיל אסור דקיי"ל תתאה גבר אך הגאון בעל ח"ד דיבר דבר גדול דלא יבא דמפעפע לפנים מ"מ אין הבלוע יוצא מהתיכה שלמעלה אחנה בלא רוטב דהמים שבתוכה והאי דאין לו דין רוטב כ"ז שהוא צונן ודבריו נראין מאד דבודאי א"א שמה שנכנס לפנים הוא מבשל המים שהרי אפילו בשבת מותר ליתן צונן לחמין אם א"א לבשל בתוכו כדאיתא בא"ח סי' ש"ח אלא דנ"ל דמפעפע לפנים ונבלע בתוך המים או התבשיל וגם בחתי' שנוגע בשולי הקדרה אבל מחתיכה לחתיכה א"א שתצא בלא רוטב ומ"מ אין להתיר כי אם בהפ"מ דכיון דאמרינן דמפעפע לפנים ה"ז דומה לבשר שנפל לתוך חלב צונן דלדעת מקצת פוסקים אם יש בו בקפים אסור אפי' הוא מי כמש"כ בש"ך סי' צ"א ס"ק כ' אך מה שרצה הגאון שם לחלק דוקא כשהיה החלב מכסה כל עובי שולי הקדירה דבסי' צ"ב בש"ך ס"ק ל"ב כתב לאסור התבשיל ובסימן קכ"א כ' דקיי"ל דאינו מוליך הבליעה בכולו ולזה מחלק בין הפסקים וחולק על כל הגאונים הנ"ל והנה באמת לפי שיטת הש"ך שם תמיכתו תמיד קיימת • ואמנם לפי דעת המ"א בסי' תנ"א שהתגיע דמוליך הבליעה בכולו אלא שאין מפליט מכולו דין הנ"ל הוא דין אמת שהרי מוליך בליעתו בכולו אלא שראיתי שהגאון הנ"ל בסימן צ"ב דחה בשתי ידים דברי מ"א וכתב שעלם ממנו דברי תוס' מבחים שכתבו דהשכלי מקלתו קר גם בודאי לא מפעפע בכולו ועוד כתב שהוא נגד הסוגיא דע"ז דקיי"ל כהכ"ם כבר הארכתי בזה בסי' ס"ב דהעיקר כדעת המ"א וס"ל הא דאמרינן בהכ"ם היינו דאינו שוה שהרי גם כשליתה מלינו כן שמבליע בכלי ואינו מפליט מן הכלי וגם לענין עירוי דעת א"ז בשם מהר"ח דמבליע ואינו מפליט כדאיתא באו"ה כלל נ"ח הסי' מ"א ובסימן י' בתוס' מים שהתיכה דמבליע בסכין ואינו מפליט כדאיתא שם בש"ך ס"ק י"ז ומש"כ שנעלם ממנו דברי התוס' כבר כתבתי שם דלפי מה שסיימו התוס' וכתבו ואי מספקא ליה היה לו למיבעיא בשאר איסורים קאי על מה שכתבתי לעיל דהיינו אם מספקא ליה בין שהכלי מקלתו קר בין שכולו חם בכולבו ומספקא ליה אי מפעפע וע"כ נ"ל שכן דעת כל הפוסקים שהרי לא מצינו באחד מן הראשונים והאחרונים שכולם כתבו הדין מטיפת חלב שנפל על הקדירה ולא הזכירו שום רמז רמיזא לחלק אם כל הכלי חם או מקלתו קר ועוד לפי הכלל שמסור בידינו שכל דברי תוס' שאינם נזכרים בפסקי תוספות לא קיי"ל הכי ודין זה לא נזכר כלל בפסקי תוס' לחלק בין מקלתו חם לקר אע"כ דהפירוש בתוס' כמש"כ או דלא קיי"ל הכי וא"כ אם באנו לדחות דין מפני דין יותר טוב לדחות דיוק הש"ך שכתב בסימן קכ"א כיון שהוכחתי בתשובה שם דדעת רוב הפוסקים כמ"א וכ"ש שהש"ך גופא אף שכתב בסי' קכ"א דאינו מוליך הבליעה בכולה אפ"ה כתב כאן דהכל אסור דתתאה גבר והגבר השטם הורתה זו של הש"ך שלא שמענו מעולם מי שחולק ע"ז ומכ"ש לפי מסקנת הפ"ת בסימן קכ"א דהכלי קר והוי מוליך הבליעה בכולו וא"כ כ"ש ה"ה הכא כיון דתתאה גבר • ועוד נ"ל דגם בפ"ר נדעתי' דס"ל דאינו מוליך הבליעה שכולו הייט למעלה

וכן

[illegible]

טו וכן אם הנשפך הוא צונן ובמקום צונן אלא שהקדירה שנשפך תחתיו הוא עומד אצל האש (כן כוא ביש"ב וא"ו"ה) מחמת רתיחת האש שאצלה א"א לומר תתאה גבר כי חום העליון שבקדירה מרתיח התחתון ואינו מניחו להתקרר ובולע עפ"ר ואוסר כולו וצריך ס ולא אמרינן תתאה גבר אלא כשהעליון אינו עומד אצל האש (הש"ך בס"ק ל"ב ל"ג וכ"כ רש"ל בפג"ה סי' נ"ה בסדיא):

טז וכ"ש אם ב' הקדירות של בשר ושל חלב עומדי' אצל האש וזב מאחד להת' השני דצריך ס:

יז וכל זה שהמקום שזב החלב או האיסור היה נקי בלא אפר אבל אם היה זב תחת האפר המונח שם וא"כ נעשה הדבר הזה לפגם ואינו אוסר (מנ"י כלל י"ז ס"ק כ') ומ"מ נ"ל שאם זב הרבה והיה שם מעט אפר אין להקל והכל לפי הענין בשגם דגוף הדין אם אפר פוגם אינו מוסכם אליבא דכולי עלמא לכן אין להקל כ"א לצורך גדול ועוד נ"ל דל"ד למ"ש"ב הצ"צ בענין הזייף ששם מבשלין האפר עם המים משא"כ בזה שרק שזב תחת האפר (ואפשר דבזה גם סג"י אוסר ואינו דומה לססי' נ"ה שםס בשלו באפר עם מים) :

יח ואם לא ראה בשעה שזב אלא שמצא שקרקע הכירה הוא לח מקדירה זו לזו אבל אינו יודע אם נגע בקדירה אחרת או לא וגם אינו יודע כמה זב נ"ל דאפילו שניהם עומדים אצל האש מותר דהוי ס"ס ס' שמא לא הגיע עד הקדירה הב' ואת"ל שנגע שמא היה ס' ופשיטא דלא מחזקינן איסור אם לא ראה כלל שזב :

יט ואם נשפך חלב או איסור רותח על קרקע וכיוצא בו במקום שאין מרותח מחמת אש והעמיד עליו קדירה צוננת הכל מותר דכיון דנשפך כבר ונפסק הקילוח הרי אנו דנין המקום שנשפך עליו ככלי שני והכל מותר רק שידיח הקדירה ואם היה הקדירה רותחת הרי זה כחם לתוך צונן דבעי קליפה וא"כ הקדירה אסורה והתבשיל מותר והמנ"י בכלל נ"ו ס"ק כ"א כ' כיון דעכ"פ עדיין הנשפך רותח שהיס"ב רק דהוי כב"ש ולכן כיון שהעמידו עליו קדירה מרותחת בקל מתבשל אף ע"י כ"ש ולכן צריך ס' נגד הנשפך ואם כבר נבלע הכל בקרקע ואינו נשאר ממש אעפ"י שהעמיד עליו קדירה רותחת מותר דכיון דנבלע בתוכו ה"ז בקדירה שבלוע מן התבשיל ושתי קדרות הנוגעות זו בזו מותרין :

כ נר של חלב העשוי כנר של שעוה שנטף ממנו טיפה על כלי אין צריך אלא גרידה דפסק כח רתיחתו אבל אם נפל טיפה מחלב מהותך שדולק בנר שקורין (לאמפ) כל הכלי אסור אעפ"י שנפסק הקילוח כיון שרתיחתו ע"י אור הוא מרותח הרבה עד שאפי' כשנפסק עדיין יש לו דין כ"ר אבל אם נטף מצד אחר מן הכלי שהפתילה בתוכו (ט"ז שם ס"ק ל') או שנפל טיפה מחלב שנרתח בקדירה אצל האש כיון דפסק הקילוח לא חשיב ככ"ר (תכ"ד סימן קע"ו) וכן אם נפל הנר הדולק על כלי או אפילו אם הסיר הפחם וזרק על כלי ל"א שכבר נשרף החלב כי עדיין יש בו לחלוחית (עיין פ"ח סימן ק"ח ס"ק כ"ג) וכולו אסור (וכ' בסמ"ג דצריך ניכון ולא מהני הגעלה) ומ"מ בנרות העשוין מחלב שעומד ימים רבים ומוסרח למאוד טרם שנעשה נרות הוי נטל"פ ומותר (כו"פ שם) :

כא כל מקום שכתבנו דצריך ס' נגד קליפת הכלי עיין בש"ך בסי' ס"ט ס"ק ס"ה דמהפוסקים משמע דלעולם יש ס' במה שבתוך הכלי נגד הקליפה זולת בקערה רחבה ואינו גבוה ובאמת קערות כאלו היה בימיהם ועדיין הם נמצאים בגליל פוזנא אבל בקערות שלנו הסקיל וסומך על סתימת לשון הפוסקים כח דהתירא עדיף מג :

כלל מו · דין מאכל שנתבשל בקדירה של בשר לאכלו בחלב דין קדירה וכף של בשר וחלב שתחבן זה בזה (סימן צ"ג צ"ד) :

א קדירה שבישל בו בשר הרי נבלע בו טעם בשר ולכן אסור לבשל בו חלב מן התורה בתוך מעל"ע

בינת אדם

ממקום שמונישו אבל לכ"ע עכ"פ מפעפע כנגדו ובזה מיושב מטיפת חלב דהלכה רווחת לאסור משום ספק שמא מפעפע לפנים · וכן משמע בפשיטות מלשון הטור שכ' ומפעפע לפנים וכ"כ הב"י בפירוש דברי הסמ"ג הביאו הש"ך ס"ק י"ח וא"כ ש"ש הכא :

ועוד נ"ל דמה שכתב הש"ך דאינו מוליך הבליעה היינו דוקא בשאר כלים אבל בכלי חרס מודה דעכ"פ מפעפע ובזה מיושב מה שהנחתי בצ"ע בתשובה הנ"ל סימן ס"ב דהסמ"ג סותר א"ע שכתב דאינו מוליך הבליעה בכולו ואיך כתב בשם ר"י דמדאמרינן בישול מפעפע ולכן אם נפל טפת חלב על כלי חרס מפעפע בכל החרס ולפ"ז לק"מ דבאמת כ"ת ולכן דקדק נקט כלי חרס דוקא אבל בשאר כלים באמת אינו מפעפע וה"ה אין כאן סתירה כלל מפ"ד הדפסי' ק"א מיירי משאר כלים ובסי' נ"ד כ' ג"כ הש"ך דמוליך פליטתו בכולו והיינו בתבשיל דבוא כלי חרס :

(ס) **מג** שאלה שבשלו דגים בחלב ביורה ועירו קך רותח לקערה של בשר ב"י :

תשובה לכאורה לפי מה שכתב הש"ך בסימן ס"ט דמסתפקא ליכא ס' בקערה נגד הקליפה וא"כ הכל אסור אך זה מצאתי בס"ג שהביא המרדכי בשבת דף ע"ח ע"א בשם הרב משאנץ וז"ל הכל הוא דפשיטא שיש בנוקפה ס' מכדי קליפה ע"ש ובאמת בחוש יעיד ע"ז ודבר פשוט בעיני שאו"ה ואפ"ה שכתבו דאין ס' היינו בקערה שהיו בימיהם ועדיין נראה בגליל פוזנא מן הקערות הישנות של בדיל שכמעט אין להם תוך אלא דבר מועט וע"ז כתבו דאין ס' אבל בקערה שלנו אין ספק שיש ס' נגד הקליפה ועיין במנ"י כלל נ"ח ס"ק כ"ס :

מעת לעת דקיי"ל מכ"ע דאורייתא וכן אם בישל בו איסור אסור לבשל בו היתר ואם בישל בו חלב או בקדירה של איסור דבר היתר בתוך מעל"ע קיי"ל דאין לך כלי שיהיה בתוכו ס' נגד כל הכלי (אם לא שיהיה רותח הקדירה גדול ונתוספו דק וכ"ל שהוא כעין יורה גדולה עיין ש"ך סימן צ"ג ס"ק א') ואם כן נאסר התבשיל ובכו"ח אסור הכל בהנאה וישליך לבהכ"ס ובשאר איסורין מותר בהנאה ואין חילוק בין שהיה הכלי של מתכות או עץ או חרס דלעולם משערינן נגד כולו (סימן צ"ג לאפוקי מדעת הלב"ח דס"ל דבמתכות ועץ אין צריך לשער נגד כולו כיון שאפשר להסריח האיסור אלא משער באומד יפה כמה יצא מן הכלי דלא קיי"ל הכי ש"ך סי' צ"ח ס"ק י"ב) :

ב בר"א דצריך ס' נגד כולו אם לא ידעינן כמה בלע הקדירה מן החלב או האיסור בתוך מעל"ע זה אבל אם היתה חדשה וידעינן כמה בלע או אפי' ישנה אלא דידעינן כמה בלע בתוך מעל"ע זה מהבשר או החלב אין צריך לשער רק נגד מה שבלע מהחלב ואם יש ס' כנגדו מותר התבשיל והקדירה אסורה כדלקמן אבל מה שבלע הקדירה קודם מעל"ע א"צ לשער כנגדו אפילו אינו יודע כמה בלע דכל מה שבלע קודם מעל"ע כבר נפגם ונטל"פ מותר כדלקמן כלל נ"ד (ש"ך סימן צ"ג ס"ק א') וכן אם בישל בקדירה שאינה בת יומא מבישול כ"ר המאכל מותר דנטל"פ ומ"מ הקדירה אסורה כדלקמן שם וכלל נ"ד :

ג כיסוי הקדירה מדינא דינו כקדירה וכל הכלים דאם אינו בת יומא אינו אוסרת אלא שהמנהג להחמיר בכיסויים שיש להם כעין חלל למעלה והוא קצר בענין שאין יכולים לנקות שם וא"כ יש שם בעין מחמת הזיעה והרתיחה שעלה שם ובבעין לא מהני מעת לעת ולכן אוסרין אפילו אם הכיסוי אינו בן יומא ואע"ג שמה שהוא בעין הוא דבר מועט מ"מ חיישינן שהזיעה של בשר עולה למעלה עד שאין ס' נגד הבעין וא"כ אותו הבעין נ"נ וצריך ס' פעמים ס"א נגד אותו מקום של כיסוי כדלעיל בכלל הקודם סימן ו' ומ"מ במקום שיש עוד צד להקל וכן לצורך שבת או הפסד יש להתיר בכל הכיסוים דאם אינו בת יומא מותר (סימן צ"ג) :

ד אם לקחו כיסוי רותח מקדירה שמבשלין בה בשר ונתנו אותו על קדירה שמבשלין בה חלב אם שניהם חמין שהיס"ב שניהם אסורים דהא כיסוי רותח יש בו לחלוחית ונבלע בקדירה וכן מן הקדירה עולה הכל לכיסוי ולא גרע מכף חולבת שתחב בקדירה של בשר דצריך ס' נגד הכף ה"נ צריך שיהיה בתבשיל ס' נגד הכיסוי וה"ה אפי' אם הכיסוי צונן ויבש רק שהיא בת יומא אם היתה מונחת על הקדירה החמה עד שהתחילה להזיעה עד שהיס"ב בזיעה הכל אסור דהתאה גבר (שם) :

ה ואם לקח כיסוי חם שהיס"ב מקדירה שמבשל בה בשר והניחו על קדירה של חלב צוננת אם הכיסוי יבישה שאין בו לחלוחית הכל מותר אבל מסתמא יש בו לחלוחית ומכ"ש אם ידע שהיה בו לחלוחית שהיס"ב המאכל צריך קליפה ואם אינו יכול לקלוף דינו מבואר כלל מ"ב סימן י' והקדירה אם אינו הפסד כל כך יש לאסור אותה ובמקום הפסד אף הקדירה מותר דטיפה אחת כח חמימותו פוסק וגרע מעירוי שנפסק הקילוח (שם בש"ך ס"ק ו') ואם אין מבשל בקדירה ושניהם יבישים הרי זה כשני קדירות שנגעו זה בזה דמותרים ואם אחד יש בו לחלוחית דינו שוה לדין הנזכר דיש להחמיר לאסור הקדירה וכן הסומך או מניח כף של חלב בקדירה של בשר דינו כנזכר :

ו התוחב כף חולבת שהוא בתוך מעת לעת מתשמיש כלי ראשון אעפ"י שעכשיו הוא צונן ונקי בקדירה של בשר רותחת שהיס"ב שהוא כלי ראשון ואפילו לאחר שהעבירו מן האש או איפכא וכן כף איסור בקדירה של היתר צריך ס' נגד כל מה שתחב מהכף בתוך התבשיל אם אינו יודע כמה בלע ואם יודע כמה בלע צריך ס' נגד כל מה שבלע ומבואר לעיל כלל מ"ד סי' י"ח אבל מה שלא תחב בתבשיל אפילו מה שהוא בתוך חלל הקדירה א"צ לשער נגדו • ואפילו בכלי מתכות אע"ג דחם מקצתו חם כולו ואע"ג דקיי"ל בחתיכה שמקצתה ברוטב שמפעפע ומפליט מכולו כדלעיל כלל מ"ד זהו דוקא במאכל אבל בכלי אפי' כלי מתכות קיי"ל דאינו מפליט מכולו (כדעת המ"א בסימן תנ"א ודעת הש"ך בסימן קכ"א ודלא כהפר"ח שמחמיר בזה ומדייק מהכתב בש"ע כל מה שנכנס בקדירה ועי' באחרונים ובכ"ח והביא מאו"ה כלל נ"ז סעיף ב' שכתב בהדיא לתוך התבשיל והוא בעצמו כתב שם דאינו מפליט מכולו אלא שמסתפק בזה משום שנעלם ממנו שהם דברי המ"א וכתב זה מסברתו ע"ש) ואם אינו ברור עד כמה תחב משערינן בסתם מה שדרך לתחוב דהיינו ראש הכף (סימן צ"ד וכש"ך סק"א) ואם תחב צד השני מן הכף צריך ג"כ ששים נגד מה שתחב דאע"ג דאינו מפליט מכולו מ"מ מוליך בליעתו בכולו מד :

אם

בינת אדם

(סא) מד שאלה הא דכתבו הפוסקים דתחב כף איסור בהיתר שצריך ס' נגד מה שתחב בקדירה אם ר"ל מה שנכנס ברוטב דוקא או ר"ל מה שתחב בקדירה אף שלא היה רק מקצת ברוטב כמו חתיכה שהיה ברוטב לשיטת ר"י בסימן צ"ב דאמרינן הכל הקדירה מסייע לפליטה (ג) הא דקיי"ל כר"י דחתיכה שמקצתה ברוטב שהרוטב מבלבל הכל אם תחב חתיכה בשר בחלב ולא נכנס בחלב ובקדירה רק חלק קטן דאם נשער רק מה שנכנס בחלב והיה בחלב ס' נגדו ואמנם אם אמרינן שמפליט גם מה שחוץ לקדירה אין כאן ס' מה דינו .

ז אם תחב הכף בקדירה ב' פעמים אם נודע בינתיים כבר נתבטל ונעשה היתר ולכן אע"ג שתחבו עוד הפעם הרי חוזר להתבטל באותו ס' גופה אבל אם לא נודע בינתיים לדעת הב"י בש"ע צריך ב' פעמים ס' דמתחלה צריך ס' נגד החלב וחיישינן שמא נשאר בו מעט חלב וכשהוציא מן הקדירה נעשה כל הכף נבילה מבשר וחלב וצריך לבטל הכף פעם שני ודעת הפ"ח וכו"פ דלאו דוקא ג' פעמים אלא על כל תחיבה צריך ס' לדעת הב"י (וכ"ה כפ"ד) אבל מנהגינו על פי הכרעת רמ"א דסגי בפעם א' ששים ואפי' לא נודע בינתיים דהרבה פוסקים ס"ל דבדבר בלוע לא אמרינן חנ"נ ואע"ג דלא קיי"ל הכי כדלעיל סוף כלל מ"ד מ"מ בכה"ג אין להחמיר שהרי אפילו איסור עצמו שנפל לקדירה כמה פעמים קיי"ל דא"צ אלא פעם אחד ס' כמבואר כלל נ"א סי' ז' אבל אם תחב בו כף אחר או שחזר ותחב אותו כף לקדירה של בשר וחזר ותחבו בחלב לכ"ע צריך כ"כ ס' כפי הפעמים שתחב בו שהרי בכל פעם הוא תחיבה חדשה ובכף חדש או ישן ואב"י שתחבו בקדירה שמבשלין בה נבילה ותחבו לקדירה של בשר כשר במקום צורך והפסד גדול יש לסמוך על המרדכי שכתבתי לעיל כלל מ"ד סימן ט' דאפי' ע"י בישול לא אמרינן לח בלח נ"נ וא"כ א"צ ס' אלא כפי שיעור הבשר נבילה שנבלע בכף וכן אם בשלו בקדירה ירקות וכיוצא בו ונתנו לתוכו חלב מעט וניער וכיסה היטיב עד שבודאי נתפשט החלב בכל הקדירה ותחב הכף שניער בו הקדירה של ירקות לקדירה של בשר נ"ל דא"צ לשער רק לפי שיעור החלב כדין בצלים הבלועים מבשר בסימן צ"ד לדעת ראב"ן שם (כלומת גלו"ה כלל כ"ד סימן ז' שכתב וז"ל איסור שנפל להיתר בין באיסור לח כו' וכ"כ שם בסימן ח' וז"ל ומיהו ברוטב של בשר שנפל לחלב צריך ס' נגד כולה דהוי שם בשר על כל המים כמש"ש המרדכי פ' כ"ה דקיי"ל כמ"ד דמשערינן כאלו המים כולו בשר ולא כמ"ד במה דבלעי מיא ובכלל נ"א סימן ט"ו כתב דרוטב נבילה שנפל לקדירה לא סגי לבטל לפי המדומע אפשר דהוסכת אחר היה לו במרדכי סברי משמע דאף בבשר וחלב לא ס"ל כן אלא צריך ס' נגד כל החלב וכן משמע מאו"ה בהיאו רמ"א סימן נ"ט ססי' ו' אך לפי מה שפסק רמ"א בלח בלח דלא אמרינן חנ"נ וא"כ ה"ה כנבילה) ודעת רש"ל הביאו הט"ז סימן צ"ב ס"ק ט"ו דבדרך בישול צריך ס' כנגד כולו וכן משמעות כל האחרונים ולכן אין לסמוך ע"ז אלא בהפסד וצורך גדול כי מי יוכל לחלוק עליהם בלא ראיה מוכרחת וכ"ש שכן כ' בהדיא באו"ה גם לענין חלב שנפל למים :

ח אם יש ששים לבטל אז הקדירה והתבשיל מותרין אבל הכף אסור לבשל בו אפי' עם ירקות ושאר דברים שהרי נ"נ שהיא בלוע מבשר וחלב ואפילו בדיעבד אוסרת אם חזר ותחבה בין בבשר ובין בחלב ובין בשאר דברים אם היא בתוך מעת לעת של התחיבה זו שנאסרת על ידה אף על פי שכבר עבר מעת לעת מבישול ראשון · וה"ה אם לקח עתה עם הכף מאכל מקדירה זו והחזיר המאכל לקדירה צריך ס' נגד כל המאכל שהרי הכף יש לו דין כלי ראשון כדלקמן כלל נ"ט סימן ג' וא"כ המאכל נעשה נבילה בתוך הכף שהרי ע"י תחיבה זו נ"נ (ע"ש סק"י וכ"כ כל האחרונים) ולאחר מעל"ע מתחיבה זו אסור לכתחלה להשתמש בה כדין כל נט"ל ובדיעבד מותר בין שתחבה בבשר או בחלב כיון שכבר עברה מעל"ע ואם עבר עליו לינת לילה ואח"כ תחב אותו במין שבישל בו באחרונה בתוך אותו מעת לעת כגון שתחב כף חולבת בקדירה של בשר קודם ערבית ולמחר חזר ותחב אותו בשל בשר צ"ע די"ל כיון דאינו נ"נ בודאי שהרי אפשר שפלט כל החלב שבתוכו וא"כ אין בו בלוע רק בשר (עיין ט"ז ס"ק ד') וא"כ אפשר דהוי ס"ס שמא פלט הכל ואת"ל דלא פלט שמא קיי"ל כמ"ד לינת לילה פוגם ועיין לקמן כלל נ"ה סימן ה' ואם אין ס' נגד הכף הכל אסור בהנאה והמאכל ישליך לבית הכסא והקדירה אסור

להחם ג

בינת אדם

דין זה מצאתי בהדיא באו"ה כלל כ"ח דין ג' בהגהה וז"ל חתיכה איסור חם שנפל מקצת לקדירה צריך ס' אף נגד מה שחוץ דאיך האיסור פולט ממנה כנ"ל ול"ד לכף מתכות דא"צ לבטל כולו דיש חילוק בין דבר מאכל לכלי והיינו מטעמא דלעיל דע"י הרוטב פולט מהחתיכה לחתיכה ואפי' איסור הבלוע ותתאה גבר ומרתיחו וה"ה כשהחתיכה האיסור צונן מק"ו מב' חתיכה יבשות דאמרינן תתאה גבר ואוסרת כולו וכ"ש הכא שמבלעת ומפליט יותר ע"י הרוטב הרותח ודוקא דבר מאכל אבל כלי שנאסר מבליעת איסור ונפל מקצתה לתוך היורה א"צ לבטל כ"א אותו המקצת לבד עכ"ל הרי בהדיא דבדבר מאכל אמרינן שפולט ג"כ וא"כ בודאי אף מה שחוץ לקדירה אסור אבל בכלי אינו צריך לשער רק מה שנכנס ברוטב ואף דאינו מוכרח בכלי מאו"ה די"ל דכוונתו למעט מה שחוץ לקדירה אבל ז"א דז"ל או"ה כלל נ"ו דין ב' · ואפי' אם ספק אם נתחב כולו או מקצתו צריך ס' נגד כולו דהכ"ע דאורייתא כו' ודוקא מה שנסתפק שנתחב מן הכף לתוך התבשיל כו' הרי בהדיא דוקא מה שנכנס בתבשיל וכן הוא לשון סמ"ק שהבאתי בסימן שאח"ז וז"ל נגד כל מה שנתחב בקדירה כו' אבל מה שלא נכנס ברוטב אין אוסר עכ"ל הרי בהדיא אע"ג דפתח וכתב מה שנתחב בקדירה כוונתו ברוטב וא"כ כוונת כל הפוסקים כן הוא אף ע"ג שכתב מה שנתחב בקדירה כוונתם ברוטב גם מבואר באו"ה דבחתיכה אין חילוק אם החתיכה היא חם או צונן אחר שכתבתי כ"ז קניתי ס' ט"ז וראיתי שכתב ריש סימן צ"ד דלכן דקדק המחבר לכתוב כל מה שנתחב בקדירה וכוונתו אף שלא נתחב ברוטב דהבל הקדירה מסייע כמו חתיכה מקצתה ברוטב לר"י דמה שחוץ לקדירה אינו מצטרף דאין הבל הקדירה מסייע ובלאו ספק שנעלם ממנו דברי או"ה שכתבתי שכתב בהדיא לחלק דבמאכל נפליט מכולו אבל כלי אינו מפליט רק מה שבתוך הרוטב ומה שהביא ראיה מסימן ק"ה דכלי נוח יותר לפלוט הכל יש לחלק בין הכא להתם :

עוד מבואר מאו"ה שהבאתי שכתב אבל כלי הנאסר מבליעת איסור ונפל מקצתה ביורה א"צ לבטל כ"א אותו מקצת שנכ מוכח בהדיא כדעת המ"א בסימן תנ"א ודלא כט"ז בסי' קכ"א והבאתי דבריהם בסימן הסמוך שהרי מיירי כאן מכלי שנאסר כולו ע"י בליעה ואפ"ה בנפל מקצתה א"צ לבטל כ"א אותו מקצת ולדעת הט"ז מטעם דטעמא דאין מבלים מכולו הא ל"ש הכא אפ"ה דאינו מפליט מכולו ·

להם בו חמים הראוים למאכל ומשתה ואפילו לאחר מעת לעת אבל מותר לבשל בו חמין עם אפר להוף הראש ואם בישל בה לאחר מעת לעת אף על גב שהמאכל מותר כיון שהיא כבר נטל"פ ישליך דמי הקדירה לנהר וי"א דא"צ ולענין להשתמש בו פירות וצונן מבואר כלל נ"ו:

מד בכמה דברים אמורים דאפילו יש ס' מ"מ הכף אסור כשבישל עכשיו בשר בקדירה דאז קיבל הכף טעם מבשר עצמו אבל אם בישל ירקות או מים בקדירה של בשר ב"י ותחב בו כף חולבת ב"י ויש ס' בירקות נגד הכף אז גם הכף מותר שהכף לא קיבלה טעם בשר אלא מנ"ט בר נ"ט (ודברי הש"ך בסימן צ"ה ס"ק ח' שכ' אפי' הכף אסור צ"ע שהרי להדיא כתב רמ"א שם סעיף ח' דאם יש במאכל ס' הכל שרי וכ"כ האו"ה בהדיא בכלל ל"ז סימן ג' וסימן ט' וכ"כ בד"מ ובאמת דברי או"ה סותרין דבכלל ל"ד סימן ט"ו גבי הרחה כ' דהכף אסור וצ"ע)

מה ואפשר מצד המנהג יש לאסור הכף ועיין כלל מ"ח:

בינת אדם

(סג) מה שאלה כתובה צד השני של כף חלב בקדירה של בשר מה דינו די"ל דכיון דאין דרך להשתמש אלא נגד ראש הכף וא"כ מעולם לא הלך הבליעה בצד השני (ב) אם היה פרור שדרכו להשתמש בכולו והוא של בשר ועכשיו תחב אותו מקצת בחלב אם בעינן ס' נגד כל הכף דאמרינן מפליט בכולו או לא (ג) כלי שנאסר והגעיל מקצת ובשל באותו מקצת: הנה דעת הש"ך בסימן צ"ט ס"ק ס"ג דאף דלא נשתמש רק במקצת כלי מפליט מכל הכלי ובסימן קכ"א כתב דכלי שנאסר במקצת לא נאסר כולו דאינו מוליך הבליעה בכולו וכן כתב הפ"ת שם ואמנם לברר הדברים דעת הרא"ה בבד"ה דף קכ"א בכלי מתכות מוליך הבליעה בכולו דאם מקצתו ח"כ ואם בישל במקצת נאסר כולו ואם הגעיל במקצת חוזר להכשירו דהכל"פ ונראה שזה ג"כ דעת הי"א בסימן צ"ד סעיף א' בתוחב כף חולבת בבשר בכלי מתכות דצריך ס' עד כולו דאע"ג דאין דרך להשתמש בכל הכף מ"מ מוליך ומפליט הבליעה בכולו והרשב"א בתה"ב מספקא ליה ואמנם בתה"ק כ' בפשיטות כלי מתכות שנאסר מקצתו אסר כולו לפי שהוא מתחמם ביותר כו' עכ"ל וכתב הב"י בי"ד סימן קכ"א שגם דעת הרא"ש כרשב"א ודעת הסמ"ק בסימן רי"ג דאפי' בכלי עץ דיני הכי וז"ל כשתוחבין כף חולבת בקדירה של בשר משערינן בכל מה שנתחב אבל מה שלא נכנס ברוטב אין אוסר ואפילו בכלי מתכות אבל לענין הגעלה צריך להגעיל כולו כדאמרינן בפ' דם חטאת בישל במקצת הכלי צריך הגעלה בכל הכלי עכ"ל ומדכתב ואפי' בכלי מתכות ש"מ דמיירי בשל עץ ואפ"ה מבליע בכולו ולא מספקא אם מקצתו ח"כ ונראה דינא לסמ"ק לשיטתו הביאו הש"ך סימן צ"ד ס"ק י"ח וז"ל כתב הסמ"ק טפה שנפלה על הכלי מספקא לן בפ' דם חטאת אי מפעפע בכל הכלי או לא ולא כתב כלי מתכות ש"מ דס"ל דאע"ג דאיבעי' שם בכלי מתכות מדאמר מריקה ושטיפה מ"מ כדאמר הש"ס שם דם אינו מפעפע בישול מפעפע ומדתלי טעמא בבישול דמפעפע משמע דאין חילוק בין מתכות לשאר כלים ונראה שגם דעת המחבר כסמ"ק שהרי בסי' צ"ב בדין טפת חלב שנפל על הקדירה פסק כסמ"ק ומדפסק בע"ש או שפת הדהק להכשיר אף שלא כנגד הרוטב ש"מ דס"ל דאפי' בכל הכלים אמרינן דמפעפע בכולו ע"ש בש"ך ס"ק י"ז מה שפירש ב"י בדברי הסמ"ק וא"כ נ"ל דהא דכתב הש"ע בסימן קכ"א הדין בכלי מתכות הוא לרבותא דאפילו בכ"מ לא אמרינן דמפליט מכולו (ואמת לפי מה שפירש הט"ז ס"ק י"ט שיותר היתר אם נאמר דאינו מפעפע וא"כ י"ל דהכן קיי"ל בע"ש דודאי אינו מפעפע וכן משמע בהאו"ה שכ' בסימן צ"ח מבספקא לן אי מפעפע בכולו או לתוך הכלי או לא עכ"ל ור"ל או לא שאינו מפעפע כלל) הרי ביארנו דדעת הרשב"א והרא"ש והרא"ה דעכ"פ בכלי מתכות כיון דאם מקצתו חם כולו מבליע בכולו והסמ"ג במל"ת סימן קל"ט סוף דף ל"ג כתב גרסינן בזבחים בשול מפעפע כלומר מתפשט בכל הכלי כתב מורי מכאן נוהג רבי שאם נפלה טפת חלב ע"ג קדרה רותחת באור שמפעפע בכלי חרס כו'; ולפ"ז נ"ל מש"כ שם בדף ל"ד ע"ב סמוך לסוף הסימן וז"ל וכן הדין אם הכניסו כף הולכת בתוך קדירה בשר שבכל מה שנכנס מן הכף בקדרה כו' אבל מה שלא נכנס בקדרה א"צ לבטל אפילו היא של מתכות כו' מ"מ אין מוליך בליעתו בכולם ונ"ל דר"ל דאינו מפליט מכולו וגם נ"ל מש"ש בכלי תמן סוף דף י"ד

וז"ל אומר ר' אליעזר דבכל איסורין השנבלע האיסור במקצת הכלי א"צ הגעלה כ"א במקום בליעתו חוץ מקדשים כדאיתא בזבחים בישל במקצת הכלי טעון מריקה בכל הכלי ובתרומה א"צ כו' ע"כ והרי לעיל כתב מזבחים דבשול מפעפע וע"כ דזהו סברת ר' אליעזר דס"ל דלמסקנא דגמרא כל איסורין דומה לתרומה אבל הסמ"ג לא ס"ל הכי ונמצא דלסמ"ג וסמ"ק וכן מוכח דעת המחבר וכן כ' האו"ה סימן כ"ח דין מ' וז"ל וכתב הסמ"ק ואפי' לא נאסר כ"א במקצת מ"מ צריך הגעלה בכולו והיינו אפי' בכלי עץ עכ"ל ודעת הר"ן בפ' כ"ש בסכינה דשחטה אינו מוכרע די"ל דס"ל ג"כ דמבליע בכולו רק דס"ל דהכל"פ ואפי' על ידי ליבון כרשב"א עיין ש"ך סימן קכ"א וט"ז שם ומה שאכתוב בסמוך:

ומעתה נבא לדין ב' אם מפליט מכולו דעת הש"ך בסי' קכ"א דאינו מבליע בכולו וראיותיו מסי' צ"ד בתוחב כף חולבת שא"צ לשער רק נגד מה שתחב והיינו משום דגם מתחלה לא הולך הבליעה לשם וכתב דהש"ד והסמ"ג והמרדכי והאו"ה והס"ש כתבו הטעם דאע"ג דחם מקצתו ח"כ מ"מ לא דמוליך הבליעה בכולו ור"ל דמעיקרא כשתמש בכף לא בלע צד השני כלום וכן כתב הפ"ת בהדיא · ול"ל דהטעם בתוחב כף חולבת משום דאינו מפליט מכולו אבל לעולם מבליע בכולו דז"א לפי שיטתו שכתב הש"ך בסימן צ"ט ס"ק ס"ט דאדרבה מפליט מכולו וע"כ הטעם משום דאינו מוליך הבליעה בכולו ולדידיה אם תחב כף פרור שדרכו להשתמש בכולו או שתחב חצי מראש הכף שדרך להשתמש בכל ראש הכף כמש"כ הש"ך בשם רש"ל בסימן צ"ד אעפ"כ צריך ס' נגד כל כף הפרור ונגד כל ראש הכף ולהיפך אם תחב צד השני של כף שאין דרך להשתמש בו א"צ ס' כלל אפילו עד מה שתחב וזה צ"ע שהרי כל הפוסקים כ' סתמא דצריך לשער נגד מה שתחב ולא חלקו בין אם התחב מקצת מראש הכף או כולו וכן לא חלקו בין שהם כף דאין דרך להשתמש רק בראש הכף ובין כף הפרור דדרך להכניסו כולו דלעולם משערינן נגד מה שתוחב וכן פ' הש"ע בסימן צ"ד בסתם אף דדרך להשתמש בכולו והיאך סתמו כולם ולא פרשו וכי יש גבול והרי בהדיא מבואר באו"ה שהעתקתי לשונו סימן צ"א דצריך לשער נגד מה שנסתפק שתחב דעכ"פ דאורייתא וא"כ ניחוש שמא פ"א תחב יותר וא"כ בלע הכף ועכשיו אף שלא תחב כ"כ מ"מ מפליט אע"כ כמ"ש המ"א בסימן תנ"א דמבליע בכולו אבל אינו מפליט מכולו ובזה אתי שפיר כל פסקי המחבר בסימן צ"ב בטפה שנפל על קדירה השם לדעת סמ"ק שמא מתפשט בכולו אפי' בכ"ח וכלי עץ ובסימן צ"ד בכף חולבת דלעולם צריך לשער נגד מה שתחב בין בשהם כף בין בפרור וכן אין חילוק אם תחב כל ראש הכף או מקצתו דלעולם אינו מפליט יותר רק מה שתחב ובסי' קכ"א כ' דאפילו בכלי מתכות דיש לומר כיון דחם מקצתו ח"כ וה"א דג"כ מפליט מכולו ולהכי כתב דאפ"ה אינו מפליט מכולו ומכ"ש שאר כלים ומה מאד אני תמה על מאורן של ישראל הפ"ת שכתב שנעלם מב"י השכתב סי' קכ"א שכח מה שכ' בסימן צ"ד בתוחב כף חולבת דא"צ לשער רק נגד מה שתחב וע"כ הטעם משום דאינו מוליך בכולו ובסי' קכ"א כ' דצריך להגעיל כולו וע"ז סמכו להקל דא"צ להגעיל כל הכלי ואם תחב צד השני אינו אוסר והם דברים קשים לסמוך על מאור עינינו הב"י שישכח דבריו ולדעתם שכח ג"כ מה שפסק בסימן צ"ב דמפעפע בכולו ומה

יתמם

אם אין הכף בן יומא מבליעת כלי ראשון הקדירה והתבשיל מותרין והכף אסור לכתחלה בין עם בשר בין עם חלב כיון שבלוע מבו"ח אעפ"י שא' מהן הי' נטל"פ ואם תחבה למין התבשיל שבקדירה מותר אבל אם תחבו אותו למין התבשיל שהיה בלוע בכף אם הוא בתוך מעל"ע מתחיבה זו שתחבה בקדירה אפילו בדיעבד אסור שכיון שהכף אינו ב"י א"כ מן הדין נעשה

בינת אדם

והנה בדברי הסמ"ק סימן רי"ג שכתב וז"ל כשתוחבין כף
חולבת בקערת בשר משערינן בכל מה שנתחב אבל מה שלא
נכנס ברותח אין אוסר ואפי' בכלי מתכות אבל לענין הגעלה
צריך להגעיל כולו כדאמרינן דבישל במקצת הכלי צריך הגעלה
כל הכלי עכ"ל הרי להדיא דאע"ג שכתב דא"צ לשער נגד כולו
מ"מ כתב תיכף דצריך להגעיל כולו וא"ל דלחומרא בעלמא כ'
דז"א שהרי כתב כדאמרינן בישל במקצת הכלי כו' אע"כ דכוונתו
דאע"ג דא"צ לשער אלא מה שתחב והיינו דאינו מפליט בכולו
וה"א דה"ה דאינו מבליע בכולו ע"ז כתב דלענין הגעלה אינו
כן אלא כלי שנאסר במקצתו אסור כולו משום דמבליע בכולו
ולכך צריך להגעיל כולו ומביא ראיה מבישל במקצת כו' והיינו
דמבליע בכולו ואינו מפליט מכולו והש"ך שם בקכ"א כתב ועיין
לעיל סימן נ"ב ס"ק ט"ו (ע"ש וצ"ל י"ח) ומרמז לדין טפת
חלב דמפעפע ולא זכיתי להבין כוונתו במה מתרץ זה ומה שכ'
הש"ך דכל הפוסקים כתבו דאין מוליך הבליעה בכולו עפר אני
תחת רגליו ואדרבה נ"ל דמוכח להיפך אלא דכולם ס"ל כשיטת
המ"א ומה שכ' מהס"ת עיינתי בו ולא נזכר שום טעם רק כתב
שאין צריך לשער רק נגד מה שתחב וא"כ י"ל דס"ל כרשב"א
דאינו מפליט בכולו וכמש"כ המ"א וסמ"ג וסמ"ק אדרבה מוכח
דס"ל הכי כמש"כ וז"ל או"ה בסימן ל"ז ואפי' בכף ש"מ דאע"פ
דח"מ ח"כ מאחר שחימומו רק על ידי חמין ולא על ידי אור
עצמו אינו מוליך ומפליט בליעתו בכולו עכ"ל ומזה למד הש"ך
דלאיסור והיתר אינו מוליך בליעתו בכולו וא"כ קשה למה
הזכיר או"ה כלל ומפליט ודוחק לומר לדייק דע"י אור מפליט
נמי ועוד דא"כ ה"ל לכתוב דידוע שלא הכניס כל הכף ומדסתם
משמע אעפ"י שהכניס כולו מ"מ א"צ ס' אלא נגד מה שנתחב
ועוד קשה דא"כ יהיו דברי או"ה סותרים וא"ז דבסי' כ"ח ד'
מ' כ' בשם סמ"ק דאפי' לא נאסר רק במקצת צריך להגעיל
כולו כדמוכח מדם חטאת דבישל במקצת הכלי צריך הגעלה בכל
הכלי וע"כ צ"ל דמבליע בכולו אע"כ דודאי מבליע בכולו ומ"ש
בסי' ל"ז ה"פ כיון שאין חימומו ע"י אור ל"א ביה חם
מקצתו ח"כ לענין שיפליט מכולו דדוקא כמו שפוד של פסח
שצלה הפסח ע"י אור אמרינן דמוליך הבליעה בכולו ומפליט
מכולו וסבירא ליה כרשב"א או כמו שכתב הש"ך בסימן קכ"א
אבל ע"י חמין אינו מפליט מכולו אבל בודאי דמוליך בכולו
דהא אפי' בכלי עץ לאו"ה מוליך בכולו אע"ג דל"ש ח"מ ח"כ
ומש"כ מוליך ומפליט י"ל אינו ר"ל להוליך האיסור ולהבליע
שהרי איירי מן הפליטה ואם כוונתו כהש"ך הי"ל לכתוב שהרי
מתחלה לא בלע עד השני אלא דלא איירי כלל מן הבליעה
אלא מן הפליטה ור"ל שאינו מוליך מה שבלוע מצד השני
להפליט ועיין באו"ה ותראה מדברי כמש וכן מוכח להדיא
מדברי או"ה כלל כ"ח דין ג' שהעתקתי לשונו בסי' ס"א וע"ש
מה שכתבתי ומה שהביא הש"ך מאו"ה כלל כ"ה דין מ"ג וז"ל
כתב המרדכי וצריך להגעיל אף הבית יד של מחבת ול"א
שיספיק בהגעלת המחבת דהככ"פ ומיהו נראה דבדיעבד מותר
עכ"ל וס"ל להש"ך דכוונתו דבדיעבד אם נשתמש ביד המחבת
בלא הגעלה מותר וא"כ ע"כ מטעם דאינו מוליך הבליעה
בכולו ודבריו לא משמע הכי שהרי לא נזכר כלל בדבריו תשמיש
ועוד דאין דרך להשתמש ביד המחבת אלא כוונת האו"ה
כפשוטו דצריך להגעיל גם היד שהרי גם היד אסור שמוליך
הבליעה בכולו אך בדיעבד שהשתמש במחבת ולא הגעיל היד
מותר משום דאינו מפליט מכולו וכן מוכח להדיא בהגהת או"ה
דכוונת או"ה שהשתמש במחבת (אך דשם בהג"ה מוכח דטעמא
משום דהככ"פ ע"ש) ושם מוכח מאו"ה דין מ"ד להדיא דס"ל
דמוליך בליעתו בכולו אמת מדברי תה"ד שהביא הש"ך משמע
שמפרש בסמ"ג כדבריו וראיה ברורה לזה מהא דאמרי' בפ' דם
חטאת דם אינו מפעפע בישול מפעפע ומה בכך דמפעפע הא
בכ"פ ודי במריקה במקצת הכלי אע"כ כיון דמפעפע ומוליך
בכולו אבל ליתא מפליט מכולו ולפ"ז במכניס כף פרור א"ל

ס' רק נגד מה שתחב וכסתימת לשון כל הפוסקים דאינו מפליט
בכולו ואם הגעיל רק במקצת ותחב עד שלא הגעיל צריך ס'
דמוליך הבליעה בכולו ולפ"ז נסתר ג"כ מה שכתב הש"ך בסימן
ס"ט דאם עירה הקערה במקצת אעפ"כ צריך ס' נגד כל קליפת
הקערה ליתא דהא לדעת כל הפוסקים אינו מפליט מכולו כשיטת
רשב"א ומ"א ואפשר כיון דהקערה המה מפליט אך ק' דא"כ
ה"ל להפוסקים לכתוב הדין בכף חולבת לחלק בין חם לצונן :
ועדיין צריכין אנו לבאר דברי הטור ורמ"א בסימן קכ"א
משמע איפכא שהרי כ' דהא דכתב המחבר דכלי שנאסר
במקצת צריך הגעלה בכולו וז"ל ודוקא שנשתמש בכל הכלי אבל
אם ידוע שלא נשתמש אלא במקצתו כבכ"פ כבר כתב המ"א
שם לתרץ זה אך דבריו צריכין ביאור שכתב ובהכי מתיישבת
קושית הב"י על הטור ר"ל שהב"י כתב בי"ד דדעת הרא"ש
כרשב"א מדכ' הרא"ש שיספיק אם ילבן חודו של סכין לפי
שרגילין הנכרים להשתמש בו באור אע"ג דח"מ ח"כ מ"מ כיון
שהישראל אין משתמש בסכין ע"י אור סגי בהכי משמע אבל
להשתמש ע"י אור אסור דח"מ ח"כ אמרינן לאיסור אבל לא
לענין הכשר עכ"ל הב"י (ודברי רא"ש אלו כתב ג"כ רשב"א
במשמ"ב) ר"ל דאיך יחלוק הטור על אביו וכתב המ"א דלפ"ז
לק"מ דהטור מיירי שרוצה להשתמש רק באותו מקצת שהגעיל
ולכן דין כשמכשיר המקצת והרא"ש מיירי להשתמש בכולו וא"כ
גם דברי רמ"א מתפרש הכי דר"ל דוקא להשתמש באותו מקצת
כך כוונת מ"א אך עדיין צריכין ביאור דא"כ מ"מ אם נשתמש
בכולו כיון שעכשיו אינו רוצה להשתמש רק במקצת שהגעיל
וצ"ל דכוונתו לפרש דברי הטור ורמ"א דקאי על מה שהביא
הטור והמחבר דברי רשב"א שכתב דלא עלה לו הכשר עד
שיכשיר כולו ומשמע דאפי' באותו מקצת שהכשיר לא עלה לו
ההכשר ואסור להשתמש בו ע"ז כ' הטור ורמ"א ודוקא אם
נשתמש בכולו אז אסור לכתחלה להשתמש אפי' במקצת שהכשיר
דחיישינן שמא ישתמש במקצת האחר ואז אסור אפי' בדיעבד
כיון דאינו מפליט מכולו והכלי נאסר כולו דהא נשתמש בכולו
אבל אם לא נאסר רק במקצת ואותו המקצת הכשיר וא"כ אף
אם ישתמש במה שלא הגעיל אינו אסור בודאי דהא מספקא
לן אי מפעפע בכולו וא"כ שפיר יכול לומר כבכ"פ ומותר עכ"פ
להשתמש באותו מקצת שהכשיר כנ"ל כוונת המ"א וא"ל דהא
כתב שם המ"א דדוקא דיעבד מותר במחבת י"ל דמחבת
וכיוצא בו בידות הכלים וכן כף דקרוב הדבר שקבלו טעם ע"י
תשמיש והוי כאלו נשתמש בכל הכלי כמש"כ הט"ז שם בא"א
ובזה מתורץ קושית הב"ח שהביא הט"ז והש"ך דברי הטור
אהדדי ובזה מדויק דברי רמ"א שכ' אבל אם ידוע שלא נשתמש
רק במקצתו מותר לכתחלה ור"ל באותו צד שהגעיל לאפוקי
היכא דאינו ידוע בודאי כגון ידות הכלים וכפות הוה דוקא
דיעבד מותר ואף שהרשב"א כתב בהדיא שאפי' לא נשתמש רק
במקצת צריך להכשיר כולו כבר כתב הדרישה שהטור לא ראה
תשב"א ולכן מפרש הטור שדעתו בנשתמש כולו באיסור או לא
עלה הכשר אפי' להשתמש במקצת שהכשיר ועיין בדו"פ שהתחק
עצמו מאד לתרץ דברי הטור. ועוד היה נ"ל לפרש דברי
רמ"א דה"ק דמה שכתב רשב"א וכן דברי המחבר דלא עלה
לו הכשר דמשמע דאם נשתמש אסור אפי' בדיעבד ע"ז כתב
רמ"א ודוקא כשנשתמש בכולו ר"ל שנשתמש עכשיו בהיתר בכל
הכלי אזי אסור המאכל אבל אם לא נשתמש עכשיו עם ההיתר
רק במקצתו שהגעיל מותר המאכל וכן י"ל לשון הטור אף שבל'
הטור הוא קצת דחוק יצא לנו מכ"ז דמבליע בכולו ואינו מפליט
מכולו כשיטת הרשב"א והש"ע :

(סג) ועדיין חוב עלינו לתרץ סוגיא דזבחים צ"ו דאיתא התם
בעי מיניה בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה
בכל הכלי או לא א"ל מסתברא דא"ל דתנן א"ל כבוס אלא
מקום הדם א"ל דם אינו מפעפע בשול מפעפע ועוד תניא
בישל במקצת צריך מו"ש בכל הכלי ואמרי' התם דוקא בקדשים

נעשה כמין המאכל שהי' בקדירה ונבלע בו וא"כ אוסר וכן אם בשלו בשר בקדירה חולבת איני ב"י וחזרו ובשלו בו בשר בתוך מעל"ע מותר אבל אם בשלו בו חלב בתוך מעל"ע שבשלו בו הבשר אסור הכל שהרי טעם הבשר שנבלע בקדיר' הוא לשבח וכן כל כיוצא בזה ועיין כלל נ"ד:

יא הא דכתבנו שאם נשתמש א' מן הכלים בכ"ר דצריך ס' נגד כולו דוקא ששימש בו דרך בישול כגון קדרה שבישל בה וכף שתחבו בקדירה שעומדת על האש או אפי' לאחר שהעבירה מעל האש ועדיין היא רותחת שהיס"ב אבל המערה רוטב של בשר מקדירה רותחת לקערה חולבת שנשתמש בו ביום כיון שלא בלעה רק ע"י עירוי וא"כ א"צ ס' אלא כנגד קליפת הקערה דעירוי אינו מבשל ואינו מבליע יותר מכ"ק (ועיין באו"ה כלל נ"ז סימן א') וכבר כתבנו לעיל

בינת אדם

אבל בתרומה בישל במקצת א"צ מו"ש בכל הכלי ומזה הוכיח הר"ן פ' כ"ש והרא"ה ד' קכ"ח דכלי שנאסר במקצת א"צ להגעיל רק אותו מקצת דילפינן כל איסורים מתרומה דאמרי' בכ"ש ולא כשיטת רשב"א ומה שתי' רשב"א ומחלק בין היתרא בלע בתרומה לשאר איסורין כבר דחה הפ"ח ומסכינא דפיסחא נמי אין ראיה כמש"כ הר"ן בפ' כ"ש וצ"ל בהקדים לתרץ מה שכתב הסמ"ק הביאו הש"ך סימן צ"ב ס"ק י"ח וז"ל מספקא לן בפ' דם חטאת אם בישול מפעפע בכל הכלי עכ"ל וצ"ע שהרי להדיא איתא התם דר"י דאיבעיא ליה ידע הברייתא דתניא בישל במקצת צריך מו"ש בכל הכלי רק ששאל זאת הא בעיא לרמי בר חמא לנסותו אם יכול לפשוט מסברא ע"ש ואדרבה בהביא משמע בגמרא דקאמר בפשיטות בישול מפעפע ובאמת הסמ"ג כ' אמרי' בפ' דם חטאת בשול מפעפע משמע דפשיטא ליה ותמה תוס' שם הקשו תימא מאי קא מיבעיא ליה ומאי ס"ד דר"י אי כשמקצת הכלי על האש שמבשל בו ושאר הכלי צונן א"כ מאי קאמר בישול מפעפע הא לא מפעפע ואי בשהכלי הכלי חם פשיטא דמפעפע ואי קא מבעי ליה אי מפעפע בכולו או לא א"כ תיבעי ליה בשאר איסורין (ולכאורה מתוס' זה מוכח דהא דאמרי' מבליע בכולו הוא דוקא שכבר נתחמם כל הכלי אבל כ"ז שהצד השני צונן אינו מבליע בכולו וכ"כ כו"פ אך מדברי הפוסקים שאין א' מחלק בכך משמע דאין חילוק וכן מוכח מדברי סמ"ג שהבאתי לעיל שכתב דתוחב כף חולבת א"צ לשער רק נגד מה שתחב אבל לענין הגעלה אינו כן ולדברי תוס' אין חילוק בין הגעלה לתוחב דאם גם מתחלה בשעת תשמיש היה מקצתו קר א"צ להגעילו אע"כ דאין חילוק ואפשר דכוונת התוס' ממ"נ אם מקצת הכלי קר הרי אנו רואין שלא פעפע ואי כולו חם הרי אנו רואין שפעפע ואי מספקא ליה ר"ל בין בחם ובין בקר) וצ"ל דזה היה ק' גם לסמ"ק וגם דוחק שנאמר דלא כיון ר"י באיבעיא זו רק לנסות לרבו ולכן ס"ל לסמ"ק דבאמת מספקא ליה אי מפעפע ובאמת ה"ה בכל האיסורין מספקא ליה אי מפעפע בכולו וא"כ כלי שנאסר במקצתו צריך הגעלה בכולו או לא והא דמיבעיא ליה בקדשים דוקא היינו משום דגלי קרא גבי קדשים דטעון מו"ש בכל הכלי ואותה למעט תרומה כדאיתא בברייתא ור"י ידע לברייתא ע"כ והנה לאביי התם דס"ל דאותה למעוטי תרומה דאם בישל במקצת הכלי אין טעון מו"ש בכל הכלי ומו"ש דקרא היינו הגעלה וע"כ צ"ל דאינו מפעפע דאל"כ מ"ש תרומה אע"כ דאינו מפעפע וחידוש שחדשה תורה בקדשים דאע"ג דאינו מפעפע גזה"כ דטעון מו"ש בכל הכלי אבל לרבא התם דס"ל דאותה למעוטי תרומה דאפי' ביין וקדשים דוקא במים וא"כ י"ל דמפעפע ואף בתרומה צריך הגעלה בכל הכלי רק דגזה"כ בקדשים שיהיה דוקא במים ור"י איבעיא ליה בקדשים אם בישל במקצת הכלי ואינו רוצה להשתמש עכשיו רק בצד שמגעיל אם טעון הגעלה בכולו או אינו צריך רק אותו מקצת והיינו דבשאר איסורין ממ"נ מותר דאת"ל דמפעפע בכולו וא"כ פשיטא דמותר להשתמש באותו מקצת שהגעיל אבל בקדשים מיבעיא ליה די"ל דברייתא דתניא בה דטעון מו"ש בכל הכלי איירי כשרוצה להשתמש בכל הכלי וס"ל לברייתא דמפעפע וקדשים דומה לשאר איסורין ומריקה ושטיפה דקרא במים ואותה למעוטי תרומה ממים אבל כשאינו רוצה להשתמש רק במקצת שמגעיל אין חילוק בין קדשים לש"א וכיון דגלי קרא בקדשים דטעון מו"ש בכל הכלי משום דמפעפע בכולו ממילא ידעינן דה"ה לשאר איסורין דמ"ש או אפשר דברייתא דס"ל אינו מפעפע וע"כ חידוש שחדשה תורה גבי קדשים דאע"ג דאינו מפעפע אעפ"כ טעון מו"ש בכל הכלי ומזה נתמעט תרומה כאביי וא"כ אפי' אינו רוצה להשתמש רק באותו מקצת שהגעיל אעפ"כ בקדשים אסור דכיון דחזינן דלא משום בלוע קפדה תורה שהרי אינו מפעפע ואעפ"כ הצריכה תורה מו"ש בכל הכלי וא"כ ה"ה כשאינו רוצה להשתמש רק במקצת אפ"ה טעון מו"ש בכולו ולכן מיבעיא ליה דוקא בקדשים משא"כ בשאר איסורין אם אינו רוצה להשתמש רק באותו מקצת ודאי אין צריך הגעלה בכולו ממ"נ ופשט ליה דומיא דדם וה"ה הכא דא"צ מו"ש רק באותו מקצת ואפי' רוצה להשתמש בכולו וע"ז א"ל בישול מפעפע ר"ל דוקא אי לא דמי לדם דשם צ"ע פעפוע ואין שם חידוש דין כלל אבל בישול אפשר דמפעפע ועוד הא תניא בהדיא דצריך מו"ש בכל הכלי ועכ"פ צ"ל דברייתא איירי כשרוצה להשתמש בכולו ועכ"פ נדחה סברת הפ"ח דרוצה לדמות בישול לדם דאפי' כשרוצה להשתמש בכולו אין טעון מו"ש אלא באותו מקצת שבשל בו דזה בודאי מוכח מברייתא דליתא וא"כ נשאר האיבעיא ברוצה להשתמש רק באותו מקצת שהגעיל אי מפעפע בכולו או לא ושפיר כתב הסמ"ק דמספקא לן אי בישול מפעפע ולפ"ז מתורץ קו' התוס' דודאי מספקא ליה אי מפעפע או לא ודוקא בקדשים קא מבעיא ליה באינו רוצה להשתמש רק במקצת שהגעיל ומדאמר בישול מפעפע משמע ליה לסמ"ק דהדבר תלוי בבישול ולא משום שהוא כלי מתכות שייך בו תתח"כ ולכן כתב בכל הכלים דמספקא לן אי מפעפע ולפ"ז שפיר י"ל כשיטת רשב"א דכלי שנאסר במקצת צריך הגעלה בכולו ומה שהקשה הרא"ה שהרי בהדיא אמרינן אותה ולא בתרומה ז"א די"ל למעט ביין ובמג אבל לעולם דמפעפע בכולו ואינו מפליט מכולו כיון דהוא איבעיא דלא אפשיטא: ולכאורה לפי מה שכתבתי דתליא בפלוגתא דאביי ורבא וא"כ קשה דבודאי קיי"ל כרבא וקשיא להך דס"ל דאינו מפעפע אך בר"ן פ' כ"ה בסופו כתב הגירסא להיפך א"כ הר"ן לשיטתו כתב שפיר בפ' כ"ש דאין טעון הכשר בכל הכלי והסמ"ג כתב דלא פליגי אביי ורבא דהלכה כשניהם. יצא לנו מכ"ז (א) אם תחב לד שני מן הכף צריך ס' נגד מה שתחב דמתחלה בלע בכולו ואין להתיר אלא בהפ"מ (ב) דלעולם אין צריך לשער רק נגד מה שתחב דאינו מפליט מכולו (ג) כלי שנאסר בין כולו או מקצתו צריך להגעיל כולו ולא מהני אם שהגעיל במקצת דאינו מפליט מכולו ובדיעבד אם נשתמש באותו מקצת שהגעיל מותר אבל אם נשתמש במקצת שלא הגעיל אפי' לא נאסר רק אותו מקצת שהגעיל מ"מ אפי' בדיעבד אסור שהרי מתחלה הלכה הבליעה בכולו וע"י הגעלה לא פלטה אם לא בהפ"מ. וא"ל דהא קיי"ל לענין הגעלה כבכ"פ ז"א דדוקא במקום שהשתמש אמרינן כשם שע"י חימום זה נבלע כך ע"י חימום זה יפלוט אבל שתפליט מקצה האחר י"ל שפיר דאף שהיה בו כח להבליע מ"מ אין לו כח להפליט ודוגמא לזה בגליתה דאע"ג דמבליע קיי"ל דאין בו כח להפליט ובפרק כל הבשר אמרינן מבלע בלע מפלט לא פליט ובסימן י' בתוס' בית בשחיטה בש"ך ס"ק י' דיש בו כח להבליע בסכין ולא להפליט ואף שדעת הרא"ה בבדק הבית דף קכ"ח דבאמת דקיי"ל גם לענין זה כבכ"פ הא כבר הוכחנו מדב' כל הפוסקים בכף דא"צ לשער רק נגד מה שתחב מוכח כשיטת המ"א בסימן תנ"א והוא כמחוור. אחר כתבי שנים שהיה כתוב אצלי דברים הללו קניתי ספר כו"פ וראיתי בסימן צ"ד שהעלה ג"כ כמ"א או נעלם ממנו שהוא מבואר במ"א והעלה הברא זו מדעתו שאלה

בדין טיפת חלב שזב על קדירה כלל מ"ה סימן כ"א דלעולם יש ס' בכלי נגד קליפתה **מו** וא"כ המאכל מותר והקערה אסורה שבלועה מבו"ח בכדי קליפתה עכ"פ (ועיין לקמן כלל נ"ז וכלל נ"ט) :

כלל מז דין:סכין של היתר שחתך בו איסור או מבשר לחלב (סימן צ"ד) :

א בשר רותח מחום כ"ר שחתך בסכין חולבת שהוא ב"י מתשמיש חלב מכ"ר כגון, שחתך בו (סייקוכין) וכיוצא בו רותח אעפ"י שקנחו יפה אפילו הסכין למטה ל"א תתאה גבר כדלקמן כלל נ"ו סימן א' כיון דיש כאן דוחקא דסכינא אין חילוק דלעולם הבשר הרותח מפליט מן הסכין ובולע ואסור כולו אם אין בו ס' נגד מקום הסכין דהיינו שאם יודע בבירור עד כמה חתך מן הסכין א"צ לשער נגד כולו דאינו מפליט אלא במקום שחותך אבל מן הסתם הדרך לחתוך בכל הסכין וצריך ס' נגד כל הסכין חוץ מן הקתא ואע"ג שיש ס' צריך לקלוף גם המקום שחתך בו כדין כל איסור כמבואר בכלל ס' (עיין ט"ז ופ"ח סימן צ"ד סעיף ז') וגרע טפי מחם בחם בלא רוטב דלדעת הש"ע סגי בנטילה כדלקמן כלל ס' סימן ז' דאגב דוחקא מתפשט בכולו ועוד דמס תמא בלע הסכין ג"כ שמנונית בחמאה ובדבר שמן אפילו בבלוע מתפשט בכולו כמבואר שם (ועיין סי' צ"ד בש"ך ס"ק כ"ז ובסי' ק"ה ס"ק כ"ג שמסתפק בכלי שבלע שומן) :

ב ואם אין הסכין בן יומו או שאינו יודע דאז אמרינן מסתמא אב"י כדלקמן כלל נ"ט וא"כ א"צ ס' נגד הבלוע בסכין שהרי הוא לפגם מ"מ לא אמרינן סתם סכין נקי כמו דקיי"ל סתם כלים נקיים אלא אדרבה אמרי' סתם סכין שמנונית טוח על פניו לכן צריך קליפה דעכ"פ אין בשמנוני' הרבה רק דבר מועט ואינו מתפשט יותר מכ"ק ובין כך וכך הסכין צריך להגעיל שהרי יש בו בלוע מבו"ח (שם סימן צ"ד) :

ג ואם הבשר בכלי שני ועדיין היס"ב י"א כיון שהוא דבר גוש דינו ככ"ר כמבואר כלל ס' סימן י"ב ולהאומרים דאין חילוק בין גוש **מז** וצלול אפילו אין הסכין ב"י צריך לקלוף הבשר כיון

בינת אדם

(סד) **מו** שאלה כף בשר ב"י שתחבו בקדירה של חלב ב"י שבשלו בו עכשיו מים או ירקות מה דינו :

תשובה דין זה איתא להדיא בסי' צ"ד סעיף ה' שכתב רמ"א או שיש במאכל ס' הכל שרי ור"ל אפי' שניהם בן יומו וכ"כ הד"מ בהדיא וז"ל ואפילו הכף שרי וכ"כ הא"ה כלל ל"ה דין ז' וז"ל ואם יש ס' נגד הכף מותר הכל אעפ"י ששניהם בני יומן כו' ואף הכף מותר בכאן מאחר שהתבשיל אינו של בשר עצמו וגם לא נאסר מעולם להיות חוזר ואוסר הכף שהרי יש בו ס' ומהקדירה לא קבל כי אם נ"ט בנ"ט דהתירא עכ"ל וכ"כ עוד בכלל כ"ז דין ט' וז"ל ואם יש ס' בתבשיל נגד הכף מותר ג"כ הכל אפילו הכף לכתחלה כו' עכ"ל וע"כ צ"ל מה שכ' או"ה בכלל ל"ד דין ט"ו וז"ל כף חולבת שהודחת בין כלים הרבה של בשר ב"י אם היה ס' במים נגד כל הכף ודאי שאר הכלים מותרים אבל הכף אסור לשניהם דטעם הבשר שבמים לא נתבטל נמצא שבלע עתה מבשר בן יומו עכ"ל וע"כ צ"ל דהתם שאני דמיירי שהיה שומן בעין על הכלים של בשר וא"כ המים הם של בשר ודומה לתוחב כף חולבת בן יומו בקדרה שמבשל בו בשר ויש ס' נגד הכף דהכף אסור משא"כ כשמבשל מים או רקות אע"ג דיש טעם בשר במים מן הקדרה מ"מ חשבינן לנ"ט בנ"ט ולפ"ז צ"ע על הש"ך בסי' צ"ד ס"ק ח' דכתב לרמ"א אסור הכף והרי בד"מ ובאו"ה ב' פעמים כתב להדיא דהכף מותר והש"ך לא הביא דבריהם וצ"ע ואפשר שכוונתו לפי מה שכתב הש"ך סימן צ"ה סק"ח בשם הר"ן גבי הדחה בשניהם ב"י דאמאי לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמה שלא באמצעית המים וא"כ לא הוי נ"ט בנ"ט א"כ ה"ה הכא וא"כ מדינא אסור ולפ"ז י"ל דמה דנוהגין לאסור הכלי שאב"י כמש"כ רמ"א בסי' צ"ד סוף סעיף ה' היינו נמי דחוששין לטעם זה של הר"ן וא"כ ה"נ יש לנהוג כן כיש ס' וכמ"ש הש"ך :

(סה) **מז** שאלה מעשה שחתכו בסכין של בשר מולייתא של גבינה חם שהיס"ב לאחר שהניחו אותו בכ"ש ונתערב הסכין בשאר סכינים ודין דבר גוש :

תשובה דין זה דסכין והמולייתא מבואר בסימן צ"ד ס"ז ודין הסכינים הנערבים מבואר בסי' ק"ב סעיף ג' אך כל האחרונים והראשם מהרי"ל חולקים על הרשב"א וס"ל דכלי לא בטיל ואנן כמאן נעביד והנה הפ"ח הק' דכשיתחמם בזה הסכין בשר ישפוש טעם חלב והוי מבשח"מ דעכ"פ דאורייתא י"א ואמנם נ"ל דזה תליא הא אמרינן דכ"ש מבשל בדבר גוש וא"כ נאסר הסכין מדאורייתא אבל אי אמרינן דאינו אלא מבליע ומפליט וא"כ אינו אסור אלא מדרבנן ובכ"ח דוקא דרך בישול אסרה תורה והנה ממש כל האחרונים הסכימו לאו"ה ורש"ל דבדבר גוש אפי' בכ"ש כיון דליכא דפנות המקרירות מבשל לעולם עיין סי' צ"ד וש"ך סימן ק"ה וכן מוכח דשם המ"א בא"ח סימן ש"ח ס"ק מ"ה דאסור לטוות שום של בגלי אם הוא רותח שהיס"ב דדבר גוש אפי' בכ"ש מבשל וכ"ש גלי ע"ש והרי בשבת מותר ליתן בכ"ש (כדאיתא בש"ס ופוסקים) אע"ג דמבליע ומפליט דאינו אסור אלא מבשל וע"כ ס"ל דמבשל וה"נ מוכח מאו"ה שם כלל נ"ז שכתב דאם חתך בשר בסכין חולבת ב"י הבשר אסור בהנאה והרי קיי"ל בסימן פ"ז וכ"כ האו"ה כלל ל' דין ה' דבו"ח שאינו אלא מדרבנן מותר בהנאה אע"כ דס"ל דדבר גוש מבשל ממש והוי דרך בישול ולפ"ז יש בסכין הנ"ל איסור דאורייתא כקושית הפ"ח :

אך המג"א כלל ס"א בסופו הקשה ע"ז מגמרא חולין פ' כ"ה דמקשה הש"ס כוף סוף כ"ש הוא והא התם מיירי מדבר גוש ומאי פריך ומזה הוכיח דע"כ אינו רק מבליע ומפליט ויש לדחות כמש"כ התי"ט ר"פ כ"ה דלא גרסינן להאי קושיא כלל ע"ש עוד נ"ל ראיה גדולה מהא דאיתא מעשרות פ"א מ"ז ונותן לחמיטה ולתמחוי כו' ופי' הר"ש ורע"ב חמיטה הוא עוגה וכשמוציאין מן התנור רגילין להחליק פניה בשמן וקמ"ל דלא חשיב בישול דהאש קובעת למעשר אבל בהאי לא חשיב בישול ע"כ הרי בהדיא דאינו מבשל אף על גב דהוי גוש ואמנם צ"ע הרבה וכי גרע דבר גוש שנתבשל ע"ג האש מהפקעת ביצה ע"ג סודרין שכותם ע"י האש דקיי"ל דאם גלגל בשבת דחייב דהוי תולדת אור וכט"ז וכמ"א שם סי' ש"ח כתבו באמת דאסור לטוות שום על הגלי אפי' אינו אלא במדורה וכ"כ רש"י בשבת ק"ט ד"ה שורקא שממנו הוציא הב"י דין זה דאפי' אינו כנגד המדורה אסור ובאמת הרמב"ם בפי' ה' תמוטה ותמחוי הם שמות לכלים ודלא כפי' ר"ש אע"כ דבר גוש כ"ז שהוא רותח מבשל ומה שהקשה המג"י מגמרא דחולין דפריך סוף סוף כ"ש הוא צ"ל החילוק כמ"ש רמ"א בסימן ק"ה סעיף ג' דבאמת כ"ז שלא הניח הגוש בכ"ש יש לו דין כ"ר ומבשל אבל כשהניחו כבר בכ"ש הכלי גורם הקירור ואינו מבשל עוד רק מבליע ומפליט לקצת פוסקים ופריך שפיר הגמרא סוף סוף כ"ש הוא כיון שכבר מונח באלפס ולפ"ז ע"כ מוכח דלא מיבעיא הלך שמונח בכ"ש דאינו מבשל דהכלי גורם הקירור אלא אפי' טב שנמעלה יאלדים אע"ג שאינו טגב

בכלי

כיון שעכ"פ יש בו חימום דכ"ש ודוחקא וכן אפילו היה הבשר צונן נכון לקלוף הבשר ואין חילוק בין שהסכין ב"י או לא כיון שסתם סכין שמנונית קרוש עליו ויש כאן דוחקא דסכינא אבל מדינ' בבשר צונן א"צ אלא הדחה ושפשוף היטיב (ועפ"נ דבסימן ק"ס סעיף ג' כ' דאינו אוסר כלל וכ"כ בסימן פ"ח דכ"ש אינו מפליט ומבליע וא"כ קשה למה צריך קליפה ואפשר דהוסם לדעת או"ה מטעם גוש כיון שהיס"ב ועושה כנגו בשר להצריך קליפה או מטעם דוחקא כמש"כ בס"ז · ובאמת באו"ה כלל ל"ו לא חילק כלל בין כ"ר לכ"ש דלשיטתו כל גוש דינו ככ"ר וכתב אפילו בצונן נכון לקלוף אבל מדינא מותר בצונן בשפשוף כמ"ש בש"ך בסימן י' בס"ק כ' וגם' ב"ד בש"ע סעיף י"ז) והסכין צריך נעיצה (שם) :

ד וה"ה אם חתך היתר בכלי איסור נמי דינא הכי וזה הכלל (א) אם חתך בו רותח שהיס"ב ועדיין הוא בכ"ר צריך הגעלה (שם נ"ד וע"ש בש"ך) (ב) ואם חותך דבר שהיס"ב ומונח בכ"ש יש להגעיל הסכין ובמקום צורך יש לסמוך להקל דאפילו בדבר גוש כיון שמונח בכ"ש סגי בנעיצה (ג) ואם חתך בו צונן סגי בהדחה היטיב (ד) ואם חתך בו דבר קשה כגבינה קשה אעפ"י שהגבינה צונן צריך נעיצה ואם טללו גבינה בריב אייזן נקי של בשר או של איסור מותר הגבינה אם אינה מלוחה כמליחת בשר כיון שהי' נקי ואם לא היה נקי צריך ס' נגד מה שהיה נעוץ וכ"ז אם אב"י ואם היה ב"י ונקי וחתך גבינה קשה כיון שהסכין צריך נעיצה יש להחמיר ולהצריך קליפה ובמקום הפסד יש להקל (ע"ש בש"ך ח) :

ה ולכן צריך למחות במנקרי בשר בסכין של היתר שלא יחתכו בסכין חלב שאסור מה"ת אלא יגררו אותו בענין שלא יהיה בו דוחקא דסכינ' ובדיעבד ידיחו וישפשפו אותו המקום היטיב (סימן ס"ד סעיף י"ז) ולא סגי בהדחה לבד דדוקא בדם מהני הדחה דנוח להעבירו משא"כ בחלב (סימן י' בש"ך ס"ק כ') ,

ו בשר שמלחו להוציא דמו בין שהוא עדיין תוך שיעור מליחה או כבר שהה שיעור וחתך ממנו בסכין אם לא נתייבש עדיין הציר עליו סגי בהדחה ואם כבר נתייבש הציר צריך נעיצה וכן נוהגין לכתחלה שלא לחתוך בסכין צלי שצולין בלא מליחה על השפוד כל זמן שלא נצלה כ"צ מפני דם שנבלע בסכין והמחמיר בין במליחה ובין בצלי להגעיל תע"ב ובדיעבד מותר (סימן ס"ט בש"ך ס"ק ס"ז) :

ז אבל בשר טרפה שנמלח וחתכו בסכין היתר בתוך שיעור מליחה הסכין צריך הגעלה דדוקא ממליחת

בינת אדם

בכלי גם כן אינו מבשל דהל"כ עדיין קשה מ"ש בש"ס כ"ש כוא וכא יש לגזור שיגעו הבשר והגבינה למעלה ובצדדין ולפמ"ש התק בש"ס לתרץ שמא יעלה באלפס כ"ר שאין דרך בסעלות על השולחן בכ"ר אע"כ דמקלת הבשר שנוגע בתבשיל גורם הקירור אף למעלה ולצדדים ופי' כרא"ם והרע"ב ל"ע שכרי שכתתי דע"כ כ"ם שאינו מונח בכלי כוא מבשל ולפ"ז אף דברי סמ"א שהבאתי אינו מדוקדק אף שהדין שכ' כוא אמת דאף שלא כנגד המדורה אסור כ"ז שהוא רותח וכדאיתא שאילת כרש"י אבל מה שסיים שכ"כ הפוסקים דדבר גוש אפי' בכ"ש מבשל וע"כ ז"א דכיון דמונח בכר בכ"ש אזי אינו אלא מבליע ומפליט אבל לא מבשל וזה אינו ענין לשבת . ולפ"ז צ"ע ג"כ על באו"ה שהבאתי שכתב דבבשר אסור בהנאה דכיון דכתבנו דאינו מבשל וא"כ בבו"ח אינו אלא מדרבנן וכל בו"ח שאינו מדאורייתא מותר בהנאה וא"ל דסבירא ליה או"ה דכיון דאיכא נמי דוחקא וגוש מבשל נמי כדמלינו דהומן וליר גורם בישול אפי' בכ"ש ומגמרא דחולין לק"מ דהתם מיירי בלא דוחקא ליתא מהא דאיתא בא"ח סימן שי"ה סעיף י"ח ובסימן שכ"א סעיף י"ט דמותר לגמור שחיקת הריפות בעץ פרור אפי' בכ"ר לאחר שהעבירו מן האש וכא הוי גוש ודוחקא ומעשים בכ"י לחתוך בשבת דבר גוש שהיס"ב בסכין ואפי' כשמונח בכ"ר ול"א דיבשל הבלועה בסכין אע"כ דאינו מבשל הבלוע ולפ"ז צ"ל דס"ל לאו"ה דדוקא עוף בחלב או כבוש דאין בו שום צד דאורייתא בזה מותר בהנאה אבל כשהוא דרך בישול רק מחמת שנתקרר אינו מבשל כיון דעכ"פ מבליע ומפליט ס"ל דאסור בהנאה ג"כ ולפ"ז כיון שהוכחנו דבלוע זו שבסכין אינו אלא מדרבנן וא"כ יש כאן הרבה צדדים להקל חדא שהרי הש"ע והרמ"א לא מחלקים בין גוש לנגול לעולם אינו אלא מבליע ומפליט בכ"ש וגם הש"ע ורמ"א והרבה אחרונים הכריעו כרשב"א דכלי בטל ברוב ומכ"ש לאחר שתשהא מע"ל כמו שכתב בש"ך ולכן יש להתיר ואמנם בסכין של איסור לדעת המחמירים דגוש עכ"פ מבליע ומפליט וא"כ יש כאן איסור דאורייתא כקובי' בש"ת צ"ע ואמנם באו"ה כלל ל"ד סוף דין ע"ו מוכח דס"ל דדבר גוש אף בלא דוחקא ואפי' כשהבשר מונח בכ"ש מבשל שכתב דמשלר שמודה צריך ס' נגד כולו דלפעמים ניתזין עליו בשר רותח עכ"ל :

ואמנם מה שכתבתי והבאתי ראיה מהא דחותכין בשבת גוש ומסימן שכ"א זה תלוי בחקירה א' הא דקיי"ל אין בשול אחר בשול לענין שבת אם הכוונה דבדבר מבושל ל"ש כלל בשול וא"כ אין לחלק בין שבת לבו"ח כיון דל"ש בו בישול וא"כ שפיר יש ראיה דכמו דמותר בשבת להתוך גוש ול"א דיבשל הבלוע מחמת דוחקא ה"נ בו"ח ואמנם י"ל דבודאי שייך בשול אחר בישול רק בשבת דבעינן מלאכת מחשבת וא"כ כיון שכבר נתבשל וא"כ אין הבישול השני עושה פעולה משא"כ בבו"ח יש לומר שפיר דיש בישול אחר בישול (והגאון בעל בית מאיר השיב לי על זה באריכות) · ולכאורה יש ראיה דבבו"ח יש בשול אחר בישול מחולין דף ק"ח ע"ב דמוקי להא דרב דאמר חלב מותר בנפל ליורה רותחת דמבלע בלע ומ"ש והא כיון דהחלב כבר נתבשל ל"ש בה בישול ולכן מותר משא"כ הבשר שנתבשל בחלב ויש לדחות דהא עכ"פ אסור מדרבנן ורב קאמר חלב מותר ולכך הוצרך לשנות מבלע בלע :

והנה לכאורה מוכח דלעולם ל"ש בשול בגוש אף קודם שכניתו בכ"ש מהא דאיתא בפסחים פ' כ"ש אבל סכין ומטבילין בהם פרש"י סכין בשעת צלייתו ורע"ב כתב לאחר צלייתו וכ"מ מפי רמב"ם ובכל' ק"פ פ"ח משמע דמפרש כרש"י ול"ע דבדף ע"ו איתא סכו בשמן תרומה יקלוף ופריך למ"ד תתאה גבר אמאי סגי בקליפה ומשני שאני סיכה דמשהו עבדו ניה וע"ש בתוס' שכתב דלדעת המקשן ע"כ מיירי שסכו אחר צלייתו ולא נשתהא בתנור אחר סיכה כלל דאל"כ ע"י רתיחת אור היה נבלע אפילו למ"ד עילאי גבר ע"ש ולפ"ז אי נימא דדבר גוש מבשל אף אי נימא כיון דמשהו הוא אינו מבשל יותר מקליפה ק' מאי איריא סכו בשמן תרומה הא אפי' בשמן חולין אוסר משום מבושל בפסח דאפי' במי פירות אסור אע"כ דאינו מבשל ואמנם ע"כ ז"א דהא כתבנו דע"כ בשלא הנית בכ"ש לכ"ע מבשל . וראיתי דהרמב"ם שם הל' ז' כתב דמותר לסוך במי פירות חוץ מן המים והכ"מ לא כתב מאין הוציא וראיתי מגה סתוס' סוף כ"ש כתבו כן ולפ"ז לק"מ ובפיר י"ל דמבשל :

ממליח ? איסור דם לא נאסרה דדם משרק שריק אבל בשר טריפה שיש שם שמנונית איסור נבלע בסכין עכ"פ כ"ק וכ"ש צלי אסור שעל האש שחתכו בסכין שנאסר הסכין כדלעיל סי' ד'
(וכן אם חתכו בסכין בשר הזיר שמייבשין אותו אסור הסכין כי ידוע שמולחין אותו הרבה ולעולם דיני כרותח כדלעיל כלל מ"ג סימן א') :

ה סכין של איסור אסור להשתמש בקביעות אפילו בצונן ואפילו לחתוך בו רק פת בקביעות ואם רוצה להשתמש בו בדרך ארעי צריך נעיצה י"פ בקרקע קשה וכל פעם ופעם ינעץ במקום אחר כדי שתהיה בכל פעם קרקע קשה שע"י הנעיצה כבר נתרחב הגומא קצת ואינו מנקה השמנונית ואז מותר לחתוך בו אפילו דבר חריף כצנון וכצל ומליח דע"י הנעיצה מעביר ומפליט מה שבקליפת הסכין ואם יש בו גומות צריך הגעלה וצריך לנקות מקודם היטב הגומות ואז יגעילנ' ואם יש לחוש שמא נשהמש בצלי על האש דאז הגעלה לא מהני כדלקמן ילבין אותו ואם א"א ללבן היטיב משום הקתא ילבין ואח"כ יגעיל או שישחיזנה במשחזת של נפחים היטב ואח"כ יגעילנה דמהני כליבון אם יכול לנקות הגומות · עוד יש תקנה לחתוך בו צונן אם אי אפשר בנעיצה כגון שהארץ נקרש מחמת הקור שישחזנ' במשחזת של נפחי' היטב וזה מועיל כמו נעיצה אם אין בו גומו' · ובדיעבד אם השחיז היטב במשחז' של נפחין ונשתמש בו רותח מותר (סימן קכ"א) :

ט דין סכין של בשר לאכול בו גבינה ולחם מבואר בכלל מ' סימן י"ב: ודין סכין ששחט בו מבואר בכלל י"ג :

כלל מח דין נ"ט בר נ"ט ודין הדחת כלים של בו"ת או או"ה יחד (סי' צ"ה) :

א קיי"ל נ"ט בר נ"ט מותר כגון דגים או ביצים אפילו קלופים וכיוצא בו שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר ב"י מקונח יפה או אפילו אינו מקונח אלא שיש ס' נגד הממשות מותר לאכלן בחלב שהרי אין כאן אלא נ"ט בר נ"ט ר"ל שהבשר נתן טעם בקדירה והקדירה בדגים וכיון שהטעם קלוש כ"כ אינו ראוי שיחול עליו אחר שנתנו בחלב שם חדש מבו"ח (אבל אם ביצה אפילו אינה קלופה עם בשר אסור לאכלו בחלב) כן סתם בש"ע (סימן צ"ה) אבל אנו נמשכים אחר רמ"א קיי"ל דלכתחלה אסור לאכלן בחלב דכיון שנתבשל בתוכו ה"ז כאלו הבשר היה בעין בתוכו ומ"מ בדיעבד שכבר נתן לתוך החלב מותר דבדיעבד סמכינן על פסק הש"ע בין בנה בשלו בין בנצלו (אחרונים דלא כש"ך ס"ק ד') ואם לא נתבשל בתוכו אלא שבישל דגים בכלי שאינו לא בשר ולא חלב והניח מרותחין לכלי בשר והכלי היה צונן (דאם שניהם חמין הוי כנ"ל ש"ך סק"ו) מותר לאכלו בחלב אפילו לכתחלה כיון שלא נתבשל בתוכו לא חשבינן להבלוע כאלו היה הבשר בעין וכן אפילו נתבשל בכלי של בשר מותר לכתחלה ליתנם בכלי של חלב כיון שאין אוכלן בחלב ממש ומ"מ צריך ליזהר שלא יתנם בדרך עירוי לערות מכלי של חלב לבשר כדלקמן סימן י"ג ומ"מ לכבוד שבת וכיוצא בו אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על המתירין דמותר לערות ומ"מ יமתין עד שיצטנן קצת מרתיחתו דאז לכ"ע מותר לערות ובשעת הדחק כגון על הדרך מותר לבשל לכתחלה בכלי של בשר וליתנו לכלי של חלב רק שלא יאכל בחלב (עיין ס"ח שם ס"ק ו') :

ב אם היה הכלי שנתבשל בו אינו ב"י מותר לאכלו בחלב אפילו לרידן אבל אסור לכתחלה לבשל בכלי שאב"י כדי לאכלו בחלב דנטל"פ אסור לכתחל' (שם בש"ע ובאו"ה כלל נ"ד) וכשהחמו מים בכלי של חלב ב"י ולש בהם לחם אסור לאכול הלחם עם בשר אבל אם חממו בכלי שאב"י מותר · ונ"ל דאם אין לו כלי אחר לחמם בו יש לסמוך ולהתיר ללוש בהם אפילו לכתחלה כיון דאיכא תרתי נטל"פ ונ"ט בר נ"ט · (עיין באו"ה כלל נ"ד דין ו' שכתב בהדיא דאם בדיעבד שחממו מותר נ"ל וכ"כ עוד כלל נ"ג דין י"ג ומש"כ שם בכלל נ"ד בהגהת סימן כ' בשם מהרא"י כיון שלא שחממו לשתיה הוי כלכתחלה צ"ע נ"ל דגרסה בטעות שהרי בהדיא אי' בש"ד סימן נ"ט הגה זו על כלים של איסור דל"ש בו נ"ט בר נ"ט וכ"כ האו"ה שם דבכלי של איסור אף בזה אסור) ואף דבאו"ה כתב דוקא דיעבד שכבר הוחם נ"ל דאם אין לו כלי אחר וא"א להשאיל הוי כדיעבד (כמ"ש הת"ח כלל י"ז הביאו הט"ז סימן נ"א ס"ק כ' במסחכתן בבית נכרי) ומים שנתבשל בכלי בשר שאב"י נ"ל דמותר לבשל בו קאווע ולשתותו עם חלב אבל עם חימם בכלי איסור אפילו אב"י אסור ללוש בהם או לבשל דזה מיקרי לכתחלה ואפילו אם חממו לצורך שתייה דכל זמן שהמים בעין הוי כלכתחלה דבאיסור ל"ש נ"ט בר נ"ט כדלקמן סי' י"ז (ועיין בש"ע סימן קכ"ב סעיף ו' ובש"ך שם) :

ג קדרה חדשה שבשל בה מים ותחבו בה כף חולבת ואח"כ אפילו באותו יום חזרו ובשלו בה מים פעם אחרת ותחבו כף בשר ושתי הכפות היה ב"י ובשום אחד מהפעמים לא היו במים ס' הקדרה לא נאסר לדעת הב"י בש"ע שהרי לשיטתו אפי' תחב שניהם בבת א' במים הכל מותר כדלקמן סימן ו' ומן הדין יכול לבשל בקדרה זו בשר או חלב אך כיון שצריך לקבוע לה תשמיש מספקא נשאר בו טעם יותר מהכף האחרון אע"ג דלא חשוב טעם דהוי נ"ט בר נ"ט מ"מ טעם קלוש יש בו ולכן יקבע אותו לתשמיש ככף האחרון דהיינו בשר (סימן צ"ד סעיף ה' וע"ש בש"ך ופ"ת) :

ד וכ"ש אם נשתמש בשר בקדירה זו שתחבו בה בראשונה כף חולבת ב"י דמות' לבשל אח"כ בה בשר אבל לכתחלה לא היינו מתירים לבשל בה בשר כיון שצריך עכ"פ לקבוע תשמיש לקדירה כיון שהיא חדשה יש לקבוע לה מחלב שנבלע בה בראשונה (ס"ך סס כסי' נ"ד סס"ק ט"ו):

ה ולמנהגינו עפ"י רמ"א אם תחב ב' כפות בפעם א' בקדירה אסור הכל (כדלקמן סימן י') אבל אם תתבן בזה אחר זה מותר לבשל בקדירה בשר כתחיבת כף האחרון ואע"ג שכבר קבלה הקדירה טעם מכף ב"י חולבת וה"ז כדגים שנתבשלו בקדירה של בשר לעיל סימן א' דקיי"ל לשיטתו דאסור לאכלן בכותח דדוקא בדיעבד מותר נ"ט בר נ"ט אבל לכתחלה ע"י בישול אסור · שאני התם דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל אבל הכא טעם החלב הנפלט מכף חולבת למים וחוזר ונבלע בקדירה אינו חשוב טעם כשיחזור הקדירה ויפלוט אותו לתוך הבשר ועוד דשם אינו אלא ב' נ"ט דהיינו הבשר בקדירה והקדירה בדגים ובזה נוהגין להחמיר אבל הכא איכ' ג' נ"ט החלב בכף והכף אל המים והמים לקדירה ועדיין הוא היתר ובג' נ"ט לכ"ע מותר (ונ"ל דיש לדחות טעם זה כמ"ש הש"ך בסימן נ"ה ס"ק ס' בשם הר"ן בטעם א' דמאן לימא לן שלא יתערבו כו' ע"ש וא"כ ה"נ שמא בלעה הקדירה מכף החולבת שלא באמצע המים וא"כ גם הכא אינו אלא ב' נ"ט):

ו קדירה של בשר ב"י שבשלו בו מים או ירקות ותחב בו חולבת ב"י אפי' אין במים ס' נגד הכף מותר הכל לדעת הב"י בש"ע (סימן נ"ה סעיף ג') דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא ר"ל הבשר נתן בקדירה והקדירה במים ועדיין היה היתר שהיה מותר לאכול לכתחלה המים והירקות עם חלב ואפילו תחב ב' כפות א' של חלב וא' של בשר ושניהם ב"י בפעם א' בקדירה הכל מותר (פ"ח סימן נ"ד ס"ק ט"ו):

ז וכן אם הדיח כלי בשר ב"י עם כלי של חלב ב"י ביחד במחבת שאינו לא בשר ולא חלב במים רותחין שהיס"ב או אפי' קערות בשר ב"י שהדיח במחבת חולבת ב"י בחמין שהיס"ב אע"ג שבאו ב' הפליטות בפעם א' ל"א דהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא אלא חשבינן ליה לנ"ט בר נ"ט דהתירא שכ"א נבלע בכלי ומן הכלי למים (סימן נ"ה סעיף ג'):

ח בד"א אם ברי לו שלא היה שום שומן או חלב דבוק אפי' באחד מהם דאם היה בעין צריך ס' נגד ממשות שהיה על א' מהכלים ואם אין ס' הכל אסור שהרי הממשות הוא נ"ט במים ונעשה המים כמו הממשות וכשנפלט הטעם מן כלי השני אע"פ שהוא נקי הרי המים נ"נ ואוסר הכל עד שיהיה ס' נגד השומן (שם) ואם נסתפק אם היה שומן דבוק בו אמרי' מסתמא היה שומן דבוק בו דאע"ג דקיי"ל סתם כלים הם נקיים היינו לאחר שהודחו אבל אלו שרוצה להדיחם אדרבה מסתמא אינם נקיים (שם בש"ך ס"ק א'):

ט בד"א שהיו שניהם ב"י אבל אם א' מן הכלים אינו ב"י אם השומן דבוק באותו שאינו ב"י הכל אסור שהרי המים נ"נ מהשומן שיש בעין ומפליטת הכלי שהוא ב"י אבל אם השומן דבוק באותו שהוא בן יומו והכלי שאינו ב"י נקי אז אותו שאינו בן יומו אסור מפליטת הכלי שהוא ב"י אבל זה שהוא ב"י מותר שהרי מקבל טעם מכלי שאינו ב"י שהוא לפגם (שם בש"ך) וכן אם שניהם אינן ב"י אלא ששומן דבוק בשניהם פשיטא דאסור:

י ולמנהגינו עפ"י הכרעת רמ"א כל שנתערב יחד ב' פליטות של שני כלים שהם ב"י חשבינן ליה לנ"ט בר נ"ט דאיסורא דדוקא בשעמד טעם ב' בהיתר אמרינן נ"ט בר נ"ט מותר כגון דגים שעלו בקערה של בשר שיש כאן נ"ט בר נ"ט ועדיין אין בו תערובת איסור וכדלעיל סעיף א' אבל הכא תיכף נתערבו ב' הפליטות יחד אא"כ יש ששים נגד א' מן הכלי דכיון דיש ששים נגדו א"כ לא נתן טעם וכדלעיל סי' ט' או שהיה אחד מן הכלי אינו ב"י מבליעת כ"ר דאז ג"כ הכל מותר דאותו שהוא ב"י ודאי מותר שהרי לא קבל טעם אלא מאינו ב"י שהוא נ"ט לפגם ואותו שאינו ב"י נמי מותר שהרי קיבל טעם מנ"ט בר נ"ט ועדיין הוא היתר כיון שהכלי השני אינו בן יומו וא"כ כל הכלים מותרים (שם בהגהת רמ"א):

יא ולכן קדרה של בשר שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף חולבת ואחד מהם ב"י ואחר אינו ב"י הכל מותר מטעם הנזכר בסימן הקודם אלא שנוהגין להחמיר לאסור הכלי שאינו ב"י משום מראית העין כיון שהמאכל אוכלין במין הכלי שהוא ב"י (ט"ז סימן נ"ה) ואינו אלא חומרא בעלמא ולכן אם חזר ותחב כלי זה שאינו ב"י שנאסר בקדרה אחרת אינו אוסר (נ"ד סעיף ד') ומה שנו בשל בתוכו אם הוא מים לבד נוהגין בהן איסור לכתחלה דכיון דאינו מאכל ואין בו הפסד כלל הוי כלכתחלה דאפי' נותן טעם לפגם אסור לכתחלה (נ"ה סעיף ג') ואם הוא דבר מאכל מותר מדינא לאכלו כמין הכלי שהוא ב"י כגון שהיה הקדרה של בשר ב"י ותחבו בה כף חלב אב"י מותר לאכול המאכל עם בשר ואם הוא מאכל שאפשר לאכלו בלא שומן או חלב וגם האדם אינו מקפיד בכך הוי כלכתחלה ומ"מ יאכלנו במין הכלי שהוא ב"י ר"ל בכלי בשר אם הכלי של בשר היה בן יומו ואם אי אפשר לו לאכלו כך הוי כדיעבד ומותר לאכלו בשומן או חלב כמין הכלי שהוא ב"י (כו"ס סימן נ"ד) (ואם הקדירה אב"י ויש ס' נגד הכף שהוא ב"י נלע"ד דהכל מותר אפי' לדעת הט"ז שהבאתי בכלל מ"ו סימן ע' שהרי מן ההכרח בכאן לאכול דוקא המאכל כמין הכלי שאב"י היינו הקדירה דהשל"מ

 נכתהלס

בתחלה אסור ועד הכף יש ס' ואין כאן שום טעם אפי' נ"ט בר נ"ט) והפמ"ג כתב אם בשלו מים בקערה שאב"י ותחבו כף חולבת ב"י אפי' אין ששים נגד הכף מותר הקדירה כיון דהמים נשפכין ליכא משום מראית עין:

יב ואם עירה מים שאינן לא של חלב ולא של בשר על כלים של בשר וחלב יחד בין ששניהם שומן דבוק בהם ובין שא' נקי ואחר שומן דבוק בו ובין ששניהם נקיים במקום הפ"מ יש להתיר ולומר דאע"ג דעירוי מבשל כדי קליפה מ"מ קודם שנמחה השומן ויבליע ויפליט בכל בטל העירוי ודינו ככלי שני אבל בלא הפ"מ אין להתיר אפי' בשניהם נקיים ולא הוי כנ"ט בר נ"ט כיון דפליטת שניהם מתערבים יחד וקיי"ל עירוי מבשל כדי קליפה • ונ"ל דלעולם יש להורות שימתין מלהשתמש בכלים אלו עד לאחר מעל"ע כדי שלא יהיה בזה חשש איסור דאורייתא (עיין סי' צ"ה כש"ך ופ"ח ס"ק י"ז דמתמיר אף כפמ"ג):

יג ואם עירה מים מכלי של בשר נקי ב"י על של חלב ב"י מדינא מותר לגמרי לא מבעיא לשיטת הב"י בש"ע אלא אפילו למנהגינו לאסור כששני הפליטות מתערבים יחד זה לא שייך בעירה והוי נ"ט בר נ"ט ומ"מ במקום שאין הפסד יש לאסור דחשבינן כאלו הנצוק הזה המקלח מכלי לכלי מחבר יחד ב' הפליטות ומתערבין זה בזה (שם ט"ז ס"ק י"ג) ואינו אלא חומרא (שם כו"פ ועיין בש"ך שם ס"ק ס' בשם מ"ג) אבל המערה מים מכלי איסור לכלי היתר אסור דבאיסור ל"ש נ"ט בר נ"ט כמבואר לקמן סימן י"ז ומ"מ אפילו בכלי של איסור אין אסור אלא אותו כלי שהקילוח של עירוי עליו (ש"ך ס"ק י"ח ועיין לקמן כלל נ"ט):

יד ואם בשלו דבש במחבת של בשר ב"י והוריקוהו חם בקערה של חלב ב"י מותר אלא דבזה אפילו בלא הפסד מותר אף למנהגנו בין הדבש ובין הקערה ולא מבעיא במשקה מעד שנעשה מדבש דבזה לכו"ע השמנונית נותן טעם לפגם אלא אפי' בדבש עצמו דלדעת רמ"א שמנונית אינו נ"ט לפגם מ"מ מותר כיון די"א דגם בדבש נ"ט לפגם סמכינן על דעת הב"י דלעולם נ"ט בר נ"ט מותר (נ"ד סעיף ט' וכש"ך שם) (ולפי"ז י"ל בקדירה שבשלו בה בשר היום ועבר עליו כל הלילה ולמחר בשלו בה ירקות ותחבו בה כף חולבת ב"י אע"ג שלא עבר עדיין על הקדירה כ"ד שעות מבישול הבשר מותר אפי' אין בו ס' כיון די"א דלינת לילה פוגמת סמכינן ע"ד ב"י דנ"ט בנ"ט מותר כנלענ"ד):

טו כל זה שכתבנו בהדחה שאוסר דוקא אם הדיח במים נקיים אבל אם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שרחץ הכלים אע"פ שהשומן דבוק בהן מותר דע"י האפר נ"ט לפגם (נ"ה סעיף ד') ועיין לעיל כלל מ"ה סימן י"ז:

טז אם נמצא כלי חולבת בין כלי בשר לא אמרי' מסתמא הודחו יחד דהוי ס"ס שמא לא הודחו יחד ואת"ל שהודחו יחד שמא לא היתה ב"י ולכן אפי' רגילין באותו בית להדיח תמיד בכלי ראשון מותר (שם וכט"ז) • קדרה של חלב שבשלו בו מים תוך מעל"ע ואח"כ בשלו בו בשר ועדיין הוא בתוך מעל"ע של בישול החלב וא"כ לכו"ע צריך שיהיה בו ששים בבשר נגד כל הקדרה אם אינו יודע כמה חלב בלע ואם יודע כמה חלב בלע אין צריך ששים רק נגד החלב שבלע כדלעיל כלל מ"ו דאע"ג שבישל בו מים תוך מעל"ע ולא היה במים ס' נגד החלב לא אמרינן שנחשב כל המים לחלב ויצטרך ס' נגד כל המים דכיון דאינו אלא נ"ט בר נ"ט החלב בקדרה והקדרה במים ועדיין כולו היתר ובדבר היתר ל"א חנ"נ כדלעיל כלל מ"ד ולפיכך א"צ לשער בבשר רק שיהיה ס' נגד החלב שבלע הקדרה • ואם בישל בו בשר לאחר מעת לעת מבישול החלב אע"פ שהוא בתוך מעת לעת של בישול המים המאכל מותר דחשבינן לקדרה כאינו ב"י ולא חשבינן מבישול המים (סימן נ"ד סעיף ו') ואפי' בישל דבר חריף בקדירה ב"י של בשר ואחר מעת לעת מבישול הבשר בישל בו חלב אע"פ שהוא עדיין בתוך מעת לעת מבישול החריף וקיימא לן דבדבר חריף עושה הבלוע לשבח אפילו הכי מותר החלב שהרי גבי מים שחיממו בתוך מעת לעת היה נמי לשבח ואפילו הכי מותר מטעם נ"ט בר נ"ט (סימן קכ"ב בש"ך ס"ק כ') (ואע"ג דהחריף מועיל גוף הטעם כדלקמן כלל מ"ט סימן א' מ"מ מה שנבלע עתה בקדירה מן החריף אינו רק טעם קלוש אע"ג דבודאי אין כמה שבקדירה ס' נגד הכלי מ"מ נקלש טעם הבשר הרבה • ועיין זה בוכל יש בט"ז) וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר שאב"י ואח"כ בישלו בו חלב בתוך מעל"ע המאכל מותר דלא אמרינן חריפת הראשון עושה שמפליט עכשיו לשבח (שם) אבל אם בישל דבר חריף בקדר' של בשר שאב"י ותחבו בו כף של חלב ב"י צריך ס' לבטל הכף שהרי יש בו טעם בשר לשבח ונמצא ב' טעמי' מתערבי' יחד ואם יש ס' בקדרה המאכל והקדרה מותר והכף אסור• (וכללא הוא דהדבר חריף משוי לשבח מה שנפלט מן הקדרה לתוכו אבל אינו עושה לשבח הבלוע בקדרה ואע"פ שעכשיו ג"כ נבלע החריפות בתוך הקדרה מ"מ אינו נבלע בתוכו רק טעם קלוש והוי נ"ט בנ"ט):

יז כל מה שכתבנו להתיר מטעם נ"ט בר נ"ט זה שייך דוקא בבו"ח כדגים שנתבשלו ביורה של בשר ב"י לאכול אותם בחלב כיון דניקלש טעמו של בשר כ"כ מתחלה ביורה ואח"כ בדגים וא"כ כשמניח הדגים אח"כ בחלב רותח אין בו כח שיחול עליו שם בו"ח שטעם הבשר נקלש אבל בשאר איסורין ל"ש כלל לומר נ"ט בר נ"ט ואסור ולכן קדירה של איסור ובתוך

מעל"ע

מעל"ע חימם בו מים ואח"כ בישל בו היתר אם היה בתוך מעל"ע של חימום המים אע"פ שכבר עבר מעל"ע מבישול האיסור אסור דכיון דנפלט האיסור במים בתוך מעל"ע הוא משובח וחוזר ונבלע בבלי ולכן חשבינן משעת החימום (כו"פ סימן נ"ד ועיין כ"ז כלל נ"כ) :

יח ולכן לדעת רמ"א דבכל איסורין נ"נ א"כ נעשו כל המים נבלה וכשחוזר ובישל בתוך מעל"ע של חימום המים צריך ס' נגד כל המים ואין לך כלי שיהיה בו ס' נגד הכלי והכל אסור אבל לדעת הב"י דל"א חנ"נ בשאר איסורין אע"ג דל"ש נ"ט בר נ"ט באיסור וא"כ נאסרו המים מ"מ אם היה האיסור כזית ואח"כ חימם מים רק נ"ט זיתים וא"כ נאסרו המים אבל לא נעשו נבלה לשיטה זו אלא שאסורים מטעם דל"א נ"ט בר נ"ט באיסור מ"מ כשחוזר ונבלע בקדרה אינו נבלע בו אלא לפי שיעור וא"כ אע"ג דחשבינן מע"ל משעת החימום מ"מ נ"מ דלדעת המחבר א"צ בתבשיל רק ס' נגד האיסור ולרמ"א צריך ס' נגד כל המים (ועיין כו"פ שם) וה"ה אם היה קדירה של איסור ובשלו בו לאחר מע"ל דבר חריף דקיי"ל דאגב חורפיה משוי ליה לבלוע לשבח ואח"כ בתוך מע"ל לבישל השני בישל בו דבר היתר שאסור אע"ג שכבר עבר מעל"ע מבישול הראשון כן משמע בש"ך סימן קכ"ב דבישול דבר חריף לאחר מע"ל נעשה כבישול מים בתוך מע"ל ומ"מ במקום הפסד קצת יש להקל בכל זה ולחשוב מע"ל רק מבישול איסור כיון דלא בלע מגוף האיסור ובלא"ה לרוב הפוסקים ל"א חנ"נ בשאר איסור וכ"ש בלח בלח כדלעיל כלל מ"ד סימן ט' (סימן כ"ג בש"ך ס"ק כ') ועיין היטיב בבל"י סימן קכ"ב ס"ק ב' חילוקי דינים בזה ומה שמגיה ג"כ בש"ך :

כלל מט דין מאכל חריף שנחתך או שנתבשל בסכין של בשר או של איסור

(סימן צ"ו) :

א נ"ט בר נ"ט ונטל"פ לא שייך בדברים החריפים דאגב החריפות עושה מה שבלוע בכלי לשבח וגם עדיף מנ"ט בר נ"ט דמחמת החריפות ודוחקא דסכינא מוציא מן הכלי גוף הטעם שבו ועדיף מאלו נתבשל בו דאפי' לדעת המתירין נ"ט בר נ"ט ע"י בישול כדלעיל בכלל הקודם מ"מ בדברים חריפים מוציא עיקר הטעם ואפי' בדיעבד אוסר אם חתכו בסכין של בשר צונן וביוצא בו ונתנו בחלב ומ"מ אם טעמו ישראל ואמר שאין בו טעם בדיעבד מותר וסמכינן על טעימתו וה"ה אם בישל דבר חריף בקדרה אפי' אב"י וכן אם דכו תבלין או שחתכו בסכין של בשר ונתנו בחלב וה"ה בחתכו בסכין של איסור או שדכו מלח במדוך של בשר או במדוך של איסור ובזה כ"ע מודים כיון שהמדוכה והסכין בלעו מהאיסור בעין :

ב מדינא אינו אוסר רק כדי נטילה דמחמת החריפות אינו מתפשט הטעם יותר מכדי נטילה וכן סתם הב"י בש"ע אבל אנו נוהגין כרמ"א לאסור לכתחלה כשחתך בסכין של בשר צנון וכיוצא בו אסור לאכלו כולו בחלב דחיישינן לדעת הפוסקים דס"ל דהטעם מתפשט בכולו ומ"מ בדיעבד אם כבר נתבשל סמכינן על הש"ע ואין צריך ששים רק כנגד הנטילה ואם הסכין קטן מכדי נטילה או אפילו הסכין גדול אלא שיודע בבירור שלא נגע בכל הסכין רק בקצת ממנו א"צ ס' רק נגד מקום הסכין רק מן הסתם אמרינן שחתך בכל הסכין וכן אם חתך הערינג וצנון בסכין של איסור ויש קצת הפסד הסומך לזרוק כדי נטילה ולאכול השאר לא הפסיד דזה נקרא דיעבד דדוקא בחתך בסכין של בשר נוהגין לכתחלה לאסור כולו לאכלו בחלב כיון דאפשר לאכלו עם בשר אבל בסכין של איסור הוי כדיעבד (מנ"י כלל ס"ח ס"ק י"ח) :

ג בד"א דסגי בנטילה בחתך רק במקום א' כגון שהצנון והבצל עדיין שלם ולא חתכו רק במ"א אבל אם חתכו דק דק וא"כ כל חתיכה וחתיכה נאסרה כדי נטילה וצריך ס' נגד כל הצנון ואם הסכין קטן מן הצנון א"צ ששים אלא נגד הסכין אם הוא בבו"ח אבל אם חתכו דק דק בסכין של איסור להנמשכין אחר רמ"א דאמרינן בכל איסורן חנ"נ ואם כן כל חתיכה וחתיכה נעשה נבלה וא"כ לעולם צריך ס' נגד כל הצנון בחתכו דק דק (ש"ך ס"ק ט') ועיין בכלל מ"ד סי' י"ב ולפי מ"ש שם סימן י"ג דלא אמרינן חנ"נ רק דוקא ע"י בישול וא"כ בסכין של איסור נמי אם הסכין קטן אין צריך ס' רק נגד הסכין (פ"ת סק"ח) אך זה דוקא לענין התבשיל אבל הבצלים נשארים באיסור מטעם דאפשר לסוחטו אסור כדלעיל כלל מ"ד סימן י"ב וילקט הבצלים מהתבשיל מה דאפשר :

ד לדעת מקצת פוסקים ראשונים לא מקרי דבר חריף רק דוקא קורט של חלתית וי"א גם צנון דזה איתא בגמרא בהדיא דמקרי חריף ודעת הרבה פוסקים וכן סתם בש"ע דאפילו תרדין שומין ובצלים וכרישין ותמכא (סקורין חריין) וכן חומץ אפילו אינו חזק ובארשט ואפילו אינו חמוץ הרבה עדיין כיון דאיתא לקיוהא דפירי (ט"ז ס"ק ט') ודגים מלוחים שקורין (הערינג) וכן תבלין כגון (אינגבער) ופירות חמוצים וביוצא בו כ"ז יש להם דין חריף לכל החומרות ולפיכך אם

חתך צנון ושאר דברים מהנזכרים בסכין של בשר אב"י והוא מקונח אסור לאכלו בחלב וכן אם חתכו בסכין של איסור ודינו כדלעיל (ועיין בנ"א סימן מ"ח) ובהפ"מ יש להתיר בחומץ שכר או יין שאינו חזק כדעת המ"א בסימן תמ"ז ס"ק כ"ח ונ"ל דלפ"ז ה"ה (כהרעטע) שאינו מחומץ הרבה וה"כ בה"ד שאם יכול לשתותו חי דינו כפירות מחומצים • ואף בדבר שהוא חריף לכ"ע אם לכתו בביצים או נתנו בו מים בטל חורפיה :

ה ודוקא הצנון עצמו הוא חריף אבל אם חתך הירק מן הצנון וכן זנבות השומים והבצלים ר"ל השרשים שלהם לא נקרא חריף ואפילו לא נשאר מן הירק רק כרחב קש של חיטים מו"ר הצנין (ת"ח) והמנהג לקנות חריין אף שנראה שנחתך דמסתמא תלינן שלא נחתך בסכין אלא במרא וחצינא שכן הדרך ואם ספק שמא נחתך בסכין או ספק אם היה הסכין ב"י אי לא וא"א לקנות אחרים שאינם נמצאים קונין אותן וחותכין כדי נטילה שהיא כעובי אצבע דכיון דיש ספק סמכינן על דעת הש"ע דאינו אוסר יותר מכ"נ אבל אם אפשר לקנות שאינם נחתכים נוהגין לאסור כולו (מה שפסק' הכו"פ נעמיד הלנון על חזקת היתר ל"ע שהרי בסימן קי"ח בקדרה א' וכ' חתיכ' באיסור אוסר דע"י נפילה אתרע חזקתו) וצנון שחתכו וידוע שהסכין היה ב"י אלא שמסופק אם חתכו בו כ"נ כ' הש"ך דאזלינן לחומרא דדוקא בתריין די"א דלא מקרי חריף מקלינן ומשמע מדבריו דכולו אסור (ול"ע דהא עכ"פ דעת הש"ע דאפילו בצנון אינו אוסר יותר מכ"נ ואם כן כספק אם חתכו בו ג"כ יש להתיר עכ"פ נאחר שיטול כ"נ שהרי לדעת הש"ע מותר) וצריך לדקדק בבצלים כי הרבה שחותכין הזנבות וזה ודאי נעשה ע"י סכין ולכן אסור לקנות א"ל שנשאר כרחב קש :

ו הא דדגים מלוחים נקרא חריף דוקא (הערינג) אבל שאר דגים שנמלחו לא מקרי חריף ולכן אם חתכם בסכין של איסור סגי בגרירה בעלמא וכן בכל החריפים לא נקרי המאכל חריף בשביל מעט מלח או תבלין שיש בו אלא דוקא אם כולו או רובו הוא חריף (סי' נ"כ סעיף ג') :

ז פירות החמוצים אע"ג דכתבנו דהוי חריף מ"מ במקום הפסד יש להקל דהא י"א דדוקא חלתית הוי חריף (ט"ז ס"ק ח' פ') ועכ"פ נ"ל דיש להקל בדברים שאינם חריפים והמוצים הרבה אם חתכו בסכין שאב"י ולסמוך על הפוסקים דס"ל דאפילו בצנון אינו אוסר רק דוקא ב"י ובמקום הפ"מ אפשר דיש לסמוך אפי' בב"י ולסמוך על הפוס' ס דאפי' בדברים חריפים מותר נ"ט בר נ"ט אבל בסכין של איסור ב"י אין להקל כלל (סי' נ"ו) ועיין בפ"ח ובב"א סימן ס"ז :

ח מי לימניש שמביאים נכרים וכן תפוחים חמוצים וכיוצא בהן מותר לקנות מהם דאפי' את"ל שנחתכו בסכינן כיון שחותכין הרבה מאד נתבטל טעם הסכין בראשונים והראשונים נתבטלו באחרים הנחתכין אח"כ וגם להרבה פוסקים לא מקרי חריף אבל צנון ובצלים שהם חריפים בודאי אפי' חתך הרבה הכל אסור (שם וע' בש"ך) : מ"ה

ט פירות שאינם חמוצים שחתכן בסכין של בשר מותר לאכלן בחלב ובלבד שיגרור מה שחתך דסתם סכין אין נקי אבל הדחה לא מהני וכן בכל דבר שיש בו לחות דמכח הלחות אדרבה נדבק בהם השמנונית ואם חתך בו לפת (שקורין ריבין כ"כ הש"ך בשם מהרי"ל וכ"נ דל"ש ריבין דה"ה (מערין) ושאר לפתות וכ"מ מלשון רמ"א שכ' אבל חתך ירק משמע דוקא ירק אבל אין חילוק בין לפתות) די בהדחה ולא עוד אלא אפי' צנון שחתכו אחר הלפת שרי בהדחה לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מסכין ודוקא לפת אבל אם חתך ירק או לחם לא מהני לחתוך אחריו צנון ואפילו לפת אין להתיר אא"כ שחותך תמיד בין כל חתיכה של צנון יחתוך לפת וי"סכין של איסור יש להחמיר דאפילו בחותך הלפת ואחר כך הצנון ואם נתערב הצנון אח"כ בתבשיל יש להתיר בדיעבד (ת"ח כלל ס"א ומנ"י שם ס"ק ל"ד) :

י מדוכה שדכין בה זנגביל ושום וכיוצא בו מדברים החריפים שחתכו אותם בסכין של בשר הרי נעשה המדוכה של בשר דע"י דוחקא וחורפא בלע ואסור לדוך בו דברים חריפים לאכלם בחלב כיון דל"ש נ"ט בר נ"ט בחריף ובדיעבד צ"ע ועיין לעיל סי' ז' מט ואם חתך דברים

חריפים

בינת אדם

(סו) (סז) מח מט שאלה עלין חמולין שקורין בל"א (שלאוויי) שחתכו אותם דק דק בכלי שקורין בל"א (האק מעסר) של בשר דהיינו שחותכים בו בשר ובצלים ביחד בעריבה של בשר ואח"כ בשלו השלאווי בחלב מה דינו :

תשובה הנה צריכין אנו לבאר דין דברים חריפים . דעת הרי"ף והרמב"ם כפי מש"כ הב"י בסוף סימן צ"ו וכ"מ דעת הרשב"א בתה"א ובחידושיו והר"ן בפסחים דטעם צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו בחלב הוא מטעם שהמנונית קרוש עליו וע"י החריפות הצנון בולע לדעת הראב"ד בכדי נטילה ולהרשב"א בכולו ולפ"ז אם היה הסכין מקונח יפה אפי' שהוא ב"י מותר לאכלו בכותח מטעם דהוי נותן טעם בר נ"ט והוכיחו כן מדגים שעלו בקערה דר"ל נתבשלו או צלו וידוע דע"י בישול או צלי מפליט ומבליע יותר מע"י חריפות ואפ"ה מותר לאכלן בחלב מכ"ש ע"י חריפות דמותר מטעם דהוי נותן טעם בר נ"ט . אבל דעת בעל התרומה והרא"ש דדוקא בהבשלו מותר דהוי ג' נותן טעם אבל דגים שצלו בקערה של בשר דאינו אלא ב' נ"ט אסור לאכלן בחלב ולפ"ז יש לומר ספיר דחריפות שעל ידי צנון דומה לצליה ואסור לאכלן בכותח דב' נ"ט אסור אף בכו"ח . ודברי הש"ע צ"ע שפסק בסימן צ"ה דאפי' בצלו מותר וכן פסק הרמ"א דעכ"פ בדיעבד מותר אפי' לדידן וא"כ פשיטא דע"י חריפות צנון מותר ובסימן צ"ו פסק דצנון שחתכו בסכין של בשר ב"י אפי' היה מקונח אסור לאכלו בכותח ומטעם קושיא זו פסק הפ"ח באמת שאם היה מקונח אף שהיה ב"י מותר לאכלו בכותח וגם הכו"פ פתב דבמקום הפ"מ עכ"פ יש להקל יש לסמוך על הפ"ח :

אלף

חריפים בסכין של חלב וחזר ודך אותם במדוכה זה הרי נבלע בו בשר וחלב וצריך להגעילו וכן הדין במדוך של נכרים במקום שדוכין בו דברים חריפים הנחתכין בסכין של איסור (א"ח סי' תנ"א במ"א ס"ק ל"א . ועיין במג"י כלל ס"א וא"כ בסי' תנ"א דזנגביל מקרי חריף כדעת רמ"א בת"ח ודלא כש"ך ס"ק י"ז) :

יא ריב אייזן שגוררין בו חריין שנחתך בסכין של בשר אסור לגרור בו גבינה ודינו כדין מדוכה אך בזה אפי' לחם אסור לגרר עליו לאכול עם חלב דא"א לנקותו יפה והא דאמרינן דאגב חורפא בלע היינו כשיש ג"כ דוחקא אבל בלא דוחקא לא בלע ולא מפליט ולכן אם גררו חריין על קערה חולבת נקיה אפילו אם היא ב"י מותר לאכול החריין עם בשר (ט"ז ס"ק ג') :

יב דין דבר חריף שבישל בקדרה ותחב בו כף חולבת מבואר בכלל מ"ח סי' ט"ז (עיין לקמן בכלל נ"ה ס"ס כ' מ"ש בשם ח"י) :

כלל נ דין פת שאפה עם בשר או גבינה (סי' צ"ז)

א אין לאפות שום פת עם (פלאדן) של גבינה או פשטידא של בשר בתנור אחד אפילו פי התנור פתוח (דאם היה סתום מבואר בכלל ס"ב) ואפילו התנור רחב ואינו משופע דחיישינן שמא יזוב מהם אל הפת ואפילו הם במחבת נהגו להחמיר לכתחלה ונהגו לשום אותם בפי התנור וכ"ש דאסור להעמיד קדרה עם החלב לבשל דטבע החלב להעלות רתיחה לחוץ · ואם זב מן הפשטידא (והפלאדן) לחוץ דינו כאילו נילוש עמו ויתבאר בסמוך · ובדיעבד אם אין התנור משופע או שהפת עומד למעלה מהפשטידא לא מחזקינן איסור שמא זב דאפילו את"ל דזב שמא לא הגיע לתחת הפת והוי ס"ס אבל אם ראינו שזב מפשטידא לחוץ אע"פ שהפת רחוק מהפשטידא אסור דהא קיי"ל דמספקא לן אם מפעפע בכל הכלי כדלעיל כלל מ"ה וא"כ אין כאן אלא ספק אחד · ואם התנור משופע מסתמא זב תחת הפת עצמו (ש"ך שם) ובהפ"מ נ"ל אם לא זב תחת הפת ממש יש לסמוך להתיר הפת דהוי נ"ט בר נ"ט השומן בתנור והתנור בפת וא"כ עכ"פ אין לדמותו לנילוש עם החלב ומותר לאכול הפת עכ"פ במלח (עי' כו"פ) :

ב ואם זב חלב או שומן בתנור ואח"כ העמיד על אותו מקום קדרה של בשר או חלב הקדרה אסורה דאע"פ שנבלע בתנור מ"מ ידוע שהשמנונית של בשר או חלב עדיין נשאר בעין והמאכל שבקדרה אם יש בו ס' נגד השמנונית מותר ואם נתן על אותו מקום לחם דינו כנילוש עמו אבל אם אפה (פלאדין) בתנור בלא מחבת וה"ה (קיכלך) שנלושו בחמאה או בשומן ידוע שלא נשאר בתנור שמנונית בעין אלא שנבלע בתנור ואז גם הקדירה מותר דכיון שכבר נבלע בתוכו ואין שם ממשות שומן או חלב בתנור הוי כשני קדרות הנוגעין זה בזה ומותר (ט"ז ס"ק ג') :

ג אין לשין עיסה בחלב או בשומן אפילו לאכלו לבדו · גזרה שמא יאכלנו עם הפוכו ואם לש אסור לאכלו אפי' במלח ואפילו אם נתפרסם בעיר שכל הלחם נילוש בחלב מ"מ אסור משום אורחים

בינת אדם

אבל אם חתכו בסכין של איסור ב"י אע"פ שהוא מקונח כיון דלא שייך בו נ"ט בר נ"ט דעל כל פנים דוחקא דסכינא וחריפות מפליט ומבליע ואף דהרא"ה בבד"ה דף נ"ה כתב דאינו מפליט כלל ומתיר לחתוך בסכין של איסור אם הוא מקונח יפה בטלה דעתו נגד כל הנך פוסקים :

עוד החמיר הרמ"א בדברים החריפים דאפי' אם חתכו אותם בסכין שאינו ב"י מקונח אסור מטעם דחורפיה מחליא ליה לשבח כדמצינו גבי חלתית בסימן קי"ד סעיף י'. ואפי' לענין נותן טעם בר נותן טעם כגון סכין של בשר שחתך בו שום וכן תבלין שדכו אותם במדוכה של בשר ס"ל ב' חומרות דמשוי ליה לשבח ובולע גוף הבשר אבל דעת המחבר נ"ל דס"ל דאע"ג דלענין איסור מחמירים בכל דבר חריף כמו גבי חלתית דאמרינן משויה ליה לשבח כמו שכתב בהדיא בסי' ק"ג סעיף ו' ובסי' קי"ד סעיף א' מ"מ לענין בב"ח דעתו דבכל דב' חומרות לא מחמרינן ולכן כתב בסי' צ"ו סעיף ג' דתבלין שדוכו במדוך ב"י דוקא ובזה מסולק תמיהת האחרונים מסי' ק"ג דבשלמא באיסור דל"ש נ"ט בר נ"ט מחמרינן לומר דהכל הוי חריף אבל בבו"ח דהוי נ"ט בר נ"ט לא מחמרינן הולי הוי לומר ג"כ מחליא ליה לשבח דאפי' אם הוא לשבח אינו אלא נותן טעם בר נ"ט ונצטרך לומר ג"כ דעדיף מנותן טעם בר נ"ט הולי הוי לא מחמרינן עוד כתב בש"ע שם סעיף ב' דפירות חמוצים דינם טוב לחתך בו לגון. אבל הט"ז שם כתב בשם הת"ח שכתב בשם איסור והיתר דתפוחים וחמוצים לא מקרי דבר חריף וכתב הט"ז דבמקום הפסד יש לסמוך על זה עוד כתב הט"ז שם בס"ק י"ח ובענין זה כתב הש"ך שם בדין פי' גימונים כיון שאינם חריפים כמו לגון לא מחליא ליה לשבח אלא מה שבלוע בדופני הסכין :

ולפ"ז כיון שעינינו רואות דשלאווי עכ"פ לא חריפי יותר מתפוחים חמוצים י"ל אפי' לדעת רמ"א דאפי' לענין נותן טעם בר נ"ט ואינו ב"י מחמירים בדברים החריפים היינו דוקא דברים החריפים המוזכרים בש"ע אבל פירות החמוצים כיון שאינם חריפים כ"כ עכ"פ יש לסמוך על דעת המחבר דדוקא בן יומו או סכין של בשר ואינו ב"י יש להתיר בפשיטות ומכ"ש לדעת רוב הפוסקים ראשונים דאפי' בב"י ומקונח מותר בב"ח דהוי נ"ט בר נ"ט וכמו שכתב הפ"ח וכו"פ וא"כ יש לסמוך עליהם באינו ב"י בדברים חריפים כתפוחים חמוצים ועיין בחבור ח"א על או"ח בהל' פסח סי' ט' שבזה ישבתי דברי המ"א בסימן תמ"ז ס"ק כ"ח ואפשר דבמקום הפסד וסעודת מצוה ג"כ יש להתיר אפי' בב"י בסכין של בשר ובסכין של איסור שאינו ב"י :

ועוד אני אומר דלפענ"ד בני (סאק מעסער) שחתכו בו בשר עם בצלים אינו בלוע מבשר כלל שהרי לא חתכו בו מעולם בשר רותח ואינו בלוע מבשר אלא מה שבלע מבשר ובצלים שחתכו בו וכבר כ' הרשב"א בתשובה הביאו הב"י בססי' צ"ו וז"ל מכתשת חולבת שאב"י וכתשו בו בצים ועם מרק בשר דמותר לפי שהמכתשת אינו ב"י ולא אסרו משום תבלין שמשימין בבצים דתבלין שנתערב עם הביצים דבר מועט הוא ואין כ"כ חריפות בהם להחזיר לשבח פליטת המכתשת עכ"ל. וה"נ אין כח בבצלים המעטים שנתערבו עם הבשר להבליע בכלי (האק מעסער) טעם הבשר אך י"ל כיון שנחתכו הבצלים בסכין של בשר א"כ בלעו מבשר שנבלע בסכין ועכשיו נבלע טעם זה בהאק מעסר והארכתי בנידון זה בחבורי ח"א בהל' פסח ע"ש :

אורחים הבאים לשם (פ"ח) ואם היה דבר מועט כדי אכילה פעם א' או בלחמי שבת שאוכלין באותו יום או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר וי"א דסימן מהני (הגהת ש"ד סימן נ"ה) ודוקא פת שעומד לאכול עם בשר ועם חלב אבל מה שאין דרך לאכלו רק לקינוח או עם משקה מותר ולא חיישינן שיאכלנו אחר שאכל בשר או גבינה דכולי האי לא חיישינן (פ"ח) :

ד ודוקא שהיה בו כ"כ חלב שאין בעיסה ס' כנגדו אבל אם אין בו רק מעט חלב עד שיש בעיסה ס' כנגדו מותר לאכלו לבדו או עם חלב ולא גזרינן שמא יבא לאכלו עם בשר (סימן נ"ז) ונ"ל דאם אינו יודע אם יש בו טעם חלב מותר לטעמו ואם אין בו טעם חלב מותר לאכלו לבד : נ

ה במקום הפ"מ יש לסמוך להורות בפת שזב תחתיו חלב או שומן אז יחלק הפת לבתים הרבה לכל בעל הבית ככר אחד דט"ש מאפה תחלה דבר מועט דמותר וה"ה עכשיו שמחלק לכל אחד דבר מועט ועוד אפשר להקל שיעשה ג"כ סימן בכל ככר וככר דהייט אם זב תחתיו שומן יתחוב בכל ככר עצם לסימן ואם זב חלב אזי ימשח מלמעלה בגבינה וכיון שעושה ב' דברים יש להתיר וכן הורה הרב מהר"ש הזקן מ"ץ דק"ק ווילנא נא ודוקא בזב תחתיו אבל לכתחלה לא יסמוך על זה כיון שהוא מפורש בגמ' :

ו התנור שזב תחתיו שומן או חלב צריך היסק כדין עד שילכו הגחלים על פני כולו ועד שיתלבן :

ז ודוקא בפת וכיוצא בו שעיקר חיות אדם תלוי בו גזרינן (ע' כלל כ"ג סי' כ') אבל מדוכה של בשר שדכו בו בשמים או שהמדוכה אינו לא של בשר וחלב ודכו בו עם בשר מותר לאכול עם אותו מין ולא גזרינן גזירות מה שלא נמצא בש"ס (פ"ח ותב"י בת"ח כלל ס' דלא כט"ז) :

ח דין דגים שאפה עם בשר בתנור א' עיין כלל ס"ט סמן א' :

הלכות תערובת

כלל נא

דין ביטול איסורין בלח וביבש (סימן ל"ח) :

א דע דביטול כל האיסורין לא שייך אלא במה שאינו ניכר אבל אם יכול להכיר האיסור אין לו ביטול עולמית בין בלח בין ביבש · כיצד הרי שנפל חתיכה אחת של איסור בקדרה שיש בה

בינת אדם

(סט) נ בכו"פ סימן נ"ז מביא ראיה דלא מהני טעימה לפת שלש בחלב דא"כ למה אסרה רבה ה"ל לטעמיה וא"ל דבאמת טעם והוי ליה טעם חלב דא"כ מאי פריך מתטיר שטחו כו' ומפסיק מותר ומאי קושיא כיון שיש בו טעם היאך יועיל לו הפסקה ונ"ל דודאי הא דאסר רבה ר"ל עד שיטעום אלא משום דאמר אסרה לעולם פרש"י אף לאחר שהוסק התנור וס"ל דלעולם צריך לטעום אם יש טעם וע"ז פריך מברייתא מפסיק מותר ר"ל דא"ל טעימה וא"כ אין חילוק בין טעימה ובין מש"כ מהרי"ש דאם יש בו ס' מותר ולפ"ז י"ל דמותר לאכול אפי' עם בשר דמ"ש מחלב שנפל למים בסימן נ"ט סעי' ו' אך כואיל וילא מפה כו"פ נ"ל כעין כשר ועיין בא"ו"ה כלל נ"ט סימן י"ח שכ' להדיא וז"ל וכא דאם עם כל בפת אסור היינו כשאין שם ס' כו' דלא גרע מאילו נתבטל עוד י"ל דבודאי אם קם התנור או גם העיסה לכתחלה אפי' בדבר מועט וכונתו לבטל החלב כדי לאכול עם בשר והאי אסור לעולם כדין מבטל איסור לכתחלה אבל אם בדיעבד שזב שומן תחת הפת או בהומד מותר ודאי אם יש בו ס' בכל ככר כמש"כ בא"ו"ה שם מותר :

(ע) נא כתב כו"פ בשם אבי אמו שמותר לחלק לבתים הרבה וק' דא"כ למה אסרה רבה ה"ל לומר שיחלק לבתים ובירא שהרב ר' שמעון זקן מ"ץ דק"ק ווילנא הורה בשומן שזב תחת הפת בתנור שישימו בכל ככר עצם כדי שיהיה לסימן שהיא של בשר ונחלקו עליו חכמי העיר ואני א' מהם מחמת קושיא הנ"ל ועכשיו מצאתי בהגהת ש"ד סימן ל"ב וז"ל אמר לנו הרא"ם כשאופין קוסטיל או קוכא עם מולייתא דלכתחלה יש לעשות סימן כפי מה שהם המולייתא אם הם של בשר ישימו עליו קצת עצמות ואם הוא של חלב ישימו עליו קצת גבינה דהוי כעין תורא לפי פירש א' דפירש כעין תורא סימן עכ"ל ועיין בד"מ סי' נ"ו בשם או"ה ולפ"ז ע"כ הא דכתב הרמב"ם שישנה צורת הפת לאו דוקא אלא ה"ה כל סימן ולפ"ז י"ל שפיר דאף להתיר אפיה מהני סימן וג"ל דה"ה לפ"ז דמהני אם יתחוב עליו בשר או חלב שהרי ביומא ד' נ"ה אי' במה שהיו כותבין על השופרות הדתין ועתיקין הוה לסימן ואפשר אם נצרף יחד שימחור לכל בעה"ב ככר א' ויעשה בככר סימן בעצם או בגבינה וא"כ אף שהכו"פ כתב דצריך עוד לד להקל נ"ל דעכ"פ בשניהן יחד מותר בהפ"מ . וא"ל דא"כ למה אסרה רבה בגמרא י"ל דבאמת ה"ק אסרה עד שיעשה תיקון והוגמתו מרגל בחולין ק"ח ע"ב רש"י ד"ה כהי דכתב ומותר דקאמר כגון שטעמו כו' ושם בגמרא קערה שמלח כו' אסור כו' וכיימא עד שישפוס קפילא כדאיתא שם בגמרא ובמנחות דף י"ו ע"ב אמר רב אי שקנן יחזור ופריך והתנן פסול מאי פסול עד שיתאר ונם די"ל דהתם ברייתא והכא מימרא יותר נ"ל לחלק דבהאי אם יעשה כן לכתחלה דעם התנור באליה או שלש עיסה בחלב כדי לאכול עם בשר או חלב אפי' נתן רק דבר מועט הוי מבטל איסור לכתחלה בודאי לא מהני שום תיקון להתיר דכיון דהכל נאסר מתחלה דומה למה שכתבתי לעיל סימן מ"ה בשם הגהת ש"ד במלח בכלי שא"מ דהאסור נגיד כולו אבל אם בדיעבד זב תחת הפת אעפ"י דלכתחלה אסור להעמיד בתנור אחד דבר שיש לחוש שמא יזוב כדאיתא בש"ע סימן נ"ז היינו לכתחלה אבל בדיעבד מותר כמש"כ הש"ך סימן נ"ז סק"ב דבלא רואה שזב מותר מטעם ס"ס שמא לא זב וא"ת"ל דזב שמא לא זב תחת הפת ולכאורה י"ל דגם זה אסור מדינא וא"כ ק' דאפי' לא זב כיון שעבר על תקנת חז"ל יהיה אסור אפילו בדיעבד מהרי בחולין ק"ב בשי מהו לאגוחי כהא דמלחא

גבי

בה מרק ותבשיל והתיכה אחת של היתר דומה לחתיכת איסור בין שהוא מאותו המין או ממין אחר אע״פ שיש ס׳ בהיתר לבטל החתיכה של האיסור · המרק והתבשיל מותר שהרי אין בהם טעם איסור · אבל השני חתיכות אסורות שהמרק והתבשיל מבטל פליטת החתיכה לפי שהפליטה היא מתערבת במרק ותבשיל משא״כ החתיכה שאינו מתערב עם המרק והתבשיל ואיך יתבטל אא״כ יש רוב בחתיכ׳ היתר במב״מ דאז יתבטל חתיכת איסור ברוב חתיכת היתר כמו שיתבאר לקמן · כללו של דבר אין היבש מתבטל בלח ואין הלח מתבטל ביבש כיון שאינם נבללים וה״ז כאלו הוכר האיסור שהרי אפי׳ אם כבר נתבטל והוכר האיסור צריך להסירו ואפילו יבש ביבש אם יוכל להכיר האיסור אינו בטל אפי׳ באלף כגון שנתערבו חטים מצומחים שהם חמץ בשאר חטים ל״ש ביטול (א״ח סימן תס״ז) אפילו באלף כיון שיכול להכיר האיסור ולהסירו אפילו על ידי טורח גדול (עיין פ״ח סימן ק״ד ס״ק ג׳) ובכל זה אין חילוק בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן :

ב ולכן חלב שנפל לתבשיל אע״פ שיש שם ס׳ אעפ״כ צריך ליתן בו מים צוננים וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירנו · ואם המאכל מתקלקל ע״י המים במקום הפסד מרובה אפשר שיש להקל ולומר כיון שעכשיו מעורב וכבר נתבטל והוא לח אינו מחויב לעשותו ליבש ואינו דומה ליבש ביבש שגם עכשיו ניכר (עיין כו״פ בסימן צ״ט ומדמה זה לדין כלי שנתערב בכלים בסימן ק״ב לדעת הש״ע דא״ל לבגעילו ע״ש ובחו״ה כלל כ״ג סוף סימן ט׳ כתב ח״ל והסיב רא״ץ חלב שנפל לקדירה ובמס אם יש ס׳ מנוב ליתן בו מים קרים לקרוש כחלב ולהסירו משמע כדברי הכו״פ דאינו אלא מצוה) ומ״מ נ״ל דיניח שיצטנן התבשיל דאין המאכל מתקלקל כ״כ ע״י״ז שיוכל לחזור ולחמם אח״כ וכ״ז שיש במאכל ס׳ אבל אם אין בו ס׳ לא מהני נתינת מים הצוננים שהרי נותן טעם ולא עדיף מנפל איסור בקדרה ואין בו ס׳ דאפילו אם מכירו וזרקו שלם אפ״ה אסור הכל סי׳ צ״ח סעיף ד׳ (ובש״ך שם) :

ג ואם נימוח האיסור לחתיכות דקות וקטנות אם יוכל לסנן המאכל במסננת אינו בטל אפילו באלף כיון שיכול להסירו ואם נימוח כ״כ עד שיעבור ג״כ במסננת א״כ הוי כלח בלח ואם המאכל עב קצת שא״א להסיר ע״י סינון וא״א להכיר האיסור בשום אופן אזי דינו כיבש ביבש ובטל אבל אם הוא רוטב עבה שא״א לסנן והאיסור לא נימוח כ״כ אלא שנפרך לחתיכות דקות מאוד אסור שהרי אפשר להבירו במשמוש היד (עיין כ״ז בפ״ת סימן ק״ד ובש״ך וט״ז שם ובסי׳ ק׳ בש״ע ובת״ח כלל פ״כ דין י״ז מתיר רמ״א בלב אינו יכול לבררו וכת׳ המנ״י ובהש״מ יש לסמוך עליו) :

ד כל מקום שנכתוב בטל ברוב י״א דמדרבנן דוקא חד בתרי וי״א דאפילו באיסור תורה א״צ שיהיה כפלים ר״ל אחד של איסור וב׳ של היתר (כדמשמע פשטה דלישנא דש״ס חד בתרי) אלא ר״ל שיהיה ההיתר עכ״פ יותר מעט מן האיסור (ועיין בא״ח סימן תמ״ז סעיף ט׳ ובפ״ח שם ובסי׳ תנ״ט בפ״ח ס״ק ס״ו) והיכא דאם יודע שההיתר הוא הגדול א״כ אין תערובת ואם אינו יודע איזו היא ההיתר ואיזהו האיסור א״כ שמא הגדול הוא האיסור ולא משכחת לה אלא שיש כאן חתיכה א׳ גדולה וב׳ חתיכות קטנות אלא דב׳ חתיכות הקטנות ביחד הם יותר גדולות בכמות מהחתיכה הא׳ ואינו יודע איזהו האיסור וא״כ ממ״נ יש כאן רוב דאפילו אם החתיכה הגדולה היא האיסור מ״מ הרי יש בב׳ הקטנות דההיתר יותר מן הגדולה של איסור אבל אם ב׳ הקטנות הם שוין בכמות כמו הגדולה אסור דאע״פ דיש לומר ג״כ ממ״נ יש כאן רוב שאפילו אם הגדולה היא האיסור הלא יש ב׳ חתיכות נגדה ובטל חד בתרי ז״א דמג״ל לילך אחר רוב חתיכות שמא נלך אחר הכמות והרי חתיכה זו גדולה כ״כ כמו השנים ואין כאן רוב (סימן ק״ט בש״ך ופ״ח) ועכ״פ בלח מב״מ דמה״ת בטל ברוב ר״ל כשהיתר מעט יותר מן האיסור הרי יש כאן רוב היתר :

ה מדינא דש״ס וכ״כ המחבר בש״ע שאם נפל איסור להיתר מין בשאינו מינו נותנין אותו לטעום לנכרי ובלבד שלא יהיה ידוע לנכרי שרוצין לסמוך עליו בבו״ח אלא במסל״ת דאע״ג דבאיסור תורה אין נכרי נאמן במסל״ת הכא כיון דעביד׳ לגלויי שהרי כשיאמר שאין בו טעם איסור יאכל הישראל ובמלתא דעבידא לגלויי סמכינן עליו · או שנותנין אותו לטעום לנכרי קפילא (ר״ל אומן סמבשל) ואע״פ שיודע דיסמכו עליו לאו״ה דכיון שהוא אומן לא מרע חזקתי׳ ואם יאמר הנכרי שאין בו טעם איסור סומכין עליו ומותר (ואם ירגיש כישראל טעם כאיסור הרי נראה שהקדי׳ טעם ואסור) ואפילו אין בהיתר ס׳ כי יש דברים שאינן נותנים טעם כ״כ ואם היה דבר היתר כגון שנודר אחר מאיזה דבר ונתערב בדבר אחר מבשא״מ וכן בצל וכיוצא בו שחתכו בסכין של

בינת אדם

נו׳ כתב דלמכלא א״ל אסור דהלא אלי מוסר ומוכח שם פרמ״י אפי׳ אם יש לחום מיסול למוכו רק מעט אב דומב שלמא שלא יסיב כלאיסור מכר כ״ל דהתם לא קאמר ואם סנית אסור וכן כמתיקו כל כפוסקים בסי׳ נ״ב אין נותנין משמע לכתחלה אבל על דיעבד ביכא דלא חזינן ריעותא ל״צ חז״ל משא״כ באין לשין עיסה גזרו דאם לא כל ספת אסור אי תא בגמרא לגבינה וא״כ ה״כ לא מליבו שתקנו חז״ל דאם

כניח חלב עם פת סיסים אסור בדיעבד וא״כ לא קנסו חז״ל וא״כ מלד תקנת חז״ל אין לקנסו אלא סים לחום שמא יאכל עם חלב י״ל ספר דמכני סימן וכ״ז בזב אבל אם לא עיסה מחלב לא מכני שום תיקון ולכן אסר רבה כל כפת אפי׳ במלחה ולא מכני שום תיקון ואלי כבוא דש״ד שכבלתי ששם הסימן קודם כאפי׳ וא״כ מסב כתיקון חז״ל :

בשר ורוצה לאכלו בחלב נותנין אותו לטעום לישראל אם יאמר שאין בו טעם מותר ואפי' אין בו ס' (נ"ח סעיף ה') :

ו ואמנם עכשיו, אין נוהגין כלל לסמוך בדבר איסור על טעימת נכרי אלא משערין הכל בס' שכן קיבלו חז"ל שאין לך דבר שנותן טעם ביותר מס' זולת תבלין וכיוצא בו שנבאר לקמן • וכחל כמבואר בדין כחל • וביצת איסור כמבואר בדין בצים ובפחות מס' אסור בין איסור מה"ת ובין איסור מדבריהם בין כזית או פחות מכן דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת בכל תערובת לח בלח אבל בדבר היתר מותר לסמוך גם עכשיו על טעימת ישראל ובלבד שיהיה אותו הישראלי בקי להבחין בטעמים (שם) :

ז איסור שנפל להיתר בין איסור תורה ובין איסור דרבנן (סימן נ"ח פ"ח ס"ק י') אם מכירו צריך להסירו ואפילו הכי צריך ס' נגד כולו שאין אנו יודעין כמה יצא ממנו אע"ג דהחתיכה עבה וגדולה עכשיו כבתחלה י"ל שפלט מן האיסור ובלע מן ההיתר ואם הוציא האיסור וחזר ונפל לאותה קדרה סגי בפעם א' ס' שהרי אפילו פלט הכלי די בס' ולא יהיה המיתוי שיצא ממנו חמור מן האיסור עצמו ואם נפל לקדרה אחרת צריך ס' באותה קדרה נגד האיסור דשמא לא פלט בקדרה א' רק טעם ובקדרה זו יפליט הכל (שם ססעי' ב' ובאו"ה כלל כ"ד וע"ע ספרי כלא"כ אפילו פלט,כולו הא ס"ל חנ"נ וצ"ל משום דא"כ ק' בקדירה ראשונה נמי לימא הכי וכמו שסק' הכו"פ באמת ולכן ס"ל לאו"ה דל"ש חנ"נ אא"כ לא היה ס' אבל הכא שהיה ס' נגדו לא נ"נ מעולם אלא דחיישינן שמא לא פלט הכל) :

ח איסור שנפל להיתר מין בשאינו מינו כגון חלב לבשר סתם (דבשר שמן וחלב הוי מין במינו ש"ך ס"ק א') וכן חתיכ' איסור שבישל במים צריך ••• ס' נגד האיסור מה"ת דקיי"ל טעם כעיקר אסור מה"ת ר"ל איסור שנתן טעם בהיתר אע"פ שהסיר האיסור שלם ולא נשאר בו רק טעם אפ"ה אסור מה"ת דילפינן מנזיר דכתיב וכל משרת ענבים לא יאכל וקבלו חז"ל דר"ל שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם של ענבים אסור לנזיר אע"ג שהסיר הענבים ולא נשאר בהם רק הטעם ולכן כל ספק אזלינן לחומרא כגון שקודם ששיער לידע אם יש בו ס' נשפך הרוטב או שהניח נכרי או תינוק לתוך הקדרה חתיכת איסור אינו מינו ואינו יודע כמה הניח וכן כל ספק לחומרא כדין ספיקא דאורייתא לחומרא (סימן נ"ח סעיף ב') :

ט ודוקא לח בלח או לח ביבש אסור מה"ת מפני הטעם אבל יבש ביבש שנתערב אפילו מין בשאינו מינו כגון שנפרך האיסור לחתיכות דקות ואינו ניכר או ששחט ג' מינים וא' נשחט שלא כהוגן וא"י איזהו (ק"ט ס"ך סק"ח) מה"ת בטל ברוב ומותר לאכלן כך ביבש שהרי כל דבר בטל ברוב מה"ת אם אינו נותן טעם אלא שחז"ל אסרו במין בשאינו מינו אפילו ביבש עד שיהיה בחתיכה ס' נגד חתיכת האיסור דשמא יבשלם ואז יתן טעם ולכן בעינן ס' דאף אם יבשלם אין כאן נתינת טעם בשום אופן (ש"ך שם ס"ק י') והכו"פ כתב אם נתערב כזית בכא"פ שהוא לערך א' בס' זיתים שהפרס הוא ג' ביצים וכזית הוא שליש ביצה אז אסור מן התורה וצריך ס' אבל ביותר מזה אינו רק מדרבנן דשמא יבשלם ויתן טעם :

י ולכן חתיכת איסור שנפל לקדרה שאינו מינו ויש שם רוטב וגם חתיכות ואינו מכיר האיסור אע"ג דלענין לבטל טעם של האיסור מצטרף גם החתיכות של היתר שהרי אין לאסור הרוטב והתבשיל רק בשביל הפליטה שפולטת האיסור ונותן טעם בהם ונגד זה גם החתיכות של היתר פולטין ונותנים טעם ולכן הכל מצטרף נגד האיסור ואם יש בין הכל ס' מותר התבשיל והרוטב • אבל מ"מ החתיכות כולם אסורין שהרי החתיכות היבשים אינן אסורים משום הטעם אלא שמא יאכל האיסור ולכן צריך שיהיה רוב בחתיכות ההיתר נגד האיסור ואם מכירו זורקו שהרי קיי"ל אפשר לסוחטו אסור כדלעיל והשאר מותר הכל בין החתיכות ובין התבשיל (שם ובסימן ק"ו וסי' נ"ח סעיף ד') :

יא ודוקא באיסורי תורה הוא דאמרינן דצריך ס' ביבש בכדי שלא לבא לידי איסור דאורייתא אם יבשלם אבל איסור דרבנן שנתערב מבשא"מ ואינו מכירו כיון דלא אפשר למיתי לידי איסור דאורייתא בטל שפיר ברוב וכדין מין במינו שנכתוב בכלל זה (סי' ק"ט בש"ך ס"ק ט') :

יב והא דאמרינן דבאיסור תורה עכ"פ בטל בס' ביבש היינו דוקא (אבל) אם נתערב מבשא"מ שאינו מכירו (אך כשיאכל אותו ירגיש) בענין שכתבנו בסי' ט' שא"א בשום ענין שיטעום טעם איסור [אבל] בטעם שהוא של איסור כגון חתיכה בשר שנפל עליו חלב ונתערבה עם שאר חתיכה בשר ואינו מכירו [אך כשיאכל אותו ירגיש] כיון כשיאכל יטעם טעם האיסור י"א דלא בטיל כלל (ופ' בפ"ח סימן ק"ט ס"ק ו' בסימן ק"ב ס"ק ח' ועיין בסימן ק"ב בש"ך ס"ק ח' בשם בה"ח שמשיג על תשובת בן לב א"כ משמע דכוות' כדין בדין זה חולק אבל בש"ך סי' ק"ו לדעת ר"ב משמע כבה"ח) :

יג וכל זה במין בשאינו מינו דטעם כעיקר דאורייתא בלח בלח וגזרו יבש אטו לח אבל מין במינו שנתערב לח ביבש או לח בלח כיון דשם לא שייך טעם וא"כ מה"ת בטל ברוב אלא דחז"ל גזרו להצריך ס' כיון שכנגדו במין בשא"מ צריך ס' מה"ת וכיון דאינו אלא מדרבנן ולכן כל ספק שיסתפק בו אזלינן לקולא כדין ספק דרבנן כגון שנשפך הרוטב קודם שנודע לו אם יש ס' או

.יח תינוק או נכרי וכיוצא בו חתיכת איסור בקדרה ואינו יודע גודל איכותו כמה היה לשער אם יש בו ס' מותר כיון שהוא מין במינו (סימן נ"ח סעיף כ') :

יד וכן אפילו מין בשאינו מינו אם הוא איסור דרבנן כגון בשר עוף בחלב וכיוצא בו נמי אם מסופק אם היה בו ס' מותר (ש"ך סק"ד) ואפשר דאפילו אם היה מסופק ג"כ אם היה בו רוב נגד האיסור כיון שעכ"פ מסופק דאפשר שהיה בו ס' מותר (ועיין סי' קי"א ובת"ח כלל פ"ס בנקה"כ ס"ק מ"ז בסופו) וכתב הכו"פ דמיירי בענין שא"א לעמוד על טעמו דאל"כ צריך ליתנו לנכרי לטעום דאע"ג דאין אנו סומכין על טעימת נכרי היינו לחומרא אבל לא להקל ח"ו ודבריו נראים נכונים (ונ"ל דחהו כוונת הת"ח שכתב בש"ך ס"ק ז' שכתב דאפילו בעוף שהוא דרבנן סותל ונכ"ע דאורייתא ותמהו עליו ע"ם ונ"ל כוונתו דר"ל כיון דאפשר למיקם אטעמא ולכן נ"ע להקל בעוף) :

טו ואם נפל או שהניח נכרי ותינוק חתיכת איסור בקדרה עם בשר מין במינו ואינו ידוע אם היה ס' נגד האיסור כגון שנשפך הרוטב או שא"י גודל איכותו והוא איסור תורה והרי יש כאן מין במינו דהיינו החתיכה נבלה עם ההיתר וגם יש כאן מין בשאינו מינו שהרי הנבלה נותן טעם במים וידוע בבירור שהיה רוב בחתיכת היתר נגד חתיכה האסורה יש אוסרין שהרי יש כאן ספק דאורייתא אם היה בו ס' כיון שיש כאן ג"כ מין בשא"מ (ע' סימן נ"ח בש"ך ס"ק ח') ויש מתירין דאמרינן סלק את שאינו מינו כמי שאינו ומינו רבה עליו ומבטלו שהרי כשם שהנבלה פולטת כך הכשרות פולטת וא"כ תיכף כשפולט הנבלה יש רוב מן פליטת ההיתר המבטל פליטת האיסור ברוב מן התורה ואין צריך ס' אלא מדרבנן והוי ספק דרבנן (עיין ט"ז שם וכו"ס שם ונ"ל נ"ע דמאן יימר שתיכף פלטו גם ההיתר שמא קדמה הנבלה לפלוט ואם כן יש כאן ברוטב איסור תורה או שמא פלטה הנבלה יותר מההיתר וא"כ לא נתבטל אפילו מן התורה) ובהפסד מרובה וצורך מצוה יש להקל :

טז ודוקא שהספק הוא כענין שכתבנו שא"א לידע מחמת שנשפך או נאבד או שלא ידע כמה הניח בקדרה שאין אדם בעולם שידע זה אבל אם הוא לפנינו אלא שאינו בקי לשער אם יש בו ס' זה לא נקרא ספק כלל דדעת שוטים הוא זה שמי שהוא בקי יכול לשער ואפילו באיסור דרבנן לא מהני ספק זה ואסור (סעיף ג') :

יז ודוקא בלח במין במינו גזרו להצריך ס' כיון דבאינו מינו צריך ס' מה"ת מחמת הטעם אבל יבש ביבש מין במינו שכנגדו במין שאינו מינו מה"ת גם כן בטל ברוב שהרי כשיאכל ביובש ליכא טעם ולכן במב"מ לא גזרו והניחו על דין תורה שיבטל ברוב ומדינא מותר לאדם אחד לאכול כולן • ובלבד שלא יאכל כל ג' בבת אחת דאז אוכל האיסור בודאי ואע"פ שנתבטל מ"מ אסור שהרי אוכל בודאי האיסור אבל כשאוכל אותם אחד אחד או אפילו ב' בפעם אחת אמרינן שכולם היתר ואח"כ כשאוכל השלישי אנו אומרים שכבר נאכל האיסור וזה ההיתר וזהו מדינא אבל ראוי לנהוג כאותן הפוסקים שאדם אחד לא יאכל כל הג' אלא ב' בני אדם שכל אחד יוכל לתלות האיסור בחבירו ויש מחמירין עוד להשליך א' מהן או ליתנם לנכרי בכדי לתלות שהישראל אוכל רק ההיתר (סי' ק"ט) :

יח ודוקא כשרוצה לאכלן כך ביובש אבל אסור לבשלן יחד דא"כ יחזור להיות כלח ביבש אבל מותר להרבות עליהן כדי שיעור ס' ולבשלן ואין בו משום מבטל איסור לכתחלה כיון שכל א' בפ"ע מותר ואם לא הוסיף ובשלן כך קודם שנודע התערובו' ואז לא שייך לו' שנתבטל דביטול ל"ש אלא אם יודע שיש כאן תערובו' אבל אם אינו יודע כלל מתערובו' מה שייך ביטול (כש"ך בסי' ק"ט ס"ק י"ב כתב דמה"ת לא בטל וכ"כ כפ"ת שם והמנ"י בת"ה כלל נ"ט בסופו תמה על הש"ך וכתב דכרא"ש ס"פ ג"ה מבואר להדיא דאינו אלא מדרבנן ואינו מוכח דמש"כ שם כרא"ש ומדרבנן החמירו כמב"מ שנתבטל קודם שנודע התערובות להצריך ס' הוא סבר דהאי מדרבנן קאי על קודם שנודע כו' ובאמת כוונת כרא"ש י"ל דהא דבעינן ס' הוא מדרבנן ע"ש ברא"ש) ולכן לכ"ע דינו כאלו נפל איסור יבש בקדרה וצריך ס' נגד האיסור כמו שמבואר ואפילו לאכלן כל אחד ואחד בפני עצמו ואפי' ג' בני אדם אסור :

יט ואם קודם שנודע התערובות בשלן בב' קדרות כיון שלא נתבטל האיסור שניהם אסורות שהרי לא ידעינן באיזה קדרה הוא האיסור (ומ"מ אם מודע לו בשעת הביטול אם שם של אדם אחד וגאון לטרכן כדלקמן כלל ס"ד סימן י' י"א מלטרפין) אבל אם בישל בב' קדרות אחר שידע התערובות וא"כ עכ"פ נתבטלו מה"ת וגם מדרבנן ברוב אלא שאסור לבשלן יחד משום שיחזור להיות איסור נבלל וא"כ כיון שבשלן בב' קדרות דלא חזר להיות נבלל אף דהוי ספיקא הוי ספק דרבנן ולקולא (ש"ך שם) :

כ ואם כבר נודע התערובת ובשלן בקדרה אחד י"א דאפ"ה אסור ודינו שוה לבשלן קודם שנודע התערובות (רשב"א) וי"א דכבר נודע התערובות וחזר האיסור להיות היתר מה"ת וגם מדרבנן ולכן אע"ג שבשלן יחד אין הפליטה אוסר ומותר לאכול התבשיל • והתתיכות דינן כמו קודם בישול (רא"ש) ובמקום הפסד יש לסמוך להתיר (שם בסי' ק"ט) (ואפילו לבשלן לכתחלה או"ה ובת"ח סימן תמ"ז ס"ק י"א וע' בכ"א סי' נ"ב) :

כא איזהו דבר שנקרא יבש כל שאינו נבלל והאיסור עומד בעצמו אלא שנתערב עם ההיתר

עד שאינו מכירו כגון חטים בחטים ואפי' כאורז ושומשמין שהרי אינם נבללים ותתיכות איסור שנתבשלה עם חתיכת היתר אפילו ע"י משקים או מים דאע"ג דהרוטב מקרי לח בלח שהרי מתערב יפה מ"מ החתיכות נקראו יבש אפילו יהיה קטנים שבקטנים והחתיכות עם הרוטב נקרא לח ביבש · ולח בלח הוא במקום שגוף האיסור או טעמו שמתערב ונבלל יפה עם ההיתר באופן שבכל חלק מן התערובות אפי' בדבר מועט יש שם או"ה מעורבין יחד כגון יין ביין ושמן בשמן ומים במים וביוצא בו וכן הרוטב שנתבשל בו איסור והיתר הרוטב מקרי לח בלח וכן כל כיוצא בו (פ"ח סימן ק"ט) :

כב בצים עם בצים אם הם שלימים מקרי יבש ביבש ואם הם שבורים החלבונים שהם דקים ומתערבים יפה יחד הוי לח בלח והחלמונים דכל חד וחד לחוד קא מקרי יבש ביבש ואם הם טרופים יחד הוי לח בלח (פ"ח שם) עיין כלל כ"ט וכלל ל"ח :

כג קמח בקמח דעת האחרונים דמקרי לח בלח (ואין נומר דדוקא כשנסחן יחד דאז מחמת טחינה מתערב יפה משא"כ כשמתערב כך קמח בקמח דאפשר דלכ"ע הוי יבש ביבש ז"א שהרי הסמ"ג כל"ת סימן קל"ח כתב רחיה מב' מנחות שלא נקמצו כו' ובה מיירי שנתערב קמח בקמח בלא טחינה וכן מוכח בפסחים דף מ"ד בתוס' ד"ה לאיתויה וכ"כ הט"ז בא"ח סי' תנ"ג) ומ"מ במקום הפ"מ במין במינו יש לסמוך ע"ד רמב"ם דס"ל דהוי יבש ביבש שהרי אפילו לדעת הפוסקים דהוי לח בלח מה"ת נמי בטל ברוב כ[...]ן מב"מ (סימן ק"ט בהג"ה וכ"כ פ"ח בא"ח סימן תמ"ז סעיף ט') :

כד ונ"ל דעיסה הנילושה מקמח ומי בצים הוי ג"כ לח בלח ונ"מ דבהפ"מ ל"א חנ"נ וא"כ אם יש ס' בין הכל דהיינו הקמח והרוטב והתבשיל הכל מצטרף לבטל הביצה שמצא בה טיפת דם או שנולדה בי"ט ואפשר דל"א גם בזה אפשר לסוחטו אסור ובמקום הפ"מ או סעודת מצוה יש לסמוך על הפוסקים דאף אפשר לסוחטו ל"א באיסור דרבנן · אך הגאון בעל חות דעת אמר לי שדעתו לאסור אפשר לסוחטו ומי שלבו שלם ויודע להכריע יכריע :

כה כל האיסורין שבטילין בס' אזלינן לענין מבשא"מ ומב"מ בתר טעמא דאם הם חלוקים בטעמן אע"פ שיש להם שם אחד כגון חתיכת בשר שור עם חתיכת בשר כבש ותרנגולת וכיוצא בו אע"פ שיש להם שם א' שהכל נקרא בשר מ"מ כיון שחלוקין בטעמן הוי מין בשאינו מינו לכל הדינים שכתבנו ובשר ולב וכבד וכחל הפ"ח כתב בפשיטות דהכל מין א' הוא בטעמא דאע"ג דקצת יש שינוי טעם באחד מחבירו מ"מ הוי מין במינו בין לענין טעמא ובין לענין שמא וצ"ע (וע' דייק אלו בכ"י ופ"ח סימן ל"ח וכש"ך שם ס"ק ו') ובשר שמן וחלב הוא מין במינו אבל בשר כחוש וחלב הוי מין בשאינו מינו :

כו אבל כל איסור שאינו בטל בס' כדבר שיש לו מתירין וערלה וחדש וכיוצא בו דאפי' באלף לא בטילי אם נתערבו במינן באלו אזלינן בתר שמא דוקא שאם יש להם שם אחד אע"פ שחלוקין בטעמן הוי מין במינו ואם יש להם ב' שמות אף על פי שיש להם טעם אחד הוי מין בשאינו מינו (ש"ך שם) :

כז איסור שנתבטל כגון שהיה ס' כנגדו וחזר ונפל לתוכו חתיכת איסור אחרת מאותו מין כגון שנפל לקדרה חתיכ' נבלה והיה ס' כנגדו וחזר ונפל לתוכו חתיכה נבלה אחרת ממין ראשון כגון ששניהם מין בשר אחד או שניהם חלב וכיוצא בו הוזר וניעור גם איסור ראשון וצריך שיהיה בתבשיל לבטל ב' חתיכות ולא אמרינן הרי הראשון כבר נתבטל ונעשה היתר ואם כן לא יצטרך רק ס נגד החתיכה השניה (ג"ע סעיף ו' בהג"ה ואפילו מין במינו בלח כיון שכשהוא בשאינו מינו ניכר הטעם ש"ך ס"ק כ"א) :

כח ולא מבעיא בלח שודאי חוזר וניעור שהרי כל זמן שמרגישין הטעם ל"ש ביטול וכיון שבנגדו במין בשא"מ מרגישין הטעם של האיסור צריך ב"פ ס לבטל טעם שניהם אלא אפי' יבש ביבש דאין שם טעם אפ"ה חוזר וניעור · ולא מבעיא קודם שנודע לו מן התערובת דאז לא נתבטל כמו שנתבאר לעיל סי' י"ח אלא אפילו אם כבר נודע לו התערובת והוא יבש ביבש שבטל כבר מה"ת וגם מדרבנן דאפי' אם בשלן יחד מותר כדלעיל סימן כ' אפ"ה אסור שהרי אם יכיר האיסור לאחר שנתבטל ודאי שהוא אסור דלא נהפך האיסור להיתר אלא כ"ז שאינו ניכר וכיון שנתוסף עליו איסור ה"ז כאלו הוכר האיסור ולכן אסור (שם) וע"ש בש"ך ס"ק כ"א דדעתו להקל בהפ"מ במב"מ ביבש ביבש לאחר שנודע :

כט בד"א בב' מיני איסורים מאיסור אחד כגון נבלה ונבלה וחלב וחלב וכיוצא בו אבל ב' מיני אסורים שמשונים בטעמם כגון קדרה שיש בה נ"ט זיתים של היתר ונפל לתוכה כזית חלב וכזית דם (והפוסקים הנ"ל מיירי בכה"ג דוקא ולהפוסקים דבשאר איסורין ל"א חנ"נ לפי' בא"ח) וכן קדרה שיש בה נ"ט זיתים או ירקות או כיוצא בה ונפלו לתוכה כזית בשר וכזית גבינה אפילו בזא"ז לכ"ע (דהוה לא שייך חנ"נ כדלעיל כלל מ"ד) בכ"ז לא אמרינן חוזר וניעור אלא אדרבה כל אחד מצטרף להיתר ומבטל איסור השני דכיון דטעם דם וחלב או בשר וגבינה אינם שוין הרי נתבטל טעם הגבינה או הבשר בס ומעם הדם או החלב בס' דמה לי אם ההיתר מבטל טעם האיסור

או איסור מבטל טעם האיסור רק שיתבטל טעם האיסורן ולא יהא בהם כח ליתן טעם בהיתר (סימן ל"ה סעיף ט') :

ל וכן קדרה שיש בה כ"ט זיתים של היתר ונפל לתוכה כזית דם ובקדרה אחרת יש בה ל' זיתים של היתר ונפל לתוכה כזית חלב ונתערבו ב' הקדרות בשוגג דכל אחד מצטרף לבטל את חבירו והכל מותר ואפילו להסוברים חנ"נ משכחת לה בלח בלח בהפסד מרובה כדלעיל כלל מ"ד סי' ט' או שנתערבו קודם שנודע התערובת ובהפסד מרובה דלא אמרינן חנ"נ כמבואר שם סימן י' (שם וכש"ך ס"ק נ"ד) :

לא במד"א שאיסורים מבטלים זה את זה דוקא כשהם ב' מיני איסורים וחלוקין בטעמן אבל אם הם שוין בטעמן אע"פ שחלוקין האיסורים כגון כזית בשר טרפה וכזית בשר נבלה אינן מבטלין וא"ז אלא אדרבה מצטרפין זע"ז וצריך שיהי' בקדרה ס' לבטל שניהם כיון שטעמן שוה וגם אמרינן חוזר וניעור (שם כש"ך בסופו) :

לב כשם שאיסורים מבטלים זא"ז כך היתר מבטל היתר כגון שנפל כזית חלב לס' זיתים של מים הרי נתבטל החלב במים ומותר ליתן מן המים לקדרה של בשר • ודוקא בדיעבד שכבר נפל אבל לכתחלה אסור לערב חלב במים כדי לבשל עם בשר דכיון שכוונתו לכך הוי כמבטל איסור לכתחלה (סימן נ"ט סעי' ו') דין כף חדש שניער בה קדרה נתבאר לעיל כלל מ"ה ודין דבר דעביד לטעמא מבואר לקמן כלל נ"ג :

כלל נב כיצד משערין לבטל איסור ואין מבטלין איסור דכתחלה (סי' צ"ט) :

א כל מה שאסרה תורה לא אסרה אלא מידי דבר אכילה כדכתיב לא תאכלו כל נבלה וכן כל האיסורין ולכן העצמות בין עצמות נבלה או טרפה או שאר איסורים הקשים שאין בהם שום לחלוחית מותרין דכעצם בעלמא הם ולכן חתיכת איסור שיש בו בשר ועצמות שנפלה לקדרה של היתר אם הם עצמות רכות וכן המוח שבעצמות אפילו יבשות נחשבין כדין בשר וצריך ס' אף כנגדן אבל העצם הקשה של איסור כיון שאין בו לחלוחית לא מבעיא שאינו מצטרף לאיסור כיון שאין בו לחלוחית במה לאסור אלא אדרבה מצטרף להיתר לבטל בשר האיסור שעכ"פ על ידי הבישול בולע מבשר האיסור ומכ"ש שעצמות ההיתר מצטרפין להיתר לבטל האיסור כן סתם הב"י בש"ע אבל אנו נוהגין עפ"י הכרעת רמ"א דאין מצטרפין עצמות איסור לבטל האיסור ומ"מ אין צריך לבטל האיסור • ומ"מ במקום הפסד יש להקל כי העיקר כדעת הש"ע • ואעפ"י דקיי"ל דבאיסור דבוק אמרינן חנ"נ וא"כ ה"נ נימא דעכ"פ העצמות הדבוקין בבשר הנבילה קבל טעם תחלה ונעשית נבלה שאני עצמות שיש להם דין כלי עצם דאפשר להפריד האיסור ע"י הגעלה ודומין לכלי מתכות ועץ דלא אמרינן חנ"נ כמבואר כלל מ"ד סי' י"ח (סי' צ"ט) :

ב בד"א כשהחתיכה של נבלה עם העצם היה חי ולא נתבשל תחלה אבל אם נתבשל תחלה הרי כבר בלע העצם מן הנבל' וכיון דלא ידעינן כמה בלע צריך ס' נגד הכל בין בשר ובין עצם (שם) (ואם נמלח עמו צריך ס' נגד הקליפה דמליחה אינו מבליע בכלי יותר מכדי קליפה כדאיתא בסי' צ"ח סעיף ד') :

ג לעולם משערינן ס' נגד האיסור כמו שהוא בא לפנינו אע"פ שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה • אפילו במב"ט דבטל ברוב מה"ת • דאם נשער כמה שבלע הקדרה יבא מזה כמה מכשולים ואסור לשער עפ"י משקל שישקול האיסור וההיתר כי יש דבר שבטבע קל ויש שבטבע כבד והמתיר ע"י משקל מאכיל טריפות אלא ישער מאומד (שם וכפ"ח) וז"ל הפ"ח בסימן צ' סק"ו ולענין דינא איסור שנפל לתוך היתר אלא שלא נודע שיעורו בשעת הנפילה או שנודע שיעורו אלא שלא נודע אם היה בהיתר ס' כדי לבטלו אסור הכל אף שיש לפנינו ס' בהיתר נגד האיסור המצומק משום דלא ידעינן כמה היה האיסור וכמה נמתה מגופו אם מעט ואם הרבה ולא מיבעיא בחלב שדרכו להיות נימוח אלא אף בשאר איסורין כגון בשר נבלה ודג טמא וכיוצא אמרינן שהיה גדול ונצטמק הרבה מכמו שהיה ולפיכך אסור הכל אם לא שבאומדנא יש ס' לפי מה שהיה יכול להיות גדול וכן כל כיוצא בזה • ואם בשעה שנפל האיסור היה נודע שהיה בהיתר ס' כדי לבטלו ל"מ אם יש עכשיו ס' נמי בהיתר נגד האיסור המצומק הבא לפנינו דפשיטא דהכל מותר אלא אפי' כשאין האיסו' בעין דליבא למיקם עלה דמילתא מעמידין הדבר על חזקתו ומסתמא אמרינן דכי היכי שנתמעט מן ההיתר כן נתמעט מן האיסור לפי חשבון אבל אם בשעת נפילת האיסור לא היה בהיתר ס' כדי לבטלו אעפ"י שנצטמק האיסור ביותר ויש עכשיו ס' בהיתר כדי לבטלו הדבר פשוט שאסור הכל • וכן כשהיה ס' בהיתר בשעת נפילת האיסור ואח"כ נצטמק מן ההיתר הרבה יותר מס' לערך מה שנצטמק מן האיסור או שלא נצטמק האיסור באופן שאין בהיתר ששים עכשיו נגד האיסור אולינן בתר השתא וחזר האיסור לאסור הכל ולית לן למימר שנתמעט האיסור עפ"י חשבון אלא בדלא מצינו לברורי אבל כי חזינן שלא נתמעט לפי חשבון לית לן לאקולי ולומר שנופח מן ההיתר

ולהחמיר אמרינן הכי לא להקל והכל אסור ומיהו אף בדידעינן דבשעת נפילת האיסור היה ס' בהיתר נגדו אי איסורא איתא בעין לא סמכינן אחזקה ולומר שנתמעט לפי חשבון דבמקום דאיכא לברורי לא סמכינן אחזקה ואי ליכא השתא ס' ל"מ שנאסר כ"מ שבתוך הקדירה אלא אף הקדירה עצמה אסורה שאעפ"י שבלועה מהיתר לערך ס' יותר מאיסור מ"מ הרי בלעה מהתבשיל אחר שנאסר ונאסרה עכ"ל הפ"ח :

ד דין עצם קשה חלול שנמצא בחלב וספק אם היה בו מוח או לא עיין בשער חזקה סימן מ"ג :

ה יש מן האחרונים שכתבו שיעור ס' נגד כף קטן וגדול ואין לסמוך ע"ז כלל כי הם כתבו לפי הכפות שבמקומותיהם · והכפות נשתנו עפ"י המקומות לפי עוכים כי אני שערתי בכף הפרוד של מדינות ליטא עפ"י השיעור כדין לתחוב בכלי מים ומצאתי שהוא שיעור רבע קווארט' וכף של עץ שאוכלים עמו הקטנים צריך שיעור ג' קווארט נגדו והגדולים צריך ה' קווארט והעיקר שצריך לשער לפי הכף :

ו אסור לבטל איסור לכתחלה (נ"ל דה"ד אסור מה"ת ולרוב פוסקים אינו אלא מדרבנן) אפי' נפל כבר איסור להיתר ואין בו שיעור לבטלו אסור להוסיף עליו וכ"ש דאסור לערב לכתחלה איסור בהיתר לבטלו וזהו באיסורי תורה אבל באיסורי דרבנן לכתחלה אסור לערבם ולבטלם אפי' בדבר שאין לו עיקר מה"ת אבל בדיעבד שנפל מעצמו ואין בהיתר לבטלו מותר להוסיף עליו עד ס' ולבטלו זהו דעת המחבר בש"ע סימן צ"ט :

ז אבל אנו נמשכין אחר רמ"א אפי' אם כבר נפל אסור להוסיף ולבטלו אפילו בדבר שעיקרו מדרבנן · ובכל מקום שאסור לבטל ולהוסיף אם עשה כן בשוגג מותר ואם במזיד אסור למבטל ולבני ביתו אם הוא שלו וכן למי שנתבטל בשבילו אם ידע זה שנתבטל עבורו וניחא ליה אפילו לא צוה אותו לבטלו דאי שרית ליה או למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתא למימר לנכרי שיבטלנו אבל אם לא היה שלו וגם לא נתכוין לבטל בשביל עצמו שרי למבטל דכיון שבשביל עצמו לא נתכוין וגם אינו שלו ולמי שנתכוון לבטלו אסור א"כ לא אהני מעשיו הרעים וכן אם הוא שלו וביטל בשביל אחר והאחר לא ידע מזה כלל מותר להמתבטל · ובמקום האיסור אסור למוכרו לישראל אחר אם הישראל נותן ביוקר מן הנכרי אלא יתננו בחנם או באותן הדמים שנותן הנכרי (צ"ט) (ורש"ל וט"ז בסימן צ"ט ס"ק י"ג פסקו כדעת הב"י בש"ע רק כיון שנהגו כדעת רמ"א חלילה להקל אבל אם הוסיף בדיעבד מחמת שסבר שמותר לעשות כן יש להקל) :

ח הא דאין מבטלין איסור דוקא במקום שיש איסור בבירור אבל אם אפשר דאין כאן איסור כלל מותר ולפיכך חיטין מתולעים מותר לטחנן ב גרולים דאפשר שיברחו התולעים מקול הרחים (סי' פ"ד בש"ך ס"ק מ' ובסי' נ"ב ס"ק ח') ועי' כלל ל"ח סי' כ' :

ט ואפי' באיס"ר ברור דוקא במקום שמכוין לבטל האיסור אבל אם אין כוונתו לכך כגון רבש שנפלו בו נמלים מותר לחממו עד שיהיה ניתוך ויסננו כיון שאין כוונתו אלא לתקן הרבש וכן חטים המתולעים מותר לטחנן אפי' ברחיים של יד כיון שאין כוונתו לבטל וכן חטים שיש בו מצומחים ויש בו ס' מותר לטחנן קודם פסח (סי' פ"ד ובח"א סימן תנ"ג) · דין אם נתוסף היתר על האיסור נתבאר לעיל כלל מ"ד סי' י' :

י אם נבלע איסור מועט לתוך כלי כשר אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר מותר להשתמש בו לכתחלה ואין כאן משום אין מבטלין איסור כיון שהאיסור מועט וא"א לבא לידי נתינת טעם אבל אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט בקערה וכיוצא בו אסור להשתמש אפי' בשפע גזרה שמא ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם (סי' צ"ט סעיף ז') וכל אחרונים חלקו ע"ז ומ"מ בדבר שהוא פוגם לכ"ע מותר (ט"ז שם) :

יא אם אין כוונתו לבטל אלא לתקן איזה דבר כגון יין לבן שהוכהה מראיתו שמשימין לתוכו חלב בהמה לתקנו אם נתנו בו כ"כ עד שיש ביין ס' לבטלו מותר כיון דאין כוונתו לבטל וגם לא שייך לגזור שמא ישתה עם בשר דאפי' לכתחלה מותר כיון שכבר נתבטל אבל אם אין ביין ס' לבטל החלב אסור דגזרינן שמא ישתה אותו עם בשר וכן הדין אם מתקנו בחלב חטה לענין פסח (בח"א סימן תמ"ז ס"ק ס') :

כלל נג דין דברים שאינם מתבטלים כגון בע"ח ובריי' וחתי' הר"ל ודשיל"מ ודבר המעמיד (סימן ק' ק"א ק"ב) :

א אלו דברים שאינם מתבטלים אפי' באלף · ברי' וחתי' הראוי להתכבד · ודברים החשובים בכל מקום והן ז' דברים · או שהוא חשוב באותו מקום וי"א כל דבר שבמנין חשוב ולא בטיל · ודבר שיש לו מתירין כגון ביצה שנולדה בשבת וי"ט · וחדש · ונדרים וכיוצא בו · ודבר שנעשה לטעם ודבר המעמיד ואיסור הניכר וקבוע במקומו · כל אלו אוסרין תערובתן אפילו א' באלף :

ב כל אלו שאינם בטילים אינו אלא מדרבנן דמה"ת הכל בטל כדכתיב אחרי רבי' להטות אלא דחכמים החמירו בדברים אלו לפיכך אם נסתפק בהן אזלינן לקולא דהוי ספק דרבנן ודוקא ספק שהיא בריה ספק אינו בריה וכן ספק חתיכה הראוי' להתכבד או לא וכן בטולה אבל אם הוא ודאי בריה אי חהר"ל או כיוצא בו אלא שהוא ספק איסור לא בטיל (ט"ז סי' ק' ס"ק ט' וש"ך סימן ק"א ס"ק כ') :

ג בריה כיצד כל שיש בו ד' תנאים (א) שיש בו חיות (ב) ואסור מתחילת ברייתו (ג) ושאם יחלק אין שמו עליו (ד) ולא חסר ממנו כלום אלא הוא בשלימות כמו שנברא נקרא בריה ולפיכך נמלה ושאר כל השרצים ועוף טמא וגיד הנשה שעל הכף דהיינו כרוחב ד' אצבעות בשור הגדול ובכבש קטן ב' אצבעות ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהן נקרא בריה אבל עוף טהור שנתנבלה בין בשחיטה ובין שמתה או שנטרפה אינו בריה שאין איסור זה של נבלה מתחילה ברייתו ועוד שאם תחלק עדיין שמו עליו שכל התיכה וחתיכה נקרא נבלה שנבלה אינו שם העצם אבל כל אלו אם יחלקם אין שמם עליהם אלא נקר' חתיכת עוף טמא דעוף הוא שם העצם וכן כולם ולכן חלב נמי אין בריה שכל חתיכה וחתיכה נקרא חלב וכן ביצה שיש בה טיפת דם אינו בריה שעדיין אין בה חיות וכן אם נחסר ממנו כלום אפי' רגל קטן מן הנמלה אינו ברי' נב וכן אם הוא מרוסק עד שנאבדה צורתה אעפ"י שלא חסר ממנה כלום (סימן ק' וכן בריה שנסרחה בטל חשיבתה ממנה וכ"כ או"ה כלל כ"ה ססי' ב' וכלל ל"ב ססי' ו' דלא כפ"ת בסי' ק"א וק"ג) נג ואבר מן החי דהוי בריה דוקא בטהורים אבל מבהמה ועוף טמאים אבר מהן לא מקרי בריה (ש"ך סימן ס"ב ס"ק ג' ופ"ת שם) :

ד דבר שהוא בריה שנתבשל עם ההיתר אם אינו מכירה הכל אסור והרוטב אם יש בו ס' נגד האיסור יסנן ואם מכירה זורקה והכל מותר אם יש בהם ס' וגיד הנשה אין טעמו אוסר דאין בגידין בנ"ט אבל שמנו אוסר וצריך ס' נגדו להתיר הרוטב ואם נמלח הגיד ואינו ניכר צריך ג"כ ס' כנגדו שאעפ"י שהוא כעין התורה אסרתו (סימן ק') :

ה קדרה של מרק שנפל בה בריה יסנן ואם אי אפשר למצא אותה אף ע"י סינון אסור הכל (שם) ועיין כלל נ"א סימן א' ב' (שם) :

ו חתיכה הראויה להתכבד כיצד אפי' היא אסורה בהנאה כגון חתיכת בשר שנפל עליו חלב ונאסרת בהנאה כיון שאם תתבטל היתה מותרת וראוי' להתכבד ואם נתערבה חתיכה זו בחתיכות אחרות כולן אסורים בהנאה אלא ימכרם לגוי חוץ מדמי איסור שבה ואפי' אינה אסורה רק מדרבנן אינה בטילה ואם היא ספק אם ראוי' להתכבד או לא אפי' הוא אסור מה"ת אזלינן לקולא (סימן ק"א) :

ז אין לו דין חתיכה הר"ל אא"כ אסורה מחמת עצמה כגון נבלה ובשר בחלב שהבשר והחלב נחשב לגוף אחד אבל אם נאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור ולא היה בה ס' לבטלה אפי' לסוברים חנ"נ אין לה דין חהר"ל דמ"מ אין האיסור הנבלע בה חשוב תהר"ל ב · ואמ"ז בנ"ב כתב במעשה שאפו בכלי קרעפליך ממולאים בבשר ובאותו יום אפו אח"כ קרעפליך ממולאים בגבינה

בינת אדם

(עא) נב שאלה אם מותר לבריא לאכול איסורי הנאה שלא כדרך הנאתן :

תשובה הנה הש"ך בסי' קנ"ו ס"ק י"ג כתב דמותר ולא זכיתי להבין כוונתו דא"ל דכוונתו דמותר שלא כדה"נ ז"א שהרי אפילו כדרך הנאתו מותר וע"כ צ"ל דכוונתו שלא כדרך אכילתן ול"ע שהרי הרא"ש מדקדק מדקאמר ר"י אין לוקין משמע דאיסורא איכא וא"כ הכי בנ"ש קמא קאמר ר"י ג"כ אין לוקין משמע דאיסורא איכא כן אמת דבהל' יסודי תורה פ"ה כ' הכ"מ בשם התוספת דס"ל דלא כרא"ש דשלא כדרך הנאתן בין בו איסור כלל והאמנם והאי דאין לחלק בין איסורי אכילה להנאה או בשניהם אסור או דשניהם מותר ול"ע ובמרדכי ריש פ' כ"ש כתב בהדיא דמותר לבהמה בין באיסורי אכילה ובין באיסורי הנאה וכתב דאדם בריא יזהר שלא לאכול חלב הי משמע דרק זהירות ול"ע :

(עב) נב בריה כגון נמלה שנחסר אחד מרגליה בטלה ומותרת בריה כ"כ בהדיא בתו"ה כלל כ"ה דין ב' ומדמה דין בטול בריה למלקות וכיון שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' מ"א דאם חסר הרגל מהנמלה אין לוקין עליו ה"ה לענין ביטול וכ"כ הר"ן בשם ג"ה והביא ראיה מדבעיא בנזיר דף נ"א לענין מלקות ולא איפשט וכיון דדין בריה לא בטיל אינו אלא מדרבנן אזלינן בה איבעיא לקולא וכ"כ הרשב"א בתה"א דף ק"ה ע"ב בדברי הר"ן בשם רמב"ן ומדלא כתב אלא הרמב"ן כתב משמע שאינו חולק עמו וא"כ ע"כ מש"כ הרשב"א מתחלה וז"ל וכשהיא מרוסק עד שנפסד צורתה ע"כ צ"ל דר"ל שהיא מרוסקת בענין שאינו נחסר ממנה כלום אלא שהיא בשלימות אלא שנתמעכה ואין כאן עד שנפסד צורתה אבל כאשר חסר ממנה אפי' רגל אחד אעפ"י שלא נאבד צורתה בטלה ובדעת כל הפוסקים הנ"ל וכ"מ מלשון הרא"ש והטור כמש"כ באו"ה בשמם ורק שוכח מדברי הש"ך בסימן ק' שכתב וכן צריך שיהיה שלם וגופו שלא יחסר ממנו שום אבר ולפ"ז מה שכתב בש"ע סימן ק"א ס"ו אבל אם נחתכו או שנתרסקו עד שנאבד צורתה בטל כוונתו ג"כ שלא נחסר ממנו כלום אלא שנתמעכו לפיכך בשיך עד שנאבד צורתו והנה שום בריה וחתיכה כ"ל דכיון שנאבדה צורתה איכה ר"ל אבל בנחתכו אין שום דבריה אפילו שחסר ממנו כל שהוא תו לא מיקרי ברי' אבל בחתיכה אע"ג דנחתך ממנו חתיכה גדולה כ"ז שנשאר חתיכ' שהיא ר"ל אינה בטילה ואע"ג דבבית יוסף סימן ק"א שהביא בשם מהרא"י דאפי' בבריה אם נפל ממנו מה שדרך ליפול בבישול אפי' הכי מקרי בריה לא שבקינן דברי כל הני פוסקים שהבאתי מפני דברי הב"י זאת ובפרט במלתא דרבנן וגם מהרא"י גופא לא החליט זאת אלא שכתב בשם יש מפרשים. ומש"כ שיש קצת ראיה לזה מהרא"ש פ' כ"ש לא הבנתי דלכאורה אדרבה ראיה להיפך שהרי כתב שם הרא"ש שכיון שאוכל מה שראוי לאכול וא"כ דומה לזה שאם נחסר כף מן הבצה שאינו ראוי לאכול שוב לא מקרי בריה וגם כבר צריך שיהא לפניו שלימה כמו שכתב הרא"ש דבעינן שיהיו לפניו שלם וכן הק' במג"א אבל רגל הנמלה זה ראוי לאכילה וכיון שנחסר בטל שם בריה ועיין בא"ח סימן ר"י עגו"ל שם :

בגבינה ונתערבו מהם בשאר קרעפליך אעפ"י שמשחו הכלי בשומן וחמאה והיה התמאה בעין וא"כ נאסר כולו מ"מ בטלים ברוב דלא מיקרי חהר"ל דאע"ג דבו"ח הוא איסור מחמת עצמו מ"מ הכא העיקר הוא העיסה וא"כ אין כאן בעיסה אלא הבלוע וא"כ שפיר בטל אלא דאם משחו תחלה בשומן של בשר וא"כ אף ביבש צריך ס' מטעם דאם יבשלם יתן טעם אבל אם היה שומן של עוף וא"כ אינו אלא מדרבנן וא"צ ס' כדלעיל (כלל נ"א סימן י"א) • ואפי' החתיכה שלא נמלחה אין איסורה מחמת עצמה רק מחמת דם הבלוע בה וכן כל חתיכה שלא נאסרה רק כדי קליפה אפי' של בו"ח• ונ"ל דה"ה כדי נטילה בטלה שהרי הקליפה והנטילה אינה ראויה להתכבד (סס) ואם הקליפה ר"ל אינה בטלה (מ"ד ס"ק ו') :

ח תרנגולת בנוצת' וכבש שלא הפשיטה מעורה כיון שמחוסרין מעשה גדול בטלה שהרי עכשיו אינם ראוים להתכבד ואעפ"י שאחר שנתערבה הסיר הנוצ' והפשיט העור כיון שבתחילת התערובת נתבטל אינו חוזר וניעור ונ"ל דדוקא אם מכבר נודע לו התערובת קודם ההפשט אבל א"ל נודע לו התערובת עד לאחר ההפשט אינה בטילה דקודם ידיעה לא שייך ביטול כדלעיל כלל נ"א סימן י"ח (וכ"כ בתשובת רדב"ז ח"א סי' רס"ז) (ואמ"ו בנ"כ סימן ס"ו כתב דאחרונים שלא ניקר לא הוי הכר"ל דזה נחשב מחוסר מעשה גדול אע"ג דראוי להתכבד לנכרי זה לא מיקרי חהר"ל אא"כ ראוי להתכבד לכל אדם ומ"מ לא כחליט זה להיתר גמור רק שצירף סברא זו להניף לאחר סברות ע"ש) וכן רגלים של עגל וראש של עגל כ"ז שלא נחרכו משערם ורגלי אווזא כ"ז שלא הוחרך עורן מעליהן כמו שרגילין לעשות במילות אבל אם כבר נחרכו אעפ"י שלא נטלו טלפיהן לא חשיב מחוסר מעשה גדול וחשיבה חר"ל ואפי' לא נמלח עדיין אבל ראש של שור וראש של עופות ורגלי בהמה דקה ונ"ל דה"ה מגסה ורגלי שאר עופות לא חשיבי ובטילים ולשון של שור הוי חהר"ל ואווז שהופשט עורו ונתערב ממנו הבטן (שקורין זילק) בק"ק קראקא וגלילותי' ששם הבילק חהר"ל וכן בק"ק ווילנא וגלילותיה שהירך שקורין פאלקע ר"ל כיון שניטל התפארתן שהוא העור לא חשיבה עוד חר"ל (ע' בט"ז סימן ק"א) ובדרבנן אזלינן לקולא :

ט לרוב הפוסקים וכן פסק הב"י בש"ע דכבש שלם אפי' אם כבר הופשט עורה וכן חתיכה גדולה יותר מדאי וכן חתיכת חיה כ"ז לא נקרא חהר"ל שאין דרך לי"תן לפני אורח חתיכה גדולה כ"כ או חיה דבעינן דוקא שיהיה ראוי להתכבד בו כמו שהוא עכשיו ואנו נמשכין אחר רמ"א קיי"ל דאפי' כבש שלם אם הופשט עורה הוי חהר"ל שהרי ראוי לחתוך אותו לחתיכה הר"ל ולבשלו (סס) :

י שומן הכנתא אין ראוי להתכבד אבל הדרא דכנתא של עגל חשוב ראוי להתכבד אבל שאר בני מעים לא חשיבא • והכרכשתא אעפ"י שאין מוכרין אותו אל"ז במנין בטלה כיון דאין אוכלין אותה אלא ע"י מילוי אינה חשובה (סי' ק"י ט"ז סס"ק א') ונ"ל דלפי"ז ה"ה עור הצואר של אווז או שאר עופות כיון שאין החשיבות שלהם מצד עצמן אלא מצד המילוי בטילה :

יא עור שומן אווזא י"א דהוי חהר"ל (סימן ק"א סעיף ד') וי"א דאינה ראוי להתכבד (נ"ח וכ"כ סכו"פ) ואינו דומה לחתיכ' גדולה דקיי"ל דהוי חתיכה הראויה להתכבד דהתם לאחר הבישול יחתוך אותה לחתיכות ממוצעות שיהא כל אחד ראויה להתכבד משא"כ בעור האווזא כשהיא שלימ' ודאי אינה ראויה להתכבד ולאחר שיחתוך אותה לחתיכו' קטנו' דאז יהיה ראוי' להתכבד ידוע שאין מכבדין בחתיכה אחת וא"כ כל חתיכה וחתיכה אינה נקראת ראויה להתכבד ובפרט במילתא דרבנן :

יב אקורקבן של אווזים במדינה זו חשיבה ראויה להתכבד אבל של שאר עופות וכן כל בני מעים אינה ראויה להתכבד וכבד של אווזות במקומות שנהפכו ללובן מכח השומן ונמכרי' ביוקר ודאי חשיבא ולא בטלה :

יג כללו של דבר כל זה תלוי לפי מנהג המקומות שאם חשוב הוא באותו מקום אעפ"י שאינו חשוב בשאר מקומו' לא בטל ואם אינו חשוב באותו מקום אעפ"י שהוא חשוב בשאר המקומו' בטל והכל תלוי לפי ראות עיני המורה ואם יש ספק אזלינן לקולא (ש"ך שם ס"ק י"ג) :

יד חתיכה הר"ל שנחתכה לחתיכות עד שלא נשאר באחד מהם שתהא ר"ל וכן אם נתמעך עד שנאבד צורתו בענין שאינה ר"ל עוד בטל ממנה חשיבתה ובטל ואפי' אם נחתך או נתמעך לאחר שנתערב עם ההיתר ואפי' לאחר שנודע תערובתו אם הוא בענין דלא שייך בו לומר חנ"נ כדלעיל כלל נ"א ועיין לקמן כלל ס"ג סימן י"א ודוקא שנעשה שלא במתכוין אבל אם נתכוין לכך אסור כמבואר בכלל נ"ב וכן הדין בבריה ואין חילוק בין נתערבו במינן ובין שלא במינן דאפילו שלא במינן לא בטיל בין בריה ובין חתיכה הראויה להתכבד ובחתיכה הר"ל אם נתפרד ממנו ע"י בישול כדרך להתפרד עדיין נקרא חתיכה הראויה להתכבד (ממש"כ סס"י ק"א בשם מהרי"א ועיין בנ"ה סימן ע"ב) :

טו דבר חשוב כיצד דבר חשוב שנתערב בין במינו ובין שלא במינו (עיין לעיל כלל נ"א סי' א' היכא שמותר שיתערב שלא במינו) אפי' באלף לא בטל וז' דברי' שמנו חכמים שהם חשובים בכל

המקומו' ואלו הן אגוזי פרך ורמוני בדן וחביות גדולות סתומו' אבל קטנות אפי' סתומו' או גדולו' ופתוחו' לא חשיבי ובטלין ויש אומרים דביין נסך חביות גדולו' ואפי' פתוחו' לא בטיל משום חומרא דיין נסך וקליפו' תרדין וקלחי כרוב וככרות שלימות בין של בעה"ב ובין של נחתום וכן בעלי חיים בין גדולי' ובין קטנים כל אלו חשובים הם ולא בטילים וכן כ"ד שהוא חשוב אצל בני מקום מהמקומות אינו בטל באותו מקום (סימן ק"י) :

טז וי"א דכל דבר שבמנין דהיינו שדרכו למנותו תמיד אינו בטל וככר חמץ שנתערב במצות וכן מצות חלה שניתן לכהן ונתערב בשאר מצות הוי דבר שבמנין ולא בטל (מ"א בסימ' תמ"ז ס"ק פ') וכן ביצת נפלה וטריפה במדינתינו שאין מוכרים ביצים אלא במנין לא בטל (ועיין בא"ח סימן תקע"ג לענין גר תנוכה שנתערב) וכל זה דוקא כשהן שלימים אבל אם נשברו או נחתך קצת מהם בטל חשיבותייהו (כהש"ך בס"ג דערלה נתפרסו הככרות כו') (ובמ"א שם משמע דאפילו נחתך ממנו הוי דבר שבמנין מסרי כתב במ"ב שבמנא בס תנם כו' וחתכה ממנה כו' דבטלה מפום דאין איסורו מחמת עצמו משמע דאי לא הי' מחמת עצמו לא בטיל ונ"ל שנתחתכמה רק מטעם דאעפ"כ עדיין נמכר במנין) וכן בעלי חיים שנשחטו בטל חשיבתו (ק"י):

יז לפיכך ספק דרוסה שנתערב באחרים ונשחטו מהם בשוגג אפילו אחר שנודע התערובת מותר והשאר אסור ואם נשחטו כולן כולן מותרין וכן הדין בתהר"ל וע"ל בדין קבוע סימן י"א • ודוקא בעלי חיים קטנים שאינם ראוים להתכבד אחר שחיטה ואם נודע התערוב' קודם שהופשט עורה או קודם שניטל נוצתה אפילו לגדולים נמי בטילה כיון שמחוסרין מעשה גדול אינו חשוב לא דבר שבמנין ולא חתיכה הראויה להתכבד כדלעיל (סימן ק"א בש"ך ס"ק ז' ועיין בסימן ק"י בש"ך ס"ק י"א) :

יח הא דדבר חשוב אינו בטל ג"כ אינו אלא מדרבנן לפיכך אם יש בו ספק אם הוא דבר חשוב או לא אזלינן לקולא כדלעיל סימן ב' :

יט (סימן ק"ב) דבר שיש לו מתירין כיצד כל דבר שיש לו מתירין כגון ביצה שנולדה בי"ט דאפשר שיאכלה למחר וכן חדש שאפשר שימתין עד לאחר פסח וכן נדרים שיכול לשאול על נדרו וכיוצא בהן אפילו נתערבה באחרות מה"ת בטל ברוב אלא דחכמים החמירו ואסרו דלא יתבטל אפילו באלף וכן אפילו ספק אם הוא דבר שיש לו מתירין כגון ביצה ספק אם נולדה בי"ט או לא אע"ג דקיי"ל ספק דרבנן לקולא בדשיל"מ אסור דלמא יאכלנו באיסור ימתין עד שעת היתרו ויאכלנו בהיתר ואפילו ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין יש מחמירין וכ"ש כשנפל א' לים דבשאר איס"רין אני אומר דהאיסור נפל כדלקמן כלל ס"ג סימן י' אבל בדשיל"מ לא תלינן וכן נוהגין אם לא לצורך או בהפ"מ (ועיין בסימן ק"י בסוף סעיף ח' ובש"ך שם ובא"ח סימן תצ"ז סעיף ד' ובמ"א שם) וביצה ספק אם נולדה בי"ט או בחול ונתערבה באחרות אפי' להם מתירין ס"ס בדבר שיל"מ הכא גרע מפי' דהוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות די"א דלא הוי ס"ס ולכן בי"ט אחר שבת ונולדה בי"ט דאז אם ודאי נולדה בי"ט אסורה הביצה מן התורה ולכן אפילו בספק אם נולדה היום אסור ובי"ט דעלמא אין להתיר כי אם לצורך גדול (עיין בא"ח תקי"ג במ"א סקי"ד ויש שם ע"ש מה שכתב שם מיירי בתדש נ"ל בי"ט אחר שבת ועי' בי"ד סי' ק"י) :

כ בד"א דדבר שיל"מ לא בטל דוקא שנתערב במינו אבל אם נתערב שלא במינו בטל • ואינו דומה לבריה ותהר"ל דאין חילוק אם נתערב במינו או שלא במינו שאני הכא דאין החשיבו' מצד האיסור עצמו אלא מאחר שיהיה לו היתר אח"כ לא רצו חכמים להתבטל וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על שם דבר האיסור אלא על שם דבר שנתערב בו והוי כמי שאין לו מתירין (ש"ך ס"ק ד') • ומין במינו לענין זה הוא כשהן שוין בשמא שיש להם שם אחד אע"ג שאינן שוין בטעמן ה"ל מין במינו ואם יש להם ב' שמו' אעפ"י שטעמן אחד הוי מין בשאינו מינו (כמו שנתבאר לעיל כלל נ"א סי' כ"ו) :

כא לפיכך ביצה שנולדה בי"ט ונתבשל בשוגג עם תבשיל אם יש ס' כנגדו הכל מותר אפילו נתערבה ונטרפה עם התבשיל ואם הביצה שלימה מסירה וטעמו בטיל דהא דדשיל"ם לא בטיל היינו דוקא כשהאיסור בעין שיש עדיין ממשות האיסור בתערוב' אבל טעמו בטיל וכן אם בשל ביצה קלופה עם שאר ביצים ומכירה מסירה והטעם בטל אבל אם נעשה לחזותא וטעמא כגון שלבנו בו מאכל או שמלאוהו בתרנגולת וניכר במראה וטעם דאז הוי כאלו הוא בעין ולא בטיל (ועיין בא"ח סי' תקי"ג במ"א שם) ואע"ג דבמלאוהו בתרנגול' הוי מבשא"מ כל דבר שבא לתקן וא"ז וכגון מים ומלח בעיסה חשיב מב"מ (ש"ך סק"ז וכאלרכתי כמכו' נ"א דרוב פוסקים לא ס"ל הכי) ובמקום שאין צורך גדול יש להחמיר כדעת האחרונים דאפי' טעמו לבד לא בטיל (עיין בי"ד סי' ק"ב בש"ך וט"ז) :

כב ביצה שבורה של ספק טרפה שנתערבה באחרו' אע"ג שיש לה מתירין לאחר שתטיל ביצי' כדלעיל כלל י"ד מ"ם לא דיינינן לה כדבר שיל"מ ובטילה דלא אמרו דבר שיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא בודאי כביצה שנולדה בי"ט וחדש או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד כנדרים דאי בעי מתשיל עליה אבל דבר שאין בידו או אפילו שהוא בידו אלא שצריך

להוציא עליו הוצאות או שאינו בודאי שיבוא המתיר אינו בדין דבר שיש לו מתירין (עיין בש״ך ס״ק ז׳ שכתב בנ״ע דלמה כתב י״א שהרי כן מוכח מסוגיא דביצה וכ״ל ועפ״י מש״כ תוס׳ ע״ש בביצה דף ג׳ ד״ה אתרוג שאתרוג דפירש ר״ת נתערבה באלף אלאיסור עצמו קאי וע״ש במהרש״ל וכבולין דלפ״ז הכי פריך אא״ת ספק טרפה וא״כ ונתערבה ר״ל הודאי טרפה ה״ל דבר שיש לו מתירין וא״כ לא קשה מידי קושיית הש״ך) :

כג ודוקא במקום הפסד גדול או טורח גדול אמרינן כיון שצריך להוציא הוצאות לא הוי דשיל״מ אבל במקום הפסד מועט כגון כלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים אע״ג די״א דבטל ברוב כדין יבש ביבש ואין דינו כדשיל״מ אע״ג שיכול להגעילו לפי שצריך להוציא הוצאות מ״מ כיון שזה הפסד מועט ומכ״ש שיש לחוש שישתמש באותו כלי כשאינו מינו ואז ניכר האיסור ולא בטל ולכן נכון להורו׳ לשהו׳ עד שלא יהא הכלים בני יומן (שם ס״ק מ׳ וע״ש בפ״ת) :

כד במקום שאם ימתין עד למחר יתקלקל המאכל אין לו דין דבר שיל״מ ובטל (סעיף ד׳) :

כה אעפ״י שאין איסורו מחמ׳ עצמו אלא מחמ׳ שנבלע (דוה גרע מטעם שהכנר הסיר כל האיסור) ונתערב בו איסור מ״מ נקרא דשיל״מ ולא בטל ואינו דומה לדלעיל סימן ז׳ בחתיכה הר״ל דהתם הא דחתיכה הר״ל לא בטל הוא מטעם חשיבו׳ וכיון שהאיסור הבלוע אינו חשוב ולכן בטל אבל בדבר שיל״ם הטעם דלא בטל משום שיכול לאכלו בהיתר וא״כ מ״ש אם איסורו מחמת עצמו או מחמ׳ בלוע ואפ״ה חתיכ׳ שלא נמלחה תוך ג׳ ימים אע״ג דיש לה היתר דמותר׳ לצלי מ״מ בטל דלא מקרי דבר שיל״מ אלא אם יש לה היתר לאותה דבר שהיתה אסורה תחילה וזו לצלי לא נאסר ולבישול אין לה היתר (שם) :

כו וכן לא נקרא דבר שיל״ם אלא א״כ הותר למי שנאסר אבל אם נשאר לאחד לעולם אסור אע״ג שמותר לאחרים כגון המבשל בשבת במזיד דאסור לו לעולם לא מקרי דבר שיש לו מתירין (שם) :

כז כל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב כגון גיגית מלאה ענבים והיה בו יין צלול קודם השבת אעפ״י שגם בשב׳ יוצא משקה מהענבים כיון שאינו ניכר קודם שנתערב שהרי תיכף כשיוצא מתערב עם היין שבגיגית בטל ומותר לשתו׳ הימנו בשב׳ אעפ״י שיש לו מתירין (שם) :

כח דבר שיש לו מתירין וחוזר ונאסר כגון חמץ בפסח שנתערב י״א דהוי דבר שיל״ם אם נתערב ביותר מששים דאז אם ישהנו לאחר הפסח תוזר להיתר (רמב״ם פט״ו מהל׳ מ״א) וי״א דזה לא מקרי דשיל״ם כיון שאלו היה החמץ בעין אסור אף לאחר הפסח (מ״מ פ״א מהל׳ חמץ) ונ״ל דלכ״ע י״ש או שכר מחדש שנתערב בי״ש ושכר ישן לא הוי דשיל״ם כיון דחייב לבער בפסח נד אבל י״ש של חדש שנתערב בי״ש של פסח מקרי טב״ם לדידן דאזלינן בתר שמא הוי דשיל״ם ופשיטא תבוא׳ חדש שנתערב או קמח אפילו של חטין בשל שעורים הוי דשיל״ם לדידן כמש״כ תוס׳ יבמו׳ (ד׳ פ״ב ע״א ד״ה כ״י) דהוי טב״ם לרבא דאזיל בתר שמא · ומה שכ׳ תוס׳ פסחים (ד׳ פ״ד ע״א ד״ה איתיבי׳) דהוי טבשא״ם צ״ל דהתם מרא דשמעתת׳ הוא אביי דאזיל בתר טעמא· ואפילו היה החדשה לתותה ונתחמצה כיון שנתערב בשאינה לתותה א״כ מה״ת בטל עב״פ בששים ומותר לשהותה בפסח הוי דשיל״ם אבל להיפך שהישנה הוא לתותה אעפ״י שהחדשה שנפל לתוכה אינה לתותה מ״מ אסור להשהותה וא״כ בטל החדש ואע״ג דהלתותה אינה חמץ ודאי רק ספק וי״ל כיון דהוי ספק בדשיל״ם נמי אסור מ״מ נ״ל כיון דעכ״פ מחמת ספק אסור לשהותה וא״כ הוי דבר שאל״ם · דין דברים חשובים שאינם מתבטלים ונאבד או נאכל א׳ מהם מבואר בדין קבוע כלל ס״ג :

כט דבר שנעשה לטעם כיצד כל דבר חריף שאיסורו מצד עצמו ולא מחמ׳ בלוע אפילו איסו׳ דרבנן כגון תבלין ומלח של הקדש או של עכו״ם וחומץ של יין נסך שנתערב בתבשיל אינה בטילה אפילו באלף לפי שמסתמא נותנים טעם אפילו באלף אבל אם ידוע בבירור שאינם

בינת אדם

(נג) נד שאלה שנתערב מעט י״ש של תבואה חדשה בי״ש של ישן לגוב׳ר מחדש מה דינו :

תשובה לכאורה דינו כדשיל״מ שהרי תדש הוי דשיל״מ ולא בטיל אפילו באלף אך י״ל דחדש לא נקרא דשיל״מ לדעת רמב״ם א״כ כשנתערב חטין שנתחמצו בחטים שהם שלהם מחומצים דכיון דמותרים לאחר פסח כמש״כ בא״ח סימן תמ״ז וכס׳ ט״ז מהל׳ מ״א הל׳ ס׳ של׳ חמץ כו׳ לפי שאין בתערובת אסור לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותר לפיכך אוסר בכ״ם וא״כ הה״ר גם לענין חדש הוי דשיל״מ שא״כ כשנתערב י״ש בי״ש או שכר בשכר וא״כ אין לו מתירים שהרי צריך לבער קודם פסח ואם יעבור ולא יבער גם לאחר פסח אסור וא״ל דימכרנה לנכרי מ״מ זה לא נקרא דשיל״מ כיון שצריך טרחה והוצאה כדאיתא בסימן ק״ב ועוד דדוקא אם חמץ זה יותר לאחר פסח הוי דשיל״מ אבל מה דהם אינו מותר בשביל זה לא מקרי דשיל״מ דהא״כ ג״ל להתבר״ם ליתן טעם דהם יתערב ל״ב כיון שמותר לאח״פ הל״ל סתם כיון דהם חמץ מותר לאח״פ והכי שאריך מה כש״ח בסי׳ ק״ב וא״כ י״ש בי״ש וכן שכר לא הוי דשיל״מ כלל ובטיל ששי׳ בס׳ אך מש״ך בסימן ק״ב ס״ק ס׳ מוכח דליתא שהרי כתב בשם תשו׳ רא״ם דשכר של חדש בטל בס׳ במים ואפ״ג דהוי דשיל״מ כיון מכ״מ שסמע אבל במב״מ הוי דשיל״מ ואמנם עיינתי שם בתשו׳ רא״ם שכ׳ לפי סברת המתיר שכר משעם דבטיל במים פ״ז כתב כרא״ם מאן יימר דאיכא ס׳ במים ועוד שעיקר השכר הוא השעורים וא״כ הוי דשיל״מ ולפ״ז לק״מ דבאמת לא מיפא דבטיל במים א״כ הוי כשאר תערובת המין ואם שכר עליו בפסח מותר ולכן צריך לטעם דהוי מבטל״מ אבל לרא״ם שהוא גוף החמן ולא בטיל במים וא״כ בלא תוספת דשיל״מ אסור וכמש״כ שם עוד דמאן יימר שיש במים ס׳ ולפ״ז כיון שלא מקרי תערובת אלא חמץ ממש וא״כ לא הוי דשיל״מ ומתיר בטל בס׳ :

שאינם נותנים טעם כגון שנפל קורט אחד של מלח ליורה גדולה בטל וכן כל האסורים אע"ג דלא עבידא לטעמא אם ידוע או שנרגש טעמא של איסור אסור ולא בטל אלא דבכל איסורים אמרינן דמסתמא אינם נותנים טעם ביותר מס'· והא דעבידא לטעמא לא בטל אינו אלא מדרבנן דמסתמא ביותר בס' אין לו טעם כעיקר אעפ"י שמרגישין קצת הטעם מ"מ אינו אלא טעם קלוש (כ"כ או"ה כלל נ"ב בהדיא) ואם אינו ידוע אם מרגישים טעם או לו מותר לסמוך אפי' בזמן הזה על טעימ' נכרי במסיח לפי תומו (סימן צ"ח סעיף ח' ובש"ך שם) :

ל ודוקא דבר חריף מקרי מילת' דעבידא לטעמא אבל שומן וחמאה וכיוצא בהם אע"ג שנתנו אותו לקדירה להטעים את התבשיל אפי' הכי לא מקרי מילתא דעבידא לטעמא (שם בט"ז) :

לא דבר שנעשה לטעם אם נפל לשאינו מינו דהיינו שחלוק בטעמא אעפ"י ששוין בשמן שיש להם שם אחד אפ"ה לא בטיל אבל אם נפל לדבר ששוה בטעמו בטל בס' (ש"ך שם ועיין בו"פ שם) :

לב מלח הבלוע מדם כגון שנמלח בו בשר ונתנוהו בקדירה או שנתנו בקדרה בשר מליח בלא הדחה סגי בס' נגד המלח ולא אמרינן דהוי כדבר דעבידא לטעם כיון שאין איסורו מחמת עצמו (סימן ק"ב בסופו) :

לג דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל שהרי זה כאלו הוא בעיניה וגם זה אינו אלא מדרבנן דמה"ת בטל בס' דיותר מס' טעמו קלוש (עיין מ"א בסימן תמ"ב ס"ק ט' שכתב דדעת הטור דמה"ת לא בטיל) ודוקא כשהוא איסור מחמת עצמו כגון המעמיד גבינות בעור קיבת נבלה וטריפה ובהמה טמאה וכן המעמיד בערלה ובשמרי יין נסך ובשמרים של תבואה חדשה וכיוצא בו דאז רואים כאלו האיסור בעין אבל אם אינה אסורה מחמת עצמה אלא שבלעה איסור או אפי' אם העמיד בעור קיבת כשרה שנתן עור הקיבה בחלב ועי"ז העמידה בטיל בס' כשאר אסורין דמאחר דהעור בפני עצמה היא מותרת ולא נאסר אלא ע"י שקיבלה טעם מחלב דאז נעשית נבלה ונעשה איסור מחמת עצמו וכיון שיש ס' נגד העור וא"כ אין טעם בחלב כלל מן הבשר ולא נקרא בשר בחלב כלל ואע"ג שהעור קיבלה טעם מחלב מ"מ נגד החלב הוא כעומד בפני עצמו (סימן פ"ז סעיף י"ג ובש"ך) ואפילו אי נימא דבשר בחלב ממש שנאסר ע"י בישול חשוב כגופו של איסור ואם העמידו בו אח"כ אסור במשהו מ"מ הכא כיון דלא נאסר אלא ע"י מליחה או כבוש דאינו אלא מדרבנן לא השוב כגופו של איסור לענין שאסור במשהו (ש"ך כ"ק ו') (ונ"ל דגם לענין הכר"ל דבעינן דוקא איסור מחמת עצמו וכו"ח השכינן כאיסור מחמת עצמו כמש"כ בש"ך סימן ק"ח סעיף ב' היינו דוקא בו"ח שנאסר ע"י בישול אבל אם נאסר ע"י כבוש ומליחה לא השבינן כאיסור מחמת עצמו והון בו דין הכר"ל) :

לד וכן אם העמיד בחלב הצלול הנמצא בקיבה ונמלח עמה אפילו מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו וגם שהה כשיעור שיתנו על האור וירתיח או שעמד בו מעל"ע דנעשה נבלה (כדאיתא בדין כבוש) מ"מ אם יש ס' בחלב נגד הצלול מותר מטעם הנזכר · ולדעת הב"י בש"ע אפילו לא היה ס' בחלב מותר דאפילו הצלול יצא לו מתורת אוכל ואינו חשוב רק כפרש ושינופת ומותר לבשל בו בשר רק כיון שנמלח או נכבשה עם העור אע"ג דהיא פרש מ"מ קיבלה טעם בשר מהעור ולכן אסור לכתחלה להעמיד בו גבינות אפי' בקרוש אבל בדיעבד מותר (ש"ך שם ס"ק כ"ט):

לה וכן אפילו לדעת רמ"א אם היה החלב שבקיבה קרושה אינו אוסרת כלום אפילו בלא ס' מותר בדיעבד דאע"ג דקיבלה טעם בשר אינו דומה לבצלים הבלועים מבשר ונתנן לחלב דבעינן ס' נגד הבשר שהיה בלוע בהם כדאיתא כלל מ"ד דשאני הכא שאין כח בטעם שקבל פרש זה מן העור לכשיתחבר אח"כ עם חלב גמור שעושין ממנה הגבינות שיוליך עמו טעם בשר (ש"ך שם ס"ק נ"א) (ועיין שם מה שכתב בשם סכ"י) וא"כ משמע דוקא משום בשר בחלב דלא חשוב לעשותו כבו"ח משמע אבל אם קבלה משאר איסור כגון החלב הקרוש שנמלח עם איסור ואח"כ העמיד עמה גבינה אוסר עד ס דעכ"פ קבלה טעם איסור אבל מלשון שכתב בד"מ והביאו הט"ז ס"ק י"א דטעם הבשר הנבלע בה הוי כפרשא ולפ"ז אף בשאר איסורין מותר (ועיין במג"י כלל ט' ס"ק ט') :

לו ואם היה הקיבה צלול מתחלה ונקרש י"א דלא מקרי קרוש אלא כשמצא כך שנקרש בחיי הבהמה אבל צלול אלא שנקרש לאחר שחיטת הבהמה יש לו דין צלול ובהפ"מ יש לסמוך על הפוסקים המתירין דכיון שנקרש עכ"פ הוי כפרש (שם) :

לז הא דדבר המעמיד לא בטל דוקא כשאין שם דבר המסייע להעמיד אבל אם יש שם ג"כ דבר אחר המסייעו להעמיד הוי זה וזה גורם ומותר וא"צ אלא ס' נגד האיסור ודוקא בשאין באיסור לבד כח להעמיד בלא ההיתר אבל אם יש בו כח להעמיד אף בלא ההיתר כגון שאור של חדש וישן וחמצו בו עיסה וכן שמרים של חדש וישן שנתנו בשכר לא מבעי' כשנפלו שניהם בבת א' דאסור אלא אפילו נפל האיסור לבסוף לאחר שכבר העמיד ההיתר אסור (ע"ש בט"ז ובש"ך וש"ת וברמב"ם פט"ז מהל' מ"א הל' ט"ז) ואע"ג דהוי נטל"פ מ"מ כיון שראוי להמוץ בו עיסות אחרו' לא הוי לפגם (נה"מ שם) :

לה גבינות עכו"ם אסרו חכמים מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיטתם שהיא נבלה ואפי' העמידו בעשבים או ממילא אסור דלא פלוג רבנן (סימן קט"ו) :

לט כל ה' משקין שדרכן לערב בתוכן יין או חומץ שלהם כיון שעיקרו כך אינו בטל (עיין נק"י בספי' קל"ד בשם תשו' רשב"א וכמ"א סימן תמ"כ) :

מ המחמיץ עיסה בשאור של איסור או בשאור ושמרי' של חדש אינו בטל ואין חילוק בין מינו לשאינו מינו דהוי כדבר המעמיד :

מא דבר הנעשה לחזותא וצבע אם הוא איסור דרבנן מותר ובמ"ל וג"א איסור דאורייי מאיסורי הנאה לא בטיל דהוי כממשו של איסור (עי' נפ"ח סי' ק"נ ה"ק ס') :

כלל נד · דין נטל"פ (סימן ק"ג) :

א כל איסורין שבתורה שנסרחו עד שאינן ראוין עוד לאכילת אדם מותר שנאמ' לא תאכלו כל נבלה לגר כו' וקבלו חז"ל דר"ל אם ראויי' לגר קרוי' נבלה ושאינו ראויי' לא קרוי נבלה :

ב בד"א בנבלה וכיוצא בו שמתחלה היה משובח ונפגם אבל זבובים ונמלים ושאר שרצים הפגומי' מתחלת ברייתן י"א דאפילו נסרחו חייב עליהן שהרי גם מתחלה היה כעפרא בעלמ' ואפ"ה אסרה תורה וא"כ ה"ה אם נסרחו (פ"ח סימן ק"ג) • וי"א דגם הם אם נסרחו מותר

נה (מ"מ בהלכות מ"א פ"ב עיין פ"ח) ולכ"ע אין אוסרין התבשיל אם נטל"פ כדלקמן סימן י"ב :

ג ומאחר שמצינו שהתירה התורה נטל"פ ולכן אפילו איסור שהוא מוטעם ומשובח מצד עצמו אלא שפוגם את תערובתו כגון חומץ של יי"נ שנפל לגריסין שהחומץ מעצמו הוא משובח אלא שפוגם הגריסין מותר שהרי מה שאנו אוסרים איסור שנתערב בהיתר הוא מחמת שהאיסור נותן טעם בהיתר וכיון שטעם זה האיסור הוא פוגם אינו חשוב טעם ומותר ואפי' אינו פוגם לגמרי עד שיהא קץ לאכלו אלא שפוגם קצת מותר דעכ"פ טעם זה הוא לפגם ואין חילוק בין שההיתר מרובה על האיסור או שהאיסור רבה על ההיתר :

ד אבל דבר שיש לו טעם ותבשיל זה אינו לא לשבח ולא לפגם אסור דמ"מ נותן טעם שאינו פוגם אבל דבר שנתייבש ואין לו טעם כלל ה"ז כעץ בעלמא ואינו אוסר אפי' אם נימוח גוף האיסור חוץ מגיד הנשה שאעפ"י שהוא כעץ בעלמא ואינו נ"ט כלל אוסר אם נימוח מגזה"כ (ועיין בפ"ח בארוך דלא כס"ך) :

ה בד"א בשאין שם אלא טעמו לבד כגון שהכיר את האיסור והסירו אבל אם האיסור נשאר ונתערב עם ההיתר בין שנמחה שם או לא נמחה אם ההיתר מרובה על האיסור מותר שהרי מה"ת יבש ביבש אפילו מין בשא"מ בטל ברוב כמבואר כלל נ"א אלא שאסור משום שאם יבשלם יתן טעם והכא שהטעם אינו אוסר אפי' לא נמחה גופו אלא שנתערב בענין שאין מכירו מותר אבל כשהאיסור מרובה על ההיתר או אפילו מחצה על מחצה דלאו משום טעם לבד אוסר אלא שהוא עצמו אסור וא"כ אינו מותר עד שנפסול מאכילת אדם כנבלה • וציר של איסור דינו כגופו של איסור ואינו נידון כטעמו (ת"ח כלל פ"ה סימן כ"ד וכש"ך סימן ק"ג) :

ו וי"א דאם נתערב גופו של איסור אע"ג שההיתר רבה עליו אסור אם הגדיל האיסור מדתו כ"כ עד שהוא נהנה יותר מזה שנתרבה המאכל ממה שהוא מפסיד ע"י טעמו שפגם דאז דינו כנבלה ממש וצריך עד שנפסול מאכילת אדם (סימן ק"ג) :

ז במר"א שאפילו אם האיסור משובח רק שנטל"פ בטל ברוב דוקא בדבר דמדינא בטל ברוב רק משום טעמא אוסר וא"כ כיון שנטל"פ אינו אוסר כדלעיל סי' ג' אבל דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו כגון בריה וחהר"ל דאפילו באלף לא בטל אע"ג שאינו נ"ט ולכן דוקא אם מוסרת בענין שבטל חשיבותו אזי בטל אבל לא בלא"ה (שם נרמ"א) :

ח בד"א שכל שטעמו פוגם קצת מותר דוקא שפוגם מתחלתו ועד סופו אבל אם משבית בתחלה כגון חומץ של יין נסך שנפל לגריסין דטבעו הוא דבגריסין צוננין הוא משביח וברותחין הוא פוגם וא"כ אם נפל לצוננין והשביחו ונאסר אע"ג שאחר כן הרתיחו ונפגם על ידו מ"מ אסור שכיון שכבר נאסר ה"ז ככל איסורין שאינו חוזר להיתר עד שיפסל מאכלת אדם וכ"ש אם מתחלה נפל לגריסין רותחין ונפגמו ואח"כ נצטננו והשביחו פשיטא דאסור דהשתא בהשביח ולבסוף פיגם דאותו שבח אינו עומד להתקיים ואינו אלא ע"מ לפגום ואפ"ה אסור כ"ש בעומד ע"מ להשביח דאסור (שם) :

בינת אדם

מיהו

(עד) **נה נו** עיין פ"ת וכמ"ש בפ"ב מהל' מ"א הלכה כ"א כ' דאם נסרחה שנפסל מאכילת אדם כבר ביאר רבינו בפ' י"ד דפסול דהל' כר"ם דאמר נבלה שאינה ראויה לגר כו' עכ"ל וכמעיין בפ' י"ד הל' י"א שלא כתב פשטי דאוכל שנסרחה מנבילה אלא מטעם שאין לוקין אלא כדרך האוכלין ע"ש ולפ"ז נראה כדברי הפ"ת דדוקא כשהיה ראוי מתחלה וא"כ הוי שלא כדס"כ ופשיטא מוכרח מעיקרא דהוי עפרא בעלמא משא"כ באלו שמתחלה פגומין ואפ"ה אסרה תורה א"כ י"ל דס"ל אם נסרחו ול"ע על הרמב"ם דלדידיה פשטא שכל נטל"פ הטעם דמותר דהוי שלא כדס"כ.

ט מיהו י"א דדוקא בשכבר משובח אז אסור אבל כ"ז שהוא פוגם מותר (ש"ך ס"ק ז') וי"א כיין דעומד שישביח אסור אפי' בפגום (פ"ח וכן משמע מלשון הש"ע בסימן נ"ה סעיף א') :

י ספק אם פוגם או משביח אם הוא איסור תורה אסור ואם הוא איסור דרבנן או מין במינו דמה"ת בטל ברובא כיון שיש בו רוב ה"ל ספק דרבנן ולקולא (פ"ח סס"ק ח') ונ"ל דוקא אם נפל בו איסור ולא ידעינן מה היה האיסור דאפשר שהיה לפגם בתבשיל זה ובזה שפיר י"ל דמותר בדרבנן אבל אינו ידוע אם דבר זה פוגם או משביח הוי ספק מחמת חסרון ידיעה ולא נקרא (עיין בי"ד סימן נ"ח) :

יא אפי' אין כח באיסור לבדו לפגום אלא ע"י דבר אחר שמסייעו כגון שנפל איסור לקדרה שיש בה מלח או תבלין ואלמלא המלח והתבלין שבה לא היה כח באיסור לפגום מ"מ כיון דעכ"פ השתא פגום מותר וכן איפכא אלמלא היו שם מלח ותבלין כראוי לא היה פוגם כיון ספק דהשתא מיהו פוגם מותר (ק"ג) :

יב אע"ג דהמאכל מותר מ"מ הקדרה אסורה דחיישינן שמא יבשל בו דבר שהאיסור נותן בו טעם לשבח ואם בתוך מעת לעת בשלו בו תבשיל שהאיסור הראשון היה בו לשבח נאסר התבשיל השני דלא יהא כתחלתו לפגם וסופו לשבח · ומיהו כשיש בתבשיל ס' נגד איסור הראשון מותר אפי' לדעת רמ"א וא"צ ס' נגד כל התבשיל הראשון שהרי לא נ"נ :

יג ואם נערו התבשיל הראשון בכף וחזר ותחב אותו אפילו תיכף לתבשיל ב' שהוא ג"כ פוגם בו לא נאסרה הקדרה השני אפי' לדעת רמ"א שיש כאן ג' נ"ט האיסור בכף והכף בתבשיל והתבשיל בקדרה ועדיין הוא היתר כיון דהוא פוגם (עיין פ"ח) וכן דבר שאין לו טעם כלל כגון הזירה שמתיכין בו דבש אעפ"י שיש שם דבורים לא נאסרה הזירה וכן כל כיוצא בזה (שם) :

יד דבש דבורים אעפ"י שגופי הדבורים מעורבים בו ומחממין ומרתיחין אותן עמהן מותר משום שגופי הדבורים עצמן פוגמין הדבש (סימן פ"א סעיף ח) וכן נמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכן אם ההיתר רבה עליו מותרים · ומ"מ כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסננת בודק ומסנן ומיהו בחומץ ושכר אסור במו בעכבר לקמן סימן כ"א ונ"ל דה"ה ביין שרף (סימן ק"ד) ולכן זבובים וכיוצא בהן שנפלו ליין שכף או לחומץ אם שהו כדי לתנם על האור וירתיח אסור אם לא שיש במשקה ס נגד האיסור ובשכר אם שהה בתוכו מע"ל או שמצאו בקדרה אע"ג שבש"ע כתב דנוהגין להיתר מ"מ רוב פוסקים אוסרים ולכן אין להתיר אלא במקום הפסד מרובה (ש"ך סס' ק"ז) (וע' במנ"י כלל נ"א ס"ק ט"ז כתב בפשיטות דמאכל שכבר כשאינו פגום מתחלת ברייתו אין חילוק בין דבר חריף או לא דלעולם שיה כפגימתו ולא אמרינן חוזרי' מחלי' לשבח רק בכלי שאינו ב"י שכיח מתחלה לשבח ואח"כ נפגם ע"ש ואח"כ אין לאסור בזבוב שנפל לחומץ או ליי"ש אפילו כאין בו ס') :

טו שמן זית אם ידוע שנתבשל בכלי איסור ב"י אסור דבשר ושמנונית בשמן נ"ט לשבח בין שהוא חי בין שהוא מבושל ומ"מ סתם שמן זית מותר דסתם כלי אב"י ולא חיישינן למה שאומרים שמערבין בו בשר חזיר דזה ודאי נטל"פ בו ועוד כמה היתרים (קי"ד ובסימן ק"ג בש"ך ס"ק י"ד ועיין בתשו' רמ"א סי' נ"ד) :

טז י"א דבשר בדבש פוגם ומסריחו וי"א דדוקא במשקה הנעשה מדבש אבל לא הדבש עצמו ובהפסד גדול יש להתיר (שם בהגה' נ"ד) :

יז בשר או חלב דסייעו הרבה) ביין הוי לפגם (שם) אבל חלב נ"ט לשבח ולכן יין שבשלו בקדרה ב"י ותחבו בו כף חלב ב"י היין מותר שהרי הבשר נטל"פ והכלים צ"ע עיין בתשוב' אמ"ו נ"ב נן שאוסר הכלים כמש"כ סי' י"ב (ובתשו' נ"ל סי' פ' כתב דחלב ביין הוי נטל"פ ולכן נ"ל דגין חלב וכן חלב דינו כדין ספק אם נטל"פ או לשבח לעיל סימן י') :

יח קולינדרי קונפיטי אעפ"י שנותנין בחומץ מותר דהוי נטל"פ (סי' קכ"ג) :

יט י"נ שנפל על גבי תאנים מותר שהיין פוגם בטעם התאנים (קל"ד סעי' ס') :

כ צבע שנתנו בהם חומץ או מלח שמבשלים נכרים ונותנים בו יין או דם ללבנו או דיו של נכרים מותר וה"ה בכל כיוצא בזה ויש מחמירין בדיו של נכרי מפני שלפעמים נותן קולמוס לתוך פיו והדיו עליו והמיקל לא הפסיד (סימן קל"ד) :

כא עכברא דדברא נ"ט לשבח שהרי עולה על שולחן מלכים אבל עכברא דמתא ביין ושמן ודבש שצריכין להיות מבושמים ודאי נטל"פ ואין צריך ס' לבטל פליטתו וי"א דה"ה בכל משקין נטל"פ ומכל הפוסקים משמע דאין חילוק כלל בין עכברא דדברא ובין עכברא דמתא חו"ז שוין הם בכל דיניהם (ק"ד בש"ך ס"ק א') ועכבר שנמצא בשומן וחמאה וכיוצא בו מבואר כלל נ"ח ואם נמצא בשכר וחומץ מספקא לן אם הוא לפגם או לשבח ולפיכך אם נפל לצונן והסירו שלם אם לא שהה בתוכו מע"ל מותר ועי' לקמן בדין כבוש אם בעינן בחומץ מע"ל ואם היה רותח או אפילו צונן ושהה בתוכו מע"ל בין שהסירו שלם בין שנתתך תהיינה דקות ויכול לסננו במסננת בענין שלא ישאר ממנו בתוכו כלום יין שנמוח בתוכו לגמרי ונעשה כולו משקה ולא

 נשתייר

נשתייר ממנו שום ממשות ניתר ע"י ס' נגד העכבר ואם נחתך לחתיכות דקות והוא בענין שא"א לסננו כגון שנתערב השכר או החומץ במאכל עב הכל אסור ואין שם ביטול דחיישינן שמא יפגם בממשו של איסור ולא ירגיש (סי' ק"ד סעיף א' ועיין כלל נ"א לענין שאר איסורים) :

כלל נה דין כלים שאינם ב"י וסתם כלים (סי' ק"ג קכ"ב) :

א כל קדירה שאינה ב"ז יומא חשיבא טעמא לפגם ואינה אוסרת · ותקראת בת יומא כל זמן שלא שהתה מע"ל אחר שנתבשל בה התבשיל הראשון וכיון שעבר עליה מעל"ע נקראת אינה ב"י ואם היתה של איסור או של בשר ואחר מע"ל בישל בה היתר או חלב התבשיל מותר דהוי נטל"פ ואם היה שומן מח על פניה בעין לא אמרינן שהוא ג"כ נפגם אלא צריך שיהיה ס' נגד מה שהוא בעין דמה שהוא בעין אע"ג שהוא דבר מועט לא נפגם בשהיית מעה לעת אבל הבלוע הוא נפגם לאחר מעל"ע ודוקא שידעינן בודאי שהיה שומן דבוק בו אבל בסתם אמרי' סתם כלים הם מודחים ונקיים חוץ מן הסכין דאפילו בסתם אמרינן סתם סכין שמגניתו קרוש עליו וכן כלים בשעה שרוצים להדיחן אז הם בחזקת מלוכלכים (סימן ק"ג וכס"ך סק"ס) :

ב ואם בישלו בקדרה זו שאינה ב"י דברים חריפים כגון תבשיל שרובו חומץ או תבלין או שאר דברים חריפים או חמוצים וכן אם דכו תבלין או מלח במדוכה שאב"י במרוק של איסור או של בשר ונתנו לחלב כ"ז אוסר אפילו בדיעבד אבל אינו נקרא חריף משום מעט תבלין ומלח שנתן לתבשיל אא"כ כולו או רובו (סס וסי' נ"ס וקכ"ב) ומשקה שעושין מסובין שקורין בארשט הוי חריף (סימן צ"ו כט"ז ס"ק ט') ונ"ל דה"ה הנעשה מן עלי ירקות שכובשין אותם אם הם חמוצים אע"פ שאינם חמוצים הרבה מ"מ מקרי דבר חריף מידי דהוי אחומץ שאינו חזק וכבר מבואר כלל מ"ט · (ופ' בחק יעקב בא"ח סימן תע"ז ס"ק מ"ב מ"ג דס"ל כיון שקבל הטעם מנטל"פ אע"ג דהאי"כ הטעם חריף לא אמרינן מחליא לשבח ופ' בחיבורי ל"ח בכל' פסח) :

ג אבל אם היה האיסור דבר חריף ואח"כ שהה הקדרה מע"ל ובישל בו היתר שאינו חריף מותר דאין התריפות הראשון משוי ליה לשבח (קכ"ב סעיף ג') וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של איסור שאינה ב"י ונאסר התבשיל ולאחר מעל"ע מבישול החריף בשל בו היתר מותר :

ד כלי שעבר עליו יב"ח כבר כלה כל הלחלוחות ואין בו טעם כלל ולכן בדיעבד אם בשלו בו אפילו דבר חריף ואפי' לענין חמץ בפסח מותר דאע"ג דלענין חמץ קי"ל נטל"פ אסור היינו משום שיש בו עכ"פ איזו טעם אלא שהוא לפגם משא"כ בזה שנעשה עפרא בעלמא (תשו' ח"צ סימן פ"ס) ויש חולקין וס"ל דיישנן יב"ח לא מהני רק לענין יי"נ · קדירה של איסור או שהיא בלוע מבשר וחלב שנתבשלה בה ביחד או בזה אחר זה בתוך מע"ל דאז דינו כשאר איסורין וקודם שעבר לילה אחת הוחמו בה מים וא"כ הרי המים נ"נ להב"י בטו"ח ולרמ"א אפילו בשאר איסורין ולכן חשבינן להכלי מע"ל משעת חימום המים שאם בישל בה היתר בתוך מעל"ע של חימום המים אסור ואם עבר לילה אחת דהיינו מתחלת השקיעה עד שהאיר היום (דלא ידעינן אם תחלת הלילה גורם הפגם או סוף הלילה או כל הלילה ולכן צריך כל הלילה) קודם שהוחמו בו מים יש לסמוך בבה"ג על הפוסקים דס"ל דלילה אחת פוגם וא"צ מעל"ע (דהיינו רש"י ור"ת) כיון דבלא"ה יש פוסקים דאע"פ שחימם בו מים לא חשבינן מע"ל מחימום המים אלא מבישול גוף האיסור ואע"פ דלא קי"ל הכי מ"מ בצירוף גם דעת הפוסקים דלילה אחת פוגם יש להתיר אבל אם חמם המים קודם שעבר לילה אחת לאחר בישול האיסור אע"פ שעבר לילה אחת לאחר חימום המים לא מהני אלא צריך מע"ל אחר חימום המים (ק"ג וקכ"ב) ועיין כ"ז כלל מ"ח סי' ס"ז י"ז ומ"מ בהפסד קצת יש להקל בשאר איסורין דאפי' חימם מים קודם שעבר לילה חשבינן מעת לעת מבישול ראשון כיון שלא קבל המים טעם מגוף האיסור ובלא"ה להרבה פוסקים לא אמרי' חנ"נ בשאר איסורין אבל בבו"ח אע"ג שלאחר שכבר נאסר ה"ל כשאר איסורין מ"מ כיון דיש סבו"ח דין דחנ"נ לכן אין להקל אלא בהפ"ם (עס"ך סי' ק"ג ס"ק י"ס) :

ה ונ"ל דה"ה אפילו כלי שבשלו בו חלב היום ועבר עליו לילה ולמחר בשלו בו בשר ואינו יודע אם כבר עבר מע"ל או שמא הוא עדיין תוך כ"ד שעות יש להתיר בהפ"מ מטעם ס"ס שמא כבר עבר מע"ל ואת"ל לא עבר עדיין שמא הלכה כדעת הפוסקים דלינת לילה פוגם (ודומה לזה מלאתי בספרי כלל נ"ט ס"ק ט' בבשלו בשר בקדרה ושהה עליו לילה ובתוך מע"ל בשלו חלב וסיה מסתפק אם זה היה הקדרה שבשלו בו בשר אתמול ומסיר מטעם זה דהוי ס"ס ע"ש) :

ו אע"ג דתבשיל שבשלו בקדרה שאב"י מותר מ"מ הקדרה אסורה וכן הדין בכל כלי שתחבו באיסור או כף חולבת אינה בת יומא שתחב בבשר הכלי לעולם אסור שגזרו חכמים אב"י אטו ב"י ואם יתידו להשהות הכלי עד לאחר מע"ל שמא יטעה ויבא לבשל בו בתוך מע"ל וכל זה הוי לכתחלה ולכן אסרו ואפילו בבישל בו איסור פגום אסורה הקדרה דגזרינן שמא יבשל בו דבר שנ"ט לשבח אבל התבשיל שנתבשל בכלי שאב"י ה"ז דיעבד ולכן מותר (תו"ס) וי"א הטעם דהקדירה היה בו האיסור קודם שנפגם אבל התבשיל לא היה בו איסור מעולם (תוס' הח"צ

ופ"ח סוף ס"ז) ולפ"ז בבישול בו דבר פגום מעיקרא אף הקדרה מותר (ועיין במג"א כלל ס"ס ס"ק פ"ג) :

ז י"א דבמקום הפסד גדול יש להתיר בכלי חרס להשתמש בו אחר מע"ל דהוי כדיעבד ונ"ל דבמקום שיש עוד צדדים להקל אפשר שיש לסמוך על זה אבל לא בלא"ה (ע' בח"ת כלל פ"ה במג"א ס"ק ס"ד שכתב שכן משמע בר"ן פ' כ"ש וכוונתו נעלמה ממני דאדרבה הר"ן כתב שם בסוגיא דקדרות בפסח להיפך ובתוס' אנשי שם הביא בל"ע דגבי תנור חדש יותן כתב הר"ן בהיפך כיון דצריך נתילה הוי כדיעבד ע"ש והנה בתוס' בפסחים דף ל' ע"ב ד"ה בין חדש כתב דבתנור אם צריך נתילה הוי כדיעבד ובדף ל' ד"ה נשהינהו כתב דדוקא בחמץ דבלע ממנו פריך נשהינהו דהוי דיעבד אבל בקדרה שאב"י צריך שבירה דבלע הרבה וא"כ נמי ק' שהרי בתנור בלע הרבה ואין לחלק בין קדרה א' להרבה שהוא בפ"מ דא"כ היה לתוס' לתרץ ולחלק בין קדרות בפסח לקדרה שאב"י ולכן לא ידעתי ראיה לזה וגוף ס' נחלת יעקב שהביא המג"א בשמו היתר זה אינו בידי ול"ע) :

ח סתם כלי בין של ישראל ובין של נכרי דיינינן ליה לאב"י דהוי ס"ס שמא לא נשתמשו בו היום ואת"ל שנשתמשו בו היום שמא השתמש בו בדבר שפוגם בעין או בדבר שאינו נ"ט מזה נמי ראיה דאע"ג דרוב תבשילין אינם פוגמים בעין מ"מ כיון דמיעוט פוגמין בעין נחשב לס"ס ולכן בדיעבד אם בישל בכלי של נכרי אע"פ שיאמר אח"כ שהיה ב"י אפ"ה מותר שאין הנכרי נאמן לא לאיסור ולא להיתר כמבואר כלל ע"ג (קכ"ב ש"ך סק"ד) ואם אמר לו שהוא ב"י קודם שבישל בו כיון שהיה בידו נאמן ולכן אפילו בדיעבד שבישל בו אסור (פ"ח שם קכ"ב ופ"מ כלל פ"ג סימן י"ז) וכן אם הנכרי מהימן ליה לעולם אסור אפי' בדיעבד ובכלי של ישראל צריך לשאול לבעל הכלי ואם הוא מסופק סמכינן לומר סתם שאב"י :

ט ישראל שעבר ובשל מים בקדרה שאינו ב"י להדיח בו כלים אע"פ דלענין זה מקרי דיעבד מ"מ אסור לבשל בו או לשתותו דכיון דלא חממו לצורך זה הוי כלכתחלה ולא עוד אלא אפילו חממו ללוש בו אסור ללוש בו שהרי העיקר לא הוחמו אלא לאפיה ולענין זה הוי לכתחלה שעדיין לא התחיל הנאתו (ת"ח כלל נ"ט) וכ"ש לשתותו דהוי כלכתחלה אבל אם חממו לשתותו מותר לשתותו דהוי כדיעבד ועיין כלל מ"ח סימן ב' (סימן קכ"ב סעיף ו') :

י ונכרי שחמם מים לצרכו מותר לישראל לשתותו ולבשל בו דדברים הנעשים ביד נכרי הוי כדיעבד · ומ"מ אסור לומר לו בשל לי מים בקדרתך דכיון דאומר לו בשל לי הוי כאלו בישל בידים (שם) ומ"מ אם יש להם כלים מיוחדים לזה מותר :

יא יש ליזהר מלהניח בבית נכרי כלי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם ואפילו אם נתנן לאומן לתקן צריך לעשות בהם סימן שלא ישתמש בהם נכרי ואם עבר ושהה אצלו כחצי יום בזמן סעודה שיש לחוש שמא נשתמש בו הנכרי אסור להשתמש בהן באותו יום אלא ישהנו אצלו מע"ל ואז מותרים מטעם ס"ס דאת"ל שנשתמש בו הא כבר נפגם במעת לעת ואם עבר ושהה בבית הנכרי והשתמש בהן באותו יום יש אוסרין המאכל ואין להקל בל"א במקום הפסד אבל אם לא שהה רק לפי שעה מותר להשתמש בו באותו יום (שם) ואם נתן לנכרי קדרות לצפות בבדיל מותר להשתמש בו מיד דודאי לאחר הצפוי לא השתמש בו כדי שלא יקלקל היופי של הצפוי ואם נשתמש בו קודם שצפה לא אכפת לן שא"א לצפות אא"כ ילבנו באש (פ"ח שם) :

יב קערות וכלים ששלח ישראל לנכרי עם מאכל ושהו שם אם ניכר בהם המאכל ששלח הישראל בתוכם מותר וא"ל אסור אם רגילין להדיח הכלים בחמין דחיישינן שמא הודח עם כלי איסור (שם) ועיין בכלל שאח"ז סימן ה' ו' :

כלל נו דין באיזה ענין מותר להשתמש בכלי של איסור :

א כלים של נכרי שנשתמש בהם בודאי בצונן ואין בו חשש שמא נשתמש בו איסור על ידי סליחה או כבישה מע"ל מותר לכתחלה להשתמש בהם לאחר הדחה נז ואם יש חשש

שמא

בינת אדם

(שם) נז דין תשמיש בכלי איסור שהאחרונים האריכו בזה . ונלע"ד מקור הדין ממ"ש גרסינן בפסחים כל הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה חוץ מבית שאור כו' כן הוא גירסת הרא"ש והטור אבל הרי"ף והרמב"ם גורסין כל כלי חרס שנשתמש חמץ בצונן מותר להשתמש מצה בצונן חוץ מבית שאור שאעפ"י שלא נשתמש חמץ אלא בצונן אסור להשתמש מצה אפי' בצונן דכיון דבלעו ע"י חריפות הוי כתשמישן ע"י חמין וכתב הר"ן דאעפ"י שעכשיו אינו משתמש אלא בצונן ואין כח בצונן להפליט מ"מ כיון שהוא כ"ח ונבלע בו ע"י חמין או חריפות הוי החרס כגופו של איסור ולפ"ז בודאי אין חילוק דאסור להשתמש בו אפילו באקראי בעלמא או שהוא בבית הנכרי ומ"מ בדיעבד ובודאי סגי בהדחה דלא גרע מבשר וגבינה שנוגעין זה בזה עוד כ' הר"ן טעם אחר וכ"כ המ"מ והפ"ג דאינו כגופו של איסור מ"מ כיון שהוא כ"ח ואין לו תקנה ע"י הגעלה חיישינן שמא יבא להשתמש בו חמין משא"כ בכלי עץ דל"ג ונ"ל דאף לפי טעם זה אין חילוק בין עראי לקביעות דמאי סברא לגזור בכ"ה יותר מכלי מתכות ומה בכך דמהני בהו הגעלה הא טעו דנגזור כיון דאין לו תקנה בהגעלה ישתמש בו כמזיד בחמין ואי בשוגג א"כ ה"ה בכלי מתכות ונ"ל דה"פ דבכלי מתכות כיון דיש לו תקנה בהגעלה שפיר יש לו היכר דבצונן מותר שאינו מפליט בצונן אבל בחמין שפולט אסור ולכן יגעילנה משא"כ בכ"ח דלא מהני הגעלה ואין לו תקנה להשתמש בו חמין יטעה לומר דלא בעי הגעלה ומותר להשתמש בו חמין ג"כ כמו שמותר בצונן ולכן אסור אף בצונן ולפ"ז אין חילוק דאף בבית נכרי אסור דכל דבר דאסור מדינא דגמרא אין חילוק כמו שלא התיר קדירה שאב"י לכתחלה בשל נכרי והיינו טעמא דקדירות בפסח ישברו והכוס פינכא דתלה בו דהבריה ר' אמי ולפי בינה זו שכיח בינת

כי"ב

שמא נשתמש בו בחמין או מליחה או כבישה אסור להשתמש בהן חמין עד לאחר הגעלה ולענין להשתמש בהן בדברים צוננים אם אינם מקונחים יפה עד שיודע בודאי שלא נדבק בו שמנונית אסור להשתמש בהן אפילו דברים יבשים שאינם חריפים אם אין דרכו להדיח אח"כ אע"פ שדעתו להדיח אח"כ שמא ישכח ואם נשתמש בהן צריך להדיח אותו דבר ואם א"א בהדחה כגון שישמש בו דברים לחים בדיעבד נ"ל דמותר דמסתמא יש ס' נגד מה שהיה דבוק מן האיסור ואם הכלי מודח ומקונח יפה אם הם כלי מתכות או של עץ ואפילו היה תשמישו בודאי בחמין מותר לכתחלה להשתמש בהן דברים יבשים ואפילו חריפים כמלח ותבלין אבל דברים לחים וחריפים כגון חומץ והערינג לכתחלה אסור • ודברים לחים קצת ואינם חריפים אם דרכם להדיח אח"ז כגון בשר שדרכו להדיח בשעה שמניחים בקדרה מותר להניח לכתחלה אע"פ שאין הכלי מודח על סמך שידיחנו אחר כך ואם אין דרך אותו דבר להדיח צריך להדיח הכלי תחלה אחר שקינח אותו יפה ואז מותר (סימן צ"א) ונראה לי דאם הוא בבית הנכרי ואין לו כלי אחר מותר אף לכתחלה להשתמש בו אף דבר חמוץ ומלוח קצת אחר שהדיח וקינח הכלי יפה דהוי כדיעבד ואם היה חומץ חזק וכן אם מלח בו דגים ובשר עד שיהי' ציר בכלי עי' בכלל שאח"ז :

ב וכ"ז בכלי מתכות וכלי עץ אבל כלי חרס דבליעתו מרובה די"א דגוף הכלי נעשה איסור וי"א דעכ"פ גזרו חכמים בהם כיון שאין להם תקנה להשתמש בהן בחמין אם נתיר להשתמש בצונן יטעו לומר דאפילו בחמין מותר להשתמש בהם ולכן אסור להשתמש בהם אפילו לאחר שקינח והדיח יפה דברים אפילו אינם חריפים ואפילו הוא בבית הנכרי ואין לו כלי אחר ואפילו בטעלער שהוא כלי שני דס"מ בלוע מאיסור ומכ"ש דידוע דמדיחין הכלי בכלי ראשון וא"כ כל כלי הנכרים הוי כאלו הם כלי ראשון ומכ"ש דאסור להשתמש בדברים חריפים דכל דבר שהוא אסור מדינא אין חילוק אם הוא בבית נכרי או בביתו • ונ"ל דאם חתך עליו הערינג ואוגרקעס חמוצים אפי' דיעבד אסור דדוחקא דסכינא וחורפא דמלח מפליט מן הכלי עכ"פ במקום החתך ואף ששמעתי שמקילין בזה שאומרים דזה לא הוי דוחקא לא נ"ל כלל (שהרי בחולין גבי סכין ששחט בו אמרינן ג"כ אגב דוחקא ע"ש ואף שאינו אלא חתך) ועיין כ"ז בש"ך סימן צ"א :

ג ומ"מ נ"ל דלצורך שבת יש לסמוך על המתירין ולהשתמש אפילו בכלי חרס בדברים צוננים שאינם חריפים ואפילו להניח עליו הערינג ואוגרקעס ובלבד שלא יחתוך על הכלי דזה נ"ל אפילו בדיעבד אסור וכן אסור למלוח בהם דגים ובשר וכיוצא בהם או להשהות בתוכו חומץ חזק וכן לשרו' בו הערינג אסור שעינינו רואות דמי שרית הערינג הוא חזק (כמ"ש במ"א סי' תמ"ז):

בינת אדם

רי"ף ורמב"ם ורמב"ן אסור להשתמש בכ"ח שנשתמש בו בחמין אפי' בצונן ואפילו ע"י הדחה ושטיפה בכלי עץ ומתכות מותר ע"י הדחה ושטיפה ואפשר שגם הרשב"א מודה לזה כמש"כ בש"ך סימן צ"א אבל שיטת הרא"ש והטור בסימן תנ"א לפי גרסתם דאין חילוק בין חרס למתכות דאפילו נשתמש בהם בחמין מותר להשתמש בצונן דצונן אינו מפליט ומותר ע"י קנוח היינו שלא יהיה שום איסור דבוק בקערה וי"א דבעי הדחה ג"כ אחר הקנוח וע"כ לשיטה זו צ"ל דא"כ למה תברא ר' אמי לפינכא שמלח בה וכן קדירות בפסח ישברו וכ"כ הרא"ש גופא בפ' כ"ה בשם השאלתות דאם מלח בכלי שא"מ צריך שבירה וע"כ צ"ל דאסור לשהותו דגזרינן שמא יבא לידי תקלה וישתמש בו חמין כמש"כ הרשב"א לשיטה זו כביאור הב"י בסימן ס"ט ולפ"ז דוקא לשהותה בביתו אסור אבל אם הוא בביתו ומשתמש בו באקראי או בבית נכרי מותר לכתחלה להשתמש בו צונן אחר הדחה וקנוח ומידי דאורחא בהדחה מותר להניח אף קודם הדחה רק שיקנח יפה עיין ברשב"א בתה"א דף ע"ג בבד"ה ובמשה"ב ועיין בפ"ח סימן צ"א שדחק מאד לפרש דברי רשב"א ולא ידעתי למה דחק עצמו כ"כ דפשוט דדעת רשב"א דאסור לשהותה אבל באקראי מותר להשתמש צונן ובסימן תנ"א כתב הב"י דמש"כ בטור דבית שאור של חרס אפילו לא נשתמש בה אלא בצונן אסור להשתמש בה אפילו בצונן אף דברא"ש מבואר דמותר בצונן מ"מ הטור חושש לדעת רי"ף ע"ש ועיין בב"ח ופ"ח שהגיהו בטור וכתבו דדברי ב"י אלו לא כתב הב"י אלא איזה תלמיד טועה ובאמת הלשון של הטור מוכח כגירסת הב"י בביאורי הגר"א :

הגה זהו שיטת הש"ע בא"ח סימן תנ"א כשיטת הרא"ש ובי"ד סימן ס"ט ובסימן צ"א ובסי' קכ"א שכ' להניח בשר כיתר צונן בקערה כו' ונ"ל דמיירי מקערה שאינו מקונח יפה דבזה לכ"ע בעי הדחה אבל אם מקונח יפה מותר לכתחלה אפילו בלא הדחה ואפילו דבר חריף והוא יבש אבל לדברים לחים חריפים כחומץ כ' בסימן קכ"א דאסור וע"ש בש"ך :

הא

נמצא יצא לנו דלפי פסק הש"ע והרמ"א כשיטת הרא"ש בקערה של איסור שבלעו ע"י חמין או כבוש אם אינו מקונח יפה אסור להשתמש בו כיתר בין לח ובין יבש כל מידי דאין דרכו בהדחה כיון דמדינא בעי הדחה ובדיעבד נ"ל דבודאי עכ"פ יש ס' נגד מה שהיה בעין ואם הכלי מקונח יפה בין שהוא של חרס או עץ ומתכות מותר להשתמש בו אפילו דברים לחים אבל דברים חריפים לחים אסורים כמש"כ הש"ך בשם א"ח בסימן צ"א סס"ק כ' ובסי' קכ"ה ואף דקערה שמלח בה אעפ"י שאינו מנוקב מותר לחזור ולמלוח בה וע"ש בש"ך בשם או"ה וא"כ ה"ה לח וחריף יהיה מותר ונ"ל דס"ל דמ"מ מפליטין קצת כיון שהוא חריף ולח ועיין במשה"ב דף ע"ג שכ' וז"ל אל תתמה שהמים הנוגעים מפליטין קצת שהרי מכשירין כלי היין ע"ש וא"כ פשיטא דדברים חמוצים יפליטו קצת בלא ואינו דומה למלח דהכי קים להו לחז"ל **דמלח** אינו מפליט כלל מכלי וזהו ג"כ שיטת רש"ל הביאו הט"ז סימן צ"א דשלא כדין עושין עוברי דרכים שמשתמשים בכלי נכרים וכיון דלשיטת רי"ף ורמב"ם ורמב"ן ורשב"א וכ"כ רש"ל וכן הסכים הש"ך ופ"ח וכו"פ ועיין בסימן ס"ט בש"ך ס"ק ס"ו דכ"ח ודאי לכתחלה אסור וכתבתי דלשיטת רי"ף אין חילוק בין ארעי מבית נכרי לקביעות בביתו דמדינא אסור משום גזירה וכל שהוא מדינא אף בבית נכרי אסור כמו קדירה של נכרי ודע דכל דמותר להשתמש בהם צונן דוקא בחומץ שאינו חזק אבל בחומץ חזק דאם שהה בתוכו כדי שיתנו על האור וירתיח וכן במלח בו בשר או דגים וא"כ יש ליזהר דלכ"ע אם שהה כדי שיתנו על האור וירתיח מפליט מן הכלי ואפי' בדיעבד אסור אם היה תשמישו בחמין :

ד הא דאמרינן דבכלי עץ ומתכות אפילו נבלע בחמין מותר להשתמש בו צונן לאחר הדחה דוקא בדרך עראי אפילו בביתו אבל לייחד אותו להשתמש צונן בקביעות אסור דחיישינן מחמת שמשהא אותו בביתו יבא לידי תקלה וישתמש בו בחמין משא"כ אם אינו משתמש בו רק בדרך ארעי לא גזרינן שמא ישתמש בו בחמין כיון שיש לו היתר על ידי הגעלה לא יטעה (סימן קכ"א) :

ה מה שנהגו עוברי דרכים שלוקחין כלים שעומדים בבית נכרי שנכתב בהם בכתב יהודי כשר אם נכתב בו ג"כ מה הם של חלב או של בשר מותר לבשל בהם · ובזמן הזה צריך לחוש הרבה כי יש אפיקורסים הרבה וגם הנכרים יכולים לכתוב (קכ"ב סעיף י"א) :

ו וכל זה כששואל כלי מן הנכרי אבל הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי אם הם של מיני מתכות או כסף או זכוכית אסור להשתמש בהם עד שיטבילם אחר הגעלה כמו שנבאר לקמן בדין טבילת כלים כלל ע"ג :

ז כשמבשל בבית הנכרי צריך ליזהר שלא יעמיד קדרה על הכירה שהוא מלוכלך דמסתמא נשפך שם איסור ואם יעמיד קדרה עליה אע"פ שהמקום הוא צונן אם הקדרה תהיה מרותחת מחמת האש אז אפילו התבשיל יהיה אסור או אם אותו מקום מרותח כדרך שהכירה היא רותחת אזי אפילו העמיד עליו קדרה צוננת הכל אסור אפי' התבשיל ואפי' לא תהיה מרותחת הקדרה כיון שהיא חמה עכ"פ הקדרה תהיה אסורה ואם א"א אזי ישים על אותו מקום גחלים הרבה עד שישרוף גוף האיסור או עכ"פ ישים על מקום המלוכלך חול הרבה בעובי אצבע וגם צריך ליזהר שלא יתקרב הקדרה לקדרות של הנכרי שאם ישפוך על הקדרה שלו אפילו טיפה עכ"פ תהיה הקדרה אסורה (ע' לעיל כלל מ"ס) :

כלל נז דין היתר שנתנו לכלי איסור או להיפך ודין כלים הנאסרים על ידי כבוש ומלוח (סימן ק"ס) :

א כלי של איסור שנתן עליו היתר דינו כמו גבי אוכל דאמרי' תתאה גבר (ק"ס סעיף ג') ולכן אם הכלי חם שהיס"ב יש בו ג' דינים שאם נתן בו יבש גמור צריך קליפ' ואם יש בו לחלוחית צריך נטילה ולהנמשכים אחר רמ"א אוסר כולו כיון דמדינא מפליט ואוסר כדי נטילה י"ל כיון דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן דאוסר כולו (ש"ך שם ס"ק כ"ג) ואם הוא רוטב צריך ס' נגד כולו אם הוא כלי שנאסר כולו בקדרה שמבשלין בו וכיוצא בו ואם הוא קערה וכיוצא בו שאין תשמישו רק ע"י עירוי וא"כ לא נאסר רק כ"ק צריך ס' נגד קליפת הקערה וכ"ה בשניהם חמין (עיין כ"ז בפ"ת סימן ס"ט ס"ק כ"ד ובש"ך שם ס"ק ס"ד ובסימן נ"ד ס"ק נ"ג) :

ב ואע"ג דאיסור כחוש הנבלע בחתיכה קיי"ל דאינו אוסר הנוגע בה אפילו בנצלו יחד וא"צ אפילו קליפה (כדאיתא בסימן ק"ה סעיף ז' ובט"ז שם ס"ק י"ד ומבואר לקמן כלל ס' סימן ד') הנ"מ במאכל שיש לו מה לפלוט מגופו ולכן אין הבליעה נפלט ממנו בלא רוטב אבל כלי שאין בה פליטה מגופה שפיר יוצא הבלוע אף על פי שהאיסור שנבלע בה היה איסור כחוש ומכל מקום אינו אוסר יותר מכ"ק ביבש גמור (ומש"כ בש"ך שם ס"ק כ"ג אע"ג דב' דברים יבישים קי"ל דאוסר כולו וכ"כ בסימן נ"ד בס"ק נ"ג לא זכיתי לסבין שסברי בעלמו כתב בס"ק י"ז וי"א דזה דוקא באיסור מחמת עצמו אבל לא בבלוע דאפי' נצלו מותר גם מה שכתב ברטיבות קצת לאסור כולו נ"ע הרי גם בנצלו יחד ודאי יש רטיבות קצת ואפ"ה מותר וכתב הט"ז בשם רש"ל דאפילו קליפה אינו צריך ואף המ"א סימן תמ"ז סס"ק א' שכתב לאסור אותה חתיכה נראה דדוקא לענין חמץ כ"כ אבל לא בשאר איסורין וצ"ע) :

ג וכ"ז כשבלע הכלי איסור כחוש אבל כשבלע איסור שמן נסתפק הש"ך (שם) כיון דבמאכל אוסר כולו וא"כ י"ל דה"ה בכלי בשניהם חמין או אפילו התחתון חם אבל המ"א בסימן תנ"א ס"ק ל"ו כתב בפשיטות דאינו אוסר רק הקליפה (ושם יש ט"ס וצ"ל בי"ד סימן ק"ס סעיף ז') :

ד ואם הכלי צונן וההיתר חם שהיד סולדת בו בין שההיתר דבר יבש לגמרי או שיש לו רטיבות קצת כבשר אין צריך אלא קליפה דתתאה גבר · ואם הוא לח גמור כרוטב בעינן ס' נגד קליפת הכלי במקום שנשתמש בו ותליא במחלוקת ר"ת ור ב"א בסימן צ"א סעיף ד' ולעיל כלל מ"ב סימן י' :

ה ואם הניח דבר איסור שהיד ס"ב בבכלי של היתר נאסר הכלי לעולם עכ"פ כ"ק (נ"ד סעיף י') :

ו ודוקא שהיה איסור מחמת עצמו אבל חתיכה בשר שנאסר מחמת בלוע של איסור כחוש (דאם נאסר מחלב הוי איסור מחמת עצמו כדלעיל) ונפל לכלי של היתר אינו אוסר אפילו בשניהם חמין דדוקא הכלי פולט בלא רוטב אבל המאכל אינו פולט בלא רוטב (ע' ט"ז שם סימן ק"ס ס"ק י"ז) ואורז ודגים וכיוצא בו שנבלע בו חלב אינו חשוב בלוע ואם תחב בהם כף בשר או להיפך והכף ב"י נאסרו שניהם (ש"ך שם ס"ק כ"ב) :

ז ופשיטא שאין כלי אוסר כלי הנוגע בו אפי' שניהם חמין (ש"ך שם ובסי' נ"ג) ולכן אם אפו בתנור פלאדן של חלב ואח"כ נתנו שם קדרה עם בשר מותר שהרי כבר החלב נבלע בתנור ואינו

בעין ולא הוי אלא כשני קדרות (סי' צ"ב וכט"ז ס"ק כ"ט) וע"ל כלל נ' סי' ב' :

ח ובשר רותח שהניח בכלי חלב או להיפך הכלי נאסר תמיד עכ"פ כדי קליפה וא"כ נאסר כולו והבשר או החלב דינו כדלעיל בכלי של איסור נה כל דינים אלו אין חילוק בין שהניח היתר בכלי איסור ובין שהניח כלי איסור חם אפילו ע"י איש על היתר צונן דאמרי' תתאה גבר ואינו אוסר אלא כ"ק :

ט ואם נכבש היתר בכלי של איסור במים או בשאר משקה חוץ מחומץ וציר אם לא שהה שם מעל"ל סגי בהדחה כדין צונן ואפי' בשר שהיה מונח בחלב פחות ממעל"ל כמבואר בכלל שאחר זה אבל אם נכבש בתוכו מעל"ע אם תיכף באותו רגע שפינהו מן הכלי האסור נתנו לתוכו ההיתר אסור כדין כבוש דכבוש הוי כמבושל ועדיף ממליחה דאע"ג דקיי"ל אין מליחה לכלים להפליט הבלוע שבתוכו אבל כבוש הוי כמבושל ומפליט מן הכלי ומבליע בהיתר אבל אם שהה אפילו זמן מועט בלא האיסור ואח"כ נתנו לתוכו ההיתר כיון דקיי"ל דלאחר מע"ל מה שבלוע בתוך כלי הוא נפגם וא"כ הוא נותן טעם לפגם ומותר (ש"ך וט"ז ר"ס סימן ק"ה ומ"א סי' תמ"ז) :

י ונ"ל דזה שייך דוקא בשאר משקין אבל אם נכבש היתר בכלי של איסור בחומץ חזק או שמלחוהו אותו, שם במלח ונעשה ציר או שכבשוהו בציר ונכבש בו מע"ל (סימן ס"ט כט"ז ס"ק מ"א) אזי כל מה שמונח בציר אסור דכיון דציר וחומץ הוא דבר חריף וקיי"ל דאגב חורפיה משוי ליה לשבח (כדאיתא בי"ד ריש סי' צ"ו ובסי' קי"ד) והש"ך כתב דאפי' שהה בתוכו מע"ל מותר דלאחר מע"ל הוא נותן טעם לפגם (וע' סי' ס"ט ס"ק מ"ה ודבריו צ"ע דבדבר חריף לא מועיל אב"י ובמנ"י כ' דמיירי במליחה מועטת דאינו חריף) ובמקום שאין הפ"מ יש להחמיר התיכף בששהה בציר כדי שיתנו על האור ויתחיל להרתיח מפליט (מ"א סי' תמ"ז ס"ק ט"ז) ולענין אם נבלע בכלי בדבר חריף אם בעינן מעל"ע או לא צ"ע דיש לומר דלהבליע בקל יותר מלהפליט שכז מליחה איני מפליט מכלי ואעפ"כ מבליע נט :

בינת אדם

(עו) נח שאלה אם הניחו כלי שמטגנין בו פיינקוכין תיכף כשהעבירו מאש והי' מלובן הרבה וכפו אותה על חתי' בשר ולובן :

תשובה לפי מה דקי"ל תתאה גבר א"כ לא נאסר מהבשר רק כ"ק דודאי אין חילוק לענין תתאה גבר בין שהכלי מלובן מאש או מחמין שהרי בפ' כ"ל בשמעתין דתתאה גבר פריך ממתני' דנטף מרוטבו על החרס ע"ש והחרס הוא מלובן מאש וכיוצא בו הק' הש"ך בסי' ק"ה סק"י ושמעתי בשם גדול א' הק' בגמרא דשבת דהמגלגל ביצה בתולדת אור חייב אלמא דיכול לבשל לרב עילאה ולשמואל תתאה וקו' זו איני מבין שאם כוונתו על מתני' אי' אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ושם אינו לא עילאה ולא תתאה אלא זה בצד זה ואם כוונתו על ברייתא דאין מגלגלין על סיד רותח הא התם לא קתני חייב ולכתחלה ודאי לכ"ע אסור ועוד שהרי באמת אנן קיי"ל כשמואל דתתאה גבר ואם קושיתו דלפריך מינה לרב גם זה לק"מ שהרי הביא שם ב' ברייתות דתניא דלא כרב ולא פריך מינה לרב משום דידע רב תנא הוא ופליג וא"כ גם מברייתא זו לא הק' ולסייע לשמואל נמי ל"ק דאטו יביא כל הברייתות דמסייעי לו :

ועוד נ"ל דלק"מ משם דהתם בשבת ל"ט איבעיא להו גלגל מאי אר"י חייב וכן בדף קמ"ה אמר ר"י סדית חייב והכא והתם אמר אף אנן נמי תנינא וצריך להבין די"ל דה"פ דהאיבעיא הוא אם תולדת אור מה"ת וחייב או מדרבנן ופטור או י"ל דהאיבעיא הוא משום דגלגול ביצה באמת אין הביצה נתבשל כלום ועדיין היא חיה כברתחלה אלא שעל ידי החימום היא ראויה לאכילה וכן יל"ד מרש"י שהרי רש"י כ' דף ל"ז ד"ה ורב ששת דקיי"ל כחנני' דכל שהוא כמאכל ב"ד אין בו משום בשול ובדף ק"ט ד"ה שריקא טווי' כו' כתב לשרוק שמן ובלים מגולגלין כו' והלבב שלא יהא רותח כדי לבשל וא"כ ק' הל"ל לכתוב סתם ביצים כיון שאינו רותח אע"כ דאע"ג דאינו רותח כ"כ לבשל הביצה מ"מ עכ"פ חם הוא כ"כ כדי שהביצה תהיה מגולגלת והמגלגל ביצה חייב אעפ"י שאינו מבושל אפילו כמאכל ב"ד ולכן כתב שהבשר הם מגולגלין ואעפ"כ צריך שלא יהיה רותח לבשל והנה ע"כ נ"ל דהאיבעיא אם מבשל בתולדת אור חייב דתיפוק ליה ממתני' דפ' כירה ולא יפקיענה בסודרין משום דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת אור ש"מ דתולדת אור חייב ועוד דלמה לא אמר ר"י נמי אמתני' דהאילפס כו' שהעבירו מרותחין לא יתן לתוכו תבלין הל"ל נמי דאם נתן חייב אע"כ דזה פשיטא דתולדת אור כאור אלא דבגלגול ביצה וכן בהדחת קולים האספנין שלא נתבשל כלל אלא מחמת החימום הוא גמר מלאכתו שראוי לאכילה ולכן איבעיא בגמרא גלגול מאי ופשט ר"י דחייב וקאמר אף אנן נ"ת ר"ל דכל דבר שנתקן ע"י תולדת אור אעפ"י שאינו מבושל כלל חייב כמו שהדחת הקולים וזה מדוקדק נמי שם ברש"י שכ' ש"מ דזהו בשולו והל"ל ש"מ דהוי בשול אם האיבעיא היה אם בשול בתולדת אור הוי בשול אע"כ דהאיבעיא הוא רק כיון שאינו מתבשל כלל אם אף על פי כן חייב ולפי זה אין שייך לום כלל דין דעלאה ותתאה גבר :

(עז) נט שאלה במחלוקת שבין הש"ך ומ"א בכבוש בציר בכלי איסור דעת הש"ך בסי' ס"ט ס"ק ס"ח וכ"כ הט"ז שם ס"ק מ"א וכ"כ הפ"ת דאינו מפליט בפחות ממעל"ע והמ"א בסי' תמ"ז ס"ק ט"ז כ' דיש להחמיר בכדי שיתחיל להרתיח ואנן כמאן נעבד :

תשובה נ"ל במקום שאין הפ"מ יש להחמיר כדעת מ"א אבל בהפ"מ יש לסמוך על הש"ך כי כן כ' האו"ה בהדיא דאין חילוק בין חומץ וציר לשאר דברים דלעולם ל"א כבוש בפחות מעל"ל כמש"כ בכלל כ"ד סי' ט' וז"ל ומיהו אם היה הבשר והציר שוהה בקערה מעל"ל אז היה בולע ג"כ האיסור בכולו מטעם כבוש עכ"ל וכ"כ המנ"י כלל ו' ס"ק ה' שכן דעת או"ה ולפ"ז מה שהביא הש"ך ראיה בסימן ק"ה מדברי או"ה דכ' בחומץ בעינן מעל"ל אין ראיה כלל שהרי לאו"ה גם בציר בעינן מעל"ל ולכן כתב או"ה הביאו רמ"א סימן ס"ט סעיף ט"ז בהג"ה דאפי' בלא נקיבה מותר ול"ק קו' הדרישה הביאו הש"ך שם ס"ק ס"ח דכיון דבששה כדי שירתיח אסור מטעם כבוש דלאו"ה אין חילוק והש"ך תירץ זה מדעתו ונעלם ממנו שכן כ' או"ה בהדיא ובסימן נ"א בסעיף ה' כתב רמ"א בנפל ציר על הכלי א"צ אלא קליפה ואינו מחלק בין שהם ללא שהם דלדידיה בעינן לעולם מעל"ל וא"כ בודאי יש לסמוך על או"ה והש"ך ופ"ת להתיר בפחות ממעל"ל ומכ"ש בחומץ ומש"כ המ"א שם ס"ק כ"ח דחומץ שוה לציר בכדי שיתחיל להרתיח היינו לשיטתו בציר אבל לאו"ה גם בציר בעינן מעל"ל להפליט מכלי : ואמנם איסור שנכבש בכלי היתר ודאי נאסר הכלי כולו ר"ל מקום שהציר נוגע אבל בודאי לא למעלה ממנו דלא תמיד כלי מאוכל שאינו נאסר אלא מה שבתוך הציר ולא מה שלמעלה ממנו אלא דכוונתו דאוסר כולו ר"ל נעשה נבילה לאסור דלא נאמר דאינו אוסר רק כ"ק וכ"ה או"ה בכלל ב' סיס

יא והכלי שנכבש בתוכו דבר איסור נאסר כולו וצריך ס' נגד כולו (ש"ך בסי' נ"ח ס"ק י"ג) ונ"ל דאין ר"ל דאם נכבש בחצי הכלי דיצטרך ס' נגד כל הכלי שהרי אפי' בכ"א אמרינן דאינו מפעפע במה שלמעלה כמבואר בדין כבוש ואפילו בכלי מתכות דחם מקצתו חם כולו קיי"ל דאע"ג דמבליע בכולו אינו מפליט מכולו כמש"כ המ"א בסי' תנ"א ס"ק כ"ד ועיין בש"ך סימן ס"ט ס"ק ס"א אלא דר"ל נגד כולו היינו המקום שנכבש בתוכו דאע"פ דצד השני אינו מונח בכבישה אפ"ה מפליט מעבר לעבר ומ"מ אין נפקא מינה כלום דכיון דקיי"ל דאין לך כלי שיהיה בתוכו ס' נגד הכלי וא"כ ה"ה בנכבש במקצתו אין בו ס' נגד מקצתו · ומ"מ נ"מ לענין כלי שנאסר על ידי כבישה שנכבש במקצתו והכניסו לכלי אחר אם צריך ס' נגד כולו או רק נגד מקום שכבש בו (ועיין בכ"א סימן נ"ח ס"ט) וכל זה לענין להפליט מן הכלי או להבליע אבל לענין מאכל שנכבש היתר ואיסור מבואר לקמן כלל נ"ח :

יב אבל כלי שנפל עליו ציר בין ציר של איסור או ציר היוצא מבשר בשעת מליחה שאסור מדם או ציר בשר על כלי חלב אינו אוסר הכלי רק כדי קליפה ולכן אם יכול לקלפו יקלוף המקום שנפל עליו הציר ודיו ואם נפל על כל הכלי ויכול לקלפו ג"כ מותר ובכלי חרס אסור וע"ל כלל ל"ב סימן י"ט (סימן נ"א סוף סעיף ה') :

יג וכלי שנאסר ע"י מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה וא"צ לשער רק כדי קליפה (סי' נ"ח סעיף ד') אם השתמש בו ע"י בישול אבל להשתמש בו ע"י מליחה בדבר שדרכו להדיח אותו מותר אפי' לכתחלה דאין כח במליחה להפליט מן הכלי מה שנבלע בתוכו ולכן מותר למלוח בשר בכלי שנמלח עליו בשר שנמצא טרפה כיון דאורחי' בהדחה ובלבד שיהיה הכלי נקי מציר ופשיטא שמנונית הטרפה דאל"כ המלח מבליע וצריך ששים נגד מה שהוא בעין על הכלי אבל הבלוע אינו יוצא וכן מותר למלוח בשר וכל מידי דאורחיה בהדחה בכלי של יין נסך (סי' קל"ז) וכן כלי שאינו מנוקב ומלחו בו בשר ונאסר לאחר שנקבוהו מותר למלוח בו בשר להוציא דם או אפילו בלא נקיבה אם כבר שהה במליחתו והודח או שאר דברים ואפילו בכלי חרס אמרינן אין מליחה לכלים להפליט (סימן ס"ט בש"ך ס"ק ס"ז) :

יד אבל דבר שאין דרכו להדיח אסור למלוח בתוכו ולכן לכתחלה אסור לעשות גבינות בדפוסי עכו"ם שנמלחו בתוכן גבינות האסורות וכן כל כיוצא בו (וע' בש"ך סי' ס"ט ס"ק ס"ז) ובדיעבד הכל מותר וידיח את ההיתר (סי' ק"ס סעיף י"ב) ודוקא דבר לח אבל דברים יבשים אפילו חריפים מותר לפיכך מותר להניח לכתחלה מלח ותבלין יבשים בכלי של איסור נקי שאין איסור דבוק בו וכן מותר להניח מלח בכלי של בשר וליתנם בחלב וכן להיפך והמחמיר תע"ב (שם) :

טו ודוקא למלוח בו מותר דמליחה אינו מפליט מכלי אבל כלי שנאסר על ידי מליחה או כלי שאינו מנוקב ומלחו בו בשר אסור להשתמש בו רותח דרתיחת האש מפליט מן הכלי ואם נשתמש בו דינו כדלעיל סימן א' ב' · ואפילו במלח בכלי שהוא מנוקב אסור לכתחלה לאכול בו רותח ובדיעבד מותר דכיון שהוא מנוקב לא בלע דדם משרק שריק אבל אם הוא כלי חרס שהוא נוח לבלוע אף בדיעבד אסור אם נשתמש בו רותח (סי' ס"ט ש"ך ס"ק ע' ובמקום הפ"מ יש לסמוך בדיעבד אפי' בכלי חרס) ולענין תשמיש בצונן עיין כלל נ"ו ועיין לעיל כלל ל"ב סי' ל"ב :

טז כלי של בשר שכבשו בו לפתן עד שנתחמץ ובשלו אותו בכלי של חלב יש לצדד ולהתיר בהפסד מרובה עיין בב"א ם ואם נכבש איסור בכלי נחשת ובשלו בו היתר במקום הפ"מ צ"ע

בינת אדם

ת וכלל נ' סימן ע' ומה שכתב בת"ח כלל ס"ה שאו"ה מותר א"ע בכלל נ"ז ססי' א' שכתב בציר או כלי שמלחו בו אפילו אינו מנוקב אם שהה בו כשיעור כבישה סגי בס' נגד הקליפה נ"ל פשוט שהוא ט"ס באו"ה וצ"ל אם לא שהה וכן משמע בהדיא מהגהת או"ה שם אות ב' שהגיה אבל אם נכבש מע"ל כולו אסור וכן מוכח דדעת רשב"א בתי' ובתה"א הביאו הפ"ח סימן ס"ט ס"ק כ"ד דלמ"ד דקערה היא רותחת ונתן בו רוטב רותח משערינן נגד כולו דדוקא למ"ד דקערה צוננת א"צ ס' אלא נגד קליפה דתתאה גבר ומזה צ"ע על הט"ז שכתב בסי' ק"ה ס"ק א' דדעת רשב"א דכבוש אינו אוסר בכלי רק כ"ק וביי"נ הקילו כמו שכתב הט"ז שם בשם או"ה אך מה שכתב הש"ך ס"ק ס"ח דאפילו שהה בו מע"ל מותר דהוי נטל"פ צ"ע דבחריף ל"א נטל"פ:

(עת) ם שאלה שמלחו בשר בכלי עץ ועמד בו ימים הרבה ואח"ז לאחר שפינו הבשר כבשו בתוכו לפתן שקורין (בוריקעס) ולאחר שנתחמץ הרבה לקחו הרוטב שקורין ראסיל ובשלו אותו בקדירה חולבת מה דינו:

תשובה הרוטב הזה נעשה כולו בלוע מבשר שהרי כלי זה בלע ע"י ציר של הבשר ואפי' אם עמד איזה ימים בלא בשר מ"מ כיון שידוע שהרוטב הוא חמוץ כחומץ ע"י כבוש מוציא מן הכלי כמו שכתב הש"ך בסימן נ"ח ס"ק י"ג ובסימן ק"ה בט"ז ס"ק א' ובש"ך שם סק"ב בשם או"ה דהיתר שנכבש בכלי איסור מע"ל דאסור וע"ל מה שכתבתי ססי' ע"ז ובנידון דידן ל"ש קו' הט"ז והש"ך שם שהרי לא נעשה כבוש עד לאחר מע"ל ואז כבר נטל"פ דבדבר חריף לא שייך נטל"פ דאגב חורפיה משוי' לשבח כדאיתא בהדיא בסימן צ"ו אמת דבסימן ס"ט בש"ך ס"ק ס"ח כתב דאפילו שהה הבשר עם הציר בכלי מע"ל מותר משום נטל"פ ודבריו צ"ע דבדבר חריף ל"ש נטל"פ ומצאתי במנ"י כלל י"א ס"ק י"ד שכתב שזה דעת הט"ז סי' ס"ט ס"ק מ"א ולפ"ז לפי מה דקיי"ל בסימן צ"ו דבדבר חריף ל"א נ"ט בר נ"ט אפילו במקום שיש רק דוחקא ואם כן על ידי כבוש דהוי כמבושל דפולט הכלי גוף הטעם של בשר שבתוכו וא"כ כיון דל"ש בו נ"ט בר נ"ט ה"ז כדין מבשל רוטב של בשר בכלי חולבת. ובנידון דידן כיון שהוא חריף מתחלה לשבח גם פליטת כלי חולבת וא"כ דומה ממש לנדון שחתכו בסכין של בשר דאסור לאכלו בחלב שהרי אנו מחשבינן הפליטה של כלי חולבת ג"כ כאלו מוציא גוף חלב. וא"כ נתערבו ב' הפליטות אך אם [illegible] הראסל מבשלים על מים להחליש כחו כדי שיהיה

ראוי

צ"ע אם יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דכלי נחשת אינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו (עי' בס' כה"ך סי' ס"ח) דאפשר דהפוסקים הנ"ל אינם ממעטין אלא עירוי אבל ע"י כבישה דהוי כמבושל אפשר דמודים אף בכלי נחשת וצ"ע :

כלל נח דין כבוש כמבושל (סי' ק"ה)

א קבלו חז"ל דכבוש הוא כמבושל ר"ל שמבליע ומפליט כאלו בשלו יחד (אבל אינו ר"ל שיהיה לכל דבר כמבושל שהרי לענין בו"ח פטור ומותר מן התורה מדכתיב לא תבשל וכן לענין שבת ודאי פטור שאינו חייב אלא בתולדת אש וכמש"כ הרמב"ם בפרק ט' מהלכות שבת ומש"כ בפ' כ"ב הכובש כבשים אסור דהוי כמבשל ר"ל אסור לעשות כן מדרבנן ובכו"פ סימן ק"ה שגג בזה דסובר דמש"ה כתב הרמב"ם דאסור וזה ראיה שלא כתב בפרק ט' אלא כתב בפ' השבותים) ולכן איסור שנשרה עם ההיתר אס.ר ולא נקרא כבוש אלא כשהיה אחד דבר לח בין שהאיסור לח או שההיתר לח או ששרה או"ה בדבר לח כגון בדם ויין נסך וחומץ ואפילו מים ואפילו אינו לא צלול אלא כדבש ושומן רך או חמאה רכה (ובפמ"ג כ' בשם תשו' הרא"ש שהאיסור המונח בתוכו מתנענע ממקום למקום וכ"כ בה"ד במים קרושים או בשומן והמאה לא מיקרי כבוש עכ"ל · משמע דוקא דצריך שיהא נימוח השומן או החמאה) הרי נאסר ההיתר כולו כל מה שבתוך הלח אבל מה שחוץ לכבישה מותר דאע"ג דהוי כמבושל מ"מ אינו מפעפע למעלה אלא במה שבתוך הלח ודוקא באיסור כחוש אבל באיסור שמן אף מה שחוץ לכבישה אסור סא וציר של דם אין דם מפעפע למעלה ואפילו הבשר שמן מ"מ הדם הוא כחוש (ש"ך סימן ק"ה ס"ק ג') :

בינת אדם

שיעור

ראוי לאכילה וא"כ י"ל דגרע מלגון ובצלים וגם אינו דומה לבארשט שכתב הט"ז בס"ק ט' דמקרי חריף היינו מטעם שכתב שם דדומה לחומץ שאינו מחומץ הרבה דאיתא לקיוהא דפירא בעינא משא"כ כאן שנתערב במים וליתא לקיוהא בעינא שפיר י"ל דדמי רק לתפוחים חמוצים שכתב שם הט"ז בשם או"ה דלא מקרי חריף וכתב דבמקום הפסד יש לסמוך עליו וכבר כתבנו בסימן ס"ח דבדברים שאינם חריפים כלגון יש לסמוך דדוקא בב"י אמרינן דפולט הטעם בעין אבל באינו ב"י לא אמרינן דמפליט גוף הדבר וא"כ אם הקדרה חולבת אב"י יש להתיר כרא"ה דלגבי פליטת החלב אינו פולטת רק נ"ט בר נ"ט וגם לא משוי ליה לשבח כיון שיש פוסקים דדוקא בתלתית אמרינן הכי וא"כ הקדרה אסורה והרא"ה מותר במקום הפסד ועוד י"ל לפי מה שכתב הת"י בסימן תמ"ז ס"ק מ"ו דכיון דבשעת כבישתן נותנין בהם מים ונתבטל החריפות א"כ מה שמקבל הטעם מכלי הוי לפגם אע"ג דלבסוף אחר שנתחמצו נעשה דבר חריף ל"א תו מחליא לשבח כיון שבשעת עיקר קבלת טעמו לא היה דבר הריף וא"כ ה"נ כיון שקודם שנתחמצו הבוריקעס לא היה חרף לא אמרינן מחליא ליה לשבח וא"כ לא נבלע בהם כלל בשר וע' בחבורי נ"א בהל' פסח כתבתי שם דזו סברא חדשה שלא נזכר בשום פוסק ראשון ואחרון ולא מסתבר הוא ובארתי שם כוונת הטור וע"ש :

(ינט) סא שאלה היתר שנכבש באיסור שמן אם כולו אסור או אינו אסור רק מה שבציר :

תשובה הרא"ש כתב בפ' כ"ה דמה שמונח בציר כולו אסור מטעם כבוש ומה שלמעלה ממנו מותר ואף שמדברי רשב"א שהביא ב"י בריש סימן ק"ה שכתב כל הכבושים כו' כלומר לענין שטעם האיסור מתפשט בכולו כדרך שמתפשט בבישול וכ"כ הטור שם כל הדין שנוהג כו' על ידי בשול כך דינו אם נכבש כו' דמשמע דשוה לבשול לגמרי היינו דוקא לענין זה דמה שבתוך הכבישה אסור כולו ולא סגי בנטילה כגלי כדסיים שם הרשב"א והרא"ש שהרי כתב הב"י בסימן ס"ט בשמו בבשר שמלחו בכשא"מ דאינו אסור אלא מה שבתוך הציר מפני שהוא ככבוש ואסור כולו אבל מה שלמעלה מותר דדם אינו מפעפע למעלה ואי איתא דגם שלמעלה הוי כמבושל מ"ם דם משאר איסורין וכי אם יהיה התי' שלא נמלחה מקולתה ברוטב וכי לא יאסר כולו לשיטת ר"י בסימן נ"ב דמפעפע בכולו אע"כ מה שלמעלה מן הכבישה אינו בכלל כבוש והגם מוכח מדבריו שם דדוקא דם אינו מפעפע אפילו ההתי' שמינה דאין הנאסר יכול לאסור מוכח אבל אם האיסור שנכבש איסור שמן מתמת עצמו מפעפע בכולו אע"פ שהוא צונן וזהו ג"כ כוונת הש"ך ריש סימן ק"ה אך מה שהקשה שם דלמה כתב רמ"א בבשר שנפל לציר דמה שלמעלה מותר והא אנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן להאורה לק"ם דהתם האיסור משום דם ודם אינו נוספע למעלה וגם מה שהירץ דדוקא במליחה וגלי לא מחלקינן תמי' דא"כ עדיין ק' מנפל לציר שהרי בציר הוא ג"כ מליח כמו שכתב הש"ך בסימן ע' ס"ק י"ד עכ"פ יצא לנו דהשה דבכבוש בציר באיסור שמן משמע לכדיא מרא"ש ורשב"א דבשומן אף שלמעלה מן הציר אסור ה"ה בשאר נכבשים במים וכיוצא בו אם שהה מע"ל דבשמן אסור מדינא ודלא כמנ"י בת"ת כלל כ"ב ס"ק ט"ז דעפיד : (פ) שאלה (א) חתיכה גדולה בשר שנפל מקצתה בחלב ושהת ולא בדית מאי דינו : (ב) היתר שנפל לתוך ציר אסור ורק מקצתה ה"ה בתוך ציר אם אסור מה שלמעלה מן הציר :

תשובה הש"ך בסימן ק"ה ס"ק א' ב' דאם היה האיסור שמן בציר אף מה שלמעלה מן הציר אסור וכתב דאף על גב דלדידן אין חילוק בין כחוש לשמן דוקא במליחה וצליה אבל כולו האי לא תחמיר ע"ש וכל דבריו שם לא זכיתי להבין דהא ציר הוא ג"כ מליח וחמור מכבוש לענין זה דרותח כמלח הוי כרותח לאסור מיד כמש"כ הש"ך בסימן ע' ס"ק מ"ו רק דהתם בדם דאינו מפעפע למעלה אבל ציר מפעפע גם למעלה ועוד דמדמה היתר הנכבש בציר של איסור לבשר שנפל לציר של דם דהתם הטעם דדם אינו מפעפע למעלה כמה שכתב שם הש"ך ס"ק מ"ה וגם הרמ"א לא הזכיר כלל ציר בסימן ק"ה ומצאתי שכבר קדמוני המנ"י בת"ת כלל כ"ג ס"ק ס"ו ומסיק דבנפל לציר של איסור לדידן אין חילוק בין כחוש לשמן ואסור אף מה שלמעלה מן הציר ואם נפל לשאר דבר שאינו ציר אף בשמן מותר מה שלמעלה מן הכבישה אך מה שכתב שם המנ"י ס"ק ט"ו דבשר שנפל לחלב ולא נשתהה שיעור כבישה וביטל המקצת שנכבש צריך ס' נגד אותו מקצת דלא ידעינן כמה בלע וכן הוא באמת באו"ה כלל דין ד' תמהני זה צ"ע שהרי אפי' בכלי ומליחה אינו אוסר רק כ"ק ואיך שייך בבשר צונן שנפל לחלב צונן שיהא אסור כולו וזה קיי"ל דלא בלע כלל בצונן ובודאי דברי או"ה אינו אלא הומרא שהרי בכלל כ"ח דין ג' כ' וז"ל וכ"ש בשר צונן שנפל לחלב צונן בתוך שיעור כבישה ונתנו לקדירה אם יש ס' בחתיכה וכל מה שבקדירה לבטל החלב שעליו אף החתיכה עצמה מותרת עכ"ל ומש"כ המנ"י ואף דסגי בהדחה מ"מ כל היכא דלא הדיח בעינן לבטל כל הבליעה ואף שכתבתי כלל ט' דמידי דבעי הדחה אם שהה לבדיא מותר דוקא יבש ביבש ע"כ נעלם ממני דעתו שהרי הת"ח כלל כ"ב דין א' כתב לבדיא וז"ל ואם השיהה כיון לא אע"ג דנגע באיסור מ"מ הואיל וא"א לבדית ההיתר מותר בלא הדחה עכ"ל וכ"ש הוא הרי אפי' בחם לתוך צונן כ' רמ"א בסימן צ"א דהיכא דא"א נקלוף מותר בלא קליפה ומכ"ש מידי דבעי הדחה ואף שהט"ז שם ס"ק ב' כתב בשם רש"ל דאסור אפי' בדיעבד י"ל דרש"ל אזיל לשיטתו דהתם

ג"כ

ב שיעור הכבישה לאסור הוא לא פחות מעל״ע אבל בפחות מזה א״צ אלא הדחה (כאו״ה כלל נ׳ סימן ד׳ כתב דאם בשלו בלא הדחה צריך ס׳ נגד כל מה שנסרה בחלב דלא ידעינן כמה בלע וכתב המנ״י בכלל כ״ג ס״ק ס״ו שדבריו נכונים ומה שלא כתב בת״ח דבריו היינו לרוב פשיטותן ובאמת דבריו נ״ע דא״כ תמור מנ״י ומליחה דאינו אוסר רק כדי קליפה ובצונן בפחות משיעור כבישה דמדינא לא בעי אלא הדחה יהיה צריך ס׳ נגד כולו ובאו״ה גופה כלל כ״ח ריש סי׳ ב׳ כ׳ בשר מצן שנפל לחלב צונן ובתוך שיעור כבישה נתנו לקדרה אם יש ס׳ בחתיכה ובקדרה לבטל החלב שעליה אף בחתיכה מותר כו׳ עכ״ל וכן נראה שכן דעת כל הפוסקים וכן בש״ע כתב סתם בהדחה סגי) :

ג בד״א בלח שאינו חריף אבל אם הוא כבוש בתוך ציר (והוא תערובת מלח ומים) או בחומץ חזק אם שהה כדי שיתנו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל הרי הוא כמבושל אבל חומץ שכר וכיוצא בו שאינו חזק דינו כשאר משקין (א״ח סימן תמ״ז במ״א ס״ק כ״ח ובכו״פ סי׳ ק״ה האריך והביא ראיה ברורה מפסחים דף ע״ז דאפילו חומץ וכ״כ הט״ז סי׳ ל״ו ס״ק ט׳ אף שיש לדחות ולומר דדוקא לענין דם מבליע ומפליט מכל מקום נראה דדבריו נכונים ולכן נ״ל דבדבר מאכל יש להחמיר בכל חומץ אפי׳ אינו חזק אבל לענין לאסור כלי דוקא חומץ חזק כיון דבלא״ה לדעת או״ה ואפי׳ בציר בעינן מעל״ע כבכלל הקודם) ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה להמחבר דס״ל דמשערין במליחה בקליפה ולהנמשכין אחר רמ״א דס״ל דכל מליחה משערין בס׳ א״כ אם נכבש בציר אפי׳ בפחות מכדי כבישה מ״מ לא גרע מרותח דמליחה דאוסרין כולו ומה שבתוך הציר אם הוא איסור דאורייתא ואם נשרה איסור דרבנן עם היתר בציר (ע׳ בס׳ ק״ס בהגהה סעיף ט׳) אף לרמ״א בפחות משיעור כבישה אינו אוסר רק כדי קליפה (עי׳ יש״ך סי׳ ק״ה ס״ק ג׳ ובסי׳ ע׳ ס״ק מ״ו וכ״ז לענין המאכל אבל לענין אם מפליט מכלי או לאסור הכלי מבואר בכלל הקודם סי׳ ט׳ י׳ י״א) :

ד הא דאסור על ידי כבישה הוא מה״ת והוא מכלל השיעורין שהם הלמ״מ ולפיכך אף בספיקו אזלינן לחומרא כדין ספק דאורייתא (ק״ס סעיף א׳) ודוקא בכה״ג כגון שיש כאן ב׳ חתיכות אחד נכבש ודאי שיעור כבישה ואחד בפחות ולא ידעינן מי הוא הנכבש כשיעור וכיוצא בו אבל אם הוא מסופק אימתי נפל לתוכה במקום הפ״מ יש להתיר בזה ואוקמינן אחזקה ואמרי׳ עכשיו נפל (כו״פ בסי׳ ק״ס והארכתי בזה בשער הזקה סי׳ ל״ג ל״ד וכתבתי שכן דעת רוב הפוסקים וכדברי כו״פ) :

ה בד״א בשאר איסורין אבל בבשר וחלב אם נשרה בשר בחלב אפי׳ כמה ימים אינו אסור אלא מדרבנן דלא אסרה תורה אלא דוקא דרך בישול כמש״כ לא תבשל ולכן כל ספק שיסתפק בה מותר כדין ספק דרבנן לקולא (שם בש״ע) :

ו עכבר שנמצא בשומן וה״ה בחמאה (מנ״י) ועכשיו השומן נקרש וקשה והעכבר מונח בתוך השומן או אפילו למטה בשולי הקדרה אם יש לספק שמא היה העכבר שם כשעירו עליו שומן רותח הכל אסור דידוע כשמערין בשומן שומן רותח נמס הכל (כנ״ל בש״ך) ואם כן הקילוח נוגע תמיד בעכבר ונאסר הכל ואע״פ שיש ס׳ בשומן נגד כל העכבר ובארנו למעלה כלל מ״ד סימן י״א דאם נתוסף היתר קודם שנודע מותר אפילו להסוברים דל״א חנ״נ וכ״ש להסוברים דל״א חנ״נ בשאר איסורין וקי״ל כוותייהו בלח בלח בהפסד מרובה כמו שנתבאר שם סי׳ ט׳ מ״מ הכא אסור (דלא תשביק זה לנא גמור כיון שדרכו לקרוש תיכף וקיי״ל אפשר לסוחטו אסור כ״כ הכו״פ ודוחק והפ״ח שכתב דלמאן דאמר דל״א חתיכה נעשה נבלה בים ס׳ מותר והכו״פ הק׳ הרי זו מתשובת הרא״ש והרא״ש ס״ל דלא אמרינן חנ״נ ול״נ דמשום זה לא תריא שהרי הב״י בסימן צ״ב דחק עצמו למצוא מנין לו להטור דהרא״ש ס״ל דל״א חנ״נ ועיין בסמוך לענין הפסד מרובה) ואע״ג שיש כאן ס״ס שמה לא נגע הכל בעכבר ועוד שמא העכבר הוא נותן טעם לפגם שהרי באמת י״א דעכבר נטל״פ בכל המשקין זולת בשכר וחומץ מ״מ זה לא נחשב לספק כלל כיון דבעלי הש״ס היו מסופקים בזה לא נחשב זה כלל לספק(ק״ד ובש״ך ס״ק ד׳ ול״ע בב״י סי׳ כ״ט גבי גלודה):

ז אבל אם ידוע שלא עירוי עליו או אע״פ שעירו אלא שיודע בבירור שבשע׳ העירוי לא היה שם עכבר או שנמצא העכבר מונח על השומן והשומן בא לפנינו קשה סגי ליה בנטילת מקום והשאר מותר מטעם ס״ס שמא נכנס העכבר לתוך השומן כשהיה קשה ואז לא שייך כבוש כדלעיל סי׳ א׳ ואת״ל שנכנס לשומן כשהיה רך שמא נתקשה קודם מעת לעת שהוא שיעור כבישה (שם) :

ח אבל אם עדיין השומן רך ויש ספק שמא היה העכבר בתוכו מע״ל או אפילו כשהוא עכשיו קשה אלא שניכר שלא נכנס העכבר בתוכו כשהוא קשה וא״כ בודאי נכנס שם כשהוא רך וכן אפילו כשהוא עכשיו קשה אלא דידעינן שהיה השומן רך מע״ל וספק אפשר שהיה העכבר שם מע״ל כשהיה רך בכל זה הוי רק ספק אחד אם נכבש העכבר מע״ל או לא והוה ליה ספק דאורייתא ולחומרא אלא דבאלו ספקות כיון שידוע עכ״פ שלא עירו על העכבר רק שנכנס מעצמו או נפל לתוכו ולכן אם יש ס׳ נגד העכבר מותר (שם) :

ט ומ״מ במקום הפסד יש להתיר במקום שנוכל לתלות שמא מזמן קרוב נפל לתוכו כשהיה רך ונקרש אחר כך (דאף דקי״ל דמחזקינן איסור מזמן לזמן זה דוקא בקדשים ע׳ בכו״פ ובב״א שער חזקה סי׳ ל״ד

בינת אדם

צ״כ במידי דא״א לקלוף לחומרא אבל לרמ״ה וכן סאו״ה כלל ב״ט דין ב׳ דפסקו כר״י דמותר דלא כריב״א א״כ כ״ש במידי דבעי הדחה דמותר בדיעבד ובודאי סגי שיהיה ששים נגד מה שמשער שהיה חלב בעין על הבשר והמ״א בסימן תמ״ז ס״ק י״ז כתב דאף בציר אינו אסור רק מה שבתוך הציר וכן כתב הט״ז בי״ד סימן ס״ג ס״ק ו׳ :

ל"ד שהארכתי שם) ומכ"ש בדין המבואר בסימן ט' ויש ס' (וכדברי הפ"ת) אם לא בידוע שהיה רך כשנפל ובמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילין וסברא להו דעכבר נותן טעם לפגם בכל המשקין ומותר הכל (שם) כמבואר כלל נ"ד:

י אפילו במקום דמותר ואפילו יש ס' או ק' נגד העכבר אם מאוס לו ואפילו אם אינו מאוס לאחרים ומותר להם מ"מ כיון דמאוס לו אסור לו משום בל תשקצו וכן בכל דבר כמו שבארנו בכלל ס"ט סי' ה':

יא כל מקום שהשומן אסור באכילה אסור ג"כ להדליק ממנו בבית הכנסת. ונ"ל דה"ה לכל נר מצוה משום הקריבהו לפחתך (ט"ז בסי' ק"ד ובא"ח סי' קנ"ד במ"א ס"ק י"ט) וי"א דאפילו במקום דמותר כיון דמאוס אסור לגבוה (שם):

כלל נט · דין עירוי ובכלי ראשון וכ"ש (סימן ק"ה):

א כל היתר שנאסר על ידי איסור על ידי חום אינו נאסר אא"כ היה חם כל כך שהיד סולדת בו מחמת חמימות ולפי שיש אנשים שיראים ממעט חום ויש שאינם יראים אפילו מחום גדול. וא"כ נתת דבריך לשיעורים ולכן אמרו בגמרא כל שכריסו של תינוק נכוית ממנו נקרא יס"ב (בשם ר' ירוחם בהל' שבת נתיב י"ב ח"ג) אבל אם אין היד סולדת בו אפילו הוא כ"ר ועומד על האש אינו אוסר ומ"מ בדבר מאכל כיון שנוח לבלוע יש להחמיר לאסור כ"ק אפילו אינו עומד על האש אבל להבליע מכלי לכלי בכלי אינו אוסר כלל (ש"ך סימן ק"ה ס"ק כ' ועיין במנ"י כלל כ"ג ס"ק ד') ונקרא כ"ר כ"ז שהיס"ב אעפ"י שאינו עומד על האש (ש"ך שם ובא"ח סי' ת"ח ובי"ד סימן צ"ה) (ואם יש שם מלח או חומץ וציר ושאר דברים החריפים אוסר אפילו בכ"ש ודם היה בדבר חריף מעורב בתבשיל אינו מבשל (ס"ט סעיף ט' וע"ש בש"ך ובט"ז ובת"ד בביאורים):

ב המערה מכלי ראשון על מאכל או על כלי מבשל כדי קליפה ולא יותר ואפי' עירוי שנפסק הקילוח מבליע כדי קליפה אלא שאינו מפליט ומבליע בפעם אחד, ומ"מ טיפה אחת כיון שנפסק ממקומו אינו רותח כ"כ ואינו אוסר כדלעיל כלל מ"ח סימן כ' (ועי' במנ"י כלל כ"ה כ"ו ס"ק ט"ו וס"ק י"ט ובכו"פ סימן צ"כ וסי' ק"ה בדין נפסק הקילוח שהאריכו להקשות מדברי רמ"א בסימן צ"ב סעיף ז' שכ' בנפסק הקילוח דהוי ככ"ש והמעיין יראה דשם איירי שנוטל ע"ג כירה וא"כ כבר נתקרר ע"ג כירה דמ"מ אם נתן אותו בכלי או ע"ג כירה ושם סעיף ט' בטיפה הנופלת מן נר טעמא משום שאינו אלא טפה א' וכמש"כ הש"ך בסימן צ"ג ס"ק ו' בשם הד"מ) ואם עירה איסור לכלי נחשת ובישל בו אח"כ צ"ע אם יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דכלי נחשת אינו בולע אלא ע"י אור ועיין לעיל סוף כלל נ"ז:

ג כלי שהכניסו לכלי ראשון בשעה שמרתיח ושאב ממנו המין אפי' אם השהה קצת הכלי בתוך הכ"ר עד שהרתיחה עולה תוך כלי הזה אעפ"כ הוא ספק אם יש לו דין כלי ראשון די"ל דלא נקרא כלי ראשון אלא כשעומד בלא הפסק אבל זה י"ל תיכף כשהוציאו יש לו דין כלי שני ולחומרא קיי"ל בכ"מ דדינו ככ"ר אבל לקולא דהיינו להגעיל בזה ענין לא הוי ככ"ר (ט"ז סי' נ"ב בסופו וש"ך בסי' ק"ז ס"ק ז') ודוקא שהוציא הכלי מכ"ר עם תבשיל אבל אם תחב לכ"ר והוציא ריקן יש לו דין כ"ש לגמרי (ט"ז שם):

ד ונ"ל דאם עירה חלב רותח לקערה של בשר דידוע דאין תשמישו של קערה אלא ע"י עירוי וא"כ אין בו בליעת בשר רק כ"ק וא"צ ס' רק נגד כ"ק (וכ"כ הט"ז בסי' צ"א ס"ק ז' והש"ך בסי' ס"ט ס"ק ס"ד וכבר כתבתי בכלל מ"ה סי' כ"א דלעולם יש ס' נגד קליפת הכלי ונ"מ אם יודע שעירה באותו מע"ל כמה פעמים בקערה זו יש להחמיר כדעת או"ה בכלל ל"ד בסי' ט"ו דשמא כל עירוי ועירוי מבליע כ"ק א"כ ע"י עירויות הרבה בלע באיסור כולו ובכ"ת בסי' ל"ה כ' שזה הטעם עיקר אך מכל הפוסקים לא משמע הכי ומ"מ לענין זה אין נ"מ אף לדעת או"ה הנ"ל דעכ"פ במה שעירה עתה לתוך הכלי אין מפליט מן הכלי יותר מכ"ק אך נ"מ לדעת או"ה הנ"ל שאם הכניס קערה הולכת לבשר אז צריך ס' עד כ' הקערה) · שאר דיני עירוי מבואר בכלל מ"ח · ודין אם עירו שומן על עכבר מבואר בכלל נ"ח:

ה אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן אסור ודוקא כשהתחתון חם והעליון צונן דאז ההבל והזיעה עולה למעלה ומערבו אבל שניהם חמין אפי' התחתון יותר חם מותר ובדיעבד הכל מותר ואם מערה שומן איסור חם לתוך שומן היתר קר אסור אפי' בדיעבד ולא שייך כאן לומר תתאה גבר לפי שע"י העירויות נמס הכל ונבלל ונאסר כולו (בל"י וע' כלל נ"ח סי' ו' בעכבר) (כו"פ סימן ק"ה סעי' ג'):

ו חום כלי שני אפילו היס"ב בדיעבד מותר וא"צ אפילו קליפה במקום הפסד דכ"ש אינו מבליע ומפליט (סי' ק"ה ט"ז ס"ק ד' וש"ך ס"ק ה' ושם יש פ"ס וכנ"ל דאע"ג דכ"ש אינו מבשל מ"מ מבליע ומפליט וכפ"ת אוסר אפי' בדיעבד וכן הט"ז הס לא בכפ"מ) וכן בבלי חרס יש להחמיר בכ"ש שהיס"ב אם לא במקום הפסד דלכתחלה אסור למלוג עוף (ר"ל שמכניסו למים רותחין כדי שיעברו הנוצות ממנו) אפי' בכ"ש שהיד סולדת בו אבל לכבוד שבת או אורחים ואי אפשר בענין אחר שצריך הרבה לבשר והבשר מלאה קרח שאי אפשר למלהו כך מותר להניחו בכלי שני אפי' לכתחלה ומ"מ אם אפשר יזהר שיניחנו דוקא שלא יהיה היד סולדת בו (סי' ס"ח) ואם הוא חם כ"כ שהיד נכוית במים אפילו בכלי שני מבשל (כ"כ הרמב"ם בהדיא בהל' מעשרות ועיין בחיבורי ש"ן פ"ב סי' ס' בפרע שהרשב"א אוסר אפי'

בדיעבד

בדיעבד כיס"ג וכן הסכים הפ"ח) אבל אם מלג בכלי ראשון קודם מליחה או קודם שניקר מחלב ודם אפי' בדיעבד אסור וכן אסור לערות על העוף וכיוצא בו מכ"ר דהא מבשל כ"ק ואם עירה די בקליפת העור בין שהיה מונח על הצדדים או שהיה מונח ורגליו למעלה אבל אם ראש העוף למעלה כשמערה א"צ קליפה שהנוצות מגינות עליו כדי קליפה אבל אם עירה ב' פעמים אז מכח עירוי הראשון עברו הנוצות והשני אוסר כדי קליפה (סימן ס"ח סעיף ו') :

כלל ס דין או"ה חם בחם בלא רוטב שנצלו או נאפו או שנגעו זה בזה ודין תתאה גבר (סימן ק"ה) :

א צלי או אפוי או מבושל בלא רוטב כ"ז שהם חמים כ"כ שהיס"ב קודם שהנוחו · בכלי שני אם הניחם זה אצל זה או האיסור החם מלמטה וההיתר מלמעלה בין שהוא חם או צונן מדינא אם היו שניהם כחושים אפי' גדי כחוש שצלאו בחלבו אינו אוסר אלא כדי נטילה ושיעור כדי נטילה שנכתוב בכל מקום הוא כעובי רוחב אצבע דחלב מבהמה כחושה כחוש הוא בטבעו ואינו מפעפע ואין חילוק בין שהיה איסור תורה או איסור דרבנן (סימן ק"ה סעיף ה') :

ב וכן אם נפל איסור על חתיכה שבקדירה שכולו חוץ לרוטב כגון שחתיכה אחת מונחת חציה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה ולא ניער הקדרה ולא כסה אותה חשוב ג"כ כצלי ואם שניהם כחושים סגי בנטילה ואם מקצתה ברוטב מבואר לעיל כלל מ"ד (שם) :

ג בד"א שאינו אוסר אלא כדי נטילה כשהיו שניהם כחושים אבל אם היה א' מהן שמן לא מבעיא אם האיסור הוא השמן דאז אפי' ההיתר כחוש לגמרי אפ"ה אסו' כולו אם אין שם ס' נגד האיסור דכיון דאיסור שמן מפעפע בכולו אלא אפילו אם האיסור כחוש וההיתר שמן אפ"ה אסור כולו עד ס' דאזיל ההיתר השמן ומפטם לאיסור והדר אזיל האיסור ומפעפע להית' אע"ג דקיי"ל דאין הנאסר יכול לאסו' יותר ממקו' שהאיסור יכול לילך שם כדבסמוך בסי' שאח"ז שאני דהא כיון שהוא איסור מחמת עצמו ובלא"ה פולטת רוטב של איסור ואוסר כדי נטילה הלכך ההיתר השמן מחזיק פליטתו ומבליע בכולו (שם סעיף ה' וכש"ך סס"ק י"ט) וכל דבר שיש לו פעפוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי אע"ג שיש בו ס' לבטל האיסור מ"מ צריך נטילת מקום (שם ע"ש בש"ך ס"ק ט"ו) :

ד קיי"ל אין הנאסר יכול לאסור מדינא יותר ממקום שהאיסור יכול לילך שם ולכן בכל מקום שאוסר כ"ק או נטילה ל"א שיאסור הקליפה או הנטילה שאר החתיכה דכיון דאין האיסור יכול להתפשט ולפעפע יותר מכ"ק או נטילה ולכן גם הקליפה אינו יכול לילך יותר ולכן חתיכ' היתר שמן שנגע בו איסור כחוש ונאסר החתי' היתר כולו כמבוא בסימן ג' מ"מ אם נגע חתי' היתר אחרת בחתי' היתר זה השמן שנאסר אינו נאסר כיון שאין השמן הזה אסור מחמת עצמו רק מחמת בלוע. אע"ג דההיתר הראשון נאסר כולו מן הכחוש כמו שבארנו טעמו מ"מ אין בו כח לפעפע בחתי' שני' אפי' כ"ק (ט"ז ס"ק י"ד) כיון שהאיסור היה כחוש (ש"ך שם) אבל אם היה חתיכה שמן איסור מחמת עצמו ונגע בחתיכת היתר אפי' כחוש ונאסרה החתיכה כחוש כולה מחמת שבלעה איסור שמן האיסור מחמת עצמו שיש בו כח לפעפע ולפיכך אם חזר ונגע חתיכת היתר אפי' כחוש בחתי' היתר זו הכחוש' נאסר כולו שאיסור השמן בעצמו מפעפע מחתיכה לחתיכה אפי' בלא רוטב (וכזה חמור אלי ממליחה בכלל מ"כ) :

ה וי"א דאפילו אם נאסר מאיסור כחוש אם שייך בו עכ"פ שמן כגון שנאסר מחלב כחוש כיון שההיתר שמן וגם האיסור שייך בו עכ"פ פעפוע רק מחמת שהוא כחוש אינו מפעפע מ"מ ההיתר השמן מפטם לאיסור ומחזיק להאיסור הנבלע בו שהוא בעצמו מפעפע לחתיכה שניה כדין שמן שמפעפע אפי' בלא רוטב (ש"ך שם בשם ד"מ ונ"ל דהפסד דגם דעת המחבר כן והוא מתו' קו' בש"ך שם ס"ק כ"ח דלמה לא כתב המחבר רבותא יותר אפי' בכחוש לגמרי) ונ"ל במקום הפ"מ או לצורך שבת יש להתיר אא"כ האיסור מחמת עצמו וגם חלב כחוש אבל כחוש לגמרי כגון חמץ בפסח אע"פ שהוא איסור מחמת עצמו או אפילו בחלב כחוש אלא שאינו נאסר רק ע"י בליעה כיון דכל הפוסקים לא ס"ל כלל סברא זו דההיתר מפטם לאיסור יש להקל (עיין כו"פ סימן ק"ס) :

ו וי"א עוד דהג"מ בדברים גושים אבל אם נפל איסור צלול על חתיכת צלי או בקדירה על חתיכה שכולה חוץ לרוטב כיון שהוא צלול מפעפע בכל החתיכה וכולו אסור מדינא (ש"ך בשם רש"ל סימן ל"כ ס"ק ג') :

ז וכ"ז מדינא וכן סתם בש"ע אבל מנהגנו עפ"י רמ"א מאחר שאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן ולכן לעול' כל חם בחם בלא רוטב כגון צלי ואפוי או מבישל בלא רוטב אם הוא איסור מחמת עצמו לעולם אוסר ההיתר הנוגע בו עד שיהיה ס' נגד האיסור ואפילו הכי צריך גם כן נטילת מקום דשמא הוא באמת כחוש וא"כ מדינא לא מהני לבטל אותו נטילה (ובמקום הפ"מ נ"ע אם יש להקל במקום שבוא כחוש באמת דאע"ג דלענין מליחה כתב רמ"א בסימן ק"כ להקל בהפ"מ י"ל

ישאני מליחה דלרוב פוסקים אפי׳ בשמן אינו אוסר יותר מכ״ק משא״כ בחם בחם דבשמן לכ״ע אוסר כולו וא״כ י״ל דאפיל בהפ״מ אין אנו סומכין על בקיאתינו ומלאתי במנ״י כלל ל״ת ס״ק ח׳ שנסתפק ג״כ בזה ובכות בלכ״ע ואסר בספק טרפה וכתב בוודאי ויש עוד לדיס להקל אפשר לכלטרף (לכקל) :

ח ודוקא באיסור חלב או ציר נבלה וכיוצא בו דשייך עכ״פ שמנונית אבל בכחוש לגמרי כגון שנגע חמץ במצה אינו אוסר רק כדי נטילה ומ״מ המנהג גם בחמץ לאסור אותה חתיכה שנגע בה כולה והשאר הנוגעים בזו מותרים ע״י קליפה כדלעיל כלל מ״ג (וסט״ז בי״ד סימן ק״ס ס״ק י״ד כתב דאפי׳ בלא קליפה מותר ועיין מ״א סימן תמ״ז) :

ט בד״א דלדידן אוסר חם בחם בלא רוטב דדיינינן הכל לשמן דווקא כשנגע באיסור מחמת עצמו וא״כ חיישינן שמא הוא שמן ואז מדינא מפעפע בכולו אבל אם חתיכה זו אינה אסור מחמת עצמה אלא שבלעה איסור כחוש מוקמינן אדינא ואמרינן דאיסור בלוע כחוש אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ודם הלב הוי איסור כחוש (וחלב אי מיקרי איסור כחוש ע׳ בש״ך סימן נ״ג ס״ק ג׳ ובסימן ק״ס ס״ק י״ז)• ולכן טיפת חלב שנפל על חתיכ׳ ׳׳׳ בשר ונאסר ונגע חתיכה זו בחתיכה אחרת אינו אוסר רק כדי נטילה (ש״ך ס״ק י״ז) ויש אומרי׳ דחלב שנבלע בבשר לא מיקרי הבשר איסור מחמת עצמו לאסור חברתה רק כדין בלוע אע״ג ׳׳׳ דהבשר ודאי נקרא כולו נבילה אבל לאסור חברתה אינו אלא בלוע ואינו אוסר כלל אפילו כ״ק (וכ״כ סט״ז סימן ק״ב ס״ק י״ג) • ודברי הש״ך ס״ק י״ז מגומגמים קלת וכ״ל שיש ט״ס וכל״ל אחר שכתב ובע״כ צ״ל דכאן מיירי שנגע בשר חם כו׳ ומביאו סב״ת וסבירא ליה לרב כו׳ עד בולי שאי לא נתחמריק ואח״כ צ״ל תיבת אלו ואין זה עיקר גם מפרש״ל כו׳)

וכ״ז כשהיו שניהם חמים מחום כלי ראשון כגון מיד שהסירו מן האש :

י ואם א׳ חם וא׳ צונן בזה יש חלוק דאם החם מלמטה והצונן מונח עליו אסור כולו דקיי״ל תתאה גבר ר״ל כן טבע כל דבר שהוא חם ע״י האש גובר על העליון ועושה אותו ג״כ חם והרי הוא כאלו שניהם חמין ולא מבעיא אם התחתון החם הוא האיסור שאוסר ההיתר הצונן המונח עליו ומבליע אלא אפילו אם התחתון החם הוא ההיתר ועליון הצונן הוא האיסור אטרי׳ דהתחתון החם גובר ומרתיח העליון עד שמפליט ובולע ההיתר ממנו והכל אסור לדידן אפילו בצלי ואפוי • ולשיטת הש״ע בדבר של רוטב או צלי שמן אבל אם התחתון הוא הצונן והעליון הוא החם אפי׳ העליון החם הוא האיסור מ״מ התחתון גובר וא״צ אלא קליפה דמ״מ כ״ק בולע דאדמיקר ליה בלע (ר״ל קודם שמקרר אותו בולע עכ״פ כדי קליפה) :

יא ואם מונחים זה אצל זה אפילו שניהם חמים אין אחר גובר על חבירו ולכן יש מקילין דסגי בקליפה ואפי׳ בשמן (סמ״ק ומרדכי) אבל לא קיי״ל הכי אלא דגם בזה כולו אסור (שכדעת רמ״א ואחרונים וע״ש בש״ך ס״ק ט׳) ואם א׳ חם וא׳ צונן ונגעו זה בצד זה אפי׳ האיסור חם ההיתר צריך קליפה (שם ובש״ך שם) ובזה קיל חם ממליחה דבמליחה נאסר כולו כדלעיל כלל מ״ג סימן ה׳ ו׳ משום דבמליחה יש לחלוחית וציר שמפעפע משא״כ בחם בלא רוטב ומ״מ במקום שאין הפ״מ יש להחמיר ולאסור כולו אם האיסור הוא חם כמו גבי מליחה (פ״ז ס״ק כ׳) :

יב כוליא שצלאו בחלבו אינו אוסר רק כ״ק שהקרום מפסיק כן סתם הב״י בש״ע אבל לדעת רמ״א אסור כולו דחיישינן שמא נפחת הקרום ואין לשנות ואם נתבשל כך הכוליא נעשית נבילה וצריך ס׳ נגד כולו וה״ה בקרום שעל היותרת (סימן ק״ס סעיף ח׳) ולענין מליחה כתב רמ״א סימן ס״ד סעיף כ׳ דבכל הקרומות א״צ אלא קליפה במקום הפסד קצת • או״ה שנגעו זה בזה לאחר שמונחים כבר בכלי שני אם הוא חם כ״כ שהיס״ב והוא דבר גוש כחתיכת בשר ודגים וכיוצא בו או אפילו כאורז ודוחן המבושלי׳ בישול עב שאינם נשפכים כרוטב י״א דדינו ככ״ר לכל דבר (שם ש״ך ס״ק ח׳ וט״ז שם ס״ק ד׳) ובהפ״מ יש לסמוך על הפוסקים דאין חילוק דגם בדבר גוש לעולם אמרינן דכלי שני אינו מבליע אא״כ יש ג״כ דוחקא דסכינא ודבר גוש אז יש להחמיר (ט״ז סי׳ נ״ד ס״ק נ״ד ועיין ש״ך סימן ק״ה סק״ח) • דין או״ה שנמלחו יחד נתבאר לעיל כלל מ״ג • סי׳ ק״ו נתבאר לעיל כלל נ״א :

כלל סא דין המבשל בצים או דגים ונמצא אחד מהם של איסור (סי׳ ק״ז)

א המבשל ביצים הרבה בקליפתן לא יוציאם מהמים שנתבשלו בהם עד שיצטננו או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואח״כ יוציאם דחיישינן שמא ימצא באחת מהן אפרוח ואם היה מוציא מהם קודם שיצטננו שמא היתה נשאר אותה שיש בה אפרוח עם האחרונות והיתה אוסרתן לפי שלא היה נשאר שם ס׳ לבטלו (ואם נמלא בו דם עיין כלל כ״ט) :

ב וכן המבשל דגים קטנים הרבה דיש חשש שמא יש בהן דג טמא • ואם עירה החמין מן המחבת לכלי אחר בלא דגים כיון שיש כאן איסור דאורייתא מין בשא״מ אנו חוששים שמא בסוף העידוי נשאר טמא עם כ׳ או ל׳ דגים וגם מעט מים עד שאין שם ס׳ וע״י המעט המים פולטת הדג טמא ואוסרת כל הדגים שישנם שם במים שאין שם ס׳ כי הדגים שלצד מעלה אינם מצטרפים עם התחתונים לבטל שהרי הם חוץ לרוטב ואינו מפעפע בלא רוטב ואח״כ תוערין

אותן הדגים התחתונים שנאסרו ואוסרין את הדגים שלצד מעלה עכ"פ כדי קליפה ולא מהני לומר דיבש ביבש בטל ברוב דמ"מ כולם נאסרין כ"ק (אבל אם לא היה בחשש שמא נשאר מעט מים לא היה שום חשש איסור שהרי לא נאסר אז אלא הדגים הנוגעים אל השמה והם עצמם לא היו נאסרים אלא כ"ק כדין יבש ביבש בלא רוטב וא"כ לא היו אוסרים השאר דגים כיון שהם גופם אינם נאסרי' אלא כ"ק אבל ע"י החשש שמא נשאר מעט מים ואם על ידי המים נאסרו כל הדגים התחתונים הנוגעים בשמה ושפיר יכולין לאסור העליונים על כל פנים כדי קליפה) וזהו שיטת ריב"א אבל העיקר כדעת ר' ברוך דס"ל דאפי' נחוש לזה מ"מ אותם כ' או ל' דגים אע"פ שהם נאסרו לגמרי אינן יכולים לאסור השאר דגים שלמעלה מהם חוץ לרוטב אפי' כ"ק דאין איסור הבלוע יוצא בלא רוטב ואינו אוסר אפי' כדי קליפה (וי"א דגם לשיטתו צריך קליפה ומתוקתם לענין אסור הכל) ואותן כ' או ל' מתבטלים ברוב לאחר שיערה הכל לקערה כדין יבש ביבש והרוטב שבקערה אז אינו אוסר דהוי כלי שני ולפי זה צריך עכ"פ שיהיה רוב ולכן בבצים שאין דרך לבשל כ"כ הרבה א"כ גם לר' ברוך אסור :

ג וכ"ז שעירה תחלה כל המים מהמחבת אבל אם עירה הדגים עם הרוטב הכל ביחד בדרך עירוי בין שנאמר שהאיסור היה בפי המחבת ובין שנאמר שהיה בשולי המחבת עכ"פ ע"י העירוי אוסר עכ"פ כדי קליפה כל הדגים ולזה לא מהני ביטול ברוב דהא כ"א וא' צריך קליפה וכיון שניכר הקליפה צריך לקלפו כמבואר לעיל כלל מ"ב סי' י' (עיין כ"ז כט"ז ופ"ח) (ומ"מ הכלים מותרים ודוקא לאחר מעל"ע סק"ב) :

ד ואם כפעם א' זרק כל הדגים והרוטב לקערה שלא בדרך עירוי נ"ל דהכל מותר שהרי לעולם הוו הכל ביחד ויש כאן ס' (ורמ"א פסק כר"ם דבכל ענין מותר דלא מחזקינן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ס' ואמרינן כל דפריש מרובא פריש) :

ה ואם הוציא הדגים בכף כ' הט"ז דכולם אסורין דחיישינן שמא הוציא האיסור תחלה ונעשה הכף נבלה ואוסר כולם (ול"ע שהרי אדרבה אמרינן בזה כל דפריש מרובה פריש ונשאר האיסור בסוף כיון שלא נודע כלל מן השמה וכדאי' בי"ד סי' ק"י סעיף כ') ומטע' אחר יש לאסור דחיישינן שנשאר האיסור בשולי המחבת ולא היה ס' כנגדו וא"כ נאס' הכל מה שנשאר במחבת הדגים והרוטב וא"כ אפילו יהיה רוב נגד הדגים שנאסרו עכ"פ אח"כ כשעירה הרוטב לקערה והרוטב ג"כ נאסר עכ"פ אוסר כל הדגים כדי קליפה וכ"ש כשאין שם קי"ט דגים שיהיה רוב נגד נ"ט דגים שנאסרו שהכל אסור (ועי' כו"פ) ודין אם הוציא האיסור בכף והחזירה לקדרה מבואר בכלל מ"ד סימן י"ח) :

כלל סב דין או"ה שנאפו בתנור ודין פת ודג עם צלי (סי' ק"ח) :

א איסור והיתר ואפי' איסור דרבנן אם שניהם כחושים מותר לצלותם בתנור א' אם אינם נוגעים זה בזה דכיון ששניהם כחושים אינם מפטמים זה את זה (ש"ך ס"ק א') אבל אם א' מהן שמן אפי' רק הבשדה אין צולין אותם בתנור אחד אעפ"י שאין נוגעין זה בזה דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור ע"י ריח (ר"ל עושה אותו שמן והדר אזיל האיסור ואוסר להיתר ע"י ריח) ובדיעבד שצלו כבר נחלקו גדולי הראשונים י"א דאפי' בדיעבד אסור דריחא מילתא היא ר"ל הריח שנכנס מן הטריפה לכשרה ה"ז כאלו נתן בו טעם וצריך ס' מן ההיתר לבטל האיסור וי"א דריח לאו מילתא היא ואינו אוסר בדיעבד וכן הכריע הב"י בש"ע דבדיעבד מותר ואפי' היתה הטריפה שמינה וההיתר כחוש אפי' הכי מותר ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים (דהיינו י"ב שיעור חלה שהן עשוין מצות וכל מצה עוביה טפח ומדביקין אותם ככל ארבע דפנותיה) (פ"ח וכו"פ) סב ופיו פתוח אע"פ שאין פתוח לגמרי אלא במקום שעשן יוצא דאז הריח יוצא דרך הנקב ואינו מפטם או אחד מהן מכוסה בקערה או בבצק וכיוצא בו שאין מקום לריח שיצא אפילו בתנור קטן ופיו סתום מותר לצלותם יחד ובלבד שלא יגע זב"ז וה"ה לאפות בשר עם חלב נמי דינא הכי (סי' ק"ח) :

ב בר"א בצלי שצלאו על השפוד אבל אם בא לבשלן או לצלותן בקדירה (ש"ך ס"ק ט"ו) זה לעצמו וזה לעצמו אפי' בתנור קטן ופיו סתום מותר אע"פ שהקדירות מגולין למעלה וי"א דבצלי קדר אסור ודינו כצלי דדוקא בבישול מותר דאין ריח המבושל מפטם כל כך (מ"א בסימן תמ"ז) ובמקום הפ"מ יש לסמוך על המקילין וכל זה לשיטת הב"י בש"ע :

אבל

בינת אדם

(פא) סב לפי מה שכתב כו"פ דר"ל י"ב עשרונים מלא שכל מלא עוביה טפח וכן כ' הפ"ח בק"ח א"כ יש לידע שיעור התנור שהרי לחם הפנים עוביו טפח כמה שכתב רש"י בביצה פרק ב' ואף דבפסחים פרק כל שעה כ' דקרנותיו היה טפח ודאי שכולו היה כן עיין בתוי"ט במנחות פרק ראשון והוא כמחוור שבשיטת ע"פ שהם חלות היו מחזיקין י"ב עשרונים כדאיתא במתניתין גם שכל חלה ב' עשרונים ואורך החלה עשרה טפחים ורחבן חמשה וא"כ כל חלה חמשים טפחים מרובעים וא"כ שתי חלות הם ק' טפחים מרובעים וא"כ תנור שהוא ב' אמות וחצי טפח שהם י"ב טפחים וחצי שכל אמות הם באמת בת ו' טפחים כדאיתא בריש עירובין וא"כ י"ב טפחים וחצי טפח אורך וי"ב טפחים וחצי טפח רוחב וששה טפחים גובהה הוא מחזיק ש' טפחים שהרי כל צד הוא עשר טפחים וחצי הוא ע"כ טפחים מרובעים שהרי הגובה ששה טפחים וא"כ ו"פ י"ב הוא ע"ב וחצי טפח הוא שלשה טפחים וכן מן ד' צדדים כמש"כ הכו"פ ומהתימא שהפוסקים מסופקים בתנורים שלנו וכ' שכל תנור מן המוכרין בשוק וידוע שהתנורים של המוכרים במדינות אשכנז הוא גדול הרבה יותר מב' אמות ול"ע אך הפ"ח כתב דבעינן שנים עשר עשרונים בקרקעית התנור וא"כ שיעור ח' אמות ורבע בקירוב על ה"א ורבע :

ג אבל מנהגנו עפ"י רמ"א דלכתחילה אסור אפי' בתנור גדול ופתוח ובדיעבד אם התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא מותר · ובמקום הפ"מ אפי' סתום לגמרי והתנור קטן מולד וכ"ז בצלי אבל בבישול דלא שייך ריח כ"כ מותר לכתחלה כשתנור פתוח קצת אבל אם סתום מכל הצדדים והאיסור וההיתר שניהם מגולים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת אפילו בדיעבד אסור שהרי נראה בחוש שיש ריח גדול בהטמנה של שבת (ת"ח סי' תמ"ז אבל אם מבשל בגדול בטעם ובפתים וטומנין בתנור לפי טעם אין להחמיר כ"א בהטמנה של שבת ובמקום הפ"מ אפי' בחמין הטמונים לשבת יש להקל ת"י סי' תמ"ז) :

ד פת שאפה עם הבשר (לדעת המחבר בש"ע בתנור גדול ופיו פתוח מותר ולדעת רמ"א אפי' בתנור גדול ופיו פתוח למעלה) אם שניהם מגולין אסור לאכלו עם חלב אם יש לו פת אחר וכן אם נכרי אפה פת עם איסור לקנות אותו פת אם יש לו פת אחר דכ"ז מקרי לכתחלה אבל אם אין פת אחר בריוות או בהפ"מ מותר בשניהם דזה מקרי לענין זה דיעבד ומותר אפילו בתנור קטן כדלעיל סימן ג' :

ה אם האיסור דבר חריף או שנעשה לריח וכ"ש אם ההיתר חריף ריחא מילתא ואפילו בדיעבד ואפי' בתנור גדול ופתוח בצדו אסור אם שניהן מגולין לפי שדבר חריף הוא שואב את הריח ולכן בצל שנצלה עם נבלה אסור אבל אם א' מהן מכוסה אפי' בבצק בעלמא מותר בדיעבד ואם משח הבצק המכסה בשומן או שלשו בשומן דינו כמגולה · ובהפ"מ יש להתיר אם היה האיסור חריף אפי' בתנור סתום (ת"י בסימן תמ"ז) או אפי' בהיתר חריף בתנור גדול ופתוח (ט"ז בשם רש"ל וב"ח) (ובמנ"י כלל נ"ס סק"ח מסתפק בחריף ע"י בישול אם אוסר ובמ"א סימן תמ"ז ססק"ד משמע דאין חילוק שהרי כ' דבארבע מקרי חריף וזה ע"י בישול) ופשיטא כשיש ס' מן ההיתר אפילו בכל מה שבתנור אע"ג דאין איסור יוצא מחתי' לחתי' בלא רוטב מ"מ במקום הפסד בריח יש להקל ולומר כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל (שם ט"ז וש"ך) ונ"ל דדוקא הקדירות שהם מגולים הם מסייעים לבטל אבל המכוסים אינם נכנסים כלל לספק :

ו או"ה שאפו או צלו תחת מחבת (ר"ל שכפה על שניהם מחבת עיין ד"מ בשם תשו' מיי') ושניהם מגולים שלא כסה א' מהם בכלי או בבצק אסור אפי' בדיעבד דגרע מריח שאין כאן מקום לריח לצאת ומפטם זא"ז וה"ה אם אפו בכה"ג פת עם בשר אסור לאכול בחלב אם היה פת מועט כדלעיל כלל נ' ואם היה פת מרובה אסור אפי' במלח כמבואר שם אע"ג דאם אפה פת עם בשר בתנור לא אסרינן רק עם חלב הכא גרע מריח (וכזה מסולק קו' פ"ח על הש"ך) אבל אם אפו או צלו תחת המחבת בזה אחר זה מותר כי לא נמצא ריח ופיטום לכלי שיחזור ויפלוט לאוכל ואפי' הכלי ב"י רק שלא יגע ממש (ש"ך ס"ק י"ב) אבל אם הזיע המחבת משניהם ה"ז כבכיסוי קדרה לעיל כלל מ"ה סי' ט' ואפילו בזה אחר זה אסורין אם שניהם מגולין :

ז איסור האוסר במשהו כגון חמץ בפסח אם התנור קטן וסתום ואו"ה מגולין לרוב הפוסקים אסור אפי' להסוברין ריחא לאו מילתא דלא גרע ממשהו · ומ"מ בהפס"מ יש לסמוך על המקילין גם בזה בין בצלי ובין בחמין הטמונין לשבת ואפילו בתנור סתום לגמרי ודלא כמ"א בא"ח סי' תמ"ז · (כו"פ וח"י) אבל בהיתר דבר חריף אפי' בתנור גדול ופתוח אסור אפי' בהפ"מ (ח"י שם) :

ח מרדה שקורין פאלא או (לאפיטא) אם נשפך עליה דבר איסור או שהוציאו בו פשטידא של איסור וה"ה מבשר לחלב ולכן כל זמן שהיא בת יומא אסור ליתן עליה היתר שהרי בלועה מאיסור ולא מהני לה הגעלה או קליפה דדינה כתשמישה ע"י אור · ומ"מ כשאינה ב"י מותר להשתמש בה אם אופין אצל נכרי שהנכרי לא ישמע לו לעשות תמיד מרדה חדשה (סעיף א' בט"ז וש"ך שם) אבל בשל ישראל אפי' אינה ב"י אסור בכל הכלים (פ"ח) :

ט פת חמה המונח ע"ג חביות פתוחה של יי"נ אפילו סתם יינם אם מונח על המגופה אסורה מפני ששואב הריח של יין וחמיר טפי מריח ובמקום הפסד יש להתיר בסתם יינם (כו"פ) אבל אם הפת צוננת אפי' חביות פתוחה או פת חמה וחביות סתומה מותר · בד"א בפת חטים אבל בפת שעורים בין כך ובין כך אסור שהשעורים שואבת (סעיף ד') :

י כל דבר שעיקרו אינו עומד להריח כגון אתרוג של ערלה מותר להריח בו וכ"ד שעיקרו עומד להריח כגון וורד והדס ושאר בשמים של ערלה וכלאי הכרם האסוריין בהנאה אסור גם להריח בהן · ואם הם דברים האסורין באכילה ומותרין בהנאה אעפ"י שעומדין להריח מותר להריח בו דריח אינו חשוב אלא כהנאה ומותר לברך עליו ולכן מותר להריח בבושם שקורין מישק אע"ג שאסור באכילה (ע' בא"ח סימן רי"ו במ"א ס"ק ג') · ובשמים של עכו"ם אפילו אינו עומד להריח אסור להריח בו אם יש לחוש שהקטירו לעבוד' כוכבים ומ"מ מותר לשאוף בפיו או בחוטם ריח יי"נ בדרך נקב שבחביות לידע אם הוא טוב דליכא הנאה דאדרבה חוזק יין נכנס בגופו אבל אסור לטעמו בפיו אע"פ שאינו בולע וה"ה בכל איסורי אכילה אעפ"י שמותרין בהנאה אסור לטועמו ואפ[illegible] אפי' בדבר שהוא פגום אסור לטועמו (עי' פ"ת סי' ק"ח ס"ק י[illegible]סי' מ"ב ס"ק ס' ובתשו' נו"ב [illegible] שמתיר לטעום בפגום) :

יא וכן מותר לזלף סתם יינם בזמה"ז להמתירין בהנאה כיון שאינו הנאה ממש וכן שק של פלפלין וזנגביל שמשימין בקנקנים של יי"נ מותר להריח בהם שהמריח אינו מכוין לריח היין אלא לריח התבלין ועוד שאין נוהגים אותן ליין כדי שהיין יתן בהם טעם אלא אדרבה הם יתנו טעם ביין ומ"מ לא יקח מהם להבדלה משום דמאיסי והקריב נא לפחתיך:

יב השותים טיטון ראוי לבע"נ שלא יבערנו מן הנר של חלב לפי ששואב לחלוחית החלב שעל פי הנר אם מקרב השפופרת אצל הפתילה הדולקת ומבעירו משם אבל מותר להבעיר מאש השלהבת שרחוקה מפתילה דהתם מקלי קלי איסורא וליכא ממשא ובע"נ יחוש גם לזה משום לך לך כו' (עיין פ"ח שם):

סימן ק"ט נתבאר לעיל כלל נ"ח

כלל סג דין קבוע (סימן ק"י):

אמר המחבר להיות שסי' זה וסי' קי"א הוא מפתח גדול לכל דיני ס"ס וכבר כתב הש"ך שאין להורות מס"ס מה שאינו מפורש · והגם שהאחרונים חלקו עליו מ"מ עכ"פ אינו מסור לכ"א ולכן לא כתבתי אלא איזה כללים בקיצור מקיצור כללי ס"ס מש"ך ויסדתי ע"ז בב"א שער בפ"ע וקראתיו שער הקבוע ובו ביארתי כיד ה' עלי לפי קט שכלי ושם הארכתי בכל פרט ופרט והרוצה לעיין ימצא דברים נכוחים למבין בעזר צורי וגואלי · סעיף א' ב' שבסימן ק"י נתבאר לעיל כלל נ"ג סי' ט"ו ט"ז:

א ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה וא' מוכרת בשר נבלה לקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח לא אמרינן דניזיל בתר רוב ומותר דכיון דהאיסור ניכר במקומו קיי"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואסור וכן לקולא כגון ט' חנויות נבלה וא' כשרה ולקח מאחד מהן לא אמרינן דניזל בתר רוב ואסור כודאי איסור אלא כ מחצה על מחצה דמי ואין אסור אלא משום ספק (ש"ך ס"ק ט"ו) וזהו לכ"ע הוי קבוע דאורייתא · ויש עוד קבוע כגון שהיו בעיר י' חנויות כולן בחזקת שמוכרות בשר כשר ולקח מאחד מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ואחר שלקח נודע שחנות אחד היא טרפה וידוע איזה הוא י"א דגם זה נקרא קבוע דאורייתא כיון שהאיסור ניכר ומ"ש אם היה נודע הטרפה קודם שלקח או אח"כ אין זה אלא גילוי מלתא בעלמא (הרא"ה בבד"ה) וי"א כיון דקבוע הוא חידוש אין לך בו אלא משעת חידושו ולכן כיון שקודם שלקח עדיין לא נודע הטרפות מותר (ר"ן וכתב הפ"ת דכן דעת רשב"א כמשמע דלא כש"ך ס"ק י"ד שלא הבין כן) · ויש עוד קבוע ג' כגון שיש טרפה בחנות אחד ולא נודע באיזהו מהן כגון שיש כאן י' חנויות ובכל אחד בהמה א' ונתערב הריאה של כולם ונמצא טרפה באחד מהם ולקח מאחד מהם ויודע מאיזו חנות לקח אך א"י אם זו היא הכשרה או הטרפה זה נקרא ג"כ קבוע מן התורה (נ"ח וט"ז ס"ק ס' וש"ך בס"ק י"ד וס"ק כ"ט) דכל חתי' עומד בפני עצמה בחנות שלה ולא נתערבה החתיכה כלל רק שהספק איזה חנות היא הטרפה ה"ז קבוע כמחצה על מחצה ומ"מ לדעת הר"ן דקבוע אין לך בו אלא משעת חרושו ואילך כל מה שלקחו קודם שנודע התערובות מותר ומה שלקחו לאחר שנודע התערובות אסור (ועיין בב"א סי' א' ב' ומסימן ז' עד סימן י"ד):

ב ודוקא שלקח מן החנות שנולד הספק במקום הקביעות אבל אם נמצא חתיכה בשר מונח בארץ (בענין שאין בו איסור משום בשר שנתעלם מן העין) אזלינן אחר הרוב ואם רוב הוא כשר מותר כיון שלא נולד הספק בקביעות אמרינן כל דפריש מרובה פריש (וכיוצא נקרא פריש ואם הולכין אחר רוב בשר או רוב חנויות ע' בב"א סי' ג' ד' ה' ו' ז') ודוקא כשלא ראינו שפירש אבל אם ראינו שפירש או שראינו שנכרי לקחו הוי כאלו לקחו משם בידו כיון שנולד הספק במקום הקביעות ונחלקו הפוסקים י"א דפירש בפנינו ה"ז קבוע מה"ת ויש אומרים דאינו אלא מדרבנן (ש"ך ס"ק כ"ב ובב"א סי' כ"א ובש"ך שם ט"ס ובנ"ל דהא קאמר שהלוקח משמע אפילו ישראל ועוד דא"א דעל נכרי קאי לנ"ל כלל שהלוקח מן הקבוע דהא הזכיר כו'):

ג ואם נתערבה חתיכה זו שלקח מקבוע בחתיכות אחרות בטלה ברוב דהוי ס"ס שמא לא זה הוא שבאה מהקבוע ואת"ל זו היא שמא של היתר הוא ודוקא כשאינן אוכלין בבת אחת דאל"כ אין כאן אלא ספק אחד אם היא של היתר (ש"ך ס"ק כ"ד כן סתם הש"ע) אבל רמ"א הכריע בהפוסקים דכל מקום שהספק ראשון אסור מה"ת שהרי קבוע כמחצה על מחצה לא חשבינן כלל לספק ואם כן אין כאן אלא ספק מכח התערובות ואסור ולפי זה אינו אסור אלא דוקא בקבוע מה שהוא לכ"ע מה"ת דהיינו קבוע דט' חנויות כו' אבל בקבוע ב' (לדעת הר"ן) וקבוע ג' (לדעת נ"ח) וכן בפירש לפנינו דיש אומרים דאינו אלא מדרבנן וכ"ש איסור מדרבנן אם נתערב ברוב מותר כפסק הש"ע (ש"ך ס"ק כ"ו):

ד וכ"ז בתערובת חניות אבל בתערובת החתיכה כגון שנתערב בחנות אחד חתיכה הראויה להתכבד או מדברים שאיים מתבטלים כמבואר לעיל כלל נ"ג אע"ג דחכמים נתנו עליהן

דין קבוע אפילו בתערובת מכל מקום בזה לכ"ע אם לקח בשר ממקולין הזאת שנתערב שם חתיכ' הר"ל טרפה בין הכשרות ולא נודע חתיכת הטרפות (ש"ך ס"ק כ"ה) כל מה שלקחו קודם שנודע לנו הטריפות מותר דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ואין חילוק בין שנפרש קודם שנולד התערובת או שפירש לאחר שנולד התערובת (ע' ש"ך סק"ל ובנ"א סי' י"ג) אבל אסור ליקח אדם מאותו חנות אפי' חתיכה שאינה ראויה להתכבד אע"ג דמרינא שרי דמס"נ מותר אם היא הכשרה טוב ואפי' את"ל שהיא טרפה א"כ כבר נתבטלה ברוב כיון שאר"ל מ"מ כיון שתערובת הוא במקולין שרבים קונין משם קרוב הדבר לטעות ויקחו גם ההר"ל אבל ליחיד בביתו אותן שאינן ר"ל מותרין ממ"נ (סימן ס' וכש"ך ס"ק נ"א) :

ה ואם שחטו איזו בהמות והביאו איזו מהם ליאטקע והשאר נשאר בבית השחיטה ומבהמה א' הביאו החצי ליאטקע וחצי השניה נשאר במקומו ואח"כ נודע שא' מהם הוא טריפה א"כ אותן שפרשו ודאי מותרים והנשארים בביה"ש ודאי טרפות אך על החצי שפירש נחלקו האחרוני' י"א כיון שהחצי שבביה"ש טריפה גם החצי שפירש טריפה וי"א כיון שהחצי שפירש מותר גם החצי שבביה"ש מותר והפ"ח כתב שזה שפירש מותר והחצי הנשאר אסור וע"ש ולזה הסכים גם הכו"פ • בע"ח וש"ד החשובים כגון חהר"ל ודבר שבמנין ובריה שנתערבו בהיתר שאינם בטילים אפי' אם פירש א' מן הרוב אחר שנודע התערובות אם הפרישו במתכוין אעפ"י שלא פירש בפניו כגון שנתערב בהמה ספק טריפה בשאר בהמות ועמד מאחורי הגדר וזרק אבנים כדי שיפרשו זה מזה אסור דגזרינן שמא יקח מן הקבוע קודם שיפרשו אבל אם פירש ממילא שלא בפנינו או נתפזרו כולן אפילו בפנינו (ש"ך ס"ק נ"ה) מותר דכל המיעוטין שפרשו אמרי' על כל אחד כל דפריש מרובא פריש ואיסורא ברובא אשתייר כ"פ הש"ע (סעיף ו') ולפ"ז אם פירשו מחציתן וכ"ש הרוב בבת א' אסור (ועיין בנ"א מסי' ל"ב עד סי' מ"ג) אבל י"א דאפי' פירשו ממילא אסור דל"ד לט' חניות לעיל בסי' א' דהתם האיסור ניכר ולא חיישינן שיקח מן הקבוע דברישי' לא עסקינן משא"כ הכא שנתערב הכל והכי נהוג אם לא בהפ"מ (ש"ך ס"ק נ"ו) :

ו ודוקא שפירש לאחר שנודע התערובות אבל אם פירש קודם שנודע התערובות לכ"ע מותר בפירש ממילא דקודם שנודע לא שייך למיגזר מידי כיון שבחזקת היתר עומדין מאי אמרת שמא יקח אחר שנולד הספק דזה לא אתי למטעי (ש"ך ס"ק נ"ג וט"ס שם וכנ"ל אבל קודם שנודע התערובות מותר אפי' במ"ד כו') :

ז והא דהפרישו במתכוין אסור דוקא כשנשאר מקצת הקביעות במקומן דשייך למיגזר שמא יקח מהקבוע אבל אם בדיעבד נתפרשו כולן ממקום קביעתן או שהפרישן במתכוין דלא ידע דיש איסור בדבר (סעיף קטן נ"ו) אפי' פרשו לפנינו (ס"ק נ"ה) ובשעת עקירתן פירשו קצתן אותן שפרשו אז לא נקראו פרשו מן הקבוע ומותרין דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ולא גזרינן בזה שמא יקח מהקבוע כיון שכבר נתבטל כל קביעות ראשון וכן כל מה שיפרוש מן הרוב מותר (ועיין בנ"א מסי' כ"ד עד סי' נ"ב) רק שנים אחרונים אסורים דבזה ל"ש לומר כל דפריש כו' (רמ"א סעיף ו') ואפי' חזרו כלן ובאו יחד במקום א' אפ"ה מותרין דכיון דנודע פרישתן הרי כבר היו מותרין וכיון שהותרו אינן חוזרין ונאסרין (עיין ש"ך ס"ק נ"ו וכסי' קי"ד ס"ק י"ט כ' דאם בכילו מן בכתים לחניות חזרו להיות קבוע דהתם לא נודע לנו מן הפרישה אבל הכא מיירי לסדיא שנודע מן הפרישה) אבל אם קודם שנודע לנו חזרו לקבוע במקום אחר חזר הקביעות למקומו ואם נתפזרו כלן אפי' בפנינו כלן מותרין דל"ש כאן לומר ב' אחרונים כיון שאינו יודע מי הם שהרי נתפזרו כלן בב"א (ועיין בנ"א סי' י"ט כ' כ"ב כ"ג) :

ח הא דחזרו להיות קבוע נ"ל דוקא כשחזרו כלן אבל אם חסר א' וא"כ י"ל דאין כאן איסור כלל לא מקרי קבוע (ע' בנ"א סי' מ"א) :

ט נתערבה תרנגולת טרפה בכשירות ונמצא ביצה ביניהם הביצה מותרת אע"ג דהתרנגולים חשובים ולא מתבטלין אבל לגבי ביצה אף על פי שהיא ג"כ דבר שבמנין מ"מ אמרינן כל דפריש כו' ול"נ שמא יקח מן התרנגולים (ש"ך בכללי ס"ס) אם היו ב' תרנגולים,א' ס"ט וא' כשרה ונמצא ביצה וא"י מאיזו עיין לקמן סי' ט"ו ובב"א סי' מ"ד :

י דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו כגון בעלי חיים ובריה וחהר"ל שנתערבו באחרים ונודע התערובות ונאכל א' מהם בשוגג או נפל מעצמו לים או לכל מקום שאבד בענין שנאבד מן העולם כיון שמה"ת כבר נתבטל ברוב ואין אסור אלא מדרבנן ובדרבנן אמרינן שאני אומר והכי נמי תולין ואמרינן שהאיסור נאכל או נאבד ואלו הנשארים הם כולם של היתר • ודוקא כשאוכל הנשארים בענין שיהא ממה שאוכל בודאי עכ"פ המחצית היתר כגון שאם נתערב אחד יאכל השאר שנים שנים ואם נתערב שנים צריך לאכול ארבע ארבע וכן אם היה שלשה צריך לאכול שש שש דאז אמרינן כיון שחצי זה בודאי היתר החצי שני נמי היתר שאם יאכל רק ה' וכן בנפל ב' ויאכל ג' ל"ל מרזה היתר כו' דשמא המיעוט דהיינו א' הוא ההיתר ואיסורא ברובא

דהיינו בשנים וכן בנפל ג׳ ויאכל ה׳ י"ל דהאיסור בג׳ ולכן צריך שיאכל שיהיה הא"וה שוין עכ"פ (ט"ך ס"ק מ"ז) ויש מתירין דאם נתערב ב׳ יאכל ג׳ וכן כולם (ע׳ פ"ח ס"ק ל"ו) ואפילו לאכלן שתים שתים אסור לאדם אחר לאכול את כולם ואפילו בב׳ כ"א אין לאכלם כולם בב"א ובה"מ יש להתיר דבשנים שנים מותר לאכלם לאדם אחד רק שלא יאכל לכולם כאחד (עיין כ"ז בכ"א סימן מ"ז עד סימן מ"ט ובסי׳ ק"י סעיף ז׳ ובט"ך שם ס"ק מ"ב יש ט"ס וצ"ל דכל"ל או פירש ממילא אפילו למאן דאוסר כו׳ דהא למאן דס"ל פירש ממילא מותר דאמרי׳ כל דפריש מרובא פריש וא"כ איך נאמר אח"כ כשנפל לים דהוא האיסור וס׳ פ"ח שם)• ודוקא נפל לים ממילא אבל אם הפילה אפי׳ בשוגג אסור דגזרי׳ שוגג אטו מזיד וה"ה בהאכיל א׳ לכלב בשוגג דשייך לגזור אטו מזיד אבל בנאכל א׳ לישראל בשוגג ל"ש למגזר אטו מזיד שהרי הוא עושה זאת להתיר האחרים כדי שנא׳ זו שנאכל הוא האיס ר ואיך יאכילנו לישר׳ (וזה דעת הש"ע אבל י"א דאפי׳ בנאכל בשוגג לישראל אסור דגזרינן שמא יאכיל לכלב ולכן אין להתיר אלא דוקא בנאכל מעצמה לכלב ט"ז וש"ך) ודוקא בנודע התערובת מקודם יש חילוק בין שוגג למזיד אבל קודם שנודע התערובת לא שייך לחלק בין שוגג למזיד ובין מעצמו נפל או הפיל במזיד ולעולם מותר כיון דלא שייך למגזר ועש"ך ס"ק מ׳ וס"ק מ"ב :

יא במה דברים אמורים דתולין בשנאבד מן העולם דכיון דאין אנו צריכין לדון על אותה חתיכ׳ אמרינן שהיא היה של איסור אבל אם נפל למקום שאפשר להמצא או נחתכה חתיכה א׳ בענין שנתבטל חשיבותה אין תולין לומר של איסור נפל או נחתך ויהיו כולם מותרות דכיון דאנו דנין גם עליה מאי חזית לומר שהיא האיסור שמא היא ההיתר ולכן אותה חתיכה מותר ממ"נ אם היא האיסור כבר נתבטלה ואם היא היתר פשיטא דמותר ואפילו נחתכו רובן אין תולין לומר שהאיסור מהרוב שנחתכו דאדרבה כל שנשתנה מכמות שהיה אמרינן כל דפריש מרובה פריש ואם כן הנחתכין הן מן ההיתר שהם הרוב והאיסור נשאר בשלימות (וע׳ בש"ע סי׳ ק"ח סעיף ז׳ ובט"ז שם ובכ"א סי׳ ד"כ ובסימן ל"ג) ובנחתך בשוגג מותר ולא קנסינן שוגג אטו מזיד כמו בנפל או נאכל בסימן הקודם דבזה כיון דתולה לומר שהאיסור נאכל או נאבד ואין כאן איסור כלל קיל ליה הדבר ולכן גזרינן אבל בנחתך וכן בכל איסורין שביטל בשוגג וריבה עליו כיון שהאיסור עדיין כאן חמיר ליה ולכן לא גזרינן (ב"י סימן נ"ט והט"ז בסימן נ"ט מחלק בענין אחר ע"ש) ולכן ביצת טרפה שנתערב ברוב ולקח א׳ מהם ועשה לביבות אפילו אין ששים בתבשיל נגד הביצה התבשיל מותר ושאר ביצים נשארים באיסור דאמרינן כל דפריש כו׳ ונ"ל דאפילו לא נודע התערובת מקודם וא"כ לא נתבטל הביצה כלל מ"מ הכא לא מטעם ביטול אתינן אלא מטעם מרוב׳ פריש כאלו ידעינן בודאי שהכשיר׳ נפרש והא דכ׳ הט"ז סי׳ ק"א ס"ק י"ג בשם או"ה דצריך ס׳ היינו שכל התערובת בתוך הקדרה דאם רק החתיכה שנחתכה בקדרה מותר בלא ס׳ כיון דהחתיכה בעצמה מותרת לאכלה בעין מחמת שנתבשלה האיך יהיה טעמו אוסר לא מצינו דבר המותר שיהיה טעמו אוסר ולא יהיה טעם של החתיכה חמור מגוף החתיכה אע"כ מיירי שכולן בקדרה וזה פשוט דבעי ס׳ כמו בבישלן בסימן ק"ט ע"ש (וע׳ בת"ד סימן ק"א ביאוריס סק"ז) :

יב דברים חשובים האסורין בהנאה ונתערבו אפילו באלף כולן אסורין בהנאה • ומ"מ מותר למכרן לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן אם הוא בענין שאין לחוש שיחזור וימכור לישראל אבל השלכת הנאה לים המלח לא מהני אלא בעכו"ם דתופס דמיה אבל לא בשאר איסורין (ע׳ ש"ך ס"ק ב׳ ובח"ח ריש סימן תמ"ז ובפ"ח שם) :

יג דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו שנתערב ברוב וחזר ונפל מהתערובות הזאת למקו׳ אחר שיש בו רוב כנגד מה שנפל (וכיינו למאן דס"ל פירש ממילא אסור מיירי אפי׳ פירש ממילא ולמאן דס"ל פירש ממילא מותר מיירי כפירש לפנינו) במקום הפ"מ יש להתיר התערובות השני אם אינם אוכלין כא׳ דהוי ס"ס שמא זה שאוכל הוא מאותן השניים ואת"ל שהוא מתערובות הראשון דהיינו מזה שנפל לתוכן שמא הוא ההיתר אבל אם אוכלן בב"א אין כאן ס"ס אבל בלא הפ"מ יש להחמיר כדעת הש"ע דהתערובות השני אסור רק כשנתערב מן התערובות השני עוד ברוב אזי מותר התערובות הג׳ אפילו לאכול כולן בב"א דהתערובות הג׳ אפילו אכלן כאחת הוי ס"ס שמא זה כשנתערב היה מתערובות השני וא"ת"ל מן הראשון שמא היה של היתר (ספיף ח׳ וכש"ך) :

יד וכן נתערב ספק איסור תורה ברוב וחזר ונתערב מתערובות זה לתערובות ב׳ שיש בו רוב התערובות השני אסור לאכלן כאחת (רמ"א וס"ח אבל בש"ך מתיר בספק לאכול תערובות ב׳ כולן כא׳ ודאי דרבנן כס׳ איסור תורה ועיין בב"א (עיין בכ"א מסימן מ"ו עד סימן כ"א) :

טו ספק טרפה שנתערב ואין בו כדי לבטל או אפילו יש בו כדי לבטל אך שהוא מדברים שאינם מתבטלים מחלוקת בין גדולי ראשונים דעת ר"ת דהוי ס"ס ומותר עכ"פ טה"ר אבל לדעת ר"י אסור דאין כאן ס"ס דלא הוי רק ס׳ אחד בגופו וא׳ על ידי תערובות דלא מקרי ס"ס אלא כשתיכף כשבא הספק בעולם א"א לבא לפנינו אלא ע"י ב׳ ספיקות (ככל ס"ס שבש"ס כגון ס׳ זנתה תחתיו או לא את"ל תחתיו שמא באונס וכן נמצא דם בספל שאיש ואשה משתינין בה ס׳ מן האיש או מן האשה את"ל מן האשה שמא לא מן המקור או על ידי ב

תערובות כדלעיל סי' י"ג וכן אם יש בחצר ב' תרנגולים א' ספק טרפה וא' כשרה ונמצא ביצה א' בחצר מותרת הביצה שהרי תיכף כשנולד הביצה יש כאן ב' ספיקות שמא מן הכשרה ואת"ל מן הטרפה שמא אינה טרפה וכן ב' חנויות בא' ס"ט ובא' כשרה ונמצא חתיכה בשר (בענין שאין בו איסור בשר שנתעלם מן העין) מותר שהרי תיכף כשנולד הספק יש כאן ב' ספיקות (ש"ך בכלל ס"ס סי' ז') ונ"ל דוקא שנולד הביצה שלא בפנינו וכן כשנמצא הבשר אבל אם לקח מהתנות או שפירש בפנינו אסור דאין כאן אלא ס' א' בגופו דכיון שראה או לקח ה"ז כהתרנגולת והבהמה עצמה וכשם שהבהמה אע"פ שנתערבה חד בחד אסור דס' ראשון אסור מהתורה שהרי ספק זה שמא היא טרפה היתה מקודם שנתערבה ואסורה מדין ס' דאורייתא דדינה כודאי אסור וא"כ איך תאמר אח"כ כשנתערבה שמא מן הכשרה ואת"ל מן הטריפה שמא אינה טרפה הלא כבר אסרת מס' ואפילו לא נודע לנו שהיתה ס"ט ועתה נודעו הב' ספיקות ביחד מ"מ כיון שאפשר שהתוודע קודם ס' השני לא מקרי ס"ס (ועיין בכ"א סימן מ"ד מ"ס) ונ"ל דמה שלקח קודם שנודע הספק מ"מ אסור (כדלעיל סימן א' לדעת רא"ה והכא נ"ס קבוע חידוש דסא פכל אין סטעס משום קבוע) ואם נמצא ב' חתיכות או ב' ביצים וידוע שא' מן הכשרה וא' מן הטרפה ולא נודע איזהו שתיהן אסורות ואפילו חזרה ונאבדה אח"כ א' מהם בענין שנאבדה לגמרי מן העולם מ"מ השניה אסורה (ש"ך סי' ז' ח' ט') :

טז ויש אומרים דוקא כשנודע שהיא ספק ראשון תחלה וא"כ הוא ספק ראשון מה"ת שהרי תיכף כשנודע שהיא ספק טרפה אתה צריך לאוסרה כדין כל ספק תורה וא"כ איך תאמר את"ל שהיא הספק שמא היא כשרה והלא כבר אסרת אותה מספק אבל אם נולדו ב' הספיקות ביחד הוי שפיר ס"ס ולכן הכריע הש"ך דבהפ"מ וגם סעודת מצוה יש להקל בנודעו שני הספיקות ביחד והמנ"י מיקל אפילו בהפסד מועט ובתשו' מ"ב מצרף עוד ד"ל דאע"ג דקיי"ל כר"י דלא הוי ס"ס היינו בודאי דבר חשוב כגון בעלי חיים או חתיכה קטנה הר"ל אבל בחתיכה גדולה וחיה דלהרבה פוסקים לא הוי ר"ל אע"ג דאנו מחמירין והושבים לחהר"ל י"ל דזה דוקא בודאי טרפה אבל לא בספק טרפה וסיים הש"ך ובלבד שלא יאכלנו כולם כאחת ויאכלנו שנים שנים (ש"ך שם ועי' מ"ב סי' ל"ז) :

יז לא נקרא ס"ס אלא אם כן שהספק א' מתיר יותר מחבירו • ונ"ל דאין הכוונה שיהיה נ"מ באמת להיתר אלא ר"ל שיהיה בספק ראשון מותר לגמרי ואין בו שום צד לאיסור ואת"ל שיש בדבר זה צד לאיסור מ"מ אפשר שאפ"ה מותר ונמצא שספק השני מתיר יותר מן הראשון שאע"פ שיש בו צד לאיסור נגד זה יש בו ג"כ צד להיתר הדמיון עכבר שנטל חתיכה לחם ונכנס לבית ברוק ואינו יודע אם היה הלחם חמץ או מצה נמצא שיש כאן ס"ס שמא מצה נטל ואין כאן צד איסור כלל ואת"ל חמץ ונמצא שיש בו צד איסור מ"מ י"ל אכלתו • אבל אם נטל בכר חמץ אע"ג שי"ל ג"כ ס' שמא אכלתה ואת"ל לא אכלתה שמא גררתה זה לא הוי ס"ס שאין א' מתיר יותר מחבירו וא"כ שני הספיקות הם משם אחד (מ"א סי' תל"ט) וכן עז שהיתה חולבת למ"ד חלב פוטר ואח"כ ילדה זכרה ונקבה הוי ס"ס ספק שמא ילדה כבר וא"כ אין בלידה זו שום ספק בכור ואת"ל שלא ילדה מכבר וא"כ יש כאן ספק בכור י"ל שמא הנקבה יצאה ראשון (ש"ך סימן י"א) וכן המארס קטנה ומשהגדילה ונשאה נמצא פתח פתוח אסורה לבעלה ישראל אע"ג דהוי ס"ס שמא באונס ואת"ל ברצון שמא כשהיתה קטנה וקיי"ל פיתוי קטנה אונס הוא זה לא הוי ס"ס כיון דאין ספק שני מתיר יותר מן הראשון דבשלמא אם היה הדין שקטנה יש לה רצון ואפ"ה מותר הוי ס"ס אבל כיון דקטנה אלו היה לה רצון היתה אסורה אלא שאין לה רצון א"כ שם אונס א' הוא (ש"ך שם סימן י"א י"ג) ועיין בכלל ס"ס סי' נ"ג שהארכתי בזה :

יח ס"ס שאינו מתהפך לא הוה ס"ס הדמיון שחט בסכין בדוק ומצא פגום דאיכא ס"ס שמא בעצם המפרקת נפגם וא"כ אין כאן שום ס' איסור ואת"ל בסימנים וא"כ יש כאן איסור שמא במיעוט בתרא נפגם וא"כ לא הוי משם אחד ואפ"ה לא הוי ס"ס דמאי חזית דמתחיל הספק כך נימא איפכא שמא בסימנים • ואם תרצה לומר כך שמא במיעוט בתרא ואת"ל לא במיעוט בתרא שמא במפרקת זה הוי משם א' שהרי אין ס' ב' מתיר יותר מן הראשון דמ"ש מיעוט בתרא או מפרקת בשניהם אין צד איסור (ש"ך סי' י"ג י"ד) :

יט וכ"ז במקום ששני הספיקות הם שוין להתחיל בו אבל במקום שלא נוכל להתחיל בשני כגון ספק יש בו תולעים או לא ואת"ל שיש בו תולים שמא נימוחו הוי ס"ס אע"ג שאינו יכול לומר איפכא דא"א להתחיל כלל בספק ב' שמא נמוחו התולעים ואיך נחליט שהיה בו תולעים כיון דע"ז אנו דנין אם היו בו תולעים או לא וכן כל כיוצא בזה (ש"ך סימן ט"ו) והפ"ח כתב אע"ג דאינו מתהפך הוי ס"ס וכו"פ מכריע דבמקום דאיתחזק איסורא צריך שיהיה מתהפך וא"ל לא בעינן מתהפך וצ"ע :

כ במקום שיש ס"ס בענין שהוא מותר מה"ת אעפ"י שאסור מדרבנן הוי ס"ס ומותרים הדמיון

ציר דגים אם יש בהם שמנונית אסור מה"ת ואם אין בו שמנונית מותר מן התורה ואם יש ספק אם נמלחו דגים טמאים עם טהורים מותר משום ספק ספיקא ספק לא נמלחו ואת"ל נמלחו שמא אין בהן שומן ואעפ"י שגם ציר דגים שאין בהן שומן אסור מדרבנן מ"מ הרי יש ספק אם נמלחו עמהן או לא וספק דרבנן לקולא וכן כל כיוצא בזה (ס"ך סימן ט"ז) :

כא איסור דרבנן כגון ביצת נבלה וכיוצא בו גם כן אינו בטל אם הוא דבר חשוב כמו איסור תורה ואם יש ספק אם היה ביצת כשרה או נבלה מותרת ואפילו נודע האיסור דרבנן קודם שנולד הספק (סימן י"ז) :

כב גבינה שיש בה ספק אם הוא גבינה של ישראל או של נכרי א"א בזה ספק דרבנן לקול' שכיון שאסרו חכמים גבינות הנכרי מחמת חשש איסור בגופן עשאוה כאיסור של תורה וכן כל כיוצא בזה ולא אמרו ספק דרבנן לקולא אלא (כצ"ל כס"ך) בדבר שלא אסרוה מחמת חשש איסור בגופו אלא שאסרוה משום ד"א כגון ביצת נבילה גזרה משום ביצת טרפה וציר דגים עכו"ם משום שומן דגים ובישולי עכו"ם משום חתנות ואבל המדולדול משום אבר מן החי ובשר שתלאו במסמר ונפל לארץ ומצאו במקו' שהניחו לדעת הב"י בסי' מ"ג דאינו אלא משום חומרא (עיין פג"ס נ"ס ע"א בתוס') ומוקצה וכיוצא בו אבל גבינות הוא מחמת חשש איסור בגופן ולכן גבינות הנכרי שנתערבה אינה בטלה ברוב אם היא חתיכה הראוי להתכבד אבל נתערבה גבינה זו שיש בה ספק אם היא גבינת ישראל או גבינת הנכרי בטלה ברוב (עיין לקמן כלל ס"ד) (ס"ך סימן י"ח) ובשר שנתעלם מן העין כגון שלא מצאו במקום שהניחו הש"ך בס"ק י"ז כתב דגם זה אינו אלא משום חומרא והמנ"י השיגו דכיון שלא מצאו במקום שהניחו חיישי' שמא הוא טריפה ואסור מדינא כמש"כ בב"י סימן ס"ג וא"כ דינו כמ"ש כגבינות · ונ"ל דה"ה בחלב שחלבו נכרי דמי לגבינות דג"כ איסורו מחמת עצמו שמא נתערב בו חלב טמא :

כג אין אומרים ספק דרבנן לקולא אלא אם הספק הוא בעצמו ומצד עצמו הוא דרבנן אבל אם האיסור מצד עצמו ספק איסור תורה הוא ומצד אחר בא שהיא מדרבנן א"א בזה ספק דרבנן לקולא כגון ספק טריפה שנתערבה באחרים אעפ"י שלא נודע הספק עד אחר שנתערב וא"כ אין כאן אלא ספק דרבנן שהרי מה"ת אפילו ודאי איסור בטל ברוב אלא שחכמים אמרו שדבר חשוב לא בטל וא"כ אינו אלא ספק דרבנן אלא כיון שהאיסור מצד עצמו הוא ספק מה"ת אסור וכן כל כיוצא בזה · בד"א שיש כאן חשש איסור שהרי בתערובת זו עכ"פ יש ספק איסור תורה אבל אם יש ספק אם יש כאן שום איסור כלל אפילו בא לו מצד אחר שהיא מדרבנן אנו אומרים בו ספק דרבנן לקולא כגון שתי קדירות אחד של היתר ואחד של איסור ונפל חתיכת נבילה לאחד מהם ואינו ידוע לאיזו נפל אם יש בקדרות היתר רוב והוא מין במינו בענין שהוא מותר מה"ת אע"ג דעדיין אסור מדרבנן שהרי מדרבנן צריך ס' כיון שיש לומר שמא אין כאן איסור כלל הרי הספק מצד עצמו בא לו שהוא מדרבנן (ס"ך ס"ק י"ט) :

כד ספק דרבנן ויש לה חזקת איסור מחלוקת בין האחרונים הש"ך בסימן כ' אוסר והפ"ח מתיר (ועיין בכללי ס"ס סימן כ"א) :

כה אם נתערב איסור דרבנן חד אחר אעפ"י שאינו דבר חשוב ואח"כ נאבד אחד מהן מן העול' ולא נודע איזהו כיון שנתחזק איסור בב' חתיכות אלו אין אומרין בזה ספק דרבנן לקולא (ס"ס סימן כ"א) ש"ך והיינו לשיטתו וע' לקמן כלל ס"ד סימן ג' :

כו אבל איסור דרבנן שנתערב חד בתרי ואינו דבר חשוב במינו בטל ברוב אפי' איסור תורה ושלא במינו צריך ס' היכא שאין הפסד כ"כ אבל אם נאבד אחד מהן אף על פי שישנו מעולם אפילו אין כאן ס' מותר כיון דהוא איסור דרבנן ובטל ג"כ ברוב מן הדין (ס"ס סימן כ"ב) :

כז נתערב איסור דרבנן שהוא דבר חשוב ברוב או אפילו באלף אינו בטל ודינו ממש כאיסור תורה ועל הדרך שנתבאר וכן אם נאבד אחד מהן דינו ממש כאיסור תורה על הדרך שנתבאר (ס"ס סימן כ"ג) :

כח איסור דרבנן שנתערב חד בחד והוא דבר חשוב ואח"כ נתערב אחד מהן ברוב אינו בטל כיון שנתחזק מתחילה האיסור בב' חתיכות א"כ כל אחד ואחד הרי הוא כגופו של איסור (ס"ס סימן כ"ד) וזה ג"כ לשיטתו :

כט ס' דרבנן ויש כנגדו ס"ס להחמיר אזלי' לחומרא (עיין מל"מ פ"ד מהלכו' בכורות ובפ"י מהל' מקוואו') :

ל ספק איסור תורה שנתערב חד בחד כל אחד הוא כגופו של איסור ואם נתערב אח"כ ברוב אינו בטל מטעם ס"ס (כ"ה) :

לא וכל הדינים שהזכרנו למעלה בס' איסור תורה וכיוצא בו שהוא אסור אפילו בהפ"מ ואפי' אינו רוצה לאכלו כולו כאחד (ס"ס סימן כ"ו) :

לב דבר שיש לו חזקת איסור אעפ"י שיש בו ס"ס גמור ה"ז אסור שהרי בספק הראשון אנו מעמידין אותו על חזקת איסור א"כ אין כאן אלא ס' אחד · הרי כאן שלשה ספיקות מותר

שאף אם תעמידו על חזקת איסור יש כאן ס"ס לא יהא זה חמור מודאי איסור שאין לך חזקת איסור גדול מזה ומותר בס"ס וכל זה בחזקת איסור ממש וכן ס' בשחיטה הוא חזקת איסור דהחזקה הוא בשחיטה דהבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל ס"ס גמור כדרוסה או ספק אם נשבר הגף מתירין מטעם ס"ס ואעפ"י דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מ"מ לענין דרוסה ושבירת הגף אין לנו חזקת איסור וכן כל כיוצא בזה (ש"ך בכללי ס"ס מסי' כ"ו עד סי' ל' ועיין בכ"א סי' כ"ג) :

לג לפיכך בהמה שאירע לה ספק בשחיטה ונתערב חד בחד ונמצאת חתיכה אע"ג דהוי ס"ס כדלעיל סי' ט"ו מ"מ הואיל ויש כאן חזקת איסור לא הוי ס"ס ואפי' נתערבה אח"כ תתי' זו אינה בטילה אם היא חשובה דדינו כספק איסור שנתערב אבל אם יש בחתיכה ג' ספיקות כגון שנמצא אחר שחיטה ס' פגימה וא"כ שמא אין בו פגימה וא"ת שהיא פגימה שמא במפרקת נפגמה אע"ג שלא היינו מתירין הבהמה בשנתערבה חד בחד כיון שיש לה חזקת איסור מ"מ החתיכה זו שיש בה ספק אם היא ממנה מותרת כדלעיל סימן ט"ו (ש"ך מס"ק ל' עד ל"ג) :

לד לא מקרי ספק או ס"ס אלא כשהאיסור וההיתר שוים אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר וכן אם האיסור שכיח יותר מהיתר אין זה ס"ס כלל (שם) ועיין בב"א סימן נ"ד :

לה ספק בהסרון חכמה אינו ספק כלל לא לענין ספק אחד ולא לענין ס"ס (שם) :

לו במקום שיש ס"ס גמור א"צ לבדוק כלל אף שיש לברר האיסור ע"י בדיקה כגון נשבר הגף וספק אם ניקבה הריאה וכן ס"ס בגוים וכל כיוצא בזה ויש חולקין ויש להחמיר היכא דאפשר ואין הפסד בדבר (שם) ועיין בב"א סימן נ"ח :

כלל סד דין איסור שנפל לקדרה ואינו יודע לאיזה קדרה ודין איסור דרבנן או תורה (סי' קי"א)

א כבר כתבנו דקיי"ל ספק דרבנן לקולא ודוקא אם כשספק אם יש כאן איסור כלל כגון שהוא כשספק אם ביצה זו הוא ביצת נבילה או כשרה וכן ביוצא בו לכבר נספק דש"ל מ"מ כגון שהוא מסופק אם זו היא הביצה שנולדה ביום טוב או לא או שאר דש"ל מ"מ דאסור כדלעיל כלל נ"ג :

ב אבל אם יש כאן ודאי איסור דרבנן אלא שנתערב חד בחד וא"כ על כל א' יש ספק שמא היא הכשרה כגון שיש כאן ב' ביצים א' ודאי ביצת נבילה וא' מכשרה ונתערבה אע"ג דדעת מקצת פוסקים דגם זו מקרי ספק דרבנן ומותר לב' בני אדם (הגהות א"ז בכללי ש"ך סימן ק"ט) מ"מ לא קיי"ל הכי אלא דזה לא הוי ספק דרבנן לב"ע (עיין כנ"א שער קבוע סימן כ"א) דחד בחד לא מקרי תערובת :

ג ואם נפל אחת מהם ונאבד מן העולם רע"ה הש"ך (בכללי ס"ס סימן כ"א) כיון שהיה לו פעם א' חזקת איסור דתערובת חד בחד נחשב כגופו של איסור ואם כן לא נחשב עוד לספק דרבנן והמנ"י בכללי ס"ס ס"ק ל"ז כתב דלענין אם נאבד לא מקרי אתחזק איסורא כלל רכמו שהיה לזה חזקת איסור ג"כ יש לזה חזקת היתר אבל הפ"ח כתב דגם זה מקרי ס"ר דלכ"ע באיסור דרבנן עכ"פ אמרינן שאני אומר כדלקמן בס' הסמוך וא"כ ה"נ אמרי' האיסור נאבד ואפי' אם נאבד בענין שישנו בעולם ואפשר להמצא אם אין אנו צריכין לדון כלל ע"ז שנפל רק אנו כספקין ע"ז הנשאר לפנינו ודעת הפ"ח דאף בזה מותר דאמרינן האיסור נפל ואמנם אם אנו צריכין לדון גם זה שנפל כגון שנפל א' מב' חתיכות אלו לתוך הקדירה דאנו מתירין הקדירה מטעם שאני אומר ההיתר נפל בו לקמן סי' ד' וא"כ עכ"פ הנשאר הוא האיסור (כדמוכח ממתניתין פ"ז דתרומות מגנב ס' דסאתים נופל בס כתרומה) :

ד ולכן אם היה כאן קדרה אחת של היתר ולפניו ב' חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור דרבנן אפילו דבר שיש לו עיקר מן התורה ונפל בה אחת מאלו ב' חתיכות ואין ידוע איזו היא אנו תולין דעל היתר נפל ואפי' נתערבו החתיכות בענין שא"י איזו היתר או איסור אע"ג דהוי תערובת חד בחד מ"מ כיון שההיתר כאן הוא מחמת שאני אומר ולכן אע"ג דלענין לאכול החתיכות שניהם אסורות מ"מ הקדרה מותר ומוקמינן הקדרה על חזקה (כדמוכח מגמ' מין דתרומות שם נפל א' מהן לחולין אינו מדמעת) (סימן קי"א סעיף א' פ"ח וכו"פ) :

ה ולא זה דלא איתרע חזקת הקדרה כ"כ שהרי אפשר לומר שלא היה כאן נפילת איסור כלל ולכן אפילו אם האיסור רבה על ההיתר מותר (ש"ך סק"ו) אלא אפילו ב' קדרות א' של היתר וא' של איסור ולפניהם חתיכה א' מאיסור דרבנן ונפל לתוך א' מהם וא"י לאיזו נפל אע"ג דכאן איתרע קצת חזקות הקדרה שהרי היה כאן נפילת איסור ודאי אפ"ה אנו תולין לומר שנפל לתוך הקדרה של איסור ומ"מ בזה צריך שיהיה עכ"פ בקדרה' היתר כ"כ כמו האיסור אבל אם האיסור רבה על ההיתר ל"א בזה ס"ד לקולא (שם) :

ו ולא זה דעכ"פ לא איתרע הקדרה שהרי אפשר לומר שלא נפל לתוכו כלום אלא אפילו ב'

קדירות א' של איסור וא' של היתר ולפניהם ב' חתי' א' של איסור דרבנן וא' של היתר ונפל חתיכה אחת לקדרה זו וא' לזו וא"כ איתרע חזקת הקדירה שהרי ודאי נפל לתוכו וגם שידוע שעכ"פ האסור נפל ג"כ אפ"ה תולין לומר היתר לתוך היתר נפל ואיסור לתוך איסור וגם בזה צריך שעכ"פ יהיה הקדירה של היתר שוה לאיסור (ולדעת הש"ך שכתבתי סימן ג' היינו דוקא כשלא נתערבו כתחי' דאם נתערבו קודם שנפילה וא"כ נחשבים שניהם כודאי איסור ול"א בד"ר לקולא ודברי הש"ך ס"ק ד' תמוהי' ועיין פ"ת):

ז ואם קדירה א' של היתר ולפניו איסור דרבנן ונאבד ואינו ידוע אם נפל לקדירה נ"ל אם לא נתעסק בחתיכה כלל א"כ למה נחזיק ריעותא אבל אם נתעסק סמוך לקדירה נ"ל דאסור (עיין בשער רוב וחזקה סי' כ') :

ח היה האיסור איסור תורה אם האיסור מין אחר והקדירה מין אחר ל"א שאני אומר לתלות בהיתר דבשל תורה לא תלינן לקולא (סעי' ד') אבל אם היה האיסור עם הקדירה הכל מין אחד דהיינו מין במינו ומה"ת בטל ברוב אלא דמדרבנן צריכין ס ולכן אם ידוע שיש רוב בקדירה נגד האיסור וא"כ ה"ל איסור תורה ושיעור דרבנן דינו כדין איסור דרבנן ותלינן להקל (סעיף ג ד'):

ט היו כאן שתי קדירות של היתר ולפניהם שתי חתיכות א' של היתר וא' של איסור ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו שתיהן אסורות אפילו באיסור דרבנן שכיון שעכ"פ צריכין אנו לומר שקדירה אחת אסורה וא"כ מאי חזית דאסרה להאי דילמא איפכא • בד"א ששתיהן אסורות שאין בכל א' מהקדירו' כדי לבטל האיסור אבל אם באחת מהקדירות כדי לבטל האיסור (בשתים אפי' מב"מ ואיסור דרבנן בעינן ס' דאם אין ס' א"כ נשאר באיסור אכילה וא"כ מאי חזית פרישה ס"ק ס"):
אם היה האיסור דרבנן אנו תולין לומר שהאיסור נפל לתוך זו שיש בה כדי לבטל וה"ה באיסור תורה אם יש באחד כדי לבטל בששים ובשני יש בה עכ"פ רוב נגד האיסור אם האיסור הוא מב"מ עם הקדירה הקטנה אמרינן ג"כ שאני אומר אבל אם אין באחת מן הקדירות כדי לבטל האיסור אעפ"י שאחת גדולה וא' קטנה לא תלינן שהאיסור נפל לתוך הקטנה דמאי חזית (ש"ך ס"ק י"א) :

י ובמקום הפ"מ אפילו אם אין באחת מהן ס' נגד האיסור אלא שיש בשני הקדירות ע"י צירוף ס' נגד האיסור ושני הקדירות ראוין להתערב ביחד ששניהם של חלב או של בשר ושניהם מתוקים או חמוצים וכיוצא בו בענין שראוים להתערב ביחד והם של אדם אחד אזי מותר לערב אותם לכתחלה ולא הוי כמבטל איסור דכיון דעומד להתערב כמעורבין דמי (ש"ך ס"ק י"ג י"ח) ודוקא במב"מ או באיסור דרבנן (ס"ק י"ז) אבל מין בשאינו מינו כיון דיכול לעמוד על טעמו אין מצטרפין (ש"ך סימן ק"כ ס"ק ל"ב וסימן ק"ז ס"ק א' ופ"ת בסי' קי"א) :

יא ואם הם של ב' ב"א אם באו לשאול בבת אחת או שאחד שואל בשבילו ובשביל חבירו כיון שע"כ צריכין אנו לאסור את א' מהן ואם כן מאי חזית כו' אבל אם באו לשאול בזה אחר זה וכל אחד שואל רק בשבילו מותר דכל אחד תולה שהאיסור בשל חבירו (ס"ק י"ט) :

יב וכ"ש אם היו שתי קדירות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאיזה מהן נפל במקום הפ"מ יש להקל באיסור דרבנן אם יש בב' הקדירות ס' כדי לבטל את האיסור והם של אדם אחד וראוין להתערב כדלעיל או בב' ב"א ובאו לשאול בזה אחר זה הכל כמבואר בס מן הקודם (סעיף ז') :

יג היו כאן ב' קדירו' של היתר ונפל איסור לתוך א' וידוע לאיזה מהן נפל וחזר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאיזה מהן נפל אני אומר למקום איסור הראשון נפל גם השני אבל אם נפל איסור לתוך אחת מהן נפל ואינו ידוע לאיזה מהן נפל ואח"כ נפל איסור לתוך אחת מהן ידוע לאיזה מהן נפל שתיהן אסורו' ולא אמרינן למפרע לתלו' שגם הראשונה נפל לזה (סעיף ו') :

בינת שער רוב וחזקה אדם

גרסינן בגמרא מנא דאזלינן בתר רוב וחזקה וילפינן מקרא והלכה רווחת בישראל בלא שום חולק בכל התורה בין לקולא ובין לחומרא והם ב' אופנים (א') שהרוב וחזקה הם מ[illegible] כגון רוב בהמות כשרות וחזקת בתולה באשה וכיוצא בהם : (ב') על ידי מעשה כגון רוב ע"ה מעשרים וחזקת חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שא"מ והחילוק ביניהם כי בדבר שהוא ממילא לא יפול בו ספק שמא אינו . משא"כ מה שעל ידי מעשה שאפשר לומר שלא עשה מעשה זה • ועוד יש חזקה ג' דהיינו שאדם מחזיק עצמו בדבר זה לאיסור כגון אשה שמחזקת בעצמו שהיא טמאה נדה וכיוצא בו וכן להיתר כגון שמחזיק עצמו לכהן ולוי וכדברים אשר צריכין אנו למיזל בתר רוב וחזקה הוא יפול על ששה אופנים . (א) אם מחוש שמא אירע בו מקרה שעל ידי זה נפסד מכמות שהיה : (ב) שאנו רואים ריעותא ברורה אך יש לפנינו דבר לתלות בו שיכול לומר שעדיין הדבר בחזקתו והריעותא נעשה על ידי הדבר שלפנינו : (ג) דבר שנשתנה מתולדתו אך שיכול לומר שאעפ"כ אין דבר זה ריעותא . (ד) דבר שיש בו ריעותא בוודאי רק שיכול לומר שלא נגמר הריעותא עד שאסור ע"י זה ונאבד קודם שבדקו . (ה) דבר שיש כאן ריעותא שיכול לומר אוקי על חזקתה רק שיש על אותו דבר איסור אחר בלא"ה אם נאמר שנחזיק באיסור לאיסור : (ו) אם נמצא עכשיו ריעותא באלו נחזיק מזמן לזמן שקודם · ומתחיל בהתשבות אבקש שיאיר עיני ולא אכשל בדבר הלכה :

א טעם למה לא בדק בסימנים ה"ז נבלה :

ביון דהלכה רווחת לבוני עגמת דאזלינן בתר רובא ק' דא"כ למה גזרו על הדמאי שהרי קיי"ל רוב עמי הארץ מעשרין הם והתוס' בשבת דף י"ג כתבו משום דהוי מיעוט דשכיח טובא . ולפ"ז צריך לומר הא דלא גזרו ג"כ להפרים מעשר עני היינו משום שאין בו אלא איסור לאו כמה שכתבו התוס' ריש דמאי גפי סוגית הש"ס שלנו דנחשדו ע"ה גם על מעשר עני ע"ש ול"ע שהרי איסור נבלה ג"כ אינו אלא איסור לאו ואפי' הכי קיימא לן דהשוחט שלא בדק בסימנים אסור כדאיתא בכל הפוסקים וביו"ד סימן כ"ה ובהדיא כתב תוס' בחולין דף ט' ד"ה והסורה כיון דרוב פעמים שוחט שפיר בריא מדאורייתא ולא פליגי אלא לענין טומאה מדרבנן ואף למה שכ' המרדכי הטעם משום דאמרי' סמוך מיעוט לחזקה מ"מ ק' מ"ש ממעשר עני שגם שם יש חזקת טבל וכן לפי מה שכ' הרשב"א בתי' חולין הטעם משום דהוי רובא דתלי במעשה והמיעוט ממילא דלא חשיב רוב כמו שנאריך בזה אי"ה לקמן סי' ד' ק' ג"כ מ"ש מדמאי וע"כ צ"ל לדבריהם דס"ל דקיי"ל כסוגיא דירושלמי דלא נחשדו ע"ה על מעשר עני ואפי' מיעוט אין כאן כמש"כ התי"ט בדמאי פ"ד מ"ג או י"ל דאפי' לפי סוגית הש"ס שלנו א"ש וכמש"כ תוס' בבכורות דף כ' דאין להחזיק שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין מש"ה כלא בדק בסימנים דל"ש סברא זו חשבי כמיעוט או מטעם הרשב"א או מטעם המרדכי אבל הרא"ש כתבו' כלל כ' ס' י"ד השיב על השאלה מ"ש ברוב מצוין אצל שחיטה מומחין מותר בדליתא קמן ובלא בדק בסימנים ונתתך הרא"ש אסור כ' וז"ל הא ק' דאמרינן רוב מצוין כו' והם יודעין הלכות שחיטה ובודקין הסימנים אבל היכא דאיתא קמן ואמר שלא בדק ה"ז מודה שלא שחט כדין ולא יצאתה מחזקת שאינה זבוחה אלא מצינו בשום מקום דקאמר רוב השוחטין את רוב הסימנין דנסמוך אהאי רובא לאפוקי מחזקת שאינה זבות עכ"ל . וג"כ במרדכי בתי' כ' דאין כאן רוב ולפ"ז נק"מ מדמאי דבאיסור לאו נ"ג וצ"ל דלדידהו ה"ה ס' ששהה או דרס הוי דאורייתא דמ"ש כיון שהשוחט עצמו מסופק הרי מודה שאינו מן הרוב .

והרמב"ם סתם דבריו וכ' בפ"א מהל' שחיטה הל' י"ב וז"ל לא בדק בסימנים ונתתך הראש ה"ז נבלה הפשר דכוונתו נבלה מדאורייתא כדעת הרא"ש ואע"ג דבפ"ד כ' דמי שאינו יודע הל' שחיט' ושחט בינו לבין עצמו אסור לאכול משחיטתו וה"ז קרובה לספק נבלה וכאן החליט וכ' נבלה יש לומר דזה גרע וכמו שכ' הרא"ש שהרי מודה שלא שחט כדין משא"כ באינו יודע הלכות שחיטה אפשר ששחט כראוי וכמו שכ' הרשב"א במשמה"ב דף ז' ע"ב וז"ל וכ' השחיטה ע"י ישראל שאינו יודע הלכות שחיטה נבלה היא או חייבין משום אבר מן החי הרי שהיטה לפניך גם משום נבלה ליכא ואילו כא אגיהו ואמר שלא שהה ולא דרס כו' מי לא אכלינן מנייהו עכ"ל מה שאין כן בזה שאמר שלא שחט כראוי שהרי לא בדק בסימנים יש לומר דהוי כאילו אמר לא שחטתי כדין דאפי' יבא אליהו לא שמעינן ליה להתירו כיון שהשוחט הפיד על עצמו ששחט בפסול ולפי הנראה מהרא"ש ואפשר שכן דעת הרמב"ם דהא דפליגי בגמ' דף ט' למר הוי טריפה ולמר נבלה הוא מדאורייתא ולא כמו שכתבו תוס' ורשב"א דפליגי רק מדרבנן ונראה לי שזהו שסיים הרמב"ם ה"ז נבלה אפי' הוא זריז ומהיר רלה לומר ולא אמרי' כיון שהוא זריז ומהיר מסתמא שחט כדין אפ"ה נבלה כיון שהוא מודה ששחט שלא כדין :

ולפ"ז יצא לנו דבלא בדק בסימנים לתוס' ורשב"א אינו אלא מדרבנן וכן למרדכי בתירוץ אחד אבל לרא"ש ולתירוץ ב' שבמרדכי הוי פסול דאורייתא וכ"מ מרמב"ם ובזה א"ש נמי מה שהוצרך הרא"ש לכתוב הטעם דאינו רוב והוא כ' כבמעתין דאזלינן בתר רובא דהטעם דל"א סמוך מיעוטא שאינו מומחים לחזקת בהמה ואתרע רובא כמו שהק' הרא"ה בבד"ה וכתב הרא"ש דהוי מיעוט דל"ש וכ"ד הרא"ה וא"כ ק' אפי' אי נימא דהרוב שוחטין רוב הסימנים מ"מ אסור דזה הוי מיעוט דשכיח ובזה א"ש כפי שנאריך לקמן אי"ה בסי' א' דאף אם אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אינו אסור אלא מדרבנן והרא"ש ס"ל דבזה אסור מדאורייתא וכדמשמע פשטא דליפנא דגמרא וכן מבואר בש"ך סימן כ"ה דלא בדק הוי נבלה גמורה :

ב דין כל ספק בשחיטה בין שנמצא הסכין פגום או ס' שהה או שאינו יודע הלכות שחיטה צריך כיסוי מספק :

הרמב"ם בפ"ד מהמ"ב כ' כל ס' בשחיטה הרי זה ספק נבלה והאוכל ממנה מכין אותו מכות מרדות . ול"ע שהרי יש לבהמה חזקת אינו זבות וכדמוכח נמי לבהמה שהרי כתב בפ"ד ופ"ה מהל' מ"א דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת (ועש"ב בלח"מ) וא"כ ע"כ צריך לומר הא דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת לאו בחזקת אמ"ה כמש"כ תוס' ביצה דף כ"ה וא"כ נעמידנה על חזקתה והוי נבלה ממש וכמו בספק בלא בדק בסימנין דהוי נבלה הגם דיש לומר דס"ל דהוי ס' נבלה מה"ת ומש"כ מכות מרדות היינו לשיטתו דס"ל דכל ס' תורה אינו אלא מדרבנן מ"מ ק' מ"ש מלא בדק בסימנין דכתב דהוי נבלה ואמנם י"ל דדוקא בשלא בדק הסימנים שהרי הוא מודה שלא שחט כדין הוי נבלה אבל בספק שמא שהה או דרס אמרי' דנכ"ע אינו אלא מדרבנן שהרי כתבו תוס' להדיא דף י' סוף ד"ה איתרעי דמסתמא שחט שפיר וכ"כ הרשב"א בתה"א דחזקה על כל מומחה שבוחט כדין ואפי' במומר לתיאבון סמכינן עליו בזה וא"כ אף שקרה לו מקרה ונסתפק אם שהה או דרס י"ל שפיר דאינו אלא מדרבנן דמה"ת סמכינן על רוב שחיטות וא"כ לק"מ על הרמב"ם ולפ"ז בין ששחט ולא בדק בסימנים ובין ס' שהה ודרס או מי שאינו יודע הלכות שחיטה צריך לכסות בלא ברכה דאפי' בלא בדק לתוס' ורשב"א אינו אלא מדרבנן ודלא כט"ז בסי' כ"ח שכתב הגדול שאינו יודע הלכות שחיטה דינו כחש"ו ופטור מכיסוי וז"א וכמו שכתב הרשב"א במשמה"ב שהבאתי בסי' א' וכן מוכח מרמב"ם שהרי בפ"ד הלכה ה' כתב חש"ו ששחטו שחיטתן פסולה וגם בהלכה א' כ' מי שאינו יודע הלכות שחיטה ושחט בינו לבין עצמו אסור לאכול משחיטתו והרי זה קרובה לספק נבלה והאוכל ממנה מכין מכות מרדות ובפ"ד הל' י"ח כ' כ"מ שאמרנו בשחיטה פסולה הרי זה נבלה ואם אכל ממנה כזית לוקה משום אוכל נבלה וכל ס' בשחיטה הרי זה ס' נבלה והאוכל ממנה מכין מכות מרדות עכ"ל הרי להדיא דדוקא בחש"ו דרוב מעשיהן מקולקלים הוי נבילה מדאורייתא ולוקה שהרי כתב שם פסולה אבל כל ס' בשחיטה אינו אלא ס' נבלה וצ"ל כמו שכתבתי דכיון דמומחה שחט אדרבה עפ"י רוב שוחט שפיר ואפי' בס' אם נבמש קודם שחיטה ג"כ אינו אלא ס' דרוב פעמים לא נבמש הסימן עיין בסי' כ"ה בש"ע ובש"ך אבל באיי הלכות שחיטה כתב הרי זה קרובה לס' נבלה שהרי אין לנו שום ריעותא לא בסכין ולא בבהמה רק דחיישינן שמא לא שחט שפיר וא"כ אין ס' דטעון כיסוי ופשיטא דחייב משום או"ב דלא כט"ז בסי' י"ז במסתפק ולפ"ז מה שכתב בש"ע דה"ה לכל פסול כגון סכין פגומה לא"ד אלא ה"ה לכל ספק בשחיטה צריך כיסוי :

ג ישוב לדברי תוס' חולין דף ג'

ומתוך דברי הרמב"ם שהבאתי יתיישב לי דברי תוס' בחולין ג' ע"ב ד"ה דליתי' קמן שכ' מדלא משני דאיתיה קמן ולא ידע ולכך דוקא באחרים עע"ג כשר ומזה הוכיחו דאם אינו יודע הלכות שחיטה לא מהני ספ"ג וא"כ הא דאר"י כל טבח שאינו יודע כו' אסור לאכול משחיטתו ר"ל אפי' ידעינן בודאי ששחט שפיר דמדרבנן פסו אותו כאילו כר זביחה וכמו שכ' הרשב"א במשה"ב דף ז' לדעת הרא"ה ול"ע שהרי לרבינא דל"ל רוב מצוין מומחין וא"כ מאי שנא דליתא קמן או איתא קמן ולא ידע דאפי' ליתא קמן ואנו מסופקים אם ידע לפסול דהוי ס' בשחיטה ועוד ק' שהקשו שם ד"ה אבל בא דבבא ומלא ששחט לרבה למה לי חותך כזית כשר והא גבי י"ג מותר בלא בדיקה ע"ב ק' דבשלמא י"נ היה לו חזקת היתר משא"כ בבהמה דבחזקת איסור עומדת ועפ"ז ניחא דתוס' ס"ל דאע"ג דאם ידוע לנו שזה ששחט אינו יודע הלכות שחיטה פסול מדרבנן אפי' אחרים עע"ג נ"מ אם אנו מסופקין אם יודע או לא מיתר דאין זה ס' בשחיטה כיון שאין כאן ריעותא כלל וס"ל לרבינא דחזקה על כן דעת שבוחט שפיר כמה שכ' רשב"א בתוה"א רק לכתחלה מצריכין בדיקה וזהו ג"כ סברת ראב"ן שהביא הש"ך סי' א' ס"ק ה' ומה שהקשה הש"ך בס דהא בגמ' מוכח דאם ליתא למבדקיה ואיו אחרים עע"ג פסול יש לומר דראב"ן ס"ל

ס"ל דה"פ ואע"ג דהכא קאי אריפא מ"מ והאי גם על חש"ו קאי דסגיין לו כמש"ה רש"י י"ב ע"ב וע"ז קאמר והכא ששתטו ר"ל בין חש"ו ובין שאין מומחין בדיעבד אם אחרים עע"ג נשר לעולם אלא באין עע"ג אזי בחש"ו פסול ובאין מומחין אי איכא קמן בודקין ואי ליתא קמן אע"ג דאין עע"ג כשר :

ד דין רוב דתלי במעשה לא אזלינן בתר רוב לקולא :

גרסינן בבכורות י"ט הלוקח בהמה מן הנכרי וא"י אם בכרה רי"א עז בן שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק כו' ופריך ואמאי מכאן ואילך ס' כלך אחר רוב בהמות ארוב בהמות מתעברות ויולדות ומתרץ רבא ר"י ס"ל כר"מ דחושש למיעוטא רבינא אמר אפי' תימא רבנן כי אזלי רבנן בתר רובא רובא דלא תלי במעשה רובא דתלי במעשה לא אזלי' בתר רובא וכ' הרא"ש שם וק"ל בהא כר"י דלא אשכחן לרבנן דפליגי עליה בהא עכ"ל פרש"י ותוס' כגון הרבעה דבהמה דצריך לפעמים להרביעה אותה ואיכא למיחש שמא לא עלה עליה זכר וכ"כ הרמב"ן במלחמות מקדושין בשמעתין דסבלונות דף ר"ל וז"ל ועוד דהאי רובא דאמרי' דילמא קדים רובא גריע הוא דהא תלי במעשה ולא אזלי' בתר רובא דתלי במעשה כדמסיק רבינא בבכורות וכ"כ הרשב"א ור"ן בחולין בתר דמסקינן דאזלינן בתר רובא וז"ל ומיהו הנ"מ כשהרוב והמיעוט שניהם תלוין במעשה או שניהם הם ממילא אבל אם הרוב הוא ע"י מעשה והמיעוט ממילא לא אזלינן בתר רובא דלא עדיף רובא דע"י מעשה ממיעוט דהוי ממילא כדמסיק רבינא בבכורות עכ"ל והנה מלשונם משמע דאפי' מדאורייתא לא חשב לרוב וכן מוכח קצת מרמב"ן שהבאתי שהרי כ' זאת דלכן ס"ד דאפי' באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי לא חיישו לקדושין משום דהוי רובא דתלי במעשה ודילמא לא קדיש וא"כ הרי דאפי' לקולא לאפקועי קדושין אמרינן כיון דהוי רובא דתלי במעשה לא אזלי' בתריה ואף לפי המסקנא דקאמר קמ"ל דחיישי' לרובא ודאי משמע דלחומרא מדרבנן אזלינן בתר האי רובא ואפשר רק משום חומרא דא"א כמש"כ שם הרמב"ן לשיטת רי"ף דאפי' למיעוט חיישי' משום חומרא דא"א ונ"פ שהרי דמאי לכ"ע אינו אלא מדרבנן כמ"ש תוס' בבכורות והיינו משום דאמרי' רוב ע"ה מעשרין הן והרי זה תלי במעשה שמא לא עישר וע"כ כ"ל דאינו אלא מדרבנן וכן משמע בתי' רשב"א גבי לא בדק בסימנים כתב וז"ל כיון דע"י שחיטה מומחה מסתמא שפיר שחט דרוב פעמים רובן של סימנים נשחטין בשחיטת מומחה אבל באיסור דרובא דתלי במעשה ומיעוטא דאינו תלוי במעשה הוא ובהי הא לא אזלינן בתר רובא מש"ה אוקמוה רבנן בחזקת איסור קמא כו' עכ"ל משמע קצת דאינו אלא מדרבנן ומדברי רמב"ן שהבאתי ג"כ אין ראיה כ"כ כמש"כ שם שאין אנו חוששין לסבלונות שלמן איסו קדושין שהרי לשם סבלונות נשלחו וכיון שאין כאן אלא חשש שמא קידוש כו' שהרי שסבלונות לפנינו ולא קדושין כו' ע"ש וא"כ כיון שאין שם אלא חשש בעלמא מש"ה לא אזלינן בתר רובא דתלי במעשה ואף דלכאורה משמע הא דאר"י מכאן ואילך ספק היינו ס' דאורייתא אינו מוכרח שהרי לתירוצו של רבא דמשני ר"י כר"מ ס"ל דחיים למיעוט וכבר כתבו תוס' בהמה דוכתין דאין זה אלא מדרבנן וא"כ הכי נמי י"ל לרבינא דאינו אלא ס' דרבנן אבל מדאורייתא יש להוכיח שפיר מאהרי רבים בין רוב שיש בו מעשה או ממילא ונ"פ. ועכ"פ יצא לנו דרובא דתלי במעשה והמיעוט הוא ממילא עכ"פ מדרבנן לא אזלינן אחר הרוב לקולא כדמוכח מגלא בדק בסימנים ובכורות ואמנם י"ל דוקא במקום שיש חזקת איסור. ומ"מ באיסור מיתה מוכח מדברי רמב"ן הנ"ל דאזלינן אחר המיעוט דממילא כמ"ש שם בהדיא דבמקום איסור א"א החמירו וכ"כ תוס' בקדושין נ' ע"ב והיינו כמש"כ התי"ט בדמאי דבאיסור מיתה החמירו ואזלינן בתר המיעוט אמנם מדמאי לא מוכח אלא במקום דיש ג"כ חזקת טבל אבל מת ס' ומרמב"ן מוכח דאפי' במקום שיש רוב וחזקה להתיר חיישינן למיעוט ומיהו חזקה בדבר דתלי במנהג ומעשה אבל אם הרוב והמיעוט הוא בטבע בודאי לא משגחינן במיעוט :

ה דין אשה שמסופקת אם מלחה בשר.

אלפ"ז מכאן סתירה לדברי הט"ז בסי' ס"ט ס"ק כ"ז שכתב באשה שמסופקת אם מלחה הבשר וכתב לקולא משום

דאזלינן בתר רוב שמולחין ולפ"ז ליתא דהוי רובה דתלי במעשה והמיעוט ממילא הן אמת שמדברי תוס' בשבת שכתבו דלכן גזרו על הדמאי משום דהוי מיעוט דשכיח ורבים נכשלים ולא כתב משום דהוי רוב דתלי במעשה וכן בחולין בלא בדק בסימנים דכ' דמדרבנן אסור משמע דמטעם קנס אסרו וכן הרמב"ם לא הביא הא דרבינא משום רובא דתלי במעשה ול"פ והארכתי בשער או"ה סי' כ"ט ואני מסתפק אם דבר שנעשה עפ"י רוב אם זה נקרא רוב ד"מ מקוה שעפ"י רוב אין בה חסרון עיין לקמן סי' י"א וכן רוב פעמים שמולחת הא"ך בנקה"כ כתב בפשיטות בסי' ס"ט ס"ק כ"ד דלא הוי רוב וכן יש לומר שזה טעם של תוס' דף ט' ד"ה ואסורה ובדף י' לאתויי ס' שסה וספק דרס שכתבו התוס' אף על גב דרוב פעמים שוחט שפיר ול"ע :

ו דין דרוב עדיף מחזקה וחזקה שעל ידי מעשה עדיף מרוב :

קיי"ל דרוב והזקה רובא עדיף כדאיתא ביבמות קי"ט ובנדה י"ח וכתבו התוס' בחולין י"א דילפינן מפרה אדומה דאע"ג דאדם בחזקת טומאה אתי רובא דפרה ומוציא מחזקתו ולא אמרי' שמא טרפה הוא או על כל פנים נשאר בספק השקול מ"מ דרובא עדיף מחזקה. ול"ע דהא חזינן דרוב עמי הארץ מעשרין הן ואעפ"כ גזרו חכמים על הדמאי אף במקום רוב והבכר שמת והמית מגורה מליאה פירות אפי' מן בני יומן מותרין אפי' מדרבנן משום חזקה על חבר כו' כדאיתא בפסחים דף ט' ולתירוץ הראשון בגמ' שמבי' ע"ז אפי' באכילת קבע דהוי דאורייתא ובפרק ד' מהלכות מעשר כתב כמל"מ דמהרמב"ם משמע דתופס בעיקר תירוץ זה ולא גזרו חכמים אע"ג דאינו אלא הזקה וכן בממון קיי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ומ"מ סמכינן בממון אחזקה כדאמרינן הזקה אין אדם פורע כו' והזקה אין אדם כו' ובנדה י"ח איתא אר"י בג' מקומות הלכו חכמים אחר הרוב וכ' הרמב"ם בפירוש המשנה וז"ל בספקו שמא שהזקתו מן המקור נפי שהרוב הענינים לא ימצא שם זולת דם נדות ולכיות זה ברוב שמוהו הזקה וכ"כ פירש"י ד"ה ועשאום כודאי וז"ל אלמא כיון דרוב דמים בתם שבאי מהזקינן ניה מן המקור עכ"ל. הרי להדיא דדוקא בג' מקומות עשאו הרוב כהזקה לשרוף. אבל בשאר מקומות אע"ג דאיכא רובא לא שרפינן והיינו משום דלא משוינן להו כודאי. וא"כ מוכח דהזקה עדיפא ונראה לי דהא דילפינן מפרה דרוב עדיף מחזקה היינו דוקא ברוב שהוא ממילא כך בטבעו דבזה קיי"ל כרבנן דפליג אר' מאיר וסבירא ליה דמיעוט כמאן דליתא אבל רוב שע"י מעשה וחזקה דע"י נעשה ודאי דעדיף החזקה מן הרוב והא דאזלינן בתר רובא היינו ר"ל שהוא ודאי כך שהרי יש מיעוט שאינו כן כדאיתא בעבודת כוכבים ל"ד אי אמרת רוב הרי יש מיעוט וא"כ אין הוא ודאי אלא דגזרת הכתוב שלא נשגיח בספק זה ועשה כאלו הוא ודאי וכן כתב הכו"פ בסי' ק"י בשם שיטה מקובצת על ב"מ ע"ש אבל בחזקה שעל ידי מעשה אין בו ספק כלל כגון אי אמרינן רוב עם הארץ מעשרין וכן אלו כיה אמר כן רוב הבירים מעשרין וא"כ טיט עדיין נשאר ספק שמא זה הוא מן המיעוט ואף שגזרת הכתוב ליזיל בתר רוב והתורה התירה ספק זה מ"מ הדבר נשאר בספק אבל אי אמרינן חזקה על חבר שאינו מוציא כו' וא"כ אין כאן ספק כלל הרי הוא דומה כאלו ראינו בעינינו שהבר עישר וזה החזקה בודאי עדיפא מרוב וכעין זה כתב מהרי"ק שרש ע"ז ברפוס לבוב דף כ"ט ע"א וז"ל ידוע הוא כי כמה חזקות יש בתלמוד אשר מהמתם מוציאים ממון כגון חזקה אין אדם פורע כו' וחזקה דאין העדים חותמין כו' וכהנה רבות ולא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה וכטעם כי אין לומר אוקי ממונא כו' אלא כנגד חזקה דאתיא ממילא כגון חזקת הגוף אבל היכא שהחזקה באה מחמת טעם כגון החזקה דאין אדם פורע או חזקה דאין אדם שותה בכוס כפרק המדיר דף ע"ה פשיטא שאין חזקת ממון עומדת כנגד שהרי בזו החזקה הויה אמיתית אין חזקת ממון כנגד דא"כ הוא דלא פרעו שהרי בתוך זמנו הוא נמצא זה מחזיק בממון שלא כדין וכן הלכה אבל במקום חזקת הגוף פשיטא דחזקת ממון מהני כנגד חזקת הגוף כגון אוקי בחזקת בתולה שהרי נולדה בתולה ואע"ג דהיא בתולה לפניו אין זה מטעם אין נט נבחה

בנולד והבהמות אלא מספת ראותינו אותו כדילפינן בחולין
מוילא בכבן ומש"כ דין כוא דאיכא למימר אוקי ממון בחזקת
מריה כנגדה דכ"כ אין לנו לבדות הבהמות ממון מיד בעליו
כ"א באשר יוכרח אבל כנגד חזקת התלויות בסברא דקים לכו
לרבנן דהכי הוא פשיטא דלא תעמוד חזקת ממון עכ"ל הרי
בבדיא כמו שכתבתי כיון דאמרינן חזקה בעישר א"כ אין
בחזקת טבל כלום שהרי בודאי עישר וכאלו ראינו בעינינו
וכיינו טעמא דאזלינן במגון אחר חזקה ולא אחר הרוב
שהמוחזק י"ל שהוא מן המיעט אבל נגד חזקה אינו יכול לומר
אני מן המיעוט שהרי אפי' מיעוט אין כאן וכא דאמרינן
בגמ' מנ"ל דאזלינן בתר חזקה לא מספקא לן על החזקה דקים
לן לרבנן מחמת טעם דע"ז אין צריך ק"א אלא דמספקא לן
מנ"ל למיזל בתר חזקות דהמילא דנאמר שלא נחוש שמא
נשתנה מכמות שהיה וינפיין ... ובזה מיושב קו' הב"ש בא"ע
סי' י"ט שהקשה על הרמב"ם דיליף ממכה אביו דאזלינן בתר
חזקה שהחזיק מעצמו ולכן כי שהוחזק שזו אמו סוקלין אותו
וקו' דלמה לא ילפינן בחולין מסבא דאזלינן בתר חזקה
ובזה לא קשיא מידי דעל חזקה זו דאין ספדי לא
מספקינן כלל אלא דקאמר מנלן דאזלינן בתר סתם חזקה כמו
בנגע. ולכן אר"י בג' מקומות הלכו אחר הרוב ושוינן להו
לודאי וכמו שכתב הרמב"ם כיון דקים להו לחכמים דהוי רוב
גמור עושין ממנו חזקה כאלו אין בו ספק כלל. ונ"ל דכוונת
ר"י שאמר בג' מקומות הייני במקום שיש מיעוט דשכיח בזה
לא הוי רוב גמור שנעשה אותו כחזקה אבל במקום דהוי
מיעוט לא שכיח בזה אמרינן דהוי רוב גמור ודינו כחזקה ובזה
א"ש אפי' אי נימא דרוב תינוקות מטפחין בנדה י"א הוי רוב
דתלי במעשה עשאוהו חכמים כמיעוט דל"ש (ע"ש בתוספ')
אבל באמת נ"ל דלא הוי תלי במעשה אלא דכן הוא כטבע וכמו
רוב מצויין אצל שחיטה מומחין דהכונה בכן הוא דבר טבעי
שאין אדם מתעסק בשחיטה אא"כ הוא מומחה דאם היה רוב
דתלי במעשה לא אזלינן בתרה על כל פנים מדרבנן כדמוכח
וגלא בהיק בסימנים כנ"ל סימן א' וסי' ד' (ודברי הב"ח בא"ח
סי' ח' ובי"ד יתבאר אי"ה יפה בסי' י"ב וה"נ רוב תינוקות
וראיה ברורה לזה שהרי כ' הרמב"ן במלחמות שהבאתי בסימן
ד' כ' דפ וגתא דר"מ ורבנן הוא דוקא ברוב שהוא בטבע
ע"ש. וכהדיא אמרינן בנדה שם דר"מ ורבנן בתינוק אזלי
לשיטתם אלא על כרחך דהוי רוב כטבע ובזה מדוקדק לשון
המשנה פרק ג' דטהרות מפני שדרך תינוק לטפח בכלן וג"א
שרוב תינוקות דלא תימא דהוי רוב דתלי במעשה ולכן תני
שדרך ר"ל דבר טבעי הוא:

ז ובזה מיושב ומדוקדק לשון רש"י בפסחים ט' דפריך הש"ס
ואין ספק כו' וכתניא חבר שמת כו' ומשני התם ודאי
הוא כדר"ח הוקה על הבר כו' פרש"י פשיטא לן דעשרינהו ואין
גמגום והלך אחר רוב כדבר הלא חזקה ודאי על כל החברים
עכ"ל והנה ודאי משמע דרש"י ס"ל דלס"ד ס"ל דרוב חברים
מעשרים דא"כ מה ענה על דעת המקשן שהספק מ"מ לא מידי
ודאי וכ"כ תוספות בחולין י' ונדה ס"ו וכע"ז דס"ד דמקשן
דהוי ספק הרגיל וכו' נהם דספק הרגיל הוי כרוב ורש"י ס"ל
דס"ד משום דרוב מעשרין לך קשה איך כתב רש"י ואין גמגום
והלך רוב כדבר דאין שייך ברוב גמגום ועוד דא"כ מאי עלה
על דעת המקשן דודאי רוב מוליא מידי ספק ולפי מ"ש מדוייק
דרוב ע"י מעשה הוי ספק על כל פנים ומתרץ דלא מטעם רוב
אתינן עלה אלא חזקה על חבר וא"כ אין כאן ספק כלל.

ועיין עוד פסחים דף ע"ב רש"י ד"ה וקסבר:

ובזה יש ליישב ג"כ דברי רש"י בקדושין ע"ב ע"א דאמר רב
הלכה כר"א דספקן כודאי אסור ופריך מהא דאמר רב
ארוסה שנתעברה הולד ממזר עיין שם. וק' מאי פריך דבשלמא
בארוסה דרוב פסולין אצלה וא"כ הוי הולד ממזר ודאי ולכן
מותר בממזרת משא"כ בשתוקי דמתני' דרוב כשירין אצלה וא"כ
מה"ת הולד כשר ואסור בממזרת ומצאתי קו' זו בעצמות יוסף
ותירץ כיון דאיכא למתלי בארוס כדאמרינן שם וא"כ הוה כס'
אבל רש"י מתרץ זה שם וכתב וז"ל רב אמר הולד ממזר ודאי
דאמרינן מרובא דעלמא הוא והכל פסולין אצלה אימא לרב
ספק כודאי משוי ליה עכ"ל ואע"ג שכ' דמרובא דעלמא הוא
אפ"ה כ' רש"י דהוי ספק וג"ל שכן מוכח בנזיר דף י"ב ע"ב

תפילה אשתו פ"ם ולא אזלינן בתר רוב אדות דהוי בן קיימא
אע"כ דמ"מ ס' הוא ולא מחית אינש לנפיקא כדאיתא שם
בגמ' ולפ"ז יצא לנו דאע"ג דרובא דתלי במעשה לא אזלינן
בתרה מדרבנן על כל פנים אבל חזקה דתלי במעשה אזלינן
בתרה אפילו מדרבנן ועדיפא מרוב וחזקה דממילא ומרוב דע"י
מעשה. ונראה לי דאפי' אם שניהם בדבר אחד שהחזקה סותר
להרוב אזלינן בתר החזקה שכיון שאומרים ודאי שנעשה כך
א"כ אין ברוב כלום:

ח דין אם אמרינן סמוך מיעוט לחזקה:

צריכין אנו לברר הא דקיי"ל דאזלינן בתר רובא אם הוא אפי'
מדרבנן לא חיישינן למיעוט כלל להחמיר. הנה האריכו
בזה בתוס' ורא"ש בחולין י"ד ובנדה י"ה ובע"ז נ"ד ובבכורות
כ' וביבמות קי"ט וע"ש ברשב"א ובתה"א בדף ז' וע"ש בבד"ה
ובמשכ"ב ובמלחמות בחולין ובקדושין בשמעתא דשבלונות.
והנה לפי מה שכתבו הפוסקים לא חיישינן כלל למיעוט ולכן
בנאבדה הריאה כתב הש"ך דלכ"ע אמרינן דסמכינן ארובא
וכן נשמע ברמב"ן. ואמנם היכא דאיכא חזקה במסייע
למיעוט כתבו תוס' שם בשם ר"ת דאמרינן סמוך מיעוטא
לחזקה ואיתרע רובא וחיישינן להחמיר ומ"מ משמע דאינו
אלא מדרבנן כמו שכתבו תוס' דחיישינן להחמיר וכן משמע
עוד בבכורות תוס' ד"ה ואב"א וביבמות שם שהקשו לר"ת
הי אותא דסבירא ליה לר' מאיר היכא דחזקה מסייע למיעוט
הוי דאורייתא א"כ לדידיה למה אמרינן דנגאי אינו אלא
מדרבנן הא התם הוי חזקה דמסייע למיעוט משמע אבל לרבנן
א"ש ועוד ראיה מגיטין כ' ע"ב דאמרינן רוב בקיאין הן ורבנן
היא דאצריך והא התם י"ל סמוך מיעוטא לחזקת א"א וצ"ע
דאי לר"מ אינו אלא מדרבנן א"כ מ"פ הש"ס בע"ז נ"ד מאי
איריא רוב עגלים אפי' מיעוט נמי דר' מאיר חיים למיעוט
ולפ"ז לק"מ דאי חשים מיעוט אינו אלא מדרבנן וצ"ל דאפילו
אי נימא רוב נמי ידע דאינו אלא מדרבנן דאינו אלא מיעוט
עד שאר בהמות ועוד צ"ע גיטין כ' ע"ב דאמרינן דחשיב
למיעוט סתם ספרי וצ"ל לומר סתם ספרי כיון דבלאו הכי
אינו אלא מדרבנן וכ"מ מתוס' שם שכתב סתם ספרי וכו'
מיעוטא דמיעוטא) ובנדה ל"ב ע"א מוכח דסבירא להו לגבי
מאיר חיישינן למיעוטא מה"ת דא"כ לא הקשו כלום ומה
שפסק בי"ד סי' ס"ו דחלב פוטר אין ראיה כלל די"ל דסבירא
להו כמו שכתבו התוס' דהתם ליכא חזקה לאיסור דל"ת אוקי
בהמה אחזקתה שלא ילדה י"ל אוקי ולד אחזקת תולין ועל כל
פנים מוכח דאינו אלא מדרבנן דאל"כ קשה נימא אוקי מיעוט
טריפות לחזקת גבה ואיתרע רובא דפרה ואיך יבהר בשמא
וכן הקשה מהרש"א בחולין י"א קושיא זו וכתב דאינה אלא
מדרבנן אך מה שתירץ עוד שם די"ל כיון דטרפות הוי מיעוט
דל"ש לכן ל"א סמוך אחזקה הוא תמוה שהרי נפרה א"א
לבדוק בריאה כמ"ש הרשב"א ור"ן בהדיא וטריפות בריאה הוא
טרפות דשכיח דלכן בגריך בדיקת ריאה ובזה הרה קושיא
כמשכ"ב על הרא"ה דס"ל דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה דא"כ
ק' מפרה ולפ"ז לק"מ דבודאי מדאורייתא ל"א סמוך מיעוטא
לחזקה אלא מדרבנן ומה שהאריך להקשות עוד על הרא"ה
שם. לפי מ"ש הרמב"ן במלחמות לק"מ ע"ש והתימא שהרשב"א
בחי' יבמות קי"ט כתב כל דברי רמב"ן גם מה שהקשה שם מהא
דמייתי ליה מפסח נמי סמוך מיעוט לחזקה לא זכיתי להבין
מה חזקה יש שם ואם כונתו סמוך מיעוטא לחזקת בהמה בחיים
באיסור עומדת מאי שייכות זה לזה. דדוקא משחיטת גופה
כמו שהקשה הרשב"א מפרה והתוס' שהקשו מרוב מומחין
דשפיר שייך סמוך מיעוטא דאין מומחין או מיעוטא דדיקא
הוושט לחזקת איסור דבהמה שאינו זבוח וכן בפרה לחזקת
טמאה דנברא כיון שהיא בא לטהרו אבל מיעוט דטרפות
לחזקת שאינו זבוח מה שייכות יש לזה ואפשר די"ל שמא ניקב
הוושט וא"כ אין מועיל לו שחיטה או משום דמחזקינן מאיסור
לאיסור ויתבאר לקמן בסי' כ"ב אי"ה אך הרשב"א ביבמות
ובמשכ"ב שם כתב להלק דאם המעוט הוא נגד הרוב אז אין
חוששין כלל למיעוט אבל אם המיעוט הוא מן הרוב הוי אמרי'
סמוך מיעוטא כדמיון רוב מצוין אצל שחיטה מומחין והמיעוט
אינו מומחין אע"ג דיש כאן חזקת איסור דבהמה לא חיישינן
כלל למיעוט כיון שהמיעוט מתנגד לרוב וכן רוב בבהמות
בשרים

נקרות ומיעוט טרפות וא״כ המיעוט מתנגד לרוב וכן כדמיון מאפילת כמין קליפות ושערות שכתב הרשב״א דהוי כן בריות רובו ומיעוטו דש כמו שנארך בזה בשער בית הנשים בהל׳ מה וא״כ המיעוט מתנגד לרוב ולא חיישינן למיעוט משא״כ אם היינו אומרים רובן בריות והמיעוט מן הבריות גם כן דש אזי בודאי היינו אומרים סמוך מיעוט שהרי המיעוט הזה הוא מן הרוב גופה ע״ש בחי׳ רשב״א יבמות ובמשנ״ב דף ו׳ :

ואמנם באיסור א״א ואיסור מיתה חששו חכמים לכתחלה אף למיעוט שהוא כנגד הרוב לאיסור כגון במים שאין להם סוף אמרינן סמוך מיעוטא דמצויין ובמת תוך ל׳ יום עיין כ״ז בתוס׳ ורא״ש שם ואפי׳ היכא דאיכא חזקת היתר באיסור ערוה מצינו שחששו ג״כ למיעוט כגון באתרא דרובא משכלי וכדר מקדמי ומיעוט מקדמי וכדר מאחרי ולשיטת רי״ף ור״ה חיישי׳ למיעוט ואע״ג דאיכא חזקה פנויה דהשתא דמסייע לרוב ואפי׳ הכי חיישינן אך כבר כתב הרמב״ן במלחמות דאין זה דומה לרוב ומיעוט דפליגי ר״מ ורבנן דהרוב והמיעוט הוא בטבע ותיוב וא״א אלא כן משא״כ בדבר שתלוי במנהג חששו שמא עשה כמנהג המיעוט ע״ש ועיין בשער בית הנשים בהל׳ נדה שהארכתי עוד בזה :

והריב״ש סימן שע״ב הקשה על תוס׳ דכתובות ט׳ שכתב דאוקים בי מיעוט והקשה הריב״ש דאכתי נימא סמוך מיעוטא דאוקים לפלגא דתחתיו שהרי יש ספק שמא אינה תחתיו ואיתרע לה רובא דרבנן ונעמידנה בחזקת היתר לבעלה ותירץ וז״ל דדוקא מחצה זכרים ומחצה נקבות הוא ודאי והכרח כי כן יסד מלכו ש״ע לקיום המין וה״נ ע״כ הזכרים הם מיעוט שהרי מיעוט מפילות ואין להמנע מזה משא״כ הכא מנין לנו זה שהיה דתחתיו מחצה על מחצה ואף אם נאמר סמוך מיעוט לה דאוקים לאין תחתיו אכתי לא הוי תחתיו ברובא מיעוטא בודאי הכל עדיין אפשר זה כמו זה עכ״ל והקשה הש״ט בסימן קפ״ז שהרי תוס׳ כתבו בנדה י״ח בסוגיא דנימא סמוך מיעוטא לפלגא והתם ג״כ אינו בטבע שיהיה מחצה דוקא ע״ש . ונ״ל דאין כוונת הריב״ש שכך יסד מלכו ש״ע שיהיה דוקא מחצה זכרים שהרי כתב לקיום המין ואינו בהכרח שיהיה מחצה זכרים או אף אם יהיה רוב זכרים וכי כלם נולדים בשעה א׳ אלא כוונתו דדוקא בדבר שהוא ממילא ובטבע כמחצה זכרים וכו׳ אף שאנו אין יודעין אם הם מחצה או פחות או יותר מ״מ כיון שהוא בהכרח כן וממילא יוכל להיות זה כמו זה משא״כ זנות דהוי ע״פ מעשה וכמו שאנו אומרים דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא ולא חשוב למיזל בתרי׳ ה״נ לענין מחצה לא חשיב ולא חשבינן ליה כפלגא דאינו בהכרח שיהיה תחתיו או לא תחתיו ועי׳ תוס׳ ביבמות דף ו״ג אדם חשיב ממילא היינו דוקא הי״א עם אשתו דבטבע מחייב כן אף דבבכורות משמע דכוונתם דדוקא בבהמה חשוב ע״י מעשה לפי שלפעמים צריך להרביעם מ״מ ביבמות משמע דכן הוא בטבע שמחייב כמו דאמרי׳ רוב תינוקות מטפחין וכתבתי לעיל סי׳ ו׳ דע״כ היינו בטבע כן וכ״נ בזיווג א״ש ואשתו משא״כ זנות דצריך לזה פתוי והשתדלות הוי ע״י מעשה ולא חשיבינן כפלגא :

יצא לנו שהיכא דליכא חזקה לאיסור לא חיישינן כלל למיעוט . ובמקום דאיכא חזקת איסור וי״ל סמוך מיעוטא לחזקה עכ״פ אסור מדרבנן ולרשב״א דוקא במקום שהמיעוט אינו מתנגד לרוב אבל אם המיעוט מתנגד לרוב ל״א סמוך מיעוטא . ובאיסור א״א ומיתה אפי׳ מיעוט מתנגד לרוב חששו למיעוט :

ט דין באיזה מקום סומכין על החזקה וא״צ לברר ובאיזה צריך לברר :

דבר שהוא בחזקתו ולא ידענו בו שום ריעותא אם צריך לברר כי לא מצינו כלל מזה בזה דבר מוסכם דבמקום שא״א לברר אף בשיש מיעוט דשכיח לאיסור מ״מ סמכינן אחזקה ורובא להתיר רק באיסור א״א ובש׳ נשג׳ עי׳ בתוס׳ חולין ובכורות ורא״ה בדורה מחולין ע״ז ע״ב כמבררת שהשליא יוליכנה לכלבים ואמרינן בגמ׳ שמא דכל שיולדת מחצה זכרים ומחצה נקבות וסמוך מיעוט דנדמה למחצה נקבות והוי רובא וכ״ש הרמב״ם בפ״ד מהל׳ בכורות וה״א התם הוי מיעוט דשכיח שהרי אמרי׳ מחצה זכרים ואפ״ה מותר להשליך לכלבים והאופרין באבדה הרואה היינו מטעם קנס כמש״כ בש״ך בסי׳ ל״ט . ואמנם במקום שיכולין לברר כ׳ הפוסקים ולכתחלה אסור עד שיברר כדאמרי׳ בפסחים דאפי׳ אי הוקבע בדוק אמרינן לשייולי׳ ומשני דליתא קמן דלישיילי׳ לאסרוה לבאי מאי מהא מוכח דאי איתא קמן לא סמכינן אחזקה ע״ש בתוס׳ ורא״ש ומגהמות ורשב״א בהגה״א בהל׳ שחיטה דף ו׳ ז׳ ובר״ן בחולין ופסחים ובפ״ת סי׳ תנ״ז ואפי׳ אם אינו לפנינו אלא שהוא בעיר צריך לשאול כדכתבו תוס׳ שם לפדיא וכן משמע שם בר״ע״י ד״ה דליתא לשאלי׳ כו׳ ודעת הב״י בא״ח סי׳ תל״ז דדוקא במקום שיש חזקת איסור כהאי וכיוצא בו אע״ג דאיכא חזקת בדק . וכן חזקת איסור דבהמה אע״ג שיש חזקה דרוב מצוין מ״מ צריך לברר אבל בדבר שהוא בחזקת היתר א״צ לברר אם אירע בו דבר האוסרו . ולכן אין צריך לבדוק אחר י״ח טרפות כיון דנשחטה בחזקת היתר עומדת ע״ש . ואמנם רש״י חולין דף ג׳ תוס׳ ד״ה אבל בא שבקו לשם בשה לא יתוך צריך לא תוך כזית בשר וביו״ד בנמלא בשר בגד שהוא מותר בלא בדיקה ולא תירצו דש״ה יש חזקת אסור בבהמה משא״כ ביין שמלא נכרי בגדו שיש חזקת היתר לין א״ו משמע דתוס׳ לא סבירא ליה חילוק זה אלא דלעולם צריך לברר לכתחלה :

ועם כ״ז עדיין אינו מיושב שהרי מצינו כמה מקומות דאפי׳ בדבר שיש לו חזקת איסור ואפ״ה אין צריך לברר בגיטין דף ל׳ המניח פירות לסיות מפרים עליהן מעשרות מפריש עליהן מחזקת שהן קיימין עוד שם רי״א בג׳ פרקים בודקין היין דהוי הוא מלוי להאמין משמע אבל הון לג״ם כלום א״צ לבדוק כלל ומשמע ודאי אפי׳ א״נ שום טורח כלל וכי״ד סי׳ ר״א סעיף כ׳ מקוה שמדו פעמים שוין ופעמים מתמעט כשר בדבר לבדוק מ״מ דמדינא א״צ לבדוק אע״ג שיש כאן חזקת טבל חזקת טומאה וכ״כ הרשב״א במשנ״ב דף כ׳ ע״א דבתם מקום אין צריך למדוד דמוקמינן אחזקה אע״ג דיש חזקת טומאה :

והב״ח כתב לחלק בין חזקה דממילא כגון חזקת כשרות דבהמה שזה הוא בטבע משא״כ בחזקה שע״י מעשה חיישינן שמא היה היזק סיבה שע״ז נמנע מלעשות ולכן צריך לברר וגם נזה ק׳ שהרי הרשב״א בחי׳ ריש חולין כ׳ דאינו דמלינו דברים שסומכין בהם אחזקה בדיעבד ולכתחלה צריך בדיקה כדקיי״ל חזקה שמיטה ר״ל חזקה דרבא דבשהגיע לשנים בידוע שהביאה סימנים ואעפ״כ בודקין לחליצה (ועי׳ לקמן שער בית הכנסים בתשובה דס׳ קטן מ״ש שם) והרי חזקה דרבא הוא חזקה דממילא ואעפ״כ צריך בדיקה :

ולכן נ״ל דדברי הב״ח הם אמיתים ויסולק כל מה שהקשה עליו כמ״א בסי׳ ה׳ כמו שכתוב הי״ם בסי׳ י״ב רק נקדים עוד ונאמר שיש ג׳ מיני חזקות (א) דבר שחזקתו הוא ממילא כגון חזקת טבל ואדם שנשמא בהמה בחיי׳ וכיוצא בו (ב) חזקה שע״י מעשה כגון שבדק הסכין והוא יפה ועשה סלילות בהבשר וכיוצא בו דכיון שעשה בו המעשה הרי הוא בחזקתו שלא נפסק ונתקלקל (ג) דבר שהוא בחזקת איסור עד שעושין לו הכשר שיוכשר כגון מלח תרעומת שתוסה והבר שמת והבית מגורה סירות בני יומן ובית שהוא בחזקת חמץ אף שהכשר בא ע״י מעשה ושמא לא נעשה כמעשה ואמנם קים להו לחכמים שרוב או חזקה שעושין כן כגון רוב מצוין אצל שחיטה וחזקה על חבר שאינו מוציא מת״י דבר שאינו מתוקן וכבל חבירים הם אלא בדיק ית הגמן וכיון שאנו יודעין שרוב בי״ת עושין כן סמכינן ע״ז כאלו ראינו בעינינו שעשה זה כמ״ש לעיל סימן ו׳ :

והנה בודאי שיותר טובה וברורה הוא חזקה ממין ב׳ שאם אין להסתפק כלל אם נעשה שהרי ראינו בעינינו שהסכין הוא יפה והסלילות הם בהכשר משא״כ במין ג׳ אף שידענו וקים לנו שנעשה כך מ״מ י״ל שמא מדמן איזה שבה לא נעשה כדאמרינן בירושלמי הביאו תוס׳ בע״ז מ״א ע״ב בחבר שמת דדוקא כשמת בישוב הדעת ע״ש ובודאי כמו כן יש מגיעות הרבה ואף שכתבנו לעיל סי׳ ו׳ דאדרבה חזקה זו יותר טובה אפי׳ מרוב היינו לענין דיעבד אבל לענין לכתחלה לסמוך ע״ז שבודאי כן הוא ודאי דמין חזקה ב׳ עדיף ומלינו כיוצא בו שכתב בתשובת מהרי״ט וכן כתב הפ״ת בשמו בסימן קי״ דאף דלדעת הרמב״ם כל ספק התמנא שריא דוקא במקום

דאי

דאי אפשר לברר אבל אם אפשר לברר מודה דלא מקרי ספק כלל · וכנה אחר שראינו בעינינו שהיה הסכין בדוק ויפה וכלינו שנים בבשר לא חיישינן כלל שמא נפגם או נפסק דקיי"ל דנשמא מת לא חיישינן לכ"ע ולישנא דל"ה משמע דא"צ בדיקה כלל כמ"ש הפוסקים אבל דלעולמי ל"ת דמדאמר לא חיישינן משמע דא"צ בדיקה כלל ולא שייך כאן אפי' הטעם שכתב הרשב"א במשמ"ה דלכן הצריכו הגאונים בדיקה לכתחלה והוי כמעלים עין מן האיסור דכיון דידענו שהיה יפה הוי כאלו אנו רואין עכשיו שהוא עדיין כך ול"ח כלל משא"כ בדבר דלא ראינו בעינינו שנעשה כך כחזקת חבר אף שבטים טורח בזה א"צ לשאול כלל כדמשמע להדיא לישנא דגמרא בפסחים דאמרינן מאי נאטרחי נהי דמשמע רק שאלה בעלמא מצריכין לכתחלה אבל לא טירחא מ"מ אם יכול בקל לשאלו מחויב כדי שלא לכעלים עין מן האיסור כמו שכתב הרשב"א במשמ"ה :

ועכשיו נציע המקומות הנך שעלה בזכרוני לפי מיעוט ידיעתי בש"ס ופוסקים מה שצריך בדיקה ושא"צ . המקומות שהצריכו חז"ל בדיקה הזקת בדוק בא"ח סי' תל"ו והזקת חבר כתבו תוס' פסחים ד' שא"צ לשאלו דבידאי כפריש שלא יבא לידי מכשול משמע הא בלא"ה מן הדין צריך לשאלו (ולא זכיתי לידע מנ"ל לתוס' שא"צ שאלה שהרי מיירי מחבר שמת וא"א לשאלו) רוב מצוין אצל שחיטה בי"ד סי' (א) הזקת בנות ישראל בודקות הלקיחן בי"ד סי' (ק"ן) דאם היה בעינינו צריך לשאלה . בודקין להלנה ולמיאון ולעדות בח"מ סי' (ל"ה) ובא"ע סי' (קס"ו) דוק ותשכח שכ"ז הוא שלא ראינו בעינינו שהוא כך אלא דיש הזקה או רוב ובד עבד סמכינן ע"ז אבל לכתחלה צריך בדיקה ודברים שמצינו שא"צ בדיקה כלל אפי' לכתחלה הוא המניח פירות להפריש עליהן בגיטין פ"ג וכ"פ הרמב"ם בהלכות תרומה ומעשר (ועיין תה"מ פ"ד מ"ב תוי"ט ור"ש שם) ולא מבעיא דא"צ לבדוק רק כאבדו או נגנבו דהא בודאי דלא חיישי' דהוי חזקה דממילא ומיעוט ע"י פשיעה אלא אפי' לחוש שמא החמיץ מצד עצמו אפי' הכי לא חיישי' כדאי' שם בג' פרקי' בודקין היין אבל חוץ לג' פרקי' הללו ל"א תפילין ומזוזות בא"ח וי"ד ופירות שאין דרכן להתליע בי"ד סי' פ"ד ע"ש בט"ז ואשה אחר טבילתה א"צ לבדוק שמא יש עליה דבר חוצץ בסי' קצ"ט ואשה שיש לה ווסת בסי' קפ"ד ע"ש בט"ז וסכין המיוחד לשחיטה בסי' י"ח שכתב הרשב"א בחי' חולין אהא דאר"י הטבח צריך שיהיה לו ג' סכינים וכתב א"ל תמים לי כא צריך לבדוק קודם שחיטה תמיד ומסתברא לי דהיכא שבדק לאחר שחיטה והניחו שא"צ בדיקה כשיחזור וישחוט דסמיך על בדיקתו שלאחר השחיטה של אמש כו' וכן כתב בתה"א הביאו הב"י בסוף סימן ו' וכן כ"כ הש"ג והג"א וכן מוכח מרש"י ואף שהרשב"א כתב בתה"א דדינו של גאונים שמצריכים בדיקה הוא מדינא אעפ"כ כתב בהכ"ן שאין צריך בדיקה (ותימא על רמ"א שכתב בסימן י"ח דלכתחלה צריך בדיקה וכתב שכן משמע ברשב"א) ודוקא לאחר שחיטה שהצריכים בדיקה לדעת מקצת פוסקים כיון דיצא קלא מחזקתו שפגם בו . ומקום שמימיו לפעמים עולין ויורדין כתב הר"ן דאפשר כדבר לבדקה ולא מדינא וכן סתם מקוה א"צ שום בדיקה כמש"כ במשמ"ה דף ה' ע"א ואשה שיש לה מכה דא"צ לראות אם דם מכתה משינה בי"ד סי' קפ"ז וע"כ נ"ל היינו משום שכבר ראינו בעינינו שהוא כן אין חוששין כלל שמא נשתנה דקיי"ל שמא מה לא חיישינן לכ"ע . ולפ"ז מה שאין בודקין אחר ה"י טריפות נ"ל משום טרחא ובבא זאב ונטל בריאה והחזירה נקובה דא"צ אפי' להקיף כמש"כ הש"ך סי' ל"ו התם שאני שיש לפנינו דבר לתלות בו וכא הכ' הר"ן בתשובה הביאו הש"ע בי"ד סי' ר"א במקוה דאפשר כדבר לבודקו והביא ראיה מבכות דפסחים ולדברי אין זו ראיה דש"ה דלא ראינו בעינינו נ"ל דכוונתו כיון דמצינו דבחזקה שלא ראינו מדינא צריך בדיקה וא"כ ה"ה הכא כיון שלפעמים מימיו מתמעטין עכ"פ כשר כדבר וכן מוכח דאל"כ למה כ' כשר כדבר וכא מהביא דפסחים מוכח דמדינא צריך :

יב לנו דבדבר שראינו בעינינו שהוא כך לעולם הוא בחזקתו ולא חיישינן כלל למקרה שמא נשתנה ולכך לא צריך שום בדיקה אפי' כלא טורח כלל אבל בדבר שאנו סומכין על רוב והזקה שמשתמא הוא כך צריך בדיקה לכתחלה אם אין בו טורח :

י דין אם סמכינן על הרוב במקום דיכולין לברר :

וב"ל דאף דלא סמכינן אחזקה במקום דיכולין לבררו אבל דבר שחזקתו מצד רוב תליא באשלי רברבי דנאסורה משמע בחולין י"א ברש"י שם שכתב וע"ז סמכינן ולא בדקינן טרי' משמע דבלא"ה ס"ל דבכל דבר שחזקתו מצד רוב א"צ לברר וכ"מ מרש"י דף ג' ע"ב ד"ה מותרין בן וא"צ בדיקה · וכ"נ דזה ג"כ דעת רז"ה ורא"ה שכתבו דדינא של הגאונים הוא רק עפ"י חסידות ובודאי מודים לדינו של רמב"ן ור"ן דבחזקה צריך לברר כדמוכח מהביא דפסחים אלא דס"ל דרובא עדיף מחזקה . ואמנם מרא"ה בבד"ה דף ז' ע"א משמע דס"ל דלא לם נ"ל לברר . ואמנם לשיטת הפוסקים דינא דגאונים ברוב מצוין דצריך בדיקה הוא מצד הדין וכא דלא בדקינן בה"י טריפות הוא משום טירחא א"כ אין חילוק בין רוב להזקה דלעולם במקום דליכא טורח צריך לברר וכ"כ בבג"א ריש חולין בהדיא וה"נ דכל היכא דאיכא לברר לא סמכינן ארובא עכ"ל. ואמנם כ"ז בדבר שהוא בחזקת איסור אבל בהנא שהוא בחזקת היתר כתב הב"י להדיא דא"צ לברר . וכבר כתבתי דבריו לעיל סי' ט' :

יא דין חזקה העשויה להשתנות ובין העשוי לפנים :

כתב המ"א בסי' ת' ס"ק י"א דצלית אין להם חזקה דעשוית לפסוק כל שעה וכדאיתא בי"ד סי' ר"א סעיף ס"ב מקוה שהיא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה צריך לחזור ולטבול ע"ש והיא מתשו' הר"ן סימן ס"ז וכתב דאפילו עכשיו שלימה לפנינו וכ"כ הש"ך שם . וכתב הר"ן ראיה לזה מקדושין דף ע"ט וז"ל אמר לך רבא דאמרי אפילו לר"י ע"כ ל"ק ר"י התם אלא דא"ל העמד ממון על חזקתו אבל הכא מי איכא למימר העמד הגוף על חזקתו וקיי"ל כר"י וטעמא דמילתא דכיון דא"ל העמד ממון כו' ל"א העמד אדם בחזקת בריא כמו שהיה בתחלה ואעפ"י שעכשיו גם כן הוא בריא לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות שהרי החולי מצוי ולפיכך אעפ"י שעכשיו ג"כ בריא אין אותה חזקה מבטלת חזקת ממון וה"נ אם מקוה זו מוחזק להתחסר על פחות מארבעים סאה שאין חזקתו הראשונה מועילה שהמא מציאתו דאיכא למימר העמד מים על חזקתו והנה מלשון זה וכ"מ עוד בא"ח תשובה משמע דדוקא כיון דאיכא חזקה כנגדו לא סמכינן על הזקה זו אבל בלא"ה אזלינן בתר חזקה זו וכ"מ ביבמות ס"ח בתוספות ד"ה ריבא גבי ספק ובן ט' פסול בבא על באשה והקשה תוספות ונעמידנו על הזקתו שהיה קטן ותירצו דמיירי שהוא עכשיו בן ט' כו' עיין שם הרי להדיא דבלאו הכי מוקמינן על חזקתו אע"ג דעשוי להשתנות וא"כ אין ראיה לצלית ואמנם י"ל כמו שהארכנו בזה בשער בית הנשים בתשובה דבספק קטן לקמן דקו' תוספת אינו מחזקתו אלא מחזקתה כמוש"ם ולוקמי לדידה בחזקת בשרות ע"ש . ובאמת מר"ן לק"מ די"ל דהר"ן הוצרך לזה לכתוב דאוקי שמא על הזקתו כיון דמיירי שעכשיו המקוה שלימה לפנינו . וכן האיש בריא לפנינו אלא דמחזיקין למפרע וזה דוקא כיון שיש חזקה כנגדו דאל"כ ל"ש לומר להחזיק למפרע ואפשר י"ל דהר"ן בבריא ניה דבצלית ג"כ יש חזקה שבנגד לפנינו שלא היה בו צלית . ועוד משום ברכה לבטלה . אך צריך עיון מאי ראיה ממקוה לצלית שהרי הר"ן מיירי במקוה שהיא מוחזקת בכך שתתמעט ובזה בודאי לא סמכינן אחזקה שהרי מוחזקת להתמעט . וכן ביבמות דף ל"ח ע"ב בנכסי דבר שטיה כתבו תוס' ד"ה ולרבא ח"ל כיון שדרכו להיות עתים חלים ועתים שוטה לא שייך להעמידו אחזקה כמו שהוא עתה עכ"ל הרי להדיא דוקא בדרכו בכך משא"כ צלית אין דרכם בכך אלא דהוא מיעוט דשכיח · ואמנם נ"ל דכוונת הר"ן אינו שהמקוה מוחזקת בכך שתמיד מתמעטת שהרי כתב ראיה מבריא שהחולי הוא מצוי וידוע שאינו אלא מיעוט המצוי וא"כ הו"ל לר"ן לכתוב שדין המקוה הוא כ"ש מבריא ועוד דא"כ למה הביא ראיה מדיני ממונות עד שהוצרך שם להביא ראיה דילפינן איסורא מממונא ולמה לא הביא ראיה מאיסורא שהרי למ"ד ווסתות דאורייתא אפילו בדקה ומצאה טהור שמא כראיתה בנדה והיינו כיון שמוחזקת בכך לראות בשעת ווסת וא"כ הוא כדין למקוה אלא נ"ל דכוונת הר"ן שבמקוה נתחזק אלנו בג' פעמים

פעמים שלעתים רחוקות מתמעטת ולכן לא אזלי' בתר הזקה וו דומיא דחולי דהוי נמי מיעוט המצוי והוא הדין לציצית דבכר כתבנו בסימן ו' דחזקה מ..רי שלפעמים הוא כך ואפילו מיעוט ליכא כנגדו אבל אם יש מיעוט לא נקרא חזקה אלא ...א"ל דניזיל בתר רוב פעמים שהמקוה הוא בשלימות . ובשלמא אממון לא קשיא דלא אזלינן בתר רובא אבל מקוה קשיא ואמנם לפי מה שכתבתי לעיל סימן ד' דרובא דתלי במעשה לא אזלינן בתריה וה"נ כיון שעכ"פ פעם אחד נחסרה וא"כ נ"ל שנעשה בה מעשה עד שנתמעטה ואף שהמיעוט הוא ע"י מעשה ג"כ מ"מ לא אזלינן בתר רובא דסמוך מיעוטא אגל חזקת טומאה :

ולפ"ז סכין שרגיל ומצוי הרבה פעמים שמוצאין בו פגימות לאחר שחיטה נראה פשוט דדינו כמקוה שמוחזק לן שנתחסר וכי היכי דהתם לא עלתה לה טבילה הכי נמי אם נאבד הסכין מילתא דפשיטא דבהמה אסורה ואמנם נראה לי דאסור לשחוט בו כלל ... ...ך אסור אם כן אסור לכתחלה על סמך שיבדקהו ... כל הפוסקים והא דזבחים פ"ח סכין מנ..פת היה במקדש ... פירש"י שהיתה רכה לפגום ומטרפא הקדשים ... ודקדק דוקא ... קדשים אלא ה"ה בחולין . ואמנם סתם סכינים אף דלפעמים נמצאו פגומים אין זה מצומצם כמו שכתב הרשב"א במשמ"ב דף ז' וכתב שומר נפשו ירחק מסברא זו ונראה לי דגם הרמ"ה בבד"ה לא כיון לכך אלא דכוונתו שמצוי הוא נפגם ע"י תשמיש שממשמשין בו דכיון דלא הגיעו מצוי נפגם ולכן כתבו כל הפוסקים דאפילו בנאבד הסכין מוקמינן אחזקתו ומקרי נודע במה נשחטה לבו..ת בבהמה מחזקת איסור . ונ"ל דלא הוי אפילו מיעוט דשכיח ודלא כמע"מ בסימן ט"ו שכתב דמר"ן משמע דהוי מיעוט דשכיח ושהר"ן סותר דברי עצמו נראה לי דכשמדקדק בר"ן יראה שאינו סותר דבריו דברים הללו כתב ומיהו כל היכא דאיתא לסכין בדקינן ליה כדאמרו הגאונים דאע"ג דקיימא לן רוב מצויין כו' אפ"ה כל היכא דאיתא כו' ובבדיקת הסכין נמי דכוותיה עד כאן לשונו ושם ע"ב כתב הר"ן וז"ל והיכא דראה אחד ששחט ואזל ליה נעלמא כו' אבל היכא דאיתא קמן בדקינן ליה וטעמא דהכי דרוב מצויין כו' מ"מ מיעוטא שאין מצוין שכיח טובא וה"נ בטריפות דריאה עכ"ל ומ"מ לדברי המע"מ דסותר דבריו שהרי מדמה סכין לשוחטין ובאמת ז"א אלא בשוחטין באמת הוי מיעוט דשכיח אבל בסכין אע"ג דהוי מיעוט דנ"מ ...לבודקו מטעם דאפשר לברר ובזה הן דומין שצריך לברר לכתחלה אבל אי הוי בסכין מיעוט דשכיח שיפגום א"כ אין כאן חזקה כלל ואפי' בדיעבד היה אסור בלא בדיקה ואין זה דומה למיעוט דשוחטין דאע"ג דשכיח מותר בדיעבד דש"ה דאמרינן חזקה דהשוחט כזה הוא מן הרוב משא"כ בסכין דאין בו רוב אלא חזקה והיכא דאיכא מיעוט דשכיח אין כאן חזקה דמאי שנא סכין ממקוה אע"כ דאפילו מיעוט דשכיח ליכא . ואף שהרבה פעמים נמצא פגום הוא מחמת עפרורית שבצואר הבהמות כמו שאומרים השוחטים הבקיאים או השפשר שיש לפעמים עור הבהמה שהיא קשה וא"כ עכ"פ יש לסכין חזקת בדוק :

יב ישוב דברי הב"ח בא"ח סימן ח' שהקשה המ"א והניח בצ"ע :

ואחר שהקדמנו כ"ז לפ"ז דברי הב"ח בא"ח סי' ח' הביאו המ"א (שם יש ט"ס וצ"ל כיון שאין החזקה בטבע כו' כדאמרי' בבכורות) ג"ש בגדרים ובכובים באמת והמ"א כ' עליו ולא ידענא מאי קאמר אבל המעיין בב"ח יראה שהמ"א קיצר בהעתקתו ולק"מ שכוונת הב"ח לחלק בין דבר שחזקתו ממילא כחזקת בהמה לחזקה שע"י מעשה כגון חזקת בדוק דבזה לא סמכינן אחזקה לכתחלה וצריך לשאול משא"כ בחזקה דממילא א"צ לברר כלל וכ"כ בהדיא בא"ח סי' תל"ז וכמו שהארכתי בדבר זה לעיל סי' ט' ובסי' ח' מוסיף עוד חילוק בין ציצית לבדיקת בהמה שהרי ציצית אינו דומה לחזקת בדוק דשם י"ל שמא לא בדק משא"כ כאן שהרי תיקן בציצית וכמו שהקשה המ"א ולכן מחלק דהא דקיי"ל שמא מת לא חיישינן היינו בדבר שחזקתו קבוע מצד הטבע כחיות האדם וכשרות בבהמה ולמה ניחוש שנשתנה ממה שהיתה שאותו החזקה שהיה לו מקודם שייך ג"כ עכשיו כיון שהטבע גורם זה שבבהמה שהיה כשרה משא"כ בדבר שאין בטבע מחייב אף שהיתה בציצית כש שלימים חיישינן לכתחלה שמא נתקלקל וע"ז מביא ראיה מבכורות דאפי' רובא דתלוי במעשה אמרינן דלא הוי רובא וס"ל להב"ח דר"ל שמא נתקלקל במעשה וא"כ פשיטא בחזקה דאמרינן שמא נתקלקל וכ"נ ברוב מנין דאמרי' הזקה שאתם כראוי כיון דזה תלוי במעשה חיישינן שמא נתקלקל במעשה ולכן לכתחלה צריך לברר ולא דס"ל דהב"ח דחזקה ע"י מעשה לא הוי חזקה א"ו כדבררנו לעיל ו' דאדרבה אפי' עדיף מרוב אלא דר"ל לענין זה לברר לכתחלה היא גרוע מרוב והחזקה דממילא דשמא נזדמן איזה סיבה ולכן כ' דבציצית שבדק והניחו וכן סכין דבזה אין השם שנתקלקל באמת א"צ לבדוק אפי' לכתחלה וכ"כ הב"ח בי"ד סי' י"ח סעיף ט"ו וכנלא הוא לדעת הב"ח דדבר שחזקתו ממילא ואין בו השם שמא נתקלקל כבדיקת טרפות א"צ אפי' לכתחלה לבדוק כיון שהחזקה נמשך לו בטבע וממילא משא"כ ציצית וכיוצא בו חיישינן שמא נתקלקל שאין חזקתו נמשך בטבע וכן בחזקת הבר וכיוצא בו כיון דתלי במעשה חיישינן שמא אירע איזה סיבה וכ"ז לכתחלה :

ונ"ל דבמקום הדחק מותר לסמוך על החזקה אפי' במקום שיש מיעוט דשכיח לאיסור אם הוא באופן שיוכל לבדוק אח"כ וראיה מא"ח סי' תל"ז דמותר פשוט בהמה בי"ט קודם בדיקה ואף דהוי מלאכה דאורייתא וע"ש שם מטעם שופן נשום תחלתן ואפ"ה מותר ודוקא כשיכול לבדוק אח"כ ודומה לזה איתא בנדה ע"ז ע"ב זו מוכיחה קיים כו' :

יג דין דבמקום שי"ל דאין כאן ריעותא לא א"צ בדיקה כתב הרשב"א בתה"א דף נ"ס גבי סירכא תלויה דכשרה בלא בדיקה וז"ל וכן נ"ל וכדעת האומר שיש סירכא בלא נקב וכיון שכן למה אנו חוששין לה והיינו דומה ניסב לו קוץ בוושט ולא נס' דרוסה דהתם אתיליד ריעותא בבהמה שהרי נתחיל בה מעשה כאומר אלא שלנו מה שקים הכ נגמר המעשה וכיון שכן צריך בדיקה מספק אבל בזו אין כאן שום הוכחת איסור שהרי הספר שהיה בסירכא זו מחמת דירין הבהין שלא מחמת נקב ותדע לך דלא על אורי בינייהו ואיכא ואיכא שתקן א"כ שניהם מקרקרין תנינן לקולא דאימר בגמה עבדי ואימר בעותי מבעתי אהדדי ולא ודאי קאמרינן אלא באימר עכ"ל וכ"כ עוד דף נ"ה ובדף נ"א והנה מבואר בדבר דדוקא במקום שיש ריעותא בודאי וליכא מידי למתלי בו אסור לדעתו שכתוב לקמן בי' ס"ז אבל במקום שנוכל לומר שאין זה ריעותא כלל מותר בלא שום בדיקה וכ"כ עוד בדף נ"א גבי כורקת הכבד דאי איתא דבלה נפלה לאור ונמצא ירוק תנינן מהגנת חולי א"כ אפי' נפלה לאור נמי הע"פ שאין לפנינו להגות ובזה מיושב בת"ש לא דהשו' רשב"א ופסקה בש"ע בסי' נ"ט סעיף כ' ובפ"ח כ' דמשבשתא היא דגלא ברשב"א בכל ס"ע לא מוקמינן אחזקה ובזה א"ש דכיון דאינו מסופקים אם הוא בגב או בתימוך וא"כ הרי י"ל דאין כאן ריעותא כלל ע"ש ואמנם נדידן דקיי"ל דאין סירכא בלא נקב וא"כ ע"כ יש כאן ריעותא וא"כ עכ"פ על הש"ע קשה דהרשב"א לשיטתו דס"ל דיש סירכא בלא נקב וצ"ל דס"ל דטעמא דהכשרין כמ"ש הרא"ד הביאו הש"ך דהסרכא לא שם מדוחק רבינתה ולא מחמת נקב . ובזה מיושב ג"כ מה שכתב הרשב"א בתו' כ"ג ע"ב ד"ה לא דאמר ר"א בר הונא וז"ל והיכא דעלה ויש לספק אם הוא שתק והיינו מקרקרין לא אמרינן לקמן דאפי' נשמואל לא חיישינן וכמו שכתב ר"ת אע"ג דאמרי' רוב אריות דורסין נאו ודאי אמרינן אלא דראוין לדרוס וכ"פ בש"ג בסי' נ"ז וכן כתב עוד הרשב"א בתה"א נ"ד ע"ב שכ' בספק עלה פירוש אפילו שמענו שבן מקרקרין דאל"כ מאי קאמר אימר לא עלה כלל אפי' ודאי עלה ושניהם שותקין ל"ת עכ"ל וק' שמא ס' עלה מיירי בסתם דלא ידעינן אם איננו מקרקרין דבזה בודאי עלה אסור ובס' עלה מותר אע"כ דבכה"ג אפילו ודאי עלה מותר וגם בזה ק' לרשב"א לשיטתו למה מתיר בזה ומש"כ הט"ז דאוקמינן אחזקה כמ"ש הרשב"א בתה"א ד' פ' ע"ב בס' נגבא כ' שוגרא אימר נגבא וטעמא דמנהא משום דרובא דאורייתא ורוב בהמות כשרות עכ"ל (ובט"ז יש ט"ס וצ"ל שאינם נדרסים) וטעם זה אינו מספיק לרשב"א דמ"ב ס' זה משאר ס"ט דלרשב"א לא מוקמינן אחזקה וגם דברי הש"ך שם בס"ק ל' אינו מספיק ע"ש דאדרבה אמרינן רוב אריות דורסין

יודשין ולא יבא לאחן לדרוס מ"מ הוי פלגא ופלגא וחזקת הבהמה אינו מועיל לרשב"א אבל לפ"ז א"ש דכוונת רשב"א דשאני הכא די"ל דאין כאן ריעותא כלל ובזה גם לרשב"א מוקמינן בהמה אחזקה :

והנה הר"ן חולק בזה על הרשב"א וכ"כ רמ"א בש"ע סעיף י"ב דהיכי דעאל בודאי ולא דמסופקין אם הוא שתק ואינהו מקרקרין אסור וכן הכריע הפ"ח שהקשה על הרשב"א שכתב דאף לשמואל לא חיישינן בזה מגלי' הא דלא נמצא כן בגמרא והנה אף לדבריו מ"מ לא ידעינן טעמו של הר"ן למה אוסר שהרי כתבתי כיון די"ל דאין כאן ריעותא כלל כ"ע מודים דאזלינן בתר חזקת בהמה ומש"כ הט"ז הטעם כיון דהבהמה בחזקת איסור עומדת אין להקל מספק לא הבנתי כלל דמאי ענין זה לזה ואם כוונתו משום דמחזיקין מאיסור לאיסור נ"ע לפי מה שנאריך לקמן אי"ה בסימן כ"ב דלכ"ע לא מחזיקינן מאיסור לאיסור ואף שגם הרשב"א בתשו' הביאו הב"י בסימן ל"ו שכתב בנמצא בריאה אע"פ שראינו שדרסה ארי מבתפק דהכשר דלא תנינן וז"ל דדוקא בזאב ומשמוש ידא דטבחא תלינן משום דר"ה נשחטה בחזקת היתר עומדת כו' אבל זו דודאי מחיים נמצא לא שאין אנו יודעין מחמת מה ה"ל ספק דאורייתא ולחומרא עכ"ל נ"ל שאין כוונתו מחמת דמחזיקין מאיסור לאיסור אלא דכוונתו דדוקא בדבר שי"ל דאין כאן ריעותא כלל כגון זאב וטבחא אבל כיון דבנמצא ודאי יש כאן ריעותא ברורה מחיים ה"ל ס' דאורייתא ועיין בסימן כ"ג כ"ד מה שכתבתי בדעת תוס' משא"כ בדרוסה שאין כאן ריעותא ברורה שהרי י"ל דכולן היו שותקין וא"כ למה אוסר הר"ן ואדרבה בס' כלבא וס' שונרא כתב הרא"ה בבד"ה דלע"ג דש גרע יותר שכיח מ"מ תנינן בכלבא משום דדרוסה מלתא אחריתא היא וכ"כ הר"ן כדבריו גבי ס' קניא וא"כ קשה מ"ט בס' שותקין דמחמיר הר"ן ונראה לי דאזלי לשיטתם דהנה מה שנסתפקו בגמרא אם חוששין לס' דרוסה או לא נ"ל באיזה סברא פליגי וכ"ל דפליגי אם דבר זה דאיהו שתיק ואינהו מקרקרין הוי ריעותא או לא שהרי אין כאן ריעותא כלל בגוף הבהמה אלא מלתא אחריתי וכדאי' להדיא בדף מ"ג לעולא דס"ל דישב לו קוץ בוושט אין חוששין ופריך בש"ס מ"ש מס"ד ומשני שכיחא לעולא אין חוששין לס"ד ואינו דומה לסכין דהתם התליד רעותא בסכין משא"כ בקוץ וס"ד דלא מקרי ריעותא כלל אבל שמואל ס"ל דזה נקרא ריעותא א"כ נישב קוץ בוושט והוא לרשב"א שכתב דכל הני אימור לא ודאי קאמרינן אלא ספק כמו שהעתקתי דבריו ריש הסי' בס' דהא על ארי ביניהו ואיהו ואינהו שתקן כו' תנינן לקולא אף שאינו אלא ס' אימר שלמא עבדי ולא מטעם דכיון דכולן שתקן הוי הוכחה להיתר אלא דתלינן להקל מחמת ס' והיינו ע"כ דקיי"ל דהא דעאל ארי לא מקרי ריעותא כלל וא"כ הא דאמרינן בגמרא על שתיק ויתיב ביניהו אימר שלמא עבדי איהו נווח ואינהו מקרקרין כו' איהו שתיק ואינהו מקרקרין כו' ומדלא פירש נמי בעאל ושתיק ויתיב מה היו עושין הבהמות משמע דדוקא אי ידעינן בודאי דאינהו מקרקרין בזה פליגי אבל בסתמא אף דאנו מסופקין שמא קרקרו בזה נמי אף לשמואל לא חיישינן דמה דעאל לבד לא הוי ריעותא לכ"ע וכיון די"ל אין כאן ריעותא כלל ל"ח לכ"ע אבל הר"ן אזיל לשיטתו שכתב דכל הני אימור דאמרינן היינו דודאי כן הוא וא"כ הא דאמרינן על שתיק ויתיב ביניהו אימר שלמא עביד כ"ל דבודאי שלמא עביד וא"כ ע"כ מיירי בש"ס דידעינן בודאי שכולן שותקין אבל בספק לשמואל חיישינן והיינו ע"כ דס"ל דמה דעאל ארי הוי ריעותא ודוקא בידעינן דכולן שותקין דאז יש הוכחה להתיר משא"כ בספק ס"ל לשמואל דחיישינן ואנן קיי"ל כשמואל ולכן פסק הר"ן בס' מקרקרין לחומרא כיון דקיי"ל כשמואל דחוששין לס"ד והיינו בעאל לבד מקרא ריעותא ברורה והנה לדעת הר"ן יל"ד דלפ"ז למה אמרי' כי פליגי דאיהו שתיק ואינהו מקרקרין דמשמע דידעי' בודאי שהם מקרקרין לימא דפליגי באיהו שתק ולא ידעינן אי הם מקרקרים ואמנם מדברי הפוסקים משמע דגרסי' בגמרא עאל ושתיק ואינהו שותקין אימור שלמא עביד וכ"ה ברמב"ם להדיא בפ"ב מהל' שחיטה וז"ל וכן אם שתקו כולן והם אין חוששין שמא היזק היו מקרקרין עכ"ל הרי דפלגו שפס

בהיתר כיון שיש הוכחה להתיר והיינו כדעת הר"ן :

יצא לנו מכ"ז דבמקום דאפשר לומר דאין כאן ריעותא כלל מותר בלא בדיקה כמש"כ הרשב"א בהדיא ולא מצינו מי שחולק בזה ואפי' אם יש ריעותא ודאי ויש לפנינו דבר לתלות בו ג"כ לכ"ע תלינן ומותר בלא בדיקה כדמוכח מהביא דבא זאב ונטל מעים והחזירן כשהן נקובין ולכן אשה שיש לה מכה במקור כיון שיש להאשה חזקת טהרה תלינן שדם זה מן המכה וא"צ בדיקה כלל כדאי' בי"ד סי' ל"ו ובש"ך שם ס"ק י"א י"ב ובפ"ת שם ובסי' קפ"ז בש"ך ס"ק י"ט בשם הרשב"א והטעם כיון דיש לפנינו דבר לתלות בו א"כ י"ל דאין כאן ריעותא כלל ובדרוסה לדעת הרא"ה אפילו ליכא לפנינו שיבר לתלות בו כגון ס' כלבא או שונרא כיון דדרוסה מלתא אחריתא ואינה בבהמה גופה תנינן להיתר אפילו אינו מצוי ולרשב"א גם בזה דוקא במצוי. ואמנם אם יש ריעותא ברורה מחיים ע"ד שא"א לומר שאין כאן ריעותא כלל כגון שנמצא בריאה דבודאי מחיים נעשה דעת הרשב"א מסתפק בזה די"ל דאפי' יש לפנינו דבר לתלות בו כגון שרדפה ארי אפ"ה אמרינן חזקתה ולר"ן אפילו בזה כיון שיש דבר לפנינו לתלות בו מוקמינן בהמה אחזקתה וכ"פ בש"ע סי' נ"ו סעיף ע"ז ואם יש כאן ריעותא ברורה כגון שנשבר הגף והרגל וב' אם נעשה לאחר שחיטה אמנם אין לו דבר לתלות בו מחמת מה נשבר לאחר שחיטה עיין בסי' ט"ז שהיא מחלוקת בין תוס' לרשב"א :

יד דין דלכ"ע אמרינן בבהמה שיש לה חזקת כשרות מכח רוב :

ועתה נבאר על איזה ענין אמרינן אוקי אחזקה ומקודם נבאר איזה חזקה יש לבהמה דאמרי' נשחטה בחזקת היתר עומדת שהרי בודאי אין לה חזקת הגוף שהרי אפשר שנולדה טרפה מבטן כדאי' בפ' המקשה וגם אין לה חזקה מחמת שהיתה י"ב חדש כמ"ש תוס' בחולין י"א ד"ה אתי' מגרה וכ"כ כל הפוס' כיון שלא היתה החזקה משוררת שעה א' והרשב"א והרא"ש והר"ן כתבו בשם ר"ם דאזלינן בתר רוב בהמות דיש להם חזקה מכח רוב בהמות כשרות ומטעם זה כתב להכשיר בהם עשו גבינות מקיבה בהמות וא"כ נשחטה אחת ונמצאת טרפה אבל התוס' כתבו שם דהגבינות אסורות וא"כ ס"ל לתוס' דאין לבהמה שום חזקה והקשה הפו"פ דלפ"ז מאי קא' תוס' בדף מ"ג ד"ה קסבר כו' וא"ת נימא נשחטה הותרה ונעמידנה בחזקת שאינה דרוסה הרי תוס' ס"ל דאין לבהמה שום חזקה אך נ"ל דזה לק"מ דודאי נגד דרוסה יש לה חזקה שלא נדרסה בשעת לידה (עי' בט"ז סי' ע"ט ס"ק ה') אך אי ק' זה ק' שהרי תוס' כתבו שם ד"ה שאני דישב קוץ בוושט מעיקרא היתה בחזקת היתר והא הכא הוא הספק אם ניקב הוושט ואף נ"מ אם ניקב בקוץ או ממילא ונגד זה אין לה חזקה שמא נולדה בוושט נקוב וכ"כ תוס' ביבמות ל"ג דישב קוץ חיישינן משום דשכיח משמע הא אם אירע ס' נקב בוושט בלא קוץ ס"ל לתוס' דמוקמינן אחזקה (ומזה יש סתירה למה שכתב הט"ז בכללי ס"ס הסותר לחזקה וכתב הד"מ דהיה מר"ת דמתיר ס"ד וכתב הפו"ס הרי בדרוסה ס' ג"כ בשמנים והוי ספק בשחיטה ול"ש לומר אוקי אחזקה ואפ"ה אמרינן ס"ס והרי בהדיא כתבו תוס' דאף נגד נקובת הוושט אמרי' אוקי אחזקה וגם סותר עצמו בסי' ל"ג סעיף ט') ונ"ל דודאי אין אדם יכול לחלוק בזה דיש לה חזקה מכח רוב כסברת הר"ם וכדאמרי' בהדיא נשחטה בחזקת היתר עומדת והא דאסרו הגבינה למפרע היינו דס"ל דכיון דאנו רואים בבהמה זו יש לה טרפות הרי חזינן שלא היתה מן הרוב וכמו שכתב רש"ל ביש"ש ולא דמי לנמצא נגע שחסר דלא מחזיקינן למפרע כמו שכתבו תוס' בחולין ונדה ס"ב דא"א לומר שגם מתחלה היתה כך שהרי ראה אותה שהיתה כגרים משא"כ בבהמה שכיון שאנו רואים שאינה מן הרוב א"כ אמרינן שנולדה כך מבטן וכ"ל דמש"ה דקדקו תוס' לכתוב מיהו בטרפות מחמת סרכות אפשר שכיח לו כיתר דס"ל ס"ס שמא אינה טרפה וא"ת"ל טרפה שמא אח"כ נטרפה עכ"ל ולמה לא כתב סתם דבס' טרפה יש להתיר מכח ס"ס וכ"ל דס"ל דבשאר ס' טרפה אף בבהמה מוחזקת דמוקמינן אחזקה משא"כ בסירכא. וכיוצא בו כנזכר בגמ' לנדה דבעי בדיקה וא"ל טרפה מספק והיינו כטעם שכתבו התוס' דכל דבר דשכיח כהן וכיוצא בו לא מוקמינן אחזקה וא"כ הרשב"א

בבהמה

הבהמה טרפה דילאהא מחיים ואפ"ה מותר החלב וע"ל סימן ה"ה מה שכתבתי בדעת התוס':

מו דין דלשיטת תוספות בכל ס' השקול אוקמינן אחזקה ודוקא היכא דא"א בבדיקה:

ועכשיו נבאר מה דינו של דבר שיש לו חזקה ועכשיו נולד בו ס' אם נאמר נעמידנה על חזקתו או לא כגון שאירע ס' טרפות בבהמה ולא ידעינן אי היתה מחיים או שנעשה אחר שחיטה או אף אם היתה בודאי מחיים אבל לא ידעינן אם נגמר הטריפות מחיים או לא אם נאמר העמידנה על חזקתו וא"כ אמרינן דלאחר שחיטה נעשה או נגמר או שנאמר אדרבה כיון דאיתרע חזקתה לא אזלינן בתר חזקה וה"ה בכל איסורין שבתורה מה דינו. כבר כתבנו שדעת התוס' דאמרינן אוקי אחזקתה כמו שכ' בדף מ"ג ד"ה קסבר וא"ת נימא שחטה הותרה והוכרחו לתרץ דדרוסה שכיח וכן בישב קוץ בושט ולפ"ז כל מקום שנזכר בדיקה בש"ס ובודאי היכא דבעי בדיקה ונאבד אסור כמו שכ' כל הפוסקים נ"ל דהיינו נמי משכיח וכן מצינו שהיא שיטת התוס' בכל איסורי תורה הלע"ג דנולד איזה ס' מוקמינן אחזקה בכתובות דף ט' ע"א בפרק המדיר גבי מומין ובדף כ"ג ד"ה מ"ם רישא ושם ד"ה ברוייהו פטיה ובנדה י"ט ד"ה רי"א הכה ובריש המפלת שלא נק' שם רק מס' טומאה ברה"י דלא מהני חזקה ולא הקשה אתם לבטלה דמוקמינן אחזקת טהרה כמו שכתבו באמת הר"ן והרמב"ן ורשב"א בחי' נדה וביבמות כ"ח ד"ה רישא ובב"ב ס"ו ע"ב ובפסחים ט' ע"ב:

אבל שהוכיחו תוס' סברא זו ריש נדה ובחולין י"א דילפינן דאזלי' בתר חזקה מנגע בכהן וכ' תוס' וא"ת הא כשנולד ריעותא מנ"ל ותי' דהא נכנס בז' ימי הסגר ואח"כ נעקר הנגע מ"מ הוא טמא הע"ג דכשהא איתרע מ"מ מוקמינן הנגע על חזקתו. ואמרי' כשהא איתרע ע"ש וא"כ ה"ה אם אבל טומר דעדיין היא בחזקתה מוקמינן ג"כ אחזקתה וכ"כ ... האחרונים שזה הוא שיטת התוס'. ועי' בפ"ח סי' כ"ט ...ג' דלשיטת התוס' א"צ לבדוק כלל אפילו במקום דאפשר לבדוק והוכיחו מקו' התוס' שהק' אמאי חוששין לס' דרוסה ויבא נשחטה כוארה ומאי קו' הא דרוסה אפשר בבדיקה ושמא חוששין לס"ד שצריך לבדוק אע"כ דקו' התוס' הוא באמת דלמה חוששין כלל נצריך בדיקה ע"ש שהאריך ולפ"ז נ"ל לשיטתם דבכ"מ דנזכר בדיקה בש"ס הוא משום דשכיח האיסורא ולכאורה יש לכאורה ראיה לדבריו מפסחים ט' ע"ב ד"ה ס' הגיות שכ' תוס' דמיירי בלא ביטול וע"ז הק' דנהי שבית בחזקת בדוק הרי להדיא דאף דבלא ביטול דהוי בבדיקה דאורייתא ואפ"ה הק' התוס' שלא יצטרך לבדוק מטעם חזקה. ואמנם נ"ע מחולין כ' מקיפין בבני מעיין ומאי שכיח התם לאיסור יותר מהיתר ועוד וכי נ"ל לתוס' דאין סומכין על החזקה במקום שיכול לברר והתוס' גופא בפסחים ד' ד"ה אלו כ' דאין סומכין כו' ומכ"ש היכא דהא כא ריעותא לפנינו ועוד נ"ע שהרי הש"כ בסי' א' כ' דדעת הה"ג התוס' ואעפ"כ כי בבדיא דכיון דאין אנו בקיאין בבדיקה אסור וכן הש"ך שהכריע בכפ"ע נסמוך על התוס' ואפ"ה אם אין אנו בקיאין בבדיקה אסור ודעת הפ"ח למה אסור כיון שאפי' אם הוא טריפה א"צ בדיקה כלל ועוד נ"ע מדברי ר' יונה ורשב"א הוכיחו מהאי אימרא דשדי ברעייהו דפריך הש"ס ודילמא הוא שדרה אפסיק ומזה הוכיחו דבכל ס' השקול להומרא ואין לנו שהירוצו לשיטת התוס' אלא דהכי פריך ודילמא הוא שדרה איפסיק ועכ"פ נצטרך בדיקה וכמו שכ' הפ"ח בשם פ"מ ולכן נ"ל דדוקא במקום דליכא בדיקה או שנאבד בלא בדיקה ס"ל לתוס' דסמכי' על החזקה אבל בדבר שייך בו בדיקה והוא לפנינו חייב לבדוק ואם אין בקי אסור וזה גרע מאין סומכין על החזקה דהתם לא אתיליד ריעותא אבל הכא דאתיליד ריעותא והוא לפנינו ואפשר לבדוק חייב לבדוק ואם אין בקי אסור ועיין בשער בית הנשים בחבו' דם' קטן שהוכחתי מראיות ברורות דאפי' באיסור דרבנן דינא הכי וגם"ז נ"ל דקושית תוס' בפסחים הוא לשיטת רש"י דמיירי בביטול והוי רק דרבנן והוכחת הפ"ח יש ליישב דהא בס' דרוסה אי' להדיא בלאו ברקעא דעופא דלייתא לקמי' דשמואל הקינהו וכתב רש"י בשפם משום באין בהדמיונות ניכר והלא"כ למה לא בדק

ע"ש הרי מוכח להדיא דבס' דרוסה במקום שא"א בבדיקה אסור אפי' בדיעבד וא"כ הק' תוס' שפיר למה קיי"ל חוששין לס"ד וא"כ אפי' במקום שא"א לבדוק אסור ואמאי נוקי אחזקה. וכן בהכיא דישב קוץ בוושט ס"ל לתוס' דר"ל שמא הבריא הפי' ה' ברש"י שמא עלה בו קרום וא"כ לא מהני בדיקה ומקשים תוס' שפיר נוקי אחזקה וגם י"ל דקו' התוס' בחולין ובפסחים הוא משום שיש טורח גדול בבדיקת חמץ. וכן בדרוסה ודומה לנאבד כמ"ש הפוסקים בטעם דלא בדקינן אחר ח"י טרפות כן נ"ל בשיטת התוס':

יצא לנו לשיטת התוס' במקום דאתיליד ריעותא מוקמי' הדבר על חזקתו ואם א"א לבדוק או שנאבד מותר אבל אם אפשר לבדוק ואין אנו בקיאין גם להתוס' אסור:

מז דעת רבינו יונה ורשב"א דבס' השקול לא מוקמינן אחזקה היכא דאיתרע בודאי:

ואמנם דעת ר' יונה ורשב"א דבכל מקום דאתיליד ריעותא לא אזלינן בתר החזקה אלא דס"ל אדרבה כיון דריעותא בפנינו איתרע חזקתו וז"ל רשב"א בחי' חולין והביאו ג"כ הר"ן ריש חולין והיכא דנשמט גף העוף או נשבר רגלו ואינו יודע אם קודם שחיטה כו' כתב רבינו דמסתברא דספק דאורייתא הוא ולחומרא וכדתניא שחט את הוושט כו' זה היה מעשה ואמרו כל ספק בשחיטה אסור לאתויי ספק שהה ספק דרס וה"נ לכל שאר טרפות ע"ש והנה בודאי אין נ"מ בין שום סברא בס כיון שיש חזקת איסור בבהמה בחייה וא"כ לא מוקמינן בספק אחזקה דאדרבה משא"כ בספק טרפה דאדרבה נשחטה בחזקת היתר ומאתי קו' א בפמ"ג ודחק עצמו מאד אבל דברי רש"י הוא כך דכיון דמומחה שחט והזקה ששחט שפיר סברי רובא דאורייתא ורוב פעמים שוחט שפיר וא"כ הנ"ל נמיזל בתר רובא וכמש"כ שם הרא"ש והר"ן אע"ג דאיכא למימר רוב מצוין כו' אפילו הכי אסור מדרבנן והיינו דכיון דרוב מצויין וידעינן שמומחה שחט וא"כ מותר מדאורייתא ונסתלקה חזקת איסור דבהמה וכן כתבו תוס' ורשב"א בלא בדק בסימנין דאסור באכילה מדרבנן כמ"ש הרשב"א בבדיא בהי' משום דהוי רובא דעבידי במעשה ושמא לא שחט רוב הסימנין ונעם זה נ"ע הכא דמה"ת נימא דשהה ודרס דבשלמא התם הוי במיעוט ממילא (ע"ש סימן א' ב') משא"כ הכא וא"כ אין כאן חזקת איסור כלל וא"כ למה באמת אסר בספק שהה ודרס וע"כ נ"ל כיון דאתיליד ריעותא איתרע הזקה ולא מוקמינן השוחט אחזקתו וא"כ ה"נ בכל ספק טרפה דאע"ג דיש כאן חזקת כשרות דבהמה כיון דאתיליד ריעותא לא מוקמינן החזקה. וכ"ל דאפשר דאף שהרשב"א כתב דהוי ספק דאורייתא אין ר"ל דמדאורייתא לא מוקמינן אחזקה אלא סברי התוספת הוכיחו שפיר מנגע שהוכר דמוקמינן אחזקה אפי' באתיליד ריעותא אלא דכוונת רשב"א הוא כיון דהס' הוא בדבר שאיסורו מדאורייתא ולכן לא מוקמינן אחזקה היכא דאיתרע. ומצאתי להרשב"א בחי' נדה ריש הגהות דמרינן התם הנכנסת לתיכה אם אין עמה דם טהורה ר"י אומר נגעה ונגמרה לא טינפה ר"י אלא במפלת התיכה ואינה יודע מה היה דר"י סבר רוב התי' מן ד' דמים ורבנן סברי לא אמרי' רוב התי' מד' דמים וכתב הרשב"א וז"ל וא"ת ונוקי כמהלכה על מהלכה והא' טהורה גמורי וי"ל משום שמכריע נגד החזקה דאשה זו בחזקת טהרה עומדת ואינו נחזור דהא ודאי הסינה וכיון דרוב התי' מד' דמים כן נפרא איתרעא מחזקתה עכ"ל ומשום ... נגד מעיין שיש כאן ט"ס וכנ"ל וכיון דמהלכה התי' מד' דמים כן נבקא כו' הרי להדיא דהרשב"א כל מקום דאתיליד ריעותא לא אזלי' בתר החזקה (ועי' בתוספת שהקשה קושיא זו על הרשב"א שהיה שמא ברש"י והיינו דמש"ה לא מוקי חזקה משא"כ לבעלה לתוספת באמת אזלינן בתר חזקה) ומזה מוכח דלא כמו שכתב הנו"ב ורבה נסתר כל דברי האחרונים דלרשב"א לא אזלינן בתר חזקה וכתב הכו"פ דליתא רדוקא בנשבר הגף והרגל דה"ז שכיח מחיים ולכן ס"ל לרשב"א דלא אזלינן בתר חזקה אבל כל היכא דאפשר לומר שנעשה לאחר שחיטה גם הרשב"א מודה והרי להדיא כתבתי מרשב"א נדה דליתא ועוד הרי הרשב"א כתב כמה ... דהכי תניא בזאב ומשמע ידא דשכחא כיון דיש נפילת דבר לתלות והרשב"א כתב הרשב"א בחידו' גבי פרותא דהשינו יש לפנינו נתלה כגון

שהאיגו שרדפו אחרי והבאתי דבריו לעיל סימן י"ג דהפ"ה כיון שבודאי יצאתה מהזקתה מחיים לא הליא. הרי לבדיא דהיכא דיצאה מחיים לא מהני השים לפנינו לתלות וע"כ מ"ש בזאב כיון שיש לפנינו לתלות היינו בספק לאחר שחיטה ודוקא השים לפנינו דבר לתלות דשכיח להתירא אבל בנא"ה לא מוקמינן אהזקה וזה ברור ומה שהקשה הכו"פ מהלב עיין לקמן שהאריך בזה בדין אם מחזיקין מזמן לזמן. ואמנם בנא פלוגתא ר"י והרשב"א על התוס' בנמלא טרפה ודאי ס"ל לתוס' דהוהדבר שדבר שכיח מן המיעוט ולא היה לה הזקה כלל ולכן אוסרים בחלב למפרע ור"י והרשב"א ס"ל דכל זמן שהוכל להעמיד על חזקתו מעמידין אותו ואמרינן השתא איתרע וכמו שתפסו כל האחרונים עיקר דברי הרשב"א בתה"א ובחי' דלא כמ"ש מהשב"ב וכמ"ש הט"ז בסימן פ"א וא"ל דלפ"ז דס"ל לרשב"א דאמרינן השתא איתרע א"כ אם יש ספק אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה נימא נמי השתא איתרעי לאחר שחיטה ול"ל דס"ל לרשב"א דנ"ש כלל שיקרה מקרה לבהמה לאחר שחיטה ויותר שכיח קודם שחיטה וא"כ על כל פנים היה כבר ריעותא מחיים רק שאנו מסופקים אם נגמר הטרפות מחיים או לא ומכ"פ איתרע מחיים וכיון דאיתרע חזקתה לא מוקמינן אהזקה רק אמרינן קודם שחיטה ממש איתרע ולא דמי לנגע שנהסר דהתם מאי הברא י"ג שנהסר מקודם ולכן מוקמינן אחזקתה ואמרינן השתא איתרע משא"כ הכא דיותר מסתבר דאיתרע מחיים ואפי' בשבירת רגל ונשמטת גף נ"כ שכיח יותר מחיים כמ"ש הש"ך בסימן נ"ה וסימן נ"ג ולפ"ז י"ל דלרשב"א הוי ספק דאורייתא ממש ולא רק מדרבנן ולא דמי לנגע שנהסר דהתם לא איתרע החזקה כלל ואמרינן השתא איתרע ובבהמה נאמת נמי אמרינן כמו לא איתרע סמוך לשחיטה ומ"ש הרשב"א בחי' נדה שהבאתי [illegible] ודאי הפילה הייט דא"כ היכא דאכל לומר שאין כאן ריעותא כלל בזה לכ"ע מוקמינן אהזקה כמ"ש לעיל סי' י"ג :

יצא לנו דלרשב"א בכל איסורין היכא דאיתיליד ריעותא ברורה רק שאנו מסופקים בו אם נגמר האיסור לא אזלינן בתר חזקה עכ"פ מדרבנן ואפשר מדאורייתא :

יז ביאור דעת הר"ן שמסכים בטריפות לרשב"א ובנדה חולק עליו :

שמעתם מצאתי לר"ן שכתב כתוגין כדעת ר"י וכדברי רשב"א שכתבתי בסימן הקודם היכא דנשבר רגל או נשמט כו' דלא אזלינן בתר חזקה. ואמנם בנדה כתב ג"כ גבי שמפלת ונקשה ג"כ כקושית הרשב"א שכתבתי לעיל בסימן הקודם גבי המפלת חתי' דליכוי כמהלה וטמאה מספק ומתרץ משום דמוקמינן אהזקה עוד כתב הר"ן שם בחי' נדה דף כ"ח ד"ה אלא הר"כ וז"ל וא"ת ואכתי פ"ק דמתניתין אמאי קאמר אה"נ טהורה ודאי דהא ת"ק דברייתא ספיקא משוי ליה י"ל דשאני מתני' שבדקה ולא מצאה דם וה"נ דאפילו לא בדקה טהורה דמעמד אשה על הזקתה וברייתא הייט טעמא דאי לא ספק ספיקא להומרא וכ"כ הרמב"ן בחי' נדה בתירוץ אחד דאפילו לא בדקה טהורה והיינו דמוקמינן לאשה אחזקתה וא"כ דבריו סותרים אהדדי. עוד צריך עיון שהרי בריש קידושין בסוגיא דנתן הוא ואמרה היא כתב הרי"ף וספיקא הוא וכתב הר"ן והרמב"ם כתב מקודשת בספק ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קדושין אם צריכה גט מדאורייתא או לא דאפשר מדאורייתא הרי דאיכא למימר העמד אשה על הזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא דאמרינן ביה העמד ממון על הזקתו ע"ש. והנה בודאי משמע מדכתב דמ"ש מכל תיקו דממונא היינו משום דהר"ן מסופק בס' קידושין דהוי בעיא דלא איפשטא דהא גרע מס' דמציאות כגון ספק קרוב לה דאפשר לומר כיון דיש לה חזקת פנויה אמרינן העמידה על הזקתה ולשיטת התוספת בכל דבר דאיתרע הזקתה אנו אומרים העמד על חזקתה משא"כ בבעיא דלא איפשיטא וכי נאמר שמהמת התוקה נכרית לומר כדעת זו זה דבר שאינו וכמו שכתבו כל האחרונים. ע"י זה כתב דמ"ש מתיקו דממונא אבל בודאי משמע שלשון מדכתב אני מסתפק בכל ספק קדושין כו' משמע דאף בס' דמציאות שהספק אם אמרינן העמיד על חזקת פנויה וזה צ"ע למה מסופק יותר בספק קדושין מאסור נדה שמחליט בהלכה שמוקמינן על חזקתה ובקדושין הוא מסופק ובנדה מחליט

לגבי יבטרפית מחליט להחמיר. ומ"ש הכו"פ שהר"ן כתב לאו לא ס"ל כרשב"א לא ירדתי לסוף דעתו שהר"ן כתב שם בהדיא בהלכ כדעת הרשב"א אבל בבהמה טרפה וכו' את הרשב"א וצריך עיון לדינא :

ונ"ל כי החזקות נחלקו על ג' פנים. (א) הזקה שהיא סותר הספק ומכריע נוטה שאין זה ריעותא כלל כגון הזקה טהרה של אשה וכמו שכתב לקמן אי"ה בשער בית הנשים בדיני נדה דר"ל הזקה שאין ספקה בטהרה שוב לא תראה עד שעת וסתה וכדאיתא במשנה נדה ס"א כול והשה שבודקת בטהרה ולא בדקו דקיי"ל כר"א בהם דטהורה וכן פסקו כל הפוסקים ועי"ש מה שכתוב א"כ וא"כ אם מפלת תתי' ואם מסופקים אם זה דם או לא בודאי החזקה מכרעת אותו לומר שאין זה דם שהרי יה א בהזקה זו שלא תראה ול"ש לומר השתא איתרע דה"א שהרי זאת היא חזקתה שלא תראה. (ב) הזקה שאין הזקתו מצד הזקת הגוף רק מהמת הזה שאנו רואים שרוב בהמות כשרות והרכובה [illegible] שאין בבהמה הזקת הגוף וכמו שכתבו כל הפוסקים וא"כ כיון דהוינן בה ריעותא בזה י"ל דאיגלאי מילתא למפרע שלא היתה מעולם מן הרוב וכדעת התוס' או עכ"פ י"ל השתא איתרע דמזן ערב בדבר שלא יקרה לבהמה מקרה שתטרף בה וכמו דקיי"ל שמא מת לא חיישינן אבל שמא ימות חיישינן דבכל דבר יש לומר שיקרה לו מקרה שיש בה מכנ..ת שהוא עכשיו (ג) חזקה שהוא כדבר א' והספק בדבר אחר כגון אשה בחזקת פנויה עומדת ונתקדשה בדבר שהוא ס' אם יש בה ש"פ וכן [illegible] ס' קדושין דאין יכרים בחזקה של האשה שלא יהיה שום פרוטה או מהמת איבעיא דלא איפשטא ומי יכריע החזקה שיהיה בזה כאותו ע"ד דהאי זה מבואר בתשובת מהרי"ל סימן קנ"א כעין זה וכזה א"ש דבנדה ס"ל להר"ן דאוקמי' אחזקת טהרה כיון שחזקתה שהיא מנגדת ומכחשת לגמרי הספק שהרי היא בחזקת שאינה רואה דם ואיך נאמר שהתי' זו היא דם. ובקידושין הוא מסופק דעכ"פ א"א לומר איגלאי למפרע שלא היתה פנויה שזה א"א והיה נה חזקה טובה משא"כ בחזקת בהמה דכיון דאיתרע חזקתה יותר מה שבר שאיתרע מחיים וא"כ חזקה דאינה מן הרוב וא"כ אין לה חזקה כלל ודי בזה דמחזיקין גרוע עד סמוך לשחיטה אבל א"א לאוקמי אחזקתה כיון דאיגלאי מילתא שאינה מן הרוב. ומה שהכריעו הר"ן לזה לחלק בין ס"ט לס' דנדה נ"ל דפשטא דסוגיא דנדה ה"ז ריש הרואה כתם הכריחו דאמרינן התם נעלנה דהרגשה עומדת הדור ע"כ [illegible] יושבת טהורה ועוד שם מבוך ודאי שנושה עגול טהור ע"ש דמדייקיה בש"ס טעמא נמבוך ועוגדת דטמא ונעגול וליושבת קאמר בגמ' שהם טהורה והיינו משום דהיכא דליכא רובא לאיסור מוקמינן אחזקת טהרה אבל בש"ע ילפי' מדאמרי' לאתויי ס' שבה ודרש דכל ס' נחומרא וע"כ צריך לחלק כמו שכתבתי. ואמנם לדעת רשב"א עיין בסי' הסמוך מה שכתוב שהוא מפרש הסוגיא דנדה באמת בענין אחר.

יח ביאור כדברי רש"י דס"ל ג"כ כרשב"א :

ושעכשיו נשוב לחקור לכיון דעת רש"י רבן ש"י טטה ומצאתי שדעתו ג"כ כדעת רשב"א דבכ"מ ס' אמרינן איתרע חזקתה ולא אזלי' בתר הזקה ועכ"פ מדרבנן ולפ"ז יתורץ קו' תוס' על רש"י בפסחים ט' ע"ב ד"ה ס' תמות שהקשה [illegible] לבית בחזקת בדוק דרש"י לשיטתו דבמקום ס' איתרע חזקה ובחולין קכ"ד גר שנתגייר כו' ובגמרא תנן ס' פטור כו' א"ל ס' איסורא לחומרא ס' ממונא לקולא פרש"י הכא ס' איסורא יש כה מיתה הלכך לא סמכי' אחזקה אבל מחמת אין כה אלא ממון והמוציא מחבירו כו' והנה הפמ"ג הביא בשם המ"א דמכאן ק' לשיטת תוס' דס"ל דאזלינן בתר חזקה והרי לברייתא איתא בגמרא דבאיסורא לא אזלי' בתר חזקה ומה שתי' הפמ"ג לחלק בין עון מיתה לעון לאו לא מליט חילוק זה לגבי א' מן הראשונים שהרי כתבתי דלתוס' ור"ן והרמב"ם דאפי' באיסור שיש בה כרת אזלינן בתר חזקה ואף שכתבתי בסימן ח' בשם הפ"י דלכך החמירו בדאוי דהוי איסור מיתה משא"כ במעשר עני שאינו אלא בלאו י"ל כמ"ש תוס' בשבת שהבאתי שם משום דהוי מיעוט דשכיח טובא והוי הרבה נכרים בה והיינו משום דהוי רובא דתלי במעשה אבל בחזקה דממונא בנדה אף באיסור מיתה מוקמינן אחזקה והא דבב"ב ש"מ

שם

אם הקלנו בשריפה כו' וכתב רשב"א דהוי איסור לאו משא"כ ביבמה דאיסור מיתה היינו כיון דאמרי אינשי דיש עדים ע"ש ברשב"א ועיין קדושין י"ב ברש"י ותוס' שם ובכתובות כ"ג ומש"כ רש"י שעון מיתה הוא קושיא דמלתא קאמר ועוד שהרי בספר תמור שם דלית ביה מיתה ואפ"ה לא אזלינן בתר חזקה ע"ש ובפמ"ג כמה הרהורים בהכי לתרץ הא דספר תמור ולשיטתו יותר היה לו לומר דכוונת רש"י כיון שהוא איסור כלה החמירו בו :

ואמנם באמת לרש"י דפי' לא מוקמינן בחזקה באיסורא היינו דס"ל כרשב"א שכבאתי בסי' ע"ז דלא אזלינן בתר חזקה בספק השקול אך לדעת התוס' צ"ל דקו' אביי מחלה לא קאי לבתר תירוצא דרבא שהרי בלא"ה נמי קשה מתני' דפרה אמתני' דחלה אלא דבאמת קו' אביי הוא למרמי חלה אפרה ובזה י"ל כלל תירוצא דרבא דבשלמא במקוואות יש לפרה ולחלה שתיהם חזקה שהם טהורים והוי כמוליא אמנם נגד איסור חלה וכן אם היה איסור במתנות אתי חזקה יהיה לקמח זה או לבהמה זו שיגלגלה נכרי ושיטחנה נכרי שמא ימכור הקמח לישראל שהרי חיוב חלה אינו בא אלא בשעת גלגול וכן אלו היה איסור במתנות שמא ישחטנה ישראל דהא קודם הגלגול וקודם שחיטה לא היה חיוב חלה ומתנות ואיכא ברגע שנתגלגל ונשחט נולד הספק אם נתגייר ואין שייך לומר אוקי עיסה זו על חזקתה שהיתה פטורה מחלה והלא לא היה לה מקודם שום חיוב חלה עד שנתגלגל ואז תיכף נולד הספק ועיין בתוי"ט פ"ג דחלה מ"ו כוונתו נגד ממון ודומה זה ממש למש"כ התוס' בע"א ל"ד ע"ב דאע"ג דהבהמה היה לה חזקת היתר שלא היה של ע"ז מ"מ עכשיו שנשחט והוא בספק איתרע חזקתה והכא נמי דכוותי' ממש :

דבשלמא נגד ממון שפיר יש לעיסה זו חזקה שהרי מקודם היה ע"כ קמח של כותי אבל נגד איסור חלה שחל בשעת גלגול מעולם לא היה כאן חזקה ואדרבה נוקמי להקמח על חזקתה שהיתה קמח עד עכשיו ועכשיו נתגלגל ונתחייב בדקי"ל בכ"ד דאוקי בחזקה עד השתא וכן הבהמה נעמידנה בחזקת חי עד שעה זו ונאמר שעכשיו נשחטה וכן קרבן אשתו שהחזקה יש לה שילדה בעודה נכרית אדרבה נימא השתא הוא דילדה וכן בכור נימא השתא דאיתליד ועיין בב"ב דף נ"ג ברשב"ם ד"ה ואין אומרים והעמד פרה על חזקתה והשתא הוא דילדה ע"ש אלא קו' אביי אינו לרבא אלא דרמי מתני' אהדדי וע"ז מתרץ שפיר ספק איסורא לחומרא דכיון דאין כאן חזקה ולכן אפשר כן ניישב שיטת תוס' אך מרש"י ודאי משמע דס"ל כרשב"א . ובספר בית מאיר ראיתי שמביא גם כן ראיה זו מחולין ועוד כתב ראיה מחולין י"ג רש"י ד"ה אין רוב אומות מינין מוכח גם כן דסבירא ליה כרשב"א דאם לא כן אפשר הוא מהלה ונוקי אחזקה שמותרת בכהנה . ובזה יצא לנו תורה לדבין אמרי בינה בנדה ל"ז דמשני לעולם דארגשה כו' עומדת בדור מ"ר למקור ואייתי דם יושבת מבורר ועוד שם לעולם דארגשה משוך ודאי מגופה עגול טהור ע"כ הרי משמע מגמרא דלטהור לא בעינן שום טעם בכל דמסתמא טהור רק דטמאה קא יהיב הש"ס טעמא וברש"י שם ד"ה יושבת שאין דרך דם נדה כו' ושם בד"ה עגול אין זה דם נדה כו' הרי שרש"י יהיב טעמא לטהור ומוסיף טעמים שלא נזכרו כלל בגמרא וברמב"ם פ"ד מא"ב ובחי' ר"ן כתב כלשון הגמרא משוך טמא שחזקתו מן המקור וכן בפ"ה מא"ב כתב שבשתיהן כתב ג"כ כלשון הגמרא והרשב"א בתה"ב הקצר כתב וז"ל עגול טהור חזקה אם דם קינוח הוא היה משוך הרי דכתב ג"כ כרש"י טעם לטהר ועם מה שכתבתי מקודם הכל הוא על נכון שהרי כבר כתבתי בסימן י"ז דדעת הר"ן בנדה כשיטת התוס' דבכל ס' השקול אמרי' אוקי אחזקתו ולרשב"א אמרי' איתרע חזקתה ולפ"ז לרשב"א במשוך משא"כ טמא אף אם יהיה ס' השקול רק דצריך ליתן טעם למה עגול טהור והוצרך לומר משום דיש הוכחה להתיר וכן צ"ל שבזה דעת רש"י ולכן הוצרך להוסיף ליתן טעם למה בעגול ויושבת טהור משום דאיכא הוכחה להתיר משא"כ במשוך ועומדת א"צ ליתן טעם דבלא"ה טמאה מס' ובגמרא לא שייכי למלתא אבל הר"ן לשיטתו דאדרבה בס' השקול אוקמי' אחזקה ואם כן הסוגיא בפשטא דיושבת בלא"ה טהור אף אם הוא ספק וכן עגול רק דיהיב הש"ס טעם למה בעומדת ומשוך טמא ודבר זה קילורין לעינים :

ובזה יש לי ליישב עוד בנדה י"ד דפריך הש"ס וליחוש שמא דם מאכולת הוא ופרש"י והאי טמאין ודאי לנשי ס' לספיקא א"ת ולא חטאת ותוס' שם כתבו אבל על כל בדיקות דמטמאינן צ"ק דדלמא חומרא הוא אבל הכא פריך אמאי חייבין בקרבן ע"כ מלשונם משמע דאף א"ת לא לייתי ובזה א"ש דע"כ דס"ל למק' דדם מאכולת עכ"פ שכיח נמי באותו מקום דהדבר שאינו מצוי אינו נכנס בכלל בס' אע"כ דעכ"פ הוי ס' השקול ואף דהגמרא מוקי למתני' במרגשת צ"ל כיון די"ל דדם מאכולת הוא ויש לומר גם כן הרגשת שמש הוא וכמו שכתבתי כ"ז בכללי נדה א"כ ומתני' סתמא קתני דמשמע בין עגול ובין משוך ואם כן הוי ס' השקול ולא מוקמינן אחזקה לשיטת רשב"א ורש"י ולכן כתב רש"י דהקו' הוא דלא לייתי חטאת אבל א"ת לייתי כדין כל ספק ועל שאר בדיקות דמטמאין בלא"ה צ"ק דהוי מטעם ס' השקול רק דהקו' דלא לייתי חטאת אבל התוס' לשיטתם דבס' השקול אזלינן בתר חזקה ואם כן לדעת המק' ק' מכל בדיקות למה טמא וניחוש בהו דם מאכולת וכיון דהוי ס' אם כן לוקמי אחזקת טהרה ולכן כתבו התוספות דהמקשן סבר דבאמת כל הבדיקות דמחמרינן הוא רק חומרא בעלמא אבל הק' היאך יביא חולין לעזרה ואפילו א"ת לא לייתי דהא מוקמינן אחזקה ומתרץ הש"ס א"נ בדוק וא"כ אינו נכנס בגדר הס' כלל . כן אמת בנדה י"ח ע"ב ברש"י ד"ה אלא למעוטי נשמע דרבנן מטהרי לגמרי וע"כ מטעם דמוקמינן לאשה על חזקתה וא"כ אדרבה משמע דדעת רש"י כשיטת התוספות ואמנם עיין בחי' רשב"א שם ובריש המפלת ותראה שנוסחא אחר היה לרשב"א בדברי רש"י דלרש"י רבנן מטהרים מלצרוף אלא הוגין וכן משמע ברש"י דף כ"א ד"ה נ"א דקסברי אין רוב כו' דלא אתחזק כו' משמע דס"ל שהוא ס' :

ענין ביאור דעת הרמב"ם להיכן נוטה :

ומעכשיו נחקור דעת הרמב"ם להיכן נוטה בפ"ת בסימן כ"ט מסתפק והב"ח בסימן כ"ט כתב בפשיטות דדעת הרמב"ם כתוספות . ואמנם ראיתי שבספרי הרמב"ם שבידינו הגירסא משונה משהיה לפני הב"ח שהב"ח העתיק בשם הרמב"ם בפ"ו מהל' שחיטה הל' ח' מחט שנמצא בכבד אם היה בראש העגול לפנים אימא דרך הסמפונות הלכה ומותרת כן הוא גם כן ברמב"ם שבידינו אבל בהל' י"ב מחט שנמצא בכבד כו' אבל אם אין דם במקום הנקב מותר שמא אחר שחיטה דחקה המחט וברמב"ם שבידינו אי' בודאי אחר שחיטה דחקה המחט ובפ"ז הל' ט"ו בנמצא תולעת ברמב"ם שבידינו כתב חזקה שאחר שחיטה נקבה ותלא ואם כן אדרבה משמע דדעתו כדעת רשב"א לעיל סימן י"ז . וממכה בהופן בלא"ה ניחא דיש לפרש דבר לתלות והוי כזהב ומשמע ידא דטבחא דנקט תליא וממה שכתב בפ"ד מהל' א"ב הל' י"ח בהמה בעד תחת הכר כו' אם משוך טמא שחזקתו מן המקור אין ראיה שהרי מסיים ואם עגול טהורה שאין זה אלא דם מאכולת משמע דידע כיון שהוא עגול ודאי דם מאכולת הוא . ואמנם יש ראיה לכאורה שהרי בהל' אישות פ"ג הל' י"ד כתב היתה בנת ס' בוגרת כו' כ"ז מקודשת בס' וכביאור הב"ש בא"ע סימן ל"ז סעיף כ' וז"ל אפשר דהרמב"ם מיירי בס' אם היה בת יב"ש ו' חדשים ולספק זה לא מהני חזקת פנויה כמו בכל ס' קדושין עכ"ל וגם זכיתי לכוין מ"ש בפשיטות דלא מהני בזה חזקת פנויה דאף דנאמר דלא מהני חזקת פנויה בכל ס' קדושין הן מדאורייתא או מדרבנן וכמ"ש בשם הר"ן סי' י"ז והיינו משום דכיון דקבלה קדושין איתרע לה חזקתה מ"מ עדיין יש לה חזקת נערות שהרי ביבמות ס"ח ע"א בספק בן ט' אזל הק' תוס' דלוקמי אחזקה ומתרצין דמיירי שעכשיו היא בן ט' נפנינו ואיתרע חזקתו מוכח להדיא דבלא"ה הוי מוקמינן אחזקה וכן מצאתי בנא"מ שם שהקשה על הרמב"ם לפירוש זה דנוקמי אחזקת נערות ומצאתי לנמ"י ביבמות שם שכ' ולא אמרינן אוקי אחזקה ולא כתב שום טעם בדבר וכן ברמב"ם בפ"ח מהלכות תרומות כתב ס' בן ט' פוסל אף שאין ראיה כ"כ שדרכו להעתיק רק לשון הגמרא מ"מ אם היה דעתו כדעת התוס' ביבמות לא ה"ל לשתוק לכתוב דדוקא בשבא עכשיו בן ט' וא בסי'

הסי' ה מהגהות יבמות שם כתב בתם דס' בן ט' פוסל ולפי מה
שכתב י' לעיל סימן י"ג דבמקום דלא אתיליד לן שום ריעותא
לכ"ע מוקמינן אחזקה ואם כן ע"כ צ"ל כיון שאנו מסופקים
בזה אם הוא בן ט' או אם היא בוגרת ע"כ יש לנו שום
אמתלא וטעם בדבר כגון שגדול כבן ט' וכיוצא בו זה מיקרי
ריעותא וס"ל להב"י ולהרמב"ם כשיטת רשב"א דהיכא דאיכא
ריעותא לא אזלינן בתר חזקה דאתרע לה וכמו שתי' בל"מ
שם לשיטתו דכיון דאתרע לא אזלינן בתר חזקה ולפ"ז לא
צריכינן לדוחק של לח"מ אלא דס"ל לרמב"ם דהספק זה מקרי
ריעותא וכמו שאנו מוכרחים לומר לגבי קי יוסף. אך לפי מה
שכתבתי לעיל סי' י"א דהזקה זו לא מיקרי חזקה הואיל שהיה
עשוי להשתנות לק"מ ומה שכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' מעשר
שני הל' י"ב מעות שנמצא בין חולין למ"ש קרוב לחולין כו'
מחצה למחצה מ"ש ליכא למידק דאע"ג דהוי ס' השקול אזלינן
לחומרא דע"כ צ"ל כמו שתי' מורי הגאון בצל"ח פסחים דף ז'
שהקשה על מה דפסק שם הרמב"ם תיבה שנשתמש בה חולין
ומ"ש ונמצא בתוכה מעות אם רוב השימוש חולין חולין ואם
רוב מעשר מעשר מחצה על מחצה חולין הרי דאזלינן לקולא
ותי' מורי ז"ל דשאני הכא שהרי יש להמעות חזקת חולין
ואנו דנין על המעות הזה אוקמינן על חזקתו משא"כ בין חולין
למ"ש שהרי אתחזק הא איסורא ואין אנו דנין על המעות מה
הוא רק אנו דנין מהיכן נפל ובזה ל"ש לאוקמי אחזקה ע"ש
וכתב שהוא דוחק בעיניו אבל עפ"י כל הכללים שכתבתי אין
כאן דוחק כלל דבודאי בע"כ גם התוספות מודים דבין חולין
למ"ש מחצה למחצה מ"ש שדין זה הוא שם משנה בשקלים
ואין חולק וע"כ צ"ל דבאמת גם התוספות מודים באתחזק
איסורא דאזלינן לחומרא ולא מוקמינן אחזקה וכמו שנכתב
אי"ה לקמן גם מן כ"ד ואין להקשות שהרי אדרבה בס' כלבא
וס' שוכרא לכ"ע אמרינן כלבא התם כיון דאיכא לפנינו היתר
נתלות בו מוקמינן בהמה אחזקתה או משום דמצוי או כטעם
הרא"ה דדרוסה מלתא אחריתא היא אבל הכא כיון שיש לפנינו
חולין ומ"ש למה נתלה בחולין יותר ממ"ש ובזה א"ש נמי מה
שכתבו תוס' בפסחים ז' ע"א ד"ה לפי שהקשו דנימא דנוקי
מיעוטא דחולין כו' ולא הקשו בפשיטות לשיטתם דנוקי המעות
בחזקה ראשונה ובזה א"ש כיון דאתחזק כאן מעות מ"ש אבל
בלוקחים אבל בתיבה שנשתמש אין כאן שום ריעותא במעות
הזו שנמצא דניחוש למ"ש ובזה כ"ע מודים דתלי' לקולא כמו
שכתבתי לעיל בסי' י"ג והנה נתבאר מזה דאין כאן שום קו'
על הרמב"ם שפסק בתיבה שנשתמש לקולא מש"כ דמעשירין
דאמרינן התם בכלן מחצה על מחצה להחמיר דהתם אין כאן
חזקה אל הדבר שנמצא דוק שם ויפה כתב בפ"ח דדעת
הרמב"ם אינו מוכרח: נבאר דדעת הרא"ש כתוס' ומיקל
יותר מהם דאפי' במקוה ושכיח מוקמי' אחזקה אא"כ יש רגלים
לדבר כדרוסה וכיוצא בזה:

ב' הרא"ש בתשו' כלל ך' סי' י"א על מה ששאלו אם צריך
לבדוק את הסימנים שקורין. תשובה צריך לבדוק דב מה
שהיה בחזקת שאינה זבוח כו' אבל אם ברור לו שנשחט כראוי
נפקא מחזקת כו' וה"ה בחזקת היתר שכל ספק שאירע בכל י"ח
טרפות תלינן לקולא ולא מצריכין לבדוק כל י"ח טרפות זולתי
הריאה משום דשכיח בה טרפות וכל שאר טרפות סמכינן
ארובא כו' והנה י"ל דמש"כ וה"ה בחזקת היתר כו' היינו כשלא
נולד שום ריעותא שא"צ לבדוק אחר שום טריפות וכדמסיים שם
ג"כ באותה תשובה ואמנם מדכתב וה"ה בחזקת היתר לכל ס'
שאירע בכל י"ח טריפות מוכח דכוונתו דתרתי קאמר הדא
דאפי' אם יקרה איזה ס' טרפות מוקמינן אחזקה זו ועוד דלא
מצריכין לבדוק אחריהם וכ"כ הפ"ח בסי' כ"ט משמו וכ"נ
מגם בפירושו מוכח כן בפא"ט סי' ל"ד במחט בגה"כ דכתב
בא אגר מצד א' כשרה אם כפכה ומצא ק"ד מצד ב' טרפה
ע"כ והיינו עפ"י מש"כ בסימן ד' אין חוששין שמא הבריא
דמשמע אפי' בדיקה לא בעיא לשון זה בודאי משמע דא"צ
בדיקה כלל וכ"כ הב"י ודו"פ ברמזים שם סימן ד' שה' הרא"ן
מכשיר בלא בדיקה וכ"ש א"ת הרא"ש והרי"ף צריך לבדוק אם
ניקב ולא כי דצריך לבדוק אחר ק"ד א"ו משמע דא"צ בדיקה
כלל כמ"ש תוס' בר"ס פ' השוחט בשם ריב"א דמשום ספק
קניא א"צ בדיקה כלל ומה שכתב הרא"ש בפ' א"ט סי' מ"ה

דמשמע דס"ל לרא"ש דצריך בדיקה כבר כתבו שם הלח"מ
ומע"מ פירושו ומה שפסק' שתב"ש תמה"כ הרא"ש שם ותי'
למאן דלא חייש בקוץ כו' אבל בשמואלאן נקב בפנימי יש
לחוש שמא גם החיצון ניקב וא"כ מאי סברא לומר דאם נקב
שם א"צ בדיקה כלל ע"ש בתב"ש כ"ל דלק"מ דלרא"ש ס"ל שגם
הבריא כרוב הפוסקים וכ"כ בדו"פ בהדיא ר"ל שמא ניקב
וא"כ כיון דלא חיישינן שמא ניקב ה"ה דא"צ בדיקה אבל רש"י
שפי' בהדיא הבריא נתרפא וכתב ומתחב לתוך הוושט ויש
נראה מבחוץ כו' א"ת שמא נקב היה והבריא וקרום עלה יש
כן כתב הרא"ש שפיר דהתיבה בספק ז תחוב בו אם כן מ"ש
שלא ניקב מעבר לעבר אבל בשנמצא נקב ודאי חיישינן דלפירושו
הבריא נתרפא וא"כ דוקא לנתרפא ל"ח אבל לניקב
חיישינן ועוד כ"ל דודאי לעולא דאמר אין חוששין לה
בודאי משמע בלא בדיקה כמו בא ואב וכה"ל כ"מ אין חוששין
דדינו אפילו בלא בדיקה וכן למאן דאמר אין חוששין
לס"ד היינו בלא בדיקה והוא מחלוקתן דלמ"ד חוששין להי"ד
דהיינו דצריכה בדיקה וא"כ למ"ד אין חוששין היינו אפי'
בדיקה נ"ל וא"כ פשטא דליפנא דעולא אין חוששין לה
בלא בדיקה אלא דנ"מ דלרש"י דהבריא נתרפא קאמר אין
חוששין שמא נתרפא וא"כ למ"ד חוששין אסור ולא מהני
בדיקה אבל להמפרשים הבריא ניקב ר"ל אין חוששין כלל וא"צ
בדיקה וכ"כ הב"ח בסימן ל"ג בהדיא דא"ל כפי' המפרש
דעכ"פ צריך בדיקה ולראות אם לפי אומדנא לא עבר משל"ע
או אין חוששין לבדוק אחר ק"ד ק' מאי פריך מ"ש מבמקום
דרוסה הא שפי ושני דהכא עכ"פ לפי אומדנא לא עבר לחוץ
משא"כ בס"ד צריך עכ"פ לבדוק ג"כ אם לא נכנס לפנים אבל
דלפירוש הבריא ניקב א"ל בדיקה כלל אפילו אם לא ידע לא
ניקב לחוץ ואפי' את"ל דלכתחלה ראוי לבדוק דלא שמו
אחזקה במקום דיכול לברר עכ"פ בנאבד או כה"ג לבדוק
להרא"ש דפסק כעולא כמש"כ הב"ש ואמנם אפי' את"ל דר"ל
א"צ בדיקה אחר ק"ד כיון דלפי אומדנא אינו אלא מצד אחד
מ"מ קשה למה לא יצטרך לבדוק אחר ק"ד כיון שיש ריעותא
לפנינו אע"כ משום דמעמידין על חזקתה מכח רוב וא"צ לבדוק
כמו שכתבתי בסימן י' והטור שכתב בסימן מ"ח הופכין אותו
היינו דאזיל לשיטתו כמו שכתבתי בסימן כ"א דס"ל כשיטת
רשב"א. ומה שהקשה הש"ך בסי' מ"א ס"ק ל"ב דהרי הטור
אהדדי שהרי בסימן ל"ג פסק כרמב"ן והרא"ש תמיה לי שהרי
שם כ' תחלה דעת רוב הפוסקים דלא קיי"ל כעולא אלא שאח"כ
הביא גם דעת רמב"ן והרא"ש לסיים דהכל"ו לפי דהריכם אם
יש עליו ק"ד טרפה אבל הטור לא ס"ל כהרא"ש ולכן
כתב שפיר בסימן מ"ח הופכין, וכן בסימן ל"ז בפסק קמי'
סעיף י"א ולא הזכיר כלל סברת ריב"א שכתב בסימן ל"ג דס"ל
דאין צריך בדיקה דליה לא ס"ל אלא כרשב"א דבמקום ריעותא
צריך בדיקה ומדברי רשב"א כבר כתבנו בסימן י"ט דאין
בכרע. ואין להקשות מהרא"ש ק' דאם כן בניקב להגל דמשמע
דמודה דעכ"פ דצריך בדיקה ומ"ש גיטה קוץ בוושט וכ"נ דס"ל
כמש"כ הש"ך סימן מ"א בשם רשב"א דשאני בקוץ שניקב
לה"ל דבא בכח משא"כ שם דבא בנחת:

והנה הש"ך בסימן נ' מסתפק בדברי הב"ת דכי דלא תלינן
אם כוונתו מחמת חסרון הגמ' או דס"ל כרשב"א אבל
המעיין בסימנים של הב"ת שחיבר הב"ת בעצמו בסי' כ"ה
כ' וז"ל בכאן פסק כה"ג לאיסור ול"ד לנשחטה הותרה אלא
היא היכא לתלות בהיתר כגון בא ואב כו' ולא הזכיר שם כלל
מהסרון ידיעה הרי מוכח דס"ל כרשב"א וכ"כ עוד בסכ"ם
בסי' כ"ה קודם כפסק דב' בס' קניא ובבדוק הוושט מבחוץ די"ל
לוושט בדיקה מבחוץ נענין ניקב דא"כ ניקב זה בא זה היכא
מסכחת לה היכן אנו יודעין שהפנימי ניקב ולא החיצון בין
שאין החיצון ניכר בו וסיים וז"ל ואין כאן נפרש לומר קניא
וא"ל בדיקה כלל כי מה טעם יהיה זה שלא ניחוש שמא
ניקב בקוץ את הסימנים הרי לבדיא דס"ל דצריך בדיקה
ובודאי משמע אפי' אם לפי אומדנא נראה שלא ניקבו הסימנים
ואע"ג דהוא פסק נמי כעולא דא"ח שמא הבריא היינו לענין
זה כמש"כ שם סעיף י"ד דאם לאחר הבדיקה נמצא שאינו נקוב
אלא מצד א' נ"ה שמא ניקב והזרה לאחוריה ועלה בו קרום
ע"י די כדעולא ע"ש בדבריו והמעיין בהגהת ש"ד
בסי'

בסי' פ"ז שכ' וז"ל כיון במס"ת דהיכא דנשבר העצם כו' וכל היכא דלא מצינו לברורי אמרינן מספק עד כאן ולא אמרי' שחוטה מותרת כמו בהלב דהכא בספק תליה בחסרון ידיעה כו' אסרי' מספק וכן כתב מהרי"ח ז"ל משמע שהוא מפרש בעצם מדנפשיה ולא משום סה"ת ולדבריו משמע דסבירא ליה כשיטת תוס':

תלפ"ז כיון דכהמ"ג כ' ג"כ כלשון סה"ת י"ל ג"כ דס"ל כסה"ת וכשיטת רשב"א ומ"מ דברי הש"ך קיימים דאפיק כסה"ת ועייל הרא"ש והרשב"ן דע"כ הם מפרשים א"ת שמא הבריא ר"ל שמא ניקב ולכן כתב דא"ל בדיקה וכמ"ש בדו"פ בהדיא סימן נ"ג והעי' הה"ל דכוונתם דלכתחלה צריך בדיקה רק בדיעבד אם א"א נגד"ק מכשירין וכמש"כ הכו"פ ע"פ מוכח דס"ל דכ"ת שמא ניקב וא"כ כ"ש בבה"כ וקורקבן דמכשירים ואם כן בנפ"מ י"ל נסמוך על תוספת והרשב"ן והרא"ם ואנגם מ"מ יש נ"מ בין תוס' והרא"ם דנתוב' על כל פנים בדשינו אסור כמ"ש תוס' בהדיא דפסקו דלא כעולא דכיון דשכית תיישינן שמא הבריא ונפ"ז י"ל דה"ה בבר"ה וכ"ש בשמסס נקרא שכית וא"כ אם נאבדו קודם הבדיקה טרפה אבל גרשב"ן והרא"ם דאפי' בשכיח מגברי כנ"ם כהרא"ש בהדיא דדוקא דרוסה דשכית ויש רגלים נדבר אבל בוושט לא הוי שינן ומשמע דהוי אף על גב דהוא גם כן מודה דשכית דאין סברא שיחלוק בסברא זו וא"כ פשיטא נבלה בכוסות וכן בהמסס אם נאבדו כשר:

ואמנם לפמ"ש ר' יהונתן דף נ"ה וז"ל וכ' בתוס' דל"א כלא בחזקת היתר עומדת דכ"ל ש' קרוב בודאי שמתוך שמותחת נחר נדחק נקוב ונכנס בוושט ויצא נהוגן עכ"ל ולדבריו נ"ק קו' הרא"ש ממהט בבה"כ די"ל דכהם אף לתוס' א"כ בדיקה כלל דמעמידין בחזקת היתר אבל בוושט דוקא שכית דמותה נוחרו וא"כ שכית בדרוסה אבל בהמסס ובה"כ דמינה ניחא ולא משום מקמינן אחזקה:

ולנו דהרשב"ן והרא"ם אין נחלק בין שכיח אא"כ יש רגלים נדבר בדרוסה אבל באה"כ הע"ג דליכא לפנינו מידי נחלות וכ"ד מהרא"י ולדברי רבי' יהונתן גם בדעת התוספת דוקא בוושט מקרי שכיח אבל לא באחר איברים פנימיים ואמנם כ"ז בלא היה ריעותא מהייה מאומות הולי אבל מהמת קוץ זה לא מקרי ריעותא מהייה ונהגו דעי"ז איתרע חזקת בהמה וכמו שכתבתי בסי' כ"ה גדעת התוספת:

כב ביאור דעת הטור והש"ע הוא כרשב"א:

ועכשיו נעיין היכן דעת הטור והמחבר עטה ובפ"ת לא מצא ראיה ברורה ונ"ל ראיה גדולה דדעתם כדעת הרשב"א מהא דקיי"ל בסי' קי"א סעיף א' ב' התיכה א' של היתר וא' של איסור וב' קדרות ונפל א' לזה וא' לזה וכן ב' קדרות היתר והתיכה א' של איסור שם סעיף ז' ובש"ך שם וכן ב' התיכות וקדרה א' דבכהם קיי"ל דבאיסור תורה אזלינן לחומרא ולשיטת התוספת ע"כ כ' דייס אחרונים אפי' באיסור דאורייתא אזלינן נקולא הואיל מב' קדרות וב' התיכות ומנא אמינא לה שהרי בפסחים ט' בשמעתין ט' צבורין כו' ומשם יכולין ללמוד דין דקדרות שהרי כש"ס שם מדמה דין דהמן לדין דתרומה ודימיה אגו דסי' קי"א יליף הרשב"א כגם מדין תרומה והנה ט' צבורין של חמץ וא' מצה ובאת קבוע הוי במחצה על מחצה כדאיתא שם וא"כ היינו דינא ב' התיכ' אחד היתר וא' איסור ונפל א' מהן לקדרה ולא ידעינן והנה רש"י מפרש התם דמיירי לענין בדיקה ובכריתות תוס' דנפ"ז נ"ל דמיירי בלא ביטול דא"כ לא דמי לט' הנויות דהוי ספק דאורייתא. ועל זה הקשה התוספות דעדיין לא דמי דגבי ט' חנויות ליכא חזקת היתר משא"כ הכא לוקי הבית בחזקת בדוק וכבר כתבנו לעיל בסימן י"ח דלרש"י לק"מ דרש"י סבירא ליה כשיטת רשב"א דהיכא דאיכא ריעותא בודאי לא אזלינן בתר חזקה ע"כ מ"ש תזינן לתוס' דאפילו נגד איסור דאורייתא מוקמי' אחזקה וא"כ ה"ה ב' התי' וקדרה א' לשיטתם אוקמינן הקדרה על חזקתה וכן ב' קדרות והתיכה א' של איסור ולא ידעינן לאיזה נפל זה נלמוד מדין צבור א' של חמץ ונפילים ב' בתים בדוקין דאמרינן התם היינו ב' שבילין וכתב רש"י דאיירי בביטול דלא הוי רק מדרבנן אבל בלא ביטול לרש"י אע"ג דגבי

שבילין אין הטעם מהמת חזקה דלרש"י שפיר טומאה ברה"ר טהור מגזה"כ בסוטה כמו שכתב רש"י בהדיא ריש נדה מה אמרינן אוקי מילתא אחזקה כגון ספק נגע כו' כתב רש"י לא דהוה כ.. טמא ברה"ר דטהור ע"ש אבל בתוספות סבירא ליה דלגבי שבילין הטעם משום חזקה כמ"ש תוס' בהדיא ולשיטתם כך דינא דלבור אחד וב' בתים בדוקין מיירי נמי בלא ביטול כמ"ש מהרש"א שם בהדיא והיינו מטעם חזקה מוקמינן כ"א על חזקתו וא"כ כ"ש בהתיכה א' איסור וב' קדרות מוקמינן כל קדרה אחזקתו כב' בני אדם ובאו לשאול כזה אחר זה (וע"ש בש"ך כ"ק י"ט) וכן בהתיכה א' של היסור וב' קדרות א' של היתר וא' של איסור כתבו התוספת ביבמות פ"ב סוף ד"ה ב' ק..ת דלר"ל נ"ל אפילו רבייה משום דמוקמינן אחזקה הרי הזינן דלתוספת בכה"ג מוקמינן אחזקה אפילו באיסור דאורייתא ואנן קיימא לן בסימן קי"א דדוקא באיסור דרבנן מקילינן מטעם שאני אומר היינו דס' דרבנן אבל לא מטעם חזקה. ואפילו בב' התיכות וב' קדרות שנפלו אגו לתוך הני דאיתא בהדיא בפסחים דדוקא בביטול מטעם שאני אומר כתבו התוס' בס ביבמות משום דרישא זקתיינו שהרי נפל בודאי היסור לכאן עכ"פ נראה לי דמכאן ראיה גדולה דהטור וכש"ע לא סבירא ליה כשיטת כת ספת אלא כשיטת רשב"א דכ"מ דאיכא ריעותא בודאי לא אזלינן בתר חזקה ובכל הני איכא ריעותא בודאי ועיין בע"ז נ"ד ע"ב תוס' ד"ה א"א דמשמע דהיכא דאיתרע בודאי ומכ"ש אם אתחזק איסורא גם התוספת מודים וכן מוכח בהוגין ט' תוספת ד"ה כלאחא ובנדה ב' ע"א תוס' ד"ה ובכל דס"ט ברה"ר היכא דאיתרע הזקתה בודאי יצפינן מסוטה דטהור ש"מ דבשאר איסורין היכא דאיתרע בודאי אסור ועי' יבמות קי"ט תוס' ד"ה כתא.. וכן כתבו תוס' בנדה י"ט ד"ה ר' יהושע:

ומריש כ"א דתתיכה איסור וקדרה היתר ונתעסק בהתיכה של איסור ונאבד וספק אם נפל לקדרה נוכל ללמוד מדין ספק עתל דפסחים דאמרינן התם בפלוגתא דר"א ורבנן וכתב רש"י כיון דבדיקת המן דרבנן אפילו רבנן מודו משמע ודאי דבדאורייתא לחומרא כרבנן דמטמאין בספק ביאה וכתוס' כניתו שם בתימא דנוקי הבית בחזקת בדוק וע"ש במהרש"א דהתוספת ס"ל דמיירי אפילו בלא ביטול ונ"ל הוכחתם דכיון דאמרינן בפלוגתא דר' אלעזר ורבנן ולפרש"י בלא כ"ע מודים וכתו שהקשו תוס' שם ד"ה עתל ובדק אע"כ דמיירי בלאת בלא ביטול ותליא בפלוגתא דרבנן ור"א דלרבנן בכ"ם נמי טמא ולר"א בס"ם טהור ועל זה הקשו תוס' דבשלמא בטומאה לר"א בעי ס"ס ולחכמים אפילו ס"ס טמא כדין ס"ט ברה"י אבל הכא אפילו רק בספק א' נוקי אחזקה ואגינא דכתוב בקשה קושיא זו לשיטתם דס"ל דבכ"מ הולכין אחר החזקה אבל לשיטת רשב"א לק"מ ולפ"ז יהיה הוכחה גמורה מן הש"ס דלא כשיטת התוס' ואחר העיון ראיתי דליתא דקו' זו קשה אפילו לרשב"א דהא כבר כתבנו בסי' י"ג דלכ"ע אם הם מסופקים אם יש כאן ריעותא מוקמינן אחזקה כמו שכתבתי כמה מקומות בהדיא ברשב"א וא"כ הרי כאן י"ל דלא עתל כשכבר כלל ושפיר תמוה למה לא ניזל בתר החזקה ואף דהוא גרע מספק עתל דגבי דרוסה דהתם בודאי אין כאן ריעותא כלל דהא שדיין י"ל שלמא עביד וכיוצא בו אבל הכא אם נכנס הרי יש כאן איסור מ"מ כיון שנוכל לומר לא נכנס אם כן אין כאן ריעותא כלל וא"כ צ"ע בהתיכת איסור וקדרה וספק אם נפל לתוכה וגפי מ"ש בט"ז בסימן תל"ט ס"ק ג' לק קו' התוספות דמיירי שכשבר נטל בהאר ובבית נפניו דקרוב כדבר שנכנס וכ"מ שם ברש"י וא"כ בהתיכה של איסור תני' נמי בככי אם קרוב כדבר שנפל לתוכו אסור. ויותר י"ל דמה שנתעסק בהתיכה של איסור מקרי ריעותא ולא מוקמינן אחזקה עוד יש להוכיח דשיטת הטור והמחבר כשיטת רשב"א שהרי בא"ע סימן ל"ז סעיף ו' פסקו דהוי ספק קדושין ולא אמרינן השתא דהגרה כדמשמע פשטא דליבא דגמרא ופיי"ש בח"מ וב"ש. ואמנם י"ל דטעמא משום דעשוי נבשתנות

כא דין באיזה מקום צריך בדיקה ואם נאבד בלא בדיקה:

כתב הרשב"א בתה"א דף ל"ה ול"ח ובחידושיו אסה דמכשי' בירכא הגויה בלא בדיקה והעתקתי לשונו לעיל סבים,

ג ח"ל וא"ת א"כ קשיא הא דאמרינן גבי אמרתא דר' חביבא מגרומא שכיח חוט השדרה ל"ש משמע דאי כהדדי חיישינן וצריכה בדיקה לא היא דהתם נמי הא אתיליד ריעותא אע"ג דאמרינן מגרומא שכיח לא שכיח ממש קאמר אלא טפי מחוט השדרה ומיהו מגרומא נמי ל"ש והלכך אי לאו דחוט השדרה ל"ש כוותיה היה צריך בדיקה אבל הרבה תלויה דנוהמת ליהם שכיחא טובא ודרכה בכך א"ל בדיקה עכ"ל ומזה נוכל ללמוד דין בדיקת האיסורין שיש על ג' פנים (א) אפילו במקום שיש ריעותא רק דנוכל לתלות ביותר מטעם דשכיח יותר בהיתר מן באיסור אזלינן בתר המצוי וא"צ בדיקה כלל: (ב) בדיקה שתקנו חכמים מחמת מיעוט דשכיח ולא ראינו שום ריעותא כבדיקת הריאה ותולעים בסימן פ"ד סעיף ח' וע"ש בש"ך אם נאבד או בישל מותר ואפילו האוסרים בריאה היינו מטעם קנס וכן רוב מנוין דהוי מיעוט דשכיח כמו שכתב הר"ן ובדיעבד מותר והתוס' בשבת כתבו דלכן גזרו בדמאי דהוי מיעוט דשכיח ושם אפילו דיעבד אסור נ"ל משום דהוי עון מיתה ע"ש בהי"ט מרים דמאי (ולשון הרשב"א הביאו הש"ך בסימן פ"ד שכתב דעבר ובישל דומה לבא זאב ונטל בני מעים אינו מדוקדק לשיטתו דשאני זאב שיש לפנינו דבר לתלות בו כמש"כ כמה פעמים וצ"ל לכתוב דדומה לריאה שנאבדה דדוקא בזאב שיש נקובים לפנינו משא"כ הכא) (ג) בדבר שיש ריעותא לפנינו ואין לנו דבר לתלות בו דצריך בדיקה מטעם ספק השקול לדעת רוב הפוסקים כמו שכתבתי בסימנים הקודמים זולת לדעת הת"ס עיין מה שכתבתי לקמן בסימן כ"ה ואם נאבד בלא בדיקה או שאין אנו בקיאין אם ר ולא מבעיא באיסור דאורייתא אלא אפילו בדרבנן אם נאבד בלא בדיקה אסור וראיה לדבר לקמן בסימן ק"ל סעיף ל"ח ספק צבע ספק דם וקיימא לן להחמיר והק' במנ"י הא הוי ספק דרבנן ולדידי לק"מ דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא כו' ובזה מיושב נמי קו' הב"ש בא"ע סימן קל"ה שהק' לשיטת הסוברין דחסרון ידיעה לכל עולם מקרי ספק א"כ קשה למה מהמרינן במיאון ואפי' בנבדקה הא לא הוי רק ספק דרבנן ולפ"ז לק"מ וכן מצאתי במל"מ פרק ד' דבכורות שכ"כ בבדיקה והביא ראיה ממקדיר ומגליד בסי' ק"ל . ואמנם צ"ע בדבר שצריך בדיקה מחמת מיעוט דשכיח ויש כאן ריעותא לפנינו כדמיון אשה שהפילה כמין קליפות ושערות בסימן קפ"ח דצריך בדיקה פוסרין וכתב הרשב"א בחידושי נדה ובמשה"ב דרובן דהני בריות נימוח והבדיקה רק משום מיעוט ולפי זה אם נאבדו מה דינו ואין ראיה מסימן כ"ד סעיף י"ח בשנשמט ושחוטה דקיימא לן דבלא תפס בסימנים דמהני בדיקה והיינו כמו שכתב הרא"ש בפ' השוחט דעפ"י רוב א"א לשמוטה שתעשה שחוטה ואפ"ה קיימא לן להחמיר אף על גב דהוא רק משום מיעוט דיש לומר דמ"מ דיש ריעותא ברורה לפנינו רק שאנו מסופקים בזמן ועוד בבהמה בחזקת איסור עומדת וע"י שחיטה אתה רוצה להוציא מחזקתה משא"כ הכא והדרבה בחזקת טהרה מסייע לרוב . והנה ביבמות ל"ו ע"ב תוס' ד"ה לא שהא ובנדה מ"ד ע"ב תוס' ד"ה ספק נפל הק' אמאי אסור בשהא בבהמה בתוך ח' נאמר רוב ולדות אינן נפלים ותירצו משום דהוי מיעוט דשכיח והוה לכך אסרו חכמים כמו במים שאין להם סוף ואע"ג דיש לומר דהתם משום חומר ערוה הוא מ"מ כיון דמצוי החמירו חכמים בה' נדה להוראה ואמנם בתוספת ביבמות ק"ט כתבו דגזרו בהמה אטו אדם וכן כתבו בבכורות כ' וכן בחולין י"א ע"ב וכ"כ בג"א שם וצ"ע ועכ"פ בדיני נדה בבדיקת דהפסד טהרות דאז היא בחזקת טומאה נראה להחמיר שהרי הוא איסור כרת (ועיין לקמן בהלכות נדה) :

חזקה מאיסור לאיסור

כב דין בהמה שנולד בודאי ריעותא מחיים אם מוקמינן אחזקה

הט"ז בסי' נ"ז ס"ק י"ט כתב מה דאוסר הר"ן בעגל תרי וס' אם הוא שתק ואינהו מקרקרין משום דמחזקינן מאיסור לאיסור דהיינו מאיסור אמ"ה לאיסור טרפה ולהיות שדין זה הוא מכללים הנצרכים מאוד לכל דיני או"ה ולא מצינו מזה בדברי הפוסקים אלא ברמיזה לכן נצריך בזה ומה' אשאלה מענה לשון שלא אכשל בה :

כבר כתבנו שלרשב"א ודעימיה כל ס"ט אפילו אם נוכל לומר שנעשה לאחר שחיטה כגון מחט בכרס וקורקבן ולא ידעינן אם יצא מחיים וא"א לבדוק אחר קוד אפ"ה אסור מספק והארתי הטעם דס"ל דיותר מסתבר דאתרע מחיים ולתוס' לקולא דאוקמינן אחזקה ואמנם אם ברור לו שנולד הריעותא מחיים כגון תיש שבמות וכיוצא דאף דמימא דמעמידין על חזקת היתר מ"מ יש לומר דאסור מטעם אחר דכיון דבהמה בחייה אסורה או משום אמ"ה או מחמת איסור שאינו זבוח ובאותו זמן נולד ג"כ ס' אחר טריפות ואם כן יש לומר דמחזיקין מאיסור לאיסור וכ"ה באשה בימי ליבונה ומצא בה ס' כגון שהפילה חתיכה ואינו יודע אם לבנה או אדומה אם נאמר מחזיקין מאיסור לאיסור (ועיין בהלכות נדה סימן ז' כתבנו דבימי ליבונה הוא בחזקת טהרה זולת בג' ימים הראשונים לדעת רמ"א ע"ש היטיב) והנה הש"ך בסימן נ' כתב בשם מהרש"ל דנפלגין דדעת התוספת ביבמות וחולין דלא מחזקינן מאיסור לאיסור ובאמת אין משמעות אחר בתוס' . ואמנם מצאתי להרשב"א בנדה שכתב דמחזקינן מאיסור לאיסור וז"ל בחי' חולין דף ע' שהקשה על רש"י שפירש בחזקת איסור אמ"ה והרי שחוטה לפניך וכתב ומיהו אינו קשה כ"כ דיש לומר דמחזקינן מאיסור לאיסור כמו שכתבנו בחי' יבמות עכ"ל הרי בהדיא עוד כתב הרשב"א בחי' דף נ"ה ע"ב גבי תרותא וז"ל היכא דרדף אחרי נפיט ונמצא שלוקה בריאה נ"ש דכיון דאיכא קמן מידי למתלי תלינן כמו בזאב שנטל ב"מ או דלמא אי זאב דוקא תלינן משום דר"ס דאמר נשחטה הותרה אבל א דודאי מחיים נמקה אלא שאין אנו יודעין מחמת מה שיש ספק דאורייתא עכ"ל לשון זה משמע גם כן קצת דמחזיקין מאיסור לאיסור ועיין לעיל סימן י"ג דיש לומר משום דילאה מרובו ואמנם עיינתי בחי' יבמות דף ל"א וכתב שם וז"ל והא דאמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת איכא דקשיא לכו והא באיסור א"א קיימא היכלך כיון דבחזקת איסור הויא קיימא בשעה דמת נעמידנה בחזקת איסור ואע"ג דהאיסור קמא איסתלק לכו דדכוותיה אשכחן בעלמא דמחזקינן מאיסור לאיסור כדאמרי' בבהמה בחייה כו' כלו' בחזקת אמ"ה עד שיודע לך במה נשחטה ואף על גב דמשעה שנשחטה נסתלק איסור אבר מן החי אפ"ה חוששין לה משום נבלה אלמא דמחזקי' מאיסור לאיסור ומתרצין דל"ד דהתם אפשר שתצא מאיסור לאיסור כגון שנתנבלה אבל הכא א"א שתצא מתחת בעלה שלא תהא מותרת לשוק הלכך בחזקת היתר לשוק עומדת והאי לשון זה מתמה בעיני דודאי אפשר שתצא מתחת בעלה ותאסר לשוק אלו היה כגון קרוב לה ומת הבעל וכיון דאפשר שקרוב לה היה למה לא נעמידנה בחזקת איסור לשוק כו' ולשון אחר נראה לי דהתם גבי בהמה כל שלא מתה או שמתה ממילא או שלא נשחטה כראוי אסורה עד שיתחדש בה ענין המכשירה והלכך כיון שאתה בא להתירה ולומר דנעשה בה מעשה שהכשירה עליך הראיה ודכוותה הכא כיון שזו שהתנסה לא לערוה הוות ואלו מת בעלה ממילא הותרה לשוק והרי מת וקברו מוכיח עליו כשאתה בא לאוסרה ולומר דנעשה בה מעשה האוסרה עליך הראיה וכן בדין בקדושין בפ"ג אב נ"ל עכ"ל הרשב"א . והנה לפי תי' שכתב הרשב"א אין ס' דמודה נ"ש להחזיק מאיסור לאיסור רק דוקא מאיסור אבר מן החי לאיסור נבלה דכיון שע"י מעשה זה אתה רוצה להוציא מחזקתה אבל בטריפות נ"ש זה דמאי טריפות יש לומר שם טריפות ואפילו אם נאמר איסור בחיים היינו שאינו זבוח ספי' בתוספת בנילה דף כ"ס עיין מהיגון מלוה הא"ל דמנמנה דבטרפה

דהטרפה נ"ע איסור שאינו זבוח שהרי גבי אוכל נבלה כתב שעובר בלאו מלבד העשה דזובחת ובטרפה לא הזכיר העשה והיינו שהרי בטרפה מהני השחיטה עכ"פ להוציא מידי נבלה וכא דמחולין ס"ה ע"ב היינו דלעובר לא מהני השחיטה אבל טריפה ודאי אזיל איסור דזובחת ועכ"פ בהדיא כתב הרשב"א דל"ש להחזיק מאיסור לאיסור כ"א נגד שחיטה וא"כ ע"כ מה שכתב גבי תרומה כוונתו דיש לומר דדוקא היכא דהוכל לומר שבא הריעותא לאחר שחיטה ויש לפנינו לתלות בזה תלינן אבל אם נולד הריעותא בודאי מחיים וא"כ חזינן שאינה מן הרוב אין לה חזקה ועיין לעיל בסי' ט"ז . ועוד מוכח דהרשב"א לא ס"ל דמחזיקין מאיסור אמ"ה לאיסור טרפה כי מצאתי להגאון שאגת אריה שכתב לתרץ קו' הרשב"א שהק' על הרמב"ם דסבירא ליה דכל ספק מדאורייתא שריא אם כן היאך ילפינן דאזלינן בתר רובא מפסח ופרה שמא טרפה היא אע"כ דאזלינן בתר רובא ומאי הוכחה לשיטת רמב"ם אף דלא אזלינן בתר רובא מ"מ פסח ופרה אינו אלא ס' שמא טרפה ושריא מדאורייתא וכתב הגאון הנ"ל לתרץ משום דמחזיקין מאיסור לאיסור מאמ"ה לאיסור טרפה והיכא דאיכא חזקה לאיסור אף להרמב"ם אסור מדאורייתא והוכיח שפיר הש"ס דע"כ דאזלינן בתר רובא ע"כ דברי הגאון ואם כן מוכח ע"כ דלרשב"א ס"ל דל"ש להחזיק מאיסור אבר מן החי לאיסור טרפה ולכן הק' שפיר על הרמב"ם וא"ל דא"כ עכ"פ מוכח דלרמב"ם מחזיקין מאיסור לאיסור נ"ל דתירוצו של הגאון ליתא דאם כן למה כתב הרמב"ם כל ס' בשחיטה הוי ספק נבלה שעומדת בחזקת שאינו זבוח והוי נבלה ממש דע"כ מ"ש הגאון שאיסור אבר מן החי לאו דוקא אלא כוונתו איסור שאינו זבוח שהרי פסק דבהמה לאו לאיברים עומדת וכמו שכתבתי בסימן כ' אלא דיש לומר דמפסח ופרה ס"ל לרמב"ם דכיון דבהמה זו היא בחזקת חולין ועי"י שחיטה זו אתה רוצה לעשותו פסח עליך להביא ראיה שאינה טרפה וכמה שכתב הרשב"א שכתבתי ונראה לי שזהו כוונת רשב"א במשה"ב שכתבתי לעיל סימן ח' שהק' דנימא בפסח סמוך מיעוטא לחזקה וכתבתי דל"ע מה חזקה יש בפסח דכוונתו חזקת חולין דבהמה ודברי רשב"א נ"ע שנראים כסותרים כיון דבמשה"ב כתב סמוך מיעוטא וא"כ מאי הק' על הרמב"ם והנה לפי תי' ב' של הרשב"א אין ספק דל"ש להחזיק מאמ"ה לטריפה ואולם לפי תירוץ ראשון שכתב הרשב"א בשם דברי רמב"ן בחידושי יבמות ודבריו צריכין ביאור והם קשים להבין ונראה לי דהכי קאמר דבשלמא בבהמה אפשר שתצא מאיסור זה אבר מן החי לאיסור נבלה כגון שתמות ואין לה חזקת היתר שנאמר בודאי תהיה מותרת דשמא תמות משא"כ לאשה זו שיתה לה חזקה שבודאי כשימית בעלה תהיה מותרת לשוק הרי היא נרת ערוה לשוק וקודם שגרש העריה היה לה הזקה זו שכשימות הבעל בודאי תהיה מותרת לשוק ועי"ז כתב הרשב"א דאינו מחוור דגם לאשה אין לה הזקת היתר דשמא יגרש הבעל להערוה בגט גמור ותהיה יוצאת גם כן מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק ולפ"ז אפשר דה"ה דהוכל לומר דאפשר שתצא מאיסור אבר מן החי לאיסור טרפה ואמנם ז"א שהרי ע"כ נגד איסור טרפות יש לבהמה חזקת היתר שהרי אנו אוכלין בחיים החלב והביצים וגם מותר לאכול ממנה לאחר שחיטה קודם בדיקה מדינא כדאי' בביצה כ"ה והיינו ע"כ דאמרינן שיש לה חזקת היתר ודומה לאשה :

כג

ולכאורה יש להביא ראיה גדולה דמחזיקין מאיסור לאיסור בכתובות ע"ה אהא דתנן ס' בהרת קדמה ס' שער לבן קדם טמא ר"י מטהר וכק' התוס' ד"ה ספק מ"ט דרבנן דנוקי גברא בחזקת טהרה ומתרץ ר"ת דמיירי שנזקק לטומאה שהיה בו נגע אחר שאין או מכוה קודם והוחלט ממנו וקודם שנטהר נולד בו ס' זה דשערות ואחר שנטהר מן הראשון לא נשאר בו אלא ס' זה ע"ש הרי בהדיא דלרבנן מחזיקין מטומאת נגע א' לנגע אחרת והרמב"ם פסק שם כרבנן וא"כ מאיסור לאיסור ולפ"ז בכל ס"ט שנולד ודאי מחיים מחזיקין ג"כ מאיסור לאיסור כשיטת האחרונים דמדמין ס"ט לשאר דברים ול"ע גדול דא"כ באשה בימי ספירתה שמצאה דבר ס' ד"ע מוחזק ג"כ מאיסור לאיסור ול"ש לומר אוקי אתתא אחזקה ולא מצינו לשום א' מן הראשונים או האחרונים לחלק בין ימי טהרתה לימי ספירתה וכן בדיני קדושין דאמרינן העמד בחזקת פנויה ולא מצינו שום חילוק אם היתה נדה שנאמר דלא נעמידנה בחזקה זו משום דמחזיקין מאיסור נדה לאיסור א"א זה לא נשמע ולא נראה בשום פוסק וכהא דאמרי' שם אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומי לא עסקינן שהיתה בימי נדתה וא"כ הבא עליה קודם טהרתה לוקה משום יבמה לשוק ולאחר שטהרתה פטור וזה חידוש גדול שלא נמצא שידברו הפוסקים מזה ובשלמא ממתני' דנזיר ונגעים פ"ד דאמרינן התם בהדיא שנזקק לטומאה טמא לק"מ דהתם מחזיקין מאותו נגע לאותו נגע וכדאיתא התם בהדיא וע"ש בתי"ט ריש פ"ה דנגעים בשם הרמב"ם דהטעם דמוקמינן הנגע בחזקתה שהיא הנגע הראשון וכ"כ תוס' בנזיר ס"ה ס"ב וא"כ ל"ד לטרפות וג"ה דאף שהיא בלא"ה טמאה נדה מ"מ אינו מחויב שהתיבה שהפילה עכשיו ואנו מסופקים אם אדום או לבן ונאמר אחר שהיא טמאה מסתמא גם זה הוא אדום דמאי שייכות יש לראיה זו עם ראיות הראשונות כי תיכף כשפסקה בטהרה היא בחזקת שלא תראה עוד כדקיימא לן בזב וזבה שפסקו בטהרה ולא בדקו דטהורים וכדקיימא לן בי"ד סימן קצ"ו אבל מר"ת דס"ל דאפי' מנגע לנגע אחר מחזיקין וא"כ צ"ע וצ"ל דק"מ דהא בסוף פ"ד דנגעים הקשה הר"ש על ר"ת דהא בהדיא אמרינן בנזיר ונגעים שם דדוקא באותו ענין דאיתא התם במתני' שנזקק לטומאה טמא היינו מאותו נגע לאותו נגע אבל לא מנגע אחר ועוד הקשה דלר"ת א"כ ר"י מטהר אפילו שנזקק לטומאה וא"כ מתני' דנגעים דפ"ד ונזיר אתיא דלא כהלכתא דהא קב"ה אמר הרי דטהור ולכן מתרץ דהתם גם ר"י מודה כיון שבוא מאותו נגע עצמו ופלוגתא דרבנן ור"י בענין אחר ע"ש וכ"כ תוספת בנדה י"ט שלא כר"ת :

ולפ"ז אין נפקא מ"מ דלרמב"ם דפסק כרבנן ס"ל דפלוגתא דרבנן ור"י לא מיירי בנזקק לטומאה כמש"כ הר"ש אלא טעמא דרבנן דכן כדרך שתהפוך כבהרת לשער לבן ונזקק לטומאה דמתניתין היינו כדאיתא במתני' דמחזיקין מאותו נגע לאותו נגע אבל מנגע לנגע לא מחזקי' ולר"ת דמפרש דלרבנן מחזיקין אפילו מנגע לנגע באמת ע"כ צ"ל דקיימא לן כר"י דהא קב"ה כהכים כדבריו ואם כן לכ"ע לא מחזיקין מנגע לנגע אחרת דהלכתא וה"ה מאיסור לאיסור וא"כ אין ראיה מר"ת :

כד אך יל"ד דמחזקי' מסוגיא דנזיר ס"ו דאי' התם הזב והזבה עד שלא נזקק לזיבה טהור משנזקק טמא ובגמ' רבא ל"ת ס' חזא ס' לא חזא אלא ודאי חזא וב' מחמת ש"ז ע"ש והיינו בימי ספירה כדפרש"י שם והנה בתוס' שם וכ"כ הר"ש בנגעים דר"ל דודאי חזא זיבה רק ס' הוא אם היה מעורב בש"ז ולפי' הר"ש זבים פ"ב בלשון ב' וכ"כ הרע"ב שם דהס' הוא אם הזיבה באה מחמת ש"ז ולכן טמא דרגלים לדבר דגם זה זיבה וא"כ לא דמי לנדה בימי ספירתה דדוקא זיבה שבא מחמת חולשה ורגלים לדבר שעדיין לא נתרפא משא"כ נדה וזבה דתיכף כשפסקה בטהרה היא בחזקת מעיינה סתום ועכ"פ לאחר ג' ימים לדעת רמ"א וא"כ מאי רגלים לדבר שנא' שנפתח המקור מהדם ועוד דהתם זיבה לפנינו דבודאי מגופו אתיא רק דהספק הוא אם הש"ז גרם זה או מחמת חולשת הגופה ולכן משנזקק לטומאה טמא משא"כ בנדה וזבה אך לפי מה שכ' התי"ט בנזיר פ"ט בשם פי' המשניות לרמב"ם דמפרש ספיקו טמא דמתניתין אפילו בס' חזא ס' לא חזא וא"כ הא דאמרי' שרגלים לדבר ר"ל כיון שהוא בחזקת טמא והא זב שפסק בטהרה הוא ג"כ בחזקת טהרה כדאיתא התם בנדה ס"ח דקיי"ל כר"א ולפ"ה טמא והיינו משום שנזקק לטומאה וה"ה מ"מ נדה בימי ספירתה ולא ידעתי לחלק בין ס' חזא דזב לס' דנדה ואמנם כיון דהר"ש ותוס' והרא"ש בפי' המשניות והרב ושיטה מקו' נזיר כלם כ' בהדיא דלא כהרמב"ם וגם הרמב"ם בחבורו השמיט דין דספיקו כמש"כ התי"ט ומה"ם שהוא נגד הש"ס דבהדיא אמר רבא ל"ת כו' נראה דבודאי דהכי קיי"ל ודוקא בודאי חזא טמא משום דרגלים לדבר שעדיין לא נתרפא מחולשת הזיבה וזה ל"ש בטרפות ונדה ואין ראיה מזה להחמיר בספיקו היכא דנזקק לטומאה :

ועוד

ועוד נ"ל דגם הרמב"ם ס"ל הכי דדוקא בחזי׳ ודאי ס׳ טמא אבל ס׳ חזי טהור אפי׳ בנזקק כבר לטומאה רק דמפרש למתני׳ דמתני׳ מיירי בהכי ובאמת ס"ל דלא קיי"ל כמתני׳ ומה שהביאני לומר כך כדי להציל הרמב"ם מן ב׳ קו׳ עצומות שהק׳ עליו התי"ט (א) דלמה השמיט בחבורו הרמב"ם דין דספיקו טמא דאית׳ במתני׳ (ב) הק׳ היאך מפרש הרמב"ם למתני׳ היפך מדברי רבא דאמר בהדיא לא תימא ס׳ חזי כו׳ ולכן נ"ל כי יש כאן דקדוק עצום בגמר׳ דאמר רבא ל"ת ס׳ חזי כו׳ דאין זה מדרך הש"ס אלא הכי הל"ל אמר רבא לא שנו אלא דודאי חזא אבל ס׳ חזא טהור דכיון דרבא מפרש למתני׳ ועוד קש׳ לי דהא סתם ר"מ ובהדיא ס"ל לר"מ בנדה ל"ט ע"א אבל ימי הזב כו׳ ה"ז בחזקת טומאה וע"ש בפי׳ המשניות לרמב"ם שכתב בסוף המשנה ואין הלכה כר"מ וכן מבואר בעין משפט שמציין ע"ז עיין ברמב"ם פ"ו הלכה כ"א כ"ב ושם מבואר להיפך וא"כ ק׳ למה באמת ס׳ חזי טהור בשלמא לדידן דימי הזוב בחזקת טהרה דקיי"ל כר"א בנדה ס"ח אבל לר"מ למה טהור וע"כ נ"ל דרבא לא בא לפרש המשנה ולכן לא אמר לא שנו אמתני׳ דבאמת ע"כ הא דספיקו שנטמא במתניתין דאתי׳ כר"מ אפילו ס׳ חזי ס׳ לא חזי נמי טמא כיון שהוא בחזקת טומאה ורבא בא לפרש הדין אליב׳ דהלכתא דקיי"ל כר"א דבחזקת טהרה עומד ולכן אמר לא תימא דס׳ חזי טמא כדס"ל למתני׳ אלא ודאי חזי וזה טמא לדידן אבל ס׳ חזי לדידן טהור אבל מתני׳ באמת ס"ל דאפי׳ ספק חזי טמא ולכן שפיר מפרש הרמב"ם למתני׳ דספיקו היינו אפילו ס׳ חזי טמא דמתניתין ר"מ היא ולכן השמיט ג"כ דין דספיקו דטמא דכיון דבודאי חזא בודאי טמא כדין כל ס׳ איסור ומתני׳ רבותא קמ"ל דספיקו אפי׳ ס׳ חזי טמא ורבא הוצרך לומר דלא קיי"ל כמתני׳ בס׳ חזי אבל הרמב"ם לא הוצרך להזכיר דין ספיקו וא"כ גם לרמב"ם לדידן דזבה בימי ספירתה בחזקת טהרה וס׳ חזי אע"ג שכבר נזקקה לטומאה מ"מ טהורה (ואי"ה בכללי נדה אבאר היטיב דין זה בנולד ס׳ בימי ספירתה) :

והנה אח"ז ראיתי בשו"ת מהרי"ט ח"א סימן פ"ב שכתב דמחזיקין מאיסור לאיסור והביא ראי׳ א׳ מהא עד שלא נזקק לזיבה וב"ה כבר הלקתי ראיה זו עוד הביא מהא דבהמה בחייה כו׳ כבר הבאתי דברי רשב"א בחי׳ יבמות מה שתי׳ ע"ז עוד הביא מסוף נזיר ירד לטבול במערה ונמצא מת כו׳ שהזקת טמא טמא כו׳ אמת כ"מ בפי׳ המשנ׳ לרמב"ם והביאו התוי"ט שם וכן משמע שם ברש"י אבל התוס׳ שם והרע"ב והשיט׳ מקו׳ נזיר כלם כתבו שכך הי׳ הלמ"מ ולדעתי גם לרמב"ם מוכרח כן שהרי שם מיירי ברה"י כדאי׳ שם בתוס׳ וכ"כ הרו"ע ובין לשיטת התוס׳ ורוב דעות דטומאת התהום אפילו בודאי נגע טהור ובין לרמב"ם דמשמע דרק בס׳ טהור מ"מ נ"ל דהלמ"מ לא הי׳ רק על טהור שיהי׳ טהור דאלא הלמ"מ הדין ס׳ טומא׳ ברה"י טמא ואתי׳ הלכת׳ דכשהוא טהור יהי׳ טהור או לדעת הרמב"ם דיהי׳ נשאר בחזקת טהרה שלו במקום ס׳ או לתוס׳ אפילו בודאי נגע ועכ"פ דאם הוא טמא יהי׳ טמא בזה לא חידש לנו הלמ"מ שום דבר דאפילו בס׳ טמא ומכ"ש לתוס׳ בודאי וכיון דלא הי׳ שום התחדשות דין בטמא שיהי׳ טמא מנ"ל משום דמחזיקין מאיסור לאיסור שאני התם דלא מהני חזקה ברה"י רק דהלמ"מ דאם הוא טהור יהיה טהור ולא דמינן לי׳ בס׳ טומאה ברה"י עוד הביא ראי׳ מב"ב קל"ה פסי׳ רשב"ם אם הקלנו בשבוי׳ נקל בא"א הן אמת שלא זכיתי להבין כלל דברי רשב"ם שכתב דאיכ׳ איסור חנק דלו יהא כדברי מהרי"ט דמחזיקין מאיסור לאיסור היינו שאנו אומרים כיון שהיתה איסור א"א אע"ג דפקע מ"מ מחזקינן לאיסור יבמה לשוק וא"כ מה איסור חנק איכא וכמו שהק׳ התוס׳ בקדושין ס"ב וכתובות והרמב"ן בחי׳ ב"ב שהרי גם בשבוי׳ יש איסור מיתה בכהן בשבת ועוד דמ"מ איסור לאו מאיסור כרת כדאי׳ בהדיא ביבמות קי"ט וכן הק׳ הרמב"ן ורשב"א בחי׳ קידושין שם והתימא שמהרי"ט גופ׳ באותה תשוב׳ כתב דע"כ גרסינן שבוי׳ מגוולה עצמה ולפ"ז אין תלוי כלל בהזקה ועוד גם לפי דברי רשב"ם אין הטעם מחמת דמחזיקין מאיסור לאיסור אלא דוקא התם כיון דאיכא קול שיש עדים וא"כ צריך לברר כדין על הזקה העשוי לברר וכ"כ מהרי"ט גופא בחי׳ קדושין בשם תוס׳ ואין ס׳ שנעלם ממהרי"ט דברי חי׳ רשב"א בחולין

ויבמות בהבאתי :

כה אחר שהראה ד׳ לנו בהרשב"א בהדיא כתב דל"ש להחזיק מאיסור לאיסור כ"א בדבר שניתר ע"י מעשה וכ"ש בתוס׳ יבמות וחולין וביררנו כל המקומות דמשמע להיפך וא"כ צ"ע מה ראוי חכמי קראקא ופסק הרמ"א הכי בסימן כ׳ במים שבמוח לאיסור וז"ל הד"מ בסי׳ ל"א ומעש׳ בא לידינו פה קראקא בראש בהמ׳ וקודם שידעו התכו הגולגולת לשנים ומקצתו מן המוח עם הגלגולת ולא נודע אם המוח מקיפן והשרנוהו ויש שהיו רוצים להכשיר מהא דתני׳ נשחטה הותרה ולא דמי דהואיל והי׳ כאן ריעותא ברורה מחיים אין להכשיר משום זה וכן משמע בתוס׳ ד׳ אחין וכן הסכימו כל חכמי העיר עכ"ל וכל האחרונים כ׳ שכוונת רמ"א הוא משום דמחזיקין מאיסור לאיסור ולכן תמהו עליו דאדרבה מתוס׳ שם מוכח להדי׳ להיפך ועפר אני תחת רגליהם דכ"ז גרם להם שסברו שסיעת התוס׳ לבכל ס"ט אוקמי׳ אחזק׳ ואמרי׳ נשחטה הותר׳ וכל ראי׳ שלהם מה שהק׳ תוס׳ ד"ה קסבר עולא וא"ם למה חוששין לס"ד נימא נשחטה הותרה ותירצו דדרוסה שכיח וכן ישב קוץ בוושט שכיח ומזה מוכח דהיכא דלא שכיח אמרינן נשחטה הותרה אע"ג שנולד הספק מחיים אבל אחר רוב בקשת המחילה נ"ל דלכ"ע היכא דאיתרע הרוב בודאי בזה ל"ש לוקמי אחזקה כיון שאנו רואים שאין בהמה זו מן הרוב וכדאיתא ביבמות ל"ז רוב היולדת לט׳ עוברה ניכר לשליש ימיה וזו מדלא הוכר עוברה לשליש ימיה אתרע לי׳ רוב׳ ובכתובות ט"ז. ואמנם זה דוקא בכה"ג וכן בדבר שהריעותא נולד מגופה ומזג הבהמה כמו מים שבמ"ח וכן כל סרכות ונקבים שבבני מעיים שאנו רואים שהם ע"י חולי שרוב בהמות הם בריות וא"ב בכר זו יצאתה מן הרוב משא"כ בספק דרוס׳ או קוץ בוושט דנעשה ע"י דבר אחר ובזה לא יצאתה הבהמה מרוב דאמרינן מעמידין על הזקתה שהיא מן רוב ומסתמא לא נדרסה ולא ניקב דהא"ג דנולד בה ריעותא שראינו שנכנס ארי ושיבב קוץ ורוב בהמות אין להם ריעותא זאת זה לא מקרי אתרע רובא כמו שאינו מזיק אם נמצא בהמה באיזה מום שאינו מטריף וכי נאמר שאם נולד בה ספק טרפות לא נאמר אוקי אחזקה כיון שיצאתה מרוב שיש לה מום זה לא יעלה על הדעת דאכן הכי קאמרינן רוב בהמות כשרות וה"ה בישב קוץ וכדומה שאינו בא ממזג הבהמה א"כ לא יצאתה בזה מן הרוב ומצאתי סברא זו בהדיא בשבת קל"ו בפלוגתא דרשב"ג ורבנן דכל שלא שהה ל׳ ימים באדם דאמרינן ההוא בחד ליסנא נפל מן הגג או אכלו ארי ד"ה חי הוא פרש"י בחזקת שכלו לו חדשיו כי פליגי שפיהק ומת וללישנא בתרא בפיהק ומת ד"ה מת הוא ומחלוקת באכלו ארי הרי הזינן דדוקא במת מעצמו איתרע אבל ע"י מעשה לא איתרע הזקתו וה"נ ודומה למה שכתב הרא"ה בבד"ה הבאתי דבריו לעיל בסימן י"ג דדרוסה מילתא אחריתא היא ולכן הוצרכו תוס׳ לתרץ משום דשכיח אבל היכא דנולד הס׳ מחיים בענין שיצאתה הבהמה בודאי ע"י מזגה וטבעה מן הרוב בזה גם התוס׳ מודים דא"א לאוקמי אחזקתה וכן משמע מתוס׳ יבמות ל׳ שכתבו וא"ת דהכא מוקמינן אשה בחזקת היתר לשוק אעפ"י בשעה שנולד הספק היתה עומדת בחזקת איסור ובחולין אמרינן נשחטה הותרה ומשמע דוקא לענין ריעותא דאיתיליד אחר שחיטה כגון בא זאב כו׳ אבל אם נולד הס׳ מחיים כגון ספק דרוסה לא משום דבשעה שנולד הספק היה עדיין בחזקת איסור ואומר ר"י משום דדרוסה שכיח ויל"ד כיון דכוונת התוספת להוכיח דאפילו נולד הס׳ מחיים ה"ל לכתוב בקיצור אבל אם נולד הספק מחיים לא כמו שכתבו תחלה ומשמע דוקא לענין ריעותא דאיתיליד אחר שחיטה ולמה הצריכו לכתוב כגון ס׳ דרוסה אלא ודאי משמע דבודאי משאר ספק טריפה שאיתרע בודאי מחיים מגד מזגה כמו מים שבמוח לא מוכח מידי דהתם לא מטעם דמחזיקין מאיסור לאיסור אלא מטעם דאי אפשר לומר אוקי אחזקה שהרי אין כאן הזקה דאיתרע רובא דידה ולכן כתבו תוס׳ כגון ספק דרוסה דכיון דדבר אחר גרם לה בזה לא יצאת עדיין מחזקתה דעדיין היא מרובה וא"כ קשה למה לא נאמר נשחטה הותרה וע"כ מטעם דמחזיקין מאיסור לאיסור וזהו נ"כ כוונת הרמ"א בד"מ שהרי לא נזכר בדבריו כלל שום רמז ממחזיקין מאיסור לאיסור רק שכתב שיש ריעותא ברורה

מתיים והיינו כמו שכתבתי דכיון דילאתה מרובה אין לה חזקה וכן מוכח מדבריו שכתב וכן משמע מתוס' יבמות ולמה לא כתב מתוס' חולין דיותר שייך להלק הי"ד או לא פחות בל"ל בתו' חולין ויבמות סברי גם בחולין מבואר דבר זה בתוס' שם אם מחזיקין מאיסור לאיסור ולפי דברי מדויק מאוד דטעמא הוא משום שילאתה מתיים מרובא ודבר זה אין בו שום רמז בתוס' חולין רק ביבמות ולפ"ז במים שבמות וכדומה שבודאי נולד ריעותא מהיים ע"י טבע ומזג הבהמה גם התוס' מודה לרשב"א ור"י דלא מוקמינן אחזקה ולפ"ז אין מקום להתיר אפילו בהפ"מ וסעודת מלוה דלא כהש"ך וכן כתב הכ"ח הביאו הש"ך בסימן ק"ט וכן כתב הט"ז שם דכיון דחזינן דילאתה מהרוב אין כאן חזקה ונמלא דמחלוקת תוס' ורשב"א אינו אלא במקום דלא אתרע מגופה רק ע"י דבר אחר ומקרה . בזה ס"ל לתוספת דאמרינן נשחטה בותרה אם לא במקום דשכיח ולרשב"א דוקא דיש לפנינו דבר לתלות בו וכמו שביארנו לעיל סי' . ובזה יש לסמוך בהפ"מ על התוס' כדברי הש"ך בסימן נ' וכדפסק רמ"א ואפשר דאף רמ"א מודה בזה ומ"מ אבל אם ילאתה בודאי מתיים כוונתו כמו שכתבתי דהיינו ממזג הבהמ' ועכ"פ בהפ"מ כתב הש"ך דיש לסמוך על התוס' אבל במים שבראש וכדומה נ"ל דגם התוס' מודים ואין להתיר בשום אופן ועיין לעיל סימן כ"ב שכתבתי בשם רשב"א שהיכא דודאי איתיליד ריעותא מתיים אפילו יש לתלות להתיר מספק בזה יל"ע בע"ז ל"ד ע"ב ד"ה א"א משמע לכדיא דהיכא דאתרע החזקה בודאי ומכ"ש במקום דאתהזק איסורא גם התוס' מודים דל"ש לאוקמי אחזקה ע"ש והכי מוכח בחולין ט' ד"ה הלכת' ובנדה ב' ד"ה והלל דס"ט כרה"ר היכא דאתרע חזקתה ילפי' מסוטה לטהר ש"מ דבכל מקום היכא דאתרע בודאי לא אזלינן בתר חזקה וביבמות קי"ט ובנדה י"ט ד"ה ר' יהושע ועיין בהשמטות :

עוד נ"ל דלפי הכרעת הפוסקים אין שום ראיה להחזיק מאיסור לאיסור דהא בודאי פשטא דסוגיא דיבמות משמע דלא מחזקינן רק דהתו' הק' מ"ש מס' דרוסה דחוששין והרשב"א הק' מ"ש דמחזקינן מאיסור אמ"ה להיסור נבלה והנה כ"א אזיל לשיטתו דלשיטת רשב"א הטעם בס' דרוסה דס"ל דלא אזלינן בתר חזקה היכא דאיכא ריעותא בודאי ול"ל לטעם דמחזיקין מאיסור לאיסור ולכן הק' מבהמה בחיי' בחזקת איסור כו' . ס"ל דר"ל חזקת איסור אמ"ה וכמ"ש בתי' חולין שהעתקתי לעיל סימן כ"ב וא"כ כיון שמתה לפניך אין כאן איסור אמ"ה ואפ"ה מחזקינן לאיסור נבלה אבל התוס' אזלי לשיטתם שכתבו בבילה כ"ה דחזקת איסור ר"ל איסור שאינו זבוח ולפ"ז לא מוכח כלל דמחזיקין מאיסור לאיסור אחר דע"ה דאיסור שאינו זבוח איתא נמי בנבלה כדאי' להדיא בהינוך פ' ראה במלות וזבחת דהאוכל נבלה עובר גם על עשה דזבחת וא"כ שפיר בעינן עד שיודע במה נשחטה שהרי עדיין איסור זה נוהג אם לא נשחט כראוי משא"כ התם בס' גרושין כיון שמת ע"כ אזלא איסור א"א ומאיסור לאיסור אחר לא מהזקינן ולכן הקשו מס' דרוסה :

כו נ"ל דזה אם ר"ל בחזקת איסור אבר מן החי או שאינו זבוח תלי בפלוגתא דרב ור' יוחנן בפרק ג"ה דף ק"ב דלרב בהמה בחייה לאיברים עומדת וא"כ שפיר יש לומר בחזקת איסור אבר מן החי משא"כ לר"י התם דס"ל לאו לאיברים עומדת וא"כ ע"כ נ"ל בחזקת שאינו זבוח וכמש"כ בתוס' זה בהדי' בילה כ"ה והנה יל"ד טובא דאמרינן בחולין דף ט' דמשני רב חסדא סכין איתרעי בהמה לא איתרעי ועיין בכ"מ פ"א מהל' שחיטה הל' כ"ה דע"כ גם ר' הונא ס"ל סברא זו דאל"כ למה אמר תיישינן שמא בעור ולמה לא אמר כשמעת' דהוי נבלה או טרפה ודאי דהא בחזקת איסור עומדת אע"כ דגם ר"ה מודה לסברא זו כיון דבהמה לא איתרעי והק' התוספ' דהא בריש נדה אמרינן במקום אדרבה העמד טמא על חזקתו ול"א אדם לא איתרעי ועוד הק' תוס' שם מ"ש סכין מבהמה דכיון דאיתרע סכין ממילא איתרע הבהמה ע"ש ואמנם הא תינח לשיטת התוס' דס"ל דחזקת איסור דבהמה בהייה היינו שאינו זבוח וא"כ באמת קשה מ"ש סכין מבהמה אבל אי אמרינן דחזקת איסור ר"ל אמ"ה וא"כ באמת בהמה לא איתרע כלל שהרי

שחוטה לפניך משא"כ בהביא דמקוה דשפיר שייך מ"ם מקוה דאיתרע או אדם דזה בזה תליא דכיון דמקוה היה חסר וא"ו עדיין בטומאתו משא"כ הכא אפילו אם היה הסכין פגום עכ"פ חזקת איסור דבהמה דהיינו אבר מן החי כבר עבר בודאי וידוע דר"ה ור"ח תרוייהו תלמידי דרב דס"ל לאיברים עומדת ולכן פירש"י דחזקת איסור היינו אבר מן החי ולא קשה קו' התו' ואמנם לדידן דקיי"ל בודאי כר"י דלא לאיברים עומדת וכפסק הרמב"ם להדיא בפ"ד וש"ה מהל' מ"א הל' ה' וע"ש בלח"מ וא"כ ע"כ חזקת איסור דבהמה היינו שאינו זבוח וכ"כ הרא"ש ריש חולין וכן משמע ברשב"א בתי' שהבאתי דעיקר הטעם משום איסור שאינו זבוח וא"כ ממ"נ לדידן לא קשה מידי לא מס' דרוסה דהא קיי"ל כשיטת רשב"א דבכל ס"ט לא מוקמינן אחזקה או כתי' התוספת דדרוסה שכיח ומבהמה דמחזקינן איסור עד שיודע במה נשחטה נמי לא מוכח מידי להחזיק מאיסור לאיסור אחר דז"א דדוקא גבי בהמה דקאי בחזקת שאינו זבוח שפיר מהזקינן לאותו איסור דזה שייך נמי בנבלה ולכן בעי' עד שיודע ובזה יש ליישב גם כן דבחולין מ"ג משני הש"ס קסבר עולא א"ח לס"ד ופריך מ"ש השוהט בסכין פגום ומשני התם אתיליד ריעותא בסכין ולמה לא הק' הש"ס הא בהמה לא איתרעי וכדס"ל לר"ח אלא משום דעולא תלמיד דר"י וא"כ בהמ' בחייה בחזקת איסור שאינו זבוח עומדת וכיון דאיתרע הכין ממילא גם הבהמה איתרע . ומכל מה שכתבתי נתבאר לן שאין שום מקום להוכיח להתחזק מאיסור לאיסור אחר דלא כט"ז בסי' נ"ז ס"ק י"ט דטעם י"א שהוא דעת הר"ן משום דמחזקינן מאיסור לאיסור טריפות דליתא אלא טעם הר"ן כמ"ש לעיל סי' י"ג:

כז חזקה מזמן לזמן וממקום למקום :

כלל גדול מצינו בפוסקים דמהזקינן איסור מזמן לזמן ולא ממקום למקום . ואמנם זה אינו מוסכם לכ"ע וגם מצינו במקומות אחרים שסותר לכלל זה וידוע שהוא כלל גדול בדיני או"ה • ולזאת נברר אי"ה ונחפש ונחקור מכל המקומות בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים . ונותן התורה יאיר עיני שלא אכשל בדבר הלכה ויעמידני על האמת : דין זה יתחלק לב' אופנים (א) ממקום למקום (ב) באותו מקום . וגם זה יתחלק לה' אופנים (א) איסור שנמצא בקדרה ועכשיו הוא לונן אם מהזקינן מזמן לזמן ונאמר שהיה בו כבר כשהיה רותח (ב) דשעת המציאה של האיסור הוא בהיתר כגון עכבר הלול שנמצא בחלב ולא ידעינן אם היה בו מות או לו (ג) שלקח מעט מכלי זה בכלי אחר ומצא האיסור בכלי הראשון (ד) או להיפך שנמצא בכלי הזה השני (ה) שתחב כלי בכלי אחר ונמצא בכלי שתחב קודם :

צריכין אנו להקדים הא דקיי"ל ס' טומאה ברה"ר דטהור אי הוא הל"מ או דילפינן מסוטה או מטעם דאוקי טהרות על חזקתן התוס' בע"ז ל"ז ע"ב ד"ה הא הלכת' כתב דמטעם חזקה והלכתא ל"ד אלא הלכת' לגמור מסוטה היינו דברה"י טמא וכ"כ תוס' בסוטה כ"ח ע"ב ועיין בתי"ט פ"ר דטהרות וכ"כ מהרש"א בנדה סי' ע"א ובפסחים ט' דהא דס"ט ברה"ר טהור היינו בכל איסורין דאמרינן העמד הדבר על חזקתו אלא שהתוס' בחולין ט' וריש נדה כתב דאפילו במקום דליכא חזקה גמרי' מסוטה לטהר והיינו כמו שכתב שם מהר"ם לובלין דכ"מ במקום דליכא למגמר מסוטה אעפ"כ טהור ברה"ר היכא דאיכא הזקה וזהו דהתוס' גרסי כי אמרינן אוקי אחזקה כגון ס' נגע ר"ל ס' נגע בדבר שאינו יכול להיות כגון ב' שבילין וכדומה דלא ילפינן מסוטה כדאי' התם בתוספת ולזה צריכין טעמא דחזקה ואפשר דגם דעת רש"י הכי דכתב התם דל"ג ס' נגע דבלא"ה טהור ברה"ר כוונתו דס' נגע בלא"ה טהור משא"כ בודאי נגע רק דלא ידעינן אם חי או מת בזה טהור מכח חזקה יצא לנו דנוכל לילף אסור מטומאה ברה"ר דהיכא דאיכא חזקה אוקמינן אחזקתו ה"נ באיסורין ולא אמרינן שאני טומאה דמסוטה ילפי' ז"א דלא ילפינן רק דאפילו במקום דליכא חזקה טהור אבל במקום דאיכא חזקה ואמרינן אוקי אחזקתא הכי נמי באיסור ובזה מבואר דברי תוס' נדה ב' עיין שם ד"ה דאיכא וכי' אבל אי לאו האי טעמא הוי מוקמינן אחזקתי' אע"ג דהשתא ודאי טמאה כמו בנגע בא' בלילה דמעברי רבנן ברחבו

ברחהו חי מערב חע"ג דהשתח מת וליכח חזקת חיות עכ"ל. וק' ממ"כ חי רה"ר חף בלח חזקה טהור וחי ברה"י לח מהני חזק' ולפי הנ"ל ח"ם דגם ברה"ר דטהור הוח רק מטעם חזק' ובאו"ה כלל נ"ד דין כ"ה כתב וז"ל בנמלח קערה חולבת בין של בשר וכו' שמח הודחה בכ"ר כתב מהרי"ם שמו דחין מחזיקין טומחה ממקום למקום הכי נגני גבי חיסור כו' וחמרינן עתה בחת' ומה שנמלח עכשיו ביניהם לח מקרי ריעותח דים לומר שלח הודחה עמהן וחע"ג דחיסור מטומחה לח ילפינן הנ"מ מחי דילפינן מסוטה כגו ברה"י ודחי טמח וברה"ר מותר וטהור חבל משחר טומחות דלח ילפי' מסוטה חלח דתלי בסברח כגון השתח נפל השרץ וכה"ג ילפי' עכ"ל:

כח דין אם מחזיקין ממקום למקום:

ממקום למקום כילד קדרה שסלקה מכירה והניחה במקום חחר ומלח בה חיסור עכשיו כהוח לונן בזה דעת כל הפוסקים דלח מחזיקין חיסור שנחמר שהיה בו כבר במקום רחשון ושם היה הקדרה רותח חלח חמרינן כחן נמלח כחן היתה וכ"כ המ"ח בסימן הס"ז ס"ק כ"ה בסופו ע"ש והביח רח"ס מסוגיח דנדה ג' קופה שנשתמשו בה טהרות במקום זה וטלטל לזוית חחרת ומלחו בה שרץ ע"ש וחף על גב דהתם קיימח לן כר"י דחמר תולין וכדפסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות חבה"ט נ"ל דדוקח בתרומה מחומרח דטהרות חבל בחולין מותר וכן הוח בהדיח בחו"ה כלל ל' דין ז' והבחתי דבריו בסימן ל"ד שה' וחין מחזיקין ממקום למקום וכ"כ עוד בכלל כ"ז דין ג' והבחתי בסימן הסמוך וז"ל רשב"ח בחידושי הולין י' שכתב בשם ר"ש בבהמה שנשחטה ונמצחת טריפה שהתוספת ס"ל דהחלב חסור למפרע דסביר' ליה דכיון דחיגלחי מילתח דחינה מן הרוב ח"כ לח היה לה חזקה מעולם וכמו שכתבנו לעיל סימן י"ד חבל הרשב"ח סבירח ליה דלעולם מעמידין על חזקתו וחמרינן השתח חיתרע וכתב וז"ל ומיהו ה"מ בטריפות שחפשר לומר דהשתח סמוך לשחיטה נמש נולד בה חבל ודחי בטר פות סרכה חו טרפות חחרת שח"ח לתלותה בשעת שחיטה ודחי חסור דהח ח"ח לך להעמידה על חזקתה דכחודחי נפק' וחי חתה יודע מתי נטרפה ומתי ילחתה ומהזקת' חוסרין למפרע וכענין שחמרו בנדה גבי כתמים נדה כ"ו דהחשה טמחה עד שעת כיבוס דכיון דכתם זה יבש וע"כ לח רחתה עכשיו ל"ח העמידה על חזקתה כו' וחע"ג דגבי מומין חמרו העמד חשה על חזקתה ובחזקת הבעל נולדו וחעפ"י שמומין הללו שנולדו בה מומים שח"ח שנולדו בה עכשיו ממש התם הוח דמ"מ ברשות הבעל נמלח וחין לנו להחזיקם מרשות לרשות חלח חמרינן כחן נמלחו כו' כלומר ברשות זה נמלחו וברשות זה מחזיקין שהיו עכ"ל הרי בהדיח דילפינן טריפות ממומין וחמרינן כחן נמלחו כו':

רמ"ח חם קנה רחובן משמעון פרה שחלבה שמעון ורחובן שחטה ונמלחת טרפה לח יהיה החלב של שמעון מותר דימח כחן נמלחו כו' ז"ח דלשיטת תוספת דס"ל דחיגלי למפרע שלח היתה מן הרוב וח"כ בטרפה מן הבטן מחזיקין לה וכן לשיטת רשב"ח בהוגלד פי מכה חו בסרכה למען דסבירח ליה שח"ח פחות מן ג' ימים ודחי דלח מהני מה שנשתנה למקום חחר בתוך ג' ימים ועוד כמו שכתבו תוספת נדה ב' ד"ה מעת לעת גבי חשה דלח שייך לומר ממקום למקום דכ"מ שהיח טומחתה עמה וה"נ בבהמה בכ"מ טריפתה עמה והנה כל החחרונים הפסו לעיקר דדעת הרשב"ח חם נוכל לומר רגע קודם שחיטה חיתרע מוקמינן חהזקתה ודלח כמ"ש הרשב"ח במשמ"ב וכבר תמה ע"ז הט"ז בסימן פ"ח וחם לח נוכל לומר רגע קודם שחיטה וע"כ ילחתה קודם לזה דעת הט"ז דלדעת הסמ"ק ורמ"ח דחם נוכל ליתן זמן מוגבל חוקמינן על חזקתו עד חותו זמן וסברח זו כתב הרח"ה דף פ"ז ובזה ח"ם דלח יחלוק הסמ"ק על הכלל שכתבו הרשב"ח ורח"ם ור"ן ותוס' בנדה דף ג' ד"ה ושרלים ומה שכתב הש"ך דלסמ"ק משום דחזקת בהמה מכח רוב ועדיף מהזקה ונסתייע מרח"ם שכתב דרובח עדיף מחזקה כמעיין ברשב"ח ור"ן הם לח כתבו מחמת דעדיף חלח שכתבו שיש לבהמה הזקה מבוררת מכח רוב וזה גם כן כוונת הרח"ם דר"ל דחע"ג דחזקה דחינה מבוררת לח לח מיקרי הזקה חבל ברוב שחינו מבורר מיקרי רוב וכ"כ במע"מ בהדיח ולפ"ז כלח הוגלד פי מכה וכיונח בו דכיון דנוכל ליתן גבול וקלבה ונחמר דרגע קודם שמכר רחובן הפרה נטרפה וח"כ נ"ע להכשיר החלב שחלב רחובן ועדיין בסימן ל"ד שכתבתי דדעת רמ"ח דוקח חם נוכל ליתן זמן בימים חבל לח שנחמר קודם שנעשה חותו מעשה כמו קודם שנקרח השומן כמו נבאר חם גם בחיסור דחורייתח לח מחזיקין ממקום למקום וטעם מחלוקת מגמ' ברוב וקרוב חיזה עדיף:

ואמנם בעיקר הדין שכתב המ"ח בשנטל קדרה מכירה למקו"ם זה נקרח ממקום למקום ובחמת כן הוח להדיח בנדה ג' גבי קופה דפליגי חזקיה ור"י וכ"כ החו"ה כלל כ"ז דין ג' בהדי' בנמלח זבוב בקערה וז"ל דלח מחזיקין חיסור ממקום למקום חפילו בחיסור דחורייתח עכ"ל והכי מוכח להדיח מרחב"ד שכבחתי בסימן מ"ח וכתב במעדה מכלי לכלי ונמלח שרץ בתחתון דטהור דחע"ג דהוי טומחה בכחה בידי חדם והוי דחורייתח שיש בכן דעת שחול כיון דחין מחזיקין ממקום למקום ע"ש וחמנם נ"ע היכח רמיזה זה בתורה ומלחתי בחידושי רמב"ן ב"ב כ"ד גבי ענבי מלגעי והובח בי"ד סימן רנ"ד סעיף י"ד וז"ל דכי החי לח קרוב בלחוד הוח חלח במקומו ממש הוח והזקה כחן נמלח כו' וה"נ בכרם הנטוע ירק וירק נמכר הולה לו ע"ש והט"ז שם חף שלח רח"ה חידושי רמב"ן קיימו מסברח דנפשיה וח"כ משמע דהכי קים להו להכמים ככל הזקות וחמנם מלחתי לרשב"ח בחידושי יבמות דף ק"ו ובמלחמות שם גבי תרי ינהק ר"ג דכתב דבממון לח מפקינן משום כחן נמלח חלח ח"כ היכח דחיכח רגלים לדבר ובחשה משום עיגונח הקילו לסמוך על זה וכן כתב הנ"י שם וסיים חין כל המקומות וכל הדברים שוין בענין זה עד כחן לשונו וכן כתבתי בסימן מ"ב דע"כ גם דעת התוספת הכי ובודחי בחזקה גמורה מפקינן ממונח ומשמע ג"כ דדוקח משום עיגונח הקילו חבל לח בשחר חיסורין ומי יתן ונדע בחיזה מקום נחמר בחיסור כחן נמלח כיון שנעול בפנינו מקור ומולח הדבר ומי כהחכם ויודע פשר: ואמנם נ"ל דודחי סברח זו דכחן נמלח הוח סברח דחורייתח ובלחו הכי לח זכיתי לכלוה חיך חפשר דיהיה מטעם הזקה דמשונה חזקה זו מכל חזקות לח מבעיח מחזקת הגוף חו מכח רוב חפילו לחזקות דחמרינן חין חדם מע"ז וחין חדם פורע דזה דבר ידוע על פי טבע וע"י מחקר חבל שנחמר ביפר יב שכחן נמלחו כו' ולח בח לכחן ממקום חחר זה דבר שחין חקר יכול לחקור חע"כ דהוח סברח דחורייתח וכ"ל דזה הוח סברת מחלוקת ר"ח ור"ז בב"ב ד"ד דר"ח ס"ל רוב וקרוב הולכין חחר רוב ור"ז סבירח ליה חחר הקרוב ולח מלינו שום טעם במחלוקתן למה. ונ"ל דבהח פליגי דר"ח ס"ל דטעם דהעיר הקרובה היח מביחה דחזקה שהרולח היה מעיר הקרובה כמו שכתבו תוספת שם ד"ה בדליכח וחמרינן כחן נמלח ההרוג וכחן היה בשעת ההריגה ומסתמח הרולח מחותה העיר ולח היישינן שמח נהרג במקום חחר והובח לכחן דחמרינן כחן נמלח חבל היכח דחיכח מתח דנפישי חמרי' מסתמח הרולח היה מחותו העיר דחזלינן בתר רוב וקיי"ל רוב והזקה רובח עדיף ור"ז סבירח ליה דלח מטעם חזקה חלח גזה"כ הוח כדמוכח שמודדין מעיר שיש בה ב"ד כביחו תוס' שם דחמרינן כחן נמלח כו' וחפי' נגד הרוב דמ"ם כיון דהכיהם גזה"כ וחנן קיי"ל כר"ח דכחן נמלח הוח מטעם חזקה והיינו טעמח נמי כולהו דחיתח במסכת שקלים בין חולין למ"ם קרוב לחולין הולין דחמרינן כחן נמלח ולח חמרינן דנפל ממעות מע"ם והובח לכחן דהזקה כחן נמלח והיינו נמי טעמח דהמערה מכלי לכלי כמ"ש הרחב"ד וכן טעמח דחו"ה בזבוב בקערה דזה דומה ממש לשני עיירות ונמלח קרוב לזה דחמרינן כחן נמלח כו' וחמנם בקופה שנשתמשו בזוית זו והביחו לזוית חחרת דכחן י"ל דחנו דייכינן על השרץ שנמלח עכשיו בזוית חחרת כחן נמלח השרץ בזוית זו כחן היתה בזוית זו ונפל לקופה עכשיו וי"ל ג"כ להיפך כחן נמלח בתוך הקופה וכחן היתה מתחלה בקופה זו ולכן פליגי דחזקיה סבירח ליה דזה הוי ממקום למקום ממש כמו ב' כלים ומודה בה ר"י כמש"כ הרחב"ד כדמוכח מתני' דמיירי מכלי לכלי וה"נ דייכינן על מקום הקרקע והרי הוח מקום חחר ור"י ס"ל דדייכינן על הקופה. ולח דמי כלל לב' כלים שהרי הקופה עלמה הביחו לכחן ולח דמי לעיר הקרובה ולח הוי ממקום למקום דבעיר הקרובה לח היה שום הבחה לכחן ולמה נימח שנהרג במקום חחר

אחר והביאו לכאן משא"כ הכא דהא הביאו הקופה לכאן אמרי' שנם השרץ הובא לכאן וא"כ דינו כמו קופה באותה זוית דהוי מזמן לזמן ומחזקינן ולפ"ז לשיטת רשב"א ורמב"ם שהבאתי בסי' ל"ו וכ"ז דס"ל דאפילו מזמן לזמן תולין א"כ א"ש דר"י סבירא ליה ה"נ תולין דכיון דלא הוי ממקום למקום נשאר מזמן לזמן ותולין אמנם לדעת הר"ן שכתבתי בסימן ל"ו דס"ל דמזמן לזמן שורפן וא"כ קשה למה סבירא ליה לר"י תולין וצ"ל דר"י מספקא ליה אם הוי ממקום למקום או לא ולכן תולין ולפ"ז אף הדין שכתב המ"א בנטל קדרה מהכירה וגלטוננה ונמצא בה חיטה לקולא היינו משום דהוי מילתא דרבנן ואף לדעת הגאונים שם דס"ל דאף בחטה אסור בפסח מזמן לזמן שאני הכא דאפשר דהוי ממקום למקום ואף דלדעת רשב"א שם דהוי ודאי מזמן לזמן י"ל באיסור כ"ש סמכינן על ר"ן שם ואמנם צ"ע אם נמצא חמץ שאין שפיר נגדו דהוי ספק איסור דאורייתא ואם כן לדעת אלו הגאונים דמחמירין מזמן לזמן צ"ע להתיר דאינו דומה למה שכתב או"ה ורא"ב"ד דהתם הוי ממקום למקום ממש :

וא"ל דמש"כ המ"א בנטל קדרה מכירה למק"א לא"ד למק"א אלא אפילו עדיין הוא על הכירה רק שזזה ממקום זה למקום זה נקרא ממקום למקום וכן משמע ממש"כ הב"י בשם רשב"א בי"ד סי' ק"ן במנהה דם שלא כנגד בית התורף דלא אמרינן שהביאה בידה מתורף לכאן דלא מחזקינן ממקום למקום ע"ש :

ל דין אם מחזקינן מזמן לזמן

אם נמצא איסור בקדרה שעכשיו היא לוננת והוא עדיין באותו מקום מצינו בזה מקומות שנ"ע שהרי כתבתי לעיל בשם הרשב"א והר"ן ובש"ע סי' פ"א דהיכא דנוכל לומר השתא איתרע מוקמינן אחזקה קמייתא עד השתא והתוס' בחולין ס' ובנדה ב' הוכיחו סברא זו מדאורייתא דאע"ג דנתסר הנגע ביום ז' אעפ"כ הבא לבית בימי ההסגר טמא וחייב קרבן אע"ג דאיתרע אע"כ דמוקמינן הנגע על חזקתו ואמרינן השתא איתרע רק שהתוס' מחלקים בין נגע לבין מקוה דל"א השתא נחסרה וכ' דדוקא במקוה שכן דרך בורות ומעינות לפעמים שיעלה או יחסרו מימיו וכיון דחזינן דהשתא חסר אמרינן דמעיקרא נמי נחסרה שהרי אנו רואים שדרך אותו המקוה בכך משא"כ בנגע שאין בטבעו להשתנות וא"כ מה"ת נימא שנחסר מקודם ולכן אמרינן השתא נחסרה כן נ"ל לפרש דברי התוס' ועוד שכתבו תוס' ריש נדה ב' ג' ופ' המדיר ובעירובין ל"ה דדוקא לקדשים מחזקינן איסור מזמן לזמן והיינו מדרבנן משום חומרא דטהרות משא"כ לחולין וכ"כ הרשב"א. ור"ן בחידושיהם ריש נדה והא דכ' הרשב"א והר"ן דהיכא דנשבר או נשמט גף השוף ולא ידעינן אי מחיים אי לאחר מיתה דהוי ס' דאורייתא ולא מוקמינן הגף והרגל בחזקה שהיו שלמים עד עכשיו כבר כתבתי לעיל בסי' ע"ז דדעת רשב"א דכל הטרפות בבהמה שכיח יותר מחיים ובפרט שבירת הגף שכ' הש"ך בהדיא דיותר מצוי מחיים (ועיין לעיל בסי' הנ"ל) ולכן מוקמינן הבהמה אחזקה עד רגע קודם שחיטה וכמו שתפסו לעיקר כל האחרונים בדעת הרשב"א ואמנם מצינו בהרבה מקומות שסותר לכלל זה בא"ח סי' תס"ז בעיף י"ב במצינת תרנגולת ונמצא חטה דפסק המחבר לאיסור וכ' המ"א והפ"ח בשעם דמחזיקין איסור מזמן לזמן וכ"כ המ"א שם בס"ק ס"ו וס"ק כ"א דטעמו של רשב"א במלה שנמצא בו חטה דמהזיקין מזמן לזמן וכן בי"ד סי' ק"ד בעכבר בשמן כ' דאסור ובאמת תמה עליו שם בכו"פ דהא בסי' פ"א קיי"ל דאמרינן השתא אתרע וכמו שכ' התוס' דדוקא בקדשים מדרבנן : ובקדושין ע"ע דפריך לרב דאמר הרי בוגרת לפנינו פריך איליתא בתוך ו' חדשים השתא היא דבגר' בתוס' שם ד"ה ושמואל דמשמע דמוקמינן אחזקת נערות עד עכשיו אבל רש"י כ' שם ודלמא השתא דבגרה ועיין בטור ובש"ש בא"ע סי' ל"ז עוד יש להביא ראיה גיטין דף ע"ו כתבו לאחר שנים עשר חדש אם הגט קודם למיתה הרי זה גט ואם ס' מגורשת ואינו מגורשת ופסקו כן כל הפוסקים וכתב הר"ן בשעם וז"ל דלא מוקמינן ליה בחזקת חי ונימא לאחר יב"ח נמי אלא כיון דהשתא מת מקמי הכא מספקינן ליה דלמא כתוך י"ב חדש מת עכ"נ הרי להדיא דמחזיקין מזמן לזמן עוד בגיטין ל"א במנית פירות וכ' הרמב"ם בפ"ז מה' מעשר מכאן שאבדו אינו מעשר ודאי חוששין למפרע ועוד ראיה ביבמות ס"ח גבי ס' בן פ' שבא על אשה דפסולה לתרומה והק' תוס' נוקמה אחזקה ותי' כגון שהוא עכשיו בן ט' ואתרע חזקתו הרי להדיא דמחזיקין למפרע ואמנם משני דינים אלו אין ראיה כ"כ דלענין תרומה לכ"ע מחזיקין למפרע מדרבנן עכ"פ וכן י"ל דמשום חומר דא"א מחזקינן למפרע ועוד משכין ששהט דקי"ל כר"ה בלא שבר עצמות ואמרינן בעוד נפגם ולמה לא נעמיד הסכין בחזקתו ונימא במפרקת ניפגם ואמנם תיתי לי שזכיתי לכוון לדעת רבינו הש"ך בנקה"כ סימן פ"ו דבכ"מ שיש חזקת איסור ל"א עכשיו איתרע דאדרבה העמד הדבר על חזקתו של איסור וכדאיתא להדיא ריש נדה בתם תרתי לריעותא וא"כ אין ראיה מכל אלו מסכין וגיטין דאם נאמר עכשיו מת והיתה מגורשת והיתה זקוקה ליבם והרי עד עכשיו היתה בחזקת זקוקה ליבם ואף דלענין להנשא לכהונה אדרבה היא בחזקת דמותרת לכהונה אם לא נחזיק מאיסור לאיסור ז"א שהרי מבואר לעיל בסי' כ"ג דבכה"ג לכ"ע מחזיקין מאיסור לאיסור ועוד כיון דלחד מלתא ע"כ הוי ס' גירושין הוי נמי לכל מילי והנה מ"ש שם הש"ך בסימן שנ"ו והביא ראיה ממפקח בגל דטמא מתחלתו ומזה הביא ראיה דע"כ כיון שאדם עומד למות ולכן כיון שהוא מת לפנינו אתרע חזקתו הדברים הם אמתים כמ"ש הר"ן בגיטין שהעתקתי וכ"כ הרשב"א בחי' נדה (עי' בסי' הסמוך אי"ה) אבל אינו מספיק דלשיטתו מוכח דמדאורייי' לא מוקמינן אחזקה זו דהא מביא פסח ב' ואם כן קשה למה כשכתבו לאחר י"ב חדש הוי ס' מגורשת אע"כ דבאמת מדאורייי' לא מוקמי' אחזקה זו ומדרבנן לא הלכו לגמרי אחר חזקה זו ומחזיקין למפרע ולכן מגורשת ואפשר דהוי ס' מגורשת מדאורייי' כיון דהיה בחזקת זקוקה ליבם והיכא דאיכא חזקת איסור הוי חזקה נגד חזקה אבל אי נימא כט"ז דמדאורייי' אמרי' מעיקרא מת והוי מדאורייתא אינה מגורשת וגם החזקה שזקוקה ליבם מסייע לזה וא"כ למה הוי ס' מגורשת וצ"ע בגיטין י"ג ד"ה שמא יחפה בתוס' שם . וראיה לדבר שהרי בנגע בא' בלילה ובמלהו אי בערב דלכ"ע טהור ברה"ר ולשיטת תוס' בע"ז וסוטה היינו מטעם חזקה כמו שכתבתי בסי' כ"ז דס"ע ברה"ר דטהור לא ילפינן מסוטה אע"כ נ"ל כמ"ש הש"ך שם בנקה"כ דכיון דנפל עליו גל כבר בטלה חזקתו ויש לתם תבלין לזה דודאי יש לאדם חזקת חיות ולא חיישינן למיתה מחמת עצמו אבל כיון שנפל עליו גל ידוע שהגל יהרג אותו ול"ש לאוקמי אחזקה ובא"ע סי' י"ג בקטן שנמצא בו שערות דס"ל להרא"ש דמחזיקינן אותו למפרע לגדול והרשב"א חולק עליו וס"ל דהוי רק ס' אין להביא ראיה דהתם שאני דחזקה דרבא מסייע דכיון שהגיע לשנים חזקה שהביא שערות ועי' לקמן בשער בית הנשים בתשובה דספק קטן מה שכתוב אי"ה ולא זכינו לידע שום ראיה מן הש"ס להחזיק למפרע והש"ך שכתב בסי' פ"א כלקמן בסי' ק"ן גבי כתם יבש בחלוק הגב רביעתא כתב כן דאין ראיה מכתמים דהוא רק לתרומה ומש"כ לקמן בסי' ק"ן שם לא נזכר דבר מזה רק כוונתו כמ"ש ברשב"א שהעתקתי לעיל סי' כ"ח דמטמא למפרע עד שעת כיבוס והרשב"א לא כתב ראיה מכתם דבאמת אין ראיה דזה דוקא לתרומה רק שכתב בזה"ל וכענין שאמרו בנדה גבי כתם ש והפ"ת שם בסי' תס"ז כתב ראיה מנולדו בה מומין בבית אביה על כאב להביא ראיה שמא נתארסה נולדו בה מומין וא"ל אמרינן שמקודם אירוסין היה בה ואע"ג דיש לה חזקת הגוף וקיי"ל כר"כ דעדיף מחזקת ממון אע"כ דמחזיקין מזמן לזמן (וכ"כ הגאון החסיד בש"ע) ואני לא זכיתי להבין כלל דבריהם שהרי העתקתי לעיל סי' כ"ח לשון הרשב"א וז"ל ואע"ג דגבי מומין אמרו העמד על חזקתו ובחזקת הבעל נולדו ואע"פ שמומין הללו שנולדו בה מומין שא"א שנולדו בה עכשיו התם הוא דהוי ממקום למקום הרי להדיא דבמומין א"א שנאמר שנולדו בה עכשיו ברגע זו וכמו שיעיד הרוא' כי המום שיוולד ברגע זו כגון ע"י מקרה זה ניכר ואם מחמת חולי א"א שיהיה ברגע אחד ובזה באמת לכ"ע מחזיקין למפרע אבל במקום דנוכל לומר השתא איתרע אדרבה קיי"ל בסימן

ס"ט

ה"א דאמרינן השתא איתרע ואף הש"ך שם אדרבה כתב דבבהמה אפילו א"א לומר השתא איתרע מוקמינן אחזקה אבל איפכא במקום דנוכל לומר השתא איתרע שנהזיק מזמן לזמן לא מצינו ואין להתעקש דכוונת רשב"א ור"ן שכתבו דמיירי במומין שא"א שיולדו עכשיו היינו משום דמתניתין סתמא קתני ומשמע בכל מומין וברשות הבעל אפילו מומין שא"א שיולדו עכשיו ולאיות הפ"ח מבית אביה דמשמע אפי' במומין שאפשר שיולד עכשיו ואפ"ה מחזיקין למפרע ז"א דאכ"ק מאי קושיא לרשב"א מסיפא אדרבה ליקשי מרישא דל"א כלל השתא דאיתרע אלא ע"כ דכונתו דכל מומין שבעולם א"א לומר שנולדו ברגע זו ולכן מבית אביה ניחא דמחזיקין למפרע ולא קשה להו רק מסיפא שבית בעלה ולכן הוצרכו לתרץ דל"ש דהוי ממקום למקום • עוד כתב הגאון החסיד ראיה ממדלא דליים נדה ג' ע"ב וראיה זו לא זכיתי ג"כ להבין שהרי כתבו תוס' ריש נדה דזה מיירי לקדשים ולכן נ"ל דס"ל לרמב"ן ולהעומדים בשיטתו כיון דקיי"ל דנגע בא' בלילה ולמחר מצאו מת כה..ס דמטמאים והיינו אפילו לשרוף כמ"ש בהדיא תוס' ורשב"א ור"ן בחי' נדה והרי ס' טומאה ברה"ר טהור ואפ"ה שורפין ש"מ דכל מזמן לזמן כודאי משוי להו רבנן ולכן החמירו אלו הגאונים אפי' בחולין דדוקא מנל"מ דאיכי אלא לתלות בזה לא החמירו בחולין אבל מזמן לזמן בשורפין אפי' בחולין מדרבנן מחזיקין ואפי' במקום דנוכל לומר השתא איתרע ומה שק' ע"ז מסי' פ"א נתבאר אי"ה בדברנו בסי' הסמוך והיי הכותב כי במה שנים אחר שכתבתי זאת מצאתי בתשובת ח"צ סי' ג' שכתב ג"כ ראיה זו דמהזיקין מנגע באחד נשורפין קדשים א"ש אך ראיתי שם כמה דברים דלענ"ד צ"ע ואדש"ס אותם בתוך דברי :

לא דין דאם היה הדבר בחזקת ברוק לכ"ע אמרינן השתא נפל ואם לא היה לו חזקה כלל לכ"ע מחזקינן למפרע ומחלקותם רק במקום דליכא חזקה ברורה :

ומאחר שעפינו סמוכים לדעת הגאונים דמחזיקין איסור מזמן לזמן והיינו משום דשורפין תרומה וקדשים וא"כ זכינו לדין דדוקא במקום דליכא חזקה ברורה כמליגת תרנגולים במים דסתם מים אין מסננים אותם ואף שבודאי פעם אחת היה המים בלא גרעינים זה לא מקרי הזקה דשמא תיכף בששאבו אותם היה בם גרעין • וגרע ממה שכתב הפ"ח בסימן תס"ז שה תרנגלת היה לה הזקה שנולדה בלא גרעין דזה לא מקרי הזקה כדאיתא בי"ד סימן ר"א סעיף כ"ה ובקדושין ע"ט בתוספת ד"ה מי איכא ובנדה י"ח בתוס' ד"ה ספק שער לבן דדבר הרגיל לא מקרי חזקה ואף דהתו' בנדה ל"ב ד"ה ר"מ כ' דמשנ.מא לא ראתה משנולדה כו' והוקמה אהזקתה ש"ה דמיירי בתינוקות בעריסה דלא שכיח שתראה ע"ש אבל במקום שסינן המים והיה בהזקה זו שלא היה בה גרעינים לכ"ע לא מחזקינן למפרע ואפילו מדרבנן ודבר זה מבורר במ"ב שהביא המ"א שם בסי' י"ח וז"ל אבל מזמן לזמן כמליגת התרנגולת ל"א כאן גמגז דהכה"ג אשכחן בפ"ק דחולין ופ"ק דנדה לענין בהמה שנמצאת טרפה ולענין מקוה שנמצאת חסרה דלא אמרינן השתא שנטרפה והסרה אלא מטעם העמד המקוה על חזקתה והבהמה כיון שנשחטה בחזקת היתר עומדת הא ל"א הוי הזקה לא אמרינן והלכך כאן דליכא הזקה חיישינן שמא היה הגרעין במים עכ"ל הרי בהדיא שאם היה הזקה למים כגון שסינן אותו אמרינן השתא נפל וראיה לדבר דהרי אפי' בקדשים אמרינן דשמאי סבירא ליה דיין שעתן דאוקי אשה על הזקתה והלל סבירא ליה שאני אשה דשכיחי בה דמים וכתבו התוס' נדה ב' וז"ל אבל אי לאו האי טעמא הוי מוקמינן אהזקת טהרה אע"ג דהשתא ודאי טמאה כדאיתא בתוספתא מודים חכמים לר"מ בנגע בא' בלילה וראוהו חי מבערב דטהור אף על גב דהשתא הוא מת עכ"ל הרי להדיא דדוקא בלא ראינו אותו חי סבירא ליה לחכמים דטמא אפילו ברה"ר כדכתב הרשב"א ור"ן בחידושי נדה וז"ל הר"ן ד"ה דאלו מע"ל וא"ת ומ"ש דמע"ל שבנדה תולין ובנגע בא' בלילה חכמים מטמאים לאו קו' היא דהא בראוהו חי מודים חכמים דטהור אלמא כל היכא דקאי מ..יה בחזקת חי אף על פי שנמצא עכשיו מת לא מפקינן ליה מחזקתו וה"נ ..י האשה כיון דבחזקת טהרה עומדת שהרי בדוקה היא אוקמוה אחזקתה וכ"כ הרשב"א

ומשיים רק משום חומרא דטהרות אמרינן כאינה בדוקה עכ"ל וכ"כ הר"ן עוד דף ד' ד"ה ולכ"א וז"ל אבל בבדוקה אפילו בזויות קופה אינן טמאים דה"נ כאותה שאמרו מודים חכמים לר"מ בראוהו חי עכ"ל וכ"פ הרמב"ם בפי"ת מהל' אבה"ט דראוהו חי מבערב דטהור ברה"ר וכבר כתבנו דגמרינן איסור מטומאה ברה"ר דטעמא דטהור משום חזקה וברה"י היינו טעמא דטמא דגזרת הכתוב הוא משוטה דלא תסמי חזקה ואף דהרמב"ם שם בפרק י"ז כתב דבקופה בדוקה טמאות ע"כ כונתו תולין שהרי כולל ב' דינים אלו דקופה בדוקה באותו מקום וממקום למקום בהלכה א' ובמקום למקום כתב דתולין שמע מיניה דהאי באותו מקום תולין וז"ל בפי"ז קופה שנשתמשו בה טהרות ונמצא בה שרץ אם יש לה שוליים או אוגנים הרי כל הטהרות שנשתמשו בה טמאות אפי' היה בדוקה ומכוסה שמא עם הגבהת ידו מן הבדיקה נפל שרץ ואפילו נשתמשו בה בטהרות בזוית זו וטלטלה לזוית אחרת כולן טמאות לפי שמחזיקין טומאה טומאה ממקום למקום נתלות עכ"ל ומדכייל שניהם בהלכה א' ש"מ דחד דינא בתרוייהו דתולין ועוד שהרי כתב שמא עם סילוק ידיו וכיון דמשום שמא ע"כ תולין ואף דבראוהו חי פסק דטהור היינו ברה"ר מה שאין כן קופה דמיירי ברה"י ועוד דהא באוקימתא בגמרא דמודים שמאי והלל בקופה דטמא היינו באינה בדוקה ופלוגתא דחזקיה ור"י בבדוקה וס"ל לר"י בהדיא דתולין וא"כ אף למסקנא דמשני דמודים הלל ושמאי בזויות קופה היינו באינה בדוקה ולשרוף כדעת הר"ן או לתלות כדעת רשב"א כמו שנבאר אי"ה בסימן ל"ו וסימן ל"ז עכ"פ לכ"ע בקופה בדוקה באותו מקום רק לתלות וכבר כתבנו דאין לנו שום מקום ללמוד להחזיק מזמן לזמן רק מדמצינו דשורפין ע"ז קדשים וכיון דאפילו בקדשים בבדוק רק לתלות א"כ בחולין מותר כמו שפסק בממקום למקום דהתם נמי תולין בקדשים ואפ"ה בחולין מותר ה"נ בבדוק באותו מקום כיון דבקדשים רק תולין בחולין מותר לגמרי ולפ"ז אם סינן מים והיה בחזקה ודאי שלא היה בו גרעין אמרינן השתא נפל והיינו נמי טעמא דבבהמה אמרינן השתא נטרפה משום דיש לה חזקה טובא ולא מטעמיה דש"ך דבחזקה היא מכח רוב ועדיף משאר חזקה דליתא דהכבר כתבתי דזה ליתא ברשב"א ור"ן רק כוונתם כיון דיש לה חזקה רק כיון שאין לבהמה חזקה אחרת ולכן כתבו הזקה מכח רוב ולא משום דעדיפא משאר חזקות :

לב דין דאפי' עבר זמן רב משבדק כל זמן שלא יצא מחזקתו הוא בחזקת ברוק וקו' עצומה על השגת הראב"ד בפ"ח מה"ל ט"מ :

והנה יש מקום לומר כיון דגמרינן דין זה מנגע א' בלילה וראוהו חי מבערב דלכ"ע טהור ברה"ר כיון דהוי' לו חזקת חיים משא"כ כשלא ראוהו חי מבערב שלא הי' בחזקת חיים כמש"כ הרשב"א והר"ן שהבאתי וא"כ הרי הוא להדיא דדוקא כשהי' בחזקה זו עונה א' קודם דאיתרע וע"כ ה"ה בכל איסורין דוקא כשבדק בתוך עונה א' קודם דאיתרע זה מקרי בדוק אבל מה שבדק קודם לעונה לא מהני • ומצאתי בתשו' ח"צ סי' ג' שכ"כ ואמנם נ"ל דזה אינו דז"ל בתוספתא פ"ו דטהרות נגע בא' בלילה כו' ומודים חכמים בראוהו חי מבערב דטהור היה ישן ע"ג אבן בשחר מצא עליה שרץ או רוק ר"א מטהר וחכמים מטמאים מודים חכמים לר"א שאם ראוהו נקי אף על פי שבא שחרית ומצא שרץ טהור ע"כ הרי דדוקא גבי אדם נקט מבערב ובשרץ ורוק נקט סתמא וראיתי בתוספתא שנדפס עם פירש הגר"א שגם בשרץ כ' מבערב אבל נ"ל דל"ע דיגיד עליו ריעו שהרי איתא עוד שם ב' תוס' פ"ד קבר הנמצא מטמא למפרע בא א' ואמר הרי לי שלא היה קודם לעשרי' שנה אין טמא אלא משע' מציא' ואילך ע"כ וכ"פ הרמב"ם פ"ח הל' ח' מהל' ט"מ הרי להדיא דדוקא באדם בעינן ראוהו חי מבערב אבל בכל דברים שבעולם כיון שהיה בחזקה זו אפילו קודם ד' שנה לעולם הוא בחזקה זו וכ"פ רמ"א בסי' י"ח בבדיקת הסכין ובסימן ק"ן סעיף ל"ח לענין בדיקת עד ובסימן קנ"ט סעיף א' דכל זמן דלא יצא מחזקתו מסתמא הוא בחזקתו והכי מוכח דהא כמו דס"ל לשמאי דכל הנשים דיין שעתן לקדשים הכי קיי"ל לחולין דטעמא דהלל רק משום חומרא דקדשים ואם כן כמו דלהלל מטמא מפקידה

לפקידה אפילו לימים הרבה ה"נ י"ל נשים דיין שעתן אפילו לימים הרבה וכן בקיפ' לא מחלקינן אם בדוק בסמוך או שקודם רק בין בדוקה לשאינה בדוקה אלא פ"כ דבכ"ד חוץ מאדם אין לחלק בין בדוק בסמוך או לזמן מרובה :

אמנם יש לחלק בין אדם לכ"ד הוא שהרי כתב הרשב"א ור"ן דאם לא ראוהו חי מבערב לא היה בחזקת חי וע"כ צ"ל שהרי בודאי יש לאדם חזקת חיים שהרי מקריבין חטאתו ונותן גיטו בחזקת שה"א חי וע"כ צ"ל דזה דוקא כ"ז שלא ראינו בו שום מת אנו מחזיקין אותו לחי משא"כ כשהוא מת לפנינו הרי קברו מוכיח עליו שלא היה לו חזקה אלימתא שחזקה זו עשוי להשתנות שסוף אדם למות ועדי בשחק שכוונתי סברא זו למש"כ הט"ז בי"ד סי' של"ו ולכן מדרבנן חיישי חכמים לטמא למפרע אך מה שכתב הט"ז שם דמדאורייתא איתרע חזקתו כבר כתבתי מזה לעיל בסימן ל"ד אבל כשראוהו חי בערב דזה מילתא דל"ש לגמרי שימות אדם כהרף עין תיכף לאחר שראוהו אוקמוהו חכמים אדאורייתא ואמרינן השתא ברגע זו מת אבל בכל דבר שיש לו חזקה אלימתא בזה לא השוו חכמים כלל אפי' לענין טהרות ואמרי' השתא איתרע :

ודע דהרמב"ם שכתבתי בפ"ח מהל' ט"מ שספק כתוספתא דקבר הנגלה כו' ואם אמר א' ברי לי כו' השיג הראב"ד וכ' דתוספתא זו אינו משנה עם המשנה מבוי שנמצא בו שרץ מטמא למפרע עד שיאמר בדקתי את המבוי או עד שעת כיבוד כו' וה"נ נימא ליום א' או ב' אחר ראייתי נקבר כמת שם ע"כ . והכ"מ דחק מאד לתרץ ומאד נפלא בעיני שהרי גמ' ערוכה היא ריש נדה ומ"ש ממבוי דתנן השרץ שנמצא כו' ומשני כיון דאיכ' שרצים דידי' ושרצים דעלמא כתרתי לריעותא דמי וע"ש משא"כ בקבר ודברי הראב"ד והכ"מ צ"ע גדול ואפשר שלא נחשוד ח"ו אותם שנעלמה מהם גמ' ערוכה ובהשיג ר"ל הבית ראיה ממבוי שנמצא בו שרץ דמטמא למפרע וגם עליו צ"ע שהרי בגמ' משני דהוי תרתי לריעותא:

לג **יצא** לנו מכ"ז דאף לדעת הגאונים דמחזיקין איסור למפרע הוא דוקא במקום דלא היה חזקה ברורה אבל במקום חזקה ברורה לכ"ע לא מחזקינן למפרע . והנה דבר זה מבואר ג"כ בי"ד סי' א' בהגהה בשוחט שבדקו ולא ידע דיש חילוק אם נטל קבלה פעם א' וה"נ היה לו חזקה טובה ולכן אמרי' השתא איתרע משא"כ כשלא היה לו קבלה מעולם שלא היה לו חזקה מעולם וכמו שכתב הרשב"א בתשו' והביאו הד"מ וז"ל וא"א העמד דבר על חזקתו אלא במי שהוחזק בתחלתו אבל זה איזה חזקה יש לו כו' ע"ש ועיין בש"ך מה שמחלק בד"מ בין זה לבהמה ואמנם הט"ז שם והשכים עמו הפ"ת הרבו להשיג על הרמ"א מתוס' חולין ע"ש ולפי מה שכתבתי לעיל בסי' ל' דנלע"ד דכוונת תוס' לחלק בין מקוה לנגע דמקוה שנחסר כיון שכן הוא בטבע המעיינות שיש איזה מעיין שמקורו נסתם או בור שקרקעיתו בולע המים וזה נחסר לפעמים וכיון שאנו רואים שזה חסר ולכן אמרי' חסר ואתרי משא"כ בנגע שאין בטבעו אמרי' השתא נחסר ולפ"ז יתפרשו ג"כ דברי תוס' בחולין דמחלקין בין מקוה לסכין וא"כ לק"מ ג"כ בשוחט דבודאי אין בטבע השוחט שישכח לימודו כשיחזור עליו תמיד עד שישב ויסור מלבו ובודאי דינו של ההגהה בא"י לא מיירי דוקא ששכח הרבה הלכות אלא אפילו שכח הלכה א' ועכ"פ כיון שאין בטבע כך רק במקרה שפיר אמרינן השתא שכח ובהלכה א' השכח בודאי א"א לומר שכח ואתא דהא ע"כ רגע קודם ששכח היה יודע אותה הלכה וא"כ אמרינן השתא שכח ועכ"פ איך שיהיה החילוק הנ"ל בין יש לו חזקה או לא זה מבואר ברמ"א :

יצא לנו דבמקום חזקה ברורה לכ"ע לא מחזקינן למפרע ובמקום דליכא חזקה כלל לכ"ע מחזקינן למפרע כמש"כ הרשב"א איזה חזקה יש לו כו' ולא פליגי אלא במקום דליכא חזקה ברורה כגון קופה דמסתמא לא היה בו שרץ רק אפשר שנפל לתוכו וכן מים שמולגין דמסתמא לא היה בו גרעין רק דאפשר שנפל לתוכו כיון שהסיר השגחתו :

לד דין עכבר שנפל בשומן :

אך דברי רמ"א בת"ח צ"ע הביאו הש"ך בסי' ק"ד ס"ק בעכבר בשומן דאם לא לפנינו רך אמור שמא נכנס לתוכו יום שלם וכ"כ הרמ"א בסי' ק"ה דס' כבוש אסור וכתב הט"ז דמיירי בס' אם נכנס מע"ל וק' דנימא עכשיו נפל שהרי כתבנו שבמקום שיש חזקה ברורה לכ"ע אין מחזיקין מזמן לזמן והכא היה חזקה ברורה שלא היה העכבר בשומן בשעה שהתיך אותו ובסי' ק"ה י"ל בענין שלא היה לו חזקה ברורה ורמ"א לשיטתי' דפסק בא"ח סי' תס"ז דמחזיקין מזמן לזמן ובזה מסולק קו' כו"פ בסי' ק"ה אבל מעכבר קשה ובשלמא כשבא לפנינו קשה וידוע שהיה רך יום שלם וכן כשידעינן בודאי שנפל לתוכו שהיה רך כגון שנמצא בשולי הקערה כמש"כ באו"ה א"ש דכיון דע"כ לא נפל ברגע זו שעכשיו הוא קשה וע"כ נפל מקודם וכיון דלא ידעינן אימתי מחזיקין למפרע כמו שכתבנו לעיל סי' כ"ה בשם רשב"א ומה שהק' הכו"פ דנימא רגע קודם שנקרש נפל נ"ל דזה לא נקרא גבול דדוקא בטריפות אמרינן ברגע שקודם שחיטה שהוא עכשיו או ברגע שקודם ג' ימים נטרפה משא"כ הקרישה שאין אנו יודעין כלל אימת נקרש אבל בכה"ג דיש לומר עכשיו ברגע זו נפל צ"ע ונ"ל כיון דהני עכברי רשיעי תיכף כשמריחים מאכל קופצים לתוכו הוי כמקום שמוחזק לן שדרכי' להתחבר שכתבנו בסי' י"א וא"כ א"א להעמיד השומן כלל על ריקתו והחילוק זה מוכרח ג"כ באו"ה שכתב בכלל ל' סי' ז' בבא לפנינו קשה דמותר דאמרינן תיכף אחר נפילתו נקרש וא"כ קשה למה אוסר בכך נימא ג"כ עכשיו נפל אע"כ דס"ל דהוי כספק הרגיל וס"ל ג"כ כיון דהקרישה הוא כספק הרגיל ואזלינן אחר המצוי בין לקולא ובין לחומרא אך קשה על הרמ"א באמת למה אוסר נימא שנקרש מקודם ונ"ל דבאמת אם השומן עומד במקום קר דיותר מצוי שיקרש קודם מע"ל אזלינן אחר המצוי אלא דמיירי שעומד במקום חם שראוי להסתפק בו שמא היה רך כל מע"ל ואם כן אדרבה כיון שהי' השומן חם ורך מעמידין על חזקתו הראשונה כמו בנגע אע"י שעכשיו חסר והכי נמי אע"פ שעכשיו בא קשה ונקרש בהרי חזקה זו שהיה רך הוא חזקה ברורה ובזה לכ"ע אמרינן עכשיו אתרע ולפ"ז י"ל דאין כאן מחלוקת ובהגה השיג רמ"א על או"ה :

ודברי או"ה שם לא זכיתי להבין שכתב בכלל ל' דין ז' דבכל פעם אנו תופסין להומרא בין בדאורייתא ובין בדרבנן והא קי"ל ס' דרבנן לקולא וכמו שכתב שם סימן ג' בס' כבוש בבו"ח דאינו אלא מדרבנן דמותר וע"ד צ"ע שסותר דבריו שכתב בכלל כ"ו סי' ג' בזבוב שנמצא בקערה וז"ל ואפילו היה כלי גני מבשל דלמא לאחר שנתקרר בתבשיל נפלה וזה סותר למש"כ בכלל ל' וצ"ע :

ועיין בסימן ל"ו שכתבתי דלרשב"א דוקא אם ידעינן שנכנס בהיכו זמן רק אנו מסופקים בזמן אם הוא מע"ל בזה אמרינן ס' כבוש אסור אבל אם אנו מסופקים אימת נפל לתוכו דבקדשים תולין לשיטתו א"כ בחולין מותר לגמרי וזה דלא כנקה"כ בסי' ק"ה בספק כבוש :

לה פירוש בדברי רשב"א בתשו' דלא כמ"א בסי' תס"ז:

ולכאורה נסתר כל מה שכתבתי דהא כתב המ"א בסימן תס"ז ס"ק כ"א דהרשב"א ס"ל בנמצא חטה במצה משום דמחזיקין מזמן לזמן ואמרינן שהחטה היה במים והא מים שלנו מצות בודאי הם בדוקים כמש"כ הר"ש והביאו בב"י בסעיף י"א ועיי"ש בב"י ובפ"ח ואפ"ה ס"ל דמחזיקין למפרע ואמנם באמת דברי המ"א צ"ע שהרי היא נעלמו הביא דעת כמ"כ שהעתקתי לעיל בסימן נ"ח דכתב בהדיא דדוקא היכא דליכא חזקה ל"א השתא איתרע מוכח להדיא בכל היכא דאיכא חזקה אמרינן השתא איתרע ואמנם באמת לדעתי מוכח דלהרשב"א אמרינן לעולם השתא איתרע אפילו במקום דליכא חזקה כדאיתא לקמן אי"ה בסימן נ"ו ואפילו אם נימא דבזה הרשב"א מודה עכ"פ במקום דאיכא חזקה בודאי לכ"ע אמרינן השתא איתרע כדקיי"ל בי"ד בסימן ס"א וז"ל רשב"א הביאו הב"י בסי' תס"ז כתב הרשב"א בחטה המצא מבוקעת שנמצאת בפסח בתוך הלחם או מעט להם המן יבינה דבר ברור הוא כו' אבל נדון שלפנינו טעם אחר יש דברי (ז"ל רשב"א בתשו' סימן קע"ו) בחטה המבוקעת אם אתה מיבש אותן והללו נתבקעו וההמילה קודם שנתגלגל בתוך העיסה כיון שחמץ במשהו יש לומר שאסרם הכל שלא במקום אחד בלבד נגעה אלא כאן וכאן דרך גלגולם וא"נ בכי הא כאן נמצא וכאן היה

ועוד

עוד שהמים מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל כמו רוטב עכ"ל וכוונתו דכאן בוודאי לא שייך לומר השתא נפל שהרי מלא חטה בקוע' בתוך הלחם ור"ל בלחם שאפוי כבר וכ"מ ממה שכתב שם שאלו נגע בה המן אפילו חמה כו' ואם כן בע"כ היה בעיסה ואכן אוסרין מטה בקוע' ומחזיקין אותו לחמץ וע"ז כתב דלפי מה שאנו מחזיקין חטה בקוע' לחמץ ואם כן אסורה כל העיסה שלא בלבד במקום אחד נגע כו' דהא כיון דע"כ א"א לומר עכשיו ברגע נפל שהרי הוא אפוי וע"כ נפל בעודו עיסה ואם כן הרי כבר יצאה מחזקתה ואין אנו יודעין באיזה זמן יצא וא"ת נאמר דרגע קודם שנגמר במלה נפל דלס"ל לרשב"א הכי עיין בסי' פ"ה דדוקא אם נוכל לומר ברגע זו ואם כן אין שייך לומר עכשיו נפל רק דעדיין י"ל דאינו אוסר אלא כדי נטילה דכאן נמלא וכסברת הרא"ש פ"ז כתב דכאן ל"ש כאן נמלא דידוע שלא במקום אחד נגעה דכיון דאין לנו זמן ידוע אמרינן שמתחלת בגלגול נפל ואם כן נגעה בכל מקום ונ"ל דזה גם כן טעם האוסרין במעשה דרא"ש ואם כן אין סתירה מרשב"א לדברי דהתם אי אפשר לומר השתא נפל ודלא כמ"א שכתב דטעמו דרשב"א משום דס"ל דמחזיקין מזמן לזמן דש"ה דכיון דא"א לומר עכשיו ברגע זו נפל וגם הרא"ש דמכשיר המלות היינו דוקא במים בדוקים ולפי סברתי דכיון דלא נתחמץ העיסה פשיטא דהחטה או משום דהוי ממקום למקום ולס"ל שע"י שגלגל נוגע בכלם אלא אמרינן כאן נמלא אבל בדין י"ב במליג' דאינו בדוק יש לומר דמודה דמחזיקין למפרע ובזה יש ליישב גם כן קושית הד"מ שם שהק' על המרדכי במעשה שסרו בשר בפסח ולאחר מלאו גרעין ואסרו ר"ש ור' משולם דאין כאן אלא ספק א' שמא אח"כ נפל למים וס' דאורייתא לחומרא ותמה הד"מ דהא איסור משהו אינו אלא מדרבנן ועוד הק' דאפילו באיסור דאורייתא אמרינן השתא נטרפה בי"ד סימן פ"א ולפי הנ"ל א"ש דס"ל דדוקא בטריפות דיש לבהמה חזקה אמרינן השתא אהרע מה שאין כן במי שריה דמסתמא אינן בדוקין וקו' א' יש ליישב עפ"י שכתב הש"ך בכללי ס"ס דהיכא שנתגלגל ע"י התערובת להיות דרבנן לא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא וא"כ הכא נמי יש לומר דסבירא ליה כיון דהאיסור מצד עצמו הוא דאורייתא רק מחמת שהוא למשהו הוי דרבנן סבירא ליה דלא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא:

לו דעת הרשב"א דלא מחזקינן מזמן לזמן אפי' בדבר שאין לו חזקה:

אמנם כד דייקינן שפיר נראה דלרשב"א לא מחזיקין כלל מזמן לזמן אפילו במקום דליכא חזקה ברורה וכמו שהבין הרמ"א דרשב"א מיירי במליגה ודלא כמ"א • דכבר כתבתי לעיל סי' ל"א דממקום למקום אע"ג דתולין בקדשים מ"מ בחולין מותר לגמרי דדוקא מזמן לזמן דשורפין בקדשים כדמ כה מגגע בא' בליל' אסרו הגאונים בחולין והנה מצינו לרשב"א דס"ל דאפילו מזמן לזמן נמי תולין אפילו בקדשים ואם כן בודאי ה"נ בחולין מותר לגמרי דמ"ש ממקום למקום מזמן לזמן כיון דבשניהם תולין בקדשים ודבר זה מחלוקת בין הר"ן והרשב"א בחי' נדה ג' ע"ב הר"ן ד"ה אי אתה מודה בקופה שנשתמשו שם טהרות ונמלא בה שרץ דטהרות טמאות וכתב הר"ן וא"ת ולהלל גופי' קביא טומאה ודאית דאלו הכא טמא ודאי ואלו מע"ל שבנדה תולין ע"ש הרי לסדיא דס"ל דשורפין אבל הרשב"א כתב שם דהא דקופה נמי תולין לב"ש ואי קשי' לך מה בין זו לנגע בא' בלילה לשורפין והכא תולין הא תרילנא לעיל דהכא ס' ביאה הוא ס' הוי לא הוי שם אבל בנגע בא' דודאי נגע אזלינן בתר שעת מציאתן וע"כ מוכח דאף באינה בדוקה ס"ל דתולין דאל"כ מאי מק' מנגע בא' בלילה הא התם הוי כאינו בדוק וכמו שכתב הרשב"א שם דאדם זה לא הי' לו חזקת היות ולפ"ז לרשב"א דוקא בנמלא גרעין וידעי' שגרעין זה היה במים מכבר רק דאנו מסופקים אם נתחמץ כבר או עכשיו נתחמץ דהוי דומיא דנגע בא' דשורפין ה"נ אסור אבל ס' אם נפל עכשיו כיון דבקדשים תולין אפי' באינו בדוק א"כ בחולין מותר לגמרי:

ומזה נ"ע על הב"ח הביאו המ"א סימן תס"ז שכתב שמא לא נתרככה עד עכשיו כיון דמחזיקין מזמן לזמן **אין זה** ס'. עכשיו ראיתי דלק"מ שכיון דאין סותר

כחזקה אמרי' ס"ס כמבואר בכללי ס"ס:

לז דגם רמב"ם ס"ל כרשב"א

ת"ל דגם דעת הרמב"ם כרשב"א שהרי בפי"ז מהל' אבה"ט כתב וז"ל קופה שנשתמשו בה טהרות ונמצא בה שרץ אם יש לה שוליים או אוגני' הרי כל הטהרות שנשתמשו בה טמאות אפי' היה בדוקה ומכוסה שמא עם הגבהת ידו מן הבדיקה נפל השרץ ואפילו נשתמש בה טהרות בזוית זו וטלטלה לזוית אחרת כולן טמאות לפי שמחזיקין ממקום למקום לתלות כו' עכ"ל וכיון דקיי"ל דינא דקופה באותו מקום וממקום למקום בהל' א' מוכח דהא דכתב באותו מקום טמאות היינו נמי לתלות והכי מוכח בגמרא דמוקי קופה שנחלקו בה ר"י וחזקיה בבדוקה וס"ל כר"י דתולין ומדכתב אפילו בדוקה משמע דבדוקה ואינה בדוקה שוין לתלות ומפרש בגמרא כרשב"א דהך דקופה רק לתלות וא"כ ע"כ צריך לחלק בין ס' ביאה לודאי נגע כמ"ש רשב"א:

לח ישוב קו' הכ"מ ותי"ט על הרמב"ם והניחו בצ"ע:

ולפ"ז זיכה ה' אותנו לתרץ כמה קו' עצומות שקשה על הרמב"ם שהניח הכ"מ ותי"ט בצ"ע ובדברינו שהרמב"ם ס"ל כרשב"א יהיה הכל מתורץ איתא בפ"ט דטהרות במתני' נמצא בגג המעטן טהור נמצא במעטן הגג טמא ע"כ ובתוספתא הביאו הר"ש גם מסיים דברי רבי וחכ"א נמצא בגג אינו טמא אלא גג במעטן אינו טמא אלא מעטן ע"כ והרמב"ם בפי"ג מהל' אבה"ט כ' וז"ל נמצ' בגג זיתי' שבמעטן טהור נמצ' במעטן המעטן טמא עכ"ל וזה כחכמי' דתוספתא ותמהו עליו הכ"מ והתי"ט דקיי"ל כסתם מתני' ומחלוק' דברייתא הלכה כסתם והתי"ט בקש לתרץ הרמב"ם בדברים תמוהים שכתב משום דעל מתני' קשה מ"ש נמצא בגג מנמצא במעטן דג"כ יש לומר השתא נפל וכמו שהק' התוי"ט על המשנ' ק' זו והניח בצ"ע ומשום דהיה קשה להרמב"ם קושי' זו על מתני' לכן לא פסק כסתם משנה ודברים אלו תמוהים וכי בשביל חסרון ידיעתינו שאין אנו מבינים טעם המשנה לא נפסוק כמתני' ובודאי החכמים היו יודעים טעם לחלק ואם רק הוא ממנו ובאמת לק"מ לא על המשנה וגם הרמב"ם פ' הלכה נקדים (כלל א') דלכ"ע ממקום למקום אחר לגמרי כהיא דנמצא בגג וכאותה מעשה דמהר"ם לובלין הביאו המ"א בסי' תס"ז כברור לכ"ע אפילו בקדשים טהור לגמרי וכמש"כ הראב"ד בהדיא בפי"ז מהל' אבה"ט הל' א' וז"ל ואע"ג דר"י סבירא ליה מחזיקין לתלות ה"מ באותה קופה אבל מכלי לכלי לא (כלל ב') ממקום למקום באותו כלי כההיא דקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו וטלטלה לזוית אחרת בזה מחלוקת חזקי' ור"י וקיי"ל כר"י דתולין . (כלל ג') קופה שנשתמשו בה טהרות ולאחר שפינה הטהרות מצא בה שרץ וזה דומה לנמצא במעטן בזה מודים שמאי והלל דהטהרות טמאות כדאי' נדה ג' ובזה פליגי רשב"א ור"ן דלרשב"א טמאות ר"ל תולין ולר"ן שורפין וכבר כתבנו דלרשב"א אפי' באינה בדוק לא שורפין רק תולין דאל"כ לא מק' מידי מנגע בא' בלילה כמו שביארנו ומעכשיו נבא לתרץ אי"ה ומתחלה נתרץ קו' התי"ט שהק' במתני' מ"ש נמצא בגג או במעטן ותיי הכותב שזה שנים הרבה היה אצלי תי' זה וכאשר נדפסו משניות עם תוס' חדשים מצאתי שכן תי' מהר"ם ודחה תי' זה אבל באמת אין כאן שום דחי' כבר כתבנו דנמצא בגג הוי ממקום למקום לגמרי ובזה לכ"ע אין מחזיקין וכמו שכתב הראב"ד שהבאתי ולכן מה שבמעטן טהור אבל נמצא במעטן זה דומה ממש לקופה דמודים בה שמאי והלל דטמאות דהכי נמי פינה טהרות מן המעטן ומצא במעטן ובזה לכולי עלמא טמאות דהוי מזמן לזמן ממש ולק"מ קו' התוי"ט על המשנה:

וצ"ע על הכמים דתוספתא דס"ל אינו טמא אלא מעטן וכי יחלקו על שמאי והלל דס"ל דמודים דטמאות ונ"ל דס"ל שלא דיברו שמאי והלל מזה או שטעו בדברי רבי שאמר נמצא במעטן הגג טמא וסברי דר"ל טומאה ודאית לשרוף ועי"ז פליגי ואמרו אינו טמא אלא מעטן ר"ל טומאה ודאית אבל שבגג רק תולין וס"ל דהא דמודים שמאי והלל דטמאות היינו רק לתלות וכדעת רשב"א ועתה פקח עיניך איך דקדק הרמב"ם ושינה לשון התוספתא מה שאין דרכו לשנות לשון הש"ס **דליתא**

אין

אין טמא אלא מעטן והרמב"ם העתיק נמצא במעטן המעטן טמא ולא הזכיר מה דינו של זתים שבגג כמו שכתב נמצא בגג זיתים שבמעטן טהור אלא על כרחך דה"פ המעטן טמא ר"ל טומאה ודאית לשרוף אבל שבגג לא הוצרך לזכור דכבר כתב בתחלת הפרק גם כדין קופה שהעתקתי לעיל סימן ל"ז לפי שמחזיקין ממקום למקום לתלות דודאי לא גרע אלו שבגג ממקום למקום והנה כמו שפי' הרשב"א דהא דמודים הלל ושמאי בקופה דטמאות ר"ל לתלות ה"נ יתפרש מתני' נמצא במעטן הגג טמא ר"ל תולין ואיך שיהיה הפירוש בדברי חכמים דתוספתא עכ"פ הרמב"ם פסק שפיר כסתם מתניתין ומכ"ש אם נימא דגם חכמים דתוספתא סבירא ליה הכי ושפיר כלל הרמב"ם דין קופה דמודו בהו שמאי והלל ודין קופה שנחלקו בה ר"י וחזקי' בהלכ' א' דס"ל כרשב"א בשניהם דתולין ומתורץ היטיב ק' התי"ט והכ"מ על המשנה ועל הרמב"ם :

והעד הנאמן על פירש זה דבהלכה ה' בפ' הנזכר כתב הרמב"ם וז"ל הקורץ מקרצת מן העיסה ונמצא שרץ המקרצות המקרצת לבדה טמאה נמצא בעיסה העיסה לבדה טמאה נמצא בתוך המקרצות אף העיסה טמאה עכ"ל והוא דעת חכמים דתוספתא הביאה הר"ש שם דלרבי נמצא בעיסה המקרצות טמאה . ולכאורה תוכח מכאן סתירה לדברי דכיון דכאן פסק להדיא כחכמים א"כ ע"כ גם במעטן פסק כחכמים דמ"ש מעטן מן עיסה אבל באמת פקח עיניך וראה כי אדרבה מכאן ראיה לדברי שהרי במעטן מעתיק לשון המשנה המעטן טמא ולא העתיק לשון חכמים אין טמא אלא מעטן דלשון זה בודאי משמע דהגג טהור לגמרי (ואף שפירשתי גם בדברי חכמים הכי דר"ל אין טמא ודאי אלא מעטן אבל שבגג תולין היינו דחכמים קאי על רבי דאמר הגג טמא ובהכי דר"ל טומאה ודאית וע"ז אמרו דאין טמא ודאי אלא המעטן אבל אם יעתיק לשון זה בודאי היה משמע דהגג טהור לגמרי) ובמקרצת מעתיק לשון חכמים כהוויתן אין טמא אלא עיסה לבדה אע"כ דבמעטן כיון דסתם מתניתין דלא כחכמים ועכ"פ מוכח מסוגיא דנדה דאף שבגג תולין דהא מודו שמאי והלל לכן פסק כסתם מתני' אבל במקרצת דלא מצינו פלוגתא במתני' רק בברייתא הדרינן לכללא דהלכ' כרבנן וטעמא רבה איכא לחלק בין מעטן למקרצת דבשלמא במעטן חיישי' שפיר שמא היה בתחלה במעטן כמ"ש הרא"ש שם דאף אם היה השרץ במעטן לא הוי חזי לי' אבל בעיסה דמיירי ע"כ שנמצא ע"ג העיסה ולא בתוכה דאי בתוכה אפילו במקרצת גם העיסה טמאה כמש"כ הכ"מ שם וז"ל דאי במקרצת נפל לא היה בתוכה אלא ע"ג עכ"ל אע"כ במקרצת ר"ל ע"ג מקרצת ודומיא דהכי בעיסה ר"ל ע"ג העיסה וא"כ א"ש דהמקרצת טהור לגמרי דאי אית' דהיה בעיסה מתחלה הוי חזי ליה ולכן בדין דמעטן כתב המעטן טמא דמשמע אבל שבגג תולין כפי הכלל שכתב בריש הפ' דתולין ממקום למקום משא"כ במקרצת פסק כחכמים וכו' אין טמא אלא העיסה לבדה דמשמע דהמקרצת אין בה שום טומאה אפילו לתלות :

לט ישוב קו' תוי"ט בפ"י דטהרות משנה ז' והניח בצ"ע:

שאלה מעשה ששאבו בכלי קטן מיורה רותחת שע"ג האש בפסח וממנו שפך לקדירות הרבה העומדים על הכירה ונמצא חטה בקועה בכלי הקטן . מה דינם של הקדירות:

תשובה תנן התם בטהרות פ"י משנה ז' הזולף את הביר והעתיקה הרמב"ם בפ' י"ז הל' ג' מהל' אבות הטומאות וז"ל הרמב"ם הזולף את הבור וממלא ממנו חביות אם היה משקיע כל הבית בבור וממלא אותם ונמצא שרץ בראשונה כלן טמאות נמצא באחרונה היא טמאה וכלן טהורות שאני אומר אחר שמילא את הראשונות נפל שרץ לבור עכ"ל והיא משנה מפורשת בטהרות פ"י משנה ז' והק' התי"ט שם דמ"ש רישא נמי נימ' אחר שמילא הראשונה נפל השרץ בחביות ראשונה והניח בצ"ע . ולפי מה שכתבתי בסימנים הקודמים לק"מ דנמצא בראשונה מחזיקין באותו כלי מזמן לזמן ואמרי' שהיה בו השרץ קודם שהכניסו לבור ונטמא כל מה שבבור (אבל בנמצא בגג המעטן טהור דל"א שהי' השרץ בטהרות רק בגג או בכלי ובנמצא במעטן הגג טמא דזה דומה לנמצא בבור ובודאי בנמצא בבור הכל טמא כמש"כ רמב"ם שם) אבל נמצא באחרונה באמת מה שבבור טמא מ"מ אבל החביות כולן טהורים דלא מחזיקין שהיה השרץ בבור דזה הוי ממקום למקום אחר דטהור לגמרי כמו בנמצא בגג דבמעטן טהור אלא דאמרינן כיון שנמצא בחביות מחזיקין מזמן לזמן שהיה בו קודם שהכניסו לבור ולכן מה שבבור טמא וכמו שכתבו תוס' בנדה ד"ה המדלה וכ"כ הרע"ב שם ומה שכ' הרמב"ם שא"א אחר שמילא ראשונות נפל שרץ לבור כוונתו ליתן טעם למה הראשונות טהורות ועל זה כתב שא"א אחר שמילא הראשונות נפל השרץ לבור ע"י החבית האחרון ולהורות שעכ"פ מה שבבור טמא ול"א שמא נפל בחבית אחרון לאחר שהוציאו מהבור דנגד החבית הוי מזמן לזמן ואמרינן שהיה בו קודם שהכניסו לבור (ובפי' המשנה לא משמע הכי ול"ע) ולק"מ קו' התי"ט אבל בסיפא היה זולף בכלי ונותן לתוך החבית ונמצא שרץ בא' מהן היא לבד' טמאה וכלן טהורות כאן אפי' מה שבבור טהורה דכיון שלא הכנים החבית לבור הוי ממש ממקום למקום אחר דבזה אפילו לר"י אין מחזיקין כדכתבתי לעיל בסימן ל"ת בשם הראב"ד ולפ"ז מדוקדק מאד לשון המשנה ולשון הרמב"ם היא בלבד טמאה ובריש' אמר היא טמאה ולא נקט בלבד והיינו משום דבריש' גם הבור טמא אבל בסיפא אפי' הבור טהור וזהו שדקדק הרמב"ם וכתב שאני אומר בזו בלבד נפל השרץ או היה בה עד שלא זלף :

מ ישוב על קו' הכ"מ על הרמב"ם בפרק י"ז הל' א':

ובזה יתורץ ג"כ קושית הכ"מ שהניחו בצ"ע שם הל' א' וז"ל הרמב"ם וכן הממלא בכלי ונתן ביו"ד כלים ונמצא שרץ בא' מהם הוא טמא והכלים טהורים אע"פ שכולן ס' שמא השרץ בכלי שמילא בו היה תחלה מפני שהן כלים ואין בהם דעת לשאול ואם היה לכלי שמלא בו אוגנים הואיל ואפשר שיצאו המים ויתאחר בו השרץ כולן טמאים עכ"ל וכתב הכ"מ דדין זה מפ"ד דטהרות ומה שכתב ואם היה לכלי אוגנים כו' קשה דזו אינה טענה אלא לטומאת הכלי שמלא בו לא לטמאת שאר כלים ועוד ק' דבריש' מטהר מפני שאין בהם דעת וא"כ למה טימא כשיש בו אוגנים הא אין בהם דעת ול"ע עכ"ל הכ"מ ויתבאר דבריו בסמוך ונ"ל דדין זה הוציא מברייתא דנדה ד' ע"ב דאיתא התם המדלה י' דליים זה אחר זה (פירש"י י' פעמים בדלי א' ומערה בכלי גדול) ונמצא שרץ בא' מהן הוא טמא וכולן טהורין פרש"י דאמרי' השתא נפל דהואיל שלא מצא קודם שעירה הדלי בפעם הזאת לתוך הכלי טהורין) והנה לפירש"י לשון הברייתא אינו מדוקדק כ"כ דמדקתני בברייתא כלן טהורות ולפירש"י דמיירי שמערה הכל לכלי א' ה"ל למתני הוא טמא והכל טהור ולכך פירש הרמב"ם דמיירי באמת שמערה לי' כלים ואף שאין נ"מ דגם במערה לכלי אחד דינו הכי רק דלשון הברייתא מורה כך ולפ"ז דברי הרמב"ם יתבארו היטב שכ' הממלא בכלי ר"ל בכלי אחד ונתן ביוד כלים נמצא שרץ באחד מהן אין כונתו כמו שחשב הכ"מ דר"ל באחד מן היוד כלים שעירה לתוכו אלא כוונתו באחד מן יוד פעמים שמילא בכלי זה וכפירש"י והשרץ נמצא בכלי שממלא בו ולכן כתב הוא טמא ר"ל הכלי שמילא בו והכלים טהורים וכמו שפירש"י וזהו שכתב אעפ"י שכלן בס' שמא היה השרץ בכלי שמילא בו תחלה דקדק לכתוב תחלה וכונתו דאע"ג דמחזיקין מזמן לזמן ואם כן יהיה כלן טמאות ע"ז כתב מפני שהן כלים והוא על פי הכלל שכתב בפ' ט"ז הל' ג' וז"ל בד"א שכל שאין בו דעת ס' טהור בשהיה הדבר שקול ואין שם חזקה אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא ה"ז טמא עכ"ל ה"נ כיון שאין לכלים אוגנים א"כ יש הוכחה שלא היה בו תחלה וכפירש"י אבל אם יש לכלי אוגנים הואיל ואפשר שיתאחר השרץ כלן טמאין אע"ג דאין בו דעת כמו שהק' הכ"מ שהבאתי זה לק"מ דכיון דקיי"ל מחזיקין מזמן לזמן הוי כדבר שחזקתו שנטמא ולא מהני מה שאין בו דעת אם לא שיש הוכחה לטהר כגון שאין לו אוגנים וכדפרש"י ולק"מ קו' הכ"מ דדינו של רמב"ם הוא ברייתא מפורשת בנדה וכדפירש"י שם ודע דכל טומאות אלו רק לתלות כמו שכתבתי ודע דלפ"ז נ"ל דמה שכתב הרמב"ם בפ' י"ז הל' ג' העתקתי לעיל סי' ל"ט בדין הזולף את הבור ומסיים שם לשון המשנה דתנן היה בודק ומכסה ונמצא שרץ בחביות הכל טמא בבור הכל טמא במחץ הכל טמא ופירשו שם הר"ש והרא"ש והרע"ב דכ"ז קאי על בודק ומכסה ולכן בכל מקום שנמצא הכל טמא אבל מלשון הרמב"ם בפירושו ובחבורו

אם כי׳ וז״ל ואם היה בודק ומכסה ונמצא שרץ בא׳ מהן כולן טמאות וכן אם נמצא שרץ בבור או בכלי שזולף בה הכל טמא ומשמע דהאי וכן אם נמצא בכלי שזולף אינו קאי על בודק ומכסה רק דלעולם אם נמצא בכלי שזולף בו הכל טמא דמחזיקין מזמן לזמן דומיא דנמצא בבור דודאי לעולם טמא ולפ״ז מדלא חילוק בין אם יש לו אוגנים או לא ע״כ דגם דעתו דקאי על הי׳ בודק או שסמך עצמו בחילוק אוגנים על מה שכתב בהל׳ א׳:

מא ומעתה יתורץ גם קו׳ הכ״מ שהניח בצ״ע שם בפ׳ י״ז הל׳ א׳ וז״ל הממלא בי׳ דליים זה אחר זה ונתן בי׳ כלים מדלי א׳ לכלי א׳ ואין ידוע הראשון מן האחרון ונמצא שרץ בכלי אחת מהן הרי הט׳ כלים עם הי׳ דליים טהורין שא״א שמא בכלי זה היה השרץ מתחלתו ואם יש לדליים אוגנים הרי כל הדליים עם כל הכלים טמאין וע״ש בכ״מ והניח אבל ק׳ למה הט׳ כלים טמאים וצ״ע • עוד שם באותו הל׳ וז״ל המערה מכלי לכלי ונמצא שרץ בתחתון העליון טהור ואין אומרים מהעליון נפל אלא שמא בתחתון היה מפני שהם כלים ואין בהם דעת לשאול עכ״ל וכתב הראב״ד תמה על טעם זה שהרי טומאה הבאה בידי אדם הוא אבל הטעם שכל הטומאות בשעת מציאתן ובמקום מציאתן כו׳ והא״ג דר״י ס״ל מחזיקין ממקו׳ למקום לתלות הכ״מ באותה קופה אבל מכלי לכלי לא ס״ל. והנה קושית הראב״ד מטומאת׳ בידי אדם מתרץ הכ״מ כיון דלא נודע לא מקרי הבאה בידי אדם ועל קו׳ ב׳ לא תירץ כלום. והנה נ״ל מה שהכריח לרמב״ם ליתן טעם מפני שהן כלים דייק הכי ממשנה דטהרות פ״ד מ״ד וז״ל כזית מן המת בפי עורב ה׳ האהיל על אדם ועל הכלים ברה״י ס׳ אדם טמא ס׳ כלים טהור הממלא בעשר דליים ונמצא שרץ כו׳ המערה מכלי לכלי ונמצא שרץ בתחתון העליון טהור ומדהקדים המשנה דכלל דס׳ כלים טהור והיינו משום שאין בה דיעה ש״מ דטעמא דכולה מתניתין הוא משום שאין בהם דעת וע״ש בפי׳ המשנה להרמב״ם:

צ״ל דס״ל לרמב״ם דלר״י אפילו מכלי לכלי דהיינו מקום אחר לגמרי אפ״ה ס״ל דתולין כפשטא דליסנא דגמ׳ דר״י סבר מחזיקין ממקום למקום ויש הוכחה לזה בגמ׳ דפריך שם ומי תלינן והתנן ככר כו׳ והא התם הוי מקום אחר לגמרי אע״כ דגמ׳ ס״ל דל״ש ולק״מ קו׳ ראב״ד וא״כ ה״נ היה לנו להחזיק מעליון נפל והא דפסק הרמב״ם הבאתי לעיל בסי׳ ל״ת בנמצא בגג המעטן טהור היינו כמש״כ הרא״ש שם בפי׳ המשנ׳ וז״ל לפי שכבר הזיתי׳ בכלי להעלותם לגג אם היה שרץ לפניו בכלי היה רואהו אבל כשנמצא במעטן אני חושש שמא בתחלה היה שם קודם שהעלה לגג וא״כ כיון שיש הוכחה שלא היה במעטן ולכך המעטן טהור והיינו טעמא דמערה מעליון דאף דמטעם דאין מחזיקין ממקום למקום עכ״פ טמא לתלות דאע״ג שהוא מקום אחר לגמרי מ״מ כיון שיש הוכחה דאי איתא דבעליון הוי חזי לי׳ וא״כ הוי ס׳ כלים וטהור והכי י״ל לר״י דאע״ג דבוודאי הלכה כהתם משנה דמערה כו׳:

מב ומעתה יתפרש דין זה דממלא י׳ דליים ונתן לי׳ כלים ונמצא שרץ באחד הכל טהור ואף דמחזיקין ממקום למקום לתלות ומיירי מבור יין ושמן כהתם בור דדין זה הוליא הרמב״ם ממתניתין דטהרות פ״ד ודלא כב״מ וכבר כתבו התוס׳ והר״ש שם דמתניתין מיירי מבור יין ושמן ועיין היטב בלשון הרמב״ם דבדין א׳ בממלא בכלי א׳ ונתן בי׳ כלים כתב אפשר שיתאחרו המים וכאן בהל׳ זו לא הזכיר מים דבאמת מיירי מבור שמן וא״כ אם הי׳ השרץ בדלי שדלה בו מן הבור ושמא זה הי׳ הראשון שמלא בו וטמא כל מה שבבור מדין זולף ונמצא שרץ בראשונה דהכא טמאות והמנם כיון שאין בדלי אוגנים הוא דומה ממש למערה מכלי לכלי ונמצא בתחתון העליון טהור דאלו הוי בעליון חזי לי׳ ולכן כאן נמי הכל טהור אבל אם יש לדלי אוגנים ואם כן חיישינן שפיר שהיה בעליון דמחזקינן ממקום לתלות וכיון דלא ידעינן איזה היה ראשון חיישינן שמא הי׳ השרץ בדלי שהכניסו ראשון ונטמא כל הבור ולכן הכל טמא ור״ל לתלות:

מה שכתבתי דדין דממלא בכלי א׳ הוליא מברייתא דנדה ור״ל שנמצא השרץ בכלי שמילא בו ודין דממלא בי׳ כלים הוליא ממתניתין דטהרות היפך ממה שכתב אדונינו הב״מ הוא בדיוק גדול דהא בברייתא איתא לשדיא מים וגם המדלה י׳ דליים ולא נזכר שם בכלים ששופך לתוכו ולכן נפרש רש״י ורמב״ם דר״ל שנמצא בכלי שדולה בו משא״כ במתני׳ דטהרות דלא נזכר מ״ס וגם שם איתא הממלא בי׳ דליים ור״ל שמילא י׳ כלים בי׳ דליים דכן הוא הסתמא דמלא ששופך כל דלי לכלי אחר. ודלא כגרסת התוס׳ שהביאו בנדה בלשון המשנה המדלא דבנוסח׳ שלנו במשנה הממלא ור״ל שמילא י׳ כלים בי׳ דליים וא״כ ק״ו ונמצא שרץ ר״ל באחד מן הכלים שמילא ופ״ש בתי״ט ויגיל אותו לדיק מכל השגות:

ולענין שאלתינו כיון דלדעת התוס׳ שכתבנו לעיל הא דמחזקינן מזמן לזמן ואפילו באותו מקום הוא דוקא לקדשים ודעת הרמב״ם ורשב״א כהדיא דאפי׳ בקדשים עכ״פ בקופה בדוקה אינה אלא לתלות ברה״י וברה״ר טהור לגמרי והא אי׳ בהדי׳ במ״ב שהביא המ״א דבמקום דאיכא חזקה אמרי׳ השתא איתרע ולפ״ז בודאי יש לסמוך ע״ז במים וכלים בדוקים שנא׳ השתא נפל אם לא במקום דשכיח כמו שהוכחתי מעכבר בשומן ולפי מה שהוכחתי דדעת הרמב״ם ורשב״א דאפי׳ באינה בדוקה ובקדשים רק לתלות א״כ בחולין היה לנו להקל היכא דאינה שכיח דומיא דעכבר ולסמוך על התוס׳ אך מי יקל ראשו נגד הש״ע שפסק כרמב״ן בסי׳ תס״ז סעיף י״ב בנלינה דמחזיקין מזמן לזמן ועכ״פ בבדוק לא מלינו בש״ע ויש להקל:

ולכן אם היו הכלי והמים בדוקין לא מחזקינן מזמן לזמן ואם לא היו בדוקין נוהגין לאיסור וא״כ אם יש לכלי קטן אוגנים או בליטות אפשר לומר שאע״פ שספק לקדרה נשאר הגרעין בכלי הקטן הכל אסור דאמרי׳ שהי׳ בו הגרעין קודם שהכניסו ליורה ונתהמץ הכל ואם אין לו אוגנים א״כ היורה והכלי אסור והשאר מותר:

ואמנם צ״ע שהרי בתוס׳ בחולין נ״א ד״ה המוציא הק׳ דהא אמרי׳ כאן נמצא כאן היה וכן בהמדיר ובנדה אמרינן בשאלה הלוקה לאחרת ונמצא בתם דאין השניה מחוייבת לבבס ולא אמרי׳ כאן נמצ׳ וכו׳ ותירצו נמצא דדוק׳ ל טל מעט׳ מבירה או קדושין אמרינן כאן נמצא כו׳ אבל בלא״ה אפילו בשהדבר ברשות אחר לא אמרינן כאן נמצא אלא אמרינן מעיקרא היה והרי להדיא דאפי׳ ממקום למקום מחזקינן למפרע וכ״ש מזמן לזמן להודיא ול״ל דתוס׳ ס״ל כמו שכתב הנ״י בשם הרמב״ן וכ״כ הרשב״א בחידושי יבמות דף קט״ו דדוקא לגבי ממון לא אמרי׳ כאן נמצא כו׳ אבל באיסורין וכן בטומאה אמרינן בהמת כאן נמצא:

מג עד עכשיו דברנו בענין שעת המציאה היה באיסור כגון נשבר הגף וכיוצא בו וכן בנמצא איסור בקדרה אוכלת עכשיו וחיישינן שמא נפל לתוכה כשהיתה רותחת ומעכשיו נחקור מה דינו שבעת המציאה הוא בהיתר:

שאלה עלה שנמצא בתבשיל של חלב ועכשיו אין בו מוח ש חיישינן שבשעת הנפילה היה בו מוח ונימוח ע״י הבישול:

תשובה שאלה זו מצאתי במג״י בשו״ת סימן ט״ז וכתב וז״ל נראה דליכא חשש איסור כדאי׳ פ״ג דטהרות מהה בנמצאת הלודה טהורה בכל הטמאות כשעת מציאתן וכה״ג בפ״ט שם ואיתא נמי בריש נדה מלא שרץ סרוף כו׳ אכן יש ראיה לאסור מתוספתא דטהר׳ פ״ד אוכל טמא שנמצא גרעינה שלו בתוך הככר או על גבי תבשיל רותח אע״פ שאין עליה משקה טופח טמאים שאני אומר האוכל כולו נפל שם ונימוח בתוך הככר או מהמת הרתיחה הרי דמחזיקין טומאה וה״ה לאיסור בכה״ג ופסקה הרמב״ם בפרק ט״ז מהל׳ אה״ט וגם פסק לההיא דמחט ושרץ סרוף וע״כ צריך לחלוק דאין דרך הגרעין בלא אוכל ליפול תוך התבשיל אלא זורקין אותו לאיבוד ופ״ש והמעיין יראה שזה סברא בלא ראיה ועוד יראה המעיין שלא עיין כלל בתוספתא שהביא הר״ש בפ״ד דטהרות מ״ד רק שהוא מעתיק לשון זה מהרמב״ם וז״ל התוספתא גרעינה של גפת טמאה שנמצאת בתוך ככר ע״ג תבשיל רותח אעפ״י שאין עליה משקה טופח טמאה בתוך תבשיל צונן ע״ג ככר אע״פ שיש עליה משקה טופח טהורה ומפרש הר״ש וז״ל טמאה הככר דאגב רתיחה פלטה הגרעין שמן טמא שבלועה לתוכה וטמא את הככר (דמשקין טמאין מטמאין בכל שהוא כדאיתא בפסחים דף י״ד וכ״כ רמב״ם בפ״ד מהל׳ טומאת אוכלין) אבל תבשיל צונן טהורה הככר דהנך משקין לא יצאו מן הגרעין ואין הגרעין בעינה לטמא את המשקין ואם הבה

ר״ל

(ר"ל דאוכל אינו מטמא אח"כ כבילה כדאיתא שם ברמב"ם) עכ"ל ולפ"ז אינו מבואר שום ראיה שהרי בלא האוכל נמי מטמאה מחמת הגרעין עצמה ואדרבה מוכח מכאן דאזלינן בתר שעת מציאתן. ובאמת י"ל דקו' זו דכל הטומאה כשעת מציאתן דחקו לר"ש לפרש הטעם משום פליטה (ואי לא דמספיקא אמינא דמדברי הר"ם משמע שהוא מפרש שהכל דבר אחד שהגרעין מונח על הככר והככר מונח ע"ג תבשיל ומה שדחקו לזה דאל"כ א"כ בסיפא ע"ג ככר בתוך תבשיל צונן א"כ משמע ע"ג ככר אע"ג שהוא רותח כיון שאינו מונח בתוכו רק ע"ג שהוא ולשיטתו דמשום פליטה א"כ אפילו ע"ג ככר רותח מ"מ מפליט ולכן הוצרך לפרש דמיירי שמונח הככר ע"ג תבשיל צונן והכל דבר אחד וה"ה ברישא) אבל לרמב"ם לא ניחא ליה פירוש רש"י דלפ"ז לא דמי כלל דין זה לשאר דינים דתני באותו פרק דמיירי מדין שעת מציאתן וגם אינו רוצה לפרש במיירי בככר צונן והככר מונח על גבי תבשיל דא"כ למה נקיט ברישא בתוך הככר אפילו מונח ע"ג והככר מונח בתבשיל רותח ג"כ פליט ולכן מפרש הרמב"ם דין זה דהוא נמי משום דכל הטומאות כשעת מציאתן ובזה מדוייק לשון התוספתא דלכאורה ק' דברישא לכאורה משמע דתיבת רותח קאי גם על הככר ובסיפא תני תבשיל צונן וע"ג ככר דהל"ל למתני נמי כמו ברישא בתוך התבשיל וע"ג ככר צונן דאז שפיר קאי צונן על שניהם אבל השתא משמע דדוקא בתבשיל יש חילוק בין רותח לצונן אבל בככר אין חילוק רק בין תוכו לע"ג אבל בין צונן לרותח אין חילוק אבל בזה ניחא דברישא בנמצא בתוך הככר אע"ג שהוא עכשיו צונן מ"מ כיון שמונח בתוכו ע"כ היה בו בשעת אפיה או ע"ג תבשיל רותח דאפשר שיהיה האוכל נימוח ולכן טמא אבל בסיפא בתוך תבשיל צונן ר"ל שמעולם לא היה רותח וא"כ א"א לומר שהאוכל היה נימוח וכן ע"ג ככר אע"ג שהוא רותח אי איתא שנמחה האוכל היה ניכר וא"כ יש הוכחה לזה שהיה גרעין לבד בלא אוכל ולכן טהור ואמנם קו' הפנ"י למה ברישא טמא ניזול בתר שעת מציאתן כמו במחט הלודה ושרץ שרוף נ"ל לתרץ שכתבתי לעיל דיש חילוק אם היה לטהרות הזקה ברורה כמו קופה בדוקה דבזה לכ"ע אוקמינן בטהרות על הזקתן ואמרינן השתא נפל ובזו ג"כ מש"כ תוס' ד"ה כשעת מציאתן נדה ד' ע"א דהא דשעת מציאתן לאו דאורייתא אלא משום הזקת טהרות ע"ש וא"כ נ"ל דא"כ כשהיה שעת מציאתן בטומאה נמי נימא נעמיד גברא בהזקת טהרה ולמה בנגע בא' בלילה חכמים מטמאים ומזה הוכיחו התוס' דבאמת אין זה רק משום הומרא דקדשים דהיכא דשעת מציאתן בטומאה מחזקינן למפרע ודוקא בלא ראוהו חי מבערב שלא היה לו חזקת חיות כ"כ רק סתם חזקה אבל בראוהו חי מבערב דהיה לו הזקה ברורה מעמידין אותו ג"כ אהזקה זו ואמרינן השתא מת אפילו בקדשים ועוד בירושלמי גיטין פרק השולח הביאו המל"מ פט"ו מה' אה"ט הל' י' וז"ל תמן תנינן מחט שנמצא הלודה או שבורה טהורה הניחה שיפה ומצאה הלודה ריב"ל אמר ג' ימים ראשונים ודאי טמאה אחרונים ודאי טהורים אמצעיים בספק ר"י אומר ג' ימים ראשונים טמאים מכאן ואילך ספק ע"כ ונ"ל דהכי פירושו [..]ם ר"ל בכהם מחט שלא ידע בה אם היתה הלודה או שיפה ובזה לכ"ע אזלינן בתר שעת מציאתן דאע"ג דבודאי פעם א' היתה המחט שיפה ושלימה אעפ"כ כיון שלא הכיר בה זה זמן מה טיבה ומה שפירש"י בנדה ג' שהיה מכיר בה שהיתה טמאה היינו נמי ימים רבים ועכ"פ לא היה בחזקת שיפה קודם שאבידה כי [..] ראה אותה דומיא דשרץ שרוף ומטלית בלואה דודאי היה לשרץ הזקת חי ואינו שרוף וכן המטלית וע"כ היינו טעמא דטהור משום שלא ראה אותה קודם המציאה רק סתם הזקה יש לו ובזה לכ"ע אזלינן בתר שעת מציאתן דומיא דנגע באחד בלילה דחכמים מטמאין משום דשעת מציאתן בטומאה ואם ראוהו חי מבערב טהור משום שהיה לו חזקה ברורה כמו שכתבתי לעיל בשם רשב"א ור"ן וה"נ כשעת מציאתן וטהור דאמרינן השתא נפל וע"ז קאמר הירושלמי אע"ג דכבתם מחט לכ"ע אזלינן בתר שעת מציאתן אבל כהיתה שיפה ומצאה הלודה דזה דומה ממש לראוהו חי מבערב דמוקמינן אהזקתו וה"נ מוקמינן המחט אהזקתה ג' ימים ראשונים ואמרינן שבודאי היתה עדיין שיפה ובג' אחרונים פליגי דלריב"ל אומרים

מכתמא כבר עברו ג' ימים משנתלדה ור"י ס"ל כיון שהיתה בהזקת שיפה דיינו אם נכנס בגדר הספק שמא כבר נהלדה דמגד הדין היה לנו להעמידה לעולם בחזקת שיפה עד רגע רק כיון שדרך מחט שתעלה חלודה ולכן נכנס בגדר הספק וכ"נ דזה נמי פירוש דתוספתא שהביא הר"ש בטהרות פ"ג מ"ה וז"ל כל הטומאות כו' אבד מחט שיפה ונמצאת הלודה הרי היא בחזקת שיפה עד שיאמר ברי לי שהיתה חלודה ובתוספתא שבידינו לא נמצא יותר אבל הר"ש העתיק עוד אבד מציאה חלודה ומצאה שיפה ה"ה בהזקת שיפה עד שיאמר ברי כו' ועיין בפירוש ר"ש מה שמפרש ול"נ דה"פ דרישא בודאי ניחא דכיון שהניחה שיפה היא בחזקת שיפה כדאיתא בירושלמי ואיירי בתוך ג' ימים דלכ"ע אמרי' השתא נהלדה או בתוך ד' או ה' ימים וטמאה עכ"פ מספק עד שיאמר ברי ובסיפא אבדה חלודה ומצאה שיפה נ"ל דה"פ כיון שבודאי אין דרך המחט חלודה שתעשה שיפה דאדרבה' דרכה להליד ולכן היא בחזקת שיפה ואמרי' שזו היא אחרת וכמו שפירש הר"ש עכ"ס י[..] לני דיש חילוק בין חזקה סתם ואין חזקה מבוררת כדמוכח בהדיא מנגע בא' בלילה דיש חילוק בין ראוהו חי בערב או לא ואע"ג דבודאי יש לאדם חזקת חיות שהרי מקריבין חטאתו אע"כ דבודאי מדאורייתא אין חילוק ומעמידין לעולם כל דבר שהי' מוחזק לנו פעם א' שהוא כך מוקמינן אהזקתו לעולם ואין חילוק אם ראוהו סמוך לזה או לא אם לא כמקום דאתרע הזקתו בודאי רק לחומר טהרות היכא דהמציאה בטומאה מחזקינן למפרע:

והנה כאשר נסתכל היטיב בדברי רמב"ם שהבאתי שכ' אוכל טמא שנמצא גרעינה שלו כו' ושינה לשון התוספתא דאי' גרעינה של נפת נמצא שנמצאת כו' וידוע דרך הרמב"ם שהוא מעתיק דברי הש"ס כהווייתן ולכן נ"ל שהכוונה שינה דלא ניחא ליה לפרש כפירוש הר"ש משום פליטה דכל הפרק באותו תוספתא מיירי מדין שעת מציאתה והנה לשון התוספתא משמע שהיה כאן נפת טמאה שהוא פסולת של [..]ס וידוע שבגפת יש כמה גרעינים בלא אוכל וא"כ הוי סתם גרעינים שלא נודע לו אם היה בו אוכל או לא וא"כ ק' למה בתוך הככר או בתבשיל רותח טמא. נימא כל הטומאות כשעת מציאתן וגרעין לבד והיה ולכן שינה וכו' ונראה דכוונת התוספתא הוא כך אוכל טמא שנמצא גרעינה שלו דמשמע שהי' לפניו אוכל טמא עם הגרעין בתוכו וכיון שהוא בהזקה זו שה א בתוך האוכל ואם כן לעולם הוא בחזקתו ולכן בתוך הככר או ע"ג תבשיל רותח ואע"ג די"ל דגרעין לבד היה מ"מ כיון שהוא בהזקה שהוא עם הפירי מעמידין אותו בהזקתו ואמרי' אדרבה האוכל נמחה ולכן טמא מה"ט אבל בסיפא דנמצא ע"ג ככר אע"ג שהוא רותח אי איתא שנמחה האוכל היה ניכר וכן בתבשיל צונן ר"ל צונן מתחלתו דיש הוכחה לזה שלא היה עם האוכל ולכן טהור ובאמת אם הי' בתבשיל שהי' מתחלה רותח אע"ג שעכשיו הוא צונן הי' הדין דתולין כמו בקופה בדוקה אבל לא מיירי התוספתא והרמב"ם מדין זה:

ולפ"ז יתבאר לנו שאילתא דילן במצא עלם חלול שמוחזק שהיה בו מוח לעולם הוא בהזקה זו ולא מהני החזקת כשרות דקדרה של חלב דהוי חזקה נגד חזקה ואם כן צריך ס' מדאורייתא נגד המוח ודוקא שיודע שהי' חי רק שמסופק אם כבר נפל ממנו המוח מכבר אבל אם הוא מסופק אם הוא חי או מבושל מכבר ולא שייך לאוקמי אחזקה שהיה חי אע"ג דע"כ הי' חי פעם א' ז"א דהזקה זו עשוי להשתנות ומצוי ולא מקרי חזקה כלל ולכן צריך ס' נגד כל העלם והכל לחומרא שאם המוח יותר מן העלם כגון בעלם דק צריך ס' נגד המוח ואם העלם עב ויותר מן המוח צריך ס' נגד כל העלם שמא היה מבושל כדאיתא בי"ד סימן צ"ט אבל לא היישינן שמא היה מבושל וגם יש בו מוח דהדבר מצוי בעצמות הגדולות כמו הקוליות שהיה הדבר בנימות ע"י בישול ראשון או עכ"פ אכלו אותו ואם כן אי איתא שהיה מבושל לא היה בו מוח ואמנם בעצמות הרכות צריך ס' נגד כל העלם והמוח דלא ידעינן כמה נפק מיניה וכ"ז שנמצא בתבשיל כשהוא רותח אבל אם נמצא בתבשיל שהיה רותח ועכשיו הוא צונן ואם כן מן התורה מעמידין הקדרה על חזקתו ואמרינן השתא נפלה כמש"כ התוס' בנדה במחט ושרץ שרוף הנה כיון שהאחרונים ס"ל

שמחזיקין מזמן לזמן עכ"פ מדרבנן א"כ ה"נ צריך ס' וכה"ג לקולא דאם העלם יותר מן המות לא בעינן רק נגד המות דאיכא ס"ס שמא עכשיו נפל וא"ת מקודם שמא הי' הי אבל אין לומר שמא לא הי' בו מות כלל כיון שהוא נגד החזקה דשם עלם יש בו מות ואם המות יותר מן העלם לא בעינן רק נגד העלם דאיכא נמי ס"ס שמא עכשיו נפלו ושמא הי' מבושל שאז מסתמא אין בו מות ובעלמות הרכות בעינן ס' נגד כולו ומ"מ כשנמצא עכשיו שהקדרה צוננת ויש הפ"מ נ"ע לפי מה שהוכחנו לעיל הרבה דלא מחזקינן כלל מזמן לזמן עכ"פ בבדוק וגם הא"ש שהבאתי לעיל בסימן י"ד בשם הרא"ש מתיר אפילו בשומן שיש לחוש שמא הי' רך מע"ל וכתב דאמרינן שנקרש תיכף ומי שלבו שלם לסמוך על עצמו להתיר בהפ"מ יש לו לסמוך מדעת א"ה אך כבר כתבתי בסי' נ"ד שהרמ"א אוסר ומי יבא אחר הכרעת רמ"א וע"ש בכו"פ סימן ק"ד בהפ"מ וכ"ז כשנמצא על הכירה במקום שמבשלין אבל אם נמצא בקערה לא מחזקינן בודאי מנוקה למקום כמו שכתבנו לעיל ס' כ"ט :

מד דין מי שמת לו מת וא"י אם הוא תוך ל' :

[illegible] כדברים שבררנו ועיין לעיל סימן ל' דמדאורייתא ודאי מעמידין האדם על חזקתו ואמרינן השתא מת מדרבנן אזלינן בתר שעת מציאתן וגם במחט שבורה ותלודה כתבו הוספת דהטעם דמוקמינן הטרפות על חזקתן ובארתי במ"א דכונתם דאמרינן השתא נפל יצא לנו דמי ששמע שמת לו מת וא"י אם הוא תוך ל' או לא דחייב להתאבל כמ"ש הר"מ מינץ הביאו הט"ז בסימן ש"ב ואין להאריך עוד בזה אם לא לדעת הסוברים בסי' ק"י דס' דרבנן אפילו במידי דאתחזק איסורא אמרינן ס' דרבנן לקולא אם כן יש להקל וכה"ג בתשו' סי' ג' מסיק להלכה דהוי ס' דרבנן ולקולא ולכאורה יש ראיה ברורה לט"ז דמחזיקין למפרע מדאורייתא וסתירה לכל מה שכתבתי מהא דאי' בבב"ב קנ"ג ההוא מתנתא דהוי כתב בי' כד הוה קציר ורמי בערסי' ולא כתב בה ומגו מרעיה אפטר אמר רבה הרי מת וקברו מוכיח עליו ופרשב"ם ובתר השתא אזלינן ואמרינן עוד שם כמאן כר"נ דתני' מי מוציא מיד מי פרשב"ם מתנה שאין כתב בה לא לשון מתנת בריא ולא לשון ש"מ הייתי ועמד וחזר והם אומרים בריא הייתי הוא מוציא מידן בלא ראיה כו' דברי ר' יעקב ר' נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה ואם ש"מ הוא עליהן להביא ראיה ופירש"י ורשב"ם דר"י אזיל בתר חזקה והוא מוחזק בממון ור"נ סבר בתר השתא אזלינן ופסקו שם הר"ן ורשב"ם כרבה דס"ל כר"נ הרי להדיא כשיטת הט"ז והפסק דהר"ן בא"ח סימן תס"ז סעיף י"ב אזיל לשיטתו דהכא והוציא דין זה דמחזיקין למפרע מסוגיא זו וקש' להש"ע שהרי בח"מ סימן רנ"א פסק כר"י דלא מחזקינן למפרע והמנס בהמת ז"א שהרי אמרינן שם דר' מאיר כר' נתן ואם כן קשה שהרי ר"מ ס"ל בנדה בא' שנגע בלילה ולמחר מצאו מת ר"מ מטהר דס"ל השתא מת ואפילו את"ל דמשום דאוקמינן גברא בחזקת טהרה בא הכא ס"ל לר"נ דאם ברי הוא עליו להבי' ראיה אע"ג דהוא מוחזק דאזיל לגמרי בתר השתא וע"ש בתוס' ד"ה ר"נ ולכן ע"כ נ"ל דבאמת צריכין להבין סברת הש"ס בב"ב דמאי ראיה מר"נ כמש"כ תוס' לא מבריא דשם רוצה להוציא עצמו מחזקת בריא ולא מש"מ דהתם איכא חזקת ממונא גבי' ולכן נראה לי דבודאי לכ"ע היכא דאיכא למימר השתא אתרע מוקמינן על חזקת כראשונה ואמרינן השתא מת והשתא נפל אבל כבר כתבנו בשם הרשב"א דבדבר דאתרע ולא ידעינן אימתי ולא נוכל לומר השתא ברגע זו מחזקינן למפרע וכבר כתבנו בסימן ל' דדעת התוס' בנדה לחלק בין מקוה דאמרינן חסר ואתאי לנגע דבנגע כיון דמצד הנגע אינו מתחייב שנאמר חסר ואתאי בברי א"א לומר איזה שנה שיהיה יותר מהנכר שהכר ואתאי משנאמר שנהכר בפ"א ולכן אמרינן השתא נהכר משא"כ במקוה שיש סברא לומר חסר ואתאי דכיון שהכר לפנינו איגלאי מלתא שמקורו רע וממשכינן ריעותא זו למפרע וכן פירש"י בנדה על הכר ואתאי וסברא זו מוכחש לכ"ע וס"ל רבה כיון דידעינן שהיה ש"מ ועכשיו הוא מת לפנינו ואין דרך בני אדם שימותו פתאום מסתמא היה לו איזה חולי וכיון שידעינן שהיה חולי ועכשיו מת לפנינו ל"א שעמד ביני ביני אלא ממשכינן חליו למפרע כמו גבי מקוה דאמרינן חסר ואתאי וס"ל לרבה דסמכינן על חזקה זו שנאמר כמו שהוא עכשיו כן היה למפרע אפילו נגד חזקה אפילו להוציא ממון מיורשין וע"ז אמר הש"ס כמאן כר"נ דהא לר' יעקב אפילו הוא בריא עכשיו ואין כאן שום ריעותא ואדרבה כ"ע בחזקת בריאים הם אעפ"כ ס"ל דלא סמכינן ע"ז להמשיך חזקתו למפרע דס"ל דלאדם אין לו חזקה כלל אם יהיה בריא או חולה דהחולי מצוי וכן מצוי שיחזור להתרפאות והוי כחזקה העשוי להשתנות דלא מקרי חזקה כלל ולכן אזיל בתר חזקת ממון אבל ר"נ מדס"ל דגבי בריא ממשכינן חזקתו למפרע ואמרינן דהא מקודם בריא הי' ואפילו להוציא ממון וא"כ ה"ה נמי במאי דס"ל אם ש"מ הוא עליהן להביא ראיה אין הטעם משום דאוקמינן ממון בחזקתו אלא מטעם דממשיכין חזקתו למפרע דאי איתא דטעמא משום דאוקי ממון אחזקתו א"כ למה אם בריא הוא עליו להביא ראיה וא"ל משום שרובי עלמא בריאים הא לר' יעקב לא חשבינן לחזקה זו כלל דעשוי להשתנות דהחולי הוא מצוי וס"ל לש"ס דבזה לא פליגי ר"י ור"נ אע"כ דס"ל לר"נ דלעולם בדבר שדרך שנמשך דבר זה אמרינן שנמשך למפרע וסמכינן ע"ז אפילו להוציא וכן ר"מ ס"ל לסברא זו אבל ודאי בדבר שנוכל לומר השתא איתרע ואינו בטבע לומר חסר ואתאי כמו השתא מת והשתא נפל והשתא נטרף אמרינן השתא דאתרע ולפ"ז במעשה דט"ז הנ"ל בודאי אמרינן השתא מת דמה בכך לומר שמעיקרא מת ואדרבה מוקמינן לאדם אחזקת היות דחזקה זו יש לו לאדם אבל בחזקת בריאות בזה פליגי ר"י ור"נ דלר"י אין לאדם שום חזקת בריאות דהחולי מצוי ולר"נ ור"מ ס"ל ג"כ דלא אזלינן בתר חזקה זו לגמרי אלא דתלוי במה שהוא עכשיו אם עכשיו בריא ממשיכין להחזקה זו למפרע וכן אם עכשיו שכיב מרע אבל חזקת חיות בודאי לכ"ע יש לו וכמו שהוכיחו התוספת בחולין מנגע דאמרינן השתא אתרע :

מה דין בנמצא מת וא"י אם הוא תוך ג"י :

ומכל זה יתבאר לנו דדברי הט"ז שם נ"ע שהביא ראיה מרשב"א שמתיר באינו ידוע אם הוא תוך ג' ימים ולשיטתו הוא חומרא בדאורייתא ועיין בא"ע סימן י"ז סעיף כ"ז בב"ש ס"ק פ"ז דמשמע דאינו אלא מדרבנן וזה שכתב הרשב"א די"ל דהוי ס' דאורייתא ולחומרא היינו דשמא לא זה הוא והוא איש אחר וז"ל הה"מ בפ"ג מהל' גירושין הל' כ"א איכא למימר דאין מעידין דה"ל כספק דאורייתא ואיכא למימר דכיון שמכירין איתי חזקה זו הוא אלא דחשו רבנן ודוקא שנודע שעברו ג' ימים וכל כספק השתא דרבנן ולקולא עכ"ל מבואר הדבר דמסתפקא ליה משום מה שאמרו אין מעידין לאחר ג' ימים הוא מחשש שמא אחר הוא ולא סמכינן על זה מה שניכר אבל בודאי מוקמינן אחזקת חיים מדאורייתא ומיהו כנפל מפולת ונמצא לאחר ג' ימים לא אמרינן העמד על חזקתו חזקת חי וא"כ הוא בתוך ג' ימים דנאמר עכשיו מת שהרי ממתניתין דפסחים חוץ מפקת בגל שמא מתהלתו מוכח דמדאורייתא אמרינן דתיכף כשנפל הגל עליו תיכף מת ובזה לכ"ע אין כאן ספק כלל דאין מעידין עליו כנ"ל וכמו שכתבתי לעיל :

מו דין חזקה שמחזיק האדם את עצמו :

גרסי' בקדושין דף פ' אר"ח בר אבא אר"י מלקין על החזקות סוקלין ושורפין על החזקות פירש"י על דבר שאנו מחזיקין כן ואפילו אין עדות בדבר מלקין כו' כדר' יודא הוחזקה נדה בשכנותיה (פירש"י שראו שכנותיה שהיו לובשת בגדי נדותה) בעלה לוקה עליה . סוקלין כו' דאמר רבא בר רב הונא איש ואשה תינוק ותינוקת שגדלו בתוך הבית (פירש"י בחזקה שהיא אשתו ואלו בניהם ואין אנו מכירים בהם בעדות גמור נסקלין אם בא הבן על אשה משום בא על אמו) ונשרפין זה על זה אם בא האיש על בתו ע"כ וכ"פ כל הפוסקים וכתב הרמב"ם בפ"א מה' איסורי ביאה דילפינן ממכה אביו אע"פ שאינו ידוע שזה אביו אלא מחמת חזקה וכתב הה"מ שכן הוא בירושלמי ועיין בא"ע סימן י"ט בח"מ וב"ש איזה חזקה צריך ל' יום ואיזו הוי תיכף חזקה . וכבר כתבתי לעיל סימן ו' קו' הב"ש בהקשה דלמה לא יליף הש"ס מכאן דאזלינן בתר חזקה וע"ש ישוב לזה . אך קשה דלפ"ז היכי ילפינן ממכה אביו דאזלינן בתר רובא במה כתב משום חזקה וכפי זה הקשו תוס' שם ד"ה ממכה וע"ז נ"ם הירוץ בש"ע דאין אפטרופוס כו' ויש לדחות דבאמת רב מרי דמייתי בי' ל"ל סברא זו דשם

חזקה

הזקה או י"ל שהרי אפילו אם לא ידענו בו כלל שהוא מוחזק לו לאב וגם העדים לא ידעו מזה רק שיודעים שאמו של זה הוא אשת זה וא"כ ע"כ משום רובא · אך זה קשה דמנ"ל לירושלמי דמכה אביו הוא משום חזקה דלמא משום רובא ומיהו על הירושלמי ל"ק די"ל דס"ל כסברת רב הונא בריה דר' יהושע בסנהדרין ס"ט ע"א דבדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא דליתא קמן וע"כ צ"ל דסוגיא דהתם סבירא ליה לכולי אמוראי דממכה אביו ומרובה ועדים זוממים ליכא למילף דאם לא כן מה פריך רב הונא ומה הוצרך רבינא לדחוק להביא ראיה מברייתא והלא מקרא מלא הוא אע"כ דכולהו סבירא ליה דממכה אין ראיה כלל דטעמא משום הזקה · מעדים זוממים י"ל כיון דהידוע הוא דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ומתידוע לא ילפינן ומרובה י"ל כמו שכתב התוס' בחולין ד"ה ליתוס אליבא דר"ע אבל על רמב"ם קשיא שהרי בפ"ג מהל' א"ב הלכה ב' כתב הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה הרי זה בחנק ולא אמרינן שמא איילנות היא כקו' הש"ס שם בסנהדרין והיינו משום דגם בנפשות הולכין אחר הרוב וא"כ מנ"ל דמכה אביו הוא משום הזקה דלמא מכח רוב · אך כ"ז דוחק דא"כ נצטרך לומר דסגיא דסנהדרין ס"ל דחיישינן למיעוט מדלא ילפינן מרובה ולכן נראה לי דאע"ג דפשטא דלשנא דסוגיא דסנהדרין משמע דרב הונא קאי על בן סורר מ"מ מפני הדחק י"ל דר"ס קאי על שם דיני נפשות דמסקינן בחולין דמכל ילפותא דהתם ליכא למגמר אלא היכא דלא אפשר אבל בדאפשר מסקינן שם דהוא הלמ"מ כפירש"י שם וע"ז תמה ר"ה דמנ"ל דהלמ"מ היה גם בדיני נפשות אפילו בדאפשר שמא דוקא לענין איסורין אבל בדיני ממונות דכתב להדיא והצילו העדה לא היה הלמ"מ ופשיט רבינא מעדות דהתם נמי אפשר לשאלן כמ"ש תוס' בפסחים ד' ובסנהדרין פ"א ור' ירמיה מייתי ראיה מקטנה דקתני סתם משמע שהורגין אותו מיד ודילמא איילונית היה והיה לנו להמתין עד שנודע שאינה איילונית :

ולפ"ז מה שכתבתי דבמכה אביו אינו מטעם רוב אלא מטעם חזקה מיושב מה ששמעתי מקשין כיון דאין הולכין בממון אחר הרוב וא"כ היאך חייבה תורה ליתן לאבי המפותה קנס והלא כיון שהיא מפותה א"כ מחלה ונאב יאמר אייתי ראיה דאבוה את דאפילו בבית האסורים אמרינן אין אפטרופוס כו' כדאיתא בחולין ולפ"ז לק"מ דמטעם חזקה חייב . ואמנם בלא"ה לק"מ דהא ממונא מקנסא לא ילפינן :

ודע דבכל דבר שאנו מאמינין אותו מפני שמחזיק א"ע ואח"ז אמר שאינו כן ומה שהחזיק עצמו בכך נותן אמתלא לדבריו ואיזה אמתלא מהני עיין בי"ד סימן א' סעיף י"ב ובסי' קפ"ה סעיף ג' ובאה"ע סימן ו' סעיף י"ג ובסימן קט"ו סעיף ו' וסימן קע"ח סעיף י' :

גם אני טרם אכלה לדבר בענין רוב וחזקה אומר אני שלא העליתי אלא כתעלא מכי כרכי שהרי מצינו בתוס' כמה פעמים שכתבו דאין זה רוב גמור וכן בחזקת מצינו בגמרא דלנגד זה מהני חזקה ולא לד"א והיינו משום דחז"ל בעצמן נסתפקו בחזקה זו אם הוא חזקה גמורה ולכן אין לנו אלא מה שנזכר בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים המפורסמים.

ועיין בתשו' דס' קטן · השמטה לסוף סימן כ"ה :

ודע הגם שכתב הש"ך דבהפ"מ יש לסמוך על ש"ס דמעמידין על חזקתו מ"מ כמעט שנפל היתר זה בבירא שהרי עכ"פ מודה תוס' דהיכא דשכיח לא מוקמינן אחזקה וכתבו דישב קוץ בוושט נמי שכיח וא"כ ה"ה בישב קוץ ומחט בשאר בני מעיים נמי שכיח ומ"מ בקורקבן שעורו עב אפשר די"ל דזה לא מקרי שכיח ובענין זה כתב הש"ך בסימן מ"ח ס"ק כ"ב וס"ק נ"ח רק דהש"ך כתב די"ל דזה דוקא לענין שלא נאמר שמא סבריא ועכ"פ צריך המורה לדקדק הרבה דמי החכם לידע איזה שכיח ואיזה לא שכיח :

שער הקבוע

אמר המחבר להיות שרוב סי' ק"י וכל דיני ס"ס הוא תלוי ברוב וחזקה ושניהם צמודים זה לזה והם הכל כענין א' אך ליתן ריוח בין הפרקים חלקתי אותו לשער בפני עצמו ואלהים הרועה אותי מעודי יאיר עיני בתורתו להוציא הלכה לאמיתו :

א דין מה הוא קבוע דאורייתא או דרבנן :

גרסי' בכתובות וקם והרג לו פרט לזורק אבן לעכו"ם שהיה חבורה של ישראל וע"א והרג א' מהם דפטור ומסיק דל"ל אלא דאיכא ט' ישראל וגוי אחד וה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה ע"מ ע"ש דא"כ למה פטור דנאמר זה שנהרג מרובא היה כדאזלי' בכל התורה אחר הרוב ומזה קיי"ל בכל התורה דכל קבוע כמחצה ע"מ ודוקא כשהם בקביעות אבל אם פירש אחד מהם אמרינן כל דפריש מרובא פריש · ונחלק לשני דינים (א) קבוע דאורייתא (ב) קבוע דרבנן · קבוע דאורייתא כיצד ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה ולקח מא' מהן ואינו יודע מאיזה לקח דאי לא גלי קרא שיהיה כמחצה ע"מ היה לנו ליזל בתר רובא ואפילו לקח בידים · וכיון דגלי קרא שיהי' כמחצ' וא"כ הרי כאילו אין כאן רוב כלל ואמנם דוקא היכ' דהוכר האיסור כמו ט' חנויות וכן ט' נכרי' דאדם כיון שיש בו דעת אין לך היכר גדול מזה (כמש"כ המע"מ בפ' ג"ה) אבל היכא דהאיסור והיתר מעורב ואינו ניכר ה"ז בטל ברוב דאל"כ לא משכחת לה דין ביטול ביבש כן כתבו התוס' והר"ש בס' כריתות בהדיא . ואפילו אם היה ברי' או חה"ל ובע"ח דמדאורייתא אין חילוק · קבוע דרבנן כיצד הרי שנתערב ברי' או חה"ל ובע"ח אע"פ שאינו ניכר נתנו חכמים ע"ז דין קבוע שלא לבטל ונעשה כאלו הוכר האיסור דל"ש בו ביטול כדאמרינן בזבחים ע"ג ולבטל בדרובא ומשני בע"ח חשיבי ולא בטילי ופריך ונמשוך חד מנייהו ונימא כל דפריש ומתמה הש"ס נמשוך ה"ל קבוע ע"כ :

ומדפריך בפשיטות ה"ל קבוע דמשמע דזה פשיטא לש"ס דכל דבר שאינו מתבטל היינו מטעם דעשוהו כאלו אין כאן רוב כמו קבוע דאורייתא ולפ"ז חמץ בפסח יבש ביבש אף שאינו דבר חשוב לשיטת רשב"א בא"ח סימן תמ"ז סעיף ט' דאינו בטל א"כ אפילו אם פירש א' מהם יש לו כל דיני קבוע ולא אמרינן כל דפריש לרא"ש אפילו פירש ממילא ולרשב"א בפירש בפנינו כמו שנכתוב לקמן וכ"כ הרשב"א בהדיא בתה"א דף ק"ז ע"ב וז"ל ועוד דחמץ בפסח דין הוא שיאסר כל תערובתו במשהו אפי' ביבש דכל שאין לו שיעו' אינו בטל לעולם שהוא קבוע וכל קבוע כמחצה ע"מ עכ"ל וכ"כ הר"ן בפ' ג"ה בשמעתין דבשר שנתעלם וז"ל וכיון דלא בטלי ה"ל קבוע ולדעת הרא"ש דס"ל דיבש ביבש בפסח בטל ברוב אם אינו דבר חשוב נ"ל דס"ל כמש"כ תוס' שם דעיקר הטעם דפריך ה"ל קבוע היינו משום דבע"ח חשיבי ולא בטילי:

ב דין דאפילו ניכר רק לאחד נקרא הוכר האיסור :

כבר כתבנו דדעת ר"ש ותוס' דלא מקרי דאורייתא רק כשהוכר האיסור ולא בנתערב מ"מ לא בעינן שיהי' ניכר לכל רק כשניכר כדמוכח מזורק אבן לעכו"ם וכ"נ ביומא דאע"ג דאין מכירין כלל הישר' כיון שזה הישראל יודע בעצמו כמו שכתב המע"מ והעתקתי לשונו בסימן א' וכן מוכח בסנהדרין ד' פ' ע"ב תוס' ד"ה הנסקלין בנשרפין שתי' ר"ת דהוי קבוע אע"ג דאינו ניכר לנו וכ"כ תוס' בחולין י"א סוף ד"ה ליתוס שם שהק' הפמ"ג מסוגיא דנזיר ובגיטין ס"ד דכ' תוס' דאינו אלא קבוע דרבנן כיון שאינו ניכר האשה שקידש השליח ולפ"ז ק' הא עכ"פ האשה בעצמה יודעת ואני מוסיף עליו דהא ע"כ קידש בפני עדים וא"כ גם העדים יודעין ומיהו הרמב"ן כתב ביבמות דאסור מדינא ועוד הק' הגאון בעל ח"ד דא"כ

את

אם יאמר א' שיש ממזרות א' בעולם יאסרו כל הנשים ואם יאמר א' שמכיר בהמה טריפה א' יאסרו כל הבהמות ונ"ל דדוקא דומיא דזרוק אבן וכיוצא בו דהאיסור וגם המכירו היו בפנינו ואינו חסר רק גילוי מילתא שאמר לנו שהוא ישראל ושהוא הנסקל וכו' ראוי להתגלות הדבר אלו הייתו שם בשעה שהלכו להם ואינו אלא גלוי מלתא בעלמא ודומה להא דאמרינן כל הראוי לבילה כו' משא"כ באשה שאין האיסור לפנינו וגם לא המכירין ויכול להיות שלא יתגלה לעולם בודאי נקרא לא ניכר האיסור וה"ה בממזרות דבאמת כשיש השם הממזרת או בהמה בעיר הזה בודאי אסור לישא באותו מקום עד שירא' האשה וכן הבהמה ואם אין העד המכיר כאן א"כ הוי לא ניכר שאינו בפנינו ועיין בתשוב' רשב"א סימן תתס"ג. והא דאיתא ביבמות ע"ז נכרי שקידש בזמה"ז חוששין לקדושין ומסיק בדוכתא דקביעי י' שבטים ופירש"י דהוי קבוע ואע"ג דאינו ניכר שאני התם דעכ"פ ידעינן שהיה שם פעם אחד האיסור משא"כ במקום דלא ידעינן כלל אם היה שם איסור ל"ש קבוע כמו שנבאר אי"ה לקמן:

ג דין קבוע לדעת הב"ח:

אבל דעת הב"ח בסימן ק"י בי' חנויות ובכ"א יש בהמה א' ונמצאת ראיה א' טריפה באופן שיש חנות א' ודאי טרפה רק שאינ' ניכרת איזה היא דזה הוי קבוע דאורייתא וז"ל כיון דאין האיסור מעורב תוך ההיתר ה"ל כמו ט' חנויות כו' ואעפ"י שאינו נודע האיסור במקומו כיון דדין קבוע מוארב לו נפקא פרט דזורק אבן לגו והתם כיון שנודע שיש שם ישראל אע"ג דאינו נודע הישראל כלל ה"ל קבוע ע"כ דבריו עכ"ל ומדבריו משמע דהוי קבוע דאורייתא וכ"כ הט"ז ס"ק ה' וכן משמע דעת הש"ך בס"ק י"ד וס"ק כ"ט ולפ"ז י"ל דלהם ברים בפי' ממילא אסור באינו ניכר האסור ה"ה הכא דג"כ יש לגזור שמא יקח מהקבוע ובזה י"ל דלדעת הב"ח ק' דלמה תני' בברייתא ט' חנויות כו' דהיינו בניכר ולמה לא אשמעי' אפי' באינו ניכר וכמו שכתב הב"ח ולפי"ז אתא שפיר דהא לאשמעינן דבניכר או נמצא מותר מה שאין כן בכהאי גוונא דאפי' נמצא דהיינו פירש ממילא גם כן אסור ולכאורה יש לי ראיה לדבריו דאם לא כן מאי פריך ביומא אהא דשמואל דאמר אין הולכין אחר רוב אי ברוב ישראל פשיטא וא"נ ברוב נכרי ת"ל דהוי קבוע שמא שמואל אשמעינן בכה"ג דלא מכירין מי הוא הישראל דל"ש בו קבוע ואפילו הכי אין הולכין אחר הרוב אע"כ כב"ח אך לפי מה שכתבתי לעיל סי' א' דאדם שיש בו דעת הוי כניכר ואם כן אין ראי' אך לפ"ז גם ראיות הפ"ח נדחה שכתב דהא וארב לו היינו אפילו אינו מכירין הישראל ואפ"ה ילפינ' מיני' קבוע ולפ"ז ליתא דאף דלא ידעינן לה מ"מ הוי ניכר ולדברי הב"ח נ"ל דדוקא כשהאיסור מעורב בהיתר בזה אזלינן בתר רובא אבל כשאינו מעורב כ"א וא' עומד לעצמו וסיים הב"ח דבזה מדינא אסור כל התתי' שבמקולין אפילו אינה ר"ל. ונ"ל דגם דעת רמב"ן כב"ח בגיטין ס"ד דהאומר לשליח לקדש אשה אסור בכל הנשים שבעולם כתב רמב"ן דמדינא אסור והיינו ע"כ מטעם קבוע ונ"ל דגם דעת רמב"ם כן בפ"ה דטהרות מ"ח שוטה א' בעיר כל הרוקין טמאים וכתב הרמב"ם דה"ל קבוע (ושכתב הרמב"ם בשוטה אחת בעיר מטעם קבוע צ"ע בפסחים י"ט ע"ב דמשני נ"ל אע"ג דאתחזק זב אפ"ה נ"ג על ספק רוקין בירושלים ש"מ דלא הוי קבוע ועי"ש בפי' הרא"ש שחולק ע"ז) ונ"ל דהרא"ש אזיל לשיטתו דס"ל דכיון דאינו ניכר לא ה"ל קבוע ובאמת כן משמע בכתובות ט"ו ש' לפרדעים ושרץ ועי"ש ברש"י דמשמע שאין ניכר איזה הוא השרץ וכן מוכח בנדה י"ע דאי' שם ברייי' זו ומסיים בה ובנמצא הלך אחר הרוב הרי דמיירי שאינו ניכר ואעפ"כ נקרא קבוע ועיין במנחות כ"ג תוס' ד"ה שחוטה ודבריהם צ"ע דהתם לא מטעם קבוע דאם כן ק' מ"ש נבלה משחוטה אע"כ דהתם מטעם מין במינו אייתינן עלה ונ"ל דכוונת תוס' כיון דהוי מין במינו יש לו דין קבוע והוי כמחלה ע"מ: והפ"ח ס"ק כ"ב וז"ל ושגגה הוא בידו דאין חילוק בין קבוע זה לקבוע דהתי' והכל בטל כדין יבש ביבש דבכה"ג לא הוי קבוע כדהוכחתי בס"ק י"ג ושם הבאתי ראיה מתוס' ה' והרא"ש דכל שנתערב ולא ידיע האיסור מדאורייתא ברובא בטיל ע"ש והנה באמת בתוס' פסחים משמע לכאורה כדעת הר"ש אבל מה שכתב ראיה מתוספת חולין והרא"ש אינו ראיה כלל דהם לא כ' רק דהיכא דאינו ניכר בטל וזה אמת דהא בתערובת בהמות מודה הב"ח אבל בתערובת חניות לא זכיתי להבין כלל איך שייך בזה ביטול דהא אין כאן ס' על החנות רק על הבשר שבתוכו ואיך יתבטל הבשר שברשות זה וע"י הבשר שמונח בחנות אחרת דהא אפילו באסור דרבנן דקיי"ל בסימן קי"א דא' בבית וב' בעליי' מצטרפין איתא התם דדוקא באדם א' ועתידין להתערב ודוקא באיסור דרבנן או שיעור דרבנן כמש"כ שם הפוסקים והפ"ת שם א"כ בתערובות חניות שעומד למכור ואינו עתיד להתערב איך נאמר שיסייע הבשר שבשאר חניות לבטל האיסור וא"כ אף אם נאמר דלא מקרי קבוע מצד קבוע מ"מ כיון דל"ש בו ביטול מדאורייתא עכ"פ אסור ליקח אפי' המאה"ל כדכתב הב"ח והביאו הש"ך בס"ק כ"ט ואפשר אפילו מדאורייתא אסור בלקח דהא כ"א וא' נקרא קבוע לעצמו כיון שאינו מתבטל מדאורייתא וכ"ש דראיות הר"ש אינו מוכרחת שהביא ראיה דאל"כ כל עולם יאסר לזרע דשמא נתל איתן הוא עיין בכו"פ מה שתי' ע"ז:

ועוד נ"ל דהתם כיון דאנו דנין על הקרקע אם כן שפיר הוא בתערובות יבש ביבש בדאורייתא ולא רצו חכמים לגזור ע"ז אבל בתערובות חניות כיון דאין אנו דנין על החניות א"כ אין כאן ביטול כלל מדאורייתא וה"ל עכ"פ קבוע מדרבנן כמו שכתבתי בשם הרשב"א בסי' א' ואפשר דהוי קביע דאורייתא:

ד דין יבש ביבש בשני בתים אם שיך בזה ביטול:

וראיתי בפמ"ג בסימן ק"ט ס"ק א' שכתב דיבש ביבש אפילו א' בבית וב' בעליה מצטרפים ולא כתב שום ראיה לזה ואני בעניי נראה לי להיפך דהא דין זה דא' בבית כו' נלמד מדין קופות עיין בתה"א דף קי"ג ושם הוא יבש ביבש ואם כוונת הפמ"ג בעתידין להתערב ובאיסור דרבנן אם כן מ"ש יבש הא בלא נמי דינא הכי כדאיתא בסימן קי"א ובאיסור דאורייתא בודאי אפילו ביבש ושל אדם א' עתידין להתערב אינו מצטרפין וראיה ברורה לזה ממ"ש דתרומות משנה ה' מאה לגנה של תרומה וא' של חולין בדבר שאין זרען כלה כולן אסורין ופי' הרע"ב עפ"י תוספתא לפי שאין קרקע עולה בק"א וכתב שם התי"ט וז"ל ויהיב הרמב"ם טעמא לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין ע"כ ולא דמי למשנה י' דפרק ד' דהתם בתלוש וראוין הן להתערב עכ"ל התי"ט הרי דמיירי ביבש ואפ"ה כיון דאין ראוין להתערב אסור אפי' במאה ומ"ש מאה בדרבנן מרובא מדאורייתא ועוד כיון דכ"א מבורר במקומו בפ"ע כל א' קבוע במקומו כמש"כ בתשו' מהרי"ל שהעתקתי בסימן י"ד והפ"ת גופא כתב ס"ס קי"א לדבר פשוט דדוקא בשיעורי דרבנן ואף דכ' שם במנחת"מ דכיון דאפשר למיקם אטעמא לא נכנס בס' זה לא כתב רק לסניף בעלמא ועיקר טעמו כמש"כ שם וז"ל ודע דמילתא דפשיטא דכ"ז הינו אלא באיסור או שיעור דרבנן והרשב"א לא פליגי אלא במב"מ והיכא רובא בכל קדרה דמדאורייתא ברובא בטיל אבל לא במנחת"מ ותדע דטכ"ע דאורייתא ע"כ · ולא זכיתי להבין חילוק בין יבש ביבש חד בחד למנחת"מ דא ודא דאורייתא ועוד מסיק שם דאילו במב"מ והיכא סי' ע"י צירוף אין להקל כ"א בהס"מ וכ"כ הט"ז שם וז"ל וחלילה להקל באיסור תורה ומכ"ש א' בבית וב' בעלי' ועוד כתב הפ"ת בסימן ק"ט ס"ק י' וז"ל ואף לרשב"א לקמן סימן קי"א דס"ל דמב"מ ב' קדרות של אדם א' מצטרפין לבטל בס' ה"מ כי איכא בכל קדרה רוב היתר נגד האיסור דלכשת"ל דנפיל בהא או בהא מבטיל מן התורה ברוב הא לא"ה פשיטא דאין מצטרפין לכ"ע דהוי ספק דאורייתא ואף דבש"ך ס"ק ט"ז משמע דאפילו בדאורייתא מהני צירוף יש לומר דלא לדיוק' כ' רק שכתב הדין בדאורייתא אפילו יש ס' בא' לא תולין ועוד שהרי הש"ך כתב בסימן ק"ז ס"ק א' דבדאורייתא ל"א כל שנכנס בספק כו' וכ"כ בסימן ק"ה ס"ק ל' ודברי הש"ך בסימן קי"א ס"ק י"ט צ"ע ועוד דהא הש"ך מסיק דראוי להחמיר כרא"ה והרא"ה ס"ל דכל קולות אלו אינם רק בשעורין שהם למעלה מס' ע"ש · ועוד דאיך שייך דמדאורייתא חד בתרי בטל ע"י צירוף ובדרבנן אפי בס' לא בטיל לשיטת רא"ה והיכן מצינו שיהיה בדרבנן חמור מדאורייתא

אבל

אבל אי נימא דמדאורייתא לא בטיל א"ש דתיקנו רבנן בשיעור דילהו כשיעורא דאורייתא :

וא"ל מטעם דכל שנכנס בס' מסייע לבטל ז"א דהא לא מצינו סברא זו במשנה ובגמרא רק מהא דב' קופות וב' עזורות כמו שכתב הרשב"א בתה"א דף קי"ג קי"ד וס"ל דאפי' באין עומדין להתערב ואפ"ה מסיק דראוי להחמיר והרמב"ם והרא"ש כתב דזה דוקא בעומדין להתערב וגם בהו"ה כתב בסתם דלא קיי"ל כל מה שנכנס בס' הביאו הש"ך סימן ק"ה ס"ק ל' ואף דהש"ך כתב בסימן נ"ב דדוקא במשא"ת משום דאפשר לברר הוא ל"ד דבאמת עיקר הטעם משום שהוא דאורייתא ועוד מנ"ל נילף איסור דאורייתא מב' קופות דאינו אלא שיעורא דרבנן :

ועוד שהרי הא דכל מה שנכנס בס' כו' הוא מטעם כל העתיד להתערב כמעורב דמי עיין בתה"א שם ומהני סברא זו אפילו בדאורייתא וכדפסק הרמב"ם בפ"ה מהל' אישות הלכה ו' כר"י דמתנות שלא הורמו כהורמו דמיין ומהני לענין קדושין ובפ"א מהל' טומאת אוכלין הל' כ"ה כת' דבשר פרה מטמאה טומאת אוכלין והיינו מטעם כל העומד לפדות כפדוי דמי כדאי' במנחות ק"א ע"ב ופסקה הרמב"ם בפ"א מהל' פרה הל' י' אך עיין בב"ק ע"ו ע"ב תוס' ד"ה והלא זריקה דזה דוקא היכא שיש מלוה בדבר כמו הרמת תרומה ולפדות פרה כשמצא נאה הימנה וזריקת דם לר"ש דכל העומד לזרוק כו' וכדאיתא בכריתות כ"א ע"ב . ובזה מתורץ קו' הראב"ד בפ' י"ג מהלכות תרומות הל' ו' דכתב סאה תרומה שנפלה לק' ולא הספיקו להגביה עד שנפלה אחרת דלת"ק אסור ור"ש מתיר דס"ל דהכל תלוי בידיעה וע"ש בכ"מ ולפ"ז לק"מ דהרמב"ם פוסק כר"ש והתם נמי עומד לתרום משום גזל השבט וס"ל דראב"ש דתוספתא מפרש דברי אביו או בדבר שעשוי לכך כדאיתא בחולין דף ע"ג כל העומד לחתוך ועיין סוטה כ"ה ע"ב תוס' ד"ה לאו כגבוי ודומי' דהכי כל העומד להתערב הוא דוקא בעומד לכך אבל בלא עומד לכך ומכ"ש שבודאי לא יתערב דומיא דהכא שהחניות שמוכרים לאנשים הרבה ולא יתערב בודאי ל"א כל העומד כו' ואם כן אף אם נימא דהוכחת הב"ח מוכרח לו אינו מוכרח כמו שכתבנו מ"מ אין כאן ביטול כלל דכל הנות והנות הוא עומד בפ"ע בספק דאורייתא אם הוא כשר או טריפה ובשלמא מה שלקח קודם שנודע התערובת מותר לדעת הר"ן דאמרי' כל דפריש כו' דבזה לא צריך ביטול כמו בקבוע דאורייתא דל"ש ביטול והראיתי דברים הללו דהגאון בעל בית מאיר והשיב לי שגם הוא כתב כן דבודאי דעת הב"ח נכונה וכיונתי ברוב הדברים לדבריו וגם הוא הביא הראיה ממשנה דתרומות ולכן נלענ"ד קשה להקל אפילו בהפ"מ כי לדעתי אין מחלוקת בזה דהר"ש לא כתב רק דלא מקרי קבוע אבל מ"מ אפשר דמודה דעל כל פנים ביטול ל"ש בזה ויש לחלק בין אם הוא קבוע או אינו בטל כדלקמן :

ה דין דלא שייך ביטול קודם ידיעה אם מן התורה או מדרבנן :

ולפ"ז כיון דמוסכם מכל הפוסקים דקודם ידיעה ל"ש ביטול והש"ך והפ"ת בסימן ק"ט כתב מדאורייתא והמנ"י כתב דמשמע מרא"ש בפ' ג"ה דאינו אלא מדרבנן ובאמת המעיין ברא"ש שם ובתשובת רשב"א סימן תש"ל ובתשובת רמב"ן סימן קס"ב לא מוכח מידי ואמנם בא"ה כלל כ"ד דין י' משמע להדיא דאינו אלא מדרבנן וכן משמע דעת הב"ה ומה שהקשו הפוסקים מסי' קל"ד סעיף א' ב' ונכנסו בדוחקים גדולים עיין במרדכי לא ידעתי מה הלחץ בזה די"ל דשם מיירי דסבר דמותר לבטל האיסור וכמו שכתב הט"ז סימן נ"ט ס"ק ט' ומצאתי כעין קו' זו' בבכורות דף כ"ב ע"א בתוס' ד"ה כבר ותירצו ג"כ כמו שכתבתי שכ"פ לכ"ע הידיעה גורם האיסור וכן לענין הבר"ל דקיי"ל דתרנגולת בנוצתה לא מקרי הבר"ל דוקא אם נודע לנו בעודה בנוצתה אבל אם לא נודע לנו עד אחר שהסירה הנוצה אע"ג דנתערבה בעודה בנוצתה אזלינן בתר שעת ידיעה וכ"כ בתשובת רדב"ז ח"א סימן רפ"ז בהדיא כן וז"ל כדבר ברור דלא אזלינן אלא בתר השתא עכ"ל וא"כ אם נתערב וקודם שנודע התערובות נפל א' לים וא"כ לשיטת מנ"י דאינו אלא מדרבנן א"כ עכ"פ נתבטל מדאורייתא וא"כ אמרינן דאיסורא נפל כמ"ש הש"ך בשם הרשב"א בס"ק מ"ו משא"כ לדעת הש"ך ופ"ת דלא נתבטל כלל מדאורייתא וא"כ הב' הנשארים אסורים ולפ"ז לפי מה שהעליתי דא' מבית זה וב' בבית זה אינם מצטרפים וא"כ אם נפרש חתיכה א' לבית א' חתיכה זו מותרת מטעם כל דפריש משא"כ הנשאר במקולין אסור ואפי' אם הם חתיכה שאינה ר"ל דהא קודם הידיעה לא נתבטלו ועכשיו כשנודע אין כאן ג' החתיכות ביחד וכ"ז פשוט וברור וכן הודה לדברי הגאון בעל בית מאיר כאשר נראה ממכתבו אלי שהעתקתי בסי' שאחר זה :

ו דין ב' אחרונים שנמכר ל"ש ביטול ולא כל דפריש :

ולפ"ז צ"ע מה שכתבו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים דכל מה שחלקו קודם שנולד הס' מותר ומשמע אפילו אם מכרו הכל וכן הוא בהדיא בתשובת גאוני בתראי סימן י"ז בשם אפי רברבי והב"ח וצ"ע דהא גבי ב' אחרונים לא שייך לומר כל דפריש כמ"ש הב"י בסי' ע"ו וכ"ז וסה"ך בסי' ט"ז והדרישה וספ"ח שם . והכו"פ בסימן ק"י כתב מסברא דנפשיה דהטעם דב"א אסורים משום דאין מבטלין איסור לכתחלה דבריו בטילים כנגד כל האחרונים :

ולפ"ז היה נראה דאם מכרו הכל ואח"כ נודע שהיה טרפות ונודע מי הב"א אזי אלו בלבד אסורין והשאר מותרין דה"ז דומה כאלו היו עדיין בקביעות ואם לא ידעינן הב"א לא מבעי' לדעת הש"ך והפ"ת דקודם ידיעה ל"ש ביטול מדאורייתא וא"כ ב"א היו אסורים מדאורייתא שהרי לא נתבטלו וגם ל"ש בהם כל דפריש וגרע טפי מלקח מקבוע דאורייתא ונתערב ברוב דבטל כדאי' בסי' ק"י סעיף ד' דהתם הטעם כמ"ש הש"ך דקבוע הידוע הוא משא"כ ב"א דאין כאן הידוע כלל כיון דאינו אלא תערובת חד בחד והוי כדין הבר"ל שנתערב חד בחד ואח"כ נתערב כמ"ש הש"ך בכללי ס"ס ס"ק כ"ה ואפילו לדעת המנ"י דקודם הידיעה אינו אלא מדרבנן מ"מ צ"ע להתיר די"ל דכיון דעכשיו נודע התערובת הרי חזר הכל להיות קבוע ודומה ממש לסי' קי"ד שאם היה קבוע בבתים ואח"כ נמצא בחנויות דאעפ"כ חזר להיות קבוע ע"ש בש"ך ובפ"ת ובמה שכתבתי בסי' י"ט וסי' כ' ומ"ש אם נמצא כלם בבתים או בחנויות שכ"ז שלא נודע לנו לא חל שם היתר על הראשונים וגרע מקבוע דאוריי' שנתערב דהתם נתערב בהיתר משא"כ בהלו הראשונים שלא חל שם היתר עליהם וחוזר הכל להיות קבוע :

ואמנם אם קודם שנמכר ב"א נודע התערובת ואח"כ נמכר גם ב"א ולא ידעי' מי הם בזה י"ל לדעת מנ"י כיון דכבר חל שם היתר על הראשונים וגם ב"א אינם אסורים אלא מדרבנן כיון שלא נודע הביטול וא"כ כאו"א הוא בספק שמא הוא מן אותם שלקחו מהראשונים ואין כאן אפילו איסור דרבנן והוי ס' דרבנן ולקולא ודומה למ"ש הש"ך בכללי ס"ס סי' י"ט דמחלק בין ס' דרוסה שנתערב דל"א ס' דרבנן לקולא דדוקא במב"מ ונספק דמה"ת בטל כבר ברוב אך שחכמים הצריכו ס' א"כ אמרינן שמא היה כאן ס' ואין כאן אפילו איסור דרבנן וכן ב' קדרות ונפל התיכ' נבלה ויש בכ"א רוב וא"י לאיזה נפל אמרי' כיון דמה"ת כבר נתבטל רק מדרבנן צריך ס' אמרי' שמא לא נפל בקדרה זו ואין כאן אפילו איסור דרבנן אבל בס' דרוסה אף שכבר נתבטל מדאורייתא מ"מ איסור דרבנן להיכן הלך וא"ל ס' דרבנן לקולא כיון דכבר אסרת מס' וכן בסי' ס"ו למאן דס"ל דם ב' נים דאורייתא ונתערב ברוב וס' אם כדם במקום האוסר מ"מ עדיין מדרבנן אסור דצריך ס' כנ"ל בכוונ' הש"ך שם וא"כ ה"ה הכא משא"כ לשיטת הש"ך בם דהוי דאורייתא והוי כתערובת חד בחד וכמו שכתבתי לעיל :

ז תשו' הגאון בעל בית מאיר ע"ז :

וכשהרצתי דברים אלו להגאון בעל בית מאיר השיב לי וז"ל מה שכ' מר אם יהי' בכאן ג' חתי' ואפי' דברת שאר"ל ונמכר חתי' אחד קודם הידיעה ואח"כ נודע האיסור וכיון דא' בבית וב' בעליה אינם מצטרפין א"כ ב' הנשארת אסורים בזה בודאי יפה דן כו' ומ"ש או וא"כ ה"ה במכרו הכי הרי הכל אסור שאין כאן ביטול כלל כו' זה נמי אמת במה שהמשיל שלא היה אלא ג' חתי וא' נמכר ראשון ושנים לאחר א' שהרי זה א"א לדון על השנים שהם הרוב הכשרים שהל' אדרבה הרוב גבי' ובלא ביטול וכדדן מר אבל אם נמכר

השנים

שנים אלו לבי ב"א א' אם בכך שלא נתבטל מ"מ כאו"א יכול לומר האיסור גבך וההיתר גבי דידי וכמ"ש בתשו' גאוני בתראי סימן י"ז וז"ל אבל כשהיה תחלה רוב בכשרות אזי הרי בכל אף מה שנלקח בעוד שלא היה רוב במקולין כן כתב להדיא בס' אפי רברבי סימן שנ"ו סעיף י"ז וכ' הב"ח וז"ל טעמו אף דלא היה מאחרונה רוב בכשרות מ"מ י"ל כבר פירש האיסור מקודם עכ"ל כו' ול"ת א"כ למה כתב בה"ג והטור בסימן ש"ז דב"א לאסריה וכתב הב"י דל"ש מרובא פריש ע"כ נ"ל דהיינו לאדם אחד אבל לאדם אחר ה"נ דשרי כנלע"ד לדון עפ"י הימת הפוסקים עכ"ל הגאון הנ"ל בקיצור ויאשר השבתי עוד על דבריו חזר עוד הפעם להשיב לי וכתוב כ' וז"ל ואף לשיטת הש"ך דקודם הידיעה אינו בטל ד"ת מ"מ אף האחרון יכול לומר שלי פירש מן הרוב ואפי' אם יודע שהוא לקח מן ב"א ודע אהובי שכבר כתבתי בספרי כמה פעמים שנוח לי יותר ללמוד מסתימת הראשונים מפירושן של אחרונים איך יעלה על הדעת שהטור שהעתיק הה"ג והרא"ש שכ' שכל מה שלקחו קודם שנולד הס' מותר וכן הש"ע ולא מפרשי האיסור דב"א והלא הטור הוא שהעתיק האיסור דב"א בב' מקומות בסי' ס"ז וכ"ז א"ו דיש לחלק ביניהו או כדדחקתי בכתבי הראשון או כמ דהקתי בביאורי בק"ק ליסא ככתוב אגלי על עובדא זו וזה לשוני וע"כ לומר דדוקא בנידון בה"ג כיון דהמקולין יחד עדיין אסור מפני האיסור שלא נתבטל בתוכם ולא הותר אלא ע"י כל דפריש שפיר ב"א שנשארים על עמדם ולא הופרשו אסורים עכ"פ להפרישן להלכה משא"כ בנתפזרו באופן שלא נשאר רוב במקום א' כולם שוין לטובה לדון עליהם בדין כל דפריש ושפיר יש ללמוד דה"ה בנלקח בכל קודם שנודע בדיעבד אמרי' על כ"א וא' כל דפריש ומכ"ש שגדול האחרונים האפ"ר מסכים לזה ואם נהגו בו היתר הניחו על מנהגם עכ"ל הגאון ובתשו' שורי הגאון בעל נודע ביהודה סי' ע"ז נראה להדיא באוסר ב"א :

ח דין באיזו ענין הוי קבוע

והנה במידי דלא נייד פשיטא דמיקרי קבוע מה שמונחים זה אצל זה בצבור א' או שכ"א מונח במקום מיוחד בענין שכן דרכם שיהיו מונחים כך ואמנם במידי דנייד נ"ל דמילתא דפשיטא דאין חילוק בין עומדים למהלכים רק כשהם בכנופי' א' בעדר א' בין בשדה או ברה"ר שהרי סתם אמרו פרע לזורק אבן כו' ולא מצינו שום חילוק בין עומדים למהלכי' ועוד ביומ' ד' פ"ד דאמר שמואל אין הולכין בפ"נ אחר הרוב אמרי' לא נצרכא אלא בט' נכרים וא' ישראל ומהלך שם כאן באותה חצר יכאן בחצר אחרת וכן ר"י דאמר התם באות' חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין וכדמפרש התם ול"ל לחלק בין אותה חצר לחצר אחר' כיון דגם בחצר א' יש לחלק בין עומדין למהלכין ובין פרשו מקצתן מזוית זו לזוי' אחר' אע"כ כיון דדרך בע"ח בכך זה לא מקרי פירש וכן מוכח מהא דפריך ונכבשינהו דניידו פירש"י שיכוף אותם שינידו ול"ל לכבשינהו מה"ל אם עומדי' בחצר נכתת בפתח וכל בהמה שתצא תהיה פירש וכן אפילו אם עומדים בשדה או בקעה וכי לעולם יעמדו במקום א' והלא תנוד בודאי ממקום למקום וכמו שהק' בתמת התב"ש והעתקתי לשונו בסימן כ"ב אע"כ דכ"ז שהם בכנופיא א' אפי' כשיצאו דרך הפתח בזה"ז מ"מ כיון שיצאו כולם בכל מקום שילכו הי' להם דין קבוע הם לא שיפרוש מקצת מהם בפירש גמור ועיין בסימן כ"ג מה שכתבתי בשם הרא"ש ותשובה בקו' הפ"ם ונכבשינהו ומ"ש האו"ה והעתקתי לשונו לקמן בסי' מ' וז"ל ומשהמא נעקרו ר"ל בזה"א דאי בכ"א עדיין הם קבועים . הרי להדיא דדוקא בכ"א הוי קבוע ז"א וכי כ"ד שיהיה הפתח רחב שיצאו כלם בכ"א ועוד א"א לנמלם אע"כ כונתו בזה"ז ר"ל שיצא א' אחריו וא' לאח"ז בענין שנתפרדה החבילה' ובכ"א ר"ל תכופים יחד תיכף זא"ז דכיון דעדיין הם חבורה א' נקרא קבוע דמ"ש בחצר או ברחוב כנלע"ד וכא דבכתובות ט"ו אמרינן בלפי לייא בני מידי והני קביעי פרש"י רוב שיעה ניידי ר"ל דעפ"י רוב אין הולכים בכנופי' א' ואדרבה משם ראיה דאל"כ למה לי דעפ"י רוב שיעה והלא כל שיעות הם ניידי וא"ל דר"ל דעפ"י רוב הולכין ולא עומדין ק' וכי בני העיר עומדים בעירם והלא גם הם מהלכים ול"ע וע"ש בתוס' ד"ה דילמא דהפי' בעיר לא מקרי קבוע היינו משום דאין דרך לבעול בעיר וכן תינוק אין דרך שיהיה ברחוב ולא נקרא קבוע אלא במקום שדרך להיות שם :

ט דין באיזו ענין הוי פירש :

ואמנם מה נקרא פירש הנה במידי דנייד ברור שאם פירש בענין שנראה שהוא אינו עוד בכנופי' עם האחרים זה מקרי פירש וכמו שכתבתי לעיל ואמנם במידי דלא נייד כגון ט' נבלות כו' ופירש ככר א' מן הנבלות לזוית אחרת אפילו בסמוך לו צ"ע אם זה מקרי פירש או שמא דוקא כשפירש תוך לבית זה מקרי פירש . והנה מצינו מחלוקת בין רש"י לרשב"א בענין הא דמשני הש"ס בנמלא ביד נכרי וכתב הרשב"א בחי' חולין דף צ"ה ד"ה והא דאמר רבי וז"ל ומשתכח' דוקא תוך למקולין אבל במקולין אסור דהא נולד לנו הס' בקבוע ולא עוד אלא אפי' ראה אותו יוצא מן המקולין אסור ולאפוקי מדעת רש"י שכתב דנמלא ביד נכרי במקולין עכ"ל (ובזה י"ל קו' המל"מ בפ"ד מהל' מת"ע הל' ט' בתורים הנגלים דה"ל פירש די"ל דזה לא נקרא פירש כיון דדרך כל השדות שיש בו הורי נמליט) ונ"ל דע"כ לא פליג רשב"א אלא במקולין דס"ל לרשב"א כיון דכן דרך לטלטל הבשר שבמקולין ע"י הלוקחין שמוציאים אותו ממקום למקום לראות השמנה היא אם רזה ומחזירים אותו לטבח וא"כ דרכו בכך לטלטל בכל המקולין וגם מה שהתיר רש"י היינו בשכבר לקח הלוקח לידו וכבר נגמר המקח אבל בט' צבורין של המן כו' וכן בטבעות של עבודת כוכבי' דאמרינן התם סתם פירש משמע רק שפירש מן הצבור אפי' בסמוך לו זה מקרי פי' וראיה לזה מהא דאי' בזבחים ע"ג מעות שנמצא בין שקלים לנדבה קרוב כו' לשקלים יפלו לשקלים וכ' הר"ב ולמ"ד רוב וקרוב הולכין אחר הרוב מוקי מתניתין בשוין ע"כ והתם עדיין מונח בעזרה וא"כ הוי לי' קבוע אע"כ דזה מקרי פירש ועוד נ"ל דע"כ לא פליגי אלא בנמלא ביד נכרים לאחר שנגמר המקח ועודו עומד במקולין אבל אם נמלא מושלך בארץ אפילו במקולין גופא לכ"ע מקרי פירש והיינו כמ"ש דדוקא במה שדרכו בכך לא מקרי פירש ולפ"ז במקום שמוכרין אווזות שחוטו' על השלחן ונמלא א' מהן טריפ' אע"פ שאווז אחד מונחת לבד על השלחן ע"פ מקרה שהניחה לבדה אחד מן הלוקחין או המוכר אל אפילו כשעדיין הוא ביד הלוקח זה לא מקרי פירש אפילו לרש"י אבל אם נפלה אחד מהן על הקרקע זה מקרי פירש לכ"ע :

דין אם נשתנה ממה שהיה נקרא ג"כ פירש :

הא דאמרינן פריש מרובא פריש לאו דוקא פריש אלא כשנשתנה הדבר מכמות שהיה מתחלה וראיה לזה מתשו' מהרי"ל שהעתיק הי"ה בסי' י"ד שכת' דעל כאו"א שנשחט אמרינן כל דפריש וכ"כ בהגהת ש"ד הביאו הט"ז בסימן ק"א ס"ק י"ד (ועיין לקמן בסימן נ"ד) ואמנם דוקא בשנוי גמור שאינו חוזר אבל אם ילכו בהמות ברחוב בכנופי' א' ובהמה א' מהם שעמוד מעט או שתשכב זה לא מקרי פירש כיון שדרכן בכך אבן כל כיוצא בזה וכן במידי דלא נייד אם נשתנה מכמות שהיה זה מקרי פירש ואמרינן כל דפריש וז"ל רש"ל על ש"ד ד' ויניציא דף מ"ב פי' מאחר שנעשה בו שנוי הוי כאלו פירש דאמרינן מרובא פריש עכ"ל :

ולפ"ז נ"ל לפי מה דקיי"ל בסימן ק"י סעיף ה' דכל מה שפירש קודם שנודע התערובות מותר א"כ אם יש במקולין איזה בהמות שלימות והתך הקצב המיעוט מהם לחתי' א' כדרך הקצבים שחותכים למכור והרוב נשאר שלם אף באינם שלימות ממש רק שהם עדיין לא נחתכו לחתי' רק כחצאים או הרביעים הם שלימים ובהמה א' או יותר רק בענין שהם המיעוט הם נחתכים לחתי' הוי כפירש קודם שנודע ואמרי' כל מה שנחתך מרובא הוי וכל דפריש מרובא פריש וא"כ מותר לקנות אותן החתיכות אפילו לכתחלה ומכ"ש בהצטרף דעת גדולי הראשונים והמחבר בש"ע דסתם דהתי' גדולה או תי' לא מקרי הכר"ל כן היה נ"ל והגאון בעל בית מאיר אמר לי שנ"ל שגם מהרי"ל לא כתב זה רק בדרך פלפול ולא למעשה ואמנם כיון שבשעה שהצעתי הדברים לפניו לא נתישב בדין זה רק בהשקפה הראשונה אמר לי שכך נראה לו שלא להתיר ולא הי' לי פנאי לשאת וליתן עמו בדין זה ונ"ל ראי' לדברי שהרי גם בזורק אבן לע"א הי' לאו דגלי קרא ה"א שנאמר מרובא הוי זה שנהרג והרי זה הנהרג לא פירש משום מקום רק שנעשה בו שינוי

ממש

מתה שהיה קודם לזה חי ועכשיו מת וצריך קרא לגלות שלא ניזל בתר רובא וא"כ מ"ש הריגת אדם או שחיטה וכדברי מהרי"ל דהא עכ"פ נעשה בזה סדבר שינוי ממה שהיה מקודם וכן בנחתך לחתוכות ובהצטרף דעת הראשונים דחתיכה גדולה וחי' לא נקרא חהר"ל נ"ע להתיר בהפ"ת וכענין שכ' המ"כ בסימן ל"ו בס"ט שנתערב דמתיר מטעם דכיון דלר"ת ס' א' בגופו וא' בתערובת הוי ס"ס. ואף דלא קיי"ל הכי מ"מ בהצטרף דעת הראשונים דחתי' גדולה לא מקרי חהר"ל ולכן מתיר וא"כ ה"ה בנידון דידן ואף ביש לחלק אך נ"ע בזבחי' ע"ד ע"ב שיטת א' מהם פירש"י כיון דנפחת' יש לה ביטול וכ"כ בי"ד סימן ק"א ס"ז דאם נחתכו א' אותה שנחתכה מותר ממ"נ כו' ולמה לא אמר מטעם כל דפריש ול"ע · וע' לקמן סימן ל"ב ול"נ בדברי הגהת ש"ד מה שפירשתי בו :

יא דין אם יש חילוק אם נתערבו הריאות קודם שנמכר או שנמכרו תחלה ואח"כ נתערבו :

קיי"ל כל מה שפירש קודם שנודע התערובת מותר כמ"ש כל הפוסקים ראשונים ואחרונים וראיתי בספר אחד נדפס מחדש חיברו חכם א' שבזמנינו והוא הגאון הגדול אב"ד דק"ק ליסא נקרא תוות דעת על יו"ד שכתב בסי' ק"י וז"ל ודוקא שפירש ממקום שנולד התערובות קודם שנודע הס' כגון שנתערבו הריאות במקום א' ואחר כך פירשו למקום אחר אבל אם נשחטו ג' בהמות בבית א' ופירש א' מהן ואחר כך נתערבו הריאות ונמצא א' טריפה אף מה שפירש אסור דלא חשיב פירש מה שנפרש קודם שנולד התערובות כן הוא בתשובת רמב"ן סי' קפ"א שכתב ואלו פרשו קודם שנתערבו אסור עכ"ל ולא כתב שום ראיה לזה ומה שכתב מתשובת רמב"ן המעיין שם יראה במת"כ ברמה שלא כיון רמב"ן לזה כאשר נעתיק לשונו בסמוך אי"ה וכן העתיק הב"י ס"ס ק"י וכן בתשובת רמב"ן הנדפסת כמו שהעתיק ועוד דמלשונו משמע מאחר שבשעת פרישה היה נודע הטריפה וניכרת אלו מצאו באותו הפעם הטריפות ולכן לא מהני פירש ולא ידעתי מה בין זה לדינו של הרא"ה שכתב הש"ך בס"ק י"ד י' חנויות מוחזקות לנו כולם בחזקת כשרות ולקח מא' מהן ואינו יודע ממי לקח וא"כ נודע לנו שאחד מן החנויות טרפה וניכרת החנות רק שאינו יודע ממי לקח דדעת הרא"ה דמיקרי נולד הס' בקביעות ולא מהני הפרישה ואנן קיי"ל כר"ן (ול"נ דגם דעת רשב"א כר"ן עיין בתה"א דף קכ"א ובחי' וז"ל רשב"א בחידושיו ל"ד במעשה דהוא טבחא ומיהו מה שלקחו כבר מנכרי ואפילו במקולין מותר דל"ל כל קבוע כו' אלא כשנולד הספק במקולין קודם שלקח א"נ כשנודע בבירור קודם שלקח זה שהיה שם טריפה כענין ט' חנויות כו' אבל אם בשעה שלקח עדיין לא נודע שהי' שם טריפה וגם לא נולד שם ס' בהא ל"א כל קבוע שהרי בשעה שלקחו עדיין לא היה שם ס' ולא נולד הס' מעולם בקבוע אלא בפירש ואז איכא למימר כל דפריש והיינו דאמרינן ובנמצא כו' עכ"ל וכ"כ בתה"א דף קכ"א דלא כש"ך) וכן הסכימו כל האחרונים וזה דומה ממש לדבריו שהרי בשעה שלקח אלו היה נולד שום ס' הי' יכול לדעת אם כשרה או טריפה שהרי אין כאן תערובות כלל והחנות הטריפה היא נכרת ואעפ"כ כיון שלא הי' נודע לנו התערובות ואח"כ נתגלה שהנות זו טריפה וזה א"י ממי לקח מ"מ מקרי פירש ולמה גרע זה ואדרבה י"ל דבזה גם הרא"ה מודה דדוקא כשעדיין ניכר חנות הטריפה אוסר הרא"ה אבל הכא שנתערבה מה לי אם הפרישת הי' קודם התערובות או אח"כ דממ"נ הי' שם קביעות וזה נפרש :

יב ביאור דברי תשובת רמב"ן הביאו הב"י בסימן ק"י שהוא קשה להלום :

ומאחר שדברי תשובת רמב"ן בלא"ה קשים מאד להבין ובאמת הוא משובש ג"כ וחסירים בו תיבות וגם איזה שורות מגוף התשובה אך בעיקר הדין כפי שהעתיק הב"י וכן הוא בגוף התשובה אין בו טעות אך הוא קשה להבין מאד וכמה גדולים נתחבטו בו ולדעתי ייכני ה' לאמיתות כוונתו וז"ל ששחטו ג' כבשים ושהפשיט הטבח והעלום הנכרים למגדול לא נשאר אצל היהודים אלא ג' ריאות ומקצת הכבש הג' אח"כ נמצאת סירכא בא' מהריאות והשיב וז"ל לא פרשת אם העלום בזה אחר זה שנתערבו או אם הכוונה לומר שהעלום בזה אחר זה אחר שחיט' ובדיק' והזרתי על כל הצדדים שאם נתערבו ג' כבשים תחילה קודם פרישתם נראה שהם בטלים כו' דבהמה שלמה לד"ה אינו ר"ל כו' ודוקא שפירש קודם שנודע הטריפות במקומו דאמרינן כל דפריש אבל אסור ליקח אחר שנודע כו' ועדיין יש להתיר אם נתערבו יחד אחר שפרשו רובן מיהו בנידון שלפנינו כיון שלא נשאר במקולין אלא חתיכה א' או כבש א' אין להתיר כדאמרינן לא התיר ר"א אלא ב' ב' כו' אכן אם לא נתערבו כלל אלא שהעלום למגדל קודם שנתערבו כולם אסורים דאין כאן רוב ולא שייך בהם ביטול עכ"ל ובב"י נשמט תיבו' אלו דאין כאן רוב ע"ם ולא מצאו כל אנשי חיל לפרש דבריו דהא בהדיא איתא בשאלה שאחר שהעלום למגדל נמצא סירכא ואם כן קודם הידיעה ל"ש ביטול לכ"ע עכ"פ מדרבנן וכדאיתא שם באותה תשובה סי' קפ"ב בהדי' בנידון שאלה זו של הכבשים ועוד דאם יש להתיר הג' כבשים אף קודם הידיעה א"כ מ"ש חתיכה הנשאר למה תאסר אע"כ דקודם הידיעה ל"ש ביטול וא"כ מ"ש אם העלום לאחר שנתערבו או קודם ולענ"ד דבריו מובנים שכתב (דלא פרשת אם העלום בזא"ז אחר שנתערבו) ר"ל ששחט מתחלה כל הג' ואחר ששחט כולם העלום בזא"ז ותיכף כששחט נקרא תערובת כיון שהוציא הריאות אבל אם שחט א' והעלה ואח"כ שחט השני א"כ לא הי' למטה תערובת כלל דשחיטה עם חי' אינו נכנס בגדר התערובות כלל והנה כששחט כלם והי' תערובה למטה רק כיון שלא נודע התערובה לא שייך ביטול קודם הידיעה מ"מ כ"א וא' שפירש נוכל לומר כל דפריש כו' שהרי יש כאן רוב היתר (ומש"כ דבהמה שלמה לד"ה אינו ר"ל אף שאינו מתיר מטעם ביטול אלא מטעם כל דפריש היינו משום שכתב שם דעת ר"י דס"ל דפריש מאילא אפי' קודם שנודע אסור כמ"ש בהדי' בתה"א דף ק"כ ולכן כתב דבהמה שלמה לד"ה לא מקרי חהר"ל וא"כ הוי כשאר תערובות יבש ביבש דאע"ג דקודם ידיעה לא שייך ביטול מ"מ כל מה שפירש מותר דל"ש למיגזר שמא יקח מקבוע דאדרבה אפי' לכתחלה מותר ליקח אחר שנודע ומ"ש לדעת רשב"א דס"ל דאפילו בחהר"ל כל שפירש קודם שנודע מותר ולכן כל מה שפירש מן הכבשים מותר אבל מה שנשאר אסור דכיון דבשעה שהיו הכבשים למטה לא נודע התערובות ולא היה שייך ביטול ועכשיו שנודע התערובות אין כאן רוב למטה (ומש"כ ועדיין יש להתיר כו' אחר שפרשו רובן) ר"ל כיון שפרשו הרוב וא"כ י"ל איסורא ברובא איתא ומה שנשאר והי' מותר ע"ז כתב דלא התיר ר"א אלא ב' ב' וכיון שלא נשאר אלא כבש א' אסור ואמנם כ"ז כשהי' תערובת למטה שנשחטו כלה קודם שהעלה למגדל אבל אם תיכף אחר ששחט א' העלה למגדל ואח"כ שחט הב' ואח"כ הג' וא"כ ל"ש לומר כל דפריש כיון שאין כאן רוב כלל כי בהמה שחוטה אם בהמה חיה אין כאן תערובת כלל וא"כ דומה ממש שאין כאן אלא א' ואיך שייך לומר מרובא פריש כיון שאין כאן אלא א' וא"ל דיתבטלו עכשיו כשהם למעלה במגדל י"ל דמיירי שכן היה דרכם שתיכף כשהעלוהו מכרו אותו ולא היו כל הג' ביחד למעלה וא"ל דיתבטל עכשיו בבית הקונים ז"א שכבר כתבנו דאפי' א' בבית וא' בעליה אינו מצטרף כמו שהארכתי בסי' ד' ס' וא"ל דאם כן היה לו להשיב גם כן דאם נתערבו למעלה ג"כ יש להם דין דכל דפריש יש לומר דזה מילא משתמע דמ"ש אם נתערבו למטה או למעלה רק שמחלק בין אם נתערבו כולם או לא נתערבו כן נראה לע"ד שהיא אמיתת כוונתו ואף שי"ל ג"כ דס"ל דעוף שלם כמו עוף או כבש לא בטל כ"א בשנים ממש ולא ברוב ולכן כשהעלוהו בזא"ז לעולם אין כאן רוב אפי' אם אח"כ היו כולם למעלה רק המקולת שנשאר למטה עכ"פ לא היו שני שלימים כשרים נגד א' הטרפה משא"כ כשהיו התערובות בעודן למטה הי' שם כדי ביטול ודעה זו כתב השיטה מקובצת ביצה דף ג' ונראה שבעל התשובה א הנ"ל הוא מהר"מ מרוטנבורג כי השאלה בסי' קפ"ב במתיר לאכול הכבשים ביחד הוא ממש התשובה שכתב בתשובת רשב"א סי' תש"ל ואפשר שדעתו כדעת השיטה מקו' אך רחוק הוא בעיני כי לא הביאו הפוסקים המפורסמים דעה זו עכ"פ מוכח דאין שום ראיה מתשובת רמב"ן לדברי הגאון בעל חוות דעת דבודאי כל היכא שיש רוב כשירות שייך לומר כל דפריש כו' אע"ג דלא שייך ביטול כדמוכח מברייתא דט' חנויות

דבנמצא

דבנמצא הלך אחר רוב ודומיא דינו של הרא"ש דקיי"ל דאמרי' כל דפריש ולכן לא נשתמע א' מראשונים ואחרונים לחלק רק כתב שהם כל מה שלקחו קודם שנודע מותר דאע"ג דבשעת שפיטה היה ניכר בני מעים של איזה בהמה מ"מ שייך לומר מרובא פרים שהרי היה שם רוב כשרות אבל בודאי בדינו של הטב"ן ששחטו בהמה א' והוליכו למקולין ואח"כ שחטו עוד ב' לא שייך לומר מרובא פרים שהרי כשפירש זה לא היה שם בהמות שחוטים וזה מסתבר וזה לא היה מן הצורך להפוסקים להזכיר דממילא משתמע וכן מוכח מתשובת מהרי"ל שנעתיק בסי' י"ב דס"ל דשחוטה נקרא פירש ועכ"פ אף בשעת שחיטה אלו היה בודק כל ראש הי' מכיר הטרפות ואעפ"כ ס"ל דשייך לומר מרובא פרים ולכן נ"ל הגם דקטנה עכה ממתני הראיות יתנו עידיהם :

יג דין באיזה ענין אמרינן דשחיטה הוי פירש או לא :

וא"ל דעכ"פ נאמר על כ"א שנשחט מרובא פרים זה שנשחט וכדהוכחתי לעיל סי' י' דפירש היינו כונתם שנשתנה מענין ראשון ובודאי משמע שאף שהיו כל ג' כבשים עומדים ביחד בחייס בבית השחיטה רק שהשתנה שהעלם בזא"ז אחר שחיטה וכבר הוכחנו דשחיטה ג"כ מקרי פירש דדמי לזורק אבן לע"א ונהרג א' דאי לא משום קבוע הוה אמינא כל דפריש היינו זה שנהרג היה מן הרוב י"ל דלא דמי דבשלמא התם נשא' זה כך משונה מן הנשארים משא"כ כאן ששחט כולם וא"כ חזרו להיות שוין ואין זה מפרש ומובדל בזה מחבירו וכמו שכתבנו בסי' ש"ת בשם הפ"ח דהוזר לקביעות ראשון דכיון דלא היה נודע לנו הפרישה נ"ם אטו מגיסא ובאמת אם היו כאן ג' בהמות ושחטו א' והשנים עדיין בחיים ונודע לנו שהיה א' מהן טרפה אמרי' ע"ז כל דפריש כיון שנשתנה מן השני ואף שאח"כ ישחטו גם הב' מ"מ נשאר בסתירה דאטו מגיסא כו' משא"כ כשלא נודע לנו עד אחר ששחטו כולם ועכשיו הם שוין אין שייך לומר כל דפריש רק שנפרש באמת למקום אחר והיו אז רוב כנגדם משא"כ כאן כשמכרו זה עדיין לא נשחטו הב' :

יצא לנו מזה דאם מכרו כל הבשר ולא נשאר שום דבר במקולין אפ"ה הכל שרי ואע"ג דהב' אחרונים ל"ש לומר כל דפריש היינו דוקא ליקח אותם לכתחלה לאחר שנודע אבל אם פרשו ג"כ קודם שנודע מותר לדעת האפי רברבי וכמ"ש לי הגאון בית מאיר דכל או"א תולה בחבירו וא מר שלי בוא מן הרוב הכשרי' ושלך אסור כיון דנתבטל מדאורייתא אף קודם הידיעה · ואפי' אם נאמר שלא נתבטל מדאורייתא כשיטת הש"ך מ"מ אפשר שאנו אומרים כך ונ"ע עכ"פ אם הידיעה מדרבנן בודאי כך היא דאל"כ ק' כיון דס"ל דקודם ידיעה ל"ש ביטול וכתבנו דמיירי שמכרו הכל למה לה וא"כ עדיין ק' מאי מהני מה שנתבטל הא לא היה שהיתר רק מחמת הפירש ועכשיו אין בכל בית רוב שהרי א"כ מחלק אם לקחו התי' הרבה או א' ומדאוסר התי' אנשאר למטה וע"כ ס"ל דל"א כשנודע עכשיו איגלאי מלתא למפרע שהיה כבר בטל וא"כ מאי מהני מה שהי' התערובת למטה בכבשים הא עכשיו אין כאן רוב אע"כ דעל כל א' וא' אמרי' מרובא פרים כיון שהם עכשיו כפירש: ועוד מוכח מדבריו דל"א מצטרף מה שלמעלה עם מה שלמטה שיתבטל ברוב דאל"כ אתי' הנשאר למה אסור אע"כ דדוקא במקום א' מצטרפין ולא בב' בתים :

יד תשובת מהרי"ל וביאור כוונתו :

כתב מהרי"ל בתשו' סי' קס"ט על שאלת בעל תה"ד שאל עם בסי' קס"ת אם נשחטו לאן הרבה לאחד כ' ולא' ט"ו ולא' ה' וכ"א מכיר שלו ואח"כ הוחזו ראשיהן ולקח כ"א לאן שלו ולא ידעינן הי מינייהו קדים ונמצא טריפות בראש א' וכ"ש אם יש לדמות ולומר כאותן של כ' הי' הטריפות לדידים אית ליה רובא כהכיא מעשה דא"ז דלאחד היה כ' אתרוגין ולא' י' ולא' ה' ובא אנס וגזל איזה אתרוגים והסיר הסימנים ופסק הא"ז דאמרי' כל דפריש מרובא ואלו שגזל הי' של זה שהי' לו כ' (סוכה בה"ג סי' רל"ב) והשיב לו מהרי"ל וז"ל אי לא פריש אלא הד ראש הוי מצית לדמות לפי סברתך אבל כיון דפרשו כלם מ"מ דהטריפה מרובא פריש ולא נימא אבל כשר וכשר מרובא פריש דהתם באתרוגין אבל הני דפרישו אמרי' מרובא פרים תמיעוטא לא פרים כלל משא"כ בנידון דידן דע"כ ממיעוטא נמי פריש · ולפ"ד אפי' בלא הך טעמא נ"ד כלל היכא אמרינן מרובא פריש היינו דפריש מהרוב ושך דהנשארים פרושים ג"כ מהא דפריש ונשארו במעיקרא אבל הכא בטריפות ע"כ כבש הטריפה עודנה עם התערובת ומה שייך כל דפריש לא נודע לנו ע"י הראש אלא דטריפה חדא ביניהו (וכוונתו דבשלמא אם הי' נפרש כבש אחד הי' אמרינן עליו כל דפריש כיון דהוא פריש מהנשארים משא"כ כאן שכל הכבשים עדיין בקביעותן רק הראש נפרש ואין זה אלא שנתגלה ע"י שיש טריפה אחד בין הכבשים ואין כאן פירש כלל) . ואם נפשך לומר איסורא ברובא איתא נהא לא בולהכה תשו' מהר"ה (כוונתך דאם דעתך משום די"ל איסורא בתובא איתא וא"כ ממילא המיעוט מותר א"כ הוא גמ' בהדיא בפ' התערובות בטבעות של עו"כ דפרשו מ' למקום א' וס' למק"א דאמרי' איסורא ברובא איתא לדעת קצת פוסקים) ומ"מ נראה דנ"ד (כוונתו לטבעות על עו"כ) דודאי אי הוי כולהו מע רבות ופירש המיעוט למקום א' מן הרוב הוי שייך לומר הכי אבל כיון דכל חד וחד הי' שלו מבורר מנין לי' לתעבד הני מיעוט והני רוב הני קבוע כמו הני וכמחצה ע"מ דמי (כוונתו דכל א' וא' לא מקרי כלל פירש רק קבוע כמ"ע דכיון דלא היו מעורבים מתחלה אפי' אם ידעינן בזה שהי' לו הי' פירש מתחלה עם לאן שלו מבית השחיטה נכיתו לא ה"ל פירש דכ"א וא' קבוע בשלו) ואי איכא למגוא נד היתר יש לדון על התיר המעשה כשהיו הלאן בחיים קודם השחיטה ואיגלאי מלתא למפרע דהד טריפה הוי ביניהו וניגמא כל הני דשחטי' המיעוט פרים מרוב דהרוב כשרות היה הואיל ופרשו קודם שנולד הס' ל"ג שמא יקח מקבוע וגם ע"ז יש לגמגם דלא ידעינן מאן קדים עכ"ל מהרי"ל :

טו דין דאם אחד שחט ב' בהמות וא' א' ונתערבו הריאות ר"א בזה כל דפריש דכל א' קבוע בפ"ע :

יצא לנו מדבריו שאם נשחטו כ' קלניס אחד ב' בהמות ואחד אחד ולאחר ששחטו והפשיטו כל הג' הפרישו בהמה אחד למקולין קודם שנודע שום ס' ונתערבו הבני מעיים ונודע שיש א' טרפה ל"א מרובה פריש זה הבהמה שפירש כיון שכל א' וא' מבורר בשלא נעשה אלו קבוע לעצמו וכמחצה ע"מ ומכ"ש דל"א שריאה זו הטריפה היא של זה שיש לו ב' כמ"ש מהרי"ל בהדיא ונראה דל"ד של ב' קלניס אלא אפי' בב' חדש אחד רק שהוא בענין שאחד מבורר לו שאינו נכנס בגדר תערובת עם השאר :

אך נ"ע שהרי אף בקבוע שכתב הב"ח לעיל סי' ב' דנתי כל אחד ואחד מבורר בחנות א' ובזה לכ"ע כל מה שלקחו מא' מן החניות אף הב"ח מודה דמותר דאמרינן כל דפריש והרי גם הב"ח מיירי שאין בכל חנות וחנות כ"א בהמה א' ומ"מ שייך שפיר לומר מרוב הכשרים לקח אף שכל חנות וחנות הוי קבוע לעצמו וכ"א וא' הוי פ' טריפה מ"מ כפירש ממנו אמרינן כל דפריש ומתוך זה נראה דלס"ל כמהרי"ל בזה אלא אע"ג דכ"א מבורר בשלו ולא היה תערובת כלל מ"מ אמרינן כל דפריש וחשיב שפיר פירש דבידאי אף שכתבנו שם דל"ש ביטול בזה מ"מ מטעם כל דפריש מותר דבודאי מטעם כל דפריש מותר אף במקום דל"ש ביטול כדאית' להדיא בט' חנויות כו' ואפשר דכוונת מהרי"ל דבודאי אלו היה נפרש א' עם לאן שלו והשאר נשאר במקום ראשון היה שייך לומר כל דפריש אבל כיון שכולם פרשו ולקחו נאנש לביתם וחזר להיות קבוע בבתים כ"א בשלו דחשיב בשלו קבוע ול"ע עוד אפשר לומר דדוקא הכל הלוקח שלקח מא' מן החניות קף שיודע מאיזה חנות לקח עכ"פ כיון דידעינן שיש כאן ב' חנויות כשרות שייך לומר כל דפריש אע"ג שכ"א וא' הוא בספק טרפה מחמת שכ"א קבוע בשלו מ"מ הכל הלוקח מקרי שפיר פירש דלגבי' מתשיב כתערובת אבל כמעשה דמהרי"ל שהוא גבי כעבה שהוא מבורר בשלו ואינו מעורב כלל דומה כאלו לא היה אלא בהמה א' כיון שקבוע בשלו ואינו מעורב כלל ובכל מקום שמוליך בהמה זו לעולם הוא קבוע וכמו שכתבתי לק' בסי' ולאסור ליקח מאותו בהמה לכתחלה אא"כ מה שקנו כבר ונפרש לבתים מקרי פירש: ולכאורה נראה מדבריו דס"ל דשחיטה הוי פירש ודלא כתשו' רמב"ן שהבאתי לעיל דלדידי' אף כשלא הי' תערובת למטה במגדל ע"מ אמרינן דשחיטה מקרי פירש ומדכתב דלכן הבור

אסור משום דלא ידעינן מאן קדים לכאורה משמע דפליג נמי אתשובת רמב"ן דלעיל דמוכח מדבריו דאם מכרו הכל אף דבב' האחרונים ל"ש כל דפריש כמש"כ כל הפוסקים מ"מ מותר כמו שכתבנו בסי' י"ב דאל"כ אף דלא ידעינן מאן קדים למה אסור כיון שכולם פרשו לשיטתו מחמת השחיטה אבל אינו מוכרח די"ל דבדינו של רמב"ן מודה כיון דמייר שמכרו הכל וא"כ עכשיו ג"כ בפירש משא"כ הכא שחזרו לקביעתן שהרי כ"א וא' קבוע בשלו וא"כ חזר להיות קבוע וכמו שכתבתי בסי' י"ט דאם קודם שנודע חזר הקביעות למקומו לא מהני הפרישה הראשונה :

ועוד דאפילו אם יתלוק תשו' מהרי"ל על תשו' רמב"ן נ"ל דאין למידין מדברי מהרי"ל אלו למעשה שהרי השואל כתב למהרי"ל שאינו שואל הלכה למעשה רק בדרך לימוד וא"כ גם התשובה אינו למעשה ולא כתב רק בדרך פלפול וגם לשונו משמע כן שכתב ואי איכא למצוא צד היתר משמע שרק צד היתר הוא ולא היתר ממש ולכן נ"ל דלמעשה גם מהרי"ל מודה וכמו שכתבתי בשם רמב"ן בסי' י"ג :

טז דין הא דנמצא הלך אחר רוב בשר אם ר"ל רוב חנויות או רוב בשר שבחנויות :

הא דקיי"ל בנמצא הלך אחר הרוב נ"ע אם ר"ל רוב חנויות אעפ"י שיש בחנות הטריפה בהמות יותר מכל החנויות כשרות כד"מ ט' חניות כשרות בכ"א בהמה א' ובחניות הטרפות יש י' בהמות טרפות או שמא כיון דאנו דנין על הבשר אזלינן בתר רוב בשר ולא משגחינן ברוב חניות והרמב"ם בפ"ח מהל' מ"א כתב וז"ל ט' חנויות כו' אבל בשר הנמצא מושלך בשוק הלך אחר הרוב דכל דפריש אם היה רוב המוכרים נכרים אסור ואם ישראל מותר וכן בשר הנמצא ביד נכרי וא"י ממי לקח אם היה מוכרי בשר ישראל כו' עכ"ל · וצ"ל מה שהאריך הרמב"ם בלשון ולא כתב כלשון הברייתא ובנמצא הלך אחר הרוב משום דק' ליה קו' הכו"פ שהקשה בסי' ס"ב דלמה הצריך הברייתא לומר ובנמצא הלך אחר הרוב ולא אמר סתם ובנמצא מותר כמו ברישא ט' חניות כו' אסור דהא יש כאן רוב לפנינו דהברייתא מיירי ברוב כשרות ולכן דקדק הרמב"ם דהא דתי' בסיפא ובנמצא לא קאי ארישא אלא רצה לאשמעינן אגב דין דנמצא בשר מושלך בשוק ואין אנו רואים לפנינו אם יש רוב חנויות כשרות או לא אזלינן בתר רוב המוכרים כדאיתא במתני' תין דמכשירין בפ"ב שם מצא בה בשר בעיר שישראל ונכרים דרים בו אם רוב טבחי ישראל והתם מיירי דלא ידעינן כלל אם נשחט היום כלל בשר או לא אם יש רוב בשר כשר או טרפה רק שמצא התי' א' בשוק ולכן הולכים אחר רוב טבחים דאם רוב טבחים ישראל אמרינן מסתמא הם שחטו ומהם נאבד החתי' או מן הלוקח מהם וכן לכיפך ופשיטא כשיש לפנינו ט' חניות כו' ויש בכל חנות בהמה אחת ואז בודאי אינו תלוי ברוב טבחים כיון שיש לפנינו ט' כשרות אף שיהיה הטבח נכרי ולא יהיה רק טבח אחד העוסק בכל הי' חניות נמי דינא הכי ולכן בסי' ק"י שינה הש"ע מלשון הרמב"ם וכתב כיון שרוב חניות מוכרות בשר כשר ט' ע"ש דבאמת בזה לא תלוי כלל בטבחים שאפילו ידעינן בודאי שרוב טבחים הם נכרים כיון שידעינן שיש כאן רוב כשרות אזלינן בתר הרוב ולכן נקט הברייתא סתם בנמצא הלך אחר הרוב לאשמעי' דאפילו אין כאן לפנינו רוב כשרים לעולם אזלינן בתר רוב ואמנה מסתמא דמילתא ט' חניות היינו שיש בכל חניות בהמה א· אבל אם יהיה בחנות האחת הטרפה שיעורים בהמות טריפו' ובט' חניו' בכל א' א' או ב' באופן שיש רוב בשר בחנות הטריפה בודאי לא אזלינן בתר החנות רק בתר הבשר דאטו כיון שיש רוב בשר או חניות זה יגרום שימצא חתיכה אע"כ ר"ל כיון שיש רוב חניות א"כ כל דזבין מרובא זבין או המוכרים אבדו או הלוקח אבד חתי' זו ועיין בפסחים ז' ע"א במעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה דפרש"י הא דאזלינן בתר הלוקחים ולא אמרינן מן המוכר נפל היינו לתומרא ובתוס' כתב שם דהלוקחין הם רוב ע"ש עכ"פ מוכח דלא אזלינן דוקא בתר המוכר או הלוקח וא"כ הכי נמי קשה כיון שיש רוב בהמות טריפות בודאי יש יותר לוקחין טריפה מכשרות וא"כ למה ניזיל בתר המוכרים שהם הרוב בחנויות ולמה לא נאמר שמרוב הלוקחין שלקחו בשר טריפה מהם נפל

אע"כ דבאמת בענין זה לעולם אזלינן בתר רוב בשר וברייתא סתמא קתני דאזלינן בתר רוב לפעמים אחר הטבחים ולפעמים אחר הבשר וכן מוכח להדי' ממתני' דשקלים פ"ז מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה קרוב לשקלים יפלו לשקלים וכתב הר' בגדיא שהיו ו' שופרות לנדבה ושופר א' לשקלים וכתב שם הרע"ב למ"ד רוב וקרוב הולכין אחר הרוב מוקי לה בשוין ואיך אפשר בשוין כיון שהי' ו' לנדבה וא' לשקלים אע"כ דר"ל שוין במעות שבשופרות ולענ"ד היא ראיה גדולה וכן משמע בנדה י"ח תוס' ד"ה ובנמצא כו' הכא איכא נמי חזקה נגד הרוב דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואי נימא דאחר רוב ר"ל רוב חניות וא"כ מה שייך חזקת איסור לחנית של הטרפה אחר שכתבתי זה זמן רב הראו לי שהגאון בעל חוות דעת בסי' ק"ט הביא ראיה זו משקלים ובסי' ק"י כתב בפשיטות דאזלי' בתר רוב המוכרים והיינו ע"פ מ"ש שם ראיה להיפך דלא אזלינן בתר רוב בשר דא"כ במצא אבידה בעיר שרובה ישראל למה חייב להכריז הרי הנכרים עשירי טפי ע"ש הנה גברא חזינא ותיובתא לא חזינא דאטו אם הנכרי הולך בשוק לוקח מעותיו וכלי תשמישו בידו ועוד דבשלמא בשקלים שאנו דנין על המעות אם הוא מעשר וכן כאן הבשר שאנו דנין אם הוא טרפה אזלינן אחר רוב מעות או בשר אבל התם שאנו אין דנין על המעות אלא מי הוא שאבדם אם ישראל או נכרי ולכן אזלי' אחר רוב אנשים ובנסיעתי בשלותי מאוה וקבלתי פניו כראות פני אלקים הלעתי לפניו דבר זה ושתק לי ולכן נ"ל דאזלינן בתר רוב בשר וכן הא דאיתא במתני' דאזלינן בתר רוב טבחי היינו דסתמא דמילתא דאז יש בשר כשר הוא הרוב אבל לעולם אזלינן אחר רוב הבשר ועדיין הדבר צריך תלמוד :

יז דין ד' בהמות שנשחטו ונמצא אחד שהיא טרפה ואחר כך נתערבו המעות ונמצא בהם טרפות תולין שהוא מן דטריפה :

נ"ל לפי מה דקיי"ל בסי' ק"י סעיף ז' דאף בכע"ח והר"ל אגרי' שאני אומר כיון דאינו בטל אלא מדרבנן ולפ"י אם נמצא בבהמה א' טרפה באיזו טריפות כגון מים במות וכיוצא בו וידוע איזו בהמה וא"כ שחטו עוד בהמות ונתערבו המעים של כולן ונמצא במעי של א' מהם איזה טריפות תלינן שגם המעים הללו הם מהטריפה כדאית' בסי' קי"א סי' ו'. ודוקא שנמצא תחלה הטריפות וא"כ נודע התערוב' אבל אם נמצא תחל' התערוב' וא"כ נמצא הטריפות הידוע ל"א למפרע שזה הוא מן הטריפה כדאיתא שם בסי' קי"א ואפשר אם ידוע שבבהמה זו אפילו רק ס"ט נמי דינא הכי ואמנם זה ל"ש רק שיש כאן ד' בהמות דאף דאם נימא שבריאה מבהמה אחרת והראש מבהמה זו אעפ"כ יש רוב נגד בהמה זו שנטרפה ע"י הריאה וכיון שיש רוב מדאורייי' אמרינן שא"א כנלע"ד . ואפילו אם הם של ב' בני אדם דאף שכתבנו לעיל בסי' י"ד ע"ו בשם מהרי"ל דכ"א קבוע בשלו מ"מ אם נמצא אצל א' בהמה א' טריפה בודאי בלא זו התערובת כמעשה דמהרי"ל ואחר כך נמצא אצל חבירו ספק שא"י אם ראש זה משל חבירו אם תולין שהוא משל חבירו דע"כ לא פליג הרשב"א על רמב"ן בסי' קי"א אלא במה שמכשיר הרמב"ן בב' קדרות של היתר ותתי' איסור דס"ל דכ"א תולה בחבירו אבל כשיש לתלות באיסור מודה הרשב"א וגם בזה צריך שיהי' אצל כ"א עכ"פ ג' בהמות בענין שיהי' בטל מה"ת ונ"ע :

יח דין אם שחטו בבית השחיטה והוליכו משם כל הבהמות בזא"ז למקולין ואח"כ נודע טריפות אם עדיין כולם במקולין חוזר להיות כאן קבוע ואם הביאו רוב בב"א או שיש כאן במקולין רוב תליא בדין המבואר סימן מ' אי אמרינן איסור' ברוב' ואם הביאו מחצית מבואר לקמן סי' ל"ב ל"ג ואם הביאו א' א' ונשאר בבהמ"ת מיקרי אלו כולן פירש ומותרין ואם לא נשאר שם כלום אלא שקודם שהביאו הכל מכרו ככר בהמה א' ולא נשאר ממנה כלום במקולין ג"כ י"ל לא חזר הקביעות למקומו :

הנה מילתא דפשיטא שאם נשאר רוב בבית השחיטה ושאר בהמות הוליכו למקולין למכור אמרינן אל אלו שבמקולין כל דפריש ול"א שיחזיר הקביעות הכא במקולין כדמוכח ממעשה שהביאו האחרונים והיא בתשובת גאוני בתראי ששחטו ז' בהמות והביאו ג' ותלי למקולין שהכשירו הג' מטעם כל דפריש וכטעם

וטעם פשוט דכיון דנשאר הקביעות במקום הראשון שייך שפיר כל דפריש וכמו שכתב בתשו' מהרי"ל שהבאתי סי' י"ד בהדיא והכי מוכח מיומא ד' פ"ד דמוקי התם הא דשמואל דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב ופריך ה"ד אי דאיכא ט' נכרים ואחד ישראל פשיטא דהוי ליה קבוע ומוקי דאשמעינן דאפילו פירש לחצר אחרת ופריך והא תני בחצר אחרת אין מפקחין ומשני דברייתא מיירי בפירו' במקצת והמקצת נשאר בחצר ראשון וכיון דלא אתחזק שם ישראל אין מפקחין ע"ש ברש"י ותוספת ואי איתא דאפ"ה נעשה ג"כ כאן קבוע למה אין מפקחין ואפילו לשיטת רמב"ם עיין מה שכתבתי סימן מ"ב שכתב בפ"ב מהלכות שבת דאדרבה כל שנשאר מקצת קביעות מפקחין היינו בפ"נ דלא אזלינן בתר רוב ול"א כל דפריש מ כח אבל בשאר איסורין אמרי' כל דפריש ואמנם אם לא נשאר כלום בבית השחיטה אלא הוליכו הכל למקולין אלא שלא השפיקו להביא הכל למקולין עד שמכרו אפילו רק בהמה א' כולה ולא נשאר ממנה כלום במקולין גם בזה נ"ל דל"א חוזר הקביעות למקומו אע"ג דכאן אתחזק איסורא שהרי היו כאן כולם ובפ"נ לשיטת רש"י ותוס' בפירש כולהו דרך החצר השני אפילו בזה אחר זה וכמו שכתבו תוס' שם כיון דאתחזק שם ישראל מפקחין אדרבה מהתם מוכח דלא מטעם קבוע דאל"כ מאי משני הש"ס דשמואל אתי לאשמעינן בפירש כולהו אי איתא דזה הוי קבוע א"כ עדיין קשה פשיטא וכמו שהוכיחו תוס' שם אע"כ דלא הוי קבוע ודוקא בפ"נ כיון דאתחזק שם ישראל מפקחין אבל בשאר איסורין לא מהני מה שאתחזק ואזלי' בתר רוב ואמרי' על כל אחד כל דפריש וכ"ש אם יש ס' כלל אם נתערב כאן טריפה כגון שידוע להם שהיה להם בהמה א' טרפה אבל אינו נודע אם זו היא שנתערבה או לא דלא נקרא קבוע אפי' כולם ביחד כמו שכתב בהדיא ברשב"א הבאתי דבריו בסימן מ"א:

ואמנם אם הביאו כולם למקולין או שעכ"פ נשאר חתיכה מכל בהמה באופן שיש כאן ודאי טרפה א' כתב הפ"ת ס"ק כ"ח דחוזר הקביעות למקומו וז"ל דע דקבוע מקרי כו' וכ"כ עוד בסימן קי"ד ס"ק כ"ו בהדיא וז"ל ואפילו אם פרשו מן הבתים לחניות כו' וא"ל דהפ"ת דמיירי שנעקר כל הקביעות ביחד דלא הוי פרישה כלל ז"א שהרי מביא ראיה מפ"נ ובהדיא כ' האו"ה דהרמב"ם ע"כ מיירי בפרשו זא"ז והבאתי דבריו בסי' ח' ובסימן מ"ב ומה שהקשה הסמ"ג דהאי קבוע דאורייתא זה לק"מ דכל דתקון רבנן כו'. וכן מוכח מתש' מהרי"ל שהבאתי לשונו בסימן י"ד דכתב דלא ידעינן מאי קדים והוי קבוע אע"ג דשם כבר פרשו ממקומם הראשון וכן מצאתי בשיטה מקו' על נזיר דף י"ב דמשני הש"ס התם הדרא וכתב השיטה מקו' בשם רש"י וז"ל גבי אשה אחר שקדשה בשוק תבא אל ביתה ואיך יבא עליה במקום קביעות אבל גבי קן מי הדיא אינו חוזר אל קינה הראשון שדרך עוף להיות בקן זה ואח"כ בקן אחר אבל אשה הדרא לביתה הראשון ולפ"ז משמע דבעינן קבוע במקום ראשון שנולד הס' וזה לא מצינו ועוד יוליכנה למקום אחר שלא היתה שם מעולם עכ"ל ושמעתי שיש מביאים ראיה דאם נעקר כל הקביעות אע"ג שחוזר ונקבע יחד במקום אחר לא הוי קביעות כמו שכ' הש"ך בס"ק ל"ז ולדעתי מעולם לא נתכוין הש"ך לזה שהרי הש"ך שם סימן קי"ד כתב ג"כ בס"ק י"ט כדברי הפ"ת דבחנויות הוי קבוע וא"ל דכוונתו דחנויות דינו כבית וזיל קרי בי רב הוא וא"כ יהיה סותר דברי עצמו מלבד שראיות שכתב הש"ך בסימן ק"י אינו ראיה כלל דמה שכתב ראיה מר"ן ליתא דהר"ן לא כתב אלא דל"א קבוע למפרע אלא משעת חדושו למה לא נאמר ומה שכתב דכן משמע מד"מ אין שום משמעות בדבריו שהרי בד"מ לא נזכר כלל שחזרו ביחד ואמנם אף שנודה לראיות אלו מ"מ לא מוכח מזה אלא היכא דנודע כבר התערובות ואז בפירש ממילא כבר היה בחזקת היתר ואז אף כשחוזר הקביעות למקומו לא הוי קבוע וכמו שהאריך הרא"ש בפרק ג"ה וכקו' הש"ס אטו מגיסא אסורה וכ"כ הר"י שם בהדיא אחר שנתחזק בהיתר והיינו דוקא אחר שנודע לנו התערובות אבל קודם שנודע לנו התערובות אף הפרישה לא אתחזק עדיין בהיתר וכמו שכתבו הש"ך והפ"ת בסימן ק"ט ברמ"א וכן בד"מ מיירי בנודע והכי יפה כתב הש"ך דלא

חוזר לקביעות וכ"כ הפ"ת בהדיא שם דאם פרשו מקצתן שלא בפנינו והותרו וחזרו ונקבעו עם שאר התערובות כולו וכן אם נתפזרו כולן בפנינו וחזרו ונקבעו מותרין כדפריך הש"ס אטו מגיסא כו' וכמו שכתב הרא"ש בפרק גיד הנשה ושמעתי שיש מרים שהפ"ת סותר דבריו ובאמת אין כאן סתירה דודאי כיון שהיה ידוע לנו התערובות ונתפזרו וא"כ כבר הותרו כולן ואז באמת אינן חוזרין לאיסור כקו' הש"ס אטו מגיסא אבל כשלא נודע לנו התערובות אף שפרשו וקודם שנודע לנו חזרו לקבוע ודאי חוזר הקביעות למקומו דדוקא אם נודע לנו והם עכשיו בפירש אזי אמרי' כל מה שלקח קודם שנודע אבל כשנודע לנו הם בקביעות אדרבה אז אסורים שאז חל עליהם שם קבוע ובלא"ה תמוה על הש"ך דלמה לא הביא ראיה מקו' הש"ס אטו מגיסא אסורה עכ"פ הש"ך אינו סותר כלל דבריו דבסימן קי"ד מיירי שלא ראינו הפרישה ואז לא ידענו מן ההיתר דדקא כשנתפזרו בפנינו לאחר שנודע התערובות דאיתחזק היתרא אבל בלא"ה אסור וכן הם דברי הש"ך כדברי הפ"ת ואין כאן מחלוקת כלל. ואמנם החילוק בין קביעות מקום אחד לב' דבמקום אחד אעפ"י שכבר פרשו מקצתן ואח"כ נודע הטרפות ה"ל קבוע אע"ג דאפשר דאין כאן ערבות אבל במקום ב' דוקא אם יש כלן ביחד דודאי יש כאן האיסור חזר להיות קבוע משא"כ כשכבר פרשו קצתן הי"ל דאין כאן איסור כלל לא חזר להיות קבוע כדהוכחתי מגמ' דיומא כן נלע"ד וה"ה אם הביאו מבתים לחניות בסי' קי"ד נ"ל דמיירי שהביאו הכל מבתים לחניות דאל"כ מה שבחניות הוי פירש כיון שנשאר במקום קביעות ראשון וא"ל דא"כ למה בפירש לבתים מקרי פירש נימא דיחזור הקביעות למקומו י"ל דשייכו כמו שאמרו אשה הדרא לניותא כו' משא"כ גבי עוף כמו שאעתיק בסי' שאח"ז ור"ל כיון דדרכו בכך הוי קבוע משא"כ עוף וה"ה בבתים דהוי פירש ממש מקרי תמיד פרוש שהרי אין מפרישין אותן לבתים לעשות מהם קביעות משא"כ במקום שמוכרין:

יט באור דברי תוספות בכתובות דף ט"ו ולתרץ קושיתם על רש"י שם:

והנה הראיה שהביא הפ"ת מסוגיא דנזיר דאמרינן אשה הדרא לניותא תמוה שהרי פירש"י ותוס' שם על קו' הש"ס שם אשה נמי נימא בשוקא אשכח וקדים פירש"י ותוס' שם דהיכא דמלא המשלח אשה בשוק היה לנו לומר שיוכל לקדשה דלא קבוע דכל דפריש ומשני הדרא לניותא והרי גם כאן קשה אטו מגיסא אסורה שהרי פרשה לאחר שנודע לו הספק וחל עליה שם היתר כשקדשה בעת הפרישה ועדיין היא ניכרת לבעל ולמה אסורה ולכן נ"ל דס"ל כמו שכתבו תוס' בכתובות ט"ו ד"ה דלמא שהקשה דמאי משני הש"ס דלמא אזיל איהו לגבה דה"ל פירש והרי מסוגיא דנזיר מוכח דבאדם ל"ש כל דפריש מדמשני אשה הדרא לניותא ור"ל דל"ש כלל כל דפריש וכתבו התוס' וז"ל ולאו פירכא הוא דהתם בשעת האיסור כשזה בא על שום אשה הדרא לניותא כאשה שקידש השליח אבל הכא כי אזלי איהו לגבה בשעה שאוסרה הרי הוא פירש עכ"ל הרי להדיא מדכתבו תוס' הדרא לניותא כאשה שקידש השליח ולרש"י ותוספת דנזיר קאי על האשה שמקדש המשלח אלא נראה שהם מפרשים כפי' הרא"ש הביאו בשיטה מקו' נזיר וז"ל אימא בשוקא כו' דתמרא יתירה הוא לאסור כל הנשים וה"ל לתלות שמא בשעה שקדשה לא היתה קבוע וע"ז משני הש"ס הדרא לניותא אחר שקדשה וכיון דקביע הוא השתא חשובה כמחצה אבל עוף אין לו קביעות דתדיר נודד ממקום למקום ואין לו קביעות עכ"ל ובזה א"ש דתוס' כהנו דודאי גבי אדם שייך כל דפריש והיינו היכא דאזיל איהו לגבה והרי הוא עכשיו בפירש משא"כ באשה שאף שקדשה השליח בשעה שהיתה פירש מ"מ כיון בשעה שבא על האשה כבר חזרה האשה שקדשה השליח לביתה ונעשו כל העולם קבוע ולפ"ז שפיר מייתי הפ"ת ראיה מסוגיא דנזיר דמייד דאקבע חוזר לקביעות שהרי קודם שנודע להמשלח מן הפרישות כבר חזרה לקביעות וגם ל"ק אטו מגיסא אסורה כי לא היה שם היתר עדיין שהרי המשלח לא ידע מן הפרישה ואף אם נאמר שיועיל הידיעה של השליח

מ"מ כיון שלא היה ידוע לבעל הוה היתר לא מקרי פירש כלל כיון שאינו ניכר עכשיו וכמו שכתבנו לעיל סימן ב' דדבר שאינו בא לידי ידיעה ואינו בפנינו לא מקרי ידיעה כלל ומה שהקשה הפמ"ג דמת"כ לשיטת תוס' אינה אלא משום קנס ואיך יליף הפ"ח לענין קבוע לא ידעתי כוונתו שהרי כתב תוספת שם דלא הוי קבוע גמור ולכן קנסו משום דהוי קלת קבוע ומה שהקשה דלשיטת רמב"ן בגיטין הוי קבוע גמור דאורייתא ואיך יליף לקבוע דרבנן כבר כתבתי דלק"מ דכל דתקון רבנן כו' ואך נ"ע לשיטת רש"י ותוס' בנזיר דקו' הש"ס הוא אימר בשוקא אשכח קאי על המשלא וא"כ קשה אסו מגישא אסורה ואיך תחזור לאיסור כיון שמכירה ואיך תחזור לקביעות ועוד דקו' תוספת בכתובות במ"ע דלשיטתם צ"ל דמשני הדרא לניחותא ולא שייך כלל כל דפריש וצ"ל דכוונת רש"י שכתב דגבי אשה ל"ש כל דפריש כוונתו במתק לשונו שכתב מ"מ אשה דלאניידא דכל כבודה פנימה ר"ל דדוקא גבי אשה ל"ש פירש דאפילו כשהיא בשוק מ"מ דעתה תמיד על ביתה אבל לגבי גברא בכתובות ודאי שייך כל דפריש וא"כ ל"ק קו' תוספת בכתובות וגם הקו' אטו מגישא לק"מ כיון דל"ש גבה כל דפריש:

אך נ"ע וכי ישתנה הדין בפ"נ בשבת שהבאתי בסימן י"ח דלפ"ז בנשים אפילו בתגר אחרת ובנעקרו כלן מפקחין כיון דלעולם הוי קבוע וצ"ל דדוקא לענין זה בקדושין כיון דקדושין לצורך ביאה הוא ובודאי לא תבעל בשוק ולכן לענין זה ל"ש בה פרים אבל לכל שאר דברים אין חילוק בין אשה לאיש:

ב דין אם לאחר שנודע התערובות לקח או פירש לפנינו ממקום הקביעות אסור אלא דאם פירש לפנינו הוא פלוגתא בין הראשונים אם הוא איסור דאורייתא או מדרבנן אבל לקח לפנינו לכ"ע הוי מה"ת:

הש"ך בס"ק כ"ב כתב בשם הב"ח דדוקא בלקח בפנינו הוי דאורייתא אבל פירש בפנינו הוי דרבנן. ולי נ"ע דהא קבוע ילפינן מוארב לו והא בהרג את זה הרי הוא פירש וראוי ליזיל בתר רובא ולומר שישראל היה ואעפ"כ גלה לנו תורה כיון שהיה בפנינו או כמ"ש הסמ"ע כיון דאדם שיש בו דעה ל"ש בו ביטול וזה חידושו והא התם לא דמי ללקח מקבוע רק כפירש בפנינו ואעפ"כ מקרי קבוע ומה שהקשה הכו"פ מזבחים לפ"ז מ"ש פרשו מקום למקום א' דמותרין כיון דגזרת הכתוב שיהיה כמחנה ע"מ וא"כ הוי כתערובות חד בחד ואין כאן רוב ומ"ש מקום למקום א' דמותר ופירשו ה' למק"א דאסור בפירוש לפנינו כ"ל דלק"מ לפי מה שכתב הש"ך בס"ק כ"ב כיון דחידוש הוא אין בו אלא חידושו דוקא כשהוא בעצמו ולא אמרינן דלהוי כנכפך היתר להיות איסור ע"ם וא"כ בהמיעוט הוי שפיר רק כמו ספק תערובות אבל ברוב דאמרינן איסורא ברובא הוי כודאי שיש בו האיסור ולא מתבב כלל לספק וא"כ כשנפלו למק"א הוי כתערובת ראשון ובפסחים י' ע"ב ד"ה ט' חנויות שהקשה דהיכי מייתי ראיה מט' חנויות דהוי ספק דאורייתא לבדיקה דאינו אלא מדרבנן ולכן כתב דאיירי לאכילה ואח"כ הקשה מ"מ גמלא בפי עכבר מנמלא ביד נכרי וע"ז תירלו דמיירי שלקח העכבר בפנינו ע"ם וא"כ אי נימא דדוקא לקח הוי דאורייתא אבל פירש בפנינו אינו אלא מדרבנן עדיין קו' ראשונה במ"ע דשמא דוקא לקח אדם הוי ספק דאורייתא ולכן אסור מה שאין כן בלקח עכבר בפנינו אינו אלא מדרבנן אע"כ דגם פי' בפנינו הוי דאורייתא • ובהגהת מיי' פ"ח מהל' מ"א כתב וז"ל אבל אם בפנינו פירש ולא הכרנו המקום אינו אסור מה"ת כדאיתא פ"ק דפסחים ע"ש בתוס' עכ"ל ונ"ע דלא מוכח מידי שם ולולא דמסתפינא הייתי אומר דטעות סופר הוא וצ"ל אסור מה"ת וכוונתו דהכי מוכח מתוס' שם והיינו כמו שכתבתי וע"ש בהג"מ דמשמע להדיא דס"ל שהוא מה"ת:

ואמנם הר"ן בפג"ה כתב להדיא דפירש בפנינו אינו אלא מדרבנן וצ"ע:

כא דין דאם נתפזרו בענין שלא נשאר רוב במקום אחד כולן מותרים ואם ר"ל שיתפזר כאו"א או רצה לומר דנתפזרו עד שלא ישאר רוב במקום אחד:

כתב הרשב"א בתה"א דף ק"ג ודף ק"כ אם נתפזרו ונדו אילך ואילך כל אחד וא' מותר עכ"ל ולכאורה י"ל דה"ק אם נתפזרו עד שכ"א ואחד עומד בפ"ע זה נקרא פזור דוקא וכן י"ל בתה"ק בית ד' שער א' שכתב נתפזרו כולן מותרין דר"ל דכולן נתפזרו אבל ז"א דע"כ ר"ל כולן מותרין וכן מה שכתב כאו"א מותר ר"ל דכלן מותרין ולאפוקי שלא נאמר דעכ"פ ב' אחרונים אסורים דבהם לא שייך כל דפריש כמש"כ כל הפוסקים ביו"ד סי' ע"ז וק"י וכן מוכח מלשונו שכ' ס"פ שנתערבה באחרים כלם אסורים ומיהו אם נתפזרו כל אחד ואחד מותר ומדלא כתב מותרין לשון רבים אע"כ דמש"כ כאו"א מותר היינו להורות שלא נשאר בהם שום איסור ואמנם בדף ק"כ ע"ב שכתב נתפזרו כולן ואפילו בפנינו כבר נתבטל הקביעות ומותר וא"כ עדיין יש לומר דצריך שיתפזר כל אחד ואחד בפ"ע ואמנם בדף ק"ג במשמרת הבית שם משמע להדיא דל"ד אלא כל שלא נשאר רוב במקום אחד זה מקרי פזור וז"ל אלא דכיון דלא נתפזרו לגמרי אלא שהרוב פרשו למקום א' מחמרינן ואוסרין ליקח מן הרוב עכ"ל • הרי להדיא דזה נקרא פזור ומש"כ נתפזרו כלן היינו לאפוקי אם נשאר מקצת קביעות במקומו דאז אף מה שפי' אין לו דין פיזור וא"כ מה שכ' נתפזרו ונדו כאו"א מותר היינו לאפוקי שלא נאמר דעכ"פ שנים מהם יהיו אסורין ועוד כ"ל דמש"כ כ"א וא' מותר להורות דמותר לאכול א' א' לאפוקי דל"ל לאכול ב' ב' דוקא:

כב דין הפיזור ותי' על קו' תב"ש איסור שבהם היכן הלך וטעם למה גזרו חז"ל דין הקבוע:

והנה דין זה דפיזור יצא לי מהא דפריך בזבחים נכבשינהו דניידי ונימא כל דפרים כמ"ש שם וז"ל אבל אסור להנידן ולשום אותם במקום לר כדי שינודו ממקומם גזרה שמא יקח מן הקבוע כדאמרינן התם ונכבשינהו כו' אמר רבא גזרה שמא יקח כו' והת"ש הק' דאיך אפשר שיהיו כולן מותרין איסור שבהן שגזרו חז"ל דבע"ח לא בטילי היכן הלך ועוד הק' וכי בשביל שהלכו יתבטל הקביעות ואלו יש כאן בהמות נעים ונדים ונתערב בהם שור הנסקל כולם מותרים וזה לא עלה ע"ד עכ"ל קו' ב' שהק' עיין לעיל בסימן כ' וקו' ראשונה נ"ל שהרי כתבתי בשם ספר תרומה והרשב"א דהא דאמרו שמא יקח מקבוע ל"ד אלא מקום שהן קבועין עדיין ולא פרשום אסורין משום דבע"ח לא בטיל עכ"ל ור"ל כיון דלא בטיל נתנו עליהם דין קבוע (ונ"ע מדברי רשב"א שהבאתי לעיל סימן א') וזה דוקא קודם שפרשו וכיון שפרשו ממקומם אין עליהם עוד דין קבוע וה"ל כתערובת יבש ביבש ובזה י"ל מה ראו חז"ל לגזור דההר"ל לא בטיל ומאי סייג יש בזה לדברי תורה ובסימן ק"ב ובסימן ק' כתב הט"ז טעם על ברי' ודשיל"מ ובזה לא מצאתי שום טעם וראיתי בלבוש שכתב שגזרו בו משום בריה ולא הבינותי זה דהא בריה גופיה לכל הפוסקים אינו אלא מדרבנן חוץ מהרי"ל דס"ל דהוי דאורייתא וגם לבריה צריך תנאים המבוארים בסימן ק' ולפענ"ד נ"ל דהיינו משום סייג לקבוע דמדאורייתא ומכ"ש דהוא חידוש כמ"ש הר"ן ולכן עשאו סייג וגזרו לכל דבר חשוב שיהיה לו דין קבוע ודוקא במקום שהיו קבועים מתחלה דזה דומה לקבוע דאורייתא משא"כ לאחר שפרשו:

כג דין אם פרשו רובן למקום א' ומיעוט למקום אחר המיעוט מותר וכן כל מה שיפרוש מהרוב מותר ובלבד שנים אחרונים אסורים:

והנה בהשקפה ראשונה יש מחלוקה בין הרשב"א לשאר פוסקים דהא כתבו דלרשב"א כולן מותרין ואין כאן איסור כלל אפילו ב' אחרונים והנה הרא"ש בפ' או"ב כתב בשם ה"ג דנכבשינהו ונימא כל דפרים וכולן מותרים חוץ ב' אחרונים וכ"כ הטור והש"ע בסימן ע"ז והטור בסימן כ"ז ורמ"א בסימן ק"י ואמנם באמת נ"ל דאין כאן מחלוקת כלל שהרי הרמ"א כתב בסימן ק"י סעיף י' ומחלק במפרים במתכוין דאם נשאר מקצת הקביעות אסור הפירש אבל אם נתפרשו כולן ביחד ולא נשארו במקומם ובשעת עקירתן פרשו קצתם אותם שפרשו אז מותרים רק ב' אחרונים אסורים וכתב בד"מ שכיאו הש"ך שם שקבל מחמיו תירוץ זה לתרץ דברי הטור דבסימן ק"י פסק דאפילו פירש ממילא אסור ובסימן י"ז כתב דנכבשינהו ואמרינן כל דפרים חוץ ב"א ומתרץ דהתם

מיירי

מיירי בנת נשאר כלום במקומן וכמו שכתב הש"ך שם דזה נקרא נתפזר ע"ש וצ"ע דלמה דחק כ"כ להאריך בלשון ולא כתב בקצר דפירש ממילא דאסור היינו בנשאר הקביעות ובסי' נ"ז מיירי בנתפזרו כולן אע"כ דה"א לאוקמי דברי הטור דמיירי דע"י מה שכבשם נתפזרו כולם דממ"נ אם עשה בכוונה לפזר כולם אזי כולם אסורין דאין מבטלין איסור לכתחלה וכדעת הרא"ש והטור בסימן צ"ט אפילו איסור דרבנן ואי מיירי בשוגג כמ"ש הש"ך או שלא כיון לפזר כולם רק שיתפזרו בדרך שכתב רמ"א ועפ"י מקרה נתפזרו כולן אם כן למה כתב הטור דב"א אסורים כקו' הב"ח הביאו הש"ך ס"ק ל"ד אע"כ דמיירי הטור שיכבשם שיניידו כולם ואם יתפזרו כולם באמת כולם אסורים כיון שפזרן בכוונה אלא אם יתפזרו בדרך זו שהרוב יהיה לצד א' והמיעוט לצד א' אזי כיון שעכ"פ כולם נעקרו ממקומם ולא נשאר שום קביעות ואם כן ל"ש גזרה שמא יקח רק דהרוב אסור משום איסורא ברובא ולכן ב"א אסורים ואם כן דברי רמ"א נכונים ושאר אריכות לשונו והראיה שמביא מפ"כ עיין בסמוך בסימן כ"ה ומה שכתב רמ"א בסימן ק"י החילוק בין פירש מקצת לפרשו כולם עדיין ק' דהו"ל לכתוב גם כן הדין בנתפזרו כולם דהיינו בשוגג וכמ"ש הש"ך שם אז מותרים כולם יש לומר דזה ממילא ידעינן דכיון דאשמעינן דהיכא דנעקרו כולם בטל הקביעות ממילא ידעינן בנתפזרו כולם בשוגג דכולם מותרין דאין כאן ב' אחרונים כיון דדין זה דבע"ת לא בטילי הוא דוקא במקום קביעתן אבל כשנעקרו הרי הוא כשאר יבש ביבש דמותרין כולם כיון דבטל רק בדין זה דפרשו רובם למק"א בא לאשמעינן דאע"פ דבטל הקביעות מ"מ הרוב אסור דאיסורא ברובא איתא ואעפ"כ מה שיפרוש ממילא גם הרוב מותר אפילו לטור דס"ל פירש ממילא אסור היינו דוקא היכא דשייך גזרה שמא יקח מקבוע משא"כ ברוב אע"ג דאמרינן איסורא ברובא מ"מ אין עליו דין קבוע וכמו שנכתוב בסמוך אי"ה ולכן כל דפרים מותר רק ב"א אסורים וגם י"ל דבא לאשמעינן דעכ"פ המיעוט מותר ולאפוקי מדעת הרא"ה שנכתוב בסימן כ"ט אבל לכ"ע היכא דל"ש גזרה זו דשמא יקח מקבוע כגון שנתפזרו ממילא אמרינן על כאו"א כל דפרים ואף שבתשו' הרא"ש כלל כ' דין י"ז כתב ולהכי קאמר וכבשינהו דניידי ולבתר הכי אמרינן כל דפרים כו' משמע דע"י מה שניידי מתחלה עדיין אסורין ז"א דהרא"ש כתב זאת על מה שכתב תחלה דפי' בפנינו אסור ול"א כל דפרים והיינו כמו שכתב רשב"א דכל דפרים בפנינו הוי כלקח מן הקבוע וז"ל הרא"ש שם ועוד כיון שפירש בפנינו ל"א כל דפרים ולהכי קאמר וכבשינהו דניידי ולבתר הכי אמרינן כל דפרים ודוקא בכיבש בידים לפזרם בפנינו י"ל דס"ל להרא"ש דלא מהני הפיזור בפנינו משא"כ בפיזור ממילא י"ל דמודה לרשב"א דכולן מותרים אפילו בפנינו כו' וא"ל דלהרא"ש מאי מהני מאי דכבשינהו כיון דעדיין הם אסורין אפילו לדעת המקשן שם צ"ל דהיינו דדרך הבהמות שהם [illegible] תמיד בכנופיא א' ואם נמתין עד שיפרשו מקצתן זה לא שכיח בבהמות ולכן פריך דיכבשם שינידו ממקמן ואע"פ שזה לא מהני עדיין כיון שהוא בידים ובפנינו מ"מ עכ"פ כיון שהם כבר בפיזור אם כן ממילא תנוד הבהמה ממקומה ונאמר עלי' כל דפרים ומשני שמא יקח ר"ל אם נתיר פירש ממילא גזרינן שמא יקח מקבוע אבל לפי מה שפירש רשב"א בתה"א דר"ל שיכבשם ויכנסם במקום נר וינודו מעצמם ואם כן תיכף שינודו נאמר כל דפרים וא"ל דמ"מ הש"ס הא אין מבטלין איסור יש לומר דזה דוקא אם עשה מעשה שעי"ז ניתר תיכף משא"כ כאן שמכניסם למקום נר דעדיין אינם ניתרים ואף אם ינודו אח"כ זה בא ממילא אין כאן משום מבטל איסור ועוד דהא אין ברור כ"כ שינודו עד שיתפזרו כולם שמא אעפ"כ לא יתפזרו רק ישארו בקביעות וצריך שפיר :

כד לתרץ קו' אחרונים על הר"מ שהביא ראיה מא"ת סימן שכ"ט :

והנה הר"מ כתב ראיה לזה שכן מוכח להדיא בא"ת סימן שכ"ט חילוק זה ותמהו עליו כל האחרונים עיין ב"ח וט"ז ופ"ת ונ"ל דמשה אמת ותורתו אמת וכוונתו להוכיח דלכאורה י"ל דעדיין כיון שנשאר רוב במה"א נמצא לא נתבטל הקביעות וא"כ עדיין ק' על הטור דנגזר שמא יקח מקבוע ע"ז מביא ראיה מפ"כ שכתב שם הרמב"ם והרא"ש והש"ע דאם נשאר מקצת קביעות בחצר ראשון מפקחין ע"ז שפירש לחצר ב' דעדיין מקרי קבוע לענין פ"נ אבל אם נעקרו כולן ובשעת עקירתן פי' א' לחצר אחרת אין מפקחין עליו ואם כן ע"כ צ"ל דרוב זה שפרשו למקום אחר לא נקרא קבוע דא"כ עדיין ק' למה אין מפקחין ע"ז ואע"כ צ"ל דזה לא מקרי קבוע אעפ"י דאמרינן איסורא ברובא ושפיר כתב רמ"א דחילוק זה מוכרח מסימן שכ"ט ולק"מ קו' האחרונים ועיין מה שכתבנו בסימן ת"א והארכנו שם ומ"ש רמ"א שפרשו ביחד אפשר דכוונתו דוקא ביחד ר"ל בבת א' דאל"כ אלא שנפרש מתחלה מיעוט וא"כ הרוב כיון דמיירי בפנינו ואם כן כל דפירש בפנינו הוי כלקח מן הקבוע ולא משום גזירה שמא יקח כו' וכיון דחל איסור קבוע עליהם מאי מהני מה שפירש הרוב אח"כ (ואפשר דאפילו פירש ממילא לטור לא מהני זה) ולכן דקדק לכתוב שפרשו ביחד ובשעת עקירתן פרשו מיעוט למק"א ורוב למק"א דקדק לכתוב בשעת עקירתן דאל"כ אלא שגם חוץ למקום ראשון היו ג"כ בכנופי' א' עדיין הם קבועים שכבר כתבנו דלא בטל הקביעות מחמת שנדים ממקום ראשון אם הם בכנופי' א' וכמו שכתבו תוספת ביומא מה לי חצר זו ומה לי חצר אחרת וע' בסימן ג' ד' אלא שתיכף בשעת עקירתן נחלקו ונפרש מיעוט למקום א' ואז זה המיעוט נקרא פירש גמור כיון דגם על הרוב לא נשאר שם קבוע רק מטעם איסורא ברובא ואם כן מה שנפרש עוד מהם ג"כ מותרים דל"ש למגזר שמא יקח מקבוע רק ב"א אסורים ול"ש למגזר שמא יקח גם ב"א דל"ב גזרה דאינו נזכר בש"ס כמ"ש הש"ך בשם הרא"ש ס"ק ל"ג ועם דברינו אלה לק"מ כל קו' אחרונים והנה מדברי רמ"א מוכח להדיא דזה מותר אפילו במתכוין להפריסם שמא יפרשו בענין זה ויהיו כולם מותרים חוץ ב"א רק שלא יפרידם בידם בענין זה וכ"כ המע"ת בהדיא ומה שהק' הפ"ת דא"כ עדיין ק' למה כולן ימותו כיון שיש תקנה להפריסם בענין זה כבר תי' במע"מ דזה ל"ש כילי האי ע"ש וא"ל אין מבטלין איסור יש לומר כיון שהרוב אסור עכ"פ אין זה מבטל איסור ועיין בסימן ל"א מה שנ"ל ביישוב דברי הטור :

כה לתרץ קו' המע"מ על הד"מ שכ' דמהרא"ש לא משמע הכי :

והנה הד"מ כ' דמהרא"ש פ' ג"ה לא משמע הכי ותמה המע"מ שהרי גם הרא"ש כ' דין זה דפ"נ בפ' בתרא דיומא . ובאמת צ"ע שהרי להדיא מוכח דהא בפ' ג"ה לא ס"ל הכי שהרי הביא דברי השאילתות ואי אבדור רובא לחדא דוכתא ומיעוטא להדא דוכתא מיעוטא שריין ודאי למשקל הוטרא אסור כדאמרי' וכבשינהו ומשני שמא יקח מקבוע ומסיים הרא"ש ולא נחית לחלק ולדקדק כמו שדקדק ר"י מכום של עכו"ם ונרא' שלא למעשה כר"י הרי דכ' הרא"ש בהדיא דאפי' אבדור כולהו רוב למק"א ומיעוט למק"א יש לו דין פירש ממילא ולרא"ש אסור אפילו המיעוט וצ"ל דהרא"ש הוכיח דע"כ השאילתות לא מיירי דאבדור הרוב והמיעוט בבת א' אלא דמיירי רק בפירש המיעוט ות"ש השאילתות ואי אבדור רובא לחדא דוכתא ר"ל באח"ז והמיעוט נפרש ממנו דאל"כ למה כ' השאילתות ודאי משקל הוטרא כו' ולא כ' רבותא יותר ודוקא כשפירשו הרוב והמיעוט בב"א דאז בטל כל הקביעות אבל בנשאר הקביעות ופירש המקצת אסור ולמה מחלק דוקא בין ממילא ובין בידים כיון דממילא גופא ג"כ יש חילוק אע"כ דלא מיירי מדין נחלקה בב"א אלא דמיירי שנפרש באח"ז וה"א דכיון דנעקרו כולם יהיה דומה לנתפזר דגם הרוב יהיה מותר וכר"ת בס' א' בגופו כו' קמ"ל דהרוב אסור וגם ה"א דהמיעוט יהיה אסור משום גזרה קמ"ל דהמיעוט מותר דכל דפרים ממילא מותר וע"ז כתב אבל למשקל הוטרא ולהפרים המיעוט מן הרוב אסור אפילו אי אבדור כולהו וכדאמרי' גזרה כו' וא"כ מוכח מדבריו דס"ל פירש ממילא מותר ולכן כתב הרא"ש דליתא או י"ל דשפיר מיירי השאילתות אפי' בנחלקה בב"א ואתי לאשמעי' דכ"א כיון דנעקר כל הקביעות אפילו למשקל הוטרא שרי קמ"ל דאסור ומדלא הזכיר החילוק שכתבנו בממילא גופא בין נשאר מקצת הקביעות או לא אע"כ דס"ל דכל ממילא שפיר דמי אפילו נשאר מקצת קביעות וע"ז כתב הרא"ש דליתא וכ"כ המע"מ בהדיא

נבדיא אילו לא התיר ר"ת א"כ יתפרדו כל התערובות ובשעת עקירתן פרשו קצתן לא היה הרא"ש דוחה כלל דהא בהדיא כ' הכי איתא דכה"ג שנעקרו כולם אין כאן קבוע עכ"ל:

כו לתרץ מה שנראה דלפי דברי רמ"א יהי' הרמב"ם סותר א"ע:

והנה מרא דהאי דינא בפ"ג הוא הרמב"ם פ"ב מהל' שבת וא"כ כפי שהוכיח הרמ"א ע"כ לרמב"ם בנה"ק ר"ב נתבטל הקביעות והמיעוט מותר. וצ"ע שהרי בפ"ז מהל' עכו"ם כתב הרמב"ם וז"ל טבעת של עכו"ם שנפלה לק' ונחלקה מ' למ"א וס' למק"א ונפלו המ' למק"ה כולן מותרות שא"א איסורא ברובא עכ"ל משמ' להדיא הא בפני עצמן אסורין הרי להדיא דלא כרמ"א. וצ"ל דדעת רמ"א דבאמת אף המ' בפ"ע מותרים וכמ"ש הב"י בסימן ק"י בדעת הרשב"א והא דכ' הרמב"ם נפלו למק"א היינו משום דדרכו להעתיק לשון הגמ' כנודע והא דנקט הש"ס לשון זה כבר כתב הב"י לשיטתו דס"ל דהרשב"א מתיר המ' בפ"ע והא דנקט הש"ס נפל מ' למק"א היינו משום דבעי לומר ס' אסורין וא"כ דעת הרמב"ם נמי הכי ובזה מהו' קו' הלח"מ שם שהקש' דל"ל לרמב"ם לכתוב הטעם להתיר בנפל מ' למק"א משום שא"א איסורא ברובא הרי בלא"ה מותרין מטעם ס"ס ובזה א"ש דבאמת המ' אפילו בפ"ע מותרין בלא ס"ס והטעם שא"א כו' וא"ל דלמה לא כתב הטעם מטעם דבטל הקביעות דא"כ ק' למה הס' אסורין ולזה כתב הטעם שא"א דכיון דאנו צריכים לדון כהאיסור היכן הוא אמרי' ברובא איתא:

כז לתרץ השגת הראב"ד על הרמב"ם:

ובזה מיושב ג"כ קו' הראב"ד שם שכ' ומה שכ' איסורא ברובא ליתא דשמואל ור"י פליגי עליה ועיין בס' מן ל"ד מה שכתבתי בזה והנה בנוסחא שלפנינו אי' אלא פרשו מ' למק"א וברשב"א אית' אלא אימא וצ"ל דלפי גירסת הרשב"א ר"י אינו בא אלא לתקן דברי רב מה שאמר מתחלה וקש' לי ע"ז אמר דלא אמר רב כך אלא כך אבל לפי נוסחא שבידינו משמע דר"י חוזר מדברי רב וחולק עליו והנה רש"י פירש מ"ש א' ממ' דאמרינן איסורא ברובא פירש"י בהנך ס' א' מהם' נמי ליתא איסורא ברובא פירש"י בהנך כ"ט הגאהרים וצ"ע דלמה כתב רש"י בהנך ס' דמשמע אבל כל המ' מותרין ולמה לא פירש מ"ש א' ממ' דאמרי' איסורא ברובא בהנך ס"ט כמו שפירש"י על א' מס' ומנ"ל דלרב כל המ' מותרין נ"ל דרש"י הוכיח כן מדפריך ר"י מ"ש א' ממ' דאמרי' א"כ הרי ברובא מנ"ל דרב ס"ל איסורא ברובא דילמא ס"ל כהני תוספ' שם דאמר ל"א איסורא ברובא ועיין בסי' לכ"ד וצ"ל מ"ש א' ממ' דאמרי' כל דפריש דסברא זו הוא אליבא דכ"ע אע"כ הוכיח רש"י דר"י קבל כן מרב דכל המ' מותרין מטעם איסורא ברובא והא דאמר א' ממ' משום דבעי להשמעינן א' מס' וכ"ל לרב דנחלקה אין לו דין נתפזר לגמרי ולכן פריך שפיר דהא' מס' נמי היה לנו להתיר דאיכא תרתי כל דפריש ואיס"א ברובא ולכן פליג ר"י ואמר אלא אם פרשו כל המ' וכפירש"י דהמ' בפ"ע אסורין ומהא דגירסת הראב"ד כגי' שלפנינו דר"י חולק על רב ולכן השיג על הרמב"ם כיון דר"י ושמואל פליגי עליה דרב ואף דהל' כרב נגד שמואל וכמו שהק' הל"מ מ"מ קו' הראב"ד כיון דגם ר"י חולק על רב ואף שר"י תלמיד רב מ"מ כיון דגם שמואל פליג עליה ה"ל יחיד נגד רבים ובאמת י"ל דגירסת הרמב"ם היה בגמ' אלא אימא כגירסת רשב"א וא"כ ר"י לא פליג כלל ואף לפי דברי ר"י מ"מ המ' מותרין מחמת שא"א איסורא ברובא כיון שעכ"פ נעקר כל הקביעות וא"ל דלפ"ז דלא איירי רב כלל בס"ס א"כ מאי קמ"ל שמואל הנח לעכו"ם דס"ס אסור י"ל דה"ק כמו דס"ס הוי נמי כרוב ולאסור בעכו"ם ה"ה דל"א נמי איסורא ברובא או י"ל דדיקא דרמב"ם בטבעת לא איירי בנחלקה בב"א שהרי לא כ' ובשעת עקירתן כמו שדקדק לכתוב בפ"ג מהל' שבת אלא דהרמב"ם איירי שנפרשו המיעוט מן הרוב ומ"מ ונחלקו מ' למק"א רצה לומר שאח"כ פרשו ונפלו לשם א והרמב"ם ס"ל פי' ממילא אסור כמ"ש הגמ"י הל' המן אבל בנחלקה בב"א באמת המיעוט מותר:

כח דין זה שכ' רמ"א דאם פרשו רוב למק"א ומיעוט למק"א הוא מחלוקת ראשונים אם המיעוט מותר:

אמנם בעיקר דין זה שכ' רמ"א יש מחלוקת בין גדולי ראשונים אם המיעוט מותר דז"ל רשב"א בתה"א ק"ג ס"ט שנתערבו כולן אסורין נתפזרו ונדו מותר כו' ודוקא כשלא הנידן הוא אבל אסור להנידן כו' שמא יבוא ליקח מן הקבוע כו' וכן אם פרשו מיעוט למק"א ורובן למק"א המיעוטין מותרין שא"א איס' ברובא אית' דגרסי' אר"י א"ר טבעת של עכו"ם כו' וכ' הרא"ה בס בבד"ה וז"ל היה לו לפרש דהאי דאמרינן מ' מותרין דוקא כשנפלו לרובא דהשתא איסורא ברובא אשתאר ולענין בטולי הנהו מ' אבל בפ"ע אסורין דהא ודאי איסורא בחד מהני הוא או בס' או במ' ובכה"ג לא מקרי פירש כיון שאין חלוקתן אלא כדרך חלוקה עכ"ל וכ' עליו הרשב"א במשה"ב וז"ל המחבר בס"ט שגה בזה אמרה והאריך בזה טעה במה שכתב דכיון דאין כאן ודאי טריפה אלא ס' אפילו בלא פרשו אפשר להתיר לר"ת דהוי ס"ס אלא שר"י חולק בדבר אבל מ"מ כיון דאין כאן אלא ס"ט ועוד דנידון כונס אע"ג דלא נתפזרו לגמרי כיון שפרשו כאן מ' וכאן ס' כולהו נ[illegible]די וכל המ' מותרים ואפי' בלא תערובת דכל המיעוטין שפרשו אנו אומרים כל דפריש ואיסור' ברובא אלא כיון דלא נתפזרו לגמרי אלא שהרוב פירש לצד א' מחמרינן ולא שרינן ליקח מאותו רוב והפשר דבכה"ג אפילו פרשו ס' למק"א אין אוסרין תערובתן דבכל הדא איכא ס"ס שאין אומרים בודאי איסורא ברובא דבס"ט אין מחמירין כו' ומיהו ראוי להחמיר עכ"ל הרי לך בהדיא דלרא"ה זה לא מקרי פירש כלל והנה ע"כ הרא"ה מודה לרשב"א בפירש ממילא דמותר שהרי לא השיגו בדף ק"ב ולפ"ז צ"ל דס"ל דהכיא דטבעת מיירי שנחלקו בב"א דאי בזא"ז ק' כיון שתיכף כשפירש המיעוט היה מותר מטעם פירש ממילא וא"כ היאך יחזור לאיסור וצ"ע דס"ל דמיירי בפנינו וכמו שכ' הרשב"א שם דא"כ ק' ל"ל לרא"ה למימר דהמ' אסורין משום שהיא בדרך חלוקה תיפוק ליה כיון שהיה בפנינו ואין סברא לומר דאם לא משום שהוא בדרך חלוקה אע"ג דפרשו בפנינו כיון שנפרש אחר כך גם הרוב היו מותרים המ' כיון שנעקר כל הקביעות ז"א דדוקא במקום דהאיסור הוא משום גזרה ואם כן היכא דנעקר כל הקביעות מסתבר דלא שנא גזרה זו מה שאין כן בפירש המיעוט בפנינו דהאיסור הוא כאלו לקח מן הקבוע ואין שייך שיחזור להיתר וכי ס"ד דאם לקח א' מקבוע דאורייתא וא"כ יתבטל הקביעות שיחזור התי' זו להיתר זה לא יעלה ע"ד אדם וכדפריך הש"ס בע"א כ"ט ע"ב מכ"ס דאמין פקע ליה איסורא (ועיין בתשובת הר"ן סי' ה' בה פו שכ' דדוקא בדברים שאסרו משום התכות אמרי' הכי וגם בזה דהק נמלוח דוגמתה ע"ש אע"כ צ"ל דס"ל לרא"ה דכיון דהוא בדרך חלוקה אפי' שלא בפנינו ובב"א אפ"ה גם המיעוט אסור דלא מקרי פירש כלל והנה דברי הרשב"א במשה"ב צ"ע שהרי כאן כ' דבודאי טרפה מודה דהמיעוט אסור ובדף קי"ד שהביא גם הא דטבעות כ' עליו הרא"ה וז"ל בתה"ק כ' דפרשו מ' למק"א מותרין דהאיסורא ברובא אשתאר ואינו נכון דדוקא ע"י התערובת מותר ע"ש וכ' עליו במשה"ב וז"ל כבר כ' דברים אלו למעלה והראיתי לו שכן כ' בשאילתות כו' וצ"ע שהרי בשאילתות מיירי מס"ט וכן דבריו שם בדף קי"ד אינו אלא בס"ט וכמו שכ' במשה"ב אבל בתה"ק דמיירי בודאי טרפה כדאי' שם בית ד' שער ב' וז"ל התי' איסור בנפלה לפחות מס' ואפילו היתה חתי' כזית או ברי' כגיד הנשה אם פרשו כ' למק"א ונשים למק"א כל כ' מותרים והל' אסורים שא"א איסורא ברובא כו' נפלו כל ל' למק"א הכל אסור ואין אומרים בזה ס"ס לקולא דכל שנפל כרב רואין אנו כאלו היה האיסור בידוע בתוך הרוב אבל אם נפל שם המיעוט כולן מותרים עכ"ל. הרי שכ' גיד הנשה דהוי ודאי איסור מבואר בדבריו בתה"ק מותרים וא"ז דמה שכ' נפלו המיעוט למק"א מותרים משמע הכן בעצמן אסורים ומתחלה כתב דהמיעוט בפ"ע מותר ועוד הק' הפ"ה דהא בדף ק"כ כתב דהא דטבעות מיירי בפירש לפנינו מ"מ דממילא אף המ' מותרים אף דהוי ודאי איסור וע"כ צ"ל הא דמחלק בין ס"ס לודאי היינו בפי' בפנינו דס"ל דזה מקרי פירש וכדעת הר"ם הזקן שהביא שם בדף ק"כ שהביא ראיה מהא דטבעות דפי' ממילא אסור ואלו לדעת רא"ה אין ראיה כלל כיון דהוא בדרך חלוקה אע"כ דס"ל דזה מקרי פירש גמור וס"ל לרשב"א הלהרבם

דאדרבה כיון שנפרשו כלם דומה קצת לנתפזר וכמו שכתב בכדיא במשה"ב ולכן בודאי איסור אסור כיון דלא נתפזר ממש והוא בפנינו אבל בש"ט אף דהוי בפנינו מ"מ כיון דדומה קצת לנתפזר לכן מותר וכן משמע מדבריו בד' קי"ד דמיירי בפנינו שהרי כתבו אם נתפזרו כולן מותרין וזה כתב בבדיא בדף ק"כ דאפילו נתפזר בפנינו מותר וע"ז כתב וכן הדין אם פרשו מיעוט למק"א כו' משמע דשניהם שוין והיינו משום דמיירי וגם"ט אבל שלא בפנינו באמת אפילו בודאי טרפה מותר ובהכי מיירי בתה"ק ומה שכתב בסוף אם נפלו המיעוט למק"א איני אוסר דמשמע אבל המיעוט עצמו אסור כוונתו באם אבוא בענין זה דהם בעצמן אסורין וכגון דפרשו לפנינו דאז בודאי אסור אסור המיעוט עכ"פ יש חילוק בין המיעוט לרוב בנופל למק"א דאז המיעוט איני אוסר וזהו שכתב ג"כ בדף קי"ד כבר הערתי עליהם כוונתו דלפי מה שכתב במשה"ב בדף ק"ג לק"מ ממה שכתב בתה"ק וכמו שכתבתי:

יצא לנו מזה דבפרש המיעוט למק"א והרוב למק"א יש ג' שיטות לדעת הרא"ה אף המיעוט אסור ואפילו שלא בפנינו דלא מקרי פירש כלל ולדעת ר"ם הזקן מקרי שפיר פירש אלא דס"ל פירש ממילא אסור מטעם שמא יקח ולפ"ז י"ל דמודה בדין של רמ"א ובזה יתיישב דאיך מביא ר"ם ראיה לפירש ממילא דאסור מהביא דטבעות ואיך לא שם על לבו די"ל דהתם מיירי בפנינו אע"כ דס"ל כיון דאמרינן שגם פרשו מ' למק"א משמע בין לפנינו בין שלא בפנינו וזה נכלל במה שכתב ופרשו מעצמן משמע ר"ל כיון דאמר סתם משמע מעצמן ואפילו שלא בפנינו ואפ"ה אסור דפירש ממילא אסור ולא ס"ל כרא"ה ולרשב"א עדיף מפירש דדומה לנתפזר וכספק טריפה מותר אפילו בפנינו ובודאי דוקא ממילא שלא בפנינו:

ומזה תראה שהב"י לא היה לפניו ס' משמרת הבית שמבואר בדעת רשב"א וכתב דהרשב"א מתיר אפילו המיעוט בפ"ע משמע אפילו בפנינו שהרי הרשב"א כתב לבדיא דהביא דטבעות מיירי בפנינו:

בם ליישב לשון תו' ורא"ש והר"ש שב"א שביא ראיה אחרת:

ועם זה י"ל דבר נאה דיל"ד דתוס' בזבחים וסנהדרין הביאו ראיה דפירש ממילא אסור מס"ד דגמרא דגרסי' התם א"ר א"ר טבעות כו' פרשה א' מהן אינה אוסרת כו' מ"ם א' מהן כו' אלא אימא פרשו מ' למק"א כו' והר"ם שהביא הרשב"א הביא ראיה ממסקנא דש"ס דפרשו מ' כו' ודוקא ע"י תערובת אבל בפ"ע אסורין והתוס' שם כתבו וז"ל דאמרינן פרשה א' מהן שאיני רב ובנוה"ל אי אוסרת אבל היא גופה הותה שפרשה לכ"ע אסורה ע"כ ולמה לא הביא ממסקנא ותוס' בחולין וכן הרא"ש בפג"ה מביאים ראיה רק מהוס של עכו"ם ולא מטבעות ודוחק לומר דכ"ז שלא בדקדוק ולפ"ז א"ש דהר"ם סבירא ליה כשיטת רשב"א דמקרי פירש ושפיר מייתי ראיה ממסקנא אבל דעת תוס' בסנהדרין וזבחים י"ל דס"ל כרא"ה דלא מקרי כלל פירש וא"כ אין ראיה מפרשו דמ' וס' דהתם בדין אף המיעוט אסור ולכן הביאו ראיה מס"ד דפירש אחד מהן וזה מקרי פירש גמור ודעת תוס' בחולין והרא"ש י"ל דמס"ד דש"ס לא רצו להביא ראיה וממסקנא אין ראיה דס"ל כשיטת רמ"א דשמיעוט לעולם מותר דדומה לנתפזר דכיון דנעקר כל הקביעות ל"ש למיגזר שמא יקח מקבוע ואפילו בודאי איסור מותר המיעוט ואפילו בפנינו דסתמא קתני פירש דמשמע בין בפנינו ובין שלא בפנינו כדכתבנו בסברת ר"ם הזקן והרוב לעולם אסור דאיסורא ברובא איתא ואפילו שלא בפנינו ולכן הוצרכו להביא ראיה מהוס של עכו"ם דפרשו משמע אפילו שלא בפנינו וכמו שכתבנו דכן דעת הרא"ש.

ל תי' על קו' הפוסקים על הטור בסימן ק"י שסותר למה שכתב בסימן כ"ז:

ואמנם תירוצו של ר' שכנא בטור הוא דוחק גדול דהא כתב סתמא נכבשינהו דנידי ורש"ל ביש"ש פג"ה סימן פ"א פי' דשאני דרוסה דדומה לש"ס שמא בשן דרס ואת"ל ביד שמא אינה טריפה גם זה דוחק גדול דבאמת אין זה ס"ס כלל ונראה מש' עא"ז בי"ד סימן כ"ז סעיף י"ג ע"ש בש"ך דהתם עכ"פ ס' שמא לא עאל כלל אבל הכא אין זה ס"ס כלל דאין כאן אלא ס' א' אי דרס או לא ועיין לקמן בכללי ס"ס

ורש"ל גופא כתב רק דדומה לס"ס ובאמת גרע אפילו מס"ס כש"ך בסימן כ"ז ס"ק ל' דהתם עכ"פ קרוב הדבר להתיר משא"כ הכא ול"נ דכוונת הטור כך וכך הם הלעת דבריו שכתב בשם בה"ג דמתיר ס' דרוסה דהוי ס"ס כר"ת וכתב הטור דיש לגמגם דלא קיימא לן כר"ת אלא כר"י דלא הוי ס"ס ועי"ז כתב הטור דאפי' לודאי דרוסה יש תקנה ע"י דנכבשינהו ור"ל כיון דעכ"פ לר"ת מותר אף בלא אכבשינהו מטעם ס' א' בגופו כו' וא"כ עכ"פ יש להתיר ע"י נכבשינהו ואפילו בדרוסה ודאי דמ"מ אף זה הוי ספק טריפה אפילו לפי שיטת ר"י דהא ר"ת וכן הסמ"ק מתירים לגמרי ע"י נכבשינהו דדוקא בקדשים גזרינן משא"כ בחולין ואף דלא קי"ל כר"ת גם בזה י"ל דדוקא בודאי טרפה וכן בסימן ק"י לא הזכיר הטור ס"ס דדוקא דומיא דאמרינן בזבחים בשור הנסקל וכן כל איסור ודאי משא"כ בש"ט שנתערב שפיר י"ל דסמכינן אנכבשינהו בצירוף שיטת ר"ת דספק א' בגופו כו' הוי ס"ס וא"כ ל"ד ס' דרוסה אלא ה"ה בכל ש"ט ומסימן ט"ז באותו וא"ב כמה תירצו האחרונים כיון דהינו אלא ליוס א' ל"ג כנלע"ד ומצאתי סברא זו אפי' נגד איסור דאורייתא עיין ש"ך סימן פ"ז ס"ק ל"ב וברשב"א שהבאתי לעיל בסימן כ"ח וכדומה לזה כתב כמ"ב בתשו' סימן ל"ז והבאתי בסי' י' ואמנם הטור אזיל לשיטתו שכתב כרא"ש דאף לודאי דרוסה יש בדיקה ואם כן שפיר י"ל ס"ס משא"כ ר"ת דהתיר מטעם דפגים ע"כ צ"ל דס"ל דמיירי בודאי דרוסה וס"ל דלא מהני ליה בדיקה ולכן לא נחשב לספק כלל דאל"כ ל"ל מטעם דפגים הא רבינו תם ס"ל ספק אחד בגופו ואחד ע"י תערובות הוי ס"ס אע"כ דמיירי בודאי דרוסה:

לא דין בפירש המחצית דיש להקל כדעת הפרישה דאמרינן כל דפריש:

ומעכשיו נראה מה דינו אם פירש המחצית דהש"ך ס"ק ל"ד כתב דאסור ודלא כפרישה בס"ק כ"ח דמתיר וכתב ראיה מרשב"א במשה"ב שהבאתי בסימן כ"ח דדוקא בפירש המקצת די"ל כל דפריש ואיסורא ברובא מה שאין כן במחצית וכ"ש הרוב. עוד מצאתי ראיה בזבחים ע"ג רש"י ד"ה שמא ידוהו י"כ וז"ל דבשלמא כי משך חד חד ומקריב קמא קמא אפשר לומר מרובא פריש ואיסורא בהכי דפייש הוא דהוי רובא אבל השתא דקרבי כי הדדי לא הוי הני דפייש רובא לגבייהו עכ"ל הרי להדיא כש"ך אך לפי מה שכתבתי אין ראיה מרשב"א דודאי כל היכא דנשאר הקביעות במקומו אנו אומרין כל דפריש ואפשר אפילו פירש הרוב בב"א ועיין עוד בסימן נ"ב מה שאין כן היכא דפרשו כולן ונחלקו מיעוט למקום אחד ורוב למקום אחר לשיטת רשב"א שהבאתי בסימן כ"ח דס"ל דהוי דומה קצת לנתפזר ולכן מתיר בש"ט אפי' פי' בפנינו המיעוט והרוב אסור ועל זה קשה ממ"כ למה המיעוט מותר והרוב אסור על זה כתב הרשב"א דבאמת מצד הדין ראוי להתיר אף הרוב דדומה לנתפזר אלא כיון דלא נתפזר ממש והוא בפנינו ולכן בודאי טרפה מחמרינן ואוסרין אפילו המיעוט ובכ"ש בש"ט המיעוט מותר דאית ביה תרתי כל דפריש ואיסורא ברובא משא"כ ברוב אף שי"ל כל דפריש עכ"פ כיון שהרוב במק"א אמרינן איסורא ברובא דהא כיון דצריכין אנו לומר שהאיסור היכן הוא' והראיה דמחמרינן בודאי טרפה אפילו המיעוט מסתבר יותר לומר ברובא איתא משא"כ כשנשאר מקום הקביעות אין אנו צריכין לומר האיסור היכן הוא שבודאי האיסור נשאר במקומו שהרי אין אנו מתירין הנשאר משא"כ בש"ט דרוצין להתיר המיעוט ולאסור הרוב צריכין לחלק בסברא זו ולפ"ז גם מפירש"י אין ראיה דהא בודאי קו' הש"ס ונכבשינהו ר"ל לכולן כמש"כ התוס' דאם לא כן מאי מהני שמא יקח הרוב עדיין קשה ונכבשינה שילאו רק המיעוט אלא ע"כ דזה יודע המקשן דאם נשאר במקומו מקצת הקביעות דיש לגזור שמא יקח מקבוע ולכן הקשה נכבשינהו לכולהו וזה לא סבירא ליה למקשן דנגזור שלא יקח בלאו פיזור ע"ש וא"כ כיון שפרשו כולם וע"ז מפני שמא יקחו הרוב והגה מרש"י מוכח להדיא דמפרש ונכבשינהו ואז מותר למשוך ונימא על כ"א כל דפריש ובאמת הכי משמע פשטא דלישנא שהרי הק' מתחלה ונמשוך ומתמה הש"ס ה"ל קבוע אלא נכבשינהו ובודאי משמע שהמקשן תיקן לשונו ואמר שכוונתי ואמרתי נמשוך היינו דמתחלה נכבשינהו

גכבשינהו אבל לפי מה שמוכרח לפרש בדברי רא"ש ורבב"א (עיין בסימן כ"ג) נ"ל דהמקשן מחליף דבריו וזה דוחק גדול אלא דהמקשן סבירא ליה דע"י דנכבשינהו אזלא לי' דין קבוע וכמו שכתבנו כמה פעמים דדוקא במקום קביעתן הראשון גזרו חכמים דבע"ת לא בטילי אך כיון דנכבשינהו בידים ופשיטא לפי מה שכתבו תוס' בפסחים דמותר לכבשינהו אפילו בפניו והדרישה כתב שכן דעת רש"י וזה דומה למבטל איסור לכתחילה ולכן צריך למשוך כל אחד ואחד ואמרינן כל דפריש ובאמת לרש"י יהיו ב' אחרונים אסורים וע"ז משני הש"ס שמא ימשכו רוב בב"א וא"כ קשה מ"ש המיעוט מרוב כיון דע"כ עדיין הם אסורים או מטעם שהפרישה היה בפניו או מטעם אין מבטלין איסור על כל פנים מאי שנא בין רוב למיעוט דבשלמא אם נשאר הקביעות אמרינן על אלו כל דפריש ובאמת אפילו פירש הרוב בבת אחת משא"כ כשנפרשו והוא מוסך בידים מ"ש בין מיעוט לרוב ולכן הוצרך רש"י לחלק דבמיעוט יש תרתי משא"כ ברוב וא"כ אין ראיה גם מרש"י לפירש המתלית ועיין בסימן ל"ג שאפילו בפירש הרוב אין שם ראיה לאסור אלא שהגאון מ' בעשיל כתב דירא להקל וא"כ דוקא ברוב דלא מינו לבדיא לאיזה פוסק שיתיר משא"כ בפירש המהלית שכתב הפרישה בהדיא דמותר וא"כ יש להקל :

לב דין אם פירש הרוב והמיעוט נשאר בקביעות אזי המיעוט בודאי אסור שהרי נשאר בקביעתו אבל הרוב שפירש י"ע להתיר ואפשר בהפ"מ וסעודת מצוה יש לצדד ולהצטרף דעת הפוסקים דתתי' גדולה ותיה לא הוי הבר"ל :

אם פירש הרוב בב"א מה דינו אם נאמר גם בזה כל דפריש או שמא אמרינן אדרבה איסורא ברובא אי' הנה ספק זה כבר נסתפק הגאון מהו' משה ווילנר ושאל להגאון מהו' בעשיל והוא בשו"ת גאוני בתראי סימן ו' וגם נסתפק שם אם נאמר איסורא ברובא ואם כן מה שנשאר מותר וסברא זו דחה בב' ידים אך בסברא זו אם נאמר אף אם פירש הרוב מ"מ אמרינן כל דפריש או שמא דבזה ל"א כל דפריש מטעם איסורא ברובא והשיב דמוזהים מוכח דאפי' פרשו הרוב אם כין דאמרינן איס רא ברובא דהא משני הש"ס שמא יבאו וכו' ופרש"י הם יהיו הרוב אלמא דאע"ג דפרשו מ"מ אמרינן איסורא ברובא וכתב עוד דא"כ ק' הא דקי"ל בש"ע ומוסכם מכל הפוסקים דכל מה שלקחו קודם שנודע הס' מותר למה לא גזרינן שמא יקחו הרוב בב"א וכן בבריי' דנמלא הלך אחר הרוב נגזור אע"כ דאפילו הרוב מותר ודהה זה דיש לומר דלא גזרינן ובאמת אם פירש הרוב אסור ומקיים ולולי דמתהפיכא הייתי אומר דל"א כלל איסורא ברובא במסקנא וראיה מזבחים ע"ד דא"ר אושעי' חבית של תרומה שנפלה לק"ן ונפתחה ק' כן כותיין והשאר אסור ל"א איסורא ברובא איתא עכ"ל הגמ' ומשמע אפילו נפתחו בב"א אך מי יקל ראשו נגד הגהת ש"ד דמדבריו נראה דבבת אחת אסור אפילו בנתפתחו דאל"כ לא הי' צריך לתירוצו עכ"ל ואין כ' אלא שכוונתו להגהת ש"ד שהביא הט"ז בימן ק"א ס"ק י"ד דכתב הש"ע בחבר"ל שנתערב ונחתכו רובן אין תולין לומר שהאיסור מהרוב שנחתכו אלא כל הנחתכות מותרין והשלימות אסורין וע"ז כ' הש"ד וז"ל ואע"ג דבכל דוכתא תולין ברוב ירא דבכא איכא למימר אדרבה כל שנשתנה מקדמותו מן הרוב הוא והוי כמו כל דפריש עכ"ל והביא הגאון שמה שכתב אע"ג דבכל דוכתא תולין ברוב כוונתו דבכל דוכתא אמרינן איסורא ברובא וכ"כ בהו"ה של רש"ל בהגהות שלו ד' וויניציא דף מ"ד ע"ב וז"ל מה שאמר בכל דוכתא תלינן ברוב פי' כמו גבי טבעות עכו"ם כו' וכל כה"ג שאמרינן האיסור ברובא ולא במיעוט ומה שאמר כל דפריש מרובא פריש כו' פי' שאחר שנעשה בו שנוי הוי כאלו פירש דאמרינן מרובא קא פרים כלומר כל אלו שנחתכו אמרינן שהוא מן הרוב עכ"ל ומה שלע"ע בדבריו כתוב בסימן מ"ס ולי העני בדעת נראה דאין זה כוונת הגהת ש"ד ולכ"ע יש לומר ל"א איסורא ברובא וכדמשמע לשון כל הפוסקים כל מה שלקח וכדמשמע לשון הברייתא בנמלא הלך אחר הרוב ומשמע אפילו נמלא רוב בשר של החניות מ"מ אזלינן בתר רובא ומש"כ ראיה מזבחים דמשני שמא יבואו י"כ ופרש"י והם הרוב אמת כן הוא ירושת רש"י וכ"כ בהדיא ברש"י שהם יהיו רוב ואמנם נ"פ

דרוב מאן דכר שמיה בגמ' ולמה לא נימא שיקחו שבל ובאמת בתוס' בזבחים ובסנהדרין משמע דל"ג כלל לסברא הנא ... קו' הש"ס אטו מגיסא גרסינן א"ר שמא יבואו י"כ יקחו מן הקבוע וכן מלאתי בת"ש דמשמע דכך גירסת התוס' וכו' להוכיח מתוס' יבמות דף ס' גבי חבילי תלתן שהק' דניניידי ותירצו שמא יבואו י"כ ע"כ ומהרש"ל מהמת שלמה בניה כ"ש דזה לא נשאר במסקנא ולפ"ז א"ש דאה שכתבו תוספת שמא יבואו י"כ היינו מסקנא דרבא ויקחו מן הקבוע וכן מוכח דגם רשב"א לא גרס ליה שהרי מפרש קו' הש"ס ונכבשינהו שיבניעם למקום צר ועי"ז יהיו נדים ממילא ואם כן ק' כי משני שמא יבואו י"כ ויקחו ר"ל ממקום שנדו שהרי עדיין לא מתרץ שמא יקחו מקבוע הע"כ דכוונתו שמא יקחו ממקום שנדו ומאי משני דעדיין קשה אטו מגיסא אסורא דכיון שכבר שוהרב ע"י הנדנוד אע"כ דל"ג ליה אלא כגירסת התוס' שמא יבואו ויקחו מן הקבוע וכן מוכח מתשו' רא"ש. דלא גרס ליה שהרי מפרש בתשו' ונכבשינהו בפניו וא"כ עדיין אסורין והדר כל דפריש ממילא ואם כן ק' מא"כ אי ס"ל לתרץ דאיסורא ברובא ל"ל למימר שמא יבואו י"כ לשני דילמא יתפרשו רוב למק"א ואי דס"ל דל"א איסורא ברובא א"כ אף אם יקחו בידים מאי איסור יש כיון שכבר פרשו הע"כ דלא גרס ליה ואפי' לרש"י יש לומר כמו שכתבתי בסימן שקודם לזה דדוקא אם פרשו כולן ומכ"ש בפניו כמ"ש הדרישה שכן דעת רש"י וכמו שכתב הרא"ש ואם כן עדיין לא חל עליהם שם היתר והנו צריכין לדון היכן הוא האיסור בודאי יותר מסתבר לומר איס רא ברובא משא"כ אם נשאר מקצת קביעות במקומו דזה אין ספק כלל דאפילו פרשו כולן ולא נשאר הקביעות אלא אחד דזה אסור ואם כן אין אנו צריכין לדון האיסור היכן הוא דאמרינן דנשאר בקביעות ואם כן שפיר אמרינן כל דפריש ועיין בסימן הקודם לזה בסופו :

לג ישוב השגת ראב"ד על רמב"ם ודעת ראב"ד דל"א איסורא ברובא כלל :

ובזה יש ליישב קו' הראב"ד בפ"ז מהל' עכו"ם שהקשה על הרמב"ם שכתב טבעות של עכו"ם שנפל למאה ונחלקו מ' למקום אחד וס' למק"א ונפלו הס' למק"א כולן מותרות שא"א אותה טבעות ברוב היא נפלו ס' למק"א כולן אסורות עכ"ל והשיב הראב"ד וז"ל הא דאמרינן איסורא ברובא ליתא דר"י ושמואל פליגא אדרב עכ"ל וכלא"מ שם כתב דהא ר' אושעי' דלא כוותיה והיינו ההיא דזבחים דר' אושעיא חביות של תרומה כו' דמסיק ל"א איסורא ברובא ולפ"ז א"ש דבחביות פסק הרמב"ם כר' אושעי' דכיון דנעשה מעשה בק' חביות ונפתחו הוי כמו כל דפריש בין שיהיו נפתחים בב"א או בזה"ז כיון שנשאר המיעוט במקומו בודאי נשאר האיסור במקום הקביעות משא"כ בטבעות דמיירי שנפרשו כלם ואם כן צריכין אנו לדון האיסור היכן הוא שפיר אמרינן שאני אומר איסורא ברובא ועיין לעיל מה שכתבתי בזה ולפ"ז אין ראיה גם כן מהגהת ש"ד שהביא הט"ז בסימן ק"א שכתב גאון מב"מ דאין כוונת הגהת אע"ג דבכ"מ תולין ברוב דהיינו דאמרינן איסורא ברובא וכמו שכתב ג"כ רש"ל די"ל לומר דאדרבה ל"א כלל איסורא ברובא וכדאיתא להדיא בגמרא בהביא דר"א ל"א איסורא ברובא וכדמשמע פשטא דלישנא דראב"ד דכוונתו להשיג דל"א כלל איסורא ברובא לא להקל ולא להחמיר רק כוונת הגהת ש"ד שנותן טעם על מה דאמר ר"א ל"א איסורא ברובא ע"ז כתב אע"ג דבכל דוכתא תולין ברוב ר"ל דבכל התורה אזלינן בתר רוב ואם כן למה לא נימא איסורא ברובא והנשאר יהיה מותר ע"ז כתב כיון דאלו שנפתחו הוי פירש והמקצת נשאר בקביעות לכן לא אמרינן איסורא ברובא אלא אדרבה נשאר בקביעות :

לד מה שמתרץ הפ"ח וכו"פ להשגת ראב"ד הנ"ל ופלפול בדבריהם :

הפ"ח סימן ק"ז ס"ק ב' כ' לתרץ קו' הראב"ד מהביא דחביות וז"ל בודאי פירשו מיעוטא מרובא אמרינן כל דפריש וא"כ כל מה שפי' לעולם מותר והאיסור נשאר רוב מה שלא פירש אבל אם לא פרשו אלא הם עדיין בקביעתן ראשון אדרבה אזלינן לחומרא ואף אם נפתחו רובם לעולם תלינן להוטיא דאיסורא איתא במיעוטא שלא נפתח

וכמ"ש

וכמ"ש המחבר סימן ק"א ובזה נדחה ראיות ר"ש שכתב להתיר בדגים שעירו מאלפס לקערה ונמצא דג טמא מטעם איסורא ברובא וא"כ היה ס כיון שהם קבועים במקומן ובאמת לא הבנתי דבריו שהרי כיון שנפתחו הוי כפירש וכן מה שמערה מאלפס לקדרה ודאי דהוי פירש וכ"כ הכו"פ שדברי הפ"ח מגומגמין ואפשר שכיון לזה אך מה שהק' עליו הכו"פ דהא כתב הרשב"א דהיא דטבעות מיירי בפירש לפנינו ולא מקרי פירש כלל קו' זו לא הבינותי דהא כתבתי לעיל סימן כ"ח דאדרבה זה דומה לנתפזר כמו שכתב הרשב"א במשה"ב והכו"פ מתרץ קו' הראב"ד דדוקא להקל ל"א איסורא ברובא כתבית אבל בטבעות אמרינן דעכ"פ הרוב אסור מטעם איסורא ברובא ואמנם גם לדבריו היינו דווקא בלא פרשו שהרי כתב דזה לא נקרא פירש מאחר שנלקח קודם שנודע התערובות דנשאר הקביעות וזה מקרי פירש לכ"ע אמרינן כל דפריש כמו שכתב הכו"פ לדעת ר"ש והוא דעת רמ"א שם בסי' ק"ז שכתב להתיר הדגים בכל ענין וז"ל כו"פ אך הכל מיותר ולשון מושאל כתב הר"ש איסורא ברובא רק הל"ל כל דפריש וזה שמערה הדגים מאלפס לקדרה כל הדגים המעורים זא"ז שייך לומר כל דפריש ואף שכתב זא"ז משמע אבל בב"א לא . נראה דלאו דוקא שהרי רמ"א כתב דעת הר"ש דיש מתירין בכל ענין משמע אפילו עירה הרוב בב"א לפ"ז יצא לנו דעכ"פ היכא דנשאר מקלת הקביעות ל"א איסורא ברובא אפילו להרמב"ם :

לה לתרץ השגת ראב"ד והלח"מ על הרמב"ם וגם י"ל דגם הרמב"ם ס"ל דל"א איסורא ברובא :

עוד י"ל דגם הרמב"ם לס"ל כלל איסורא ברובא ונתרץ בזה כל מה שהקשה הראב"ד והלח"מ שם עליו והנה הראב"ד שלפנינו כתב הא דאמרינן איסורא ברובא ליתא דשמואל ור"י פליגי עליה דרב עכ"ל וזה צ"ע דהא ר"י אינו חולק על רב אלא מתקן דבריו ועיין בסימן כ"ז והנכון כמו שכתב בלח"מ וז"ל עוד השיג הראב"ד דהא ר' אושעיא דלא כוותיה (והיינו מה שהעתקתי מחביות) ולא ה"ל לפסוק כרב במקום ר"א ושמואל ואי משום הא נמי ל"ק דרב עדיפא ליה אבל הקו' היא דהל' תרומה פסק כר"א עכ"ל ולא זכיתי להבין מה שכתב דרב עדיף דקו' הראב"ד הוא כיון דרב הוי יחיד נגד רבים וכתב עוד הלח"מ דהא דר"א היינו דליכא אלא חד ס' כמו חביות דליכא אלא חדא תערובת אבל היכא דאיכא ב' ספיקות אמרינן איסורא ברובא עכ"ל וגם דברים אלו צ"ע דכיון דיש כאן ס"ס נ"ל כלל הטעם דאיסורא ברובא וכמו שהק' הלח"מ שם וז"ל מדכתב הרמב"ם שאני אומר משמע אבל מתנה על מתנה אסור וזה א"א דהא איכא טעמא דס"ס וכמו שכתב הרשב"א והע"ג דבגמרא אמרינן מ' וש' תירץ הוא משום דאיצטרך למנקט באידך ש' נקט נמי מ' עכ"ל ובדברי קדשו של ראב"ד י"ל דס"ל ג"כ איסורא ברובא לחומרא אלא דמשיג על הרמב"ם דמדבריו משמע דלכן מתיר המ' משום איסורא ברובא וע"ז כתב דליתא דמתמתאיסורא ברובא לא נתיר המיעוט כמו בחביות או י"ל דראב"ד סבירא ליה דל"א כלל איסורא לא לאיסור ולא להיתר וכן משמע פשט לשונו ולתרץ כל הקו' על הרמב"ם נ"ל דיל"ד דהרמב"ם כתב טעם זה דאיסורא ברובא להתיר המיעוט ובתה"א דף קנ"ד בסופו כתב דרוב אסור דאמרינן איסורא ברובא ועוד דמדברי רמב"ם משמע בנפל מאליתן דאסור כמו שכתב הלח"מ וברשב"א כתב להתיר מאליתן מטעם ס"ס ונ"ל דכ"א אזיל לשיטתו דהרשב"א כ' יראה לי שאם נתערב תחילה זו שלקח מהקבוע ברוב מותר וכ"ש בש"ע והק' הב"ח הביאו הש"ך לא יהא אלא ס' טרפה שנתערב דקיי"ל בסעיף ט' דאסור דהוי ס' א' בגופו כו' ותירוצו דחוק (וכ"ש לפי מה שהבין הש"ך בכוונת רשב"א בס"ק י"ד דמסכים לרא"ה דלס"ל קבוע חידוש הוא ומ"מ דלענין תערובת יהיה חידוש וצ"ע) ולכן נ"ל דהרי הרשב"א בתה"א דף קע"ו כתב דמעיקר הדין הוא כר"ת דמתיר ספק א' א' בגופו כו' רק שיש להחמיר כר"י והרשב"א שם הק' לפי גרסתו ברמוני בדן שנפל א' ממנו לשלש ומשלש לשלש ופריך בש"ס נ"ל לשלש בתרי סגי ומשני מאי שלש תרי והוא והקשה הרשב"א נ"ל תרי דפא חד בחד נמי הוי תערובת ותי' דלר"י א"ש דזה הוי כס' א' בגופו ועוד י"ל דחד בחד הוי כגופו של איסור ע"ש וכ"ל אפילו לר"ת ניחא דחד בחד גרע מס' א' בגופו אלא דהוי כודאי איסור ולפ"ז קשה למה התיר בלקח מן הקבוע ונתערב כיון דקבוע כמחצה ע"מ א"כ הוי כחד בחד אע"כ נ"ל הא דקבוע כמחצה ע"מ אינו ר"ל כחד בחד אלא באמת מקרי כתערובת רק דהתורה אסרה ס' זה ועשאו כאלו הי' חד וחד וא"כ הרשב"א לשיטתו דס"ל התערובת ב' מותר וא"כ א"ש דמתיר בלקח מן הקבוע ונתערב דהא הא הוי כתערובת ב' ולק"מ קו' הב"ח והש"ך ולפ"ז א"ש נמי מה שהתיר הרשב"א בנפלו מאליתן דהוי נמי ס"ס אך לפ"ז יש לנו להתיר אפי' הרוב ע"י תערובת כהוי נמי ס"ס ולכן הוצרך הרשב"א ליתן טעם דהרוב אסור דלא חשבינן ליה לס' אלא לודאי דאיסורא ברובא איתא :

אבל הרמב"ם י"ל דס"ל באמת כקו' הב"ח והש"ך דקבוע הוי כספק טרפה ואפילו בקבוע דרבנן דכל דתיקון רבנן כו' ולפי מה שכתב הגמ"י בהל' מ"א פי"ז דהרמב"ם ס"ל כר"י דס' א' בגופו כו' לא הוי ס"ס וא"כ אסור מצד הדין ולפי מה שכתב המ"מ בפ"א מהל' י"ט דהרמב"ם ס"ל כר"ת כבר הוכיח הרשב"א דלר"ת צריך לומר דהוי כגופו של איסור והרמב"ם בפי"ו מהל' מ"א כתב נמי רמון שנפל לג' ולא כתב חד בחד מוכח כתירוצו של רשב"א וא"כ לא מהני מה שיתערב ועיין בכללי ס"ס בש"ך סעיף כ"ד וא"כ א"ל טעם לאסור כשנפל רוב למק"א ואפילו המהלית אסור דלא מהני ס"ס רק דקשה למה המיעוט מותר דהא ס"ס לא מהני וע"ז הוצרך לתת טעם להתיר המיעוט שא"א איסורא ברובא והיינו כיון דבלא"ה איכא ס"ס רק דלא מהני מדרבנן וכיון דמילתא דרבנן הוא סמכינן אשאני אומר ודומה למה שכתב הש"ך בכללי ס"ס ס"ק י"ו והא דכתב הרמב"ם שם כוס של עכו"ם שנתערב בק' ופירש א' מהם ונתערב באחרים דמותר מטעם ס"ס י"ל דסמך על דין דטבעת דסמיך ליה דאמרינן שא"א או י"ל דבשלמא דטבעות דמיירי בנחלקה י"ל דס"ל כשיטת רא"ה שכתבתי לעיל סי' כ"ט דלא מקרי פירש כלל וא"כ יש לו עדיין דין קבוע משא"כ בכוס דמיירי בפירש גמור וס"ל לרמב"ם כר"י דפירש ממילא אסור כמו שכתב הגמיי' בהל' המן ועכ"פ אינו אסור רק משום גזרה שמא יקח מן הקבוע אבל אינו קבוע ממש יש להתיר שפיר מטעם ספק ספיקא משא"כ קבוע ממש כטבעות לשיטת הרא"ה הוי כגופו של איסור :

לו ישוב על קושית הפוסקים הביאו הש"ך ס"ק כ"ב על הרמב"ם שסותר דבריו :

בזה י"ל מה שהקשו על הרמב"ם דבכוס של עכו"ם סגי בב' תערובת לפי גירסתו בגמ' וברימוני בדן לפי גירסתו מצריך ג' תערובת והש"ך כתב דבאיסורי אכילה החמירו יותר וצ"ע דהא אנו מתירין מטעם ס"ס אפילו באיסורי אכילה ועריות ולפ"ז א"ש דלשיטת ר"י דס' א' בגופו כו' לא מקרי ס"ס וא"כ תערובות ראשון הוי כס' בגופו ותערובות ב' לא מהני ואסור עד ג' תערובת ואמנם כ"ז בפירש בפנינו או בלקח משא"כ בפירש ממילא דאינו אלא משום שמא יקח אף לשיטת ר"י ולכן בכוס דאינו אלא לענין הנאה אוקמי אדינא דס"ס מותר משא"כ באיסורי אכילה כיון דפירש בפנינו אסור מדינא בתערובת ב' ולכן אפילו ממילא אסרו וזה אי נימא כדעת הגמיי' דס"ל לרמב"ם כר"י בס' א' בגופו וכן לדעת המ"מ שהבאתי דכתב דרמב"ם ס"ל כר"ת בספק אחד בגופו מ"מ בהא ודאי ס"ל כר"י דפירש ממילא אסור כמו שכתב הגמיי' שהבאתי וא"כ תערובת ראשון הוי כמהלך על מתנה והוי כחד בחד ותערובת ב' אסור מדינא ולכן בעינן ג' תערובת משא"כ בפי' ממילא דאינו רק משום שמא יקח ולכן באיסורי הנאה אוקמי אדינא :

לז מחלוקת רמב"ם ורשב"א אזלי לשיטתם בגירסת הש"ס :

יצא לנו מזה דלרמב"ם בפירש בפנינו ומכ"ש בלקח מן הקבוע דינו כס"ט לר"י ולר"ת הוי כחד בחד ובעינן באמת ג' תערובת כקושית הב"ח והש"ך ולרשב"א הוי אפילו בלקח מותר דס"ל דקבוע אינו רק כתערובת ועדיף מס"ט רק דהתורה אסרה תערובת בזה . ונראה דכ"א הוכיח סברתו מגמרא לפי גירסתו דגירסת הרמב"ם ברימוני בדן אחד לרבוא ומרבוא לשלש ומשלש למה"א וס"ל לרמב"ם דדוקא

התע׳ וגם

תערובת ג' מותר וא"כ קשה אי נימא דקבוע אינה אלא בתערובת א"כ קשה הא בתערובת ב' נמי מותר דהוי ס"ס ע"י ב' תערובות אפ"ה דקבוע הוי או כס"ט לר"י או כחד בחד לר"ת ולכן בעינן ג' תערובות ולכן הוצרך לכתוב בטבעות להתיר בספק משום שא"א איסורא ברובא וכמו שכתבנו בסימן נ"ו אבל הרשב"א דגרס שנפל לשלש ומשלש למק"א הרי דמותר אף ב' תערובות ואי איתא דקבוע הוי כס"ט לר"י או כחד בחד לר"ת קשה מאי מהני תערובת ב' אע"כ דקבוע דאינו אלא בתערובת רק דהתורה אסרה זה התערובת ולכן כתבו שפיר דאפילו בלקחת מקבוע דאורייתא ונתערב דמותר מטעם ס"ס דאי איתא דקבוע הוי כמחצה ע"מ בקבוע דאורייתא בודאי אף בקבוע דרבנן היא כן דכל דתיקון רבנן כו' אע"כ דאפי' בדאורייתא לא הוי רק בתערובות רק שהתורה אסרה קבוע זה :

לח ישוב דברי השו"ע בסעיף ט' דהש"ך נכנס ברחוקים :

ובזה י"ל דעת המחבר שכתב בסעיף ט' ס"ט שנתערבה כו' אסור כיון שהס' ראשון בגופו וע"ש בש"ך שהקשה עליו ודחק מאד ליישב דבריו ובזה א"ש דהמחבר אתי לאשמעי' ולחלק דלא תקשה לדידיה למה כתב בסעיף ד' דאם נתערב מה שלקח מהקבוע ברוב דמותר מטעם ס"ס וכאן כתב דספק אחד בגופו לא מקרי ס"ס והא קבוע נמי כחד בחד והוי כספק בגופו ולזה כתב דשאני בס"ט דהספק בגופו ור"ל משא"כ אפילו בלקח מקבוע דאורייתא אע"ג דאסור מדאורייתא דכמחצה על מחצה דמי מ"מ לא הוי כתערובת חד בחד אלא שהתורה אסרה תערובת זה וא"כ הוי שפיר כב' תערובות והא דב' בספי' א' דבעינן ג' תערובות כבר תי' הש"ך בס"ק כ"ג:

לט קו' על הט"ז בס"ק י' :

מש"כ הט"ז בס"ק י' שדין זה אי בעינן ב' תערובות או ג' תליא בפלוגתא דר"י ור"ת אי ס' א' בגופו כו' מקרי ס"ס וכתב שכן כתבו תוספת ביבמות פ"א נ"ע גדול דהתו' ביבמו' וביצה וזבחים וכן הר"ש בערלה לא כתבו רק דר"ת לא גרס אתרו' באחרות והיינו מטעם הקושיא שהקשו דא"כ הוי ס"ס ולא מטעם דס"ל ס' א' בגופו עיין היטיב בכל המקומות ותפרש בתוס' ביצה ותראה שדבריו נ"ע דבודאי אף לר"י י"ל דמתיר ב' תערובות ושאני ספק א' בגופו וכן מוכח מרשב"א שהבאתי בסימן ל"ה והט"ז הביאו גם כן בס"ק י"ב שהקשה ל"ל שנתערב ברוב בחד סגי ותירץ דתערובת חד בחד הוי כס' לשיטת ר"י הרי להדיא דדוקא בחד בחד אסור לר"י משא"כ ב' תערובת ברוב :

מ' תוכן הדברים מכל הפלפול הזה מה שיצא לנו לדינא:

והנה מכל מה שכתבתי יצא לנו דאף דלכאורה הא דאמרינן איסורא ברובא תלי בפלוגתא לרמב"ם וראב"ד אך הר"ש שהבאתי בסימן ל"ה ס"ל איסורא ברובא ומצאתי בע"ז מ"ט ע"א תוס' ד"ה נתערב באחרות שכתב דר"י בר ברוך גרס אפי' ומיירי שנתערבו כולן או רובן דאמרינן איסורא ברובא כדאמרינן גבי טבעות כו' ע"ש מוכח דס"ל דאין חילוק אפילו בנשאר מקצת קביעות במקומן אמרינן איסורא ברובא ותימה על הגאון ר' העשיל שלא זכר מזה כלום ועוד נ"ע דממקום שכתב שנראה לו דלמסקנא ל"א איסורא ברובא והיינו מר' תוספיא בחביות אדרבה נ"ל דמוכח דאמרינן איסורא ברובא לחומרא כגון בפירש הרוב אמרינן איסורא ברובא דאל"כ קשה למה תני שנפתחו מאה חביות דאז מותרין ממ"נ דהא אינו בטל היינו דוקא בחביות סתומה דהוי דבר חשוב וליתני רבותא דאפילו בלא נפתחו אלא שפרשו מאה חביות אפילו הם סתומים מותרים דאמרינן כל דפריש ולמה תני נפתחו אע"כ דבנפרש בלא נפתח אף המאה אסורין משום איסורא ברובא אלא דר"א אתא לאשמעינן דאע"ג דאמרינן איסורא ברובא לחומרא וכ"א דאף הסתומים מותרין ולכן קאמר והשאר אסורין לא אמרינן איסורא ברובא ר"ל להתיר הנשארים בקביעות אע"ג די"ל דאין כאן עוד דבר חשוב שהרי כבר נפתחו הרוב אפ"ה אסור אבל בפרשו סתומים ודאי אף הנפרשים אסור מטעם איסורא ברובא אלא כיון דנפתחו לכן מותרים ולדעתי היא ראיה נכונה ואמנם לפי מה שכתב הש"ך בתשובה בסימן נ"ו דהיכא דאיכא פלוגתא דרבוותא מצטרפין דעת רוב המחברים ומכללם המחבר בסימן ק"א דתתי' גדולה ומכ"ם תתי' אי' לא נקרא חב"ל וא"כ ה"נ י"ל כיון דנראה דדעת הראב"ד דל"א כלל איסורא ברובא א"כ אפשר דהפ"מ וסעודת מצוה יש להקל אף בפרשו רובן דנימא גם בזה כל דפריש כו' ונ"ע כי הראיה שהבאתי הוא הוכחה גמורה לדעתי ודברי הגאון ר"ה לא זכיתי להבין כלל מה שכתב דמהגה"ת ש"ד מוכח דאם נפתחו בב"א אסורין דאיך אפשר שיהיה אסורין דהא אי נימא איסורא ברובא עכ"פ אלו שנפתחו בטל חשיבותייהו ובטל :

מא דין דלא הוי קבוע אלא בשיש כאן ודאי איסור אבל אם י"ל דאין כאן איסור כלל אפי' אם נאמר איסורא ברובא איתא לא נקרא עכ"פ קבוע :

מב שהראיתי פנים מתוס' דע"ז מ"ט דאמרינן איסורא ברובא וכמו שהתמי' הגאון ר"ה וא"כ אם נפרש הרוב בב"א עדיין אסורין נ"ע אם הם נקראים קבוע וא"כ אם נפרש בשוגג מ"מ אסורין דהוי פירש בפנינו או נימא דדין קבוע כבר נתבטל ואינו אסור רק מטעם איסורא ברובא וא"כ אם פירש בשוגג או לטור פירש ממילא מותר מצאתי לרשב"א בתה"א דף קכ"א כתב במעשה דהוות טבחא לניסנא בתרא דאמרינן א"ד א"ל וכי בשביל שוטה זה דאכוין לנעורי לתבריה נאסור כל המקולין ואקשינן טעמא דאכוין לנעורי הא לא"ה אסור וכתניא ר"א מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עכו"ם מותר ופרקינן ש"ה דאתחזק איסורא ואיכא למידק וכי אתחזק מאי הוי ואמאי אסור מה שלקח כבר קודם שנולד הס' ומ"ש מט' חניות דאמרינן בנמצא הלך אחר רוב ונ"ל דליסנא בתרא מפרשין ליקח מכאן ואילך וא"ת א"כ מאי הקשה מרבי וכי סבר דר' מתיר אפילו מן הקבוע י"ל דהאי מקשה סבר דלא אמרינן כל קבוע כמחצה אלא בשיש שם ודאי טריפה דומיא דט' חניות אבל בשאין שם איסור ברור כי הא דאיכא לומר דלא מכר לנכרי אחר אלא לזה שמכר לו חתיכה זו כי הא לא אמרינן קבוע דכל שאין שם איסור ברור היאך נאמר לו קבוע והדר לו ש"ה דאתחזק איסורא דלנכרי זה מיהא מכר וכבר אתחזק איסור זה בקבוע א"נ ה"ק ש"ה דאתחזק איסורא ביד נכרי במקולין דכיון שפשט ומכר יש לחוש שכמו שמכר לזה מכר לשאר הנכרים המוכרים בשר במקולין עכ"ל הרי להדיא בין לדעת המקשן ובין לתרצן דבר פשוט דלא נקרא קבוע אלא באתחזק איסורא אבל היכא דאפשר לומר אין כאן טרפה כלל לא מקרי קבוע ולפ"ז אפילו פרשו כולן בב"א חוץ מא' מהם שנשאר בבית השוחט אף שכתבנו בסימן י"ט שחוזרין להיות קבוע דוקא כשבאו כולן לכאן דאתחזק כאן איסורא הא אם חסר אפי' א' הא אין אתחזק איסורא לא הוי משום קבוע ואף שיש לבטל דין לחלק ולומר דכוונת רשב"א דהתם אפשר לומר דלא מכר לנכרי כלל אבל כאן כיון שהיה בודאי אחד טרפה או ס"ט זה מקרי אתחזק איסורא מ"מ נביא ראיה לזה דליתא שהרי בפ' שהתערובה בטבעות של עכו"ם צריך מ"ש א' ממ' דאינו אוסר כו' א' מהם נמי נימא איסורא ברובא ובין לר"י דמיירי אפילו שלא בפניו ובין לרשב"א דמיירי בפנינו כמו שכתבנו בשם סימן ל"ז ק' מ"ש בשלמא א' ממ' מותרין דמקרי פירש לכל הדעות זולת לדעת הרא"ה עיין בסימן כ"ח משא"כ א' מהם' דכיון דאמרינן איסורא ברובא ה"ל קבוע וה"ל פירש ממילא לר"י או בפנינו לרשב"א ואסור אע"כ דכיון דכבר נתבטל קביעות ראשון אף דאמרינן איסורא ברובא מ"מ לא מקרי קבוע ונ"ל דה"ה אם מכרו מקצתן קודם שהביאו השאר למקולין בזה ל"א דיחזור הקביעות למקומן ועיין לקמן סי' נ"ב :

מג ועוד ראיה לזה ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת וז"ל חצר שיש בה ישראל א' ואלף עכו"ם פירש א' מהם לחצר אחרת ונפל עליו גל מפקחים עליו שמא זה שפירש ישראל היה נעקרו כולן מחצר זו ניילך להצר אחרת ובעת עקירתה פירש א' מהן ונכנס לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין שכיון שנעקרו כולן אין כאן ישראל קבוע וכל הפורש מהן כשהן הולכין ה"ה בחזקת שפירש מן הרוב עכ"ל וכ' המ"מ וז"ל נ"ל דעת רבינו לפרש הא דאמרינן ביומא פ"ד והבאתי לשון הש"ס סימן מ"ב דפרוש כולהו ובעת פרישתן בפוזן מהלכין נכנס א' לחצר אחרת בכה"ג אין מפקחין וזו היא דר"ה לפי שבטל הקביעות הא דפרוש מקמייהו ונשארו האחריה במקומן ואותו מקצת שפירש נכנס לחצר אחרת בין שהי'

המקצת רוב או א' מהם מספקים עליו עכ"ל ומש"כ המ"מ בעודן מהלכין אינו ר"ל דוקא אם הלכו הנשארים ולאפוקי אם עומדים דלא מצינו שיתבטל הקביעות ע"י הליכה ביחד אלא כנתפזרו דוקא וכמו שכתבתי בסי' ח' אלא לאפוקי אם הוא יחד חוץ לחצר ופירש א' דבזה לשיטת רמב"ם מספקין דכיון דהיו ג"כ קבועים חוץ לחצר מ"מ חצר זו מחצר אחרת וכמו שכתב באו"ה בהדי' וז"ל כתב הרמב"ם אם נעקרו כולן ופרשו א' מהנעקרין לחצר אין מספקין דכל דפריש עכ"ל ומשמע נעקרו כולן דנקט ר"ל בזא"ז ולא בב"א דא"כ הא נמי קביעי שכ"ל או"ה וכונתו דאי בנעקרו בב"א מן החצר א"כ נשאר הקביעות דמה לי חצר זו או חוץ לחצר וכי המהילות גורם הקביעות וכמו שכתבנו בסי' ח' ט' ומה לי חצר זו או אחרת כמו שכתבו תוס' ביומא שם או ברחוב אע"כ דלרמב"ם איירי שנעקרו בזא"ז וא"כ כבר נתבטל הקביעות ולכן אין מספקין ואמנם בספרי רמב"ם שבידינו וכן כתב הרא"ש והטור והש"ע בסימן שכ"ט וכולן דקדקו וכתבו בזה"ל נעקרו כולן ולכן נ"ל דלא ניחא להו לפרש בגמ' כדינו של או"ה אף שהדין דין אמת כאו"ה מ"מ הגמרא א"א לאוקמי לר"י בהכי דא"כ ק' מאי אתא ר"י לאשמעינן דהא באותו חצר ודאי מספקין שהרי הם קבועים ובפרשו לחצר אחרת בזא"ז ודאי דאין מספקין דהי ס"ד בשביל שהיו קבועים פ"א יהיו קבועים לעולם אע"כ דר"י אתא לאשמעינן חידוש דין דהיינו דבשעת עקירתן מן החצר נחלקו לב' חלקים ופרשו רובן לצד אחד ומקצת מהם פרשו לחצר אחרת ובזה היה ס"ד דאעפ"כ נשאר הקביעות וכדעת הרא"ה בבד"ה דף ק"ג והבאתי לשונו בסי' כ"א כיון שהוא רק בדרך חלוקה קמ"ל דליתא אלא דזה מקרי פירש ונתבטל הקביעות ולכן דקדקו לכתוב ובשעת עקירתן פירש א' דבזה נתבטל הקבועות ולפ"ז מוכח דהפי' אי נימא איסורא ברובא מ"מ נתבטל שם קבוע מן הרוב דאל"כ עדיין ק' לשיטת רמב"ם כיון דס"ל בנשאר מקצת קביעות דמספקין א"כ בפירש רוב למק"א ופירש א' למק"א למה אין מספקין וא"ל דבאמת קביעת ראשון נתבטל רק דנעשה קבוע מחדש ז"א דאם מחמת איסורא ברובא יחול עליו מחדש שם קבוע כמ"כ דלא נתבטל אע"כ כיון דלא אתחזק איסור' בטיל הקביעות ולא מקרי עוד קבוע וכדעת הרשב"א שהבאתי ולפ"ז אין חילוק בין נודע האיסור' קודם הפרישה או לא נודע אפי' פרשו כולן למק"א קודם שנודע חוץ מן א' ואפי' אם גם הוא פירש למק"א מ"מ לא נקרא שם קבוע על הרוב ואפי' אי נימא איסור' ברובא היינו שאמרינן האיסור הוא בהם אבל אין שם קבוע עליהם וא"כ אם פירש ממיל' או בשוגג ואפשר אפי' בפנינו מותר :

יצא לנו שאם לאחר שפירש מבית השחיטה למקולין נמצא טריפות כגון שהביאו למקומן איזה אחוריים והתכו אותם לחתיכות ונמצא בוקא דאטמא דשף והרי אתחזק כאן איסורא וכבר כתבנו בסימן י"ח דאם היה קודם שנודע לא שהני הפרישה מ"מ אם לא הביאו למקולין כל חלק הפנים רק מקצתן באופן שי"ל דאפשר כל חלק הפנים הם מן הכשרים וא"כ אם לא נפרשו רוב בב"א אמרי' על כל אחד ואחד כל דפריש ואלו חלק הפנים שנשארו בבית השחיטה הם נקראים קבועים שהרי שם בודאי היה האיסור פעם א' ואם הביאו הרוב בב"א אף דאסורים למאן דס"ל איסורא ברובא ועיין בסימן מ' מה שכתבנו מ"מ לא נקרא קבוע ואם פירש בשוגג אח"ז מותר או פירש ממילא אפילו להטור אא"כ שהביאו כלן לכאן דאז נעשה כאן קבוע אך אם הביאו לכאן כל האחוריים נ"ל דאז אף שלא הביאו לכאן רק מקצת מחלק הפנים כיון דע"כ כל הפנים ג"כ אסורין חל שם קבוע עליהם :

הגה לפי מה שהוכחתי דאו"ה היה לו גרסא אחרת ברמב"ם דלפי הנוסחא שבידינו וכן ברא"ש וטור וש"ע א"כ ע"כ שיטת הרמב"ם איירי אפילו שנעקרו בב"א ובשעת עקירתן נחלקו וגם בזה נתבטל הקביעות אבל לגרסת או"ה דגרס נעקרו כלן ופירש א' מהנעקרין כו' ע"כ איירי בזא"ז וכמו שכתבתי והמ"א הרכיב שיטת איסור והיתר לשיטת הש"ע לפי הגרסא שבידינו ובאמת הם ב' חלוקי דינים דבאמת הם נעקרו כלן בב"א והיו בקביעות ג"כ הן יחד כלן חוץ לחצר ופי' א' מהן בזה הם דברי או"ה דמספקינן אבל בנעקרו כלן בב"א ובשעת עקירתן נחלקו אין מספקינן :

מב דין אם היו ט' בהמות בחצר ונתערב טרפה אחת ביניהם ופרשו בזא"ז דרך חצר ב' ונשאר א' בחצר ב' אמרינן מרובא פריש :

מסוגי' דיומא פ"ד שכתבתי יש ללמוד דין חדש וז"ל הגמרא אר"י א"ש לא הלכו בפ"נ אחר הרוב ופריך ה"ד אי דאיכא ט' עכו"ם וישראל א' פשיטא דסו"ל קבוע ומשני לא דפרשו לחצר אחרת מה"ד כל דפריש כו' קמ"ל אינו והאר"ת אר"י ט' עכו"ם וא' ישראל באותו חצר מספקין בחצר אחר' אין מספקין ל"ק הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו פרש"י פרוש כולהו ואתחזק ישראל בהאי חצר שנפל הגג מספקין אע"ג דמידי ליה לא אזלינן בתר רובא הא דפרוש מקצתייהו ולא ידעינן אי הוי ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא אתחזק ישראל עכ"ל וע"כ איירי שלא נתקבצו כולן יחד לחצר ב' דאל"כ מה לי חצר זה או חצר אחרת כמו שכתבו תוס' שם אע"כ שהלכו מחצר ראשון כלם דרך חצר ב' בזא"ז ודומיא דהכי בשאר איסורין אם היו עומדין בחצר א' ט' בהמות כשרות ונתערבה טרפה אחת ביניהם ופרשו בזא"ז דרך חצר אחרת ונשאר שם בחצר ב' בהמה א' ולא ידעינן אם הכשרה או הטרפה אע"ג דאתחזק שהיה בחצר הב' גם הטרפה שהרי כולן היו בחצר מ"מ כיון שלא היו יחד בחצר ב' אמרי' על כ"א וא' שפירש מחצר ראשון כל דפריש והמונח על בהמה זו שהיא בחצר ב' שהיא מן הרוב וא"א לומר אדרבה מחצר ב' נאמר כל דפריש ז"א דכל דפריש ל"ש רק ממקו' קביעות ובחצר ב' לא היה קביעות :

ונ"ל דאף שהרמב"ם מפרש הגמרא בענין אחר דלא כרש"י כמו שהעתקתי לשונו בסי' הקודם מ"מ מודה בדין דרש"י בהחזק ישראל באותו חצר דמספקין רק דס"ל דע"כ הגמרא לא איירי בדין זה דא"כ ל"ל נקט ל"ל דפרוש לחצר אחרת והא בחצר א' יכול ג"כ לאשמעינן דין זה אף שלא היו קבועים כלל בחצר רק שידעינן שבחצר זה הלכו ט' עכו"ם וישראל א' דכיון דידוע דאתחזק ישראל שהיה בחצר זה מספקין ודוחק לומר דבאמת לפי המסקנא דמסיק הא דפרוש כולהו באמת איירי שמונח בחצר אחד ולכן מפרש הרמב"ם בענין אחר אבל לדינא מודה לרש"י דבודאי דבר פשוט דלרש"י אפי' לא היו קבועים יחד רק שהלכו דרך החצר ואתחזק שם ישראל דהא לרש"י לא תליא מילתא בקביעות כלל :

מג דין אם היו כאן י' בהמות וא' מהם טריפה ניכרת ופרשו קצתן ונסתפקו אם יש באלו הטריפה אמרינן כל דפריש :

כתב המ"מ שם וז"ל אבא דכתב דמונח מיירי בפרים כול וא"ת הא נמי פשיטא דהרי זה כט' חנויות ולקח מא' ואי מאיזה דספיקו אסור (ור"ל דזה נמי פירש בפנינו) ויש לומר דהתם אירע הס' בקבוע אבל כאן בעת פרישתו ספקו אם הוא ישראל אם העכו"ם לא היה לנו לנו בדבר ולא אירע הס' עד שנפלה עליו מפולת בחצר אחרת והרי זה דומה לנמצא דהלך אחר הרוב ומן הדין שלא לספק והודיענו שמונח דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב עכ"ל . נ"ל דיש להוכיח מדבריו שאם היו כאן ט' בהמות כשרות וא' טרפה ניכרת ופרשו קצתם למקום אחר אפילו בפנינו ונשחטו שם ונפל לנו ס' אם זו כשרה או טרפה הרי זה כלקח קודם שנולד הס' ואמרי' כל דפריש ואפי' היה הפרישה בפנינו דכיון דלא היה נ"מ שהרי היתה ניכרת הטריפה ולא היה לנו שום ספק ועכשיו כשנולד הס' הרי הוא כבר פירש משא"כ כט' חנויות בפירש בפנינו שכבר נולד הס' בקבוע וכ"ש אם נתגלה לנו עכשיו לאחר שפרשו קצתם לכאן שבמקום שהיו בראשונה היה שם טריפות כיון שנולד הס' ס"ס כבר פירש וכדעת הר"י

כללי ס"ס

ב"ג שאלה שחטו ב' בהמות ונמכר א' מהם ואח"כ נמצא בא' מהם היה ספק טריפה מה דינו ·

תשובה תחלה צריכין ליישב דעת הש"ך בכללי ס"ס שדבריו סותרים זא"ז במקומות הרבה בדין חד בחד דבסימן ד' כתב בב' תרנגולות שהיו בחצר אחד כשרה ואחד ס"ט ויצאה ביצה בחצר הביצה מותרת אפילו בלא תערובת רק שהתרנגולת נתערב חד בחד מטעם שמא מן הכשרה ואת"ל מן הטרפה שמא אינה טריפה ול"ל דהא כבר אסרת מס' והוי ס' ראשון מה"ת ז"א דהא נתערב חד בחד ולא הוי ס' ראשון מה"ת עכ"ל הרי שכתב בהדיא דחד בחד לא הוי כגופו של איסור אבל כשלא נתערבה התרנגולת אם כן צ"ל שמא מכשרה ואת"ל מטרפה שמא אינה טרפה ז"א שהרי כבר אסרת מס' מה"ת ואם כן הוי ס' ראשון מה"ת ותמה עליו הפ"ת אדרבה איפכא הוא דתערובת חד בחד גרע אפילו מספיק' דגופא וכ"כ הש"ך גופיה בס"ק כ"ה וז"ל ספק איסור דאורייתא שנתערב חד בחד חשוב כגופו של איסור ואם נתערב א' מהן אח"כ ברוב אינו בטל מטעם ס"ס עכ"ל ואם כן כיון שנתערבה התרנגולת חד בחד הוי כאלו שניהם הם ס"ט ואם כן צ"ל שמא מכשרה נולדה דהא אין כאן כשרה כלל אבל כשלא נתערבה רק כ"א ניכרת בפ"ע אם כן שפיר יש לומר שמא מכשרה ואת"ל מטרפה שמא אינה טריפה ואי"ל הרי כבר אסרת התרנגולת מספק ז"א שהרי הביצה א"א לבא לפנינו אלא בב' ספיקות ואין אנו מתירין התרנגולת רק הביצה והביצה לא נאסרת מעולם עכ"ל הפ"ת ועוד צ"ע שהרי בס"ק י' כתב והקשה על האגור ממ"ש האו"ה והוא מה שכתב רמ"א בסעיף ה' דס"ט שנתערב וחזר ונתערב ברוב מותר אבל כשנתערב חד בחד אפילו התערובות ב' אסור וא"כ דבריו סותרים זא"ז ואמנם נ"ל דס"ל להש"ך דבאמת חד בחד הוי כגופו של איסור וכמו שכתב בסימן כ"ה אבל לס"ל כפ"ת דנימא נהפך היתר להיות איסור רק כיון דאתחזק איסורא הוי כ"א בס' שמא הוא האיסור ובודאי איסור בדבר שחייבין כרת מביא אשם תלוי ובס' איסור מותר מה"ת שהרי תיכף כשנתערב חד בחד היה של כ"א ס"ס שמא אינה טריפה ושמא זו כשרה אף דאמרינן הרי כבר אסרת מס' היינו שלא נוכל להתיר כל אחד מטעם ס"ס דמדרבנן לא הוי ס"ס מעליא כיון דאתחזק איסור' וכבר אסרת מספק אבל מה"ת ודאי מותר מטעם ס"ס ולכן התרנגולת אסורה כיון דאתחזק איסורא מ"מ אסור מדרבנן אבל הביצה שלא נאסר אפילו רגע אחד ותיכף כשנולדה א"א לבא לפנינו כ"א בב' ספיקות ולכן מותרת לגמרי ואמנם זה שייך כשלא ראינו אותה בשעה שפירשה מן התרנגולת אבל אם ראינו שפירשה מתרנגולת אין כאן אלא ס' א' שמא התרנגולת זו היא הכשרה אבל לא נוכל לומר ואת"ל מהטרפה שמא אינה טרפה שהרי כבר אסרת אותה דכיון דראינו אותם שפירשה מתרנגולת זו אין חילוק בין הביצה או התרנגולת כמו חתי' בשר שנחתך מן בהמה ב"ט שנתערב חד בחד בודאי א"א לומר ספק שמא חתי' זו מן הכשרה ואת"ל מן הטרפה שמא אינה טריפה שהרי ידעינן מאיזה בהמה נחתך ואין כאן אלא ספק אחד אם בהמה זו כשרה או טרפה והכי נמי ביצה שראינו שפירשה מתרנגולת זו א"א להתיר מטעם ס"ס ולכן דקדק האו"ה לכתוב דווקא בביצה שנמצאת דאז מותרת מטעם דא"א לבא לפנינו כ"א בב' ספיקות וכן דין ז' שכתב הש"ך בחתי' מן ב' חניות שנתערבה איירי ג"כ בנמצא כמו שכתב בהדיא בכללי ס"ס בקצר סעיף ז' וז"ל ונמצאת חתי' בשניהם עכ"ל וס"ל להש"ך דכיון דנמצא ואז תיכף כשבא לידינו היה בו ס"ס כמו ביצה שהוא דבר חדש אבל בראינו שפירש הוא דומה לביצה שראינו כשנולדה דאסור ובלא"ה נ"ל דהא דסעיף ז' מיירי שלא ראינו שפירש דאל"כ ק' הא גזרינן שמא יקח מהקבוע אפילו כשאינה רק קבוע דרבנן כמו שכתב הש"ך ס"ק ל"ה ולפ"ז אין כאן סתירה כלל בדברי הש"ך דמה שכתב בסי' י' בשם האו"ה והרמ"א בסעיף ה' מיירי שראינו שפירש וכן מיירי האגור שהביא בסעיף י' וכן מיירי בסעיף כ"ה אבל בסעיף ז' ובסעיף י"ט ובסעיף ל' שכתב דאף בלא תערובת מותר מיירי בנמצא שתיכף כשבא לידינו בא בב' ספיקות וכן האגור ע"כ מיירי בנפל לפנינו דאל"כ איפוק ליה דאותו מטעם פירש ממילא וכמו שכתב הש"ך ס"ק נ"א ולפ"ז אין קו' כלל על הש"ך רק אם ניכרים החניות או לא בזה תליא במחלוקת הש"ך והפ"ת ולפי מה שכתבנו א"ש שיטת הש"ך אף בלא ניכר וכ"כ הכו"פ וגם בניכר דברי הפ"ת ברורים דהש"ך אזיל לשיטתו שמפרש בסימן ד' ס' ראשון מה"ת ר"ל אם צריך להתחיל שמא אין כאן איסור כגון בילת ס"ט שנתערבה אם כן א"א להתחיל ולומר שמא אין כאן איסור שהרי בודאי יש שם איסור וע"כ צריך להתחיל שמא אינה טרפה וזה בספק ראשון שאסור מן התורה ע"ש בסימן ד' בפירושו על או"ה ע"ש אבל לפי מה שפירש הפ"ת דר"ל כשהשני ספיקות באים כאחת זה נקרא ס' ראשון אינו מה"ת וכן נראה שהוא האמת וכן מטין ונראין דברי רמ"א שהביא הש"ך סימן כ' והתימא על הש"ך שכתב שביאור דבריו כמו שכתב הוא ובאמת יותר מטין כפ"ת ואם כן בניכר פשיטא דמותר וגם באינו ניכר נראין דברי הש"ך וכמו שבארנו דס"ל דלא נהפך היתר לאיסור ודלא כפ"ת ודוקא בנמצא דנולדו ב' הספיקות כאחת משא"כ בלקח מחנות א' אף קודם שנודע הס' מ"מ לא שייך לדמותו לביצה דמ"מ אם הוא ביד הלוקח או אם עדיין מונח בחנות הרי כבר אסרת מס' וכמו שכתב הרא"ה הביאו הש"ך ס"ק י"ד דאין זה אלא גילוי מלתא והכא נ"ש מה שכתב שם בשם הר"ן דקבוע חידוש הוא ואין לך בו אלא משעת חידושו דהכא לא מטעם קבוע אסור דהא אין כאן אלא חד בחד · וגם בזה שייך סברת הט"ז בס"ק ה' דבגוף א' נ"ש לומר הלי מותר והלי אסור ואף שכל האחרונים חלקו עליו היינו מטעם כל דפריש ובשלמא בנמצא הטעם דא"א לבא לפנינו כ"א בב' ספיקות משא"כ בלקח ואף דבקבוע דרבנן מה שלקח מקודם מותר היינו דל"ש למגזר שמא יקח מקבוע ואמרי' כל דפריש וכן משמע באו"ה שם שכתב וכ"ש אי פרשי הבילים קודם שנודע משמע דוקא בנמצא מתיר ואף דקאי התם על תערובות ברוב מטעם כל דפריש מ"מ משמע דקאי נמי על תערובות חד בחד דהא אנו תופסים לעיקר תי' ב' של רשב"א דבחד בחד גם ר"ת מודה דאסור וכמש"כ הש"ך והפ"ת ואם כן לא עדיף בנודע ב' ס' כא' אף לדעת המ"כ מס' א' בגופו לר"ת וכי היכי דלר"ת אסור ה"ה לר"י אף בנודע כ"א :

מה תשובת הגאון בעל בית מאיר :

ע"ז השיב לי הגאון בית מאיר וז"ל מה שכתב מר דס"ל להש"ך דל"א נהפך היתר להיות איסור יפה דיבר ואף אני כוונתי לדעתו ומש"כ כמש"כ הש"ך ס"ק נ"א ז"א דהש"ך לא כתב זה אלא לשיטת הש"ע משא"כ לשיטת הא"ה שבש"ך ס"ק ל"ו אף דין דס"ק כ"ה הנאמר בשמו נמי סתמא איירי אפילו שלא בפנינו ומש"כ מר לתרץ סתירת הש"ך דבס"ק ז' מיירי בנמצא זה לע"ד רחוק שיסתום דין בשר ולא יפרש דוקא בנמצא שלא בפנינו ובפרט שהוא רחוק המציאות שלא יהא אסור משום בשר שנתעלם כו' והדין דסעיף כ"ב לאו"ה ג"כ אינו מוכרח דאיירי בלפנינו כנ"ל ומלבד זה גוף הסברא לחלק בענין זה בין לפנינו לשלא בפנינו אף דידעינן שנפרש ממקום רחוק לדעתי כי על הראשונים אנו מצטערים גבי פרישה שלא בפנינו מן קבוע דרבנן אף דידעינן דפרש ממקום שקבוע מכבר ולא ידעינן טעם ברור הנכנס ללב מה הבדל אחרי שמ"מ ידעינן שנפרש ממקום ואיך ניקום ונלמד מקבוע דחידוש הוא לכן בלא הוכרו החניות לע"ד אין לסמוך על הש"ך כי בל"ז אעתיק למר מספרי וז"ל הש"ך בכללי ס"ס סעיף ז' כו' וק' הרי בסעיף י' מבאר להיפך וכו' ד"ל דכיון דידוע דזה פירש מן התערובות דין כתערובת עצמו דגזרינן שמא יקח מן הקבוע וא"כ גבי ס"ט שנתבטל ברוב רק דהוי חהר"ל אמרינן דדין חתי' שפרשה כגוף התערובות משום הגזרה מכ"ש אם הס"ט לא נתבטל כלל אלא חד בחד כמו החניות פשיטא דהראוי שאף החתי' יהיה כגוף החניות מגזרה דשמא יקח כדאי' בסעיף י"ז ומן האו"ה דביצה אין ראיה כלל כדאי' ס"ק ל"ח דשם אין לחוש אי שרינן הביצה דיקח מהתרנגולים ולפר"ת שהם ניכרים זה לק"מ ומעתה מכ"ש בלקח קודם שנודע הס' עכ"ל הגאון ב"מ · ואני לא ידעתי השגתו דהא

בפירש

כפירש שלא בפנינו מותר בקבוע דרבנן היינו כיון דבקבוע דאורייתא מותר כדין נמלא הלך אחר הרוב לא רלו חכמים להחמיר בקבוע שלהם יותר משל תורה משא"כ הכא בנמלא נולד תיכף בב' ספיקות משא"כ בלקח אפילו קודם שנודע :

מה דין תערובות חד בחד לר"ת אם אסור והגאון בית מאיר הסכים עמדי וישוב על קו' הש"ך ס"ק ס"א :

ואמנם בעיקר הדין דתערובת חד בחד אחר העיון נראה דס' א' בגופו וא' בתערובות חד בחד לר"ת מותר אפילו מדרבנן וכלא הכי הוא דב' ספיקות שא"א לבא לפנינו אלא בב' ספיקות כמו ס' מן האיש לכ"ע הוי ס"ס וכש"כ שאפשר שיבא א' קודם לחבירו כמו ס"ט בזה מחלוקת ר"ת ור"י ובנודעו שניהם בב"א בזה המ"ב מתיר אף לר"י וכ"כ הש"ך לסמוך עליו בה"מ וסעודת מלוה וכן משמע בתי' רשב"א דף נ"ג ע"ב ד"ה כי פליגי שכ' וז"ל קשה לי היכא דאיכא שוורים הרבה ועאל ארי' כו' הא ס"ס הוא שמא זו לא דרס את"ל דרס איתר שלא כנגד הכלל ול"ע ואם לא היה שם אלא בהמה א' אף כשנתערבה אין כאן ס"ס שא"ל את"ל שזו היא שנתערבה שמא נמי מותרת שהרי ככר אסרת קודם לכן כדברי ר"י ולא כר"ת עכ"ל וא"כ מוכח דהיכא דבא לפנינו בב' ספיקות הוי ס"ס אף לר"י דאל"כ מ"ש אם היה מתחלה שוורים הרבה נמי שייך לומר הרי ככר אסרת מס'. ואמנם ס"ט שנתערבה חד בחד לר"ת תפסו כל האחרונים דאסור וראייתם ממש"כ רשב"א בתה"א הביאו הט"ז בס"ק י"ב וז"ל ועי"ל דכל שנפל כאן איסור בודאי וליכא רוב היתר הרי אנו רואים כ"א מאלו כגופו של איסור שהרי הוא אסור ד"ת והילכך אין הולכין בזה אחר ס"ס להקל עכ"ל ומזה הוכיח הפ"ת בס"ק מ"ו ובכללי ס"ס ס"ק י' דאפילו לר"ת אסור וז"ל הנה בתי' א' כ' דתערובת חד בחד לא מקרי ס' הבא מכח תערובת להיתר לדעת ר"י אבל לר"ת אה"כ דאפילו חד בחד מקרי ס"ס ובתי' הב' הוסיף דע"כ לא קאמרי ר"ת אלא לחדא ספיקא דגופא דלא אתחזק איסורא וכגון ס"ט אבל היכא דאתחזק איסורא בודאי דהיינו תערובת הד בחד כל חדא וחדא מקרי ודאי איסור וכשנתערבה א"כ אין כאן אלא חדא ספיקא וע"ש שכ' שבעל התרומה ס"ל כתי' ראשון של רשב"א דלר"ת מותר וסיים ומ"מ תי' ב' דרשב"א עיקר וכדמוכח שמעתא דפ' התערובת ול"ע דאין זה דומה לזה דע"כ לא כ' הרשב"א בתי' ב' דלר"ת חד בחד לא מקרי תערובות היינו דוקא בנתערב איסור ודאי דבדבר שחייבין כרת מביא אשם תלוי וגם בזה ע"כ צ"ל דל"א נהפך היתר לאיסור דא"כ יביא חטאת וכן ההיא דפ' תערובות דמיירי באיסור ערלה ודאי שנפל אבל בס' איסור שפיר י"ל דלר"ת מותר וכדעת ס' התרומה ולמה נימא דלתי' ראשון שכ' רשב"א ס"ל דלר"ת אפי' בודאי איסור שנתער' חד בחד וא"כ נתערב ברוב מותר דמקרי ס"ס ואיך נאמר דלתי' ב' ס"ל לרשב"א דאפי' בס"ט בחד בחד לא מקרי ס' כלל וא"כ י"ל שפיר דגם ס' התרומה ס"ל כתי' ב' דרשב"א :

ובזה י"ל לשון הש"ע בסעיף ט' שכ' ס"ט שנתערבה באחרות כולן אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל אם הוא מדברים המתבטלים ולשיטת הפ"ת כיון דאף לר"ת בס"ט בחד בחד אסור וא"כ פשיטא דצריך שיהיה בהיתר כדי לבטל והכי ה"ל לכתוב ס"ט שנתערב והוא מדברים שאינם מתבטלים אסורים דזה הוא עיקר החידוש להכריע כשיטת ר"י ודלא כר"ת אע"כ דלר"ת מותר דכיון דבא ב' ספיקות ביחד דגם לר"י מותר מה"ת כמש"כ הש"ך בסימן ד' רק מדרבנן אסור ולר"ת מותר אפילו מדרבנן והכריח הש"ע כשיטת ר"י דס"ט שנתערב אינו בטל עד שיהא בו כדי לבטל לאפוקי מדעת ר"ת ובזה מתורץ קו' הש"ך בס"ק ס"א שהק' שם וז"ל וגם ל"ל למחבר לכתוב כלל האי דינא דמה"ת נימא דעדיף מב' תערובות כו' ע"ש ולפ"ז א"ש דודאי לר"ת עדיף ספק א' בגופו מב' תערובות והראיה שהרי התוס' בזבחים ד"ה נתערבו באחרות ושם דף ע"ד ע"ב ד"ה ואב"א שם הכל דברי ר"ת וס"ל דתערובת ב' צריך לאכול ב' ב' דוקא וכש' א' בגופו משמע ודאי לר"ת דמותר אפילו א' א' כמו ס"ס דא"א ונדה וע"כ צ"ל דתערובות ב' אף דהוי ס"ס מ"מ כיון דאתחזק שם איסורא דהא בודאי נתערב בו איסור רק דאמרי' זה שאוכל עכשיו אינו האיסור ולכן צריך דוקא ב' ב' משא"כ בס' א' בגופו די"ל אין כאן איסור כלל מותר אפי' א' א' וא"כ צריך המחבר לאשמועי' דאפי' כספק א' בגופו דלא אתחזק איסור כלל אפ"ה אסור וסברא גדולה היא דכיון דחכמים גזרו שחה"ל אינו בטל אפילו באלף וא"כ מדרבנן הוי כל האלף כאלו הם רק א' וכמו דבדאורייתא בתי' א' מב' תתי' הא אתחזק איסורא ה"נ אם נתערב א' מאלו האלף הוי כמו אתחזק איסורא משא"כ בס' א' בגופו דלא אתחזק איסורא כלל ואמנם באו"ה כלל כ"ו דין י' כ' ג"כ דחד בחד לא מקרי ס' לר"י :

והגאון בית מאיר השיב לי וז"ל מה שכתב מר דמסתבר' לו לר"ת אף ס"ט שנתערבה חד בחד שרי ואין ראיה מתי' ב' דרשב"א יפה כ' וזה גם לשונו נעל"ד אינו רואה בזה הפגה דשא מה שכתב הרשב"א וי"ל עוד דכל שיש כאן איסור ודאי ליכא רוב היתר הרי אנו רואין כ"א כגופו של איסור ר"ל דר"ת נמי מודה בזה דמחמרי' מדרבנן שלא לצרפו לס"ב ורואין כ"א מאלו כגופו של איסור מפני החומר שמביא כ"ח א"ת משא"כ כס' דרוסה אף שספיקו מה"ת לתומרא מ"מ אינו בא"ת כמו בא על אשה ס' מגורשת שהיא בחזקת איסור לגמרי דאלו לס"ח למה בא"ת ולמה לא חטאת א"ו דמה"ת ס' גמור הוא אך מדרבנן מחמרי' עכ"ל :

מו דין ס"ט שנתערבה והיא ר"ל כין נודעו ב' ספיקות יחד או לא. ס"ט שנתערבה ברוב והיא תה"ל ונודעה ב' ספיקות ביחד נ"ל אף שהש"ך בכללי ס"ס לא התיר רק מה"מ וסעודת מלוה אבל המנ"י מתיר אפילו בלא הפ"מ וכדעת המ"ב ואפשר י"ל דאף הש"ך לא מיירי אלא בתערובות בע"ת שאין להתיר אלא מטעם שנולדו ב' הס' ביחד אבל בתערובי' תה"ל כ' המ"ב כיון דלדעת המחבר בסימן ק"ת דחתי' גדולה ומכ"ש ג"כ תי' לא מקרי תה"ל ואף דרמ"א כ' דנוהגין כיש ח לקין י"ל דוקא ב דאי טרפה אבל לא בס"ט וכן י"ל דע"ב לא קיי"ל כדעת ר"י דס' א' בגופו כו' לא מקרי ס"ס דוקא בבע"ח ובודאי תה"ל משא"כ חתי' גדולה דלרוב פוסקים לא הוי תה"ל יש להקל ע"ש וכעין זה כ' גם הש"ך בסימן פ"ז ס"ק ל"ב וא"כ בחתי' גדולה ונודעו ב' ספיקות ביחד יש להתיר אפילו בהפסד קצת וכן בלא נודע ב' ס' ביחד יש להתיר עכ"פ בהפ"מ כמ"כ דמשמע שם דמטעם זה לחוד מתיר אפילו בלא נודע כא' ומשמע דמדינא הלכה כר"ת רק להומרא נתמרי' כר"י וכמש"כ הרשב"א להדיא ואמנם בבע"ח ולא נודע כא' ודאי דקיי"ל כר"י ואסור וכנודעו ב' ספיקות ביחד יש להתיר ג"כ בהפ"מ ואף בלא סעודת מלוה כנ"ל :

טו ס"ט וכיוצא מדברים החשובים שנתערב באיזה ענין צריך לאכול ב' ב' או לא :

והנה הש"ך בכללי ס"ס סי' א' כ' דצריך לאכול ב' ב' והמנ"י כ' שלא ידע מנ"ל לש"ך לפמ"ש בכלל מ"ג ס"ק כ"ג דהכרעת האחרונים דבס"ס גמור א"צ לאכול ב' ב' ולכאורה היה נ"ל דהש"ך ס"ל כדעת תוס' ורא"ש בפ' נ"ה בדין יבם ביבם שכ' להדיא בשיטת התוס' דתערוב' ב' לשיטתם דמיתר מס"ס צריך לאכול דוקא ב' ב' אף דיש כאן ס"ס וכן משמע בש"ך ס"ק מ"ת בנפל א' ניס דמותר מטעם ס"ס ואפ"ה א' להדיא בגמ' דדוקא ב' ב' מותר ואמנם ז"א שהרי בכללי ס"ס סי' ז' כ' הש"ך בתערובת חד בחד דמותר מטעם ס"ס ושם ל"ש ב' ב' ועוד לדעת מנ"י דלתוס' ורא"ש היכא דהוי ס"ס אינו מותר אלא ב' ב' ק' מ"ש מבו"ם דנדה וא"א ועוד מ"ש המנ"י דמשמעות הרשב"א וטור דבס"ס לא בעי ב' ב' וכן משמעות הש"ע בסעיף ח' עכ"ל המנ"י ולפ"ז הוא מחלוקת בין הראשונים שהרי תוס' זבחים ע"ד ע"ב והרא"ש בפ' ג"ה כתבו להדיא דבעי' דוקא ב' ב' ול"ע דא"כ היה לו להב"י לכתוב כ"ז ולהכריע כרשב"א ועוד דאיך יחלוק הרשב"א על תוס' בלא שום ראיה ועוד שהרי המנ"י כ' דמשמע כן ברשב"א אבל לא כ"כ בהדיא וא"כ איך נדחה דברי תוס' ורא"ש המפורשים מפני משמעות ברשב"א והרי נוכל לומר דגם הרשב"א מודה לתוס' שהרי הב"י וכן הת"ה לא כ' רק דמדברי רשב"א משמע דתערובת ב' ל"ל רוב רק בנתערב בכמותן וכ' הב"י דאפשר לומר לדבריו דאפילו בפחות מהן נמי עכ"ל וא"כ י"ל דהיינו לפי גרסת רשב"א בגמ' לשלש ומשלש למקום אחר דהיינו א' בשנים ואם היו ב' שנתערבו צריך שיהיה ג"כ ב' דעכ"ם לר לאכול ב' ב' ומש"כ הב"י דאפילו בפחות דהיינו שנתער ב'

בשנים אז ב' מותרים אבל עכ"פ צריך שיהיה כ"כ שיאכל ב' של היתר ומש"כ רש"ל בפ' ג"ה סי' ל"ה על דברי רשב"א ה"ל ולפ"ז יראה לכאורה בתערובת ב' לא בעי רוב אלא אפילו חד בחד הא ס"ס הוא וליתא דהא לכ"ע בעי' לאכול ב' ב' וזה לא משכחת בפחות מג' בין הכל והפלישי נשאר באיסורו כמ"ש הת ס' עכ"ל רש"ל והבין המג"י דכוונת רש"ל לחלוק על הרשב"א ועפר אני תחת רגליו דאין זה כוונת רש"ל דאיך יכתוב וליתא דהא לכ"ע בעי' ב' ב' וכי אין כח לרשב"א לחלוק על התוס' כמש"כ באמת המג"י אלא כוונת רש"ל להוכיח דהא דמשמע מרשב"א דבתערובת ב' לא בעי' רוב אין ר"ל אפילו חד בחד דזה ליתא דבזה אין מחלוקת כלל דבודאי לכ"ע צריך ב' ב' וכמו שכתב א"ה אלא דכוונת רשב"א נמי דבחד בחד אסור אלא דס"ל דאם נתערבו ב' לא בעי' שיתערבו דוקא בג' אלא אפילו אם נתערב בב' ג"כ מותרים ואם נתערבו ג' בשנים דהיינו בפחות ג"כ מותר וכמש"כ הג"י אבל בחד בחד גם לרשב"א אסור זה נ"ל ברור כונת רש"ל וא"כ אין כאן מחלוקת דבתערובת ב' לכ"ע צריך לאכול ב' ב' ומש"כ המג"י מדלא כ' בש"ע דצריך ב' ב' מוכח דבס"ס לא בעינן ב' ב' זה אינו ענין לכאן כמו שכתב א"ה:

אבן צריכין אנו לבאר הא דמצריך בגמ' גבי נפל א' ליס לאכול דוקא ב' ב' למה מהני דהא דכיון דשרינן מטעם דאמרינן דאיסורא נפל וכמ"ש תוס' ורשב"א דכיון דמדאורייתא כבר נתבטל דאמרי' שאני אמר וכמש"כ בש"ע ג"כ וא"כ ק' למה לא נתיר כלן בב"א ומכ"ש לפי מה שהבין הש"ך בס"ק מ"ת מדברי הרא"ש בפ' ג"ה דההיתר הוא מטעם ס"ס שמא דאיסורא נפל ואת"ל דהתירא שמא זה שאוכל הוא ההיתר זה יספיק לפי מה שכתב הש"ך למה אסור לאדם א' אבל ק' למה לא יהיה מותר לאכול א' א' רק שלא יאכל כלם והרי בסעיף ח' בתערובת ג' לא כ' הש"ע לאכול ב' ב' ועוד צ"ע דאין זה ס"ס כלל וגרע משם אונס חד דאין כאן שום שינוי במעשה דהא אין אנו דנין ע"ז שנפל רק על הנשאר וא"כ איך תאמר שמא האיסור נפל ור"ל וא"כ כלם כשרים ואת"ל שלא נפל עכ"פ שמא זה כשר ומ"ש אם כלם כשרים או זה שאוכל כשר ועוד דהא קיי"ל דבדבר שאינו מצוי לא נקרא ס' כלל כמש"כ בש"ך סימן ל"ג וא"כ איך נאמר שמא האיסור נפל והא קיי"ל מדאורייתא כל דפריש מרובא פריש ואיך נעשה ס' שהאיסור נפל (ועיין מה שכתבתי בסימן נ"ד בכללי ס"ס א"ה ס"ס נגד רוב) וכמ"ש המג"י ג"כ ולכן נ"ל דאין כונת הרא"ש להתיר מכח ס"ס דלמה לו להמציא טעם מלבו והרי הגמ' מפרש הטעם דתלינן דאיסורא נפל וכמו שכתב תוס' ורשב"א כיון דכבר נתבטל מדאורייתא. וז"ל הרא"ש שכ' מקודם דיבש ביבש במינו מותר לאכול וכ' הרא"ש ונ"ד לטבעות נכרי שנפל א' ליס וקיי"ל דמותר דדוקא ב' ב' ופי' ר"י דגם כלן כא' אסור דהתם ע"י התערובת נאסרו כלן אלא דתלינן לתלות האיסור באותו שפי' וכולי האי לא מקלינן להתיר כלן באחת ולא שרינן להו אלא ע"י ס"ס כו' אבל יבש ביבש דגזה"כ הוא מותר כלן באחד ומטעם זה לא מצריכין ביבש לאכול ב' ב' דהתם נאסרו ע"י תערובת ומקלינן לתלות להכי בעי ב' ב' דמנ"ל היכא בכהיא אכילה חדא דהתירא עכ"ל הרא"ש ואם כונתו שההיתר הוא מטעם ס"ס ה"ל לכתוב בקיצור דהתם לא שרינן רק מטעם ס"ס כמו שהעתיק הש"ך אבל אמת אין כאן ס"ס כמו שכתבתי רק ההיתר הוא כמש"כ תוספת ורשב"א דבדרבנן אמרי' שא"א וזהו שכתב הר"ש אלא דמקלינן לתלות ואמנם גם זה שא"א אינו דומה לשא"א בסימן קי"א דהתם אמרינן שא"א שקדרה זו לא נאסרה כלל ולא נפל בו איסור אבל הכא בודאי כבר נאסרו ולמה נאמר שא"א ולכן כתב הרא"ש דכולי האי לא מקלינן להתירו כלן באחת כמו בסימן קי"א ולא שרי' להו אלא כשיש עוד ס' דהיינו דזה שאני אוכל לאו דאיסורא ומ"ש אלא ע"י ס"ס ר"ל בדרך שיהיה עוד ס' א' דס' זה גופו שנאמר דלמא דאיסורא נפל הוא ג"כ רק מטעם שא"א ולכן צריך ג"כ לאכול דוקא ב' ב' כדי לחזק ההיתר של שא"א כדי שנאמר מגו דזה היתר זה נמי היתר כמש"כ רש"י רק ע"ז ק' דא"כ יהיה מותר כלן באחת דפשיטא דיש מגו ע"ז כן דלא שרינן אלא מטעם היכא דאפשר לומר דילמא הנשאר היא האיסור באופן שעיקר ההיתר היא מטעם שא"א רק כו' שאין זה דומה לשא"א דבסימן קי"א דאיתחזק איסורא ולכן צריך לאכול ב' ב' כדי שנוכל לומר מגו ולשיטת רשב"א בסימן ק"ט לק"מ דהא איהו ס"ט דגם ביבש אסור לאכול כאחת אבל הרא"ש לשיטתו דס"ל דיבש מותר כלן כאחת הקשה לנפשיה דא"כ כאן נמי יהיה מותר כלן כא' דהא יש פשיט' מגו ולכן הוכרח לתרץ דאין אנו מתירין רק באופן דנוכל לומר ג"כ שמא האיסור נשאר ובאמת לשיטת הרא"ש מותר אפילו לאדם א' או אפשר דלס"ל דלאדם א' אסור כמו שכתב הב"י וגם זה מוכרח אפילו אי ס"ל כן היינו ג"כ דבעינן עכ"פ שאפשר לומר שהוא אינו אוכל האיסור והש"ך לא דקדק להעתיק לשון הרא"ש דבאמת אין ההיתר מטעם ס"ס ולפ"ז מש"כ הש"ך בס"ק נ"ז דלהמחבר דמתיר נפל א' ליס בדשיל"מ ה"ה דס"ס מהני בדשיל"מ לא מוכח מידי דאין זה תלוי בזה כלל ועי' במ"א סי' תל"ז ס"ק ד' שתוכך להחמיר בס"ס בדשיל"מ ושם בס"ק י"ד כ' בנפל ליס מותר והיינו כמ"ש: לפ"ז י"ל דבודאי היכא דאיכא ס"ס בענין שנוכל לומר שאין כאן איסור כלל כמו כל ס"ס ודאי דמותר אפילו בב"א וכן בחתי' שנמצא מתערובת חד בחד שכ' הש"ך בסימן ז' וכן תערובת ג' נדעת המחבר דנוכל לומר דמה שנפל כאן היה מן ההיתר שבתערובת ב' או מן ההיתר שבתערוב' א' א"כ שפיר מותר אפילו בב"א או א' א' ולכן לא הזכיר הרמב"ם והמחב' בזה דצריך לאכול ב' ב' אבל תוספת ורשב"א ורא"ש דמיירי מתערובת ב' ובזה לכ"ע אסור בב"א דהא אז אין כאן ס"ס דהא בודאי יש כאן מתערובת ראשון ולכן ה"ה דאסור לאכול א' א' כדי לחזק ההיתר שנוכל לומר מגו דהאי היתירה ולפ"ז בס"ט שנתערבה ברוב אפי' נודעו ב' ספיקות ביחד כיון דאסור לאכלן עכ"פ בב"א שהרי יש כאן איסור ודאי ה"ה דצריך לאכלן ב' ב' וכדברי הש"ך:

כללו בל דבר היכא דלא אתחזק איסורו דאפשר לומר אין כאן איסור כלל וכמו בתערובת ג' די"ל שמה שנפל בו היה מתערובות ב' א"צ לאכול ב' ב' ובאמת לפמ"ש רמ"א שם דאסור לאדם א' והיינו כמ"ש המג"י דס"ל דכיון דתערובת ב' אסור ולכן אף תערובת ג' אסור לאכול כאחד א"כ י"ל באמת דצריך לאכול ב' ב' אך כבר כתב הש"ך דכל הפוסקים שוים בזה דמותר אפילו כולו כא' ולאדם א' אבל תערובת ב' אפילו למאן דמתיר וכהכרעת הש"ך בכפ"ח ה יז שיש כאן ודאי איסור שהרי תערובת ראשון מדינא אסור ואסור כולו כא' לכ"ע צריך לאכול ב' ב' ולפ"ז היה לו להש"ך לכתוב כן בס"ק נ"ה דהפס"מ מותר תערובת השניה ובלבד שיאכלנו ב' ב' דהא תוס' ורא"ש כתב כן להדיא ולפי מה שכתבתי גם הרשב"א מודה לזה:

מח מחלוקת רש"י ותוספת בזבחים דף ע"ד כל א' אזיל לשיטתו:

בזה נ"ל דמחלוקת רש"י ותוס' שם בזבחים ע"ד ע"ב דרש"י כתב ד"ה והב"א דפירוש ראשון עיקר ותוס' שם כתב דתירץ הגמרא קאי על ר"ש ובפירוש ב' ברש"י וכמה פליגי ונ"ל דכ"א אזיל לשיטתו דתוס' ס"ל שם דהתערובת ב' מותר וא"כ שפיר צריך לאכול ב' ב' אבל רש"י ס"ל שם ע"א דדוקא תערובת ג' מותר וכן לאחר שנתערב אז מותר תערובת ב' דאז הוי נמי ג' ספיקות כמ"ש הפ"ח וא"כ באמת מותר אפי' כולו כאחת וא"צ לאכול ב' ב' ולכן כ' רש"י דפי' ראשון עיקר:

מט ישוב לדברי הש"ך בסימן ט' שסותר למש"כ בסק"ד: ולפ"ז א"ש ג"כ דברי הש"ך בכללים סימן ט' שכתב בב' חתיכות מתערובת חד בחד ונאבד א' דאסור ול"ד לתרוב' חד בתרי דכבר נתבטל מה"ת ע"כ ול"ע שהרי הש"ך כתב בס"ק ד' דגם ס"ט חד בחד אינו אלא מדרבנן ובזה א"ש דכיון דעכ"פ צריך לאכול ב' ב' כיון דאין כאן ס"ס דבשלמא כשנמצאת חתי' א' בסימן ז' דמדמי לי לביצה שהוא דבר הדם וא"כ הוי שפיר ס"ס משא"כ כשנמצאת ב' חתי' וא"כ מ"ש השתא מדמעיקרא שהיו ג"כ תערובת חד בחד וכמ"ש הש"ך ס"ק ח' וא"כ אף א"כ כשנאבד נ"ל שמא שהאיסור נפל ואת"ל ההיתר שמא זו כשרה וכמו שהקשה המג"י בכללים ס"ק ט"ז ז"א שהרי כבר כתבנו דאין זה ס"ס כלל רק הרא"ש כתב זה להלק למה לא יאכל כלן בב"א וההיתר אינו רק מטעם דתליא וא"כ צריך לאכול ב' ב' ובכה"ג א"א ודברי המג"י שם שכתב

שכיון דנאבד הוי הנשאר כמו בנמצא התי' א' בסימן ז' ולא
קרב זה אל זה כמו שכתבתי לעיל בסימן ע"ד דדוקא בנמצא
אחד שנולד תיכף בב' ספיקות ביחד משא"כ כשנמצא ב' התיכות
א"ל שמא אין כאן איסור כלל וא"כ מאי שהני מה שנאבד
אח"כ ודברי הש"ך ברורין גם מש"כ המנ"י שם ס"ק י"ז בס'
איסור שנתערב ברוב והזר א' מהן ונתערב חד בחד שכתב
הש"ך דשניהם אסורים וכתב המנ"י דלרשב"א מותר זה הוא
לפי הבנתו ברשב"א אבל כבר כתבנו בסימן מ"ז דבזה כיון
דלכ"ע צריך לאכול ב' ב' לכ"ע אסור וכמש"כ מהרש"ל וכ"כ
בפ"ת דס"ט שנתערבה ברוב והזר ונתערב ברוב דאפ"ה אסור
לאכלן כלן בבת אחת ע"ש :

נ דין איסור דרבנן ואתחזק איסורא אם אזלינן לקולא:

איסור דרבנן דאתחזק איסורא אי אזלינן בספיקא לקולא דעת
הש"ך בכללי ס"ס סימן כ"א דאזלינן לחומרא ודלא
כהגהת א"ז שהביאו הש"ך סימן ק"ט ונ"ל שהוא תלוי בב'
תירוצים שתרצו התוספות בפסחים דף ט' ד"ה כדי שתהא
בהמתו כו' דלתי' דראשון של תוס' אזלינן לקולא ולתי' ב'
לחומרא (עיין מה שכתבתי בשער או"ה כל' מליחה סימן ו')
וכן מוכח מה שכתב הר"ן בחי' נדה דף ס"א אהא דאמרינן
מאן דרמי הוצא כו' וכתב הר"ן ומשמע דה"ה לכל איסור
דרבנן דאע"פ שהוחזק כאן איסור כל שסלקו אעפ"י שלא נתברר
אם סילק כולו מותר ומיהו מסתברא דוקא דומיא דהוצא
שהוא נמשך ביחד עכ"ל הרי להדיא דדוקא בכה"ג דהוי כמו
רגלים לדבר הא בלא"ה אזלינן לחומרא עוד נ"ל ראיה בעירובין
ל"ב דאמרינן בשל סופרים חזקה שליח כו' ול"ע תיפוק ליה
דהוי סד"ר אע"כ משום דאתחזק איסורא אך שם דף כ' ע"ב
ר"א אמר אפ"ה כו' הוי סד"ר ומאי בכך הרי שם אתחזק
איסורא ול"ע ועוד ראיה מפ' ז' דתרומות משנה ה"ז בב' קופות
א' חולין וא' תרומה שנפל סאה תרומה לאחד מהן דאם אכל
או נפל לחולין הדין דבשניים נוהג בו תרומה אע"ג דמיירי
ע"כ מתרומה דרבנן שהרי אמרינן שם בירושלמי שאני אומר
וע"כ משום דאתחזק היתרא והנה הפ"ת הקשה על הש"ך
ממשנה זו בב' קופות א' חולין וא' תרומה ואינו יודע איזה
חולין ונפל א' אינו מדמעת וא"כ ע"כ דלא חשבינן לגופו של
איסור דאל"כ איך אמרינן שא"א ונ"ל דגם הש"ך בודאי מודה
לזה דלא נספק בהיתר לאיסור כמו שכתבתי לעיל סימן מ"ד
אך מ"מ ל"א סד"ר לק לא בזה כיון דכבר אתחזק איסור רק
דהתם בנפל לחולין אמרינן שא"א כיון שגם לחולין זו יש חזקת
היתר ואמרינן העמד על חזקת היתר משא"כ לענין החתי'
שאמר אין כאן חזקת היתר ולכן אסור משא"כ בסימן כ"ב
שכתב הש"ך שנתערב איסור בהיתר ברוב ונאבד א' דשפיר יש
חזקת היתר :

נא דין ס"ס במקום חזקת איסור :

הש"ך בסימן כ"ט האריך בזה ולכאורה נ"ל דהוא פלוגתא
בין הראשונים דבכריתות ט"ז במתני' אי' ספק אכל
חלב ספק לא אכל ואפילו אכל ספק יש בו כשיעור כו' והרמב"ם
בפ"ח מהלכות שגגות כתב וז"ל אינו חייב בו בכזית או פחות
שיהיה שם איסור קבוע כיצד אכל חלב וספק אם היה
איסור תורה עד מכזית או שהיתה לפניו חתיכה חלב
וחתיכה שומן ואכל א' מהן וא"י איזהו עכ"ל והנה הרמב"ם
שהפך לשון המשנה מסיפא לרישא וידוע דרכו של רמב"ם
שהוא מעתיק הלשון ככתבו ולמה מהפך כאן סדר המשנה ונ"ל
דתוס' שם ע"ב ד"ה מדסיפא כתבו דמתני' חדא קתני שהיה
כאן ב' חתיכ' וספק אכל החלב או השומן וא"ת שאכל החלב
ספק אם אכל ממנו כשיעור ואשמעינן דאפילו בס"ס מייתי
א"ש ועכ"פ נ"ל דאע"ג דבכל ס"ס מותר הכא משום דאתחזק
איסורא חייב אבל רש"י כתב במתני' ד"ה ואפילו אכל כגון
שהגור שהוא שומן וא"כ נודע לו שהוא אכל חלב אבל ס' יש
בו כזית אבל בס"ס ס"ל לרש"י דאין מביא א"ת ונ"ל שזהו
דעת הרמב"ם ולכן מהפך סדר המשנה כדי שלא נטעה לפרש
כמו שכתבו תוספת:

ואמנם י"ל דגם לתוס' אף על גב דאתחזק מקרי ס"ס והכא
שאני דהא לא מקרי ס"ס כיון שס' איסור היה אסור
מן התורה כמו ספק א' בגופו כדאיתא בי"ד סימן ק"י סעיף
ט' בהגהת רמ"א וע"ש כו"פ ראיה דס"ס שהני נגד חזקה

מס"ד דמתיר ר"ת והתם יש חזקת איסור שאינו זבוח דשמא
נדרס בסימנים כהכתי בשער רוב וחזקה סימן י"ד :

ודע דהתוספת באותו דבור כתבו דבכזית ומחצה למ"ד איקבע
איסורא ליכא והרמב"ם סתם ומשמע דאפילו בכה"ג מקרי
איקבע איסורא וכמש"כ לחם משנה שם וכתב שהתוספת
חולקים אבל נ"ל שהוא ט"ס בתוס' שהרי כתבו תוס' דאמרינן
לקמן כו' ובאמת זה לא נמצא בגמרא אלא דקאמר למ"ד
מצות ליכא ועוד שא"כ ה"ל למימר שם דף י"א נ"ש בכזית ומחצה
דלמ"ד אקבע ליכא ולברר איכא הע"כ דזה מקרי אקבע וכצ"ל
בתוספת דאמרינן לקמן בכזית ומחצה מצות ליכא :

נב דין ס"ס דשם אתם חד הוא :

כתב הש"ך וכל האחרונים דס"ס שאין אחד מתיר יותר מחבירו
אינו נקרא ס"ס ואני בער ולא בינת אדם לי לא זכיתי
כלל להבין דבריהם ולא זכיתי להבין במה שהאריך המנ"י
והכו"פ להוכיח דל"א שם אונס חד הוא והביאו דבריהם ממרחק
מדברי רש"י ורשב"א ולמה לא הביאו ראיה מס"ס המוזכר בגמ'
ס' מן האיש ואת"ל מן האשה שמא לא ממקור ומ"ש אם מן
האיש או ממכה וכמוהו הרבה כדלקמן ומדברי תוס' שכתבתי ס"
נבע ואת"ל כו' שמא מעלמא ובאמת כוונת התוס' בכתובות
הוא פשוט גמיר דבר שהשכל מחייב וכוונתם דבשלמא אם
היה הדין דגדולה מותר באונס דוקא וקטנה מותר ולא מטעמא
דרצון קטנה אונס הוא רק דאפי' אם יש לה רצון אעפ"כ
מותר הוי שפיר ס"ס הרי אנו דנין על פתח זה באיזה ענין
נפתח וצריכין אנו לומר שמא באונס ואת"ל ברצון אפ"ה מותר
וזה לא מצינו דאע"ג דקטנה ברצון נמי מותר היינו משום שאין
לה רצון אבל בענין זה שיהיה ברצון ומותר לא מצינו והא כן
אין כאן אלא ס' אחד שמא גדולה באונס או קטנה באונס
ואין א' מתיר יותר מחבירו וצריך אני להאריך קצת למען
נעמוד על האמת . ז"ל ד"מ בא"ח סימן תל"ט הביאו הש"ס
שם ואין להקשות בעכבר נכנס למה אין מחלקין בין בככר
קטן דהוי ב' ספיקות יש לומר דלעיל נ"מ דכל ב' ספיקות
אינן אלא מענין א' שמא אין כאן המין דר"ל אכלה שם או
חזר והוציאה וכה"ג לא מקרי ס"ס כמו שיתבאר בי"ד סימן ל'
אבל הכא שמא אין כאן חמץ כלל דהוי ס' בענין אחר עכ"ל
עוד בי"ד סימן כ"ז וז"ל וצ"ע במה שכתב הרשב"א בס' נכנס
הוי ס"ס שמא לא נכנס את"ל נכנס שמא צפורן זה לא מיד
ארי אלא בכותל נתחכך דזו לא הוי ס"ס אלא ס' א' שצפורן
זה הוא מן ארי או מן הכותל עכ"ל וכוונתו דכיון דאנו דנין
מאיזה מקום בא הציפורן וא"כ אין אנו צריכין לדון אם על או
לא אלא על הציפורן משא"כ בס' שמא לא דרס שפיר אנו דנין
שמא לא על את"ל על שמא לא דרס ח"ל הפרישה שם שהרי
גם ס' על היא ס' בכותל נתחכך וא"ל דר"ל שמא לא על וציפורן
זה מן חיה אחרת הוא שהרי כ' ונמצא צפורן של ארי דמשמע
שידוע שהוא של ארי עכ"ל והנה משמע ודאי דכוונתם דכל
ס"ס שבעולם צריך שיהיה א' קרוב להיתר יותר מחבירו
הדמיון ס' מן האיש ואין כאן מיחוש כלל ואת"ל שיש כאן
מיחוש לאיסור דשמא מן האשה אף אני אומר שמא מן המכה
ובע"א דף מ"א שהרי צלמים מותרין אימר לא עבדן ואימר
בטלם ושם על אימר ישראל כו' ובב"ק דף י"א שמא אין כאן
ולד ואת"ל היה שמא לא יצא רובו ובב"ב קל"ד ע"ב ברשב"ם
שמא יש לו בנים ואת"ל אין לו שמא גם אחין אין לו וכן
בכריתות י"ג למ"ד דחלב הוי מעיין ואמרינן ס"ס שמא פחות
מכשיעור ואת"ל כשיעור שמא שהה יותר מכדי א"פ וכן
בפסחים ט' אימר לא הוי ואת"ל הוי שמא אכלתו ועוד שם
ע"ב שמא רות כפילה ואת"ל נפל כו' וכן ס' כילה לר"א שם
וכן אימר מלה ואת"ל חמץ שמא אכלו אבל אימר אכלו ואת"ל
לא אכלו שמא הוציאה אין א' קרו' להיתר יותר מחבירו אלא
ס' א' שמא אין כאן המין וכן בדרוסה אם נוכל לומר ס' שמא
מחי' אחר' שאין בה דריסה ואת"ל שצפורן זה בא מן ארי
שמא בכותל נתחכך וכן בחדש ס' שמא משנה שעברה ואין כאן
מיחוש כלל ואת"ל משנה זו שמא נשרש קודם לעומר אבל א"ל
ס' שמא נזרע בשבט ואת"ל כו' שמא באדר דאין א' מתיר יותר
מחבירו דוק ותשכח בכל ס"ס שהביא המנ"י וכ"פ לסתור כלל
זה תראה שאין סתירה כלל וכלל וזהו כוונת תוס' דשם אונס
חד הוא דכיון דאין ס' א' קרוב להתיר יותר מחבירו כמש"כ
דהם

דאם היה הדין דקטנה אפילו כרצון מותר שפיר הוי ס"ס שמא קטנה ואין כאן מיאוס כלל ואת"ל גדולה שמא באונס אבל כיון דגם קטנה אינה אלא מטעם אונס ואם כן אינו אלא ס' א' שמא באונס או ברצון דבכל ס"ס שכתבתי ס' א' קרוב להתיר יותר מהשני אבל כאן ס' קטנה אין מתיר יותר מספק גדולה ואין כוונתי שיהיה ס' אחד מתיר איזה איסור יותר מחבירו כמו שהבינו האחרונים אלא שכוונתי שיהיה קרוב יותר להתיר מן ס' השני וז"ל המ"מ פ"ג מהל' א"ב דהא טעמא דקטנה מותרת משום דאונס הוא הלכך כולה משום ס' אחד כא להתיר ואין זה ס"ס:

וארחיב עוד קצת הדמיון עיר שבא לשם תבואה ממדינות רחוקות בענין שאין בו ס' כלל שהוא בודאי משנה שעברה וגם באותו עיר יש מקצת תבואה משנה זו ומקצת משנה שעברה והנה יש לומר ס"ס שמא ממדינה האחרת ואת"ל מעיר זו שמא משנה העברה אין כאן ס"ס שהרי גם ממדינה האחרת אין לה היתר אלא כיון שהיא משנה העברה ואם כן הכל ס' א' שמא משנה העברה או משנה זו אבל אם היה הדין שחדש אינו נוהג בשל נכרי כסברת הב"ח ויש כאן משל נכרי וגם של ישראל יש מקצת משנה זו ומקצת משנה העברה הוי שפיר ס"ס שמא היא של נכרי ואם כן אין איסור כלל ואת"ל של ישראל שמא משנה העברה באופן שאם הספק אין אתה צריך לחקור בו שום אופן אלא יהיה איזה אופן שיהיה תמיד מותר מחמת שאין נוהג בו שום איסור הוי שפיר ס"ס משא"כ אם גם ספק הראשון יש בו צד שיהיה אסור רק שאנו מתירין מחמת טעם שלא היה באופן האיסור אם כן צריך שבספק השני יהיה טעם אחר להתיר דאם גם בספק השני הוא עצמו הטעם שיש בספק הראשון היינו שם א' ואין כאן ס"ס:

ומה שהקשה הכו"פ מקדרה שאב"י לק"מ שהרי מיירי שכבר נתבטל בתוכו היתר וצריכין אנו לדון על הקדירה אם היה ב"י או לא שפיר הוי ס"ס המתי' שמא אב"י ואת"ל כו' וכן ספק לא הגיע לחלל הגוף ואין כאן מיאוס כלל וכן אם ריעותא מחמת דופן אם אין כאן בית מיאוס כלל נריאה דאין בה ריעותא כלל ואת"ל מחמת ריאה ויש בה ריעותא כו':

ומזה אני תמה על הב"ח בסימן פ"ד שכתב דהרשב"א מתיר בנמצא תולע תוך הפירי אפי' חורו נקוב ורש"י ור"ת אוסרים וכתב הב"ח בשם הב"י דטעמא דרשב"א דל"א שמא פירש כמו שמרלים שבבורות והאוסרים ס"ל דש"ה דהוי ס"ס שמא לא פירש כלל ואת"ל פירש שמא לא פירש לחוץ ע"ש והוא תמוה דמאי ס"ס יש כאן דכיון דאין חילוק בין פירש לדופני הבור או שהוא במים ואם כן אין כאן ס"ס כלל והכל שם א' אלא כוונת הב"י כיון דהתורה התירה ש"מ דל"א שמא פירש ומיני' ילפינן דה"ה לפירי:

וכן מוכח מדברי האגור שהביאו הש"ך בכללי ס"ס סימן י"ב כ' דס"ס שאינו מתהפך כגון שחט ומצא סכין פגום שמא עצם המפרקת ואת"ל שלא במפרקת שמא במיעוט בתרא ע"ש נ"ל משום שאינו מתהפך הא אינו מתיר מחבירו כמש"כ לבסוף אע"כ דה"פ דודאי הוי ס"ס שהראשון קרוב להיתר יותר דשמא במפרקת ואין כאן מיאוס כלל ואת"ל שיש לד איסור דשמא נפגם בסימנים גם בזה יש לומר דמותר דנפגם במיעוט בתרא אלא דאינו מתהפך דבשלמא אם מתחיל מתחלה שניה במפרקת אם כן הספק הב' מתיר יותר שהרי ס' הב' הוא דאפילו את"ל בסימנים יש להתיר אבל אם התחיל שמא במיעוט בתרא ואת"ל לא במיעוט בתרא שמא במפרקת זה אינו מתיר יותר ממיעוט בתרא וגם לא תוכל לומר את"ל במיעוט קמא הוי נבלה:

ואתה המעיין פקח עיניך בדברי מהרי"א שהביא הש"ך בכללי ס"ס והפ"ת ותמצא שכוונתו למו שכתבתי וכן כוונת ספ"ת בכוונת דבריו ודלא כש"ך וכל מה שהק' המג"י והכו"פ על כלל זה הנני משתטה לפניהם לבקש מחילתם אבל באמת הוא כמה שכתבתי ועיין בהל' נדה בתשובה דקרטין:

והגה הט"ז בסימן מ"ט סעיף ד' הק' בדין נמצא נקב בקורקבן ושאר איברים וס' אם ע"י חולי או קוץ דכשר מטעם ס"ס [illegible] א"כ בוושט נמי בסי' ל"ג בס' ע"י קוץ הוי נמי ס[illegible] ע"י חולי ואת"ל ע"י קוץ שמא לא ניקב לחוץ ונ"ל די[illegible] דבשלמא בדינו של אוהל מועד בשאר איברים הפנימיים ואפי' בדקין והמסס שפיר יש ס"ס שהרי דינו של אה"מ הוא בנמצא נקב מצד אחד ואנו רואין שלא ניקב מעבר השני א"כ אין אנו צריכין לדון על אבר זה כגון שנמצא בלב וקורקבן והמסס ובה"כ נקב מצד החוץ ואנו רואים שאין בו שום חשש שבודאי לא ניקב לפנים אלא דצריכין אנו לדון שמא היה נעשה ע"י מחט והיה אסור מטעם מחט שנמצא בחלל הגוף שמא ניקב במקום אחר ע"ז כ' אה"מ דכשר מטעם ס"ס דזה דומה ממש לספק עאל ארי דכבר בסי' כ"ז סעיף י"ג כמש"כ הש"ך שם דהוי ס"ס שמא לא עאל את"ל עאל שמא לא דרס וא"כ ה"נ הלא אין אנו צריכין לדון על נקב זה דבודאי ע"י נקב זה כשר שהרי אנו רואין שאינו אלא מצד א' אלא דהחשש הוא על מקום אחר שאין בו ריעותא כלל והוי ס"ס שמא לא היה כאן מחט כלל ואין כאן ריעותא ואת"ל נכנס שמא לא ניקב אבל בוושט דיש בו נקב מצד אחד ומצד החוץ אין לו בדיקה וא"כ אין אנו דנין על הנקב מאי מהני הס' אם הוא ע"י קוץ או מחמת החולי אין כאן אלא ס' אם ניקב מבחוץ או לא ולא ידעתי למה נתחבטו האחרונים בקו' הט"ז הנ"ל על אה"מ (ועיין בשער או"ה סי' כ"ד וסי' כ"ז):

נד דין ס"ס אם צריך לברר ואפי' אם א"צ לברר במ"מ בהמה בחייה והיא ס' שמוטה וביוצא בו אפ"ה החלב אסור:

ס"ס שיכול לברר פי' הש"ך בכללי ס"ס סי' ל"ה כ' בשם הרשב"א בתי' דצריך לברר אבל המעיין ירא' דבתה"א דף ל"א כ' בהדיא בבר"א תלויה דבבדקה מטעם ס"ס וא"ל לבדוק דהוי ס"ס שמא הפשעת ניתה ואת"ל מחמת סירכא שמא רק מעור העליון והקו' שהק' בתי' מתרץ בדף מ"ה בע"א וכן מצאתי בפ"ת (ואמנם ראה זה מצאתי בעה"ק לרשב"א שער א' דף ה' ע"ב בפרוץ כעומד שכ' ז"ל ועוד שי"ל כאן ב' דברים להקל שמא עומד מרובה על הפרוץ וא"ת אינו מרובה שמא כמוהו ופרוץ כעומד מותר וכל שיש להתיר ב' צדדים ואין לאיסור אלא צד א' סומכין עליהן ואפילו בדבר שאפשר לשער ולדקדק שלא הצריכו לדקדק ולשער בכיוצא בזה וצריך עוד להתיישב בדבר זה עכ"ל · הרי להדיא דמסתפק בזה . ומש"כ הש"ך ראיה מסמ"ת וסמ"ג ברואה דם מ"ת דמותרת בלא בדיקת שסופרת מטעם ס"ס נ"ל דאינו ראיה כמש"כ בביאורי מהרש"ל על הסמ"ג לאוין מצוה קי"ח דהתם שאני דהתב אפילו תבדוק ותמצא דם ברחם המכהול אכתי י"ל לא כמו אלבעות שוות וא"כ עדיין אינו אלא ספק איסור משא"כ כשיבדוק למצוא ודאי איסור י"ל דאפי' בס"ס מחויב לברר וגם מרא"ם הנ"ל אין ראיה דר"ל דזה טורח גדול למצוא קפילא וכמש"כ שם מהרש"ל וא"כ הדבר צ"ע) ועוד תמה אני על הגאונים שלא הביאו ראיה מדברי הרא"ש בע"ז פ"ב סי' ל"ה דכ' דהתם כלים הב"י מס"ס שמא לא נשתמש בו היום ואת"ל נשתמש שמא בדבר הפוגם בעין ואע"ג דיכול לברר ע"י קפילא לא הטריחו חז"ל עכ"ל הרי להדיא דא"צ לברר ומכ"ש לפי מה שכתבתי בשער רוב וחזקה דאע"ג דלא סמכי' אחזקה במקום שיכול לברר אבל ברוב סמכינן וא"כ כ"ש בס"ס די"א דעדיף מרובא ומדבריהם משמע אע"ג דיכול לברר ב' הספיקות אפ"ה א"צ לברר ולפ"ז היה נראה בבהמה שלוקה וא"י אם נשמט בוקא דאטמא דהוי ס"ס שמא לא נשמט כלל ואת"ל נשמט שמא לא איעכל ביה וכן בבהמה שבא לפנינו מנוענע דם במקום דיכול לתלות שנעשה ע"י קוץ ולא ידעי' אם נכנס הנקב לתוך החלל דהוי ס"ס כמש"כ הכו"פ בסי' נ"א ועיין בב"א בשער או"ה סי' כ"ד וכיון דס"ס א"צ לברר בהפ"ש כמש"כ הש"ך וא"כ היה מקום להתיר החלב מחיים אך רואה אני דזה ליתא דכל מה דסרינן וא"צ לברר היינו במקום שאינו עומד להתברר ממילא כגון בנשמט הגף בסי' ק"י דבגופו וכן בנאבד הירך וכיוצא בו לאחר שחיטה שלא יתברר עוד אבל החלב מחיים ודאי אסור אפי' את"ל דא"צ לבדוק כלל אחר שחיטה אם נשמטה וכן במנענע בדם וס' אם נכנס לחלל אפי' את"ל דא"צ לבדוק כמו שבארתי בשער או"ה אי"ה עכ"פ הא אפשר שאפילו בלא בדיקה יראה שנשמט הירך ושיש נקב מבפנים וא"כ בודאי טרפה שאפילו במקום ס"ס אם ימצא ריעותא טרפה כמש"כ הש"ך בסימן ק"י ס"ק ל"ו וא"כ נתברר למפרע שאכל חלב טרפה ועיין [illegible] בה"ג לתבנים

בס ומה שכ' הש"ך שם שהוא דוחק היינו משום בזיון קדשים לא נראה לו לחוש לאיסור הקריבהו לפחתך כיון דמ"מ עושה איסור אבל היכא דליכא איסור כגון בחולין בודאי אסור להכניס אף בס' איסור תורה שמא ימצא שהיא טרפה ואפי' אם נאמר דמותר מן הדין כיון דעכשיו יש בו ס"ס אינו כיוצא בו בשומרת יום וזבה דטבילתן ביום ובעילתו תלויה דשמא תראה ותסתור אע"ג דמותר לבעול ה"ז גרגרן וה"ה בזה כן נלע"ד בלא פקפוק דהחלב אסור אפילו במקום ס"ס וכ"ש בס' דשמוטה בלא"ה החלב אסור דבשלמא בס' נקובה כיון שאין כאן חשש שמא תנקב עוד אלא שנתרפא היטיב י"ל סברא זו דס"ס אבל בשמוטה או בנקובה ויש שם מכה טריה שלא נתרפאה הא יש לחוש בכ"י שמא עכשיו נתעכלו הניבים וכן במכה טריה שידוע שאוכלת הבשר בפנים וזה בודאי שכיח יותר מדרוסה וא"כ החלב אסור בלא פקפוק ואפי' שהיית יב"ח ולידה לא מהני דשמא עכשיו נתעכלו הניבים כמו שכתבתי בח"א בכלל י"ד סימן ל"א :

ועיין בשער או"ה סי' כ"ח כתבתי ראיות להתיר החלב :

ואמנם במקום ס"ס מהייס צריך עיון אם מותר למכרו דאע"ג דכ' הש"ך בכסי' כ"ז דבכל ס' טריפות אסור למכור היינו מטעם מש"כ הפ"ת בכללי ס"ס סי' י"ח בשם מהרי"ט דאסור לעשות ס"ס בידים ואם ימכור הנכרי לישראל יאכל הישראל השני בספק אחד אבל במקום שיש ס"ס אפילו מחייס בגוף הבהמה כגון ס' שחוטה או אם ניקב להלל שבהמה דאין עושין ס"ס בידים וכן אם ישראל השני יאכלנו בס"ס ואם כן צ"ע לפי מש"כ שם הפ"ת דספק שמא ימכרנו לנכרי לא נחשב לספק וא"כ צ"ע :

נה דין ס"ס אם צריך שיהיו הספיקות שוין :

כ' הש"ך דלא מקרי ס"ס אלא כשהאיסור וההיתר שוין אבל אם יש לתלות בהאיסור טפי מלהיתר אין כאן ס"ס וכ"כ סט"ז בסימן ק"ן ס"ק כ' וכן מוכח באמת בכתובות דף ט' תוס' ד"ה ואב"א שתרצו שהק' נוקמה אחזקה ותרצו דרגין הוא רוב והקשו דא"כ בס"ס נמי תאסור ותרצו דאינו רוב גמור ע"ש מוכח דברוב גמור אינו נכנס בתורת ספק וכ"מ עוד שם שכ' וא"ל דמוכח ען ל"ש כו' הרי להדיא כיון דלא שכיח לא נחשב לס"ס והנו"ב כ' דהרשב"א ס"ל דאף במקום רוב מהני ס"ס וכ' שגם הראב"ד בפ' ט' מהל' ט"מ ס"ל ע"כ כן דשם כ' הרמב"ם בור שמטילין לתוכו נפלים שמאהיל עליו טמא ד"ת אעפ"י שחולדה וברדלס מצוין שם אין ספק מוציא מידי ודאי אבל אם הפילה שם נפל וא"י אם הפילה דבר שמטמאה באהיל וחולדה כו' מצוי שם הרי ספיקו טהור וכתב שם טעם לדבר וכ' הראב"ד דזה שיבוש אלא הטעם דהוי ס"ס ס' נפל ואת"ל נפל שמא חולדה אכלתו וכ' שכ"מ שם דרמב"ם ס"ל דלא הוי ס"ס דרוב מפילות דבר טמא ע"כ מוכח דלהראב"ד ס"ל דס"ס מהני נגד רוב · ואני תמה דלפ"ז למה לו להביא ראיה מהראב"ד והלא גמ' ערוכה הוא בפסחים דף ט"ו במעשה של מניק דמסיק ס' וס' הוא אימר רוח כפילה ואת"ל נפל כו' וכן תמהו באמת בתשובת מהרי"ט ומל"מ שם על הכ"מ דאיך כ' הרמב"ם ס"ל דאין זה ס"ס והלא בגמ' אי' בהדיא לטהר מטעם ס"ס · וקו' זה קשה ג"כ לדעת התוס' בכתובות וכל האחרונים שכ' דנגד רוב לא מהני ס"ס והרי בהדיא אי' דהוי ס"ס ולכן נ"ל דאין מכאן ראיה בכל די"ל דגם הראב"ד ס"ל כתוס' בכתובות ואמנם הכא ליכא רוב כלל ודלא ככ"מ שסברי בנדה דף כ"ט ע"א איתא במשנה וא"י מהו תשב לזכר ולנקבה א"י אם וולד היה תשב לז"וב ונדה ואמרי' בגמ' הפילה מביאה קרבן ונאכל דרוב נשים וולד מעליא ילדן ומתני' דתני תשב לז"וב ונדה מיירי שלא הוחזקה עוברה דאז י"ל שמא רוח הפילה משא"כ בהוחזקה עוברה דאז רוב נשים ולד מעליא ילדן ע"ש . נמצא דיש חילוק דאם הוחזקה עוברה והפילה נפל ודאי רק שא"י אם הוא דבר המטמא אינו נכנס בגדר ס' דאמרינן רוב ולד מעליא ילדן אבל אם הינה בחזקת מעוברת והפילה וא"י אם רוח או ולד אמרינן שמא רוח וא"כ בפסחים אמרינן בהדיא שמא רוח הפילה שפיר הוי ס"ס דמיירי שלא היתה בחזקת מעוברת וסבר הראב"ד שזה הוא דינו שכתב הרמב"ם ולכן כתב דטעמא משום ס"ס אבל הכ"מ הבין דהרמב"ם מיירי

שאפילו היתה בחזקת מעוברת ואפ"ה מטהר הרמב"ם כיון שאין כאן חזקת נפל ושפיר כתב הכ"מ דאין כאן ס"ס דכיון דהיתה בחזקת מעוברת רוב נשים וולד מעליא ילדן ושפר דלכן שינה הרמב"ם לשון הגמרא דבגמרא איתא לא תימא נפל אלא כמין נפל והרמב"ם כתב הטילו נפל דמשמע דידוע לה שלא הפילה רוח אלא שאינו ידוע אם הוא דבר המטמא (ועיין בב"מ דף ו' ע"ב ד"ה אחד בכור אדם) :

אך אף שזכיתי להרין במקצת דברי אדונינו רבן כל ישראל הכ"מ מ"מ לא זכיתי לגמור דלפ"ז איך כתב הרמב"ם דדבר ידוע שכל הספיקות אינן אלא מדרבנן כיון דרוב וולד מעליא מפילות א"כ הוי טומאה דאורייתא דמ"מ אם הפילה נפל בודאי והספק גררתו שכתב שם הרמב"ם דעמא מדין תורה כיון דאתחזק שם נפל אין ספק מוציא מידי ודאי וא"כ ה"נ כיון דרוב מפילות וולד מעליא א"כ הוי נמי טומאה דאורייתא ולמה הוא טהור ונ"ל ראיה דמהני ס"ס נגד רוב מסי' קכ"ט סעיף י"א דמתיר אפי' ברוב גנבי העיר נכרים וע"ש בש"ך ס"ק כ"ה שהניחו בצ"ע ולפ"ז לק"מ אך בהגהת פרישה כ' דהא דכ' הטור ומהבר שמא לא בהו אלא על ממון כ' דלאו דוקא דמשום ס' אסור אלא דר"ל דמסתמא כך הוא וא"כ לק"מ קו' הש"ך דלא משום ס"ס מתיר אך עיין בפ"ז דלפרש"י במעשה דנהרדאי כ' רש"י מטעם ס"ס ולא מטעם דמסתמא דדוקא במעשה דפולמבתא שם ע"ב אמרי' כיון דמפתחי טובא וע"ש בהג"א ובר"מ :

והנה בש"ט סוף סימן קפ"ז הביא ראיה דס"ס מהני במקום רוב מתו' נדה דף י"ח ד"ה שליא וכתב שזה ג"כ דעת רוקח שהביאו הש"ך ריש סימן שע"ה דאשת כהן מעוברת מותרת לכנוס לאהל המת דהוי ס"ס שמא נפל ואת"ל כ"ק שמא נקבה ואמנם בתוס' שם לא הזכירו מטעם ס"ס אלא דכתבו דאמרינן כמוך מיעוטא שיש שליא בלא וולד למחצה דעכ"פ אין בו רוב וולד והויא ליה פלגא דאין בו רוב ונגד רובא ולפ"ז לדעת רשב"א במשמה"ב דף ז' והבאתיו בשער רוב והזקה סי' ח' דכל היכא דהמיעוט סותר החזקה לא אמרינן כמוך מיעוטא עיין מה שכתבתי שם וא"כ נ"ל כמה שכ' התו' בכל כיוצא בזה שהמיעוט סותר להרוב אך התוס' בב"ק דף ע"א ד"ה שליה כתבו דהוי מטעם ס"ס ועיין בתשובת מהרי"ק סימן קע"ב דכתב וז"ל ידוע לכל מבין דאע"ג דסתם ספק והאי ר"ל פלגא ופלגא מ"מ לא נמנעו חכמים מלקרא ספק אפילו דבר שאינו שקול ר"ל פלגא ופלגא אלא אפשר רחוק כהביא דפסחים דף ט' אב"א ה"נ ס' וס' הוא כדר"א דאמר מעריס אדם על תבואתו כו' הלא דבר פשוט הוא שאי' מי' או תק' אינם מערימים להכניס תבואתו במוץ שלה · והדע שהרי מתחלה בעי למימר דהוי טבל ודאי וכן הוא לשניא קמא דמבני הכי ודאי הוא כדר' חנינא כו' ודוחק שלתי' א' יסיה ודאי טבל ולתי' ב' יסיה פלגא ופלגא ר"ל קרוב למעושר כמו לטבל אלא ודאי פשיטא דגם לתי' ב' קרוב הוא להיות טבל יותר מלהיות מעושר אלא דלאו וודאי טבל גמור הוא כדרי' אושעיא וגם קרוב הוא להיות מתוקן מדר' חנינא הזקה על הכר כו' אלא דאינו ודאי גמור שהוא שבל לפי תי' ב' והרי לך בהדיא שהוא קורא ספק מה שהוא קרוב לודאי שאינו כן כיון שאינו מבורר גמור עכ"ל מהרי"ק · ועוד כתב שם ראיה לדבר ע"ש במהרי"ק והתימא שאין א' מהאחרוני' שיביאו דבריו · אך צ"ע בנדה דף ה' ע"ב תוס' ד"ה ואם איתא שכתבו להדיא דר"ל קרוב לודאי ומסקינן ואפי' בר"ה שמא מוכח דלא הוי ס' וכ"כ תוס' שם מרים חולין וא"כ מוכח דלא הוי ס' וא"ל דכוונת מהרי"ק שקורין אותו ספק אבל לא דחשבינן ליה לספק כדמשמע שם מדבריו שהרי מסרא"ה שהביא ממעשר מוכח דחשבינן ליה לס' להתיר ועוד דס"ל למהרי"ק להביא ראיה מתוס' דפס דאית' להדיא כדבריו בתוספתא ואפשר דדוקא לענין ס"ס חשבינן ליה לספק שהרי בספק א' הוא כמחלה על מחלה וכיון שיש עוד ס' א' אף"ג שאינו אלא מיעוט מ"מ מצטרף עם ס' ראשון והוי רובא להתירה משא"כ לענין ס' א' אינו חשוב לעשותו ס' כיון דאינו אלא עפ"י מיעוט וצ"ע ובזה יש [illegible] ג"כ דברי הב"מ שהבאתי לעיל [illegible]

ורע מה שכתבו תוס' שם מהיא [illegible] לי שלא נמצא ל"ד

ל"ד שרי דעורה ר"ה ע"כ אין כונתם שרי קרוב לודאי שהו בנדה דא"כ אפי' היה בעזרה רה"י הוי ספק כיון דלא מסבין למיעוט כזה לספק כמסקנא בנדה דאפילו ברה"ר טמא אלא כוונת התו' להוכיח דאע"פ דאמרי' שרי לי אין פרושו שרי שהרי בחולין צ"ל נומר שרי לי אלא אפי' אם באמת הוא מסופק אם נגע או לא נגע כשר שהרי עזרה הוי רה"ר אע"כ ...רי ל"ד וא"כ ה"נ ל"ד אלא דהכא ר"ל קרוב לודאי שנגע ואל"כ בס"ד אמאי טמא והתם אפילו בפלגא כשר כיון דעזרה רה"ר :

נו איבעיא דלא איפשטא בגמרא יש שכתבו דבדרבנן אזלינן לקולא וכ"כ הרי"ף והרא"ש בנדה על מתניתין שרשם על כלבן דקיי"ל כל תיקו בדרבנן לקולא אבל הב"י בא"ח סימן תל"ט כתב בשם הגמיי' דתיקו דאיסורא אפי' בדרבנן אזלינן לחומרא ועיין במג"א כלל א' ע"ק ו' ובמחודשים סימן ט' ונ"ל להביא ראיה בערכין דף ל"ג פ"א בסופה דמסיק דעיין לקולא משמע להדיא דאיבעיא דלא איפשטא אפילו בדרבנן לחומרא דאל"כ ל"ל לפ"ם לו' הלכתא · ובענין אם אבעיא דלא נפשטה נכנס בגדר ס' לעשות ממנו ס"ס הב"י ססי' נ"ט כ' דהרמב"ם אחשיב ליה לס"ם וכ"כ הכו"פ בסימן מ"א ובס"ת בכלל ס"ס כתב דלא הוי ס' :

נז כל מקום שאנו מתירין מטעם ס"ס ויש ג"כ לומר ס"ס לחומרא לא הוי ס"ס או שיש לומר ס"ס וסותר לספק הראשון בענין שיש תרי קולא דסתרי אהדדי לא אמרינן בכה"ג ס"ס כמ"ש התו' בנדה דף כ"ט ד"ה תסב ובב"ק דף י"א ד"ה דקא מטהרת עיין בכלל ס"ס במג"י במחודשים סימן י"ו סימן י"א :

נח ספק דרבנן ויש כנגדו ס"ס להחמיר עיין בתל"מ פרק ד' מהל' בכור' ובפ' י' מהלכות מקוואות שכתב להחמיר

ברוך הנותן כח ליעף ולאין אונים : שזכני לסיים שער הקבוע נח סימנים . יהי רצון שיהיו נח לעליונים ונח לתחתונים :

לתועלת התלמידים העתקתי כללי ס"ס ממנחת יעקב.

א היכא דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי או תרי גאונים ופוסקים בתראי ולא איתמר הלכתא כחד מינייהו ופליגי שניהם בחכמה ובמנין הוי ס' איסור ובאיסור דרבנן אזלינן להקל ובדאורייתא להחמיר ככל שאר ספיקא דאורייתא :

ב אע"ג דבדאורייתא אזלינן להחמיר מ"מ אם יש עוד ספק בלא ספק דפלוגתא מתירין מטעם ס"ס ספק אם הלכה כמ"ד אסור ואת"ל כמאן דאסר מ"מ הרי יש כאן עוד ספק :

ג ומטעם זה מתירין למכור לנכרי דבר איסור שיש בו פלוגתא דרבוותא מטעם ס"ס ספק אי הלכה כמאן דמתיר ואת"ל כמאן דאסר שמא לא יחזור וימכור לישראל אע"ג דנוהגין כמאן דמחמיר מ"מ לענין מכירה לנכרי הוי ס"ס :

ד יש מי שאומר דאין להקל לענין מכירה ולעשות ס"ס בידים לכתחלה אלא דוקא שיש עוד צדדים להקל וגם האוסרים לא הזכירו בדבריהם שאסור למוכרם משא"כ היכא דליכא צדדים להקל או שהאוסרים הזכירו בפירוש בדבריהם דאסור למכרם אין להקל :

ה ודוקא בספיקא דפלוגתא דהוא ספק גדול שיש לנו לתלות באילן גדול כמאן דמתיר לכן מתירין לענין מכירה אף דעושה ס"ס בידים משא"כ בספיקא דגוף המעשה באיסור דאורייתא דאסור לכ"ע אין להתיר לעשות ס"ס בידים למכור לנכרי וכן איסור דרבנן אסור ג"כ למכור לנכרי שאסור לעשות ס' בידים לכתחלה :

ו יש אומרים דאע"ג דמצרפין ספיקא דפלוגתא לספיקא דגוף המעשה והוי ס"ס מ"מ היכא דאיכא שני פלוגתא דרבוותא וכל פלוגתא הוא בענין אחר אע"ג דאיכא שני ספיקות בפלוגתא דרבוותא מ"מ לא מקרי רק חדא ספיקא דהם פלוגתא דרבוותא אם הוא אי הלכה כמאן דמתיר שבשביל זה או לא ודומיה בכללי ס"ס דש"ך סימן י"א ורבים חולקים דהוי ס"ס וכן נ"ל עיקר :

ז הא דמקרי ספק פלוגתא דרבוותא היינו דוקא היכי שהוא שוה בחכמה ובמנין עם דעת האוסרין וליכא הכרע בדבר אבל היכא דרבו האוסרין וכיוצא בזה מקרי ודאי איסור ולא ספק ועיין סי' א' :

ח ודוקא ספיקא דפלוגתא אבל אי איסתפק לן מה אמרו בי' קמאי או שהראשונים עצמן נסתפקו בדבר לא מקרי ספק כלל וכ"ש אם המורה עצמו מסתפק בדבר דכל זה מקרי ס' חסרון חכמה ואין להקל לא בספק אחד דרבנן (וע"ע ברכות ל"ה דפריך לב"ש דמספקא ליה בצלף אם אילן או ירק ופריך ע"ל ספק ערלה וכו' ומשני ב"ש במקום ב"ה אינו משנה ולפי זה משנה דזה לא מיקרי ספק כיון דב"ש מספקא ליה וצ"ע) ולא בס"ס כאשר נתבאר בדיני ס"ס של הש"ך דין ל"ד :

ט י"א דמטעם [illegible] להחמיר בתיקו דאיסור דרבנן ויש חולקין כיון שאין שום חכם שיודע לפשוט התיקו עד שיבא אליהו ב"ב אמן :

י הא דאזלינן בס"ס להקל כיון שהוא רחוק לאיסורא היינו דוקא דליכא ס"ס לאיסורא משא"כ אם יש ג"כ ס"ס לאיסורא א"כ כמו שרחוק לאיסור כך רחוק להיתר ואין להקל בספיקייהו :

יא היכא דאיכא שני ס"ס להקל וא' סותר את חבירו הולכין בשניהם להחמיר הדמיון כמפלת ואינו ידוע אם ולד היה אם לא תשב לזכר ולנקבה ולנדה ול"א דלא תשב לנקבה משום ס"ס ס' שמא לא היה לה ולד ואת"ל היה שמא זכר היה משום דא"כ נמי נסבריה אם ראתה בל"ד ומ"א יום מטעם ס"ס הדא שמא לא ילדה כלל והו' במ"א שומרת יום כנגד יום ואת"ל איכא ולד מ"מ שמא נקבה היא ושתי ראיות דם טוהר הוא והוי תרי קולי דסתרי אהדדי דמתחלה אתה רוצה להקל שמא זכר הוא ואח"כ אתה רוצה להקל מטעם שמא נקבה הוא ואזלינן בתרווייהו להחמיר :

יב יש מי שאומר דה"ה בשני גופים נמי אמרינן הכי הדמיון טומטום שיש לו שתי נשים ומת הנשים חולצות ולא מתייבמות דשמא ימצא סרים ואם נשאת א' מהם לשוק קודם נרתה ל"א דניזיל הכא לקולא והכא לקולא מטעם ס"ס דמתחלה אני אומר שמא נקבה הוא ואת"ל זכר שמא סרים הוא ושפיר תנשא לשוק והשניה תתיבם ג"כ מטעם ס"ס ס' נקבה ואת"ל זכר שמא לא תמצא סרים ואזלינן בתרווייהו להחמיר כיון דסותרין אהדדי אפילו בשני גופים :

יג ספיקא דרבנן היכא דליכא טרחא לחומרא :

יד כל מקום שמא במקום ספק עומד (עיין לעיל סי' נ"ה דל"ע גדול בזה וכ"ש במקו' דליכא אלא חדא ספיקא דאיתא בתוס' לנדה דלא הוי ס') :

טו י"א מה שהיה הלל"מ דינו כדרבנן וספיקא להקל ויש חולקין ואומרים דדינו כדאוריי' וספיקא להחמיר רק בערלה ספיקו מותר :

טז הא דאמרינן ספיקא דאורייתא להחמיר י"א שהוא רק מדרבנן (רמב"ם ורא"ב"ד) דמדאוריי' ספק מותר וי"א דמדאוריי' אסור (רשב"א) וכן עיקר :

יז אם בישל בילה ובתוכם איסור דרבנן ויש ששים נגד האיסור ואח"כ לקח כל אחת ואחת עם הכף אסורים דחיישינן שמא לקח האיסור דרבנן תחלה ונאסר הכף וחוזר ואוסר כל הכלים האחרים ולא תלינן להקל מטעם ס' דרבנן ולומר שהאיסור יצא באחרונה דכיון שכבר נודע ודאי איסור ששם א' אין לחלק בין ספיקותי' לספק איסור דאוריי' דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ויש מי שחולק דבכל ענין אמרינן ספק דרבנן לקולא וכן נראה עיקר :

חלק שני

הלכות מאכלי עכו"ם

כלל סה

דין פת עו"ג (סימן קי"ב) :

א יש דברים שאינם אסורים מה"ת אלא שחז"ל אסרום עלינו כמו פת ש"ג כמבואר בכמה מקומות המפוזרים בש"ס · כדי להבדיל אותנו מן העכו"ם בתכלית ההבדל כדי שלא נתערב ונרגיל עצמינו עמהם שעי"ז ימשכו הלבבות ויקרבו דעתם אלו לאלו ויבאו לזנות ולהתחתן עמהם וכמו שאירע בערבות מואב וכ"ש ע"י מאכל ומשתה שנוח לאדם להתפתות לזה ולכן גזרו על פתן אפילו במקום שאין חשש איסור כגון שחממו המים בכלים חדשים ואפי' פת עו"ג שאין להם בנים אסור דלאו משום בתו של מוכר או נותן אמרו אלא משום בנו ; עכו"ם שאם אין לזה יש לזה ולכן כל איש הירא וחרד לדבר ה' יזהר בזה מאד מאד · אך הם לא אסרו אלא פת של ה' מיני דגן אבל פת קטניות ושל אורז ודוחן אינו בכלל פת של מינים אלו כיון שאינם חשובים אינו מביא לידי קירוב הדעת וגם אינם אסורים משום בישולי עכו"ם דאינו עולה על שולחן מלכים (סעיף ה' וש"ך) :

ב כשגזרו חז"ל גזרה זו של פת לא נתפשט בכל המקומות של ישראל מפני הדחק שחיי האדם תלוי בו ולכן יש מקומות שמקילין לקנות מפלטר במקום שאין פלטר ישראל דאין קרוב הדעת כ"כ כיון שעוסק באומנתו כן ס"תם המחבר ויש מקילין לקנות מפלטר אע"פ שיש ג"כ פת ישראל מצוי (רמ"א) אבל כל בעל נפש ראוי ליזהר כיון שיש פת ישראל מצוי אם לא שיפה משל ישראל (ש"ך) · וכ"ז בפת של פלטר אבל פת של בעלי בתים אין מי שמורה בה להקל והיא עיקר הגזרה שאם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלם ויבא לידי חיתון ומקרי פת בעה"ב כל מה שנעשה לאכילת ב"ב אפי' הוא פלטר קבוע ומומחה לרבים אבל מה שנעשה למכור אף על פי שאינו פלטר ואין דרכו למכור פת כיון שהפת נעשה למכור מותר (סעיף ב' ונקה"כ סק"ח) :

ג לא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו אלא אחר התחלת האפיה לפיכך פת בעה"ב אסורה לעולם אפילו קנאה פלטר ואפילו שלחה לישראל לביתו ושל פלטר מותרת לעולם אפי' קנאה בעה"ב ממנו (סעיף י"ז) ומ"מ י"א דאם הזמין פלטר לישראל הרי פתו כפת בעה"ב (סעיף ג' ונקה"כ ס"ק י"ב) :

ד כיון שלא נתפשטה גזרה זו ולכן במקום שאין פלטר מצוי מותר אפילו של בעה"ב ואין צריך להמתין על פת כשר (סעיף ח') וי"א שאם יש פת ישראל מצוי עד פרסה (סעיף טז) והוא הולך לשם צריך להמתין (פ"ח) ונ"ל דעכ"פ לדעה זו שיעור מיל צריך לילך אפילו אינו הולך לשם (כדקיי"ל לגבל ולתפלה לאחריו עד מיל) :

ה אין האיסור תלוי אלא באפיה אבל אם לשה וערכה עכו"ם כיון שעשה הישראל א' מצרכי האפיה שהם היסק התנור וחתיית גחלים וליגון הפת בתוך התנור או שנפח באש או אפילו לא זרק רק עץ א' לתוך התנור התיר כל הפת שבו שאין הדבר אלא להכיר שהפת שלהן אסורה (סעיף ט') ואפי' בהכשר התנור פעם אחת כ"ז שלא עמד התנור מע"ל בלא היסק הכל מותר מכח היסק הראשון · ואם הוא ספק אם הכשיר ישראל את התנור מותר דהוי סד"ר (סעי' י' ונקה"כ) :

ו פת של ישראל שאפאה עכו"ם בלא השלכת קוסם ובלא חתוי אסור משום בישולי עכו"ם אפילו במקום שמתירין פת עכו"ם של נחתום דהיינו משום שהיא גזרה שא"א לעמוד בו משא"כ בזה (ש"ך ס"ק ז' ונקה"ע סעי' י"ח) ונראה לי פת שנאסר לישראל אסור למכור שמא ימכור לישראל ואם חתך אותו להתיר מותר דאסור לקנות חתי' פ"ת מנכרי אפי' במקום שנהגו היתר בפת פלטר דשמא הוא פת איסור שמכרו לו ישראל :

ז במקום שנהגו היתר בפת פלטר אפי' הוא נלוש בביצים או שביצים טוחים עליו אף על גב דביצים אסורים משום בישול עכו"ם כדלקמן בכלל שאח"ז מ"מ כיון שהעיקר הוא הפת מותר דבטילים אצלו כ"כ בש"ע אבל רמ"א כ' דאם הטיח הפת בביצים על פניו כיון שניכר אינו בטל לפת ואסור משום בשול עכו"ם וכן יש מיני קיכלעך שאופין על ברזל ומושחין מלמטה בשומן חזיר יש לאסרן וכן המנהג אבל לעקוך וצוקער גיבעקס שנעשה מקמח ודבש או צוקער במקום שנהגו היתר בפת פלטר גם אלו מותרין ובמקום שנהגו איסור אסורין אבל אותן צוקער געבעקס שנעשים רק מצוקער ושקדים ואף שיש בהם מעט דמעט קמח לדבוקי בעלמא מברכין עליו שהכל ואין בהם משום ב"ע ואותן שקורין קאנדיטער טארטין והם נעשים מקמח מעט וביצים ושקדים וצוקער אף שנאמר שהביצים בטלים בקמח וצוקער מכל מקום צריך ליזהר לפעמים

 שהאומנים

שהאומנים מושחים הדפוס שנעשים בהם בשומן חזיר ואף שאפשר שאם קנה יש להתיר ע״י קליפה דמסתמא יש ם נגד השומן ואפשר דנטל פ (ע׳ סי׳ קי״ד סעיף ד׳ וכסי׳ קי״ג כעי׳ ג׳ כסגכת רמ״א) מ״מ אסור לצוות לנכרי לעשותו לכתחל׳ שכיון שמצוה אותו לעשות בשבילו הוי כמבטל בידים (כדאמרינן בחולין ו׳ כיון דאמר ליה עבד לי מעליכי כמאן דעביד בידים דמי וכ״כ בש״ע סי׳ קכ״ב סעיף ו׳ ואף שכתב שם דע״י אומנים מותר דמסתמא מיחדים כלים למלאכתם זה לא שייך הכא וע׳ בסי׳ ש״כ סעיף ב׳ ובש״ך שם ס״ק ד׳ דדוקא בים לעמוד על הדבר אמרינן לא מרע אומנות וזה לא שייך בזה שא״א לעמוד עליו) אע״ג דאין כאן א סור מצד הכלים כמש״כ בסי׳ קי״ד סעיף ד׳ ול״נ שאותן מארטין הביצים עיקר כמו הקמח ואסורין משום בישולי עכו״ם משום הביצים וכן אותן שבלילתן רכה אסורין לכ״ע דאין זה פת אלא בכלל בישולי עכו״ם (ובש״ך ס״ק י״ח יש ט״ס וצריך לסיות בלילתו עבה) :

ח כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו אע״פ שכבר קרמו פניו מועיל חיתוי של ישראל ובשעת הדחק אפילו כבר הוציא מן התנור יש תקנה להחזירו לתנור ע״י ישראל אם הוא משביח עדיין עי״ז (סעיף י״ב) :

ט בעה״ב שהוא נזהר מפת ש״ג ומיסב עמו אורח שאינו נזהר ולכבוד האורח מונח על השולחן גם פת ש״ג יפה משל ישראל מותר לבעה״ב לבצוע על פת ש״ג ומותר בכל אותה סעודה בפת ש״ג ולא עוד אלא שיש מקילין שאם אוכל עם אחרים שאינם נזהרים מותר לאכול עמהם דכיון דפת היא חיי נפש אם יפרוש מהם איבא איבה (סעיף י״ג) אבל בשאר איסורים אפי׳ דרבנן אפי׳ חמאה לא מהני טעם זה להתיר (סעיף י״ג ובש״ך) :

י פת של כותי שנתערב בפת כשר או בשאר דברים אפי׳ הוא דבר השוב בטל ברוב אבל אסור לערב לכתחלה כדי לבטלו ומ״מ מותרים לאכול מקערה א׳ אע״פ שנתערב הטעמים (סעיף י״ד ט״ו) ומותר ליקח שאור של עכו״ם לחמץ בו עיסה אפילו במי שנזהר דעל הטעם לא גזרו חכמים (ט״ז ס״ק י) וכן מותר ליקח עיסה מנכרי דעל פת גזרו ולא על עיסה (ר״ן) :

יא לקח פת במקום שלא היה פת ישראל ואח״כ הביאו לשם פת ישראל מותר (ובש״ך ס״ק י״ג וגרסתו היה לקח ולכן הק׳ אבל נ״ל ליקח אבל לקח לכ״ע מותר וכ״כ הפ״ח אבל ליקח לכתחלה מפלטר של נכרי כ״ז שפת ישראל שם אסור עד שכלה הפת של ישראל) ואם הביא עמו פת שלקח ממקום שאין פת ישראל מצוי ואוכלין שם פת של נכרי ובא למקום שנוהגין איסור ויש שם פת ישראל וכ״ש חמאה אסור ואין להביא ראיה מסי׳ ר״ח סעיף ב׳ בש״ך וט״ז דשאני התם שלא היה עליו שום איסור בעולם משא״כ הכא :

כלל סו דין בישולי כותים ושכר ומי דבש שלהם (קי״ג קי״ד) :

א דבר שבשלו נכרי אפילו בביתו של ישראל ובכלי של ישראל אסרוהו חז״ל משום חתנות ועוד שאם יהיה הישראל רגיל לאכול מבישוליהם יאכילנו דבר טמא ולא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם שיהיה מאכל שעולה על שולחן מלכים ללפת בו הפת או לקינוח סעודה או בתורת מאכל דבדבר שנאכל כמות שהוא חי לא חשיב הבישול כלל ואם אינו עולה עש״מ אין דרך להזמין עליו ולא יבאו לידי חתנות וגם אין כאן רגילות דליגזור משום דבר טמא (סעיף א׳) :

ב ולכן אע״פ דפת אורז ודוחן מותר אבל מבושלים כיון שהם באים למאכל אסורים (ש״ך סי׳ קי״ב ס״ק ס׳ ופ״ת סי׳ קי״ג) וכן ביצים אע״פ שראוי לגמעה חיה כיון שאינו אלא ע״י דוחק גדול אפי׳ להמתירין לקמן ס׳ ג׳ באכילה על ידי הדחק אם בשל נכרי אסורים (סעיף י״ד וט״ז שם) וכל מיני פירות שנאכלין חיים מותרים (רמ״א סעיף ב׳) ושאינן נאכלים חיים אלא על ידי דוחק גדול אסורים ותמרים המרים אינן נאכלין חיין אלא על ידי דוחק גדול ואסורים • ודייסא משעורים כתושים אינו עולה עש״מ ונ״ל דאורז שקורין הירז ג״כ אינו עולה עש״מ :

ג דגים מלוחים גדולים אינם נאכלים אלא ע״י הדחק ע״י מלחן וכ״ש בשר מלוח ולכן אסורים בין אם בשלן או צלאן נכרי וכן כ״ד שנאכל חי ע״י הדחק דינו כדגים גדולים אבל דגים קטנים שאינם עולין עש״מ כל עיקר כמו אלו שקורין פלאטקעס ושטינקעס וכיוצא בהן אפילו בשלן נכרי או שצלאן בתנור מותרים אבל שאר דגים קטנים שידוע שעעש״מ בין שכבר גדלו כל צרכם כגון אלו שקורין סטראנגגען (וכל״א לאקס פארע) וכן מה שקורין אזגורקעש ובל״א קאהל בערשט וכיוצא בהן ובין אלו שעתידין לגדל עוד כגון העכט קטנים ושאר דגים שבקטנותן מבשלים אותן בבמאה כידוע ב״ז אסהדיק ואם מלחן ישראל או אפילו נכרי עד שעי״ז נאכל לרוב בני אדם במלחן או שעשנן עד שיהיו ראוים לאכילה (ש״ך ס״ק י״ח) אע״פ שבשלן אח״כ הנכרי מותרין דאין בישול אחר בישול דמליח חשוב כבישול (עיין בש״ך ס״ק ט״ז בשם סכ״ח ואפשר דבדורו היה כך או שלא היה בקי במאכל השרים אבל בזמן הזה ידוע כמו שכתבתי) ולכן אותן העכט שהנכרי צולין אותן בתנור אסור לאכלו וי״ש מתירין בכל דבר שנאכל ע״י הדחק ע״י המלח דהוי כאלו נתבשל כבר וכן אם עשנן תחלה :

ד מיני לפתות שקורין מערין וריבין נ"ל אע"פ שנאכלין חיין כיון שאין זה אלא לפרקים על ידי הדחק ועולה עש"מ אסורין וכן נמ הין ופטריאות שקורין שוועמליך (פ"ך ס"ק כ') ונ"ל דפירי שקורין ערד עפיל או בולבעס עולה עש"מ. כללו של דבר הכל הולך אחר המקום מה שדרך לאכול באותו מקום לרוב בני אדם כשהוא חי או שאינו עולה על ש"מ מותר וא"ל אסור אבל אם הוא אוכל כשהוא חי לא אזלינן בתריה דבטלה דעתיה (פ"ח) :

ה אע"ג דקיי"ל דמליח וכבוש הוי כמבושל מ"מ לענין זה לא גזרו רק מה שמבשלין ע"י האור אבל על המליחה והכבישה לא גזרו וכן המעושן מותר (סעיף י"ג) ולכן נהגו לאכול מין דגים שקורין פלאנדערקעס ושאר מיני דגים יבשים אע"פ שעולין עש"מ ואומרים שאינן מייבשין אותם בתנור שהוסק דא"כ הוי צלי ואסור אלא אומרין שתולין אותם ומניחים תחתיהם גחלים ודברים המרבים עשן ועי"ז נגמרין :

ו עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל אזלינן בתר העיקר וכן אם עשה הנכרי פאנאדע ר"ל שממלאין פת עם שומן ואופין בתנור מקמח שלו דאם הקמח של ישראל הוא כפת ישראל שאפה נכרי דבלא"ה אסור (וכש"ך ס"ק ו' ע"ש וכנ"ל למ"ש כרב דאפי' בבישול) אעפ"י שהקמח עיקר ובמקום שמותר לאכול פת נכרי מ"מ אסור אם אופה בשומן חי או בשומן דגים שהרי השומן נאסר תיכף משנמחה קודם שנבלע בפת אבל אם אפה בשומן שכבר נתבשל ע"י ישראל מותר (סעיף ג' וכט"ז וש"ך) אבל מיני טיגון אסור לעולם משום בישול נכרי שהרי אפילו עיסה של ישראל שאפה נכרי אסור כדלעיל :

ז אפי' בשלו השפחות הנשכרות לנו שלא שייך בזה חתנות שהרי עושין בע"כ אפ"ה אסור אם לא שחיתה אחד מבני הבית כמו שנבאר ומ"מ בהפ"מ יש להתיר (עיין ש"ך סק"ז) :

ח מדינא אע"ג דלענין פת של נכרי מהני אם עשה א' מצרכי אפיה כמו שבארנו בכלל הקודם סימן ה' זה דוקא בפת אבל בבישול לא מהני אלא מצרכי בשול כגון שהפך והגיס בו הישראל ובלא זה לא היה מתבשל או שיתן הישראל הקדרה על האש במקו' שראוי להתבשל (ש"ך ס"ק ח') ולא מהני מה שהישראל מכנים רק לתנור אלא צריך לקרבו אל האש ממש (פ"ח) אך מפני הדוחק יש לסמוך על המקילין דס"ל דה"ה הדלקת האש או שנפח באש או חתוי בגחלים אפי' חתוי בלא כוונה או השלכת קיסם מהני ויזהר לכתחלה שיראה שיהיה החתוי מועיל לקרב הכישול ובדיעבד אפילו לא הועיל אין כח למחות אפילו אם רק הדליק מאש של ישראל או שהשליך קיסם (סעיף ו' ז' וכש"ך) :

ט נתן הישראל קדרה על האש וסלקה קודם שהגיעה לשליש בשולו נמצא נתבטל מעשה הראשונה ואם החזיר אח"כ הנכרי אסורה אם לא עשה ישראל שום דבר שנתבאר בסי' ח' ואם הגיע לשליש בישולו קודם שסילקה הוי כאלו כבר נתבשל ע"י ישראל ומותר (סעי' ח') ולפ"ז היה לנו לאסור אם נתבשל ע"י נכרי בלא שום סיועת ישראל כמאכל ב"ד שהוא שליש בישול ומ"מ מתירין בזה דלקולא אמרינן דהוי כאלו נתבשל כבר ולא לחומרא כיון דאיסור זה מדרבנן הוא לא גזרו בזה ואם סילקה עכו"ם והחזירה אם הישראל הדליק האש מותר אבל אם הניח הישראל אצל אש של נכרי וסילקה קודם שליש בישולו והחזירה אסור (ט"ז ופ"ח וש"ך) (ואם ספק אם היה כבר הבושל שליש בשולו ע"י ישראל וכן ספק אם נתנו הישראל וכל ספק בבשולי נכרי מותר כיון שהוא מדרבנן) :

י עכו"ם שבישל ולא נתכוין לבשל מותר. כיצד נכרי שהצית אור באגם כדי להעביר החציר ונתבשלו בו דגים מותר. ונ"ל דה"ה אם הצית אור בתנור בית החורף להחם הבית והיה עומד קדרה שם והנכרי לא ידע מזה ונתבשל מותר אבל אם כיון לשם בישול כגון שהסיק התנור לבשל בו והיה בו בשר תחלה או אפילו הסיק לחמם הבית אלא שידע שיש שם בשר אסור דמסתמא כיון לבשל (סעיף ס' וכט"ז) :

יא כלים שבישל בהם נכרי דבר שאסור משום בישולי נכרי צריכים הכשר ולכן צריכין ליזהר שמי שיש לו משרת נכרי ומבשל דברים שיש בהם משום בשולי גוי בקדירה של ישראל לעצמו נאסרו הכלים דכיון שמבשלה לעצמו אין רגילות שיחתה ישראל ואפשר דלא מהני בזה חתוי דגרע מאילו מבשל בשביל ישראל (ש"ך ס"ק כ') ומ"מ לא החמירו חכמים בדבר והקילו דאע"ג דכלי חרס שנאסר אין לו תקנה אפילו בהגעלה בזה הקילו דאפילו כ"ח מגעילו ג"פ ודיו. ובדיעבד אם בישל בו בלא הגעלה התבשיל מותר כיון שיש עכ"פ רוב נגד הפליטה ובשולי עכו"ם בטל ברוב כמו הפת שלהם לעיל. וכן החמאה שלהם בטל ברוב (סעיף ט"ז) :

יב עכו"ם שבישל לחולה בשבת התבשיל אסור למ"ש אפילו לחולה אם לא שאין לו מה לאכול יש להתיר והכלים יש להתיר אחר מע"ל אפילו בלא הגעלה כן נ"ל (כיון שיש מתירין אפי' במאכל בסי' קי"ג ועוד שסברי י"א שאין צריך הכשר לבישולי נכרי בסעיף ט"ז) :

יג פירות קודם שנתבשלו כאגוזים וכיוצא בהם שאינן נאכלים חיין אפילו ע"י דחק שמטגנין אותו האומנים בצוקר אסורין משום בש"נ (ט"ז ס"ק י"ד) אבל אם נעשה ע"י ...

מותר. ואם הוא ספק מותר ככל ספק דרבנן אם לא שהרוב נעשה ע"י בשול:

יד שכר של עכו"ם בין של תבואה בין של תאנים או של דבש שקורין מעד אע"ג דאין בזה איסור משום בישולי נכרי ואפילו בשל תבואה שהרי אין כאן אלא המים ולא התבואה. והא ראיה שמברכין עליו שהכל ולא במ"מ אפ"ה אסרו חכמים משום חתנות. ואמנם לא אסרו בזה אלא במקום מכירתו וכשקובע עצמו לשתות בבית הנכרי אבל אם הביא השכר לביתו או שנכנס לבית הנכרי לשתות משום צמא או שלן בבית הנכרי מותר לשתו' בין לשלוח לקנות במקום אחר ובין ששותה משל האכסניא מותר ואף שבזמן הזה נוהגים להקל לשתות שכר של תבואה בבית הנכרי ואין למחות בידם כי יש מקילין אבל ראוי לכל בעל נפש להרחיק מזה (עיין פ"ח והף שרלאיותיו מר"פ יש לדחות בקל מ"מ דבריו נכונים) וכ"ז בשכר שמצוי אבל יין תפוחים ושאר פירות מותר דדבר שאינו מצוי ל"ג וכן קאווע ושאקלאדע מותר לשתו' בבית הנכרי (פ"ח). בעו"ה בזמה"ז כמה קילקולים בא מזה ובפרט לשתות קאווע עם חלב שהוא אסור גמור מלבד שעי"ז ח"ו באו לידי זנות כידוע ע"כ כל אשר בו ריח תורה ירחיק מזה מלכנוס לבתיהם לשתות איזה משקה שיהיה (סי' קי"ד):

טו כל אלו המשקים וכן חומץ של שכר אסור לקנות מהם אם דמיהם יקרים מדמו היין או שהוא משביח ביותר דחיישי' שמא עירב בהן יין עד שלא יהיה בו א' מששה חלקים (עיין ט"ז ס"ק ד' וכמ"א סי' ר"ד ס"ק י"ז) ודוקא כשמוכרים בחנות אבל אם רואה שמוציאין מן החביות מותר שאין מערב בחביות יין שמתקלקל המשקה (סעי' ד'):

טז במדינות שהיין מצוי צריך ליזהור ולבדוק ולחקור בשכר ובשאר משקים שעושין אם נותנין בהם שמרים של יין דאם דרכן ליתן בו שמרים אסור לקנות מהם דהא עבידי לטעמיה ולא בטל וכן יש מיני אגורקעש בלייפציג ושאר מקומות שנכבשין ביין וכן חרדל שמתקנין אותו בחומץ יין וכ"ז צריך ליזהר ולידע אם אין בו יין וכן יש מיני דגים קטנים שקורין סערדעלין ונכבשים בחומץ יין ואסורין (סעיף ו'):

יז דין החמין של עכו"ם ושמן זית ודבש מבואר לעיל כלל נ"ג וכלל נ"ד:

יח דברים שדרך לערב בהם יין אבל אינו ידוע בודאי שערבו אלא מסתמא וידוע שעכו"ם א' הוא בעיר שאינו מערב בו יין מותר ליקח מכולם אפי' מתוך בתיהם דכל אחד ואחד שאני לוקח ממנו אני אומר זהו שלא עירב ואפילו רוב דרכן לערב כיון שאין ידוע בודאי שערבו אמרי' שהא' שאינו מערב מציל על כלם אבל אם ידוע שמקצת עכו"ם ודאי מערבין ומקצתן ודאי אין מערבין רק שאינו ידוע מי הוא אזלינן בתר רוב ומ"מ אסור לקנות בבתיהם או בחנו' שלהם אע"ג שכבר הוליכו מבתיהם לחנות עיין בדין קבוע דהוי כקבוע כמחצה על מחצה אבל מותר לקנות בשוק אם הרוב אין מערבין דאמרי' כל דפריש מרובא פריש (מה שכתב הט"ז בס"ק י"ג במהבה דהוי איסור דא' רייתא וכ"כ בא"ה בכימן תל"ט ול"ע דבכדיא כ' הר"ן שם בכתיבת דשבויה אינו אלא מדרבנן וגם מה שכתב שם בא"ח גם מה שסק' שם מפ"ק דתרומה (כל"ל והוא בפ"ז דתרומות) דתרומה הוא מה"ת ל"ע דע"כ מיירי בתרומה דרבנן דבכדיא אי' שם שאני אומר ול"ע) וכן הדין בכל איסור דרבנן (ש"ך ס"ק י"ח י"ט):

יט זה הכלל כ"ד שדרך אותו מקום לתת לתוכו יין אסור לקנות מהן ואם היה היין יוקר מהדבר שנמכר מותר ובמקום שאין דרכם לתת לתוכו יין מותר לקנות מהם וכן להפקידו אצלם ולשלחם עד ידם (סעיף י"א):

כ הרשב"א היה נזהר מכרכום מפני שבכל הארץ ההוא היו מזלפים עליו יין הרבה וגם מערבים בו הותי בשר יבש (סעיף י"ב וע"ש בש"ך):

כלל סז דין חלב ותמאה וגבינה של עכו"ם (סימן קט"ו)

א החלב של נכרי אעפ"י שלא היה גזירה מוחלטת מן חז"ל כמו גבינה שגזרו עליה דאפי' ידוע בודאי שאין בו שום דבר איסור אעפ"כ גזרו עליה ולכן אין בה שום צד היתר אבל החלב לא נגזרה במנין להלוטין אלא היכא שיש לחוש שמא ערבו חלב טמא אעפ"י שרחוק הדבר מאד לחוש שמא עירב בו חלב טמא מ"מ אסור דכל מה שגזרו חכמים אם יש במציאו' אפי' רחוקה מ"מ אסור ולכן חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואה ל"ש חלבו לצרכו או לצורך ישראל אסרו חכמים שמא עירב בו חלב טמא ולכן לכתחלה צריך להיות ישראל בתחלת החליבה ויראה בכלי שחולבין בו שהוא נקי ואפי' אין דבר טמא בעדרו (ש"ך סק"ס) ואפ לו בדיעבד אסור אם לא ראה תחלה בכלי והיה שם מתחלת החליבה לדעת כל האחרונים ואפי' אין בכל העיר דבר טמא לחלוב וה"ה נכרי שדר לבדו באכסניא ואין לו דבר טמא (וע' בתשו' חשב"ץ חלק ד' סי' ל"ב וכפתור ופרח דף כ' והוא כ' בשם ספר העיתים דאם אין בכל אותה מדינה דבר טמא מותר וסיים ויש מחמירין וכיון שכל גדולי הראשונים והאחרונים אין א' שיזכיר היתר זה מ"מ דכלם קבלו עליהם כהים מחמירין וא"כ הוא אנלנו ככל איסורין שקיבלו עלינו נפסוק כפוסק א' ואסור לשנות. וז"ל או"ה כלל מ"ח דין ד' כל עיר ועיר חייבים לנהוג כדעת הגדול הרב במנהיג הראשון שהיה באותו מקום מתחלה מאל השופט אשר יהיה בימים ההם כשאין ב"ד שאחרון גדולים מהם בתורה ובמנין

וכמגין עכ"ל ולכן אין כאן מקום לדברי כפ"ח ועוד סברי גם הם לא התירו רק אם אין בכל העדר דבר טמא) • צריך לראות קודם החליבה בכלי שלא יהיה בו חלב וגם צריך לראות החליבה מתחלה ועד סוף או בויצא ונכנס או בעומד בצד העדר או בצד חרפת מבחוץ באופן שלא יחוש שמא הלך למקום אחר דכיון דאין דבר טמא בעדר או ברפת וא"כ אין כאן חשש אלא משום זיוף ולכן סגי בזה ואם לאו החלב אסור (ט"ז וש"ך ופ"ה ומנ"י) ואפשר דבאין דבר טמא בעדרו אעפ"י שלא ראה מתחילה בכלי כיון שראה עכ"פ החליבה יש להתיר בשעת הדחק (עיין מנ"י שסברי כפ"ה מתיר אם אין בכל העדר דבר טמא הראוי לחלוב וגם התשב"ץ הנק ד' סימן ל"ב ואני מצאתי בכפתור ופרח דף כ' ואף דלא קיי"ל הכי כיון שעכ"פ ראה החליבה) ולכתחלה נהגו להחמיר שלא יחלוב בכלי שדרכו של עכו"ם לחלוב בו שמא נשארו בו צחצוחי חלב ובדיעבד או על הדרך אין לחוש לזה :

ב שפחות שחולבות הבהמה בבית ישראל או בדיר שלהם אם אין בית נכרי מפסיק בין בית ישראל להדיר ואין לחוש לדבר טמא מותר אפילו לכתחלה להניח אותן לחלוב אע"פ שאין שם ישראל כלל ואם בית עכו"ם מפסיק דינו כבבית עכו"ם • ואפילו קטן או קטנה בני ט' שנים מועילים דעכו"ם מרתת • ובדיעבד אפילו לא ראה כלל מותר כיון שהם בהמות ישראל ודיר של ישראל (ש"ך ס"ק י"ב ט"ז ס"ק ו' וש"ך ס"ק י"ג) :

ג הכותח של עכו"ם דהיינו שקורין שמאנט אם היא עבה יש אוסרין ויש מתירין שהרי חלב טמא אינו עומד ודומה לחמאה וקיל ממנה דהתם יש לחוש לחלב דביני אטפאי משא"כ בסמעטני עבה אין חשש בזה דבטל ברוב כמש"כ הט"ז סימן קי"ב ס"ק ט' בשם דרישה וב"ח וכן הסכים הש"ך בנקה"כ והפ"ח מ"מ בסמעטני רכה שיש בו חלב הרבה אסור כמש"כ שם הש"ך • אבל אם הוא עדיין צלול ששותין בו קאווע אסור לכ"ע שהרי ידוע שיש בו חלב הרבה ואינו דומה לחמאה כלל (עיין בסימן קי"ב סעיף י"ד בט"ז שם ובנקה"כ ובפ"ח שם) :

ד נ"ל דקטן חריף נאמן אפי' בן שש להעמידו אצל החליבה • לא מבעיא אם הנכרי יודע שאסור לישראל דאז מרתת אלא אפילו אם אינו יודע מנהג ישראל ול ש מרתת אפ"ה נאמן (דאין בו השש אלא מדרבנן שמא יחליף כמש"כ הש"ך בסימן קי"ח ס"ק ח' ובדרבנן קטן נאמן ובסימן קכ"ז סעיף ג' ד' ואמרו לי שהגאון החסיד מוה' יהושע אב"ד דק"ק פוזנא ז"ל לא סמך על קטן וצ"ע) :

ה חלב של נכרי אוסרת כלים שנתבשלה בהם כשאר איסור אעפ"י שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא ואוסר עד ס' (ש"ך ס"ק י"ז) • וה"ה גבינה של עכו"ם ובהפ"מ אפשר יש לסמוך על או"ה דמתיר אפי' בגבינה שנתבשלה דבטל ברוב וא"כ עכ"פ בחלב דקיל מיניה יש לסמוך עליו אע"ג דגבינה אסור עד ס' (ע"ש בש"ך) :

ו חלב של עכו"ם שנאסרה אינו מועיל אם יעשה אחר כך גבינות או חמאה ממנה אלא נשארת באיסורה • ודוקא בסתם חלב אבל אם ידוע שדעת העכו"ם לעשות גבינות מהחלב מותר לישראל לעשות אח"כ ממנה גבינות ומ"מ אסור לאכול החלב כך (ש"ך ס"ק י"ח) :

ז גבינות העכו"ם חמור מחלב דאעפ"י שידוע לנו בודאי שאין בה שום דבר איסור לא פלוג רבנן ואסרו כיון דיש מעמידין הגבינות בעור קיבה נבלה לכן אסרי הכל לכן הפורץ גדר ואוכל גבינות או חלב האיסור פורץ גדר ועובר על דברי חכמים ואפי' הישראל ראה החליבה ועשיות הגבינות אסור אם היה החלב של עכו"ם אם לא שהישראל יעשה מעשה דהיינו שישים הקיבה לתוך החלב אבל בחלב ישראל או שהישראל קנה סכום גבינות מן העכו"ם או ששכר ממנו הבהמות וא"כ הוא כחלב של ישראל ואז כיון שהישראל רואה החליבה והעשיה סגי דעל גבינות עכו"ם גזרו ולא על גבינות ישראל שעשאן עכו"ם וכן נוהגין שהעכו"ם בבית ישראל עושים גבינות של ישראל (עיין בש"ך ס"ק כ') (אבל במנ"י כלל פ"א חולק על הש"ך ופסק כרמ"א דלעולם מותר כשראה החליבה ועשיית הגבינות אף בחלב של עכו"ם וכ"כ אמ"ו בכ"ב מ"ת חלק או"ח סימן ל"ז) ואם לא היה שם בתחלת החליבה מותר בדיעבד כיון שחולב לעשות גבינות וחלב טמא אינו מעמיד ואפילו היה טמא בעדרו כיון דדעתו להקפיא ואם לא ראה החליבה כלל יש להתיר בהפ"מ דוקא (ס"ק כ"ג) ודוקא שקנה לעשות סכום גבינות או לפי משקל אבל אם קונה ממנו החלב במדה יש לחוש משום עירב חלב טמא ואסור (ס"ק כ"ג) :

ח ישראל שעשה גבינות בבית עכו"ם וחתמם בחותם דפוס של עץ ושכח הדפוס בבית עכו"ם אין חוששין שמא זייף העכו"ם וחתם אחרים באותו דפוס שירא עכו"ם שיחוש שהיהודי יכול לעשות חותמו במקום מיוחד ומ"מ במקום שאין הפ"מ יש להחמיר אא"כ הניח מונח על הגבינו' שעשה הישראל (ססי' קי"ח) :

ט החמאה של עכו"ם אעפ"י שיש פוסקים אומרים שדינו לגמרי כגבינה מ"מ אין מוחין במקום שנהגו היתר על פי הפוסקים המתירים ואומרים דבחמאה אין בו משום חשש שהחלב טמא אינו עומד ועפי"ז נתפשט המנהג בכל אשכנז לאכלו בין חי ובין מבושל אבל במקום שנהגו בו איסור אסור לאכלו ואפי' ההולך ממקום שנהגו בו היתר למקום שנהגו בו איסור אפי' הביא עמו

עמו ממקומו אסור לאכול שם אפי' יש בו היכר דהוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אבל אם הולך למקום שנהגו בו היתר אע"ג דבשאר איסורין ההולך ממקום שנהגו בו איסור למקום שנהגו בו היתר צריך לנהוג כחומרא של מקומו אבל בחמאה מקילין דס"ל דהטעם של האוסרין הוא רק מחמת שחקרו שבמקומו אינם עושים בהכשר ובמקומות שנוהגין בו היתר הוא מטעם שחקרו שנעשה בענין שאין בו חשש(ת"ח) ולפי שמסיים מוטב שיהיה כו' ולכן נהגתי שלא לאכלו חי רק מבושל וכדעת הרמב"ם דאף שיש לחוש שמא יש בו מעט חלב ע"י בישול יתבטל והולך לי ואין זה מבטל איסור לכתחלה דאפשר דאין כאן איסור כלל (ס"ך) אך בזמה"ז שמענו בבירור שמזייפין החמאה בשומן של חזיר באכסניא ולכן ראוי לכל בעל נפש שלא יאכל כי אם מהחמאה שמוכרין במקומות גדולים על השוק אבל לא מה שמוכרין בבתים חתי' חתי' (עי' בתשובת רמ"א סימן כ"ד) ובמדינתינו נהגו איסור בחמאה וא"כ אין היתר אפי' ע"י בישול דדוקא במקום שאין מנהג קבוע סמכינן על הרמב"ם דמתיר לבשל (ועיין בב"י ובת"ח) (אבל ספ"ח כתב דאפי' במקום שנהגו איסור מותר לבשל) :

החמאה אפילו במקום שנוהגין בה איסור אינה אוסרת הכלים שנתבשלה בם ולא תערובת שלה שאם נתערבה בהיתר בטלה ברוב :

כלל סח דין דבר שאסור משום סכנה (סימן קט"ז) :

א קבלו חז"ל דסכנה בדבר לאכול בשר ודג שנתבשלו או נצלו יחד שקשה לצרעת ולכן חתיכת דג שנפל לקדירה של בשר או איפכא אסור עד שיהא ס' דאז נתבטל טעמו וכמאן דליתא דמי (ש"ך בנקה"כ ופ"ת) (אבל פליטת כלים אפי' ב"י אינו אוסר כ"כ או"ה בהדיא וכ"כ סט"ז סימן נ"ה ס"ק ג' וסטור כ' דיש מחמירין ליתן לגסה כלים) ואם נפל שמנית שקורין שפין לתוך אוכל או לתוך משקה אינו מועיל ס' דהטעם משום ארס (בל"י) (וע' במ"א סימן סט"ז ס"ק כ"ג שכ' שא' מחלף שהיא מסוכנת במאכל אפשר יש לסמוך להתיר עכ"פ בס' וגם מצאתי בספר הברית שכ' שאין לגסה ארס כלל) ואסור לצלות דג ובשר בתנור א' אפילו אם אינם מונחים זה אצל זה ואין כאן חשש שיזוב מן א' לחבירו אפ"ה אסור אפי' בדיעבד דחמירא סכנתא מאיסורא אם לא בתנור גדול או שאחד מהם מכוסה דאז אין שייך ריחא • ומ"מ פת שאפה עם בשר בתנור אחד מותר לאכול הפת עם דגים דאין בו אלא ריח (ט"ז) וה"ה דמותר לבשל בב' קדירות בתנור א' דאין ריח יוצא מזה לזה אבל בתנור שסתום לגמרי אף זה אסור (ועיין כלל ס"ב סימן ג' וה"ס כאן) ודוקא לצלות או לבשל יחד איכא סכנה אבל אם נמלחו יחד בשר ודגים במקו' שאין בו איסור משום דם מותר דאין סכנה במליחה (סימן ע' בש"ך ס"ק ט"ז) ויש נוהגין לרחוץ ידיהם בין בשר ודגים אבל אין מן הצורך ומ"מ ישתה דבר ביניהם שלא לאכלם יחד :

ב צריך ליזהר מזיעת אדם שכל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת הפנים ולכן יזהר שלא יתן מאכל בין בגדיו לבשרו מפני הזיעה וכן לא יתן מעות לתוך פיו שיד הכל ממשמשין בו ויש מהן חולין :

ג אסור ליתן תבשיל או משקין תחת המטה אפילו הם מכוסין שרוח רעה שורה עליהם סג :

ד אסור לילך במקום סכנה כגון קיר נטוי וגשר רעוע וכיוצא בזה ולא יצא יחידי בלילה ולא יישן יחידי בחדר ואסור לשתות מן הנהרות או להניח פיו על קלוח מים אם יש לחוש שיבלע שרצים המזיקים ומכש"כ באגמים שמצוי בהם עלוקה וכן אסור להעביר המכם במקום שיש סכנה אפי' סכנת תפיסה ואסור לאדם לסמוך על נס וכל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד ואם לא הסיר והניח המכשלות או שהכנים א"ע בסכנה הרי ביטל מ"ע זו ועבר על לאו דלא תשים דמים בביתך (ועיין רמב"ם פ' י"ב מהל' רוצח ובי"ד סימן קי"ו) • וכן אסו' להתייחד ולהסתפר וליתן תינוק אצל מינקת עכו"ם ולהתרפאות מן העכו"ם במקום שיש ספ' שמא יהרגנו ועיין עוד מדינים אלו בי"ד סי' קנ"ג :

בינת אדם

(סג) **סג** בפרק ערבי פסחים דף קי"ב איתא תנא אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מכוסה בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן ולפ"ז משמע דאין חילוק בין אוכלין חיין או מבושלין וכן שמעתי שהגאון החסיד ז"ל צוה בלנון שהניחו תחת המטה לחתוך לחתיכות קטנות ולזרקה כדי שלא ימלאה אדם ולאכול דבר זה מצוי מאוד בבני הכפרים שמניחים כל הליפתות וצלים תחת המטה ואפשר כיון דדשי בה רבים שומר פתאים כדאיתא בגמרא בדוכתי טובא וכמש"כ תוס' ביומא גבי שיכתא ועוד נ"ל דלפי הנראה ל"ג בפסחים אוכלין כלל שהרי הרמב"ם וסמ"ג ורי"ף ורא"ש ורא"ד כולם כתבו דין זה עפ"י הירושלמי שהביא רי"ף בפרק אין מעמידין תבשילי תותא ערסא וכתב הרמב"ם וסמ"ג הטעם משום שמא יפול בו דבר . וראב"ד כתב מעצמו שהטעם משום ר"ר ש"מ דל"ג בגמרא דידן אוכלין ואפשר שלא גרסו כלל הא ברייתא אפי' משקין שהרי לא כתב כלל דין דמשקין וכיון שכולם כתבו רק תבשיל וכדאיתא בירושלמי אין לנו אלא מה שחדשו דוקא תבשיל ולא דברים חיין והגאון החסיד חשש לגירסא שלנו ומה שאמרו בגמרא אפילו מחופין בכלי ברזל נ"ל עפ"י שכתב בסי' קי"ו בשעת התקופה שאם נתן ברזל אין ר"ר שורה ולכן קאמר דתחת המטה לא יועיל :

ה אסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצת בהם כגון משקין ואוכלין שנתערב בהם קיא צוא' וליחה סרוחה וכיוצא בו וכן לאכול ולשתות בכלים הצואים או על גבי כלים מלוכלכים או בידים מזוהמות שכל אלו בכלל אל תשקצו כו' ואפי' יאמר האדם שאין נפשו קצה בטלה דעתו כיון שהכל קצים בזה והעובר על זה חייב מכת מרדות אבל בדברים שאין הכל קצים בו אעפ"י שרובא דאינשי קצים בו כיון דעכ"פ יש הרבה אנשים שאינם קצים וגם הוא לא קץ בו מותר אבל אם קץ בו אע"פ דכ"ע לא קץ בו אסור (פ"ת סימן פ"ד ס"ק ב') :

ו בהמה או עוף המסוכנת אע"פ שניתרת בשחיטה המדקדקים מחמירים על עצמם שלא לאכלה וכן כל דבר שהורה בה חכם מצד סברא ולא נמצא הדין בפירוש להתיר כל בעל נפש יחמיר על עצמו (קט"ז סעיף ז') :

ז אסור לקצוץ אילן מאכל העושה פירות והוא סכנה ואם הם סמוכים לאילנות אחרים שחשובים יותר ממנו והוא מכחש אותן וכן אם צריך למקומן מותר לקוץ (ט"ז ס"ק ו') :

כלל סט דין סחורה בדבר איסור (סי' קי"ז) :

א כל דבר שאסור מה"ת אעפ"י שמותר בהנאה אם הוא דבר המיוחד לאכילה אסור לעשו' בו סחורה או להלוו' עליו **סד** (ודעת כל הפוסקים דאסור מה"ת וכ"כ הפ"ת והמל"מ פ"ח מהל' מ"א)

בינת אדם ובק"ק

(פג) **סד** שאלה זה ערך ח' או י' שנים שנפרץ בקהלתינו מאיזה יחידים מעמי הארץ שקונים חיות ועופות טמאים חיים ומתים להשתכר בהם ולא נתודע הדבר לנו כי אף שראינו שאיזה מאנשים הריקים נושא בידו חי' טמאה חשבנו שנושא זאת לאיזה שר בשליחות ובעת נתוודע הדבר ע"י אורחים שבאו אלינו לקבול על המ"ץ שלהם שסחרים ע"ז וחשבו שעושה להם עול ושכבתי להם ינוחו ברכות על ראשו ושאלו אותו ולמה נעשה כזאת בעיר ואם בישראל פה ווילנא וכן שאלו אותו עוד אנשים אפרתים מקהלות אחרות ועי"ז יש חלול השם גדול ושמתי אל לבי לברר אם יש למצוא איזה היתר כי אמרו האנשים שכל פרנסתם מזה והתזרתי על כל הצדדים וראיתי שהוא איסור תורה וכ"ש אחר החקירה שהם רק ט' או י' ההולכים בזה אך כבר הורשו באיסור עד שקשה להם לפרוש אם לא ביד חזקה ואולי תעלה ביד גאוני זמננו למחות במקומם שלא להביא לכאן ויתפרסם האיסור ואז ממילא גם בקהלתנו יוסר האשמה :

הנה מסוגיא דפסחים דף כ"ג דפריך והרי שרצים כו' ש"ה דכתיב יהיה משמע להדיא שהוא איסור מה"ת וכ"כ שם תוס' בהדיא ובתוס' פ' מרובה ד"ה לא יגדל וכ"מ בסוכה ל"ט תוס' ד"ה וליתב וכ"מ בריש פ"ז דשביעית וכמש"כ הט"ז בסימן קי"ד ואף שהט"ז כתב דיש לתרץ דאינו אלא מדרבנן כבר השיגו על זה הכלל שכ' הט"ז מתוס' בב"מ דף ע' ד"ה תשיך ועוד כיון דתוס' כתב להדיא בפסחים ובב"ק שהוא מה"ת למה נדחוק עצמינו להוציא הדברים מפשטן וכבר כתב התס"ד כמה פעמים דאם דבר א' מפורש באיזה פוסק ובשאר פוסקים כתבו סתם אנו אומרים דגם כוונתם כפוסק שכותב מפורש ומכש"כ בתוספות גופא כיון שכתבו ב' פעמים להדיא שהוא מה"ת ואף שהת"ד כתב בשם גליון התוס' דאינו אלא אסמכתא כבר כתב המל"מ בפ"ח מהל' מ"א שהוא דעת יחידי אלא דלכ"ע הוא מה"ת וכ"כ הרא"ש להדיא בס"פ מרובה וכ"כ בנ"י שם בשם רא"ש ורא"ה וכ"כ ר' ירוחם נתיב ט"ז אות כ"ו בהדיא וכופל הדברים שהוא מה"ת וכ"מ מרמב"ם כמש"כ הפ"ת ומל"מ משמו הגם דלפי מה שכתב הט"ז פרושו בתו' י"ל ג"כ ברמב"ם כן אך נודע כי אין דרך הרמב"ם בכך ומכ"ש דהוכחת הט"ז אינו מוכח לגמרי :

ולפ"ז י"ל דהרשב"א אעפ"י שכתב גזרה שמא יבא לאכלו אין כוונתו שהוא מדרבנן דא"כ קשה הא אמרינן בפסחים דף י"א דבהדם כיון דבדילי מיניה ל"ג וכן גבי הקדש שם דף ו' ובד"ף ב' ע"א בתוס' שם דלא הקשו רק מאיסורי הנאה הבל מאיסורי אכילה לא הקשו וא"כ מ"ש שרצים דגזרו וא"ל דלעשות מו"מ כיון שהוא בתמידות גזרו אע"ג דבדילי ז"א שהרי בחדש שם היה ג"כ מלאים קמח וקלי דהיינו מו"מ ועוד דא"כ יהיה אסור למכור חדש ומעשה בכ"י שמוכרים חדש ומעולם לא שמענו פוצה פה אלא נ"ל כוונת רשב"א דכיון דפסוק א' מתיר מדכתב לכם ויהיה אתי אסור וראו בחכמתם שמסר התורה לחכמים ולכן גזרו על דבר שעומד לאכילה אבל למשוח עורות וכיוצא בו מותר מה"ת וע"ז לא גזרו חכמים דוק ברשב"א שהביא הב"י דמשמע להדיא הכי וכיוצא בו כתב בתשובת ח"י :

וראיה גדולה שהרי ר' ירוחם כפל הדברים שהוא אסור מה"ת ואפ"ה כתב וז"ל אין עושין סחורה כו' ועוד פשוט דאסור מה"ת ומותר לעשות סחורה בבהמה טמאה שאינו מאכל נכרים כו' שלא גזרו אלא על הראוי לאכילה כו' אבל נפלו בירושה כו' ואין אסור מה"ת אלא למכרם כו' עכ"ל וע"כ כונתו שדרשו חכמים כן וכן כמה פעמים כתבו הפוסקים אסרו על דבר שהוא מה"ת כידוע ובש"ך סימן ק"י ס"ק כ"ב בפירש לפנינו שהוא מה"ת ואעפ"כ כתב לשון אסרו וכ"מ בכלבו ד' נ"א שכ' דברי רמב"ם כהוויתן ומסיים ומותר לעשות סחורה בדבר שאינו מאכל הנכרים שלא גזרו אלא על הראוי לאכילה עכ"ל ובאמת לפי מה שמשמע מרמב"ם דדבר הראוי לאכילה אפילו למשוח עורות אסור י"ל דזה אינו אלא מדרבנן דמה"ת דוקא במוכר לאכילה אסור וכן הוא כוונת רשב"א · עכ"פ דעת התוס' ורא"ש ור"י ורא"ה ונ"י ורמב"ם שהוא מה"ת וכ"כ האחרונים הב"ח והבה"ע בח"מ סימן ת"ט ולבוש ומהרש"א בחדושיו ומהרש"ל בחי' וביש"ש ב"ק ובתשובת מ"ב בהג"ה סימן כ"ה והפ"ה והמל"מ ותשובת ח"י סימן קמ"ב וכיון שכל הראשונים והאחרונים הסכימו שהוא איסור מה"ת מי הוא אשר יכול לסתור דבריהם :

והנה לכאורה יש ראיה דאינו מה"ת דהתם דף כ"א פריך בשלמא לר"מ מדאיצטריך קרא למשרי נבלה בהנאה ש"מ כ"א גם בהנאה וקשה מנ"ן דילמא לעולם דגם שאר איס ריס מותרים בהנאה וקרא דנבלה אצטריך להתיר מכירה ונתינה דהוי ג"כ כסחורה כדאיתא בב"י ושאר איסורים אסורים בסחורה אע"כ דסחורה אינו אלא מדרבנן ויש לדחות דממ"נ אם לא ידע מדרשה דשרצים מה"ת לאסור סחורה ואם ידע וא"כ כיון דהפסוק מסתמא מיירי בנזדמנה לו נבלה וזה לא מקרי סחורה כלל כמו בשרצים דמתירין מלבס בנזדמנו :

ומעתה כיון שכתבנו דדעת כל ראשונים ואחרונים דהוא איסור תורה צריכין אנו לסלק הוכחה שהוכיח בתשובת באר יעקב (חברו חכם א' מחכמי זמננו) מסוגיא דפסחים דאמר שם כתנאי דתניא ותלב נבלה כו' מאי לאו דריה"ג סבר לא תאכל איסור הנאה נמי משמע כו' מנ"ל דלמא צריך ריבוי דלכל מלאכה להתיר סחורה וקו' זו אינה מכיר שהמקשן מדייק מדר"י מדאמר למלאכת גבוה יהיה מותר ולמלאכת הדיוט אסור וכמו דלגבוה ר"ל הנאה ולא סחורה ה"נ למלאכת הדיוט נמי ר"ל הנאה ועוד שהרי קאמר מאי לאו ר"ל דכך מסתבר אך מה שהוכיח הבאר יעקב מהמסקנא דמסיק דכ"ע לא תאכלו איסור הנאה נמי משמע אלא דסבירא ליה לר' עקיבא כשהותרה כו' וא"כ ע"כ קרא אתי לטהרה ק' מנ"ל לר"ע הא דילמא לעולם לגבוה טמאה ונכרת

ובק"ק ווילנא נתפרץ הדבר שאנשים ריקי' נושאים ונותנים בעופות וחיות טמאות וחביריי רבו עלי והעלימו עין מזה כי לדעת' בוודאי לא ישמעו להם ומוטב שיהיו שוגגין ובאמת אי בדידי לבד הדבר תלוי הייתי מוחה בידם וע"כ ישמעו אך מה אעשה ועכ"פ בכל מקום ומקום ראוי לכל מ"צ להשגיח ע"ז ולמחות ביד המורדי' והפושעים שלא יביאו לקהלינו ואז ממילא יתבטל גם כאן • ולקנות כדי להאכיל לפועליו יש אוסרין והמנהג פשוט לקנות לצורך פועליו • ולקנות לגדלן לצורך פועלי' לכ"ע אסור (ש"ך ססי' קי"ד וט"ז סק"ד ופ"ת) אך השוכרים כפרים מן השר ובכלל זה חזירים עיין ט"ז ס"ק ד' שמלמד זכות עליהם אבל מותר לקנות ולמכור סוסים וחמורי' העומדים

בינת אדם

וקרא צריך להתיר סחורה אפילו לקנות ולמכור אע"כ דסחורה אינו אלא מדרבנן ולכאורה היא הוכחה אך נראה לי דיש לדחות בפשיטות די"ל דבאמת בנבלה אינו אלא מדרבנן וכמו שכתב ג"כ בתשו' ח"י וכמו שנכתוב בסמוך דליכא למיגף משרצים אבל בשרצים שפיר י"ל דמה"ת אסור :

ועוד נ"ל דלק"מ ונקדים לתרץ דברי הרמב"ם בפ"ח מהל' מ"א כ"ד שאסור באכילה אע"פ שמותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה וצ"ע דזה לא נמצא בש"ס שהרי שם בפסחים דאמרינן כתנאי דלריה"ג איצטריך לכל חלב להתיר הנאה ולר"ע לטהרה אבל להיתר סחורה לא מצינו תנאי ועוד צ"ע שהרי בפ"א מהלכות אה"ט הל' ה' כתב וז"ל חלב בהמה טהורה שמתה טהור שנאמר וחלב כו' יעשה לכל מלאכה מי שאיסורו משום נבלה כו' אבל טמאה כו' אחד בשרה וא' חלבה לטומאה עכ"ל והנה כלל כאן ב' דינים א' שחלב טהורה טהור ובודאי לא שייך טהרה אלא לענין תרומה וקדשים והיינו כרבי עקיבא דברייתא (ומה דאיתא בגמרא בדברי ר' עקיבא שיכול להדיוט טהור ודאי דאין ר"ל טהרה ממש דמה טהרה שייך לחולין אלא ר"ל מותר) דין ב' דדוקא בטהורה טהור (והמרשים בעין משפט לא הרשים בדברי ר"ע מראה מקום ברמב"ם אפשר משום דלא כתב הרמב"ם טהור לגבוה ודבר פשוט דאין צריך להזכיר) וא"כ כיון דפסק כר' עקיבא דלכל מלאכה איצטריך לטהר מטומאת נבלות א"כ איך כתב הרמב"ם דילפינן מיניה היתר מכירה לחלב ועוד קשיא מדסתם דבריו משמע דמותר למכור חלב אפי' לאכילה ודלא כר"ת בפ' מרובה בתוס' ומנ"ל ונ"ל דהיה קשה לרמב"ם למה לא תניא במתני' דשביעית חלב בהדי אינך מוכח דחלב מותר לעולם דס"ל לתנא דמדכתיב לכל מלאכה משמע דהתורה התירה חלב לכל דבר שיעלה ע"ד להסור כמו בשאר איסורין וכתב דלא ניליף משאר איסורין אלא הכל מותר והיינו לסחורה ואפי' למכור לאכילה והיה קשה לרמב"ם לפ"ז קו' הבאר יעקב מנ"ל לר"ע למדרש לטהר מנבלות ונ"ל דלכל מלאכה משמע הכל מה שיעלה ע"ד לאיסור דהיינו בין לטהרות ובין לסחורה שלא יהיה בו שום דבר איסור רק לא תאכלוהו משמע להיתר אפילו בטהרות דאם לא כן למה הזר וכתב ואכל לא תאכלוהו שכבר הזהיר כמה פעמים ואפשר שמדייק כן הרמב"ם בדבריו דלענין היתר סחורה כתב רק רישא דקרא יעשה לכל מלאכה ובהלכות אה"ט מסיים שנאמר יעשה כו' ואכול כו' אלא דאיסור סחורה נפק מיעשה לכל כו' והיתר לטהרה מסיפא מאכול כו' או דס"ל כר"ע דלכל מלאכה משמע שלא יהיה בו שום איסור ועכ"פ שקולין הם ויבואו שניהם וא"כ מסולק ממילא הוכחת הבאר יעקב ולעולם איסור סחורה בשאר איסורין הוא מה"ת :

ואמנם צריכין אנו לחקור מנלן בעופות וחיות טמאות והנה הר"ש הביא בשם ירושלמי דילפינן מטמאים יהיו לכם והאי קרא כתיב בח' שרצים ולפי זה י"ל מה לח' שרצים שכן מטמאין וכדאיתא ריש פרק השוחט ומעלה ואמנם יש לומר דרש"י בפסחים נשמר מזה שהרי קושית הגמרא מנא יאכל דכתיב בשרץ הארץ ומשני א"ק יהיו וכדי שלא נטעה דכוונת הגמרא מטמאים יהיו דכתיב בח"ש ומהתם ליכא למילף לכן כתב רש"י דכוונת הגמרא משקץ יהיו דכתיב בשרץ המים וא"כ ילפינן מיניה לשרץ הארץ ולפי זה י"ל דהוא הדין לעופות וחיות טמאות דמאי פרכת מה שרצים שכן איסורן במשהו ז"א שהרי גם בעופות איתא להדיא בחולין צ"ו ובסוף פ' ג"ה אבל צפור טהורה כו' טמאה כו' בכל שהוא מפני שהוא בריה ובודאי ה"ה לבהמה וחיות טמאין אם יקרה לפעמים שיהיה פחות

מכזית כגון נפל או בריה בודאי חייב וכמש"כ תוס' שם ע"א ד"ה בריה דכיון דכתיב לא תאכל טמאה אחד גדול ואחד קטן משמע ועוד נראה לי שהרי בכולם כתיב טמא הוא וכן מצאתי בתשובת ח"י :

ואמנם נבלות וטריפות באמת צ"ע מנלן דיש לומר מה לטמאים שאין להם הכשר וכדאיתא בפרק המקשה :

ואמנם אפילו את"ל דאינו אסור אלא מדרבנן לא ידעתי מקום להתירו דאין לדמות לזה דמתירין ר' ינאי בפ' זה בורר בשביעית דרבנן היינו כמש"כ תוספות משום חיי נפש אבל בלא"ה לא גרע מבני בישן בר"פ מקום שנהגו דא"ל ר"י אי אתה רשאי כו' וגם א"ל לסמוך על סברת ראבי' שהביא הב"י דמתיר לגמרי דהכר דחו כל הפוסקים סברא זו וגם י"ל דגבה בחובו או שנפלו לו בירושה . וא"ל לסמוך על ראבי' אע"ג דכל הפוסקים חולקים עליו וכמש"כ הש"ך בסימן רמ"ב דמדרבנן סמכינן על יחיד במקום רבים ז"א דזה דוקא בהפסד מרובה ושעת הדחק והיינו לענין שקנה כבר אפשר שיש לומר סברא זו אם יברר שזה אינו אלא איסור דרבנן אבל לפי שהבאתי לעיל שדעת כל הראשונים והאחרונים שהוא איסור תורה א"כ אפי' בקנה לא סמכינן עליו וכמש"כ הש"ך שם וגדולה מזו כתב הש"ך בסימן תל"ה ס"ק י"ז בשם ד"מ וז"ל וראבי' יחיד בדבר ובשם הב"ח כתב אין שומעין ליחיד להתיר אסור המפורסם בכל החיבורים כו' ע"ש ושם אינו אלא מדרבנן ומה הפסד מרובה יש כאן והלא אלפים מתפרנסים בדרך היתר וכי בשביל פרנסת איזה יחידים נתיר איסור ולמה לא התיר ר"י לבני בישן :

ואין לדייק להתיר מתוס' דסוכה שכתבו ואפשר דלוקח ע"מ למכור הוי סחורה וכ"כ הר"ש וא"כ הוי הד"ר זה טעות שהרי בע"ז ס"ב וב"ר כ"ב כ' תוס' להדיא דהוי סחורה וכן כתב בפסקי תוס' בר"ה ובסוכה אלא דתוספות כתבו זאת לפי שיש שני גרסאות בשביעית י"ג לא יהא לוקט וי"ג לוקח ולפי הגרסא לוקט משמע דאיסור של שביעית הוא דוקא כשלוקט למכור אבל לקנות ולמכור לא אסר בשביעית דהתורה לא הקפידה בשביעית רק כשמלקט לסחורה ולזה כתבו תוס' ואפשר והוכיחו דע"כ גירסת לוקח הוא הנכון מנבלות דחשיב במתני' אף שאין ראיה כ"כ לשביעית ועכ"פ מוכח דבנבלות לוקח ע"מ למכור הוי סחורה ואע"ג דתוס' בע"ז כ' לקנות הרבה נראה לי דאין חילוק וכדמוכח וגם הרמב"ם גרס בהדיא לוקח ועוד מה שנסתפקו הראשונים לא חשיב ספק כלל כמש"כ הפ"ת בכללי ס"ס והמנ"י במחודשים :

הנה הגידו לי הקונים הארנבת שאין כונת מכירתם העיקרית בשביל הבשר רק כדי להרויח העור . והראיה שכל ארנבת שאין עורו ראוי למלאכה אין קונין אותו רק שהם מוכרים הארנבת אף בפחות ממה שנתנו בעדו כדי שיחזירו לו העור . ולפ"ז אפשר יש להתיר כמש"כ תוס' בפסחים דלהשתכר בשמנו או בעורן מותר מה"ת ואמרו זה בחזירים משמע ודאי דבשאר טמאים מותר להשתכר בעורן וכ"מ בהרא"ש בפרק מרובה הגם שהרשב"א חולק על זה וסבירא ליה דדבר המיוחד למאכל אסור אפי' שלא לאכילה כמו שכתב הב"י בשמו וכן משמע ברמב"ם ובטור ובש"ע שכ' סתם ולא חלקו אם מוכר לאכילה או לא מ"מ כיון דלכ"ע דבר זה אינו אלא מדרבנן יש לסמוך על תוס' ורא"ש כיון שלפי דברי האנשים הוא פרנסתם וכן כתב הפ"ת בס"ק ב' וז"ל ודברים טמאים שעומדין לאכילה אם מגדלין לעורות שלהם כגון שפנים וארנבים לעורותיהם כו' מותר ע"ש • אך יש לומר דהפ"ת מיירי רק לגדלן ואח"ז משליך הבשר לאיבוד וכמש"כ הגהת מ"ב הביאו הט"ז בענין

העומדים למלאכה · וחלב אע"ג שעומד לאכילה מותר לעשות בו סו"מ שהרי בפירוש התירה התורה יעשה לכל מלאכה ולכן שלא כדין עושין התנונים שעושים סחורה בדגי' טמאים ואם נזדמנה לו טריפות או שהוא ציד וצד דגים טמאים ולא נתכוין לכך מותר למוכרם בין ע"י עצמו ובין ע"י שלוחו אבל אסור לישראל אחר לקנות ממנו כדי למכור לנכרי ולהרויח בו דגם זה נקרא סחורה ונ"ל דבתורת שליחות מותר לישראל זה למכור טריפות של חבירו ואף אם ירויח בו ובלבד שלא יקנה מן הישראל לחלוטין דאז אינו שלוחו (ובזה הרס קושית הט"ז ס"ק כ') ואפי' בנזדמן לו אסור לגדלן עד שיהיו שמינים אלא צריך למכרם מיד וכן מותר לגבות בחובו ולמכור מיד ואפי' חזירים ואסור לשהותן להשתכר אבל מותר לשהותן בכדי שלא יפסיד מן הקרן (ש"ך ס"ק י"א י"ב) :

ב דבר שאין איסורו אלא מדרבנן כגון גבינות של נכרי מותר לעשות בו סחורה חוץ מסתם יינם די"א דהוא אסור בהנאה וכבר בארנו בהל' י"נ דאין מוחין ביד המקילין :

ג נכרי שהביא דורון לישראל דברים טמאים מותר לקבלן דאי לאו דהוה ל' הנאה מיני' לא יהיב ליה והוה ליה כמציל מידם (פ"ח) :

ד אסור למכור לעכו"ם נבלה בחזקת כשרה דאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' נכרי אבל במתנה מותר דבמתנה לא שייך גניבת דעת (ש"ך ס"ק י"ג) :

ה מי שא"י הל' שחיטה אסור לשחוט כדי למכור לנכרי שהרי מכוין לעסוק בנבלות (ט"ז ס"ק ד') ולנחור תיישים בכדי שלא יקלקל העור הט"ז מתיר והב"ח ומ"ב וש"ך אוסרים (שם) :

כלל ע דין בשר ויין וש"ד הנשלח ע"י עכו"ם (סימן קי"ח)

א השולח ע"י עכו"ם בשר או חתיכה דגים שאין ניכרים בהם סנפיר וקשקשת שיש בזה איסור מה"ת וכן יין דאע"ג דאיסורו מדרבנן מ"מ משום חיבת נסוך טרח ומזייף לכתחלה צריך ב' חותמות אבל דבר שאינו אלא מדרבנן כגון חלב דרוב חלב הוא טהור וכן גבינה דאפילו אם העמיד בקיבת נבלה מ"מ אין איסורו אלא מדרבנן דבודאי יש ס' נגד הקיבה אלא דאסור משום דבר המעמיד · וכן כל איסורי דרבנן ולכן די בחותם א' · ואם מפקיד אצלו ועתיד לראות חותמו או אפילו בשולח לחבירו והודיע לעכו"ם (ש"ך ס"ק ט"ו) שמודיע לחבירו צורת החותם וא"כ מרתת הגוי י"א דאפילו לכתחלה סגי בחותם א' אפילו בדבר שאיסורו מה"ת וי"א דאפי' בשולח סגי בחותם א' דדוקא בישראל חשוד בעינן ב"ח ועכ"פ בדיעבד בודאי מותר אפי' בחותם א' אפי' בשולח (רמ"א סעיף א') ומ"מ אפי' בב' חותמות אע"ג דמדינא אמרינן לא מזייף ומכ"ש בחנוני מ"מ נכון הדבר להודיע לחבירו צורת החותם כדי שיחזור ויעיין בהחותם אם אינו מזוייף ובפרט

בינת אדם

מכירת התישים בשביל העורות ולא הבנתי מש"כ הפ"ח ס"ק ה' ע"ז וז"ל וה"ה כנ"ד שמסתחר בעורות ובבשר ואינו מרויח בעורות ולא היה לו עסק עמהן לולי הבשר הו"ל מתכוין בדבר האיסור ע"כ שהרי כתב המ"ב דשאני יניקא דהתם יפסיד אבל לצורך העורות אי לא שרית ליה לא יפסיד מן הקרן אלא שלא ירויח ומסיק דאפילו להרויח מותר לנחור אלא שם בהגהה כ' בנו שכיון דאיסור דאורייתא הוא יש להחמיר דיש לומר דמה שהתירו בגמרא היה משום הפסד · הן אמת דדבר זה צ"ע גדול דהא שכתבתי לעיל דחיה טמאה ילפינן משרץ המים מ"מ נבלות וטרפות צ"ע מניין שהוא מה"ת שהרי א"א למילף משרצים או מטמאין דיש לומר מה לאלו שאין להם צד היתר אכילה משא"כ נבלה וטרפה שאינו אלא בטהורים דיש להם היתר אכילה אינו אלא מדרבנן ולפי זה י"ל דאין ראיה מנחירת התישים אפי' למאן דמתיר :

ואמנם יש לומר כיון שאי אפשר לו להשתכר בעור הארנבת אלא על ידי שקונה גם הבשר ומוכר הכל אפשר יש להתיר ונראה לי דגם ז"א דז"ל רמב"ם הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודגים טמאין ולדן או שנלודו לו טמאים וטהורים מותר למכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים כו' עכ"ל והנה דין אחד שכתב נזדמנו כו' הוא משנה מפורשת בשביעית אך מה שמוסיף או שנלודו לו זה אינו לא במשנה ולא בברייתא וידוע דרכו של רמב"ם שאין מעתיק רק לשון הגמרא ולבד מה שנתחבטו בפרושו הב"י והב"ח דפשיטא דמרישא מוכח זה עכ"פ אין זה דרך הרמב"ם ונ"ל דהכבר נתחבטו הראשונים בפירוש המשנה עיין תשובת רמ"ע ופ"ח ועוד צ"ע דהרמב"ם בפירושו כתב והלכה כרבי יהודה ובחבורו פסק דלא כר"י ונ"ל דז"ל בפירושו מי שנתמנה לו הוא שיתכוין לצוד עוף טמא בכונה או בלא כונה שנזדמנו לו כגון שעברו עליו או יעבור הוא על קן מקיניהן והלכתא כר"י עכ"ל הרי שמפרש נזדמנו שלא בכונה ומי שנתמנו' ר"ל בכונה ונראה לפי פרושו פי' המשנה דת"ק לא התיר אלא בלא כונה דהיינו שנזדמן לו שעבר לפניו החיה טמאה וצד אותה אבל לא כיון כלל להתעסק בצידה רק כיון שעבר לפניו החיה או שעבר עוף מידי הלוכו שלא לשם צידה כלל רק הולך לפי תומו ולפי שראה החיה צד אותו מותר למכור אבל אם הולך לצוד טהורים במתכוין ואגב נתכוין ג"כ לצוד מה שיזדמן אף טמאה ולדן אסור כיון שנתכוין לכך ור"י מתיר גם בנתמנה דהיינו במכוין לצוד ועי"ז כ' דהלכה כר"י וחזר מתניתין לדין אחר דלוקח ומוכר כו' ר"ל בהולך לפי דרכו ומשמע ליה לרמב"ם דחכמים פליגי על ר"י רק בלוקח ומוכר אבל בדרך צידה מודים דמותר ופסק כחכמים דהל"כ ק' חכמים היינו ת"ק אע"כ דג' מחלוקת ת"ק אינו מתיר רק בלא מתכוין ור"י מתיר אפילו במתכוין וגם ליקח ולמכור וחכמים פליגי על ר"י בלוקח ומוכר אבל בדרך צידה מודים דמותר ולפ"ז הדין א' שכתב הרמב"ם הם דברי ת"ק והדין הב' דברי ר"י ופסק כוותיה וא"כ אף לדעת המתירין במתכוין לצוד טמאין וטהורין ביחד ש"ה דהוי דרך צידה שהוא עוסק בצידה וכיון שכונתו היה ג"כ עכ"פ על הטהורים ואגב צד הטמאין הוי כדיעבד משא"כ ליקח לכתחלה אסור וכמו שכתב הפ"ח לשיטתו :

ואם יהיה נעשה זה ע"י נכרי דהיינו שילוה לנכרי ד"מ ק' זהובים ויאמר לו הילך מעות אלו וקנה עופות טהורים וטמאים מה שתרצה ומכל עוף שתקנה ותמכור אתן לך כך וכך והריוח יהיה שלי די"ל בזה דנכרי אדעתא דנפשיה עביד ואינו כשליחות ישראל דהכ"ג לענין שבת מותר כדאיתא בא"ח סימן רמ"ה וצ"ע :

(ש"ך שם) ובפרט בזמה"ז שנתקלקלו הדורות (וכדידי הוי עובדא שקניתי גבינה מהגוים ואחר שהראה לי כתב הכשר מהגאון ר' רפאל אב"ד דק"ק המבורג ולאחר העיון היטיב ראיתי שהוא מזוייף כי לקח החתימה שהיה מונח על נייר וקשר אותו בגבינה אחר והקשר היה נטמן בגבינה) ואם נדפס על הגבינות כשר בזמה"ז צריך לחוש בדבר אם לא שיש כתב הכשר מאדם מפורסם אע"פ שאינו מכיר חתימת ידו ונתכוין המשקל על הגבינות פ"ח סעיף ט' ע"ש שהאריך • ודוקא שיש ג"כ חותם על הגבינות אבל בלא"ה אפילו ניכר ח"י כתב הכשר אסור ממ"נ אם המשקל מכוון הלא ידוע שדרך הגבינות להתייבש ואם אינו מכוון אין כאן סימן וע"ש בפ"ח • ובזמה"ז יש עכו"ם שיודעים לכתוב וגם ישראל אפקורסים ראוי לחוש עד שיכיר אם הוא חתימת ידו וכן בשר הנמצא בידי נכרי וכתוב עליו חותם או כשר אע"ג דמדינה מותר אע"פ שאינו יודע מי כתבו מ"מ בזמה"ז דמצויין נכרים כדלעיל אסור לקנות מהם אא"כ יודע מי כתבו :

ב כיון שהחתימו כראוי מדינא א"צ לחזור ולראותו מ"מ אם רואה שהחותם מקולקל ונעשה ע"י אדם בכוונה אסור אפי' התתים במאה חותמות אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה או תינוק שלא בכוונה או שהיה ישראל יוצא ונכנס מותר בדיעבד (סימן ק"ל סעיף ח') :

ג אפי' נתקלקל החותם בכוונה (ש"ך ס"ק כ"א) לא חיישינן לחליפין אלא בדבר שיש לנכרי הנאה בחליפין או ביין שי"ל שאסרו בנגיעה ע"י התעסקות אבל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח ולא נהנה העכו"ם אם החליפו לא חיישינן שיחליף להכעים (סי' קי"ח סעי' ג') :

ד מפתח וחותם הוי ב' חותמות • ובדברים שדי בחותם א' אם היה שם שני מפתחות דינו כחותם א' (פ"ח) ומפת' א' במקום הפ"מ יש להתיר ולומר דדינו כחותם א' (נ"ח ט"ז פ"ח סעיף ד') וכן ב' מפתחות חשוב כשני חותמות :

ה אם שולח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפי' כחותם א' אא"כ הפך התפירות לפנים ואם חתם הדבר ששל' וגם חתם השק הוי כשני חותמות (שם סעי' ד') :

ו אם שלח בשר ע"י עכו"ם כל חתי' שניכר בה ניקור ישראל מן הגידים והחוטי' כדרך שישראל מנקרים הוי סימן וכן עוף שניכר בה ניקור הגיד של הצואר הוי סימן אבל שחיטה לא הוי סימן ולכן אם שלח ע"י נכרי בהמה או עוף לשחוט בלא חותם אסור ואם כתב השוחט ע"י נכרי ששחט עוף או בהמה ובעה"ב מכיר העוף או הבהמה בטביעות עין מותר אבל בלא כתב מהשוחט אסור שמא שחטו הנכרי להחזיק בידו דמי השחיטה או משום טורח הדרך (שם וש"ך ס"ק כ"ו וט"ז סימן ס"כ ס"ק ג') :

ז שלח בשר וכל דבר שהוא מה"ת וניכר מקצת חתי' ע"י ניקור ויש בו חתיכות אחרות שאינו ניכר בו • הניכרות מותרות והאחרים אסורים אע"ג שהם יותר יפים מאלו החתיכות שאינם מנוקרים ויש סברא לומר אלו החליף העכו"ם היה נוטל היפים אפ"ה אסור דהוי ספק דאורייתא אבל אם שלח גבינות או שאר איסור דרבנן ומכיר קצתם שלא הוחלפו כולן מותרין אף אלו שאינו מכיר אם אותן שמכיר שלא הוחלפו הם יותר טובים דאי איתא שהחליף היה לוקח הטובי' שבהם (שם סעיף ס') :

ח היה אותו מקום מעבר לרבים אפי' לא שכיחי ישראל מותר בדיעבד אפי' בלא חותם שירא שמא יראו מן העכו"ם העוברים ויגידו לישראל ויתפס עליו כגנב (שם סעיף ז' וט"ז) ולכתחל' לא ישלח ע"י עכו"ם אלא ע"י חותם ומ"מ המנהג לשלוח ע"י עכו"ם במקום מעבר לרבים והוא שכונת ישראל ואין עכו"ם מצוין שם (ט"ז ס"ק י"א ושם ט"ס דמידע ידעי הוא ס"ק כפ"ע דסיינו ס"ק י"ב) :

ט המניח נכרי בביתו ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם איסור דאורייתא אם הוא יוצא ונכנס או אפי' קטן או אפי' שהה זמן רב רק שלא הודיעו שדעתו לשהות מותר אפי' בדבר שנהנה בחליפין שמתירא שמא יבא הישראל ואם הודיעו שדעתו לשהות אסור ואם בא ומצא שהדלת סגור לעולם אסור אם הוא דבר שיהנה בחליפין ולכן יש להחמיר שלא להניח הקדירות אצל השפחות כשהולכין לבה"כ והשפחות יודעין ששוהין שם אם לא שנשאר בבית יוצא ונכנס ואז אפי' לכתחלה מותר (סעיף ד' וכסי' י"כ וש"ך ס"ק ג"כ ל"ז) :

י ישראל ונכרי ששפתו ב' קדירות זו אצל זו זה שחוטה וזה נבלה מותר ואין לחוש שמא כשהחזיר ישראל פניו החליף הנכרי דמרתת ואפי' אם של ישראל משובח ואפי' הן מגולין אין לחוש שמא יתזו ניצוצות • ומ"מ יזהר שלא יתזו ניצוצות ולכתחילה יש ליזהר שלא לשפות שתי קדרות זה אצל זה (שם סעיף י"א) :

יא הא דמתירין מחמת דמרתת אין חילוק בין שפחתו לאכסנאים שאינם מכירים זא"ז דגם בזה שייך מרתת (ש"ך ס"ק ל"ס) :

יב אם אירע קילקול שנתן עכו"ם במזיד דבר איסור בקדירה של ישראל לאסרו עליו אין להאכיל המאכל לנכרים אלא ישליכנה לבהכ"ס (שם) שלא ירגילו בזה :

יז עכו"ם שאמר אל תאכלו מקדירה זו שאני השלכתי חלב לתוכו אין משגיחין עליו ומותר המאכל (שם ש"ך ס"ק נ"ח) :

דין ישראל שעשה גבינות בבית עכו"ם ושבח החותם מבואר לעיל בדין חלב וגבינה :

כלל עא דין החשוד לדבר אין לסמוך עליו (סימן קי"ט) :

א אע"פ שכל אדם נאמן בשלו מדאורייתא כמבואר לקמן כלל שאח"ז • ה"מ בסתם בני אדם אבל החשוד לאכול דברים האסורים בין שהוא חשוד באיסור תורה או באיסור דרבנן אין לסמוך עליו לאכול עמו אפילו אם נתארח אצלו אסור לאכלו משלו מדברים שהוא חשוד עליו וכ"ש לקנות ממנו (סעיף א') ואפי' אם ישבע החשוד שזה כשר אינו נאמן שכבר עבר על שבועתו שהיה מושבע מהר סיני :

ב אע"ג דבסתם אדם שאינו יודע אם הוא חשוד או לא מחזקינן אותו בחזקת כשרות ומותר לאכול עמו כשנתארח אצלו שהרי אינו חשוד לאכול דבר איסור מכל מקום לקנות ממנו י"א דאסור כל דבר שיש לחוש בו לדבר איסור אפילו דרבנן כגון יין ואפילו חלב ופת אא"כ מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות דשמא חשוד על לפני עור וכן ראוי לנהוג בזמן הזה בפרט על הישובים שדר שם ישראל א' ומי יודע אם הוא כשר או חשוד והרבה יש ליזהר בדבר בזמה"ז שלא לאכול כי אם אצל מי שמוחזק בכשרות ובפרט בשר דאפשר דלכ"ע אסור (עיין ש"ך ס"ק א') ויין דהרבה פרוצים בזה וע"ז נאמר ושמת שכין בלועיך אם בעל נפש אתה (שם) (ולא זכיתי להבין דברי הט"ך ס"ק א' שהקשה דברי הט"ז אהדדי שהרי י"ל דכוונת המחבר דמחשוד אין לסמוך אפי' אם נתארח אצלו אבל לקנות ספיר י"ל דמודה הרמב"ם דאפי' בסתם אין לקנות ומש"כ הרמ"א וי"א דמשום דלא מפרש בהדיא בדברי המחבר) :

ג אם אינו חשוד לאכול אלא למכור אוכל עמו וכן שולח לביתו מותר דחזקה מטה שהוא אוכל משגר לו (שם) :

ד לא מקרי חשוד אלא אם כן הוא אוכל האיסור במזיד ואפי' כשיש לפניו היתר ואיסור אוכל האיסור אבל אם אוכל רק לתאבון כמו שיש בני אדם כשהם על הדרך אוכלין הלב שחלבו נכרי וכיוצא בו אבל אם לפניו היתר ואיסור אינו אוכל האיסור לא מקרי חשוד לאותו דבר ול"ד למומר אוכל נבלות לתאבון דאסור לאכול משחיטתו עד שיבדוק לו הסכין דהתם חיישינן שלא יטריח עצמו בהשחזת הסכין (ש"ך שם) :

ה בד"א בדבר שהוא חשוד עליו אבל אם חשוד בדבר א' חוץ מעבודת כוכבים וחלל שבת בפרהסיא או שאינו מאמין דברי חז"ל דאלו נחשבים למומר לכל התורה (סעיף כ') נאמן בדבר אחר ואפי' לקנות ממנו וכ"ש לאכול עמו משלו ובד"א שבדבר שחשוד עליו אינו נאמן דוקא בשלו אבל בשל אחרים נאמן אפילו על אותו דבר שחשוד בו דקיי"ל החשוד על הדבר נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ודוקא החשוד אבל אם הוא מועד לכך אינו נאמן אפי' על של אחרים לאותו דבר (סעיף ז' וכש"ך שם) :

ו מותר ליתן משלו לחשוד לאכול דברים האסורים לתקן ולבשל לו ולא חיישינן שיחליפו דאינו חשוד על הגזל ואם הוא בענין שחושש לתקנתו או שבוש ממנו חיישינן שמא יחליף ולכן לפעמים כשנותן לפונדק אם מכיר בעצמו שרוצה בתקנתו בין מחמת שכר או כדי שימצא חן בעיניו חיישינן שמא יחליף (סעיף ג) :

ז החשוד על איסור המור חשוד על הקל ממנו בעונש אא"כ חמור בעיני בני אדם שנזהרים בו יותר מבחמור (ועיין ש"ך) :

ח מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאנשי שהוא עבירה לא מיקרי חשוד מזהו לאותו דבר אינו נאמן (סעיף ז') ולכן אותן אנשים שחשודים לשתות סתם יינם לא מבעיא אם הוא מחמת שסוברים שאינו איסור כלל דאינם נאמנים עכ"פ לאותו דבר ומכ"ש אותן שיודעים שהוא אסור שהרי בושים לשתות בפני אחרים וא"כ אינם נאמנים על היין וכל שכן אותן אנשים הידועים שבועלים ארמית דנחשדו על היין (כדאי' בס' קכ"ט בט"ז ס"ק כ"ד) ולכן שומר נפשו ירחק מהם :

ט מי שנוהג בדבר איסור מכח שסובר שדינא הוא הכי או מכח חומרא שהחמיר על עצמו מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר דודאי לא יאכילוהו דבר שנוהג בו איסור ובלבד שיודעים שהוא נוהג בו איסור (סעיף ז') :

י המוכר דבר איסור לחבירו אם עד שלא אכלו נודע לו יחזיר לו המקח והוא יחזיר לו הדמים ואם כבר אכלו אם הוא איסור תורה מחזיר לו הדמים משום קנס אם המוכר היה יודע מהאיסור ומכרו במזיד ואם היה איסור דרבנן אם הוא בעין מחזיר המקח אבל אם כבר אכלו לא קנסו חכמים וא"צ להחזיר הדמים (סעיף י"ג) • ודין המוכר בשר ונמצא טרפה מבואר בסעיף י"ד ובח"מ סימן רל"ב סי' י"ב • ודין אם מעבירים אותו ותשובתו נתבאר לעיל כלל ב' :

יא האומר למי שהוא חשוד לאכול גבינה של נכרים קנה לי גבינה כשרה ממומחה והביא

ואומר כשרה ממומחה קניתי אינו נאמן אבל אם אמר לו מאיש פ' מומחה קניתי נאמן דמרתת שמא ישאלו לאותו פ' ואפשר אפילו אמר לו המשלח רק שקנה לו גבינה כשרה אע"פ שלא אמר לו ממומחה נאמן כיון שאמר לו ממומחה פ' קניתי מרתת (סעיף י"ט וכש"ך) ובאיסור דאורייתא אם השליח חשוד לאכלו ואמר לו מאיש פ' מומחה קניתי מחלוקת בין אחרונים אם מהני (עיין ט"ז ס"ק י"ח דכתב דמהני ולזה הסכים לפ"ח והש"ך הסכים לב"י ורמ"א דלא מהני):

זה שייך להל' יי"נ:

כלל עב דין מי נאמן על האסורים ודין אשה וקטן ונכרי (סימן קכ"ז):

א מה"ת סמכינן על כל אדם כשיאמר על דבר שלו שהוא היתר נאמן כדמצינו שהאמינה התורה לאשה נ"ה דכתיב וספרה לה משמע לעצמה ואפי' בדבר דאיתחזק איסורא אם הוא בידו לתקן כגון הפרשת תרומה ושחיטה נאמן שהרי כתיב ושחט (חולין דף י' ע"ב רש"י ד"ה עד א') משמע שיחיד שוחט ואין אחר רואה ואף על גב דעכשיו הבהמה מתה לפנינו האמינו התורה דכיון שזה אומר ששחט כהוגן מאמינין אותו (עיין מרדכי ריש חולין דלר"ת כל שבידו ר"ל שהיה בידו לתקן נאמן ולרא"ש כל שבידו עכשיו ואו"כ נ"ל הא דאין א' נאמן היינו דוקא בעד כל דהו דומיא דשנים אבל באיש מסימן אפילו אחד נאמן או מטעם רוב מצויין כו' ע"ש):

ב ודוקא להתיר את האיסור האמינו התורה אבל לאסור את המותר כגון שיעיד ע"א על דבר שהיה לנו בחזקת היתר שנאסר אינו נאמן דכיון דלא מצינו בתורה להאמין עד א' ה"ז בכלל כל עדיות שבתורה שנאמר לא יקום ע"א כו':

ג ומ"מ בדבר שהוא שלו או שהוא תחת ידו ויש לו מיגו שיוכל עכשיו לאוסרו כגון שיש ת"י יין של חבירו נאמן לאסור ולכן אפילו פגע בו פעם א' ולא אמר לו דבר ואח"כ אמר לו שנאסר ואע"פ שאמר שכבר נאסר זמן רב וא"כ היה לו לומר לו בפעם הראשון שפגע בו אפ"ה נאמן כיון שיש לו מיגו אבל במקום שאין לו מגו אע"פ שהוא ת"י כגון שאמר לו על יין מבושל של חבירו שהוא ת"י שנתנסך קודם שנתבשל אינו נאמן דאע"פ שהוא ת"י מכל מקום אין לו מיגו לאוסרו עכשיו דכיון דעכשיו הוא מבושל ל"ש בו ניסוך (כדאיתא בכל' יין נסך ש"ך ס"ק א') אבל י"א דכל שהוא ת"י אע"פ שאינו שלו אלא שחבירו נתן לו בפיקדון ואפילו אין לו מיגו מ"מ ה"ז באלו הוא הבעלים של אותו דבר ופשיטא דכל אדם נאמן לומר על דבר שהוא שלו שהוא אסור (ש"ך שם בשם רא"ש וטור) ונ"ל דבאיסור תורה יש להחמיר במקום שאינו הפ"מ:

ד בדבר שהוא ת"י ויש לו מיגו אפילו הבעלים מכחישו לא מהני כיון שיש לו מיגו • ונ"ל דבאיסור תורה ואינו הפ"מ יש להחמיר כהפוסקים דאפילו במקום שאין לו מיגו כגון שכבר החזירו אם בפעם ראשון שמצאו אמר לו שנאסר לא מהני הכחשת הבעלים (ומה שהקשה הש"ך בס"ק ג' הא כללא לא יקום עד א' נ"ל דהרא"ש והטור אזלי לשיטתם שכ' הש"ך ס"ק א' בשמם דכיון שנתנו לו לשמרו הוי כבעליו וא"כ או הוו כאלו הוא בעלים וכיון דבעודו בידו נאמן ה"ה כשהחזירו כנ"ל ליישב דבריהם) • ואם הבעלים מכחישים ואומרים שכבר ראוהו ולא אמר לו בפעם ראשון הבעלים נאמנים ואם לא היה בידו מעולם לכ"ע כשהבעלים מכחישים אינו נאמן לאסור אלא כשהבעלים שותקים (ש"ך ס"ק ס'):

ה ואם כבר החזירו ולא אמר לו בפעם ראשון שראהו ואמר לו אח"כ אם תוך כדי דיבור הבעלים מכחישים אותו או שאומרים לו שמא לא דקדקת יפה או שאמר איני יודע • אע"ג שאמר לו דבר זה נאסר בפניך או שאמר לו ידעת דרגלים לדבר אינו נאמן ומותר לכל העולם ואם שתק מתחלה שלא ידע שיוע"ל לו מה שיכחישו מותר ללמרו ולומר לו הדין שאם אינך מאמין אותו או שאינך יודע לא יוכל לאסור עליך (נקט כ שם בפירוש דברי רמ"א שכתב ומלמדין אותו) ואם לא הגיד לו בפ"א שמצאו ואומר לו אחר כך ואמר אמתלא למה לא אמרו לו בראשונה יש לחוש לדבריו:

ו ואם שתקו הבעלים ולא השיבו לו תכ"ד אם אמר לו נאסר בפניך או ידעת אף על פי שאמרו הבעלים אח"כ מה ששתקתי הוא מחמת שלא הייתי חושש להשיבך או שאומרים אח"כ איני יודע אם האמת אתך ומה ששתקתי היה כדי ליישב בדבר ולזכור אם הוא אמת אפ"ה אסור דכיון ששתק משמע שסמך על דברי העד וכהודאה דמי אבל אם מכחישים אותו אח"כ ואומר מה ששתקתי תחלה הוא כדי להתיישב ולזכור אם הוא אמת ונזכרתי שאתה משקר או שאמר חשבתי שאתה אומר אמת ונתברר לי שהוא שקר ומברר זה עפ"י אותן אחרים נאמנים הבעלים ומותר לכל אדם (ט"ז ס"ק כ' וש"ך ס"ק י' י"ז י"ח):

ז ואם לא אמר לו נאסר לפניך אלא נאסר סתם ושתקו הבעלים לא אמרינן שתיקה כהודאה ולכן אם אח"כ מכחישו י"א דהבעלים נאמנים וי"א כיון שעכ"פ מה ששתק הוא מחמת שלא ידע בבירור הוי כספק איסור ואסור (ש"ך ס"ק ט"ז):

ח והא דאמרינן שתיקה כהודאה ר"ל דמסתמא סומך על העד ואפילו לא היה בידו מעולם

כיון שאומר לו ישראל הנאמן לעדות שדבר זה נאסר וה"א שותק אסור לכל העולם אבל אם היה העד גזלן ופסול לעדות אפי' שותק מותר (ש"ך ס"ק ט' י') :

ט וכ"ז במקום שהעד אינו מפסיד כלום או מפסיד אלא ששכרו דבר מועט אבל במקום שאם נאסר אותו דבר מפסיד זה שכירותו ושכרו הרבה נאמן דמיגו דנאמן להפסיד שכירותו נאמן לאסרו אפי' אינו עתה בידו וגם לא אמר לו בפעם א' ואפי' אם הבעלים אומרים איני מאמינך לא מהני אבל אם הבעלים יודעים בברור שהוא משקר והבעלים מכחישים גם בזה אינו נאמן (עיין ש"ך ס"ק כ"ח) ודוקא שאומר שנאסר בדרך שהוא גלוי לכל שמפסיד שכרו כגון בפשיעה אבל אם אמר בדרך שאפשר לומר שטעה התו"על וסבר שאינו מפסיד שכרו או שסבר שיפסיד דבר מועט משכרו אע"פ שבאמת עפ"י הדין מפסיד הכל אינו נאמן (סעיף כ') :

י וכ"ז כשאין מאמין לו באמת אבל אם בלבו מאמין אותו לא מהני מה שיאמר בפיו להכחישו או שאמר איני יודע ובי"נ אפי' מאמין לו בלבו כיון שאומר איני מאמינך אין להחמיר :

יא בא אחד ואמר לו בא ואראך היאך נכרי אוסר יינך או תבשילך צריך לחוש לדבריו ואם לא הלך אסור ולא מהני בזה שהבעלים מכחישים אותו ואפי' עד אחד מכחישו כיון שהוא דבר שיכול לברר מחויב לברר ואם הלך ולא מצא אין כאן איסור (סעיף ג') :

יב עד אחד בהכחשה כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן ואמר עד א' שהוא חלב או שעד אחד אומר נתנסך יין זה או נאסר תבשילך ועד א' מכחישו אם הבעלים שם ושותקים י"א כיון שהם שותקים ה"ז כאלו מודה להעד ולכן אין בדברי המכחיש כלום ואסור לכל אדם ואפילו להעד המכחיש וי"א דאין חלוק אם הבעלים שם או לא אלא אם באו לב"ד זאח"ז מחלוקת הפוסקים י"א דאע"ג דקיי"ל בכ"מ שעד א' נאמן ה"ל כתרי ואין דבריו של א' במקום ב' היינו דוקא בעדות אשה דמה"ת צריך ב' עדים דאין דבר שבערוה כו' אלא דחכמים האמינו לעד א' שיהיה כשנים שפיר אמרי' אין דבריו של א' כו' ולכן אם בא עד אחד ואמר מת בעלה ואח"כ בא עד אחד ואמר לא מת אינו נאמן אבל בכל האיסורין דמה"ת לא צריך אלא אחד ואם כן כשבא הא' והעיד לא האמינו אותו אלא בא' ולכן אם בא אחד ומכחישו אמרינן אוקי חד לגבי חד והעמיד הדבר על חזקתו ולכן בנתנסך יינך אוקי אחזקת היתר ובס חלב כיון שאין כאן לומר אוקי אחזקה אסור (ש"ך בשם ריטב"א בסי' קכ"ז ס"ק י"ג ומהרש"ל וב"ח בי"ד ססי' א' וש"ך שם) ולפ"ז בשוחט שאמר עד א' ששחט שלא כהוגן אוקמי אחזקתה ופסולה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואם היה הכחשה בבדיקות כגון שא' אומר שנסרך לכסרן וא' אומר שלא כסרן אוקי אחזקתה ונשחטה הותרה וי"א דאפי' בשוחט אמרינן כיון שהאמינוהו כתרי אין דבריו של א' במקום שנים ואע"פ שהיה לבהמה חזקת איסור ואפי' העד המכחישו מותר לאכול משחיטתו מכאן ולהבא אבל אותה בהמה אסורה לו דשויה אנפשיה חד"א (מהרי"ק וכן סתם בש"ע סס"י א' ובסי' ל"ט סעיף ט"ז י"ז) ואם באו לב"ד בב"א לכ"ע אמרי' אוקי חד לגבי חד ואוקי מילתא אחזקתה ומ"מ בשחיטה נאמן השוחט דחזקה מסייע לו דרוב מצוין כו' ולכן אפילו בב"א נאמן השוחט ובבדיקות אם בא האוסר תחלה לב"ד למהרי"ק אסור דאמרינן אין דבריו של אחד במקום ב' ולריטב"א כשר דאוקי חד לגבי חד ואוקי בהמה על חזקתה :

יג דבר שאינו לא בחזקת היתר ולא בחזקת איסור אסור מספק ואם אמר עד אחד שמכיר בו שהוא של היתר נאמן אפי' להתירו וכן לאסרו שיהיה איסור וודאי ונ"מ לענין ספק ספיקא וכן אם היו ב' חתיכות א' של איסור ואחד של היתר נאמן עד אחד לומר זה היתר וזה איסור ואפי' אשה נאמנת (שם בהגהת רמ"א) :

יד ב' אחים אינן אלא כעד א' לענין איסורים וכל פסולי עדות כשרים לענין להתיר כגון לומר בשר זה שחוטה אבל לאסור אינו נאמן דאפי' בעד כשר אינו נאמן אלא כשהבעלים שותקים וסומך על העד אבל בעד פסול ודאי אינו סומך על עדותו ואם חשוד על דבר א' מבואר בכלל הקודם (ש"ך ס"ק כ') הא דאשה נאמנת באיסורין דוקא בדבר שאיסורו ידוע כגון לנקר בשר ולהפריש חלה ומליחת בשר וכיוצא בו אבל בדבר שאין בו אלא ספק איסור כגון לברר דגים טמאים מטהורים או בדבר שיש בו צדדים לומר מסתמא אין כאן איסור או אפי' בדבר שודאי אלא שיש בו טורח גדול כגון ניקור אחוריים אינן נאמנות מפני שדעתן קלות והן עצלניות (סעיף כ') :

טו דברים שאין בהם חזקת איסור אלא חששא שמא יחליפנו נכרי או יגע בו סומכין על הקטן מכיון שבא לכלל דעת שמירה (סעיף י"ד) :

טז קטן אין לו דין עד להיות נאמן באיסורין מ"מ בקטן חריף ובקי בדבר ואיכא רגלים לדבר יש להחמיר אם מעיד על דבר איסור ולהקל היכא דאתחזק איסורא והוא בידו לתקן נאמן (ש"ך ס"ק ל"ח) ומיהו י"א דוקא בדרבנן אבל בדאורייתא אע"ג דבידו לתקן אינו נאמן • וי"א דאפי' בדאורייתא נאמן (עיין מ"א סי' תל"ז ס"ק ל"ח וכי"ד סי' ק"ך פסק בש"ע דאין קטן נאמן על טבילת כלים

ואינו מחלק בין כלי מתכות לזכוכית משמע דס"ל דאפי' בדרבנן כיון דאתחזק איסורא לא מהימן ובא"ח שם פסק דקטן נאמן על בדיקת חמץ, ומשמע אפילו בבית שאינו שלהם וא"כ אין לחלק ולומר דבטבילת כלים מיירי באינו שלהם וצ"ע ועיין במ"א שם) ומותר לשלוח ע"י קטן חריף לשחוט ולא חיישינן שמא משום שכר השחיטה ישחוט בעצמו וכן לקנות בשר ויין דאין עשוין לקלקל לקנות מן האיסור (פ"ח סי' קי"ח ס"ק כ"ח) :

יז ונכרי אינו נאמן בשום דבר לא להיתר ולא לאיסור ואם הוא מסיח לפי תומו ואינו יודע מנהג ישראל כלל · בדבר שאיסורו מדרבנן ולא אתחזק איסורו כגון שהנכרי מביא ביצים בי"ט ומסיח לפ"ת שנולדו מאתמול נאמן ואם ידע במנהג ישראל לכ"ע אינו נאמן כיון שהביצים שלו י"ל להשביח מקחו אומר כן ואם הביצים של ישראל ואין שייך להשביח מקחו ויודע מנהג ישראל נחלקו האחרונים י"א שאין נאמן (כסי' ס"ט סעיף י' פריסה וב"ח) ויש מתירין (ש"ך שם ופ"ח וט"ז) ובגון שאומר כן בפני אחרים שלא שאל לו דאם שאל לו לא מקרי מסל"ת ובאיסור דאורייתא אע"ג דלא אתחזק כגון שהביא ביצים בי"ט שלאחר שבת דאם נולד בשבת אסור מדאורייתא (עיין בא"ח סי' תקי"ג במג"א שם ס"ק י"ג שביא בשם יש"ש דבמדינתנו שכיחי שרבה בלים ומביאים שרבה י"ל דשם מן הרוב שנולדו כבר ואע"ג דבדבר שיל"מ לא אזלינן בתר הרוב מ"מ מדאורייי' הוא מותר דאזלינן בתר הרוב וא"כ אינו אלא איסור דרבנן ודרבנן נכרי מסל"ת נאמן וא"כ אפי' בי"ט אחר שבת נאמן) או בדרבנן ואתחזק איסורא אינו נאמן אם לא שיש עוד טעם להתיר כגון נכרי משרת בבית ישראל ונתן בשר בקדרה וא"י אם הדיחו לאחר המליחה כיון דנכרי אנקיותא קפיד ולכן אע"פ דאתחזק איסורא כיון דדם שבשלו אינו אלא סדרבנן נאמן ובדבר שיכול לעמוד על הבירור אפילו בדאורייתא נאמן (ש"ך בסי' נ"ח וססי' קל"ז) וכ"ז לקולא ואם מסל"ת ולחומרא אם הוא דבר שלו והוא עדיין תחת ידו נאמן (ע' סי' ט"ז סעיף י"א וסי' קכ"ו בש"ך סס"ק ך' ובפ"ת סי' ס"ט ובש"ך שם) אבל לאחר שיצא מידו אינו נאמן ומיהו אם מהימן ליה אסור ואפי' אינו מסל"ת ועיין עוד כלל ע' ואם יודע מנהג ישראל והיה שם ישראל יוצא ונכנס אפי' רק קטן בן דעת נאמן דמרתת ואם מיחה לנכרי שלא ידיח הבשר בלא רשותו והוא עבר על דבריו אסור דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם אדבריו (סי' ס"ט סעיף י') :

יח המוכר חמאה בחזקת כשרות ואמר שראובן תיקן החמאה ובא ראובן ומכחישו ואמר שמעולם לא תיקנה המוכר נאמן כיון דאינו אלא איסור דרבנן (רמ"א בתשובות סי' ס"ו) וי"א דוקא בחמאה דקיל איסורו אבל שאר איסור דרבנן הראשון נאמן (ועיין ט"ז ס"ק ז' ונקה"כ) :

כלל עג דין טבילת כלים (סי' ק"ך) :

א כתיב בכלי מדין אך את הזהב כו' כל אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא כו' הפסוק הזה לא מיירי בטהרת כלים מטומאתן שאין לך טומאה שעולה ע"י האש אע"כ שמדבר מהכשר כלים מאיסורן ע"י ליבון או הגעלה וכתיב וטהר הוסיף לך טהרה אחרת והיא הטבילה ומפרש הכתוב שצריך לטבלו במקוה או מעין שיש בו מ' סאה שראוי לנדה לטבול בה ולכך כתיב אך במי נדה כו' והכתוב הזה מיירי בכלי סעודה מדכתיב העבירו באש ואין דרך להשתמש בכלים ע"י אש אלא בכלי סעודה ומדחזינן דאפי' אחר הליבון הצריך הכתוב טבילה ידעינן דה"ה חדשים דאחר הליבון הרי הם כחדשים וכיון דטבילה זו ע"כ אינו מצד טומאה דאל"כ בלא"ה ידעינן דצריכין לטבילה משום טומאה ואם כן ל"ל קרא אלא הכתוב הצריך טבילה לכלים שיוצאין מרשות עכו"ם לרשותו ולכן אפילו להשתמש בו צונן אסור בלא טבילה ודוקא כלי מתכות צריך טבילה כדכתיב זהב וכסף אבל כלי חרס וכלי עץ א"צ טבילה ואמנם חכמים תקנו טבילה לכלי זכוכית דכיון דהן שוין במקצת לכלי ברזל דאם נשתברו יש להם תקנה שיכול להתיכן וה"ה כ"ח המצופין באבר בפנים שקורין גלוזירט אבל אם מצופין מבחוץ אין צריך טבילה ויש פוטרין כ"ח אפילו המצופין ולכן הקונה כלי סעודה מן הנכרי אפי' חדשים אם הם כלי מתכות או כלי זכוכית מטבילן ומברך אקב"ו על טבילת כלים ואם הם כלי חרס המצופים אבר מטביל בלא ברכה ואם הם כלי מתכות ישנים שנשתמש בהם הנכרי צריך להכשירן תחלה או ע"י ליבון או בהגעלה כדין הכשר כלים האסורים ואח"כ מטבילן אבל אם הטבילן קודם ההכשר הוי כטובל ושרץ בידו · ומ"מ י"א דבדיעבד עלתה לו טבילה ולכן יחזור ויטבול בלא ברכה (סעיף א') :

ב כיון דהטבילה הוא משום שנכנס לקדושת ישראל ולכן אם שוכר או שואל כלי מעכו"ם א"צ טבילה שהרי אינו בא לקדושה (סעיף ח') ואם משכן כותי אצל ישראל והישראל משתמש בו אם נראה שדעת הכותי שישתקע ביד ישראל טעון טבילה בברכה שהרי הוא עכשיו כאלו מכרו ואם לאו אפילו ודאי יפדנו (אחרונים דלא כש"ך) יטבלנו בלא ברכה דמשכון דומה קצת למכר ואעפ"כ אם אח"כ נשתקע בידו יחזור ויטבלנו בלא ברכה וכ"ש אם לבסוף הוצרך הישראל להוסיף עוד מעות לעכו"ם עבור הכלי והוי כאלו קנאו עכשיו אע"ג שכבר טבל מכל מקום כיון שעכשיו הוי כקונה יטבלנו בלא ברכה (פ"ת וכן נ"ל דלא כש"ך ס"ק כ' שכתב בשם או"ס דצריך לברך דאדעתא דהכי לא הטבילו וצ"ע מה בכך לא גרע מנכל נמים ממילא שכתב לקמן סי' כ"א בשם הש"ך דעלתה לו טבילה וצ"ע על הש"ך ואפשר דהו"ב פסק כב"ה דבעי כוונה) :

ג וישראל שמשכן כלי ביד כותי אם היה דעתו מתחלה בשעה שמשכן אדעתא שלא לפדותו עוד וא"כ הוי כמוכרו לו וחוזר וקונה ממנו וצריך טבילה (סי' כ"ס) אבל אם מתחלה לא היה דעתו לשקעו בידו ואח"כ נמלך לשקעו בידו וחזר ונמלך ופדאו א"צ טבילה (שם בשם או"ה) וכן ישראל שגנבו כלים ממנו והוחזרו לו א"צ טבילה שהרי לא נקרא שם נכרי על הכלי אבל אם השר אנסו ולקח כליו וכבר נשתקעו בידו אע"פ שחזר ונתן לו צריך טבילה • וישראל שמכר בליו לנכרי וחזר ולקח ממנו צריך טבילה (סעיף כ"א) ולפ"ז משמוכר היורו' לעכו"ם בע"פ משום חמץ צריך טבילה לאחר פסח ולכן מוטב שלא למכרם:

ד ישראל שנתן כסף לאומן נכרי לעשות ממנה כלי או להיפך נחלקו הפוסקים י"א דאזלינן לעולם בתר האומן דאומן קונה בשבח כלי וי"א דאזלינן לעולם בתר הכסף ולכן מטביל בלא ברכה • ודוקא כשכל הכסף של הנותן אבל אם גם האומן נתן מקצת הכסף ועשה כלי מחדש או שהיה נקב בכלי עד שלא מחזיק רביעית וא"כ נתבטל שם כלי ממנו לגמרי ונתן לאומן לתקנו אם בעל הכלי נתן המלאי במה לתקן מטביל בלא ברכה אבל אם האומן נתן המלאי אזלינן בתר האומן כיון שיש לו ג"כ חלק בכלי ולכן אם הנכרי הוא האומן ונתן מקצת הכסף או אפילו המלאי מטבילו בברכה (ש"ך ס"ק כ"ב שם וכש"ז כתב שלא לברך) • ונ"ל דישראל המחזיק הוטא שעושין זכוכית ויש לו פועלים נכרים או להיפך יש לסמוך על המקילין ולעת הצורך מותר להשתמש בלא טבילה דהוי ס' דרבנן (כעין זה כתב בפ"ת ס"ק כ"ו) וצריך להזהיר החנונים שיזהירו הלוקחים זכוכית שלא יברכו על הטבילה אם לא שהמחזיק הוטא נכרי ופועלים נכרים:

ה וכן אומן ישראל שעשה כלי לעכו"ם וכל הכסף של עכו"ם וקנאה ממנו תליא נמי בפלוגתא אי אזלינן בתר האומן וא"כ א"צ טבילה או אזלינן בתר מי שהכסף שלו ולכן יטבילנו בלא ברכה:

ו אבל ישראל שקנה מתכות מן הכותי או אפילו כלים ישנים מן הכותי והתיכן ועשה מהם כלים א"צ טבילה כלל שהרי אין לכותי חלק בזה ואפילו כותי וישראל שקנו כלי בשותפות א"צ טבילה שהרי עדיין שם הכותי נקרא על כלי זה ואינו יוצא מטומאתו ואם חזר הישראל וקנה חלקו מהכותי צריך טבילה (שם):

ז כיון דלא צריך טבילה אלא כלי סעודה ולכן אם שואל או שוכר כלי מעכו"ם אין צריך טבילה אם לקח הישראל מן הנכרי שלא לצורך סעודה כגון לחתוך בו קלף ונייר ולתקן קולמוס אע"פ שתחלת עשייתו היה לצורך סעודה א"צ טבילה ומ"מ אסור להשתמש לצורך סעודה אפי' דרך ארעי עד שיטביל וה"ה אם קנאו מתחלה לצורך סעודה ונמלך אח"כ לחתוך קלפים דינו הכי (ש"ך ס"ק י"ז):

ח ישראל שקנה כלי מנכרי והשאילו לחבירו אסור להשתמש בו עד שיטביל שהרי כבר נתחייב ביד הראשון אבל אם הראשון לא קנה לצרכי סעודה אלא לחתוך קלף וכיוצא בו או לסחורה כיון שלא נתחייב ביד הראשון לטבול שהרי אם לא ישתמש בו צרכי סעודה אין צריך טבילה ולכן אם השאיל לחבירו והשני רוצה להשתמש בו צרכי סעודה י"א דא"צ טבילה כיון שגם הוא לא קנה לחלוטין אלא בתורת שאלה וי"א שצריך טבילה בלא ברכה ובכלי זכוכית יש לסמוך לעת הצורך ולהשתמש בו בך סה:

בינת אדם א"צ

(סי') סח שאלה בשפחות גדולות נוהגין להשאיל כלי חרס מזופפין וכלי זכוכית מן חנווני ישראל אם צריכין טבילה:

תשובה הנה דין שאלה בפלוגתא בסימן ק"כ סעיף ח' דהב"י כתב בשם י"א דאם קנאו ראשון שלא לצורך סעודה א"צ טבילה ואף שכתב שיש מי שאומר משמע שיש חולקים י"ל דגם שמיט חולק בדבר והרבה פעמים מביא הכי בש"ע ומשמע בב"י דה"ה אם קנאו ראשון לסחורה וכ"כ הט"ז ס"ק י' בשם הב"י ואף שהב"י כתב להיפך דאם קנאו ראשון לסחורה והב' קנה ממנו הוי"ה כיון שהג"א לא כתב כן רק כיון שהוא שאול בידו מ"מ משמע דלהב"י שחותך קלפים ול...ים מין ולהלכה יש לחלק כמו שכתב הפ"ת ס"ק י"ט וז"ל כתב הא"ה דהסכין קטן של סופרים שחותכין בהם קלפים אסור להשתמש בהם ארעי אם לא טבלם מ' ול"נ דאזלינן בתר רוב תשמישו ואף מאן דפליג בהגמ"ה מודה הכא עכ"ל וא"כ י"ל דדוקא בסכין שרוב תשמישו קלפים פ"ז כתב הב"י דא"צ טבילה אף שגם ביד הראשון לא נתחייב דאזלינן אחר רוב תשמישו דגם בשו"ע אבל בכלי זכוכית דשייך סברת או"ה שכבר נתחייב בו, הראשון דהראשון סבר להשתמש אפי' ארעי א"כ גם הסני אף שהוא שאול בידו הוי"ה אך מפ"ת שם ס"ק כ"א כ"ש משמע דאין מחלק בזה אלא שהיכא דהראשון קנה לסעודה או לסחורה וס"ל דאפילו הראשון מותר להשתמש אפי' תשמיש בדרך ארעי וגם שפת לישנא דהג"א משמע שה' בקנאו לחתוך בו קלפים ולא כתב כמו שכתב האו"ה סכין קטן של סופרים משמע דאיירי בשהם סכין אלא שקנאו לקלפים וכיון שלא קנאו לסעודה מקרי אינו נתחייב ביד הראשון והב"י מדמה ג"כ לסחורה משמע דפליגי על או"ה או בסברת הפ"ת שם מטעם דכ"ז שאינו משתמש בו' לא נקרא נתחייב ולפ"ז צריך דא"צ טבילה:

אך הט"ז והש"ך חוששין לסברת או"ה לטבול בלא ברכה ע"ש כיון שהב"י משכים לה"ג"א ורמ"א ג"כ לא הביא דעת או"ה משמע דמודה להב"י אף שהביא דעת הא"ה דהראשון אסור להשתמש ביה אפי' ארעי מ"מ דס"ל ג"כ דמשום זה לא מקרי נתחייב ביד ראשון והפ"ת חולק ג"כ על או"ה וא"כ לצורך שבת או אורחים או סעודה גדולה שיש להם שיעבוד ויקח הפסד או שאין פנאי יש לסמוך להשתמש בלא טבילה דטבילת כלים אינו לכ"ע אינו אלא מדרבנן ואפשר דגם או"ה לא כ"כ אלא בכלי מתכות דלהרבה פוסקים הטבילה דאורייתא

ט א"צ טבילה אלא מה שנוגע במאכל עצמו והראוי לאכילה עכשיו בלא שום תקון ולכן הברזלים שמתקנים בו המצות ושחותכין בו העיסה ושמנקרין בו העריבות ושמתקנין בו הקרעפליך והקיכלעך והמחטים שתופרים בו מולייתא כ"ז א"צ טבילה כלל אבל סכין של שחיט' וסכין שמפשיטים בו כיון דאפשר לשמשן למאכל אחר צריך טבילה בלא ברכה ודרייאפוס שמעמידין על קדרה אין צריך טבילה אבל שפוד של מתכות שצולין עליו צריך טבילה בברכה שהרי לאחר שנצלה יהיה ראוי לאכילה וכן הכלי שקורין סקאווראדע צריך טבילה (סעיף ה' וכש"ך):

י. רחיים של פלפלין צריך טבילה משום המתכות אבל התחתון המקבל התבלין אין צריך טבילה דכולו עץ וכן המשפכות (שקורין לייקא או טרעכטער) וכן הברזות שקורין צאפין וכלי ששואבין בו מים צריכין טבילה ונ"ל דכלי שקולין בו קאווע א"צ טבילה (עיין ש"ך ס"ק י"א) ומדוכות צריכין טבילה ואפשר גם רחים של קאווע (די"ל דרחיים של פלפלין שאני שטוחנין בו בשמים הראוים לאכילה וצ"ע):

יא עיקר הכלי של עץ ומעט ברזל קבוע בו כמו אלו המשפכות של עץ ובתוכו שפופרת של ברזל א"צ טבילה כיון שאפשר להשתמש בלא הברזל וכן כל כיוצא בזה • והמדוכות של פלפלין של עץ שעל המדוך מצופה ברזל אם אפשר לדוך בלא צפוי א"צ טבילה אבל כלי המתוקן ביתידות של ברזל ובלא היתידות לא היה אפשר להשתמש בו והם מכפנים צריך טבילה וכלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו יטבול בלא ברכה (סעיף ו') וכוס של כסף שהוא עשוי כתקונו רק שהוא מחובר בכלי עץ טעון טבילה אבל אם לא היה העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו מטביל בלא ברכה (סעיף ז'):

יב צריך להטביל ידות הכלים (סי' כ') ואם הם ארוכות ועתיד לקצץ מטביל עד מקום שעתיד לקצצו ודיו (סי' כ"ב):

יג היורות הגדולות שמבשלין בו שכר נ"ל דצריכין טבילה ואע"פ שקובעין אותן ומחברין אותן לקרקע מ"מ דינו ככלי ונ"ל דאין להם תקנה אלא שיטבילם או שינקוב בהם נקב גדול כדי שיתבטל מתורת כלי ואז יתקן אומן ישראל כדלעיל סי' ד' (והארכתי בתשו') סה אך לפי מה ששמעתי שהשכר שמבשלין בו אינו ראוי לשתיה כלל עד שמסננין אותו וא"כ דומה לסי' ט' ואפשר ע"ז סמכו העולם שאינם טובלים אותן:

בינת אדם

וכן ראוי להחמיר בכלי מתכות דהוי ס' דאורייתא:

(סה) סה שאלה יורה גדולה שמבשלין בה שכר וי"ש ומחמת גדלה אי אפשר להכניסה בנהר להטבילה מה תקנתה:

נ"ל דבר ברור דאין לפטרה מטבילה מחמת שמחזקת מ' סאה דבכלי מתכות אין חילוק כדאיתא בפסחים ק"ט ע"ב בתוס' בשם הירושלמי דלעולם מקבלת טומאה וא"כ ה"ה דטעונה טבילה לטהר מטומאת נכרי למאן דאמר מדאורייתא ולמאן דאמר מדרבנן כדאיתא בי"ד סי' ק"כ ואין לפוטרה מחמת שמחברים אותה בטיט בתנור וכל המחובר לקרקע כקרקע ופרחה טומאה מינה כדאיתא בכלים פ"ה משנה י"א ומסתברא דה"ה דמהני לטומאת עכו"ם גם ז"א שהרי בחולין (דף ט"ז) אמר רבא דכותל לענין עכו"ם הוי תלוש ולענין הכשר מסיק נמי ר"פ דהוי תלוש וכן לענין שחיטה וע"כ צ"ל הא דקיי"ל כל המחובר לקרקע כו' היינו כמו שכתב התי"ט בכלים פ' י"א מ"ב ועיין בפ"כ מ"ד ובפ' ו' דמקואות מ"י עכ"ל ובפ' כ' מ"ד כתב ול"א כל המחובר לקרקע כו' אלא כשהוא מחובר לקרקע מתחילתו או שנעשה כדי לשמש את הקרקע עכ"ל וכן מוכח שם כולא פרקא וכ"כ הרב והתי"ט בפ"ח מ"ט ובמקואות פ' ו' מ"י וא"ל כיון שנעשה מתחלה לחבר בקרקע ז"א שהרי אביק שבמרחץ במקואות פ' ו' ג"כ נעשה מתחלה לחבר במרחץ וע"ש בתי"ט והכי מוכח בב"ב ס"ו (ודברי הרמב"ם בפ' ט"ו מהל' כלים ובפי' המשנה פ' ה' משנה י"א דברי הרב שם ובפ"ו משנה א' צ"ע וע"ש בפ' ו' בפי' ר"ש ורא"ש) הרי להדיא דיורה זו אינו חשוב כמחובר לקרקע ובפ' ט"ו דכלים מ"ב בדף של מתכות שקבעו בכותל דקיי"ל כחכמים דלא הוי כמחובר כדאיתא בב"ב שם וכ"פ הרמב"ם פ' י"א מהל' כלים הל' כ"ד וז"ל כל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה כשהיו ובפ"ו מהל' מקוואות הל' ו' בצנור שחקקו ולבסוף קבעו ע"ש ואף דקיי"ל בח"מ סימן רי"ד סעיף י"א לענין מכירה דכל המחובר לקרקע כקרקע ע"ש בב"ב וכ"פ הרמב"ם שם וכמו שכתב הנ"י וכ"כ הב"י שם התם משום דמוכר בעין יפה מוכר

כיצד

כדאיתא שם בגמ' להדיא (ועיין שבועות פ"ו מ"ו בתי"ט) וע"ש ברשב"ם ד"ה אלא לעולם כו' וז"ל דס"ל לרבנן דכל המחובר לקרקע אינו כקרקע ע"כ ואף דמסקינן התם דבאיסור דרבנן ס"ל דהוי כקרקע היינו בקבעו ולבסוף חקקו ועוד דלרוב פוסקים טבילת כלי מתכות דאורייתא ונ"ל דהא דמספקא לרבא בחולין לענין שחיטה ולא פשיט ליה מכל אלו המשניות שהבאתי די"ל דמיירי בכלי שחיבר בכותל או בקרקע ודוקא כלי אינו בטל וספיקא דרבא הוא בדבר שאינו כלי אלא קנה בעלמא ולכך הביא מהשתחוה לבית והדחת כותל:

והנה התי"ט בפ"י דמקואות מ' י' כתב דל"ע דכאן אי' דמשמש עם הקרקע טמא ובפ"ך דכלים כתב הרמב"ם דטהור והניח בצ"ע ונ"ל דדוקא דבר שאינו נגמר להיות כלי עד אחר שנתחבר עם הקרקע כדאיתא בפ"ח דכלים ובפי"א מ"ב וזהו ג"כ כוונת הרב בפ"כ אבל האביק שהוא כלי אף כשאינו מחובר לקרקע אלא שנעשה רק להשתמש עם הקרקע ולכן לא בטיל שם כלי ובזה א"ש בפי"א מ"ד דכלים גבי קלוסטרא אע"ג דמשמש לקרקע אלא היינו טעמא משום שהיא כלי בלא הקרקע וכן נ"ל דפין דהתם הוי נמי כלי ובזה א"ש שם משנה ב' דפרט דוקא אלו וע"ש בתי"ט ולק"מ ועיין בפ' ב' דכלים מ' ג' ד' ה' ועיין ברמב"ם ריש פ"י מהל' כלים ואמנם עיינתי בשבת דף פ"א בתוס' שם מוכח דפין אינו כלי וצ"ל דמיירי בדפין שמחובר לכלים כדאיתא להדיא שם בגמרא אך צ"ע דבשבת מ"ט אי' זוג שבדלת ואפשר דזה ג"כ אינו כלי גמור ובזה יתיישב הסוגיא דב"ב ס"ו ע"ש היטיב שק' כמה קושית ובזה א"ש ובזה לק"מ קושית התי"ט דבודאי מה שמשמש עם הקרקע טהור אלא שהאביק אע"ג דמשמש עם הקרקע כיון שהוא כלי גמור אפ"ה טמא וזהו שכתב הרמב"ם לפי שהאביק כלי קודם היותו קבועה ואעפ"י שנתחבר לא אמרינן דעי"ז נתבטל כמו שאמרו בתוספתא אליבא דר"ש אבל רבנן ס"ל דלא אמרינן הכי כיון שהיה כלי גמור קודם שקבעו אעפ"י שעכשיו משמש עם הקרקע מ"מ טמא וא"כ לק"מ:

ולבי נ"ל דאם צריכה טבילה מדינא אין לה תקנה אלא שיעשה

יד כיצד מטביל צריך לנקותו תחלה מכל טינוף ולכלוך וחלודה כדכתיב אך את הזהב וקבלו חז"ל דאך הוא מיעוט ר"ל שצריך להעביר כל חציצה שלא יהיה רק הזהב ואם אין עליו רק רושם חלודה או שחרורית של חלודה מבחוץ אינו מזיק כיון שדרכו בכך ונ"ל דה"ה הכלים שיש להם קנים (סקורין סגולין) אע"ג שאינו יכול לנקרו הוי כמיעוט ואינו מקפיד וכל מיעוט שאינו מקפיד ואינו יכול להעבירו מותר לטבול כך אע"פ שהוא מבפנים אבל אם הוא מיעוט ומקפיד עליו או ברובו של כלי אע"פ שאינו מקפיד אסור לטבלו כך ואפילו בדיעבד לא עלתה לו טבילה (סימן ר"ב) :

טו וצריך שיכנס כל הכלי במים בפ"א שלא ישאר ממנה חוץ למים אפילו כל שהוא ואם הוא גדול ואינו יכול לטבלו כלו כאחד נ"ל דאסור להטביל לחצאין דומיא דטבילת נדה כדלקמן בה' נדה ואינו דומה להגעלה שהוא האיסור וכיון שהוציא המקצת הרי הפליט אבל הכא משום טומאה וכיון שנשאר מקצת ממנה חוץ למים חוזר ומתפשט בכל הכלי (וכן מוכח בסי' הסמוך) :

טז וצריך שיבא המי' על כל הכלי בין מבפנים ובין בחוץ ולכן אסור לתחוב סכין בדלי ולהטבילו שהרי מה שתחוב בדלי לא תעלה לו טבילה וכן צריך ליזהר שלא יתפוס בכלי בשעת טבילה דא"כ יהיה חציצה אא"כ מרפה ידיו ממנו תוך המקוה או אפי' שאוחזו בתוקף בידו האחת תוך המקוה והגביה בשניה ואח"כ חוזר ותפסו בשניה והגביה בראשונה וטובלו כך באחיזת ידו מותר לכתחלה היכא דא"א בע"א אע"פ שאין מגביה הראשונה ממנו עד שתפס כבר בשניה דהא מקדמין לו מי המקוה אך מצוה לרפות ידיו ממנו בשעת הטבילה בכל יכלתו וכן הסכין יקשור בחוט וכה"ג בדבר הרפוי (עכ"ל או"ה מזה משמע להדיא דלא מהני טבילה לחצאין) ואם לחלחל ידו תחלה במי מקוה אין לחוש (סימן ק"כ סעיף ב') :

יז מותר להטביל כלי תוך כלי אפילו אם ימלאנו קודם במים שאובין דכשחוזר ושוקע בבאר והמים שבבאר צפין על פני כלי החיצון ויתחברו המים שבבאר עם המים שבכלי מטהר • והרוצה

בינת אדם

ניקב למטה בשולים בכדי שלא תוכל לקבל עוד מתקין ומאליה פרחה ממנה הטומאה ואז יתקנה ישראל ואז פנים חדשות באו לכאן כמש"כ הב"י בי"ד סי' ק"כ בשם הר"ש במחבת שנקבה ותיקנה אם נקבה למטה בשולי' בכדי שטהרתה נתבטלה לגמרי מתורת כלי ושחזר ותקנה פנים חדשות באו לכאן וצריכה להטבילה עכ"ל ובודאי דה"ה בנדון דידן לקולא נמי דינא הכי ול"ש לומר חזרה לטומאה ישנה כמש"כ הפ"ת דלענין זה לא תיקנו חז"ל :

אך כמדומה שמעתי שלא נהגו לטבול היורות ואפשר שטעמם עפ"י דאיתא בש"ע דא"צ טבילה אלא מה שמשתמשין בו דבר מאכל שראוי לאכילה כמות שהוא בלא שום תיקון וה"נ השכר שמבשלין בו אינו ראוי לשתיה כלל עד שמבשלין אותו ומ"מ צ"ע שהרי לא גרע משכין של שחיטה כיון שראוי להשתמש בו למאכל אחר וה"נ וצ"ע :

(קפו) **שאלה** איש עני שפרנסתו למכור יין למוקים לקידוש וכשבא אל השער וראה הסטראזניק שנושא ב' בוטעלין עם יין למוקים ולקחם ממנו · כי אמר שמגיע מה מזה כנהוג מיין והעני אמר שמזה אינו מגיע מכס והבוטעלין החזיקו כל א' ד' קווארט והיו סתומי' עם פפאפקעס כנהוג אך בלא חותם והיהודי הלך לעיר אל הממונים ושאלו שיחזירו לו היין וכשבא היהודי מצא הבוטעלין עם יין סתומים והסטראזניק קשר עוד חוט סביב הפאפקעס למסרם לבית המכס ועכ"פ נתייחד היין עם הכותי ערך חצי שעה מה דינו :

תשובה נ"ל דהיין מותר בשתייה לדידן כיון שהוא עני והפ"מ שהרי כ' רמ"א בסימן קכ"ה סעיף ד' דמזה"ז בגמלא עכו"ם בבית ישראל אפי' אינו נתפס כגנב מותר אא"כ יש לחוש שנגע לשתות והיינו התם שיש כאן ריעותא שנכנס בביתו של ישראל שלא ברשות ודאי לנסוכי עייל ע"ש בט"ז וכבר כ' הש"ך בסי' קכ"ד ס"ק ל"ג בהאי אם נתכוין ליגע הוי ספ"ד לקולא וא"כ במקום דנוכל לומר שישתה ולא יגע ביין ל"ח שמא נגע דלמה יגע וכ"כ הש"ך בסימן קכ"ד ס"ק ע"ג ובסי' קכ"ט ס"ק מ"ג ובסי' ק"ל סע"ג ובסי' קכ"ח סעיף ו' וא"כ ה"נ למה יגע ביין הרי ידוע שאין דרך לשתות מן בוטל גדול אלא שמערה לגלוחית ושותה וכבר מבואר בסימן קל"ב סעיף א' שעכו"ם שמערה מכלי היוצא אסור ומה שמבפנים מותר כמש"כ שם הש"ך ס"ק ט"ו ואין לאסור דעכ"פ הגביה הכלי וא"כ הוי הגבהה והשכשוך אסור כמש"כ בסי' קכ"ד סעיף י"ז ברמ"א כמו כ' הט"ז ס"ק ט"ו דיש לסמוך על רשב"א וראב"ד דגם זה נקרא שכשוך וכ' דיש לסמוך עליהם וכ"כ הב"ח הגם שהש"ך בנקה"כ כ' די"ל דמה שכתב רשב"א במגביה או מוליכו ומשכשכו דמשכשכו קאי רק על מוליכו אבל במגביה ומשכשך הוי דרך ניסוך המעיין שם בב"י יראה להדיא דלרשב"א לא תלי כלל במגביה רק במשכשך ביין עצמו דוקא וא"כ אם היה ידעינן שעירה מן הבוטעל לגלוחית מותר היין אלא די"ל דחיישינן שמא שתה מן הבוטעל וא"כ הרי נגע ביין כדאיתא בסי' קכ"ד סעיף י"א דכפיו הוי נגיעה . מ"מ כיון שיש לומר שלא שתה מן הבוטעל ויש לתלות ביותר ששתה כדרך השותים וא"כ למה נתלה באיסור וכמש"כ הש"ך שם ס"ק ל"ג בשם הרא"ש פ"ד סימן י"ב וע"ש בב"י סימן קכ"ט ובש"ע סימן קכ"ח סעיף ב' בגמלא קלה וכ"ש דהוי ס"ס שמא לא נגע בו כלל שהרי לא נמצא בכאן שום ריעותא ודומה לסי' קכ"ט סעיף י"א בגנבים שנכנסו למרתף דכל חביות שלא נמצא ריעותא מותר וא"כ ה"ה בזה שמא לא פתח כלל לשתות שהרי אין לחוש שמא שתה בודאי שהרי הוא לקח אותם לא להחזיקם לעצמו אלא למסרם לבית המכס . וא"ת ששתה שמא שפך לגלוחית ושתה מן הגלוחית אך י"ל דאין זה ס"ס כמו בדרוסה דידעינן דעאל אדרי ל"ח שמא לא נגע וא"כ ה"נ כיון שנתייחד עם העכו"ם לא הוי ס' כלל אך ז"א שהרי בסי' קכ"ח בישמעאלים מותר לייחד יין אצלו ברשותינו והיינו דלנגיעה ל"ח ועכו"ם בזה"ז לכתחלה מחמרינן ע"ש בש"ך ס"ק ד' הרי דחזינן דמסתמא ל"ח לשמא נגע ודומה נמי' כ"ו בידעינן דעאל אדרי היכא דאיכא ריעותא דאיהו פתק כו' אבל בס' אם שניהם שותקין לדעת הש"ע מותר ואפי' לרמ"א שם דמחמיר מ"מ לענין יי"נ שהוא איסור קל ודאי דגם רמ"א מודה אא"כ בנכנס שלא ברשות דמסתמא נכנס לשתות יין וכן להפקיד לזמן מרובה אסור אפי' בדיעבד או אפי' בזמן מועט במקום דיש לחוש שאם יחליף כמש"כ הב"י והט"ז ובנידון דידן ל"ש שהחליף וכ"ש שמצא כמו שהניחו סתום בלא שינוי וכמ"ש תוס' בע"ז דף ע' ע"ב ד"ה לא מסרה והא דכ' רמ"א סימן קכ"ט בסעי' ה' דצריך סימן היינו כשמתפיסים ע"ש בתוס' וכן משמע לשון הפוסקים דכ' אא"כ

והרוצה להטביל צלוחית שפיה צר שקורין פלאשין או בוטעלקס צריך למלאם תחלה במים שאובין או שישהא אותן במקוה כ"כ זמן עד שישער שבודאי נתמלאו כלם מבפנים מים אבל יותר טוב למלאן במים אף שאובין ויניחם בסל גדול או בדלי ומכניסו למקוה ועי"ז נתערב המי מקוה במים אלו והוי טבילה ומאחר שמילא הכלים במים והן כבדי' יזהר שלא יושיב הכלי' על שוליהן או על פיהן דמחמת כובד הכלי יכבד למטה ולא יבא מים מבחוץ תחת הכלי אלא יניחם על צידיהם ואז יתגלגלו במקוה בתוך הכלי · ואם הם כלים רקים ופיהם רחב כטעלר וכיוצא בו מותר להניחם אף על שוליהם או פיהם דבודאי יבא המים גם מתחת רק יזהר שלא יניח כלים זה על גב זה כדי שלא יכבידו אלא יניחם זה אצל זה ואף שבמקוה יפלו זה על גב זה אין לחוש דאי אפשר שלא יבאו שמה מים ומותר לטבול כלים בסלים או בשק כיון שאין מחזיקין מים (או"ה) :

יח כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל לפי שאין המים יכולין ליכנס בשוליו אפילו מכניסו כולו למים ומ"מ דוקא כלי שאין רחב מאוד אבל כלי שרחב מאוד ואינו גבוה בקערות שפיר נכנס בו המים ויותר טוב להפכו על הצד (סימן ר"כ) :

יט כבר כתבנו שצריך להטביל במעיין או במקוה וצריך שיהיה בהם שיעור מ' סאה שהוא שיעור מקוה אמה על אמה ברום ג' אמות ואף שאינו במדה זו רק שיהיה שם מים כשיעור זה ומעיין מטהר אע"פ שאינו במקום אחד אלא שהוא זוחל אבל מקוה אינו מטהר עד שיהיה עומד במקום א' בגומא א' אעפ"י שאינה עמוקה רק שיש בו מים כשיעור זה ונקווה במקום א' אבל אם הם זוחלים על הארץ אינו מטהר ודוקא שבאו המים בידי שמים ע"י גשמים אבל מים שאובין פסולים ולכן הגומות והחפירות שבשדות שנראה שנעשה ע"י גשמים מותר לטבול בו (סימן ר"א סעיף ע"ד) · ונ"ל דבשעת הדחק מותר לטבול כלי זכוכית בשלג, דטבילתו ודאי רק מדרבנן אם הוא במקום א' אבל לא כלי מתכות דלהרבה פוסקים הוא מה"ת (סי' ר"א סעיף ל' ובא"ת סי' ק"ס כמ"א שם ובסי' קנ"ט סעיף ט"ו ע"ש ובמג"א) :

בינת אדם

אם

במקום די"ש לחוש שמא נגע לשתות וכ"כ רמ"א סימן קכ"ח סעיף ד' נשמע דמסתמא לא חיישינן שמא שתה ממנו דאפי' אם שתה ממנו יכול לשתות ששתה ולא נגע אלא במקום דחיישינן שמא נגע לשתות משמע דלא חיישינן שמא שתה ממנו אלא שמא נגע בו בשעה שמריק ממנו לכלי אחר וכאמת מה שכ' רמ"א שם שמא נגע בו דרך מתעסק וכ"כ הש"ך כמה פעמים וזה נ"ע לפי מה שכ' רמ"א וש"ך בסימן קכ"ד סעיף כ"ד וש"ך שם ס"ק ע"א דאפי' נגע בידו בלא כוונת מגע מותר וא"כ מה בכך שנגע דרך מתעסק כיון שלא נתכוין ליגע ביין וכ"כ הש"ך בנקה"כ סי' קכ"ח ס"ק ג' וז"ל דהכי דנגע בו עכו"ם בקלות היינו מ"מ כ"ל מגע עכו"ם שלא בכוונה ולשמא נגע בכוונה ל"ת כמש"כ בש"ך ס"ק ח' עכ"ל ושם כ' וז"ל כיון דלא הזינן ריעותא לפנינו ע"ש ומכאן נ"ע על הש"ך סימן ק"ל ס"ק ב' שכ' דאם לא חתך הברזות אפילו בדיעבד אסור דהא בקל יכול לגולל הברזא ולהמשיך יין ומ"מ מדין הנ"ל בסי' קכ"ח דקאי על מש"כ הט"ז ס"ק ג' על דין דרמ"א דאם מצא שהעכו"ם תופס הברזא בידו דהיין אסור וכ' הט"ז דכל היין שבחביות אסור ועי"ז משיג בנקה"כ דלדידן מותר ולמה ל"ת ששתה מן החביות אע"כ דבאמת זה דבר שא"א בידוע ולכל הפוסקים במכירות משקה שאי אפשר לשתות מן החביות אלא שימשוך ממנו לכלי אחר ואין כאן חשש אלא שמא הכנים אצבעו לפנים וזה מלוי דלפעמים מחמת שבולית הברזא נופל על הארץ ומכנים אצבעו עד שמתקן הברזא או שנוגע בקלות ועי"ז כ' הש"ך דל"ת וכ"כ בסי' קכ"ט ס"ק פ"ב דדוקא כאן ברזא בחביות דצריכה לשאוב מן החביות בידה דאם ע"כ צריכה ליגע אבל היכא דיש ברזא אפי' ידוע שלקחה יין שבחביות מותר לדידן בהפ"מ וכ"כ הש"ך בהדיא שם ס"ק פ"ג ודיט של ש"ך בדיעבד אתי שפיר במגופה שבוא רחב שיכול לשאוב בו בכלי דזה אסור אפי' בדיעבד אבל בברזא לא הבנתי למה יאסור בדיעבד אם לא בכלים קטנים דעכל לומר ששתה ממנו וכ"ש בדרך שאין לו כלי אחר לבריק כולו אבל בכ"ל כ"ל בנידון דידי בודאי אלו היה בוטעלקעס קטני' שקרוב בדבר יותר שאם רוצה לשתות שותה ממנו דזה אסור אבל בבוטעל גדול שאין דרך לשתות ממנו כ"ל כיון שהוא עני והש"ע להסיר, ועמיתי כרב שכר"א שהסוואר לא כודס לי כוס והשיג שלי ח"ל יש לחוש שמיד שתפס העכו"ם רצה לידע מה

יש בכלי אם באמת שיש שם דבר שהוא שייך להתוכחן והמעלי' נתפס ע"ז כגנב ויש לו התפארות בזה ובכול לידע מה"ת כימא שימתין בזה ויערב לגלותית ומפורש בש"ע שגם לכוונה אחרת ג"כ אסור וזה בודאי דמיד כשמביאין דבר כזה לבמושל מיד תופס ג"כ ואינו ממתין ולכן אין לסמוך למעשה להתיר כי הדבר ידוע שכשמביאים דבר כזה שנתפס על המכס כ"א מהמוכסים רוצה לטעום ולידע מה שבתוכו עכ"ל :

וא"א אלו היה היהודי מכחיש שיאמר שהוא דבש וכיוצא בו והמוכס לקח אותו בחזקת יין הייתי אומר כסברת הרב גם בזה י"ל דא"כ היה לטעום אותו לפני היהודי אבל בנידן דידן שפניהם מודים שהוא יין למוקים אלא שהוא אומר שחייב כו' למה יטעום ולמה נהיר :

(פז) שאלה חביות של יי"נ אם מותר ליתן לתוכו שאר משקין בדרך קבע בלא מילוי ועירוי :

תשובה בססי' קל"ז כ' בש"ע דמותר בין מים בין שכר ובין שאר משקין וכ' הט"ז שם סס"ק ח' דאפי' נשתכא מע"ל מותר דא"ת שאם נשתכא אסור א"כ אפי' לפי שעה אסור (כנ"ל) ע"ש ולפ"ז ודאי אין לחלק בין מע"ל או כ' מע"ל או חצי שנה או שנה דמ"מ וכן משמע לשון הש"ע והפוסקים דכ' סתם מותר ליתן לתוכן כו' ולא כתבו אם בדרך ארעי או קבע או כמה ישכא בתוכו ואמנם הש"ך שם ס"ק ט' כ' וז"ל ול"נ משקין אמו יין משום דאקראי בעלמא הוא ע"ש ולפ"ז אסור ליתן משקין דרך קבע והנה בוודאי אלו היה כותב דין זה מסברתו וס"ל שלא לחלק בין יין לשאר איסורים בודאי היינו מחוייבים לקבל דבריו אך כיון שאינו כותב זה מסברתו אלא כ' שהוא פ"ס ערוך ומאוד תמוהים דבריו ותוספי דתלמוד טועה בגירסא אלא ז"ל בגמרא דף ל"ג ע"ב רבינא שרא ליה לר"ת בריה דר"י למירמא ביה שכרא אזיל רמא ביה חמרא ואפילו הכי לא חש ליה למלתא אמר אקראי בעלמא הוא עכ"ל ופשוט דכוונתו דאע"ג דהוא שבא לידי מכשול וא"כ היה לנו לגזור שכרא אטו חמרא אפ"ה לא חש ליגזור אמר אקראי בעלמא ר"ל מקרה הוא ולכן נ"ג וא"כ פשוט מסתימת הפוסקים דאין חילוק בין קבע לארעי ואמנם הטעם שכתב הרא"ש שהיין שבוס מעיקרא אין כוונתו מפני שהיה בלוע בכלי ולודאי היה מבטיתו אלא ר"ל שמשקין שנמין היין תיכף בליאתו :

כ אם נשתמש בכלי קודם שטבלו לא נאסר המאכל ומ"מ אפילו בישל בו מאה פעמים צריך לטבול אותו :

כא קטן אינו נאמן על טבילת כלי מתכות ונ"ל דבכלי זכוכית לצורך שבת נאמן דאינו אלא מדרבנן (עיין מ"א סס' תל"ז) ועיין לעיל כלל ע"ב :

כב כלים שנפלו למים קודם טבילה א"צ לטבול עוד דלא בעינן כוונה לטבילה ולכן אם הטביל כלים ע"י נכרי עלתה להם טבילה (סי' ק"כ בט"ז שם ס"ק כ"ח) :

כג אסור להטביל כלי בשבת וי"ט ואם שכח בע"ש יתנם לנכרי במתנה ויחזור וישאלנה ממנו ואם הוא כלי שראוי להביא בתוכו מים מן המקוה במקום שמותר לטלטל בשבת ישאוב בו מים להביא לבית דלא מחזי כמו שמטביל ולא יברך ואא"א נ"ל דכראי הוא הב"י לסמוך עליו ולטבול בשבת אם הוא בענין שיתבטל ע"י כך מסעודת שבת אבל כלא"ה לא (חלק אכא"ת סתם בש"ע דמותר כא בי"ד כ' סתם דאסור) •

כלל עד דין הכשר כלים (סימן קכ"א) :

א כלים האסורים בין כלים ישנים של נכרי או שנאסרו מבשר וחלב או שאר איסור כדרך שנאסרו כך הוא הכשירן לפיכך הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי שנשתמש בהם בצונן כגון כוסות וצלוחית וכיוצא בהן מדיחן ומשפשפן היטב במים כדי להסיר מה שדבוק בהם ואח"כ שוטפן במים ומטבילן ומותרים ואם נשתמש בהם בחמין אם כלי חרס אין להם תקנה ואם הם של אבן או מתכות או של עץ צריכין הגעלה ומדינא כלי שנשתמש בו בכלי ראשון צריך הגעלה בכלי ראשון וקערות וטעליר שמשמישן ע"י עירוי הגעלה שלהם ג"כ על ידי עירוי אך נוהגין להגעיל הכל בכלי ראשון דלפעמים מכסה בהם קדרה וכיוצא בו וכן הכפות לפעמים מכנים אותן לקדרה ומכ"ש כלי נכרי שידוע שמדיחין יחד בכלי ראשון (סעיף א' כ') :

ב סדר הגעלה כך הוא תחלה צריך לשפשף הכלי היטב מבפנים שלא יהיה בו שום דבר שמנונית נדבק בו וכן צריך להעביר כל חלודה שמבפנים אבל כשיש רק רושם חלודה אינו מזיק וצריך שלא יהיה בכלי שום סדק או גומא ואם יש בו צריך להרחיבו ולנקר היטב ואם אינו יכול לנקר ישים שם גחלים עד שישרוף גוף האיסור אם יש שם ועיין כל דיני הגעלה בא"ח סימן תנ"א ובחיבורי ח"א בהל' פסח כלל קכ"ה :

ג צריך להגעיל גם ידות הכלים ומיהו סגי שישפוך עליהם מים רותחין מכ"ר שהרי גם כן אינו בולע רק ע"י מה שניצוצות נופלים מתוך הכלי עליו וצריך שינקר במקום שמחובר הבית יד שלא יהיה שם איסור בעין ואם אינו מדובק יפה ויש חשש שיש שם איסור בעין צריך ללבן אותו מקום וכן אם יש טלאי בכלי צריך להניח שם גחלים שיתלבן ואח"כ יגעיל הכלי ואם ניכר שהטלאי היה מחדש והוא מדובק יפה שאין בו חשש שיש שם איסור בעין סגי בהגעלה (שם) :

ד דרייא פוס צריך ליבון לפי שנשפך עליו איסור וכן קאצערעס שמוציאין בם הקדרות מהתנור ובדיעבד כיון שאינו נותן עליו התבשיל בעין וגם אין עליו איסור בעין אלא בלוע נ"ל דמותר דהוי כב' קדרות שנגעו זב"ז :

ה כלי שנשתמש בו באותו יום בתוך מעל"ע לא מהני הגעלה אא"כ שיכניס הכלי בכלי גדול שיהיה במים ס' נגד הכלי של איסור וזה לא שכיח (שם) :

ו כלי שמשתמשין בו ע"י אור כגון מחבת שמטגנים בו לא מהני הגעלה דמה שבלע ע"י אור אינו מפליט ע"י הגעלה אלא דוקא ע"י אור ואם הוא כלי שנאסר מאיסור צריך ליבון כ"כ עד שיהיו ניצוצות ניתזין ממנו אבל מחלב לבשר כיון דהתירא בלע סגי בליבון קל עד שישרוף עליו קש מבחוץ • וכלי שהכשירו ע"י ליבון אף על פי שיש בו גומות או סדקים או חלודה אינו מזיק שהאש שורף הכל • ובדיעבד בהם"ם יש לסמוך על הפוסקים דמחבת לא נקרא תשמישו ע"י אור לפי שלעולם לחלוחית השמנונית שם ולא מקרי תשמישו ע"י אור רק שפודין ואסכלאות שצולין בו וכ"ש תנור (א"ח סי' תנ"א בט"ז ס"ק ח' וס"ק ס"ו וכמ"א ס"ק י"א) וצ"ע :

ז אם הגעיל כלי הצריך ליבון אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא על ידי אש דחיישינן שמא לא פלט הכל ע"י הגעלה ויחזור ויפלוט בפעם ב' (סימן קכ"א ס"ז ס"ק ד') :

ח כל מקום שצריך הגעלה לא מהני אם קלפו לכלי בכלי אומנות שהרי נבלע בו האיסור מעבר לעבר (שם סעיף כ') • ודין המרדה של איסור נתבאר לעיל כלל ס"ב סימן ח' :

ט כלים שתשמישן בצונן אם יש לחוש שחממו בו יין או שמלחו בו או שעמד בו מע"ל דהוי כבוש נוהגין להגעיל ואין לשנות ואפי' תיבות ושלחנות הנקחים מן העכו"ם נוהגין להגעיל שמא נשפכו עליהם חמין ונוהגין להכשיר השולחנות ע"י עירוי (ועיין בח"א הלכות פסח) ומכל מקום בדיעבד אין לחוש ועיין לקמן בדין הכשר כלי יין :

י תנור או כירה שנאסר על ידי איסור צריך ללבנה עד שיהא ניצוצות נתזין ממנו וגם צריך

שילכו

שילבו הגחלים על פני כולו דכיון שבלעה ע״י גחלים צריך להפליט ע״י גחלים ואם ספק אם הלבו על פני כולו אסור אבל מבשר לחלב כיון דהתירא בלע אע״פ שאינן מהלכין ע״פ כולו מותר בהפ״מ ובלבד שילבן היטב (ח״ח סי׳ תס״ח וכמ״א שם) :

יא כלי מתכות אע״פ שי״א שאם נשתמש בו איסור במקצתן נאסר כולו משום דחם מקצתו חם כולו אבל לענין הכשרו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו בין לענין הגעלה ובין לענין ליבון דאע״ג דמוליד הבליעה בכולו מ״מ אינו מפליט מכולו ולכן אם השתמש במקצת על ידי אור וליבן אותו המקצת ואח״כ תחב הצד שלא הגעיל בכלי אסור לכ״ע שהליבון אינו מפליט כלום אלא ששורף האיסור אבל דבר שנבלע ע״י חמין במקצת והגעיל אותו מקצת אם נשתמש באותו מקצת שהגעיל סותר בדיעבד דאמרינן אינו מפליט מכולו אבל אם השתמש באותו מקצת שלא הגעיל נחלקו האחרונים המ״א בסימן תכ״א ס״ק כ״ד כ׳ דאסור בדיעבד והש״ך ופ״ח מתירים ונ״ל דבהפ״מ ויש עוד צדדים להקל יש להקל אבל לא בלא״ה (ועיין לעיל כלל מ״ו סי׳ ו׳ ובנ״א סי׳ מ״ד) :

יב יש מקומות שנהגו היתר לשום יין בכלים שהנסרים שלו מדובקים בחלב משום שטבע היין לברוח מן החלב והחלב נקרש ועומד בעצמו ואינו נוגע ביין (קכ״א סעיף א׳) :

יג כלים הנאסרים ע״י מליחה צריכין הגעלה ובדיעבד אם מלחו בהם אמרי׳ אין מליחה להפליט:

יד דין סכין של איסור והכשרו נתבאר לעיל כלל מ״ז סימן ח׳ • ודין הכשר כלי יין נתבאר לקמן כלל פ״א :

סימן קכ״ב מבואר לעיל כלל ג״ה :

הלכות יין נסך
כלל ע״ה

דין חומר איסור של יי״נ ומי האוסר במגע (סימן קכ״ג) :

א יין שנתנסך לפני עבוד׳ כוכבי׳ אסור בהנאה מדאוריי׳ כדכתיב אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ואתקש לזבחי עבודת כוכבים אבל סתם יינם מותר מדאורייתא אפילו בשתיה אבל חכמים גזרו לאסור בשתיה גזירה משום בנותיהן וכדי שלא יטעו לומר דגם יי״נ ממש אינו אסור אלא בשתיה ולכן גזרו שאפי׳ סתם יינם יהיה אסור בהנאה וגזירה זו הוא מגזירת י״ח דבר שאפי׳ יבא אליהו לא מהני היתר לאיסור זה שכבר קבלו עליהם כל ישראל ואיסור זה של סתם יינם אעפ״י שהוא קל בעיני העולם ודימו לשאר איסור דרבנן אבל באמת האיסור חמיר מאוד והשותה סתם יינם עוקר נשמתו ממקום שנשרש בו בקדושה ביין המשומר בענביו ואין לו חלק לעה״ב והאריכו מאוד בעונש זה המקובלים ונתחבר על זה ספר מיוחד הנקרא יין המשומר והקורא בו תסמר שערת בשרו מגודל העונש וכתבו שקבלה בידם שהשותה סתם יינם יכשל בודאי לבעול ארמית כמו שגזרו חכמים יינם משום בנותיהם (וכן סוף בסמ״ג) ובספר הזכרונות מהחסיד ר׳ שמואל אבוהב מאריך ג״כ בעונשו ולכן כל אדם יזהר בזה מאוד לנפשו ויזכה לסעודת לויתן וליין המשומר ואם נכשל ושתה יי״נ יתענה לפחות ה׳ תעניתים נגד ה׳ פעמים גפן שבתורה (נגד מסכת תורה) ויתודה ולא ישתה עוד (ססי׳ קכ״ג) :

ב יין שנוגע בו עכו״ם אפילו יין שלנו יש לו כל דין סתם יינם ואין חילוק ביניהם כלל :

ג ואפי׳ נתחמץ היין אח״כ נשארה באיסור ואפילו חומץ יין שלנו שנגע בו עכו״ם אסור כל זמן שאינו חזק כ״כ שאם משליכין על הארץ מבעבע ואין אנו בקיאין בזה ואסור (סעי׳ ו׳) :

ד אם נמצא חביות יין שנתחמץ עד שמבעבע כשמשליכין אותו בארץ דאז מדינא אין בו משום מגע עכו״ם ותוך ג׳ ימים למפרע נגע בו עכו״ם אין לחוש למגעו שבוודאי ג׳ ימים קודם לכן היה חומץ בריחו וטעמו (סעיף ז׳) :

ה יין שנקרש מחמת קור ונגע בו עכו״ם כשהוא קרוש אין בו שום מגע עכו״ם אבל לאחר שנמס ה״ז כיין ואסור אבל יין שהקרים אסור (ש״ך ס״ק י״ב) :

ו החרצנים והזגין ושמרי יין שלהם תוך י״ב חדש אסורים ולכן היין שרף שנעשה מזיעה שלהם אסור כיינם ולאחר י״ב חדש אם תמדן במים תחלה (ר״ל שספק עליהם מים לעשות תמד) מותרים אפי׳ באכילה שכבר יצא מהם היין אבל אם לא תמדן אסורים לעולם אפי׳ יבשם בתנור ודוקא החרצנים שהיה על יי״נ אבל אם שלה חרצנים מן הגת קודם שהמשיך היין כמו שיתבאר בכלל

שאח"ז וכן אלו שדורכים ענבים בחביות דלא שייך בו משיכה אע"פ שהיין צף עליהם למעלה מותרים ולכן המחמיץ עיסה בשמרי יין של עכו"ם כל העיסה אסורה ואפי' באלף לא בטיל דלמטעמא עביד ואם דרך העכו"ם להחמיץ בשמרי יין או ליתן אותם בשכר ודבש אסור לקנות מהם (סעיף י"ד ט"ו) :

ז התמצית של יין הנקרש על דופני החביות והקנקנים (נ"ל דר"ל מה שקורין ווייןשטיין) נהגו בו היתר להשתמש בהכלים לאחר שהכשירו כדין המבואר בכלל פ"א ואין מקליפים התמצית הנקרש עליו שכיון שנתייבש כ"כ כבר כלה כל לחלוחית היין שבו וכעפר בעלמא הוא ועיין לעיל כלל ס"ו סימן י"ח (סעיף ט"ז) :

ח יין צמוקים לאחר ששרה אותם במים אע"ג דלא מצא יותר רק כפי המים שנתן עליהם מ"מ כח הפירי העומד בתוכן נותן טעם חזק והוי כיין גמור ואע"ג דעדיין הצמוקים מעורבים עם המים וקיי"ל לענין יי"נ דאינו נקרא יין להתנסך עד שנמשך עכ"פ על הגת (כדלקמן כלל ע"ו) שאני התם דאין דרך להניח הענבים עם היין משא"כ הכא שדרך הוא להניח הצמוקים בתוך החביות ושם נעשה יין גמור כיון שעברו עליו ג' ימים (שם וש"ך ס"ק כ"ד וט"ז ס"ק י"ג ובח"ח סי' ר"ב בט"ז ס"ק י' ובמ"א ס"ק כ"ז ונ"ע נ"ל ג' ימים שם : בכוס של מע"ל) (ובח"ו"ס ובד"מ לא נזכר ג' ימים ולכן נ"ל דלאחר מע"ל דינו כיין ותשובת רלנ"ח אינו בידי ואפשר דמעשה כך היה) :

ט דין מים שנותנים על החרצנים שלנו וכן שמרים שלנו שתמדן במים מבואר בש"ע סעיף ט' וסעיף י"א :

י כיון שאיסורו משום בנותיהן לכן לא גזרו אלא על יין דשכיח לשתותו אבל יין של ישראל שבשלו ולאחר שנתבשל בישול גמור על האש עד שנתמעט ע"י הרתיחה וכן יין של ישראל שמערבין בו דבש או פלפלין עד שנשתנה טעמו עד שעי"ז לא נקרא עוד שמו עליו ונגע בו עכו"ם מותר אפילו בשתיה אבל יין מר (שקורין ווערמיט וויין) כיון שדרך לשתותו כך דינו כיין גמור (נ"ל סי' ע"ד) (ומצאתי בהורת מיטור דחולק על נ"ל וכי' דנראה כל הפוסקים משמע כיון דנשתנה טעמו נגמרי אע"פ שנקרא יין מה בכך) אבל אם בישל יין של עכו"ם וכיוצא בו אסור שהרי כבר נאסר מתחלה · ותבשיל שיש בו יין ואינו ניכר בו בעין אלא שנבלע בו אין בו משום ניסוך ולכן אם נגע בו עכו"ם לאחר שנתערב מותר ואם הוא בעין נאסר (סעיף ג' ד') · ויין מזוג דהיינו כשיש כנגדו ששה חלקים של מים בטל ומותר בשתיה · ומי בוסר נאסרים במגע עכו"ם לפי שא"א בקיאין מתי נקרא בוסר (סעיף ח') :

יא דבש של ישמעאלים דהיינו שלוקחים ענבים ומשימים עליהם עפר לבן ידוע שעה א' או יותר קודם דריכתם כדי שיצול היין היוצא מהן מהרה ויעמיד במתיקתו ואח"כ דורכים אותם ומבשלים אותו יין בישול יפה עד שיתעבה ונעשה כעין דבש ואלו בעכו"ם אחר היה זה איסור גמור כיון שתחלתו היה יין גמור אלא אפילו בישמעאלים דתחלת אסורו אינו אלא משום חתנות אפ"ה אסור (סעיף כ"ו) :

יב יש ליזהר מלהוציא החרצנים והזגים מהגיתות ע"י עכו"ם אפילו אחר שהוציאו מהם יין ראשון ושני דשמא יש בו מופת יין ואסר אבל בנעצרו בגלגל וקורה אין לחוש בכה"ג למגע עכו"ם (סעיף י' וכש"ך) :

יג כיון שזה שאסרו בהנאה הוא משום גזירות יי"נ ממש ולכן מי שאינו עע"ז כגון תינוק משנולד וכל זמן שאינו מזכיר שם ע"ז ומשמשיה וגר תושב וגר שמל ולא טבל כראוי אינן אוסרין במגע בהנאה ויש מקילין בגר תושב וגר שלא מל דאינו אוסר במגע ועכו"ם שאינו מאמין כלל בע"ז וישמעאלים כל אלו בין יינם ובין במגעם מותר בהנאה לכ"ע (ואפי' להאוסרים סתם יינם כסנאס) אבל בשתיה אסור לכ"ע שהרי השתיה אסורה משום חתנות אבל ישראל מומר דינו כעכו"ם (סימן קכ"ד) והקראים בזמה"ז יינם אסור לשתות אפילו בבית ישראל משום בנותיהן אבל מותר לשתות עמו יין שלנו אע"פ שנוגע בו (דו"ם בשם רש"ל) :

יד ומטעם זה יש מן הגאונים ד"ל דעכו"ם בזמ"ז כיון שאינן רגילין לנסך לעכו"ם דינן כתינוק עכו"ם בזמן הש"ס ולכן יינם אסור בשתיה משום חתנות ומותר בהנא' ובמקום צורך יש לסמוך על זה ולכן מותר לגבות בחובו סתם יינם וכן אם עבר וקנה מותר למכור אבל לכתחלה ראוי לאסור שלרוב הפוסקים גם בזמה"ז סתם יינם אסור גם בהנאה וכן ראוי לכל בעל נפש להחמיר ויצליח (סימן קכ"ג סעיף א') וכן שאין להשכיר עצמו או ביתו או בהמתו או כליו או לשמש ולמזוג לעכו"ם בי"נ או להיות תורגמן וסרסור ואפי' לשמור בחנם חביות של יי"נ אע"ג שפטור אם נשברה או נאבדה ואפי' לא יחזיק לו טובה מ"מ אסור שאם תשבר או תאבד מתוך שמירתו מיצר הישראל נמצא שהוא רוצה בקיומו ומצוה לבטל ע"ז ומשמשי' (סימן קל"ג סעיף א' וסעיף ו' בט"ז וש"ך) וכן לא יתן יין בכלי לעכו"ם המכריז להטעימו שכיון שנגע בו נעשה יין נסך וכשמכריזו ומטעימו ומראהו נהנה הישראל מיי"נ (שם סעיף ה') וכן בכל מקום שאין הפסד ראוי להחמיר לאסור בהנאה רק אין בידינו למחו' ביד העושין מו"מ בסתם יינם כיון שיש מקילין אפי' לכתחל' וגב"ש בעתים הללו שהעניות מצויה :

כלל עו דין מאימתי נקרא יין וכיצד נאסר במגע עכו"ם ובכח (סימן קכ"ג קכ"ד):

א ע"י ג' דברים נאסר היין (א) ע"י נגיעה • ואפילו לא נגע אלא שהיה נקב בחביות ותחב בו עכו"ם ברזא קצרה אעפ"י שלא נגע ביין מ"מ אלו לא סתם הנקב הי' כל היין יוצא ה"ל כנוגע בכולו ואסור בהנאה מדינא (ב) ע"י כחו שהטה העכו"ם החביות ועי"ז יצא היין וזה אינו אסור מדינא אלא בשתיה (ג) ע"י ניצוק • כגון המערה יין לתוך כלי שיש בו י"נ האסור בהנאה מדינא• כיון שהקילוח מחברן הכל אסור :

ב מאימתי נקרא יין לאסור במגע עכו"ם משהתחיל למשך דהיינו משנמשך בגת בעצמו אע"פ שעדיין לא ירד וקלח ממנו לחוץ כלום אלא שהגת הוא מורדן ופינה החרצנים והזגים למקום אחד עד השולים ונראה היין לבדו צליל עומד במקום אחד זהו נקרא המשכה (רמ"א) ואם נגע בו העכו"ם נאסר כל מה שבגת אפי' לא נגע אלא בחרצנים וזגים אם יש בהם טופח ע"מ להטפיח • וא"ל לא נאסר אלא מה שנגע כדלקמן סי' ד' וכ"ש אם נמשך חוץ לגת לבור דהוי המשכה (לפי' גר"א) ואם נוגע אח"כ אפי' מה שבגת אסור אבל כ"ז שלא הבדיל היין עד שולי הגת מן החרצנים והזגים לא הוי המשכה אע"פ שיש הרבה יין במקום א' מכונס בגומא א' שבין החרצנים והזגים שאינה מגיע עד השולים אינו נאסר במגע דלא נקרא המשכה כיון שיש ענבים תחת היין הלכך אם הגת סתומה ומלאה בענין שא"א ליין לבדו למשך בה אפי' ממילא אין בו תורת יין לאסור במגע ואפי' לקח העכו"ם בידו הרבה עם חרצנים חנים לא הוי המשכה ומותר להחזירה לתוכו (קכ"ג סעיף י"ג ולשון זה כפתקתי מלבוש) :

ג אם מילא מהגת כוס יין וכונתו לשלותו (ר"ל לנסכו) מהחרצנים והזגים הוי המשכה וכל היין שבגת תורת יין עליו לאסור משום מגע וכן אם נתן סל לתוך הגת או גיגית דרוכה נקרא המשכה ואפי' לא לקח הישראל מיין שבסל כיון שהיין צלול נכנס לתוך הסל ונבדל מהחרצנים והזגים אבל אם לקח החרצנים עם היין לא הוי המשכה ואפי' אם לקחן עכו"ם ביחד מותר להחזיר המותר (שם סעיף י"ח ונס"ך) :

ד גיגית מלאה וכ"ש אינה מלאה ענבים דרוכים עומדת בבית עכו"ם והם של עכו"ם יש לאסור לקנות ממנו דשמא המשיך ממנה ואפי' בהעלם' עין שהעלים הישראל עיניו ממנה אסור אם לא שחתם הגיגית אבל אם היא של ישראל אין חשש שמא המשיך העכו"ם במקום שהי' נתפס עליו כגנב (שם סעיף י"ט וע' בפסו' ג"נ שהאריך בזה בסי' י"כ) ודוקא בגיגית דשייך בו המשכה אבל בעריבה שאין דרך למשוך משם מותר לקנות ממנו ענבים דרוכות ובעל נפש יחמיד גם בזה דשמא הי' אותן ענבים הדרוכים כבר במקום ששייך המשכה ויודע שלא יקנה הישראל מאותו כלי ועי"כ הוא מריקם לעריבה וכן ראוי לנהוג במקום שאפשר (ט"ז ס"ק מ"ו) :

ה גת שהיא סתומה ומלאה דלא שייך המשכה וירד ממנה יין וחרצנים ביחד לתוך סל שלפני הגת שהיין מסתנן בו אין על מה שבגת תורת יין אלא על מה שבסל בלבד למה הדבר דומה ללוקח ענבים ויין ביחד מן הגת ונתנו למקום אחר ומשם נמשך היין מן הענבים דדבר ברור הוא שאין מה שבגת נקרא יין בשביל שנמשך יין מאותו מקום ואם נגע עכו"ם בסל נאסר ואם החזירו לגת נאסר מה שבגת משום תערובת יין שבסל שנתערב בו • ואם יש במה שבגת ס' נגד היין שנפל בו מהסל מותר לדידן דקי"ל סתם יינם בטל בששים ולכן אפי' אין בגת רק יין נמי בטיל ואפי' ע"פ הדין לשיטת הש"ע דיין אסור בכל שהוא וא"כ אם אין שם אלא יין אסור מ"מ אם יש בגת ג"כ חרצנים וזגים אמרי' סלק את מינו כמו שאינם דהיינו היין ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו דהיינו החרצנים והזגים דהוי מבשא"ם עם היין דהא די"נ אסור בכ"ש הוא דוקא במינו אבל שלא במינו בטל לכ"ע בס' ודוקא כשיש ס' בחרצנים וזגים לבד דאז גם היין מותר מטעם סלק אבל אין היין מצטרף לס' לדעת הש"ע (ט"ז ס"ק י"ג ודלא כמשמע מש"ך ס"ק מ"א) ושכרים שלא עברו עליו יב"ח עם יין הוי מב"מ (ססי' קכ"ו) :

ו גת סתומה ומלאה ר"ל שסתם הצנור של גת שלא יוכל היין לירד ממנו לבור וגם מלאה כדי שלא ימשוך בגת עצמו אלא במקום שנסחט שם עומד מעורב עם הזגים מדינא הי' מותר לדרוך בה עם העכו"ם אלא שר"ת החמיר לאסור בה כיון שיש מציאת שיהי' בו המשכה כגון שיקח בכלי יין צלול מן הגת כדלעיל סי' ב' ג' וכיון דבהמשכה כל דהו נעשה י"נ וא"א ליזהר ממגעו של עכו"ם אחר המשכה וגזרו קודם המשכה אטו לאחר המשכה ועוד החמירו דאפי' בגיגית ויש בו ברזא גדולה דל"ש בו המשכה שאם יקח הברזא יצאו גם הענבים עמו אפ"ה אסור לדרוך עמו כיון ששייך בו קצת המשכה כשמנענע הברזא ואז יוצא יין צלול וכ"ש כשיש בו ברזא קטנה שאין ענבים יכולין לצאת משם גם בזה גזרינן שמא יגע לאחר המשכה וגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה ואפי' הי' העכו"ם כפות דל"ש שמא יגע בידו • ולכן אפי' אינו נוגע ברגליו בענבים כגון ששם עצים ודפים על הענבים ועלה העכו"ם על הדפים ודרך אפ"ה אסור לכתחלה ובדיעבד כל זמן שלא נמשך ממנו היין אפי' נגע בהם העכו"ם מותר אבל

כשבר נמשך וישראל עומד על גבו וראה שלא נגע לא בידיו ולא ברגליו כל מה שיצא לחוץ אסור בשתי׳ הואיל ויצא מכחו ולדידן במקום הפסד מותר אף בשתי׳ אבל מה שבגת בגיגית מותר · אבל בגיגית שאין בו ברזא כלל דל"ש בו כלל המשכה אע"ג דגם שם שייך המשכה דהיינו אם יפנה כל הענבים למקום א׳ בגיגית והיין מן הצד דזה הוי המשכה כדלעיל סי׳ כ׳ כיון דזה לא שכיח כלל דלמה יעשה כן ולכן מותר לדרוך בגיגית כזה וכן בעריבה (סי׳ קכ"ג סעיף כ"א כ"ב) ועיין לעיל סעיף ד׳ (וע׳ כ"ז נט"ז ס"ק י"ד ובש"ך) :

ז כיצד היא הנגיעה שיאסור מדינא בהנאה שיגע בכוונה בידו וי"א אפי׳ ברגלו או בשאר איבריו שרוכן לנסך (עיין ש"ך סי׳ קכ"ג ס"ק מ"ג) או בדבר אחד שבידו בכוונה וישכשך אפי׳ שכשוך מועט או ששהה ממנו בין ששתה העכו"ם מהחביות בין ששתה מהכוס והחזיר הישראל את המותר לחביות או שמצץ במניקת (שקורין ליווער) בחביות והעלהו לפיו כל היין אסור בהנאה (סי׳ קכ"ד סעיף י"א) ואפי׳ לא נגע ביין אלא ברתיחה שעל היין (שם) או שהגביה כלי עם יין ושכשך מעט והכלי הי׳ פתוח הוי כאלו נגע ביין עצמו ומדינא דש"ס אסור בהנאה (סעיף י"ז) :

ח נגע ביין ולא שכשך כלל מותר בהנאה מדינא (ש"ך ס"ק כ׳) ולדידן משמע מש"ך ס"ק ל׳ דמותר בשתי׳ כדלקמן סי׳ ו׳ :

ט אחז עכו"ם בכלי פתוח ושכשך אבל לא הגביה ולא נגע ביין לרמב"ם וכ"כ בש"ע סעיף י"ז דאסור בהנאה מדינא ורבים חולקים וס"ל דשכשוך בלא הגבהה לא מקרי שכשוך ומותר אפי׳ בשתי׳ ובמקום הפסד יש לסמוך ע"ז (רמ"א שם) וכ"ש דבנגיעה הכלי לחוד בלא הגבהת ושכשוך דמותר (ש"ך ס"ק מ"ג) :

י כו"א כשהי׳ הכלי פתוח אבל אם הי׳ הכלי סתום בין שהי׳ מלא או חסר אעפ"י שהגביה ושכשך מותר בשתי׳ לכ"ע דאין דרך ניסוך בכך (שם סעיף כ"כ ובש"ך וסי׳ קכ"ה סעיף ח׳ ט׳) :

יא הי׳ הכלי פתוח והגביהו אבל לא נגע ביין אם הי׳ הכלי צר אסור כיון שהגביה ושכשך דזה דרך ניסוך אבל אם הי׳ הכלי רחב כדלי וכיוצא בו אע"פ שהעכו"ם נושא הכלי ובודאי משכשך בדרך הילוכו כיון דלא ניחא לי׳ בשכשוך זה דמתירא שמא ישפוך מותר אפי׳ בשתי׳ ובלבד שיהי׳ הישראל הולך אחריו שידאה שלא יהי׳ חשש שמא נגע ביין אבל אם מכוין לשכשוך או כלי שפיו צר ופתוח אע"פ שהוא כדרך הילוכו כיון שמגביה ומשכשך הכלי אסור (סי׳ קכ"ה סעיף י׳ ובש"ך ס"ק י"ט) וי"א דאפי׳ הגביה ושכשך כיון שלא נגע ביין לא בגופו ולא בדבר אחר מותר בהנאה מדינא (ט"ז סי׳ קכ"ד ס"ק ט"ז) ואם ניתז על עכו"ם וחזר ליין אעפ"י שניתז על בשרו מותר דאין דרך ניסוך בכך (ש"ך ס"ק כ"א בסי׳ קכ"ה) :

יב מגע עכו"ם לאסור בהנאה מדינא צריך ג׳ תנאים (א) שיהי׳ בר כוונה לנסך לאפוקי תינוק כל זמן שאינו יודע בטיב ע"ז או אפי׳ גדול אלא שנפל לבור של יין ועלה מת (קכ"ד ספי׳ י׳) או שנתקל ונתגלגל בתוך היין ונתגלגל גם לחוץ שהי׳ באונסו גם לבסוף אבל אם לאחר שעבר האונס נמצא עדיין נוגע ביין אפי׳ אונס דעלמא דלא קרוב למיתה אסור בהנאה (שם בש"ך ס"ק י"ז) (ב) שידע שהוא יין (ג) שלא יהא עוסק בדבר אחר (ספי׳ י׳) ועכו"ם בזמה"ז שאינם עע"ז כל מגען מיקרי שלא בכוונה וא"כ אם נגעו ביין שלנו אינו אסור אלא בשתי׳ וא"כ ה"ה במקום דמדינא אפי׳ בעע"ז אינו אסור אלא בשתי׳ כגון שלא ידע שהוא יין או שהי׳ עוסק בד"א ונגע ביין שלא בכוונת מגע א"כ בעכו"ם שלנו מותר אפי׳ בשתי׳ דלעולם נתתינן חד דרגא ומ"מ אין להתיר רק דוקא במקום הפ"ם ואין לפרסם הדבר בפני ע"ה אבל יין שלהם אפילו של ישמעאלים אסור בשתי׳ אפי׳ בזמה"ז ואין חילוק בזה אלא לענין נגיעה (ש"ך ס"ק פ"א) ולכן כב"ם שנכתוב אסור בהנאה לדידן מותר בהנאה ובמקום שנכתוב אסור בשתי׳ לדידן מותר אפילו בשתי׳ ואם יש ספק אם נתכוין ליגע או לא תלינן לקולא דהוי סד"ר (ש"ך ס"ק ל"ג) ונ"ל ה"ה אם יש לספק אם ידע שהוא יין או לא :

יג הושיט ידו לחביות כסבור שהוא של שמן ונמצאת של יין מותר בהנאה (סי׳ קכ"ד סעיף י"ג) ולדידן מותר בשתי׳ במקום הפסד (ש"ך ס"ק מ"ס) ואם נודע לו שהוא יין וכן אם פשט ידו לחביות וידע שהוא יין אלא שפשט ליטול משם דבר שנפל לתוכו כיון דבכניסתו לא ידע שהוא יין או שהי׳ טרוד בהצלת הדבר א"כ לא הי׳ כוונתו לנסך ולכן אם הוציא מיד מותר בהנאת ש"ם אפי׳ לדידן אסור בשתי׳ אבל אם תפסו ידיו קודם שמוציאה שלא ישכשך בהוצאתו דבשלמא בכניסתו הי׳ טרוד בהצלת הדבר מה שנפל לו אבל בהוצאתו לא טרוד ולכן צריך או שמירה שלא ישכשך ולכן צריך לתפוס ידו ולפתוח החביות מלמטה עד שירד היין וירד למטה מידו ואז מותר בהנאה ולדידן במקום הפסד מותר בשתי׳ (ספי׳ י"ג בט"ז ובש"ך שם ס"ק ל׳) :

יד מדד עכו"ם הבור שיש בו יין או החביות דהיינו שהכנים קנה לתוכו לידע מדתו או שהי׳ מטפח על פי חביות הרותח כדי שהנוח הרתיחה הוי כמגע עכו"ם שלא בכוונה לנסך ומותר

בהנאה

בהנאה ולדידן במקום הפסד מותר בשתי' ויש מקילין אפי' במדדו בידו וכן אם זבובים או יתושים ע"פ חביות והתיז בין בקנה בין בידו מותר בהנאה ולדידן בשתי' דבכ"ז עוסק במלאכתו וכן עכו"ם שדרך יין ברגליו ושמרהו וראו שלא נגע בידו מותר בהנאה אפי' להאוסרים ניסוך ברגל דבמלאכתו הוא עסק (ואס נגע בידו ע' בס"ז ס"ק י"ז וכס"ך) ואין לדמות מלתא למלתא להתיר דברים אחרים מאומד הדעת לומר זה אינו מתכוין לנסך ואין לך בו אלא מה שאסרו חכמים (סעיף י"ט) :

טו חביות שהי' נקב בצדה ונשמט הפקק מהנקב והניח העכו"ם ידו במקום הנקב כדי שלא יצא היין (סעיף י"ד) או שסתם הנקב בברזא קצרה שאינה עוברת כל עובי השוליים (ש"ך ס"ק מ') כל היין שמראש החביות עד הנקב אסור בהנאה דכיון דסופו לצאת והעכו"ם סותמו ומונע לצאת הוי כנוגע בכולו ושמן הנקב ולמטה מותר בהנאה אך כיון דחשבינן לי' כמעורב וא"א ליהנות ממנה כפ"ע ולכן מותר למכור הכל לעכו"ם חוץ מדמי היין האסור בהנאה ודוקא שהי' שם ישראל להציל את היין ובא עכו"ם והצילו ונמצא שלא הי' העכו"ם טרוד במלאכתו אבל אם לא היה שם ישראל להציל או שהי' הישראל רחוק ממנו קצת או עוסק בדבר אחר וחשש העכו"ם על הנשפך בינ"י לבינ"י ובא עכו"ם להצילו ועדיף ממדדו בידו בסי' הקודם כיון שאינו נוגע ביין ומאחר דבמלאכתו הוא עוסק והכל מותר בהנאה ולדידן במקום הפסד מותר בשתי' (סעיף כ"ג וסעי' י"ד וכש"ך) :

טז וכן חביות של חרס שנסדק' לארכו והיין יוצא ולא הי' שם ישראל ובא עכו"ם וכרכה או חבקה בידיו וחברה בכחו כדי שלא יצא היין ה"ל כנוגע ע"י ד"א ומותר בהנאה ואם נסדקה לרחבו והיין מטפטף ונתן ידו עלי' והכביד עלי' עד שהדקה ומנע יציאות היין מותר בשתי' שאינו רק כמעשה לבינה הנתונה ע"פ חביות ומכבידה • ובחביות של עץ שיש לה חשוקים (סקויזן רייפין) אף בנסדקה לארכו מותר בשתי' שהרי לא הי' הדפנות נופלת שהחשוקי' מחזיקין אותן (סעי' כ"ג) ולדידן לעולם מותר בשתי' במקום הפסד :

יז בר"א שהניח רק ידו על הנקב או שתחב ברזא ואינה עוברת כל השוליים אבל אם הכניס אצבעו לפנים או ברזא ארוכה שעוברת השוליים כל היין אסור בהנאה ולא אמרינן דכוונתו להציל וטרוד במלאכתו כיון שהיה יכול להציל בהנחת יד לבד מבלי שיכנים ידו לפנים ולכן אפי' אין ישראל להציל אסור ומ"מ היכא דא"א להציל אם לא שיתחוב ידו לפנים ואין שם ישראל להציל מותר בהנאה דטריד במלאכתן (ש"ך ס"ק כ"ז) ולדידן בהכניס אצבע מותר בהנאה במקום הפס • ואם לא הי' יכול להציל אלא ע"י שיכנים אצבעו ואין שם ישראל וכן בהכניס ברזא ארוכה מותר אף בשתי' במקום הפסד (ש"ך ס"ק כ"ח) :

יח אם הוציא הברזא התחובה בנקב והי' זה נוגעת עד היין כולו אסור שא"א שלא ישכשך ודוקא שידע שהברזא עוברת כל השוליים אבל אם אנו מסופקים אם ידע העכו"ם שעוברת כל השוליים או לא תלינן דלא ידע וא"כ ה"ל מגע עכו"ם שלא בכוונה ע"י דבר אחר דמותר אפי' בשתי' כדלקמן אבל אם אינה עוברת כל עובי השוליים בענין שא"א לו לשכשך כשמוציא א"כ הוי כמו כחו (ר"ל שאין יוצא מכחו) ולכן מה שיצא אסור בשתי' ומה שנשאר בחביו' מותר אפי' בשתי' ולדידן במקום הפסד אפי' מה שיצא להוץ מותר בשתי' וכ"ש אם הוציא שלא בכוונה דהוי כח עכו"ם שלא בכוונה דאף מה שיצא מותר ועכו"ם שוטה שנכנס לבית שיש בו יין ואפי' ראינו שהוציא הברזא כל שלא נגע בידו ביין עצמו ה"ל מגע עכו"ם שלא בכוונת ע"י דבר אחר דמותר אפי' בשתי' (ש"ך ס"ק ל"ו) ואם היתה ברזא ארוכה תוך החביות ובתוך אותה ברזא נקב ונותנים שם ברזא קטנה לסתום נקבו • אם לא הוציא רק הברזא הקטנה כאינה עוברת עובי השוליים דיינינן לה (סעיף י"ד ס"ו) :

יט אם הוא בענין שאלו לא הניח העכו"ם ידו על הנקב הי' יוצא כל היין כגון שעושין מניקת כפופה שמנית ראשה א' לתוך היין שבחביות והראש האחר חוץ לחביות ומוצץ היין ועי"ב יוצא כל היין שבחביות והניח העכו"ם אצבעו ע"פ המניקת ומנע היין מלצאת דינו כאלו נגע בכל היין וכל היין שבחביות אסור בהנאה שלולי ידו היה כל היין יוצא ונמצא הכל כבא מכחו בר"א כשהמניקת מגיע עד שולי החביות ואז הי' יוצא כל היין אבל אם אינו מגיע עד השוליים ונמצא שלא היה יוצא היין רק עד מקום שמגיע המינקת וא"כ דינו ממש כדלעיל סי' י"ג דמה שהיה יוצא היא אסור בהנאה והשאר אסור בשתי' וימכור הכל (סעיף כ"ג וכש"ך) ודוקא שהניח ידו על פי המניקת שעל היין ממש והוי כנוגע בכל היין אבל אם לא נגע שם אלא הגביה קצת המינקת ותפס בה מבחוץ ומחמת זה מנע היין מלצאת עוד כדרך שעושין אם רוצים להפסיק הקילוח אז אין איסור אלא מחמת שהריק מן המניקת לחביות ודינו כדין המערה מכלי לכלי לקמן בכלל ע"ז סי' י' דיש איסור במאי שיצא לחוץ וזהו בטל בחביו' לדידן(ש"ז ס"ק כ"ז):

כ אם נדנד עכו"ם הברזא ולא יצא מן היין לחוץ והברזא ארוכה ועברה הדופן ונכנסה בתוך היין

היין אם הברזא אינה מהודקת בחוזקה נאסר היין בנדנוד זה אבל אם היתה מהודקת בחוזקה אפי' היין יוצא ומטפטף מותר (סעיף פ"ז ונס"ך) :

כז וכן ברזא שהיתה רפויה בחביות ובא עכו"ם והדקה מותר אפי' בשתיה דאין דרך ניסוך בכך ועוד דמעשה לבנה בעלמא קעביד (סעיף כ"ו) :

כב מגע עכו"ם ביין ע"י דבר אחר שלא בכוונה כיצד כגון שהיה יורד מן האילן ומקל בידו ונגע בראש המקל ביין שלא בכוונה או שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו שלא בכונה וכן אם נתכוין ליגע בו ע"י דבר אחר אלא שאינו יודע שהוא יין מותר אפי' בשתיה (סעיף כ"ד) אבל אם ידע שהוא יין אע"ג שהוא לא נגע בידו אלא שנגע ע"י דבר אחר מ"מ אסור בשתיה ולדידן במקום הפסד מותר בשתיה ומכל מקום אם היה אותו הדבר ביין קודם נגיעתו כגון שנפל ישראל לבור של יין ושלח עכו"ם ידו ואחז בו והוציאוהו וישראל אחר שמרו שלא נגע ביין וכן אם היה קנה מונח כבר ביין ובא עכו"ם ונגע בקנה אין זה מגע ע"י דבר אחר דמשמע שהוא נגיע דבר אחר ליין אבל זה אינו נוגע אלא בקנה הנוגע כבר ביין מותר אף בשתיה ואפי' אסר בפירוש שנתכוין לנסך דזה לא נקרא נגיעה כלל (סעיף כ"ח נס"ז וש"ך שם) :

כג יין שהיה מונח ברה"ר ובא עכו"ם ודקרו שם בסכין להוציא יין מה שיצא לחוץ אסור בהנאה דמסתמא נגע בו ומה שבפנים מותר אפי' בשתיה כיון דלא כיון עכו"ם רק לנקוב החביות ולא כיון ליגע ביין אפי' נגע ביין הוי ליה מגע ע"י ד"א שלא בכונה ומותר ולא חיישי' שמא נגע בידו ביין בשעה שיצא לחוץ דאז הכל אסור דלמה לו לעשות כן (קכ"ד מספי' כ"ד) :

כד חביות של עץ שהוא מטפטף או שותת יקח ישראל הנעורת בידו ויניחנו כנגד הנקב שימנע היין קצת מלצאת ויבא עכו"ם אותן ויהדקו בסכין בנקב עד שיסתום היטיב ואם היין שותת הרבה צריך ליזהר ביותר שלא יגע עכו"ם ביין בידו אבל בסכין בדיעבד מותר כיון שאינו מכוין ליגע ביין והוי כמגע ע"י ד"א שלא בכוונה והרוצה לעשות מן המובחר יהדק החביות בחבל ויפסוק שתיתות היין ואח"כ יתקנו (סעיף כ"ו) ולדידן אף ביד שרי במקום הפסד כיון דהוי מגע שלא בכונה (ש"ך ס"ק ע"ז) :

כה עכו"ם שעשה נקב בחביות ותחב בו קנה חלול וע"י הקנה שתה מן היין הוי מגע עכו"ם ע"י ד"א וכן אם הוציא העכו"ם יין ע"י מינקת קטן כשיעור שמחזיק אותה מינקת והוא נגע ביד ביין שהוא בפי המינקת הוי מגע ע"י ד"א ואסור בשתיה מדינא ואע"ג שחזר ונתערב ביין איזה טפה מפיו או מה שנגע בידו לדידן דקי"ל דיי"נ בטל בס' כדלקמן וא"כ זה בטל בס' (ש"ך סי' קכ"ד ס"ק ל"ג) ולדידן במקום הפסד מותר בשתיה :

כלל עז דין יין הבא מכח ערג וכח כחו ודין ניצוק (סימן קכ"ב קכ"ו) :

א עוד אסרו חכמים אפי' לא נגע ביין ולא שכשך אלא כיון שיצא היין מן החביות מכחו של עו"ג אסור אלא דזה אינו אסור מדינא אלא בשתיה כיצד נטל עכו"ם כלי של יין והגביהו ויצק ויצא היין אע"פ שלא שכשך נאסר בשתיה שהרי היין בא מכחו והנשאר בכלי אסור משום ניצוק ולדידן במקום הפסד הכל מותר ואם לא ידע שהוא יין הכל מותר וכח כחו כמכחו דמי אבל כח כח כחו כגון שגלגל קורות הגת שיש שם ג' כחות הדפין והגלגל והקורה בדיעבד מותר אפי' בשתיה אבל לכתהלה אפי' י' כחות אסור ולדידן במקום הפסד אפי' כחו ואפי' ידע מותר בשתיה (סי' קכ"ס סעיף א' ג' ונס"ך סק"א ססק"ג) :

ב אם כח עכו"ם וכח ישראל מעורב יחד כגון ששניהם מעירן ביחד לכתחל' אפי' הרבה ישראלי' ועכו"ם א' ואפי' הישראל יכול לבדו אסור ובדיעבד אפילו היה העכו"ם יכול לבדו לערות בלא סיוע ישראל והישראל לבד א"י מותר והוא שיהא ישראל המסייע גדול אבל אם היה נער קטן אסור דמסייע זה ודאי אין בו ממש שהרי ניכר שהעיקר הוא העכו"ם (סעי' ג' וש"ך ס"ק ו') :

ג אם היין מקלח מהחביות שבעגלה לתוך כלי אחר והעכו"ם מגביה העגלה כדי שיקלח היין יותר יפה מותר כיון דבלא"ה מקלח ואף שעכשיו מקלח יותר יפה הוי מסייע ואין בו ממש אבל אם בלא הגבהת עכו"ם לא היה מקלח אסור דהוי כחו וה"ה אם ישראל נרק מכלי אל כלי ובא עכו"ם ומנענע ידו של ישראל אם היה היין מקלח בלא"ה מותר וא"ל אסור ועכו"ם שבא לפרוק חביות יין מעל עגלה ויצא מכחו יין שרי דהוי שלא בכוונה דבמלאכתו הוא עוסק (שם סעיף ד') :

ד עכו"ם שהביא ענבים בסלים ודרדורים (ר"ל חביות קטנות) וכיוצא בו וזרקן לגת שיש בו יין דרוך אע"פ שיש יין בדרדורים מה שזב מהענבים שבהם מ"מ מותר בדיעבד שהרי יין זה לא נקרא יין כיון שלא נמשך בגת ומ"מ לכתחלה אסור אפו שפיכת יין גמור ואם ישראל מסייע לעכו"ם בזריקתו לגת מותר אפי' לכתחלה (שם סעי' ו' ונס"ך) :

ה עכו"ם שזרק מים לתוך היין מותר אפי' בשתיה ואע"פ שהניצוק (ר"ל הקילוח) מחברן הייט

דוקא יין ביין כדלקמן סי' ל"ג אבל מים ביין לא ולכן אפי' נגע במים מותר ואם מכוין למזוג אסור בשתיה אפי' לדידן דקרוב ליגע ואם אינו ידוע אם כיון למזיגה מותר דהוי ספק דרבנן ולקולא (סעיף ו' ונ"ס בס"ז וש"ך נהלק כיון תכיזם לכוס ולפי פכמדינתינו הין דדך נמזוג כמש"כ הש"ך וכן נ"ל מהרכתי) ׃

ז עכו"ם שמערה מכלי שבידו לכלי שביד ישראל היוצא אסור בשתיה ולדידן במקום הפסד מותר בשתיה וכ"ש מה שבפנים · וישראל שמערה מכלי שבידו לכלי שביד עכו"ם אם לא הגביה העכו"ם הכלי אע"פ שנדנדו מותר בשתיה ואם הגביה ונדנדו א"כ הוי שכשוך ודינו כדלעיל כלל ע"ו סי' ח' ט' (סעיף ח') ׃

ח בד"א דכחו אסור דוקא כשהיה בכוונה אבל שלא בכוונה כגון עכו"ם שנושא חביות אפי' על כתפו וכהליכתו יצא מן היין לחוץ אפי' יודע שהיא מטפטפת מותר בשתיה אפי' מה שיצא לחוץ דכחו שלא בכוונה לא גזרו (סעיף י"א) ׃

ט המערה יין להוך כלי שיש בו יין עכו"ם אפי' סתם יינם בזמה"ז ונמצא שהניצוק דהיינו הקילוח מחבר יין שבכלי שמערה ממנו ליין האסור ורואים הכל כאלו היה מעורב נחלקו הפוסקים י"א דניצוק אוסר דהוי חיבור וי"א דאינו חיבור ולכן הכריע בש"ע דבהפסד מועט אסור ובהפ"מ מותר ואיזו הפ"מ כגון שהוציא מהחביות לכלי שיש בו י"נ בין שהיה בחביות יין הרבה או מעט כיון דאם היה בו הרבה היה הפ"מ ולכן אפי' אין בו אלא מעט מותר ואפי' אם יכול למכרו לעכו"ם כיון שצריך לזלזל קצת במכירה לעכו"ם מותר · ואם עירה מקנקן או כוס מקרי הפסד מועט וימכרנו לעכו"ם אבל ניצוק בר ניצק כגון שישראל יצק מקנקן לכלי של יין נסך ונאסר יין של ישראל ע"י הניצוק וחזר ישראל אחר ויצא מקנקן לקנקן של ישראל הראשון הנאסר מה שבקנקן השני מותר (שם בש"ך ס"ק כ') וכן אם עירה וקיטף כגון שקודם שנגע הקילוח בשל איסור הפסיק קילוח היורד מהיין של היתר מותר שהרי אין כאן ניצוק (סי' קכ"ו סעיף א' ג') ׃

ט ולא מקרי ניצוק לאסור אא"כ יש בכלי התחתון עכ"פ משקה טופח להטפיח או בכלי שדרכו להכניס בו יין לקיום והוא עכ"פ טופח אבל בסתם כלים ואין בו אלא משקה טופח בלבד אינו אסור אלא מה שבכלי שעירה להוכו אבל את שעירה ממנו מותר אפי' בשתיה ומ"מ אם יש בתחתון ששים נגד יין האסור הכל מותר (שם) אבל אין העליון מצטרף לששים (קל"ד) וכן אם יש בעליון ס' נגד כל מה שיש עכשיו בתחתון אע"ג דהתחתון אסור כיון שאין בו ס' מ"מ העליון מותר דלא גרע מאלו נתערב הכל בעליון (סימן קכ"ו סעיף ב') ׃

י לא אמרו ניצוק חיבור אלא המערה ליי"נ האסור בהנאה מדינא ואז אסור אפי' לדידן דאע"ג דכל מגעם אינו אוסר רק בשתיה מ"מ אלו היה בר כוונה היה אסור בהנאה (ש"ך ס"ק ט') ׃

יא עכו"ם המערה יין מכלי לכלי או לאשפה או למקום לבלוע אין דרך ניסוך בכך ולכן אפילו נגע עכו"ם זה המערה ביין הכל מותר שהרי עשה אותו כמים ואין כאן מחשבת ניסוך כלל אבל אם עכו"ם אחר נגע בקילוח הכל אסור ואם מערה ע"ג קרקע דינו כמערה לתוך כלי שגם הם מולפים ע"ג קרקע לפני ע"ז (סעיף ד') וה"ה דעכו"ם שנגע בקילוח היין היוצא מן החביות מה שבחביות אסור היינו מטעם ניצוק ולפ"ז לדידן דינו כמו בסי' ז' דבחביות מותר ובקנקן אסור (סי' קל"ד סעיף כ"ג ונפ"ך אק"ט) (ועיין בנקה"כ סי' קכ"ג ס"ק ל"ג) · סי' קכ"ז נתבאר לעיל כלל ע"ב ׃

כלל עה דין עכו"ם שנתייחד עם יין (סי' קכ"ח קכ"ט) ׃

א מדינא בזמן שהיו העכו"ם עע"ז אם נתייחד עם היין אפי' ברשותינו ואפי' שעה מועטת אסור בהנאה אבל מי שנודע לנו שאינו עע"ז כגון גר תושב וישמעאלים מותר להתייחד עם היין ברשותינו לזמן מועט כגון כדי שיעור מיל או יותר ואפי' בעיר שכולה עכו"ם ואפי' הודיע שהוא מפליג דכיון דלא פלח ע"ז לא נגע אבל אין מפקידין אצלו יין בביתו אפי' לזמן מועט דאע"ג דהוא אינו עע"ז מ"מ כיון שהוא בביתו ועכו"ם נכנסים אצלו ודאי אינו מקפיד אם נגעו בו וכן אפי' בבתינו אם נתייחד עם היין זמן מרובה אסור ואין היתר אלא בבתינו ולזמן מועט ואם עבר והפקיד או אפי' בבתינו ולזמן מועט אלא שיש לחוש שנגעו לשתות או להנאה אחרת אסור בשתיה (סי' קכ"ה סעיף ה') ׃

ב כבר כתבנו דעכו"ם בזמה"ז יש להם דין ישמעאלים ולפיכך לכתחלה אין מייחדין יין אצלם ואם נמצא עכו"ם במרתף של יין ישראל לא מבעיא בדלת נעול דנתפס עליו כגנב אם הוא עכו"ם שאינו אלם וא"כ מרתת ולא נגע אלא אפי' הפתח פתוח דאינו נתפס כגנב אפ"ה מותר בשתיה אא"כ יש לחוש שנגע לשתות או להנאה מיהו אם פי החביות רחב או שהוא בקנקן שיש לחוש שמא נגע בו דרך מתעסק חיישינן (שם סעיף ד' נרת"ה) ובמקום הפסד אפי' יש לחוש לנגיעה מ"מ מותר בהנאה (ש"ך ס"ק י"ג) ׃

ג וכן אם היו בשוק חביות יין ונמצא עכו"ם ביניהם אם הוא עכו"ם שאינו אלם שאימות שהפסי העיר עליו ואם ימצאהו נוגע נתפס כגנב מותר בשתיה ואל אסור בשתיה (שם סעיף י') ונ"ל דלדידן דינו כמו בסי' הקודם ׃

ד עכו״ם שנמצא בבית שיש בו יין אם יש לו מלוה על אותו יין כגון שעשאו אפותיקי או משכנו לו בפ״נ גם אסור אפי׳ היה חתום בחותם א׳ להש״ע דס״ל דצריך אפי׳ בדיעבד ב׳ חותמות כדלקמן בכלל שאח״ז · אבל אם אין לו מלוה על היין אעפ״י שיש לו מלוה על הישראל בעל היין והגיע זמן המלוה מותר ואפי׳ אין ביין שום חותם ואפי׳ החביות פתוחה ואפי׳ עומד בצד היין ממש ואפי׳ נמצא בידו קצף שרגיל לעלות על פי יין אם הוא בבית הפתוח לר״ה וישראלים עוברים שם (כדלקמן סס) שמאחר שיודע שיפסיד ישראל יינו ירא ליגע ותלינן הקצף לקח מחוץ החביות ולא מפיו אבל אם מצא שהעכו״ם תופס הברזא בידו היין אסור ול״א דהברזא מנפשיה נפל דתלינן בדבר הרגיל ומ״מ כיון דלא חזינן שום ריעותא לא חיישינן שמא הכניס אצבעו לפנים ונגע בו או שנגע ביין שיצא לחוץ דרך הברזא וא״כ נאסר מה שבפנים מטעם ניצוק אלא אמרינן שהעכו״ם הוציא הברזא וא״כ לדידן במקום הפסד מותר בשתיה דהוי מגע ע״י דבר אחר שלא בכוונה (סעיף כ׳ וכס״ך סס) :

ה בר״א דאפי׳ עומד בצד היין מותר דוקא בבית שאין לעכו״ם שום שייכות בו כגון בחצרו של ישראל שלא לקחו ולא שכרו מעכו״ם ואז אפי׳ היה עכו״ם דר באותו חצר ואין ישראל דר בו אלא נכנס ויוצא (וכל״כ גם עדיף ממנית עכו״ם בביתו והודיע שהולך מפליג לקמן בסי׳ ו׳ ש״ך סי׳ ק״נ ס״ק י״ד) פותח אפי׳ אין מפתח וחותם ביד ישראל דכיון דאין לו שום שייכות ביין נתפס עליו כגנב אבל ישראל ששכר או קנה בית בחצירו של עכו״ם וטלאו יין אם ישראל דר שם אע״פ שיש לעכו״ם שייכות בבית כיון שאין לו שייכות ביין אע״פ שהניח היין בחצר ואין עליו לא מפתח ולא חותם מותר אפי׳ אם גם העכו״ם דר באותו חצר אא״כ יצא הישראל והודיע שהוא מפליג (ש״ך ס״ק י׳) אבל אם לא היה ישראל דר באותו חצר אם היה ביד ישראל מפתח וחותם ולדידן בחותם א׳ בדיעבד מותר וא״ל אע״פ שהיין באותו בית שקנה או שכר מעכו״ם אסור כיון שהעכו״ם דר בחצר ואין ישראל שם · ואם אין דר שם העכו״ם וגם לא ישראל א״כ הוי כעכו״ם אחר ומותר אפי׳ בלא חותם כדלעיל סי׳ ד׳ אך כיון שהבית היה של עכו״ם אע״ג דהישראל קנה או שכר ממנו אם נמצא עומד בצד היין אסור דאינו נתפס כגנב דאדם עשוי לראות מה שמכר או ששכר ואין לוקח מקפיד עליו וא״כ יש לו קצת שייכות (סימן ק״נ סעיף ט׳ י׳) :

ו הא דאם עכו״ם דר בחצר של ישראל ואין ישראל דר בו דמותר אפי׳ בלא חותם דוקא ביום אבל בלילה אסור דדוקא במקום שאין לעכו״ם שום שייכות לכנוס לחצר דמתירין מטעם מרתת אין חילוק בין יום ללילה אבל בזה כיון שהעכו״ם דר בו ואין ישראל דר בו וא״כ מסתמא נועלו בלילה ואינו מרתת כולי האי ולכן אסור בלילה ולכן אפי׳ ביום אם נעל ואין חור וסדק שיכולין לראות היין אסור אבל כשיש חור וסדק כל מה שיכולים לראות ע״י החור מותר ביום אפי׳ נעלו בודאי ובלילה אסור אבל בפתוח הדלת לנכרי מותר אפי׳ בלילה דמרתת דלמא השתא מרכיד לחמרא ויבא (סס רמ״ה וס״ו) :

ז לכתחלה לא יניח אדם בביתו יין או חומץ יין עם עכו״ם לבד אא״כ כשישראל אפילו קטן יוצא ונכנס דאז מרתת ובדיעבד כל מקום שהיין בחזקת משתמר דאיכא למתלי שלא נגע בו העכו״ם מותר אפי׳ בלא חותם כיצד המניח העכו״ם בחנותו ויצא או שהיה לו יין בספינה או בקרון והניחו עם העכו״ם והלך לו לבהכ״נ או למרחץ או שהיה מעביר לו חביות יין ממקום למקום והניחו לבדו עם היין ויצא אע״פ שבכל אלו יש לעכו״ם שייכות ביין ואית ליה לאשתמוטי שהרי ברשות ישראל עומד שם אפ״ה אפי׳ אם שהה זמן רב מותר מפני שהוא ירא תמיד שמא יזכור הישראל שהעכו״ם הוא אצל היין יבא ויראנו ולכן אינו נוגע וכ״ש מי שיש לו משרת עכו״ם שיש עליו אימת רבו שהרי נתפס עליו כגנב דמותר בדיעבד (ש״ך ס״ק ד׳) והוא שלא נודע שסגר העכו״ם החנות או שהרחיק הספינה והקרון בענין שאין יכול לראותו אבל אם נודע שסגר החנות ואין שם חור או סדק שיכולין לראותו (וכל חסוב כססוח) אסור היין אם הם חביות פתוחות או סתומות ושהה כדי שיסיר מגופת החביות שהרי אינו נתפס עליו כגנב כיון שברשות ישראל עומד שם בר״א שיש דרך עקלתון שיוכל לבא עליו פתאום שלא יראנו והעכו״ם הוא לבדו דאם הם ב׳ או יותר אפשר שאחד מהם ישמור הדרך העקלתון וא׳ יגע וכן כשהלך לבית המרחץ הלך דרך עקלתון בענין שלא ידע העכו״ם שהלך לבית המרחץ אבל אם ראה שהלך לכנוס למרחץ יודע שלא ימהר לבא ולכן אם אמר לעכו״ם שהניח בחנות שמור לי ויודע שנסתלק משמירתו וכן אם אמר לעכו״ם המעביר החביות לך ואני אבא אחריך או כבולן אם הודיע שהוא מפליג אם החביות פתוחות כיון שנעלמה מעיניו אסורות ואם הם סתומות אם יש בהפלגתו שיעור כדי שיוכל להסיר מגופת החביות כולה בין שהוא של טיט או סיד ולהחזירה ותגוב אסור ובתפ״ם יש להתיר בסתומות בכל ענין אם היה המגופה טוח בטיט ונתייבשה דאז הוי כחותם וכ״ז מדינא אבל לדידן ליכא למיחש לנגיעה אפי׳ בפתוחות אא״כ יש לו הנאה כגון שישתה או יחליף (סי׳ קכ״ט סעיף א״ג) :

המוסר

ח המוכר מפתח חנותו לכו״י היין שבו מותר אפי׳ לא נשאר שום יהודי בעיר אפי׳ הודיע שהוא מפליג שלא מסר לו אלא שמירת המפתח והוא ירא לכנוס בו דשמא יאמרו עכו״ם לישראל ועכו״ם אחרים מתייראים ממנו ואם עבר העכו״ם ונכנס שם אם נתפס כגנב דהיינו שהוא ירא משופטי עיר (עיין ש״ך סי׳ קכ״ח ס״ק י״ג) מותר ואם אינו נתפס כגנב שיש לו התנצלו׳ על מה שנכנס אסור (כנ״ל כרמ״א) ודוקא כשסגר הדלת במנעול מבפנים ואין סדק בחדר שיכולין לראות משם אפי׳ ביום אבל אם יש שם סדק וביום וכ״ש פתח פתוח היין מותר אפי׳ היה לו רשות בפירוש לכנוס שם אם לא אמר לו שיפליג דהעכו״ם מרתת דאע״ג דאינו נתפס כגנב על הכניסה מ״מ נתפס כגנב על הנגיעה • ואם אין העכו״ם מרתת כגון עבדי מושל שמחפשין בבית יהודים הכל אסור אם אין לו סימן שלא נגעו (שם סעיף ס׳) :

ט ישראל ועכו״ם שהיו יושבין ושותין יין כל אחד מיינו ושמע הישראל שקורין לבה״כ והלך שם להתפלל אע״פ שהעכו״ם יודע שהולך לשהות שם מ״מ מותר דכיון דא״א לו להתפלל כאן סובר העכו״ם כיון שהישראל היה טרוד מחמת הקריאה לבה״כ ושכח ביינו והלך לו ותושב כשיזכור ישראל יינו יבא ולכן אפי׳ היין פתוח מותר וכן כל כיוצא בו שבדבר שיוכל לחשוב שהישראל עשה כן מחמת בהלה שכח להיין ואלו לא שכח להיין לא היה יוצא אבל כל שהוא פירש משם בלא טירדא אלא בישוב דעתו אסור ל״ש רחיצה ול״ש תפלה (שם סעיף ז׳ וכש״ך ס״ק י״ט כ׳) :

י ישראל ששכר בית בחצר העכו״ם והניח בו יין וסגר הדלת והכנים הבריח בטבעת ושכח ולא סגרו במפתח והפליג ולסוף ימים הרגיש העכו״ם שלא היה סגור במפתח והודיע הדבר ליהודי מותר לא מבעיא אם לא הודיע שהוא מפליג דשרי דעכו״ם מרתת ואמר השתא אתי ישראל אלא אפי׳ הודיע שהוא מפליג מותר דמימר אמר העכו״ם כשיזכור הישראל שלא סגר במפתח ישוב לביתו (שם סעיף ח׳ ונט״ז וכש״ך) :

יא גנבים שנכנסו למרתף ופתחו חביות יין אם רוב גנבים עכו״ם בזמה״ז אסור בשתיה ואם יש ליהודים שכונה לבדם אם אין דלתות ננעלין בלילה ואין דרך העכו״ם מפסיקתה או אפילו דרך הרבים מפסיקתה אלא שדלתות ננעלות בלילה אזי הולכין אחר רוב בני השכונה אע״פ שרוב בני העיר עכו״ם ודוקא שראינו ריעותא כגון שהיו תחלה סתומות ונפתחו אבל אם היו סתומות ונמצאו סתומות או שהיו כולם פתוחות ולא נמצא בהם ריעותא כלל הכל מותר ואפילו מצאו לחביות א׳ שלא היה לו ברזא ועשו לו ברזא ושאר חביות היה להם ברזות אינו אסור אלא אותה חביות שראינו בו ריעותא והשאר מותר ואם ידוע שיש גנב אחד מישראל ומעכו״ם א״י תלינן בישראל הידוע (סעיף י״א) :

יב ישראל שיש לו יין באוצר שלי׳ ופתח האוצר סגור במפתח א׳ ומצא הפתח פתוח ועכו״ם א׳ מודה שהוא פתחו לשאוב מים מבורו אף על גב דלא נתפס כגנב מ״מ כיון שהיה סגור במפתח ופתח בלא ידיעת הישראל הוי נתפס כגנב ולכן היין מותר (שם סעיף כ׳ וע״ש כש״ז) :

יג בעל הבית שאמר לשפחתו להכין השולחן ומצא יין על שולחנו ושפחתו עכו״ם אומרת שלקחה היין ממרתיפו שבו יין הרבה • שעל השולחן אסור והיין שבמרתף מותר דאין העכו״ם נאמנת ואימר במקום אחר לקחה ואפילו אם ידוע שלקחה היין מהמרתף ויש ברזא בחביות שאינה צריכה ליגע בידה ביין מותר לדידן במקום הפס׳ דה״ל מגע עכו״ם ע״י ד״א שלא בכוונה כדלעיל בכלל הקודם גם לא חיישינן שנגעה ביין להכעיס כמבואר שם אבל אם אין ברזא בחביות וא״א לה ליקח מן היין שבמרתף אא״כ תגע בידה שצריכה לשאוב בידה מן החביות אם ידוע שלקחה מן המרתף כל היין שבמרתף אסור דאע״ג שאפשר לה ליזהר שלא תגע מ״מ חיישינן שמא נגעה בו דרך התעסקות כדלעיל בכלל הקודם (שם ש״ך ס״ק מ״כ) :

יד וכן באחת שטמנה מפתח מרתף שלה ולא מצאה במקומה ומצאה כד יין טמון בתבן ואומרת שפחה עכו״ם שהיא לקחה היין מן היין שבמרתף שרי ואין השפחה נאמנת (שם) :

טו גנבים שנכנסו למרתף ומשכו יין והניח׳ הברזות פתוחות ונמצא אח״כ הברזות סתומות ואמרה שפחה עכו״ם שהיא סתמתן לדידן בזמ״הז כיון שהעכו״ם אין מנסכין אם כן לא חיישינן שמא נגעה בכוונה בידה לנסך אלא כשנגע להנאתו וא״כ למה לה ליגע ביין ומסתמא סתמה רק בברזא וה״ל מגע ע״י ד״א ומותר במקום הפסד (שם ש״ך ס״ק מ״ג) :

טז כותי שנגע ביינו של ישראל להכעים כדי לאסרו עליו אפי׳ אין יודעין כן אלא באומדנות המוכיחות מותר אפילו בשתיה ויש לשתותו בפני העכו״ם כדי שלא ירגילו בכך (בסי׳ קכ״ז) ואם העכו״ם יודע שבעושה להכעים מותר אסור שהרי אין זה עושה להכעים (וקכ״ב שם) :

כלל עט דין חתיכת היין ויין כשר שנעשה ברשות כותי (סי׳ ק״ל קל״א) :

א מותר להפקיד ולשלוח יין ביד עכו״ם אם הוא חותם בתוך חותם או מפתח וחותם והנ״מ בחביות

כחביות של חרס אבל לא כחביות של עץ מפני שיכולין להוציא יין מבין הנסרים ולא ירגישו וכ"ש בנודות שבקל יכולין להוציא יין מבין התפירות ואין תקנה אלא שיכניס כל החביות של עץ או הנוד בשק שאין בו תפירה מבחוץ ויחתום פי השק (סימן ק"ג) :

ב עכשיו נוהגין שלא להתיר לשלוח יין כלל בחביות של עץ מעיר לעיר אם לא על ידי נאמן ישראל שומר ביום ובלילה ואין לשנות ולהקל כלל מיהו אם מכסים כל דופני החביות בחשוקים וגם השוליים בנסרים מותר ובדיעבד אם היה נזהר שיהא המגופה נסתם כראוי ולכתחלה יזהר שלא יהיה שם ברזא ומ"מ אם יש שם ברזא בדיעבד מותר רק שיזהר לחתוך כל הברזות וישים עור על המגופה ועל הברזא ויקבענו במסמרות ויכתוב אותיות חציין על העור וחציין על הברזות שאז אם יגביה העכו"ם העור לא ידע לחזור ולכוין העור כבתחלה (ספ כס"ז וש"ך ס"ק א' ב') :

ג ובדיעבד אף בחביות של עץ ואפי' בלא שום תיקון אחר כגון כיסוי עור וחשוקים או להכניס החביות בשק • אם חתם בחותם א' סגי ומ"מ אם לא חתך הברזא אפילו בדיעבד אסור דהא בקל יכול להוציא הברזא ולהמשיך היין (שם ס"ק ג' וז"ע כסי' קכ"ט כש"ך כס"ק מ"כ מ"ג) :

ד במקום הפ"מ מועיל מפתח א' (עיין ט"ז ס"ק ס' וש"ך ס"ק ד') ואם טח בטיט סביב הברזא ונתייבש אם הפקיד אצל העכו"ם דמונח במקום אחד מהני בהפ"מ כחותם א' אבל אם מוליך החביות על עגלה ממקום למקום דאז מחמת ניענוע נתלחלח תמיד הטיט אינו כחותם א' ואסור (ט"ז ס"ק ז' ופ"ס סהלריך) :

ה כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם לעשות כן הוי כחותם א' ומכל מקום קשירות העגלות אע"פ דאין לך קשר משונה מזה מה שקשור בראש עגלה ונתון כמה פעמים אילך ואילך בכל אורך העגלה ובסוף העגלה פעם ב' מ"מ לא הוי כחותם דמאי דסמכינן אקשר משונה או חותם היינו משום דלא טרח ומזייף א"נ מרתת משא"כ בזה דמוכרח הוא להתיר הקשרים ולפתוח העגלות כדי ליקח מאכל שלו שבתוך העגלות (ש"ך ס"ק ח') :

ו כיון שחתמו כדין אפי' העכו"ם אמר שהחביות היה מטפטף והוא הדקו ונגע ביין אינו נאמן לאסרו ואפי' ניכר עדיין קצת יין מבחוץ ויש אומדנות כדבריו (שם סעיף ח') :

ז כל דיני החותם ואם נתקלקל החותם מבואר לעיל כלל ע' :

ח ישראל שעשה יינו של כותי בטהרה כדי שיהא מותר לישראל בין שמכרו לישראל ולא פרע לו כלום (דהס פרע לו מקנת כענין שיש לישראל חלק ביין דינו כדלקמן) בין שלא מכרו לו אלא שמטהרו למכרו ע"י לישראלים אם נתנו ישראל בחצרו של אותו עכו"ם עצמו והישראל דר בחצר מותר אפילו בלא חותם אפילו אם העכו"ם ג"כ דר שם דהוי כמו שומר ביוצא ונכנס ואם אין ישראל דר באותו חצר אם דר ישראל באותו עיר והבית שהיין בו פתוח לרשות הרבים אם אין העכו"ם דר בחצר שרי אפי' בלא חותם (ש"ך ס"ק ד') ואם העכו"ם דר בחצר דעת הרבה פוסקים ראשונים דאפילו חותם בתוך חותם לא מהני דהעכו"ם אינו מתיירא מליגע דסבר אם יראה הישראל לא אפסיד שהרי היין הוא שלי (ש"ך ס"ק ס') ויש מקילין עכ"פ בחת"ח או מפתח וחותם וכן פסק בש"ע ולדידן בדיעבד מותר אפי' בחותם א' או מפתח א' ואם אין הבית פתוח לר"ה אעפ"י שהרבה ישראלים דרים בעיר או בעיר שכולה עכו"ם אפי' חבית פתוח לר"ה אסור אפי' בחותם ת"ח עד שיהא ישראל יושב ומשמר אפילו ביוצא ונכנס ואפילו שהה זמן רב אם לא הודיעו שהוא מפליג כדלעיל כלל ע"ח ואם רוכלי ישראל רגילין לבא לעיר ואין לה חומה דלתים ובריח בענין שיכולין לבא שם בכל שעה שירצו חשוב כישראל דרים שם חוץ משבתות וי"ט שאין מתירא מרוכלין שאין מחזרין אז בעיירות שלהם ואם הבית פתוח לאשפה או שיש בחצר נגד הפתח חלון פתוח לר"ה חשוב כפתח פתוח דמתיירא שמא יבא ישראל ומ"מ בלילה לא מהני פתח פתוח לר"ה וכ"ש חלון כדלעיל כלל ע"ה סימן ה"ו (סי' קל"א סעיף א') :

ט בר"א כשהיין בבית עכו"ם בעליו אבל אם העכו"ם בעל היין נתנו בבית עכו"ם אחר מותר במפתח וחותם ולדידן בדיעבד אפילו בחותם אחד ואם העכו"ם הזה הוא כפוף תחת יד עכו"ם בעל היין בענין שאם יבא ליגע ביין אינו רשאי למחות בו הוי כאלו הוא ברשות בעל היין (שם כש"ע סעיף א') :

י ואם כתב העכו"ם לישראל התקבלתי או שזקפו עליו במלוה אם כשיבא הישראל להוציאו אינו מעכב עליו הרי הוא כיינו ומותר במפתח וחותם ובדיעבד אפילו בחותם א' אפי' בעיר שכולה עכו"ם ואם כשבא ישראל להוציאו אינו מניחו עד שיתן לו מעותיו דינו כאלו לא כתב התקבלתי ודוקא התקבלתי או זקפו במלוה מהני אבל אם קנאו ממנו בפני עדים לא מהני (שם וכש"ך ס"ק י"ג) :

יא ויש מגדולי הפוסקים דס"ל דחותם בתוך חותם או מפתח וחותם מותר בכל ענין אפי' ביינו של עכו"ם ברשותו של עכו"ם שדר בו ואין ישראל דר שם ועיר שכולה עכו"ם דחב"ח מהני

כמו שומר ויש לסמוך ע״ז בזמה״ז בהפסד גדול אף בשתי׳ או עכ״פ לקנות אותו ולמכור לעכו״ם ולהרויח דרוב הפוסקים הולקים על סברא זו (עיין ט״ז ס״ק כ׳ וש״ך ס״ק ט״ו) :

יב בד״א במסתר יינו של עכו״ם שגדל בכרמו שלא טרח בו בעל היין כ״כ ולא הוציא עליו הוצאות הרבה ולכן אינו חושש אף אם ירגיש בו ישראל שזייף אבל עכו״ם שקונים יין מישראל ומחתימן אותם חב״ח ומוליכן אותו למרחוק בספינות או עגלות ויש לו בזה טורח גדול והוצאה מרובה וגם קנה אותו ובודאי שזה חושש לטרחו ולהוצאתו ולא יזייף ומ״מ אפי׳ לדידן בזמה״ז דמקלינן דבמקום שצריכין ב׳ חותמות מדינא קיי״ל דסגי בחותם א׳ מ״מ בזה לא מקלינן רק דוקא בחת״ח דכיון דטעם ההיתר אינו אלא שכן נוהגין הסוחרים להוליך היין ולא נהגו להקל ג״כ לא דוקא בענין זה אם לא במקום שנהגו להתיר גם בזה בחותם אחד מותר (כש״ך ס״ק ט״ו ט״ס וכל״ל וכ׳ כב״ח לע״ג דמדינה לבט״ו לדעת ר״ת) :

יג ואם ישראל ועכו״ם טהרו יינו של עכו״ם בשותפות ופרע הישראל חלקו להעכו״ם או שכ׳ לו התקבלתי לכתחלה צריך שיהיה המפת׳ ביד הישראל וגם חותם אחד על היין ובדיעבד אפילו היה היין מונח בביתו של עכו״ם שותפו כיון דאית ליה לישראל שותפות מרתת העכו״ם ולא נגע והלכך אם יש עליו חותם א׳ לדידן סגי בדיעבד (שם סעי׳ כ׳) :

יד דין שלא להנות מיין נסך כגון למכור סתם יינם או ישראל שמוכר יין כש״ר לעכו״ם כיצד יעשה בקבלות המעות מבואר בש״ע סימן קל״ב · דין שלא להשתכר ביין נסך מבואר בש״ע סימן קל״ג ונתבאר לעיל סוף כלל ע״ה ולפי שבזה״ז נוהגין להקל בכ״ז כמש״כ רמ״א לכן לא כתבתי :

בלל פ דין יי״נ שנתערב (סי׳ קל״ד) :

א מדינא יין שנתנסך לעכו״ם שנתערב מב״מ אוסר בכ״ש ומבשא״מ בנ״ט דהיינו בס׳ ולכן יי״נ שנתערב ביין של היתר אוסר בהנאה בכל שהוא וסתם יינם שנתערב ביין כשר אוסר בכ״ש בשתי׳ וימכור כולו לעכו״ם ולוקח דמי היין איסור שבו ומשליכו לים המלח ויהנה בשאר המעות או שימכור לעכו״ם חוץ מדמי איסור שבו ובזה״ז כל סתם יינם בטל בששים במקום הפסד וי״א דא״צ הולכת הנאה ליה״מ או למכרם לעכו״ם חוץ מדמי איסור שבו וי״א דמ״מ במקום שאין הפ״מ יוליך הנאה לים המלח (סימן קל״ד וכש״ך ס״ק ט״ו) ובמקום דנתערב ע״י ניצוק אין יין עליון מועיל ליין התחתון לבטל האיסור וכמו שנתבאר לעיל סוף כלל ע״ז :

ב יי״נ שנתערב במים וה״ה בשאר משקין (ט״ז סי׳ קי״ד סק״ד וכן בסכים בפ״ח ומ״א סי׳ ר״ד) אם יש במים כדי לבטל טעם היין דהיינו ששה חלקים מים נגד היין מותר אף בשתיה ואם אין במים בשיעור הזה מוכר הכל לעכו״ם חוץ מדמי יי״נ שבו ומיהו לא ימכור לעכו״ם הרבה ביחד שמא יחזור וימכור לישראל ומיהו אם יש הפסד בדבר מותר למכור אפילו גם דמי יי״נ שבו דבמקום הפסד בזה״ז מותר בהנאה ואם נפל לתבשיל שהיין משביח בו צריך ס׳ (ש״ך ס״ק כ״א) :

ג חומץ של עכו״ם שנפלה לתוך יין של היתר או יין של עכו״ם שנפלה לחומץ של היתר כיון דהוי הין כשא״מ לכ״ע בטל בס׳ ואפילו חומץ של עכו״ם שנפלה לתוך חומץ של שכר דהוי מב״מ דבתר שמא אזלינן מ״מ לדידן בזה״ז בטל בס׳ (סעיף ז׳) :

ד יין של עכו״ם בין ישן בין חדש שנפלה על ענבים אם הם שלמות ולא עבר עליהם מעל״ע (ש״ך ס״ק כ״ז) מדיחן והן מותרות באכילה ואם הם מבוקעות או שנטל עוקצו אם יש בהם בנ״ט אסורות באכילה ויעצרם וימכרם לעכו״ם חוץ מדמי יי״נ שבו אבל לא ימכרם כמו שהן שמא יחזור וימכור לישראל ואם אין בו כדי ליתן טעם מותרות באכילה (סעיף ח׳) :

ה נפלה על עדשים ושעורים וכיוצא בהן ידיחם והם מותרין ואם עבר עליהם מעל״ע ודאי בלע ואין להם היתר בהדחה ומשערים אותם בנ״ט והיינו בס׳ נפלה ע״ג חיטים אין להם היתר בהדחה מפני שמתוך שיש בהם סדק היין נבלע בהם ולפיכך אם אין בהם ס׳ נגד היין אסורות באכילה ולא ימכרם לעכו״ם שמא יחזור וימכרם לישראל אלא כיצד עושה טוחן אותם ועושה מהם פת ומוכרן לעכו״ם שלא בפני ישראל ואם הוא במקום שנהגו לאכול פת עכו״ם אין להם תקנה אלא שיחתוך הפת לפרוסות ואז ימכרם לעכו״ם דפרוסות אסור לקנות מעכו״ם בכל מקום (סעיף י׳ י״א) :

ו נפל ע״ג תאנים מותרים מפני שהיין פוגם טעם התאנה ועיין עוד לעיל כלל נ״ד כמה דברים שהיין פוגם בהם :

בלל פא דין כלי יין והכשירן ואיזו משקין מותר ליתן לתוכן קודם הכשירן (סימן קל״ה קל״ו קל״ז) :

א כלים שהכניסו בו יין הרי הכלים בולעים יי״נ ואסורים בלא הכשר והכשירן אינן שוין יש מהם

בהם שדי בשכשוך ויש מהם שצריכין מילוי ועירוי והשכשוך שנכתוב בכ״מ הוא שידיחנו ג׳ פעמים במים אבל לא ביין ויש מקילין בדיעבד אם עושה השכשוך ע״י יין אבל היין ששכשך בו אסור בשתיה שהרי בלע מן האיסור (שם סי״א) וכל מקום שנכתוב שצריך עירוי ר״ל שצריך למלאותו מים על כל גדותיו וצריך שיוסיף על פה הכלי מים וכיוצא בו כדי שיעלה המים על פיו שהרי גם שם בלע איסור או שידיחם בכלי אחר ויהפכם על פיו (ש״ך ס״ק כ״ט) ויניח בו המים כ״ד שעות מע״ל ולסוף כ״ד שעות ישפכם והמים מותרים שהמים מבטלין טעם היין ויש אוסרין המים דכיון שנתן אותן בכלי להכשירו נמצא אם היה שותה המים היה עובר על אין מבטלין איסור לכתחלה (ש״ך שם ס״ק כ״ט) ואז יתן בו מים שניים ויניחם בו כ״ד שעות מעל״ע וכן יעשה פעם שלישית ולפי שאי אפשר לצמצם ברגע א׳ ואם לא היה בתוכו כ״ד שעות שלימות לא מהני ולכן יותר טוב שיעמיד מעט יותר מכ״ד שעות ואם עמדו בו המים כמה ימים ולא שפכם לא עלה לו אלא יום א׳ (שם סעיף י״ג) ומי מלח חזקים שיש בהן שליש מלח ושני שלישים מים מועילים במעל״ע כמו עירוי ג׳ ימים :

יב כלים שאין מכניסין לקיום דהיינו שאין דרך להכניס בו יין לעמוד בו ג״י בין שהם של עור בין של עץ או זכוכית או אבן או מתכות אם אינם מזופפים משכשכין במים ומותרים (ודין כלי כנס סיתבאר לקמן כלל ס״ג) בין שהיה תחלת תשמישן ביד עכו״ם בין שהיה בו יין שלנו ונגע בו עכו״ם בעוד משקה טופח להטפיח על הכלי • ואם היו מזופפים וחדשים בימיהם דרכן לשום בהם יין בשעת זפיתה ואותו יין אין אוסר דהוי כמשליך לאיבוד מ״מ אם נתן אח״כ בהם יין אינו ניכר כ״כ וחיישינן שמא נתנו בהם יין וכ״ש אם הם ישנים שנתיישנו ביד עכו״ם בתשמיש יין קולף את הזפת ומשכשכן ומותרים ואם לא רצה לקלוף ממלאן ומערן ג״י כדלעיל ובזה״ז שאין רגילין ליתן בהם יין בשעת זפיתה כ״ז שהם חדשים מראיתן צהוב עד שיתנו בהם יין לפיכך יכול לקנותם מהם כ״ז שהם צהובים דאם היה נותן בהם יין היה ניכר וי״א דבכלי שלנו שהיה משקה עליהם טופח ע״מ להטפיח ונגע בהם עכו״ם אם הם של עץ ואבן או מתכות ושכשכם אפי׳ הם זפותים ועבר ונתן בהם יין אין לאסור בדיעבד ואפילו אין בו ס׳ ומכל שכן דמסתמא יש ס׳ נגד קליפת הכלי אבל של עור שהם רכי׳ והזפת מבליע בהם היין לכ״ע צריך עירוי (שם סעיף ח׳ כט״ז וכש״ך) ומ״מ לא נקרא זפותים בשביל מעט זפת כגון משפך שהוא מזופף מעט סביב הברזל וכן כלי שהיא שוע בשעיר אין דינו כמזופף דשועה לא בלעה (סעיף כ׳) :

ג כלי חרס אע״ג דלענין הגעלה קיי״ל דלא מועיל הגעלה מ״מ לענין י״נ כיון שתשמישו היה בצונן קים להו לחז״ל דע״י עירוי המים מקלישין טעם היין ומ״מ כיון שהם נוחים לבלוע ולכן אפי׳ אין מכניסים לקיום ואינם זפותים אם נשתמש בהם עכו״ם כ״ז שלא שבעו לבלוע צריכים מילוי ועירוי ומאימתי שבעו מלבלוע ביין שבעו בשני פעמים לפיכך אם נשתמש בו ישראל ביין שני פעמים אזי כבר שבעו מלבלוע ואם נשתמש בהם עכו״ם אח״כ די בשכשוך ואם נשתמש בו ישראל במים ב׳ פעמים כיון דמיא קלישי ונבלע יותר אינו שבע מלבלוע עד שישתמש בהם ישראל ג״פ במים ואז כבר שבע ואם אח״כ נשתמש בו עכו״ם מותר גם כן בשכשוך אבל אם נשתמש בהם עכו״ם ביין בפעם ראשון קודם שהשתמש בו ישראל או אפי׳ שכבר נשתמש בו ישראל פעם אחד אפי׳ ביין והעכו״ם השתמש בו פעם ב׳ או שנשתמשו בו במים אפי׳ ב׳ פעמים כיון שלא שבעו מלבלוע בולע ולפיכך צריך מילוי ועירוי׳ ואם נתן בהם מים פעם א׳ ושהו בהם שעה גדולה כמו רביע היום הוי בלועים ממים כאילו נתן בהם מים ג״פ ויש מקילין עוד דאם כבר שבעו מלבלוע אפי׳ במכניסו לקיום א״צ מילוי ועירוי ואע״ג דבשאר כלים במכנים לקיום צריך מילוי היינו משום דשאר כלים אינם שובעים לעולם (כ״ח) וי״א דבמכניסו לקיום דינו כשאר כלים (כ״י וכש״ך ס״ק ס״ו) וכ״ז באינם זפותים אבל אם הם זפותים צריך מילוי ועירוי ובשלא שנגע בהם בעוד משקה טופח להטפיח נוהגין לכתחלה לשתות בהם ע״י שכשוך כיון שכבר שבעו מלבלוע ולכן עדיפי משאר כלים (סעיף ד׳ וכש״ך ס״ק ס״ו) וכדים של עכו״ם שהם מיוחדים ליין אין להשתמש בהם יין דהתחלת תשמישן ביד עכו״ם אבל אותן שממלאים בהן גם מים הוי ס׳ דרבנן שמא נשתמש בהן תחלה מים ומותרים בהדחה (ט״ז ס״ק ח׳) :

ד כלים שמכניסים בהם יין לקיום דהיינו שדרך להכניס בו יין לג׳ ימים (סעיף פ׳) צריכים עירוי בין זפותים או אינם זפותים אפילו הם כלים שלנו ונשתמש בהם עכו״ם אפילו לפי שעה דגזרינן שמא ישתמש בהם שיעור כבישה כדלקמן אבל אם רק נגע בכלים שלנו כשהיו טופח להטפיח דינו כאין מכניסו לקיום (סעיף ז׳ וכש״ך ס״ק כ״ח כ״כ) :

ה י״א שלא החמירו בשביל מכניסו לקיום אלא בכלי חרס ויש מוסיפין גם של עץ ועור ויש מוסיפין גם של אבן ומתכות וכן ראוי לנהוג אבל כלי זכוכית לכ״ע אין מחמירין בהם בשביל שמכניסו לקיום דהם קשים ובליעתן מועטת (סעיף ח׳) וכן כוסות אע״פ ששותין בהם תדיר מ״מ אין היין שוהה בהן תמיד אלא ממלאן לפי שעה ושותה ומערה • הלכך אין להם דין מכניסין

לקיום (סעיף ס') ודין נודות וחמת של טייעים מבואר בש"ע שם :

ו אפילו במכניסו לקיום אינו בולע יותר מכדי קליפה לפיכך אם העביר עליהם מלקט ורהיטני או קלפם בקרדום הוכשרו אבל קליפת הזפת לא מהני בכלים המכניסין לקיום שהזפת מבליע היין בכלי ומ"מ כשעושה מילוי ועירוי א"צ לקלוף הזפת (סעיף י"ג וכט"ז) ודוקא בסתם שלא נודע לנו אם עמד בו יין מע"ל אבל אם ידוע שעמד בו יין מע"ל הוי כבוש וכבוש כמבושל ואפילו הוא אינו ב"י דאדרבה כל שמתיישן היין בכלי הוא נ"ט לשבח (סימן קל"ו ש"ך ס"ק י') ואין לו תקנה לא במילוי ועירוי אלא דוקא הגעלה כדינו ובכלי חרס אין לו תקנה (ש"ך סי' קל"ה ס"ק ל"ג ובסימן קל"ז ס"ק ט') ומ"מ לצורך גדול י"ל דאפילו ידוע שעמד בו מע"ל כיון דנבלע בו בצונן יש להתיר במילוי ועירוי וכן לענין חמץ אם יש דוחק גדול וא"א להשיג כלים זכוכית חדשים יש להקל ע"י מילוי ועירוי כיון דהתירה בלע (ועיין במ"א סימן תנ"א ס"ק ל"ט ובס"ק מ"ט) אבל בשאר איסורין אע"פ שלא נבלע בו רק בצונן כיון שנכבש בכלי מע"ל הוי כמבושל וכן אפילו לענין י"נ אם ידוע שנשתמש בו בחמין צריך הגעלה וכ"ח אין לו תקנה (ע"ש בש"ך ובסי' קל"ה סעיף ו'):

ז כלי חרס שנשתמש בו י"נ אם החזירן לכבשן והסיקן מבחוץ ונתלבנו אפי' לא השהה בתוכו עד שנשר הזפת אלא שנרפה שרי אבל אם הסיקן מבפנים לא מהני אא"כ הסיקן כ"כ עד שעבר חומם לצד חוץ כ"כ שהיד סולדת (סימן י"ד) :

ח כלי עץ וכלי עור וכלי חרס אפילו מזופתים ואפילו מכניסן לקיום נתרים בהגעלה בכלי ראשון • ויש מתירין אפילו ע"י עירוי שמערה בהן רותחין ולגלגלן כיון דתשמישן בצונן ויש לסמוך ע"ז בדיעבד • ואפי' לכתחלה נוהגין ליתן אבנים קטנים מלובנים תוך החביות או גדולים ונותנו על המשפך ושופך עליהם רותחין ויורדים לתוך החביות ומגלגלו ומחשבין זה לכלי ראשון (סימן ט"ו) :

ט כל הכלים שישנן י"ב חודש שרי וא"צ להתיר הקשרים שודאי כלה כל לחלוחית יין שבהם ואפי' נתן לתוכם מים תוך יב"ח אין בכך כלום (סעיף ט"ו) :

י השולח ביד עכו"ם כלים המיוחדים ליין צריך להחתימם לכתחלה בב' חותמות ולפחות בחותם א' כדי שתהא ניכר אם הכניס בהם העכו"ם יין ואם עבר ושלחם ושהה ביד עכו"ם אפילו שעה א' צריך הכשר כפי ענין ההכשר המבואר לעיל אבל לשהותם מעל"ע לא מהני דבבלי יין לא מהני שהיות מע"ל דהיין כ"ז שמתיישן משביח (ש"ך ס"ק ג') ואם עבר והשתמש בו מותר בדיעבד • ואם הם חביות גדולות מותר לשהותן בבית עכו"ם אומן יום או יומים לתקנם דבבלי גדול כזה אין רגילין להשתמש בו לפי שעה (סימן קל"ו) :

יא כל הכלים האסורים מחמת י"נ בדיעבד שהכניס ישראל לתוכו יין קודם שהכשירן לדידן דקי"ל דיי"נ בטל בס' וכיון דנבלע בו בצונן אינו נבלע בו יותר מכדי קליפת הכלי ואין לך כלי שלא יהיה בו ס' נגד קליפת הכלי ואם עמד בו מע"ל דאז צריך ששים נגד כל הכלי אם היה כלי שאין מכניסו לקיום והוא יבש לא נאסר אא"כ עמד בו יינו של ישראל כ"ד שעות דאז פולט האיסור ואם הוא כלי שמכניסו לקיום נאסר יינו של ישראל מיד ולצורך גדול יש להתיר ולסמוך על סתימת הפוסקים דאפילו עמד בו היין האסור כמה ימים אינו נבלע בו יותר מכ"ק וא"כ אפי' אין בו מים מותר (סי' קל"ז וכש"ך ס"ק ט'):

יב הא דבעי' מילוי ועירוי לכלים הנאסרים מיי"נ היינו דוקא ליתן לתוכו יין אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או שכר או שאר משקין מותר כי טעם היין הנפלט לתוכן פגום מעיקרא הוא ואפילו לשהות שם המשקין כמה ימים מותר דאף על גב דנטל"פ לכתחלה אסור ביין נסך הקילו ועוד דהוי פגום מעיקרא (עס כס"ז ס"ק ז' ט"ס וצ"ל ותו דאם תאמר שאם נתערב איסור אסור א"כ אפי' בס' ומדבריו משמע שאם ביטל דבר שפגום מעיקרא והוא איסור דרבנן הקדרה מותר וצ"ע ומש"כ שם בש"ך ס"ק ט"ז דדוקא באקראי בעלמא אבל בקביעות אסור דבריו תמוהי' מאוד דכ' שכן כתב הש"ס והיינו דאית' בע"ז ל"ג ע"ב רבינא שרי ליה לר' חייא בר"י למירמא ביה שכרא אבל רמא ביה חמרא וא"כ לא חש לה למלתא אמר אקראי בעלמא ור"ל דאע"ג שראה שכיון שהתיר לו שכר רמא ביה ג"כ יין וא"כ הו"ל לגזור שכר אטו יין אפ"ה לא גזר דאמר מקרה בעלמא היה וכן מצינו כ"פ בש"ס ודלא כש"ך) וכן מותר למלוח בהם דהמלח שורף את היין :

יג ודוקא שנתן לתוכו מים או שאר משקין שלא לכוונת הכשר הכלי אבל אם נתן לתוכו לכוונת הכשר הכלי דינו כמבטל איסור לכתחלה (ש"ך סק"ל ס"ק כ"ט) :

יד אם עשה המילוי ועירוי ביין כדין עירוי מ"מ אסור לכתחלה ליתן לתוכו יין אפילו לדידן דבטל בס' דמ"מ שלא במקום הפסד קי"ל דאוסר במשהו אם לא שאין לו כלי אחר דמותר (סימן קל"ז בש"ך ס"ק י"ח) :

טו כלים שנתחזק שהיה בו יין של יי"נ ועכו"ם לפי תומו מסיח שכבר נכשרו אינו נאמן אע"פ שאינו אלא מדרבנן כיון דאיתחזק איסורא (שם ס"ק י"ט) ועי' לעיל כלל ע"ב סימן י"ז :

כלל פב דין הכשר כלי הגת (סימן קל"ט)

א גת של אבן או משל עץ הזפות אפילו זפתו ישראל ונתן בו יין ונגע בו עכו"ם בעוד משקה טופח להטפיח וכ"ש שנשתמש בו עכו"ם ביי"נ אע"ג דאין מכניסו לקיום מ"מ הואיל ומשהין בו יין כל ימי הגיתות ותדיר בו יין דומה לכלי שמכניסין בו לקיום דאסור אפילו לפי שעה ומ"מ א"צ עירוי ג' ימים אלא סגי בניגוב • ואם דרך עכו"ם בזפות אז מפני כובד הדריכה נעשה נקבי' בזפת הלכך אין די לו בניגוב אלא יקלוף הזפת ואח"כ ינגב או יערה ג' ימים בלא קליפה או יישנו י"ב חודש ואם הי' זה של עץ ויש נעורת של פשתן בין נסר לנסר • או שיש שם בקעים ואין דבר סותם כלל (ט"ז ס"ק ס') אין די לו בניגוב אלא צריך מילוי ועירוי או הגעלה • ושל חרס אינה ניתרת בקליפה וניגוב אלא במילוי ועירוי בלא קליפה ואם זפתו עכו"ם ודרך בה צריכה קליפה ומילוי ועירוי • או הגעלה בלא קליפה או יישן י"ב חודש או להסיקו בכבשן עד שירפה הזפת אבל אם אינו זפות יש לחלק שאם תחלת תשמישו ע"י עכו"ם צריך ניגוב ובשל חרס אם דרך בה צריכה עירוי ואם תחלת תשמישו ע"י ישראל אם היא של עץ או אבן סגי בהדחה ואם היא של חרס צריכה ניגוב :

ב גת הבנויה מלבנים או סיד וגיפסן (פי' חומר יותר לבן מסיד) דינה כשל חרס :

ג הגת וכליו הצריכים ניגוב ניתרין בהגעלה ע"י עירוי שמערה מכלי ראשון עליהם דלא תהא הגעלה זו פחותה מניגוב ועיין לעיל כלל פ"א סי' ח' מועיל גם כאן :

ד גינית גדולה שדורכין בה ויש שם ברזא שמושכין משם יין צלול (דאי כאין שם ברזא אין שם יין נגול ואפילו כדחה א"צ ט"ז ס"ק י') והמשפך וכלי המדה והמינקת שקורין הייבער או ליווער (ט"ז ס"ק י"א) והמחץ והוא כלי שרולין מהבור לחביות כולן דינן כגת (ולפי מש"כ הט"ז שם במינקת דכיון דמתאסף יין בעקמומיתו לא תועיל הדחה צ"ע דא"כ הגעלה נמי לא תהני דבדבר שהוא בעין לא מהני כגעלה) :

ה הקירה שעוצרין בו הענבים ונוגעות בהן והדפין שמשימין על העבוט (פירוש כלי גדול) סגי ליה בהדחה :

ו העקלים (פי' כמין קופות) מסורגת כמצודה שכורכים סביב העבוט העשוים מחריות של דקל ושל קנבוס מנגבם • ושל שיפה ושל גמי בולעים יותר וצריך ליישנו י"ב חודש ויש להחמיר בשל קנים כמו בשל שיפה • ואם רוצה לטהרם מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים או מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רודפין י"ב שעות ואח"כ מותרין וה"ה לגת וכל כלי מהני הכשר זה ודוקא שם לק השוליים שאז המים מקלחין ורודפין מעבר לעבר (ש"ך ס"ק ז'):

ז משמרת של יין של עכו"ם אם היא של שער מדיחה ואם הוא של צמר צריכה ניגוב ואם היא של פשתן צריכה ליישנה י"ב חודש וא"צ להתיר הקשרים (כש"ך ס"ק ח' שכ' ומודה כו' דצריך להתיר כ"ל דל"נ א"צ להתיר וכוונתו דדעת רשב"א דוקא ברוקי דארמאי צריך להתיר אפי' בייטן כמש"כ בב"י ססי' קל"ח) :

ח כלי חלף (פי' מין עשב שעושין מתגלאות ותבנים) וכיוצא בהם מכפיפות שמסננין בהם היין אם היה תפורין בחבלים מדיחן ואם היה אחוזות זו בזו בחיבור קשה צריכה ניגוב ואם היו תפורות בפשתן מיישנן וצריך להתיר הקשרים :

ט ומפות שלנו שנפלו עליהם יינם סגי להו בהדחה דהיינו בכיבוס שרגילין לכבסן בכמה כיבוסין באפר וכיבוס בהמים בכלי שני ובצונן ואפילו נפל עליהם יין רותח :

י כל מקום שצריך ניגוב צריך להתיר הקשרים אבל בהכשר מילוי ועירוי וכן ביישן יב"ח א"צ להתיר הקשרים :

יא כל מקום שאמרנו שצריך ניגוב אם הם לחים מקנחם באפר ואח"כ מקנחם במים ואח"כ מקנחם באפר פעם שנית ואח"כ מדיחן במים שנית • ואם הם יבשים מקדים מים ואחר כך אפר ואח"כ מים ואח"כ אפר ואח"כ מים :

יב גת שדרך בו עכו"ם כשבא ישראל לנגבו מכבד כדרכו ואינו מחייבין אותו ללקט החרצנים ואין זה מבטל איסור לכתחלה שלא נתכוין לבטל דמסתמא כל שהיה בעין אזיל ליה ע"י הכיבוס (ט"ז ס"ק י"ד) וכן צ"ל בט"ז שם :

יג וכ"ז לכתחלה אבל אם עבר ודרך בגת או בכלי הגת שלא הוכשר ואפי' בלא הדחה מותר בדיעבד שהרי יש ששים בחרצנים וזגים נגד קליפת הגת אבל אסור להוציא היין דרך נקב שהיין של עכו"ם יורד בו שהנקב אסור והיין יוצא משם צלול מבלי תערובת חרצנים ולכן צריך שיעשה נקב חדש או יוציא היין מלמעלה ואם עבר והוציא דרך הנקב לפי מה דקי"ל דסתם יינם בטל בששים כאן ג"כ כל היין מותר (סימן קל"ז) סעיף כ' ובש"ך סימן קל"ח ס"ק ד') :

כלל פג דין הכשר יין הבא ממקום למקום בקיצור :

א הרוצה לעשות יין כשר צריך להכשיר תחלה כלי הגת וכלי היין כמבואר לעיל כלל פ"ב • ושלא ידרוך עם העכו"ם הענבים אפילו אם אינו נוגע בענבים ברגליו כגון שהניח דפים עליהם

עליהם וכ"ש שלא יסייע העכו"ם להכנים היין לחביות ואם היין שייך לעכו"ם רק ששכר ישראל לעשות בשבילו כדי למכור לישראלים אזי לכתחלה אפילו כ"ש מונח היין בעיר שיש בו ישראל אם מונח בחצר שעכו"ם דר שם יש פוסקין שאוסרין וס"ל דאפילו חותם בתוך חותם לא מהני דכיון שהוא בעל היין לא מרתת לזייף אא"כ כתב לישראל שקיבל כבר דמי היין ואינו מעכב לישראל מלהוציא כשירצה ואפי' לשאר פוסקים דמתירים אף שלא כתב לו התקבלתי מ"מ מצריכים שיהיה דוקא חותם בתוך חותם או מפתח וחותם דאז הוי כשומר או עכ"פ חותם א' ושהישראל ידור באותה חצר שהיין מונח בו או בעיר שישראל דר בו והבית שהיין מונח בו פתוח לר"ה ובלילה צריך להיות הישראל ישן שם ולכן אנשי מעשה אינם שותין כלל יין במדינות שבא היין ממרחקים • אך מי שאינו רוצה להחמיר כ"כ עכ"פ צריך ליזהר באלו דברים שנבאר בין יהודי שאינו מוחזק לאיש כשר וישר ומכ"ש כשאינו מכירו כלל ופשיטא אם הוא חשוד לשתות סתם יינם כמו שהוא בזמנינו בעו"ה וכ"ש עכו"ם המוכר יין צריך שיראה מקודם הכתב הכשר מאיזה מקום בא היין וצריך שיכיר חתימת הרב של אותו מקום (ויהיה נודע לו שהרב הוא מוחזק בכשרות כי בעו"ה בזמה"ז נתרבה האפיקורסים והמקילין בסתם יינם) ושיהיה מבואר בכתב הכשר שנעשה בהכשר גמור ואיזה חותם הוא על היין ומכ"ש בזמה"ז שיש הרבה מפתחי פתותי חותם ישראלים שעושים חותם לעכו"ם וחוקקים יין כשר ועכו"ם חותם בו יין וכמו שקרה כן כמה פעמים וכ"ש במקומות שאין שם רב ומשגיח כמו בלייפציג ובמקומות שאין דרים שם יהודים צריך לדקדק מאוד ולראות הכתב הכשר וענין החתימות :

ב דין חתימת היין בין ששולח לחבירו ממרחקים או אפילו במקום קרוב ע"י עכו"ם בלא שומר ישראל צריך לכסות כל החביות בחשוקים שקורין רייפן כדי שלא יכול להוציא היין מבין הנסרים והשוליים יעשה כפולים ולא יהיה שום ברזא שקורין צאפען רק יחתך כל הברזות דאל"כ הוא דבר קל להוציא היין וישים עור על המגופה ועל הברזא ויקבעם במסמרות ויכתוב אותיות או שיעשה חתימה מן טריף וואקס או שעוה חצין על העור וחצין על הברזות שלא יוכל להגביה העור • ויניח החביות בשק שאין בו תפירות מבחוץ ויחתום השק וזה הוא על צד היותר טוב שאפשר דהוי חותם בתוך חותם וכן ראוי לעשות לכתחלה ובדיעבד אפי' הוא בחביות של עץ בלא תיקון אחר כגון כיסוי שק וחשוקים רק שהוא חתום בחתימה א' סגי ומיהו אם לא תתך הברזות אפי' בדיעבד אסור שבקל יכול להוציא הברזא (סי' ק"ל ש"ך ס"ק כ' וע"ע בסי' קל"ט בש"ך ס"ק מ"ב מ"ג) :

ג אם רואה שהחותם מקולקל וניכר שקילקולו בכוונה ע"י אדם אסור אבל אם יש לתלות שנתקלקל מעצמו או שלא בכוונה מותר בדיעבד :

ד קשר משונה דינו כחותם ושני קשרים משונים הוי כב' חותמות וכן כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם נחשב כחותם ונכון שיודיע המשלח צורת החותם ואע"פ שלא הודיע כיון שמצאו הישראל השני חתום מותר אבל מה שזופתין המגופה בזפת או טריף וואקס ואין בו אותיות כלל אין לו דין חותם כלל והיין אסור

הלכות עבודת כוכבים

כלל פ"ד

דין עכו"ם ומשמשיה ונויה (סי' קל"ט ק"מ) :

א ע"כ אסורה בהנאה ואפי' אם שרפה ישראל אסור להנות בגחלתה ואפרה (סי' קמ"ג) וכן תשמישי ע"כ ונוי שלה ותקריבתה בין ע"כ של נכרי ובין ע"כ של ישראל מומר דכתיב לא תביא תועבה כו' וכתיב ולא ידבק בו' מן החרם (סי' קל"ט) :

ב ע"כ של נכרי אסורה מיד כשנעשה דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון משפסלו ועשה נעשה אלקי • ושל ישראל אינו אסור עד שיעבדנה דכתיב ושם בסתר עד שישים לה דברי' שבסתר (סס סעיף א') :

ג תשמישי' ונויה בין של כותי או של ישראל אינו אסור עד שישתמשו דכתיב אבד כו' כל המקומות אשר עבדו שם ואינו ר"ל המקומות שהוא הקרקע שהרי כתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם שאפי' עובדים להר אינו נעשה ע"ז אע"כ כל המקומות ר"ל התשמישים ומדכתיב אשר עבדו ולא כתיב אשר עשו אלא ש"מ דתשמישים אינם אסורים עד שיעבדו

שיעבדו וכ"ש דנוי אינו אסור עד שישתמשו בהם לע"ז ונוי' ע"ז דאסור ילפינן מדכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם (סס) :

ד תקרובת ע"ז אסור בהנאה שנאמר ויאכלו זבחי מתים וכתיב אשר חלב זבחימו כו' מה זבח אסור בהנאה אף תקרובת ע"ז אסור בהנאה :

ה ע"כ של כותי וכ"ש נויה ותשמישיה מהני להם ביטול דכתיב פסילי אלהיהם כו' לא תחמוד כסף כו' ולקחת לך והוא מיותר דודאי החימוד הוא כדי ליקחם וכבר כתיב תשרפון באש וע"כ האי ולקחת לך קאי על ראש הפסוק שאמר פסילי אלהיהם ודרש נן נמי לשון פסולת ור"ל אם פסלת אותו • דהיינו ע"י ביטול אזי ולקחת לך • אבל תקרובת ע"ז לא מהני ביטול שהרי הכ' קראה זבחי מתים מה מת אין לו ביטול אף תקרוב' כן ושל ישראל בין אליל ובין התשמישין לא מהני ביטול דכתיב לא תטע לך אשרה אצל מזבח מה מזבח טעון גניזה אף עכו"ם טעון גניזה (סעיף כ') :

ו איזו נוי ואיזו תקרובת נוי כגון שמדליק לפניהם נרות או שמה לפניהם בגדים וכלים נאים לנוי ותקרובת כל שכיוצא בו קרב ע"ג מזבח כמו כל מיני מאכל כגון בשר ושמנים וסלתות ומים ומלח אם הניחו לפניהם לשם תקרובת נאסר מיד אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים אינו נאסר ובשר חיה ועוף כ' הט"ז כיון שאינו קרב ע"ג מזבח אינו נאסר משום תקרוב' (סעי' ג') :

ז אבל אם שחט לפנים אפי' חגב נאסר אפי' אין עבודתה בכך • כל דבר שכיוצא בו קרב לפנים אם מוצא אותו בפני האליל או שמוצא אותו לפנים מהמחיצה הפרוסה לפנים אסור שאנו תולים שהכניסו שם לשם תקרובת ואפי' מים ומלח שאינו דרך כבוד • וכל שמוצא חוץ מהמחיצה אם הוא דרך כבוד אסור משום נוי ואם לאו מותר • ופעור ומרקולים כל מה שמצא עמהם אפי' דרך בזיון בחוץ הכל אסור ומה שרואין שמכניסין אותו לאליל ועדיין לא נכנס מותר שעדיין לא נעשה תקרובת (סעיף ס' ו') וכל בעל נפש יחמיר שכל הדברים שהיו בביתם איכא משום תקרובת דשמא נכנסו במקום עבודתם ואין להם ביטול כלל להרמב"ם וא"כ אסור ליקח הנרות (ש"ך ס"ק ג') ודין תקרובת ע"ז שנתערב מבואר בש"ע סי' ק"מ :

ח מצא בראשה מעות כסות וכלים אם מצאן דרך כבוד אסורים משום נוי ואם הם דרך בזיון כגון כיס תלוי בצוארו ובגד מקופל על כתיפו וכלי כפוי על ראשו מותרין אבל מעות בלא כיס וכלים דרך מלבוש וכלי נעשה ככובע ה"ז נוי ואסור :

ט הבכורות שנותנים לכהנים שלה מותרים שאין מקריבין אותם אלא חק לכהנים :

י נרות של שעוה שמדליקין בפניה נויה הם ואסורים אפי' לאחר שכבן דשמא כיבן לחזור ולהדליקן אבל אם כיבן לצורך עצמו זה בטולו ולכן אם משכנם או מכרו לישראל אעפ"י שאינו יודע שכבן לצורך עצמו כיון שמכרן או משכנן מסתמא כיבן לצורך עצמו ומותר אבל אם ידוע בודאי שכבו מאיליהן אעפ"י שמכרן או משכנן מחלוקת הפוסקים די"א דמכר ומשכן הוי כביטול וכן סתם הב"י (סעיף י"ב ורמ"א בסי' קמ"ו סעיף ח') וי"א דזה לא הוי ביטול ואעפ"י שבודאי ביטלן מ"מ אסורים לנר מצוה לנר שבת וחנוכה או ללמוד לאורן ובבהכ"נ וכן תכשיטי הכהנים כגון המעילים שלובשים כהניהם לא יתקן מהם טליתות ולא שום דבר מצוה משום דמאיסי לגבוה (סעיף י"ג) ונ"ל דשעוה הנוטף מהנרות להסוברים דמכירה לבד לא הוי ביטול אסור אפי' להדיוט דדוקא במכרן לאחר שכבה מותר דאמרי' שכיבן למכרן משא"כ בשעוה הנוטף ולנר מצוה לכ"ע אסור דעדיין חזותי' עליה (ועיין בא"ח סי' תרע"ג בט"ז ס"ק י') ותתי' שעוה שנותנים לפניה מותרת דלאו נוי הן ולא תקרובת (סס) :

יא מלבושים שלובשים הכהנים כשנכנסים לבי' עכו"ם נוי שלהן הן ולא נוי של אליל ואפילו ביטול א"צ וי"א שצריכים ביטול אבל מה שלובשין לאליל וכן הבגדים ששוטחין לפניה מקרי נוי וצריך ביטול (סס סעיף י') :

יב כלים שאוחז הכהן בידו כגון הגביעים והמחתה שמקטיר בה וחלילים ושאר כלי זמר (סי' קמ"ג סעיף ד') משמשים הן וצריכים ביטול וכל המשמשין אם מכרן או משכנן לישראל זהו ביטולם וי"א דאין זה ביטול דסובר הנכרי כיון שאינם ראוים לישראל מסתמא יחזור הישראל וימכרם לנכרי (סעיף י"כ) :

יג ספרי עכו"ם ביד ישראל השייכים לזמר בהם לעכו"ם י"א דמותר למכרם להם וי"א דאסור והמחמיר תע"ב (סס סעיף ט ו) :

יד אילני סרק שרגילין ליטע בפני ע"ז לא גרע מנוי ונטיעתן זו היא תשמישן ולכן אסורים בהנאה ואפי' לישב בצלן (סי' קמ"כ סעיף י"ג וכס"ך) ואם נטל מן האילן מקל א' או אפי' עלה א' לצרכו זהו ביטולו והאילן ומה שנטל ממנו מותר אבל אם נטל ליפות האילן לא נתבטל האילן ומ"מ מה שנטל מותר שהרי זרקה (סי' קמ"ו סעיף ו') :

טו הבית תפלה של עכו"ם שיש בו עבודת כוכבים אעפ"י שאין הבית נעבד מ"מ לא נריך

מתשמישן ונויה ולכן אפילו אם פנו משם האליל אסורה בהנאה אא"כ הוציא עכו"ם את האליל בדרך ביטול דהיינו שלא להכניס עוד שם אבל הוציאה ישראל לא מהני לבטל מבית זה דין משמשין ואם הבית הוא משמש לאליל של ישראל לא מהני ביטול עולמית כדלעיל סימן א' (סי' קמ"ה) ומיהו לאחר שנתבטלה כדין מותר אפי' להתפלל בתוכה ואינו דומה לשזור דברים שאסורים למצוה כדלעיל סי' ג' דשאני הכא כיון שהוא מחובר אע"ג דתלוש ובס"פ חברו הוי כתלוש מ"מ לענין זה הוי כמחובר (מ"א בסי' קנ"ד ס"ק י"ז) אבל בית שלא הוקצהו לע"ז לגמרי אלא לפי שעה הקצו לע"ז כ"ז שהע"ז בתוכה אסור בהנאה ואם הוציאה אפי' ע"י ישראל ואפי' דעתו להחזירה מותר (סי' קמ"ה סעיף ג') :

טז כיון דבית ע"ז אסור בהנאה א"כ אסור לכנוס לתוכה ואפי' לישב בצלה אבל לעבור בצלה מותר (סעיף ט') ומצוה להתרחק שלא ילך נגד הפתח בתוך ד' אמות (סי' קמ"ב סעיף י') ואסור לשמוע הכלי שיר ולהריח הריח ולהסתכל בנויה וכ"ש בע"ז עצמה (סעיף ט"ו) ואם צריך לילך דרך שם ישמור א"ע שלא יהנה ואע"ג דאינו מתכוין כיון דהוי פ"ר ובמתכוין אסור אפילו אין לו דרך אחר (סי' קמ"ב קמ"ט ק"נ וכס"ף שם) :

כלל פה דין מגולים וצורות כלים שיש עליהם צורת ודין איסור עשיית צורת

(סימן קמ"א קמ"ב קמ"ג) :

א סז בזמה"ז כל הצורות הנמצאים בין בכרכים בין בכפרים אם ניכר הדבר שנעשה לשם ע"ז אסורים (ש"ך ס"ק ג' ד') וכן צורת עבודת כוכבים שעומד על הדרכים דינו כע"ז שהרי מכבדין אותן ולוקחין הכובע ומשתחוין להם • אבל צורת שו"ע שתולין על הצואר לא נעשה רק לזכרון ולא נקרא צלם ומותר ונ"ל דאין חילוק אם תלוי עליו אדם או לא **סח** ומ"מ השרים והכהנים שיש להם שו"ע בבגדיהם או על צוארם יש להחמיר שלא להשתחות להם או להסיר הכובע לפניהם רק בדרך שאינו נראה או שישתחוה ויסיר הכובע קודם בואו אצלו דלענין השתחויה חמיר טפי ומ"מ אם א"א בענין אחר יש מקילין גם בזה הואיל וידוע שגם העכו"ם אין מסירים הכובע ומשתחוים לצלם רק להשר (סי' ק"נ ובתס"ד סי' קנ"ו שמחלק בזה) :

ב בזמן הקודם שהיו הגוים אדוקים ע"ז והיו חוקקים צורות על כלי תשמישן והיו עובדים להצורות אסורים ואמנם דוקא כשהיה נחקק על כלים מכובדים כגון מיני תכשיטין כשיראים ומבעת ונזמים ושעל בגדי משי ורקמה ואלו הצורות הם בחזקת שנעשו בכלים לשם ע"ז אם

לא

בינת אדם

(פח) **סז** עיין בדו"פ והש"ך וסט"ז סימן קמ"א ס"ק א' מה שדקדקו על לשון הט"ז ומה שדקדק הש"ך בדיוקים אהדדי גם על הרמב"ם ק' דקדוק זה שכ' בפרק ז' הל' ו' הצורות הנמצאים בכפרים אסורים שחזקתן של ע"ז הן והנמצאים במדינה כו' וביהם מקל כו' תזקתו לעכו"ם ואסור ואם לאו חזקתן לנוי ומותר עכ"ל ובאמת נ"ל דקושטא הכי הוא דבכפרים ודאי לע"ז ודכרכים ודאי לנוי אך מה שדקדק הט"ז דלמה נקט הטור כיון דספק ע"ז אסור כיון דהחזקתן הוא לע"ז הוא באמת דקדוק נכון ואמנם מה שתירץ אינו מובן כלל דממ"נ אם אין כאן ריעותא כלל למה נחזיק איסור בכפרים ונעמיד המתכות על החזקת היתר עוד יש לדקדק למה שינה הטור לשונו שכ' תחלה דמסתמא נעשית לע"ז ובכרכים כ' דודאי נעשית לנוי אם כוונתו דבכפרים ודאי נעשית לע"ז הוי ליה לכתוב ג"כ דוודאי נעשית לע"ז ועוד צ"ע מש"כ הטור כיון דהוי ס' ע"ז אסור וכפי דמשמע מט"ז דבזה חמירא ע"ז טפי משאר איסורין ובאמת לא מצינו זה ואדרבה בע"ז מ"ח איזו היא אשרה סתם ופליגא אמוראי מו״ה דבלא"ה לא מחזקינן וכא דאיתא בזבחים ע"ד סימן ע"ז אסור וכדאיתא בטור וש"ע סימן ק"מ היינו בטבעות ע"ז דאתחזק איסורא אבל בספק אם צורה זו הוי ע"ג או לא למה לא נעמיד המתכות בחזקת היתר וכמו שהקשה תוס' בע"ז ל"ז ע"ב ד"ה אי אמרת שהקשה ונעמיד הכלים בחזקת היתר שהיו הקיבות בחזקת היתר שאינה של ע"ז ונ"ל כמו שתירצו שם כיון שנשחטו איתרע חזקתן דהכא קיבות כעומדות בפנינו בס' ע"ז כומדות ואי"ה כיון שיש למתכות צורה זו ואנו מסופקים אם היא לע"ז או לנוי אין כאן חזקת היתר למתכת דאיתרע חזקתו ולכן אפי' בספק אסור ואין ה"נ אם נמצא חתיכה מתכות ואנו מסופקים אם היא מע"ז או שמסופקים בצורה זו אם היא צורת ע"ז או לא באמת מעמידין המתכות על חזקתן ועיין בשער רוב בזוקה מש"כ בסי' י"ג בשם רשב"א אבל אם היא ודאי צורה ע"ג רק שאנו מסופקים אם היא לנוי או לע"ג אתרע חזקתם ואסור וזהו שכ' הטור כיון דספק ע"ז ר"ל כיון שאנו מסופקים אם היא ע"ז או לא אסור מספק ואמרינן מסתמא ר"ל בסתם שאין אנו יודעין אם נעבדה או לא ואפי' הכי אסור ואף דבכפרים ודאי נעבדת כדאיתא בגמרא והרמב"ם שינה הטור לשון לאשמעינן דיוק זה דאפי' בסתם דלא ידעינן אפי' הכי אסור מספק וכמש"כ הש"ך במ"ק י' בש' אם הוא מבוזה או מכובד וס"ל להטור דלא אמרינן דהוי ס"ס וכמו שכ' הב"ח ואמנם מה שתמה הש"ך והט"ז על הב"ח דהאין זה ס"ס צ"ע דלמה לא הקשו על הרמב"ם שכ' להדיא דאפי' במוצא כלים שלימים דמותרין ועיין יש"ש בב"מ שהאריך וכתב דהוי ס"ס שמא לא נעבדו ושמא נתבטלו וכן כתב הב"י בסימן קמ"א והראה מקום על דבריו שם ומה שתמה הט"ז הא אפי' בגררו באשפה לא הוי ביטול כ"ל דלק"מ דס"ל לרמב"ם דדוקא בגררס י"ל דיחזור ויגביהנה משא"כ במצא מושלך י"ל דמסתמא בטלה דאל"כ היה שומר אותו כמש"כ הש"ך ס"ק ז' :

(סט) **סח** בש"ך בס"ק ט"ו כ' ומפרש דברי רמ"א שכתב והמנהג כסברא הראשונה ר"ל בצורות שעובדים בזמה"ז ומש"כ רמ"א בזמה"ז שאין עובדים קאי אדלעיל על צורת המה ולבנה ע"ש ולכן כתב בס"ק דמש"כ רמ"א בש"ע בתלוי בצואר איירי דוקא שידוע שלא נעבד ובאמת דוחק גדול לפרש דברי רמ"א כן ואמנם מצאתי בלבוש שכ' דברי הגה הרמ"א וז"ל אחר שכ' דעת הי"א שכל צורה שנעבדה אפי' על המבוזים אסור כו' וז"ל ולפ"ז בזמה"ז שמחקקים בכלים ע"כ אסורים אבל אין נוהגין להחמיר בזה משום דקיי"ל גוים בזמה"ז אינם אדוקים בע"ג ואין עובדין גם לצורת אלו ומותרין בהנאה אם מצאן דאינן נעשים אלא לנוי עכ"ל ובוודאי מה שכ' שאין עובדין לצורות אלו אין כוונתו שאין עובדין כלל שהרי אנו רואין שעובדין אותם דא"כ בטלת כל דין ע"ז בזמה"ז אלא ע"כ כוונתו דהכי דעובדיו לצורה זו היינו דוקא אם נעשה לעובדה

אבל

לא שידוע בודאי שנעשו שלא לשם ע"ז והחקוקים על הכלים המבוזים שתשמישן תמיד במים ושאר תשמישי אכילה ושתיה וכן שעל המטבעות הם בחזקת שלא נעשו לשם ע"ז לכלים הללו אעפ"י שאותה צורה נעבדת מ"מ כיון שהיא על כלים מבוזים אין עובדין אותה ואם הוא ספק אם הם כלים מבוזים או מכובדים כיון שאותה צורה נעבדת אסור מספק (ש"ך) ויש מחמירין יותר שכל שידוע שאותה צורה נעבדת אעפ"י שהיא על המבוזה אסור אך אם ספק אם עובדין לאותה צורה או לא א"י אם היא על מכובדים אמרינן מסתמא עובדין אותה ואם היא על המבוזין מסתמא אין עובדין אותה וכ"ז בימיהם אבל בזמה"ז שנכרי' שלנו אין אדוקים כלל ואפי' אותן הצורות שעובדין אותן מ"מ על כלים אין עושין רק לנוי לכלי ולזכרון ולעולם אין נעשה שיהיו עובדין לצורה זו שעל הכלי ולכן נוהגין להתיר אותן כלים בהנאה אבל מ"מ אסור להשהותן משום חשד אם הם בולטין אבל ראוי להחמיר בספק איסור תורה ואינו מותר אלא על המבוזה

סט (סי' קמ"א סעיף ג') :

ג כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף כו' וקבלו חז"ל דזהו אזהרה שאסור לצייר צורות שבמדור עליון ותחתון ור"ל לא תעשון דמות הצורות שהם אתי במרום ולכן אסור לצייר צורות ד' פנים שבמרכבה וצורת שרפים ומה"ש וכן אסור צורת אדם לבדו ואפי' לנוי או אפי' בשביל נ"י אסור לעשות ודוקא בצורה בולטת אסור אבל מותר לצייר בבגד אפי' מעשה אריגה או לצייר בכותל בסמנים כיון שאינו בולט מותר לצייר (שם סעיף ד"ס) :

ד י"א דפרצוף פנים אדם לבד אסור וי"א דאינו אסור אלא כל צורת האדם דהיינו הראש בב' עינים וב' אזנים וחוטם וכל הגוף עם ב' ידים וב' רגלים אבל צורת הפנים לחוד אפילו בב' עינים ואזנים או אפי' צורת כל הגוף והוא רק צורת חצי הפנים והגוף מותר וראוי להחמיר כדעת הראשון דהוא איסור תורה (סעיף ז' ובש"ך ס"ק כ"ס) ונ"ל דאעפ"י שאינו אלא חצי הגוף מצד הפנים אעפ"י שאינו עושה כל הגוף פנים ואחור מ"מ אסור (ודאיה מחותם כבעיף ס') :

ה וכן אסור לעשות צורת חמה ולבנה וכוכבים כאותן הדמות שנראה לנו שגם הם משמשים שבמדור התחתון ובאלו אסור אפי' לצייר בסימנים שהרי גם ברקיע נראה לנו כן (סעיף ד') :

ו כשם שאסור לעשותן כך אסור לומר לנכרי לעשותן דאמירה לנכרי שבות בכל המצות ואפי' להשהותן אסור משום חשד (ש"ך ס"ק כ"ג) ונ"ל דצורת אדם בזמה"ז מותר להשהותן דכיון דאינו אלא משום חשד וידוע דבזמה"ז אין עובדין לצורת אדם ואותו שנעבד עושין אותו משונה וכן מתלמידיו הנעבדים יש בכל א' מהן סימן ואלו ודאי אסור להשהותן אבל שאר צורת אדם ומכ"ש אם סימא עיניו וכיוצא בו דאין בו משום חשד (ודאיה דא"ל כמיא עיניה דדין כפ' דאוסו כ"ד) :

ז מותר לצור צורת בהמות וחיות ואילנות ואפי' צורת אריה ושור וטלה שהם בתוך י"ב מזלות ואפי' כל הגוף שלם מותר לעשות וכ"ש לשהותן אבל צורת י"ב מזלות ביחד אסור ומ"מ בבהכ"נ ראוי להחמיר שלא לצייר שום צורה שלא יהיה נראה כמשתחוה להם (סעיף ו') :

ח אבל דעת רמב"ן ור"ן דכל הצורות האסורין משום לא תעשון אין חילוק בין שוקעת או בולטות ואסור מה"ת לעשותן אלא לענין לשהותן וכן בשאר צורת האסורין משום חשד בזה יש לחלק בין שוקעות לבולטת וראוי לחוש לדבריו (ט"ז ס"ק י"ב) :

ט אסור להסתכל בצורת אדם שהרי נקרא פסל ועובר משום אל תפנו אל אלילים אבל בצורת שעל המטבעו' כיון שרגילין בהם מותר (ע"ז דף נ' ותוס' שם ד"ה נכן) • טבעות שיש עליו חותם שהוא מצורות האסורות אם הצורה בולטת אסור להניחה משום חשדא ומותר לחתום בה שהרי הנחתם נעשה שוקע ואם היתה שוקעת הדין להיפך מפני שהנחתם תהיה בולטת וה"ה דאסור לומר לעכו"ם לחתו' בחות' שוקע אפי אינה רוצה לשהות' דאמיר' לעכו"ם שבו (סעי' ס') :

בינת אדם

אבל מה שמציירין על הכלים צורה זו אין כוונתו לעבוד צורה זו שעל הכלים אלא לנוי כיון שאינן אדוקים ולפ"ז דברי רמ"א יתפרשו בפשוט שהרי כ' רי"ו הביאו הש"ך דראוי להחמיר בזמה"ז ע"ז כ' דהמנהג כסברא הראשונה מדינא דמבוזים מותרים ובזמה"ז שאין עובדין לצורות הללו כשהם על הכלים ולכן מותרין בהנאה אפי' במכובדים רק אסור לשהותן וכמו שכ' הרשב"א ור' ירוחם בהדיא הביאם הש"ע ס"ק ו' ועיין בד"מ ולפ"ז גם מש"כ א"ש אפי' אינו יודע אם נאבד כיון דלזכר עבדי ולק"מ מכלים מכובדים ובזה י"ל ג"כ מה שהגיה הש"ך בל"ע מה שכתב רמ"א אע"ג דלא פלחי להו עי' שם י"ל דאין כוונתו דלא פלחי לאותה צורה אלא ר"ל דלא פלחי לאותה צורה שעל הכלי ונ"ל דפשיטא דאותן עבודת כוכבים שעושין לתכשיטי נשים מותרים דהוי כאילו ידוע לנו שאינה נעשה אלא לנוי . ונ"ל דאפשר דאף שכ' רמ"א דאסור לשהותן היינו שמא יתמדוהו שהוא קבלן לאלקות מ"מ כיון דידוע דאלו נעשית לנוי ולסחורה א"כ אפשר אין איסור אם השהה אותן אצלו אסור לסחורה ' ודע שמה שכתבו הפוסקים ועבודת גלולים בידוע שנעבדו ושלא נעבדו אין בכוונה שיעבוד לצורה זו שעל הכלי שהרי מכיון שנעשה לשם ע"ז אסורה אעפ"י שלא נעבדה כדכתיב פסילי אשפסלו נעשה לו לאלקי וכדאיתא ריש סימן קנ"ט אלא ר"ל שנעשה לשם ע"ז כן נ"ל:

(ג) סט הש"ך בס"ק ו' הקשה לפי מאי דקיי"ל במוצא כלים בצורות לכ"ע על הנכבדים אסור וא"כ כ"ש הכא שתלוי על הצואר ולכן כ' דמיירי דוקא שידוע שלא השתחוה לו וזה דוחק גדול דמנין יוודע זה ועוד דבתה"ד סי' קנ"ו משמע להדיא איפכא שכ' על אותן השרים שיש בבגדיהם אם מותר להשתחוות להם וכ' בתה"ד דל"ע מראבי"ה שהביא רמ"א בסי' קס"א שתולין בצואר אין לו דין צלם ולכן מחלק דלענין השתחויה תמיד מהנאה ולש"ך י"ל דהתם מיירי דידעינן שלא נעבד או משמע דאפי' בסתם מתיר וקו' הש"ך הוא נפיטה שכ' בס"ק ט"ו ועיין בסמוך שפרשתי וא"כ לק"מ :

י אסור לעשו׳ תבנית היכל או אולם או עזרה כשיעור גבהם וארכם ורחבם אא״כ שינה במקצ׳ ולכן לא יעשה שלחן תבני׳ שלחן מנורה תבנית מנורה אבל עושה של ה׳ קנים או של ו׳ או של ח אבל של ז׳ קנים לא יעשה אפי׳ משאר מיני מתכות דאעפ״י שאינה זהב כשרה במקדש ואפי׳ בלא גביעים וכפתורים ואפי׳ אינה גבוהה י״ח טפחים (סעי׳ ח׳ ועיין בסמכרי״ק סי׳ ע״ס) :

כלל פו דין שהאליל ותשמישיהם אסורים בהנאה ואם הי׳ ביתו סמוך לבית ע״א ואם מכרן וביטלן ודין דאסור לאבד דברים קדושים (סי׳ קמ״ד קמ״ה קמ״ו) :

א כשם שהאלילים אסורים בהנאה כך כל הנאות הבאו׳ ממנה אסורו׳ אפי׳ אם שרפה ישראל אסור להנות בגחלתה ואפרה ואם הסיק בהן התנור ואפה הפת או שנטל עץ כן אשרה וארג בו בגד או סכין של ע״א ושחט בה הכל מבואר בש״ע סי׳ קמ״ב ולפי שאשרה וכל דינים אלו אינם בנמצאים כלל לכן לא העתקתי :

ב מרחץ שיש בו אליל מותר לרחוץ בה מפני שלא נעשית שם לעבדה אלא לנוי ועוד דכתיב את אלהיהם בזמן שנוהגים בה משום אלהות אבל בזו הכל משתינים לפניה (סס סעיף י״ד) :

ג מי שהיה ביתו סמוך לבית אלילים ונפל אסור לבנותו כיצד יעשה כונס לתוך שלו ד׳ אמות ובונה ושאר פרטי הדינים מבואר בש״ע סי׳ קמ״ג ואם יש לאליל גנה או מרחץ אם אין השכר לע״א עצמה אעפ״י שנהנין מהן הכהנים יש לסמוך ולהקל ויש אוסרין וכן חניות והשכר לאליל אסור לשכור מהם ואם נופל השכר למדינה והם קונים צרכיהם מותר וכן גבאים שנוטלים מכס לאליל אם הוא לצרכי עכו״ם אסור ליתן אבל כשנופל השכר לכיס בני המדינה אעפ״י שהם קונים צרכי אליל מותר (סס) :

ד ישראל שמכר אליל ולקח המעות מקודם ואח״כ לקח העכו״ם האליל לכ״ע אסורים בהנאה (קל״ב) דכתיב והיית חרם כל מה שיהיה ממנו ה״ה כמוהו ואפי׳ החליף האליל על בעלי חיים וקיי״ל המשתחוה לבהמה לא נאסרה מ״מ אם החליפו באליל אסור ובחליפי חליפין יש מתירין דכתיב היא ולא חליפין וי״א גם בזה (סס׳ קמ״ס) • אבל אם א״י יש לחוש שמא מכרה לקנו׳ אליל אחר וא״כ הרי המעות מוקצה לע״א ואסורים (קמ״ד) :

ה ישראל שמכר אליל לעכו״ם וכן יי״נ האסור בהנאה בהקפה כיון שנכרי קנה במשיכה וא״כ מה שפורע לו אח״כ לא הוי דמי אליל ולכן י״א דלבעל היין לבד אסור מטעם קנס אבל לאחרים מותר ויש לסמוך ע״ז בהפ״מ (ש״ך סי׳ קל״ב ס״ק ג׳) ואם קודם שסילק הנכרי לישראל חזר העכו״ם ומכר לעכו״ם אחר גם בזה י״א דאינו מותר אלא לאחרים אבל לבעל היין אסור ובמקום הפ״מ יש להקל דגם לבעל היין מותר (סי׳ קמ״ד סעיף ב׳ ובט״ז וש״ך סס) :

ו המשתחוה למחובר כל שאין בו תפיסת יד אדם ה״ז מותר בהנאה שנאמר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ומ״מ הצפוי ומשמשיו אסורים בהנאה ואילן שנטעו מתחלה לעבדו אסור וזהו אשרה האמורה בתורה דאע״ג דהוא מחובר מ״מ היה בו תפיס׳ ידי אדם שהרי נטעו אבל אם לא נטעו מתחלה לעבדו כיון שנשרש דינו כמחובר ושאר הדיני׳ מבוארים בש״ע סי׳ קמ״ה :

ז אליל של עכו״ם שבטלה עכו״ם אפי׳ אינו שלו אלא של עכו״ם אחר ואפי׳ בעל כרחו ואפי׳ אם אינו עובד אותו אליל אלא לאליל אחר עכ״פ כיון שיודע עכ״פ בטיב אליל ה״ז מבוטלת ומותרת אבל קטן שאינו יודע בטיב ע״ז וכן ישמעאלים שאינם עובדים ע״ז כלל אינם יכולים לבטל וה״ה לגר תושב וכ״ש דישראל אינו יכול לבטל ע״ז אפי׳ של עכו״ם דכתיב פסילי אלהיהם כל שפסלו מאלוקי דאעפ״י שאינו עובד אותו מ״מ עובד לאחרת והוא בכלל אלהיהם משא״כ מי שאינו מחזיק כלום לאלקי דאינו יכול לפסלו (ובזמס״ז סכרכס מן האומות אינס מאמינים כלל בפוס ע״ז ג״ע אס מהני ביטולס ועיין בט״ז ס״ד ע״ב) אבל אליל של ישראל אין לו ביטול עולמו׳ ואפילו יש לכותי שותפת בו אין ביטול העכו״ם מועיל לחלק הישראל (סעיף א׳ ס) :

ח אפי׳ ע״ז של כותי משבאת ליד הישראל וזכה בה שוב לא מהני לה ביטול מדרבנן דגזרינן משום ע״ז של ישראל ודוקא שכבר בא ליד הישראל אבל כל זמן שלא באת לידו אלא שקנאה בכסף מן הכותי ולא משך עדיין אעפ״י שמעות קונה בנכרי לא גזרו בזה כיון שעדיין לא בא ליד הישראל לא מחזי כע״ז של ישראל (סס וכט״ז סק״ג) אבל אם בא ליד הישראל אעפ״י שלא קנאה בזה כגון שמצאה לפני יאוש או שגזלה כיון שהיא ביד הישראל גזרינן שפיר משום ע״ז של ישראל (ש״ך בסס סכ״ח וכ״נ דגס סט״ז מודס בזס) ודוקא לע״ז עצמה אבל במשמשי ע״ז ונויה אעפ״י שכבר באו ליד הישראל מהני ביטול הגוי (סס סעיף ב׳) :

ט לפיכך הלוקח שברי כלי מתכות מן הגוי ומצא בהם ע״ז אם נתן מעות ולא משך יחזירה לעכו״ם או שיאמר לכותי לבטלן וכן אם משך ולא נתן המעות אעפ״י שמשיכה קונה בודאי מ״מ מותר להחזיר לכותי שהרי המשיכה היה בטעות שאלו ידע שהיה בהם ע״ז לא היה קונה

תם בזה מותר לומר לכותי לבטלה אבל אם כבר נתן המעות וגם משך אע"ג דמ"ט הוי כמקח טעות מ"מ כשיחזור ויתן הע"ז לכותי ויקבל ממנו המעות מחזי כמוכר ע"ז וצריך להוליך הע"ז לים המלך בזה לא מהני ג"כ מה שמבטל אח"כ הכותי כיון שכבר בא ליד הישראל זכו בה (שם סעיף ג') :

י כיצד הוא הביטול קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה מיעוך פניה אעפ"י שלא חסרה הוי ביטול אבל רק כפניה או גררה אין זה ביטול כיון שלא עשה מעשה בגופה וי"א דאפילו באמירה בעלמא שאומר שרוצה ליקטע ראש אזנה הוי ביטול ודוקא שאומר בהדיא שמבטלה אבל אם מכרה לישראל שאינו צורף או אפי' לנכרי צורף לא הוי ביטול די"ל דהכותי סובר שהישראל והנכרי יעבדנה אבל אם מכרה לצורף ישראל י"א דהוי ביטול וי"א דלא הוי ביטול אבל במשכנה אפי' א"ל אם לא אפדה עד יום פלוני יהיה שלך אסור לכ"ע ובמשמישי' ונויה אם מכרן או אפי' משכנם וא"ל אם לא אפדה עד יום פלוני יהיה שלך אפשר שיש לסמוך על המתירין ונ"ל אפי' בישראל שאינו צורף (עיין סי' קמ"ו סעיף ח' וכסי' קל"ט סעיף ט' וסעיף י"ג) הא דמהני ביטול באמירה בעלמא דוקא כשהנכרי מבטל' ברצונה אבל אם היה באונס לא הוי ביטול דדוקא כשעושה מעשה בגוף ע"ז מהני אפי' בעל כרחו דגוי משא"כ באמירה בעלמא (סעיף ז') :

יא ע"ג שנשתברה מאליה השברים אסורים עד שיבטל לפיכך המוצא שברי ע"ז אסורים בהנאה שמא לא בטלה עכו"ם ואם השברים הם שאין הדיוט יכול להחזירם ולחברם סגי כשמבטל חתיכה א' ואם הדיוט יכול להחזירם צריך ביטול לכל שבר ושבר (וא"ל דלפוי כע"ז שבאת ליד ישראל דלא מהני כדלעיל סי' א' וצ"ל בשברים לא גזרו רבנן כיון דמאליה שברים הוי מלתא דל"ש אבל כשמולא ע"ז שלמה לא מהני ביטול עיין בט"ך סי' קמ"ו ס"ק ל') :

יב המבטל ע"ז נתבטלו משמשיה אפי' הם ביד ישראל שהם טפלים לע"ז אבל אם בטל המשמשין לא נתבטל הע"ז (שם סעיף י"ג) :

יג מצוה על כל המוצא ע"ז שיבערנה ויאבדנה וכיצד מבערה שוחק וזורה לרוח או לנהרות או מטיל לים אפי' בלא שחיקה דאין שם חשש שימצאנה אחר וה"ה למשמשין ולנויה שנאמר אבד תאבדון והלוקחה לביתו עובר משום לא תביא תועבה אל ביתך ובא"י בזמן שיד ישראל תקיפה צריך לשרש אחריה אבל לא בח"ל אלא אם בא לידו יבערנה (שם) :

יד וכשם שמצוה לאבד ולהשחית את העכו"ם כן אסור לאבד ולהשחית דברים הקדושים • ולכן כל המוחק אות א' משבעה שמות הקדושים שאינם נמחקים חייב מלקות ולא מאותיו' הנטפלות מאחריהם כגון ך' מאלקיך וכ' מ' של אלקיכם · ואלו הן הי"ה א"ד שדי אל אלקים אהי' צבאות • וי"א גם שלום (סי' רע"ו ובנקס"כ) שנאמר ואבדתם את שמם כו' לא תעשון כן לה' כו' ושאר כתבי הקודש כולן ופירושיהן וביאורן אסור לשרפן או לאבדן ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות ולכן צריך ליזהר שלא לקשור ספרים ברפין של ספרים הנדפסים אעפ"י שאין בהם שמות (ועיין כ"ז ברמב"ם פ"ו מהל' יסודי התורה וכמ"א סי' קנ"ב קנ"ד) :

טו הסותר אפי' אבן אחד דרך השחתה מן המזבח ומן המקדש לוקה שנאמר כי את מזבחותם תתוצון כו' לא תעשון כן כו' ולכן אסור לנתוץ אבן אחד מבית הכנסת ובהמ"ד דרך השחתה אבל דרך תיקון מותר (ורא"ש מג"כ דף ד' דרי"בב נתן עצה לסורדוס לסתור בהמ"ק ולבנותו) ונ"ל דאסור לסתור כותל בהכ"נס לעשות חלונות לעזרת נשים דאז"נ אין בו קדושת בהכ"נ כלל כלל וא"כ אף שאינו דרך השחתה מ"מ אסור מדרבנן :

טז וס"ת שיש בו עמודים או יריעות שאינם נכתבים ביופי אעפ"י שהם כשירים מותר לסלקן ולגנזם ולכתוב אחרים תחתיהן ואין כאן משום בל תשחית דהא עושה לצורך תיקון (וגם נוזם נ"ל דמוכח משם דהא סתירת בהמ"ק שם נאמר תירוצא דמשני דמגכותא שהכי' דלא הדרי משמע אע"ג דלא הוי תיובתא בבהמ"ק סתרי כדי ליפותו ומצאתי בס"ח סי' תתע"ט שכ"כ בהדיא) :

כלל פז דין שלא להשביע בעבודת כוכבים ודין הזכרת שמה ושותפת עכו"ם ודין חגם (סי' קמ"ז קמ"ח קמ"ט וק"נ קנ"א) :

א הנודר או הנשבע בשם עכו"ם ה"ז לוקה שנאמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו ואסור להזכיר שמה בין לצורך בין שלא לצורך ושם חגם שלהם שהם כשמות בני אדם אין חשש להזכירם והוא שלא יקראם כמו שמזכירים אותם הע"ג בלשון חשיבות ומותר להזכיר שם אלילים הכתובים בתורה ומותר לומר לעכו"ם אלקים יהי' בעזרך או יצליחך אבל לא יאמר אלקיך (קמ"ז) :

ב אסור לגרום לע"ג שידור או שישבע בשם ע"ג דכתיב לא ישמע על פיך משמע שלא יגרום שאחרים יזכירנה ולכן אסור לעשות שותפת עם עכו"ם שמא יתחייב לו שבועה ויש מקילין בזמה"ז שאין העכו"ם נשבעים בע"ג אלא כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם

שמים ודר"א והם אינם מוזהרים ע"ז ונמצא שאין כאן משום ולפני עור (שם):

ג בימים קדמונים שהי' אדוקים בע"ז היה אסור לישא וליתן עמהם ביום חגם וג' ימים לפניהם משום דאזלי ומודי לע"ז וקעבר ישראל משום לפני עור שהרי גם הם מצווים על ע"ז שהיא א' מז' מצות ב"נ ובזמה"ז שאינם אדוקים בע"ז וגם משום איבה ולכן מותר ולא הוי דבר שבמנין שלא גזרו מתחלה אלא במקום שאדוקים לע"ז (רמ"א סי' קמ"ח):

ד מותר לשלוח דורון לעכו"ם ביום חגם ואם אפשר לשלוח קודם לכן יותר טוב ומותר לילך לביתם לברכם משום איבה וכן אם נכנס לעיר או לבית ומצאם שמחים מותר לשמוח עמהם אם יש לחוש לאיבה אבל בלא"ה אסור (שם):

ה סתם ירידים של עכו"ם נתקנו ע"ש ע"ז ומדינא אסור לעבור דרך אותה עיר ומ"מ בזמה"ז סתם יריד לאו לעכו"ם ומ"מ מקום שמתקבצים העכו"ם במקום מיוחד ואומרים ששם מוחלים עונותיהם שזה בודאי לשם עכו"ם אסור לעבור דרך שם ולישא וליתן עמהם שם (ע"ז שם וב"ע לסמ"ס סמ"ך סס' קמ"ח / .זמה"ז לא שכיחי דאזלי ומודי וא"כ נ"ע דאפשר דמותר) ופשיטא דאסור לטייל שם ולראות בשמחתם וצריך כ"א לזהור מלראות בקניגאות ומה.לתם או שום דבר שמחתם שנאמר אל תשמח ישראל כו' ואם תשמע שהם מחנגין ושמחם האנח ותצער על החורבן ומתפלל רבון עולמים עמך אשר הוצאת ממצרים חטאו בכפלים ולקו בכפלים ונמדד ואתה ה' אל לעד תאנף בנו ואל לעד תמשוך אפך בצאן מרעיתך ובנה ירושלים ושמחנו בה (כ"ח בסס ס' סאשכול וכמ"ש בא"ח סי' רכ ד ס"ק ג') וההולך בקניגאות אפי' של ישראל ה"ז מושב לצים:

ו כשמסבבים הכומרים על הירידים לקבץ נדבות אם מבקשים ואומרים תן לאלקי שלי אסור ליתן ואם מבקש סתם או אפי' כשאומר בשביל אלקי מותר דאפשר שיתנו לעניים (קמ"ט):

ז מצוה להתרחק מדרך עכו"ם ד' אמות:

ח ישב לו קוץ ברגלו או נתפזר לו מעות לפני ע"ז לא ישוח להסיר הקוץ או ליטול המעות שנראה כמשתחוה לע"ז ואפי' אין שם אדם שיראה דכל מה שאסרו חכמי' משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור אלא ישב או יפנה אחוריו או צדו לע"ז ואח"כ יטול וכן כשצריך להסיר הכובע לצרכו לא יסיר עד שיעבור מע"ז שלא יהא נראה שמסירו לכבודו (סי' ק"נ):

ט פרצופים העומדים לפני ע"ג ומקלחים מים אסור לשום פיו על פיהם לשתות שנראה כמנשק לו אבל העומדת שלא בפני ע"ג מדינא מותר אלא שהמחמיר גם בזה תע"ב (שם וכש"ך) ונ"ל דפרצוף אדם אפי' אינו בפני ע"ז אסור ע' ודין עו"ג שעבודת כוכבים תלוי בצוארם להשתחות להם ולהסיר הכובע מפניהם מבואר לעיל כלל פ"ה סי' א':

י דברים המיוחדים למין ממיני עכו"ם שבאותו מקום ויודע בודאי שאין קונין זה אלא לעבודת גילולים אסור למכור להם שהרי עובר על לפני עור אבל בדבר שאנו מסופקים בו אם קנה לצורך עכו"ם או לא מותר למכור להם וכל דבר אם אומר בפירוש שרוצה לקנות לצורך ע"ז אסור למכור להם אבל בסתם מותר שאנו תולין שקונה אותו לצרכו ויש מקילין עוד דאפי' הוא מיוחד לע"ז ונ"ל דה"ה אם אומר בהדיא שקונה לצורך ע"ז דמ"ש דאינו אסור אא"כ א"א לו לקנות מאחרים דאז איכא לפני עור אבל אם אפשר לקנות מאחר א"כ אין כאן לפני עור ונהגו להקל בסברא זו ומ"מ המונע מכל זה ישא ברכה מאת ה' וכן להלוות לצורך בנין בית ע"ג ולקנות תשמישים וה"ה לקשור ספריהם הכל דין א' (סי' קנ"א):

יא אסור ליתן מתנת חנם לעובדי גלולים שאינו מכירו דכתיב לא תחנם ודרשינן לא תתן מתנת חנם אבל במכירו מותר דהוי כמוכרו לו שהיום עושה לו טובה ולמחר בהיפך וכן אסור לספר בשבחן לומר כמה נאה עכו"ם זה וק"ו לספר בשבח מעשיו ולחבב דרכיו שכ"ז הוא בכלל לא תחנם לא תתן להם חן והכל כדי שלא יתקרבו עמהם וילמדו ממעשיהם (שם):

יב עכו"ם העושה משתה לחופת בנו ובתו ומזמין ליהודים לאכול עמו אפילו הישראלים אוכלים משלהם ומשמשים משלהם אפ"ה אסור דכתיב וקרא לך ואכלת מזבחו ולמה כתיב וקרא לך לאשמעינן דכיון שקרא לך והזמין אותך לאכילה אפי' אם תאכל משלך ה"ה כאלו אכלת מזבחו ואפי' כשמיחד בית מיוחד לישראלים אסור (סי' קנ"ב כט"ז) אבל כששולח לביתו בשר ועופות שחוטים כד"ת ודגים וכיוצא בו מותר לאכול ממנו כיון שאין זה דרך קריאה ודוקא לסעודת שמחה אבל אם מזמינו שלא לסעודת שמחה מותר ושלשים יום לפני החופה ולאחריה הוי בסתם מחמת החופה אפי' אינו אומר לו אבל לאחר ל' יום עד יב"ח אם אומר לו בשביל החופה אסור וא"ל מותר ואם חביב עליו ביותר לעולם אסור (שם):

דין יחוד ישראל וישראלי' עם עו"ג ודין מילדות כותית וישראלי' מבואר בשלחן ערוך סי' קנ"ג וקנ"ד:

כלל פח דין רפואה בדברים אסורים ובאיזו דבר יהרג ואל יעבור (סימן קנ"ה קנ"ו קנ"ז קנ"ח קנ"ט) :

א באהבת ה' עמו וחפץ לזכותינו בתורה ומע"ט לעה"ב הזהירנו על בריאותינו להיו' מקיימים לפניו בגוף חזק ובריא לעבדו בעה"ז שנאמר ושמרתם את חוקתי כו' וחי בהם וקבלו חז"ל שנתנו המצות לחיו' בהם ולא שימות בהם ולכן כל האיסורים שבתורה נדחים מפני סכנת נפשו' חוץ מע"ז וג"ע ושפ"ד דעל אילו אם רוצים לאנסו שיעבור על א' מהם מחויב למסור עצמו למיתה ולא יעבור וכבר בארתי דינם בח"א כלל כ"א סימן י"ג וכן אסור להתרפאו' ע"י א' מאילו ג' דברים כגון שבא לרפאו' ע"י לחש שמזכירים בו שם ע"ז או שאומר לו ליקח סמים מאילן זה שהוא של ע"ז ולא מאילן אחר שהוא ג"כ מין אילן זה אע"פ שימות אסור להתרפאו' אבל אם אינו מזכיר לו שם ע"ז אע"פ שאותו דבר אינו מצוי אלא משל ע"ז כיון שלא תלה הרפואה בע"ז מותר (קנ"ה) • וכן מי שלבו העלה טינא וחולה בחולת אהבה וחשק באש' איש או אפילו פנויה והיא נדה או גויה אע"פ שהוא מסוכן למות מוטב שימות ואפי' לספר עמה כדי לרוות תאותו מוטב שימות ואל יספר עמה דכל דבר שהוא אסור משום ע"ז ג"ע או שפ"ד אפי' אין בו מיתה אלא לאו בעלמא חייב למסור עצמו למיתה ובכ"ז עובר בלאו דלא תקרבו לגלו' ערוה שדברים אלו הוא מביא לגלות ערוה (סימן קנ"ז) אבל עכו"ם הבא על בת ישראל פנויה אפי' אם עושה מעשה שמביאה הערוה עליה אין זה בכלל ג"ע ואינה בכלל תהרוג ואל תעבור אבל באשת איש אם אינה עושה מעשה אינה צריכה להרוג דאשה קרקע עולם הוא אבל אם אומרים לה שתעשה מעשה ה"ז בכלל ג"ע ותהרוג ואל תעבור :

ב אבל בשאר איסורין שבתורה אפי' חמץ בפסח מתרפאי' במקום סכנה אפילו דרך הנאתן כגון לאכול חמץ אם הרופא אמר שזהו רפואתו ואם החולה רוצה להחמיר על עצמו אחרי שהוא יודע שצריך לכך עליו נאמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ואל תהי צדיק הרבה ואפילו רק ספק נפשות דוחה שבת אפי' שבת החמורה ויי"נ בזמה"ז מותר לשתות במקו' סכנת נפשו' אך אם החולה רוצה להחמיר על עצמו ולחוש לדעת ריב"ש סימן רנ"ה ורנ"ו דס"ל דאפי' סתם יינם הוא בכלל אביזרי דע"ז ודינו יהרג ואל יעבור א"כ צ"ע אם מותר להטעותו ולומר לו שהוא יין כשר אלא נ"ל שיאמרו לו שדעת רוב הפסקים להתיר בזמה"ז (שם) :

ג חולי שאב"ס אסור לאכול אפילו איסור דרבנן וכן אסור לשתות סתם יינם (כ"כ רמ"א בהדי' סי' קנ"ה ועיין בחיבורי נשמת אדם בהל' שבת כלל ס"ט שהארכתי בזה ומש"כ הש"ך בס"ק ט"ז דהם מיירי לדין הש"ס תמוהים דבריו שהרי הם השיבו דבריהם להשואלי' להם עיין ברשב"א וריב"ש וגם לא עיין בריב"ש סי' רנ"ו שכ' דהסיתר בזמן הזה אינו אלא לענין מגע אבל לא בסתם יינם) ודוקא כדרך אכילתן אבל שלא כדרך אכילתן כגון שערבו האיסור עם דברים המרים שאין בהם הנאה ל יך מותר אפילו דברים האסורים מה"ת ואפי' באיסורי הנאה כגון חמץ בפסח חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב דאפילו להנות מהן שלא כדה"נ אסור אא"כ בחולי שיש בו סכנה דבכל איסורין כתיב לא יאכל וילפינן מינה דוקא דרך אכילה והנאה אבל בכלאים ובב"ח לא כתיב לשון אכילה ולכן אפי' שלא כדה"נ אסור (שם וכמ"א סימן ת"סו) ואם מותר לבריא עיין בב"א עא :

ד ודוקא שערבו בדברי' מרים אבל אם ערבו עם עיקרין וסמנים שאינם מרים אסורים ואפילו סתם יינם דכיון דתחילת עשייתו כך לא שייך ביטול (כ"כ הרשב"א הביאו הב"י סימן קל"ד והריב"ש סימן רנ"ה) ולכן הרפואת שנותנים הרופאים בתערובת יי"נ או חומץ יי"נ והחיך נהנה מהם אסור ומותר לשרוף שרץ ושאר איסורים לאכלם לרפואה (סימן קנ"ה) :

ה וכ"ז לאכול ולשתו' האיסור אע"ג שהוא רק איסור דרבנן אבל להשו' ממנו מרחץ וכיוצא בו יש מתירין אפי' דבר שדרכו בכך ואפילו ביי"נ בזמה"ז ואין למחות ובע"נ יחמיר על עצמו (עיין בר"ן פ' כ"ש ובריב"ש) ודוקא לחולי שאין ב"ס אבל לבריא אסור דסיכה ורחיצה הוי כשתי' (שם):

אם

בינת אדם

(נא) **עא** שאלה חולי שיש בו סכנה ורצה נכרי א' לרפאות בחתיכה דגים טמאים וכדי שלא יקוץ החולי באכילתו מניח אותה בחתי' עיסה חי והחולה בולע בלא לעיסה אם מותר :

תשובה אם הרופא הזה הוא מומחה לרבים אין ספק דמותר אך אם אינו מומחה וגם רפואה זו אינו בדוקה כבר כתב רמ"א בסימן קנ"ו בי"ד ובא"ח סימן שכ"ח דכל רפואה שאינו יודע עפ"י מומחה אסור וראיה גמורה ביומא מ"ע ע"א דאמרינן אי מסי אי לא מסי ע"ש וכ"כ הגמיי' בפ' י"ד מהל' מ"א ומה שכ' המ"א בסי' תס"ו שהגמיי' מחמיר ביותר לא הבנתי כוונתו מאי מחמיר דכן עיקר הדין ואין להתיר מתמחה אטו לועס והוי שלא כדרך אכילתן דאינו אלא מדרבנן ז"א שהרי בלע מצה יצא ואין לדמותו למצה שהרכן בסיב דלא יצא דלא נקרא אכילה ה"נ כיון שהרכן בעיסה הוי שלא כדרך אכילתן ז"א כמו שהאריך בזה המל"מ בפ' י"ד מהל' מ"א הל' י"ב דכיון דעכ"פ העיסה היא דבר אוכל קיי"ל מין במינו אינו חוצץ ואף אם החתיכה דגים אינם מבושלים אלא חיין ואמרינן בפסחים אוכל חלב חי פטור כבר כ' הגמיי' שם די"ל דוקא חלב חי אבל שרץ עוף דרכיך הוי כדרך אכילתו ע"ש וא"כ י"ל דה"ה דגים ואף דבשבת וכ"פ בא"ח סימן ש"ת דבשר תפל מותר לטלטל דחזי לאומצא ודג תפל אסור וע"ש דמחלקין בבשר דדוקא מין דרכיך דהוי א"כ משמע דבדגים אין לחלק י"ל דמסתמא כך הוא אבל נראה דה"ה דגים דרכיכי וחזיין לאכלן ע"י מלח נמי דינן כבשר וצ"ע :

ו אם מותר לכרוך דבר איסור בתוך מאכל היתר ולהבליע אותו אם זה נקרא שלא כדרך הנאתן צ"ע ע"ב עג :

ז כל חולי בין שיש בו סכנה ובין אב"ס שמאכילין לו איסור צריך שתהא הרפואה ידוע עפ"י מומחה (כ"כ הגמיי׳) פי"ד מהלכות מ"א וכ"ל ראי׳ גמורה לזה מיומא מ"ט ע"א מי מסי׳ כו׳ ולא הבינותי מש"כ המ"א ריש סימן תס"ו דהגמיי׳ מחמיר ביותר) ואפי׳ רופא גוי הרגיל לרפאות בעיר ומחזיקן אותו למומחה וי"א דישראל אפי׳ אינו מומחה אומר שהוא מכיר החולי ויודע שזו רפואתו סמכינן עליו אבל לא על סתם עכו"ם ומ"מ אינו נאמן להכחיש המומחה (א"ח סימן שכ"ח) :

ח אם החולי אמר שצריך לרפואה פלונית ורופא אמר א"צ שומעים לחולה אבל אם המומחה אמר שיזיק לו שומעין לרופא (שם) :

ט אין מתירין שום איסור לחולה אם יכול לעשו׳ בהיתר כמו באיסור אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר מאחר שאין סכנה בדבר (ש"ס קנ"ה) :

י חולי שיש בו סכנה וצריך לאכול או להניח על מכתו חמץ בפסח אם הדבר בהול מותר לישראל לקנות חמץ ולעשותו וליתן ע"ג המכה ואם אינו בהול כ"כ ויש שעות יאמר לכותי תן לו לשתות חמץ ואני פורע ואם אפשר שילך או שישאו התינוק לבית הנכרי ולהשקותו שם יותר טוב ואם לאו מותר ולומר לכותי שיבא לתוך ביתו אבל לא יקנה מן הגוי החמץ דא"כ הוי חמצו שלו ועובר בב"י וגם לא יקדים לו מעות ע"מ לקנו׳ ממנו החמיץ דגם זה הוא חמצו אבל כשיאמר לו תן למי ואני פורע לא מקרי חמצו כלל (במ"א סימן שמ"ב וסימן ת"ן סעיף ו׳ וסימן תס"ו) :

יא אסור להתרפאו׳ בדברי תורה ולכן תינוק או גדול שנפגע אין קורין עליו פסוק כדלקמן בכלל שאח"ז :

יב מותר לרופא להקיז דם ולמשמש דיפוק ושאר מקומות שבאשה ואפי׳ במקום התורפה כדרך הרופאים דכיון דאין עושה לשם הנאה אלא במלאכתו הוא עוסק לא הוי אביזרא דג"ע ומותר ואפילו בא"א ואפי׳ כשיש רופאים גוים (סי׳ קנ"ה בש"ך ס"ק ד׳) :

יג אסור לאדם לומר שהוא עכו"ם כדי שלא יהרגוהו אבל מותר ללבוש בגד נכרי ואפילו של כלאים כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי כיון שאינו אומר שהוא עכו"ם ומות׳ לומר לשון דמשתמע בתרי אפי שהעכו"ם יבין שהוא אומר שהוא עכו"ם והוא מכוין לדבר אחר או אם יכול להטעותם בדבר אחר שיסברו שהוא עכו"ם ודוקא משום סכנת נפשות אבל משום ממון גם זה אסור וכן הולכי דרכים אם יש סכנה לישראל יותר מעכו"ם מותר ללבוש בגדי עכו"ם (סימן קנ"ד) :

יד מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם שיש להם חק שלכבוד הע"ז אינם מוסרים להמית כיון שהיהודי אינו עושה שום דבר ואינו מודה כלל וגם לא שייך שימשוך אחרי׳ שהרי אין אומרים שהבית מציל (שם) :

טו עכו"ם שאמרו לישראל תנו לנו א׳ מכם ונהרגנו לא יתנו להם א׳ אא"כ ייחדוהו ואמרו תנו לנו כלוני וי"א דאפי בכה"ג אין למוסרו אא"כ חייב מיתה עפ"י דתי המלך אע"ג דאינו חייב עפ"י ד"ת והעוסק בז ופ ם מוסרין אותו דהוי כמו רודף ומ"כ אפילו בזה שיחדוהו וגם חייב מיתה אין מורין כן לכתחלה וצריך לחזור על כל צידי צדדים קודם שימסרוהו ובכ"מ שאסור למוסרו אין חילוק בין למסרו למית׳ או יסורין או לממון (ט"ז סק"ח וש"ך) וכן נשים שאמרו להן נכרים תנו לנו א׳ מכם ונטמא אותה מוטב שיטמאו כלם ואל ימסרו נפש א׳ מישראל :

טז ישראל בעל עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבלות לתאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו • אבל ישראל שממרים לעביד ע"ג דינו כמומר להכעים וכן העושה עבירו׳ להכעים אפי׳ אכל נבלה או לבש שעטנז להכעים ה"ז מין • ואפקורס והם שכופרין בתורה ובנבואה מישראל • וכן המבזה ת"ח או המבזה חבירו בפני ת"ח (ש"ך ס"ק ו׳ ומי נקרא ת"ח עיין סימן רמ"ג) היו נוהגין בימים הקדמונים בא"י לאסור הצילתן וכ"ש לחלל עליהם שבת (סי׳ קנ"ח) :

הל׳ רבית מסי׳ קנ"ט עד סי׳ קע ח יתבאר לקמן אי"ה בשער משפטי צדק :

אין

בינת אדם

(נב) עב שאלה בדבר שעושין לרפואה אם יש לחוש למראית העין :

תשובה הנה הש"ך בסי׳ פ"ז ס"ק ז׳ כ׳ דל"ג בה ואמנם י"ל דדוקא בשניכר שהיא לרפואה דאל"כ אסור וראיה בשבת ס"א גבי קמיע מומחה דמותר לצאת לר"ה ובלבד שלא יקשרנו בשיר וטבעות משום מראית עין פרש"י דלא מחזי דבעי לה לרפואה אלא לתכשיט וה"ה כן הוא הדין בנידן דידן וכ"ז בחולי שאב"ס :

(נג) עג שאלה חולה דתקיף ליה עלמא ורופאים מומחים אמרו שהוא לאחר יאוש וכודאי ימות רק ברואים לנסות ליתן לו רפואה ואז יכול להיות שיחיה או אפשר שימות תיכף אם מותר :

תשובה נ"ל דמותר ואע"ג דחיישינן לחיי שעה ולכן מפקחין עליו גל בשבת ואמרינן ביומא לא נצרכה אלא לחיי שעה הכא כ׳ תוס׳ בע"ז דף הביאו הט"ז בסימן קנ"ה ס"ק ב׳ דלעולם חיישינן לטובתו ולכך בימי הש"ס שהיו העכו"ם חשודין על ש"ד ואסור להתרפאות מהם אפי׳ בס׳ חי ס׳ מת אבל אם הוא ודאי מת מתרפאים מהם אע"ג שמא יקרב מיתתו קיי"ל דלחיי שעה לא חיישינן בהא כיון דאל"כ ודאי ימות וא"כ כ"כ עבדינן טובתו ול"ח לחיי שעה :

כלל פט דין חוקת עו"ג ומעונן ומנחש ופאות הראש והזקן (סי' קע"מ קע"ט ק"פ קפ"א) :

א אין הולכין בחוקת עו"ג ולא מדמין להם לא במלבוש ולא בשיער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחוקת כו' ונאמר ובחקתיהם לא תלכו ונאמר השמר פן תנקש אחריהן שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיה לך למוקש שלא תאמר הואיל והוא יוצא בארגמן אף אני יוצא בארגמן הוא יוצא בתלוסין אף אני אצא בתלוסין והוא מין ממיני כלי זיין וכבר אמר הנביא ופקדת כו' על כל הלובשים מלבוש נכרי אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושיו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו ואמרו חז"ל בזכות ג' דברים יצאו אבותינו ממצרים שלא שינו בגדיהם ושמותם והתקרבות להם גורם לעשות כמעשיהם כדכתיב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ולכן צוה בוראינו להבדיל אותנו כמש"כ ואבדיל אתכם מן העמים* וכל דבר שהוא חוק לע"ז אע"ג דכתיב בתורה שהיו נוהגין בו ישראל אסור משום בחוקותיהם ולכן המצבה אע"פ שהיתה אהובה לפני המקום בימי אבות לאחר שנעשה חק לע"ז כתיב לא תקים מצבה וכן שריפה על המלכים אלו היה חק לע"ז אע"ג דכתיב בקרא וי"ל דהם למדו ממנו אפ"ה אסור אבל מה שאינו חק לע"ז אלא להבל ושטות אם כתיב בתורה מותר ואם לא כתיב אף זה אסור ומטעם זה אסר הגר"א להעמיד אילנות בחג השבועות כמש"כ האחרונים (ע"ז דף י"א כתו' שם) :

ב וכן לא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם ולא יגלה ראשו בענין שמגלחין העו"ג כללו ש"ר צריך להיות מובדל מהם בכל דבר :

ג אין מנחשין בעכו"ם שנאמר לא תנחשו כיצד כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי או מקלי מידי איני הולך למקום פלוני היום שלא אצליח וכיוצא מדברי שטות כאלו וכן אלו שאומרים שחטו תרנגולת זה שקראה כתרנגול וי"א דדוקא לומר שחטו בשביל זה אסור אבל אם שוחט סתם ואינו אומר דבר מותר וי"א דמותר אפילו לומר (וגרסתם בגמרא אין בו משום דרכי האמורי) ויש עוד הרבה דברים וכללו של דבר כל דבר שהתועלת או הנזק נגלה לעינים בין מדרך רפואה או בדרך סגולה אין בו משום ניחוש או דרכי האמורי אבל מה שאינו נגלה יש בו משום דרכי האמורי ואסור והבוטח בה' חסד יסובבנו :

ד איזהו קוסם העושה מעשה עד שיאמר דברים שעתידין להיות ויש מי שיסתכל במראה של ברזל או עשישיות וכיוצא בו והעושה אחד מאלו לוקה והשואל לקוסם מכין אותו מכת מרדות ומזה תראה שהשואלים לצורה שנעשה דמות אדם של עץ עוברים על זה והוא שאמר הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו :

ה איזהו מעונן אלו נותני עיתים שאומרים יום פלוני טוב למלאכה ויום פלוני רע והאומרים אל תגבה ממנו מעות במוצאי שבת ובתחלת השבועה ובתחלת החודש וכיוצא בו ומ"מ נוהגין שאין מתחילין בב' ובד' כיון שידוע שהכוכבים המושלים בהם הם מורין על לא טוב ואין לאדם לעשות נגד המזל ולסמוך על נס ונוהגין שאין נושאין נשים אלא במילוי לבנה לסימן טוב אבל אסור לחקור אחר זה ואפי' לשאול בחוזי כוכבים שנאמר תמים תהיה עם ה' :

ו עוד אמרו חז"ל איזהו מעונן זה האוחז את העינים והוא מין מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שתדמה לאנשים שיעשה ענינים אין אמיתתו בהם כמו שנראה או גם יעשו תמיד יקחו חבל וישימו אותה בכנף בגדיהם ויוציאו נחש וישליך טבעת לאויר ואח"כ יוציאו מפי אדם א' העומדים לפניו והעושה זה לוקה (רמב"ם במנין המצות סימן ל"ב) ומזה תראה שאותן הבדהנים שעושין כדברים אלו על החתונות ונקראין טאשין שפילער עוברים בלאו דאורייתא והמצוה לעשותן עובר משום לפני עור ולכן מי שבידו למחות צריך למחו' וכ"ש שאסור להסתכל ולראותם אבל אם הוא גוי שעושה נ"ל דמותר לראות :

ז איסור דורש אל המתים זה שמרעיב עצמו ולן בבית הקברו' כדי שתשרה עליו רוח הטומאה ואותן נשים וכן ע"ה שהולכין על קברי מתים וכאלו מדברים עם המתים ואומרים להם צרתיהם קרוב הדבר שהם בכלל זה ונמצא שיש מן הגאונים היו רוצים לאסור להשטח על קברי מתים אלא ההולכים שם יתפללו לה' שימלא שאלותם בזכות אבותיו ובזכות הצדיקים (וע' כ"מ ני"ד ססי' רי"ז והש"ך ס"ק ט"ו קיצר ולא העתיק כל דבריו) :

ח השבעת שדים ע"י שמות הקדושים מותר מ"מ רוב העוסקין בזה אינם נפטרים מהם בשלום וכן לעשות פעולת ע"י שמות הקדושים מותר אבל אנו אין ראוים לכך בזמנינו וראה שישעי' הנביא נענש ע"ז כדאיתא בגמ' שהרגו מנשה ור"ח בשערי קדושה כתב כל המשתמש בשמות הקדושים או ישתמד הוא או בניו או יעני או ימות הוא או בניו ולכן כל שומר נפשו ירחק מזה אבל המקטר לשד ה"ז עובד ע"ז :

*הגה"ה . ועתה בזמן הזה עפ"י דינא דמלכותא לובשים ישראלים בגדי המדינה . ודינא דמלכותא דינא :

ט הלוחש על המכה וקורא פסוק אפילו בלשון לעז (ומס׳ סכ׳ סס״ך דכלשון לעז אינו סס כלל ומותר למחקו תמוה מסכי סמקלל בסס בכל לשון חייב כמש״כ בח״מ סי׳ פ״ז) וכן הקורא על התינוק שלא יבעת והמניח ס״ת או תפילין על הקטן בשביל שישן לא די שהם בכלל מנחשים וחברים אלא שהם בכלל הכופרים בתורה שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינן אלא רפואת הנפש שנאמר ויהיה חיים לנפשך ודוקא שכבר נפגע התינוק אבל הבריא מותר לומר פסוקים שזכותן יגין עליו טור בשם רמב״ם (סי׳ קע״ט) ובמקום סכנה הכל מותר:

י מחוקת העכו״ם להצטער על מתיהם ולתלוש שערם ולשרט בבשרם מחמת צער והעושה זה ה״ז לוקה משום ושרט לנפש כו׳ וצריך להזהיר בזה הנשים שלא יתלשו שערות ראשם שמא יבואו לידי קרחה וי״א דבשני שערות חייב ובשיער אחד עכ״פ איסור איכא וגם הנשים מוזהרת על לאו זה ועל השריטה ועל המת חייב ועל שאר צער איסורא מיהא איכא (סימן ק״פ):

יא עוד מחוקותיהם שהיו שורטים על בשרם וממלאים השרט במין צבע או בריו או שצובע תחלה ואח״כ שורט והעושה כן חייב מלקות כדכתיב וכתובת קעקע כו׳ ומ״מ מותר ליתן אפר מקלה ושאר דברים על מכה לרפואה אע״פ שיהיה נשאר הרושם דמכתו מוכיח עליו שאינו עושה משום חוקת עכו״ם (סימן ק״פ):

יב אין מוסרין תינוק ישראל לעכו״ם ללמדו ספר וללמדו אומנות אפילו במקום דליכא למיחש לש״ד כגון במקום מעבר לרבים מ״מ אסור שמא ימשך אחר מינות ונ״ל דה״ה דאסור למוסרו לישראלים האפיקורסים דגרעי טפי מן הגויים דאפיקורס ישראל ממשיכים יותר:

יג אסור להעביר שער הזקן ולא אסרה תורה אלא בתער שנאמר ולא תשחית פאת זקניך דבר שהוא משחית וזהו תער והמעבירו בתער עובר בה׳ לאוין שיש בו ה׳ פאות אבל במספרים מותר אפילו כעין תער ומ״מ נזהרין כשמספרין במספרים שיעשה הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון שאם יעשה בתחתון לבד הוי כתער (סי׳ קפ״א):

יד פיאת הזקן הם ה׳ ורבו בו הדיעות לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעבור תער על כל זקנו כלל ואפי׳ על השפה העליונה או תחת הגרון:

טו אשה שיש לה זקן מותר להשחיתו (שם):

טז פאות הראש הם שתים בסוף הראש והוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל אצל האוזן והמעביר פאת ראש בין שגילח הפאות לבד בין שגילח כל הראש עם הפאות חייב ב׳ מלקות שנאמר לא תקיפו פאת ראשיכם • ומדלא כתיב בו לא תשחית כמו שכתוב בפאות הזקן ולכן יש מגדולי הפוסקים דס״ל דאע״ג דבזקן אינו אסור אלא בתער אבל בפאות ראש אפי׳ במספרים אם הוא כעין תער דהיינו שמגלח סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר חייב ויש מגדולי הפוסקים דס״ל דגם בפאות ראש אינו אסור אלא דוקא בתער ולכ״ע אינו אסור אלא כעין תער דהיינו סמוך לבשר ולכן אם צריך לגלחם לרפואה יזהור שלא יגלח סמוך לבשר ממש ואז מותר לכ״ע (סימן קפ״א) ושיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רחב מקום זה לא תגע בו יד:

יז אחד המקיף ואחד הניקף חייבין אלא שהניקף כיון שאינו עושה מעשה אינו לוקה אא״כ מטה ראשו אליו להקיפו אבל איסורא איכא אפי׳ אינו מסייע כלל לפיכך אסור להיות ניקף אפילו על ידי עכו״ם ואפילו אינו מסייע כלל כגון שאינו מטה אליו כלל והמקיף את הקטן חייב דאע״ג דקטן לאו בר חיובא מכל מקום המקיף הוא בר חיובא וגם הקטן יבא לידי חיוב כשיגדל אבל מותר להקיף את עכו״ם או אשה כיון שאינם מוזהרים כלל וכן קטן מותר להיות ניקוף מן העכו״ם:

יח אשה אינה במצות הקפה מדכתיב לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקניך כל שישנו בהשחתת זקן יש בהקפת ראש ונשים כיון שאין להם זקן ואינן בדין השחתה אינן ג״כ בדין הקפה ומ״מ אע״פ שמותר להקיף פאת ראשה אבל אסורה להקיף פאת ראש האיש ואפי׳ של קטן:

כלל צ דין דברים האסורים משום לא ילבש גבר (סימן קפ״ב):

א כתיב לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה מדשני התורה בלישני ולא כתב ולא ילבש כו׳ ואשה לא תלבש כו׳ ש״מ דאי כתיב הכי הוי אמינא דאינו אסור אלא מה שהוא מלבוש ומדכתיב לא יהיה כלי משמע אפילו דבר שאינו מלבוש ולכן האיש הלובש בגדי צבעונין ותכשיטי זהב במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותן התכשיטין אלא נשים בין שהמלבוש הוא שוה לבגד נשים מחמת עשייתו ותפרו בין מחמת צבעו וכן האשה המשימה בראשה מצנפת וכובע ממלבושי האיש לפי המנהג המקום ההיא או שמגלחת ראשה

יאשה כאיש אפי' באחד מן הבגדים אע"פ שניכרים בשאר בגדיהם שהוא איש או אשה חייב מלקות מה"ת :

ב וכן אסור לאיש ללקט אפי' שיער א' לבן מתוך השחורת או לצבוע הלבנות שיהיה שחורת שכ"ז הוא נוי אשה וכן אסור לאיש להסתכל במראה אם לא משום רפואה או להסתפר עצמו ואסור להעביר שער בית השחי או בית הערוה אם לא מחמת איזה שחין שיש לו שם דאז מותר אבל שיער של שאר הגוף מותר במספרים אבל לא בתער :

ג אשה ההולכת במקל בידה לנוי חייבת מלקות ואם בשביל שלא תפול מותר : עד

הל' נדה מסי' קפ"ג עד סי' ר"ג יתבאר אי"ה בשאר בית הנשים :

בינת אדם

(עד) עד שאלה אם מותר לאיש לנפף עליו במנפת שקורין וואחליר או פעכר שנעשה מנייר לבוע כיוצא בו בזה תכשיט המיוחד לנשים וכן אשה אם מותרת נילך במקל בידה :

הנה בנזיר נ"ט אי' לא יהיה כו' מה ת"ל אם שלא ילבש אשה שמלת איש ואשה כו' (ולשון ספרי שלא תלבש אשה לבנים ואיש לא יתכסה בבגדי לבעונים) הרי כבר נאמר תועבה היא ואין כאן תועבה אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים אשה שמלת איש ותשב בין אנשים ראב"י אומר מניין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר כו' ולא ילבש כו' שלא יתקן איש בתקוני אשה ע"כ ופרש"י בכלי זיין כדמתרגמינן לא יהא תיקון זיין דגבר וזה שמצינו ביעל שלא הרגתו לסיסרא בכלי זיין אלא ידה ליתד כו' ושלא יתקן בתקוני אשה פרש"י דהכי מתרגמינן שלא יכחול ושלא יסרכם בבגדי לבעונין של אשה עכ"ל ר"ל שלא יתקן ויפות עצמו בבגדי לבעונין (כדאיתא ספ"ד דב"מ) משמע מרש"י דאפי' אינה לובשת ככ"ז אלא שאוחזת בידה אסור משום כלי גבר דומיא דיעל וכן הוא בילקוט שופטים סי' נ"ו וז"ל ידה ליתד כו' מפני מה לא הרגתו בכ"ז לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר כו' עכ"ל ואמנם הרמב"ם בפ' י"ב מהל' ע"א כתב לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי לבעונין ותלי זהב במקום שאין לובשין אותם אלא הנשים ואין משימין אותו אלא נשים הכל כמנהג המדינה איש שעדה עדי אשה ואשה שעדתה עדי איש לוקה עכ"ל מלשון זה משמע דדוקא דרך לבישה אסור דא"כ למה כתב שתשים מצנפת כו' ה"ל לכתוב דאפי' ליקח כלי זיין בידה אסור וכ"כ בחינוך סי' תקמ"ב וז"ל והאשה העוברת ע"ז ולבשה המלבושים המיוחדים לאנשים לבד חייבת מלקות עכ"ל :

ובס' המצות בל"ת סימן ל"ט כתב הרמב"ם וז"ל שהזהירנו ממשוך אחר חוקות העכו"ם שלא תהיינה הנשים לובשות בגדי אנשים ושיתקשטו בתכשיטיהם והוא אמרו לא יהיה כו' וכל אשה שתתקשט בא' מתכשיטי האנשים שהוא תכשיט מיוחד לאיש לוקה ובסימן מ' כתב וז"ל וכל אדם שיתקשט או ילבש מה שהוא מפורסם שהוא תכשיט מיוחד לאשה לוקה ודע שזאת הפעולה כו' פעמים יעשו לעורר הטבע לזמה כו' והרבה מזה בתנאי בעשיית קלת ע"ז יאמר אם יתעסק בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב כו' ואם היתה אשה תלבש השריון ותזדיין בחרבות כו' עכ"ל מזה משמע שהוא דבר סגולה לעורר הזמה ולא כמ"ש החינוך וז"ל כ"א יהיו מלבושיהם שוין תערבו אלו עם אלו ע"ש דלפ"ז יהיה האיסור דוקא כשלובש כל בגדי אשה והיינו כת"ק וכיון דקי"ל כראב"י דאפי' במלבוש אחד חייב א"כ אין כאן טעם זה אבל לטעם רמב"ם אסור וזה מעורר התאוה • והנה הב"ח כתב דאין איסור אלא דוקא שלובש בגד שעשוי לנוי וקישוט אבל בגדים שאין עשוין לנוי וקישוט אין בלבישתם שום איסור ועוד כתב דאפילו מה שנעשה לקישוט אינו אסור אא"כ עושה לשם קישוט אבל להנצל מגשמים מותר ולכן מתיר ללבוש זופילע של איש מפני הגשמים וכן משמע מלשון הרמב"ם ובאמת אין הכרע מלשונו כמ"ש הש"ך וכן מלשון מנין המצות אין הכרע :

והנה צ"ע לפי מה דאיתא בגמרא ובספרי מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה כו' וא"כ מוכח איפכא שהרי לבישת הכובע והשריון במלחמה אינו לנוי אלא להציל ממכת הרב וחנית והיצים ואפ"ה אסור וכ"ש גשמים ממכת חרב וא"כ ע"כ מה שכ' הרמב"ם לא תעדה היינו לבלול אף מה שאינו מלבוש וכמש"כ שתגלח ראשה כאיש וכן מדויק מה שכתב מספר המצות שתהיינה הנשים לובשות בגדי אנשים ושיתקשטו וכן בסימן מ' וכל אדם שיתקשט או ילבש הרי שכפל לשון דלבישה לחוד וקישוט לחוד ומה שמסיים שיתקשט היינו אפי' שיתקשט ועכ"פ מרמב"ם אין ראיה כלל לב"ח ומגמרא מוכח איפכא דא"כ איך פסק ותני שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה דלדעת הב"ח אם אינו להתקשט מותר :

ומש"כ הב"ח וכן משמע בסמ"ג ז"ל הסמ"ג בל"ת סי' ס' אר"י המעביר שיער בית השחי כו' לוקה משום לא ילבש סבר לה כראב"י שמפרש כולהו שלא תצא בכלי זיין למלחמה ולא יתקן איש בתקוני אשה והלכה כראב"י וכן ת"א ולא יהא תיקון זיין כו' והא דתניא העברת שיער מדרבנן כת"ק דראב"י דמפרש המקרא כפשוטו שלא ילבש איש מלבושים המיוחדים לנשים כגון לעיף וכיוצא בו לשבת בין הנשים לניאוף כו' ואומר אני שראב"י נמי מודה בזאת לת"ק שאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל וכ' הב"ח מדכ' ואומר אני כו' אלמא דב"ח דלראב"י אין כלאו נאמר אלא במה שהוא עשוי לנוי וקישוט אבל אין איסור בלבישת המלבושים ולילך בין הנשים לכך כתב וא"א כו' דאף במלבושים שאינן עשוים לקישוט אלא ללבישה מודה ראב"י לת"ק דאסור ללבשם ולילך בין הנשים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו אלמא דבלבישה לחוד ושלא לילך בין הנשים אין איסור כלל לד"ה עכ"ל ודבריו צ"ע דמדבריו משמע דפשטא דקרא הוא כת"ק דלא אסרה תורה אלא כשיושב בין הנשים וזה איפכא מכל המפרשים שהרי כתבו תוס' שם כדברי ת"ק אם שלא ילבש כו' כפשטא דקרא הא לא מיית אמרת דהא כתיב תועבה כו' עכ"ל הרי נהדיא דפשטא דקרא מיירי שלא ילבש אפי' שלא לילך בין הנשים . וז"ל ה' היראי' סימן נ"ו ראב"י משמע ליה קרא כפשוטו כדמתרגם אונקלוס עכ"ל ובהגמ"יי שלפנינו פרק י"ב הל' ע' כ' וז"ל אבל רא"מ כתב דקיי"ל כראב"י שדורש הפסוק כפשוטו אבל ת"ק לא מפרש אלא שלא ילבש לשבת בין הנשים כו' עכ"ל הרי להדיא דהדרכה פשטא דקרא הוא כראב"י וכן הוא באמת שהרי שתם כתיב בתורה לא ילבש והלבשה זאת קרוי תועבה וכי כתיב שלא ישב בין הנשים ומכ"ש לרמב"ם שהבאתי שכתב הטעם משום חוקות העמים וא"כ מה ענין לשבת בין הנשים אבל דברי הסמ"ג מבואר עפ"י שכתב החינוך סימן תקמ"ב וז"ל לא יהיה כלי גבר ות"א לא יהא תיקון זיין ומן הדומה כי מפני כן שינה הכתוב בכלי זיין לפי שהם כלים המיוחדים לגמרי לאנשים שאין דרך אשה בעולם לצאת בכלי זיין אבל ה"ה שאסור לכם מדאורייתא לצאת במלבושים שדרך אנשים באותו מקום להשתמש בהם כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש עכ"ל והנה לת"ק ודאי אסור כל המלבושים אף שאינן עשוין לקשוט ולנוי כיון שלובש להתדמות לאשה משא"כ לראב"י דמפרש כת"א משמע דאינו אסור אלא מה שהוא לקישוט ולנוי אבל מה שאינו לנוי אף שהוא מלבוש מותר דכן משמע פשטא דלישנא דראב"י ולפ"ז פשטא דקרא משמע בחדא כת"ק ובחדא כראב"י דלראב"י דמפרש דוקא לקישוט והיינו פשטא דרישא דקרא לא יהיה כלי גבר כת"א אבל סיפא דכתיב ולא ילבש גבר כו' אינו משמע כדבריו בזה דמשמע דאף שאינו לנוי אסור כיון שהוא מלבוש והיינו כפ"ק

אלא

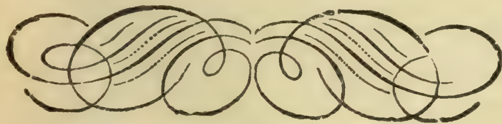
אלא דת"ק ס"ל דאינו אסור אלא לישב בין הנשים זה לא משמע פשטא דקרא וכמו שכתבו תוס' ורא"ש והגמיי' וזהו כוונת הסמ"ג דכתב דקיי"ל כראב"י דאפילו קשיא חייב בלא לבישה והא דתניא העברת שער מ"ש אע"ג שהוא לנוי וע"כ ס"ל דאינו אסור אלא דוקא לבישה ות"ק דמפרש הקרא כפשוטו דבאמת פשטא דקרא משמע הכי דלבישה אסור :

ולכאורה י"ל דלראב"י אינו אוסר אלא דוקא מה שהוא לתכשיט והוא מיוחד לאיש או לאשה בזה חייב אבל כשלובש בגד שאינו לנוי מותר ע"ז כתב הסמ"ג דליתא דבודאי ראב"י מודה בזה לת"ק דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וכסברת ת"ק דבגד אפילו אינו לנוי אסור אלא דראב"י פליג את"ק דס"ל דאינו אסור אלא דוקא לישב בין הנשים וא"כ אינו אסור אלא כשלובש כל מלבושי אשה עד שאינו ניכר כלל אם הוא איש וזה אינו פשטא דקרא ולכן פליג ראב"י וס"ל דקרא הכל כפשטא דרישא דקרא לא יהיה מיירי אפי' דבר שאינו בגד אלא לנוי ככלי זיין כת"א אסור לאשה וה"ה להיפך לאיש וכסיפא דקרא באשה דאסור אפי' בגד אחד המיוחד לאיש אע"פ שאינו לנוי אסור כדכתיב לא ילבש וכפשטא דקרא וה"ה להיפך לאיש וכמש"כ החינוך בהדיא וכ"כ הב"י כוונת הסמ"ג אלא שקיצר וכ"כ החינוך סי' תקמ"ב ותקמ"ג בהדיא דאשה שלובשת בגד המיוחד לאיש וכן להיפך לוקה וכ"כ הטור סתם וכיון דהטור כתב סתם והחינוך כ' בהדיא לאיסור ומדברי רמב"ם אין הכרע וכלל הוא בפוסקים דאם פוסק א' כתב דבריו בהדיא והאחר סותמין דבריהם למדין הסתום מן המפורש וא"כ אין חלוק בודאי אפי' להציל מגשמים אסור וכמו שהוכחתי מכלי זיין במלחמה כשריון וכיוצא בו שאינו אלא להציל ממכת חרב :

ועוד צ"ע על דברי הב"ח דהא גבי שעטנז דכתיב נמי לא תלבש שעטנז וכבר כתבתי לקמן סימן נ"ז בשם הט"ז והש"ך דכל שהוא דרך לבישה אסור אפי' להציל מגשמים והארכתי שם בראיות ברורות ע"ש וא"כ ה"ה הכא כיון דקיי"ל כראב"י דתועבה דקרא לא קאי על לשבת בין הנשים כדעת הת"ק אלא דהלבישה היא תועבה וא"כ מ"ש אם לובש מפני הגשמים או לנוי ומכ"ש שכן משמע דברי הסמ"ג כמו שכתב הב"י וכ"כ בכ"מ דראב"י לא מצריך לישב בין הנשים אלא דס"ל בהלבישה לחוד אסור וכן נ"ל שזהו דעת הרא"ש במזרחי פ' כי תצא שהק' על רש"י שכתב על לא ילבש שלא ישב בין הנשים והיינו כת"ק ותא"ז כתב ד"א שלא יעביר שער והיינו כראב"י ועל כי תועבת ה' כו' כ' רש"י לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה וסק' הרא"מ דזה דוקא לת"ק ולמה לא פירש גם אליבא דראב"י המפרש ברישא ומזה הוכיח דרש"י פסק כת"ק ולשיטת הב"ח דלכ"ע אינו אסור אלא אם לבש לנוי ולקשוט אלא דלת"ק אינו אסור אא"כ יושב בין הנשים ולראב"י כיון שעושה לקשוט אסור אבל לכ"ע בעינן דוקא המביא לידי תועבה וא"כ שפיר י"ל דרש"י מפרש גם אליבא דראב"י א"ו דרא"מ ס"ל דליתא דאין סברא כלל דלראב"י יהיה מותר שלא לקישוט אלא דאם לובש ממש אע"ג שאינו לנוי אסור והקשה שפיר :

ומה שכתב הב"ח ראיה דהא מותר להעביר שער הערוה אפי' בתער משום צער וכן לספר במראה נ"ל דאין ראיה כלל דודאי דבר שהוא מלבוש גמור אסור אפי' להציל מן הצער אלא דבר שהוא לקישוט ואינו מלבוש וא"כ דוקא כשעושה לקישוט אסור אבל אם אין כוונתו כלל לקישוט אין איסור כלל ומצינו סברא זו בא"ח סימן ש"א דהיוצא בטלית מקופלת חייב דהוי משא ואם כונתו להתנאות מותר :

ואמנם באמת מדברי הסמ"ק סימן ל"ג משמע כב"ח שכתב וז"ל לא ילבש כו' פירש כדי לנאף ויש בכלל זה העברת שער של בית השחי בתער ובמספרים כעין תער מדרבנן אסור עכ"ל ודבריו צ"ע דכיון דפסק דהעברת שער בתער אסור מדאורייתא ע"כ פסק כראב"י וא"כ איך כתב לא ילבש כדי לנאף וע"כ צ"ל דמפרש בסמ"ג מש"כ ואומר אני דראב"י מודה לת"ק דאין מקרא כו' כוונתו דגם ראב"י מודה לת"ק דאין אסור בלבישה אא"כ עושה להתדמות ולניאוף דזה הוא פשטא דקרא תועבה היא ר"ל המביא לידי תועבה אלא דבזה פליג דלת"ק אינו אסור אלא בלבישה ולישב בין הנשים ולראב"י כל שלובש איזה מלבוש להתנאות ולנאף אסור אבל לבוש שאינו לקישוט מותר גם לראב"י ואמנם כיון שהוא איסור דאורייתא בודאי יש להחמיר ולפ"ז נ"ל דלהניף בוואחלי משום חמה וכן אשה ללכת במקל שלא תפול כיון שאין זה מלבוש אלא תכשיט הוי דומיא דמראה ושער ערוה דאינו אסור אלא כשמתכוין לקשוט אבל בלא"כ מותר :

כלל צ״א

דין איזה נדר אסור או מגונה או מותר (סי׳ ר״ג):

א נתיב כי ידור נדר או השבע כו׳ ולאסור אסר כו׳ ולא יחל דברו וכתיב כל היוצא מפיו יעשה וכתיב מוצא שפתיך תשמור כ׳ והוא מצות עשה שיקיים אדם שבועתו או נדרו ואם עבר על נדרו עובר בלאו דלא יחל (סי׳ ר״ג):

ב כתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא וקבלו חז״ל הא אם נודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא ואם אפשר להתיר נדרו ואינו רוצה להתירו מקרי רשע ולכן יזהר האדם מאוד שלא ידור שום נדר אפילו נדרי מצוה או לצדקה אלא אם כן יוכל לקיים תיכף אזי יעשה המצוה או יתן צדקה בלא קבלת שום נדר ואם פוסקים צדקה וצריך לפסק עם הצבור או אם אומר יזכור כנהוג להזכיר נשמת אבותיו יאמר בפה מלא שאינו מקבל עליו בנדר • ומ״מ אם בדיעבד נדר לצדקה או שאר מצוה וכן אם נשבע על איזה דבר יזהר לקיים תיכף אע״ג דמהני להם התרה מ״מ אין נשאלין עליהם אלא מדוחק כאשר נבאר בדין התרת נדרים (שם):

ג איחר נדרו ולא קיימו ולא התירו אע״פ שהוא דבר של רשות פנקסו נפתחת ומדקדקים במעשיו אם הם כדאי להגן נגד חטא זה (גמ׳ ופי׳ רא״ש):

ד כשהאדם בצרה מותר לנדור כדכתיב וידר יעקב נדר לאמר כו׳ ר״ל לאמר לדורות שידרו בעת צרה וי״א שאין לזה התרה (שם):

ה האומר אשנה הלכה זו או אעשה דבר זה והוא דבר מצוה ה״ז נדר כדמצינו ביעקב דכתיב וידר כו׳ וכתיב עשר אעשרנו כו׳ וחייב לקיימו ולכן צריך האדם שירגיל א״ע שבכל דבר שרוצה לעשות יאמר בלא נדר (שם):

ו מדינא אם קיבל עליו לעשות איזה מצוה וירא לנפשו שיתרשל בהקמתו מותר לקבל עליו בנדר שלא יאכל עד שיקיים נדרו וכיוצא בו כדכתיב נשבעתי כו׳ לשמור משפטי כו׳ ר״ל שנשבע לקיים המצוה • מ״מ בזמן הזה יזהר האדם מאד בזה כי ראיתי שנכשלים בזה אא״כ הוא דבר שיוכל לקיים תיכף כי היצה״ר יתגבר עליו יותר (וכ״כ בש״ח סי׳ ת״כ וסי׳ תתס״ו):

ז אפילו מי שהיה זולל וסובא וכיוצא בו מדות מגונות ומצד הדין מצוה לעשות נדרים לאסור עליו בשר וכיוצא בו וע״ז אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות מ״מ אמרו חכמים לא ירגיל עצמו אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר ובפרט בזמן הזה (סעיף ז׳):

ח אל יאמר אדם אדור ומה בכך כשארצה אלך ואתירנו דאעפ״כ נענש על מה שנדר ולא קיים (ס״ח סי׳ תתרל״ס) וזה דומה לאדם שנפל בצואה ורוחצין אותו (שם) • וגדולי האחרונים היו קונסין הנודר באיזה דבר קודם שהתירו הנדר (עיין במגל״ס מינן):

כלל צב דין מה הוא נדר (סימן ר״ד ר״ס ר״ו ר״ז ר״ט)

א ענין הנדר הוא א׳ מב׳ ענינים • (א) נדרי הקדש ובזמה״ז הוא הנודר לבהכ״נ ולבית המדרש ולהספקת עניים ולשאר דבר מצוה ויתבאר משפטם בהל׳ צדקה אי״ה (ב) הוא נדרי איסור שאוסר על עצמו דברים המותרים כגון שלא יאכל ושלא יישן ושלא ילך ושלא ידבר ושלא יהנה וכיוצא בו (ש״ך סי׳ ר״ס ס״ק א׳):

ב נדר האמור בתורה כגון שאמר ככר זה עלי קרבן או כקרבן ואיסור האמור בתורה כגון שאומר ככר זה אסור עלי או יאסר עלי ככר זה אסור עליו כדכתיב לאסור אסר על נפשו (ר״ד) ואם אמר יאסר ייני או פתי וש״ד על כל ישראל ספק אם יכול לאסור לאחרים בלשון איסור והוי ספק דאורייתא אבל אם אמר קונם או קרבן ככר זה על כל ישראל הוי איסור דאורייי׳ לכ״ע (ר״ס ש״ך ס״ק ז׳ וע׳ מל״מ פ״א מהל׳ נדרים):

ג המתפיס בנדר ה״ז כנדר עצמו כגון שאסר עליו דבר אחד בנדר או באיסור או שהיה מונח לפניו דבר שנאסר בנדר על אחרים שאסרו על עצמם ואמר דבר זה יהיה כזה ה״ז נתפס בנדר ואם אמר ככר זה עלי כשלחן שבמקדש או כאחד מכלי הקודש הוי נדר שהרי התפים בדבר הנדור אבל אם נדר או נשבע בשלחן הקדש או בא׳ מכלי קדש אינו נדר מה״ת אלא מדרבנן צריך התרה וכן המתפיס או נודר בשלחן סתם ואין רצונו כשלחן שבמקדש אינו נדר כלל ומ״מ צריך התרה מדרבנן בע״ה (ר״ד וט״ז ס״ק ח׳) אבל אם התפים בדבר האסור ממילא אפילו אינו אסור רק מדרבנן ואמר דבר זה יהיה כזה או שאמר ככר זה יהיה כחזיר וכנבילה וכיוצא בו לא חל הנדר כלל מדאורייי׳ דבשלמא אם תפס בדבר הנדר אפשר לדבר זה שתעשה כזה שהרי [illegible] לאסור עליו דבר המותר אבל אי אפשר שיעשה דבר היתר כחזיר וכשאר איסור לפיכך האומר אסר עלי יום זה לאכול כמו שבעה עשר בתמוז וט׳ באב וכ״ש כיה״כ אין כאן נדר

נדר כלל מה"ת אבל אם אמר כיום שמת בו אבי או אמי כיון שאותו יום נאסר עליו ע"י נדרו שקבל עליו להתענות הוי שפיר דבר הנדור ויכול להתפיס בו • זה הכלל כל שמשים דברים המותרים כדברים האסורים אם אותו דבר יכול לעשותו בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשותו בנדר הרי אלו מותרים מה"ת דכתיב איש כי ידור נדר וקבלו חז"ל דר"ל אם יתפיס יהיה בדבר הנדור דוקא ומ"מ מדרבנן הוי נדר וצריך שאלה (סי' ר"ס ס"ך ס"ק א') :

ד אמר אם אעשה דבר פלוני יהיה ייני יי"נ ופתי פת כותי י"א דהוי נדר גמור דכמו שב"ד יכול להעניש ולהחמיר יותר מדינו כפי הצורך שעה כן האדם על עצמו יכול לקבל עליו כל החומרות בדרך קנס ואז נאסר לכל ישראל ולכ"ע צריך שאלה עכ"פ מדרבנן אבל אם לא אמרו בדרך קנס רק שאמר יהא ייני יי"נ ופתי פת כותי לא נאסר בכך (שם) :

ה האומר ככר זה אסור עלי כחזיר י"א דהוי נדר דאורייתא שהרי אם לא סיים כחזיר היה אסור מדאורייתא (מל"מ פ א' מהל' נדרים אבל הש"ך שם בס"ק ז' ע"כ לא הכי) :

ו המתפיס בנדר יכול לאסור ולהתפיס בזה שנתפס וכן לעולם זה בזה שהנתפס בנדר הוא לעולם ג"כ אסור כמו הנדר עצמו וכן אם נדר א' ושמע חבירו ואמר ואני כמותך בתוך כדי דיבור ה"ז אסור במה שנאסר חבירו שמע הג' לזה שאמר ואני כמותך ואמר ואני ואפילו היו ק' וכ"א אמר ואני בתוך כ"ד של חבירו כלם אסורים (סי' ר"ד אבל הל' מ"ג כ' דדוקא כשאמר רק ואני צריך דוקא תכ"ד אבל כשאומר ואני כמותך אפי' לאחר כ"ד אסור כמו בנזיר ואפשר דל"ד דבנזיר שייך לומר ואני כמותך כמו שהוא נזיר אבל בנדרים אם לא אמר בתוך כדי דבור אינו מוכח כלל מה כונתו ואינו דומה למתפיס בככר שנדר עליו דמוכח מילתא) ודוקא במתפיס במה שאומר חבירו אבל המתפיס בדבר הנדור אפילו אחר כמה ימים ושנים אסור עליו (רמב"ם פ"ג מהל"נ) כגון שנדר מבשר והתפיס פת בבשר והתפיס דבש בפת אפי' אמר כן אחר כמה ימים כולן אסורין • וכיון שהמתפיס תלאן הכל זה בזה ולכן אם הותר האחרון הוא מותר וכולן אסורים הותר האמצעי ממנו ולמטה מותר ממנו ולמעלה אסור הותר הראשון כולן מותרים שהרי החכם עוקר הנדר מעיקרא אבל אשה שנדרה והתפיס בה אחר שאמר ואני כמותך והפר לה הבעל או האב היא מותרת והמתפיס אסור שהרי הבעל רק מיגז גייז ר"ל שאינו רק מכאן ולהבא (רכ"ט וכס"ך) :

ז אדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם ונ"ל דל"ש בנדר ול"ש בשבועה (כסי' ר"ד וע"ש כס"ך) • ומי שנדר לתת מעשר ומטה ידו ונתחרט מבואר לקמן אי"ה בהל' צדקה בדין נדרי צדקה :

ח עיקר לשון נדר הוא שאוסר החפץ עליו וכגון שאמר דבר זה עלי אסור אבל כשאומר אני נודר שאוכל או שלא אוכל אין זה לשון נדר אלא לשון שבועה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון שבועה (ר"ו סעיף ס) ועיקר לשון שבועה שאוסר עצמו על החפץ כגון בשבועה שלא אלך ושלא אישן ושלא אוכל או שבועה שאוכל או אישן או אלך אבל אם אמר הרי עלי שלא אוכל או שלא אישן בשבועה אין זה אלא לשון נדר ונדר נמי לא הוי כיון שלא אסר החפץ עליו וי"א דנדר זה שאומר בל שבועה ושבועה בלשון נדר מהני מה"ת מדין ידות שנבאר בסי' שאח"ז • ולכ"ע כיון דהאידנא מרגלא בפומיה דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (שם וסי' רל"ט סעיף י"א וע"ש בט"ז ס"ק ס' ובש"ך ס"ק י"ג דמשמע דשבועה שסוגיא בלשון נדר לכ"ע הוי שבועה) :

ט ידות נדרים כנדרים מה"ת כדכתיב ככל היוצא מפיו יעשה (ול"ג מדס"ל לכתוב כל היוצא וכתיב ככל היוצא משמע אף ס שלא יצא אלא מקצתו) וידות נדרים היינו שהתחיל בלשון שמשמעו נדר ולא גמר הדיבור אעפ"כ נאסר עליו כאלו גמר כל הדיבור וזה דומה לאדם שאוחז ביד הכלי וע"י כך משתמש בכלי כאלו אחז בו בעצמו והוא שיהיו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך שאיני אוכל לך או מופרשני ממך שאיני אוכל לך או מרוחקני ממך שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו ונקר' יד כיון שהתחיל לומר בלשון מודרני ולא סיים לומר בקרבן לא הוי נדר שלם אלא יד כמו יד הכלי ואע"ג דאסר עצמו על החפץ ולא הוי לשון נדר ממש מ"מ אסור וכ"ש אם אמר מודרני ממך שאני אוכל לך דמשמע שזה שאני אוכל משלך יהיה עלי בנדר דזהו לשון נדר ממש (ש"ך ס"ק כ') אבל אם אמר שאיני אוכל לך ביו"ד בלא מודרני ממך לא הוי אפילו יד דדוקא כשאומר כל הנדר אלא שאמר בלשון שבועה בזה תליא בפלוגתא שבסי' שלפני זה אבל אם לא סיים דבריו ואוסר עצמו על החפץ דזה אינו לשון נדר לא הוי יד לכ"ע • ואם אמר שאני אוכל לך בלא יו"ד לחוד נמי לא אמר כלום ואם מסרבין בו לאכול ואמר שאני אוכל לך הוי הוכחה כיון דלא אמר לא אכילנא ואמר שאוכל לך ודאי דר"ל מה שאוכל לך קונם (ש"ך שם) ואם אמר מודרני ממך או מופרשני ממך או מרוחקני ממך ולא סיים דבריו שאיני אוכל לך במודרני ממך אסור לדבר עמו ובמופרשני ממך אסור לשאת ולתת עמו ובמרוחקני ממך אסור לעמוד בד' אמותיו ואע"ג די"א דאם לא סיים מותר בכל דלא הוי

אפילו

אפילו יד לדברים הללו מכל מקום ראוי לבעל נפש להחמיר על עצמו אם לא שיודע שלא היתה כוונתו לכך (ט"ז) :

י אמר מנודה אני לך או משמתינא ממך אם סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל דאין זה לשון נדר כלל ואם לא סיים דבריו אסור לעמוד בד' אמותיו (וכש"ך כ' דאפי' כסיים דבריו אסור לעמוד בתוך ד' אמותיו) אבל אם אמר נדינא ממך וסיים בדבריו שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו· לא סיים דבריו שאיני אוכל לך אסור ליהנות ממנו (וע"ש בש"ך ס"ק ו' שמסכים לפסק הט"ז) :

יא הנדר הוא בכל לשון שיאמרו עליו לא מבעיא בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים · הנודר בהם ה"ז נדר גמור אלא אפי' בלשונות שאינם גמורים ומכנו על דבר אחר הולכים אחר הכינוי שכל כינוי נדרים כנדרים והולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן וכן האומר קונם קונח קונס שהם לשון הקדש אלא שנשתבש מלשון קרבן ולפיכך האומר אחד מלשונות אלו הרי אלו כינויין לקרבן אם מכיר אותו לשון אבל אם אינו מכיר אלו לשונות שדברו בהם חכמים אע"פ שנדר בהם לאו כלום הוא (סי' ר"ז) ולכן האומר לחבירו איך טוא איין נדר פון דיר הוי כאומר מודרני ממך או איך וויל מיך פורש זיין פון דיר הוי כאומר מופרשני ממך או איך וויל מיך מרחיק זיין פון דיר הוי כאומר מרוחקני ממך ודינו כמבואר בסימן ט' :

יב אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו ואמר אמן או דבר שענינו כעניית אמן שהוא קבלת דברים כגון שאמר הן וכיוצא בו אסור אבל כשחבירו מדירו משלו כגון ראובן שאומר לשמעון אתה תהיה מודר מנכסיך א"צ לקבל דבריו (ר"ט) וע' לקמן כלל צ"ב סי' ב' וסי' י' ואם אמר לו תהיה מודר מנכסי פשיטא דא"צ לענות אמן דאפילו מסרב בפירוש מ"מ אסור שאדם יכול לאסור נכסיו על חבירו בע"כ (ש"ך סס) :

יג הנודר בתורה כגון שהיה מונח לפניו תורה ואמר פירות אלו עלי כזו מה"ת א"צ התרה כלל דדעתו אגווילין ומ"מ מדרבנן צריך התרה לדידן דכולי עלמא נחשבין לע"ה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ואם אמר הרי עלי במה שכתוב בה ה"ז נדר מה"ת ואפי' אינו מונח לפניו רק יריעה אחת שכתוב בה לשון איסור או קרבן או איזה הזכרה דכ"ז הוי כמתפיס בדבר הנדור שע"י הכתיבה והכנה לקדושה הם קדושות ומכ"ש אם אמר אני נודר באזכרות דהוי נדר ואם נטל בידו אפילו יריעה אחת ואמר הם עלי כזו אפילו לא אמר במה שכתוב בה הוי נדר מה"ת (סי' ר"ג) :

יד דברים המותרים ויודעים בו שהוא מותר ונהגו בהם איסור לסייג וגדר ופרישות הוי כאלו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם בלא התרה אפילו אם צריך מחמת בריאות ולכן הרוצה לנהוג באיזה דבר מצוה יאמר מתחלה קודם שיתחיל בפעם ראשון שאינו מקבל עליו בנדר ושאין דעתו לנהוג כן אלא כ"ז שירצה יהיה מותר אבל אם נהגו כך מחמת טעות שהיו סבורים שהוא אסור ובאמת אין כאן איסור כלל או שהיו סוברים שאיסור גדול הוא ונתברר לו שאינו איסור כ"כ ופשיטא שאינו אלא מדת חסידות וכיוצא בו · מדינא א"צ התרה כלל אך יש אומרים דאעפ"כ צריך התרה ועכ"פ מהני התרה בזה כיון שהוא מחמת טעות או אפי' יודע שהוא מותר אלא שנהג כן לפרישות והמנהג כסברא ראשונה אבל אם ידע שהוא מותר ונהג בו איסור לא מהני התרה שכבר קיבלו עליו באיסור של תורה (סי' רי"ד ועיין ס"ח א'ח תנ"ו) · ולכ"ע דווקא מה שקבלו עליהם איזה יחידים אבל מה שקבלו עליהם כל ישראל איזהו מנהג אין לו התרה לכ"ע (ע"ש ועיין בחיבורי נ"א כלל פכח) :

טו סתם נדרים להחמיר כיצד אמר פירות אלו כבשר מליח או כיי"נ שיש במשמעו כמליח של קדשים או יי"נ לשמים והוי נדר גמור שהרי התפיס בדבר הנדור ויש עוד במשמע מליח ויי"נ של עבודת כוכבים ואינו נדר כלל שהרי מתפיס בדבר האסור ולכן בסתם אנו תולין להחמיר אא"כ שהוא אומר שכוונתו היה כיי"נ של עבודת כוכבים ויודע שהמתפיס בדבר איסור אינו נדר אז נאמן וא"צ שאלה אפי' עם הארץ אבל אם אינו יודע שאין מתפיסין בדבר האסור אפ"ה צריך שאלה בעם הארץ שלא יקיל ראשו בנדרים (סי' ר"ח ש"ך ס"ק כ') נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים נדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגרשתי מדינא ת"ח נאמן אך בזה"ז נחשבים כולם לע"ה ולכן צריך להתיר נדרו מדרבנן וכן כל כיוצא בזה (סי' ר"ח) :

טז מה בין נדר דאורייתא לנדר דרבנן אם עבר על נדר דאורייתא במזיד קונסין אותו ואין מתירין לו אא"כ ינהג איסור כימים שעברו עליו ונהג בו היתר אבל אם הוא נדר שאינו אלא מדרבנן אין קונסין אותו ומתירין לו מיד · ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר בדבר שאינו יכול ליזהר בו כגון שאסר עליו כל פירות שבעולם (חוץ מלחם דהל"כ הוי נדר שוא והיינו נדר כלל) וכן מי שאסר

עליו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה ולא נוהר מבשר ויין ובא להתיר נדרו אם נראה שיכול לעמוד על עצמו ולא יעבור עוד אין מתירין לו עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר ואם יש חשש שלא יוכל לעמוד ע"ע מתירין לו וא"צ לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר (פי' ס"ח) · ואם נהג בהם היתר וזמן מרובה י"א דאין קונסין אותו רק שינהוג איסור ל' יום וי"א שצריך לנהוג כימים שנהג בהם היתר (ש"ך ס"ק י"ג) · והנשבע שלא ישא אשה תוך ג' שנים ועבר ונשא אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין עמה הוי ליה כנשבע על הככר ואכלה תשאל ומתירין לו ופטור משבועתו כדלקמן אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו אין מתירין לו עד שיגרשנה כימים שנהג בהם קלות ראש בנדרו · ואם קיבל עליו דבר בנדרי חרם הוי כנדר מה"ת וצריך שינהג איסור כימים שנהג היתר אבל מנודה שלא נהג דברים שמנודה אסור בהם כיון דאין זה אלא מדרבנן א"צ לנהוג איסור כימים שנהג היתר (שם) ׃

יח אם נסתפק אם נדר ונשבע או לא אסור מספק ככל איסורי תורה ואם נסתפק אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרות שניהם כמבואר לקמן כלל צ"ה (שם ש"ך ס"ק א') ׃

כלל צג דין מה הוא שבועה ׃

א (סי' רל"ו) ד' מיני שבועות הן א' שבועות ביטוי ב' שבועות שוא ג' שבועות העדות ד' שבועות הפקדון · שבועות ביטוי הוא שנאמר בתורה או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב והיא נחלקת לד' חלקים ב' להבא וב' לעבר כיצד לשעבר שאכלתי (או שלא אכלתי וכן כולם) או שזרקתי אבן או שעשיתי דבר הזה ואפי' בדבר שאין בו ממש כגון שישנתי או שדברתי ואפילו בדבר שאינו יכול לעשות אלא ע"י אחרים כגון שנתתי לפלוני ושעשה פלוני דבר הזה ושישן פלוני ושזרק פלוני כיצד להבא שאוכל ושלא אוכל שאזרוק ושלא אזרוק שאישן כו' ושאדבר כו' כ"ז הוא שבועות ביטוי ואם עבר הרי נשבע לשקר ועל זה נאמר לא תשבעו בשמי לשקר ואם במזיד חייב מלקות ובשוגג חייב קרבן עולה ויורד הנאמר בויקרא ׃

ב שבועת שוא נחלקת ג"כ לד' חלקים (א') שנשבע על דבר הידוע שאינו כן · כיצד שנשבע על איש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש ועל אבן שהוא זהב וכל כיוצא בו שידוע לשלשה ב"א שאינו כן כמו שנשבע (ב') שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן כגון שנשבע על אבן שהוא אבן ועל שנים שהוא שנים ועל שלשה שהוא שלשה וכל כיוצא בזה שא"צ לצרק הוכר ע"י שבועה כיון שבלא"ה נרע שהיא כן (ג') שנשבע לבטל את המצוה שלא יתעטף בציצית ושלא יניח תפילין ולא יאכל מצה או שיתענה בשבת ויום טוב וכן הנשבע לקיים את המצוה דהא בלא"ה חייב לקיים או שנשבע להרע לפלוני כגון להכותו או לקללו או שיעשה חבירו דבר פלוני כגון שיזרוק פ' צרור לים או שלא יזרוק אין שבועה זו חל כלל והוי לשוא (ד') שנשבע על דבר שאינו בכח לעשות כגון שנשבע שלא לישן ג' ימים ולילות רצופים ושלא יטעום כלל ז' ימים רצופים וכל כיוצא בזה · וכל הנשבע שבועות שוא לוקה שנאמר לא תשא בשמי לשוא ואם היה שוגג בזה פטור מקרבן ואם נשבע סתם שלא יאכל ושלא יישן הוי כנשבע לעולם והוי שבועת שוא (שם) ׃

ג שבועות הפקדון כיצד כל מי שיש ממון חבירו בידו בין פקדון בין מלוה או שגזלו או עשקו או מצא אבידה ולא החזירה וכיוצא בו ותבע ממנו ממון שבידו וכפר בו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תכחשו ואם נשבע על שקר הרי זה עובר בלאו שנאמר לא תשקרו איש בעמיתו וזה נקרא שבועת הפקדון שחייב קרבן אשם ודאי ונקרא אשם גזילות ואפילו במזיד (רמב"ם ריש הל' שבועות) ׃

ד שבועות העדות כיצד עדים שידעו עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו וכפרו בעדותם ולא העידו ונשבעו שאינם יודעים לו עדות זה נקרא שבועות העדות וחייבים קרבן עולה ויורד (שם) ׃

ה כיצד הוא השבועה האומר אני נשבע שאעשה דבר פלוני או שלא אעשנו אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי בין שאומר בלשון הקודש הריני נשבע או בכל לשון כגון איך שווער או בשאר לשונות ואפילו כינוי שבועה כגון שבלשון ארמי קורין לשבועה מומתא והעלגים מכנים אומ"ים מוהא כיון שאמר לשון שמשמעו וענינו שבועה ה"ז כמו שהוציא לשון שבועה (סי' רל"ז וב"ח) והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכינוים או לגרוע כדלעיל בכינוי נדרים ׃

ו הזכיר השם בין בל"א או בשאר לשונות אפילו לא הזכיר בתחלת דבריו לשם שבועה כגון אלו האומרים בייא גאט הוי שבועה (שם בש"ך ס"ק ב' ובתי' רמב"ם נדרים) ׃

ז אמר אהא באלה או בארור אם לא אעשה דבר פלוני הוי שבועה דאלה וארור הוי לשון שבועה (שם) ׃

ח האומר פעמים על דבר אחד אעשנו או לא אעשנו ונתכוין לשם שבועה אע"פ שלא הזכיר בלשון׃

בלשון שבועה הוי שבועה שכן מצינו דכתיב אשר נשבעתי על מי נח ולא מצינו שבועה אלא דכתיב ולא יכרת כל בשר כו' ולא יהיה מים למבול ומדלאו לאו הוי שבועה ה"ה הן הן · בד"א שאומרים בזא"ז אבל אם מבקשים אותו עליו והוא אמר אעשנו או לא ובקשוהו עוד ואומר אעשנו או לא לא הוי שבועה (שם) :

ט תקיעת כף דינה כשבועה ויש מחמירין לה יותר משבועה ואומרים דלא מהני לה היתר דהוי כבריתות ברית דכתיב וגם במלך נ"נ מרד אשר נתן ידו כו' ומפרשים דהיינו תקיעת כף ודוקא כשהוא דרך שבועה אבל כשהוא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיים המקח אין לה דין שבועה כלל (סי' רל"ט סעיף ג' בח"מ סי' ר') ואפי' המגביה ידו ואמר אני תוקע כפי לשמים או לצורי הוי כת"כ · נידוי וחרם יש להם חומר שבועות וחומר נדרים (סי' רכ"ח) :

י האומרים באמונה אעשה זאת או לא אעשה בין ליהודים בין לנכרי בעי התרה ואפילו אמר בלשון אשכנז (ש"ך סי' רל"ו ס"ק י"ז) ונ"ל דכוונתו שאמר (בייא מיין גלויבען) וצ"ע :

יא האומר בשמים ובארץ ושמש כיוצא בו הוי שבועה דרבנן וכן אם אמר בכתבי קודש אלו ולא נטלן בידו ולא אחזן בידו ולא אמר במה שכתוב בה אבל אם אמר במה שכתוב בה אפילו לא אחזן בידו הוי שבועה גמורה וכן אם אחזן בידו או שהניח ידו עליהם או שפתחן דזה הוי כאוחזן בידו ואפילו א"ב ואפי' כתב אשורית שהוא מחכמות חיצונית הוי שבועה והנשבע בתורה אפילו לא אחזה בידו ואפי' לא אמר במה שכתוב בה הוי שבועה ונ"ל דכ"ז שלא אמר הריני נשבע אלא שאמר בשמים כו' דאע"ג דאם אמר ברחום וחנון אע"פ שלא הזכיר לשון שבועה הוי שבועה גמורה כדלעיל סי' ו' וה"א דה"ה כשאמר בשמים וארץ כיון דכוונתו למי שבראם הוי נמי שבועה גמורה ע"ז כתבו הפוסקים דלא הוי שבועה גמורה אבל אם אמר הריני נשבע בשמים למה יגרע לשון שבועה בזה כיון דגם כוונתו למי שבראם וצ"ע (שם סעיף ו') :

יב ידות שבועות כשבועות כמו בנדרים וכן כינוי שבועות כשבועות (סי' רל"ז) :

יג אחד הנשבע מפיו ואחד מפי אחרים אפי' נכרי או קטן כגון שאמר לו אני משביעך שתעשה דבר פלוני או שלא תעשנו וענה אמן או הן או קבלתי דבריך וכל לשון שמשמעותו שמקבל שבועתו ה"ז כאלו נשבע בעצמו (שם סעיף ג') :

דין ב' שנשבעו ועבר א' בסי' רל"ו מבואר לקמן כלל ק' סי' נ"ז :

כלל צד דין נדר ושבועה אינן חלין עד שיוציא מפיו ודין המתנה על נדריו
(סימן ר"י רי"א) :

א כתיב כי תשבע לבטא בשפתים קבלו חז"ל שאין שבועה או נדר חל עד שיוציא מפיו ויהיה פיו ולבו שוין לפיכך היה בלבו לידור מפת חיטים ונכשל בשפתיו ואמר פת שעורים מותר בשניהם · בחטים שהרי לא הוציא מפיו · ובשעורים שהרי לא נתכוין לומר שעורים אבל אם הוציא מפיו פת סתם אסור בזה שהיה בלבו שאם היה בלבו פת חיטים אסור בשל חיטים לבד ואם פ"ת שעורים אסור בשל שעורים לבד ואע"ג דגם הכא היה הוצאת פיו בטעות שהרי בלבו היה על פת של מין א' והוא הוציא פת סתם כיון שעכ"פ פיו אינו מכחיש מה שבלבו דפת חטים או שעורים נקרא ג"כ פת סתם מרבינן מדכתיב לכל אשר יבטא דאזלינן בזה אחר מחשבתו (סי' ר"י) ואם נדר ע"ד אחרים כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין תלוי במה שיאמר שבלבו היה כך וכך שהרי לא נשבע על דעתו וכיון שלבם ופיהם של אחרים הי' שווין חייב כפי שיאמרו האחרים שהיה דעתם כך יחול הנדר והשבועה שלבם כמקום לבו (שם בש"ך ס"ק ג') :

ב ודווקא שטעה והוציא מפיו פת סתם אבל אם הוציא בכוונה פת סתם ומתכוין שלא לומר פת חטים אלא שחשב כן בלבו כיון שאין כאן טעות בפיו לא אזלינן בתר מחשבתו דדברים שבלב אינם דברים ואסור בכל מיני פת וכן כל כיוצא בזה (ש"ך ס"ק ג') וכ"כ בסימן רל"ב ס"ק ל"ב :

ג הנודר או נשבע וחוזר בו מעצמו תוך כדי דיבור (דהיינו שלום עליך רבי) או ע"י שמיחו בו אחרים חזר בו תוך כ"ד לנדרו (דכל תוך כ"ד של מתחלתו אינו חוזר כיון שהאחרים אינם שייכים לנדרו) (ר"י ש"ך ס"ק ז') לא הוי נדר ושבועה כלל והוא שיאמר כך בפיו שהוא חוזר אבל אם מחשב בלבו אינו כלום דדברים שבלב אינם דברים לבטל מה שהוציא בפיו בכוונה אבל כשמוציא מפיו בלחש להשמיע לאזנו מהני כאן (פרישה סי' ר"י) :

ד הנודר או נשבע בחלום מדינא אינו כלום שהרי לא הוציא בפיו מ"מ י"א שיתירו עשרה דידעי למקרי יתירו ע"י חרטה כאלו נדר בהקיץ וכן נוהגין · מיהו אי לית ליה בקלות עשרה דידעי למקרי יתירו בשלשה כשאר נדרים (שם) וה"ה אשה שנדרה בחלום דינו כאיש ואין הבעל יכול להפר ביום שמעו דדין נדר זה הוי כנידוי בחלום (ש"ך ס"ק ה') :

ה האומר נדר זה שאני רוצה לידור או אלו נדרים שאני רוצה לדור לא יהי' נדר ותיכף אח"ז נדר אינו נדר (נ"ו ש"ך) (והפרישה כתב ומביאו הש"ך דאין הדבר תלוי באם מתנה עתה קודם הנדר רק שמתנה ואומר בפי' למחר או לאחר שנה אנדור נדר זה והריני מבטל מעתה הרי זה בטל) בד"א שהוציא תחלה בשפתיו בקול רם בפרהסיא אבל אם דבר בלחש לא מהני • וכיון שהתנה בפירוש שאף שידור לא יהא נדר (וכל א' מהפוסקים הנ"ל לפי דעתם הנ"ל) אינו חל כלל ואע"פ שבשעה שנדר זכר לתנאי וא"כ ה"א שעקר לתנאי (כמבואר בש"ע רי"א סעיף ב') ל"ד דהתם מתנה סתם אם אנדור אבל הכא כיון שאומר נדר זה שאדור לא יהא נדר אמרינן דאין הנדר חל ואם בשעה שנדר הי' כוונתו שיחול הנדר חל הנדר :

ו ודוקא בזה שאמר נדר פלוני שאדור יהי' בטל אבל האומר סתם כל נדרים שאני אדור מהיום יהיו בטילים כמו שאנו נוהגין בער"ה י"א דלא מהני תנאי זה אא"כ יזכרנו לתנאי תוך כ"ד לאחר הנדר ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי ולכ"ע אם זכר בשעה שנדר שמסר מודעה ואעפ"כ נדר אז הנדר קיים כיון דלא מסר מודעה בפירוש על נדר זה אלא סתם וכיון דזכר שמסר מודעה ואעפ"כ נדר אמרינן עקרי' לתנאי ואם לא זכר התנאי שמסר מודעה לצורך גדול סמכינן ע"ז וא"צ שאלה (שם) (ויש להסתפק בנדר וזוכר לתנאי בשעת הנדר דאמרינן הנדר קיים דעקרי לתנאי אם אח"כ נדר איזה נדר ואינו זוכר עוד לתנאי מי אמרינן כיון דבנדור הראשון עקריה לתנאי מחמת שזכר התנאי א"כ התנאי עקור לגמרי ואף הדבר השני קיים א"ד דוקא לאותו נדר עקר אבל לא לנדרים אחרים והנדר השני בטל כיון שלא זכר התנאי עיין כ"ג) (מהרי"ט) :

ז כ"ז לא מהני אלא מה שנודר אדם לעצמו אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו אינו מועיל לזה שום ביטול בעולם (שם סעיף ד') ואם נשבע לעצמו בנק"ח ספק אם מועיל לזה כל נדרי (ש"ך סק"ס) :

ח ודוקא בזה שהתנה מתחלה שלא יחול הנדר אבל אם התנה אפי' בשעת הנדר והשבועה שאימת שירצה יבטלנו או שתלה באחר שאימתי שירצה יתיר אותו איש פלוני אינו בתנאי כלום דמיד כשחל הנדר אין לו התרה אלא ע"י התרה ג' הדיוטות כדין כדלקמן בסימן שאח"ז (סימן רל"א) :

ט הנודר או נשבע על דעת חבירו שלא לעשות דבר פלו' אע"פ שנתן לו חבירו רשות לעשותו לא מהני כיון שכבר חל הנדר אבל אם אמר שכוונתו הי' כשנשבע ע"ד חבירו ר"ל אם יסכים אותו פלו' וכ"ש כשאמר כן בהדיא בשעת הנדר שלא יחול עד שיסכים חבירו אם תיכף כששמע חבירו אמר שאינו מסכים בזה נמצא נדרו ושבועתו ממילא בטל אבל אם שמע חבירו ולא בטלו תיכף בשמיעתו חל הנדר ולא מהני אח"כ מה שיאמר שאינו מסכים (סי' רכ"ח סעיף ל"ז וסימן רל"א ע' בא"ע סי' ל"ח סי' ח' וצ"ע אם ג"כ כ"ה הכא) :

י אמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום כיון שאין עיקר הנדר על מחר אלא שתלה נדרו בתנאי חיישינן שמא ישכח ויישן למחר שהרי אינו איסור בעצם ונמצא עבר למפרע אבל אם אמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום ונמצא שעיקר האיסור הוא למחר והיום הוא התנאי מותר לישן היום ולא חיישי' שמא יישן למחר כיון שכבר ישן היום ונמצא אסור לישן למחר לא חיישינן שישכח לאיסורו וכן כל כיוצא בזה (ססי' רי"ג וס"ס ר"כ וססי' רל"ט וע' בר"ן נדרים ע"ט ע"ב ד"ה אלימא ודבריו סתומים דמשמע דוקא כשאמר מהיום וא"כ גבי בכורות ססי' רל"ט שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו דאסור לאכול של איסור תחלה מיירי נמי שאמר מהיום וזה דוחק אבל בר"ן שבועות באלפסי דף רל"ח כ' דאם תלה דבר א' בחבירו כמו בבכורות ושינה לעולם אסור וחיישי' שמא ישכח לתנאי דאם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים התנאי נמצא שיכול לאסור שיקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון בלבך המדיק לדעתי' שבכוונתו כיתה שכ"ז שלא יתקיים תנאו אפי' בסוף נדרו אבל כאומר קונם פירות עולם עלי אם ארחץ כאן אפי' לאכול פירות ואפי' אם רוחץ אח"כ לא עבר למפרע שכיון שהדבר נמשך קודם התנאי ואחר התנאי אמרי' דלא הי' כוונתו לאסור אלא פירות שיאכל אחר ברחיצה שהרי אפילו יאכל קודם מ"מ אפשר שיחול הנדר שלאחר ברחיצה יהי' אסור בפירות) אבל האומר קונם בשר עלי אם אעשה דבר פלו' כיון שהוא דבר הנמשך אף לאחר שיעבור ויעשה הדבר יהי' אסור בבשר אז ולפיכך מותר לאכול קודש ולא חיישינן שמא ישכח ויעשה הדבר דאף אם ישכח לא יעשה שום איסור במה שאכל מקודם דאמרינן שלא הי' כוונתו אלא אם יעבור אבל אם אמר קונם בשר זה עלי אם אעשה דבר פלו' אסור לאכול אותו בשר דבודאי דעתו הי' שיהי' הבשר הזה איסור עליו מעכשיו דאל"כ אפשר שלא יחול הנדר כלל וכן כל כיוצא בזה (ע' שם בר"ן שבועות ס"ג) :

סי' רי"ב נתבאר לעיל כלל צ"ב סי' י"ג

כלל צה דין נדרים ושבועות על מה חלין ומה בין נדרים לשבועות ונדרי מצות ודבר שאין בו ממש (סימן רי"ג רט"ו) :

א כבר בארנו שהנדר הוא שאוסר החפץ עליו ושבועות הוא שאוסר את עצמו מן החפץ וע"פ

מעמים אלו תמצא בו ד' דברים יש בין נדרים לשבועות ביטוי (א) דשבועות ביטוי חל על דבר שיש בו ממש ושאין בו ממש ונדרים אינן חלין אלא על דבר שיש בו ממש (ב) שבועות אינו חל אלא על דבר רשות ונדרים חלין אף על דבר מצוה כרשות (ג) המתפים בשבועה פטור והמתפים בנדר חייב (ד) שבועות ביטוי אין שבועה חלה על שבועה ובנדרים יחול נדר על נדר (רמב"ם פ"ג) כאשר נבאר אבל בכל שאר הדברים בין לענין איסורין בין לענין התירן נדרים ושבועות שוין :

ב השבועה חל בין על דבר שיש בו ממש או אין בו ממש כגון שבועה שלא אישן ושלא אלך ושלא אדבר והוי שבועה מה"ת שהרי השבועה חל על האדם ואדם יש בו ממש (רל"ט סעי' ג') אבל הנדרים אינם חלים מה"ת אלא על דבר שיש בו ממש שהרי הנדר חל על החפץ וכיון שאין בו ממש על מה יחול ולפיכך האומר קונם שאיני מדבר ושאיני מהלך שאיני אישן או שאמר דיבורי והליכתי ועשייתי אסורים עליך אינו נדר מה"ת ומ"מ מדרבנן אסורים ולפיכך האוסר על ו לשמוע תפלת שמעון צריך שאלה מדרבנן אבל אם הזכיר האיברים כגון שאמר קונם פי מדבר עמך קונם ידי עשות עמך קונם רגלי להלך ועיני לישן הוי נדר מה"ת שהרי האיברים יש בהם ממש ואם אמר דיבור פי עליך או נטילת אבן עלי הואיל והזכיר החפץ י"א דהוי נדר (רי"ג) :

ג שבועה אינה חל על דבר מצוה המפורש בתורה מטעם הנזכר כיון ששבועה הוא על גוף האדם הרי הוא כבר מושבע בהר סיני בין שהוציא בלשון שבועה שאמר שלא אשב בסוכה ובין שאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה דדינו נמי כשבועה לפיכך לוקה על שבועתו משום שבוע' שוא וישב בסוכה (רל"ט) אבל בנדר כיון שהאיסור חל על החפץ שאוסרו עליו וא"א להאכיל לאדם דבר האסור לו לפיכך האומר קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל כיון שהזכיר החפץ הוי דבר שיש בו ממש וחל הנדר ואסור לישב בסוכה וליטול לולב אבל אם אמר הנאת סוכה עלי מותר לישב בסוכה דמצות לאו להנות נתנו ויש בזה מחלוקת די"א דגם בנדר שוא חייב מלקות דאורייתא וי"א דמה"ת אינו לוקה אלא מכת מרדות מדרבנן ועכ"פ צריך להתיר נדרו ולקים המצוה והנודר או נשבע שלא לאכול מצה בליל פסח אין מצה עשירה בכלל אבל אם נדר שלא לאכול מצה כל השנה אפשר דמצה עשירה בכלל (רס"ו) והנודר להתענ' זמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט ור"ח ושאר ימים שאין אומרים בו תחנון הכל מבואר שם :

ד הא דשבועה אינו חל ע"ד מצוה דוקא בדבר המפורש בתורה כגון ציצית ותפילין ומצה וכיוצא בו אבל הנשבע לעבור על מ"ע שאינה אלא מדרבנן כגון שלא להדליק נר חנוכה ושלא לקרות המגילה או שנשבע לקיים מצוה דרבנן או לדבר שאינו מפורש בתורה אלא שהוא מדרש חכמים חל השבועה אבל אם נשבע לקיים מצוה דאורייתא אינה חלה דבלא"ה מחויב לקיים ואפי' לא קיים אינו חייב קרבן אלא מלקות משום שבוע' שוא (רל"ט ורמב"ם פ"ב מהל"ש) ואם נשבע לעבור על ל"ת דרבנן י"א דחלה השבועה ומ"מ אפי' נשבע בכולל דברים המותרי' עם דברים אסורים השבועה חלה ומ"מ כופין אותו להתיר שבועתו ולא יעבור וכן בנשבע לבטל מצוה דרבנן (רל"ט סעיף ו' וכש"ך שם) :

ה הא דאין שבועה חל ע"ד מצוה דוקא כשנשבע על המצוה לחוד כגון שאמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח ושלא אשב בצל סוכה אבל כולל גם דברים המותרים כגון שאמר שלא אוכל מצה ושלא אשב בצל דאז אסור אפי' כל ימות השנה אמרי' מגו דחיילא שבועה על דבר המותר חל נמי על המצוה (ס"ס רס"ו וסי' רל"ט סעיף ד') :

ו אמר שבועה שאוכל ככר זה ואח"כ אמר קונם ככר זה עלי הנדר חל ואסור לאוכלה וכן אם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה ואח"כ אמר קונם ככר זה ואכלו חייב ב' וכן כל כיוצא בזה פי הנדר חל על השבועה וי"א דאם הנדר הוא להיפך מן השבועה אין הנדר חל (סימן רל"ט בש"ך ס"ק י"ד) :

ז נשבע להרע לפלוני כגון להכותו או לקללו אינו חל דזה מפורש בתורה אבל להרע לעצמו אע"פ שאינו רשאי חיילה שבועה דאינה אלא מדרש חכמים אע"פ שהוא דאורייתא (סי' רל"ו סעיף כ') :

ח מלמד שנשבע שאם לא יפרעו לו שכירותו יבטל הילדים מלימודם עד שיפרעוהו השבועה חלה דמצוה לאו עליה רמיא אלא על האבות (רל"ט סעיף ס') :

ט הנשבע שלא לגלות לחבירו דבר שיצילנו מן ההפסד י"א דהוי נשבע לבטל את המצוה ואינו חל ומ"מ יש להתירה תחלה ואח"כ יגלה אבל כשנשבע שלא להגיד עדות לב"ד אינו חל נ"ל דאפי' זה אינו הוכחו שיעיד לו ועיין עוד בש"ע סי' רל"ט מה נקרא דבר מצוה (מ"מ סס"ו סי' תל"ה ס"ק ע"כ דדוקא כשהוכחו נ"ע והרמב"ם פ"ב מהל"ש משמע לכאורה דלפי' אינו הוכחו דהוי שבועת שוא ות"מ רלוי' מח"מ סתם לענין שבועות העדות) :

י המתפים בנדר כגון שאמר בשר זה עלי אסור וחזר ואמר אפי' אחד במה ימים הפת הזה

כבשר הזה ה"ז הפת נתפס ונאסר חזר ואמר ודבש הזה כפת הזה יין זה כדבש זה אפילו הן מאה כולן אסורין מה"ת (רכ"ט סעיף ג') אבל המתפיס בשבועה כגון שנשבע שלא יאכל ככר זה ואמר על דבר אחר יהא כמוהו מה"ת לא חל האיסור על אותו דבר מטעם הנזכר דבנדר יש איסור על החפץ משא"כ בשבועה שאין איסור על החפץ אלא על האדם ומ"מ מדרבנן אסור אבל אם שמע חבירו כשנשבע זה ואמר אני כמותך ה"ז אסור כמוציא שבועה מפיו שהרי התפיס גופו באיסור גופו של חבירו (רל"ט) וי"א דאפי' במתפים בחבירו אינו שבועה אלא איסורא (עיין בל"י וסותר דבריו שבכ"מ שכ' דגם גרמב"ם איסורא איכא) :

יא אין שבועה חלה על שבועה כיצד אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זה אין השני' חלה כלל שהרי הוא כבר מושבע על זו והרי עליו כשאר איסור תורה והוי כנשבע לקיים המצוה דהוי שבועת שוא ודוקא בשבועה דלהב' הוא דאין חל השני' דהוי כנשבע לקיים המצוה אבל בשבועה שלעבר כגון שאמר שבועה שלא אכלתי היום וחזר ואמר שבועה שלא אכלתי היום יש כאן עונש ב' שבועות לשקר דתיכף כשנשבע שבועה ראשונ' יצאתה מפיו לשקר והלכה לה והשני' שבועה לעצמה (ס"ס רל"ח) :

יב אבל נדר חל על נדר כיצד אמר ככר זה עלי ככר זה עלי שניהם חלים ואם אכלו חייב ב' והטעם שהרי בנדרים האיסור חל על החפץ ולכן חל עליו אפי' ק' פעמים ומ"מ לענין שאלה שניהם שוים שאם נשאל על ראשונה אפי' בשבועה חלה שני' דכיון דהחכם עוקר הנדר והשבועה מעיקרו וא"כ ה"ת כאלו לא נשבע מתחלה (רל"ט סעיף י"ג) ועיין לקמן כלל צ"ט :

יג נידוי או איסור חל על השבועה ולכן האומר קונם אשתי אסורה לי אם לא אוכל היום נבלות וטרפות ולא אכל אשתו אסורה וכן אם אמר הרי היא מנודה אם לא יאכל היום נבו"ט אם עבר היום ולא אכל הרי הוא מנודה ואע"ג שהוא מושבע שלא לאכול נבו"ט ואסור לו לאכול מ"מ הנידוי והאיסור יכולין לחול שבאם' לא יאכל ויהיה מנודה ותהי' אשתו אסור' (רל"ח סעי' י"ט) :

כלל צו דין חילוק בין האומר פירות אלו או ככר זה וכיוצא בו או אמר סתם והאוסר מן הדבר במה מותר או אסור (רט"ז רי"ז) :

א האומר קונם פירות אלו עלי או שהיו לפניו ואמר קונם הם עלי או שאמר פירות של איש פלוני או של מקום פלוני הם קונם עלי או שאמר קונם פירות אלו על פלוני וא"כ נעשים עליו כהקדש ואסור בחלופיהן ובגדוליהם ובגדולי גדוליהן אם הוא דבר שאין זרעו כלה וכ"ש במשקין היוצא מהם דאסור לעולם אבל חלופי חלופיהן מותר ואם הוא דבר שזרעו כלה מותר בגדולי גדוליהן (רס"ו בס"ך סס"ק ד' יש שם חסרון וכל"ל ובגדוליהן קודם שהגיעו לכלל פירות כן סוף כרח"ם) :

ב אבל אם לא אמר אלו אלא שאמר קונם מה שאני אוכל או טועם מהם וא"כ לא אסר אלא האכילה והטעימה מהם ולכן אם הוא דבר שזרעו כלה כגון חטים ופירות האילן וכיוצא בהם הותר בחלופיהם ובגדוליהם ובדבר שאין זרעו כלה כשזורעין אותו כגון שום והבצלים אפי' גדולי גדולין אסורין ואע"ג דהוי זה וזה גורם וגם ראוי שיתבטל בגדולין אלא דנדרים הוי דבר שיל"מ ולא בטיל וכן החלופים אסור (ש"ך ס"ק ו') וכן משקים היוצאים מהם אסורי' (סעי' ב') :

ג וכן האומר לאשה קונם מעשה ידיך עלי אסור בחלופיהם ובגדוליהם שהכל הוא ממעשה ידית אבל אם אמר קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשי ידיך מותר בחלופיהן וגדוליהן בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גדולי גדוליהן אסורין (שם סעיף ג') :

ד אמר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח וכן כל כיוצא בזה כל זמן שהוא ברשותו אסור אפי' מכרו וחזר וקנאו או שנפל ובנאו אפי' לא בנאו במקומו ראשון ואם מכרן ונתנן לאחר מותר שהרי אינו ביתו וכן אם קנה בית אחר לגמרי מותר דלא נתכוין זה אלא לבי' שהיה לו בשעת הנדר (ש"ך ס"ק י"ח) ואם אמר קונם בית אביך אע"פ שמת האב אסור דכל יוצאי חלציו קרוין בית אב (סעיף ד') :

ה אמר קונם לבית זה שאני נכנס בו אסור בו לעולם בין שמת או מכרו או נתנו לאחרים אבל אם נפל ובנאו אפי' במקומו וכמדתו ראשונה מותר שהרי אין זה אותו בית שנדר עליו (סעיף ה') :

ו אמר קונם לביתך זה שאני נכנס וא"כ מספקא לן איזה לשון עיקר אם מה שאמר ביתך או אם מה שאמר זה ולכן נותנין עליו חומרי שניהם דבין שמת או מכרו לאחר אסור שהרי אמר זה ואם נפל ובנאו אסור שהרי הוא ביתו (סעיף ו') :

ז אמר ראובן לשמעון קונם בית זה שאתה נכנס אע"פ שלא אמר בחיי ובמותי ומת או מכרו לאחר אסור שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו אע"פ שיצא מרשותו הרי הוא באיסורו (ודוקא כשמתחיל לאסור כעודנו ברשותו אבל אם אמר קונם לכשיצא מרשותו אינו יכול לאסור) (ש"ך ס"ק י"ט) . ומ"מ אם נפל וחזר ובנאו מותר כדלעיל סי' ה' (ס"ק י"ח) אבל אם אמר לו קונם לביתי שאתה נכנס

עם מת או מכרו או נתנו לאחר מותר שהרי אינו עוד ביתו ואם נפל ובנאו אסור שהרי עדיין הוא ביתו כדלעיל סי' ד' (פ"ק כ') :

ח אמר לחבירו ככרי אסורה עליך או שאמר ככר זה או שאמר ככרי זה דינו כמו בבית בכל פרטיו (סעיף ח' ועיין כט"ז וש"ך) :

ט אמר קונם בשר ויין עלי מותר בתבשיל שיש בו טעם בשר ויין ואם נדר מחמת שטעם יין ובשר קשה לו מבואר לקמן כלל שאח"ז ואם אמר קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל כיון שהוסיף בדבריו או שאמר קונם בשר זה או יין זה עלי אסור בתבשיל שיש בו טעם בשר או יין ולכן אם יש שם ישראל שרשאי לטעום ויאמר שאין בו טעם מותר לזה לאכול ואם אין שם אחר ישער בששים וה"מ מין בשא"מ אבל אם נתערב מב"מ אפי' באלף לא בטל דנדרים הוי דבר שיל"מ (סעיף י') ונ"ל דבזה אפי' אמר שכוונתו היה מחמת שהבשר קשה לו ולא הטעם אפ"ה אסור כיון דדיינינן ליה כאלו אמר בהדיא לאסור התבשיל לא אזלינן בתר מחשבתו כדלקמן כלל שאח"ז :

י האוסר על עצמו יינו של פלו' או של מקום פלו' דינו כדין האומר יין זה (ספי' י"א) :

יא אמר עליו יין זה ואחר הנדר נעשה חומץ אפ"ה אסור עליו אבל אם היה חומץ בשעת הנדר מותר דיין אסר עליו ולא חומץ (שם) :

יב אמר קונם זיתים וענבים עלי מותר בשמן ויין היוצא מהן אפי' ביין חדש שטעמו שוה ואם אמר קונם זיתים וענבים שאני טועם או שאמר זיתים אלו אסור אף במשקים היוצ' מהם ובתבשיל שנותנים בהם טעם (סעיף י"ג) :

יג נשבע או נדר שלא יאכל דבר זה אע"ג דסתם אכילה בכזית מ"מ איסור אפי' בכל שהוא דחצי שיעור אסור מה"ת ואם אמר שלא אטעום ממנו חייב מלקות בכל שהוא דטעימה אפי' כ"ש משמע (רל"ח סעיף ה') :

יד שבועה או קונם שלא אוכל שתי' בכלל דשתי' בכלל אכילה ונ"ל שאם אמר שכוונתו היה רק על אכילה מותר בשתיה כדלקמן כלל שאח"ז אבל אם נשבע שלא לשתות מותר באכילה דאין אכילה בכלל שתיה (שם) :

טו שבועה שלא אוכל ככר זו חל השבועה על כל זית וזית ואסור אפי' בכ"ש אבל שבועה שלא אוכלנה משמע כולה לפיכך האומר שבועה שאוכל ככר זו אפילו נאבד מקצתה חייב לאכול המותר שהרי הוא מושבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה ובזה שאוכל הנשאר מקיים שבועתו אבל אם אמר שבועה שאוכלנה לא יצא ידי שבועתו עד שיאכל כולה לפיכך אם נאבד מקצתה א"צ לאכול המותר שלא יצא בו י"ח (רל"ח) :

טז הנשבע לפרוע לחבירו מנה ביום פלוני ואירע אונס שלא היה לו כל המנה לא כסף ולא שוה כסף פטור מן השבועה כיון שלא יכול לקיים כמו שנשבע וכן הנשבע לפרוע מנה ביום פ' ואם יעבור על השבועה יתן קנס י' זהובים ופרע לו המחצה חייב ליתן כל הקנס כיון שהשבועה היתה על כל הסך דוקא ואם אמר בזה"ל שבועה שאשלם לך מנה ביום פ' ואם לא אשלם לך המנה אתן לך קנס נתן לו המקצת נותן לו הקנס לפי ערך מה שעבר (ט"ז סימן רל"ח ס"ק י"א ונח"מ סי' ע"ג סעיף י"ה) ובכ"מ פ"ה מהלכת שבועות הל' כ' כ' דאם נשבע לתת מתנה לחבירו ליום פ' ר' זהו' ומטה ידו ואין לו אלא מנה נסתפק שם אם מחויב ליתן ומשמע שמסקנתו דחייב ליתן לו :

כלל צז דין דבנדרי' הולכין אחר לשון ב"א וכיצד הולכין אחר כוונת הנודר

(סימן רי"ז רי"ח)

א בנדרים הולכין אחר לשון ב"א ואם נדר בלשון הקדש ובאותו מקום אין מדברים בלה"ק הלך אחר לשון תורה (סימן רי"ז ש"ך ס"ק א') כגון שנדר או נשבע מהמבושל בלה"ק אם דרך אותו מקום באותו לשון ובאותו זמן קוראין מבושל אף לצלי ולשלוק (ר"ל שעדיין אינו מבושל כל צרכו) ה"ז אסור בכל ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין מותר בצלי ושלוק וכן המעושן והמטוגן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהם הולכים בו אחר לשון של אותה עיר (סעיף א') וכן כל כיוצא בו • היו מקצתן קורין כך ומקצתן כך אין הולכין אחר הרוב דסתם נדרים להחמיר (ועי' בסי' ר"ח ובש"ך ס"ק ד') ולעיל כלל פ"ז סימן ט"ז :

ב מקום שדרכם אם ישלח אדם שליח לקנות לו בשר אומר לו לא מצאתי אלא דגים אם אסר עליו בשר אסור גם בדגים דכל מידי דמימלך עליו שליח בר מינא הוא ובכל מקום הנודר מהבשר אסור בבשר עופות ובראש וברגלים ובקרביים ובכל דבר שהוא מין בשר ואם נראים הדברים שלא נתכוין אלא לבשר בהמה בלבד או לבשר עוף בלבד הולכין אחר כוונתו (סעיף ד') וכיון שכל דברים האלו משתנה לפי המקומות והזמן לכן לא העתקתי ומבואר הכל בש"ע סימן רי"ז :

ג הנודר לדור בשכונ׳ יהודים צריך לדור בשכונה הגדולה וברחוב שלה דכן הוא לשון ב״א ול״א דג׳ בתים מקרי שכינה (סעיף נ״א) והנודר מן הבית אס״ר בעליה שהעליה מכלל בית אבל תורך ויציע אינם בכלל בי״ת ובבית אינו אס״ר אלא מהאגף ולפנים דהיינו מסתימת הדלת ולפנים אבל מסתימת הדלת ולחוץ על עובי המפתן מותר והנודר לעמוד בבי״ת א׳ אסור מאגף ולחוץ · הנודר מן העיר אסור לכנוס לעיבור׳ דהיינו תוך ע׳ אמה ושיריים אע״ג דלכל דבר תוך התחום דינו כעיר שאני נדרים דהלך אחר לשון ב״א (סעיף כ״ח כ״ט ל׳ ל״א וכס״ך) :

ד בנדרים הולכין אחר שעת אמירה לא בתר חלות נדר · כיצד האומר לאחר זמן פלוני יהיו יושבי עיר פ׳ אסורים עלי ובתוך כך עקר א׳ דירתו מאותו עיר אסור בו כיון שבשעת אמירת הנדר היה מאותו עיר וכן אם בשעת אמירה לא היה שם אע״פ שבשעת חלות הנדר הוא שם מו״תר וכן כל ביוצא בזה (ש״ך ס״ק ל״ט) :

ה מי שנדר או נשבע שלא יצחק שום צחוק אסור להטיל גורלות ולא שום אדם בשבילו וכן אסור להמרות זה עם זה (ר״ל מקורין ומטין) והולכין בזה אחר כוונתו דאם עיקר כוונתו היתה בשביל הפסד ממון מותר לשחוק בחנם אבל אם כוונתו היה משום איבוד זמן או משום שמתוך השחוק באין לידי קטטות אס״ר אף בחנם (ט״ז ס״ק ל״ט) וגם שלוחו אסור דשלוחו ש״א כמותו (סמ״ע רע״ז בדרישה) :

ו כל מי שנדר שלא לקבל פקדון וא״כ י״ל דאסר עצמו גם ללות על המשכון שהרי גם משכון הוא פקדון ולכן אזלינן בתר כוונתו אם אומר שכוונתו היה מחמת שאמרו חז״ל הרחק מן הפקדונות וא״כ אין משכון בכלל ומותר ללות על משכון (ש״ך ס״ק מ״ס) ונ״ל אם נדר שלא לקבל שום פקדון א״כ משכון בכלל פקדון :

ז סופר של ראובן שנתן תקיע׳ כף לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשום אדם כ״א לשמעון ואח״כ נשרף קונטרס א׳ של ראובן מה שכתב הספר אם נשרף קודם שגמר לראובן את הספר ודאי יכול לכתוב כי עדיין לא נגמרה מלאכת ראובן אבל אם נשרף הקונטרס אחר שסיים כל מלאכת ראובן לא יכול לכתוב וה״ה בכל מלאכו׳ (ש״ך שם) :

ח נדר או נשבע על דבר חוץ מימים טובים או מועדים אין חנוכה ופורים בכלל שאין אלו ימים מבוררים בלשון בני אדם לקרותן י״ט או מועדים ואם אמר שכוונתו היה גם עליהן נאמן ועיה״כ דינו כי״ט וכן תה״ט אבל ר״ח דינו כחנוכה (סעיף מ״ז ונל״ח סי׳ תק״ע וכמ״א שם) :

ט כל הנודר או נשבע רואין הדברים שבגללן נדר ולומדים מהם לאיזו דבר נתכוין והולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור כיצד היה טוען משא של צמר או פשתים והזיע והיה ריחו קשה ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר ופשתים לעולם ה״ז מותר ללבוש בגד צמר ופשתן ולהתכסות ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו · היה לבוש בגד צמר ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם אסור ללבוש ומותר לטעון עליו ומותר להתכסו׳ בגיזי צמר שלא נתכוין זה אלא לבגד צמר ואם לא נצטער בלבישתו א״כ ליכא הוכחה אסור גם בטעינה (רי״ח ש״ך ס״ק ל׳ ועיין ט״ז שם :)

י שנים שהיה דרים בבית א׳ ואוכלים על שלחן א׳ ונפל קטטה ביניהם בשביל שכירות הבתים ונשבע א׳ שלא ישב ביחד בבית א׳ עם חבירו ושלא יאכלו על שלחן א׳ כיון שכוונתו היה רק משום שדרין ואוכלין ביחד ולכן אחר שיפרדו זה מזה וכ״א ידור בבית מיוחד מותר לאכול עמו בביתו ועל שלחנו שלא היה כוונתו אלא שלא ידורו כא׳ ואצ״ל בבית אחר ובשמחת חופה וכיוצא בו (ש״ך שם) :

יא מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור והיה לו יין עשוי מקודם אסור למכרו דאע״פ שאמר שלא יעשה הא סיים ג״כ למכור משמע שכוונתו הוא על המכירה ויעשה לאו דוקא (רי״ח סעיף כ׳ וש״ס י״ז ותקס״כ) :

יב היה מפציר בחבירו שיאכל אצלו ואומר קונם לביתך שאני נכנס וטפת צונן שאני טועם מותר לכנוס לביתו ולשתות לו שלא נתכוין זה אלא על סעודה זו וכן כל כיוצא בזה :

יג אסר עצמו בבשר אם מחמת שהבשר קשה לו מותר בתבשיל שנתבשל בו בשר ואם מחמת שהטעם קשה לו או מטעם אחר אסור אף בתבשיל של בשר וכן כל כיוצא בו (סימן רט״ו ש״ך ס״ק כ״ס) ועיין בכלל שלפני זה סימן ט׳ :

יד בר״א דאזלינן בתר כוונתו בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו אם לא באומדנא דמוכח (רי״ח סעי׳ ל׳ ועיין כס״ז ס״ק כ׳) :

טו וכ״ז כשפירש שכן היה כוונתו אבל אם נדר ולא פירש מה היה כוונתו אזלינן לחומרא כל מה שמ׳בל לשון הנדר דספק נדר לחומרא כבל ס׳ דאורייי׳ ואפי׳ אם מסופק אם נדר או ששכח מה שנדר אזלינן לחומרא ועיין לעיל כלל צ״ב סימן ט״ז :

טז מי שהשביע את בנו או חבירו שלא ילוה מעותיו לאחרים א״ל ברשו׳ ראובן ושמעון מותר

להלוות ברשות אחר מהן כדקיי"ל בכ"מ שנאמר פלוני ופלוני כמו אביו ואמו קילל משמע שנים באחד ומשמע כל אחד בפ"ע עד שיפריט לך הכתוב כמו שפרט בכלאים לא תחרוש בשור וחמור יחדיו ואי לא כתיב יחדיו היה משמע בשור לבד וחמור לבד וה"נ כשהשביעו לא השביעו אלא שלא ילוה ברשות אחרים אלא דוקא ברשות שני האלו וה"ה ברשות א' מהן (סימן רכ"ח סעיף מ') וי"א דבנדרים דהולכין אחר לשון ב"א לא שייך זה ואסור כי אם ברשו' שניהם דוקא ופוק חזי מאי עמא דבר במי שקיבל עליו ב' דיינים שאין אחד מהם יכול לדון (סימן רע"ז ש"ך ס"ק כ"נ) ומ"מ בט"ז א' מהם אם היה מזה תועלת ליורשיו צריך שיהא גם ברשותם ואם אין תועלת ליורשיו יכול ללות ברשו' הא' החי שבודאי לא היה דעתו שאסור זה לעולם (ע"ש סימן רכ"ח בט"ז ס"ק מ"ס) :

כלל צח דין הנודר בלא קביעות זמן או שקבע זמן או דבר שאין זמנו קבוע (רי"ט כ"ה)

א הנודר או נשבע לזמן כשיגיע הזמן בטל ממילא וא"צ התרה (סימן רכ"ח) אבל הנודר או נשבע לישא אשה או לקנות איזה דבר ולא קבע זמן או שאמר לישא ולקנות תוך שנה אין מחייבין אותו לישא אשה ולקנות מיד מה שיזדמן ליד עד שימצא הראוי לו דמסתמא כך היה כוונתו וכןהנשבע לשכור מלמד לבניו עד מאה ר"ט וכיוצ' בו אין אומרי' לו שישכור החכם היותר בנמצא אלא כ"ז שישכור מלמד הגון פטור דכיון שגם זה ראוי אע"ג שלא הגיע למדרגות הרבנ' כמו א' מגדולי הרבנים דאזלי' בתר כוונתו ומ"מ תיכף כשיזדמן לו אשה הגונה לו ולקנות או לשכור מלמד ההגון לו מחוייב לשכור מיד דאל"כ עובר וגם יזהר שלא ישלח המלמד הראשון עד שיבא השני (סימן רי"ט) :

ב הנודר לילך על קברי צדיקים שבמקום פ' אין מחייבין אותו עד שימצא זמן ראוי לכך ואם אירע לו שהשכירוהו לילך לשם יוצא ידי נדרו אבל אם נדר להוצי' הוצאו' ע"ז אינו יוצא י"ח עד שיוציא (תשו' מהרי"ל סימן קי"ח ובח"מ סי' תקס"ח) :

ג מי שאסר דבר א' עליו בלא זמן לא מבעיא בנדר דאסר החפץ עליו דנעשה כהקדש ואסור לעולם ואפי' בשבוע' שאוסר א"ע מן החפץ ודומה קצת לנזירות דסתם נזירו' אינו אלא ל' יום אפ"ה אסור לעולם (סעיף ג' ט"ז וש"ך) ולפיכך אמר שבועה שלא אוכל ושלא אישן אם אמר סתם נדרתי ומכ"ש שאומ' שכוונתו היה יותר מג' ימים באכילה וג' ימים ולילות בשינה לוקה ואוכל וישן לאלתר דהוי שבועת שוא (סימן רל"ו סעי' ד') ואם אמר שכוונתו היה על יום אחד נאמן ואזיל בתר כוונתו (ש"ך רסי' רל"ו) :

ד אמר קונם שאיני אוכל יום (או בל"א איין טאג) או יום א' אסור בו מע"ל משעה שנדר ואם אמר שלא אוכל היום או יום זה (או בל"א היינט) אינו אסור אלא עד שתחשך בין שעמד בתחלת היום או בסופו ומ"מ מדרבנן גם בזה אסור מע"ל דשמא פעם אחרת יאמר א' ואז אסור מה"ת ולכן צריך שאלה מדרבנן ודוקא באוסר עליו דהוי נדר אבל במקבל עליו להתענות אע"פ שאמר הרי עלי להתענות יום א' א"צ להתענ' אלא עד חשיכה דודאי נתכוין להתענ' כתקנות חכמים דהיינו מעלות השחר עד שתחשך ול"ג אטו שאר נדרים דהדין התענית ידוע (סימן ר"כ) :

ה אמר אם אעשה דבר פלוני לא אוכל אותו יום ועשה מות' בלילה ואם אמר אותו היום ולמחרתו אסור גם בלילה שבנתיים דכיון דהתחיל נדרו לא פקע ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום של אחריו ובליל ב' ויום ב' (שם) :

ו נדר באמצע שבוע ואמר קונם דבר זה שבוע זו אסור כל השבוע וגם בשבת דשבת שייך לשבוע שעבר ואפי' אמר בל"א די וואך ושבת היא היפך מחול מ"מ בלשון בני אדם גם שבת נכלל בוואך (נקס"כ דלא כט"ז וכ"כ רלוי' כששואלין לתינוק כמה ימים יש בשבוע בל"א מתשיבין ז' ימים) ואם אמר שבוע א' או וואך אסור ז' ימים מע"ל משעה שנדר (שם) :

ז אמר קונם יין חוץ משבת ויום טוב אסור לשתות יין של הבדלה דזה אינו שייך לשבת (ש"ך סס"ק י"ח) :

ח היה עומד באמצע חודש ואמר חודש זה אסור עד ר"ח שאע"פ שיום א' דר"ח שייך לחודש העבר מ"מ בלשון בני אדם קורין אותו ר"ח וכ"ש אם נדר לעשות איזו דבר קודם ר"ח צריך לעשות קודם יום א' דר"ח • אמר חודש סתם אסור מיום ליום כגון שהיה עומד בה' לחודש אסור עד ה' לחודש האחר וי"א שאסור ל' יום וכן הדין בשנה ור"ה שייך לשנה הבאה (שם) :

ט אמר עד ר"ח אדר אינו אסור אלא עד ר"ח אדר ראשון ואם אמר עד סוף אדר אסור עד סוף אדר ב' ששני אדרים חשובין כחודש א' ואם אמר עד חצי אדר או כ' אדר היינו אדר ראשון דדוקא סוף אדר משמע אדר ב' ואם ידע ששנה זו מעוברת אפילו אמר עד ר"ח אדר אסור עד ר"ח אדר ב' (ס' ס"ד) :

י כל דבר שיש לו זמן קבוע ונדר עד אותו זמן אינו אסור אלא עד שיגיע לפיכך האוסר עצמו

דבר עד פסח וכיוצא בו אינו אסור אלא עד שיגיע פסח וכן בל"א ביז פסח אדר ביז פאר פסח ואם אמר עד שיהא פסח או בל"א ביז עס ווערט זיין פסח אסור עד שיצא פסח ומ"מ אפי' אמר עד פסח צריך שאלה מדרבנן שלא יטעה בעד שיהא וכן כל כיוצא בו ונ"ל שאפילו אמר עד שיהא אם אמר שכוונתו היה עד יום א' או יום ב' נאמן אבל אם אמר שכוונתו היה עד לפני פסח אינו נאמן ועיין לעיל כלל הקודם :

יא כ"ד שאין זמנו קבוע אפילו אמר עד שיהא אינו אסור אלא עד התחלת אותו הזמן כגון עד הקציר עד הבציר דכיון דאין יודע התחלה או משך הזמן לא עייל נפשי' לספיקא ובודאי היה דעתו להתחלת אותו דבר ועיין באריכות בש"ע סי' ר"כ מסעיף י"ב עד סופו :

יב נדר עד שיהא משתה בנו ספק אם חשוב זמנו קבוע שהרי קבע לה זמן או אפשר דאפ"ה כיון דבידו לרחות לא הוי זמנו קבוע ומספק אסור עד שיעבור המשתה נדר עד משתה בנו או עד שיהיה בר מצוה ומת הבן י"א שצריך להמתין עד הזמן שקבע להמשתה ועד שיהיה בנו ראוי לעשות ב"מ ויש להתיר נדרו (סימן ר"כ סעיף ס"ו) :

יג יחיד ורבים שקבלו עליהם תענית או צדקה מחמת איזה צרה ועבירה חייב לקיים נדרו ודוקא שקבלו סתם אבל אם פירש דבריו אם יחי' פלוני החולה אם מת פטור שהרי התנה ולא בעינן תנאי כפול דלא גרע מכוונת הנודר (שם) :

יד קונם יין שאיני טועם בחג בין שאמר בלה"ק בין שאמר בלשון חול בחג הסוכות אסור גם בשמ"ע ושמחת תורה דבין בל' תורה ובין בלשון ב"א נכלל בשם חג הסוכות (ט"ז ס"ק ס"ז) :

טו דין האומר לאשתו מה שאת עושה קונם שאני נהנה ממנו עד פסח או שאמר קונם שאת נהגית לי עד פסח אם תעשה זאת עד החג וכיוצא בו מבו' בש"ע שם סעיף כ"א עד סופו :

כלל צט דין הנודר הנאה מחבירו (מסימן רכ"א עד רכ"ה) :

א ראובן שאסר נכסיו על שמעון או שאסר עצמו מנכסי שמעון אם אסר הנאתו כגון שאמר קונם שאתה נהנה לי או שאני נהנה לך הנאסר אסור אפילו לעבור על שדה האחר אפילו בבקעה בימות החמה שאין בני אדם מקפידים על דריסת רגל שבה דאפי' וויתור אסור במודר הנאה ואפילו אינו מקצר דרכו (סי' רכ"א ס"ז וש"ך שם) ואסור לשאול ממנו שום כלי שבעולם דהא נהנה · אבל אם לא נדר ממנו אלא מאכל שאמר קונם שאיני אוכל לך או קונם מה שאתה אוכל משלי אינו אסור אלא לאכול משלו · ואם אמר הנאת מאכלך עלי אסור לאכול משלו וגם אסור אפילו ללעוס חיטים ליתן ע"ג מכתו דאע"ג דאינו אוכל אותו מ"מ נהנה מגוף המאכל אבל מותר לשאול ממנו כלים שעושין בו מאכל · ואם אמר הנאה המביאה לידי מאכל עלי אסור לאכול משלו אבל מותר ללעוס חיטין להניח על מכתו שהרי אינו באה לידי מאכל ואסור ליהנות בכל דבר שמשכירין כיוצא בו דכיון שמוחל לו השכירות ובאותן הדמים היה יכול לקנות אוכל נפש והרי הוא הדירו מהנאה המביאה לידי מאכל ומה שאין משכירין כיוצא בו מותר אם אין בו שייכות מאכל אבל אם יש בו שייכות מאכל כגון נפה וכברה ואפילו שק להביא בו פירות וחמור להביא עליו פירות וסוס לרכוב עליו לבית המשתה וטבעות לילך לבית המשתה שיהא נראה כאדם חשוב ויתנו לו חלק טוב ולעבור דרך שדהו לבית המשתה אע"פ שאין משכירין כיוצא בו אסור וכן אסור לקנות לו צרכי סעודה ואסור להשאיל לו קרדום שמבקעין בו עצים לבשל בו מאכל דכיון שא"א לבשל בלא עצים א"כ הקרדום הוא המתקן המאכל ומותר להשאיל לו כוסות וקערות ותמחויים שכבר המאכל מתוקן אלא שנותן לתוכן ואין זה הנאת המאכל אבל אלפסים וקדרות אסור וכן אסור ללות לו מעות שהוא כנותן לו מעות ליקח בו בכר (שם ונ"ך ס"ק כ') וכל שאר פרטי דינים האסורין מבואר הכל בשולחן ערוך מן סי' רכ"א עד רכ"ז :

ב אע"פ שיכול האדם לאסור על עצמו דבר שלא בא לעולם ודבר שאינו ברשותו אבל על חבירו אינו יכול לאסור לא דבר שאינו שלו ולא דבר שלא בא לעולם (סי' ר"ד כס"ן) לפיכך האומר לחבירו קונם נכסי עליך או פירות דקל אינו אסור אלא בנכסים ופירות שהיו לו באותה שעה אבל פירות שיגדלו או שיקנו מותר אבל האוסר הנאתו על חבירו כיון דהנאתו בדידיה תליא ואיהו בא בעולם אסור לפיכך האומר קונם הנאתי עליך או שאמר מה שאתה נהנה ממני קונם עליך אסור אפי' בנכסים שקנה אח"כ (סי' רכ"ז בש"ך ס"ק ד') האומר קונם שאין אתה נהנה מדקל זה אסור אפי' מפירות שיגדלו שהרי האילן הוא בעולם :

ג נשבע או נדר שלא לדבר עם חבירו יכול לכתוב לו או לדבר עם אחר והוא שומע ובלבד שלא יתכוין להשמיע לזה אבל אם נתכוין להשמיע אפי' אם עומד אחורי הכותל או שסדרו ביתו לבין עצמו לא יפה עשה (רכ"ח סעיף י') :

ד אסור לנאסר ללמוד בספריו של האוסר אע"ג דמצות לאו להנות נתנו ה"מ כשאין נהנה

ממנו אלא המצוה כגון לתקוע שופר בשבילו וליטול לולבו בי"ט ב' דלא כעינן לכם דאין באן אלא הנאת מצוה אבל ספרים כיון שיש להשכיר הספרים וליקח שכר נמצא שזה נהנה וכן בכל המצות דינא הכי דאם יש איזה הנאת הגוף אסור (שם) :

ה האוסר הנאתו על חבירו ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בה ואם אין עמהם אחר מניח על הסלע ואומר ה"ז הפקר לכל מי שירצה ודוקא בנותן לאחר לשם מתנה בסתם אבל אם אמר לחבירו אני נותן לך ויבא פלוני שהוא אסור בהנאתי ויאכל עמך אסור ולא עוד אלא אפילו נותן לו סתם וחזר ואמר לו רצונך שיבא פלוני ויאכל עמך אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא ע"מ שיבא פלוני ויהנה כגון שהיה מתנה מרובה אסור שהרי ניכר הדבר שלא גמר להקנותו (שם סעיף ט') :

ו ולפ"ז החייב לאחרים ממון ושולח שלוחו לאותו מקום עם ממון ומתירא שישביעוהו לשליח שם אם אין בידו מעותיו ולכן מערים ונותן המעות במתנה גמורה להשליח כיון שמוביר לשליח שהוא עושה כן רק כדי שיכול לישבע שאין בידו מעותיו אין במתנה זו כלום ואפילו לא אמר כלום להשליח בשעת מתנה אלא אח"כ אמר לו או שנתן לו רשימות איזה סחורות שיקנה לו הרי הוכיח הדבר שאינה אלא הערמה ואסור לשליח לישבע ואפי' אם דייני עכו"ם משביעין אותו ואפילו אינו משביע ע"ד המקום וע"ד אחרים אסור שהרי הוא שבועת שקר שהרי אין במתנה זו כלום דדוקא במקום שמעלילין עליו ליקח שלא כדין מהני ערמה כדלקמן כלל ק"א סי' כ"א אבל הכא אין כאן עלילה (ע' כנ"י בסי' רכ"א בשם הסיכת רא"ש וריב"ש בח"מ סי' נ"ט ובס"ח סי' הנ"ל) :

ז ודוקא במתנה זו שהיתה ערמה במתנה וא"כ אין במתנה זו כלום אבל כשנותן לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר כיון דאין במתנה ערמה הוי מתנה גמורה ויכול לשבע שהכל שלו במקום שהשבועה היא בפני דייני עכו"ם ואינו נשבע ע"ד המקום וע"ד אחרים אבל כשמשביעין ע"ד המקום גם זה לא מהני ונ"ל דאפי' כשנותן השליח שט"ח להמשלח ואפילו נכתב סתם שהוא חייב לטוב"ז מ"מ אינו יכול לישבע שזה אינו ממון של פלוני ועוד שהרי עכ"פ משועבד לזה מדר' נתן וחייב עפ"י שדר"נ לשלם לזה (ואפילו במתנה גמורה סתם כיון שאינו נותן לו אלא להשקיט מנהג היינו וכן כשהקהל עושין איזו נתינה מסחורותיו או ממעותיו לא מהני אפילו מתנה גמורה (כ"י שם בשם תשובת הרשב"א) ומשמע שם דאפי' במתנה ע"מ להחזיר אינו לישבע ע"ד המקום ע"ש בתשובת ריב"ש ורא"ש ועיין בח"מ סימן ל"ח סעיף י"ח ובח"מ שם ר"ל דבהם משמע אהדדה אע"ג דמשועבד לבע"ח אם לא אמר מטכסיו פרי שלו ח"מ נ"ל דלא עדיף ממתנה דאם היתה ערמה מוכחת אינה מתנה ס"ג בזה) ולכן נראה לי דאין כאן תקנה כלל אלא שלא יקבל המעות מן המשלח יתן לו רייסטער איזו סחורה יקנה ויאמר לו שיקבל ממון ע"ז מאחר ואז כשיקבל מאחר ויאמר לו שנותן לו מעות לקנות כפי הרייסטר שנתן לו המשלח ואז יוכל לישבע שאין לו ממון מן המשלח ואם משביעין אותו שהוא אינו שולחו נ"ל שיוכל לומר בפני עדים שחוזר בו משליחותו :

ח הנודר הנאה מחבירו אסור ליתן לו לעשות מלאכה בשכר דמקרי הנאה מה שהניח אחרים ושכר לו (ט"ז ס"ק מ"ד) :

ט המודר הנאה מחתנו מותר לזון אשתו ובניו אע"ג שהבעל חייב במזונותם תהנה שא"צ ליתן מזונות מ"מ הנאה זו ממילא אתיא ועוד שהיו יכולין לחזור על הפתחים (רכ"א סעיף ג') אבל אם רצה ליתן מעות לבתו כדי שתהא נהנית בהם ומתיאה אותם בחפציה ה"ז נותן לה ואומר לה המעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך או למה שתלבשי וכיוצא בו ואז לא קנה הבעל אותם אפילו לאכול הפירות ומ"מ יכול גם הבעל להנות מהם דמשל אשתו נהנה (סימן רכ"ב בט"ז ס"ק ח') ואם אמר רק ע"מ שאין לבעלך רשות בהן ולא פירש שתהא המתנה דוקא לכך ולכך ה"ז קנה הבעל לאכול פירותיה ואסור וכן אם אמר המעות האלו נתונים לך שתהיה אוכלת ולובשת ולא אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן זכה הבעל ואסור (ט"ז וש"ך) ואם אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן ומה שתרצי תעשי בהם מחלוקת בין הפוסקים י"א דלא קנה הבעל ומותר וכן סתם בש"ע (וכ"ע באה"ע סימן פ"ב) וי"א כיון דאינו מפרש בפירוש לצורך מה נתנו לה א"כ הוי מתנה לכל דבר ולכן לענין נדרים הולכין לחומרא ולענין ממונא קי"ל המע"ה ולכן יכול המוחזק לומר קים לי כדעה זו (ולפי מה שכתב בהג"ה באה"ע סי' פ"ב סעיף י"א שאם היה בת יורשת אע"פ שנתן לה האביה ואמר ע"מ שאין לבעלך כו' אלא שם שהבעל ותנהם אם"כ בשמת האביה והיא יורשת אותו נתבטלה המתנה והכא נמי כבעל אם כן יהיה אסור ליתן לה מעות בשתי המתנה שכרי הוא נכנה שאם ירצה יעבור וזכות זה שמא ימות האב ול"ע) :

י האומר לחבירו פירותיו של פ' אסורין עליך אינו כלום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו אא"כ ענה הנאסר אמן או שאר ענין שמשמעו שמקבל דבריו (סי' רכ"ט) :

יא דין המודר הנאה ממנו כדי שלא יתבטל מת"ת אינה דבר מותר תבן לעשות לאביו ודין אוסר בנו מהנאתו אם מ"ז מבואר בש"ע סי' רכ"ג :

יב שותפין שנדרו הנאה זה מזה אע"ג דמדינא אסורין ליכנס לבהכ"נ כבר תקנו הראב"ד ונפ'

חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו בבהכ"נ ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכמי שהשאיל ביתו לבהכ"נ תקן ר"ג שאין רשאי לאסרו על א' מבני הקהל אא"כ יאסרנו על כולם ושאר הדברים שאסורין זה בזה מבואר בסי' רכ"ד רכ"ו רכ"ז. ואם יש להם סקום בבהכ"נ בשותפות או שאר מטלטלים מבואר בסי' ר"ז סעיף א' :

תשובה מהרבנים אל הממשלה אודות כל נדרי

הנח"ת כמה אלהים וע"פ התורה אנחנו מתירים נדרים ושבועות שהאדם אוסר בכסם איזה איסר על נפשו · וכלל! מתירים אנחנו נדרים ושבועות שהאדם נודר ונשבע מפי עצמו רק על דברים שבינו לבין עצמו אבל חס וחלילה לכל איש לחשוב שאנחנו מתירים אלות ושבועות שנשבעים לממשלה ובמקומות המשפט. או אלות ושבועות שנודרים ונשבעים בעניינים שבין אדם לחבירו · וכמה שנוגע לטובת ותועלת זולתנו . ולכל איש מאיזה דת וגוש שיהיה . והנדרים והאלות והשבועות שנאמר עליהן והורה כי לא ינקה ה' את מוכריהן . מחוייבות להיות שרירין וקיימין בתוקפן . וכלי שנוי וכל העובר עליהן ישיגהו חרון אף אלהים ויהיה לחרפות ולדראון עולם :

כלל ק דין התרת נדרים (סימן רכ"ח ור"ל) :

א מי שנידר ונתחרט יש לו תקנה ע"י שיתירו לו נדרו מדכתיב לא יחל דברו וקבלו חז"ל דר"ל הוא אינו רשאי לעשות דבריו חולין אבל אחרים מוחלין לו (רכ"ח) וה"ה דלשבועה מהני התרה אפי' נשבע בהזכרת השם ומ"מ כיון דיש אומרים דלא מהני היתר לשבועה דכתיב לא ינקה ולכן לא יתיר לשבועה אלא מדוחק או לצורך מצוה ומי שהוא פרוץ בנדרים ראוי שלא להתיר לו שום נדר עד שיקבל להתענות עליהם בה"ב וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מצוה לפי עשרו כדי שלא יזלזלו בנדרים שאומר מאי אכפת לי אם אשבע ואדור אלך אצל חכם ויתיר לי (ס"ק סי' ר"ל) :

ב אין מתירין הנדר בזמה"ז פחות משלשה בני אדם ולא יהיו ע"ה אלא שמבינים אם לומדים עמהם הלכות אע"פ שאינם יכולין ללמוד מעצמם ואף שאינם מבינים ה"ט כיון שעכ"פ מבינים קצת וגם שיהיו יודעים לפתוח פתח לחרטה דשמא יבא לפניהם נדר שצריך פתח ולא סגי בחרטה לחוד ואם לא התיר בפני ג' אפילו היה א' או ב' חכמים גדולים אין בהתרתן כלום נ"ל שהמתירים יהיו בקיאים בדינים אלו שכתבנו בכלל זה שהרי יש נדרים שאין להם התרה (ר"ס סימן רכ"ח) :

ג מתירין ב' ג' נדרים ביחד לומר לו מותרים לך וכן מתירין לב' או לג' אנשים ביחד ויכולין לומר מותר לכם ומותר להתיר בין יושבים בין עומדים ואפילו בקרובים ובלילה ובשבת אפי' היה אפשר להתיר מאתמול ובלבד שיהיה לצורך שבת ואם נשבע לעשות דבר פלוני עד זמן פ' ולא נזדמן לו לעשות עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת וא"א לעשות בשבת נשאל אפי' בשבת (ס"ק ס"ק מ') וכן חרמי צבור מתירין אפילו שאינו לצורך שבת דאז הם מקובצים יחד אם לא יתירו אז לא יוכלו להתיר (שם) · ומ"מ נוהגין שהמתירין יושבין והשואל עומד כיצד היא ההתרה יאמרו לו ג' פעמים מותר לך או מחול לך שר"ל שהם מתירין הקשר שהיה נקשר עד עכשיו ומחול לך ר"ל שהנדר יהיה מחול כאלו לא קיבל עליו ועי"ז נעקר הנדר מעיקרא אבל אם יאמרו מופר לך לא מהני דלשון הפרה משמע שמופר ומעכב מעכשיו · ומצד הדין סגי כשיאמרו פעם א' מותר לך ונוהגין לומר ג' פעמים (שם סעיף כ' ג') :

ד צריך הנודר או הנשבע לבא לעצמו לפני המתירין אבל לא מהני ע"י שליח או שכתב בכתב ידו שמתחרט לא מהני ואם המתירים אינם מבינים לשונו כיון שגם הוא עומד לפני המתירין יכולין לשמוע מן הם תורגמן (שם סעיף ס"ז) :

ה הנדר והשבועה ניתר על ידי ב' דברים (א) אם מתחרט בעיקר הנדר שהיה רוצה שלא נדר מעולם וא"כ עי"ז נעקר הנדר מעיקרא וצריך שיהיה גומר שיתחרט באמת אבל אם בלבו הוא שהיה רוצה בנדר עד עכשיו ואף על פי שם נכשיו מתחרט אע"פ שאומר בפיו שמתחרט מעיקרא אין מועיל לו ההתרה והוא באיסור נדר כל ימיו (ב) אם אינו מתחרט על עיקר הנדר רק מעכשיו מחמת איזה סיבה כגון שמפצירין בו בני אדם אזי צריך לפתוח בפתח ואומרים לו אלו היית יודע שמפצירין בך הרבה ב"א שישאל על נדרו ולא תוכל להשיב פניהם כלום נדרת והוא אומר לא הייתי נודר נמצא שנדרו היה בטעות ונעקר מתחלה מעיקרא ואין זה נולד דזה שכיח ועכ"פ צריך באמת להתחרט מעיקרו ואם משקר לחכם אין התרתו כלום ולפי שיש חלוקי דינים הרבה בענין למצוא פתח דיש דברים שאין פותחין בהם כגון שנשבע שלא יכנס לבית זה ונעשה אותו בית בהכ"נ אין פותחין לו אלו ידעת שיהיה בה"כ לא היית נודר דאין מצוי כיון דלא שכיח מיקרי אסר שמא לא יבא ולכן אפילו אם היה מעלה על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור וכן בכל דבר שהוא נולד ואינו שכיח לא מקרי פתח וגם יש פוסקים דאין מתירין בחרטה לחוד אלא דוקא על ידי פתח וחרטה ולכך נוהגין עכשיו ששואלין אותו אם

מתחרט מעיקרא וכשאומר שמתחרט מעיקרא אומרים לו אלו היית יודע בשעת הנדר שסוף שתתחרט כלום היית נודר והוא משיב לא וא"כ נעקר הנדר מעיקרא ונעשה בטעות שהרי אפי' את"ל שאינו מתחרט רק מעכשיו מ"מ ממילא נעקר שהרי אנו מתירין לו עכשיו ע"י פתח (סעיף ז' ועיין ש"ך ס"ק ע"ו וכס"ק כ"ד ומש"כ בט"ז ס"ק י"א דבזה לא יאמרו מתחרט ר"ל בכור פוד לא כבטי דבאל לא קאמר אלא שאין להתיר בחרטה לבד אלא שצריך גם כן פתח וא"כ כיון שאנו עושין מן החרטה פתח א"כ אין כאן מיחוש כלל) ולכן אין חשש ג"כ אם מ נחרט מחמת נולד אע"ג דלא שכיח כיון שמתחרט מחמת הנולד ואומר שאלו ידע בזה לא היה נודר די בזה • (ולכן לא כתבתי איזה נקרא נולד דלדידן אין נ"מ בזה ומבואר בש"ע שם סעיף י' עד סי"ד) :

ו הבא להתיר נדרי תענית או שאר דבר מצוה ואינו רוצה להיות תוהה על הראשונות יאמר שמתחרט מעיקרא על שקבל עליו בלשון נדר אלא שהיה לו לעשות המצוה בלא קבלת נדר וכן הנוסח בהפרת נדרים שנוהגין לעשות בער"ה • ולעשות פתח משום שאינו בריא בתשו' רדב"ז סי' רצ"א מסתפק קצת בם זה שכיח ומ"מ מסיק הרדב"ז דכיון שהוא חולה יש לעשות ממנו פתח • ובש"ך סי' רי"ד סק"ב משמע ג"כ קצת דלא אסיק אדעתא שלא יהא בריא ועכ"פ ההרה מהני לזה ולעשות מזה פתח :

ז *החרם והנידוי אע"ג דצריכין היתר אבל אין צריכין לא פתח ולא חרטה ולכן אם קיבל עליו איזה דבר לעשות או שלא לעשות בנידוי וחרם מתירין לו (שם סעיף ח') :

ח אסר על עצמו הניית בני העיר אסור להשאיל נדרו מבני אותה העיר שהרי נהנה מהם ובדיעבד מותר ולכן נשבע או נדר שלא יהיה גבאי או שאר מינוי בקהל אינו נשאל מבני אותה העיר שהרי מה שאסר עליו הגבאות ר"ל הנאת הגבאו' מה שנהנה מן העיר (שם סעיף כ' ו'):

ט כיון שיש נדרים שאסור להתירן כמבואר בכלל זה ולכן הצריכו חז"ל שצריך לפרוט הנדר וגם הסיבה שבשבילה נדר כגון שנדר ונשבע שלא יסע מעיר הזה בשביל שחבירו הלוה לו מעות נמצא שאין יכולין להתירו עד שירצה חבירו כדלקמן סימן כ"ו ואם לא יאמר הסיבה שבשבילה נדר אלא יאמר הנדר שלא יסע מעיר ויתירו שהרי המתירין אינם יודעים שהיה לטובת חבירו ונמצא שהוא באיסור נדר כל ימיו ומיהו א"צ לפרוט בפני כל המתירין דסגי אם הודיע לאחד מהם ואע"ג דזה צריך להודיע הסיבה שבשבילה נדר אינו חיוב על המתירין שישאלו לו למה נדר אלא הוא חובה על השואל ההרה שיודיע להם ואם לא הודיעם הוא ישא עונו • נ"ל דבזמ"הז שרובם אינם יודעים שום דין ראוי להמתירין שיאמרו לו שיודיע הסיבה למה נדר ושיודיע על כל פנים לאחד מהם (שם סעיף י"ד וע"ש בש"ך) :

י אין מתירין נדר שיש בו נדנוד עבירה אפי' אינו אליו איסור דרבנן כגון לשחוק ואם יש מכשול בנדר זה כגון שיש לחוש שיעבור בלא ההרה להרבה פוסקים אפ"ה אין מתירין לו ודוקא שאין לו אומנות אחרת אבל מי ששוחק לפעמים יכולין להתירן וכן אם צריך לשחוק מחמת שאינו בריא כדי שירוח לו מתירין לו ובדיעבד שהתירו לו נדר של דבר איסור י"א דלא מהני התרתם וי"א דמהני (סעיף ס"ו) ונ"ל דאם היה נדר דאורייתא כדלעיל כלל צ"ב או שנשבע אם כן אזלינן לחומרא ואם אמר אני נודר שלא לשחוק דאינו אלא מדרבנן (ואפי' למאן דס"ל נשאל בם הרי יד לנדר וידות בם דאורייתא מ"מ הוי דבר שאין בו ממש) אפשר דבדיעבד אם התירו לו מהני אבל אם הזכיר הדבר ששוחקין בו כגון קארטין וכיוצא בו הוי נדר דאורייתא (נרמב"ן דהוי יד לנדר) ועיין לעיל כלל צ"ז סימן ה' מהו בכלל שחוק :

יא לפיכך מי שנשבע על דבר אחד ואמר שאם ישאל על נדרו אינו יהודי אסור לשאול על נדרו ואפי' בדיעבד יש להוכיחו ולייסרו שתלה אמונתו בנדרו וצריך כפרה וסליחה • ודוקא בכה"ג שנדר או נשבע תחלה על איזה דבר רק שאמר אם ישאל כו' ואם כן יש נדנוד עבירה בהתרה אבל אם אמר אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי אפילו היתר א"צ דאין כאן שום רמז נדר או שבועה ומ"מ לא טוב עשה ויש להוכיחו ע"ז (סי' רכ"ח סעיף ד') :

יב נדרי הקדש או שאר דבר מצוה מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק ומ"מ מהני בהם התרה אפילו נודר לצדקה כ"ז שלא בא ליד גבאי ואפילו אם כבר נתן המקצת יכול לשאול על השאר (סעיף מ"ב) ודוקא שנדר לצדקה סתם או שאמר הרי עלי לצדקה אם אעשה דבר זה ועדיין לא עבר ולא נתחייב כדלקמן אבל אם עבר ועשה וא"כ כבר נתחייב בצדקה לא מהני היתר דתיכף כשנתחייב הוי כמסירתו לגבוה (תשובת מהר"מ מינץ סימן פ"ג ועיין לקמן סימן כ"ד כ"ס) :

יג המנדה עצמו בעוה"ב אם יעשה כך יש אומרים שאין לו התרה דכיון שהכניס עצמו בנידוי של מעלה מי יתירנו ולכן שומר נפשו ירחק ממנו • ומ"מ אם כבר נדר והוא במקום מצוה יתירו לו (סעיף מ"ב) :

יד הנודר בעת צרה שאם ינצל יעשה דבר מצוה כך וכך יש אומרים דלא מהני התרה דהוי

בנדר

*הגה"ה ופתח בזמן הזה נהגו כל דיני חרם ונדוי עפ"י דינא דמלכותא :

נגדר על דעת המקום ומכל מקום אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול או שלא יכול לקיים נדרו והנודר בחליו שלא יאכל גבינה מפני שרעה לחליו וזה לא מקרי נודר בעת צרה כיון שאינו דבר מצוה ועכשיו מתחרט אין פותחין לו בחרטה לפי שאין פותחים בחרטה אא"כ היה חרטה דמעיקרא ווה בשעה שנדר הוצרך לאסור הגבינה אלא שעכשיו מתאוה לה ולפיכך אין לה היתר אלא על ידי פתח (ועיין ס"ך ס"ק ק"ח וכ"ל דלדידן כיון דעושין מחרטה פתח א"כ אין חילוק בין נדר דגבינה לשאר נדרים) :

טו הנודר להתענות ומבטל מלימודו מותר להתיר נדרו אף לכתחלה כי ת"ת כנגד כולם ואסור להתענות ולגרום הביטול וגם לשוחט ולבודק ולהורות ולמלמד יכולין להתיר דכ"ז נקרא לצורך מצוה והכל לפי טבעו כי יש אוכלים פת במלח ומתענגים ויש מעונים כשאינם יושבים על סיר הבשר או כשנראה הדבר שנדר דבר שאינו יכול לקיים נדרו ויבא לידי מכשול מתירין לו לכתחלה (ס"ך ס"ק ק"ו) :

טז אין מתירין שום נדר עד שיחול ויבא לידי קיום אפילו יש לחוש למכשול הנודר דכתיב לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה משמע אחר שהנדר בא לכלל עשיה אז אמרינן דאחרים מוחלין לו לפיכך היה נודר או נשבע בניסן שלא יאכל בשר ל' יום מר"ח אייר ואילך אינו יכול להתיר נדרו עד שיגיע ר"ח אייר ואז יחול הנדר שמחויב לקיימו ואז יכול להתירו ואעפ"י שדבר זה תלוי בזמן והזמן ממילא בא ולכן י"א שיכולין להתירו אף בניסן מ"מ בדאורייתא אזלינן לחומרא· ומכ"ש אם אינו תלוי בזמן אלא במעשה כגון שאמר אם אעשה דבר זה יאסר עלי בשר או שאמר קונם בשר עלי אם אעשה דבר זה כיון שלא אסר עליו עשיית דבר ההוא והדבר ההוא אינו אסור עליו רק שתלוי ברצונו ולכן א"א להתירו עד שיעשה אותו דבר ויאסר באכילת בשר ובזה כ"ע מודים שהרי אפשר שלא יחול כלל הנדר שמא לא יעשה אותו דבר (סימן רכ"ח סעיף י"ז ובד"מ סי' רכ"ט יש כאן ט"ס וכ"ל כיון שאין תולין בתנאי מתירין ובלבוש שכתוב אם לא אעשה דבר זה לזמן פלוני לא יעשה למה כתב לזמן פלוני וכן כתב בט"ז כמו שכתבתי וכן הוא בנדרים ע"ש קונם שאני עושה לפיך אם נהנית לאבא) :

יז נשבע או נדר שאם לא יפרענו חמיו קודם פסח שלא יהיה עצרת בעיר והגיע פסח ולא פרעו ונתחרט אין מתירין לו נדרו עד עצרת וכיון די"א דנדר התלוי בימים דתיכף אחר פסח בשלא פרעו חל ממילא האיסור כמו בסימן הקודם וא"כ שמא ישכח או יהיה לו אונס ויהיה עצרת באיסור ולכן יתירנו קודם עצרת אך להי"א דאינו חל ולכן צריך להתיר גם אחר כניסת עצרת (סעיף י"ח ובט"ז) :

יח נשבע או נדר לעשו' דבר פלוני בתוך שנה חלה עליו השבועה מעתה אלא שאינו עובר עליו עד שיעבור השנה ולכן יכולים להתיר מיד (סעיף י"ט) נשבע שלא יהיה שבת בעיר יכולין להתיר לו ע"ש סמוך לחשיכה דאז חל עליו שמחויב לצאת (ס"ך ס"ק נ"א) וגם לאחר כניסת שבת (ס"ז שם) :

יט נשבע שלא יעשה דבר פלוני וחזר ונשבע שאם יעשה דבר פלוני יהיה אסור בבשר א"א להתיר שבועה שניה תחלה שהרי לפי נוסח שבועה שניה אין כאן איסור לעשות דבר פלוני ועוד דשבועה זו בלא"ה אין לה מקום לחול שהרי בלא"ה אסור לעשות דבר פלוני מכח שבועה ראשונה ולכן מתירין לו שבועה ראשונה ואז מותר לעשות אותו דבר ואז חלה שבועה ב' ואמנם עדיין אין מקום להתיר שכ"ז שלא יעשה דבר פלוני אינו אסור בבשר (כדאיתא בנדרים דף צ"ט דפריך כ"ד איליתא דאמר קונם פירות עלי אם ארחן לא תרחן ולא תאסור ועיין לעיל כלל נ"ד סי' י' מה שכתבתי בשם כר"ן) ואמנם אחר שעשה אותו דבר ואז אסור בבשר אז מתירין (סי' רכ"ט) :

כ ומטעם זה א"א להתיר נ"כ שני השבועות בבת אחת אע"ג דמתירין כמה נדרים ושבועות בב"א כדלעיל מ"מ הכא א"א דדוקא בנשבע על דברים מחולפים וכל נדר הוא דבר אחר שעכ"פ כבר חלו משא"כ הכא (רכ"ח סעיף מ"ו) :

כא נשבע על דבר אחד וגם כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו או שכלל שלא לעשות אותו דבר בלא התרה נשאל תחילה על מה שאמר שלא ישאל על שבועתו (סימן רכ"ט סעיף ד') וכן אם נשבע על דבר אחד ב' פעמים או יותר מתירין לו תחלה הראשונה ואח"כ יחול השניה ולכן מתירין לו כ"כ פעמים כפי שנשבע (סימן רכ"ח סעיף מ"ו וע"ש ש"ך ס"ק ק"י ודלא כמש"כ בס"ך סימן רכ"ט ס"ק י"ג) :

כב אסר על עצמו איזה דבר אם יעשה דבר פלוני ואמר שיהא באיסורו בכל פעם ופעם שישאל ויותר מהאיסור שיחול עליו פעם אחרת וכן לעולם נמצא מה שאמר כל פעם ופעם כ"א וא' הוי נדר או שבועה לעצמו • ומה שאמר וכן לעולם אע"ג דמשמע שיהא לאין תכלית ובלא שיעור כיון שכלל הכל באחת אינו אלא נדר אחד ולפיכך צריכין לשער כמה פעמים שאמר בכל פעם ופעם כך פעמים יתירו לו שהרי כ"א וא' הוי שבועה בפני עצמה ואח"כ יתירו לו מה שאמר וכן לעולם וגם בזה לא מהני להתיר כולם בפעם א' שהרי א"א לשניה לחול עד שיתירו לו הראשונה אז חל שניה וכשמתירין שניה חל שלישית וכן לעולם (סי' רכ"ט סעיף ס') :

כג ואם לאחר שהתירו לו נזכר שאמר עוד כמה פעמים כל פעם ופעם א"צ היתר עוד כיון שבשעה שנשאל היה סבור שכבר התירו ומותר באותו דבר וא"כ לא חל עליו הנדר והשבועה כלל אע"פ שנזכר אחר כך (תשובת ר"ג ססי' י"ז) דהוי כאומר שבועה שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה ואכל הראשונה בשוגג ושניה במזיד דפטור וטו"ר (עי' ססי' רל"ט) :

כד האומר אם אעשה דבר זה אתן ק' זהובים לצדקה והיה הדבר מחמ' שאירע לו מקרה רע מאותו דבר כגון שרכב על סוס והזיקו ולכן נדר אזלינן בתר דעתו שאין כוונתו ליתן הצדקה אלא כוונתו לאסור עליו הרכיבה והוי כאילו אמר הרי עלי שלא ארכב וכדי לחזק הדבר קונם עצמו באם שיעבור ליתן צדקה וא"כ הנדר חל מיד שאסור לרכוב מיד ויכולין להתיר לו תיכף ואז אינו חייב כלום לצדקה עוד שהרי לא היה אלא תנאי להנדר של רכיבה וכיון שכבר הותר הנדר בטל דתנאי ממילא . ואם רכב באיסור קודם שהתירו לו חייב ליתן הצדקה ולא מהני לו מה שיתיר נדרו דכיון דכבר נתחייב כדלעיל סי' י"ב (ואע"ג דאפי' שבועה נמי ונתחייב כרת מהני לו היתר ופטור וכן בשבועה על הככר שלא יאכלנה ואכלו אפילו כולו מהני לו התרה דהחכם עוקר הנדר מעיקרא כדאיתא בסי' רל"ח סעיף כ' היינו דוקא לגבי איסורא לשמים אבל הכא כבר נתחייב לצדקה) (תשובת מהר"ם מינץ סימן פ"ג) :

כה אבל אם אמר הרי עלי שלא לרכוב ואם ארכב אתן בכל פעם לצדקה נמצא שהם ב' נדרים אחד שלא ירכוב ב' כשירכוב יתן צדקה והשני אינו חל עד שירכוב ואינו תלוי בנדר א' שהרי הוא נדר בפ"ע ולכן ישאל תחלה על נדר ראשון ואז מותר לרכוב ונשאר נדר ב' ואם היה אמירתו אם ארכב אתן לצדקה היינו מתירין לו ואפי' לא היה מחמת כעס והיזק אלא רצונו בשיעשה זה יתן צדקה והו"ז נדר של צדקה אפ"ה מתירין לו שהרי לא עשה שום איסור בזה שרכב שכיון שלא אסר עליו הרכיבה אלא הרכיבה היה תנאי ודומה לאומר שתמיד אחר האכילה יתן צדקה שהנדר הוא הצדקה ולא האכילה וא"כ אף שא"א להתיר קודם שעשה המעשה כיון שלא חל הנדר של צדקה מ"מ לאחר שאכל או רכב ואז חל הנדר של צדקה היינו מתירין לו דהוי כאדם שאומר הרי עלי ליתן צדקה דמתירין לו מרוחק אך כיון שזה אמר בכל פעם שארכב אתן צדקה א"כ י"ל דהוי כאילו אמר בכל פעם ופעם עד אין מספר וכ"א וא' הוי נדר לעצמו כדלעיל סי' כ"ב וא"כ צריך תמיד להתיר הנדר אחר הרכיבה ואע"ג שכבר רכב מהני התרה שהרי על הרכיבה אין כאן איסור כלל ואינו דומה לסימן כ"ד דהתם הנדר היה הרכיבה ועבר על נדרו אבל הכא לא היה הנדר הרכיבה אלא הצדקה וא"כ לא עשה שום איסור והוי כנדרי צדקה בעלמא (שם ועיין בש"ך סי' רל"ט ס"ק כ"ט) (ועיין מה שכתבתי בתשובה סימן ק"ח) :

בינת אדם

(נה) **עה** שאלה א' קיבל עליו ללמוד בכ"י שעור קבוע ואם יעבור ע"ז יתן קנס א' זהב לצדקה ועכשיו

נתחרט כי לפעמים צריך ללמוד דברים אחרים ואין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ ובפרט שכוונתו היה רק כדי שיהיה מפוסם ללמוד תורה ולא שילמוד דוקא שיעורים בספרים שקבל עליו והסתפק השואל אם הכל נדר א' וכיון שיתירו עיקר הנדר א"כ אין כאן נדר כלל או כיון שאמר בכ"י א"כ כל יום ויום הוא נדר בפ"ע וא"א להתיר הנדר עד שיחול וא"כ צריך התרה בכל יום ויום :

תשובה הנה כעין זה כתב הש"ך בסי' רל"ט ס"ק כ' באדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר זה יפרע פשוט מספקא ליה לריב"א ואמנם הש"ך קיצר בהעתקת דברי מהר"ם מינץ ועיינתי בגוף התשובה שנשאל על א' שאמר בל"א (ווען איך וועל רייטן זאלל איך געבן ק' זהו' לצדקה) ונתחרט וכתב השואל ומסתפק דס"ל דהוי נודר לצדקה וס"ל דנודר לצדקה אין לו היתר ואת"ל דיש לו היתר כיון שאינו חייב הצדקה עד לאחר שירכוב דהנדר מן ק' זהו' אינו חל עד שירכוב ואין מתירין נדר עד שיחול וא"כ א"א להתיר הנדר בפעם א' שהרי עדיין לא חל הנדר של הקדש וא"כ אחר כל רכיבה ורכיבה שאז חל הנדר מן הק' זהו' צריך להתיר נדרו או שמא כיון שתלאן זה בזה נדר שהותר מקצתו הותר כולו וכתב שכן מצא בשם ריב"א וע"ז השיב מהר"מ מינץ דבנודר לצדקה י"ל דאין לו התרה ומש"כ הפוסקים דנשאלין על הצדקה י"ל דמיירי שיתנם לצדקה בדבר אחר שלא יהיה היזק לצדקה אך בנידון זה לא נדר לצדקה אלא שנדר שלא לרכוב אלא שעשה קיום והבטחה לקיים נדרו ע"י קנס כדי שיהיה הנדר שריר וקיים וכתב אח"כ דעת השואל שעיקר הנדר הוא נתינת הצדקה והרכיבה היא התנאי והוי כאלו אמר הרי עלי ק' זהו' להקדש אם ארכב ולכן נסתפק דכיון דאין מתירין עד שיחול הנדר ולכן צריך להתיר אחר הרכיבה וע"ז כתב מהר"ם דליתא דלא מבעיא

ונ"ל אם אמר מתי שארכוב אתן כו' א"כ בודאי הרכיבה היא הנדר והוא חל תיכף ויכולין להתירו ואפילו אם אמר הרי עלי להקדש אם ארכב אזלינן אחר לשון ב"א ובודאי הרכיבה היא הנדר וא"כ כבר חל הנדר ויכולין להתיר וכתב שאלו לא ליתן שאלה או היה מתיר :

עוד כתב שם מהר"ם שאם כבר עבר ורכב ונתחייב להקדש לא מהני התרה דדוקא לענין שבועת תון ושלא להתחייב מלקות משום שבועה מהני התרה אבל לענין כל יתא שכבר עבר הנדר ונתחייב לא מהני התרה לענין זה שלא יתן מה שנתחייב וצ"ל דכוונתו דדוקא כשקבל ונדר ליתן צדקה י"ל דמהני התרה שלא נתחייב אלא ע"י נדר זה אבל כאן שנתחייב מתורת קנס אמירתו לגבוה כו' תולא זה לא ודחוי להבין דעתו על בוריו) ומה שנסתפק הריב"א כתב דאפשר לאו ריב"א הוא עליו ואי איתא מ"מ אין הפירוש כמו שעלה ע"ד השואל שלאחר הרכיבה יתיר נדרו כדי שלא יתן להקדש דזה ח"ו שא"א להתיר מיד אחר שנתחייב ומה שנסתפק לריב"א באדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר יפרע פשוט מה תקנתו כי אין להתיר לו עד שיתחייב הפשוט וא"כ בכל פעם יצטרך להתיר וא"ש משמע דאדרבה קודם המעשה אין לו היתר ולאחר שעבר יש לו היתר ליתא דודאי בנידון דלעיל קודם המעשה יש לו היתר שהרי אינו נודר בפ"ע אלא שעשה זה תנאי לנדרו ועיקר הנדר הוא שלא יעשה המעשה כמו הרכיבה ויכולין להתיר לו ולאחר שעשה ונתחייב לא מהני היתר אלא ה"פ דמיירי שאמר הרי עלי שלא אעשה דבר זה ואם אעשה הרי עלי ליתן גם פשוט וא"כ הם ב' נדרים ונדר ב' דומה לאומר אם אלך יאסור עלי בשר שא"א להתיר הבשר עד שילך ואז חל הנדר וע"ז כתב דה"ה הכא דאין להתיר עד שיתחייב הפשוט ומספקא ליה לריב"א כיון דאמר בכל פעם שיעשה וא"כ הנדר ב' א"א להתיר עד שיעשה ואינו חל כלל עכשיו וא"כ אף כשיתיר נדר הראשון אין הב' מותר שאינו חל ואם יעשה אז יחול ומספק כיון שלאו

בלי

כו ונ"ל דה"ה האומר הרי עלי ללמוד בכל יום שיעור קבוע בקנס לצדקה כיון שכוונתו היה רק משום הלימוד חל הנדר תיכף ויכולין להתירו כדלעיל סי' כ"ד אבל אם אמר ובאם לאו אתן כך לצדקה נמצא שהם ב' נדרים אז יתירו לו הא' אם הוא לצורך ונדר ב' נשאר בספק כדלעיל סי' כ"ד ועיין בב"א שכתבתי שם תיקון לזה:

כז נדר על דעת חבירו בשביל שום טובה שעושה לו בשביל השבועה כגון שנותן לו בתו לאשה או מלוה לו מעות ומתירא שיברח ומשביע אותו שלא יזוז ממקומו בלא ידיעתו אין מתירין לו אא"כ דודיע לאותו שנדר לו ויתרצה בזה להתירו כדמצינו במשה שנשא בת יתרו וכתיב ויואל משה כו' דהיינו שנשבע ליתרו שלא לשוב למצרים ומצינו שאמר לו הקב"ה לך למדין ואמרו ז"ל שאמר לו במדין נדרת לך והתיר לך נדרך במדין וכל מקום שהנשבע קיבל טובה מן המשביע אע"ג שהמשביע קבל יותר טובה ממנו אפ"ה מיקרי הטבה שהרי יתרו קבל יותר טובה ממשה שנשא בתו ואפ"ה מקרי הטבה • ואם נשבע לפני שלוחו אין מתירין לו אלא מדעת משלחו או מדעת השליח עצמו דשלוחו של אדם כמותו (סי' רכ"ח סעי' כ) ואם מת המשביע י"א דלא מהני התרה (ש"ך שם ס"ק ל"ג) ואפשר דיורשיו הם במקומו וצ"ע:

כח אבל אם לא נשבע ונדר לחבירו מחמת טובה שעושה לו בשביל השבועה אלא שחבירו הפציר שישבע ע"ז או שנשבע מעצמו ותלה נדרו כדעת חבירו אם יתרצה בזה ונתרצה שיהיה נדר (עיין לעיל כלל נ"ד סי' ט') אעפ"י שהקדים לו טובה כיון שהטובה לא נעשה לו בשביל השבועה יכולים להתיר בלא רצון חבירו • ומ"מ צריך להודיע לחברו שהתיר נדרו דאל"כ יחשוד אותו שעבר על נדרו ואם א"א להודיע לו כגון שמת מתירין לכתחלה דאין חשד שכן מצינו ביוסף שהשביעו אותו יעקב ואפ"ה מצינו שאז"ל שאמר לו פרעה שיתיר נדרו ואעפ"י שאין לך קבלת טובה יותר מן הבן מאביו אלא כיון שלא היתה הטובה משום השבועה וגם חשד ליכא שהרי מת מותר להתיר נדרו (שם ש"ך ס"ק מ"א):

כט ובדיעבד שהתירו לו אם נשבע מחמת טובה שקבל מן השבועה ופרט הנדר והסיב' לפניהם אף על פי שאותו בית דין שהתירו לו ראוי ליסרו ולהוכיחו כדמצינו בצדקיהו שנשבע לנ"נ והתירו לו הסנהדרין קבלו ענשם ומ"מ בדיעב' י"א דמהני התר' דאל"כ היאך התיר צדקי' השבועה שהוא צדיק אלא מפני שהיה לו צער גדול מחמת השבועה חשבינן כדיעבד וגם הסנהדרין התירו לו משום כך וי"א דאפילו בדיעבד לא מהני התרתן ומצדקיהו אין ראיה דבאמת חזי מה עלתה לצדקיהו ולסנהדרין אבל אם נשבע שלא מחמת טובה שיקבל אם הוא דבר שאין בו תועלת כלל לחבירו מתירין לו לכתחלה רק שיודיע לו שהתירו לו כדלעיל ס מן ב"ז (ש"ך ס"ק נ"ח) אבל אם יש לחבירו תועלת משבועתו כגון שנשבע לעשות לו איזה דבר ולא עשה כן משום טובה שקיבל מחמת השבועה לכתחלה אין מתירין לו ובדיעבד הוי התרה ואין לייסר המתירין כיון די"א דאפ לו לכתחלה מותר (שם ש"ך ס"ק מ"ט) ואם מת אותו שנדר על דעתו יורשיו הם במקומו (שם רמ"א) ואם לא פרט הנדר אפי' בדיעבד לכ"ע אינו מותר כדלעיל סי' ט':

בינת אדם

בכל פעם הוי כאומר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל דלא תלה הדבר עד שיותר הראשונה וא"כ בכל פעם צריך להתיר הנדר אחר המעשה או שמא כיון שאומר בכל נדר א' אמרינן כיון שהותר מקצתו כו' עיין היטב במהר"מ מינץ דכוונתו דדוקא אם עשה האיסור ס"ל למהר"ם דלא מהני התרה אבל זה שעושה בהיתר דומה לשאר נודר לצדקה דמהני התרה:

ואם כן נידון דידן שהוא כמודר לא היה אלא משום שלא יבטל עצמו מתורה ולא כיון כלל ליתן לצדקה וא"כ הכל נדר א' והצדקה היא תיקון של כלאו בל יחל וא"כ הנדר חל עיקר' ויכולין להתירו:

ועוד שהרי כ' הר"ן בתשו' סי' י"ז והביאו הב"י בסי' רכ"ח ובש"ע סי' רכ"ט סעיף ה' דדוקא כשאומר בכל פעם אז צריך התרה לפי המנין שאמר בכל פעם ופעם אבל כשאומר הכל בשבועה א' שאמר וכן לעולם אעפ"כ לא יתרבה האיסור וע"ש בש"ך שאע"פ שמקצת איסורו עתיד עדיין לחול בהכם עוקר הנדר וא"כ ה"נ כשיתיר נדרו אין כאן מיחוש:

ודברי הש"ך שם לא הבנתי מנ"מ שהעתיק דברי מהר"ם מינץ שהם משום דמספקא ליה כיון שאומר בכל פעם יהיו נדרים מחולקים שדומה לשבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל א"כ ק' היה לו להקשות מתשו' ר"ן הנ"ל ואי משום שאין לו עד שירבה היה להביא גם דברי תשו' מהר"מ שהוא לא כ' זה אלא שלא להקשות על סברתו דלאחר שעשה לא מועיל היתר:

ועוד צ"ע בדברי הש"ך דנראה הוסיף כדברי ריב"א שאמר הרי עלי שלא אעשה ואם אעשה הרי עלי לצדקה כיון דספיקו של ריב"א הוא כיון שאמר בכל פעם הוי כל פעם נדר בפ"ע וא"כ דברי ריב"א בפשוטו באדם שקיבל עליו בדעת מיושבת שכל זמן שיעשה דבר זה יתן לצדקה והדמיון אדם עשיר ונדיב יאמר כל זמן שאוכל אתן לצדקה ואם כן הצדקה הוא הנדר ואינו חל עד לאחר שיעשה ואם כן צריך כל פעם להתיר לאחר העשיה דכיון דהמעשה אינו אלא תנאי והנדר הוא הצדקה א"א להתיר עד שיעשה:

ונידון שאלתן הוריתי לו וכן התרנו לו שתחלה פתח לו פתח מחמת השעורים שקיבל עליו מבלבלים אותו מסדר לימודו ואין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ ולכן מתחרט ומן החרטה עשה פתח דאלו היה יודע שיתחרט לא היה נודר ואז התרנו לו נדר ראשון של סדר הלימוד:

ואח"ז אמר אולי לא ניתר בזה הנדר שנדרתי לצדקה וא"כ אני חייב מעבר מיום שנדרתי עד היום בעד כל יום א' וסך אני מתחרט על הנדר של צדקה ועשה מן החרטה פתח שאלו הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר והתרנו לו שנית (ואף שנדרי לצדקה אין מתירים אלא מדוחק כיון שהשואל אינו עשיר ותלוי ביה טפלי ויושב ולומד הויינו דוחקא) וליתר שאת לתקן הדבר מעבר ועל להבא שמא מה שנתחייב כבר לצדקה אין לו היתר הכן מסר מודעה לפנינו בזה"ל אם לא הותר נדר של צדקה וא"כ חייב אני מעבר וגם להבא אתחייב אני אני מ"מ שכל צדקה שאתן אני או אשתי וכן מה שאני מפרנס בני הקטנים וכן כל דבר שנקרא צדקה יהיה לתשלום נדר זה ולרווחא דמילתא בכל ער"ה או בכל פעם שירצה יתיר לו נדר זה:

אף

ל אף לצורך מצוה דעת האחרונים שאין מתירין נדר שנשבע ע"ד חבירו שהרי אין לך מצוה גדולה מהליכת משה למצרים לגאול לישראל ואפ"ה הוצרך ללכת ליתרו להתיר לו שבועתו (עיין ש"ך ס"ק נ"ד) • ואם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני ועבר ויצא מתירין לו אפי' שלא מדעתו כיון שאין הנאה שוב למשביעו בדבר (סעי' כ') :

לא פועל שקבל עליו בשבועה לעשות מלאכה אצל בעה"ב משך זמן וחוזר בו י"א שיכול לשאול על קבלתו שלא ברצון ב"ב דאע"ג דהבעה"ב עשה טובה עם הפועל שנתן לו מלאכה מ"מ אין הטובה מחמת השבועה וי"א דזה הוי מחמת טובה (ש"ך ס"ק מ') :

לב איש ואשה שנשבעו או שקב"ח זל"ז לישא זה את זה אין מתירין לא' בלא דעת חבירו דזה מיקרי הטבה שכ"א רוצה לישא חבירו ונשבעו משום כך זה לזה אבל אם האחד לא נשבע לא מקרי טובה בריצוי לבד ואפי' נשבעו שניהם אם האשה אומרת ששונאה אותו ונו' נח אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו דאפילו אם כבר נשאה האומרת מאים עלי י"א דכופין להוציא (ססעי' כ) :

לג הנודר או נשבע ע"ד רבים אין לו התרה בלא דעת' והסכמת' אא"כ הוא לדבר מצוה דמסתמא כולם מסכימים לעשו' מצוה ואם אותם רבים אומרים שלא להתיר לו אפילו לצורך מצוה אין מתירין לו (רמ"א סעיף כ"א) ודוקא אם א"א לקיים המצוה בלא התרת הנדר והנשבע שלא יכנס חבירו לביתו ויש בית הכנסת בביתו מקרי דבר מצוה ומתירין לו שיבא חבירו להתפלל ואפי' אין שם מנין כיון שכבר קבעו מקום להפלתן (כמ"ג) וכן לעשו' שלום בין איש לאשתו או לבטל שאר מחלוק הגדול השלום • וכן משום צרכי רבים מקרו דבר מצוה להתיר בשבילם וכן לצורך פרנסתם וכן מי שנשבע שלא להנות מאביו ומתחרט מקרי דבר מצוה וכן מי שנשבע שלא להיות ממונה אם אין במדינה ראוי להיו' ממונה יותר ממנו • וכן שלא לפרוט מאשתו אלא יהיה באותו עיר שאשתו שם (וכש"ך ס"ק ס"ג כ' דאין ללמוד מזה למקום אחר שאין מצוה כ"כ ולע"ע שזהו מתשובת רשב"א עיין בב"י ורשב"א לשיטתו הביאו הב"י ד"ה ונדר שעד"ר כו' ותוספו לסברת ר"ת דאפי' לדבר מצוה אין מתירין ע"ש ולכן כ' דאין ללמוד למקום אחר אבל לפי הכרעת הש"ע דלעולם לדבר מצוה מתירין וכ"כ בב"י בבד"ה בשם ריטב"א דאפי' במצוה של דרבנן מתירין עד"ר) :

לד י"א לדבר רשות אפי' אם דעתם אין להתיר לפי שאין חרטתן שוין דזה מתחרט מטעם זה וזה מתחרט מטעם זה אבל לדבר מצוה כולם מסכימים ומתחרטים מטעם אחד ולפ"ז אפי' לדבר רשות אם כולם מתחרטים בחרטה א' יש להתיר ולפ"ז המקבל עליו בחרם או בנידוי עד"ר נמי יכול להתיר עם דעתם לכ"ע דהא חרם א"צ פתח וחרטה כדלעיל סע' ז' • ומ"מ יש להחמיר בכולם שאין להתיר לכתחלה כיון שנדר עד"ר (עיין ש"ך ס"ק ס"ט) :

לה אין נקראין רבים פחות משלשה ואם נדר בפני ג' ואמר הריני נודר עד"ר ואותן ג' שייכים באותו נדר לכ"ע הוי עד"ר דמסתמא הנך דשייכי בגויה שעומדים לפניו קאמר ואם אמר להם על דעתכם אני נודר פשיטא דלכ"ע הוי עד"ר ועדיף מאומר ע"ד פלוני ופ' ופ' (ש"ך ס"ק ס"ז) וכן אם אמר הריני נודר על דעת פ' ופ' ופ' אע"פ שאינו עומד עמהם הוי עד"ר לכ"ע אבל אם אמר סתם עד"ר ונדר בפני ג' שלא פרט אותם וגם לא שייכי באותו נדר מחלוק' בין הפוסקים די"א דגם זה הוי על ד"ר דמסתמא ע"ד אותם שעומדים לפניו קאמר ויש מחמירין יותר שאפי' אמר סתם עד"ר אפי' לא נדר בפניהם אין לו התרה ונכון להחמיר לכתחלה גם בזה (שם ס"ק ס"ז) וה"ה אם נשבע וידענו על מי נתכוין כגון שנשבע ע"ד הקהל או ע"ד ג' רבני העיר ואין שם אלא ג' רבנים שודאי לאלו נתכוין ואם נדר ע"ד הקהל אף אם יסכימו הרוב לבטל נדרו אינו כלום עד שיסכימו כולם שהרי פי' ע"ד הקהל גדולי וקטני' שנראה שלא ע"ד רוב הקהל הוא סומך (ש"ך ס"ק כ"א בשם ריב"ש וכ"ל דכוונתו שאמר כן בפירוש ע"ד הקהל גדולים וקטנים וכן לא מהני רוב וכעת אין בידי ריב"ש) ואם אמר הנודר שכוונתו היה ע"ד רוב הקהל נאמן אבל אם אמר בהדי' ע"ד פלוני ופ' ופ' ודאי ע"ד שיסכימו כולם קאמר ואף שאומר שכוונתו היה על הרוב אינו נאמן (ש"ך שם) :

לו ד' שנשבעו יחד לאיזה ענין שהוא לטובת כולם מקרי ע"ד רבים דכ"א נשבע לג' חביריו ועל דעתן נשבע ואפ לו אם אמרו הריני נשבע על דעת כל א' יש להסתפק (ש"ך ס"ק ס"ח) :

לז בדיעבד אם התירו נדר שע"ד רבים לדבר הרשות עם דעתם מותר ואין לייסר הב"ד שהתירו כיון שרוב פוסקים מקילין ש"ך ס"ק ס"ח) אבל אם התירו בדיעבד לדבר רשות שלא מדעתם אם אמר סתם ע"ד רבים ולא פרט ולא עמד בפניהם סמכינן בדיעבד על ההרה זו בשע' הדחק אבל אם אמר ע"ד פלוני ופ' אפי' בדיעבד לא מהני התרתם ולפי זה ראוי לייסר המתירים (ע"ש ס"ק ס"ט) :

לח אפי' נדר שעל דעת רבים גמור אם יש בנדר או בשבועה ההיא נדנוד עבירה מותר להתיר לו בלא דעתם כי אין דעת רבים מסכמ' בדבר שיש בו עבירה (סעיף כ"ה רמ"א) :

לט נשבע שלא לעשות דבר פלוני כי אם ברשות ג' אנשים נקובים בשמותם לא מקרי ע"ד רבים דדוקא כשאומר על דעתכם או ע"ד פ' ופ' ששיתף דעת רבים בעיקר הנדר אבל

וכא אדרבה אלו הרבים רנקט להקל עליו לעשות ברשותם בלא התרה כלל כרבסמוך (שם ססעי׳ כ"ח) :

מ אם נדר מעצמו בלא קבלת טובה מחבירו ונדר ע"ד א׳ או ע"ד ב׳ יש לו התרה אפי׳ בלא דעתם מיהו אם נשבע או נדר ע"ד המקום אפי׳ ביחיד דינו כנדר שעל דעת רבים לגמרי אין לו התרה אם הנדר הוא לדבר מצוה אבל אם הוא לדבר רשות יש מקילין (סעיף כ"ב) :

מא נדר שהותר במעמד רבים ולא אמר ע"ד רבים מתירין לו מאחר שלא אמר על דעתם וא"צ להודיעם ודוקא שאין להרבים ההם תועלת מזה הנדר דאם יש להם תועלת צריך להודיעם משום חשד כדלעיל סימן כ"ז (סעיף כ"ג ובש"ך) :

מב מי שנדר לעלות לא"י יש לו התרה כשאר נדרים ואם אשתו הרה ויש סכנה להוליכה לא"י אפילו נדר עד"ר יש לו התרה ואין אומרים יניח אשתו וכן אם אשתו אינה רוצה ללכת עמו אפי׳ נדר עד"ר ובעת צרה יש לו התרה במצוה רבה כזו (סעיף ל"ז ובש"ך) :

מג הנשבע שלא לעשות דבר פלוני שלא ברשות פלוני כגון שלא יסע מאותו מקום בלא רשותו וכיוצא בו כיון שנתן לו אותו פלוני רשות א"צ להתיר שבועתו ואפי׳ אם לא שמע מפיו אלא שכתב לו בכתב ידו ומכיר חתימתו סגי שהרי לא שיתף חבירו בנדרו ודומה כאלו נשבע שלא יעשה אותו דבר עד אותו זמן כשיגיע אותו זמן א"צ התרה (סעיף ל"ח בש"ך ס"ק נ"ט) ואם נשבע על דעת חבירו מבואר לעיל כלל צ"ד סי׳ ט׳ :

מד הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני יכול להתירו שלא על פי חכם שיאמר הריני כאלו התקבלתי (שם סעיף ל"ט כדלקמן בכלל שאח"ז סי׳ כ"ט) (וע׳ בסי׳ רכ"ח בש"ך ס"ק כ"ג) ודוקא כשאומר לו הריני כאלו התקבלתי אבל כשאינו אומר כאלו התקבלתי אלא שמאריך לו הזמן ואם לא יפרע לו לזמן שהאריך יעבור על השבועה שנשבע לא מהני דדוקא כשמבטל חבירו השבועה לגמרי מהני אבל בזה עדיין השבועה קיימת ואם חושש המלוה שאם יאמר התקבלתי לא יסלק לו עוד הלוה לא מהני שישבע לו הלוה תחלה שיפרע לזמן אחר דהוי שבועתו שוא שהרי עדיין שבועה ראשונה קיימת שיפרע לו מקודם אלא צריך המלוה לומר לו הריני כאלו התקבלתי על מנת שתשבע לפרוע לזמן אחר ואם לא ישבע גם התקבלתי לא: כלום הוא (לכוש ונ"ע אם מהני שיאמר הריני כאלו התקבלתי על מנת שתפרע לי לזמן פלוני) :

מה הנשבע ליתן מתנה לחבירו יכול ליתן לו במתנה ע״מ להחזיר ודוקא אם הוא עשיר אבל בעני לא מהני כדלקמן בהלכות צדקה (ססי׳ רל"ח) :

מו הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואין לזמן פלוני אע"פ שלא תבעו תוך הזמן השבועה במקומה עומדת (ח"מ סי׳ ע"ג) י"א שאם עשה ממנו ב׳ דברים דהיינו שאומר שבועה שאעשה דבר פלוני ואעשה אותו לזמן פלוני אם כן אפילו כשעבר הזמן חייב לקיים הדבר מכח השבועה אבל אם אמר בפעם א׳ כגון שאמר שבועה שאעשה דבר פלוני ביום פלוני כיון שעבר אותו יום אינה חלה עליו השבועה עוד ולוקה על מה שעבר על השבועה ואין צריך לעשות עוד (רסכ"ח) אבל י"א דאין הדבר תלוי בין אם אמר בב׳ פעמים או בפעם א׳ אלא דאפילו אם אמר בפעם א׳ שבועה שאפרע לך ביום פלוני או שאעשה דבר זה ביום פ׳ עיקר השבועה היה על הפרעון ועל העשיה והזמן הוא לזירוז בעלמא ולכן אפי׳ עבר הזמן חייב לקיים שבועתו ודווקא בדבר שמחוייב לעשות אף בלא השבועה כגון לפרוע לחבירו שכבר הוא חובה עליו וכיוצא בו אבל בדבר שלא היה עליו שום חוב כגון שנדר בעת צרה לעלות לא"י בחדש אייר ונתהוה אז מלחמה שלא יכול לעלות פטור משבועתו דעיקר שבועה היה על הזמן ומ״מ נכון הדבר להתיר שבועתו וכן יש לנהוג (סעיף מ"א ט"ז ס"ק ג׳ וש"ך ס"ק ק"ב וט"ס שכן נ"ל שאם אמר נדרו וקליבת כו׳) :

מז נשבע לתת בתו לפלוני לאשה לזמן פלוני ובתוך הזמן קלקל המשודך מעשיו או שהמירה אחות המשודך ונ"ל דה"ה אחיו כיון שהוא פגם גדול אנן סהדי דארעתא דהכי לא נשבע ואם בא לב"ד בעודו בקלקולו אפי׳ התרה לא צריך אע"פ שחזר אח"כ בתשובה דכיון דבשעת קלקולו לא היה אפשר לה להנשא למומר וא"כ הותר באותו זמן והותר לעולם אבל אם לא בא לב"ד עד אחר ששב בתשובה צריך התרה לשבועתו אע״פ שפטור מן הקנס ואם קלקל אחות אבי המשודך לא הוי פגם כ"כ (סעיף מ"ג וט"ז ס"ק כ"ח) :

מח הנשבע לחבירו לפרוע לו בזמן פלוני ואותו יום חל בשבת עיין בחבורי ח"א בהל׳ שבת כלל ס׳ סי׳ י"ג ובא"ח סי׳ ש"ו ס״ק ט"ז ובח"מ סי׳ ע"ג ובש"ך וט"ז שם ססי׳ ז׳ :

מט הנשבע לפרוע בר"ח חייב לפרוע ביום א׳ דר"ח דבלשון בני אדם נקרא ר"ח אבל אם קבע זמנו בחנוכה יש לו זמן עד יום האחרון ואם נשבע לשלם עד ר"ח אדר והיה השנה מעוברת חייב לשלם ביום א׳ דר"ח אדר ראשון (בח"מ שם וכי"ד סימן רכ"ח סעיף מ"ח) :

נ הנשבע לחבירו לפרוע לו ביום פלוני והגיע הזמן והמלוה איננו בעיר אם המלוה דר באותה

בעיר פטור עד שיבא המלוה או שלוחו אבל צריך שיהיה המעות בידו באותו יום ואינו רשאי להציאם אבל אם היה המלוה דר בעיר אחרת בשעה שנשבע לו צריך להוליכו למקום המלוה דאדעתא דהכא נשבע תחלה וי"א דאפילו אם עקר דירתו ממקום למקום אם אינו רחוק מן המלוה יותר מבתחלה צריך להוליכו אחריו (ח"מ שם סעיף ח') :

נא מי שנשבע לשלם לחבירו אע"פ שלא היה חייב לשלם לו מ"מ חייב לשלם מכח שבועתו (שם) והוא בעצמו חייב למכור כל מה שיש לו אפילו חלוק ומכנסיים ואבנט לפרוע לבעל חובו ויתפלש באפר ולא יעבור על שבועתו ולא נקרא אונס לפטור משבועתו בעוד שיש לו ברשותו איזה דבר למכור אפי' עד שוה פרוטה ותקיעת כף הוי כשבועה (ח"מ סםי' נ"ז וכנכס"ג שם) עיין במל"מ פ"ה מהל' שבועות הל' כ' :

נב ראובן נשבע שלא למכור משלו לפרוע שום חוב ואח"כ נשבע לפרוע לשמעון לזמן פלוני וכשהגיע הזמן טוען אין לי מעות וכבר נשבעתי שלא למכור משלי לפרוע שום חוב אם חוב שמעון קודם לשבועה שלא למכור משלו לא חלה השבועה ומכין אותו עד שתצא נפשו אם אינו רוצה לפרוע ואם השבועה קדמה לחוב שמעון נמצאת השני' שבועת שוא ומכין עליה מכת מרדות ואם מתוך אימת המלקות יתחרט וימצא פתח לשבועה ראשונה יתירוהו לו וימכור ויקיים שבועה שניה (ח"מ סי' ע"ג סעיף כ' וע"ש סמ"ע וש"ך) :

נג הא דמהני התרה לנדר ושבועה דוקא אם הנדר שייך לעצמו אבל מה שהשביע חבירו או שנשבע לאחרים או צבור שנתנו חרם על איזה דבר לא מהני בזה שום התרה :

נד נדר שהותר מקצתו הותר כולו דמעיקרא לא נדר אלא ע"ד שיתקיים כולו • כיצד נדר להתענות או שלא לאכול בשר זמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט אומרים לו אלו נתתה ללבך שמאירע בו שבתות ויו"ט לא היתה נודר ואמר הן הותר הכל וכן אם אמר לחבורת אנשים קונם שאיני נהנה לכולכם או שאמר שאיני נהנה לזה לזה וכ"ש אם אמר לזה ולזה ולזה דכל אילו הוי כלל שכלל כולם בנדר א' ולכן אם הותר א' מהם הותרו כולם אבל אם אמר קונם שאיני נהנה לזה קונם שאיני נהנה לזה כו' כיון שאמר קונם על כל אחד ואחד הוי נדר בפ"ע ואם הותר א' לא הותרו כולם ולרמב"ם דוקא כשאמר לזה ולזה ולזה בווין הוי כאומר לזה• וזה הב' יהיה כזה הא' וזה הג' יהיה כזה הב' ולפיכך אם הותר הראשון הותרו כולם הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין אבל אם אמר לזה לזה בלא ווין הוי כאומר קונם לכל א' וא' וצריך פתח והרטה לכל א' וא' וה"ה נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי או שאמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אם נשאל על אחד מהם לא הותר השניה לרמב"ם אבל אם אמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים הוי שבועה א' ואם הותר א' הותר כולו (סימן רכ"ט סעיף ה' ונס"ך ס"ק ו') וי"א דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כשניתר ע"י פתח דדומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו אבל בניתר על ידי חרטה שאין שם טעות מעיקרו אלא שנהפך דעתו עתה ולכן ל"א הותר כולו וי"א דאפילו ע"י חרטה נמי הותר כולו כיון שהנדר נעקר מעיקרו (שם) :

נה בד"א בנודר לעצמו אבל אם נדר או נשבע לחבירו לפורעו או לעשות לו מלאכה והתיר לו חבירו מקצתו לא הותר לו השאר וה"ה אם היו שנים והותר א' וכן אם החרימו קהל או נידו מ' בני אדם והתירו א' מהם וכן בהפרת הבעל אם הפר נדר אשתו במקצת בכל אלו לא אמרינן הותר כולו ואינו מותר אלא מה שהתירו דקיי"ל דהתרת צבור וכן הבעל מכאן ולהבא הוא מותר מה שא"כ בהתרת חכם דעוקר נדר מעיקרו (שם) :

נו שנים שנשבעו לעשות דבר א' ועבר אחד מהם על השבועה השני פטור שכן מצינו כיון שפלשתים עברו על השבועה לפיכך הותר לישראל להלחם עמם (ש"ך בנקס"כ) לפיכך איש ואשה שנשתדכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע מי שיעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר וא"צ התרה וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא כנגדו ואפי' אם טוען זה העובר המועד שהיה אנוס אינו נאמן שיתחייב שכנגדו עדיין בשבותו • ומ"מ אם רצה זה לפטור משבועתו ילך ויתיר שבועתו בפני ג' דשמא יביא זה שכנגדו עדים שהיה אנוס בדבר ונמצא עבר על שבועתו אם נשא בלא התרה ודוקא שנשבעו זה לזה כאברהם ואבימלך דהוי כבריתות ברית אבל ב' או יותר שנשבעים יחד לעשות דבר כגון שלא לדבר עם פלוני ועבר אחד מהם השאר חייבים לקיים שבועתם ואם תליא זה בזה שא"א לאחר לקיים שבועתו בלא חברו כגון שנשבעו לילך יחד לא"י והאחד עובר וקשה לשני לילך לבד פטור (סי' רל"ו סעיף י' וע"ש בט"ז ובש"ך בנקה"כ שהאריכו בזה כמי שמתנה ע"ד ואירע אונס אם השני חייב לקיים או לא) :

כלל קא דין נדרים ושבועות שאינן צריכין היתר (סימן רל"ב) .

א יש נדרים שאין צריכין התרה והם ד' • נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין ובכלל שגגות

שגגות התולה נדרו בדבר ולא נתקיים (סימן רל״ג) ובשבועה לרמב״ם אסור בכולן חוץ משבועות אונסין (רל״ט) ולשאר פוסקים אין חילוק בין נדרים לשבועות ומכל מקום אסור לנדור ופשיטא לישבע לכתחלה אם לא שדעתו לקיימן רק בדיעבד א״צ התרה (רל״ב סעיף י״ג) :

ב נדרי זרוזין כיצד היה מוכר חפץ לחבירו ואמר קונם חפץ זה עלי או דבר אחר אם אפחות למכור פחות מסלע ואמר הלוקח קונם דבר זה עלי אם אוסיף לך מחצי סלע כיון שכן דרך התגרים לידור כדי לזרז חבירו שלא לרחוק אותו במקח ואין בלבו לשום נדר וכיון דבעינן בנדר פיו ולבו שוין כדלעיל כלל צ״ד ואע״ג דדברים שבלב אינן דברים לבטל מה שמוציא מפיו להיפך כיון דאנן י״ע נן שבכן דרך התגרין אנן סהדי שלא נתכוונו לנדר ונאמנים בזה כשאומרים שלא היה בלבם לנדר ואפי׳ בסתם אמ״ינן שלא נתכוונו לנדר אבל אם אומרים שנתכוונו לנדר גמור אזי אסורים להחליף הנדר וצריכים לקיימו (סעיף כ׳) :

ג הא דבסתם דאמרינן דלא נדר הוא מ״מ י״א דאסור לכל אחד למלאות דברו דהיינו שאסור ללוקח ליתן סלע וכן המוכר אסור למוכרו לזה בחצי סלע שכיון שכל אחד נדר אמרינן עכ״פ שכל א׳ נדר שלא ימלא דברי חבירו אלא זה יוסיף מעט על חצי סלע וזה יפחות מעט מסלע ויש מקילין גם בזה (שם רמ״א) :

ד ודוקא שמיד באותו מעמד נתרצו זה לפחות וזה להוסיף אבל אם העמידו דבריהם ולא נתרצה זה אלא בסלע וזה בשקל ונתבטל המקח ונתפרדו זה מזה ודאי לנדר גמור נתכוונו ואסורים ומ״מ לאחר מותר למכור בפחות די״ל לפלוני אוזיל ליה (ס״ן) ואם האחד לא העמיד דבריו אלא נתרצה לפחות או להוסיף אף על פי שהשני העמיד דבריו ונתבטל מ״מ כיון שבטל הנדר לאחר בטל גם לשני וגם בזה דוקא בסתם אבל אם אמר שנתכוין לנדר אסור :

ה אמר המוכר קונם אם אפחות לך אפי׳ פרוטה פחות מסלע או שהלוקח אמר קונם אם אוסיף לך אפי׳ פרוטה על חצי סלע כיון שדקדקו כ״כ אמרינן אפי׳ בסתם דהוי נדר (שם) :

ו נדר לשנים שרוצים לקנות ממנו ואמר קונם שאיני פותח לכם מן הסלע ואח״כ אמר שלאחד נתכוין לנדר גמור ולאחד לזרז כיון שהכל נכלל בנדר אחד אמרינן כיון דלא חל הנדר לזה גם לשני לא חל (שם ברמ״א) :

ז המזמין חבירו שיאכל אצלו והוא מסרב ומדירו הוי נדר זרוזין אבל אם גם מזמינים אותו אצל אחר ואומר לזה הדרני כדי שלא יפצירו עוד השני הוי נדר גמור ואין למידין שאר דברים מאלו שאין לך בזה נדרי זרוזין אלא מה שמבואר (סעיף ג׳) :

ח נדרי הבאי כגון שאמר קונם ככר זה אם לא ראיתי חומה גבוהה לשמים או שאר דבר נוזמא שא״א שכן דרך העולם להפליגו ואמרינן בסתם שלא נתכוין לשום נדר וגם בזה אם אמר שנתכוין לנדר גמור אסור (סעיף ד׳) :

ט בכלל נדר הבאי הוא נדר שוא כגון שאסר עליו כל פירות שבעולם כיון דכל פירות (ע׳ ט״ך ס״ק ח׳) כולל כל דבר שבעולם וא״א לחיות בלא זה וא״כ הוי נדר שוא אבל אם אמר חוץ מן החיטין כיון שאפשר לחיות בחיטין י״א דהוי נדר וי״א דלא הוי נדר אבל אם אומר חוץ מן הדגן הכולל כל ה׳ מינים או שאמר חוץ מבשר אסור לכ״ע (עיין בש״ך ס״ק י״א ובסי׳ רי״ז בש״ך ס״ק נ״א) וכן האומר קונם כל פירות עלי אם לא עשיתי דבר פלוני הוי נדר שוא ומ״מ אם אמר שנתכוין לאסור עליו רק איזה מינים אסור כיון דאפשר לחיות אבל האומר בלשון עתיד אם אעשה דבר פלוני יאסר עלי כל פירות שבעולם י״א כיון דאפשר שלא יעשה אותו דבר ויהיה מותר וא״כ תכף חל הנדר ולכן אם עבר ועשה אותו דבר אסור (סעיף ה׳) :

י נדרי שגגו׳ כיצד אמר קונם ככר זה אם אכלתי ושתיתי ונזכר שאכל ושתה כיון שהיה שוגג בשעה שהוציא הנדר מפיו או שאמר קונם עלי ככר זה אם אוכל ואשתה ושכח שנדר ואכל ושתה נמצא בשעה שהיה ראוי לנדר שיכול דהיינו בשעה שאוכלו כבר נשכח הנדר ממנו ולא היה נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר א״כ לא חל הנדר כלל וילפינן מדכתיב גבי שבועות לכל אשר יבטא האדם ודרשינן שצריך שיהא האדם אדם בשעה שתחול השבועה כלומר שיהא זכור את השבועה אז הוא חייב אבל אם שכח בשעה שתחול לא הוי אדם ואינו חל כלל (סעיף ו׳) :

יא וכן האומר אם היה פלוני אצל דבר זה אתן לצדקה כך וכך והיה סבור שלא היה שם אותו פלוני ובאמת היה שם • וכן הרואה מרחוק אנשים אוכלין פירותיו והיה סבור שהם אנשים אחרים ואמר קונם פירות אלו עליהם ואח״כ הכירם שהם אביו ואחיו ואמר שאלו היה יודע שהם אביו ואחיו לא היה אוסר עליהם כ״ז הוי נדרי שגגות שהרי הוא מוטעה בעיקר הנדר ולא חל כלל (ועיין בש״ע סעיף ז׳ ח׳ כענין זה) ודוקא באביו ואחיו שהדבר מוכיח שלא היה אוסר עליהם אמרינן דלא הוי פיו ולבו שוין אבל אם אמר אלו הייתי יודע שזה הוא פלוני לא הייתי נודר אעפ״כ אסור דבכה״ג שאינו מוכח אמרינן דברים שבלב אינן דברים (וכזה מסולק קושית

יב וכן ב' שהמרו (סקורין וועטין) באיזה ענין היאך היה זה אומר כן וזה אומר כן ונתנו ת"כ זה לזה שמי שיהיה כדבריו יתן לו חבירו סך ממון פטור אותו שהפסיד דהוי כנדרי שגגות (ט"ז ס"ק י"ב):

יג ודוקא באלו שהיה הנדר בטעות שהרי אלו היה יודע שהיה אבז"לא היה נודר כלל אבל אם אין בנדר טעות אלא שהסיבה שבגללו נדר היה בטעות כגון שאמר קונם אשתי נהנית לי או קונם שאיני נושא פלונית אע"ג שבדעתו היה שנודר משום איזה טעם והטעם באמת לא היה בשעה שנדר אפ"ה הוי נדר שהרי אין כאן טעות בעיקר הנדר אלא שהטעות היה בסיבה שבגללו נדר בזה אמרינן דברים שבלב אינם דברים (כן נ"ל לפרש דברי נה"ך סכיאו סש"ך וסט"ז סעיף ו' ועיין במכרי"ט סס) דמאן יימר שהיה כך כוונתו דאין כאן הוכחה כלל אבל אם אמר קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי או שהכתה בני ונמצא שלא גנבה ולא הכתה וכן אם אמר קונם שאיני נושא פלונית שהיא כעורה ובאמת היתה יפה בשעת הנדר כיון שאמר בפירש בשעה שנדר שנודר מטעם זה ונמצא שלא היה כן הרי הנדר בטל ודוקא שהיתה יפה בשעת הנדר אבל אם היתה כעורה בזמן הנדר אלא שיפוה אח"כ חל הנדר דאין דרך כעורה להיות יפה אבל אמר שאיני נושא פלונית שאביה רע אם אחר כך מ"ת או שעשה תשובה לא חל הנדר דזה שכיח ואמרינן דעתו שלא אמר עליו רק כ"ז שהוא חי והוא רע וכן כל כיוצא בזה (ועיין סי' רל"ב סעיף ו' וסעיף י"ט וכש"ך):

יד ולפ"ז בנשבע שלא יעשה כך מפני שהיה סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כ"כ צריך התרה אם לא שפירש בשעה שנשבע מפני שהוא איסור גדול דאז לא חל כלל (ט"ז ס"ק ט"ו דלא כש"ע בסעיף י') וכן המטעה את חבירו ונשבע לו שיתן לו סך ממון ונמצא שאותו דבר היה שקר אין ממש באותו שבועה ונ"ל דה"נ האי טעמא דהוי כאלו פירש ואמר מפני שעשית לי אותו דבר אני נשבע ליתן לך (סעיף י"א):

טו וכן המקבל עליו להתענות למחר ואמר שהיה סבור שהוא יום ה' ובאמת היה יום ד' צריך התרה שהרי כמה אנשים שמתענים אף באמצע שבוע אם לא שפירש שמקבל עליו מפני שהוא יום ה' (ט"ז י"ג ס"ק י"א) וכן כל כיוצא בזה:

טז נדרי אונסין כגון שנדר על איזה דבר אם לא יעשה וחלה או שחלה בנו או שעברו נהר או שאר אונס פטור מנדרו ומ"מ אם היה אונס דשכיח חייב לקיים נדרו דכיון דהוא שכיח ה"ל לאתנויי אבל בשכיח ולא שכיח נקרא אונס בנדרים (ש"ך ס"ק כ') ואם אפשר לסלק האונס ע"י ממון אומדים הדברים או שהענין מוכח שאלו היה יודע מתחלה שצריך לפזר עליו כ"כ ממון לא היה נודר אין בנדרו כלום דהוי כנדר טעות דע"ז לא נדר וכן אם גזר עליו השר שלא יקיים נדרו ושבועתו בקנס ממון הרבה מקרי אונס ומ"מ אם עבר האונס חייב לקיים נדרו אם הוא בענין שעדיין הנדר נוהג (סעיף י"ב וע' בסי' רכ"ח סעיף מ"א ובכלל שלפני זה סי' מ"ז) וכן הנשבע לחבירו לפרוע ל' לזמן פלוני ואם לא יפרענו יאסר בבשר וירד מנכסיו פטור משבועתו (ש"ך ס"ק כ"ג) ומ"מ אם יכול לקיים אח"כ דינו כאלו עבר על שבועתו במזיד ומכ"ש כשהבריח השר את המלוה להרויח לו זמן או שפטרו לגמרי השבועה קיימת וחייב לקיים וצריך לפרוע לו אחר כך (שם בכנסת רמ"א):

יז נשבע או נדר לעשות דבר תוך שנה או ביום פלוני יש לו לעשותו מיד או בשחרית כשיגיע אותו י"ם שמא ישכח ויעבור על שבועתו ואם לא עשה מיד כי אמר עדיין יש לי פנאי לעשותו ושכח או נאנס אח"כ ולא עשהו י"א דמקרי אונס וי"א דלא מקרי אונס (שם ברמ"א ועיין בא"ח סי' ק"ח במ"א שם ס"ק י"א):

יח לא נקרא אונס אא"כ היה מגיע לו איזה רעה אם לא היה נשבע אבל אם לא היה מגיע לו טובה ונשבע כדי שיהיה לו טובה מזה לא מקרי אנוס ואפילו מסר מודעה כיצד ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה בלי רשותו וקודם שנשבע מסר מודעה בפני עדים לבטל שבועתו באמרו שהיה ירא פן לא ירצה אביו ללכת עבורו למקום פלוני אם ימאן מלשבע לו ע"ד זה אין כח במודעה לבטל השבועה דלא חשיב אונס כיון שאינו עושה לו דבר רע אם לא ישבע אלא שנמנע מלהיטיב לו (נמוש וכ"כ בש"ך ס"ק כ"ד):

יט נאמן אדם לומר ששבועתו היה באונס או על תנאי שהוצאתי מפי (דדברים שבלב אינן דברים) ודוקא קודם שעבר על שבועתו אבל אם כבר עבר אינו נאמן לפטרו ממלקות וכן אם התרו בו ואמר לא נשבעתי ואחר שהעידו עליו שנשבע אמר שנשבע ע"ד כך וכך אינו נאמן ודוקא בנדר ושבועה לעצמו אבל בנשבע לחבירו אינו נאמן לומר שהיה באונס אא"כ נודע לנו בבירור שהיה באונס (ש"ך ס"ק כ"ס) (שם רל"ו סעיף ו'):

כ מי שהודה ברבים או כתב עליו שטר והודה בו שנשבע ואומר אח"כ שלא נשבע ונותן טעם למה אומר שנשבע נאמן וכ"ש אם האמת שלא נשבע שאין עליו איסור שבועה משום דאתו ואם כ' בשטר שנשבע בפועל או שעדים כתבו בשטר שנשבע והוא אומר לא נשבעתי

והתובע

והתובע מכחישו צריך לקיים שבועתו ומ"מ אם אינו נותן אמתלא לדבריו למה כתב שנשבע אלא שאומר לא נשבעתי אפי' התובע מודה שלא נשבע בפניו מכל מקום שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא שהרי כ' שנשבע ואפשר שנשבע שלא בפניו וכשהתובע אומר שנשבע בפניו אפשר דאפי' אמתלא לא מהני (סי' רל"ו סעיף ו' וכש"ך ס"ק כ"ח) ואם נכתב בשטר לשון השבועה והוא מודה רק שלא הוציא הלשון בפיו כתב בתשובת רדב"ז ח"ג סי' תר"ה דהוי דברים שבלב ובשבועה כתיב לבטא בשפתים דוקא ועיין בחיבורי נ"א כלל ט' ומ"מ נ"ל שאם הוא או אחר קרא השטר לפניו ואח"כ בא על החתום הוי כמוציא שבועה מפיו כדלעיל כלל צ"ג סימן י"ג ועוד נ"ל שאם היה סבור שזהו שבועה ועבר עליו אע"ג דאח"כ נודע לו שלא חל השבועה מ"מ איהו לאיסורא קא מכוין כדין אשה שנדרה והפר לה בעלה והיא לא ידעה ועברה על הנדר מ"מ לוקה מכות מרדות (כדאיתא ברמב"ם פי"ב מהל' נדרים) וע' בבאר הגולה סעיף זה בשם תשובת ר"מ מודינא בשם ר"י הלוי במי שנשבע בכ"י ולא הוציא מפיו דחייב לקיים שבועתו ואם לא קיים דינו מסור לשמים ובדיני אדם אין לחייבו :

כא כל שהוא אנוס בשבועה אע"פ שאמר ע"ד המקום וע"ד רבים אינו כלום (שם) :

כב הנודר או נשבע לאנס אינו כלום לפיכך נשבעין למי שרוצה ליקח ממונו שלא כדין כגון לגזלנים או אפילו למוכס שקנה המכס מן המלך או השר ואינו נוהג בלקיחת המכס כדת ע"פ הנהוג שנמסר לו מן המלך אלא שהוא מוכס שאין לו קצבה שלוקח מה שירצה ופשיטא מוכס העומד מאליו מותר לישבע לו שאין לו עוד סחורה אף על פי שהטמין הסחורה ובלבד שיבטלנה בלבו כגון שיחשוב בלבו שאין לו עוד סחורה בידו או בעגלה זו או שאר תחבולות לפי ענין השבועה כך יחשוב איזה תנאי בלבו שלא יסתור את מה שמוציא מפיו דאע"ג דקיי"ל דברים שבלב אינן דברים הכא כיון שהוא באונס מחשבתו ג"כ קיימת ואם כן כיון שאין פיו ולבו שוין אינו שבועה אבל אם התנאי שמחשב בלבו סותר למה שמוציא מפיו כבר מבואר לע"ל כלל צ"ד דאז אזלינן בתר פיו כיון דאין כאן טעות במה שהוציא מפיו שהרי הוא אומר כן בכוונה ולא יועיל מחשבתו שבלבו שהוא להיפך לבטל אבל אם אין לוקחין ממנו ממון שלא כדין אפילו במוכס שלקח המכס מן הדין אם אינו לוקח רק כפי שקצב המלך כיון שדינא דמלכותא דינא אסור לישבע לשקר (סעיף י"ד) :

כג וכן ראובן שהפקיד מעות אצל שמעון ואנסו את שמעון שישבע שאין בידו כלום משל ראובן אם רוצים ליקח ממון ראובן שלא כדין אלא בגזלנותם יוכל הנפקד לישבע שאין בידו ע"י ביטול בלב אבל אם רוצים ליקח כדין כגון שראובן חייב לו אסור לו לשמעון לישבע לשקר ואפי' ע"י ביטול בלב (שם סגס"ת רמ"א) :

כד אבל אם נשבע מכח עונש יסורין ומיתה אין באותה שבועה כלום אפי' אם אינה מבטלת בלבו וי"א דמחמת מיתה כגון שהוא אונס מבורר אמרינן אגב אונסו גמר ומקני וחלה השבועה (ע' ס"ק מ"א) ואם צריך לישבע שלא עשה חבירו אותו מעשה ואם לא ישבע יענשו אותו מיתה מותר לישבע ויבטל בלבו כגון שיחשוב שלא ידע אם עשה אותו מעשה בפעם אחר אע"ג שיודע שעשה פעם הזאת או שאר תנאי לפי הענין ומ"מ אם לא ביטל אין בשבועה זאת כלום כיון שהוא אונס אלא דאסור לישבע לכתחלה אלא ע"י ביטול (נקה"כ ס"ק כ"ז) :

כה במקום דלא שייך וא"א למצוא שיתנה בלבו איזה תנאי שלא יהיה סותר דבריו שהוציא בפה צ"ע אם מוציא בשפתיו קודם שנשבע תכ"ד ואומר שבועה זו תהיה בטלה אם מהני (עיין בר"ן פ' האיש מקדש דף מ"ט מה שכ' בשם רמב"ן ועיין בב"ק תוס' ד"ה נודרין שכ' ואם יבטל בשפתיו בלחש כ"ש דהוי ביטול גמור וכן משמע במהרי"ק שהביא הב"י בסימן רל"ב על ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה הכ"ל דמשמע דוקא כיון דלא חשיב אונס אין כח במודעה לבטל ועיין ביש"ש פ"י דב"ק סי' י"ח והביאו הש"ך בס"ק ל"ב אך מה שהעתיק הש"ך הוציא התנאי בשפתיו ליתא שם אלא שכ' ומ"מ נראה שאם הוציא בשפתיו בלחש כו' וכ' עוד שם אבל היכא שמבטל בשפתיו בלחש כו' וצ"ע) :

כו אפילו במקום דמותר לישבע ע"י ביטול בלבו דוקא שלא יודע המשביע שהוא משקר דליכא חילול השם אבל אם המשביע יודע שהוא משקר ואיכא חילול השם בדבר אסור וע"י ביטול שהוציא בשפתיו גם בזה מותר מיהו ביטול בשפתיו לא מהני אלא תוך כדי דיבור (ועיין סימן הקודם וכש"ך ס"ק נ"ס) :

כז אשה שנדרה לבעלה בחליו שלא תנשא אחרי מותו או להיפך או מי שנדר לחולי איזה דבר אם עשו זה משום הפצרת החולה שלא תטרף דעתו עליו הוי כנדרי אונסין וא"ל אלא משום ד"א הוי כנדר על דעת חבירו דלעיל כלל צ"ד (סעיף י"ח) :

כח מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר ה"ז כ תולה נדרו באותו דבר ואם לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו מותר כגון שאמר שאינו נושא את פלונית שאביה רע ושמעו שמת או שעשה תשובה אפילו מת או עשה תשובה אחר הנדר א"צ התרה דהוי כאלו פירש שנודר על זה התנאי וכיון שנתבטל נתבטל הנדר וכדלעיל סי' י"ג (סעיף י"ט) :

כט עוד יש נדר שא"צ התרה כגון שאמר לחבירו קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל ממני

ממני כך וכך ה"ז יכול להתיר נדרו בלא שאלה שיאמר לו כלום נדרת אלא לכבדני וזהו כבודי שלא אט"ל ממך ואפילו אין המדיר אומר בפירוש שכך היתה כוונתו אלא מן הסתם מותר אבל אם המדיר אומר לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתקבל מתנה כמני אסור • וכן אם אמר לו קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה ניתן לי כך וכך ה"ז יכול להתיר בלא שאלה שיאמר לו הרי הוא כאלו התקבלתי :

ל י"א דדוקא בדבר קיום מעשה יכול לומר כאלו עשיתי אבל בביטול מעשה כגון שיאמר קונם נכסי לך אם תלך למקום פלוני לא יוכל לומר לך והוי כאלו לא הלכת וי"א דאין חילוק לפי שאותו תנאי עצמו לא אמר מתחלה אלא להשלים רצונו שהיה רוצה שלא ילך ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך או לאו כבר נשלם רצונו • וכל תנאי שהוא לטובת הנודר יכול לומר לו הרי הוא לי כאלו קיימת התנאי כגון מי שאומר אי אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כך וכך אם הבן סומך על שלחן אביו הרי לא נתכוון האב אלא לטובתו שהרי אם לא יתן זה צריך ליתן הוא לפיכך יוכל האב לומר הרי הוא כאלו קבלתיו ופטור אבל אם אינו סומך על שלחן אביו אין האב יכול לומר כן רק הבן (סס' רל"ב) :

לא יהודי שגנב לנכרי וחייבוהו לישבע במעמד שאר יהודים ויודעים שנשבע לשקר יכפוהו שיתפשר עם הנכרי ולא ישבע לשקר אע"פ שהוא אנוס על השבועה שאם לא ישבע ידונו אותו בדין מ"מ כיון דיש לו במה להתפשר ויכול להתפשר כפינן ליה שלא יתחלל השם ואם אין לו במה להתפשר יש לסייעו בכל מה דאפשר גם בשל אחרים כדי שלא יתחלל השם שיש עונש גדול על זה כידוע מכמה מקומות בתלמוד (סי' רל"ט) :

לב מי שהכריחו אותו לישבע שאין בידו ממון של חבירו נתבאר לעיל כלל צ"ט בדין הנודר הנאה מחבירו סי' ו' ז' :

לג הנשבע שלא לעשות איזה דבר כגון שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכרו הוי ספיקא דדינא והמע"ה (סימן ר"ל ע"ש בס"ך) ועיין בשער בית הנשים בב"א מה שכתבתי שם בא' שנשבע שלא ליתן גט ודוקא כשכבר נגמר המקח בא' מדרכי הקנאה אבל אם עדיין לא נגמר המקח אלא לענין מי שפרע בטל לגמרי (סס וכסי' קע"ס) :

סימן רל"ג דין עונת נדרים לזכר ולנקבה מבואר בחיבורי חיי אדם כלל ס"ו סימן י"ב :

כלל קב *דין תקנות הקהל (סימן רכ"ח) :

א כל ב"ד שבעירו וכן זט"הע הנבחר עפ"י הסכמת המנהג שנוהגים בעירם יש להם דין כב"ד הגדול שיכולים לתקן תקנות ולהחרים ולהשביע וכל תקנה שתקנו בחרם יש לו כל דין איסורא דאורייתא והולכין בספיקו לחומרא • ואם תקנו בלא חרם ושבועה אלא תקנה בעלמא הוא ככל מילתא דרבנן והולכין בספיקו לקולא (עיין סי' רי"ח וכש"ך ס"ק ג' וכסי' רכ"ח ט"ז ס"ק מ"ג) כללו של דבר כמו שמחוייבין לקיים תקנת חכמים שתקנו לנו אנשי כנה"ג ותנאים ואמוראים כך מחוייבים לקיים כל תקנות הקהל שתקנו בעירם אם לא שמתקנין דבר שאין רוב ציבור יכולין לעמוד בו (ססי' רכ"ח) דאז אינו חל כלל ולא יוכל שום אדם לומר לא שמעתי החרם כי אעפ"י שלא שמעו כלל אפ"ה חל חרם הציבור על כל אדם ואפי' אותן שאינם נותנים מס ואסור לעבור על חומרי המקום כ"ז שהוא בתחום העיר (סי' רכ"ח סעיף ל"ג) :

ב אם תיקנו איזה דבר בחרם ונידוי חל גם על דורות הבאים ויכולין לתקן שאפי' מי שישנה מקומו וידור בעיר אחרת ועיין (סי' רי"ד) ואז חל החרם אף על הבאים אחריהם ואפשר אפילו לא פרשו כן חל החרם דאעפ"י דבשאר דברים כשאין דעתו לחזור מותר הכא חרם זה אקרקפתא דגברי מונח (סס כש"ך ס"ק נ"ד) :

ג הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל ה"ז שבוע' שוא ועל כרחו חל עליו תקנת הקהל ולא מבעיא כשהיה תקנתם קודם לשבועתו אלא אפי' אם נשבע תחלה כגון שנשבע על איזה דבר שלא לגלותו ואח"כ נתנו הקהל חרם חייב להגיד וי"א דאם הוא דבר שעשו לסייג ולגדר לדברי תורה א"צ התרה כלל לשבועתו ואם הוא בענין מסים וכיוצא בו צריך התרה וי"א דלעולם חייב להתיר שבועתו ולקיים תקנת הקהל (סס ועיין ט"ז ס"ק מ"ג וש"ך ס"ק נ"ח) :

ד אם צוה המלך לעבור על החרם של הקהל אין איסור בדבר ומ"מ החרם בתקפו כשיעבור גזירות המלך או דבר שאין בו סכנה ויש להם להשתדל בכל מאמצי כחם לבקש לבטל הציווי (סס סעיף מ"ד ועיין ססי' של"ד) :

ה הקהל יכולים לרדות המורדים והפושעים שיינם יהיה אסור ופתן פת נכרים וכל מה שנוזרים בזה הוא קיים (ססי' ר"ס) :

קהל

הגה"ה ועתה בזמן הזה בטלו כל דיני תקנות הקהל עפ"י דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא :

(ט)

ו קהל שנדרו כל כ״ה שיגבו יהיה לצורך בהכ״נס ובנין בהמ״ד יתנו מחצה לזה ומחצה לזה אעפ״י שלא גבו להספיק א׳ (סי׳ רט״ז סעיף י״ז) וכן כל כיוצא בזה (עיין רכ״ח סעיף מ״ט):

ז קהל שעשו תקנה לאסור איזה דבר והיה בידם מכבר זה הוא בעיי׳ דלא איפשט׳ ולכן אם מתקנים בחרם דהוי דאורייתא אסור בכל ספק דאורייתא ואם תיקני בתקנה בעלמא הוי סד״ר ולקולא (סי׳ רי״ח סעיף כ׳ ובט״ז וש״ך שם):

ח נדרים וחרמים שמטילין הקהל אעפ״י שאמרו ע״ד המקום וע״ד הקהל יכולין הקהל בעצמו להתיר אפי׳ הזכירו שבועה עם החרם דאינו אלא גזרה ונדוי על מי שיעבור על גזירתם אבל אם החרימו בכבוי נרות ות״ש וכיוצא בו שאמרו ע״ד קהלות החרם ה״ז הנדר שע״ד רבים ואין לו התרה ואם לא היה ע״ד רבים אפי׳ התנו שלא יעשו התרה ולא התרה להתרה עד סוף העול׳ יתירו תחלה חרם האחרון מה שאמרו ולא התרה להתרה ואח״כ מה שהחרימו שלא להתיר ואח״כ יתירו הראשון (סי׳ רכ״ח סעיף כ״ס וסי׳ רכ״ט סעיף ד׳) ומשמע שצריכין התרה בפני ג׳:

ט אין נדרי ציבור ניתרים אלא מכאן ולהבא אבל לא על מה שעבר (סעיף כ״ו) ולכן אם החרימו עשרה ב״א והתירו לאחד ל״א נדר שהותר מקצתו הותר כולו (רכ״ט סעיף ע״כ) וה״ה אם אסרו איזה דברים והתירו דבר אחד השאר נשאר באיסורו:

י אפי׳ לא בטלה הסיבה שבשבילה תקנו והחרימו אם רצו להתיר מתירין ואפי׳ בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה ואפי׳ לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר יכולין להתיר (עיין לעיל כלל פ׳ סי׳ י״ז) דחרמי ציבור הם כאלו יש בהם תנאי שיוכלו להתיר כ״ז ויכולין להתיר מקצתו ולהניח מקצתו (שם סעיף י״ז):

יא אם היתה ההסכמה נדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה אינם יכולים להתיר וכן בנדר של שחוק (סעיף כ״ח) ואם כללו בחרם שכל מי שיעבור הוא מנודה כל מי שכבר עבר יכולין להתיר כדרך שמתירין שאר המנודים וכן נראה שמתירין הנדוים אפי׳ מכאן ולהבא שאין היתר זה בגוף האיסור ממש כגון השחוק אלא הקנס הוא שמתירים ואיסור השחוק במקומו עומד (ש״ך שם):

יב אם קהל א׳ עשו תקנה למיגדר מילתא והלכו קצתם לעיר אחרת אעפ״י שאין דעתם לחזור אם הפרצה ההיא מצויה שם חייבים להתנהג בנדר שקבלו עליהם בעירם הראשונה ואם עברו הם עבריינים ומכ״ש מי שיצא ממקום שנוהג בו חרם דר״ג שלא ישא ב׳ נשים למקום שמקילין אסור לישא דבזה גרע טפי דהוי כתקנה שעשו ב״ד הגדול ואין המקום גורם אלא אקרקפתא דאדם חל (סעיף כ״ט):

יג צבור שהסכימו על ענין א׳ ונשבעו כל איש מהם ואח״כ רצו להתיר אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועתם כשאר שבועו׳ ויתירו להם ג׳ אנשים שאינם מבני העיר (וע״ש בש״ך ס״ק פ״ו):

יד קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם ויש מוחין הולכין אחר הרוב שאם הרוב מסכימין להתיר מתירין ומי שלא הסכים להתרה לדידה לא הותר ואם נתנו רשות לטובי העיר הם במקו׳ כל הקהל (סעיף ל״ה):

טו צבור שנתנו חרם וכתבו בתקנה שכל העובר יהיה מוחרם ומנודה אין ספק שמן הדין מהראוי למי שיודע שזה עבר על התקנה שינהגו בו כל דין מנודה ואמנם כיון שלא נהגו כך י״ל שעל דעת המנהג הם מתקנים שהעובר ישא עונו אבל הקהל או היודעים לא יתפשו במכשול עונו עד שיכריזו עליו וה״ה כאלו כתבו כן בפירוש בהתקנה (שם):

טז קהל שעשו תקנה או חרם בא סור כגון שהחרימו ללוות להם בריבי׳ אין בתקנתם וחרם זה כלום (ש״ך ס״ק נ״כ):

יז דין קהל שתקנו בחרם ואח״כ חזרו ותקנו מה שסותר לזה עיין סי׳ רכ״ח סעיף ל״ה ובט״ז וש״ך שם ועיין בב״א בשער בית הנשים בדין א׳ שנשבע שלא ליתן גט:

יח דין קהל בענני מסים עיין בח״מ סי׳ קמ״ג:

יט קהל שגזרו שלא לקנות בתים מישמעאלים אסור להחליף עמהם דזה נמי מקרי קניה ומכירה (סי׳ רי״ז סעיף ל״ח):

כ קהל שגזרו בחרם שלא להתפלל במנין משום איזה דבר אסורים לקרו׳ בתורה דכל דבר קדושה נקרא תפילה (שם סעיף מ״ח):

כא קהל שהחרימו על אחד שלא ידור עמהם ואח״כ רוצה לישב שם בחנות דנין כפי הענין שנדרו עליו אם לא כיונו רק על דירת קבע עם אשתו ובניו חנות שרי ואם לאו הכל אסור (ססי׳ רי״ח):

כב לשון מסופק בהסכמה בחרם נידון כפי מה שיאמרו רוב הקהל שהיתה כוונתם בשעת החרם וכן בשאר דברים שהציבור מחולקים בו בענין תקנתם וחרם שלהם • ואם התנו שכל

שכל לשון המסופק יהא נידון על פי פלוני לא יוכל לדון על פי אומד דעתו אלא מכפי מה שנראה לו מלשון הסכמה והתקנה (רכ"ח סעיף ג') :

כג קהל שעשו חרם על ה' שנה וקבעו זמן שיתחיל החרם ובאותו הזמן היו אנוסים או שוגגים ולא התחילו לקיים הנדר צריכים לקיימו אח"כ כי אינו בטל משום זה (סימן רל"ב סעיף י"ג כנסת רמ"א) :

כלל קג דין הפרת האב והבעל (סימן רל"ד) :

א האב מפר נדרי ושבועת בתו כ"ז שהיא קטנה או נערה דהיינו בת י"ב שנים ויום א' והביאה ב' שערות דכתיב בנעוריה בית אביה עד שתבגר אבל משבגרה דהיינו אחר י"ב וששה חדשים או שנשאת אפי' בקטנותה שוב אינו יכול להפר :

ב וכן הבעל מפר נדרים ושבוע' אשתו משתכנס לחופה עד שתתגרש (סעיף א' ב') :

ג אעפ"י שהחכם עוקר הנדר מעיקרא היינו משום שהוא מתיר בלשון מותר לך או מחול לך שהלשון משמע שעוקר מעיקרא אבל האב והבעל דכתיב והפר לה אביה וכן והפר בעלה ולשון הפרה משמע שמפר מעכשיו ולא עוקר מעיקרא ולפיכך אינה צריכה שום חרטה שאפילו אינם מתחרטים מפירים לה ולפיכך אפי' נדרו ונשבעו ע"ד רבים יכול להפר שכשם שאין דעת זה מעכבת מלהפר אעפ"י שרוצה בנדר מ"מ גזרו' הכתוב הוא שיכול להפר ה"ה דאין דעת הרבים מעכב ואפי' אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור עד"ר אינו כלום כיון דסתם אשה ע"ד בעלה נודרת ותלה הכתוב הפרתה מבעל יכול לחזור ממה שנתן לה רשות וכן האב (ש"ך ס"ק ד' ובסי' רכ"ח ס"ק ע"ו) :

ד אין האב והבעל מפירים אלא ביום שמעם • ודוקא כל היום ולא מעת לעת שאם שמע בתחל' הלילה מפר כל הלילה ויום המחרת ואם שמע סמוך לחשיכה אינו מפר אלא עד שתחשך כדכתיב ביום שמעו משמע אותו יום ואם עבר היום ושתק אע"פ שכיון בלבו להפר לה רק ששותק כדי לצערה אינו יכול להפר עוד ומכ"ש אם כיון בלבו שיהיה הנדר קיים דאז לאלתר הוי קיום ואינו יכול להפר עוד אפילו באותו יום (רל"ד סעיף כ"א) :

ה ואם שתק מפני שהיה סבור שאין בידו להפר בין מחמת שסבור שהאב והבעל אינו יכול להפר שום נדר או שסובר שנדר זה א"א להפר כשיוודע לו אפי' לאחר כמה ימים שיכול להפר חשבינן אותו יום שיוודע לו כאלו נדרה בו ביום ויכול להפר כל אותו היום דכ"ז שסבר שאינו יכול להפר לא מקרי יום שמעו דמאי מהני שמועתו (שם) :

ו אבל אם יודע שיש בידו להפר נדר זה אבל היה סובר שמותר להפר אימת שירצה כיון שעבר יום שמועה אינו יכול להפר עוד שהיה לו להפר ביום שמעו (סעי' כ"ב) ונ"ל דה"ה כשמעה שסובר דמה ששותק אינו מפסיד אינו יכול להפר עוד מזה הטעם (עיין בלבוש) :

ז כשם שנתנה התורה רשות לאב ולבעל להפר דמסתמא נודר' על דעתם ה"נ נתנה תורה רשות בידם לקיים נדרם לפיכך אם שמע שנדרה בתו או אשתו לא מבעיא אם הוציא בשפתיו ואמר בכל לשון שיהיה משמעותו שמקיים נדרה דהוי הקמה אלא אפי' לא הוציא מפיו ההקמה אלא שחשב בלבו שיהיה קיים ה"ז קיים שהרי אפילו אם מחריש כל היום הוי קיום ולכן כשמקיים בלב לאלתר הוי קיום (ש"ך ס"ק ל"ס) ואפי' היה סובר שלשון זה אינו לשון הקמה והפר לה באותו יום אין בהפרתו כלום דאם היה בדעתו להפר למה אמר לשון הקמה ואעפ"י שאומר שכיון לצערה הא קיי"ל דברים שבלב אינן דברים (סעיף כ"ב) ואם נשאל על ההקם הפרתו שהפר ביום שמעו לאחר ההקמה הוי הפרה וא"צ לחזור ולהפר כיון שהחכם עוקר הנדר מעיקרא הרי הקמה ראשונה כאלו לא היה (ש"ך ס"ק ל"ו) :

ח כשקיים הנדר שוב אינו יכול להפר אא"כ חוזר מן ההקמה תוך כ"ד או שישאל התרה על ההקם בפני ג' כדין התר' נדרים ואז יפיר לה אם הוא ביום שמעו ואם אינו ביום שמעו כיון די"א דאין נשאלין על ההקם אלא ביום שמעו ולכן לאחר שנשאל הבעל על ההקם יתיר לה וגם תשאל האשה על נדרה בפני ג' כדין התרת נדרים אבל קודם שנשאל הבעל על הקיום י"א דלא ני התרת ג' דכיון דנודרת על דעתו והוא קיים לה לא מהני חרטתה וראוי לחוש לזה אם לא ין הבעל רוצה להשאל על ההקם או שאינו בפניו יש לסמוך על המתירין שאעפ"י שקיים בעל והאב יכולה להתיר נדרה בפני ג' כדין התרת נדרים בחרטה ופתח וכ"ש כשלא קיים בעל אלא שהחריש או שלא שמע שתוכל להתיר נדרה כשאר התר' נדרים (סעיף כ"כ כ"ג) :

כל זמן שלא שמע הנדר אינו יכול להפר ואפי' אמר כל נדר שתדור יהיה מופר אינו כלום אבל אם אמר כל נדר שתדור יהיה מופר לכשאשמע אז כששמע חלה הפרה למפרע ובבתו דוקא כשעדיין ברשותו (סעיף כ"ס וכש"ך) :

ינן מפירין קודם שתדור דכתיב אשה יקימנו ואשה יפירנו את שלא בא לכלל הקם לא בא לידי

ידי הפרה אבל משנדרה אעפ"י שעדיין לא חל הנדר כגון שנדרה בניסן שתתענה באייר כיון וזה ממילא יבא לכ"ע יוכל להפר אע"ג דהחכם אינו יכול להתיר כדלעיל בדין התרת נדרים סימן ט"ז • אבל אם אינו תלוי בזמן כגון שאמרה אם אעשה דבר זה אתענה אע"ג די"א דגם בזה יכול להפר אעפ"י שעדיין לא הגיע שעת חלות הנדר מ"מ כיון דיש פלוגתא בזה והוי איסור דאורייתא אזלינן לחומרא • ודוקא שהתנאי היה מדברים שהיא רגילה לעבור עליו כגון שאמרה קונם יין אם אלך למקום שרגילה לילך שם אבל בלא"ה אין להפר עד שיחול (סעיף כ"ח ט"ך ס"ק מ"ט):

יא קטן אינו מפר לפי שאין לו אישות מדאורייתא ופשיטא שוטה (שם) וחרש המדבר ואינו שומע כיון שאינו ראוי לשמוע אינו מפר:

יב אינו יכול לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה דכתיב אישה יקימנה ואישה יפירנו דוקא אישה ולא שלוחו אבל יכול להפר אעפ"י שלא שמעה ושלא בפניה אעפ"י שאם לא ידעה שהפר לה ועברה על נדרה חייבת מכת מרדות מדרבנן כדכתיב וה' יסלח לה וקבלו חז"ל דקאי אמי שהפר לה בעל' ולא ידעה מ"מ נ"מ שאם שמע שנדרה ולא יוכל לבא לביתו ביום שמעו ואם יעבור היום לא יוכל להפר עוד יכול להפר שלא בפניה היום וכשיבא לביתו יאמר לה שהפר (ונ"ל דהא דאין יכול לקיים ע"י שליח דהא אפי' אם מקיים נ"ב הוי קיום ונ"ל דאמר בהדיא שאין רצונו בקיום הנדר אא"כ שיקיים בפניה) (סעיף ל'):

יג הפרה בטעות לא הוי הפרה • כיצד נדרה כגן תאנים וסברה שנדרה מן הענבים אעפ"י שהפר לה אינו כלום עד שיחזור ויפר לה שנאמר ושמע אביה את נדרה עד שידע איזו נדר נדרה וכן צריך שיכוין לאשה שנדרה אבל אם אמרו לו נדרה אשתך והפר ובאמת אשתו לא נדרה אלא בתו אין בהפרה זו כלום שנאמר לא הניא אותה עד שתהיה ההפרה לעצמה של הנודרת (סעיף ל"א):

יד כיצד הוא ההפרה אומר ג' פעמים מופר לך או בטל בכל לשון אעפ"י שאינה מכרת בין בפניה ובין שלא בפניה ובפעם א' שיאמר נמי סגי וכל לשון שמורה שעוקר הנדר מעכשיו כאלו לא נדרה מעולם (עיין ט"ז ס"ק ל"ו) אבל אם אמר אי אפשי שתדורי או אין כאן נדר לא אמר כלום שאין זה לשון הפרה ואם אמר לשון התרת חכם כגון מותר לך או מחול לך או שרוי לך לא אמר כלום דכתיב זה הדבר בנדרים למעוטי חכם שאמר בלשון הפרה ובעל שאמר בלשון התרה דלא מהני ואם אמר אין נדר זה כלום מחלוק' בין הפוסקים ויש להחמיר (סעיף ל"ז):

טו חישב לשון הפרה בלבו ולא הוציא בשפתיו אינו כלום דדברים שבלב אינן דברים ודוקא שלא אמר שום דבר אבל אם חושב בלבו לשון הפרה וגם אמר טלי ואכלי כיון שגילה דעתו בפיו שאינו רוצה בנדר זה מהני לשון הפרה שחישב בלבו (סעיף מ'):

טז בד"א בחול אבל בשבת לא יאמר לה מופר ליכי כבחול שהרי אין מתירין נדרים בשבת אא"כ לצורך השבת ואע"ג דבעל ואב יכולין להפר אפי' שלא לצורך השבת דל"ג חכמים בזה כיון דאם לא יפירו ביום שמע' לא יוכלו להפר עוד מ"מ ישנה מבחול אלא יחשוב בלבו לשון הפרה ויאמר טלי אכלי וכיוצא בזה (סעיף כ"ד):

יז אסרה עצמה בתאנים וענבים בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמו בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו וקיים לאחד מהם והפר להשני אע"ג די"א דמה שקיים קיים ומה שהפר הפר כיון דהוא איסור דאורייתא קיי"ל להחמיר דאם קיים מקצתו כולו קיים ואם הפר קצתו אינו מופר כלל דכתיב אישה יקימנו ודרשינן יקים ממנו ר"ל אפילו קיים המקצ' כולו קיים אבל יפרנו דליכא למדרש הכי ולכן אינו מופר כלל (סעיף ל"ו וכט"ז):

יח אין הבעל והאב מפירין אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש או דברים שבינו לבינה אלא שנדרי עינוי נפש מותר' בהם לעולם ואפי' לאחר שנתגרשה ואפי' לאחרים אבל דברים שבינו לבינה אין ההפרה מועיל אלא לעצמו כל זמן שיש לו תועלת מהם דהיינו כ"ז שלא נתגרשה או כ"ז שלא נשאת לאחר שראוי לחזור אליו אבל לאחר שתנשא לאחר חל הנדר ואפי' לדידיה אסור שהרי חלקן הכתוב דכתיב כל נדר לענות נפש אישה יפירנו ועוד כתיב אלה החקים כו' בין איש לאשתו דמשמע אפי' דברים שבינו לבינה ולכן צריך לחלק בדינם כמו שכתבנו אבל שאר נדרים אין הבעל והאב יכולין להפר:

יט שאר נדרים שאין בהם לא עינוי נפש ולא בינה לבינו וכן אפילו עינוי נפש וכו' אם תרצה יכולה היא להתיר נדרה כדין התרת נדרים לאנשים (כ) אע"ג דאין אדם יכול לעשו' שליח להתיר נדרו אבל הבעל יכול להיות שליח להתיר נדרי אשתו דאשתו כגופו דמי ובלבד שמצא שלשה מקובצים כבר אבל הוא לא יקבצם דשמא היא אינה רוצה שיתפרסם הדבר ע"י שיקבצם ולפי"ז אם נתנה לו רשות גם לקבצם ולהתיר מותר (ר"ן) וי"א הטעם כיון שנדרי אשתו קשה לו ואם יהיה לו טורח ג"כ לקבצם שמא יוסיף על חרטתה ולכן אפילו נתנה לו רשות שיקבץ ג' ואינה חוששת אם יתפרסם הדבר שנדרה אפ"ה אסור (עיין ט"ז וש"ך סעיף כ"ז כ"ח) שמקילין בזה:

כ ולפי שאשתו כגופו ולכן אין הבעל מצטרף עם ב' להתיר נדרי אשתו בלשון התרה אבל האב כיון שאינו כגופו מצטרף עם ב' להתיר נדרי בתו אבל אינו נעשה שליח כדין שאר אנשים (סס):

כא איזו היא נדרי עינוי נפש · נדרה שלא תאכל איזו מין אפילו הוא רע לה ומזיק לה בבריאות ומ"מ יש לה חשק ומתאוה לאכול אותו כיון שיש לה צער מזה או נדרי תענית הוי נדרי עינוי נפש לכ"ע (סעיף ס"א):

כב אסרה עליה פירות של מדינה זו או של איש זה כיון דאפשר לאכול אותו מין מאיש אחר י"א דלא הוי עינוי נפש אלא בינו לבינה:

כג נדרה שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה או לבית אביה ואמה או שלא תלך במחול או שלא לשמוע קול שיר הוי נדרי עינוי נפש (סעיף ס"ב) וי"א דלא הוי עינוי נפש (ש"ך בסי' רל"ס ס"ק ע"ו):

כד נדרה שלא תרחוץ ושלא תתקשט אפי' יום א' י"א דהוי עינוי נפש וי"א דאינו אלא בינו לבינה (סעיף ס'):

כה נדרה מדברים שגורמים איבה בינה לבינו הוי דברים שבינו לבינה (סעיף ס"ד):

כו נדרה שלא לעשות לו מן המלאכו' שהאשה חייבת לעשו' לבעלה כגון מזיגת הכוס ולהציע לו המטה ושאר מלאכו' המבוארים בא"ע סי' פ' סעיף ו' אינו צריך להפר לפי שמשועבדת לו ומ"מ יפר לה שמא יגרשנה כדלעיל אבל אם נדרה מן המלאכו' שאינה חייבת כגון שלא תתן מאכל לפני בהמתו אינו יכול להפר (סעיף ע"כ):

כז נדרה שתשתה סם כדי שתתעבר אעפ"י שמכחיש יפיה אין הבעל יכול להפר דודאי ע"מ זה נשאת לו שתתעבר ויהיה לה בנים (סעיף ל"ד לנוס):

כח עוד יש פרטי דברים הרבה בזה ומבואר בש"ע בסי' רל"ד ולא הארכתי בזה כי אינו שכיח וגם לא כתבתי דין הפרה כשהיא ארוסה שהאב והבעל מפירין כיון שאינו נוהג בינינו שתהיה ארוסה אלא זמן מועט תחת החופה · סימן רל"ה דין המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה מבואר בש"ע · סי' רל"ז דין מה הוא שבוע' ביטוי או שוא מבואר לעיל כלל צ"ג · סי' רל"ז אם צריך לישבע בשם או בכנוי מבואר לעיל שם · סי' רל"ח שבועה שלא אוכל סתם או פירש לעיל כלל צ"ו · רל"ט נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה לעיל כלל צ"ה:

כלל קד הלכות כבוד רבו ות"ח והלכות מלמדים (סי' רמ"ב מ"ג מ"ד מ"ה):

א חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו שאביו הביאו לחיי העה"ז ורבו מביאו לחיי עוה"ב ואם אביו רבו מ בהק מדינא לקרותו רבי ולא אבא אלא שלא נוהגין כן דמסתמא אביו מוחל ע"ז והחולק על רבו כגון שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשו' רבו ורבו קיים אעפ"י שהוא במדינה אחרת ה"ז כחולק על השכינה אבל מותר לחלוק עליו באיזו פסק או הוראה אם יש לו ראיו' והוכחות לדבריו שהדין כן · אבידת אביו ואביד' רבו של רבו קודם . היו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה אביו אא"כ אביו שקול כנגד רבו דאז של אביו קודם · ויש עוד דינים מרובים שחייב נגד רבו ואמנם כ"ז ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא ואם משנה משנה אם גמ' גמ' אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו אינו חייב לכבודו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו משיגיע לד' אמותיו אפילו לא למד ממנו אלא דבר א' בין גדול ובין קטן עומד מלפניו וקורע עליו וע' לקמן בדין קריעה ולפי שבזמה"ז בעו"ה אין לנו רבו מובהק ולכן לא העתקתי כל הדינים · ודינם מפורשים בש"ע סי' רמ"ב:

ב תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ה"ז שוטה רשע וגס רוח ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה והתלמידים הקטנים הקופצים להורות ולישב בראש להתגדל בפני עם הארץ מרבים מחלוק' ומחריבים העולם ומכבין נרה של תורה · ומצות עשה שכל חכם שהגיע להוראה יורה שנאמר להורות את בני ישראל ואם אינו מורה ה"ז מונע תורה ועליו נאמר ועצומים כל הרוגיה (סעיף י"ג י"ד):

ג ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין שנאמר יין ושכר אל תשת כו' ולהורו' את ב"י · דהיינו רביעית יין חי שאינו מזוג · שתה כדי רביעי' בלבד והיה בו מים כל שהוא או ישן מעט או הלך כדי מיל כבר עבר היין ומותר להורות אבל ביותר מרביעי' אפי' מזוג או שינה מעט או דרך מוסיפין בשכרותו אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שוב דבר שבעולם בי"ט או בסעודה גדולה כגון מילה ונשואין ופורים וכיוצא בזה במקומו' ששותין הרבה אסור להורו' כל היום עד למחר · ואם נתן דעתו כבר ע"ז פסק הדבר מותר להורו' בין לאיסור בין להיתר ודוקא בסתם אבל אם ברי לו שכבר סר יינו מעליו מותר לשיכור ללמוד תורה אפי'

הלכו׳ ומדרשות והוא שלא יורה ואם היה חכם וקבוע להוראה לא ילמד שלמודו הוראה היא (ש״ך ס״ק י״ט) :

ד ול״ד יין אלא אפי׳ שאר דברים המשכרים אפי׳ אכל תמרים או שתה הלב ונשתבשה דעתו כעט אל יורה ואפילו בדבר הפשוט אם לא שהוא דבר ברור בפוסקים וזיל קרי ביה רב הוא כגון שרץ צפרדע טהור דם אסור אבל שאר הוראות אפילו נטל״פ ובטל בששים אע״ג דלענין להורו׳ במקום רבו מותר אבל שתויי יין אסורים בהם דהא לאו זיל קרי ביה רב הוא • ומי שמיצר ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא מיצר ומדת חסידו׳ לכל בעלי הוראה שיהא נזהר מלהורות ביומא דרתח או בא מן הדרך ברגלו או ביתא דאית ביה שברא אבל אין כי איסור אפילו לכתחלה (ש״ך ס״ק כ״א) :

ה כל ת״ח שדעותיו מכוונות אין מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה אע״פ שלא למד ממנו כלום ואין לאדם להורות עד מ׳ שנה יש אומרים משנולד וי״א משעה שהתחיל ללמוד עד מ׳ שנה אם יש גדול ממנו בעיר אע״פ שאינו רבו ואם שניהם שווין י״א דמותר אע״פ שלא הגיע למ׳ שנה וי״א שאין להורו עד מ שנה אפילו בשוין דכיון שיש חכם כמותו שהגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשני הוראה אל יורה וע״ז נאמר כי רבים חללים הפילה זה ת״ח שלא הגיע למ׳ שנה ומורה ויש זקן בעיר היודע כמותו (ש״ך ס״ק נ׳ ג״א) :

ו חכם שאסר וכבר חלה הוראתו אין חבירו רשאי להתיר משיקול הדע׳ ואפי׳ התיר אינו מותר (ש״ך ס״ק נ ד) שהרי כבר נעשה חתיכה דאיסורא ע״י הורא׳ חבירו • ודוקא חבירו אבל כל שאינו חבירו שהוא גדול ממנו יכול להתיר מה שאסר חבירו אפי׳ במידי דתליא בסברא אבל י״א דאפילו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין (ש״ך ס״ק נ״ג נ״ד) אבל אם יש לו קבלה שאין הדין כן או שטעה בדבר משנה כגון דברים המפורשים בדברי הפוסקים יכול להתיר • ואפילו אם טעה בשיקול הדעת דהיינו שהוא מחלוקת בין הפוסקים ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיא דעלמא כאידך יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו וכיון דהשיקול הדעת היה בטעות לא שייך לומר שוי׳ חתי׳ דאיסורא אבל אם אינו יכול לברר בראיות שטעה אע״ג שגם המורה חוזר בו מ״מ נשאר באיסורו ואינו יכול להתיר כיון דכבר שוי׳ חתיכה דאיסורא ולכן אין איסור לשואל לשאול לשני ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור ואפי׳ אם התיר הראשון י״א דאם כבר חלה הוראתו אין לשני לאסור מתוך שיקול הדע׳ משום כבודו של חכם אבל י״א דעת רוב הפוסקים דדוקא להתיר מה שאסר חבירו אסור משום דכבר חלה הוראתו אבל לאסור את המותר לא חיישינן לכבודו של חכם וכ״ז באותה הוראה עצמו אבל במעשה אחר פשיטא שיכול להורו׳ מה שנראה אליו ואם החכם הראשון אסר מחמת חומר או גדר או סייג אינו יכול להתיר אפי׳ במעשה אחר (סעיף ל״א וכס״ך) :

ז ות״ח שאמר דבר הלכה בדבר השייך לדידיה אם אמרה קודם מעשה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו • ודוקא שאמר כך קבלתי אבל אם אומר דבר מסברא ומראה פנים לדבריו והוא נראה שומעין לו אבל אין שומעין לדידיה לסמוך על סברתו דילמא מדמי דברים להדדי שאינם דומים אבל אם הוא פשוט שומעין לו (סעיף ל״ו כרמ״א וע״ש כט״ז) :

ח קיצור הנהגות הוראות והיתר ע״ש בש״ך :

ט ת״ח פטורים מדינא מכל מיני מסים בין מסים הקצובים על כל בני העיר בין שהוא קצוב על איש לבדו בין קבועים ובין שאינם קבועים וחייבים בני העיר לפרוע בשבילם אפי׳ הקבועים על כל איש ואיש ודוקא בת״ח שתורתם אומנתם ואין חילוק אם הוא עשיר או עני אבל אם אין תורתם אומנתם חייבים • מיהו אם יש לו מעט אומנות או מעט מו״מ אפי׳ מלוה ברבית להתפרנס בו ואינו מתבטל מלימודו כי אם לזון את בניו וב״ב ולפרנס׳ וללבשם ולכל הדברים הצריכים לאדם ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר לד״ת ולומר תדיר נקרא תורתו אומנתו ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או לא רק שהוא מוחזק לת״ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה ומבין בדעתו ברוב מקומו׳ התלמוד ופירושיו ובפסקי הגאוני׳ ותורתו אומנתו כדרך שנ׳ בא׳ ואפי׳ לא יהיה כ״כ חשוב בין ת״ח אחרים שאינם בעירו מ״מ אחר שבניהם ת״ח הוא ראוי להצילו מכל מס ואע״ג דאין בדורינו עכשיו חכם לענין שיתנו לו ליטרא דדהבא המביישו מ״מ לענין לפוטרו ממס אין מדקדקין בזה רק אם הוא מוחזק לת״ח כמו שנתבאר ומ״מ יש מקומו׳ שנהגו שלא לפוטרן ממס רק ת״ח היושב בראש הישיבה משום דבזמן הזה שאר ת״ח נותנים ונושאים כדי להתעשר ואין חוזרים לתלמודם תמיד כשפנוים מעסקיהם אבל ת״ח המזולזל במצו׳ ואין בו י״ש הרי הוא כקל שבצבור (סי׳ רמ ג) •

י עון הוא לבזות ת״ח או לשנאותן וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעוה״ב והוא בכלל כי דבר ה׳ בזה (סס סעי׳ ו׳) והוא בכלל אפיקורוס (סי׳ קנ״ח ש״ך ס״ק ו׳) :

יא מי שהעידו עליו שביזה ת״ח אפי׳ בדברים אפי׳ שלא בפניו ב״ד מנדין אותו ברבים ואין

מתירין לו עד שיפייס את החכם שנדוהו בשבילו ואם בזה את החכם לאחר מותו ב"ד מנדין אותו ואין מתירין לו עד שיחזור בתשובה אבל אין דין ת"ח בזמה"ז לענין שיתן לו המבייש ליטרא דדהבא ומ"מ יקנסו הב"ד המבייש לפי המתבייש ובלבד שלא יתחיל החכם במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבזוהו וי"רזו נגדו ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענו"ו לו בעזות • החכם עצמו מנדה לכבודו לע"ה שהפקיר כנגדו וא"צ לא עדות ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באים שלשה ומתירים לו ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו רשות בידו ואעפ"י שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח ל"ת שינהג עצמו בדבר זה • בד"א שחרפוהו בסתר אבל אם חרפהו בפרהסי' אסור לו למחול על כבודו אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו (רמ"ג) ועיין שם עוד דינים הרבה שחייבים לנהוג בת"ח :

יב סימן רמ"ד דין קימה והידור בפני חכם מבואר בחיבורי ח"א כלל ס"ט :

יג מ"ע על איש שילמד את בנו תורה ואם לא למדו אביו חייב ללמוד לעצמו • היה הוא צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת להספיק לשניהם אם שניהם שוין הוא קודם לבנו ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו בנו קודמו ואעפ"כ לא יבטל הוא אלא כל מה שביכולתו ללמוד חייב ללמוד (סימן רמ"ה)

יד כשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ולא לבן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד להתלמידים שגם הם נקראים בנים אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו וכן בנו לבן חבירו וחייב להשכיר מלמד לבנו ולבן בנו ולבן בן בנו אבל לבן חבירו אינו חייב להשכיר וה"ה בן בתו קודם לבן חבירו (שם) :

טו אפי' תינוק שאינו מבין לקרו' לא יסלקוהו משם אלא ישב עם אחרים אולי יבין ולא יכה אותו המלמד מכות א"ב ומ"סר אכזרי לא בשוטים ולא במקל אלא ברצועה קטנה ויושב ומלמדם כל היום וקצת מהלילה כדי לחנכם ללמוד ב"ום ובלילה ולא יבטל התינוקות כלל אפי' לבנין בהמ"ק חוץ מע"ש ועיו"ט בסוף היום :

טז אין מקרין התינוקות בשבת מתחלה מה שלא למדו משום טורח שבת אבל מה שקראו פעם א' שונים אותו להם בשבת (שם) :

יז מלמד תינוק' שמניח התינוקו' ויוצא או שעושה מלאכה אחר' עמהם או שמתרשל בתלמודו ה"ז בכלל ארור עושה מלאכ' ה' ברמיה לפיכך אין להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרוא לדקדק ואין למלמד לנעור בלילה יותר מדאי שלא יהיה עצל ביום ללמוד וכן לא יתענה או לעצור במאכל ובמשתה או לאכול ולשתו' יותר מדאי כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמד היטב וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקין (שם) :

יח אסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו דהוי כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה שנקרא רשע אם לא שיאמר הבע"ה אין רצוני לעכב המלמד שלי אבל אם שכר הבע"ה מלמד אחר יכול בעל הבית אחר לשכור אותו המלמד עצמו (ח"מ סימן רל"ז) :

יט מי ששכר מלמד לבנו והלה הו"למיד ודין המלמד עם בן חבירו שלא מדעת האב וכל דיני מלמד יתבאר בח"מ סי' של"ד של"ה :

מן סימן ומ"ו עד סי' רצ"ב יתבאר בשערים דלקמן והרבה מהם כבר מבוארים בחיבור ח"א ובחיבורי שערי צדק ועיין בראש הספר בלוח הסימנים ותמצא כולם על הסדר :

כלל קה הלכת שלוח הקן (סימן רנ"ב) :

א מ"ע מד"ת כשיזדמן לאדם קן מעופו' טהורים שישלח האם ואז מותר ליקח הבנים שנאמר כי יקרא קן צפור כו' לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם ואם נטל האם על הבנים עובר בל"ת ואם משלחה אח"כ פטור ממלקו' אבל אסור לעשו' כן בתחלה ואם מתה או שחטה קודם שישלחנה כיון שא"א עוד לקיים המצוה חייב מלקו' וכן כל מל"ת שניתק לעשה חייב לקיים עשה שבה ואם לא קיימה לוקה (סעיף ו' וגש"ך) וכן אסור ליקח האם ולשלח הבנים שנאמר שלח את האם (סעיף כ') :

ב בכל מקום שימצאנו בין באילן ובין בארץ או בבורו' שיחין ומערות בין בים בין בר"הר ובין ברה"י חייב לשלח (סעיף ג') וצריך לשלח האם עד שתצא מתחת ידו ואח"כ יקח את הבנים אסור לחתוך כנפיה קודם שישלחנה כדי שלא תוכל לפרוח ויקחנה אבל לאחר שתצא מידו יקחנה אם ירצה ואם חתך כנפיה ישהנה עד שיגדלו כנפיה וישלחנה :

ג ואינו נוהג אלא בעופו' טהורים שנאמר קן צפור וצפור הוא טהור ואפי' אין שם אלא אפרוח א' או ביצה א' שנאמר קן מ"מ ואינו נוהג אלא בשאינו מזומן שנא' כי יקרא כגון יוני שובך עליה וצפרים שקננו בחורים שבחומו' ובבורות וואוזין והרנגולין שקננו בפרדס שאינו משתמר

דכיון שמרדו הוי שאינו מזומן אבל קן המזומן אצלו כגון יונים שדרכן לגדל עם בני אדם בבתים ואווזים ותרנגולים שקננו בבית פטור וכן פרדס המשתמר הוי כמו ביתו ופטור • ואפילו אינו משתמר וכן שאר מקומו' שאינם משתמרים רק שהם שלו וא"כ זכתה לו חצירו דקיי"ל חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ולכן א"א לקיים המצו' אא"כ שתיכף כשהטילה הבצים ועדיין לא הוגבהה האם מעל הבצים כלל דאז כיון דאסור לזכות בבצים כ"ז שהאם רובצת עליהם וכיון שהוא אינו יכול לזכות בהם גם חצרו לא קנה לו ואז יכול לקיים אבל תיכף כשהוגבהה' האם מעליהם זכתה לו חצרו וה"ל מזומן :

ד עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור או להיפך או שזכר רובץ על הקן פטור ואם רובצת על ביצים שאינם מינה ה"ז משלח :

שאר דינים כיון שאינו מצוי כלל וכלל לא כתבתי ומבואר בש"ע שם :
מן סי' רצ"ד עד רצ"ז מבואר בחיבורי שערי צדק :

כלל קו דין כלאי בהמה וכלאי בגדים (מסי' רצ"ז עד סי' ש"ה) :

א המרביע זכר על נקבה מין בשאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעוף אפי' טהורה עם טהורה אם הכנים בידו כמכחול בשפופר' לוקה מדאורייתא ואם העלם זה ע"ז או שעוררם בקול מכין אותו מכות מרדו' • ובלא"ה אסור לאדם להסתכל בשעה שמזדווגים יחד בהמה או עוף אבל מותר להכנסם לדיר אחת ואפי' אם ראה שרובעים זה על זה א"צ להפרישם (רצ"ז) :

ב אסור לישראל ליתן בהמתו לנכרי להרביעה בשאינו מינו וכן בכל דבר שאסו' לישראל אסור לומר לנכרי לעשותה :

ג אסור לעשו' מלאכה בב' מינין כגון לחרוש ולמשוך בקרון או למשוך עגלה [illegible] אבן ואפילו אם הם רק קשורים יחד בחבל א' אסור שהרי נושאים החבל והמנהיגים אפי' בקול לוקה ולכן צריך ליזהר שלא לקשור ביחד אפי' ב' מיני עופות שלא יברחו שהרי נושאים החבל והא דכתי' לא תחרוש בשור וחמור ל"ד אלא ה"ה בלא חרישה וכן ב' מינים אפי' עופו' ויש אוסרים להנהיגם אפי' אינם קשורים יחד ולכן אסור לרוכב למשוך בחבל כלב אצל הסוס וכ"ש דאסור לקשור בחבל שקשר בסוס שום עוף או כלב :

ד עגלה הנמשכת במין א' לא יקשור מין אחר בחבל לא בצדדי' ולא מאחוריו :

ה עגלה שמושכין אותה כלאים אסור לישב בה אע"פ שלא הנהיג שישיבתו גורמת להם שימשכו העגלה :

ו נכרי המנהיג בכלאים מותר לדבר עמו ולא חיישינן שמא ילכו הבהמו' משום קולו דהוי דבר שאינו מכוין אבל אם משא של הישראל על העגלה ילך הישראל סמוך לעגלה דשמא יצעק על הבהמו' שילכו במהרה ואז הוא מנהיג כלאים וגם אסור לומר לנכרי שיקשור כלאים בעגלה וכ"ש כשנצרך הישראל לקשור בהמו' בעגלה של ישראל להוציאו ממקום שנכבש שם בטיט ושלג דאסור לומר לו אבל יכול להשכיר אותו סתם להוציא העגלה ובלבד שלא יעמוד הישראל שם ופשיטא שלא יגעור על הבהמות וצריך להזהיר הסוחרים ע"ז כי ראיתי שנכשלים בזה (סעיף י"ב) :

ז לא אסרה תורה אלא ב' מיני ב"ח אבל אדם ובהמה מותר לחרוש וכל מלאכה דדוקא שור והמור יחדיו אסור אבל אדם ושור מותר :

ח כתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים וקבלו חז"ל דלא נקרא צמר אלא צמר רחלים ושל אילים שהם הכבשים אבל צמר גמלים שקורין קעמל הארֹ או של ארנבת שקורין האזן האר וכן של שאר בהמה וחיה לא נקרא צמר ולכן כל מיני צמר חוץ משל כבשים מותר עם הצמר ועם הפשתן אבל של כבשים אסור עם הפשתן וכן קנבוס (שקורין האנף או קנא פלא) וכן צמר גפן (שקורין באוואלג) מותר אפי' בצמר רחלים וכן משי אעפ"י שדומה לפשתים בזמה"ז שהכל מכירין אותו אין בו אפי' משום מראית עין ומותר בין עם צמר ובין עם פשתן (רנ"ח) :

ט צמר רחילים וצמר גמלים שטרפן זה בזה וטווה מהם טווי אם היה הרוב של גמלים הרי נתבטל הצמר וה"ה כאלו הוא הכל של גמלים ומותר לערבו עם הפשתן שכיון שלא נטויה עדיין לא חשיבי ובטילי ולכן מותר ג"כ לתפור עורות של כבשים בחוטי פשתן אע"פ שנימין של צמר נכרך בחוט הפשתן שתופר בו שבטל במיעוט אבל אחר שנעשה חוטין אין לכלאים שיעור שאפי' חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן או איפכא אסור ללבשן אפילו מצדו השני אע"פ שהצד שבו הכלאים נגרר ע"ג הקרקע ואפי' נאבד החוט ולא ידענו מקומו ל"ש בו ביטול ואסור (רנ"ט) :

י בגד שהשתי של משי או צמר גפן וכיוצא בו והערב של פשתן אסור לתופרו עם הצמר אף על פי שרובו משי וכן אסור לעשות בו ציצית של צמר (שם) :

יא כתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחד וקבלו חז"ל דתיכת שעטנז הוא כאלו כתיב שוע טוי נוז ונחלקו הפוסקים בפירושם **ען** ולכל הפרושים הצמר והפשתן שהיו שועים יחד ר"ל שנסרקו במסרק ואח"כ נטוו יחד ואח"כ ארגן יחד לרש"י הוי כלאים דאורייתא וכן אם היה כל אחד שוע לבד וטווי לבד ואח"כ קלען או תפרן או קשרן יחד לכ"ע נמי הוי דאורייתא כדמוכח מהא דקי"ל דהתירה התורה כלאים בציצית מסמיכת הכתובים דסמיך ליה גדילים תעשה לך אצל שעטנז והתם הוא ע"י קשירה (רק באריג ס"ל לרש"י דאינו אסור מה"ת אא"כ היה שוע וטוו כאחד) ואע"ג שאינן שזורין החוטין (חוץ לר"ת כיון שאינו שזור אינו דאורייתא דס"ל דנוז ר"ל שזור) היו שוע או טוי לבד כגון הלבדין שקורין פילשין או הכובע שקורין קאפעלושין לרמב"ם הוי כלאים דאורייתא ולשאר פוסקים דרבנן וכן העורו' התפורים בפשתן לתפרם תחת בגד של צמר או לחבר בגד צמר בבגד פשתן ע"י שמפסיקין ביניהם בבגד משי או חתיכה עור לרמב"ם הוי כלאים דאורייתא ואפי' נתן צמר ופשתים בשק וכרכן הוי כלאים דאורייתא ומעכשיו נפרט הדברים מה שאסור לרמב"ם ואף שנוהגין כשאר פוסקים מ"מ כל י"ש יעשה מלבושיו שלא יהיה בו שום חשש איסור לכ"ע :

בינת אדם

ען (נו) (עיין בב"י ובפרט בספר הזכרונות דף י' י"א י"ב ותמצא בארוכות גדול כל הדיעות ולמען הש"יל ותדע מסוב בקל איזה כלאים דאורייתא ואיזה דרבנן העתיק דברי ספר הזכרונות בקצרה וע"ש שמאריך מאד ויש בו ד' שיטות שיטה א' דעת רש"י דס"ל כלאים דאורייתא עד שיהיו כאמר והפשתן סרוקים יחד במסרק ונטווים יחד ואריגים יחד ואם חסר אחד משלשה אלו אין בו כלאים דאורייתא מ"מ וכ"ל ע"כ מודה רש"י דדוקא על ידי אריגה בעינן שיהיו שוע יחד ונטוה יחד כדכתיב שעטנ"ז ודרשינן שוע טוי נוז . ונוז ר"ל ארוג אבל כשקשרן או תפרן או קלען אע"פ שסרקן וטוון כ"א בפני עצמן הוי דאורייתא כדמוכח מכלאים בציצית וכדכתיב יחדיו ב' תכיפות · השיטה ב' היא שיטת ר"ת דס"ל דשוע וטוי ונוז דרשינן משעטנז ר"ל שוע וטוי כ"א בפ"ע ונוז אינו ר"ל ארוג אלא ר"ל שזור דבעינן שיהיו החוטין שזורין ואז נ"ש שנתחברו ע"י אריגה או קשירה או תפירה או קליעה הוי דאורייתא כדכתיב יחדיו. השיטה הג' הוא דעת ר"ם בפי' המשנה דס"ל דר"ל שוע וטוע כר"ת אפי' כ"א ואחד בפ"ע אבל בנוז ס"ל כרש"י ולא בעינן שזור ואפ"ה כיון שכל א' שוע וטוי בפ"ע הוי כלאים דאורייתא. השיטה הד' היא שיטת הרמב"ם כפי הנוסחא שבידינו ברמב"ם דס"ל דבכל ענין שנתחברו יחד הצמר עם הפשתן בין ע"י שוע שטרפן יחד ועשה מהן לבדין ובין ע"י טויה ובין ע"י אריגה שארג בלא טויה אפ"ה הוי הכל כלאים דאורייתא :

(נז) שאלה אם מותר להתעטף בשעטנז שלא יטנפו בגדיו בגשמים וכיוצא בו ולא להנאת הגוף כלל :

תשובה סימן ש"א כתב הט"ז בס"ק מ' בשם הדרישה דמותר ודחה ראיותיו וכ"מ בש"ך ס"ק מ' שם והנה נ"ל ראיה מפורשת בירושלמי בכלאים פ"ט על מתני' מטפחות ידים וז"ל לר' יוחנן יהב על מנוי ואינו אסור משום כלאים (ר"ל בלשון קו') דלא יגבלון מנוי (הוא תירוץ) עכ"ל הרי נהדיא דבשביל להציל מטינוף מותר אך נ"ע הא דאיתא שם וז"ל מטפחות הספרים (ע"ס בדפוס שנדפס בספוג) הדא דתימא במתכוין לשם מלבוש לא בדא ע"כ ר"ל אינו אסור והביאו הרא"ש וק' דהא התם אינו מכוין רק להציל שלא יפלו שערות על הבגדים מ"מ הרא"ש ואפ"ה לבישה אסור וא"ל דכוונת ירושלמי כיון שאינו מתכוין למלבוש מותר דא"כ למה לא לבש ר"י אלא דיהב על מנוי ואמנם לשיטת רמב"ם וש"ע לק"מ והוא כמ"ש הב"י הביאו הש"ך שם דבודאי במקום שלובש ממש דרך לבישה אעפ"י שאינו מכוין לשום הנאה אסור דאטו הנאה כתיב באורייי' כמש"כ הט"ז שם ס"ק י' ומה שכתב שם בשם הירושלמי לא יעלה עליך שלא יהיה הנאה לגוף אינו ר"ל דאם אינו הנה מותר בלבישה אלא ר"ל דאפי' אינו לבישה ממש אלא שמעלה עליו לחמם ידיו וכיוצא בו כיון שהגוף נהנה ממנו אסור אבל בלבישה דכתיב לא תלבש ואם כן אם לי אם נהנה או לא מכל מקום הוא לובש אך צריך עיון דיבמות דף ד' ע"ב משמע דלבישה אינו אסור אא"כ נהנה ולפ"ז א"ש ולק"מ מה שהקשה הש"ך הא אינו מכוין ז"א דכיון דלובש ממש אע"ג דאינו מכוין אסור ולכן במטפחות הספרים י' צריך שיהיה לו בית רחב דאז הוי לבישה ולכן אע"ג

המחבר

שאינו אלא להציל הבגדים אסור ואם נוגע בגופו וגופו נהנה ממנו אפי' אין דרך לבישה אסור ולכן פסק בסעיף י"ב בהלכה תמה במטפחות דאסור ובסי' ש' סעיף ו' בחבלים וכן מטפחות הידים א"ש דאסור אבל במוכרי כסות בסעיף ו' שאינו לובש ממש מותר כמש"כ הב"י והיא דר"י בירושלמי שהבאתי לא היה בדרך לבישה כדאמר בהדיא יהב על מנוי ולכן מותר כיון שאינו אלא להציל הבגדים ואין כאן לבישה ולא הנאת הגוף : ולשיטת הרא"ש נ"ל ג"כ דמודה בכ"ז שאם לובש לשם איזה הנאה שיהיה אפילו להציל בגדיו נמי אסור כדמוכח ממטפחות ספרין דמודה הרא"ש אלא דס"ל דוקא כשמכוין ללבוש משום מלבוש יהיה מאיזה טעם שיהיה משא"כ כשלובש להעביר המכס ולהראות מדתו דאז אינו לובש משום מלבוש אלא להעביר המכס או להראות מדתו ולכן מתיר וכמ"ש הש"ך שם ומה שהקשה ממרדעת להציל מן הזבל נ"ל דמרדעת הוא דרך מלבוש שמניח אותו על כתפיו דרך מלבוש שכן דרך נושאי משאות וקאמר דאפי' אם אינו עושה עכשיו לצורך מלבוש אלא להוליא זבלים אפ"ה אסור דומיא דמטפחות כיון דנפעמים עושה כן דרך מלבוש וא"כ כל הפסקים א"ש ולק"מ ותימה על הש"ך שהקשה על הרא"ש ממרדעת ולא הקשה ממטפחת הספרין שכתב ג"כ הרא"ש ולפמ"ש א"ש :

ולפ"ז במכסה עצמו להציל בגדיו מגשמים וטינוף אם הוא דרך מלבוש אסור לכ"ע ואם אינו דרך מלבוש מותר לכ"ע כדאיתא בהדיא בירושלמי וכש"ע במטפחות הספרין ואם נותן על בגדיו כדי שלא יגעו הגשמים על גופו נ"ל דאסור דהוי הנאת הגוף ואפשר שזה דין של מרדעת להציל מטינוף הזבל שיגיע לבשרו :

ובזה מיושב ג"כ קו' הב"י דנמה לא כ' הרמב"ם דין מטפחות הספרין וכ"ל כיון שכבר כתב דאפי' להעביר המכס אסור ממילא ידעינן כל שהוא דרך מלבוש לעולם אסור :

(נח) שאלה אשה לקחה רבע ליטרא שמן לעשות מולייתא לשבת קודם שקורין (קוגיל) ומנהג כדין ובראותה שהוא מעט לקחה עוד רבע ושכחה ולא מלחה ועשתה המולייתא משניהם ואפתה אותה מע"ש בכלי כנהוג ואחר כך הטמינה אותו לשבת בקדירה והניחה בתוכה בשר ורוטב בענין שכנגד הרבע יש ס' בין הכל אך כיון שהמולייתא נעשית נבלה שאין בה לבדה ס' נגד השומן שלא נמלח ובש"ק קודם אכילה נזכרה מה דינו :

תשובה נ"ל פשוט להיתר מאחר שהוא לצורך שבת שהרי בסי' ל"ט סעיף כ' כ' רמ"א וג"כ הש"ך בשם או"ה דאפי' במקום דאמרי' חנ"נ אם קודם שנודע התערובת הוסיף עליו היתר עד ס' נגד כל האיסור דמותר ואעפ"י שהש"ך הרבה להשיג ע"ז כבר כתב שם הכו"פ שכן דעת התו' בבכורות והבאתי דבריו בת"א כלל מ"ד סימן י' ובודאי כדאי הוא רמ"א והו"ה לסמוך עליהם ובפרט דאין כאן איסור דאורייתא כלל לא מבעיא לשיטת כל האחרונים וסוגיא דעלמא דדם שבשלו מדרבנן א"א אלא אפי' למש"כ לעיל סימן ל"ת דיש לחוש לדעת רש"י והרמב"ם שהוא מה"ת עכ"פ הכ"ג בשאר איסורין בודאי אינו אלא מדרבנן וכ"ש כאן שיש ס"ם דפלוגתא שהרי י"א דבאיסור דרבנן ל"א כלל חנ"נ כבאתי דבריהם בת"א שם

יב המחבר יחד בגד צמר עם בגד פשתן אפי' כשתפרם בחוט של משי וכן התופר בגד צמר בחוט של פשתן או איפכא או שקשרן יחד בקשר של קיימא כל זה אסור מדאורייתא לכ"ע ודוקא שחברו בב' תכיפות כגון שהעביר המחט פעם א' ולא העבר כל החוט ומעביר המחט פעם ב' ונמצא שני ראשי החוטין ביחד וי"א דוקא כשקושרן יחד אבל אם תחב המחט רק פעם א' בבגד זה אינו חיבור כלל (שם) ואם קשרן לרמב"ם גם זה הוי כלאים:

יג בגד צמר שנקרע מותר לכרוך אותו בחוטי פשתן דהיינו שכורך שני צידי הקרעים ולא יהדקנה בחוזק אלא בכדי שיכול להוציא ב' ראשי הקרעים בלא התרת הקשר (ש"ך סק"ד):

יד נוהגין העולם היתר ליתן צמר בבר או בכסת של פשתן או בשק של פשתן אע"פ שתופרין פיו ולפעמים תוחבים החוט של פשתן שתופרים בו גם בצמר ואפילו הכי נוהגין היתר כיון שיכולין להוציא הצמר ע"י נקב קטן בלא התרת התפירה (סעיף ג') ולרמב"ם אסור מדאורייתא (סעיף ה') אבל ליתן לתוכו בלאי בגדים של צמר אסור לכ"ע אפי' אינו תוחב התפירה בבגדים שהרי א"א להוציא הבגדים בלא התרת התפירה (שם סעיף ג'):

בינת אדם

סימן י"ג והוא דעת הרמב"ם ור"ן לכן נ"ל דאין כאן בית מיחוש כלל כיון דבין הכל יש ס' הכל מותר חוץ מן המולייתא דאסור:

להתוודע שיקר בעיני ומחזיקנא טיבותא למי שמודיע לי מקום הטעות בחיבורי ולכן אעתיק מה שכתב לי הרב הגדול מהו' חיים הגאון מק"ק הוראדנא ותשובתי אליו:

הנה ספרו הנחמד חכמת אדם. האיר מול פני. חכו ממתקים וכולו מחמדים. אמנם כי לא בינת אדם לי זה חלק ב' מספרו כפי שכתב במכתבו שלא יצא עדיין לאור הדפוס ע"כ אין לי מקום להתגדר במה שהפליא מדעתו הרחבה. אולם אחת היא ראיתי מידי עברי בה"ש של' מחדש מדעתו במסוכנת דאם פרכסה רק לאחר השחיט' דאינו מועיל וראייתו כתובה עמו דאל"כ למה ל"א סתם שיהיה הפרכוס לאחר שחיטה. ויען כי התורה תמה על מש"י אמרתי להודיעו כי לענ"ד דין זה ליתא וראייתו תמוה דהא אף רי"ו וסייעתו שהבינו מפרש"י מש"ש בפשטה ידה כו' דמצריך שימשוך הפרכוס אחר השחיטה כוונתו לאשמועינן עכ"פ דלא בעינן כל הפרכוס אחר השחיטה. וכ"מ בגמרא להיפך ע"ש בהא דאמרינן פרכוס שאמרו בסוף שחיטה לאפוקי תחלת שחיטה ומהא דאר"ש השוחט בלילה ולמחר מצא כתלים מלאים דם כו' וע"ש בגמרא דף ל' הא עדיף. ואין לנו לחלק מדעתינו בין פרכוס לפירכוס וכ"ז פשוט לענ"ד:

אולם כגון דא צריך למודעי ואני אומר מרי דאברהם תלי תניא בדלא תניא כי לענ"ד נ"ל אם באנו לחוש לדעת רי"ף כפי שפירש בפירש"י. אדרבה י"ל דצריך שיהיה כל הפרכוס לאחר שחיטה. ומה שנראה מהרמ"א וכל האחרונים שימשוך מה אחר השחיטה בעניותי אני נבוך בו. דלענ"ד א"א לומר כן אלא אם לא ע"ד שכתב הכו"פ משום דקיי"ל דא"א לצמצם אלא דאם משום הא לא הו"ל לדבר תועה על הפר"ח ז"ל דרוח יתירה הוי' ביה כו' כי רוח חיים בו ז"ל דבאמת אין זה דרך הרי"ו ז"ל ולא כיוונו משום דא"א לצמצם דמש"ה לא הו"ל לעשות מחלוקת בזה בין פרש"י ותוס' ורשב"א. דודאי משום דא"א לצמצם כע"מ דבעינן שימשוך ברגע אחר השחיטה. אגב בדבר ברור דהרי"ו מעיקר הדין ס"ל כן בפרש"י ממש בד"ה כל היכי תיתי ותיזול דלאחר שחיטה לא תסגי בפשיטות יד בלא כפיפה וחזרה וממ"ש עוד בש"ך משמעות דברי רש"י דסוף שחיטה דפליגי ר"ת ורבא היינו אחר גמר שחיטה. ולכן שפיר עשה הרי"ו מחלוקת בזה בין פירש"י לתוס' ורשב"א. והוא דהתוס' ורשב"א פי' כל היכי תיתי ותיזול דקא דייק ליה מדתני במתני' שאינה אלא כואבת כנפש דאטו מי לא חייתה הרבה אם לא כואבתה נפשה עד סוף שחיטתה ולרש"י לא ניחא ליה בהא דהא לא הוי פליג ר"ת וכ"ש לתמוה כל היכי תיתי ותיזול אם בשעת גמר שחיטתה פשטה ידה לחוד דברים שבמיתה עושה כן ע"כ פרש"י דר"ת ורבא מחולקים בין אמצע ובין גמר. ר"ל אחר גמר השחיטה וע"ז תמה ר"ת שפיר כל היכי תיתי ותיזול דלאחר שחיטה לא תסגי בפשיטות יד בלא כפיפה וחזרה וא"ש וכ"מ במאור שהבין כן בפרש"י ע"ש. וא"כ מה"ת לומר בפרש"י שקצת הפרכוס יהיה בגמר שחיטה וקצתו אח"כ. וכן בתב"ש האריך בזה שפרש"י כן מעיקר הדין וכבר

מותר

הארכתי בזה בע"ה בחי' לי"ד בעומק ההלכה והדין שבין הפר"ח להתב"ש ז"ל ואכ"מ להאריך. עכ"פ אף לפי דרכו דהתב"ש דבעינן לשיטת רש"י שתהיה אחר השחיטה ג"כ י"ל דבעינן כל הפרכוס לאחר השחיטה ולא מקצת הפרכוס ואולי משמע להו ז"ל כן מסוף ד' הרי"ו בפרש"י ואינו מוכרח כ"כ. וא"א לומר כן בפרש"י וכמש"ל וצ"ע בזה. ועכ"פ הראשונות ישמיענו לפמ"ש נת' ממילא מ"ש מעכ"ת דכל הפרכוס לאחר שחיטה לא יועיל להיפך היא לענ"ד. וס"ב שאחר שדנתי כן וכתבתי הטבתי לראות בתב"ש וראיתי שכתב בשמ"ח ופשוט דכ"ש אם כל הפרכוס יהיה אחר השחיטה דש"ד ע"כ והנאני וכ"מ מכל הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים ובאמת עוד הרבה מילין יש לי לצלות אלא לקצר אני צריך:

שוב עיינתי באו"ה עצמו וראיתי שכתב נ"ל כדיא דהפרכוס יהיה אחר השחיטה ע"ש כלל נ"ו. ול"י למה עשה השמ"ח מדעתו רק כ"ש ובמחי הכריע לפ"ד דלא כאו"ה באומדנא. ובאמת יש לי בזה הרבה דברים בפרש"י ובסוגי' הגמרא אא"כ בעינן חיותא דסוף לידה כו' אלא שקצרתי תן לחכם כו'. רק זאת אזכור מילתא דתמיה ברמב"ם פ"ג מהל' איסורי מזבח שהשמיט מסקנא דרבא דהכא רק העתיק המשנה דבכורות ותקשה לנפשיה דתיפוק ליה מכי יולד נפקא וצ"ע כעת:

ואומר שלום מאד"ה ומנאי א"נ באמת בלב ונפש

חיים בהגאון

תשובתי על זה:

ראיתי השגתו ובזאת ידעתי כי הוא לי לא"נ ונאמנים פצעי אוהב ואומר ברוך אתה וברוך טעמך והגם שא"א שלא ימצא שגיאה בחיבורי כי אפי' בגדולי הראשונים מצינו כן אך בזה אין לי אשמה כי היא מהשמטת הדפוס וכפי שנדפס יש הפיסה יותר עלי שכתבתי דאינו אלא כזנב הלטאה והוא טעות גמור כי זה לא מצינו רק בהותז כל הראש אבל שחט ב' קי"ל ה"ה כחי לכ"ד אפי' לענין גט כדאיתא באה"ע סימן קכ"א. וכיוצא בו יש השמטות והפרש בהלכות שחיטה והסגה לזה כו' (תמצא בהקדמה לחלק ב') והנני מעתיק למע"ל הטעות וההשמטה וז"ל (תמצא בלוח הטעות) וגם אני מעתיק למע"ל מה שכתבתי בזה בבינת אדם וז"ל שם (תמצא שער או"ה בסימן ח') והנני נותן הודאה על העבר ומתפלל על העתיד שאולי ימצא שגיאה להודיעני ובזה אדע כהן אשר אמצא בעיניו ומעתה אחזיר לדבריו הנעימים מה שרצה מע"ל לסייע מאו"ה שהפרכוס נ"ל אחר שחיטה מדינא דוקא לא כ"ל דבודאי לכ"ע לדידן דא"א לצמצם סוף שחיטה ממש צריך שיהיה לאחר שחיטה וכ"ש דהאו"ה כתב זאת על בהמה גסה דסגי בכסיפה לבד ואפשר שמע"ל לא כתב זאת רק לסתור דברי הסכון עמו. ומה שרצה מע"ל לומר שלדברי רי"ו צריך מדינא הכל לאחר שחיטה לא כ"ל שהרי רבנ"י ס"ל דסגי בתחלת שחיטה ור"ת באמצע שחיטה ואיך נא' דלרבא דוקא לאחר שחיטה ועוד שהרי רבה קאמר לעולם בסוף שחיטה וקאי על דברי ר"א דמדייק אימתי פרש"י אימתי הית' הפשיט' אלימא בס"ש כל היכי כו' ר"ל דר"ת ס"ל דהפשיטה סימן חיו' וא"כ מאי איכפת לן שלא תחזירה לאחר שחיטה וע"כ מש"כ רש"י לאחר שחיטה כוונתו כיון ד[illegible]שיטה היתה בסוף שחיטה (שהרי בע"כ לא

טו מותר לחבר בגד צמר בבגד פשתן ע"י קנעפלאך וקרסים אם הם בענין שהם רפויים אבל אם הם מהודקים יפה שא"א להוציאן בקל אא"כ יכפוף הקרסים או שיקרע הנקבים אסור לכ"ע (שם) :

טז כבר נהגו העולם ללבוש בגד צמר על חלוק של פשתים אע"פ שחוגר בחגורה וקושרו מבחוץ • ודוקא בגד על חלוק דאפשר לפשוט התחתון אע"ג שהעליון נשאר עליו שיוציא זרוע אחד ויפשוט ואח"כ ילבש העליון ויפשוט זרוע השני אבל ב' אנפילאות שקורין (זאקען) יש אוסרים ונכון ליזהר (שם) :

יז מותר להכניס חבל של פשתן בשק של צמר או איפכא דרך נקבים ובלבד שלא יקשור ראשי החוט כדי שיכ"ל להוציא החוט בלא קריעת הנקבים (שם) :

יח נהגו העולם לחבר עורות התפורות בפשתן תחת בגדי צמר ולרמב"ם הוי כלאים דאורייתא:

יט נהגו העולם לחבר בגד צמר בבגד פשתן ע"י שמפסיקין ביניהן בבגד משי או עור ולרמב"ם הוא

בינת אדם

נריכין לדחוק בדברי רש"י) ועל זה קאמר רבא לעולם הכ"ד דהפשיטה הש"מ אם לא החזירה לאחר שחיטה בידוע שגם הפשיטה לא היה מחמת חיות והוי מקושר בעבותות אהבה כלו"נ אבנים דנליג :

תשובה שניה מהרב הג"ל ע"ז :

דבריו הנחמדים מאירים כספירים הגיעני וראיתי שדעתו מסכמת לדעת בענין להכשיר אם היה כל הפרכוס לאח"ש אולם מה שילא מעכ"ת נחלק באמרי בינה דאם לא פרכסה רק אחר חתיכת המפרקת ורוב בשר דשריפה מסוגיא דפ"ק דחולין דף ל"א. גם במקלת זו אינני מודה ובעיני יפלא דא"כ ל"ל דהוה ל"ל כן בפרכוס שאמרו בסוף שחיטה. דינמא טובא נשחטה קודם לכן והאי פרכוס הפרכוס זנב הנשאה הוא ופשיטא דהו"ל להש"ס לומר ג"כ למ"ד בתחלת שחיטה נחלוקי בסוף שחיטה דלא. וא"ל דבעלמא תלינן טפי שפרכסה משום חיותא (וכדאמרי' דה"ב הכי גרסינן) ולא תלינן במיעוטא דפרכוס בזנב"ע מש"ה כשלא פרכסה רק אחר חתיכת המפרקת ע"כ מהמיעוטא הוא דז"א דא"כ ה"ה אפילו אם פרכסה בש"ס עד אחר חתיכת המפרקת ג"כ נימא ע"כ מהמיעוט הוא דהרי מתה לפניך ומפרכסת וע"כ הפרכוס אהבל"ט וא"כ גם הפרכוס המעיקרא מנ"ל דמחיותא הוא א"ו ע"כ בהסוכנת נ"מ לפרכוס דזנב הנשאה כלל. וטעמו של דבר נ"ל נפי מה שהסביר הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בהלכות בכורות ראשונים ועפ"י שנפרכסין כו' שטבע הדבר יע"ש נ"ל דזה שייך דוקא בנשחט והותו ראשונים והה"נ אבל בלאו נפשה כי מתה על ידי חולי כ"ש זה דכל החיות מהאיברים מתאספים יחד בידוע דאיברי מעוטי החיות מתחזקים תחנה (וכמ"ש הה"ל בסימן ע"ז מזוה"ק והרי"ז ז"ל ע"ש) וגם גמרא שחוטה היא דוגמתה בערכין דף ז' דמחלק דבנהרגה האם היא מתה מריפא והמתה הולד מיית כרישא ע"ש. ודבריהם עולים יפה שם מ"ש (ועיין טו"ח ח"ל סימן ע"ז מ"ש בנדון דידיה ממעשיות פרכוס בעופות וכן באדם שהלך גופו אחר חתיכת ראשו לינך ר"ל והביא הגמרא דסוטה דף מ"ה ע"ש ונ"ז אינו בטבע במות חולי ר"ל) ולע"ג דאמרינן בערכין שם בההוא עובדא דפרכוס עד תלת פרכוס מידי דהוה כזנב הלטאה. התם מ"מ הרי הולד נפש בפ"ע הוא ותדע דהרי פרכוס הולד ודאי אינו מועיל להתיר האם וכיון דנפש בפ"ע הוא ושייך בי' דברי הרמב"ם הנ"ל כמובן. אלא דע"י מיתת האם גרמה לולד ג"כ ובדדייקי שם בגמ' איידי דזוטר חיותא עיינת ספה דמ"ס מתתך ליה לסימנים ויש לי בזה הרבה הרהורי דברים בדברי התוס' דנדה ובב"כ שם ובד' הפוסקים עמ"א בסימן ס"ל ואכ"מ להאריך :

ומעתה ניתא מ"ד כא דנ"א בפרכוס דמסוכנת לפרכוס דזנב הלטאה דלא יצא הפרכוס כן מ"מ הרי הוא גלות דעל ידי שחיטה יצאת נפשה ולא מחמת חולי דא"כ מחמת חולי לא היתה מפרכסת אא"כ דברים שבמיתתה עושה כן . (ומה ימתקו לפ"ז מ"ש שמואל שם איצטריך ליה נאבה לאשמועי שא"א כל שאינן דברים שבמיתתה עושה כו' ע"ש בתוס' ורש"א והבן) וא"כ כיון דס"ס הפרכוס הוא לאות דמחמת שחיטה פירכסה ואותה אנו מבקשים וא"ש . ועל אודות שהשיג מעכ"ת עלי במ"ש לדעת הלו"ה בפרש"י די"ל דבעינן כל הפרכוס לאח"ש ולא הוי פרכוס דחז"ל אם כי יפה כיון מעכ"ת בפרש"י וגם אני כ"כ בהי' ליו"ד לפי שיטת הפר"ת ז"ל דהשיג על הרי"ו והש"ך (אלא דדהק א"ע בפרש"י דלאו דוקא הוא ע"ש) ליישב פרש"י שפי' כן לפי שקלא וטריא דדייק ר"מ ממתני' בהמה דקה שפשטה ידה כו' אימתי אילימא בש"ס כו' ור"ל כיון דפרכוס דמתני' היינו בש"ס ממילא הא דפשטה ידה כו' איירי ג"כ בש"ס וע"כ כחזרה תהיה לאח"ש ולכן פירש"י כל היכי תימי ותיזול שתחזור לאח"ש. וכזה עונה כל דברי רש"י שם לתרולי ... כנ"ל. אבל גם רש"י מודה דכל פרכוס המועיל בגמר שחיטה ש"ד ומתוך מה שסקתו דברי רש"י אהדדי עם מה שפירש רש"י במתני' דבעולם נשחטה קודם גמר שחיטה כמובן. וכ"ז נפ"ד הפר"ת ויליכא מינת דתמבץ מעט מהפרכוס אח"ש משום דא"א לצמצם. אבל נפ"ד הרב"ש ושיטת הרי"ו והלו"ה בפירש"י ע"כ כוונו בפרש"י דהפשיטה והחזרה תהיה לאח"ש וכמש"כ בכתבי הראשון. וכ"ש לפי מה שכתב הת"ם בעומק הסוגיא דמדמו לה לקרבן וכמ"ש ג"כ במ"א בזה באריכות נ"ל בדעת הלו"ה שתהיה פרכוס שלם ולא הוי פרכוס לאח"ש. (ומ"ש מעכ"ת בלו"ה דכ"כ משום דא"א לצמצם ל"נ לפענ"ד כיון שעכ"פ פרכסה מעט אח"ש כ"ש א"א לצמצם) אם לא שנימא מסברא דמצרכינן הפירכוס דס"ס עם אחר השחיטה ול"ע :

וידע ידידי שדבריו הראשונים כבר נשמעו בין החיים ושמעתי שכתב בספר זבח שמואל מזה וראיתי שכתב וז"ל מעשה בא לידי ששחטתי בהמה מסוכנת ולאח"ש לא פרכסה כלל ושהה למקן רביעית שעה ואח"כ בתחילה נפרכס ופשטה ידה והחזירה ופשטה רגלה והחזירה ושאלתי לגאון מ הר מ מק"ק ליסא וכד"ל והטריפוה והטעם דהוי כזנב הלטאה דאין זה אלא הולאת הנפש בגבד כו' והוי נבילה וטריפה עכ"ד. ואולי שם כיון דשהה רבע שעה והוחזקה לנבילה התירו וגם זה אם קבלה נקבל כמפו' מתורתו ומשדתו דהגאון מהר"מ אב"ד דק"ק ליסא הנ"ל הבל לדין יש תשובה וכמש"ל בארוכה ואולי השתמטתיה הלו"ה הנ"ל וכמ"ש ג"כ הת"ב מדבריו ז"ל. וגם מ"ש הז"ם דאין זה אלא הולאת הנפש אין זה ענין לפרכוס דזנב הלטאה כמש"ל. ואולי השומע לא דק. והקלר והאומר שלום מאד"ה ומנאי אוהבו נאמנו באמת מנב ונפש חיים בהגאון נ"י :

וזה אשר השבתי להרב הג"ל :

מה שכתב מע"ל בשם ז"ם ותמשה שהורה הגאון דק"ק לי"ן וכ' מע"ל דנ"כ לפסק זה ואולי השומע טעה יפה כ' דגם לענ"ד אין כאן בית מיחוש דאמפ"י שנשחטו הסימנים לעולם הוא בחזקת חי עד שימות :

להיות כי בעונותי הכל כחי ולא נתנני הזמן להשיב כראוי רק מפני הכבוד באתי בקלרה ואח"ז נשבת מענני הדבר ובעת נזכרתי ולכתוב מה שנענ"ד נראה בזה :

מה שכתב הרב הנ"ל דאף בשהט כל המפרקת משמי הפרכוס אח"ז לא נ"ל כלל דהכי קים לבו להז"ל דלאחר שנשבר המפרקת לא נשאר בו חיות כלל ואפי' אם הסימנים שלימים ומשנה דפירכוס הוא הוא רק כזנב הלטאה משא"כ בנשחטו הסימנים

הוא כלאים דאורייתא אבל לחגור בהגורה שמצד אחד הוא פשתן ומצד השני' צמר אע"פ שרצועה של עור באמצע כיון שהוא קישור שני ראשים ביחד כשחוגר בה לכ"ע אסור עכ"פ מדרבנן (סעיף ס') :

כ אסור ללבוש בדרך לבישה כלאים אפילו אם אינו מתכוין לשום הנאת הגוף רק להציל בגדיו מטינוף דכל שהוא לבישה ממש אסור בכל ענין כיון דעכ"פ מכוין ללבישה זו אבל מותר ליתן עליו כך בלא דרך לבישה להציל בגדיו מטינוף ובלבד שלא יגיע לגופו ש"ם הנאה לחמם עצמו או להציל גופו שלא יגיע הגשמים על גופו דזה אסור אפילו אינו לובש ואסור בלבישה אפי' בדרך ארעי ואפי' הבגד קטן מאד ואפי' ע"ג י' בגדים אע"פ שאינו נהנה כלל ויש מתירין אפילו ללבשו אם אינו עושה לצורך לבישה על גופו אלא להעביר המכס או כדי להראות מדת ארכו ורחבו להקונים כיון שאינו מתכוין כלל ללבישה ונראה לי דלכ"ע אסור אם רוצה לקנות וללבשו לפי שעה לראות אם הוא כמדתו שהרי מכוין ללבשו ולכן הקונים הכובעים שקורין קאפעלושין התפורים בשעטנז וכן בגדים אסור ללבשן לכוין למדתו אפי' ארעי (ס"ע סעיף ד') :

כא והא דשרי אם אינו בדרך לבישה דוקא להציל בגדיו מטינוף אבל אם מציל עצמו מן החום והקור אפי' רק אבר מאיבריו אסור לפיכך אסור ליקח קדרה חמה או ביצה חמה במטפחות של שעטנז שהרי מציל ידיו מן החום ומכוין לכך או במקום אע"פ שאינו מתכוין להנות אם הוא פסיק רישי' לכן מטפחות שמקנחין בהם ידים ומטפחות שמסתפגים במרחץ או שמסתפגים בהם כלים וקרקעות ומטפחות של ספרי קודש אסור לעשותן כלאים שהידים נוגעות בהם תמיד ומתחממין ואפי' מטפחות שפורסים על השולחן שאוכלין עליו או שקורין עליו ואפילו בבה"כ אסור שלפעמים מקנח בהן ידיו ואפילו וילן שכנגד הפתח וביוצא בו אסור אבל הפרוכת של ארון הקדש מותר שאין מתעטפין בו לעולם אבל מותר לישב בעגלה שמכסה שלו הוא שעטנז אע"פ שמגין עליו מן החום והגשמים כיון שאינו מתעטף בו ועכ"פ יזהר שלא יגע בו וכן אם צידי העגלה מכוסים שעטנז יזהר בכל מה דאפשר שלא יגע בהן (מסעיף ו' עד סעיף י"ב) :

כב ודוקא דברים שדרך חימום בכך אבל צלצול קטן שנותנין בו מעות וסמרטוט שמניחים עליו רטי' אין דרך חימום בכך ומותרים • ואותות שעושים הכובסים והצבעים והגרדים בבגדים לסימן אסור משום כלאים (סעיף י"ד) :

כג יש מתירין ללבוש מנעלים שאין להם עקב שקורין פאנטפיל • דכיון דאינו מלבוש גמור כיון שאין מסבב כל הרגל וגם עור הרגל הוא קשה ואינו מתחמם כ"כ ולכן מותר אע"פ שהוא של כלאים כגון שהוא של צמר והפרו בחוטי פשתן ויש ליזהר בזה כי י"א דדוקא עור העקב שהוא קשה לא שייך בו חימום וכ"כ רוב הפוסקים • ונראה דעכ"פ מותר להניח במנעול תחת פרסות הרגל כלאים דעור הפרסות קשה (סעיף י"ג ועיין דו"פ) :

כד מדכתיב לא תלבש ולא יעלה עליך קבלו חז"ל דאינו אסור מה"ת אלא לבישה או העלאה אע"פ שאינו לובש אך הגוף נהנה ממנו אבל להציע תחתיו מותר מה"ת אבל מדרבנן אסור אפי' להציע תחתיו ואפי' י' מצעות זה ע"ג זה וכלאים תחתיהם אסור ודוקא ברכין אבל בקשין ונתונים על עץ או אבן מותר דכיון שהם קשים ל"ש שמא תכריך נימא ואותן כרים שממולאין בצמר ותפורין בפשתן אסור לישב עליהם אפילו כשמונחים על עץ ולפ"ז אסור לישב על הכסאות שנעשה משעטנ"ז שקורין פילש לכ"ע או שממולא עם צמר לדעת רמב"ם והעולם אינן נזהרין בזה ויושבין בבתי נכרים על כסאות שלהם ומוטב שיהיו שוגגין אך כל איש יזהר בזה (סעיף ה' כ') :

כה ראוי לכל י"ש שלא ילבוש בגדים של צמר שרגילין למצוא בהן חוטין של פשתן (ופעמים פלאניעלע עפ"י נסיון ראיתי שכסתי פשתן וכערב נמר) :

כו הלוקח כלי צמר מנכרי צריך לבדוק יפה יפה שמא הם תפורין בפשתן וצריך להתיר כל התפירות ואפי' הנכרי אומר שתפרן בקנבוס או משי אינו נאמן ואסור לומר לנכרי לתפור לו בגדים אא"כ נותן לו חוטי קנבוס או משי ויזהירנו שיבדוק אח"כ אם לא החליף ואז יענש עפ"י נימוסיהם ויתיירא מזה (עיין ספר הזכרונות) וי"א דיכול לבדוק כי של פשתן כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף ושל משי נכרך וי"א סימן אחר שכאשר ימשוך החוט כמין שערות ארוכות הוא קנבוס וי"א דאין מועיל שום בדיקה (שם) :

כז הרואה את חבירו שלבש כלאים של תורה קורעו מעליו מיד אפי' בשוק וי"א שאם הלובש

הוא

בינת אדם

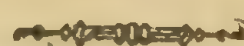
בסימנים והמפרקת קיים עדיין יש בו כל החיות רק לענין גם ר"מ דלריך בדיקה אם דעתו לעלה אבל ודאי הסוה כתי לכ"ד. כיון שיש בו חזקת חיים ולכן אפי' במסוכנת לא מפקינן מחזקתו וכיון שהרבה ידעינן אחי השעה שהיטה נשאה"כ בנשבר בענין את השיטה הוא בחזקת מס לא מבני הרכושו שאפי' ...

אומר הנה גם לא מהני הסרי כוא נבלה ומטמא באהל והשפרי הסירכם כדאי' בתשובה הנ"ל סימן ח' מג"ם ופוסקים :
ברוך ומבורך אלהים חיים : שזכני שער או"ה לסיים • בן חיים ותחסד עטרי ישים לסיים גם שער בית הנשים :

הוא שוגג ישתיק עד שיגיע לביתו ותיכף כשנודע לו שהוא לבוש כלאים חייב לפושטו תיכף וכל רגע שישהא עליו עובר בלאו ואסור להלביש חבירו כלאים משום לפני עור כו׳ :

כח כל דבר שדרך להתכסות בו או להשתמש בו לצורך הגוף לא יעשה של כלאים אבל בלא״ה מותר לעשותם ולקיימם ואינם אסורים אלא בלבישה · וכל הזהיר שלא ללבוש שעטנז יזכה ללבוש בגדי ישע ומעיל צדקה :

אברך בכל רעיוני האסורים מתיר · שזכני לגמור שער איסור והיתר :

הלכות נדה

שער בית הנשים

כלל קז דין נדה וזבה מה״ת (סימן קפ״ג) :

א כתיב בפ׳ קדושים ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה כו׳ ונכרתו שניהם מקרב עמם ודוה ה״א כולל ב׳ מינים נדה וזבה (סדוס ר״ל סוב ממנס דס) וכתיב מקורה הערה למדנו שאפילו לא גמר ביאתו אלא שהערה בה לבד מ״מ חייבים כרת ואין הפרש אם היא גדולה או קטנה או פנויה בין שפחה בין משוחררת וגיורת ובין ראתה באונס או ברצון ואפילו לא יצא הדם לחוץ אלא נעקר מן המקור ועדיין הוא בבית החיצון דהיינו בין השינים מקום שמגיע אליו האצבע בשעת גמר ביאה טמאה (רמב״ן ס״ג) · והנני מבאר לך מה היא נדה ומה היא זבה מדין תורה ואיך הוא מנהגנו ע״פ תקח״ל אעתיק לך לשון הזהב של הרמב״ן בהל׳ נדה וז״ל נדה האמורה בתורה כל שראתה דם בבשרה ממקור דמ״ה בין שלא ראתה אלא טפה אחת כחרדל או פחות מכן בין שהיתה שופעת דם ז׳ ימים ופסקה בסוף יום ז׳ דין א׳ הוא וטובלת בלילה שהוא ליל שמיני וטהורה לבעלה וזו היא נדה האמורה בתורה שנאמר ז׳ ימים תהיה בנדתה · חזרה וראתה מליל שמיני ואילך זו היא הנקראת זבה שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה מפי השמועה למדו ימים רבים ג׳ לומר שאם ראתה אחר זמן נדתה או סמוך לנדתה ג׳ ימים רצופים שבכל יום תראה דם אפי׳ טפה פחותה מן החרדל ה״ז זבה גדולה ומאחר שתפסוק ראייתה צריכה לספור שבעה ימים נקיים חוץ מן היום שפוסקת בו וטובלת ביום ז׳ לספירה אחר שתנץ החמה וטהורה לבעלה שנאמר וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר :

ב כל חייבי טבילות טבילתן ביום ספירתן אחר הנץ החמה מיד חוץ מנדה ויולדת שטבילתן בלילה שלאחר ספירה שנאמר בנדה שבעת ימים תהיה בנדתה השבעה כולן בנדות וכן יולדת זכר בליל שמיני ויולדת נקבה בליל ט״ו שהיולדת כנדה כמו שיתבאר :

ג ימים אלו שהזבה סופרת צריכה שלא תהא טומאה מפסקת בניהם ואם ראתה אפילו ביום ז׳ סמוך לשקיעת החמה סותרת כל המנין וחוזרת וסופרת ז״נ רצופים לפיכך אע״פ שטובלת ביום ז׳ לאחר הנץ החמה אם שמשה בו ביום ה״ז תרבות רעה ובעילתן תלויה שמא תראה ותסתור כדין זבה גדולה ונמצא בעל את הזבה שהוא בכרת :

ד אין יום אחר הלל מ (סלמון מגומגס קלת) · שי״א יום הסמוכים לז׳ ימי נדות כלבו שהאשה נעשית בהם זבה אבל מאחר שנשלמו הי״א חוזרת לימי נדות שאפי׳ ראתה ביום ז׳ טובלת בליל שמיני וטהורה כמו שביארנו ואחר עשר ימים אלו הם הנקראים י״א יום שבין נדה לנדה מפני זה הטעם שבארנו :

ה הרואה בתוך י״א ימים הללו יום א׳ בלבד בין שראתה בתחלת הלילה ובין שראתה בסוף היום ופסקה בו משמרת כל הלילה אם לא ראתה משכמת וטובלת לאחר הנץ החמה · ראתה גם ביום ב׳ ופסקה בו משמרת יום ג׳ אם לא ראתה משכמת וטובלת לאחר הנץ החמה ובספירת ימים נקראת שומרת יום כנגד יום וזו היא שחכמים קורין אותה זבה קטנה :

ו אף על פי שטובלת ביום שפירשה בין בשני ובין בשלישי לאחר שתנץ החמה מיד והרי היא טהורה אינה משמשת מפני שהיא תלוי׳ שמא תראה ותסתור כדין זבה גדולה :

ז אין אחר עשר עצמו צריך שימור מה״ת אלא אם ראתה בו טובלת בלילה וטהורה שהרי יום י״ב מימי נדות ואינו מצטרף לזיבה :

ח אין בין זבה גדולה לזבה קטנה אלא ספירת ז׳ והבאת קרבן שזבה גדולה צריכה לספור ז׳ ימים נקיים וזבה קטנה אינה סופרת אלא יום אחד בלבד וזבה גדולה מביאה קרבן כשתטהר

ולא

ולא זבה קטנה אבל לענין טומאה ואיסורי ביאות שות שחת :

ט ספירת הנדות והזיבה כך הוא • הרואה דם תחלה יושבת ז' לנדת. ראתה יום ה' נעשית זבה קטנה ושומרת יום כנגד יום ראתה יום ט' שומרת יום כנגד יום ראתה יום עשירי ה"ז זבה גדולה וצריכה ז"נ :

י משעה שהאשה נעשית זבה גדולה אינה חוזרת לימי נדות עד שתספור ז"נ כיצד הרי שראתה ג' ימים בסוף י"א ושפעה וראתה גם ביום רביעי שהוא מן הימים הראוים לנדה אפילו התחילו נקיים שלה וסתרה וחזרה למנותן וסתרה אינה אלא זבה שסותרת וכשתשלים ז"נ ותראה תחזור לתחלת ימי נדה בין שהתחילה לראות בראשון של י"א בין ג' אחרונים שהם תשיעי עשירי וי"א מכיון שנעשית זבה גדולה אפילו שופעת אח"כ ק' יום משתספור ז"נ ותראה תחזור לתחלת ימי נדה :

יא ראתה נדה בתחלה ולא ראתה בי"א יום משתראה ביום י"ח לראייתה היא נדה בתחלה לא ראתה עד יום כ"ו אין מונין ליום הראוי לזיבה אלא ה"ז תחלת נדה :

יב אין זיבה אלא בי"א שסמוכין לז' שראתה בהן נדות והזהר במנין זה שכבר טעה בו אחד מגדולי המחברים (כוונתו על סרמב"ם כס"ך סי' קס"ג) :

יג ימי נדתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבה קטנה שאם ראתה יום עשירי לזיבה ויום י"א וחזרה וראתה ביום י"ב אם עבר עליה יום א' בלא ראייה מן הששה שמשלמת לנדתה טובלת בליל ח' לנדתה וטהורה אבל בזבה גדולה אצ"ל ושהרי אינה נעשית זבה כמו שבארנו :

יד אין האשה טמאה עד שתראה דם ממקור דמיה והוא המקום שחכמים קורין אותו חדר ואין כל המשקה היוצא מן החדר מטמא אלא הדם בלבד ומראות היו לחכמים שבהן מטמאין הדמים וכל שאינה מאותן המראות מטהרין אותו :

טו כשנתמעט לבן של חכמים מפני כובד ותכיפת הצרות חששו שמא יבאו לטעות בדבר שזדונו כרת שהרי אפשר שתראה אשה בימי נדתה ז' ימים ויהיה של ששה דם טהור ושל יום ז' דם טמא ואפי' מראה דם לחכם גדול ובקי אפשר שתטעה בעצמה במנין הנדות והזיבה :

טז הרי שראתה בסוף י"א מימי הזיבה ומתרתו וטעתה והיתה סבורה שראיה ראשונה בימי הנדות ומונה מטמנה ואינה ראויה למנות אלא מיום המחרת שבו התחילה נדותיה ולפיכך עמד רבינו הקדוש ותקן שכל אשה שתראה יום א' תספור ז"נ ואם ראתה שנים תשב ז' נקיים ואם ראתה ג' תשב ז"נ ובכל ימים שתראה כך היא נידונית ואינה צריכה להראות דם לחכם ולא למנות ימי נדות וזיבה :

יז אע"פ שזו התקנה אין בה בית מיחוש החמירו בנות ישראל על עצמן שאפי' ראתה יום א' טפה כל שהוא ופסק הדם סופרת לה ז"נ בין שראתה בעת נדתה בין שראתה יום א' או ב' או הז' כולן או יותר משיפסוק הדם סופרת ז"נ כדין זבה גדולה :

יח ומפני מה החמירו בנות ישראל כך על עצמן כדי שיהיה בכ"ז מונות מנין א' ולא תשתנה מנהגן בין ראי' א' לג' ימים הרי שראתה ג' ונעשית זבה התחילה וספרה עד ז"נ וראתה בז' טפה כחרדל ודאי צריכה לישב ז"נ ויש שאינן בקיאות בין תחלת ראי' לסתירת הספירה ויבא הדבר לידי טעות :

יט חומרא זו שנהגו בנות ישראל הוכשרה בעיני החכמים ועשו אותה כהלכה פסוקה בכ"מ לפיכך אסור לאדם להקל בה ראשו לעולם עכ"ל רמב"ן :

כלל קח דין שצריך לפרוש מאשתו קודם לווסתה (סימן קפ"ד):

א רוב נשים יש להם ווסת (ר"ל זמן קבוע לורה כנשים) לראות בזמן ידוע או מכ' יום לכ' יום או פחות או יותר כאשר נבאר פרטיה' בכלל קי"ב וכשהגיע הזמן לראות צריך לפרוש ממנה עונה אחת י"א שהוא מדאורייתא דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם וסמיך ליה והדוה בנדתה ללמד כשיגיע זמן נדתה יהיו מוזהרים ומופרשים ממנה וי"א דקרא אינו אלא אסמכתא והפרישה אינו אלא מדרבנן שמא תראה בשעת תשמיש וכן דעת רוב הפוסקים ולכ"ע אין צריך לפרוש אלא מתשמיש לבד אבל משאר קריבות שאסור בימי נדתה מותר ובחיבוק ונישוק יש אוסרין אפילו למאן דס"ל וסתות דרבנן שקרוב הדבר שיבא גם כן לידי בעילה ויש מתירין כיון דהבעילה גופא אינו אלא מדרבנן והמחמיר תבא עליו ברכה (סעיף א' ב' וכש"ך) :

ב וכמה היא העונה או יום או לילה • כיצד אם דרכה לראות ביום פורש ממנה אותו יום כולו אפי' אם דרכה לראות בסוף היום ומותר מיד בל לה שלאחריו ואם הוא מתחלת היום אע"פ שלא ראתה אסור כל אותו היום ומותר בלילה שלפניו וכן הדין אם ווסתה לראות בתחלת הלילה אע"פ שלא ראתה אסורה כל אותו הלילה וכן אפי' אם ווסתה לראו' בסוף הלילה אסור

אף בתחלת הלילה ומותר ביום שלפניו וכן ביום שלאחריו אם לא ראתה וי"א דחשבינן לעולם י"ב שעות ליום וי"ב שעות ללילה ולכן יש להחמיר כחומרת שניהם (בש"ך סק"ז יש ט"ס מש"כ שעות זמניות נ"ל שעות שוות ומש"כ וכה"ג וכו' ע' בס"ט) ואפילו בתמוז שהלילו' קצרות צריכי' לחשוב לחומרא י"ב שעות צריכה פרישה ואם ווסתה בסוף היום אזלינן לחומרא אף שהיום ארוך צריכה לפרוש כל היום (ש"ך ס"ק ז' ועיין סדרי טהרה) :

ג בר"א שיש לה ווסת קבוע באיזו זמן שתראה ביום או בלילה כגון שרואה לעולם בתחלתו או לעולם באמצעיתו או לעולם בסופו ואז א"צ לפרוש אלא אותה עונה שהווסת בתוכו אבל אם רגילה לראו' ביום ואין לה שעה קבוע רק לפעמים בתחלתו ופעמים באמצעיתו ופעמים בסופו א"כ כל היום ווסתה וצריך לפרוש עונה מקודם לה היינו כל הלילה (ש"ך שם) אבל מנ"י וכו"פ כדעת כל הפוסקים דלעולם אין חילוק וא"צ פרישה לכל היותר אלא עונת הווסת. ונ"ל דבעונות הווסת וכן אם לפעמים רואה בתחלתו ופעמים באמצעיתו ופעמים בסופו הוי כל היום עונת הווסת ואסורה כל היום מדאורייתא לכ"ע : א

ד אם רגילה לראות בהנץ החמה ולא ידעה אם קודם הנץ החמה או אחריו אינה אסורה אלא ביום דבלילה מותר דהוי ס' דרבנן אבל ביום דאפילו ראתה קודם הנץ היתה אסורה ביום תחשב היום כמו ודאי וכן אם רגילה לראות בין השמשות אינה אסורה אלא בלילה (גמ' שבקשה הס"ט והרי קיימא לן דמעס"ש נחשב ליום ולמה תלינן כאן בהנץ החמה דוקא. נראה לי על פי מה של הכו"פ דראיית הנדה היא תלויה דלפעמים גורם מה שהחמה נכנסה תחת הארץ או למעלה מהארץ וא"כ לק"מ) (סעיף ד') ואם רגילה לראות ראי' מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ אסורה בלילה וביום כשיעור הנמשך ט (בש"ך ס"ק ט"ו ט"ס ונ"ל קודם הנץ כו' וכל היום שלפניו כו') :

ה אם הווסת נמשך איזה ימים ששופעת או מזלפת אינה צריכה לפרוש אלא עונה הראשונה של תחלת הווסת ולא אמרינן שכולה ראיה אחת היא או שכל יום ויום הוא ווסת בפ"ע אלא אמרינן שעונה הראשונה הוא ההתחלה והשאר נמשך מזה כיון שכבר נפתח המעיין לא נסתם עד איזה ימים ואותה העונה היא שגרמה הראי' (סעיף ו') :

ו אשה שאין דרכה לראות בפחות מכ' יום לכ' יום אבל אח"כ אין לה קצבה וע"פ רוב תראה מכ"ו יום לכ"ו יום אלא שלפעמים מקדמת שעה ווסתה ורואות לכ"א או לכ"ב ועד כ"ז ולפעמים מאחרת לכ"ז וכ"ח וכיוצא בו אם כבר קבעה ווסתה ג"פ ליום כ"ו ולא עקרה ג' פעמים רצופים ליום אחר כאשר נבאר משפטי קביעות הווסת ועקירתה בכלל קי"ב וא"כ עד ליל כ' ודאי מותרת ובליל כ"ו ודאי אסורה רק מקודם לזה ואחר זה י"ל כיון דקיי"ל בסי' הקודם לזה דאזלינן בתר התחלת הווסת ואם כן ה"נ תאסר ליל כ"א שהיא עונה ראשונה ממה שנשתנה אצלה ואפשר גם ליל כ"ז מפני האיסור יותר ואמנם י"ל דלא דמי דדוקא התם שראתה בכל אותן הימים כבר נפתח מעיינה שפיר אזלינן בתר התחלה אבל הכא בכל יום חיישינן שמא תראה (בס"ג בפ"ב דשבועות מהמיר וכ"כ מנ"י וכו"פ וס"ט אך בס"ג מסיק דשאל למהר"ן והשיב לו מדרך מו"מ דיש להקל וכ"כ לבוש בסי' קפ"ז והיינו לשון רמ"א וכו' צריך לפרוש ממנה בעונה שבי' או ג' ימים קודם לכן או אח"כ עכ"ל וכ"כ הש"ך סימן קפ"ט ס"ק ל"ט ולא ידעתי למה הנתיב הש"ך להקשות על רמ"א עד סימן קפ"ט ולא הק' בסי' קפ"ד שהרי שם מבואר בש"ע דאזלינן בתר בתחלת הווסת והרמ"א לא הגיה שם ש"מ דמודה ובסי' קפ"ט שם שכ' רמ"א וכן עיקר היינו מטעמא שכ' הב"י דהרז"ה והרא"ש עם אזלו לשיטתם דפסקו הכי בסי' קפ"ד דאזלינן בתר התחלת הווסת) והדעת מכרעת כהמחמירין ואמנם נראה דוקא ברגילה בכך אבל בלא"ה אינה חוששת אלא כדין שאר כל ווסת שאינו קבוע שנעקר בפעם א' כדלקמן כלל קי"ב. ונ"ל דאם אירע ליל טבילה או שיוצא לדרך דאפשר יש לסמוך אדעת המתירין ואינה צריכה לחוש אלא לעונה הראשונה (וביוצא לדרך נ"ל דלכ"ע מותר שהרי יש מקילין בלא"ה אפילו סמוך לווסתה ממש כדבסמוך בסי' ז' ומ"מ נ"ל דאם קבעה ווסתה שהיא רואה תמיד בלילה או תמיד ביום נ"ל דא"ל להחמיר אלא בהותה עונה שרואה ב' או ג' ביום או בלילה) :

ז היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לווסתה ולכ"ע חייב לדבר על לבה דברי פיוסין ודברי ריצוי וחיבוק ונישוק אלא דרוב הפוסקין מתירין אפי' תשמיש וסמכו אקרא דוידעת כי שלום אהלך דכיון דאשה משתוקקת לבעלה בשעה שיוצא לדרך יותר משאר הימים כדכתיב ואל אישך תשוקתך ואמרו חז"ל דזה קאי על שעת יציאת בעלה להרך וחששו חז"ל שמא תזנה כיון שאין בעלה בעיר ואין אימת בעלה עליה ולפיכך התירו אפי' סמוך לווסתה שהרי פרישת לווסת

בינת אדם

(א) א לכאורה נ"ל דבר חדש שלא ראיתי בשום חבור שידבר בזה מ"מ תורה היא ולענ"ד נ"פ כי נ"ל דלהדין מוכרח דלכ"ע זמן הווסת אסור מדאורייתא לכ"ע ולא נחלקו אלא על כל העונה כגון שדרכה לראות בתחלת היום או בסופו ואסור כל העונה בזה י"א שאינו אלא מדרבנן אבל עונת הווסת גופא דהיינו תחלת היום או סופו לא צריך קרא לאסור דבודאי לא דמותר לשמש עם הספורה למ"ד וסתות דרבנן וליתא שמא תראה אלא דמוקמינן אחזקת טהרה אבל בשמגיע זמן הוסת גופא הוי דאמריך דל"א החזקה אורח בזמנה בא וכיון שאין כאן חזקה ולכך אפי' לא בדקה בזמן הוסת ובדקה אח"כ ומצא טהורה טהורה היינו כיון דס"ל וסתות דרבנן ואין כאן חזקה ולא מחזקינן ריעותא דלא תזיק אבל עכ"פ היאך ישמש בזמן הוסת עכ"פ חזקת טהרה נ"כ אין כאן ואע"ג דפסק בש"ע סימן קפ"ד דאפי' בלא בדיקה טהורה לאחר זמן וסתה היינו משום דלא הרגישה אבל איך ישמש שמא תרגיש ולפ"ז אם אין לה עת קבוע באותו יום אלא

לפעמים

לווסת אינו אלא מדרבנן לרוב הפוסקים • ב (והתולקין ס"ל דהפרישה דאורייתא אבל בליל הטבילה אסור לכ"ע סמוך לווסתה (כו"פ הסי' קפ"ז וס"ט סימן קפ"ד) :

ח בר"א שצריך לפרוש בגדולה אבל בקטנה שלא הגיע לי"ב שנים או שלא הביאה סימנים וכן זקנה שנים דלקו דמיה כ"ז שלא קבעתו ג"פ (וע' בסי' קפ"ט ס"ק מ"ג ובנקה"כ שם) ומעוברת לאחר ג' חדשים לעיבורה וכן מינקת כל כ"ד חודש משנולד הולד אפילו גמלתו או מת הולד כולן מותרין וא"צ פרישה סמוך לווסתן ר"ל לווסת שהיה לה מקודם אבל אם ראתה פעם א' בימי עיבור והנקה מבואר לקמן ובסימן קפ"ט דחוששת כמבואר דינים בכלל קי"ב בסופו (סעיף ג') (ובס"ך סימן קפ"ז ס"ק י"ט מש"כ בשם רש"ל וסיים וש"ל סימן קפ"ט סעיף ל"ג כוונתו דשם מבואר דמעוברת ומניקה אפילו בשעת אתת הווסת) ואם היתה נחבאת במחבא מפני פחד קי"ל דחרדה מסלקת הדמים ולכן אפילו הגיע שעת וסתה אינה חוששת לו וי"א דלא מהני זה אלא לענין דאם עבר הווסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה אבל לכתחלה צריכה בדיקה דבשלמא מעוברת ומניקה חזינן דדמיהם מסולקין מה שאין כן בזו אנו רואין כמה נשים אע"ג שהיו במחבא לא שינו תפקידם (סעיף ח') :

ט כל הנשים חוץ מאלו המסולקת בדמים כשיגיע הווסת צריכה בדיקה דאמרינן חזקה אורח בזמנו עכ"פ מדרבנן עבר הווסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה י"א דא"צ בדיקה כלל כיון שלא הרגישה וי"א דאעפ"כ אסורה עד שתבדוק וכן עיקר ומ"מ אפילו שהתה זמן מה אחר זמן וסתה מהני בדיקה וי"א דצריכה לבדוק תיכף וא"ל בדיקה תיכף לא מהני בדיקתה אח"כ דס"ל דאע"ג דווסתות דרבנן כעין דאורייתא תיקון והכו פ מקיל כדעת הש"ע וכ"ז בווסתות הקבוע לימים לבד אבל בווסתות שע"י מקרים שבגופה כיון שהרגישה במקרים הללו ולא בדקה אפי' בווסתות שאינו קבוע אסורה לשמש עד שתבדוק (ס"ז סימן קפ"ט ס"ק ל"ח) :

י אשה שיש לה ווסת לימים לבד או לימים ולמקרים כאשר נבאר בכלל קי"ב והגיע שעת ווסתה אסיר לבא עליה עד שישאלנה ואם שהתה אחר הווסת שיעור שתספור ז"נ ותטבול מותר בלא שאלה דאימר לא ראתה ואת"ל שראתה שמא טבלה ואם היה לה ווסת לימים ולווסת הגוף כגון קפיצה או שאוכלת שום ופלפלין (ע' ס"ך שם ס"ק ל"ג) כיון שתלוי במעשה איכא למימר לא קפצה ולא ראתה וא"צ שישאלנה אבל חוששת לעונה בינונית שהוא מל' יום לל' יום כדין ווסת דלעיל אבל אם היה בחזקת טמאה מבואר לקמן סימן כ' :

כלל קט דין בדיקת האשה לפני תשמיש ולאחריו ואם אמרה טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה הייתי (סימן קפ"ט קפ"ו) :

א אשה שיש לה ווסת קבוע א"צ בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר התשמיש ואין לה לבדוק כלל בפני בעלה בשעת תשמיש כדי שלא יהיה לבו נוקפו ודוקא שלא הרגישה כלום דאם

בינת אדם

לפעמים מתרית או באמצע או בסוף אסור מדאורייתא כל אותה העונה שאין לה חזקה כלל כיון שפעמים להפסקות כדאמרינן סוף קדושין ביומא דשכיחי שיתא כמש"כ תוס' כיון דרגילות שנעשות גבה פעמים בשתרים ובהכי ניחא דאמרינן בפסחים ע"ב אשתו נדה בעל חייב ומוקי לה סמוך לווסתה ואי איתא דלמ"ד וסתות דרבנן וא"כ גם הפרישה אינה אלא מדרבנן וא"כ מדאורייתא מותר לבעול לעולם כ"ז שלא הרגישה וא"כ שפיר לשמחה בעונה כדמשני התם ואמאי חייב והיאך יתקנו חכמים שיביא חולין בעזרה וע"ש בתוס' כיון דמדאורייתא אפי' לי"ל לשיולי אע"כ דזמן וסתה אסור לכ"ע מדאורייתא וא"כ צריך לשאלה אם לא הגיע זמן וסתה וא"ש לכ"ע אפי' אי ניחא וסתות דרבנן ול"ע :

(ג) **ב** ע"ש ביבמות דף ס"ג טעם זה למדתי מן הלבוש והוה ניחא לי דהא מוכח התם דמשום מצות עונה אסור בסמוך לוסתה מדאמר ריב"ל חייב לפקדה דכתיב וידעת כו' ופריך מהתם נפקא והא' איבך כו' מגמ' כו' וקשה מה בכך שהיא משתוקקת לבעלה והא בכל עונה היא משתוקקת לבעלה וכי נימא דבכל עונה מותר סמוך לוסתה א"כ בטיילין ליכא אזהרה זו דוהזרתם כו' אלא ע"כ דבאמת ס"ד דגמרא דטעמא דריב"ל הוא משום דכיון דמשתוקקת אזי חייב בעונה כדאמר רבא בפסחים פרק אלו דברים חייב אדם לשמח את אשתו אפי' שלא בזמן עונתה והיינו משום שמתאוה וע"כ א"ל ללמוד שידעת דכיון דידענו מוא"ך פסוק זה שהיא משתוקקת ידענו שהוא חייב לפקדה וע"ז מקשי דל"ל אלא לסמוך לוסתה דאסור בכל עונה ובזה מותר וע"כ באמת ע"ש ונ"ל דכיון שיוצא לדרך והיא מתאוה הרבה תזנה משא"כ בשאר עונה ואף דמשמע בפסחים שם דמשני מעיקרא דפריך והא איכא שמחת עונה ומשני שלא בשעת עונתה ופריך והא"ר חייב לשמח אשתו אפי' שלא בזמן עונה ומשני סמוך משמע אבל בזמן עונה מותר אפי' בסמוך לוסתה דא"כ לישני תיכף סמוך לוסתה י"ל דבלא"ה מתרץ שפיר ואמנם נ"ל די"ל עוד טעם לחלק בין יוצא לדרך לשאר עונה דבשאר עונה אעפ"י שמתאוה מ"מ כמו שהוא מוזהר לפרוש סמוך לוסתה גם היא מוזהרת וא"כ אין עליו כלל החוב של עונה (ובזה ניחא נמי מש"כ המ"א בסי' תקע"ד דבשני רעבון אסור לשמש אפי' בליל טבילה דאע"ג דהוא ליל עונה מ"מ כיון שגם היא אסורה כמו הוא ולכן אין כאן עונה כלל) משא"כ ביוצא לדרך שהוא מחוייב לקיים העונה שהוא משועבד לה ורוצה לצאת לדבר הרשות ומה איכפת לה שהוא רוצה לצאת לדרך וא"כ במה נפטור מחיובה ולכן התירו חכמים כיון שהמניעה ממנו ולפ"ז בין לטעם הלבוש ובין לטעמא דידי אסור לבעול סמוך לוסתה אפי' בליל טבילה או כשבא מן הדרך דבודאי כמו שהוא משתוקק לאשתו כדדרשינן ונגע וכו' באהלך ואמרו חז"ל שלא שבא מן הדרך כו' כן היא משתוקקת לבעלה כ"ז לא מהני דמטעם השתוקקות לא התירו דאין כאן אלא מצות עונה אפי' אם וסתות אינו אלא מדרבנן (וכן מוכח להדיא בנדה דף ט"ו ע"א מקו' תוס' ד"ה אפי' כו' ע"ש) אלא הטעם הוא או משום שהיא תאבה כיון שאינו בעיר או שהמניעה אינו ממנו ואז גם

היא

יאם הרגישה אסורה עד שתבדוק תיכף כמו שנבאר בכלל קי"ג • ואם אין לה וסת ג"פ ראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש ולאחר תשמיש הוא בעד שלו והיא בעד שלה ואם הוחזקה באותן ג"פ שאינה רואה דם מחמת תשמיש שוב א"צ בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ולרמב"ם ורא"ש כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש ומ"מ א"צ עד חדש על כל תשמיש ותשמיש שעושין בלילה אחת אלא מקנחין עצמן כל הלילה בעד ולמחר צריכה בדיקה ואם מצאה דם טמאה (כו"פ כנ"ל בכוונת רמ"א עיין בנדה דף ט"ז בתוס' ד"ה כ"ס) ואם קנחה עצמה בעד ואבדה לא תשמש עד שתבדוק עצמה הואיל ואין לה וסת ויש מקילין דאפי' באין לה וסת א"צ בדיקה כלל ואם היא מעוברת או מינקת לכולי עלמא אפילו באין לה וסת אין צריך בדיקה (ס"ט סק"ד) ואשה שאינה רואה בבחות מי"ד יום אחר טבילתה אבל לאחר י"ד יום אין לה קבע עד י"ד ימים דינה כיש לה וסת ולאח"ז כאין לה וסת ואשה שלא ראתה מעולם דהיינו בתולת דמים בחזקתה קאי וא"צ בדיקה לבעלה (ס"ט בשם ר"ד ערמאה) (סימן קפ"ו) :

ב האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו טבלתי אם עברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול ואף שהבעל מסופק עם עברו אם לא היא נאמנת לאפוקי כשיודע בבירור שלא עברו ואפילו בגדים מלוכלכים בדם נאמנת לומר שבא לה ממקום אחר שהרי התורה האמינה דכתיב וספרה לה משמע לעצמה שאינה צריכה עדים לכך (קפ"ס) :

ג האשה שהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדים המיוחדות לימי נדתה חשובה כודאי טמאה ואפי' אם תתן אמתלא לדבריה מפני מה החזיקה עצמה לטמאה לא מהני דאם מפני האמתלא היה סגי שתאמר טמאה אני אבל כיון שעשתה מעשה מסתמא פרסה נדה ואינה נאמנת עוד אבל אם אמרה לבעלה או לשכנותיה שהיא טמאה אפי' לא גלתה לבעלה ואח"כ אומרת טהורה אני ומה שאמרתי טמאה אני היה מפני איזה אמתלא כגון סבורה אני שאני נדה ועכשיו בדקתי ומצאתי שאני טהורה או מפני שבעלה תבעה ולא היה לה כח לתשמיש או מפני בושה שהיו ישינים באותו בית אנשים או מחמת שיראה מעין הרע או מחמת קטט וכיוצא בו נאמנת (והט"ז כ' דאפילו באמרה לשכינים לא מהני אמתלא ונ"ע דא"כ למה כ' רש"י וכ"כ פוסקים כגון שלובשת בגדי נדה ולפ"ז באמירה בעלמא לא מהני אמתלא וכ"כ מג"י דלא כט"ז) ואם לא היה אפשר לה לעשות בענין אחר אלא א"כ שתלבש בגדי נדות גם בזה נאמנת ומ"מ מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא להאמין לה מדת חסידות הוא (שם) :

ד אמרה פלוני חכם טיהר לי והחכם אומר שהיא משקרת אע"ג דהתורה האמינתה הבא כיון שאמרה שאותו פלוני טיהר והוא אומר שמשקרת החכם נאמן וטמאה שכן הדין בכל עד מפי עד אם בא הראשון וכפר אין השני האומר בשמו נאמן ודוקא שהחכם בפנינו ואומר שהיא משקרת אבל אם אין החכם בפנינו רק שא' אומר שהיא משקרת היא נאמנת (ט"ז שם) :

ה יש לאדם להניח את אשתו לבדוק גם עד שלו דמתוך שנאמנת על שלה נאמנת גם על שלו (קפ"ו) :

ו הבעל יכול לראות דמי אשתו (קפ"ח) ונ"ל דאם אירע לה שאלה בענין הטבילה אין הבעל יכול להורות דומיא דשחיטה לעיל כלל א' סי' י"א : ג

ז עברה ושמשה בעונות הווסת אע"פ שלא ראתה שניהם צריכים תשובה כדין עובר על מצות דרבנן כדלקמן סי' ח' (ופי' במ"א ס"ס קפ"ד ס"ק ל"ד) וליש פוסקים הפרישה היא דאורייתא ואם מצאה אח"כ דם ויש לחוש שמא ראתה תחתיו שניהם צריכים כפרה וחייבין באשם תלוי שהרי שניהם בספק איסור כרת (קפ"ס) :

ח היה משמש עם הטהורה שלא בשעת ווסתה ולא הרגישה כלום אפילו מצאה אח"כ דם על עד שלו דודאי ראתה בשעת תשמיש שניהם אין צריכין כפרה שהרי אנוסים היו אפי' לא בדקה עצמה תחלה שהרי א"צ בדיקה אבל אם בשעת תשמיש הרגישה ואמרה לו נטמאתי ימלא פחד ורתת על העבירה שבא בידו ואסור לו לפרוש מיד בקישוי אבר דאם פורש מיד חייב כרת שיציאתו הנאה כביאתו • כיצד יעשה יהא מונח כך בלא דישה ולא יסמוך עליה אלא

ישמוך

בינת אדם

היא חייבת ואסורה ואין כאן פליו מאוס כלל (ועיין בס"ט שאוסר ג"כ ואם אפשר להמתין עד למחר דממ"נ אם תראה שפיר מה ואם לא תראה הוא"ל ועבר עונת הוסת מותר לכ"ע ימתין כיון די"א דאסור לבעול וי"א דאם אדם רוצה לילך לדרך ואשתו נדה ותטבול תוך עונה א' צריך להמתין וכ"ז בהולך לדבר רשות אבל אם הולך לדבר מצוה א"צ להמתין שמא יתבטל מן המצוה . ונ"ל דאם אירע ליל טבילה והוא בתוך עונת הוסת אסור לכ"ע וכ"פ בס"ט וכו"פ בססי' קפ"ז שבתוך המתירין הוא בגמרא כשיניהם דא"כ בליל שבת שהוא ליל עונה יהיה מותר א"ו דליתא :

(ג) ב לפי מה שכתב הר"ש הבאתי דבריו בשער או"ה סימן דבאתחזק איסורא אסור לבורות לעצמו וכתב שם סט"ז דה"ה בבורחת שהיעה אסור וא"כ אע"ג דמותר לראות דמי אשתו היינו משום דלא אתחזק איסורא דאע"ג דהיא טמאה מ"מ אינה בחזקת רואה תמיד כמש"כ תוס' בגיטין דף ב' אבל אם הוראה בטבילה דהבתוק איסורא שהרי בודאי היא טמאה ועדיין היא זונית דבהיתר מעם ואם כן אסור

יסמוך על רגלו וידיו שלא יהנה וימתין עד שימות האבר ואז פורש עצמו ואם היה שוגג שלא ידע שאסור לפרוש באבר חי הרי היה שוגג באיסור כרת ויתענה עכ״פ מ׳ יום אפילו אינם רצופים ולאחר התענית אסור בבשר ויין ויש להחמיר בתשובתו וכל המרבה לשוב זכות הוא לו ואם אינו יכול להתענות אזי יתן בעד כל יום מהתעניתים כפי השגת ידו ועכ״פ לא יפחות מליתן בעד כל תענית ח״י ג״פ ומלבד התעניתים יתן לצדקה עבור שהיה חייב חטאת סך שיכול לקנות בזה״ר זה הפחות שבכבשים או בעיזים (עיין כ״ו כמ״ה שם) אבל האשה א״צ כפרה שהרי היה שלא בשעת ווסתה ואין לה הנאה מן הפרישה (שם) ואמ״ו בנ״ב ח״ב כתב דאם שמטה מתחתיו גם היא צריכה תשובה:

כלל קי דין אשה שראתה דם מחמת תשמיש ואשה שיש לה מכה באותו מקום

(סימן קפ״ז)

א אשה שראתה דם מחמת תשמיש מותרת לשמש לאחר שתטהר ואם ראתה גם בפעם ב׳ אפ״ה מותרת לשמש לאחר שתטהר בפעם ג׳ דתלינן שמא בעל בכח ואין כל הכחות שוות ראתה גם בפעם ג׳ ה״ז מוחזקת לראות דם מחמת תשמיש עם בעל זה דזה הוי כמו ווסתות דאמרי׳ עכ״פ מדרבנן אורח בזמנו בא וא״כ בזו נמי אמרי׳ אורח בזמנו בא ואם תשמש תראה דם ולכן אסורה לשמש עוד עם בעל זה • ואפי׳ לא בדקה עצמה קודם תשמיש צ״ע אם תלינן שהיה מקודם (ס״ט סי׳ קפ״ו ס״ק ד׳ בסופו ועיין ט״ס וג״פ) ואסור להשהותה אף אם אינו רוצה לבא עליה דחיישינן שמא יבא עליה לאחר טבילה כיון דאינה אסורה עליו אלא מדרבנן דווסתות דרבנן וכשתראה הרי שגג בשגגת כרת אא״כ רוצה להשהותה ע״י שליש ולא ילך אצלה אלא בעדים או שתדור בשכונה אחרת ואם לא קיים פו״ר כופין אותו להוציא (סי׳ קפ״ז סעיף י״ב ובש״ך) אלא תתגרש ומותרת להנשא לאחר דאין כל האצבעו׳ שוות (ר״ל אבר התשמיש) דאפשר דאבר התשמיש של בעל זה גורם לה שתראה והוי ס״ס שמא מחמת מיעוך תשמיש ראתה מהצדדין ואת״ל מן המקור שמא אין כל אצבעות שווין• נשאת לאחר וראתה ג״כ דם מחמת תשמיש ג״פ רצופים אסורה גם לשני אלא תתגרש ומותרת להנשא לשלישי שעדין לא הוחזקה על ידי ג׳ אצבעות נשאת לג׳ וראתה דם מחמת תשמיש ג״פ רצופים כבר הוחזקה על ידי ג׳ אצבעות ומוחזקת שבודאי תראה ע״י תשמיש ולכן אסורה אפילו להנשא עוד לכל אדם עד שתבדוק • כיצד בודקת נוטלת שפופרת של אבר ר״ל קנה חלול של עופרת או שאר מתכות שיכולין להחליקו שלא ישרט (נאפוקי של ברזל או עץ) ופיה כפ״ל לתוכו שלא יסרט ונותנת בתוכו מכחול ובראשו מוך ומכנסת תחלה השפופרת לאותו מקום עד מקום שתשער האשה בעצמה לפי אומד דעתה שהגיע עד מקום שהשמש דש ואח״כ תכנים המכחול לתוך השפופרת כדי שלא תגע המכחול בצדדין ואח״כ מוציאה המכחול קודם שתוציא השפופרת אם נמצא דם על ראש המכחול בידוע שהוא מן המקור ואסורה לכל העולם דכיון דודאי הוא מן המקור אם כן לא נשאר אלא ספק א׳ שמא לא כל אצבעות שוין (סמ״ג) ואם לאו אם נמצא דם על הצדדין של השפופרת מותרת אפי׳ לאותו בעל שהרי יש הוכחה שהדם היה מן הצדדין ולכן אפי׳ תמצא אחר כך מ״ת כמה פעמים טהורה שהרי זה דם צדדין ואם לא נמצא לא על המכחול ולא על השפופרת וא״כ י״ל שכבר נתרפאה ומותרת לשמש אח״כ ואם אח״כ נתחזקה ג״פ וראתה צע״ג להתיר ואפי׳ בחזרה וראתה פעם א׳ הרי אינגלאי מילתא שלא נתרפאת (עיין ש״ך ס״ק י״ט ובס״ט סק״ו) ואף בזמה״ז יש לסמוך אבדיקה זו ואם תרצה תוכל לבדוק בענין זה שתעשה מבגד פשתן כיס ארוך וקצר כמדת האבר ולמלאות הכיס במוכין ברוחק עד שנעשה עגול ועב כמדת אבר בנוני דק מלמעלה ועב למטה ותכנים לאותו מקום ואז אם תמצא דם מן הצד ולא על ראשו בידוע שהדם הוא מן הצדדין וטהורה ואמנם אם תמצא בראשו אינה הוכחה שהוא מן המקור דשמא נתגלגל ראש הכיס מן הצדדין ואז צריכה בדיקת שפופרת (ס״ט):

ב אם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת ראשון אחר שראתה ג״פ הרשות בידה ואם לא נמצא על ראש המכחול מותרת לו שלא אמרו שתתגרש מראשון אלא להקל עליה דאם תבדוק ותמצא על ראש המכחול אזי אסורה לכל העולם ולכן הקילו עליה להנשא עד שתתחזק ע״י ג׳ אנשים אבל אם תרצה להכנים בספק זה רשות בידה אבל י״א דאין זה מצד קולא אלא מצד הדין דדוקא משלישי ואילך כיון שאסורה לכל אדם הקילו משום עיגון אבל כל זמן שיש לה תקנה להנשא לא הקילו חכמים ויש לסמוך להקל כסברא ראשונה • ואם הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש לכ״ע יש לסמוך אבדיקה אפילו בבעל ראשון כי נראה קצת כי תלוי ומכה יש לה (ש״ך ס״ק ט׳ו):

ג לא מקרי ראתה מחמת תשמיש מדינא אלא אם ראתה תיכף סיד אחר התשמיש בבי׳

שחושים ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד לברוק בו ותקנח עצמה דכיון דראתה סמוך כ״כ לתשמיש אע״ג דעדיין י״ל דראתה אחר התשמיש מ״מ כיון דבזמן הזה כשמצאה דם חייבת באשם תלוי מקרי ג״כ רואה מ״ת אבל אחר שיעור זה לא מקרי רואה מ״ת ואפילו לא קנחה רק שמצאה על הכתונת או על הסדין סמוך לתשמיש ממש דינה כאלו קנחה וצ״ע (עיין ס״ט ס״ק ג׳) וזהו מדינא אך כיון שא״א בקיאין בזה ולכן כל שרואה ג״פ סמוך לתשמיש מקרי לדידן רואה מ״ת ונאסרה על בעלה • ומ״מ לענין לאסרה על כל העולם לאחר שהוחזקה בג׳ אנשים צ״ע דאפשר דוקא כשראתה בשיעור שאסורה מדינא אסורה לעולם (עיין ס״ך ס״ק ד׳ וס״ס) ומ״מ דוקא כשראתה סמוך לתשמיש ממש אבל אם מופלג אחר התשמיש בדקה עצמה ומצאה דם וכ״ש באשה שראתה ג״פ בבוקר בליל טבילתה כשקמה ממטתה מצאה על כתונת שלה ריבוי דם לא מחזקינן לה ברואה מ״ת ומותרת לבעלה ואפי׳ אם תראה אח״ז פעם א׳ או ב׳ מיד אחר התשמיש ל״א אינגלאי מילתא למפרע שגם פעם הראשון היה מ״ת אלא חשבינן מכאן ואילך והראשונה תלינן שראתה אחר התשמיש (ש״ך ס״ק ה׳) אבל אם נמצא דם על עד שלו (ר״ל כמה שמקנה עצמו אחר התשמיש) אפי׳ נמצא זמן מופלג אחר התשמיש מקרי רואה מ״ת דעל שלו ודאי בשעת התשמיש ראתה (סק״ד) וכן להיפך אם בדקה עצמה תיכף אחר התשמיש ולא מצאה כלום ואח״כ ראתה ואפי׳ היה בתוך שיעור הנזכר מותרת לבעלה ואם נמצא על כתונת שלו אפילו נמצא גם על כתונת שלה אין זה אלא ככתם ותלינן בשלו שהיה עליו מקודם צ״ע אם ר״ל שלא קנח בו כלל אבל אם קנח בו הוי כעד או ר״ל אע״פ שקינח בכתונת כיון שלא היה בדוק לו מקודם דינו כעד שאינו בדוק ס״ט סי׳ קפ״ז ס״ק ג׳ ואם נמצא על כתונת שלה שלא ע״י בדיקה אפי׳ סמוך לתשמיש צ״ע שם:

ד ולא מיקרי רואה מ״ת לענין שתאסור על בעלה אא״כ ראתה ג״פ רצופים בלי הפסק תשמיש של היתר בינתיים אבל אם ראתה פעם א׳ או ב׳ וחזרה ושמשה אפי׳ פ״א ולא ראתה ואח״כ שמשה וראתה לא מקרי רואה מ״ת שהרי לא הוחזקה בכך ואפי׳ כבר ראתה ג״פ רצופים ואח״כ עברה ושמשה אפי׳ פ״א (ש״ך ס״ק ל״ג) ולא ראתה חזרה להתירה הראשון ומותרת לשמש עם בעלה דבעילה זו של היתר ה״ז כאלו בדקה עצמה בבדיק׳ שפופרת (ט״ז ס״ק כ׳) ומ״מ אם תחזור ותראה ג״פ חוזרת לאיסורו (עיין ס״ט ד׳ ח׳ ע״ג) • ובכל מקום שאינה בחזקת רואה מ״ת אפי׳ ראתה כמה פעמים מותר׳ ואין חילוק בין אם ראתה ג׳ פעמים מיד שנשאה או שנתקלקלה אח״כ וראתה ג״פ (סעיף א׳ רמ״א):

ה אם היתה אשה שיש לה וסת קבוע לנדתה ועברה ושמשה בתוך עונת וסתה כגון שהיתה וסתה בלילה ושמשה באותה לילה (ועיין ש״ך ס״ק ט״ו טיכא תמלא כניתר) לא חשבינן לה לרואה מ״ת אלא תלינן ראיה זו שהוא ראיית וסתה דאזלינן אחר רוב נשים דאין דרכן לראות מ״ת ואם אין לה וסת דקיי״ל דחוששת לעונה בינונית אם שמשה סמוך לעונה בינונית צ״ע ועיין בכו״פ סק״ד:

ו אשה שיש לה מכה במקור אם יש לה וסת קבוע ושמשה שלא בשעת וסתה אעפ״י שאינה יודע׳ כלל שדרכה על מכתה שמוציא דם כיון שיודעת בוודאי שיש לה במקור מכה לא דיינינן לה לרואה מ״ת דאעפ״י שיודע׳ דדם זה מן המקור תלינן הראיו׳ ע״י מיעוך האבר במכה מוציא דם (דכיון דיש פוסקים דס״ל אע״ג דווסתות דרבנן מ״מ ס״ל דלענין דאורייתא כוה) (עיין ש״ך סי׳ קפ״ז ס״ק כ״ג) וס״ל דאפי׳ הדם מחזקינן בדם מכה וא״צ אפי׳ ז״נ דאמרי׳ אורח בזמנו בא וכיון שעדיין לא הגיע שעת וסתה מוקמינן האשה על חזקת טהרה ואמרינן מסתמא דם מכה הוא ואפי׳ אינה יודע׳ כלל אם יש לה מכה עיין במרדכי הביאו הב״י והש״ך בס״ק כ׳ ואע״ג דלא קיי״ל הכי ולכן אם אינה יודע׳ שיש לה מכה דיינינן לה לרואה מ״ת מ״מ כיון דגם איסור זה שתאסור על בעלה מחמת שרואה מ״ת ג״כ אינה אלא מדרבנן דכיון דראתה הוי ליה כווסתות ולכן שלא בשע׳ וסת סמכינן ע״ז שלא לאסור אותה על בעלה כיון דרוב נשים אינן רואו׳ מ״ת אבל עכ״פ צריכה ז״נ כיון שאינה ידוע לה שמכתה מוציאה דם ולענין ז״נ ה״ל ס׳ דאורייתא (ש״ך ס״ק כ׳) ובמקום שאין האשה יכולה לטהר ויש חשש עיגון אפשר דיש לסמוך על הרשב״א כפי שפירשו דבריו הב״י והד״מ והב״ח ושאר אחרונים וע׳ בב״א סי׳ ד׳ דאפי׳ אינה יודע׳ אם מכתה מוציאה דם דכיון דיש לה וסת מותר׳ בין וסת לווסת וכ״ש אם יש לה ג״כ כאב או שרואה מוגלא דזה הוכחה שיש לה מכה ואפילו להסוברים דכאב אינה כמכה מ״מ אם ידעה בודאי שיש לה מכה שהרגישה בהליכתה ובישיבתה או כדומה לזה רק שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם אם בכל פעם שכואב לה המכה מוציאה דם אזי מסתמא המכה היא שמוציאה דם (עיין ס״ט סי׳ קפ״ז דף י״א ע״א):

אבל אם אין לה וסת קבוע כיון שיודע׳ שדם זה בא מן המקור אע״ג שיש לה גם כן מכה במקור מ״מ כיון שאינה יודע׳ אם מכתה מוציאה דם לא תלינן במכה ואפי׳ לענין שתהיה

ברואה מ"ת ואפי' שמשה. בתוך עונה בינוני' שהוא מל' יום לל' יום כיון שאין לה ווסת :

ח ב"א דבאין לה ווסת אינה תולה במכתה דוקא שיודע' בבירור שדם זה בא מן המקור בין שבדקה עצמה או שהרגישה שנופל מן המקור אבל אם האשה מסופק' אם הדם מן המקור או מן הצדדין תלינן במכה מכח ס"ס ספק שמא מן הצדדין ואת"ל מן המקור שמא מן המכה שכיון שיודע' שיש לה מכה במקור אע"ג שאינה יודע' אם מכתה מוציאה דם מ"מ ספק הוי ולכן אפי' האשה טהורה וא"צ ז"נ : ד

ט וכ"ז דוקא אם המכה במקור עצמו אבל אם א"י שהמכה במקור אעפ"י שיודע' שיש לה מכה באותו מקום כיון שיודע' שהדם מן המקור אינה תולה במכה (ש"ך ס"ק י') דאיך תאמר שמא מן הצדדין כיון שהדם בודאי מן המקור אבל אם אינה יודע' אם הדם בא מן המקור וגם א"י אם המכה במקור צ"ע דאפשר די"ל ס' מן הצדדין את"ל מן המקור שמא המכה במקור והדם מן המכה א' אפשר י"ל ס"ס להיפך שמא אין לה מכה במקור ואת"ל שיש לה מכה במקור שמא אינו מן המכה (אלא די"ל דאין זה ס"ס דהכל א' הוא אם מן המקור או לא) ואין ראיה מסי' קצ"א באיש ואשה

בינת אדם

(ה) ד שאלה אשה שאין לה וסת ויש לה מכה וא"י אם מוציאה דם ורואה דם או ע"י בדיקה אלא שא"י אם הוא מן המקור דכתב רמ"א בסימן קפ"ז להחמיר מטעם ס"ס והאחרונים פקפקו בו :

תשובה בש"ע דף כ"א כתב בהג"ה הנו ק' על רמ"א דהא י"ל ה' מן הצדדין אם כן מתני' נמצא על שלו כו' קרבן אחר זמן חייבין בה"ג תנוי ופריך שם בש"ס וניחוש דלמא דם מאכולת ומשני אותו מקום בדוק עכ"פ חזינן דאם יש ס' אם הוא אינו מן אותו המקום פטור וה"ק שמא הוא מן הצדדין ועוד קשה נמי לאה"ז הייכן א"ת לא הוי ס"ס שמא מן הצדדין ואת"ל מן המקור שמא לאחר תשמיש הוה הקשה לפי מה שכ' הב"ה סימן קפ"ג אבא דבנות ישראל החמירו אפילו רואות טפת דם כחרדל כו' וכתב הב"ח דהראייה הוא דאמרינן דף מ"א ע"ב מקור שהזיע הב' טפות מרגליות ר"ל דם לבן שמא הוא מחמת ערב ודוקא ב' אבל א' הסברה דמעלמא אתי ר"ל מן הצדדים וכן כתב הרמב"ם בפ"ח מהל' משכב ומושב וה"ל להב"ח דה"ה לאו"ה בטפה א' תלינן כמן הצדדין וצ"ל דלא הרגישה שבא מן המקור וע"ז אמר בנות ישראל החמירו דאפי' בטפה א' דתלינן מן הצדדין אפ"ה כן החמירו וא"כ ע"כ מתני' מיירי שמצאה כב' טיפין דליכא למתלי בצדדין וא"כ מאי מקשה הש"ס דלמא דם מאכולת כיון דמתני' איירי בשיעורא דוקא בב' טיפין א"כ שמא מיירי שיש בגרים ועוד דאין לתלות במאכולת וכמ"ש בכ"ע :

והנה שכח דברי עצמו שתי' על קו' הא' קשה שהכר הק' קו' ע בתשובת ש"י ותי' כוא וכ"כ הכו"פ דמתני' דהכא אוקמינן בשבועות בפ' ידיעות דמיירי שבעל סמוך לוסתה דאל"כ בלא"ה פטור דהוי אנוס וא"כ נק"מ דכיון שהוא סמוך לוסתה לא תלי' בצדדין וא"כ גם קו' שניה ושלישית לק"מ דסמוך לווסתה לא נכנס כלל בגדר ס' שמא מן הצדדין אבל בנ"ד י"ל שפיר דהוי ס' שמא מן הצדדין . גם אין להביא ראי' מדב' רמב"ם פ"ט הל' א' אם לא הרגישה ובדקה ומצאה דם לפנים בפרוזדור ה"ז בחזקת שבא בהרגשה וטמאה מה"ת והא י"ל שמא מן הצדדין ד"א די"ל דלכן דקדק וכ' שמצאה לפנים מן הפרוזדור דליכא למתלי בצדדין אך יש להביא ראיה מפ"ד הל' י"ח בעד שהניחה תחת הכר אם משוך טמא וכן כ' שם הל' י"ט ותשמיש דטמאה נדה מה"ת והבא עליה חייב חטאת וק' דהוי ס' שמא מן הצדדין אע"כ דאמרי' רוב דמים מן המקור וא"כ אין כ' רמ"א ס' מן הצדדין ואע"ג דברואה מ"ת כ' כל הפוסקים דתלינן בצדדין י"ל דהתם מחמת מיעוך ודחיקת האבר בתשמיש אבל ע"י בדיקה וכ"ש כשרואה מעצמה שבא דאין נספק כלל בצדדין ואמנם אי ניחא דאמרי' ס"ס אפי' במקום דיש רוב כנגדו ודלא כש"ך דבעינן דוקא דאו"ה מין והארכנו כאן בשער הקבוע סי' ל"ג י"ל דודאי בשאין שם אלא ס' א' מן הצדדין אמרי' רוב דמים ממקור ואפי' יש לה וסת וכן וסת נוסת מ"מ יותר שכיח שיבא הדם מן המקור ומן הצדדים שהוא מיעוט לגבוי אבל במקום ס"ס עכ"פ כיון שספק א' שקול וא"כ מהני ספק הב' אע"ג שהוא מיעוט עכ"פ איכא רובא לביתרא וכ"כ הס"ע שם אלא שהוא שם סברא ט כיון שאינה יודעת שהמכה מוציאה דם כמש"כ רמ"א וכיון דעיירי באשה שאין לה וסת ורוב דמים מן האשה וכיון דהמקור ודאי מוציא דם והמכה ס' וא"כ אין כאן ס' השקול. וצ"ל דס"ל לרמ"א דאפי' באשה שאין לה ווסת עכ"פ אינה בחזקת רואה תמיד כמש"כ תוס' בגיטין ב' ע"ב אפי' בז"נ ואשה זו בחזקת טהרה וא"כ חזקת טהר. שלה וגם עכ"פ אין דרך המקור להוציא דם תמיד וא"כ דוקא בשאין לה מכה כלל שפיר י"ל רוב דמים ממקור אבל כשיש לה מכה אע"פ שאינה יודעת אם מוציא דם מ"מ גם המקור אין דרכו להוציא דם תמיד וגם חזקת טהרה שלה עכ"פ מהני שיהיה ס' השקול והכא נצרף ס' מן הצדדין אע"פ שהוא מיעוט עכ"פ הוי ס"ס :

ומצאתי לרדב"ז בתשובת ח"ב סימן תמ"ד וז"ל :

שאלת ממני להודיעך דעתי באשה שיש לה מכה באותו מקום אבל אינה יודעת אם המכה מוציא דם או לא ורואה דם מחמת תשמיש אם תולה במכה או לא :

תשובה לכאורה היה נראה לומר דאינה תולה במכה כיון דאכתי לא הוחזק דם במכה וספק איסור חמור הוא אית לן למיזל לחומרא וכן נמצא בהדיא במרדכי דבעינן דיודעת שהמכה מוציאה דם אז תולה במכה אבל אי לא ידעה אע"פ שהיא אומרת בודאי שיש לה מכה אינה תולה אבל כד מעיינת בה שפיר אית לן למיזל בה לקולא שהאשה בחזקת טהרה ומוקמינן לה אחזקתה . ותו דאשה זו יש לה ווסת קבוע והזקש אורח בזמנו בא דהכי תניא אם יש לה ווסת תולה בווסתה אם יש לה מכה תולה במכתה ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה דם יוצא ומדקתני אם יש לה מכה תולה במכתה ולא קתני אם יש לה מכה שיוצא ממנה דם תולה משמע דתולה אע"ג דעדיין לא ידעה אם יצא ממנה דם או לא . ותו אדמפליג אם דם מכתה משונה לפלוג וליתני בדידה ואם לא ידעה עדיין שיצא ממנה דם אינו תולה . וכן משמע בהדיא מלשון הרשב"א ז"ל שכ' פלה דכך ואם דם מכתה משונה פי' דוקא שנתברר שהוא משונה הא לא נתברר תולין במכה לפי שהאשה בחזקת טהרה עד שתראה ודאי וכל שיש לה לתלות ת"כ והרי זה כמו שכתבנו . וקרוב אני לומר שגם המרדכי לא אמר אלא ברואה דם על עד הבדיקה שלא בשעת תשמיש אבל הרואה מחמת תשמיש אעפ"י שעדיין לא יצא דם מהמכה אפשר שע"י דוחק השמש בשעה שהוא דש נתמעכה המכה ויצא ממנה דם הלכך קרוב הדבר לתלות במכה גם בדינו של מרדכי מסתברא להקל כיון שהוא אומרת שיש לה מכה תולה בכל מה שיש לה לתלות כ"ש שעור אותו מקום מבפנים הוא רך ומתמעכת המכה ע"י בדיקת העד והדם יוצא הלכך בהתחבר ג' הטעמים הנזכרים חדא דאשה בחזקת טהרה ותו דיש לה ווסת קבוע ותו דיש במכה תולין במכה אע"ג דאכתי לא יצא ממנה דם וידעתי שאין אני כדאי לחלוק על הראשונים וכ"ש להקל על הרשב"א ז"ל אני סומך שהוא רב ובקי ומובהק וגדול בדורו הנלע"ד כתבתי עכ"ל הרדב"ז :

הנה תשובה זו נעלמה מכל האחרונים שגם הוא פי' בהדיא דברי הרשב"א כמו שפירש הב"י ויש לנו אילן גדול לסמוך ט ולהקל על אחותינו בנות ישראל :

ואשה שמא מן האיש או שמא יש לה מכה התם שאני דאין דרך דם מקור לצאת עם מי רגלים וגם י״ל דדוקא כשיש מכה במקור אעפ״י שאינה יודע׳ אם מוציא דם וא״כ שפיר י״ל את״ל מן המקור שמא מן המכה אע״ג שא״י אם מוצאה דם הלא גם המקור אין דרכו להוציא דם שלא בשע׳ ווסת והוי ספק השקול אבל כשאין שם מכה אמרינן רוב דם מן המקור • ואם המכה בודאי מן הצדדין א״כ אין כאן אלא ס׳ א׳ אם מן הצדדין או מן המקור ועיין לקמן סי׳ י״א :

י ואם יודע׳ שדרך מכתה להוציא דם והמכה במקור עצמה אעפ״י שאינה מרגש׳ עתה שדם זה בא ממכתה וכן כל מכה שרגילין נשים אחרות לראות דם ממכה כזו אעפ״י שזו אינה יודעת ה״ז כאלו יודעת שדרך מכתה להוציא דם (ט״ז ס״ק י׳) אעפ״י שאין לה וסת קבוע אם שמשה בתוך ל׳ יום דהיינו עונה בינונית תלינן בדם מכה ואז אף האשה טהורה וא״צ ז״נ (ס״ך ס״ק כ״ג) וה״ה אם מרגישה שנפל ממנה דם מהרחם בלא תשמיש או שמוצאה דם ע״י בדיקה כיון שיש לה מכה במקור שיודע׳ שמוציאת דם אעפ״י שאינה מרגשת שדם זה הוא בא מן המכה מ״מ האשה טהורה אם יש לה ווסת והוא שלא בשעת ווסתה (ש״ך ס״ק כ״ד) ונ״ל ה״ה באין לה ווסת והוא בתוך ל׳ יום (כמש״כ ס״ק כ״ג ועיין נדה דף ט״ז ע״א רש״י ד״ה אפילו תוך ימי נדתה) ומ״מ בשעת ווסתה או מל׳ יום לל׳ יום שהוא העונה בינונית דדינו כעונת הווסת אינו תולה לומר שזה הוא דם מכה אעפ״י שיודעת שמכתה מוציאה דם דא״כ לא תטמא לעולם והרי אנו יודעין שהיא רואה כשאר נשים אבל אם מרגשת בבירור שדם זה בא מן המכה אפילו בשעת ווסתה טהורה דל״ש לומר א״כ לא תטמא לעול׳ שהרי כשלא תרגיש בבירור שבא מהמכה תהי׳ טמא׳ בשע׳ ווסתה (ש״ך ס״ק כ״ו הלשון מגומגם ונ״ל שכל״ל דהא תהיה טמאה כשלא תרגיש וכ״כ תוס׳ והגוזה עד סוף סס״ק והח״כ נ״ל ועוד כו׳ עד וכ״כ תוס׳) :

יא אם כל זמן שהיא בודקת בחורים וסדקים אינה מוצאת כ״א במקום א׳ בצדדין יש לתלות שממכה שבאותו צד בא כיון שיש הוכחה לזה שתמיד מוצאה במקו׳ אחד וכ״ש אם מרגשת בשעת בדיקה כשנוגעת בצד המקום ההוא כואב לה קצת ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב כלל ובזה אין חילוק בין יש לה ווסת או לא כיון שיש הוכחה שהוא מצדדים (עיין ש״ך בנקס״כ ס״ק י׳) ומ״מ יש להחמיר באשה שאין לה ווסת אם לא במקום הדחק (עיין ט״ז וש״ך בנקס״כ) ולכאורה היה נראה דזה מיירי שאינה יודעת כלל שיש לה מכה מבוררת רק מכה אומדנא שתמיד מוצאת במקום א׳ אבל אמ״ו בנ״ב סי׳ מ״ו כ׳ דזה מיירי דוקא ביודעת שיש לה מכה רק שא״י אם מוציא דם וכן נראה באמת מדברי מהרא״י ואין לזוז מדבריו :

יב כל שיש לה מכה שתולין בה א״צ להראות לחכם לראות אם דם ראיה זו משונה מדם מכתה דמסתמא אמרינן שאינה משונה עד שנתברר שהוא משונה דאז אין תולין בה (ש״ס ס״ק י״ט) ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום ונאמנת לומר ברי לי שאין דם זה מן המקור:

יג אם תרצה להתרפאות צריך שיהיה קודם שתתחזק אבל אחר שתתחזק יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה ולשמש אח״כ ואם רופא זה עשה רפואה זו לאשה קודם שנתחזקה ונתרפאת יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה ומותרת לשמש עד שתחזור לקלקולה (סעיף י׳ ונס״ך) ואם יש רגלים לדבר שהיא משמשת בצער מה שלא היה קודם לכן כ׳ רדב״ז סי׳ ת״י שקרוב בענינו שסומכות על רופא מומחה שאמר שנתרפאת ומותרת לשמש פעם ד׳ (ס״ט ס״ק כ״ח) ויש מי שמתיר אם אמר לה רופא שנתרפאה • ואם תראה האשה שפסק דם ווסתה וראייתה ע״י רפואות וניכר שהועיל לה יש לסמוך אף על הנכרי ומ״מ אם תחזור ותראה אפי׳ פעם אחת חזרה לקלקולה ואשה שראתה ג״פ מ״ת והזקינה עד שחדל להיות לה אורח כנשים לגמרי מסתפק הכו״פ אם מותרת לבעלה (עיין נס״ט ס״ק כ׳) ויקנה שראתה ג״פ מ״ת ויש לה צער וכאב בשעת תשמיש ע״ש בס״ט בשם שבו״י דמיקל וע״ש :

יד ואם הפחידוה פתאום ונפל ממנה חררת דם הוא ס׳ שנתרפאת אלא שבזמן הזה אין לעשות רפואה זו לכתחלה להתירה ע״י כך וכן אם נתגרשה ואח״כ עשתה רפואה זו אין מתירין אותה להנשא אבל אם עשתה רפואה זו בעודה תחת בעלה אין מוציאין אותה עד שתבעול ותחזור לקלקולה (סעיף ס׳) :

טו הרואה דם בשעת תשמיש מותרת לשמש כשתטהר מיהו מיהת חיישינן אפי׳ בפעם א׳ כגון אם ראתה פעם א׳ בליל טבילה צריכה לחוש ב׳ חששות א׳ שמא הטביל׳ גרמה לה לראות ושמא היום גרמה לה כדין ווסת החודש לפיכך צריכה להוש לווסת החדש וגם צריכה לחוש אפי׳ לא הי׳ הטבילה השני׳ באותו יום בחדש דשמא הטבילה לבד גרמה • ואם לא ראתה בליל טבילה שני׳ א״צ לחוש לליל טבילה ג׳ דכיון דלא קבעה ג״פ נעקר בפעם א׳ ולא אמרינן זה שלא ראתה בליל טבילה ב׳ היה מחמת שלא שמשה דהטבילה גורם כשתשמש אז תראה וא״כ עדיין תאסר לעולם בלא טבילה לשמש זה לא חיישינן אלא החששא הוא שהטביל׳ לבד גורמת לראות בין תשמש או לא תשמש ולכן כשטבלה ולא ראתה נעקר חשש הזה •

רא זה

ראתה פעם ב׳ בליל טבילה צריכה לפרוש ליל טבילה ג׳ • ראתה פעם ג׳ בליל טבילה ה״ז נרואה מ״ת ואסורה לשמש אא״כ היה ביאת היתר בינתיים כדין רואה מ״ת ודלא כמו שהבינו המנ״י ומקצת אחרונים דס״ל והבינו מט״ז ס״ק י״ד דקבעה ווסת לראות בליל טבילה ואסורה לשמש תמיד בליל טבילה אבל מותרת לשמש בליל ב׳ שלאחר הטבילה אבל כו״פ וס״ט דחו זה בב׳ ידים וס״ל דדינה כרואה מ״ת ואסורה גם בליל ב׳ שלאחר טבילה דדוקא לחומרא חיישי׳ שמא הטבילה גורמת אבל לא לקולא :

ט״ז ואם ראתה מ״ת ג״פ כל פעם בביאה ראשונה שאחר טבילתה בין שהיה בליל הטבילה או בליל ב׳ או ג׳ כיון שראתה ג״פ מ״ת לכ״ע ה״ז מוחזקת שהיא רואה מ״ת ואסורה עד שתבדוק בשפופרת שהרי רואה תמיד בביאה ראשונה ומ״מ אם עברה ושמשה והיה ביאת היתר בנתיים מותרת כדלעיל סי׳ ד׳ (כו״פ וס״ט דלא כמנ״י ומקצת אחרונים שהבינו מט״ז ס״ק י״ד דאפי׳ ביאת היתר היה בנתים אסורה וע״ש בנקה״כ שכ״ז דחו (בב׳ ידים ע״ש שהאריכו) :

י״ז ראתה ג״פ אחר לידה כגון שטבלה לאחר מ׳ ללידת זכר ופ׳ ללידת נקבה וראתה מ״ת ולאחר שספר׳ ז״נ וטבלה חזרה וראתה מ״ת וכן לאחר טביל׳ ג׳ ולא הי׳ ביאת היתר בנתיי׳ אעפ״י דנוכל לומר שראתה מחמת חולש׳ הלידה לא תלינן בזה אלא דינה כרואה ג׳ פעמים רצופים מ״ת ואסורה עד שתבדוק בשפופרת אבל אם אחר שראתה ג״פ אחר הלידה עברה ושמשה ולא ראתה אע״ג דחזרה לראות ג״פ רצופין אחר לידה שניה מותרת לשמש דכיון שהיה ביאת היתר בינתים הרי יש הוכחה שהראיות הראשונות לא היה מ״ת רק מכח חולשת הלידה הוכה הצדדין ואע״ג דלענין לטהרה לגמרי בלא ז״נ לא תלינן בזה מ״מ לענין לאוסרה על בעלה דאינו אלא מטעם ווסתות וקיי״ל ווסתות דרבנן תלינן בזה וכן אפילו ראתה כך אחר ג׳ לידות בכל פעם ג״פ רצופין אם עברה ושמשה בנתיים אפילו ראתה אחר לידה ד׳ ג״פ רצופים מותרת לשמש ול״א דתקבע ווסת עכ״פ תמיד אחר לידה דכיון דהיה תשמיש היתר בנתיים וקיי״ל דתשמיש היתר עדיף מבדיקת שפופרת ותלינן שהיה מן הצדדין לענין זה שלא תהיה כרואה מ״ת רק שצריכה ז״נ (וע׳ כ״ז באריכות בס״ך ס״ק נ״ח ונקה״כ וכו פ וס״ט) ואם טבלה בתוך ימי טוהר לזכר או לנקבה אע״ג דראתה ג״פ רצופים מ״מ צ״ע להוציאה מבעלה דאע״ג דהאידנא אין בועלין על דם טוהר מ״מ לענין להוציאה מבעלה לא מחזקינן להחמיר (ש״ך ס״ק ל״ג) והכו״פ מחמיר כיון דעל כל פנים מעין א׳ הוא והוחזקה לראות מ״ת מה לי דם טהור ומה לי דם טמא • ומ״מ אם ראתה ג״פ מ״ת ונתעברה וילדה מותרת לשמש לאחר שתטבול בימי טוה׳ שלה דכולי האי י״ל דלא החמירו שמא תרא׳ דאפי׳ אם תראה הא דם טוהר הוא ואם לא תראה י״ל דמותר לשמש אח״כ אפי׳ לאחר שעברו ימי טוהר שלה דכבר הי׳ ביאת היתר בנתיי׳ (כו״פ וס״ט) :

י״ח אשה שראתה מ״ת ט״ז תשרי חוששת לווסת החדש ואסורה לשמש ט״ו חשון עבר ט״ו חשון ולא ראתה מותרת לשמש ט״ו כסליו דתלינן שהימי׳ לבר גורמין ולא התשמיש דאין דרך אשה לראו׳ מ״ת חזרה וראתה מ״ת ט״ו ניסן הרי יש כאן הפלגה חצי שנה ושמא תקבע ווסת להפלגה כדלקמן כלל ק״ב ואעפ״כ צריכ׳ לחוש גם לווסת החדש דהיינו ט״ו אייר ואם לא ראתה ט״ו אייר עקרה לווסת החדש ואסורה לשמש ט״ו תשרי ואם קבעה ווסת לראיית מ״ת ג״פ ווסת שוה או לחדש או להפלגה כמבואר לקמן בדיני קביעות ווסת מותרת לשמש בין ווסת לווסת אך ימי הווסת פורשת עד שיעקר ג״פ (סעיף י״ח) :

י״ט הבועל את הבתולה כמה פעמים וראתה דם מחמת תשמיש לעולם מחזקינן שהוא דם בתולים עד שתשמש פעם אחת ולא תראה דם מ״ת ואם אח״כ תראה ג פ מ״ת הוחזקה להיות רואה מ״ת וכן אפי׳ אם לא פסקה לראו׳ פעם א׳ אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש לא תלינן בדם בתולים (סעיף י״ג) :

כ מי שמוציא דם ממנו דרך פי האמה ושימש האשה תולה בו ואם מותר להוציא זרע כדי לבדוק עיין באה״ע סימן כ״ה ובב״ש ס״ק ב׳ דהניח הדב׳ בצ״ע אבל בישו״ש יבמות פ״ח סי׳ ט״ו כ׳ בפשיטות דאסור להוציא זרע ביד שהרי חייב מיתה ב״ש ואפי׳ להסתכל בפניה שעי״ זה יוציא זרע אסור וע״ש בגמ׳ דמוכח להדיא לאיסור ועיין בסוף ססי׳ קצ״א :

כא אשה שיש לה מכות ופצעים שאינה יכולה לטבול תצא מתחת בעלה כדי שלא יבטל מפ״ור (סי׳ י״ד) :

כלל קיא דין מראות הדמים ואשה שמצאה קורטין או דם יבש (סימן קפ״ח) :

א מן התורה אינו טמא אלא ה׳ מיני דמים שקבלו חז״ל וכולם אדומים אלא שכל א׳ יש לו צבע אחר ועכשיו אין חכם בישראל שיבחין זה ולכן כל מראה אדום בין אם היא כהה הרבה או עמוק כל מראה הנוטה לאדמומית טמא • וכן כל מראה שחור דקבלו חז״ל דשחור אדום

היא אלא שלק: ואע"ג דמדינא אינו טמא אלא שחור כחרת אבל דיהה הימנו טהור מ"מ בדורות האחרונים טמאו כל מראה שחור (כמש"כ בטור ובש"ע סי' קפ"ח וכ"כ הראב"ד בס' בעה"נ) ומראה הנוטה לצבע ברוין בל"א שהיא כעין קליפת ערמונים (שקורין קאסטאניס) וכמשקה קאווע טהור וכ"ש בכתם שזה אינו נוטה לאדמומית (ס"ט ריש סי' קפ"ח בשם ת"ה אך מש"כ שזה נוטה לשחור וכבר הרגנו דיהה מכן מסור נ"ע שהרי לדידן כל מראה שחור טמא כ"כ הר"ן בחי' דף י"ט וז"ל כל מראה שחור אפי' דיהה דדיהה טמא וכ"כ רמב"ן כל שיש בו אדמומית אפי' דיהה הרבה וכן כל מראה שחורה) אבל כל מראה שאין לספק באדמומי' כלל כגון הלבן ואפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכהה לבנותו טהור וכן מראה ירוק אפילו כמראה שעוה או זהב או חלמון ביצה וכ"ש ירוק כברתי שקורין גרין או כתכלת שקורין בל"א דכל אלו אין נוטין לאדמומית כלל ואפי' יש בו סמיכות והוא עב הרבה ואפי' הרגישה שנפתח מקורה ובדקה ומצאה מראות הללו טהורה אע"ג דאם לא נמצא כלום כיון שהרגישה שנפתח המקור טמאה דאמרינן שהדם שיצא נאבד מ"מ כיון שמצאה מראות הללו וגם דם זה בא מן המקור תלינן שנפתח בדמים הטהורים האלו :

ב כשבא דם טהור לפני החכם א"צ להמתין לראות עד שתתייבש דלפעמים מאדים אח"כ אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואו' ואם עכשיו הוא טהור יטהר אותה ואפי' אם לאחר שנתייבש נוטה לאדמומית אפ"ה טהורה ותלינן שנתאדם מחמת האויר דאין זה דרכי נועם שהלך האשה ותשמש ולאח"ז כשיתאדם נמצא בעל נדה (ס"ט בשם תשובת ח"נ) והכו"פ סי' קפ"ז כ' דטמאה • ואם ראה בלילה ונסתפק אם היא נוטה לאדמומית ולמחר רואה שאינו נוטה כלל לאדמומית טהורה ול"א שנשתנה אבל אם היה מחזיק בחזקת אדום ואעפ"י שלמחר רואה שאינו אדום אין להקל (ס"ט סי' ק"ז סס"ק נ"ג) :

ג נאמנת אשה לומר ראיתי ממראות הכשרות ואבדתיו וטהורה שהרי התורה האמינה לה שנאמר וספרה לה לעצמה ואין מחזיקין אותה בטועה בדמיונות (ב"י בשם רשב"א) ונ"ל דה"ה אם אמרה ראיתי ונסתפקתי אם הוא אדום או לבן ואבדתיו שהיא טמאה מספק כיון שאין מחזיקין אותה לטועה בדמיונות אבל אם אנו מסופקים על איזה מראה אם הוא טמא או לא והיא אומרת כיוצא בזה הראיתי לחכם וטיהר לי אינה נאמנת אבל אם אומרת דם זה טיהר לי החכם נאמנת : ה

ד כל דם היוצא מן האשה בין לח ובין יבש טמא ולא עוד אלא אפי' יצא ממנה צורת בריה כמין קליפו' או כמין שערות או כמין יבחושים אם הם ארומים והוא שיהיו נימוחים בתוך מע"ל ע"י ששורין אותם במים פושרין כל מעת לעת ואם הם קשים כ"כ שאינם נימוחים בתוך מע"ל טהורים אפילו הם נימוחים ע"י מיעוך שממעכין בצפורני ברוק ונ"ל דבזמה"ז אין אנו בקיאין בזה כיון דצריכין פושרין של מע"ל (עיין בי"ד סי' ל"ו בט"ז ס"ק ט') ואם מעכן ברוק (כנ"ל וכן משמע בגמ' וככל הפוסקים) על גבי הציפורן ולא נימוח טהורה וא"צ לבדוק ע"י שרייה (ועיי' בספר בית הנשים סימן ו' בארוכות) דכיון דלא נימוחו קים להו לחז"ל שאינו דם ואפי' יודעת בודאי שבאו מן המקור ודאי מכה יש לה במקור שממנו באו דברים הללו • ולא מהני אם בדק מקצתן ולא נימוחו אלא

בינת אדם

(ס) ה שאלה אשה שראתה לחכם ואמרה בדקתי עצמי בעד והיה עליו מראה לבן או ירוק ונאבד העד או שאמרה ראיתי בו מראה ואני מסופק אם היה אדום או לא מה דינו :

תשובה בנדה דף כ' אין נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו וכ"כ בטור וש"ע סי' קפ"ח וסיים ואם הוא מראה לבן או ירוק טהור והנה מדכתב הש"ע כזה ראיתי ולא כתב סתם נאמנת אשה לומר דם לבן וירוק ראיתי ואבדתיו משמע דוקא שצריכה להביא דם אחר כיוצא בו אם לבן לבן ואם ירוק ירוק וכ"כ רש"י שם בנדה וז"ל כזה ראיתי מביאה דם אחר שלה או של חברתה ואומרת כזה ראיתי כו' ע"ש והטעם כתב רשב"א הביאו הב"י דלא אמרינן שהיא טועה בדמיונות עכ"ל וא"כ י"ל דוקא כשמביאה לפנינו דם אחר ואומרת כזה ראיתי שפיר י"ל אמרינן שאינה טועה בדמיונות משא"כ כשאין דם לפניה לומר כזה ראיתי אמרינן דטועה בדמיונות ואמנם י"ל דברייתא זו דכזה ראיתי נשנית בימים קדמונים שהיו מטהרין כל דם אפי' אדום אם אינה מה' מראות ובזה בודאי אמרינן שטועה בדמיונות ולכן צריכה לומר כזה ראיתי דר"ל שמביאה דם אדום ואומרת כזה ראיתי אבל בזמנינו שאינו טהור רק מה שאינו נוטה לאדמומית כלל ולכן א"צ שתאמר כזה ראיתי אלא כשתאמר ראיתי לבן וירוק נאמנת (וע"ש ברש"י שיש ט"ס וכנ"ל לא מספקינן לה בטומאה) ומה שכתב הטור וש"ע כזה ראיתי הם נמשכין אחר לשון הברייתא אבל אין הפירוש שום אלא שכוונתם שנאמנת לומר איזה מראה ראתה לבן או ירוק ולפ"ז כיון דלא תנינן לה שטועה בדמיונות אפי' נקוט כ"ש נאמנת אם ראתה איזה מראה ואמרה כמדומה לי שהיה נוטה לאדמומית או אפי' אמרה שמסופקת בזה ונאבד טמאה • ונ"ל עוד שאם מראה דם זו שהיא מסופקת בה לחברתה וחברתה אמרה שאינה נוטה לאדמומית מותרת לסמוך עליה דאע"ג דאינה נאמנת לומר כזה טיהר לי פלוני חכם וזהו דוקא בימיהם שהיו מטהרים אפי' מראה אדום דלזה צריך בקיאות ואמרינן כיון דאיתא קמן אין סומכין עליה אבל השתא שכל הנוטה לאדום טמא שא"צ לזה בקיאות גדול ודוקא כזה טיהר לי חכם אינה נאמנת דכיון שהיה ספק למראה זו לשאול לחכם או משום שצריכה לדמות בזה אמרינן דאינה בקיאה אבל אם אומרת שא"צ בזה שאלת חכם אלא שאינו נוטה לאדמומית כלל גם חברתה נאמנת שהרי סומא והגפת חברותיה בודקין אותה כדאיתא בסי' קצ"ו ובאמת נ"ל דאע"ג דבעי בגמרא על אשה אם נאמנת ה"ה דמבעיא בא"ש ובזמה"ז שכל הנוטה לאדמומית טמא ואין חילוק עכשיו בין חכם לשאינו חכם וא"כ אפי' כשהחכם מסופק אם נוטה לאדמומית והאשה אומרת שבודאי אין נוטה נאמנת דדוקא במה שאינו לפניה שתאמר כזה טיהר לי חכם אף שהיה בו אדמומית אינה נאמנת ועיין בתשובת מ' מהרי"ו סי' כ"ה שכתב דאין לסמוך על הנשים שאומרת שהכהו כאיזה רבותינו שאין נותנין לב לדקדק בדבר דרך שהתירו ע"ש ע"כ שספרו מעשה על אשה שראתה דם

עם

אלא צריך שיבדוק את כלם שלא יהיו נימוחים (ומה שפסק' בס"ט כיון דנהכרר שיש לה מכה א"כ נתלה בדם שהוא דם מכה והנה כפי שכ' שם בפסקי מהרא"י שראתה כמין שערות וע"ז לא אמרו בגמ' אלא שיש לה שומא בתוכו ותקוה וא"כ על מהרא"י בודאי לק"מ ואפי' נפי מה דמשמע מדברי רמ"א דקאי גם על קליפות דאמרו בגמ' מכה יש לה פי' הס"ט דכיון דיש גלדי מכתמא בכר נרפא המכה ומ"ש כמין יבהושין דכ' רשב"א בהי' דבריות נינהו ואנ"ל שהם מן מכה ועיין בב"א)
ואם בדקה ג"פ כל מה שראתה ולא נימוחו שוב א"צ לבדוק מה שהיא רואה אח"כ בדרך זה שהרי הוחזקה שדברים אלו אינו דם רק באים ממכה שבגופה וי"א דאין חלוק בין יש לה ווסת או לא או שרואה בשעת ווסתה דלענין זה עדיפי ממכה שמוציאה דם לעיל כלל קי"ח סי' ח' מ' דהתם אמרינן דאל"כ לא תטמא לעולם אבל הכא תטמא כשתראה בשעת ווסתה דם ממש (ש"ך ס"ק ט"ז) ואם יש לה מין כנים שקורין פילץ לייז וידוע שהם מוציאים טפת דמים ולכן תחכך בעד במקום השערות ואם תמצא טפת דם יכולה לתלות בהם (ס"ט סי' ק"ג) :

ה בר"א שאם לא נימוחו טהורה בזמן שהם יבשים גמורים שאין עמהם דם כלל אבל אם יש עליהם שום ליחלוח דם טמאה משום הדם (שם) :

ו בר"א שצריכה בדיקה בשרייה במפלת כמין קליפות ושערות שהם כמין בריות אבל חתיכת דם אעפ"י שקשה ואינו נימוח טמא שאין זה אלא דם יבש (שם סעיף ו' ובש"ך) :

ז ונ"ל דכ"ז דוקא בקרטין שניכרים שבאים מן האשה כאשר היה למראה עיני כמה פעמים והם בתכלית האודם ונמצא מהם הרבה על העד לפעמים ארוכים קצת ולפעמים הם כמו שומשמין כאשר ממעכים אותה נראה דם אבל מה שנמצא עפ"י רוב על העד כנקודה קטנה אחת או ב' דק שברקין לפעמים שהור ולפעמים אדום ודבר קטן כזה יכול להיות שבא מעלמא שהיה נדבק על השערות או על בגדיה וא"כ יש ס"ס שמא מעלמא ואת"ל מן המקור שמא אינו נימוח וגם לא שייך בהם בדיקה דבודאי אף בזמן הגמ' לא היה באפשר לבדוק אותם בפושרין מחמת קטנותם • ונ"ל דעכ"פ הבדיקה של הפסק טהרה שהוא מחזקת אותה לטהרה וזו צריכה להיות בלא שום תליה אלא בדיקה ברורה אבל שאר הבדיקות אפי' כל ז"נ בנקודות עכורות שהם מצוים מאוד אזלינן בתר המצוי ותלינן מעלמא אתי ובאדמים בתוך ג"י של ז"נ אם אינה שעת הדחק יש לטמאה דזה אינו מצוי כ"כ מעלמא ובשעת הדחק שאינה יכול לטהר לבעלה זמן מרובה גם באלו יש להקל אפי' תוך ג"י ובלבד שילקטם מהעד ויראה שאין שום לכלוך אדום על העד ז ועיין בב"א שהארכתי בזה לקמן כלל קי"ד עוד מדיני הקרטין :

בינת אדם

אשה

פס מ"ר ולידע איך היה המעשה שהתירו ע"ז א"ש דאין נותנין לב אך מה שסיים שם והא דנאמנת לומר כזה התיר לי היינו דוקא נעלמה לא משמע הכי ועוד שהרי בהרעת חברתה בודקת אותה ול"ע :

(ו) ז שאלה נש"ס שמלוי אנ"ס למלוא בבדיקת עד כמין קורט שחור או אדום ויש מהם שאין בעין סולט בהם מפני דקותם עד שא"א לבדקם ע"י מיעוך וכ"ש בפושרין וגם אם נפרד ע"י מיעוך לפורן נחלקים דקים אם זה נקרא נימוח או שר"ל שנימוך שיחזור נעשית נגול כדם ממש :
תשובה דבר פשוט דר"ל נימוח כדם ממש נגול שהרי שניטו כמין עפר ופרש"י ורא"ב"ד ורשב"א שנתפרר כעפר וע"ז אמרו נימוח הרי נדה דמה שנתפרר לא מקרי נימוח וכן מוכח מתוס' נדה כ"ג ע"ב ד"ה אם נימוחו דאל"כ לא נוקמו מידי דהתם בעינן שיחזור נכמו שהיה משא"כ הכא דבגי אם יכול נבתפרר שא"ט קשה כאבן אע"כ דניתא ומלאתי בתשו' ב"ח החדשים סי' נ"ו וז"ל והנה בדקו הקרטים ובהיותם מגררים במתם מתפרכים לחלקים דקים יבישים כו' ובפירוד כנזכר יש לדמות לעפר יבש כמ"ש בש"ס הרי נבדיא כדברי והגאון בעל בית מאיר השיב לי ע"ז וז"ל אף דזה אמת מ"מ נ"ל נכיון כדם נגול אלא אם נימוח כדונג רק נמי נימוח מקרי לדעתי ותדע שהרי בתוס' שהביא מר מקשים מפרן ואלו נימוח דנימוח היינו דוקא כמים בא כדונג טהור יותר היה להם להקשות דאדרבה משם נשמע דדם נדה אפי' לא הוא טמא שהרי גבי פרן שאינו מטמא אלא לא בשיכול לחזור לכמות שהיה טמא וזה ודאי לא הוי כמים מ"מ דזה לא נמקרי ואלו גבי נדה אפי' אינו כמים אלא כדונג הוי נמי טהור הרי אפילו לא אינן מטמאין א"ו דבאמת אפי' כדונג נמי נימוח מקרי ונימא עכ"ל והשבתי לו ונ"ל דז"א דודאי כל דבר צריך שיחזור לכמות שהיה מתחלה דהיינו בפרן שייך שיהיה רק נבשר ודם צריך שיהיה נגול ולכן הוצרכו תוס' להקשות כמו שהקשו שהביו עכ"ל ואמנם אף אם שיהיה נימוח ע"י מיעוך בפורן מ"מ עדיין ספק הוא שמא ע"י פושרין לא נימוחו והפרש שעפ"י רוב ישאוס הרוח ונאבדו וכיון דבדיקה זו נזכר בגמרא וקיי"ל דכל מקום שצריך בדיקה ונאבדו או שא"א בקיאין להתיר והוא מוסכם מכל הפוסקים וכ"כ רמ"א בסימן מ"ח ובשער רוב ותזקה בסימן כ"ה כתבתי והוכחתי דאפי' באיסור דרבנן אם אינו בקי בבדיקה אסור ומצאתי כן בהדיא במל"מ פ"ד מה' בכורות ושם בסי' ט"ו הוכחתי דאפי' לדעת הש"ך והפר"ח דשיטת התוס' נהקל בס' השקול מ"מ היכא דאפשר לבדוק ואין בקיאין מודו דאסור ודלא כפר"ח בסי' כ"ט ואף דעכ"פ נשיטתם בנאבד במקום דאנו בקיאין בבדיקה מכשירים מ"מ הכא דאנו מסופקים אם קורט זה הוא בריה או דם ובבדיקה מוזכר בגמ' ואפשר דהוא שהיה שדברים אלו ימנתו : וא"כ כשנאבדו בלא בדיקה ודאי אפי' לשיטת התוס' לא מוקמינן אחזקה ודומה לריאה שנמצא בה סירכא או שאר ריעותא דבוודאי מודו תוס' דאם נאבדה בלא בדיקה דאסור והמוכח נמי מס' דרוסה מהביא שרקפא דעופות דתנקינהו שתולא והיינו משום דהכ"ת וכמו שכתבתי בשער חזקה שם דכיון דדרוסה שכית אסור אפי' בדיעבד לדעת התוס' ואפי' במקום דא"א לבדוק ואפי' אם אנו מסופקים בקרטין אלו אם הם דם או עפרורית בעלמא וכמש"כ בתשו' ב"ח שם וז"ל ולכאורה נראה שאין מועיל שום בירור ובדיקה בדברים קטנים כאלו שתמיד הם נפרכים והתוש יעיד ע"ז שנמלאים כאלו לפעמים באדם ואף לאהר רחילה עכ"ל ולפ"ז אין שייך לומר השבית שהם דם מ"מ הא קיי"ל בסי' ק"ל סעיף ל' דאפי' בס' ס' דם דטמאה אפי' בכתמים דרבנן כ"ש כאן דהוי ס' דאורייתא ואף למה שכתב בנע"י שם דהתם טעמא משום דעומד להתברר ע"י ז' שממניה אבל במקום דא"א להתברר טהור כא כתב משום דהוי ס' דרבנן משא"כ הכא דהוי ס' דאורייתא : הן אמת שראיתי בלבוש בסי' קפ"ה כתב בהדיא דאם נתמעך ע"י צפורן הוי ס' ונטמאה וכתב השמע"מ בס' המסגרת דמרש"י משמע דעכורה שכתב דנת"ק לאו דם הוא ומדברי רשב"א אין הכרע ומ"מ הסכים להתיר כלבוש אך בני' כתב רהי"ה לנה רק שכתב דלהתמיר שומעין והנה יש נעשות במוכן

ה אשה שכמו חתי' בשר תלוי בין רגליה והנה י"ל בזה שהוא שבר של בני מעים או כמו ששכיח בנשים כי הרחם עומד למעלה מפרוזדור והוא מתקבץ כמו המסס ובית הכוס' והוא רחב מלמטה וקצר שלמעלה והנה לפעמים יקרה שע"י הלידה ע"י מילדת שאינה בקיאה היטיב והיא שומטת את הולד ועי"ז נעקר המקור ממקומו ומתהפך כי מושכת צד העליון לחוץ ומחמת זה זבה תמיד דם ולפעמים יש לה ווסת כשאר נשים אך תמיד מוצאת טפת דם ולפעמים שהרחם כ"מ במקומו רק מחמת חולשת האשה נפשטו הקטטים והקשרים שבו נקשר הרחם ועי"ז נשתרבב לחוץ וכמו מעי תלוי לה מבחוץ ועי"ז היא מוצאת דם וקורין אותו פאהר פאל (ר"ל שהרחם נפל לחוץ) והנה יכול להכיר אם הוא שבר של בני מעיים תמצא תמיד מן הצדדים אבל נפילת המקור הוא באמצע בית החיצון גם הבני מעיים הם ירוקים והמקור היא אדומה (ס"ע סי' קפ"ח סס"ק ד') והנה כאשר יבדוק רופא מומחה ויאמר שהוא מחמת המקור שנעקר או נשתרבב ממקומו וא"כ אין המקור במקומו במקום עיגון יש לסמוך על הכו"פ וב"ב הס"ט שם שיש לסמוך

על

בינת אדם

לדבריו שכתב דמרש"י משמע דלאו דם הוא דהא בד"ה ובפוטרין פירש רש"י דאם בדק בלונן ולא נימות לא מטהרינן כו' ולמה שינה רש"י בלשונו כאן לכתוב לאו דם הוא וכ"ל לכתוב כמי לא מוכח דלאו דם הוא אלא משמע דלעיל כיון שהקרטין עדיין לא נמוחו בלונן כתב רש"י לא מטהרינן ור"ל שצריך לבדוק בפושרין משא"כ כאן שכבר נמוחו ע"י נפורן וא"א לבדוק עוד ס"ל לרש"י דטהור מ"מ אין דעתי נוחה בזה לפי מה שהוכחתי מכמה מקומות וכתבתי בארוכה שם סימן י"ט דרש"י ס"ל כשיטת רשב"א דהפי' בחזקה גמורה שמותר לכספק ס"ל לרש"י דלא מוקמינן אחזקה וא"כ למה יהיה מיקל בכאן מנאבדה בלא בדיקה וכ"כ לי הגאון בית מאיר דאינו מסתברא לעשות פלוגתא רחוקה דלת"ק טהור לגמרי ולרשב"ג ודאי טמא :

ולי נ"ע על המע"מ איך נעלם ממנו דברי רמב"ם בפ"ב מה' א"ב הל' י"ד שכ' אם שהו בפושרין מע"ל וא"כ נימוחו ה"ז ס' טמא וכ' שם המ"מ משום דהוא איבעיא בגמרא אם צריך מע"ל דאפשר כיון דרכיך ולא נימות באיזה שעות אף שנימות אח"כ מ"מ טהור וכיון דלא איפשטא הוי ס' טומאה ע"ש וא"כ ומה התם דאפשר שכבר נבדקה ונתברר שלא היה דם מ"מ טמא מס' כ"ש כאן דאפשר כשיבדוק בפושרין יהיה נימוח תיכף כ"ש שהוא טמא :

ומצאתי לרמב"ן בהל' נדה פ"ג כתב כמין קליפות אע"פ שהן קשין כאבן מטמאין אותה עכ"ל ולא הזכיר כלל דין בדיקת פושרין . ול"ע שהרי בגמרא ובכל הפוסקים איתא להאי בדיקה ודוחק גדול לומר דס"ל דבזמה"ז אין אנו בקיאין שהרי הרמ"א שדרכו לנקוט חומרא ולהגיה על זמן הזה ולא הגיה בכאן ובאמת צל"ע לפי מה שכתב הש"ך בסימן ל"ו ס"ק ט' בנמקה ריאה דכיון דצריך בדיקה בפושרין כל מע"ל לא בקיאין וא"כ ה"ל לרמ"א להגיה גם כאן שהרי גם כאן צריך פושרין מע"ל ואפשר דעיקר הטעם שם כמ"ש הש"ך שם דא"א בקיאין איזה מקרי תורה לברייתו ולכן היה נ"ל דהשמטות דפוס הוא ברמב"ן והגאון בית מאיר כ' לי שגרסם זה בש"ע שלו נ"ע מסי' ל"ו ולכן דעתו שהרמב"ן בכוונה השמיט דא"א בקיאין בזמה"ז ויותר נ"ל כמו שכתבתי דלא לשתמיט כשום פוסק ראשון ואחרון שיכתוב כן דא"א בקיאין :

ועלה בדעתי לומר דדין זה אם נאבד בלי בדיקה תלוי באשלי רברבי אם בדיקה זו שהצריכו חכמים הוא מטעם ספק השקול והיינו שהקרטין הם ס' דם ס' בריה או דבאמת רובן בריות שלורתן מוכיחות עליהן וטעם הבדיקה אינה אלא משום דהוי מיעוט דשכיח והבדיקה אינה אלא לחומרא כמו דמלינו בדיקה לחומרא בסימן מ"ח בנקוב מגד א' לשיטת הסוברים דבעי בדיקה מגד הדין ואפ"ה בנאבד מותר וז"ל הרמב"ם בפי' המשניות במפלת שערות ס' דם או בריה וכן הוא בת"ה ריקאר וכן כתב הרא"ה בבד"ה אבל הרשב"א כ' דרובן בריות וכן כתב בהדיא בחי' נדה וז"ל ובקליפה כו' הוא דבעיא מימוה משום דאינו מלוי שיהא הדם נקרש ויולא על הרוב בענין זה אלא משום חשש בעלמא מטילין אותה למים ואם נימוחו חוששין וגם אע"פ שרובן בריות נינהו כל שיולאין בענין זה עכ"ל כן נוסחים עוד שם בסוף ד"ה והר"ן ז"ל ח"ל אלא דקליפות שמפקין לי' נבריה עד שבאת שנשרו ונימוחו עכ"ל הרי נבדיה

משמע מדבריו דכ"ז שלא נימוחו הם בחזקת בריות ולכאו' משמע ודאי דלהדבריו אם נאבדו או שא"א לבדקם הם בחזקת בריות רק דאפשר לבדקם ההמירו חכמים לבדוק משום דהוי מיעוט דשכיח ולשיטת רמב"ם ורא"ה דהוי ס' השקול אם נאבד' טמאה.ולשיטת רשב"א מדויק מאד לשון המשנה לפי מה שכ' התי"ע דגרסינן במשנה רק אם נימוחו טמאה דמשמע דוקא אם נימוחו טמאה אבל בסתמא הם בחזקת בריות דאל"כ איפכא ה"ל למיתני אם לא נימוחו טהורה וכן בשני המעשים שבגמרא שאמרו חכמים תטיל למים אם נימוחו טמאה ולמה לא היו מהדרים בלשון טהרה להשיב אם לא נימוחו טהורה דהא ת"ח הוי ס' השקול וא"כ אפילו קודם הבדיקה מחזקת בטומאה עכ"פ מס' וכי ביאת השאלה לב"ד לשאול אם היא טמאה מס' או בודאי כלא ביאתה לב"ד לשאול כיון שאירע לה מקרה אם היא טהורה והיה להם להשיב דאם לא נימות טהורה אלא משמע שע"י ראיה זו עדיין מוחזקת בטהרה דרובן בריות ותכמים החמירו ואמרו שאם נימוחו תהיה טמאה אבל מסתם היא טהורה דרובא דאורייתא ומבהמא תלינן שהקליפות יהיה מן הרוב וכן באמת לשון כל הפוסקים משמע כהי הטור וש"ע שכתבו כמין קליפות טמאה והוא שנימוחו משמע דאיט טמאה אא"כ נימוחו וכן משמע להדיא לשון רשב"א שכתבתי אבל בסתם טהור ובזה ישבתי קושית הרא"ש בתשובה ששאל לרשב"א דלמאי נ"מ שאלו חכמים לרופאים ב' המעשים המוזכרים בריש המפלת כיון שלא סמכו על דבריהם כלל דהא הצריכו בדיקה ולפ"ז מיושב דבאמת חכמים לא ידעו דבר זה כלל אם הדם המקור נגדל בריות אלו ושאלו לרופאים והרופאים הסכימו דהדרכה אין דרך דם לצאת משונה בזה הענין אלא מכה יש בה ובאמת חכמים סמכו על דבריהם רק לחומרא כיון שהסכימו הרופאים שהוא מיעוט או שחכמים בעלמא חששו שמא הוא עכ"פ מיעוט דשכיח ולכן אמרו תטיל למים אבל בא"א לבדקם בודאי נסמוך אדברי רופאים ומחזיקין אותה נבריות דשכ"ם רובן בריות נינהו שהרי הרופאים הסכימו שבודאי הוא כן במכה עכ"פ רובן בודאי בריות הן וא"כ לק"מ קושית הרא"ש והרא"ש אזיל לשיטתו דס"ל כשיטת המאור והרא"ה דאפי' הא יבש בעי בדיקה וא"כ אין מוכרח תירוץ של רשב"א דרובן בריות (עיין בבד"ה ובמשה"כ לרשב"א) וס"ל באמת דהוי ספק השקול והק' שפיר מ"מ מרופאים דהא אפי' בנאבדה טמאה ואף שאין מוכרח כ"כ שהיה תלוי זה בזה שהרי הרשב"א שכבאתי שכתב דהוי ס' השקול מ"מ ס"ל דדם יבש לא מהני בדיקה וכדמשמע מדבריו שם להדיא וע"ש במ"מ מ"מ בדברי הרא"ש י"ל שפיר כן ולפ"ז תלוי דין זה במחלוקת דלרשב"א בנאבד טהור דרובן בריות ולרמב"ם ורא"ה הוי ס' השקול ואף שעשיתי סמוכין לדברי רשב"א מ"מ נ"ע מאד כי לא מצינו בדיא בדבר שהצריכו חכמים בדיקה ואפי' מטעם מיעוט שכיח שיהיה לקולא בנאבד או בדבר שאין אנו בקיאין ואדרבה מצינו לכיפך בטי' כ"ד סעיף י"ה בשמוטה ושמוטה דקיין קיי"ל דבהפס סימנים לא מהני בדיקה ע"כ מטעם דלא אפשר שמוטה דתעשה שמוטה ובלא הפס מהני בדיקה וע"כ נ"ל כמו שכתב הרא"ש גם דע"פ רוב בלא הפס א"א לשמוטה שתהיה שמוטה ולכן מהני בדיקה ועכ"פ מגד הדין היה לנו לעשות מסתמא הוא טרפה ואעפ"כ קיי"ל בש"ע דלדידן דאין בקיאין

ול הר"ש מקוצי שכ' הרא"ש בפרק המפלת ע"פ פירושם בר"ש במעשה כזה ואמר שהיא טהורה דכתיב דם בבשרה דוקא כשראתה בדרך שהנשים רואות אבל אם אין המקור במקומו כיון שאין דרך לראות כך טהורה ולפי זה משמע שאפילו בזמן ווסתה לעולם טהורה כיון שאין לה מקור (ס"ז ס"ק כ') ואמנם כיון שהרבה פוסקים פרשו דברי ר"ש באופן אחר ואת"ל שדעת ר"ש בזה מכל מקו' מאן יימר דהלכה כמותו ולכן במקו' עיגון יש להתיר אם יוצא הדם שלא בהרגשה (ס"פ ססי' קפ"ז) ואמנם שלא במקום עיגון אין להקל אא"כ שתוכל עכ"פ להפסיק בטהר' דכיון דיש לה ווסת והיא מרגשת איסת ווסתה ולכן אחר שתפסיק אזי עכ"פ תפסוק בטהרה שיהיה בדוקה כדין ולא תראה שום אדמומית וגם תבדוק ביום א' מז"נ שיום א' תהיה נקיה לגמרי כי זה

בינת אדם

מע"ב

הרפה ואף שאין ראיה משם די"ל דדוקא התם חזקת איסור שאינו זבות והחזקה מסייע למיעוט וכדבר לא"ע דאפשר לדמות לגמרי שאין להם סוף ועיין בשער רו"ח סי' י"ט שהארכתי בזה :

ואמנם מצאתי לשלשה עמודי התורה בהדיא להקל תוס' ריש המפלת ד"ה ורבנן דתנן במתני' המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה וא"ל טהורה ר"א בין כך טמאה ואמרי' בגמרא דפליגי במפלת וא"י מה הפילה דר"י סבר רוב חתי' מד' מיני דמים ורבנן סברי לא"ה רוב חתי' מד' מיני דמים והקשה בתוס' ולהוי כפלגא ופלגא ויהיה ודאי טמא כר"י אע"ג דאיכא חזקת טהרה וי"ל דלר"י איכא רוב גמור ולרבנן אפי' פלגא לא הוי עכ"ל ואין ס' דמה שהאריכו בלשונם וכתב ויהיה ודאי טמא כו' היינו דכוונתם דבשלמא לבעלה א"ש דטהורה לגמרי משום דאוקמה אחזקת טהרה וכמו שכ' הר"ן בחי' נדה וז"ל וא"ת ואכתי להוי כפלגא ואמאי טהורה לגמרי י"ל משום דהעמד אשה על חזקתה עכ"ל (והא דכ' תוס' בפ"ק י"א דהא דשליא איירי לבעלה אלמא דאפי' לבעלה טמאה נמי א' י"ל דשאני כיון דודאי היה שם מקצת ולד הכר אתרע חזקתה טובא ופשיטא לדעת הר"ן שכתבתי בשער רו"ח סימן י"א דומה ממש לטריפות דאין האשה בחזקת שלא ילדה הולד טלו) וכ"כ הרשב"א בחי' נדה שם כלשון הר"ן ומסיים וז"ל ואינו מחוור דכיון דרוב חתי' מד' מינים הן נפקא איתתא מחזקתה ורש"י פירש דלא טהורה לגמרי קאמר אלא שאינה טמאה כר"י ומשום דר"י קתני טמאה דטמאה ודאי קאמר ת"ק טהורה ומ"מ ס' הוא ותולין כו' ובפ' כל היד הכי משמע דהאמר ר"י בג' מקומות הלכו אחר הרוב ומשום הודאי ואסיק דר"י למעוטי הא דר"י אלמא משמע דלא עשאוהו חכמים כודאי הא לתלות מיהו הוי עכ"ל ואין ס' דזה שכתב הרשב"א אינו מחוור דכיון דרוב חתי' מד' דמים נפקא איתתא כו' יש כאן ס"ס וכנ"ל דכיון דמחצה חתי' מד' דמים נפקא איתתא כו' דהרשב"א אזיל לשיטתו דס"ל כר' יונה דבכל ס' אע"ג דאיכא חזקת היתר כיון שנולד ריעותא איתרע חזקתה כמו שהארכנו בכללי חזקה סימן ט"ז וע"ש מה שכתבתי בסימן י"ז לתרץ דברי הר"ן דגם הוא הסכים בטריפות כר' יונה וכאן כתב דסמכינן אחזקה ע"ש שהוא נוטה לאמת וכ"כ לי הגאון בית מאיר סברא זו ואמנם התוס' לשיטתם בכל הש"ס דמוקמי' אחזקה אף שיש כאן ריעותא ולכן מדקדקים להקשות מטומאה כר"י דלא מהני חזקה מגזה"כ אבל לבעלה ל"ק להו דס"ל כמו שכתב הר"ן והתוס' אזלי לשיטתם שכתבו לעיל בהא דג' מקומות הלכו אחר הרוב לאפוקי מדר"י דר"ל דאפי' ר"י אינו טמאה אלא מספק ע"ש וא"כ לרבנן טהורה לגמרי ולכן מתרצים דאפי' פלגא לא הוי לרבנן הרי מבואר דלתוס' ור"ן בהפילה וא"י אם הוא אדום או משאר מראות דלרבנן טהורה לגמרי ואף דלשון זה נדחה בגמ' מ"מ סברא זו לא נדחה עוד כתב שם הר"ן בד"ה אלא ארבב"י באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמפלגי בפלוגתא כו' וא"ת אכתי ת"ק דמתני' אמאי קאמר אם לאו טהורה ודאי הא ת"ק דברייתא ספיקא מספקא ליה וי"ל דשאני מתני' דבדקה ולא מצאה דם וה"נ דאפילו לא בדקה טהורה דהעמד אשה על חזקתה כו' עכ"ל וכ"כ בחי' רמב"ן נדה לחד תי' דאפי' בלא בדקה טהורה ולפ"ז ע"כ מתני' ה"ק אם יש עמה דם ודאי טמאה וא"ל שאינו יודע אם יש עמה דם או לא טהורה וע"כ צ"ל דגם התוס' ס"ל כתי' זה דהא לתוס' טהורה לגמרי משמע להו ואפי' לפי אוקימתא דאוקמינן דפליגי במפלת וא"י מאיזה מראה הפילה וה"ה בלא בדקה אם יש דם הרי הדבר מבואר דתוס' ורמב"ן ור"ן אם יש ס' אם דבר זה דם או מעלמא טהור לגמרי ואפי' בלא בדיקה אם נאבד ולפ"ז ה"נ הא דתנן המפלת שערות אם נימוחו טמאה ה"נ קאמר נימוחו ודאי טמאה ואפי' לפי הגירסא שלפנינו דקתני ואם לאו טהורה נמי ה"ק ואם לאו כגון שלא בדקה טהורה כמו שמפרש תוס' ורמב"ן ור"ן ברישא ואמנם הרשב"א לשיטתו דס"ל אפי' בחזקה גמורה לא מוקמינן אחזקה היכא דאיתרע כמו שכתבתי שם סימן ט"ו ולכן מפרש דהא תנן ואם לאו טהורה היינו דוקא בבדקה אבל לא בדקה טמאה מספק וכן משמע בהדיא מרמב"ם בפי' המשניות ואמנם י"ל דהרמב"ם מפרש למתני' לטהרות דלא מהני חזקה כקו' התוס' ולכן ס"ל דטמאה מס' ובע"כ צ"ל הס' לבע וס' דם בהסי' ק"ל דטמא היינו משום דאם הוא דם היא טמאה מדרבנן דלא תלינן מעלמא כיון דבשוק טבחים לא עברה וכדאיתא בגמ' בהדיא וכמו שכ' תוס' בנדה ס"ב ד"ה הטבילו כיון דהכית דם מגופה ע"ש אבל הכא שאנו מסופקים אם הוא עפרורית או בריה טהורה לגמרי דאוקמינן אחזקתה ואפי' אם יש ס' אם היא מד' מראות או ס' אם יש עמה דם נ"ל דהאמת לשיטתם הס' דם ולכן בזמן הש"ס אם נאבד מוקמי' אחזקה רק לדידן כיון שעומד להתברר ואין אנו בקיאין לכן מחמירין דבודאי בזמן הש"ס אין חילוק דבכל דבר שיש בו ספק ועומד להתברר צריך לבדוק ואם לא בדק ונאבד טהור אבל לדידן בדבר שא"א לבדוק ונאבד באמת טהור רק בדבר שיש לו בדיקה רק דאין אנו בקיאין וא"כ כיון שאם היה בפנינו צריכין אנו להחמיר עד שיבדוק וכיון דאין אנו בקיאין מחמרינן ה"ה בנאבד טמא וא"כ קרטין קטנים הללו שגם בזמן הש"ס לא היה אפשר לבדקם נפוטרין

נראה דקותן לשיטת תוס' ורמב"ן ור"ן דטהורה :

וצ"ל דאף שכתבתי לעיל דהרמב"ם איתא בהדיא בנימוחה אך מע"ל דטמאה נגס' מלבד שי"ל דהרמב"ם מוקי כולי מתני' דנדה לענין טהרות וכדמשמע נמי מתוס' ובטהרות לא מוקמי' אחזקה מגזרת הכתוב ואמנם י"ל תירץ מרווח דאפי' הלבוש שכ' דאם נתמעך בצפורן טמאה מספק דוקא התם שנימוח ונעשה דם והרי יש דם לפנינו רק דאנו מסופקים שמא אם לא נשרה כ"כ לא היה דם וא"כ כיון שיש דם לפנינו עכ"פ אתרע חזקתה משא"כ כשאנו מסופקים אם קורט זה הוא ברי' או דם ופשיטא אם יש לספק ג"כ שמא הוא עפרורית בעלמא או גם' אם הוא ממראה טמאה או טהורה וכן במפלת חתיכה וא"י אם יש עמה דם ואין כאן ריעותא ברורה לפנינו אף דבודאי ע"כ מוכח דהוי ריעותא כמו שכ' לי הגאון בעל ב"מ להוכיח כן מדברי ר"ן שהבאתי ד"ה אלא הר"נ שכתב שיש ס"ס להחמיר ע"ש מ"מ ריעותא ברורה אין כאן ודומה להא דכ' המחבר בסי' ל"ט גם' אם הסרכא בגב או בחיתוך והוא מתשו' רשב"א ובפ"ה כתב שלא רשב"א חתם עליו דלרשב"א כיון שיש ס' בשקול לא מוקמי' אחזקה וכתבתי בכללי חזקה סי' ט"ז משם התב"ש דליתא לדבריו דכיון די"ל דאין כאן ריעותא כלל כמו שכ' הרשב"א בסרכא תלויה מודה רשב"א דאזלי' בתר חזקה ע"ש ושם כתבתי דעדיין נ"מ לדידן דקיי"ל אין סרכא בלא נקב וא"כ ע"כ יש כאן ריעותא דהרשב"א אזיל לשיטתו דס"ל יש סרכא בלא נקב וע"כ צ"ל כיון דסרכא בחיתוך לא נקרא ריעותא כלל כמש"כ הש"ך בסי' ל"ט אף שיש כאן דבר ריעותא קלת דודאי הוא מחמת נקב מ"מ מכשרינן וה"נ הכי אף שיש ריעותא קלת שהרי הפילה חתי' מ"מ כיון שכתתי' מלד שמה אינה ריעותא רק דיש בה ס' אחד אם יש עמה דם ולכן י"ל דגם הרמב"ם והלבוש מודים להקל דהא בתוס' ורמב"ן ור"ן אי' בהדיא להקל וכבר הארכתי

שעכב ותמעט בהליכה ובעסק כדי שתוכל לטהר (ובמקום דוחק גדול אפשר דסגי בזה) (ס"ט דף ע"ו ובסי' קנ"ו ס"ק י"ד בשם הגאון מהר"ג) ואז תמנה ז"נ וכל מה שתראה נתלה שהוא מן המכה ויותר א"צ לבדוק ואז כשתטבול טהורה דיש כאן ס"ס שמא הלכה כר"ש וכפירש הט"ז ושאר אחרונים ואת"ל אין כוונתו לכך שמא הוא דם מכה אבל בשעת ווסתה א"א ספק זה דבשעת ווסתה לא תלינן במכה כדלעיל כלל ק"י :

כלל קיב דין קביעת הווסת (סימן קפ"ט) :

א כבר ביארנו שכל אשה צריכה לפרוש מבעלה כשיגיעה זמן ווסתה ואין חילוק אם יש לה ווסת קבוע כגון שקבעה ג"פ או אם לא קבעה עדיין כגון שראתה אפי' פעם אחת או ב' פעמים וזה נקרא שאינו קבוע כאשר נבאר אי"ה :

בינת אדם ווסת

שהארכתי שם בסי' י"ז בסברות האמיתיים דאף דקיי"ל כשיטת ר' יונה ורשב"א בדיני טרפות שלא לסמוך אחזקה משום דהתם איתחזקה אינו אלא מכח רוב בהמות כשרות וכיון שיש כאן ריעותא בגופה הרי חזינן שיצאתה מן הרוב ואין לה שום חזקה אבל בנדה שיש לה חזקת טהרה תיכף משפסקה בטהרה והיא בחזקת שאינה רואה דם ואיך נאמר שדבר זה הוא דם ואם זה סותר לחזקה ולכן הר"ן אף שבטריפות כתב כדעת ר' יונה מ"מ כתב כאן להדיא דאזלינן בתר חזקה והיינו בדבר שלא היה אפשר בבדיקה אף בדין הש"ס או באפשר בבדיקה אלא נמי בקיאין בבדיקה ונאבד בלא בדיקה אך צ"ע דמאן זפים איזה קורט כ"כ קטן שא"א בבדיקה או שמא הוא אפשר בבדיקה וכיון שאין המורה בקי לבדוק אף שנאמר שאנו בקיאין בבדיקה מ"מ כיון שהמורה הזה אינו בקי בבדיקה בזה לא מהני ואבד שהרי קי"ל דבכ"ד שאין אנו בקיאין בבדיקה להחמיר ואפי' לדעת התוס' כמו שהארכתי בשער חזקות :

ולכן צריכין אנו לבוא לעיין בהיתר שכתב הס"ט בסי' ק"נ שכתב שיש כאן ס"ס ס' מצדדים ואת"ל מן המקור שמא אינו נימוח וכ"ל דאפי' אם אינו יכול לבדוק אם הוא נתפרר שיהיה כמין עפר וא"כ אפשר שהוא דם יבש ובזה לא מהני מה שאינו נימוח לרוב הפוסקים מ"מ יש כאן ס"ס שמא מצדדים ואת"ל מן המקור שמא הוא בריה ומצאתי בתשובת בנ"ת הנ"ל שהגאון מהו' שמואל עפשטיין ס' מעלמא ואת"ל מגופה שמא אינו נימוח ואף דמשמע שם משום שבדקה בשתן מצאה ג"כ הנך מ"מ ס"ס זה שייך בלא"ה ומסיים שם דאפי' בהרגישה טהורה ומהרש"א השיב לו והסכים עמו מטעם אחר אבל לא דחה דבריו ואף שהתוס' שהבאתי נדה ס"ב ד"ה בטבילו כ' בס' צבע דמטעם ס"ס לא מקלינן היינו כמ"ש תוס' שם דס' דשמא מעלמא לא נקרא ס' כלל כיון דרגיל להיות מגופה כיון דהספק טבחים לא עברה אבל בדברים קטנים כאלו צורתן מוכחת עליהן שאינה דם ושכיחי נמי מעלמא כמ"ש בתשו' בנ"ת שהבאתי אך שם היה המעשה שנמצאו נקודות שחורות וזה מצוי באמת מעלמא ולא מבעיא כשהיא בימי טהרתה אלא אפי' אם היא בימי ספירה נמי יש לה חזקת טהרה כדהוכחתי לקמן סי' י' וכמש"כ הרשב"א בחי' נדה ב' ד"ה כתם וז"ל דודאי כיון שהפסיקה בטהרה בחזקה זו קיימא וכא דאמרי' אשה הואיל דשכיחי בה דמים דוקא לטהרות עכ"ל ועי' בתוס' גיטין ב' ע"ב ואין זה ס"ס שסותר לחזקה עי' בש"ך בכללי ס"ס ואף שהכ"מ בפ"ט מהל' א"ב כ' דהא דהחמירו חז"ל בכתמים ולא ע"ג דהוי ס"ס שמא מעלמא ואת"ל מגופה שמא מעליה ובתי' א' כתב דכיון דלא עברה בשוק של טבחים אין כאן ס"ס שמא מעלמא וכתימא שלא זכר שכ"כ תוס' בהדיא שהבאתי וכבר כתבתי דזה לא שייך בדברים קטנים כאלו ואפי' לתי' א' שכתב הכ"מ דאעפ"כ רצו חכמים להחמיר ע"ש דאפי' במקום ס"ס גזרו ז"א שהרי אנו קיי"ל אפי' באיסור נדה להקל מטעם ס"ס וכדכתב רמ"א בסי' קפ"ז ובסי' קנ"א ובהדיא בגמ' בס' [illegible] צריכה אלא דכוונתו כיון דחכמים רצו לגזור על כתמים ובכל כתם יש ס"ס וא"כ א"א לגזור כלל וזהו שכ' דאעפ"כ רצו לגזור לעשות סייג לתורה אבל בודאי במה שהוא רואה ממש בזה במקום ס"ס מותר דהא בזה אין כאן תקנות חכמים כלל וגם לפמ"ש בעב"ג שהרופאים אומרים שטיפין קטנים הם מצדדים ואף שאם ימצא טפת דם

לא הייתי סומך על זה שהרי דם לפנינו וכבר כתבתי מרמב"ם ולבוש להדיא דהיכא דיש לפנינו דם בעין לא מוקמינן אחזקה אבל בקרטין הנקלטין מן העד ואין רואין שום לכלוך על העד בזה ודאי יש לספק שמא מעלמא ושמא הוא בריה ואין אנו צריכין לבוא בדוחק לומר שמא מן עליה דבזה יש מחלוקת אם רוב דמים מן המקור כמ"ש הט"ז בסי' ק"ו אף דבדברים משונים כאלו לא שייך רוב דמים מן המקור מ"מ אין אנו צריכין לזה דיש לנו ס"ס מרווח שמא מעלמא כמ"ש בתשו' הב"ח שהתוס' יעיד ע"ז ושמא הוא בריה ואין שום חילוק בין ס"ס זה לס"ס שכתב התוס' שמא צבע ואת"ל דם שמא מעלמא ומש"כ הש"ך וכל האחרונים דס"ס שאין א' מתיר מחבירו אינו נקרא ס"ס עיין בשער הקבוע סי' נ"ב מה שכתבתי בזה . דכללא הוא שיהיה ס' א' יותר קרוב להתיר ר"ל דבספק א' אין כאן שום מיחוש לאיסור ואת"ל שיש כאן לחוש לאיסור הרי גם כאן י"ל שהוא מותר כנידון דידן שמא מעלמא א"כ אין שום צד איסור את"ל מגופה שמא אינה נמוח וכן ספק מן הצדדים ואת"ל מן המקור שמא מן המכה ובזה מתורץ קו' הש"ך סי' ק"נ ס"ק מ"ה דשפיר הוי ס"ס שמא מעלמא ואת"ל מגופה שמא מן הירך כמש"כ הט"ז שם ס"ק א' בשם הכ"מ פ"ט הל' א' אבל שנאמר ס' מן הצדדים ואת"ל לא מן הצדדים שמא מן העליה זה אינו אלא ס' אחד וכן אם יש לה מכה אבל אינה יודעת אם המכה במקור וא"כ אין לומר ס' מן הצדדים את"ל מן המקור שמא מן המכה כיון שאינה יודעת אם יש לה מכה במקור וע"כ צ"ל ס' מן הצדדים שמא מן המכה וז"א אלא ס' א' דמ"ש מן הצדדין או מכה שבצדדין דכיון דא"י שיש מכה במקור אמרינן רוב דמים מן המקור באופן דנקטינן דבקרטין כאלו הוי שפיר ס"ס ובזה סרה קו' הש"ך בסי' קפ"ז ס"ק כ"ב ודברי רמ"א שרירין וקיימין ומכ"ש לדעת רשב"א שכתבתי דרובן בריות (ואפשר גם לדעת הרא"ש כיון דאיכא נמי מעלמא ובהצטרף למחצה בריות הוי רובא לסתירא) . ואפי' אם ס' אם הם כמין קליפות ועפר מ"מ הוי ס"ס שמא מעלמא ואף דנימא דאינו שכיח הא גם מן המקור אינו שכיח שיצא בענין זה ועיין בכלל ס"ס שהוכחתי דזה הוי ס"ס דהא הספק מן האיש לא מצוי כלל רק כיון דגם זה אינו מצוי שתרא' בשעת הטלת מי רגלים ולכן חשבי' גם זה לספק אף שאינו מצוי וה"ה הכא וגם י"ל דהם מצדדים מפיות הגידין אשר שם כמש"כ בתשובת עה"ג ובהצטרף נמי מעלמא עכ"פ הוי ספק השקול ובפרט נקודות שחורות דשכיחי מעלמא וגם ס' שמא אינו בהרגשה דאף שאז עכ"פ טמאה מדרבנן במקום שיש ס"ס אפי' מדרבנן טהורה כמ"ש הש"ך בכללי ס"ס [illegible] כמ"ש הגאון ס"ט והגאון בית מאיר ועכ"פ יש ראיה רק ממנהגם שכל הנשים שותקות מן הנגועות במה שמראין קרטין כאלו כלל למ"ץ ואומרים שהוא רק עפרורית הנדבקים בשערות ובבגדים והם אינן נביאות כו' דעכ"פ מצוי הדבר שיבא מעלמא . ולחוש שמא היה איזה לחלוח דם על הקורט הרי כתבתי דעת הר"ן והרמב"ן דאפי' במפלת חתיכה ולא בדקה טהורה ומעשי' דבגמרא מיירי בהפילה וידעה שיצא מן המקור ולכן הצריכו בדיקה דל"ש שם ס"ס ועוד נ"ל דמשנה וגמרא מיירי במפלת קרטין שיש בהם ממש דם שבדקים שעכ"פ אפשר בבדיקה אבל אלו קרטין לא יוכל לבדוק כי נאבדו במשמוש היד ולדעתי גם חכמי המשנה לא יכלו לבדוק אותם דבזה אין שייך נחלק ביניהם

ב וסת קבוע צריכה לחוש תמיד אפילו כבר עברו עליו ב"פ אותו הווסת ולא ראתה אעפ"כ עדיין צריכה לחוש לה עד שתעקרנו ג"פ כאשר נבאר לקמן אבל וסת שאינו קבוע אפי' ראתה ב"פ כיון שהגיע אותה זמן הווסת ולא ראתה אפילו פעם אחת כבר נעקר ווסת זה וא"צ לחוש לו (סעיף כ') :

ג עוד יש חילוק בין קבעתו ג"פ ללא קבעתה ג"פ שהקבוע אעפ"י שעברה עונתה ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה אבל כל שלא קבעתה ג"פ אם הגיע זמן הווסת ולא בדקה ולא ראתה ולא הרגישה מותרת לאחר שעבר העונה כמו שנתבאר בכלל ק"ח ודוקא באשה שעכ"פ יש לה וסת אלא שמשני. וסתה אבל אם אין לה וסת כלל ובכלל יום ויום חוששת שמא תראה נתבאר דינה שם ועונה בינונית שהיא לל' יום דינה כווסת קבוע לענין זה שאסורה לשמש עד שתבדוק אבל לענין עקירה נעקר בפ"א (סעיף ד' מנ"י) :

ד כיצד קובעת ווסתה • הנשים אינן שוין בווסתן אלא שקביעתן נחלק לי' מינים (א) עונה בינונית (ב) ווסת החודש (ג) ווסת הפלגה (ד) ווסת החודש בדילוג (ה) ווסת הפלגה בדילוג (ו) ווסת הימים שוין ובדילוג (ז) ווסת הגוף לזמן ידוע או בלא זמן כלל (ח) ווסת השעות (ט) ווסת שע"י אונס קפיצה וביוצא בו (י) ווסת שע"י אכילת דברים חריפים :

ה עונה בינונית כיצד סתם נשים שאין לה ווסת אחרת דרכם לראות משלשים יום לשלשים יום לפיכך כשראתה היום צריכה לחוש ליום שלשים כראיה זו כגון שראתה בט' בניסן צריכה לחוש לח' אייר שהוא יום שלשים (סעיף א') אך י"א שעונה בינונית הוא ווסת החודש אשר נבאר בסי' הסמוך ולכן א"צ לחוש ח' אייר אלא ט' אייר (עיין כ"ז בש"ך ס"ק ל') וזכור כלל זה כי לא אכפול עוד ובכ"מ שנכתוב ווסת החודש תדע שהוא כלא עונה בינונית וצריכה לחוש לשניהם להמקצת פוסקים וכן נכון להחמיר (כן כתבו הפוסקים דאע"ג דלרוב הפוסקים ווסתות דרבנן מ"מ במקום שמחולקין הפוסקים בלא הכרעה ברורה חייבין להחמיר וראיה ממה שכ' הש"ע בסעיף ז' ולקמן סי' ט') :

ו ווסת החודש כיצד ראתה באחד בניסן צריכה לחוש לאחד באייר דהיינו יום ב' דר"ח שהוא שוה לימי החודש וכן לאחד בסיון דאע"ג דזה מלא וזה חסר אין בכך כלום דלעולם אזלינן אחר ימי החודש ולהפוסקים דצריכה לחוש אף לעונה בינונית צריכה לחוש גם א' דר"ח אייר שהוא יום שלשים מן א' ניסן וזכור זה כיצד קובעתו ראתה בא' בניסן צריכה לחוש א' באייר לא ראתה א' באייר אינה צריכה לחוש א' סיון שהרי עקרתה כבר בפ"א אבל אם חזרה וראתה א' באייר חוששת א' בסיון • לא ראתה א' בסיון א"צ לחוש א' בתמוז שכבר נעקר בפ"א שאע"פ שראתה ב"פ נעקר בפ"א חזרה וראתה בא' בסיון הרי כבר קבעה לראות תמיד א' בחודש וצריכה לחוש לעולם א' בחודש עד שיעברו עליו ג"פ אחד בחודש ולא תראה שהווסת הנקבע ג"פ אינו נעקר עד שיעבור אותו הווסת ג"פ ולא תראה בו שאז נעקר ואינה חוששת לו עוד וכן הדין בכל הווסתות חוץ מאלו שנכתוב בו בפירוש שנעקר בפ"א (כ"ז בסעיף א' ובסעיף ו' בסעיף י"ג ברמ"א) :

ז ווסת הפלגה כיצד ראתה ד"פ וביניהם ג' זמנים שוין כגון שראתה היום ולסוף כ' יום פעם אחרת

בינת אדם

לבינה כיון שהוא מחמת קטנן כאשר החוש יעיד ע"ז והוי כדבר דלא שייך בו בדיקה דלתוס' ור"ן ורמב"ן לתי' א' טהורה ואף שהרשב"א מחמיר הם מרובים ובפרט לפי מה שכתבתי בשער חזקה סימן י"ג דהר"ן הכריח מגמרא דנדה כ"ז דבנדה מוקמי' אחזקה אע"ג שיש ריעותא לפנינו ע"ש :

ועוד די"ל דגם הרשב"א מודה בזה שהרי כתב דרובן בריות נינהו ומשום חשש בעלמא מטילין אותן במים כמו שהעתקתי לשונו ואף דהרשב"א מפרש בנפלת חתיכה וא"כ טהורה ר"ל מטומאה ודאית ועכ"פ טמאה מס' י"ל בנפלת קליפות אפשר דגרם כמו שכתב התי"ט רק אם נימוחו טמאה ובפיר יש לומר דמודה בקליפות שנאבדה דטהורה והבדיקה רק להחמיר :

ועוד י"ל דכיון דנוכל לומר שהן מעלמא ואין כאן ריעותא כלל לכ"ע מותר אף בלא בדיקה וכמו שכתבתי בשער חזקה סי' ט' בשם הרשב"א ומתני' וגמ' מיירי שידוע שבודאי הוא נגופה וא"כ איכא בודאי ריעותא לפנינו רק דנוכל לומר שהוא ממכה ולכן צריך בדיקה ומכ"ז נ"ל להקל בהנלקטין הקרטין מן העד ולא ניכר בעד שום רושם אדמומית או שחרות ובלבד שלא יהיה בבדיקת של הפסק טהרה דעדיין אין לה חזקת טהרה ואדרבה חזקת טומאה ולדברי רמ"א שכ' דג' ימים הראשונים עדיין לא הוחזקה שנפסקה דם המקור צ"ע לטהר בתוך ג' ימים דלטעם דס"ס אין חילוק וזהו לדעת קצת פוסקים אפי' במקום חזקת איסור מקלינן בס"ס כדאי' בסי' י"ד ומכ"ש הכא דעכ"פ לכ"ע חזקת טומאה כבר פסק תיכף לאחר בדיקת הפסק טהרה וכמש"כ תוס' בגיטין ב' ע"ב וביבמות אבל לטעם כיון חזקת טהרה א"כ לשיטת רמ"א צ"ע ואמנם בקרטין שחורים נ"ל דאפי' בתוך ג' ימים יש להקל דזה מצוי למצוא על בגדים לבנים ותלינן במצוי ומכ"ש דשייך בזה הס"ס שמא מעלמא כמש"כ בתשובה ב"ח שהבאתי ואמנם האדומים בצורת קליפות ושערות או שנפרך ע"י מהט או ע"י צפורן יש להקל בשעת הדחק דאף דאינו מצוי מעלמא מ"מ כיון דיש מיעוט מעלמא ומצדדים ומחלן שבכליות ובהצטרף כולם עכ"פ הוי ס' הספק דהא מן המקור ג"כ אינו שכיח שיצא דם בענין זה ואם אין לה צורת בריה בשעת הדחק יש לסמוך על תוס' ור"ן ורמב"ן בתי' א' להתיר מכח חזקת טהרה לאחר ג' ימים ולא דמי לדם יבש דשם אינו אלא ספק שמא לא נמחה לדעת קצת פוסקים אבל הכא הוא ספק שמא אינו דם כלל ושמא מן הצדדים ובהצטרף גם כן חזקת טהרה וצ"ע :

ואין להקשות דא"כ למה האריך הר"ן בתשובה סי' מ"ט הביאו הב"י בחלן אדום לטהר ולא כ' טעמים אלו שכתבתי זה לק"מ שהרי בגמרא נמי אמרי' תטיל למים ולא טהרו מחמת חזקת טהרה משום דהיכא דמצינן לברורי צריך לברר וה"נ במעשה דר"ן י"ל דהיו גדולים קצת וכמש"כ הב"י בנד"ה או די"ל דאותו מעשה היה דלא היתה יכולה לספוק בטהרה ואין לה עדיין חזקת טהרה משא"כ כשכבר פסקה בטהרה דיש לה חזקת טהרה וה' יצילנו משגיאות :

אחרת וכן ד"פ • כיצד קבעתו ראתה א' ניסן וחזרה וראתה כ' בו חוששת ט' אייר שהוא נ"כ הפלגת כ' יום • ראתה ט' אייר חוששת כ"ח אייר שהוא ג"כ הפלגה כ' יום מן ט' אייר ואם לא• ראתה ט' אייר א"צ להוש כ"ח בו שהרי כבר נעקר הפלגה זו של כ' יום הזרה וראתה כ"ח אייר הרי כבר קבעה לה ווסת להפלגת כ' יום בד' ראיות שהם א' ניסן כ' בו ט' אייר כ"ח בו ולמה בהפלגה בעינן ד' ראיות ובווסת החודש סגי בג' ראיות לפי שא"א לומר בה בהפלגה כ"א ע"י ב' ראיות ולפיכך לכ"ע ראיה ראשונה בווסת הפלגה השוה אינו מן המנין (סעיף כ') :

ח ווסת החודש בדילוג כיצד ראתה בט"ו בניסן ט"ז אייר י"ז סיון י"ח תמוז חוששת כן לעולם• כיצד קבעתה ראתה ט"ו ניסן וט"ז אייר אעפ"כ א"צ לחוש לי"ז סיון שכיון שאין דרך נשים לדלוג לי"ח כלל שמא תדלוג וכ"ש שאינה צריכה לחוש לאחר ראיה ראשונה שהיה ט"ו ניסן לט"ז אייר דמהיכי תיתי שתדלוג (סעיף י"א) ולא דמי לווסת הפלגה שחוששת לאחר שראתה ב"פ כדלעיל סי' ז' דזה הוא שכיח בנשים שתקבע ווסת להפלגה • חזרה וראתה י"ז סיון יש פוסקים שכבר קבעה לה ווסת שהרי היה כאן ג' ראיות ט"ו ניסן ט"ז אייר וי"ז סיון וצריכה לחוש לי"ח תמוז ולי"ט אב וכן לעולם עד שתעקרנה ג"פ • ויש מגדולי הפוסקים דס"ל דעדיין לא קבעה וסת לדילוגין שהרי א"א לומר שדלגה אלא בראיה שניה שאז ניכר הדילוג אבל הראשונה לא היתה בדילוג ואפילו היה לה ווסת מקודם כגון בי"ב בחודש ודילגה לט"ז מ"מ זה הדילוג אינו שוה לדילוגה שאח"כ שזה היה דילוג של כמה ימים ועכשיו אינה מדלגת אלא יום אחד אם לא שהיה לה ווסת קבוע מקודם בי"ד לחודש ודילגה לט"ו בניסן וט"ז אייר וי"ז סיון שאזי ניכרים ג' הדלוגין אבל בלא"ה א"צ לחוש עד שתראה גם י"ח תמוז אז קבעה לה ווסת לדילוגין וצריכה לחוש לי"ט אב כ' אלול וכן לעונה עד שתקבענו ג"פ • ואם היה לה ווסת מקודם לזה בט"ו לחודש לכ"ע ראיה זו שראתה בט"ו ניסן אינה מן המנין דאמרינן זו לא היתה בדילוג שהרי ראתה בזמנה כיון שהיה לה מקודם גם כן ווסת קבוע לט"ו לחודש (סעיף ז' ט"ז וס"ך דלא כדרישה) :

ט כיון שלא הכריעו הפוסקים אזלינן לחומרא דהיינו דתיכף שראתה ג' ראיו' ט"ו ניסן ט"ז אייר י"ז סיון צריכה לחוש לי"ח תמוז דשמא הלכה כדעה ראשונה דקובעת בג' ראיות אך לענין זה לא אמרינן דקבעה ווסת דלא תצטרך לחוש לי"ז תמוז שהוא ווסת החודש דאלו לדעה זו א"צ לחוש לי"ז תמוז שהוא ווסת החודש כדין כל אשה שאין לה ווסת קבוע דצריכה לחוש לווסת החודש וגם שהוא יום הפלגה שהרי מן ט"ז אייר עד י"ז סיון הוא ל'א יום דאייר חסר ומן י"ז סיון עד י"ז תמוז הוא ג"כ ל"א יום וא"כ לדעה זו א"צ לחוש עוד לי"ז תמז שכבר יש לה ווסת קבוע לדילוג אבל כיון דאפשר דהלכה כהפוסקים דראיה ראשונה אינה מן המנין ואם כן עדיין אין לה ווסת קבוע ולכן מספיקא צריכה לחוש לי"ז בתמוז וגם לי"ח בתמוז (ודע דכס"ך ס"ק י"ט שכתב שחוששת להפלגה שקבעה ב"פ והאמת אין הפלגה זו שוה שהרי מן ט"ו ניסן עד ט"ז אייר הוי ל"ב דניסן מלא ומן ט"ז אייר עד י"ז סיון הוי ל"א יום דאייר חסר אלא כוונת הס"ך כיון שלא ראתה לימי החודש שוין אם כן צריכה לחוש לווסת הפלגה שהרי כבר ב"פ ראתה בהפלגה וא"כ צריכה לחוש לי"ז תמוז שתהיה ג"כ הפלגה ל"א יום אך צ"ע דבלא"ה צריכה לחוש לי"ז תמוז משום ווסת החודש) וגם אזלינן לחומרא שאינה נעקר אלא בג"פ וגם אסורה עד שתבדוק כדלעיל סי' ג' (ס"ך שם) :

י ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג וחזרה וראתה באותן דילוגים עצמם אם נהגה כן ג"פ הרי זה ווסת קבוע לדילוג חלילה כיצד ראתה ט"ו ניסן ט"ז אייר י"ז סיון וחזרה חלילה וראתה ט"ו תמוז ט"ז אב י"ז אלול • ועוד חזרה וראתה ט"ו תשרי ט"ז חשון י"ז כסליו קובעת ווסת לדילוג וחוששת לעולם ט"ו לחודש זה וט"ז לחודש זה י"ז לחודש זה ואפילו לדעה ב' דלעיל בסי' ח' דבעינן ד' ראיות מודה הכא שכיון שראתה בן ג"פ בט"ו לחודש זה וג"פ בט"ז וג"פ בי"ז א"כ דומה ממש כאלו ראתה בג"פ לג' חדשים בימים שוין (סעיף ח') וה"ה בג"פ בב' חדשים והוזר חלילה נמי הוי ווסת קבוע כגון שראתה ט"ו ניסן י"ו אייר ט"ו סיון י"ו תמוז ט"ו אב י"ו אלול קבעה ווסת וחוששת אח"כ ט"ו תשרי י"ו חשון ט"ו כסליו י"ו טבת וכן לעולם(ס"ך ס"ק כ"א):

יא וכן ראתה באחד בניסן ובא' בסיון ובא' באב קבעה לה ווסת לר"ח לדילוגים לכ"ע דאינו דומה לדילגה בימים שאינם שוין דלכך י"א דבעינן ד' ראיות אבל הכא שהם לימים שוין ביום קבוע סגי בג' ראיו' וחוששת לעולם לב' חדשים אבל אם דילגה לחודש אחד כגון שראתה א' בניסן וא' באייר וא' בסיון לא ראתה וראתה א' תמוז לא קבעה ווסת וכן הדין כשראתה ט"ו ניסן ט"ז אייר י"ח סיון אינו כלום ולא קבעה ווסת לדילוגין ואפי' אם היה לה קודם לכן ווסת קבוע ליום י"ד ל"א כיון שראתה עתה ביום ט"ו י"ו דקבעה ווסת אלא בעינן שתראה ג' ראיות מלבד ראיה די"ד והלכך זו שסירגה לי"ח לא קבעה ווסת (ס"ך ס"ק כ"ד) אלא שאם תראה י"ט תמוז אזי תקבע לה ווסת הפלגה מן ל"ב יום בד' ראיות שהרי מן ט"ו ניסן עד ט"ז אייר הוא ל"ב יום וכן מט"ז אייר עד י"ח סיון ל"ב יום וכן מי"ח סיון עד י"ט תמוז יש ל"ב יום (סעיף י' וס"ך ס"ק כ"ג) •

יב היה לה ווסת קבוע לר״ח דהיינו כגון שראתה א׳ שבט א׳ אדר א׳ ניסן ואח״כ סירגה וראתה א׳ סיון א׳ אב לכ״ע שדינן ראית א׳ ניסן אחר הווסת הקבוע לה ואינה קובעת עד שתחזור ותראה א׳ תשרי וכן כל כיוצא בזה (ס״ך ס״ק כ״ו) :

יג כבר כתבנו שאינה חוששת לדילוגים עד שתקבענה ולפיכך ראתה בר״ח ניסן חוששת לר״ח אייר לא ראתה ר״ח אייר אינה חוששת לר״ח סיון שהרי כבר נעקר יום זה • ראתה ר״ח סיון חוששת לר״ח תמוז לא ראתה ר״ח תמוז אינה חוששת לר״ח אב אע״פ שיש כאן הפלגת ב׳ חדשים דלא חיישי׳ להפלגה אלא כשאינה ראויה ראיה שניה להצטרף עם הראשונה לפי ימי החודש כגון שראתה א׳ בר״ח וא׳ בכ״ט וכיוצא בו דנמצא דאנו רואים דלא תקבע לחדשים אלא להפלגת זמן אבל כששתי ראיות היו שוין לימי החודש אינה צריכה לחוש לימי הפלגה אלא לחדשים והרי כאן אנו רואים שראתה ר״ח ניסן ר״ח סיון ואינה חוששת להפלגה של נ״ט יום דמסתמא תקבע יותר לימים • (כ״י בשם בעל נפש) ראתה ר״ח אב קבעה לה ווסת לר״ח לדילוגין :

יד ווסת הפלגה בדילוג כיצד כגון שראתה היום וראתה שנית לסוף ל׳ ושלישית לל״א ורביעית לל״ב ואז קבעה ווסת וחוששת לדילוג של הפלגת ל״ג ואם ראתה חוששת לל״ד וכן לעולם וכן אם דילגה למפרע כגון שרגילה לראות לשלשים ודלגה לכ״ט ואח״כ לכ״ח ולכ״ז דמאי שנא ואין חילוק אם הרחיקה דילוגה הרבה כגון מכ״ט לל״א ואח״כ לל״ג ואח״כ לל״ה חוששת שוב לל״ז ואח״כ לל״ט וכן לעולם כמו שכתבנו לעיל בווסת החודש רק שיהיו הדילוגים שוים אבל אם פ״א דילגה יום א׳ ואח״כ ב׳ ימים אינה קובעת וכבר כתבנו דאינה חוששת לדילוג עד אחר שתקבע ג״פ שהם ד׳ ראיות וכבר כתבנו לעיל בווסת החודש בדילוג די״א דסגי בג׳ ראיות וי״א דוקא ד׳ ראיות וא״כ ה״ה בהפלגה דלכ״ע בשוה בענין ד׳ ראיות כמבואר בסי׳ ז׳ וא״כ אם הוא בדילוג להפוסקים בווסת החודש בדילוג דצריכה דוקא ד׳ ראיות וא״כ בהפלגה בדילוג צריכה ה׳ ראיות כגון היום ל׳ ל״א ל״ב ל״ג דאז קובעת ווסת וכבר כתבנו שם דצריך להחמיר כשני הדעות וא״כ ה״ה הכא (סעיף ס׳ וכש״ך) :

טו ווסת הימים שוין ובדילוג • כיצד ראתה ג״פ באחד בשבת או בה׳ בו כגון שראתה ביום א׳ בשבת ולאחר ג׳ שבועות חזרה וראתה בא׳ בשבת ועוד חזרה וראתה אחר ג׳ שבועות ביום א׳ בשבת כיון שראתה ג״פ ביום א׳ ושוותה ראייתה שאינו מופלג אחד מחבירו קבעה לה ווסת ואלו דיינינן לה בהפלגה היתה צריכה לראות פעם רביעית לאחר כ״א יום שא״א לומר הפלגה עד שתראה פעם שני כדלעיל סימן ז׳ משא״כ כשקבעה הפלגה זו לפי ימי השבוע דינה כווסת החודש שהרי ניכר ראיה ראשונה שהיתה ביום מיוחד מימי השבוע כמו בווסת החודש ולכן ג״כ דינה כווסת החודש לענין זה שאע״פ שתחזור לראות בדרך משל בשבוע ב׳ ביום ב׳ ואלו חשבינן רק להפלגה בטלה כבר ראיה זו מיום א׳ אבל כיון דאמרי׳ שהיום הקבוע הוא הגורם לא בטלה ראיה זו הראיה שראתה ביום א׳ • ועוד נ״ם דאלו קבעה ווסת להפלגה והיתה חוששת ליום הפלגה וכשעבר ... יום הפלגה א״צ לחוש עוד להפלגה עד שתראה פ״א כגון שרגילה לראות ד׳ ראיות מכ׳ יום לכ׳ יום ואח״כ עבר פ״א יום כ׳ ולא ראתה א״א לה לחוש להפלגה עד שתראה פעם א׳ ואז חוששת ליום כ׳ מאחר שהיה לה ווסת קבוע כמו שנכתוב בסי׳ י״ח אבל אם קבעה ווסת ג״פ עפ״י ימי השבוע ואחר כך עבר פ״א לסוף ג׳ שבועות ולא ראתה כשיגיע יום א׳ בשבת לאחר ג׳ שבועות שהיתה ראויה לראות הוששת כמו בווסת החודש שאם יש לה ווסת קבוע בר״ח ואח״כ עבר ר״ח אחד ולא ראתה דאעפ״כ צריכה לחוש לר״ח השני עד שתעקרנו ג״פ וה״ה הכא ונ״ל דעכ״פ א״צ לחוש עד שתראה ב״פ בא׳ בשבת ואז תחוש לאותו זמן לא׳ בשבת שהרי אינה יודעת למתי תפליג ואם לא ראתה בזמן מופלג שוה אינה קובעת לימים (סעיף ו׳ ועיין דרישה וב״ח וש״ך וס״ט ומג״י) וצ״ע בדין זה דאם ראתה כבר ד׳ פעמים בכה״ג דיש לומר דקבעה ווסת להפלגה או עפ״י השבוע מי נימא דראתה בהפלגה ודיינינן לה כווסת הפלגה או דינה כווסת עפ״י השבוע (ועיין בכו״פ וס״ט ס״ק כ״א שסניתו בצ״ע וסיים בס״ט שיחוש לחומרא כשניהם כמבואר בסי׳ ט׳) :

טז אין האשה קובעת ווסת אפי׳ ראתה ג׳ ר״ח זא״ז אא״כ יהיו כולן בעונה א׳ ביום או בלילה ואם ראתה ג״פ ביום תוששת אח״כ ביום ולא בלילה וכן להיפך ואם ראתה אח״כ להיפך תוששת לשניהם ביום ובלילה כדין כל החששות לאותו היום (ול״ע בסברי דין זה כבר מבואר דת״ש פריסה אלא אותה עונה שרואה בו ונה ז׳ ענין קביעות הווסת וע׳ בב״י שהעתיק לשון הראב״ד ואם כן אין הכוונה אלא תקבע ווסת לימים אלא ר״ל שתקבע ווסת לעונות שאם ראתה ג״פ ביום ופעם ד׳ בלילה והם כן צריכה לחוש פעם ה׳ לשניהם ואם לא ראתה פעם ה׳ בלילה אינה חוששת רק לקביעות הראשון) אבל אם ראתה פעמים ביום ופעמים בלילה שלא על הסדר כגון שראתה ראשונה ביום ושניה בלילה והשלישית ביום (נכוה) ונראה לי דהוא הדין אם גם השלישית בלילה כיון שלא ראתה ג״פ בעונה אחת אע״פ שהימים שוין אינה קובעת ווסת (סעיף י״ג) :

יז וסת השעות כיצד · היתה רגילה לראות בשעה ידוע שבכל פעם שהיא רואה אינה רואה אלא באותה שעה ביום או בלילה כגון בחצי יום וחצי לילה או כגון אחר טבילה ושאר דברים וכיוצא בזה שרגילה לראות מחמת אותו זמן אלא שאין לה זמן קבוע לראייתה משום הכי תמיד היא חוששת לאותה שעה בכל יום עדיה השעה ולא ראתה מותרת אפילו בלא בדיקה · ודוקא שלא היה לה ווסת לימים או להפלגה אלא פעמים ביום זה ופעמים בזה אבל אם היה לה יום קבוע אע"פ שרגילה לראות ג"כ בשעה ידוע לא מהני ואסורה כל אותה עונה בדלעיל כלל ק"ח סי' ג' (סעיף ג' ובנ"י בשם סה"ב"ד) :

יח אחר שביארנו לך דין באיזה ענין ראוי לקבוע ווסת הנני מבאר לך הנהגתה מתחלת ראייתה עד שתקבע לה ווסתה האשה שראתה פעם אחת יש לה לחוש חששה אחת שהיא ווסת החודש ולדעת יש פוסקים גם לעונה בינונית כגון שראתה בא' בניסן צריכה לחוש א' דר"ח אייר משום עונה בינונית ויום ב' דר"ח אייר שהוא ווסת החודש ראתה גם כ' ניסן נתוסף לה עוד חשש ב' שמא תקבע לה ווסת להפלגה של כ' יום אעפ"כ צריכה לחוש לאחד באייר שהוא יום ב' דר"ח משום ווסת החודש שהרי עדיין לא עקרה יום זה אבל א"צ לחוש ליום א' דר"ח משום עונה בינוני' שהרי כבר ראת' לכ' יום חזרה וראת' בא' באייר לדעת רוב אחרוני' א"צ לחוש לט' באייר שהוא הפלגה של כ' יום מן כ' ניסן שהרי כבר עקרה הפלגה זו ע"י מה שראתה בא' באייר ואם כן הפליגה רק י"ב יום אלא שצריכה לחוש י"ב אייר שהוא הפלגה י"ב יום · ודעת קצת הפוסקים (רמ"א וט"ז) דאפילו חזרה וראתה באחד באייר אמרינן דראיה זו לא באה מכח ששינתה הפלגה של כ' יום לקבוע לי"ב יום אלא מה שראתה הוא מחמת שהיום גורם שתקבע גם לימי החודש כמו א' בניסן ואעפ"כ תראה לזמן הפלגה של כ' יום וא"כ צריכה לחוש גם ט' אייר שהוא הפלגה מן כ' ניסן · ונ"ל דגם בזה אזלינן לחומרא כדלעיל סי' ט' ובין ראתה בא' באייר או לא ראתה לד"ה צריכה לחוש כ' אייר שהוא ווסת החודש מראייה שראתה כ' ניסן (כנסת רמ"א סעיף י"ג) :

יט לא ראתה א' באייר א"צ עוד לחוש א בסיון שכבר נעקר ראיית ר"ח בפ"א ראתה ט' אייר חוששת לכ"ח אייר שהוא הפלגה כ' יום מן ט' אייר כמו שיש מן כ' ניסן עד ט' אייר עבר כ' אייר ולא ראתה נעקר גם יום כ' לחודש וא"צ ל וש עוד כ' סיון ראתה כ"ח אייר כבר קבעה לה ווסת הפלגה לכ' יום ע"י ד' ראיות שהם א' ניסן כ' בו ט אייר כ"ה בו וצריכה לחוש ח"י סיון וכן תמיד ליום כ' עד שתעקרנה ג"פ וא"צ לחוש עוד לכ"ח כיון דאיגלאי מ לתא דראיית כ"ח אייר הוא מהפלגת ולא מטעם יום החודש (שם בש"ך ס"ק ל"ח וגם בסיון נ"ל ולמהד בסיון) :

כ ראתה א' בניסן וגם כ' בו וחזרה וראתה באחד באייר חוששת לרוב האחרונים לי"ב אייר משום הפלגה ולרמ"א גם ט' אייר כמו שכתבתי בסי' הקודם ובין לא ראתה או ראתה בא' אייר חוששת לכ' בו משום ווסת ובין ראתה או לא ראתה בו אם חזרה לראות א' בסיון הרי קבעה לה ווסת החדש לר"ח ואם ראתה גם כ' באייר חוששת אעפ"כ כ' סיון אע"ג שכבר קבעה לה לר"ח שמא תקבע עוד ווסת לכ' בחודש לא ראתה כ' בסיון נעקר יום כ' בחודש שהרי לא קבעה אותו ג"פ אבל חוששת תמיד לר"ח עד שתעקרנו ג"פ ואינה חוששת עוד להפלגה כיון שכבר יש לה ווסת קבוע ועל דרך שנבאר לקמן · (שם בט"ז ס"ק י"ט דבריו אינם מדוקדקים ע"ש) :

כא ראתה אחד בניסן וכ' בו ואחד באייר וי"ב בו חוששת לכ' אייר משום כ' ניסן ולכ"ג אייר שהוא הפלגת י"ב יום מי"ב אייר חזרה לראות כ"ג אייר קבעה לה ווסת להפלגה של י"ב יום ואינה חוששת לא' בסיון וכ' בו דאיגלאי מילתא דראיה זו של א' באייר וכ' אייר לא היה מטעם ווסת החודש אלא מטעם הפלגה וכן על דרך זה צריכה לחשוב לעולם (שם) :

כב כיצד עוקרת הווסת כבר כתבנו דכל שלא נקבע ג"פ נעקר בפ"א ואם קבעה ג"פ צריך שתעקור ג"פ ואפי' עקרה ג"פ אם חזרה וראתה באותו יום שהיתה רגילה לראות בו אפי' אחר כמה הפסקות חזרה לקביעות הראשון וחוששת לו תמיד וצריכה עוד ג"פ לעקור דאמרינן אורח בזמנו בא ודוקא שלא שינתה לווסת אחר אבל אם שינתה לווסת אחר כבר נעקר הראשון לגמרי ואם תחזור עוד לראות בו הרי הוא לה כתחלת ווסת וכאשה שמשנית ווסתה להוסת אחר דבעינן ג"פ לעקירת ווסת הראשון ולקביעות השני וא"כ הראשון נעשה שני והשני ראשון לפיכך היה לה ווסת קבוע לראות מכ' יום לכ' יום ושינתה ולא ראתה ביום כ' אלא עד יום ל' עדיין צריכה לחוש לאחר ראיה זו ליום כ' וליום ל' שמא תעקור ווסתה ותקבע לל' דלחוש לעולם חיישינן אפי' בפ"א · חזרה ולא ראתה ביום כ' צריכה לחוש ליום ל' ועדיין צריכה לחוש גם ליום כ' אחר ראיה זו וגם ליום שלשים חזרה ולא ראתה ביום כ' צריכה לחוש ליום שלשים ראתה ביום שלושים הרי כבר קבעה ווסתה משלושים לשלושים ואינה צריכה לחוש ליום כ' שהרי כבר עקרה ג"פ ואם חזרה וראתה אחר ראיה זו ליום כ' אינה חוששת אלא פ"א כדין ווסת שאינו קבוע ונעקר בפ"א אבל אם קודם שראתה ג"פ ביום שלושים ראתה ביום כ' כבר

חזר ווסת של כ׳ למקומו ואינה צריכה לחוש ליום ל׳ כיון שלא ראתה ביום שלשים רק ב״פ ועכשיו שינתה וראתה לכ׳ יום הרי כבר נעקר ווסת זו של שלושים (סעיף י״ד וכפי מה שמפרש כמע״מ כדברי הש״ע שסבילא הש״ך ס״ק מ׳ כו״פ וס״ט וכן כתב להדיא ברמב״ן):

כג וכן אם לא ראתה ב״פ ביום כ׳ אלא ביום ל׳ ב״פ ובפעם ג׳ לא ראתה לא ביום כ׳ ולא ביום ל׳ אלא לל״ג וכיוצא בו ולאחר ראיה זו ראתה ליום כ׳ חזר הווסת של כ׳ למקומו ואינה חוששת עוד ליום ל׳ ומיהו צריכה לחוש להפלגה אחרונה שהוא ל״ג וכיוצא בו שאם אשה מדלגת ווסתה פעמים ושלש ואינה רואה בנתיים לזמן אחר וחוזרת לראות לזמן הווסת לא נעקר הווסת (זהו פירש הש״ך בס״ק מ׳ וכס״ק מ״ג ועיין כו״פ ס״ק י״ח מה שמתמה על הש״ך):

כד שינתה ראיותיה ולא השוה אותם כגון שהיתה ווסתה לראות יום כ׳ ושנתה פ״א ליום שלשים והשני לל״ב והג׳ לל״ד א״כ נעקר הווסת הראשון עכ״פ ולהפוסקים לעיל סימן ח׳ דבווסת הדילוג צריכה ה׳ ראיות א״כ לא קבעה זו עדיין ווסת אחרת לדילוג שהרי אין כאן אלא ד׳ ראיות כ׳ ל׳ ל״ב ל״ד וא״כ א״צ לחוש לל״ו משום דילוג רק שצריכה לחוש להפלגה אחרונה לל״ד אבל הפוסקים לעיל דבד׳ ראיות קבעה ווסת וא״כ אע״ג דראית כ׳ אינו מן המנין כיון שהיה לה ווסת לכ׳ יום מ״מ כיון שהפליגה מכ׳ לל׳ א״כ כשחזרה וראתה אח״כ לל״ב דילגה ב׳ ימים ואח״כ דילגה מל״ב לל״ד וא״כ הרי יש כאן ג׳ דילוגים מכ׳ לל׳ ולל״ב ולל״ד ואם כן קבעה לה ווסת לדילוגין וכבר כתבנו דלחומרא קיי״ל כשני הדעות וצריכה לחוש לל״ו שמא הלכה כדעה זו ומ״מ צריכה לחוש גם להפלגת ל״ד שמא קיי״ל כדעה הראשונה ואם כן עדיין אין לה ווסת קבוע (סעיף ט״ו וכש״ך) ואם חזרה לראות ביום הווסת הראשון חזרה לקביעות הראשון וחוששת לו תמיד עד שיעקר ממנה ג״פ וה״ה להפסיקה מלראות ג׳ עונות ואח״כ חזרה לראות ביום הווסת כל שלא שינתה בנתיים בג׳ ראיות אחרות ואח״כ חזרה לראות ביום הווסת הראשון חזרה לקביעתה הראשון וצריכה לחוש עד שתעקרנה ג״פ (סעיף ט״ו):

כה כיוצא בו דין עקירת ווסת החודש כיצד היתה רגילה לראות בר״ח ועבר עליה ר״ח ולא ראתה חוששת תמיד לר״ח עד שיעבור עליה ג״פ ר״ח ולא תראה ואפילו לא ראתה ר״ח א׳ אפ״ה צריכה לחוש לר״ח הב׳ והג׳ ואינו דומה לווסת הפלגה שאם היה לה ווסת לל״ב יום ועבר ל״ב יום ולא ראתה א״צ לחוש ליום ס״ד אע״פ שהוא יום שהיתה ראויה לראות דשאני התם שתלוי בהפלגת ראי׳ וכיון שלא ראתה למה תחוש אבל בווסת החודש שהיום גורם וא״כ אע״פ שלא ראתה בר״ח א׳ מ״מ צריכה לחוש לשני שהרי אמרינן שיום זה גורם ראייתה ועדיין לא עקרה ג״פ (ש״ך בס״ק מ״ס):

כו וה״ה אם שנתה ראייתה ג״פ לראיות שאינן שוות כגון שהיתה ווסתה קבוע בר״ח ושנתה פ״א לח׳ בחודש ופעם ב׳ ביו״ד לחודש ופעם ג׳ לט״ו לחודש כשחזרה וראתה פ״א בר״ח חזר הווסת של ר״ח למקומו כיון שלא קבעה לה ווסת אחר וצריך לחזור ולעקרנה ג״פ (ש״ך ס״ק מ״ו):

כז ראתה ט״ו ניסן והמשיכה ראייתה ג״י וחזרה וראתה ט״ז אייר והמשיכה ראייתה ב׳ ימים ובסיון התחילה לראות י״ז בו כתבו כל האחרונים דהולכין תמיד אחר תחלת ראייה ויש לו דין ווסת הדילוג לבד כדלעיל סימן ח׳ אך י״א שחוששת גם לווסת השוה דאע״ג דקיימא לן דהולכין אחר תחלת הווסת לעולם מ״מ הכא כיון דווסת הדילוג לא שכיח ויותר שכיח ווסת השוה א״כ אמרינן דקבעה ווסתה בי״ז לחודש ומה שהקדימה לראות בט״ו ובט״ז הוא תוספת דמים וא״כ צריכה לחוש גם לי״ז בתמוז (כ״כ הכו״פ הס״ע ע׳ פסק רמ״א שלא מצא מי שיחלוק על רמב״ן וטור שכיא דעה רלבונה שכש״ע ססי׳ י״ג):

כח ווסת הגוף כיצד יש קובעת ווסת ע״י מקרים שיארע בגופה כגון שמפהקת • ויש בזה ג׳ מינים או כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד או כאדם שפותח פיו מחמת כובד (סקורין געגעלין) או כאדם שמוציא קול דרך הגרון (סקורין גרעפצין) ויש שיקרה לה שמתעטשת מלמעלה (סקורין ניסין) או בהפחה מלמטה ויש שחוששת בפי כריסה נגד טיבורה ובשיפולי מעי׳ ויש שע״י שאחזוה צירי קדחת או שראשה ואיבריה כבדים עליה בכל א׳ מאלו אם יארע לה ג״פ שבכל פעם עושה כן הרבה פעמים בזה אחר זה מה שאין רגיל כן בשאר בני אדם קובעת ווסת (סעיף י״ט) ואין אחר מצטרף עם חבירו כגון שפיהקה פעם אחד ונתעטשה ב״פ אינן מצטרפין (סעיף כ״ג):

כט יש שקובעת ווסת ע״י מקרים אלו בלא שום זמן ידוע אלא בכל פעם שעושה כך תראה • ויש שאינן קובעת אלא לזמן ידוע כגון עפ״י ימי החודש או עפ״י הפלגה מזמן לזמן (שם):

ל כיצד קבעתה אם פיהקה בר״ח יש לחוש שמא תקבע ווסת לפיהוק בלא זמן ידוע או אפשר לפיהוק ולימים דהיינו אם תפהק בימים ידועים תראה או אפשר להפלגה או אפשר שהפיהוק היה רק מקרה ותקבע לימים לבד ולכן כשתפהק עוד הפעם בתוך ימי החודש צריכה לחוש לאותו פיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק (עי׳ ט״ז ס״ק נ״ח) וצריכה לחוש עוד גם לר״ח אפי׳ לא

תפהק דשמא היום גורם ולא הפיהוק • וגם צריכה לחוש להפלגה כדין הפלגות לעיל • פיהקה פעם א' ולא ראתה אינה חוששת עוד לפיהוק שהרי נעקר כבר בפ"א • פיהקה גם בר"ח השני וראתה חוששת עוד לכל החששות הנזכר • פיהקה פ"ג בתוך ימי החודש וראתה הוברר הדבר שאין היום גורם הראיות שהרי לא ראתה בר"ח והוברר הדבר שהפיהוק גורם וקובעת ווסת לפיהוק לבד • ואם ראתה פ"ג בר"ח שלא על ידי פיהוק הוברר הדבר שאין הפיהוק גורם אלא הימים וקובעת ווסת לימים לבד היינו לר"ח • ואם היה הראיה שבר"ח הג' גם כן ע"י פיהוק או אפי' פיהקה בכ"ט לחודש וראתה בר"ח ה"ז כאלו פהקה היום בר"ח והוברר הדבר ששניהם גורמים ולכן קובעת ווסת לשניהם יחד דוקא • ולכן א"צ לחוש אפילו תפהק בתוך ימי החודש ואפילו בראש חודש גם כן א"צ לחוש עד שתפהק שהרי כבר קבעה ווסת לשניהם ביחד דוקא (סעיף כ' כ"א) :

לא וכן הדין להפלגה אם פיהקה היום ופיהקה לסוף כ' אם תפהק עוד אפילו שלא ביום כ' חוששת לאותו פיהוק שמא תקבע לפיהוק לבד · פיהקה פ"א ולא ראתה אינה חוששת עוד לפיהוק גרידא אבל צריכה לחוש ביום כ' מראי' ראשונה וכן צריכה לחוש ליום הקבוע לחודש שמא תקבע לימי החודש (סעיף כ"ב) :

לב קודם שקבעה ווסת לפיהוק לבד שאז צריכה לחוש גם משום הימים אזי צריכה פרישה כל העונה (עיין ט"ז ס"ק ל"ט ובמג"י) כדין כל הנשים אך לאחר שקבעה ווסתה לפיהוק לחוד אזי אינה צריכה לפרוש אלא אותה השעה שרגילה לראות בו ואם עבר הזמן ולא ראתה ובדקה ומצאה טהורה מותרת • היתה רגילה לראות בתחלת הווסת מיד אסורה כ"ז המשכת הווסת ואם היתה רגילה לראות סוף הווסת אינה אסורה אלא בסופה ואם רגילה שהראי' נמשכת גם אחר הווסת אסורה מתחלת הווסת עד סוף עונה א' (סעיף כ"ד ועיין בש"ך) :

לג עקירת ווסת הגוף כדין כל עקירות שאר הווסת ואם היה לפיהוק לבד נעקר ע"י שתפהק ג"פ ולא תראה ותבדוק ואם היה לפיהוק ולימים צריכה עקירה ג"פ באותן הימים דוקא ולאחר בדיקה (בש"ע סעיף כ"ו) :

לד יש שנקבעת ווסת ע"י אכילת דברים חריפים כגון אכלה שום וראתה אכלה בצל וראתה אכלה פלפלין וראתה י"א שקבעה לה ווסת לאכילת דברים חמים • וי"א שכל זה שראתה ע"י מאכל דינו כמו שתראה ע"י קפיצה (בסימן קפ"ט ז) ושאר מעשה שהיא עושה דמקרי ראיה ע"י אונס ואינה קובעת ווסת אלא עם הימים וי"א שדינה כווסת שתראה ע"י מקרי שבגופה וקובעת אותו אפי' בלא ימים שוין (רמ"א סעיף כ"ג) :

לה יש שקובעת ווסתן ע"י אונס כגון ע"י קפיצות או שאר מעשים שתעשה • ווסת זה אפילו אירע לה כן הרבה פעמים אינן נקבעים להיות כווסת קבוע אלא חוששת כשתעשה אותו מעשה ודינו כווסת שאינו קבוע אא"כ תקבענה לימים גם כן ואז דינו כשאר ווסתות ודינו לכל דבר כווסת הגוף שביארנו לעיל סי' כ"ח אלא שבזה חלוק שבווסת הגוף אפי' ע"י פ"א צריה לחוש כשיארע לה כן עוד הפעם באיזה זמן שיהיה דהטבע גורם כשיגיע הזמן לראות נולדו בה מקרים אלו אבל בווסת שע"י אונס אם קפצה פעם אחד וראתה אע"פ שחזרה וקפצה אינה צריכה לחוש כלל דאמרינן מקרה הוא ע"י אונס אבל לאחר שאירע לה כן ג"פ באיזו יום שיהיה בין שוין ובין אינן שוין צריכה לחוש מיהו נעקרת בפ"א כיון שלא קבעתה לימים ומ"מ צריכה לחוש גם בפעם ראשון לאותו יום דשמא היום גורם ולא הקפיצה וכן בפעם ב' צריכה לחוש משום הפלגה וכל דינו כדין ווסת הגוף אלא שבווסת הגוף אם פיהקה יום אחד קודם לזמן ולמחר ראתה אפ"ה אמרינן שקבעה לה דאמרינן שהיום גורם שפהקה מאתמול כיון שהטבע גורם כן משא"כ בקפיצות אפילו קפצה ב"פ ביום ידוע כגון בר"ח או כאחד בשבת וראתה ובפעם הג' הקדימה לקפוץ ולא ראתה באותו יום אלא שראתה למחר קבעה לה ווסת רק לימים בלא קפיצה שהרי אין זה בטבע והרי נודע שהיום גורם ולא הקפיצה • ומיהו יש פוסקים דאף בזה דינו שוה לווסת הגוף וראוי לחוש ולהחמיר בין לענין לחוש ובין לענין עקירה כדלעיל סי' ט' (סעיף י"ז וי"ח) :

לו קטנה פחות מבת י"ב שנה אפילו הביאה שערות דאמרינן שומא (ר"ל שערות בעלמא) הוא ולא סימני גדלות או אפי' היא כבר י"ב שנה אלא שבדקוה ולא הביאה שערות (אבל אם לא בדקום כיון שכבר הגיע לשנים אמרינן מסתמא הביאה שערות) כל זמן שלא תראה ג"פ אמרינן מקרה וא"צ לחוש כלל לא לווסת הימים ולא להפלגה דאע"ג דבגדולה חוששת בפעם א' אבל זו א"צ לחוש כלל ומ"מ כשראתה ג"פ חוששת לשאר ראיות שתראה וקובעת לה ווסת כגדולה • ולפי שדין זה אינו מצוי בינינו לא אאריך בזה והרוצה לעמוד על דיניה עיין בסי' קפ"ט סעיף כ"ז :

לז זקינה שזקנה כ"כ שראויה לקרות לה אימא בפניה מחמת זקנותה ואינה בושה בזה וכיון שהיא זקינה כ"כ רגילה להחדיל להיות לה אורח כנשים ואם עברה עליה ג' עונות בינוגית

שהם צ' יום ולא ראתה ה"ז בחזקת מסולקת בדמים ואינה חוששת עוד לווסתה הראשון ואפילו חזרה וראתה ג"פ אם אינה רואה באותן עונות שראתה כבר אינה חוששת עד שתקבע לה וסת כדין בג"פ אבל אם ראתה באותן ימים שראתה מתחלה עם ווסת החודש פ"א או להפלגת בב' ראיות חזרה לווסת הראשון שהרי נתגלה שלא היתה בחזקת מסולקת מדמים אלא מקרה היה (ספיף כ"ח כ"ט) :

לח מעוברת ומניקה אעפ"י שהיא רואה באותן העונות שהיתה רגילה לראות אעפ"כ אינה חוששת ותלינן במקרה ומ"מ לענין זה גרע מזקינה שצריכה לחוש לראיה שתראה כדרך שחוששת לכל ווסת שאינו קבוע בין שתראה באותן עונות שהיתה רגילה או ליום אחר דזקינה אין לה דם בטבע משא"כ מעוברת ומניקה שיש לה דם רק שהעובר מעכב (בס"ז ס"ק פ"ח עיין פ"ס) • עבר זמן העיבור והניקה תוששת לווסת הראשון כגון אם היה ווסתה בר"ח חוששת לר"ח ראשון שתפגע ובהפלגה כשתחזור ותראה פ"א חוששת להפלגה שהיתה רגילה להפליג ודעת רוב הפוסקים דאפילו לווסת החודש ושאר ווסתות אינה חוששת עד שתראה פ"א (סי' ל"ג ל"ד) :

לט מעוברת היינו דוקא לאחר ג' חדשים דאז כבר ניכר עוברה ומינקת הוא כל כ"ד חודש משנולד הולד אפילו מת הולד או שנגמלתו דכיון דאיבריה מ נפרקין מכח הלידה דמית מסתלקין ואינן חוזרין עד לאחר כ"ד חודש ואם הפילה נפל כל שיש לה דין יםי טוהר המבואר בסי' קצ"ד יש לה דין מינקת (כו"פ ססי' קפ"ט) :

מ הרוצה לקיים מצות פרישה בתקונו יזהר לכתוב תמיד יום הווסת ואז יוכל לחשוב ימי ווסתה כתקונו כדקבלתי מרבותי וכך הייתי נוהג כל ימי ולא אנה לי כל און ב"ה המקדש עמו :

כלל קיג דין כתמים ודם שנמצא על בדיקה מאשה (סימן ק"ז) :

א מה"ת אין האשה טמאה נדה אא"כ הרגישה שיצא מגופה שנאמר זוב יהיה בבשרה וקבלו חז"ל דר"ל שתרגיש בבשרה והרגשה זו אינן שוות יש שמרגשת שנפתח המקור ויש שמרגשת שזב ממנה דבר לח ויש שמרגשת שנזדעזעו איבריה ובאיזה ענין שתרגיש טמאה מדאורייתא • ז ולא עוד אלא שאפילו אם לא הרגישה זיבת דם רק שהרגישה שנפתח מקורה להוציא

בינת אדם

(ז) ז שאלה אשה שיש לה חולי המוציא דם מבית ריעי והדקה עצמה בבדוק ונגעה שם ונמצא דם על העד ואמרה שבשעת בדיקה הרגישה איזה הרגש בגופה לא הרגשת פתיחת המקור וגם לא הרגשת זיבת דבר לח רק הרגשת הגוף וקודם הבדיקה לא הרגישה שום הרגש אם נוכל לומר הרגשת העד היה והדם הוא מבית ריעי כיון שהוא בתוך ימי ווסתה :

תשובה צריך אני להקדים איזה כללים והם קיצורין לעניים לכל הל' נדה · כיון דקיי"ל דאם הרגישה הוא ספק דאורייתא שמא היה הרגשת דם וא"כ צריכין אנו לחקור מה הוא הרגשה וכבר דברו מזה האחרונים אם ר"ל שתרגיש יציאת דם מן המקור או זיבת דבר לח לחוץ או שאר הרגש בגוף והנה בנדה ג' ה' ב' ד"ה מרגשת כ' וז"ל מרגשת בעצמה פי' כשנעקר דם מן המקור ורש"י כתב שם וזה לשונו כלומר יודעת בעצמה כשיוצא דם ממנה וז"ל רמב"ם בפ"ט מהלכות א"ב אין האשה מתטמאה מה"ת בנדה עד שתרגיש ותראה דם ויוצא בבשרה עכ"ל. ונ"ל מדבריה' שתרגיש שיצא דם בבשרה אבל טומאתו שצריך ג' תנאים. א' שתרגיש ר"ל לאפוקי שלא בהרגשה כ' אפי' אם תרגיש שנפתח המקור ויצא ממנה ליחה לבינה ובדומה טהורה אלא דוקא דם. ג' שהדם שלא יצא מן המקור אל הפרוזדור טהורה עד שיצא בבשרה דהיינו מן השינים ולחוץ כו'. וגם כ"ז שם בפ"ח ופ"ט וז"ל רמב"ן בהל' נדה אין האשה כו' עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא בבשרה ע"כ וז"ל רשב"א בתה"ב והכלל אין האשה כו' עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא שנעקר דם יהיה וכן העתיק הלבוש. ומדברי כלם נלמד שא"צ שתדע שנפתח המקור אלא שתרגיש איזה הרגשה שיהיה שהרי אין אחד מהם שיכתוב פתיחת המקור :

ועוד ברמב"ם פ"ה וז"ל האשה שהשתינה מים כו' ה"ז טהורה ואפילו הרגיש גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים היא זו עכ"ל והוא מסקנת הש"ס דף נ"ז דמוקי למתני' בדהרגשה הכי לבדיקה כמו שכתבנו והכי מוכח עוד בגמרא דאמרו עם בבשרה עד שתרגיש בבשרה ופריך והא מבעיא ליה שמטמאה בפנים כבחוץ כו' והאי בפנים אינו ר"ל במקור שהרי כ"ז שהדם במקור מן השניים ולפנים אינו מטמא כדאי' בנדה י"ז וברמב"ם פ"ה וא"כ ע"כ בבשרה אינו ר"ל במקור וא"כ איך אפשר לומר שתרגיש בבשרה ר"ל במקור ועוד דהא דטומאת נדה דוקא מן המקור ילפינן מקרא אחרינא ממקור דמיה א"כ בבשרה כולל כל הגוף ונאמן עלי הדיין שמצאתי הגיה בתשובת את"ו נ"ב :

וראיתי להגאון בעל ס"ט שהביא כן דעת כל האחרונים וכ' דהש"ך הוכיח דע"כ זיבת דבר לח לא מקרי הרגשה מדפריך הש"ס שם מאשה שהטילה מים ופריך אי דהרגשה ט' ואי דלא הרגשה כו' וא"כ מוכח דזיבת דבר לח לא מקרי הרגשה דאל"כ איך פריך דלא הרגשה ומזה הסכים עמו הס"ט ריש סימן ק"ג. ולענ"ד בגמרא עיון נדחה ראי' זו דקושית הש"ס אי דלא הרגשה הרגש' אחרת דהרגש' זו בודאי יש לתלות דהוי מי רגלים וכדכתב הרמב"ם בדין זה וז"ל אעפ"י שהרגיש' שנזדעזעו איבריה וכ"כ הס"ט שכן תי' מהרש"ך ולענ"ד נכון כ' הרמב"ם זה דוק' דמתני' ולא כ' דין זה בעד שנתן תחת הכר דמוקי לה גמ' נמי בדהרגשה ולא העתיק רק ל' המשנ' והיינו ע"כ דסמך עצמו דסתמו כפרושו דאין חילוק אם הרגיש' או לא וא"כ למה פי' כאן וכתב בבדיקה דאפילו הרגישה אלא דבא להורות לנו דאפילו הרגישה נ"כ הרגשה שאינה יכולה לתלות במי רגלים כגון שנזדעזע איבריה אפ"ה תולה כ"ז במי רגלים ומה שבעתיק הס"ט שם דמ"מ ק' דמ"פ ואי לא הרגישה הרי הרי ע"כ היה הרגשה וכיון דהרגשת היינה ומי רגלים בהיים הא' לא [illegible] כהרגשת במי רגלים לבד ואף שהר"ן בתי' נמי ר"פ [illegible] התם כ' דהא דמשני הש"ס הרתי ב"מ ר"ל כיון דהעתיק הרגשת דם ממילא אימעיט לא בשפיר ולא בתוי' אלא היה הרגשת דם רק הרגשת שפיר ע"ש בר"ן כ' הס"ט דע"כ דעת הפוס' אינו כן דהא בההוא אע"ג דידעה בודאי דלא הרגישה מ"מ טמאה מדרבנן וא"כ ק' למה הגאה בשפיר טהורה לפי' מדרבנן אע"כ דגזה"כ הוא ע"ש ואין בזה בדאי להאות דברי הר"ן די"ל כיון דמילתא דל"ש לא גזרו רבנן אלא דוקא בההיא דשפיר וא"כ שפיר נוכל לומר דקו' הש"ס אי דלא הרגישה הרגשה

להוציא דם אם לא בדקה א"ע אח"ז תיכף או אפילו בדקה ולא מצאה כלום טמאה שאני אומר טפת דם כהרדל יצא ממנה ונאבד שבודאי בחנם לא תפתח המקור ואע"ג שיש לה חזקת טהרה מ"מ רוב דמים שבמקור טמאין לפיכך אם בדקה עצמה תיכף ומצאה מראה כשרה כגון ליחה לבנה או ירוקה או כמראה נעל טהורה שגם דברים אלו באים מן המקור ולא מחזקינן איסור שאינו לפנינו כיון שיש לפנינו דבר טהור לתלות בו (סי' ק"נ) אבל בהרגשה שנזדעזעו איבריה אם בדקה ולא מצאה כלום טהורה שתלינן ההרגשה בשאר מקרים כן נ"ל :

ב ודוקא בסתם נשים אבל מעוברת ומניקה כיון שהן בחזקת מסולקת בדמים אפילו הרגישה שנפתח מקורה ולא מצאה כלום טהורה דתלינן מה שנפתח מקורה היה להוציא ליחה לבנה או ירוקה שגם אלו באים מן המקור דכיון דהן בחזקת מסולקת בדמים יותר מסתבר לתלות בהם ממה שנאמר שיוצא דם (מג"י וס"ע רסי' ק"נ) :

בינת אדם

הרגשה אחרת רק זיבת דבר לח בודאי טהורה שזה הרגשה בודאי מן מי רגלים הוא כמו שפיר ותני' דלא ניח הודאי ויחוש לספק וראיה לזה שהרי ביש לה מכה באותו מקום שודאי מוציאה דם אנו תולין ההרגש בדם המכה יצא לנו שהכל נקרא הרגש בין זיבת דבר לח בין הרגשת הגוף דהתורה הקפידה רק שתרגש אבל אין נ"מ במה היה ההרגש :

ולפ"ז הנשים שרגילין שיוצא מהם ליחה לבנה מדינא צריכין לבדוק תמיד כשמרגישים ואם לא בדקה טמאה ואמנם בספר חו"ת סי' כ"א הארכתי דלעולם תלי' במצוי וא"כ בין ווסת לווסת וכ"ש בימי עיבור והנקה כיון דאז פתיחת המקור לא שכיח וזיבת הליחה מצוי אצלה בדיעבד אם לא בדקה טהורה אם לא הרגישה רק זיבת הלח וגם אפשר לדון כיון דאם תצטרך בדיקה בכל פעם הוא טורח גדול שמצוי אצלה מאד וכמעט שצריכה אז שתהיה עיניה בין שיניה תמיד הוי כדיעבד אך תוכל לשאת מוך באותו מקום וצ"ע . ועיין שער רוב וחזקה ססי' י"ג דמ"מ אם יש מכה שמוציאה דם אדום או ליחה לבנה דהא דם לבן ג"כ מן המקור אם לא שמרגשת הרגשה אחרת אבל הרגשה שזב ממנה נ"ל דלא הוי הרגשה כיון שמצוי ורגיל תמיד :

(ח) נחקור אם דם שנמצא ע"י בדיקה הוי נדה דאורייתא או לא . בכו"פ ריש סימן קפ"ג הביא בשם תשובת ש"י דתליא בפירוש הסוגיא בנדה נ"ז דמשני לעולם דהרגשה ואימר הרגשת שמש או עד ובזה י"ל דה"פ לעולם דהרגשה כפשטה דליתא דר"ל שהאשה אומרת שהרגישה רק דאנו אומרין שטעתה בהרגשה ותולין אפי' לקולא (ולפ"ז דוקא כשאומרת הרגישה אבל אם גם האשה אומרת שלא הרגישה ל"א כלל שהיא טועה ואין כאן ס' כלל ואפי' היכא דליכא כותם לטהר נמי טהור) או י"ל דה"פ לעולם דהרגשה ר"ל אע"פ שהיא אומרת שלא הרגישה אנו אומרים שהרגישה רק שטעתה ולפ"ז בכל בדיקות אפי' לא הרגישה הוי ס' דאורייתא ואם אמרה שהרגישה אין כאן ס' כלל ואפילו נוכל לתלות לא תלינן) והביא ראיה מרמב"ם פ"ה מהלכות א"ב שכ' אין האשה כו' ואם לא הרגישה ובדקה ומצאה דם לפנים מפרוזדור ה"ז בחזקת שבא בהרגשה ומד"ס כו' ומדכ' ומד"ס מוכח דמה שכ' מקודם הוי דאורייתא ולכן ברור דס"ל לרמב"ם דע"י בדיקה הוי ספק דאורייתא ומיהו כ' הכו"פ דדוקא כשהכניסה העד לפרוזדור בזו אמרינן שסברה הרגשת עד אבל אם רק קנחה מבחוץ ל"א שטועה בהרגשה ולכך מדייק הרמב"ם וכו' ובדקה ומצא לפנים מן הפרוזדור ואף שאין מוכרח כ"כ מ"מ סברא דמסתבר הוא דמה"ת תטעה כיון שלא הכניסה לעד ומ"מ מה שכ' הכו"פ דהוי ס' דאורייתא אינו מדוקדק דע"י בדיקת עד הוו ודאי דאורייתא כמו שכ' הרמב"ם בחזקת שבא בהרגשה וכיון שהוא חזקה ודאי הוי דאורייתא שהרי בנמצא על שלו או אותיום חייבין בחטאת ול"א שמא הרגשת שמש היה דכיון דדם זה ודאי מגופה ובשעת תשמיש רק שאנו מסופקים שמא לא בהרגשה אמרינן חזקת דם בהרגשה וה"ה בעד ויש לדחות דהא מוקי' מתני' בשבועות במשמש סמוך לווסתה ולכך לא תלי' בהרגשת שמש אך מ"מ לשון רמב"ם משמע שהוא ודאי ובזה נדחה מה שכ' הס"ט בסי' קפ"ג דדעת הט"ז בסימן ק"צ באשה שנגעה בעד בבית רעי שכ' להקל דמטעם ס"ס מיקל שמא מבית הריעי ושמא שלא בהרגשה דז"א דזה אינו ס' כלל כיון שסותר לחזקה וכמש"כ הט"ז ס"ס ק"י ומצאתי בכו"פ סימן קפ"ג שכ' כדברי ודעת הט"ז א"כ נראה בסימן י"ב אך צ"ע דלפי דבריהם משמע דאם אמרה לודאי דהרגישה ל"א שטעתה וזה א"א שהרי לודאי כתב הרמב"ם בפ"ג האשה שהשתינה כו' אפילו הרגיש גופה ונזדעזע כו' הרי שמפרש הא דאמרינן לעולם דהרגישה ר"ל שאומרת שהרגישה ואפ"ה אמרינן הרגשת מי רגלים וכ"כ שם הרשב"א ד"ה לעולם דהרגשה ולכן נ"ל דב' הפירושים בגמרא הם אמת דבין שאמרה שהרגישה או אפילו שאמרה לא הרגישה ידוע היה לחכמים דאפשר לאשה לטעות בזה ולעולם הוא ספק דמה"ת לא נאמין לאשה כיון שהתורה האמינה רק דידוע לחכמים שתוכל לטעות דדוקא הרגש הבא לאשה בלא שום מעשה נאמנת אבל הבא ע"י תשמיש או בדיקה יכולה לטעות . ובזה נק"מ קושית האחרונים דמנ"ל לש"ס דאפי' בדאמרה הרגישה לתלות דטעתה נוקמי בדאמרה שלא הרגישה ובזה אנו אומרים שטעתה אבל בדאמרה הרגישה למה ניחוש לטעות ולדידי נק"מ דידוע היה לחכמים שטועה היא בכך ואין אמירתה ממש :

ולפ"ז יצא לנו דאם מצאה דם ע"י בדיקה כיון דודאי דם זה מגופה אע"ג דיש להסתפק שמא לא הרגישה ואפי' אומרת שלא הרגישה הוי ודאי דאורייתא ולא נכנס אפילו בגדר ס' שחזקה שבא בהרגשה והיא תולה ההרגש בהרגשת עד וכדאיתא במשנה י"ח ובגמרא שם וחייבין חטאת אבל אם אנו מסופקים בדם זה אם הוא מגופה או מעלמא כמו במי רגלים בזה אמרי' שפיר דאפי' אמרה שהרגישה אמרי' דטעתה ובאמת לא הרגישה דלא אתרע חזקתה כלל משא"כ כשהדם בודאי מגופה הרי איתרע חזקתה ומש"כ ראיה מהגמ"י דאף על ידי בדיקה אינו אלא מדרבנן והיינו ממה שכתב בפ"ד מהל' א"ב דאין האשה צריכה לבדוק אחר תשמיש כו' כיון דמה"ת בעינן שתרגיש אלא דרבנן אסרו רואה בלי הרגשה כמו כתמים והם אמרו והם אמרו עכ"ל ומדכתב הם אמרו כו' משמע דהיינו אלא מדרבנן אע"ג די"ל הרגשת שמש ויש לדחות דבודאי אם בדקה ומצאה דם טמאה מה"ת דחזקת דם בהרגשה אבל א"ל לבדוק שמא תמצא דם כיון דלא הרגישה וא"כ כיון דמה"ת בעינן שתרגיש וזו כיון שלא הרגישה אינה צריכה בדיקה כלל ואע"ג דאפילו רואה בלי הרגשה טמאה עכ"פ כמו כתם מ"מ א"צ לבדוק אח"ז וכן משמע בנדה י"ד בדקה בעד הבדוק וטחתו בירכה דטמאה בנדה ומשמע אפילו לא הרגישה ועוד מדאמר ליה ר' שימי חוששת אמרה לו ואי דארגישה למה חוששת אע"כ אפי' בלא ארגישה ולכן טמאה נדה וס"ל דרק חוששת דאימר הרגשת עד הוא ורב ס"ל חזקת דם בהרגשה :

(ט) נחקור אם בודאי ראתה מגופה וברור לה שבא בלא שום הרגשה ולא ע"י בדיקת עד או תשמיש אם טמאה מדאורייתא או דרבנן וכבר נסתפק בזה מהר"ם מלובלין עיין בס"ט שהאריך בראיות דשיטת רש"י ותוס' דהוי דאורייתא דטעמא דבעי' הרגשה הוא כדי להוכיח דהוי מגופה אבל כשהוא ודאי מגופה אף בלא הרגשה טמא מדאורייתא ע"ש בסי' ק"צ והמעיין יראה שכל ראיותיו יש לדחות ונקדים דהא ק' לשמואל דאמר בדקה קרקע עולם ומצאה דם טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש ומה שבק דרשה דר"ע בנדה נ"ח ע"ב באשה שבאתה לפני ר"ע וא"ל כתם מצאתי וטיהר ר"ע שנאמר דם ולא כתם וי"ל דתנא כתם משמע שאנו מסופקים אם הוא דם או צבע כמש"כ רש"י נ"ט ע"א ד"ה נמצא עגים וכמש"כ

ג וכן אשה שהיתה מתעטשת בחוזק וכח וע"י כח גדול של העיטוש ניתז ממנה למטה מי רגלים לפי דעתה ולא בדקה עצמה ואח"כ מצאה בכתונת כתם קטן פחות מכגריס תלינן במצוי שהיה מ"ר דכן דרך נשים לפעמים (דדוקא עיטוש פעמים הרבה הוא ווסת כדלעיל כלל קי"ב משא"כ עיטוש איזה פעמים) (ס"ט שם בשם הב"י) ונ"ל דה"ה נשים שרגיל בהם ליחה לבנה ומוחזקות בזה אפי' הרגישה זיבת דבר לח ולא בדקה טהורה כיון שמוחזקת בכך ורגילה בכך תלינן במצוי (ועיין בשער רוב וחזקה סי' כ"א) :

ד וכ"ז מה"ת אבל חכמים גזרו שאפי' לא הרגישה כלום אלא שמצאה בין על בשרה במקום שיכול דם המקור ליפול שם כדלקמן או אפי' על בגדיה אפילו לא הרגישה כלום טמאה (שם) ויתבאר לקמן ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה יש עלי' כל דיני נדה כדלקמן ודוקא בבגד האשה גזרו על הכתמים אבל אם נמצא כתם בבגד האיש ואפילו על הלוקו לאחר התשמיש

בינת אדם

וכמש"כ הכתם עוקץ שהוא נשוך לכלוך ואשה שאמרה לר"ע כתם מצאתי דמשמע דא"י אי דם או לכלוך נגע ועי"ז השיב ר"ע דם אמר רחמנא ר"ל דם ודאי ולא ספק כדאמרינן בקדושין ממזר ודאי ולא ספק וא"כ לא צריך למתלי כלל היתר בהרגשה אבל שמואל מיירי ומדייק בלישנא ומצאה דם ודאי ולכן הוצרך ללמוד מבשרה דזה לא נשמע מדר"ע ובזה מתורץ קו' התי"ע שם שהק' דלהוי ככל ס' דאורייתא ומצאתי קו' זו אח"כ בס"ט וגם התי' וא"ל דהא בס' נגע צריך העברת סממנים ור"ע היתר לגמרי ז"א דדוקא במקום דאין לתלות ולשיטת קצת פוסקים דוקא לטהרות :

ואמנם יותר נ"ל לתרץ כי כתם הוא מה שאנו מסופקים אם מגופה או מעלמא וכיון די"ל מגופה א"כ י"ל הרגשה ולא אדעתה כמש"כ רש"י בכתמים וא"כ לא נשמע לטהר מבשרה עד שתרגיש דשמא באמת הרגישה ומכ"ש הזקת דם שבא בהרגשה ולכן הוצרך ר"ע לומר דם ולא כתם ר"ל דוקא אם הוא בודאי מגופה דאפשר דהרגשה אבל בכתם די"ל מעלמא טהורה אבל שמואל מיירי ביודעת בודאי שהיא מגופה רק שיודעת בודאי שבא בלא הרגשה ולכן הוצרך ללמוד מבשרה ולפ"ז מתורץ נמי מה שהקשה הס"ט דמ"פ הש"ס לשמואל דנמא ס"ל לשמואל דבודאי מגופה לא בעינן הרגשה ושמואל מיירי בענין דלא הוי ודאי מגופה אף דבדקה קרקע שמא לא בדקה יפה ז"א דא"כ הוי ליה לאתויי דרשה דר"ע דם ולא כתם אע"כ דמיירי דבדקה שפיר ובודאי הוא מגופה ומה שהק' עוד הס"ט ברש"י ד"ה רב אשי נדה נ"ח וכו' רש"י דשמואל לא מיירי בהרגשה כלל ודבריו תמוהים הם שהרי בהדיא אמר שמואל עד שתרגיש ועי"ז בנה הס"ט יסוד לדבריו ונ"ל דלק"מ וכונת רש"י פשוט דמפרש דר' אשי לא ניחא ליה לתרץ כדמתרץ הש"ס דהא דאמר שמואל טהורה היינו מדאורייתא אבל מודה דטמאה מדרבנן דלישנא דשמואל דאמר טהורה ודאי משמע אפי' מדרבנן ולכן ס"ל לר' אשי דהס"ג דטהורה אפי' מדרבנן קאמר אמנם עי"ז ק' קושית הש"ס מברייתא דעל בשרה ומהרואה כתם אע"כ דשמואל לא אתי כלל לאשמועינן דין זה דבעינן הרגשה מדאורייתא שזה היה ידוע לכלם והיא דרשה מקובלת לכל ול"ל שמואל לאשמועינן דין זה אלא ה"ק שמואל בדקה קרקע הו' טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש ר"ל שהרי מדאורייתא אינה טמאה אלא עד שתרגיש רק חכמים גזרו על כתמים והכא כיון שהיא קרקע דבר שאינו מקבל טומאה טהורה אפילו מדרבנן דס"ל כר' נחמיה וזהו שכ' רש"י לא משום הרגשה ולא איירי בהרגשה ר"ל שאין כוונת שמואל לאשמועינן דין דהרגשה דזה היה ידוע לכולם רק שנותן טעם למה טהורה אפי' מדרבנן והיינו כיון דמדאורייתא בעינן הרגשה לא גזרו על דבר שאינו מקבל טומאה ומה שכ' רש"י כל הנך תיובתא אין כונתו על כל הקוש' שהקשה הש"ס דבודאי צריך לתרץ הכל כדמתרץ הש"ס אלא אלו ב' קושית אחרונות מברייתא דעל בשרה ומהרואה כתם דמסיק להו הש"ס בתיובתא לשמואל ועי"ז כתב רש"י דל"ק הנך תיובתא ולא כ' כל הנך קושית אלא דבאמת גם לרב אשי בודאי ס"ל לשמואל טעמא דהרגשה :

יצא לנו דבכתמים אע"ג דאפשר לומר הרגשה ולאו אדעת הס"ה אינו אלא מדרבנן כדמשמע מסתימת הפוסקים אבל מדאורייתא טהורה מדר"ע ולא כתם ואם יודעת בודאי שדם זה מגופה ויודעת בודאי שבא בלא הרגשה ולא ע"י בדיקה או תשמיש בענין שלא היה טעות גם זה אינו אלא מדרבנן ודוקא שלא היה שום הרגש אפי' באיברים ומכ"ש זיבת דבר לח דכ"ז נקרא הרגשה ובזה אפילו כטפת חרדל טמאה דדוקא בכתם שנוכל להסתפק שמא מעלמא צריך כגריס משא"כ כשודאי מגופה אפי' פחות מחרדל טמאה אפשר שזה הוא דאמר ר"ז בנות ישראל החמירו ר"ל אע"ג שבא בודאי שלא בהרגשה שיודעת כן בבירור לא מחמת מיעוטו רק שיודעת כן בודאי ומדאורייתא כיון שלא הרגישה טהורה אף על פי כן החמירו :

(י) הא דקיי"ל דאוקי אשה בחזקת טהרה אם זה דוקא בימי טהרתה אבל בימי ליבונה כיון שעדיין היא בטומאתה לית לה חזקת טהרה או ל"ש והנה מיום עמדתי לירד לעומק הלכה מעולם לא נסתפקתי בדבר זה כי לא מצינו בשום פוסק ראשון או אחרון לחלק ביניהם וכדמוכח להדיא ממתני' נדה ס"ח הזב והזבה שבדקו ביום ראשון ושאר הימים לא בדקו דקיי"ל כר"א בחזקת טהרה הן כדאיתא בסי' קצ"ו וכ"כ רשב"א בתי' נדה ברים מגילתא וז"ל דאשה בחזקת טהרה היא ואע"ג דאמרו אשה הואיל ושכיחי דמים באינה בדוקה משום חומרא דטהרות היא אבל ודאי כיון דהפסיקה בטהרה בחזקה זו קיימא עכ"ל ואמנם זה ימים ראיתי שכתב הא"ו בנודע ביהודה שהאריך כמה פעמים דבימי ליבונה כיון שהיא בחזקת טומאה אין להקל אפילו במקום דאיכא ס"ס דס"ל כהש"ס שסותר לחזקה בסימן ק"י ואשתומם מאד דל"ד כלל דדוקא ס"ס בשחיטה הוי שפיר ס"ס דסותר לחזקה שהרי ע"י הס"ס אתה רוצה לומר שהבהמה נשחטה ובאמת היא בחזקה שלא נשחטה ובהמת בבדיקה של הפסק טהרה שהיא בחזקת רואה וע"י בדיקה זו אתה ר"ל שכבר פסקה מלראות בודאי א"א להתיר אפי' במקום ס"ס דהוי סותר מ"מ לחזקה אבל לאחר שפסקה בטהרה שכבר היא מוחזקת בטהרה ובין ימיה הפירוש מוחזקת שלא תראה עד שעת ווסתה או חזקת טהרה בעלמא וא"כ אין הוי סותר לחזקה דמאי שייכת יש לראיה שראתה נראיה זו שתראה עכשיו שנאמר שהיא בחזקת רואה אדרבה עכ"פ היא בחזקת שפסקה מראות ומה אכפת לן במה שהיא בטומאת נדה וכ"כ המג"מ פ"ט מהלכות א"ב הכ"ג ומאד שמחתי שמצאתי שמורי ז"ל חזר בו וכו' דלא מקרי חזקת טומאה אך מה שכ' שם שהוא מחלוקת רש"י ותוס' בזבחים דף כ"ט ע"א דלרש"י מקרי חזקת טהרה ותוס' הקשה על רש"י דלא מקרי חזקת טהרה וגם עי"ז אני תמה מאד שהרי בהדיא אי' במשנה דימי הזוב לאחר שפסק בטהרה הן בחזקה זו ומתני' דנדה ל"ט אבל ימי הזוב בחזקת טומאה כר"ע אתי' ואין הלכה כ"ש בפירוש המשניות לרמב"ם ועיין שער רו"ה בסימן כ"ד מה שכתבתי שם ועוד ק' לי דלדברי מורי מה השיב ר"ע לר"א הן מצינו בזב וזבה שספרו מקצת ימים והן בחזקת טהרה וכיון שראו סתרו אף אתה אל תתמה עי"ז שאע"פ שהוכשר שיחזור . פסול. וקשה דהא בהדיא ס"ל לר"ע בנדה ס"ח דאם לא בדקו כל שבעה הן בחזקת טומאה ואיך אמר שהן בחזקת טהרה ודוחק לומר דלדבריו של ר"א קאמר דס"ל שם בנדה בחזקת טהרה דא"כ הל"ל הן מצינו בזב לדבריך אבל באמת לק"מ דר"ע מיירי באמת מזב וזבה שבדקו הכל יום ולאחר הבדיקה בודאי הוא בחזקת טהרה אליבא דכ"ע דע"כ לא פליגי אלא אם לא בדקו

התשמיש אין לו דין כתם כלל אם לא שקינח עצמו בו דאז האשה טמאה כדלעיל כלל קי"א:

ה תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דהיינו שהיא פחותה מי"ב שנים אפילו הביאה ב' שערות וכן אפילו היתה יתירה מי"ב שנים אם בדקוה ולא הביאה שתי שערות (דאם לא בדקוה אמרינן חזקה כיון שהגיע לכלל שנים הביאה ב' שערות) בין שהיא בתולה בין שהיא בעולה (ש"ך ומג"י דלא כרמ"ל) ואפילו אם ראתה כבר ב"פ לא גזרו עליה לטמא כתמיה בין שנמצא על סדינים ובין שנמצא על גופה (ש"ך סק"ג) אבל אחר שראתה ג"פ אפי' ביום א' כגון שראתה ופסקה וחזרה וראתה עד ג"פ חוששת לכתם ואם אח"כ פסקה מלראות שיעור ג' עונות שהם צ' ימים חוזרת לקדמותה וכתמה טהור עד שתחזור ותראה ג' פעמים (שם):

ו כיון שכתמים דרבנן ולכן הקילו לומר דכל מקום שיכולה לתלות שכתם זה אינו מגופה אלא מעלמא תולה בו ולכן לא גזרו על הכתם אא"כ יש בו כגריס ועוד (והשיעור כי נינו שהוא בערך כמו דינ"ע פרייסעש כתדשה) ואם אין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם כנה הוא אעפ"י שלא הרגה כינה אבל כשיש בו כזה השיעור אין תולין בכנה דאין דרך דם כינה להיות יותר מבזה השיעור ואין חילוק אם הוא מרובע או ארוך או עגול ובמקום שמצוי הרחש פשפש (שקורין בל"א וואנץ) אפילו אינה יודעת אם הרגה ולא הריחה ריחה או אפי' במקום שאינו מצוי רק שיודעת שהרגה פשפש או הריחה ריחה תולה בו עד כתורמוס והוא גדול כמו מטבע שקורין באשכנז חצי פאץ וכן אם עברה בשוק של טבחים או שנתעסקה בכתמים או שישבה בצד המתעסקים בכתמים תולה בהן

בינת אדם

בדקו בכ"י אבל בבדקו כ"ע מודים דהם בחזקת טהרה ואעפ"כ אם ראו שתרו ובזה נמי צ"ע מה שדקדק מורי ז"ל שם ברש"י שכ' אף שמנה ד' או ה' ימים וכו' דהא גם בשני הוא בחזקת טהרה ונכנס בדהוקים באמת צ"ע דכיון דמיירי ע"כ שבדק כל יום לר"ע ונקט רש"י איזה סימן וע"ז הקשו תוס' ואעפ"כ לפרש"י לא דמי להוכל זבתו ביום ג' דהתם היה השר בלא שום הפסק משא"כ הכא עדיין לכ"ע שם טומאה ראשונה עליו שעדיין לא טבל ותירצו דמיירי לאחר שטבל אבל לכ"ע בוודאי לאחר פסיקת טהרה בחזקת טהרה עומדת (ואין הכונה חזקת טהרה ממש דהא עדיין היא בחזקת טומאה לטהרות אלא ר"ל חזקה שאינה רואה) כדקיי"ל בר"א במשנה דנדה ס"ח ולדעתי אין ספק בזה וסתימת הפוסקים ראשונים ואחרונים יוכיחו שלא הזכירו שום חילוק וז"ל רשב"א בתה"א דף קפ"ב ולפיכך אע"פ שכל הנשים ס' נדות ס' זבות ואפשר שהיא נדה ומעינה פתוח הפ"ה כל שהפריסה טהורה ואפילו ביום הראשון הרי זו בחזקת טהרה עכ"ל:

(יא) ולפ"ז נ"ל מה שנסתפק בתשובה מעיל צדקה הביאו הפ"ת סימן ק"צ ס"ק ס"א בבדקה בתחילת שבעה ומצאה עליו פחות מכגריס אם תולין לדידן בג' ימים ראשונים נ"ל פשוט דתולין כמש"כ כל הפוסקים בכתם ואע"ג דכאן הוא ע"י בדיקה אין לחלק דודאי גם לאותן פוסקים דמחמירין בג"י ראשונים לא דס"ל דאין לאשה חזקת טהרה שהרי מוכח להדיא מתני' דע"י הפסק טהרה היא בחזקת טהורה אלא דס"ל בכתם גדול כיון דאינו מצוי מעלמא יותר מסתבר דבא מגופה עד שתתחזק בודאי שפסק דם המקור משא"כ בפחות מכגריס דיותר מצוי ותלינן במצוי אבל תוך ג"י עכ"פ שופע הם וכמש"כ הש"ך בסימן נ' בדעת הב"ח ע"ש וכן מוכח שלא הגיה הרמ"א בדין עד בדוק ואינו בדוק לחלק בין ג"י ראשונים או לא הא ע"כ דאין חילוק דפחות מכגריס נ"ם בכתם או ע"י עד שא"כ לעולם תלינן במאכולת ועיין לקמן סימן ט"ז:

(יב) לפי מה שכתבנו יתבאר דאע"פ דדם שנמצא ע"י בדיקת עד הוי ודאי דאורייתא מ"מ אם יש מכה בגופה שמוציא דם ונגעה בו תולה ואפילו אם אמרה שהרגישה איזה הרגש אנו אומרים דטעתה ובאמת הרגשת עד הוא וכמ"ש הרמב"ם במשנתו אעפ"י שהרגישה שנזדעזעו איבריה והבאתי לעיל ופשוט דסוגיא דף נ"ז דמשני דלעולם דארגשה והנה לכאורה לא משמע הכי מדברי הב"י והביאו הט"ז בסימן ק"צ ס"ק כ"ג וז"ל נ"ל באשה שרגילה לסולית דם מבית ריעי ובדקה עצמה כו' דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור כמש"כ הב"י כאן בד"ה ומ"מ כו' דמפני שקנחה בו לא הוית מלתלות במה דאפשר כיון שלא הרגישה ביציאת הדם מגופה והיינו כל שאינו משוך עכ"ל וה"נ דכותיה כו' עכ"ל הט"ז הרי מבואר בב"י ובט"ז דדוקא בדלא ארגשה הא הוי ס' דאורייתא עוד מוכח מב"י שכ' שם בשתתו בירכיה וז"ל והטעם מבואר דכיון דלא ארגשה רגלים לדבר שלא בא מגופה ולפיכך תולין במה דאפשר לתלות הלכך פחות מכגריס ועוד תנינן בדם מאכולת כל ששתתו בירכיה או נתנו תחת הכר ע"ש והוא הטעם לחלק בין עגול למשוך עכ"ל הרי מבואר דדוקא ברגלים לדבר כגון שלא הרגישה תולין והנה כמו שכתבתי:

ואמנם באמת הכר הארוך בזה להקשות הש"י בהש"ס על הב"י והט"ז דהא בהדיא אמרי' בגמרא בעד שנתן תחת הכר לעולם דארגשה והכא הרגשת עד הוא בנדה נ"ז ואפ"ה עגול טהור וכן כתבתי לעיל דהרמב"ם כתב שתנא חילוק בין עגול למשוך ולא הזכיר דדוקא בלא ארגשה וכ"נ כפירושו דאין חילוק וכן מוכח ממה שכתב במשנתו דאפי' מרגשת טהורה כאוקימתא דש"ס שם וא"כ ה"נ בעד שנתן תחת הכר מיירי אפי' בארגשה ועוד הקשו על הט"ז שכ' דאין כאן ס"ד"א הא מבואר דע"י בדיקה הוי ודאי דאורייתא ועכ"פ ספק דאורייתא דשמא היה הרגשה והנה הרגשת עד היה עיין בס"ט סימן ק"צ דף נ"ו שהאריך מאד ועוד אני מוסיף קו' שהרי בכל ס' טריפות הוי נמי ס' דאורייתא ואעפ"כ היכא דיש לפנינו לתלות לכ"ע מוקמינן אחזקת כשרות כדבארתי בשער רוב וחזקה בסימן י"ג ומה נשתנה איסור נדה שלא נתלה במה שלפנינו אף שהוא ספק דאורייתא דמה לי איסור נדה מה לי איסור כרת ועיין בתה"ד סימן ר"ן ובמהרי"ק שרש ע"א ולא מצינו ראיה שחכמים החמירו בנדה שלא נאמר אוקי אשה בחזקת טהרה אדרבה מצינו להדיא דאזלי בתר חזקתה ריש הנופלת ואמנם לא ימלאו ידי חובת ביאור האחרונים זלה"ה ליתן כלל על התליות באיסור נדה למה פעם תלינן ופעם לא ולכן נבוכו אבירי לב ליתן טעם למה שיהיו הפוסקים טעמים בעגול דטהור ובמשוך דטמא דהר"ן בחי' כ' הטעם וז"ל עגול טהור בפחות מכגריס דתלינן במאכולת ואפ"ה משוך טמא שכיון שקנחה בו הוא נמשך מוכח מילתא דמגופה אתי ולא תלינן והרשב"א בתה"ק כתב וז"ל עגול טהור' חזקה אם דם קינות היה משוך וכן פרש"י תנא דאמרינן שם לעולם דארגשה משוך ודאי מגופה עגול טהור עכ"ל הגמרא הרי דבגמרא משמע דלטהר לא בעינן טעם רק על משוך דטמא ופרש"י שם בד"ה עגול אין זה דם בדיקה וכן במשנתו יהיב רש"י טעם למה טהור וכתבתי בשער החזקה סימן י"ח דאזלי לשיטתם דרש"י ורשב"א ס"ל בכל התורה היכא דאתיליד ריעותא ואין לפנינו דבר לתלות בו לא אמרינן אוקי אחזקה והעתקתי שם בסימן ט"ז לשון הרשב"א ריש הנופלת שכ"כ בהדיא וא"כ א"צ טעם והוכחה על משוך דטמא רק צריך טעם למה עגול טהור ולכן הוצרכו לכתוב דבעגול איכא הוכחה לטהר. אבל הר"ן שכתבתי שם בסימן י"ג והעתקתי לשונו בריש הנופלת דס"ל דבאיסור נדה אדרבה מוקמינן אחזקה אע"ג דבטריפות הספיקות לרשב"א וע"ש שהרא נכונה

כהן אפילו מצאה כתם גדול ועיין עוד לקמן בכמה דברים שיכולה לתלות ודוקא כשכל הגרים הוא מחובר במקום אחר אבל אם אין בו כשיעור זה במקום א׳ אעפ״י שיש שם טיפין הרבה סמוכין זה לזה עד שאם נצרפם יש בהם יותר מכגרים טהורה שאנו תולין כל טפה בכינה עד שיש בו כגריס ועוד במקום א׳ (סעיף ס׳ כעיף ח׳) :

ז כתם הנמצא על בשרה לבד במקום שחוששין להם ג״כ אינו טמא אא״כ יש בו כשיעור ומ״מ חמור בזה מנמצא על חלוקה דאפי׳ לא היה כשיעור במקום א׳ אלא טיפין טיפין אם יש בין כולם להצטרף עד כשיעור טמא אפילו אם אורך הכתם לרוחב יריכה או שהיה נראה כאלו היא מטפה למעלה או עגול או שהיו טיפין טיפין הואיל והוא כנגד בית התורפה טמאה ואין אומרים אלו נטף מן הגוף לא היה כזה (סעיף ט׳ וכש״ך ס״ק י׳) :

ח כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו כיצד בדקה קרקע עולם (ע׳ כס״ט ד׳ כרלין דף נ״ו ע״ב) או בה״כם שאינו מקבל טומאה כגון של בנין או כל דבר שאינו מקבל טומאה או שנמצא דם על כלי חרס מגבו (רמב״ם פ״ט מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ז׳ דכ״ח אין לו טומאה מגבו) או אפילו מין שהוא מקבל טומאה אלא ששיעורו גורם לו כגון מטלית שאין בו ג׳ על ג׳ בכל אלו טהורה ואם מקבל טומאת נגעים אעפ״י שאין מקבל טומאת מדרס טמאה סעיף ח׳ (ש״ך ס״ק ס״ז) ונייר הוא דבר המקבל טומאה וע׳ בב״א דלא כס״ט :

ט וכן לא גזרו בכתם שנמצא על בגד צבוע ולפיכך עצה טובה שתלבש אשה ותציעה על מטתה בגדי צבעונין כדי להצילה מכתמים ואין חילוק בין אם הוא צבוע אדום או שאר צבעונין (סעיף י׳) :

י כתם שנמצא על בגד מנומר בגוונים לבנים וגם שאר צבעים כמו גראטקעם (וכל״א איין ווערפיל) ולא היה כשיעור על לבן א׳ אע״ג שכשנצטרף עמה מה שעל הצבע יש בו כשיעור אינו מצטרף אבל אם עבר הכתם בלבן השני ובב׳ הלבנים יש בהם כשיעור כתם אעפ״י שהצבע הוא באמצע כיון שעכ״פ הכתם עובר גם על הצבוע מחבר הלבנים לחשוב כאחד וטמא אבל אם אינו עובר גם על הצבוע אין ב׳ הלבנים מצטרפין (ס״ט ס״ק כ״א בשם תשובת מעיל צדקה) ואם עתיו צבוע וערבו לבן או להיפך הכל הולך אחר הנראה (כדאיתא בנגעים פרק י״א ועורות הצבועות בידי שמים מטמאין בנגעים וה״ה בכתמים ובידי אדם אינן מטמאין אבל בבגדים אין חילוק בין צבועין בידי אדם או בידי שמים) :

בינת אדם

לא

נכונה להלק עכ״פ מבואר בהדיא בדבריו דס״ל דמוקמינן אחזקתה ולכן בעגול לא הוצרך ליתן טעם לטהר דנסתמא כיון דספיקא הוי מוקמינן אחזקתה והוצרך ליתן טעם למה בשוך טמא משום דיש רגלים לדבר לטמא וע״ש סימן י״ח דברים נכונים ולפ״ז יצא לנו דכל ספק בנדה הוה לכל ס׳ טריפות ולדעת הר״ן קיל בזה עכ״פ הוה ולפ״ז כ״מ שאין ריעותא לפנינו כלל או אפילו אם יש דם לפנינו ויוכל לומר שהוא דם מכה טהורה דתנינן בדם במכה וכדאיתא בהדיא ברשב״א הביאו הש״ך בסימן קפ״ז ס״ק י״ט ומוכחא מכל בפוסקים והיינו כמו בטריפות דתלינן בזאב ובמשמוש ידא דטבחא ועיין בשו״ת רדב״ז שהעתקתי לשונו לעיל סימן ד׳ ובמפלת חתי׳ וא״י אם ממראה טמא או טהור כדאיתא ריש המפלת בזה חולקים הרשב״א לשיטתו כתב בחי׳ דלא אזלינן בתר חזקת אשה העתקתי לשונו בשער חזקה סימן ט״ז ולתוס׳ ור״ן העתקתי דבריהם שם סימן י״ז דאף בזה אוקמי׳ אחזקת טהרה כדאיתא בהדיא ריש המפלת בתוספות ור״ן אע״ג דליכא לפנינו דבר לתלות ולפ״ז דינו של הב״י והט״ז מוכרח לכ״ע דכיון דיש לפנינו דבר לתלות בודאי מוקמינן אחזקתה ואע״ג שאמרה שהרגיש׳ איזה הרגש כגון הזדעזעות איברים וכדומה אמרינן הרגשת עד הוא כמסקנת הש״ס לעולם דארגש׳ רק והכא כיון שאין לפנינו לתלות ס״ל להרשב״א ודעימי׳ דבעינן הוכחה לטהר ולכן הוקא עגול טהור אבל כשיש לפנינו לתלות לא בעינן הוכחה לטהר דמוקמינן אחזקתה כמו בזאב וידא דטבחא והא דכתבו הב״י והט״ז כיון שלא הרגישה שיצא דם גופה גם זה אמת ולכן מדייקין בלישנא ולא כתבו בקיצור כיון שלא הרגישה ולמה האריכו בלשונם . ואמנם הוא אשר דברתי כי יש ב׳ מיני הרגשות . א׳ שתרגיש שיצא דם מגופה ולהת״ד וכ״פ המחבר בסימן ק״נ שהרגישה שנפתח המקור להוציא דם ובזה בודאי א״א לומר שטעתה בהרגשה אלא דהש״ס משני אליבא דשמואל דאמר עד שתרגיש וכתבנו בסימן זה דאיזה הרגשה שיהיה בין הזדעזעות איברים וכיוצא בו הכל מקרי הרגשה וע״ז הק׳ הש״ס אי דארגשה למה לאחר זמן או בבניחה תחת הכר ועגול למה טהורה ומשני דלעולם דארגשה ר״ל הרגשת הגוף ואפ״ה אמרינן דטועה בשמש ועד אבל כשתרגיש שיצא דם מן המקור בזה לא שייך טעות וכתב השיר כיון שלא הרגישה שיצא מן המקור דאם כן בודאי טמאה אי מטעם התה״ד אי מטעם כיון שדם לפנינו לא נוכל לומר שדם זה מגופה ולתלות שהוא מגיעת העד בבית הריעי אבל בהרגשה זו שמרגשת בשעת בדיקת הרגשת הגוף הזדעזעות איברים וכיוצא רק שאינה מרגשת שנפתח המקור בזה ודאי תלינן דכיון דלא הוי ודאי מגופה אוקמינן אחזקתה ואמרינן מבית הריעי בא וטעתה בהרגשה :

ועוד נ״ל דדוקא אם לא הרגישה שום הרגשה רק בשעת בדיקה בזה אמרינן דטועה וכיון שיש לפנינו לתלות תלינן אבל אם הרגישה איזה הרגשה שיהיה ומחמת זה בדקה עצמה ומצאה דם לא תלינן אפי׳ ביש לפנינו לתלות דכיון דודאי אע״ג דבהרגשה זו ודאי טהורה אם לא מצאה דם כדדייק לישנא דתה״ד והמחבר בסימן ק״נ דדוקא שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם אבל שאר הרגשות הגוף לבד אינו מזיק מ״מ כשבדקה ומצאה דם אע״ג שיש לפנינו לתלות בו לא תלינן דאתרע חזקתה שהרי בזה א״א לומר דטעתה בהרגשה שהרי היה לפני הבדיקה ודינ׳ דט״ז מיירי שלא היה לה שום הרגש בגוף רק בשעת בדיקה ולכן בעובדא דידיה אפילו משוך טהור כיון דהיה נמי ע״י משיכה :

ומש״כ הב״י בטתתו בירכה והטעם מבואר דכיון שלא כו׳ הקשו עליו האחרונים דהא בגמרא מסיק לעולם דארגשה ועוד הקשו דלמה הוסיף הטעם מה שלא כתב הרשב״א נ״ל דלק״מ דהמעיין יראה בב״י שכ׳ זאת להודיע כדעת רשב״א ולאפוקי מרא״ם וע״ז כתב והטעם מבואר לפסוק כרשב״א דכיון דלא הרגישה ר״ל הרגשת יציאת הדם מן המקור וא״כ דם זה אינו ודאי מגופה רק ס׳ מאכולת וכיון שהוא עגול טהור ע״ש בב״י היטיב ומש״כ הט״ז דא״כ ס׳ דאורייתא היינו משום דאזיל לשיטתו בסימן ל״ה שכתב בפשיטות כשיטת התוס׳ דבכל ס׳ השקול מוקמינן אחזקתה וא״כ כיון שיש כאן ס׳ מדאורייתא ודאי טהורה ואף אם נאמר דלרשב״א לא מוקמינן אחזקתה אפשר דאינו אלא מדרבנן ועכ״פ היכא שיש לפנינו

לתלות

יא לא בכל מקום שימצא שם כתם טמאה אלא במקום שאפשר שבא מן המקור כיצד ומצא על עקבה טמאה אם ישבה כדרך הישמעאלים שמשימים רגליהם תחת עגבותיהם (ס״ז סק״י) דשמא נגעה באותו מקום וכן אם נמצא על כל אורך יריכה ושוקה ופרסותיה מבפנים והם המקומות הנדבקים זה בזה בעת שתעמוד ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק וכן אם נמצא על ראש גודלה מרגליה וכ״ש על רגליה ממש שכנגד הרגל לפעמים דמתרמי בשעת הליכה תחת אותו מקום ונוטף עליו ומ״מ אם יש עוד צד להקל או שאין בו כגרים במקום א׳ יש להקל דבשאר גב הרגל שהוא לצד חוץ וכ״ש בנמצא בשאר ראשי ד׳ אצבעות דטהורה (סעיף י״א כ״ח ע״ז ס״ק מג״י) :

יב וכן אם נמצא על ידה אפי׳ על קשרי אצבעותיה מבחוץ אפילו לא בדקה א״ע מקודם מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו באותו מקום • ומ״מ אם אמרה ברי לי שלא נגעתי באותן המקומות שאפשר ליפול שם דם מן המקור נאמנת ול״א דהוי מילתא דלא רמיא עלה וטהורה (ס״ט ס״ק כ״ו) ומ״מ יש להקל דאע״ג דבשאר הגוף אפילו אין כגרים במקום א׳ אלא ע״י צירוף טמאה כדלעיל סי׳ ז׳ מ״מ בידים יש להקל דבעינן כגרים במקום אחד (ס״ט ס״ק כ״כ) ועוד נ״ל דאם מצאה על גב ידה למעלה מן קשרי האצבעות במקום שיש עוד צד להקל יש לצרף ולומר דדוקא עד קשרי אצבעות טמא אבל שאר גב היד כיון דאפי׳ ע״י שחין הרבה א״א לה ליגע באותו מקום אינו מטמא כלל בכתמים ומכ״ש כשלא בדקה סמוך לזו או אפילו בדקה אלא שנמלה ידיה דיש לסמוך על הפוסקים דס״ל דדוקא כשבדקה ולא נטלה ידיה אזי חיישינן בידים אבל בסהם ידים ל״ג כלל בידים (סעיף י״ב וע׳ כ״ז בס״ט) ופשיטא במקום שא״א ליגע באותו יד באותו מקום אם לא שתגביה ידה ולפנים כגון שהבגד סתום לגמרי באותו צד והיא אומרת שבודאי לא הגביה בגדיה נ״ל דיש להקל • ועין עוד לקמן בסי׳ ט״ו ח :

אבל

בינת אדם

נתלות בודאי אין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה שיוצא בודאי מן המקור וא״כ הוא ספק טמא מבית ריעי ולכן תלינן כ״ז נ״ל ברור :

(יג) ואמנם אם הרגישה אפי׳ שנפתח המקור ובדקה ומצאה ליחה לבינה וגם דם נ״ע אם תלינן הכרגש בליחה ונאמר דדם זה בא מנגיעת בעד בבית הריעי דאין כאן רגלים לדבר לאיסור ואמנם יש להבחין דאם הדם מעורב בליחה הרי נראה שהדר מגופה ואז בודאי לא תלינן הכרגש בליחה דמה״ת ואף לפי מה שכתבתי בשם הר״ן בסי׳ ז׳ דבמלאה בספיר ממעטינן מטעם שהכרגש היה מן הספיר ולא מן הדם שאני התם דהדם מונח בספיר משא״כ כשהוא מעורב ואף שכתבתי שם בהשתינה דתולין הכרגש במי רגלים אע״ג שהוא מעורב היינו דהם אמרינן שלא נפתח המקור לגמרי דמי רגליה אין באים מן המקור אבל כשהדם מעורב בליחה מה״ת נאמר שהכרגש היה מן הליחה יותר מן הדם ויש לדמות זה לכא דנזיר ס״ו דאמרינן היכא דחזא זיבה וש״ז ולא ידעינן אם היה מעורב בזיבה בש״ז או לא דכיון דודאי חזא טמא כדאיתא שם בגמרא ובתוס׳ וכ׳ ילולני מסגיאות :

(יד) ח שאלה אשה שמצאה דם על גב ידה מה דינה :

תשובה הנה הרשב״א כתב בשם רבו דהא דאמרינן נמצא על קשרי אצבעותיה טמאה מיירי דוקא כשבדקה עצמה ולא נטלה ידיה הא״כ (דאז אע״פ שאין קשרי אצבעותיה מגיעין להדיא כנגד בית תורפה טמא שהיה ונגעה שהידים עסקניות ונוגעות כאן במקום התורף עכ״ל רשב״א שם) אבל מן הסתם לא מפני שאינה עשויה ליגע שלא במתכוין במקום התורף שנזכרה בכך שלא ללכלך ידיה עכ״ל וכ״כ רי״ו בשמו פירוש נכרושו דאע״ג שבדקה בעד וראתה שהעד טהור מ״מ חיישינן שמא היה טיפת דם בא׳ מן החורין ונדבק בידה אבל כמ״מ כתב שהרמב״ם והרמב״ן כתבו הברייתא כפשוטה ולא חילקו ולכן כתב דאפי׳ תאמר שאין היד נוגעת בלא כוונה באותו מקום מ״מ נוגעת היא במקומות מן הגוף שאפשר בשעת נגיעתה בא״מ ניתז הדם מן המקור על ידיה כו׳ עכ״ל והנה מה שכתב ממה שלא חילק הרמב״ם ידוע דאין זה דרכו של הרמב״ם אלא שהוא כותב לשון הגמרא ומרמב״ן ג״כ אינו ראיה שהרי הרשב״א העיד בשם רבו להיפך והוא הרמב״ן (ומיהו אינו מוכרח די״ל דהיינו ר׳ יונה שהיה ג״כ רבו) והנה לשון הגמרא בדף נ״ח דאמר לאו משום דאמרינן בדקה בהד ידא ונגעה באידך משמע כהרשב״א דלא חיישינן שמא נגעה בא״מ בלא מתכוין דא״כ הל״ל דילמא נגעה בהדא ידא א״ו משמע

דלא חיישינן לזה והנה לפ״ז מוכח ג״כ דלא כמ״מ דלשיטתו ק׳ כיאך הו״יה כמקשן דמהזקינן ממקלמ״ק דילמא לעולם אימא ל״ת משום דלא מהזקינן אלא היינו טעמא דעל קשרי אצבעותיה טמא משום דחיישינן שנגעה בידה במקומות מן הגוף שאפשר בשעת נגיעתן נתז עליו דם מן המקור וזה לא הוי ממקום למקום כמ״ש הב״י בשיטת המ״מ וכן הקשה הס״ט ותירוצו דוחק כמ״ש בעצמו א״ו דזה נ״ה ככל דהיאך יזדמן שבאותו רגע שנטף דם ממקורה נגעה בא׳ המקומות לא קודם זה ולא לאחריו דאם לא נטף ממקור עצמו הוי ממקלמ״ק אלא דס״ד דהמקשה דבודאי ל״ה שתגע בלא כוונה אלא דחיישינן דבדקה בהדא ידא כדרך הנשים בודקות ברא״ש כאצבע ושהה שבדקה כמש״כ התוס׳ ואע״ג דזה לא מסתבר דתבדוק ותשהה כמ״ש תוס׳ א״מ ס״ל למקשן דע״כ נ״ל הכי ומשני שאני ידא דכוונא עבידא דנגעה ור״ל דאל״ל דשהה שבדקה אלא דזכורה שבדקה וגם בדקה העד ומצאה טהורה וגא עגה על דעתה נבדוק על קשרי אצבעותיה אלא כיון דידים עסקניות כיון שבדקה נוגעת בכל היד ואתו אדעתא :

ולכאורה יל״ד מן הש״ס דלא כמ״מ דלשיטתו ק׳ קו׳ תוספות ד״ה ומי מהזקינן דניפרך ממתניתין דשלא כנגד התורפה טהור ניהוש דלמא נגעה בידה במקומות מן הגוף וא״כ נגעה למעלה מן תורפה וע״ז נ״ש תירוץ התוס׳ דאט בדקה היתה וזוכרה שהרי התם שנגעה שלא ע״י בדיקה אע״כ דגם בזה ל״ה שתכוין הרגע שנוטף ממקורה שתגיע אז ידה והתם יש להות דהתוס׳ הקשו שם דמאי פריך הש״ס ומי מהזקינן דשמא הקא נקולא לא מהזקינן אבל לחומרא מהזקינן ותירץ הר״ן בחידושיו דפריך מכח ש״ס דכיון דלא מחזקינן לקולא כ״ש דלא מהזקינן לחומרא דחכמים דרבנן ולפ״ז לא קשה קושית התוספות דליקשו ממתני׳ דהגמרא רוצה להקשות מכח כ״ש :

ואמנם מוכח דדעת התוס׳ כרשב״א דל״ח שמא נגע במקום שנטף דם המקור דהתוספות ד״ה ומי מהזקינן הקשו וז״ל תימא דליפרוך ממתני׳ שלא כנגד התורפה טהורה ל״מ בדקה בהאי ידא ונגעה למעלה מן התורף ש״מ דלא מהזקינן כו׳ והרא דאי איתא דבדקה ומלא טמא היתה זכורה כו׳ עכ״ל וק׳ דהא י״ל דלמא נגעה בשאר מקום שבגוף שנפל דם המקור לשם ונגעה למעלה מהתורף אי איתא דמהזקינן ממקום למקום אע״כ דזה ל״ח כלל :

והנה הס״ט כתב לבוכית דאדרבה תוס׳ כ״ל כדעת המ״מ ממה שכתבו תוס׳ עוד אך כונתו נעלמה ממני ולא

אברא

יג אבל נמצא על ירכותיה ושוקיה ועל פרסותיה לצד חוץ או אפילו מן הצדדים ואין צ"ל למעלה מאותו מקום טהורה ולא חיישינן שמא הביאתו שם בידיה דטומאה ממקום למקום לא מחזקינן (שם):

יד במקום שכתבנו שאם נמצא שם כתם על בשרה טמא אפילו עברה בשוק של טבחים או אפי' נתעסקה בכתמים בידים אפ"ה לא תלינן בה אע"ג דאם נמצא על חלוקה אם נתעסקה בכתמים תלינן דמעלמא אתי אבל אם נמצא על בשרה לבד יש הוכחה לאיסור דאם איתא שהכתם בא ממה שנתעסקה בו הוי לה למצוא גם על חלוקה וכיון שלא מצאה על חלוקה מסתמא בא מן המקור ולכן אם מצאה גם על חלוקה ויש מקום לתלות שבא על החלוק מעלמא כדקמן טהורה דתלינן שגם על בשרה בא ממקום אחר כיון שאין כאן הוכחה לאיסור (סעיף י"ג) ואפילו אם החלוק לא היה בדוק ל"א שהכתם היה על החלוק מקודם וזה שעל בשרה הוא מגופא אלא תלינן שגם על החלוק בא לה עתה ממה שנתעסקה בכתמים ומזה בא גם על גופה (ס"ט ס"ק ל"ס) וכן אפי' הכתם שעל חלוקה אינו נגד הכתם שעל בשרה טהורה שדרך החלוק להתהפך (ס"ט ס"ק י"ג):

טו בד"א דבנמצא על בשרה לבד אינו תולה דוקא כשאין לה לתלות אלא בעסק שעסקה בכתמים או בשוק של טבחים אבל אם יש לה מכה בגופה שאפשר שמשם בא ונטף הדם על אותו מקום תולה בה וטהורה (סעיף י"א) ואפילו נתרפאת אם אפשר לה להתגלה ולהוצי' דם ע"י חיכוך תולה בה ואעפ"י שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מפטפטת (סעיף י"ח) אבל אם המכה בכתיפה ומצאה כתם על ירכה במקום שא"א לבא שם מן המכה טמאה ול"א דנגעה בידיה במכה ומשם הביאה לירכה דידים עסקניות הם דלא מחזקינן לא טומאה ולא טהרה ממקום למקום ודוקא בענין שלא ידעה אם נגעה או אפי' נגעה ולא ידעה אם נתלכלכו ידיה מדם שבמכה דהוי ס"ס להחמיר שמא לא נגעה במכה ואת"ל שנגעה שמא לא נתלכלכו ידיה ואת"ל שגם נתלכלך שמא לא הכניסה ידה לירכה וכיוצא בו אבל אם נגעה בודאי במכה או בשאר דברים ויודעת שנתלכלך ידיה מאותן הדברי' וגם נמצא עכשיו דם על ידיה וגם על ירכה ודאי תלינן כיון דידיה ודאי נתלכלכו תלינן כיון שידים עסקניות הן שמא הכניסה ידיה גם לשאר מקומות שבגוף וטהורה סעיף י"ב (ס"ט ס"ק כ"ח בשם ספריסה) ונ"ל שאם המכה ודאי מוציאה דם וידעה שנגעה בודאי במכה וכן אם נתעסקה בידיה בבשר ודגים שהיו מלוכלכים בודאי בדם אע"פ שלא ידעה בודאי שהיו ידיה מלוכלכים בדם מ"מ טהורה שדבר ידוע שהנוגע בדם ודאי נדבק בידיה:

טז וכן אפילו אין בה מכה אבל בעלה או בנה יש להם מכה או שנתעסקו בכתמים ונמצא בהם דם אעפ"י שעכשיו אין בהם דם אלא שנודע שהיה בהם אפילו מצאה על בשרה לבד תולה בהם ואמרינן שבשעה שנגעה בהם היה בהם דם ולא הוי ממקום למקום כדלעיל בסי' הקודם לפי שדרכם ליגע בה וכן אם שכבה במטה עם נשים שיש להם מכות בגופן או שעסקו בכתמים ונמצא עליהם דם אעפ"י שעכשיו אין בהם דם תולה בהם אבל אם לא נודע אם נמצא עליהם דם אע"ג שעסקו בכתמים אם לא עסקו בדבר שדרכו לנתז כגון שחיטה וכיוצא בו אינו תולה בהם דהאיך תתלה בהם מהמת שנגעו בה שמא בעצמם לא היה דם ואם עסקו בדבר שדרכו לנתז כגון שחיטה וכיוצא בו ונמצא גם על חלוקה וגם על בשרה תולה אעפ"י שלא נודע אם היה בהם דם אבל אם מצאה רק על בשרה ולא על חלוקיה אף בזה אינו תולה דלא עדיף מעברה בשוק של טבחים (סעיף י"ט וכס"ט שם בשם ספריסה):

יז וכן כתם שנמצא על חלוקה אינה טמאה אא"כ נמצא במקום שאפשר שיבא לשם דם המקור דהיינו למטה מהחגור או במקום החגור והוא מעט למעלה ממקום התורפה כי לפעמים

שוהה

בינת אדם

הפרש דברי תוס' וממילא דברים נדחים דז"ל התוס' שם לפי מה שתרצו דא"ל דבדקה בחדא ידא דא"כ היתה זכורה וא"כ מאי פריך הש"ס וכתבו התוס' דקו' הש"ס הוא מכ"ש ומה הכא צ"ל דבדקה בחדא ידא ושכחה וא"כ כ"ש די"ל דבידה נטלתה דם ממכה שבכתפה והביאה נגד התורף וכו' התוס' וז"ל וממתני' נמי הוי מצי למפרך עכ"ל ר"ל דלפי ס"ד דאמרי' בדקה בחדא ידא א"כ היה יכול להקשות מברייתא זו דעל קשרי ידים דטמא משום דמחזיקינן ממקום למקום וא"כ קשה למה במתניתין שלא כנגד התורף טהור נמי נימא בדקה בחדא ידא כן הוא כוונת תוס' לענ"ד בבירור ולפי מאי דמשני דשאני ידא וכדפרשנו דר"ל דודאי כ"ת לשכחה אלא דבדקה וזכורה היא שבדקה אלא כיון דעבידא דנגעה אבל ממקל"מ ל"ת וא"כ ממילא ל"ק ממתני' דהוי ממקל"מ כיון שלא נמצא על ידה ולא ידעתי כוונת הש"ע ופירושו בתוס':

ולפ"ז כיון שהרשב"א כ"כ בפירוש ולא מצא מי שיחלוק עליו בפירוש אלא כמ"מ וכבר הוכחנו דגם תוס' ס"ל כרשב"א היה לנו להקל אם לא שידעה שבדקה א"ע ולא נטלה ידים ומ"מ כיון שהש"ע סותם משמע דנ"ל לחלק וא"כ עכ"פ אין לטמאה דא"כ יש הגרים במק"א וכדעת הש"ע דסתם כדעה זו ועוד נ"ל דלע"ע בנשים שלנו שבגדיהם עשוים שא"א נח להכניס ב' ידים ליגע בבשרה כי הבגד הוא סוגר אותה לכל צדדים רק שבצד א' פתוח קצת שתוכל להכניס ידה ליגע בבשרה אבל ביד שהבגד הא"א לה ליגע בפנים בשום אופן אם נמצא שהבגד שם סתום אין לחוש כלל אם לא בגילה:

ואם נמצא ע"ג ידה למעלה מקשרי אצבעותיה רש"י כ' ד"ה על קשרי היינו גב היד וא"כ ס"ד דמקשה דלא דהיתה בברייתא על קשרי האצבעותיה הוא ל"ד וא"כ י"ל דגם במתרץ ס"ל כן וכ"כ בס"ט ואמנם י"ל כפי מה שהבנו לעיל בפירוש

בגמרא

שוחה מעט ובא לה מקום החגור כנגד בית התורפה אבל למעלה מזה אפילו כשמגיע לשם בששוחה הרבה טהורה מכתם כשלא ידעה ששחתה הרבה (ס"ט ס"ק ל"א) ובכ"מ שיוכל לומר שיבא לשם מן המקור אין חילוק בין נמצא בחלוקה לפניה או מאחריה או מן הצדדים או אפי' לא מצאה לצד הפנים רק בצד החיצון מן החלוק אפ"ה טמאה מפני שכן דרך של החלוק להתהפך ולחזור הנה והנה (סעיף י"ג) :

יח ואפילו מהחגור ולמטה דוקא בכתונת או אפילו כשלובשת ב' או ג' כתונת ונמצא על העליון טמאה מפני שמתהפכת אבל אם מצאה בבגדים אפילו בצד הפנימי כיון שנשים שלנו חוגרות בבגדיהן אין דרכם להתקפל שיבא תחת התורפה ואי מגופה על הכתונת היה לה למצוא וכן אם מצאה על הסדין שמציע תחתיו והיא ישינה עליו אם מצאה בחלוק העליון ששוכבת עליו כיון שמונח עליה הכרים שתחת ראשה ומצאה כך בבוקר ומכ"ש על הכרים שתחת ראשה דאין חוששין כלל וכן בכר המונח תחת הסדין ונמצא עליו כתם אפילו נגד התורפה אם מצאה הסדין מונח עליו כמו שהציעה אין חוששין שבודאי הכרים אינם בדוקים ומכ"ש בכר השני ולא היישינן כדלקמן (ט"ז ס"ק ל"ז ס"ט סעיף י"ח בשם כמ"א) אבל מצאה בסדין שמתחתיה שידוע שלפעמים מתקפלות מצד זה לזה וכ"ש אם מתכסה בסדין וכיוצא בו בכ"מ שנמצא טמאה מפני שהוא חוזר הילך והילך (ש"ך ס"ק כ"ז) :

יט נמצא על בית היד (שקורין ארבעל) של החלוקה אם המקום שנמצא בו הדם בבית יד מגיע עד בית תורפה טמאה אפילו אינה יכולה להגיע לשם אא"כ תשחה הרבה וא"ל טהורה (סעיף י"ג) ונ"ל לפי מה שנוהגות נשים שלנו לקשור הבית יד אם נמצאת למעלה כתם טהורה (וכ"מ בס"ט ס"ק ל"ד בסברי רש"י כתב הטעם לפי שלפעמים פושטתן מעל זרוע ונופל למטה משמע אבל בלא"ה לא) ומ"מ נ"ל שתשער האשה בעצמה שתשחה הרבה עד שתיגע עד פי המבעת שכן דרכן לפעמי' למשמש שם לקנח ועד המקום שמגיע מבית ידה לשם חוששין ולא יותר ואם יש לבית היד קמטים ונמצא כתם על הקמטים אם מצטרפין לגריס עיין בב"א ט :

כ ב' נשים שכיסו עצמן בסדין אחד או בחלוק א' שתיהן טמאות ואם אחת בדקה ואחרת לא בדקה אע"פ ששתיהן לבשו החלוק אם נמצא למעלה מהחגור דמשום הלבישה טהורה כיון שהיה

בינת אדם

בגמרא וא"כ כמקשן דס"ל דבדקה בחדא ידא ונגעה באידך לדידיה ודאי אין חילוק בין קשרי אצבעותיה ובין על גב ידא דס"ל דהא דקתני בברייתא קשרי אצבעותיה הוא לאו דוקא והמתרץ השיב דברייתא קתני דוקא קשרי אצבעותיה דעד שם שייך לומר עבידא דנגעה אבל ע"ג ידא דודאי אין הרגילות ליגע שם והוי' אם תבדוק א"ע בשתי' מרובה לא תגע שם בגב היד לא חיישי' כן נלע"ד :

(טו) ט שאלה כתם שנמצא על בית יד נשים שנוהגין שמקצתו מקמטין אותן ותופרין הקמטים ומקצת ממנו הוא מקומט והיינו תפור ונמצא כתם על הקמטים אם זה כטיפין טיפין או נאמר שמצטרף :

תשובה הנה הרמב"ם בפ' י"ג מהל' ט"א הל' ז' כתב סדין המקומט מפשיטין את קמטיו ורואין את נגעו וכן הוא בתוספתא פ"א ובהל' ו' כתב המת והתורמל נראין כדרכן וכ"ה בנגעים פ' י"א וכתב הר"ש והרא"ש שם שהם כלים של עור שנכפל העור במקום הקשר ואין הנגע שבכפליו נראה אא"כ מתפשט העור ולכן קתני שנראין כדרכן ואינו פושט אלא מה שיכול לראות כמו שהוא וכן משמע מפי' רמב"ם שם ע"ש ונ"ל דשאני המת מסדין דהמת כיון שהיא קשה ואינו עתיד להתפרק ולהתפשט ולכן רואין כדרכן משא"כ בסדין שהוא רך והקמטים עומדים להתפשט ולכן מפשיטין :

והנה הכתם הטעם דבעינן לכל מראה עיני הכהן שכ"ש מדכתבו הוגה דנראין כדרכן ר"ל דאעפ"י שיש בין הכפלים גריס אינו טמא ולמה לא כתבו דפרושו דנראין כדרכן ר"ל דאם יש למעלה על הקמטים כגריס אע"פ שהנגע אינו נכנס בתוך הקמטים טמא שמצטרפין מה שעל הקמטים אלא נראה דבאמת אין מצטרף כיון שיש אויר בין כלו"א ולכן כתב הכ"מ דאע"פ שיש בתוך הקמטים כגריס טהור משום דבעינן לכל עיני הכהן ואמנם בכתמים ודאי אם יש כגריס בין בכל מה שבתוך הקמטים עם העליון או אפי' בקמטים לבד טמא אך הם אינו מצטרף אלא רק ע"ג הקמטים אם אינו תפור נ"ל פשוט דאין מצטרף כי כל קמט עומד בעצמו ואפי' אם תפורים ג"כ דהכ"פ יש אויר ביניהם והפסק יש לדמותו לשתי העומד עם פי"א משנה ע' דמצטרף :

(טז) שאלה אשה שנסעה לטייל בתוך גי"ר של ז"נ והרגישה שיצא ממנה דבר לח וכשבאתה לביתה מצאה באותו מקום בכתונת כתם גדול לבן ובתוכו כתם קטן אדום מה דינו :

תשובה בס"ט סימן ק"ל דף ל"ב ע"ב בשם תשובת מעיל צדקה שחקר לפי מה דקיי"ל דבגי"ר אע"ג דלא תלינן בכתמים שהם יותר מכגריס ואפ"ה בפחות מכגריס תלינן אם כ"ה בבדקה בעד שאינו בדוק ומצאה בפחות מכגריס אם תלינן בגי"ר וכתב דמסתברא דתלינן כמו בכתם והס"ט משיג עליו דאינו דומה לכתם שהכל מדרבנן והאריך כיון דהוחזק דם שבא בהרגשה וזו כיון דלא הרגישה ולכן טהור משא"כ בבדיקה בעד די"ל דשמא הרגישה וסברה הרגשת עד הוא וא"כ בג"י דאין לה חזקת טהרה לדעה זו עד שתתחזק בג' ימים וא"כ הוי ספק דאורייתא ולכן מהנך דדוקא בעגול טהור דאי איתא שהיה מגופה חזקת קנוח שהוא משוך משא"כ במשוך טמא עיין שם והנה שאין אני כדאי להכריע וכ"ש שגוף התשובת מעיל צדקה אינו בידי וכפי שכתב בלשון השאלה שהביא ה' ג"כ בעגול ומ"מ נראה לי להקל אפי' במשוך דיל"ד לשיטת רשב"א דס"ל דאפילו ביותר מכגריס טהור כיון שהעד אינו בדוק כמש"כ הב"י בסימן ק"ל וכן רמב"ן וקשה הא לכ"ע לא תלינן אפי' כתם ביותר מכגריס אלא א"כ עברה בשוק של טבחים וא"כ קשיא למה מטהר הרשב"א בעד שיש בו חשש הרגשה ביותר מכגריס אע"ג דלא ידעינן בו שום ריעותא דהא בזה פליגי בעד בינוני כדאיתא בהדיא בב"י ובט"ז ס"ק דבעד מלוכלך לכ"ע טהור וע"כ צ"ל החילוק דדוקא בכתם דאינו מטמא אלא א"כ היה החלוק בדוק כדאיתא בסעיף ל"ט וא"כ כיון שיש להחלוק חזקה ברורה לא מפקינן מחזקתה אבל כל זמן שלא איתרע חזקת החלוק אע"ג שהאשה בימי טהרה ויש לה חזקת טהרה אעפ"כ חזקת החלוק היא יותר חזקה דחזקתה איתרע שהרי נמצא כתם משא"כ בעד שאינו בדוק אע"ג דלא ידעינן שום לכלוך מ"מ אין לעד זו שום חזקה ולכן מוקמינן האשה על חזקתה :

והנה כל האחרונים פסקו דלס' הרדומה דלא תלינן בגי"ר כיון שיש שאין לה תוכף עד שתדע בודאי

שדיה למעלה מהחגור וא"כ זו שכסתה טמאה והשנית טהורה אבל אם היה למטה מהחגור אע"ג דיש להלות בזו שכסתה ג"כ בלילה די"ל דזה מצוי יותר לראות בלילה מביום דביום היתה מרגישה מ"מ שניהם טמאים (סי' ט"ו וס"ט ס"ק ל"ו) :

כא מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו ויודעת שלא נזדקרה טהורה שאני אומר כמו שהעליון בא מעלמא כך בא התחתון בר"א כשיש בעליון כגרים ועוד או יותר שבודאי מעלמא בא שהרי אין לתלותו בכנה אבל אם אין בו כגרים ועוד אין תולין אותו מעלמא דשמא דם כנה היא ואם יש בהתחתון כגרים ועוד שאין לתלות בכנה טמאה (סעיף י"ז) ודוקא אדום באדום תלינן אבל כשאחד אדום ואחד שחור לא תלינן ואם נמצא בחלוקה למעלה מהחגור ועל בשרה למטה מהחגור צ"ע אם תולה כמו בשניהם בחלוק (ס"ט ס"ק מ') :

כב מי שרגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה ובשעת תשמיש נמצא בעד האשה דם תולה בבעלה וכ"ז שתוכל לתלות שפולטת ש"ז דהיינו ג' ימים שזהו זמן פליטה תולה בו (סעיף כ' וכס"ט) :

בית אדם

שפסק דם המקור וכבר בררתי בסימן י' דלכ"ע כיון שפסקה בטהרה היא בחזקת טהרה ואיך יחלוק ס' התרומה על הש"ס וכעין זה כתב בס"ט סימן ק"צ ס"ק ל"ד בשם תשובת פמ"א וכו"פ עוד הקשה הפמ"א הא דאיתא בנדה דף ס' דאי בטהורה תולה בשומרת יום בשני שלה דכי הדדי נינהו ופירש"י דאף היא בחזקת טהרה ולס' התרומה איך הם שוין ולכן נראה לי דבודאי מודה ס' התרומה כיון שפסקה בטהרה יש לה חזקת טהרה ככל הטהורות ולכך הם שוין אלא רק דלענין כתם הנמצא על חלוק בדוק כיון דיש לחלוק חזקה ברורה ס"ל דחזקה זו יותר חזקה מחזקת האשה אע"פ שעברה השוק של טבחים עד שתתחזק בג' ימים אבל בטהורה וש"י אע"ג דחזקה זו של טהורה יותר חזקה מ"מ גם זו היא בחזקת טהרה ומאי חזית דמקלקלת לזו דה"ל לרבי דזו לא מקרי מקולקלת כלל משא"כ בעד שאינו בדוק דלא היה לעד שום חזקה מודה ס' התרומה דמוקמינן לאשה על חזקת טהרה לאחר שפסקה בטהרה ותלינן שהיה מקודם על העד כיון שלא היה לו חזקה כלל וכמו שכתבנו בדעת רשב"א ואדרבה מדתלינן בכתם פחות מכגרים אע"ג שהיה החלוק בדוק כ"ש בעד בפחות מכגרים כיון שלא היה לו חזקה כלל וכן מוכח מדברי רמ"א שלא הגיה בעד שאינו בדוק דלדידן לא תלינן וכמו שדייק מזה ג"כ הש"ך ס"ק א' ו' בעד אפי' לדידן תולין וכיון דמהמת סברת האשה תלינן וא"כ אין חילוק בין עגול למשוך דאם לא כן היה לרמ"א להגיה דבמשוך לא תלינן בג' ימים ראשונים : ואמנם כל זה כשלא הרגישה רק שבדקה בלא שום הרגש

אבל אם בדקה מחמת הרגשה או אפילו לא בדקה אלא שיודעת שהרגישה שיצא ממנה דבר לא אפי' בטהורה לגמרי אפילו בההדל טמא שהרי הרגישה ואתרע חזקתה מ"מ נ"ל בבדקה בכתונת שלה שהוא מוחזק שמלוכלך בטיפי דמים מפרעושים ולכאורה הוא כעד שחזקתו מלוכלך נ"ל דגם בזה לא מטהרינן אלא דוקא אם היה בלא הרגשה אבל בהרגשה טמאה מחמת ההרגש לבד ואמנם בנשים שרגילה שיוצא ממנה תמיד ליחה לבנה וא"כ מחמת ההרגש לא אתרע חזקתה כלל דלעולם תלינן בשכיח כדאמרינן שגרונא שכיח וא"כ י"ל דנגד הדם הרי חזקת כתונת שהוא מלוכלך וא"כ גם בזה יש לטהר אם לא בדקה חלוקה קודם בדיקה בעגול דחזקת עגול שאינו מן הכינות ובמשוך צ"ע ובנידון דידן כיון שיצא מעלנו א"כ אין חילוק בין עגול למשוך ולכן אם אינה רגילה בליחה לבנה שיוצא ממנו פשוט דטמאה אפילו עגול ואפי' אם נמצא עכשיו ליחה לבנה י"ל דההרגש היה מן הדם כמו שכתבתי בסימן י"ג אבל אם רגילה בליחה לבנה וא"כ י"ל לא אתרע החזקה כלל צ"ע :

(יז) שאלה אשה שלאחר שכלה השתן שלה מרגשת כאב גדול ואז היא בודקת ומוצאת על העד דם ולא בתוך מ"ר .

תשובה דעת הנ"ל דבעינן תרתי שתמצא דם גם במ"ר ואם אינה מוצאה תוך מ"ר אזי צריכה שתרגיש הכאב בעת הטלת מ"ר וגם בדיקת מהרי"ו בסימן קנ"ח ובס"ט חולק עליו דכיון שמרגשת כאב קודם שתראה אע"ג שאינה מוצאת בתוך מ"ר וגם לא מרגשת הכאב רק אחר שתשתין מ"מ מוכח שהוא מחמת מכה ובאמת כך משמע פשטא דלישנא דרמ"א שכתב תחלה שרגילה לראות במ"ר ומרגשת כאב בשעה שמטלת כו' ואח"כ כתב ואפילו אם מוצאה דם אחר מ"ר וכוונתו ולא במ"ר דאל"כ הל"ל גם אחר הטלת מ"ר כיון דזה עיקר ההיתר אע"כ דר"ל שמוצאה רק אחר מ"ר ולא במ"ר וכ"מ בלבוש שכ' ואם מוצאה הדם אחר הטלת כו' וא"ל דעיקר ההיתר הוא מחמת שמרגשה בשעת הטלת מ"ר דא"כ הל"ל דמאחר דמרגשת כאב בשעת מ"ר אם זה העיקר ומדכתב סתם דמאחר דמרגשת כאב משמע אפי' אינה מרגשת רק לאחר הטלת מ"ר ובאמת בלבוש מוכח שמפרש דברי רמ"א מה שכתב דמרגשת כאב ר"ל שהרגישה בשעת הטלת מ"ר אך פשטא דלישנא דרמ"א לא משמע הכי ועוד דא"כ למה כתב רמ"א באינה מרגשת כאב ה"ל לאשמועינן רבותא ולכתוב זאת בריבתא דאפי' מרגשת כאב אחר הטלת מ"ר כיון שאינה מוצאה במ"ר טמאה ומזה נ"ל כדעת הס"ט כיון שעכ"פ מרגשת כאב ולכן עכ"פ כשתעשה בדיקות מהרי"ו ג"פ מהני וגדולה מזה כתב המ"ו בנ"ב סימן מ"ז מ"ת כ' דבדיקות מהרי"ו מהני אפילו בלא כאב וגם הש"ך כתב דכן דעת מהרי"ל ולכן אין ספק שיש לסמוך על זה והנה לכאורה י"ל עוד לטהר מטעם ס"ס ס' שמא ממקום מ"ר ואת"ל מן המקור שמא בלא הרגשה והרגשה זו אינה הרגשת המקור ואע"ג דהפ"ה טמאה עכ"פ מדרבנן בכה"ג הוי ס"ס אפילו לטהר מדרבנן כמש"כ הש"ך בכללי ס"ס וא"ל דתיכף כשאמרינן שמא מן המקור חזקת דם שבא בהרגשה אינו ס' כלל ז"א שהרי כתב בתשובת מהרי"ו סימן כ"ה שכתב תחלה כיון דודאי בא ממקום מ"ר למה לנו לתלות להומרא ולומר שבא גם מן המקור ומביא ראיה דתלינן בקולא במידי דשכיחי כגון מעוברת בההיא מעוברת וזקנה בינדה וכתב ודוחק לומר דהתם מיירי דלא הרגישה מידי וא"כ א"א מדרבנן דלמא ה"נ דהרגישה לא הוי הרגשת דם המקור דודאי דבר זה מצערה אותה בענין אחר ממה שמצערה אותה דם המקור ולא מקרי האי הרגשת בברה דהרגשת מ"ר הוא לא הרגשת דם נדות עכ"ל והיינו דאע"ג דחזקת דם שבא בהרגשה היינו כשבא בלא כאב אבל עם כאב שפיר י"ל דהכאב הוא הוכחה דהרגשה היא מן הכאב ולא מן המקור ובזה מיושב דלפי דברי מהרי"ו קשה דא"כ איך ס"ד בגמרא לטמא בעומדת והא הוי ס"ס וצ"ל דכיון דהוי בלא כאב אי איתא מן המקור חזקתו שהיה בהרגשה וצ"ע :

(יח) שאלה אשה ששהה בעלה בדרך חצי שנה ולא בדקה א"ע בכ"ז ועכשיו בא אם צריכה ז"נ :

תשובה בנדה דף ט"ו איתא הבא מן הדרך נשיו לו בחזקת טהרה ובגמרא ל"ל למתני הבא מן הדרך סד"א הנ"מ היכא דאיתא במתא דרמי' אנפשיה ובדקה אבל היכא דליתא במתא דלא רמיא אנפשה לא קמ"ל ע"כ והנה נ"ל דה"ק קמ"ל דלא אמרי' הכי אלא אעפ"כ רמיא אנפשה וא"כ אם אמרה בהדיא דלא היה רמיא עלה אינן בחזקת טהרה דא"כ הכי הל"ל דאיתא במתא רמיא אנפשה אבל היכא דליתא במתא לא רמיא אנפשה קמ"ל אבל מדקאמר דרמיא כו' דליכא במתא דלא רמיא לא קמ"ל מוכח דזה הוא האמת דהיכא דליכא במתא ודאי לא רמיא אנפשה ומ"מ אשמעינן מתני' דאפ"ה הן בחזקת טהרה ושם בגמרא איכא אוקימתות הרבה במאי מייר' מתני' ופסק הש"ע בסי' קפ"ד סעיף י"א דדוקא כשהם

כג ודוקא שידעה בוודאי שעברה בשוק של טבחים או שישבה בצד המתעסקים בכתמים אבל היא אם מסופקת בכך אינה תולה אא"כ שדרכה בכך להתעסק כאן וכאן במקומות שעוסקין בכתמי' דאז אנו תולין אפי' מספק שמא נתעסקו במקום שעברה ולא הרגישה(סעי' כ"ב):

כד בכ"מ דתולין בכתמים אין חילוק בין אם הכתם עגול או משוך דאפי' אם משוך ל"א מסתמא בא ע"י קינוח באותה מקום אלא תלינן שנעשה כך משוך וטהורה ש"ך ס"ק מ"ב:

כה נתעסקה בדבר אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא אין תולין אבל אדום באדום ושחור בשחור אפי' אינו ניכר ממש שדומה לו תולה בו אפי' זה אדום הרבה וזה אדום קצת מ"מ שמא בהתחברו עם הפשתן יולד מבין שניהם שינוי (סעיף כ"ג ועיין שם בס"ט בשם תה"ד) וא"צ לדמות כתם הלוקה לכתם שנשתמשה בה אם דומה לה או לאו אלא בסתם תולה כל מיני אדום באדום וכל מיני שחור בשחור (סעיף ל'):

כו ב' נשים שנתעסקו בדבר שאין בו אלא כסלע דם ונמצא על כל א' כסלע אם באו לשאול בזא"ז מטהרינן לכל א' דתלינן ב"א בדם שנתעסקה אבל באו לשאול בב"א או ששואלת אני ועוד אחת עסקנו כיון שמזכירה גם חבירתה ה"ז כאלו באו בב"א ושניהן טמאות (סעיף כ"ס ט"ז ונקה"כ ומנ"י וכו"פ):

כז נתעסקה בדם שא"א שיהיה ממנו כתם אלא כגרים ונמצא עליה כב' גריסין ה"ז תולה כגרים בדם שנתעסקה בו וכגרים במאכולת אבל אם נמצא הכתם יותר מב' גריסין טמאה שהרי אפי' אם נתלה כגרים במאכולת יש עוד יותר וכיון שזה היותר מגופה אף הגרים מגופה ועיין עוד מדינים אלו בש"ע סעיף כ"ז כ"ח • ומ"מ אם נתעסקה בדם ואינה יודעת בכמה אזלינן לקולא ואמרינן שהיה בדם כשיעור הכתם (סעיף כ"ז):

כח הרגה פשפש שאנו תולין בו עד כתורמוס חזר כתורמים לשיעור הגרים לכל הדינים שאמרנו (סעיף כ"ט):

כט מצאה כתם ואין לה במה לתלות והדבר ספק אם הוא דם או צבע לדידן דאין אנו בקיאין טמא מספק אע"ג דהוי ספק לכ"ע וי"א דזה הוי ס' גמור (ט"ז בסי' ג"ח) מ"מ כיון שהוא לפנינו וצריך בדיקה קיי"ל בכל דבר שהוא לפנינו וצריך בדיקה ואין אנו בקיאין לבדוק צריכין להחמיר מספק (סעיף ל"א) אבל אם נאבד קודם שראה החכם וא"י אם היה בו כגרים או לא או אם היה אדום או לא וכיוצא בו בכתמים שהיא מדרבנן אזלינן לקולא עיין בב"א:

ל האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה ונמצא עליו אפי' טפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ואפי' נמצא עליו מאכולת מעוכה דכיון דבא לה ע"י בדיקה הוי ס' דאורייתא ולחומרא וכן הדין אפי' לא בדקה העד תיכף לאחר שהוציאה מגופה אלא הניחה אותו בקופסא וכיוצא בו או אפי' מגולה רק שהיא בחזקת שאין בו דם וכתמים ואחר זמן בדקה העד ומצאה עליו טפת דם כחרדל בין עגול ובין משוך טמא (סעיף ל"ג מה שכ' הט"ז ס"ק כ"ח דפשוט במתניתין דלאחר אין טמאה תמוה):

לא אבל אם לא בדקה העד תיכף לאחר הבדיקה והניחתו תחת הכר וכסת ששם מאכול' מצוי וכיוצא בו אם עגול טהור אם אין בו כגרים ועוד דכיון דלא הרגישה בשעת יציאת הדם ולא הרגישה מקודם לבדיקה שום דבר שיתחייב לה לבדוק תלינן דזה בא על העד ממאכולת שהיה על הכר ועוד שיש הוכחה שלא בא ע"י הבדיקה דא"כ היה ראוי שיהיה משוך שכן דרך ע"י בדיקה שהוא בדרך קינוח וכן אפילו היתה יותר מכגרים אם יש מקום לתלות בו כדלעיל בדין כתמים אבל אם הוא משוך אפי' רק כטפת חרדל טמא כיון שהוא משוך חזקתו שבא מהקינות (סעיף ל"ד עיין בח"א סימן ז'):

לב ואם לאחר שבדקה בעד הבדוק טחתו ביריכה ואח"ז נמצא עליו דם י"א דלעולם טמא אפי' בכ"ש בין עגול בין משוך דל"ד לכר וכסת דשם מאכולת מצויה וכן יש להחמיר לכתחלה

בינת אדם

נשים לה ווסת ועדיין לא הגיע שעת ווסת או שאין לה ווסת אלא הגיע יום ל' אז היא בחזקת טהרה או אפי' בעבר זמן עונת אלא שמסתמא אח"כ שיעור שתספור ותטבול דהוי ס"ס שמא לא ראתה את"ל ראתה שמא טבלה אבל כשאמרה שלא טבלה אע"ג דאמרה ג"כ שלא ראתה מ"מ כיון שכבר הגיע שעת ווסתה ומדינא אסורה או עד שתבדוק כדאי' שם סעיף מ' לדעת הי"א ע"ש בש"ך ואפי' לדעת א' שם דאפילו בלא בדיקה טהורה היינו בלא הרגישה ג"כ ור"ל שיודעת שלא הרגישה או אפילו עברה ולא בדקה טהורה אבל ודאי צריכה לידע שלא הרגישה וא"כ בודאי בזו דלא רמיא אנפשה אמרינן שמא הרגישה ולכן ודאי אסורה עד שתשב ז"נ ותטבול וכ"ז בסתם נשים אבל מעוברות ומניקות שלא ראו בימי עוברה ומניקתה אפי' ע"פ וגו בחזקת טהרה כל ימי עוברה ומניקתה ומותרת בלא בדיקה אפי' בזמן ווסתה כדאי' שם בסעיף ז' וא"כ אע"ג דלא רמיא עלה כלל אפי' שהיה בעלה שם ויותר אין צריך טבילה כלל אך אם ראתה פ"א אזי עכ"פ צריכה לתום לזמן ווסתה כדאי' בסי' קפ"ט סעיף ל"ג (דלא כמש"כ בש"ך בשם רש"ל בסי' קפ"ד ס"ק י"ט ע"ש בס"ט) א"כ אם לא בדקה בזמן ווסתה ה"ה ככל הנשים וצריכה ז"נ. ואם היא בתולה דמים שלא ראתה מעולם אע"ג דבסי' קפ"ד וסי' קפ"ט מבואר דוקא קטנה שלא הגיעה לי"ב שנים או שלא הביאה שערות מ"מ כבר כתב בס"ט ריש סי' קפ"ו דהיא בחזקת טהרה וא"צ בדיקה כלל. אך כ"ז כשהניחה בחזקת טהרה אבל כשה שהתחילה למנות ז"נ ובתוך כך הניחה שבעלה יצא למק"ת ולכן בסיתה דעתה מלמנות כבר כתבתי בח"א כלל קע"ו סי' י"ג דצריכה למנות מחדש ז"נ ע"ש כנלע"ד:

לכתחלה אבל רוב הפוסקים וכן סתם בש"ע דגם בזה יש חילוק בין משוך לעגול דבמשוך טמאה בכ"ש אבל בעגול אם אין בו כגרים ועוד תלינן שבא על העד מן הדרך (סעיף ל"ט) :

לג ומ"מ אם יש לה מכה בצידי הרחם שמוציאה דם וכיוצא בו כגון אשה שרגילה שיוצא ממנה דם דרך בית הרעי ובשעת בדיקה יודעת שנגעת שם אעפ"י שהיה העד ברוק תולה בזה אם הוא שלא בשעת וסתה ואפי' אם היה משוך שגם זה נעשה דרך קינוח ודוקא שלא בדקה עצמה מחמת איזה הרגש שקודם לה וא"כ כיון שלא הרגישה אין כאן איסור דאורייתא דאע"ג דר"ל דהרגישה בשעת בדיקה תלינן דטעתה שסברה שהיא מרגשת ובאמת היה הרגשת העד תם צריך שיודעת בודאי שנגעה שם וגם שרגילה שיוצא משם דם ואז תולה בזה אפילו יותר מכגרים (ס"ז ס"ק כ"צ ועיין נב"ה סי' ו') :

לד פרקה א"ע בעד שאינו בדוק לה אפי' הניחתו שמיר בתיבתה ומצאה עליו דם אינה טמאה אא"כ יש בו כגרים ועוד אבל בפחות מכגרים ועוד טהורה ואין חילוק בין משוך לעגול דכיון שהעד לא היה בדוק תלינן שמא מקודם לזה היה על העד ונתקנחה בו עד שנעשה משוך (ומש"כ בסמ"ע תחת ככר או תחת ככרת דתלינן שנעשה ממאכולת שתחת ככר ולכן צריך שתהא שלא נעשה בדרך קינוח עיין ס"ט ס"ק ס"נ) ודוקא בעד בינוני דהיינו שאין חזקתו ברוק ולא מלוכלך דהיינו שנטלהו ממקום מוצנע שדרכן של נשים להצניע להכין להם עדים ואין מוליכות בשוק ולא מתעסקן בהם בכתמים אבל כשלקחה חלוק מן השוק ואינה יודעת ממי לקחה מנכרית או מישראלי' נדה או טהורה או שקנתה בעד המוזמן לה בבית וכ"ש אם בדקה עצמה בעד שחזקתו מלוכלך כגון שלקחה עד ממקום שדמים מצוין שם שחזקתו שכבר היו בו כתמים ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כתם לכ"ע טהורה אפילו יותר מכגרים (סעיף נ"ו) :

לה אבל בדקה בעד שאינו בדוק ואח"ז מתחתו בירכה (סמ"ך וס"ט וט"ס) וכ"ש אם הניחתו במקום שיש לתלות הכתם אפילו ביותר מכגרים טהורה אבל אם הניחתו במקום שאין דם שכיח אפילו לא הניחתו בקופסא אם הוא יותר מכגרים טמאה (סעיף נ"ז) :

לו איזה עד הבדוק · כל שבדקתו בין היא בין חברתה פ"א והניחתו במקום מוצנע ולא נודע שנכנס בו כתם ולא העבירתו בשוק של טבחים ולא בצד המתעסקים בכתמים אעפ"י שלא בדקתו סמוך לבדיקה מוקמינן אותו על חזקתו וה"ז בחזקת ברוק · אבל אם נטלה עד שלא בדקה מעולם לא היא ולא חברתה רק שנטלה ממקום מוצנע שאין חזקתו ברוק ולא מלוכלך או בבגד לבן חדש או לאחר הכביסה זהו עד שאינו ברוק דמחלקינן לעיל סי' ל"ד בין כגרים לפחות מכגרים (סעיף נ"ח וכרת"א סעיף נ"ו) ואם בדקה בכתונת שלה ומצאה בו עד שתוכל לתלות בכינה ופרעוש אע"ג דמתחלה בשעה שלבשה היה ברוק לה מ"מ הדבר ידוע שאין לך כתונת שאינו מלוכלך בדם פרעושים וטהורה (ס"ט ס"ק נ"ס) · ונ"ל אפי' בג' ימים ראשונים ועיין לקמן סי' ס' :

לז ספק אם היה העד ברוק לה קודם שקנתה ונמצא עליו דם מוקמינן לה בסתם עדים שדרכן להיות בדוקים (ס"ט בשם מסר"ס נוכלין ס"ק ס"א) · ונ"ל דהכל לפי הענין יש לדון אותו לעד הבדוק או לשאינו ברוק ועכ"פ לא הוי כעד המוזמן שחזקתו מלוכלך ואם בדקה עצמה בכתונת שפשטה היא או בעלה וכבר היה מונח בין הכלים המוכנים לכביסה נ"ל דדינו כעד המוזמן (ועיין נס"ט ס"ק ס"א בשם סמ"א) וגם זה לפי הענין אם מצניע החלוקים בתיבה דשם אינו מצוי דם ועכ"פ לא גרע מעד שאינו ברוק ועיין בסי' הסמוך :

לח אין האשה טמאה בכתם שנמצא בחלוקה אא"כ היה ברוק לה קודם שלבשתה כדין עד הבדוק שבארנו בסי' ל"ו דלא כט"ז (התרומים) אבל אם אינו ברוק לה קודם שלבשתו ולבשתו בלא בדיקה אפילו נמצא בו כתם יותר מכגרים טהורה וכל שכן אם לבשה חלוק של בעלה שהיה כבר מונח בין החלוקים המוכנים ליתן לכביסה שכיון שכבר פשט ואין בדעתו ללבשו עוד דאינו מקפיד באיזה מקום מונח או אפילו היה מונח זמן קצת בארץ במקום דנוכל לתלות ששם היה דם תולין ולפ"ז י"ל כיון דנשים שלנו אינם בודקות הכתונת קודם הלבישה אם לא היתה נזהרת להניח אותה במקום מוצנע תיכף לאחר הכביסה אלא שהניחתה אותה במקומות שאינם נקיים כגון במטה וכיוצא בו ומצוי שם פשפשין (מקורין נכ"א ואלגנין) ואם כן יש לתלות בזה אפילו היה הכתם מגליד אבל אם הניחתו תיכף במקום מוצנע אע"פ שלא בדקה אותה קודם הלבישה וכן אפילו הניחה במטה אלא שאין פשפשים מצוין שם אם יותר מכגרים טמאה אם הכתם מגליד (ר"ל שאינו נכנס תוך הבגד אלא ניכר שהוא סוח על גביו) דכל בגד לאחר הכביסה מ"מ בחזקת שבודאי שאין בו דם מגליד אבל אם הכתם מקדיר (ר"ל שנכנס תוך הבגד שעבר לעבר) אז הוא בחזקת שהיה בו קודם הכיבוס (סעיף מ"ז ועיין בכו"פ ס"ק כ' וס"ק כ"ד ובס"ט ס"ק ס"ו ועיין בס"ך ס"ק ס"א ובכו"פ מגיה דנדפס שלא במקומו דס"ל כיון דחזקתו בדוק לא שנא במקדיר אלא דהס"ך קאי על ישראלים שאינם מקיים בגירסא וכ"ש הס"ך ס"ק ס"כ דלשי בספק ס"ע בכל שאני במקדיר או מגליד והשיטו מישראלים וכתלוק נשאים אם מקדיר

מקדיר תלינן ולדבריו ז"ל וס"פ דהש"ך כ' דע"כ בישראלית ואיירי בפנינו דפוסק בס"ב ואיירי תולה ע"כ דהחלוק נלכד ואל"כ בדוק במקדיר או מגליד אלא איירי שנלכד ובסכ"ג אין להחמיר אם לא מטעם חזקתו בדוק דדוקא אם באה בפנינו ולהט יהא אם מקדיר או מגליד טמא מספק אבל בנלכד והוא מסופק אם מקדיר או מגליד הוי ס"ס לטהר רק כיון דנתכבס ע"י ישראלית חזקתו בדוק ולכן אינה תולה):

לט הא דכתבנו דאם מקדיר טהור דוקא כשיודעת שלבשתו בימי נדתה וכשפשטתה לא בדקה החלוק ואע"פ שלא נודע לה שראתה דם בעת שהיה החלוק עליה מכל מקום תלינן דקרוב לודאי שנתלכלך החלוק אבל אם אינה יודעת אם לבשה החלוק בימי נדותה הוי ס"ס להחמיר שמא לא נתלכלך כלל ואת"ל נתלכלך שמא עבר ע"י הכיבוס ול"ד לכתונת שקודם כיבוס דלעיל דהכיבוס דרך להעביר הדם (ס"ט ס"ק פ"ו) :

מ וכ"ש אם לבשה החלוק הבדוק לה בימי נדתה ופשטתה ולא בדקתה וחזרה ולבשתו בלא בדיקה בימי טהרתה ונמצא בו כתם דתולה שמימי נדותה הוא ואפילו היה הכתם מגליד שהרי לא נתכבס החלוק ומ"מ בג' ימים ראשונים של ז"נ לדידן הנוהגין עפ"י רמ"א דקי"ל דאז לא תלינן אלא דוקא במכה שבגופה כדלקמן מ"מ לא חשבינן זה למכה שבגופה דדוקא במכה שבגופה דעדיין המכה בגופה תלינן להקילין אבל לתלות בימי נדתה שכבר עברה המכה לא תלינן (מנ"י וס"ט ס"ק פ"ב בסס מל"מ) וכן ראוי להורות (שפרי בס"ך מחמיר אפי' במכה שבגופה) ודוקא שלא ידעה בודאי שהחלוק היה נכתם מנדות דאז לא תלינן בג' ראשונים אבל אם ידוע לה שהחלוק היה נכתם מנדות אלא שנסתפקה אם נתוסף בה כתם אפילו בג' ראשונים תלינן דלמה נחוש שנתוסף בו כיון שהחלוק כבר אתחזק בכתמים אם לא שפשטה ולא לבשה בגד לבן בימי ספירתה דראוי לקנחה ואפי' אם פשטה אם היא אומרת שהיא מכרת אותן הכתמים בטביעות עין שהיו בו מנדותה נאמנת דאפילו ע"ה נאמנת במילי דאיסורי בט"ע שם (ס"ט בסס תשו' פ"ג ס"ק ע"ג) ועיין עוד לקמן בכלל קט"ז מדין תליות בג' ימים ראשונים ובכ"מ דאמרינן דתולה הכתם שהיה בבגד מקודם לזה ואע"פ שהיתה לובשת בו מתחלת ז"נ רק שלא נודע לה מן הכתם עד לאחר ג' ימים ראשונים תולה דאזלינן אחר שעת המציאה ולא אחר זמן הלבישה דכיון דבדקה עצמה בכל יום כדין ונתחזק ע"י הבדיקות להטהורה תלינן אבל אם לא בדקה עצמה לאחר ג"י צ"ע וכן אם פשטה חלוקה בתוך ג"י ולא בדקה להחלוק ולאחר ג"י מצאה בו כתם שיכולה לתלות שבא עליה מעלמא לאחר ג"י אם היא בדקה א"ע (ס"ס ס"ק פ"ד) :

מא לבשה חלוק קודם שהיתה מעוברת ואחר שנתעברה לבשתו בלא בדיקה ומצאה עליו כתם תולה שהכתם היה בו קודם שנתעברה וכן במינקת או זקינה תולה בעצמה בימים שלא היתה מינקת וזקנה אע"ג שגם אז באותן הימים היתה טהורה מכל מקום לא היתה בחזקת מסולקת מדמים ועכשיו היא בחזקת מסולקת משא"כ בסימן ל"ט כשאינה יודעת אם לבשה בימי נדותה אע"ג שהיא אשה שיש לה ווסת מכל מקום אינה בחזקת מסולקת (סעיף מ"ב וש"ך ס"ק ס"ט) :

מב בדקה חלוקה ולבשתו ופשטה ומצאה טהורה והשאילתו לחברתה ולבשה ומצאה בו כתם הראשונה טהורה שהרי בדקה אותה והשניה טמאה ואינה יכולה לומר שאינה מאמנת לבדיקת הראשונה וה"ה אם בדקה הראשונה א"ע ומצאה טהורה ולא בדקה החלוק והשאילה לחברתה אם בדקה עצמה תיכף בשעת פשיטה הראשונה טהורה כיון שהוחזקה בטהרה ע"י הבדיקה אבל השניה אע"פ שבדקה א"ע ונמצאת טהורה טמאה שאני אומר עם סילוק ידיה ראתה (דרישה וכ"כ בס"ט ס"ק ס"ח) אבל דעת הב"ח וש"ך בס"ק מ"ז דאם לא בדקה החלוק פעם שני כשפשטה אע"ג דבדקה עצמה ומצאה טהורה שתיהן טמאות דמאי חזית דמקלקלת להך תקלקל לאידך :

מג כיון דכתמים דרבנן הקילו חכמים לתלות בין בעצמה ובין בחברתה כגון שהשאילה החלוק הבדוק לחברתה ואח"כ נמצא בו כתם וא"י אם מהראשונה או מהשניה אם שניהן טהורות שניהם טמאות דמאי חזית דמקלקלת להאיך טפי מהאיך אבל אם אחת מהן מקולקלת כבר דאם תתלה בה לא תקלקל אותה היא טמאה וחבירתה טהורה ולפיכך לבשה החלוק הבדוק ופשטתה והשאילה לישראלית נדה או אפילו לסופרת ז"נ ועדיין לא טבלה או לנכרית שכבר הגיע זמנה לראות פ"א וכבר ראתה פ"א אע"פ שאינה רואה בימי השאלת החלוק דנכרית אין מקפדת לנקות עצמן מן הנדות (משא"כ בישראלית ולכן בעינן שסיא נדה בימי שאלה) ואח"כ החזירה לה החלוק ונמצא בו כתם • וה"ה אם בדקתו ולא לבשה אותו אלא השאילתו להן ואח"כ לא בדקה קודם הלבישה ומצאה בו כתם תולה בהן והיא טהורה כיון דאינה מקלקלת אותם שהרי הם בלא"ה טמאים ואפילו בסופרת ז"נ דמקלקל לה קצת מה שספרה אפ"ה כיון שבלא"ה היא טמאה לא חשיב זה קלקול מה שיסתור ימים הראשונים • ובכ"מ שתולה אין חילוק בין שהוא בג"י ראשונים לדעת הב"י אבל אנן הנוהגין עפ"י רמ"א בג"י ראשונים של ז"נ אין תולין בכתמים בדבר אחר כ"א במכה בגופה כדלעיל סי' מ' (סעיף מ"ח פ"כ) :

מד וכן אפילו השאילתו לקטנה שלא ראתה מעולם ולבשתו הקטנה לאחר שנבעלה או אפילו ליושבת על דם טהור ר"ל בתוך ל"ג לזכר וס"ו לנקבה שמן הדין היא טהורה אפילו אם רואה וא"כ אם תתלה בה אינה מקלקלת אותה דאפילו הכי נשארת טהורה מדינא ולכן אעפ"י דנהגינן שלא לבעול על דם טוהר ואם כן אם תתלה בה תהיה טמאה ומקלקלה אותה אפ"ה תולה בה דאעפ"י שהחמירו עליהן לעצמן החמירו אבל לא שלא להציל על חברתה (סעיף מ"ב וכס"ך) וכן בקטנה שנבעלה אע"ג דבזמן הזה היא ככל הנשים מ"מ מדינה נותני' לה עד שתחיה המכה :

מה לבשה החלוק הבדוק לה ופשטתו וכבסתו והשאילתו לחברתה ונמצא עליו כתם וא"א לידע ע"י שאלה אם היא מהשניה או לאו אם מגליד ידוע שמהשניה היא והיא טמאה והראשונה טהורה ואם הוא מקדיר בידוע שמן הראשונה היא והיא טמאה והשניה טהורה (סעיף מ"ז) • בד"א בשכלן שוות כגון כלן זקינות או שאר המסולקין בדמים כגון עוברות ומניקות כו' כמו שיתבאר או כולן ילדות ואע"פ שאחת הגיע ווסתה ואחת לא הגיע ווסתה קרוין שוות ואין תולין זו בזו וכן א' מעוברת וא' מניקה וכיוצא בזה כיון שכלם אינם ראויות לראות אין תולין זו בזו אבל אם אחת ראויה לראות יותר מחברתה שאינה ראויה תולה בראיה כיצד אחת זקנה שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה ואחת ילדה זקנה טהורה וילדה טמאה• אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת מעוברת טהורה ושאינה מעוברת טמאה • אחת בתולת דמים שלא ראתה מעולם ואחת שראתה שלא ראתה טהורה אפי' היא נשואה ושראתה טמאה אחת מניקה ואחת שאינה מניקה מניקה טהורה ושאינה מניקה טמאה (סעיף נ"ב) :

מו בד"א דתולה בחברתה דוקא כשחברתה ראתה ראייה ממש מגופה ואז אמרינן כיון שהיא בלא"ה מקולקלת תולין הקלקול במקולקלת אבל אם חברתה לא ראתה מגופה אלא שנטמאה מחמת כתם לא מבעיא אם שכשלבשו שניהם החלוק עדיין היו שניהם בחזקת טהרה ואח"כ לבשה השניה חלוק אחר ומצאה בו כתם ואח"כ נודע מן הכתם שבחלוק הראשון דלא תלינן שגם כתם זה הוא מן השניה כיון שבשעה שנולד בה הספק לא הכירו עדיין בכתמה לא אמרינן אינלאי מילתא למפרע שגם כתם זה הוא ממנה (וכדלעיל בדין ב' קדרות כלל ס"ד סימן י"ג) אלא אפילו אם היתה זו ששאלה החלוק קודם השאלה כבר טמאה מכתם ואח"כ שאלה החלוק לא תלינן בה כיון דראיה ראשונה לא היתה מגופה וכ"ש אם לבשתה ופשטה ובדקה והשאילה לטהורה וחזרה ולבשתה ונמצא כתם בחלוק ששניהם טמאות דמאי חזית דמקלקלת להאיך כו' (סעיף מ"ג וכס"ך) :

מז בד"א שלא נתעסקה אחת מהם בכתמים אבל אם נתעסקה אחת מהם בכתמים אפילו אם היו שניהם טהורות שניהם טהורות שזו תולה בזו והיא תולה בכתמים שנתעסקה בהם (סעיף נ"ג) • עוד מדיני תליות עיין בש"ע סימן ק"צ וסעיף מ"ט עד סופו ולפי שאינו מצוי כלל לא העתקתי :

מח נמצא כתם לבן על חלוק דנראה שודאי בא מגופה ובראש הכתם הלבן היה נמצא מראה אודם סביב הכתם הלבן כדמות דבר לח המתפשט בבגד וע"כ היה נדמה לעין שהמראה האודם הנ"ל היה קצוות הכתם הלבן ושהכל כתם א' אם אין דבר לתלות גם המראה הלובן שבא לה מעלמא אלא שהוא ודאי מגופה ויש באודם לבד כגריס ועוד בין שהיא מקיף הלבן או מחובר עם הלבן אע"פ שיש דבר לתלות האדום בדבר אחר לא תלינן ואמרינן כיון שהלובן ודאי מגופה ה"נ האודם אבל אם אין באודם לבד כגריס ועוד או שיש לתלות הלובן ג"כ שבא מעלמא תלינן ומהורה כ"כ רמ"א בתשובה סי' צ"ז אבל בס"ז כתב דדוקא כשניכר שמראה האודם הוא קצוות הכתם ושהוא ודאי כתם א' אבל אם המראה כשרה הולך על מראה האודם וכ"ש קצת רחוק ממנו ואפשר לתלות האודם במידי תלינן להקל וכתב הש"ך בנקה"כ דדינו מסתבר ולכ"ע אם האודם פחות מכגרים טהורה אע"פ שנראה שהכל כתם א' (עיין בס"ט סי' ק"צ ס"ק נ"ג וקף פ"כ בסם תשובת מ"ז וכן הוא מסיק לכלכה למטכס כפחות מכגרים והשובת מ"ז אין בידי ולדעתי כן מוכח מרמ"א גופה) :

מט אשה מוכת שחין דבר פשוט שכתמיה טהורין ואפי' אם בשעת ווסתה לא בדקה עצמה ומצאה כתמים על חלוקה ועל סדינה טהורה דתולה במכתה ואפי' אם אינה יודעת שמכתה מוציא דם • אלא דאם יודעת דמכתה מוציאה דם תולה אפילו בג"י הראשונים אבל אם אינה יודעת שמכתה מוציאה דם בג"י הראשונים אינה תולה ובשאר הימים תולה (ס"ז ס"ק מ"ט וכסימן ק"צ סעיף י' בהגהת רמ"א והסכימו לזה מג"י וכ"מ וס"ט דלא כס"ך) :

נ אין בכתמים משום ווסת כיצד מצאה כתם בר"ח אפילו ג"פ לא קבעתו ולא עוקרתו חוץ מכתמי' עד הבדוק לה שהם מטמאים בכל שהן והרי הן כראיות לכל דבר (סעיף נ"ד) :

אשה

כלל קיד דין אשה שמוציאה דם או קרטין במי רגלים (סי' קצ"א) :

א אשה שהשתינה מים ויצא ממנה דם עם מי רגלים בין שהשתינה והיא יושבת או עומדת בין מקלחת או שותתת ה"ז טהורה אפילו הרגישה בגופה ונזדעזע אינה חוששת שהרגשה זו הרגשת מי רגלים היא שאין מי רגלים באין מן המקור לפיכך ודאי גם הדם אינו בא מן המקור אלא ממקום שיוצאין משם המי רגלים ומכה יש לה שם במקום יציאת המי רגלים ומשם יצא הדם מן החלחולת או מן הכוליא וכן סתם הב"י בש"ע :

ב וי"א שאין להתיר אלא ביושבת ומשתנת שאז יש למי רגליה פתח פתוח לצאת בריוח ואינם חוזרים לצד המקור שיביאו משם הדם ובודאי הדם הזה ממקום מי רגלים באו וכמו שאמרנו אבל אם היא עומדת ומשתנת אז אם היא מקלחת לתוך הספל ונמצא שם דם בספל טהורה שכיון שהיא מקלחת הרי ודאי היה רחמה פתוח לרווחה והיה מקום ריוח למי רגלים לצאת ולא חזרו לצד המקור ובודאי הדם הזה גם הוא ממקום מי רגלים יצא ממכה שיש לה שם ואם שותתת שאין מי רגלים שותתות אלא על שפת הספל ונמצא שם דם טמאה דכיון שהיא שותתת הרי נפתה רחמה ומתוך שבית הרחם צר לא יוכלו המי רגלים לצאת בריוח וחוזרים ודוחקים לצד המקור ומביאין משם הדם וכ"ש אם שותת לתוך הספל דאז היה לה מי רגלים מרובים דאמרינן איידי דדחק לה הדר למקור (ש"ך) אבל ביושבת אפילו שותתת טהורה דכיון שהיא יושבת ודאי נפתח רחמה ויצאו המי רגלים בריוח ומה ששותתת אינו אלא מפני שאינה משתנת בגבורה ולא באו המי רגלים למקור והדם מן המכה יצא (ק"א) :

ג וי"א דכששותתת בכל ענין טמאה אפי' יושבת וכן בעומדת בכל ענין טמאה אפי' במקלחת שכיון שהיא עומדת ודאי רחמה צר ומה שיוצאין המי רגלים בקילוח אינו אלא מפני שהיא משתנת בכח וגבורה אבל אעפ"כ מתוך שרחמה צר חזרו המי רגלים למקור והביאו משם הדם ואין כאן היתר אלא ביושבת על שפת הספל ומקלחת דאיכא תרתי לטיבותא וגם בזה לא התירו אלא כשנמצא הדם תוך הספל לחוד שאז ודאי יצא הדם עם קילוח המי רגלים וממקום המי רגלי' בא דאי איתא דבתר דתמו מיא אתא על שפת איבעי לאשכוחי אבל אם נמצא הדם על שפת הספל גם כן הרי היא טמאה אע"פ שישבה ויצאו המי רגלים בקילוח חיישינן שמא אחר שפסק הקילוח יצא הדם מן המקור ונטף על שפת הספל שאם בתוך הקילוח יצא היה לו להיות בתוך הספל ולכך היא טמאה אבל ביושבת באמצע ספל טמאה והכי נהוג לחומרא (רמ"א וש"ך שם) :

ד וכ"ז מיירי דוקא בספל שהיא לבדה משתנה שם שידוע שהדם ממנה היא אלא דמספקינן אם הדם מן המקור או אם ממכה שבמקום מ"ר אבל אם נמצא בספל שהאיש והאשה שניהם הטילו שם מים בכל ענין היא טהורה דס"ס הוא ספק מן האיש ספק מן האשה ואם תמצא לומר מן האשה שמא לא מן המקור אלא ממכה שיש לה במקום מי הרגלים דאין דרך דם נדה לבא עם מי רגלים לפיכך טהורה בכל ענין (ומש"כ בש"ך ס"ק ו' דדוקא כנמצא תוך הספל כ' הס"ט דכין נתכוין ליושבת וכין לעומדת ליתא וכ"כ בס"ט ע"ש) :

ה וכ"ז אם נמצא דם במקרה אבל אשה שרגילה לראות דם במ"ר ומרגשת כאב בשעת שהיא מטלת מים כגון החולי שקורין (שטיין ווינד) (כ"ל שהוא חולי שתמיד צריכה לסטלת מ"ר מעט מעט ואין מ"ר פוסק כלין כב"א) (ס"ט ס"ק כ') יש להתיר בכל ענין דהא איכא ידים מוכיחות שיש לה מכה המכאיב אותה בהטלת מ"ר וממנה הדם יוצא ואפילו לא מצאה בתוך מי רגלים אלא אחר שקנחה עצמה מהשתן מצאה על העד דם טהורה דמאחר דמרגשת כאב ולא מצאה דם רק אחר הטלת מ"ר ודאי דם מכה הוא ול"א דע"כ לא בא מחמת מי רגלים דא"כ היה לה למצוא בתוך מ"ר די"ל דנתעורר לצאת עם המ"ר ולא יצא עד עכשיו (לנוס וכ"מ לסדיא בכגסם ס"ד וכ"מ מרמ"א דהל"כ כל"ל ואפילו אם מלאה גם אחר סטלת מ"ר כיון דעיקר ססיתר סוא ממ"ר אע"כ דליתא) ואם לא היה לה כאב בשעת הטלת מי רגלים אלא קודם לכן ואח"כ הצ"צ מתמיר דדוקא כשהיה לה כאב בשעת הטלת מ"ר אמרינן דמוכח שהוא מחמת מכה אבל אם הכאב היה קודם הטלת מ"ר ואחריו אמרי' דהדר למקור ואייתי מן המקור אבל הס"ט כ' דאם ראתה גם במ"ר אז צריכה שתהיה הכאב בשעת הטלת מ"ר אבל אם לא מצאה בתוך מ"ר רק אחר שהטילה מצאה על העד אז אפי' אינה מרגשת בכאב רק אחר הטלת מים סגי (וע' בתשו' אמ"ו נ"כ סי' מ"ת ושי' כ' דהמלינ דבדיקת מכרי"ו מכני אפי' בלא כאב) • י ואם הכאיב לה קודם הטלת מ"ר בסמוך לה ממש ובשעת הטלת

בינת אדם

(יט) י שאלה אשה שבדקה עצמה ומצאה על העד כתב תי' והנה חכמים אמרו לנדות אותו מקום מדוק הוא אלא מאכולת ולכן כנמצא על סלו חייב תצואה דל"ת במאכולת כדאיתא כהדה והיה כתוב מ' יום לטבילתה ואמנם האחרונים מסופקים מאימתי מתחילין מ' יום : תשובה כיון דמדינא דמתגה כל שאין בו גורם אדם אימר שמלה לידה רק דקיי"ל דאין אנו בקיאין בנודתת ולכן קיי"ל להחמיר בכל כריה שבעולם ולכן יש לסמוך על המכון שלנו דמתחבין מליל טבילתה ע"כ. ונ"ל דלפעמים היה נאחר מ' יום נעבילה גמי יש לסמוך דבודאי כל דבר שאמרו חכמים שהוא כך לא נאמר שלא יקרה כמוס פעם שלא ישנה כך ועיין בתשו' הסב"א סי' נ"ח :

הטלת מים לא הרגישה כאב צ"ע (וכ"נ דסברא זו ס"ל דכלב סול דומם לנוכב מבוררת דידוע מסיל מולאם דם כדלעיל כלל קי' סימן ו' · ולפ"ז אין מילוק נ"כ מן אשה שים לה וסת או אין לה וסת (סם) ולסבר דדוקא ככלב וס ס"ל דדומה לנוכס כיון שים קלם כוכתה מסולה עם מ"ר) :

ו אבל יש מחמירין וס"ל דדוקא אם יש לה מכה מבוררת כדלעיל מקלינן אף באין לה וסת אבל בזו שאין לה מכה מבוררת אע"ג שיש לה כאב לא חשבינן כאב במכה ולכן אין מתירין בזו אלא דוקא ביש לה וסת כדין מכה שאינה ידוע אם מוצאת דם ואפילו ביש וסת אינה מותרת רק דוקא ע"י בדיקה בכדי שתדע שאין זה הדם מן המקור והכי נהוג :

ז כיצד היא הבדיקה קודם שתשתין תבדוק עצמה היטיב בחורין וסדקים ובעומק ככל דין בדיקה המבואר בדין בדיקת הפסק טהרה ואחר כך יכניסו מוך של צמר גפן נקי ולבן ורך ותכנים הרבה מוך במקור בפנים כ"כ הרבה עד שלא יהיה בשום אפשר שיצא טיפת דם כהרה"ל מן המקור והנשים יודעות זה המקור כי ב' נקבים יש לה א' שהשתן יוצא והוא למטה וא' שנכנס למקור והוא למעלה ממנה ואחר שהכניסה המוך תשתין ואחר ההשתנה תקנח יפה יפה או שתרחוץ אותו מקום היינו מקום הבתולים ובית החיצון מחמת שנתלכלך במי רגלים ודם שיצא עם המ"ר ואח"כ תנגב יפה יפה בכדי שלא תשאר שום לכלוך אדמומית ואח"כ תוציא המוך ואם הוא נקי הרי הוכחה ברורה שלא בא הדם מן המקור (שם) :

ח ואע"פ שבודקת בבדיקה זו לא סמכינן על זה להתיר רק דוקא באשה שיש לה וסת קבוע ואז סמכינן ע"ז להתירה ע"י בדיקה זו בין וסת לווסת דס"ל להאי סברא דכאב אינה כמכה ואפי' כמכה שאינה ידוע שהוציא דם או עכ"פ לא עדיפא ממכה שאינה ידוע שמוציא דם דקיי"ל בכלל ק"י דצריכה ז"נ ולכן ע"י בדיקה זו סמכינן על זה להתירה לגמרי אבל באין לה וסת לא סמכינן אבדיקה זו ואפי' באין לה וסת קבוע כגון שפותחה או הותירה ג' או ד' ימים נמי מותרת ע"י בדיקה זו רק שיהיה לה עכ"פ אורח כנשים שתראה ג"כ לפרקים שלא ע"י הטלת מ"ר (ומש"פ דמ"ס אשה שים לה וסת ר"ל אורח כנשים) (ולכל בנתות אסוף רואים כים קך וקך ימים) ולכך טהורה בין עונה לעונה או מל' יום לל' יום אבל אם אין לה אורח נשים כלל ואינה רואה תמיד רק בהטלת מי רגלים וא"כ אם נטהר אותה א"כ לא תהיה טמאה לעולם וזה א"א (ס"ך ס"ק ז') :

ט ואם בדקה עצמה ג' פעמים בכה"ג ומצאה המוך נקי מותרת אח"כ בלא בדיקה שלא בשעת וסתה דכבר הוחזקה דזה דם מכה מאחר שאינה מוצאה אותו רק אחר שהשתינה (שם) :

י וכ"ז דוקא כשמרגשת כאב עם מי רגלים דמחמת הכאב נתברר שיש לה מכה אבל אם אינה מרגשת כאב ובודקת עצמה אחר הטלת מ"ר ומוצאת דם אם לא מצאה דם במ"ר ודאי טמאה אבל אם מצאה דם תוך מ"ר וגם על העד שבדקה בו אע"פ שיש מקילין לדעת הב"י שכ' בתי בפי' א' דס"ל דמה שמצאה במי רגלים לעולם טהור ותלינן זה הדם שמצאה על העד שהוא מתמצית מ"ר מ"מ אנן דקיי"ל לעיל כדעת המחמירין לעיל בסימן ב' וכ"ש בזה שמצאה גם על העד מ"מ א"צ לבדוק אח"ז ואפילו אם היתה רגילה לראות אם בדקה עצמה ג"פ ומצאה טהורה שוב א"צ בדיקה ואם אינה רגילה לראות רק לפרקים קבעה לה וסת כדין קביעות ווסת לעיל כלל קי"ב (שם) :

יא ואם אינה מוצאה דם אח"כ כשבודקה עצמה רק קרטין קרטין כמו חול וחצץ אדום ומצא כזה גם כן במ"ר · ובשעת ווסתה או לפעמים אחרים רואה דם ממש כשאר נשים ואינה מוצאת אותו חול רק אחר מ"ר טהורה דאינה דם רק חול שדרכו להולד בכליות וא"צ בדיקה במים אם לא נסותו כדלעיל כלל קי"א דהכא אפילו ניסות טהורה דכיון שהיא רואה עם מ"ר תלינן שבא מן הכליות ודוקא שאינה מוצאת רק קרטין אבל אם מוצאת הקרטין עם דם טמאה (שם וכס"ך) וכן אם מוצאת כמו חצץ אדום ועל העד שקנחה אח"כ מצאה דם טמאה ואם יש לה כאב בשעת הטלת מ"ר דינו כנ"ל (ס"ס סק"ח נכס סם"ט) ובמוצאת קרטין לבד דאמרינן דטהורה אפילו בנבות דוקא שנמצא אחר מ"ר ובמ"ר כיון דבלא"ה להרבה פוסקים לעולם טהורה לדעת הב"י לעיל סי' א' אלא דאנו חוששין שמא הדר מ"ר למקור וא"כ דם דוקא אתי דם אמרינן אבל לא קרטין דאין דרך קרטין להולד במקור ויותר מסתבר למתלי שהם מן הכליות אבל אם מצאה קרטין בלא מ"ר וניסותו ונעשו דם לא תלינן שהם מן הכליות אדרבה אמרינן שהם מן המקור (ה"ל וכ"כ ט"ז סי' קצ"ח וס"ס סי' ק"נ ס"ק נ"ה דגל כס"ז ס"ק ד') ומ"מ אם יש לה כאב בכליות שהם באחורים בצד סיום השדרה נ"ל דאפשר לדעת הסוברים דכאב כמכה וע"ש בס"ט אפשר דיש לצדד להקל אבל אם הרגישה הכאב למעלה ממקור ששם אינו מקום הכליות וא"כ מה מקום לומר שבא מהכליות (ועיין כו"פ שם) :

יב אשה שאינה יכולה לטהר ג' רבע שנה שתמיד מוצאת ע"י בדיקה בזמנים אחרים כשריית בשר ויש לה חול שקורין זאנד (ר"ל חול כמ"ר) וקודם בדיקתה מרגשת כאב גדול בפרקים ואחר הכאב מוצאת כתמים הנ"ל ויש לה ווסת קבוע ובשעת הטלת מ"ר אינה

פרנשת כאב רק שמוצאת כמין חול אדום · והכתמים הנ״ל כשהם לחים הם כמו סולא ולאחר שנתייבש נתקשה הכתם מאד ויכול לגרוד אותן מהבגד צידר להקל כיון שדם ראייתה משונה ורואה מחמת כאב וגם רגילה למצוא במ״ר חול וחצץ אדום ויש לה ווסת קבוע אעפ״י שאינה ידעת שמכתה מוציאה דם וגם א״י אם המכה במקום שהדם בא מ״מ כיון שמכה וכאב במתנים קרובים לכליות וגידי מקור (ס״ס ססי׳ קנ״א בשם תשו׳ שמ״א סי׳ קנ״ו)

כלל קטו דין כלה הנכנסת לחופה ובעילת מצוה ודין יולדת (קנ״נ קנ״ג קנ״ד)

א אמרו חז״ל שכל אשה שתובעין אותה להנשא דהיינו מיום שסומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה מחמת חימוד לפעמים רואה טפת דם כחרדל ולפיכך תקנו דאפי׳ לא הרגישה כלום צריכה לישב ז׳ נקיים בין גדולה ובין קטנה ואפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה דשמא נאבד הדם מחמת קטנו · ומ״מ כיון דאינו אלא חומרא דרבנן וגרע אפילו מכתם דעכ״פ מצאה דם אבל כאן שלא הרגישה ולא מצאה כלום ולכן מדינא א״צ הפסק טהרה אלא אפילו לא בדקה ביום התביעה להפסיק בטהרה מונה מיום התביעה ז״נ אבל אנו נוהגין שלא לחלק ולעולם צריכה לכתחלה הפסק טהרה ככל הנשים וגם מדינא צריכה בדיקה כל יום ויום מז״נ לכתחלה מיהו בדיעבד אם לא בדקה עצמה רק פ״א תוך ז׳ סגי :

ב וכ״ז [illegible] בקטנה שלא ראתה מעולם ולא הגיע זמנה לראות דהיינו פחות מי״ב שנים אבל אם הגיע זמנה לראות או שידעינן שראתה פ״א לדידן שאין הנשים וכ״ש בתולות טובלין עצמם רק לבעלה ודאי דכל דין נדה עליהם בין לענין הפסקת טהרה ובין לענין בדיקת כל ז׳ נדלקמן בדין לובשת לבנים ובדיקת הפסק טהרה בבתולה אע״ג דא״א לה לבדוק בעומק כ״כ עכ״פ תבדוק עצמה היטיב כפי כח האפשר וסגי בזה אבל קינוח בעלמא אינה בדיקה כלל (כ״ח) :

ג אם ספרה ז״נ קודם שמכינה עצמה לחופה אפי׳ קדשה כבר אין עולין לה אלא צריכה לספור ז״נ אחרים סמוך לחופה · ויש לסמוך הטבילה סמוך לבעילת מצוה בכל מה דאפשר דכל מה שהיא קרובה יותר לנשואין לבה הומה ומהמרת ומכ״מ אין חימוד זה דומה לחימוד של תביעה דהתם אפילו בדיקה לא מהני משא״כ תוך ז״נ או אחר טבילה בדיקה מיהו מהני ולכן אם טבלה איזה ימים קודם הנשואין צריכה לבדוק עצמה בכל יום ויום ואפ״ה אין לסמוך ע״ז להרחיק הטבילה מבעילת מצוה יותר מד׳ לילות דהיינו כשתבעל במוצאי שבת תהיה הטבילה ליל ד׳ ר״ל אור ליום ד׳ ותבדוק בכל יום ויום ויותר מזה אין להרחיק על סמך בדיקה (ס״ס בשם ג״א והא כמשמע מרש״א דהד׳ לילות א״נ בדיקה נכ״י) ומ״מ בדיעבד אם הרחיקה הטבילה יותר מזה ובדקה עצמה פ״א בתוך ז׳ ימים או אפי׳ ביום ז׳ עלתה לה הטבילה אבל אם לא בדקה עצמה ז׳ ימים אחר הטבילה לא עלתה לה הטבילה ולא הז״נ ראשונים וצריכה לחזור ולמנות ז״נ דאף על גב דאשה דעלמא יכולה לטבול א״ע כמה ימים קודם שתזדקק לבעלה אפילו יותר מז׳ ימים וא״צ בדיקה שאני הכא דכל שהיא קרובה לנשואים איכא חשש חימוד :

ד אם דחו הנשואין לגמרי מתוך קטטות והסכימו צד החתן והכלה שיהיו פטורי׳ זה מזה ולא ישאו זה את זה אע״פ שנתפשרו יחד למחר צריכ׳ לספור ז״נ מחדש דזה דומה לתביע׳ דדשה לאיש אחר וה״ה אם מתוך המריב׳ נתרצית הכלה להנשא לאיש אחר וכן עשתה ונכנס׳ לחופ׳ עם איש אחר אפי׳ באותו יום צריכ׳ ז״נ מחדש שהרי זה איש אחר ולא עוד אלא אם אחר שעשת׳ שידוך עם השני חזר הראשון ונתרצ׳ לישאנה צריכה ג״כ ז״נ ולא מהני בזה מה שבדק׳ שחרית וערבית כיון דאיכא חימוד חדש (עיין ט״ו) :

ה אבל אם דחו הנישואין מחמת איזה סיבה או מחמת קטטות ומריבות והזרו ונתרצו זה לזה בזה לא שייך חימוד חדש ומ״מ חיישינן שמא לא אסקה אדעתה שתהא נזהרת יפה בבדיקתה ולכן אם דחו הנשואין לגמרי ולא קבעו זמן הנשואין אלא אמרו כשנתוועד יחד או כשנתפשר יחד אזי נקבע זמן לנשואין ואז כיון שאינה יודעת כלל מתי יהיה הנשואין לא אסקה אדעתה ולא נזהרת בבדיקה ואפי׳ אם בדקה עצמה ומצא׳ טהורה לא מהני וצריכה לישב ז״נ אבל אם היה הדחיה והקביעות הכל במעמד אחד כ״ז שעסוקין באותו ענין אינה צריכה לחזור ולישב ז״נ דמה״ת לא תהא נזהרת בבדיקה יפה כיון שבאותו מעמד קבעו זמן הנשואין בתוך איזה ימים (עש״ה בש״ך ס״ק ו׳ ועי׳ בדק׳ ט׳ ובח״ד׳ סבורה כו׳ עיין ס״ט סס״ק י׳ שב׳ שבש״ך גם כשבדק יפה דבפי׳ כל״ם והמעיין בב״ח כ״ל דגם בזה לא יצא י״ח לפרש דבריו דהב״ח כ׳ שהנה דאם דחו בסתם ואמרו כשיפליגו יקבעו זמן צריכה ז״נ אבל אם היה הכל באותו מעמד א״צ דאז מוכרת יפה וכ׳ וז״ל והטעם דהשה שביעתא דליכא אפי׳ אם דחו בסתם דחוקא כשבתנו כו׳ והסכימו שלא ישאו זה את זה והתפשרו בזה דליכא חימוד חדש כו׳ אבל כשלוט בזה אלא מזמן ראשון והסכימו שיקבעו זמן כ׳ כשיתפשרו ויפליגו ואח״כ ביום או יומים כפליגו וקבעו זמן כ׳ בזה ליכא משום חימוד חדש ואי בדקה באותו מעמד ואלו עבורה מכור׳ (ר״ל קי כיח כדין) אלא דליכא למיחש שמא לא אסקה אדעתה מקודם שתהא מבררת יפה וכיון שבדתי׳ וקבעו זמן כ׳ בכל היה ביחד לא חיישינן לחידוש פכ״ל מוכח מזה דזה א״נ טוב בדיקה באותו מעמד) :

ו וכ״ז שהסכימו החתן והכלה שניהם לדחות הנשואין אבל אם לא נדחו בבירור רק שלא השוו באותו

באותו יום והכלה חושבת שיתפשרו או שילכו לדין עד שיתרצה החתן אע"פ שזה נמשך יום או יומים לא מקרי דחיות הנשואין דהכלה סומכת דעתה דשמא יתפייס החתן ובודקת יפה (ט"ז ס"ק ו') :

ז ואם ספרה ז"נ ארעת זמן הנשואין שהיו מוגבלים לר"ח ניסן וכשהגיע ר"ח ניסן לא בא ולמחרתו בא ציר מהחתן דאתיליד ליה אונסא בדרך ושיבא בתוך יום או יומים א"צ ז"נ אחרים אפילו לא בדקה עצמה בימים שבינתיים אם לא עברו עליה ז' ימים בלא בדיקה דודאי רמיא אנפשא ויהבה דעתה שתבדוק יפה ושלא תבא לידי חימוד (ס"ו) ומ"מ כיון די"א דבזה יש לחוש לחמוד (עיין ס"ז) ולכן יש להורות כשיבא הציר תבדוק עצמה מיד (ס"ט) :

ח ואם היה זמן מוגבל להנשואין אלא שהחתן אמר שאפשר שיקדים הנשואין וכן אם רצו קרובי הכלה להקדים החתונה איזה ימים לפני יום המוגבל ושלחו להחתן שיקדים ויבא לזמן זה ולפי שפשוט היה בעיניהם שישמע החתן לקולם התחילה הכלה לספור ז"נ שיהיו סמוכים לחופה יכולה לסמוך אספירה זו לטבול סוף ז"נ ותבדוק עצמה בעת שיתברר לה יום הנשואין ובדיעבד אם לא בדקה עצמה באותו שעה ואיכא הפסד שמתקלקלין האוכלין ויצטרכו לעשות חופת נדה יש להקל ובתנאי שתבדוק עצמה בכל יום אחר הטבילה כמו קודם הטבילה (תשובת נ"ה וס"ט ס"ק י"ב דלא כס"ז) :

ט אם עשה חופת נדה או שפירסה נדה אחר החופה קודם שבא עליה לא יתיחד עמה אלא הוא ישן בין אנשים והיא ישינה בין הנשים והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה ואין מתיחדין ביום בלא קטן וקטנה דהיינו בפחותים מבן ט' שנים ואין חילוק בין בחור לאלמן ובין בתולה לאלמנה דאע"פ דמותר להתייחד עם אשתו נדה שאני התם שכבר בעל ולא תקיף יצרו כולי האי ואם היתה טהורה כשנשאה ולא בא עליה ופרסה נדה אח"כ אינה צריכה שימור עוד דהא חזינן דלא תקיף יצריה כיון שלא בא עליה עד השתא והמחמיר תבא עליו ברכה ובמקום שהמנהג שלא לבעול רק אחר ב' או ג' ימים אחר הנשואין אע"פ שראוי ונכון לבטל מנהג זה ויש בו כמה איסורים ואוי לנפשם כי גמלו להם רעה מ"מ כיון שהמנהג כך א"כ אם פרס' נדה ודאי דצריכה שימור דהא דלא בעל תחל' היינו משום המנהג וכן נוהגין והצריך שימתין

י מחזיר גרושתו צריכה לישב ז"נ ואם כנסה בחופת נדה וכן הנושא אשה שכבר בה עליה בזנות אע"פ שצריכה ז"נ מ"מ אם כנסה בחופת נדה א"צ שמירה כיון שבעל אותה כבר (ס"ז וס"ט כסס רדב"ז) :

יא עבר וכנסה בתוך ז"נ ונבעלה צריכה להמתין ו' עונות שלימות ואח"כ תשלים מנין הימים שחסר מז' נקיים שלה כדלקמן בדין לבישת לבנים כלל קי"ד סימן י"ח אבל אם דחו הנשואין דצריכה ז"נ אחירות שמא לא נזהרה בבדיקה יפה כדלעיל אם עבר וכנסה ונבעלה צריכה למנות ז"נ אחרות אחר כלות ו' עונות שלימות ואח"כ תשלים מנין הימים של ז"נ כדלקמן (ס״ז [illegible] כמשמע במג"י) :

יב אע"ג דכל הנשים צריכין להמתין מיום הראיה עד שמפסקת בטהרה ה' ימים עם יום הראיה כדלקמן בדין לבישת לבנים מ"מ בכלה אפילו באלמנה אם מתוך זה צריך לעשות חופת נדה או שיתקלקלו המאכלים וכיוצא בו מותרת להפסיק בטהרה תיכף כשתמצא עצמה טהורה ומכ"ש אם לא מצאו רק כתם (סימן קצ"ו ט"ז ס"ק ז' וש"ך ס"ק כ' וס"ט שם) :

יג אם אירע ליל טבילתה בשבת מותרת לטבול • ומ"מ טוב להקדים טבילתה אם אפשר (ש"ך ס"ק ג') ודוקא בתולה אבל באלמנה כיון דאסור לבעול בשבת בעילה אשונה לכן לא תטבול (ועיין במ"א סימן של"ט ס"ק י"א) :

יד הכלות מותרות לטבול ביום בין שטובלת ביום ז' או ביום ח' כיון שאין באות לחתן עד הלילה (כהגהת רמ"א שם וס"ט וכ"כ בס"ד לסדיא ודלא כבש"ך בסימן קצ"ד ס"ק ט') ודוקא אם טובלת קודם החופה אבל אם טובלת אחר החופה אעפ"י שהיא טבילה הראשונה לבעל זה דינא כשאר נשים (קצ"ז ש"ך ס"ק י') :

טו הכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו אפילו אם הדם שותת ופורש מיד אפי' באבר חי אפי' היה קטנה שלא הגיע זמן לראות ולא ראתה וכן אפי' היא בוגרת לא אמרינן שכבר כלו בתוליה (ט"ז) ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה דשמא ראתה טפת דם כחרדל וחפהו ש"ז דאע"ג דדם בתולים היא ואין הדם נדה כלל שאין זה בא מן המקור מ"מ כבר נהגו כל ישראל להחמיר ולהחזיק דם בתולים כדם נדה • ומ"מ נהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם אבל אם בא עליה ביאה ממש דהיינו שהכנים כל האבר אע"פ שלא ידע צריך לפרוש כמנה אע"פ שלא ראתה דם וצריך החתן שיזהר שלא ישהה עצמו מלבעול ב"מ כדי שלא יבא ח"ו לידי קישוי אבר וכ"ש להשז"ל (סימן קצ"ג) :

טז אחר הבעילה דינה כשאר נדה לענין הרחקה אלא שמותר לו לישן באותה מטה לאחר

שעברה מאצלו ואפי' בסדין שהדם עליו וכן היא מותרת לישן על מטה המיוחד לו ותריכה להפסיק בטהרה כשאר נשים אלא דבזה קי"ל דיכולה להפסיק בטהרה ביום ד' אחר יום הבעילה שיהיה יום ה' ראשון לז"נ (ט"ז סס סק"ד) אבל אם פרסה נדה אחר הבעילה גם זו צריכה להמתין מלמנות ז"נ עד יום ו' לאחר הבעילה (ס"ס) :

יז מותר לבעול בתולה בשבת (א"ע סימן ס"ג) :

יח לאחר שבעל והוציא דם בתולים יטול ידיו ויברך בלא שם וזה נוסחתו ברוך אתה אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים בל ימשול זר במעין ח"ום על כן אילת אהבים שמרה בטוהר וחוק לה הפרה ברוך הבוחר בזרעו של אברהם (סס) :

יט יולדת אפי' לא ראתה דם טמאה כנדה מה"ת בין ילדה חי או מ"ת או נפל ומה"ת יולדת זכר ימי טומאה שלה ז' ימים אפילו לא ראתה וטובלת ואח"כ סופרת ל"ג יום · ואפילו היא רואה בהן הוא דם טוהר ואם יולדת נקבה ימי טומא' שלה י"ד ימים אע"פ שלא ראתה כלום וטובלת ואח"כ ימי טוהר שלה ס"ו ימים אפילו רואה בהן · וכ"ז כשראתה בימי נידותה אבל אם ראתה בימי זיבה שהם בי"א ימים שבין נדה לנדה צריכ' לספור ז"נ כדין זבה מה"ת ובזמה"ז חשבינן לכולם שהם יולדת בזוב וצריכות ז"נ וימי לידה שאינה רואה בהן אע"פ שהם ימי טומאה עולין לה לז"נ ובלבד שלא תטבול קודם י"ד לנקיבה ואפי' אם טבלה קודם לכן לא עלתה לה טבילה אלא צריכה להמתין עד ליל ט"ו ויש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך מ' לזכר ופ' לנקיבה אבל מקום שאין מנהג אין להחמיר כלל וכן נוהגין במדינות אלו רק מיד שלא ראתה דם אחר ז' לזכר וי"ד לנקיבה וסופרת ז"נ מותרת לבעלה אבל אם חזרה וראתה לאחר הטבילה אפי' טפת דם כחרדל טמאה אע"ג דמדאורייתא הם דם טוהר כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טוהר ודינו כשאר דם לכל דבר (קי"ד) :

כ המפלת בתוך מ' לטבילתה שלאחר ראיה ממש (לאפוקי לאחר כתם דלפסבר דנתעברה מקודם) בענין שאין לספק שמא נתעברה קודם הטבילה חוששת משום נדה אפי' לא ראתה מפני שא"א לפתיחת הקבר בלא דם ומיד לאחר שספרה ז"נ אפי' הוא קודם י"ד יום מן הלידה מותרת ואין חוששין שמא היה ולד דקודם מ' יום לא נגמרה יצירת הולד ולכן אין לחוש שמא היתה וולד (סס) :

כא אבל המפלת כמין בהמה חיה ועוף או כמין דגים וחגבים או שקצים ורמשים או שפיר ושליא או חתיכה שקרעוה ויש בו עצם עכשיו בזמה"ז שאין אנו בקיאין בצורות חוששת לולד וא"כ חיישינן שמא היתה נקבה ולכן אם הז"נ היה בתוך י"ד יום אם טבל' קודם ליל ט"ו לא עלת' לה טבילה אבל לאחר ליל ט"ו אפי' במקום שנהגו להחמיר שלא לטבול תוך מ' לזכר ופ' לנקבה במפלת מכ"מ לא נהגו להחמיר (ש"ך) ומ"מ ראוי לפרוש סמנה ל"ל מ"א וליל פ"א משום ס' זכר או נקבה (ש"ך סק"ד) (ולא סכנתי למס כ"כ כמפלת ולא כ"כ מקודם כל כיולדות) אבל לפי מש"ב הט"ז סק"ב לדידן א"צ לפרוש כלל בליל מ"א או פ"א ואם הפילה חתיכה וקרעוה ולא נמצא בה עצם אינה חוששת משום וולד אלא משום נדה (ס"ס) :

כב שאר דיני יולדת כגון שהפילה תאומים או ולד בשליא או טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן עיין בש"ע סי' קצ"ד ·

כלל קטז דין דברים האסורים בימי נדתה (סימן קנ"ט) ·

א כ"ז שלא טבלה האשה מנדתה ואפילו מכתם אפי' כבר ספרה ז"נ דינה כנדה גמורה אפילו כמה שנים דכתיב ז' מים תהיה בנדתה וקבלו חז"ל דר"ל דלעולם תהיה בנדתה עד שתעשה מעשה אחר והיינו טבילה ומה"ת אין אסור אלא תשמיש וחבוק ונשוק כשאר ערוה וחז"ל עשו הרחקה לזה ואסרו לבעל ולה לעשות שום דבר של חיבה המרגיל לעבירה כגון דברי שחוק וקלות ראש עמה אבל מותר להתיחד עמה דלא תקיף יצריה בולי האי כיון שכבר בא עליה פ"א (סעיף א' וסעיף י"ד) :

ב לא יגע בה אע"פ שאינו מכוין להנות ולא יושיט מידו לידה אפי' דבר ארוך שא"צ ליגע בה וכן לא יקבל ממנה אפי' ע"י זריקה מידו לידה אסור ויש מקילין לזרוק כלפי מעלה שלא לנוכח אשתו והיא פושטת ידה ומקבלה (כו"פ) :

ג לא יאכל מקערה אחת דברים שתיכף לאחר שהוציא מן הקערה אוכל תיכף בלא הפסק כגון הרוטב או אפילו כשחותכין בשר לחתיכות קטנות וכ"א נוטל מיד חתיכה חתיכה כדרך אכילה כ"ז אסור אבל ליקח חתיכה בשר מן הקערה כפי חלקו על הטעלער וכן הרוטב שלקח בכף ומניחו בטעלער מותר ליקח מן הקערה שאין זה דרך חיבה ומ"מ אפילו על שולחן אחד אסור לאכול עמה אא"כ יש שום שינוי כגון שכלם אוכלים על טעלער אחד והוא מניח כלי תחת הטעלער או מפה או שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לשלה דבר שאין משתמשין לצורך אותה סעודה כגון לחם שאין אוכלין ממנו או קנקן שאין שותין ממנו או שיגלה המפה מן השולחן

השולחן ותניח שם טעלער שלו ואם דרכם שאוכלים תמיד מן הקערה סגי כשהוא או היא יאכלו מן הטעלער (סעיף ג') :

ד אסור לבעל לשתות משיורי כוסות ששתתה היא ואפילו שתתה חציו ומלאוהו אסור דעכ"פ שותה שיורה אם לא שמפסיק אדם אחר ביניהם או שהורק מכוס זה לכוס אחר אע"פ שחזר לכוס ראשון דכיון שיש היכר לא מרגלא וכן אם הלכה מותר דכיון שכבר הלכה אין כאן חיבה ואם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס שלה אינה צריכה להגיד לו שלא ישתה ואם שתתה כל הכוס מנהג יפה להדיח הכוס אבל אין נוהגין כן וכן אסור לאכול שיורי מאכלה ואם הפסיק אדם אחר מותר כמו בשתיה (וכן ככל הקולות שיש בשתי' ה"ה באכילה ע"ז) ויש מקילין אם משיירת לו בקערה דזה הוי היכר לאיסור דאל"כ היה לו לאכול עמה בפעם אחד • ונ"ל דדוקא אם בשעת אכילה נתכוון לשייר אבל במקרה שיירה לא שייך זה (מ"פ וס"ט) אבל היא מותרת לאכול ולשתות שיורו דהיא לא מרגלא ליה לעבירה משא"כ באיש שדעתו להרגיל ונשים דעתן קלות :

ה לא ישב במטה המיוחדת לה אפי' שלא בפניה וכ"ש שאסור לשכב במטתה ויש אוסרין שגם היא לא תשכב על מטתו (ס"ז) דגרע משיורי שתיה דיש כאן הרהור טפי ומ"מ נ"ל דשלא בפניו ושלא בפניה מותר עכ"פ בישיבה (עיין מנ"י וס"ט)• ונ"ל דה"ה על כרים המיוחדים לה דאסור אבל מותר ליגע בהם אפילו הסדינים המלוכלכים בדם נדתה ומכ"ש שאסורים לישן במטה אחת אפילו שניהם מלובשים ואפילו אינם נוגעים זה בזה ואפילו יש לכל אחד מצע בפ"ע ואפילו אם ישן כל אחד במטה שלו אם המטות נוגעים זו בזו ואפשר דאם המטות מחוברין בכותל וכ"א ישן במטתו דמותר (עיין פ"ד ס"ק י"א ועיין בס"ט שתמה עליו ונ"ל דהיכא לא טוח ט"ס ונ"ל של ענין של גנין חמיה דספסל ונ"פ) ואפילו לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת אסור אבל אם הוא קבוע בכותל מותר ויש מתירין אם אדם אחד מפסיק ויושב ביניהם וכן לא ילך עם אשתו בעגלה או בספינה אחת אם הוא רק לטייל לגנות ולפרדסים וכיוצא בזה אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו מותר אפילו הם לבדן ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה ואם אדם מפסיק ביניהם לא גרע כספסל המתנדנדת דמותר (סעיף ס') :

ו לא יסתכל אפילו בעקבה ולא במקומות המכוסים שבה והמסתכל הווין ליה בנים שאינם מהוגנים אבל מותר להסתכל בה במקומות הגלוים אעפ"י שנהנה בראייתה דהואיל דהיא מותרת לו לאח"ז אינו בא למכשול וכ"ש דמותר להתייחד עמה בחדר אחד :

ז כל שהאשה עושה לבעלה נדה עושה חוץ ממזיגת הכוס בפניו ולהניחו לפניו על השולחן אלא ע"י שינוי שתניחנו על השלחן ביד שמאל או שתניח אפילו בימין על הספסל וכיוצא בו ולהניח הקערה עם התבשיל על השולחן אם גם בני הבית אוכלין מן הקערה פשיטא דמותר אבל קערה עם מאכל לבעלה לבד יש לאסור דהוי דומיא דמזיגת הכוס ומ"מ אם אין לו מי שישמשנו יש להקל ובלבד שלא תתן המאכל בקערה בפניו (עיין ס"ט) וכל תיקון דמאכל לכ"ע מותר דאין זה אלא דרך עבדות :

ח אסורה להציע מטתו בפניו ודוקא ליתן המכסה וכיוצא בו שהוא דרך חיבה אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא דרך טורח ואינו חיבה מותר ושלא בפניו הכל מותר אעפ"י שהוא יודע שהיא מצעת אותה (סעיף י"א) :

ט אסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואפילו ליתן לפניו הקיתון עם המים והכלי שירחוץ בו אסור ואפי' אינה נוגעת בו ואפי' המים צוננים (סעי' י"ב) :

י כשם שהיא אסור לעשות לו כך הוא אסור לעשות לה ואסור אפילו לשלוח לה כוס של יין ל"ש כוס של ברכה ל"ש כוס אחר המיוחד לה אבל אם שותים הם מאותו כוס ושתית איהי אבתרייהו לית לן בה :

יא אשה חולה והיא נדה אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה ולהקימה ולהשכיבה ולסומכה ואם אין לה מי שישמשנה וצריכה הרבה לכך המנהג להקל ואם הוא חולה ואין לו מי שישמשנו זולתה מותרת לשמשו דכיון שהוא חולה וחלש לא יתגלגל משא"כ כשהוא בריא אפילו שהיא חולה יפייסנה ומ"מ תזהר ביותר שתוכל להזהר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו אבל מזיגת הכוס מותר שאין בזה חיבה כל כך כרחיצה (סס) :

יב אם בעלה רופא ואין רופא אחר וצריכה עליו שיש סכנה בדבר מותר למשמש לה הדפק וכן לענין הקזת הדם (סס) :

יג כל אלו הרחקות צריך להרחיק כ"ז שלא טבלה וכ' רש"ל שנתקבצו הקהלות והחרימו שלא להקל כלל בימי ליבונה (סס) :

כלל קיז דין לבישת הליבון (סימן קצ"ו) :

א כבר כתבנו שקבלו עליהם כל בנ"ת ישראל שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבת עליה ז"נ ח' הנקיים בעינן דוקא שיהיו שלימים לילה ויום ולכן כל אשה שראתה בין אשה שראתה יום אחד וכ"ש כשראתה ג' ימים דאז היא זבה דאורייתא אם הוא בימי זוב והאידנא אין אנו בקיאין בימי זוב וימי נדה וא"כ בזה מדינא דאורייתא צריכה נקיים ומדינא תיכף באותו יום שפוסקת מלראות אם הוא עדיין יום תוכל לבדוק א"ע כמו שנבאר דין הבדיקה והספור מיום המחרת ד' נקיים ואמנם כיון דמדינא קיי"ל הפולטת שכבת זרע בתוך ימי ספירתה בתוך ו' עונות וכל עונה הוא י"ב שעות סותרת אותו היום דכתיב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו ש"ז מה זיבה סותר אף ש"ז סותר אלא דבזה קיל דאינו סותר אלא אותו יום דכתיב לטמאה בה ר"ל כטומאתו דמה ש"ז אינו טמא אלא יום אחד אף לענין סתירה אינו סותר אלא יום א' ואיתקש זבה לזב בכל דבר דכל ו' עונות עדיין לא נסרח הש"ז אבל אח"כ כבר הוא מוסרח ואינו אלא מים בעלמא ואעפ"י שפולטת אינו סותר ולכן אם תשמש בדרך משל במוצאי שבת או כל יום א' עד קודם הלילה וא"כ צריכה מדינא להמתין מלספור עד יום ה' דאם תפלוט אפילו תחלת ליל ד' יום ד' אינו עולה מן המנין שהרי סותרת כל אותו יום ואמנם חששו שאם נאמר דלעולם מיום השימוש צריכה להמתין ד' ימים עם יום השימוש חיישינן שמא תשמש ביום א' בין השמשות ותחשוב שעדיין הוא יום וא"כ כשתתחיל למנות מיום ה' בשבת שהיא לדעתה ד' ימים עם השימוש שמא באמת היה לילה כבר וא"כ כשתפליט ליל ה' תוך קודם עת שימושה הרי עדיין הוא בתוך ו' עונות וסותרת כל היום ולכן החמירו שלא תתחיל למנות מיום השימוש עד לאחר ה' ימים עם יום השימוש ובזה יצאנו לכל החששות ואמנם כ"ז שייך אם שמשה אבל אם לא שמשה קודם לראיה כמה ימים לא שייך כל החששות ואמנם כיון שאין אנו בני תורה ולא ידעו טעם הדבר לחלק בין שמשה ללא שמשה ולכן לא פלוג רבנן ואפילו לא שמשה צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ואזלינן לעולם בתר הראיה ולא אחר השימוש ואפילו לא היה בעלה בעיר זמן רב נהגין כן ואין לשנות וכל דין זה לא שנא אם ראתה דם או כתם דלעולם צריכה להמתין ה' ימים קודם שתספור ז"נ עם יום שראתה בו (סעיף י"א) ומ"מ אפילו ראתה ביום א' סמוך ללילה אפי' אחר שהתפללה ערבית רק שהוא עדיין יום נחשב ליום וביום ה' תפסוק בטהרה (ש"ך ס"ק י"ט) :

ב ומ"מ כיון דמדינא אין צריכה להמתין אלא ד' ימים עם יום הראיה ולכן בלא שמשה כשיש עוד צד להקל כגון שאם תמתין מלמנות עד לאחר ה' ימים תהיה טבילתה בשבת שלאחר י"ט ותהיה רחוקה הטבילה מן החפיפה ולכן מוטב לדחות חומרא זו ותתחיל למנות מיום ה' לראייתה כיון דבלא שמשה אינו אלא חומרא ואפילו בשמשה יש להקל מטעם זה שתתחיל למנות מיום ה' לראייתה (ס"ט סס) ועיין לעיל כלל קט"ז לענין כלה :

ג וכ"ז בתחלת ראייתה אבל אם התחילה כבר לספור ז"נ ונקלקלה שראתה דם או כתם מותרת להתחיל ולספור ז"נ תיכף כשפסקה ואז תבדוק כדין ומתחלת לספור מיום המחרת (ש"ך ס"ק כ"ג) ואפילו ראתה לאחר שבאתה מבית הטבילה לביתה קודם שנזדקקה לבעלה מותרת לספור מיד כשטהר ולא גזרינן בזה אטו שמשה (ס"ט גגס ס"ן) :

ד ביום החמישי מתחלת ראייתה קודם בהש"מ צריכה לבדוק עצמה היטב וזהו הבדיקה של פסיקת טהרה ואפילו בדיעבד מעכבת אם לא היתה כדין שהרי היא בחזקת רואה ומה יועיל לה כל הבדיקות כיון שלא היה בהש"מ בחזקת שפסק' כבר הדם ואדרבה הוא בחזקת זו שרואה דם ולכן אפילו בדיעבד אם לא בדקה עצמה כדין קודם בהש"מ לא עלה לה אותו היום אפילו בדקה עצמה בהש"מ ומצאה טהורה אינו עולה לה אותו היום דכיון דהיתה בחזקת רואה שמא ראתה טיפת דם כחרדל בהש"מ ונאבד אבל כשבדקה עצמה כדין קודם בהש"מ ונמצאת טהורה היא בחזקה זו שלא תראה עוד ולעולם ילמוד אדם בתוך ביתו להתמיד לכתחלה שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה בסמוך דחוק ושיהא שם כל בהש"מ שבדיקה זו מוציא מידי כל ספק :

ה לכתחלה ראוי שתבדוק עצמה קודם שהתפללו הקהל ערבית דאם כבר התפללו מעריב ע"כ אמרינן שכבר נחשב ללילה וא"כ היאך תבדוק עצמה או שהרי הבדיקה צריך להיות ביום דוקא ופשיטא שצריכה לבדוק קודם שתתפלל היא מעריב וכ"ש קודם קבלת שבת • ומיהו בדיעבד ששכחה או אפילו פשעה ולא בדקה עד שהתפללו הקהל מעריב אם היא לא התפללה עדיין מותרת לה לבדוק אבל אם כבר גם היא התפללה מעריב וכ"ש כשקבלה שבת דכיון דהוא דאורייתא אזלינן לחומרא דלא תעביד תרתי דסתרי (עיין מ"א ססי' ל' וכן כתב כס"ך כסי' סע"ס) ומכל מקום בקרין שהקהל מתפללים מעריב בעוד יום גדול ובודאי יותר טוב שתבדוק סמוך

ללילה שהרי לכתחלה ראוי שתבדוק סמוך לבהש"מ ולכן היותר טוב ונכון שתבדוק קודם מעריב ותניח אצלה מוך דחוק או שתבדוק עוד הפעם סמוך לבהש"מ או בחול לא תתפלל היא מעריב עד ערך שעה קודם הלילה אבל בשבת דצריכה להדליק נרות קודם שיאמר הקהל ברכו דאח"כ אסורה להדליק שהיחיד נגרר אחר הציבור והצבור מקדימין הרבה לזה תניח אצלה מוך דחוק או שתבדוק עוד הפעם סמוך לבהש"מ ואם לא עשתה כן אם לא ראתה באותו יום וכבר נסתם המעיין עלתה לה בדיקה זו כדבסי' הסמוך אבל אם ראתה גם באותו יום דאז בע"כ צריך שהבדיקה תהיה סמוך לבהש"מ לא עלתה בדיקה זו כן נ"ל אבל נהגו דבדיעבד אפילו כבר התפללה ג"כ ואפילו בע"ש בודקת א"ע כ"ז שהוא יום ולא מבעיא אם נסתרה בימי ספירתה אלא אפילו בתחלת ספירתה אם ראתה אחר ברכו או בשגגה או בפשעה מותרת להפסיק אחר ברכו (עיין כ"ח וס"ס ס"ק ו' וכס"ך ס"ק ס' ו') :

ו אותן נשים בורות שאין בודקין בהש"מ אלא שאומרת שהיתה מתכוונה שתתחיל התנקיים שלה קודם הלילה ובודקין עצמן בלילה הם נדות גמורות לכל דבריהן וצריך לפרסם הדבר :

ז בדקה עצמה שחרית אם ראתה באותו יום דם ממש בגופה כיון דמעינה פתוח אפי' בדיעבד לא מהני אא"כ בדקה סמוך לבהש"מ ויש להחמיר בזה טובא שגם יהיה מוך דחוק כל בהש"מ (עיין ס"ט) די"א דאפילו בדיעבד לא מהני אם לא היה מוך כל בהש"מ אבל אם לא ראתה אלא כתם באותו יום אפשר להקל בדיעבד אם לא בדקה סמוך לבהש"מ ממש אבל אם לא ראתה באותו יום כיון שלא הוחזק מעינה פתוח באותו יום אע"ג דלכתחילה אפ"ה צריכה לבדוק דוקא סמוך לבהש"מ מ"מ בדיעבד אם בדקה עצמה כדין אפילו שחרית ומצאה טהורה סגי בכך (סעיף ג') :

ח כיצד דין פוסקת בטהרה תרחץ ירכותיה ופשיטא אותו מקום ותלבש חלוק הבדוק שלא יהיה בו כתם וגם תציע על מטתה סדין נקי וגם תבדוק הכרים והכסתות שיהיו נקיים ואם אין לה אלא כתונת אחת וסדין א' תבדוק אותה היטיב ואם יהיה בהם דם או כתם צריכה לרחצם ולנקותם דאל"כ ממ"נ בג' ימים ראשונים אם תמצא בהם כתם דקיי"ל דאז אין תולין ומטמאין אותם חנם ואם תמצא לאחר ג"י ותתלה שהיה בו מקודם שמא באמת ראתה ולכן צריך שתהיה נקי וכן אם היא בדרך ואין לה בגדים תבדוק החלוק והסדין ואם אין לה מים לרחוץ ירכותיה עכ"פ צריכה לרחוץ אותו מקום אפילו ברוק שבפיה או במי רגליה עד שיהיה נקי · ונ"ל דאע"ג שכתבנו לעיל כלל קי"ג סימן ט' שאשה יכולה ללבוש צבעונים כדי להציל מכתמים היינו בימי טהרתה שהיא בחזקת טהורה אבל בשבעה נקיים אלו יהיה לבנים כדי שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלוקה (עיין נכ"י בשם מרדכי ורוקח) ומ"מ אין עיכוב אף אם תלבש צבעונים ואנ פשטה ולא לבשה בגדי לבינים ראוי לקונסה (ועי' כלל קי"ג סי' מ' בשם ס"ט סעיף ג') :

ט אח"ז תקח בגד פשתן לבן ישן (כי החדש הוא קשה ויכולה לקלקל עצמה) או צמר גפן ותכניס באותו מקום לחורין ולסדקין עד מקום שהשמש דש ותראה אם יש בו שום מראה אדמומית או שחור ונ"ל אפילו כמראה געל כשעוה ופשיטא כזהב יש להחמיר בבדיקה זו (דהט"ג דקיי"ל בסי' קפ"ח דירוק טהור כיון דשל"כ כ' בשם רמ"ה וכ' מהר"ם מינץ בשם הגדולים דהאן נעשה כמסירות ולכן עכ"פ בבדיקה זו מעדיין הוא בחזקת רואה יש להחמיר כן נ"ל) ואם יקשה בעיניה מאד להכנים כ"כ בעומק מ"מ תברר היטב בחורין ובסדקים בעומק יפה כפי כוחה אבל אם תכנים רק מעט ומקנחת עצמה אינו מועיל כלום ולא הוי בדיקה כלל (סעיף ו') ואותן הנשים הבודקות באצבע הן נדות גמורות לכל דבריהן (ס"ט בשם הגהות ש"ד) :

י כל הבדיקה תהיה ביום ולא לאור הנר דאין ניכר כ"כ הצבעים דהיינו שחרית בקומה ממטתה ובערב קודם הפלת ערבית ובדיעבד מהני אפי' לאור הנר (סעיף ד') :

יא כמשפט בדיקה זו של פסיקת טהרה כך תבדוק עוד ביום ראשון של ז"נ ואם לא עשתה כן בבדיקת יום ראשון תעשה פעם אחת כן בבדיקת שאר הימים או ביום השביעי · ונ"ל לפי מה שכתב בסי' הסמוך דצריכה בדיקה גם ביום ז' וא"כ ראוי להחמיר נמי בבדיקה זו (סעיף ו') :

יב בכל יום מז' ימי ספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעמים בכל יום א' שחרית וא' סמוך לבהש"מ אלא שאם יקשה בעיניה להכנים כ"כ בעומק יש להקל בשאר הבדיקות חוץ מבדיקות הפסק טהרה שזה מעכב אפילו בדיעבד ובדיקה פעם אחת בתוך הז' ימים כדלעיל ובדיעבד אם לא בדקה עצמה רק בהפסק טהרה וביום הראשון וביום השביעי אעפ"י שלא בדקה עצמה בשאר הימים כיון שבדקה ביום ראשון ושביעי ונמצאת טהורה עלה לה אבל אם לא בדקה בכל הז' וביום ח' בדקה ומצאה טהורה אין לה אלא יום ח' בלבד (סעיף ד') ובמקום חשש עיגון שאין האשה יכולה לטהר עצמה יש לסמוך על גדולי הפוסקים דס"ל דאפילו לא בדקה עצמה תוך שבעה רק ביום א' מכל הז' באיזו יום שיהיה חוץ מבדיקות הפסק טהרה עלה לה מאחר שבדקה ביום שקודם הז' · ודוקא שעכ"פ לא הסיחה דעתה מלמנות אלא שלא בדקה

אבל

אבל אם פסקה בטהרה או בשאר ימים הנקיים הסיחה דעתה מלמנות לנקיים כגון שסברה שבעלה נסע למק"א ולא תצטרך לטבול כעת או שמצאה כתם בימי ספירתה ופסקה בטהרה ואמרו לה חברותיה שצריכה להמתין ה' ימים ולא בדקה עוד ולאחר ב' או ג' ימים שאלה לחכם והורה שאינה צריכה להמתין בכ"ז כיון שהסיחה דעתה מלמנות אינם עולין לה וצריכה פסיקת טהרה מחדש (ס"ט סי' קצ"ו ס"ק י"ח בשם תשו' מע"נ) :

יג האשה המרבה לבדוק בין בימי ספירתה בין בימי טהרתה ה"ז משובחת אבל הנשים העלולים למצוא ע"י בדיקה נקודים קטנים שחורות ואדומות כנזכר במ"א סי' ו' טוטב להם שלא יבדקו כלל בימי טהרתה אם לא שמרגשת בעצמה זיבת דבר לח אזי מחוייבת לבדוק (ועיין בספר חוקה סי' כ"ה מה שכתבתי שם) אבל בימי ספירה צריכה בדיקה ב' פעמים בכל יום (סעיף ד') ועיין בנ"א ובהשמטות :

יד ז' ימים נקיים אלו צריכים שיהיו רצופים שלא תראה בהם כלל שאם ראתה דם או כתם שטימא החכם אפי' בסוף יום הז' סתרה כל הימים וצריכה להפסיק בטהרה ולהזור ולמנות ז' נקיים דכתיב וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר משמע ספירה אחת לכל הז' ימים שלא תהא טומאה מפסקת (ויש נשים נבורות שחושבין שאין סותר אלא אותו יום וצריך להזהירם ע"ז) והנכון שבכל יום לאחר שבדקה שחרית תאמר היום יום א' ובשני תאמר היום יום ב' וכן כל ז' ימים ואפילו בלשון אשכנז :

טו אם טעתה במנין הימים ולא ידעה כמה הם אזלי' לחומרא דהוי ס' דאורייתא :

טז הסומא בודקת עצמה ומראה לחברתה החרשת ששומעת ואינה מדברת או להיפך הרי הן כפקחות אבל אם אינה שומעת ואינה מדברת וכן השוטה או שנטרפה דעתה צריכות פקחות לבדוק אותן ולקבוע להן וסתות כדי שתהיינה מותרות לבעליהן הוקבע להן וסת הרי הן כשאר כל הנשים לא הוקבע להן חוששת מל' יום לל' יום ובודקות על ידי פקחות (שם סעיף ח') :

יז אע"ג דקי"ל דתולין כתם בכל דבר שיוכל לתלות מ"מ בג' ימים ראשונים של ז"נ לא תלינן בשום דבר אם הכתם היא יותר מכגרים ועוד דבעינן שתדע בודאי שפסק דם המקור · ומ"מ אם היא מלאה שחין או מכה שיודעת בודאי שמוציאה דם יש לסמוך על האחרונים ולהקל דס"ל דאף בג' ימים ראשונים תלינן ודוקא כשהיא מלאה שחין או מכה שבגופה ויודעת ודאי שמוציאה דם אבל בדבר אחר לא תלינן ומ"מ אם לא נטמא מחמת ראיה ממש רק מחמת כתם או כלה אחר בעילת מצוה יש להקל אף בג"ר לתלות בכל דבר דתלינן בכתם (סי' קצ"ו ס"ט סי' קצ"ו ס"ק ע"ד) ונ"ל דה"ה אם נטמאת מחמת איזה נקודה קטנה אדומה ושחורה דגם זה יותר מסתבר שלא נפתח המקור :

יח טעתה במנין יום אחד וטבלה ושמשה צריכה להמתין ד' ימים עם יום השימוש כדי שלא תפלוט ש"ז ואח"כ תמנה יום אחד נקי ותטבול וה"ה אם טעתה ב' ימים או ג' תמנה אחר ד' ימים לתשלום ז' נקיים אם יום אחד או ב' או ג' (ט"ז) ונ"ל דמ"מ צריכה לבדוק עצמה בכל יום אם לא תראה דם שהרי היא עדיין בתוך ימי ספירה אלא דאפי' אם לא תראה אינו עולה למנין ז' נקיים אבל אם כבר ספרה ז"נ וטבלה אלא שלא טבלה כראוי ושמשה ה"ז טובלת בכל עת דפליטה דלאחר ז' אינה סתירה (סעיף י"ג) ובדיעבד אם לא המתינה אחר ראייה אלא ד' ימים אפילו בשמשה או בלא שמשה והתחילה לספור ז' נקיים וטבלה ושמשה דא"צ לספור עוד תשלום הימים שהקדימה למנות ולטבול שנית דשמא נתעברה שלא להוציא לעז על העובר וע"ש בס"ט ס"ק מ"ב טעמים נכונים :

יט אע"ג דמדינא אע"ג דשמשה מטתה וראתה אח"כ ופסקה ורוצה לספור תיכף מיום הטהרת תקנה יפה יפה אותו מקור במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחץ במים חמין והם פליטו כל הזרע אך כיון די"א דא"א בקיאין בזמן הזה אין לסמוך על זה וכל הפורץ גדר כדברים אלו במקום שנהגו להחמיר ישכנו נחש (סעיף י"ג) :

כ הלובשת לבנים בשבת ויו"ט או ביה"כ תרחץ בין ירכותיה ובא"ט בחמין שחממו מע"ש ועי"ט או בצונן אפילו כל גופה ובלבד שתהיה נזהר שלא תרחוץ בבגד שלא תבא לידי סחיטה · ויש נשים נוהגות שאינם לובשין לבנים במוצאי שבת דאז הטבול במוצאי שבת ותרחיק הטבילה מן החפיפה ובט"ב וביום אבלה אפילו תוך ז' תלביש ותציע כדרכה בשאר ימות השנה רק שתלבוש חלוק נקי ולא לבן ממש אם אפשר (ט"ז סי' שס"א ס"ק ג') ולא תרחוץ רק באותו מקום ובין ירכותיה בין בחמין ובין בצונן (שם בס"ז וש"ך דלא כרמ"א וכה"מ סימן קפ"ב סעיף י"ו) :

כלל קיח דין זמן טבילה (סימן קצ"ז) :

א אין הנדה וזבה ויולדת עולות מטומאתן בלא טבילה שאפילו אחר כמה שנים הבא עליה חייב כרת אא"כ טבלו כראוי בלא חציצה ובמקוה הראוי דהיינו במקוה שיש בו כשיעור וטבילת נדה אע"ג דאינו מפורש בתורה מ"מ קבלו חז"ל דאין לה טהרה אלא בטבילה מדכתיב בשאר טמאים ורחצו במים וזה בנין אב לכל הטמאים · ועוד ק"ו ממגע דכתיב והנוגע במשכבה ורחץ במים ק"ו הוא עצמה שטעונה טבילה ועוד כתיב בכלי מדין במי נדה יתחטא וקבלו חז"ל דר"ל במים שהנדה טובלת בהם ובזבה כתיב ואחר תטהר וקבלו חז"ל דר"ל אחר מעשה הטבילה תטהר ועוד שהוקשה נדה לזב ובזב כתיב בהדיא ורחץ במים :

ב דין תורה הנדה צריכה טבילה בלילה לאחר שכלו ז' ימי נדה מדכתיב ז' ימים תהיה בנדתה משמע כל הז' ימים ואם טבלה ביום ז' לא עלתה שנאמר ז' ימים תהיה בנדתה וקבלו חז"ל דר"ל תהיה בנדתה אפילו טבלה ביום ז' אבל הזבה דצריכה ז' נקיים מדין תורה מותרת לטבול ביום הז' מדכתיב בזבה וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר קבלו חז"ל דר"ל דאפילו לא עבר עליה אלא מקצת יום ז' תטהר כדלעיל כלל ק"ז וא"כ נשים שלנו דנותנין עליהן לחומרא דספק זבות מ"מ מותרת לטבול ביום ז' לספירתה שהרי גם הנדה דוקא ביום ז' אסורה לטבול אבל ביום ח' מותרת לטבול אפי' ביום מדאורייתא ונשים שלנו כבר עבר עליהן לא פחות מן ח' ימים מראיתה ואפילו אם תאמר שהיתה זבה הא זבה מותרת לטבול ביום ז' לנקיתה מ"מ אסרו חז"ל שמא יטעה הבעל שהטבילה מתרת אותה תיכף וישמש ובאמת אף שטבלה מ"מ אסורה לבעלה עד שעבר עליה גם יום הז' נקי ואם תראה ביום ז' אפילו סמוך ללילה סותרת כל ז' נקיים וצריכה לספור ז' נקיים אחרים ונמצא שבעל זבה שהוא בכרת ולכן תיקנו חז"ל שאפי' זבה ודאי אסורה לטבול עד הלילה וחששו חז"ל עוד אפילו בנשים שלנו ואפילו אם תטביל ביום ח' לאחר שכלו ז' נקיים דאז לא שייך שתסתור ספירתה ומותרת לבעלה תיכף לאחר שתטבול מ"מ חששו חכמים שבתה תראה שאמה טבלה ביום והיא סברה שטבלה בז' ותטבול היא בז' ביום ואע"ג דאין כאן איסור דאורייתא מ"מ עדיין גזרת חכמים עומדת שהרי אפילו זבה בודאי אסורה לטבול מדרבנן ביום שמא תשמש ותראה ותסתור ואע"ג דהוי גזרה לגזרה כדי שלא להרגיל לעבירה חששו ולכן כל הנשים שלנו אסורות לטבול ביום אפילו ביום ח' או ט' ואפילו אין לה בת מ"מ לא פלוג רבנן (וכל דאמרו משום סרך בתה ולא אמרו סתם משום נשים אחרות היינו דאשה מצנעת טבילתה שלא תדע בה אשה אחרת אבל בתה יודעת) (סעיף ג') :

ג וכיון דז"א אלא מחמת חשש ולכן היכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינת או פחד מהגוים או שסוגרין שערי העיר או שיש פרנסם גדול והאשה מתביישת בכך (ס"ט בשם תשו' רמ"א) וכל כיוצא בזה מותרת לטבול ביום ח' ביום אבל בז' אפילו במקום דאיכא אונס אסורה לטבול דבזה יש חשש קרוב שמא תשמש קודם הלילה (סעיף ד') ואפי' אם תרצה לטבול בז' ולא תבא לביתה עד הלילה אסור אבל ביום ח' אם טבלה סמוך לחשיכה ותבא לביתה בלילה אין למחות ביד הנוהגין היתר כיון דאין כאן אלא משום סרך בתה (ש"ך ס"ק ו') :

ד במקום שהנשים חופפות ורוחצות בבית הטבילה מותרת לילך שם מבע"י לרחוץ שאין כאן משום סרך בתה שהיא יודעת שצריכה לרחוץ ולחוף אבל במקום שרוחצת וחופפת בביתה אסורה לכנוס לבית הטבילה עד הלילה משום בתה שסברה שטובלת ביום (שם) :

ה אם א"א לה לטבול בח' ובט' מחמת אונס כגון שהוא יום אידם וכיוצא בו וביום ז' יכולה לטבול ביום ולא בלילה אזי יכולה לטבול בז' ביום ותזהר הרבה להסתיר הטבילה מבעלה עד הלילה (ס"ט ס"ק י"ג בשם ב"ח) ואם הורה המורה שתטבול בז' סמוך לחשיכה משום דבלילה א"א לטבול ואע"ג דיכולה לטבול בח' מ"מ מבטל עונה א' אין מזחיחין אותו (ס"ט שם בשם תה"ד) וכן הדין אם מתבישת שלא ירגישו בה בני אדם (שם) :

ו עברה וטבלה בח' ביום בלא אונס עלתה לה טבילה ומ"מ אסורה לשמש עד הלילה והסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה אבל עברה וטבלה בז' ביום בלא שום אונס יש אומרים דעלתה לה טבילה והאחרונים מחמירים דצריכה טבילה שנית והיכא דאפשר טוב להחמיר (סעיף ה') ומ"מ דוקא שלא באתה לביתה עד שתחשך אבל אם באתה לביתה קודם שתחשך צריכה טבילה שנית דבזה יש חשש קרוב שבעלה יבא עליה · ונ"ל דה"ה הדר בכפר וצריכה לטבול בעיר וחל ליל טבילתה בליל שבת להמתירין לטבול בז' סמוך לחשיכה משום ביטול עונה א' ה"ה כאן אע"ג דכאן גרע דיש כאן סרך בתה שתדע שטבלה בעוד יום מ"מ אם הורה המורה אין מזחיחין אותו רק שלא תבא לביתה עד חשיכה (ס"ט ס"ק ט') :

ז וכ"ז שטובלת לנדתה אבל אם כבר טבלה אלא שלא טבלה כראוי ואחר יום אי יומים נזכרה וטובלת שנית אם יש קצת דוחק מותרת לטבול אפי' ביום דבלאו האי ל"ג משום סרך בתה (ש"ך ס"ק ח')

ח אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה אע״ג דקיי״ל דטבילה בזמנה לאו מצוה דלכן האלמנות והבתולות אין נוהגין לטבול מ״מ בנשואה משום בטול פו״ר אפילו לילה א׳ ולכן אם אירע זמן טבילתה בליל שבת מותרת לטבול אם לא יכולה לטבול קודם לכן או שטבלה מקודם רק שמחמת ספק צריכה לחזור ולטבול ולא נודע לה עד יום ו׳ וכן אם שכחה ליטול צפורן או שטבלה בליל שבת ומחמת ספק צריכה לטבול שנית בכ״ז מותרת אבל אם היה באפשר לה לטבול מקודם וברצונה עכבה או אחר לידה שדרך הנשים להמתין כמה שבועות מחמת חולשת׳ אע״פ שלא ראו דם או שלא היה בעלה בעיר ובא בע״ש בזה יש מקומות נוהגין להחמיר שלא לטבול בליל שבת דנראה כמתקן (וכדאיתא בח״א בכל׳ שבת כלל מ״ד) ובמקום שאין מנהג ידוע יש להקל אפי׳ כשכבר ספרה ז״נ כבר כמה ימים אבל כשכלו ז״נ שלה בשבת לכ״ע מותרת ואם היולדת אינה יכולה למנות ז״נ מקודם מחמת שראתה דם לדידן דהכל טמא מותרת לטבול בזמנה • ואפילו במקום שנהגו להחמיר דוקא כשטבלה משחשיכה אבל לטבול סמוך לחשיכה מותר דכדבר שהוא משום שבות ל״ג בהש״מ ותבא לביתה משחשכת וכדלעיל סימן ד׳ רק שיהיה קודם שתתפללו צבור דאז אפילו שבות אסור (כדאיתא בא״ח סי׳ רס״א בה״א) ואע״פ שהוא עדיין יום רק שלא תזוז מבית הטבילה עד שחשיכה יש להקל בזה לפי ראות המורה ושעת הדחק (ס״ט ס״ק ד׳) ואפילו במקומות שנהגו להחמיר בשבת מ״מ בי״ט יש להקל (ס״ט סק״ט) :

כלל קיט דין חציצה בטבילה (סימן קנ״ח) :

א כל הטעונין טבילה צריך שלא יהיה בו שום דבר חוצץ בינו למים דכתיב ורחץ את כל בשרו במים וקבלו חז״ל דר״ל שלא יהיה חוצץ בינו למים ולא מבעיא בבשר אלא אפי׳ בשערות החציצה פוסלת אע״ג דכתיב בשרו מדכתיב את בשרו וכל את לרבויא אתי את הטפל לבשרו דהיינו השערות ולא מהני גם כן טבילה אא״כ טבל כל גופו בפעם אחת לפיכך אם מצאה חציצה בידה או בשאר מקום לא מהני שתטבול שנית אותו אבר כיון שלא טבלה בבת אחת :

ב מדכתיב בשרו קבלו חז״ל דדוקא מה שהוא בגלוי כבשר הוא דבעי שיבא בו מים אבל בית הסתרים דהיינו תוך הפה ותוך האזנים וכיוצא א״צ שיבואו בו המים שאפילו לא באו המים תוך הפה וכיוצא בו סגי ולכך א״צ שתפתח פיה אבל עכ״פ בעינן שיהיה ראוי לביאת מים דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ולפיכך תזהר שלא תעצים עיניה ולא תעצים פיה ביותר עד שלא יהיה ראוי לביאת מים וכן בין השינים החציצה פוסלת בו דאע״ג דהוי בית הסתרים מכל מקום ראוי לביאת מים בעינן (וכס״כ מהל׳ מקואות כ׳ כהל״מ בשם ריסב״ה דהוא הלה מדרבנן ועיין כס״ט קף נ״ו ע״א ד״ה ולפ״ז) :

ג אע״ג דחציצה פוסלת מדאורייתא מ״מ הלכה למ״מ דאינה פוסלת אלא דוקא כשהחציצה הוא ברוב הגוף או ברוב השערות ולא חשבינן הגוף והשערות כאחד (ססי׳ כ וכו דעם מהלוים אבל הרמב״ם כתב דשערות עם בכלל הגוף בפ״א דמקואות) דלעולם כל השערות הם מיעוט הגוף אלא חשבינן שערות הראש בפ״ע וכן כ״מ כינוס שער כגון בית השחי ושכנגד הלב ושבאותו מקום כאו״א נחשב בפ״ע (עיין ס״ט ס״ק י״ז שהאחרונים נסתפקו בזה די״א דכל השערות שבגוף נחשבין כאחד) ואם יש בו חציצ׳ ברוב השערות אע״פ שהוא מיעוט הגוף ומיעוט של כל השערות שבגופו מכל מקום חוצץ מדאורייתא (וע׳ לבוש וס״ט ול״ע) • ודוקא אם הוא רובו ומקפיד בין שהטובל מקפיד ע״ז לפעמים אע״ג שאינו מקפיד עכשיו וגם רוב בני אדם אינם מקפידין בזה לעולם כיון שהוא מקפיד עליו הוי חציצה וכן אפילו הוא אינו מקפיד ע״ז בשום פעם וגם רוב בני אדם אינם מקפידין עליו אלא לפעמים הן מקפידים מקרי רובו ומקפיד עליו וחוצץ מדאורייתא (ועיין נט״ז ס״ק ג׳ דמשמע דלא כ״כ ועיין בס״ט שחולק עליו) נמצא מדאורייתא בעינן תרתי שיהיה רובו וגם מקפיד אבל חז״ל גזרו דאפילו יש כאן רק חדא לריעותא כגון שהוא מיעוטא ואפי׳ כל שהוא אלא שמקפיד עליו בדין הקפדה שכתבנו או אפילו אין מקפיד עליו לא הטובל ולא שום בן אדם אם הוא רובא חוצץ כיון דבצד אחד שוה לאיסור דאורייתא אבל מיעוטא ואינו מקפיד אפילו מדרבנן אינו חוצץ ומ״מ לכתחלה לא תטבול אפילו במיעוט שאינו מקפיד שלא יבא הדבר לכלל טעות . ונראה לי דבמקום דא״א הוי כדיעבד ואם כל הגוף או כל השערות שבראש מכוסים אפי׳ אינו מקפיד חוצץ מדאורייתא (יבמות ע״ח) וצ״ע למה השמיטו כל הפוסקים דין זה :

ד ולא מקרי חציצה אלא דבר שהוא מהודק בגוף דלא עיילי מיא לבשר כגון הטבעות והנזמים ובאנד שע״ג המכה וליחות של עצים שעושים רופאים ע״ג מכה (סעיף כ״ג) ורצועות או חוטי צמר ופשתן שכורכין בהם השער בראש וכן כל כיוצא בו אבל אם הם רפויים עד שאפשר שיבא המים לבשר ולשער אין חוצצים (סעיף כ׳) ומיהו לכתחלה אסור לטבול אפי׳ בדברים רפוים שאין בקיאין איזה מקרי רפוי אבל בדיעבד שכבר טבלה אם היה רפוי לפי ראות העינים עלתה לה טבילה • ובטבעות של כסף או זהב שאינה מקפדת להסירן בדיעבד אם ממשה יש להקל אפי׳

במהודק זולת כיש בו אבן טוב דאז מקפדת (ס"ט ס"ק מ"ג) ולכן אם נמצא על בשרה נמי וכיוצא בו שמדבקת במים על בשרה עלתה לה טבילה וכן בשעת הרחק שאין לה מי שיעמוד ע"ג בשעת טבילה לראות שלא יצא מן השערות חוץ למים תכרוך שערה בחוטי צמר וכיוצא בו בלבד שיהיו רפוים שבודאי יכול לבא המים מתחת למקום הכרוך (סעיף מ') וכן אם לפעמים נמצא כינה או פרעוש על בשרה לאחר הטבילה בדיעבד עלתה לה אבל אלו הכנים הנקראים פילץ לייז שדבוקין מאד בבשר צריך להסירם ע"י חמין ולנורין ואם לא הסירן אפילו בדיעבד חוצץ וטיהו אם א"א להסירן אינו חוצץ דהוי ליה מיעוט ואינו מקפיד (סעיף מ"ז) :

ה שתי שערות או יותר שהי' קשורים קשר אחד אין חוצצים שאינם מהדקין אבל שערה א' שנקשרה בין שהיא קשורה עם חברתה א' עם א' או קשורה בפ"ע חוצצת אם מקפדת עליהם כמו שנתבאר בסי' נ' אבל שערות הראש ושבבית השחי שנדבקו יחד ע"י זיעה ואינן קשורות אם הם מיעוט שערות אינן חוצצין דהוי במיעוט ואינו מקפיד אבל ברוב אע"ג שאינו מקפיד חוצץ (ס"ט ס"ק י"ז) אבל שער שבנגד הלב ושבזקן הנדבק זב"ז מחמת זיעה חוצץ ושבאותו מקום באיש אינו חוצץ ובאשה נשואה חוצץ מפני שהיא מקפדת שלא תתגנה על בעלה ואותן נשים שיש להם כמין קליעות שערות דבוקות זב"ז ונעשים בלילה ע"י שד שקורין (מאר לאקין) או (קאלטונעס) אפילו הם בכל שערות הראש או רובו א"ח כיון שהוא סכנה להסירן ואם נבלע בהם חוטין וא"א להסיר החוטין אם אינם נראים מבחוץ אינו חוצץ (עיין בס"ט) ואם קליעות הנ"ל נעשה בידי אדם ע"י סמים אם הוא עפ"י רופא מומחה שאומר שהוא רפואה לה אם אינה בכל השער אע"פ שהוא ברוב השער דעכ"פ אינו אלא מדרבנן דמסתמא כל הנשים שיש להם תולי אינן מקפידות ע"ז (דומיא דמוכרי רבב לקמן סעיף י"א) אפשר דיש להקל אבל אם הוא בכל השערות אפי' אינה מקפדת הוי חציצה מה"ת כדלעיל ס"ס ד' כן היה נ"ל אבל דעת בעל פ"ם וס"ט דאפילו ברוב שערות חוצץ אפילו בדיעבד ובטלה דעתי נגד דעתם (ול"ע דלהפסד דיש כאן ס"ס דפלוגתא שהרי הרמב"ם כתב דשערות נחשבין כגוף ואם כן הוי מיעוט עכ"פ והכ"מ כתב פה שאין כאן הכרע אם כגאונים או כרמב"ם ואת"ל כגאונים דשערות נחשבים לחוד מ"מ הא כתב הפרישה דספק אם שערות ראש נחשבות לעצמן או דמצטרפין כל השערות כאחת וא"כ אף ברוב שערות הראש קלועים עדיין אחר השערות מותרים ואין כאן אלא מיעוט שערות אף דהכ"י כתב שדעת כל הפוסקים כהגאונים ומשמע דהרמב"ם יחיד בדבר הא כתב שם די"ל דאף רבותיו של רש"י כרמב"ם. אל"מ שם כ' דאין הכרע . ומ"מ נ"ע אם הוא כיחיד נגד רבים ועוד דהוי כשה אונס חד הוא וע' גמר"י בקונטרס הספיקות סי' ז' ח') :

ו לפלוף (פירש צואת העין) שחוץ לעין חוצץ אפילו לח ולפלוף שבעין אינו חוצץ אלא א"כ התחיל להוריק שזהו הסימן שכבר נתייבש • כחול שבעין אינו חוצץ ושחוץ לעין חוצץ ואם היה פותחת וסוגרת עיניה תדיר אפילו מה שחוץ לעין אינו חוצץ דם יבש שעל המכה חוצץ וריר שבתוכה (פי' שהוסר כגליד מפליס) אינו חוצץ ואם יצא הריר מתוכה כל תוך ג' ימים אז לח הוא ואינו חוצץ לאחר מכאן יבש הוא וחוצץ וכן אם הקיזה דם תוך ג' ימים אינו חוצץ מכאן ואילך חוצץ כ"ז כשהגליד עליו עד שיתרפא כהוגן או שהסיר הגליד לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לחוץ במים עד שיתרכך ואפילו כואב לה הרבה • מ"מ בדיעבד מכל אלו אם אפשר לטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על הפוסקים דכ"ז אינו חוצץ חוץ מלפלוף שחוץ לעין דאפילו בדיעבד חוצץ (סעיף ז' ח' ט' ובס"ך ס"ק מ"ג) :

ז רטיה של המכה ואפילו שעל בית הסתרים (סעיף מ"ג) חוצצים שהרי בעינן ראוי לביאת מים • וצ"ע באם א"א להסירן דמ"ש מפילץ לייז בסימן הקודם דהיכא דא"א להסירן אין חוצצין וכן ברטיה באינה מקפדת עיין בא"ח סי' קס"א ובס"ט ס"ק כ"ד :

ח קוץ התחוב בבשר או שאר דבר אם שוה לבשר נקרא נראה מבחוץ וחוצץ ואם הוא מקצת משוקע בבשר ואינו שוה לבשר אע"פ שנראה מבחוץ דינו כאינו נראה מבחוץ ואינו חוצץ (וע' בס"ט שהביא בס"ך ס"ק ז' וצ"ל נקולא) ואם קרם עליו קרום של בשר אע"ג שנראה תחת העור לכ"ע אינו חוצץ ונראה לי דאע"פ שאינו אלא מורסא ירכך המורסא היטב באם א"א בענין אחר (סעיף י"ט) :

ט לכלוכי צואה שעל הבשר מחמת זיעה אינן חוצצין אבל כשיש זיעה מרובה על בשרו ונתייבש ונעשה גלד חוצץ וכן מלמולין שעל הבשר (ר"ל כשמלוכלך בטיט או בלק ומשפשף בידיו נופל ממנו נתרים) חוצץ וכל מיני טיט לדידן דאין אנו בקיאין בטיט היון ולכן אפילו לח חוצץ (סעיף י"ב י"ג) :

י כל מיני שרפים לדידן שאין אנו בקיאין חוצצין אפי' לח אבל הדיו והחלב והדבש ומי פירות לחים אינם חוצצים יבשים חוצצין (סעיף ט"ו) ודם שהתחיל להתיבש ולהדבק קצת שכשתולין בו אצבע נמשך והולך חוץ ממנו ואפי' לח חוצץ ואם הוא מבושל באש בין לח בין יבש חוצץ (סעיף ט"ו) :

יא נשים הצובעות פניהם וידיהן לנוי או שמלאכתה במלאכת הצביעה ותמיד נשארים ידיה צבועות

צבועות וכן הנשים העוסקות בקצבות וידיהם מלוכלכים תמיד בדם כיון שכל שאומנתן בכך אינן מקפידין הוי כמיעוט שאינו מקפיד וא"ח וכן אם נתפחמו ידיה או בשרה כיורה וכקדרה וכיוצא בו כיון שאין שם ממש רק מראה בעלמא א"צ טבילה שנית (ס"ז ס"ק י"ז) אבל נמצא עליה דם וחלב אעפ"י שאומנתה בכך כיון שהם ב' דברים אפשר להוציץ (כדאיתא בהגהות ג"ח וכמ"ח סי' קס"ח ס"ק ו') :

יב מרינא צואה ושאר דבר טינוף שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר דהיינו מה שהצפורן עודף על הבשר חוצץ ששם מקפידין כיון שנגלוי לכל אבל מה שכנגד הבשר כיון שאינו נראה אין דרך להקפיד כ"כ וי"א דוקא צואה נדבקת אבל אינה נדבקת א"ח כלל (ס"ז ס"ק י"ט וש"ך ס"ק כ"ג) אבל בצק אפילו כנגד הבשר חוצץ שהכל מקפידין ע"ז שלא יאמרו שאוכל מזוהמת צפרניו ומ"מ אם הוא דבר מועט שאין מקפידין עליו אפילו בצק אינו חוצץ (ס"ז) ומפני שאינן יודעין לכוין מה נקרא נגד הבשר או שלא כנגדו ולכן נהגו הנשים ליטול צפרניהם קודם טבילה ומ"מ אינה צריכה ליטול יותר מן המקום שניכר שיש תחתיו שחרורית ודלא כהנשים שחותכות מה שדבוק בבשר (סעיף י"ח וכש"ך שם) :

יג אם יש לה נפוח על מקום הצפורן ואינה יכולה לא להתוך ולא לחתוך אם נפוח כ"כ שאין הטיט שתחת הצפורן נראה אינו חוצץ ואפי' אין עליו קרום והטיט מגולה ואם הוא משוקע בעומק שאינו נראה בשוה לבשר אינו חוצץ כדלעיל סימן ז' בקוץ (סעיף י"ט וכש"ך) :

יד הצפורן עצמו אעפ"י שהוא גדול ועובר למעלה מן הבשר אפ"ה אינו חוצץ ובלבד שיהיה נקי שלא יהיה התחתיו צואה וטיט • ומ"מ כיון שיש מי שאומר שהצפורן עצמו כיון שהוא גדול ועומד לקצוץ כקצוץ דמי ונמצא חוצץ ואף שהוא דעת יחיד מ"מ כיון שכבר נהגו נשים ליטול צפרניהם ולכן אפילו שכחה מליטול צפורן א' וטבלה כבר אם נזכרה בעוד שלא שמשה עם בעלה צריכה לחזור ולטבול אבל אם לא נזכרה עד אחר ששמשה אם אפשר בקל לטבול שנית תטבול שכבר קבלו עליהם הנשים חובה אבל בא"א לטבול שנית אפילו לא שמשה אלא שעברה הלילה עם בעלה א"צ טבילה שנית שלא יוציא לעז עליה ששמשה נדה ובלבד שידעה שהיה נקי ואם מסופקת אם היה נקי ועכשיו הוא נקי גם בזה סמכינן לקולא (סעיף כ' כס"ז וכש"ך ועיין כס"ט ס"ק ל"ט) :

טו ואם היתה ליל טבילתה בשבת ושכחה ליטול צפורן אם אפשר שתטול ע"י נכרי בידים או בשינים ולא על ידי כלי טוב ואם א"א אם שכחה רק צפורן א' או ב' תבדוק ותעיין היטב ותנקר תחת הצפורן היטב ובלבד שלא תגרר מן הצפורן אלא הטיט לבד דהיינו שתדחוק הבשר למטה כדי שיהיה ריוח בין הבשר לצפורן אבל אם שכחה ליטול כל הצפרנים דקשה הדבר לסמוך לנקר כולן ראוי שלא תטבול ומ"מ המורה גם בזה שתסמוך על הניקור אם א"א ע"י נכרי לא הפסיד ובלבד שתעיין היטב שלא יהיה בו שום טינוף (ע' מ"א סימן ס"מ וכס"ט) :

טז צפורן המדולדל בין מקצת מן הצפורן שדרך לחתכה או אפילו הצפורן עצמה שפירש מן האצבע אם פירש רק המיעוט והרוב נשאר מחובר כיון דבודאי עתידה לחתוך אותו מקצת שפירש א"כ הוי כחתוך וא"כ אותו בשר שתחת הצפורן או אותו צד צפורן שנשאר מחובר על האצבע צריכין ע"כ שתבא בהם מים וכיון שאין כאן אלא סדק דחוק נמצא שלא יוכל המים לבא לשם וא"כ זה המקצת שפירש הוי חציצה לבשר או לצפורן הנשאר אבל אם פירש רוב רובה מ"מ כבר יש ריוח גדול ויכול המים לבא באצבע ובחלק הצפורן הנשאר ולכן א"ח (כ"כ כלבוש וכיוצא בזה כ' סט"ז ס"ק ל"ב וע"ש בהגהין שהעתיק כדברי המרדכי לסיפך וכש"ך ס"ק כ"ז ס' וכ"ש לטעם דהצפורן עצמה מעכב ול"נ דהדרגה לטעם זה אפילו נדידן רובו א"ח הכוי כולו ניטל כולו במש"כ המרדכי שטבילה סט"ז) ולפ"ז נ"ל דאם יש רק סדק כפגימה בעלמא בצפורן לארכו דזה אינו עומד לחתוך או אפילו לרוחב הצפורן אבל אינו עומד לחתוך אעפ"י שהוא רק מיעוט גמור וא"א שיבא מים ביניהם א"ח ונ"ל דאם קליפות עור הבשר תלוים אינם חוצצין דדינם כצפורן שהרי המים יכול לבא שם והצד שמחובר לבשר לעולם לא חשבינן לחציצה (ועדיף מצפורן שידוע שאין בוש אדם מקפיד על קליפות אלו ואין דרך כלל לחתכן כי נעשרין מאליהן והוי מיעוט שאינו מקפיד דלכ"ע אינו חוצץ) :

יז כל דבר שהוא בחלל הגוף ואין דרכו להתגלות כגון צואת החוטם אפילו יבש אינו חוצץ ואינו טעון ביאת מים כלל אלא דוקא בשפת החוטם בפנים וכן תוך העין ובית הסתרים וקמטים שדרכו להתגלות אבל בגובה החוטם וכן מה שבתוך האוזן בגובהה אעפ"י שאינה יכולה להוציא הצואה מבפנים אינו חוצץ כלל (עיין בספר כ"ב סי' יא שהעתקתי לשון תשובת מ"ע סימן ק"ו) ומ"מ גם בצואת החוטם בדיעבד יש להקל (ס"ט ס"ק ס"ג ודג"מ בש"ך ס"ק כ"ה) :

בינת אדם

נ"ל

(כ) יא שאלה אשה שיש לה כתב בחוטם ואינה יכולה לנקות מבפנים שנראה מה דינו : תשובה דבר זה חפשתי ולא מצאתי והנכון לי עיין תשובת ומצאתי בתשו' מ"ע סימן ק"י וז"ל שאלה לפלוני יכס שבתוך החוטם מהו מיחוץ . הכלל בתאלה שלא נתנם תורה למכ"ם ומה שהוא חלל הגוף אפי' ראוי לביאת מים אינו צריך אלא

יח נ"ל דנשים שיש להם שינים תחובות אין חוצצין אבל מה שסותמין נקבי השן ע"י רופא כדי שלא תכנוס בו רוח חוצץ ועיין בב"א יב :

שאר דינים מסי' קצ"ח נתבאר בכלל קב"א .

כלל קב דין חפיפה (סימן קצ"ט) :

א כיון דמן התורה אסור להיות חציצה בטבילה וכל דבר שהוא בחזקת טומאה אינו יוצא מחזקתו אלא ע"י בדיקה לפיכך מה"ת צריכה האשה לבדוק ולעיין בבשרה ובשערה (ג"ע סבג"ל כס"ע) סמוך לטבילתה ממש שלא יהא עליה שום דבר מאוס או נימא קשורה במקום שער שבה ובזה סגי ועזרא ובית דינו תקנו שלא יהא סגי במקום שערות בעיון לבד ששם מצוי מאד אבק ושערות דבוקים וקשורים ולכן תקנו שתהא האשה חופפת דוקא כל מקום כינוס שער שבה דהיינו ראשה ובית השחי ומקום ערוה וא"צ שתבדוק אותה חברתה אלא היא בעצמה תעיין ותמשמש בידיה בראשה ובגבה :

ב ומה הוא החפיפה שתרחוץ היטב במים חמים דוקא ולא בשאר משקין ותסרוק שער ראשה במסרק היטב (רמ"י) ושאר מקום השערות תפספס בידים ותפריד השערות בידיה והסריקה תהיה דוקא בשעת רחיצה בחמין שזה מנקה היטב אבל הנשים הסורקות עצמן בביתן ביובש בלא רחיצה ואח"כ בבית הטבילה רוחצת בחמין אינה יוצאת ידי חפיפה אלא תחוף ותסרוק הכל בבית הטבילה כרדלקמן או עכ"פ שתרחוץ ראשה בחמין בביתה ותסרוק היטב סמוך לטבילתה הכל בביתה ואם לא סרקה במסרק רק שרחצה היטב בחמין ופספסה בידיה אם כבר עברה לילה עם בעלה יש להקל שלא תחזור ותטבול (ס"ט) כרדלקמן ססי' ג' אך נ"ל דלא דמי דהתם הוי ס"ס שמא סרקה מאחר שבקשה מסרק מאשה אחרת ואת"ל לא סרקה שמא הלכה כרמב"ן משא"כ הכא שבודאי לא סרקה וצ"ע :

ג אע"ג דתקנת עזרא לא היתה אלא בחפיפת מקום שערות אבל כל הגוף אוקמי אדאורייתא דסגי בעיון לחוד מ"מ כבר נהגו כל בנות ישראל לחוף ולהשתטף בחמין כל הגוף נמצא צריכ' האשה לחוף ולהשתטף כל גופה בחמין מצד המנהג ולחוף ולסתוף ולסרוק ראשה ולפספס בידיה שאר מקום כנוס שערות מתקנת עזרא ובשעת חפיפת גופא ושערה תעיין בעצמה מדאורייתא ואפילו בדיעבד אם לא חפפה ראשה אפילו עיינה לא עלתה לה טבילה אבל שאר הגוף אם עיינה היטיב ולא נמצא דבר חוצץ ולא רחצה כלל עלתה לה טבילה (סעיף א' וכש"ך אע"ג שכבר נהגו לרחוץ גופה בחמין ואף בזמן הש"ס כבר נהגו כך כמש"כ הב"י ואם כן אפשר דדומה למה שנהגו ליפה ו"ל על מיה בהרדל אך בש"ך בס"ק י"ז בשם הב"ח משמע דעלתה לה טבילה) ואם שכחה אם סרקה עצמה קודם טבילה או לא אלא שיודעת שביקשה מאשה אחרת להשאיל לה מסרק ושאלה לה אם לא שמשה עדיין ולא עבר עליה לילה אחת יש להחמיר שתטבול שנית אבל אם עבר עליה לילה א' יש להקל דכיון דידעה שחפפה עצמה ודרך הנשים לפספס בשערן בשעת חפיפה וליש פוסקים מהני כמו סריקה (ס"ע בשם שב"י ס"ק ו') :

בינת אדם

אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים וקמטים ונכון לזהר על שפתי החוטם כשנים שלא יהיה בו לכלוך יבש אבל בהלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין טוהר אלא יוצאה קצת לחוץ הדבוקה בגובה החוטם או בהללו כשנים שאינה יוצאה עדיין כו' ובכל מקום שאין דרכו להתגלות לעולם אפי' ראוי לא בעינן שאין שום אדם מקפיד עליו ועוד מה שהוא עמרי מן ההלל לאו בקפידה תליא מילתא אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים עכ"ל ומכאן נוכל ללמוד להנ"ל :

(יח) **יב** שאלה נשים שעושין להם שינים תותבות וכן נשים שהושחרו שיניהם מחמת שיש נקבים בשיניהם והסותמין הנקבים על ידי רופא בשעוה או עופרת שאין הרוח יכול לכנוס בהם אי לא יכתוב להם השינים אם חוצצין בטבילה :

תשובה נ"ל דזה דומה למש"כ בסי' קצ"ח לענין צבע שצובעות הנשים אינו חוצץ וכן מי שאומנתו בצבע אינו חוצץ והוא מדברי הרשב"א שכ' הטעם אחד כי נוי הוא להם אע"פ שצבע זה פשוט בכל השער והיינו אע"פ שאינו מקפיד חוצץ כאן אינה מקפדת ורוצה בהיות שם והרי הוא כאלו היא מגופו של שער ועוד שאין ממשו של צבע בשער ועל הידים אלא מראיתו ואינו דומה לכתב שחוצץ שממשות הדיו בכתב וכן בנשים שמלאכתן לצבוע נ"ל שאין אותו צבע חוצץ ודומה לדם

חפיפת

שעל בגדיו של טבח ורבב שעל בגדי רבב שאינו חוצץ עכ"ל וכן כ' הרא"ש וכ"כ בתשובת הרמב"ן סי' קכ"ד והטעם בהא' מדבריהם מוכח דמה שכתב טעם ב' שאין ממשו של צבע אלא מראיתו הוא רק לסניף דבאמת קך הוא אבל באמת אפשר שיהיה לצבע שיש בו ממש אם עשוי לנוי אינו חוצץ דמ"ש הרי או מי שמלאכתו בכך שכתב להדיא ראיה מדם שבבגד טבח ורבב והוא מוכחים ל"ת והתם מיירי שיש בו ממש ואפ"ה אינו חוצץ משום דאינו מקפיד בכך ומ"ש לנוי בודאי אינה מקפדת ואדרבה מתחדשות תמיד אע"כ דאינו אלא לסניף ועוד דהאלת' לטעם זה בצבע שעל רוב שיער דברובו אע"פ שאין מקפיד חוצץ ולכן הוצרך לכתוב טעם שאין בו אלא חזותא כמלא דלפי אם תופס רוב שיער או הגוף דוקא חזותא אינו חוצץ אבל אם אינו רק על מיעוט הגוף אף שיש בו ממש אינו חוצץ וכתוספת אע"פ שאינו לנוי י"ל נמי דאינו חוצץ וכמו שכתב הט"ז ס"ק י"ב בדעת הרשב"א שכתב ועוד כיון דאינו אלא מראיתו של צבע ואינו דומה לדיו שיש בו ממש וא"ש דדוקא כאין בו ממש והוא לנוי נ"כ א"כ ממ"נ לנוי אף יש בו ממש אינו חוצץ ואם אינו לנוי אף בחזותא חוצץ א"ו משמע כט"ז ודלא כהרי"ם שכתב וז"ל צבע שצובעות כו' אי"ל מ"ש מכחול שאין לשון דחוצץ אע"ג שהוא מתכשיטי נשים כדאמרי' לא כחל י"ל דכחול יש בו ממש משא"כ צבע ודוקא שצובעת דבלא"ה חוצץ היכי דהקפידה עכ"ל ול"נ דהרשב"א מוכח כט"ז וגם מוכח להדיא דלפי

דלפי

ד חפיפות שבמקום שער טרינא צריך דוקא שלא יהא במים קרים שהקרים מסבכים את השערות ומיהו אפילו בחמי חמה סגי ובלבד שלא יהיו קרים אלא שנהגו כבר לחוף אפילו כל הגוף בחמין ואסור לחוף השערות בשארי דברים או במשקין שיש הרבה דברים שמסבכין השערות ונהגו לחוף במה שקורין זייף שזה מנקה השער ואם צוו לה רופאים שלא תחוף ראשה במים רק ביין או שאר משקין יש לשאול לרופאים אם אינן מסבכין השערות ואם אינן בקיאין אזי תנסה בעצמה תחלה ג"פ אם מסבך שערותיה ואפילו אם נסתה אשה אחרת ואינה מסבך אינה מועיל שלא כל טבע שערות בני אדם שוין (ס"ט) ואם חפפה בשאר דברים ובדקה וראתה בעצמה שאין שערות שלה קשורים ומסובכין מותרת לטבול טבילה זו ע"י חפיפה זו וא"צ לחזור ולחוף אבל לא תסמוך ע"ז בשאר טבילות לחוף בדבר זה (סעיף ב' ובש"ך) :

ה המנהג הכשר שתתחיל לחוף מבע"י ותעסוק בחפיפה גם משתחשך כדי שתהיה החפיפה ביום ובלילה ואז תטבול וכן אעפ"י שחפפה בביתה כדין אעפ"כ תשא עמה מסרק לבית הטבילה ותסרוק שם ובשעת הדחק שא"א לה לחוף בלילה או שא"א לה לחוף ביום יכולה לחוף ביום או בלילה ובלבד שתחוף כראוי ולא תמהר ללכת לביתה ועכ"פ תעסוק בחפיפה שעה א' ואם בא בעלה בלילה ולא ידעה מותרת לחוף בלילה ולטבול דהוי כשעת הדחק (ס"ט) ומ"מ תסמוך החפיפה לטבילה בכל מה דאפשר ונ"ל דאפי' הזידה ולא חפפה ביום מותרת לחוף בלילה ולטבול (דהא לגאונים ורוב פוסקים דוקא בלילה) (עיין ב"י) ואפילו לרש"י אינו רק מוטב לחוף ביום כמש"כ תוס' דף ס"ח • ודוקא בחפפה ביום כ' הרשב"א דדוקא בדיעבד כשטבלה דלשיטתו חפיפה צריך להיות דוקא בלילה ע"ש (ועיין בס"ט ס"ק י"א) :

ו חל טבילתה במוצאי שבת שא"א לחוף ביום תחוף בע"ש ובמ"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט עכ"פ וכן אם חל במוצאי יו"ט (סעיף ה') :

ז חל טבילתה בליל שבת או יו"ט או במ"ש שהוא י"ט שא"א לה לחוף סמוך לטבילתה תחוף בע"ש או בערב יו"ט שהוא חול (סעיף ו') ואם חל ב' י"ט ביום ה' ו' וחל טבילתה במ"ש או שחלו יום א' ב' וטבילתה ביום ב' תחוף בליל טבילתה ומ"מ תרחץ היטיב גם בע"ש או בעי"ט כמו בסימן ו' (ש"ך ס"ק ו') וכן בחול אם הוא מחמת אונס מותר לחוף היום ולטבול מחר (ב"י וד"מ בשם רמב"ם) :

ח כל מקום שאין החפיפה סמוך לטבילה ואפילו אם טובלת בליל שבת וחפפה בע"ש צריכה ליזהר לאחר החפיפה מכל טינופת שלא ידבק בה ואפילו מנגיעות אוכלין הנדבקים ואם אי אפשר לה לזהר כגון שאין לה מי שיעשה במקומה אין לחוש ומ"מ תרחץ ידיה כל פעם שלא תבא לידי חציצה ותקשור שערותיה או בענין אחר תשמרם שלא יתבלבלו (סעיף ו') וכן אין לה לאכול בין הרחיצה לטבילה (קצ"ח סעיף ד') :

ט ואם לא נזהרה ועסקה בדברים הנדבקים ואפי' נתנה דבר הראוי לדבק לבנה או שהיה התינוק מלוכלך בטיט או שהיה בידו תבשיל ולקחה אותו בידים או ערומה וטבלה ולא עיינה נפשה אעפ"י שבדקה עצמה אחר הטבילה ולא מצאה עליה שום דבר חוצץ אפ"ה לא עלתה לה טבילה דחיישינן שמא היה עליה ובעליתה מן המים נפל מעליה אבל בדקה עצמה קודם טבילה א"צ טבילה אחרת (קצ"ח סעיף מ"א) :

י אעפ"י שכבר עיינה בגופה ושערה בשעת חפיפה מע"ש או עי"ט אעפ"כ צריכה בשעת טבילה לחזור

בינת אדם

דלגבי אפי' יש בו ממש אינו חוצץ כמו חלב ורבב ומכחול בלא"ה לק"מ כמש"כ הדו"ש דכחול שבעין הוא לגבי אבל חוץ לעין לא הוי לגבי וי"ל דהא כתב הש"ך ס"ק י"ד כוחלת לרפואה חוצץ ואם בשביל שהראה עיניה פורעות אין חוצץ הרי שיש חילוק בין לרפואה לנוי וכללא הוא דלגבי או שמלאכתו בכך אפי' יש בו ממש א"ח אבל מה שהוא לרפואה כמו רטיה ומארלאקן שכ"ז ודאי מקפדת רק שאינה יכולה להסירה ולכן חוצץ ואינו דומה למלאכתו בכך שאינה מקפדת עליו כלל והראיה שאפי' כשאינה עוסקת במלאכה אינה מקפדת להסיר משא"כ מה שהוא לרפואה דמקפדת ורוצה להסיר רק שאינה יכולה ולכך הוצרך לטעם שכתב במארלאקן ולפ"ז יצא לנו דשן תותבת אינו חוצץ כיון שהוא לנוי משא"כ כשסותמת הנקבים של השינים לרפואה זה חוצץ שהרי מקפדת עליו אם לא היה לה לרפואה וראיה גמורה לזה שכתב הרמב"ם בפ' י"ט מה' שבת וז"ל ולא בשן שמניחת בפיה במקום שן שנפל ולא בשן של זהב שמניחת על שן שחור שיש בשיניים אבל שן של כסף מותר מפני שאינו ניכר עכ"ל וקיי"ל דכל דבר שחוצץ בטבילה אסור לצאת בו וא"כ קשה למה מותר בשן של כסף הא על כרחך דאינו חוצץ רק מטעם דמחכו עלה ולכן כסף שאינו ניכר מותר ולכאורה קושיא דאף מה שסותמת נקבי השן נמי אינו חוצץ שהרי בשל כסף משמע אף שמונחת על שן שחור מותר וזה דומה לסתימת הנקבים אבל ז"א דהתם הוא לנוי והכל לנוי אף שיש בו ממש אינו חוצץ משא"כ בסתימה שהיא לרפואה והא לא היה לה כאב שיניים בודאי לא היתה סותמת ולכן חוצץ והגמרא בב"ח משמע גבי צבע שלובשת בגדים דדוקא תרתי בעינן לנוי והנאה משא"כ בשיער ממש אפי' לנוי חוצץ ולי נראה דהרשב"א מוכח לכדיא דליתא אלא כל לנוי אף שיש בו ממש אינו חוצץ וכן הוא בא"ח סימן קס"א :

ומצאתי בתשב"ץ ח"ג סימן נ"א שכתב ראיה דנזמי אזן אינן חוצצין וז"ל והא כיון חוצצין היתה אסורה לצאת בהן כדין חוטין שבראשי בנות עכ"ל עוד כתב שם וז"ל והטבעת שלובשין ידיהן אינו חוצץ כדכתב רשב"א וכ"ה ראיה מפרשת ואינו ראיה כ"כ דמלותן בכך מ"מ כדין אמת שאין שם ממשו והפרק הגזל מוכח שאין ממשו של צבע קיים וכן בנדה פרק כאשה מוכח דצבע אינו חוצץ בטבילה עכ"ל הרי משמע לכדיא דמטעם דאין בו ממש אינו חוצץ ואפילו אינו לנוי :

לחזור ולעיין ולבדוק היטיב כל גופה ושערה שלא יהא בה דבר חוצץ ותדיח בית הסתרים וכל קמטים שבגופה במים חמין אם הוא בי"ט תדיח אפי' בחמין שהוחמו בי"ט. ואם הוא שבת תדיח בחמין שהוחמו מע"ש וכן תחצץ שיניה בקיסם וכן תנקה צואת אזנה וחוטמה דבר שמותר לעשות בשבת וי"ט (קנ"ט סעיף ג') :

יא במקום שיראות לטבול בלילה אין להתיר לחוף מע"ש ולטבול ביום שבת דתרי קולא בהדדי לא מקלינן קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה :

יב בדיעבד אפי' בלא אונס אם חפפה ועיינה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר אפילו בחול עלתה לה טבילה אעפ"י שלא עיינה ובדקה עוד הפעם סמוך לטבילתה אבל אם לא חפפה כלל אעפ"י שעיינה וחפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה ואצ"ל אם חפפה במקום שער ולא עיינה בשאר גופה שלא עלתה לה טבילה שעיון הגוף הוא דאורייתא (סעיף ח') ונ"ל טעם הדבר דכ"ז שלא חפפה ועיינה לא היתה בחזקת שאין עליה שום דבר חוצץ אבל אם עיינה וחפפה קודם הטבילה עכ"פ היתה בחזקת שאין עליה דבר חוצץ ודוקא שלא עסקה אחר העיון והחפיפה בדברים החוצצין אבל אם עסקה בהם הרי חזרה לצאת מחזקה זו (דומה ממש למש"כ בסי' ק"נ סעיף ל"ח) ואם הרחיקה הטבילה מן החפיפה אפילו ג' ימים כ' הס"ט ס"ק כ"ג דגמי דינא הכי אפי' בחול בדיעבד שהרי מצינו כן אפילו לכתחלה בשבת וב' י"ט שטובלת במוצאי י"ט האשון אבל כשהרחיקה ד' ימים אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה דלא מצינו שהקילו בזה חכמים ביוצא בו דבחול טבילתה במו"ים כשחל י"ט א' ב' צריכה חפיפה במו"יט ודוקא כשכבר טבל' אבל קודם טבילה אסור לה לסמוך על אותה חפיפה :

יג בד"א בשאר כל הגוף אבל בבית הסתרים כדלקמן כלל קכ"א סי' א' לא מבעיא לדעת הפוסקים (ריסב"א) דהא דקיי"ל דראוי לביאת מים בעינן אינו אלא מדרבנן אלא אפילו להפוסקים דהוי דאורייתא מ"מ כיון דראו חז"ל דהתורה הקילה בהם שא"צ אלא ראוי לביאת מים הקילו בהם ג"כ דאם לא עיינה אותה קודם לכן ואח"כ עיינה ולא מצאה בהם שום דבר עלתה לה טבילה כיון דאינו אלא מיעוט המקפיד דאינו אלא מדרבנן ול"ג בזה (סעיף ט' ס"ס דלא כט"ז) :

יד ומטעם זה נמי הקילו עוד דאם לא עיינה בבית הסתרים קודם טבילה וכ"ש ולא חפפה וגם לאחר טבילה לא עיינה אותם עד שנתעסקה בדברים החוצצים ואח"כ נמצא בה מאותו המין תולין להקל ויש להחמיר (סעיף י"ג וט"ך בס) :

טו חפפה ועיינה וטבלה ובעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ בין על בשרה ובין על שערה אם היה הכל בעונה א' כגון שחפפה ועיינה בלילה וגם תיכף אחר החפיפה טבלה א"צ טבילה אחרת אבל אם לא היה הטבילה סמוך לחפיפה שחפפה תחלת הלילה וטבלה בסוף הלילה או אפילו היה סמוך אלא שהחפפה בסוף היום וטבלה תיכף בתחלת הלילה נמצא שלא היה החפיפה והטבילה בעונה אחת צריכה לחזור ולחוף ולטבול ואפילו עיינה סמוך לטבילה דאימר שלא חפפה ועיינה שפיר (סעיף י') • ולכן אם הוא ליל שבת וי"ט שא"א לה לחוף ראשה בחמין אסור לה לטבול ואפילו טבלה בדיעבד לא מהני כדין טובלת בלא חפיפה והפרישה כ' הטעם דכיון שטבלה במים קרים ומסתבכין השערות ולכן צריכה חפיפה אחרת ולפ"ז אם לא טבלה בקרים מותרת לטבול שנית רק שתעיין היטיב בכל גופה וראשה • ונ"ל דאם מצאה החציצה בגופה ולא בשערה אפשר יש לסמוך על טעם הפרישה שהטעם משום דקרים מסבכין השערות ולכן אם טבלה במים שאינם קרים לא אמרינן דאיגלאי למפרע בשם שלא עיינה שפיר בגופה כך לא עיינה וחפפה האשה הסה"ת שהרי גם לענין חציצה חשבינן השערות כפ"ע אבל אם טבלה בקרים אסור לטבול שנית שהרי צריכה חפיפה וזה א"א בשבת וי"ט ודוקא בשהם קרים לגמרי אבל אם הם חמים כחמי חמה סגי ואם הוא בחול אפילו טבלה בחמין צריכה לחזור לחוף ואפילו לא מצאה אלא בגופה (עיין ס"ט ס"ק כ"ח) דחיישינן שמא לא חפפה יפה וכן אם טבלה בחול במים קרים אפילו חפפה וטבלה בעונה א' ומצאה טבעת וכיוצא בו שהיה עליה קודם טבילה ודאי צריכה לחזור ולחוף דמסתבכין השערות (ס"ק שם) (ובחכמת נ"ם לטעם הפרישה דאין אסור דמטעם שטעמת שהרפילה לאשה במים קרים מסתבכין שערה דא"כ היאך אסור טבילה בקרים הברי כ"ן שלא טבלה כל גופה בפעם הא' לא עלתה לה טבילה וא"כ ממה תיכף כשנכנסה במים קרים נסתבכו שערות שבמקום ערוב ומכנים ספתי והסככניסה אקנת שערות לאשה נסתבכו ואם כן היאך תעלה לה טבילה וגם טעם זה לא נזכר בראשונים אלא הטעם כיון שלא היה סמוך לטבילה חיישינן שמא לא נזהרת יפה ולכן אם במים קרים וחזרה וטבלה בדיעבד בלא חפיפה אלא שעיינה היטיב בגופה ואשה אם היה בחפיפה סמוך לטבילה ובעונה א' יש להקל ועיין בס"ס שסותר טעם הפרישה אלא שכ' אלא תולין לנו להקל נגד הפרישה ומ"מ במקום צער גדול החשבינן כהוני אסור פיס להקל וצ"ע)

טז במקום דאפשר בקל (ס"ט) יש להחמיר כדעת הרמב"ם דאפילו היה החפיפה והטבילה בעונה א' ונמצא עליה דבר חוצץ שתחזור ותטבול אלא דאז א"צ חפיפה אחרת סעיף י' (מוס הוכית נס"ט דלא כפרישה שהגהתי בסי' הקודם דדוקא לשער והרמב"ם מיירי שמצאה במקום) :

יז במקום שאמרנו שצריכה טבילה שנית אם נתעסקה באותו המין לאחר הטבילה פסק בש"ע דתלינן שנדבק בה אחר טבילה אבל הב"ח והש"ך פסקו כגדולי הפוסקים דלא מהני דבזמן דהיתה בחזקת טומאה אינה עולה מטומאתה עד שתאמר ברי לי שלא היה עליה דבר זה קודם טבילה (סעיף י"ח ונש"ך ס"ק ט"ז) (מיהו מה שכ' הב"ח די אמלא נבו נסקל כאיסור כרת ר"ל שעיקר איסור הוא איסור כרת אבל ודאי תולה זו אינה אלא מדרבנן אם לא ברוכו המקפיד הא אינו טבילה ועוד צריך לעיין מה שכתבו תוס' בנדה דף כ' ע"ב ד"ה ואם פ"ח דהא איתא מתולין אי אמר ברי לי שלא נגעתי ל"ד אלא קרוב לודאי ע"ש וא"כ ה"נ קשה אלו דמקיים כברייתא עד שיאמר ברי. לו אב"ק פשיטא אף מתוס' שם דכ' דעוכה הוי ר"ה משמע דקרוב לודאי נקרא ספק) אעפ"י שאינה יודעת אם היה עליה בשעת טבילה כיון שעב"פ קודם טבילה ודאי לא היה עליה (כ"כ הס"ס):

יח בד"א בשאר כל הגוף אבל בית הסתרים אם לא עיינה וכ"ש אם לא חפפה אותן קודם טבילה ואחר טבילה ג"כ לא עיינה עד שנתעסקה בדבר החוצץ ואח"כ נמצא בהם מאותו מין תולין להקל ואפילו נמצא בין שיניה ששם מצוי להיות (ס"ע דגא כמשמע נב"ז ס"ק י"ח) והטעם כדלעיל (סי' י"ג):

יט כשחל י"ט יום ז' וליל טבילה ליל ו' וחפפה ביום ה' ומחמת אונס לא טבלה בליל ו' יש להקל שתסמוך על החפיפה ומותרת לטבול ליל שבת ואפשר דה"ה באומרת מותר שסברה שמותר לחפוף היום ולטבול ליל שאחריו או שהיתה טרודה במו"מ ומחמת זה שכחה ואפשר גם אם מחמת קטט יג, אבל אם פשעה ולא טבלה אסורה לטבול בליל שבת (ושיין כג"ה):

כלל קכא דין הטבילה (סימן קל"ח):

א ביום הז' לספירת ז' נקיים לערך שעה קודם הלילה תלך לבית המרחץ או בביתה ותחתוך צפרני ידיה ורגליה עד מקום שניכר רושם השחרות שזה אינו מחובר לבשר ויותר מזה אפי' דקדוק מצוה אין כאן ואח"כ תעסוק בחפיפה דהיינו שתרחץ ראש' במים חמים ואפי' בפושרין או חמי חמה סגי ותסרוק ראשה היטב שלא יהיו השערות דבוקים ומקושרין ואח"כ תרחץ בחמין כל מקום שער שבה ובריסי עיניה ותפספס בידיה להפריד השערות הנדבקים ומקושרים ואח"כ תרחץ כל גופה בחמין ותשטוף בשעת חפיפ' גופה ושערה וגם תרחץ היטב רגליה מן האבק (סעיף מ"ד) ובפרט פרסות רגלים שנדבק בו אבק אבל לא כנשים המחמירות לגרר בסכין שזה מעשה שטות ובשעה שחופפת ראשה וגופה תעיין היטב בכל מקום שאפשר ובראשה ובגבה תמשמש בידים לבדוק אם אין שם חציצה העיון ובדיקה הוא מדאורייתא • ומ"מ א"צ שחברתה תבדוק אותה אלא היא בעצמה תמשמש בידה ואם לא עיינה בשעת חפיפה תעיין קודם טבילתה ותדיח כל בית הסתרים שבה וכל הקמטים שבגופה כגון תחת דדיה ובין יריכותיה ותחת השחי ותרחץ עיניה שלא יהיה בו לפלוף יבש מבפנים או מבחוץ אפי' לח ותסיר כל לחלוחי צואה שעל בשרה מחמת זיעה ותנקה צואת החוטם וצואת האזנים (כנ"ל בסעיף מ"ג וכ"כ גד"מ) מה דאפשר אבל מה שיש בגובה החוטם ובגובה האזנים א"צ להוציא וצריכה שתחצוץ בין השניים שלא יהיה שם דבר חוצץ שאם תמצא שם אח"כ דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה (סעיף כ"ד ונש"ך) ולכן נהגו הנשים שלא לאכול בשר ביום לכתן לטבילה מפני שהוא נכנס בין השניים

בינת אדם

(כב) **יז** שאלה אשה שחל ליל טבילתה בליל ראשון של פסח טוב ואשה כהן ערב יו"ט ובלילה לא טבלה אם מותרת לטבול ליל שלי של יום טוב על כמך חפיפה זו: תשובה נ"ל דאם היה מחמת אונס מותרת לסמוך עפ"י מה שכ' הב"י בסי' קנ"ח על רמב"ם שכ' בפ"ב מהל' מקוואות וז"ל ובשעת הדחק או מפני בתולי תוספת אפילו בע"ש ומובלת למ"ש עכ"ל רמב"ם וכ' הב"י דל"ד מע"ש למ"ש אלא אפילו מחול דיכא הכי ע"ש וא"כ כת"מ שם ולפ"ז י"ל נמי דה"ה אם אומרת מותר דהוי כשוגג כמש"כ בט"ז בסימן קנ"ס בס"ק ט' בשם תוס' במבטל איסור באומר מותר לבטל מותר ול"ע דהאסר שוגג לא דהכ"פ לא מקרי אונס אבל אם שכחה מחמת טרדות מו"מ נ"ל אם לא היה מחמת עלות מותר דהכא הוי אונס כמש"כ כמ"א בסי' ק"ח ובסי' תקכ"ו סעיף ז' ואם היתה מחמת קטט עם בעלה נ"ל דהוי כאונס כדמשמע בנדה ס"ת תוס' ד"ה כך שכי' ולא מסתבר נפלוגי מפוס דאיקים (ור"ל דהוי כאונס) מדמייתי מסכות שמחה דנדה תוספת בלילה משמע אף בלא אונס עכ"ל משמע דאיקוע כהי אונס: (כג) שאלה אשה שאלתו ימיה לנדות ולאחר נקרות הלבמס ובדקה מותה ואמרה שעדיין לא נראה כתם מסימני לידה אם מותרת לבעלה: תשובה נגר נתבאר בו. כש"ס סי' קנ"ד בשם תשו' לש"ם ונש"כ בס"ע והסכימו ביושבת על המשבר ולאפי' שקרוש שהבב על המשבר מיקף כשהתחיל הכלים הבורה נבעלה שמא תגיע זמן הנידה ואמנם כאשר תפסק החבלים אע"ג שבבר ישבה על המשבר כיון שפסק בות בי' שהיו חבלי שוא ומותרת לבעלה בלא טבילה אם לא במקום שכבר נהגו להחמיר אין להקל ואם כן בנידון דידן שאפילו חבלים לא היו לה אעפ"י שהחכמה הכניסה אצבעה בעומק מ"מ זה אינו ענין כלל לישבת על המשבר ופתיחה לפתיחת הקבר ולכן יש להתיר בפשיטות לכ"ע כנלע"ד. ועכשיו מצאתי בתשובת המ"ו כנ"ב מה"ד תנינא סי' רכ"ח שכ' וז"ל מה שאמרו ח"ח לפתיחת הקבר בלא דם אין חילוק בין גרם בפתיח' בוה מכפי' בין גרם בפתיח' בוה מבחוץ שברופאה הכניס אצבעו או איזו כלי ופתח שהמקור בין ילדה ובין זקנה או מעוברת ומניקה תמיד אין ספ"ק בלא דם עכ"ל. ומפי' כיה טומאה אף לא זכיתי לידע מ"ל בא ולי"ע מביא שום ראיה לדבריו רק כ' דזה דבר פשוט ול"ע דלפ"ו כלאו יחסבן הבעל בהנכם בשעת חשמים או כשמכניס בהלל נ"ל מזה ה"א בלא דם ועוד שבכי' ע"ך שבדיקה בכשפק שהרה שחכניס אצבעה בשופק אלא ודאי דאין זה ענין לפתיחת הקבר שהרי השי' הקבר כשבוס גדול כרנה אינו תגים רק עד הפרוזדור ולא אמר כת"ס התי"ע בשם רמב"ם ע"ב דדבר שנוגע כ' ולכן נ"ל דלגא מיתה כ"כ הקי"ז ולא רק כאן

השניים יותר מסאכל אחר ואע"פ שחוצצת שיניה חוששה שמא תשתייר מידי ומנהג יפה הוא אבל בשבת ויו"ט נוהגין לאכול בשר רק שתזהר לנקר ביותר (סעיף כ"ד) ומ"מ אם שכחה או אפי' במזיד ואכלה בשר אפי' בחול א"צ לעכב הטבילה (ט"ז ס"ק כ"ס) ואין לה לעסוק כל היום בבצק ובשעוה ובשאר דברים הנדבקים שאינו עובר בקל כדי שלא תדבק בה (סעיף כ"ד) ולכבוד שבת ויו"ט אם אין לה מי שישמשנה מותר ללוש (ק"ס סעיף ו') · ותזהר היטיב שתרחוץ תיכף וכין הרחיצה לטבילה תזהר שלא תאכל אפי' בשבת וי"ט ותסיר מגופה כל בגדיה וכל תכשיטיה נזומים וטבעת וכ"ד ואם יש לה שחין עכ"פ צריכה לרכך אותם היטיב ויש להחמיר שתסיר השחין לגמרי אם אפשר ותסיר כל רטיה שבגופה ותרחוץ היטיב שלא יהיה שם מוגלא ודם יבש מודבק בו וכן אם הקיזה דם שנגלד על מקומות כמין גליד אם הוא לאחר ג' ימים כבר נתייבש וצריך להסירו או לרככו עכ"פ אם יש בגופה מין כינים שקורין פילץ לייז צריכה לגרר בצפורן ולרחוץ בחמין להסירן אם לא שא"א להסירן בשום ענין אינו מעכב :

ב אחר שכל גופה נקי צריכה להטיל מים אם צריכה לכך ותבדוק עצמה לגדולים שלא תהא צריכה לעצור עצמה דאז אין ראוי לביאת מים ומ"מ בדיעבד אין מעכב (סעיף מ"ג) :

ג אח"כ תלך למקוה המים הכשרה כמבואר בכלל שאחר זה ולא תטבול במקום שיש חשש שיראוה בני אדם שמתוך כך ממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה · ומיהו בדיעבד אם ברי לה שטבלה שפיר עלתה לה טבילה (סעיף נ"ג) ואם טבלה בבגדים הרחבות בדיעבד עלתה לה טבילה שהמים יבאו בהם אבל אם מהודקין על בשרה לא עלתה לה טבילה (סעיף מ"ו) :

ד צריך לעמוד על גבה יהודית גדולה יותר מי"ב שנים ויום א' בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על המים ואם יש ספק שמא נשאר משהו מבחוץ אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה ואם אין לה מי שיעמוד על גבה או שהוא בלילה תכרוך שערה על ראשה בחוטי צמר או ברצועה ובלבד שיהיה רפוי או אפי' בגד רפוי על שערותיה בענין שיכול לבא שם מים (סעיף מ"ז) :

ה אם היה טיט במקום שטובלת לא תעמוד על גבי כלי עץ ואפילו עושה סולם בשליבות רחבות ואח"כ קבע הסולם במקוה אסור ואפילו היו הנסרים רחבים ד"ט שאין בו חשש שתתיירא לעמוד אפ"ה אסור כיון שהיה פעם א' כלי ואפי' בדיעבד י"א שלא עלתה לה טבילה · ופשיטא שאם הכניסו ספסל במקוה ועמדה עליו וטבלה שלא עלתה לה טבילה אפי' בדיעבד וכן מה שנוהגים בקהלות קטנות שמורידים סולמות שבביתם להוך באר מים ועומדת על השליבות וטובלת אין טבילתן טבילה והן נדות גמורות ובניהן בני נדות (נ"ב וכל"י) (כ"מ נס"ך ס"ק מ"ס) אבל אם קבעו מתחל' במקוה נסרים ומדרגות ולא היה עליהם שם כלי מותר לעמוד עליהם ולטבול ומ"מ טוב לחוש לכתחל' שלא לעמוד על המדרגות ולתקן המקוה למטה ברצפה באבני' ולא בנסרים ולא תעמוד על דבר שתפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי ולכן צריך להשגיח שאם עומדת על המדרגות וטובלת שיהיה רחב המדרגה לפחות ד' טפחים (ט"ז סס"ק ל"נ) ומ"מ אם עברה וטבלה עלהה לה טבילה (סעיף ל"ס נ"כ) :

ו ואם קרקעות המקוה אינו מרוצף ויש שם טיט אע"נ דרוב פוסקים מתירין אם אין הטיט עבה אלא שנמחה במים מ"מ יש פוסקין דס"ל דחוצץ ולכן טוב שתתן בקרקעי' המקוה ענפי אילנות שאינם מקבלין טומאה ואם א"א תתן שם נסרים ובלבד שלא יהי' עליו שם כלי ומ"מ אם המים הוא טיט עבה לכ"ע חוצץ וצריך ליתן זמורות או נסרים ול"נ דבכל טיט צריך לחזור ולטבול אם לא במקום שאין שם מקוה אחרת דיש לסמוך על המתירין (ועיין נכ"א) יד (סעיף ל"נ) :

ז צריכה ליזהר שלא יכנסו צרורות וקסמים בסדקי רגליה בין האצבעות דאפילו בדיעבד חוצץ ולא עלתה לה טבילה, דאע"ג דבית הסתרים א"צ ביאת מים מ"מ ראוי לביאת מים בעינן (סעיף מ"ב) :

ח לא תטבול בקומה זקופה מפני שיש מקומות שמסתתרין בה ולא יבא שם מים ולא תשחה הרבה

בינת אדם

יד (נג) שאלה מקוה מים בכתחי' רפש וטיט עד שכשטובל בו משוקע עד קרסוליו מה דינו :

תשו' דין זה מבואר בש"ע סימן ק"ח סעיף נ"ו שכתב די"א דלא עלתה לה טבילה ולא הביא כלל דעת המקילין והפרישה לא הביא כלום והלבוש כת' דיש להחמיר אלא שהמפרשים כ' שע"פ שדעת רוב הפוסקים להתיר וכ"כ הש"ך שם ס"ק פ"ז דרוב הפוסקים מתירים לטבול כמו דכיון שמקום טיט בגולייתא כמור והפוסקים ודבר זה נ"ע כי לא מצינו נלמוד מן הפוסקים מתיר הבריא לטבול במקום טיט אלא השור שכתב והרמ"י מתמה דאפילו בדיעבד לא עלתה טבילה משום חציצה ולא נגררה וגם בזה י"ל דמודה דלכתחלה אסור לטבול ואין לנו מי שיתיר לטבול לכתחלה אלא דעת י"א שכתב הרמב"ם בס' בעה"נ דף כ' ע"ב והיינו מטעמא שכתב הרא"ש שכתב מקדימין וכיון דרש"י כתב לבדיה משום חציצה וכן הכריע שם הרא"ד וכן משמע שמודה לו הרה"ב שכתב לא כשיש עליו נכסות וכ"כ בהדיא הרא"ן ספי' שכ"ז וכ"כ בהדיא ברוקח סי' שע"ג והגה"מ בשם פ"ו והרא"ש מודה לא בכרים וכן בנדרים מ' ע"ב בהבא דעבד מפלי בתפרי כתב שם פרש"י וגם של ר"ת והרשב"א כתי' שבת פ"ו כק' של פירש"י ורמ"ש ונל דתקם רמ"ש נמ' מתוך הגבר ולכן כתב סמ"ג

הרבה שאז ידבקו סתרים זה בזה אלא שוחה מעט עד שיהיה ס"רי בית הערוה נראה ואינה צריכה להרחיב ירכותיה ולהרחיק זרועותיה מן הגוף יותר מדאי אלא כדרך שהן מרוחקין בעת הליכה וע"י שתשחה מעט יתגלה מעט תחת הדד ויהיה כדרך שנראה בשעת שמניקה שבכ"ז שיערו חז"ל שהם ראוים לביאת מים מ"מ אם שינתה כגון ששחת' ביותר או זקפה ביותר כיון די"א דלא עלתה לה טבילה ולכן אם אפשר לטבול שנית תטבול שנית ובשעת הדחק יש לסמוך על המקילין (סעיף נ"ה וכש"ך שם) :

ט צריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטיבורה חצי אמה לפחות ופחות מזה נכון שלא לטבול לכתחלה • ומ"מ אם אין מקוה אחרת אפילו אם אינם גבוהים כ"כ ואפי' הם נמוכים הרבה תוכל לטבול בענין זה שתשכב עצמה בקרקעית המקוה ובלבד שיהיו המים עולים ומכסים כל גופה וזה יותר טוב מלטבול בשחיה גדולה (סעיף ל"ו ל"ז ובסי' ר"א סעיף ס"ו) :

י אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בו המים ולא תקפוץ אותו יותר מדאי ואם קפצה יותר מדאי לא עלתה לה טבילה אלא תדבק שפתותיה דיבוק בינונית שיהא ראוי לבא מים לתוך הפה (סעיף ל"ח) :

יא לא תעצים עיניה ביותר ואל תפתחם ביותר • ומ"מ אינו דומה לקפצה פיה ביותר בסי' דקודם שאינו ראוי כלל לביאת מים ומש"ה אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה אבל הכא אינו מעכב כ"כ לבוא המים בקמטים ומש"ה בדיעבד עלתה לה טבילה • ומ"מ י"א דלא עלתה לה טבילה (סעיף ל"ט) :

יב לא תתן שערה או מעות לתוך פיה ולא תקפוץ ידה ואם עשתה כן בענין שלא באו מים בהם לא עלתה לה טבילה (סעיף כ"ז) מ"מ אין לחוש ולהסתפק שמא סתמה פיה ושמא פתחה עיניה

בינת אדם

אעפ"כ בתב"א דף ק"נ כתב פירש"י וגם של ר"ת ולא הכריע ובן בהג"ה כתב נ"ל כ' כפרושים והמרדכי בפ"ב דשבועות וכן בסמ"ק הביא ב' דיעות דבמקום טיט אסור לטבול כרש"י וגם במקום מגולה אפילו היכא דליכא טיט כר"ת ולכן אף שבכ"י הבית בקושיא לדעת רש"י ממתני' דהמים מקדימים מ"מ לא כתב בש"ע רק דעתו דאפילו בדיעבד לא עלתה טבילה וכן רמ"א ולבוש בתמירו וא"כ אמאן ניקום ונסמוך להתיר ואפילו בדיעבד וכ"ש מה שכתב הש"ך דהכנו לכתחלה ולדעתי אין ספק אם נכנו לטבול במקוה שיש בו טיט כיון במקום שאין נכם כי אם מקוה זו והוא שעת הדחק שלא לפגן שמכינן על טעם הרמב"ם והרא"ש שהמים מקדימים כיון דאפילו לרש"י אין כאן אלא איסור דרבנן דהוי במיעוט הגוף ובמקום שא"א נכם במקוה אחרת אין חילוק בין טבלה או לטבול לכתחלה, דלכתחלה הוי כדיעבד אבל במקום דאפשר לחזור ולטבול נ"ל אפילו בדיעבד לא עלתה טבילה כדעת כל אלו הגדולים שהבאתי אף שהוא רק איסור דרבנן כדאמרו בכרכם דינים באיסורי נדה דאזלינן לחומרא אפילו בפלוגתא במלתא דרבנן ואפילו בספיקא ולא נפלה לפורן אחת דלכ"ע אינו חוצץ כתב רמ"א בסעיף כ' דנוהגין לחזור ולטבול כ"ש בדין זה דלא מצינו מי שיחלוק בזה אלא הרא"ש לדעת י"א מפרושו דמתני' וכ"ש דל"ש בדין זה לחלק בין עברה נילה או לא ומש"כ הש"ך שם ס"ק כ"ה דהתם אינו אלא חומרא בעלמא ומש"כ הכא דמדינא צריך טבילה ותמי המה על הש"ך דהם בלפורן כיון דמלא דהראב"ד מחמיר כתב דנ"ע להתיר אפילו עברה לילה ותופם לדעת יחיד אם אפשר לחזור ולטבול והכא דכל הפוסקים כתבו לבדיא דצריכה טבילה אחרת כתב דהכנו לבקל ואם מפני שכתב דדוקא טיט כיון תוגא מקל"ב שלר טיט גם זה נ"ל ...

לדידן דלאו הוא בקילאן חוצץ בכל וא"כ עכ"פ אין לנו שהרעם שהגאונים ורי"ף ור"ת ור"ת ס"ל כרמב"ם והרא"ש דינמא ס"ל כסמ"ג והא"ל כרוקה (וזה שהבי בס' ירואים בסי' קנ"ב כ' לנדיא דינא דרש"י דאסור לטבול במים ואפילו הכי כ' דיש מפרשים בגמל כרש"י משום טיט וליתא אלא טעמא משום ביעתותא ואם כן אין נקיל בדבר שמסורש לבדיא בראשונים ואחרונים דאפילו בדיעבד לא עלתה טבילה באיסור חמור דנדה וכ"כ בראב"ד בדף י"א לפסק כרש"י וגם כר"ת :

והגה כדי לעמוד על עיקר הדין צריכין אנו לברר דבר שלא הכל בפירוש המשנה דמקוואות שהביא הרא"ש דאיתא שם פ"ז הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעת בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדימים ופי' הרמב"ם והרא"ש שכתב רגלי המטה בטיט כבר קדמו המים ונדבק ברגלי המטה קודם שהגיע לטיט והותן מים מחוברים למקוה שלכך לא הוי חציצה וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות מקוואות הלכה י"ב ולפ"ז בודאי דאפילו טיט היון אינו חוצץ וקושיא זו הקשה גם הר"ן על רש"י וכתב די"ל לומר דהכי מיירי במטה דליכא סדקין אבל באדם חוצץ לפי שהטיט נכנס לו בין האצבעות ומתחק שם וכ"כ הראב"ד וז"ל יש אומרים דאין דין זה אלא במטה אבל רגלי האדם כיון שנכנס לו הטיט בין אצבעותיו והוא מקום דחוק אפשר שיהא חוצץ והאין דבריו מכ"ל והבי' כתב ע"ז דגם על זה קשה כיון דהמים מקדימים אין לחלק וכיה בקושיא (וכלת"מ תירץ דהתם הוא משום שעל פי הכבר שנכנס בין אצבעותיו וזה קודם למים ותעלם ממנו שהם דבי הראב"ד שהביא הב"י דיש אומרים דאינו מקפיד אלא על טיט שנכנסת בכבר שהוא טוב למים ... כ"ל אם שבות

עיניה

... ותיתו ... עמורה הבקי בדינים ... גונות צריך לה מורה ועיין בש"ע סי' ... א סעיף מ"ה מ"ו מ"ז ס"ח מ"ט :

... עום שאוב אינו אלא מדרבנן לפיכך מקוה שלא היה בה כשיעור מקוה ובא ומצאה ... ולא ידענו מי מלא אותה אם היתה רובה בהכשר דהיינו כ"א סאין אולינו

עיניה או סתמה ביותר כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר או לא דאם באנו לחוש לזה אין לדבר קץ (רס"ס כפס רפנ"ן):

יג אשה שאינה יכולה לטבול בעצמה וצריכה שחברתה תסייע אותה ואוחזת אותה לכתחלה תדיח חברתה ידה במי מקוה דוקא שתהיה טופח להטפיח ואז אין לחוש אם מרפה ידה ממנה בשעת טבילה או לא אבל אם לא הדיחה תחלה ידה לא תאחוז בה כלל · ואם א"א לה לטבול כ"א בסיועת חברתה אם לא הדיחה תחלה ידה סגי כשתרפה ידה כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה ואף אם א"א לה לטבול כלל אין לה תקנה ע"י שישכבוה בסדין ויטבילות דסדין מקבל טומאה ואין טובלין על ידי זה (סעיף כ"ח):

יד צריכה לברך אקב"ו על הטבילה . ונוהגין שאין מברכין עד אחר שטבלה בעודה עומדת תוך המים ולכתחילה תדבק ידיה למטה מלבה כדי להפסיק בין ערותה ללבה ואם לא עשתה כן אין בכך כלום ומיהו עכ"פ צריכה שתסתכל חוץ ולא תסתכל למים אם המים צלולים משום לא יראה ערות דבר (סי' ד'):

טו יש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה שלא ירגישו בה בני אדם ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור שוכב עם בהמה (כס"י קנ"ח):

טז תיכף כשיוצאה מן הטבילה תפגע בה חברתה כדי שלא יפגע בה תחלה דבר טמא · ואם פגעה בהן תחלה אם היא יראת שמים תחזור ותטבול (שם):

כלל קכב דין המקוה (סימן ר"א):

א אע"ג דכתיב בבעל הטמאים ורחץ במים אין הכוונה שירצו במרחץ דאפילו יבואו עליו כל מימות שבעולם עדיין הוא בטומאתו וכן הנדה חייבים עליה כרת אפילו הרחיץ בכל מימות שבעולם אלא הרחיצה ר"ל טבילה במקוה או מעין כדכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור וקבלו חז"ל דאין כוונת הפסוק שלא יקבלו טומאה דזה פשיטא כיון שהם מחוברים לקרקע מחובר אינו מקבל טומאה אלא כוונת הפסוק שהטובל בהן יהיה טהור וכל רחיצה האמור בתורה היינו טבילה:

ב כתיב כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר וקבלו חז"ל דכוונת הכתוב ללמד שצריך שתהיה טהרת הטמא בבת אחת ר"ל שיהיה כל גופו ושערו מכוסה בפעם א' במים ולכן הוקש הטבילה לטהרת ביאת השמש מה טהרתו ע"י ביאת השמש הוא בבת אחת דהיינו רגע האחרונה של סוף שקיעת השמש ה"נ טהרתו ע"י טבילה צריך שיהיה בבת אחת לאפוקי אם יטבול כל גופו חוץ מאבר א' או שער א' לא עלתה לו טבילה אע"ג שיחזור ויטבול אותו אבר אח"כ

בינת אדם

צ"ע דהר"ש ס"ל דדוקא נשאר טיט מכח קדימת המים אבל אם כ"כ לטיט היון וכתב שכן דעת רש"י לא זכינו להבין דבריו דה"ם טיט היון כיון דאמרינן דקדמו המים וכמו שכתב הב"י בדעת הרא"ש ואמנם באמת מדקדק כדברי ר"ש ז"ל דמפרש פירוש אחר דלא כרמב"ם והר"ש והא"ה שהביא הסמ"ג ממסך שמיד אחר לשון הרמב"ם וכאן שינה מדבריו וכתב כלשון הר"ש וכסמ"ג מפני שהמים מקדימין לאותן הגומות של כרעי המטה ובמים הוטבל ולכן כאן חציצה דאין חוצץ הא טיט היון וכיוצא בו עכ"ל וכ"כ הסמ"ג במ"ע סימן רי"ח דף קי"ז ע"א סמוך לסופו וצ"ל דכוונתם דבודאי לא מהני מה שהיה המטה כבר במים קודם שנשתקעו בטיט דמאי הוי דעכ"פ בעינן שיהיה נוסף לבטפית שיהיה חיבור ומאן יימר דהכי הוי וא"כ הוה דומה לטובל כל גופו חוץ מאבר א' דלא מהני לו טבילה ואף דמיירי בטיט שאינו חוצץ מאי מהני דדוקא כשטובל במים ויש עליו [illegible] דלמרבין שבות טפל לבשר ונתבטל כפי' רמב"ם ורא"ש דא"כ גם המים אינו טופל אלא ר"ל דאע"ג דהטיט אין ראוי לטבול בו כיון שאין שרה טופח ואפשר וא"ס כן אין המטה עבורה נבי דאין מקפיד מ"מ טבילה במים אין כאן ע"ז כתב שכבר עלתה טבילה במים שבגומות שקדם ונכנס לשם אבל קדימת המים לא מהני דלא מקרי חיבור: ובזה יוכנו גם כן טוגת ראב"ד ור"ן דס"ל גם כן דאין קדימת המים מועלת להיות חיבור אלא כפי' ר"ש וגם ס"ל גם כן כסברת רוקח נאלק דבמטה אינו מקפיד דמאי פסקא אלא שמתגלגלים בענין אחר דכיון דיש ג"כ מים בגומות ידוע דהא אין נדבק בטיט בדבר אחר אבל ברגלי אדם שנדבק שם ודאי נכנס טיט בין האצבעות וחוצץ:

ולפ"ז כיון דהר"ש וסמ"ג ורוקח ור"ן מפרשים פירוש אחר במים מקדימים וע"כ כל הפוסקים שאוסרים לטבול בטיט ס"ל כוותייהו וכיון דקיי"ל דאין אנו בקיאין בין טיט לטיט ופ"מ לא מה דקיי"ל דכל שאין שרה טונה [illegible] דוב גברא טיט עבה ונכנס

אח"כ כיון שלא היה בב"א ועוד כתיב ורחץ את כל בשרו במים קבלו חז"ל דר"ל מים שכל בשרו עולה בהם בב"א וקבלו חז"ל שהשיעור הזה הוא אם יש במים כפי שיעור שיחזיק אותה גומא שהיא אמה על אמה מרובע וגובהן ג' אמות שכל אמה תהיה ששה טפחים וחצי אצבע דכל אמות של תורה חשבינן באמות גדולות ששיעור המים היא מ' סאה ובשיעור הזה יכול אדם לטבול כל גופו בב"א :

ג ומ"מ אם אין הגומא מחזקת אלא שיעור זה לא עלתה לה טבילה שהרי ע"כ אז צריכה שתהיה מלאה הגומא על כל גדותיו ואז כשתכנס בגומא יתפשט המים לחוץ ולא ישאר בגומא שיעור מ' סאה ולכן צריך שתהיה הגומא גדולה יותר :

ד כיון דעיקר הטעם של מ' סאה כדי שיכול לטבול כל גופו בב"א ולכן אם יש כאן גומא שאין בגובהה רק שאם תכנס האשה בתוכה יהיו המים מגיעים לה ממעל לטבורה ג' טפחים כאז יכולה לטבול בב"א בלא שתיה מרובה אע"ג שאין בעומקה ג' אמות רק שתהיה אורך ורוחב הגומא יותר מאמה על אמה דהא עכ"פ א"א לטבול אא"כ יש במים שבגומא מ' סאה ואפילו האשה קטנה לא עלתה לה טבילה אפילו אם יכלה לטבול בב"א אלא א"כ יש במים שבגומא שיעור מ' סאה כפי השיעור של אמה על אמה ברום ג' אמות ואע"ג די"א (עי' נטור) דמדאורייתא סגי במעין אם כל גופה עולה בהם אע"פ שאין בו מ' סאה מ"מ מדרבנן לכ"ע אפי' במעין לא עלתה טבילה בפחות. וסכ"ש דיש אומרים דאפילו מדאורייתא לא עלתה לה ולכן אפי' כשיש ספק אם היה במקוה או מעין מ' סאה ואפי' יכולה לטבול בב"א אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה לכ"ע :

ה יכולה לטבול בין במקוה והיינו מקום שנתקבץ שם מים על ידי גשמים ובין במעין אלא שהמקוה אינו מטהר אלא באשבורן ר"ל שהם קבועין ומכונסים ועומדין במקום א' כגון שהיה כאן גומא וירדו לתוכו מי גשמים או שנזחל להגומא מים מן ההרים אבל בשהן זוחלין פירוש שאינם מכונסים אלא שנמשכין והולכין אע"פ שיש באותו מקום אלף סאה ואפילו גבוה המים הרבה פסול מה"ת דכתיב אך מעין ובור מקוה מים וכל אך הוא מיעוט וקבלו חז"ל דאתי למעט דדוקא מעין מטהר בזוחלין אבל לא מקוה אבל המעין כשר אף לו אינו מכונס אלא שנמשך והולך כנהרות שהם מימי מעינות ובורות שחופרים בארץ עד שהמים נובעים יש להם דין מעין שהרי המים נובעים ממילא :

ו אכן יש ליזהר שלא תטבול בנהרות שאע"פ שהנהר הוא מן המעינות מ"מ בשעת הגשמים ובהפשרת שלגים שיורדים לתוכו הרבה מי גשמים חיישינן שמא רבו המי גשמים על המים שיש בו מן המעינות ואז דינם כמקוה ואינו מטהר בזוחלין אלא א"כ יעשה בנהר היקף באיזה דבר כעין גדר כדי שיהיה כמקוה אכן כיון שיש פוסקים המתירים בזה לבהחלה גלכן במקום שאין שם מקוה אין למחות ביד הנוהגין לטבול בנהר לעולם בכל השנה גם ל דאפי' אם לפי ראות עינינו רבו הגשמים על מי הנהר באמת אינו כן אלא שבעת הגשמים יתרבו המקור להביא מים מתחתיו ולעולם המי מעיין הרוב (סעיף כ') :

ז ומ"מ נהר שדרכו שכל גידולו הוא מגשמים וכשאין גשמים פוסק לגמרי אע"פ ששאר נהרות שופכים מים לתוכו בשעת הגשמים ומתהוה על ידן מ"מ הואיל דפוסק לגמרי בשעת היובש אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיעשו בו מחיצות (שם) :

ח אינו קרוי מקוה אלא שנתקבצו בו מים ממילא אבל אם אדם שפך לתוכו הוי שאובים ופסול מה"ת דכתיב אך מעין ובור מקוה מים מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים ולכן ספיקא לחומרא ואם היה כבר שם מי גשמים הרוב ונתן לתוכו מים שאובים להשלים השיעור פסול מדרבנן וספיקא לקולא (שם) :

ט אם המשיך מים לגומא יש בו דינים מרובים ואין לעשות זה אלא ע"פ מורה הבקי בדינים וכן הרוצה להמשיך מים למקוה מן המעין או ע"י סילונות צריך לזה מורה ועיין בש"ע סי' ר"א סעיף מ"ה מ"ו מ"ז מ"ח מ"ט :

י כיון דמיעוט שאוב אינו אלא מדרבנן לפיכך מקוה שלא היה בה בשיעור מקוה ובא ומצאה ...לא ידענו מי מלא אותה אם היתה רובה בהכשר דהיינו כ"א סאין אולינן

בשאובין דכתיב שהוקש מקוה למעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים לאפוקי שאובין וה"נ מה מעין הוא במחובר לקרקע ה"נ מקוה דוקא במחובר לקרקע לאפוקי כלים (סעיף י') לפיכך גגית הקבוע בארץ אע"פ שחפרה ונתמלאה ממי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליו קודם שקבעו אבל אם לא היה עליו שם כלי קודם שקבעו עץ או אבן ואח"כ חקקו כשר (ס"ך ס"ק כ"א) :

יב לפיכך הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה ונקבו נקב כשפופרת הנוד דהיינו שנכנס בנקב ב' אצבעות ראשונים מהד' שבפס היד ויכול לחזור הב' אצבעות תוך הנקב בריוח בין שהוא עגול או מרובע (סעיף מ') והוא בשוליו בענין שאינה יכולה לקבל מים כל שהוא דעי"ז נתבטל לגמרי מתורת כלי וקבעו בארץ ונתמלא ממי גשמים כשר לטבול בו אפילו השיבוהו על הארץ ואפילו ע"ג סיד ונפסים לא חשיב סתימה אבל אם עירב סיד ונפסים וסתמו חשוב סתימה אבל אם נקבה מן הצד בענין שמקבל מן הנקב ולמטה שום מים פסולה אף שהנקב גדול מאד שעדיין נקרא כלי (ועיין בס"ע סי' ר"א סעיף ז' וסעיף מ' ובס"ך סס) ואין חילוק בזה בין שנתמלאה הכלי ע"י גשמים או גשמי מעין יורדים לתוכו הכל דין אחד להם אבל כל זמן שלא קבעה בארץ אע"פ שמנוקב כשפופרת הנוד בתחתית הכלי פסול (סעיף ז' וסעיף מ' ובס"ך) :

יג צנור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי שהרי אין המים נשארים בתוכו אלא מקלחין לחוץ ובלבד שלא יעשה בו גומא קטנה אפי' אינה מחזקת אלא כל שהוא אם נעשה בכוונה הרי כל הצינור נעשה כלי ע"י גומא זו וכל המים שיעברו דרך הצינור פסולים דהוי שאובין אבל אם לא עשה בכוונה אע"פ שמחמת רקבון נעשה גומא בתוך הצינור לא נקרא כלי וכשרין ולכן מותר לעשות מקואות ע"י צינורות וסילונות של עץ להמשיך מים מן הנהר או מעין אל המקוה ובלבד שלא יבואו המים לתוך המקוה ע"י כלים או ע"י אדם וגם שלא יהיה הצינור דבר המקבל טומאה כגון צינור של מיני מתכות דאז אפילו הצינור אינו מקבל מים פסול ולא יסמוך אדם לעשות מקוה אלא ע"י מורה צדק הבקי (ומבואר סעיף נ"ו) :

יד הרוצה לשאוב מים מן המקוה לנקותו וכשישאוב בכלי מן המקוה אחר שחסרו במקוה ממ"ם סאה יש לחוש שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין ואז יפסלו המקוה דקי"ל דג' לוגין מים שאובין פוסלין המקוה ולכן יקוב הכלי ששואבין בו בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבכלי לשאובין ודוקא במקוה שנעשה ע"י גשמים פוסלין מים שאובין שנפלו לתוכה אבל מקוה שבא לו מים מנביעה שיש בו רוב הפוסקים ס"ל דאין מים שאובין פוסלין במים אפי' אין בו מ' סאה אך יש פוסקים דאפילו במעיין פוסל שאיבה ולכן לכתחלה יש להחמיר דאפילו במעיין יש לנקוב הכלי ששואבין בו לתקות לנקוב אותו כבונם משקה • ובדיעבד אם לא עשו כן ונפלו שם ג' לוגין ונפסלה המקוה וצריך להכשירה אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות טוב להחמיר ולעשות כן ומותר לפקק אפילו במטלניות המקבל טומאה ואם יש טורח גדול בדבר או בדיעבד שלא עשו כן יש לסמוך על המקילין דסוברין דבמעין אינו פוסל שאיבה ואפילו במקוה שאינו ע"י מעין אם יש לספק שמא לא נפלו ג' לוגין בב"א אזלינן לקולא דג' לוגין שאובין אינו אלא מדרבנן (סעיף מ') :

טו ג' לוגין מים שאובין פוסלין המקוה בין שהיו מתחלה בגוטא ואח"כ מי המקוה ובין שנפלו הג' לוגין שאובים אחר מי המקוה ודוקא כ"ז שאין בו מ' סאה אבל כשיש בו מ' סאה אפי' נתן לתוכו יותר ממה שהיה שם בתחלה כשר (סעיף ט"ו) :

טז מקוה שנשתנה מראה המים מחמת עצמן כשר (סעיף כ"ז) :

יז מקוה שהוא מוחזק שמימיו מתמעטין ולעמוד על פתות ממ' סאה וטבלה בו לא עלתה לה טבילה כ"ז שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה אבל אם לפעמים מתמעטים המים ועכ"פ נשאר בתוכו מ' סאה כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו מ' סאה ובדיעבד עלתה לה טבילה (סעיף ס"ס) :

יח צריך ליזהר הרבה שיהיה במקוה מ' סאה בשופי גדול שאם הם רק מצומצמים יש בזה כמה חלוקי דינים [illegible] כל"ח סעיף כ"ט ובסי' ב"א [illegible]

כלל קכג

דין זמן נשואין ואיזה אשה ראוי לישא (אה"ע סי' א') :

א יתברך שמו של הקב"ה שברצונו להטיב עם בריותיו ברא כל העולמות ולא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה למלאות פני תבל למען יכירו כח מלכותו ולכן צוה יוצרינו ובוראנו לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים וכאלו ממעט הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ועונו גדול מאד :

ב קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהי לו לאשה ואז נקראת אשת איש ואם בא עליה חבירו חייב עליה מיתה וכיון שנתנה תורה קדשנו במצותיו וצוה לנו שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה (רמב"ם פ"א מהלכות אישות) • וקיחה הוא דבר הניקח וליקוחין אלו הם מצות עשה מן התורה • והיא באחד מג' דברים שהאשה נקנית בהן בכסף בשטר או בביאה ואם קידש שלא בעדים לא הוי קידושין אפי' שניהם מודים (סימן מ"ב) והמקדש בביאה בפני עדים אע"ג דמקודשת מכין אותו מכת מרדות מפני שהוא דבר פריצות ואם קידש בכסף ולא שידך תחלה י"א דגם כן מכין מ"מ ואין נוהגין כן (סימן כ"ו) :

ג קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך לו וזו נקראת קדשה כדמצינו במעשה יהודה ותמר משניתנה תורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין אפילו היא ישראלית וקטנה שלא ראתה נדה מימיה או שטבלה לאחר נדתה לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה (רמב"ם שם) ואצ"ל שאם היא נדה שחייב כרת ואצ"ל כותית שקנאין פוגעין בו אם הוא בפרהסיא ואפילו בצנעה ענשו מפורש יכרת ד' לאיש אשר יעשנה כו' ועוד זה יש בו הפסד שאין בכל עריות שבנו הבא מן העכו"ם אינו בנו ונמצא הוליד בן לעכו"ם ומחלל את קדושתו כמש"כ כי חילל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ויעויין כל זה בפוסקים שהאריכו למעניתם בדינים האלו :

ד ולפיכך לאחר שניתנה תורה אינו יכול לקיים מצות פריה ורביה עד שישא אשה בחופה וקידושין בפני עדים ומצוה גדולה הוא מאד שאין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה או לישא אשה ואע"פ שת"ת כנגד כולם • ומי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד ונדבק בה ואין יצרו מתגבר עליו אין בידו עון אם אינו נושא אשה מ"מ בזמה"ז ידוע שאין אדם בעולם שיש בו מדות הללו ולכן מצוה על כל אדם שישא אשה עכ"פ כשהוא בן י"ח שנים דאע"פ דבכל המצות חייב מבן י"ג שנים קבלו חז"ל דמצוה זו אינו חל עד בן י"ח כדי שיהיה פנוי ללמוד תורה קודם שישא אשה (סימן א') • ומיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה ומתיירא לישא אשה כדי שלא יהיה טרוד תמיד במזונו ויתבטל מת"ת ויצרו אינו מתגבר עליו מותר להתאחר ואם קיים כבר מצות פריה ורביה פטור מלישא אם יתבטל מת"ת ואין יצרו מתגבר (תשובת מהר"ם מינץ (סימן פ') :

ה אף על גב דמצד הדין היה שמי שהגיע לי"ח לכוף אותו לישא אשה כדין כל מ"ע שכופין לקיימו • מ"מ בזמה"ז לאחר החורבן שהיה בדין לגזור על עצמנו ולכן נהגין שלא לכוף (עי' בש"ע סי' א') :

ו כיון שהטעם לישא אשה הוא מטעם פו"ר ולכן אסור לאדם לישא אשה שאינה בת בנים כגון עקרה וזקנה וקטנה בשביל שנותנת לו ממון הרבה ומיהו אם אינו ראוי להוליד או שיש לו כבר בנים הרבה ומתירא מחמת מריבה בביתו מותר לישא אשה שאינה בת בנים ולא ישב בלא אשה אם מתירא שיצרו מתגבר עליו (סעיף ח') :

ז כיון שיש לאדם זכר ונקבה קים מצות פו"ד והוא שיהיה הבן והבת ראוים להוליד שלא יהיה סריס ואיילונית ואם מתו והניחו בנים דהיינו זכר ונקבה משני בניו ה"ז קיים אבל אם היו ב' בני בניו מהבן לבדו או מהבת לבדה לא קיים מצוה זו (סעיף ד') :

ח נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה מצוה לגרשה (וע' בש"ע אה"ע סי' קנ"ד סעיף י') :

ט אשה אינה מצווה על פו"ר (סעיף י"ג) :

י ולא ישא אדם אשה שיש בה שום פסול משפחה • ודוקא פסול ממזרות או חללה לכהן וכיוצא בו וכל המשפחות בחזקת כשרות ולעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח ויזהר באחיה אם הם יראי ה' וצדיקים ולומדים כי רוב הבנים הולכין אחר אחי האם לא מצא

בת

בת ת״ח ישא בת מי שהוא ירא ה׳ אע״פ שאינו יכול ללמוד וטוב יותר מי שהוא ירא ה׳ אע״פ שהוא ע״ה מת״ח ומיוחס משלשלת היוחסין ואינו ירא ד׳ ובת מי שעובר עבירות ועובר על מצות אע״פ שאינו עושה להכעיס הוא שקץ ובנותיהם שקץ ועל בנותיהם נאמר ארור שוכב עם כל בהמה וכל הנושא אשה פסולה משום ממון הוין ליה בני׳ שאינם מהוגנין ומי שפסקו לו ממון הרבה לשידוכין וחזרו בהם או שהעני לא יענן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו ואע״ג שמותר לישא אשה מ״מ ממון אם אין בה ובמשפחתה פסול מסורות דוקא כשנותנין לו ברצון טוב אבל לענן כלתו ולענן עצמו משום ממון כל העושה כן אין זוגו עולה יפה ואינו מצליח (סימן ל׳):

יא לא ישא אדם לא ממשפחת מצורעין או נכפין והוא שהוחזק ג׳ פעמים שיבואו בניהם כך (שם סעיף ו׳):

יב ע״ה לא ישא בת כהן ואם נשא אין זוגם עולה יפה אבל ת״ח ארוכה נאה ומשובח (שם סעיף ח׳)

יג לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה שדבר זה גורם לזנות ומ״מ אין איסור בדבר אם שניהם מרוצים (סעיף ט׳) ועיין בספר חסידים מסימן שע״ג עד סי׳ שצ״ד מדיני זיווגים ודע דמה שכתב בצוואת ה״ר חסיד סי׳ כ״ן שלא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו הוא דוקא כשהם משלשים כגון אדם ששמו ראובן וחתנו שמו ראובן ואם יקח עוד חתן וזה חתן ששמו ראובן אזי לא יצליח כזון שהוא משולש וכן אשה ששמה רבקה כו׳ וב״כ להדיא בס׳ ח סימן תע״ז והעולם טועים בזה:

יד אשה שכבר מתו לה ב׳ אנשים לא תנשא לשלישי שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים אבל נתגרשה ב״פ אין בכך כלום וכן אם נהרג א׳ מהם וכיוצא בו או שהוא זקן י״א דלא הוי קטלנית ואיש שמתו ב׳ נשיו אפי׳ במיתה אחת כגון מן ההריון אין חוששין (ועיין בס״פ סימן ס׳):

טו המגרש אשתו כ״ז שלא נשאת לאחר מותרת לחזור לו אפי׳ זנתה מותרת דכתיב והלכה והיתה כו׳ והויית הוי׳ קדושין דוקא אבל אם נתקדשה לאחר ונרשה אסור להחזירה כדכתיב לא יוכל בעלה הראשון כו׳ (סימן י׳) המגרש אשה כדי שישאנה חבירו אסור לושא אותה (סעי׳ י״ח):

טז כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה אסורה להתארס ופשיטא להנשא עד שתמתין צ׳ יום חוץ מיום שנתגרשה או שנתאלמנה וחוץ מיום שנתארסה בו כדי שיודע אם היא מעוברת או לא להבחין בין זרע של ראשון לזרע של אחרון אבל מותרת לעשות שידוכים בלא אירוסין כמו שנוהגין במדינות הללו וצריך המשדך לישבע שלא יכנס לבית המשודכת עד שיגיע הזמן שלא יבאו לידי תקלה אפילו היא אשה שאינה ראויה לילד כגון קטנה וזקנה עקרה ואיילונית ואפי׳ היה בעלה במדינת הים או חבוש דלא פלוג רבנן (סימן י״ג):

יז גזרו חכמים שלא ישא אדם ולא יקדש מעוברת חבירו בין שהיא אלמנה או גרושה (ולא זנתה עיין ב״ע סימן י״ג) ולא מניקת חבירו כל זמן הנקה דהיינו כ״ד חדש וי״א דאם נתעברה השנה אין חדש העיבור עולה למנין וע״ש בש״ע כל דיני מניקת חבירו:

יח כהן אסור מה״ת בגרושה זונה וחללה ואסור בחלוצה מדרבנן ואם נשא א׳ מהפסולות מחרימין אותו ומחמין שלא ישאו ויתנו עמו וכיוצא בו בחומרות עד שיגרשנה (סי׳ ו׳) וע״ש איזה נקראת זונה:

יט אשת כהן שנבעלה אפי׳ באונס אסורה לו אבל אשת ישראל שנאנסת מותר׳ לבעלה ישראל אבל אם בת בעלה ישראל אסורה לכהן (סימן ז׳ סעיף י״ח)

כ נכרי הבא על בת יהודי וילדה ממנו בת אותה הבת פגומה לכהונה ולא ישאנה לכתחלת (סימן ד׳) אבל יהודי שבא על נכרית הולד כמותה וה״ה נכרי נמי (שם סעי׳ י״ז):

כא מי שגירש אשתו לא תדור עמו בחצר אפי׳ נזהרים שלא לה יותר ואפי׳ בחצר שאין משתמשין בו אלא לכניסה ויציאה שמא יבואו לידי זנות ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי וכן באשת ישראל שנשאת לאחר וכ״ז במבוי אבל במבוי מפולש ודרך הרבים עובר ביניהם מותר ואפי׳ אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבד מותר ואם גרשה מחמת שאסורה עליו אע״פ שלא נשאת לאחר דינה באלו נשאת ומי נדחה מפני מי היא נדחת מפניו אפי׳ אם החצר שייך לשניהם או שדרים בשכירות ואם נשאת לאחר מבני המבוי היא והבעל השני נדחין מפניו ואם החצר שלה הוא נדחה מפניה ולא ישא ויתן עמה אם היה לה מלוה אצלו עושה שליח לתובעו ומותר ליכנס לבית אע״פ שנשא ורק שלא ישא ויתן עמה גרושה שבא עם המגרש לדין מנדין אותן ומצוה לזון גרושה יותר משאר עניים שנא׳ ומבשרך אל תתעלם רק שיזון אותה ע״י שליח (סי׳ קי״ט):

כלל קכ"ד דין האסורים לבא בקהל ודין סירוס באדם ובהמה ועוף (הש"ע סי' ה') :

א ממזרים ונתינים אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות בין זכרים ובין נקבות שנאמר לא יבא ממזר בקהל ואיזהו ממזר הבא מאחת כל העריות בין מחייבי כריתות ובין מחייבי מיתות חוץ מבן הנדה או מפנויה שאינו אלא פגום וישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית הולד ממזר לעולם וממזר מותר לישא גיורת הגרים לא מקרי קהל אבל מ"מ הולד ממזר (ועיין סימן ד' כל דינים אלו) :

ב כל המשפחות בחזקת כשרות ומכל מקום תקנות מדינת ליטא שמי שבא מארץ אחרת הן איש או אשה בחור או בתולה צריך ראיה שהוא ישראל (ע' בטור ובב"י סימן ב' סעיף כ') :

ג הקראים אסור להתחתן בהם (סעי' ד') :

ד פצוע דכא וכרות שפכה אסורים לישא אשה ישראלית שנאמר לא יבא פצוע דכא בקהל ה' ומותרים בגיורת ואפי' כהן פצוע דכא מותר בגיורת לפי שאינו בקדושתו ואיזהו פוצע דכא כל שנפצעו הביצים שלו וכרות שפכה כל שנכרת הגיד שלו ובשלשה אברים אפשר שיפסל הזכר בגיד ובביצים ובשבילים שבהם מתבשל שכבת זרע והם הנקראים חוטי ביצים וכיון שנפצע אחד מג' איברים אלו או נכרת או נתמעך הרי זה פסול (וכ"ז דעת הרמב"ם ובש"ע סי' ה' סעיף ב') ודוקא שנעשה ע"י מעשה אבל אם נולד כרות שפכה או בלא ביצים כשר ואם חלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו מחלוקת בין הפוסקים (סה) :

ה אסור להפסיד איברי הזרע בין באדם או בבהמה חיה ועוף בין טמאים בין טהורים בין בא"י ובין בח"ל וכל המסרס לוקה מה"ת בכל מקום שנאמר ומעוך וכתות כו' ובארצכם לא תעשו וקבלו חז"ל הר"ל כל מה שבארצכם דהיינו בין אדם או חיה ועוף לא תעשו ואפי' מסרס אחר מסרס לוקה כיצד הרי שבא אחד וכרת הגיד ובא אחר וכרת הביצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי ביצים וכיוצא בו אע"פ שלא סירס האחרון אלא מי שהיה כבר מסורס לוקה והמסרס את הנקבה בין באדם ובין בשאר מינים ע"י מעשה פטור אבל אסור אבל אשה מותרת לשתות סמים והפואות כדי שלא תלד דכיון שאינה מצווה על פריה ורביה וגם אינה עושה מעשה לא גזרו חכמים אבל המשקה כוס של עיקרין לאדם ובהמה אפי' הוא סרים כבר ואפי' קיים כבר מצות פריה ורביה אסור ואין לוקין עליו כיון שאינו נוגע באיברי הזרע ואפילו לרפאה אסור לשתות אע"ג שאינו מכוין כלל להסתרס עי"ז מ"מ כיון דהוי פסיק רישא אסור (שם) :

ו מותר ליטול כרבלתו של תרנגול אע"ג דמסתרס עי"ז וכן כל כיוצא בזה שאינו עושה כלום באיברי הזרע ולא נשחתו איברי הזרע עי"ז אלא מחמת שהתרנגול מתאבל על שניטל הודו ותפארתו מכח זה אינו מזקק לנקבה מותר אבל בדבר שמשחית עי"ז איברי הזרע אע"פ שאינו נוגע באיברי הזרע אסור בזכרים שהרי אסור להשקותם כוס עיקרין כדלעיל סי' ה' :

ז אסור לומר לנכרי לסרס בהמה שלנו שגם הנכרים מצוים על הסירוס ועובר על לפני עור ואם לקחה הנכרי מעצמו וסרסו מותר ועם הערים הישראל בדבר זה או אפילו לא הערים אלא שהנכרי מביתו ומכוין לטובתו קונסין אותו ומוכרין לישראל אחר ואפי' לבנו הגדול מותר למכרה אבל לבנו הקטן אינו מוכרה ואינו נותנה לו (שם) :

ח מותר ליתן בהמה לנכרי למחצית שכר אע"פ שהנכרי בודאי יסרסנו דנכרי ארעתיה דנפשיה קעביד ומותר למכור לנכרי בהמות ותרנגולים אע"ג דהנכרי קונה אותם לסרסם ויש אוסרין בכל זה ואם יודע שהנכרי לא יסרס בעצמו אלא שיתן לנכרי אחר או לעבדו לסרס מותר דאין שליחות לנכרי אע"פ שהנכרי עובר על לפני עור כו' אלפני דלפני בנכרי אין מוזהרין (שם) :

לפי

בינת אדם

(סה) שאלה נער אחד כבן ו' שנים נקשר חוט ממילא הגיד שלו ועי"ז נפח הגיד ונרקב וכמעט שנפל כולו ונתרפא ע"י רופאים עד שחזר לבריאתו ולקה האמה והשכבה יוצאת מלמטה יורה כחץ כי יש לו נקב סמוך אל הכיס לצד התחתון בגיד ומשם הזרע יוצא ושורה לדברים ויקשר כל כמאורע מה דינו של האיש :

תשובה הנה לפי דעת הרמב"ם שהביא בש"ע א"ע סי' ה' סעיף י' דאפילו על ידי חולי פסול פציעת שכות שכות אך לפי מה שכתבתי בחיבורי שם דלא כרמב"ם אלא כראב"ד דאפי' חולי כשר ל"ש אם זה נקרא ע"י מעשה דשמא ודוקא אם היה שמעשה ע"י אדם פסול אבל מה שנעשה אחר כך ע"י חולי אף שהגרם היה ע"י מעשה כשר ומש"כ ברמב"ם שנתייבשו או הכהו קוץ י"ל שהקוץ כרתו או נקבו אבל אם הכהו קוץ שהיה בפנימה רק שהוא גרם לו חולי ועי"ז נרקב ונכרת י"ל דכשר וז"ל הפסול שהרי כ' שם הרמב"ם וש"ע או שחלה ונמקו גופו ונבטלו כו' או שנולד ככה שחוץ ומלא כתב או שחלה גופו ונבטלו כו' אפ"כ דר"ל דדוקא חלה מחמת עצמו בלא שום מעשה אבל כל שנעשה בו אחר מעשה בין ע"י אדם ובין ע"י קוץ וכיוצא בו אף על פי שלא היה על ידי אדם פסול :

אך נ"ע מנ"ל לרמב"ם זה שהרי בגמרא דף ע"ה איתא לא יבא כו' ונאמר לא יבא כו' מה להלן בידי אדם כו' וא"כ י"ל דדוקא כשנכרת ע"י אדם ממש פסול אבל כל שלא נעשה ע"י אדם ממש אע"פ שנעשה ע"י מעשה כגון שהכהו קוץ וכיוצא בו כשר וכ"ל שיטת הרמב"ם זה מדברי ר"י אמר שמואל שם שאמר פצוע דכא בידי שמים כשר אמר רבא כיוני דקרינן פצוע וגו' כפצוע ויל"ד ולמה לא אמר רבא כטעם כדאי' שם בברייתא מדסמוך לממזר אע"כ דשמואל מוסיף על בברייתא דל"ל אמר שמואל נמי כלשון הברייתא פ"ד שלא נעשה על ידי אדם כשר אפ"כ דשמואל ס"ל דל"ד ע"י מעשה אדם אלא אפי' ע"י מעשה בעלמא כגון קוץ פסול כיון שהמעשה לא היה ע"י שמים פסול זה אינו מוכח מסמיכות

דממזר

כלל קכה דין להתרחק מן העריות (סימן ס"ו) :

א לפי שראיתי ושמעתי מהרבה בני אדם שהם ע"ה וחושבים שכל הקרוב קרוב יותר מותר לחבקו ולנשקו כאילו היא אשתו וח"ו ומצוה לפרסם דאדרבה כל הקרוב קרוב יותר צריך להתרחק שהרי הבא על אמו וכלתו בסקילה ועל אשת איש בחנק ולכן צריך האדם ליזהר מאד ומכ"ש מאלו שלבו גם בהם ואלו הן העריות מה"ת אמו · ואשת אביו אפי' לאחר מיתת אביו · אשת אחי אביו מן האב · אחותו בין מן האב בין מן האם אפילו נולדה ע"י זנות · בתו · ובת בתו · ובת בנו · בת אשתו מבעל אחר · ובת בתה · ובת בנה · אם אשתו · ואם אם אשתו · ואם חמיו · אחות אביו · ואחות אמו בין שהאחוה מן האב או מן האם · אשת בנו · אשת אחיו בין מן האב בין מן האם אפי' נולדו בזנות · אחות אשתו בין שהיא אחות מן האב או מן האם כ"ז שאשתו קיימת אפי' גרשה אבל לאחר מיתתה מותר. ואשת איש · כל אלו הם עריות מה"ת והבא עליהן יש מהן בסקילה ויש מהן בשריפה ויש מהן בחנק ויש מהן בכרת ועוד יש הרבה עריות מדרבנן דהיינו הדורות שלפניהם ולאחריהם כגון אם אמו · ואם אם אמו וכן אם אבי אמו · וכן יש לכל העריות שניות מדרבנן וכולן מבוארין באה"ע סימן ט"ו ואשת חמיו אע"ג דיש מתירין כל האחרונים הסכימו לאיסור (שם) :

ב המחבק ומנשק לאשה האסורה לו או שנהנה ממנה בקירוב בשר ה"ז לוקה וחשוד על העריות דכתיב לא תקרבו לגלות ערוה ודוקא כשמחבק ומנשק לשם תאוה אסור מה"ת ולרמב"ן מדרבנן והבא עליה אפילו שלא כדרכה כיון שהערה בה דהיינו שהכניס העטרה חייב מיתה או כרת ואפילו לא ראו העדים כמכחול בשפופרת אלא שראו דבוקים זה בזה כדרך המנאפים נהרג (ועי' באה"ע סי' כ' וביורה דעה סי' קנ"ה בש"ך סק"י) :

ג צריך האדם להתרחק מהנשים מאד מאד ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות ואסור לשחוק עמה להקל ראשה כנגדה או להביט ביופיה אפי' אינו מהרהר ואסור להריח בבשמים שעליה ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה ואסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה אפי' מונחים על השולחן וכן בכל תכשיטי נשים שמא יבא להרהר בה כיון שמכירה פגע אשה בשוק אסור להלוך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו ולא יעבור בפתח אשה זונה אפי' ברחוק ד' אמות והמסתכל אפי' באצבע קטנה של אשה ונתכוין להנות ממנה כאלו מסתכל בבית תורפה ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה ואין חילוק בכל זה בין קטנה או גדולה ואפי' פנויה אם כבר פרסה נדה ולא טבלה הרי היא ככל העריות ואפי' פנויה שטבלה אסור להסתכל בדרך תאוה וזנות וע"ז נאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אבל מותר להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה בין שהיא בתולה או בעולה ולא עוד אלא שראוי לעשות כן שאסור לקדש אשה עד שיראנה (סימן כ"א) ובאשתו נדה מותר להביט בפניה אבל לא במקומות המכוסים שבא ונתבאר דינה בהל' נדה :

ד אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה שמא יבא לידי הרהור ודוקא בתשמיש שהאשה עושה לבעלה דרך חיבה כגון רחיצת פניו ידיו ורגליו אפי' ליצוק לו רק המים ואינה נוגעת בו והצעת המטה בפניו ומזיגת הכוס ואמנם נוהגין היתר וסומכין עפ"י הפוסקים דכ"ז אינו אסור רק בדרך חיבה אבל התשמיש שאנו משתמשין הוא בדרך שירות ועבדות מותר ועוד שיש פוסקים דדוקא במקום יחוד אסור · ומ"מ במקום שיש לחוש להרהור פשיטא דאסור ולכן אסור לרחוץ משפחות גויות במרחץ לא מבעי כשאינן מכוסות כולה בבגדיה דלכ"ע אסור ואפי' כשהן מכוסות כולו שומר נפשו ירחק מזה ומותר לאכול מקערה אחת ולהושיט מידו לידה בכל הנשים אפילו עריות דלא אסרו זה אלא באשתו נדה שיש לו קירוב הדעת ביותר ויש אוסרין גם בזה (סעיף ט') :

בינת אדם

אין

דממאר ולכן אמר רבא בטעם מדכתיב פצוע ודוקא ע"י מעשה שמים כשר . ונ"ל דהא י"ל מה שכתב רש"י כאן ע"י רעמים וברד יתקדקו מאה דע"י חולי פסול ובדף כ' כתב רש"י לכיתן ובזה א"ש דרש"י בא לאורות דקאי על גב דלשמואל ע"י מעשה פסול אבל על ידי מעשה שמים כגון רעמים וברד כשר ומכ"ש ע"י חולי שלא היה בו שום מעשה :

ולפ"ז שאיש כזה פסול בישראלית . ואמנם אם יכול לעסוק ברפואות ולספוס בנקב כשר כדאיתא בש"ע שם סעיף ד' ועי"ש בב"ש ס"ק ח' דלמעלה מעטרה ל"ת שמא נקרשה אך מכ"ש כשהסתר יחזור לפסולו רק דל"ש שמא בבטור וכה דאיתא בגמרא דף ע"ו דגדול לא מכוי שתימה דאיקפולי ומקפל פרש"י לאחר שעלה ארוכה חוזר ומקלף ל"ל דהיינו נמי בעטרה גופה כדאיתא שם בגמרא אבל דר"י א"ש אבל למעלה מעטרה אפילו בגדול ל"ת שהסתר ואמנם אעפ"כ אין כונסין אותו לבולת נתה"ג בב"ש שם ס"ק ט' כיון דלדעת רא"ש

בניקב דפסול ר"ל בולד פסול דהיינו תולד אבל בזה כשר ומכ"ש לפי מה שכתבו תוס' בהיא כב"ש שם דס"ל דניקב דפסול דוקא בניקב מעבר לעבר ואפ"ה דלא קיי"ל כתוס' ומכ"ש די"ל דדוקא בשבכא נגד מעלה של גיד אבל כשהתיחו לא לתוס' כיון שכבר שותם דהך ספק מודים מ"מ כיון שהוא מוכרח ובצטרף דעת רא"ש ל"ע אם כונסין לכולה :

ואמנם אם נהג מתחת כמנה בעיסה מוכרח לידי מאמר באה"ע סימן קל"ד דכופין לבוליה ובכל מקום כודאי שמסריכין אותן וא"ל אם כן למה אין כופין לבוליה וי"ל דבאיסור תשמיש כוה אל עליה ג"כ כדין כל נ"ם שהסגרם הא' נשים כו' היינו וא"כ כיה צריכה להתיר כדמו רגז בפוסקים שבוה פסול וה"ל אין מניעה כשנשים שמנו אלא ממנה ועיין באה"ע סי' קי"ז בב"ש סק"ג מה שכ' בשם מרן בכ"ג ברולב מתום השמים דאין טומן לו של בגם וא"ם פשן

ה אין שואלין בשלום אשה ואפי' באגרת לא יכתוב לבסוף ותאמר שלום לאשתך אבל מותר לכתוב בתחלת האיגרת בשלום זוגתו אבל מותר לשאול לבעלה משלום זוגתו ואם היתה חולה מותר לכתוב יודיעני משלום זוגתו (סעיף ו' ובפסקי מהרא"י סימן רס"ו כתב דלשאול מנשים בשלום מ' בעגלין נ"ל דאין זה פ"ם) :

ו המחבק והמנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם כגון אחותו הגדולה ואחות אביו וכיוצא בו אעפ"י שאין לו שום הנאה ה"ז מגונה ביותר ודבר איסור היא חוץ מהאב לבתו ולבת בתו אפילו הם גדולות (סעיף ז' ב"ש ס"ק ט"ו ול"ע) והאח לאחותו הקטנה בת ג' שנים שאין זה לחיבת ביאה אלא קורבה אבל אם מנשק בשביל להנות אזי אין חילוק בין בתו לאחרת ובין גדולה או קטנה (ב"ח) :

ז מותר האם לישן בקירוב בשר עם בנה הקטן וכן האב עם בתו אם לא נתקדשה כל זמן שאין הבת בושה לעמוד ערומה לפני אביה והאם אינה בושה לעמוד בפני בנה ערומה אבל אם הגיעו לכלל הזה או שנתקדשו אעפ"י שהם עדיין קטנים אין ישנים עמהן אלא בכסותן ואם הגיעה לבת י"א שנה ולבן בן י"ב שנה אפילו לא נתקדשה ואינה בושה אסור (ט"ז) ואם הם מלובשים מותר לשכוב עם בתו אפילו הם גדולות ומשמע אפילו הם נשואות (ב"ש) וכן מותר בבתו ובבת בתו לעיין ברישיה אבל לשכוב בחיקה ולעיין ברישיה אסור בגדולות אפילו פנויות או נשואות אפילו קטנות דזה הוי כקירוב בשר ואחות לאח לעיין ברישיה ולא ישכוב בחיקה אפשר דמותר (ב"ש בשם ט"ז) :

ח שאר כל הנשים בין נשואה ובין פנויה אסור לעיין ברישיה אפילו אינו מונח בחיקה וה"ה לישן עמהם אפי' שניהם בכסותם ובאשתו לעיין ברישיה בפני אחרים אסור שיבואו להרהר (ספי' ס' כט"ז) :

ט לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק בין שיש לה בעל בין שאין לה בעל ואפילו אנוסה או בתולה שנתקדשה אבל בתולה מותרת (סעיף ב') :

כלל קכו דין איסור יחוד (סי' כ"ב) :

א אסור להתיחד עם ערוה מהעריות בין חייבי לאוין ומכ"ש חייבי כריתות ומיתות ב"ד ולדעת רוב הפוסקים הוא מדאורייתא בין ישראלית ובין נכרית בין פנויה בין נשואה ומכ"ש שיהם מלקות מרדות אם היה ע"ז ב' עדים חוץ מאשת איש ישראלית שאע"פ שאסור להתיחד עמה אם נתיחד אין לוקין שלא להוציא לעז עליה שזנתה ונמצא מוציאין לעז על בניה שהם ממזרים ומכ"ש שאין אוסרין אשה על בעלה בשביל יחוד לבד (ובתה"ע סימן י"ח מבואר באורך ענין אוסרה על בעלה) :

ב במקום שיש איש ואשתו עמו לא שייך שם איסור ייחוד שהוא בוש מפני אשתו וא"כ גם באנשים אחרים אין בהם יחוד שהרי אשה זו ובעלה משמרים אותם וכן הנשים האחרות אין בהם משום יחוד שהרי אשה לא תזנה בפני בעלה א"כ גם הנשים האחרות בושים לזנות אבל אשה לא תתיחד עם הנכרי אעפ"י שאשתו עמו (סי' כ"ב סעיף ג') :

ג אפילו ב' נשים ואנשים הרבה אסור להתייחד אע"פ שהם כשרים דאין אנו בחזקת כשרות כ"כ אבל ג' נשים עם אנשים הרבה מותר ונ"ל דה"ה אם ב' אנשים לדעה זו (סעיף ה' ב"ש ורמ"ל לדעת הרמב"ם) והט"ז כתב דאף הרמב"ם מתיר ב' אנשים עם ב' נשים :

ד אבל איש אחד עם ב' נשים לכ"ע אסור ששתיהן נוחות להתפתות ואין בושה זה מזה ועם ג' נשים (דזה מקרי הרבה) ואין לבו גם בהן רש"י וסמ"ג מתירין אפי' איש אחד והרמב"ם ור"ת אוסרים וכ"ז לדעת הש"ע דפסק כהרמב"ם :

ה אבל יש פוסקין דאשה אחת מתיחדת עם ב' אנשים שאינם חשודים בדבר איסור דמסתמא הם כשירים וכיון שהם שנים אין זה יחוד אבל בחשידים אפילו עם י' אסור והרבה נשים עם הרבה פרוצים דעת האחרונים נוטה לאיסור (עיין בח"מ סק"ט שכתב דלפ"ז אין ג"מ בדין זה ומ"ש הרבה עם אנשים הרבה דמ"מ בכשרים אפי' אשה אחת מותר ובפריצים אפילו הרבה אסור אלא שהב"ש חולק לשיטתו דפסק כהרמב"ם ואמנם בסמ"ג סוף הלכות א"ב פסק כדעת רמ"א ע"ש בשם ירושלמי דסוטה ואפ"ה כתב לדין זה דהאנשים הרבה עם נשים הרבה ול"ע ומיהו י"ל דהסמ"ג מפרש דוקא תלמידים שהם כשרים ואלאתי בן ביש"ם קדושין) וכ"ז בעיר אבל בשדה או בלילה אפי' בעיר אפי' כשרים בעינן דוקא ג' אנשים דחיישינן שמא יצטרך א' לנקביו וילך מהנה ותשאר היא עם אחד ולפ"ז דוקא כשילכו עמה לשמור אותה א"כ השני מחוייב לשמור אותה אבל אם אי הולכין לשמור רק בהזדמן בעלמא מותר אפי' רק ב' אנשים דאם יצטרך א' לנקביו אז גם השני ילך עמו ותשאר היא לבדה דהא לא חיישינן שמא ישאר א' עמה במזיד דהא בעינן דוקא שיהיו אנשים כשרים ולא יעבור במזיד וכן בלילה לא סגי ב' אפילו בשרים דחיישינן שמא יישן אחד מהם וישאר השני עמה אע"ג דאפשר לו להקיץ חבירו שהרי

מיירי בכשרים מ"מ ביתי לביתי מתיחד עמה אך האחרונים כתבו דאפי' אם אינם הולכין עמה לשומרה אסור אלא דוקא בג' אנשים ולכן נתפשט המנהג דהנשים לוקחין עמהם תינוק או תינוקות בדרך דאז כשתצטרך היא או התינוק לנקביו תלך היא עם התינוק ויש מן האחרונים שאוסרים גם בזה בדרך דלא מהני תינוק אלא בעיר אבל לא בדרך והט"ז מתיר דבודאי לא חיישינן שתזנה אלא דחיישינן כיון שהם לבדם אזי יפתה אותה וכיון שיש קטנה עמה יבוש ממנה וכשתלך לנקבים ילכו שניהם וישאר העגלן לבדו : טז

ו אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתיחד עמה מפני שאימת בעלה עליה ואם היה זה גס בה כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו ופשיטא כשקינא לה בעלה עם זה לא יתיחד עמה אעפ"י שבעלה בעיר ודעת רש"י דלכתחלה אסור אפילו בעלה בעיר • ונ"ל דדוקא בביתה אין בה משום יחוד דתוששת שמא יבא בעלה אבל כשתלך היא לבית אחר א"כ אין אימת בעלה עליה שהרי בעלה אינו יודע היכן היא ואם הלכה ברשות בעלה וכ"ש כשבעלה נתן לה רשות לדבר עם איש א' דבר סתר ולסגור הדלת פשיטא דאסור : יז

ז בית שפתחו פתוח לר"ה אין בו משום יחוד ואם פתוח לחצר שיש שם ג' בני אדם דנחשב ר"ה

בינת אדם

(כו) טז שאלה אם יש היתר שתייחד ישראלית עם נכרי בזמה"ז שעונשין אם אונסין את האשה :

צריכין אנו לברר ממקור הדין הנה לכאורה משמע דאף דלדעת רוב הפוסקים איסור יחוד עם הערוה הוא דאורייתא כמש"כ היש"ש בקדושין בסופו מכל מקום נראה דאינו אסור מן התורה אלא דוקא איש אחד עם הערוה כדילפינן מקרא כי יסיתך כו' בן אמך דבן מתייחד עם אמו אבל שאר אנשים אסורים ואם כן אינו אלא דומיא דאם עם בנה אבל איש אחד עם ב' נשים ולהיפך אינו אלא מדרבנן וכן מצאתי בתשובת חות יאיר סי' ע"ג וכן משמע מקדושין פ"א לא יתיחד איש א' עם ב' נשים ופריך בגמרא מ"ט תנא דבי"א סופיל ונשים דעתם קלות ופריך מנה"מ. הר"י כו' פי יסיתך כו' ואי איתא דאיש אחד עם שתי נשים ג"כ מדאורייתא אם כן מאי פריך מאי טעמא וכי בעינן טעם לגזה"כ ואף די"ל דהכי פריך דס"ד דאין זה יחוד וכן פירש"י שם מ"ט לא יתיחד כו' כמו שמי אנשים עם אשה אחת מכל מקום לא מסתבר לומר דנופפי שדעתן קלות תהיה דאורייתא דמנא ילפינן בה דהא אפילו על עיקר איסור יחוד לא מצינו בהדיא אלא. שפ"י רמז מכי יסיתך וא"כ מה"ת דאפילו ב' נשים א"ו דבאמת הו"א אלא מדרבנן ולכן פריך הש"ס מ"ט גזרו בה יותר מאשה אחת וב' אנשים ומשני לפי שדעתן קלות. וכזה י"ל דלכן לא פריך מתחלה מנה"מ דס"ל להמקשן דבאמת יחוד אינו אלא מדרבנן רק בתר דמשני מפני שדעתן קלות לא מסתבר למקשן דאי עיקר איסור יחוד דרבנן לא הוה ליה למגזר כולי האי דסגי דלגזור יחוד גמור איש אחד עם אשה אחת אבל אם עיקר יחוד דאורייתא גזרו רבנן שפיר אפי' בב' נשים והנה טעמא של יחוד י"ל או משום דחיישינן שמא יבא עליה באונס או י"ל דלזה לא חיישינן דאם יאנס אזי היא תגלה ועכ"פ יקבל בושה או עונש ומתיירא מזה אלא דהחשש שמא תתרצה לו ועיין בע"ז דף כ"ה ע"ב בתוס' ד"ה א"כ דמשמע דבירושלמי יש בזה פלוגתא ולכאורה מראה דהחשש משום אונס דהא אמרינן שם דף ל"ו בגמרא מעשה של תמר ואמנון גזר דוד על יחוד פנויה והא התם באונס היה ואמנם לפ"ז הא דאמרי' בקדושין אשה שבעלה בעיר אין חוששין משום יחוד וכתב ברמב"ם והסמ"ג משום שאימת בעלה עליה ואי באונס מאי מהני אימת בעלה ומרש"י דה' דמספקי מבעל הבית אתי אין להוכיח די"ל דר"ל דהבועל מספקי שמא יבא הבעל אך מדקאמר משום דנשים דעתן קלות ופרש"י ושתיהן נוחות לפספתות משמע ודאי דדוקא החשש משום שתפתה והאמת הכי משמע מקרא דילפינן כי יסיתך דמשמע דהטעם הוא משום הפתה ולפ"ז נ"ל דהא דגזר דוד היינו משום שאם היה כבר האיסור יחוד אף בפנויה לא היה בא לידי אונס מעשה שהיה אסור לה להתייחד עם אמנון ולכן גזר ולפ"ז אולא לה ההיתר שכ' הגאון מהר' מאיר שטערין הביאו בתשובת ח"י סי' ס"ז עפ"י מה שכ' הר"ן והמגיד ההיתר העמדת בהמות בפונדקאות של גוים בזמה"ז דלא חשידי על הרביעה והדרכה מכין ועונשין א"כ ה"ה לא חשידי אומות ישראלית דהא מכין ועונשין בדיניהם ע"ז מלבד מה שהשיג הח"י עליו דעיקר הטעם הוא דהעמדת בהמה משום דהוא דבר נתעב בעיניהם וע"ז כתב הראיה שעונשין ומכין וא"כ לא רגילי כלל ולפי מה שכתבתי בלא"ה ליתא לדבריו דאף שידוע דאם יאנסו אשה בין ישראלית ובין נכרית מכין ועונשין אבל אם היא תבעל לו ברצון עכשיו בזמה"ז הוא היתר גמור להם בין פנויה ובין א"א כידוע ואף שבזמן הגאון רמ"ש באמת כן היה דיניהם לשרוף הבועל יהודית אבל בזמה"ז ידענו בבירור שאין נחשב להם לגנאי כלל ובנעבד שתהיה ברצון וא"כ אין כאן היתר כלל ומה שהוכיח מכאן דאנו נותיחדין עם הנכרים אע"פ דאסור מדינא מפני שחשודין עש"ד הוא האמת כמו שכ' דלא חשידי עכשיו שהרי מכין ועונשין ומה שהק' ח"י דהוי דבר שבמנין י"ל כמש"כ כל הפוסקים דגם בזה לא גזרו אלא במקומות שחשודין על ש"ד ודמן ש"י היה להם כמש מש"כ הילא דלא חשידי אף בזמנם היה מותר כמש"כ כל הפוסקים לענין מו"מ ביום אידם ובמקומות הרבה אבל בענין יחוד נשים אף דלא חיישינן מכל מקום חיישינן שמא תתפתה ואם כן עכ"פ לא עדיפי גוים שבגלילים מיהודים פריצים דאשה אחד אפילו עם הרבה פריצים אסור :

(כז) יז שאלה אשה שבעלה בעיר באיזה ענין מותר להתיחד עמה :

תשובה לפי מה שכתבנו בסימן הקודם דאין איסור יחוד דאורייתא אלא חד בחד ובשאר מדרבנן לכ"ז יש לסמוך עפ"י רוב הפוסקים שכתבו רמ"א ודינו הכי דאשה שבעלה בעיר אף שמדעת רש"י נראה דס"ל דלכתחלה אסור כבר כ' רש"ל ביש"ש קדושין דדעת רוב המחברים התוס' ורמב"ם וסמ"ג דאף לכתחלה מותר ואף שאיש א' עם אשה א' הוא דאורייתא וקצת יש לחוש לדעת רש"י מ"מ בב' אנשים אין להחמיר כלל דהא לדעת רמ"א אפילו אין בעלה בעיר מותר לכתחלה וה"ה באיש א' וב' נשים וא' מהן בעלה בעיר אין לחוש כלל אפי' לכתחלה :

ואמנם נ"ל דזה דוקא בביתה שדרה אבל אם היא הולכת לבית אחד אף על פי שבעלה בעיר יש בה משום יחוד דבזה ל"ש דמספקי מבעלה שמא יבא כיון דאינו יודע היכן היא ואמנם כא דאמרינן אימת בעלה עליה נ"ל דר"ל דמש"ה לא תזנה שמתיירא שמא יבא הבעל. בשעת ביאה דא"כ אם גם בו נמי יהא מותר דמ"ש אלא נ"ל דה"ט שהיא מתיראה כשיבא הבעל וימצא שהיא מתיחד עם איש שאינו גס בה יחשוד אותה דמסתמא זנתה דאל"כ מאי בעי איש נכרי גבה ושמא יחקור אותה ויודע לו האמת אבל בגס בו לא יחוש הבעל אם ימצא שהיא מתיחד עמו וא"כ פשוט נ"ב דמסתמא מיירי ביחוד ממש דהיינו שהדלת מסוגר ולפ"ז כשבעלה נותן רשות להאשה ללכת לבית פלוני ודאי חיישינן משום יחוד דאף שיהיה הדלת מסוגר והיא הולכת ויבא בעלה לא יעלה ע"ז לחקור כיון שברשות הלכה וכ"ש כשבעלה נותן לה רשות לדבר דבר סתר עם פלוני ולהסגיר הדלת דאסור דבזה אין שייך אימת בעלה וכ"ל דאף והתוס' הק' על רש"י דא"כ מאי מק' על ר"י דאמר שקילי

ר"ה לטומאה צ"ע אם ה"ה לענין יחוד וכן אם דר בעליה ואם יש ב' חדרים זה כנגד זה והאיש בחדרו והאשה בחדר שכנגדו נ"ל דתליא בפלוגתא דלרש"י אסור ולרמב"ם מותר **יח** והא דפתוח לר"ה דמותר רק ביום ובתחלת הלילה כ"ז שלא כלה רגל מן השוק אבל ב' או ג' שעות בלילה שכ"א יושב בביתו לא מהני פ"פ לר"ה (ב"ה בשם כנה"ג) :

ח מותר להתיחד עם ב' יבמות או אשה וחמותה או אשה ובת בעלה או אשה ובת חמותה מפני שאלו הנשים שונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו (סעיף י') :

ט אשה שיש עמה תינוקת קטנה שיודעת מה הוא ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה מחמת קטנותה מותר להתיחד עמה שאינה מזנה לפניה לפי שהוא מגלה סודה וכן תינוק בן ט' שנה וכבר ביארנו די"א דדוקא בעיר מהני אבל לא בדרך :

י מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות בין זכרים ובין נקבות מפני שאמותיהם באות לבית הספר לבניהן ואפי' במקום דליכא יחוד מ"מ אסור משום שמתגרה בנשים וכן אשה א' לא תלמד קטנים בין זו"נ מפני אבותיהן שיבואו להתיחד עמה ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא הוא מלמד במקומו והיא בביתה והמ"מ כתב דדוקא מי שאין לו אשה

בינת אדם

שקולי דרגא מתותי ניהי והא בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד ולדעת רש"י אפי' מקשה דנהי דאין מלקין מ"מ אסורה לכתחלה נ"ל דרש"י ס"ל דהכי מק' הש"ס דבשלמא דאם שהיא מיחדת אסור מדאורייתא שייך לגזור שלא יבא לידי יחוד אבל כיון שאם בעיר אין בו יחוד דאורייתא ללקות אפי' אם הוא עמה ביחוד בחדר נעול א"כ אלא מדרבנן לכתחלה אסור א"כ ל"ש למגזר לשקול דרגא שמא ילך ויתיחד עמה וא"כ לק"מ קו' תוס' ובזה נ"ל ג"כ לתרץ מה שהק' רש"ל על פרש"י דאיך כ' רש"י בעלה בעיר א"ת משום יחוד ללקותו דהא בלא"ה אין מלקין על היחוד בא"א ולפ"ז לק"מ דאין כונת רש"י באמת ללקותו אלא כונת רש"י דאין בו איסור דאורייתא ללקותו דהא דאין מלקין היינו דרבנן תקנו כך לפטרה שלא להוציא לעז :

(כח) **יח** שאלה בפתח פתוח לר"ה באיזה ענין אין בו יחוד :

תשובה לכאורה משמע דדוקא פתוח לר"ה ממש קאמר אבל בפתוח לחצר לא מהני שהרי אפי' מבוי השוק מקום סתירה ורש"י בענין טומאה כדאי' בטהרות פ"ו מ"ד ועוד שהרי אפי' אנשים מבחוץ ונשים מבפנים לא מהני וכן איפכא דחיישינן שמא יצא או יכנס א' לבית הנשים ומשמע לכאורה דר"ל אעפ"י שאין הפתח שביניהם נעול אף די"ל דמש"כ רש"י ואם יצא א' מהן אין זה יחוד דמסתפי שמא יצא א' מהן אחריו ר"ל שירצה לצאת וימצא הפתח נעול מ"מ פשטא דלישנא משמע שאפי' הפתח פתוח אסור ולכאורה משמע מדאמר ר"י שקולי דרגא מתותי ניהי משמע דאם דר בעליה לא מהני פתח פתוח עכ"פ אם פתוח לחצר אם לא שנאמר דר"י היה דר ביתיה בחצר ול"ע :

ולפ"ז לדעת רש"י ה"ה כשיש ב' בתים זה כנגד זה לפי מה דאמר אביי דאזלינן לחומרא דלעולם חיישינן שמא יכנס א' מן האנשים החיצונים לפנים אף שאין לו דרך לשם אעפ"כ חיישינן א"כ ה"נ אף שאין לו דרך לשם לבית שכנגדו אסור ביחוד אם יש שם אפי' ב' נשים לכ"ע או קטן או קטנה ודוקא בשעה שהם נעורים אבל לדעת הרמב"ם וכ"כ הטור והש"ע דדוקא בפירשה הוא דחוששין משום יחוד אבל כ"ז שלא פירשה א"ת משום יחוד וא"כ ה"ה הכא לא חיישינן שמא יפרוש וכ"כ הב"י בהדיא דלדעת רמב"ם לא חיישינן שמא תפרוש ואמנם אף לדעת רמב"ם י"ל דדוקא התם דיש הרבה אנשים והרבה נשים ואין כאן איסור אלא כשיפרוש א' אבל אם אין בכל בית אלא א' הוי יחוד ומסתברא דזה ליתא כיון שכ"א בחדרו ולכן אם יש בבית שכנגדו פנוי דאינו אלא מדרבנן יש לסמוך על הרמב"ם אך כשהיא נדה כיון דהוי בכלל עריות דדוקא בעל עם אשתו נדה מותר וא"כ הוי כולן דאורייתא בזמה"ז שאין הפנויות טובלות ול"ע :

(כט) **שאלה** א' רך בשנים מת ואשתו נשארת זקוקה ליבם קטן ואבי האשה אמר שהמת עדיין קטן הוא כי כן נודע לו עפ"י אבי המת מה דינו של האשה :

תשובה בעיקר הדין אם נהוג לדעת הב"ח בקדושי קטן כבר העיד הרב בעל רביד הזהב שנעשה מעשה בקהלתנו בהסכמת הגאון החסיד ולה"ה שלא לחוש לדעת הב"ח ואמנם זה אינו מספיק לענינו שהרי הס' הוא לנו שאפשר דגם בשעת קדושין היה גדול . ויש שרצו להתיר כיון שראינו שהוא עצמו החזיק א"ע לקטן שהרי ידענו שלא הניח תפילין וא"ל אתטפשי איתנהו מהולי מעייה וכדומה דבדבר שאין בו טורח ל"ש למימר הכי כמש"כ תוס' בכתובות ס"ז ועוד דאיך שייך אתטפשי בכל יום ואחזוקי אינש ברשיעי לא מחזקינן וכ"ז אינו כלום לענ"ד דע"כ הא דמחלקין בגמרא אם מעלין מדוכן וכן מתרומה ליוחסין ואף דקיי"ל סומכין על החזקה ול"ל דהיינו באמת במקום חזקה גמורה סומכין ואמנם פליגי אם דברים הללו מספיקין להחזיק בשביל זה וכדאיתא בכתובות כ"ד דאפי' למ"ד מעלין מנ"כ ואפ"ה מתרומה לא אף שהיא במיתה וכדאיתא התם וזה גרע אפי' מנ"כ דעובר בעשה בקום עשה וכאן בטול תפילין הוא בשב וא"ת וי"ל שעושה לכוונתו כדי שיאמרו שהוא קטן הרבה וכיון שאנו רואים שאפילו האמוראים היו מסופקים באיזה דבר הוא כדאי להחזיק מכ"ש איך נסמוך על דבר כזה :

הנה הרמ"א בסי' מ"ג ס' ה' אם גדולים או קטנים הוי ספק קדושין ע"ש והנה פשטא דלישנא משמע דפסק ותני דאפילו יש לנו ס' ג"כ אם הגיע לכלל שנותיו ואפ"ה הוי ס' אבל בד"מ לא משמע הכי שהביא שם דברי תשו' הרא"ש בהגיע לשנותיו אך הס' היה אם הביא שערות ע"ש ומשמע ודאי דדברי הרמ"א בהגהת ש"ע הוא בנוי על דבריו שבד"מ וא"כ משמע דדוקא בהגיע לשנותיו הוי ספק קדושין אבל אם אנו מסופקים גם בשנים אין לנו ראיה להחמיר מהגהה זו : ומעכשיו נחקור אם שייך לומר מעמידין אותו על חזקתו שעדיין הוא קטן שהרי בודאי קטן היה ואמנם מתחלה צריכין אנו לראות דאף דבודאי מעמידין דבר על חזקתו אפילו במילי דאיסורא כדאיתא במקומות הרבה מ"מ אם אנו מחמירינן במילי דאישות או לא :

הב"ש בסימן מ"ז סעיף ב' כתב אע"ג דתרי ותרי מוקמינן בחזקת אביו בסי' ג' מילי דאישות שאני וכו' והוא דעת י"א שהר"ן בכתובות פ"ב הביאו הב"י סימן ג' אבל לדעה א' בר"ן וכ"כ התוס' בכתובות וקדושין גבי ינאי מלכא דדוקא לתרומה דרבנן אמרי' תרי ותרי דשרי אבל ליוחסין וכן תרומה דאורייתא אסור ולפ"ז אין חילוק בין אישות לשאר איסורין והב"ש אזיל לשיטתו שכ' בסימן ב' ג' דדעת המחבר ורמ"א דליוחסין ישראל מחמירינן דאפילו ע"א לא מהני ע"ש ואך ל"ע שהרי בסימן ג' ס"ז כ' דע"א מהני באישות ועכ"פ אה"נ היא מחלוקת ישנה ומן המחבר משמע דלא מחמרינן דמחזיקין כל משפחות בחזקת כשרות ועיין בס' בית מאיר בסימן ב' ג' : והנה מדכתב המחבר בסימן ג' סעיף ז' ה"ה בחזקת אביו וזהו לשון רמב"ם ומזה הוכיח הב"ש דדעת המחבר והרמב"ם דדוקא לתרומה דרבנן מעלין וא"כ אין חילוק בין אישות לשאר איסורין כדמשמע בתוס' יבמות ס"ח ד"ה רישא דוקא לכהונה לא אזלינן בתר חזקה משמע אבל ליחוס ישראל מוקמינן אחזקה וכ"ה בתוס' כתובות ע' ובדף כ"ג ד"ה רישא וד"ה תרוייהו וכ"כ הב"ש בסימן מ"ז בזרק לה קדושין ועי"ז אומר

אשה כלל אבל כשאשתו במקום אחר מותר וע"ז סומכין המלמדים ללמוד בקהלות אחרות (נ"ש ס"ק כ"א) :

יא אסור לת"ח לדור בקביעות בחצר שיש בו אלמנה אבל מותר להתאכסן אפילו בביתה בדרך שאין בו יחוד בדרך ארעי (מהשגות לשון הראב"ד שמשיג על הרמב"ם שאוסר אפי' בחצר וע"ז כתב והסכימו על המדה שלא אמרו חכמים אלא שלא יתאכסן עמה עכ"ל ר"ל בביתה אבל בחצר מותר אבל להתאכסן בדרך מקרה אפי' בביתה גם להראב"ד מותר) :

יב מותר לאב להתיחד עם בתו והאם עם בנה אפי' לדור בקביעות ועם אחותו התירו יחוד ארעי והמחמיר תע"ב :

יג מי שאין לו אשה לא ישכור משרתת אלמנה אפילו יש לה בן אצלה דלא בכל שעה יהיה הבן שם והיינו אם הוא דר לבדו בבית :

יד לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה לפיכך אין איסור להתיחד עמהן ואם נתרחק אפי' מיחוד זכור ובהמה ה"ז משובח ומ"ם במדינה שרבו הפריצים יש להתרחק מלהתיחד עם

בינת אדם

אומר קרוב לה כו' דמוקמינן אחזקת פנויה רק משום דידעינן שזרק לה קדושין וא"כ איתרע חזקתה ולכן לא תנשא להתחלה ועיין בתשובת מהרי"ט ח"א סימן י"א דמשמע ג"כ דגם באיסורא אזלינן בתר חזקה :

ולכאורה מוכח להיפך שהרי המחבר בסימן מ"ז סעיף ג' בחד לגבי חד כתב דלא תנשא להתחלה ובי"ד בסי' ל"ט סעיף ט"ז וי"ז כ' דחד לגבי חד מוקמינן הבהמה על חזקתה אלמא דמחמרי' באיסור' ובאמת לק"מ דע"כ התם איירי בענין שלא ידעינן כלל מריעותא רק ע"י העדים המכחישים ולכן מוקמינן הבהמה אחזקתה וה"נ גבי קדושין כמש"כ בהדיא הב"ש ס"ק ו' דאל"כ ק' דא"כ מוכח ע"כ דהמחבר ס"ל אפילו דילאתה נתזקה מחיים מוקמינן אחזקה שהרי בודאי טרפה הוי ס' מחיים וה"ל לרמ"א להגיה שם דלשיטתו בסי' ל' אסור אפ"כ דמיירי דלא ידעינן אלא משום ריעותא רק עפ"י העדים המכחישים זא"ז ואין בעדותם כלום כדאי' בסי' קכ"ז בי"ד בש"ך שם ובזה א"ש נמי מה דתמה הפ"ת על הש"ך שכתב בי"ד סימן כ' דהס' השקול לא אזלינן בתר חזקה ולמה לא כתב הש"ך הכי דסימן ל"ט להומרא ולפ"ז לק"מ דדוקא אם ידעינן מריעותא וא"כ יש ס' בזה כ' הש"ך לדעת הרשב"א ור' יונה להחמיר משא"כ בסימן ל"ט דלא ידעינן אלא משום ריעותא רק עפ"י העדים המכחישים זא"ז ואין כאן ריעותא כלל ומה שכתב הפ"ת בי"ד סימן ל"ט והוכיח מהרמב"ם בהל' שגגות דס"ל דע"א בהכחשה הוי כספק דאורייתא לא הבינותי כלל דהרמב"ם איירי שם מאיקבע איסורי' כמש"כ הראב"ד והכ"מ שהיה שם חתיכה של חלב בודאי וכן הכא על א"א שע"א אמר מת כו' או הס' גרושין דהתם הוי בחזקת א"א ואם לאו משום דהזקה דייקה ומנסבא מרע לחזקת א"א הוי חיוב חטאת כדאיתא בתוספות יבמות וכתובות כ"ב היכא דלא אתחזק לא היתר ולא איסור נשאר בס' כדאיתא בסי' קכ"ז אבל בחזקת היתר לכ"ע י"ל דע"א בהכחשה לא כלום :

ועיי"ש בב"ש שכ' דדעת רמב"ן ורשב"א דאף בזה לא תנשא אפשר דס"ל דהא א' המכחישים הוי ס' ודלא הש"ך בי"ד סימן קכ"ז שכ' בשם רשב"א להיפך והרשב"א אזיל לשיטתו בכל איסורין דס"ל דלא מוקמינן אחזקה ועיין בספר בו"ח סימן ט"ז או אפשר דס"ל באמת דאיסור המירא ואין להביא ראיה ממה דכתב הד"מ סימן ג' בשם ד' ריעותא מחיים שהביא הרא"ה מתוספתא ד' אחין ש"מ דשוין כן ז"א דביבמות איירי מדין יבמה לשוק וזה אפשר לא מיקרי דבר שבערוה משא"כ בספק קטן או אילון דהוי דבר שבערוה דמותרת לאביו וקרוביו :

ובמעתה כיון דלדעת התוס' ומשמע דכן דעת המחבר דל"ש בין איסורין לאישות ולפ"ז נחקור מה דינו של ס' קטן בשאר איסורין כגון קטן שלא נודע לנו אם הגיע לשנים והוא יום מולדו אם חייב להתענות ביוה"כ או שנאמר דמה"ת אינו חייב דמעמידין בחזקתו :

והנה ביבמות ס"ח בתוס' ד"ה ריפא כ' דדוקא אם הוא עכשיו בן ס' אזלינן בתר השתא דהכא איתרע חזקת קטנות שלו משא"כ כשעדיין הוא בספק מוקמינן אחזקת קטן וס' בן ט' בעול שבא על כהנת מותרת לאכול בתרומה ומשמע אפי' בתרומה דאורייתא שרי דלא הוי התוס' להוכיח דמוקמינן אחזקה לענין תרומה מתרי ותרי ותאי קו' דהא בתרי ותרי לא שרי רק בתרומה דרבנן והכא י"ל דמיירי מתרומה דאורייתא א"ו משמע דדעת התוס' אפילו בתרומה דאורייתא ואף שי"ל דתוס' מתרצים דאם הוא בן ט' לפניו אסורה אפילו בתרומה דרבנן מ"מ הא כולה מתני' מיירי מתרומה דאורייתא כמו שדקדקו תוספות דמיירי לתרומה ככולי מתני' ה"נ יל"ד דבתרומה דאורייתא מיירי ככולי מתני' ועוד דדוקא בתרי ותרי ס"ל לתוס' דהוי ס' דרבנן אבל בכל ס' השקול שיטת התוס' דאוקמי אחזקה כמו שכתבתי בהלכ' חזקה סימן ט"ו וכן משמע ביש"ש יבמות שלא חילק בין תרומה דאורייתא לדרבנן כן אמת שהב"י כתב ולא מוקמינן אחזקה ונ"ל דדעתו כרשב"א דבכל איסורין לא מוקמינן אחזקה :

ואמנם יל"ד דקו' התוספות נוקמי לדידיה בחזקת קטן ונוקמי לדידה בחזקת כשרות ותרצו דכיון שהוא עכשיו ודאי בן ט' איתרע חזקתו ויל"ד דהתוס' הקשו מחזקת שניהם ומתרצים רק על חזקתו ואם זה תלוי בזה ה"כ למה הזכירו כלל בקושייתם הזקתה כיון דתלוי זה בזה ואמנם באמת קו' תוס' מחזקה' נ"ל שהרי הוי חזקה שעשוי להשתנות ועיין בספר רוה ומזקה סימן י"א ובתשובת ר"ן סי' ס"ו ואין זה חזקה כלל וגם מה שהקשה תוס' מחזקתה אינו מובן שהרי ודאי אתרע חזקתה שבודאי נבעלה ולכן י"ל דקו' תוס' לשיטתם דס"ל דהיכא דיש ריעותא ברורה רק דיוכל לומר דאעפ"כ אינו ריעותא אוקמינן אחזקה עיין שם סימן ס' באריכות וא"כ עיקר קושית תוספות מחזקתה כיון שיש לה חזקת כשרות ויכול לומר שהוא עדיין קטן וא"כ הכריח חזקתה אותו לומר שע"כ עדיין קטן הוא כדי שלא תסתור חזקתה ועיין בתוס' כתובות דף ט' ועיין בספר רוה ומזקה סי' ט"ז ועל זה מתרצים שפיר כיון שהוא לפניו בן ט' א"כ ליכא למימר גבי' להעמיד אחזקתו וכיון שבודאי נבעלה הרי בודאי איתרע חזקתה וע"ש סימן כ"כ אבל כשהוא עדיין ס' בן ט' אי שפיר אמרי' להעמידה בחזקת כשרות שלה ואמרינן שאין זה ריעותא כלל ואף שחזקתו עשוי להשתנות מ"מ חזקת כשרות שלה מכריח לומר שעדיין היא כשרה ובעילה זו אינה ריעותא כלל אבל כשהוא לפניו בן ט' מחזיקין מזמן לזמן לתרומה לכ"ע פ"א ס"ק ל' ועיין בתשובת מהרי"ט ח"א סימן י"ח דבהדיא משמע מדבריו ובסימן מ"א כ"כ בהדיא ומפרש כן בכוונת התוס' כמו שכתבתי וכ"כ שכוונתי לדעתו ולפ"ז יצא לנו בס' קטן ביוה"כ דחייב להתענות מס' דאורייתא דחזקתו עשוי להשתנות :

ואמנם ספק קטן שקידש אשה ועדיין בספק זה לא מהני מתוס' כנ"ל דמוקמינן אחזקתה שהיא פנויה ואפילו שהוא קטן אף שהוא עשוי להשתנות מ"מ חזקת פנויה שלה מכריח אותנו לומר שהוא קטן כמו שהקשו תוס' בהדיא ואין זה דומה לספק קרוב לה דקיי"ל בסימן מ"ז והוא בכתובות כ"ב דגם התוס' מודה דלא תינשא עכ"פ לכתחלה דשאני התם דליכא למימר אין כאן ריעותא כלל כיון שעל כל פנים זרק לה קדושין בוודאי כמו שכתבו תוס' שם להדיא משא"כ הכא דיכול לומר שאין כאן ריעותא כלל דשמא איכפת לן בקידושי קטן דומיא דקושית התוספות בבעילת קטן ספק בן תשע וכבר השגנו שם באריכות סי' י"ז דזה גרע מספק שזה תרומה

והטעם

עם הזכר ודוקא יחוד בעלמא אבל לשכוב יחד צריך להתרחק בכל מקום וכ״ש ב׳ רווקין אסורין לשכוב יחד ויש למחות ביד העושין כן :

טו אסור להיות סרסור להביא נשים לחבירו לניאוף שנאמר לא תנאף כאלו כתיב תנאיף (שבועות מ״ו ע״ב וסמ״ג לאוין ססי׳ ק״ג) ול״ד לחבירו אלא אפי׳ לנכרי עובר :

כלל קכז דין איסור הוצאת ז״ל ודברים המביאים לידי כך (סי׳ כ״ג) :

א אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ועון זה חמור מאוד מכל עבירות שבתורה וקבלו חז״ל שזה היה עון של דור המבול כמש״כ כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ר״ל שהוציאו בידים הזרע ע״י הימום עד שנשפך על הארץ וזה היה עון ער ועונן שהיו דשין מבפנים וזורים מבחוץ בדכ״ת׳ ויב״ ידע אונן כי לא לו יהיה הזרע כו׳ ושיחת ארצה ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הרג הנפש ובגמר׳ ובפרט בזוהר מחמירין עד מאד בעון זה והעושה זה חייב נידוי ואם לא נידוהו מטילא

בינת אדם

דהתם החזקה באשה והספק בדבר אחר ואין יכריח חזקת פנויה דאשה שדבר זה אינו שוה פרוצה וכמו שכתבו האחרונים בתיקו דלא מוקמינן אחזקה מהאי טעמא משא״כ הכא שהספק הוא באשה אם נבעלה לפסול וכן אם נתקדשה אמרינן שהיה קטן ונשארת בחזקתה כן אמת שכתבנו שם לשר״ן אף דבאיסורי נדה כתב בהדיא ריש פרק המפלת דמוקמינן אחזקה אעפ״כ בספק קידושין מספקא ליה דיש לומר השתא דאיתרע משא״כ בנדה שהחזקה סותר להספק והספק סותר להחזקה עיין שם בסברות אמיתות והכרחיות מ״מ לשיטת התוס׳ בהדיא דגם ספק קטן מוקמינן אחזקה ומדברי רמ״א בסימן מ״ג אין ראיה כלל דמיירי דעכשיו הוא גדול לפנינו כדמוכח בד״מ שהוליה הגהה זו מתשובת רא״ש דמיירי בגדול לפנינו ולפי מה דקיי״ל ביורה דעה סימן ל׳ דבמקום דנוכל לומר שאין כאן ריעותא כלל מוקמינן החזקה וא״כ הכא נמי והא דכתב רמ״א בסימן קנ״ה סעיף י״ד ספק אם הגיע לשתי שנים עשר או לא אזלינן לחומרא זה קאי על מה שכתב המחבר שם שהביאה סימנין בתוך שנים עשר ועודן שם לאחר שנולד הספק אם הוא לאחר שנים עשר ואנו מסופקים שמא הוא שומע על זה כתב רמ״א להחמיר כדעת המגיד דיותר מסתבר לומר שהם סימנים וכבר הגיע לשנים עשר דזה שכיח ומצוי כמו שכתב שם בב״ש שמה שנרשם בש״ע הוא מרשב״א כתב דהוא טעות רק שהוא מדברי המגיד :

ואמנם מצינו לברשב״א הביאו הב״י בסימן קנ״ה בתשובה סימן אלף תרי״ו שהביאו ג״כ הפ״ת בי״ד סי׳ ק״י שמחמיר אפילו במקום ספק ספיקא שכתב בקטנה שנבדקה ולא מצאו סימנים דיש ספק ספיקא שמא לא הגיעה לשנותיה ואם תמצא לומר הגיעה שמא לא הביאה שערות וכתב דיש לחוש בדבר הרי דאפילו בס״ס לא התיר :

ואמנם מה שנסתפק הרשב״א להתיר בספק ספיקא נעלם ממנו שהרי בכל איסורין אנו מתירין בספק ספיקא וה״נ הפ״ת סימן ק״י והב״ש בסי׳ קנ״ה כתב דטעמו משום דהם אונס חד הוא ולפי זה כיון שהתו״פ הוכיח דהרשב״א גופיה לס״ל שם אונס חד הוא והמנ״י העלה ג״כ דלא איכפת לן בשם אחד ואני כתבתי בהוכחות גמורות ואמיתיות דכל היכא דאיכא שני מיני מציאות הוי ספק ספיקא וא״כ הכא נמי יש להקל ואני לא זכיתי כלל להבין דברי הפ״ת בסי׳ ק״י ד״ה דברי מהרח״י לדעתי אין להם ביאור אחר שכתב שהיה [illegible]ם לומר שם אונס חד כמו שהבינו האחרונים וכתב שהבי[illegible]ע ראיה דשפיר מיקרי ספק ספיקא וסבירא ליה דאם הוא רק שני מציאות הוי שפיר ס״ס וכך מתפרשים דברי הפ״ת שם וא״כ למה נכנס בפרצה דחוקה לפרש דהרשב״א כתב דיש לחייש משום דסבירא ליה דשם אונס חד כמו שסברו האחרונים ולכן הקשה על מהרי״א ובאמת לדעת הרשב״א ודאי ג״כ סבירא ליה דלא שייך בזה שם אונס חד ומה שכתב שיש לחייש הוא כמו שכתוב אי״ה ובספר בית מאיר סימן קנ״ה סעיף י״ד כתב דכיון דאם לא הגיע לשנים גם נדריו אינו כלום ואם כן אחד מתיר יותר מחבירו ולא הוי שם אחד :

הדרך אחד יש לומר דרשב״א מסופק בהא דאמרינן בנדה חזקה כיון שהגיע לכלל שנותיה ודאי הביאה סימנים ובודאי משמע דחזקה זו היא ככל חזקות שבש״ס ואין שייך בזה ס׳ ואם כן אין נימא שמא לא הגיע ואם תמצא לומר הגיע שמא לא הביאה סימנים דכיון שהגיעה לכלל שנתיה הא אמרינן חזקה שהביאה סימנים ושרו וכל מקום דאמרינן חזקה אין כאן ספק כלל ועדיף בזה מרוב דהש״פ יש להסתפק במיעוט כמו שהארכתי בשער רו״ח סי׳ ו׳ :

הדרך השני יש לשיטת הפוסקים דספק ספיקא צריך שיתהפך וכאן אינו מתהפך דאיך תאמר אם תמצא לומר הביאו סימנים ור״ל סימנים ממש ולא שומא ואיך תאמר שמא לא הגיע לשניה דכיון דאמרינן שהם סימנים ולא שומא א״כ צ״ל שכבר הגיע לשנים :

ואמנם כבר נדרש הגאון מהור״ר רפאל להוכיח בתשובה דחזקה זו דהכא אינו כחזקות שבש״ס אלא רק לחומרא אמרינן חזקה זו וא״כ יש להקל מטעם ס״ס :

ואם מטעם שאינו מתהפך י״ל שהרי הפ״ת האריך להוכיח מכמה מקומות ברשב״א דאין צריך להתהפך ולפ״ז להאורה סתרי אהדדי כתף שיש לומר שתשובה זו כתב הרשב״א קודם שנתיישב שאין צריך להתהפך ואמנם אין צריך לזה כי המעיין יראה דכל מה שהביא הפ״ת בשם רשב״א לכולם יש חזקה היתר סרכא תלויה ודרוסה יש חזקת היתר נבהמה ותרומות שנפל במים יש לה חזקת היתר שלא היה חמץ ופירות שההגיע שהביא הש״ך בשם רשב״א היה לו חזקה שקודם שנגררא התולעת לא היו מתולעים וגבינות יש לחלב חזקה שלא היה בו חלב טמא וכלי נכרים היה לכם חזקה כשהיו חדשים ובלא״ה אינו מובן דשפיר יש להתהפך עיין היטיב וא״כ שפיר י״ל דאף דהרשב״א סבירא ליה בחזקת היתר אין צריך להתהפך אבל בקטנה שהיה לה אדרבה חזקת איסור על כל פנים מדרבנן שהרי תקנו לה קדושין ולכן כתב הרשב״א שצריך להתיישב מה שאין כן בנדון דידן דאדרבה היא בחזקת פנויה שהרי אם אמרינן שהיה קטן אין בקידושיו כלום ועדיין היא פנויה י״ל שפיר דגם הרשב״א מודה דאמרינן ספק ספיקא ועוד שהרי לפי מה שכתב הש״ך בכללי ס״ס אין צריך כאן שיתהפך דאיך תתחיל לומר שמא הביא סימנים וא״כ כבר החזקת אותו בגדול דבקטן אינו אלא שומא ועל כרחך צריך לכתחיל אם הגיע לשנים והוי שפיר ס״ס. ומכש״כ לפי מה שכתב התו״פ דכן הוא מורה וכו׳ בדבר דאיתחזק לאיסור דספיקא נכולי עלמא אסור מן התורה צריך שיתהפך ובמקום דלא איתחזק לאיסורא אין צריך שיתהפך ואם כן אף אי נימא דכאן לא מקרי חזקת היתר מ״מ גם חזקת איסור בודאי אין כאן דהא בסימן ל״ז ביאר קול אם היה ספק קטן מבטלין קלא עיין שם בב״ש ובהדיא איתא ברמב״ם בהלכות שגגות פ׳ דספק קדושין מקרי לא אתחזק איסורא ואם כן י״ל דהרשב״א לשיטתו דס״ל דספק הוי לחומרא מדאורייתא כתב שפיר דיש להתיישב אבל לפי מה שסברו האחרונים והתו״פ כתב שכך הוא מורה וכו׳ דבדבר שאין לו חזקה לא לאיסור ולא להיתר כיון שהאחרונים הכריעו כרמב״ם דכל ספק דהמגלה שרי ועוד דהרשב״א אזיל לשיטתו בכל ספק שמקיל אבל לשיטת התוס׳ דמוקמינן החזקה אפשר דיש להקל במקום עיגון או בשגגה מרובה לכם כהכרעת הש״ך בסי׳ ל׳ :

ואם עד אחד מעיד שהוא קטן צריך עיון אם מהני ולא מטעם עד אחד ביבמה דאפשר דזה גרע אפי׳ מניתן כן עיין שם בח״מ ובב״ש אלא מטעם דעד א׳ נאמן באיסורין היכא דלא אתחזק

ממילא הוא בנידוי מן השמים ומ"מ אם הסיתו היצר ח"ו ורואה את עצמו שאי אפשר לכוף יצרו המסיתו לבא על הנדה או על שאר עריות מוטב שיוצא הזרע לחוץ ולא יבעול הערוה ואח"ז ישוב ע"ז עפ"י תיקוני התשובה המבואר ברוקח ובכתבי האר"י • והבורא לא ברא האדם להשתמש בתאוה זו כי אם לפרות ולרבות באשה הכשירה לו כי לולי היה תאוה זו כתאות שאר דברים היה מהראוי שיוכל האדם להתאוות בכל עת שירצה והנסיון יעיד שתיכף כשהזרע יוצא לא יתאווה עוד הרי הנסיון יעיד שלא נברא אלא לפריה ורביה ולכן המוציא זרעו לבטלה או בערוה או בגוים הרי הוא כאלו הרג בניו ואין לך רשע שנקרא רע אלא המוציא זרעו חוץ מאשתו וכתיב לא יגורך רע וזה נקרא רשע רע :

ב המקשה עצמו מדעתו בידים או שמביא עצמו לידי הרהור אמרו חז"ל שהוא בנידוי והמהרהר הרהורים רעים עובר על לאו דאורייתא דכתיב ונשמרת מכל דבר רע וקבלו חז"ל שהוא הזהרה שלא יהרהר אדם ביום שעי"ז יבא לידי טומאת קרי בלילה וגם עובר על לאו דלא תתורו אחרי עיניכם ואם יבא לו הרהור יסיע לבו לדברי תורה שהוא אילת אהבים ויעלת

בינת אדם

חן

אתחזק איסורא עיין בי"ד סימן קכ"ז ומשמע מתוספות גיטין ג' דאפי' בדבר שבערוה מהני ומחידושי הרשב"א ריש גיטין משמע הכי ביותר שהרי הרשב"א כ' דהדא ועוד קאמר ואף על פי כן כ' דלא היה צריך להגמרא לומר כך אלא כמו שכתבו תוס' מוכח דסבירא ליה דמהני וכן כתב רמב"ן בהדיא הביאו הר"ן בפרק התקבל גבי האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה אך מר"ן בחי' גיטין משמע דבערוה לא מהני וכן כתב בהדיא בפרק המקבל שם אף שהראיה שהביא צריך עיון דהתם אשת איש בחזקת היתר ולהוי עלמא לא מהני עד אחר ועוד שהר"ן כ' בשני מקומות דעד אחד מהני עיין בא"ע סימן ל"ז סעיף כ"א הביאו הב"ש ושם סעיף כ"ד הביאו הרשב"א ועיין שם בב"ש ס"ק ל' וכן כ' מהרי"ט והא דמשמע מדברי הב"י בשם ריטב"א הביאו הש"ך בי"ד סימן קכ"ז ס"ק י"ד דע"א לא מהני ז"א כי המעיין בב"י באשה רבה מבואר והריטב"א ס"ל דבע"א אפילו אתחזק איסורא מהימן ובזה כ' דבערוה לא מהימן אבל בלא אתחזק לא איירי כלל :

והאיר י"י עיני ומצאתי במהרי"ק ד' לעמבורג שרש ע"ב דף ל' שכ' בהדיא דעד אחד בערוה היכא דלא אתחזק איסורא נאמן וכדאי הוא לסמוך עליו :

ומצאתי בב"ש סימן ל"ז ס"ק ד' שכתב הרמב"ם כל שהיא ספק בוגרת בין קדשה אביה לבדו בין שקידשה היא הרי זו מקודשת מספק וי"ל דהרמב"ם איירי בספק אם היא בת שש חדשים ולספק זה לא מהני חזקת פנויה כמו בכל ספק קידושין עכ"ל ולא זכיתי להבין כלל דמ"ש מספק קרוב לה וצריך עיון ועיין בשער הזקה בסימן י"ט כתבתי שדבריו נכונים עכ"פ נראה לי להקל במקום עיגון אך בתנאי מפורש שיסכימו על זה עוד שלשה מפורסמים להוראה וגם שיסכים על זה הגאון בעל בית מאיר וא"ל בינה דעתי :

ת"ז השיב לי הגאון בעל בית מאיר באריכות להוכיח דאין זה ספק ספיקא נגד חזקה דרבא הוא כחזקה בכל הש"ס בלא ספק ובעד אחד שיעיד שהוא בודאי קטן דעתו נוטה שהוא נאמן והנה אחר שהוגהות הדפוס קשה עלי לכן השמטתי :

תשובה שניה להגאון הנ"ל :

(ג) הנה הגאון נרו שדי נרגא בדברי שכתבתי בשם הגאון ר' רפאל דחזקה דרבא אינו אלא לחומרא וכדאמרינן בהדיא בגמרא למיאונין אבל לא לחליצה והכי קיי"ל בש"ע סימן קנ"ה ועל זה השיב לי הגאון דלפי זה הא דקיי"ל שם דבסתמא בלא בדקה אם מתה אסור בקרובותיה ואפילו בלא בעל ואמאי הא הוי סד"ר ולקולא אלא ע"כ דחזקה גמורה היא ע"כ והנה באמת לדעתי גם דין זה אינו מוכרע ואינו מבואר בהדיא ולשון הטור והמחבר שכתבו אינה יכולה למאן ולא כתבו דאסור בקרובותיה אפשר דרק לכתחלה . וגם דין זה דס"ס נגד חזקה הרי הרמ"א בסימן ק"י והסכימו הפ"ת והכו"פ דאפי' במקום שסותר להחזקה והכו"פ הביא דעת הראב"ד דאפי' ס"ס נגד רוב מהני וכ"ש נגד חזקה בפרק ט' מהלכות טומאת מת הלכה י"א והגאון בעל ס"ט הקשה על כלל זה מהא דנדה נ"ט דמבעיא לר"מ מים ואשה שהטילה והוי ס"ס ופליגי ר"י ור"ל אם מטהר ר"מ והא לעיל דף י"ד מסקינן דר"מ מטמא משום נדה משום דחזקת דמים מן המקור

ואפילו הכי אין ס"ד דר"מ מטהר בספק ספיקא והא סותר להזקה ואני אומר אדרבה משם ראיה שהרי מבעיא שם לר"מ בספק ספיקא מאי אמר ואמרינן ת"ש כיון דאר"מ חזקתו מן האשה ופרש"י מדקתני חזקה אלמא לא מספקא ליה הרי בהדיא לר"מ דבמקום חזקה לא שייך ספק ספיקא ואף דלא קיי"ל כר"מ מ"מ בסברא זו לא מצינו שום מחלוקת ולדעתי הוא ראיה גמורה וכן ספק שמא שלא בהרגשה כיון שהחזקה סותר דחזקת דם בהרגשה וכן ספק מן העליה שחזקת דם מן המקור והיכא דספק ספיקא סותר להחזקה לכ"ע לא אמרינן חזקה וקושיית הס"ט נ"ל דהא איתא שם בדף י"ד לחד לישנא דר"מ משום כתם מטמא ולא ס"ל חזקת דמים מן המקור ולכן נחלקו ר"י ור"ל בס"ס אליבא דר"מ ועיין בשער הקבוע סימן נ"ה האריכתי בזה :

ואמנם אף לפ"ז מ"מ לא מוכח דחזקה דרבא הוא חזקה ממש דכבר כתבתי בשער רו"ח סימן כ"א בראיות גמורות דאף באיסור דרבנן במקום דשייך בדיקה ואנן לא בקיאין אזלינן לחומרא וכ"כ המל"מ פ"ד מהלכות בכורות והביא ראיה ממקדיר ומגליד בסימן ק"ל ולפ"ז אף שיכולין לדקדק דהאמת בלא בעל ולא בדק יכולה למאן וכ"מ מרמב"ם פרק י"א מהלכות גרושין הלכה ד' וכדמשמע להדיא מדברי המ"מ שם ואף שהלח"מ שם דחק מאוד בדברי רמב"ם וכל המעיין יראה דליתא וכ"מ מרי"ף פ' ב"ש שכתב אבל הם' דרבנן בדקינן ואי משכחינן כו' ואי לא משכחינן כו' ומדלא כתב בקיצור אי לא משכחינן משמע דוקא אי משכחינן וכן משמע מרשב"ם ב"ב קנ"ו ד"ה ולמיאונין שכתב אם הביאה שערות לא תמאן משמע דוקא בנמצא וכן משמע מחי' ר"ן נדה שהקשה ל"ל לרבא לומר חזקה למיאון בחששא בעלמא סגי ומאי קו' דאתא לאשמועינן דאפי' בסתמא ולא בעיל אינה ממאנת דע"כ רבא מיירי בלא בעל דאל"כ מאי איירי דא"ל בדיקה אדרבה לא מהני בדיקה אליבא דהל' אך כיון שהתוספות שם בב"ב ד"ה ולגרושין כתבו בהדיא דאפילו בסתמא א"י למאן וכ"פ הטור והש"ע מי יכניס ראשו להקל :

ומ"מ לא מוכח מזה דחזקה דרבא הוא בודאי דאף דאם נימא דאינה אלא ס' מ"מ אף בסתמא א"י למאן דכל דתיקון רבנן כדאורייתא תיקון כיון דתקינו חכמים בדיקה והיא בחזקת איסור דרבנן כי היכי דבדאורייתא אפילו נאבדה בלא בדיקה אסור ה"ה בדרבנן וע"כ לא פליגי הפוסקים בחזקת איסור דבריהם (ובאמת הוא ב' תירוצים בתוס' פסחים דף ט' ד"ה כמה אוכלת וע"ש בפרש"י) אלא היכא דל"ש בדיקה אבל בחזקת איסור דשייך בדיקה ונאבד וה"ה הכא אם מתה בלא בדיקה ל"א ס' דרבנן להקל ובזה לק"מ השגת הגאון דשפיר י"ל דחזקה דרבא אינו אלא ס' ומצינו כה"ג דאע"ג דאמרי חזקה אינו אלא מדרבנן פסחים ט' חזקה על חבר ע"ש רש"י ד"ה ואב"א וכמה רב אילייה דהגאון ר' רפאל שכתב דתלוי זה בזה וא"כ לפי מסקנתו דחזקה דרבא אינו אלא ס' וא"כ לדידיה בסתמא ולא בעל יכולה למאן ולדבריו התוס' בב"ב סותרים זה את זה דלפי מה שהוכיח התוס' ד"ה בודקין ס"ל דחזקה דרבא אינו אלא ס' ובד"ה לגרושין כתב דבסתמא ולא בעל א"י למאן וגם הוא נגד תוס' והטור והמחבר ולפי מה שכ...

לק"מ

ין ואפי' כשהוא במרחץ ובית הכסא מותר להרהר בד"ת אם הוא צריך כדי לבטל הרהורי רעים (א"ח סי' פ"ח מ"א סעיף קטן כ'):

ג לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט שזה הוא על פי הטבע שכשישכוב כך יבא לידי קישוי אבר ויטמא בקרי:

ד ובן אסור להסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה ומ"מ אלו המלוסרים להרביע הבהמות מותרים בידים מפני שבמלאכתן הם עוסקים ולא יבואו לידי הרהור:

ה אסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידיו במבושיו כדי שלא יבא לידי הרהור ואפי' מתחת טיבורו לא יכניס ידו שלא יבא לידי הרהור ואם השתין מים לא יאחוז באמה ויש"תין ואם היה נשוי ואשתו עמו והיא טהורה מותר ושלא לצורך נקביו אפילו נשוי אסור ליגע בגיד וכ"ש להתחכך:

ו אשה שיש לה אוטם ברחם ועי"ז כששמש עמה זורה כבחוץ אסור אג מותר לשמש עם קטנה

בינת אדם

ק"נ דאף דהתוס' ס"ל דחזקה דרבא אינו אלא ס' מ"מ בלא בעל א"י למאן דכל דתקון רבנן כו':

והנה באמת נראה מדעת הרא"ש בתשובה (ועיין ברא"ש בקדושין פ' האומר סימן ט') הביאו הב"י בסי' מ"ג וז"ל אע"ג דאמר רבא חזקה ה"מ למיאון כלומר לאומרא מחזקי' לה בגדולה ואינה ממאנת אבל לחליצה בעי' בדיקה ולא סמכי' אחזקה מ"מ היכא דבדקוה ונמצאה גדולה מחזיקי' לה בגדולה משמע שהגיעה לכלל שנותיה עכ"ל הרי להדיא דדוקא לאומרא אמר רבא ובאמת אין כאן חזקה גמורה דבכל התורה היכא דאיכא חזקה סמכינן עליה אפי' באיסור כרת ואיסור א"א וכדאמרינן בעלמא דהעמד אשה כו' וכא דאמר רבא ה"מ למיאון אבל לחליצה לא ולא אמר סתם ה"מ לאומרא היינו משום דלמיאון הוי חומרא ולחליצה הוא לקולא ובאמת איפכא אם הוא במיאון לקולא כגון צרת ערוה שמיאנה בערוה ולא נבדקה מ"מ הצרה אסורה עוד כתב הרא"ש שם ולהכי מהני בדיקה דאי מצא שערות ופשטה ידה וקבלה קדושין שאינה צריכה גט מפני ואי לא מצאו צריכה גט משום דחיישינן שמא נשרו עכ"ל הרי בהדיא דדוקא אי מצא סימנין אבל בסתמא צריכה גט משניהם הרי לך דדעת הרא"ש דחזקה דרבא אינו אלא ס' וכ"כ הגאון בית מאיר דכן דעת הרא"ש:

ועד השני הוא הרשב"א הביאו הב"י בסי' מ"ג בשם הר"ר דוראן ורשב"א שחולקים על הרא"ש וכ"ל דאפילו אם נמצא סימנים עכ"פ לא מחזקינן למפרע לגדולה אלא כ"ז שלא נבדקה היא בשעת קדושין ואם פשטה ידה וקבלה קדושין צריכה גט משניהם ומשמע ודאי דהוי ספק דאורייתא: והעד השלישי בריב"ש ועיין עוד בריב"ש סי' קפ"ב הביאו הב"י סי' קע"ב וז"ל דכיון שהגיע לכלל שנותיו חזקה הביא שתים ולהצריכה חליצה לאומרא אזלינן בתר הך חזקה דהא אמרינן לה כמיאון לאומרא לענין שלא תוכל למאן עכ"ל וא"כ הכא נמי לכיפך נמי אמרי' דומיא לחליצה דהיינו לקולא לא אזלינן בתר הך חזקה: ומסתימת לשונם משמע דלא רק מדרבנן מחמרינן ועל דרך שכתבתי דכל דתיקון רבנן כו' דמלשונם משמע דהוי ספק דאורייתא ובזה נדחה מה שכתבו האחרונים דטעמא דרבא דלא סמכינן אחזקה במקום דיכול לברר ובדיעבד סמכי' ז"א שהרי בהדיא כתבו הרשב"א והרא"ש והריב"ש דספק קדושין הוי וכן מוכח מתי' ר"ן שהבאתי שהקשה למה ליה לומר חזקה לימא תוספין ומאי קושיא דאתא לאשמעינן דהיכא דלא אפשר סמכינן על חזקה זו אלא ע"כ דליתא דבאמת חזקה זו אינה אלא מדרבנן וכדמצינו בתוס' כמה פעמים שכתבו דרוב זה אינו רוב גמור רק רובא דרבנן בכתובות ט' ונדה ריש המפלת ובדף י"ח הכא נמי חזקה זו אינו אלא חזקה דרבנן ומה שמתרץ הר"ן דאתא לאשמועינן דנשים נאמנות היינו כסברת הרי"ף דאינו אלא גילוי מלתא:

וכיון שהדבר מבואר ברשב"א ורא"ש וריב"ש דחזקה זו אינו אלא ספק השקול מעתה הדבר מוכרע שגם דעת הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גירושין הלכה ד' נמי כוונתו כן ומוכרח עוד ממה שכתב בהלכה ו' שם וזה לשונו קטנה שלא הביאה ובגדילה אע"פ שלא נבעלה [illegible] שנים עשר הרי זה אינה ממאנת שהרי הגדילה וצריכה גט מדברי סופרים שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערות עד שנתום לה שמא הביאה סימנין והיה ספק מקודשת ולא בא עליה אחר שהגדילה כדי שתהיה אשת איש גמורה ונמצאת שאינה צריכה גט אלא לנשואי קטנה שהן מדברי סופרים לפיכך אם נתקדשה אחר שגדלה תופסין קידושין של שני ואין הולד מן השני ממזר ואם בא עליה ראשון קודם שיגרש השני הולד ממזר עכ"ל וכל המעיין בלשון ישפוט שאין דבריו מתפרשים בענין אחר אלא דס"ל דבסתמא הוי ספק מקודשת אם בעל שהרי בהדיא שהג עד שנתום לה שמא הביאה סימנין והיה ספק מקודשת ותמה שהקשה הלח"מ מהלכה ד' שכ' וז"ל ואינה צריכה בדיקה למיאון שהוחזקה שהביאה סימנין ולכך הקשה למה כתב כאן והיה ספק מקודשת והרי מכח החזקה היא ודאי מקודשת ולכן פי' דבריו בדוחק שאין סובל כלל פירושו אבל באמת דעת הרמב"ם כרשב"א ורא"ש וריב"ש דחזקה דרבא אינו אלא חזקה מדרבנן אבל מדאורייתא הוא ספק השקול ומה שכ' בהלכה ד' שהוחזקה דהתם מעתיק לשון הגמרא וידוע שכן דרכו של הרמב"ם שהוא מעתיק לשון הש"ס וכי היכי שיתפרש דברי הש"ס הכי יתפרש דבריו מה שאין כן בהלכה ו' שכותב לשונו והדין ולכן כתב הלשון בדקדוק כמו שהוא מפרש בדברי רבא דסבירא ליה דהוי חזקה גמורה:

ומדברי קדשו של הרמב"ם שכ' שהרי לא בא עליה כו' עד שנתום לה שמא הביאה סימנים והיה ספק מקודשת וקשיא הרי הרמב"ם ס"ל דכל ספיקא אינו אלא מדרבנן ואם כן מה זה שכתב והיה ספק מקודשת ואם כן מאי שנא אם בא עליה אחר שנים עשר או לא ומזה עלה בדעתי לעשות סמוכין לנוסחת הה"מ בפרק ט' מהל' טומאת מת הלכה י"ב דבדבר שחייבין חטאת מודה הרמב"ם דכל ספיקא לחומרא מדאורייתא ואמנם לפי מה שכתב הפ"ח בסי' ק"י דהיכא דאפשר לברר מודה הרמב"ם ואם כן אין ראיה דהא יכול לבדוק אחר סימנים ובזה נסתר מה שכתבתי בתשובה הקודמת לבטל דאין צריך כאן ספק ספיקא במתהפך כיון דאין כאן חזקת איסור לפי הכרעת האחרונים כרמב"ם ולפי זה אינו דכאן לכולי עלמא ספק לחומרא מדאורייתא:

עוד יש לי להביא ראיה דחזקה דרבא אינו אלא ספיקא דהא מסקינן שם דחיישינן שמא נשרו והני מילי דבטל הוי ספיקא דאורייתא וע"כ רצונו לומר דהוי ספיקא דאורייתא שמא הביאה סימנים וע"כ מוכח דספק זה שמא נשרו הוא על כל פנים מיעוט דשכיח דאם הוא מיעוט דלא שכיח לא חיישי' כלל כדאמרינן שגרונא אפי' שכיח ואף דמצינו שהחמירו למיעוט דשכיח באיסור א"א במים שאין להם סוף ונראה כמו שכתבו התוספות בבכורות כ' ע"ב היינו דוקא לכתחלה ובודאי הכא נשאת תנא וע"כ משום דהוי מיעוט דשכיח ואם כן קשיא אי איתא דחזקה דרבא הוא כודאי ככל חזקות ואם כן קשיא ואם לא בעל מאי הוי לשיטת הפוסקים דבאיסור דרבנן דאתחזק איסורא לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא והרי הכא אתחזק איסורא שבודאי הביאה שערות בחזקה דרבא ואם כן לא בלא בעל נמי הוי ספיקא דרבנן אלא ע"כ דבאמת הוי רק חזקה מדרבנן

קטנה אע"ג דלכתחילה אסור לישא קטנה מ"מ אם נשא קטנה וכן אילונית מותר הואיל ומשמש כדרך כ"ה:

ז אסור לרכוב על בהמה בלא אוכף ואסור ללבוש מכנסים הדחוקים על בשרו ועל הגיד כי כ"ז גורם לידי חימום:

ח אסור לרחוץ עם אביו ואחיו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו במרחץ אם הולכין בגילוי ערוה שדבר זה מביא לידי הרהור אבל כשערותן מכוסה מותר:

ט חסידים הראשונים וגדולי חכמים התפארו שלא נסתכלו במילה שלו ואמרו המסתכל במילתי קשתו ננערת אלא ירגיל עצמו להסתכל בדברים קדושים והמקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ככתוב קדושים תהיו כי קדוש אני ה':

כלל קכח דין שלא להרבות בתשמיש וכיצד יתנהגו בשעת תשמיש (סימן כ"ה ובא"ח סי' ר"מ):

א ראוי לאדם להרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מלהכשל בדבר ערוה ויזהר מהיחוד ולהתרחק מהשחוק ומהשכרות ומדברי שחוק והיתול וכ"ש

בינת אדם

מדרבנן והוי ספק השקול ולא הוי אתחזק איסורא ולכן בדרבנן הוי ספק וספיקא לקולא ובדאורייתא לחומרא:

וראיתי בשו"ת שער אפרים סימן קי"ב שכ' בשם רשד"ם וז"ל ומפתה אפי' אין עדות ברורה שהיא קטנה הוי סד"ר לקולא ולא עוד אלא דהוי ס"ס ס' הגיע כו' וא"ת"ל כו' ומביא ראיה מרמב"ן הנ"ל (היינו מה שהביא המ"מ דע"כ לא נסתפק הרמב"ן אלא בשהביאה סימנין וס' אם הגיע לשנים דמשמע מדבריו תרתי דדוקא בשלא נודע אם הגיע הו' דיש לחוש שמא הגיעה וגם הביאה סימנים דאז יש לספק עכ"ל) ולפ"ד רשד"ם נ"ל שהוא מתהפך ואף שהרשב"א החמיר בס"ס הרשב"א איירי בנסתפקו במספר שנותיה בשעת קדושין עכ"ל תשובת שער אפרים ולפ"ז לק"מ ממתהפך:

ומש"כ הגאון בית מאיר והשיג עלי מה שכתבתי דלדעת התוס' אף במילי דאיסורא אזלינן בתר חזקה מהא דכתבו תוספות גיטין ע"ח ד"ה והא א"א לצמצם וזה אינו השגה דידוע שבעלי תוס' היו רבים ויותר נראה די"ל דהתוס' מדקדקים מהלא משני הכי מזה יהיה ראיה לשיטתם דגם במילי דאיסורא אזלינן בתר חזקה וע"ז כתב דאין ראיה די"ל דבאמת יכול לתרץ כן ומה שכתב הגאון דהרשב"א לא כתב דיש ס"ס רק בנבדקה ולא מצאה סימנים כמבואר בהדיא ברשב"א שם אין ראיה דה"ה בלא נבדקה ג"כ יש ס"ס ומעט' שהיה כך היה היוצא מכ"ז דמרשב"א ורא"ש וריב"ש ורמב"ם משמע להדיא דחזקה דרבא ליתא אלא ס' השקול וא"כ הוי שפיר ס"ס ואפילו אי נימא דהוי חזקה גמורה הרי דעת הראב"ד וכ"כ ט"ש שכן דעת רשב"א דס"ס עדיף מרוב וכ"ש מחזקה וכ"כ רמ"א בסי' ק"י דס"ס מותר אפי' בחזקת איסור וזהו מה שיש בענין זה להקל:

ואמנם מה שיש בענין זה להחמיר הוא מה שכתב לי הגאון בית מאיר מחי' רשב"א חולין ג' סוף ד"ה אמר אביי דמדמי הך חזקה דרבא לרוב מצויין אצל שחיטה ומשמע משם דס"ל דהיא כחזקה בכל הש"ס עיין שם:

עוד מצאתי ברשב"א בתה"א שכתב וכ"פ המחבר בסימן ק"צ בהגיעה לשנותיה חוששת לכתמים משום חזקה דרבא ואם נבדקה ולא נמצא שערות כתב הרשב"א דאין חוששת לבעלת נכרו כיון דכתמים דרבנן ע"ש ואי איתא דאף חזקה דרבא ליתא אלא ס' השקול עדיין ק' הרי אף בלא נבדקה הס' הוא במילתא דרבנן בכתמים א"ו דהוי חזקה גמורה ויש לדחות כיון דעכ"פ הוי חזקה מדרבנן כמו שכתבנו דומיא דכי תוס' כמה פעמים דהוי רוב מדרבנן וכיון דהחכמים השוה לס' זה כודאי ולכן אפי' בכתמים דרבנן עכ"פ הוי כודאי מדרבנן ובתוס' נדה דף מ"ו ד"ה ר"י ור"ל שכתב בהדיא דמשום הכי לוקין דאזלינן בתר רוב שמביאין ב' שערות אחר י"ב שנים הרי להדיא דהוי דאורייתא דהרי לוקין וכ"כ שם דף מ"ה ע"ב ד"ה איליפא ולפ"ז אפילו אי נימא דאמרי' ס"ס אפילו במקום שסותר לחזקה אבל במקום שהוא נגד רוב כתבו תוס' בהדיא כתובות ט' דל"א ס"ס ואמנם כתבתי בשער

הקבוץ סי' כ"ה דאינו מוסכם מכל הפוסקים וא"כ הדבר צ"ע גדול להקל באשת איש וה' ינחני בדרך אמת:

שוב השיב לי הגאון בית מאיר תשובה ארוכה והרים וז"ל ואם ירצה מר דוקא בכת דהתירא יתיר מבלעדי ולכן אני מכפל דעתי וכו'. אח"ז זכיתי לקנות ס' פלאות יוסף וכתב דדוקא בבדק ולא מצא סימנים בזה כתב הרשב"א דהוי ס"ס משא"כ בלא בדק הוי ס' דאורייתא:

עוד זכיתי לקנות תשובת מהרי"ט ומצאתי בסימן מ"א דס"ל גם כן דחזקה דרבא היא חזקה ברורה ובפירוש תשובת הרשב"א כתב כמו שכתבתי:

ועוד בתשובת מהרי"ט ח"א סימן נ"א ובסימן מ"ה ובסי' י"ח ובסי' קל"ח:

(לא) שאלה מי שנשבע שלא ליתן גט ואם יתן גט יהיה בטל ולא יהיה שום התרה לשבועה זו כ"א על פי אביו ועבר ונתן גט וכעת יש מעררים לומר שהגט בטל:

תשובה דין זה נ"ע מב' טעמים אחד כיון שנשבע שלא ליתן וקיי"ל כרבא בתמורה דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני וכ"כ הג' מרדכי סוף שבועות דקיי"ל כרבא ואמנם בזה י"ל דדוקא לענין הנשבע שלא למכור ע"ז כתב הגמרא דלא מהני אבל בנשבע שלא לגרש מודה דהוי גט כמו שכתבו תוס' בתמורה דף ה' ד"ה מיתבי וכתב בפשיטות באונס שגירש דלכ"ע הוי גט דאיתקש גירושין למיתה וכן פירש"י שם בל"א דפריך לאביי מיחזור אבל לכ"ע הוי גיטא וכדמוכח במכות דף ט"ו ואף דשם דף ו' הקשו תוס' דלימא נ"מ בנשבע שלא לגרש דלרבה לא מהני ואף שהתוס' מתרצים דאיסור שבדה מלבו לגלויי פלוגתא מהני כבר כתב הסמ"ע בח"מ סימן ר"ח דאשינויי לא סמכינן ועכ"פ משמע מתוס' דאפילו בגירושין לרבא לא מהני עכ"ל דקו' תוס' דלרבא נימא דלא מהני וצריך להחזירה כמו באונס שגירש וע"ז תירצו תוס' כיון שהוא בדה אבל הגמרא לא ס"ל חילוק זה אלא דס"ל דמה שנשבע הוא דומה למה שאסרה תורה ואם כן דבגירושין הוי גט ובאמת הוא עובר בעשה או בעונש שבועה כשאינה מחזירה אבל האשה מותרת דלא כייפינן לה אבל בנשבע שלא למכור אין במכירתו כלום כן נראה כמו שכתבו הפוסקים דבמקום שפוסק אי איתא להדיא ובפוסק האחר סתם דבריו ולא חילק בהדיא כל מה שיוכל להשוות דעתם דלא פליגי ניחא טפי וכיון דתוס' כתבו בהדיא דבגט לכ"ע הוי גיטא מהקישא ניחא לומר דגם הג"מ מודה בגט ולכן לא מחמיר בשום פוסק שיזכיר דין זה לענין גט ועוד דכן מוכח ע"כ דאל"כ למה לא תקנו מסדרי גיטין להתיר שבועה לכל מגרש שאף שנשבע שלא לגרש יתירו לו כמו שתקנו להתיר שמא נשבע לגרש ואף שי"ל דלא תדינן ליה שיעבור על שבועתו עכ"פ קשה מה הועילו בכל התקנות שתקנו בגט מומר וכמה פוסקים הסכימו שא"א על ידי שליח ומה הועילו בכל תקנתם דשמא ישבע קודם הנתינה שלא לגרש אע"כ דאף אם נשבע הוי גיטא ולעיקר [illegible]

וכיון

וכ"ש דברי חשק שכ"ז הם הגורמים הגדולים לערוה ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה גדולה והשמירה המעולה לכ"ז הוא שיפנה עצמו ומחשבתו לתורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות אלא בלב פנוי מחכמה:

ב לא יקל ראשו עם אשתו ולא ינבל פיו בדברי הבאי אפי' בינו לבינה הרי הכתוב אומר ומגיד לאדם מה שיחו ואמרו רז"ל אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו עתיד ליתן עליו את הדין ואל יספר עמה בשעת תשמיש ולא קודם לכן כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת אבל בעניני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותו אם צריך לכך או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס יכול לדבר עמה לרצותה:

ג אעפ"י שמותר אדם לעשות עם אשתו כל מה שירצה ולבעול בכל עת שירצה ומנשק בכל עת שירצה חוץ ממקום התורפה כ"ז לא התירה התורה אלא כנגד יצה"ר אבל צריך לגדור בעצמו ולכוף יצרו שהרי גם יפת תואר התירה התורה כנגד יצה"ר ואעפ"כ הבן הנולד ממנה הוא בן סורר ומורה (סח) ולא ירבה בתשמיש שדבר זה הוא פגום מאד ומעשה בורות

בינת אדם

וכיון דלא פליגי בשום פוסק ראשון ואחרון שיסתפקו בזה בגט ובתוס' כתבו להדיא דמהקושיא ילפינן דהוי גט לא שבקינן מלתא דפשיטא ולתלות במאמר דהגמרא חולק על זה ולפי ענ"ד דין זה פשוט להלכה:

אך מה שצ"ע כיון שנשבע שאף שיתן גט יהיה הגט בטל ואם כן לדברי הר"מ והסכים הסמ"ע לדבריו וגם הש"ך כתב שדברי הב"ח נכונים דבמכר הוי ספיקא דדינא וא"כ צ"ע דלפ"ז פכ"פ שמא הוא בטל וא"ל כיון שאנו נוהגין לפסול כל העדים שיעידו על הביטול כתקנת רשב"א ואם כן אין כאן עדים שיעידו על הביטול ז"א שהרי כ' הרשב"א דפיסול עדים אינו מועיל לענין איסור אלא כיון דיודע דאין יכול לבטל בב"ד אם כן מבטל באמת בכל לב המודעה אבל זה שנשבע וא"כ לא מהני מה שמבטל השבועה בדיבורו וא"כ מאי מהני שאין כאן עדים שנשבע ע"ז וא"כ ממילא הביטול במ"פ עיין רשב"א פ' השולח דף ל"ד והביאו הב"י בסי' קל"ד (וצ"ע בדין פלגינן דיבורא) ואף שהט"ז שם חולק מ"מ מידי ספיקא דפלוגתא לא נפיק ומי יכניס עצמו באיסור חמור בס' פלוגתא:

ואין להביא ראיה לט"ז ממגרש בעל כרחה דעבר אתקנת ר"ג ואפילו הכי הוי גיטא וקיימא לן דכל תקנת צבור ומכ"ש תקנת הגאונים הוי כאיסור דרבנן ואם הוא נתקן עם חרם הוי איסור דאורייתא כדאיתא בי"ד סימן ר"ח עיין שם בש"ך מכל מקום י"ל דר"ג לא החרים אלא החיים אבל לא התקין להפקיע הגירושין וכמו שכתב הרא"ש בתקנת הצבור וכן כתב מהרי"ק סימן פ"ד בשם המרדכי דאפילו קידושין אינן מפקיעין ואף שיש חולקין בזה וסבירא ליה דאלים תקנות הציבור להפקיע קידושין היינו משום דהפקר בית דין הפקר וכל המקדש אדעתא דרבנן מה שאין כן בגירושין ובאמת צריך עיון דלמה לא יהיה אלים תקנת ר"ג להפקיע קידושין דממהרי"ק משמע דטעמא משום דלא אלים ולא משום דכך היה תקנת ר"ג וצ"ע. פכ"פ יש לומר דלענין גירושין כך היה התקנה: גם א"ל מי"ד סימן א' דאם הטילו חרם ברשיון הממשלה שלא ישחוט כי אם אדם מיוחד ושחט אחר דאסור דהתם י"ל רק משום חומרא עיין בפ"ת ועוד דבודאי ביד הציבור לתקן דאפילו היתר זה יהיה איסור כדאיתא בי"ד סי' ר"ח: גם א"ל לשיטתו השוחט בשבת קיימא לן שחיטתו כשרה נימא כיון דעבר אדרחמנא דינו כאלו לא נשחט דלפי מה שכתב הסמ"ע כיון שהיה אפשר לשוחטו בהיתר למחר מה שאין כן בשבועה שאי אפשר לקיים המכר אא"כ עבר: אך הדבר תמוה מאוד דמאי שנא בשוחט בשבת דמותר כיון דאפשר על ידי היתר למחר ומאי שנא בנשבע שלא למכור ומכר הרי יכול לקיים ג"כ בהיתר דהיינו שישאל על שבועתו והנה מב"ח ותוסמ"ע נראה דאשתמיט מהם דברי הרא"ש בתשובה אבל תימא קיימא על הש"ך שהעתיק דבריו בי"ד סימן ר"ל ואם כן למה נסכים לדברי הב"ח וכתב שהוא ספיקא דדינא וגם תמוה שכתב שם שכן משמע ברא"ש והרי הדבר מבואר ומפורש באר היטב ברא"ש בתשובה כלל ז' סימן ד' והביאו הט"ז בי"ד סימן רכ"ה ס"ק מ"ד וגם הש"ך סימן ר"ל שכתב להדיא וצ"ד לפלוגתא דאביי ורבא דהתם פליגי במלות שא"א לבטלן כאונס שבירה ותורם מן הרעה על היפה וממין על שאינו מינו אבל התקנה והחרם שאפשר לבטלן מודה רבא דמהני ודברי הט"ז שם בפירוש דברי הרא"ש דחוקים ולכן הקשה על זה אבל באמת דברי הרא"ש הוא פשוט דבסימן ד' כתב דאם לא התירו ראשונה אין יכולים להחרים לעבור על הראשונה ואין השניה כלום ר"ל דאינו חל כלל ואסור להתנהג על פי חרם ב' אלא כתקנה ראשונה ואמנם אם לא התירו הראשונה עד שתקנו השניה ואח"כ התירו הראשונה בזה י"ל דאפ"ה כן לא חל השניה כיון שלא היתה ישנה לחול בשעתו או י"ל כיון דהותרה הראשונה חל השניה אלא דזה לא דיבר הרא"ש בתשובה זו אבל בסימן ד' השיב שני דברים אחד שהשטרות שנעשו באיסור נגד התקנה ראשונה כשרים וכדי שלא יפלה דעת שכשיתירו הראשונה אזי מותר לכל אחד לכתוב שטרות על זה כתב דמכל מקום השניה קיימת דאע"פ שכל זמן שלא התירו הראשונה לא חלה השניה מכל מקום לאחר שיתירו תחול למפרע ועיין בכ"מ פרק ד' מהלכות נדרים הלכה ה' ועיין בש"ך סימן רכ"ח ס"ק כ"ב דכתב להדיא דכך סבירא ליה להרא"ש וכן ע"כ צ"ל שהיא דעת הש"ע בסימן רל"ח דבסעיף ט"ז כתב ציבור שהחרימו כו' אין השני כלום ובסעיף י"ז כתב מי שנשבע כו' יש להסתפק ובודאי אין חילוק בין יחיד לצבור ואם כן איך כתב בפשיטות דאין השני כלום אלא על כרחך דר"ל כל זמן שלא ניתר הראשון אין השני כלום ואח"כ כתב היכא דמלתא מקום לחול יש להסתפק עיין שם בש"ך וט"ז ועל זה כתב הרא"ש דל"ד לפלוגתא דאביי ורבא כיון דיש תקנה ולכן השטרות כשרים וגם התקנה קיימת ואין זה סותר למה שכתב הרא"ש בכלל ה' שאם מכרו הקהל עד שלא התירו החרם אין מכירתן כלום כמו שכתב הט"ז דו"א דאין כאן סתירה כלל שהרי המקומות שייכים לבעלים רק שיש לקהל שעבוד עליהן לפרעון חובות וכיון שתקנו בחרם שלא למכור בלא רצון הבעלים ואם כן אדרבה מחמת השעבוד ולכן כל זמן שלא התירו אין מכירתם מכירה ואם כן אין שום קושיא וסתירה בדברי הרא"ש ודברי הש"ך בסימן רכ"ח ס"ק ל"ו אפשר שיש לפרש בו כל מה שכתבתי:

נחזור לענייננו שהרא"ש כתב באר היטב דבחרם כיון דאפשר לבטלו ל"ש פלוגתא דאביי ורבא וא"כ אין ספק דה"ה בשבוע' ואפשר שזהו ג"כ כוונת התו' בתמורה שכתבו כיון שאין האיסור כו' אלא שהוא בדה מלבו כו' ר"ל דדוקא באיסור שלא יוכל לבטלו משא"כ מה שהוא בודה אפשר לבטלו ועיין בתשובת מהר"י טראני סי' ס"ט שהאריך בראיות דאם המעשה אינו איסור מצד עצמו לכ"ע מהני וכ"כ הט"ז ואין ס' שמב"ח וסמ"ע נעלם לגמרי דברי הרא"ש וכ"ש דברי מהרי"ם ואף שהש"ך הביא דברי הרא"ש ואפ"ה כ' דהוי ספיקא דדינא היינו דלענין ממון אין נ"מ דאף אם הוא ספק דדינא אף אם המוכר עדיין מוחזק רק שעשה קנין אפילו הוא ודאי כרא"ש דהמכירה קיים היינו דוקא כשבא כבר ליד לוקח אין צריך להחזיר לו אבל כשעדיין בידו בודאי יכול לומר אינו רוצה לעבור על שבועתו וכמו שכתב הש"ג בפ' מתילין בכל מי שפרע ועוד דראיות ברורות שהביא מהרי"ם יתנו עדיהן ויצדקו וכ"ש

שבו

ועוד הש"ז הוא כח הגוף ומאור העינים וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וחייו אובדים וכל השטוף בבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועיניו כהות ואמרי חכמי הרופאים אחד מאלף מת משארי חולאים ואלף מרוב התשמיש ולפיכך יזהר האדם בזה :

ד ומ"מ אסור לבטל העונה האמורה בתורה כמש"כ ועונתה לא יגרע כדלקמן סי' י"ח ואף כשישמש בעת העונה לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב לקיים עונתו ולקיים מצות בוראו בפריה ורביה ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימים מצות בישראל ולהביא בעולם עבד ה' :

ה לא יבעול אלא מרצונה ואם אינה מרוצה יפייסנה עד שתתרצה ויהיה צנוע מאד בשעת תשמיש ולא ישמש בפני שום אדם אפילו קטן אא"כ הוא תינוק שאינו יודע לדבר וגם טוב שלא לשמש כשבני הבית נעורים אפילו בהפסק מחיצה אבל כשהם ישנים או אפי' נעורים אם הוא בענין שאינם מרגישים כלל מותר ע"י הפסק מחיצה :

ו כתיב וברותי מכם המורדים והפושעים אלו הם בני ט' מדות (ר"ל כי כולם הם פושעים ומורדים כפנין בן יפ"ת והלבוש פי' שהבועל נקרא מורד ופושע ואין הלשון משמע הכי) בני אנוסה לא מבעיא שאנס אשתו אלא

בינת אדם

שכן מבואר בתוס' ורא"ש ומהרי"ט לא שבקינן מלתא דפשיטא להו משום ספיקא דש"ך וכ"ש דלא נדחוק לומר כסמ"ע שהתו' כתבו ואת רק בדרך דחיה וכמו שכתב הב"ח בסי' ר"ת:

ועוד נ"ל דגם הגמ"ר מודה בגט כתוס' שהרי כתב כשנשבע למכור ראיה מכתובות דאמרינן כיון דאמרו רבנן לא לזבין ואחר כך כתב ואמרינן בתמורה כו' ויותר היה לו להביא תחלה מתמורה דמדאורייתא לא מהני א"ו משמע דודאי מדאורייתא מהני אלא מטעם קנס לא מהני כדאמרינן בכתובות דכיון דאמרו רבנן כו' וא"כ מזה למד דה"ה בעבר אדאורייתא ועל זה הביא לדוגמא מההיא דתמורה ואף שזה דוחק גדול מ"מ יותר טוב לומר דלא פליגי על תוס' ולא כמו שכתב הסמ"ע דהא דאר"י כיון דאמרי רבנן כו' דכיון דעבר אדרבנן לא מהני מעשיו אלא דחכמים קנסו כדמצינו בהרבה מקומות הוא עשה שלא כהוגן כו' וכדאיתא בגיטין ל"ג ובמקומות הרבה בש"ס תינח דקדיש בכספא כו' ואפשר שזהו דעת רבותיו של רש"י שם שכתבו דכל קדושי ביאה הם בעילת זנות ותמה רש"י עליהם ולפ"ז י"ל דס"ל כסמ"ע דכיון דעבר אדרבנן לא מהני מעשיו אבל אנן לא סבירא ליה כרבותיו של רש"י אלא דהוא מטעם קנס וזה לא שייך בביאה:

ובזה א"ש מה שהשמיטו הראשונים הרמב"ם ורשב"א ורא"ש לתקן הלשון לבטל המודעות ואי נימא דהנשבע שיהיה בטל לא מהני א"כ לא הועילו כלום אלא ע"כ כיון שנשבע שלא לגרש או שיהיה בטל כיון שמבטל כל המודעות ביטלו גט. (ואני מסתפק כשיתיר לו השבועה עכשיו ועוקר אותו מעיקרא ואם כן אפשר דדומה לנותן על תנאי במעכשיו דאפילו נקרע הגט כשר שנתגרשה למפרע וא"כ הכי נמי אף שלא אמר מעכשיו בזה לכ"ע כמעכשיו דמי ואם כן אין כאן שבועה כלל ואף שאין כאן מקום שיחול עליו השאלה הא קי"ל כאמימר בשבועות כ"ח דאפילו אכל כולה נשאל עליה וכן במסר מודעה סס' קל"ד וצ"ע) :

אך צ"ע שהרי כמגרש ע"י שליח או כשילא לפני הנתינה לא מצאו תיקון אלא שיקבל עליו בשבועה שלא ביטל ושלא יבטל גט זה וא"כ משמע דאעפ"י שמבטל אח"כ לא מהני והיינו מטעם שנשבע שלא יבטל וצ"ל דלק"מ דבודאי אם ביטל לפני עדים בטל אלא דאם יבטל בלא עדים אזי אינו נאמן דאין אדם משים כו' וטעם זה מצאתי במראה מקום שבתשובת ר"ן בדיני גיטין שכ"כ להדיא אף שבתשובת ר"ן לא מצאתי טעם זה אלא שכתב כמו שכתב בס' התרומה ובס' התרומה סימן קכ"ח כ' וז"ל והכן נכון הדבר לומר לבעל לעשות שבועה שלא יבטלני כששולח גט לאשתו במקום אחר עכ"ל ולא ידעתי מי תיקן המ"מ בתשובת הר"ן וכפי הנראה שתקנו הגאון ר' יצחק דלטאש שהוא הביאו לדפוס ברומי:

ועוד נ"ל ראיה דאמרי' בגיטין ל"ד דר"י אשקליה לגיטא ואמר לעדים אותבי קירא בהודנייכי וצ"ל כולי האי היה לו להשביעו שלא יבטל אע"כ דאף אם ישבע מהני וא"ל דשאני בשבועת אונסין ולא חל דא"כ גט מעושה שבעל ידי כפיה תקנו להשבע פשי מהני ויש לדחות דבגט מעושה שני רק לרוותא

דמילתא (ויש לעיין במל"מ בהלכות מלוה ולוה פרק א' הלכה א') :

והנה יש להוכיח דרמב"ם פסק כאביי דאי עביד מהני שהרי מסקינן בתמורה ה' ע"ב דפריך מהא תפדה בבכור ותנן חוץ מן הבכור אלמא לא מהני ותי' אביי ש"ה דכתיב הם בהווייתן יהא ורבא ס"ל דהם לימוד על בכור שנתערב דמי שקרב דס"ל כר"י דמולקת מדם הפר לא מוכח דאין מערבין לקרנות אבל אביי ס"ל כר' יאשיה דמערבין א"כ אייתר ליה הם ללמוד דהכא לא מהני וא"כ מוכח דבכל התורה מהני דאל"כ ל"ל הם והרמב"ם דפסק בפ"ד מהל' יו"כ דמערבין א"כ מוכח דפסק כאביי (ודברי הלח"מ בפ"ג מהלכות תמורה הל' א' שכתב הרמב"ם שם דנפקא לן מלהם וכתב שצ"ל דלהרמב"ם היה גירסא אחרת והוא תמוה דלכ"ע נפקא לן מלהם ע"ש בתמורה) וכ"מ עוד מרמב"ם פ"ג מהלכות תרומות הל' כ"ג דאם הקדים תרומה לבכורים מה שעשה עשוי ולא כתב מקרא דמכל מעשרותיכם כרבא ש"מ דבלא קרא ידעינן דכן הדין בכל התורה וכן בפ"ה מהלכות ערכין הל' ה' במקדיש תמימין לבדה"ב כ' סתם אעפ"י שעבר על מ"ע מה שעשוי עשוי וכן בפ"א מהל' איסורי מזבח הל' י' כתב סתם מה שעשה עשוי (וכ"מ בפ"א מהל' מתנות עניים שכתב עבר וקצר כו' נותן לעניים דכתיב תעזוב כו' והייט כאביי בתמורה דא"צ כרבא אליבא דר' ישמעאל בב"ק צ"ד עיין בתוס' שם ובתמורה דא"כ ה"ל לרמב"ם לכתוב פסק זה על טחן ואפה כמו שכתב שם הל' ד' ה' בלקט ושכחה אע"כ להכי דקדק לכתוב תעזוב אפילו בלא טחן ואפה להורות דאף בזה דל"ש שינוי קונה אפ"ה טעמא משום תעזוב אבל בלא"ה אי עביד מהני והיינו כאביי) והא דפסק דלא כרבא היינו דס"ל לרמב"ם דפליגי בשינוי קונה וכפירש"י שם וכיון דקיי"ל דשינוי קונה היינו כאביי את"ז מצאתי בכה"ג בתמורה ולח"מ פ"ז מהלכות בכורות הל' ה' כ' בהדיא דרמב"ם פסק כאביי והיינו משום דס"ל דפליגי בשינוי קונה ולפי מה שכתבתי מוכח כן מכמה מקומות ובפרט מהא דפסק מערבין לקרנות (כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עמדי הראוים להוראה) :

(לב) שאלה בא' שנתן גט ע"י שליח וקודם נתינת הגט נתפשר שיתנו לו חפצים ידועים וכן עשו והשליש החפצים ולאחר נתינת הגט בלקחו החפצים טען שרמו אותו בחפץ א' שכוונתו היה שהוא טוב ונתנו לו חפץ רע ומחמת זה רוצה לבטל הגט :

תשובה הנה כבר מעשה כזה היה בגט שסידר הסמ"ע בווינא כמבואר בתשובת מהר"מ מלובלין ויצא מחכמי הדור כהכשר וכ"כ ברש"ל ומ"כ וב"ח ותשו' גאוני בתראי וכן נמצא בתשובת אלשיך ומבי"ט ומב"פ הסריגו כיון שעכשיו הבעל מבטל קודם נתינת הגט כל דבור שיזיק לבטל הגט אין אחרי דבריו כלום ע"ש שהאריכו אך כיון שהבעל האמין בראיות כאלו טוען שפו ואתו החכמה וגם אני הקטן נקראתי לזה אמרתי אין מדרש בלא חדוש:

הנה כי בנין של המעשה הוא על דברי ר"ן בפ' מי שאחזו

שכבר

אלא אפי׳ שלא אנס רק שאינה מרוצה לכך מפני כעס שיש לה עליו ולכן צריך לפייס מקודם עד שתתרצה ותאהבנו • בני שנואה ששונא אותה בשעת תשמיש אבל אם בשעת תשמיש אוהבה אעפ״י שקודם תשמיש שנאה שרי • בני נידוי בין שהוא או היא בנידוי • בני תמורה שבועל אשה זו ומכוין לאחרת ושתיהן נשיו • בני מורדת דאמרה לא בעינא לך ואעפ״כ הוא משמש עמה אעפ״י שרצויה בשעת תשמיש • בני שכרות או הוא או היא • בני גרושת הלב שבדעתו לגרשה כגון מאותן שכופין להוציא אעפ״י שהוא אוהבה • בני ערבוביא שנותן דעתו על אחרת • בני חצופה שתבעתו היא בפה והרי היא כזונה אבל אם אשתו מרצה אותו ומקשטת עצמה שיתן דעתו עליה אדרבה חייב לבעלה דאז חייב בעונה והווין ליה בנים מהוגנים :

ז אסור להסתכל באותו מקום שכל המסתכל שם אין לו בושת פנים ועובר על הצנע לכת ומעביר הבושה מעל פניו שכל המתבייש אינו חוטא דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה וכתיב לבלתי תחטאו וכ״ש הנושק שם שעובר על כל אלה ועוד שעובר משום אל תשקצו את נפשותיכם והמסתכל באותו מקום הווין ליה בנים סומין והמנשק באותו מקום הווין ליה בנים אילמים הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות והוין ליה בנים חגרין :

ח לא ישמש בתחלה הלילה ולא בסופה כדי שלא ישמע קול בני אדם אלא באמצע הלילה ומ״מ מי שיצרו תקפו נ״ל דמותר :

ט אסור לשמש לאור הנר אעפ״י שמאפיל בטלית אבל אם יש מחיצה גבוה י״ט בפני הנר אעפ״י שאור הנר נראה דרך המחיצה שרי ומ״מ צריך האפלת טלית ואפילו אין שם אלא

בינת אדם קצת

שכתב בשם אחרים במסקנא דגלוי דעתא אומדנא עדיף מתנאי שאינו כפול וא״כ כיון שכש״ע בסי׳ ל״ח כ׳ די״א דנקטינן לחומרא בין בכפול ובין באינו כפול וא״כ לפי דברי הר״ן ה״ה בגלוי דעת ע״כ דבריו ובסימן קמ״ג סעיף א׳ כתב וכבר נתבאר משפטי תנאים בסימן ל״ח שאין חילוק בין קדושין לגרושין :

ונ״ל דאין בדבריו שום ממש שהרי ע״כ מוכח דהר״ן גופא וכן הרשב״א בפ׳ הבולא במוליא משום ש״ר ובפרק מי שאחזו באתקין שמואל ותוספות בפ׳ הבולא במוליא משום ש״ר ע״כ לא ס״ל כסברת אחרים הנ״ל שהרי הרשב״א כ׳ באתקין שמואל כדברי האחרים וז״ל דלית הלכתא כר״מ מהכוא דבעי למיסק לא״י אלמא גילוי מילתא מהני לענין ממונא כ״ש מי שמתנה ולא כפל ומיהו אין ראיה דאפשר דטפי עדיף גילוי מלתא מתנאי שאינה כהלכה מ״מ לא שבקינן חכמים ועבדינן כר״מ כו׳ וכ״כ רשב״ס ואע״ג דלגבי גיטין קיי״ל כר״מ כ״מ לענין גיטין וקדושין לכתחלה לרווחא ומיהו לגבי ממונא לא בעינן תנאי כפול אלא גילוי דעתא כתנאי הוי עכ״ל ומדסיים הרשב״א בשם רשב״ס ומיהו לגבי ממונא כו׳ שמע מינה דבגט לא מהני גילוי דעתא ואם כן מה שכתב מקודם דאפשר דטפי עדיף גילוי דעתא מתנאי על כרחך צ״ל דר״ל נמי דוקא בממון ועוד דאם תמצא לומר שכוונת רשב״א אפילו בגט אם כן קשיא עליו קושיית הר״ן מהביא דאיילונית דאמרינן בגמרא דוקא דכפלי׳ לתנאי ואמאי לא התם הוי גילוי דעתא ואומדנא כמו שכתב הר״ן וכן כתב הרשב״א גופא בפרק הבולא דף ס״ו ד״ה נמצא בנים ממזרין וכתב וז״ל לא בטל ממש דהא לאו תנאי גמור הוא וכ״ת גלוי דעתא ים והוי כתנאי גמור כהכוא דבין למיסק לארץ ישראל לא היא דהא אמרינן מאן חכמים ר״מ ואי משום גילוי דעתא קא אמרית לא סייך תנאי כפול ועוד את״ל דאיכא גילוי דעתא הראוי לבטל הגט כי אמרינן ליה לא יחזיר מאי הוי ואי איהו שת״ק כו׳ עכ״ל וכן כתבו תוספות שם וליכא למימר דכוונת תוספות ורשב״א שאין כאן גילוי דעתא וכמו שכתב המערער שאפילו היה יודע שהש״ר שקר אפ״ה דעתו לגרש כיון שהבר היתה פרוצה ז״א דהא איילונית וש״ר שוין ומה יעשה באיילונית התם בודאי לא היה רוצה לגרשה אלו היה יודע שיהיה לה בנים ועוד דכיון דהמערער דוחק א״ע בדברי תוס׳ כדי לקיים דברי אחרים שהביא הר״ן והרי הם הק׳ מאיילונית נ״ל כפולה וס״ל דזה הוי גילוי דעתא ואומדנא אע״כ דדעת תוס׳ ורשב״א דדוקא בממון מהני גילוי דעתא מה שאין כן בגיטין ואם כן קשה למה דחה הרשב״א הראיה דכיון דגילוי דעתא מהני פשיטא תנאי שאינו כפול וצ״ל דגילוי דעתא עדיף ז״א מדמצריך ר״מ כפילה בש״ר אפ״ה דס״ל להרשב״א דבודאי בגיטין לא מהני גילוי דעתא ואפילו היה ג״כ אומדנא ומזה הוכיח שפיר דאינו אלא לעז וכן הוא דעת הר״ן בעצמו שהרי בקדושין ס״ב גבי הא דבעי למיסק עיין שם היטיב כתב דברי עצמו כמו שכתב הרשב״א שהעתקנו וכפל דבריו הכלל במשנה וכתב ג״כ וז״ל דגילוי דעתא עדיף וא״כ ק׳ עליו למה לא דחה זה כמו שכתב בגיטין אע״כ דהר״ן חולק באמת על האחרים וס״ל דל״ד ואומדנא לא מהני בגיטין וכזה א״ש ג״כ מש״כ שם גט בטל פירש הוא יוצא לעז ולדברי האחרים הרי בניו ממזרים אע״פ דזה דוקא איכא דאחרים הוי ממזרים ממש אבל הר״ן חולק וס״ל דג״ד ואפילו במקום אומדנא לא מהני בגיטין ואת״ז בא לידי תשובת מהר״ם אלשיך ומצאתי שכיונתי ב״ה לדעתו של״כ בכוונת תוספות ורשב״א בהוכחות ברורות ולפ״ז סרה תלונת המערער דכיון דגם הר״ן חולק על האחרים וכ״כ רשב״א ותוספות ומ״מ לדעת רוב מפרשים שאינו אלא לעז פ״מ דהא קיי״ל כאחרים וא״כ סברת האחרים נדחו מן הרוב וגם הר״ן לא הביאם רק לתחלת דבריהם שכתבו ג״כ דהלכה כחכמים ולא כר״מ אבל על סוף דבריהם חולק כדמוכח ממה שכתב בגיטין דאינו אלא לעז ומוציא ש״ר ואיילונית שוין ולסברת האחרים דס״ל דבאיילונית הוי גילוי דעתא ואומדנא וא״כ ה״נ ש״ר ואפ״ה כתב הר״ן דאינו אלא לעז ובקדושין שכתב דיש לומר דר״מ מודה בגילוי דעתא ולא הק׳ מאיילונית ש״מ דלא ס״ל כאחרים אלא דס״ל דאפילו אומדנא וגילוי דעתו לא מהני בגט אף דמהני בממון ונ״ל בזה טעמא רבה לחלק שהרי אפילו בממון כ׳ הפוסקים דהיינו דוקא במוכר קרקעותיו דאנן סהדי שלא מכר מה שמתפרנס מהם אלא בשביל שהיה דעתו למיסק ומשום שאינו מוכח כ״כ כמו מברחתא ולכן בעינן נמי גילוי דעתא ולכן בגט דאנן סהדי שאף אם יתנו לו אלפים לא יגרש אשתו האהובה לו ומתגלגל עמה אפילו בשביל איילונית וכן מדרך אדם לחפות על אשתו אפילו על ש״ר וכאשר יגרש אותה משום איילונית או ש״ר ונדר בודאי גמר בדעתו שא״א שידור עמה עוד בשום אופן או משום דאולה נגרשה או טעם אחר דאם היה בדעתו שמא תשוב מתשובה ( ) שתתרפא ותלד היה נותן לה גט תנאי דהא שמים בידיה ומדלא כתנה ש״מ שאינו חושש עוד נשיאות עמה ומגרש אותה בלא שום ס׳ ואף שאומר שמגרש משום איילונית וש״ר והוי כאומדנא וג״ד ז״א אלא שאומר שסיבה זו הביא אותו לכך לגרשה אבל עכשיו מגרשה בלא שום תנאי ופקפוק ולכן אין מספיק לבטל הגט ופירש זה היה יכול המערער לגמור בדברי התוספות ואמנה אין זה מספיק לתאר סברתו דמכ״מ כשמגרש אדם אשתו אין מן הסברא כלל שיגרש אותה בשביל שנותנים לו ממון ומי ראה כזאת אלא בודאי בלא״ה היה מן הסתם לגרשה יהיה מאיזה טעם שיהיה רק כל מה שיוכל להוציא

ממון

קצת אור כגון שדולק הנר בתוך השפופרת שהנר מונח בתוכו אסור והמקובלים אוסרים אפילו ע"י מחיצה אא"כ שאין האור נראה לגמרי ואם הלבנה מאירה עליהם להרי"א אסור אבל אינה מאירה עליהם אעפ"י שמאירה לבית מותר ויאפיל בטליתו וכן אם הנר בחדר אחר ומאיר לחדר זה צריך האפלת טלית וכן אסור לשמש ביום ואפי' ע"י האפלת טלית אא"כ הוא בבית אפל • ולצורך גדול שיצרו מתגבר עליו מותר ביום ע"י האפלת טלית :

י אסור לשמש בבית שיש בו ס"ת או חומשים העשוים בגלילה • ונ"ל דה"ה שאר ספרים מכ"ד ספרי קודש כמו מגילת אסתר עד שיעשה מחיצה בפניהם ואם יש לו בית אחר אסור עד שיוציאנה אבל תפילין או שאר ספרים הנכתבים או נדפסים אסור עד שיתן כלי בתוך כלי • ולרמב"ם דוקא אם אין לו בית אחר וגם א"א לעשות מחיצה אז מהני כלי בתוך כלי (י"ד סימן רפ"ב סעיף ח') והוא שלא יהא השני מיוחד לו אבל אם הוא מיוחד להם אפילו מאה כחד חשיבי ולכן צריך לפרוש עליהם עוד סדין וה"ה אם המזוזה היא בפנים אעפ"י שמונחת בתיק צריך לכסותה עוד בכלי • ונ"ל דבין במזוזה או שאר ספרים אם עשה מתחלה ב' כלים שיחשב אחד לכלי בת"כ כגון שכרך המזוזה בנייר ואח"כ הניחה בתיק שלה מותר וכיסוי הזכוכית שנוהגין להניח על המזוזה מהני לחשוב כלי אבל לא מהני אם יעשה ויניח עוד כלי זכוכית אע"ג דמכוסה בשני כלים מ"מ כיון דנראה ובערוה בראיה תליא רחמנא כדכתיב ולא יראה בך ערות דבר לכן לא מהני עד שיכסה :

יא ומטעם זה ג"כ לא מהני מחיצת של סריגות שקורין גנאטר לפי שהספרים נראין וטוב לכסות אבל לענין אור הנר ודאי לא מהני שהרי הנר מאיר ואם הספרים עומדים בארגז גדול שמחזיק מ' סאה והוא לפי חשבון אמה על אמה ברום ג' אמות דהוי רשות לעצמו מותר ואם

בינת אדם

שמן פוסק כל ההתנאות שיוכל לאמר שאינו רוצה לגרש אבל אם הסברי שלא בשביל זה הוא מגרשה ולכן כיון שהוא מגרש אף אם יגלה דעתו ואומדנא שבשביל זה הוא מגרש כיון שנתן לה גט ע"כ גומר ומגרש בלא שום פקפוק ולכן לא הביא הש"ע גם הב"י דעת האחרים שהיא דעת יחיד ונדחית מכל הפוסקים ולא הביא בש"ע רק דעת י"א אם הענין כפל דהיא דעת גאונים אחרונים שהביא הרמב"ן ודעת רשב"א ור"ן אבל דעת אחרים לית דחש לה ויפה עשו האלפסי ורש"ל ומ"ב שכתבו דאפילו גילוי דעתא ואומדנא לא מהני לבטל הגט ולא כמו שהובר המערער שמכולם נעלם דברי האחרים שהר"ן אלא שידעו וגם הב"י ידע אותו ולא חשו להם כלל :

ובזה א"ש גם כן מה שהביא המערער ראיה מר"ן דקידושין דף רל"ה במתני' סבור הייתי שהיא כהנת והיא בספק אם ג"ד מהני בקדושין או לא בהטעתו היה היינו נמי משום דאפשר לומר דקדושין דומין לממון ואפשר שדומה לגט אבל בגט הכא הוכחנו שדעת הר"ן דלא מהני ג"ד ואומדנא :

ועוד נראה לי דאפילו לדעת האחרים אין כאן בית מיחוש שהרי כתב הר"ן בשמם והינה ושילם דדוקא אומדנא וגלוי דעתא ותוכחא עם דר"ל שגוייהו הוה מאמרי האחרים והיינו דוקא כמו גילוי דעת בש"ר והיילונית אבל בכל המעשיות שהרו בתשו' האחרונים ובמעשה דידן ליכא כלל אומדנא לומר שמגרש רק בשביל שנותנים לו ממון זה ולכן אף שיש כאן קצת ג"ד לא מהני אפילו לדעת האחרים ולא כמו שחשב המערער שהב"ח כתב שרש"ל כתב זה רק להלכה ולא למעשה לא עיין יפה שהרי רש"ל כ' זאת על מעשה שבא לידו אלא שהב"ח כתב דמה שכ' רש"ל להתיר מטעם דקי"ל כר"מ ולכן לא מהני אומדנא ע"ז כתב הב"ח דלא כ' זאת אלא להלכה שבודאי ראוי לחוש לסברת י"א שבש"ע שהוא דעת גאונים אחרונים שהביא הרמב"ם והרבה פוסקים מהראשונים אלא דרש"ל כתב טעם זה רק לסניף דבאמת העיקר דהלכה כר"מ כמפסק רמב"ם ורא"ש וטור וב"י רק שאנחנו מחמירים בלא שילה אבל אומדנא וג"ד דגרע מתנאי שא"כ ליכא למיחש כלל :

ולכן אפי' אם נאמר שדעת אחרים שהר"ן לאו דעת יחיד הוא והר"ן ספוקי מספקא ליה כיון דהב"י לא הביא דעתם לא בב"י ולא בש"ע וגם רמ"א לא הגיה כלום וחזינן דכל האחרונים לא חשו לה ומכ"ש עכשיו שהבעל תפסל כל מה שיזיק לבטל הגט מי הוא זה אשר יחלוק עליהם ולכן אין ס' שהאשה זו מותרת :

(לג) תשובה ע"ד דברי ריבות בעסריכה בא' שנקרא בפי כל יהודא ליב דמקצתם אומרים לכתוב רק שם יהודא כמבואר ברמ"א סימן קכ"ט ומקצתם אומרים לכתוב יהודה המכונה ליב :

אני איני כדאי אך מפני השלום אודיע דברי בקיצור הנה אם יכתבו יהודא המכונה ליב א"כ במה יהיה היכר לבין אחר שקוראין אותו רק ליב ולכן לא נ"ל בעיני . גם כדעת האומרי' שלא לכתוב רק יהודה לא נ"ל כי מ"ם כמבואר ברמ"א סימן קכ"ט אינני מכיר מקומו :

ואם מוחתו על רמ"א ס' סעיף ט"ז שכ' בשם תה"ד על שם הכינוי כו' א"ל לכתוב הכינוי נ"פ דא"כ סותר דברי עצמו מה שכתב תחלה באותו הג"ה על ליאון והרי שם שמו יהודא ליב ועיין בד"מ סימן י"ט ובסימן כ"א מצאתי דמומר כו' נראה שמזה למדו כו' ועוד דאין דרך לקרותו כו' ועוד שם בשם תה"ד ששמו שמעון בוניך כו' דמכ"ז מוכח דלא מיירי אלא בכינוי שאינו שם בפ"ע אבל ליב שהוא שם בפ"ע הייתו כדין יהודא ליאון דצריך לכתוב שניהם ונ"ל דיכתוב אנא יהודא ליב בלא דמתקרי ובלא המכונה כמו אסתר פעבלין שכתב רמ"א בתשובה סי' פ"ד וב"ש ס"ק כ"ד דדוקא אם קורין אותו בשם הכינוי לבד כגון ליב ובס"ת עולה בשם יהודא שפיר כותבין יהודא המכונה דר"ל יהודא הוא שמו אלא שהכינוי שלו הוא ליב אבל כשנקרא בשניהם ל"ש המכונה אלא יכתוב יהודא ליב ואדון השלום ישפיע עליכם שלום :

(לד) שאלה אשה קצת רוה עגונה והכולה כמה שנים וגופא דעובדא הכי הוי שבעלה מת בקהלה אחת וקודם מותו קרא לח"ק ואמר להם הוי ידעין ששמו דניאל בן פ' ויש לו ד' אחים ושמם פלוני ופלוני ושם אשתי פ' ושם עירה פ' ולכן כתבו זאת ותודיעו למקום פ' לאשתי והני ח"ק עשו כן וכתבו הכל בפנקס ואיזה ימים היתה שם שרפה ונשרף הפנקס ולא זכרו להודיע לאשתו עד שנשכח מהם שם המת והיו שם אשה אחת כדרכה בבית הקדש ואמרה ששמו דניאל והלכה האשה לפני כמה רבנים ונתנו לה כתב שהיא מותרת לחלוץ ולהנשא כי לא היו לו בנים והלכה כדת ולאח"ז קודם שנשאת נאבד הכתב היתר מהאשה ובתוך כך בא איש אחד ואמר שראה את בעלה והוא חי והעד הזה לא נחקרה עדותו בב"ד רק שאמר כך לפני רב א' ויש שמרננים על עד הזה ואומרים שהוא פסול לעדות מחמת עבירה ועוד נכתב בדבריו לפי דברי האשה כי הכל מעידים שבעלה דניאל היה לו זקן לבוב ר"ל גלבב והעד אומר שזקנו הוא שחור והכל עברו הרבה שנים והאשה גלמודה ובקשה ממני אולי אמצא תרופה למכתה :

תשובה הנה דין זה אף אם היה בודאי שהותר שלא היה רק עפ"י

ואם הספרים עומדים למעלה מי"ט ויש מחיצה לפני המטה אעפ"י שהם מגולים אפשר דמותר (עיין בא"ח סי' מט"ו במ"א ס"ק ג' ובסי' רמ"א במ"א ס"ק ס"ו ועיין מה שכתבתי בהלכות ברכות כלל ג' בנ"א סי' ג' ובכלל נ"א סי' ג') ועכ"פ בית שיש בו ספרים ובני אדם ישנים שם או שיש שם אור הנר צריך כל אדם להשתדל שיעמיד מחיצה סביב המטה שקורין פארוואן שיש לו דין מחיצה גמורה אבל מה שסומכין על היריעות שסביב המטה אין היתר כלל שלא נקרא מחיצה כיון שהוא נד אא"כ קשר אותם מלמטה שלא ינוד ברוח מצויה דאז דין מחיצה עליו · ודין לעשות מחיצה זו בשבת עיין כלל ל"ט במלאכת בונה בחיי אדם סי' ג' :

יב אסור לשמש במקום מגולה שאין שם מחיצות וכן אסור לשמש אפי' בבית ערום אלא שיכסה ויהיה צנוע ואמרו חז"ל מעשה באחד שבעל תחת אילן והלקוהו :

יג אכסנאי אסור לשמש אא"כ יש לו חדר מיוחד ובלבד שלא יישן בסדינים של בעל הבית דאז יראה הקרי שעליו :

יד אסור לשמש מטתו בשני רעבון או שאר צרות אא"כ מי שהוא חשוכי בנים (ועיין בא"ח סי' רמ"א ובסי' תקע"ד במ"א שם) :

טו לא יבעול והוא שבע או רעב אלא כשיתעכל המזון ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בבית המרחץ ולא ביום הקזה ולא ביום שיוצא לדרך והולך ברגליו אבל אם ישב בעגלה או בספינה או רוכב לית לן בה

טז היוצא מבה"כ קבוע אל ישמש עד שימתין שיעור חצי מיל (גיטין דף ע') ואשה שמניקה לא תשמש אלא בשעה שהתינוק ישן ואח"כ לא תניק עד שתשהא שיעור ב' מילין ואם התינוק בוכה על כל פנים שיעור מיל :

יז המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן קבלו חז"ל שאותו תינוק נכפה ואם התינוק בן שנה אז אפילו בפחות והתינוק מונח אצל ראשו או שמניח ידו עליו לית לן בה :

יח מטה שישן בה עם אשתו צריך שתהא ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום :

יט העונה האמורה בתורה שחייב האדם לאשתו אין שוה בכל אדם אלא שהתורה מסרה הדבר לחכמים להבחין כל אחד ואחד לפי אומנתו שהאשה תספיק בזה ואסור לבטל העונה אפילו בימי עיבור והנקה ואם קיים כבר מצות פו"ר והיא מוחלת עונתה מותר לבטל אבל כשלא קיים לא מהני מחילתה ולפי שבכ"ז הוא מדינא ועיקר העונה הוא כשרואה שאשתו משתדלת אותו בדברים או שמתקשטת עמו והוא מבין שהוא בשביל שהיא רוצה בתשמיש יותר אז חייב לקיים העונה ואפילו העונה שקצבו חכמים שלא לפחות הוא דוקא במי שגופו בריא אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים ואפילו ת"ח דמדינא עונתו משבת לשבת ראיתי בצוואת ר"י ל"ס מפראג שצוה לתלמידיו פעמים בשבת והעיקר הכל לפי מה שהוא אדם ועוד נ"ל דאפילו בכ"מ שאסור לשמש כגון ביום וכיוצא בו אם ח"ו יצרו מתגבר עליו ומתירא שיוציא ח"ו ז"ל מותר לשמש בכל אופן ולכן לא העתקתי העונות והרוצה לעיין יעיין בא"ח ריש סי' רמ"א ובאה"ע סי' ע"ו · ועכ"פ אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה ואם מנעה כדי לצערה עובר בל"ת שנאמר ועונתה לא יגרע ואם אינו יכול לבעול אם ראוי לרפואה צריכה להמתין עד שיתרפא ואם אין ראוי לרפואה ימתין ששה חדשים ואז

בינת אדם

על פי אשה הנ"ל בעלת הפקדון נמצא זה תלוי במחלוקת רמב"ם ורמב"ן באה"ע סי' י"ג סעיף ל"ח דלדעת רמב"ם באשה אומרת מת ואח"כ בא עד כשר ואמר לא מת לפי מה שהבינו דבריו רמב"ן ורשב"א (ע"ש בב"י) אעפ"י שלא בא כעד עד אחר שהתירוה אפ"ה אפי' נשאת תצא וכן דעת הב"י בש"ע וכ' די"א דכיון שהתירוה לא תצא מהתירה ומותרת להנשא לכתחלה והאחרונים לא הכריעו ומאן ספין להכריע ולהכנס ראשו בין הרים גדולים ומכ"ש שהב"י הביא דעת רמב"ם בסתם וכ"כ הטור רק דעת רמב"ם ואמנם לסיבת שפקדו חז"ל על תקנת עגונות כנ"ל במקום עיגון החק ובפרט שהאשה היא עדיין רכה בשנים ובפרט בזמה"ז יש לסמוך ע"ד הא' שכתב הש"ע והיא דעת רמב"ן ורשב"א וכ"י כמש"כ הב"י בשמם ובפרט שמצאתי שכ"כ ריא"ז בש"ג ביבמות שם וכן הכריע הים"ש בפרק י"ד דיבמות סימן י"ז ומי לנו גדול מהם שהם גדולים שבאחרונים ומכש"כ די"ל שגם דעת רמב"ם כמי שכי ומה שכתב ואח"כ ר"ל קודם שהתירוה וכמה שכתב הב"ש והגר כתב התב"ד כמה פעמים דבמקום שמצינו איזה פוסק שהביא ובספר הגהל לפרש דבריו שאינו חולק ע"ז טוב יותר לומר שאינם מחולקים ועוד שהפי שאמרו לי שאין זה והאי שהותר לא היה רק עפ"י אשה אלא ספק וא"כ הוי ס"ס שמא היה כהיתר עפ"י אבא ונה"ל עפ"י אשה תמה הב' ברמב"ן ולכן נ"ל להתיר אשה זו בתנאי שיסכימו ע"ז עוד ב' רבני מ"ץ מקהלתינו וגם מחו' הרב מוה' אליה סו"ד דקהלתינו והכל דברי בענים :

(לה) שאלה א"א שנשתגעה והיתה הולכת ברחובות ערום בלא לבוש כדרך המשתגעים והיתה הולכת עם אנשי בחילות מגרפת וקרוב הדבר שנטמאה ואח"ז נתרפאה ותגרש לדעתה אם מותרת לבעלה :

תשובה בתשובת מקום שאול הארין בזה ודעתו לאסור דכיון שאנו רואים שיש לה תאוה חיצונית שמא יש לה רצון ג"כ ומחשבתה ניכרת מתוך מעשיה וקיי"ל דמחשבה ניכרת כו' מהני בקטן וא"כ ה"ה לשוטה וכל דבריו תמוהים כי תאוה אין ענין לרצון כלל שהתאוה גם הוא כמו שהבהמה מתאוה לאכול ורצון תלוי בשכל וכי בשביל שמתאוה לאכול ולזנות נאמר שיש לה רצון השכליות. ואף דמחשבתה ניכרת מתוך מעשיה שמתאוה לזנות בשביל זה לא נאמר שיש לה רצון. ושוטה גרע מקטן כדאיתא במי שהחשך ובכה"ג אמרי' בקטנה קטנה נמי תמודי מתמדא כדאיתא בנדה לענין שבעה לינשא ואפ"ה אמרי' דפיתוי קטנה אונס הוא ובאמת מה שאמרינן קטנה אין לה רצון הוא לשון מושאל כי רצון יש גם לבהמה אלא ר"ל בחירה (ועיין זה בפ"ה בבושו) :

ואז אם אינה רוצה למחול יוציא ויתן כתובתה ולא יענגה ועובר בכל יום על לא תעשה:
כ הזמנים שאסור לשמש עפ"י כתבי האר"י ז"ל כגון בליל פסח ועצרת ור"ה ובחול כ"ז אינו אלא לאדם שהוא מלא ביראה ולא יחטא ח"ו אבל אלו שיצרם מתגבר עליהם והם חושבים שהוא כעין איסור תורה ועי"ז באים ח"ו לידי כמה מכשולים מצוה גדולה לשמש אפילו בראש השנה ויטבול למחר דמצד הדין אין איסור אלא ביה"כ ובט"ב ובימי אבלות שלו או שלה:
כא כל אדם חייב לפקוד את אשתו בלילה שיוצא לדרך ובליל טבילתה (ועיין בהלכות נדה):
כב אסור להשתין מים בפני מטתו אבל בכלי מותר:

כלל קכט דין החופה וז' ברכות וז' ימי המשתה:

א כיון שהכניס האיש ארוסתו לחופה אעפ"י שלא נבעלה ה"ז כאשתו לכ"ד ומנהג הפשוט שקורין חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסאות ומכניסים תחתיהם חתן וכלה ברבים ומקדשה שם ומברכין ברכת ארוסין ונשואין ואח"כ מוליכין אותן לביתם (סי' נ"ה) ולכתחלה לא יעשה חופה כשהיא נדה די"א דחופת נדה אינו קונה לפי שאינו ראוי לביאה רק אנו נוהגין כמ"ד דקונה (סי' ס"א) ועושין החופה תחת השמים לסימן טוב שיהא זרעם ככוכבי השמים:
ב נוהגין שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן י"א הטעם משום שהוא יום סליחה דידהו וי"א שמא ישתכר וא"צ להתענות אלא עד אחר החופה אף שהחופה בעוד יום גדול ואף לפי הטעם שהוא יום סליחה אך אחר החופה הוי יו"ט וע' במ"א סי' תקנ"ט ס"ק י"א ובעט"ז שם ונ"ל אם אחרו החופה שעה או ב' בלילה יש לסמוך על טעם ראשון וא"צ להתענות רק עד צה"כ כי מאחר שהתענות הזה אינו מוזכר כלל בגמרא יש לומר מעיקרא לא קבלו עליה' להחמיר יותר משארי תעניתים והיינו עד צה"כ מיהו אעפ"כ יש ליזהר שלא לשתות משקה המשכר קודם החופה ואינם מתענים בר"ח חוץ מר"ח ניסן ור"ח אב שהם ת"צ ולא בחנוכה ופורים ובט"ו בשבט ובט"ו באב אבל בניסן וימים שבין ר"ח סיון עד שבועות ובין יה"כ לסוכות ול"ג בעומר מתענין:
ג מברכין תחת החופה ברכת אירוסין והיינו הברכה שמברכין אשר קדשנו כו' וצונו על העריות כו' וקודם לה מברכין על הכוס של יין בפה"ג ואם אין לו יין מברכין על השכר ובדיעבד אפי' בלא כוס. ואח"ז מקדשין וקורין הכתובה כדי להפסיק בינה לברכת נשואין והם ז' ברכות הידועים עם ברכת בפה"ג ולכתחלה אין מברכין ז' ברכות אלו אלא עד שיהיו שם עשרה גדו' עם התתן בין כשמברכין אותן תחת החופה או לאחר ברהמ"ז ולכן אין לעשות חופה אלא במקום שיש בו עשרה לברך כדי לברך שבעה ברכות כי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ובדיעבד אפי' אם בירך בפחות מי' יצא וא"צ לחזור ולברך ואם א"א בי' אלא בטורח גדול לא יברך ומותר לבעול עד שימצא עשרה ואז יברך אפי' אחר כמה ימים ובכל סעודה וסעודה שאוכלין שם מברכין שבעה ברכות:
ד עד כמה מברכין אם היה אלמן שנשא אלמנה מברכין אותה ביום ראשון ובסעודה ראשונה בלבד ואם אכלו ביום ראשון הרבה פעמים אין מברכין ז' ברכות אלא בסעודה ראשונה ואם לא אכלו סעודה ראשונה עד הלילה יש להסתפק אם יש לברך ז' ברכות בלילה ואפילו היה שם פנים חדשות ומסתמא ספק ברכות להקל (נ"ב סק"ס) ולפי מש"כ המג"א א"ח סי' תקמ"ו

בינת אדם

ואמנם זאתה הוא כמש"כ שם נפש חכם א' דשוטה דמי לקטנה ואף שהוא כתב שם שאינו רוצה לפרש מי הוא זה החכם הנה מצינו לתנא גדול שכ"כ בהדיא הרב הגדול משנה למלך בהל' איסור הלכה ד' כד"ה אך אכתי וכד"ה ומ"מ ק"ל שכתב בהדיא דזה תלוי בפלוגתא אי אמרינן דפתוי קטנה אונס כמבואר בהב"ע בסימן קע"ח סעיף ג'. ולפ"ז כיון דהב"ע לא הכריע לענין קטנה א"כ י"ל דה"ה לשוטה ואפשר י"ל דשוטה גרע מקטנה דהרי קטנה אנו רואים שיש לה דעת ורצון אלא משום דמחה לכתפתה חשבינן לה כאונס אבל שוטה דאנו רואים שאין לה שום דעת ורצון כלל י"ל דגם הרמב"ם מודה דחשבינן לה כאונס גמור ומכ"ש דדעת רוב הפוסקים דגם בקטנה אמרינן דפתויי' חשובה כאונס כמש"כ הב"ש שם וגם המ"ע הביא דברי הרמב"ם בנ"ע וכ"ש בנדון זה שלא ראינו שנטמאה אלא שקרוב לדבר שנטמאה ומידי ספיקא לא נפקא וא"כ הוי כמו ס"ס שמא לא נטמאה ואת"ל דנטמאה שמא הלכה כדעת רוב הפוסקים דחשבינן זה כאונס ולאחר לא יבכימו עמי עוד שלשה מהרבנים להורות להיתר בפיך לבהתיר:

(ט) ובדבר אשה שרופאים אומרים שאם תתעבר תסתכן אם מותר לבעלה לשמש עמה במוך:
תשובה דבר זה תלוי בפלוגתא ביבמות י"ב וכתובות ל"ט דלרש"י שלש נשים משמשות במוך היינו לפני תשמיש אבל שאר נשים אסורות דהוי כמטיל זרע על עצים ואבנים ולאחר תשמיש אסור משום שמשחת זרע. ולר"ת איפכא דלפני תשמיש אסור אפי' לג' נשים דהוי כמטיל זרע על עצים ואבנים אלא ר"ל לאחר תשמיש דלא גברא כאורחא תשמש מידי דהוי אקטנה ואיילונית כו' והאשה שנותנת אח"כ מוך לא הוי כמשחתת זרע כיון דלא מפקדה אפריה ורביה ומשמשת במוך דקתני הכא היינו דצריכות לשמש במוך וכן דברי ר"ת בתוס' יבמו' י"ב ע"ב ד"ה שלש משמע לדע' ר"ת דאף שאר נשי' מותרי' לשמש במוך. היינו בנותנה מוך אחר תשמיש והנה בי"ד סי' ל' סעיף י"ב כתב בש"ע דמותרת לרחוץ להפליט זרע וא"כ בנידון דידן מותרת עכ"פ מיכף אחר תשמיש להפוך עצמה כמ"ש הרמב"ם וגם תרחץ בחמין ולקנח בצמר גפן או בכגד דק. וגם תהלך ברגלים תיכף אחר תשמיש אולי תועיל. אבל ליתן מוך באותו מקום קודם תשמיש אסור כנ"ל:

תקמ"ז הבאתי דבריו לקמן סימן ט"ז דהלילה נגרר אחר היום וא"כ היה נראה לברך בלילה ולדבריו נ"כ אין ראיה מי"ד סי' שע"ח שכתב הב"ש דשם לא שייך זה ואם התחיל לאכול סעודה ראשונה ביום ראשון ונמשך הסעודה עד הלילה מברכין בלילה ז' ברכות ודוקא ז' ברכות אין מברכין אלא ביום ראשון אבל ברכת אשר ברא מברכין כל ג' ימים אפי' באלמן שנשא אלמנ' :

ה בחור שנשא אלמנה או אלמן שנשא בתולה מברכין ז' ברכות כל ז' ימי משתה ואלו ז' ימים מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שברך בראשונה ודוקא כשהיה שם באותו סעודה פנים חדשות שלא הי' עדיין בסעודת נשואין אפי' היה בשעת החופה ושמע הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פ"ח ומברכין בשבילו ז' ברכות וכן בשבת וי"ט הוי כפנים חדשות בסעודת לילה ושחרית ובסעודה ג' אם החתן דורש הוי כפנים חדשות וא"ל צריך פנים חדשות :

ו ברכת חתנים דהיינו ברכה אחרונה שמז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא אינו צריך י' • ומ"מ ג' בעינן ודוקא כשמזמנין אחרים אבל אם אוכל עם ב"ב אין מברכין וגם א"א שהשמחה במעונו ונ"ל אפילו אינו פנים חדשות (דהא לדעת הס"ע משמע דלעולם מברכין ברכה זו כל סעודה) :

ז נוהגין שאין אומרים שבעה ברכות על כוס אחד שאין עושין מצות חבילות אלא לאחר ב"ה מניח הכוס של בהמ"ז על השולחן ולוקח כוס אחר ואומר עליו ששה ברכות ומניח כוס זה על השלחן ולוקח כוס של בהמ"ז ואומר עליו בפה"ג וא"צ להכין כוס השני אלא בעת שאומר הברכות • ואפי' לאשר ברא לחוד לוקחין ב' כוסות וכשמברכין שבעה ברכות אומרים דוי הסר וכשאין אומרים ז' ברכות אלא אשר ברא אומרים נודה לשמך (שם) :

ח ז' ברכות אלו אין הסדר מעכב ואם שכח ולא אמר א' מברך אותה כשזוכר (שם ב"ש בשם אגרות רמב"ם) :

ט כשהחתן והכלה הולכין לעיר אחרת אחר החופה מברכין שם ז"ב כל ז' אבל אחר ז' אפילו הלכו תיכף אחר החופה ושהו בדרך כל ז' אין מברכין וט"ז חולק בזה וכ' דכיון דהלכו מיד אחר החופה נעשה אותו מקום שהלכו לשם מקום החופה ומתחילין ז"י מיום שבאו לשם ונ"ל דאפילו לדבריו דוקא מקום הקובעים שם דירתם אבל אם במלון שלנים שם חתן וכלה לא נקרא מקום חופה ואין מברכין ז"ב • בני החופה שנתחלקו לחבורות אפי' אם אוכלין בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכין ז"ב לא מבעיא אם השמש משמש בכל הבתים א"כ השמש מצרפן אלא אפילו אם אין שמש א' לכל הבתים וא"כ אין השמש מצרפן מ"מ כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה כולם חשובים כאחד לברך ז"ב כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה • והשמשים האוכלים אחר הסעודה מחלוקת הפוסקים אם מברכין ז"ב (ס"ג) :

י מרינא משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת סעודת נשואין ולהבינה עד ל' יום אחר הנשואין מברך נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ואם היו י' אומר נברך אלהינו שהשמחה כו' והם עונים ברוך אלהינו שהשמחה כו' והאידנא ערבה כל שמחה וא"א שהשמחה במעונו אלא בז' ימי משתה וכשסועדים עמו אחרים ובאלמן שנשא אלמנה אומרים בג' ימים שהוא שמח עמה אבל במחזיר גרושתו א"א שהשמחה במעונו :

יא הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז' ימים שלא יעשה מלאכה ולא ישא ויתן בשוק אלא אוכל ושותה ושמח עמה בין אם הוא בחור או אלמן ואפילו היא מוחלת מ"מ אסור בעשיית מלאכ' ואסור לצאת יחידי בשוק ומזה נשתרבב המנהג שאין החתן נכנס לבהכ"נ כל ז' כיון שאינו בנמצא שיהיה עמו שומר • והנושא בעולה אם הוא אלמן לכ"ע א"צ שמחה אלא ג"י ואם הוא בחור י"א דדינו כאלמן וי"א כיון שהוא בחור צריך לשמוח ז"י כיון שמברכין בשבילו ז"ב ומ"מ בזה אשה יכולה למחול על שמחתה (סי' ס"ד) :

יב נהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש בעוד שהלבנה במלואה (שם)

יג אין כונסין בתולה לחופה בשבת לפי שע"י החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה וה"ל כקונה קנין בשבת אבל מותר לבעול בתולה בשבת • ואלמנה אין חופה קונה בה אלא ע"י ייחוד הראוי לביאה וי"א ביאה ממש לפיכך אם כנסה בע"ש צריך להתיחד עמה אחר החופה יחוד שראוי לביאה היינו בלא שום שומר (מ"א סי' של"ט) קודם שבת או לפחות בין השמשות וא"ל אסור לבעול בשבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת (שם) :

יד אין נושאין נשים בחה"ם אפי' בלא סעודה (א"ח סי' תקמ"ו מ"א ס"ק א') לפי שאין מערבין שמחה בשמחה לא בתולות ולא אלמנות ולא מיבמין אבל מחזיר גרושתו מן הנשואין אבל לא מן האירוסין אבל מותר לישא בערב הרגל אך המ"א כ' דסעודה ראשונה אסור לעשו' בלילה ראשונה (וכגאון מ' אבלי פאסוועלר סבירא ליה שמותר לישא ערב הרגל דאיתא בפסחים דף ע"א ע"א וכסוכה דף מ"א ע"א מרבה אני כו' ומה ראית כו' ומוציא אני ליל יו"ט ראשון שאין ממהם לפני ע"ם) ומצאתי נ"כ בח"ם שכתב כן בליל יו"ט דעיקר שמחה יום א' והלילה נגרר אחר היום דמתחלת ביום ונגמרת

בלילה ולכן המנהג שלא לישא בערב הרגל (א"ח סס ס"א ס"ק ד' וכ"כ סק"ז סס ס"ק א') :

טו דין בעילת מצוה של בתולה והברכה שמברכין מבואר בכלל קמ"ו סי' י"ח :

טז הנכון דקדש בטבעת דוקא ולא במטבע (סי' ל"א כ"ס) ומ"מ כשאין להחתן טבעת מקדשין במטבע ולכתחלה אין לקדש בטבעת שאולה מאשה שיש לה בעל בלא ידיעת בעלה ונוהגין להקל גם בזה ועכ"פ צריך לשאול להחתן אם הטבעת הוא שלו אם הוא שאולה (סימן כ"ח סעיף י"ח) וגם צריך שיהיה עכ"פ ב' עדים כשרים אצל הקדושין :

יז מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניה ולומר שהיא נאה וחסודה ואסור להסתכל בכלה ונותנין אפר מקלה בראש החתן במקום הנחת תפילין זכר לחורבן דכתיב לשים לאבילי ציון פאר תחת אפר והמנהג במדינות אלו לשבר כוס תחת החופה :

יח חתן ושושבינין ר"ל ריעים השמחים עמו וכל בני החופה פטורין מן התפלין משום דשכיח שחוק וקלות ראש אבל רש"י כ' הטעם משום דעוסק במצוה ולדידן דאנו בלא"ה אינם מכוונים אפילו הכונס את הבתולה חייב בק"ש ובתפלה והמ"א סימן ל"ח כ' דאם החתן מיסב עמהם דאז הוי מצוה המיקל שלא להתפלל לא הפסיד • אסור לאדם לשהות עם אשתו שעה א' בלא כתובה ובעילתו בעילת זנות שבכך תקנו חז"ל כדי שלא תהא קלה בעיניו לגרשה ואע"ג דבזמה"ז בלא"ה אסור לגרש בע"כ וא"כ ל"ש טעם זה מ"מ אין לשנות כיון דאם עבר על חדר"ג מגורשת ולכן אם נאבדה הכתובה צריך לכתוב אחרת ומ"מ בשעת הדחק יש לסמוך שמקבל קאג"ס בפני עדים שיכתבו לה הכתובה ומיד כשיהיה פנאי יכתבו ואם אינה יודעת היכן הוא כתובתה כיון שהיא בחזקת אבודה צריך לכתוב לה אחרת ואפילו אם מחלה כתובתה לא מהני (סימן ס"ו) וכשהאב קיים ומשיא בתו כותבים ודין דהנעלה ליה מבי' אבוה וכשאין האב קיים כותבין מבי נשא ואם שינה ל"ל בה (ס"ז) :

יט הנושא אשה צריך לעמוד בעירו שנה תמימה לשמוח עמה שנאמר לא יצא בצבא נקי יהיה לביתו שנה א' ושמח את אשתו (לקוטי פרדס וחינוך מ"ע תקפ"ב וכ' מחלוקת אם מהני מחילתה זה) ומ"מ נ"ל דהאשה יכולה למחול : יפי

אברך בוראי אשר נשמה בי השים • שזכנו לגמור שע' בית הנשים :

בינת אדם

איסור

(לו) יט וראיתי בתשובת הרדב"ז שכתב שהוא טעות דא"כ למה כ' הרמב"ם שלא יצא בצבא הו"ל לכתוב רבותא יותר ומש"כ בחינוך במצות ל"ת סימן תק"ה וז"ל ודין זה בחתן שלמו מוזהר שלא לצאת מביתו לסחורה כל שנתו וכו' שהוא טעות המעתיקים . ובודאי לא ראה שכן הוא מפורש בליקוטי הפרדס ובספר החינוך שהרי לא ס"ל דבריהם וכן משמע בחינוך במצות להרמב"ם מ"ע סי' רי"ד שכ' וז"ל שלוה להתיחד החתן עם אשתו שנה תמימה שלא יצא חוץ לעיר ולא יצא לצבא אבל ישמח כו' ומדכתב שלא יצא חוץ לעיר ולא יצא בצבא מוכח דאפילו חוץ לעיר לסחורה אסור ומה שלא כתב הרמב"ם היינו משום שכתב שם דשיוצא בצבא עובר בשני לאוין וא"כ י"ל דבאמת לצאת לסחורה אינו עובר בלאו אבל הוא מוזהר שנשה משמח את אשתו ומה שהקשה הרדב"ז דא"כ מי שאין בידו להתפרנס איך יקיים זה ולא שייך לומר דבלאו הכי יעביד ולא לעפי י"ל דבודאי אם האשה מוחלת הוא פטור כמו שמצינו בענין מתנה בז' ימי המשתה שהאשה יכולה למחול כדאיתא בא"ע סימן ס"ד סעיף ב' דשם אינו אלא תקנת חכמים וכאן שייך לומר אי אפשר בתקנה זו אבל שנה ראשונה הוא מן התורה אפשר דלא מהני מחילתה שכל מקום אינו מוכרח :

(לז) שאלה א' שהיה לו חולי והחתך ראש הגיד והעטרה נגוהה קיים אלא שחסר ממנו מעט ומ"מ רוב היקפה מלמעלה קיים ונשא אשה והעת מגלה הדבר. אם צ"ע שלוין לגרושו כיון דיש פוסקים מכשירין כנשאר רוב :

תשובה ביבמות ריש פ' הערל כ' רש"י ד"ה ואם נשתייר מעטרה שנראה מעטרה והיינו כו' שאין גיד אלא מעטרה ואילך לצד הגוף . עטרה שורת בשר המקפת במקום המילה בגובה ושופע ויורד עד סופו עכ"ל וכ"כ בסמג ס"פ מילה וז"ל הטור סימן ה' בראש הגיד יש בשר ובתחתונו לגיד שוא גבוה מוקף סביב בגיד ונקרא עטרה ואותו היקף אינו בעיגול ישר אלא בעליונו של גיד מארכת העטרה כלפי הגוף ומתקצרת והולכת בתחתיתו עד קרוב לראשו של גיד ואותו הבשר אין דינו כשאר הגיד שאפילו אם נחתך כולו ולא נשאר אלא מלא חוט על פני רוב העטרה לצד גוף כשר עכ"ל והיינו דגרס בגמרא פ"ה ע"ג מלא חוט שפ"י רובו ובלשון רש"א וכפרש"י שם ח"ל ובלשון רא"ש לצד גופו נשתייר מלא כשער ע"פ רוב הקיפה אבל אם נחתכה כלפי הגוף ונשתייר מלא חוט מן העטרה עפ"י היקף כל הגיד כלפי קרקע פסול עכ"ל ולפ"ז זו שכל שנוי בחוט המקיף שהוא לצד העליון שבעטרה שהוא לצד הגוף ואם נשתייר מזה רובא כשר אבל אם אין שם רוב אעפ"י שנשתייר מן הצד הקרקע פסול אבל הרמב"ם ס"ה לשון הש"ע בסימן ה' אם נכרת מראש עטרה ונשתייר ממנה אפילו כחוט השערה מוקף לכל הגיד כשר עכ"ל וכ' הב"י דגרסתו בגמרא היה מלא חוט ע"פ כולה ע"ש ולפ"ז צ"ל דל"ג בגמרא וכלפי ראשה כיון דס"ל דצריך להיות ע"פ כולה והב"י סמך על הטור דפסק כרש"י ולא פסק כהי' רמב"ם ורא"ש שכן מלא בפסקי רא"ש עיין בב"י אפשר שכ"כ בנוסחות שהיה לפני ב"י אבל בשלנו לא נמצא זה כלל בפסקי רא"ש אלא ברא"ש גופא כ"כ רפ"ח ח"ל ע"פ כולה וכלפי ראשה אך נ"ם דהוי כתרתי דסתרי דלפי גרסת ע"פ כולה א"כ לגרוס וכלפי ראשה ואמנם מצאתי בר' ירוחם נכ"ג ח"ד שכ' וז"ל ע"פ כולה וכלפי ראשה פי' שיהא כחוט סובב את כולה כלפי ראשה שהיה כלפי הגוף אע"פ שלא נשתייר רק כלום כלפי קרקע כשר ואם נחתכה כלפי הגוף אע"פ שנשתייר מלא כחוט ע"פ היקף כל הגיד כלפי קרקע פסול וכ"כ הרמב"ם ורוב הפוסקים ע"פ כולה ורש"י גרס ע"פ רובה עכ"ל :

והנה לכאורה משמע דר' ירוחם פליג ארש"י (א) דלרש"י סגי שישאר רוב ולר"י בעינן כולו (ב) דלרש"י שכתב ואם נשתייר על פני היקף הגיד בגידה כלפי קרקע פסול משמע דמן הצד לא נחשב ג"כ לעטרה ואם כן אין צריך רוב אלא מרוב עטרה שהוא לצד העליון של גיד ולהר' ירוחם גם מן הצד אפילו הכי כשר ולר"י שכתב רק כלפי קרקע משמע דגם מה שמן הצד נחשב לעטרה צריך שישתייר גם מן הצד . אך מדברי ר' ירוחם דסיים ורש"י גרס על פני רובה משמע דלא פליג עליה אלא מחמת דלרש"י סגי ברובה ולדידיה כולה ולפ"ז כיון דרבי ירוחם לא כתב רק כלפי קרקע מוכח דס"ל דבאותו שיעור דס"ל דצריך כולה בזה מיירי נמי ברש"י רובא ואם כן גם לרש"י צריך שישאר מכל העטרה דהיינו מה שאמרו רק

גם מעטה

אלמעלה רק דהני נרואה מזה השיעור ורק מה שכלפי קרקע אינו מעכב וכן מרש"י שכתב בלדה כלפי קרקע משמע דוקא בלד שכלפי קרקע אך ביש"ש סי' ט' כתב וז"ל מלא חוט על פני רובא ולא כפי כל היקף הגיד והוא בנשתייר אותו רוב היקף לגד הגוף דהיינו למעלה על הגיד שנוטה לצד גופו ולא למטה הנוטה לצד גופו ולא למטה המוטה על הארץ עכ"ל וא"כ י"ל דמה שכ' רי"ו לצד הקרקע היינו דהצדדין הללו נמי כזה שכן ג"כ לצד קרקע יצא לנו דצריך שישאר על כל פנים כחוט השערה בשיעור העטרה מלמעלה ומצדדין אלא דלרש"י וטור סני נרואה ולרוב פוסקים כולה ואם חסר כל שהוא בשיעור זה פסול אבל מה שבצד הקרקע לדידהו לא מעכב ולהרמב"ם שהוא לשון ש"ע שהבאתי לאחורה משמע דס"ל דצריך שישתייר מההוט הגבוה המקיף כפי גידולו של העטרה שהעתקתי בשם הטור מכל התוס הזה צריך שישתייר כחוט השערה סביב כולו דהיינו בסיפוטו אבל אם נחתך ראש הגיד בתוך העטרה בשוה אע"פ שנשתייר ממנו על פני כולו כיון שנחתך החוט המקיף פסול אלא צריך להקיף כל הגיד אחר זה בא לידי ספר הב"ח וראיתי שכיוונתי ב"ה במקצת לדעתו שכ' ג"כ דלפי גירסת פסקי רא"ש שגורס על פני כולו צ"ל דלא גרסינן וכלפי רישא ואחר זה הביא להלכה כדברי רי"ו אך מה שכתב בשם רי"ו שכך מלא בתוס' פירוש אם נשתייר מן עטרה ולפנים אפי' כחוט השערה סמוך לראש ומקיף את כולה כשר עכ"ל זה לא מצאתי ברי"ו שלנו והיינו כלפי רישא דנקט בגמ' ודלא כהרמב"ם דמכשיר במוקף לכל הגיד אע"ג דלא הוי כלפי רישא וכן כ' ב"ש וצ"ל דהב"ח וב"ש מפרשים דכוונת הרמב"ם דאפי' נחתך כל גובהה של עטרה רק שנשאר כראשר הגויה מוקף על פני כל הגיד כשר ולדידיה אינו תלוי כלל בבשר הגבוהה דוקא אלא דכל ראש הגיד קרוי עטרה שהרי בהדיא איתא במתניתין ואם נשתייר שהעטרה אבל לרש"י ודאי ז"א שהרי כתב בדיבור המתחיל ניקב למטה בסוף הגיד כלפי קרקע כו':

ועם פירש זה יובן לי מה שכתב הב"י בהל' מילה יאו הגהש"ך סימן רס"ד ס"ק ט' דעטרה דלגבי מילה הוא העטרה אשר בראש הגיד כולו כו' משמע דלגבי שאר דברים אף ראש הגיד נקרא עטרה אבל נראה לי שהוא דוחק גדול דע"כ ראש הגיד לא נקרא עטרה כלל כדמוכח בכתובות דף ל"ה ע"ב וה"כ הב"ש גופה סוף סימן כ' ס"ק ג' דלא נקרא עטרה אלא הגובה אך יל"ד מרש"י דבסוף פרק מילה כתב עטרה שורה הגובה וכן ביבמות לענין פצוע דכא ובכתובות שם פרש"י עטרה ראש הגיד וכן כתב רמב"ם בפרק ח' מהל' א"ב השפכים ראש עטרה כלכד כו' משמע דכל ראש הגיד קרא עטרה לענין זה והיינו כיון שמסכימים עכ"פ קלת מן עטרה בהתחתו' הסמוך לצד הנקב ועיין בפי' המשניות להרמב"ם ביבמות דקלת לא משמע כן:

והנה בודאי אע"ג דלכתחילה ודאי דפסקינן כדעת רוב הפוסקים דלא סגי נרואה כרש"י על כל פנים אם כבר נשא אי אפשר להוציאו כמו שכתב הב"ש שם סוף ס"ק ט' כיון דלרש"י וטור כשר וצ"ע ג"כ אם צריכין אנו להפרישם אם היא מרוצה בכך ואם היא אינה מרוצה אין יכולין לכופו ואין לה דין מורדת ועיין שם סי' קי"ז בב"ש ס"ק ג':

ומ"ם מאחר שגדול השלום ומצינו אפי' באיסור נדה כתמים דסמכינן על פוסקים ראשונים בשעת הדחק שלא לאסור ומאחר שעל כל פנים אי אפשר לכופו לגט נמצא שאפשר אפשר די"ל לסמוך על שיטת רש"י וטור וכן פסק גדול שבאחרונים ביש"ש יבמות פ"ח סימן ח' וכן משמע מדברי הרא"י שהביא שם בסימן י"ב וז"ל מעשה בא לפני הרא"י כו' ומקום החתך היה כמעט ברוחב חצי אצבע ומגיע עד גובהה של עטרה עד ועד בכלל ופגע ונגע מעט ורוב גובהה של עטרה קיימת וכלפי אויר העליון נחתך בתוכי בשר כו' וע"י רטייה נתקשה מקומו ונקלט למשוך ראש העטרה ולא גובהה של עטרה ולכך החתן מקלט למעלה כו' ועל פי הדברים האלה החזירו לו אשתו ויבא אליה ותהר ותלד בן ואביו קרא לו אליעזר ע"ש הרא"י עכ"ל הרי לפניך דאע"ג דפגע ונגע בעטרה מעט כיון דרוב גובהה קיימת כשר ומזה מביא רש"ל ראיה דאם נחתך בקולמס או במרוב כשר דמעשה רב ואם כן אף א"ם כדאיתא הרא"י שמעשה מעשה וכשיטת רש"י והטור וכן כתב רש"ל ולכן נראה לי דאין אנו צריכין להפרישו על כל פנים בעבר ונשא ועדיף ממה שכתבתי בתשובה הקודם דעל כלפנים היה צריכה לפרוש ממנו כיון דהרא"י עשה מעשה. וכל זה בנשארה למעלה על כל פנים נשאר כחוט השערה אבל אם ניטל העטרה העליונה ולא נשאר רוב הקיפה פשוט דאסורה עליו כיון דרוב פוסקים מסכימים לזה וכן כתב הב"ח שכן ראוי להורות ושיד כיון דהכל הפוסקים מפורש מה היא עטרה ודברי רמב"ם סתומים על כל פנים מפרשינן דבריו גם כן ככל הפוסקים והדרכה הוא מחמיר וכמו שפרשתי דבריו:

אך צריך עיון אם יש בשיעור הזה רוב תמרון כ"ש אם אמרינן דצריך רוב במקום אחד או אפי' ע"י צירוף ושם מלינו בפשיטה דבעינן רוב הב"י והפס"ק אם שתם בג' ה' מקומות בסימן כ"א ובגהה"ת תוס' שם דף ל':

הלכות ריבית

שער משפטי צדק

כלל קל · איסור רבית ולמי מותר להלוות בריבית (ס. קנ"ט ק"ס):

א יתברך יוצרנו אשר ברא עולמו בחסד ורוצה שיתנהגו בריותיו זה עם זה בחסד ורחמים וחמלה וצוה בתה"ק ללות לעני לזכותינו לעוה"ב ולפי שנפשו של אדם מתאוה ותומד לממון לפיכך הזהיר אותנו בהרבה לאוין כדי להרחיקנו מלהרבות ממונינו ברבית (א) אזהרה על המלוה שלא להלוות ברבית שנאמר את כספך לא תתן לו בנשך (ב) אזהרה על הלוה שלא ללוות מישראל בריבית שנאמר לא תשיך לאחיך ר"ל שלא ינשך למלוה (ג) שלא להשית יד בין מלוה ללוה ברבית (ד) שלא להיות ערב או עד או סופר שנאמר לא תשימון עליו נשך מלבד שכל א' וא' עובר על לאו הכולל לפני עור לא תתן מכשול שהרי כ"א מכשיל חבירו הא למדת שהמלוה בריבית עובר על ו' לאוין לא תהיה לו כנושה (שכן דרך המלוה ללוות ברבית) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך (ואין חלוק בין נשך כסף לנשך אוכל כדכתיב נשך כסף נשך אוכל כו' ולא חלקן הכתוב אלא לעבור בכל אחד בב' לאוין) אל תקח מאתו נשך ותרבית · לא תשימון עליו נשך · ולאו הכולל שלפני עור · הלוה עובר בג' לאחיך לא תשיך · לא תשיך לאחיך · לפני עור · ערב ועדים וסופר עוברים ב' לא תשימון עליו נשך · ולפני עור · והסרסור ביניהם עובר בלפני עור בלבד שהרי אינו משים עליו הנשך (ק"ס סעיף א') ·

ב הא דערב ועדים וסרסור וסופר עוברים בלפני עור דוקא בענין שאלולי הם לא היה מלוה

אותו אבל אם גם בלא"ה היה מלוה אותו אתם עוברים בלפני עור (דכן הדין דלאו דלפני עור בכל שהוא שאינו עובר אלא דוקא שא"א שיעשה השני האיסור מבלעדו) ומ"מ אסור מדרבנן (א"ח סי' שמ"ז במ"א שם בשם כהא"ש וכ"ר תוס' בשבת דף ג' ע"א) אבל הלוה אע"ג דאם לא ילוה הוא ילוה המלוה לישראל אחר אפ"ה עובר (ע' לח"מ ומל"מ פ"ד מהל' מלוה):

ג בריבית דרבנן המלוה עובר בכולן מדרבנן והלוה אינו עובר אלא על לפני עור (שם):

ד כל המלוה בריבית ה"ז ככותב ומעיד עליו עדים שכפר באלהי ישראל ושכפר ביציאת מצרים שנאמר את כספך כו' אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ור"ל שאני המשגיח בעולם ובידי העושר והכבוד וזה המלוה בריבית עובר על דבריו מראה בעצמו שאין ביכלתו לפרנסו ולהעשירו זולת זה ולכן עונשו מדה כנגד מדה שנכסיו מתמוטטים כך הוא קבלה ביד חז"ל (סעיף ב'):

ה אפילו מבניו ובו"ב אסור ללות בריבית אע"ג דאנן סהדי דאף בלא"ה היה נותן להם מתנה ואינו מקפיד עליהם אפ"ה אסור כדי שלא ירגילם בזה (סעיף א') והתולה מעותיו לומר שהם של נכרי ומלוה אותם בריבית הקב"ה יפרע ממנו • ואם הוא גונב בזה דעת האנשים • אך השי"ת המשגיח על כל איש ואיש והוא חופש חדרי בטן הוא יודע ומכיר בשקרו • וכלל אמרו חז"ל בהרבה מקומות בדבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך • ועל כן עונש של האיש התולה מעותיו גדול מאוד:

ו מה"ת מותר להלוות לנכרי בריבית וללות מהן כדכתיב לנכרי תשיך • ובזמן התנאים אסרו הכמים כדי שלא ללמוד ממעשיהם ולא התירו אלא כדי חייו ואמנם בזמה"ז התירו לגמרי שבלא"ה כל מחיתינו ופרנסתינו מהם ולכן מותר לגמרי (קנ"ט):

ז מומרים מותר להלותם בריבית דלא תשיך לאחיך משמע אחיך שהוא אחיך במצות ואע"ג שבודאי עדיין נקרא אחיך שהרי אע"פ שחטא ישראל הוא מ"מ הא כתיב גבי ריבית וחי אחיך עמך אבל זה אין הוא אחיך וא"כ כיון שאין אנו מוזהרים עליו גם הוא אינו מוזהר מליתן לנו ריבית וא"כ אין כאן אפילו לפני עור אבל אסור ללות ממנו בריבית שהרי הוא מוזהר על זה וא"כ הלוה ממנו ונותן לו ריבית עובר על לפני עור (סעיף ב' ובט"ז סק"ג) ויש מחמירין במומר אפי' להלותו ואם אפשר להשמט ממנו טוב להחמיר וכ"ש בהרשעים דשבקי היתירא ואכיל איסורא אבל לא יצאו מן הכלל יש להחמיר מפי אבל תינוק שנשבה בין הנכרים ואינו יודע מתורת ישראל כלל אין לו דין מומר כלל ומצוה להחיותו ואסור ללות לו בריבית ומומרת שיש לה בן מנכרי דקיי"ל דהבן הולך אחר האם וישראל מעליא הוא אע"פ שלא נימול וא"כ דינו כתינוק שנשבה אבל בן מומר מן הנכרית ולדה כמותה והוי נכרי גמור לכל דבריו (סי' קנ"ט):

ח קראים בזמה"ז י"א שדינן כדין תינוק שנשבה וי"א דגרועים אפי' ממומרים והם כעכו"ם גמורים (עי' ש"ך סי' קנ"ט ובמל"מ פ"ה מהל' מלוה הל' א' ועמ"ש שם לענין מומר וקראים וכותים ובש"ך בס"ק ב' שרצה לסבית ראיות דכותי אפי' לקולא אמרינן שהם כגוי וצ"ל ראי' ברורה נדה פ"ז מ' ד' בתי"ט ד"ה מפני שהן בשם הרמב"ם דכותי שמת אינו מטמא באוהל):

ט מותר ללות בריבית לצורך פ"נ א ומ"מ המלוה עושה איסור דמה פ"נ שייך אצלו וכן אסור ללות לצורך הקהל כ"א לצורך גדול דאז נחשב לפ"נ (ק"ס ס"ב) ואם הקהל צריכים מעות ימכרו עזר היין או שאר דברים (ר"ל שלא יהיה רשות לשום א' מהקהל למכור יין רק זה) ליחידים לזמנים ידועים והקונים יתנו שט"ח ע"ז ואח"כ ימכרו הקהל השט"ח למי שיתן המעות מיד (קע"ג סעיף ס') וגם נהגו היתר ללות מהנכרי אע"ג דהם כשלוחי הקהל (עי' סי' קס"ט סעיף י"ז) ולוין בריבית לצורך שבת או סעודת מצוה (א"ח סימן רמ"ב במ"א סק"ב בשם ש"ל וירושלמי) (בבאר יעקב מבואר שדוקא בריבית דרבנן ובס"ע א"ח ס"ק הכ"ל ובמנחות השקל אי' לסדיא שפי' שלוין בריבית בהיתר אבל לא באיסור ואמר הגאון מוהר"א הכ"ל שהרבותא הוא שמחויבים ללות אפי' בריבית לצורך שבת כדאיתא בביצה דף ט"ו ע"ב לוו עלי כו' אבל לא באיסור וצ"ע בירושלמי וכר"ל בשם ירושלמי):

י מותר ללות מעות של יתומים או של הקדש עניים או לבהכ"נ בריבית דרבנן דהיינו קרוב לשכר ורחוק להפסד דהיינו כשיהיה הפסד יהיה חל הכל על המקבל אם יהיה ריוח יחלוקו ונקרא יתום לענין זה כ"ז שלא הגדיל היתום לעסוק במעותיו כשאר אנשים ואפילו הוא גדול אלא שאינו יודע להתעסק בשלו אבל אם יש לו אב אלא שאינו רוצה לפרנסו אין לו דין יתום • ובן אלמנות אע"ג דמסתמא א"י להתעסק בשלחן כאנשים מ"מ כיון שהם מתעסקים בשאר נשים

בינת אדם

א כ"כ בש"ע בימן ק"ס סעיף כ"ב ועיין שם בט"ז ותמוה מאוד פשיטא שאפי' שבת בחמורה נדחה מפני פ"נ וכ"ש איסור לאו ובאמת בתוס' ע"ז כ"ז שבוליא הב"י ממנו כתב דהוי פ"נ ומלוה וצ"ל דכוונת התוס' כמו שכ' הב"י בשם תשובת מהרי"ל ע"ז מה שנהגו ללות מעות יתומים בר"ק שאפשר שנהגו כן מדהתם קלת מרבותינו דמותה לכלות נדקה בריבית וכביא מירושלמי דלוין בריבית לחבורת מלוה ולקידוש החדש עיין שם והמ"א בסי' רמ"ג כ' ג"כ ירושלמי זה דלוין בריבית לסעודת שבת ואע"ג די"ל כפשוטו דודאי התם היה פ"נ ממש כדכתיב ואכלכלם להם יומים ס"ל לתוספות דהוא כל דבר אכילה ושתיה אע"ג דאינו פ"נ ממש ואין בידי ירושלמי לעיין בו בטעם לזה לכיתב וצ"ע:

ליתן

נשים אסור (ק"ס סעיף י"ח וכס"ז וס"ך) ואם יש טענות בין הלוה והיתום (מבואר שם בס"ז וס"ך) ומיהו יש מקומות שנהגו שלא ללוות אפילו בריבית דרבנן אלא בדרך היתר כשאר מעות הדיוט (ש"ך ס"ק ל"ו) והאפטרופוס שהלוה מעות היתומים בריבית קצוצה אם הלוה נטל לחלקו כ"כ ריוח כמו שהתנה לתת להם מותר ואם לא נתן להם חייב ליתן דהוי כאלו התנה אע"ג דבאדם אחר כל שנעשה הלואה באיסור אסור ליטול אפילו מרויח הלוה הרבה כמבואר לקמן בדין עיסקא כלל קל"ז אבל אצל יתומים אמרינן הרי הוא כאלו לא התנה ואע"ג דלא התנה ג"כ להתירא הוי כאלו התנה להיתר ולכן יש אומרים שהיתומים נוטלים החצי מכל מה שהרויח המקבל ואפילו יותר מהקציצה רק שינכה שכר טרחה כיון דהוי כאלו לא התנה כלל ואם כן אמרינן דהוי כאלו התנה שיקח החצי (ט"ז ס"ק י"ז) ויש אומרים שא"צ ליתן להם רק מה שקצץ ואם לא הרויח אלא כמו שהתנה לתת להם י"א שא"צ לתת אלא החצי (ש"ך ס"ק נ"ח) וי"א שיתן הכל כפי הקציצה ואפי' לא יטול הוא שום ריוח (שם) :

יא עבר האפטרופוס והלוה מעות יתומים בריבית קצוצה והאכיל ליתומים ר"ל שלא הרויח כלום ונתן מעלו (ע' כ"י) י"א דפטורים מלשלם אפי' לכשיגדלו לפי שהם לא התנו באותו ריבית ולא לקחוהו מיד הלוה אלא הלוה נותן לאפוטרופוס שהתנה עמו והאפטרופוס נותן ליתום וגם האפטרופוס פטור לפי שהלוה לא נתן לאפטרופוס על דעת שיעכב לעצמו אלא כדי שיתן להיתום והאפטרופוס הוא סרסור דהטא ואינו בתורת השבה (סעיף כ') והש"ך ס"ק ל"ב כ' דיצא בדיינין ואם יש ביניהם טענות ע"ש סעיף י"ט כ' :

יב יש מתירין להלות על ספרים ללמוד בהם או מקומות בהכ"נ ולישב עליהם אע"פ שאינו מנכה לו כלום בעד זה משום דהוי צורך מצוה ומותר ללות בריבית לצורך מצוה • ודוקא כשהאחריות המשכנות על המלוה אבל כשלוה כ' אחריות על שאר נכסיו ולא יוכל להגיע למלוה שום הפסד אסור (סי' קע"ב סעיף ח' ובש"ך סק"ס) • ומ"מ יש להחמיר ללות דוקא בנביינא כדלקמן כלל קל"ה סי' ד' :

כלל קלא דין איזה ריבית דאורייתא ואיזה דרבנן ודין ריבית מוקדמת ומאוחרת (ק"ס קס"א) :

א בכל דבר שהוא מוסיף לו בפרעונו מחמת שהלוה לו יש בו משום ריבית דאורייתא בין כסף בכסף בין אוכל באוכל בין אוכל בכסף בין כסף באוכל בין שאר דברים בכסף ואוכל בין כסף ואוכל בשאר דברים בין שאר דברים זה בזה דאע"ג דכתיב נשך כסף נשך אוכל בכר רבי קרא דכתיב כל דבר אשר ישך לרבות כל דבר ובפחות משוה פרוטה ובהלואת קרקע כגון שהלוה לו חמשה גפנים שיחזור לו ששה י"א דהוי ריבית דאורייתא (רסכ"א) וי"א דאינו אלא דרבנן (תוס' ור"י בכתובות מ"ו ור"ן) ודוקא קרקע בקרקע אבל אם הלוה כסף ונותן לו ריבית קרקע לכ"ע הוי דאורייתא (ט"ס ור"י ריש סימן קס ה) אפי' במלאכה יש בה משום ריבית כאשר נבאר כלל קל"ו • ובצד א' בריבית כגון המלוה לחבירו והתנה עמו שבאם שיצטרך לסלק מס למלך וכיוצא בו יסלק עבורו וז"א אלא צד אחד בריבית שאם יצטרך לסלק מס יהיה ריבית ואם לא יצטרך לסלק אין כאן ריבית כלל וכן כל כיוצא בזה ועיין לקמן כלל קל"ה סי' ח' נחלקו הפוסקים יש אומר דהוי ר"ק וי"א דהוי א"ר (ע' ט"ע רסי' קע"ד דפסק דהוי ר"ק וע' בט"ז סי' ק"ע סק"ב ובש"ך סי' קע"ב ס"ק כ"ט) :

ב אם קצץ לו הריבית בשעת הלואה לכ"ע הוי ריבית דאורייתא כדכתיב את כספך לא תתן כו' משמע בשעת נתינה אבל אם הלוה לו סתם ואח"ז כשתבע חובו קצץ לו ריבית משום שהרחיב לו זמן הסכמת רוב הפוסקים דאעפ"כ הוי ריבית דאורייתא (קס"ו סעיף ב' וש"ך ס"ק ח') ודוקא שאמר לו כן בשעה שמרויח לו זמן דאז הוי כשעת הלואה אבל אם כבר הרויח לו זמן ובא בתוך הזמן ואמר דור בחצירי בשביל מעותיך שהם בטילות אצלי כ' הש"ך דלא הוי אלא א"ר (סק"ס) :

ג מה"ת אינו אסור ריבית אלא דרך הלואה כדכתיב אם כסף הלוה כו' לא תשימון נשך ותכמים עשו הרחקה משמרת לדבר ואמרו כללא דריבית כל שהוא אגר נטר אסור פירוש כל שמרויח בשביל המתנת מעותיו בין שבא לו החוב בדרך הלואה או בדרך מקח וממכר או דרך שכירות או דרך מלאכה בין שמקדים לו ריבית קודם ההלואה או לאחר שהחזיר לו ההלואה אע"פ שלא קצץ עמו בשעת הלואה וכל זה נקרא אבק ריבית (קס"ח סוף סעי' א') ואם יש לו טובת הנאה מן ההלואה אם התנה עמו מתחלה או אפילו לא התנה אלא דבלא"ה לא היה עושה לו למ"ד דטובת הנאה ממון הוי ריבית קצוצה (ס"ז ק"ס) ועיין לקמן כלל קל"ו סעיף א' ב' :

ד ואפילו אינו קוצץ עמו ריבית אלא שמלוה לו מעות בענין שאם ירויח יתן לו ריות ואם יפסיד יהיה הכל חל על הלוה ונמצא שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד אסור מדרבנן והעושה כן

נקרא רשע (גמרא ורמב"ם פ"כ ובש"ע סי' קע"ז) :

ה אפילו אם אמר לו בשעת פרעון אני נותן לך במתנה ואם לו בריבית דרבנן אפי' לא קנין בשעת הלואה אסור לקבלו אבל אם לקח ממנו ריבית אפי' ריבית דאורייתא וצריך להחזירה בדין • לזה מועלת מחילה לפטרו מידי דהוי ככל גזל ואפילו מתנה ע"ם להחזיר אסור בריבית (ק"ס סעיף כ') :

ו ודוקא שבאו המעות לידו בתורת הלואה בזה אסרו ליתן לו מתנה בשעת פרעון דמחזי כריבית אבל אם בא לידו בתורת מכר כגון שנתן לו מעות על סחורה כדרך שנותנין מעות להעמיד לו המין וכיוצא בו ובשעה שנותן לו הסחורה נותן לו יותר ממה שפסק עמו אם נותן לו סתם ואינו מזכיר שהוא בשביל עיכוב מעותיו מותר דאמרינן אזולי הוא דקא מוזיל גבית ה"ל שמוכר לו הסחורה יותר בזול ממה שהתנה עמו (לשון רשב"א הביאו בב"י סימן ק"ס) וה"ה אם היה המעות בידו בדרך מקו"ם להתעסק בו דבזה שייך גם כן אזולי קא מוזיל שלוקח ריוח בפחות ממה שהתנה עמו כן נ"ל אבל אם נתן לו סחורה בהקפה על זמן ועיכב הזמ"פ ולא סילק בזמנו ואח"כ נותן לו יותר בסתם ואינו מזכיר לו שהוא משום עכבת המעות נ"ל דאסור דבזה ל"ש אזולי קא מוזיל ועוד כיון שזקף עליו במלוה יש לו כל דין מלוה (והלכות כ' ח"ל אבל אם בדרך מקו"מ באו לידו ואח"כ הוסיף לו בחזרת המעות לא אסרוהו דס"ל כתחר וקונה ממנו ולא הבנתי כוונתו וע"ש בסי' ק"פ בש"ך ס"ק ד' וכן נראה שהרי דין זה למד הרשב"א ממעשה דרבינא דיהיב זוזא לבני אקרא ושפכו ליה טפי כו' א"ל אתולי גבך וע' בב"י ריש סי' ק"ס בבד"ה ועיין במל"מ פ"ה הל' י"א בשם מהריב"ל דדוקא מאותו מין סחורה מתיר הרמב"ם אבל בשולח לו דורון דליכא למימר אזולי מוזיל לגבי' אסור ועיין עוד במל"מ פ"ט הל' ח') :

ז ואם המלוה והלוה שניהם ת"ח אם הלוו זה לזה דברים של מאכל ונתן לו יותר על מה שלוה ממנו עד חומש מלגיו כגון ק' בק"כ ה"ז מותר דכיון דיודעים דריבית אסור הדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה ויש מתירין עוד בזה אפילו בהתנו תחלה כך מותר כיון שהוא דבר מאכל ודבר מועט בודאי אינו אלא מתנה גמורה ומ"מ לא ירגילו ת"ח עצמם בכך מפני המון עם שלא ילמדו מהם (ססעי' י"ז) :

ח ולא מבעיא דבשעת פרעון אסור דמחזי להדיא כריבית אלא אפילו ריבית מאוחרת אסור • כיצד הרי לאחר איזה ימים שכבר פרעו לו שלח הלוה למלוה דורון אפילו הוא דבר מועט ואפילו הוא דבר דלפעמים אפי' לא היה מלוה לו היה משלח לו דורון אם פירש לו ואמר בשביל מעותיך שהיו בטילות אסור למלוה לקבלו (ש"ך סק"ו) וכן אם אפילו לא פירש בשביל מעותיך אלא ששלח לו בסתם מתנה מרובה דמוכח מלתא שהוא משום הלואה ואפשר דאפילו היה רגיל מקודם ג"כ ליתן מתנה מרובה אפ"ה אסור אפילו בסתם דהוי כמילי דפרהסיא שנבאר לקמן דאסור (ש"ך סק"ט) וכן אפי' מתנה מועטת ובסתם אלא שיודע דבלא"ה לא היה נותן לו אסור וכ"ז [בלוה אבל] במלוה דאינו יודע מחשבת הלוה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ולכן מותר לקבל דבר מועט בסתם (ע"ש במל"מ) אבל הלוה אם דעתו הוא משום הלואה הכל אסור ואפי' מופלג מן ההלואה ימים הרבה כיון שמתכוין משום ריבית אבל המלוה מותר לקבל מופלג ימים הרבה מן ההלואה אפי' מתנה מרובה א"ל שאמר לו בפירוש בשביל מעותיך דאז אפי' מופלג הרבה אסור (שם בש"ך סק"י) :

ט וכן הדין בריבית מוקדמת כיצד הרי שנתן עיניו ללות ומשגר לו דורון זו היא ריבית מוקדמת ודינו שוה לריבית מאוחרת (שם סעיף ז') :

י ולא מבעיא בזה דממונו של מלוה מהרבה א"א אפילו הנאה בעלמא אפי' דבר שהיה עושה הלוה בלא"ה אסור למלוה ליהנות מלוה בלא דעתו דנראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו יסבול לו אבל מדעת הלוה וברשותו מותר כיון שגם בלא"ה היה עושה לו זאת ובלבד שלא יהיה דבר של פרהסיא כגון לדור בחצירו ולהשתמש בעבדיו כדלקמן סי' י"ג (סעיף ו') :

יא ואפי' ריבית דברים אסור כיצד אם לא היה רגיל להקדים לו שלום אסור להקדים לו ולא יאמר לו הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני וכיוצא בו ואסמכוהו אקרא כל דבר אשר ישך אפי' דיבור (סעיף י"א י"ב) :

יב אפילו דבר מצוה כגון ללמד עם המלוה או עם בנו בין מקרא ובין גמרא אם לא היה רגיל בזה מקודם אסור כ"ז שמעותיו בידו (סעיף ו') :

יג אסור לומר לחבירו עשה עמי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה ששוה ב' או מלאכה שהיא יותר כבידה כדלקמן כלל קל"ו סי' ג' :

יד י"א דמותר ג"כ לומר לחבירו הלויני מ' זהו' על חודש ואני אחזיר ואלוך ק' זהו' על חודש דזה דומה לאומר לחבירו עשה עמי מלאכה זו היום ואני אעשה עמך מלאכה זו למחר דמותר • וי"א דאינו דומה למלאכה ואסור (ומשמע דזה סוי ר"ק) דה התם אין כאן הלואה אלא שזה חייב לו שכר מלאכתו ומה לי אם זה פורע לו במעות או שעושה מלאכה ששוה ג"כ כך אבל הכא אין הלוה חייב לזה כלום עבור ההלואה ומה שחוזר ומלוה לו הוי ריבית ולכ"ע אם מ.נה

שילוה לו כפל או על זמן יותר ארוך הוי ר"ק (שם ועיין בקונטרס הסמ"ע ולקמן כלל קל"ח סי' ט"ו) :

טו המלוה לחבירו ק' שיתן לו ק"ך כגון שהלוה מאה רובל סיג על מנת שיתן לו ק"ך והמקח עכשיו כ"ד רובל כסף וכשהוא משלם לו המקח כ' רובל כסף ונמצא שהק"כ גם כן אינם שוים אלא כ"ד רובל אפ"ה הוי ריבית דאורייתא דבתר שעת הלואה אזלינן אבל אם הלוה לו ק' בק' אע"פ שנתייקר אח"כ לא הוי אלא ריבית דרבנן ועי' לקמן כלל קל"ד (סעיף כ"ח) :

טז המלוה את חבירו אסור למלוה ליהנות מן הלוה אפי' בדברים שהמלוה אינו נהנה והלוה אינו חסר כלום אם הוא דבר של פרהסיא כגון לעשות מלאכה בעבדו אפילו הוא בטל או לדור בחצירו חנם אפי' הוא חצר שאינו עומד להשכיר וגם המלוה אינו דרכו לשכור ואפילו להשכירו פחות משויו אסור כדלקמן סימן קל"ו סי' א' וה"ה כל דבר של פרהסיא אסור כגון לקנות עבורו בבהכ"נ לקרותו בתורה ושאר כיבודים אפי' אם הלוה אינו מתכוין כלל לכבח בשביל המלוה דהרואים יחשדו שעושה כן בשביל הלואה אא"כ ידוע לכל שבלא"ה עושה כן ואם הלוה מתכוין בשביל הלואה אסור (קס"ו) ואם הדבר ידוע שקודם הלואה היו אוהבים זא"ז כ"כ שהיו משאילים חצר זה לזה כשצריכים לפעמים מותר אף לאחר הלואה (ורש"ל אוסר) ודוקא דברים של פרהסיא אבל מותר להשאיל כליו ובהמתו אם היה משאילו בלא"ה כיון שאינו דבר של פרהסיא ובלבד שיעשה מדעת הלוה ושלא יתכוין הלוה בשביל ההלואה (שם) ועיין לקמן כלל קל"ו ומענין דר בחצירו סי' א' :

יז היה המלוה בעל מלאכה והתנה עם הלוה שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה או איפכא שהלוה בעל מלאכה והתנה עמו המלוה שיעשה לו מלאכתו בזול מבואר שם סי' ד' :

כלל קלב דין ריבית כסף בכסף ע"י הלואה באיזה צד מותר (ק"ס) ז'

א לא אסרה תורה אלא ריבית הבא מיד הלוה למלוה כדכתיב את כספך לא תתן כו' וכן גבי אזהרת הלוה כתיב לאחיך לא תשיך משמע דוקא מלוה למלוה או משליח לוה לשליח מלוה ואין הכוונה שהלוה אינו נותן בעצמו הריבית למלוה אלא ששולח לו על ידי שליח דזה ודאי אסור מדאורייתא שאפילו שלחו ע"י קוף הוי ריבית שכיון שהלוה לוה מן המלוה א"כ הרי המלוה מתרבה ממונו מן מעות הלוה (ע' מג"מ פ"ב) אלא הכוונה שאין הלוה נותן ריבית כלל דאע"פ שהמלוה מתרבה ממונו לא איכפת לן לפיכך מותר לאדם לומר לחבירו הילך דינר והלוה לפלוני י' דינרין שכיון שאין הלוה נותן מכיסו כלום מותר לפיכך אסור לזה לחזור וליקח דינר זה שנתן מהלוה ויש אוסרין אם פיים הלוה לאותו פלוני שיתן עבורו דאם פייסו מחזי כשלותו ואסור מדרבנן ורוב פוסקים מתירין בזה (סי' ק"ס סעיף י"ג) וכ"ש שלא יקדים לו הלוה לנותן מתנה דרך שכירות שישתדל לו הלואה ממלוה והוא חוזר ונותן למלוה המתנה ההיא או פחות או יותר קצת ריבית גמור הוא (ס"ז סק"ו) וי"א דאפילו חוזר הלוה ונותנו מותר דהא מדינא לא היה חייב הלוה לשלם לזה כלום ומאי דיהיב ליה שכר טרחו יהיב ליה מנפשיה ב (ע"ש מה שכתבתי בשם ריטב"א) אבל אם הבטיח הלוה לשליח זה להחזיר לו מעותיו לכ"ע אסור מדרבנן ואם אמר הלוה כל מה שיתן לפלוני כדי שילוה לי אינו מפסיד בזה נחלקו הראשונים דיש אוסרין ויש מתירין (ע' ב"י ומג"מ שם) אבל אם אמר כ"ז שלא יתן לך פלוני מעות שאתה מלוה לו אתן לך בכל חודש דינר אסור דמקבל עליו ריבית וכ"ז שאין הלוה פורע לו הקרן יש ע"ז חוב הריבית נמצא גם אחריות הקרן עליו (ס"ז סק"ו) :

ב אם אמר הלוה למלוה פלוני יתן ריבית בשבילי אסור דהוי כשלותו (שם) (ונ"ל דהיינו אלא מפני בערמת ריבית עיין בקדושין דף ו' ע"ב בתוס' ד"ה והלוות) וי"א דלהמתירין ללוה לפיים לזה שיתן עבורו ה"ה דאפילו אמר הלוה למלוה פלוני יתן בעבורי מותר (מג"מ פ"ב וכ"כ בשם רמב"ן שם) דכיון דאין הלוה נותן משלו כלום מותר ואם א"ל הלויני מנה וטול דינר מיד פלוני שאמר שיתן לי מותר כיון דלא זכה בו עדיין מותר (מג"מ בשם רשב"א שם) :

ג ואם אמר המלוה ללוה פיים לפלוני שיתן לי ד' דינרין ואלוה לך אע"פ שאין הלוה אומר תן לפלוני כדי שילויני וגם כשנותן אותו פ' למלוה אינו אומר כדי שתלוה לפלוני אפ"ה אסור

כיון

בינת אדם

ב ליתן שכר נביות ערב שלוף סט"ז בסימן ק"ע סק"ג אוסר והש"ך בנקה"כ כ' דחולק בזה וכדומה לו שנוהגין להיתר עכ"ל. דבימיהם לא נדפס ספר שיטה מקו' כ"מ וז"ל הריטב"א שם דף ס"ט ע"ב ד"ה אמר רבא כו' הילך ד' זוז אוזיל לפלוני דלוזפין לי מ"מ שכר אמירה נוטל ושקשה הריטב"א תיפוק ליה שזה אינו מלוה לו כלום ותירץ תי' א' דקא משמע לן דאע"ג דלא נתרצה זה ללות אלא בזה והוא מלוה ללוה אין כאן אפי' ריבית מוקדמת כי הוא לא נתן לו אל דעת שילוה לו אלא על שכר אמירה בשלמא ושכירות בשלמא הוא דוקא דקדים ויהיב ליה זוזי מעיקרא אבל לא כן כיון דמדידיה שקיל בשעת זוזי בלואה מחזי כנוטל שכר מעותיו עכ"ל ומשמע מלשונו דדוקא אם לא ביקש ממנו שיהיה שלוף דוץ אלא מדעתו ורצונו עשה זאת אבל ליתן שכר שיהיה שלוף דוץ אסור וכן משמע בהורה דאל"כ הוי ליה לרבא למימר אימא לפ' דלוזפין ואהא תלמי א"ו דבכהאי גוונא אסור אבל אם עשה זאת מותר וזה שכלל רבא בדיבורו דלוזפין לי ר"ל שמלל כל פנים תרצה שאתם במעות לידי ומ"מ זה מירי דוקא שנותן שכר. אבל בהלואה בלא ריבית דאל"כ אסור :

הגהות

כיון שהמלוה אומר אמור לפלוני שיתן לי מחוי כשלוחו ולא עוד אלא שאסור למלוה לומר פיים פלוני שיתן לך ד' דינרין ואלוה לך דכיון שרוצה בתקנתו ה"ל כאלו מהנה למלוה בשליחותו (סי' ק"ס ס"ך סק"כ ועיין במל"מ) • ואם אמר המלוה ללוה אלוה לך מעות ע"מ שתקבל ממני מתנה אם הוא אדם חשוב שאינו מקבל מתנות בלא פיוס אסור (ט"ז ס"ק ק"ת) :

ד ואם אמר המלוה ללוה פיים לפלוני שיתן דינר לפלוני אפי' להקדש או לנכרי או זרוק לים ואלוה לך הוי ריבית קצוצה ומוציאין מהמלוה ללוה כיון שהוא קצץ עמו ליתנו לפלוני (ש"ך ס"ק י"ט) דאע"ג דלא אתי זוזי לידי המלוה ולא לשלוחו ולא פרע בהן חובו מ"מ מה שנתן על פיו הרי הוא כאלו הגיעו לידו והוא יתן לפלוני או זרקו לים ואין חילוק דה"ה אם הלוה אמר כן למלוה ומשום זה הלוה לו (סעיף י"ג) :

ה מותר לומר לחבירו הילך זוז ואמור לפלוני שילוני ואפילו לבן המלוה מותר לומר כן ודוקא כשהוא גדול ואינו סומך על שולחן אביו אבל בקטן אע"פ שאינו סומך על שולחן אביו מ"מ אם לא יהיה לו הוא מוטל על האב לפרנסו וכ"ש בסמוך על שולחנו אפי' הוא גדול אסור דהוי כאלו נותן למלוה עצמו ומיהו י"א דדוקא כשאין המקבל נותן מזה למלוה דאל"כ מחזי כשלוחו (סעיף ס"ז) אבל יש מתירין גם בזה (כ"כ בש"ס מקו' לבדוק בשם הריטב"א שם ד"ס ולמר רבא שרי ליה בתירוץ ב' עיין בנ"א סי' כ') ובלבד שיהיה גדול ואינו סומך ע"ש אביו :

ו וכ"ז כשהלוה לוקח ההלואה מיד המלוה או משלוחו או ששלח לו שטר בח"י על ידי שלוחו ולוה בין מהמלוה עצמו או משלוחו שהרי עכ"פ הלוה נשתעבד למלוה אבל אם ראובן שלח שלוחו שמעון שילוה מלוי ולוי מכיר אותו שהוא שליח ראובן או שכתב לו ראובן ששמעון הוא שלוחו ולוה שמעון מלוי בריבית על שם ראובן ואפילו נתן לו גם כן שטר וחתם עצמו בפקודת ראובן מ"מ אין כאן ריבית כלל שהרי זה אפילו צוה לו ראובן שילוה בריבית קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה וא"כ אינו שלוחו כלל וה"ז כאלו השליח לוה לעצמו וחוזר השליח ומלוה ללוה והלוה כשנותן הריבית לשליח הרי אינו נותן הריבית שיחזיק לעצמו אלא ליתן להמלוה וה"ז כאלו אומר הילך זוזי ותלוה לפלוני דהיינו לשליח דמותר כדלעיל סימן א' וכשהשליח נותן הריבית למלוה אע"פ שהוא הלוה כיון שאינו נותן משלו כלום אין כאן איסור כלל (מה שהארכתי בזה הט"ז בסי' ק"ס בס"ק י"א ע' במל"מ פ"ה ולק"מ) וכ"ז בהלואה ע"פ או שהשליח חתם עצמו בפקודת המשלח שאין השליח משתעבד למלוה (ע' סי' ק"ע בט"ז סק"ב) והלוה לא כתב למלוה שילוה לו בריבית רק סתם שילוה לו והיינו בהיתר וגם לא אמר לשליח תן לי ואני פורע לך דזה אסור לכ"ע (עיין מל"מ שם ומה שכתבתי בנ"א) אבל אם השליח נותן למלוה שט"ח בח"י הלוה שנכתוב בו ריבית ה"ז ריבית מיד הלוה למלוה שהרי המלוה מתרבה והלוה נחסר ובאה מהלוה למלוה וה"ה ע"י שליח המלוה ואפי' אם שליח המלוה עשה שלא בידיעת המלוה

נ ולכן המשולחים שלוין מעות בירידים ונותנין שט"ח שלהם בר"ק עוברים על איסור דאורייתא והרוצה לעשות כן ביארתי יפה בנ"א כיצד יעשה בהיתר :

ז מותר ליתן שכר לחבירו שיהיה ערב בשבילו אע"ג דמחזי כאלו הוא המלוה ומה שזה נותן לו שכר מחזי כריבי' והוי כריבי' מ"מ מותר דאיזה אלא שכר טרחתו מה שמתחייב עצמו בעד חבירו ואפי' אם לא יתרצ' המלו' בערבות לבד אלא דוק' שיהי' ערב שלוף דוץ וא"כ באמת הוא המלוה מ"מ מותר כיון שזה לא ביקש ממנו שיהיה שלוף דוץ רק ערבות בלבד ואמנם כיון שהוא

בינת אדם

ג הלואת זהב בזהב כתב רמ"א בסי' קס"ב דאין למחות בידם דיה להם על מה שיסמוכו והוא בסי מה שכ' בפסקי מהרא"י סימן ר"ד שלשה טעמים להתיר . א' דתוס' חולקים על הגאונים וס"ל דזהב הוי מטבע . ב' דאפי' לשיטת הגאונים שיש לו דין פרי כיון שרוב בני אדם יש להן מצלצלין דהוי זהב ואם היו רוצים למכרם בזול יכולים להשיג ואם כן הוי הלואות סאה בסאה ויש לו מעות מזומן דהרי הכא נמי הרי יוכל למכור מצלצלין מה שאין כן סאה בסאה דלא מהני מצלצלין דאין דרך לקנות תבואה אלא במזומן . ועוד טעם ג' דוקא בזמניהם שהיה המטבע של כסף מעורב בנחשת תוספת אם כן היה חשוב ותריף בהוצאה ולכן עד זהב שיצאה וזהב הוא הפירי נשא"כ בזמה"ז שהכסף מוסיף מאוד בהרבה תוספת א"כ דינו כתוספת דנכ"ע זהב עד נחושת הוי טיבא עיין שם . והנה טעם שני שכתב הוא דוקא לדעת הנ"א שהביא הב"י בסי' קס"ב והוא מהרא"ש ריש פרק א"נ ד"ה ונראה וכן הקשה התוס' דף ע"ב ד"ה אין לוין וכ' הב"י דזה דוקא נמי הגירסא שם אין לוין על פירות שבשוק אבל כל הפוסקים גרסינן אין לוין על שער שבשוק ולכן כתב הב"י דהטור פסק לאו דשמואל הוא וכן כ' הש"ך בסי' קס"ב ס"ק ה' דכן הסכמת הפוסקים וא"כ הט"ב דלא מהני מה שיוכל למכור מטלטליו דאפי' מעות מזומן לא מהני דהא זהב אין לו שער קבוע וגם טעם שלישי לא שייך בזמה"ז שאדרבה כל מטבעות כסף שלנו הוא כסף טוב (ועוד בח"מ סימן ר"ג לא מחלק בין זמן לזמן ופסק דזהב הוי פירא נגד כסף וא"כ ה"ה לענין ריבית כדאמרינן בזוהב) וא"כ לא נשאר אלא טעם ראשון שכתב דתוס' חולקין, וס"ל דהוי מטבע וכן משמע מתשובת רשב"א שהביא ב"י באמת נראה לי דבזמניהם היה הדרך למכור הכל גם במטבע כדרך שנוהג גם עכשיו במקצת מקומות דהיינו בליפציא גמור, הכל כך וכן ליסרות כמו (רענדי"ן) טוב וא"כ היוקר והזול תלוי בפירות ולא מטבע אבל עכשיו רואות בכל המקומות שהיוקר והזול תלוי בדינר זהב ולא בפירות וא"כ וודאי הוא מטבע דיוקר וזול וא"כ יש לו דין פירא ולכן נ"ל דיותר טוב שיזהר הלוה שיהיה לו על כל פנים אדום זהב א' כדין סאה בסאה שלא יצא השער וכן הדין בהלואת אלטן וא' שיש במדינות קיסר יר"ה או י"ל שוה דקיי"ל בסימן קע"ה דשאני בשער של פירות אע"ג דלא קבוע ובסאה בסאה כיון שיצא השער לוין אע"פ שאין לו :

והנה

שהוא שלוף דוץ לא התירו אלא דוקא בשהקדים לו השכר קודם ההלואה אבל לאחר שהלוה לו אסור ליתן לו שכר דכיון דעכשיו הוא באמת המלוה מחזי כנוטל שכר על מעותיו (בסי' ק"ע סט"ו סק"ג אוסר וכש"ך בנקה"כ תוכך כזה ולא ראו דברי ריטב"א בסי' מקו' דף ס"ס ע"ב ד"ה א"ר סילך כו' שכשתקפ נכ"א סי' כ') אבל אסור לו לבקש ממני שיהיה שלוף דוץ ודוקא בהלואה אבל אם מבקש מחבירו שיהן שט"ח לחבירו בעד סחורה שקונה ונותן לו סחורה בזה יש תקנה שיאמר הערב להמוכר אני קונה ממך הסחורה כיון שאני נותן לך שט"ח ע"ז וא"כ מה שנותן לחבירו הוא בתורת מקח שקונה ממנו (ט"ז סס):

ח השותפין שהוצרכו ללות מעות מעכו"ם בריבית צריכין שיבואו שניהם עה"ח או אם יש מנהג בין הסוחרים שבאשר יחתום א' שמו וכותב ושותפו נתחייב בזה השתוף די בזה ראו שניהם הם הלוין אבל אם אחד מלוה על שמו לבד א"כ הוא חוזר ומלוה לחבירו בריבית ואם שניהם עוסקים בשותפות וא' מהם נוטל מעכו"ם בריבית ומניחו לעסק השותפות יכול תחלה למלאות הפרעון במה שצריך לתת ריבית והמותר יחלוקו כי לא נעשה כאן הלואה מעולם אלא הריוח וההפסד מגיע לאותו סך ממון של הלואה והריבית הוא בכלל הפסד אבל אם אחד מניח ממון וחבירו מתעסק בשותפות לחוד וזה המניח הממון נטל ממון מעכו"ם על ריבית לצורך השותפות אין לו ליטול מהשותפות לפרעון הריבית כיון שהוא אינו מתעסק אלא חבירו לא יוכל לומר שהריבית ממעט חלק בריוח אלא ה"ל כאילו מניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות ואם לוה אחד מישראל בעסקא ונותנו לשותפות שפיר יכול ליתן הריוח מן השותפות דבהדרך שהוא מקבלו בעסקא כך נותנו לשותפות בעסקא • ונ"ל דה"ה אם א' מלוה לשותפות ממעות שלו או שלוה מאחרים על שמו עפ"י היתר זקוקים צריך ללות המחצית לחבירו על דרך היתר דוקא או שחבירו יתן לו בתחלת השותפות או כ"ז שירצה שט"ח עפ"י היתר זקוקים על סך כפי שמשער שצריכים ללות תמיד ויתן לו רשות למכור הזקוקים שלו לצורך השותפות כשיצטרך (וע' כ"ז סי' ק"ע בט"ז סק"ג):

ט כבר נהגו להלוות זהב בזהב ר"ל שזה לוה זהב אדומים ומחזיר לו אדומים ואף על גב דלפעמים מתיקרים ונמצא דהוא ריבית עכ"פ מדרבנן וא"כ מצד הדין היה אסור אא"כ שיעשנו דמים דהיינו שאם יתיקר האדום זהב אזי לא יתן לו אלא מעות כסף כפי המקח שהיה בשעת הלואה כמו שנכתוב לקמן כלל קכ"ט בדין ריבית אבל באבל מ"מ סמכו העולם על דעת הפוסקים דדינר זהב כיון שהוא יוצא בהוצאה אין לו דין פירות אלא דין מטבע ובמטבע מותר ללות לו מטבע לשלם לו אותו מטבע או אחרת דאף שלפעמים נתיקר אין היוקר והזול תלוי בו אלא הפירות הם זלים ויוקרים (סי' קס"ב) ול"נ כיון שאנו רואים דעינים שהאדם זהב היוקר והזול תלוי בו ולא בפירות ולכן יותר טוב שיזהר הלוה שכשיצטרך ללות אדומים יהיה לו עכ"פ אדום זהב אחד וא"כ דינו כדין הלואת סאה בסאה כדלקמן כלל קכ"ט בכל דיניו ופרטיו דאם יש לו מותר לכ"ע ד וכן הדין בבאנק נאטען ובמדינתינו קוראין אסיג וכן בר"טים האלענדער (ונ"ל שפס"כ הפוסקים שאין היוקר תלוי בהם אלא בפירות היינו שמנהגם היה שהכל נמכר בך וכן לטרות כעד ר"ט או כעד אדום או כמו שהמנהג עד היום ברינש והעיר ליפסיי שהכל נמכר בך לסרות כעד ר"ט ולכן יש לו כל דין מטבע משא"כ במדינות וכמדינות שהכל מו"ת הכל במטבע אסיג אזי הוא נהיפך שהאסיג הוא מטבע והכסף נעשה לפירות ודינו כדין זהב):

י כבר נהגו בק"ק ווילנא וסביבותיה להלות בריבית בדרך היתר על ענין זה שכותבין בשט"ח וז"ל השט"ח • משמעות שט"ח על החתום דמעל"ד ע"ס מאה זקוקים כסף צרוף מה שהודה החתום דמעל"ד שיש בידו וברשותו סך כסף הנ"ל וקבל בק"גאס ונתן הברירה לבע"השט או ליתן

בינת אדם

והנה כל זה לענין בשעת הלואה אך אם כבר הלוה לו אדומים ונתייקרו אם כן לשיטת הגאונים דסבירא להו דהוי כפירא א"כ דינא כהלוואת סאה בסאה הלא יצא בשער דאין צריך לסלק אלא כפי השער שהיה בשעת הלואה כדאיתא בסי' קס"ב ואף דקיי"ל לענין ריבית דמשני שער של עיירות מ"מ יש לומר דיכול לטעון קים לי כשיטת רוב הפוסקים דבעינן שער קבוע וזה אינו באדומים ואף דמותר לסלק כפירא ולסמוך על המקילין אבל כשאינו רוצה א"כ אין בב"ד יכול לכופו דיטעון קים לי דבעינן שער קבוע ולשיטת הגאונים זהב הוי פירא אם לא שיטעון המלוה שהיה לגוי ודאי אפילו אדום זהב אחד דאז יצטרך הלוה ליתבע שלא היה לו כנלע"ד ואם טען המלוה שהודה שיש לו עיין בח"מ סימן ס' סעיף ו' והרוצה יכתוב בשטר שהודה הלוה שיש לו אדומים בתוך כיסו ואז אין חשש כלל:

א"ל דהם דין המלוה על המטבע והוסיפו עליה השמר מ"ד סימן קס"ד הוא ממי על דרך המנהג שכל השו"ע הוא כמה שנהגין לפירות כעד שטבע זו (דברי הלבוש ... קס"א סעיף ז'

שכתב שטר השומר לגבות הגבוי דמי נ"ע דכן דברי כ"ע הם שכתב דכל סילוק הלא זוי אפשר הוא עיין בסי' קס"ו בעין ס"ק י"א ובסוף סימן קס"א שטר שיש בו ריבית של דבריהם שאינו גובה הריבית ע"ש:

ד מנהג הסוחרים ששולחים שליחיהם לירידים וקונים שם להסוחרים שזה הוא שלחו ואם יצטרכו ללות יקח לוה על החבונים והמשולחים לוים לפעמים מנכרים ולפעמים מישראל בריבית קצוצה ותוהמים עצמם נפקדים בשטלה ולפעמים שאין המלוה רוצה להקיף לבעה"ב בשטלה אלא לשליח ונותן שטר על שמו לבד כערב שלוף דוץ וצריכין אנו לצדד איזה מותר ואיזה אסור דמנהג זה הוא תמיד בין הסוחרים ונעשה לוה להיתר ומזונם לא שאל אדם על זה:

והנה דין זה דריבית עיי' שאלת כ' רש"י ומקלם שלהגוסים אתו עי"ז אך בש"ע בסי' ק"ס ס"ק כ"ב בחזיק דברי רש"י וכ"ל בשם הב"ח ג"כ והמל"מ ס"ס האריך מאד בדין זה וכ' משום רש"י תורה היא ואף שרמ"א כ' דאין לסרבה בדבר ואין לסמוך ע"ז כ"א לצה בוודך אין לנו עת להאריך בגזל

בגזבה"ן

ליתן לו סך הכסף הנ"ל או לשלם עבורם סך אלף זהובים במזומנים והזמ"פ מתבין שהוא באותו יום שנעשה ההלואה כגון שהלוה אותו ר"ח ניסן כותבין והזמ"פ ר"ח ניסן והלשון אינו מדוקדק שההיתר הוא כך שהלוה מודה שיש לו כסף דהיינו שאין בו צורה וחושבין כל זקוק שהוא שוה עשרים זהובים שכך היה שוה הזקוק בזמן שנתקן ההיתר זה ואף שעכשיו שוה יותר (כי זקוק הוא מארק והוא עכשיו ערך ס"ו זהובים) מ"מ הולכין בזה אחר המנהג והלוה מוכר אותו בעד עשרה זהובים כי כיון שיש לו בביתו רשות לאדם למכור מטלטלין שיש לו אף שוה מנה בדינר וכיון שמודה שיש לו נאמן ומקבל בקג"אס ועי"ז נתחייב הלוה סך הזקוקים למלוה ונותן הברירה לבע"השט שהוא המלוה כשירצה חייב הלוה ליתן לו הזקוקים אלא שנתרצה המלוה שכאשר ירצה הלוה ליתן לו בעד כל זקוק ערך הרוחים שפוסק עמו אזי פוטר אותו מן הזקוקים וזהו שכותבים ויעלה רוחים לשנה כך למאה ר"ל כיון שכבר קנה המלוה הכסף והוא שוה הכפל עתה נתרצה ומוחל להלוה הכסף כשיסלק לו במזומן עם ריוח ולכן צריך לכתוב כך ונותן הברירה לבע"השט או שיתן החו"ם סך הכסף או שיתן עבורם סך אלף זהובים וגם צריך ליזהר לכתוב ויעלה רוחים לשנה כך וכך וכן לפ"ע לחצי שנה או לפ"ע לכל חודש דהוי כאלו מרחיב לו זמן לשנה ואם יקדים לו מעות מוכר אותו בזול אבל אסור לכתוב ויעלה רוחים לחודש כך וכך וכן לפ"ע לכל חודש דלא יהא אלא שמוכר לו סחורה דאסור למכור לו בתנאי זה שאם תתן לי עכשיו או לאחר חודש המקח י"א זהובים ואם תסלק לב' חדשים המקח י"ב זהובים דהוי ריבית כאשר נבאר בדין ריבית שע"י מקח וממכר ומה שכותבים והזמ"פ ביום ההלואה הוא אינו מן הצורך שיוכל לכתוב והקנה לו בקגא"ס מהיום שהרי כותבין יום שנכתב בו ג"כ בשטר וא"כ יוכלו לכתוב והזמ"פ לשנה או אימת שירצו אלא שכותבין כך משום דלפעמים מקיף לו

בינת אדם

מהמהרי"ו ומכ"ש אם לא כמנהגו נוסח ההיתר יעשו איסור ולכן יגעתי למצוא כדרך הכתובה בסוף גד להקל עכ"פ האיסור דמפליגו שחז"ל תקנו ע"ז בר"ש פ' מי שהחזיק ע"ש. ול"נ דודאי מה שהתיר רש"י ע"י שליח לא מיירי שהמלוה נותן המ"ח וקונה הריבית רק שמולא השט"ח ע"י שליח וא"י מי שהלוה רק הכל ע"י הרסור דזה ודאי הוי ר"ק שהרי המלוה נותן רק על הלוה ואפי' ישלח לו הריבית ע"י קו"ף הוי ר"ק אפ"ה כמל"מ אלא מיירי שהמלוה יודע שזה הוא מלותו של הלוה ודאי לא שרי גוי נכרי וא"כ אף שהלוה כ' לו הכ"י שזה הוא מלותו ושאם יצטרך ילוה לו אלא שלא כתב לו שילוה בריבית אלא כתב לו סתם שילוה לו אין בכך כלום שכוונתו שילוה לו בהיתר ואפי' מגן הלוה שט"ח כמ"ש והשליח קנה ריבית אפ"ה מותר דדוקא אם הלוה גופא ריבית בכה"ג אסור לכ"ע כמו שכ' רמ"א בשם מהרי"ק דכיון דהלוה עצמו משעבד עצמו בריבית הוי ריבית בהא מלוה [illegible]לוה אבל כאן שלא עשה אותו שליח על ריבית וא"כ כיון שהיגה מדעת עצמו מבטל השליחות כדאי' בח"מ סימן קפ"ב וא"כ עדיין היתר של רש"י במ"ע דאין שליח לדבר עבירה ודומה לזה בסימן קס"ח סעיף ז' ח' וכ"ז כשהתנם בפקודת המשלח ונמצא סמיכת המלוה על המשלח וכ"ה שכוונתי לדעת הגאון חוות דעת שכתב ג"כ דדוקא בענין זה מותר אלא דס"ל דדוקא אם אמר השליח אני אתן לך הריבית מותר אבל אם אמר שהמלוה יתן ריבית אסור מדרבנן ולענ"ד כמו מה שכתב המל"מ שהבאתי גם בזה מותר ואם אפשר לעשות כדעת הגאון ודאי עדיף טפי :

ומכאן אם המלוה יאמר אין אני מלוה להמשלח אלא לך ודאי אסור לכ"ע שהרי אז השליח הוא הלוה מן המלוה וחוזר להיות מלוה להמשלח ומה אין סברא מה שכתב המל"מ ור"ל דהשתא ליכא האי השליח לוה לעצמו כיון שאינו שלוחו של לוה דאין שליח לד"ע והוא לא לקח ריבית אלא אותו שהלוא' היתה למשלחו לא לו אבל כאותה הוא שהשליח הוא הלוה וחוזר ומלוה אותם למשלח והמשלח אינו נותן הריבית למי שהלוה לו אלא למי שהלוה למלותו שזה מותר גמור כדאמרי' שרי ליה למימר לחבירו הילך ד' זוזי ואוזפי' לפלוני אזי כו' והמשלח נותן ריבית אפ"ה שבוא שלוה הוא שוה איסור והאי ריבית לא דידיה הוא עכ"ל וכ"ז ל"ם כשהשליח נותן שטר שלו ואין למלוה שום עסק עם המשלח א"כ השליח הוא לוה מן המלוה ונותן לו ריבית וחוזר ולוקח הריבית מן המשלח :

ולא מיבעיא אם המלוה הוא ישראל דאסור אלא אפי' אם המלוה הוא נכרי דאע"ג דאינו עושה איסור בהלואתו ש מ"מ כשחוזר ומלוה להמלוה שרי מלוה בריבית, כדאי'

סחורה

בסימן קס"ט סעיף י"ז (ועיין בסימן ק"ס בש"ך ס"ק ל"ב בשם ד"מ) (בש"ך ריש סימן קע"ט דהערב שלוף דוץ הוי ר"ק וכ"מ בשיטה מקובצת דף ת"א ע"ב דהוי ר"ק וכ"כ הט"ז ס"ק כ' וכן הוכיח בשיטה מקובצת מדאמרינן בגמרא אמתנית דישראל קא מוזיף בריבית וכ"ל דאפי' לדעת הב"ח סי' [illegible] אם מודה בישראל בערב שלוף דוץ דהוי ר"ק :

וכן אם המשלח נתן שטר ואתם שמו והמלוה רוצה שיחתום גם השליח על אותו שטר נמי אסור אפי' המלוה נכרי דבדיניהם נעשו שניהם לוים כרמ"א וש"ך :

אבל מותר להיות ערב לנכרי דלא מחוייב לתבוע תחלה הלוה כדאי' בסי' ק"ע ומותר לחתום השליח שהוא ערב שבשלא יפרע המשלח בזמנו חייב הוא לסלק הרוב דזה מותר לכ"ע וז"ל ריטב"א בי"מ ע"א ד"ה אבל אתה וכ' ר' משה ב"ר טודרוס שאם אמר ישראל לישראל חבירו לך ולוה לי מעות מן הכ"י בריבית והריני לך ערב בשליחותו מותר כיון שהוא שליחו לישראל [illegible] הוא לוי כאלו הלך הישראל לשם ולוה מן הנכרי ואע"ג דאמרי' כיון דבדיניהם בתר ערבא אזיל אסור הכא הוא שהערב אומר אני אהיה לך ערב בעבורו אבל הלוה לא אמר לו בתחלה היה ערב בשליחותי אלא הערב אמר אני אהיה לך ערב בעבורו והישראל הערב את מי הלוה אם ירצה ויאמר אני מוליכך מן היום שיתרצה לך בזה אבל אינו אומר לו הלוה לכתחלה היה ערב בשליחותי שילכך בכה"ג שרי ומהגה שאינו כאן [illegible] בכל יום עכ"ל ומכ"ש במה"ז שצריך לזהר הלוה תחלה כמו שכתב רמ"א בסי' ק"ע כיון שהשליח עושה כן מעצמו ואפי' אם הלוה מן הנכרי ק' ונתן לו שט"ח על ק"ן מותר לכ"ע שאין כאן ריבית כלל שמעשה כאלו הלוה היום להמשלח ק"ן וכן משמע ממש"כ הב"י בשם הכ"ח הביאו הש"ך ס"ק א' בסי' ק"ע :

וי"ש עוד למצוא תקנה לצורך גדול בשעת הדחק שיכתוב המשלח להשליח ישראל [illegible] סך כך וכך כדי שילוה לשלוחו ד"מ אם רצונו ללות אלף ר"ט על ב' חדשים ומנהגם ליקח כ' למאה לחודש יכתוב לו שיקבל במתנה ארבעים ר"ט כדי שילוה לשלוחו אלף ר"ט על ב"ח וזה מותר גמור כדאמרינן שרי ליה כו' הילך זוזי ואוזפיה לפלוני וכודאי י"ל דאין חילוק אם אותו פלוני נותן לו בשליחותו של זה בנותן או אחר דמ"מ כיון דעיקר הכסף שאין הלוה נותן כלום והוי יהיה השליח חמש על כמו דוקא בלא ריבית אבל אסור ללוות על שם המשלח (וכמו שכ' המל"מ פ"ה דלדעת רמב"ן והרשב"א מותר באומר פלוני יתן לך) ויקבל השליח בעד המעות סחורה לעצמו וימכרם להמשלח אף שיש בזה משום ריבית במקום שלא ישמעו לו לאיסור

שחורה בלא רווחים על זמן רק כשיעבור הזמן אזי יחשוב ריוח ולכן אם רוצים לחשוב רווחים מאותו היום לכן כותבים שהזמ"פ באותו יום ואינו מן הצורך (עיין ע"ז סימן קע"ג סק"ט) ועיין לקמן כלל קל"ד סי' י"א י"ב: ה

יא היתר זה של זקוקים הוא פורח באויר וטוב לפני ה' ימלט מזה ולדעתי לא התירו אלא במי שאין לו במה להתפרנס שהרי הלוה אין לו הכסף וגם המלוה יודע שמשקר ואין זה אלא כגונב דעת עליון כמו שהארכתי בב"א אך יש היתר שהוא בעצמו ההיתר של זקוקים ויוכל להעשות עפ"י דין בהיתר גמור דהיינו שהלוה יכתוב רייסטער מסחורותיו או מטלטליו שיהיו שוין אף יותר מן הכפל כמה שרוצה ללות ויכתוב בשטר בקג"אס שמכר לו מעכשיו הסחורות או מטלטליו כפי הרשימה שביד בע"השט בעד סך כך וכך אפילו שוה מנה בדינר וכיון שיש לו רשות למכור לאדם כרצונו ושאם לא יעמידם לבע"השט לזמן פרעון אזי חייב לבע"השט כפי שי פשרו וזה היתר גמור אלא שהט"ז בסי' קס"ו מחמיר שלא לומר בתחלה הלויני אלא תיכף יאמר הלוה למלוה יש לי סחורה שוה שני מאות ואמכור לך בעד ק' זהובים להעמיד לך לחצי שנה או לשנה כפי שירצו ואם לא אעמיד לך אזי הברירה בידך שתקח כך וכך והש"ך בנקה"כ מתיר אפילו אמר בתחלה הלויני (ועיין בסי' הסמוך) ועיין עוד היתרים להלוות לקמן בדין עסקא כלל קל"ז ונוסח שט"ע:

יב המלוה לחבירו לכל הנאותיו ואינו מקבל ממנו ריוח אלא שהתנה אם יצטרך לסלק ממ
המלך

בינת אדם

לאיסור מותר להתיר משכונו לר"ק:

עוד יש תקנה שיתן המשכון במתנה גמורה לבעלים מן מ' ר"ם שיחזיר לו כלוחה וזה מותר כדאמרי' שרי ליה למימר לאחריה הילך ד' זוזי והיתה לפלניא דלוזפי זוזי מ"מ הכא במירה אסור ואע"ג שהבעלים חוזר ונותן אותם למלוה שיטה להמשכון מותר כמ"ש בהדיא בפיסקא מקוונת דף ס"ט ד"ס ואמר רבא פסק' ריטב"א נ"ל האי טעמא דהכא אמירה אסור היינו ליה שהרי זה איש מלוה לו כלום ומשו"ה דקמ"ל דלא פ"פ שלא מהרה המלוה לאיש הכוה עד שנתן לו אותם ואי מותר כיון דלאו אדעתא דליתנו למלוה יהבי ומאי דיהיב איהו למלוה מדידיה יהיב עכ"ל ובזה צריך בעלים ליזהר שלא יהיה הוא מלוה ואע"ג דהט"ז כ' בסי' ק"ס ס"ק ז' בשם הפרישה דהוי ריבית גמור היינו משום שלא ראו דברי ריטב"א אלו שלא משם בימיהם וראיתי בתשובת דעת שכ' ג"כ דאם נותן לו במתנה גמורה אע"פ שלא יחזיר הבעלים שלו דמותר ולפי דברי ריטב"א הנ"ל משמע דאפי' בלא"ה מותר אלא דבנידון דידן ודאי הוי הערמת ריבית ואין להתיר אלא לצורך גדול:

ה היתר זה של זקוקים לא ידענו מי תיקנו והט"ז בסימן קע"ג ס"ק י' הזכיר אותו שיש מהגין כן ובק"ק ווילנא וסביבותיה נתפשט מנהג זה ואין פוצה פה והדרכים אפי' בזמן שהיתה יד ב"ד תקיפה היו דנין כן ובודאי רווחים מלוה ע"י היתר זה ועוד דאין שכתבו עלה ברווחים יותר מן הקרן א"כ הטוב לשלם רק עד הכפל ולא יותר ונתפשט המנהג אפי' ת"ח ולומדים נושאים ונותנים ובעלי"ם נהגו עפ"י היתר זה אלא שיש לטעון שמוסכין ידיהן ואינן נוהגין בהיתר זה וצריכין אנו לידע על"ש טעם ההיתר והמנהג ולהעמיד הנוסח והיתר של מהרו: צריך אני להאריך בזה היתר זה או שנוסח מס' הזהב דף ע"ו והביאו הטור והש"ע בסי' קע"ג סעיף ו' הרי"ף והרמב"ם השמיטו לגמרי וצריך טעם לזה וז"ל הש"ס היו חמריו ופועליו תובעין אותו בשוק ואמר לשולחני תן לי בדינר מעות ואפרנסם ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ממעות שיש לי בביתי אם יש לו מעות מותר ואם לאו אסור ואסיקנא ר' אסי אמר לעולם בדמים ופרוטרוט כיון דאיכא ליה נפשה שאומר להוי עד שיבוא ליד מי שאמר פתח וע"ש פרש"י ותוס' אבל הרא"ש והר"י וכ"כ הטור והש"ע דר"ל שהשולחני נותן לו מטבע ומיהו לאותם של נעכ"נ כם בלא ערב ולכ"ם ליכא משום ריבית דכיון דהוי דנעכ"נ לא טנימי שרי דה"ל כפוסק על הפירות ומודל גביה כיון דאית ליה שרי אבל אנו היה של כשב"ל נמי טבוע הפ"ם שים לו אסור וריבית קצוצה היא ואע"ג דלאו הלוואה היא ממש אלא דרך מקח וממכר דכשאומר לו כלומי עד שיבא נמי ה"ל כאלו מוכר לו אותם שבביתו בתריל אלו שנותן לו בפתח עכ"ל הרי (ומש"כ הכ"י ומדברי הראב"ד כו' כי כא שרי הוה ט"ס וצ"ל מדברי רש"י דסיינו דמשמע מרש"י ד"ה ר' אסי משמע דאף כאן שמכר

והראב"ד כ' שהוא טעות) וא"כ אין כאן תירוץ לין דליכא שהביא כ' הרי"ף והרמב"ם דין דפוסקין על הפירות כיש לו ולכן לא הוצרכו לכתוב דין זה ולפ"ז ה"נ שהלוה מוכר לו זקוקים וכתוב שתיקנו שיהא זה היה הזקוק שוה כ' זהובים פוליש והלוה מוכר אותו בעד י' זהובים פולש (ואף שעכשיו הזקוק הוא ע"ך ס"ו וכו' פי' כידוע כי זקוק הוא מארק וכסף ס"ו לוט גרעיגר מ"מ אין נ"מ בזה כמו שאנו כותבים בכתוב' ר' זקוקים ומשערין ס' זהובים או ת"ק זהובים כי הכל לדעתא דמנהגא ובזמנם היה הזקוק כ' זהו' (עיין בביאורי הגר"א בי"ד בס' פדס"ב) ומטעם זה הדין שצריך לשלם עד הכפל כי הזקוק שוה כ' זהו':

ולפ"ז היינו ממש דין זה שהלוה מודה שיש לו כך וכך זקוקים ואלמן בזה וא"נ להביא ראיה כדאי' בש"ע בסי' קס"ב וקס"ע וכיון שיש לו מוכר או נ למלוה כל זקוק בעד י' זהובים ובזמ"פ של הזקוקים הוא כאלו כיום שמקבל המעות מיד המלוה דהוי כעד שיבא בני ולכן כותבים ובזמ"פ שאותו כיום אלא שהלוה היה יכול לחזור בו ויקבל מי שפרע כיון שלא היה משיכה ולכן כותבין וקיבל בקנא"ס וכיון שמקנה הזקוקים למלוה א"כ הברירה למלוה כשירצה תובע הזקוקים מיד הלוה או כשירצה יוכל ליקח מעות מזומנים כפי שוין דהיינו כ' זהובים בעד כל זקוק שהרי לא היה כאן הלואה כלל וא"כ י"ל דסמכינן אר"ת שהוא דעת הר"ח בש"ע סי' קע"ג סעיף ו' דאמרי' מה לי כן ומה לי דמיכן אלא שהרבה שהמלוה שיתן לו הלוה לפ"ע הריוח שקבל עמו דהיינו שירויח סך י' למאה לשנה והדומה לזה כפי שפסק ביניהם ואי לא יכול לכוף להלוה שיתן לו הזקוקים דוקא אלא הרי כאלו נתרצה המלוה ומוכר לו תיכף הזקוקים לסלק לו לזמ"פ לשנה בעד כל זקוק כך וכך דהיינו שאם ירצה הלוה לסלק לו בעד כל זקוק י"א זהובים יתרצה בזה ולא יתבע אותו הזקוקים ואם לא יסלק לזמ"פ ממילא נשאר עליו החוב של הזקוקים וצ"ל שכך תקנו חכמי הזמן בתקנו היתר זה שיהיה כאלו הוא תנאי כפול בכח אסמכתא ומטעם זה ע"כ דין בזה"ס יתבע המלוה שיתן לו הלוה דוקא זקוקים שא"נ הלוה ליתן לו אלא כפי תיקון המדינה או כפי שקבל המלוה עם הלוה א"כ היינו שמעה שכך תקנו שתיכף נגמר שמקנה הזקוקים למלוה נתרצה שהאומר יתן לו הלוה כפי התיקון או כפי שקיבלה אין לו שנוי כלום ומטעם זה נ"כ דנים שהלאו' כתב נמ"ח ויעלה רווחים לשנה כך וכך שלא יוכל המלוה לתבוע את הלוה בתוך הזמן וזה תמוה שהרי נכתב בשט"ח שבזמ"פ הוא נ"וס שהלואה ומוכרת לכתוב כך כמו שכתבתי שכל ההיתר תלוי מה כי היכי דנגוי שמירה כמי וא"כ למה לא יוכל לתבוע אותו בכל עת שירצה המלוה א"כ מתוך שהמלוה שהוא הקונה ומתנה עם הלוה שהוא המוכר שכשאר ירצה ליתן לו ריוח כך וכך ימכור לו הזקוקים ואין זה דומה למש"כ הט"ז קע"ד סעיף ב' דאם מתנה שע
שיהיו

המלך אע"ג דאפשר שלא יצטרך לסלק והוי צד א' בריבית אסור (קע"ז סעיף ח') וכן אסור לומר לחבירו הא לך עשר דינרין ופטרני ממה שאני חייב לפלוני י"ב דינרין אע"ג דאפשר שיפטור עצמו בי' דינרין דאע"ג דהלוה מותר לקנות החוב מן המלוה עצמו בפחות ממה שחייב לו כמבואר בכלל קל"ד סי' ט' אבל כשנותן לאחר פחות מחובו כדי שהוא ישלם למלוה כשיגיע הזמן הוי ריבית גמור (סי' קע"ג סעיף ד' ובש"ך ס"ק י"ב) וכן כל חוב ברור שעליו כגון שצריך לעשות אומנות למלך ששוה ש' זהובים לאחר איזה זמן וא"ל הרי לך עכשיו ר' זהובים ותפול אתה לאומנות המלך כשיצטרך אסור וכן ראובן שמשכן בית לשמעון באלף זהובים על ה' שנים ונתן ללוי ת"ק זהובים עכשיו ע"מ שלוי ישתרר לו הבית אסור (שם וסי' קע"ד סעיף י' ובט"ז שם) אבל מותר לומר לחבירו הרי לך ר' זהובים ותשתדל למלטני מן אומנות המלך (שם):

יג המלוה מעות לחבירו לזמן והתנה עמו שאם לא יפרענו לזמ"פ הריני חייב לך מעכשיו לזמן העיכוב כך וכך אם התנאי היה שיסלק לו במעות אפילו קנו מידו בענין שאין בו אסמכתא אסור משום הערמת ריבית אבל אם התנה עמו שיסלק לו בפירות כפי השער שיהיה אז או בסחורה וכיוצא בו מותר וכן המוכר סחורה לחבירו בס' זהובים כפי השער אפילו אין לו או אם יש לו אפילו בפחות משוין דכיון דיש לו מותר לזלזל כדנכתוב בדין ריבית שע"י מכירה והתנה עמו שאם לא יסלק לו לזמן חצי שנה יתחייב לסלק לו בעד הסחורה ק' זהובים וקנו מידו והגיע הזמן ולא פרעו חייב ליתן לו מאה זהובים דהואיל דמכר לו סחורה ומסלק לו במעות או שהלוה לו מעות ומסלק לו בסחורה לא מחזי כריבית שהרי אין כאן אגר נטר כלל אלא קנס ותיכף כשהגיע הזמן נתחייב בפעם א' ק' זהובים ואפילו אם מתנה עמו שיתן לו הקנס עד כלות שנה מותר שהרי אינו מם ?ין לו אלא הקנס אבל אסור להתנות שאם לא יתן לו הסחורה לחצי שנה יתן לו ק' זהובים לשנה והמלוה מחוייב להמתין כל הק' זהובים עד שנה שהרי זה ריבית גמור דאגר נטר (סי' קע"ז סעיף י"ד וסעיף י"ח ואפי' א"ל תהלה הלויני מותר כ"כ בנקה"כ סי' ק"ס ודלא כט"ז בס"ק כ"ג) ואפי' להסוברים (דהיינו רסג"ס) דכשפסק על שער שבשוק אסור ליתן לו אח"כ מעות לקמן

בינת אדם

שימכור לו שטר כמכר אם נעשה תנאי זה במעת המכר אין לו דין מוכר כלל דהא מחזיר לו רק מעותיו אבל הכא אינו מחזיר לו אלא מתחר ומוכרו לו לשנה בעד כך וכך ואף שכותבין ויעלה רווחים כך וכך לשנה וכן לפ"ע לכל חודש נמי מותר שבלוקח הזקוקים הוא נעשה מוכר ומוכר אותם לשנה בכך וכך ומתנה עמו שכאשר ירצה לסלק לו מקודם לא ינכה לו מן הדמים כדאי' בסימן קע"ג בסעיף ג' אבל אסור לכתוב ויעלה רווחים לכל חודש כך וכך לכל חודש דכיון שמחזר ומוכר לו לחודש בעד פחות אם כן אם מתנה עמו שבאם שלא יסלק אזי יתן יותר הוי כריבית כדאי' שם בש"ע: ולפ"ז צריך הכותב בשט"ח לזהר ולכתוב בלשון זה ונותן הברירה לנעהש"ט (שהוא המלוה) או לקבל הכסף בה"ל או שיקבל עבורם סך אלף אזובים (דהיינו מאה זקוקים) ויעלה רווחים לשנה כך וכך ויהיה הכוונה שנתרצה המלוה שאם יתן לו בעד הזקוקים הריווח חייב לחזר ולמכור אותם לגוים:

ואומנם אף שיש בהיתר זה כמה דרכים מסוכנים וקורא אני ע"ז היתחם אים אם נחיקו ס' כאשר נבאר למטה בע"ה ואנוגס אף אם יהיה היתר ברור היינו אם יש לו באמת הכסף בביתו מה שמודה אבל אם אין לו בכל אפי' יש לו מקלת בודאי יש כאן על"ס כמה איסורים והנה הט"ז בסי' קע"ג ס"ק י' כ' דמה מהני הודאה לעקר מאיסור דאורייתא ומשיג על הרמ"א שכ' דמתוס' ורא"ש משמע דאפי' אין לו אלא מעט מעט ומדמה דין זה להלואת סאה בסאה ובזה נדקו דבריו דדברי רמ"א דתוין לגמרי כמש"כ כל האחרונים וכ"כ בשיטה מקובלת דף ס"ג ע"ב ד"ה ולענין פסק כ' רמ"ה ע"ש שהאריך דאין שום היתר במכירה אלא אם כן יש לו בכל שיעור מעותיו עיין שם שהאריך דדין זה אינו דומה לסאה בסאה אלא לפוסק לשער שבשוק והתם לא מהני אלא בשיש לו בכל וכמש"כ בהדיא בסימן קע"ב ובס' קס"ג בש"ך ס"ק ב' אך מה שכ' הט"ז דמאי מהני הודאה לבפקיע איסור דאורייתא ומשמע דס"ל דהוי איסור דאורייתא ל"ע דכיון דהוא דרך מקח וממכר אין כאן אלא איסור דרבנן וכן השיגו בס' שו"ת בית יעקב סימן קי"א ויש ליישב דברי הט"ז שסברי בודאי במקום שאין כאן מכירה אפי' אמר בלשון מכירה מ"מ הוי איסור דאורייתא בהלואה בסי' קע"ד סעיף א' במוכר לו שדה [illegible]

וכתנה עמו כשיהיו לי מעות תחזיר לי הקרקע דהוי ר"ק אע"ג דאמר בלשון מכירה דבודאי אם יאמר אדם לחבירו מכור לי מאה זהובים כו' ואני אסלק לך ק"ך הוי ר"ק אע"ג דאמר בלשון מכירה דדוקא בעד פירא נמי דזה לא הוי הלואה כלל בזה דעת רש"י משמע דמותר אפי' במעות וגם בזה כתב הראב"ד שהוא טעות גמור אבל היכא דהוי ריבית גמור לא יועיל לשון מכירה וכ"כ בהדיא בשיטה מקובלת דף ס"ג ד"ה ע"מ לבתחיר נמכר לי שדה וא"ל אם אחזיר מעותיך תחזור ותמכרנו לי כיון דאין כאן מכירה כדרך המוכרים הוי ר"ק ולכן כתיב כספך לא תתן בנשך ולא כתיב לא תלוה אלא לרבות אפי' ע"י מכר מ"מ י"ל דשאני הכא שהרי באמת זה מודה לו שיש לו הכסף ולענין מכר מהני הודאתו ונתחייב למכור אפי' גלימא דעל כתפי' וניתן לה הכסף וא"כ באמת יש כאן מכר אלא די"ל דכוונת הט"ז דהלוה המוכר באיסור דאורייתא בכל השיך א"כ הוא עושה איסור דאורייתא בהודאתו (ועיין בתף ס"ז תוס' ד"ה כתם בשם איני כו' בשם ר"ת ועיין בסימן קס"ח בט"ז ס"ק י"ד ובנקה"כ שם ובש"ך ס"ק מ'):

ומה שכתב בבית יעקב שטעם היתר זה משום שכל אדם יש לו מטלטלין והוי כסאה בסאה ביש לו מעות לא דקדק יפה וכמו שכתבתי בסי' ג' דסברי"א כ' סברא זו אליבא דהגה' אשר"י דס"ל דמהני יש לו מזומן אבל לבסכמת הפוסקים דאפי' מזומן לא מהני וכמ"ש הש"ך בסימן קס"ב ס"ק ב' אם כן כש"כ דמטלטלים לא מהני וכ"ש דאין ענין זה דומה כלל לסאה בסאה אלא לפוסק על הפירות בסימן קע"ה והתם לכ"ע לא מהני מזומן ותמה על עצמו אם ימכור ליטרא כסף לחבירו וידוע וגם הוא אומר שאין לו ברשותו וכי נאמר שזה קנה כואיל ויש לו מטלטלין דא"כ בטלת דין מוכר דבר שאינו ברשותו:

ומש"כ בב"י עוד בהיתר דהוי כיצא בשער דאפי' אין לו כלום מותר גם ז"א דיצא השער לא מהני אלא לענין זה דמותר לפסוק עליו בשער הגבוה דאפי' יתייקרו חייב להעמיד לו בשער של עכשיו דאמר ליה שקיל פירותך כדי דהתם אינו נותן לו יותר וה"נ אם היה הזקוק י' זהובים ויוכל לקנות בשוק בעד י' זהובים (אף שהיה הכוונה כ' לויש נמי מסמכת הוא י' וכו') א"כ באמת היה מותר אבל בגון דידן [illegible]

כוס

לקמן כלל קמ"א סי' ה' הכא שאני כיון שהוא דרך קנס אלא דאסור משום הערמת ריבית וכן במוכר לו סחורה אפי' הערמת ריבית אין כאן (ס"ך שם ס"ק נ"ח) :

יד אבל אם התנה עמו שאם לא יפרע לו לזמ"פ יתן לו כל חדש וחדש כך וכך אע"ג דהוי דרך קנס ואם היה פורע לו בזמנו אין כאן ריבית כלל מ"מ הואיל וכתב ליתן לו דבר קצוב בכל חדש אסור וי"א דהוי ר"ק וי"א דאינו אלא א"ר אבל אם לא כ' לו ליתן קצבה בכל חדש כגון שכ' אם לא אפרע לך בתשרי ס' זהובים ישלם לו בחשבון ס"ו לכ"ע אינו אלא איסור דרבנן (ס"ך ס"ק נ"ג וכ"ל דר"ל דאסור משום הערמת ריבית כמש"כ בש"ע סעיף י"ד) :

טו וכן המלוה על המשכון ובשעת הלואה א"ל אם לא אפדנו לזמן פרעון יהיה שלך מעכשיו (בענין שלא יהיה בו אסמכתא כדאיתא בח"מ סי' ע"ג סעיף י"ז וכש"ך שם ס"ק מ"ח מ"ט נ') והמשכון שוה יותר מן החוב כיון שמתנה עמו כך בשעת הלואה מחזי כריבית וכתב הש"ך דזהו דוקא לדעת האוסרים בנותן מעות ומקבל סחורה וצ"ע אבל אם כבר הלוהו על המשכון ועתה אומר לו אם לא פרעתיך יהא המשכון מעכשיו שלך מותר דאין זה אלא קנס (שם וש"ך ס"ק נ"ד נ"ה) :

טז המתחייב מתנה לחבירו ומתנה עמו שאם יעכב מליתן לו המתנה לזמן פ' יתן לו בכ"ח שיעכב כך וכך מותר שהרי אינו חייב לו כלום ואין זה אלא כמוסיף על המתנה אבל אם כבר נתן לו שט"ח על המתנה לסלק לו לזמן פ' דינו כחוב בעלמא ואסור להוסיף אם לא בדרך

בינת אדם

היתר

הוא דומה ממש ליהיב זוזי אקיראי ואח"כ דוקא היה לו מותר כמו שהוכחתי לעיל ועוד דהא דקיי"ל בח"מ סימן ס' סעיף ו' דאדם יכול להתחייב דבר שאינו ברשותו וכ"כ רמ"א שם סי' ר"ט סעיף ד' מ"מ הא קיי"ל שם דהפוסק על השער שבשוק וקיבל הדמים חייב לקנות וליתן ללוקח אבל אם פסק עמו עד שלא יצא השער שהמקח נעשה באיסור חוזר בו וא"צ לקבל מי שפרע וכן בסי' ר"ו דמקח שנעשה באיסור המקח קיים ואסור ליתן לו יותר משער של היתר וא"כ ה"נ לא מהני מה שפסק על שער שבשוק שהרי הזקוק הוא ס"ו זהו' ומה שהודה שיש ברשותו לא מהני להפקיע מן הלוה האיסור :

עוד יש בזה איסור שכיון שמתנה עמו שימכור לו הזקוקים בחזרה אף שהמלוה מתנה זה מ"מ דומה למש"כ סימן קס"ג סעיף ג' שכתב רמ"א שאם התנו מתחלה הוי ריבית גמור ואף שהש"ך כ' בשם הב"ח דליתא אלא כמין ריבית גמור ובאמת כן הוא בב"י עכ"פ איסורא דרבנן איכא ועוד יש איסור שאינו אומר לו מתחלה בלשון מכירה אלא הלוה אומר הלויני אנפ זהו' כמש"כ הט"ז בסימן קס"ז ס"ק א' ואמנם הש"ך שם בנקה"כ מתיר אף על פי שאמר לו תחלה הלויני ע"ש :

ובאת שאין המלוה והלוה יודע כלל מן ההיתר י"ל דאינו מסייע וכמו שכ' הש"ך בשם הב"י בסימן קס"ב ס"ק ז' ומש"כ הט"ז שם ס"ק ג' בכוונת הב"י הוא תמוה אלא פשוט דכוונת הב"י שהק' על המנ"י שכ' מדאמר נעשה כאומר הלויני עד שיבא בני כו' דמזה מוכח שא"צ לבדיה הלויני עד שיבא בני אלא דסגי כשיאמר שיש לו בביתו וע"ז כ' הב"י דפשיטא דא"צ עד שיבא בני ומה שכ' הב"י שם וי"ל דלאו למימרא דאי לא עביד כו' זה לא כתב לתרץ קושיא שהקשה פשיטא אלא מילתא באנפי' נפשיה עיין בב"י ותמצא באמת דפשיטא ליה לב"י הכי היינו מה דדקדק ס"ג האי מאן דיהיב זוזי לקיראי כו' שפרש"י שם בהדיא שמקדים לו המעות ולהעמיד לו לזמן פלוני ואמרינן נמי שם נעשה כעד שיבא בני ורב דלא אמר נגרסי' דר"א שיש לו דינר בביתו היינו דהכ ס"ל דזה לא מהני שאם יתייקר אע"פ שהיה לו אסור לקבל אלא כשער של עכשיו ולכן אזל לשיטתו בר"ח וכמש"כ הט"ז וע"ז השיב ר"ח ז"ל שלום עבין ותקינין דהא לכתחלה צריך שיאמר הלוה יש לי בביתי מ"מ בדיעבד אף שלא אמר כיון דבאמת היה לו אין כאן איסור אף שלא אמר ובודאי אם המלוה יודע שיש ללוה בביתו א"צ לשאול וגם הלוה א"צ שיאמר דאין האמירה גורם האיסור או היתר אלא שבאמת יהיה כן ומש"כ הט"ז בכוונת הב"י אין זה כוונת הב"י שכ' בהדיא דא"צ לומר עד שיבא בני ואמנם באמת כן הדין כמש"כ הט"ז דאם יודע המלוה שיש לו א"צ לשאלו וגם בדיעבד מותר ליקח ואף שהב"ח מחמיר דבעינן שיתכוונו שניהם המלוה והלוה בענין ההיתר וכ' הב"י שכן משמע מהרמב"ם ובודאי ראוי לכל ירא שמי' שיהי' מודיע' ההיתר ובדברי הכל מ"מ בדיעבד יש לסמוך על הב"י

שכתב בשם הרא"ש שא"צ ידיעה דאם לא כן בשם הארץ דלא ידע לאסור :

ואמנם אף אם נאמר ליסוד מוכח דאין כאן אלא איסור דרבנן כיון שהוא דרך מקח מ"מ גם בזה לא שהני הודאתו להפקיע מעליו איסור דרבנן דנהי דבמתנה שהוא נאמן ללוה כדאיתא בסי' קס"ב וסימן קס"ט וסימן קס"ג וגם הלוה אינו עובר על לא תשיך אפי' מדרבנן כמו שכ' רמ"א בסימן ק"ס סעיף א' מ"מ לכ"ע עובר הלוה על לפני עור ואם הוא סך כסף שהמלוה יודע שאין לו ללוה גם המלוה עובר בלאו מדרבנן כמ"ש רמ"א סימן קס"ט סעיף י"א וראיה ברורה לזה דאמרינן בהכיא בברייתא דהמריו ופועליו שהשמעו תן לי מעות בדינר ואני מעלה לך יפה דינר וכרסים ממעות שיש לי בביתי אם יש לו מותר ואם לאו אסור ופרש"י וכן בב"י אם יש לו אותן המעות שהוא אומר הרי לבדיה דאע"ג דאמר ממעות שיש לי בביתי אפ"ה כפל בברייתא דדוקא אם באמת כן מותר וא"ל אסור אע"פ שהודה וכן תשמע עוד בהך ס"ג בגמרא מאן דיהיב זוזי לקיראי כו' והא אולי ד' ד' ואמר ליה ישינא לך כ' כ' איתגבו גביה שרי וא"ל אסור פ"ל השמעת דדוקא אם באמת יש לו מדלא אמר שיש לו שרי (ומזה קשה על מה שכתבו והט"ס דכיון דהיתר הזקוקים הוא ממש דין זה וא"כ יוכל לכתוב והמ"ס לשנה כיון בשטרו שיש ת"י וברשותו לאפוקי אם יש לו הסרחי בנתא) וכן מוכח מתשו' הרא"ש הביאו הטור בסי' קס"ב וכ"ה בש"ע סעיף פ' שיכתב הלוה שלא היה שטר ושלא היה לו היטין ולא הועיל דאסי' לא היה ללוה אלא שהודה מותר אם כן כ"ל ולא ליכתב שלא הודה אע"כ דהודאתו לשקר לא מהני אע"ג דלא זה אינו אלא מדרבנן וכ"מ בסי' קס"ב בש"ך ס"ק פ' שכתב מ"מ לא נעשה איסור בהלואה זו והייב להלוה מוכח אבל בלא"ה אסור לגמרי :

ולכן אני אומר מה שהעלימו חכמי הדור עיניהם במה שאוסרים שאין כאן אלא איסור דרבנן אע"ג דאין זה דכיון דמהני הודאתו מדאורייתא להיינו שיתן לבקשם הכא נמי לבפקיע איסור דאורייתא מדריבית ואף שיש אחין על כל פנים איסור דרבנן ואפשר שסמכו אהא דאי' ינאי בפרק זה בורר דאמר פוקו ותנו בשביעית ופירש התוספות דמין היה משום שהוא חיי נפש ברי שבשביל איסור דרבנן וא"כ מי שאין לו ממה להתפרנס אלא ע"י הלואה מותר לסמוך על איסור דרבנן ולב יודע מרת נפשו דאמר שאותן הלומדים ויראים שסמכין בהיתר זה אם לא שפירו לבא ללוות אפי' בריבית דאורייתא משום פ"נ ואף שגורלה שבה סוחרים אין אדם יודע במטמונים של חברו ובודאי אם משתבב בשבירום וקונה מרגליות וכסף וזהב ובכשפתים ואי על פ"א כמה יש להפרעם אם נוגע בהיתר הזקוקים כי אין למלוה מזה מאיסור הדבק :

וחזה זה שכתבתי שהוסיפו בזקוק כ' זהובים בחיי כי שנמצא

פהיב

היתר לפיכך העושה שידוך עם בנו או בתו ובשעת השידוך פוסק לנדן כך וכך מותר להתנות שאם ימתין לו בפרעון יתן לו בעד כל חדש או שנה כך וכך דהוי כמתנה אבל אם כבר פסק לו ונכתב ההתקשרות והתנאים דאז כבר אין יכול לחזור בו אסור להוסיף אם לא ע"י היתר (סי' קע"ז סעיף ו' ובס"ז שם ובסי' קע"ז סעיף כ"ו) :

יז המלוה את חבירו ונתן לו שטר שאם לא יסלק לו לזמן המוגבל ישלם לו ההזיקות והגיע הזמן ולא פרעו והלך המלוה והלוה ממקום אחר בריבית בין מנכרי או מישראל בדרך היתר ואפי' התנה עמו שנותן לו רשות ללות על ריבית מ"מ אסור ליקח ממנו הריבית (ס"ז בסי' ק"ע ס"ק ג') (וע"ע בכ' שם דאפילו נתן מפקין מיניה וקשה אמאי דהא אינו ר"ק וצ"ל דמאי שהתנה עמו להחזיר לו הריבית הוי כקנין והוי ר"ק) :

יח המפקיד מעות אצל חבירו והנפקד נשא ונתן בהם הנפקד חייב באונסין וא"צ ליתן להמפקיד מן הריוח שהרויח כלום ומ"מ אם הנפקד רוצה לתת לו ריוח מעצמו מותר כיון דלא נתנו בתורת מלוה וזה לא התנה עמו כלום (קע"ז סעיף י"ס) :

יט אסור להלות כ' זהובים על אחריות הסחורה ההולכת בספינה או משאר מקום שיש אחריות הדרך והמלוה מקבל עליו כל האחריות עד שובה ונגד זה יתן לו הלוה בביאת הסחורה כ"ד זהובים אפ"ה אסור דלא יצא מידו הלואה דכיון דנותן מעות ומקבל מעות הוי אבק ריבית אבל מותר לתת כך וכך למאה מי שמקבל עליו אחריות הדרך שאין כאן הלואה כלל אלא כעין ממכר ואפי' אם נותן לו עכשיו כך וכך למאה וכשיהי' הפסד יצטרך זה ליתן בעדם כך וכך מאות והוי כריבית הדבר ידוע שלא יתן זה מאה ריוח בשביל דבר מועט שקיבל אלא מפני שקיבל עליו ההפסד ומה שנתן מתחלה כבר קנאם המקבל תחלה (סוף סי' קס"ג ובט"ז ובש"ך) :

כ הנצרך למעות על שעה חדא ויש לו בביתו אלא שנאבד המפתח וכיוצא בו ואמר לחבירו תן לי כך וכך מעות עד שאמצא המפתח ואתן לך יותר אע"פ שלא הזכיר לשון הלואה וגם הזכיר לו בהדיא עד שאמצא המפתח וא"כ הוי כמקח וממכר שמוכר לו המעות שבביתו בעד מעותיו אפ"ה הוי ריבית דאורייתא • ולאו דווקא מעות במעות דה"ה תבואה בתבואה דכיון דהוי הכל מין א' לא הוי כמכירה והוי ר"ק כיון שנתן לו יותר (סימן קע"ג סעיף ו' ועיין בנ"י בפ' הזהב דף ס"ט ועיין לקמן בדין ריבית שע"י מכירה סי' י"א י"ב) :

כא י"א דמותר לומר לחבירו הלויני ק' זהובים על חדש ואני אחזיר ואלוך ק' זהובים על חדש דזה דומה לאומר לחבירו עשה עמי מלאכה זו היום ואני אעשה עמך מלאכה זו למחר דמותר (סימן ק"ס) וע' לקמן בקונטרס הסמ"ע וע' לעיל כלל קכ"ו סי"ד :

כב אסור ללות לחבירו ע"מ שאם לא ישלם לו לזמן פ' יתן לו פירות כשער של עכשיו אע"ג דמותר לפסוק על שער שבשוק כדלקמן כלל קכ"ט הכא כיון שבא ע"י הלואה אסור (וע' לקמן כלל קל"ד סי' י' י"א) :

דין המלוה על המטבע והוסיפו במשקלו מבואר בש"ע סי' קס"ה

כלל קנג מה יש בין ריבית דאורייתא לריבית דרבנן (סי' קס"א) :

א כל ריבית דאורייתא נקרא ריבית קצוצה ואם לקח יוצא בדיינין דכתיב וחי אחיך משמע לא תקח ואם לקחת אהדר ליה כי היכי דליחי ונזה"כ הוא אע"פ שאין כאן גזל שהרי מרצונו נותן לו אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו ואם כבר החזיר הריבית עפ"י ב"ד או מעצמו ואח"כ חזר ותפס משל לוה בעד הריבית יורדין לנכסיו דהא הוי ליה גזל וכן אם בתחלה לקח ר"ק בע"כ של לוה (תוך מפתות כפוה פרוטה דאפילו למ"ד דהוי דאורייתא אינו יוצא בדיינין שאינו חשוב) וכל ריבית דרבנן נקרא אבק ריבית דאע"ג דאסור ללוה ליתן ולמלוה לקבל מ"מ אם עברו אינו יוצא בדיינין אבל אם בא לצאת ידי שמים חייב לחזור מלבד ריבית מוקדמת ומאוחרת המבואר כלל קל"א בסי' ח' ט' דאפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר אבל אם לא נהן הלוה מדעת או אפי' אם המלות

הוציא

בינת אדם

אבים לי פש"ת על אחד ואם לאחר היה שטר חוב בש"ג על אותו הלוה והיה אותו הלוה מחזיק בנחלותיו של הלוה ומשכירן לאחרים ונוטל השכירות פנים הרבה בחיי המלוה אמנה שכך מגיע לו רווחים בכל שנה ואח"ז מת המלוה ואדין המחזיק זה בהנחלות ונוטל השכירות אבל לא נקח בתשלום ע"ד והכסף אותו הלוה לדין לפני מושלים וא' מהם הרב ר' חיים בר' פוהיה כ"ץ ז"ל וטענתי היה שהכסף המונהג לרבות רווחים עד הכפל והיינו שהחזיק פוס כ' והובים וא"כ כ"ז שהלוה חי כיון דפריעת כ"ח מלוה וא"כ אף שמסלק בכל שנה שרווחים הרי מותר ומקדם לו יקוקים וא"כ אף כשנתקת כתיין בפני השלים מן הקרן לעולם נתחייב הלוה עד הכפל מזמן שלא הילק רווחים אבל לאחר שמת הלוה ופטור מן המלוה א"כ א"א להתחייב לגבות מן הנחלות אלא עד הכפל ואף שגבה המלוה בכל שנה אחר מיתת הלוה וכ' שקיבל ואח גרווחים לא מהני מידי אלא נחשב שעולה לתשלום בחוב כולו עם הכפל והמותר מה שגוה הנחלאות יותר מן הקרן והכפל לאחר מכוי מה שקיבל שכירות מיום מיתת הלוה שהוא עולה ג"כ לסילוק החוב והמותר הוא שלי ובטענה זו זכיתי בדין והוס"ל אמר לי הרב הנ"ל קבלתי ממני דין חדש שלא שמעתי נמי לזה :

הוציא כבר מן הלוה ע"י דיני נכרים או עפ"י טעות ב"ד יוצא כדיינין אבל אם כבר נתן הלוה מדעתו ורצונו ואח"כ תפס הלוה משל המלוה מוציאין מן הלוה ונותנין למלוה שהרי מה"ת אין כאן ריבית והוא נתן לו מדעתו ה"ז ממונו של המלוה ונמצא זה גזלו ואם נתנו לו שטר על הא"ר קי"ל שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי (קס"ח סעי' סג ד) וכל דבר שאינו אפי' א"ר אלא דאסור משום הערמת ריבית מחוייב לסלק (סי' קס"ג סעי' ג' וסי' קע ו סעיף י"ד):

ב היכא דהוי א"ר כדלקמן כלל קל"ו סי' א' י"א שאפי' אם לא פרע עדיין ותובע הלוה שינכה לו מחובו שיעור הריבית לא מנכינן ליה שאם אתה מנכה לו הוי כאלו מוציא ממנו וחוזה למשכנתא בכלל קל"ה סימן ט' וי"א דדוקא במשכנתא דהמלוה מוחזק בהמשכון והקרקע ת"י היא והלוה מסר לו על דעת שהפירות יהיה שלו ע"כ נחשב סילוק בלא מעות כאלו מוציא ממנו משא"כ בשאר מקומות וכ' הרמ"א דכן עיקר (סי' קס"ו סעיף ג') וכל אבק ריבית דבשטרא מנכינן ליה ולא מגבינן ליה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי (סי' קס"ח ש"ך סק"ס):

ג הבא לעשות תשובה מעצמו בלא כפיית ב"ד ולהחזיר הריבית אם הוא דבר שהוא בעין מקבלים ממנו וצריך להחזיר לו הדבר כמו שלקח ממנו ולא תמורתו כספו (סעיף ס') ואם אינו בעין ורוב עסקו ומחייתו הוא מריבית אע"ג שהוא חייב להחזיר כדי לצאת ידי שמים מ"מ כל המקבל ממנו אין רוח חכמים נוחה הימנו כדי שלא לנעול דלת בפני בעלי תשובה ואם הלוה חייב לאחרים ואין לו במה לפרוע מותר לקבל כדי ש פרע לבעל חובו (כ"כ הש"ך נה"מ סימן ס"ו נ"ס ס"ח) ודין החזרה עיין בי"ד סימן ק"א סעיף ח' ט' י'):

ד לקח ר"ק ומת אין הבנים צריכין להחזיר דלדידיה אזהיר רחמנא לא תקח מאתו כו' ולא לבניו וע"ז נאמר יכין רשע שהוא האב וילבש צדיק שהם הבנים אבל אם הוא דבר מסויים כגון פרה וטלית וכיוצא בו כל דבר שהוא בעין אם עשה אביו תשובה אלא שלא הספיק להחזיר חייבין בניו להחזיר משום כבוד אביהם שלא יאמרו זהו דבר שלקח פלוני בריבית דכיון דעשה תשובה חייבין בכבוד אביהם אבל אם מת בלא תשובה א"כ אין חייבין בכבודו כמבואר בדין כיבוד אב ולכן א"צ להחזיר (סי' קס"א סעיף ו'):

ה שטר שנכתב בו ריבית בין דאורייתא בין דרבנן ונכתב בו הקרן לבד והריוח לבד גובה בו את הקרן ומי שבא ליהו יקרענו (אם אינו במקום שמזכירה סיטלינו עליו) דחיישי' שמא יגבה הריבית ועוד שהרי המלוה עובר בקיום השטר אבל אם אינו מפורש אלא שכולל הקרן עם הריבית אינו גובה בו אפי' הקרן דגזרינן שמא יגבה הריבית בתורת קרן ואם הלוה מודה י"א דגובה (ועיין בה"מ סימן נ"כ) ומ"מ א"צ הלוה ליתן שום דבר מהריוח שהרויח במעות של המלוה אפילו הרויח הרבה אלא שראוי לקנסו ליתן מהריוח לעניי העיר (ש"ך ס"ק כ'):

כלל קלד דין ריבית אוכל באוכל כגון שלוה סאה בסאה (סי' קס"ג) ודין אוכל בכסף ע"י הלואה כגון שהלוה לו מנה ופסק עמו ליתן לו חטין בשער של עכשיו (סי' קס"ג):

א כשם שאסור מה"ת ללות כסף בריבית כן אסור מה"ת ללות דבר מאכל בריבית כדכתיב נשך אוכל ואמנם אינו אסור מה"ת אלא בענין שמתרבה אצל המלוה כגון שלוה לו סאה תבואה או שאר פירות ליתן לו לזמן פלוני יותר מסאה וחכמים אסרו כל דבר שלפעמים יתיקר השער ולכן אסור ללות סאה ע"מ שיחזיר לו לזמן פ' סאה אעפ"י שאינו נותן לו יותר מסאה שלוה דשמא יתיקר ונמצא עכ"פ מתרבה אצל המלוה וכן כל דבר שדרכו בכך חוץ מן המטבע כסף שלעולם הוא במקח א' ולא מטבע' אם קובע לו זמן אלא אפילו אינו קובע לו זמן ורשות ביד הלוה להחזיר כ"ז שירצה ויוכל להמתין עד שיהיה כשער של עכשיו אפ"ה אסור אלא צריך שיעשנו שומא כמה היא שוה עכשיו סאה זו שאם יתיקרו לא יצטרך ליתן לו סאה שלוה אלא יסלק לו בדמים ואם עבר ולא עשה דמים ונתייקר נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו ואם שינה עבר באבק ריבית (קס"ב סעיף ס') (ודין זהב מותר ללות דינר זהב בדינר זהב ושאר מטבעות נתבאר לעיל כלל קל"ב):

ב ואם יש לו מעט מאותו המין בביתו או אפי' שאינו בביתו אלא בפקדון ביד אחר באותו העיר או אפילו בעיר אחרת אלא שיש למלוה דרך לאותו העיר חשבינן כאלו הקנה הלוה לזה מה שיש לו להמלוה ונחלטת לו וא"כ אם נתייקר הרי ברשות המלוה נתייקר שה"ז כאלו הוא פקדון ביד הלוה וה"ז דומה כאומר לחבירו הלויני סאה חטין עד שאמצא המפתח ואתן לך מה שיש לי בביתי דודאי אין כאן הלואה כלל ומותר וה"נ כיון שמותר ללותו נגד מה שיש לו מה שיש לו נקנה למלוה וכיון שזה לוה ממנו הרי חזר ויש לו וא"כ מותר ללות על סאה אחת אפילו אלף סאין כב"א ואצ"ל לו קני בזאח"ז דלא החמירו בו חכמים כיון דאיסור זה אינו אלא

מדרבנן ואפילו הוא עם הארץ ולא ידע בהיתר זה מותר ומ"מ לכתחלה יהיה דעתו שמקנה לו ונאמן הלוה לומר שיש לו מעט מזה המין ואם אין ללוה כלל מאותו המין יתן לו המלוה במתנה מעט מאותו המין או שמקנה לו מעט וישום אותה בדמים כפי השער ואז נקנה לו והוי כיש לו ומותר (סעיף כ' וכס"ך) וביש לו אפי' אם קבע לו זמן וא"ל שלא יקבל ממנו עד הזמן כיון שיש לו מותר (ס"ך ס"ק י"ח) :

ג ודוקא שיש לו מאותו המין אבל אם לוה חיטים ויש לו שעורים או שאר מינים לא מהני ואפילו הם בשער א' ואפילו יצא שער של שניהם דאע"ג דביצא השער מותר כיון שהלוה על מין אחר דלפעמים אינן שוים אסור (סוף סעיף ס' כס"ז וס"ך) וכ"ש דלא מהני אם יש לו מעות מזומן אע"ג דיכול לקנות בעדם חיטים לא מהני (סס כס"ך סק"כ דלא כט"ז כס"ק כ') :

ד והא דמותר ביש לו דוקא במלוה בסתם אבל אסור להתנות עם הלוה שאם יתיקרו החיטים ישלם לו חיטין ואם יוזלו יתן לו דמים כשער של עכשיו דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד ואסור כ"ש דאסור להתנות שיסלק לו מעות יותר מכדי השער דהוי ריבית גמור (סס) :

ה והא דאסור סאה בסאה דוקא במקום שאין כאן שער קבוע כלל אלא שזה מוכר בכך וזה בכך אבל במקום שיצא השער אעפ"י שהשער משתנה תמיד (סי' קס"ס ס"ך סק"ג) כיון שעכשיו יש שער קבוע ויכול הלוה להשיג בקל לקנות בשוק במזומן או בהקפה ולכן אפילו אין ללוה כלל ואפילו מעות אין לו (ס"ך סק"י) מותר דהוי כיש לו ולכתחלה נכון שידעו המלוה והלוה שיצא השער אעפ"י שאינם יודעין בכמה כדי שלא יתכוונו שניהם לאיסור ובדיעבד אפי' לא ידעו כלל רק שיצא השער חייב לשלם לו דהא באמת לא נעשה כלל איסור בהלואה דהא באמת יצא השער (סעיף ג' וכס"ך סק"ט) והט"ז סק"ג אוסר בלא ידעו שניהם :

ו והא דיכול ללות על שער שבשוק היינו דהלוה יכול לפרוע לו אימת שירצה אעפ"י שקבע לו זמן דהא דקבע לו זמן אינו אלא לתועלת הלוה שאין המלוה יכול לטופו בינתים אבל אם בא לפרוע לו תוך זמנו פורע ולכן מותר אבל אם אמר לא אקבל הפרעון קודם הזמן אעפ"י שאינו אומר לא אקבל הפרעון עד שעת היוקר אסור דאעפ"י שאינו ידוע שיתייקר השער אז אפ"ה אסור דדמי להלויני כור חיטין עד הגורן ואפי' אם נתייקר השער אין חייב לשלם לו ודוקא דקבע לו זמן סתם לתועלת הלוה אבל אם קבע לו זמן מחמת שיש לחוש שיוזל אחר ההלואה קודם הזמן אפילו לא אמר לו לא אקבל עד זמן הפרעון אסור לכ"ע דכיון דקבע לו זמן משום חשש שיוזלו יוכל המלוה לומר לא אקבל חובי קודם זמן כי כן הדין בכל דבר שקבע המלוה ללוה הזמן ורצה לפרעו תוך הזמן שמתירא מפני איזה היזק דאינו יכול לפרוע קודם זמנו להפסיד המלוה וא"כ דומה ממש כאלו אמר לא אקבל הפרעון עד הזמן ולכן אסור (ס"ך ס"ק י"ח) :

ז מלוה אדם את אריסיו (פי' שיש לו חלק חצי או שליש) סאה בסאה לזרע בין קודם שירד האריס להשדה בין לאחר שירד דהוו כאלו התנה שיקח בעה"ב סאה אחת תחלה מהיוצא בשדה ויחלקו המותר בד"א במקום שנהגו שיתן האריס הזרע ואם לא יתן יכול בעה"ב להעבירו ולכן אפילו אחר שירד לתוך השדה וכבר חרש כיון שאין לו זרע לזרוע יכול בעה"ב לסלקו וה"ז כאלו ירד לתוכה עכשיו והוי כאלו התנה האריס וקבל עליו שיטול בעה"ב סאה ראשונה היוצא מן השדה אבל במקום שבעה"ב נותן הזרע רק שזה האריס שנתן עינו על שדה זו מותר משלו שיתן הוא הזרע ולכן אם הריצוי הזה נעשה קודם שירד לתוכה נמצא דארעתא דהכי דוקא ירד וע"כ כל כמה דלא יהיב זרע בטלה ירידתו ויכול ללות מבעה"ב אבל אם כבר ירד לתוכה סתם כמו שאר אריסין ואח"כ נתרצה לשנות ליתן הוא הזרע וכיון דאין הבעה"ב יכול לסלק אותו מאחר שירד סתם ארעתא דמנהגא ירד ולכן אסור ללות מבעה"ב (סעיף ד' ונט"ז) :

ח הלוה לו סאתיים ועשה לו שטר עליהם וידוע שהלוה לו בזמן הזול או שנזכר זמן הלוא' בשטר וידעינן שבאותו זמן היה בזול כיון שיש צד ריבית לפנינו אם טוען הלוה שנעשה באיסור צריך המלוה לברר שיצא השער בשעת הלואה או שהיה ללוה מעט מאותו המין ואם לא יברר ישבע הלוה שלא יצא השער ושלא היה לו כלום מאותו המין ולא יפרע אלא דמים שהיו שוים בשעת הלואה ואין המלות יכול לומר הקניתי לו משלי ע"י אחר דלא מהני בלא דעת הלוה דאע"ג דזכין לאדם שלא מדעתו אבל הבא חוב הוא לו ואין מקנין לאדם בעל כרחו (ועיי' נט"ז ס"ק ח' ונקה"כ) אבל אם טוען המלוה עתה הלויתיך או שלא נזכר בשטר רק פלוני חייב לפלוני כך וכך סאין לשלם לזמן פ' וטוען המלוה אתה חייב לי סאין אלו כי קניתי ממך בקג"אס ונתתי לך בעדם לפי שהם שוים עכשיו או שטוען שלא נתייקר מעולם אלא כך היה ג"כ השער בשעת הלואת אע"ג דהלואה באיסור דשמא יתייקר השער מ"מ השתא לאו ריבית קא שקיל לפי דברי המלוה לפיכך המלוה נאמן ואם כ' בשטר שיהיה המלוה נאמן על כל הענינים לעולם המלוה נאמן (סעיף ה') :

ט ואם נתחייב לו חיטים והלואה היתה במקום אחד וה זביעה במ"א ושם החיטים יקרים יותר ממקום הלואה אינו משלם אלא כשוין במקום הלואה (סס) :

י והא דלוין ע"ש שבשוק דווקא סאה בסאה אבל לא ילווהו מעות ולהתנות עמו אם לא תשלם לי עד זמן פ' חייב אתה ליתן לי פירות כשער של עכשיו דכיון דעד אותו זמן הוי ליה שם הלואה עליו וא"כ מאימת מתחיל הפסיקה על הפירות באותו זמן ובאותו זמן אינו נותן לו מעות (סימן קס"ג ס"ו סק"ט וט"ך סק"ד) ועיין לקמן בדין ריבית שע"י מכירה :

יא ודוקא בענין זה דבבידור יש כאן הלואה תחלה אסור אבל אם אומר לו הריני נותן לך מעות על פירות שתתן לי כל השנה כשער של עכשיו אלא שאני נותן לך ברירה אם תרצה תוכל ליתן לי מעות עד זמן פ' דשרי דכיון שוכר בשעת נתינת המעות גם הפסיקה על הפירות אלא שעושה לו טובה באם ירצה לחזור מהמקח שיכול לחזור ובפרט דרש"י מתיר בכל ענין להלות אפילו מעות על שער שבשוק דיש להתיר עכ"פ בבה"ג (ס"ז סס) :

יב היה חייב לחבירו מעות שהלוהו ואמר לו תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטין וכיוצא בו אמר ליה צא ועשה אותם עלי כשער של עכשיו ויהיה לך אצלי חיטים בהלואה כך וכך סאים אם יש לו חטים ככל שיעור מעותיו מותר שהרי זה קנה אותם בכסף שנתן לו ואע"ג דלא משך מ"מ כיון שאין הלוה יכול לחזור מן המקח עד שיקבל עליו מי שפרע גמר ומקני וא"כ אף אם יתיקרו החטים הרי נתיקרו ברשות המלוה ואין כאן ריבית כלל ותאמן המוכר לומר שיש לו כ"כ חיטים וא"צ להביא ראיה לדבריו (ועיין לעיל כלל קל"ג סימן י"א) ודווקא שיש לו באמת ולא מהני מה שמשקר ואם משקר הלוה עושה איסור ועובר על לפני עור ואם המלוה יודע שמשקר גם הוא עובר וע"ש מה שכתבתי בנ"א (וג"ל דאפילו אם מכרם פחות מהשער מותר דכיון דנטעמ' דיש לו רשות לא"ס למכור נכסיו בכל מה שירלה ומה שכתבו הפוסקים עשה עלי כשער של עכשיו הייגו משום סיפא דכלון לו אפי' ילא השער אסור ומה שכתב הש"ך בסק"ד בשם הפרישה קאי דוקא בפוסק ואין לו דאז בעינן דוקא כפי השער עיין בפרישה אות ג' ובש"ך ול"ע) אבל אם אין לו ככל השיעור מעותיו לא מהני אם יש לו מעט מאותו מין כדלעיל סימן ב' דהתם הלואה היא וחשבינן כל מיעוט ומיעוט כאלו נקנה למלוה וחוזר ולוה לו כדלעיל משא"כ הכא במכירה אינו יכול למכור מה שאין לו ואפילו יש לו מעות מזומן בשיעור כל החיטים לא מהני כדין כל דבר שאינו ברשותו שאינו יכול למכור אעפ"י שיש לו מעות שיכול לקנות ולכן אפי' יצא השער לא מהני דכיון שאין כאן מכר הרי היא הלואה ומה שיש לו המעט כבר נמכר וא"כ השער הוא כמלוה סאה בסאה ואין לו כלל ושמא יתיקרו והוי ריבית (קס"ג ס"א) :

יג וכן אם היו לו חיטים ונתחייב לו להעמידם לזמן ידוע ובא לזמ"פ ואמר לו תן לי החטים שאני רוצה למכרם וליקח בהם יין וא"ל צא ועשה עלי כשער שבשוק אם יש לו יין מותר וא"ל אסור (סעיף ב) :

יד אמר לו הלויני מנה א"ל אין לי מנה אלא חטים יש לי ונתן לו חיטים במנה וקנה זה באחד מדרכי הקנין בקנא"ס או במשיכה ונמצא זה נתחייב לו מנה וחזר ולקחם ממנו בתשעים וזה היתר גמור שהרי יכול למכור מטלטליו שוה מנה בדינר ועדיין הם שוים ק' (דאם כוולו קודם מחזר ולקחן ועמדו על צ' אין כאן שום הערמת ריבית ומותר לכתחילה ש"ך סק"ו) אם התנה עמו שיפרע לו במעות אסור כיון דא"ל תחלה הלויני מעות הוי כהערמת ריבית שהרי מסלק לו ק' ולא קיבל רק צ' ומ"מ אפילו אבק ריבית אין כאן ומוציא ממנו ק' כדין • וי"א דהוי אבק ריבית ואין מוציאין לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה ומ"מ מותר לסלק לו בחיטין בעד ק' אלא שאין כופין אותו לפרוע כל הק' בחיטין ואם התנה עמו שיפרע לו בפירות י"א דאפילו לכתחלה מותר לסלקו במעות וי"א אוסרין כדלקמן בדין פוסק על הפירות סימן ה' וכ"ז כשקנה ממנו החיטין באותו מעמד אבל אם זקפן עליו במלוה ולאחר שעה חזר ולקח ממנו אפילו הערמת ריבית אין כאן • ואם התנה מתחלה שיחזור ויקנה ממנו החיטין בפחות ממה שקנה הוי כמין ריבית גמור ואפילו פרע לו פירות אסור (סי' קס"ג) בר"א באמר לו תחלה הלויני מנה דנראה כהלואת מעות אבל אם אמר לו מתחלה הלויני כך וכך סאין חיטין אע"ג שחוזר ומוכרו בזול מותר להתנות עמו שיפרע במעות כל דמי החיטין (ש"ך ס"ק ט') ודוקא שמשך ממנו החיטין באחד מדרכי הקני' אבל בלא"ה אפילו פרע אח"כ בחיטין אסור אפילו אמר ליה תחלה הלויני חיטים וגם לבסוף פורע לו המנה בפירות (ש"ך סק"ו) :

טו נוהגין להלות זה לזה ככר לחם בככר לחם דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה (קס"ב סס סעיף א') :

כלל קלה דין הממשכן בית או שדה אם מותר המלוה לחזור להשכירן ללוה ודין הממשכן ע"מ שיאכל הפירות (סי' קס"ד וסי' קע"ב) :

א המלוה את חבירו ומשכן לו בית או שדה על משך שנים הרבה ע"מ שיאכל הפירות כל ימי המשכונא

המשכונא אם היא כמשכנתא שהיו נוהגין בס"רא (ולכן נקראת משכנתא דסורא) שהיה כו"ב לו בשטר שלאחר המשך תחזיר המשכון לבעליו חנם אפילו אם השכירו שוה אלף דינר לשנה ולפי חשבון הלואה אינו מגיע לנכות לכל שנה אלא דבר מועט מותר לכ"ע שאין זה דומה למשכיר ביתו בזול כ"י שילוה לו מעות דהתם הוי הלואה אבל הכא אין כאן הלואה כלל אלא שמשכיר לו ביתו בזול ורשות לכל אדם למכור ולהשכיר בזול גדול וגם אין כאן ריוח בודאי שהרי אפשר שהשדה לא יעשה פירות והבית יפול או ישרוף ולא מבעיא כשאין הלוה יכול לסלקו תוך הזמן אלא אפי' אם מתנה הלוה שכשיהא לו מעות ינכה לו עבור כל שנה כפי שמגיע לחשבון והמותר יחזיר לו ודומה להלואה אפ"ה מותר כיון שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום וא"כ אין כאן הלואה אלא שכירות (סי' קע"ב סעיף א') :

ב ואמנם המנהג כהפוסקים לה"ר אפי' אינו כמשכנתא דסורא אלא כמשכנתא בנכייתא כגון שאין המלוה רוצה להלות לו לזמן ארוך אלא לאיזה שנים ושינכה לו מן החוב דבר קצוב אפי' דבר מועט לשנה ואפילו שהלוה יכול לסלקו בכל זמן כ"תר כיון שמנכה לו מן החוב והוי כקונה ממנו הפירות בין יהיה או לא ואפי' אם גם ביד המלוה לגבות חובו (ס"ך סק"ז) כיון שעכ"פ מנכה לו בעד כל שנה דבר קצוב אינו אלא כשכירות ומותר אבל אם אינו מנכה לו אם יכול הלוה לסלקו בכל זמן י"א דהוי ר"ק ואם אינו יכול לסלקו עד כלות זמן הלואה כיון שאין כאן ריוח ידוע כמו שכתבנו הוי א"ר (ס"ך שם) :

ג ודוקא שלא שיעבד הלוה למלוה שאר נכסיו שאם יקרה אונס באלו שמשכן לו יהיה שאר נכסיו משועבדים אע"ג שאעפ"כ רשות למלוה להגבות חובו משאר נכסיו כיון שהמלוה צריך לטרוח ולמצוא שאר נכסי הלוה מותר אבל אם כתב לו שיהיו שאר נכסיו משועבדים ונמצא תיכף כשישרוף ויפול הבית יש לו משכון אחר אסור כיון שאין באפשר כלל שיגיע למלוה שום הפסד (שם בהגהת רמ"א וש"ך סק"י) :

ד וה"ה מטלטלין וספרים ומקומות בבה"כנ שמותרין בנכייתא (שם) והלבוש אוסר מטלטלין ועיין לעיל כלל קכ"ה לענין ספרים ומקומות בה"כנ :

ה מ"מ יש חילוק בין משכנתא דסורא למשכנתא בנכייתא דבסורא י"א דמותר לחזור ולהשכיר אותה לבעל השדה ובלבד שלא התנה מתחלה על כך וגם שכבר החזיק המלוה בשדה • ובנכייתא אפילו שהתה זמן רב בידו אסור דכיון שהוא לוה שלו ושקיל מיניה יותר ממה שהלוהו ואם השכיר לבעל השדה רוב הפוסקים ס"ל דהוי ר"ק • ועוד דבסורא אם שכר אדם אחר מהמלוה מותר להשכירה ללוה ואפילו לא החזיק בה כלל המלוה (סימן קס"ד סעיף כ' בש"ך סק"ד) ובלבד שלא יתנה מתחלה בזה הלוה אבל בנכייתא אפילו כבר החזיק וירד לתוכה המלוה כמה שנים ואח"כ השכיר לאדם אחר אסור ללוה לשכור אותם מזה אע"פ שלא התנה והוי א"ר ואם התנה כן מתחלה הוי ר"ק (שם וכסי' קע"ב סעיף כ' וש"ך ס"ק י"ט) :

ו הא דמשכנתא שרי דוקא כשהשכין לו השדה בשעה שנותן לו המעות דהוי כמוכר וקונה בכסף אבל אם הלוה היה חייב לו ממכר ועכשיו נותן לו משכנתא אפי' בנכייתא אסור דכיון דנותן לו בתורת משכון אין כאן דבר שעי"ז יקנה המלוה כיון שאינו נותן לו כסף ואם אמר לו תחזיק בשדה ותקנה אותה בחזקה להיות קני לך לפירותי' והוא החזיק כן מותר אם הוא בנכייתא וכ"ש דסורא (קע"ב סעיף ג' רמ"א וט"ז סק"ט) :

ז אבל מותר למכור שדהו לאחר ולהתנות עמו שיחזירנו לו אח"כ וכן למכור ביתו ולהתנות עמו שישכרנה אח"כ דכיון שהוא מכירה באמת לחלוטין אין כאן ריבית בשום ענין ובלבד שיחזיק בו הקונה תחלה כדין דאם לא כן אין כאן מכר אלא הלואה (קס"ד סעיף ג' בט"ז) :

ח הלוהו על שדהו ואמר לו אם לא תתן לי מכאן ועד ג' שנים הרי הוא שלי ולא אמר מעכשיו (ולפס אמר מעכשיו מבואר כלל ק"מ) בענין שאין המקח קיים (כמבואר בח"מ סי' ר"ז ס"י) תוך ג' שנים לא יאכל הפירות ואם אכלם הוי ריבית קצוצה וי"א דאינו אלא א"ר דהוי כמשכנתא בלא נכייתא אבל מה שאכל אחר ג' שנים אכל בגזל ומה שהניחו לאכול מפני שהיה סבור שנחלטה לו והוי מחילה בטעות אבל מה שאכל תוך ג' שנים לא הויא טעות שהרי בידו וברשותו היה להחזיר המעות למלוה ואם לא החזיר ש"מ דמחל ולכן לא הוי אלא אבק ריבית (סעיף ד') :

ט בכל מקום דהמשכנתא הוי א"ר אם בא הלוה לנכות למלוה הפירות שאכל כפי חובו אע"ג די"ל שזה לא נקרא שמוציאין ממנו וכ"ש אכל מפ' משיעור החוב לא מנכינן ליה דהואיל והמשכנתא הוי מתחלה ברשות המלוה שלוה עליו אלו מנכין לו אפי' מחובו הוי כאלו מוציאין הא"ר ממנו בדיינן מיהו אם אמר לו (י"א כס"ד וי"א שם ס"א בס"ד) לא בעינא דתיכול פירות בריבית אפילו הוא באתרא דלא מסלקי מחלוקת בין הראשונים י"א דאע"ג דא"א להסתלק אותו לגמרי כיון דהוא באתרא דלא מסלקי מ"מ ב"ד שמין דמי כולי פירי והוא אוכל בשומא וי"א דלא מנכינן ליה כיון שהוא קודם זמן הסילוק והוי ספיקא דדינא והמע"ה (קע"ב ש"ך ס"ק י"ז) אבל

באתרא דמסלקי אפילו בתוך הזמן או באתרא דלא מסלקי אלא שהוא לאחר זמן מנכין לו פירות שאכל כיון שזה מוחה עליו שלא יאכל בגזל (קע"כ סעיף ח׳) ובנכייתא ושלים זמנא וזה אוכל לאחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכל תחלה שזה מותרת אע"ג דלא כ׳ לי׳ אכול בנכייתא כ"ז שתמשך זו בידי • מ"מ אם אמר אטרח ואייתי זוזא אם אכל אח"כ אפי׳ באתרא דלא מסלקי מנכין בפירות שאכל אח"כ (שם ש"ך ס"ק י"ד) :

י המלוה לחבירו ומשכן לו בית או שדה ואמר לו ע"מ כן אני מלוה לך שאם תמכרנה לא תמכרנה אלא לי בכך וכך בדמי שוין מותר אבל אם אמר לא תמכרנה אלא לי בכך וכך והוא שוה יותר אסור שהרי מוזיל גבי׳ בשביל מעותיו • מ"מ יש להחמיר לכתחלה שלא יאמר כלל בסך כך וכך דכיון שפוסק עמו דמים ידועים הוי אבק ריבית דהוי צד א׳ בריבית אלא יאמר תמכרם לי בדמי שויו (קע"כ סעיף ד׳ וכש"ך ס"ק כ"ח וכ"ט ולכסוברים לד ח׳ בריבית מס"ת כוי ר"ק) :

יא הממשכן בדרך היתר הנזכר וצריכין לסלק מס מן הקרקע אם מסלקין מעות מותר ללוה לסלק המס אע"פ שהמלוה אוכל הפירות שהרי גוף הקרקע הוא של לוה אבל כשהמס מוטל על הפירות כגון שהשר נוטל עישור תבואה וכיוצא בו אסור ללוה לסלק לאדון מכיסו שהרי פירות הקרקע לא היה יכול למשכן או למכור מה ששייך להשר ונמצא כשזה פורע בשביל המלוה נותן ריבית למלוה (סעיף ו׳ ש"ך ס"ק ל"ג) :

יב במשכנתא זו אם נותן המלוה ללוה דבר מועט בכל שנה בשביל שיקבל עליו הלוה כל אחריות הקרקע אפילו מנפילה או שריפה י"א שזה אסור דהרי ליכא קרוב להפסד כלל למלוה בהאי משכנתא ובשביל אותו דבר מועט לא מקרי קרוב להפסד אבל אם התנה עמו לתת לו דבר מועט לשנה בשביל איזה תיקון שיצטרך בבית כגון שבירת קורה וכיוצא בזה שרי דאכתי נשאר על המלוה אחריות נפילה או שריפה • וכל משכנתא נפדית לחצאין שאם בא הלוה להחזיר לו קצת מעותיו תוך הזמן צריך לקבל במקצת פרעון מיהו אע"ג שמביא לו קצת המעות המלוה אוכל כל הפירות עד שיתן מותר המעות דכולא משכנתא אישתעבידא ליה לכולא מלוה ואנו רואין המעות שנתן כאילו הם פקדון בידו עד שיפרע הכל (ש"ך ס"ק כ"ג) • ומשכנתא שנעשית סתם ולא התנה זה עם זה כלום אם דסורא או בנכייתא הולכין אחר מנהג אותו העיר וכן בענין אם יוכל לסלקו או לא הכל כמנהג העיר ועיין ש"ך (סעיף ג׳) :

יג מי שיש לו חורבה ורוצה לבנותה ואומר לחבירו בנה חורבתי ודור בה ונכה לי בכל שנה דבר קצוב עד שיכלו דמי ההוצאה אפילו אם שוה ג׳ זהובים לשנה והוא אינו חושב אלא זהב א׳ מותר שזה דומה למשכנתא דסורא :

יד ראובן השכין ביתו של שמעון אצל לוי ושמעון שתק ולוי דר בבית זה כמה שנים מפני שהיה חושב שהוא ביתו של ראובן ודר בה בנכייתא ובאחד מדרכי ההיתר שכתבנו ואח"כ תבע שמעון את לוי והוציא הבית מיד לוי והוצרך לוי לשלם לו גם השכירות מכל הזמן שדר בו מפני שהיה קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר וכה"ג צריך ראובן לשלם לו ללוי הכל הקרן וגם כל שכירות הבית שנתן לשמעון ואין בו משום ריבית שמה שמוסיף לו אינו מוסיף לו בשביל המתנת המעות רק בעד השכירות שנתן הוא נותן לו מחמת שמכר לו דירת הבית לדור בו בעד הנכייתא שמנכה לו ונמצא עכשיו שאין דירת הבית שלו והמוכר דבר שאינו שלו הרי הוא חייב באחריותו ואף כי אזיל גבי האי הוי כאלו קיבל עליו אחריות המקח בכל מה ששוה (ססעי׳ ו׳) • דין המלוה על המטבע והוסיפו על משקלו באיזה מטבע ישלם מבואר בש"ע סימן קס"ה :

כלל קלו דין ריבית שע"י שכירות ומלאכה (סימן קס"ו) :

א כבר כתבנו בכלל קל"א סימן ט"ז דאסור למלוה ליהנות מלוה אפי׳ בדבר שזה נהנה וזה לא חסר • ולכן המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות אפי׳ הוא חצר שאינו עומד להשכיר ונמצא שהלוה אינו חסר כלום וגם המלוה אין דרכו לשכור דירה ונמצא שאינו לוקח כלום אסור כיון דהוי דבר של פרהסיא ודוקא שהמלוה רוצה לכנוס עכשיו בחצר זה אבל אם היה דר בו כבר וזה לא אמר צא או שבדיעבד נכנס ודר בו לאחר הלואה אם ידוע שהחצר אינו עומד להשכיר והוא בענין שאם לא הלוהו לא היה חייב לתת לו שכר מחמת שדר בו באופן שנתבאר בח"מ סימן שס"ג סעיף ו"ח אפילו אם המלוה דרכו לשכור כיון שזה לא חסר א"צ לצאת ממנו אפילו לצאת ידי שמים (ולרמב"ם נפולם כוי א"ר וצריך לכחזיר אם גם נפלם י"ם) אבל אם החצר עומד להשכיר הוי א"ר לכ"ע ואם אמר לו דור בחצרי בשכר הלואה אפילו לא קיימא לאגרא הוי ר"ק דכיון דאמר לו בשכר מעותיך הוי כאלו השכירו ואם אמר לו הלויני ודור בחצירי סתם ולא אמר בשכר הלואה די"ל דה"ק דור בחצירי חנם אע"פ שלא תלויני אי קיימא לאגרא הוי ר"ק ואי לא קיימא לאגרא הוי א"ר ולהרבה פוסקים לעולם הוי ר"ק כיון דהתנה עמו

בן בשעת הלואה (ט"ז סק"ו) ואם הלוהו ואח"ז תבע לו חובו והרחיב לו זמן וא"ל דור בחצירי תליא בפלוגתא אם הוי ר"ק או א"ר ונתבאר לעיל כלל קכ"ה (סי' כ' סי' קס"ו י. עיין אם צריך לסלק לו דמי סדירה ט"ס וכס"ף סק"ס) :

ב מלמד שהלוה מעות לבעה"ב וגם לומר עם בן בעה"ב והתנה עמו שיתן לו הוצאות הוי ליה כהלויני ודור בחצירי דאסור כיון שהתנה עמו בשעת הלואה אע"ג דבלא"ה היה נותן לו הוצאותיו מהמת שלומד עם בנו אפ"ה אסור אבל אם הלוה לו סתם ואח"כ שכר אותו ללמד עם בנו ולתת לו מזונות בעד שכירות הלימוד כ' הלבוש דמותר שכן דרך בעה"ב לתת מזונות למלמד ובשעה הלואה לא התנה עמו כלום (סי' קס"ו) ·

ג אסור לומר לחבירו עשה עמי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה ששוה ב' או מלאכה שהיא יותר כבדה ואפי' לעשות עם באותה מלאכה אלא שיהיה בזמן שהוא יותר כבדה כגון שעכשיו הארץ לחה ובאותו זמן והיה יבישה וכל כיוצא בזה אבל כששני המלאכות שוין ובזמן שוה מותר (סי' ק"ס סעיף ט' וסימן קע"ו סעיף ז' ועיין כלל קל"ט סימן י"ד לענין פלאה) :

ד היה המלוה בעל מלאכה והתנה עם הלוה שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה ויתן לו ביוקר משער הקצוב או שהלוה בעל מלאכה והתנה עמו המלוה שיעשה לו מלאכתו בזול משער הקצוב הוי ר"ק ואם התנו שיעשה בשוה וא"כ אין כאן אלא טובת הנאה שצריך שיתן המלאכה דוקא לו תליא בפלוגתא דלעיל כלל קכ"ו סי' ג' אם טובת הנאה ממון הוי ר"ק ולמ"ד דאינו ממון הוי א"ר וכן הדין בכל טובת הנאה ואפילו לא התנו מתחלה אם אינו רגיל בלא"ת אסור ואם בלא"ה כ"א מחזיק טובה לחבירו מותר (ק"ס סעיף כ"ג) :

ה אסור להשכיר מעותיו שיאמר לו אשכיר לך י' דינרין בדינר לחודש דכיון דמלוה להוצאה ניתן וא"כ תיכף הוי הלואה גבי' אבל אם שוכר להתלמד בהן או להראות אותן לבני אדם שהוא עשיר ומחזירם לו בעין מותר (דאם כולהו אפ"ס מכלו לידו אותן עצמן אסור) ובלבד שלא יחייב עצמו בהן אלא כשאר שוכר שהוא חייב בגנבה ואבידה ופטור מאונסין אבל אם קיבל עליו אפי' אונסין יצא מכלל שוכר ונעשה מלוה ואסור ואם קיבל עליו המשכיר כל האחריות אפילו מאונסין יש מתירין אפילו השכירן להוציאן אבל אם קיבל עליו רק גניבה ואבידה ולא אונסין או להיפך והשכירן להוציאן הוי א"ר ואם לא קיבל עליו אחריות כלל הוי ר"ק (סי' קע"ו סעיף א') :

ו מותר להשכיר כלים אפילו נותן לו רשות למכרם ולעשות בהם כל חפצו רק שלבסוף יחזיר לו כלי אחר כזה דאין כאן הלואה (סעיף ב') :

ז מותר להשכיר כלי ולקצוב דמיו מיד ולהתנות שיקבל עליו השוכר להתחייב באונסין שהרי מותר לשוכר להתחייב א"ע להיות כשואל ואע"ג ששם אותן בדמים וחייב בכל אונסין וא"כ ה"ל כהלואה והשכר שנוטל מחוי כריבית אפ"ה שרי כיון שאינו מתחייב בדמיו אא"כ ישבר וכל זמן שהוא בעין הוא מחזירו כמו שהוא ועד שעת שבירה הוא ברשות המשכיר לזולא וגם הוא נפחת על ידי שמשמשין בו ואם יחזירהו בעין הרי מפסיד בעל הכלי וא"כ מה שנוטל אינו אלא שכירות ואם נשברה משם כפי מה ששוה בשעת השבירה (סעיף ג') ולפ"ז כלי כסף וזהב שאינו נפחת אסור אם מקבל עליו אונסין אבל י"א הטעם כיון שיש לו רשות להחזירה כשהיא בעין והוא ברשות הבעלים ליוקרא וזולא מותר (עיין נכ"י) :

ח מותר לשכור פרה ולשומה בדמים כגון שיאמר הרי פרתך שוה ל' זהובים אם תמות אשלם לך וכל זמן שהוא אצלי אתן לך כך וכך בחדש בשכירות מותר ואינו דומה למקבל בהמות שאם ימותו ישלם יכל זמן שהם אצלו מחלקין הגיזות והולדות דאסור כמו שנתבאר לקמן כלל קל"ז סי' א' דהתם אינו עושה בהם מלאכה שיכחישו מחמתן ואעפ"כ מקבל אחריות מיתה אבל הכא שעושה בה מלאכה ומכחישה שפיר יכול לקבל אחריות עליו וגם היא ברשות הבעלים לענין יוקרא וזולא עד שעת מיתה ומיהו י"א דאין צריך לשלם אלא מה ששוה בשעת מיתה שהרי לענין כחש וזולא היה ברשות הבעלים (סעיף ד') :

ט המשכיר שדה לחבירו בי' סאין לשנה ואמר לו תן לי ר' זהובים שאוציא על השדה לזבלה יותר וביוצא בו ואני אתן לך י"ב סאין לשנה מותר שע"י שיזבלנה יהיה שוה י"ב סאין לשנה וכן אם השכיר לו חנות או ספינה בי' דינרין לשנה וא"ל תן לי ר' זהובים ואציירנה ואייפנה או אעשה לו כלי תשמיש יותר ואעלה לך י"ב דינרין בכל שנה מותר דכיון דמוציא המעות בגוף הספינה או החנות שע"ז הוא שוה יותר אבל אם א"ל תן לי ר' זהובים כדי להתעסק בהם בחנות בסחורה ואני אוסיף לך שכירות אסור (סעיף ס') :

י מותר להרבות בשכר קרקע כיצד השכיר לו את החצר ואמר לו קודם שהחזיק בו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא לך בי' סלעים לשנה ואם תתן שכר חודש בחודש הרי היא בסלע לחודש ה"ז מותר לפי ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וא"כ באמת זה לא נתחייב לו

כלום לשלם עכשיו אלא שמוזיל גבי' ומוחל לו מדמי השכירות הראוי אבל אם כבר החזיק בו או בשטר ושכרו בי' סלעים לשנה מעכשיו אסור לומר לו תן לי בכל חודש סלע ואמתין לך המעות דהוי אגר נטר וכ"ש אם כבר נתחייב לו השכירות ונותן לו דבר בהמתנת המעות דאסור (ופי' בט"ז דהוי ר"ק ובנקה"כ מסתפק בזה כיון שאינו ע"י הלואה) ונ"ל דבמקום דהמנהג לעולם לסלק השכירות מתחלה ואפי' בשוכר סתם דאדעתא דמנהגא שכר א"כ תיכף כשהשכיר לו נתחייב לו כבר ולכן א"צ לסלק לו בעד העבר אלא כפי התנאי ונ"ל שיכולין לבטל השכירות ואז ישכיר לו לחודש כך וכך ולא יתנה עמו אם לשנה בכך ואם לחודש בכך כיון שהמנהג לעולם לשלם תחלה (סי' קע"ו סעיף ו') :

יא השוכר את הפועל בימות החורף לעשות עמו מלאכה בימי הקיץ בדינר ליום ומקדים לו שכרו מעתה ושכרו שוה בימי הקיץ יותר מדינר אלא שמוזל בו בשביל הקדמת המעות אסור אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה מהיום עד זמן פלוני בדינר ביום מותר דכיון שמתחיל לעשות עמו מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו (סעיף ח') :

סי' קס"ז יתבאר לקמן כלל קמ"ב

כלל קלז דין ריבית במעות הכותים (סי' קס"ח קס"ט) :

א ישראל שחייב מעות לכותי בין בריבית ובין שלא בריבית וביקש להחזירם ואמר לו חבירו תנם לי ואני אעלה לו ריבית וכ"ש אני אעלה לך ריבית אפי' כתב הישראל השני שטר על שם הכותי ונתן משכנות וגם הריבית יתן לכותי אסור והוי ר"ק שכיון שבשעה שנתן הישראל המעות לחבירו היה עדיין אחריות המעות עליו לגמרי והוי כאלו הישראל מלוה לישראל ע"מ שנותן ריבית לכותי דפשיטא דהוי ר"ק דאפילו אין הישראל חייב כלום לכותי כיון דבשכר הלואה נותן ריבית עפ"י המלוה הוי ר"ק (סעיף ז') ועיין לעיל כלל קכ"ז סי' ד' :

ב ואפילו העמידו הישראל אצל הכותי ואמר הכותי לישראל הראשון תנם לזה והפטר והוא יתן לי קרן וריבית אסור דכיון דמ"מ קיבל מיד הישראל מחזי כריבית דנראה כנותן ריבית לעכו"ם בשליחותו אבל ריבית גמור אין כאן דאע"ג דאין שליחות לכותי מ"מ זה מקבל בשביל הכותי ועוד שהרי הישראל אינו מתנה כלום ליתן לו איזה תוס' והכותי מתנה עם הישראל ליתן לו ריבית (דו"פ) ואפי' אם הישראל השני לא עשה הלואה עם ישראל ראשון אלא שהכותי א"ל לקבלם מישראל ראשון מ"מ אסור אם נותן הריבית לישראל הראשון סעיף ג' (כ"ה ט"ז וגם"ך דלא כרמ"א) :

ג אבל אם קיבל הכותי המעות מיד הישראל ראשון ונתן לשני אפי' לא אמר בהדיא לישראל ראשון שפוטר אותו דמסתמא כיון שקבלו מידו נפטר הישראל מותר דמסתמא אפילו אם אמר לו הכותי שיתן הריבית לו הישראל אפ"ה מותר שבשביל הכותי מקבל אותו וכן אם העמידו אצל הכותי ואמר הכותי לישראל הראשון הנח על הקרקע או על השלחן והפטר וכן עשה ולקחן השני מותר (סי' כ"ג) ודוקא כשאמר והפטר אבל אם לא אמר והפטר י"ל דהה"ק הניחם ויהא ברשותך (ט"ז וש"ך) וכן אם אמר הכותי ליתנם לישראל הב' דרך פקדון ואח"כ יהא בידו הלואה מותר הואיל ולא יצא מעות הראשון בתורת הלואה (שם) :

ד כותי שלוה מעות מישראל בריבית וביקש להחזירם ומצאו ישראל ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך גו אפילו אני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו מותר שהרי עדיין האחריות על הכותי והוי כאלו לוה הכותי (סעיף ו') :

ה אבל אם העמידו אצל הישראל ואמר הישראל הראשון להכותי ליתנם לשני אע"פ שהכותי נותן המעות ליד הישראל וא"כ כיון דקיי"ל דאין כותי נעשה שליח וא"כ אין לומר שהכותי הוא שלוחו של ישראל אלא הכותי הוא המלוה אפ"ה אסור מדרבנן דדוקא לקולא אמרינן דאין שליחות לכותי אבל לחומרא קיי"ל דיש שליחות לכותי מדרבנן וה"ז הכותי שלוחו של ישראל (דעת רמ"י) אבל י"א (ר"ת) דאפילו לחומרא לא אמרינן שליחות לכותי ולכן מותר לגמרי ואף שהעיקר כסברא ראשונה מ"מ במקום שנהגו להקל בזה אין למחות בידם (שם) ומ"מ אף לר"ת אם הישראל השני אומר שהוא מקבל המעות בשליחות ישראל ראשון והראשון באמת עשה אותו שליח לקבלו אסור אבל אם לא עשה אותו שליח ל"ש לומר שנעשה שלוחו שלא ברעתו (ש"ך ס"ק ט"ו) :

ו וכ"ש הכותי שהלוה מעותיו לישראל בריבית ע"מ שיתן ריבית לישראל דמותר (סעיף ד') :

ז כותי שלוה מישראל בריבית והלך והלוה אותן לישראל אחר בריבית בשליחות ישראל הראשון וחוזר ישראל א' ונוטל ריבית מכותי אסור מדרבנן לא מבעיא להפוסקים דס"ל דלחומרא יש שליחות לכותי מדרבנן דאסור ואפילו למאן דס"ל דלגמרי אין שליחות לכותי מ"מ כיון שהישראל הוא לנותי ליתן לו הריבית והוא יכפה לישראל מחזי כריבית אבל אם יש לכותי

לכותי משכון מישראל ב' שאין צריך לכוף אותו שהמשכון שוה כמו הקרן והריבית וגם לא עשה בשליחות ישראל לכ"ע מותר כמו שנבאר בסמוך (סעיף ס' ועיין בט"ז ס"ק י"ז) וכ"ז היכי שנעשית בלא ערמה אבל אם הישראל מערים ותולה מעותיו הביתו כדי שילוה אותו לישראל לכ"ע אסור :

ח וכן ישראל שאמר לכותי לוה לי מעות בריבית מישראל בשמך והמלוה לא ידע שבשביל ישראל הם הבלוה מותר ליקח הריבית אבל הלוה להפוסקים דיש שליחות לכותי לחומרא נמצא עשה איסור ולהפוסקים דאין שליחות כלל אין כאן איסור כלל ואפילו אם המלוה ידע שהוא עבור ישראל מותר כדלקמן ודוקא בענין דלא מחזי כריבית כדלעיל סימן ז' (סעיף ו' ס"ך ס"ק י"ת וט"ז סק"ח) ואם ישראל אמר לכותי לוה לי מן כותי בריבית והלך העכו"ם ולוה מישראל אפי' ידע המלוה שלצורך ישראל הוא מותר דכיון דשני שליחותי' אין כאן שליחות (סעיף ח') :

ט עוד יש נ"מ בין אלו הדעות כותי הבא ללוות מישראל בריבית על משכון שידוע וניכר שהמשכנות הם של ישראל כגון בגדי ישראל וספרים למאן דס"ל דיש שליחות אסור לזה ללות עליו כדלקמן אבל למאן דס"ל דאין שליחות מותר ליתן לכתחלה משכנות לכותי אפילו לעבדו ושפחתו למשכנם אצל ישראל אפילו ספרים והמלוה מכירן שהם של ישראל ואפי' אם אח"כ הישראל פודה בעצמו המשכון שרו מיהו אם אין המלוה רוצה ליתנם לישראל זה שרוצה לפדותן הרשות בידו שהרי אין לו עסק רק עם כותי ולכן צריך ג"כ בתחלה שיהא המשכון שוה נגד מעותיו כדי שלא יהא לו עסק עם הלוה וכבר כתבנו דאין למחות ביד הנוהגים היתר כדעה זו ולכ"ע אם כבר הלוה הישראל ולא ידע שהם משכנות של ישראל מותר להלוה ליקח הריבית ואפילו אם בא הישראל ואמר המשכנות הם שלי והוא נותן לו הריבית שחייב לכותי לא יאמינו המלוה דמסתמא לא שביק היתירא ואכיל איסורא (ס"ך ס"ק כ') ולפי"ז א"צ למעם שכ' הש"ע דעדים לא יוכל להביא כי לא יוכלו להעיד שאלו מעות עצמו שנתן המלוה לכותי חזר ונתן לישראל כי יוכל לומר שאלו עכבם לעצמו וממעותיו הלוה לו אבל לפי דברי הש"ך הנ"ל אפילו אם העדים יאמרו שלא זזה ידו של כותי מידינו מעת קבלת המעות מהמלוה עד שנתנן להישראל השני יכול המלוה לומר שאינו מאמין לו ואמרינן מסתמא הקנה הישראל הזה משכנות אלו להכותי והכותי קנאם במשיכה וכל מה שנותן הישראל הכל הוא בשביל הכותי אלא דאם ידע אסור לכתחלה להלות ע"ז לדעת המחמירים שמא לא הקנה אותם ואפי' אם א"י בודאי אם הם ספרים וכיוצא בו שניכר שהם של ישראל מבוער הדבר שלקח ריבית הואיל דידע מתחלה שהם של ישראל (סעיף ט') :

י ולפ"ז אם היה חייב לכותי ולא רצה לפרעו ומישכן אותו בע"כ של ישראל והלך הכותי ולוה מישראל אחר על אלו משכנות אם ישראל זה יודע שהם משכנות של ישראל ואחריות החוב והריבית הוא על המשכון אם בא הישראל לפדותו מישראל זה אסור להמחמירין דה"ל כשלוחו ואסור ליקח הריבית מן הישראל שהרי בודאי לא הקנה הישראל לכותי המשכנות שהרי משכנו בע"ב אבל להמקילין מותר (ס"ך ס"ק ס"ו וט"ס שם וג"ל טיסו לנ"ס) ואם אחריות החוב והריבית אינו על המשכון לבד אלא גם על הכותי או שהישראל הממושכן לא ידע שכותי רוצה למשכן אותו ביד ישראל לכ"ע מותר ליקח הריבית מישראל שהרי אין כאן צד שליחות (סעיף י') ודוקא בענין זה שהלואה היא לצורך ישראל או שמשכן אותו בע"כ דל"ש לומר שהקנה לכותי אבל ישראל שלוה מכותי בריבית על משכון ואח"ז נצרך הכותי למעות ומלוה על משכון זה מישראל אע"פ שזה יודע שהם משכנות של ישראל מותר לזה ללות עליו וליטול הריבית מיד ישראל ראשון שכל מה שנוטל הוא רק בשביל הכותי ואין שום עסק לישראל זה עם הישראל אלא עם הכותי (סעיף כ' והס"ך שם ס"ק ס"ו ס"ז) ויש אוסרין גם בזה אא"כ אמר ישראל בעל המשכון לכותי קנה מעכשיו המשכון אם לא אתן לך עד יום פלוני (שם) :

יא ו ישראל שחייב לכותי חוב על ריבי' וכותי לוה מישראל וגם נתן לו בטחון שטר של ישראל זה שחייב לו אם הכותי מקבל הריבית מישראל ונותן לישראל מותר אבל ישראל מישראל מחזי כריבית ומיהו מה שכבר עלה הריבית ביד הכותי ומשכן הכותי ריבית זה לישראל הט"ז מתיר לכתחלה אך מה שעולה מזמן שמשכן לישראל אוסר ואם הכותי הקנה החוב לגמרי להישראל והכותי מסולק ממנו לגמרי אסור לישראל לקבל אפילו מכותי הריבית שעלה מאותו זמן שהקנה לו (סעיף י' בט"ז ס"ק י"ב והנק"הכ תולק בתחיסה אבל היינו מוכרח ונ"ל דבדי מוכח נכרים מדברי הש"ך או בעט"ש שהביא הב"י בדין משכונו של ישראל ביד גוי שכ' בש"ע בשי' כ' דהיינו נתאוברים עכ"פ הריבית שהיה עליו

בינת אדם

דין ריבית שבאמצעות עכו"ם :

ו דין זה כתב רמ"א בד"מ בשם תשובת רשב"א וש"ע סוס מותר נמצא שכ' הב"י בדין משכונו של ישראל ביד נכרי שכ' סתור דבעט"ש אוסר והרמ"ה מתיר וכ' שם הב"י בשם הרשב"א דמותר ליטול הריבית מיד ישראל ע"ש וכ"כ רמ"א בסעיף כ' דלסברא הראשונה מותר לישראל ליטול מישראל הראשון וכ"כ הש"ך בס"ק כ"ט בשם רשב"א ולאסור שיש נתינה בין משכון לחוב שיש עליו שטר אין הב"י פסי' זה בשם תשו' .

פליג מכבר שקל ישראל מימס ע"ס וכיים כדברי סט"ז וע' מפסו' ריב"ש בספות סב"י קרוב לסוף הסי' ד"ס מהי טעמם לספרא לבוטרופוס ע"ס) ומ"מ אם הכותי הקנה החוב לישראל הב' בדיניהם ולא בדינינו ומ"מ אין הכותי יכול לחזור מישראל ראשון אפי' הקנה לו החוב להלוטין מותר ליטול מכותי גם לש"ך (ס"ך סס ניקס"כ) :

יב ישראל שהשאיל משכונו לכותי ללות עליו בריבית לעצמו ומשכנו הכותי אפי' ידע ישראל המשכנות הם של ישראל מותר לישראל להלות עליו בריבית ואפי' הלך לו הכותי ופורע הישראל בעל המשכון קרן וריבית מותר דהא הישראל הקנה המשכנות לכותי וקנאם במשיכה (סעיף י"א וכס"ך) אבל לא יוכל לזכות לכותי משכון ע"י אחר שילוה בו מעות מישראל בריבית בשביל כותי למ"ד אין זכיה לכותי אבל אם הכותי השואל אומר לישראל המשאיל לו המשכון תנהו לפ' כותי שילוה לי עליו מישראל בריבית ותיכף כשמסרנו לידו אני חייב לך להחזיר המשכון מותר (ס"ך ס"ק כ"ס) :

יג אם כותי זה ששאל משכנות מישראל שאינו רוצה לפדות המשכון ולהחזיר לבעליו ובא ישראל המשאיל ורוצה לפדותם אם הכותי הוא אנס ואינו יכול לכוף אותו לפדותו אין המלוה יכול לומר להמשאיל לאו בע"ד דידי את אלא צריך ליתן לו לפדות משכונו דהוי עכו"ם כגזלן ומיהו אם הוא אנס ואילו בא לפדותו היה המלוה צריך ליתן לו בלא ריבית צריך לתת ג"כ לבעל המשכון בלא ריבית (סעיף י"א) ומיהו אם בשעת הלואה לא היה אנס אלא שעכשיו איתרע צריך ליתן לו הריבית שעולה עד אותה שעה (ט"ז ס"ק ט"ז) אבל אם אין כותי אנס יכול בעל המשכון לכוף לכותי לפדותו יכול המלוה לומר להמשאיל לאו בעל דברים דידי את (סס נרמ"א) ומיהו אם השאיל רק למשכן לפי שעה ומשכן לזמן גם כן הוי כגזלן וצריך ליתן לישראל לפדותו (ס"ך ס"ק ל"א וס"ק כ"ד) :

יד כותי שהשכין משכון לישראל וחזר ומכרו לישראל אחר כשבא הישראל לפדותו אפי' שהגיע זמן לפדותו צריך ליתן למלוה קרן וריבית (סס נרמ"א) :

טו ישראל שהלוה לכותי בריבית על משכון ואח"כ אמר הגוי להמלוה שיתן המשכון לראובן למכור וכן עשה וראובן עיכב המעות בידו אחר מכירת המשכון והמלוה תובע ריבית עד שיביא מעותיו לידו והכותי אינו רוצה ליתן יותר מעד שעת מכירה בענין שהגוי כופה לראובן שיסלק המותר יכול המלוה ליטול כל הריבית מהגוי שהרי אין למלוה שום עסק עם ראובן ומאי נפקא ליה למלוה מיניה אם הכותי יכול לראובן שיפרע לגוי או לא (סעיף י"ג) :

טז כותי שאמר לישראל לוה לי מעות בריבית מישראל על משכוני או אפ לו בלא משכון אלא שהשליח הודיע למלוה שהוא לצורך גוי פלוני (ס"ך ס"ק נ"ד) ואין אחריות המלוה כלל על השליח אלא על גוי מותר למלוה ליקח הריבית מיד ישראל השליח דאע"ג דאין שליחות לעכו"ם ונמצא אין זה שלותו מכל מקום מותר דאמרינן שהוא שליח של המלוה להוליך המעות לגוי ולהביא לו משכונו ואפילו אם פראו השליח במעותיו מותר שלא אסרה תורה אלא ריבית הבא מיד לוה למלוה וכאן הלוה הוא גוי והישראל אינו אלא שליח בעלמא (ועיין לעיל כלל קל"ב סי' ו') ולכתחלה צריך המלוה לומר להשליח אתה תהיה שלוחי להביא לי המשכון מן העכו"ם באחריותי ולהוליך לו המעות באחריותי וכן בשעת פדיה תהא שלוחי להביא לי המעות ולהחזיר לו המשכון והכל באחריות ואם אינו מאמינו יאמר כך בלבו וא"צ להודיע או שיתנה עמו שלא יהא נאמן לומר נאנס או נאבד אלא בעדים ואם הישראל הביא המשכון מתחלה לישראל בלא שליחות הישראל א"צ הישראל לקבל עליו אלא אחריות המעות ואם לא אמר לו כן מ"מ אם זה הישראל נותן לו מדעתו הריבית או שיש משכון ת"י מותר לזה ליטול הריבית דמסתמא דעתו להתירא שיהיה שליח המלוה (אך אם אינו רוצה ליתן לו אינו יכול לכופו אם אין לו משכון) ואם אמר לו זהו משכון של עכו"ם אפילו אם באמת אינו של עכו"ם אלא שזה מודה שהוא של עכו"ם הודעת בע"ד כמאה עדים אבל לא מהני מש אמר אני מזכה לך משכון זה וזכה בהם תחת העכו"ם דאין זכיה לעכו"ם כדלעיל סימן י"ב (ס"ך ס"ק ל"ו) ואפילו יחזור זה וכופר ואמר שלא זיכהו לו ישבע הבלוה שכן אמר לו וא"צ להחזיר המשכון עד שיפרע לו הריבית וכן אם אמר לו בשעת פדיה לא אמרתי לך האמת תהלה אלא שלי הוא יאמר המלוה אינו מאמינך אלא לדבריך הראשונים מאמין אבל חושש אני לדבריך ואיני רוצה לקבל ממך המעות וכשיבא העכו"ם ויתן לי המעות אתן לו משכונו (ואם יש ככתבם בגניסס עי' בסימן קס"ח סעיף י"ג וכס"ך ס"ק נ"ס ל"ס ס' כ"כ ס"ז ע"ח מ"ס) וכללא הוא דאם הלוה מכחיש למלוה צריך המלוה לישבע אבל אם אינו מכחישו אלא שאומר לו לא אמרתי לך האמת א"צ המלוה לישבע אלא שאומר לדבריך הראשונים אני מאמין (ס"ך ס"ק ל"ח) ומ"מ אם נודע למלוה באמת שכן הוא כדבריו אעפ"י שאין ביד ב"ד לכופו שלא ליקח הריבית שאומר שאינו מאמין לשום אדם (ספיט לעדים לדעת הס"ג הודאה בע"ד כמאה עדים אבל הס"ך כ' כאם רס"ג דעדים נאמנים שיין ס"ק מ) מ"מ אסור לו ליקח הריבית

כיון שידוע לו שהוא של ישראל ומ"מ הלוה שהוא מערים בזה ללות בשם עכו"ם ואומר של הוא נקרא רשע ואם אין בידו משכון אלא שנתן לו מעות להלות לעכו"ם בריבית ואמר לעצמי לקחתי הלוה נאמן שלצורך עצמו לקחה ולא לוה לעכו"ם ונקרא רשע (עיין ש"ך ס"ק מ"ס וכט"ז ס"ק י"ט וכנקס"כ) (סעיף י"ג) :

יז ישראל שלוה מחבירו לצורך עכו"ם וקצב עם העכו"ם על הריבית ביוקר ועם המלוה קצב בפחות • זכה הלוה במה שקצב עם עכו"ם יותר ממה שקצב עם הישראל (אם קלב עם המלוה ביוקר ועכו"ם אינו רולה לפרעם אם הזכיר לו שם עכו"ם תחלה ומכירו אין לריך לשלם הלוה מכיסו) שאם אין מזכיר לו שם עכו"ם אין המלוה צריך להאמין ללוה כדלקמן סי' י"ט (ש"ך ס"ק מ"ח וע"ש בט"ז ס"ק כ' וכש"ך ס"ק מ"ז) :

יח אע"ג דישראל מותר להיות שליח מן עכו"ם ללות מישראל חבירו דוקא כשיאמר שהוא לוה לצורך עכו"ם ועכו"ם יפרע קרן וריבית אבל אם הישראל אמר לו שהוא יפרע הקרן והריבית נמצא סמיכות הישראל על ישראל חבירו אעפ"י שידוע שלוה בשביל עכו"ם מ"מ הוי כישראל המלוה לישראל והוא חוזר ולוה לעכו"ם וקרוב הדבר לר"ק ואמנם אם המשכון טוב כ"כ להלוות עליו סך ההלואה שיהא שוה קרן וריבית שיגיע עליו אפילו יעמוד זמן ארוך דאז סמיכת המלוה על המשכון נוהגין להתיר אבל אם המשכון אינו טוב כ"כ צריך הישראל ליתן להמלוה שט"ח ע"צ היתר לבטחון • ומ"מ אפילו המשכון טוב יש ליזהר בדבר שלא יאמר הישראל שהוא יפרע קרן וריבית (ש"ך ס"ק מ"ט) :

יט אם בא השליח לפדות המשכון והמלוה מרוצה בזה מותר לקבל ממנו הריבית אבל אם פודה השליח משלו הוי רמאות שהרי מתחלה ע"מ כן הלוהו שיהא המשכון בידו עד שיפדה העכו"ם ולכן אם אין השליח רוצה לפדותו אין המלוה יכול לכופו לפדותו כיון שלא לוה לצרכו אלא לצורך העכו"ם מ"מ חייב הוא להעמידו אצל העכו"ם (סעיף י"ד) ואם המלוה רוצה למכור המשכון והשליח אמר שלא ימכור שהוא ירא מעכו"ם אין צריך לחוש לדבריו כי אין למלוה עם העכו"ם כלום ואם ירא יציל עצמו ויפדה המשכון • ודוקא בסתם אבל אם אמר המלוה אתה תהיה שלוחי כדלעיל סי' ט"ז פשיטא דיוכל השליח לומר למלוה אל תמכרהו וכן אם לא הביא המשכון עמו אלא ששלחו העכו"ם להביא לו מעות ואח"כ יתן לו משכונו דאז לא היה אחריות המשכון מעולם על השליח רק השליח היה שלוחו של ישראל כדלעיל יכול השליח לומר אל תמכרני שתזיקני ואם מכרו ובא השליח לידי היזק מזה חייב המלוה לפצותו (סעיף ט"ו ש"ך ס"ק נ') :

כ ישראל שאמר לחבירו טול מעות הללו והלוה אותם לעכו"ם בריבית אם אחריות המעות על השליח בהולכה או בהובאה או שאמר לו השליח כל זמן שאין העכו"ם פורע הקרן אני נותן לך ריבית (ט"ז ס"ק כ"א) נמצא שאחריות המעות עליו אסור ליקח הריבית מיד השליח או מיד שלוחו של שליח אפילו מאה דכיון שמקבל עליו אחריות יותר משאר שלוחים הוי כאלו הוא הלוה מישראל והוא מלוה לעכו"ם ואם לא קיבל עליו אחריות רק כשאר שלוחים אם שומר חנם כשומר חנם ואם שומר שכר כשכיר מותר (סעיף ט"ז) :

כא ישראל שאמר לחבירו לוה לי מעות מהעכו"ם בריבית אם נתן לו משכון והמשכון טוב כנגד החוב והריבית דמסתמא העכו"ם סומך רק על המשכון ואין לו שום תביעה על השליח מדין לוה מותר לשליח ליקח הריבית וליתנו לעכו"ם (וכ"ד לדנעיל סימן א' דהתם לוה מתחלה הישראל לצורך עצמו ועוד דהכא סומך העכו"ם על המשכון לכד) ואם לא נתן לו משכון אסור אא"כ אמר לו לוה לי מעות מעכו"ם בריבית על שמי והעכו"ם מאמין ללוה ולא על השליח (ולענין ערבות עיין בכלל שאח"ז סעיף י"ז) ולענין מנהיגי הקהל המלוים לצורך הקהל מבואר לעיל ק ל :

כב ישראל שהלוה לעכו"ם על משכנות והביאו לישראל חבירו שילוה לו עליו והריבית שיעלה עד אותו יום יקח הראשון ומה שיעלה מאותו יום יקח השני אם המשכון ברשות הישראל לגמרי כגון שהעכו"ם אמר לו מעכשיו יהיה שלך או שראה שבדעת העכו"ם שלא לפדותו עוד או במקום שהמנהג שאחר זמן קצוב רשות למלוה למכור וכיון שהמשכון שייך לישראל צריך שיאמר המלוה לישראל השני הנני מוכר לך כל זכות ושעבוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עלי ואם אח"כ נתרצה השני שיחזור הראשון ויטול המשכון מותר ליקח ממנו הקרן והריבית שעלה ברשותו אבל אינו יכול לכופו להחזיר לו כיון שכבר מכר לו מכירה גמורה וגם אסור להתנות עמו שיהיה מחויב להחזיר לו דא"כ אין כאן מכירה בלל כדלקמן כלל ק"מ אבל אם המשכון אינו שייך לגמרי לישראל אלא שהמשכון בידו מותר לזה ללות עליו סתם ולהתנות עמו שכשירצה יחזיר לו המשכון דכיון דהמשכון שייך לעכו"ם ועיקר סמיכת הישראל השני הוא על המשכון א"כ הריבית שנוטל הוא נוטל רק ממשכון של העכו"ם (סעיף י"ח וש"ך ס"ק כ"ז) ומ"מ ראוי לכל בעל נפש שלא יתנה עמו שמחויב להחזיר לו רק שיהיה

פרצון המלוה השני לחזור ולפדותו אם פודה בלא דעת העכו"ם (ט"ז סס"ק כ"ז) :

כג במקום דהוי כמוכר לו המשכון של כותי יכול הראשון ללות על המשכון יותר ממה שהלוה לו לכותי והשני יטול רק הריבית שנותן הגוי דהוי כמוכר לו המשכון ומה שהלוה לו יותר הוא בחנם בלא ריבית (לכוס) (עיין ט"ז ס"ק כ"ד שאוסר וסש"ך ונקה"כ מסכים ללכוס לסתיר וכסב שכן מנהג) :

כד גם יכול הראשון לקצוב עם השני בפחות ממה שנוטל מן הכותי או להתנות עמו שהוא יקח חלק בריבית בכל שבוע ואם ירצה השני שהמשכון יהיה מונח ביד הראשון מותר ובלבד שיקנה לו הראשון אם הוא בענין שכתב בסי' כ"ב שהוא שייך לישראל יקנה לו ע"י אותו או בקנא"ס בתורת מכר ואם אינו אלא משכון כמבואר שם יקנה לו בתורת משכון ויהיה אחריות המשכון מכאן ואילך על השני מ"מ יכול השני להתנות עם הראשון שיהיה באחריותו שהרי מותר לשומר חנם להיות באחריות כשואל ובדיעבד אפי' לא הקנה לו מותר דכיון דמה"ת מעות קונות והכא שאינה מכירה גמורה אלא להיתר אוקמוה אדאורייתא (סס מנסס נס"ל וש"ך ס"ק נ"ם) :

כה וכ"ז כשלא זקף הראשון עם הכותי קרן ורוחים אבל אם כבר זקף עליו קרן וריבית על שנה להבא וכיוצא בו נמצא נעשה הכל קרן ביד הישראל הראשון בין במשכון או בלא משכון ולכן לא יכול להתנות עמו שכל מה שיעלה ריבית מאותו יום יהיה שלו דהוי כאלו נותן לו מכיסו אלא ימכור לו סתם כל המשכון שמגיע עליו כך וכך ימכור לו בפחות וכשיחזור וירצה לפדותו יקנה ממנו במעט יותר ממה שנתן לו כפי ערך הריבית שעלה ברשותו ואסור להתנות עמו שיחזור וימכרנה לו אלא יקנה לו החוב בקנין גמור ויחזור הקונה להבטיחו שכשיהיה לו מעות יחזור ויתננה לו אבל לא בדרך תנאי (סס נכרמ"ל) :

כו וכ"ז כשהמשכון שוה בטוב כפי ההלואה והריבית אבל אם אינו טוב כ"כ או שיש לו שמ"ח על הכותי ופשיטא כשהוא מלוה בע"פ דא"א להקנות חוב של כותי בע"פ לא באג"ק ולא במעמד ג' ואפי' אם יאמר לו הנני מוכר לך החוב על המשכון אינו כלום ולכן צריך שיאמר המלוה הא' להשני הריני מוחל חוב של העכו"ם לעכו"ם כשתתן לי כך וכך ובזה יהיה קנוי לך ולא אודיע זאת להעכו"ם וכל מה שאוציא מן העכו"ם אתן לך ולא אזכה לעצמי (וכש"ך סימן קפ"ג ס"ק מ') או כל מה שתוציא מן העכו"ם יהיה שלך או שיאמר השני בכסף זה שאני נותן לך אתה תפטור מן העכו"ם ואין לך עליו כלום ובכסף זה אני קונה ממך שכל מה שאוציא מן העכו"ם הוא שלי ואם ירצה הלוקח צריך המוכר שילכו שניהם לעכו"ם ויאמר הראשון להעכו"ם הדע שהחוב שמגיע לי מעכשיו שייך לחבירו ואז אינו פטור ממני כשתכטיח שתסלק לחברי (סס בש"ע סס שכתב בש"ע אתה הפטור מעכו"ם בכך וכך ר"ל כשתתן לך כך וכך אני פוטר אותו עכשיו וכך וכך פלוני נותן לך אני קונה ממך (סעיף י"ח) :

כז נאמן הלוה לומר שיש לי משכון של עכו"ם ואין צריך להביא ראיה ויוכל המלוה להלוות לו אם לא שאינו מוחזק בכך דאז ודאי משקר ומכ"ש כשיודע המלוה שהוא שקר דאז אסור להלות לו (סס נכרמ"ל) :

כח ישראל הבא לחבירו ואמר לו הלויני מעות על משכנות אלו שהם של גוי ובאמת הם של עכו"ם אלא שממושכנים אצלי בלא ריבית או אפי' בריבית רק שמקבל לפרוע לו הריבית סתם בין יפרע לו העכו"ם או לא אפי' אם העכו"ם נותן לו ריבית והישראל נותן לו ריבית אסור דדוקא כשאמר לו משכון זה של גוי הלה עליו כך וכך וכשיבא העכו"ם תקח ממנו כך וכך אמרינן מסתמא נתכוין להתירא שהוא מוכר לו המשכון אבל אם אמר לו הלויני מעות בריבית על אלו המשכנות שהם של עכו"ם ודאי ר"ק היא שהרי קצץ עמו ריבית בין אם יתן העכו"ם ריבית או לא ומאי מהני שהיה המשכון של הגוי כאחר שהישראל נותן לו ריבית • ואע"ג דמותר לישראל להיות ערב אחר שיש משכון הכא שהישראל מלוה הגלה לצרכו אסור • ודווקא שהמשכון נשתקע לישראל כדלעיל סימן כ"ב אבל כשהם ברשות העכו"ם בכל ענין מותר כדאיתא שם סי' כ"ב (סעיף י"ט ש"ך ס"ק ס"ד) :

כט וכן אם הישראל הלוה לעכו"ם על המשכון ק' זהובים ורוצ' להשכינם ליד ישראל בהמשך וא"כ נראה לעינים שהוא שלו ואינו כמוכרו לו ולכן אסור (ט"ז ס"ק כ"ח ונקה"כ סס) :

ל וכן האומר מחבירו הלויני מעות בריבית ואני אשלח לך משכון ע"י הגוי והגוי הביא משכון למלוה והוליך המעות ללוה אע"פ שהמשכון הוא של גוי התבולות רשעים הוא זו ולא מהני כלום ולא יטול ריבית כלל והוי ר"ק (סס נס"ע) •

לא ישרא' שהפקיד מעותיו אצל עכו"ם והלוה אותה בריבית לישראל אם עשה שלא מדעת ישראל נמצא שהם באחריות העכו"ם לגמרי שאפי' אם לא יסלק הישראל חייב העכו"ם לסלק מותר לזה ליקח הריבית אבל אם עשה כן מדעת המפקיד אע"פ שאמר לו הישראל הילך שטרך או חלק ברווח והלוה מעות בריבית כדלקמן סימן ל"ג אם קיבל עליו העכו"ם כל

האחריות שאם לא יפרעו החובות יצטרך הוא לפרוע מכיסו וא"כ הגוי הוא הלוה מותר אבל אם זה לא יפרע לו לא יצטרך הגוי לפרוע אע"פ שהם באחריות הגוי כשאר שומרין אפי' קיבל עליו שיהיה כדין שואל לחייב באונסים מ"מ כיון שהם ברשות ישראל אסור לקבל הריבית והוי ר"ק (סעיף כ"א):

לב עכו"ם שהפקיד מעותיו ביד ישראל אם הם באחריות ישראל שאם לא יפרע הלוה יצטרך הוא לפרוע מכיסו אסור לו להלותם בריבית ואם התנה עמו שילוה אותו לישראל פלוני ואם לא ימצא לו נכסים אזי יפרע הוא מותר דאין זה אלא כערב וכדלקמן בדין ערבות ומכ"ש אם הם לגמרי באחריות הגוי אע"פ שהישראל קיבל עליו אחריות אונסין כדין שומרין קודם שילוה אותם אבל משילוה אותם אינן באחריותו כלל אלא שאם יאבדו החובות יאבדו לכותי מותר מדינא ומ"מ אסור משום מראית העין (סעיף כ"ב):

לג ישראל שאמר לכותי הילך שכרך או פליגנא לך בריוח והלוה מעותי בריבית אסור שהם באחריות הישראל ועכו"ם שאמר לישראל הילך שכרך והלוה מעותי בריבית מותר אלא שאסור משום מראית העין · ואם הדבר מפורסם לרבים דאומנתו בכך מותר אבל מה שמודיע ללוה ולעדים שהם של עכו"ם לא מהני (סעיף כ"ג מ"כ בש"ך ס"ק ע' וירא"ה דגם בפקדון כו' סוף נגמן כטור סטור לא כתב בדין מעותיו של גוי ביד ישראל דאכו' מפום מראית עין ולמד דין דלעיל מדין זה עיין בטור):

לד וכן הדין בעכו"ם שעשה לישראל אפוטרופוס על נכסיו אע"פ שלא עשאו אפטרופוס על כל נכסיו מותר ללות ממנו בריבית וישראל שעשה לעכו"ם אפוטרופוס על נכסיו ללות ממנו בריבית והוי ר"ק וגם זה תלוי במי שאחריות עליו (ספי' כ"ד):

לה ראובן שאמר לשמעון לקחת ממני ריבית ושמעון השיב לא לקחתי או שאר טענות שביניהם אם יש שטר ביד המלוה או שהלוה רצה להוציא מן המלוה כל זה מבואר בסעיף כ"ה:

לו ראובן משכן משכנות של עכו"ם אצל שמעון ולימים תבע שמעון את ראובן שיפדה אותם המשכנות אין ראובן חייב לפדות המשכנות שהרי ראובן נעשה שליח של שמעון להוליך המעות לעכו"ם ולהלותם לו ואין עליו הכרח לפדות המשכנות או למכרן כדלעיל סימן ט"ז אבל חייב הוא להעמיד את שמעון אצל העכו"ם (סעי' כ"ז):

לז ישראל שהמשכין אצל חבירו והמלוה נוגשו לפרותו וא"ל הלוה לך ומשכן אצל כותי ועלי לפרוע קרן וריבית אם המשכון טוב שהכותי סומך עצמו רק על המשכון או שאמר לו המלוה הראשון ראה שאין אני משועבד לך כלל אלא הלואתך הוא על המשכון לבד מותר ואם לאו אסור ועיין לעיל סימן כ"א (סעיף כ"ו):

לח ישראל שהוא חייב לכותי ושעבד לו קרקע שיתן לו כל השנה כך ריבית או שיאכל הפירות אם הלוה יכול לסלק הכותי בכל זמן שירצה אסור לישראל אחר לקנותו מן הגוי דכיון דהלוה יכול להחזיר לו מעותיו לא זכה הכותי בפירות או בריבית ולא הקנה לישראל השני רק הקרן וא"כ כשזה יתן לו ריבית ה"ז ר"ק אבל אם אין בידו לסלק לגוי אלא לזמן הקצוב ביניהם הרי זכה העכו"ם במה שנתחייב לו הלוה לפרוע בכל שנה ולכן מותר הישראל לקנותו ממנו וליקח הפירות או ריבית בכל שנה מיד הישראל הלוה דכל מה שלקח ממנו בכה הכותי ובשליחותו לקחו ממנו (סעיף כ') (וע"ע ממ"ש רמ"א בסעי' י' בשם רשב"א וע"ש בט"ז ובנקה"כ):

כלל קלח דין ערבות בין ישראל לכותי (סימן ק"ע):

א ישראל שלוה מעות מעכו"ם בריבית אסור לישראל להיות ערב אם יכול הכותי לתבוע את הערב תחלה שהרי הוא כאלו העכו"ם מלוה להערב והערב מלוה לישראל אבל אם מנהג המקום שצריך לתבוע הלוה תחלה או שהתנה עמו כך שלא לתבוע אותו עד שלא ימצא לגבות מן הלוה או שיהיה אנס או שיברח ונמצא שהכותי הוא המלוה לישראל מותר להיות ערב והאידנא מסתמא הוי כאלו קיבל עליו דסתם ערבות כך הוא ואם עבר ונעשה ערב סתם במקום האסור והוצרך ישראל זה לפרוע לגוי קרן וריבית אם כבר החזיר הישראל להערב אין יכול לכופו להחזיר לו די"א דסתם ערב מות' ואינו אסור אלא בערב שלוף דוץ כדאי' בסימן ב' ואם לא נתן עדיין א"צ זה ליתן לו דכיון די"א דאסור הוי המוציא מע"ה (סעיף א' וכש"ך):

ב ודוקא ערב סתם אבל ערב שלוף דוץ דהיינו שאין למלוה שום עסק עם הלוה רק עם הערב דזה אסור לכ"ע ודינו כר"ק דאפי' נתן מוציאין מידו (ט"ז וש"ך) אבל רמ"א וב"ח ס"ל דגם זה אינו אלא א"ר • ולכ"ע צריך לשלם לו כל ההפסד המגיע לו על ידו חוץ מן הריבית דלכ"ע אסור ליתן לו (שם וע"ש בט"ז ס"ק ב' דכ' דתלוי בפלוגתא אם גד א' בריבית הוי ר"ק או לא כדלעיל כלל קל"א סימ' א'):

ג וכן כותי שלוה מישראל בריבית אסור לישראל להיות אפי' ערב סתם אא"כ התנה או שהמנהג כן שב"ז שיש ללוה לפרוע ולא יהיה אלם ולא יברח אלא שירצה לשלם לא יוכל לתבוע

הערב דאז מותר להיות ערב ואם לא יהיה לעכו"ם לפרוע או שיהיה אלם או יברח ויצטרך הישראל לשלם מותר לקבל ממנו קרן וריבית ונ"ל דבזה במקום שנהגו לתבוע הערב תחלה ולא התנה הוי ר"ק דישראל מישראל קא שקיל וכ"מ בש"ך סס"ק ב' (סעיף ג') :

ד והא דאסור להיות ערב דוקא בעד הקרן והריבית אבל אם היה ערב בעד הקרן לבד מותר אפי' בערב שלוף דוץ דאפי' את"ל דהישראל הוא הלוה ומלוה לישראל הא אינו מקבל מן הישראל אלא הקרן ואף שהגוי נותן הריבית ה"ז כאומר לחבירו הילך זוז והלוה לפלוני או הלויני ופלוני יתן לך ריבית (עיין בריבית שע"י שליח כלל קכ"ז סי' ב' ג' מה שכתבתי בשם המל"מ ובזה נ"ק קושית הט"ז בס"ק ס' מסי' ק"ס סעיף י"ג) וכן אם היה לו ערב רק בעד הריבית ולא בעד הקרן ג"כ מותר (רמ"א שם וש"ך ססק"ו) והא דערב לו בעד הריבית שצריך לסלק לו הריבית דוקא כשקנו מידו דאי לא"ה הוי כערב שלא בשעת מתן מעות שהרי הריבית יעלה להבא וקיי"ל ערב שלא בשעת מתן מעות אם לא קנו מידו לא הוי ערב כלל (משא"כ לקמן סימן ח' בזוקף הקרן עם הריבית כיון דנתפס הכל קרן הוי אפי' על הריבית כשעת מתן מעות) (ש"ך ס"ק ס') :

ה ודוקא שהכותי נוטל המעות מיד המלוה אבל אם ישראל הערב נוטל המעות מיד המלוה אסור להיות אפי' ערב סתם אפי' בעד הריבית לבד ואפי' לא הוא ערב כלל אסור דכיון שהוא נוטל המעות מיד ישראל אע"פ שנותנין לכותי מחזי כאלו הי' הלוה בדלעיל כלל קל"ז סי' ב' ואיך יתן אח"כ הריבית • והא דאסור כשישראל לוקח המעות אפי' אינו ערב רק בעד הקרן היינו כשישראל נותן אח"כ הריבית אבל אם הכותי נותן הריבית מותר (שם וש"ך סק"ו) :

ו והא דאסור כשהישראל נוטל מיד ישראל דוקא שהיתה ההלואה בלא משכון אבל כשהיתה הלואה על המשכון של כותי אע"פ שנטל הישראל הערב המעות מן המלוה ונתנן לגוי מותר להיות ערב בעד הריבית שאין אחריות הקרן למלוה אלא על המשכון (רמ"א שם) אבל כשערב לו ג"כ בעד הקרן אסור (ש"ך סק"ח) :

ז ואם אמר לו הישראל למלוה כל זמן שמעותיך ביד העכו"ם אני נותן לך דינר בחדש ולא תוכל לכופו לשלם לך אפי' נטל הגוי המעות מיד המלוה ואפי' לא ערב הישראל רק בעד הריבית אסור להיות אפי' ערב סתם בעד הכותי אם הלוה בלא משכון שהרי גם אחריות הקרן הוא על הישראל שכ"ז שאינו מסלק לו הקרן צריך ליתן לו ריבית (ט"ז סק"ו וש"ך סק"ז) :

ח אם היה לישראל משכון מעכו"ם או ערב עכו"ם ובא ישראל וא"ל למלוה שיחזיר לעכו"ם את המשכון או שיפטור את הערב והוא ערב לו צריך לשלם לו כל הקרן והריבית שעלה עליו עד אותו היום וא"צ לתבוע לא את הלוה ולא הערב עכו"ם אבל לא הריבית שעלה עליו מכאן ואילך שכל מה שעלה עליו עד אותו יום נעשה הכל קרן ואינו נקרא ערב אלא בעד הקרן אבל מה שיתרבה מכאן ואילך עליו מתרבה אם לא שהמשכון היה שוה יותר שאז צריך להעלות לו גם הריבית שיעלה עליו מכאן ואילך עד כדי דמיו של המשכון או יחזיר לו המשכון שהרי על פיו נתנו לעכו"ם והוא ערב בעד כל המשכון ואם זקף העכו"ם מתחלה הקרן עם הריבית אז אפי' מה שיעלה אח"כ הוי כקרן עד כדי הזקיפה וצריך לשלם לו עד כדי הזקיפה בין היה לו משכון על הכל או לא אלא שפטר הערב עפ"י דיבורו דכיון דהכל נחשב כקרן הרי לא נעשה ערב אלא בעד הקרן ואין כאן ריבית ואם היה משכון ואמר שיחזיר לו המשכון או שפטר את הלוה שא"ל מעתה לא יהיה לי עסק עמך רק עם הערב אפי' לא קנו מידו צריך לשלם כיון דעל פיו החזיר המשכון או שפטר את הלוה ה"ל כערב בשעת מתן מעות אבל בפטר הערב כיון שיש לו עדיין עסק עם הלוה י"ל דהוי כערב שלא בשעת מתן מעות וצריך קנין עיין ש"ך ס"ק ט' דהניח בצ"ע והיינו דוקא בערב סתם אבל ערב שלוף דוץ דהיינו ערב קבלן דינו כלוה עצמו וה"ז כאלו פטר הלוה עצמו (ש"ך שם) :

ט דין ישראל שלוה מעות מגוי ואח"כ נתגייר או עכו"ם שלוה מישראל בריבית ונתגייר מבואר בש"ע סי' קע"א • סי' קע"ב נתבאר לעיל כלל קל"ה

כלל קלט דין ריבית שע"י מכירה (סימן קע"ג) :

א כל ריבית שהוא בדרך מקח וממכר אסור מדרבנן כגון שמכר דבר ששוה י' זהובים בי"ב בשביל שממתין לו אסור אפילו אם המוכר עשיר וא"צ למעות וגם הסחורה לא היתה נפסדת אצלו ואם ישהנו אצלו וימתין עד אותו זמן ידוע שעתיד להתיקר באותו זמן דהשתא אין באן ריוח כלל לזה ממה שקנה זה עכשיו מ"מ אסור כיון שאם היה ללוקח מעות היה קונה כשער של עכשיו נמצא מה שנותן לו יותר בשביל המתנת מעותיו אע"ג דאין המלוה מתרבה מ"מ הלוה נחסר ואפי' אם גם דעת הלוה להניחו לשער היוקר אסור דעכ"פ בשעה שנוטלו ממנו נוטלו באיסור (קע"ג וט"ז סק"א) :

ב בד"א בדבר שיש לו שער ידוע או דבר ששומתו ידוע אבל דבר שאינו שער ידוע

וע ואין שומתו ידוע אם אומר לו בפי' אם תתן לי מיד הרי הוא לך בי' זהו' ואם לזמן פלוני בי"ב אסור אפי' לא החזיק הלוקח עדיין במקח והוי א"ר, אבל בסתם שאמר לו הריני מוכר לך שתסלק לי לזמן פ' מותר (שם) ואפילו דבר שש לו עכשיו שער קבוע ואמר לו תפרעני לזמן פ' כפי השער שיהיה באותו הזמן בין ביוקר ובין שיהיה בזול משער של עכשיו אע"פ שדרך אותו הסחורה שבאותו זמן תתיקר אפ"ה מותר (ש"ך סק"ג ודבריו אינם מובנים אבל דבריו מתבארים כמ"ש ב"י דרמב"ם אוסר בדבר שאין שומתו ידוע ומודה בקרקעות דמותר עוד כ' בשם חכמי לוניל דבקרקע כיון דאין לו אונאה מותר לומר לו אם תפרעני עכשיו הוא לך במנה ואם תאחר מלפרעני תן לי ר' זהו' כיון שלא החזיק הלוה כשאומר לו במנה כיון שאין אונאה לקרקע יכול המוכר לומר איני מוכר אלא בר' דדוקא כשהחזיק בכך ואח"כ א"ל אם לזמ"פ אסור וע"ז כתב בעה"ת דדבריהם צ"ע ולכן כתב דאפילו לא החזיק אסור) :

ג ואפילו בסתם דוקא במוכר לו מעט יותר אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו הוי ליה כמפרש ואסור (שם בש"ע כ' בשם י"א ובאמת אין חולק בזה אלא כיון שלא נמצא זה אלא בטור כ' י"א) והוי א"ר (ש"ך ס"ק ד') :

ד דבר הנמכר בי' זהו' ולפעמים כשבאים שרים לעיר או שאר סיבה נמכר בי"ב אם רגילות ברוב פעמים שבאין שרים לעיר מותר למכרו בי"ב (שם רמ"א) :

ה היה לו סחורה או פירות שאם ירצה למכרה בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרם בי' ואם יתבע אותם הלוקח לקנותן ויתן המעות מיד יקנה אותן בי"ב ה"ז מותר למכרם לזמן בי"ב מאחר שהם שוין עכשיו י"ב שכן כל הבא לקנותם יסלק י"ב אלא שהמוכר בשוק הוא מזלזל במקח (סעיף כ') ונ"ל דה"ה אם המקח בכל החניות בי"ב והמוכר הזה צריך למעות ואומר אם תרצה ליתן לי במזומן אמכור לך בי' וא"ל איני מוכר אלא כפי השער בכל החניות בי"ב אף על גב שמפרש מותר שזה רוצה לזלזל בשביל המעות :

ו המלוה לחבירו מעות ע"מ שיקנה ממנו סחורה ידועה ביותר משוי' במעות בעין מחלוקת הפוסקים אי הוה ר"ק או א"ר (ש"ך סק"ו) :

ז מכר לו סחורה כפי המקח שעשה עמו לפרוע לו לזמן פ' ונגמר המקח וזכה בו הלוקח כבר יכול לומר לו תפרע לו מיד ולא אקח ממך אלא י' ואם לא נתרצה הלוקח ליתן עכשיו י' מותר ליקח ממנו לאח"ז י"ב אבל קודם שנגמר המקח אם אמר לו תפרע לי עכשיו י' שוב אסור ליקח אח"ז י"ב אם לא ירצה הלוקח ליתן עכשיו י' (סעיף ג') :

ח מי שיש לו שטר חוב על חבירו או מלוה ע"פ מותר למכרו לאחר או ללוה עצמו בפחות שיסלקנו קודם הזמ"פ וצריך שהמלוה יסלק עצמו לגמרי מתוך אותו החוב שאם הוא בשטר ימסרנו לקונה ויכתוב לו קני לך איהו וכל שעבודו ואם הוא נכתב סתם למוכ"ז א"צ אלא שימסור לו השט"ח ואם הוא מלוה ע"פ צריך שיקנה בו הקונה במעמד ג' דהיינו שהמלוה יאמר ללוה במעמד אותו הקונה הרי חוב זה שמגיע לי מזה יהיה שייך לך וצריך שיהיה אחריות השטר והמלוה על הלוקח כדי שלא יהא קרוב לשכר ורחוק מהפסד ואפילו לקבל אחריות רק על הסך כפי שמקבל מהלוקח אסור אלא הכל על הלוקח כגון אם יעני הלוה שלא יהיה לו ממה לפרוע או שלא יוכל לגבות מחמת גזרת המלך שלא יחזור על המוכר אבל אחריות שבא מחמת המוכר כגון שנמצא פרוע או שטרפו בע"ח מוקדם א"צ שיהיה על הלוקח ואם יש ביד המלוה משכון של הלוה מותר למוכרו ללוקח • וכן מותר ללוה שיבטיחנו בערבות או במשכון ואם עבר וקיבל עליו המוכר אחריות תנאו קיים ואם אינו יכול לקבל חובו מחזור לו מעותיו דהוי כשטר שיש בו ריבית דגובה את הקרן ואם יש בו ריוח יהיה למוכר (סעיף ד') ואם הלוה הוא עכו"ם מלוה ע"פ דלא מהני קנין ומעמד ג' יאמר המוכר להקונה אני מוחל להעכו"ם כל מה שחייב לי ובטח בו שלא אודיע לעכו"ם וכשאגבה אתן לך ולא אזכה בו לעצמי ומעכשיו אני פטור ממך ועיין עוד לעיל כלל קל"ז סי' כ"ו (ש"ך סק"ח) וכשם שיוכל למכרו לאחר בפחות כך יוכל למכרו ללוה עצמו (שם) :

ט ונ"ל דאם אח"כ אמר בעל החתום שמעולם לא היה שט"ח זה שייך להמוכר אלא שהוא נתן להמוכר שימכור שט"ח זה מפני שהיה דוחק למעות אם נודע להקונה או שמאמין לדבריו אסור ליקח ממנו יותר ממה שנתן ואפשר דהוי ר"ק אע"ג שאמר לו בלשון מכירה כמו שכתבתי בסי' י"ב וע"ש בב"א סי' ו' אבל אם אינו ידוע יכול לומר לו איני מאמינך בדאיתא בש"ע סי' קס"ה סעיף ט ולעיל כלל קל"ז סי' ט' וכ"ש אם המוכר אמר כן להקונה שיוכל לומר לו ברוך הראשונים אני מאמין שאמרת שהשט"ח הוא שלך כדאי' בש"ע שם סעיף י"ג ובש"ך ס"ק ל"ח ולקמן שם ס"ה ט"ז :

י אבל אסור ללוה ליתן לאחר פחות מחובו כדי לשלם הוא למלוה חובו כשיגיע הזמן דהוי ריבית גמור שהרי זה מקבל עליו ליתן יותר משום הקדמת מעות אע"פ שאפשר שיפטרנו בזה (שם בהג"ה וכש"ך ס"ק י"א) וכן כל חוב ברור כגון ראובן שהשכין ביתו לשמעון לה' שנים באלף ונתן ללוי ת"ק וקיבל עליו לשחרר לו השעבוד משמעון לזמן המשכונה אסור אף על גב

דאפשר שיפייס לשמעון בפחות כיון שהוא חוב ברור (סימן קע"ז ט"ז סעיף קטן י"ח) ועיין לעיל כלל קל"ב :

יא האומר לחבירו תן לי כך וכך זהו' ואני אתן לך עבורם כסף או מטבעות שאינם יוצאין וכיוצא בו יותר מזה אע"פ שדעתו ליתן לו תיכף באותו שעה אם יש לו בביתו אלא שאבד המפתח וכיוצא בו מותר וכן אם אמר לו תן לי סאה חיטים ואני אתן בעדם יותר שעורים או דוחן מותר והוא שיש לו בביתו מה שהבטיח לו אלא שאינו עכשיו ברשותו מחמת שאבד המפתח או שבנו ושלוחו אינו בביתו ואע"פ שלא אמר לו בהדיא עד שאמצא המפתח מ"מ מותר כיון דנותן לו מין אחר וגם לא אמר לו הלויני הוי כמקח וממכר כמו כל חליפין דכיון דזה משך דבר אחד נקנה השני לזה ואפי' במעות שאינו קונה בתורת חליפין מכל מקום מותר דה"ל כפוסק על הפירות ומוזיל גבי' כדלקמן קמ"א סי' ג' דכיון שיש לו כסף או מטבע שאינו יוצא דינו כפירות ולכן צריך דוקא שיהיה בידו כנגד שיעור כל מעותיו ועיין לעיל כלל קל"ב בסי' י' בדין הזקוקים וע"ש בב"א :

יב ודוקא שנותן לו מין אחר דהוי דרך מכירה אבל מעות במעות אפילו שניהם אינם יוצאין או פירות בפירות אפילו אמר לו בהדיא עד שאמצא מפתח מ"מ אסור והוי ר"ק אם נותן לו יותר ואינו מותר אלא שוה בשוה כדלעיל בדין ריבית באוכל סימן א' ואפילו אמר מכור לי דאין כאן מכירה כיון שהכל מין אחד כן נ"ל (עיין ט"ז רסי' קס"ב וצ"ע) ז עיין ברדב"ז ח"א סימן תמ"ט בראובן שאמר לחבירו מכור לי זה (כו' שנ"ל זהב) ואתן לך מ"ה מאדי ואינו שוה אלא מ"ם מאדי :

יג ואפילו שוה בשוה אינו מותר ליתן מין אחר אלא באמר לו סתם או תן לי אבל אם אמר הלויני כבר נתבאר שם דאסור לומר הלויני סאה חיטין ואתן לך סאה דוחן אפילו יש לו דוחן דלא שייך לומר שנקנה לו הדוחן כיון שאמר בהדיא הלויני (עיין כ"ז בסימן קע"ג סעיף ו' ובש"ך שם) :

יד כשם שאסור למכור דבר ששוה י' בי"ב אם מפרש לו משום המתנת מעותיו ה"ה דאסור לקנות דבר ששוה י"ב בי' בשביל שמקדים המעות קודם קבלת הסחורה · ודוקא כשאומר לו בהדיא אם תתן לי עכשיו המטון הוא בי' ואם לזמן פלוני בי"ב אבל אם מוכר לו סתם אם יש לו הסחורה בביתו אפילו הוא דבר ששומתו ידוע ויצא השער מותר שהרי אדם יכול למכור מטלטליו אפי' שוה אלף בדינר אבל אם אין לו אותו סחורה אם הוא דבר ששומתו ידוע או שיצא השער אסור אפי' בסתם כיון דידוע שדבר זה שוה י"ב ומוכרו בי' הוי כמפרש אם תתן לי עכשיו ה"ז בי' ואם לאחר זמן בי"ב אבל אם הוא דבר שאין שומתו ידוע כלל לעולם לא עכשיו ולא בזמן הפרעון ומוכר לו בסתם מותר אפי' באין לו דלא מחזי כלל כריבית ח (סעיף ז) :

בינת אדם המקרים

ז מה שכתב הט"ז רסי' קס"ב דסאה בסאה בדרך מקח"מ מותר לענ"ד צ"ע דמכר לא הוי אלא בכסף כדאמרי' אין קונה אלא בכסף אבל הפך בהפך מקרי חליפין וכ"כ רש"י בקדושין ו' דהאשה דאינו נקנה בחליפין לא דנקנית בשוה כסף דוקא כשנתן לה בתורת כסף ומקח אלא לא יתליפנו כו' וכיון דמכר סאה בסאה הוי דרך חליפין כיון שאין לזה אין כאן חליפין כיון דהוי דבר שאינו ברשותו ואף שאמר לשון מכירה לא מהני כמו שכתבתי בדין ריבית ע"י הלואה סימן ג' בשם סי' מקום דכל מקום שאין כאן מכירה אף באמר בל' מכר הוי ר"ק וה"ה סאה בסאה הוי דרבנן :

ח עיין בט"ז סי' קע"ג ס"ק י"ב והאריך להשוות על ב"י ורמ"א ולענ"ד דבריהם נכונים והנני מפרש בקיצור הנה דין דאין פוסקין על הפירות אסור באין לו אפי' שוה בשוה דכיון דהוא דבר שיהיה לו שער קבוע אף שעכשיו אין לו שער אסור דשמא יתייקר וכמ"ש הש"ך ס"ק י"ז אבל ביש לו מותר דרשות לאדם לזלזל במכירת מטלטליו וכן ביצא השער מותר דמ"ל מאי אהנית ליה וכן הוא דר"נ בקידושין דאזיל ד' ד' והוא יהיב ליה ה' ה' מותר ביש לו לזלזל במקח ובאין לו אסור כיון שהשער ידוע שנותנין רק ד' ד' הרי מחזי כריבית דהוי כמפרש בהדיא אם תתן לי עכשיו אתן לך ד' ד' ואם לאחר זמן אתן ה' ה' כמ"ש תוס' בדף ס"ג אבל סחורה שאין שומתו ידוע לעולם לא עכשיו בשעת מכירה ולא בשעת הפרעון אע"ג דאנו רואין שרוצה למכור הסחורה עכשיו במזומן לא היו נותנים לו אלא י' וזה נותן לו י"ב בשכר המתנה מ"מ מותר כיון שאינו אומר לו בהדיא ודומה למ"ש בש"ע שם סעיף ב' וזהו שכתבו תוס' דזהו טרשא דר"נ דמתיר כיון שהוא דבר שאין שומתו ידוע לעולם וגם לא שייך בזה יצא השער ולפיכך מותר :

ולפ"ז כיון דהיתר בטרשא דר"נ הינו מטעם יש לו שהרי אפי' ביש לו אם שומתו ידוע אסור א"כ ההיתר הוא משום שאינו מפרש לו א"כ ה"ה במוכר לו סחורה ודבר שאין שומתו ידוע לעולם וגם לא שייך בו יצא השער לעולם לא עכשיו ולא לאחר זמן אין כאן איסור כלל שהרי אין נזכר כלל שום ריבית ואין זה אלא כמתחייב עצמו להעמיד לו דבר זה וכ"ז בדבר שאין שומתו ידוע אבל אסור למכור פירות בהקפה ביוקר בשביל המתנת מעות שכיון שפירות יש להם שער בשוק ואף שאין להם עכשיו יהיה להם שער לאחר זמן ולהכי אסור כמ"ש תו' שם ודברי הש"ך שם שכ' דכי שרינן באין שומתו ידוע אפי' באין לו ביצא השער בדוקא היא לא זכיתי להבין כלל כי אין לזה ביאור אם לא שיש ע"ש דאין שייך בזה יצא השער כיון שהוא דבר שאין שומתו ידוע והדרכה ביצא השער אסור למכור ביוקר :

וב' הב"י בבד"ה בשם הריטב"א שלא התיר ר"נ הלא במי שמוכר לחנוני למכור ונכרוית בדבר והם מוכרים מעט מעט ומרויחים כו' אבל כשנוהגים ליקח טרשית נמכרן להתר בפחות לכ"ע אסור עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו אם כוונתו דהאש כוונת הלוקח למכור להתר בפחות אסור ולא ידעתי מה איסור יש בזה שהרי בשעה שלוקח הטרשא דעתו ג"כ משום המתנת מעות ואפ"ה מותר כיון שאינו מפרש שנותן לו משום שכר המתנה וא"כ כיון שאינו עושה איסור בזה מ"מ אם כוונתו ג"כ למכור בפחות תיכף וכי אין לו רשות למכור מטלטליו בדינר אפשר שכוונתו שהלוקח אומר כן להמוכר ומגלה לו סודו שהוא צריך למעות ולפיכך לוקח ממנו סחורה זו וימכור תיכף מפני שצריך לדמים וצ"ע :

טו המקדים מעות לבעל הגינה מעות עשר דלועין אלו שיתנם לו כשיהיו גדולים בני אמה בעד דינר אע"פ שעתה הם בני חצי אמה מותר כיון שניתן לו אלו שהם כבר בשעת הפיסוק וכבר גדלו קצת וממילא קא רבי אין כאן ריבית דה"ל כאלו הקנה לו מעכשיו והשאיל לו קרקעו עד שיתגדלו אבל לתת לו מפירות אחרים אסור ועיין בס' ט"ז (סעיף ח') :

טז אבל אמר לחבירו מה שבהמתי חולבת ומה שצאני גוזזת ומה שכוורתי רוד' דבש מכור לך כל מדה בכך וכך ומוזיל גביה בשביל הקדמת המעות אסור דאינו דומה לפירות דכל מה שגדל אח"כ אינו גדל אלא מכח הראשון שהרי אם יתלוש אותם בקטנותם לא יגדלו אחרות באותו שנה משא"כ בכל אלו דמה שגדל אח"כ אינו גדל מכח הראשון שהיה בשעת המכר דהא אפילו אם יטול הראשונים שהיה בשעת מכר לגברי יבואו אחרים ואסור דהוי כמו לעיל בפירות אחרים אבל אם אמר כל מה שחולבת וגוזזת הן רב הן מעט מכור לך בכך וכך מותר כיון שאינו מוכר לו עפ"י מדה הוי קרוב להפסד כמו לשכר (סעיף ט') :

יז ודוקא פירות מדלועין וכיוצא בהן דלאחר שגדל כבר קצת א"צ בעל הפירות לעבוד ולטרוח בה הרבה ועוד שלא ניכר כ"כ התוספ' שמוסיף לו ע"ה שאין זה אלא דבר מועט אבל אסור לקנות פרי הכרם של יין קודם שיגמור ויתבשל שאין דרך כלל למכרם כך שמה שהוא שוה עכשיו עשר כשיגמור יהיה שוה עשרים וניכר לכל התוספת ועוד שצריך עוד לטרוח הרבה בגדולתן אע"ג שהלוקח יקבל עליו אחריות מן הברד והקור אפ"ה אסור (סעיף י') אבל מותר לקנות עגל בזול ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל ובלבד שיהיה באחריות של הלוקח ואם ימות או יכחוש יהיה באחריות של הלוקח שזה דבר מצוי (שם) :

יח מי שיש לו סחורה ונמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר וא"ל חבירו במקום הזול תנה לי ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה שם צרכי במעות עד זמן פלוני ואפרענה לך כפי מה ששוה שם אחריות בהליכה על הלוקח אסור שהרי זה מלוה גמורה ואם האחריות על המוכר מותר שאין זה אלא כשליח • ומ"מ כיון שהתנה עמו שלאחר שמכר שיהיה הלואה אצלו צריך ליתן לו שכר טרחו (ועי' בש"ך ס"ק ל' ובט"ז מיקל דהכא בקיבל עליו אפי' דינר כדלקמן בדין עיסקא ונ"ל דה"ה אם יש לו מעותיו ואם ישא עמה לבד יעלה לו הוצאות גדולות יש לסמוך על הט"ז ודי בדינר) דלא גרע מאם המוכר אדם חשוב שפוטרין ללוקח המכס דא"צ ליתן לו שכר טרחו (סעיף ט"ו) :

יט חבית של יין שהיא שוה עתה דינר ונכרה לו בשתים עד הקיץ על מנת שאם תארע תקלה ה"ה ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח אע"פ שלא היה יכול להחזירה למוכר כשלא היה מוכרו ביוקר כמו שירצה אפ"ה מותר כיון שעכ"פ הוא ברשות המוכר לתקלה וכן אפי' אם הוא הכל ברשות הלוקח אלא שא"ל היתר על ב' יהיה שלך בשביל שאתה מטפל בה למכרה ואם לא תמצא למכרה כמו שתרצה החזירה לי ה"ז מותר אע"ג שהוא תיכף בא ריות הלוקח דכיון דיש לו רשות להחזיר לבעליה כל זמן שירצה מותר (ש"ך שם ס"ק כ"ט) ואם הוא באחריות המוכר מכל התקלה אעפ"י שהמקבל מחזיק המעות עד הקיץ ומרויח בה וה"ל הלואה מ"מ מותר (שם בשם דרישה) וכן אם המוכר מקבל אחריות עד הזמן שקבע לו אם לא ימכרנה ואחר שהגיע הזמן הוא ברשות לוקח לכל דבר אעפ"י שלא ימכרנה כלל כיון שאם אבדה או נשברה תוך הזמן אין משלם לו כלום וכן אם הוזל ולא מצא למוכרה ולהרויח בה היה יכול להחזירה תוך הזמן שקבע לו דכ"ז היא בכלל אם תארע תקלה וא"כ כיון שקבל עליו אחריות מותר (שם ס"ק כ"ח ויש תקון בדבריו בש"ך) וכ"ז כשקצץ לו קצבה לדמי החביות שמוכר אבל אם מוכר לו בלא קצבה כגון שמכר לו ז' חביות ואמר לו תשלם לי כל החביות כמו שיהיה השער בעת שתקח כל חבית שרי אע"ג דעכשיו אינו שוה כ"כ (סימן קע"ג סעיף י"ד) :

כ מותר ליתן מעות להולכים על הכפרים ששם קונים תבואות ושעוה וכיוצא בו בזול ולהביאם לו לעיר ששם הוא ביוקר לא מבעיא אם חייב ליתן לו תיכף בשובו לעיר דא"כ אין כאן הלואה כלל ואינו אלא שליחות ואז אפי' מקבל זה כל אחריות עליו מותר ואפי' בלא שום שכר שהרי רשות לשומר חנם שיתנה שיהיה כשואל אלא אפי' אם מתנה עמו שיעמיד לו סחורות הנזכר לו לזמן דאז מרויח זה שנושא ונותן במעות שקיבל עד אותו זמן ונמצא מלוה אצלו ויש כאן ריבית שבשכר המתנת המעות מביא לו ממקום הזול למקום היוקר אם מקבל הנותן המעות עליו אחריות הדרך בחזרה מותר דתיכף באותו זמן שקונה הסחורה ליתן לזה הנותן המעות הרי נקנה תיכף שם הסחורה במקום הזול לזה הנותן המעות ואם כן אין כאן אלא המורח של הבאה וזה ניחא להו אפילו לא היה נותן לו שיחזיק המעות זמן ידוע אלא שיביא לו תיכף היה ג"כ עושה שע"י שרואין הסוחרים שם שיש לו ממון הרבה נותנין לו בהקפה וגם אם ידעו שהוא משולח מזה כיון שיודעין שאין זה מרויח כלום מוכרין לו סחורה קצת בזול ומיהו אדם חשוב ראוי להחמיר על עצמו שיתן גם כן שכר טרחו ואז לכ"ע מותר ואז כשנותן לו שכר טרחו אפילו כל האחריות המעות על המקבל מותר

(סעיף ט"ז) ונ"ל דבזמה"ז מותר כן בכל הסחורות על הירידים הגדולים אע"ג דבגמרא ובש"ע לא התירו אלא דוקא בחיטין וכיוצא בו ידוע דבזמ"הז כל ב' הטעמים שייכים בכל הסחורה ולכן נ"ל דמותר ליתן מעות למי שנוסע ללייפסיג וכיוצא בו וליתן לו שכר טרחתו ואפילו אם מתנה עמו שבבואו לביתו יקנה הוא הסחורה ממנו בריוח דמותר • ואע"ג דבש"ע ובסימן שאח"ז לא התיר אא"כ מקבל הנותן הסחורה לידו היינו לפי מש"כ בש"ע דבמיני סחורות אסור משא"כ בזמ"הז כנ"ל :

כא המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר ואמר לו חבירו תנם לו ואני אתן שם פירות תחתיהם לזמן פלוני אם יש לו שם פירות מותר דתיכף נקנו הפירות ההם לזה ואם לאו אסור דדינו כהלואת סאה בסאה לעיל בדין ריבית אוכל (סעיף י"ז) ונ"ל דלפ"ז לא שייך אלא בפירות אבל במטבעות אין כאן איסור כלל ואפילו אדומים כיון שנוהגין להתיר בהלואת זהב בזהב ועיין כלל קל"ב סי' ט' :

כב מותר ליתן ק' זהובים לחבירו על היריד שיקנה לו בהם סחורה ושיתן להמלוה בשובו לביתו ק"ך זהובים ובלבד שיקבל המלוה הסחורה ויוליכנה לביתו ויהיה אחריות הדרך על המלוה דהוי כמו שיש לו חלק בריוח הסחורה הואיל ומקבל עליו הסחורה (סעיף י"ח) :

כג דין להלוות על אחריות הספינה מבואר לעיל כלל קל"ב סי' י"ט :

כלל קמ דין ריבית שע"י מכירה במוכר בית ע"מ להחזיר (סימן קע"ד) :

א המוכר שדה לחבירו והתנה עמו המוכר שכשיהיה לו מעות יחזיר לו קרקע או שהמנהג כך שכל מי שקנה צריך להחזיר כשיהיה להמוכר מעות במשך זמן ידוע נמצא שאין כאן מכר כלל ואסור ללוקח לאכול הפירות ואם אכל כיון דאינו אלא צד א' בריבית תליא בפלוגתא בכלל קל"א סי' א' • די"א דהוי ר"ק וי"א כיון דאפשר שלא יהיה לו פירות לא הוי רק א"ר (סימן קע"ד ע"ש בס"ך) אבל במקום שהמקח קיים רק שהבטיח לו הלוקח כן ולא כתבו בשטר אין כאן תנאי כלל והמקח קיים והלוקח אוכל הפירות ואפילו אם לאחר שנגמר המקח בלא שום תנאי חזר הלוקח ונתן שטר למוכר שיחזיר לו מ"מ מותר ללוקח לאכול הפירות אפילו לא היה אלא שעה אחת אחר גמר המקח דאין זה אלא חסד שרוצה להתחסד עמו ולהחזיר לו מקחו ובלבד שלא התנו כן קודם המכר או בשעת המכר דאל"כ אין כאן מכירה כלל (קע"ד סעיף א' ב') :

ב מכר לו קרקע מעכשיו או אפילו לא אמר בפירוש מעכשיו אלא שהלוקח החזיק בו כראוי והמתין לו המעות הלוקח מותר לאכול הפירות והמוכר אסור שהרי זה אוכל בשכר המתנת מעותיו • ואם נתן לו מקצת דמים ואמר לו קנה כשיעור מעותיך כל א' אוכל הפירות כשיעור מעותיו ואם אמר לו המוכר ללוקח לכשתביא לי המעות תקנה המוכר אוכל • ואם אמר לו לכשתביא שאר המעות תקנה מעכשיו שניהם אסורים לאכול הפירות • המוכר אסור שמא ישלים זה המעות ונמצא שקנה הלוקח למפרע ונמצא שאכל המוכר בשכר המתנת מעותיו והלוקח אסור שמא לא ישלים המעות ונמצא השדה היה שייך להמוכר והלוקח אכל בשכר קצת המעות שנתן להמוכר אלא יניחו הפירות ביד שליש אם יביא שאר המעות יתנם ללוקח ואם לאו יחזירם למוכר ואם אמר הלוקח אוכלם ואם לא יגמור המקח כשיחזיר לי המוכר מעות אנכה לו דמי הפירות מותר וכן אם המוכר אומר אוכלה וכשיגמור המקח אנכה לו דמי הפירות מותר ודוקא שיאמר אנכה לו מן הדמים נמצא כאלו לא אכל מעולם אבל אם יאמר אשלם לך הפירות שאכלתי אסור דסוף סוף ריבית אכל אלא שחוזר ומשלם לו (סעיף ד' ס"ו) וה"ה בזבין ולא איצטריכי ליה זוזי וכה"ג במקום שהמקח חוזר אסור לאכול הפירות עד דידע דהמקח קיים או שמתנה שינכה לו דמי הפירות (סעיף ז' וע"ש בט"ז)

ג שאר תנאים שבין המוכר והלוקח ובמקום שהמקח בטל מבואר בי"ד סי' קע"ד :

ד דין המוכר ביתו ושדהו ע"מ שיחזיר וישכיר לו מבואר כלל קל"ו סימן ז' :

כלל קמא דין לפסוק על הפירות כפי השער (סי' קע"ה) :

א אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער פירש הרוצה להקדים מעות לחבירו על חיטין או שאר פירות או סחורות בדי שיתן לו אותו הסחורה במקח זה כל השנה כשיעור מעותיו שנותן לו עכשיו ואוזיל גבי' בשביל הקדמת המעות ומקבל עליו שאם יתיקר יתן לו בזול כמו שהן עכשיו אסור לעשות כן דהוי עכ"פ ריבית דרבנן אבל משיצא השער אפי' אינו שער קבוע כשער מדינה הנמשך זמן רב אלא כשער של עיירות שמשתנה באיזה ימים כיון שזה נותן לו מעות א"כ יכול לומר לו שקול מיבותך ושדי אחיזרי מאי אהנית לי שהרי כיון שיצא השער יכול לקנות בעד מעותיו כפי השער של עכשיו שיספיק לו כל השנה ולכן אפי' אם אין למוכר אוצר סחורה בביתו הוי כאלו קנה הוא בשוה בכל הדמים והקנה אותם ללוקח וזכה בהן

הלוקח וכשנתיקרו אח"כ ברשות הלוקח נתיקר (קע"ס) ואם יצא שער בכרך אחד כל העיירות הסמוכין ממנה פוסקים על אותו שער אע"פ שלא יצא השער בהם (ט"ז ס"ק כ') ואין פוסקין על חיטין חדשות על שער של חדשות וכן בישינות על שער של ישינות עד שיצא השער לחדש ולישן דכ"ז שלא יצא לשניהם לא מקרי שער קבוע (סעיף כ' ע"ס כס"ך וט"ז):

ב לא מבעיא דמותר לפסוק עמו שיתן לו חיטין כל השנה כשער של עכשיו אלא מותר לפסוק עמו אפי' כשער הגבוה ר"ל שאם יוזלו יתן לו כשער הזול כגון שעכשיו נמכרות ד' סאין בסלע מותר לפסוק עמו שאם יוזלו ויהיה י' סאין בסלע ויתן לו י' סאין בסלע ולא מחזי כריבית שהרי זה לא לוה לו חיטין אלא שנתן לו מעות מזומן ואלו היו מעותיו בידו באותו זמן היה יכול לקנות י' סאין בסלע אע"ג דאמרינן דהוי כאלו הקנה לו המוכר החיטין זה דוקא לענין ההיתר שמותר לפסוק עמו דכיון דכ"ז אינו אלא ריבית דרבנן כיון שהוא בדרך מקח מ"מ הקילו רבנן וגם מש"ה לא חיישינן מה שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד כיון שאין כאן הלואה כלל ואם נתן לו מעות כסתם ולא פסק עמו כשער הגבוה נותן לו כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות ומי שחוזר בו צריך לקבל מי שפרע שהרי קיבל הכסף ואם היה שם קנין אחר אין יכול לחזור בו ואם היה שליח לאחרים אינו נוטל אלא כשער הזול או מחזיר דמים וא"צ לקבל מי שפרע דהשליח פשיטא דפטור דלאו דידיה הוא והמשלח יכול לומר לתקוני שדרתיך כו' והיה לך לפסוק כשער הזול (סעיף ז' וכט"ז):

ג בד"א דאין פוסקים עד שיצא השער ה"מ כשאין למוכר פירות בביתו אבל אם יש למוכר אותו הסחורה יכול לפסוק עמו אפילו בזול גדול ודוקא כשכבר נגמר קצת מלאכתו אפילו חסר עוד ב' מלאכות כגון לפסוק על הגדיש שכבר נתיבשו בחמה ואע"ג שחסר עוד לדוש ולזרות כיון שאינו חסר אלא ב' מלאכות מותר אבל אם חסר ג' מלאכות אפילו אם אין בידו לגמרו אסור ודוקא שיש לו כפי שיעור מעותיו מאותו המין שכל אדם יכול למכור פירותיו וסחורותיו בזול והרי נקנה מיד ללוקח ואפילו מכר אח"כ המוכר מה שהיה בידו חייב ליתן ללוקח כפי מה שהוא שוה בשעת פסיקה (סעיף ד' וכש"ך ס"ק ח'):

ד הפוסק על השער צריך שלא ירויח בדבר כלום כגון שאם מנהג שהלוקח נותן שכר סרסור צריך ליתן לו וצריך שינכה למוכר החסרון שראוי לאכילת עכברים או מתפזרת לפי המדה והזמן כמבואר בח"מ סי' רצ"ב (סעיף ס):

ה הפוסק על הפירות ובשעת הפרעון נתיקרו י"א דאסור לשום אותן אז ברמים ולקבל עבורם מעות דכיון דמעות נתן וגם מקבל מעות יותר ממה שנתן מחזי כריבית (וסג"ס) ויש מתירין (ר"ת) גם בזה כיון שהפסיקה היה בהיתר אמרינן מה לי הן מה לי דמיהן אבל פירות אחרים לכ"ע מותר לקבל עבורם (סעיף ו):

ו פסק עמו על החיטין והגיע הזמן פרעון ואמר לו תן לי חיטין שאני רוצה למכרן ולקנות בהם יין ואמר לו אני אתן לך בעד זה כך וכך מדות יין או שאר דבר אם לא שם החיטים בדמים רק שאומר כך וכך סאין שיש לי אצלך תן לי בהם כך וכך יין או שאר דבר מותר אע"פ שאין לזה יין אם יצא השער של יין דכיון דמתחלה לא באו המעות לידו בתורת הלואה ה"ל כמחליף פירות בפירות אבל אם שם החיטין ברמים שאמר כך וכך מעות יש לי בידך תן לי בהם יין אם יש לו היין מותר אבל אם אין לו אסור אע"ג דיצא השער כיון שאינו מקבל עכשיו ממנו מעות לא שייך לומר שיכול לקנות ועיין לעיל כלל קל"ד סימן י"ב י"ג י"ד (סס):

ז ממה שנתבאר לעיל מבואר מה שנוהגין הסוחרים שנותנים מעות כסף לחלפן להעמיד להם ארומים או שאר מטבעות ובשביל הקדמת המעות מוזלים קצת במקח הארומים בפחות מהשער שהוא באותו עת אם יש לחלפן כפי שיעור מעותיו מותר ואם לאו אסור אלא יותר טוב שיכתוב שטר עפ"י היתר ויתנה עמו שאם ירצה ליתן לו המטבע בעד כך וכך המקח הרשות ביד הלוה (וע' בקונטרס כסמ"ע כלל קמ ג) נוסח השטר:

ח וכן להיפך שהסוחר נותן לחלפן ארומים ליתן לו בעד זה מעות כסף ובשביל המתנת המעות נותן לו יותר בעד כל ארום זהב שניכר לכל שהוא בריבית הוא איסור גמור ודינו כדלעיל בדין ריבית שעל ידי מכירה כלל קל"ט סימן בגד"ה אלא צריך לכתוב שטר עפ"י היתר כנוסח הנ"ל:

ט ומה שנוהגים עוד הסוחרים שיש להם ארומים וצריכים למעות פרייסעש וכיוצא בו לסלק בלייפסיג ואם ירצו למכור האדומים בעירם יוכלו להשיג כ' זהובים בעד אדום זהב והחלפן אינו נותן להם רק י"ט זהובים שם בלייפסיג רק משום שהחלפן מלוה לו עוד סך אם מזכיר לו בפירוש שהוא משום הלואה הוי ר"ק דאף דיש לו רשות לזלזל בזה שיש לו מ"מ כמה שמלוה לו הוי ר"ק ואמנם בסתם י"ל אפשר דמה שמזלזל במקח הוא מטעם שהחלפן מקבל עליו אחריות הדרך ואמנם הם מוזלים ביותר ממה שהדרך ליתן בעד קבלת אחריות ומכל שכן

שלפעמים

שלפעמים אדרבה הסוחר מקבל המעות לידו על אחריותו ולכן הוא איסור גמור אלא יכתוב שטר עפ"י היתר :

י וכן מה שנוהגין שהחלפן מלוה להם סך ופוסק עמם שבעד המזומן יתן לו המקח כך וכך ובעד ההלואה כך וכך כ"ז איסור גמור וצריך לכתוב שטר עפ"י היתר :

יא מותר להקדים מעות על היין בשעת הבציר ע"מ שיתן לו יין טוב בניסן או בטבת לפי המקום שדרך לבחור היין אם הוא טוב אע"ג דלא יצא השער כיון שיש לו אע"ג דהמוכר מקבל עליו אחריות שאם יחמיץ יהיה ברשותו והוי רחוק מהפסד שהיין רגיל להחמיץ וא"כ הוי כריבית דשמא אם היה מקבל בתשרי היה מחמיץ אפ"ה מותר דקים להו לרבנן שכל יין שסופו טוב גם תחלתו היה יין וכל שמחמיץ לבסוף גם מתחלת עשייתו היה חומץ והיה קלקולו בתוכו אלא שלא הורגש בעודו תירוש מחמת מתיקתו ונמצא אם נתחמץ הרי המכירה בטל שזה קנה ממנו יין ולא חומץ ומ"מ צריך הלוקח לקבל עליו אחריות מיוקרא וזולא אבל אם המוכר מקבל עליו גם יוקרא וזולא אסור (סימן קע"ג כעיף י"ג וט"ז וש"ך שם ועיין כ"ז כדף ס"ד תוס' ד"ה אי תקפא ותוספת ד"ה קרוב לשכר) :

יב ואפי' על חבית ידוע של יין ואפי' באמצע השנה מותר להקדים מעות ולהתנות עם המוכר שאם יוזיל או יתיקר עד זמן מכירת היין יהיה ברשות הלוקח ואם יחמיץ יהיה ברשות המוכר דכיון דנמצא חומץ גם מתחלה היה חומץ ואין חילוק בין אם הוא מושכו ברשות הלוקר או שהיא בבית המוכר אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול אסור אפי' מושכו לרשותו (שם וכש"ך) :

יג מקח שעשה באיסור כגון שהוסיף במקח משום אגר נטר וכיוצא בזה המקח קיים ויתן כשער של היתר והריבית אם נתן לו אין מוציאין מיד המוכר והוא שנתקיים המקח בא' מדרכי הקנאה אבל א"ל נתקיים המקח אלא לענין מי שפרע בטל לגמרי (סבי' קע"ה סעיף ח') :

דין איזה השכרה אסורה בסימן קע"ו נתבאר לעיל כלל קל"א :

כלל קמב דין הנותן לחבירו בהמה או סחורה או שאר דבר או שנתן לו מעות על עיסקא (סי' קע"ז) :

א אין מקבלין צאן ברזל מישראל (לפי שהן היו רגילין לקבל צאן שהגיזות והולדות והחלב יחלוקו עד שנה כמו שהתנו ואם מתו הצאן המקבל משלם דמיהם וזהו רחוק להפסד וקרוב לשכר ולכן כל עיסקא בין סחורה וכל דבר נקרא צאן ברזל כן פירש"י) ולכן כל הנותן עיסקא לחבירו בין בהמות ובין סחורה ובין מעות שיעסוק בהם אם המקבל העיסק' מקבל עליו כל האחריו' ואם ירויח יתן לו גם חלק ריוח ואם לא ירויח בלום לא יתן לו כלל ואפי' נותן לו שכר כפועל אפ"ה אסור מדרבנן דהוי א"ר ונקרא רשע שהרי הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד והוי כמלוה לפיכך אם קיבל עליו הנותן שאם הוקרו או הוזלו או נטרפו הם ברשותו ה"ז מותר · ואם מתנה עמו עוד וקונה ממנו הספק שמשער בד"מ שירויח ב' זהו' על חלקו וזה קונה ממנו הספק שבין ירויח או לא יתן לו י' זהו' ריוח (זהו פי' ר"ת בצאן ברזל) הוי ר"ק לכ"ע שהרי אין כאן עיסקא כלל אלא מלוה גמור כיון שכל האחריות על המקבל וגם קציץ לו ריבית (סעיף א' וכש"ך ס"ק א') :

ב ולא מבעי' זה דאסור אלא אפי' אם נותן לו בתורת עיסקא גמור שיהי' חצי אחריות על הנותן וחצי על המקבל נמצא שהחצי הוא ג"כ ברשות הנותן מ"מ אסור מדרבנן דקיי"ל כל עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון והרי החצי שהוא באחריות המקבל הוא מלוה גמורה לכל דבר והחצי שהוא באחריות הנותן הוא פקדון גמור ונמצא זה מטריח א"ע בחלק הפקדון בשביל זה שהלוה לו והלכך תיקנו חכמים שצריך ליתן לו שכר עבור חלק הפקדון ומ"מ הקילו בזה שאם יש לזה בלא"ה עסק אחר נמצא שטרחתו בחלק הפקדון מעט די שנותן לו אפי' זהב א' לבמה אלפים וכן אפי' אין לזה עסק אחר אם מתנה עמו בתחל' השותפות ונתרצה זה אפי' בדבר מועט מותר ואם נשתתפו ולא התנו וזה תובעו שיתן לו שכר טרחו או בסדר חילוק בהפסד והריוח מבואר בי"ד (סי' קע"ז סעי' ד' וכט"ז שם סק"ו וכש"ך שם ס"ק י"ד) דלרוב הפוסקים המקבל נוטל ב' חלקים ריוח ואם יש הפסד מקבל חצי הפסד ואם כבר נתן המקבל להנותן קרן וריוח שלו ולא נתן לו שכר טרחא אין לו עליו שום תביע' ולא הוי אלא א"ר ואפי' אם נשאר המקבל חייב להנותן מצד אחר שאינו מעסקא זו אינו יכול לנכות מזה כיון שבשעת פרעון העיסקא לא ביקש כלום הוי מחילה אבל כ"ז שלא נתן לו עדיין הקרן שלו מן העיסקא יכול לעכב עצמו מן הקרן כדי שכר טרחא (ס"ז ס"ק ז') וצריך להיות כל אחריות פלגא הפקדון על הנותן אפילו אחריות אונסין אבל אם אחריות האונסין על המקבל אעפ"י שאחריות יוקרא וזולא על הנותן לא מהני וכ"ש אם נותן לו מעות למחצית שכר דלכ"ע לא מהני (סעי' ב' וכש"ך סק' י') :

וכל

ג וכל זה כשיש למקבל חלק בריוח דמהוי כמלוה אם אין לו ריוח כלל אלא שעושה לטובת הנותן א"כ אינו אלא שלוחו ואין כאן מלוה כלל ולכן אפי' אם מקבל עליו כל האחריות מותר דהא מותר לשומר חנם לקבל עליו כל האחריות (סוף סעי' ח') :

ד ואם הנותן מקבל עליו כל האחריות מכל העיסקא בין מאונסין ובין מגניבה ואבידה וביוקרא ובזולא כ"א בפשיעה גמורה ויהיה המקבל העיסקא נאמן בזה עפ"י עדים או בשבועה ונגד זה מתנה עמו שיתן לו ריוח דבר קצוב אפי' לא ירויח כלום יש מתירין בזה כיון שמתחלה נותן בעיסקא [ט] ועיין בש"ך ס"ק י"ט כ' :

ה וכ"ז כשאחד נותן המעות והשני עוסק בשכר המעות אבל שנים שנשתתפו יחד וכל א' וא' נתן מעות ואפי' אם א' לבד מתעסק הוי כשותפין בעלמא וחולקין ההפסד והריוח באיזה ענין שירצו ואין חוששין משום ריבית (סוף סעי' ג' ומדלא חולק אם א' נותן יותר מחבירו מוכח דאפי' א' נותן יותר הוי כשותפין וכן מוכח בסמ"ג מ"ע סי' פ"ב הל' שותפין שכ"כ וז"ל אמר שמואל השותפין שהטילו לכיס זה ק' וזה ר' כו' ונתעסקו כולם בממון והשערי רי"ף כתב שאף אם א' נתעסק בממון כן הדין כו' וכ"כ עוד שם בדף נ"ו ותימא שבח"מ סי' קע"ו לא הזכיר מזה כלום לא בש"ע ולא באחרונים) :

ו ואם הנותן העיסקא מתירא ורוצא להיות במוח על הקרן יכול להתנות עם המקבל כל תנאי שירצה כגון להתנות עמו שלא ישמור הכספי' אלא תחת הקרקע' ושלא יעסוק בהם אלא בעסק פלוני ואפי' מה שאינו כלל מנהג של המקבל להתעסק בו כגון אם דרכו לסחו' בסחור' יכול להתנות עמו שיעסוק דוקא במעו' שלו בהלואה על משכנות כסף וזהב ואם הוא חלפן בחילוף מטבעות יכול להתנות עמו שדוקא יהיה קונה סחור' ולמוכר במעותיו או שיחלוף דוקא בביתו ולא ע"י אנשים אחרים כן נ"ל ובכל לילה יטמנם תחת הקרקע וכל כיוצא בזה מן התנאים שאפשר להתקיים אע"ג דהכל יודעים שאין כלל בדעת הנותן והמקבל להתקיים התנאי מ"מ מותר (סעי' ה') עוד יכול להתנות שלא יהי' נאמן לטעון שהיה לו הפסד מן הקרן כ"א עפ"י עדים כשרים המוחזקים לכל אדם לאנשים כשרים ושלא יהיו מקרוביו אפי' קרוב רחוק או ממחותינו שכ"ז דבר שאפשר שיתקיים התנאי (ע' בש"ך ס"ק כ') ושאם יעבור א' מן התנאים אזי כל האחריות על המקבל ושאם ירויח מ"מ צריך ליתן לו חלקו בריוח ואינו קרוב לשכר ורחוק להפסד דהא אם לא ישנה קרוב לזה כמו לזה ומ"מ מותר למקבל לשנו' לכתחלה ולא הוי כגזלן שהרי אין כוונתו לגזול אלא לטובת חבירו שירויח הרבה ואם מתירא שמא לא ירויח באמת והוא רוצה להרויח דווקא יכול לה .נות עמו שלא יהיה נאמן לומר שלא הרויח כ"א בשבועה בנק"ח וקרוב הדבר שלא ישבע שמא לא ילוו לו עוד ואם מתנה עמו מתחלה שאם ישנה יהי' כל ההפסד עליו והריוח יחלוקו לא מהני עוד שיאמר לעצמו שניתי כיון שהתנה עמו (סעי' ה') ועיין בנוסח השטרות :

ז יכולין להתנות שאם ירצה המקבל ליתן לו סך קצוב למאה כפי שיתפשרו יהיה המקבל פטור משבועה ואף אם ירויח יותר יהיה הכל להמקבל אך כשיטעון זה שאינו מגיע לחלקו כפי מה שנתפשר עמו או שאינו מגיע לו ריוח אזי יהיה נאמן בשבועה ומ"מ צריך לי .ן לו שכר טרחו כמו שכתבתי בסי' ב' ואין לחשוב זה לשכר טרחו דמאן יימר שיגיע על חלקו יותר ריוח ממה שנתפשר עמו (קו' סמ"ע וט"ז ס"ק ד') :

ח המושיב את חבירו בחנות להתעסק ויחלוקו הריוח לא יהי' לוקח ומוכר דברים אחרים ממעו .יו שלא יתבטל ממלאכ .ו שהרי מחוייב לעסוק תמיד בחנות ואם עשה כן שלקח ממעות של עצמו ומכר חצי הריוח לבעל החנו' כאלו התעסק במעות החנות (סעי' כ"ט) :

ט אעפ"י שכל עיסקא פלגא מלוה אינו יכול להוציא החצי לצרכו ולהתעסק בחציו השני לבד לצורך הנותן דאם מתעסק גם עבור עצמו מ .עסק יפה ועוד דשמא לא יהיה למלוה ממה לפרוע וכן לא יכול להניח חלק הפקדון ביד ב"ד (סעי' ל') ואפי' אם יתעסק בכולו רק יקנה בעד החצי שלו חיטין ובחלק חבירו שעורים או שאר ב' מיני סחורות אסור אלא יהיה הכל בשותפות (סעי' ל"ז) אבל מותר לו לקנות ממעותיו אפילו ממין שקונה לשותפות רק שלא ימכרם ביחד דשמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כ"כ כמו של שו .פו .ו ונמצא חבירו נפסד (סעיף ל"ח) :

י נ"ל דאפילו אם הפסיד המקבל מותר ליתן לו חלק בריוח כפי תנאו ואין כאן מיחוש כלל (וראי' גדולה מדברי רא"ד שכתבתי בכ"א סי' י' בכוונת המימר) :

יא אם נתן לו עיסקא על זמן ונתעכב בידו לאחר זמ"פ אפ"ה צריך המתעסק ליתן לו ריוח דמסתמא נשאר בידו על תנאי (ט"ז סי קע"ז ס"ק י"ד וס"ק ל"א) ואם הפסיד כ ב בקו' הסמ"ע

דההפסד

בינת אדם

ט כ' הסמ"ע בקונטרסו סי' ג' שאין למלוה לבא בתחבולות על הלוה לומר שהבע לי בין אסרי ולמגלת באופן שימנע אלא מלשבע ע"ש ולפי מה שכתבתי בסי' י' דברי רא"ד דלמימר היה מועיל בתיבה שהיה מפחד המקבל והיה סובל ההפסד מוכח דאין בזה איסור גם מה שכ' שם בסעיף ד' שאם אינו רוצה לגלות זה ללוה שמאמינו בשבועה יכול להסתיר כדבר אבל יסכים בדעתו להאמינו בשבועה ל"ע דכיון דהוא איסור גמור אם אינו מאמינו וכמו שכ' שם בלבוש סי' קס"ז וכ"כ הסמ"ע גופיה סי' ח' ט' א"כ איך יסתיר כדבר ולא יכתוב בשטר דזהו גופא דאמר ר"א נבריה דאמימר תינח אבא ומאי יפיל נפני יתומים וצ"ע :

דהפסד על המתעסק ואם התנה מתחלה שבכלות המשך יהי' נחשב חלק הריוח ג"כ לקרן כגון שנתן לו ק' זהו' ונתפשר עמו שיתן לו בעדם לא יותר מי"ב זהו' כדלעיל סימן ז' וא"כ בכלות המשך נחשב לקרן קי"ב זהו' וצריך ליתן לו ריוח מן קי"ב זהו' י"ב למאה כיון שהתנה מתחלה כך או אפי' לא התנה אלא שכתב בשטר ואם ימשוך הפרעון אפי' מקצתו קיבל עליו מעכשיו להתעסק באותו סך שיעכב אצלו בתור' עסק כיון שהריוח נחשב לקרן חייב ליתן ריוח מן הריוח (ט"ז ס"ק ל"א) ואם לאחר שכלה זמן העיסקא עשו קצבה ביניהם והתנה עמו לתת לו כך וכך לשנה אם הלוה הוציא המעות ביציאותיו ונתן ריוח הוי ר"ק להסוברים בכלל קל"א דאפי' לא קצץ בשעת הלואה הוי ר"ק ואפי' חצי אחריות על המלוה כיון שהוציא המעות ביציאותיו אבל אם היה מתעסק והולך ופרע מריוח שהרויחו הנכסים כיון דמתחלה בא לידו בתורת עיסקא אם חצי הריוח שהרויחו המעות עלה למה שנתן לו מותר ואין משביעין אותו ע"ז אלא אומרין למקבל זכור דסמכינן על אמונתך (סעי' ז' וכש"ך וכט"ז) :

יב הנותן ק' זהו' לעיסקא ונתפשר עמו ליתן לו י"ב זהו' לשנה בעד השבועה אסור לכתוב בשטר עסקא קבלתי מפ' מנה למחצית שכר וקניתי ממנו הריוח בעד י"ב זהובים ולא אשבע והרי אני חייב לו קי"ב זהו' אעפ"י דזה דומה לקונה ממנו הספק דמאן יימר שירויח ונמצא נותן לו ריבית (סי' קע"ז סעי' כ"ד) :

יג וכן לא יתן לו שט"ח או וועקסיל אפי' על הקרן לבד ואפילו נותן לו ג"כ שטר עסקא ואפי' מבטיחו שנותן לו נאמנות שאם יפסיד או לא ירויח יהי' נאמן ואפילו היה המלוה חסיד גדול אסור שמא ימות ויבא השטר לידי יורשין ואינם יודעין מזה התנאי או שיכחישו ויעלימו השטר עסקא אא"כ השלישו השטר עסקא או שיתנו בפני עדים שהשט"ח הוא רק בתורת עסקא כ"כ הש"ך בס"ק מ"ט בשם הב"ח ומט"ז ס"ק ל"ג משמע דלא מהני וכ"מ בריטב"א שכ' דאם השלישו השטר מותר משמע אבל עדים לא מהני דשמא ימותו העדים ויגבו היורשים ולעת הצורך יש לסמוך על הב"ח וש"ך בריבית דרבנן או שיכתבו על הוועקסיל שהוא ע"פ אופן המבואר בשט"ע • ובדיעבד נ"ל דכיון דבאמת זה היה מתנה עמו עפ"י היתר מותר לו ליתן הריוח אבל המלוה אם כוונתו היה באמת שאם יהיה הפסד יעלים השט"ע ויתבענו עם השט"ח או הוועקסיל אסור לו ליקח ריבית אבל אם כוונתו ג"כ באמת היה לו להאמין מותר לו לקבל בדיעבד (שם) י :

בינת אדם

י הרמב"ם בפ"ה מהל"מ כ' המשתתף עם חבירו במעות או בקרקע או הנותן לו עסק לא יצרף השכר עם הקרן שמא לא יהיה שם שכר ונמצא בא לידי ריבית (וכ"ה הטור בסי' קע"ז) וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שותפות ויכתוב אותן מלוה שמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את הריבית עכ"ל וכן הוא לשון הש"ע סעיף כ"ד והב"ח כ' שהרמב"ם נתן טעם א' לשניהם שמא ימות ושמא ברמב"ם שלפניו היה גירסא אחרת :

ומה שהשמיט בש"ע דברי הרמב"ם שכ' המשתתף כו' ובש"ע לא כ' אלא הנותן עסקא היינו הרמב"ם אזיל לשיטתו דכ' ריש פ' ו' מהל' שלוחין דהמשתתף עם חבירו אם א' עוסק לבד דינו כנותן על עסקא וכמש"כ ב"י בסי' זה אבל הב"י פסק כדעת רי"ף וסמ"ג שכ' רמ"א סעיף ג' דמשתתף אפי' א' עוסק לבד אין לו דין מתעסק ויוכלו לחלק כמו שירצה וא"כ בשותפין יכול שותף כו' למכור חלקו קרן ורווחים ולכן לא כ' רק מתעסק משא"כ בדין ב' לכתוב מלוה דאסור שמא ימות כו' :

והנה מלשון הש"ע משמע דאין הכוונה כמש"כ הב"י וכ"כ הסמ"ע בקו' ריבית והש"ך בס"ק מ"ט דר"ל שיגבה כל הקרן שהרי פרשו שכותב מלוה על הקרן דלפ"ז ה"ל לכתוב ויגבה את הכל והטור כ' וכן לא יכתוב עליו שט"ח דכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עסקא א"כ ה"ל הכל מלוה וקרוב לשכר כו' אפי' התנו ביניהם ע"פ שיחלקו הריוח לא מהני דבתר שטרא אזלינן וה"ל כולו מלוה ואינו יכול ליקח ממנו שום ריוח עכ"ל הטור והנה כל האחרונים בימיהם לא נדפס ריטב"א ב"מ וסמ"ק ואנו שזכינו להנות מאורן והנה הריטב"א הביא דברי הראב"ד וז"ל דשטרי מהוזאה דזקפי וכ' בשטרא קבלתי מפ' מנה למחצית שכר וקניתי ממנו חצי הריוח כ' דינרין לשנה ולא אשבע והרי אני חייב ק"כ זהובים לסוף שנה ואם אמר הפסדתי ואשבע לא היו מאמינים לו והאומר שהכר קנית השבועה והייתה את עמך ק"ך דינרים ולא היה זה מן הדין וכ"ל עכ"ל דלא מהני מכירתו) והאומר היה כותב בו והיה מאמין והכתיבה היתה מועלת לו שהיה מפחד המקבל והיה סובל ההפסד א"כ פעמים שהיה מכזב והיה מפחידו מכח השטר וא"ל ר"א איך לא היה אביך מתפחד אם ימות ויפול השטר ביד בניו ולא ידעו הדין כמותו ויגבו הכל עכ"ל הראב"ד וזה הדין שכתב הרמב"ם והטור שלא יצרף הקרן והריוח שנמצא בא לידי ריבית דבאמת אין כאן מכירה כלל ואפי' יהיה ריוח אסור ליטול וה"ל דגם רש"י וה"י שהיו כותבין כך וכך חייב פ' ג"כ כוונתם כך דא"ל שלא היה מזכירין כלל שהוא שטר עסקא פשיטא דאסור דהוי קרוב לשכר ועוד שהרי כ' הש"ך בסי' קמ"ז ס"ק א' דהש"ע מודה דאם פסק דמים על האלן וגם פסק דמי השבח וקיבל עליו לתת דבר קצוב הוי ר"ק אע"כ דמיירי בעסקא וקנו הספק אע"כ שכוונתם ג"כ שהיו קונים מהם הספק ודיי השמי' שכ' הרמב"ם שלא יכתוב מלוה ע"כ א"ל דכוונתם כמש"כ האחרונים דר"ל הקרן לבד דא"כ ה"ל לכתוב ויגבה הכל ועוד שהרי כ' כמה פעמים דקרוב לשכר ורחוק להפסד רשע וא"כ למה הוצרכו לכתוב זה ומכ"ש לפי מה שכ' הש"מ שם שזה למד הרמב"ם ממילא משטרא דמהוזאה ק' דל"ל ללמוד מהכא וכבר נלמד מהתם אלא ע"כ דכוונתם שלמדו כן מהביא דהאומר וכמו שכ' שם באמת הש"מ אלא שקיצר מאד הנה אמימר עשה ג"כ השטרי מהוזאה והיה כותב שטר מלוה על הקרן ועל הריוח אלא שהוא עשה רק להפחידם כמו שכתב הראב"ד שהבאתי אבל באמת היה מאמין להם כשאמרו שהיה הפסד וזה הוא היתר גמור דלא איברו סהדי ושטרא אלא לשקרי ואין השטר גורם היתר ואסור אלא התנאי וס"ל לאמימר דלא חיישינן שמא ימות ור' אשי ס"ל דאסור לעשות כן שמא יבוא לידי יורשין ויגבו בו הריבית ג"כ שהיורשין לא יאמינו לו וזהו דין ב' שכתב הרמב"ם וממילא מוכח שמאמין לו שהרי כתב וכן לא יתן מעות בתורת עסק או שותפות ויכתוב אותן מלוה ואי איתא שאינו מאמין לו כלל א"כ מנ"מ שנתן לו בתורת עסק ושותפות וע"כ דכוונתו שבאמת נותן לו בעסקא ומאמין לו והיה מותר מצד הדין

הדין

יד עוד יש היתר בהלואה כעין עסקא דהיינו שיתעסק בו הלוה לתועלת המלוה עד שיהא שם ריוח כך וכך וכל אותו הזמן יהי' הכל באחריות המלוה מיוקרא וזולא ומאונסין כדין פקדון ויהי' נאמן בשבועה או בעדים כשרים מפורסמים כדין שומר פקדון ועל הריוח לא יהא נאמן כ"א בשבועה חמורה כרצון בע"השט ולאחר שירויח למלוה כך וכך אזי יהיה הכל הלואה ובאחריות הלוה אפי' מאונסין וכל מה שירווח עד הזמן פלוני יהיה הכל ללוה וה"ה איפכא שתחלה יהיה הלואה ולבסוף פקדון ובין כך ובין כך צריך שיתן לו שכר טרחו כדלעיל סימן ב' (קס"ז) :

טו אם יש ללוה סחורה וצריך למעות עיין לקמן בקיצור קונטרס סמ"ע מסימן ה' ואילך :

טז נ"ל דהמלוין לסוחרים גדולים על עסקא מסתמא סביר וקיבל שלא יצטרך הלוה ליחד סחורה ידוע דוקא אלא שיקנה לאמצע ואם יהיה הפסד נ"ל דחושבין לפי ערך המעות דהוי כאלו התנו (כדאיתא בח"מ סי' קע"ו סעיף ס') :

יז המתעסק בשל חבירו ונותן לו ריוח כל שנה ולבסוף טוען שלא היה שם ריוח אינו נאמן מאחר שנתנו לשם ריוח (סעיף כ') :

יח הנותן לחבירו עסקא סחורה או שאר דברים בתורת עסקא שמין אותו כפי המנהג בענין שלא יהא בו הפסד למקבל דאל"כ הוי ריבית ולכן אם דרך לשכור כתף להוליכו לשוק לא יאמר לו כיון שאני נותן לך שכר טרחך אתה תתן שכר הכתף אלא שמין כמה צריך ליתן והוא בכלל הקרן (סעיף כ"א) :

יט אם יש למקבל סחורה שקנה בזמן הזול ועכשיו נתיקר לא ישום אותו כמו שקנה שהרי יכול למוכרו ביוקר אלא כפי מה ששוה עכשיו • במקום שנהגו לתת מעשר מריוח המעות אין המקבל יכול ליתן המעשר אלא יתן חציו לנותן והוא יתן למי שירצה (סעיף כ"ב) :

כ כל עסקא שנעשה מתחלה באיסור אינו נוטל הנותן שום ריוח כיצד היה לו חיטין שקנה בזמן הזול ונתן לו ראובן מעות על עסקא שיקנו לו החיטים כמו שקנה ויתעסק בהן כדין מתעסק אם נתן לו שכר בטלה וא"כ העסקא עכ"פ נתקיים אלא ששמין החיטין כשער שהיו בעת שנתן לו המעות והולקין הריוח ואם לא נתן לו ג"כ שכר בטלה א"כ נעשה כולו באיסור אין לנותן שום ריוח וכן בכל כיוצא בו (ט"ז ס"ק כ"ו) וע"ש בב"י :

כא דין הנותן בהמה לחבירו בעסקא עד כמה יטפל בהם ודין לחלוק הולדות מבואר בש"ע (סעיף כ"ג) :

כב מתעסק שמת ויש עדים שמעות או מטלטלין אלו הם מזה העסק נוטלן בעל הממון בלא שבועה ואין בע"ח ולא האשה נוטלין כלום מהקרן ולא מחלק ריוח הנותן ויכול הנותן ליקח כל עסקא מידם אעפ"י שעדיין לא כלה הזמן שקצץ עם המקבל (סעיף נ"א ועיין בח"מ סי' ע"א סעיף ג' ואם המקבל נתן במתנה לאחרים עיין בש"ע סעיף נ"ב ובט"ז וש"ך שם) :

כג כבר בארנו דסתם עסקא הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון ולכן כשנותן לו למחצית שכר והפסד צריך שיתן לו שכר טרחו ולאו דוקא שיתן לו למחצית שכר אלא אם רוצה להתנות עמו שלא יטול המתעסק רק שליש ריוח או רביע הרשו' בידו אלא דאז יהיה אחריות על המקבל ג"כ לא יותר משליש או רביע כללו ש"ד לפי ערך הריוח שיטול המתעסק כן יקבל עליו האחריו' רק שיתן לו שכרו כמבואר לעיל סי' ב' (ועיין בב"י ובשיטה מקובצ' בשם רי"ף) אבל כשיהיה על המקבל חצי

בינת אדם

בדין אלא דחיישי' שמא יבא לידי יורשין והם דברי ר' אפי ובאמת י"ל דבהא פליגי הרמב"ם והטור דלרמב"ם כשאמת מאמין לו אעפ"י דאסור לעשות כן שמא ימות מ"מ אם כבר עשה והרויח מותר ליתן לו הריוח כדעגיד אמימר אבל הטור ס"ל דדוקא אמימר דלא חייש שמא יבא לידי יורשין א"כ היה עיסקא בהיתר אבל בתר דאמר ניה ר"א תינח היכא דאיתא לדידיה ור"ל דוקא אביך שהוא חסיד גדול אבל לכולי עלמא לא סמכינן עליהם דחיישינן שיחזרו מדבורם ויתבע עם השטר וס"ל להטור כיון שהעסקא נעשה באיסור ליטול הריבית ולכן כתב הטור ואינו יכול ליקח ממנו שום ריוח משמע ודאי אפי' זה נותן לו מרצונו וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל פ"ט סי' י' הביאו הטור בח"מ סי' קע"ז וע"ש בב"י סי' י"ח שמסיים וז"ל ואם בשטר הוא שט"ח ואין מפורש בתוכה עסקא אין ראובן יכול ליטול כלום מן הריוח כי ריבית הוא וכ"כ הט"ז בי"ד ס"ק נ"ג וכן משמע מתשובת הרא"ש הביאו הב"י סי' קע"ז והט"ז בס"ק כ"ו דהיכא דתחלת העיסקא היה באיסור לא יטול ריוח כלל ע"ש בב"י ובאמת י"ל שגם הרמב"ם מודה בזה אלא שדרכו להעתיק מה שמבואר בגמרא ולכן כ' שהטעם שמא ימות דזה שייך אפי' בחסיד גדול וכוונתו באמת להאמין והטור מיירי בזמה"ז דאין גנו חסיד כאמימר וא"כ משמע דעתיה שאם יהיה הפסד יתבע בשטר ול"ל דזה תמוה טפי מנסי' קס"ג דאפי' לרמב"ן והרא"ש משמע דעכ"פ אם רצה ליתן מותר ליטול כמש"כ הטור שם בהדיא דהתם אין כאן ריבית בשום אופן משא"כ כאן ועכ"פ כיון דהרא"ש וטור איתא להדיא דאסור ליטול הריבית וא"כ אף דמרמב"ם אין הכרע כמ"ש הב"י נקטינן דלמעט בפלוגתא עדיף ולמידין דברי הרמב"ם הסתומים מדברי הרא"ש וטור המפורשים שכתבו דבתר שטרא אזלי' ור"ל בזמה"ז בודאי סמכינן יותר על השטר מתנאי שבע"פ וכ"ז אם באמת לא כ' השטר מלוה אלא להפחידו אבל אם כוונת המלוה באמת שאם יהיה הפסד יתבע לו בשט"ח אפי' אם אין השט"ח רק על הקרן לבד לכ"ע אסור לזה ליטול ריוות ואפשר שלכן דקדק הרא"ש והטור וכ' דאסור לזה ליקח ריוח ולא כ' כן על הלוה דבאמת העיקר תליא בכוונת הלב וע"ז נאמר ויראת ולכן תלוי הכל במלוה ונ"ל דהלוה מותר ליתן ריוות אף אם היה הפסד כיון שהמלוה הבטיח עכ"פ שיאמין לו וא"כ לא עשה איסור וכן מוכח ממה שכתב הראב"ד שהבאתי שלכן עשה מלוה שהיה מפחד להמקבל והיה סובל ההפסד ע"כ הרי להדיא דמותר אלא שהאיסור הוא על המלוה וע"ז נאמר ויראת ועיין בח"מ כלל קמ"ב סי' כ' :

חצי ההפסד ושליש ריוח הוי ריבית דמה שמקבל עליו אחריות הוא מלוה ואע"ג דנותן לו שכרו ורשאי שומר חנם להתנות שיהיה כשואל מ"מ הכא הוי מלוה ואסור כ"כ בתשו' רא"ש כלל פ"ח סי' ב' ואע"ג דהתם מיירי שהמקבל קיבל עליו כל אחריות נ"ל דל"ש דבתשו' רדב"ז ח"א סי' תקע"א כ' נ"כ דמותר לנותן לקבל ב' תלתא באגר וכן בהפסד אם נותן לו שכר טרחתו ואעפ"כ כתב דהוי כהערמת ריבית וכ' עוד שם דאם התנה ב' תלתא באגר ותלתא בהפסד ונותן לו שכרו כ' בשם רא"ש דאסור דמחזי כריבית (וצ"ע שהרי בתשו' רא"ש שם משמע דהוי ריבית ועכ"פ א"ר וצ"ע) רק שיהי' דוקא חלק הריוח וההפסד של המקבל שוה ומה שמטריח בשל הנותן בחלקו לזה מהני שכר טרחו ולכן מה שנהגו קצת סוחרים שאינם בקיאים היטיב במו"מ ונותנין להבקי מעות למחצית שכר והמקבל אינו נותן לשותפת מעות רק הנותן לבד ומתנה עמו שיהי' למחצית שכר והפסד רק שקודם לכל יקח הנותן א' למאה רוחים כעד מעותיו וזה איסור גמור ואם מתנה עמו שאפי' לא יהיה שום ריוח אעפ"כ יקח רוחים הוי ר"ק ואפי' מתנה עמו שיקדים ליקח מן הריוח א' למאה והשאר יחלקו עכ"פ הוי א"ר שהרי לעולם אדרבה המקבל צריך ליטול ריוח יותר מן הנותן ולכן אין לזה תקנה אלא שהמקבל יניח מעט מעות לשותפות ואז כיון כששניהם נותנים מעות ה"ל כשותפין בעלמא כדלעיל סי' ה' וכאשר נכתוב לקמן בנוסח שטר שותפות וגם יתן הנותן להמתעסק אפילו דינר בעד טרחתו (וכמו שכתב הכ"י בשם תשו' רא"ש בעסק' שנעשה באיסור שכאשר נתן לו שכר טרחה הוקל האיסור ע"ש וכדלעיל סי' כ') :

כד אם כתב בשטר פלגא באגר ובהפסד אם הנותן או המקבל אדם גדול וידוע שלא היה עושה איסור ריבית דנין אותו להיתר ומפרשין לשון השטר דר"ל אם יטול חצי הריוח שיקבל עליו ב' חלקים באחריות ואם לא יקבל עליו אלא חצי האחריות שלא יטול אלא שליש ריוח ור"ל פלגא באגר או בהפסד ואזלינן בתר משמעות השטר אם כתוב בה דיהיב מרי דעסקא למקבל פלגא באגר ובהפסד משמע שהדבר תלוי בנותן ובדידיה תליא מיתא ליקח לו הברירה הן להפסד או לשכר ואם כתוב בזה שיטול המתעסק פלגא באגר ובהפסד משמע שנתן להמתעסק הברירה מה שיבחר הן להפסד או לשכר (סעיף כ"ו) ומפקינן מן הלוה בע"כ אבל באדם דעלמא דלא אתהוק בהכי דיינינן לשטרא כפשטי' וה"ל שטר שיש בו ריבית ואם יש הפסד יפסיד בחצי כפי תנאו ואם יש בו ריוח אפי' אם רוצה ליתן לו עכשיו שכר טרחה כיון שאינו מפורש בשטר ובשטר כתוב בו ריבית ה"ל כדין עסקא שנעשה באיסור ולכן לא יקבל בלום מן הריוח כדלעיל סימן כ' (סעיף כ"ס) :

כה המקבל עסקא מחבירו והפסיד ולא הודיע לו אלא נתעסק ומילא הקרן אינו יכול לומר תפסיד חלקך מההפסד אלא יתמלא הקרן מריוח ואם יש מותר יחלקו לפי תנאם • ואם הודיע לו שיהיה הפסד וא"ל לא אעסוק עוד עד שתקבל עליך שנפליג בריוח מהיום והלאה ולא יהא הריוח משועבד לקרן הרשות בידו (סעיף ל"ד) דכל המקבל עסקא לזמן קצוב יכול המקבל לחזור בו כדין פועל שחוזר בחצי היום אבל בעל המעות אינו יכול לחזור בו עד שיכלה זמן הקצוב (סעיף ל"ו) :

כו מי שנתן לחבירו עסקא א' וכ' עליה ב' שטרות אין שטר א' משועבד לחבירו שאם היה בא' ריוח ובשני הפסד ל"א שימלאו הקרן ואח"כ יחלקו הריוח אלא יחלקו כל שטר לפי תנאם ונמצא המקבל מרויח שהרי ההפסד מגיע עליו בפחות ממה שמגיע בריוח (דהיינו אם הרי תלתא בהפסד על הנותן) ואם נתן לו ב' עסקות בב' פעמים וכתבם בשטר א' והרוי' בא' והפסיד באחרות ימלא הקרן תחלה ואח"כ יחלקו המותר (סעי' ל"ג) :

כז היכא דאיכא פלוגתא בין הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ר בודאי ראוי לכל אדם להחמיר על עצמו והב"ד יאיימו עליו ויאמרו שהוא איסור ואם אינו משגיח בכ"ז אין כח ביד ב"ד להוציא ממנו כיון דהוי ספיקא דדינא והמע"ה (ש"ך ס"ק ס"ה וג"ל דר"ל אם כבר נתן הריבית ואין רוצה להחזיר כדין א"ר דהכא לגאת י"ש יחזיר ובזה יאיימו עליו דשמא הוא ר"ק) :

כלל קמג קיצור מקונטרס מבעל סמ"ע על הל' ריבית נדפס בק"ק שקלאוו תקמ"ג ובתוספות שלי ונוסח שטרות :

א שלא יעשו שום הלואה או נתינה על סחורה או התעסקות בענין שיהיה לו ריוח בודאי אבל צריך שיהיה קרוב לשכר ולהפסד בשוה ואם נותן לו מעות בעסקא צריך ליתן להמקבל שכר טרחו ואם התנה עמו בתחלת הלואה ליתן לו אפי' דינר א' ונתרצה הלוה שפיר דמי אבל לא מהני שיאמר לו שאם יהיה הפסד יהיה החצי עלי ואם יהיה הריוח אפי' שירויח הרבה אין אתה צריך ליתן לי אלא כך וכך והמותר יהיה שלך בשכר טרחך דזה לא מהני דשמא לא ירויח יותר ונמצא שטרח בחנם :

ב אע"ג דתקון מהר"ם (הוא הגאון מהו' מענדיל אב"ד דק"ק גאלדמיר) שלא יהיה נאמן על הפסד בקרן כ"א עפ"י עדים אבל על הריוח לא מהני מה שמתנה שלא יהיה נאמן כי גם עפ"י עדים דשמא באמת לא הרויח ונמצא נוטל ריבית (עיין בלבוש ריש סימן קס"ז ובקו' סי' ת' ס') אלא צריך שיהיה נאמן על הריוח בשבועה כדין שבועת השותפין בנק"ח יא :

ג וגם צריכין שיהיו הענינים הללו מבוארין בשטר וידעו ויבינו זה הלוה והמקבל (נ"ל דס"ל כמפ"כ בב"ח הביאו הש"ך בסימן קס"ב ס"ק ז' וס"ק ט' וגם הש"ך כ' דלכתחלה צריכין שידעו) :

ד ויוכל המלוה לומר ללוה אני מתנה עמך שלא תתעסק אלא בעסק פלוני כגון אבנים טובות ואם המקבל הוא מלוה בריבית יתנה עמו שלא ילוה אלא על כסף וזהב ויטמנם בקרקע כדלעיל בכלל קמ"ב :

ה הסוחרים שכבר קנו סחורה ואח"כ לוקחין מעות לא יפה הן עושין אלא צריך להקנות להמלוה הסחורה בקגא"ס או בדרך התגרים לפי הזמן ואח"כ יחזור המלוה ויאמר ללוה הסחורה הזו יהיה בידך בעסקא והזהר בהן שלא תסחור אלא עם פלוני ובמקום פ' ועל מטבע פ' ואיזה תנאי שירצה אעפ"י שיודע בוודאי שלא יקיים וא"צ לעשות הקנין בפני עדים דלא איברי סהדי אלא לשקרא אלא המלוה יתן סודר שלו ויאמר ללוה שע"י שמקנה לו מקצת סודר זה יהיה הוא קונה החליפין דהיינו הסחורה כדין כל ק"ס שהוא בכליו של קונה אבל נתינת מעות לא מהני כי מעות אינן קונות (ול"ע שכיון שאין כאן אלא משום היתר קיו"ל דגם מעות מהני ונ"ל דכאן יש מכירה גמורה) :

ו או שהלוה יקנה להמלוה סחורה שיש לו בביתו ואפילו בזול גדול וא"ל העמד הסחורה הלז לביתי תוך חצי שנה או שנה על אחריותי והוצאותי ואם לא תעמודנה אזי תצטרך ליתן לי בעבורה כך וכך אפי' יותר מהכפל רק שיהיה באמת שיש ללוה אותו הסחורה :

ז ואם אין ללוה שום סחורה בביתו יכתוב לו שחייב לו סחורה ידוע שכבר יצא השער ושחייב לו להעמידנה לזמן פלוני בער אותו שער ואם לא יעמידנה לאותו זמן חייב לו בעדה כך וכך רק בז , צריך שיהיה המלוה בטוח שלא יתן לו הסחורה (עיין לבוש סימן קס"ז ועיין בדין ריבית שעל ידי הגוים סי' י"ב) :

ח אם יש בידו שט"ח על אחר יכול למכור אותו בפחות ובלבד שיהיה באחריות הקונה לבד שאם יטעון פרעתי וכיוצא בו זה מותר להיות באחריות המוכר ואם אין לו שטר תוב יכול לפיים לחבירו שיתן לו שט"ח עליו או מה שיש לו על אחר וימכרנה בפחות אבל אסור למכור שט"ח בה"י אפי' ע"י שליח והוי ר"ק (כללג קל"ט) :

ט אסור למכור סחורה בהקפה יותר משוויה בדבר ששומתו ידוע וגם אם אין שומתו ידוע מ"מ אסור ליתנו בהקפה כ"ב ביוקר עד שנראה שנותן בעדה כ"כ בשביל הריבית שם (שם) ועיין לעיל כלל קמ"ב :

י הנותן מעות על סחורה כגון עורות ושעיה והדומה להם קודם שיצא השער וכל שכן כשיצא השער והוא נותן על הסחורה פחות מדמי השער לאותו סחורה הוא איסור גמור אם לא שיש להמוכר מאותו סחורה כ"כ כמו שפוסק עמו ואם הסחורה שנתן עליה אין שומתו ידוע יכול לקצוץ עמו בקצת בפחות משווי' לרוב עולם ובדין המוכר בהקפה דבר שאין שומתו ידוע כדלעיל בסי' הקודם (שם) ושם כלל הנ"ל :

יא ואם נותן להמתעסקים עם כפרים על דבש או שעוה שהם דברים הגולדים וההוים תמיד כל שנה ושנה ביד הכפרים ויש להם מו"מ הרבה עמהם רשאי ליתן להם מעות בפחות על זמן כשיעור שהם יכולים לקנותם מהכפרים :

יב והדרך הכלל לכל מיני סחורות יעשו כדרך הזה שאם ירצה ראובן ליתן לשמעון שהוא קצב של עורות או חלב יעשה עמו עסקא בקצבות ויאמר הריני נותן בידך ק' זהובים לחצי ריוח והפסד לחצי שנה ונותן לו שכר טרחתו ונאמנות בשבועה על הריוח כנזכר לעיל והברירה בידך שבאם תרצה לסלקיני מכל ריוח שבעולם שיעלה לי מכל הקצבות תתן לי העורות דהיינו עורות של שוורים כ"א בסך ושל פרות כ"א בסך ושל עגלים בסך וחלב כל אבן בסך ומותר כל הריוח ישאר בידך ואם תפסיד יהיה לחצאין וה"ה לנותן למי שאינו קצב מותר להתנות עמו כך בעסקא לזמן ויעשה כן וגם בשאר מיני סחורות יעשה עד"ז ודוקא בעסקא והברירה ביד המקבל :

בינת אדם ההולך

יא נ"ל דמותר לומר ללוה אני קונה ממך או מוכר לך בעסק שתתן לי בכל שבוע ריווח כך וכך ועי"ז תתן לי שט"ח מהיום רק בתנאי מפורש שאם תשבע בכל שבוע ושבוע שלא הרווחת אני אפטור אותך ובתנאי שזמן חזרת העיסקא הוא בכל ע"פ וכה"ג לא תשבע הרי הוא כהודאה שהרווחת ולא יועיל עד שבועתו ולפיכך מתחילה שהבאתי בסי' י' דהאיסור הוא רק שמא יעשה או שאינו מאמין אבל כשמבואר כן בשטר או שמתנה בפני עדים מותר ובאמת אין כאן מכירה רק שבכל ע"ש יש לו רשות לישבע ואם אינו רוצה לישבע מה איכפת למלוה ואין זה אלא כמתחייב א"ע ואומר הריני מקבל לך מעכשיו בשטר חוב בסך כך וכך ואם אשבע נאם אני שהרויח הוא מותר :

יג ההולך למקום שקונים סחורות בזול מותר ליתן לחבירו מעות שיקנהו שם בזול ויביאהו למקום שהוא מקום היוקר ולאחר שיבא למקום היוקר יכול למוכרו אפי' להמביא עצמו כפי השער או בדבר שאין שומתו ידוע אפילו במעט יותר אע"פ שלא נותן לו שכר טרחתו וגם אחריות הדרך היה על המביא שהרי אין כאן אגר נטר כלל לפי שקנאו כפי השער או שאין שומתו ידוע וגם בדרך הליכתו לא נהנה המביא מן המעות כמבואר בכלל קל"ט :

יד מי שיש לו סחורה הנמכרת כאן בזול ונותן לחבירו להוליכה למקום היוקר מבואר שם סימן כ"א :

טו מה שנוהגין שלוין זה מזה מעות ע"מ שיחזור ללות לו כפל או לזמן ארוך יותר אסור לכ"ע ואפילו כשמלוה לו כסף הזה וכזמן הזה יש בו פלוגתא כדלעיל כלל קל"ב ומיהו אם מלוה לו בלא תנאי ואין מקפידין זה על זה אם יחזור וילוה לו כסף הזה וזמן הזה או פחות והברירה ללוה הראשון למאן דמתיר שוה בשוה ה"ה אפי' מלוה לו יותר כיון שלא התנו ואין מקפידין :

טז המוכר לחבירו חיטים בזמן הקציר שהם בזול ע"מ שיפרע לו בניסן כשער שיהיה אז מותר ובלבד שלא יקצץ עמו בשעת מכירה בדבר פסוק שהרי יכול להיות שלא יהיה בניסן יותר ביוקר ממה שהן עתה וה"ה למוכר לו כל כיוצא בזה :

יז דין ללות על משכנות של עכו"ם וכל הדינים שבאמצעות העכו"ם מבואר הכל לעיל כלל קל"ז קל"ח :

יח כשאחד מן השותפין מלוה מעות לצורך השותפות צריך לעשות בדרך היתר ומבואר לעיל בכלל קמ"ב סי' ח' :

יט כשאחד נותן לחבירו מעות למחצית שכר והנותן רוצה ליקח חלק ריוח יותר מן המקבל מבואר לעיל כלל קל"ז סימן כ"ג :

כ בענין חילוף המטבעות מבואר בכלל קמ"א סוף סי' ז' :

נוסח שטר עיסקא בקצרה עצהיו"ט

(א) מודה אני ח"מ שקבלתי לידי סך (קו וקו) בתורת עיסקא והתחייבתי א"ע שכל סחורה טובה שיהיה נראה בעיני שהוא היותר קרובה להרויח בה מחוייב אני לקנות בעד סך הנ"ל והם קודמין למעותי וכל הרווח שיזמין ה' לידי מאותו סחורה אזי יהיה מחצית הריוח לי ח"מ והמחצית למוכ"ז רק שאנכה מחלקו בעד טרחתי רבע ר"כ לכל משך השותפות בין שיהיה ריוח או לא וכן ח"ו להפסד הוא חלק כהלק ואין לי נאמנות לומר הפסדתי אלא ע"פ ב' עדים כשו"נ מוחזקים לכשירים ועל הריוח אין אני נאמן רק דוקא בשבועה חמורה ובפירוש הותנה שכאשר ארצה ליתן למוכ"ז מחלקו הריוח א' וחצי למאה לכל חודש אזי אף שארויח הרבה אין לבעהש"ט עלי שום שבועה כי המותר שייך לי לבד וכד"הג לבעהש"ט אף לאחר זמ"פ והזמ"פ בכל חודש וחודש אך כשיהיה ריוח כנ"ל אזי אינו יכול ליקח העיסקא מידי עד כלות משך ששה חדשים (או יותר כרצונם) רק שמחוייב אני להודיע לו בכ"ח אם לא היה ריוח וכ"ש הפסד ח"ו וכשלא אודיע לו אזי שתיקה כהודאה שהיה ריוח כנ"ל וכ"ז שלא אחזיר המעות הנ"ל הם בידי בעיסקא הנ"ל כל הנ"ל נעשה בקגא"ס כתיקון חז"ל ורשות להעתיק על נייר שטעמפיל כו' :

נוסח שטר עיסקא להיות בטוחה על קרן ורווחים

(ג) מודה אני ח"מ שקבלתי לידי ממוכ"ז סך (קו וקו) להתעסק בהם וכל עסק ומ"מ טוב שיזדמן לפני לקנות מחוייב אני לקנות דוקא במעות הנ"ל ותמיד מעות הנ"ל קודמין למעותי וכל מה שארויח בהם יהיה חצי ריוח להנותן וחצי ריוח לי ח"מ ועבור טרחתי נתרצי' לנכות מחלק הנותן רבע ר"כ לכל משך השותפות כשלא יהי' ריוח וכן אם יהיה ח"ו הפסד הוא לחצאין ובפירוש הותנה שאין אני רשאי למסור המעות הנ"ל לשום אדם שבעולם ואפי' לקרעמר שלי או לאשתי ובני כו' אלא דוקא אני בעצמי מחוייב לעסוק במעות הנ"ל בין בקניית הסחורה ובין למכור וגם אין לי רשות להחזיק בכל חנותי שום סחורה האסורה עפ"י קיסר יר"ה וכ"ש לקנות במעות הנ"ל מסחורות האסורות וגם אין לי רשות לנסוע עם המעות הנ"ל לקנות סחורה חוץ למדינה · ושלא ליתן מסחורה הנ"ל או מעות הנ"ל בהקפה לשום אדם בעולם ומחוייב אני לשמור המעות הנ"ל כדין כספים בקרקע וכשאקנה מהם סחורה מחוייב אני להחזיקו בלילה דוקא בבית שאני ישן בתוכו או להעמיד שומר ועל כל הנ"ל אני נאמן לומר שקיימתי כל הפונקטין כנ"ל אלא ע"פ עדים כו"נ המוחזקים לכשירים בעיני כל אדם בלא פקפוק ושלא יהיו מקרובי אפי' קרוב רחוק או קרוב ונתרחק או מכחותני ובפירוש הותנה שאם אשנה א' מכל הפונקטין או אפי' אם אפסיד כל ההפסד חל עלי ח"מ ואם יהיה ריוח החצי שייך לנותן אפילו כשאקיים כל הפונקטין הנ"ל אין אני נאמן לומר שהיה ההפסד בהסחורה או במעות הנ"ל

הנ"ל אלא עפ"י עדים כשרים ונאמנים כנ"ל וגם אין אני נאמן לומר שלא הרוחתי או כמה הרוחתי אלא ע"פ שבועה חמורה אך זאת הותנה בפירוש שאפי' אם ארויח הרבה אם אתן לנותן העיסקא בעד חלקו סך (כך וכך לפלס כפי שפסקו) אחר ניכוי שכר טרחתי כנ"ל אזי אין לו עלי שום שבועה וג"ש וקב"ח בעולם וזמ"פ של העיסק' הוא בסוף החודש ואמנם כשיהיה ריוח בסוף החודש על חלק הנותן כפי תנאי הנ"ל אזי אינו יכול לכוף אותי לסלק לו סך הנ"ל אלא ישאר בידי על כל אופנים הנ"ל עוד על חודש וכן עד כלות ששה חדשים מהיום דלמטה ולאחר כלות ששה חדשים (או יותר כפי שתנאו) מחוייב אני להחזיר סך הנ"ל עם ריוח המגיע לחלקו כפי התנאי הנ"ל במזומן דוקא ולא בסחורה ואמנם בתוך ששה חדשים הנ"ל מחוייב אני לעשות חשבון בסוף כל חודש וחודש וכשלא יהיה ריוח עכ"פ שיגיע לחלק הנותן סך למאה כנ"ל וכ"ש שיהיה הפסד ח"ו ויתברר הכל כנ"ל אזי מחוייב אני להודיע למוכ"ז דוקא ע"י הסרסור ושמש ב"ד שהיה הפסד או שלא מגיע על חלקו ריוח כנ"ל ורשות אז למוכ"ז לגבות מעותיו תיכף וכן בכל חודש וחודש ובאם שלא אודיעו ע"י הנ"ל אז השתיקה כהודאה דמי וכאלו הייתי מודה בב"ד חשוב שלא היה הפסד ושהרוחתי על חלקו כנ"ל ואין אני נאמן לומר לא בשבועה ולא בעדים שלא היה ריוח ופשיטא הפסד ורשות להעתיק על נייר שטעמפיל ולשלם פאסלינע כפי חוק הקיסר יר"ה ויהיה כתב עיסקא הלז כל תוקף שטר חוב וועקסיל בר"י ובד"א וכרת"נ לבעהש"ט נגדי וב"כ וי"ח אף לאחזמ"פ כל הנ"ל נעשה בת"כ ובפ"מ ובקגא"ס ובאופן כו' :

נוסח שט"ח על מעות יתומים או של הקדש

(ג) מודה אח"מ שקבלתי לידי זוזי דיתמי (או של הקדש) סך (כך וכך) להתעסק בהם וכל עסק טוב שיזדמן לידי מחוייב אני לקנות במעות הנ"ל והם קודמין תמיד למעותי וכל מה שארויח בהם מחויב אני ליתן המחצה למוכ"ז אפוטרופוס היתומים אך בפירוש הותנה שכאשר אתרצה ליתן ליתומים חלק ריוח (כך וכך) לכל מאה אזי אפילו ארויח הרבה המותר שלי ואין להם עלי ש"ש וקב"ח אך כשאומר שאינו מגיע על חלקם ריוח כפי התנאי הנ"ל אין אני נאמן כי אם בשבועה חמורה ואם יהיה ח"ו הפסד חל הכל עלי ואם לא יהיה ח"ו שום ריוח לאחר שאשבע בשבועה חמורה ואחזיר להם הקרן סך הנ"ל אין להם עלי שום טו"מ ורשות להעתיק כו' כל הנ"ל נעשה בקגא"ס בת"כ ובפ"מ ובאופן היותר מועיל בתיקון חז"ל :

נוסח שטר שותפות

(ד) אנחנו ח"מ עשינו שותפת על אלו אופנים דהיינו אני ח"מ ראובן הנחתי בכיס השותפות י' אדומים ואני ח"מ שמעון הנחתי בכיס השותפות צ' אדומים וראובן התחייב א"ע לעסוק בכל סך מעות הנ"ל ומה שנרויח או נפסיד ח"ו יהיה לחצאין וזאת הותנה בפירוש שיש לשמעון מעות קדימה מהריוח בכל חדש א' למאה והשאר נחלוק בשוה וכבר קבלתי לידי שכר טרחתי עד כלות השותפת (ויזכר שמעון ליתן לראובן אפי' זהב בעד טרחתו) ויתר תנאים כפי רצונם :

נוסח שט"ע עם החלפנים

(ה) מודה אח"מ שקבלתי לידי סך עשרת אלפים רובל אסי"ג להתעסק בהם למחצית שכר כמו"מ של חילוף מטבעות ומה שארויח יהיה לחצאין וכן להפסד ח"ו ובעד טרחתי נתרציתי לנכות מחלק הנותן חצי רו"כ לכל משך העסקא אף כשלא יהיה שום ריוח ובפירוש הותנה שאין לי רשות למסור המעות הנ"ל לשום אדם ממשולחי ואפילו לאשתי ובני רק יהיו דוקא צרורים בידי בכל ענין החילוף ואין לי רשות להוליך המעות לבית אחר ופשיטא לעיר אחרת להחליף רק דוקא בביתי או בקנטאר שלי ועל ידי עצמי דוקא ומחוייב אני לשמרם כראוי דהיינו ביום יהיו צרורים בידי ובלילה יהיה במטה שאני ישן בו ואין אני נאמן לומר שקיימתי כל הפונקטין הנ"ל כ"א עפ"י עבו"נ המוחזקים לכשרים ושלא יהיו מקרובי אפי' רחוק ומטחותני וכל שכן שותפי אפילו במו"מ אחר או משרתי וכשאשנה א' מכל הפונקטין אזי ההפסד ח"ו חל עלי הכל ואם יהיה ריוח יהיה לחצאין ועל הריוח אין אני נאמן כ"א בשבועה חמורה אך הברירה לי ח"מ כשארצה ליתן למוכ"ז בעד כל מאה רובל אסי"ג סך () אזי אין לו עלי ש"ש וג"ש אפילו ארויח הרבה שייך הכל לי לבד וזמ"פ של העסקא הוא לזמן () ובפירוש הותנה שכאשר יעוכב הפרעון הנ"ל בידי אפי' ברצון בעהש"ט אזי מחויב אני ליתן מהריוח עד שיעלה חלק ריוח של מוכ"ז () למאה לכל חדש או שאשבע כנ"ל שלא הרוחתי ובכל עת שירצה ליקח העסקא מידי לאחז"פ הנ"ל רשות ביד המוכ"ז וכ"ז שלא יקח מידי הוא תמיד על כל פרטים הנ"ל וכרת"נ לבעהש"ט

לבעהש"ם נגדי ונגד ב"כ • כל הנ"ל נעשה בקגא"ם ובאופן כו' ורשות להעתיק כו' :

(ו) להיות שראיתי שכמה פעמים מגיע להסוחרים הפסד שאינם כותבים כ"י כד"ת ולכן כתבתי נוסחתה :

מודה אני ח"מ וח"י תעיד עלי בק' עדים כו"נ שאני חיב למוכ"ז לשלם במזומנים דוקא ויהיה לכ"י כל תוקף שט"ח או וועקסיל וכד"תן לבעהש"ם אף לאחר זמן פרעון והזמן פרעון נאום ראובן בן יעקב בפנינו הח"ם הודה החתום הנ"ל דדא ח"י ממש ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי יום נאום פב"פ ונאום פב"פ

בכל שטר או כ"י יזהרו שיקיימו עדים חתימתו או שיהיה ח"י ניכר שיכול לקיים חתימתו כשירצה וא"ל ח"ו יהיה מהצועקים ואינם נענים וגם יהיו נזהרים לכתוב בו וכד"ת לבעל השטר אף לאח"ז פרעון :

הלכות צדקה

כלל קמד

דין חיוב נתינת צדקה (סי' רמ"ז רמ"ח רמ"ט ר"נ) :

ועיין עוד מהל' צדקה בס"ח מסי' שי"ז עד סי' של"ג :

א מצות עשה ,יתן צדקה כפי השגת ידו וכמה פעמים נצטווינו כה בט"ע וגם יש בה ל"ת המעלים עיניו ממנו שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך וכל המעלים עינו ממנה נקרא בליעל כדכתיב פן יהיה דבר עם לבבך בליעל כו' וכאלו עובד עבודת כוכבי' ומאד יש ליזהר בה כי אפשר שיבא לידי שפיכת דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד כמעש' דנחום איש גם זו (בתענית כ"א ע"ב) ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וכל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו ויתן האדם אל לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה וכמו שהוא מבקש שישמע שועתו ותפלתו כך הוא ישמע שועות עניים גם יתן אל לבו שגלגל הוא שחוזר בעולם וסוף שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו ואל יעלה על לבו לומר איך אחסר ממוני ליתנו לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד וזה חלקו מכל עמלו בעולם הזה חוץ משאר מעשים טובים כדכתיב והלך לפניך צדקך והצדקה דוחה גזרות רעות ומוספת לו חיים (רמ"ז) :

ב כל אדם חייב ליתן צדקה כפי השגת ידו ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה כגון שיש לו מעט ממון ואינו נושא ונותן בהם דמותר ליטול מצדקה כיון שאין לו כדי לה .פרנס מן הריוח מ"מ כיון שיש לו במה להתפרנס חייב ליתן צדקה ממה שיתנו לו וב"ד כופין על הצדקה כיון שעובר בלאו וממשכנים על הצדקה (רמ"ח) • ב' עניים שחייבים ליתן צדקה יכ"ל כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו אבל אם התחייב כל א' קנס שעברו על איזה דבר אינם יכולים לתת א' לחבירו דא"כ אין כאן קנס (רנ"ח סעיף י"ב) :

ג וראוי שיכוף אדם יצרו וירחיב ידו • וכל דבר שהוא לש"ש יהיה מהטוב והיפה האכיל רעב יאכילנו מהטוב והמתוק שבשלחנו מלביש ערום יכסנו מהיפה שבכסותו הקדיש דבר לבה"כ יקדיש מהיפה שבנכסיו שנאמר כל חלב לה' (שם) :

ד אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים אפילו יש להם ממון הרבה אלא א"כ כוונת הדיינים לכבודם שהם בני בלי שם טוב ועל ידי שפוסקים עליהם משימים להם שם אבל כשהם בלא"ה בעלי שם טוב אין פוסקים עליהם להחשיבם יותר ואם אין כוונתם לעשות להם שם גם בזה אסור ומוציא ממון שלא כדין וכן אם האפוטרופוס עומד ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותן ודוקא לפסוק עליהם עכשיו אבל אם יש להם עניים קרובים וכבר היה להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה ואם לא יתנו להם יחזרו על הפתחים ויהיה גנאי ליתומים כופין אותן ליתן הקצבה ואפילו אינם מופלגים בעשירות • ודוקא כשהיה להם כבר קצבה מאביהם אבל אם לא היה קצבה מאביהם אע"פ שיתבזו אין פוסקים עליהם דאין זה אלא סילוק פגם ולא קבלת טובה (ס"ך שם) :

ה שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן לעני די מחסורו אשר יחסר לו היה רעב יאכילהו • הצריך ללבוש ילבישנו • אין לו כלי בית קונה לו כלי בית ואפילו היה דרכו לרכוב על סוס ועבד

לרוץ לפניו כשהיה עשיר והעני חייב לקנות לו סוס: עבד וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך הראוי ליתן לו פת יתן לו פת הראוי ליתן לו פת חמה חמה צונן צונן להאכילו תוך פיו מאכילין אין לו אשה ובא לישא משיאין לו ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה ואשה שבאה להנשא נותנין לה כפי הראוי להם כל הצטרכות (ש"ך סק"ג) ואפשר שאין כ"ז חל על היחוד לבד אא"כ הוא עשיר מופלג מאד או שאינו דר באותו מקום רק הוא לבדו מכל מקום על כלל העיר ודאי חל כל החיוב הזה וכ"ז בעניים שאינם מחזירים על הפתחים אלא שמתפרנסים בחשאי אבל עניים המחזירים על הפתחים נותנים לכ"א מקופת הקהל וכן כל יחיד ויחיד שמחזור אצלו נותן לו מתנה מועטת (רנ"ו):

ו ת"ח חייבים לתת לו לפי כבודו ואם אינו רוצה לקבל מתעסקין לסחור לו סחורה שקונים לו בזול וקונים ממנו ביוקר ואם יודע להתעסק בפרקמטיא מלוין לו מעות לסחור בהם ואמרו חכמים כל המטיל מלאי לת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה ואמרו כל הנביאים לא נתנבאו אלא לעושה פרקמטיא לת"ח ומשיא בתו לת"ח (סי' רנ"ג):

ז עני העובר ממקום למקום נותנין לו לחם מזון ב' סעודות ולפתן עם הפת כגון ירק וקטניות וכיוצא בו ובשבת נותנין לו צרכי שבת ואם לן נותנין לו מצע וכסת לישן עליו ואם מכירין אותו נותנין לו לפי כבודו (ר"נ):

ח עיקר חיוב הצדקה חל לפי ממון לפיכך אם היו עניי העיר מרובים והעשירים אומרים שיחזרו על הפתחים והבינונים אומרים שלא יחזרו אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הציבור לפי ממון הדין עם הבינונים (שם):

ט מי שהוא עבריין שרגיל לעבור אפי' באחת מן המצות ולא עשה תשובה אינן חייבין להחיותו או להלותו ולפדותו אבל אם עבר לתיאבון איזה עבירה פעם א' מ"מ לא יצא מכלל אחוה בזה ובעושה להכעים עבירה א' עיין בי"ד סי' רנ"א סעיף ב' בש"ך ומ"ז שם:

י עשיר מופלג מותר לבזבז אף יותר מחומש מנכסיו (עיין רסי' רמ"ט) ואם אינו מופלג בעשירות יתן עד חומש נכסיו ואל יבזבז יותר מחומש כדי שלא יצטרך לבריות ומדה זו היא עין יפה ומדה בינונית ליתן עכ"פ מעשר פחות מכן הוא עין רעה:

יא חומש ומעשר שאמרנו היינו שנה ראשונה מהקרן מכאן ואילך חומש או מעשר שהרויח בכל שנה וי"א דלעולם חייב ליתן חומש מן הריוח דהיינו בכל חצי שנה יעשה חשבון ויתן מעשר כדכתיב עשר אעשרנו (ע' כנס"ג סגדפ' סניב סש"ך) ואין לעשות מחומש או ממעשר שום דבר מצוה כגון מה שנתחייב בה כבר אלא יתננה דוקא לעניים וכן מותר ליתן מזה להיות בעל ברית ולהכניס חתן לחופה ולקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאילן לאחרים אם לא היה יכולת בידו בלא"ה לעשות מצות אלו וכן לקנות מצוה בבהכ"נ אפי' לכבד אחרים שהרי אף במעשר דגן טובת הנאה שלו ליתן למי שירצה ובלבד שיהיה כוונתו בשעת קנית המצוה שיפרע ממעות מעשר שלו דאל"כ כיון שכבר נתחייב אסור לפרוע חובו ממעות מעשר וכן כל דבר שהוא מחויב ליתן אע"פ שנקראת צדקה כגון לפרוע מסים דאע"ג דכתיב ונוגשיך צדקה וכל מה שנוטלין א"ה נקרא צדק' מ"מ כיון שחייב בלא"ה ליתן מ"מ אסור לפרוע חובו ממעשר וכן מותר לפזר מזה לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם ואפילו כשבידו לפרנס בלא"ה אבל לקטנים כיון שמחויב לפרנסם אסור וכן לאביו אם אין ידו משגת לפרנסו מותר אבל אם יש לו לפרנס תבא לו מארה ואם הוא עשיר והם סמוכים על שולחנו אפי' לבניו הגדולים אסור (רנ"ג סעיף א') ואם קנה ספרים צריך לכתוב עליהם שהן מן המעשר כדי שלא יחזיקו בניו בהם כשלהם וגם צריך ליזהר שישאילן לאחרים אם לא שהוא צריך ללמוד בהם אזי הוא קודם (רמ"ט ס"ט ס"ו סק"א) ועי' לקמן כלל קמ"ח סי' ד' נתבאר עוד מדיני מעשר:

יב הא דאסור לבזבז יותר מחומש דווקא בחייו אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה ומ"מ נ"ל דאין ראוי ליתן ממונו לצדקה ולהניח בניו ריקם אם הם צריכים לפרנסה (כהליתה כת"מ ססי' רנ"ב שכלומר לעשות דבר טוב מנכסיו ונותמן ליורשין) ועכשיו מצאתי בשאלת ע"ת זד"א סוף פ' כי תשא אהא דהמבזבז כו' יותר מחומש הנ"מ מחיים אבל לאחר מיתה הילתא וכן הילכתא ובכתובות ד' ס"ז ע"ב א' התם הנ"מ מחיים אבל לאחר מיתה לית לן בה משמע כדברי רמ"א אלא דמר עוקבא לא רצה ליתן יותר ממחצית אך כיון דמשאלתות משמע דהא דקאמר לית לן בה ר"ל מותר יותר מחומש אבל לא כולו אלא או מחצה או שליש לפי הגוסחאות בדברי מר עוקבא וכתב שם הגאון ר"י ברלין אלו ראה רמ"א דברי השאלתות ודאי היה כותב כן:

יג צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לב וזה עיקר קבלת השכר ויתאונן עם העני בצערו וידבר לו דברי תנחומין ואם נותנו בפנים זועפות ורעות לא טיבעי' שהפסיד זכותו אפי' אם נותן לו הרבה אלא גם עובר בלאו ולא ירע לבבך כו' ואם אין לו מה יתן לו לא

לא ינער בו ולא יגביה קולו עליו אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת • ואסור להחזיר העני השואל ריקם אפילו נותן לו רק דבר מועט שנאמר אל ישוב דך נכלם (סס) :

יד המעשה אחרים ומשתדל אצלם שיתנו שכרו גדול משכר הנותן שהרי ב׳ מצות בידו • א׳ שזיכה את העני במה שנותן לו להחיות ועוד מצוה ב׳ שזיכה את חבירו לעשות מצוה • כן נ״ל פירושו :

טו ח׳ מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו • מעלה הגדולה שאין למעלה הימנה המחזיק ביד ישראל שאינו צריך עדיין לבריות רק שאין בידו כ״כ מעות לפרנס מפירות של מעותיו וע״ז נאמר וכי ימוך אחיך והחזקת בו ומדקאמר והחזקת משמע שעדיין הוא עומד אלא שאם לא יחזיק אותו אזי יפול לגמרי וידוע כי עד שלא יפול האדם דבר נוח הוא להקימו אבל משנפל אזי קשה להקימו ולכן מצוה לעשות עמו שותפות או ללות לו או להמציא לו מלאכה כדי שיתפרנס במעשה ידיו (רמ״ע) :

טז פחות מזה הנותן צדקה לעני ולא ידע למי נותן והעני אינו יודע ממי מקבל וקרוב לזה הנותן לקופה של צדקה שקורין מתן בסתר ואמנם לא יתן אדם לקופה של צדקה אא״כ יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בו כשורה :

יז פחות מזה שיודע הנותן למי נותן אבל העני אינו יודע ממי לוקח כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניינים וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונים על הצדקה נוהגים כשורה ויש אנשים ששולחים לעניים ע״י שליח נאמן שהעני רגיל עמו ואינו מתבייש מן השליח ומזהיר לשליח שלא יגלה להעני מי הוא הנותן והם בכלל מדה זו (סס) :

יח פחות מזה שהעני יודע ממי נוטל ולא ידע הנותן למי נותן שאעפ״כ העני מקבל קצת בושה כיון שיודע ממי נוטל ובמדה זו הנותן לשליח מהימן לחלק למי שירצ׳ והשליח מודיע להעני מי הוא הנותן (סס) :

יט פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל :

כ פחות מזה שיתן לו כראוי אחר שישאל :

כא פחות מזה שנותן לו בסבר פנים יפות אבל אינו נותן לו כראוי :

כב פחות מכולם שנותן לו וצר לו בנתינתו אע״ג שאינו מראה לעני פנים זועפות אבל אם מראה לו פנים זועפות אינו נחשב לצדקה כלל כדלעיל (סס) :

כג ולא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפי׳ מענישין אותו עליה ומ״מ מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון או לטעם אחר ובלבד שלא יהיה כוונתו להתפאר בזה (עיין בתשובת רשב״א סי׳ תקפ״א) ולכאורה כל הראיות שהביא אינו אלא שאחרים מפרסמים מעשיו אבל מנ״ל שהוא עצמו יכתוב עליו :

כד טוב ליתן צדקה קודם כל תפלה שנאמר אני בצדק אחזה פניך (סס) :

כה אמרו החכמים יהיו עניים בני ביתך ר״ל שמצוה שיהיו בני ביתו העניים והיתומים וטוטב להשתמש בהן משישתמש בעבדים ויחשב לו לצדקה (סי׳ רנ״ח סעי׳ ו׳) :

כלל קמה דין איזה צדקה קודם לחבירו (סי׳ רנ״א רס״ב רנ״ג) :

א פרנסת עצמו קודם לכל אדם ואינו חייב ליתן צדקה עד שיהיה לו פרנסתו דכתיב וחי אחיך עמך משמע חייך קודמין לחיי אחיך ואח״כ יקדים פרנסת אביו ואמו אם הם עניים ואם ידו משגת לפרנס׳ ממעותיו ומפרנס׳ ממעו׳ מעשר אמרו הכמים תבא לו מאירה לפרנס׳ שמבזה אביו ואמו לפרנסם ממעות צדקה • והם קודמין לפרנסת בניו שנאמר ואמר יהודה כו׳ ונחי׳ גם אנחנו גם אתה גם טפינו (דרישה) ואח״כ פרנסת בניו ובנותיו אף שהם יותר מבני ו׳ שנים דאז אין חיוב על האב מ״מ אם מפרנסם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה והם קודמי׳ לאחיו וכ״פ בדברי מוסר האב לזון בנו העני ואפי׳ הוא גדול ובפרט אותו יותר משאר עשירים שבעיר וכן שאר קרובים • ואחיו מאביו קודם לאחיו מאם והם קודמין לשאר קרובים והקרובים קודמין לשכניו (ר״ל עניי ביתו קן הוא ברמב״ם כמדומה לי שראיתי בס׳ קדמון ולאינני זוכר השכן ר״ל שהרגיל עמו ולא מי שדר בשכונת ביתו ובח״מ סי׳ קע״ה סעיף נ׳ ע״ש בב״מ דף ק״ח ברש״י משמע כשור אלא נ״ש דשם מיירי דשכן קודם לקרוב מדכתיב טוב שכן קרוב ע״ש) ושכיניו לאנשי עירו ואנשי עירו לעניי עיר אחרת אפילו באים לעירו ואפי׳ לעיר ארץ ישראל ויושבי א״י קודמין לעניי עיר אחרת שבח״ל (רנ״א) ולא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד או לקרוב א׳ ולהניח שאר קרובים (רנ״ו) וג״ל דר״ל שלעולם הוא נותן רק לזה :

ב האשה קודמת לאיש בין לפרנסה ובין להלבשה שאין דרך האשה לחזור על הפתחים ואע״ג שערה

שעתה גם האשה מחזרת על הפתחים יש להקדימה ובן יתום ויתומה שבאו לישא מקדימין היתומה ליתום שבשתה מרובה אבל להציל מסכנת מות לעולם האיש קודם שלומד (סי' רנ"א) ועי' לקמן סי' ט"ו :

ג חייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום ומי שבא ואמר האכילוני אין בודקין אחריו אם הוא ראוי אלא מאכילין אותו מיד היה ערום ובא ואמר כסוני בודקין אחריו אם ראוי ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד (סי' רנ"א) :

ד היו לפניו עניים הרבה ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות מן השבי את כולם מקדים הכהן ללוי והלוי לישראל וישראל לממזר ואם היה הממזר ת"ח והכהן ע"ה ממזר ת"ח קודם ואפי' חכם לכסות וע"ה להאכיל ת"ח קודם ואשת חבר כחבר · והא דת"ח קודם היינו בשיש לע"ה עכ"פ לחם לאכול אבל אם יש לחוש שימות ברעב או שאר סכנה ובת"ח אין חשש סכנה פשיטא שאין לך דבר שעומד מפני פ"נ ואפילו יש ספק שמא יחסר אח"כ לת"ח · ת"ח וקרוב או שכן צ"ע מי קודם ואף דבח"מ סי' קע"ה ס' נ' מבואר דת"ח קודם אין ראי' כ"כ שהרי שם שכן וקרוב שכן קודם ולענין צדקה הקרוב קודם (וצ"ע) :

ה כ"ז בפוסק צדקה סתם דמסתמא דעתו לחלקם כדין תורה אפילו אם מת כיון שלא מסרו ליד גבאי אלא שאמר שיתנו צדקה כך וכך אומדן דעתו הוא לחלק' כדין תורה דבכל דיני נדרים והקדשות אזלינן בתר אומדנא ועל פיהם דנין (עיין ש"ך סי' רנ"א סק"ט ובמהרי"ק בסי' קכ"ג) אבל הפוסק צדקה לעניי עולם אינו רשאי להחזיק לקרוביו לבד אבל רשאי להחזיק המחצה לקרוביו וי"א ב' שלישים (עיין ב"י סי' רנ"א) והשאר צריך לחלק לעניים אחרים וכ"ז בפוסק צדקה לבד אבל אם פוסק צדקה עם בני העיר על דעת בני העיר נדר :

ו ומזה תראה שנואלו אותן הב"ב במקום שיש תקנות הקהל ליתן מכל בגד שיעשו בני העיר למלביש ערומים ולהכנסת כלה וכיוצא בו ומחזיקים זה לקרוביהם שאסור לעשות כן דכיון דמחויבים מצד תקנות הקהל ואינו תלוי בדעתו וא"כ דינו כפוסק צדקה עם בני העיר שאין לו בו שום זכות (עיין במרדכי פ"ק דב"ב סי' דאפי' אם הוא עצמו עני אינו יכול להחזיק וע"ש שהאריך בראיות וה"ל דבזה מיושב ג"כ קושית תוס' בערכין ו' ע"ב ומסקינן דהתם כיון דיהיב י"ל דהיה עני כדמשמע לישנא איזיל ואיברי בי נפשאי ע"ש ועי"ש עוד במרדכי) (סימן תק"ב) :

ז לפרנס עניים החולים ונ"ל דה"ה מחוסרי לחם אעפ"י שהן בריאים בזמן הרעב (כדאיתא פ' ויגש שלמה קדמי דוד כו') היא קודם לכל הצדקות ואם אין בסכנת מות אלא ליתן לעניים כדי צרכם וגם צריכין לבנות בהכ"נ או לשאר צרכי בית הכנסת עדיף טפי ליתן לבה"כ אם אין בידם להספיק שניהם ולהספקות נערים ללמוד תורה וכ"ש ליושבי בה"מ כדי שילמדו וכל צרכי בה"מ קודם לבה"כ (ועיין בב"י סי' רמ"ט בשם תשוב' מהרי"ק) ולהשיא בתולות עניות וכ"ש יתומות עדיף טפי ליתן לעניים (ומשמע במהרי"ק בסי' קכ"ג דעדיף טפי מבנין בהכ"נ דהתם צדקה לעניים ע"ש) סי' רמ"ט (סעיף ט"ו ט"ז) :

ח כל דבר שהוא סכנת נפשות כגון לפרוע המס להמלך ולהשר ואף יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים וכיוצא בזה וכ"ש פדיון שבוים קודם אפילו מתלמיד תורה וכ"ש מפרנסת עניים ומלכסותן ואין מצוה גדולה כפדיום שבוים (רנ"א סעיף י"ד) :

ט כ"ז דא' קודם לחבירו היינו בסתם צדקה שלא פירש על איזה מצוה מפריש אבל אם פירש על איזה מצוה מפריש עיין לקמן כלל קמ"ב בדין גבאים · והאומר סלע זו לצדקה אין פדיון שבוים בכלל (ועיין בי"ד סי' רנ"ב בט"ז וש"ך שם) ואין לפדות בסלע זו רק מדעת בני העיר ואע"ג דא"א לחזור ולגבות יכולין בני העיר לשנות (ש"ך ס"ק ג') משא"כ בשאר צדקה כדאיתא לקמן :

י בזמן הש"ס כשהיה לאדם ר' זהו' היה יכול לפרנס עצמו בהם ולא היה רשאי ליטול צדקה אבל בזמה"ז יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיפרנס הוא וב"ב מהריוח (רנ"ג סעיף א' ב') :

יא בעה"ב העובר ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל יטול צדקה וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם דה"ל כעני והעשי' · ול"ד שנטל צדקה אלא אם אדם א' עשה עמו חסד ונתן לו ספוקו בדרך חסד כיון שלא היה לו נכסים באותו שעה אינו חייב לשלם אמנם אם הי' לו נכסי' או קרקעות אפי' ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו אבל הזן יתום ויתומה בתוך ביתו אין עליהם שום תביעה ואפי' אם יש להם אם לא שפירש שבתורת הלואה זן אותם אבל בסתמא לא אבל אחר אפי' בסתם נמי אמרי' שדרך הלואה עשה מאחר שיש לו נכסים (שם סעיף ד') :

יב עני שאין רוצה ליקח צדקה מערימים ונותנים לו לשם מתנה או לשם הלואה ועשיר המרעיב עצמו אין משגיחין בו ועני שנתנו לו צדקה אין בע"ח יכולים להפרע מזה שגבה אם לא שנכתב בכתב קבוצו שחייב לאחרים דאז ארעתא דהכי נתנו לו שישלם (שם סעיף ס') :

יג ת"ח חייבים לתת לו לפי כבודו ואם אינו רוצה לקבל מתעסקין לסחור לו סחורה שקונים לו

לו סחורה בזול וקונים ממנו ביוקר ואם יודע להתעסק בפרקמטיא מלוין לו מעות לסחור בהם (שם סעיף י"א) :

יד המעלים עיניו מפדיון שבוים עובר על לא תאמץ כו' ועל לא תקפוץ כו' ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך וביטל מצות פתוח תפתח כו' ומצות וחי אחיך כו' ואהבת לריעך והצל לקוחים כו' והרבה דברים כאלו • וכל רגע שמאחר לפדות השבוים היכא דאפשר להקדים הוי כאלו שופך דמים (וכפי' המשנה לרמב"ם פ"א דפאה מ"א כ' שחייב ליתן תומש ונכסיו מן הקרן ע"ש) ועיין בפירוש הגר"א ריש פאה בענין המבזבז (רנ"ב סעיף ב') :

טו איש ואשה שהם בשבויה ואין בהם סכנת נפשות האשה קודמת לאיש שלא יטמאו אותה ובמקומו' שרגילין במשכב זכור האיש קודם • ובמקום שיש סכנת נפשות האיש קודם שהוא חייב במצות טפי מאשה (שם) :

טז פדיון שבוים קודם לפרנסת עניים ולכסותן וכדומה לזה הילכך לכל דבר מצוה שגובה מעות בשבילו יכולים לשנותו לפדיון שבוים ואפי' אם גבו לצורך בהכ"נ ואפילו אם כבר קנו העצים ואבנים שאסור למכור בשביל מצוה אחרת מותר למוכרו בשביל פדיון שבוים אבל אם בנאוהו כבר אם אפשר לגבות פדיונם בע"א לא ימכרו אבל אם אי אפשר בע"א מותר וכל שכן דמותר למכור ספר תורה דקיימא בקדושתה (סימן רנ"ב ס"ז וס"ד) :

יז אין פודין שבוים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם שלא יהא אויבים מוסרים עצמם לשבוים אבל אדם יכול לפדות עצמו בכל מה שירצה וכן לת"ח או לתלמיד חריף שאפשר שיהא אדם גדול פודין אותו בדמים מרובים ואם אשתו כאחר דמי או לא מבואר באה"ע סימן ע"ד • אין מבריחין השבוים מפני תיקון העולם שלא יהא האויבים כשעתידים לשבות עוד אחרים מכבידין עולם עליהם ומרבים בשמירתם • ומי שמכר עצמו לעכו"ם או שלוה מהם ושבו אותו בהלואתו פ"א וב' פודים אותו ג' אין פודין אותו אבל פודין את הבנים אחר מיתת אביהם ואם יש חשש שלא יטמאו בין העכו"ם פודין אותם אפילו בחיי אביהם ואם בקשו להרגו פודין אותו מיד אפילו אחר כמה פעמים (שם) ואם אוכל נבלות להכעיס אין פודין אותו ועיין סי' רנ"א סעיף ב' ולעיל סימן ט' :

יח הפודה חבירו מן השבי חייב לשלם לו אם יש לו וצריך לשלם לו מיד ונפרעין בזה אפי' מנכסי יתומים קטנים ואפילו אם יש לו טענות ואומר שרוצה לציית דין אעפ"כ צריך לשלם לו מיד ואח"כ יתבענו לדין דבלא זה אין אדם פודה את חבירו (סכי' רנ"כ) :

יט דין אם גבו לעניים או לשבויים והותיר או שמת העני והשבוי או שהמיר מבואר בכלל קמ"ח סי' ט"ו :

כלל קמו דין להרחיק מקבלת הצדקה ושלא לקבל צדקה מן ישמעאלים

(סי' רנ"ד רנ"ס) :

א לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער שלא יצטרך לבריות וצוו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפי' היה חכם מכובד והעני יעסוק באומנות ואפי' באומנו' מנוולות ואל יצטרך לבריות אבל אם אינו יכול לחיות אא"כ יטול כגון זקן או חולה או בעל יסורין או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אא"כ יטול ומגים דעתו ואינו נוטל ה"ז שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים וכל מי שאינו צריך ליטול ומרמה העם ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות וכל מי שצריך ליטול ומצער בעצמו ואינו נוטל עליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' כו' (סי' רנ"ד) :

ב אסור לישראל ליטול צדקה מעו"ג בפרהסי' מפני חלול השם שישראל אין מפרנסים אותו • ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל מותר (סי' רנ"ס) :

ג מלך ישמעאל או שר ששלח לו ממון לישראל לצדקה מקבלין משום שלום מלכות ואם שלח סתם לחלקן לעניים יתנו לעניי עכו"ם אבל אם שלח לחלקם דוקא לעניי ישראל אסור לגנוב דעתו ואפי' של עכו"ם ויעשה מה שצוה השלטון ועיין ט"ז דמשמע דגם זה אסור משום ביבוש קצירה כו' ודוקא כששלח משום מצוה אבל אם שלח רק מחמת רחמנות מטבעו המוב מותר ואם מנדבין דבר לבהכ"נ מקבלים מהם דהוי כמו קרבן ומקבלין נדרים ונדבות מעכו"ם משא"כ צדקה דהוי כקרבן הבא על חטא כתיב וחטאיך בצדקה פרוק וקרבנות אלו אין מקבלים מן הישמעאלים (שם) ואם הנדב מנורה וכיוצא בו אין רשות ביד זמה"ע למוכרו כ"ז שלא נשתקע שם בעלים וכ"ז ששם הבעלים חקוק על הכלים מקרי לא נשתקע שם בעלים אע"ג דבישראל שהתנדב ולא נשתקע מותר לשנותה לדבר מצוה כדלקמן כלל קמ"ח אבל בעכו"ם אסור משום חילול השם שיאמר אני הקדשתי והם מכרוהו אבל בישראל אע פ שיצעוק אין

כאן

כאן חילול השם אבל בנשתקע לא שייך חילול השם ומותר אפי׳ לדבר רשות (סי׳ רנ״ט) והא דמקבלין מעכו״ם מנורה וש״ד לבהכ״נ דוקא כשאמר בדעת ישראל הפרשתי דאל״ה שמא כלבו הי׳ לקרבן וטעון גניזה (שם) אבל מן המומרים אין מקבלי׳ אפי׳ נדבה לבה״נ (סי׳ רנ״ט וע״ש בש״ך ס״ק ה׳ שכתב דדוקא קרבן אין מקבלין מהם אבל סקדש לעניים או סקדים בית לב״כ מקבלין) :

כלל קמז דין גבאי צדקה ואפטרופסים וכיצד יתנהג בו (סי׳ רנ״ו):

א בזמן הש״ס היה בכל עיר קופה דהיינו שהיו מחזרים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והם מחלקין המעות מע״ש לע״ש ונותנים לכל עני מה שיספיק לו לשבעה ימים וזו היא הנקראת קופה וזה מחויב להיות בכל מקום · ועוד היה מנהג בקצת מקומות להעמיד גבאים שלוקחים בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזה הנקרא תמחוי ולכן מי שיש לו מזון ז׳ ימים לא יקח מן הקופה ומי שיש לו מזון יום א׳ לא יקח מן התמחוי בתענית מחלקי׳ מזונות לעניים וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים הרי אלו כשופכי דמים · במד״א בשלא נתנו להם הפת והפירות אבל אם אחרו המעות או החטים אינם כשופכי דמים (רנ״ה סעיף ה׳) :

ב הקופה אינה נגבית בפחות משנים שאין עושים שררה על הצבור בממון פחות משנים אבל לאחר שנגבית אחד נאמן עליה להיות גזבר וכן יכולים למנות שני אחים להיות גזברים ואינה מתחלקת אלא בשלשה לפי שהיא כדיני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו ותמחוי כמו שמתחלק בשלשה כך אינו נגבה אלא בשלשה לפי שאינו דבר קצוב וצריכים לעיין על כל א׳ וא׳ כמה ראוי שיתן (שם) :

ג התמחוי נגבה בכל יום והקופה מע״ש לע״ש · התמחוי לעניי עולם והקופה לעניי אותה העיר בלבד · רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותם לכל מה שירצו מצרכי צבור ואעפ״י שלא התנו כן בשעה שגבו ואם הי׳ במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה הרי זה יכול לשנותו לכל מה שיראה לו מצרכי צבור (שם) :

ד ובזמה״ז אין נוהגים בקופה ותמחוי מ״מ כל עיר ועיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהן גבאים לצדקה ידועים לנאמנים וצריכין הגבאים שיהיו חכמים ונבונים שידקדקו על כל עני ועני ליתן לו הצריך ושלא יהיו העניים רמאים חוץ ממי שמבקש שיאכילוהו אין מדקדקין אחריו ואם אין הגבאים חכמים וראוים לכך חוזן אותם ולא יגבו כלל ואם אין יכולין לדחותן אסור ליתן צדקה על ידם שכן אמרו חכמים לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אא״כ ממונה עלי׳ כר׳ חנניא בן תרדיון ואע״פ שבזמן הזה לא נהגו להקפיד שיהיה דוקא ת״ח מ״מ אדם כשר בעינן (שם) :

ה נ״צ כשגובים לצדקה אינם רשאי׳ לפרוש זה מזה בשוק מפני החשד שלא יאמרו שזה הגובה יחידי רעתו לגנוב אלא כדי שיראו זה את זה כגון שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות ונובים · מצא הגבאי מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם · היה הגבאי נושה בחבירו מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו אלא לתוך ארנקי של צדקה וכשיגיע לביתו יטלם ולא ימנה מעות מהקופ׳ שנים שנים אלא אחד אחד מפני החשד שלא יחשדוהו שנוטל אחד מכל מנין שנא׳ והייתם נקיים מה׳ ומישראל (רנ״ז סעיף א׳) :

ו נ״צ שאין להם עניים לחלק מחליפי׳ המעות בדינרים לאחרים אבל לא לעצמם וכן אם צריכי׳ למכור מה שגבו מהתמחוי ימכרו לאחרים אבל לא לעצמן מפני החשד · אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה אם הם כשירים ונתמנו עפ״י הצבור ומ״מ כדי שיהיו נקיים מה׳ ומישראל טוב להם ליתן חשבון וכ״ז בגבאים הכשרים אבל מי שאינו כשר אפילו נתמנה מדעת הצבור אם קוראין עליו תגר ומשרין אותו צריך לתת חשבון אבל א״צ ליתן חשבון (כנ״ל וכש״ך חסר אלו תי׳) לפני כל מערער עליו דירוע כמה דברים צריכין להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועין ומכ״ש מי שנתמנה באלמות וחוקה צריך ליתן חשבון וה״ה בכל ממונים על הצבור וכשרוצים הצבור יכולים לסלק הגבאי כשיגיע הזמן כפי מנהגם לקבוע גבאים אבל בתוך הזמן אין הצבור יכולים לסלקו משום חשד (שם סעיף ב׳) :

ז כשחסר בכיס של צדקה צריך הגבאי להלוות וכשימצא בכיס יפרע ממנו וא״צ ליטול רשות מהנותנים (שם) :

ח נ״צ שאומר בעודו גבאי כך וכך הלויתי לכיס של צדקה נאמן ולאחר שסלקוהו אם אמר בשעה שסלקוהו אע״ג שעדיין לא גבה מעות עד לאחר שסלקוהו נאמן בלא שבועה אבל אם לא אמר עד יום או ימים לאחר שסלקוהו צ״ע ואם היה מוחזק בכשרות ומפורסם בצדקות נאמן (סעיף ו׳) :

ט ג"צ אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש ואז זכותו יותר גדול (שם) :

י עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו ואפי' לפרותו מן השבי' אע"ג דקרוביו ג"כ נותנים בכים (רנ"ג סעיף ב' ורנ"ז ס"ח) ונ"ל דזה מיירי במקום שיד ישראל תקיפה ויכולין לכוף קרוביו אבל במקום שאין שבט ומושל לישראל מה יעשה עני זה אם ימידו כל בני משפחתו וכן מצאתי להדי' בתשו' רדב"ז סי' קמ"ז :

יא גבאי המחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם אבל שאר אדם אדרבה קרוביו קודמין רק שלא יתן הכל לאחד (שם ס"י) :

יב המניח מעות שהקרן יהיה קיימת והפירות יתנו לצדקות כיון שאין בידם אלא הפירות אינם יכולים להפקידם ביד אחר או להמנות אחרים אבל אם יש להם רשות אפי' על הקרן יכול להמנות אחרים (שם סעיף י"ח ע"ש בט"ז ובנקה"כ) :

יג גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו בהם בתולות עניות שאין צדקה גדולה מזו (רמ"ט סעיף ס"ו) :

יד הצדקה עד שלא בא ליד גבאי אע"פ שהפריש כבר המעות יכול ללותו לעצמו או לאחרים ויפרע אחרים תחתיו וכן אם הקדיש כלים יכול למכרם בפני ג' הבקיאים בשומא ונותן דמיהם לצדקה אבל משבא ליד גבאי אסור ללותו בין לו בין לאחר בין לגבאי אבל לדבר מצוה יכול הגבאי לשנות אבל לדבר רשות אם לא שהמנהג כן (רנ"ז ס"ך סק"ח) ואין נושאין ונותנין בצדקה העומדת לחלק לעניים כי אם כסף בבסף וכיוצא בו שמא יבואו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק אב צדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות שרי (ת"ט סעיף ה') :

טו בני העיר שמינו גבאי ונתפרדה החבילה ונפרדו זה מזה ועדיין מעות צדקה ביד גבאי אם היה רשות ביד הגבאי בתחלה לעשות מה שירצה גם עתה יעשה מה שירצה ואם בתחלה היה צריך למלוך בבני העיר גם עכשיו יעשה כן · ואם א"א לו למלוך או שאינן יכולין להשוות דעתם יעשה הגבאי מה שירצה ובלבד שיעשה בו דבר מצוה (רנ"ז סעי' ד') :

טז הפריש ממונו ליושבי בהמ"ד והגבאין מחלקין להם עפ"י דעתם וביד הגבאים להרבות לעני זה ולמעט לעני זה יכולים לשנו' ג"כ לשאר צרכי בהמ"ד אם הם רואים שזה הוא לתועל' העניים (תשובת מהרי"ק סימן ו' ועיין לקמן כלל קמ"ח כדין לשנות מצדקה לצדקה) :

יז גבאי צדקה אין מקבלין מהנשים ומתינוקות אלא דבר מועט אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל בעלה ומאביהם וכמה הוא דבר מועט הכל לפי עושר הבעלים ועניותם · והנ"מ בסתמא אבל אם הבעל מוחה אפי' כל שהוא אסור לקבל (רמ"ח סעיף ד) ומ"מ אם היא עשירה ורצתה ליתן לקרובים דבר נכון לפי עושרה כדרך נשים עשירות אין ביד הבעל למחות בידה (תשובת מהר"ם מינץ סי' ז' ועיי"ש שכ' שדעתו שמחויב הבעל לשלם כל מה שהדרה קודם הנשואת) ועיין בס"ח סי' תתרמ"ז דאם הבעל גנב או שנתנו חרם שיתן כך וכך תתן היא ותבא עליה ברכה וכן ישיבו הגזלה היא או בניו :

יח הפוסק צדקה שיש לה קצבה לקרוביו ומת ומינה אפוטרופסים נותן הקצבה מנכסיהם דאל"כ הוא פגם להיתומים רמ"ח · ועיין כלל קמ"ד סי' ד' :

יט הגבאי והאפוטרופס עד שלא החזיק ולא נתעסק בממון הצדקה יכול לחזור בו אבל משהחזיק או שהתחיל להתעסק לצרכי העניים אינו יכול לחזור בו דכיון שהתחיל במצוה צריך לגמור (סמעם מבואר בריב"ש סימן תפ"ט) אבל אם צריך לילך מן העיר יכול לחזור (כן הוא בח"מ סימן ר"ג בענין אפוטרופס של יתומים) ונ"ל דה"ה לענין הצדקה וצ"ע · ומ"מ אפשר דאם שאר הגבאים חביריו אינם נוהגים כשורה וידענו גם עליו יכול לחזור (ועיין בס' חסידים מתרכ"ז עד סי' תתת"ג) :

כ אדם גריב שנותן צדקה יותר מהראוי לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד ליתן הדין (סימן רמ"ח) :

כא הבא בסחורה לעיר אחרת וגזרו שם תענית וצדקה מחמת איזה גזרה וגזרו גם על הבאים לשם אם היה יחיד צריך ליתן הצדקה לגבאי שבאותו עיר ואם היו רבים אינם נגררים אחריהם · ומ"מ צריכים ליתן ליד הגבאי משום חשד אך כשחוזרים לביתם לוקחים מיד הגבאים ומפרנסים עניי עירם אבל דבר שהוא חק קבוע או מנהג א"צ ליתן ליד הגבאי ולכן אנשי ישובי' שבאים לעיר בר"ה ויו"כ ומזכירין שם נשמות ונודרין צדקות א"צ לגבאי אלא מחלקין הצדקה במקומם אבל אם קנו שם מצות צריכין לסלק לגבאי שהרי מפסידים לאותה בהכ"נ (רנ"ז סעיף ו') :

כב תקנות קדמונים על אנשי הכפרים שאין להם מנין ובאין לקהלות ומביאין נרות של שעוה יתנו הנותר בבהכ"נ שהדליקו ביה"כ ואם עשו כ' יתנו א' בבהכ"נ שם פללו וא' במקומם (שם כב"ד) :

כג המחייב עצמו בקנס לצדקה ועבר צריך ליתן לעניים שבעיר ולא יוכל לומר שיתנם לעניים אחרים ויכול הגבאי לתובעו דמקרי ממון שיש לו תובעים אבל מי שהקדיש ממון הרבה ומיתה עליהם יורשיו לחלקו כטוב בעיניהם אפי' לעניי עיר אחרת מקרי ממון שאין לו תובעין ואין גבאי העיר יכולין לכוף אותם ולתובעם שיקיימו מצות המת ואע"ג דעוברים וגוזלין העניים שרי כיון שצוה ליתן הרי ממון זה לא שייך להם רק שייך לעניים מ"מ מקרי ממון שאין לו תובעין הואיל ויכולין לחלק לכל מי שירצו ואפי' היו האפטרופסים שנים ומת א' מהם אין הקהל יכולים למנות אחר אלא זה הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שצוה הנותן ומ"מ נהגו בקהלות למנות אבי יתומים ולפקח בעסקי אפטרופסים ע"כ גם בזה יפקחו ויראו שאין להשאיר הממון ביד א' מהם וכן המנהג כשממנים ב' גבאים ומת א' מושיבין אחר במקומו (רנ"ח סעיף כ' וכט"ז) • ונ"ל דכ"ש אם רואין שאינו נוהג כשורה שהרי גם אפוטרופס שמינהו אבי היתומים והיתה שמועתו טובה והיה ישר ורודף מצות וחזר להלוך בדרכי חשך ב"ד חייבים לסלק אותו כדאי' בח"מ סי' ר"צ סעיף ו' וא"כ ה"ה בצדקה כיון שהיה בשעה שמינה אביהם אפוטרופס או גבאי בחזקת כשרות ועכשיו איתרע ודאי לא לכוונה זה נתכוין אם לא שהיה כך בשעה שמינהו דאז נתרצה לזה כמבואר שם בח"מ :

כד אין אדם יכול לתבוע צדקה אא"כ יש לו הרשאה מן הגבאי או טובי העיר (שם) ונ"ל דזה דוקא לתבוע צדקה הנהוג ליתן (וכ"מ נכדיא כתשובת רשב"א כניאו ב"י סי' רנ"ט) אבל אם משתדל אצל אנשים שיתנדבו ליתן לידו לחלקם לפי ראות עיניו אין ביד הגבאים וקהל לעכבו אפי' אם אומרים הגבאים שעי"ז ימעטו ליתן צדקה בקופה של מתן בסתר וכן היה מעשה על ידי שרצו הגבאים למחות בידי בשעת שערורית והורה לי מחותני הגאון החסיד זלה"ה שאין בידם למחות ואין אני צריך להגיד להם למי שאתן וגם הוא ביקש ממני שאמסור לידו ממעות הנדבה לחלק :

כה הנודר צדקה ומסר ליד גבאי העיר או שמינה גבאים ע"ז אין לו וליורשיו שום כח בהם • והגבאי או בני העיר יעשו הטוב בעיני ה' ואדם (סימן רנ"ח סעיף ס') :

כו וכן אם נדר צדקות ואח"ז העני א' מבני משפחתו ואפילו בניו אין אומרים דאומדן דעתו דמסתמא היה נותן לבני משפחתו אלא כיון שבאותו שעה היה עשיר אדרבה אומרים וכי דעתו היה שלא ליתן הצדקה שהפריש לכפרה עד שיעני א' מבניו או ממשפחתו וביני לביני יהיה דנין אותו ולכן אין להם בו אלא כשאר עניים (רנ"ח סעיף כ' וע"ש בב"י מש"כ בשם המרדכי) ואפי' אם מסר ליד גבאי שישכרו רב מהריוח ושכרו רב ונמצא חתן המקדיש גדול כרב זה מכל מקום אחר שכבר בא ליד גבאי אין לבניו שום כח משאר עניים והגבאים יעשו הטוב בעיניהם (שם במרדכי) :

כז מי שקנה קרקע או שהניח מעות ומינה גבאים לקנות קרקע והפירות יהיה לעניים וקנו ונראה בעיני הגבאים שהוא תועלת לעניים למכרו מותרים למכרו ולקנות אחרת וכן להחליפו באחר ואפי' אם היורשים טוענים שרצונם שיקרא שם המקדיש עליו אינו כלום שהרי יכולים לפרסם על ידי הכרזות ועוד דבמקום שיש תועלת לעניים לא איכפת לן בטענה זו אבל למכרו ולהאכילו לעניים אינם רשאים שהרי רצון המקדיש היה שיהיה הקרן קיים (כ"כ בתשובת רדב"ז סי' תשל"ת שכן דמן מעשים בכל יום ואין מוחה בידם ופסק כן הל' למעשה וכ"כ הש"ך סי' רנ"ח ס"ק ע' דבכלל נדרים והקדשות הולכין עפ"י אומדנא) :

כח אדם שהפריש לצדקה ומסר לגבאים שמינה הוא אין בני העיר יכולים לשנותה דלא על דעתם התנדב ואם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לפלוני ופלוני אסור לשנות אפילו לתלמוד תורה אע"ג דיש לומר דאומדנא שאלו ידע דת"ת שקול יותר ובכל הצדקות אזלינן בתר אומדנא כדלעיל כלל קמ"ה סי' ה' זהו דווקא כשנדר סתם לצדקה ע"ד הגבאים אבל כיון שאמר לעניים ידועים תיכף זכו בהם עניים וה"ז כאלו גזלו (רנ"ו סעיף ד' וכש"ך סק"י) ומשמע דוקא בדבר דשייך לומר שזכו בו העניים אבל אם אמר סתם שיתנו כך וכך בכל שנה להלביש ערומים וכך וכך להכנסת כלות צ"ע ונ"ל דהא דצריך ליתן טעם דזכו בו העניים היינו משום דאל"כ ה"א דאומדנא דנותן לת"ת שהוא שקול יותר אבל לשנות למצוה דכוותיה כגון ממ"ע לבק"ח וכיוצא בו כיון שפירוש לצדקה זו אסור לשנות מדעת הנותן כיון שהוא מינה גבאים לזה ולא מסר לקופת הצדקה ועיין כלל קמ"ח :

כט אדם שהצבור רוצים וחפצים בו למנותו גבאי יש לקבל עליו (ד"מ בשם מרדכי) :

כלל קמח דין נדרי צדקה ומעות צדקה (סימן רנ"ז רנ"ח רנ"ט) :

א הצדקה ה"ה בכלל נדרים ולכן צריך אדם ליזהר מלידור ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם וכן כשיאמר יזכור על נשמת אביו ואמו יאמר בלא נדר כדלעיל ריש הל' נדרים (סעיף ג"ו) והאומר הרי עלי סלע לצדקה או הרי סלע זו לצדקה חייב ליתנה לעניים מיד ואם איחר

עובר בבל תאחר שנאמר כי תדור נדר כו' לא תאחר לשלמו וקבלו חז"ל דפסוק זה נאמר בו גם בן צדקה ואע"ג דבקדשים אינו עובר על בל תאחר אלא עד שיעברו עליו ג' רגלים היינו משום שא"א להקריב אלא בבהמ"ק אבל כשנדר צדקה הרי בידו ליתן מיד לעניים דעניים מצויים ומ"מ לא מקרי עניים מצויים אלא עניים הצריכים לחלק מיד אבל אם אין דרך לחלק מיד לא מקרי עניים מצויים ואם הוא במקום שאין שם עני מפריש ומניח עד שיזדמן לו עני וא"צ לחזור אחר עני אפילו עברו ג' רגלים אלא ימתין עד שיזדמן לו ואפילו אמר שיתן לאיזו עני שירצה אינו יכול לפטור עצמו ולומר אין רצוני ליתן לאלו דא"כ יפטור לעולם אלא צריך ליתן לאיזה עני שירצה מאלו עניים שישנו לפניו ואם אמר אתן לפלוני ופ' אינו עובר עד שיבא אותו עני אע"ג דמצויים שאר עניים (רנ"ז סעיף ג' וגש"ך ס"ק כ' וס"ק ח') :

וכ"ז בצדקה שיש בידו לחלקה בעצמו אבל כשנודרין ליתן ליד גבאי וכן שאר צדקות הבאים ליד גבאי אינו עובר אע"ג דעניים מצויים אא"כ תבעו הגבאי ואז אפילו לא קיימי עניים עובר דשמא צריך הגבאי לשלם לעצמו או לאחרים שלוה לצורך עניים אלא אם כן לא קיימי עניים וידוע לו שהגבאי א"צ כלל למעות זה רק שיהיה מונח ביד הגבאי אז אינו עובר (שם וגש"ך ו') • ואם הגבאי אינו יודע כלל אם נדר לצדקה צריך להודיע לגבאי מה שנדר כדי שיוכל לתבוע לו ואם נדר בבהכ"נ ע"י הש"ץ מסתמא יודע הגבאי ואינו עובר אא"כ תבעו (שם) :

ג ודוקא במפריש צדקה סתם אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד כמו שיראה בעיניו וכן אם התנה בשעה שנדר בצדקה שיהיה הגבאים רשאים לשנותה הרי אלו מותרים (שם) :

ד הנוהגים להפריש מעשר ויש לו זמן קבוע להפריש מותר להלות לעני ושיחשב זה שנתן לו עכשיו כאלו נותן לו אז שהרי העני חייב לפרוע לו ואם כן הוי כאלו נותנו לו אז ואם מת העני בתוך הזמן או נתעשר אינו יכול לחשוב זה שנתן לו כבר דהא א"א לומר כאלו נותן לו עכשיו שהרי מת או העשיר וגם צריך בזמן שמפריש מעותיו לזכות בהן לאותו עני שהלוה לו ע"י אחר ויחזור אותו הזוכה לפרוע לו החוב בשביל העני (שם סעיף כ' וגש"ך ס"ק י"ג) ומי שיש בידו מעות אחרים למחצית שכר או בדרך אחר ונותנין מעשר מן הריוח צריך ליתן הריוח לבעליו והוא יתננה למי שירצה אם לא שיש תקנה בעיר (סוסי' רנ"ו וע"ש בש"ך) :

ה המתפים בצדקה ה"ז כמתפים בנדר כיצד היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר ה"ז כזה או שהפריש סלע ואמר ה"ז לצדקה ואמר על אחר וזה הרי גם השני לצדקה (רנ"ח סעיף א') ושכיב מרע האומר סלע זה לצדקה וסלע זה ולא הספיק להשלים הדבר ונשתתק (לע"ג דהוא הבעיא בגמרא דילמא ה"ק הדין לצדקה והדין לנפקותא ר"ל לכוונה ועלתה בתיקו מ"מ בש"מ לא שייך לומר לנפקותא אפי' אין לו ממון אחר מ"מ כיון שמצוה מחמת מחשבת מיתות ורצה שיהלך לפניו לצדקה) ולכן אע"פ דבבריא לא היו יכולין להוציא מידו כיון דנשאר בתיקו מ"מ בש"מ ודאי הוי ידים מוכיחות ולכן מוציאין מן היורשין גם סלע ב' ואם עמד ואמר מה היה כוונתו נאמן ואם אינו יודע כוונתו או שאינו זוכר מוציאין ממנו (רדב"ז ס"ג סי' תכ"ו) :

ו יזהר אדם שלא יאמר יהיה דבר זה הקדש דמשמע הקדש בדק הבית ואז אסור בהנאה לכל אדם אלא יאמר לצדקה ומ"מ בדיעבד אמרינן מסתמא כוונתו לצדקה לעניים אם לא שאמר שכוונתו היה הקדש ממש דאז צריך להתיר נדרו שיאמר אילו ידעתי שעי"ז נאסר בהנאה לא הייתי נודר כך ומתירין לו (רנ"ח שם) :

ז הצדקה חמור מנדרים דאע"ג דבנדרים לכ"ע אם לא הוציא בפיו אע"ג שגמר בלב אינו כלום דכתיב ככל היוצא מפיו אבל הצדקה לרוב הפוסקים דאם חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה חייב לקיים מחשבתו כמו בהקדש מזבח דכתיב כל נדיב לב עולות הרי דתלוי בלב ואף על גב דהקדש שלנו דין חולין יש לו דמסתמא הוא לעניים מ"מ ילפינן מקדשים דגם צדקה נקרא נדר ונדב' אלא דכ"ז שלא מוציא מפיו לא שייך לכופו ובאמיר' כופין אותו לקיים (שם סי"ג) ואם כוונתו היה לומר דבר זה יהיה לצדקה וטעה בדבורו ואמר על אחר יתן זה שחשב בלבו (שם ס"כ וגש"ך) :

ח הנודר צדקה וא"י כמה נדר צריך שיתן כ"כ עד שיאמר לא לכל כך נתכוונתי (סעיף ג') :

ט אסור לשנות מדעת הנותן ולפיכך האומר תנו ק' זהובים או ס"ת לבהכ"נ יתנו לבהכ"נ שהוא רגיל בעיר שהוא דר שם דמסתמא מתכוין לאותו בהכ"נ ואם רגיל בשניהם יתן מחצה לזו ומחצה לזו ואם אמר ליתן שמן למאור יתן לבהכ"נ ולא לבהמ"ד (סעיף ד') ונראה לי דהכל לפי המנהג ואם אמר תנו ק' זהו' לעניים יתנו לעניי אותה עיר שהוא דר בה דמסתמא דעתו לזה וכן אם אין לו מקום קבוע לדירתו אלא פעם כאן ופעם כאן נותנים לעניי העיר שהוא בעת שנדר ואם דר בעיר אחרת נותנין לעניי עירו דמסתמא דעתו לחלקם כדין תורה וכדלעיל כלל ק"מ סי' ה' (סעי' ד') :

י וכ"ז בסתם אבל במקום שיודעין כוונתו שלא כיון לעניי אותה העיר לבד כגון במקומות שדרך

שדרך עשירים ליתן לצדקה הרבה בשעת מיתתן ודרך להחלק אותן הצדקות לכל עניים ההולכים אחר זה ואפילו נדר סתם הולכים אחר המנהג ויחלקו יורשיהם לצדקה לכל עניים הטובים בעיניהם אפי' אינן בעירן ואפי' אותה צדקה מונחת ביד אחר או ביד הגבאי יתנו אותם ליורשים ויודיעם שבך נדר (סעיף כ') :

יא כבר כתבנו בכלל הקודם דהאומר סלע זו לצדקה או הרי עלי סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד הגבאי מותר ללותה בין לעצמו ובין לחבירו ובלבד שיפרע אחר תחתיו אבל לשנותו לגמרי אפילו למצוה אחרת אסור אבל משבא ליד גבאי אסור ללותה בין לו בין לאחרים אע"פ שיפרע אחר תחתיו אבל הגבאי מותר לשנותו למצוה אחרת ונ"ל הטעם דכל זמן שלא מסר לגבאי לא יצא ידי נדרו עד שיתן למה שאמר שהרי על דעת עצמו נדר אבל כשמסר לגבאי העיר מסתמא נדר על דעתו ודוקא הגבאי אינו רשאי לשנות אלא לדבר מצוה אבל זטה"ע או שהיה במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה לו ה"ז יכול לשנותו לכל צרכי צבור אפי' לדבר הרשות ודוקא צדקה הקבוע דאם יחסר להם יגבו פעם אחרת וא"כ אין הפסד לעניים אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו לדבר אחר ולא אפילו לצורך עניים אחרים ומש"כ הש"ך דאם ראו זטה"ע שיש צורך בדבר לשנות לדבר מצוה מותרין לשנות אבל לא לדבר רשות היינו לדעת ב"י בפירוש הרא"ש אבל לפי מה שכ' רמ"א (כמ"ש בסי' הסמוך) כיון שגבו לשמם אסור לשנות יב :

בינת אדם

ודוקא

יב שאלה עניים ידועים שלחו לאיזה ק"ק והשלוחים מינו גבאים כוללים לגבות הנדבות והשלוחים בעצמם השתדלו אצל הרבה ב"ב והתנדבו ליתן חק קצוב בכ"ש ומינו גבאים בכל עיר ויש מקומות שהגבאים הכוללים שלחו להקהלות לבקש למנות גבאים ומנו בכל עיר גבאים והם גובים בקבלתם ושולחים לגבאי כוללים והנה רצו א' לשנות הנדבות ע"י הגבאים שבעירם לשאר צרכי קהל באמרם דזטה"ע מותרי' לשנות אם שפיר למיעבד הכי :

תשובה צריכין אנו להקדים בענין שינוי המעות של צדקה יש בו ג' חקירות. א' דאסור לעבור על דעת הנותן ב' אפי' יסכימו הנותנין מ"מ הא קיי"ל דאסור לשנות ממצוה למצוה אחרת ג' אפי' בענין שמותר לשנות כגון שנתנן ליד גבאי או איש מיוחד שיעשה בו הטוב בעיניו אלא שגבו לעניים ידועים וא"כ תיכף זכו העניים במעות הללו ואסור ליתנן לעניים אחרים דהוי גזל גמור שהרי זכין לאדם שלא בפניו ותיכף זכו בה העניים כדאר"י אגב יד עניים אנא וכדאי' להדיא במהרי"ק שרש ז' :

והנה מבואר ברא"ש פ"ק דב"ב והביאו הב"י בסי' רנ"ו ומהרי"ק שם שכ' על מה שהק' הרא"ש מהא דאיתא בב"ב דעושין מקופה תמחוי ומתמחוי קופה עפ"י זטה"ע והא קיי"ל מותר עני לאותו עני מותר עניים לעניים וכיון שזכו בהם עניי העיר איך מותר לשנות לעניי עולם ותי' הרא"ש דשאני קופה ותמחוי דאין הפסד לעניים בזה דכיון דדבר זה הוא קבוע וא"כ אם ישנו ויתנו התמחוי לקופה שהוא לעניי עולם יחזרו הגבאים ויגבו פעם אחרת אבל ההוא דמותר עניים מיירי שע"י מקרה הוצרכו לגבות מעות לצורך עניים כגון מלבושים או שבאו שם עניים הרבה דומיא דשבויים בהא הוא דאמרי' מה שגבו לשמם לא ישנה ליתן לעניים אחרים עוד כתב הרא"ש דגרסי' בירושלמי דשקלים מותר עניים כו' ואין ממחין ביד הפרנסים כלומר שאם ראו שיש צורך בדבר הלז לשנות אין ממחין בידם עכ"ל וכתב בד"מ סי' רנ"ו דנ"ע שהרי כתב הרא"ש והטור דאפי' לעניים אחרים אסור ליתן וא"כ האיך כ' דאין ממחין ביד הפרנסים וכתב הש"ך שם ס"ק ז' דלק"מ דכיון דהרא"ש כתב דהאי דמותר עניים לעניים מיירי שגבו בדרך מקרה ע"כ צ"ל דכוונת הירושלמי דהא אסור לשנות לרשות אבל לדבר מצוה מותר ע"ש ודבריו תמוהים דהא הרא"ש ס"ל דמותר עניים איירי בגבו לשמם א"כ כבר זכו בה העניים כמש"כ מהרי"ק דהגבאים הם שלוחי עניים וא"כ הוי גזל גמור :

והנה באמת דפשטא דלישנא הרא"ש משמע כמש"כ בד"מ וש"ך וכ"מ ממהרי"ק ובד"פ ובב"י אך מאד תמוה לי"ל למתני' למתני כפל מותר עני לאותו עני מותר עניים לעניים ור"ל לאותן עניים וזה משמע שא"ל אם גבו לצורך יחיד או שגבו לעניים הרבה כיון שהגבאים הם שלוחים וכן מותר שבוים כו' מותר שבוי והכל בכלל שלא לצורך ועוד שהרי בסיפא תני מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו וא"כ ממ"נ אם ר"ל מותר המתים לאותן מתים דהיינו שירבה בתכריכין מלבד שאסור להרבות בתכריכין ק' דא"כ למה מותר המת ליורשיו ולמה לא ירבה לאותו מת תכריכין ועוד שהרי הטור כתב בסי' רנ"ג גבו לעני והותיר המותר שלו ואם גבו לעניים סתם והותירו ישמרו לאחרים ודבר הנראה לעינים שהוא מעתיק לשון משנה ובסי' רנ"ו כ' כדברי הרא"ש דאם גבו לעניים לשמם אסור אפי' לעניים אחרים :

אלו נראה דאין ספק כלל דמתני' תרתי קאמר וכ"כ הרע"ב שם מותר עניים ר"ל שגבו סתם לעניים וכ"מ מפי' רמב"ם במשנה שכ' מותר המתים פי' כשגובין מעות לכל אדם בקבורת מתים כו' ומותר עני ר"ל שאם גבו לעני ידוע וה"ה לרבים ידועים דמ"ש וכיון שגבו ליחיד או לרבים ידועים תיכף זכה בה אותו יחיד או רבים ושייך לאותו עני וכן מותר שבוים ומותר מתים הכל מיירי בגבו לשבוים ומתים סתם ולא לידועים כמש"כ בדרישה בסי' שנ"ז דאם אמר הגבאי הגובה מן הקהל תנו לצורך מתים סתם אז המותר לשאר מתים אבל אם אמר לצורך מת זה המותר ליורשיו ומותר עני ומותר שבוי ומותר המת מיירי לעני ושבוי ומת ידוע וכמש"כ הטור ולפ"ז הא דמחלק הרא"ש בין קופה למותר עני אין כוונתו על מש"כ ברישא דמתני' מותר עניים אלא מ"ש בסיפא דמותר עני לאותו עני וה"ה לרבים כיון שהם עניים ידועים דאסור אפי' בעניים אחרים וא"כ ק' מ"ש מקופה ותמחוי שהוגבה ג"כ לצורך עניי העיר ולכן הוצרך לחלק ומ"ש בירושלמי דאין ממחין ביד הפרנסים קאי על רישא דמותר עניים לעניים דמיירי שגבו לעניים סתם ולא לידועים וא"כ אין כאן מי שיזכה במעות ולכן אין ממחין לשנות ובאמת אפי' לדבר הרשות מותר לדעת ר"ת שהסכים הרא"ש לדעתו דמ"ש משאר הקדשות דרשות לזטה"ע לשנות אפילו למשתי שכרא וא"ג דא"כ למה תני מותר עניים והנה אפי' העיקר מצורך לעניים רשאים לשנות ואפי' לדבר רשות כמ"ש ר"ת בקופה ותמחוי ומן הירושלמי משמע דקאי על מתני' דתני בה מותר עניים דוקא זה לק"מ דבאמת העיקר הוא דומה לקופה ותמחוי דאף דיש להם רשות לשנות אפי' לרשות לר"ת מ"מ צריכים לפרוע לעניים כפי הצורך להם וכמ"ש הרא"ש אבל המותר ס"ל לירושלמי דמותר לשנות לגמרי כיון שאין כאן פסידא לעניים ודוק היטב בדברי הרא"ש שמסיים לכן נראה דברי ר"ת מוכח דמפרש בירושלמי דמותר אפי' לדבר הרשות והב"י שכתב שכוונת הרא"ש דדוקא לדבר מצוה צ"ע :

והנה

יב ודוקא בנדבות שבאו ליד הקהל או גבאי העיר אפילו היה נדבת יחידים דכיון שמסרו ליד גבאי העיר מסתמא נדר על דעתם אבל אם מינה בעצמו גבאים אין זט"הע יכולים לשנותה דלא על דעתם התנדב (רמב"ן הביאו הב"י סי' רנ"ו) ומשמע אפי' בדבר דל"ש לומר דזכו בו עניים וכן משמע מדברי רמ"א וכן אם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני אין להם רשות לשנות אפי' לת"ת דכיון שאמר לעניי העיר מיד זכו בה עניי העיר והמשנה הוא גוזל אותן עניים ונ"ל דאפי' לצורך פדיון שבוים אסור לשנות כיון שזה זכו בו אותן עניים ואסור לגזלן (וכן גם"ך בסי' רנ"ב סק"ג ובסי' רנ"ו בק"ז דמשמע דלפ"ם מותר לשנות וכתיבתא שזה עד מה שכתב רמ"א בהדיא שזכו בה העניים ועיין בכ"א) :

יג ולכן מי שצוה ליתן קצבה מע"ש לעניי העיר בכל שבוע אין בני העיר יכולים ליתן לצורך לומדים עניים הבאים ממקום אחר ללמוד דכבר זכו בו עניי העיר והוי כאלו גבו לצרכם ואע"ג דאיכא אומדנא דאלו ידעו דת"ת עדיפא היה נותן לת"ת מ"מ הכא לא מהני אומדנא דכבר זכו בו עניים • (ד"מ סי' רנ"ו וכש"ז שם ס"ק ד') :

יד ומיהו כל מידי דשייך לבה"כנ לכ"ע ביד הגבאים וטה"ע לשנות אפי' לדבר הרשות מה שהוא לצרכי צבור דבודאי כל מילי דבה"כנ נמסר לזט"הע שיעשו בהם כפי הנראה בעיניהם (כ"כ הרא"ש פ"ק דכ"ב והביאו הב"י סי' ת"ס) :

טו עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך המותר שלו וכן אם גבו לשבוי המותר שלו וה"ה אם גבו לעניים ידועים או לשבוים ידועים המותר שלהם דתיכף כשגבו זכו בהם העניים והשבוים וכן אם גבו למת ידוע או למתים ידועים המותר הוא של יורשים (רנ"ג) דאע"ג דל"ש לומר שזכה המת דמת לאו בר זכי' הוא אלא משום שזלזלו המת בגבי'

בינת אדם

ז

ומה שכתב הב"י שכ"כ ר' יונה צ"ע דהאדרבה כדברי ר"י מוכח איפכא שהרי כתב נחלק דעיקר הצדקה אסור לשנות והכוא דירושלמי דאין ממחין היינו כשהסכימו לשנות המותר לצרכי צבור וכן קופה ותמחוי לא גבו אלא כדי ליתן לצריכן וכשהותירו שאין לשנות ע"כ הרי בהדיא דמותר לשנות לכל צרכי צבור והיינו אפילו לדבר רשות והיינו המותר וכ"כ הר"ן שם ודברי ב"י צ"ע :

ונ"ל דגם ר"י ור"ן שכתבו לחלק בין צורך עניים למותר היינו דוקא שגבו לסתם עניים אבל בגבו לעניים ידועי' המותר שלהם ואין בני העיר יכולין לשנות דהוי כגזל וכמ"ש מהרי"ק :

ולפ"ז גם מ"ש הש"ך שם ס"ק ז' על דברי הרא"ש שכתב דאם גבו לשמם והותיר אסור אפי' לעניים אחרים וכתב הש"ך דלפדיון שבוים מותר אפי' בה"ג לשנות נ"ל דאזיל לשיטתו דלא נחית לחלק בין אם גבו לשמם או לסתם עניים אבל לפי מה שכתבתי דאם גבו לעניים ידועים זכו העניים וכמ"ש מהרי"ק ודאי לפ"ש אסור ומ"ש הש"ך ראיה מסי' רנ"ב ס"ק ג' אין ראיה כלל דגבו לעניים ידועים דשם מיירי מנודר לצדקה בסתם ובזה שפיר קאמר דמדעת אנשי עיר מותר לשנות אפילו בענין שיתסר לעניים אבל בגבו לעניים ידועים ודאי אף לפ"ש אסור וע"כ נ"ל דהש"ך לא נחית לחלק כמו שמחלק מהרי"ק בדברי הרא"ש אלא דס"ל דהרא"ש לא לחלק אם יש הפסד לעניים או אסור לשנות אך לפ"ז א"ל להתוב דמרא"ה לו דין זה ולפסוק למראה עיניו לבוליא מכח דיוק ומשמעות בסימן רנ"ב דהא דין מפורש הוא בש"ע בסי' רנ"א דיכולים לשנות אפי' מת"ת לצורך ל' פשיטי' להגמון ועיין בתשובת הרא"ש ריש כלל ו' שכ' משום דהצלת נפשות קודם לכל וא"כ ודאי דעתו אפי' הוא בענין שלא יגיע לת"ת כלום וכ"ש אם יתסר לעניים ואמנם כ"ז בגבו לעניים סתם אבל בגבו לעניים ידועים ודאי אסור לשנות אפי' לפ"ש שהרי גוזל אלו עניים אלא דהמותר י"ל דמותר לשנות עפ"י זטה"ע וכמו שכתב ר"י כמש"כ הב"י דמעיקרא לא היה בדעתם לגבות לצרכם אלא מה שצריך להם ובגבו לסתם עניים אסור לשנות אלא הגבאי או עפ"י זטה"ע אפי' לדבר רשות :

והנה בענין השינוי יש ג' שיטות דעת רשב"א דנדבת יחיד אעפ"י שמסר לגבאי העיר אסור לשנות מדעת הנותן כמש"כ הב"י בשמו בסי' רנ"ט ודעת הרא"ש דמותר והרמב"ן חולק בדבר דאם מינה הוא בעצמו גבאין אסור לשנות אפילו בני העיר שלא ע"י נתן אבל אם נתן ליד גבאי העיר א"כ נתן על דעת זטה"ע ע"ש בב"י וכ"כ רמ"א בסי' רנ"ו סעיף ד' :

והנה מהרי"ק בשרש ו' כתב דיש לפסוק כהרא"ש דהוא בשרש ודרשב"א ור"ת שבמרדכי ג"כ ס"ל כהרא"ש וא"כ הם רבים ותמוה מאד שהרי בנידון דמהרי"ק שהיחידים מינו גבאים וא"כ בזה אדרבה דעת רמב"ן ור' יונה שהביא הב"י שם ורשב"א לאיסור וא"כ הם רבים שהרי שלשתן שכתב בין הרי"ף מסכים להרא"ש ורמ"א הוא רבו של הרא"ש וא"כ ג"כ רמב"ן ור"י היו רבותיו של רשב"א :

עוד כ' שם לחלק בין אם נתן לחלק מיד לעניים ידועים דאסור לשנות וזכו מתמי' דמותר עניים כו' אבל אם מחלקים רק מידי שנה א"כ לא זכו בהם עניים דבודאי לא נתכוונו שיזכו בהם העניים מיד דא"כ לא היו יכולין ליתן שוב לעניים אחרים הבאים אח"כ ע"ש גם זה תמוה דבודאי דעת הנותנים ליתן לאותם עניים שהם שם בחיים ואם ימותו יהנו לאחרים והנהגו שהגו לומר ק' מנה נפשטי ותצריך לס' והאמת תיטק זה לא מצאתי בשום א' מראשונים וכן הב"י ורמ"א אעפ"י שהביאו דבריו בד"מ מ"מ בש"ע כתב סתם דאם מינה גבאים לעניי עיר אסור לשנות ואם מינה בעצמו גבאים אסור לשנות ולא חילק כמו שחילק מהרי"ק ומה שהביא מהרי"ק ראיה מהא"כ קשה למה בגבו במקדש כתב הרא"ש דאסור לשנות ולמה בהתנדב מנורה מותר לשנות ובכנס לדתוקים גדולים והנה כ' הט"ז בסי' רנ"ט נמי בזה ס"ק ב' דתירוצו אינו מתיישב כלל וחילק הט"ז הוא ברור דכאן אין מי שיזכה אלא הפרנסים ולכן מותרים לשנות . והאמת המעיין במהרי"ק יראה דכ"ז רק נרווחא דמילתא בדרך מו"מ אבל כל עקר שטו היה בנידון דידיה שא' מינה גבאים לעניי ירושלים ושאלו אם מותר ליתן מזה לבנות בהכ"נ שבירושלים וכ' דמותרים לשנות שגם זה הוא צורך עניים אבל בנדון דידן אין ס' דגם למהרי"ק אסור לשנות שהרי כתב וכן מוכח מתשו' מהרי"ו הביאו בד"מ סי' רנ"ו סי' ד' ובט"ז שם ס"ק ד' דלא מחלק בהכי ודלא כמהרי"ק ועיין במהרי"ק שרש קכ"ח שם מוכח להדיא דאסור לשנות ולפ"ז בנידון דידן שגבו לצורך עניים הידועים ונקרא הצדקה על שמם וא"כ תיכף כשבא ליד הגובה זכו בהם אותן עניים ואסור לשנות אפילו לפדיון שבוים ולא מבעיא במקומות שהשלוחים בעצמם מינו הגבאים וא"כ הם שלוחים מהם ולא מזטה"ע דהוי נדבת יחידים אלא אפי' במקומות שהזטה"ע מינו גבאים מ"מ כיון שאין זה מן הצדקות הנוהגים בכ"מ רק שהפקידו הגבאים הכוללים לפ"ז שהם אינם מכירים מי ראוי למגיע לכן בקשו מזטה"ע ונמצא דזט"הע הם רק שלוחים מהכ"כ ובמחמת מהם הוא שלית מהגבאים הכוללים ודומה ממש ליחיד שממנה גבאי ולעניים ידועים דאסור לשנות בכ"ע :

ו מחיל לזילותא לגבי יורשים (סי' סנ"ז בש"ך) אבל אם מת השבוי ונ"ל דה"ה בעני י"א שהם של יורשים ויש אומרים שלא זכו היורשים וכ' בש"ע דלזה הדעת נוטה דאמרינן דעתייהו שלא התנדבו על דעת כך וה"ה אם המיר השבוי קודם שנפדה וה"ה אם נדר א' ליתומה מעות ומתה דלא זכו בהן יורשים ועיין בח"מ סימן רנ"ג סעיף ט"ז בר"א שגבו לעניים ושבוים ומתה ידועים אבל אם אמר הגובה בשעה שגבה מן הקהל תנו נדבה לעניים או לשבוים או למתים ישמרו המותר למה שגבו דהיינו מותר עניים ישמח לעניים אחרים וכן במתים ושבוים (דו"פ) ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות הרשות בידם כדלעיל (סי' רנ"ג סעיף י"ז) ונ"ל דזה קאי דוקא כגבו סתם אבל כשגבו לעניים ידועים אין ביד הפרנסים לשנות ועיין בב"א סימן י"ב:

טז כל דבר שהתנדב איזה יחיד כגון שהתנדב נר או מנורה לבהכ"נ או לצורך בהכ"נ או לצורך בית עלמין ונשתקע שם הבעלי' מהם שאין נקרא' עוד שמו עליו ורצו הצבור לשנותה הרשות בידם לשנות אפי' לדבר הרשות ואפילו אם המתנדב או היורשין קוראין תגר על השינוי (ב"י כט"ז סעיף קטן כ' דלא במעות לצורך בית הכנסת צריך דוקא נשתקע כו' ואין כן משמעות הפוסקים ונ"ל דלא שייך נשתקע אלא בדבר מסוים כגון מנורה וכיוצא בו אבל במעות לא שייך נשתקע דאף על גב דלא נשתקע מותר כיון שאינו דבר מסוים) אבל כ"ז שלא נשתקע שם הבעלים ממנה אפילו לא הדליקו עדיין על המנורה ל"א דאינה אלא הזמנה והזמנה לאו מלתא היא דמאי שנתן ליד גבאי הוי מעשה (ש"ך סק"ד וכא"ת סי' קנ"ג כא"ר) ולכן אסורים בני העיר לשנות לדבר רשות אפי' אם ירצו לשנותן ולפרעו אח"כ אבל לדבר מצוה אם היא לעלוי כגון שנדב לצורך בה"כנ ורצו לשנות לבה"מד או לת"ת מותר שהרי אפי' בה"כנ גופא מוכרין לבנות בה"מד דקדושת בה"מד חמורה מקדושת בה"כנ וכ"ש לת"ת (וכמ"א בסי' קי"ג ס"ק ל"ו כ' דוקא אם הנודר אינו מבני אותה העיר אבל אם הוא מאותה העיר ועומד וצוח שלא מדר על דעת זה יכול למחות) אבל למצוה שביוצא בה וכל שכן למצוה הפחותה מינה כגון שהתנדב לת"ת או לבהמ"ד ורצו לשנות לבה"כנ אסורין לשנות אלא אם כן שלא יחסר משום זה לדבר שהתנדב כגון שיחזור ויגבו לת"ת אבל אם עי"ז יתבטל המצות שהתנדב אסור לשנות (סימן ת"ס וט"ז ס"ק ד"ס וש"ך ס"ק ס' וס"ק י' י"א) ואפי' במקום דמותר לבני העיר לשנות לדבר רשות אבל הגבאים אסורים לשנות אא"כ לדבר מצוה (ט"ז וש"ך שם) וכל זמן ששם בעלים חקוק על הכלים שנתן לא נשתקע שם בעליה (רנ"ט סעיף ג'):

יז ואם התנדב לצורך שמן לבהכ"נ אם אין קבע למאור אלא על פי יד הנודר ולפעמים לא יספיקו הקהל שמן למאור די הסיפוק אין כח ביד זטה"ע לשנות אבל אם לא יחסר המזג מכדי הספוק אף בלא נדבתו אלא שהמאור מתרבה ומדליק בריוח יותר מפני נדבתו של זה הנודב יכולים לשנותה (ש"ך ס"ק י"ג) ונ"ל דוקא בזה שהוא נדבת יחיד אבל כשגבו קהל אפי' אם יחסר המזג מותרים לשנות וזטה"ע כדלעיל סי' ט"ו:

יח אפילו במקום דאסור לשנות אם אין צריכין לדבר שנדר כגון שהקדיש קרקע לבנות עליה בהמ"ד ואינן יכולין לבנות מיד אין המתנדב יכול לחזור בו אלא יהיה עומד כך עד שיבנו עליה (רמ"א סעיף כ'):

יט וכ"ז במקום שאין מנהג קבוע וידוע בעיר אבל במקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו או אפי' במקום שנוהגים שאדם משים איזה דבר בבהכ"נ כגון ס"ת או כלי כסף וכדומה וכשירצה חוזר ולוקחו וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים הולכים אחר המנהג דכל המתנדב אדעתא דמנהג מקדיש ולב ב"ד מתנה ע"ז ומכל מקום אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהא כח בזה פשיטא דאסור לשנותו (שם ברמ"א ועיין שם בש"ך שהאריך בזה):

כ הנודר לצדקה אינו יכול לחזור בו אבל יכול לשאול על נדרו כדין התרת נדרים ואם כבר הגיע ליד הגבאי אינו יכול לשאול עליו (רנ"ח סעיף ו'):

כא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו או אפי' הוא שלו אלא שאינו ברשותו כדכתיב כי יקדיש איש ביתו דוקא ביתו שהוא שלו וגם ברשותו שקרקע אינה נגזלת ולכן היה לו פקדון ביד אחר וכפר בו אין הבעלים יכולים להקדישו אבל אם לא כפר בו יכול להקדישו שהרי הוא ברשותו שאימתי שירצה נוטלו אבל אם היה לו משכון ביד חבירו מה שהוא נגד הלואתו ודאי אינו יכול להקדישו שהרי אינו ברשותו שאם ירצה ליטול המלוה מעכב עד שיפרע לו מעותיו אבל המותר שיווי המשכון מן החוב י"א דיכול להקדיש ויש אומרים דאפילו המותר אינו יכול להקדיש שכל המשכון משועבד להמלוה ואם אמר משכון זה ולכשאפדה תקדש הוי הקדש הואיל ובידו לפדותה אבל אם אמר תקדש מעכשיו לא הוי הקדש שעכשיו אינו ברשותו (רנ"ח):

כב הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה שאינו ברשותו ודוקא במטלטלין אבל אם גזל קרקע אם יכול להוציאה בדיינין יכולין

הבעלים

הבעלים להקדיש אע"פ שעדיין לא הוציאה שהקרקע עצמה ברשות בעלים (שם):

כג אם יש לו חוב אצל חבירו ואמר חוב זה יהיה הקדש או לצדקה אינו כלום שהרי אינו ברשותו וגם אינו חייב משום נדר שהרי לא אמר לכשאגבנו אקדישנו דאז הוא חייב להקדישו כשיגבה משום נדר ואם אמר כן לפני הגבאי או אדם חשוב שבעיר או בפני טובי העיר אפילו אמר חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה ואמר כן במעמד הבעל חוב זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתן והוי ליה כאלו בא ליד גבאי ואינו יכול לשנותו ולא להזור בו ואפי' התרה לא מהני (שם סעיף ח' וכש"ך וע"ש עוד הרבה דינים כלומר בזה שמכרתי יהיה הקדש):

כד שנים שהתנו איזה דבר ביניהם והעמידו קנס לצדקה לקיום הדבר ואחר כך נתפייסו יחד פטורים מהקנסות לפי שלא העמידו הקנסות אלא שלא יעכבו זה את זה ומה לקהל עליהם (סעיף י"א) אבל אם כבר נתחייב הקנס לצדקה ואח"כ פייסו עד שמחל לו אין מחילתו כלום (וכ"ג דהוא"ג דכסימן רל"ח סעיף ט' כ' שאמר כן בפני הגבאי היינו דמיירי שם שהקנס עפ"י תיקון שייך לו ולכן בעינן שיאמר שהקנס יהיה שייך לצדקה אבל אם שייך בלא"ה לצדקה לא בעינן בפני הגבאי):

כה האומר אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה אע"ג דאותו דבר הוא דבר רשות ואין בו מצוה או איסור כלל אם יעשה או לא ולכן י"א דהוי אסמכתא ואע"ג שעשה אינו חייב מ"מ כבר הכריעו הפוסקים דאין אסמכתא לצדקה וחייב וכ"ש אם אמר אם יצילנו ה' מצרה זו דלכ"ע הוי נדר (שם סעיף י' ועיין בא"ח סוף סימן תקס"ב במ"א ובנקס"כ) אבל אם אמר אם אעשה דבר זה אתן כך וכך לצדקה וכך וכך למלך כיון דהוי אסמכתא למלך ולא קנה הוי נמי אסמכתא לצדקה ופטור (סי' רל"ח בט"ז ס"ק ו'):

כו האומר ליתן לחבירו מתנה אם הוא עני הוא כנודר לצדקה ואסור להחזיר בו ולא מהני אם נותנה במתנה ע"מ להחזיר דתיכף באמירתו זכה בו העני (סעיף י"ב):

כז האומר חפץ זה אני נותן לצדקה בכך וכך והוא שוה יותר אינו יכול לחזור בו דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה אמרי' ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל אם לא היה שוה יותר באותה שעה ולא היה אז שום ריוח לצדקה וא"כ אין הדיבור חל באותו זמן שאמר אע"ג שאח"כ הוקר ושוה יותר ואיכא רווחא לצדקה כיון שלא חל הדבר אז א"א שיחול לאחר זמן וכיון שלא משך ולא נתן הכסף יכול לחזור בו (שם סעיף י"ג):

כח מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה חייב ליתן אותם לצדקה אבל מי שהקדיש דבר בלשון שמסתפקים בו ומת שאין לידע כוונתו (ע' בסי' רנ"ט סעיף ס' ובסג"ה ובט"ז ובש"ך שם ובת"מ סי' ר"ג סעיף ג'):

כט מצא כיס מעות בתיבתו וכתב עליו צדקה סמכינן על זה והרי הן צדקה (רנ"ט סעיף ו'):

ל המשתמש בתיבה מעות צדקה והולין אם משתמש בב"א אזלי' אחר הרוב ואם השתמש בזה אחר זה אזלי' בתר בתרא ואם מצאן בגומא וכיוצא בו דאפשר לומר שמונח שם כבר זמן רב אפי' בזא"ז אזלינן אחר הרוב (שם):

לא נדר לתת מעשר מן הריוח הבא מחובו ואח"כ מטה ידו ונתהרט נראה שיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם אבל אם אמר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן ממנו מעשר חלה ההקדש כיון שהכסף הוא בא לעולם וכן אם היה מלוה בריבית וזקף עמו מיד הריבית עם הקרן ונתן לו שט"ח ע"ז אפשר דמוה אין יכול לחזור בו (ש"ך סס"י ר"ד):

שער רנה וישועה

הלכות מילה ופדיון הבן

כלל קמט (סימן ר"ס רס"א) ט

א מ"ע לאב למול את בנו וגדולה מצוה זו משאר מצוה לפי שיש בה צד כרת כשיגדיל ולא ימול • אם לא מל האב את בנו חייבים ב"ד למולו ואם לא מלוהו ב"ד חייב הוא כשיגדיל למול א"ע ואם לא מל חייב כרת ובכל יום עוברים בעונשין אלו • ואין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אא"כ עבר האב ולא מל ב"ד מלין אותו בע"כ ואם האב יודע למול בעצמו לדעת הרבה פוסקים אסור לכבד או לעשות שליח לאדם אחר כי המצוה מוטל עליו ועיין בב"א שער או"ה סימן ז' ואין האשה חייבת למול את בנה (סי' רס"א) ויש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק ואם נתנו לאחר אסור לחזור בו משום שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה מיהו אם חזר בו הוי חזרה ואין מועיל בזה קבלת קנין דהוי קנין דברים אא"כ

נשבע דחייב לקיים שבועתו ואם נתנו לא' ולא היה בעיר והאב היה סביר שלא יהיה בזמן המילה ושלח אחר אחר ובתוך כך בא הראשון ימהלנו הראשון דודאי לא חזר מן הראשון • אשה אינה יכולה ליתן לא' למול כיון דאין מוטל עליה (רס"ד סעיף א') :

ב אין מלין עד שתנץ החמה ביום ח' ללידתו ומשע"ה יצא בדיעבד וכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות ומלין מיד בבוקר ואפי' מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום דוקא שנאמר וביום השמיני ביום ולא בלילה ואם עבר ומל בלילה או שמל בתוך ח' צריך לחזור להטיף ממנו דם ברית אלא שלא יטיף בשבת די"א דמילתו כשרה (רס"כ ס"ך וט"ז) ומשהגיע זמנו אסור לרחות המילה ועובר בכל יום ואפי' היה חולה כיון שנתרפא כדאיתא בסימן הסמוך חייב למולו ואסור לרחותו אפי' יום א' :

ג חולה אין מלין אותו עד שיבריא וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו ז' ימים מעת לעת ואז מלין אותו ואם היה יום ה' בשבת או יום ו' י"א דאסור למולו דשמא יצטרך לחלל שבת שהוא יום ב' או ג' למילתו (ט"ז שם אבל הש"ך בספי' רס"ו כ' דמות' וכ"כ מ"א בסימן של"א שלא יתרשל במצוה ושם יש ט"ס וצ"ל דמסכת לס אפי' בי"ד כגון שחל ר"ס ג' ד' ונולד ביום ב' בשה"מ וא"כ יום ג' הוא ט' ואסור למולו עד יום ו' שהוא י"ד) בד"א שממתין ז' ימים בדוקא שחלצתו חמה וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף אבל אם חלה בא' מאיבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה ממתינים לו עד שיבריא דכל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי בין מחמת ד"א אין מוהלין אותו עד שיבריא • ולאחר שיבריא מלין אותו מיד ואם כאבו לו עיניו כאב גדול כמו שנתבאר בא"ח סימן שכ"ח סעיף ט' הוי כחולי שבכל הגוף (שם) :

ד קטן שהוא ירוק ביותר (כ"כ הרמב"ם וסמ"ג ורי"ו ולא ידעתי למה השמיטו בש"ע) והוא כולל גרין געל כל"א וכן מוכח בחולין דאמרינן ירוק כשר מדר"כ ופריך אלא ירוק טרפה כו') זהו סימן שלא נפל בו דמו לא מבפנים ולא מבחוץ (דו"פ) ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטני' וכן אם נמצא אדום ביותר כאלו הוא צבוע (כ"כ רמב"ם) והוא סי' שלא נבלע בו דמו באיבריו אלא בין עור לבשר ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ואז מלין אותו מיד וצריך לזהר מאד באלו הדברים שאין מלין • ולד שיש בו חשש חולי דסכנת נפשות דוחה את הכל שאפשר לו למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש א' מישראל לעולם וצריך להזהיר המילדות על כך כי בעיני ראיתי המכשלה הזאת שתינוק א' נחלה קודם המילה (אקורין גלומן) והמילדת אמרה זכות מילה יעמוד לו ומלו אותו ומת בו ביום ובק"ק פראג המנהג שהמוהלים הולכים ביום שלפני המילה לראות הילד אם הוא ראוי לימול (רס"ג) :

ה אשה שמתו ב' בניה מחמת מילה שנראה שהמילה הכחיש כח הילד לא תמול הג' עד שיגדל ויתחזק כחו ועיין בסימן רס"ג סעיף ב' ג' כל הפרטים מזה וה"ה אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה גם שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם (שם) :

ו נולד בהשמ"ש והיינו ג' רבע מיל שהוא שיעור י"ג מינוטין וחצי קודם צאת הכוכבים בחול נימול למחר ובע"ש נימול ליום א' וכן אינו דוחה י"ט ואפילו בי"ט ב' של ר"ה דקדושה אחת היא אבל י"ט ב' של גליות דוחין ומלין בו אע"ג שהוא שלא בזמנו וה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת דוחין י"ט ב' של גליות (סי' רס"ו ש"ך סק"ו) אבל מצאתי בסמ"ק סימן קס"ו וברוקח סימן ק"ח שכ' סתם שאינו דוחה לא שבת ולא י"ט משמע דגם ביו"ט ב' לא וצ"ע עכשיו מצאתי בשאלתות פ' לך שכ' ג"כ בלשון רמב"ם וידוע שהוא כותב ג"כ של י"ט ב' של גליות (ולכן נ"ל דהסומך על פסק הש"ע לא הפסיד) ואם נולד קודם לכן כ' המ"א בסימן של"א דלפי מנהגינו שעושין מלאכה עד סמוך לרבע שעה קודם צה"כ א"כ אם נולד בע"ש קודם לרבע שעה מלין בע"ש ואם נולד בן בשבת מלין בשבת וכ"כ תשובת רדב"ז ח"א סימן רפ"ב דכל הראשונים ס"ל דבהשה"מ אינו מתחיל עד ג' רבעי מיל קודם צאת הכוכבים היינו י"ג מינוט וחצי ועיין בש"ך סימן רס"ו ס"ק י"א וצ"ע :

ז אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור עיין בש"ע רס"ב סעיף ד' ובסדרי טהרה הלכות נדה סימן קצ"ד (ס"ק כ"ז) :

ח אם נולד כשהיו ברקיע כוכבים קטנים מאד יש לסמוך על הכוכבים לספק למול למחר כיון שלא היה שבת וי"ט ואעפ"י שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום (שם ור"ל דקיי"ל דכיון שנראין ג' כוכבים בינונים כבר חשכינן לילה ולא בעינן דוקא קטנים וא"כ אם אנו רואין שהרקיע מזהיר כיום אפי' הוו נראין כוכבים בינונים חשבינן עדיין ליום דדוקא כשכבר החשיך אזי נ"ל דוקא כוכבים קטנים אלא בינונים סגי אבל כשאנו רואים שהוא יום לא מספקינן כלל משום בינונים רק כיון שנראין כוכבים קטנים מאוד ולכן מספקינן שמא כבר לילה ומהלינן למחר אם הוא חול ואם הוא שבת לא מהלינן דשמא היה יום אבל בבינונים מ..זקינן ודאי שעדיין הוא יום ומוהלין אפי' בשבת (כך נ"ל לפרש וצ"ע) ודברי הש"ך ס"ק ט' לא זכיתי להבין) :

ט ואם תיכף כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים (ור"ל שמלאו ממתי

אחסיך אלא שלא נראו כוכבים קטנים רק בינונים) סמכינן על הכוכבים ואמרי' דהוי ודאי לילה ומהלין אף בשבת יאין חילוק בכ"ז אם התפלל כבר או לא אלא תלוי ביציאת כוכבים (שם סעיף ס' ו' ז') :

י נולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית וצריך לבדוק היטב שמא יש שם ערלה כבושה ר"ל שהעור הערלה נדבק מעט בבשר ואם יש לו ודאי ערלה כבושה מלין אותו אפי' בשבת ומברכין אבל אם הוא ספק ערלה כבושה אין מלין אותו בשבת אבל מברכין על המילה ואם ודאי שאין לו ערלה כבושה אין מברכין וכן כשמל אנדרוגינס אין מברכין (רס"ג ש"ך סק"ד ועיין בחיבורי ח"א כלל כ' סי' כ"א) וצריך ליזהר הרבה האיך לעשות ואין חוששין להטיף דוקא ביום ח' אלא ממתינין הרבה שלא יביאוהו לידי סכנה (שם סעיף ד') :

יא תינוק שמת קודם שהגיע להיות בן ח' וה"ה להגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחייו מחמת איזה סיבה מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה אבל משימין לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ואין עושין כן אפילו בי"ט שני של גליות דאסור לקבור ביו"ט הנפלים דאפי' לטלטלן אסור (שם סעיף ס) ולאחר שלשים י"א דמותר לקברו ולהסיר ערלתו דדוקא נפלים אין קוברין אבל לאחר שלשים קוברין אותו על ידי נכרי ומסירין הערלה ע"י ישראל וי"א דאפי' אחר ל' מלינין אותו במרהף עד למחר (שם עיין בא"ח סימן תקכ"ו במ"א סק"ג וס"ק י"ט כ') :

יב הכל כשרים למול אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ואם ישראל גדול שיודע למול הוא קודם לכלם • וי"א דאשה לא תמול דכתיב ואתה את בריתי תשמור ואשה לאו בת מילה היא וכן נוהגין להדר אחר איש אבל נכרי אפי' הוא מהול לא ימול כלל דכתיב המול ימול והדרשינן המל ימול אבל ערבי מהול כאלו לא נימול וכן ישראל שלא נימול בקטנותו מחמת איזה סיבה ואינו מל א"ע במתכוין להפר ברית וכ"ש מומר הוא דומיא דנכרי ואם מלו א"צ לחזור ולחתוך אבל צריכין להטיף ממנו דם ברית (רס"ד) :

יג תינוק שהוצרכו למולו תוך ח' מפני הסכנה לא מיקרי מילה כלל • ויכול למול אותו אפילו נכרי אבל אם ישראל מל אותו תוך ח' דעת מקצת פוסקים דיצא והש"ך (בסי' רס"ב סק"ג ובסי' רס"ד סק"ו) כ' דפסול מדינא וכ"כ הב"ח דצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ומכ"ש אם נשארו ציצין המעכבין את המילה או שמל ולא פרע יגמור ישראל המילה ליטול הציצין או לפרוע לאחר שיתרפא (שם) :

יד כיצד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה עד שתתגלה העטרה ונקרא עטרה לענין מילה כל ראש הגיד וחוט הסובב בין ראש הגיד להגיד ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור בציפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה וכל מוהל שאינו מוצץ מעבירין אותו ואחר שמוצץ נותן עליה אספלנית או רטי' או אבק סמים העוצרים הדם ויזהר נזהר אם יש לאספלנית שפה שיהפכנו לחוץ ולא לפנים שלא לרבק במכה ויבא לידי סכנה • מל ולא פרע כאלו לא מל (שם) :

טו יש ציצין המעכבים המילה ויש שאין מעכבין אותו כיצד אם נשאר מהעור הערלה (כ"כ בסמ"ג) עור החופה את רוב הבשר של העטרה ר"ל ראש הגיד בין שהוא חופה רוב הקיפה של החוט המקיף ראש הגיד שהוא עיקר העטרה כגון חוט דק שמקיף למטה בעטרה רוב היקף העטרה אעפ"י שאינו רוב גובהה של ראש הגיד בין שהוא חופה רוב גובהה של ראש הגיד אפי' אינו חופה רוב גובהה אלא במקום אחד אעפ"י שאינו רוב הקיפה זהו המעכב את המילה וכאלו לא נימול ואם לא נשאר ממנו אלא מעט שאינו תופה לא רוב גובהה של עטרה ולא רוב הקיפה של עטרה אינו מעכב המילה ומ"מ אם הוא בחול יטול כל הציצין הגדולים אף אותן שאינם מעכבין ואפי' אם פירש יחזור עליהן לתקן אפילו כשאינם מעכבין המילה (שם) :

טז קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאלו אינו מהול רואים אם בעת שם הקשה נראה מהול א"צ למולו פעם ב' ואפילו אם אינו נראה בעת קשוי רק בשליש עטרה (וכ"ל דזהו שאמרו בגמרא נראה ואינו נראה ועיין בכ"מ שכ' דמשמע דרמב"ם פסק כשמואל ובאמת גם משמע מידי דהדדייק מריפתא שסם דבכי שמואל גידק מריפתא שסם דבכי רסב"ג וכ"כ סמ"ג ורי"ו בסדיא) דהיינו מראש הגיד הואיל ונימול כהוגן ואם כן מה"ת א"צ שום תיקון רק מדרבנן משום מראית עין ולכן אם אפשר לתקן ע"י שידחוק הבשר למעלה מוטב ואם א"א א"צ לחתוך כלום ואם אינו נראה בעת הקשוי רק ראש הגיד לא מבעי' אם יש לספק שמא לא חתכו בשעת מילה כל העור דהוי ספיקא דאורייתא שצריך לחתוך כל העור כדין אלא אפי' ידעינן בודאי שהי' נימול כהוגן מ"מ מדרבנן צריך לחתוך כל בשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בשעת הקשוי (שם) וכשחוזרין על הציצין המעכבין המילה צריך לחזור ולברך כל הברכות אבל א"א או"א קיים הילד שכבר התפלל עליו (רס"ס סעיף ד') :

יז ומזה תראה הרעה הגדולה מהמוהלי' שאינם בקיאים וחותכין רק מיעוט מהבשר של ערלה והם ערלים מה"ת דכי היכי דמל ולא פרע כאלו לא מל כ"ש כשפרע ולא מל וכ"ש הוא שהרי פריעה הוא רק מריבוי הכתוב המול ימול ועוד שהרי א"א שלא נצטווה על הפריעה ואפ"ה א"ל המל מול לרבות ציצין המעכבין (כדאיתא ביבמות דף ע"ב וע"ש ברש"י ותוס') ולכן צריכים המוהלים להשגיח ע"ז הדק היטיב ואם לא חתך כדין אזי תיכף יחתוך הוא או אחר מה שנשאר ולא יהיה המוהל החותך סרבן בדבר מלהניח אחר כי אין זה בושה ומוטב לו להתבייש מעט אעפ"י שאינו בושה מלהוציא מת"י מכשלה גדולה כזה וראוי לתקן כמו שמנהג בק"ק פראג דאיזה ימים אחר המילה הולכין המוהלים ובודקין התינוק אם נמול כהוגן גם שם המוהלים יש להם חברה קרישא ולכן יכולים לתקן תקנות וכן ראוי בכל הקהלות (א • תמנא בסוף ס' כ"א) :

יח ואם נולד מהול קצת אבל לא לגמרי שהיה העור חופה העטרה אפילו כבר הטיפו דם ברית ואח"כ כשנתקשה אינו נראה אלא מהול קצת צריך לחתוך כל הבשר (ש"ך וט"ז ססי' רס"ד) וכנולד מהול לגמרי והטיפו דם ברית ואח"כ מכח שומנו נתרבה ונמשך העור עד שלא נראה העטרה מסתפק הט"ז ע"ז ע"ש (שם) :

יט המל מברך אקב"ו על המילה ואין חילוק במדינתינו אם האב עצמו מל או אחר ולדעת רמב"ם אם האב מוהל מברך למול ובדיעבד גם לדידן אם בירך למול או אפילו אם בירך רק ברכת להכניסו כו' לחוד יצא (רס"ס סעיף א"ב) ולא ימול עד שגמר כל הברכה צריך להיות עובר לעשייתן ודלא כיש מוהלין המראי' חריפותם שתיכף כשמתחילין הברכה חותכין וזהו מעשה בורים וע"ה וא"צ לכפות ערות הקטן בשעת הברכה אע"ג דאסור לברך נגד ערוה אפי' קטן מ"מ כיון שעוסק עכשיו להתקנו מקרי מחניך קדוש ולא מקרי ערוה ואם התינוק טינף עצמו יש לנקותו דלכתחלה יש לזהר מצואת קטן אם אפשר (סעיף ח') :

כ האב מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ומברך בין חיתוך לפריעה ואם האב מל ופורע וא"כ הוא טרוד וא"א לו לברך יברך קודם שיחתוך על המילה וגם להכניסו (ט"ז ס"ק א') ונ"ל דיזהר דיברך תחילה על המילה ואח"כ להכניסו דאם יברך תחלה להכניסו צ"ע אם יברך אח"כ על המילה שהרי בלהכניסו לחוד יצא גם מברכת המילה כדאית' בסימן י"ט ובא"י נוהגין שהאב מברך לעולם גם שהחיינו אבל במדינתינו אין נוהגין כן אפילו בבנו הבכור כיון שיברך בשעת פריון הבן ואפילו אם פטור גם מפדה"ב מ מ נוהגין שלא לברך (שם סעיף ז"ח) :

כא לכתחילה ראוי שיהיה המילה בעשרה לפרסומי מצוה וי"א הטעם משום דהתינוק הוא ביוצא מבית אסורין שצריך להודות בפני י' ולכך אומרי' הודו לה' כי לעולם חסדו אבל אינו מעכב (סעיף ו') ואב עומד על המוהל להודיע שהוא שלוחו (סעיף ט') :

כב נוהגין להכין כסא לאליהו הנביא שנקרא מלאך הברית לפי שקינא ואמר להקב"ה שישראל הפרו ברית א"ל הקב"ה חייך שעל כל ברית וברית תהיה שם ותראה שמקיימין הברית וכשמניחו יאמר בפיו זהו כסא של אליהו וכשביאים התינוק יאמרו האב והעומדים שם אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכליך ומהדרין להיות סנדק שהוא תיקון לעון קרי ונוהגין שאין נותנין סנדקות מב' בניו לא' שהיה כבר סנדק אצל בנו ויש מקומות שהמוהל מתפלל ביום המילה שנאמר רוממות כו' וחרב פיפיות בידם כו' אבל אינו דוחה לאבל והדוחה לאבל מלהתפלל כאלו גוזל את המת וכאלו מונע מעשות מצוה אם לא במקום שיש מנהג (ש"ך סימן רס"ס) :

כג נותנין את הערלה בחול ועפר כי הערלה הוא חלק הנחש וכתיב ונחש עפר לחמו וכן רוקקין הדם המציצה אל העפר ואם הוא שבת יזהרו שלא ליקח אלא עפר מוכן כגון חול שמונח בביתו ויזהר שלא יקח חול מבחוץ :

כד ונוהגים לעשות סעודה ביום המילה שכל מצוה שקבלו ישראל בשמחה עדיין עושין בשמחה וכתיב שש אנכי על אמרתך ומי שאפשר לו לעשות סעודה ומקמץ ואינו נותן רק קאווע או יי"ש ומיני מתיקה לא יפה עושה והגר"א מיחה בהם ואם נמצאו בני אדם מהוגנים שם ומזמנין אותו ואינו הולך הוי כמנודה לשמים • עוד נהגו לעשות סעודה במיני פירות ומשקין בליל שבת שקודם המילה והיא ג"כ סעוד' מצוה (סעי' י"א) :

כה מי שיש לו ב' תינוקות למול יכול לברך ברכה א' לשניהם ואפי' אם ב' מוהלים יברך הראשון על המילה ויכוין גם להוציא השני והשני יברך אשר קידש ידיד ויעלה גם על הראשון ודוקא שנתכונו לכך ולא השיחו בנתיים בדבר שאינו מצרכי מילה ולכן הנכון שלא יביאו הב' לבהכ"נ עד שימולו הא' ואח"כ יביאו הב' ויברך ואפי' אם מלין שניהם בבית א' יעשו כן ומ"מ אם ירצו יכולין לפטור בברכה א' ובלבד שיתכוונו לכך ולא ישיחו (סעיף כ') :

כו לאחר המילה המוהל או איש אחר מברך אשר קדש ידיד כו' ונותנין לתינוק לשתות

אבל הנכון שהסנדק או השמש ישתה כולו או מלא לוגמיו כדין כל דבר שטעון כוס (ועי' מנהגי מילה ידוע ומבואר עוד שם בסי' רס"ה) :

כז מילה בין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה צרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אע"פ שיש בקציצות הבהרת ל"ת שנאמר השמר בנגע הצרעת מ"מ אתי עשה דמילה ודוחה ל"ת אבל אם לאחר שנימל גדל הבשר במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחותכו כדלעיל סי' ט"ז מ"מ אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחותכו עד שיתרפא כיון שאין צריך למולו פעם אחרת אלא מדרבנן (רס"ז) ונ"ל דאפי' אם הוא ס' אם מהלו אותו כהוגן בתחלה וא"כ הוא ס' דאורייתא מ"מ אין ס' מוציא מידי ודאי שהרי בודאי עובר על ל"ת מה"ת (רס"ו) :

כח מילה בזמנה דוחה שבת ויו"ט שנאמר ביום השמיני וקבלו חז"ל אפי' בשבת אבל שלא בזמנה אינו דוחה אפי' יו"ט א' כדלעיל סי' ו' • ואפילו בזמנה אינה דוחה אלא המילה ופריעה ומציצה ואפי' פירש חוזר על ציצין המעכבין דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה רוב גובהה של עטרה אפי' במקום א' אבל על שאינו מעכבים כגון על מיעוט העור במקום א' אם לא פירש חוזר אבל אם פירש אינו חוזר • ומותר לתת על המילה אספלנית וכ"ד שדרכו לעשות בחול (שם) :

כט האיזמל שמלין בו הוא מוקצה מחמת חסרון כיס שהרי מקפידין עליו הרבה ולכן אין לטלטלו בחנם אפי' קודם מילה ולאחר שמל חולקים הפוסקי' אם מותר לטלטלו ואמנם כל זמן שלא חסירו מידו מותר להוליכו למקום המשתמר (מ"א סימן של"ח) ואם הוא גם כן פורע וצריך להניח מידו כ' א"ר (שם) שיקבל אחר מידו והוא יוליכנו למקום המשתמר ובדיעבד כשיש חשש שלא יגנב יש לסמוך על רמ"א וש"ך בנקה"כ דמותר לטלטל ומשמע אף לאחר שהניחו מידו (שם) :

ל מכשירי מילה אין דוחין שבת וי"ט לפיכך אין עושין סכין למול בו • ונ"ל דה"ה אם הוא אינו חד אסור להשחיזו במשחזת שהרי הוא מתקן כלי והוי אב מלאכה ואין שוחקין סממנים ולא מחמין לו חמין לרחצו שהרי כ"ז הוא אב מלאכה ודוחין המילה עד יום א' ואפי' ע"י נכרי אסור אבל דבר שאינו אלא משום שבות כגון להביא ממקום שלא ערבו מותר ע"י נכרי דהוי שבות דשבות ואם הכין סממנים מע"ש ונתפזרו מחלוקת בין הפוסקים דרמב"ן מתיר כיון שזמן המצוה הוא היום אע"פ שיודע שאח"כ יצטרך להלל שבת לשחוק סכנים אח"כ מותר משום סכנת נפש ודעת רוב הפוסקים דדוחין המילה עד יום א' (שם וכש"ך כק"ו) :

לא במדינות אלו נוהגין לרחצו בחמין שהוחמו מע"ש או מטמינין לו חמין ואח"כ רוחצין אותו במ"ש וכן ביום ג' למילתו ויזהרו שלא ישרו סדין במים דהוי כיבוס אלא ישים הנכרי הסדין תוך המים אבל אסור לומר לנכרי להחם מים דבזמננו אין סכנה בלא רחיצה וכ"ז בס"ה אבל אם יש שום חשש סכנה אם לא ירחצו אותו מותר לחלל עליו שבת כשאר חולי שיש בו סכנה (מ"א סימן של"א) :

לב אדם שלא מל מעולם או שלא פרע (מ"א שם) לא ימול או יפרע בשבת שמא יקלקל ונמצא חילל שבת ואם כבר מל פעם א' מותר ואפי' אם הוא אביו :

לג דין אם נולד בהש"מ מבואר לעיל סי' ו' :

לד קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו ב' ערלות • ואנדרונינס • ויוצא דופן ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה נימולים לשמונה אבל אין דוחין שבת וי"ט ודין מי שנולד בחודש ז' או ח' מבואר בש"ע סימן רס"ו סעיף י"א :

לה ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית מלין אותו בשבת ולא חיישינן שמא יוציא אותו להרבות רעה כיון שאמו ישראלית אבל כשאמו ג"כ מומרת ונתנו את הבן למול אין מוהלין בשבת דשמא יחזרו בהן ויוציאו אותו להרבות רעה (ס"ז וש"ך) וישראל שנולד לו בן מנכרית אין מולין בשבת שהולד כמותה • ממזר מלין אותו אפי' בשבת ומברכים עליו ברכה אשר קדש ידיד עד כורת הברית אבל א"א קיים את הילד דלא ניחא לישראל לקיים ממזרים וכן א"א כשם שנכנס לברית כו' ומפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר וי"א שקורין שמו כידוע ע"ש הפסוק כי דור תהפוכות ומלין אותו בחצר בית הכנסת ובתיקוני זוהר ד' י' משמע דאין מכינים לו חול להטיף דם ברית לתוכו וכן אין נותנים הערלה בחול ע"ש :

לו נהגו ששני מוהלים מלין בשבת אע"ג דיש מחמירין ונ"ל דעכ"פ במקום שנהגו שמכברין ג' למציצה בשבת לא יעשו כן אלא הפורע ימצוץ (ססי' רס"ו)

כלל קג דין פדיון הבן (סימן ש"ה)

א מ"ע מה"ת לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית בה' שקלים והם לפי חשבון הגר"א שלשים זהובים ומעט יותר וכן נהגו פה ק"ק ווילנא וקרוב לזה שמעתי שבק"ק פרא:

פראג נותנין חצי סאפרען ועוד כמה קרייצער שעולה ג"כ כמעט כחשבון זה אמת שכ"כ בבאורי הגר"א בי"ד אך זוכרני בימיו היו נותנים ארבעים זהובים פ"ט שהם ה' ר"ט דסתם ר"ט במדינה זו הוא ח' זהו' וראיתו משקלים פ"ב מ"ד שהיו שוקלין דרבונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין ע"ש בפי' הרטב"ם דתמיד נותנים כפי המטבע היותר גדולה וע' ברמב"ם פ"א מהל' שקלים הל' ה' מחצית השקל מצוה שיתן מחצית מטבע של אותו זמן בכל מקום וע' בבכורות ד' נ"ב בגמרא ומ"מ עכשיו גם בקהלתנו נתבטל שם ר"ט אלא רובל וא"כ צריך ליתן ה' רובל כנ"ל ומאשכנ"ז אין ראיה דהתם הר"ט הוא ששה זהובים • ואין האשה חייבת לפדות בנה :

ב ה' שקלים אלו נותן לכהן א' או אפי' לעשרה בין בבת א' בין בזה אחר זה וי"א דלכהן א' צריך ליתן בב"א (דו"פ נסס רס"ג) ואע"ג דבלשון הגמ' ופוסקים שכ' יצא משמע דלכתחלה לא יעשה כן נ"ל דל"ד דלא יהא אלא כבאר מתנות כהונה ועי' סימן ס"א לענין זרוע ולחיים :

ג אלו ה' סלעים נותנים לכהן בין בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה חוץ מעבדים וקרקעות ושטרות שיש לו על חבירו ואם פדה בהם אינו פדוי מה"ת אבל אם נתן שט"ח לכהן על ה' סלעים אע"ג שהוא חייב ליתנם לו ומה"ת הוא פדוי מ"מ מדרבנן אינו פדוי גזרה שמא יאמרו פודין בשטרות שיש לו על חבירו ואם נתן לו כלי שאינו שוה בשוק ה' סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים אם הוא שוה ה' לשום אדם בנו פדוי ואפי' לא שמו הכלי בתחלה אם הוא שוה ה' סלעים בנו פדוי ואם אינו שוה אינו פדוי ומ"מ אם הכהן רוצה להחזיק הכלי א"צ להחזיר לו אלא ישלום לו עד ה' סלעים :

ד מתנה על מנת להחזיר מהני ובנו פדוי • ודוקא שאמר לו הרי לך ה' סלעים ע"מ להחזיר לי דבכה"ג גומר בלבו שעה א' לשם מתנה כלומר מעכשיו תהא נתונה לך מיהו תחזירנה אח"כ אבל כשאומר הילך ה' סלעים ואתה תחזירנו לי ולא א"ל ע"מ או אפי' לא אמר כלום אלא שאומר סתם הילך ה' סלעים אלא שדעתו שיחזיר לו כלו או מקצתן ולולי זה לא היה נותן לכהן אע"פ שהכהן לא החזיר לו כלום וגם לא היה דעתו מתחלה להחזיר לו אינו פדוי כיון דלא גמר בלבו שעה א' לשם מתנה כללו ש"ד שצריך שיהיה דעת האב ליתנו במתנה גמורה לפי שעה ויאמר כן בפירוש לכהן אני נותן לך במתנה גמורה לפי שעה ע"מ להחזיר לי וכיון שהוא אמור בפירוש לכהן והכהן מרוצה בזה בנו פדוי אבל אם היה דעת הכהן שלא להחזיר אינו פדוי ומ"מ אפי' נתן לו בסתם רשאי הכהן להחזיר לו הפדיון אך לא יהיה רגיל להחזיר לכל שלא להפסיד שאר כהנים שמתוך כך יתנו הכל לזה הכהן וכ"ש שמזה הטעם לא יקבל ע"מ להחזיר ומ"מ לעניים מותר להחזיר בכל פעם :

ה הפריש ה' סלעים לפדיון בנו ונאבדו חייב באחריותן עד שיבואו ביד כהן :

ו אמר לכהן שנותן לו לפדות את בנו אסור לחזור בו ודינו בכולן כמו גבי מילה בסימן א' :

ז סדר פה"ב מביא הבכור לפני הכהן ואומר לו שהוא פטר רחם מאשתו הישראלית שהכהן שואל אותו במאי בעית טפי בנך בכורך או שתתן ה' סלעים דמחייבת מה"ת (ונ"ע וכרי אם אלא רולה לכנית כבן נכהן אינו יולא רק לריך נפדותו דוקא כדאיתא אס ברמ"א) והאב אומר חפץ אני בבן בכורי והילך ה' סלעים בפריונו ובשעה שרוצה ליתן המעות לכהן מברך אקב"ו על פדיון הבן ומברך שהחינו ואח"כ נותן המעות לכהן כדי שתהא הברכה עובר לעשייתן וכן הפודה עצמו מברך נוסח זו ומי שהוא עשיר נכון לעשות סעודה והיא סעודת מצוה ולאחר המוציא פודין אותו ואם יש יין בעיר מברך הכהן על היין מיד אחר הפדיון ואם אין יין אזי פודין לפני נט"י ומברך הכהן שהכל על שכר או יי"ש ואין נוהגין לברך שהשמחה במעונו ואם האב כהן ודאי אין ראוי לפדותו ע"י שליח אבל אם אין האב כהן אע"ג שיכול לפדותו במקום שהוא שם ואומר לכהן יש לי בכור לפדותו והכהן אומר במאי בעית כדלעיל מ"מ אם חושש האב שמא ישכח או לא יהיה שם כהן וכיוצא בו מותר לעשות שליח שיפדה את בנו והשליח מודיע לכהן שהוא שליח מאבי הבן לפדותו וכן הב"ד יכול לפדותו וכ"ש אבי אביו (עס"ך ס"ק י"ב וכנ"א סער או"ס נענין כיסוי דס) :

ח אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום ואחר ל' יום דהיינו ביום ל"א יפדנו מיד שלא ישהה המצוה כדנפקינן מושמרתם את המצות מצוה שבא לידך אל תחמיצנה ואם חל יום ל"א בשבת אין פודין אותו בשבת וה"ה ביו"ט דהוי כמקח וממכר אלא ימתין ליום א' ואם רוצה יכול לפדותו בליל מוצאי שבת דמותר לפדות בלילה אלא שנוהגין להמתין לפדות עד יום א' ולכן אם חל יום ל"א בתענית צבור והוא רוצה לעשות סעודה וא"כ כשיעשה ביום הפדיון ובלילה הסעודה אין כאן פרסומי מילתא עושין הסעודה בלילה שלפני התענית ופודין אותו אז בלילה או אם ירצה כשחל יום ל' בע"ש וכבר נעשה הבן כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים שהוא חדש כמש"כ מבן חדש תפדה ולכן בשעה שכבר עבר כ"ט י"ב תשצ"ג יכול לפדותו וכן בתענית צבור יפדנו ביום ל' לאחר שעברו עליו חדש ימים שהם כ"ט י"ב תשצ"ג ואם ירצה יכול

יכול לפדות ביום התענית ולעשות הסעוד' בלילה שלאחריו (ש"ך ס"ק י"א) אבל במ"א סיכן של"ט ב' דהפדיון צריך להיות דוקא ביום ל"א דאז הוא מבן חדש ומעלה אבל לאחר כ"ט י"ב תשצ"ג לא נקרא חדש ומעלה וכדאמרינן אין מחשבין שעות לחדשים :

ט מותר לעשות פה"ב בחה"מ אע"ג דאין מערבין שמחה בשמחה דדוקא שמחת נשואין אסור דשמח הרבה (סעיף י"א) :

י תינוק בכור שחל' • (כנ"ל בש"ך) ולא נתרפ' עד יום ל"א אע"ג דמצות פדה"ב נעשית בעיקר זמנה יש להקדים המילה משום דהמילה היא אות הכנסת ברית ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למצות פדה"ב ואח"כ יפדה אותו בו ביום (ש"ך ס"ק י"ג) :

יא מת הבן בתוך ל' ואפי' ביום ל' וכן אם נעשה טרפה ודאית קודם שעברו עליו ל' יום אע"פ שחיה שנים הרבה (עש"ך ס"ק ט"ז) אינו חייב בפדיון ואפי' הקדים ונתן לכהן הפדיון יחזירנו לו ואם מת לאחר ל' יום חייב לפדותו ולברך על פדה"ב אבל לא יברך שהחיינו אע"ג דאם מת אביו ויורשו מברך דיין האמת וגם שהחיינו היינו כיון דזוכה לירושה משא"כ הבא (ואם מת ביום ל' לאחר שעברו עליו כ"ט י"ב תשל"ג תליא בפלוגתא דלש"ך חייב ולמ"א פטור וכ"ל דהכהן הוי המוליא מחבירו ועליו הראיה) :

יב מי שפדה בנו בתוך ל' יום ואמר לו מעכשיו אין בנו פדוי אפי' המעות עדיין בעין כיון דלא שייך בו פדיון מ"מ מתנה נתן לו ואם א"ל לאחר ל' יום אע"פ שאין המעות קימים לאחר ל' יום מ"מ בנו פדוי וי"א דאם אין המעות קיימים או שהחזירו לאב תוך ל' יום אפילו בדיעבד אינו פדוי וכן אם לא אמר לו כלום אלא שנתן לו סתם תוך ל' לפדיון בנו יש בו גם כן מחלוקת (עיין ט"ז וש"ך סעי' י"ג) ולכן טוב לחזור ולפדותו :

יג מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון פטור שהכהן הוי המע"ה :

יד מת האב בתוך ל' יום הרי הבן בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שנפדה ואם מת לאחר ל' יום בחזקת שנפדה עד שיודיעהו שצוה אביו שלא נפדה :

טו עבר האב ולא פדה בנו כשיגדיל חייב לפדות את עצמו אם לא פדאוהו ב"ד כדלעיל סימן ז' ומ"מ אם אין נכסים לאב ולא פדאוהו ב"ד כותבין לו על טס כסף או ד"א שאינו נפדה ותולין בצוארו כדי שידע שלא נפדה :

טז אין הבכור תלוי אלא בפטר רחם שאם אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו חייב לפדותו ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת וא' חייב לפדות כלם וכהנים ולוים פטורים מפדה"ב ואפי' כהנת ולויה נשואה לישראל אין הבן חייב בפדיון שאין הדבר תלוי באב אלא באם שנאמר פטר רחם בישראל ואם נתעברה מנכרי אם היא לויה פטור מפדיון שאין לויה מתחללת מביאה פסולה • אבל אם היא ישראלית או כהנת חייב בפדה"ב שהרי תיכף כשנבעלה לפסול לה הרי נתחללה מן הכהונה ולא נקראת עוד כהנת ומ"מ אין האם חייבת לפדותו כו לעיל סימן א' אלא כשיגדל הבן יפדה א"ע • ודוקא שנתעברה מן הנכרי אבל אם לא נתעברה ממנו רק שזנתה עם נכרי ואח"כ נתעברה מישראל חייב האב הישראל לפדותו דלא יהא אלא שהיא ישראלית• ואם היא אומרת שמישראל נתעברה והישראל מכחישה ואומר שמנכרי נתעברה וא"כ האב ודאי פטור לפדותו שהרי הוא אומר שאינו בנו וה"ל הכהן המע"ה והבן נמי פטור שיוכל לומר שהוא מאמין לדברי אמו שאומרת שלא זנתה עם נכרי וא"כ היא נשארת בכהונה ופטור ודוקא כשהיא פנויה אבל אם היתה נשואה כיון שבעל נאמן לומר לענין ירושה ושאר דברים י"א דצריך הבן לפדות עצמו (ש"ך ס"ק כ"ג) :

יז כהן שנולד לו בן חלל (כגון מגרושה או חלוצה ושאר פסולים לכהונה כמבואר בא"ע סי' ו' ז') וא"כ אע"ג שהיא חללה מ"מ דינה כישראלית וחייב בפה"ב אלא שמ"מ פטור דהאב בעצמו זוכה בממון ולכן אפילו אם מת האב לאחר ל' יום יורש בנו ממנו הלכך יפריש ה' סלעים ויעכב לעצמו אבל אם מת האב בתוך ל' יום וא"כ לא זכה האב עדיין בפדיונו ולכן חייב הבן לפדו' א"ע :

יח הכותית והשפחה שילדו ואח"כ נתגיירו ונשתחררו וילדו אח"כ פטור שאין זה פטר רחם (סעיף כ"א שם) :

יט המפלת אחר ארבעים יום פוטר את הבא אחריו שהרי הנפל כבר פטר רחם אבל ראש של נפל אינו פוטר לפיכך בן ח' חדשים שהוציא ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוציא ראשו אפילו אחר שמת והוחזר ואח"כ יצא אחיו וילדה ולד קיימא אינו פטר רחם שהרי נפטר בראשו של ראשון ומשתצא פדחתו פוטר הבא אחריו וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (פי' חתי' של בשר בצורת סנדל ופירוש שליא הכיס שהעובר מונח בתוכו ואפילו שפיר מרוקם חתיכה של בשר ויש בה צורת אדם) (ערוך) או שיצא הולד מחותך איברים איברים הנולד אחר כל אחד מאלו אינו פטר רחם (סעיף כ"ב) :

כ בן ח' שהוציא ראשו מת והמפלת שפיר מלא דם או מלא מים או מלא גונים והמפלת כמין דגים ותגבים ושקצים ורמשים והמפלת ליום ארבעים הנולד אחר כל אלו בכור לפדיון וכ"ז

שאין

שאין איבריו מרוקמים אין פוטר הבא אחריו ואפילו בזמה"ז סומכין ע"ז (סעיף כ"ג) ובתשובת ח"צ סימן ק"ד מסיק בזה"ז כל שעברו ארבעים יום והפילה שפיר הבא אחריו פטור מפה"ב ואפי' הרוצה להחמיר עכ"פ לא יברך אלא יתן לכהן דמי הפדיון בלא ברכה אבל מעיקר הדין פטור (ונ"ל שכן יש לנהוג לפדות בלא ברכה):

כא יוצא דופן והנולד אחריו כדרכו שניהם פטורין הראשון מפני שלא יצא מהרחם והשני מפני שקדמו אחר (סעיף כ"ד):

כב דין יולדת זכר ונקבה ואינה יודעת איזו יצא ראשון וכן שתי נשים שילדו מפני שאינו בנמצא כלל לא העתקתי ומבואר בש"ע מסעיף כ"ה עד סוף הסימן:

שער השמחה הלכות אבילות

כלל קנא

דין בק"ח ורפואה וגוסס (סי' של"ב של"ו של"ז של"ח של"ט):

א מצוה לבקר חולים · הקרובים והחברים נכנסים מיד אבל הרחוקים אינם נכנסים אלא אחר ג' ימים כדי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה ואם קפץ עליו החולי אפי' הרחוקים נכנסים מיד ואפילו הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום ואפילו בן גילו (ר"ל כנולד במזלו) שנוטל א' מששים מחליו אפ"ה יבקר וכל המוסיף ה"ז משובח · ובלבד שלא יהיה לטורח על החולה אבל השונא לא יבקר חולה ולא ינחם באבלו שלא יחשב ששמח לאידו ואינו אלא מצער לו אבל ללותו מותר דזה סוף כל אדם ומיהו הכל לפי השנאים והשנאה:

ב כשהחולה שוכב על הארץ לא ישב המבקר ע"ג ספסל שגבוה ממנו שהשכינה למעלה מראשותיו אבל כשהחולה מוטל במטה מותר:

ג עיקר מצות ביקור חולים שיבקש עליו רחמים ואם ביקר ולא ביקש לא קיים המצוה ולכן אין מבקרין בג' שעות ראשונות של יום מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר ולא יחוש לבקש רחמים ולא בג' שעות אחרונות של יום שאז מכביד עליו חליו ויתיאש מלבקש:

ד כשמבקש רחמים אם מבקש לפניו יכול לבקש בכל לשון שירצה שהרי מבקש כביכול לפני השכינה שהיא אצל החולה אבל כשמתפלל שלא בפניו דאז מלאכי השרת נזקקין להעלות תפלתו ואינם מכירים בשאר לשונות ולכן מתפלל דוקא בלשון הקודש ויכלול אותו בתוך חולי ישראל שמתוך כך תפלתו נשמעת יותר ויאמר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל ובשבת יאמר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום:

ה המקברים אומרים לו שיתן דעתו על עניניו אם הלוה או הפקיד אצל אחרים או אחרים אצלו ואל יפחד מפני זה מהמות · (וז"ל ספר חסידים תשי"ז שמע עצה וקבל מוסר שמע עצה בחייך וקבל מוסר מאחרים שהרבה ראיתי שצוו בחייהם ובני ביתם לא עשו מצותם וזהו שנאמר למען תחכם באחריתך עוד כשקרבו ימי אדם למות יצוה לפני עדים ואפי' לאביו לא יאמין כ"ש לבניו ולאשתו עכ"ל):

ו אין מבקרין לא לחולי מעים משום כיסופא ולא לחולי עין ולחולי ראש שהדבור קשה להם וכן לכל חולי שהדבור קשה לו אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין בבית החיצון ושואלים ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו וכיוצא בו ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים ומבקרין חולי נכרים מפני ד"ש:

ז בחולי מעיים אין האיש משמש את האשה פן יתגבר יצרו כיון שהוא בריא אבל האשה משמשת את האיש כיון שהוא חולה:

ח נוהגין לברך החולים בבהכ"נ ואם הוא מסוכן מותר לברך אפי' בשבת וי"ט וילך אצל חכם שבעיר שיבקש רחמים עליו:

ט ניחום אבילים קודם לבק"ח דניחום אבילים הוא ג"ח לחיים ולמתים וזה דוקא כשא"א לקיים שניהם אבל כשאפשר לקיים שניהם בק"ח קודם כדי שיבקש רחמים עליו שיחיה או לכבד ולרבץ לפניו דהוי כאלו מחייהו:

י חולה שמת לו מת אין מודיעין לו שמא תטרף דעתו עליו ואפילו אם נודע לו אין מצוים לו לקרוע שמא תגדל דאגתו ואין בוכין ואין מספידין בפניו בין על מתו ובין על מת אחר אע"פ שאינו קרובו שיפחד שגם הוא ימות ומשתקין את המנחמין אפי' אינו קרובו שעי"ז נזכר למיתת אותו פלוני (של"ז):

יא המנהג בקהלות ק' ובפרט בק"ק ברלין כשאדם חולה ביום ג' להליו (כדאמר רבא כבריתו דחלש)

הולכין

הולכין אליו גבאי בק"ח או שאר אנשים ואומרים לו אתה ידעת שכן הוא התקן והמנהג אצל כל החולים ולכן אין לך לדאוג מזה כלום ולכן תעשה צואה מה שתרצה ומה שאתה חייב או אחרים חייבין לך ועוד אומרים לו התודה כי כל המתודה על חטאיו מוחלין לו וכיון שבאותן הקהילות המנהג כן אין החולה דואג מזה כלום וכן ראוי לתקן בכל עיר ועיר אך במקום שאין מנהג זה אין אומרים כן לחולה שמא ידאג על מיתתו שכן דרך ההמון לדאוג כשאומרים לו התודה ומ"מ כשרואין המבקרים שנטה למות מסבבים עמו בדברים ואומרים לו התודה ואל תדאג מזה כי הרבה התודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה אתה חי וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור יהי רצון שתהא מיתתי כפרה על כל עונותי • וא"א כל אלו הדברים בפני ע"ה ולא בפני נשים וקטנים שמא יבכו וישברו לב החולה אלא מוציאין אותן לחוץ וגם יאמרו לו שיבקש מחילה לכל מי שחטא נגדו בין בממון ובין בדברים :

יב סדר ווידוי ש"ם לרמב"ן • יעשה צואה ויבקש מחילה לכל מי שחטא ויבקש מרבים שיעזורוהו בתפלה ויעשה תשובה שלימה דהיינו שיגמור בלבו שלא לשוב עוד לעשות מכל מה שעשה ויטול ידיו (ויברך ענט"י כ"כ רי"ו נתיב כ"ח וג"ע) ויתעטף בציצית ויאמר ה' אלהים אמת ותורתו אמת ומשה נביאו אמת ובשכמל"ו ויקרא אשרי יושבי כו' עד סוף המזמור ומזמור תפלה לדוד הטה ה' אזניך מזמור פ"ו • ומזמור ד' למנצח מזמור לדוד בקראי ענני • ומזמור קכא אשא עיני כו' • ואח"כ ווידוי ש"ם וזה נוסחתו מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם יצחק ויעקב אלהי אלהים ואדוני האדונים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד עושה שמים וארץ עושה חסד ומשפט בארץ היה הוה ויהיה שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהר"מ שתרפאני רפואה שלימה כי אתה אל רופא רחמן ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאי ועוני ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בתורתך ובגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים ואני מודה ומאמין שהאל הבורא יתברך שמו הוא ברא כל העולמות והאציל וברא ויצר ועשה והוא המשגיח לבדו בכל העולמות ואין שום מציאות לכל העולמות בלתי השגחתו ומאהבתו את אבותינו בחר בעמו ישראל ונתן לנו תורתו אשר היא נצחית וקיימת ע"י נאמן ביתו משה רבינו ועל ידו נתן תורה שבכתב שהוא תורתינו הקדושה אשר בידינו וגם מסר לו בעל פה פירוש התורה והוא הגמרא הקדושה אני מאמין שזה מסר הקב"ה למשה ומאמין שדבר עם נביאיו הקדושים והם ספרי נביאים וכתובים ואני מאמין שיבא לעמו ישראל משיח צדקינו כאשר נהיה ראוים לפניו לגאלינו ושיחיה המתים וכשהשעה דחוקה יזקוף אצבעותיו למעלה ויאמר רבש"ע הריני מקבל עלי המיתה בפועל ממש בשמחה ובלב שלם לקיים מ"ע כוללת כל המצות ותיקון כל הלאוין שכולן נתקן לעשה לו להעביר מחשבת יצה"ר אשר חפץ להדיח נשמתי מעבודת הקודש והנני מוסר גופי ונפשי ורוחי ונשמתי על יחוד שמו הגדול (ע' יונת אלם דף פ"ט) וזכני ליחד שם קדשיך באהבה רבה וחיבה יתירה לסלקא יקרא מתתא לעילא לאתר דשקיא עמיקא דבירא נגיד ונפיק ותהי המסירה נפשי בסוד מי נוקב' ליחדא קב"ה ושכינתיה ברחימו ורחילא ביחודא שלים ולבתר לאמשכא מעילא לתתא מההוא שקיא דנחלא לכל דרגא ודרגא עד דרגא בתראה ולקשרא קשרא דכולא כמו שנאמר כי שם ה' אקרא הבו כו' יהר"מ שיהא שלום מנוחתי ויכוין בשם יתעלה ובמעמד הר סיני ויאמר שמע ישראל כו' בשכמ"לו. ולפי צחות החולה כן יאריך בדברי ווידוי ותחנונים • ויאמר על נו לשבח עד ע"כ נקוה לך ואמת ויציב עד עזרת :

יג הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ליתן גט ולמתנה ולענין כהן אם מותר לכנוס בבית שיש בו גוסס יש מתירין ויש אוסרין ומ"מ א"צ להקיצו ולהגיד לו כשיש גוסס כמו שצריכין להקיצו כשיש מת כדלקמן בכלל קנ"ד וכן אם הגידו והוא ערום מותר להמתין עד שילבש עצמו ואח"כ יצא וקרוב הדבר לומר שא"צ לצאת כלל מבית שיש בו גוסס דדוקא לכתחילה אסור לכנוס אלא שנכון להחמיר ולצאת (סי' ש"ע ש"ך סק"ד וסי' שע"ט) :

יד אסור לעשות דבר לקרב מיתתו ולכן אין קושרין לחייו כדי שלא יפתח פיו ואין שומטין הכר מתחתיו ואין נותנין אותו ע"ג חול כדי שלאחר שימות לא יחממו אותו הדברים כללו של דבר שלא יגע בו כלל וכל הנוגע בו ה"ז שופך דמים ולמה הדבר דומה לנר מטפטף שכיון שנוגע בה אדם מיד נכבה ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין עליו ולא מכניסן עמו ארון לבית עד שימות ואין פותחין עליו בצה"ה עד שתצא נפשו וכן אין חוצבין לו קבר עד אחר שימות ומ"מ כיון ומצד הדין מותר אם אין החולה מרגיש בזה ולכן אם הוא בע"ש וחוששין שמא לא יספיקו לקברו וגם אסור להניחו פגות ולכן צריך לשער שאם יהיה שהות שאם לא יספיק לקברו אזי יסתמו הקבר בריוח קודם שבת (ש"ך סק"ו) ואסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום ויש סכנה בדבר וכן אסור לגרום שימות מהרה אע"פ

שהוא גוסס זמן ארוך ויש צער גדול למת ולקרוביו ואסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזיזנו ממקומו או לשום מפתחות בהכ"נ תחת ראשו כל זה אסור אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש שם באותו בית קול דופק כגון חוטב עצים וכיוצא בזה מותר להסירו דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע ואינו נוגע בו כלל :

טו מי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס היום ג' ימים צריך להתאבל עליו דודאי כבר מת דדוקא בעודו לפנינו חשוב כחי אבל לא כשאינו לפנינו :

טז כיון שנטה אדם למות אין רשאי ליפרד ממנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי מפני שהנפש משתוממת בשעה שיוצאת מן הגוף ומצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת נשמה שנאמר ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו' (סימן של"ט סעי' ב' ג' ד') וידברו עמו דברי תורה או יאמר תהלים (ס"ח) :

יז מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת דהיינו ג' בתים והטעם שידעו הכל שיש בו מקרה מות ולא יצטרך להודיע בפה ויהא מוציא דבה ועוד שמלאך המות מפיל במים טפת דם המות (שם) :

יח לאחר שמת לא יזיזו אותו תיכף שמא נתעלף אלא ישהה מעט ונוהגין להניח אצל נחיריו נוצה ואם נשאר מונח שם בידוע שמת ואז אומרי' תיכף צ"ה וכשמגיע לדיין האמת קורע האבל והעומדים שם כמבואר בכלל שאחר זה סי' ד' ועכשיו נוהגין לומר צ"ה בבית הקברות ויש שאומרים אותו בעוד שהמת עדיין בבית ונ"ל דהאבלים יאמרו תיכף כמש"כ בש"ע כי כן עיקר הדין ואם הוא יורש את המת מברך ג"כ שהחיינו כמבוא' בח"א כלל ס"ב סי' י"א ומברכין ברכת דיין אמת אפי' בשבת וי"ט (רוקח) :

יט העומדים אצל הגוסס לא יעסקו בדברים בטילים אלא יעסקו בתורה או בתהלים כמבואר במעבר יבק ויזהרו יפה העומדים שם שלא יצא שום אבר ממנו חוץ למטה כי כל אבר שיצא חוץ למטה בשעת מיתה אינו נכנס עמו לקבורה ולכן כתיב ביעקב ויאסוף רגליו אל המטה ולכן יתקנו המטה בענין זה דהיינו שיעמידו כסאות (סקורין סטולין) סביב מטתו בכדי שלא יוכל להוציא ידיו או רגליו לחוץ ומ"מ אם לא עשו כן והוציא אבר אסור להחזירו שהרי אסור ליגע בגוסס :

כ כבר כתבתי בחיבורי ח"א כלל ס"ז סימן י"ט דאסור לטלטל המת בשבת אפילו כשהוא מלובש אפילו ע"י ככר או תינוק אם לא שהוא במקום שאם יניחנו שם במקה יסריח או שכלוכלך בטיט וצואה מותר ע"י ככר או תינוק או ע"י כסותו כדי שלא יתבזה בין החיים אבל אם הוא מונח במקום שאין לחוש לזה או שמת סמוך לחשיכה אסור אלא יניחוהו כך עד שתחשך ואין מזיזין בו אבר וכתבתי שם דאפילו אסור לעמוץ את עיניו אע"ג שאומרים שהוא סכנה יש לומר דבשבת קדושת שבת מציל מכל רע וע"ש בח"א :

כא אסור לטלטל המת לצורך כהנים או לצורך מצוה אפילו ע"י ככר ותינוק רק ע"י נכרי או אפי' ע"י ישראל בטלטול מן הצד דהיינו להפכו ממטה למטה אפילו ע"י ישראל ודוקא אם הקרובים רוצים אבל אינו יכול לכופן להוציאו מן הבית כדי להציל הכהן מאיסור ואם הוא נפל דליכא משום כבוד כופין הקרובים להוציאו מן הבית בשביל כהנים ע"פ אופנים המבוארים וע"ש בח"א :

כב כיון שנתנה התורה רשות לרופא לרפאות ולכן כל היודע ובקי בחכמת רפוא' ה"ז מצוה ובכלל פיקוח נפש הוא ואם מונע עצמו ה"ז שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות • ומיהו לא יתעסק ברפואה אלא א"כ הוא בקי ולא יהא שם גדול ממנו שאם לא כן ה"ז שופך דמים ואם רופא שלא ברשות ב"ד וטעה והזיק חייב בתשלומין אפילו אם הוא בקי ואם ריפא ברשות בית דין וטעה והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואם המית ונודע לו ששגג גולה על ידו (סי' של"ו סעיף א') ומכל מקום א"צ למנוע בשביל חשש ומצוה היא :

כג הרופא אסור ליטול שכר החכמה והלימוד דאבידת גופו היא ורחמנא אמר והשבות לו לרבות אבדת גופו אבל שכר הטורח והבטלה מותר (שם סעיף ב') :

כד מי שיש לו סממנים וחבירו חולה וצריך להם אסור לו להעלות בדמיהם יותר מן הראוי ולא עוד אלא אפילו פסקו לו בדמיהם הרבה מפני צורך השעה שלא מצאו סממנים אלא בידו אין לו אלא דמיהן אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו שחכמתו מכר לו ואין לו דמים ואע"פ שיש מצוה עליו לרפאותו שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא אם מזמנה לאחר ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מוציאין הממון מידו ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן (שם סעיף ג') :

כה אלו לא נתנה התורה רשות לרפאות כדכתיב ורפא ירפא היה אסור לנו להתרפאות שהרי ההולך בדרכי התורה לא יגיע לו שום מקרה ממקרי הזמן משנוי אוירים ולא ע"י מאכלים כדכתיב ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך ר"ל שתהיה בהם הברכה ולא שום דבר רע המזיק והסירותי מחלה מקרבך ר"ל משנוי אוירים (ראב"ע בפ' משפטים) וכתיב עין ה' אל יראיו שהוא ברחמיו משגיח תמיד עליהם והמושגח ממנו ית' ודאי שאין מגיע לו שום נזק וזהו שאמרו אין מזל לישראל ר"ל שאין מונהגים על פי מזל אלא ע"י ית' אך כשאדם אינו מתנהג ומודבק בו ית' אזי נשאר תחת המזל וזהו שאמרו מאן דנולד במזל פלוני כו' היינו שהמזל מראה שיהיה כך אבל ביד האדם לשנות המזל והקב"ה יודע מחשבות אדם כי לא יהיו תחת כוח זה מעין ה' אל יראיו וברא בעולמו עשבים ואילנות וכיוצא בהם שיהיה בהם הטבע להתרפאות בהם ונתן לנו רשות להתרפאות בהם להועיל ע"פ טבע :

כלל קנב דין קריעה (ס"מ) :

א מי שיש לו מת שהוא קרובו והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם והם אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו בין מצד אביו בין מצד אמו ואשתו חייב לקרוע מדרבנן ועונשו מיתה בידי שמים אם אינו קורע ואסמכוה אקרא דכתיב גבי בני אהרן ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו ודרשינן אתם לא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה ומיתה זו ג"כ מדר' כמ"ש במק"א כל העובר על ד"ח חייב מיתה שנאמר ופורץ גדר כו' וצריך שיקרע מעומד שנאמר ויקם דוד ויקרע את בגדיו לפיכך אם קרע מיושב לא יצא וצריך לחזור ולקרוע ולכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת בעוד חימום צערו גדול ומ"מ כל ז' הוי שעת חימום והמנהג הנכון שיאמרו צדוק הדין בשעת יציאת נשמה וכשיגיע לדיין אמת קורע ומברך ברוך דיין אמת עם שם ומלכות כל מצטער עליו :

ב מקום הקריעה אמרו בכל מקום שנראה דהיינו בית הצואר לפניו אבל אם קרע לאחוריו או בשולי הבגד או מן הצדדין לא יצא · וכן אם קרע לרוחב הבגד לא יצא מפני שאינו נראה שקרע אלא נראה שנקרע מעצמו (רדב"ז ח"ג סי' תק"ס) אלא דוקא בית הצואר :

ג ושיעור קריעה טפח דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח · בד"א בתחלת קריעה אבל אם קרע כבר על המת אחד ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר אם הוא אחר ז' לקריעה ראשונה שאם היה רוצה היה שוללו סגי בג' אצבעות וכ"ש דהקריעה ראשונה שעודנה קריעה עולה גם למת זה . ואם הוא בתוך ז' צריך טפח שאין הראשון עולה לו ועל אביו ואמו שהם חמורים יותר שאינו שולל עד לאחר שלשים כמו שיתבאר בסי' ט' אפילו אחר ז' קורע עד שיתגלה לבו כמו שיתבאר שאין אביו ואמו בתוספות :

ד כל העומד בשעת יציאת נשמה של כל אדם מישראל חייב לקרוע · אלא שנוהגין שקורעין בשולי הבגד כיון דיש אומרים דאפילו על אביו ועל אמו יצא בקריעה זו ולכן אע"ג דלא קיי"ל הכי בקריעת קרובים מ"מ בקריעה זו סומכין ע"ז · והטעם משום דזה דומה לרואה ס"ת שנשרף שחייב לקרוע מפני שהוא הפסד גדול ותרדה רבה ולפ"ז צריך לקרוע בין על איש בין על אשה בין על קטן · ויש אומרים הטעם לפי שאין לך ריק בישראל שאין בו מצות ולפ"ז א"צ לקרוע על קטן ונהגו שלא לקרוע על קטן · אך בקטן שלומד מקרא לכ"ע צריך לקרוע ואפילו אם לפעמים עשה עבירה להאבון או שמניח לעשות מצוה משום טורח · אבל הרגיל לעשות עבירה ואפי' לתאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו· וכ"ש על מומר· אבל מומר שנהרג בידי ליסטים מתאבלין עליו דכיון שנהרג הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלין עליו (סעיף ה') ועיין לקמן כלל קנ"ו :

ה מדינא צריך לקרוע על חכם שגדול כמנו אלא שנהגו להקל (וע' דינים אלו בש"ע סעיף ז' ח' י') :

ו על כל המתים קורע עליו טפח בבגד העליון ודיו ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו ואפילו הוא לבוש י' עד שמגלה לבו אלא שנוהגין שלא לקרוע בגד העליון שקורין (דעגיא) שהוא אינו אלא לכבוד וגם לא הכתונת שהוא רק מפני הזיעה · ונוהגין שעל קרובים קורעין מצד ימין ועל או"א מצד השמאל ומכ"מ זה לא מעכב אבל אם לא קרע על אביו ואמו כל בגדיו לא יצא ונוערין בו וכ"ז שאותו בגד עליו אומרים לו קרע אפי' לאחר ל' (סעיף ס') ומ"מ אם יש עליו בגד שחם עליו לקרוע מותר להחליף ללבוש בגד אחר (תפו' מסכי"ל קנ"ח) ואשה כשקורעה על או"א ואם תקרע תחלה העליון עד הכתנת העומדים שם יבואו לידי הרהור ולכן קורעת תחלה בגד התחתון ומחזירה הקרע לצדדין ואח"כ קורעת העליון (סעיף י"ה) :

ז על אביו ואמו צריך לקרוע כל השפה (שקורין זויט) כדי שיהיו הקרעים מובדלים לשניהם · ועל כל המתים אם רצה מניח שפת הבגד שלימה וקורע מהשפה ולמטה אלא שנוהגין לקרוע על כל הקרובים גם השפה (סעיף י"ב) :

ח על כל המתים יש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בצינעה ועל או"א אינו קורע אלא מבחוץ בפני כל אדם (סעיף י"ג) :

ט על כל המתים רצה קורע בכלי ועל או"א דוקא ביד • עכה"מ אם בא להחליף תוך ז' מחליף ואינו קורע ועל או"א אם מחליף תוך ז' קורע כל הבגדים שהוא מחליף דהיינו בחול ולענין שבת מבואר לקמן סימן ח' ואינו מאחה לעולם כמו בפעם ראשון ומ"מ בגדים ישנים שהיו יודעין שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול ללובשו בלא קריעה • עכה"מ יכול להחזיר קרעו לאחוריו תוך ז' אבל לא באו"א (סעיף י"ד) עכה"מ שולל (פי' תופר תפירות שאינו טוב) לאחר ז' • ומאחה (פי' תופר כדרכו) לאחר ל' ואם פגע הרגל בתוך האבילות י"א אע"ג דרגל מבטל אבילות אבל לענין קריעה אינו מבטל וא"כ בערב הרגל מותר רק לשלול סמוך לערב לאחר שהתפללו מנחה (ט"ז ס"ק כ"ד) אבל האידנא נהגו כפוסקים דאין חילוק בין אבילות לקריעה וכשם שהרגל מבטל אבילות כך מבטל קריעה וא"כ אם הוא לאחר ז' מותר לאחות סמוך לערב (ס"ק כ"כ) על א"וא שולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם וכשם שאסור לאחותו כך אסור להפוך צד העליון של הבגד למטה ולאחותו ואפי' הלוקח אותו בגד אסור לאחותו לפיכך אם בא למכרו צריך להודיע ואם מכרו לו סתם ולא הודיע אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים ואסור למכרו לנכרים (סעיף י"ט) ומ"מ אם בא לחתוך סביבות הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתי' בגד אחר שרי לאחר יב"ח לאו"א דאין זה בכלל איחוי הקריעה (ט"ז שם) וכל זמן שאסור שאסור לשלול אפי' לחבר ראש הקריעה ע"י מחט אסור (סעיף ט"ו) :

י על כה"מ אם לא שמע אלא לאחר ל' יום אינו קורע • ומי שאין לו מלבוש שחייב לקרוע בו כדלעיל סי' ו' ונזדמן לו תוך ז' קורע אחר ז' אינו קורע על או"א קורע והולך לעולם כל בגדיו שעליו בשעת שמועה אבל לא אותן שמחליף כדלעיל ס' ט' (סעיף י"ח) וכן הדין אם לא קרע בין שוגג בין במזיד תוך ז' קורע דכל ז' הוא כשעת חימום לאחר ז' אינו קורע ועל או"א קורע לעולם אפי' לאחר יב"ח דאינו בדין שימות אביו ולא יקרע עליו (רמב"ן) • ואם היה חולה ואין דעתו מיושבת עליו כשיחזור לדעתו נקרא שעת חימום וקורע אפי' על שאר קרובים אם הוא תוך ל' אבל אם היה דעתו מיושבת עליו רק שהי' מסוכן ולא קרע הט"ז כ' דפטור לאחר ז' על קרובים והב"ח והש"ך כ' דגם זה דינו כאין דעתו מיושבת (סימן של"ו) :

יא הקורע צריך לקרוע דוקא במקום שלא היה בו קרע דאז אינו קורע שהרי הוא קרוע ועומד אבל הקורע מתוך איחוי אלכסנדרית דהיינו תפירה שהיא שוה מלמעלה ובולטת מלמטה שקורין (הינר נאט) כמו שעושין בתפירת הכתונת או כמו שעושין החייטין שכופפין הבגד היוצא מהתפירה לב' צדדי התפירה ותופרין אותו בב' צדדיו ומותחין אותו עד שאין ניכר התפירה יצא (סעיף כ') :

יב קרע על המת ומת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע אחר בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח • לאחר ז' מוסיף על קרע ראשון כל שהוא וכן מת לו מת ג' בתוך ז' של שני קורע קרע אחר או מוסיף טפח לאחר ז' מוסיף כ"ש וכן מוסיף והולך עד טבורו הגיע לטבור מרחיק ג' אצבעות וקורע נתמלא לפניו מחזירו לאחוריו וקורע מלפניו (וע' בש"ע סעיף כ"ה) וכן מי שמתו לו ב' מתים כא' או שבאה לו שמועה משנים בא' קורע קריעה א' על שניהם • קרע על א' ואח"כ נודע לו על ב' דינו כדלעיל בין בתוך ז' או לאחר ז' (סעיף כ"ג) :

יג מת אביו או אמו וא' משאר קרוביו קורע על אביו או אמו עד לבו ומרחיק ג"א וקורע טפח על האחר. מת אביו וקרע ואחר ז' מת א' מקרוביו מוסיף על קרע ראשון והתחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה • מת א' מקרוביו וקרע ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג"א וקורע מן הצד בשפת הבגד אע"פ שקרע על הקרוב ג"כ בשפת הבגד כדלעיל ס' מן ז' לפי מנהגינו מ"מ כיון שעל או"א חייב לקרוע דוקא להבדיל השפה וכיון שכבר היה נקרע ולכן צריך לקרוע קריעה אחרת שאין או"א בתוספ' שהרי צריך דוקא להבדיל השפה (וזהו כוונת בש"ע סעיף כ"ב וכ"ג וע"ש בש"ך) מת או"א כא' קורע קרע א' על שניהם :

יד אמרו לו מת לך מת סתם וא"י מי הוא וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה ואם קרע וסבר שהיא אביו ונמצא שהוא א' מקרוביו י"א דלא יצא כיון שכונתו לא היה על מת זה (כ ח) אבל בש"ע פסק דגם בזה יצא אפי' לא נודע לו עד זמן ארוך (וכ"מ שכן דעת בש"ך ודלוב שלו מכי' רל"ד סעיף כ"ג וכ"כ שם בש"ז) אבל אם אמרו לו מת אביך וקרע ואח"כ נודע שהוא בנו אם נודע לו תוך כ"ד יצא ולאחר כ"ד לא יצא (סעיף כ"ד) :

טו היה החולה נתעלף וקרע עליו ואח"כ מת אם מת לאחר כ"ד של קריעה צריך קריעה אחרת (כ ס) :

טז אמרו לו מת אביו וקרע ונהג קצת ימי אבילות ואח"כ א"ל לא מת והפסיק וחזרו לומר לו

שאמת היה שמת בפעם ראשון כמו שאמרו הראשונים יצא ידי קריעה (ולענין אבילות יתבאר לקמן כלל קס"ג סי' ס') אבל אם לא מת באותו עת שקרע אע"ג שמת אח"כ כיון שהוא לאחר כ"ד לא יצא (כ"ו) :

יז קטן אפילו לא הגיע לחינוך (כ"מ נסור) שמת לו מת מקרעין לו מפני עגמת נפש פירש כדי להרבות בהספד ומ"מ כיון שאינו אלא מחמת עגמת נפש סגי בקריעה כל שהוא (דו"פ) אבל אם הגיע לחינוך אפי' מת לו מת דל"ש משום עגמת נפש קורעין לו כדין קריעה כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות אבל באבילות המנהג שאין מחנכין אותו אבל דעת הדרישה והט"ז דחייב לחנכו • ונ"ל דזה שייך דוקא אם האב חי שעל האב מוטל מצות חינוך אבל לא על אחרים (ועוד נ"ל דע"כ אין בו מצות חינוך הסרי אפי' ביה"כ מותרין בכל חוץ מן נעילת הסנדל וכה"ג לא מצינו שיהיה חייב לחנך אפי' בנעילת הסנדל וצ"ל דכיון דהוא דבר שיש בו משום צער ל"ג בתינוק אלא דביה"כ כיון דלרוב פוסקים נעילת הסנדל מדאורייתא החמירו בו וא"כ עכ"פ בודאי מותר ברחיצה ולא עדיף מה"כ דמותר גם בנעילת הסנדל וא"כ ל"ש אלא שלא ילמוד ובזה בודאי ל"ש חינוך לבטל מלימודו אע"ג דבט"ב אסור שיטו יום א' ולכן נ"ל כדעת הש"ך בנקה"כ) (סעיף כ"ו) :

יח הקורע בחלוק גזול לא יצא דהוי מצוה הבאה בעבירה שע"י העבירה קיים המצוה אבל הקורע בשבת או בי"ט אע"פ שחלל שבת יצא שהרי אין המצוה בא על ידי העבירה שגוף החלוק אין בו עבירה (כ"מ כ"ס) :

יט קטן שידוע שהוא בן ט' כגון שבעל ופירש ומת קורעין עליו אבל סתם קטן שנולד ומת בתוך ל' אפי' ביום ל' אין קורעין עליו דהוי ס' דרבנן :

כ בחה"מ לרוב הפוסקים קורעין על כל אדם אפי' אם אינו קרובו אלא שעומד בשעת יציאת נשמה ומנהג אשכנז שלא לקרוע בחה"מ רק על אביו ואמו בין שהוא יום הקבורה או יום שמועה ועל שאר קרובים קורעין לאחר המועד ועל אדם כשר נהגו להקל שלא לקרוע כלל ובמלכות פולין שאין מנהג ידוע יש לקרוע על כלם (ש"ך בשם מ"כ) ובב"ח משמע דמנהגנו כבני אשכנ"ז ומ"מ אפי' במקום שנוהגין שלא לקרוע בחה"מ היינו אם אפשר לקרוע אחר המועד אבל היכא דשמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה דאינו יכול לקרוע אחר הרגל יש לקרוע • ואם שמע שמועה רחוקה אפי' על אב ואם אין קורעין בחה"מ דמאחר דכבר נפסק ממנו האבילות לא חמיר הקריעה לדחות הרגל (ט"ז ס"ק י"ח וש"ך ס"ק מ"ו) ונראה לי דר"ל שהוא כבר לאחר יב"ח דאז נפסק האבילות לגמרי משא"כ תוך יב"ח על או"א וצ"ע • (ועיין כלל קכ"ס סי' ו' וע' במ"ק כ' ע"ב משמע דלאחר ל' נפסק האבילות והיינו רק משום כבוד או"א וע"ש בתוספו' ולכן ימתין עד אחר י"ט) :

כא השואל חלוק מחבירו אסור לקרוע בו דהוי גזלן ואם קרע לא יצא כדלעיל סימן י"ז ואם הודיעו שרוצה ל לך בו לבקר אביו עיין בש"ע סעיף ל"ד ל"ה :

כב קורעין על שמועות רעות כגון שהיו נקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם ואפי' לא נהרגו אלא המיעוט מהם וה"ה אם הלכו בשבי (סעיף ל"ו) והשומע ברכת השם ואפי' ברכת הכינוי ואפי' בלשון לעז חייב לקרוע והוא שישמענה מישראל ומומר כזמ"ז דינו כנכרי ואפי' השומע מאחר שאמר פלוני גידף השם חייב השומע לקרוע אבל אם זה האומר לא שמע ממגדף עצמו אלא ששמע מאחר אין זה האחרון חייב לקרוע והרואה ס"ת או תפילין או אפי' מגילה אחת מתנ"ך שנשרף או נקרע או נחתך או נמחק בזרוע (ר"ל בחזקה) בין מישראל בין מנכרי חייב לקרוע שתי קריעות א' על הגוילין וא' על הכתב ובכל אלו הקרעים רשאי לתפור בתפירה רחבה אבל אינם מתאחין לעולם כדלעיל סי' ט' ודין ערי יהודה וירושלים ובהט"ק עיין בחבורי שערי צדק :

כלל קנג דין האבל משעת מיתה עד הקבורה ואיזה זמן נקרא אונן (סי' שמ"א) :

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו לא ינהוג בפניו קלות ראש כדי שלא יאמרו על המת שהיה אדם קל ולכך אין זה טרוד בקבורתו ובאבלו ואינו חושש במיתתו וזה גנאי גדול למת ובכלל לועג לרש הוא אלא יתראה לכל שהוא טרוד ונבהל עת מיתתו וקבורתו לפיכך לא יאכל האבל בבית שהמת בו אלא בבית אחר ואם אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו ואם שרוי בין ישמעאלים עושה מחיצה של סדין גבוה י"ט ובלבד שיהיה בענין שיכול לקום ברוח מצויה דהיינו שתוקע שולי הסדין בארץ • אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ודוקא האבלים אבל אדם אחר שאינו אבל מותר לאכול בחדר שיש בו המת (ט"ז ס"ק מ"ו ונ"ל דהיינו דומה לעושה מלוה בפני המת כגון ללמוד או תפילין וציצית כדלקמן דהתם איכא לועג לרש שהוא יכול לקיים המצוה אבל הכא הוא רק שנראה שקל המת בעיניו ולכן אחר מותר) • ואינו מיסב ואוכל בדרך קביעות ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך לא המוציא ולא בהמ"ז ואפי' אם אחרי' אוכלים ומברכים לא יענה אחריהם אמן ואינו מצטרף לזימון ופטור מכל המצות שבתור' מפני כבודו של מת ויש ביד חכמים לבטל אפי' מ"ע דאורייתא בשב ואל תעשה ופשוט שאם אבל ונקבר המת ועדיין לא נתעכל

נה״עכל המזון שבמעיו דצריך לברך בהמ״ז כדלקמן לענין תפלה (וצ״ע די״ל דלא דמי להפלה דחתנם עד הלות משא״כ הכא דכיון דבשעת אכילה היה פטור א״כ לעולם פטור או אפשר דהכא נמי זמן בהמ״ז עד שעת עיכול כמ זמן ודמי ממש לתפלה) ולטעם זה אפי׳ רצה להחמיר על עצמו ולברך ולהתפלל אינו רשאי וגם אפילו אם יש לו מי שיעסוק בשבילו בקבורה כגון שמת אחותו ויש לה בעל דהקבורה חל על הבעל אפ״ה פטור • אבל י״א הטעם מפני שהמת מוטל עליו לקברו ולכן פטרוהו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולפ״ז אם אין מוטל עליו לקברו הייב ואנן קיי״ל כטעם הראשון ומ״מ אם אין מוטל עליו לקברו או שהעמיד איש אחר במקומו להתעסק בצרכי קבורה ורוצה לסמוך על טעם ב׳ מותר להתפלל ולברך (ועיין במ״א סימן ע״א (וצ״ל דהפ״ס אסור בבשר ויין משום כבוד המת עיין בכ״א) ומ״מ אם הוא אונן על אביו ויש מתעסקין ילך לבית הכנסת לומר קדיש שזהו כבוד המת (שם במ״א ט״ז ס״ק ב׳ וצ״ע דבי״ד סימן שע״ו כ׳ לסיכך):

ב ואם הוא בעיר אחרת י״א דאפ״ה כל דין אנינות עליו וי״א דקרובים שבעיר אחרת אין דין אנינות עליהם אם יש קרובים המתאבלים בעיר ששם המת אבל אם אין שם קרובים המתאבלים עליו חל עליהם אנינות (ש״ך ס״ק ה׳ ומשמע שכן דעתו כדעה זו):

ג מקום שנוהגים שבהפים מיוהדים להוציא המת ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי קבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו וכמו שיש בקהלות ח״ק מותרים הקרובים בבשר ויין ונ״ל דה״ה ופשיטא שמותרים להתפלל ולברך ואפי׳ קודם שהוציאוהו מהבית ששוב אינו מוטל עליהם ולפ״ז לא יפה עושים האוננים שממתינים להתפלל עד אחר קבורה דתיכף כשנתפשרו עם הח״ק בעד מקום קבורה ונתנו להם כל הוצאות הצריכין חייבין להתפלל ואמנם לפעמים שעדין אינן שוין באיזה מקום יקברוהו והוא כבודו של מת או כל זמן שמספידין אותו אזי פטור ותיכף אח״ז מותר להתפלל וחייב (כן נלע״ד) ומקום שנושאין המת מעיר לעיר אם מקום קרוב הוא הוי כאלו מוטל לפניו אבל אם הוא מקום רחוק כגון מהלך ב׳ ימים מותר עד שיבואו לעיר קבורתו (סעיף ג׳):

ד מי שמת בתפיסה ולא ניתן לקבורה לא חל על הקרובים אנינות שהרי אינו מוטל לפניו לקברו וגם אבילות לא חל עליהם כיון דעכ״פ לא נתיאשו מלקברו ואפי׳ המושל מבקש ממון הרבה מ״מ י״ל שיתפייס בדמים מועטים כיון שהדבר תלוי בממון אבל אם היתה הגזרה מחמת שנאה וכיוצא בו שאין עשוי לבטל הגזרה חל האבלות מיד דהוי כנתיאשו מלקברו וכן אם קרובי המת בתפיסה אין אנינות חל עליהם כיון שאינם יכולים להתעסק בקבורתו וכן מי שנהרג בדרך או גררוהו חי׳ או שטפו נהר כ״ז שלא נתיאשו מלקוברו אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות ומונים לו ז׳ ול׳ מיום שנתיאשו מלקברו (סעיף ד׳ וש״ך):

ה אם התחיל להתפלל ונודע לו שהוא אונן נ״ל דיכול לגמור תפלתו כדין בכל הדברים דקיי״ל אם התחילו אין מפסיקין ועוד דכיון דעוסק במצוה דפטור מן המצוה (וכא דסולכך לתת טעם דאוק פטור מכל המצות משום כבודו של מת ולי״א משום דעוסק במצוה היינו דבעוסק במצוה קיי״ל דאם יכול לקיים שניהם חייב וא״כ ה״נ למה לא יברך כמו״א וכיוצא בו דא״א לפטרו מטעם עוסק במצות) ועוד נ״ל דיכול לגמור הפלתו בדרכו וא״צ לקצר בכל ברכה (כדין עומד ונזכר שהוא בעל קרי דהתם התחיל באיסור משא״כ כאן):

ו מי שמת לו מת בשבת וי״ט אוכל בשר ושותה יין אם ירצה דאין חיוב כ״כ שיאכל בשר ויין בשבת אבל מחוייב להתפלל וכן חייב לברך כל הברכות וחייב בכל המצות ומותר לילך לבהכ״נ ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת ונ״ל דה״ה במקום שצריך להושיב גבאים לאחר מנחה להשוות בעד מקום קבורה חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמתחיל ללכת להחשיך ובי״ט ראשון אם רוצה לקברו ע״י נכרי אסור בכלן וכ״ש בי״ט שני שהוא בעצמו יכול לקברו דדינו כחול והל עליו כל דיני אנינות ואפי׳ אינו רוצה לקברו כיון דכחול שויא רבנן ודוקא כשיכול לקברו אלא שהוא אינו רוצה אבל אם א״א לקברו מחמת איזה אונס לא חל עליו אנינות דדמי למי שהוא בתפיסה ומ״מ דוקא ביום אבל בלילה דהיינו מוצאי י״ט א׳ כיון שאין דרך לקוברן בלילה מותר בכל דבר חוץ מללמוד תורה מפני שמשמח ומש״ה אסור שיאמר הגדה ש״פ שיש בו מדרשים אלא ישמע מאחר (ט״ז ס״ק ג׳ ונח״ת סי׳ תקמ״א במ״א סק״ח דלא כש״ך בסק״ט) ומשמע דוקא בליל י״ט לא חל עליו אנינות כיון שאין קוברין בלילה אבל בחול חל עליו אנינות אפי׳ בלילה וכן ביום אעפ״י שיש קצת מניעה כגון שאין הגבאים מתקבצין מחמת איזה ענין אפ״ה חל אנינות ונ״ל דאם מת לו מת בי״ט בשחרית בשעת תפלה במקום שהמנהג להושיב גבאים ולא יכול לקבצם עד אחר התפלה לא חל עליו אנינות וחייב להתפלל דהוי כמו אונס ובמוצאי שבת יאכל בלא הבדלה ולא יתפלל ואם אינו יכול להתעסק בצרכי המת עד שתחשך או עד למחר יתפלל מבע״י של מ״ש וגם יקרא ק״ש עם הברכות שהרי רוב העולם מתפללים בכל יום ערבית מבע״י (במ״ח סימן ע״א בט״ז סק״ד) אבל המ״א ס״ס ק״ג וב״כ א״ר דלא יקרא ק״ש וברכות מבע״י וג״ל דיקרא ק״ש בלא ברכות ולאחר שיקבר המת

יבדיל עד סוף יום ג' בשבת כדאיתא בחיבורי ח"א הל' שבת כלל ח' :

ז מת לו מת קודם תפלת ערבית ולא התפלל ערבית וגם שחרית אסור להתפלל קודם קבורה כדלעיל ולאחר הקבורה אם לא עבר זמנה דהיינו עד חצות היום יתפלל שחרית אבל ת"ע לא יתפלל שכבר עבר זמנה ול"ד לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים דהתם היה מחויב להתפלל אלא ששכח או שהיה אנוס אבל זה כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל ולכן פטור לעולם (וכ' בספר דגול מרבבה וז"ל נראה דוקא שמת ביום ולא חל עליו תפלת ערבית שעדיין היה יום ולא"א להתפלל ת"ע אבל אם מת בלילה רק שהוא עדיין לא התפלל ת"ע כבר חל עליו חיוב התפלה קודם שמת אף שלאחר דמת לא היה יכול להתפלל צריך להתפ"ל שחרית שתים) וה"ה אם לא נקבר עד חצות לא יתפלל מנחה שתים כיון שבשעת חובתו היה פטור ואפי' במקום שהאבל גופא צריך להתעסק בצרכי קבורה מיד כשמתחילין להשליך עפר על המת יקרא ויתפלל עד חצות אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור (מ"א בסימן ע"א וסיים כמו לענין הבדלה והוא תמוה שהרי אדרבה לענין הבדלה קיי"ל בלא דהייב ודלא כרא"ש ונ"ל דס"ל כמש"כ הט"ז בסימן רצ"ו דהבדלה כך תקנו מתחלה שיהיה זמנה עד יום ד' משא"כ ברכת השחר דנתקן דוקא בשחרית וכיון דאז היה פטור לכן פטור ומש"כ כמו לענין הבדלה כוונתו כמו לענין הבדלה לדעת הרא"ש דס"ל דעיקר התקנה היה דוקא במ"ש ולכן ס"ל דפטור וא"כ ה"ה לדידן לענין ברכת השחר) :

ח כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעליו ואינו חייב בעטיפת ראש וכפיית המטה שהרי צריך לילך לצרכי המת אבל אסור לישב או לישן ע"ג מטה אפי' כפויה וכ"ש דאסור בת"ת וי"א דאסור גם ברחיצה וסיכה ושאלת שלום ותספורת ומלאכה אבל מותר לצאת מפתח ביתו ונ"ל דאם יש הפסד לאונן שהתחיל באיזה מו"מ ולא הספיק לגמרו עד שמת לו מת מותר לגמרו ע"י משרתיו או אפי' ע"י עצמו במקום הפסד גדול ובלבד שלא ידחה קבורת המת עי"ז (שהרי הטור כ' בשם רמב"ם ורי"ף גאות דלא חל עליו שום גזרות ז' וכ' שכ"כ התוס' דאינו אסור אלא בבשר ויין ובתשמיש ועיין במ"ק כ"ג ע"ב בתוס' אבל כל דיני אבלות מותר ולכן יש לסמוך עליהם בהפ"מ לפי ראות עיני המורה שלא יתעכב עי"ז קבורת המת) :

ט אונן שיש לו בן לימול אם אפשר לקברו קודם שיוצאין מבהכ"נ בשחרית אזי יתפללו הקברנים תחלה ויקברו אותו וימולו שחרית דאין דוחין זריזות המצוה אבל אם א"א אזי ימולו אותו שחרית ויברך הסנדק ברכת להכניסו דהא מת ומילה מילה קודמת (ט"ז סק"ו) :

כלל קנד דין מי שהכין צרכי חופה ומת לו מת (סי' שמ"ב) :

א בזמן הגמר' היה המנהג שהחתן עושה סעודת נשואין ואבי החתן הוא העוסק בזה ומכין הסעודה ואמה של הכלה היא מכינה להכלה תמרוקי נשים ולפיכך אחז"ל שמי שהכין כל צרכי חופה ואפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו או אפי' לא הכין הכל אלא מקצתו ומת אביו של חתן והוא במקום שאינו מצוי למכור ואם תדחה החופה יפסיד מה שהכין וגם אין כאן מי שיטריח בשבילו כיון שמת האב של חתן או שמתה אמה של כלה והתכשיטין שהכינה הם דברים שאינם מתקיימים וא"כ יש פסידא וגם אין מי שיטריח בשבילם עוד ולפיכך הקילו חכמים אע"ג דשאר אונן אסור בתשמיש הקילו בזה להכנס את המת לחדר ואת החתן והכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש אפי' נשא בעולה (שהבתולה בלא"ה צריך לפרוש מטעם דם בתולים) ואסור לבעול שנית וקוברין המת וכיון שכבר בעל והלה עליו החופה הוי לדידיה כרגל ולא חלה עליו אבילות ולכן נוהג ז' ימי משתה ומותר להתעסק אפי' בדברי' של שמחה אפי' ביום ראשון אע"ג די"א דהוי אבילות מה"ת מ"מ אנן קיי"ל דאפי' יום א' אינו אלא מדרבנן ולכן אפי' בעסק של שמחה דהוי קום עשה מותר (סימן שמ"ב ש"ך סק"ד) ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות והא דהקילו יותר לבעול כשהוא אונן ולא הקילו לקבור המת תיכף ויבעול אחר הקבורה וינהוג ז' ימי משתה ואח"כ ז' ימי אבילות היינו טעמא דאבילות חמור מאנינות ואם יקילו לו לבעול לאחר שיחול עליו האבילות דהיינו מסתימ' הגולל יזלזל בכל האבילות משא"כ מאנינות לאבילות לא יבא להקל דמקל לחמור לא גמירי אינשי (ס"ק ג') וכל ז' ימי המשתה מותר בגיהוץ ותספורות רק שבדברים שבצנעה נוהג ואסור בתשמיש המטה ובחבוק ונישוק ומזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו (ס"ק ס') ולכן אע"ג דשאר אבל מותר ליחד עם אשתו החמירו בזה שכל ז' ימי משתה וז' ימי אבילות אסורין ביחוד כיון שהקילו לו לבעול קודם שנקבר המת יזלזל גם באבילות (ס"ק ו' ונ"ע מסק"כ) ולכן צריכים שומרים והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה דהיינו קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת לביאה מפני קטנותה וכיון דמותר בז' ימי משתה אפי' בגיהוץ ותספורת ולכן אינן עולין לו למנין שלשים אלא מתחיל למנות למנין ל' מז' ימי אבילות אע"ג דמת ברגל הרגל עולה לו למנין ל' כדלקמן כלל קס"ד דהתם עכ"פ נהג מנהג אבילות בגיהוץ ותספורות (ס"ק י') :

ב וכ"ז לא הקילו אלא במקום שיש ב' תועליות דהיינו שמת אביו של חתן או אמה של כלה שאין להם מי שיכין וגם במקום שא"א למכור מה שהכינו שיש ג"כ פסידא אבל אם הוא

במקום שמצוי למכור מה שהכין וא"כ לא יהיה פסידא ונ"ל ה"ה בזמן הקור שלא יתקלקלו המאכלים או אפי' אם יש פסידא אלא שמתה אמו של חתן או אבי הכלה או א' משאר קרוביהם שנשאר מי שיכין להם פעם אחרת לא התירו לדחות האבילות אלא קובר המת מיד ונוהג ז' ימי אבילות ואח"כ עושין החופה דהיינו תיכף ביום ז' מימי אבילות שהרי נפסק השבעה ביום ז' בשחרית ונוהג ז' ימי משתה :

ג וכיון שהטעם משום שאבי החתן ואם הכלה הם מטריחין בשבילם ולכן הקילו במקום פסידא וא"כ אם אין אביו ואמו ראוין להטריח אפילו במקום פסידא לא הקילו ונוהג אבילות תחלה (ט"ז בנקה"כ שם בשם ר' ירוחם) ולפ"ז כ"ש בזמה"ז שדין אב ואם שוין לשאר קרובים דהא שכיח שאר אנשים או קרובים יטריחו בשבילם ולכן בכל ענין נוהג אבילות תחלה ואין בועל עד אחר ג' ימי אבילות ואח"כ ז' י"מ ואפילו כבר ברכו ברכת נשואין דהיינו שמת אחר שנכנסו לחופה אפילו הכי חל עליו אבילות דדוקא לאחר שבעל ה"ל כרגל (ש"ך שם בשם ר' ירוחם בהג"ה) :

ד ומ"מ נ"ל שאם הוא בעיר קטנה שאינו מצוי למכור ויהי' פסידא והנשואין נעשו ע"י שקבצו בשבילן מעות ומת אותו המתעסק ידוע דזה לא שכיח דלא כל אדם ראוי לזה וכ"ש לקבץ על יד וליסע מעיר לעיר א"כ מוקמינן אדינא דגמ' דאם אין לו מי שיטריח וגם פסידא דבועל בעילת מצוה ונוהג ז' י"מ ואח"כ ז' י"א (ואיננו הולך לבה"ק ואינו קורע ולא שום אבילות עד אחר ז' י"מ כל"י בשם מהרי"ל) :

ה ועוד נ"ל בענין כזה שכשרואין שהוא גוסס יעשו החופה ותיכף אחר החופה יבעול ב"מ בבית אבל ואז לכ"ע אצלו כרגל ואם ימות אח"כ לא חל עליו אבילות ונוהג ז' י"מ כנ"ל בסי' א' ואח"כ נוהג י"א ובס"ח סי' תשמ"ד כתב לא יתכן לשמש כשעה שאביו גוסס ע"ש •

כלל קנה דין הלוית המת והספד והוצאת המת (סמ"ג מ"ד מ"ס מ"ו מ"ז מ"ח)

א מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה ואם יש חבורו' בעיר שכל אחד מתעסקת ביומה מותר ביום שאינו יומו וכדלקמן (סי' שמ"ג) :

ב בכפר קטן כשמת בעיר אין שואלין שלום זה לזה וכ"ש שאין שואלין בשלום בבה"ק כשיש שם מת אפילו בעיר גדולה אבל כשאין עם מת שואלין ברחוק ארבע אמות מן הקבר (שם) :

ג הרואה את המת ואינו מלווהו עובר משום לועג לרש ובר נידוי הוא ולפחות ילוונו ד' אמות ואפי' במקום שא"צ ללות את המת צריך לעמוד מפניו ולא מפני המת הם עומדים אלא מפני העוסקים שהם עושים מצוה וכן הדין בכל דבר מצוה שהאדם מתעסק בו צריך לעמוד לפניו • ומצוה לבטל אפי' ת"ת להוצאת המת • ולא כל אדם שוין בזה למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור ואפי' יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו ומי שקרא או שנה ועדיין לא שנה לתלמידים אם יש ס' ריבוא א"צ להתבטל בשבילו דנטילתו כנתינתו מסיני מה נתינת התורה בסיני ס' רבוא אף נטילתה ס' רבוא ומאן דלא קרא ותני כיון שיש לו מי שיתעסק עמו א"צ להתבטל בשבילו ודוקא שיש עמו עשרה ואם יש אנשים בעיר שיוכלו להתעסק עמו א"צ לבטל תלמודו לראות אם מתעסקים עמו דמסתמא מתעסקים עמו ות"ת קודם והיינו דוקא למאן דלא קרי ותני • וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלין שאין לך אחד מישראל שאינו במקרא או במשנה ואשה ותינוק נהגו להקל כמאן דלא קרי ותני • ואפילו לדעה זו מ"מ הרב שלומד עם תלמידים לא יבטל בשביל זה מן הסתם (סי' שס"א ט"ז סק"א) והתינוקות של בית רבן אין מבטלין כלל אפילו להוצאת המת דאפי' לבנין בהכנ"ס אין מבטלין אותם :

ד בד"א שמבטלים לת"ת דוקא ללותו בשעת הוצאתו אבל כ"ז שמוטל לקברו אין מבטלין בשבילו ת"ת אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת ביומו אותה שאינה יומה מותרת ללמוד ולשאר מלאכות ובשעת הוצאה מבטלין מכל שאר מלאכות ובאים ללותו אפי' לא קרא ותני דלא מפלגינן בין לא קרי ותני אלא בביטול ת"ת אבל בשאר מלאכות אפי' אי לא קרי ותני הכל בטלים ובאים ללותו ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות צריכים לתבטל ולתעסק בו עד שיקבור אבל מת"ת א"צ להבטלו אלא בשעת הוצאתו (סעיף כ') :

ה ארון עובר ממקום למקום אם שלדו קיימת (דהיינו השדרה עם הצלעות) צריכי' ללותו ועומדין עליו בשורה כמו במת שלם (סעיף ה') :

ו מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ומצותו שירים קולו לאמר עליו דברים המשברים את הלב כדי להרבות בכי' וכל המוריד דמעות על אדם כשר שמת הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו וכל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים וראוי לקוברו בחייו כן הוא הגירסא בגמרא (סי' שמ"ד וש"ך סק"א שעתיק בהספדו של אדם כשר) ומזכירין שבחו ואסור להפליג שבחו יותר מדאי אלא מזכירין מדות טובות שבו ומוסיפין בהם קצת רק שלא יפליג ואם לא היו בו מדות

טובות

מובות כלל לא יזכיר עליו וחכם וחסיד מזכירין מחכמתם וחסידות' וכל המזכיר למי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו גורם רעה לעצמו ולמת כי הוא לו למזכרת עון שיאמרו לא זה שזה לא היה בו אלא אפי' כך וכך עשה ומתוך כך יבואו להזכיר חטאיו ובכלל זה הכותבים שבחים ותוארים על המצבות (ת"ח) והמת יודע ושומע קלוסו כמתוך החלום וכל שאומרי' בפניו יודע עד שיסתום הגולל (סס ט"ז סק"א) וכשם שמספדין על האנשים כך מספידין על הנשים כראוי להם ונספדת בין האנשים והחכמים ובמקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד חייב לשכור להספיד על אשתו ואם לא רצה בא אביה ושוכר ומוציא ממנו בע"כ (סס):

ז מספידין בני עניים בני חמשה ועשירים בני ששה שעני מצטער על בניו יותר מעשירי' לפי שאין לו שמחה אחרת בני זקנים כבני עניים וצדוק הדין וקדיש יש מקומות שאומרים עליו משעברו עליו ל' יום ויש מקומות שאין אומרים עד שיהיה בן י"ב חדש • ותינוק שיודע לישא וליתן מספ דין אותו במעשה עצמו ואם אין לו מעשים מספידין אותו במעשה אבותיו ואם אין להם מעשים מספידין אותו במעשה קרוביו ובני עשירים ובני חכמים מוסיפין קצת על שבח מעשיהם משום כבוד אבותם (סס):

ח כלה מספידין אותה בין במעשה אביה בין במעשה בעלה (סס):

ט המחותך (פי' שנטל אותו מתוך מן סכנון) והמסורס (פי' שיגל כפוף מן סכנון) והנפלי' ובן ט' מת ועכו"ם ועבדי' אין מתעסקין להספד וללות אבל צרכי מטה וקבור' מתעסקין עמם (סס):

י יורשים שירשו ממון המת ואינם רוצים לפרוע שכר הספדן מוציאין מהם בע"כ דהספדא יקרא דשכב' היא ולפיכך מי שצוה שלא יספדוהו שומעין לו מפני שיכול למחול על כבודו אבל אם רצה שלא לנהוג עליו ז' ושלשים אין שומעין לו כיון דזה חובה על האבל ולא משום כבוד המת אבל אם צוה האב או האם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו בשאר מתים אלא משום כבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם (ט"ז ס"ק ס') ובס"ח סי' תש"כ מצוה לקיים דברי מת כשמצוה על ממון אבל לנהוג בזיון בגופו לא ואם בשביל כפרה שומעין לו:

יא וכן האומר אל תקברוני מנכסי אין שומעין לו דלאו כל כמיניה להעשיר בניו ולהטיל עצמו על הציבור אלא מוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו בע"כ וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו ואפילו האבן שנותנין על הקבר ואפי' נ"הן כמון הרבה לאחרים אין מוציאין מן המקבלים מתנות רק מן היורשים והוא שיניח להם עכ"פ מעט ממון שירשו דאל"כ אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו וכן לענין הספד אם לא ירשו ממנו אינם צריכים לישכור ספדן ואפילו מי שאין לו ממון אם צוה ואמר אל תקברוני אין שומעין לו משום דאיכא בזיונא דחיי (סימן שמ"ח):

יב אסור לתלוש שער לעשות קרחה בראשו משום צער ומבואר לעיל כלל פ"ט סי' ו':

יג העם העוסקין בהספד כ"ז שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד וקורין ומתפללין אין המת מוטל לפניהם הם יושבים וקורין והאונן יושב ודומם הם עומדי' ומתפללים והוא מצדיק עליו את הדין ואומר יהר"מ ה"א שתגדור פרצותי ופרצות עמך בית ישראל ולאחר הקבורה מפסיקין המספד בין לק"ש ובין לתפלה (שמ"ד):

יד אין עושין שני הספדים בעיר אחת על מת א' אא"כ יש שם רוב עם לכלכל את שנים ויהיה בכל הספד עם רב כדי צרכו ואין עושין שני הספדים בעיר אחת על שני מתים אא"כ יש שם לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה (סס):

טו אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת כגון צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל דבר של דברי תורה אסור אפי' חוץ לד' אמות דהוי כלועג לרש כיון שהוא א"י לדבר תורה אבל לכבוד המת אפילו ד"ת ואפי' תוך ד"א מותר ולכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים ואפי' תוך ד"א ויוצא מענין לענין עד שמגיע לספר שבחו של מת מעשה תורתו ומדות טובות שהיו בו דכל מה שעושה לכבוד המת הוי דברים של מת (רדב"ז) ולכן מותר לו' תהלים בבית שהמת בו להציל מרוחות רעות אבל לא יאמרו קדיש וברכו או שאר ד"ת אבל לא כיש שמכונים להראות מעלתם בדרוש שעל המת מה שאינו לכבודו לאו שפיר קעבדי (ט"ז סק"כ) ומילי דעלמא י"א דאפילו תוך ד"א מותר וי"א דתוך ד"א אסור אפי' מילי דעלמא וכל אותו חדר שהמת מונח בתוכו חשוב כד"א (סס ונ"ב"ך):

טז חכם שמת בית מדרשו בטל וספדין אותו כל שבעה אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפי' בשעת הספד ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצין בבית מדרשו אלא מתחברין ב' ב' ולומדין בבתיהם ודין אב"ד ונשיא מבואר שם בש"ע סעיף י"ח ומספידין ת"ח ונשותיהן בבכ"נ ובב"מ אבל לא שאר העם (סס) ואין מניחין ס"ת על מטתו של חכם ואם היה אדם גדול וחסיד ויחיד במקומו יהיה הס"ת עומד בתיבה וכיוצא בו (ס"ג) ובזמה"ז אין נוהגין בזה כלל:

יז ואין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר יב"ח לפי שלאחר יב"ח נשמתו עולה ואינו

ירדת עוד וכל שאין מגעת שמועה אלא לאחר יב"ח פטורין מהספד ואפילו נתעברה השנה כיון שעברו יב"ח אין מספידין (ס"ז סק"כ) :

יח חכם ואלוף וגאון מכניסין אותן לבה"מ ומניחין המטה במקום שהיה דורש וסופדין אותו שם וכשמוציאין המטה סופדין אותו עד בית הקברות וביום הז' עולים לבה"ק ומבקרין אותו וכן ביום שלשים ותכלית יב"ח מבקרין ומשכיבין אותו (ר"ל מזכירים ותפלה בעבורו וקורין אותו בשכבה כמנהג ספרדים וי"מ הספד דו"פ) ואם חל יום ז' בר"ח אינו הולך לבה"ק ולא לקמן (שם ע' כס"ג בשם הכלבו) והיינו לפי המנהג שלהם שהולכין על הקברות ביום ז' על כל מת (ורע עלי המעשה שראו מעשו כן לאדונינו מרנא רבנא רשכב"ג מחותני ר' אליהו חסיד שהיה ידוע ומפורסם לכל העולם לגאון וחסיד ויחיד בדורו שמנו למדו לעשות כן גם אני הולכין לכבדו ועליהם נאמר והכותו ותטמאו את מקדשי ובודאי גורמים רעה למת בזה והלואי נבטל זה שלא להכנים שוס מת בבה"כנ וכה"מד) וכבודו של חכם להוציאו דרך הפתח ולא לשלשלו דרך גגות ובמטה ראשונה ולא לשנותו ב מטה למטה (סג"ג) :

יט מי שמת לו מת לפני ל' יום הסמוכים לרגל לא יספדנו משיכנסו ל' יום הסמוכים לרגל שלא יהיה עצב ברגל ואפילו יש לו איזה הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך ל' שמותר לספדו ואפילו בערב הרגל אסור להספיד עמו אותו דמת שמת לו לפני ל' יום ונ"ל דדוקא על מתו אסור אבל אדם אחר שאינו קרובו מותר להספידו בתוך ל' יום אלא שהאבלים אסורים לכנום להספד (סמ"ז) דהבי דייק הגמרא בשבת דף ק"ה דקתני הקורע על מתו ומשני מת דעלמא ופריך והא מתו קתני (וכן בברכות דף י"ח ע"א דפריך מתו אין אבל מסמרו לא) :

כ בעיר שיש בה שני מתים מוציאין אותו שמת ראשון ואח"כ מוציאין את השני ואם רוצין להלין הראשון לכבודו כדלקמן סימן כ"ט מוציאין השני דהא בלא"ה לא יוציאו עכשיו הראשון • אבל חכם ות"ח אפילו מת התלמוד ראשון מוציאין החכם וכן ת"ה וע"ה מוציאין הת"ח וכן איש ואשה מוציאין האשה מפני שקרובה לבי"ת הניוול • הוציאו הראשון וקברוהו אין עומדים עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבילים עד שיוציאו השני כדי שלא לעכב קבורת השני • הוציאו השני וקברוהו באין ועומדין בשורה על הראשון והשני באחד (כ"כ בדו"פ נהדיא בשם הרמ"ל ובש"ך סי' שנ"ד סק"ד כ"ל שיש שם טעות דמוכח ונ"ל ועומדין בשורה ע"ש) אבל אין מנחמים שני אבלים כאחד אלא מנחמין את זה והוזרין ומנחמים את חבירו או נחלקים לשתי כיתות כת זה מנחמים את זה והשני את זה אא"כ היה כבודם וקילוסם שוה אז מנחמים השנים כאחד (סימן שנ"ד) ואין מוציאין ב' מתים במטה א' אא"כ כבודן וקילוסן שוין ומעשה בא' שנפל הבית על ב' בניו ובתו ושאלו את ר"י ואמר הוציאו שלשתן במטה א' וג"נו את התתנים ר"ל זכרי' בראש א' והכלה בראש א' והיו מקלסין לפניהם הוי חתנים הוי כלה (ת"ח בשם תוס' שמחות) וסימים אבל אם יש להם מעשה עצמן שאין א' שוה לחבירו אף שהם בני אב א' אין מוציאין אותם כא' שאין כבודן וקילוסן שוה :

כא תינוק בן ל' יום יוצא בגלוסקמא שהוא נסר רחב קצת הניטלת באגפים (ר"ל בזרועות) ומנדנו שנושא בתוך סל או עריבה תחת הכלבוש ועומדין עליו בשורה כו' • בן יב"ח יוצא במטה ויש מקומות בפחות מב' שנים מוציאין אותו עד בית הטהרה כנ"ל ומבית הטהרה עד הקבר במטה • וכל היוצא במטה רבים מצהיבים עליו (פי' כשחוזרים מנ"ה עוברים לפני האבל בשורה וכ"א אומר לו תתנחם) (כאבר בגולה) ושאינו יוצא במטה אין רבים מצהיבים עליו וכל הניכר לרבים רבים מתעסקים בו ושאינו ניכר לרבים אין רבים חייבים להתעסק בו (סג"ג) :

כב אין מוציאין מת במטה אא"כ היה ראשו ורובו קיים (שם) :

כג תינוק שמת קודם שנימול מוהלין אותו על קברו בלא ברכה משום תקנות הפושעים שהקב"ה מעביר הערלה מן הקטנים ונותנה על פושעי ישראל וקוראין לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחית המתים ואין עושין כן אפילו בי"ט שני דאסור לקבור בי"ט נפלים דאפילו לטלטלו אסור ועיין הל' מילה (שם) וע' כלל קמ"ה סי' י"א :

כד אין מניחין מטה של אשה ברחוב מפני הכבוד מפני שקרובה לניוול (סג"ס) :

כה יש מקומות נוהגים שהאבלים הולכים לפני המטה ויש לאחר המטה ויש מקומות שהאבלים יוצאין ראשון מן הבית והקרובים והמטה אחריהם והרחוקים נוגעים המת על המטה ולוקחים האבילים והקרובים המטה על כתפיהם ואח"כ שאר העם (וג"ס) ובמדינתינו אין מנהג בזה אלא הולכים בין שאר העם ונהגו עכשיו שהנשים המלוות הולכות דוקא אחר המטה ואחר שהלכו האנשים אבל לא יצאו לבה"ק שגורמים רעה ח"ו לעולם ולכן יש למנעם (סג"ס) :

כו אם פגעו מת וכלה זה בזה מעבירין המת מלפני הכלה להכנים לחופה דלעולם מצות החיים קודמת למצות המתים וכן אם אין בעיר כדי לזה ולזה מקדימין ומכניסין הכלה לחופה ואחר כך קוברין המת אבל לאחר שנכנסו לחופה ויש למניהם לנחם אבל ולשמח חתן תנחומי אבל קודם וכן הבראת אבל קודם למשתה של חתן שהחתן אוכל משלו ומאכיל לאחרים

והאבל אינו אוכל משלו עד שיאכילוהו אחרים · בד"א שיש בידו סיפוק כדי שניהם אבל אם אין בידו כדי שניהם משתה החתן קודם · חתן ואבל בבהכ"נ יוצא החתן עם שושביניו תחלה ואח"כ האבל והמנחמים · וכן הקרואים שלהם אוכלים עם החתן כשירצו ולא עם האבל · מילה ומת מילה קודמת · כ"ז מיירי בסתם מתים אבל מת מצוה הוא קודם לכל דבר שבתורה כדלקמן סי' שע"ד וע"ש מה נקרא מת מצוה (פ"ס) :

כז שורפין על המלכים ועל הנשיאים מטתן וכלי תשמישן ואין בזה משום דרכי אמורי ולא משום בל תשחית שזהו כבודם שלא ישתמשו בהם אחרים ולכן דוקא מטתן וכלי תשמישן ולא דברים אחרים אבל על ההריוטות אסיר דאיכא יוהרא ובל תשחית (סמ"ח) שאר דינים נתבאר בכלל זה סי' י' וי"א :

כח כל דבר שעושין משום עגמת נפש אין בו משום דרכי האמורי לפיכך אם רצו מתירין שערות לכלות ומגלים פני חתנים ונותנים דיו וקולמס בצדו ותולין מפתחו של מת ופנקסו בארונו ומיהו עכשיו לא נהגו כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג ועושין חופות לחתנים וכלות וזה נוהגין גם בקהלתינו להוליך לקבר' תחת חופה ועם כ"ז · ותולין בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש אבל דברים שהביאו אוכל נפש אסור מפני שנאסרים בהנאה כדלקמן בכלל שאח"ז וא"כ עובר משום בל תשחית (ס"ן) :

כט אסור להלין המת שנאמר לא תלין כו' כי קבור תקברנו ביום ההוא אבל מותר להלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין או שיבואו קרובים או מקוננת דלא רבתה תורה קבורה לכל המתים אלא דומיא דתלוי שהוא דרך בזיון אבל כשהוא לכבודו לא רבתה · וכל המתים הממהר להוציא מטתו ה"ז משובח לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל עליהם הרבה הלכך יותר כבוד להם כשנקברים מהרה משיעמדו הרבה ולא יספידום אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציא ה"ז מגונה אא"כ היה ע"ש או עי"ט או שהיו גשמים מזלפים על מטתו (סג"ז) :

ל מת שלא היו לו צרכי קבורה וגבו לו והותירו אם כשגבו אמרו הגובין שיתנו למת זה ולכן אם מת יתנוהו ליורשיו דאע"ג דהמת לא זכה בהן לא מטעם זכי' דאינו בר זכי' ולא משום האסור בהנאה כדלקמן דהזמנה לאו מלתא אלא כיון שביזו אותו וגבו לצרכו מוחל לזילותיה לגבי יורשים אבל אם גבו סתם לצורך מתים ישאר ביד הגבאים לצורך מתים אחרים ולכן נכון שהגבאי לא יבקש מהקהל לצורך מת מיוחד (סג"ז) ועיין לעיל כלל קמ"ח :

לא נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן בין אותם שהם לפני המטה ובין אותם שלאחריה כיון שיש למטה צורך בהם דהיינו שיש חבורות המזומנים לכך פטורים מק"ש דהעוסק בכ"יזה פטור מן המצוה ושאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהם חייבים · וכן החופר קבר למת פטור מכל המצות ואם הם שנים או יותר כל הצריכים לצרכי החפירה בבת א' פטורים ואם יש נוספים נשמטים וקורין וחוזרין אלו ומתעסקים והאחרים נשמטים וקורין (סס"כ וכמ"ח סי' ע"א) וכן המשמר את המת אפילו אינו מתו פטור ואם היו ב' משמרים זה משמר וזה קורא ואח"כ משמר זה וקורא זה (סס) :

לב אין מוציאין את המת סמוך לק"ש כל שאין שהות להוציא לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין כדי לקרות ומ"מ בק"ש של ערבית יש להקל כיון דזמנה כל הלילה ומ"מ אם הוא מפלג המנחה יקרא ק"ש ויקברנו (סימן פל"ח וכמ"ח סימן ע"כ) :

לג מת בע"פ מוטב לאכול קודם ואח"כ יוציאו המת ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין לאכילה ואם לא יוכלו אח"כ לאכול חמץ יאכלו בשר ודגים וכיוצא בו (מ"א סימן תמ"ג) :

לד במקום שיש כתפים מיוחדים לשאת את המטה אסורים בנעילת הסנדל שמא יפסוק סנדלו של א' מהם ונמצא מתעכב מהמצו' ודוקא שאין שם אדם זולתי אלו הנושאים אבל בזמנינו שיש שם ב"א חוץ מהם דאז אעפ"י שיפסוק סנדלו של א' מזומנים תיכף אחרים לשאת ומ"מ ראוי שלא ילבוש סנדלים רבזה ש"ך שמא יפול מרגליו אבל במנעלים ליכא למיחש (א"ח סעיף ג' בט"ז וש"ך בנקב כ) :

כלל קנו דין המאבד עצמו לדעת ועל מי שאינן מתאבלים (סי' שמ"ה שמ"ז)

א המאבד עצמו לדעת הוא רשע שאין למעלה ממנו שנאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וחמור מכל חייבי מיתות שבתורה שיצרו גבר עליו לגאוה או כעס וכיוצא בו ובשביל יחיד נברא העולם וכל המאבד נפש א' כאלו מאבד עולם מלא כ"ש שהרשע הזה איבד עולם מלא בידיו ולכן אין מתעסקין עמהם לכל דבר לא קורעין ולא מתאבלין ולא מספידין אותן אבל קוברין אותן ולובשין אותן תכריכין ומטהרין אותן ועומדים עליו בשורה ואומרים עליו

ברכת אבלים כללו של דבר כל דבר שהוא משום כבוד החיים עושין להם (עד"מ בש"ך בס"ק פ' דלרמב"ן והטור קורעין עליו ולפ"ז ס"ל דמתאבלין עליו אלא שאין מספידין עליו עיין ב"י אבל לבש"ע שכתב כרמב"ם דאין מתאבלים דס"ל דאבילות אינו כבוד החיים וא"כ דאף הקרובים אין קורעין עליו וע"ש ברמב"ם פ"א מהל' אבל ובלח"מ) :

ב מסתמא לא מחזקי' אינש ברשיעי ואומרים שהיה באונס ולכן אם ראוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך ע"ג סייפו אמרי' שמא אחר עשה לו אבל אם אמר ראו שאני עולה באילן ומפיל עצמי וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהיה מיצר (רמב"ם) אע"פ שלא ראוהו מפיל עצמו כיון שאמר הריני עולה וראינו שעלה ה"ז בחזקת מאבד עצמו אבל אם לא ראוהו שעלה אע"ג דאמר אעלה אדיבורי' לחוד לא מחזקי' במאבד כו' (שם סעיף כ') ומש"כ בפרישה דלשון רמב"ם לא משמע הכי לא הבנתי כלל דאדרבה איפכא הוא :

ג הרגיל לעשות עבירה אפילו לתיאבון אם לא התודה קודם מותו אין מתאבלין עליו ואם התודה מתאבלין עליו ואפילו גנב וגזלן ואפילו מת על מטתו כיון שהתודה מתאבלין עליו וכ"ש נהרג בדינא דמלכותא דאפילו כופר בה' שנהרג מתאבלין עליו דכיון שנהרג מיתתו ה"ל כפרה ומשמע אפי' לא ידעי' אם התודה ולא אמרי' דגנב וגזלן ה"ל כמאבד כו' דספר שלא יתפש שימלוט (שם) :

ד קטן המאבד כו' חשוב כשלא לדעת וכן גדול המע"ל והוא אנוס כשאול שהיה מתירא שמא יעשו בו פלשתים כרצונם וכן המאבד עצמו מפני שירא שיענו אותו בענוים קשים אין מונעין ממנו שום דבר :

ה מי שנתנדה משום אפקרותא שעבר עבירה ומת דינו כמאבד ע"ל בכל דבר ומניחין אבן על ארון אבל נדוהו משום ממון כיון שמת פטור מנדוי גם ומספידין אותו כראוי וגם לא מניחין אבן :

ו כל הפורשים מן הצבור והן האנשים שפרקו עול המצות מעל צווארם ואין נכללין בכלל ישראל בעשייתם ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובהמ"ד אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כאה"ע וכן המומרין לדת ישמעאלית ומוסרים לאנס לא די שאינן מתאבלים עליהם אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים על שנאבד שונאו של מקום שנא' באבוד רשעים רנה ומעשה בבן אחד מהגדולים שהמיר וישב עליו י"ד ימים תיכף (אמת כן נמלא בהג"ה ס"פ א"ע ומשמע תיכף כשהמיר אך שמעיין בב"י סי' שמ"ס ד"ס כל הפורשים כו' שכתב דלתפוני לערה הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה משמע שישב עליו י"ד יום כשמת וכש"ז כתב בפירוש כשמיר ומת) אבל בשעת המיתה א"צ לישב אף ז' ימים ומ"מ עכ"פ צריך לבכות ולהתאבל עליו על שהביא רשע זה בעולם (וע' בכל"י בשם ספר חסידים) כשהמיר ז' בשביל הגוף וז' בשביל הנפש שנאבדו ממנו (הג"ה ונכוש) (אבל מי שלא רצה ליתן מסים וארנונית עם הצבור אע"ג שזה חשוב נמי פורש מדרכי צבור מכל מקום לא חמיר כולי האי ומתאבלין עליו אבל אין שאר בני העיר צריכין לבטל ממלאכתו בשביל לעסוק עמו) (סעיף כ') :

ז קטן שהמיר עם אמו או עם אביו ומת לא היו מתאבלין עליו :

ח מי שנפל בים או טבע בנהר או אכלתו חיה אין מונעין ממנו שום דבר אבלות :

ט מי שקרובו שמתאבל עליו צלוב עמו בעיר לא ישהא בתוכו שהוא גורם לבזות המת שאומרים אותו פ' הצלוב היה אחיו של פ' ודוקא צלוב בעיר אבל במדינתנו שצולבין חוץ לעיר אפי' לא נקבר או אפי' צלוב בעיר אלא שקברוהו מותר לדור בעיר (שמ"ו) :

י סי' שמ"ז נתבאר לעיל בכלל הקודם סי' י"ט :

כלל קנז דין התכריכין והטהרה (מסי' שנ"ט עד סי' שנ"ג)

א בראשונה היו עושין בגדים נאים ויקרים למת שהוא מודה בתחיית המתים וכשראה ר"ג שהעניים מתביישין וברחו והניחו המת נהג בעצמו שלא לקברו אלא בבגדים לבנים ולכן אין קוברין המת בתכריכים יקרים אפילו לנשיא שבישראל אלא לקבור בבגדים לבנים ומ"מ נהגו לחזור אחר בגד פשתן נאה אבל בחשובים יותר מראי ודאי אסור (ש"ך) ומותר לעשות התכריכין משעטנז דכתיב במתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצות ואין קוברין אלא בטלית שיש בו ציצית ולפי שיש מחלוקת די"א דא"צ ציצית שהרי פטור מן המצות וי"א משום לועג לרש עושין ציצית ונהגו לקברו בציצית אך שפוסלין א' מן הציצית והיותר נכון כשמונח כבר בקבר אזי יכניסו ציצית א' בכנף (ש"ח) ומכ"ש מי שהיה נזהר בציצית בהיותו שמניחין לו ציצותיו (ד"מ) :

ב האיש אינו מרך ומקשר האשה משום הרהור אבל האשה כורכת ומקשרת האיש דאין בה הרהור כ"כ (ש"ך) :

ג מת ותכריכי המת דישראל לכ"ע אסורים בהנאה ושל נכרי מחלוקת הפוסקים (עיין נקס"ב ובפל"ע סב' אבל) דכתיב ותמת שם מרים וילפינן שם שם מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסורה

אסורה בהנאה כך המת והכריכין ודוקא שהזמינו לצרכו ונתנם עליו אבל בהזמנה לבד אפילו שאם לצרכו לאחר שמת לא נאסרו דהזמנה לאו מלתא הוא וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך בתחלה לא נאסרו (סמ"ס):

ד נויי המת המחוברים בגופו כגון פאה נכרית וכיוצא בו אסורים אם הם קשורים או קלועים בו אבל אם אינן מהודקין בו אלא שתלוי ביחד מותר וכן טבעות שבידם ונזמים אע"ג שהם עליו מותרים בד"א בסתם אבל אם צוה שיתנו נויי גופו המחוברים בו ליורשיו או לדבר אחר מותרים כיון שאינו מגופו ממש אבל שערו ממש אפילו אם צוה עליו אסור בהנאה כמת עצמו ואשה שיוצאת ליהרג נהגין בשערה אע"ג שנגמר דינה או שערותיה נאסרים עד שתהרג (סס):

ה כלים שזרקן על המת מחמת מרירות הלב ע"מ לקברן עמו במטה הנקברת עמו ר"ל שנושאין אותו בה ונגע לקוברו במת אסור בהנאה מדרבנן גזירה משום הכריכי מת ודוקא שהם שלו דאם המשל אחרים קי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולכן אם היו אביו ואמו מזרקין עליו כלים מצוה לאחרים להצילן דהוי כהשבת אבידה דודאי שיתחרטו אח"כ אבל אם כבר נגעו במטה הנקברת אסורים אבל אם נגעו במצע שמניחים על המת או הכר וכסת שנותנים תחת מראשותיו או סדין וטלית שפרסו על הארון או על המטה שמוליכין בה המת לקוברו אינו נאסר וכן הדף שמטהרו עליו וכל הכלים שמוליכין המת עליהם לקבורה לא נאסרו שהרי לא נתנם שם ע"מ לקבור עמו (סס):

ו המציל כלים מלזרוק עליו חייב בשמירתן ולכן אם החזירן לאביו וזרקום בענין שנאסרו חייב המחזיר לשלם דהוי כזרקן למקום גדודי חיות ולסטים (סס):

ז כל המרבה כלים על המת ה"ז עובר משום בל תשחית (סס):

ח מביאין מים ומחממין אותו ומרחיצין כל גופו ואיבריו ופניו וראשו ויטהרוהו במתון ובטהרה ובנקיות בין האצבעות ידים ורגלים ובין האזנים ויחופו ראשו ויסרקוהו בדרך שעושין החיים ויטלוהו צפרני ידיו ורגליו כדי שיבא למנוחה בטהרה כמו שהיה רגיל לילך בשבת לבהכ"נ (ומ"מ במקום שאין המנהג אין ראוי לשנות המנהג לכן ראוי ליטול הצפרנים בכיתו קודם שיוליכו לבה"ק) ואח"כ לוקחין ביצים ויין וטורפין יחד מעורבין ומרחיצין ראשו והמתעסקין בו רוחצין ידיהם במלח ומים ונהגו לתקן בדי פשתן בלא אימרא ותופרין בלא קשר ומלבישין אותו מכנסיים והלוק • ואנפליא יילצונש (ר"ל אלקין) • וחלוק סרגניזא (ר"ל קיטעל) • וחגור פשתן חוגרין אותו • ותגור של מכנסיים כמו כן פשתן • ועונבין אותו אבל לא קושרין שום קשר ולא בחוטי הראש • ומצנפת ובגד שמעטפין אותו סביב שקורין וואלטורה (ר"ל סובב) (כ"ז כרוקח) (ואם היה לו טלית גדול ואחר מיתה רוצים להחליף של טלית גרוע להלבישו לא נכון לעשות כן) (כל"ו) ול"ל דאם היה יתומים קטנים ערים אומדין דעתו של אב אם רוצה מתקנים נגיו או יחליפו) ולאחר שטיהרוהו לא יניחו אותו באותו מקום שטיהרוהו אלא ישכיבוהו כנגד הפתח לפנים מן הבית • ואין מהפכין את הדף שטיהרוהו עליו כי סכנה יש בדבר פן ימות א' תוך ג' ימים (ס"ח) ולא ינשק אדם את ילדיו כשמתו כי הוא סכנה גדולה וכ"ש שלא יחזו בידם של מת ויאמר שיליכנו עמו (סס) והמלבישים את המת יכוונו שכשם שהם מלבישים הגוף כך תתלבש נשמתו בלבושים רוחנים בג"ע וכשיגיעו עמו ל' אמות מן הקבר יעמדו עמו כל ד' אמות (וכ"ל כדי שיעמדו ז' פעמים כנגד ז' מעמדות שהם נגד ז' הבלים וח' מדורי גיהנם וז' דינים החולפים על המת וכן נוהגים) וביום שאין אומרים תחנון א"צ להעמיד וישהו מעט שם שזה קצת כפרה למת (ז"א בשם רלב"י):

ט מעצימין עיניו של מת וכבר כתבתי ע"פ זוהר שמי שיש לו בנים אזי בנו הבכור יעצים עיניו כמש"כ ויוסף ישית ידו כו':

י ישראל שנפל מאליו ומת אם יש פצעים בגופו ויצא ממנו דם וא"כ יש לחוש שמא נבלע דם הנפש בבגדיו ובמנעליו ולכן אין מטהרין אותו וקוברין אותו בבגדיו ומנעליו רק למעלה מן בגדיו כורכין אותו בסדין שקורין סובב ונוהגין לחפור במרא וחצינא בקרקע שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין אותו עפר שנבלע בו הדם ומ"מ נ"ל דוקא בגדים שהוא מלובש בו קוברין אבל אם נתז מן הדם על שאר בגדים שאינו מלובש בהן וכן אם הניחוהו על כרים וכסתות ועדיין הדם יתא א"צ קבורה אלא יכבסם היטב היטב עד שלא ישאר בהם רושם דם והמים ישפכו אל קברו עיין ב"א סי' א • ואם לא יצא ממנו דם פושטין בגדיו

בינת אדם

א שאלה בע"ז בכסליו תקס"ד בנפש כפי האירי כשו"ס ונהרגו ל"ח נפשות וכו' ... הפרו ופקחו הגלים עד שמצאו כל ההרוגים אך היו גוסים נמצאו לאחרים לאחרים והתי' ... ובנה בנפש במרתף ... ומצאו בו איזה הרוגים היו להפליג הלבנים והעפר לתוך המרתף עד שמצאו מספר הנפשות שהיו יודעים שהיו בהם ... קרוב לגג [illegible] שמא נסתר במרתף עד עמוות והתי' ... ונתמה תקס"ד ... נפנות ... ונמצא עמוס שאמרו הרופאים ... טמאות אדם וגם נמצא ... בו והאי גלגולת ... ודם ... ודרום ... והנה אני ... [illegible] נמצא

בגדיו וטמהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין כשאר מתים וכן מי שנטבע במים פושטין בגדיו ודינו כשאר מתים (ש"ך בשם רש"ל וכ"מ סימן שס"ה) והט"ז כ' דהמנהג לקבור הנטבעים בבגדים הנמצאים והיכא דנהוג נהוג ובמקום שאין מנהג נ"ל דיש לעשות כמש"כ הש"ך • ואפילו אם יצא ממנו דם אלא שכבר פסק ופשטו בגדיו וחי אח"ז איזה ימים ומת מטהרין אותו ועושין לו תכריכים • ונ"ל דאע"ג שהוא מלוכלך מדם שיצא ממנו אפ"ה מטהרין אותו דבודאי אין לחוש לקבור דם שיצא מן האדם בחייו דדוקא כשיצא ממנו דם בשעת מיתה דחיישינן שמא הוא דם הנפש או נתערב בו אבל לא מה שיצא ממנו קודם מיתה בודאי :

יא וכן יולדת שמתה מחמת לידה דינה ממש כהרוג דאם ידוע שיצא ממנה דמים מרובים אי מטהרין אותה אבל אם כבר כלה הדמים לצאת ומתה דאין לספק בדם הנפש עושין לה כשאר מתים ומ"מ הרבה קהלות נוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכין ולהלבישה בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהן הסדין (ש"ך) ויש מקומות שמלבישין לכל יולדת שמתה תוך ל' ללידתה בגדים ומנעלים (ס"ז) ויש מקומות שמלבישין בגדים נאים (ת"ח) ונהרא נהרא כו' :

יב והנהרג ע"י נכרי אפי' לא יצא ממנו דם כלל כגון שנחנק קוברין אותו כאשר הוא נמצא כדי להעלות חמה (ש"ך שם) :

בינת אדם קבורה

לאחר ואמנם הג' כמרתף ישיה שהם הרים שאמרנו א"כ וזה נראה אני מפני עד קרקע בתולה ובעיני להיהודים שמפנים כשימותו לפעמים הכורות והעפר נראה מרתף זה לקבור אותו שבגיהו שלא יתארו נפילין לתוכו לזה עלם אך ראיתי שלא נהגו ככל הערך ובפרט אני כמרתף הב' שמבעת ישיה אחר כוס סולמ"ה גדולה כאופן שאין תשם בכל כתלי רק מחמת אני במרתף כזה שברשעים שעג גג ככפים ישיה מאכיל על אני כמרתף הנשאר בלה שבוי הם מותר לכהנים ליכנס לבתי כתלי והספיקות הנופלים לכהנים בו מחמת כפה רביעית דם שנבלע בקרקע כי מחמת רקב ג' שאלה יש רובע עצמות וכל א' מאלו ג' ספיקות מטמאין באהל ד' אף אם לא נתוס לזה שאלה יב שנה כמעורה ולא גרע מבית הפרס :

תשובה מחמת ב' רביעית דם אי' לכאורה בזה ס"ב דם שנבלע בבית הבית טמא וא"ל טהור ולא פליגי כל מבלים דמשיקרא כא בבלים דנבסוף וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהל' טו"מ ועוד דלאחר שנבלע אין בו אלא דין רקב ועיין בנדה נ"ז ע"ב ברש"י ותוס' שם ד"ה נמצאו כרוב וברמב"ם פ"ג הל' ת' כתב הכ"מ דהרמב"ם רקב מדם טהור לגמרי ובאמת מרש"י ותוס' והר"נ לא משמע הכי ודינו כרקב :

ולספק ב' מחמת רקב מן מבואר או מדם אי' לכאורה בנזיר ל"א שם שהסבר אין בו רקב וכ"פ הרמב"ם פ"ג הלכה ד' ואמנם בג' מחמת רובע עצמות ל"ע גדול והנה תחלה צריכין הע נידע כא דאמרינן בכ"מ בית הפרס דרבנן וקי"ל בהלכות פ' י"ח ג' בית הפרס הן השדה שנחרש בו קבר וגם שאבד בה קבר כו' וכתב הר"ש שם מ"ג דשדה שאבד בה קבר ברה"י דאורייתא כי נבקעה מיתות הגאונים דקי"ל בהלכות פ"ו דעזרות דמטמא אפילו בס' כיון דהוי ס"ס וכן פי' הרמב"ם בפ"ב מהל' טו"מ ומשמע ודאי דהוי ספק דאורייתא וכן הדעת נוטה דכיון דליתא שנאבד בו קבר הוי ס' דאורייתא דודאי נחרש בו קבר הוי ס' דרבנן כמו שכתבו תוס' במ"ק ה' ע"ב ד"ה משום דמסתמא לא הגיע במחרישה עד המת ואוקי אחזקת טהרה וכדמוכח שם בש"ס נבדיא כין מחרש נאבד ואפ"ה נידון דידן הוי השדה שנאבד בו קבר והוי ס' דאורייתא שאלה יש כאן רובע עצמות ומשמא הפי' כאהל ואמנם י"ל דהוי ס"ס שמא אין כאן רובע ואת"ל יש כאן רובע שמא אינו מאדם א' ושמא אינו תחת האהל רק שום בהגג במרתף שאינו תחת הגג וכעין זה כתב הר"ש פ' י"ח מאהלות משנה ג' והבי"ת הרב שם אך י"ל דדוקא התם בחרש תפוח שנאבד דכיון דהגם אין כאן אלא טומאה דרבנן בס"ס כמש תוס' מ"ק אבל הכא יש ס' דאורייתא וקי"ל דס"ס ברה"י שמא כדאורייתא בעזרות פ"ו וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהל' טו"מ בשפחים י' ובכ"מ נ"ה ע"ב משמע מתוס' דאפ"ג דבכל נטמא ברה"י מותר ואפי' מדרבנן אבל טומאה דרבנן דר"ש ומקום דקי"ל טוהים שמא מדאורייתא ע"ש ואמנם מדברי הרמב"ם בפ"ט מהל' טומאת מת הל' י"ג משמע לכאורה דה"ל

דאפילו בטומאה ס"ס אינו אלא מדרבנן וכ"מ בב"ב שם כתו לדעת רש"י ורשב"ם ועיין בחי' רשב"א בב"ב דף נ"ה שמייתי מתני' דכל שאתה יכול לרבות ס"ס ברה"י טמא לדעת רש"י ורשב"ם וכוודאי זה בזה תליא דאי ס"ס טמא מדאורייתא א"כ כי אסיר רחמנא לכהנים אטומאה בודאי גם אס"ס אוסרו אבל אי טמא דאינו אלא מדרבנן אינו כמה דברים שהתירו לכהן בברכות י"ט משום כבוד הבריות ובעירובין מ"ז לגמוד תורה ולישא אשה ועיין בתוס' פסחים ל"ב ע"ב ובע"ז י"ג בתוס' ד"ה ללמוד מה שכתב בשם השאלתות ומשמע שם דלכל מצוה מותר בלא מיאון ובתשובות רשב"א סי' פ"ג בשדה זו שיש קבר שמצא בשכונת ישראל ולא נודע אם לנכרי או ישראל אם שאמר דהוי ס' טומאה ברה"י והשיב וז"ל כל כה"ג ב' ספק ואפילו ברה"י שלא אמרו רה"י ורה"ר אלא בדאיתחזק איסורא כגון ע' לפרדסים ושרץ ונגע בא' מהם וא"י באיזהו א"נ ברגלים נדבר וא"נ אע"ג דלא אתחזק וכוא דנ"ל כל דברים כו' ע"ש וגם בתוס' בסוטה כ"ח ד"ה ר"ס משמע דמספקא להו אם גמרי' מסוטה היכא דלא אתחזק איסורא והר"ן בחי' ריש מה כתב בספיקות דלא ילפינן מסוטה אלא בספק טומאה הוא בודאי כמו הכתוב והספק הוא רק על האהל אם קבלה הטומאה וכ"ל שזה ג"כ דעת הרמב"ם ובזה יתיישב בשם הלכות חי"ל ס' ע"ז מהל' אה"ט מפני מה טיהרו חכמים ס' טומאה ברה"ר שהרי כלבור שאין שבת בטומאה כו' אבל טומאה ודאי נהיית ק"ו לספק מאיסור כל הספיקות מדרבנן כמו שביארנו ומפני מה בהזכירו בס' רה"י שהרי טומא כו' עכ"ל ודבריו צ"ע :

כמו שהקשה בתשו' מהרי"ט ח"ב סי' א' דאמה נתן טעם לכל הספיקות מדרבנן ולא יגיף מק"ו ואדרבה שמא ק' על הך כלל דהוי ס"ד דכל הספיקות מדרבנן לא"ל נאמרי מספק ועוד דהא שם סוטה נמרי' וכ"ל לפי מה שכתבתי בספר רוב וחזקה סי' ס"ו דהרמב"ם ס"ל כדעת רשב"א דהכי איסורין היכא דליתרע חזקה לא מוקמינן אחזקה והנה תוס' כ' בחוקה לשמא ברה"י נמרי מסוטה אבל לענין ברה"ר לא אצטריך כלל למילף דמוקמי בברא אחזקה ואמנם להרמב"ם דלא מוקמי אחזקה בכ"א ואף דס"ל דהניסה אינו אלא מדרבנן וא"כ ה"ה בטומאה ברה"ר אע"ג דמדאורייתא טהור כדין כל ספיקות ולא מעפם חזקה דהא חזקה לא מהני לשיטתו ואע"ג אסור מדרבנן א"כ ק' למה טיהרו חכמים לגמרי ס' טומאה ברה"ר לכך דמדאורייתא טהור בכל איסורין שבתורה מ"מ מדרבנן יהיה טמא ופי"ז כ' מפני מה טיהרו חכמים וכ' הטעם דכיון דמלינו דפסח בא בטומאה ולא גזרו בו חכמים ק"ו לס' טומאה דהכנרס הוא מדתם ולא דילפי' מפסח כמו שהקשה מהרי"ט דמה שפסח שהותר בו טומאה ודחית אלא דבן וזהו כאמרו לא יליף לטהר בר"ה בספק מפסח אלא שמאה יהיה לנס לא התירו בו עכ"פ מדרבנן ואמר דכיון דאפי' טומאה ודאי נדחית כ"ש דגל כין שיתירו חכמים בספק

כלל קנח דין הקבורה וקברות ומצבה (מסי' שס"ב עד שס"ט) :

א קבורה האמור בתורה הוא שיתן המת בקרקע ממש ואם נתן מתו בארון ולא קברו בקרקע לא נקרא קבורה ועובר משום לא תלין ומצוה מן המובחר שיניח המת על גבי קרקע ממש בקבר ולא יניח דף תחתיו ומ"מ אם הניחו בארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו (שס"ב) ויש מקומות שמניחים כהנים ובכורים בארון לחשיבות והוא מנהג רע דאע"ג דהאחרונים למדו זכות ע"ז כיון דא"א שלא יהיה בארון נקבים מן הצד ובנקב סגי מ"מ עדיין לא פלטו ממה שהחמיר בזוהר מאד שלא להניח שום אדם בארון אלא שידוע ששמר ברית הקדש כיוסף הצדיק שנאמר ויושם בארון אלא יותר טוב לקברו בקרקע :

ב נותנין המת על גביו ופניו למעלה כאדם שהוא ישן אבל אם ישכיבו אותו באופן אחר או מעומד או מיושב ה"ל דרך גנאי (שם) ונוהגין להעמיד דפים מן הצד ומניחים עליהם דף כדי שלא יפול עפר על פניו וגופו שהוא בזיון לו ומ"מ מי שיש לו עפר אה"ק מפזרין על גופו והעיקר על ברית הקדש ואין בזה משום בזיון דכל דבר שעושין לתועלות המת אין בו בזיון (תכ"ז ח"א סימן ספ"ד) :

בינת אדם

אין

אבן מסיים הרמב"ם שכל זה אינו אלא מדבריהם ואע"ג דבשאר איסורין גזרו בטומאה לא גזרו אבל אם היה כל ספק איסורין דאורייתא ה"נ בטומאה היה אסור דמספקא לא ינפיק כקו' מהרי"ט :

והנה נ"ע שהרי בהל' ו' כתב הרמב"ם לגבי' דספק טומאה ברה"י טמא דילפי' מסוטה ומשמע שהוא מדאורייתא ובפ"ט מהל' טו"מ ה' כור שמטילין לתוכו נפלים שמאהיל עליו טמא דין הוריה ואעפ"י שהולכה מגויים אין ש' שולה מידי ודאי אבל אם הפילה שם נפל וא"י אם הפילה דבר הטמא הואיל ותולדה מגמ' שם הרי ספיקו טהור דכל ידוע שכל אלו הטומאו' וכיוצא בהן שהן מבוה ס' ס"ה של דבריהן ואין טמא מן התורה אלא מי שנגעה טומאה ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות בין בטהרות אינו אלא מד"ס עכ"ל ומדכ' הואיל והנגדה תלוי טהור ע"כ מיירי ברה"י דאי ברה"ר אע"פ שאינו תלוי שם תולדה כיון דס' אם הפילה נפל הוי ס' ברה"ר וא"כ קשה מאי דמסיק דכל ידוע כו' ואין טמא מן התורה אלא מי שנגעה טומאה ודאית וכא ס' ברה"י טמא מדאורייתא אבל נפי בכ"ל א"ש דס"ל להרמב"ם דלא ילפי' מסוטה אלא כשיש כאן טומאה ודאית ואין ס' אלא על המקבל הטומאה וא"כ אין כאן טומאה מדאורייתא אלא מד"ס ואף דבשאר טומאה דרבנן היכא דאיכא ס"ס עכ"פ תולין וכמש"כ הרמב"ם פרק י"ג מהל' אה"ט הל' י"ב אבל על ס"ס אין שורפין אלא תולין וגם הל' י"ג ואין שורפין על ב' ספיקות אלא תולין ע"ש הכא כיון דהוי ס' הרגיל טהור וכמש"כ תוס' בפסחים ט' ע"ב : **ולפ"ז** אין כאן כלל זה ס' דאורייתא שהרי אין כאן טומאה ודאית ויש כאן ס"ס וכדמשמע מהראב"ד שכתבתי ואע"ג **דבפ'** י"ח מהל' אה"ט ה' כל שאתה יכול לרבות ס"ס ברה"י טמא ומוכח התם דאפי' אין כאן טומאה וודאית נ"ל דאינו אלא תולין כמש"כ דעל ס"ס אין שורפין עליו תרומה נפולה וכ"כ תוס' בשבת ובנדה נ"ג בהדיא וא"כ משמע כיון דאין שורפין מוכח דכל ס"ס אינו אלא מדרבנן דמין דאפי' בכי ה' מן הדין ראוי לטהר ואעפ"כ גזירת הכתוב לטמא התמירו נמי חכמים אפי' בס"ס ולכן השיגו הראב"ד כיון דעכ"פ ס' דאורייתא לחומרא עכ"פ מדרבנן וכמ"ש מהרי"ט זהו כוונת הראב"ד ואינו סותר דבריו למה שכ' בהל' כלאים ונ"ל דזהו מה שמסיים דהכ"ל משום ס"ס ר"ל כיון דהוא ס"ס בלא"ה אינו אלא מדרבנן ואף דבס"ס תולין כיון שיש כאן ס' הרגיל טהור ולא היה זה הרמב"ם צריך לכתוב כיון דהוי דרבנן דאפי' אי הוי ס' א' דאורייתא עכ"פ ס"ס ודאי אינו אלא מדרבנן . וא"ל כיון דמצאו זו אינה עלמות אדם הרי הוחזק שיש כאן טומאה צ"ע כמש"כ המ"א בא"ח סי' תס"ד ותס"ו כדעת הט"ז בשם רש"ל דדוקא בתולעים דמיניה קא רבי אמרי' דאתחזק בג' אבל מדבר דאתי מעלמא ל"א הכי וכה"י בסי' תמ"ז מייתי ראיה מדאמרי' ג' שכונת קברים אע"ג דלא מיניה קא רבי מ"מ ומשום דאדרבה מהם מוכח איפכא דדוקא אם מצאן בדרך המקברין אבל בלא"ה לא וכדאיתא שם במתני' ברגלים טובר ובר"ם אין ראיה מהם והוכח ר"ל דבדבר דנלו מיניה קא רבי א"כ אוקי הדבר על חזקתו ואמרי' שאין כאן יותר משנמצא משא"כ בדבר דמינה קא רבי' דאין כאן חזקה היתר : והנה לפ"ז עכ"פ יצא לנו דבמקום שיש ס"ס וספק הרגיל טהור לגמרי אפי' מדרבנן וא"כ ה"ל אין חשש כלל בהאי המרתף שהבית יעמוד עליו שיש לחוש אף כשפנו כל העפר וקברו אותו במקבר כדרך הבגלים ואף שיש בקברה נקבים גדולים ואף גרורות נתערב בעפר מ"מ כיון שהמפנים היו יהודים והזכרתי אותם ונגליתי אותם השמם והוכחתי אותם כאלו שלא יעציתם היטיב אזי יהיה העון תלוי בהם ואף שראיתי אותם פעמים שלא עשו כאשר ציויתי להם לבנית העפר בידים בכלים שזורקים מהם למרתף מ"מ קרוב לודאי עכ"פ השגיחו שלא יהיה שם עצם רק שנתעלם ניקה מידיהם ועכ"פ הוי ס' הרגיל ס"ס כמו שכתבתי ולכן אין לחוש על אלו מרתף זה :

ואמנם עדיין יש לחוש לענין להכנס בשעורה אף כאשר יפנו פניהם מקרמים הרגיל בכל הבתים וא"כ אין לחוש דהא אינו מטמא באוהל ואינו מטמא אלא בהיסט ובאהלות פ' י"ח מ"ש אי' דהסיט לא מקרי אלא בתבנים שבתן רע ובזבים פרק ה' מ"ג כ' הר"ש והרב וז"ל אבל אם אין המת זז ממקומו שאין כאן היסט טהור וכ"כ בתוי"ט שם בשם הרמב"ם וז"ל המבה בשהאדם מיטה ע"ג המת ולא יהיה מאהיל שיש ביניהם מחיצה מאהלות הז לא יטמא אלא עם היסט ועיין ברמב"ם פ"ח מהל' טמא"מ הל' י' (ודברי הכ"מ שם לא זכיתי להבינם ע"ל טורייס) ולפ"ז אין לחוש נ"כ אם לקחו מאותו עפר שבבית וערבו עם הסיד שבנו הכותל דאף דמטמא במגע מ"מ לא עחיך פניו הסיד בענין שמכסים כל הכותל וא"א שיהיה שם עלה כשעורה כידוע ובקיאי במלאכה הבנין :

ודע דהא דאמרי' ס"ס ברה"י דוקא בדליכא ג' אבל אי איכא ג' הוי כרה"ר וכ"כ הרמב"ם פ' ט"ז מהל' אה"ט וכ"כ הר"ש בטהרות פ' ו' מ"ו בהדיא ודוקא ג' אנשים אבל נשים כ' המל"מ שם בשם הרשב"א דאפי' מאה נשים כחד אבל בתוס' סוטה כ"ח ד"ה והר"ש לא משמע הכי ומוכח שם בתוס' דאין חילוק :

והנה לטהר כל הלכה בענין שלא יהיה בו חשש טומאה ר"ל לבאות ע"ג המרתף רלפה של קרשים ויהיה אבל מפת ביתו לבמרתף וא"כ תולך ומגד א' יהיה פתוח כמש"כ תוס' בברכות כ"ה וכ"כ ועיין בפ' י"ב מהלכות טו"מ הל' ו' וכ"כ דמש"כ הרמב"ם ארובות של עץ כ"ד עד אלא אפילו באורך של אבן דינו כמי שהרי הולכת זה ממעשה דהרב"ל שאמר מדלעין וס"ל דיש חילוק בין ארון לקבר וכ"ש בהדיא בסמ"ג בעשין סימן רל"א שכתב משם הרמב"ם שדין ארונות תגוף כדין קבר דאע"ג דבקבר אם יש טפח תגיל מטמא אבל בארון שיש בו חלול טפח אינו מטמא מאהל ולפק הסמ"ג צ"ע קלת וכ"ל דס"ל להראב"ד דהרמב"ם סובר דוקא של עץ וחזקתו בשכוא עומד ע"פ השדה וע"ז השיב דז"א דמעשה דהראב"ד היה בארונות של אבן והיו מונחים בקבר ואפ"ה היו מדלעין דדוקא בפחות מטפח הוי כגופו של מת ובסכן מחבר עליו אבל בהגל מפה דינו כקבר ואין הכהן מוחבר עליו לפי שאין

ג אין קוברין את המתים זה בצד זה אא"כ היה דופן הקבר שיכול לעמוד בפני עצמו מפסיק ביניהם והוא לפחות שיהיה בין ארונו של זה לארונו של זה ששה אצבעות דהיינו ג' אצבעות לכל מת וי"א ששה טפחים דהיינו ג"ט לכ"א ועכ"פ הקורבים בפחות טו' אצבעות הם עתידים ליתן הדין כי גוזלים המתים ועיין בב"א ב שהארכתי בזה (ובודאי אלו ידעו מזה הרבני מ"ג שלפניהם ומכ"ש הגר"א והאי היה מוחה בידם) ולא המת בצד עצמות ולא עצמות בצד המת אבל נקבר האיש עם האשה עם בנם ובתם או עם בן או בת בנם או בתם זה הכלל כל קטן שישן עמו בחייו ניקבר עמו במותו אבל בן גדול עם אביו או בת גדולה עם אמה אסור (שם ג) ואפי' בקטנים דוקא לקבור שניהם בפעם א' אבל אם כבר נקבר א' אסור לקוברו אח"כ עמו (דו"פ סי' שס ד) :

ד אין נותנין ב' ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון שיפנה ואם יש ביניהם עפר ו"ט מותר ואם א"א בענין אחר מותר (שם) :

ה אין קוברין רשע אצל צדיק אפי' רשע חמור אצל רשע קל וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני וכשר אצל חסיד מופלג ולכן שלא כדין עושין הח"ק שקוברין עשיר שנותן ממון הרבה אף שלא היה אדם כשר אצל צדיק מפורסם · אבל קוברין בעל תשובה אצל צדיק גמור אבל לא אצל חסיד · שנים שהיו שונאין זה לזה אין לקברם יחד שאף במותם אין להם מנוחה יחד (בש) :

ו אין מפנין המת והעצמות אפילו מקבר מכובד למכובד ואפילו מבזוי למכובד ואצ"ל מבזוי לבזוי או ממכובד לבזוי דהבלבול קשה למת שמתיראים מיום הדין וזכר לדבר אז ישנתי ינוח לי ואפי' בשמואל הנביא כתיב שאמר לשאול למה הרגזתני להעלות . אבל אם רוצה לפנותו לקברו אצל אבותיו או להוליכו לקברו בארץ ישראל מותר שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו וכן בארץ ישראל שעפר א"י מכפר שנאמר וכפר אדמתו עמו אבל משום שאר כבוד אסור · ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו מותר בכל ענין · ואם אינו משומר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאו עכו"ם או שיכנסו בו מים או שהוא קבר הנמצא מצוה לפנותו (שם ג) :

ז אין מוליכין מת מעיר לעיר שיש בה קברות אחרות משום כבוד המתים הקבורים באותו עיר שמבזה אותם שלא להניח אצלם את זה אלא א"כ מח"ל לארץ או שמוליכין אותו לקברות אבותיו ואם צוה להוליכו ממקום למקום או שצוה לקוברו בביתו ולא בבה"ק שומעין לו ומותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הבשר מהר בכדי להוליכו למקום אשר צוה (שם) ועיין לעיל כלל קנ"ה סס' בענין צוואת המת :

ח אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר לצד זה לקבור שם מת אחר או לצורך המקום (שם) :

ט מקום שנוהגין לקבור בגומות עמוקות בלא ארון עד שיתעכל הבשר ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותו בארון מותר (שם) :

י ארון שפינוהו אסור בהנאה אם הוא של אבן ושל חרס ישבר ושל עץ ישרוף ולכן המוציא גסרים בבה"ק לא יזיזום ממקומם דשמא הן של ארון :

יא אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל אפי' אם עוררים היורשים לפתחו כגון שמכר או נתן ורוצים לבדקו אם הביא ב' שערות אסור (שם) ובס"ח סימן תנ"א ובסי' ומש"ל כתב דכשיש דבר בעיר מותר לפתוח הקבר לחפש על המתים שמא יש מהם שבלע בגד והוא סכנה או

בינת אדם

התיר מגולה עליו אבל בדעת הרמב"ם אין מחלק בין עץ לאבן אבן כעומד ע"פ השדה או מונח בקבר אבל כיון שיש בארון אלא טפח אעפ"י שמונח בקבר דינו כאלו עומד מגולה על השדה ועיין בשו"ע פ"ו דכ"ב מ"ח בד"ה ודומן אבל להרמב"ם שוכה לגדיא כמו שכתבתי ולפ"ז לא היה לדקדק לכתוב ארון של עץ דכולא כדין של אבן והכ"מ שם לא הבין כן ודבורו צ"ע ואי"ה כשמגלה לגמרי כאלו מעיין עוד בזה כי כתבתי זה בפוס רהיטא :

ב נשאלתי בענין ההרוגים שנמצא בגדיהם מלאים דם שנבלע בתוכם וגם דם בעין אם צריכין לקבור כל הבגדים אפילו מה שאינם מלבושים בהם ואת"ל שאינם צריכים קבורה אין יעשו שיהיו מותרים להנהים לכנוס באבל שהם הם תשובתי · בי"ד סימן שס"ד מבואר שקוברין ההרוגים במלבושיהם ובודאי אין זה מצד הדין דלא מצינו אלא שורש בפוסקים דען ענינה ואבן שהרגים דטעונין קבורה הוא כדי שלא יאמרו זה האבן שנהרג בו פלוני ולא עדיף מדם השלת שניתז על הבגד דסגי בכיבוס ורחיצה עדתם מגד שהרג בו שם פתיר בו' וכן שנכנשו בשרלב כתב בסוף תמורה ואלו כן שתיקין ולא לישתמיש בגוש דוכתא דלא מני דם התם שניתז על הבגד א"ו דסגי בכיבוס כדאמרינן בסוף תמורה הנקברים נאסרין ומשני היכא דאפשר לגנזינהו ע"ד וה"נ יכול לבטלו הדם ע"י כיבוס כדאמרי' בנדה ס"ב נכנעים בגסות אם מתכבסת ויוצא רביעית דם טמאה ואי"ג עהורה וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מהל' ט"מ ואף דבגמרא מוקי לה דוקא בדם תבוסה ד' ב' היינו דוקא לר"ג אבל גרי"י דקיי"ל כוותיה דהג כלוע מהור אפי' טומאה דאורייתא מוקי לה הסי' בדם דאורייתא וכמש"כ תוס' שם ד"ה מקולי וכ"כ הר"ש בפ"ג דאהלות ולכן לא מחלק הרמב"ם וכמו שכתב בפ' י"ד מהל' כ"ים ואף אם נאמר דקי"ל חוצה מלמה כבר כתבו תוס' בנדה ובב"ק ק"א וכ"כ הר"ש דגר"י כיון דלא מיחא ליה בכ"ע לאו מילתא ואף אם יכול לצאת ע"י נפון מ"מ כיון שאינו יכול לצאת ע"י סתם כיבוס מקרי בלוע וטהור כמו שכתבו תוס' בב"ק ד"ה וא"ל שהבגדים ע"פ ולכן יכבסו הבגדים היטב יפה שלא ישאר בו אפס אדמומית במים שלא נתוס לשמה נשאר רביעית דם ואף אם ישאר רושם הכתם בבגד אינו מזיק ומותר ולכן יגבהם וגטם שאכל עם הבגדים אחר הכיבוס וכמים שנתכבסו הבגדים יקברו עמהם בבה"ק וכו' ישפכו שבר עמהם :

או ידיו אין פשוטות דכ"ד שהוא משום פ"נ יכול לעשות למת ונ"ל דל"ד כשיש דבר אלא אם ידעו שלא פשטו ידיו ואצבעותיו כהוגן מותר לפתוח הקבר · ונ"ל עוד דדוקא משנסתם הגולל דהיינו שכבר נתנו עפר על הכסוי של ארון (כדאי' בסי' שע"ב בט"ז סק"ח) אבל כ"ז שלא נתנו עפר עליו מותר לפתחו אף משום שאר דברים דלא כמש"ב בס' ת"ח :

יב קבר של בנין אסור בהנאה אבל קרקע עולם של קבר אינו נאסר מדכתיב וישלך עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר לע"ז מה ע"ז אינו נאסר במחובר אף קבר אינו נאסר במחובר אבל קבר של בנין הוי תלוש ולבסוף חברו דמקרי תלוש ואסור כמו בע"ז לעיל כלל פ"ד וי"א דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו הוי ג"כ כתלוש ולבסוף חברו ואסור בהנאה ולא נקרא קבר של קרקע עולם אלא כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע עולם שלא נתלש וכ"ש צדדי הקבר ותחתיתו שכ"ז לא היה תלוש מעולם ויש אוסרין עוד לישב על האבן שנותנין על הקבר למצבה וכן אסור למכור מצבה שנשברה ואסור להשען על מצבה ואע"ג דיש מתירין במצבה כיון שאין זה מגוף הקבר אלא שנעשה לסימן אלא שכבר נהגו איסור בכל העולם וגם יש אוסרין להעמיד מצבה שהיה על הקבר על קבר אחר אע"ג דאין זה הנאה לחי (ועיין בד"מ אות כ' מה שכתב בשם רשב"א ונ"ע גם מסי' שס"ג סעיף ג' ובתשובה רדב"ז סי' תשמ"ה) וכן אסור לדרוך על גבי קברים משום דאסור בהנאה ומ"מ אם צריך לאיזה קבר ואין לו דרך אא"כ ידרוך ע"ג קברים מותר (סי' שס"ד בט"ז סק"ח) אבל הכלים שחופרין וקוברין בהם מותרין בהנאה מ"מ אין להשתמש אלא מדעת הגבאי כמו בשאר צדקה:

יג והא דקבר של בנין אסור לעולם דוקא שבנאו לשם מת ונתנו בו אפי' על דעת לפנותו ואפי' לא נתן בו אלא נפל אבל אם בנאו לשמו ולא נתנו בו מותר וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחלה מותר לאחר שפנוהו אבל אם נתנו בו על דעת להיות בו עולמית אסור אפילו לאחר שפינהו אפילו לא בנאו לשמו ואם לא בנאו לשמו ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס (פי' נדבך והוא שורה בנין כתומס) לשמו כולו אסור אפילו לאחר שפינוהו ואפי' שקברו שם על דעת לפנותו ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו מסירו והוא לבדו אסור ושאר הקבר מותר (שם סעיף ח') :

יד קבר הנמצא מותר לפנותו ולא חיישינן שמא מת מצוה הוא דמת מצוה קלא אית ליה · פינוהו מקומו טהור ואפי' היה קבר של בנין מותר בהנאה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל קבר ידוע שנקבר שם מדעת בעל השדה אסור לפנותו ואפילו פנוהו מקומו טמא ואסור בהנאה ואפי' בקבר של קרקע עולם גזרו רבנן טומאה עולמית כדי שלא יפנוהו אבל לרמב"ם קבר הנמצא דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר מותר לפנותו דכשמצא נקבר שם שלא ברשות בעל השדה פינוהו מקומו טמא כלומר השדה סביבותיו היכא דאיכא למיחש לקברים ואסור בהנאה הקבר הידוע ר"ל שאין שם אלא הוא לבדו ונקבר שם שלא מדעת בעל השדה אסור לפנותו (כצ"ל בש"ך סק"ט וגם בב"י) פינוהו מקומו טהור ומותר בהנאה כיון שידוע שאין שם קברים אחרים (שם סעי' ג' ועי' בב"י) :

טו מת מצוה שמצא אדם בשדה וקברו שם אפילו שלא מדעת בעל השדה אסור לפנותו דמ"מ קונה מקומו וכל המוצאו צריך לקברו במקום שמצאו וא"צ להוליכו לקברות (ט"ז סק"י והגהות אינו מדקדק סברי אסור להוליכו לקברות) ואם מצאו על המיצר שצריך לפנותו משום ספוי הרבים שלא יאהילו עליו אם מצאו בין שדה בור (פי' שאינה חרושה וזרועה) לשדה ניר (פי' ניר חרושה ולא זרוע) מפנהו לשדה בור · בין שדה ניר לשדה זרע מפנהו לשדה ניר · בין שדה זרע לשדה אילן מפנהו לשדה זרע בין שדה אילן לשדה כרם מפנהו לשדה אילן ואם שתיהן שוות מפנהו לקרוב שבהם ואם שתיהן שוות בקירבן מפנה לאיזה מהם שירצה · בד"א במצאו חוץ לתחום אבל אם מצאו בתוך התחום מביאו לבית הקברות ואינו נקרא מת מצוה אלא א"כ מצא ראשו ורובו (שם סעיף ג') וכ"ש אם נמצא כולו שלם (ועיין עוד מדיני מת מצוה בכלל קנ"ב סימן ח ט') וגם שאנו נוהגין עכשיו בדיני מת מצוה האלו לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שאיזה נכרים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול ע"כ מוליכין אותו לבה"ק המיוחד (ט"ז וש"ך בשם הב"ח) :

טז קבר המזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך אפילו נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ואסור בהנאה אם הוא קבר של בנין כדלעיל אם קדם הקבר אבל אם קדם הדרך מקומו מותר בהנאה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו · קבר שפינוהו היכא דמותר בהנאה לא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות דגנאי הוא למת לעשות כן (שם) :

יז המת צב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו הוא עולמית משום כבוד אביו ואפילו בקרקע עולם אבל אחר מותר ליקבר בו (שם) :

יח מרחיקין הקברות מהעיר חמשים אמה מפני ריח רע (סס"ב) ודין החופר קבר דפטור מכל המצות נתבאר לעיל כלל קנ"ו:

יט המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו ומקום הספדו באים בני המשפחה וקוברין אותו בע"כ של לוקח ומחזירין את דמיו (פיש סס"ו סעיף א') שגנאי להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמנהגם ואע"ג דמי שציוה שאל יספדוהו שומעין לו שאני התם דאמר כן בשעת מיתה אבל הכא זוזי אנסוהו ועוד התם לדידיה לחוד אבל הכא מקום הספדו יורשיו ובני משפחתו נספדים שם ואיכא פגם שלהם (סס"ו):

כ אשה שירשה קבר ממשפחתה נקברת בתוכו היא אבל לא יוצאי ירכה אלא א"כ ראתה אותם בחייה מפני שבניה מתייחסים על שם משפחת אביהם וגנאי לבני משפחתם ליקבר אצלם (סס סעיף ב'):

כא אביה אומר תקבר אצלי ובעלה אומר תקבר אצלי תקבר אצל בעלה ויש גורסין תקבר אצל אביה ואם יש לה בנים ואומרת אצל בני קוברין אותה אצל בניה · אביה אומר לא תקבר אצלי ובעלה אומר לא תקבר אצלי קוברין אותה אצל בעלה מפני שחייב בקבורתה (סס) ז:

כב משתדלין בקבורת מת נכרי כמו בקבורת מת ישראל ומנחמין אביליהם מפני דרכי השלום (סס ז):

כג לא ילך בבה"ק או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו משום לועג לרש ואם הם מכוסים מותר · לא ילך בבה"ק או בתוך ד' אמות של מת או של קבר וס"ת בזרועו ויקרא בו או יתפלל וה"ה ע"פ אסור לקרות אא"כ לכבוד המת וה"ה בקריש צריך להרחיק ד' אמות מן המת שאין זה לכבוד המת (סס):

כד מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר והוא לבוש ציצית והוא שלא יהא נגרר על הקבר אבל אם נגרר אסור משום לועג לרש · בר"א בימים שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם אבל האידנא שאין אנו לובשים אותו אלא לשם מצוה אסור אפילו אינם נגררים · והנ"מ כשהציצית מגולים אבל אם מכוסים מותר ולכן נהגו היתר בטלית קטן משום שהציצית מכוסין (סס סעיף ד' וכס"ך) יש נוהגין לקשור שני ציצית שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבה"ק ולא הועילו בתקנתם (סס סעיף ס'):

כה כיון שהרחיק ד' אמות קורא ומתפלל ואפילו רואה הקבר או בה"ק ואם יש שם מחיצה מותר אחר המחיצה סמוך לו אפילו תוך ד' אמות לקבר (סס):

כו בה"ק אין נוהגין בהם קלות ראש מפני כבודן של מתים כגון לפנות שם או לאכול ולשתות שם ואין קורין ואין שונים שם ואין מחשבין שם חשבונות אפי' של רבים ואין מרעין בהם בהמות ואין מוליכין בו אמת המים ולא יטייל בהם לקפנדריא (פי' נמיעבר מזה לזה) ולא ילקט מהם עשבים ואם ליקט או שצריך ללקטם לצורך בה"ק שורפם במקומם ואין זה מפני כבוד של מתים אלא קנסא או משום שלא יחשדוהו שמוליכם לבהמתו וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר אע"ג דמותר בהנאה וכ"ז אינו אלא משום כבוד המתים ולכן אם צריך אותו לרפוא' שרי וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שעליהם אעפ"י שהם זרועים ונטועים על הקברים לצורך הקברות כגון שהמושל נכרי מרעה בהמות על הקברים ואי אפשר למחות ביה כי אם בהוצאה מרובה ואין יד הקהל משגת מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מיד נכרי שזהו כבוד המתים ואם אין דברים על הקברות למכור לצורך ההוצאה אם יד הקהל משגת ושבידם למחות בהוצאה מועטת צריכים למחות אם אין חשש בדבר שהמושל יתגרה בהם ע"י זה אבל בלא"ה א"צ למחות (סס"ס):

כז אבל אילנות שנטעין בבה"ק שאינם על הקברים עצמם מותר ללקט פירותיהן · ולכן מה שנוהגין הגבאים ללקוט הפירות למכרם והדמים לצדקה ומקצתה נותנים אותה לנכרי שומר בה"ק והנכרי יעשה לו נ"כ גן בבה"ק צריך ליזהר שלא יהא אילן נטוע ולא הגן זרוע אלא במקום שאין בו ספק קבר (סס):

כח קבר חדש נמדד ונמכר ונחלק והישן אינו נמדד ולא נמכר ולא נחלק (סס):

כט עכשיו נוהגין שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר או לאחר שהפך ,אבל פניו מן המת חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מן ביה"ק כדי לומר קדיש לפחות ד' אמות שהמת תופס ד"א כמש"כ לעיל ואם נקבר בלילה אין אומרים לא צדוק הדין ולא קדיש בבה"ק ואומרים קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא ואח"כ תולשין עפר ותולשין עשבים ומשליכין אחרי גיום ורוחצין ידיהם במים ואומרים זכור כי עפר אנחנו וגם הוא רמז לתחיית המתים שיחיו מעפרם ע"ד ויציצו מעיר כעשב הארץ · וכדי לומר שאין טומאה זו נטהרה אלא בג' דברים אלו מים ואפר פרה ואזוב ובפנ"ן · והכלבו כ' תולשין עשבים בצרור עפרם וזורקן על ראשו דרך צער ע"ד ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה · וי"א שיושבין ז"פ מפני שהרוחות מלוות אותו וכ"ז

שיושבין בורחין ממנו ובמדינות אלו לא נהגו לישב רק ג"פ אחר שרחצו הידים ואומרים בכל פעם ויהי נועם וגומר יושב בסתר וגומר ועיין בלבוש שכתב דיש לישב ז"פ בפסוק דכי מלאכיו יצוה לך והיינו בפעם ראשון יאמר עד כי וכי בכלל ובשני כי מלאכיו ובג' כי מלאכיו יצוה וכו' עד לך ובהה' עד לשמרך וכו' עד בכל וכו' דרכיך ובסופי תיבות מרומז שני מלאכי שמירה הידועים ויאמר אתה גבור וכו' ויש בזה סוד הקבלה להכרית כוחות הטומאה וכ"כ בפרישה בשם מהרש"ל וכשנקבר המת בי"ט יכולין לישב כך ג"פ כמו בחול וה"ה אם נקבר סמוך לשבת עושין כן בשבת ונוהגין להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג"פ ומנהג אבותינו תורה (סע"ו בסעיף ד' ובש"ך) ועיין בטור סי' שע"ו דמשמע דדוקא כשחוזרין מבה"ק עושין כן אבל כשמלוה וחוזר ומכ"ש כשלא היה בתוך ד' אמות של מת א"צ :

ל המנהג להקפיד שלא ליקח מרא או חצינא מיד חבירו כשקוברין המת אלא זורקין מידם ואח"כ לוקחין אותו וכן בשעת הנטילה אין ליקח הכלי מיד מי שרחץ (מעבר יבק) :

לא לאחר שהניחו המת בקבר מהפכין המטה ג"פ כי מטה גימטריא דין לרמז שיתהפך הדין לרחמים וההספד למחול וכו' לדבר הפכת מספדי למחול לי (שם) :

לב הקוברי' המת יכוונו שכל אותו הזוהמא שנתערב במת זה יתעכל בקרקע וישאר נקי (של"ה) :

לג צריכין ליזהר כשלא ראה הקברות ל' יום שיברך ברכת אשר יצר אתכם בדין כו' ויברך תיכף כשבא לבה"ק (כדאיתא בגמ' ברואה קברי ישראל) · דין קבורת מת בי"ט וח"המ יתבאר לקמן בכלל קס"ב ודין יא"צ וקדיש בכלל קע"ם :

כלל קנט דין על איזה טומאה מוזהר הכהן וכל דיני טומאת כהן מסי' שס"ט עד סימן שע"ב :

א הכהן מוזהר שלא לטמא במת שנאמר לנפש לא יטמא ומרבינן מלנפש דלאו דוקא למת בלבד אלא לכל טומאה הפורשת ממנו וכל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליו הכהן מוזהר עליו ולוקה כגון כזית מן המת ועל כזית נצל ר"ל ליחה היוצא מן המת לאחר שנתעפש או מלא תרווד רקב ועל השדרה ועל הגולגולת ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי (שיכול להזור ולהעלות ארוכה אע"פ שאין בו כזית) ועל חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם על מגען וי"ל משאן ועל אהלן ועל עצם כשעורה על אלו הנזיר מגלח ואם נטמא בהם כהן ה"ז לוקה מה"ת אבל הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן כגון הסככות (דהיינו אילן המיסך על הארץ ויש טומאה תחת ענף א' וא"י איזו הוא) והפרעות (ר"ל אבנים יוצאים מגדר וטומאה תחת א' מהן וא"י איזו) ובית הפרס (דהיינו שדה שנחרש בו קבר) וגולל ודופק (גולל רש"י והרמב"ם מפרשים שהוא אבן שמניחין על הקבר לכסותו ויש לו דבר שיושים אפילו כלים חיים או אבנים ולר"ת גולל הוא מה שמעמידין על הקבר כגון שאנו קורין מצבה) ודופק (הוא מה שסומכין הכיסוי הגולל) ורביעית דם והנוגע באהל המת או האהיל על רובע קב עצמות · וכלים הנוגעים במת · על אלו אין הנזיר מגלח ואין הכהן לוקה עליו ומ"מ איסורא איכא ולפ"ז היה אסור לכהן ליגע בכלים שנוגעים במת וכ"ש בכלי מתכות דקי"ל מדכתיב בחלל חרב וקבלו חז"ל דחרב ה"ה כחלל והוי אבי אבות הטומאה כמת עצמו ומ"מ כבר נהגו בכל מקום כאותן הפוסקים דס"ל דאין הכהן מוזהר כלל על הכלים ואין להרהר אחר המנהג שנתפשט בכל מ ובזמן שהיה א"י בטהרה היה אסור לכהן לילך מא"י לארץ העמים שהיא ח"ל (סש"ט) :

ב ונ"ל דאם לקחו מצבה מן הקבר אין הכהן מוזהר עליו ג :

ג מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה ובזקן אפילו בלא בשר או שנעשה גיסטרא שנחתך לרחבו בצואר כולה או בשדרה עד חללה או שנחלק לשנים או שנקרע מגבו כדג (גלא קי' הא קרע מלפניו דלא) כל אלו אפי' הוא עדיין חי חשוב במת ומטמא באהל · אבל גוסס ומי שנשחט בו ב' סימנים או פצוע פצעים הרבה אינם מטמאין עד שתצא נפשם ומ"מ אסור לכנוס לבית

בינת אדם

ג שאלה תלויה דלת או חלון שאינם יכול לעמוד בלא ציר ברזל שיש בו או שאר דבר של ברזל שבולט ונמשך בקרקע אם חוצץ בפני הטומאה לענין טומאת כהן :

תשובה דבר זה נזכר כ' בש"ע בי"ד סי' שע"א ס"ק ג' ו' ובש"ך שם ס"ק ב' ג' מ' ש"ח דאבנים סדינים שבחומות חוצין טומאה שהיא תלוי בין ב' בתים והטומאה בא' מהם והיו שהם דקין או שהם ברזל נבירות שבין החלון ע"ש והנה שם הכתב לא שהם ברזל לא נראה שנ"ל לך מגלות כן שכן שירש"י בחולין קכ"ה ע"ב ד"ה תגילי טומאה כו' ע"ש במקב"ל שצריך לבטל דבר כפ"ז אלא מה שכ' שהרמב"ם לא כ' אלא לפי שהאדם הוא שאין ולא באוכל כלי ובלבות כמעין הרמב"ם גם שכ' טעם זה אם מתנו אדם בתים הו כהנין בלא מפתח ואח"כ כ' בפי' שהאדם והכהנים אינן חוצין וא"כ משמע כהאי לך המדקדק ברמב"ם בפי' המשנה כ' במפתח אשר בו וא"כ משמע שהוא מחובר בקרקע וכל המחובר בקרקע כ"ב בקרקע וכן הוגין נתן טעם מפני שהאדם חוצץ שהב במיטורו לא כ' אלא שהם במפתח ומשמע דמיירי בשהם מפתח שאינם מחובר בלא וכן נתן טעם נפי שהכהנים אין חוצין וכן הר"ש והרא"ש כ' שהם במפתח :

ונ"ל דהא דאמרינן חוצין עד שיהיה כתיקן א' שיש לא שייך בטומאת מנע שמטעו נאהרן ובגדים כ' הרמב"ם [illegible]

שיש בו גוסס דאע"ג דאינו מטמא מ"מ עובר הכהן על לא יחלל שהוא מוזהר שישמור בכהונתו שלא יתחלל ושמא ימות זה תיכף ואעפ"י שיש מתירין טוב להחמיר וכבר מבואר לעיל כלל קנ"ט סי' י"ג כל דיני גוסס :

ד קודם שנכתיב דין אהלים מוכרח אני להקדים כללים בכדי שלא לטעות בהם ולעמוד על אמיתת הדברים (א) כלל גדול בטומאת מת שכל דבר המטמא באהל מן המת שאין לו חלל טפח כגון כזית או רביעית דם מן המת מונח בגל של אבנים או בקרקע נקרא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ואינה מטמאה מצדדין כלל ואם כלים מונחים בצד הטומאה ואין נוגעין בטומאה טהורים וכן הכהן מותר ליגע בצד הטומאה רק שלא יגע בטומאה וכן מת שנתנו בארון וקברו אותו בקבר אם אין בין המת ובין הארון טפח מותר לעמוד בצד הקבר רק שלא יגע בקבר (ב) אבל אם יש חלל טפח על טפח ברום טפח בין המת ובין הארון הוי כקבר סתום ומטמא מכל סביביו ואפילו הנוגע מבחוץ טמא · ואם יש חור טפח ע"ט פתוח למעלה לאויר שיש לטומאה מקום לצאת כיון שיש חלל טפח ע"ט בין הטומאה ובין הארון קי"ל דאהל טפח חוצץ מה"ת ומה"ת מותר הכהן לילך אפי' ע"ג אותו קבר ומ"מ מדרבנן אסור · ובזמנינו שאין פותח טפח לאויר נמצא כל הקברות הוא טמא שבוקעת ועולה ומ"מ בטומאה דרבנן כגון בית הפרס וכיוצא בו אם צריך לילך לשם ללמוד תורה ואין לו דרך אחרת יכול לעבור בה אפי' אם מוצא ללמוד במקום אחר וכן אם האבל עובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו וכן לישא אשה ולדון עם נכרי ולערער עמהם מפני שהוא כמציל מידם וכן כל כיוצא בו (ועיין בנ"י שכ' בשם מהר"ם דכ"ש נמשח תשובות) וב"ז בקבר (רמב"ם פ"ז מהל' ט"מ ובכ"כ דף י"ב וסף ק' נתוס' שם) (ג) בית שטומאה בתוכו אם אין בו פתח או שהיה בו פתח ופרץ את פצימיו וסתמו דינו כקבר סתום והנוגע בו מאחוריו או מגגו טמא כדין קבר סתום שיש בו חלל טפח בסימן ב' · ואם מלאוהו בעפר עד שלא נשאר חלל טע"ט אפי' ולא פרץ פצימיו ה"ז בטל הבית ודינו כטומאה רצוצה בסימן א' (רמב"ם שם הל' ו') ובית סתום ולא פרץ פצימיו או שנפתח בו פתח או אפילו לא פתח עדיין אלא שחשב להוציאו בפתח א' הרי יצא מדין קבר סתום ולכן הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור ואין טמא אלא כנגד הפתח (רמב"ם שם) ובזה בית עדיף מקבר דאפילו אם חור שתצא משם הטומאה אפ"ה מאחוריו טהור (וכן מוכח ממשנה דכדריטס במרתף שבגליל שם ובש"ך ס"ק כ"ז וס"ק י"ט שלא הכירו שיטה הוא טע ס) (ד) שיעור פתח להוצאת המת אפילו הוא שלם שיהיה ד' טפחים על ד"ת (שם) וכזית מן המת פתחו בטפח וגדול מכזית ה"ה כמת שלם נפתח בד' (ה) שיעור שתכנס בהם הטומאה הוא טפח ע"ט (שם) ואחר שידעת אלו הכללים נבאר בפרטות אי"ה :

ה אסור לכהן לכנוס תחת אהל שהמת תחתיו אפי הוא גדול הרבה ואפי' לבית אחר או לעליי' האחר' הפתוחי' לאותו בית בנקב שיש בו טפח ע"ט ובית לאותו בית עד עולם ואם נכנס לוקה בדהו' להדי' ברמב"ם פ"ג מהל' אבל הל' ג' הביאו ב"י ודלא כמבואר בש"ך סי' שע"ב סק"כ דמשמע מדבריו דדוק' תוכו בית אבמת מונח בתוכו אסור מה"ת אבל בחד בתים שפתוחין לתוכו הוא מדרבנן דליתא כדהוי' בהדיא ברמב"ם פ"ג ובתרומה ובשאלות וכבר השיגו המ"א בסי' ש"ח ס"ק י"ד ובכי' שמ"ג וגם מדברי הש"ך יש לייטב דבוג"ו דהם בבית שטמא בשכן בסוס מכל לד דאז אין בבתים הכמ"ב יש אלא טומאה דרבנן כוליל וסוף סומתא ואלא דוק בדבריו העט"ג דהגמון אינו מדוקדק סופב לומר כן מסתאמר שהג בזה בדבר דאיתא לכדי' אלא דגם ז"ח כדלקמן סי' ח') ואם סתם הנקב כולו בדבר שאינו מקבל טומאה מותר לכנוס לבית האחר או בעליה שהסתימ' חוצצת בפני הטומאה דמת ה אהל שיש בו חלל טפח על טפח טהור דדוקא טומאה רצוצה ר"ל שאין בין המת ובין מה שעל גביו ובצדדין טפח אויר הוא בוקעת ועולה אבל אם יש טע"ט אויר טהור על גביו. ואם סתם כל הנקב אעפ"י שלא ביטל אותו דבר להיות שם עולמית אלא דבוגע דלאחר שיוציאו המת יטלנו משם אפ"ה חוצץ אבל אם לא סתם כל הנקב רק שמיעטו שלא יהיה בחור ובחלון טפח אם נתנו להיות שם עולמית ממעט וחוצץ בפני הטומאה אבל אם דעתו ליטול משם הסתימה לא מהני המיעוט ואינו חוצץ ודוקא אם סתם בדבר שאינו מקבל טומאה כגון באבנים או פשוטי כלי עץ בקסמי' וכיוצא בו אבל אם הוא כלי אפי' דף הרחב קצת שיכול להניח עליו דבר דהוי כבית קבול (עיין מ"א סי' תרכ"ט ס"ק י א) כיון שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה (ול"ע דכיון דאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן תפסר דחוצץ עיין במל"מ פי"ב מהל' ט"מ הל' פ' שמסתפק בזה) ולא מקרי סתימא אא"כ יכול לעמוד בלא סמיכה דאם צריך סמיכה לא מקרי אלא סתימה ארעי ואם מניח באותו חלון או חור עצים ואבנים כ"כ הרבה עד שבכותלי החלון מחזיקים אותם זה ודאי מהני וחוצץ ומותר לכהן להיות בבית הסמוך לו אבל אם סתם בפשוטי כלי מתכות אעפ"י שאינם כלים אלא חתי' חתי' לא הוי סתימה כיון דמקבלין טומאה אבל גולמי מתכות כגון חתיכה ברזל שקורין שטאבעס אינו מקבל טומאה (ועיין רמב"ם ובתולין כ"ב) ואפילו סתם באבנים וכיוצא בו אלא שסמך אותם בכלים כדי שלא יפלו לא הוי סתימה

ו בד"א בדבר שאינו מחובר לקרקע אבל אם סתם בדלת אעפ"י שהדלת תלוי בצירים של

מתכות ומנעול ואלולי הצירים לא היה יכול לעמוד אפ"ה מהני סתימה דכל שנעשה מתחלה לשמש את הקרקע וקבע בקרקע ה"ז כקרקע ומחובר אינו מקבל טומאה וכן אם יש חלון בין ב' בתים והטומאה בא' מהם והיו בחלון סריגים שקורין גראטע (ובל"א געלטער) אפילו היה של מתכות אעפ"י שיש ביניהם אויר אם אין באחד פותח טפח חוצץ בפני הטומאה ולא יצטרפו נקבי הסריגות לפ"ט (עי' בב"א בסי' ג' חס לא שייך בחלונות שלנו שהם עשוים לאורה דא עורו רק כשנדיון והוא קטן מאד) (שייך ס"ק ב' וס"ס וכ"ל בש"ח דהלכות מ"ד וכ"כ רש"י לבדיא חלון קב"ה צ"ב ד"ס חבילי מטה והוא בט"ז בס"ק ג' וע"ש בנקה"כ שהאריך בזה) ועיין לקמן סי' ח' בדין סוף טומאה לצאת :

ז פעמים שיש מת בבית ומותר לכהן לבוא להוך הבית שהמת בתוכו ואסור לו לבוא לעליה שעל הבית שאין המת בתוכו כיצד ארובה (ר"ל חור) שבין בית לעליה ואין בה פותח טפח וכזית מן המת למטה בבית כנגד החור נמצא שאין כאן דבר שמאהיל על החור אלא גג של עליה ולכן העליה טמאה שהטומאה בוקעת ועולה לעליה דרך הארובה אעפ"י שאין בחור טפח כיון שהטומאה תחתיו ממש וכיון שיש לטומאה לעלות לעליה אינו מתפשטת לצדדי הבית ואינו יורדת עוד מעליה לבית כיון שאין בחור טפח אבל אם יש בחור טפח א"כ נחשב הבית והעליה כמו חדר א' שחוזרת ויורדת למטה :

ח הלמ"מ (כ"כ בפירוש רש"י ביצה ל"ח וכ"מ שם עגמ' וכס' שלו וכ"כ לבוש וכ"כ מש"מ והאריך בזה ומש"כ בש"ך ס"ק ט' וכסי' שע"ג סק"ב שהוא מדרבנן כבר השיגו בש"ח בסי' שע"ג) על הפתח שיוציאו משם המת אפילו אם הדלת נעול אסור לכהן לעמוד מבחוץ תחת המשקוף הואיל וסוף הטומאה לצאת כאן ולכן ג' חדרים זה בצד זה ושנים החיצונים יש לכל א' פתח פתוח להאמצעי ודרך האמצעי נכנסים לאותן שבצד ובשנים החיצונים מונח בכ"א חצי זית מהמת כל זמן שהדלתות נעולים מותר לכהן לעמוד בחדרים שהחצי זית בתוכם שאין חצי זית מטמא וא"כ שני החדרים החיצונים טהורים אבל אסור לו לעמוד בחדר האמצעי דכיון דסוף הטומאה לצאת דרך האמצעי רואה אנ' כאלו הם מונחים בבית האמצעי ואעפ"כ החיצונים טהורים ולא אמרי' שהטומאה חוזרת ונכנסת כיון שהדלתות נעולות ולכן אם נפתחו הדלתות א"כ חוזרה הטומאה מן הבית לחדרים החיצונים והכל טמא (בט"ז ס"ק ס' כיון שדלתותיהם נעולים הכא סוף הדבור ועג"כ שם דל"א נכון וכן שייך על דברי רש"י בסעי' ד' והדפס בטעות) :

ט וכן חצר שיש בו בתים סביב לצד החצר ויש לכל בית פתח להצר ופתח אחורי החצר לצאת מן החצר לר"ה וזיזין ואכסדראות מקיפין את החצר ומאהילים על הפתחים אך לאחורי החצר שם אינו מוקף בזיזין ולכן אם מת בבית א' שבחצר וכל פתחים וחלונות של אותו בית נעול בין אותו שלצד החצר ובין אותו שלאחורי החצר וא"כ כיון דאין מקום לטומאה לצאת וע"כ סופו לצאת דרך פתח א' וכיון שאינו ידוע דרך איזה פתח יצא וא"כ כיון דס"ף טומאה לצאת ולכן הטומאה יוצאת לתחת הזיזין עכ"פ ואם יש שם בית שיש בו חור טפח על טפח או פתח פתוח הטומאה נכנס לשם מן הזיזין ואם כל פתחי הבתים נעולים הבתים טהורים ומ"מ אסור לכהן לעמוד תחת הזיזין • ואם נפתח חלון או פתח או חור שיש בו ד' על ד' אחורי החצר ואותן שלצד החצר כולן נעולים אין הטומאה נכנסת תחת הזיזין כיון שיש לטומאה מקום לצאת אחורי החצר ושם אין זיזין ומ"מ אם נפתח ג"כ פתח לצד החצר הטומאה יוצאת ג"כ תחת הזיזין ונכנסת לבית :

י וכן גגים הבולטים למעלה לחוץ על פתחי הבתים וטומאה באחד מהבתים כל הבתים שפתחיהם פתוחים או שיש חור טפח על טפח טמא אבל אם הם סתומים טהורים ולכן כהן שהוא בבית או בחדר שהטומאה נוגע אליו והוא נעול בדלת וחלונות ונודע לו שהגיע הטומאה אליו אסור לצאת מן החדר עד אחר הוצאת המת שהרי כל זמן שלא נפתח החדר לא נכנסה הטומאה לתוכו וכשיפתח תכנס (ש"ך ס"ק ט"ו) וכן אם יש ב' חדרים זה לפנים מזה והמת בחדר החיצון יכול הכהן לכנוס לחדר הפנימי ולנעול כל פתחים וחלונות אבל כשהמת בפנימי אסור לכהן להיות בחיצון אע"פ שנעול הדלת של הפנימי כיון שסוף טומאה לצאת דרך חדר זה אבל אם יש לכל חדר פתח לר"ה ודעתו להוציאו דרך אותו פתח מותר גם בזה ובלבד שלא יערים דאל"כ נטמא למפרע (עיין רמב"ם בט"ז כל' ב' מש"מ) וכן אם יש שם מרתף ויש למרתף פתח להוציאו לר"ה מותר להניח המת במרתף אבל אם אין למרתף פתח לר"ה אלא דרך הבית או שדעתו להוציאו דרך הבית א"כ סוף טומאה לצאת ואסור ואין היתר עד שיהיה ג' תנאים (א) שיהיה למרתף פתח או חלון לפתות ד' טפחים על ד' שזה הוא שיעור פתח להוצאות המת לצד חוץ (דאל"כ הבית טמא מחמת סוף טומאה לצאת) (ב) שלא יהיה שום גג או אהל רחב טפח על אותו החור והדלת של המרתף דאל"כ הטומאה יוצאת מן החור וכן מן הדלת כיון שסוף טומאה לצאת משם ונכנס לתחת האהל ומשם לבית (כ"ז תמצא בט"ז ס"ק י' ובש"ך סק"ג וש"ן) וכן אם המת בעליה ויש שם פתח להוציא משם המת ויוציאו משם ואין אהל על מקום אותו פתח בענין

שלא

שלא תוכל לצאת ולכנוס מן הצד תחת האהל מותר לכהנים להיות בבית שתחתיו :

יא כשיש קורה או בנין מונחת על המבוי כמו שעושין לעירוב והקורה רחבה טפח ואפי' אינו רק מצד א' של הקורה והצד הב' אינו רחבה טפח מ"מ מביא הטומאה גם לצד השני (הלכות סי"ב מ"ו ופ"ם נתוי"ט) וראשי הקורה או הבנין נכנסין תחת הגגין והגגין מאהיל עליו טפח מכאן ומכאן נמצא כשהטומאה בא' מן הבתים שבצד זה נכנס תחת הגגין ומשם תחת הקורה (נ"ל דכיינו מטעם חבוט רמי) ומן הקורה נכנס לתחת הגגין שבצד השני וא"כ אסור לכהנים לכנוס בבתים שבצד השני ואם הבנין בנוי באופן זה שאין עליו רעפים מן הצדדין וגם משני הצדדין יש בנין מלמטה לארץ עד המשקוף שקורין פוליירעש והבנין שלמטה סותם יותר ממה שהגגין של הב.ים בולטין אע"פ שבאמצע יש רעפים על המשקוף א"א לטומאה לכנוס לשם .הרי אע"ג שהטומאה הוא תחת הגגין ומאהיל על הבנין כיון שמגיע לפוליירעש שמן הצד שאין שם חלל ולא גג א"א לכנוס יותר (עט"ז סק"ט) וכן אם יש חומה באמצע ב' בתים מתחלה ועד סוף אין עליו רעפים והחומה גבוה יותר מן הגגים (שקורין כוס) באופן שאין אהל טפח על הגגין בשום צד • וכן ב' חצרות ואויר ביניהם אלא שיש חומה בצד א' הטתכר אותם יחד והחומה מכוסה ברעפים וגגות הבתים מב' צדדים מאהילים על חומה זו יש תקנה ליקח רעפים א' מן החומה באמצע וגם יראה שהגזימשן לא יהיה בולט שם טפח וא"כ כיון שיש אויר הפסק אין מקום לטומאה לכנוס מזו לזו וכן ב' גגין שאינן נוגעין זה לזה אע"פ שאין ביניהם רק פחות מג"ט דקיי"ל בכל התורה דכלבוד דמי אבל לענין טומאה הלמ"מ דל"א לבוד לא להקל ולא להחמיר (ט"ז ס ק ד' סייך כלן) :

יב ודוקא לבוד ל"א בטומאה אבל חבוט רמי אמרי' כגון ב' גגין זה למעלה מזה אפי' למעלה מג"ט שאינן נוגעין אמרי' חבוט ר"ל כאלו העליון נחבט ונוגע בתחתון ודוקא כשיש בגגו טפח אמרי' חבוט אבל לא בפחות מטפח דבכך הוא הלמ"מ :

יג כיון דאמרי' סוף טומאה לצאת הוי כאלו יצאה ולכן יש מחמירים לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם אלא ימתינו עד שיוציאו המת משם ויש מתירין דס"ל דל"א סוף טומאה אלא באותו פתח שמוציאין תחלה מתוך האהל כיון דע"י אותו היציאה נטהר האהל אבל לא בשאר פתחים ובמקום שאין מנהג להחמיר המיקל לא הפסיד :

יד אסור לקרב בתוך ד אמות של מת או של קבר דהמת תופס ד"א מדרבנן שמא יגע בכת בד"א שאין הקבר מסויים במחיצות גבוהות י' טפחים אבל אם הוא מסוים במחיצות גבוהות י"ט או בהריץ עמוק י"ט א"צ להרחיק ממנו אלא ד' טפחים אבל הקבר אע"פ שהוא בנוי באבנים כיון שאין שם מחיצה גבוה י"ט לא מקרי מסיימי מחיצות (עיין נ"י) ולכן מותר לכהן לעמוד אצל בית שיש בו מת ומותר ליגע בכותליו ובלבד שלא יהיה שום דבר מאהיל עליו ואין חילוק אם הוא סתום או פתוח אם לא שפרין פצימיו דאז דינו כקבר כדלעיל סי' ד' עיין ש"ך ס"ק י"ט (כטיף ס') ודוקא כשמונח במקום קביעתו אסור לקרב לתוך ד"א אבל כשהוא במטה המוציאין אותו ובעת צרוק הדין אף כשמעמידין אותו אינו תופס דאין שם קביעתו (ש"ך ס"ק יח) :

טו מת המונח בספינה אם היא קטנה שמתנדנדת כשדורכין בה אסור לכהן לכנוס בה ואפי' חוץ לד' אמות של מת דהוי כמונח בבית שהוא מקום קביעותו כיון שא"א שלא יסיט הטומאה אבל בספינה גדולה שאינה מ.נדנדת כשדורכים בה מותר חוץ לד' אמות של מת :

טז הכהנים אין יכולים לכוף לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שיהיו רשאים לכנוס לבתיהם אם לא שהכהן חולה או בנפל וכבר מבואר לעיל כלל קנ"א סי' כ"א :

יז כהן שישן והוא באהל שהטומאה נכנס בו ע"פ אופנים המבוארים לעיל אע"פ שאינו עם מת בחדר א' (דלא כש"ך נס"ק כ' ג' כדנעיל סי' ס') ולא ידע צריך להקיצו דם ם עובר בשוגג על איסור דאורייתא ומחויבין להפרישו ואם הוא שוכב ערום אע"ג דיש כאן טומאה דאורייתא מ"מ אין להגיד לו אלא יקראו לו סתם שיצא כדי שילביש עצמו תחלה אע"ג שאנו רואין שהוא עושה איסור בשוגג נדחה מפני כבוד הבריות אבל אם כבר הגידו לו אסור להמתין עד שילבוש דמשום כבוד הבריות לא דחינן איסור תורה במזיד אבל בטומאה דרבנן נדחה מפני כבוד הבריות כדלעיל סי' ד' (סע"ג) ואם הוא ישן א צ להקיצו :

יח קבר עכו"ם נכון לזהור הכהן מלילך עליהם שהרי מאהיל עליהם אע"ג דיש מקילין וס"ל דדוקא ישראל מטמא באהל ולא עכו"ם אבל במגע ובמשא דעת רוב הפוסקים דגם עכו"ם מטמא אבל מומר לכ"ע מטמא באהל כישראל (שם) וא"כ אפילו לפי המקילין יש לזהור מלילך על קברי עכו"ם שהרי כמה מומרים נקברים שם ומכ"ש כשידוע שנקבר שם מומר א' ה"ל קבוע וכמחצה על מחצה כדלקמן בלל ק"ם סי' ט' :

כלל קס דין איזה כהן מוזהר ולאיזה מתים מטמא ועד מתי מטמא (שע"ג):

א כשם שהכהן מוזהר שלא לטמאות כך מוזהרים הגדולים על הקטנים שנאמר אמור אל הכהנים ואמרת · ודוקא לטמאותם בידים אבל אם הקטנים מטמאין מעצמם א"צ להפרישן כדאיתא בא"ח סימן שמ"ג ובחבורי ח"א בדין חינוך קטן בכלל ס"ו · מיהו י"א דהיינו דוקא שלא הגיע לחינוך וקטנים הישנים באהל במת אין מחויבין להקיצן ולהוציאן אך מפני חינוך טוב הוא (סי' שע"ג סעי' א' וכש"ך) ואשת כהן מעוברת מותרת לכנוס באהל המת דהוי ס"ס שמא נפל ואת"ל בן קיימא שמא נקבה (סימן שע"א ס"ך כק"א ולפי' יודעת בודאי שכלו ט' חדשים מותר דהוי ספיקא כלועט) (מ"א סי' שמ"ג):

ב אפי' בעל מום מוזהר מליטמאות אבל חלל וכהנת מותרים ליטמא ודוקא חלל דאורייתא אבל של דבריהם כגון שנולד מחלוצה אסור לטמא ואם הוא נולד מספק חלוצה הוי כהן גמור לכל דבר (שם סעיף ג' וכש"ך):

ג כל המתים האמורים בפרשה שכהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואם לא רצה מטמאין אותו בע"כ אחר האיש ואחר האשה שהיתה כהנת מצוה לה לטמאות (שם סעיף ג' וכש"ך) אבל אין איסור לכהנת לטמאות אפי' לכל המתים אלא דבקרובים יש מצוה לה לטמאות:

ד אלו הם הקרובים שמטמא להם אשתו נשואה שהוא כשרה · אבל פסולה או גרושה ואפי' יש לו בנים ממנה או ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ואינה מחויבת ליטמא לו ומטמא לאמו אפי' נתחללה כגון אחר שנולד כהן זה ממנה נשאת לכהן כשהיא גרושה · ולבנו ולבתו דקים ליה שכלו לו חדשיו או שהם משלשים יום ואילך אפי' הם פסולים לאפוקי ספק נפל דאין מטמאין לו חוץ מבנו ובתו משפחה או כותית שולדה כמותה ולא נקרא בנו כלל·וה"ה לאחיו ולאחותו הקטנים שהם ספק נפלים אין מטמא להם· ולאחיו ואחותו מאביו אפי' הם פסולים אא"כ הם בני שפחה או כותית·אבל לאחיו ולאחותו מאמו אינו מטמא וכן אינו מטמא לאחותו ארוסה אפי' היא ארוסה לכהן ולא לאנוסה ומפותה · אבל מטמא לאחותו ארוסה שנתגרשה מן האירוסין ובוגרת ומוכת עץ ומטמא לשומרת יבם אפילו אם כתב בכתובתה אם מיתה בלא בנים תהדר כתובתה לבי נשא (פי' לבית אביה) (שם סעיף ס' וכש"ך):

ה כל אלו מטמאין להם אפי' שלא לצורך ומצוה לטמא וי"א דדוקא לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכים ואז מצוה לטמא אבל שלא לצורך אסור לטמא ולסברא הראשונה אפי מת לו מת בשבת שאי אפשר לקברו בו ביום מותר לטמאות לו ולשמרו כדי שלא יהיה מוטל בבזיון · ונכון להחמיר כסברא אחרונה שלא לטמאות רק לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכים (וה"ל המחויב לטמאות עכ"פ לצורך קבורה אע"פ שיש תכורה אחרי עמהו ליוסף הכהן כע"כ עיין בג"י בודאי שיש שם כלא"כ מי שיקבור) ואינו מטמא להם אלא עד שיסתום הגולל דהיינו לרש"י כיסוי ארון ולר"ת הוא האבן שנותנין על הקבר לסתמו או אחר השלכת עפר על הקבר וכתב הש"ך דאפי' לרש"י דוקא לאחר שהניחו המת עם הארון בקבר וסתמו זה הוי סתימת הגולל אבל כ"ז שהוא בבית אפי' אם סתמו הארון במסמרים לא מקרי נסתם הגולל ומותר לטמאות עד שיסתום הקבר ואם דעתו לפנותו משם מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום גולל שני (שם סי' כ"ו וכש"ך):

ו אסור לכהן להתטמא למת אפי' בעת שמטמא לקרוביו לפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בה"ק כדי שלא יכנס לבה"ק ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור דאף על גב דבהליכה אע"ג שמטמא בקברות אחרים מותר כיון שלא פירש עדיין ממתו אבל בחזרה דאז כבר פירש ממתו דאז אסור לטמא והוא יצטרך לילך על קברים והב"ח ושאר אחרונים פסקו דאף בהליכה אסור להוסיף טומאה כיון שאפשר לו לקברו בסוף בה"ק (שם סעיף ז' וכש"ך):

ז כהן שפרשו אבותיו מדרכי הצבור כגון המסורות לאונסין אינו מטמא להם ולא להרוגי ב"ד ולא לכי שמאבד עצמו לדעת ולא לספק כגון שנתערב ולדה בולד חברתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון · ואין הכהן מטמא לאבר מן החי מאביו ולא לעצם מעצמות אביו וכן המלקט עצמות אינו מטמא להם אע"פ שהשדרה קיימת ואפילו אם כל המת שלם אלא שחסר ממנו כל שהוא אפילו הוא מונח אצלו אינו מטמא לו שאינו מטמא אלא לשלם ויש מי שאומר דהני מילי כשחסר לאחר מיתה או כשחסר בשעת מיתה כגון שחתכו ראשו שאינו עכשיו כמו שהיה בחייו ולא קרינן ביה לאביו אבל אם חסר ממנו אבר בחיים ומת מטמא לו אע"פ שאינו שלם יש מי שאומר שאינו מטמא להרוג דמקרי חסר ונכון להחמיר (שם סעיף א' ט' וכש"ך):

ח מצוה להטמאות למת מצוה אפי' הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומצא מת מצוה מטמא לו שנאמר בנזיר לאביו ולאמו כו' דכל הפסיק מיותר שהרי כבר כתיב לנפש מת לא יטמא וקבלו חז"ל דר"ל דוקא לאביו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה · ואינו נקרא מת מצוה לענין זה אא"כ מצא ראשו ורובו ואם מצא ראשו ורובו וקבר ואת"כ

ואח"כ מצא עוד אבר ממנו קוברו (ק סוף סכ"ד) ובזה חמור מקרובים שאינו מטמא להם אא"כ הם שלימים כדלעיל בסי' הקודם דהתם לענין טומא' כתיב לאביו כו' משמע אביו שלם וכן כולם אבל קבורת מת מצוה דאתיא מקבור תקברנו משמע כולו ורובו ככולו בכל התורה:

ט איזהו מ"מ שמצאו בדרך או בעיר של נכרים ואין לו קוברים וממקום שמצאו אינו יכול לקרות ישראל שיעלהו ויבא לטפל בו ולקוברו אסור לו לזוז משם ולהניח את המת אפי' לילך לעיר להביא קברים אלא יטמא עצמו ויקברנו אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת שהמוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקברו אין זה מ"מ שיטמא עליו הכהן אלא קורא אותם והם קוברין · באו בני העיר אם יש כל צרכו מושך את ידיו ולעולם הוא מ"מ עד שיהיה שם נושאי המטה וקוברים (ט"ז) · וי"א אם אינו מוצא שיקברוהו רק בשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירצה · מת הנמצא ולא ידעינן אם עכו"ם או ישראל הוא אזלינן בתר רובא הנמצאים שם דהיינו בתר רוב העוברים ושבים המצויים שם או בתר רוב עיירות אם רובו עכו"ם א"צ לקוברו ואם רובו ישראל הוי מ"מ ומטמא לו ולא אזלינן בתר העיר הקרובה אפילו בקורבה דמוכח אלא אזלינן בתר רובא אזלינן דכל דפריש מרובא פריש (סס סעיף ג' וכס"ך) ואם נוכל לומר כל קבוע כמחצה על מחצה כגון שידוע שהיו כאן ט' עכו"ם וחד ישראל ונהרג א' מהם במקומו וכיון דידעינן בודאי שהיה שם ישראל אחד קיימא לן דכל קבוע כמחצה על מחצה כדלעיל כלל ס"ג לא אזלינן בתר רוב עכו"ם אלא ה"ל כמחצה על מחצה וצריך לקוברו אבל אין הכהן מטמא לו כדין הספיקות לעיל סימן ז':

כלל קסא דין על איזו קרוב ותינוק מתאבלין (סע"ד):

א כל הקרובים שהכהן מטמא להם שהם אביו ואמו ובנו ובתו ואחיו ואחותו מאביו הבתולה ואשתו כדלעיל כלל ק"ס מתאבלין עליהם ועוד הוסיפו עליהם חכמים אחיו מאמו ואחותו מאמו בין בתולה בין נשואה ואחותו נשואה מאביו שמתאבלין עליהם אע"פ שאין כהן מטמא להם וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו ודוקא אשתו כשרה ונשואה אבל פסולה או ארוסה לא אבל בנו ובתו ואחיו ואחותו אפי' הם פסולים מתאבל עליהם חוץ מבנו ובתו ואחיו ואחותו משפחה וכותית שאינו מתאבל עליהם (סי' שע"ד סעי' ד'):

ב הגר שנתגייר הוא ובניו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על זה וה"ה גר שנתגייר עם אמו אין מתאבלין עליהם לדידן דקיי"ל אפי' אבילות יום א' מדרבנן (עס"ך סק"ד):

ג כל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו אם מת לו מת ודוקא בפניו אבל שלא בפניו א"צ לנהוג אבילות חוץ מאשתו שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמה משום כבוד חמיו וחמותו אבל על אחיה ואחותה או בנה ובתה מאיש אחר אינו מתאבל עמה ומ"מ אינו יכול לכופה להתקשט אבל יכול' למזוג לו הכוס ולהציע לו המטה ולרחוץ לו פניו ידיו ורגליו וכן היא אינה מתאבלת עמו אלא כשמתו חמיה או חמותה אבל שאר קרוביו שמתו אינה מתאבלת עמו:

ד אין מתאבלין עם הקרובים שמתאבלין עליהם אלא כשמתאבלין על הקורבה דשאר כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן ובת שלהם אבל על קורבה דקדושין שלהם כגון שמתה אשת בנו או אשת אחיו או בעל בתו או בעל אחותו אינו מתאבל עליהם (סס סעיף ז'):

ה והאידנא נוהגין להקל באבילות זה של המתאבלים עמו דאין זה אלא משום כבוד המתאבלי' ועכשיו נהגו כולם למחול וכן נוהגין האידנא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים וכל המחמיר אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבד האבלים אלא כלועג להם ואע"ג דמי שרוצה להחמיר על עצמו ולהתאבל על מי שאינו צריך הרשות בידו כדלקמן היינו דוקא בשם אבל לגמרי כדין אבלות אבל כשאינו מתאבל אלא לפניו הוי כלועג לאבל ומ"מ נהגו שכל קרובי המת הפסולין לו לעדות מחמת קורבה דשאר אבל לא פסולי עדות מחמת קורבה דקדושין כדלעיל בסי' ד' מראין קצת אבלות בעצמן כל שבוע ראשונה דהיינו עד אחר שבת הראשון שאינם רוחצים כי אם בפושרין גמורים ואין משנין קצת בגדיהם כמו בשאר שבת · ואין כל הקרובים שוין בזה אם היו שני בשני או בן בנו או בן בתו לובש כל בגדי שבת חוץ מבגד עליון · כשמת חמיו או חמותו וכן אשה שמת לה חמיה או חמותה או אבי אביו או אבי אמו וכן האשה בשביל אבי אביה או אבי אמה אינם לובשים רק כתונת לבן והאשה עוד צעיף לבן וכן המנהג שלא לילך לבית המרחץ ולא לחוף הראש גם אין לאכול חוץ לביתו לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעות ולאחר שבת הראשון מותר בכל דבר בין מופלג או סמוך (סס):

ו תינוק דלא קים לן אם כלו חדשיו אפי' מת ביום ל' ואפי' נגמרו שערו וצפרנו דינו כלפני ל' ואין מתאבלין עליו ולאחר ל' מתאבלין עליו אא"כ נודע שהיא בן ח' ואי קים ליה ביה שכלו לו חדשיו כגון שבעל ופירש ונולד חי לט' חדשים גמורים אפי' מת ביום שנולד בו מתאבלים

עליו

עליו כספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון שניהם מתאבלין עליו אע"ג דאבילות מדרבנן החמירו חז"ל דנגאי הוא למת כשלא יתאבלו עליו (ס"ז שם) :

ז תאומים שמת א' מהן תוך ל' והשני חי לא אמרינן מדזה חי גם הראשון היה בן קיימא ואין מתאבלין עליו ואם מת השני לאחר ל' מתאבלין עליו (שם בט"ז וש"ך) :

כלל קסב דין אימתי מתחיל אבילות כשנקבר מיד או שמפנין מקבר לקבר

(סי' שע"ה) :

א אבילות יום ראשון מחלוקת בין הפוסקים י"א דבז' מתים המפורשים בתורה שהן אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו הבתולה ואשתו נשואה אם הוא יום מיתה וקבורה הוא מה"ת וילפינן מדכתיב במיתת נדב ואביהוא אם אכלתי חטאת היום כו' אבל ג' מתים שהוסיפו עליהן לאבלות שהן אחיו ואחותו מאמו ואחותו נשואה • ואחותו אנוסה או מפותה אבלותן אינו אלא מדרבנן • ואפילו בז' מתים אם מתו היום ונקברין למחר או שמועה קרובה אפילו יום א' אינו אלא מדרבנן (רמב"ם ורמב"ן) וי"א דמה"ת אינו אלא לענין קדשים אונן אסור מה"ת ביום א' אבל אין שום אבילות מה"ת אפי' ביום מיתה וקבורה (תוס' ורא"ש) אלא שסמכו חז"ל אבלות על פסוקים כמו שנכתב לקמן א"ה כלל קס"ד אבל הכל הוא מדרבנן (טור סי' ג ז) :

ב מאימתי חל האבלות משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר מיד מתחיל האבלות ומעטף ראשו אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו כדין אבל ההולך בדרך לקמן כלל קס"ה ועכשיו נוהגין לחלוץ המנעל תיכף אחר סתימת הגולל מיד : היה סבור שנסתם הקבר והתחיל להתאבל ואח"כ נודע לו שטעה חוזר ומתחיל אבלות מחדש (סעיף א') :

ג מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקברו • מעת שיחזרו פניהם מללות מתחילין למנות ז' ול' ומתחילין להתאבל וההולכים עמו מונים משיקבור ואם גדול המשפחה הולך עמו אף אלו שבכאן אינם מונים אלא משיקבור ומשמע דאפי' לא יחזור גדול הבית מאיזה סבה מ"מ מטעין לפי אומד סדעת מתי נקבר ומתחילין להתאבל וכ"כ בפרישה בסדיא סי' כ"ז) וגדול המשפחה היינו דביתא סמיך עליה וגרירי כולהו אבתריה לא שנא אח או אפילו קטן ויש אומרים דוקא כשהוא בן י"ג שנים ואם מתה אשתו הבעל נקרא גדול הבית (ש"ך ס"ק י"ב אע"פ שיש שם אח או אב דאין הולכין בזה אחר המלטער יותר אלא מי שחייב בקבורתו ונטפל יותר בו והוא מדברי רשב"א ע"ש בש"ך אך משמע דרשב"א מפרש כן כל גדול הבית שבענין זה כמש"כ הפרישה להדיא אך לפי מה שכתב בש"ע קטן והוא פי' רי"ן גאון דביתא גריר אחריו וא"כ משמע דאם אוכל אצל חמיו ומתה אשתו דחמיו הוא גדול הבית וצ"ע) ודוקא לחומרא אזלינן בתר גדול הבית דאין מונין אלא משיקבור אבל אם גדול הבית נשאר בביתו אעפ"כ ההולכים עם המת אין נגררין אחריו אלא מונין משעה שנקבר (תוס' ולזה הסכים הש"ך) ויש אומרים דלעולם הולכין אחר גדול הבית ואם הוא נשאר בבית אפי' ההולכים עם המת מונין משיצא המת (טור ע"ש בש"ך סק"ב) :

ד ואפילו בהלך גדול הבית דאמרינן דאף אלו שבכאן מונים משיקבר דוקא אם הוא יכול לבוא אל הקבר תוך ג' ימים אבל אם אינו יכול לבוא לקבר תוך ג' ימים אלו שבכאן מונין מיד וגדול הבית שבבה"ק משיסתום הגולל דלא מסתבר כלל אם יקבור המת במקום רחוק שאלו שבכאן ישבו ימים רבים ולא יתחילו אבלות עד משיקבור (ש"ך סק"ג) וכ"ז לענין התחלת אבלות ולענין משך האבלות יתבאר לקמן מסי' י"ב ואילך :

ה וכ"ז כששולחים לעיר אחרת הרחוקה אבל הקוברים בבה"ק הסמוך לעיר החוזרים משערי העיר אינן מתאבלין עד שיאמרו להן שנקבר (ש"ך ס"ק א' ואם הוליאו המת סמוך לשבת או ליו"ט יתבאר לקמן כלל קס"ט) :

ו אם מפנין המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר הראשון על דעת להיות קבור שם עולמית אלא שאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין אלא משיקבר בקבר ראשון אפילו פינוהו תוך ז' אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבלות מיד • ואם פנוהו תוך ז' חוזרין ומונין משיקבר שנית ואם לא פנוהו עד לאחר ז' כבר עבר אבלותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת • ואם מתחלה היה דעתם לפנותו תוך ז' אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר הב' (סעיף ג') :

ז אם נתנו המת בארון ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור מונים לו מיד ז' ול' אף ע"פ שדעתם לקברו בבה"ק אחר המצור וסתימת הארון במסמרים הוי בקבורה וחל עליהם אבילות מיד דאע"ג דקיי"ל דאין אבלות חל עד שיסתום הגולל וקיי"ל כפירש ר"ת דסתימ' הגולל דר"ל שנותנים גולל הוא אבן שנותנים על הקבר למעלה לסותמו ולא אותו אבן שבורין מצבה שזה אינו אלא לסימן ונקרא ג"כ גולל לר"ת כדלעיל בכלל קנ"ח ולא כפירש"י שפי' דגולל ר"ל שסותמין הארון בכסוי נסרים (עיין ט"ז סק"א) מ"מ במצור אע"ג דדעתם לקבור אותו אח"כ

בב"הק מ"מ השתא ה"ל קבורה מעליותא שהרי יכול להיות שלא יוכלו לקברו כלל בב"הק וא"כ שוי כנתיאשו לקברו לקמן דחל האבלות מיד ואם קברו אותו בקרקע ואחר כך יפנוהו לב"הק פשיטא דחל האבלות מיד כדאיתא בסי' ו' (סעיף ד') :

ח הרוגי מלכות שאין מניחים אותם לקבור משנתיאשו לשאול להמושל לקברו בין תוך ל' או אחר ל' אע"פ שלא נתיאשו לגמרי מלקברו דאולי יזדמן להם שיוכלו לגנוב לקברו מ"מ חל האבלות לענין ז' ול' דמילתא דלא שכיחא היא לגנבו (סעיף ס') :

ט מי שהודיעו שצלבו קרובו בעיר אחרת ונהג אבלות מיד ואח"כ נודע לו שעדיין עומד בצליבה אותו אבלות לא עלה לו וחוזר ומונה משנקבר או משנתיאשו מלקברו · ומי שטבע במים וכבר נתיאשו מלבקשו עוד ונהגו אבלות ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא המת והובא לבה"ק אין צריך לנהוג אבילות רק אם הוא אביו צריך לקרוע (סעיף ו' ט"ז שם) :

י מי שנטבע במים שאין להם סוף כיון דאין מתירין לאשתו משום דחיישינן שעדיין הוא חי ולכן אין נוהגין עליו אבלות אבל אם נטבע במים שיש להם סוף או שיצא קול שהרגוהו ליסטים או שהרגו חיה (דהיינו כמי שאין לו הפסק או שנתברר שהרגוהו) מאימתי מונין משנתיאשו לבקש· מצאוהו אברים אברים ומכירים אותו בסמני גופו אין מונין לו עד שימצאו ראשו ורובו או שנתיאשו מלבקש ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו בניו אם הם שם בשעה שנמצא או ששמעו באותו יום מתאבלין אותו היום ולא גרע מליקוט עצמות לקמן כלל קס"ו אבל אם אינם שם ושמעו אחר שעבר היום אין צריכים להתאבל אלא רק לקרוע ושארי קרובים כתב בש"ע דא"צ לחזור ולהתאבל ומשמע אפי' הם שם בשעה שנמצא אבל הש"ך כ' דה"ה שאר קרובים צריכים להתאבל באותו יום כמו בליקוט עצמות :

יא אם שלחו מתיהם לעיר אחרת שדינם להתחיל האבלות משיחזרו פניהם בענין שנתבאר לעיל סי' ג' והתחילו למנות האבלות ואח"כ נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך א"צ להפסיק אבלותם וא"צ לחזור ולהתאבל אח"כ דמאחר שדינה להתחיל מיד א"צ להפסיק· ג"ל דגם בזה צריכים להתאבל אותו יום שקוברין אותו כדלעיל סי' י' :

יב מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו ואפי' בא אח"כ למקום המת אצל שאר אבלים שהתחילו כבר להתאבל לא יקצר אבילתו בשביל זה· וכן אם בא אצל האבלים ואינו במקום שמת המת ולא במקום קבורה כל א' מונה לעצמו משעה שנודע לו :

יג אבל אם לא ידע שמת עד שבא אל האבלים שבמקום המת או מקום קבורה אם היה במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות דהיינו מהלך יום א' ה"ז כאלו היה כאן בשעת מיתה ולכן אפי' בא ביום ז' אם מצא מנחמים אצלם ולדידן קודם יציאת בהכ"נ כיון שעדיין נוהגין קצת אבילות מונה עמהם ודוקא כשגדול הבית אצלם דכלם נגררין אחריו אבל אם לא היה שם גדול הבית מונה לעצמו (ש"ך ס"ק י"ג) :

יד וגדול הבית שבא ממקום קרוב כנ"ל אינו נגרר אחר הקטנים ולכן מונה לעצמו (שם) :

טו אם מקצת אבלים הלכו בשעת קבורה לבה"ק לעיר אחרת בין שנשאר גדול הבית כאן או שהלך לבית הקברות מונין עם אלו שבבית בין שבית הקברות קרוב או רחוק בין באו תוך ג' או אפילו בז' קודם שיעמדו מנחמים (דהא דמבואר לעיל בסימן ג' דאם הלך גדול לבית הקברות מתחילין משיסתום הגולל אפילו אותן שבכאן היינו כשגדול דר שם במקום שקוברין ונשאר שם ולא יחזור לכאן להיכן שהולכים אחריו אבל אם לא נשאר שם אף על פי שדר שם כיון שבא לכאן מתחילין למנות האבילות משעה שיצא מפתח העיר) ואם באו לאחר שיעמדו מנחמים אותן שהלכו לבה"ק מונין לעצמם משיסתום הגולל (שם) :

טז הבא ומצא שהלך הגדול לבה"ק אם חזר הגדול אפי' ביום ז' כיון שהוא מונה עמהם אף זה הבא נגרר עמהם וכולן מונים מנין א' והוא שבא זה ממקום קרוב ודוקא שנשארו מקצתן בבית אבל אם לא נשארו מקצתן בבית מונה לעצמו אם לא שבא בתוך ג' ימים (וכ"ל דר"ל אם בא תוך ג' ימים והאבלים יחזרו עכ"פ ביום ז' ואם לא חזר הגדול תוך ז' אז הגדול מונה לעצמו משיסתום הגולל אז גם הבא ממקום קרוב אינו מונה עם אותן שבית מיתת המת אלא מונה לעצמו משעה שנודע לו וכ"ז שהלך הגדול לבה"ק ולא דר שם אלא שבא לכאן) (שם) :

יז ואם הגדול דר שם ונשאר שם במקום הקברות אם יכול להגיע שם עם המת תוך ג' ימים כולם מונים משיסתום הגולל וכדלעיל סי' י"ד ט"ו אבל אם לא יכול להגיע לשם תוך ג' ימים אז הנשארים מונים מיד וגדול שבבה"ק מונה משיסתום הגולל (שם) :

יח ואם התחילו אותן שבבית והגדול למנות אבלותן בשוה כולם משיצא המת דהיינו שלא הלכו עם המת או כולם הלכו והתחילו משיסתום הגולל וחזרו כולם אז הבא ממקום קרוב מונה עמהם בכל ענין אפילו בא ביום ז' כיון שחזר הגדול קודם שעמדו מנחמים (שם) :

יט ואם התחילו אבלות בשוה כגון שלא הלך הגדול עם המת ואח"כ הלך הגדול לבה"ק לצרכי מת כגון לעשות מצבה או בנין לקבר ולא חזר אחר שבא הקרוב או שחזר בז' לאחר שיעמדו מנחמים דינא הכי אם בא הקרוב תוך ג' מונה עמהם ואם לאחר ג' מונה לעצמו :

כ ודוקא שהלך הגדול לצורך המת אבל הלך שלא לצורך המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול לביתו:

כא ואם בא האבל ממקום רחוק יותר מי' פרסאות בכל ענין מונה מונה לעצמו (שם):

כב כל שדינו למנות עמהם אפילו חזר אח"כ לביתו מונה עמהם (שם):

כג מי שהוא אבל ובתוך ז' מת לו מת אחר מונה ז' למת האחרון ועולים לו לתשלום ז' ממת הראשון:

כד אם התפללו הצבור ערבית וגם הוא התפלל ועדיין הוא יום ושמע שמת לו מת י"א שמונה מיום המחרת ואותו יום אינו עולה לו דהוי כתרי קולי דסתרי אהדדי דכיון שכבר התפללו ערבית ועשו אותו לילה לענין ק"ש כיצד יעשה אותו יום אבל אם הוא עדיין לא התפלל ערבית אע"ג שהציבור התפללו ערבית כיון דאבילות דרבנן יכול לומר לדידי יום הוא כיון שהוא לא התפלל ואין חילוק בין איש לאשה דאפילו אשה אע"ג דרוב אינן מתפללות מ"מ אם היא אשה שרגילה להתפלל ועדיין לא התפללה עולה לה אבל אם אינה רגילה להתפלל נגררת אחר הצבור (עיין ש"ך ס"ק י"ד):

כלל קסג דין ניחום אבלים וסעודת הבראה ובו י"ז (סע"ז סע"ח סע"ט):

א אין המנחמים רשאין לפתוח עד שיפתח האבל תחלה והאבל מיסב בראש וכיון שנענע האבל בראשו בענין שנראה שפוטר את המנחמים אין רשאין לישב אצלו ואין אבל וגו' חולה חייבים לעמוד אפילו מפני נשיא (סע' ז סעיף א'):

ב הבא לכבד את חבירו ולקום מפניו אומר לו שב אא"כ הוא אבל או חולה דמשמע שב באבלות שלך. שב בחולי שלך. לא יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי או כיוצא בדברים אלו שאל יפתח פיו לשטן ואל יאמר אדם לאבל מה לך לעשות כן אי אפשר לשנות שזהו כגידוף דמשמע הא אם אפשר לשנות היה עושה אלא יקבל עליו גזירת הש"י מאהבה (שם סעיף ב'):

ג מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות ושאר העם מתקבצים אליהם ואם לא היו שם עשרה קבועים בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו וכתב רמ"א שלא ראה שנוהגין כן ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפי' אין אבל כי בזה נחת רוח לנשמה ואם יש שם אבל מצטרף למנין (שם ד) • ואם יש ב' מתים א' יש לו אבל וא' אין לו אבל ואין שם כדי להתפלל במקום שניהם יתפללו בזה שאין לו אבל:

ד עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים אלא א"ל המקום ימלא חסרונך כשם שאומרים לאדם על שורו וחמורו שמתו • מנודה שמת מנחמין אבליו אבל אם מנודה הוא אבל אין מברין אותו ואין אומרים לו תנחומי אבלים דב"ד שהוא משום כבוד חיים אין עושין למנודה כשהוא אבל (סע"ז):

ה אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה מדאמר ליה קב"ה ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל ופירושו לחם של שאר אנשים ודוקא ליחזקאל צוה עליו כן מכלל דכ"ע כשהם אבלים מחויבים למיכל לחם של שאר אנשים ולא מדידהו וכתב רבינו ירוחם והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות גם הוא ע"כ צוה השם יתברך לאחרים שיאכילוהו משלהם לפיכך הפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה שהוא עיקר זמן מרירותו אבל סעודה שניה מותר אפי' הוא ביום ראשון • והלבוש כ' ב שהטעם שכ"ז בכלל נחמה היא שמראין לאבל שמשימין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גוום • ויכולין להחליף סעודתן דהיינו שיכול אחד להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא יחזיר ג"כ ויאכילנו בימי אבלו ובלבד שלא יתנו בתחלה שאם מתנים הוי חובה והוי כמו שאכלו משלהם ואם לא שלחו לו או שהוא יחידי בעיר אין חייב לצער עצמו שלא לאכול כלל (ט"ז) ובקצת קהלות נוהגין לאכול משל אחרים כל ז' ויש נוהגין לשלוח להאבל מח"ק גמ"ח מעות אפילו לעשירים די מחסורו לכל ז' והכל כדי שלא יצטרכו העניים לעשות מלאכה ולא יתביישו (סע"ח):

ו אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה כ"ום הרגל עבירה אלא נשים מברין אותה הוראי גם היא אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה לפיכך אשה נשואה שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל בשכרו ואירעו אבל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעה"ב אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ובתו בלא תנאי ואירעם אבל יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעה"ב שאין זה משלהם (שם):

ז אם לא רצה האבל לאכול ביום הראשון אך להתענות כדי שלא יקבל הבראה משל אחרים הרשות בידו שלא ציוה הש"י אלא לאחרים שיברוהו אבל לא מצינו שצוה עליו לאכול ואי

משום טעמא שלא ימית את עצמו כבר מושבע ועומד הוא מסיני ובלילה מותר לו לאכול משלו אעפ"י שהוא סעודה ראשונה לו אע"ג דקרא סתמא כתיב ולחם אנשים לא תאכל הא כולי עלמא יאכל ומשמע מצוה היא שנוהגת באבל כשאר מצות של אבילות לפי שני הטעמים שכתבתי נראה לחז"ל דהפסוק לא מיירי אלא ביום הראשון מפני שהוא לו עיקר יום מרירתו ועיקר צורך הנחמה אינו אלא בו ביום ואח"כ כיון דרש דש לפיכך ה"ה אם קרה שלא הברוהו ביום הראשון שנמשך עד הלילה מותר לאכול בלילה משלו ואין צריך עוד הבראה :

ח בזמן חכמי התלמוד היו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים מפני הצער שהיו אומרים הרואה ת"ח שמת כאלו רואה ס"ת שנשרף :

ט מי שנקבר בע"ש סמוך לחשיכה קודם בהש"מ יש מי שאומר שמברין אותו אעפ"י שלא יכנס לשבת כשהוא מתאוה דס"ל סעודת הבראה נמי מצוה היא כמו סעודת שבת אבל בש"ע כ' שאין מברין דס"ל כבוד שבת עדיף וכן נוהגין (ונ"ל דעכ"פ אם רוצה לאכול קודם שבת אסור לאכול משלו) :

י אין מברין על הקטן אא"כ הוא בן שלשים יום שלמים או קים לן בגויה שכלו לו חדשיו כגון שבעל ופירש :

יא מרביצין ומכבדין בבית האבל ואין בהם משום שמחה וכן מדיחין קערות כוסות וצלוחיות וקיתוניות ואין מביאין שם לא בשמים ולא מוגמר שזה יש בו שמחה אבל מביאין אותם בבית שהמת שם שאינו אלא להעביר סרחונו ולפיכך אין מברכין עליהם כמו שנתבאר בח"א ואין אומרין שמועה ואגדה בבית האבל מפני שיש בו שמחה אלא יושבין ודוממין :

יב כיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות :

יג כתיב ויזד יעקב נזיד ואמרו חז"ל אותו היום נפטר אברהם ועשה יעקב תבשיל של עדשים להברות את אביו ולמה עדשים מה עדשים זה גלגל אף אבילות גלגל החוזר בעולם או מה עדשים זה אין לו פה אף אבל אין לו פה לפיכך מקום שנהגו להברות האבל בבשר ויין ומיני מטעמין עושין · ובלבד שיברוהו תחלה בבצים שג"כ אין לו פה או בתבשיל של עדשים זכר לאבילות ואח"כ אוכלין כל צרכיהם :

יד אין לאכול עם האבל כ"כ בני אדם שיתחלקו לשני מקומות דהוי כסעודות מריעות שיש בה שמחה :

טו היכא שצריך למנות שבעה אחר הרגל וכן אם שמע שמועה קרובה בשבת י"א שצריך להברותו סעודה ראשונה שבימי אבלות וי"א כיון שנדחה יום ראשון שהוא יום מרירות שוב אין מברין אותו וכן נוהגין וי"א דבשמועה קרובה בשבת מברין בשבת אבל על שמועה רחוקה אין מברין שאין בה מרירות כ"כ :

טז בבית האבל פרים (נ"ל מנחם סמוכה) המנחם הגדול שבהם שנאמר פרשה ציון בידיה מפני שאין מנחם לה משמע הא יש לה מנחם הוא פרים ומסתברא שהגדול פורס שהוא עיקר המנחמים ובשבת האבל פרים כאורחיה שנאמר ברכת ה' תעשיר והיא שבת ולא יוסיף עצב עמה ובחול נותן פרוסת המוציא לאבל בידו שנאמר פרשה ציון בידיה ר"ל הפרוסה נותן לידו ובשבת פורס כדרכו ונותנו לפניו (א"ח סי' קס"ד סעי' י"ח) :

יז תקנו חז"ל שיהיו מזכירין בברכת הטוב והמטיב בבית האבל מעין המאורע ומעין הברכה וזהו נוסחו בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל שבכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו אל אמת דיין אמת שופט בצדק לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה · הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד לחיים ולשלום הרחמן הוא כו' וכן הוא בכלבו (סע"ט) :

יח יש מוסיפין בברכה שלישית ג"כ מעין המאורע ומעין הברכה וזהו נוסחו רחם נא עד שלא נכלם לעולם ועד (מסרי לריך להזכיר מלכות בית דוד) וכשמגיע לבונה ירושלים יאמר נחם ה' אלהינו את אבלי ירושלים ואת האבלים המתאבלים באבל הזה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כאמור כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו ברוך אתה ה' מנחם ציון בבנין ירושלים :

יט י"א בבהמ"ז נברך למנחם אבלים שאכלנו משלו וכו' :

כ בשבת שבתוך השבעה ימים אם אבל מברך ביחיד או בב' אבלים שאוכלים ביחד מברכין ומזכירין כל מעין המאורע של אבילות שאמרנו כדרך שמברכין בחול דהוי צנעה ואם אכלו עוד אחרים עמו ומברכין אין מזכירין מעין המאורע דכיון דאיכא אחרים הוי פרהסיא שאין שאין אבילות פרהסיא נוהג בשבת :

כא אבל מצטרף לתפלה ולזימון בין לג' בין לעשרה דהא הוא חייב בכל המצות כמו הם ומ"מ בסעודת הבראה אין האבל מצטרף בבהמ"ז :

כלל קסד דברים שהאבל אסור בהם בכללן ודין מלאכה (ס"ס)

א אלו דברים שהאבל אסור בהם · במלאכה · ברחיצה · וסיכה ונעילת הסנדל · תשמיש המטה · אסור לקרות בתורה · ובשאילת שלום . ובכביסה וחייב בעטיפת הראש · ובכפיית המטה . כל אלו אסור וחייב כל ז' · ואסור להניח תפילין ביום ראשון בלבד · ואסור בגיהוץ ותספורת · ושמחה · ואחוי הקרע כל ל' · וכל דברי אבילות נוהגין בין ביום ובין בלילה · וכולם אינן אלא מדרבנן אפי' ביום א' ואסמכוהו כלם אקראי כמו שנכתוב אי"ה כ"א במקומו (שם) ואבל העושה מלאכה מנדין אותו (ט"ז סק"א) (ונ"ל דה"ה בכולם) :

ב מלאכה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל הרי הקיש הכתוב אבל לחג ומה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור במלאכה והטעם שאסרו במלאכה הוא כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות לפיכך חלקו בדבר ואמרו כל ג' ימים ראשונים שצערו גדול ואבלו רב דנקבע ג' ימים לבכי כדלקמן ולכן אפי' עני המתפרנס מן הצדקה אסור מכאן ואילך שנתקרר מעט אם היה עני ואין לו מה יאכל א"צ להתפרנס מצדקה אלא עושה בצנעה בתוך ביתו ומ"מ אם אפשר לו להסתפק במלאכת ארעי ובצנעה כגון אשה יטוה בפלך בתוך ביתה ואם אין מספיק לו מתירין לו אפי' אומנות בתוך ביתו אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך · ודין מלאכת הכתיבה כל מה שמותר לכתוב בחה"מ כמבואר בחבורי ח"א הל' חה"מ מותר בימי אבלו וכל מה שאסור בחה"מ אסור לכתוב בימי אבלו (שם) :

ג כשם שהוא אסור במלאכה כך אסור לעשות במלאכתו ע"י אחרים אפילו ע"י עכו"ם ואם הוא דבר האבד מותר ע"י אחרים אפי' דבר האסור במועד משום טורח היינו משום כבוד המועד אבל הכא מאי איכפת לן בטורח של אחרים ולכן מותר אפי' הוא מעשה אומן כיון שהוא ע"י אחרים אבל הוא עצמו אסור לעשות אפי' דבר האבוד ואפילו ע"י עבדיו ושפחותיו או בניו ובנותיו אפילו גדולים אם מעשה ידיהם שלו אבל כשמעשה ידיהם שלהם אפילו קטנים מותרים · ומ"מ כיון דיש מקילין לגמרי בדבר האבד אפי' ע"י עצמו אם א"א לעשות על ידי אחרים ולכן יש להקל לאחר ג' ימים הראשונים או במקום הפסד מרובה אפילו תוך ג' ימים ואפילו הוא דבר שיש בו טורח ומעשה אומן רק שיהיה בצנעה (שם) אבל מה שאינו דבר האבוד אע"ג דיש דברים המותרין בחה"מ משום כבוד י"ט אבל באבל אסורים אפי' ע"י אחרים (סעיף י'):

ד כשם שאסור במלאכה כך אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה בסחורה ואם הוא דבר האבד שאם לא ימכור עכשיו יפסיד מהקרן נמכרת ע"י אחרים ונ"ל דכ"ש בפרקמטיא וכן בכל דבר שנכתוב נעשית ע"י אחרים דאם א"א לעשות ע"י אחרים דמותר ע"י עצמו עפ"י אופנים המבוארים במלאכה (ומה שכתב בש"ע ע"י אחרים היינו לפי שגם במלאכה כ"כ ומה שלא הגיה הרמ"א משום דהוא כ"ש ממלאכה) ודוקא כשיהיה לו הפסד אבל אם לא יפסיד אלא שאם ימכרנה עתה ירויח יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור ואם מסתפק שמא יפסיד מן הקרן צ"ע (דלענין חה"מ כ' הרמ"א בסי' תקמ"ח דספק דבר אבד מותר וא"כ י"ל דה"ה ק"ו בזה אך כהגהתי שם בנ"א דזה אינו מוסכם וא"כ י"ל כיון דהמחמיר מהה"מ כ"ע מודים דאסור ולשון רמב"ן שכתב הטור וז"ל אם שיירות באות כו' ותוהם שיאזלו בסחורתם טו' ואנ"ל אם חושש שמא יפסיד מהקרן שלו משמע דמותר וצ"ע) ומ"מ אם הוא דבר שאינו מצוי כגון שיירות או ספינות באו שמבקשים לצאת ומוכרים בזול או לוקחים ביוקר מותר למכור ולקנות על ידי אחרים אפי' שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה להשתכר (שם) ועוד שהרי רש"ל בתשובה סימן ס"ו כתב דלפי הגמרא דילן אין איסור בפרקמטיא אף לאבל (שם) :

ה מותר להלות בריבית לעכו"ם שרגילים ללות ממנו על ידי אחרים משום דהוי דבר האבד שאם לא ילוה להם ילכו לאחרים וירגילם לבא אצלו וכבר כתבתי' בחיבורי ח"א בהל' חה"ם דה"ה למכור סחורה לרגילים אצלו מותר מטעם זה :

ו מותר לשלוח לתבוע חובות מאדם שעכשיו מוצא אותו ואם ימתין לאחר ז' לא ימצא אותו וכן אם חושש שילך לו או שעדיו חולים מותר לעשות מורשה לדין עמו ולפי מה שכתבתי שם בשם הט"ז דמותר לתבוע חובות בחה"מ בזמן הזה דחיישינן לקלקול חובות א"כ ה"ה באבילות נ"ל דמותר לעולם :

ז אבל ששדהו ביד אחרים באריסות דהיינו לשליש ולרביע או בחכירות (שנותן לו סכום מפירות השדה כך וכך) וקבלנות (שנותן לו מעות סכום ידוע) הרי אלו עובדין כדרכן בימי אבל של בעל השדה דכיון שיש לארים חלק בפירות אין לו לארים להפסיד בשביל שבעל השדה אבל הוא דכיון שיש לארים חלק בפירות אין לו לארים להפסיד בשביל שבעל השדה אבל הוא ואפילו שלמו ימי חכירותם קודם האבילות ונשארו הם בשדה כמו שהיו מותרין שמנהג ידוע הוא דארעא

לאריסותא עומד ומסתמא לא מסליק ליה והו"ל כמו מושכרת אצלו מעיקרא (סס) :

ח ואם הארים נעשה אבל לא יעבור הוא בעצמו אבל ע"י אחרים מותר לכ"ע שאין זה נקרא מלאכת האבל אלא מלאכת של בעל השדה (סעיף י"ב) ונ"ל דמיירי אפי' במקום שאינו דבר האבד דאל"כ אפילו במלאכת האבל מותר ע"י אחרים כדלעיל סימן ג' :

ט וכ"ז באריסות אבל שכיר יום שעובד שדה האבל אפי' בעיר אחרת לא יעשה שהרי זה הוא מלאכת האבל והוא בפרהסיא :

י בד"א בשדה • אבל אם יש לאבל חמור או ספינה מוחכר או מושכר (חכירות שייך בפירות ושכירות במעות) ביד אחר אם עדיין לא כלה הזמן והוא שכרם קודם שהתחיל האבילות מותר לשוכר לעשות בהן מלאכתו דשכירות קניא וחשובים כשלו אבל אם כבר כלה הזמן קודם שהתחיל האבילות אעפ"י שדעתו להחזיק עוד בשכירות לחדש או לשבוע ה"ז לא יעשה בו מלאכה כיון שדרך בני אדם להחליף חמור וספינה לפי הזמן ולפי השכר שמתחלפים תמיד ולכן אינו דומה לשדה בסי' ז' :

יא וכן אפי' היה החמור או הספינה ביד אחרים למחצה ולשליש ולרביע יש אוסרין דדוקא בשדה מותר דלאריסות קיימא אבל כלים ובהמה נקראים לעולם על שם הבעלים ויש מתירין דכיון שהוא למחצה ולשליש כו' הוי דומיא דשדה :

יב אם האבל בעצמו מושכר לאחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו שהרי אפי' עני המתפרנס מן הצדקה אסור תוך ג' ימים ראשונים אפי' בצנעה מ"מ מותר לעשות מלאכתו ע"י אחרים ואפילו בדבר שאינו אבוד והוא יקח השכר מן הבעלים שהרי עיקר המלאכה של בעה"ב וכיון שנעשית ע"י אחרים אין כאן פרהסיא וא"כ דומה ממש לסי' ג' (עיין ש"ך ס"ק י"ז כ"ל דעיקר קו' הרא"ש כיון דהוי פרהסיא וא"כ שפיר כ' בד"מ דע"י אחר מותר כיון דאינו פרהסיא ולכן משרתת בבית אסורה לעשות מלאכת בעה"ב כדין שאר אבל ודוקא מלאכה או ללכת מן הבית דברים שאר אבל אסור אבל מלאכת צרכי הבית כגון לאפות ולבשל ולהציע המטה וכיבוד הבית וכיוצא בו מותרת שאפי' בעה"ב אבל מותר לעשות כל צרכי הבית הצריך לו רק שלא יעשה מה שאינו צריך לו ולכן אפי' המשרתת בשכר מותר אבל השמש שאירע לו אבל אסור לו לילך לבה"כ ולשמש בצרכי הקהל דכל מה שאר אבל אסור אסור גם לשמש) (סעיף כ"ב וט"ז שם) ונ"ל דשוחט דמתא מותר לשחוט בתוך ביתו דמ"ש מאפיה ובשול אע"ג שנוטל שכר מהקהל בכל שבוע אבל אסור ליקח שכר בעד כל עוף ובהמה ששוחט דמה שהתירו למשרתת בשכר היינו משום שהוא בהבלעה כדרך לשכור משרתים אבל שלא בהבלעה אסור וללכת חוץ לביתו לשחוט אסור • ונ"ל דאם אין שם שוחט אחר אלא האבל ואין לצבור לאכול מותר לילך בלילה לשחוט דבלא"ה אין איסור כ"כ בלילה כדלקמן בכלל סי' קס"ז ואפי' ביום אפשר דיש להקל (עיין בקו' מלכת מסס סי' ז') ומותר לאבל לטחון קמח ולאפות לו פת אפי' מלא תנור אע"פ שא"צ אלא א' מפני שהפת נאפה יפה ומיהו לטחון יותר ממה שצריך נראה דאסור ומ"מ אם טחן לצורך ימי אבלו והותיר מותר וכן מותר לקצוץ עצים לצורך ולהטיל שכר מה שצריך לימי אבלו ואם עשה יותר ממה שצריך לאכול בדיעבד מותר ובלבד שלא יערים וכן כל מלאכות המותרים לעשות בי"ט מותר בימי אבלו (ב"י וד"מ) :

יג היתה מלאכת אחרים ביד האבל אפי' בדבר תלוש כגון לארוג וכיוצא בו וכן סופר הכותב ס"ת שיכול לעשות בצנעה אפי' בקבלנות לא יעשה ואם הוא דבר האבד יעשה ע"י אחרים דדוקא לעיל סימן י"ב כיון שמושכר לחדש וכיוצא בו מותר אפילו באינו אבוד משא"כ הכא (ש"ך ס"ק י"ט) אבל מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אח"כ ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד כדרך שעושה בחול (סעיף י"ז) :

יד היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש קודם שנעשה אבל בביתו לא יעשו אבל מותרים לעשות בבית אחרים אבל אם שכרן בימי האבלות אסורים לעשות בו אפי' בבית אחרים ואם היה לו בקבלנות ביד אחרים קודם שנעשה אבל לבנות ביתו בחול לא יעשו אפי' הוא חוץ לתחום העיר דשמא יבואו שם ישראל ויאמרו שזה נתן לבנות בימי אבלו ולא ידעו שהוא בקבלנות ואם הקבלנים הם נכרים כיון שהוא חוץ לתחום אם אין עיר אחרת של ישראל בתוך תחומו של בנין זה מותרים לבנות בשבת וי"ט שחלו בימי האבל דכיון דבאמת הוא קבלנות וא"כ נכרי אדעתא דנפשיה קעביד ואינו אסור אלא משום חשד ובכה"ג ליכא חשד כיון שאין ישראל מצוים שם בשבת (סעיף י"ח) :

טו בד"א בבנין אבל אם קבלו בקבלנות לחרוש ולזרוע שדהו י"א כיון דשדה לאריסות עומד מותרין לחרוש ולזרוע בימי אבלו של בעל השדה דליכא חשד וי"א כיון שאח"כ יראו שזה אינו נוטל חלק בפירות וידעו שהיה רק שכיר יחשדוהו שהיו שכירי יום ושכר אותם לעשות בימי אבלו (י"ט) :

טז ב' שותפים חנונים שאירע אבל לאחד מהם נועלים חנותם שלא יעשה השותף בפרהסיא אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפת ואם האבל אדם חשוב והשותפת נקראת על שמו שהכל יודעים שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו

ביהו ומ"מ כבר נתפשט המנהג להדר לאחר ג' ימים ומ"מ נ"ל בכל הדברים הנזכר בכלל זה ובאחרים ג' ימים הוא דוקא מיום ד' והילך (סימן כ"ח) ובן נ"ל דבכל הדברים אין להקל אלא לאחר ג' ימים (ועיין בקונטרס מלכת מסס סי' ד'):

יז ההולך ממקום למקום לסחורה ושמע שמוע קרובה אם יכול למעט בעסקיו ימעט ואם לאו יגלגל עמהם (סעיף כ"ג) (דברי כש"ע לא זכיתי לכוין על כוריו) ומצאתי בריטב"א וז"ל פר"ח אם יוכל למעט בעסקיו שלא יקנה ושלא ימכור ימעט ויקנה צרכיו ע"י אחרים ואפילו למזונותיו ואפי' לאחר ג' וא"ל יגלגל עמהם שיקנה הוא עצמו צרכי הדרך ודברים שהם משום חיי נפש ואפי' תוך ג' ימים שאסור לעשות מלאכה אפי' לעני המתפרנס מן הצדקה הכא שהוא בדרך התירו לו לגלגל כבענין זה שאמרנו ונראה שה"ה שיעשה מלאכה כדי חייו כיון דהוא במקום שאין מכירין אותו ולא ימול מן הצדקה אם אינו לפי כבודו כי גדול כבוד הבריות כו' ונ"ל דאם הוא על יריד דדינו כבאו שיירות דאם ימתין עד לאחר יריד לא ימצא עוד לקנות ולמכור דינו כדלעיל סימן ד':

יח על כל המתים לאחר ז' אע"ג דמותר במלאכה ומכ"ש בסחורה מ"מ אם רצה למעט לא הוי כמקשה על מתו אבל על אביו ואמו נכון למעט כל ל' בסחורה (ססעי' כ"ד וכמש"כ סכ"י בכד"ט) וי"א דגם בתוך ז' ודבר האבד דמותר על כל המתים אבל באביו ואמו אפילו דבר האבוד קצת ימעט (סס וע"ס סכ"י):

יט על כל המתים אסור עד ל' יום לילך בסחורה למרחוק דאיכא פרסום גדול ודומה לשמחה שהולך בשיירא ושמחים הרבה בדרך ובאביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו (סעיף כ"ס):

כלל קסה דין איסור רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה (סי' שפ"א עד סי' שנ"א)

א אבל אסור ברחיצה דכתיב וישלח יואב כו' ויאמר אליה התאבלי נא כו' ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת הרי סיכה בפירוש אסור ורחיצה בכלל סיכה • רחיצה כיצד אסור לרחוץ כל גופו אפי' בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש דלא אסרו אלא רחיצה של תענוג וכ"ז מדינה אינו אסור רק שבעה אבל אח"כ מותר ברחיצה אלא שנהגו האידנא עפ"י רמ"א לאסור רחיצה בחמין כל ל' יום דגזרו אטו ותספורת שכן דרך הרוחצים להסתפר ג"כ אבל בצונן מותר (סעיף סק"ח) ואפי' לחוף הראש אסור ואין לשנות המנהג כי מנהג קדום הוא ונתייסד עפ"י ותיקון (סעיף ה' סס) ומ"מ בעל ברית אפי' על אביו מותר לרחוץ בלילה שלפני המילה לאחר ז' כיון דאינו מצד הדין דהוי כרגל לגבי דידיה וגם נ"ל באשת איש יש להתיר רחיצה בחמין לאחר ז' אם מצטערת הרבה או צורך אחר (ועיין סעיף ס' וכקו' מלכת מסס סי' כ'):

ב סיכה כיצד אסור לסוך אפי' כל שהוא אם מכוין להתענג אבל אם הוא להעביר הזוהמא מותר וא"צ לומר משום רפואה כגון שיש חטטים בראשו (סס):

ג יולדת אבילה שצריכה לרחוץ מותר אפי' ביום ראשון מיהו אם אין לה צורך כ"כ יש להחמיר ביום ראשון (ש"ך סק"ג) וכן מאן דאית ליה ערבוביא ברישיה מותר לחוף ראשו בחמין דלא גרע מאסטנים (פי' קר הגוף ומלוכן) שמותר לרחוץ כל גופו ולא כל מי שאומר אסטנים אני מתירין לו אלא דוקא שידוע שהוא איסטנים ומתנהג בנקיות ואם לא ירחץ יצטער הרבה ויבא לידי מיחוש (סס):

ד מי שתכפוהו אביליו שאירעו שני אבילות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו • נדה שנזדמנה ליל טבילתה בימי אבלה אינה טובלת שהרי אסורה בתשמיש ומ"מ מותרת ללבוש לבנים אפילו תוך ז' ותלבוש ותציע כדרכה כשאר ימות השנה רק שו.לבוש חלוק נקי ולא לבן ממש אם אפשר ולא תרחוץ רק באותו מקום ובין ירכותיה בין בחמין בין בצונן כדלעיל כלל קי"ח סימן כ':

ה כיחול ופירכוס הוא כגיהוץ ותספורת דאסור מדינא כל ל' ומ"מ הקילו באשת איש שלא תתגנה על בעלה והתירו כיחול ופרכוס לאחר ז' כרחיצה והיינו ע"פ פסק הש"ע דכל אדם מותר ברחיצה לאחר ז' אבל למנהגנו דאסור רחיצה ואפילו בא"א (כדמוכח מדברי רמ"א סעיף ס') וא"כ י"ל כ"ש דכיחול ופירכוס יהיה אסור ומ"מ משמע דבזה לא הנהיגו איסור בא"א (דהל"כ סיס רמ"א לסגיס) • והיינו דבזה ל"ש לגזור משום תספורת • וכלה שאירעה אבל תוך ל' יום לחופתה מותרת להתקשט אפילו תוך ז' דכלה צריכה יותר שיהיה לה חן בעיני בעלה בוגרת שאירעה אבלות כיון שעומדת להנשא מותרת בכיחול ופירכוס אבל אסורה ברחיצת חמין כל גופה ולמנהגנו כל ל' • נערה אבלה אסורה כל ל' אפילו בכיחול ופירכוס דעדיין אינה עומדת להנשא:

ו אבל אסור בנעילת הסנדל דאמר הקב"ה ליחזקאל ונעליך תשים ברגלך מכלל דשאר אבל

אסור

אסור בנעילת הסנדל ודוקא של עור אבל באנפליא של בגד או של גמי או של שער או של עץ מותר דלא נקרא מנעל אלא של עור ואם הוא של עץ ומחופת עור אסור • חיה מותרת לנעול כל ל' יום וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגלו מפני שהצנה קשה להם • כל אדם מותר לנעול במקום שיש סכנת עקרב (סי' שפ"ב סעיף א' ב' ג') :

ז אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרים בנעילת הסנדל וכשיגעו לעיר חולצין ויש מי שאומר שאם היא עיר שרובה נכרים אין חולצין עד שיכנס לרחוב היהודים (שם) אם צריך לחלוץ מנעל בבה"ק אחר שנקבר המת נתבאר כלל קמ"ח יש אומרים שצריך לילך יחף מבית הקברות לביתו אם מת אביו או אמו ואין נוהגין כן משום רשעת הנכרים (שם סעיף ד' ה') וכבר נתבאר שם :

ח אבל אסור בתשמיש המטה דכתיב וינחם דוד את אשתו ויבא אליה משמע דוקא אחרי הנחמה דהיינו ז' אבל מקודם אסור (שם) אבל בשאר דבר קורבה מותר אפי' במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו בין באבילות דידיה בין באבילות דידה אבל חבוק ונשוק יש להחמיר ומותרת לאכול עמו בקערה ומותרת לישן עמו הוא בבגדו והיא בבגדה אבל בלא בגדים אסור אפי' אם סינר מפסיק אפי' בשבת ורגל (ס"ך) ומיהו משום לך לך אמרינן לנזירא יש להחמיר שלא ישן עמה במטה כלל (שפ"ג) :

ט בד"א בשאר אבילות אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז ימי המשתה ואח"כ שבעה ימי אבלות ואסור להתיחד עמה כל י"ד יום אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו ואחר כך מת לו מת מותר להתיחד עמה כמו בשאר אבילות והוא שבעל אבל אם לא בעל אסור להתיחד עמה כל ימי האבל בין בחול בין בשבת וכן מי שאירעו אבל ברגל מותר לו להתיחד שהרי לא הקילו לו שום דבר אלא הרגל מעצמו הוא שנקבע וגם לית ביה אפושי שמחה כ"כ כמו חתן (שם) :

י אבל אסור בת"ת כל ז' בתורה נביאים כתובים משנה תלמוד הלכות אגדות דכתיב פקודי ה' וכו' משמחי לב ואבל אסור בשמחה כל ז' ואם רבים צריכים לו להתלמד מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר והאחר לתורגמן והתורגמן ישמיע לרבים ומלמדי תינוקות דינם כרבים צריכים לו ועוד דהוא מלאכת האבוד כשהתינוקות בטלים וכן מותר להגיד הלכה אחר ג"י ויכול לפסוק או"ה ליחיד השואל אותו אם אין אחר אלא הוא וצריכין לו (שפ"ד) ומותר לאבל בהגבהה וגלילות ושאר כבודים ואינו אסור אלא ללמוד ומותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים רעים שבירמיה ובהל' אבלות ובפ' אלו מגלחים אע"ג שיש בו כמה דיני מנודה ונ"ל דה"ה דמותר ללמוד הל' נידוי וחרם דמ"ש (ועיין בא"ח סימן תקנ"ד) אבל אסור לעיין איזה קושיא או תירוץ אפי' בדברים רעים (ע"ש בט"ז ומ"א) • והנ"מ בינו לבין עצמו אבל אסור ללמוד עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים בהל' אבלות ואם טעו משיבן בשפה רפה והוא אינו שואל והנ"מ כשאין רבים צריכין לו אבל אם רבים צריכין לו אפי' בהלכות אחרות מותר אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלמודם דאין אבלות לקטן (סעיף ד' ה') :

יא אם האבל כהן ואין בבהכ"נ כהן אחר אסור לו לעלות ולקרות בתורה ולענין שבת עיין לקמן בכלל ק"ע • אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הציבור ידי חובתן יכול האבל להתפלל להוציאם ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפי' אין אבל כי יש בזה נחת רוח לנשמה והאבל מצטרף למנין וכ' הרמב"ן שהאבלים צריכין להתאבל במקום שיצא נשמתו של מת כי באותו מקום נפש המת מתאבלת ושם צריך ליתן לה תנחומין ועיקר התנחומין לנפש היא התפלה ומ"מ נ"ל שמותרין בלילה לילך לישן לבתיהם (כדאי' במס' שמחות פ' אחין אע"פ שכל א' סומך ליסן) :

יב אבל אסור בשאילת שלום שאבלות זה צוה הש"י ליחזקאל שיעשה שאמר לו האנקרום שפי' שידום מלשאול שלום לבריות אע"ג דשאר דברי אבלות התיר לו זה צוה לו לקיימו וכן שלא לעסוק בדברי תורה דדום כולל שתיהן שידום מדברי תורה ומלתת שאילת שלום לבריות וכיצד הוא איסורו באבל ג' ימים ראשונים אינו שואל בשלום כל אדם ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיבם שלום אלא יודיעם שהוא אבל משלשה ועד שבעה אינו שואל ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם משבעה עד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שהרי האחרים שרוין בשלום ואין אחרים שואלין בשלומו שהרי הוא אינו שרוי בשלום וכ"ש שאם אחרים שאלו לו בשלום שהוא משיב להם לאחר שלשים יום הרי הוא כשאר כל אדם בד"א בשאר קרוביו אבל על אביו ועל אמו הוא שואל בשלום אחרים לאחר שבעה אבל אחרים אין שואלין בשלומו עד אחר י"ב חדש ובתוך שבעה שאמרנו שאסור בשאלה שלום כ"ש שאסור להרבות בדברים עם הבריות ואם עושה לכבוד רבים כגון שרבים

כאים לנחמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום דלכבוד רבים שרי · ויש מקילין האידנא בשאלת שלום לאבל על אביו ואמו לאחר ל׳ ואין טעם להם אם לא שיאמרו שאלת שלום שלנו אינו כמו שאלת שלום שבימיהם דכיון דאנו אומרים רק צפרא טבא לא נקרא ש״ש דא״כ תוך ל׳ נמי (סס״ב) :

יג המוצא את חבירו אבל תוך שלשים יום מדבר עמו תנחומים ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו כדרכו אלא מן הצד שאינו מזכיר לו שם המת שלא לעורר אבלותו אלא אומר לו תתנחם מתה אשתו ונשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין שלא להטיל שנאה בינו לבין אשתו זו שתראה שזוכר את הראשונה בפניה אלא אם מצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכובד ראש אבל אם לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומין בין בביתו בין בשוק עד שיעברו ג׳ רגלים כיון שכ״כ מתאבל עליה שאינו נושא אחרת ועל אביו ואמו מדבר עמו תנחומים כל יב״ח לאחר יב״ח מדבר עמו תנחומים מן הצד (סס) :

יד מקום שנהגו להיות שואלים אבלים בשלום בשבת שואלים וכתב הרמב״ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת שאם לא הוי ליה כנוהג אבלות בדברים שבפרהסיא ששאלת שלום דבר שבפרהסיא הוא · ואסור לשלוח מנות לאבל על אביו ואמו כל יב״ח דהוי כמו שאלת שלום ואסור אפילו בשבת במקום שנהגו שלא לשאול בשלומו בשבת אבל במקום שנוהגין לשאול בשבת גם זה שרי (סס) :

טו אבל חייב בעטיפת הראש מדאמר רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ״ע מחייבי ומדכתיב הכא לא תעטה על שפם והתם כתיב אבל וחפוי ראש ש״מ שהעטיפה צריכה שתהיה על השפה ועל הראש לפיכך אמרו ז״ל איזהו עטיפה שחייב בו האבל היינו שיכסה ראשו בטלית או בסודר ויחזיר קצתו על פיו ועל ראש החוטם וה״מ שצריך בכל היום אבל כשמנחמין באים אצלו מגלה ראשו לכבודם ובמדינות אלו אין נוהגין בעטיפה זה מפני שמביא לידי שחוק גדול מן הגוים ועבדים ושפחות שבינינו ואין להחמיר ולשנות במה שלא נהגו אבותינו (סי׳ סס״ו) :

טז אבל חייב בכפיית המטה שכן אמרו חז״ל אמר הקב״ה דמות דיוקני נתתי בהם שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם ובעונותיהם הפכתיה לפיכך יכפו מטותיהם עליה פי׳ מטת עץ הסרוגה בחבלים יהפוך ראשו למטה ורגליו למעלה · ודוקא בשעת שינה ואכילה יושב על מטה כפויה מטעם דמות דיוקנו כו׳ אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה כפויה שאין זה די לאבלות אלא יושב על גבי קרקע וכן המנחמים אין רשאין לישב אלא על גבי קרקע להראות צער ואבלות עם האבל שכן מצינו גבי איוב ורעיו שישבו ע״ג קרקע דכתיב וישבו אתו לארץ והתם נמי משום אבלות עשו (סס״ז) וזהו רק משום כבודו של אבל ולפיכך יכול האבל למחול על כבודו :

יז עכשיו לא נהגו בכפיית המט׳ מפני שאנו דרין בין הגוי׳ שלא יאמרו שהוא מכשפות ועוד שאין מטות שלנו עשויית כמו מטות שלהם ואין הכפיה ניכר במטות שלנו כמו בשלהם שמטות שלהם לא היו ראשיהם בולטין כמו שלנו ויהיה ניכר בהם הכפיה ברגליהם אבל מטות שלנו ראשיהם בולטים ואין הכפיה ניכר בהן לפיכך לא שייך בהם כפיה ומכל מקום אסור לישב ע״ג ספסל או כרים וכסתות כ״א ע״ג קרקע (סי׳ סס״ז) אם לא חולה וזקן שיש להם צער בישיבה ע״ג קרקע מותרים להשים כר קטן מתחתיו מיהו יכול לילך ולעמוד וא״צ לישב כלל רק כשהמנחמים אצלו צריך לישב ע״ג קרקע וה״ה דצריך לישן ע״ג קרקע מיהו המנחמים יושבים ע״ג ספסל דמסתמא מחיל להו האבל כבודו (סס וכס״ך) :

יח אבל אסור להניח תפילין מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך ואין פאר חבוש אלא תפילין מכלל דכ״ע אסור ודוקא ביום ראשון שאין עיקר מרירותו של אבל שמצטער הרבה אלא יום א׳ דכתיב ואחריתה כיום מר יום א׳ משמע אבל ביום ב׳ מותר דת״ת יש בה משום שמחה דכתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב ושמחה אסורה כל ז׳ אבל בתפילין אין בהן אלא משום פאר וסגי שלא יתפאר יום ראשון ואח״כ מותר מיהו גם ביום שני לא יניחם אלא אחר הנץ החמה (סי׳ סס״ח) ואם הקבורה לא היה ביום מיתה כתבתי בח״א כלל י״ד סי׳ ב׳ שיניחם בלא ברכה · ויום שמועה קרובה כיום מיתה וקבורה דמי ופטור מן התפילין :

יט מבעי ליה לאבל ליתוביה דעתי׳ לכווני לבי׳ לתפלין שלא יסיח דעתו מהם אבל בשעת הספד ובכי לא מנח להו (סס) :

כ כתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ובגדי אבל היינו שאינם מגוהצים ומכובסים לפיכך אסור האבל לכבס כסותו כל ז׳ או ללבוש המכובסים קודם לכן ואפילו במים לבד אסור ואפילו אם אינו לובשו אלא לאחר ז׳

אפ"ה אסור אפילו ע"י אחרים ואם היה ביד אחרים מקודם לכן דינו כדלעיל (כלל קס"ד סי' י"ד) ואצ"ל דאסור ללבוש חדשים · וגיהוץ אסור כל ל' מדינא אך י"א דגיהוץ הוא צקל בלשון ערבי דהיינו שקורין (מאנגלין) באבן חלקה וי"א דהיינו כיבוס במים ואפר או בנתר ובורית וי"א בנתר וחול אסור כל ל' אפילו אינו מגוהץ ולכן נהגו האידנא לאסור ללבוש אפילו בגדי פשתן די"א דל"ש בהם גיהוץ וי"א עוד דגיהוץ שלנו הוא רק ככבוס שלהם מ"מ נוהגין איסור כל ל' אלא שאדם אחר לובשם תחלה זמן מועט אפילו בפחות משעה ואז יצא מכלל גיהוץ ואז לובשו האבל אבל אם מכובס במים לבד א"צ לזה ומותר ללבשו אחר ז' · ואפילו סדינים ומצעה של מטה ומטפחות ידים אסור לכבסן ולהציע המכובסין אם לא לכבוד שבת דמותר להציע על השלחן מטפחות מכובסות מכבר אפילו תוך ז' אבל לכבס אסור תוך ז' · ובגדי קטנים שמת אביהם מותר לכבס (שפ"ע) :

כא והא דגיהוץ אסור כל ל' היינו לגהץ וללבוש אבל מותר לגהץ אחר ז' בין לעצמו ללבוש אחר ל' ובין לאחרים ואפילו ללבוש או להציע תוך ל' אינו אסור אלא בבגד לבן וחדש אפילו של פשתן ועל אביו ואמו אסור עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חבריו :

כב מדינא אינו אסור ללבוש תוך ז' אלא כלים חדשים צבועים וישנים היוצאים מתחת המכבש (פי' כלי שעוצרין בו סבגדים שקורין פרעס) ובגדי שבת אסור תוך ד' שבועות הראשונים ואח"כ מותר אפילו על אביו ואמו וכן לעשות בגדים חדשים אלא שנהגו איסור כל יב"ח ומ"מ אף במקום שאסור ללבוש חדשים אם מניח לאחר ללבשן ב' או ג' ימים הכל מותר אם צריך להם (שם) :

כג אפילו אלו המותרין לכבס בחה"מ כגון היוצא מבית השבי ומבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח (דלעיין לק"ף נתס"מ לאסור) ולא היה לו פנאי לגלח ולכבס דהתם התירו כלם משום כבוד המועד אבל הכא בימי אבלו לא התירו שאם אירעו א' מהם קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבילות אסור לכבס אא"כ אירע א' ותכפוהו מיד שני אבלות זא"ז אז מותר לכבסו אפילו בנתר וחול ואפילו תוך ז' ובלבד שיעשנו בצנעה בביתו ואחר שתכפוהו אבלו זא"ז מכבס במים אבל לא בנתר וחול (שם) :

כד אבל אסור לגלח שערו מדינא כל ל' מדאמר רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו ר"ל לא תניחו לגדל השער עד שיהיה נקרא פרע דהיינו ל' יום מכלל דב"ע מחויב בפרע ואחד שער ראשו ואחד שער זקנו וא' כל שער שבו ואפילו של בית הסתרים כל שלשים יום אסור ושער של השפה ומהצדדים כל מה שמעכב את האכילה תוך שבעה אסור לאחר ז' מותר (ס"ג) :

כה ישב לגלח ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח ומה שהספר גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא דמשום כבוד הבריות התירו שלא יהיה זה מגולה מקצתו (שם) :

כו כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד אם אירעו א' מהם קודם האבילות ונכנס מיד תוך האבל אסור לגלח אבל אם אירעו א' מאלו ותכפוהו מיד שני אבילות זא"ז מגלח כדרכו בין בתער בין במספרים ואפילו תוך שבעה · ואדם אחר שתכפוהו אביליו זא"ז מיקל שערו בתער אבל לא במספרים ובלבד שיעשנו בצינעה (שם סעיף ג') :

כז על כל המתים מגלח לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו ועיין בא"ח סי' תקמ"ח ושיעור גערה יש בו פלוגתא י"א ב' חדשים ונוהגים בג' חדשים ובמקומות אלו נוהגין שאין מסתפרין על אב ואם כל י"ב חדש אם לא לצורך כגון שהכביד עליו שערו או שהולך בין העכו"ם ומתנוול ביניהם בשערותיו דמותר לספר (שם) :

כח אשה מותרת בנטילת שער אחר ז' ויש אוסרין אף לאשה וכן עיקר ומ"מ במקום שדרכה של אשה לגלח שערות אלו כגון ריבוי שערות דצדעה וצדעות מותר ליטול אחר ז' (שם) :

כט לסרוק ראשו במסרק מותר אפילו תוך שבעה אחד איש ואחד אשה שאין כאן לא תענוג ולא שמחה ויש אומרים דאיש אסור ומכל מקום אם יש לו ערבובית ברישא נ"ל דלכ"ע מותר :

ל כשם שאסור לגלח כל שלשים כך אסור ליטול צפרנים בכלי אבל בידו או בשינו מותר אפי' תוך שבעה ואשה שאירעה טבילתה אחר שבעה ותוך שלשים ואם תטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה אלא תאמר לעכו"ם ליטלה לה בתער או במספרים ולאו דוקא עכו"ם אלא ה"ה ישראלית ואם א"א ע"י אחר נ"ל דמותרת ליטול בעצמה (דהא י"א דאשה אינה מותרת גם בגיהוץ ותספורת עיין בב"י סי' שפ"א גבי כיחול ופרכוס ובבי' ש"ך) :

כלל קסו דין אבל אסור בשמחה ואסור לישא אשה (סי' שצ"א שצ"ב):

א דבר פשוט הוא דאבל אסור בשמחה שהרי השמחה הוא היפך האבל ולפיכך לא יקח האבל תינוק בחיקו כל ז' שמא יבא לידי שחוק (שנ"א):

ב על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום על אביו ואמו לאחר יב"ח ואף אם השנה מעוברת סגי ביב"ח ומיהו שמחת מריעות שעושים ריעים זה עם זה שאוכלים ושותים זה עם זה היום וחוזרים ואוכלים עם זה למחר אם היה חייב לפרוע אותה מיד מותר לאחר ז' אבל אם אינו חייב לפרוע אסור עד לאחר ל' ועל אביו ואמו לאחר יב"ח וזה הכלל דתוך ל' לשאר קרובים שוה לאביו ואמו בתוך ל' אלא דלאחר ל' דהוא משום כבוד או"א בזה יש לחלק ולכן בחבורת מצוה כגון שמשיא יתום ויתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר לאחר ל' אבל תוך ל' אפילו לשאר קרובים אסור לכל סעודת מצוה שיש בה שמחה ואע"פ שיש מקילין ואומרים דתוך ל' לקרובים דומה כלאחר ל' לאו"א מ"מ בסעודת יתום שיש שם כלי זמר מודים דאסור אבל סעודת מצוה דלית בה שמחה כגון פריון הבן ומילה מותר לאכול שם אם הוא בביתו אפילו תוך ז' (דהא אסור לצאת מפתח ביתו כדלקמן כלל קס"ז) אלא די"א דסעודת מילה הוי סעודה שיש בה שמחה והמנהג שלא לאכול בשום סעודה בעולם תוך ל' לקרובים ובתוך יב"ח לאו"א אם הוא חוץ לביתו ובתוך הבית מקילין שאוכל בסעודת מילה וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה אבל בסעודת נשואין יש להחמיר אפילו בתוך הבית (רמ"א) ואבל שהוא בעל ברית (נ"ל דר"ל סנדק) או מוהל ילבש בגדי שבת עד לאחר המילה ומותר לכנס למילה לאכול שם אם הוא לאחר ל' ואפי' לאביו ואמו ואעפ"י שאין המילה בביתו ובסעודת סיום כ' הש"ך בסי' רמ"ו ס"ק כ"ז דמותר לאבל תוך י"ב לאכול שם וצ"ע לפי מנהגנו שכתב רמ"א דאין לאכול בשום סעודת מצוה • ובסעודה של דגים שעושין לאחר נשואין במדינות פולין גדול וקורין סעודת דגים אפילו לפי המנהג שלנו מותר לאכול שם כי מאחר שפסקו לומר שהשמחה במעונו אית ליה היכר שאין שמחה באותה סעודה שרי (אורח מישור וכן משמע בש"ך סק"ז דלא כט"ז בסק"ס) משא"כ בשאר סעודות שלעולם ל"א שהשמחה במעונו ליכא הכירא ומי שמת לו מת ובתוך שלשים נולד לו בן אין עושין משתה ושמחה (רוקח) והש"ך כתב דכמדומה לו שלא נוהגין כן (שם):

ג ליכנס לחופה שלא בשעת אכילה לשמוע הברכות יש מתירין ויש אוסרין אלא עומד חוץ לבית לשמוע הברכות אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים שם במזומוטי חתן וכלה וכן נוהגין באשכנז ובמדינות אלו וכל זה בבית שעושין חתונה שאוכלין ושותין ושמחים שם אבל בחופה שעושין בבהכ"נ שמברכין שם ברכת ארוסין ונשואין ואין שם שמחה כלל מותר מיד אחר שבעה ויש אוסרין עד שלשים (רמ"א) ויש מקומות שמחמירין להיות האבל עומד כל יב"ח חוץ לבהכ"נ לשמוע הברכות ומ"מ נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה שבבהכ"נ וכן יוכל להכניס חתן וכלה כדרך ארצנו שב' אנשים מכניסין החתן לתחת החופה ויכול ללבוש כל בגדי שבת בשעה שמכניסין ובלבד שיהיה אחר ל' והב"ח מקיל על שאר קרובים ואפילו תוך ל' ודוקא להכניסו תחת החופה אבל לאכול על סעודת החתונה אסור אם לא ביתום ויתומה שיש לחוש שיתבטל המעשה כבר מבואר לעיל בסי' הקודם • יש מתירין לאבל לאכול בסעודת נשואין או ברית מילה עם המשמשין ובלבד שלא יהא במקום שמחה כגון בבית אחר ויש אוסרין וכן נוהגין רק שהאבל משמש שם אם רצה ואוכל בביתו מסת ששולחים לו מן הסעודה י"א דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחרת מת אביו או אמו (שם):

ד כיון דאסור בשמחה ולכן אסור לישא אשה כל ל' יום אפילו בלא סעודה ולאחר ל' מותר אפי' על או"א ואפילו לעשות סעודה ומותר לקדש אשה אפילו ביום המיתה שמא יקדמנו אחר רק שלא יעשה סעודה עד אחר ל' כ"כ הב"י אבל מנהגנו עפ"י רמ"א דאפילו לקדש בלא חופה אסור כל ל' (שצ"ב):

ה בד"א באבילות של קרובים אבל מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו ג' רגלים ולא משום תוספת אבילות אלא כדי שתשכח אהבת הראשונה מדעתו בשעה שיהיה עם השניה שלא ישתה בכוס זה ויתן דעתו על הראשונה ולכן א"צ לנהוג שאר דיני אבלות כגון לכנוס למשתה ושאר דיני אבלות אינו נוהג אלא ל' ור"ה ויה"כ בש"ע פסק דאינו עולה לג' רגלים שהרי הטעם דמחמת שמחת הרגל ישכח שמחת אשתו ובר"ה ויה"כ ליכא שמחה וי"א דעולים שהרי דנין לענין אבלות כרגלים כדלקמן כלל קס"ד (שם בט"ז):

ו בד"א בשקיים פו"ר ויש לו בנים גדולים ויש לו מי שישמשנו אבל אם לא קיים פו"ר כמבואר לעיל כלל קכ"ג או שיש לו בנים קטנים או מי שאין לו מי שישמשנו מותר לקדש מיד לדעת הב"י שב' בסי' ד' ולמנהגינו שם מותר לקדש ולהעמיד חופה אחר ז' ולא יבא עליה עד אחר ל':

ל׳ אא״כ לא קיים פו״ר דאז מותר לבא עליה אחר ז׳ ואם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכנסה מיד אפילו לפי מנהגינו כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת ומ״מ לבא עליה אסור בתוך ז׳ אלא אם יש לו בן ובת שכבר קיים פו״ר לא יבא עליה עד לאחר ל׳ ואם אין לו אלא בן או בת שעדיין לא קיים פו״ר מותר לבוא עליה לאחר ז׳ (ס״ך) ובכל זה שבסי׳ זה אין חילוק בין שהוא אבל מאשתו או משאר קרובים אפילו על או״א ויש מקילין עוד דאפי׳ הוא עשיר ויכולת בידו לשכור לו משרתים ומשרתות מ״מ אם אין בתו או כלתו אצלו בביתו שתוכל לשמשו בחפיפת ראש או שאר דברים שמתבייש מאחרים מקרי אין לו מי שישמשנו וכל כיוצא בו ולכן רבים מקילים בענין ונושאין נשים תוך ג׳ רגלים ובעל נפש יחוש לעצמו (שם):

ז מי שתפסו שר ואינו רוצה להניחו מתפיסתו עד שישא אשה תוך ג׳ רגלים מותר דשם התירו משום בניו כ״ש צער דידיה (שם):

ח אשה שמת בעלה אע״ג דאסורה ליארס ולינשא עד ג׳ חדשים משום הבחנה מ״מ אינה מחויבת להתאבל רק ל׳ יום אע״ג שנוהגת להתאבל יב״ח אין לזה טעם ומ״מ אחר ג׳ חדשים מותרת להנשא וא״צ להמתין ג׳ רגלים כמו איש דאשה בכל דהוא ניחא לה ומיד שוכחת אהבת ראשון אחר ל׳ יום ואם אירע שנשאת תוך שלשים יום מאבלותה על קרובים לא תבעל עד אחר שלשים (ש״ך סק״כ):

ט כבר כתבנו בכלל קנ״ד במת אביו של חתן או אמה של כלה ואם ימתינו עד לאחר אבילות יפסידו מה שהכינו וכיון שאין להם מי שיכין אחרים התירו לבעול באנינות אבל בשאר קרובים לא התירו כלום ומ״מ מי שלא קיים פריה ורביה ושידך אשה ואחר שהכין צרכי חופה מת א׳ מקרובי הכלה שהיא חייבת להתאבל עליו אע״ג דאשה אינה מצוה בפו״ר וא״כ ליכא גבי דידה שום היתר להקל עליה לישא בעל תוך ל׳ כדלעיל סימן א׳ מ״מ כיון שיש לגבי הבעל ב׳ דברים שיהי׳ לו הפסד וגם לא קיים פו״ר מותר לכנסה תיכף לאחר ז׳ והיינו ביום ז׳ לאחר שעמדו המנחמין ולא מבעיא דמותר להעמיד החופה שזה אינו כ״כ שמחה אלא מותר גם לבוא עליה לאחר החופה אע״ג שזה עיקר השמחה אבל בתוך ז׳ אסור אפי׳ לכנוס (שם) (כמ״ש רא״ש בסדיה כפ׳ אלו מגלחין סי׳ ל״ו כגם מה שכ׳ הט״ז בשם הרא״ש דלא השיר לכנוס אף באין לו כניס תוך ז׳ אינו מבורר ברא״ש כמעיין ברא״ש יראה שבאמת כן דעתו הט״ז דמת״כ לפרי״ף שם מותר גם לבעול ע״ש ברא״ש ומה שהק׳ הדריסה דא״כ עכ״פ יפסיד הסעודה נ״ל דמה שכ׳ הרא״ש יהיה לו הפסד ל״ד הפסד הסעודה אלא אחר הפסד ומש״כ במעשה והכין צרכי חופה היינו שמעשה שהיה כך היה אבל באמת זה לא היה הפסד שיוכל למכרו אלא אחר הפסד היה לו ולכן נ״ל דאין להקל לכנוס מיד אלא אחר ז׳):

בלל קסז • דין מתי האבל יכול לצאת מביתו ושלא להקשות על המת (סי׳ שצ״ג ת״ד):

א אבל שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו אפי׳ לשמוע ברכות חופה ומילה דאע״ג דחייב בכל המצות היינו במ״ע שבגופו כגון ציצית ותפילין או למול בנו אבל לילך לחופה ומילה דאינו אלא גמילת חסד אין לו לצאת ובג׳ ימים ראשונים אינו יוצא אפילו לבית אבל אחר או לבה״ק כשמת לאחרים מת מכאן ואילך אם מת לאחר מת בשכונתו יוצא אחר המטה לבה״ק ויושב עם האבלים ועכשיו אינם נוהגין כן כי אין אבל הולך לבה״ק ולא לבית האבל כל ז׳ כיון דאין מתנחמין כמו בימיהם אבל אם מת לו מת או אפילו אצל אחרים אלא שאין שם כדי מטה וקובריה יוצא אפילו ביום א׳ ואפילו בשכונה אחרת מיהו המיקל לצאת בלילה מפני הצורך לא הפסיד דהטעם רק שלא יחשבו שהוא מתחבר עם חבורת בני אדם ואינו עוסק באבלו ובלילה אינן רואין אותו והא דאסור לצאת חוץ לביתו היינו דוקא לטייל או למשא ומתן וכדומה אבל אם ישלח המושל אחריו או שצריך לילך בדרך או לשאר דברים הצריכים לו הרבה כגון דבר האבד מותר לו לצאת ויקח עפר במנעליו אם אפשר ועיין כלל קס״ה לענין נעילת הסנדל (סל״ג):

ב שבוע שניה יוצא ואינו יושב במקומו בין בבהכ״נ ובין בביתו (כן משמע ל׳ הגמרא וכל הפוסקים בגם דבירושלמי אי׳ אבל שבוע ב׳ יכנס לבהכ״נ ואינו יושב במקומו די״ל דזה קאי על בהכ״נ אבל בגמ׳ שלנו וכל הפוסקים לא מכר כלל בהכ״נ וא״כ פשיטא דקאי בכל מקום לא ישב במקומו ואינו מדבר אלא ממעט בדבורו). שבוע ג׳ יושב במקומו ואינו מדבר או שאינו יושב במקומו ואז יכול לדבר שהרי יש לו היכר אבילות • רביעית ה״ה ככל אדם ואעפ״י שלא שלמו ג׳ שבועות כגון שמת באמצע שבוע מיד בשכלה אותו שבועה ושניה שאחריו חשוב שבוע הבא רביעית ועכשיו נוהגין שאין יושבין במקומם כל ל׳ יום ועל או״א כל יב״ח הגם שאין המנהג זה עיקר מ״מ אין לשנות מן המנהג כי בכל מקום לפי מנהגו (שם) ולענין שבת יתבאר לקמן כלל קס״ט ומ״מ נ״ל אעפ״י שכתבתי דלא יושב במקומו היינו אפילו בביתו מ״מ לענין יב״ח ודאי אין להחמיר כי מעולם לא ראיתי לנהוג כן אפילו בביתו בשבוע ב׳ (וגם נרמ״י הסכים שהאלפסי מבואר בסירוס אינו יושב במקומו בבהכ״נ לואת אין להחמיר בזה כלל אפילו בשבועה שניה רק בבהכ״נ ומכ״ש כל שלשים ויב״ח על או״א):

ג בדין כניסת האבל לבהכ״נ יש מנהגים שונים בא״י נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא

לבהכ"נ ומנהגנו' שאינו יוצא בחול לבית הכנסת אבל בשבת יוצא וכן בער"ה לסליחות וכן בט"ב וכל מקום לפי מנהגו • ולענין לצאת לקדש לבנה אם הוא חושש שלא יכול לקדש אח"כ כגון בסוף חצי חדש או שהם ימים מעוננים נ"ל דמותר לצאת ואע"ג דלפי מנהגינו דאינו נכנס לבהכ"נ ומשמע אפילו מתפלל יחידי ומבטל קריש וקדושה י"ל דהתם הוא ביום משא"כ קידוש לבנה שהוא בלילה וכבר נתבאר לעיל דמותר בלילה לצורך ואם א"א לו לכנוף עשרה להתפלל בביתו צ"ע אם מותר לילך לשמוע קדיש וקדושה (ועיין נקו' מלכת מטה סימן ח') :

ד ואם אבל סנדק או מוהל לאחר ג"י מתפלל בביתו וכשמביאין התינוק למול הולך לבהכ"נ אבל תוך ג' לא יצא אא"כ אין מוהל אחר בעיר דאז אפילו ביום א' מותר • ויש מקילין אפי' תוך ג"י אפי' יש מוהל אחר בעיר (הש"ך סק"ו הקשה כיון דהט"ז כ' דהוא כ"ש לפי מנהגו שמותר לילך בג"וה לבהכ"נ וא"כ כ"ש למול וא"כ לפי מנהגנו שאין הולכין לבהכ"נ מנ"ל לרמ"א להקל במילה ונ"ל כיון דהט"ז כ' דכ"ש מילה הרי דמילה עדיפא ליה ולכן אפילו למנהגינו מותר במילה ובפרט לפי מה שכתבתי דכל דאינו לטייל מותר וא"כ כ"ש דיש להקל במילה) ואבי הבן פשיטא דמותר לעולם אפי' ביום א' והמוהל מותר לתקן הצפרנים מה שצריך לצורך המילה אם אין שם מוהל אחר אבל יש שם אחר אסור לתקן הצפרנים שהרי זה אסור מדינא כל ל' • וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל מותר לו לצאת ולקיים את המצוה (שם) :

ה אין מתקשין על מת יותר מדאי שנאמר אל תבכו למת ואל תנודו לו ואמרו חז"ל וכי אפשר לומר כן כדלקמן סי' ט' אלא אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה ימים לבכי דעיקר תקפו של אבילות הוא ג' ימים דכל ג"י הנפש טס על גופא סברה שהיא חוזרה גביה לאחר ג"י הכרס נבקעת על פניו ואומרת טול מה שגזלת ואזלא וז' להספד דכל ז' ימים מייסא מקברא לביתיה ומביתיה לקברא (ירושלמי ורוקח) ושלשים לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם רשאים לרחם עליו יותר ממני ואמרו חז"ל כל המתקשה על מת יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה שכן ראו הרבה מעשים כדאי' בגמרא ובמדרשים (סל"ד) :

ו בר"א כשאר העם אבל ת"ח הכל לפי חכמתו מ"מ אין בוכין עליו יותר מל' יום דלא עדיף יותר ממשה רע"ה דכתיב ביה ויבכו את משה שלשים יום ואין מספידין עליו יותר משנים עשר חדש וחכם שלא שמעו בו שמת עד אחר שנים עשר חדש אין מספידין אותו כלל (שם) :

ז בימי הגמ' שהיה קוברין בכוכין היה מנהגם שהיו יוצאין לבה"ק ופוקדין על המתים שלשה ימים ואין בו משום דרכי אמורי אלא שרואין שמא עדיין חי הוא וכן היה מעשה שפקרו על אחד ומצאוהו חי וחי כ"ה שנים והוליד חמשה בנים ואח"כ מת (שם) :

ח אמרו חז"ל א' מבני המשפחה שמת יראגו כל המשפחה משל למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון שנזדעזע א' מהם נזדעזעו כולם כלומר שמדת הדין מתוחה כנגדם עד שיתרפה מעט מעט כי כל שבעה החרב שלופה ועד שלשים היא חופפת ואינה חוזרת לתערה עד אחר שנים עשר חדש לפיכך שלשה ימים הראשונים ועד שבעה כאלו זקוף כנגדו בקרן זוית משבעה ועד שלשים כאלו עוברת לפניו בשוק ואח"כ כל אותה השנה עדיין מתוח כנגד אותה משפחה ואם נולד בן זכר באותה משפחה נתרפא כל המשפחה ודוקא זכר דזכר בא לעולם שלום בא לעולם (דו"פ) וכן א' מהחבורה שמת מה"ד מתוחה כנגד כל החבורה וידאגו כלם :

ט כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה אולי ינצל מחרבו של מלאך המות (שם) :

כלל קסח דין מקצת יום ז' ול' • ודין מי שלא נהג אבלות • ודין עדות לנהוג אבלות על פיו (סל"ה סל"ו סל"ז סל"ח) :

א ביום השביעי כיון שעמדו המנחמים מאצל האבל מותר בכל הדברים שהיה אסור בהם תודו' דקולא הוא שהקילו חכמים ואמרו מקצת היום ככולו ל"ש מקצת יום שביעי ל"ש מקצת יום שלשים וביום שלשים שאין מנחמין מיד כשתנץ החמה ביום שלשים בטלה ממנו גזירת שלשים • ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילים לבא ביום שביעי צריך להמתין עד שעה שרגילין המנחמין לבא בשאר הימים דהיינו לאחר יציאה מבה"כנ שרגילין לבא מנחמים ולא כאלו שרגילין להמתין שעה על היום שאין הדבר תלוי אלא במנחמים (סל"ה) :

ב דוקא מלתא דתליא בימים כגון שבעה ושלשים לא חשבינן הלילה שלפניו לכלום עד שיאיר היום ותנץ החמה אבל מלתא דתליא בשעות סלקא אפילו בלילה לפיכך אם שמע שמועה רחוקה בלילה כיון דסגיא בשעה אחת סלקה אפי' בלילה (שם) ועיין במצבת משה סי' ו' :

ג ודבר שתלוי בחדשים לא אמרינן מקצת היום כולו דאל"כ נימא גם מקצת החודש ככולו וזה ודאי אינו • כיצד מי שמת אביו או אמו בר"ה ניסן לא אמרינן בכ"מ באדר שאחריו

מקצת היום ככולו אלא צריך לנהוג בדברים האסורים בי"ב חדש עד שיכנס ר"ח ניסן ועכשיו נהגו להוסיף עוד גם אותו היום שמת בו האם והאב לנהוג בו דין י"ב חדש ואפי' חל אותו יום בשבת ואם השנה מעוברת דמותר לכנוס למשתה אחר יב"ח אין נוהג בו דין יב"ח ביא"צ אע"ג שאומר קדיש ומתענה בו מ"מ מאחר שהפסיק כבר מאבלותו שוב אינו חוזר לאבלו' ואמנם זה דוקא לשאר אבלות אבל לאכול בסעודה של שמחה ומשתה אסור בכל שנה ושנה ביום היא"צ כדלקמן (שם) :

ד אבל שלא נהג אבלותו תוך ז' בין בשוגג בין במזיד משלים אותו כל ל' חוץ מהקריעה שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא אם הוא תוך ז' דחשוב שעת חימום ועל או"א קורע לעולם כדלעיל כלל קמ"ז וע"ש דין אונס וחולה (סג"ו) :

ה בד"א בשלא נהג אבילות כלל כל ז' אבל אם זלזל במקצת ימים ולא נהג אבלות כגון שאמרו לו שמת לו מת ביום א' והיה בעיר אחרת ולא נהג אבלות וביום ב' בא לעירו ונהג אבלות א"צ להשלים ומונה ז' מיום א' (שם) · וכן אם א"ל מת ונהג אבלות ואח"כ א"ל לא מת והפסיק וחזרו וא"ל שאמת היה שמת בפעם א' כמו שאמרו הראשונים אעפ"י שביטל מקצת ימים מ"מ עולין לו (סימן ס"מ בש"ך ס"ק מ') :

קטן שמת אביו ואפילו הגדיל תוך ז' כיון שבשעת מיתה היה פטור בטל ממנו כל דין אבלות ומשמע דגם אבלות של יב"ח פטור ואפשר שיש לחלק דבשלמא ז' ול' שהם מצות שקבעו חז"ל באבל וכיון שהיה פטור בשעת חובתו אין לו תשלומין משא"כ אבלות יב"ח שאין אלא משום כבוד או"א י"ל דעכ"פ בזה חייב (סג"ו) :

ז מתאבלין עפ"י עד א' ועד פמי עד ובנכרי מסיח לפי תומו י"א דמתאבלין על פיו שהרי משיאין אשה ע"פ עדותו וי"א דאינו נאמן לענין אבילות (עיין ט"ז דמשמע דעתו לסקל) ועכ"פ נ"ל לכ"ע דוקא בענין שמשיאין האשה דהיינו שלא שאלו לנכרי וכענין שמבואר באה"ע סימן י"ז אבל אם שאלו עליו דלא הוי מסל"ת או בשאר ענינים המבוארים שם שאין משיאין האשה על פיו לכ"ע אינו נאמן באבילות (סג"ז) :

ח אם חכם כ' לא' שמת קרובו ואינו מבואר אם הוא תוך ל' או אחר ל' אמרי' מסתמא הוא אחר ל' כיון שהוא חכם אי איתא שהיה אפשר שיגיע הכתב בידו תוך ל' לא היה כותב בסתם אבל באינש דעלמא מוקמינן לאדם בחזקת חי וחייב להתאבל והוא מחלוקת ישנה בין הפוסקים · ומ"מ אם הורה המורה שא"צ להתאבל ולאחר ל' נודע לו שידיעה ראשונה היה תוך ל' א"צ להתאבל כיון שכבר עבר ל' (וע"ש בט"ז ובש"ך שם ט"ס וצ"ל ולפענ"ד א"צ להתאבל כ"כ בנקס"כ ועיין בב"א שער רוב וחזקה סימן מ"ד שהארכתי בזה) :

כלל קסט דין מי שפגע רגל בתוך ז' או בתוך ל' ודיני אבילות בי"ט ובשי"ת חה"מ ופורים (סי' שצ"ט ת' ת"א) :

א כבר כתבנו בכלל קס"ב סי' ח' די"א בז' קרובים האבילות יום א' הוא מה"ת וגיהוץ והספורת הוא כל ל' מה"ת ואפי' לפי דבריהם אם בא רגל תוך ימי אבילות או שאירע לו אבילות ברגל אינו נוהג אבילות דכתיב ושמחת בחגך והוי עשה דרבים ואבילות אינה אלא עשה דיחיד ומכ"ש דאנן קיי"ל אפילו ביום א' הוא רק מדרבנן וראש השנה ויה"כ חשוב כרגלים לענין זה ולפיכך הקובר מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבילות ונהג בו אבילות אפילו רק שחלץ מנעליו זמן מועט קודם הרגל הרגל מפסיק האבילות ומבטל ממנו גזירת ז' ונחשב לו כאלו כבר נהג אבילות ז' ויום א' של רגל הוא ח' שלו ומשלים עד ל' ודוקא שנהג אבילות באותה שעה אפילו לא נהג אלא דברים שבצנעה כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות בערב הרגל אעפ"י שאינו נוהג אלא דברים שבצנעה הרגל מפסיק אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות או שהיה קרוב לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל האבילות וכ"ש אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל שאין הרגל מבטלו אלא נוהג ברגל דברים שבצינעה ומונה שבעה אחר הרגל ובאותם השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושים בצינעה בתוך ביתו דכיון דכבר נתבטל בשבעת ימי הרגל מטלאכה אעפ"י שלא נתבטל מחמת האבל אלא מחמת הרגל סוף סוף נהג בדין אבילות בענין מלאכה הילכך אין להחמיר בו כמו בשאר אבילות ומלאכתו נעשית ע"י אחרים וכל ימי הרגל רבים מתעסקים לנחמו הילכך אין מתעסקין בו לנחמו אחר הרגל ורגל עולה למנין ל' (ובש"ך סק"ד יש ט"ס ב' פעמים שכ' ז' וצ"ל ל') ולכן דין לו דהיינו גיהוץ ותספורת נוהגים ברגל ולא מתורת רגל בלבד אסור בהם אלא אף מתורת אבל ולכן אעפ"י דמתורת הרגל היה מותר ללבוש כלים מגוהצים חדשים ולבנים ושאר דברים המותרים בחה"מ כגון הבא ממד"ה וכו' דמותרין לספר ולכבס ומדין אבילות אסור בכולן כמו בחול (סג"ט) :

 הקובר

ב הקובר מתו ברגל בין בי"ט או בחול המועד לא יחליף בגדיו דזה הוי פרהסיא (מ"א סי' תקמ"ח) משא"כ כשחל אבילות קודם הרגל דצריך לשנות ונוהג דין אנינות כ"ז שלא נקבר כדלעיל כלל קנ"ג ולאחר שנקבר נוהג דברים שבצנעה (ומ"מ מי שרגיל לחזור על לימודו בפ"ע ואם לא יחזור כל ימי הרגל יבא לידי שכחה מתיר בתשו' ח"ל סי' ק' כיון די"א דגם דברים שבצנעה אינו נוהג ואע"ג דלא קי"ל הכי מ"מ כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק ומותר להניח תפילין אפי' באותו יום בחה"מ וה"ה דמותר להניח ביום ראשון שלאחר רגל) (מ"א סי' תקמ"ח) ומותר ליחד עם אשתו ואסור בת"ת והרגל עולה למנין שלשים שמשלימין עליו שלשים אפילו קברו בחג הסוכות לא אמרינן דש"ע שהוא רגל בפ"ע מבטל • ואין ש"ע עולה רק ליום א' כשקברו ברגל דדוקא כשקברו קודם חג הסוכות הוא דעולה ש"ע ג"כ לזה כדלקמן סי' י"ב משא"כ כאן (ש"ך ס"ק ז') ומ"מ כיון די"א דש"ע עולה למנין ז' לענין שלשים (כמש"כ שם סש"ך) ולכן נ"ל דיש להקל במקום מצטער וכיוצא בו לענין רחיצה ובנשים די"א דאין תספורת נוהג בנשים כדלעיל כלל קס"ה ומתעסקין ברגל לנחמו וכל מלאכה המותרת לו לעשות במועד בדבר האבד מותר לעשות בעצמו ואם אין דבר האבד לעשות ע"י אחרים בבתיהם ועבדיו ושפחותיו עושים בצינעה תוך ביתו ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ולכשיכלו ז' למיתת המת אעפ"י שעדיין לא כלו ז' ימי האבלות מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם ועבדיו עושין לו בצינעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין בו לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל אבל מראין לו פנים כגון אם קברו בג' ימים האחרונים של רגל מלאכתו נעשית ע"י אחרים בשלשה ימים אחרונים של אבל ובמקומות שעושין שני ימים מונה השבעה מי"ט שני האחרון הואיל ומדבריהם עולה מהמנין וה"ה בשני י"ט של ר"ה אפילו מת לו מת בי"ט ראשון של ר"ה מונה הז' מי"ט הב' דהוי ג"כ מדבריהם (ש"ך סק"א ומ"א סימן תקמ"ח סק"ב) ומונה מאחריו ששה ימים בלבד ושותף של אבל שמת לו מת בחה"מ ראשון מותר לעסוק בחנות מיד אחר י"ט (א"ר בסי' תקמ"ח) ונ"ל לדידן דנוהגין לאסור רק ג' ימים ה"ה אם מת בעי"ט אחרון מותר :

ג אם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל ונהג בהם גזירת שבעה הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים אפילו חל יום שביעי בערב הרגל דמקצת היום ככולו ועולה לכאן ולכאן ומותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב הרגל סמוך לחשיכה (בש"ך ס"ק י' ט"ס ונ"ל או יום ו') ואע"ג דתספורת נוהג ל' דהא הבא בטל ממנו גזירת ל' ובערב פסח מותר בכל אחר חצות דהיינו מזמן שחיטת הפסח ואילך דאז הוא י"ט דאסור במלאכה ולכן מותר ברחיצה אחר חצות תיכף ולגלח אפילו קודם חצות כיון דאחר אסור לגלח לו אחר חצות כדאיתא בהל' פסח (א"ר דלא כש"ך בס"ק י"א שסיים בצ"ע) ומדב' רמ"א מותר בכל משמע דה"ה כשחל ע"פ בתוך ז' שאף חליצת מנעלים וישיבת קרקע מותר אחר חצות דהוי כי"ט לכל דבר וכמו שכ' בהדיא בר"מ בשם התשב"ץ וסיים שם שראוי לסמוך עליו (ולפ"ז נ"ע אם מת לו מת בע"פ אחר חצות כיון שאינו הולך מנעליו ואינו נוהג שום דבר אבלות אם הרגל מבטל ממנו גזירת ז' אע"ג די"ל דאינו דומה למת בחה"מ דהתם אינו אסור רק בדברים שבצנעה אבל מותר לגלח ע"י נכרי משא"כ עכשיו משום אבל אסור אפילו ע"י נכרי הגם דבחה"מ ג"כ אינו מגלח הוא מחמת יו"ט ולא משום אבל וא"כ הוי אבלות עכ"פ לענין גילוח בע"פ ויכול הרגל לבטל ממנו גזירת ז' אך הט"ז בסי' של"ט ס"ק ב' כתב דמה שנוהג אבלות בשבת וא"ת לא חשיב אבלות ומ"מ נ"ל דדומה לשמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל דאעפ"כ הרגל מבטל גזירות ז' מחמת שנוהג דברים שבצנעה כמבואר בסי' של"ט סעיף א' ובסי' ת"ב סעיף י' א"כ הכא נמי מבטל גזירת ז') :

ד אם חל א' מימי האבילות חוץ מהשביעי בערב הרגל דאז הרגל מבטל ז' ואינו מבטל גזירת ל' מותר לכבס כיון דא"א לכבס בלילה מותר לכבס ולא ילבשנו עד הלילה וטוב ליזהר מלכבס עד אחר חצות כדי שיהא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס אבל לרחוץ אסור עד הלילה כיון דאפשר משחשיכה בצונן ויש מתירין לרחוץ אחר שהתפלל תפלת המנחה סמוך לחשיכה וכן נוהגין אפי' לדידן דאסרי' כיבוס ורחיצה כל ל' והרגל לא יבטל ממנו גזרת ל' מ"מ כיון דאינו אסור מדינא משום כבוד י"ט התירו אבל תספורת דאסור מדינא כל ל' אסור אפילו סמוך לחשיכה וי"א דאפילו לכבס בנתר וחול וכן לרחוץ בחמין אסור (עיין א"ר סימן תקמ"ח) ומ"מ אחר הרגל אסור ברחיצה וכבוס עד ל' שהרי הרגל לא בטל ממנו גזירת ל' ושאר דיני אבילות כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעל נוהג עד שתחשך (מ"א שם) :

ה אם חל שמיני בשבת שבערב הרגל מותר לכבס ולרחוץ ולספר בע"ש שהרי הרגל יבטל גזרות ל' ואם לא גילח בעי"ט או בע"ש מותר לגלח אחר הרגל שכבר נתבטל ממנו גזירת שלשים אבל בחול המועד לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל אסור לגלח בע"ש שהרי עדיין הוא תוך ז' וה"ה דאסור לכבס ועיין ש"ך ס"ק ט"ו בשם תה"ד מ"מ כיון שלא הביאו רמ"א ש"מ דלס"ל (א"ר) (ועיין מ"א סי' תקמ"ח ס"ק ט"ו) ומותר לגלח אחר הרגל וכן בחה"מ כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל (סעיף ג') :

ו אם פגע יום ל' של אבלות בשבת ויום כ"ט בע"ש מותר לו לרחוץ בע"ש אפי' לדידן דנוהגים רחיצה כל ל' הואיל ואינו מדינא כדלעיל כלל קס"ח משום כבוד שבת לא קבלו המנהג וה"ה כל

כל ביוצא בזה כגון לחזור על מקומו בליל שבת וללבוש בגדי שבת אבל דבר שאסור מדינא כל ל' כגון תספורת אסור (ססי' ח') :

ז הא דרגל מבטל כל גזירות שלשים בשאר מתים אבל על אביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו חביריו כדלעיל אפילו פגע בו הרגל לאחר ל' יום אינו מבטל לענין זה (סג"ט) :

ח נהג שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וח' ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהם ט"ו אחרים :

ט נהג שעה א' לפני עצרת חשובה כשבעה ועצרת כיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה חשוב כשבעה הרי י"ד ומשלים עליהם י"ו אחרים יום שני של עצרת עולה למנין הי"ו כיון די"ט שני אינו אלא מדבריהם (סס) :

י שעה א' לפני ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה מפני ר"ה וגזירת ל' מבטל ממנו יו"כ ומגלח בערב יו"כ וה"ה לקובר מתו בשלשה בתשרי שמגלח בעיו"כ :

יא שעה א' לפני יו"כ בטל' ממנו גזירת ז' מפני יו"כ וגזיר' ל' מבטל ממנו החג ומגלח בערב החג :

יב שעה א' לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת שבעה הרי כ"א ויום שני של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם ח' אחרים :

יג הקובר את מתו שעה א' לפני הרגל אותה השעה והרגל חשובים כי"ד ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישית לענין שיושב במקומו ואינו מדבר כדלעיל וע"ש מנהגינו (סס) :

יד מת לו מת בעי"ט ונתירא שמא לא יפסיק לקברו מבעוד יום ומסרו לנכרי שיוליכוהו לקברו כיון שהוציאו מעיר ונתכסה מעיני הקרובים חלה עליו אבילות ואם הוא קצת קודם הרגל ונהג בה אבילות בטלה לה גזרת שבעה אע"פ שנקבר בי"ט ונ"ל דזה דוקא כשאין בדעתו לילך למחר אל הקבורה דהוי כנתייאש מלקברו אבל כשדעתו לילך למחר לקבורתו לא הוי רק כנמסר לכתפים דמותר בתפלה ובשר ויין אבל אבלות אינו חל עליו אבל אם קברו אותו מבע"י וכן בע"ש אלא שהוא לא ידע מזה ועכ"פ נהג קצת אבלות מבע"י עולה לו ואם היה עי"ט מבטל ממנו גזירת ז' (ועיין במלכת מסה סימן ט') :

טו הזן שנשא אשה ערב הרגל ובתוך הרגל מת לו מת אין הרגל עולה לו למנין שלשים אלא לאחר שהשלים ימי משתה שלו מתחיל למנות ז' ול' וכדלעיל כלל קנ"ד (ט"ז) :

טז אע"ג דרגל מבטל ז' מ"מ מה שנוהגין להדליק נר במקום שמת לכבוד נשמתו ידליקו גם ביו"ט ומ"מ כיון דאיכא למיחש שעי"ז יבואו לידי הספד יותר טוב להדליקו בבה"כ (א"ר בא"ח סימן קל"ג) :

יז דין אונן בשבת ויו"ט נתבאר לעיל כלל קנ"ג ודין אונן בפורים נתבאר בחיי אדם כלל קנ"א סימן ל"ה ובק' מצבת משה לקמן סימן א' ודין סעודת הבראה בשבת נתבאר לעיל כלל קס"ג סי' ט' וביו"ט ובחה"מ יתבאר לקמן סימן ז' ופורים צ"ע ונ"ל דמברין (עיין סימן כ"ד) ולענין תפילין ביום א' בחמ"ה כתב המ"א כיון שאינו מעולל בעפר יניח תפילין ובס' ת"ח כ' כיון דיש שאינם מניחין לעולם תפילין בחה"מ ולכן שב ואל תעשה עדיף :

יח במקומות שעושין שני י"ט מי שמת לו מת ביו"ט שני שהוא יו"ט האחרון של פסח או של חג או ביו"ט שני של עצר' וקברו בו ביום נוהג בו אבילו' הואיל וי"ט שני מדבריהם ואפילו' יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה של תורה ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה אבל אם מת בי"ט שני של ר"ה וקברו בו ביום אינו נוהג בו אבילות ששני הימים כיום ארוך הם בד"א בשבעה מתים המפורשים בתורה שכהן מטמא להם אבל אותם שהוסיפו עליהם בראי' בכלל קס"א אין אבלותם אלא מדרבנן לפיכך אינו נוהג עליהם אבילות בשום יו"ט ואפי' באותם שאמרנו שנוהג אבילות ביו"ט שני אינו קורע אבל אנו נוהגין שלא להתאבל בי"ט שני של גליות על שום מת אפי' הוא יום מיתה וקבורה דסוברין כדעת האומרים שאין שום אבילות דאורייתא כן המנהג פשוט ואין לשנות (סג"ח) :

יט שבת אינו מפסיק אבילות ועולה למנין ז' שהרי קצת דיני אבילות נוהגין בו דהיינו דברים שבצינעה שהם תשמיש המטה ורחיצה אבל כל דברים שבפרהסיא אינו נוהג ולכן צריך להסיר עטיפתו וצריך ללבוש מנעליו ולזקוף המטה ודוקא כשהוא מעוטף עטיפת ישמעאלים כמו שנתבאר לעיל כלל קס"ה אבל קצת עטיפה שנוהגין בקצת מקומות כל ל' א"צ להסיר בשבת אבל מה שנוהגין לשום כל ז' הכובע לפני העינים דזהו נקרא עטיפה לדידן הוי פרהסיא בשבת ולכן כשמגיע לברכו חייב להגביה (ש"ך סק"ג) ושלא ללבוש בגד קרוע אלא מחליפו ואם אין לו להחליף מחזיר קרעו לאחוריו והאידנא לא נהגו לדקדק בזה ואפשר דמנעלים מוכיחי' עליהם והיכא דמנעלים ברגליו א"צ לחזרת קרע (סס ס"ק ג') ות"ת הוי דבר שבצינעה אבל לחזור הפרשה כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו הוי כקורא את שמע ומותר וה"ה לחזור שנים מקרא וא' תרגום מותר (ש"ך סק"ד) ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה

נמנע

מנע הוי דבר שבפרהסיא ורבינו תם היו קורין אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דברים של פרהסיא וכן אם הכהן אבל ואין כהן אחר בבית הכנסת מותר לקרותו אבל בענין אחר אסור (סימן ה') :

כ גררתו חיה או שהרגוהו ליסטים ובשבת נתייאשו לבקשו וא"כ ה"ל כנקבר כדלעיל כלל קס"ב וכן אם שמע שמועה קרובה בשבת כיון דדברים שבצינעה נוהג בשבת עולה לו ליום א' אפי' בתחלת המנין וכדלקמן כלל קס"ו ונ"ל דגם בזה לא יפשוט בגדי שבת כדלעיל ברגל :

כא חל יום ז' בשבת מדינא מותר לקרות בתורה גם בשחרית דאמרינן מקצת היום ככולו אלא כיון שבחול ממתין עד אחר התפלה ולכן גם בשבת ימתין ואז כבר בטל גזרות ז' ומותר בכל דבר ולמוצאי שבת א"צ לישב על הקרקע (ט"ז וש"ך סימן ת"ב) :

כב אין מניחין את המטה ברחוב בחה"מ שלא להרגיל את ההספד שאסור להרגיל את ההספד בחוה"מ אלא לכבוד ת"ח לפיכך אין מוליכין המת לבה"ק בחמ"ה עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן (סימן ת"א סעיף א') ובזמה"ז אין לנו דין חכם לכל דבר (פ"א ססי' תקמ"ז ועיין בחיבורי ח"א כל' ר"ח) :

כג אין קורעין בחה"מ אלא מי שהוא חייב לקרוע כדאיתא בכלל קנ"ב אבל מי שאינו חייב ורוצה לקרוע מפני הכבוד אסור ואם שמע בחה"מ שמועה קרובה חייב לקרוע (וע"ס בכלל צ"ב סי' כ') ואם מת אביו ונקבר בי"ט אין לקרוע בחה"מ שאינה לא שעת קבורה ולא שעת אבילות אלא יש לקרוע אחר המועד (א"ר בשם מהר"ס לובלין בסי' תקמ"ז) ושמועה רחוקה דהיינו אחר ל' על אביו ואמו אינו קורע דלא כמש"כ לעיל שם רצ"ע :

כד ואין חולצין כתף במועד ואין מברין בו אלא קרוביו של מת וה"ה לחנוכה ופורים ור"ח וכשמברין אין מברין אלא על מטות זקופות אבל בי"ט אפי' בי"ט שני אין קורעין ולא חולצין ולא מברין ובחה"מ מברין הכל על החכם לתוך הרחוב כדרך שמברין את הקרובי' שהכל בקרוביו (שם) :

כה נשים בחה"מ מענות דהיינו שכולם עונות כאחת אבל לא מטפחות דהיינו להכות כף על כף · בר"ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות דהיינו שאחת מדברת וכולם עונות אחריה · נקבר המת לא מענות ולא מטפחות והני מילי לאינש דעלמא אבל לת"ח בין בחה"מ בין בר"ח חנוכה ופורים מענות ומקוננות כדרכן בחול וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא · ויום שמועה אפי' רחוקה כבפניו דמיא :

כו אומרים על המת צדוק הדין וקדיש כדרכן וכן בי"ט שני אבל בי"ט ראשון כיון שאין מתעסקין במת אין אומרים אותו ויש חולקין שלא לומר צדוק הדין במועד וכן המנהג פשוט אלו שלא לומר צדוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם התחנון ולכן אין אומרין גם כן כשקוברין אחר חצות בערב שבת אבל בערב ר"ח ובערב חנוכה וערב פורים (א"ר סי' ת"כ) אומרים אפי' אחר חצות דלא עדיפי מע"ש (ש"ך ס"ק ג) י"א שאם קוברין המת בלילה שא"א קדיש ולא צדוק הדין (שם) :

כז מת לו מת קודם פורים ופגע בו פורים אינו מפסיק האבילות ומ"מ אין אבילות נוהג בו לא ביום י"ד ולא בט"ו אלא דבר שבצינעה נוהג וחייב לשלוח מנות ואע"פ שאינו מונהג אבל עליהם עולים לו ממנין השבעה כמו שבת (שם) ועיין בקו' מצבת משה סימן א' מה שנ"ל ועיין בחיבורי ח"א הל' פורים :

כלל קע דין הקבורה בי"ט (בא"ח סימן תקכ"ו) :

א מת המוטל עליו לקברו אם הוא בי"ט א' לא יתעסקו בו ישראל ואפי' יסריח ואפילו א"א בעממין אבל מותר לקברו ע"י נכרי ואפי' אין חשש שיסריח שיכולין לשהותו עד מחר · ודוקא מלאכה דאורייתא אסור ע"י ישראל דהיינו עשיית הקבר ותפירת תכריכין ועשיית הארון אפי' רק לנסר הנסרים לפי אורך המת דהוי מלאכה דאורייתא משום מחתך · ונ"ל ה"ה דאסור לחתוך בגד פשתן בין מה שתוכין במדה מן החתיכה גדולה או שמחתכין לחתי' קטנות כדי להפרם יחד כדרך שעושין לעשות בגד כמו שכתבתי בחבורי חיי אדם הלכות שבת כלל ל"ו סי' ב' דחייב משום מחתך (כמו שכ' סמ"ג לסד"א) וכן להחזיר העפר על הקבר לאחר שנתנו המת בקבר דגם מילוי גומא הוי בונה וכן להעמיד על הקבר כמין גל בז"ז הוי מלאכה דאורייתא ואסור בי"ט וה"ה לתקן מה שקורין געפיגיך נ"ל דהוי מלאכה דאורייתא אבל מה שאינו אלא מדרבנן מותר ולכן מותר להלבישו ולטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר ולהעמיד הנסרים בקבר ולהחם מים לרחצו לטהרו כ"ז מותר ע"י ישראל דטלטול המת אינו אלא מדרבנן ובהוצאה והבערה אמרינן מתוך שהותרה לצורך מותר גם שלא לצורך ומוב ליזהר לטהרו ע"ג קש או ע"ג

גסר ע"י סדינים שלא יבא לידי סחיטה וכל שאסור לעשות ע"י ישראל אסור גם ע"י קראים דעובר משום לפני עור · ומ"מ מקום שאין מנהג ידוע אם אין בו שום חשש שיסריח או שיצטרך להשהותו נכון שלא לקברו ע"י נכרי (א"ח סי' תקכ"ו במ"א סק"ד) (וכ"כ רש"ל בס' תולדות אדם בשם רא"ם אלא כ' בשם הפירש"י אמנם ברא"ם ביצה ו' ע"א הביא רש"י דבבית וכתב פירש"י דוקא איסתפי ופסק שם מחמת זה דדוקא שיש חשש שיסריח אז מותר לקוברו בי"ט א' ע"י עממין אבל היכא דלא איסתפי ואין חשש שמא יסריח אסור לקוברו בי"ט א' ע"י נכרי' אך במעיין ברש"י שבת וביצה לא נמצא שם תי' דוקא וכ' במ"א שרש"י כתב לרבותא אפי' כיש חשש שמא יסריח אסור לקוברו ע"י ישראל בי"ט ראשון אבל ע"י נכרים אף שאין שום חשש שמא יסריח מותר לקברו בי"ט א' עיין במ"א סי' תקכ"ו סק"א וא"כ צ"ל שמותר לקברו בי"ט א' ע"י נכרי בלי שום חשש אבל בביצה דף ו' כ' רש"י דמר זוטרא קאי על י"ט ב' דיתעסק בו ישראל וצ"ע) ואע"ג דטלטול לצורך קבורה מותר אבל להגביהו מן המטה להניחו על הארץ ואינו צורך קבירה רק שלא יסריח דינו כמו בשבת לעיל כלל קמ"ו סי' כ' (ע' ט"ז בשם כ"י) ואסור להלינו עד י"ט ב' כדי שיתעסקו בו ישראל ואם צריך להוליכו לקברו בעיר אחרת רחוק מהלך יום א' ולמחר לא יוליכוהו נכרים וגם לא יהיה באפשר לקברו למחר ע"י ישראל יקברוהו ביום א' ע"י נכרי בביתו או יניחוהו בארון ויחמרהו בחמר ובזפת ע"י נכרי בי"ט ב' יוציאוהו ויוליכוהו לקבורה (שם מ"א ס"ק א') :

ב מת בי"ט ב' אפי' בי"ט ב' של ר"ה ואפי' אין חשש שיסריח מותר להתעסק בו ישראל בכל דבר הנוהגין לעשות למת אפי' במלאכה דאורייתא די"ט ב' לגבי מת כחול שויא רבנן ואפי' אם אפשר בעממין חוץ מן הכיפה שבונין על הקבר וזהו מדינא אבל המנהג במדינתינו דכל דאפשר לעשות ע"י נכרי אפי' בי"ט ב' נוהגין הכל כמו בי"ט א' חוץ מלכסהו בעפר ואפילו לעשות כמו הר ופשיטא לטהרו מותר ע"י סדין כיון דאינו אלא חשש שמא יסחוט רק שיזהר שלא יסחט בידים ואם אין באותה עיר קברות לישראל מוליכין אותו לעיר אחרת אפי' חוץ לתחום ומשכירין לו ספינה ועגלה להוליכו ממקום למקום ונ"ל דמותר גם להוליכו על בהמות ישראל ואם א"א ע"י נכרי מותר הכל בי"ט ב' ע"י ישראל . בד"א כשרוצים לקברו בו ביום אבל אם אין רוצין לקברו בו ביום משום כבודו להביא ארון ותכריכין וכיוצא בו אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה אפי' ע"י נכרי רק בטלטול דמותר אבל להלינו כדי שיקבר ע"י ישראל אסור דאין זה כבודו (א"ר) ולהוציאו לכרמלית יש להחמיר (ע"ש במ"א ס"ק י"א) ואם אינו מוצא מי שיחפור הקבר בחנם מותר להטעותו ולפסוק לו שכר אע"ג דזה אסור ליטול שכר דהוי שכר י"ט ואם א"א להטעותו מותר ליתן לו שכר והנוטל יתן את הדין ע"ז (שם) ומכ"ש דאסור לבני ח"ק ליטול מעות עבור מקום קבורה אלא יטלו משכנות ואם צריכים להמתין הרבה שעות להשיג נכרי לקברו ובתוך כך יבא המת לבזיון יתעסקו ישראל אפי' למנהגינו (א"ר) :

ג בי"ט ראשון מותר ללות המת דוקא עד תוך התחום ובי"ט ב' אפי' חוץ לתחום אם הוא לכבוד המת אבל בשביל כבוד האבלים אסור (א"ר) ואפי' יצאו חוץ לתחום (וגם) ד"א כמו שנתבאר בחיבורי ח"א הל' עירובין מ"מ מותרים לחזור באותו יום כדי שלא להכשילן בפעם אחר שימנעו מללות וכן מותרים להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום שהרי מלאכתן להיתר שמא יצטרכו בו ביום ולכן מותר לטלטלן שלא יגנובו (שם) ואם א"א להם לילך ברגלים כ"א ע"י צער וטורח מותרים לרכוב על סוסים בי"ט ב' ומ"מ לא ירכבו בעיר מפני האומות ודוקא הקוברים מותרים לרכוב ביו"ט ב' אבל המלווים אפי' בי"ט ב' אסורים לרכוב (שם) :

ד אם נודע לבני עיר א' שישראל מת רחוק משם מהלך איזה ימים ולא ניתן לקבורה אע"פ שלא יוכלו להגיע לו עד לאחר המועד וכבר נתבאר דאם אינם רוצים לקברו בו ביום אין עושין שום איסור אפ"ה מותרים לצאת בי"ט ב' כדי למהר קבורתו כיון שמוטל בבזיון גדול ע"פ השדה ולכן אם אינו מוטל ע"פ השדה אלא באיזו מקום המשתמר יש להחמיר כיון דיש אוסרין אפילו במוטל בשדה (שם ובמ"א ס"ק י"ז) אבל אם יש ספק אם יש שם מת אסור לילך חוץ לתחום ואפילו בודאי דוקא לילך ברגלים מותר אבל לרכוב אסור (א"ר) ומותר להביא מת בי"ט ב' מחוץ לתחום לתוך העיר לקברו בקברות ישראל אע"פ שאפשר לקברו במקומו כיון שאין שם בית קברות אבל אם יש שם בית קברות ישראל אלא שצוה לקברו בקבורות אבותיו יש חשש שיסריח קוברין אותו במקום דאע"ג דמצוה לקיים דברי המת מ"מ אין זה כבודו לחלל עליו י"ט בחנם ואם אין חשש שיסריח מלינין אותו וקוברין אותו בקבורת אבותיו (שם ס"ק י"ח) ולשלוח מת ע"י נכרי בעגלה מותר אפילו ביום טוב א' אף לו לא יגיע לשם בי"ט (ע"ש וא"ר סימן כנ"ע) :

ה כשמת בליל י"ט ב' משכימין י' בני אדם וקוברין בשעה שהש"ץ אומר פיוטים ואם הוא אדם חשוב שרבים צריכין ללוותו נוהגין שמוציאין אותו לקברות אחר התפלה ואוכלין ואח"כ קוברין אותו ומ"מ אם הכל מוכן דהיינו הקבר והתכריכין ואפשר לקברו קודם אכילה בענין שלא ימנעו משמחת י"ט עדיף טפי לקברו קודם אכילה דאיתא במדרש לא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודה קבוע קודם שנקבר המת (שם ובמ"א) :

אין קורעין על המת בי"ט ב' אפילו קרוביו (שם) :

ז נפל גמור אין קוברין אותו אפילו בי"ט ב' ואפילו מת בתוך ל' ונגמר צפרנו ושערו מ"מ במקום שיש צער לחיים שמסריח בבית יכולין לקברו בי"ט ב' ע"י עממין אם הוא בתוך ל' ואפילו בי"ט א' ע"י עממין במקום צורך גדול ולאחר ל' אם יכול להלינו במרתף או שהעת קר אין לקוברו בי"ט א' אבל אם יש לחוש שיסריח דינו כמת גדול (שם) ועיין לעיל כלל קמ"ט סי' י"א :

כלל קעא דין שמועה קרובה ורחוקה ודין יאר צייט וקדיש (סימן ת"ב) :

א כבר כתבנו בכלל קס"ד שסמכו חז"ל אבילות ז' על פסוק והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' אף אבל ז' ולפי שיש חג שאינו אלא יום א' כגון עצרת ולכך חלקו חכמים דאבילות קרובה ר"ל שנודע לו מזמן קרוב דהיינו תוך ל' יום ואפי' שמע ביום ל' נוהג מיום שהגיע השמועה ז' קורע ומונה ל' יום מיום השמועה להספורת עם שאר דברים כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה ואסור להניח הפילין ואם שמע ביום ל"א א"צ לנהוג אלא שעה אחת ול"ד שעה אלא קצת זמן לא שנא שמע ביום ל"ש שמע בלילה שאם שמע בלילה נוהג מקצת אבילות בלילה שעה א' עולה לו ואפי' שמע על אביו ועל אמו וה"מ לענין גזירת שבעה אבל קורע ונוהג על אביו ועל אמו כל דין י"ב חדש דהיינו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאלת שלום וליכנס לבית המשתה ומינה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באה לו שמועה על אביו ואמו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא שעה א' אף בכל דבר חוץ מהקריעה שקורע לעולם :

ב השומע שמועה רחוקה א"צ לנהוג כל דין אבילות אלא דיו בחליצת מנעל וא"צ לא עטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובת"ת ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכפה מטתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבילות ואם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאה לו שמועה מפסיק משום אבילות • ומ"מ בזה לא סגי דצריך לעשות מעשה הניכר שעושה משום אבילות כגון חליצת המנעל או כפיית המטה או עטיפת ראש ומיהו באחד מהם סגי וחוזר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין א"צ לחלצן לפי שאף בשעת אבילות מניח תפילין ואינו חולץ אלא ביום ראשון לבד ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום ב' של אבילות קרובה (ש"ך סק"ג) :

ג אין מברין על שמועה רחוקה ואין קורעין אבל על אביו ועל אמו קורעין לעולם ובמקום שאין לו לקרוע אסור להחמיר על עצמו ולקרוע אם לא על אביו ועל אמו או אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מסתפי מיניה בזה אם בא לעשות מילתא יתירא לכבודו מותר (ש"ך ס"ק ג') :

ד השומע שמועה בשבת או ברגל והוא יום ל' ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה דהיינו ל"א אינו נוהג אלא יום א' ובשבת ורגל אסור בדברים של צנעה ולערב חולץ מנעליו קצת זמן ראע"ג דגם ביום היה אסור בדברים של צנעה לא נפטר בזה שהרי עכ"פ חייב בכל דיני אבילות שעה א' וזה לא היה נוהג בשבת ולכן אינו דומה לדלעיל כלל קס"ט סי' כ"א בחל ז' שלו בשבת שהרי כבר נהג כל דיני אבילות בכל השבוע . וא"ת כיון שהשמועה היה בתוך ל' למה לא ינהוג ז' ול' באלו שמע ביום ל' בחול ז"א כיון דהשמועה גורם לאבילות ובשבת א"א לנהוג שאר אבילות וא"כ יהיה הגרמתו חמור משל עצמו דבעצמו של יום השמועה אינו נוהג ובמה שהוא גורם ינהוג אבילות משא"כ כששמע בחול (לבוש) :

ה השומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצינעה ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה א' ודיו השומע שמוע' קרובה בשבת השבת עולה לו ליום א' ולמחר קורע והוי ליה יום ששי שביעי לאבילות (שם) :

ו עשרה ימים אחר חג הסוכות שמע שמת לו מת בערב החג אע"פ שאם נמנה שעה א' לפני החג ז' וז' ימי החג ויום שמיני עצרת כ"א ועשרה ימים אחרים הרי ל"א אין לזה דין שמועה רחוקה אלא דין שמוע' קרובה מתחיל למנות ז' ול' משעה ששמע שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבילות קודם ל' כלל וכ"ש למי שלא היה יודע שמת לו מת (שם) ולפ"ז היכא דמת ביום א' ונקבר ביום ב' אף ע"פ שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונים מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל מ"מ אותן שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להן שמת עד שהגיע יום ל' מיום הקבורה א"צ לנהוג אבילות כיון דיום שמועה דידהו הוא יום ל"א מן יום המיתה וה"ל שמועה רחוקה • דלגבי דין שמועה יום המיתה הוא עיקר (כ"ח ודרישה בשם רש"ל וכ"כ סט"ז וש"ך ובנקה"כ מספקא ליה מדברי ר' ירוחם שכתב אחר ל' לקבורתו כ"ל דהיינו דמסתמא נקבר באותו יום) :

ז שמע שתי שמועות רחוקות ביום א' אינו נוהג אלא יום א' ר"ל שעה א' היו קרובות או שמתו לו

לו שני מתים כאחד מונה לשניהן כאחד שבעה ושלשים שמע לזה היום ולזה מחר מונה לשני מיום שמועה ז' ול' וכן במתו לו שנים בזה אחר זה כדלעיל:

ח שמע שמועה הקרובה בשבת ערב הרגל כיון דדברים שבצינעה נוהג עולה לו אותו שבת למנין ז' ושוב הרגל מבטל ממנו גזירת ל' כדלעיל כלל קכ"ט:

ט מי שהתפלל כבר ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמועה קרובה מונה מיום המחר ואותו יום אינו עולה ועיין לעיל כלל קס"ב סימן כ"ד:

י מי שמת לו מת ואינו נודע לו אינו חובה שיאמרו לו ואפי' באביו ואמו ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל ומותר להזמינו לסעודת ארוסין ונשואין וכל שמחה כיון שאינו יודע ונ"ל דה"ה אשתו ובניו ומותרין במלאכ' מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנא' מדבר שקר תרחק ומ"מ בבנים זכרים נהגו להודיע כדי שיאמרו קדיש אבל בבנות אין מנהג כלל להודיעם:

יא מצוה להתענות יום שמת בו אביו ואמו בכל שנה ואם כבר התענה פעם א' מסתמא דעתו היה להתענות כל ימיו וא"כ הרי הוא עליו בנדר שהוא מה"ת וצריך להתענות אם לא במקום חולי וכה"ג צריך להתיר הנדר ואם פירוש שאינו מקבל עליו בנדר א"צ התרה ומתענין לעולם ביום המיתה ולא יום הקבורה ואפילו בשנה ראשונה ואם נמשך הקבורה מן המיתה איזה ימים הכריע א"ר דיתענה ביום המיתה וינהוג האבילות עד יום הקבורה וכן נ"ל כי לדעתי העיקר כט"ז דמשפט יב"ח מתחיל תיכף מן המיתה שהרי ז' דינין עוברים עליו עד הקבור' כדאי' בזוהר • ואם מת בשנה עיבור באדר א' או ב' יתענה לעולם בחדש שמת אבל אם מת בשנה פשוטה באדר יתענה בעיבור אדר א' ויש מחמירין להתענות בשניהם והמ"א בסי' תקס"ח מיקל • ואם מת ביום א' דר"ח כסליו ואז היה ב' ימים ר"ח כסליו ונמצא א' דר"ח שייך לחשון ולשנה הבאה ר"ח כסליו ואינו אלא יום א' וא"כ י"ל שיתענה בכ"ט בחשון שהרי באמת בחשוון מת או י"ל דבנדרים הולכין אחר לשון ב"א וקורין אותו ר"ח כסליו ונמצא א' דר"ח שייך לשנה הבאה ר"ח כסליו ולכן אם בשנה ראשונ' הי' ר"ח כסליו רק יום א' יתענ' כ"ט חשון וכן לעולם אבל אם גם בשנה ראשונה הי' ר"ח כסליו ב' ימים וא"כ קבע הי"א"צ בר"ח כסליו הולכין אחר לשון ב"א שהרי שנה ב' הוא מתענה מתורת נדר (א"ח סי' תקס"ח במ"א ס"ק כ') ומה שכ' שם ואם מת ביום א' דר"ח אדר לא זכיתי להבין ומצאתי שט"ס הוא במ"א וכצ"ל דר"ח אדר שני יתענה לשנה הבאה ביום א' דר"ח אחר ולא בכ"ט בו דלעולם אדר עומד תחת אדר שני ואם א"י יום שמת יברור לו יום א' בשנה אך לא יס"ג גבול עם הקדישים (מ"א שם) ונ"ל דאם יודע באיזו חדש אך שא"י באיזו יום אזי מוקמינן אותו בחזקת חי כל זמן שיוכל וביום האחרון של החדש מת כדלעיל כלל קס"ח ואם חל הי"א"צ ביום שא"א בו תחנון אין מתענין ואפילו בר"ח ניסן ור"ח אב דהוא ת"צ מ"מ כבר נוהגין שלא להתענות (ט"ז כא"ח כסי' תכ"ט) ואע"ג דחתן ביום חופתו מתענה בר"ח ניסן כדאית' בא"ח סי' תקע"ג התם משום כפרה אבל יא"צ הוא מטעם דריע מזלא והוא דבר שבשמים וכיון שאינו מתענה לשם שמים לא תאונה לו רעה (א"ח סי' תק"ח ולפ"ז י"ל דה"ה ג"כ לא יתענה כר"ח ניסן וכמ"א סי' תכ"ט כתב דיתענה ול"ע) ואם אירע לו ברית מילה של בנו או שהוא סנדק או מוהל ביא"צ א"צ להתענות שי"ט שלו הוא ולפחות א"צ להשלים רק אחר חצות דהיינו ו' שעות ומחצה כמו בט"ב שנדחה (עיין בחיבורי ח"א כלל קל"ב סימן ז' ט"ז סי' תקס"ח ס"ק ח') ולפי מש"כ שם ה"ה בפדיון הבן דהאב הכהן לא ישלימו • ואין לאכול בסעודה בליל יום של יא"צ (סס' ת"ב) (וכל"י כתב בשם המ"א דוקא בשנה ראשונה אבל בשאר שנים מותר • ונוהגין כיא"ל כל דין יב"ח סס' סל"ה) ודוקא סעודת מילה וכיוצא בו אבל סעודת סיום מותר בלילה שלפניו וכן בסעודת מריעות שאינה של שמחה יש להתיר (א"כ סימן תקס"ח ויא"ל כע"ש מבואר בחיבורי בח"א כל' שבת כלל א' סימן ח')

יב נמצא במדרשות הרבה מעשים שע"י שאומרים קדיש בשביל אביו ואמו ניצולו מן הדין ע"כ נהגו לומר קדיש בתרא דהיינו אחר עלינו וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל לפני העמוד ובפרט במוצאי שבתות שהוא הזמן שחוזרים הנשמות לגיהנם וכן בכל יום ערבית שאז תגבורת הדין ומ"מ אין התפלה שייך לאבילים ויש לצבור בהם זכות ונהגו לומר קדיש על האם אעפ"י שאביו חי ואינו יכול למחות ומי שיודע להתפלל ומרוצה לקהל יתפלל ויניח הקדיש שיאמר הקטן (סי' סע"ו כד"מ) ויש מקומות שנוהגים לומר קדיש גם על שאר קרובים ומ"מ אם יש אבל על אביו ואמו אין לגזול ממנו הקדיש ואפילו בשבת ויו"ט אומרים קדיש אבל נהגו שלא להתפלל אבל בשבת ויו"ט ולא ביום שאומרים בו הלל אם לא דליכא דעדיף מיניה ומי שמת בשבת או יו"ט וא"א לקברו בו ביום כיון דמותר בכל אנינות יאמר ג"כ קדיש אעפ"י שלא נקבר עדיין (ט"ז שם) וכן נ"ל דאע"ג דאין בו דין גיהנם עדיין הא יש כמה דינין עד גיהנם כדאי' בזוהר (וכזה מסולק סתגת סס"ך בנקס"כ) (תך תספר י"ל דבמכת אין עליו שוס דין וכס' כל"י כתב דנוכג ג' ומר.

לומר קדיש כמש"כ ס"ז) קונטרס מצבת משה סי' ג' ונהגו שלא לומר קדיש רק י"א חדשים שלא להחזיק אביו ברשע כי משפט רשע בגיהנם יב"ח וכל הקדישים של אותו יום שייכים לו רק ליא"צ יש קדיש א' ומומר שנהרג דאז יש לו כפרה ע"י ההריגה אומרים עליו קדיש אבל לא במת על מטתו (שם) :

יג בענין הקדישים יש מנהגים שונים וכל עיר ועיר לפי מנהג • יש נוהגין שתושב דוחה האורח רק בפעם ראשון יש רשות לאורח לה תפלל ולומר קדיש פעם א' במקום שהתושב יש לו קדיש א' ויש נוהגין שהאורח שוה לבן עיר ונקרא תושב לענין זה אעפ"י שאינו פורע מס רק שיש לו שם דירת קבע ואם יש לבעה"ב מלמד או משרת המושכר לו לזמן אם הוא פנוי שאין לו אשה במקום אחר נקרא תושב אבל יש לו אשה במקום אחר ה"ז אורח והלומדים בישיבה אפי' יש לו אשה במקום אחר דינו כתושב • והמגדל יתום בביתו אפילו בשכר ואין לו אב ואם הוי כתושב אבל אם יש לו אב או אם אפילו מגדלו בתורת צדקה דינו כאורח (ס"ק שם) :

יד בן ז' בין תושב ובין אורח בין קטן ובין גדול דוחה לאבילים לגמרי מכל הקדישים ואפילו פגע הרגל אע"ג דמבטל גזירות ז' ול' אבל לענין קדיש אינו מבטל וגם ל"א בו מקצת יום ככולו ומונין ז' ול' מיום הקבורה אעפ"י שלא שמע האבל מיד • ומ"מ יש לבן ל' וה"ה ליא"צ קדיש א' (ס"ק ס"ס ק"ה ונ"ל ס"ס ט"ס שם כס"ק מס"כ כסס מנהגים וכנ"ל אז מי שאירע לו) בן ל' קודם ליא"צ ומ"מ יש ליא"צ קדיש א' ואם יש הרבה יא"צ שלא יגיע לכ"א רק קדיש א' נדחה בן ל' לגמרי דזה יאמר למחר משא"כ היא"צ אם לא יאמר היום עבר זמנו ולכן נדחה הבן ל' לגמרי (ס"ז וס"ק שם) ומ"מ משמע דאם יש הרבה יא"צ ובן ז' אע"ג דגם בבן ז' י"ל ג"כ סברא זו מ"מ הבן ז' יאמר קדיש א' והשאר יטילו גורל כי הבן ז' הוא קודם וכן בהרבה בני ל' • יא"צ ובן יב"ח נדחה בן יב"ח לגמרי וכל הקדישים של אותו יום הם ליא"צ אפילו קדיש של פרקים ושל שיר השירים ורות וקדיש של מזמור שיר ליום השבת הוא לאבילים • ונהגו שקדיש של מזמור הוא לאבילים (מ"א סימן קל"ג) ונ"ל דר"ל מזמור שיר של יום :

טו כשמטילין גורל ד' או ה' ויש בהם ב' אותיות שוות והאחרים יש להן מנין פחות כטל הגורל אבל אם א' יש לו למשל ה' והאחרים שוין בפחות זכה הראשון בחלקו והאחרים יטילו גורל אף שיש בהם שאינן שוין (מ"א שם) • ב' יש להם יא"צ וא' רוצה להשכים לדרך ואמר תן לי עתה הקדיש וטול אתה למחר והב' אומר נטיל הגורל הדין עם הב' דרוצה להקדים עצמו למצוה (שם) וע"ש עוד הרבה דינים מדין הגורל :

דין נידוי וחרם

כלל קעב דין האיך נוהגין עם המנודה או המוחרם ועל מה מנדין אותו ודין התרתו (סימן של"ד) :

א העובר על דבר איסור כאשר יתבאר לקמן סימן מ"ג מנדין אותו לאלתר ומכח ממון אין מנדין עד שיתרו בו ג"פ דהיינו בה"ב ואפי' יש לחוש שעי"כ יצא לתרבות רעה אין לחוש בכך והלעיטהו לרשע וימות (עיין ט"ז ס"ק א' ונ"ל דדיוק תכ"ד סוף מדסיים מגוס דסמתי נסו דזה ללא נוגך דהי כמס שאמר דהסתמוד ולדברי תכ"ד א"ש) אבל הט"ז כ' דאין לעשות מעשה דשב וא"ת עדיף ונ"ל דהכל לפי הענין דאם הוא לעשות גדר ודאי דאין לחוש אם זה יצא לתרבות וא"ל אלא בשביל לענוש אותו ודאי עדיף שלא לנדות (וכמש"כ סס"ק ס"ק י"ט) שכן מצינו בברק ששימת והחרים א' ברות שנק' מרוז שהוא שם אדם גדול שהי' ברורו ושמתהו והחרימו על אשר לא בא לעזרת ולמלחמה עם סיסרא דכתיב אורו מרוז זהו שמתא וכתיב אורו ארור יושביה וארור הוא חרם כמו שיתבאר בע"ה ויושביה היינו דאכיל ושתי בהדיא ויושב בד' אמותיו וסתם נידוי הוא ל' יום ולכן אם חכם נידה לא' והלך לו אין מתירין אלא לאחר ל' לדידהו ולדידן ז' דכיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו אחר זמן זה ואם אין חוזר בו שונים לנדותו לאחר שלשים יום ואם אינו חוזר בו ממתינים לו עוד ל' ומחרימין אותו ודין מנודה כדין אבל וחמור ממנו שאפילו פגע הרגל בתוך שלשים יום אינו מבטל אותו בד"א דנידוי ל' יום בנדוי דידהו אבל נידוי דידן כנזיפה דידהו שהיא ז' ימים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ואביה ירק ירק בפניה ר"ל שנוף בה הלא תכלם שבעת ימים ונזיפה דידן אינו אלא חד יומא :

ב ומדכתיב יושביה אמרו רז"ל זה דין המנודה לא יושבין בד' אמותיו היינו ד' אמות לכל רוח ואפי'

הגהה ומסב כזוט כזה בטלו כל דיני נידוי וחרם עפ"י דינא דמלכותא :

,אפי' בר"ה אבל לא בבית אחר חוץ מאשתו ובניו שמותרין וי"א הוא הדין כל ב"ב מותרין ויש להקל דודאי על דרך כן לא נידוהו למנוע ממנו תשמיש בני ביתו שהוא הכרח לו ולא יכול להיות זולתו וגם הם צריכין לו ואין אוכלין ושותין עמו ואם נידוהו מחמת עבירה לא מזמנין עליו ולא כוללין אותו לכל דבר שצריך י' אבל מחמת ממון לא מחמירין עליו בזה ואסור בתכבוסת ובתספורת ובנעילת הסנדל כאבל וי"א דמותר בנעילת הסנדל ומותר ברחיצה וסוכה ותשמיש ובתפילין ושאילת שלום וא"צ קריעה וכ"ה • ומותר בד"ת שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו כלומר נושאין ונותנים עמו. כד"א שפירשו שהוא מנודה אבל אם לא נדוהו בפירוש אע"ג שהוא עבריין או שעבר על גזירת צבור מצרפין אותו למנין עשרה להתפלל עמו ואפילו מנודה ממש שאין מצרפין אותו למנין מ"מ מותר להתפלל בעודו בבהכ"נ כשיש שם עשרה זולתו ומה שנהגו לגרשו מבה"כ הוא כדי שלא ידחוק יחידים שצריכים להתרחק מד' אמותיו וחרם קשה מנידוי שנידוי פירשו לשון הרחקה בעלמא כלומר שהרחיקוהו והבדילוהו מקהל הגולה אבל חרם יש בו קללה שהרחיקוהו וגם קללוהו • ושמתא פירושו הוא נוטריקון שממה מי זה יהא בזה שהוא אמצעי בין נידוי וחרם • קשה מנידוי וקל מחרם • וי"א שאינו אמצעי בין נידוי וחרם אלא דשמתא הוא כחד מינייהו ואין הכרע • לפיכך אמרו המוחרם לא שונה ולא שונין לו ולא נשכר ולא נשכרין לו וכן אסור להנותו יותר מכדי חייו אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו ומותר לדבר עם המנודה ועם המוחרם אא"כ החמירו עליו ב"ד בפירוש ומ"מ לא ירבה עמו בדברים ולא ידבר עמו אלא לצורך כמו שידבר עם האבל במקום שאמרנו שאסור לישב בד' אמותיו אם אדם יושב תחלה ובא המנודה כ"תוך ד' אמותיו א"צ להתרחק משם דלא כל כמיניה לאסור לו מקומו ואסור לכנוס לבית המנודה כשהוא שם בביתו דכל הבית כארבע אמותיו ואין חילוק בין עומד ליושב ובמהלך צ"ע אם תופס ד"א (ט"ז ס"ק י"ד) :

ג מנודה שמת ב"ד שולחין וסוקלין ארונו לא שיעשו עליו כגלו של עכן אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן על ארונו ללמדך שכל המת בנדויו חייב סקילה ואין קורעין עליו ולא חולצין ולא מספידין עליו שכל אלו הוא משום כבודו ולא עושין לו כבוד וה"מ לאפקירותא ועובר על דברי חכמים אבל לממונא כיון שמת הרי אין לו ממון ופטור מגזירתם ואין סוקלין ארונו ומספידין אותו כראוי (סעיף ג') :

ד אפילו נדוהו משום שעבר על דברי חכמים אם חזר אעפ"י שלא התירו נדויו מתעסקין עמו לכל דבר (שם) :

ה אע"פ שאסור לאכול ולשתות עם המנודה או המוחרם מ"מ האוכל ושותה עמו אין לו דין מנודה עד שינדוהו ב"ד כפ"ע אם ירצו דכתיב אורו ארור יושביה (שם) :

ו הרשות ביד בית דין למעט הנדוי משלשים יום או להוסיף עליהם כפי רצונם וכפי ראות עיניהם וכן רשות בידם להחמיר עליו שלא ימולו את בניו ושלא יקברוהו אם ימות ולגרש בניו הקטנים מבית הספר ואשתו מבה"כ עד שיקבלו עליו את הדין ואין בזה משום נשבע לבטל את המצוה דלמיגדר מילתא חלה על דבר מצוה כמו על דבר רשות לקיים את דברי תורתנו ואם ירצו ב"ד יכולים להחרים האוכל והשותה עמו והיושב בד' אמותיו וכן ברשות ב"ד אפילו בנתנדה מחמת ממון לנדות שלא יתפלל בי' ושלא יזמנו עליו (ש"ך ס"ק כ"א) :

ז וכשיגיע הזמן שקצבו אם ירצו מתירין לו אף אם לא בקש להתירו ואף אם לא יחזור בו ואינו מתחרט ממעשיו ומ"מ אינו מוסיף עוד לעשות ומ"מ טוב הוא שלא יתירו לו אם לא יחזור בו כדי שלא תתמעט יראתם ומכ"ש אם חוזר לעשות כמו שעשה פשיטא שאין מתירין לו (ט"ז סק"ד) :

ח הא דאמרי' במנודה סתם שהוא אסור בכל דיני המנודה שאמרנו דוקא שהוא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לב"ד או דלא ציית דינא או לאפקירותא דהיינו שביזה לחכם או לדבר עבירה בין ינדוהו ב"ד מחמת דברים הללו בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנידה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנידוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בכל דין המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אין אבלות חל עליו שאין אבלות לחצאין (סעיף י"ב) :

ט וכיון שהרשות ביד בית דין להוסיף על ימי הנדוי או למעט כפי רצונם מה זה הא דאמרינן אין נדוי פחות מל' יום היינו לענין כשמנדין אותו סתם אמרינן מיד פלוני יהא בנדוי ל' יום ומ"מ אם חזר בו אם היה הנדוי בשביל ממון או אפקירותא ופיים לבעל דינו מתירין אותו לאלתר אפי' אם לא חזר בו י"א שמתירין לו לאחר ל' מיד שכבר קיבל דינו והוא שיבא לב"ד ויבקש שיתירו לו אבל אם מזלזל בנידוי ואינו מבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידוי עד שימות וכשימות סוקלין את ארונו ויש חולק בזה ואומר שאם לא חזר בו אין מתירין לו אף לאחר ל' עד שיחזור בו (סעיף י"ג וט"ז סק"ו וש"ך סקל"ט) :

נזיפה הוא שאדם גדול גוער בו לומר כמה פלוני זה חצוף וכיוצא בזה וזה משפטו שיהא מתחבא ויושב בביתו אותו היום לדידן • ולבני א"י ז' ימים ויהא נכלם ולא יראה למי שהכלימו וימעט בשחוק ובדבור ובעסקיו ויצער עצמו לעיני רואיו אבל א"צ להתרחק מבני אדם לא באכילה ולא בשתיה ולא בשאלת שלום וא"צ בכל אחד מכל דיני האבל אלא דאסור בתספורת שאין דרך מתאנח ועצב לגלח וא"צ לפיים למי שהחציף כנגדו וא"צ שיתירו לו אלא כיון שנהג כנזוף זמן נזיפה מותר ממילא ואפילו לא אמר לו הגדול כלום אלא שיודע בעצמו שהגדול נקט בלבו עליו צריך לנהוג נזיפה בעצמו (סעיף י"ד) :

יא מנודה לרב מנודה לתלמיד אבל אינו מנודה לשאר חכמים אפי' קטנים ממני מנודה לתלמיד שנידהו לכבודו אינו מנודה לרב אבל מנודה הוא לשאר העם שאינם חכמים אבל לא לחכמים אפילו קטנים ממנו וי"א אפילו לחכמים שכמותו (עס"ך ס"ק ל') • ודוקא במנודה שלא בפני הרב אבל בפני הרב אפקירותא הוא מן התלמיד והוא עצמו בנידוי ואי פליג ליה רבו יקרא שפיר דמי ורב שגזר נידוי וחרם באיזה דבר ואין תלמידיו יכולין לעמוד בגזירותיו לא צריכין לקיימן (סס"ז) :

יב תלמיד יכול לנדות למי שביזה רבו או אביו בפניו אעפ"י שרבו ואביו אינו שם ומ"מ כיון שלא נדוהו הרב או ב"ד לא מנודה לרב (וע"ש ס"ך) :

יג בד"א דמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב במי שנידוהו מפני אפקירותא שביזה תלמיד חכם אבל מי שנדוהו על שאר דברי איסורים שעשה שחייב עליהם נידוי אפי' נידהו קטן שבישראל חייב אפי' הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנידוהו בשבילו ויתירו לו (סי"ז) :

יד רב מצד המלכות ואינו רב בתורה אינו יכול לנדות לכבודו וכ"ש אחד שנוהג שררה או רבנות מצד ממונו או יחוסו שאינו יכול לנדות לכבודו ודוקא לנדות יכולין לכבוד הרב אבל להחרים אין יכולין לכבוד הרב אם לא מי שמחזיק במחלוקת יותר מדאי והא דאמרינן הרב שנדה לכבודו הוי מנודה לתלמידיו היינו אם לא חזר בו המנודה קודם שנידה אותו הרב ואפי' הבטיח המנודה שירצה לפייס את הרב אחר שיתירו לו נידויו לא מהני ואין מתירין לו עד שיעשה הפיוס אבל אם קודם שנידוהו הרב אמר זה שיפייסנו ולא השגיח עליו הרב ונידהו אינו מנודה כלל אפי' לתלמידיו כי מיד שאמר שיתקן את אשר עיוות כפי שישימו עליו חכמים אין נידוי חל עליו • קהל שתיקנו שאין שום רב יכול לנדות לכבודו אין בתקנתם כלום דלאו כל כמיניהו ואם עמד רב א' ונידה לכבודו נידויו נידוי (סי"ח) ועיין לעיל כלל ק"ד סי' י"א דין תלמיד חכם בזמן הזה אם יוכל לנדות :

טו אע"ג שאמרנו שמנדין לכבוד החכם היינו דוקא לכבודו כגון שביזה אותו אבל חכם שנידה לצורך עצמו אפי' כהלכה כגון שאינו מכבדו כראוי או מחמת ממון (ס"ך) ופשיטא להרויח ממון ע"י שינדה כגון שיודע שיתנו לו ממון להתיר הנידוי וכה"ג וכן אם רואין שנידה משום שנאה כגון שהרבה אנשים נכשלו בדבר א' שהם חייבים עליהם נידוי והחכם לא נידה כולם אלא א' מהם שזה ודאי לא עשה אלא משום שנאה שיש לו עליו בלבו לפיכך אין נידויו נידוי כי ודאי לא נמסר הנידוי ליד גדולי הדור מדברי הקבלה שאמרנו אא"כ כשנידה לשם שמים לעשות גדר לתורה ולכבוד לומדיה ולא יכוין כלל להנאת עצמו ותועלתו (ושמעתי בשם של"ה שזהו כוונת הגמרא כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש ר"ל כמשארז"ל אמרו לנחש מה הנאה יש לך שאתה נושך וא"כ כך צריך הת"ח לנקום ולנטור שלא יהיה לו שום הנאה מזה רק לכבוד המקום) :

טז מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת אפי' העיר האחרת גדולה ממנה בחכמה ובמנין שכל אחר כפוף לב"ד שבעירו וכל מה שיעשו עמו בדין חייבין כל ישראל להחזיק • מנודה לעיר אחרת לא מנודה לעירו אבל מנודה לשאר עיירות כיוצא בעיר שנידוהו שם בד"א דמנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו שנידוהו העיר האחרת על מידי דאפקרותא שעשה באותה העיר אבל אם נידוהו במילי דשמיא אפי' מנודה לעיר אחרת מנודה לכל ישראל • בני העיר שעשו חרם על כל מי שיבא לדור בעירם אותו החרם חל על אותו שבא לדור עם אא"כ יש לו רב בעיר שאז צריך לקיים נידוי רבו אבל הם יכולין לתקן ביניהם ולגדור על עצמן שלא ישאו ויתנו עמו וכל מי מהם שישא ויתן עמו יהא מוחרם ומנודה (סעיף כ') :

יז מנודה לנשיא שנידוהו לכבודו מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא :

יח נהגו בכל המקומות מי שעובר על גזירת הקהל אעפ"י שעשו בחרם בנידוי אין נוהגין בו נידוי עד שיכריזו עליו • מי שעבר על גזירת תקנות רבינו גרשום ע"ה אם עבר בשוגג א"צ התרה ואם התרו בו ועבר במזיד כל בי עשרה שלוחי ר"ג הם להתיר לו כשחוזר מדעתו דאמרינן שכן היה דעת ר"ג מתחלה לנהוג נזיפה ונידוי על העובר לפי דעתם אבל בדבר שגזר בפירוש שיהא בנידוי לעולם מי שעובר אז ודאי הוא לעולם בנידויו מי שעבר במזיד (סכ"ב) :

יט כיצד התרת הנידוי אומרים לו שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומרים פלוני שרוי לו מחול לו :

כ נדוי הוא כמו נדר לפיכך מתירין הנידוי בשלשה הדיוטות או ביחיד מומחה ותלמיד מתיר חרם ונידוי אפי' במקום הרב אעפ"י שבנדרים אינו מתיר בחרמות הקילו משום שלפעמים לא יהיה הרב מזומן ואין לדחות ולשהות היתר השמתא דגבי נדר אין חשש כל כך אם ידחה וישהה התירו עד שיהיה הרב מזומן אבל שמתא אין להשהות על האדם וכל חרם ונידוי שלא הותר אפי' נידוהו סתם אפי' היה זמן רב בנידוי וחזרו בו אפ"ה אינו מותר עד שיתירו לו בפירוש כמו בנדר :

כא שלשה שנדו והלכו להם וחזר בו זה מהדבר שנידוהו בגללו והוא בתוך הזמן שנדוהו מתירין לו ג' אחרים וצריך שיהי' גדולים כמותם בשנים ובחכמה וביראה וגדולה אבל לאחר הזמן א"צ אלא כל ג' מתירים לו ועיין לעיל סי' א' ובש"ך ס"ק מ"ג :

כב נידוהו ג' אין השנים יכולין להתירו אא"כ יתן להם השלישי רשות אבל שלשתן מתירין אפי' זה שלא בפני זה אעפ"י שהיו ביחד בשעת הנידוי ואם היו רבים בשעה שנידוהו אפילו לאחר הזמן (ע"ס כס"ך) צריך שיתירו כולם וכל אותן שנמלכו בהם בשעת הנידוי חשובים מהמנדים וצריך שיתירו גם הם או בני אדם כנגדם חשובים כמותם :

כג אם זלזל בחרם ולא נהג בעצמו דין מוחרם אין מתירין לו עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר אבל אם זלזל בנדוי דאינו אלא מדרבנן א"צ לנהוג וע"ל כלל צ"ב סימן ט"ז ובט"ז וש"ך סי' ר"ח :

כד נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו וטעמא שאם יתירו לו שלא בפניו ולא ידע ואחרים שואלים לו אם התירו לו ואומר לא וכשיראה שמקרבין אותו יבא לזלזל בנידוי ולכן צריך להתירו בפניו שידע וגם יגיד לאחרים וי"א שאם התירו לו שלא בפניו הוי היתר בדיעבד דכולי האי לא גזרו ואם נידוהו שלא בפניו י"א דמתירין לו אפילו לכתחלה שלא בפניו דליכא למיחש לשמא יבא לזלזל בנידוי שכשיראו שמקרבין אותו יאמרו שכמו שנידוהו שלא בפניו כך התירו לו שלא בפניו וי"א דלכתחלה אפ"ה אין מתירין שלא בפניו (סכ"ט) :

כה נידוהו על תנאי חל הנידוי וצריך התרה אע"פ שמקיים התנאי ואפי' אם נידה את עצמו על תנאי שכן מצינו ביהודה שנידה עצמו על תנאי שאמר אם לא הביאותיו אליך כו' וקיימו ואעפ"כ היו עצמותיו מגולגלין בארון עד שהתפלל עליו משה · ודוקא שהמנודה מסופק בשעת התנאי אם יכול לקיימו או לאו כמו ביהודה שלא היה ברור בידו שיעמיד בנימין לפני אביו בחזרה אבל אם ברור לו שיוכל לקיימו א"צ התרה :

כו כשם שאין מתירין נדר עד שיחול כדלעיל כלל ק' סי' כ"א כן אין מתירין נדוי עד שיחול ולפיכך המנדה עצמו על תנאי שאמר אם לא אעשה דבר זה לזמן פ' אהיה בנדוי אין מתירין לו עד אותו זמן אבל אם אמר אהא בנדוי אם לא אעשה דבר זה מכאן ועד יום פ' נמצא חל הנדוי מיד ויכולין להתירו (סעיף ל"ח ט"ז וש"ך דלא כס"ע) :

כז המנדה עצמו בעה"ז ובעה"ב י"א שאין לו היתר כיון שנדה עצמו לעה"ב הכניס עצמו בנידוי שלמעלה ומי יתירו לו לכן שומר נפשו ירחק ממנו (ע"ל כלל ק') :

כח ת"ח שנידה לעצמו מתיר לעצמו אע"ג דנדר אינו מתיר לעצמו בנידוי דדברי קבלה הקילו אפילו נידה ע"ד פלוני ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי ויש מי שאומר שאם נידה עצמו על דבר שהיה חייב נידוי אינו יכול להתיר לעצמו וי"א שאם היה דרך שבועה שאמר אני נשבע להיות בנידוי אם אעשה דבר פלוני אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו אפילו בדבר שאינו חייב עליו נידוי דבשבועה כתיב לא יחל דברו הוא עצמו אינו מוחל אבל אחרים מוחלין ומי שאינו ת"ח שנידה לעצמו יש מי שאומר שצריך עשרה שיתירו לו וה"ה בת"ח בדבר שלא היה יכול להתיר לעצמו :

כט נידוהו בחלום הוי נידוי וצריך התרה ואפי' חזרו והתירו לו בחלום אינו כלום דא"א לחלום בלא דברים בטלים חיישינן שמא הנידוי אמת והתרה היא דברים בטלים וצריך עשרה להתירו וטעמא שצריך עשרה משום דיש לחוש שמא בשליחות המקום נתנדה · ועל כל בי עשרה שריא שכינתא וה"ל הותר באותו ב"ד שנתנדה בו ולפיכך אפילו יודע מי הוא שנידה אותו בחלום אין אותו המנדה יכול להתירו וצריך בו עשרה אחרים דאמרינן לשמתיה שווי' שליח למשרי לא שוויה שליח ואותן העשרה צריכין להיות בני אדם ששונין הלכות לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה ששונין משנה לא מצא מתירין לא אפילו שיודעין לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינם יודעין לקרות לא מצא עשרה מתירין לו אפילו שלשה וי"א שאין לו התרה אלא ע"י עשרה ששונין הלכות או משניות שראוין לשרות עליהם שכינה ומיהו אם יתירו בזה אחר זה סגי וכשמתירין למי שנדוהו בחלום י"א שיאמרו מחמת דאשתמית פלוני בחלמא מותר יהא ליה לא איסורין ולא קללין יבא עליו יהי ראובן ואל ימות כו' תודיעני אורח חיים וגו' ה' שמעתי שמעך וגו' ויאמרו ג"פ ויעבור וגו' (סעיף ל"ב) :

ל י"א מי שנדוהו בחלום ושלח שליח להתירו לו שלא בפניו אם מצא השליח בי עשרה מכותבן כיון דמסתייע מילתא כך במקרא שריא שכינה בינייהו מתירין לו ואי לא לא דהוי כנדוהו בפניו לעיל סי' כ"ד:

לא עון גדול הוא הנושא שם שמים לבטלה כמו שדרשו מדכתיב לא תשא שם אלהיך לשוא וגו' לפיכך אמרו השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע בפניו לשקר או שבירך ברכה שאינה צריכה חייב לנדותו מפני שהוא עובר משום נושא השם לשוא ואם לא נידהו הוא עצמו חייב נידוי על שלא שם יראת אלהים לנגד עיניו להקפיד על זה וכתיב את שם ה' אלהיך תירא ובכלל יראתו הוא שלא יזכיר שם שמים לבטלה לפיכך לא לבד שבועת שוא אסורה אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדים לבטלה אסור אע"פ שלא נשבע שהרי הכתוב מצוה ואומר ליראה את השם הנכבד והנורא ואם נידהו צריך להתירו לו מיד כדי שלא יכשלו אחרים שלא ידעו בנידוי של זה (סעיף ל"ז):

לב בד"א כשהיה הנשבע הזה או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אסור לנדותו שלא ענש הכתוב שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא לשנות בכך:

לג המנדה את חבירו שלא כדין ואמר ליה הלה אדרבא נידויו של שני נידוי וה"מ שזה השני הוא גברא רבא אע"פ שאינו גדול כמותו או שאין ידוע מי הוא דחיישינן שמא הוא יותר גדול מהמנדה אבל אם המנדה שלא כדין הוא ת"ח והאחר אינו ת"ח לא (ועש"ך ס"ק ל"ט) וה"ה תלמיד נגד רבו לא יוכל לומר אדרבא אא"כ נטל רשות מב"ד • מי שאמר לחבירו אל תעשה דבר זה בנידוי וזה אומר לו אדרבא אע"פ שזה התחיל לומר כן ועי"ז שלא כדין מכל מקום נידוי השני ג"כ אינו כלום הואיל ולא נידהו סתם רק שאמר לו שלא יעשה הדבר הזה בנידוי אין זה אלא מורז (ל"ט):

לד ת"ח שביזהו רשע ובשביל זה נידהו אמר ליה הרשע אדרבא יכריזו על הרשע שהוא מנודה ויעמוד בנידוי ל' יום ואח"כ יבקש מחילה ברבים מן הת"ח:

לה אח גדול בשנים שביזה לאחיו הקטן בשנים והוא ת"ח ונידה הקטן בשנים את הגדול בשנים נידויו נידוי דאע"ג דדרשו ואת לרבות אחיך הגדול יפה עשה הקטן שנידהו שכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ומן הדין אינו חייב לכבדו:

לו חכם זקן בחכמה או אב ב"ד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם אפי' חזר וסרח כמה פעמים אלא א"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעה שנאמר וכשל גם נביא עמך לילה אע"פ שכשל כסהו כל לה ואומרים הכבד ושב בביתך וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי אסור לב"ד לקפוץ לנדותו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו והסידי החכמים היו משתבחין שלא נמנו מעולם לנדות ת"ח ואע"פ שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות או מכת מרדות מדרבנן אשמתא לא נמני דשמתא חמירא ממלקות ואי סני שומענא כגון שמתעסק בספרי אפיקורסות ושותה במיני זמר או שחביריו בושין מחמת שמועתו ושם שמים מתחלל על ידו עד שאומרים עליו שרי ליה מריה לפלוני משמתין ליה:

לז על כ"ד דברים מנדין את האדם ואלו הם (א) המבזה את החכם שראוי להורות ויגע בתורה ואפילו אחרי מותו (ב) המבזה שליח ב"ד שעושה זילותא בזה לב"ד (ג) הקורא לחבירו עבד (ד) המזלזל בדבר א' שעיקרו מדברי סופרים וא"צ לומר מד"ת אבל דבר שעיקרו מד"ת מלקין מ"מ (עש"ך סק"ע) (ה) מי ששלחו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא (ו) מן שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק מנדין אותו עד שיסירנו מפני שהוא עובר על לא תשים בביתך שגורם היזק לבריות (ח) המוכר קרקע לעכו"ם והיא סמוכה לקרקע של ישראל חבירו מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא לישראל חבירו בעל המיצר (ט) המעיד על ישראל בערכאות של עכו"ם והוציא ממנו ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם (י) טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנה לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן (יא) המחלל י"ט שני של גליות (יב) העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות (יג) המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי (יד) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ כגון אדם גדול שאוכל דבר הדומה לקדשים ויסברו העולם שהוא קדשים יבואו הם ע"ז לאכול קדשים ממש בחוץ כי יאמרו מותר היא שהרי אדם גדול זה אוכל כמו שמצינו בתודוס איש רומי שהאכיל לבני דורו גדיים מקולסים בלילי פסחים ושלחו לו חז"ל אלמלא תודוס את"ה היינו מנדין אותך שאתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ שהרואה סובר שהקדישו לשם פסח (טו) המביא את הרבים לידי חילול השם (טז) המחשב שנים וקובע חדשים בח"ל ואסמכוה אקרא דכתיב כי מציון תצא תורה (יז) המכשיל את העור כגון המכה בנו הגדול מי"ח עד כ"ד שנה שמכשילו שמא יבעט בו ויניתנו ועובר האב משום לפני עור לא תתן מכשול וכל כה"ג (יח) המעכב את הרבים מלעשות מצוה (יט) טבח שיצאה טריפה מתחת ידו

(כ) טבח שלא הראה בדיקת סכינו לחכם (כא) המקשה עצמו לדעת (כב) מי שגירש את אשתו ועשו בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאן להזקק זה עם זה כשבאו שניהם לב"ד מנדין אותן שלא יבואו לידי הרגל עבירה (כג) חכם ששמועתו רעה (כד) המנדה למי שאינו חייב נידוי שלשים ובא לב"ד להתרעם עליו שנידהו שלא כדין ב"ד מנדין את זה ואין צריכין לענין נידוי עדות וראיה ברורה אלא כפי אומד הדעת באמיתת דברים שהתובע טוען ברי או אפילו אשה ואפי' קטן נאמן אם הדעת נותן שאמת הדבר שהדברים כאלו מסורין לדיין דבקל יוכל לשקול הדברים כאלו בשכלו אם הם אמיתיים או לא:

לח חכם שהורה לחתיר במים שאין להם סוף חייב נידוי וכן מי שעובר על נדרו וכל ב"ד שנזקק לו לשאלה בר שמתא הוא וכל העושין מלאכה בעוד שיש מת בעיר ועדיין לא נקבר חייב נידוי כדי שלא יתעצלו בקבורתו לפיכך אם יש חבירות בעיר שעוסקין עם המתים שרי וכן מי שעושה קלים וחמורים או ג"ש לעקור דבר מה"ת או שואל בבהמ"ד או לב"ד דבר שא"א שאין זה אלא כמלעיג על התורה וכן מי שיש לו ערעור על חבירו בדבר א' ומסר אותו דבר למלך או לשופט לאו כל כמיני שיאמר שלי מסרתי אלא משמתינן ליה עד דמייתי וקייטי בפני ב"ד וכן ת"ח המחזיק במחלוקת כנגד הרבים שלא ירבו מחלוקת בישראל וכן המורה הוראה במקום רבו:

לט צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה ויכול לנדות למי שהפקיר כנגדו ואם דינו פסוק כגון שקראו עבד הוא מנודה לכל ישראל דכיון שהוא דבר פשוט הוי כאלו נדוהו ב"ד ואם אין דינו פסוק אינו מנודה אלא לקטנים ממנו ואפי' לא בזהו בפירוש רק שכיון לבזותו לפי אומדנא המוכחת יכול לנדותו:

מ ראובן שחייב לשמעון ממון ומסרב מלפרוע אם נידה שמעון לראובן שיפרענו אפילו אין שמעון ת"ח נידויו נידוי דהא כדין נידהו וי"א דאפי' ת"ח דלא עביד דינא לנפשיה לנדות חבירו על דבר ממון וכן עיקר כל שכן אם חבירו אומר שירצה להיות צייח דין אלא שמעכב מעט או שכופר שאומר שאינו חייב לו:

מא המבזה את החכם ואפילו בדברים ואפילו לאחר מותו אם יש עדים בדבר או אומדנא כדלעיל ב"ד מנדין אותו ברבים והם מתירים לו כשיחזור בתשובה אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה ויפייס את החכם שנידוהו בשבילו מיהו אם לפי ראות הב"ד עשה זה זה שמוטל עליו ואין החכם רוצה למחול מתירין לו נידויו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו למי שהוא קטן ממנו שהפקיר כנגדו וא"צ לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה ויפייס את החכם ואם מת החכם באים ג' ומתירין לו ועיין לעיל כלל ק"ר סי' י"א אם דנין בזמה"ז דין ת"ח והקורא לחבירו מלשון או מסור אין לך ביזוי גדול מזה ומנדין ע"ז אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו מותר לו למחול על כבודו שאינו שבח לת"ח שינהוג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדבר עם הארץ ולא ישית לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשונים שומעין חרפתם ואינם משיבין ולא עוד אלא אפי' שמוחלין למחרף וסולחין וחכמים היו משבחין עצמם במעשיהם הנאים וא.מרים שמעולם לא נידו אדם ולא לכבודם בד"א כשביזהו וחרפהו בסתר אבל ת"ח שביזוהו ותרפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו ואם מחל נענש מפני שזה ביזיון התורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש מחילה ויסלח לו:

מב אם נידו לאדם א' על שעבר עבירה וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי חייבין לכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו מפני קדושת הש"י אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו כגון שהוליכו לערכאות אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש ואע"פ שחייב אדם למחות ביד עוברי עבירה וכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס באותו עון מ"מ אין אדם חייב להוציא ממונו ע"ז וכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה שיש לחוש שיעמדו על גופינו וממונינו ולכן אין מנדין למי שראוי לנדות אף בעבירות גדולות פן ימנענו מלעשות תשובה ושב ורפא לו:

קונטרס מצבת משה

כתיב והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור א"ר יוחנן זה יומו של יאשיהו ור"ל שיאשיהו היה רך בשנים ומת פתאום ודומה כמו שהשמש בא בצהרים אך יל"ד הכפל סיפא דקרא והחשכתי לארץ כו' דזהו ג"כ ביאת שמש בצהרים ונ"ל עפ"י ראי' בקינות של ט"ב שנתייסר על מיתת יאשיהו שנהרג בחג הסוכות וידוע שחג הסוכות נקרא יום אור שאז המאורות העליונים

העליונים בשלימות וזהו שאמר והחשכתי כו׳ ביום אור כמש״כ לעת מרפא והנה בעתה ר״ל שהעת הוא גורם שיהיה מרפא ואפ״ה בעתה • והנה כן קרה לי מקרה בעונותי שביום פורים ידוע שאז נשפע אור גדול עד שכ׳ בכתבים יום כפורים ר״ל שיום כפור הוא כמו פורים וא״כ היא עת מרפא אבל נהפך עלי לבעתה שנפטר בני הצדיק ירא שמים המנוח מ׳ משה שלום בן כ׳ שנים שלום שמו ושלימה היה משנתו כי מעיד אני שלמד ז״ל ע״מ לעשות ואמר לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וקיים כל מה שלמד והיה מתמיד גדול ופעם אחת ראיתי שלא אכל מבולו במשקה בלא נט״י והמתין על מים והוא היה חלש וגערתי בו ואמרתי שהוא ביהורא ואמר לי א״כ למה נכתב דין זה והיה בקי בש״ע א״ח וקיים בן יכבד אב ועסק עפ״י רוב בחבורי חיי אדם וכל דין הנכתב שם היה לומד מתוך הש״ע והאחרונים עד שמצא מאין יצא הדברים ורשם המראה מקומות וכל דין שנשמט מן חלק א״ח רשם בספרו ולפעמים השיג עלי וכן עשה ביורה דעה כל דין למד מחבורי ומן המקור אשר הם נובעים • אוי לי על שברי נחלה מכתי ואין אני בוכה על המת אלא להולך כי ידעתי אלו היה חי היה בקי גם בי״ד בב׳ וג׳ שנים כא׳ מן הגדולים עם מוצא הדין והיה הולך ממעלה למעלה בכ״י הן בתורה הן ביראה ולא זז ממנו בכל יום ללמוד בספרי מוסר וכל מה שלמד הכל היה לקיים ולא יצא שום הזכרת שם מפיו אפי׳ בדרך שבח אמר רק ברוך העליון • אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כשישב על שולחני היה אומר לי אבא אמור לי איזה פסוק או ד״ת והיה מאריך בשלחנו תמיד עד שלמד זמן ארוך כאשר יעירו ע״ז כל הלומדים שהיו מכירים אותי והוא היה לי בן יקיר ילד שעשועים אהבה עזה אהבתיהו ומדי דברי בו זכור אזכרנו מדות טובות שבו סופר מהיר ואומן יד בכ״ד ע״כ המי מעי עליו מעולם לא שמע ולא ידע ספורי מעשיית ומלחמות ולא עסק בעולם כ״א או אוכל ושותה או שלמד ולא פנה אל רהבים ואיך אנחם וזאת נחמתי בעניי צדיק ה׳ בכל דרכיו ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שמו מבורך ברוך דין האמת ויודע בעל התאנה אימתי ילקוט התאנים וברוך הוא שהחזרתי לו פקדונו בטהרה ועכ״פ אינו מלוכלך בדברים שבינו לבין חבירו כי לא עסק בשום מו״מ ולא מעל בברכת הנהנין כי כל ברכותיו היו בדקדוק מלה במלה ועד יום מותו לא שכח מלברך תמיד לפניו ולאחריו וכל ברכה בדקדוק גמור אכתוב מדותיו הטובים תקצר היריעה והנה אמרתי מאחר שכיבד אותי בחייו גם אני אעשה לו נייח ואחלק לו ברבים לעשות זכר לשמו לחיי עה״ב וכתב הרמב״ם בפ״ד הצדיקים אין בונין להם נפש על קברותיהם (ר״ל מלנכס) שדבריהם הם זכרונם והנה בחבורי זה לא חברתי הלכות מילה ופה״ב והלכות אבלות הגם שהרבה מן הלומדים בקשו ממני לכתוב הל׳ אבלות כי זה כל אדם אך היה כבד עלי הדבר כי כשל בעוני כחי וגם אור עיני אין אתי כבראשונה אך להפצרת בני המנוח ז״ל שהפציר כי הרבה מלאתי רצונו ובפרט זכותו העיר לי בכמה דינים שנתעוררתי בהלכות אבלות ולדעתי הם אמתים בראיות ברורות וכבר אחז״ל ראוי היתה פרשת נחלות לכתוב ע״י משה אלא שזכו בנות צלפחד לכתוב ע״י וכן אני אומר מגלגלין זכות על ידי זכאי בני ז״ל • ולכן קראתי קונטרס זה **מצבת משה** שהיא תהיה מצבתו ובפרט שיש בו דברים שהתעורר הוא ז״ל וזכות הרבים יעמוד לו שתעלה נשמתו מעלה מעלה וינוח בשלום על משכבו ויקויים בו מקרא שכ׳ בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך :

א דין אונן בפורים בא״ח סי׳ תשצ״ו כתב הש״ע דמותר בבשר ויין דלא אתי עשה ריחיד דאבלות ודחי עשה דרבים דאורייתא דדברי קבלה כד״ת דמי עכ״ל והק׳ המ״א שהרי גם י״ט מחויב בשמחה ואפ״ה אסור והיה אפשר לומר דא״ח ס״ל כמש״כ תוספת במ״ק דף י״ד ע״ב ד״ה דחי דשמחת י״ט אינו אלא מדרבנן דשמחת היינו בשלמים דוקא אך ז״א מספיק לפי מש״כ הרמב״ם בהל׳ י״ט דאע״פ דבאמת דשמחת קאי על שלמים מכל מקום בכלל מצוה זו לשמוח בבשר ויין ועוד שהרי ק״ש נמי מדאורייתא ואפ״ה פטרו חכמים משום כבוד המת ודיש בח בידם לעקור מ״ע בשב וא״ת ואם כן ה״נ ק׳ מ״ש פורים ונ״ל כיון דקבלו דמש״כ במגילה שמחה מלמד דאסור בהספד משמע דה״ק דאפילו במקום שראוי לספוד לא מבעיא שלא יספדו אלא אפילו ישמחו ואין שמחה אלא בבשר ויין ואם כן כיון שכך תיקנו בפירוש ולכן מהר אבל ביום טוב אע״ג דכ׳ גבי שמחה מינה לא ילפינן דאסור בהספד שהרי בר״ח לא כתיב שמחה ואפ׳ה אסור בהספד מה״ת והיינו מדאקרי מועד כדאיתא בתענית אלא עיקר הכתוב להיות שמח באכילת שלמים ואונן אסור בשלמים וא״כ ע״כ לא מיירי הכתוב מאונן וכיון שעיקר המצוה לא חל עליו עקרו חז״ל מצוה זו בשב וא״ת משום כבוד המת • ולפ״ז נ״ל דאם אוכל ושותה מותר גם כן לברך לפניו ולאחריו אע״ג דבתפלה ובשאר ברכות אסור כמו ביום טוב וכן בחול אם אוכל שאר דברים אינו מברך הייני משום שהוא רשות דאם ירצה לא יאכל אבל כיון דאכילה זו היא חיוב והתירו בפירוש לאכול מסתמא התירו גם כן לברך כן נראה לי :

ב ולענין אבלות בפורים • הנה האחרונים מחולקים בזה כמש"כ בי"ד סס' ת"א ורמ"א העיד שאינו נוהג והש"ך בשם רוב אחרונים העיד שהמנהג להיפך וכד הוינא טליא כבן ח' או ט' נהירנא שמצאתי לאבל יושב על גבי קרקע ובחליצת מנעלים ועכ"פ נ"ל שראוי להורות כמו שנהגתי במיתת בני הצדיק דהיינו בפורים שהוא יום י"ד שנאמר בו שמחה אנינות לא היה חל עלי כי בראותי דתקף עלי' עלמא הייתי זריז ונשכר וקיימתי מצות סעודת פורים כדינו ותיכף לאחר שעה י"ב התפללתי מנחה ואח"ז יצאתה נשמתו בקדושה ועד לאחר הקבורה לא ברכתי שום ברכה רק דיין האמת בשעת קריעה ואבלות לא נהגתי באותו יום כ"א בדברים שבצנעה ולאחר מעריב נהגתי כל דיני אבלות אפילו בחליצת מנעלים חוץ מישיבה על גבי קרקע הגם דבש"ע כ' יום י"ד וט"ו ולא מצאתי חילוק זה מ"מ כיון דק' לי בשלמא י"ד דכתיב שמחה י"ל שפיר דאין אבלות נוהג אבל בט"ו דאין נוהג בו שמחה כדאי' להדיא בגמרא במגילה דכתיב נזכרים ונעשים מקיש עשיה לזכירה דהיינו קריאת מגילה דאינו נוהג אלא יום א' [illegible]א דאסור של זה בזה דהיינו הספד וזה לא ילפינן מדכתיב שמחה אלא מדכ' במגילת תענית יום י"ד וט"ו וע"ז אמר רבא דלהכי חזרו וכתבוהו במג"ת לאסור של זה בזה ועכ"פ לא עדיף ט"ו לדידן מר"ח וחנוכה ועיין בתשו' על הגמיי' בכ"ף ס' שופטים שהרבה להקשות על מהר"ם מרוטנבורג ובריטב"א סוף מ"ק האריך בזה לסתור דברי האומרים שאין אבלות בפורים ולכן כיון דבלא"ה משמע מש"ך שדעתו לנהוג אבלות וקהילתנו אתרא דש"ך הוא ולכן נ"ל דביום ט"ו ראוי לנהוג כל דיני אבלות רק בישיבת קרקע כיון דהתוס' במ"ק דף כ"ז ד"ה מן המנחה כתב דאין ראיה לאסור ישיבת סכל ולכן הקלתי בזה גם בט"ו ולענין סעודת הבראה נ"ל דלכ"ע מברין בפורים כדאי' בש"ע סי' ת"ח סעיף ד' ועוד שהרי אפי' בשבת כ' בב"י סי' שע"ח דנוהגין להברותו ומ"מ נ"ל שלא יברו בבצים ועדשים אלא בבשר ויין וכדאי' שם בש"ע :

ג לאחר שמסרתי כל צרכי קבורה להח"ק וגם בהרתי לו מקום קבורה וכבר חפרו הקבר ואותו יום אסור בהספד ולכן אף שעדיין לא נקבר כיון שמסרתי לכתפים הייתי מברך כדאי' בש"ע והק' לי א' שהרי לפי הטעם משום כבוד המת אי בהדיא ברא"ש דאפילו לאחר שהתעסק בו מ"מ פטור והשבתי לו הרי הרא"ש בעצמו כ' שם בפ' מי שמתו בדין דנמסר לכתפים דאפי' אם המת עדיין בביתו מותר (וע' פס כב"י כסס רמב"ן) וע"כ צ"ל דדוקא כ"ז שמוטל עליו לקברו אע"ג דכבר עשה כ"צ כיון שלא קברו שמא יתעצל בקבורתו אבל כיון שמסרו לכתפים בודאי יעשו כ"צ ואין שום חשש התעצלות ולכן מותר ואם כן מ"ש אם מסרו לכתפים והוא בביתו דמותר וא"כ ה"נ אף שהאבל הולך ג"כ לבה"ק דמותר :

ד נשאלתי מבני הרבני הנגיד מהו' יצחק שיש לו שותפות בחנות אם מותר לשותפו להתעסק בחנותו כיון שנקראת השותפות על שמו ומבואר בש"ע דאסור • תשובה כבר נהגו בקהלתנו בל מו"צ עפ"י השו' רש"ל סי' ס"ו להקל בזה אחר ג"י הגם דלענ"ד הוא קולא גדולה אך בזמה"ז א"א להחכיר ואמנם צ"ע אם אמרינן ביום הג' מקצת היום ככולו וכן בכל הדברים המבוארים בש"ע דאסור ג' ימים צ"ע אם יום ג' הוא בכלל איסור או לא ובאמת לשון כל הפוסקים רי"ף ורמב"ם וכן הוא בש"ע סי' ש"פ כתבו כל ג' הראשונים אסור במלאכה משמע דביום הג' נמי אסור אלא דרמ"א כ' בסי' שצ"ג ומקצת יום ג' ה"ה ככולו ומשמע דבכלא בייל בכל הדברים אלא דצ"ע למה הכתין רמ"א עד סי' שצ"ג ולמה לא הגיה כן בסי' ש"פ ובשארי כמנים וכן בסי' שצ"ה כ' בש"ע דמקצת יום ז' ויום ל' הוא ככולו וכן כ' כל הפוסקים ולא לישתמיט באחד מהם שגם ביום ג' מקצת היום ככולו וגם רמ"א לא הגיה שם כלום ובגמרא פרק א"מ ד' כ"א גבי תפילין איתא ת"ר אבל ג"י הראשונים אסור מג' וג' בכלל מותר בו' מני ושני בכלל מותר כו' הרי חזינן דבמקום שמותר בשלישי איתא בגמרא להדיא דמשלישי ואילך ושלישי בכלל משמע אבל בכ"מ שאמרו בגמרא שלשה ימים כל שלשה ימים אסור ולכאורה הוא תלוי בפלוגתא כמה שכתב ברא"ש סימן ל"ז בסופו וכן כתב בתוס' דף כ"א ע"ב ד"ה וכאן אלא בתוספות הגירסא קצת משובש וז"ל תניא במסכת שמחות אבל כל ז' ימים אסור בעשיית מלאכה והכי איתא בירושלמי מי שאין לו מה יאכל ביום א' וביום ב' אינו עושה בג' עושה בר קפרא אמר אף בג' לא יעשה בר קפרא כדעתו דעבד אבל ג' ימים דאמר ר' ג"בין כו' בשם בר קפרא ג"י נפשיה שיטא על גופי' דסברה דחוזרה לגביה כו' לאחר ג"י כרסו נבקעת כו' וא"כ לכאורה משמע שהוא מחלוקת ת"ק וב"ק וא"כ היה לנו לפסוק כדברי המיקל בזבל ובפרט דדברי ת"ק משמע שהם דברי רבים וא"כ היה לנו לומר דמקצת יום ג' ככולו אלא דנ"י כ' שם דף רצ"א ע"ב בברייתא ג"י אסור במלאכה והביא ג"כ ירושלמי זה וסיים וגמרא דילן דקני"ג כב"ק אתיא עכ"ל הרי שכתב להדיא דגמרא דילן ס"ל כבר קפרא וכן משמע ברבינו ירוחם להדיא בדף קפ"ג ע"א כל ג"י הראשונים אסור במלאכה כו' ובג' ימים הראשונים הנפש חופפת על הגוף כו' והיינו כדאיתא בירושלמי הג"ל

וכ"כ בפסקי תוס' סימן ק"ח וז"ל אבל כל ז' כו' ואם אין לו מה יאכל מותר מג' ואילך כגון יום רביעי וכן משמע בהג"מ פ"ה מהל' אבל הלכה ח' שכתב הרמב"ם כל ג' ימים הראשונים כו' מכאן ואילך אם היה עני כו' וכ' הגה"מ וז"ל פי' רש"י משלשה ימים ואילך וע"כ כוונתו שלא נטעה לומר דמכאן ואילך היינו מיום ג' וע"כ כ' מג"י ואילך דאין לומר דאדרבה שלא נטעה לומר מכאן ואילך ר"ל מיום ג' א"כ הוי ליה לכתוב מיום ג' ואילך אלא ע"כ דכוונתו להורות דיום ג' אסור ולפ"ז צ"ל מש"כ בפ"ח הל' ה' בהולך לבית הקברות די"א דשני ימים אינו הולך לבה"ק משמע אבל בג' מותר צ"ל דהני י"א לא הקילו רק בהולך לבה"ק כיון שהוא לדבר מצוה וכדאיתא בגמרא דף כ"א ע"א דפסק רבא בתפילין כיון שהניח שוב אינו חולץ ופריך הגמרא ורבא האמר הלכה ג' ימים ומשני מצוה שאני א"כ ה"נ כיון דהוא לדבר מצוה לילך לבה"ק ס"ל לי"א להקל בב' ימים וכן הוא כונת רמ"א שכתב שם בסי' שצ"ג כדעת הגה"מ דמקצת יום ג' סגי ובאמת הגה"מ גופיה סיים שם דל"נ לו אלא ע"כ רדעת הרמ"א כיון שהוא לדבר מצוה אמרינן מקצת יום ג' ככולו אבל במלאכה וכל שאר הדברים מודה רמ"א דבל יום ג' אסור ולכן לא הגיה בשום מקום וכן הוא בהדיא בגמרא בדף י"ט ע"ב דאמרינן דהכל מודים בשחל ג' שלו להיות בערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב ופרש"י דודאי ג' שלימים וכ"כ שם הרי"ף ורמב"ם ותוס' אלא דיש לדקדק קצת ממש"כ הרא"ש סימן כ"ו בשם הראב"ד וז"ל וכתב הראב"ד הא דלא אמרי' מקצת יום ככולו לענין רחיצה משום דאפשר ליה לרחוץ לאורתא מה שאין כן בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס מש"חשך כו' ומסתברא כדברי הראב"ד דאף כיבוס מותר תוך ז' בערב הרגל כיון דאי אפשר לו לכבס בלילה וכן פסק בש"ע סימן שצ"ט סעיף ה' וא"כ משמע לכאורה דאמרינן מקצת היום ככולו וכן משמע שם מדברי הש"ך ס"ק י"ד שכ' מותר לכבס דכבר בטלה ממנו גזירת ז' נ"ל דל"ד קאמר דבטלה גזרת ז' שהרי בשאר דברים אסור כל היום אלא כיון דא"א לכבס ברגל ורגל מבטל גזירת ז' ולכך מתיר אפילו בשחרית כיון דעכ"פ מותר לכבס מבע"י וגם בזה כ' דטוב לכבס אחר חצות כדי שיהא ניכר שהוא לצורך י"ט ועוד דבודאי לפי שיטת רי"ף ורמב"ם ותוס' ושאר פוסקים דלא הקילו אלא לאחר ג' ימים וכדאיתא בגמרא הכל מודים בחל ג' שלו כו' ואז בודאי צריך ג' של מים אבל הראב"ד דפסק דאפי' שעה א' לפני הרגל מבטל ולכן כ' דה"ה בשאר ימים כיון דא"א לכבס מותר משא"כ בשאר דברים לכ"ע ביום ג' ל"א מקצת ככולו אלא כל היום אסור ומצאתי בב"ח שכ"כ בהדיא דזה בזה תליא בסי' שצ"ט ונ"ל שכן דעת הלבוש שהעתיק הגהת רמ"א שכתב בסי' שצ"ג דמקצת יום ג' ככולו ובאמת דברי רמ"א תמוהים שהרי בהגמיי' כ' דל"נ לו וב"י כ' דאפשר דגם דעת הטור כן ובש"ע החליט ולכן נ"ל כמש"כ ברור ונכון :

ה נשאלתי באשה שחל ליל טבילה מש"ק ויום ו' עש"ק הוא יום ו' לשבעה אם מותרת להפוף ביום ו' או תמתין בחפיפה עד מוצאי ש"ק שכבר עבר ז' :

תשובה בס"ט סי' קצ"ט סס"ק ך' כ' בשם תשו' פנים מאירות דמותר לחפוף ביום ו' כיון דאינה רחיצה של תענוג ולסרוק הראש פשיטא דמותר אפילו תוך ו' אבל הס"ט כתב שלא תחוף עד מוצאי שבת דהא אפי' בערב תשעה באב שהרחיצה אינו אלא מנהג ומדינא מותר ואפ"ה כ' רמ"א בא"ח סי' תקנ"א סעיף י"ו דאם טובלת ליל י' אב מותר לה לרחוץ בערב ת"ב אם אי אפשר לה לרחוץ בליל י' אב משמע הא אם אפשר אסורה לרחוץ בערב ת"ב וא"כ כ"ש תוך ז' דרחיצה אסור מדינא פשיטא דאסור אם אפשר לה לרחוץ בליל מוצאי שבת ע"ש ומכל שכן לפי מה שכתבתי בהל' נדה דלפי רוב הפוסקים החפיפה צריכה להיות בלילה דוקא סמוך לטבילתה במקום דאפשר לכן נ"ל דאין להקל כ"א במקום דא"א לחוף במ"ש ומכל מקום ליטול הצפרנים לכ"ע אסור בערב שבת :

ו שאלה • אשה שהיא אבלה וכבר עברו ו' ימים ולמחר יש לבעלה דבר נחוץ שצריך ליסע למרחקים אם מותר לשמש בליל ז' אם אמרי' מקצת לילה עולה למנין ז' :

תשובה כבר כ' בש"ע דמקצת לילה אינו עולה למנין שבעה אלא מקצת יום דוקא אך מצאתי בתשו' הרדב"ז חלק ג' סי' תקנ"ט שכתב דאע"ג דהרשב"ם פשיטא ליה דמקצת היום דוקא ור"ת התיר בשעת הדחק לרחוץ מיד בלילה וריב"א מסתפק ולכן הכריע דלענין ת"ת ותשמיש דאית ביה מצוה אמרי' מקצת הלילה ככל היום אלא שצריך להמתין מלשמש בלילה יותר ממה שהוא רגיל כדי שיהא נוהג בו מקצת אבלות (דהיינו ע"פ דעת רמב"ן שצריך לנהוג כל דין אבלות) ע"ש שהאריך ולפ"ז בנידון דידן בהולך לדרך דמצינו שהקילו חכמים לפקוד אפילו סמוך לוסתה כדאיתא בש"ע סי' קפ"ד אפשר דיש לסמוך עכ"פ בענין זה על הרדב"ז :

ז שאלה שוחט דמתא ואין שם אחר אם מותר לשחוט בימי אבלו • תשובה נ"ל כיון דשחיטה הוא ממלאכות המותרות בי"ט וכבר כ' בד"מ בסימן ש"פ דכל מלאכות המותרות בי"ט מותר לאבל לעשות ואם כן בודאי מותר לשחוט בביתו בדין משרתת בבית כש"ע סעיף כ"ג

ואפילו

יאפילו לילך בלילה בבית אחר מותר דהא בלילה מותר לילך לצרכיו כדאי' בש"ע סימן שצ"ג ובלבד שלא יקבל שכר על השחיטה אבל השכר שנותנין לו מקופת הקהל בכל שבוע מותר לקבל אא"כ הוא עני ואין לו מה יאכל דמותר לאחר ג' ימים אף לקבל שכר ונ"ל דמותר לילך לשחוט אפילו ביום דהא אין איסור ההליכה אלא לטייל כדאי' בסימן שצ"ג וכ"ש שהוא צורך הרבים כדאי' במס' שמחות פ"א הביאו הב"י סימן ש"פ • היה נחתום בעיר ואין שם אלא הוא עושה בצנעה מפני כבוד העם וידוע שבשר הוא חיי נפש כמו לחם ועוד נ"ל דאפילו מלאכה גמורה בדבר האבד כגון שאם יש לא' איזה דבר האבד ואין שם אומן היודע לתקן אלא האבל דמותר לאבל לעשות כדי שלא יפסיד חבירו וכמו שכתב הרא"ש בפרק מי שהפך ססי' ד' דאם האבל אריס בשדה של אחר דלראב"ד הוא עצמו מותר כיון שהשדה של אחר אין זה נקראת מלאכת האבל והביאו הב"י וכעין זה מצינו בחה"מ דכמו שהתירו לפועל שאין לו מה יאכל דמותר בעה"ב ליתן לו מלאכה אפילו אינו דבר האבד כדי שיהיה לפועל לאכול הכי נמי התירו לפועל אפילו יש לו מה יאכל לעשות מלאכת בעה"ב בדבר האבד ואם כן ה"ה באבל אע"ג דחמור כמועד מ"מ כיון דקיי"ל כרא"ש דאפי' בתוך ג' ימים מותר בדבר האבד וא"כ יש לומר דה"ה באבד של חבירו מותר וצ"ע ועכ"פ בשוחט נראה לי דאין כאן פקפוק באין שם אלא הוא דמותר :

ח צל"ע לפי מה דקיי"ל בסי' שצ"ב דלצורך מותר לצאת וכן חייב בכל מצות שבגופו ע"ש בש"ך ס"ק ב' ולפ"ז נ"ל דמה שכתב בש"ע דאסור לכנוס לבית הכנסת להתפלל היינו לפי מה שכתב בש"ע סי' שפ"ד ובסי' שע"ו דמצוה להתפלל בבית האבל וא"כ יש שם י' ולפיכך אסור לצאת אבל במקום דא"א לכנוף עשרה ויתבטל עי"ז מקדיש וקדושה וברכו למה לא ילך כשם שהתירו לו לילך לצורך דבר האבד ובא"ח סי' תרצ"ו במ"א ס"ק ח' ובס"ק י' משמע דמתפלל ביחידי ועוד ק' שהרי התירו לעבור על לאו דאורייתא לשחרר עבדו כדי לקיים עשה דרבנן דקדיש וקדושה כדאיתא בר"א ששחרר עבדו ולמה נדחה בשביל אבלות דבר שאין בו איסור כלל הגם שי"ל דהתם היה להוציא רבים משא"כ ביחיד מ"מ חזינן דהוא מצוה רבה ולכן נ"ל כיון דאין בו איסור כלל וכמש"כ הנ"י הביאו הב"י דדוקא לטייל אסור ולכן אם יש מנין כנגד ביתו באותו חצר נ"ל דלכ"ע מותר להתפלל בי' :

ט שאלה מת שהוציא' אותו סמוך ליום טוב ונקבר אלא שהאבלים לא ידעו מתי נקבר עד י"ט אם הרגל מבטל שבעה • תשובה בסימן שע"ה ש"ך ס"ק א' כתב דמקבר בעירו אינו מתחיל אבלות עד שידע שנקבר ונ"מ לקובר מתו בערב הרגל ע"ש הרי להדיא דאינו עולה וראיתי בב"ח שם שהביא בשם תשובת רדב"ז סי' ס"ג דעולה לו ואני חפשתי בשלשה חלקים תשובת רדב"ז ולא מצאתי מסתמא יש עוד חלק רדב"ז ולא זכיתי לראות ואמנם נ"ל דיש לחלק שראיתי שכתב שם בענין שנקבר קודם בהש"מ ולא כ' שקברוהו בי"ט ולכן נ"ל דכלאורה יש ראיה מירוש' כדעת הבה"ג ודלא כרמב"ן דבירושלמי מ"ק דף ו' ע"ב איתא חל יום ח' שלו בשבת ערב רגל מגלח ערב שבת ופריך בירושלמי היך אפשר ר"ל איך אפשר שיחול ח' בשבת ומתרץ כגון שגררתו היה ונתיאשו מלבקש ועוד איתא בשבא לו שמועה קרובה בשבת ועוד תירץ תפתר שנסתם הגולל ע"ש עם חשיכה ופריך היאך אפשר א"ר אחא תפתר שסתמו נכרי ע"כ ולפירש רמב"ן ק' דלמה הוצרך לומר בסתמו נכרי בשבת דזה נעשה באיסור ולמה לא משני כשהוציאו באותו עיר סמוך לחשכה ונקבר ע"י ישראל אלא שלא נודע לאבילים עד שבת משחשכה ולבה"ג אתי שפיר דכיון דנקבר מבע"י אעפ"י שלא נודע לקרובים מ"מ מתחיל האבילות מע"ש ולכן נ"ל דגם רמב"ן מודה בדין זה דהיכא דנקבר מע"ש אע"ג דלא ידעו מונין מיום שנקבר אלא דמבה"ג משמע אעפ"י שלא קברוהו מעי"ט אלא שהנכרים יקברוהו ביו"ט מ"מ מתחילין למנות תיכף משמסר לאותן שיקברוהו ע"ז כ' רמב"ן כיון דדעתו עליו לא חלה עליו אבילות וכ"ש אם דעת האבל לילך ביו"ט על הקברות ולעמוד אצל קבורתו דזה אינו רק כנמסר לכתפים ולכן מדייק הרדב"ז לכתוב דאם קברוהו קודם שבת וי"ט דאז אע"פ שלא נודע להם עד יו"ט עולה אבל אם רק הוציאוהו וקברוהו ביום טוב אינו עולה ואמנם במרדכי והביאו הד"מ כ' להדיא ומוכח שם להדיא דאפי' באותו עיר כיון שמסר לנכרים מבטל ומשמע אפי' יקברוהו למחר ומהתימא על הש"ך שלא הביא דברי ד"מ ואמנם י"ל דזה דוקא באין דעתו עוד לילך על הקברות דהוי כנתיאשו אבל כשדעתו לילך למחר על הקברות לא חל עליו ולא מבטל ועכ"פ נ"ל דבין בע"ש ועי"ט אם נקבר מבעו"י קודם חשיכה מעט בענין שאלו היה שם היה יכול לנהוג קצת אבילות אלא שלא נודע לאבל עד שחשיכה מונה מיום ו' ובאם שמסרו לנכרים מעי"ט ואין דעתו לילך כלל לבה"ק כיון דבמרדכי איתא להדיא דמבטל וכ"כ בד"מ ובפרישה (ובמרדכי ה"א נומר כמש"כ הב"י בסימן שע"ס על דברי בה"ג דכוונתו שהוליכו לעיר אחרת אבל מרדכי כ' שמסרו לנכרים או שהוליכוהו לעיר אחרת ובדברי הר"ם כפשוטן משמע גם כן דס"ל כבה"ג כמש"כ הב"י וכו')

בתמים סימן ל"ט לא כ' שדעת הרא"ש כרמב"ן אלא שכתב סתם דעת בה"ג ורמב"ן) (ושם ט"ס של"ל אם מת בערב יו"ט
ולכן לצורך גדול אפשר י"ל ג"כ דרגל מבטל וס"ל לבה"ג ומרדכי דעדיף מנמסר לכתף בחול דעכ"פ עדיין דעתו עליו על קבורתו שהרי עכ"פ אם ירצה יכול הוא בעצמו לקברו ולכן אפי' אם אין דעתו כלל לילך לבה"ק מ"מ עדיין לא חל אבלות אבל בי"ט שא"א לו לקברו וכיון שמסרו לכהפים הוי כנתייאשו לקברו וכן אם קברוהו ישראל והאבל בביתו וכן בנקבר סמוך להשיכה שכתב הרדב"ז י"ל שפיר דעולה כיון שאלו היה יודע והיה יכול לנהוג קצת אבילות כן נלע"ד (אח"ז בא לידי תשובת רדב"ז וראיתי שכתב בסי' ס"ג וז"ל ואי לא דמיסתפינא כ"א דאין בה"ג חולק דע"כ לא קאמר בה"ג אלא בזמן שמסרו לנכרים עם הכנסת יום טוב דאז ודאי מתייאשין ממנו אבל מסרוהו לכתפים ישראל ובחול כיון שיש זמן שיקברוהו ויודיעו קרוביו אין מתיאשין ממנו עד שידעו ומאותו שעה תלה עליהם אבילות כו'. והיכא דנקבר בה"ם אל באבילות אפילו על אותם שלא הלכו עם המטה ועולה להם יום א' וכן אם היה ערב הרגל בטל מהם הרגל גזירת ז' אעפ"י שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס שבת או רגל אע"פ שנשאר הימים לא חל עליהם אבילות עד שיחזרו הקרובים. וטעמא דמילתא דדעתן עליו עד שיחזרו הקרובים כיון שחוזרים ביום הקבורה ממש אבל כיון שנקבר ביום ושנים בלילה אין דעתם עליו אלא עד שיסתום הגולל עכ"ל):

י שאלה כמה צריך הפסק בין קבר לקבר • תשובה בש"ע בי"ד סי' שס"ב אין קוברין שני מתים זה בצד זה אא"כ היה דופן הקבר מפסיק ביניהם ומדלא כתב סתם אא"כ יש הפסק ביניהם ש"מ דבעינן דופן הקבר הידוע והיינו כשיעורא דמתניתין בב"ב ק"א בכוכין דלרמב"ם וטור הוא תשעה טפחים ולר' האי ורשב"ם ששה טפחים ולכן לא כ' הטור והש"ע גם כן איזה שיעור יהיה הפסק כמו שכתב שם סעיף ד' בקבר ע"ג קבר דבעינן ו' טפחים אע"כ משום דא"צ ליתן שיעור כיון שכתבו דופן הקבר ושיעור זה כבר ידוע כמו שכתוב בטור וש"ע בח"מ סימן רי"ז אלא דבקבר ע"ג קבר ס"ד דלעולם אסור דהוי דרך בזיון ולכן הוצרכו לכתוב דאם יש ביניהם ו"ט מותר אך צ"ע מ"ש מן הצדדים שכתב הטור והש"ע כרמב"ם דבעינן ט' טפחים ובע"ג קבר סגי בו' טפחים וצ"ע ומצאתי בתשובת ח"צ סי' קמ"ט שנשאל ע"ז וכ' דעכ"פ בעינן בין קבר לקבר ששה טפחים אך מה שכתב שם מדלא יהיב הטור והש"ע שיעור רק שכתב סתמא דופן הקבר משמע דפסקו כרשב"ג בב"ב שם שאמר הכל לפי הסלע ולפי מש"כ ליתא דמדכתבו דופן הקבר סמכו עצמם על השיעור שכתב בח"מ וגם הח"צ גופא כתב דזה סותר למה שפסקו בח"מ וכן מצאתי עוד בספר קטן נקרא תורת חסד שכתב בפשיטות דבעינן ו' טפחים וכ' דיש טועין דדוקא כשנקבר המת בקרקע בלא ארון אבל אם יש ארון או נסר מפסיק סגי וכ' דליתא שהרי בכוכין כ' רשב"ם והתוס' דהיו מניחין שם ארון וכ"כ בהי' רמב"ן סנהדרין פרק זה בורר שהיו מניחין בארון ואח"כ מכניסין לכוכין ואפ"ה בעינן ששה טפחים אך כיון שכבר נהגו שלא לדקדק בזה ומקרבין הקברים משום דוחק נתתי לבי לחקור אם הוא איסור לכ"ע ואם כן כי נהגו מי שבקינן להו ומצאתי דאפשר שיש להקל ובתנאי שעכ"פ לא יהיה בין קבר לקבר פחות מג' אצבעות וכגנא אמינא לה דצריך להבין הטעם למה יהיה דוקא מרחק ששה טפחים לת"ק ור"ש ורשב"ג ס"ל הכל לפי הסלע והנה מדברי רב האי גאון שהביא הטור והב"י בסימן שס"ג מוכח דס"ל דהטעם דג' טפחים הם תפיסה של מת ולכן צריך כדי תפיסה לזה ולזה וכ"כ הרשב"ם בב"ב ד"ה מת מושכב כמה שיעור תפיס' פירש ר"א שלשה טפחים ובאמת בנזיר ס"ה הגירסא בגמרא שלנו וברש"י והתוספות שם וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' ט"מ דשיעור תפיסה שלשה אצבעות וצ"ל דר' האי והרשב"ם גורסין ג"ט ולפ"ז אתי שפיר טעמא דת"ק אך טעמא דרשב"ג לא ידענא דא"כ מאי הפרש בין קרקע קשה או רכה צ"ל לפי מה שכתב תוספות שם בנזיר בשם הירושלמי דשיעור זה יורד מוהל היוצא מן המת ואם כן שפיר יש לחלק בין קרקע קשה שלא נכנס כ"כ בעומק עוד י"ל דר' האי ס"ל דרשב"ג דקאמר הכל לפי הסלע ר"ל דאם הסלע קשה עושה ח' כוכין כת"ק ואם הוא רך עושה י"ג כר"ש כמו שפירש הרמב"ם בפי' המשנה והראשון נראה לי יותר (וצ"ל דאע"ג דקיי"ל דבכ"מ ששנה רשב"ג במתניתין הלכה כמותו וכל הפוסקים הרמב"ם והטור וש"ע פסקו כת"ק נ"ל כיון דאין אנו יודעין השיעור לכן סתמו כת"ק דלעולם שיעור טוב ולחומרא או י"ל כמש"כ בתי"ט בעירובין פ"ח דלאו כללא היא ד"ם וכ"כ תוס' בע"ז ל"ב ע"ב ד"ה הלכה כרשב"ג) וכן משמע ברשב"ם שכתב דלרשב"ג בקרקע קשה א"צ להרחיק ו"ט וצ"ל דס"ל דאז אין מוהל המת נכנס כ"כ בעומק אך ב"ז לר' האי ורשב"ם אבל הרמב"ם והטור והש"ע שכתבו שצריך להרחיק בין קבר לקבר ט' טפחים ע"כ הטעם אינו משום תפיסה ומכ"ש להרמב"ם דשיעור אינו אלא ג' אצבעות וע"כ צ"ל הטעם של הרחקה כדי שלא יפלו דפנות הקבר ורשב"ג ס"ל הכל לפי הסלע וכן משמע שהוא דעת הרמב"ן בתה"א הביאו הב"י בסי' שס"ב וז"ל אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אפי' אא"כ דופן הקבר מפסיק ביניהם שנמצא כ"א בקבר לעצמו ולגבי כוכין תנן אמה בנתים חצי אמה לדופן הכוך ותנן רשב"ג אומר הכל לפי הסלע הלכך מרחיקין בכדי שיעמדו כוכין ולא ליתי לאנפולי לפי הארץ עכ"ל ומלשון הרמב"ן משמע דפוסק כרשב"ג שהרי אינו נותן שיעור להפסקה אלא כ' דופן הקבר וא"ל נב כן דנוגהו ששה טפחים דאם כן למה הביא דברי רשב"ג א"י משמע דדעתו לפסוק כפי הכלל דב"ם ששנה רשב"ג במתניתין הלכה כמוהו ובזה ניתא לי

מה שכתב עוד שם הרמב"ן הביאו הב"י שם שקבר ע"ג קבר סגי בג"ט היינו לשיטתו דאין הטעם משום תפיסה אבל הטור דפסק משום תפיסה ולכן כ' דבעינן ו"ט ולק"מ מה שהק' הב"י דלמה כ' הרמב"ן ג' טפחים והטור כ' ו"ט היינו דכ"א אזיל לשיטתו דהרמב"ן ס"ל דשיעור תפיסה אינו אלא ג' אצבעות ואע"ג דהיה די בששה אצבעות ג' לזה וג' לזה מ"מ כיון דאפיקתה מטפח אוקמוה על דבר מסוים שהיא ג"ט או משום שהעליון מכביד על התחתון בפחות מג"ט אבל הטור יש לומר דס"ל דשיעור הפיסה הוא ג"ט כפי שנראה שהביא דברי ר' האי וא"כ צריך גם למעלה ששה טפחים ומיהו בהכי סגי אף לשיטתו דפסק בח"מ דבעינן הפסקה תשעה טפחים היינו במן הצד דשייך שלא פלו הרפנות מה שאין כן זה ע"ג זה דל"ש לאינפולי רק משום תפיסה וכן צ"ל לרמב"ם דפסק גם כן בהלכות מכירה דבעינן הפסק תשעה טפחים ע"כ צ"ל משום אינפולי וכ"ש לשיטתו דהתפיסה אינו רק ג"א ולפי זה כיון שבררנו דלרמב"ם ורמב"ן וטור וש"ע הטעם משום אינפולי ולא משום תפיסה וכבר כתבנו דגירסא בגמ' שלפניו ורש"י ותוספות ורמב"ם דשיעור תפיסה אינו אלא שלשה אצבעות ולפי זה י"ל דדוקא בכה"ג שנתנו שם הארון ונשאר כך חלל שלא מילאוהו בעפר שפיר שייך משום אינפולי משא"כ לדידן דנוהגין למלאות הקבר בעפר ואם כן ל"ש אינפולי א"צ להרחיק כ"כ לרמב"ם ורש"י ותוספות דהתפיסה אינו רק ג"א • ומ"מ נ"ל דעכ"פ נכון להרחיק ג"ט שהרי גם הרמב"ן כתבנו דצ"ל דס"ל דאינו רק ג' אצבעות ואפילו הכי כ"כ דצריך ג"ט ולפי זה נראה לי דא"א למחות כמה שנוהגין להתקרב הקברים ובלבד שירחיקו ג"ט דאף שי"ל דלפי זה סגי בו' אצבעות ומה שכתב הרמב"ן בקבר ע"ג קבר ג"ט היינו שהוא דרך בזיון ביותר משא"כ מן הצדדין מכל מקום לא נ"ל להקל כ"כ אבל בפחות מו' אצבעות א"א להקל בשום אופן שהרי לכ"ע אסור להערב תפיסת ב' מתים ונסרים לא מהני שהרי ירקבו ועיין בתשובת תשב"ץ ח"ג סי' קי"ט:

יא שאלה אם מותר לכהן לכנוס לבית שיש שם מצבה שלקחו מקבר לתקנו • **תשובה** מצבה היא גולל לר"ת וכ"כ הטור שמעמידין אותה לסימן ואף לרמב"ם דמפרש כרש"י כיסוי ארון מ"מ נ"ל דמודה דגם מצבה בכלל שהרי כ' בפ"י מהלכות ט"מ הלכה ה' קורה שעשאה גולל כו' עשה ראשה גולל לקבר וה"ה עומדת על הקבר כמו אילן וע"ש בכ"מ שעומדת על פתח הקבר וא"כ להפוסקים דכהן מיזהר אע"ג שאין הנזיר מגלח וא"כ אם נגע בגולל לוקה ואפילו להסוברים דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אינו מוזהר עכ"פ אסור מטמאות אלא דאין לוקין עליו כמו שכתב הב"י סימן שס"ט אך נ"ל דזה דוקא כשעומד על הקבר אבל כשנטלה משם אם הוא דבר שאינו מקבל טומאה כגון אבנים וכיוצא בו אין עליו שום טומאה וכמו שכתב רמב"ם בהדיא בפ"ו בהלכות ט"מ הל' ד' וז"ל העושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה כגון שהניח ע"ג קבר אבן כו' הנוגע בה טמא ז' משום הנוגע בגולל ואם פירשה מלהיות גולל או שהסיר את המת מתחתיהם הרי הם טהורים וכך כתבו התוס' בסוכה דף כ"ג ע"א ד"ה ולא גולל שהקשו למה תני כלל דגולל מטמא באהל ותיפוק ליה דמטמא משום מאהיל על הקבר ואין לו' דאיצטריך להיכא דאין מת בקבר דאי ליתא א"כ לא מטמא משום גולל ע"כ • הרי בודאי דאין חלוק בין שהסיר המת מן הקבר או שהסיר המצבה מן הקבר כדאיתא ברמב"ם שהבאתי ומש"כ הב"י בבד"הב בשם תשובת הרשב"א שכתב דגולל אף לאחר שפירשו מטמא באוהל י"ל דמיירי אם הגולל מדבר המקבל טומאה אבל בדבר שאינו מקבל טומאה מודה לרמב"ם ותוספות דלאחר שפירשו אינו מטמא ואפי' את"ל שהרשב"א חולק עליהם הרי כ' שם בבד"הב דס"ל דגולל שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן מוזהר עליה ומשמע דס"ל דאינו מוזהר עליה כלל ואפילו איסורא ליכא ועוד שהרי הרמב"ם כ' שם דגולל ודופק אין מטמא באהל אלא מדרבנן ונ"ל דע"כ התוספות ס"ל דאפילו היה גולל מדבר המקבל טומאה מ"מ לאחר שפירשו אינו מטמא באהל דאל"כ מאי הקשה למה תני אהל דהרי י"ל דאיצטריך ליה אם הגולל הוא מדבר המקבל טומאה דמטמא באהל אפילו לאחר שפירשו אלא ע"כ דליתא ולכן נ"ל בפשיטות דכהן מותר ליכנס בבית כשהמצבה הוא מאבן או שאר דבר שאינו מקבל טומאה (אחר כתבי זאת נ"ל מה שכתבתי דהרמב"ם ורש"י מודים דאף שעומדים לסימן הוי גולל דליתא ומה שכתב הרמב"ם קורה היינו שעומדת על פתח הקבר לסתום הפתח ומ"מ יש להתיר מס"ס שמא הלכה כרמב"ם ואת"ל דהוי גולל שמא הלכה כתוס' דלאחר שפירש טהור):

יב הערה מבני הצדיק המנוח ז"ל כ' בש"ע סי' ס"ט סעיף ט' מלח שמלחו בו פעם א אסור למלוח בו שנית וכתב הש"ך דבדיעבד אם נתבשל כבר מותר אבל אם לא בישלו עדיין ידיחנו ויחזור וימלחנו והביאו הבאר היטיב ס"ק ל"ד וסיים ופר"ח כ' וז"ל בדיעבד היינו שמלח בו פעם אחרת סגי בהכי וא"צ לחזור ולמולחו וכן עיקר עכ"ל הב"הט • ולא היטיב לראות דהפ"ח כ' בס"ק ל"ט ומשיג על הש"ך דלפי שיטת רמ"א וכל האחרונים בסי' צ"א סעיף ה' ובש"ך שם דכהפ"ם קיי"ל דלאחר ששהה שיעור מליחה כבר פסק כח המלח ואם כן אפילו בדיעבד היה לאסור אפילו אם נתבשל דהוי כנתבשל בלא מליחה וסיים הפ"ח אבל לפי שיטתו דחולק שם

על רמ"א וס"ל דלא פסק כת המלח ולכן אם עבר ומלח סגי בהכי וא"צ לחזור ולמלוח וע"ז סיים הפ"ח וכן עיקר וא"כ אנו דקיי"ל כרמ"א וש"ך צ"ע למה מו:ר אפילו בעבר ובישל ומכ"ש דאם לא נ:בשל דצריך לחזור ולמלוח כדברי הש"ך ועיין במג"י שגם הוא חוכך לאסור אפילו בדיעבד לאחר הבישול :

יג עוד הערה מבני הצדיק כנ"ל בסימן ס"ו כ' הבאר היטיב בס"ק ו' בשם הט"ז דאם נתערב ביצה שיש דם בשאר ביצים ומשחו בו חלות דאמרינן סלק את מינו כמו שאינו כו' ואני כתבתי בח"א דבהפ"מ יש לסמוך ע"ז והיינו שהרי בסי' צ"ח הש"ך ופ"ח חולקים ע"ז בטעמים נכונים והנה הבא"הט גופא כ' בסימן צ"ח ס"ק ז' דש"ך ופר"ח חולקין על הט"ז וא"כ לא היה לו להביא בכאן דברי הט"ז בפשיטות כאלו אין חולק עליו :

יד וראיה לזה מברכות דף י"ח דאיתא התם היו ב' משמרים זה משמר וזה קורא כו' בן עזאי אומר היו באים בספינה מניחו בזוית זו וקורין מאי בינייהו חוששין לעכברים מ"ס חיישינן כו' וקיי"ל כת"ק דאפילו בספינה חיישינן לעכברים ואם כן כיון דאפילו לילך לזוית אחרת אסורין לילך כדי לקרות ק"ש וא"כ כ"ש בבית הטהרה שידוע שבכל בתים שכיחי עכברים ומכ"ש לילך לגמרי מאותו בית ולסגרו דאסור אלא צריך שיהיה שומר עומד תמיד אצל המת עוד נ"ל דילי"ד וכי פליגי ת"ק וב"ע במציאות אם יש עכברים בספינה והלא יכולין לשאול אצל הספנים א"ו נ"ל דלאו משום עכברים לבד צריך שמירה למת אלא דידוע תשובת חכמים לצדוקים דעצמות חמור טהורים ועצמות יוחנן כה"ג טמא וכן מת ישראל מטמא באהל ועכו"ם אינו מטמא והיינו דלפי חיבתו טומאתו והיינו שכ"ז שהצדיק חי אין הטומאה יכול לרבק בו ולכן מתאוין למצוא כלי בלא נפש דאז מחבבין אותו הגוף ונדבק ואין כאן מקום להאריך וידוע שהמים הם מעלין הטמא לטהרה והיינו שבמים אין הרוחות הטומאות יכולין לכנוס לשם והם הם העכברין רשיעי שדברו בהם ת"ק וב"ע דת"ק ס"ל דדוקא במים גופא אינן יכולין לשלוט אבל בספינה אע"ג שצפה במים ואינה מקבלת טומאה מ"מ הני עכברים יכולין לשלוט במת וב"ע ס"ל כיון דספינה טהורה גם שם אינם יכולין לשלוט וא"כ לכ"ע בבית הטהרה שהוא מקום מוכן להם בודאי צריכין לשמור המת כדין והשומר פטור מכל המצות ואסור לו לזוז משם לשמוע קריש וקרושה וזה נ"ל גם כן כוונת שלמה במסכתא שבת ששלח לשאול אבא מוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים ושלחו חתוך נבלה והנח לפניהם ואביך הנח עליו ככר או תינוק והדבר תמו' שהגם שהיה צריך לשאול ב' שאלות הל:ו באותו זמן מ"מ אין דרך ארץ לשאלם יחד וגם הסנהדרין הקדימו להשיב על הכלבי' ולא מסתבר שיהיה אכילת הכלבי' קודם לדוד מלך ישראל ועוד שהרי דוד מת במנחה כידוע וא"כ הרי אכלו הכלבים כל היום ולא היו רעבים ועוד שהרי דוד אמר בתהלים אף בשרי ישכון לבטח שהיה בטוח שלא ישלוט בו רמה ותולעה ולמה חששו שיסריח בחמה ור"א בר"ש יוכיח שעמד בעלי' כ"ב שנים ונ"ל שזהו הענין שבודאי לא היה צריך לטלטלו בשביל עצמו שבודאי לא יסריח אלא מפני שצריך לשמירה כשאר מתים מפני הכלבים היה עים שעליהם התפלל מיד כלב יחידתי ואמנם מפני שמוטל בחמה לא היה אפשר לשומרים לישב שם וז"ש וכלבים של בית אבא רעבים כי לרוב קרושתו של דע"ה שאמר לבי הלל בקרבי וכאז"ל שהרגו ליצה"ר ור"ל שלא נהן לו שום אחיזה בקרושה ולכן נקרא חי וקים ולא היה ישן ס' נישמין שלא יטעום טעם מיתה ר"ל אחיזת הקליפות ונודע כי לרוב קדושה קנאים מתקנאים בו ובענין הנם שלא אירע קרי לכה"ג ביה"כ (כמבואר בחיבורי כ"א הלכות יה"כ) וז"ש מוטל בחמה וא"א לשמרו וא"ת א"צ שמירה לרוב קרושתו ע"ז דייק כלבים של בית אבא דיקא רעבים כי אין להם יניקה והם רעבים ואולי מרוב הקנאה שמא ח"ו מתגברין • והנה באמת לא כל אדם ראוי לכך לדחות הקליפות לגמרי ולומר גירא בעינא דסטנא ומכ"ד צריך לתנו חלקו כידוע מטעם מים אחרונים שהם חלק הסט"א כדי שלא תתגבר על האדם ועד לע"ל הקליפה היא צורך העולם לייסר הרשעים כדאי' בזוהר כמה פעמים וא"כ כיון שזהו תיקונו של כל העולם ולכן הקדימו להשיב בתיקון העולם חתוך נבלה כו' לרמז לו שאין לו רשות לדחות הכלבים הנ"ל מכל וכל אלא שצריך להניח להם מעט היות בענין שער של תפילין ולענין אביך הנח כו' מכל זה מוכרח גודל החיוב על האבל ואם אין ידו משגת להשכיר שומר חיוב גמור על הגבאים דח"ק להזהיר המתעסקים שישמרו את המת בעינא פקיחא וכ"ש בלילה וזהו גמ"ח של אמת :

הנהגת חברא קדישא והאבל

מעת אשר חלה האדם עד ישוב לקברו .

אמר המחבר בהיותי בקבורת והתעסקות של בני הצדיק המנוח ז״ל על בית החיים וראיתי הנהגתם ולא ישרו בעיני כלל קצת מנהגים הגם שאני מלמד עליהם זכות כי היה ביום שמחת פורים ולא היו שם רק איזה אנשים וגם הם היו טרודים לקיים מצות היום ואמנם אחזה אנכי אולי גם בשאר ימים נוהגים כן ולכן אבוא לסדר כל דיני התעסקות וטהרות המת ולא יהיה דבר זה קל בעיניהם כי הלא החמירו רז״ל כ״כ בכל עניני כבוד המת ופטרו המתעסקים מכל מצות שבתורה ואם זה הוא אפילו בהספדו כ״ש בהתעסקות ובאמת כל עניני טהרתו לא מצינו לזה שרש בגמרא אך הם כלם מקובלים מר׳ יהודה הסיד וכמבואר ברוקח ובר׳ ירוחם ובכלבו ועיין במעבר יבק שהוא היה תלמיד כמ״נו והוא ר׳ מנחם עזריה בעל שו״ת מ״ע וס׳ י׳ מאמרות ועל כל מנהג ומנהג שנוהגין עם המת כ׳ סודות גדולים ונוראים אך להיות שהדבר נמסר לכל אדם הכל אצלם כמצות אנשים מלומדה וכפי שראיתי נוהגין עם המת כאלו רוחצים חתיכה בשר אוי לאותה חרפה ובושה ולדעתי תחת שחושבים לקבל שכר ע״ז הלואי שלא יהיה להם עונש גדול ודי בהערה הזו ועכ״פ חיוב גדול על הגבאים של ח״ק שישגיחו היטיב בכל מה שאכתוב ולעשות כזה תקנות קבועות ולהזהיר את המתעסקים שלא יזוזו מזה מקטן ועד גדול כי אם קטן הוא בעינינו גדול הוא בשמים ממעל לזכות נפש המת ובזה יהיו נקראים גומלי חסד של אמת וממצדיקי הרבים ואל יאמרו כן קבלנו המנהג כי הודה לי ראש המתעסקים שקיבל שלא לעשות שום קשר בחוטי התפירה כמ״ש ברוקח אלא שאח״כ אמרו לו אחרים שאין קפידה ובלתי ס׳ שהכל נשתכח מהמת שלא הבינו טעם הדברים וגם אינו מפורש היטיב אלא ברוקח וזה לא היה מצוי כלל ודי בזה ולזאת מהראוי להאלופי גבאים ורבנים דיינים ונאמנים והרב המגיד שלהם לתקן מכאן ולהבא לשמור ככל אשר אכתוב מפי ספרים ראשונים ה׳ יגמור בעדי שיהיה זכות הרבים תלוי בי :

א כבר כתבנו כלל קנ״א סימן י״א מנהג ק״ק באשכנז וכן ראוי לתקן בכל ק״ק וכבר היה ברצון עמיתי המנוח הרב ר׳ שמעון מ״ץ ואני לתקן גם כאן ח״ק משכיל אל דל דהיינו לילך אל החולה אחר ג״י ולדבר אליו שיעשה צוואה ויפשפש במעשיו ולומר עמו וידוי ש״מ ונוסחתו כתבתי שם סי׳ י״ב או בס׳ מעבר יבק וזהו ג״ח של אמת כי כשעדיין הוא בכח וישוב הדעת יכול לפשפש במעשיו ואולי חטא נגד בני אדם אשר גם המיתה אין מכפר יבקש מהם וישיב הגזל והעשק ומצוה יהיה גוררת מצוה שגם הם ישגיחו מהמעות שיקבצו כדרך כל החברה קדישא לשלוח מזה סעודת הבראה לאבילים בין עשיר ובין עני ומה גם שאם יהיה האבל עני ישלחו לו מזונות על כל ז׳ וגם זה ישלחו בין לעניים ובין לעשירים שלא יתבייש העני ·׳ העשיר יוסיף ממה ששלחו לו וכן המנהג בכמה ק״ק אך שנטרפה השעה בעו״ה ··בקש לישיבה ש״מ זכותו יגן עלינו :

ב כבר כתבנו שם שראוי לקבץ י׳ בעת הגסיסה ויתעסקו בדברי קדושה ויאמרו המזמורים והפסוקים שנדפס במעבר יבק ואלו הן מזמור ט״ז כ׳ כ״ב כ״ג כ״ד כ״ה ל׳ מ״ב ומ״ג נ״א ס״ז פ״ד צ״א ק״ב ק״ג קי״ז קי״ח ק״כ קכ״א ק״ל ק״ם קמ״א קמ״ב קמ״ג קמ״ח קמ״ט ק״נ ואם יתעכב עוד הגסיסה יאמר ז״פ מזמור יושב בסתר וגם יזהרו מאוד להעמיד כסאות סביב למטה ממש בכדי שלא יוכל החולה להוציא שום אבר מאבריו כגון הידים ורגלים חוץ למטה וסמוך ליציאת נשמתו יאמרו פסוקי יחוד אך באתי להזהיר לפעמים שהחולה מטנף עצמו ולכן אם אינם מרגישים שום ריח רע יזהרו רק שיהיה מכוסה ויוכלו לומר סמוך למטתו אך אם מסריח אינו מועיל הכיסוי אלא שירחיקו עצמם ד׳ אמות ממקום שכלה הריח ויזהרו בזה שלא יהיה ח״ו מצוה הבאה בעבירה :

ג המנהג שמדליקין נרות בפני הגוסס (וכ״ל מסוס כבוד הסכינה שבלח לקבל הנשמה · וכמעבר יבק כ׳ טעם גם עפ״י סוד ועכ״פ לא יחזיק הנרות סמוך לפניו רק ברחוק מפניו) ולאחר שיצא נשמתו מניחין על חוטמו נוצה דקה שקורין פוך לראות אם אינו מתנדנד וכשמת אזי פותחין חלונות והאבלים יאמרו צדוק הדין וכשיגיעו לברוך דיין אמת יאמרו בשם ומלכות ויקרעו כדין · וכל העומדים שם יקרעו באונטר שלאק של הבגד ומבואר הכל בכלל קמ״ו קמ״ז :

ד חיוב גדול לשמור המת וחיוב גדול על האבילים כ״ז שהמת בביתם שיהיה שם שומר בין ביום ובין בלילה ויהיה נעור ולא ישן ופשיטא בבית הטהרה ששם יותר קרוב ומצוים שם עכברים רוחות רעות שצריך שמירה וראיתי בעיני שהמת מונח שם בלא שומר והשיבו לי ··בבית הטהרה לא שכיחי עכברים וזה שקר מוחלט ואפילו לדבריהם דאינו שכיח מ״מ צריך שמירה (ועי׳ לעיל סי׳ י״ד) :

ה סדר התכריכין כבר כתבתי כלל קנ"ז סימן ח' עפ"י רוקח שלא לעשות שום קשר בחוטים שתופרין בהם ולא בלבישה והמעבר יבק כ' שהוא לרמז שנפרדו ממנו כל החושים ול"נ יותר שהוא ע"ד שבארתי בפי' הגדה שלי ורמזתי בחיי אדם ריש הל' ר"ה שכל מה שנעשה דוגמתו למטה לא ישתנה וזהו כוונתם סימנא מלתא והנה תקנת המת בקבר שיתפרדו כל חלקי גופו וישוב לעפר ואז הדין מסתלקת ממנו וזהו הסי' הדוגמא שלא יהיה שום קשר ועכ"פ יהיה הרמז מה שיהיה ידוע דכל דברי רוקח הם מקובלים בידו וזכה לגלוי אליהו ולכן אין לשנות:

ו הטהרה כתבתי שם לרחוץ כל גופו היטיב ובפרט בין אצבעות ידיו ורגליו ואחורי האזן ולגוז ראשו שמוזכר בגמ' וברמב"ם ובכל הפוסקים וכן לקוץ צפרניו שמוזכר ברוקח ובש"ע בהגהת רמ"א ובד"מ (ולאיתא כזוכר וכגון דלא לא בעי ליה לאינם לרכאס לאינון טופרין וסודו מבואר בע"ה ואם כן אלא כהי כ"ש אלא המת ולכן צריך לזכר כזה) ונ"ל עוד שינקו פי הטבעת היטיב וצריכין לזהר הרוחצים שלא יהפכו המת על פניו שהוא דרך בזיון אלא יהפכו על צדו ואח"כ על צדו השני ומה שאמרו שצריכין לרחוק אותו שיוציא ר"עי זה לא נזכר בשום ספר לעשות והוא דעת חיצוני ואין לו שרש וכבוד המת הוא מוזכר בתורה ובש"ס וכל הפוסקים ולכן יהיו נזהרים בזה ואם ירצו לרחוק מכל מקום יוכלו לעשות כן ויחזיקו אותו על צדיו ולכן נכון להשגיח על זה שלא יהפכו אותו על פניו:

ז ט' קבין ששופכים על גופו יזהרו ג"כ שלא יהפכו כמו שהוא מונח על הדף דמט"ג אם שופכין על פניו הוא דרך בזיון ואם שופכין על הדף אינו מטהר אלא גבו ואין זה דרך טהרה אלא כהדחת בשר והיה להם לקראתו נקיות אלא טהרה היא ע"ש ט' קבין שהם מטהרים מקליפות שהם נגעי ב"א ר"ל ואע"ג דטמא מת מטמא שבעה מ"מ טומאה היוצא מגופו הולך לו ע"י ט' קבין ולכן המנהג הנכון כמו שעושין בק"ק שמעמידין המת על הקרקע או קש ושופכין על ראשו ט' קבין וזהו עיקר הטהרה:

ח כ' רמב"ם ובש"ע טורפין ביצים על ראשו וברוקח טורפין ביצים ביין יחד ומרחיצין ראשו וסודו מבואר במעבר יבק ומזה יצא שטורפין ביצים במים והיינו משום שהיין ביוקר או שלא נמצא ויש לרחוץ בזה ראשו ועכשיו נשתבש שכ"א לוקח מעט מן המים ומזה על המת וזהו עיקר הטהרה שלהם ואומרים שזהו וזרקתי עליכם כו' ואין זה אלא מחוקות העמים ומנהג מכוער מאד וראוי לבטלו אלא ירחצו בו ראשו ואין זה מכלל הטהרה כלל וכלל:

ט כ' הרוקח וכן הוא בס' הסידים וז"ל צריך לבדוק שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו וכ"כ ר' ירוחם כלשון הזה וכ"כ רש"י בפ' חקת בבכיתת אהרן שא"ל הקב"ה פשוט ידיך קמוץ פיך כו' ומדלא א"ל קמוץ אצבעותיך מוכח שצריך שיהו ידיו פשוטות (ומה דהיתא במדרש פ' כרכס סא"ל למשה הנח ידיך על החזה יש סוד כדבר לגבי מדרגות משה) ולכן אני תמה מאוד מה שנוהגין לקמוץ את אצבעותיו ושמעתי יש אומרים שעושין שמות הקדושים בידיו וזהו דבר בדוי כי ידעתי שאין א' מהמתעסקים יודעים מזה ועוד שכל שמות הקדושים שחתם הקב"ה באדם הם כולם בדרך גדילתם ואדרבה לפי הסוד הוא דוקא בידים כדרך גדילתן מונחים פשוטות על המתנים ומה לנו לעשות דברים היפך מה שנמצא מר"י חסיד ורוקח וגבי אהרן ולכן יש לבטל מנהג זה כי בס' חסידים כ' דמותר לפתוח הקבר בשביל זה ומכ"ש שלא לעשות כן מתחלה ומה שאומרים קצת שכופפין האצבעות כדי ליתן בידו שרביט שקורין געפליך לדעתי הגעפליך הם חוכא וטלולא ולא מצאתי מזה שום רמז בשום ספר מהקדמונים שכותבים ענין קבורת המת וגם בס' מעבר יבק שלא הניח שום מנהג לא זכר מזה ולכן אם ירצו להחזיק במנהג יניחו אצלו הגעפליך ולא יכפפו האצבעות:

י כבר כתבתי בכלל קנ"ח סימן ג' דמן הדין צריך להרחיק בין ארונו של מת לשני ששה טפחים כמש"כ ר' האי גאון מש"ס ופוסקים וכ"כ בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' קי"ט ובתשו' ח"צ סי' קמ"ט והרבה טרחתי למצוא היתר עכ"פ לפחות ששה אצבעות ובלא"י כפק שרבני המ"ץ אינם יודעים מזה כלל וכן הגבאים והרי הם גוזלים המתים ולכן באתי להזכיר הרבני מ"ץ להזהיר להמתעסקי' ומכ"ש לחופרי הקברים שלא ישנו ולא יגזלו עוד המתים:

יא המתעסקין צריכין ליזהר במת ביו"ט א' שאסור לישראל לעשות שום מלאכה דאורייתא ולכן אסורין לחתוך הבגד פשתן מן החתיכה וכ"ש לחתוך המכנסיים ושאר התכריכין כי זהו הכל מלאכה דאורייתא כמש"כ בכלל קע"א:

יב כבר כתבתי דאסור להלין המת ועובר על בל תלין והיינו אם האבל מלין שאינו רוצה לסלק לח"ק כהק הקצוב אזי האבל עובר ואם האבל טוען שרוצה לציית דין כפי שישומו ב"ד והגבאים אינם רוצים לצ"ד אזי הגבאים עוברים בודאי וגם האבל ואם הוא ע"י התעצלות השמשים אזי הם עוברים ודע דלאו דוקא אם מלינים עד למחר אלא אפילו אם מת קודם שקיעת החמה ומלינים עד הלילה אפי' קוברים בלילה עוברים עכ"פ על עשה כי קבור תקברנו

ביום ההוא וכמ"ש בלח"מ פ' ט"ו מהל' סנהדרין ואפילו מת בי"ט ב' צריכין לקוברו ביום שהרי כמה נתחבטו הפוסקים להתיר לקברו לאחר אכילה והגבאים מחויבים להזהיר השמשים ע"ז שלא לשנות • ואפשר דגם עוברים על כל תלין מלבד העשה דדוקא בשכר שכיר דכתיב לא תלין כו' עד בוקר וכן לא ילין חלב חגי עד בקר ולכן זמנו כל הלילה עיין פסחים דף ע"א אבל הכא דלא כתיב עד בקר כל שעה ושעה בלילה עובר עליו מחויבים הגבאים להשגיח ע"ז ואז שכרם משמים :

יג הנר שמדליקין כל ז' בבית שמת בו הוא מנהג נכון אבל מה שמעמידין צלוחית של מים ומפה הוא מדרכי אמורי וצריך לבטל מנהג זה :

יד לאחר שנקבר המת יאמרו לך בשלום כן איתא בגמרא וברמב"ם ובכל בו כ' מנהגים שתים שנופלים על קברו ומנשקין העפר ועכ"פ חיוב על כל אדם לומר כשנפטר מן המת מה דאיתא בגמרא להדיא לך בשלום ותנוח ותעמוד לגורלך (וז"ל מעבר יבק ברכות המלוים אותו ונאמר לו שמירה מעולה גם אחר שנקבר שהמלוה ההוא לכאתו ולהגן עליו מהלוית המת וכל דרכיו הוא חסד ואמת כי בהם תתחזק נפשו בצרור החיים) :

אז"ל כשם שיום הכפורים מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת ולזאת כתבתי כאן שהוא לדעתי לאמיתו בע"ה :

בפ' אחרי יש לדקדק הרבה (א) דמשונה פרשה זו מכל הפרשיות שבתורה שכ' תחלה באיזה יום ואח"כ מה שיקריבו כדאיתא בפרשת אמור ובפרשת פנחס בי"ד לחדש תקריבו וכן כולם וכאן כ' תחלה כל סדר העבודה ובסוף כ' בחדש השביעי ואיפכא ה"ל לכתוב בחדש השביעי כו' (ב) כיון דסיים כפר הכהן אשר ימשח כו' ממילא ידעינן שהוא דוקא בכהאי גוונא ואם כן למה תני וכפל כ"פ אהרן אהרן וכך הוה ליה לכתוב וידבר כו' ויאמר כו' על הכפרת בחדש הזה כו' וכפר הכהן כו' עד בגדי הקדש ואחר כך בזאת יבא כו' וכל הפרשה (ג) הא דפליגי בגמרא ר' וראב"ש חד אמר איל האמור כאן הוא האמור במוספין בפנחס ואם כן קשה למה כפל התורה לכתוב כאן האיל יותר משאר המוספין דלא הזכירו כאן (ד) בפסוק והיתה לכם לחקת עולם ואחר כך כתיב עוד הפעם והיתה זאת לכם לחקת כו' ולמה כפל הפסוק ב' פעמים (ה) בפרשה ראשון לא נאמר והיתה זאת לכם ובפרשה ב' כתיב זאת לכם (ו) מה שכתב ויעש כאשר צוה ה' פירוש רש"י כשהגיע יום הכפורים עשה וקשה מאי רבותא שקיים מצות ה' ונראה לי על פי ששמעתי בשם מהו' הגאון החסיד מהר"א שדקדק מה שאמרו בגמרא הביאו רש"י ע"פ ובא אהרן ופירש"י כל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק הזה ע"ש ברש"י וקשה וכי לא יוכל התורה לסדר הפסוקים כמו שסידרם רש"י ורמב"ן דחק בזה ותירץ הוא ז"ל על פי מדרש רבה בפרשה זו פרשה כ"א א"ר יודן בר סימן צער גדול כו' ואל יבא בכל עת יש עת לשבעה שנים ויש עת לשבעים שנים כו' א"ל הקדוש ברוך הוא לא עת לשנה ולא לז' שנים כו' אלא בכל שעה שהוא רוצה לכנוס יכנוס רק שיכנס בסדר הזה ע"כ נשמע מזה שדוקא שאר כהנים גדולים אסורים לכנוס לקדשי קדשים אלא ביום הכפורים אבל אהרן היה מותר לכנוס בכל שעה ושעה רק שיכנוס בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו ולפ"ז התורה דקדקה בסדר שהרי הטעם שאמרו בגמרא דקרא דובא אהרן הוא שלא כסדר דגמורי דה' טבילות וי' קדושין לכה"ג ביום הכפורים ואי כסדר הכתוב לא משכחת אלא ג' (עיין ברש"י) וזה דוקא ביום הכפורים היה הלכה למשה מסיני דצריך ה' טבילות אבל כשירצה אהרן לעבוד בשאר ימות השנה לא גמירי הלכתא ואם כן באמת אינו אלא ג' ועובד כסדר האמור בפרשה ואם כן הפסוק ובא אהרן נכתב כסדר משום אהרן בשאר ימות השנה ע"כ דברי הגאון ותורת אמת היתה בפיהו וש"י והנה מדרש הזה נעלם מבעל ידי משה סוף פרשה תצוה דאיתא שם כך אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קדשי קדשים וכתוב שהוא ט"ס וצ"ל בכל יום הכפורים וז"א דבאמת אהרן היה לו רשות לכנוס בכל שעה ולפ"ז בפרשה תצוה דכתיב וכפר אהרן אחת בשנה צ"ל דר"ל אחת בשנה מחויב לכפר • ולפ"ז מתורץ קושית א' ב' דלכן לא התחיל בחדש השביעי שהרי פרשה זו נאמרה לאהרן והוא מותר לכנס בכל שעה • וגם קושיא ג' דלכך כ' כאן האיל משום אהרן בשאר ימות השנה דאז אין מקריב מוספין אלא דוקא ביום הכפורים מכל מקום צריך להקריב האיל • וגם קושית ד' וה' דלכן לא נכתב והיה זאת לכם דמשמע דקאי למעלה ובאמת מכאן מתחיל פרשה אחרת דעד כאן היה מדבר באהרן בכל יום וכאן מתחיל ענין אחר דבחדש הזה תענו ואז וכפר הכהן כו' ואחר כך סיים והיתה זאת לכם ר"ל כל סדר העבודה הנאמר למעלה לחקת עולם ומה שכתב שבת שבתון כו' לחקת עולם עוד הפעם נ"ל מדקרי ליה שבת ה"א דעניתם ר"ל באיסור

ענויים חוץ מאכילה שהרי נקרא שבת ולכן כ' שבת כו' ואפ"ה ועניתם ר"ל אפילו מאכילה ובזה מיושב מה שכתב בסוף הפרשה ויעש אהרן שכתב רש"י להודיע זריזותו שעשה כן ביה"כ יק' דאין זה זריזות ולפ"ז א"ש דכוונת הכ' דתיכף כשאמר לו משה עשה כן באותו יום או למחר

(ועפי"ז יש לתרץ קושית המל"מ פ"ז מהל' כלי מקדש על מה שכתב הכ"י בא"ח סימן קל"ג דאין מגיה במעלה שמן בכל השנה יק ביוה"כ שהרי ביומא דף כ"ג אמרינן לסדיא אין לי אלא ביוה"כ בשאר ימות השנה מנין ת"ל וכסה ענן הקטורת וע"ש שדחק מאד ולפי הנ"ל נ"מ דר"ל כשנכנס אהרן בשאר ימות השנה חוץ מיוה"כ) :

שייך לשער רנה וישועה

שאלה תינוק שחתך המוהל מעור המילה היתוך קטן ופרע כדין עד שנתגלה העטרה עם החוט המקיף ולאח"ז לאחר שנתרפא נראה שאינו מהול רק ראש הגיד נראה מה דינו :

תשובה לכאורה נראה דעיקר המילה הוא לגלות העטרה ע"י הפריעה ולא איכפת לן בעור הערלה וא"כ תינוק זה כבר נימול מה"ת ואינו צריך תיקון אלא מדרבנן וא"כ אם נראה אפי' כשלים מראש הגיד כשהוא מקושה א"צ לחתוך כלל כמש"כ בסימן רס"ד ובש"ך שם כמדומה לי שכן חושבין כל המוהלים שאינם נזהרים לחתוך כל העור החופה את ראש הגיד ולכאורה יש לי להביא ראיה לזה ממש"כ הש"ך ססי' רס"ד על מה שכ' הב"ח ובב"י בשם חכם ספרדי כו' שכ' הב"ה אם לא נימול כהלכתו צריך לחתוך הבשר עד שתהא העטרה מגולה אפי' שלא בשעת הקישוי וכך הוריתי הלכה למעשה עכ"ל הב"ח (כן צ"ל בש"ך · כי כן הוא בב"ח אבל בב"י לא נמצא זה) ועל זה כ' הש"ך והביא ראיה מירושלמי דאפי' שלא נימול כהלכתו נמי אמר שמואל בודקין אותו בשעה שמתקשה והניח בצ"ע ובנקה"כ סס"ק ט' מסיים עכשיו מצאתי ראיה ברורה לדברי מדברי הרמב"ם בפי' המשנה ס"פ מילה ע"ש הרי דמשמע דאפי' אם תמצא לומר שגם עור הערלה מעכב במילה מ"מ אפילו שלא נימול כהלכתו אם נראה כשהוא מתקשה שהוא מהול א"צ לחתוך . וכן משמע מט"ז סק"ט דעיקר מילה דאורייתא הוא במה שיתגלה העטרה ע"י הפריעה שהרי כ' שם דיש חשש שמא לא פרע כראוי כי לפעמים נמצא עור דק מאוד למו שליימיל וע"כ כתב שצריך לעיין תמיד בשעת המילה שיפרע עור הפריעה ולמה לא כ' גם כן לעיין אם נחתך עור הערלה עד למעלה מראש הגיד אלא ודאי משמע דעיקר הוא רק שיתגלה ע"י הפריעה וכן יש להביא ראי' מדברי התוס' ס"פ ר' אליעזר שכתבו תימא דמאי איצטריך למיתני במתני' מל ולא פרע כאלו לא מל כיון דכבר תני דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה ולכאורה לק"מ דהרי ברישא איירי בציצין המעכבים את המילה והיינו ציצין של בשר הערלה ואלו לא תני מל ולא פרע מנ"ל דצריך לפרוע דבמאי אינו עכוב אלא לחתוך עור הערלה ולכן הוצרך למיתני בסיפא מל ולא פרע לאשמועינן דאפילו אם חתך כל הערלה החופה העטרה כאלו לא מל אלא ודאי משמע דס"ל להתוס' דעיקר תלוי בעור הפריעה ואמנם לדעתי אי אפשר לומר כן שהרי ביבמות דף ע"א ע"ב אמרינן בגמרא דאברהם אבינו לא נצטוה על הפריעה ואפי' הכי אמרינן שם דכמול ימול לרבות ציצין המעכבין את המילה וא"כ ע"כ צ"ל דר"ל ציצין של בשר הערלה ולא של הפריעה וע"ש בתו' ד"ה סוף מילה ודברי הש"ך הם באמת תמוהים דדברי הירושלמי הם בעצמם כש"ס שלנו אלא דבש"ס דילן נדפס תמיד מקום המשנה על מה שאמר באמורא ובש"ס ירושלמי ידוע שאין דרך לרשום שם על מה אמר האמורא דבריו ואין שום ספק דמה דאיתא בירושלמי אמר ר' טבי בשם ר' שמואל בודקין אותו הם הם דברי שמואל דאיתא בש"ס דילן וזה קאי על מתני' אם היה בעל בשר כדאי' בש"ס והיינו שנימול כל צרכו אלא מחמת שהוא בעל בשר נראה כערל וע"ז קאי שמואל דבודקין אותו ומש"כ ראיה מפי' המשניות להרמב"ם גם כן תמוה שהרי כתב שם בהדיא ואם היה בעל בשר וכבר מל אותו וא"כ אדרבה מבואר שם להדיא דדוקא כשנימול כל צרכו מהני בדיקת הקישוי וצ"ל דכוונת הש"ך מאחר שכתב שם הרמב"ם והעיקר אצלינו בכל זה שיבקור האדם בשעה שהוא מתקשה כו' ומדכתב בכל זה משמע ליה להש"ך דכוונתו על כל מה שנזכר במשנה דהל"כ הרי לא כ' אלא דבר אחד ולא שייך בכל זה אבל באמת אין ס' שיש ט"ס בפי' המשניות דאיך כ' איש שמן רפוי הבשר אם הוא שמן אינו רפוי הבשר אבל בחבורו בה' מילה וכן העתיק הש"ע סימן רס"ד כ' קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר וכן צ"ל בפירושו איש שמן או רפוי הבשר וא"כ קאי כאי בכל זה על ב' דברים אלו וכן מוכח בהרי"ף שכ' רוב גובהה של עטרה וכן הלכה אמר שמואל קטן המסורבל כו' ואי איתא דשמואל קאי גם על רישא הל"ל לכתוב וכן הלכה באמצע הדין אלא ע"כ דזה דבור בפ"ע דצריך שלא היה רוב גובהה כו' ושמואל קאי על בעל בשר :

וקושית תוס' נמי ניחא שהרי שם סיפא זו דמל ולא פרע לא אתא לאשמועינן כיצד מצות מילה שהרי כבר תנן שם מוהלין ופורעין ומוצצין אלא דבסיפא אתי לאשמועינן בדיעבד מה מעכב וא"כ שפיר הקשו דכיון דכבר תני בשר החופה רוב עטרה מעכב וא"כ ודאי גם עור הפריעה בכלל שצריך שיהיה מגולה דבשלמא לא"ה שלא נצטווה לו פריעה לא נכתב המול ימול רק על הבשר אבל כיון דכבר ציוה לנו מצות פריעה ומרבינן גם כן מהמול ימול וא"כ כי היכי דצריך שיהיה מגולה מבשר ערלה ה"ה מקרום הפריעה עכ"ז נ"ל דאם לא חתכו כל עור הערלה החופה העטרה לא נימול מה"ת וכמש"כ הב"י דיש ילדים הרבה שצריך לחזור למולן כנלע"ד ·

להיות שנגמר הדפסת הספר בין יה"כ לסכות לזאת אסיים מענינו

בירושלמי ריש פ' החליל וז"ל החליל חמשה וששה זהו חליל של בית השואבה שאינה דוחה לא שבת וי"ט ופריך הא של קרבן דוחה מתני' דר' יוסי ב"ר יהודה דתני חלול של קרבן דוחה את השבת דברי ר' יוסי ב"ר יהודה וחכ"א אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט על דעתהון דאילין רבנן למה אינו דוחה משום שאינו מחוור והא כתיב והעם מחללים בחלילים בשמחת שלמה הכתוב מדבר ע"ש במפרש . ופירושו דחוק למעיין ונ"ל משום דקשיא דהא בגמרא דילן בסוכה נ"א איתא להדיא איפכא דבקרבן לא פליגי דלכ"ע דוחה ונ"ל בירושלמי ס"ל דבאמת בשאר כלי שיר מודים רבנן ולא פליגי אלא בחליל וה"ט כאן למה אינו דוחה משום שאינו מחוור ר"ל דלא כתוב מפורש בקרא (וכן מצינו הרבה פעמים בירושלמי) דדוקא כנורות ונבלים וצלצל כתיב בקרא כדאיתא בדברי הימים סימן א' וסי' כ"ה ובערכין פ"ב קחשיב י"ב לוים ב' נבלים ט' כנורות א' בצלצל משא"כ חליל לא כתיב בקרא ועל זה פריך הא כתיב והעם מחללים וע"ז משני בשמחת שלמה אבל לעבודה לא מצינו חלילים ולכן פליגי רבנן אך צ"ע הש"ס דילן ע"כ לא סבירא להו לחלק בין חליל לשאר כלי שיר א"כ ברייתא דהכא דאיתא להדיא דהכא אינו דוחה קשה וצ"ע :

בפסוק והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה . להבין לאו [illegible] מר סתם והם רבבות אפרים ומנשה וכן כשברכו [illegible] הקדים כתיב את היו לאלפי רבבה ופירש רש"י הברכה שיתך נתברכם

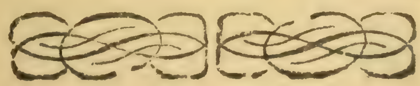
אכרכה פ"ב ולשון זה לא מלינו בברכת אברהם ועוד דלהורה לשון הפסוק משמע שהכל א' אלפי רבבה וא"כ ק' למה נתנו קלבה לברכתה ולכך באמת ת"א לאלפין ולרבבון והם ב' דברים וא"כ גם כו קשה למה לא אמרו שתם היי כעפר הארץ או כהוכביה ועוד לריך להבין מה היה כוונת הנשים שאמרו הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו ושאול קנא ע"ז ולכאורה שאול בחיר ה' ויקנא בדברי נשים אבל דבר גדול דברו הנשים ע"פ נתפ"ב במג ... במקומות ויקרא אופן מ"ו ואופן כ"א בשם סודי רזא באין ב... שורה פחות מב' אלפים רבבות מלאכים תני ר"א כסא שעשה שלמה היה בו ב' אלף קתדראות ע' לסנהדרין וא' לנגד וכו' לנתן ופירש הוא כי כל א' מסנהדרין הוא נגד אלף אבל נביא כיון שנבואתו מי' דרגין הוא נגד רבבה וא"כ הוא נגד ב' אלפים רק שלמעלה הם רבבות ולמטה אלפים וזהו פי' הפסוק אלף אלפין ישמשוניה ר"ל למטה ורבוא רבוון קדמוהי ר"ל למעלה ומשה התפלל שובה רבבות ישראל שיהיו ג"כ רבבות ע"ש דבר נפלא ובזה נ"ל כוונת הנשים שאמרו שאול הוא שקול כאלף ולדוד היו עושין כנביא ששקול נגד רבבה ולזה נתקנא שאול כמ"ש רז"ל בסנהדרין שנתקנא בו כשאמר דואג וה' עמו שהלכה כמותו וזה נ"ל פי' הפסוק והם רבבות אפרים שהוא יהושע שהיה נביא והם אלפי מנשה שהוא גדעון ובזה מדוייק שאמרו לדוד (שמואל ב' י"ח) כי אתה כמונו עשרת אלפים וזה שברכו לרבקה שילא ממנה מי ששקול כאלף ומי ששקול כרבבה:

קהלת אמר שלמה כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. והנה לבאר זה נקדים שאמר ר"א בכתובות עמי הארץ אין עומדין בתחיית המתים שנאמר טל אורות טלך מי שיש בו אור תורה אור תורה מחיה ומי שאין בו אור תורה כו' והיה ר"י מלטער וא"ל רבי מלינו להם תקנה שנאמר פן היה כו' והנה מאמר זה קשה מאד דבאיזה עם הארץ איירי אי בצדיק ועושה כל המצות אם כן למה לא יעמדו בתחיית המתים וכי ח"ו אם לא יקיים אדם מצוה אחת לא יחיה וכדא"ל ר"י לר"ל לא ניחא ליה למריה כו' ואי ברשעי א"כ אפילו ת"ח נמי לא יעמוד עוד אמרו חז"ל נשים במאי זכיין במאי דנטרי לגובריהון שלומדים תורה ג"כ ק' מ"ש נשים מאנשים ונ"ל ע"פ מה שכתבתי במק"א על מדרש כי יש לכסף מוצא כו' והחכמה מאין תמצא דר"ל כי ד' מיני מתכות הנזכרים בפסוק הם נגד ד' יסודות וכל מצות התורה היא ג"כ נגד ד' יסודות יש מהן כעפר ויש כמים ויש כאש דוק ותמצא והתורה היא נגד יסוד הרוח והארכתי בזה והנה ודאי הפי' מי שאין לו כי אם שייכות בתורה עם הארץ גמור שלא למד מעולם וקיים שאר המצות בודאי יהיה לו חלק ויושב בג"ע ככל הצדיקים אך שיעמוד הגוף בתחיית המתים זה א"א הלא ע"י רוח וכמש"כ במתי יחזקאל הנביא על הרוח כו' וזה א"א כ"א מי שיש בידו זכות התורה וכו' כמ"ש בראשית י"ז ע"א ברוחא עביד קודשא ב"ה עלמא וברוחא מתקיימת רוחא דאינון דלעאן באורייתא וזהו שדייק ר"א ואמר עם הארץ אין עומדין בתחה"מ ול"א אין להם עה"ב. א"ו דעה"ב יש להם בעולם הנשמות אבל הגוף לא יוכל לעמוד בתחה"מ וזהו שאמר כי בצל החכמה ר"ל כי בצלו של שיושב בצל החכמה ר"ל בעל תורה בצלו של יושב ג"כ בצל הכסף שקיים מצות ומע"ט אבל יתרון דעת החכמה תחיה בעליה ר"ל גוף שלו שיחיה בתח"ה משא"כ ע"י כל מצות ומע"ט וזהו נמי שאמר נשים במאי זכיין ר"ל לעמוד בתח"ה ואמר בזכות דנטרין לגובריהו והיינו שמחזיקין התורה. כן נהיה נעמוד בעדת צדיקים אכי"ר:

ת'ו'ש'ל'ב'ע'.

לוח הסימנים על סדר הש"ע

שער רוב וחזקה

א טעם נמה אם לא בדק בסימנים הוא נבילה
ב כל ספק נשחטה טעון כיסוי מספק
ג יישוב לתוס' חולין דף ג' ע"ב ד"ה דליתא קמן
ד רוב דתלוי במעשה לא אזלינן בתריה לקולא
ה אשה שמסופקת אם מלאה הכבד
ו רובא עדיף מחזקה וחזקה שע"י מעשה עדיף מרובא
ז יישוב לפירש"י פסחים דף ט' בד"ה חזקה על חבר
ח בענין סמוך מיעוטא לחזקה
ט באיזו מקום סמכינן אחזקה וא"צ לברר ובאיזו מקום צריכין לברר
י אם סומכין על הרוב היכא דאיכא לברורי
יא חזקה שעשויה להשתנות וסכין השחט לפגים
יב יישוב לדברי הב"ח לחלק בין חזקה דאו"ה ממילא לחזקה שע"י מעשה
יג במקום די"ל דאין כאן ריעותא כלל א"צ בדיקה
יד לכ"ע אמרינן בבהמה דיש לה חזקת כשרות מכח רוב
טו להתוספות בכל ספק השקול אוקמינן אחזקה ודוקא היכא דאי אפשר בבדיקה
טז בספק השקול ל"ש אחזקה היכא דאיתרע
יז דעת הר"ן כהרשב"א דאשכר הרגל או נשמט דלא אזלינן בתר חזקה
יח רש"י ס"ל כהרשב"א בזה
יט ביאור דעת הרמב"ם להיכן נוטה
כ דעת הטוש"ע הוא כהרשב"א
כא באיזו מקום צריך בדיקה ודין אם נאבד בלא בדיקה
כב חזקה מאיסור לאיסור ודין בהמה שנולד בה ריעותא מחיים אי מוקמינן אחזקה
כג. כד. כה. כו. מענין הנ"ל
כז חזקה מזמן לזמן וחזקה ממקום למקום
כח אם מחזיקין ממקום למקום
כט אם גם באיסור תורה לא מחזיקינן ממקום למקום ודין רוב וקרוב איזו מהם עדיף
ל אם מחזיקין מזמן לזמן
לא אם היה בחזקת בדוק לכ"ע אמרינן השתא נפל ואם ל"ה לו חזקה כלל לכ"ע מחזיקינן למפרע ופלוגתייהו רק במקום דליכא חזקה ברורה
לב אפילו עבר זמן רב משבדק כל זמן שלא יצא מחזקתו הוא בחזקת בדוק
לג בחזקה ברורה לא מחזקינן איסור למפרע
לד דין עכבר שנפל לשומן
לה במלא חטה במים דאמרינן דהחטה היה במים ואת המים היו בדוקים
לו להרשב"א לא מחזקינן מזמן לזמן אפילו בדבר שאין לו חזקה
לז ביאר דגם הרמב"ם ס"ל כן
לח תירוץ לקושיות הכ"מ והתוי"ט על הרמב"ם

לט שאב בכלי קטן מיורה רותחת שפ"ג האש בפסח וממנו שפך לקדירות הרבה שעומדים על הכירה ונמצא חטה בקועה בכלי הקטן מה דינם של הקדירות
מ יישוב לקושיות הכ"מ על הרמב"ם בפי"ז מה' א"ע הלכה א'
מא בענין הנ"ל
מב בענין הנ"ל
מג עלם שנמצא בתבשיל של חלב ושבבי אין בו מוח מי תייבינן שמתחלה היה בו מוח ונימוח בבישול
מד מי שמת לו מת ואינו ידוע אם הוא תוך למ"ד
מה נמצא מת וא"י אם הוא תוך ג"י
מו דין חזקה שמחזיק אדם את עצמו :

שער הקבוע

א איזו הוא קבוע דאורייתא או דרבנן
ב אפילו ניכר רק נאחד נקרא ניכר האיסור
ג קבוע לדעת הב"ח
ד יבש ביבש בשני כתים אי שייך ביטול [עי' דעת תורה ה' טריפות דף כ' ע"ג אות י"ג]
ה קודם שנודע דלא שייך ביטול אי הוי מה"ת
ו שנים אחרונים שנמכרו ל"ש ביטול ולא שייך כל דפריש
ז תשובה ע"ז מהגאון השהמ"ת בית מאיר
ח באיזו ענין חשוב קבוע
ט באיזו ענין חשוב פירש
י נשתנה מקדמותו ג"כ מיקרי פירש
יא דין אם יש חילוק אם נתערבו הריאות קודם שנמכרו או שנמכרו תחלה ואח"כ נתערבו
יב ביאור תשובת הרמב"ן הביאו הב"י בסס"י ק"י שקשה להלמו מפני שנכתבש
יג באיזו ענין אמרינן השחיטה הוי פירש או לא
יד ביאור דברי שו"ת מהרי"ל סי' קס"ט
טו באחד ששחט ב' בהמות ואחד שחט אחת ונתערבו הריאות ל"א בזה כל דפריש דכ"א קבוע כפ"ע
טז אם הולכין אחר רוב חניות או אחר רוב בשר שבחניות
יז ד' בהמות שנשחטו ונמצא אחת שהיא טריפה ואח"כ נתערבו המעים ונמצא בהם טריפות תולין שהוא מן הטריפה
יח שחטו בהמות בבית השחיטה ומשם הוליכו כל הבהמות בזא"ז להחניות ואח"כ נודע הטריפות
יט באשה לא אמרינן כל דפריש דאשה הדרא לניתותא
כ אם אחר שנודע התערובות לקח או פירש לפנינו ממקום הקביעות אסור. אלא דאם פירש לפנינו הוא פלוגתא אם הוא איסור תורה או דרבנן אבל לקח לפנינו לכ"ע הוי מדאורייתא
כא אם נתפזרו בענין שלא נשאר רוב במקום אחד דכולם מותרים. אם כ"ל שיתפזר כהו"ת או כ"ל דנתפזרו עד שלא ישאר רוב במקום אחד
כב דין הפיזור ויישוב קושית הצל"ח איסור שבאן היכן הלך יטעם גזירת קבוע
כג פירשו רובן למקום אחד ומיעוט למק"א המיעט מותר וכן כל מה שפירש מהרוב מותר ורק שנים אחרונים אסורים
כד. כה. כו. כז. מענין הנ"ל
כח פירשו רוב למק"א ומיעוט למק"א הוא פלוגתת האחרונים אם המיעט מותר
כט. ל. מענין הנ"ל
לא פירש מאליו יש להקל כדעת הפרישה דאמרינן כל דפריש
לב אם פירש הרוב והמיעט נשאר בקביעות אזי המיעוט בודאי אסור אבל הרוב שפירש נ"ע להתיר והפשר בהפ"מ וסעי"מ יש לצרף דהתיכה גדולה וחיה ל"ה אהר"ל
לג יישוב השגות הרא"בד על הרמב"ם ודעת הראב"ד דלא אמרינן איסורא ברובא איתא
לד תירוץ הפר"ת וכרו"פ להשגות הראב"ד הנ"ל
לה לתרץ השגות הראב"ד והלח"מ על הרמב"ם וגם י"ל דגם הרמב"ם ס"ל דל"א איסורא ברובא איתא
לו יישוב על קושית הפוסקים על הרמב"ם שסותר דבריו הביאם הש"ך בס"ק נ"ב
לז מחלוקת רמב"ם ורשב"א אולו לשיטתם בגירסתם בגמרא אחד לרבות ימכרות לשם ומשם נמק"א
לח יישוב דברי הש"ע בסעי' ע' דהש"ך נכנס בדחוקים
לט קושיא על הט"ז בס"ק י"ד בדין אי בעינן ג' תערובות
מ תוכן הדברים מהפלפול הנ"ל לענין דינא
מא דלא הוי קבוע אלא כשיש כאן ודאי איסור אבל אם י"ל דאין כאן איסור כלל אפילו אם נאמר איסורא ברובא איתא לא נקרא עכ"פ קבוע
מב אם היה תשעה בהמות בחצר ונתערב טריפה אחת ביניהם ופירשו כולם דרך חצר ב' ונשאר אחד בחצר ב' אמרינן מרובא פריש
מג היה כאן עשרה בהמות ואחד מהם טריפה ניכרת ופירשו קצתן ונסתפק אם יש באלו הטריפה. אמרינן כל דפריש :

כללי ספק ספיקא

מד שחטו ב' בהמות ונמכר אחת מהן ואח"כ נמצא באחת מהן היא ספק טריפה
מה תשובת הגאון בעל בית מאיר ע"ז
מו תערובות חד בחד לר"ת אם אסור ובעל בית מאיר הסכים עמדי ותירוץ על קושית הש"ך ס"ק ס"א
מז דין ספק טריפה שנתערבה והיא הרה"ל בין נודע ב' ספיקות יחד או לא
מח דין ספק טריפה וביוצא בו מדברים המשובים

התבשילים שנתערב באיזו ענין צריך לאכול ב' ב'

נט מחלוקת רש"י ותוס' זבחים דף ע"ד כל אחד אזיל לשיטתו

יישוב לדברי הש"ך בכללי ס"ס שכותב א"ע מאות ט' לאות ד'

סא איסור דרבנן ואיתחזק איסורא אם אזלינן לקולא

סב דין ס"ס במקום חזקת איסור

סג ס"ס דשם אונס חד הוא

סד ס"ס אם צריך לברר. ואפילו אם א"צ לברר מ"מ בהמה בחייה והיא ספק שמוטה וכיוצא בו אפ"ה החלב אסור

סה ס"ס אם צריך שיהיו הספיקות שקולין

סו בעיא דלא איפשטא אי נכנס בגדר הספק

סז ס"ס להיתרא ויש נמי ס"ס לאיסורא יש לאסור וכן ס"ס דסתרי אהדדי ל"ה ס"ס

סח סד"ר ויש כנגדו ס"ס להחמיר כתב המל"מ להחמיר בזה

סט לתועלת הלומדים העתיק כללי ס"ס של המנ"י ובו י"ז דינים:

שער איסור והיתר

א בהא דיור"ד סי' א' סעי' ה' קטן ששחט בינו לבין עצמו

ב בדין דאסור להורות לעצמו הוראה בשחיטה

ג שוחט שהזיד ועשה פגימות בסכין אחר השחיטה קודם שבדק הסכין מה דינו

ד הגיה כל"ע דברי ת' הרא"ש כלל כ' סי' י"ד

ה ולד תוך ח' ימים ללידתו אם אסור מה"ת או מדרבנן

מסוכנת ששחטו וחתכו כל המפרקת ורוב בשר עמו ובשעת שחיטה לא פרכסה ולאחר שחתך כל המפרקת פרכסה כדין פירכוס. מה דינו

ז אם רשאי השוחט לכבד לאיש אחר לכסות הדם וכן האב שהוא בעצמו מוהל אם רשאי לכבד לאחר שימול את בנו או לעשות שליח שימול בנו:

שם. שאלה. נכרי שגנב הריאה ואח"כ נמצא הריאה אצלו מנוקבת. מה דינו

ח ריאה שחורה כזפת וכיוצא בה מה דינו: שם. לענין שאר מראות בריאה שלא נזכרו בש"ס: שם. ריאה שיש בה דם נצרר ומכה זה נראה שגם העור הוא שחור כדיו וא"א לבדוק אם גם העור לקוי וגם בעופות נמצא לפעמים כן מה דינו

ט גידין וקמטים בריאה ויש לו מראה ריאה ואומרים שזה צלקת הנזכר בט"ז

נכרכה ריאה לדופן שהיקל בעל שאגת אריה

יא נשתנה צורת הטחול או של שאר אברים וכן אם לא נמצאו במקומן הראוי להיות [הג"ה. עי' שו"ת ברכת משה (ירושילימסקע) בדף ט' עמוד ד' בשם הגאון הרי"ם מווארשא]

יב בהמה או עוף שגוררת רגליה ונודע שנפלה

יג אם יש לחלק בין ושט לתורבץ לענין נמצא בו קוץ

יד ב' ושטין מתחברין רק באמצע אם נפרדין

טו כוית בטרפש מרודד וכוית במקום כליות הוא שלם

טז מרה שניטלה וטועמה במקומה וטעם טעם מר: שם. לענין נאבדה: שם. כשיש דבר בבהמות וכששוחטין אותן מוצאין מרה נפוחה ומגב הם מתים מה דינם

יז לענין נקב בטחול

יח עז שבאתה מן השדה ויוצא דם מהדדין שיש שם נקב גדול וספק אם הוא ע"י דריסה או ע"י קוץ מה דין החלב [הג"ה. עי' ספר עמודי אש דף נ"ד ע"ד בשם שו"ת גבעת שאול להתיר החלב]:

שם. עז שדקרוה בין הצלעות סמוך לבטן ויצא פרש ונראה שהיה ניקב הכרס ועברו עליה יב"ח ויולדת מה דינה

שם. קורקבן שנמצא בו מחט בשעת אכילה וא"א להכיר אם ניקב מעל"ע [הג"ה. עי' ספר טוטו"ד סי' נ']:

שם. בדין זרע פשתן שנמצא דבוק בדקין מבחוץ ונקרש עליו מבחוץ ומזה מוכח שהוא מחיים מה דינו [הג"ה]. ע"ש דמוכח יש שם בציור השאלה. שכתב ציור השאלה בדקין של אווזא. ומפלפל שם דשמא ניקב רק הזפק והא אין זפק לאווזא עי' שפ"ד סי' מ"ט סס"ק ה'

שם. בהמה שבולעת וספק אם נשמט הקולית מה דין החלב [הג"ה] עי' מזה בשו"ת בית שלמה סי' ק"ה ובשו"ת טור האבן סי' מ"א ובטוטו"ד סי' כ"ד

יט חתול שהכה לתרנגולת על הכנפים [הג"ה] עי' או"ה כלל נ' סוף דין א' דדרוסה אוסר אף למטה מארכובה. ועי' זר זהב הנדפס על או"ה שם ועי' שפ"ד נ"ז ס"ק ל"ח. עד כאן ההג"ה

שם. טחול שניקרה ונסתפק המנקר אם ניקר היטב וכבר נתבשל מקצת מהטחול בענין דליכא ששים נגד החוטין

שם. דמזה נשמע דביצת נבילה שבורה שנתערבה בביצה כשרה שבורה ותיכף נזכר וזרק החלמון והחלבון ונסתפק אם נשאר מעט מביצת נבילה וכו'

כ לענין חלב טמא דאינו סותם

כא קיבה שמלחה בחלבה. מה דינו. שם. נסתפק אם ניכר הריש מעיא ונתבשל עם שאר בשר וכאותו ריש מעיא ליכא ששים נגד החלב וכ"נ ובתבשיל ליכא ס' נגד כל הריש מעיא

כב שברה הרבה ביצים ורואה ע"ד באחד מהן וזרקה החלמון שבו הדם והחלבון נשאר בתערובות מותר לכתחלה ללוש בהם קיכלי"ך [הג"ה. עי' משבצות סי' ס"ו ס"ק ה']

כג לענין דם שמלחו או שבשלו

כד חילוק בין דוחקא דסכינא בשוחט. דבר שיש בו צלולית אז נשחט ע"י הדוחקא משא"כ להפליט הבלוע אינו מפליט בלא רתיחה

כה עוברי דרכים שמולחין בשר וכורכין הבשר בבגד פשתן

כו אסור לצלות כבד בנייר דלא כט"ז בסי' ס"ה

כז בענין הדחה ראשונה

כח בשר ששהה ג"י בלא מליחה ומלחוהו והדיחוהו וצלאו אי רשאי לבשלו אח"כ

ל בשר תוך שיעור מליחה שנפל על הקרקע או לתוך כשא"מ והגביה מיד

לא הגיה כל"ע על הרמ"א בענין מליחה לענין איסור דם דהוי כחוש [הג"ה] יישוב לזה עפרמ"ג סס"י ק"ה בדין השני.

לב קורקבן של עוף שנמצא עם הפרש שבתוכו ובישלוהו אח"כ אם צריך ששים נגד הפרש [הג"ה. עי' שפ"ת בסי' תס"ז סס"ק ל"ח דיש שם ט"ס וצ"ל שם "נמצא הזפק עם התרנגולת ונתבשל יש לאסור]

לג מים שהוחזק בו תולעים אי מהני סינון

לד ידוע שהחומץ הוא מלא תולעים ונוהגין לאכלו עם ירק ולפת תי וגם נותנין אותו בתבשיל ולא שמענו שמיחו בזה חכמים. אך צריך ליזהר שלא לסננו דע"י סינון יהיה פירש ואסור

לה בענין מילבין בקמח שפירשו בדופני הכלי

לו קליפות מאראנצי"ן מתולעים במילבין מותר להניחם בתנור רותח מאוד שהמילבין ישרפו שם והוי כפן בעלמא

שם. שנים קנו קליפות מאראנצי"ן מתנות אחד ואחד בישלם בלא בדיקה והשני בדק ומצא באיזו חתיכות תולעים. אותן שכבר נתבשלו מותרין מכח ס"ס

לז מרקחת שנמצא מילבין תוך הכלי אם נמצא ג' יש לאסור ואם רק נמצא ב' יש להתיר

לח לחתוך לחם בסכין בשר לאכול בו גבינה נראה דמותר

לט מידי דבעי הדחה ואי אפשר להדיחו מה דינו

מ מה דין החתיכות שנמלחו עם טריפה ולא נגעו בהטריפה עצמה רק בהחתיכ' שנגעה בהטריפה. והיכי שיש לספוקי שמא נגעו גם בהטריפה

מא טפה של רוטב בשר שנפל על כלי שמבשלין בה טיי"ע או קאווע ואותו טיי"ע או קאווע ישתו מעורב בחלב מה דינו

מב קדירה עם תבשיל בשר לזמן העומדת על הכירה וזחל תחתיה חלב רותח

מג דגים או ירקות שנתבשלו בחלב ושירה לקערה של בשר מה דין התבשיל

ביתא

שיתנו בקערה זו [הג"ה. עי' דלתי תשובה סי' נ"ה ס"ק ז']
מד התותב כף של איסור אינו מפליט מהכף רק מהחלק שנתחב בהרוטב. אבל ממאכל יכול להפליט גם מהחלק שחוץ לרוטב
מה תחב בית יד של הכף מה דינו:
שם. תחב כף פרור שדרכו להשתמש בכולו אי אמרינן שמפליט מכולו וצריך ס' נגד כולו
שם. כלי שנאסר והגעיל מקצת וכישל באותו המקצת
מו קדירה בת יומו שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף בשר ב"י ויש ששים אפ"ה יש לאסור הכף [הג"ה. וכ"כ בח"ד סי' צד בביאורים ס"ק יו"ד]
מז תבשיל בשר שהרתיח לצאת חוץ לקדירה ולקח כף חלב ב"י ושאב מהתבשיל והחזיר לתוכו ועשה כן הרבה פעמים וליכא ששים בתבשיל רק פעם אחד נגד הכף. אך אם נצטרך ששים נגד כל תחיבה ותחיבה ליכא כל כך
מח דבר גוש שהניחו אותו בכלי וחתכוהו בסכין ונתערב הסכין בשאר סכינים אי דבר גוש בכ"ש דינו ככ"ר
מט עלין חמוצים שחתכו דק דק בסכין אקמעסע"ר שחתכו בו בשר ובצלים ואח"כ בישלו העלין אלו בחלב
נ בהא שכתב הכרו"פ דלא מהני טעימה לפת שנילוש בחלב
נא לש עיסה בחלב לא מהני לחלק בין הבע"ב או לעשות סימן אח"כ
נב אם אדם בריא רשאי לאכול מאכל איסור שלא כדרך הנאתו
נג בריה שנחסר אחד מרגליה בטל ממנה שם בריה
נד הנזהר מחדש ונתערב לו מעט יי"ש מתבואה חדשה ביי"ש של תבואה ישן
נה אי נפסל הבריה מאכילת אדם בטל ממנה שם בריה
נו באיזו ענין מותר להשתמש בכלי של איסור [הג"ה. עי' בפנים הספר כלל נ"ו]
נז תתאה טגן מקרר הכלי העליונה אף שהכלי מלובן הרבה והניחוהו על הלובן תיכף כשהוסר מהאש [הג"ה. עי' בפנים הספר כלל נז סעי' ח']
נח בפלוגתת המג"א עם הט"ז והש"ך אי בכדי שיתחיל להרתיח בציר ושומן מפליט מהכלי או דאינו מפליט מהכלי פחות ממעל"ע כדעת הט"ז והש"ך בסי' ס"ט. ולענין איסור שנכבש בכלי מעל"ע דאוסר הכלי בכולו ודלא כט"ז רס"י ק"ה שכתב דלא נאסרה הכלי רק כ"ק ומ"מ אם האיסור לא נכבש רק בחצי כלי לא נאסרה הכלי מה שחוץ לכבישה
נט מלחו בשר בחבית של עץ ועמד שם זמן רב ואח"כ כבשו בחבית לפת שקורין בעריקים ולקחו הראסיל שבשר מתמן ובשלו בקדירה חולבת
ס היתר שנכבש באיסור שמן אם נאסר כולו או אינו נאסר רק מה שמונח בציר

שם. בשר שנפל מקצתו בחלב ושכח ולא הדיח. וכן היתר שנפל לתוך ציר של איסור ורק מקצתו היה בתוך ציר אם אסור מה שלמעלה מן הציר
סב שיעור י"ב עשרונים הוא רוחב שמונה אמות ורבע אמה על אורך שמנה אמות ורבע אמה קרקעית התנור [הג"ה. עי' בפנים הספר כלל ס"ב]
סג אסור ליתן אוכלין בין מבושלים בין חיין תחת המטה ואפילו מחופין בברזל [הג"ה. ואם לא ישן תחת המטה ליכא שום איסור כ"כ הג' ר' משה נחום ירושלימסקי בשם התורת חיים על מסכת שבועות דף ע"ו ע"א ד"ה ריב"ל]
סד חיות ועופות טמאים אי מותר לעשות סחורה בהם
סה השואל כלים בחנות ישראל אם צריך להטבילן
סו יורה של מתכות גדולה שאי אפשר לטובלה מחמת גדולה מה תקנתה
סז **בענין מגע עכו"ם ביין. ודין אם** נתייחד היין בבית העכו"ם
סח חבית של יי"ש אי מותר ליתן לתוכו שאר משקין בקביעות בלא הכשר של מילוי ועירוי ג"י.
סט. ע. עא. בדין דברים השייכים לעכו"ם
עב חולה שיש בו סכנה ורפואתו בחתיכות דג טמא מונחת בעיסה והחולה בולעו כך בלא לעיסה. אם מותר לבולעו
עג בדבר שעושין לרפואה אם יש לחוש למראית עין
שם. חולה דתקיף ליה עלמא אי מותר להשקותו דבר אשר יכול להיות שיחיה עי"ז או ימית תיכף
עד אם מותר לאדם לנופף עליו במנוף (פאכער) מנייר לבוש וכיוצא בה שהוא תכשיט לנשים. וה"ה אם מותרת אשה לילך במקל כדרך אנשים
עה קיבל עליו ללמוד שיעור קבוע בכל יום ואם יעבור יתן קנס ועכשיו מתחרט כי רוצה ללמוד שיעורין אחרים
שם. איזו הוא כלאים דאורייתא ואיזו הוא דרבנן
שם. אי מותר להתעטף בשעטנז שלא יטנפו בגדיו בגשמים וכיוצא בהם ולא להנאות הגוף כלל
שם. לקחה רבע ליטרא שומן ומלחה כדין וכראותה שהוא מעט לקחה עוד רבע ליטרא ושכחה ולא מלחה ועשתה פשטיד"א מכל השומן ואפתה הפשטיד"א בערב שבת במחבת ואח"כ הטמינה אותה לשבת בקדירה והניחה בקדירה בשר ורוטב בענין שכנגד הרבע יש ששים בין הכל אך כיון שהפשטיד"א נ"נ שאין בה כדה ששים נגד השומן שלא נמלח ובשבת קודם אכילה נזכרה. מה דינו [הג"ה. ועי' יו"ד סי' ע"ה ש"ך ס"ק ח']
שם. מהגאון ר' חיים מבוראדנא בדין מסוכנת שפירכסה רק לאחר שחיטה

שער בית הנשים

א דין זמן הווסת
ב מענין הנ"ל
ג מענין הנ"ל ומדין שאסור לספירות לעצמו אם אירע לעצמו [illegible] בדין טבילה
ד אשה שאין לה ווסת ויש לה מכה וא"י אם מוציאה דם וראתה דם או שמצאה דם על הבדיקה אלא שאינה יודעת אם הוא מן המקור
ה אשה שבאתה לחכם ואמרה בדקתי א"ע בעד והיה עליו מראה לבן או ירוק ונאבד העד או שאמרה ראיתי כי מראה ונסתפקתי אם היה אדום או לא
ו נשים שמצוי אצלם למצוא בבדיקת העד כמין קורט שחור או אדום ויש מהן שאין העין שולט בהם מפני דקותם עד שא"א לבודקם ע"י מיעוך וכש"כ בפוטרין וגם אם נפרך ע"י מיעוך לפורן לחלקים דקין אם זה נקרא נימות או שרלוגס לומר שנימות היינו שיחזור להיות גלול כדם ממש
ז אשה שיש לה חולי המוציא דם מבית הריעי ובדקה בעד הבדוק ונגעה שם ונמצא דם על העד ואמרה שבשעת בדיקה הרגישה איזו הרגש בגופה לא הרגשת פתיחות המקור וגם לא הרגשת זיבת דבר לח רק הרגשת הגוף וקודם הבדיקה לא הרגישה שום הרגש אם נוכל לומר הרגשת העד היה והדם הוא מבית הריעי כיון שהוא תוך ימי וסתה
ח אם דם שנמצא ע"י בדיקה הוי נדה דאורייתא או לא
ט אם ודאי ראתה מגופה וברור לה שהיא בלא שום הרגשה ולא ע"י בדיקת עד או תשמיש. אם טמאה מה"ת או מדרבנן
י הא דקיי"ל דאוקי אשה בחזקת טהרה אם זה דוקא בימי טהרתה אבל בימי ליבונה כיון שעדיין היא בטומאתה אית לה חזקת טהרה או לא כלל
יא פחות מכגרים תולין בכנה אף תוך ג"י הראשונים ואין חילוק בין בכתם בין בעד שאינו בדוק לה ומצאה עליו פחות מכגרים אף שהוא ע"י בדיקה
יב אע"ג דע"י בדיקת עד הוי דאורייתא מ"מ אם יש לה מכה בגופה שמוציאה דם ונגעה בה תולה במכתה ואפילו אמרה שהרגישה איזו הרגש אנו אומרים דטעתה ובאמת הרגשת עד היא
יג אמנה שהרגישה בפתח המקור ובדקה ומצאה ליחה לבנה וגם מצאה דם כ"ע
יד מצאה דם על גב ידה. מהו
טו כתם שנמצא על בית יד נשים שמקצתו מקמטין אותו ותופרין הקמטים ומקצת ממנו הוא מקומט ואינו תפור ונמצא כתם על הקמטים

אם זה נתגבב כשיפין טיפין או נימא שמצטרפין לשיעורים [הג"ה. עי' בפנים הספר כלל קי"ג סעיף י"ט ובפ"ת ק"ל ס"ק כ']

טז הרגישה שיצא ממנה דבר לח ומצאה בכתונת נגד אותו מקום כתם גדול לבן ובתוכו כתם קטן אדום. מה דינה. אם הוא תוך ג"י

יז מרגשת כאב גדול אחר ההשתנה ואז כשבודקת א"ע מוצאת על העד דם וג"כ בתוך מי רגליה

יח מעוברת או מינקת והיא בחזקת טהרה ושמש בעלה כדרך תלי שנה ולא בדקה א"ע בכל הזמן ועכשיו בא בעלה אם צריכה ז"נ אך אם ראתה פעם אחת וכו'

שב כדין אשה שהתחילה למנות ז"נ ובתוך כך סברה שבעלה יבא למקום אחר ולכן הסיחה דעתה מלמנות צריכה לספור ז"נ מחדש

יט מילה תוך ארבעים יום לטבילתה על העד שלה כנה חיה. מה דינה

כ יש לה כאב באוזן וקשה לה לנקות הלוחה בפנים האוזן מותרת לטבול כך

כא שן תותבת או שריטות הנקבים של שיניה בשעוה או עופרת אם חוצץ בטבילה [הג"ה עי' ספר קסת סופרים ממהרש"ק דף כ"ד ע"ג ועקרי הד"ט סי' כ"ב סעי' ז' ושו"ת שואל ומשיב מהד"ק סי' כ"ז]

כב דין הרחקת חפיפה מן הטבילה

כג מלאה ימיה ללדת והמילדת בדקה אותה ואמרה כי לא נראה כלום מסימני לידה אם מותרת לבעלה

כד מקוה שיש בתחתיתה טיט ורפש והטובל בה משוקע בטיט עד קרסוליו

כה נחתך הגיד שלו ואשתו טוענת שאינו מוליד

כו אם יש היתר שתתייחד ישראלית עם עכו"ם בזה"ז שמעשיהן נתפרסם אשה בעל כרתה

כז אשה שבעלה בעיר באיזו ענין מותר להתייחד עמה

כח פתח פתוח לר"ה באיזו ענין אין בו משום ייחוד

כט הכרך לך בשנים מת ואשתו זקוקה ליבם קטן ואבי האשה אומר שהמת קטן היה כי כן נודע לו מפי אבי המת מה דינה של האשה

ל פלפול ארוך מענין הנ"ל

לא נשבע שלא ליתן גט ואם יתן יהיה הגט בטל ולא יהיה שום התרה לשבועתו כ"א עפ"י אביו ועבר ונתן גט ועתה יש מערערים שהגט פסול [הג"ה. מ"ש בד"ה תשובה וכו' דאל"כ למה לא תקנו מסדרי גיטין להתיר שבועה לכל מגרש וכו' ע"ש. עי' שלטי גבורים ריש פרק המגרש ובספר קב נקי דף ע"ז ע"ד ס"ק נ"ב כ"ד. ומה שכתב שם בד"ה אך צ"ע וכו אף שבתשובת ר"ן לא מצאתי טעם זה וכו' הנה טעם זה מבואר הוא בר"ן סי' מ"ג שהביאו הב"י באהע"ז סס"י קל"ד]

לב נתן גט ע"י שליח וקודם נתינת הגט נתפשר שיתנו לו תפלין ידועים והשליש התפלין ולאחר נתינת הגט כשלקחו התפלין טען שהטעו אותו בחפץ אחד שסבר שהוא טוב והחליפוהו בחפץ רע ומחמת זה רוצה לבטל הגט

לג נקרא בפ"כ יהודא ליב איך כותבין בהגט אם נכתוב יהודא לחוד או לכתוב יהודא המכונה ליב [הג"ה. עי' עיר גיבורים ליקוטי שמות שנו סעי' ת']

לד עגונה שהעידה אשה אחת שמת בעלה ונחלצה מיבמה ואח"כ בא ע"א ואמר כי ראה אותו חי

לה משוגעת שנתערבה עם אנשי חיל וקרוב לומר שנטמאה ונתרפאית אח"כ אי מותרת לבעלה ישראל. אי חשיב אונס או רצון

לו אשה שהרופאים אומרים שאם תתעבר תסתכן אי רשאית לשמש במוך

לז הנושא אשה שצריך לשמוח עמה שנה אחת מ"מ יכולה היא למחול [עי' בפנים הספר סוף כלל קכ"ט]

לח אחד שהיה חולה וחתכו לו רופא הגיד והעטרה נגובה קיים אלא שחסר ממנה מעט ומ"מ רוב היקפו קיים ונשא אשה. אם ב"ד מצווה להפרישו

שער משפטי צדק

ה' רבית

א מותר ללוות ברבית לצורך פיקוח נפש [עי' בפנים הספר כלל ק"ל סעי' ט']

ב ליתן שכר להיות ערב שלוף דוץ אסור [עי' בפנים הספר כלל קל"ב סי' א']

ג הלואת זהב בזהב [עי' בפנים הספר כלל קל"ב סעי' ט']

ד המשולחים שלוין מעות עבור בעליהם ונותנין שט"ח שלהם כיצד יתנהגו לעשות בהיתר [עי' בפנים הספר כלל קל"ב סעי' וא"ו]

ה היתר של זקוקין איך יכתבו השט"ח [עי' בפנים הספר כלל קל"ב סעי' י' י"א

ו רבית בהלואות עכו"ם [בפנים הספר כלל קל"ז]

ז רבית כלה בכלה [בפנים הספר כלל קל"ד]

ח שכר המתנת מעות [בפנים הספר כלל קל"ט סעי' י"ד]

ט י יא מענין רבית בעסק שותפות

יב מענין אם מותר ע"י זע"ה לשנות מצדקה לצדקה

ה' מילה שער רנה וישועה

שאלה. חתך מעור הערלה חתיך קטן ונתגלה העטרה ולאח"ז נראה שאינו מהול ואינו נראה רק ראש הגיד [עי' בפנים הספר כלל קמ"ט סעי' י"ז]

שער השמחה

א נהרגו כמה נפשות בחלל ופינוס מהם ויש לחוש שמא נבלע שם עוד רביעית דם או רבע עצמות או רקב אי חוששין לכהנים שלא יכנסו לשם. פלפול בזה בענין ס"ע ברה"ר ובענין ס"ס ובענין דבתלת זימני הו"ח ויש לחלק בין אתא מעלמא או היכי דמינייהו קא רבו

ב בגדי ההרוגים מלאים דם איך יתנהגו בהם ירפא שבר עמו ישראל

ג חלילת דלת או חלון אי חוצץ בפני הטומאה לענין כהן

דין אונן בפורי'
אבילות בפורים
מכרו לכתפים ועדיין לא נקבר וגם הוא הלך לביה"ק אי מותר בבשר ויין וכל המצות ועי' כלל קנג סי' ג ובפ"ת שמא ס"ק כא
שני שותפים בחנות ונקראת השותפות על שם האבל לא אמרינן במלאכה באחר דברים דמקצת יום הג' ככולו אל ליל טבילתה במוצש"ק וביום וא"ו עש"ק הוא יום שני לשבעה ימי אבילתה אי מותרת לחוף ביום ו' או תמתין בחפיפתה עד מוצש"ק שכבר כלו השבעה
אבילה שכבר עברו ו' ימים ולמחר יש לבעלה דבר נחוץ שצריך ליסע למרחקים אם מותר לשמש בליל ז' אם אמרינן מקצת לילה עולה למנין ז' עי' כלל קמא סי' ב ובפ"ת שלה סק"ה

ז שוחט דמתא ואין שם שו"ב אחר אם מותר לשחוט בימי אבלו ועשו"ת שבות יעקב ח"א סי' פו שכתב ג"כ כהחכ"א ועפ"ת סי' א ס"ק יב ובכאה"ט אהע"ז סי' קס"ע ס"ק מז
שם דה"ה בדבר האבד לאהרים עפ"ת שם ס"ק א וס"ק ב

ח אם מותר לילך לביה"כ להתפלל עי' לעיל כלל קסז סס"י ג ובפ"ת שלג ס"ק ב

ט מת שהוליאו אותו סמוך ליו"ט ונקבר אלא שהאבלים לא ידעו מתי נקבר עד יו"ט אם הרגל מבטל שבעה ודין הנקבר בערב שבת ולא ידע להם מתי נקבר עד שבת אי עולה ט יום הוא"ו ועי' לעיל כלל קסח סי' ס מש"ש בשם המנחת פתים

י דין הפסק בין קבר לקבר ולא מהני הפסק נסר ועפ"ת שסב סק"ג בשם השבות יעקב

יא מותר לכהן לכנוס לבית שיש שם מלבה מדבר שאינו מקבל טומאה שלקחוהו מקבר כדי לתקנו

יב בדין מלח שמלאו בו פעם אחת ומלח בו פעם שנית

יג בילה שיש בה טיפת דם שנתערב הר' בתרי ולשו בהם עיסה [כל"ל] ועי' סי' סו במשבלות ס"ק ה דגם הש"ך בל"ת יודה כאן להט"ז. ולפי"ז שאב לא קבית קוביתו על הבאה"ט

שם ואני כתבתי לעיל והוא בכלל כט סי' א ובבינת אדם סי' כב

יד וראי' לזה מברכות עי' לעיל כלל קנה סס"י לא [וצ"ל להגיה דדבריו כאן מקומן לקמן בקונטרס הנהגות חברה קדושה סי' ד] :

לוח המפתח מהקונטרס הנהגות חברה קדושה והאבל

אמר המחבר וכו' יש כאן ט"ס וכצ"ל ועי' במעב"י שהוא היה תלמיד הרמ"ע מפאנו והוא בעל בו"ת וכו' כצ"ל.

לדבר עם החולה שילוה לביתו ויאמר וידוי כהנוסח שכתב בכלל קנא סי' יב וסימן טז
איך יתנהגו בשעה שגוסס ואיזו מאמרים יאמרו ועי' כלל קנא סי' יט
הדלקת נרות בפני הגוסס ופותחין החלונות ומכרך כרוך דיין אמת בשם מלכות ועי' ש"ע או"ח סי' רכג בט"ז ומג"א ס"ק ד

ד חיוב גדול לשמור המת [צ"ל דכל הסימן יד שבקונטרס מלבת משה מקומו כאן]
ה שלא יעשה קשר בתכריכין
ו } ז } ענין הטהרה
ח מה שכל אחד מזה מים כהואה על המת הוא חוקת עכו"ם וראוי לבטלו ועפ"ת שנג ס"ק ד
ט מה שנותנין בידו געפאליך יש לבטל מנהגן עפ"ת הנ"ל סס"ק ד בשם הח"ס
י כמה צריך להפסיק בין קבר לקבר ועי' לעיל קונטרס מלבת משה סי' י
יא מת ביו"ט אי אסור לתתוך התכריכין כמ"ש בכלל קט כל"ל ועי' בשערי תשובה בא"ח תקכו
יב גלוהית מים ומפה צריכין לבטל מנהג זה
יג לאחר שנקבר נופלים על קברו וכו' :

כלל	סימן	שורה	
א	ח	ז	חסר. וצ"ל מסור יש פוסלין בתיעתו ועכשיו בעוה"ר נתפשט להם ההיתר ובתיעתם כשרה [ש"ע סי' ב] ועכשיו"פ שם בשם ת' רש"ל ולקמן כלל עא סי' ח
—	—	ה	וממכר: עפ"ת ס"ק ח
—	יא	—	צ"ל לקמן כלל נב סי' יב
ג	יד	א	והשוכרת: עי' מבגלית סי' יח ס"ק כ וס"ק ו
—	—	ד	וילתלת: עפ"ת ס"ק ה
—	ד	ח	סותר: עשפ"ד ס"ק ז וס"ק ח לתרץ זה
—	יא	טו	נהגו: עפ"ת ס"ק א
—	טו	א	צ"ל עופות הרבה ועשפ"ד ס"ק למד
—	—	ט	צ"ל איסורא קעביד
—	יב	ג	ויולדת: עפ"ת ס"ק ג
—	טז	ג	הרבה: עתב"ש ס"ק כד
—	—	ד	ואם: עשפ"ד ס"ק כא ומשבצות ס"ק ח
—	יז	ו	ניכר: עפ"ת ס"ק כב
—	יח	ג	לו סכין: עשפ"ד ס"ק כד
—	כ	ג	הלכנה: עשפ"ד ס"ק ב
—	—	ד	ונהרות: עתב"ש סעי' ח
—	יח	ג	מיוחד: עשפ"ד ס"ק כד
ד	ב	א	עוכר: עפ"ת ס"ק א ותב"ש סעי' יא
—	ג	א	נפל: עי' לבושי שרד לה"ש וכיד אפרים
—	—	ח	סימן: עפ"ת ס"ק ה
—	ד	ד	צ"ל לאכול לאחרון ועפ"ת ס"ק ג
—	ח	ד	צ"ל דקים להו"ל
—	—	ח	וצ"ל. עי' בינת א' שער או"ה סי' ה ופ"ת סי' יח ס"ק א
ו	ג	ד	צ"ל דאז יוצא
—	ו	ז	החלל: וגם רוב ספרי הטבעת תב"ש ופרמ"ג
—	—	א	הקנה: עי' כלל עז סי' טו
—	ז	ב	קנה: עי' משבצות סס"ק א
—	י	ב	או: שניקב צ"ל
ז	ב	י	נמי: עפ"ת כג ס"ק ואו
—	—	—	עמו: עי' ש"ע הרב ס"ק יב דבזה גם הט"ז מודה
—	—	יא	הפשב: והרב בס"ק הנ"ל היקל כעשב אפי' בעוף
—	—	יד	התוך: עשפ"ד ס"ק ח להקל אף בספק נתתך
—	—	כא	וצ"ל: עי' בלה"ע ס"ק ה ודעת ק' ס"ק יט
—	ג	יא	ולכן: עפ"ת ס"ק יוד
—	—	יג	ישראל: עפ"ת הנ"ל בשם הנו"ב
—	ד	א	במיעוט קמא צ"ל
—	—	ה	להחמיר: בש"ע הרב ס"ק כז היקל בהפ"מ ע"י בדיקות הושט
—	—	ח	על בדיקה: ר"ל בדיקות השער וקאי בתתך מקלת העור
—	—	ט	בעוף: וגדולי אחרונים מקילין ע"י בדיקות הכור בכל מיני עופות אף בילא דם ובפרט ע"י בדיקות הושט
—	—	יא	ואסור: ר"ל דחיישינן שיתרפא וימכרנו לישראל. ובש"ע סס"י נו מיירי בטריפות הניכר שלא יתרפא לעולם
—	ט	ג	בקתא כדי צ"ל
—	יד	כב	הלחי ומהכשר צ"ל
—	יז	ז	דלא כט"ז: ר"ל דכד"מ מטריף גם בנמלא מקלת מהטבעת ועי' ערוך השלחן שכתב עליו דלא דק דנוקלת טבעת הטריף כד"מ ולא מקלת טבעת
ח	ה	ט	ודבר דמדינא צ"ל
—	ו	ד	חרב שכתבנו צ"ל

דין טריפות הריאה ושאר טריפות

כלל	סימן	שורה	
ט	ו	ז	סעיף ב צ"ל
—	—	ה	גדול: עתב"ש
—	ח	ו	ט"ז ס"ק יג צ"ל

כלל	סימן	שורה	
ט	ל	א	כעוף: אבל שאר טריפות שוה עוף לבהמה
י	ז	א	תולעים: עי' כלל לח סי' למ"ד ולענין מכירה לנכרי עשו"ת הרב מהרש"ז סי' יד
—	—	ד	על הריאה: מעטילי"ס אין להתיר רק במקלתה בנקב [מהרי"א הלוי ח"ב סי' קט]
—	יז	ב	לא מצאתי: עשירש"י חולין נה ע"ב [תפא"י פ"ג דחולין משנה ב]
יב	ו	ג	דלפי"ז הי"ה. צ"ל
יג	יז	ד	אבל: עשו"ת עין יצחק סס"י ט אות ט ובשם אריה סי' ד
יד	י	ט	או שניקבה צ"ל
—	יג	יג	דשכית: עשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' נג במקום דשכיחי מותר לבעלים אין צלא לבדוק אח"ז כיון שיש מקילין בזה
—	טז	ו	לדעת הב"ח צ"ל
—	יז	ג	סתימה כלל צ"ל
—	—	ד	ס"ק ואו צ"ל
—	יט	ז	וכ"ל: וכ"כ בשפ"ד סי' מז ס"ק ג
—	—	טו	ומכל מקום: עי' עצ"ל סי' מז בסע"י ד
—	—	טז	כלל כ סי' יח צ"ע
—	כ	ד	מהודק צ"ל
—	כח	א	מלהטיל צ"ל
—	—	ז	מגוהרת צ"ל
—	—	יב	לה הספק צ"ל
—	—	יד	סי' נז צ"ל
—	ל	ח	בוודאי וכו' צ"ע דהא אף ספק דרוסה אסור אא"כ כשרוב הפוסקים מתירין אף באכילה [פרי עץ סי' נז ס"ק פא]
—	לג	ח	לא מצאתי שם: [עי' רמב"ם ה' ש"כ פע"ז הלכה ד]
טו	א	ב	כלל יד סי' לג צ"ל
—	—	ח	שביניהם אם אין בין נקב לנקב כמלא נקב. צ"ל
—	ב	ה	כש"ע סי' למד צ"ל
—	ד	ו	כפשיטות עפ"ת סי' ל ס"ק ב ודעת תורה ובית מאיר ונודע בשערים ובאר מים וערוך השלחן להקל בזה
—	ח	ג	שנרקב צ"ל
—	יב	ו	להכשיר וכ"כ בצ"ל החדש סי' כא וכנ"ל פסקי דינים סס"י לא
—	יד	ה	שכ"מ כתב צ"ל
—	יח	ג	מיובה: עשפ"ד ס"ק ט וש"ע הרב ס"ק ואו ותפא"י בפרק א"ע ומקדש מעט להורות כהט"ז
—	כ	ד	שבא לה צ"ל
—	—	ח	וצ"ל וכו' עפ"ת ס"ק ג ועי' דעת ק' רס"י נא בנתלקה על הקרת ולא ראו אופן הנפילה אף בנפלה פחות מיוד יש לחוש שמא נפלה כבת אחת ושלא מדעתה ובשו"ת דגל יהודא סי' טו חולק ע"ז
טז	ג	ג	שלועקת צ"ל
—	ה	ד	מחט בחלל צ"ל
—	ו	א	דוקא וכו' עפ"ת ס"ק ו
—	ט	ח	ואין חילוק וכו' עב"א סי' יג
—	י	יב	פ"ת בשם ת"ח צ"ל
—	ח	ג	והכרו"פ וכו' צ"ע עי' כרתי שם ס"ק יח
—	יג	א	ופק וכו' עי' משמרת ש' בחידושיו לסי' נג
—	טו	ג	הפר"ח יד צ"ל
יז	ח	א	כלל יד סס"י יט צ"ע
—	ז	ג	כהפסד וכו' עפ"ת ס"ק כ
—	ט	ז	וליתא טו צ"ל
—	יז	א	מחט: עי' לב"ש בחידושיו סי' כב
—	יג	א	קיימת צ"ל
—	יד	א	נשימה פפ"ת ס"ק ד
—	כג	ה	קורעה טז צ"ע

הערות והוספות ותיקונים

כלל	סימן	שורה	
יז	כה	ב	כשרה נ"ל
—	ל	א	דטריפה וכו' ובמשמרת שלום בחידושיו לסי' מב דין יב ולסימן מח דין ה' מכשיר אא"כ הגיע למסמוס ובשו"ת דגל יהודה סי' טו פרה שבית הרחם שלה יצא מקצתו לחוץ בולט ככובע ורצו אחר שנשחטה שבים השתן נתפח בלא מסמוס והכשיר כפשיטות
—	—	ד	כאכן וכו' עי' דעת ק' ומקדש מעט דבהיה בו מעט ליחה מר והכים שנס כשר
יח	א	ו	בקלה וכו' עפ"ת ס"ק ה ומשמרת ש' בת"ד דין ד
—	ד	ה	במשפנים וכו' עפ"ת ס"ק ואו
—	י	א	ניטלו נ"ל
—	—	ז	דלק"מ וכו' קדמו התב"ש בס"ק יא
—	יד	ח	וכלבד וכו' עי' הגהות רב"פ ועל"ל
—	—	—	וכמים זכים וכו' עי' משמרת ש' דה"ה במגותים ומרים או במראה דבש
—	—	י	בהמססה נ"ל
—	—	יב	שהפר"ת נ"ל
—	טו	ב	בכת דינה כלקתה נ"ל
—	—	ד	כשרה (ע"ז ס"ק ה' וש"ך ס"ק ז. ח.) נ"ל
—	טז	ז	בהמססה נ"ל
—	יז	ב	כדלעיל נ"ל
—	יח	ב	עי' משבצות ס"ק ח וכבר הגיהו בט"ז
—	כא	ז	כן נ"ל עשפ"ד סס"ק ח וכאה"ש ס"ק ואו וכל"י ס"ק יא ומשמרת שלום
—	כה	ב	מוצאין נ"ל
יט	א	א	שניטל וכו' על"ש בת"ד שלו וביד אפרים באם יש שנים
—	ג	א	עי' על"ל ודעת ק' דאעפ"י שגם האם נימוק ל"ת תרי קולי בהפ"מ
—	ד	ב	בניקב וכו' אבל בנתפח בלא מסמוס ורקבון כשר
—	—	ד	דס וכו' והתלב מותר. אחרונים: ובשותתות מ"ר ל"ת לשמא ניקב כים השתן ועפ"ת ס"ק ג' מהגו"ב
—	ו	ב	יכול להוציאה אלא ע"י נ"ל
—	—	ה	ל"ה סתימה: עי' ב"א שער או"ה סי' כ
—	ח	ו	פשוט. פתב"ש מו ססעי' ה דהוא אגודל במקום כרחב
—	—	ט	ודע וכו' וכ"כ בטוטו"ד תנינא סי' קנו
—	י	ה	הסכים הב"ח וכו"פ נ"ל
—	יד	ה	דגבי דקין וכו' עי' משבצות מו תחלת ס"ק ד
—	טו	יא	מרובה ש"ע סי' מז נ"ל
—	כא	א	בהמה וכו' עי' דעת תו' סי' לג ס"ק ד כנשאר מאכלה עומד בבית הבליעה ונשחטה תיכף ע"ש ובמהרש"ם ח"ב בסוף הספר בהערות ותיקונים שם להקל בזה
כ	ב	ג	מן תיבות ולהסוברים וכו' עד תחלת התיבות ואם היה נ"ל נדפסים באותיות רש"י
—	—	ח	אבל וכו' עפ"ת ס"ק א ובינת א' או"ה סי' ט ומשמרת ש' לסי' מא דין ה
—	ד	א	בכרס נ"ל
—	ח	ב	עורו נ"ל
—	יז	ד	כשרות. ופי' בינת א' שער או"ה סי' יז אות קטן כז מחט בקורקבן וספק אם עבר מפל"ע ובטוטו"ד תנינא סי' כ ועשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' נח במחט תחוב מכפנים ונמשך שביל לבן עד המקום שטבע עור התיצון לסיות מראה לבן ושוב עי"ז לא ניכר אם הגיע השביל עד לחוץ ולידד להקל בהפ"מ
—	כא	ג	סכנה: עי' באה"ע סי' מח ובפ"ת ס"ק ב ועי' מקדש מעט סס"י מה דבנמצא המים בשלפוחית לא חיישינן לסכנה
—	כב	א	הסני: וכ"כ הח"ס סי' כ והאחרונים

כלל	סימן	שורה	
כ	כה	א	נקלעת: עפ"ת מה ס"ק יד ועשו"ת מהרי"א הגוי ח"א סי' סג בהספיש המעיל לדקה
—	—	יג	התערובת: עטוטו"ד סי' כז. נ"ל התדש סי' מא
כא	ה	ב	מ"ס: עי' ל"ש בת"ד סי' כב לאסור אבל בטוטו"ד סי' קפ מיקל בהפ"מ
—	ו	ד	ע"י חולי ואם נ"ל
—	י	ג	כמבואר כלל טז סי' כג נ"ל
כג	א	ז	חוץ וכו' ולשבור שבה או אירתים ומשארין עם הבוכנא
כג	א	ו	כאורך נ"ל
—	—	יג	קרוב כפתות וכו' ר"ל שיש אגודל מצומצם (כגיון רב"ז)
—	—	יד	כאבד: עי' משבצות סס"י נג
—	ב	ד	ול"ע שהרי וכו' בעמודי אש כתב מישוב לזה ע"ב בדף סה ע"א
—	ג	ו	לסמוך ע"ז וכו' ובשו"ת מים חיים סי' יט ומקדש מעט סי' נג כ' דאין להקל
—	ז	א	הכנף: עפ"ת ס"ק ז באווזות שדוקרין תחת כנפיהן
—	יא	ג	וגאן נ"ל
—	יב	ד	אחת נ"ל
כד	ב	ב	ישבר וכו' ובלא נשבר כל העלס לשנים רק נשאר מיעוט קיים כתיב במקדש מעט נה ס"ק מח ובס' מנחת פתים סי' נה דלא תבוא נשבר ועפ"ת נה סס"ק יג
—	ג	כא	קטן וכו' וכן משמע מסתימת לשון רמ"א בגת הזכיר דכים נקב המיר עפי
—	ט	ה	המ"ב וכו' עי' כלל סג סי' טז ובינת א' בעל הקבוע סי' מו
—	יג	ג	רוב אחד מן נ"ל
—	—	ד	להתמיר (ש"ך סק"ו) נ"ל
—	—	ה	בהפ"מ עי' דעת תורה שמלדד ג"כ להקל
—	טו	ד	כמו מראה בלא"ס וכו' נ"ל
—	טז	ב	(סי' נג נ"ל
כה	ג	ב	מן תיבות ול"ע עד סוף הסימן הוא דיטל אחד
—	—	ה	אדס. עשפ"ד סס"י נז בשם הכנס"ג
—	יא	א	והוא עוף נ"ל
—	כח	א	שמת: עשפ"ד ס"ק כה ובלבושי שרד בת"ד ס"ק עא ופ"ת ס"ק ט. יוד
—	כט	ב	עלה וכו' עי' דעת תורה בספק אם נכנס בכלוב ונמצא בהבלוב נקטע ראש אחד דל"ע ובדעת קדושים ומקדש מעט הקילו בהפ"מ. וע"ש ובערוגת הבושם דף מט תחלת ע"א כים מקום אחד פתוח שיכול הדורס לכנוס לשם יש להקל בנמצא בתוכו נקטע ראש אחד
כו	ח	ג	אמדה נ"ל
—	י	א	בהמה או עוף תברו אם לא הלכה ד"א כיעוד יפה טריפה כ"כ בס' חיים וברכה דף מו
כז	ו	ג	כלל כג נ"ל
—	—	ד	כמבואר בכלל כד סי' ג נ"ל
—	—	ה	בסי' נה ס"ק יא נ"ל
—	—	ו	ובסי' סב סס"ק ג יש ט"ס ול"ל ובס"ש בסי' נה וכו' כנ"ל
—	—	ז	מהשבר ולמטה נ"ל
—	—	י	לכן נ"ל
—	—	יג	דשמא נ"ל
—	יב	א	ישראלים נ"ל
כח	ב	ו	בגיד הנשה: עשו"ת עין יצחק חיו"ד סי' ג ועדות ביהוסף סי' לב ליישב המנהג שאין מנקרין הגיד ושאר הגידין שאיסורן משום דם
—	ג	ה	אינו תותב נ"ל
—	—	ב	להנית וכו' עשפ"ד סד ס"ק י
—	יז	ו	לנקר נ"ל

כלל	סימן	שורה	
כט	ב	א	טעמת דם: ר"ל אדום או שחור אבל כמראה סובין כשר (אחרונים). ובנמצא ב' חלמונים בביצה ועל אחד ט"ד סדי תבוא בכל הביצה
—	ז	ג	מה שנדפס כב באותיות גדולות הוא ט"ס ומקומו בסימן ח' שורה וא"ו
—	—	טו	ספק גמור: בין בחלמון ובין בחלבון ודלא כהל"ש וכ"כ האחרונים
—	ח	ב	הט"ז והש"ך: עט"ז ס"ק ד וש"ך סס"ק א ובמנ"י כלל נא רס"ק ח. וי"ל דכוונת הט"ז והש"ך דם ריקום
—	—	י	מותר וכו' עב"א סי' כב ומשבצות סימן סו ס"ק ה
—	—	יב	נטילה: עי' כלל מז סי' ב. ואולי ס"ל דטיפת דם בלים ל"ח דבר מופשט
—	—	יג	שמכינן וכו' וכ"פ בעל"ל ק"ב בסעי' ב
—	י	ה	האופה ל"ל
—	יב	א	בלים: עי' אחרונים ביצה בתרנגולת שחיטה ... בה ט"ד זורק הדם ואוכל השאר

הלכות מליחה

כלל	סימן	שורה	
ל	א	ב	דקיי"ל: עי' בינת א' סי' ל
—	—	ג	סי' טז ל"ל
—	ב	ד	שיתרכך: אבל מים קרים מטרשי לה עפ"ת ס"ק א
—	ג	ד	ללו"ג. ללו"ש ואורחים ולתולה
—	ח	ג	לירוף: עפמ"ד סי' סט ס"ק יא ובסי' סח ס"ק לא: ובחוות ד' ס"ק יוד
—	—	ח	התגור: עפמ"ד סס"ק יב ומשבצות לד ס"ק יג וחוות ד' רס"י עו ופ"ת סח ס"ק א
—	ו	ב	דתוק: עי' משבצות ס"ק ה ותחת תיבות כ"פ ל"ל ב' פעמים עי' גליון רמ"א ובכ"ת
—	ז	ב	ידיקנו: עפמ"ד ס"ק יח
—	ט	ב	בדיעבד: שבכר נתבשל ועי' משמרת ש' בח"ד לסי' סט דאף במסופק אם הודח קודם שיעור מיל ונתבשל אפשר דיש להקל בהפ"מ וללו"ש
—	יא	ב	ס"ק מ' ל"ל
—	—	ג	סימן יב ל"ל
לא	ב	ד	בסי' א
—	ג	ב	... עי' כלל לג סי' יוד וכתב בסולת למנחה כ... טו דין טו לחתוך לכתחלה גם ראשי הצפרנים בעופות ובדיעבד שרי
—	—	—	ואין וכו' עי' הלכות קטנות ח"ב סי' רלג דהאמר של רגלי הכבש מעכב
—	ו	יב	בקדירה עפ"ת עג ס"ק ג ומשמרת ש' סס"י עו
—	ז	א	בגייר: עפ"ת עג סס"ק א
—	יג	ה	העיד הב"י: ר"ל הב"י בסי' פז הובא ברמ"א עה סעי' א דבלא נגמר כל החלמון מותר למולחו עם בשר
—	יד	יג	לקמן כלל לה ל"ל
לב	ז	ב	דכתבו ל"ל
—	—	יג	סי' כג ל"ל
—	יד	יא	סימן ל אות מה ל"ל
—	—	טו	סי' לב ל"ל
—	טז	ו	הגיר סי' סט ש"ך ס"ק עה ל"ל
—	יז	ג	מותר סס"י ע' ל"ל
—	ט	א	ג' ימים: עי' כלל לד סי' כד ופ"ת ס"ק כא
—	—	ו	להשהות עפ"ת ס"ק ט ובכלל לד סי' יג מהכרו"פ
—	יב	א	ג"י: עפ"ת ס"ק ואו בשהם ג"י בקרת
—	—	ו	סד"ר: ר"ל דהספק הוא על התערובת אם נתערב כאן איסור א"כ נולד הספק בדרבנן (ל"ל סי' מג ט"ז רס"י קיא וש"ך בדיני ס"ס אות יס)
—	טו	ד	אבל וכו': ומשמרת ש' על השפ"ד סי' סט ס"ק עד כתב דאין להורות כן
לב	יט	ז	יבכר ל"ל
—	לב	ז	אבל וכו' וה"ה בכלי שנמלא פליו טריפה עי' כלל נז סי' יג
לג	ג	ז	ובזה וכו' בסי' א ל"ל
לד	ו	ג	טו כ"ג ולריך ל"ל
—	—	יא	הבינותי וכו' משכחת לה בלא פתחו הפוף ונמלח כלא סלב עי' משמרת ש' בשפ"ד עב ס"ק ה
—	ז	ג	ול"ע וכו' י"ל דכאן דם שבשלו והתם איסור תורה
—	—	ד	ס"ק י"ב ל"ל
—	יב	א	ואם: עפמ"ד עג יוד וסס"ק יד ובח"ד ס"ק ה ופ"ת ס"ק ד
—	—	ז	מנ"י: עי' משבצות עג סס"ק א וח"ד ס"ק ח בחולקים בזה
—	כב	יג	כמ"כ סימן ל"ל
לז	א	א	(סי' פא) ל"ל
—	ב	ח	מותר עפ"ת בינא החלב מעורב בדם
—	ג	ד	כלל סד סימן ל"ל
—	—	ה	סי' פא ל"ל
לח	ג	ג	אבל עם המבקין ל"ל
—	ד	א	זבובים עפמ"ד ס"ק י ובסוף הסימן ועפמו"א באר מבה דף קלג ע"ב בזבובים בבארות וא"א לסנן דהמיקל בבעה"ד יש לו פ"מ לסמוך
—	ז	ב	בנקבים ל"ל
—	כב	טז	ועי' בח"א כלל קכא בנ"א שם סי' יז ובי"א א' משער השמחה סי' א ל"ל ועפ"ת פד ס"ק ז
—	כג	ד	ומלאתי וכו' עפמ"ד ס"ק לו והגהות מהרש"ק שם
—	כד	א	לטוחנן וכו' נראה אין לטוחנן ולסמוך על ראות עין במגדיל הראות (מיקראסקאפ) טוטו"ד תניא בהשמטות סי' נג
—	כו	א	שניהוו. ר"ל ובטל תיבות נריה בכלל נג סי' ג
—	ל	ב	בהכילה עשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' סה מש"ו"לי"ס בסמפוני כבד ויש שם ליחה נפופה אין בזה שום לד היתר ועי' כלל יוד סי' ז
לט	ד	א	מדרבנן עפמ"ד ס"ק כא
—	ה	ה	כלל נג ל"ל ועפ"ת קי ס"ק א
—	ז	א	מעלמה עפמ"ד פ"ו ס"ק יג
—	ה	א	בקליפתה. עמש"ז פו ס"ק ט ד"ה ודע ומג"א תקיג ס"ק ז ובפרמ"ג שם
—	—	ד	לבעלה ל"ל

הלכות בב"ח

כלל	סימן	שורה	
מ	א	ו	וטיגון וכ"פ ביד יהודה ובדי תמד נמסקי דינים מערכת ט אות כו
—	ב	א	ליתנו לעכו"ם או אפי' ל"ל
—	ו	ו	המתמלה ל"ל
—	ז	ד	ניתז ל"ל
מא	יג	א	המנהג ל"ל
—	יד	ב	לד. סי' טו ל"ל
מב	ב	ד	הדחה או ל"ל
מג	א	ה	לעולם ל"ל באותיות גדולות
—	ה	א	מליח: עי' דע"ת בסוף הספר ממש בנפל כד חלב על בני מעים המונחין במליחתן ובספרי מהרש"ם ח"ב סי' יא בהמית נרות חלב פל מלח
—	ו	א	כלל ס' ל"ל
—	ח	ו	התפל ל"ל
—	—	יא	ממש כחלב ל"ל
—	יד	ד	ס"ק ח ל"ל
—	יז	יא	בתיבות חיי א' ל"ל
מה	ז	ו	ואסרו ל"ל
—	ח	ה	לסותטו: ועי' כלל נא סי' כד

כלל	סימן	שורה	
מד	י	א	קודם (עי' בינת א' סי' נח) נ"ל
—	יא	ג	כט"ז שכ נ"ל
—	יב	ד	סי' לד נ"ל
—	—	ז	כתבנו נ"ל
—	—	י	סי' תמז נ"ל
—	טו	א	ולאו וכו' עי' כלל לד סי' ז ובחוו"ת ד' לב בחי' ס"ק ט וביאורים ס"ק ח
—	טז	ד	וי"א וכו': עשפ"ד כב ס"ק י וראוי בהדש וכו' ובסי' קא ס"ק ולא ומ"ז לב ס"ק ט
—	יז	ג	ס"ק ח נ"ל
—	יח	יב	הנפלה נ"ל
מה	א	ח	אסורה: עפ"ת לב ס"ק ג דלא יתלואם מים וירתיחה ל"ת שנעלה
—	ג	ג	תנא ובינת א' סי' מח נ"ל
—	—	ה	לכתחלה וכו' והמנהג להקל אחר מעל"ע
—	ד	יא	דסט"ז וכו' עי' ח"ד בחי' ס"ק כב ומשבצות ש' במשבצות ס"ק כד
—	יד	ג	נגד וכו' עי' ט"ז ס"ק כה וח"ד ס"ק כד ובסי' לא ס"ק ואו ובסי' קה סס"ק יב ובס' עמודי אש דף מד ע"ת דדבר לא נ"ס הוכשר
—	יז	ד	לנו"ג עי' לבושי ש' בח"ד ס"ק קלה
—	יח	ג	היה ס': ור"ל דגם הכלי מותר דשמא אינו מפעפע ושמא לא הגיע וכו' ועי' דעת תורה בסוף הספר
—	יט	ד	והמנ"י וכו' עי' משבצות לא ס"ק ט ולב כה ושפ"ד קו ס"ק ב
—	—	ח	ובתי וכו' עי' חכמת שלמה סי' לב שפי' ז נבלע איסור בשמרטוט ונגע בקדירה הוי כבתי קדירות שנגעו זב"ז
—	כ	ח	נטל"פ עי' גליון רע"א בסי' לב
—	כא	ב	דלטעום וכו' עי' כלל נז סי' א וכלל מו סי' א ובנשמת א' ה"פ סי' כב ומתה"ש תנא ס"ק מ ומשבצות רס"י פו
[illegible]	ו	ג	שתתב וכו' עי' כלל נב סי' ה ושפ"ד לד ס"ק א' ז'
—	—	ה	ודלא וכו' עפ"ת ס"ק א
—	—	ט	ובב"א סי' מד נ"ל
—	—	יג	תיבות מ"ד באותיות גדולות ס"ם וצ"ל מ"ס
—	—	י	כרור וכו' אבל בברי לה נאמנת אף שאין היכר על הכף ס"ת מהגו"כ ובתנס הגיס בדבריו
—	ז	ח	ב' פעמים נ"ל
—	—	—	ודלא נ"ל
—	—	ט	אחר נ"ל ועי' יד יהודה דף קיג ע"ד מדין זה
—	—	טז	שיעור וכו' עפ"ת לה ס"ק א
—	—	יט	לקדירה שני נ"ל
—	ח	א	הכף וכו' עי' משבצות ס"ק ג ירא לי וכו' אין להקל ע"ש והאחרונים מקילין מטעם ס"ס
—	—	ד	אפשי וכו' עי' חי' רעק"א ל"ד על הש"ך שבס"ק יוד ובח"ד ביאורים ס"ק ואו ובית מאיר להקל בהפ"מ כהכ"א
—	—	—	וה"ה וכו' נשמט ע"י המדפיס שו"ת שלמה הנדפס בדפוס שטעטין סי' מז בבינת א' המתחלת שאלה. כתב השבועות וכו'
—	—	ט	ואח"כ וכו' עי' משבצות לד. ג. ד.
—	—	י	ערבית והיה ס' נ"ל
—	—	—	בשר ואין ס' נ"ל
—	—	יב	הכל ר"ל ונעשה כף בשר לבד
—	—	יג	אסור עפ"ת לד ס"ק ואו בשם הח"ס
—	ט	ח	שפי' ה נ"ל
—	—	ז	תיבות מ"ה שבאותיות גדולות ס"ם וצ"ל מ"ו
—	—	—	הכף וכו' משפ"ד לד. ח. ובח"ד ס"ק יוד
—	—	—	כלל מח שסי' יא בפיגול נ"ל ועי' משבצות לד ס"ק ז
—	יא	ו	תיבות מ"ו באותיות גדולות ס"ם וצ"ל מג

כלל	סימן	שורה	
מז	ג	ב	תיבות מ"ו באותיות גדולות ס"ם וצ"ל מ"ח
מח	א	יב	ימתין נ"ל
—	—	יד	וליתא וכו' עי' משבצות שס"ק ה
—	ב	ג	אסור וכו' עי' משבצות לו. ב וש"ת שם ס"ק ד
—	—	ט	במת[illegible] נ"ל
—	—	י	אם נ"ל
—	—	יג	ובש"ך שם ובכלל נה סי' ט נ"ל
—	ח	י	בחלפות נ"ל
—	ד	א	ותתב טו כף נ"ל
—	[illegible]	יא	ויש ס' עי' כלל מו סי' ט
—	—	[illegible]	והפרמ"ג וכו' עי' משבצות לד שס"ק ט
—	[illegible]	[illegible]	ומפיגין וכו' עשפ"ד לה ס"ק לגרף זא ומשבצות תסו ס"ק יו ובלב"ש ח"ד ס"ק קנא
—	ט	[illegible]	ואע"ג וכו' עי' ח"ד לו ביאורים ס"ק ו ובסי' קג ביאורים ט ובמחה"ש תנא ס"ק לו [illegible] בזה דברי הש"ך
—	—	כא	[illegible] וכו' עי' נשמת א' ה"פ סי' כג
מט	א	ד	[illegible]גון נ"ל עי' משבצות לו. ט קג ואו קודם ד"ה עוד ובח"ד קג ביאורים ט דדבר חריף שבלע נ"ט בנ"ט גם בדבר אחר אינו מבליע רק טעם קלוש
—	ג	ו	ביטול וכו' ול"ע. עשפ"ד שס"ק ט ובפתיחה למליחה בד"ה ועתה ותר ע"א בסי' לב בש"ך ס"ק טו
—	ד	ו	אב"י וכו' עי' אליהו רבה תמז ס"ק כא. כד. לא. ובית מאיר בסי' לו ובינת א' סי' מט בד"ה עוד התמיר וכו' דיש מקום להקל בנ"ט בנ"ט ואב"י ועי' משבצות לו ס"ק י
—	ז	ד	אפי' עשפ"ד ס"ק ב בשם פר"ת ובו"ש
—	—	ה	סי' ב' וסי' מט
—	ח	ד	תיבות מה באותיות גדולות ט"ס וצ"ל מט
—	ט	ד	(מערי"ן) וכל מיני מתיקה (שפ"ד)
—	י	ו	ס"א וא"ר נ"ל
—	יא	ד	בשר: עי' משבצות ג' דאסור מדינא ובכלי איסור הוי דיעבד
נ	א	י	נ"ט בנ"ט עי' באר יצחק דלא כמ"ש בח"ד סס"י צ לענין נ"ט בנ"ט בשעת ביטול
—	—	יא	עכרו"ם: ועי' משבצות ס"ק ב ופ"ת ס"ק ד
—	ג	א	לבדו. ובנתערב באחרים בטל ברוב ול"ס איסור מחמת עצמו ודלא כהלב"ש בח"ד ס"ק מא [מהרי"א הלוי ח"א דף נו ע"ד]
—	ה	ד	ימשח נ"ל
—	ז	ג	ומנ"י נ"ל ועי' משמרת ש' במשבצות ס"ק א בכלי פאריוו"ע שמקבלין בו מים ומשתמשין המים לפעמים לבשר ופעמים לחלב ואח"כ זב תחתיו חלב או רוטב מה דינו

הלכות תערובת

כלל	סימן	שורה	
נא	ד	יב	כל שההיתר נ"ל
—	ח	ה	באו"ס נ"ל
—	ז	ו	ססע"י ד נ"ל
—	יב	א	היינו דוקא בענין שכתבנו בסי' ט שא"א בשום ענין שיטעום טעם איסור אבל אם נתערב מבשא"מ שאינו מכירו אך כשיאכל אותו ירגיש בטעם שהוא של איסור בצ"ל
—	—	ג	תיבות „אבל" נמחק
—	—	ד	אך כשיאכל אותו ירגיש: נמחק
—	—	ו	סי' קו לדעת ר"ב משמע כבן לב נ"ל
—	יד	ב	ס"ק ז נ"ל
—	טו	ט	נ"ע וכו' עשפ"ד לא ס"ק ח ובח"ד שס"ק ד
—	יז	ח	להשליך: ואז גם להרשב"א מותר לאוכלם בב"א אף לאדם אחד (ערוך השלחן) ובספק ס"ל להשליך אחרונים ועי' ש"ך סי' סט שס"ק נה בתשמרת בגאונים א"ל להשליך ול"ע

כלל	סימן	שורה	
נא	יח	ו	ואינו מוכרח נ"ל
—	כ	א	בקדירה אחת נ"ל
—	—	ה	בכ"א סי' כב נ"ל
—	כב	א	בלימים וכו' עפמ"ד פו ס"ק ט
—	—	ב	קאי נ"ל
—	—	ג	וכלל נט נ"ל
—	כד	א	לא בלא: ומה"ט דחה המג"א בסי' תנח להעולת שבת וכ"כ ביד יוסף סי' עח
-	-	ה	יכריע. ועי' כלל מד סי' ח
נב	א	א	אסרה וכו' עי' ביאת א' סי' נב
—	ג	יב	דליכא נ"ל
—	---	יט	שנפתת נ"ל
—	ו	א	אסיר וכו' וסכנה מותר לבטל פ"ת קטו. ג. ואיכן מש ע"כ כי הוי לכו גילוייא
-	ז	ד	תיכת או. נמחק
—	—	ז	ובמקום באסור לו נ"ל
נג	ג	י	בריה וכן נ"ל
—	ד	ב	אוסר וכו' עי' משבצות תמז ס"ק א בשכבר נמלח מדמו
—	—	ג	נימות הגיד נ"ל
—	ח	א	אפשר: עפמ"ד ק ס"ק ז ויזד
—	ז	ג	בנו"כ. ועפ"ת ס"ק ג. וסיינו בלכיכות גדולות. דקטנות אין מכבדין בהאת עי' לקמן סס"י יא
—	ט	ד	ראוי וכו' עב"א שער הקבוע סי' מז
—	י	א	בהר וכו' בלב אריה על חולין מט דריאה ל"ה ר"ל ועפמ"ד קי. יג
—	—	ג	סס"ק א ועפמ"ד קא. יב
—	יא	א	וי"א וכו' וכ"פ האחרונים
—	יב	א	קורקבן נ"ל
—	טז	א	עי' לעיל וכו' ועפמ"ד קי. א
—	יט	יג	כמ"א ס"ק ד נ"ל וביו"ע בי יש להתיר התערובת לצורך יו"ט ש"ע הרב שם בקו"א ס"ק כ:
—	כא	ד	לתוואה. עי' ח"ד קב ס"ק ג ומשבצות רס"י ק בענין חזואה בש"א
—	---	יח	טעמו וכו' וכש"ע הרב הנ"ל סס"ק ג כתב דטעמו בטל
—	כג	ב	איסור וכו' וכלי חלב בין כלים בשר עפמ"ד ס"ק ח ובח"ד
—	כו	ב	לאחרים: ומ"מ להם הוי דשיל"מ: ח"ד.
—	כח	ו	תבואה. עפמ"ת קב ס"ק א ומשבצות יג בקושיתם על הג' מו"ה יו"ט
—	ל	א	אע"ג וכו' עי' ש"ע הרב הנ"ל ס"ק ג דבכה"ג לא בטל
—	לג	יד	אבל וכו' עי' תרע"א בספי' ב ובהגהותיו על הח"ד פו בהורים ג דל"ם ליס כן
—	לט	א	כל המשקין נ"ל
נד	ב	ה	נסרחו עב"א סי' נה נו ובפ"ת ק ס"ק ג
—	י	ד	נקרא סנוק נ"ל
—	יא	ג	כיון דהפתא נ"ל
—	יד	ו	ברף נ"ל
נה	א	ח	ובש"ך ס"ק טו נ"ל
—	ב	ז	סימן תמז נ"ל
—	—	—	דאא"כ וכו' עב"א שער או"ה סי' ס' ומשבצות קג והו קודם ד"ה עוד וח"ד שם סס"ק ט ומשבצות ט. ט.
—	ד	ד	דייסון נ"ל
—	—	יז	בכ"ח נ"ל
—	ה	ב	ס"ם וכו' אין ר"ל תורת ס"ם גמור ועי' משבצות לה. יד. שהביא זאת מהמנ"י פ"ם ובסולת למנחה כלל סו דין א' ועפמ"ז קטב מ"ש בבורה ב' ודומה לזה וכו'
—	ח	ד	לס"ם ועי' ב"א שער הקבוע סי' נב
נו	א	ז	בשימה נ"ל
—	—	יג	יג"ל דאם וכו' עי' משבצות לא ס"ק ג

כלל	סימן	שורה	
נו	ב	ט	מקילין וכו' במנחת פתים נו בשם ספר יעשה דאין הדוחקא מפליט ילא מבליע לבטעלר כ"א עי' דיכה במכתשת
—	ד	ג	משתמש נ"ל
נז	ג	ב	אבל וכו' עי' חיי א' כלל קכה סי' יט ומקור חיים תנא ס"ק יוד דהמג"א מיירי דהאיסור כתוש יודה לו הש"ך ועפ"ת קס יג
—	ה	א	כ"ק ש"ך קס. ז. יוד נ"ל
—	ה	א	טולו היינו בכלי חרס עפ"י סס ש"ך ס"ק כא
—	—	ב	כדלעיל סי' ד נ"ל
—	—	ג	שהניח וכו' עי' מש"ז לד סס"ק א ובפמ"ד שם סס"ק ג
—	יא	א	נגד כולו עמש"ז רס"י קה ופרמ"ג או"ח הנהגות או"ב סדר ב' דאין כל הכלים שוין בזה
—	טז	ב	נתובת עמש"ז ססי' סח בד"ה. ואכתי
—	—	א	ול"ע: ועי' כלל נט סס"י ב
נח	א	ד	שגג. קדמו במש"ז קה ס"ק ג
—	—	ז	אינו לא נ"ל
—	—	י	כאיסור שמן וכו' עפמ"ד ס"ק א ודבר שנתבשל אי חוזר ופולט ע"י כבוש עי' שפ"ת תמז ס"ק יב ופ"ת קו ב. ולענין אי חי בולע ופולט עפ"ת קד ג ובאחרונים
—	ב	א	ממעל"ע נ"ל
—	—	ג	ל"ע. עי' מש"ז קה ס"ק ב בד"ה וראיתי
—	ג	ב	כדי וכו' יהוא שיעור מיל. אחרונים
—	—	ד	חומץ גרוע נ"ל
—	—	ט	כולו מה נ"ל
—	ד	י	מסופק: עי' יד אברהם כמסופק אם נכבש כלל הוי ס"ם דשמא לא נכבש ושמא ל"ש כשיעור
	ה	ב	ולכן וכו' ואסור לבשלו אח"כ אחרונים
—	ז	י	שמא לא נ"ל
—	ט	ג	בסי' ואו נ"ל
—	—	ד	דסבירא נ"ל
—	י	ג	בכלל סח נ"ל
נט	א	ג	שכריסו. עפרמ"ג סי' סח: בדין כרחשן ופ"ת קה ס"ק ואו ועבו"ת מהרש"ם קא בשן תותבת ובותה חלב רותח ואח"כ רוטב רותח אין קפידא ולענין פסח יעבה פליו רותחין מכ"ר בפר"פ ובשדי ח' תמ"ל סי' ד להקל בשפשוף היטב
—	—	ח	ואם היה נ"ל
—	—	ו	לכלי: עפמ"ד ס"ק. ס
—	ב	ג	כדלעיל כלל מה נ"ל
—	ג	ד	כזה הענין נ"ל
—	—	ו	דין כ"ש והפרמ"ג כתב דהוא ספיקא דדינא ע"ש ובפמ"ד לד ס"ק ח
—	ד	ה	לא משמע וכו' עמש"ז נה סס"ק יב ובפמ"ד סי' סה סס"ק כו ובסי' תנא א"א ס"ק ב שדין זה בל"ע
	ה	ב	אבל וכו' עמש"ז ס"ק ואו
—	ו	א	הפסד וכו' ובאיסור דרבנן או בשיעור דרבנן מותר אף בלי הפסד. אחרונים
ס	א	א	שהניחו נ"ל
—	ג	ו	שאני הכא נ"ל
—	ד	ט	האסור נ"ל
—	ט	ד	הלב. עפמ"ד קה. טז
—	י	א	מונח עליו עפ"ת קה ס"ק ח אם סילק מיד וכו' וכיס עוד לד יש לסמוך ע"ו [מהרש"ם]
—	יב	ז	לסמוך וכו' ועי' ב"א סי' מח ופרמ"ג תנא א"א ס"ק לח ובפ"ת לד. ו
סא	ג	ה	מעל"ם ש"ך ס"ק ב נ"ע
---	ד	א	נ"ל וכו' ל"ע דכן הוא לכאורה בתו"ח וכ"מ משמעות הד"א

כלל	סימן	שורה	
סב	ג	ג	קטן מותר נ"ל
—	ד	ג	הים ר אסור נ"ל
—	ה	ד	מבה עי' כרתי ס"ק יא והו"ס כלל לט
—	—	ה	בסיתר מליף עי' חיי א' כלל קכ ספ"י יח ומאכלות קח ס"ק ו ד"ה נסתפקתי
—	—	י	המכוסים עבפ"ד קח. יג ובה"ד גם ס"ק ח
—	ח	ב	לחלב כל זמן נ"ל
—	יא	ד	והקריבהו נ"ל
—	יב	ג	יתום וכו' ועפ"ת לב ס"ק ז
סג	יא	יג	וכ"ל וכו' עבפ"ד קי בס"ק א ובו"ת הרב בש"ע שלו ת"ד רס"י יז בכתבו כן
—	טז	ט	בנים: ועב"ח שער הקבוע סי' מז
—	יט	ב	הנגעים במה נ"ל
—	כב	ה	ואכר המדולדל נ"ל
—	—	ו	בסי' סג נ"ל
—	כד	ב	ועי' ב"א בכללי נ"ל
—	כה	א	חד בחד נ"ל
—	—	ג	ב"ך סי' כא והיינו נ"ל
—	כו	ג	כעוגם נ"ל
—	לא	א	הסור הוא אסיר נ"ל
—	לג	ד	ספק פגימה. בענין שאינו ספק חסרון ידיעה כגון שאין בה הגירת לפוטן דהוא ספק פלוגתא או שאין הסכין לפנינו ועד א' אומר שהיה פגום ואחד אומר שלא היה פגום ועי' ב"ך בדיני ס"ס לב ופרמ"ג שם וערוגת הבושם בשו"ת שם דף קפא ע"א
—	לד	ב	סי' נה נ"ל
—	לו	ג	סי' נד נ"ל
סד	ב	ד	סי' מו נ"ל
—	ג	ז	גם על זה
—	יג	ג	אחת מהן וא"י נ"ל ותיבות נפל נמחק

מאכלי עכו"ם

כלל	סימן	שורה	
סה	ב	ב	מפלטר עכו"ם נ"ל
—	ד	ג	וכ"ל וכו' עפ"ת קיב. וא
—	ה	ג	נהיכר נ"ל
—	ו	א	קיסם נ"ל
—	—	ג	נמכור לעכו"ם נ"ל
—	—	ד	אותו לחתיכות נ"ל
סו	ב	ב	אם בישלו נ"ל
—	ג	ז	אותן בתאוה נ"ל
—	ד	ב	וכ"ל דפירי וכו' ובערוך השלחן נסתפק בזה
—	ט	ז	וסילקה העכו"ם נ"ל
—	יב	ב	מעל"ע: עפ"ת קיג. וא
—	יד	י	איסור נ"ל
—	טו	א	מדמי נ"ל
—	טז	ג	ליזהר נ"ל
—	יז	א	מבואר לעיל כלל גד נה נ"ל
—	יח	ח	דבהדיא וכו' במאכלות סי' תלט ס"ק ד וטוטו"ד מהד"ת רכא תירצו זה.
סז	א	טז	הרפת מבחוץ נ"ל
—	ב	ה	ע"ז ס"ק ה נ"ל
—	ד	ד	לא סמך עפ"ת קטו בס"ק כ

הלכות סכנה

כלל	סימן	שורה	
סח	א	ג	כלים עפ"ת סס"ק ג מהתפארת למשה
—	—	ד	נפל עפ"ת קטו. ג
—	—	יב	ס"ק טז. ועבפ"ד שם ופ"ת שם ס"ק א דה"ה כבוש. ועשו"ת מהרש"ם דאין מנהג בשיתות הגוים שאומרין בבכח פת בתנור ולן שם הלילה דיש סכנה לאוכלו ע"ש ח"ב סי' ח
—	ג	א	המטה: עי' חיי א' ריש כלל ב וכפ"ת קטז ד מהשבו"י ועי' הו"ת על שבועות דף טו שלא ישן במטה נ"ב סכנה

כלל	סי'	שורה	
סח	ו	ב	ולא נמצא עפ"ת קטז ס"ק יד במפורש להיתר ואינו אוכל יש בו לד מינות ועפרמ"ג שעה"ת ח"ג פ"ב ד"ה ודע דהר"מ וכו' כל שנתבטל א"ל להחמיר למכרו לעכו"ם
—	—	א	מסיכנת עי' כלל יט סי' כ"א ופ"ת קיז. ואו ובגב"ם בה"ד לשחיטה ס"ק א ויד אפרים ביו"ד סי' טו
ע	א	ג	גבינה: עפ"ת ס"ק ב לענין תמאה
—	—	יט	דמדינה נ"ל
—	ה	א	אם. עי' בש"ע בפנים קל סעי' ס
—	ו	ג	כתב: עי' באה"ט סי' סג סס"ק ס
עא	ב	ח	דברי הט"ו נ"ל
—	ח	ב	נאמן רק בשבועה נ"ל
עב	א	ה	כהוגן נ"ל
—	—	ו	מהימן עי' פרמ"ג בפתיחה לה"ש שורש א' ומש"ז סי' א ס"ק א ובאו"ת הנהגות או"ה סדר א' אות ד בטעם לנאמנות לסורות ביחידי במקום חזק"א
—	יד	ו	בדבר שאיסורו בודאי נ"ל
—	טז	א	קטן וכו' עפרמ"ג או"ת באו"ה סדר א אות ה שלא יבאר קטן שאלות מהנורה כי אין בו דעת לשאול
עג	ג	ז	מוטב וכו' עפ"ת קכ יג מהשיבות ציון ובפמ"ל שם ובו"ת ח"ס סי' קמ
—	ד	ז	וכ"ל וכו' עפ"ת ס"ק יב
—	ז	א	ולכן אם לקח נ"ל והשאר נמחק
—	ח	ד	ולכן וכו' עפ"ת ס"ק ט
—	יג	ה	שמכו וכו' עפ"ת ס"ק א
—	טו	ב	לתלאין. כ"ה להדיא בספרא סי' קכ"ב במים יוכת. כולו כפ"א ופי' הומב מלבי"ם במיני יא פסוק לב ובפרשה אמור כב. ועפ"ת ס"ק ג
—	טז	ג	בתיקף נ"ל
—	יט	ז	וכוכית עפ"ת ס"ק ד
—	—	ה	וזתלים. עי' אחרונים בנבלע המים בקרקע המקוה אף שאין נראה בוחלה יש להחמיר ועפ"ת רא ס"ק ט
עד	ה	ב	נגד וכו' ויש להחמיר שלא יסיה ב"י ועת"י תנכ ס"ק יד
—	ו	ג	נותלב לבשר. עמג"א תקט ס"ק יא ובפרמ"ג שם להטריף ולהגעילה את"כ וע"ש תנא בא"א ס"ק ל ותנב תתלות ס"ק יג וערוגת הבושם דף קי סוף ע"ד
—	ח	א	קנפו וכו' ובנאסר עי' עירוי מועיל קליפה בדיעבד מאכלות תנא. כ.
—	י	א	צריך וכו' המשך תמלא בדף יג ע"ב
—	יא	ז	בסי' תנא נ"ל
—	יב	א	היין. וה"ה שאר משקה. פ"ת
—	יג	א	להפליט. עי' כלל נו סי' יג
עה	ו	ד	בכלל וכו' המשך תמלא לעיל בדף יא ע"א
—	—	ח	מהם ועי' כלל סו סי' יח נ"ל
—	ז	ב	בהבלים לאחר יב"ח או לאחר שהכשירו נ"ל
—	—	ג	ועי' לעיל וכו' נמחק
—	ח	ו	ג"י וכו' עי' נשמת א' ה"ש סוף שאלה טז ייסוב לזה או דהרלב"ח לשיטתו דכבוש כעינו ג"י הוכח כמש"ז רס"י קה [ודע דהאיסור מגע עכו"ם תלוי בברכת סה"ו ב"ך ס"ק כג]
—	יב	ב	טופת נ"ל
עו	ב	ב	מדרון נ"ל
—	—	י	הרכה יין עם חרצנים וזגים נ"ל
עז	ה	א	היינו דוקא: המשך דבריו נדפס לעיל דף יוד ע"ב
עח	ב	ו	ס"ק יג ועב"א סי' פו נ"ל
—	ג	ג	עכו"ם. המשך דבריו נדפס לקמן דף יד ע"א
עט	ב	ג	מותר בדיעבד. נ"ל

דאי

כלל	סימן	שורה	
פ	ג	ב	להוי מין נ"ל
—	ד	ב	במיטל נ"ל
פא	ב	יא	ומכש"כ אם יש ס' ומסתמא נ"ל
—	—	יד	דשעה נ"ל
—	ו	ט	דהיתרא נ"ל
—	ט	ב	מים ואפי' יין תוך נ"ע
—	—	—	כעי' טז נ"ל
—	יב	ד	כשתהא אסור נ"ל
—	—	ה	משמע וכו' עי' כלל נה סס"י ואו ומש"ז קג ואו ובפ"ד שם בסיף הסימן כד"ה אכתוב קא וכו' ע"ש סוף אות א'
—	—	ח	ודלא כש"ך: ועש"א סי' סח
פב	ב	א	סיד וגפסים נ"ל

הלכות עכו"ם

כלל	סימן	שורה	
פד	א	ב	ותקרובתה נ"ל
—	ב	א	משפסלו נעשה להם אלקי נ"ל
פה	א	א	אות סז באותיות גדולות ע"ם וצ"ל סט באותיות גדולות
—	—	ד	או לא ומ"מ. נ"ל
—	—	ה	להם שתי וערב נ"ל
—	ב	א	אדוקים בע"ז נ"ל
—	ו	ה	בו מותר דאין נ"ל
פו	ט	ו	ליס המלח נ"ע
—	י	ב	כפניה או הבתין או גררם נ"ל
—	—	ו	לכ"ע ובתשמישיה נ"ל
—	טו	ד	דעז"כ אין נ"ל ועשו"ת ר' עזיז מסטרי"א ושדי ח' מערכת ביה"כ אות י"ע ושם אריה סי' ה ומהרש"ם סי' יוד. ואם מותר להעמיד עמודים בביה"כ אנשים ולבנות שם כאו"ר ביה"כ: עז"ג עשו"ת מהרש"ם סי' לס
פז	ה	ז	ונמדד [עי' לבוש או"ח רס"י רכד]
—	—	ט	בקניגאות ומחולתם נ"ל
פח	ו	א	לכרוך וכו' עפ"ת ס"ק ה מהנו"ב ועשו"ת מהרי"א הלוי חו"ב שאב"ם מותר לבלוע בומן דג טמא מכורך בגמי דהוי שכדה"ג
—	י	ד	מותר לומר נ"ל
—	—	יב	תן לו נ"ל
—	טז	ד	המבזה וכו' עי' כלל קד סי' יוד
פט	א	א	כחוקת נ"ל
—	—	ח	מן העמים [בדפוס שטעטין וכל העושה אחד מהדברים אלו היה לוקה. לא ילבש בגד המיוחד להם שפירשו ממנו היהודים מאיזו טעם שיהיה שכל שמיוחד להם מפני גיותן ופירשו מהן מפני יהדותן כשחוזרין ולובשין אותן נמשך אחריהם ונראה כמודה להם ולכן אין לתמוה על ארץ אשכנ"ז שמתדמין להם במלבושיהן משום דמעולם לא שינו בגדיהם וגם הם משונים קצת מבגדיהם שארוכים מעט יותר ורחבים מבגדיהם אבל במדינה שכבר שינו אבותינו מלבושיהם מאיזו טעם שהיה מ"מ כל שכבר שינו העובר ולובש בגדיהם היה לוקה כא וראה כמה האריך מהרי"ק בסי' פח בענין הבגד שלובשין החכמים לכיחוד. ודי בזה. ואם גזרו שמי שלא ילבש מלבושיהם יהרג כתב הש"ך בקנז ס"ק יג דיהרג ואל יעבור ונהירנא כשגזרו פה ווילנא בעת המלחמה שילבשו היהודים מלבושי עכו"ם שמעתי מפי הגאון החסיד מהר"א ז"ל שאמר דיהרג ואל יעבור ואף שזה נ"ע גדול עכ"פ נשמע גודל האיסור בזה וכל בעל נפש ישים הדברים בלבו. ע"כ]:
—	—	יג	השבועות כיון שכן נוהגים כתגם נ"ל
—	ו	ו	למתות עפ"ת קעט ס"ק ז

כלל	סימן	שורה	
פט	ט	ה	הבריא וכו' עי' מג"א סי' רלט ס"ק ו ובת"א מהרש"א סנהדרין לד ע"א ד"ה ליקרי ק"ב ובפרמ"ג בסי' הנ"ל דרוש נאה ובת"א מהרש"א עירובין כד תא כראשי וכו' ע"ש וינעם לך
—	טו	א	מותרת נ"ל
—	יח	ג	שמותרת נ"ל
צ	א	ה	עבייתו ותפירתו נ"ל
—	ב	ג	הערוה אפי' במספרים אם וכו' נ"ל
—	—	ד	במספרים אפי' כעין תער אבל לא בתער ואסור לתכך בידו בשער בית השחי או בית הערוה כדי נכשירו אבל מותר לחכך ע"י בגד להשירו ושבית השערות דוקא כנגד ערוה (ש"ך) נ"ל

הלכות נדרים

כלל	סימן	שורה	
צא	ז	ב	לא ירגיל וכו' ואף על אמת לא ישבע עפ"ת חו"מ פז ס"ק כב. ויש אשם סכנה עי' גיטין לה ע"א מעשה באדם אחד ובירושלמי פ"ו דשבועות הלכה ה' יבמס' כ"ב לג ע"א בעובדא דרבא ב"ב
צג	יא	ה	וצ"ל וכו' עפ"ת רלז ס"ק א
צד	ח	ד	דיבר נ"ל
—	ח	ב	אינו כלום נ"ל
—	י	יד	לאכול קודם נ"ל
צה	ד	ו	השבועה אפילו נ"ל
—	יג	ב	הוא נ"ל
צו	ב	ג	מותר נ"ל
—	יג	א	אסור נ"ל
צז	טז	ה	השנים נ"ל
צט	ז	ח	אינו יכול נ"ל
—	—	יא	המשלח אלא המשלח יתן נ"ל
—	—	יג	אינו שותי נ"ל
—	יא	א	הנאה משנו נ"ל
ק	י	א	אינו אלא נ"ל
—	כד	ד	קנס עליו נ"ל
—	כז	ג	הודיע נ"ל
—	כט	ג	ענשם מ"מ נ"ל
—	—	ד	שהיה נ"ל
—	—	ז	שקיבל נ"ל
—	לג	ו	דגדול נ"ל
—	—	—	מיקרי נ"ל
—	—	ט	לפדות נ"ל
—	לד	א	אפילו עם נ"ל
—	מא	א	בהודר נ"ל
—	נו	ה	כשבועתו נ"ל
קא	טז	א	שעכשו נהר נ"ל
	כב	יא	מן המלך אם נ"ל
—	כג	ג	חייב להם נ"ל
—	לא	ה	בתלמוד. אבל אם ליכא תה"ם הואיל והוא אנוס העפ"י שיש לו נחה להתפשר שבמל השבועה בלבו [דפוס שטעטין]
קב	ד	ב	סכנה מהמלך נ"ל
—	ח	ג	וכיולא בו או שאמרו נ"ל
—	—	—	קהלות אחרים ה"ז נדר נ"ל
—	יח	א	סי' קסג נ"ל
קג	א	ב	י"ב שנים נ"ל
קד	א	ב	מדינא לריך נ"ל
—	—	יא	לנו רב נ"ל
—	ג	ד	או הדרך נ"ל
—	—	—	שום דבר נ"ל
—	—	ו	כבר על פסק הדבר זה נ"ל
—	—	ז	מותר. ומוהר לשיטור נ"ל
—	ד	ג	כגון ארץ טמא נ"ל
—	—	ב	בכור בפסוקים נ"ל

שברא

כלל	סימן	שורה	
קד	ד	ו	שכרה או שרפנה ז"ל
—	ו	יב	דדעת רוב ז"ל
—	ח	א	הוראות איסור ז"ל
—	ט	ו	ולומד תדיר ז"ל
—	יא	י	כנתש. עי' כלל קעב סס"י טו בשם השל"ה
—	יד	ג	כנו לבן בנו וכן בנו ז"ל
—	—	—	וחייב לשכור ז"ל
—	—	ד	לשכור ז"ל
—	יז	ג	ולדקדק ז"ל
קו	ו	ב	העגלה לא ילך ז"ל
—	—	ה	יכול לשכור ז"ל
—	י	א	בגד שהשאלתי של ז"ל
—	יט	ג	שהוא קוצר ז"ל
—	כד	ד	קשים לא חיישינן ז"ל

הלכות נדה

כלל	סימן	שורה	
קז	ו	א	כיום ספירתה ז"ל (כדלעיל סי' ב)
—	ד	א	הלבון מגומגם [עיין סוף ספר בעל הנפש להראב"ד הביא דברי הרמב"ן אלו בזה"ל אין יום אחד בלמ"מ רק הי"א יום וכו' ולשון הרמב"ם פ"ו מה' א"ב ה"ג והלל"מ שאין בין נדה לנדה אלא י"א ימים בלבד ע"כ ובגמ' נדה דף עב ע"ב ודף עג ומה ראית לרבות יא ולהוציא י"ב. וזהו ממש דברי הרמב"ן אלו]
—	יג	ג	שהרי אינה ז"ל
—	טו	א	כובד הגלות ז"ל
קח	ח	א	סימנים כ"ז שלא קבעתו ג"פ וכן ז"ל
—	—	ה	דינם ז"ל
קט	א	יא	אינה צריכה ז"ל
—	ב	ג	בגדיה ז"ל
—	ג	ב	החזיקה ז"ל
—	ו	ב	לעיל כ"א סי' ז"ל ועפ"ת קפח סס"ק ו
—	ז	ב	סס"י שלד ז"ל
—	ח	ב	אנוסים עפ"ת טו מהמאיר נתיבים
קי	א	כט	בינוני ז"ל
—	ב	ד	להכנים עצמה ז"ל
—	ג	טז	כתונת שלו עפ"ת קפז. ד
—	ו	יב	יכולה לטהר וכו' בדינים אלו וכיוצא עשו"ת באר משה סי' יד טו ומהרש"ם ח"א קיד מו ומהרש"ם ח"ב סי' עב קא ובאר משה סי' לו ומהרי"א הלוי ח"א סי' קמא וערוך השלחן קצו סעי' כט ושו"ת ברכת משה סי' טו
—	ח	ג	מכת ס"ם ועי' כלל קיא סי' ח. ובאה"ט ססי' קל וסד"ט רס"י קפח ופ"ת שם ס"ק ז ושו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' סב ומהרש"ם כג כד כה ומהרי"א הלוי ה"א סי' קמא מדין שבר ופארפא"ל ועוד
—	טו	ז	לעולם בליל ז"ל
—	יז	ז	הלידה הוכו ז"ל
—	כ	ד	ועי' בסד"ט ז"ל
קיא	א	יד	שנפתח וכו' עי' כלל קיג סי' ב וש"ת קל ס"ק ז וקלד תחלת ס"ק ד
—	ג	ג	ונסתפקתי וכו' ודוקא בראיות דם מאח"כ בכתם אף בג"י הראשונים הוי כד"ר עי' כלל קיג סס"י כט ודברי מלכיאל ח"ד סי' סו
—	ד	טו	כלל קי ז"ל
—	ז	ז	לטהורה זו ז"ל
קיב	ב	א	עברו עליה
—	ה	א	שאין להם
—	—	ו	למקלת ז"ל
—	ז	א	ווסת הפלגה ז"ל
—	ח	יג	וכן לעולם ז"ל
—	יט	ד	אייר כח בו ז"ל
—	—	ח	לכ"ח סיון דאיגלאי ז"ל
—	—	ו	הוא מהפלגם ז"ל

כלל	סימן	שורה	
קיב	יח	יד	ראתה בי"ט באייר ז"ל
—	לח	ד	שהפיכור והנקה ז"ל
קיג	א	ג	אבריה עפ"ת קל ס"ק ד
—	—	ד	שנפתח. עב"א שער בית הנשים סי' כג ופ"ת קלד ס"ק ד ועשו"ת שם אריה דף קמב ע"ד בהקלות לבית הרחם [בכלי שפריצאווקא] שתקר ונדע לו שאינו מגיע להמקור. ושו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' נו וח"ג סי' סא ושו"ת באר משה דף קלג קלד ושו"ת מהרש"ם ח"ב סי' מ' בכופרת ז"נ ורפואתה לקלח בכל יום מים לבית"ר כתב דבז"נ הוא בחזקת טהרה ושוב אין לנו לחוש שמא היה דם ברחם ויצא ע"י קילוח המים וכן נבודק הרופא באצבעו אינו מבטל בזה לקלקל ספירתה ע"ש וכ"כ סוד אחרונים ועשו"ת ברכת משה סי' כג כד בתותב מוטער שפיגעל ועשו"ת דברי מלכיאל ח"ב בנותנת ספוג ברחם ע"ש
—	ב	א	בשתם וכו' עפ"ת ס"ק ז ובסי' קלד ס"ק ד בשם הנו"ב
—	ג	ד	וכ"ל וכו' עפ"ת סס"ק ועשו"ת מהרש"ם סי' קפח לקיים דברי החכ"א
—	—	ה	ולא בדקה וכו' וה"ה אם בדקה ולא מצאה כלום וגם תוך ז"נ יש להקל בזה מהרש"ם הנ"ל מכמה אחרונים
—	ד	ה	כלל קי סי' ג ז"ל
—	ו	ב	כגריסוועוו. והוא קרוב למדת מטבע של כסף של עשרה קא"כ ברוסיא (ערוך השלחן)
—	—	ז	כתורמוס עי' ספר הלכות עולם סי' קל בשם אחרית יהודא גרים כמדות פייאטאלאק של כסף והתורמס כמדות הריווני"ק של כסף
—	ח	ו	ונייר וכו' והפ"ת ס"ק יח הי"ל גירסא אחרת בחכ"א
—	ט	א	לבוע. אף בנמצא תוך ג"י פ"ת קלו יא ופ"ת בסי' קל סס"ק כב
—	—	ב	על מטתה וכו' משמע דל"ם ליה כתומרת הת"ם הובא בפ"ת ס"ק כח וגם שאר אחרונים חולקין על הת"ם ועשו"ת מהרש"ם כתשובה דכה בנשים שבימי ספירתה בדיקתה נקייה רק על חלוקה מוצאת תמיד כתמים וא"א לה ליטהר אלבש לבשנים ע"ש
—	—	ג	שאר לבשנים לאפוקי לבע לבן. תפארת שמואל סי' ל ועפ"ת ס"ק כ וקנאת סופרים סס"י קלה דף לד ע"ד
—	י	א	מנומר עפ"ת ס"ק כ
—	יב	א	על ידה עפ"ת כג
—	—	ה	ועוד כ"ל. עי' סד"ט ס"ק כו ובמנחת פתים חולק וכתב דסכ"פ בכל גב כיד טמאה.
—	טו	א	דבנמצא וכו' עפ"ת כה
—	טז	ט	תדיף. עפ"ת. לב
—	יז	ד	שבשתה ובפ"ת כו התיר ע"ש
—	יט	ג	נשים שלנו עפ"ת כח
—	—	ז	קמטים עפ"ת עז.
—	כה	ב	ניכר שמסופק אם דומה ובדברי שא"ד אין חולין
—	כט	ה	עב"א בסי' ז' אות קטן ט בד"ם יצא לנו ז"ל ועי' כלל קיא סי' ג וב"א סי' ה בראתה דם לו בבדיקות שד ונסתפקה אם אדום או לבן ונאבד עמ"ה מספק
—	לד	ב	אא"כ וכו' עפ"ת דפוס ווילנא ס"ק מ בשם ח"ס וכתב בדברי מלכיאל ח"ד סי' סח שאין לחוש לדבריו
—	מ	ט	לא שפשע ז"ל
—	—	יג	אמה"ש ז"ל
—	—	טו	ונתחזקה ז"ל
—	—	—	למטהרה ז"ל

כלל	סימן	שורה	
קיג	ט	יז	כתם ישנה צ"ל
—	מה	ז	תולה בראויה צ"ל
—	מח	י	ולכ"ע וכו' וכן שהגין הפוסקים [דברי מלכיאל ח"ג סי' סב] ועי' לבושי ש' לה' נדה אות פ וכתוות ד' ביאורים ט
—	מט	א	שלמה ובוב בדקה עצמה ומצאה צ"ל
קיד	ב	ז	רואה מעט צ"ל
—	ג	ו	שפת הספל איבעי צ"ל
—	ה	יג	שני. ועב"א ט אות קטן יו
—	ז	ב	הפסק טהרה צ"ל
—	ט	א	נקי. והיינו כשלא מצאה ג"כ בבדיקה אבל אם מצאה בבדיקה והמוך נקי שני כפ"א [נו"ב ות"ד]
קטו	א	א	בסומכת. עפ"ת א ומהרש"ם סי' לה בלא קשר תנאים או ת"כ ל"ס דעתה
—	ב	א	בקטנה צ"ל
—	ג	יב	לנשואין צ"ל
—	יא	ב	כלל קיו צ"ל
—	יב	ג	תיכף. כתב בערוך השלחן דסעיף זה שבן מנהגם לפסוק כהט"ז שמחולק עם הש"ך עי' מחצית השקל ס"ק כ ועפ"ת ס"ק טו מהדגול מרבבה ועשו"ת רח"כ חיו"ד סי' מא
—	—	ד	קטו ט"ז. צ"ל
—	יד	ב	בסי' קלג צ"ל
—	—	ג	דינה צ"ל
—	טו	ו	הערה כה. וחתן ת"א נאמן בזה ולא ע"ה [באר משה כג]
—	טז	ג	דבוה קיל צ"ל
—	יח	ג	ויתוק לא צ"ל
—	יט	ט	וכן עפ"ת ס"ק א
—	כ	א	המפלת עי' באה"ט ד
—	—	—	כתם. עפ"ת ג
—	—	ג	לפתיחות וכו' עב"א שער ביה"צ סי' נג ופ"ת ד. ת ושו"ת שם אריה ת"א דף קמב ע"ד ודברי מלכיאל ח"ב סי' נו דפ"י שמקלאין בשפריצאוועקע אין לחוש לפה"ק
—	כא	א	עפ"ת ה ולד מבונה אסור להמיתו
—	—	ח	לנקיבה מ"מ במפלת לא צ"ל
—	—	ו	מקודם בכל צ"ל
—	—	—	ולא הבינותי וכו' ובני הרב יחיאל תירץ דהשמיענו להצריכה ב' פרישות משום ס"ז ש"כ מתילא נשמע דבילדה זכר תפרוש ליל מא ונקיבה ליל פא
קטז	ב	א	ליהגות צ"ל
—	—	ב	ואפילו צ"ל ועפ"ת אי יקח התינוק מידה
—	ד	ח	נתכוונה צ"ל
—	—	—	אבל אם במקרה צ"ל
—	ה	ג	כדים עפ"ת ח
—	—	ד	ואפי' בסדינים צ"ל
—	—	ז	וגעים עפ"ת יא
—	יא	ד	מהרהרות פנין צ"ל
—	יב	א	וצריכה אלין צ"ל
קיז	א	יח	אם שמשה וכו' ובדיעבד שטבלה ושמשה עי' בסמוך סס"י יח
—	—	כב	או כתם. עי' באה"ט ס"ק יד ובתוות ד' ס"ק יוד להקל בכתם בלא שמשה למנות מיום המחרת אבל התורת השלמים ס"ק יט וסד"ט ס"ק י העתיקו מסקנת הש"ך שכתב בשם הלבוש
—	ד	ג	שלא ראתה צ"ל
—	—	—	היא בחזקה צ"ל
—	ח	ז	אותו מקום. עי' תוה"ש ס"ק ו בשם הלבוש ולחם חמודות פ' התינוקת סס"ק מז וסד"ט ס"ק יג ובט"ז ביו"ד סס"י שפא כשאין לה מים מותר אף בלא רחצה כלל גם אותו מקום

כלל	סימן	שורה	
			ופשו"ת מהרש"ם סי' קפט בהתחלתו לספור ונזכרה שלא רחצה אף שניה של משה יכולה לרחוץ ולחזור ולספור ועי' סד"ט דאף אחר רגלים יכולה לרחוץ פנים ש"מ.
—	—	ט	בשבעה נקייה עפ"ת קא כב קלו יב בשם התה"ש ומע"צ
—	—	יא	ואם פשעה צ"ל
—	—	—	סד"ט סעי' טו צ"ל
—	ט	א	הוא קשה. עי' מהרש"ם קנג בחלוקות לבדוק א"ע בעד קשה. יכולה לתלות במים שיהיה רטוב
—	יא	ג	שכתבתי צ"ל
—	יב	ד	ובדיעבד וכו' וכיון לא מצאה נרתם וקשה לה הבדיקה לטהר א"ע לכתלה סגי לה בבדיקה פ"א תוך הז"נ [ערוך השלחן]
—	יג	ב	כנזכר בב"א צ"ל
—	—	ח	בב"א צ"ל
—	יד	ה	תאמר וכו' עי' חק יעקב ס"ס תפט ואז הטעם שאין מברכת על ספירתה
—	טו	א	ספק דראייתא. היינו כסופרת על ראייה דם אבל כסופרת על כתם עפ"ת יז בשם ת' מהר"ם
—	יז	ו	בעילות מצוה עפ"ת יוד ופ"ת באהע"ז סי' סג ס"ק ג דכן ה"ה בדם חימוד
—	יח	ה	בכל פת. ר"ל וא"צ ז"נ משום סרך כתם. ומ"מ לא תטבול ביום [ש"ך קלו ס"ק ח]
—	—	ז	והתחילה תיכף לספור צ"ל
קיח	א	ה	היא עצמה צ"ל
—	—	יח	מצנעת טבילתה וכו' כוונתו דהש"ס אורחא דמלתא נקט ולעולם דמשום טעות כל הנשים גזרו וז"כ הרמב"ם שאם תטבול ביום יפשו ותבא נדה אחרת לטבול בשבילי ובנדי חמד בקונטרס דברי חכמים בדף קיח ע"ב בשם הגאון הר"ש הכהן ז"ל הקשה על החכ"א ואין הבנה לדבריו שם
—	ג	א	אונס עפ"ת ס"ק יא בשם החמ"ד והאמת דאם האונס שייך רק באשה זו בעלה דעתם אבל כל אדם יבדקיי"ל במלטער לענין סוכה דבעינן שיהיה שייך לשר זה לכל אדם וכש"ג איכא עוכא בש"ס ועשו"ת דברי מלכיאל ח"ב מ וח"ג סי' מא
—	—	ג	ביום. ועי' סי' ה שצריכה להסתיר טבילתה
—	ח	ב	לילה א' ודאי מצוה היא ולכן צ"ל
—	—	ג	יכלה צ"ל
—	—	ה	מותרת לחזור ולטבול צ"ל
—	—	יד	ויש להקל צ"ל
קיט	ד	ב	ולוחות צ"ל
—	—	י	ובלבד צ"ל
—	ו	ז	בכל אלו צ"ל
—	ח	ג	ס"ק טז צ"ל
—	יד	ד	שכחה עפ"ת יוד בשכחה לסורני הרגלים א"צ טבילה אחרת
—	יז	ג	שבתוך וכו' וה"ה תוך האוזן לרפואה שלא יכנסו המים ועפ"ת ג מתשובת פנ"א ומיירי בשכחה ועי' סד"ט ס"ק יט ובמהרש"ם סי' ז וספר עלי ברושים מהג' הר"ש ז"ל מזוילנא סי' מא להקל בכתנה מוך דחוק באזניה שלא תסתכן אם יגיע לאות מים באזנה ובשו"ת בו"מ מהד"ת ח"ג כח בטבלה ושכחה להוציא העפין של זכוכית להקל בדיעבד ובמהרש"ם סי' קלט בטבלה ושימשה ומצאה ששכחה להוציא את הפד מאותו מקום כיון שהוא של פשתן והמים יוצאין מתוכו א"כ אף מבחוץ אינו חוצץ כב"כ מבפנים דיש ספק שמא ל"ה מהודק.
—	יח	א	תחובות וכן פסקו כל האחרונים

תלן

כלל	סימן	שורה	
קיט	יח	ב	אולן עי' נ"ל החדש קם ומהרש"ם עם וקנאת סופרים שמקילין בזה
קכ	ב	ו	הכל בכיתה נ"ל
—	ג	ד	גופה נ"ל
—	ד	ג	דברים וכו' בשו"ת ברכת משה כו. בחפפה באמבטי עם מי מלח ולא עיינה אם נסתבכו שערותיה וטבלה א"ל ע"א ועשו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' עד מזה
—	ו	ד	מותרת נ"ל
—	ט	ב	אותו על ידה נ"ל
—	—	ה	(ספי' מא וסי' קלט) נ"ל
—	י	ד	תחלון נ"ל
—	יב	יא	דבאל ע' כמולאי יו"ט שני נ"ל
—	יד	א	יבש"כ עיינה ולא נ"ל
—	יח	א	לא עיינה ולא חפפה נ"ל
—	יט	א	יו"ט יום ואו וגיל נ"ל
קכא	א	כא	מותרת נ"ל
—	—	כו	ואם יש נ"ל
—	—	—	לגרר נ"ל
—	ג	ג	(סעי' לד) נ"ל
—	ד	ה	(סעי' ט) נ"ל
—	יב	ד	(סד"ע בשם) נ"ל
—	יד	א	לברך: כתב בברכי יוסף למחות בכלה שמברכת שהחיינו בטבילתה הראשונה
—	—	ד	(סי' ר) נ"ל
—	ו	א	שלא וכו' היינו קודם שנכנסה למקום דאלו במקוה הא המים מקדימין ושאני טיט דבסי' ואו שנדבק מאוד משא"כ צרורות וקסמין [דברי מלכיאל ח"ב סי' נח]
—	ט	ב	לכתחלה עי' כלל קכב סי' ד ופ"ת כא בשם הלבו"ש ועשו"ת דברי מלכיאל ח"ב נח שחולק על הלבו"ש שהתמיר גם בדיעבד וכתב דשיעור זה אינו בדוקא ולעיכובא
קכב	א	ח	האמור בתורה נ"ל
—	ג	ב	כשתכנוס נ"ל
—	—	ג	יותר. עפ"ת ג ובש"ך ס"ק קכ
—	ד	א	כדי שיוכל נ"ל
—	—	ג	אמות כשר רק נ"ל
—	—	י	לכ"ע (רא. סעי' פ"א) נ"ל
—	ה	ז	בין תיבות מעיטות לתיבות וכורות נ"ל הפרש נקודה
—	ח	ד	(שם סעיף ג) נ"ל
—	יא	ד	אעפ"י שחיברם נ"ל
—	—	ה	היה עליו וכו' כגון שקבעו עץ נ"ל
—	יב	א	כשפופרת. דין תיקון ושביות המקום עי' ש"ע הרב סוף ה"נ
—	יד	ה	פוסלין במעין נ"ל
—	יח	ב	ביו"ד סי' קלח נ"ל
—	כ	ד	פוסרין. עי' לט"ש בח"ד שלו לה' נדה

הלכות אישות

כלל	סימן	שורה	
קכג	ג	ח	נכר: אם גימטריא אל נכר כי הוא אם עד אבדון תאכל. בת אל נכר עם הכולל גימטריא תשי: לרמוז כי תשכח ממנו כל המלות כמו שנאמר זנות וגו' יקח לב וכשתסיר אם מן קדש נשאר עגל כי הבן הוא עגל וזהו כי תלד ר"ל ההליף [תכ"א ד' בטעטין]
—	ח	א	לגרשה ועשו"ת עין יצחק ושו"ת שם אריה ובדי ת' מערכת אישות אם יש לכופה.
—	יג	ח	להדיא בש"ת נ"ל ואם האחת נקראת בב' שמות יחד והשניה רק בשם א' מאלו השמות מותר ואם אחת נקראת בשם העלם כגון רחל והשניה נקראת רחל"ע שהוא חניכת מותר: אחרונים. ועפ"ת ביו"ד קטז ס"ק ואו
—	יד	ג	כמותה נ"ל

כלל	סימן	שורה	
קכג	טו	ג	ליפא וכו' ועש"י קמג ספי' טו
קכד	א	ב	זאת מכל נ"ל
—	ג	א	(סס"י ד וכולם הם ספק מאורים) נ"ל
—	ד	ב	פלוע נ"ל
—	ה	ט	לרפואה נ"ל
—	ו	ב	מותר ואם נ"ל
קכה	ג	ב	ראשו נ"ל
—	—	ד	תכשיטי נ"ל
קכו	א	ד	וידע אונן נ"ל
—	—	יג	רשע רע ועי' שער ביה"נ סי' לו נ"ל
—	ב	ג	אוהרה נ"ל
קכח	ג	ג	ילדו שהרי נ"ל
—	ו	א	מדות. עתו"ס נדה יב ע"א בגליון שם שבא על היבמה
—	יא	ח	שהוא נד נ"ל
קכו	טו	ב	לנכרי. פכה"ע יו"ד סי' כ ס"ק טו משא"כ המזווג זיווג לנכרי. ומ"מ העוסק בזה הוויין ליה בנים שאינם מהוגנים
קכט	ב	א	מתענין. וגם אלמן ואלמנה (א"ר)
—	—	ז	בר"ת. ולענין אסרו חג עי' פרמ"ג בא"א תקעג ס"ק א ובסי' תכט בשע"ת ומשבצות וש"ע הרב שם סעי' יז
—	ב	ד	וכ"ל וכו' וכ"כ בס' נתיבות השלם
—	ג	א	מברכין וכו' עי' תוספת חתנים דף טז ודף יז שנתן טעם למה אינו מברך אשר קדשנו כ"ו לקדש אשה ואין מברכין שהחיינו ועפ"ת אהע"ז לד ס"ק א בתרם שנשא פקחית את הרבית לענין ברכת אירוסין ונשואין ובספר מלאכת חרש חלק ה' דף כז חולק וכתב דצריכין לברך ברכת אירוסין ונשואין וטופס הכתובה כנוסח אחר שלא כמ"ש בשו"ת מים חיים אהע"ז סי' לז אות א.
—	יג	ד	(מג"א סי' שלט) נ"ל
—	—	ה	בשבת: וכן הדין בגרושה [לכום] ובמג"א שלט ס"ק יא באלמנה יש סכנה לבעול בתחלה בליל שבת וכתבו אחרונים דגם בתול יש סכנה לבעול אלמנה או גרושה בלילה הראשונה
—	טז	א	לקדש נ"ל ולכתחלה תסיר הכתי ידים משום קפידא דחלילם. אחרונים:

הלכות ריבית

כלל	סימן	שורה	
קל	ב	א	וסרסור נ"ל
—	ו	ג	לגמרי. אבל ראוי לכל איש ישר הולך אחר באפשר שימנע גם מהלוואות נכרי וישלים על ה' יהבו נ"ל (דפוס בטעטין)
—	ט	ב	(קי"ס סכ"ב) נ"ל
—	י	ב	ואם יהיה נ"ל
—	—	ה	כשלהן נ"ל
—	—	יא	כלל קמב נ"ל
קלב	ו	טז	ולכן עב"א סי' ד נ"ל
—	ט	ד	כלל קלד נ"ל
—	—	—	ריבית אוכל באוכל נ"ל
—	—	ט	כלל קלד נ"ל
—	—	י	לכ"ע ועב"א סי' ג נ"ל
—	יד	ד	לו בתבון נ"ל
—	יט	ג	יצא מידי נ"ל
—	כב	ב	כלל קלד נ"ל
קלג	א	ז	חייב להחזיר נ"ל
—	—	יג	מבום נ"ל
קלד	א	ט	עשהו דמים נ"ל
—	ב	ד	היטין נ"ל
—	—	ה	ללוות נגד נ"ל
קלה	ו	ב	לו מכבר נ"ל
קלו	א	ו	כלל קלב נ"ל

לכותי

כלל	סימן	שורה	
קלז	ז	ד	שפיתי ליתן צ"ל
—	—	ז	בפותי כדי צ"ל
—	ט	ה	המשכון שרי צ"ל
—	—	ח	מותר להמלוה צ"ל
—	יא	י	לחזור ולתבוע מישראל צ"ע
—	יג	א	היינו חולה צ"ל
—	טו	ה	שפותי יכוף צ"ל
—	כא	ו	מבואר לעיל כי רג צ"ל
—	כה	ד	גוי תלוה צ"ל
—	ל	א	הלומר לתברו צ"ל
—	לא	ד	מעותי בריבית צ"ל
קלח	ה	ב	לא היה צ"ל
—	—	ג	שאינו הוא צ"ל
קלט	א	ה	דאין המוכר צ"ל
—	—	ו	מ"מ הלוקח צ"ל
—	—	—	הלוקח להביתו צ"ל
—	ב	ד	דבר שיש צ"ל
—	ז	ב	לי מיד צ"ל
—	ח	יא	מחזיר לו צ"ל
—	—	יג	הוא לעכו"ם צ"ל
—	—	יד	וכעת בי צ"ל
—	יח	ג	שבוה אם צ"ל
—	—	ד	שימכור צ"ל
—	—	ו	תיבות ודי בדינר צ"ל באותיות גדולות
—	כא	א	תנם לי צ"ל
—	—	—	אתן לך צ"ל
קמא	יג	א	שנעשה צ"ל
—	—	ד	לעיל כלל קלי
קמב	ג	ה	כמלוה אבל צ"ל
—	ו	ה	ולמכור צ"ל
—	—	י	ממהותכיו צ"ל
—	יא	א	צריך וכו' בלבו"ש לס' ריבית כתב דהוה כפיקא דדינא :
—	יח	ב	להוליכו צ"ל
קמג	יח	ב	בכלל קלב צ"ל
—	יט	ב	כלל קמב צ"ל
—	—	—	בסוף כלל זה צ"ל וכל דין תורת נאמנות לכעס"ב

הלכות צדקה

כלל	סימן	שורה	
קמד	א	ח	שועת צ"ל
—	ה	ו	הראוי לה צ"ל
—	—	ז	על היחיד
—	יא	יב	לו לפרנסו צ"ל
—	יד	ב	להחיותו צ"ל
—	טו	ב	להתעשר צ"ל
—	יז	ב	העניים צ"ל
קמה	א	ג	מזרה לביתו צ"ל
—	ב	ג	שלומד תורה צ"ל
—	ג	ג	(סי' רנא) צ"ל
—	ד	ו	קופה סעי' צ"ל
—	טו	א	שהם נשבים צ"ל
—	יז	ג	כאחר צ"ל
קמו	א	ט	(רנ"ו סעי' א) צ"ל
—	ד	ו	לא נהגו צ"ל
—	ה	ו	(רנו סעי' א) צ"ל
—	יג	א	(רמט סט"ו) צ"ע
—	יד	ד	אבל לא צ"ל
—	כא	ה	א"צ ליתן צ"ל
—	כג	ה	שהרי כיון צ"ל
—	כד	א	וצ"ע וכו' עפ"ת רנח. ולא
—	כח	ה	שאינו גולם צ"ל
קמח	ז	ו	ונעשה צ"ל
—	י	ג	הולכים אח"ו צ"ל
—	יג	ג	דאינו יודע צ"ל

כלל	סימן	שורה	
קמח	כו	ה	(סי' רמו בש"ך) צ"ל
—	—	ח	ומת"ם ידועים צ"ל
—	כו	א	לחזור בו צ"ל

הלכות מילה ופדיון הבן

כלל	סימן	שורה	
קמט	ד	א	למה הממיתו וכו' יש לומר דאין כוונת הרמב"ם על הבהקת המראה בהפלגה רק כוונתו לפי הבנת הש"ע בהוא ביותר מאלו הנולדים (אחרונים) ועבו"ת ח"ס חיו"ד סס"י רמה. אדום דבומק עפי ועי' בהגהות נימוקי הרי"ב ביו"ד ד' ווילנא בס' רסג שאין לסמוך על התכ"א להקל בי"ם סכנה לחין בין אם הוא בהפלגה או לא. ועי' דע"ת סי' רה ס"ק ח באם רק הפנים לבד הוריקו אסור למולו
—	—	ה	מיד. עי' דע"ת הנ"ל וכו' החדש בפסקי דינים ובגו"כ סי' קסה ובבו"ת דברי מלכיאל ח"ב קלב כיס להילד חולי שאז אסור למולו ובס בסימן קלא בגרלאם בעיניו ריר וגיהה אסור למולו ואחר שיתרפא ימתינו ז"י
—	—	ח	זכות. עבו"ת שם אריה חיו"ד דף לט ע"ב עי"ז דאין המילה מגינה כדבכית סכנתא.
—	ה	א	הכתים וכו' ולא בטרם שנתרפא מכת המילה נחלה בחיזו חולי ומת מחולי זה נקרא מת מח"מ דתלינן שמחולשת המילה נחלה בחולי חולי המגס לא אחר שנתרפא מהמילה נחלה ומת זה לא"ה גנת מח"מ (מהרי"א הלוי ח"ב קטו)
—	יא	ב	משימין וכו' ויש להזהיר דגם בנקיבה יקראו בם (בו"ת השיב משה)
—	יז	ט	תמלא וכו' ע"ם כבעל רנה ויבועה סי' א בהתך חיתוך קטן וכו' ובל"ל החדש רא. רב פסק דמהני דיעבד בשיתגלה ע"י הפריעה ועבו"ת מהרש"ם סי' כו מוס
—	יט	ג	הברכה בכל הברכה : צ"ע
—	—	ה	וה"ל לכסות צ"ל
—	—	—	אפי' בל קטן צ"ל
—	כד	ב	בשמחה: בזוה"ק לך לה ע"א דהמכניס בברית בשמחה ובהלון אברי חלקו וצריך לשמוח כל היום עכ"ל
—	ל	א	וצ"ל וכו' עפ"ת רסי. ד
—	לה	ב	ג"כ: עבו"ת מהרש"ם מחללי שבת בפרהסיא ופורקים עול כל המצות ומחזיקים רק מצות מילה מותר למול בניהם בשבת ועי' ס' כורת הברית סס"י רסו אות לו
—	—	ד	מלין בשבת צ"ל
—	לו	ב	ימלון: ובפתחי עולם שנדפס מחדש כתב בס"י באלו בשם אחרונים להקל שיכיס בשליבי המולן

הלכות פדיון הבן

כלל	סימן	שורה	
קנ	א	ב	והם וכו' עי' סידור הר"י מליסא ובו"ת ח"ס רפט ובפ"ת סי' שה ס"ק ב
—	ב	ג	צ"ל וכו' עפ"ת שה ס"ק יד בשם הח"ס. ויש לומר דס"ל דתיבת יולא פירושו לכתחלה פתוח' פסחים לה ע"ב ויוצאין
—	ג	ז	יבלים לו צ"ל
—	ד	ח	אומר צ"ל
—	ז	א	והכהן שואל צ"ל
—	—	ב	וצ"ע וכו' עפ"ת ס"ק י בשם תוס הפני' צ"ם וכה"ג תמצא בא"ע"ז קסט סכ"ע ברמ"א
—	ח	ח	ולכן יכו' וכ"ם הש"ך

הלכות אבילות

כלל	סימן	שורה	
קנא	א	א	לקבר חולים בשו"ת רמ"א סי' יט דגם בנתלה בחולי מתדבקת חייב לקברו תוך מכפלי ראתן (לרעת) שאסרו לישב בצלו ע"ש ובשדי חמד בכללים מערכת בי"ת סוף אות קטו שלא לקבר חולים שנהגו בחולי המגפה ועשו"ת כתר מגה דף קלא סוף ע"ד ורמב"ן פה"ת סדר וירא בפסוק אל תבט
—	יז	א	לשפוך. עשו"ת שם אריה חיו"ד סי' יח דאין על המים דין שופכין ועכ"פ דיעבד עלתה לו נט"י ועי' דברי שאול ח"ב דף מו ע"ב. (ב) במת שכן עכו"ם או נפל התמיר כפ"ת והבאים אחריו הקילו בהם. (ג) כפ"ת התמיר באפה או בישל ממים אלו והבאים אחריו הקילו בדיעבד ובשו"ת כתר מגה דף קלב כתב שיש לו קבלה מגדולי המורים באפה או בישל אף מהמים שבבית במת עלמו יאמין אירת תבוב ויס"ה סעודת מלוה ושומר מלוה לא ידע ד"ר כמ"ש בהו"ת סי' ת.. ועי' ח"י שם סס"ק ז דבים דוחק במים יש להקל בכ"ע. (ד) האחרונים כתבו דכנהרג א"ל לשפוך. (ה) ענין שכונת המת הוא דאם דרים בבית אחת בג' חדרים בסדר ג' בע"ב זה מיקרי שכונה ולריך למנות ג' דיורים בכל לד ואף מלמעלה ומלמטה כגון חומה גבוה בעמת ד' קומות והמת במדור התחתון א"ל לשפוך במדור הד' וכן כשהמת במדור העליון א"ל לשפוך במדור התחתון. ולצדדים ג"כ ימנו ב' דיורים לכל לד לבד ממדור המת והיינו אותן הדיורין שהם בבורה אחת בבוה. (ואו) בשבת ויו"ט דלא שייך הטעם של סכנה כמובא בפ"ת שפיר דמי להוליא המים בשבת ע"י עכו"ם תחת אויר הרקיע ושוב לא יצטרך במול"ש ומוליו"ט לשפוך. ואם הוליא המים לחוץ בער"ש קודם שמת בשבת א"ל לשפוך במול"ש לכ"ע. (ז) אם לא נודע לבני השכונה שמת המת ונודע להם אחר שנקבר או במת ביו"ט ונקבר ביו"ט ושוב א"ל עוד לפרסם שיבאו לגמול חסד עם המת. בכה"ג א"ל עוד לשפוך אח"כ דטעם השפיכה לפרסם שיבאו להתעסק ואחר שנקבר שוב א"ל להפרסום (אחרונים)
—	כ	ב	שם במטה ז"ל
קנב	ב	ב	וכן. עפ"ת ס"ק ב
—	יז	א	קטן עפ"ת שלו. ב דין קטנה
—	—	ט	ולכן נ"ל עפ"ת הנ"ל וש"ע או"ת תרע"ז וש"ע אהע"ז קנה בבית שמואל ס"ק כט
—	כ	ח	וכ"ל וכו' עי' כלל קסט סי' כג
קנג	א	יב	ופשוט וכר עפ"ת ס"ק ה
—	—	כב	ול"ע דביו"ד וכו' ייסוב לגם עי' במשבלות באו"ת סי' עה ס"ק ב
—	ג	ד	ולפי"ז וכו' עיין קונטרס מלבת משה סס"י ג דאף שהאבל הולך ג"כ ועפ"ת סס"ק כא
—	ד	ד	חל האבילות מיד: מי שמת ולא ניתן לקבורה כמה זמן ונתנוהו בארון ונתייאשו מלקברו דמבואר בש"ע דמתחיל אבילות מזמן שנתייאשו. מ"מ לענין קדיש ושבעה ושלשים וי"א תודש מתחיל מיום הקבורה כי מאז מתעורר דיני גיהנם (קונט' נופס תגדים) ובמשך הקבורה איזו ימים אחר יום המיתה עי' כלל קעא התלת סי' יא
—	ז	א	אין אם וכו' עפ"ת יג דלא קאי על יו"ט
—	—	יט	יום ג'. אבל במוליו"ט א"י להבדיל רק באסרו חג (יד אפרים בחידושים)

כלל	סימן	שורה	
קנד	ג	ג	אב ואם וכו' עפ"ת ס"ק ג
קנה	לא	ז	זה נאמר וכו' עי' מלבת משה סי' יד
קנו	ו	ו	נתחלפו השורות וכל"ל תיכף כשהפיר ו' בשביל הגוף וז' בשביל הנפש שנאבדו ממנו אבל בשעת המיתה וכו'
—	—	ט	ועבל"י ס"ק ד בשם ס"ח דיתאבל בשעה שהמיר ושכן המנהג ודוקא בבנו ובתו אבל לא כשאר קרובים הראוין להתאבל עליהם ע"ש וכ"כ באור זרוע ה' אבילות סס"י תכח דרבינו גרשון התאבל כשהמיר בנו ועטוסו"ד תליתאי ח"ב סי' רל"ב ול"ע על ת' מהר"ם מרוטינברג סי' תקמד וח"ס סי' שכו שכתבו שהתאבל במותו ועט"ז ש"מ ס"ק ג ודג"מ סי' שמה
קנז	ד	ה	דינה אין נ"ל
—	ה	א	עמו ונגעו במת או במטה נ"ל
—	—	ב	הותו כה להקברו אסור נ"ל
—	—	ה	אבל המלע שמניחין עליו המת נ"ל
—	ח	ג	ויטלו לפרוי נ"ל
—	—	י	לעשות כן בלא"י נ"ל
—	—	יג	שלא יאחזו נ"ל
—	ט	א	זוהר ויחי דף רכו ע"א נ"ל
—	י	א	שנפל וכו' עפ"ת שסד ואו דה"ה במת מקול רעש ויש פלעים בגופו וכו'
—	—	ה	אם ניתז נ"ל
—	—	ז	עב"ה סי' ב נ"ל
—	יא	א	יולדת. עפ"ת שסד ה מעוברת שמתה לענין להוליא וולדה ועי' באחרונים שאם אפשר להוליא הוולד במהרה שלא באונס וחזקה טוב ובאם לאו יקברוה עם הוולד (שדי ח' ה' אבילות ומהרש"ם ח"ב סי' קנט)
—	יב	א	כאשר וכו' ואם מלאוהו בלא בגדים מטהרין אותו ועושין לו תכריכין. (אחרונים)
קנח	א	ו	אלא מי שידוע נ"ל
—	—	ז	ויישם נ"ל
—	ב	ג	מפזרין עי' ש"ע שסג סעי' א וכתב בהשב"י להניח עפר תחתיו ועל גב"ק ועיניו וכפות ידיו
—	ג	ג	ג"ש לכ"א ובכ"פ הקוברים נ"ל ועי' מלבת משה סי' יוד וש"ת שסג. ג
—	יא	א	לפתוח עפ"ת שס"ג ס"ק ז. מ אימתי מותר לפתוח
—	ז	ד	קנה סי' יוד ויוד א נ"ל
—	טו	י	שאין נוהגין נ"ל
—	יח	ב	כלל קנה נ"ל
—	לג	ג	בכלל ק"ע וכו' בכלל קפ"א נ"ל
קנט	ב	א	עליו. ועי' מלבת מ' סי' יח
—	ז	ו	רק כפונדיון עשו"ת חיי אריה דרק כשהאלון פתוח לשמש נידון בשיעור קטן אבל בחלון בין ב' בתים כיון שיש תקרה מן הבית השני שיעורו בפותח טפח
קסא	ח	ב	וכל המחמיר נ"ל
קסב	ג	ו	הבעל נקראת גה"כ במהרש"ם ח"ב בלוח המפתח סי' קמג באחות המת שדרה עם בעלה בבית בפ"ע והמת נפטר בבית בתו ולא ידעה אחותו ממיתתו מותר להודיעה ביום ז' שתבא לבית בתו של המת שלא תצטרך לישב כל ז' דהבת נהשבת גה"כ דמחויבת בקבורת אביה כשאין הבעל מקפיד וגם מצטערת יותר מצער אחיה ואחיותיה ע"ש עוד ועי' בסידור הר"י מליסא דהאשה נקראת גה"כ דהעיקר תלוי כשבשעו עליו הן בעסקים הן במאכל ומשתה ושאר דברים
—	ה	ב	מתאבלין וכו' ומ"מ אם הוא סמוך ללילה ורולה שיעלה לו יום זה אזי מטעה שבוע מעבר

הערות והוספות ותיקונים

כלל	סימן	שורה	
			מספר בדעתי שנסתם הגולל יכול לנהוג אבילות ואם יאמרו לו אח"כ שנסתם הגולל קודם הלילה עולה לו זה היום ואם הוא עיו"ט בטלה גזירת ז' (קיצור ש"ע רי"ד)
קסב	ז	ח	הוי בנתייאשו כתב בנועם מגדים מהפרמ"ג ס' אבילות וז"ל יראה לי מי שמת ולא ניתן לקבורה כמה זמן ונתנוהו בארון ונתייאשו מלקוברו דמבואר בש"ע דאז אבילות מיד שנתייאשו מ"מ קדיש ולענין שבעה ושלשים וי"א חודש מיום הקבורה מתחילות כי אז דיני גיהנם מתעוררים וז"פ עכ"ל
—	י	ב	ולכן וכו' עי' ש"ע אהע"ז קמט ס"ס בנתגרשה פ"ת אם ישות ומת א"ל להתאבל ועי"ש שם
—	יב	א	ונודע לו. ר"ל שכבר התחיל באבילות דמה שמשמע שמת קודם שבא אל האבלים ולפק וככה זה לא חשוב התחיל להתאבל ומונה עמהם (ש"פ שפה ס"ע ושדי ח' ה' אבילות אות עב)
—	יג	ב	קרוב וכו' וביטול לנה במסלת הברזל ביום אחד כתבו האחרונים דהלכה כמאן דמיקל בזה
קסד	א	ב	לקרות בתורה: ברכת שהחיינו אסור לברך בצבור אבל ביחיד שרי לברך עי' מג"א תקצא ס"ק מד ושע"ת תרעא ס"ק יוד ובסידור דה"ח ה' חנוכה.
—	ד	ב	דבר האבוד עשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' ק בחנוני וכדומה מחשבין הפסד שכירות המשרתים ושכר שכירת החנות ומס להממשלה ואכילות הסוסים השייך לעסק זה וגם שירגילו הקונים לקנות במק"א הכל לפי ראות המורה ואלים אמיד אין לחוש להפסד מועט. ועתפא"י בכללי שמחות אות א' במפסיד ריוות גדול וודאי מיקרי דבר האבוד ועי' מחה"ש במג"א סי' תקלט ס"ק יז בשם א"ר
—	ז	ג	דכיון וכו' שורה זו כפול
—	יב	ח	אבל השמש וכו' עפ"ת ס"ק ח לשמש בביהכ"נ בער"ש כדרכו
—	--	ט	וכ"ל וכו' אונן ישתום בלא ברכה (שו"ת שבסוף חירע"א ועפ"ת ביו"ד סי' א ס"ק יב)
קסה	א	ד	וכ"ז מדינא נ"ל
—	—	ו	אבל בלונן עפ"ת שפא ס"ק ב בשם ת"ח
—	יא	ג	ומצוה וכו' עי' ש"ע הרב או"ח סס"י כ' דבבית האבל אומרים פרק איזהו מקומן ובפ"ת שפד ס"ק ג
—	יב	ב	לא ישוכם נ"ל
—	טו	ד	שלריך עטיפה נ"ל
—	יז	ז	וה"ה דלריך: עבאה"ט ופ"ת רסי' שפו וצ"ל החדש בפסקי דינים סי' תקנ"ס להקל בזה וכש"כ בת"כ ע"ש
—	יח	א	תפילין עבאה"ט באו"ח לח ס"ק ה לענין תפי' דר"ת אבל בסידור הרב מניקאלייב בה' אבילות אות רמו כתב דינית של ר"ת
—	—	ו	ואם הקבורה עפ"ת שפה ס"ק א ובפ"ת באו"ם סי' לח ד ועי' קצות ס' בהשמטות לשיורי טהרה סס"י כח דטוב שלא יניחם כלל
—	כ	ב	לפיכך. עפ"ת שפח ג. ביש לו פרנסה בכתובת מותר לכתוב
—	כא	ג	ויגמרו ט נ"ל
—	כז	ג	בג"ח ואפי' ביום למד כלו בג"ח מותר לגלח (ברכ"י)
—	ל	א	בכלי בבו"ת שבו"י ח"ג סי' ק דהאהכן קנא בסכין ואח"כ מפרידן בידיו
קסו	ב	ב	שני. ועבלי"י שהנוהגין להתאבל י"ג חדשים הוא שטות וכ"כ בנועם מגדים בדיני קדיש
—	—	יב	ובתוך יב"ח וכו' עי' מטיב החיים בשם שיורי

כלל	סימן	שורה	
			ברכה דנוהגין במצרים דבשאבל קרוב לחתן או לכלה נאכל בבית חופתם לאחר שלשים אף באבילות דאב ואם
קסו	ג	ד	בביהכ"נ היום באמצר ביהכ"נ שנראה באהע"ז סי' סא וע"ש בפ"ת ועי' הגהות יד שאול ביו"ד סי' שד"מ שאסור מדינא להעמיד החופה בביהכ"נ עלמו דפוגם בזה קדושתה ועי' שדי ח' מערכת חתן וכלה אות א באורך
—	—	יג	י"א דאסור וכו' עפ"ת שלא ס"ק ח דאיירי מסעודת חתונה אבל בסעודת ב"מ ופדה"ב וסיום מסכת מותר
—	י	א	מותר דאם נ"ל
קסז	ב	ו	אותו שבוע נ"ל
—	—	ז	שאין למנהג זה נ"ל
—	—	ח	קסט סס"י ו' והאחרונים כתבו דהאר"י ז"ל נהג שלא לשנות מקומו בשבת וגם ילבש בגדי שבת משום אבילות פרהסיא
—	—	יא	אפי' בשבוע נ"ל
—	ג	ד	נ"ל דמותר: אחרונים כתבו דחייב לצאת ולקדש הלבנה בעשרה ועפ"ת רס"י שלא
—	—	ז	נ"ע עפ"ת שלג. ב:
—	ד	א	סנדק וכו' פי' ברכי יוסף שלג אבל תוך י' שחייב בכל המצות מותר לילך לשול ולהיות סנדק דלא אסרו רק ללבוש המכובסים ובגדי שבת אבל לא למנוע א"ע ממצות מילה וסנדק
—	ח	ג	היא רופפת נ"ל
קסח	ב	ג	משה סי' אתו ועפ"ת שצה. א'
—	ג	ב	אמו בר"ת נ"ל
—	—	—	אמרינן וכו' בפ"ת שצה ג' בשם הרדב"ז יב ט"ס ונ"ל שדעתו להחמיר פי' עקרי הד"ט חיו"ד סי' לו סעי' נב
—	ד	ג	כלל קנב נ"ל
—	ה	א	ימים ולא וכו' במנחת פתים שלו בשם דעת קדושים דה"ה במת לו מת ונקבר סמוך לערב ולא נהג אבילות עד הערב מ"מ מונה מיום שנקבר ועי' שדי ח' הלכות אבילות אות יח בעיו"ט שמת לו מת ונודע לו לעת ערב ולא קרע מ"מ הרגל מבטל גזירת שבעה ועי' יד אפרים ה' אבילות סכ"ח
—	ו	א	קטן. עי' כלל קנב סי' יז ופ"ת שצו ס"ק ב. ד
—	ז	א	ועד מפי עד נ"ל
קסט	א	א	סי' א' נ"ל
—	—	ה	ולפיכך. עי' כלל קסח סס"י ט בשם השדי ח' אות יח
—	—	יז	דין ל' דהיינו נ"ל
—	—	יט	ושאר דברים נ"ל
—	ב	ז	ואסור וכו' עפ"ת שנ"ט א ושפ"ד א'
—	—	יט	ביו"ט א' וכו' עפ"ת שלט ה' בשם ארח מט"א אבל ביד א' בתי' לאבילות פסק דעולה לו בכל ענין
—	ד	ד	וכן נוהגין עפ"ת שלט ז בשם א"ר להחמיר בזה
—	יג	ב	כדלעיל כלל קסו נ"ל
—	יד	א	לא יפסיק נ"ל
—	—	ו	וכן בער"ש עי' קיצור ש"ע סי' רד סעי' ב
—	יז	ד	ביום א' בחוה"מ נ"ל
—	יט	ב	שבפרהסיא עפ"ת סי' ת סק"א
—	—	ח	ות"ת הוי וכו' עפ"ת דאסור ללמוד מגביות
—	כ	ג	כלל קמא נ"ל
קע	א	יב	ע"ג נסר ולא פי' נ"ל
—	—	כה	נכרי וביו"ט נ"ל
—	ז	א	ושערו ומ"מ נ"ל
קעא	ו	ה	מונים ז' ושלשים מיום הקבורה ולא כמ"ש בדגם כאן שנוהג ל' מיום המיתה

ושב

כלל	סימן	שורה	
קעא	ח	ב	ובוב הרגל מבטל ממנו גזירת שבעה כדלעיל כ׳ קסט סי׳ א כנ״ל
—	י	ב	ומותר וכו׳ עי׳ קיצור ש״ע סי׳ רווכס״י קלו בעל שיודע שמת קרוב לאשתו והיא אינה יודעת מותר לשמש עמה אבל אם היא אוננת אף שאינה יודעת תמיד עפי
—	—	ג	ובניו מותרין נ״ל
—	—	ד	בבנים זכרים עפ״ת תב ס״ק ג אם הבן בשוי אסור להודיעו ברגל
—	יא	א	בתענית. ובספק לו יום היא״ל יבחור לו איזו יום ויאמר קדיש (אחרונים)
—	—	ג	ואם פירש נ״ל
—	—	טז	אדר ולא נ״ל
—	יב	א	במלאת וכו׳ עפו״ת דברי מלכיאל ח״ד לו לבל יעשה מריבות קדי״ש להתקוטט עם אחר יתומים עבור הקדיש דהעיקר נחת רוח לנשמה הוא להרבות בתורה ומצות ולסור מרע. ועי״ב במי שלא רצה נומר קדיש על אביו דינו כפורץ גדר ועי׳ ש״פ סס״י בלד עכ״ל ועי׳ ש״ע בלו באחרונים ובסי׳ שד״א ופ״ת בהב בלוה שלא יתאבלו עליו
—	—	יב	י״א חודש. ונכון להפסיק חודש מלא היינו ל׳ יום בין יום שפוסק לומר קדיש ובין יום היא״ל כי יום היא״ל שנה אחרת מתחלת וזה טוב יותר מלעשות רשע מספק. ומונין היא״ל חודש מיום הקבורה (נוטס מנדי״ם) ועפ״ת בשו ס״ק ג גלוה שבתו תאמר קדיש וע״ש ס״ק ז בשם קרית חנה:
קעב	ב	יב	פירושו נ״ל
—	טו	ז	בגמרא יומא כג נ״ל ועי׳ מהרש״א שם דד״ל דאף שחטא אדם נגדו בדבר גדול לא יקום בו רק בדבר קטן ומי שאינו עושה כן אין בו מדות ת״ח
—	טז	ו	בעירם אין נ״ל
—	יח	א	בחרם ובנידוי נ״ל
—	כט	ז	לו אפי׳ שיודעין נ״ל
—	—	י	אחר זה שני נ״ל
—	ל	ב	כך במקרה נ״ל
—	—	—	ומתירין לו נ״ל
—	לו	ח	מריה לפלוני נ״ל
—	לז	כג	חייב נידוי ובא נ״ל
—	מ	ב	ת״ח לא נ״ל
—	—	ג	וכל שכן נ״ל
—	מא	ג	עשה זה מה נ״ל
—	—	ז	מלבין או נ״ל
—	—	—	ואטפ״י שים נ״ל
—	—	ט	עיניו מדברי נ״ל
—	—	י	אלא שמוחלין
—	—	יא	ולא כתדימו לכבודם נ״ל
—	מב	א	חייבין לכנוס נ״ל

עד כאן הערות והוספות ותיקונים

לתועלת הלומדים שלח לנו רב מפורסם לתקן הטעותים שנפלו בדפוס. וגם קצת הערות והוספות משו״ת אחרונים הנחוצים מאוד להוראה והכל בקיצור נמרץ.

הדפסנו הזהרות המחבר ח״א וחכ״א שנדפס בשנת תרט״ז בזיטאמיר בח״א עם קונטרס „תוספות חיים״ כי יפה שיחתן של ת״ח. וז״ל המחבר זצ״ל.

להיות שאני בטוח בחסד ה׳ שחיבוריי הן על או״ח והן על יו״ד לא יכזבו מימיהם להשקות מהם צאן קדשים ויודפסו ויחזרו ויודפסו עד ביאת הגואל כי הן בעודני חי אשר טבע האנושי לקנא איש את חבירו ולהטיל דופי אעפי״כ נתקבלו ב״ה ונתפשטו בכל גבול ישראל. אף כי אחרי מותי שכלתי ספק שיותר ויותר יהיו מקובלים. ולכן אני גוזר בגזירת נחש ובלטותא דרבנן וברשת שפרש יהושע בן נון שלא ירים איש את ידו להדפים חיבורי ח״א ונ״א וכן חיבורי חכ״א וב״א רק דוקא ברשותי או ברשות בני. ודוקא מחיבורי שיהיו מוגהים בכתיבת ידי ממש בכדי שיהיו נדפסים בלי שום טעות חסר ויהיר וחילוף ובהיות שהמדפיסים פזרו ממון הרבה לצורך הדפוס לכן אני מטיל נודא רבא בעונש ארור מסיג גבול שלא ידים שום מדפים מהדפים חיבור זה חי״א ונ״א עד משך כלות ששה שנים ובתוך המשך כשירצו המדפיסים הנ״ל להדפיסו גם הם בכלל הגזירה הנ״ל ולהשומע תבא עליו ברכת טוב.

ב״ב כסלו תקעט ווילנא. **אברהם דאנציג** בעהמ״ח **ח״א וחכ״א.**

